99703

SUAREZ, FRANCISCO, S.J., 1548-1617

Metaphysicarum v. I

99703

SOLD BY
THOMAS BAKER.
Bookseller,
72, NEWMAN STREET,
LONDON. W.

BT702

R. PATRIS,

FRANCISCI SVAREZ,

E SOCIETATE IESV,

METAPHYSICARVM DISPVTATIONVM,

IN QVIBVS ET VNIVERSA NATVRALIS THEOLOGIA ORDINATE TRADITVR, ET QVÆSTIONES AD OMNES duodecim Ariſtotelis libros pertinentes, accuratè diſputantur,

TOMI DVO.

CVM QVINQVE INDICIBVS, QVORVM RAtionem vide lector pagina ſequente: in Germania nunc primùm excuſi.

MAISON DE MONTBEL
SOCIÉTÉ DE MARIE

MOGVNTIÆ,

Excudebat Balthaſarus Lippius,

Sumptib. Arnoldi Mylij.

Cum Gratia & Priuilegio Sacræ Caſ. Maieſt.

ANNO DOMINI, cIↄ. Iↄc. (160)

Colleg. Manresan. Societ. Jesu

BOSTON COLLEGE LIBRARY
CHESTNUT HILL, MASS.

B
785
.S82
D47
1600
JESUITICA
OVERSIZE
t.1

RATIO INDICVM HVIVS OPERIS.

QVinque Indices huic operi adiuncti ſunt, beneuole lector, de quibus paucis es monendus.

Primus eſt qui initio ſtatim operis poſitus Diſputationes & ſectiones, quæ in hoc opere continentur, exhibet.

Secundus eſt in quo ordo ac ratio librorum ac capitum Metaphyſicæ Ariſtotelis aperitur, omniumque breuis ſumma proponitur, & quæſtiones omnes, quæ in eis moueri ſolent aut poſſunt, deſignantur, cum locis in quibus in hoc opere diſſeruntur, & ſi quæ ad textus Ariſtotelici intelligentiam pertinentia in ipſo opere omiſſa ſunt, in hoc Indice pro cuiusque rei difficultate breuiter expediuntur. Atque hic Index, initio ſtatim ante ipſas diſputationes ponendus eſt, ita tamen excuſus eſt, vt pro arbitrio tuo poſſis eum reliquis in fine operis adiungere.

Tertius rerum & verborum, quæ in vtroque tomo huius operis Metaphyſici continentur.

Quartus eſt Philoſophicus, continens quæſtiones Metaphyſicas, iuxta ordinem eorum quæ in Philoſophiæ curriculo diſputari ſolent.

Quintus compræhendit quæſtiones Theologicas, quæ in vtroque tomo huius operis continentur, iuxta ordinem eorũ, quæ à Theologis diſputari ſolent ad Summam Theologicam. D. Thomæ.

9.29.1600 L

RATIO ET DISCVRSVS TOTIVS OPERIS
AD LECTOREM.

QVEMADMODVM fieri nequit, vt quis Theologus perfectus euadat, niſi firma priùs Metaphyſicæ iecerit fundamenta: ita intellexi ſemper, operæpretium fuiſſe, vt antequam Theologica ſcriberem Commentaria (quæ partim iam in lucem prodiere, partim collaboro, vt quàm primùm, Deo fauente, compleantur) opus hoc, quod nunc Chriſtiane Lector, tibi offero, diligenter elaboratum præmitterem. Verùm iuſtas ob cauſas, lucubrationes in tertiam D. Thomæ partem, differre non potui, eaſq; primùm omnium prælo mandare oportuit. Indies tamen luce clariùs intuebar, quàm illa diuina ac ſupernaturalis Theologia, hanc humanam & naturalem deſideraret ac requireret: adeò vt non dubitauerim illud inchoatum opus pauliſper intermittere, quò huic doctrinæ Metaphyſicæ ſuum quaſi locum, ac ſedem darem, vel potiùs reſtituerem. Et quamuis in eo opere elaborando diutius immoratus fuerim, quàm initio putaueram, & quàm multorum expoſtulatio, qui Commentaria illa in tertiam partem, vel (ſi ſperari poteſt) in vniuerſam D. Thomæ Summam, perfecta deſiderant: tamen ſuſcepti laboris nunquam me pœnitere potuit, confidoq; lectorem ſententiam meam, vel ipſo adductum experimento, comprobaturum.

Ita vero in hoc opere Philoſophum ago, vt ſemper tamen præ oculis habeam noſtram Philoſophiam debere Chriſtianam eſſe, ac diuinæ Theologiæ miniſtram. Quem mihi ſcopum præfixi, non ſolum in quæſtionibus pertractandis, ſed multo magis in ſententiis, ſeu opinionibus ſeligendis, in eas propendens, quæ pietati, ac doctrinæ reuelatæ ſubſeruire magis viderētur. Eamque ob cauſam, Philoſophico curſu nonnunquam intermiſſo, ad quædā Theologica diuerto, non tam vt in illis examinandis, aut accuratè explicandis immorer (quod eſſet abs re, de qua nunc ago) quam vt veluti digito indicem lectori, quanam ratione principia Metaphyſicæ, ſint ad Theologicas veritates cōfirmandas referenda, & accōmodanda. Fateor me in diuinis perfectionibus, quæ attributa vocant, contemplandis, immoratum fuiſſe diutius, quàm alicui fortaſſe præſens inſtitutum exigere videretur: at compulit me rerum inprimis dignitas, & altitudo, deinde quod mihi nunquam viſus ſum luminis naturalis, atq; adeo nec Metaphyſicæ, limites tranſilire.

Et quoniam iudicaui ſemper, magnam ad res intelligendas ac penetrandas, in eis conuenienti methodo inquirendis & iudicandis, vim poſitam eſſe, quam obſeruare, vix aut ne vix quidem poſſem, ſi, Expoſitorum more, quæ-

ſtiones

ſtiones omnes, prout obiter, & veluti caſu circa textum Philoſophi occurrunt, pertractarem: idcirco expeditius & vtilius fore cenſui, ſeruato doctrinæ ordine, ea omnia inquirere, & ante oculos Lectoris proponere, quæ de toto huius ſapientiæ obiecto inueſtigari, & deſiderari poterant. Illud verò obiectum, quodnam ſit, explanat prima huius operis diſputatio, ſimulq́; in ea præfamur dignitatem, vtilitatem, & cætera, quæ in proœmiis ſcientiarum ſcriptores præmittere conſueuerunt. Deinde in priori Tomo eiuſdem obiecti ampliſſima, & vniuerſaliſſima ratio, qua videlicet appellatur ens, eiuſq́; proprietates, & cauſæ diligenter expenduntur. Et in hac cauſarum contemplatione latiùs, quàm fieri ſoleat, immoratus ſum, quod & perdifficilem illam, & ad omnem Philoſophiam, & Theologiam vtiliſſimam eſſe exiſtimauerim. In Tomo autem altero inferiores eiuſdem obiecti rationes proſecuti ſumus, initio ſumpto ab illa Entis diuiſione in creatum, & creatorem, *vtpote quæ prior eſt, & entis quidditati vicinior, & ad huius doctrinæ decurſum aptior: qui ſubinde procedit per contentas ſub his partitiones, ad vſq; genera omnia, & gradus entis, qui intra huius ſcientiæ terminos, ſeu limites continentur.*

Quia tamen erunt permulti, qui doctrinam hanc vniuerſam Ariſtotelis libris applicatam habere cupient, tum vt meliùs percipiant, quibus tanti Philoſophi principiis nitatur, tum vt eius vſus ad ipſum Ariſtotelem intelligendum facilior ſit, ac vtilior: hac etiam in re lectori inſeruire ſtudui, Indice à nobis elaborato, quo, ſi attentè legatur, facillimè (ni fallor) poterunt omnia, quæ Ariſtoteles in libris Metaphyſicæ pertractauit, & comprehendi, & memoria retineri: rurſusq́; præ manibus haberi quæſtiones omnes, quæ inter illos libros exponendos excitari ſolent.

Demum benignum lectorem admonendum duximus, vnum quidem opus hoc eſſe, nec eius diſputationes fuiſſe ab vno volumine ſeiungendas, niſi aliqua nos ratio coegiſſet. Nam inprimis ne mole ſua nonnihil afferret moleſtiæ, in duo volumina illud diuiſimus: deinde verò, vt, quoad fieri poſſet, noſtrorum laborum ſtudioſis debitum officium præſtaremus, hoc prius emiſimus ſtatim ac è prælo prodiit; quamuis aliud eò iam proceſſerit, vt exiſtimem, non prius hanc partem perlectam fore, quàm illa fuerit in lucem edita.

Vtinam vtraque, & cætera, quæ molimur, in magnam Dei Optimi Maximi gloriam, & Eccleſiæ Catholicæ vtilitatem cedant.

Vale.

REVERENDIS, NOBILITATE, AC PRVDENTIA

CLARISSIMIS DOMINIS, D. PHILIPPO CRATZ A SCHARPFENSTEIN; METROPOLITANÆ ECCLESIÆ MOGVNtinæ Præpoſito digniſſimo,&c.& D. Ioanni SCHVVICHARDO A CRONBERG; eiuſdem Eccleſiæ Mogunt. Decano vigilantiſſimo, &c. Dominis & patronis meis omni obſeruantia colendis, S.

PHILOSOPHIAM, Reuerendi & nobiliſſimi Domini, quæ à diuinarum, humanarumque rerum contemplatione hoc pulcherrimum nomen apud veteres conſecuta eſt, non hominum inuentum, ſed DEI immortalis donum eſſe, non Chriſtiani modo, ſed Ethnici quoque ſcriptores, ac imprimis ij, à quibus ceu fontibus omnes ſapientiæ riui in nos manarunt, ingenuè ſunt profeſſi: Huc enim reſpexerũt vetuſtiſſimi Philoſophorum Prodromi Poëtæ, cum ſapientiæ præſidem Mineruam è cerebro IOVIS, Diuûmq; hominumq; parentis, exortam: Muſaſque, quæ à diſquiſitione, authore Herodiano, nomen accepêre, eiuſdem & Mnemoſynes filias eſſe commenti ſunt. Huc digitos intendit apud Platonem Timæus, dum in nominis ſui dialogo conſtanter affirmat, nullum vnquam à DEO munus Philoſophia præſtabilius mortalibus collatum, vel deinceps conferendum eſſe. M. certè TVLLIVS qui omnes ferè cõmentarios ſuos eximiis Philoſophię referſit pręconiis, huius doni admiratione attonitus, alicubi in hęc verba exclamat. *O vitæ Philoſophia dux, o virtutis indagatrix, expultrixq; vitiorum: quid nõ modo nos, ſed omnino vita hominum ſine te eſſe potuiſſet? tu vrbes peperiſti: tu diſſipatos homines in ſocietatem vitæ conuocaſti: tu eos inter ſe primò domiciliis, deinde coniugiis, tum literarum & vocum communione iunxiſti: tu inuentrix legum, tu magiſtra morum & diſciplinæ fuiſti: ad te confugimus: à te opem petimus, tibi nos penitus, totoſq; tradimus.* hucuſq; ille. Quo magis dolendum deplorandumq; eſt, noſtris temporibus extitiſſe homines, ingenij iuxta ac doctrinæ fama celebres, qui cũ priſco illo Apollonio Rhodio, Philoſophiæ nomen tam nobile, tam in omnibus Europę Academiis

decantatum,non ſolum in ſummum odium vocare auſi fuerint, ſed etiã Philoſophorum Principem Ariſtotelem,cum omnibus interpretibus Grȩcis atq; Latinis,totaſq; ſubtiliores Scholas Lyceo excedere iuſſerint: nempe,vt eorum loco,neſcio quæ, hominum triobolarium compendia,epitomas,erotemata, ſyntagmata, nucleos, quæſtiũnculas, aut ſi qua alia nomenclatio placuit, hoc eſt,riuulos fonti,vmbram corpori,luci nebulas,&,quod Diomedes apud Homerum fecit Glauco, χαλκεα χρυσείων ſupponerent. Quæ infauſta plaga,hoc pernicioſioris exẽpli fuit,quod ſemel exploſa illa, accuratè ſubtiliterq; de omnium rerum naturaliũ principiis, cauſis & effectis diſceptandi ratione,quam florentiſſima queq; Gymnaſia multis iã ſȩculis vſurpauêre; neceſſe fuerit veteris quoque Theologiȩ,quæ,quod in Scholis maximè vigeret,Scholaſticæ nomẽ obtinuit,triſtem inſequi ruinam. Vnde aliud expectandum non fuiſſe ſapientes omnes peruiderunt,quam,vt poſt exarmata tã vtili neceſſarioq; præſidio Theologorum auditoria,vniuerſa demum ſanæ doctrinæ ſynceritas, partim hæreticorum corruptelis, partim impiorum ſtrophis vexata & conuulſa, excideret. Verum DEVS OPT. MAX. tantam mentis caliginem Eccleſiæ Catholicæ offundi non diu permiſit, ſed inde ab annis quinquaginta eoq; amplius,ex celeberrima totius Europæ Academia, homines certos Philoſophia Theologiaq; illa ſubtiliori egregiè excultos diuinitus excitauit,qui in vnam Societatem ſanctiſſimè deuincti,Collegiis in Italia,Luſitania,Hiſpania,Germania,Gallia,Polonia,conſtitutis,magno bonorum applauſu,omnium laudandarum artium, ac inprimis vtriuſq; Philoſophiæ,profanæ atq; ſacræ,ludos,ad exemplum præſtantiſſimarum quarundam Academiarum, aperuerunt: eoſq; inter alios doctiſſimos viros non paucos, publicis in Ariſtotelem, & D. THOMAM Aquinatem Scholaſticorum Theologorum facilè principem,partim prælectionibus, partim diſputationibus doctiſſimis, cum ſumma ingenij & eruditionis laude hactenus ſic exornarũt; vt omnes ſapientiæ candidati,impensè gaudeant, tandem aliquando nõnullorum,qui in docendo inprimis eminuiſſent,cõmentarios,Chalcographorũ opera,lucem aſpexiſſe; vt Franciſci Toleti,Benedicti Pererij,Petri Fonſecæ,Ludouici Molinȩ,Gregorij de Valentia & Profeſſorum Conimbricenſium,ac nũc poſtremo R.P. FRANCISCI SVAREZ Theologi pariter & Philoſophi acutiſſimi & ſolidiſſimi. Cuius nobile ingeniũ, vt in Theologicis diſputationib. quadantenus delibãdum proponerem, hoc ipſo anno accuratiſſimas eius in Tertiã partẽ Summæ Theologicæ B. THOMÆ,quȩ eſt de Sacramẽtis commentationes,typis Moguntinis exprimendas curaui: nunc aũt eiuſdem diſceptationum Philoſophicarum in Metaphyſicen Ariſtotelæam adiũxi Tomos duos,omnigena doctrina refertiſſimos: minimè ambigens,me ab ambobus,tã Philoſophiæ,quam diuinarum literarũ ſtudioſis,magnam gratiã initurum: ab illis quidẽ,quod in hoc opere,licet Epigraphe Metaphyſices nomen obtendat, inuẽturi ſint copioſiſſimas etiã de Phyſicis,Logiciſq; diſputationes: ab his verò,quod liquido hinc cognoſcere poſſint, quẽadmodum Agar Saræ, ancilla dominæ,philoſophia,inquam,Theologiȩ ſeruire debeat; quibuſque in Philoſophia nitendum ſit fundamentis, vt ſalua illibataque S. Theologiæ do-

ctrina

ctrina firmiter retineatur,& contra Ethnicos,hęreticos,omneſq; atheōs verè & ſolidè defendatur. Omitto commemorare,quanta ſit huius Authoris in obſcuriſſimis quibuſq; quęſtionū nodis explicandis perſpicuitas: quanta in propriis opinionib. corroborandis,& alienis labefactandis copia & vbertas: quā incredibilis in omniū veterum recentiorumq; monumētis peruolutandis hic appareat labor;mirum vt ſit, vnum hominem,vno ferè tempore, tot ingētia volumina,præter ea quæ iam exſtant,quę in reliquas Theologiæ partes parata feruntur,moliri potuiſſe. QVOD verò hoc præſtantiſſimum Opus,ſub Reuerend.& nobil.Dominat. Veſtrarum nomine & auſpiciis in vulgus venire voluerim, duæ inprimis cauſæ me impulerunt. Altera,quod poſt Reuerendiſſ. & Illuſtriſſ. Archiepiſcopum Moguntinum,Principem clementiſſimum,cui nuper ante nominatum eiuſdem P. SVAREZ in Theologiam,Tomum dedicaram,proximæ occurrebant Reuerendæ,& Nobil. D.V. quibus ſecundus hic Officinæ Typographicæ BALTHASARI LIPPII veſtri partus debebatur.Altera fuit, ſingularis & eximia veſtra in eundem BALTHASARVM,cuius politiſſimis,vti cernitis, typis, hi philoſophici tomi prodeunt, fauor & beneuolentia multis ſignis & argumentis, à tempore quo primum ad vrbem Moguntinam aditum habuit, teſtata. Decebat enim,vt vel ipſe,vel ego certè,cuius ſumptibus in iſtis typographiæ iam naſcentis initiis,labor erat vtcunq; ſuſtentandus,minimum hanc papyraceam grati animi teſtificationem rependerem,pro ſummo & immortali beneficio,quod ſcio, non ipſi ſolum,per Reuerendas, ac Nobil. D. V. tanquam Eccleſiæ Metropolitanæ Moguntinæ præcipua lumina, & columina, ſed vniuerſæ Reipubl. litterariæ, contigiſſe. Quod ſupereſt, Deum Opt. Max.obteſtor & rogo,vt eaſdem DD.VV.Eccleſiæ Moguntinæ, literiſq; & pietati Chriſtianæ quam diutiſſimè incolumes & florentes conſeruet. MOGVNTIÆ, pridie Kalend. Aprilis. Anno à partu Deiparæ cIↃ. IↃ. IC.

Reuerend. & Nobiliſſ. DD. VV.

Obſequentiſſimus,

Arnoldus Mylius Ciuis & Bibliopola Colonienſis.

INDEX DISPVTATIONVM, ET SECTIONVM, QVÆ IN HOC OPERE CONTINENTVR.

Prior numerus paginam, alter columnam deſignat.

IN PRIORI TOMO.

DISPVTATIO I.

De natura primæ Philoſophiæ ſeu Metaphyſicæ.

SECTIO PRIMA.

QVOD ſit Metaphyſicæ obiectum.
2 Vtrum Metaphyſica verſetur circa res omnes ſecundum proprias rationes earum.
3 Vtrum Metaphyſica ſit vna tantum ſcientia.
4 Quæ ſint huius ſcientiæ munera, quis finis, quæve vtilitas.
5 Vtrum Metaphyſica ſit perfectiſſima ſcientia ſpeculatiua, veraq́ ſapientia.
6 Vtrum inter omnes ſcientias Metaphyſica maximè ab homine appetatur appetitu naturali.

Diſputatio II.

De ratione eſſentiali ſeu conceptu entis.

Sect. 1. Vtrum ens inquantum ens, habeat in mente noſtra, vnum conceptum formalem omnibus entibus communem.
2 Vtrum ens habeat vnum conceptum, ſeu rationem formalem obiectiuam.
3 Vtrum ratio ſeu conceptus entis in re ipſa & ante intellectum, ſit aliquo modo præciſus ab inferioribus.
4 In quo conſiſtat ratio entis inquantum ens, & quomodo inferioribus entibus conueniat.
5 Vtrum ratio entis tranſcendat omnes rationes & differentias inferiorum entium, ita vt in eis intimè, & eſſentialiter includatur.
6 Quomodo ens inquantum ens ad inferiora contrahatur ſeu determinetur.

Diſputatio III.

De paſſionibus entis in communi & principiis eius.

Sect. 1. Vtrum ens inquantum ens habeat aliquas paſſiones, & quales illæ ſint.
2 Quot ſint paſſiones entis, & quem ordinem inter ſe ſeruent.
3 Quibus principiis demonſtrari poſſint paſſiones de ente, & an inter ea hoc ſit primum, Impoſſibile eſt idem eſſe & non eſſe.

Diſputatio IV.

De vnitate tranſcendentali in communi.

Sect. 1. Vtrum vnitas tranſcendentalis addat enti rationem aliquam poſitiuam, vel tantùm priuatiuam.
2 Vtrum vnum de formali dicat ſolam negationem quam addit ſupra ens, vel aliquid aliud.
3 Quotuplex ſit in rebus vnitas.
4 Vtrum vnitas ſit adæquata paſſio entis: & de diuiſione entis in vnum & multa.
5 An diuiſio entis in vnum & multa ſit analoga.
6 Quomodo vnum & multa opponantur.
7 An vnum ſit prius quàm multa, & indiuiſio quàm diuiſio.
8 An diuiſio entis in vnum & multa ſit prima omnium.
9 Vtrum vnitas tranſcendentalis ſit vnitas numerica.

Diſputatio V.

De vnitate indiuiduali, eiuſq́ principio.

Sect. 1. Vtrum omnes res quæ exiſtunt, vel exiſtere poſſunt ſingulares ſint & indiuiduæ.
2 Vtrum in omnibus naturis res indiuidua & ſingularis, vt talis eſt, addat aliquid ſupra communem, ſeu ſpecificam naturam.

3 Vtrum

3 *Vtrum materia ſignata ſit indiuiduationis principium in ſubſtantiis materialibus.*

4 *An forma ſubſtantialis ſit principium indiuiduationis ſubſtantiarum materialium.*

5 *Vtrum principium indiuiduationis ſit exiſtentia rei ſingularis.*

6 *Quod tandem ſit principium indiuiduationis in omnibus ſubſtantiis creatis.*

7 *Vtrum principium indiuiduationis accidentium ſit ex ſubiecto ſumendum.*

8 *An repugnet duo accidentia ſolùm numero diuerſa, eſſe ſimul in eodem ſubiecto ob eorum indiuiduationem.*

9 *An repugnet indiuiduationi accidentium vt plura ſolùm numero differentia ſucceſſiuè ſint in eodem ſubiecto.*

Diſputatio VI.

De vnitate formali & vniuerſali.

Sect. 1. Vtrum ſit in rebus aliqua vnitas formalis diſtincta à numerali, & minor illa.

2 *An vnitas vniuerſalis naturæ diſtincta à formali, ſit in rebus actu ante mentis operationem*

3 *Vtrum natura communis ex ſe habeat aliquam vnitatem præciſionis extra indiuidua, & ante mentis operationem.*

4 *Quid ſit in natura vniuerſali aptitudo vt ſit in multis.*

5 *An vnitas vniuerſalis conſurgat ex operatione intellectus. & quomodo difficultatibus in contrarium poſitis ſatisfaciendum ſit.*

6 *Per quam operationem intellectus fiant res vniuerſales.*

7 *An vniuerſalia ſint entia realia corporea, ſubſtantialia, vel accidentalia, quaſq; cauſas habeãt.*

8 *Quotuplex ſit vniuerſale, ſeu vnitas eius.*

9 *Quomodo in re diſtinguantur vnitas generis & differentiæ, tam inter ſe, quã ab ſpecifica vnitate.*

10 *Vtrum abſtracta Metaphyſica generum, & ſpecierũ, & differentiarum poſſint inter ſe prædicari.*

11 *Quod ſit in rebus principium vnitatis formalis, & vniuerſalis.*

Diſputatio VII.

De variis diſtinctionum generibus.

Sect. 1. Vtrum præter diſtinctionem realem & rationis, ſit aliqua alia diſtinctio in rebus.

2 *Quibus ſignis ſeu modis diſcerni poſſint varij gradus diſtinctionis rerum.*

3 *Quomodo idem & diuerſum tum inter ſe, tum ad ens comparentur.*

Diſputatio VIII.

De Veritate, ſeu Vero, quod eſt paſſio entis.

Sect. 1. Vtrum in compoſitione & diuiſione intellectus ſit formalis veritas.

2 *Quid ſit veritas cognitionis.*

3 *Vtrum veritas cognitionis ſit ſolùm in compoſitione, & diuiſione, vel etiã in ſimplicibus cõceptibus.*

4 *An veritas cognitionis ſeu intellectus in eo non ſit, donec iudicet.*

5 *An veritas cognitionis ſit tantùm in intellectu ſpeculatiuo, vel etiam in practico.*

6 *An in diuiſione ſit veritas æquè ac in compoſitione.*

7 *Vtrũ veritas aliqua ſit in rebus, quæ ſit paſſio entis.*

8 *An veritas per prius dicatur de veritate cognitionis, quàm de veritate rei, & quomodo.*

Diſputatio IX.

De falſitate, ſeu falſo.

Sect. 1. Quidnam, & vbi ſit falſitas, & an ſit entis proprietas.

2 *Quæ ſit falſitatis origo.*

3 *Vnde oriatur difficultas veritatem aſſequendi.*

Diſputatio X.

De Bono, ſeu bonitate tranſcendentali.

Sect. 1. Quid bonum, ſeu bonitas ſit.

2 *Quomodo ſe habeat bonum ad rationem finis, Vel potius quotuplex ſit bonum.*

3 *Quodnam bonum ſit, quod cum ente conuertitur tanquam paſſio eius.*

Diſputatio XI.

De Malo.

Sect. 1. Vtrum malum ſit aliquid in rebus, & quotuplex ſit.

2 *Quotuplex ſit malum.*

3 *Vbi, & vnde ſit malum, & quas cauſas habeat.*

Diſputatio XII.

De cauſis entis in communi.

Sect. 1. Vtrum cauſa & principium idẽ omnino ſint.

2 *Vtrum ſit aliqua communis ratio cauſæ, & quænam, & qualis.*

3 *Quotuplex ſit cauſa.*

Diſputatio XIII.

De materiali cauſa ſubſtantiæ.

Sect. 1. An ſit euidens ratione naturali dari in entibus cauſam materialem ſubſtantiarum, quam materiam primam nominamus.

2 *Vtrum materialis cauſa ſubſtantiarum generabilium, ſit vna vel multiplex.*

3 *Vtrum prima & vnica cauſa materialis generabilium ſubſtantiarum, ſit aliquod corpus ſimplex, vel ſubſtantia integra.*

4 *Vtrum materia prima habeat aliquam entitatem actualem ingenerabilem, & incorruptibilem.*

5 *Vtrum materia ſit pura potentia, & quo ſenſu id accipiendum ſit.*

6 *Quomodo poſsit materia cognoſci.*
7 *Quid cauſet materia.*
8 *Per quid cauſet materia.*
9 *Quid ſit cauſalitas materiæ.*
10 *Vtrum materialis cauſa ſubſtantialis in corporibus incorruptibilibus inueniatur.*
11 *An materia incorruptibilium corporum ſit eiuſdem rationis cum elementari.*
12 *Vtrũ materia cæleſtisne an elementaris perfectior ſit.*
13 *Qualis ſit cauſalitas materiæ incorruptibiliũ corporum.*
14 *Vtrum in rebus incorporeis dari poſsit cauſa materialis ſubſtantialis, & quomodo quantitas ad hanc materialem cauſam comparetur.*

Diſputatio XIV.

De cauſa materiali accidentium.

Sect. 1. Vtrũ detur vera cauſa materialis accidentiũ.
2 *An ſubſtantia vt ſic eſſe poſsit immediata cauſa materialis accidentium.*
3 *Quænam ſubſtantia poſsit eſſe cauſa materialis accidentium.*
4 *Vtrum vnum accidens poſsit eſſe proxima cauſa materialis alterius.*

Diſputatio XV.

De cauſa formali ſubſtantiali.

Sect. 1. An dentur in rebus materialibus ſubſtantiales formæ.
2 *Quomodo poſsit forma ſubſtantialis fieri in materia, & ex materia.*
3 *An in eductione ſubſtantialis formæ oporteat materiam tempore antecedere.*
4 *An forma, dum ex materia educitur, per ſe fiat.*
5 *Quæ ſit propria ratio formæ ſubſtãtialis, propriaq́ue cauſalitas eius in ſuo genere.*
6 *Quæ ſit ratio cauſandi formæ.*
7 *Quis ſit effectus cauſæ formalis.*
8 *Vtrum forma ſubſtantialis ſit vera cauſa materiæ, & materia effectus eius.*
9 *Vtrum tanta ſit dependentia materiæ à forma, vt ſine illa nec per diuinam potentiam conſeruari poſsit: & è conuerſo.*
10 *Vtrum vnius ſubſtantiæ vna tantùm detur cauſa formalis.*
11 *Quid ſit forma Metaphyſica, & quæ materia illi reſpondeat, quamq́ue cauſalitatem habeat.*

Diſputatio XVI.

De formali cauſa accidentali.

Sect. 1. Vtrum omnia accidentia veram exerceant cauſalitatem formalem, & circa quem effectum.
2 *Vtrũ omnis forma accidentalis educatur de potentia ſubiecti.*

Diſputatio XVII.

De cauſa efficienti in communi.

Sect. 1. Quid cauſa efficiens ſit.
2 *Quotuplex ſit cauſa efficiens.*

Diſputatio XVIII.

De cauſa proxima efficiente, eiuſque cauſalitate, & omnibus quæ ad cauſandum requirit.

Sect. 1. Vtrum res creatæ aliquid verè efficiant.
2 *Quodnam ſit principium, quo vna ſubſtantia creata efficit aliam.*
3 *Quodnam ſit principium, quo ſubſtantiæ creatæ efficiunt accidentia.*
4 *Quæ accidentia poſsint eſſe principia agendi.*
5 *Vtrum ſola accidentia ſine concurſu formarum ſubſtantialium efficiant alia accidentia.*
6 *Vtrum accidens ſit inſtrumentum tantùm in productione alterius accidentis.*
7 *Vtrum cauſa efficiens eſſe debeat in re diſtincta à recipiente, vt agere poſsit.*
8 *Vtrum cauſa efficiens debeat eſſe ſimul coniuncta, vel propinqua paſſo vt agere poſsit.*
9 *Vtrum cauſa efficiens ad agendum requirat paſſum ſibi diſsimile, & in qua proportione.*
10 *Vtrum actio ſit propria ratio cauſandi efficientis cauſæ, ſeu cauſalitatis eius.*
11 *Vtrum cauſa efficiens aliquid efficiendo corrumpat aut deſtruat, & quomodo.*

Diſputatio XIX.

De cauſis neceſſariò, & liberè ſeu contingenter agentibus, vbi etiam de fato, fortuna, & caſu.

Sect. 1. Vtrum in cauſis efficientibus creatis ſint aliquæ neceſſariò agentes, & qualis ſit illa neceſsitas.
2 *Vtrũ inter cauſis efficientes cauſas ſint aliquæ abſq́ue neceſsitate, & cum libertate operantes.*
3 *Vtrũ in cauſis efficientib. poſsit eſſe aliqua liberè agens, ſi prima cauſa ex neceſsitate operatur: & in vniuerſum, An libertas actionis requirat libertatẽ in omnib. cauſis in illã influẽtib. vel in vna ſufficiat.*
4 *Quomodo ſtet libertas vel contingentia in actione cauſæ ſecundæ, non obſtante concurſu primæ: & conſequenter. Quo ſenſu verum ſit, cauſam liberam eſſe,* Quę poſitis omnibus requiſitis ad agendum poteſt agere, & non agere.
5 *Quænam ſit facultas in qua formalis reſidet libertas cauſæ creatæ.*
6 *Quomodo cauſa libera determinetur à iudicio rationis.*
7 *Quæ ſit radix & origo defectus cauſæ liberæ.*
8 *Ad quos actus ſit indifferentia in cauſa libera.*
9 *An libertas cauſæ ſit dum actu operatur.*
10 *An ex libertate cauſarũ efficientiũ oriatur contingẽtia in effectibus vniuerſi, vel ſine illa eſſe poſsit.*
11 *Vtrum aliqua vera ratione poſsit fatũ inter cauſas efficientes vniuerſi numerari.*
12 *Vtrum caſus & fortuna inter cauſas efficientes numerari debeant.*

Diſputatio XX.

De prima cauſa efficiente, primaq́ue eius actione, quæ eſt Creatio.

Sect. 1.

Sect. 1. An poſſit ratione naturali cognoſci creationē aliquorum entium eſſe poſſibilē, an etiam neceſſariam: vel (quod idem eſt) An vnum ens in quantum ens poſſit eſſentialiter dependere effectiuè ab alio ente.
2 Vtrum ad creandum requiratur infinita vis agēdi, & ideò ita ſit Dei propria, vt creaturæ communicari non poſſit.
3 An poſſit dari inſtrumentum creationis.
4 An creatio ſit aliquid in creatura diſtinctum ex natura rei ab ipſa.
5 Vtrum de ratione creationis ſit nouitas eſſendi.

Diſputatio XXI.

De prima cauſa efficiēte, & altera eius actione, quæ eſt Conſeruatio.

Sect. 1. An poſſit ratione naturali demonſtrari entia creata in ſuo eſſe ſemper dependere ab actuali influxu primæ cauſæ.
2 Quænam actio ſit conſeruatio, & quomodo à creatione differat.
3 Vtrū res omnes à ſolo Deo pendeant in conſeruari.

Diſputatio XXII.

De prima cauſa, & alia eius actione quæ eſt Cooperatio, ſeu Concurſus cum cauſis ſecundis.

Sect. 1. An poſſit ſufficienter probari ratione naturali Deum per ſe ac immediate operari in actionibus omnium creaturarum.
2 Vtrum concurſus cauſæ primæ cum ſecunda ſit aliquid per modum principij, vel actionis.
3 Quomodo comparetur concurſus Dei ad actionem cauſæ ſecundæ, & ad ſubiectum eius.
4 Quomodo Deus præbeat concurſum ſuum cauſis ſecundis.
5 Vtrum cauſæ ſecundæ pendeant eſſentialiter in operari à ſola cauſa prima, aut etiam ab aliis.

Diſputatio XXIII.

De cauſa finali in communi.

Sect. 1. An finis ſit vera cauſa realis.
2 Quotuplex ſit finis.
3 Quos effectus habeat cauſa finalis.
4 Quid ſit, vel in quo conſiſtat ratio cauſandi, ſeu cauſalitatis cauſæ finalis.
5 Quænā ſit in fine proxima ratio finaliter causādi.
6 Quæ res poſſit cauſalitatem finalem exercere.
7 An eſſe cognitum ſit fini conditio neceſſaria vt poſſit finaliter cauſare.
8 Vtrum finis moueat ſecundum ſuum eſſe reale vel ſecundum eſſe cognitum.
9 Vtrum cauſalitas finis locum habeat in diuinis actionibus & effectibus.
10 Vtrum in actionibus naturalium & irrationalium agentium vera cauſalitas finalis intercedat.

Diſputatio XXIIII.

De vltima finali cauſa, ſeu vltimo fine.

Sect. 1. An poſſit ſufficienter probari ratione naturali dari aliquem vltimum finem, & non dari proceſſum in infinitum in cauſis finalibus.
2 Vtrum finis vltimus per ſe ac proprie concurrat cum omnib. finibus proximis ad finaliter cauſandum, & conſequenter, An omnia agentia in omnibus actionibus ſuis finem vltimum intendant.

Diſputatio XXV.

De cauſa exemplari.

Sect. 1. An ſit, quid ſit, & vbi ſit exemplar.
2 Vtrum exemplar propriam rationem cauſæ conſtituat, vel ad aliquā aliarum reuocetur.

Diſputatio XXVI.

De cōparatione cauſarum ad effecta.

Sect. 1. Vtrum omnis cauſa ſit effectu ſuo nobilior.
2 Vtrum omnis cauſa ſit prior ſuo effectu.
3 Vtrum eiuſdem effectus eſſe poſſint, aut debeant plures cauſæ.
4 An poſſit idem effectus eſſe ſimul à pluribus cauſis totalibus eiuſdem generis & ſpeciei.
5 Vtrum diuiſim poſſit idem effectus naturaliter eſſe à pluribus cauſis totalibus.
6 Vtrum eadem poſſit eſſe cauſa plurium effectuum, præſertim contrariorum.

Diſputatio XXVII.

De comparatione cauſarum inter ſe.

Sect. 1. Quænam ex quatuor cauſis perfectior ſit.
2 Vtrum cauſæ poſſint eſſe ſibi inuicem cauſæ.

IN POSTERIORI TOMO.

Diſputatio XXVIII.

De diuiſione entis in infinitum, & finitum.

Sect. 1. An rectè diuidatur ens in infinitum & finitū.
2 An dicta partitio ſit ſufficiens & adæquata.
3 An ſit Analoga, ita vt ens non vniuoce ſed Analogice dicatur de Deo & creaturis.

Diſputatio XXIX.

De primo & increato ente, An ſit.

Sect. 1. An euidenter demonſtretur dari aliquod ens à ſe, & increatum.
2 An demonſtretur à poſteriori Deum eſſe hoc vnicum ens à ſe.
3 An hoc idem aliquo modo à priori demonſtretur.

Diſputatio XXX.

De primo ente ſeu Deo, quid ſit.

Sect. 1. An demonſtretur eſſe Deum quoddam ens eximiè perfectum.

2 An

2 An demonſtrari poßit Deum eſſe infinitum.
3 An demonſtrari poßit eſſe purum actum ſimpliciſsimum.
4 Quomodo excludatur à Deo omnis ſubſtantialis compoſitio.
5 Quomodo excludatur à Deo omnis accidentalis compoſitio.
6 Quomodo attributa Dei ad eius eſſentiam comparentur.
7 An Deum eſſe immenſum ratione naturali oſtendi poßit.
8 An Deum eſſe immutabilem ratione naturali demonſtretur.
9 Quomodo immutabilitas cum libertate diuina poßit conſiſtere.
10 Vnitas Dei quomodo demonſtretur.
11 An Deus ſit inuiſibilis, quidq; poßit ratione naturali circa hoc inueſtigari.
12 An demonſtretur, Deum non poſſe comprehendi nec quidditatiue cognoſci.
13 Poßitne demonſtrari Deum eſſe ineffabilem
14 An demonſtretur, Deum eſſe per eſſentiam viuens vita intellectuali, ac feliciſsima.
15 Quid poßit ratione naturali de diuina ſcientia cognoſci.
16 Quid de diuina voluntate eiusq; virtutibus.
17 Quid de diuina omnipotentia, eiusq; actione.

Diſputatio XXXI.

De eſſentia entis finiti vt tale eſt, & illius eſſe, eorumq; diſtinctione.

Sect. 1. An eſſe & eſſentia creaturæ diſtinguantur in re.
2 Quid ſit eſſentia creaturæ priuſquam à Deo producatur.
3 Quomodo & in quo differant in creaturis ens in potẽtia & in actu, ſeu eſſentia in potẽtia, & in actu.
4 An eſſentia creaturæ conſtituatur in actualitate eſſentiæ per aliquod eſſe reale indiſtinctum ab ipſa quod nomen habeat, & rationem exiſtentiæ.
5 Vtrum præter eſſe reale actualis eſſentiæ, ſit aliud eſſe neceſſarium quo res formaliter & actualiter exiſtat.
6 Quæ diſtinctio poßit inter eſſentiam, & exiſtentiam creatam interuenire, aut intelligi.
7 Quidnam exiſtentia creaturæ ſit.
8 Quas cauſas præſertim intrinſecas habeat creata exiſtentia.
9 Quæ ſit proxima efficiens cauſa exiſtentiæ creatæ.
10 Quos effectus habeat exiſtentia, & in quo differat in hoc ab eſſentia.
11 Quarum rerum ſit exiſtentia, & an ſimplex, vel compoſita ſit.
12 Vtrũ eſſentia creata ſit ſeparabilis à ſua exiſtẽtia.
13 Qualis ſit compoſitio ex eſſe & eſſentia, qualisue compoſitio ſit de ratione entis creati.
14 An de ratione entis creati ſit actualis dependentia, & ſubordinatio ad primum, & increatũ ens.

Diſputatio XXXII.

De diuiſione entis creati in ſubſtantiam & accidens.

Sect. 1. Vtrum ens proximè & ſufficienter diuidatur in ſubſtantiam & accidens.
2 Vtrum ens Analogicè diuidatur in ſubſtantiam & accidens.

Diſputatio XXXIII.

De ſubſtantia creata in communi.

Sect. 1. Quidnam ſubſtantia ſignificet, & quomodo in incompletam, & completam diuidatur.
2 Vtrum rectè diuidatur ſubſtantia in primam & ſecundam.

Diſputatio XXXIIII.

De prima ſubſtantia ſeu ſuppoſito, eiusq; diſtinctione à natura.

Sect. 1. Vtrum prima ſubſtantia ſit idem quod ſuppoſitum, aut perſona, vel Hypoſtaſis.
2 An in creaturis ſuppoſitum addat naturæ aliquid poſitiuum reale, & ex natura rei diſtinctum ab illa.
3 An diſtinctio ſuppoſiti à natura fiat per accidentia vel principia indiuiduantia, & ideo locum non habeat in ſubſtantiis ſpiritualibus.
4 Quid ſit ſubſiſtentia creata, & quomodo ad naturam & ſuppoſitum comparetur.
5 Vtrum omnis ſubſiſtentia creata indiuiſibilis ſit, & omnino incommunicabilis.
6 Quam cauſam efficientem vel materialem habeat ſubſiſtentia.
7 Vtrum ſubſiſtentia habeat aliquam cauſalitatem, & quomodo actiones dicantur eſſe ſuppoſitum.
8 Vtrum in ſecundis ſubſtantiis concreta ab abſtractis diſtinguantur, & quomodo in eis ſuprema ratio ſubſtantiæ, & coordinatio prædicamentalis conſtituenda ſit.

Diſputatio XXXV.

De immateriali ſubſtantia creata.

Sect. 1. Vtrũ poßit ratione naturali probari eſſe in vniuerſo aliquas ſubſtantias ſpirituales extra Deum.
2 Quid poßit ratione naturali cognoſci de quidditate, & eſſentia intelligentiarum creatarum.
3 Quæ attributa cognoſci poßint de eſſentiis intelligentiarum creatarum.
4 Quid poßit ratione naturali de intellectu & ſcientia intelligentiarum cognoſci.
5 Quid poßit de voluntate intelligentiarum ratione naturali cognoſci.
6 Quid poßit ratione naturali cognoſci de vi agendi, & efficacitate intelligentiarum.

Diſpu-

Diſputatio XXXVI.

De ſubſtantia materiali in communi.

Sect. 1. Quid ſit eſſentialis ratio ſubſtantiæ materialis & an eadem omnino ſit cum ratione ſubſtantiæ corporeæ.

2 Vtrum eſſentia ſubſtantiæ materialis conſiſtat in ſola forma ſubſtantiali, vel etiam in materia.

3 Vtrum ſubſtantia materialis ſit aliquid diſtinctum à materia, & forma ſimul ſumptis, & vnione earum.

Diſputatio XXXVII.

De communi ratione, & conceptu accidentis.

Sect. 1. Vtrum accidens in communi dicat vnum conceptum ſeu rationem obiectiuam.

2 Vtrum communis ratio accidentis in inhærentia conſiſtat.

Diſputatio XXXVIII.

De comparatione accidentis ad ſubſtantiam.

Sect. 1. An ſubſtantia ſit prior tempore accidente.

2 Vtrum ſubſtantia ſit prior cognitione accidente.

Diſputatio XXXIX.

De diuiſione accidentis in nouem ſumma genera.

Sect. 1. Vtrum accidens in communi immediate diuidatur in quantitatem, qualitatem, & alia ſumma genera accidentium.

2 Vtrum diuiſio accidentis in nouem genera ſit ſufficiens.

3 Vtrum prædicta diuiſio ſit vniuoca, vel analoga.

Diſputatio XL.

De quantitate continua.

Sect. 1 Quid ſit quantitas, præſertim continua.

2 Vtrum quantitas molis ſit res diſtincta à ſubſtantia materiali, & qualitatibus eius.

3 An eſſentia quantitatis conſiſtat in ratione menſuræ.

4 Vtrum ratio & effectus formalis quantitatis continuæ ſit diuiſibilitas, vel diſtinctio, aut extenſio partium ſubſtantiæ.

5 Vtrum in quantitate continua ſint puncta, lineæ, & ſuperficies, quæ ſint veræ res inter ſe, & à corpore quanto realiter diſtinctæ.

6 An linea, & ſuperficies ſint propriæ ſpecies quantitatis continuæ, inter ſe & à corpore diſtinctæ.

7 Vtrum locus ſit vera ſpecies quantitatis continuæ ab aliis diſtincta.

8 Vtrum motus, aut extenſio eius propriam ſpeciem quantitatis continuæ conſtituat.

9 Vtrum tempus ſit per ſe quantitas, peculiarem ſpeciem à reliquis diſtinctam conſtituens.

Diſputatio XLI.

De quantitate diſcreta, & coordinatione prædicamenti quantitatis: & proprietatibus eius.

Sect. 1. Vtrum quantitas diſcreta ſit propria ſpecies quantitatis.

2 Vtrum quantitas diſcreta in rebus ſpiritualibus inueniatur.

3 Vtrum oratio ſit vera ſpecies quantitatis.

4 Qualis ſit coordinatio generum, & ſpecierum quantitatis.

Diſputatio XLII.

De qualitate, & ſpeciebus eius in communi.

Sect. 1. Quæ ſit communis ratio, ſeu eſſentialis modus qualitatis.

2 Vtrum qualitas in quatuor ſpecies conuenienter, & ſufficienter diuiſa ſit.

3 An quatuor qualitatis ſpecies ſint inter ſe omnino diſtinctæ.

4 Vtrum diuiſio qualitatis in quatuor ſpecies ſufficiens ſit.

5 An duplicatæ voces, quibus dictæ ſpecies proponuntur, ſignificent eſſentiales, vel accidentales differentias earum.

6 Quæ proprietates qualitati conueniant.

Diſputatio XLIII.

De potentia.

Sect. 1. Vtrum potentia ſufficienter diuidatur in actiuam, & paſſiuam, & quid vtraq; ſit.

2 An potentia actiua, & paſſiua ſemper re, vel interdum tantum ratione differant.

3 Quodnam ſit diuiſum illius partitionis, quæue definitio illius.

4 Vtrum omnis potentia ſit naturalis, & naturaliter indita.

5 Vtrum vnicuique potentiæ proprius actus reſpondeat, & quo modo.

6 Vtrum actus ſit prior potentia duratione, perfectione, definitione, & cognitione.

Diſputatio XLIIII.

De habitibus.

Sect. 1. An ſit, & quid ſit, & in quo ſubiecto ſit habitus.

2 An in potentia ſecundum locum motiua acquiratur habitus.

3 An in brutis ſint habitus.

4 An in intellectu ſint proprij habitus.

5 Vtrum

5 *Vtrum habitus ſint propter actus efficiendos.*
6 *Quid efficiat habitus in actu.*
7 *Quos actus efficiat habitus.*
8 *Vtrum actus ſit cauſa per ſe efficiens habitum.*
9 *An habitus vno, vel pluribus actibus generetur.*
10 *Vtrum habitus per actus augeatur, & quomodo.*
11 *Quale ſit augmentum extenſiuum habitus, vbi etiam de vnitate habitus.*
12 *Quomodo habitus minuatur, vel amittatur.*
13 *Quotuplex ſit habitus, & præſertim de ſpeculatiuo & practico.*

Diſputatio XLV.

De qualitatum contrarietate.

Sect. 1. Quid ſit oppoſitio, & quotuplex.
2 *Quænam ſit propria contrariorum definitio, eorumq́ ab aliis oppoſitis diſcrimen.*
3 *Vtrum propria contrarietas inter qualitates, vel omnes, vel ſolas inueniatur.*
4 *An contraria poſſint ſimul eſſe in eodem ſubiecto, & quomodo poſſit aliquid ex contrariis componi.*

Diſputatio LXVI.

De intenſione qualitatum.

Sect. 1. An ſit latitudo intenſiua in qualitatibus, & quid illa ſit.
2 *Cur hæc latitudo in ſolis qualitatibus, non verò in omnibus inueniatur.*
3 *An hæc latitudo acquiratur mutatione, ſeu ſucceſſione continua.*
4 *An in hac latitudine detur maximus & minimus terminus. Vbi alia etiam breuiora dubia expenduntur.*

Diſputatio XLVII.

De relationibus realibus creatis.

Sect. 1. An relatio ſit verum genus entis realis, ab aliis diuerſum.
2 *An relatio prædicamentalis diſtinguatur actu, & in re ab omnibus entibus abſolutis.*
3 *Quotuplex ſit relatio, & quæ ſit verè prædicamentalis.*
4 *Quo differat reſpectus prædicamentalis à tranſcendentali.*
5 *Quæ ſit definitio eſſentialis relationis prædicamentalis.*
6 *De ſubiecto prædicamentalis relationis.*
7 *De fundamento prædicamentalis relationis, & de ratione fundandi.*
8 *De termino prædicamentalis relationis.*
9 *Quæ diſtinctio neceſſaria ſit inter fundamentum & terminum.*
10 *An tria relatiuorum genera, ex triplici fundamento recte fuerint ab Ariſtotele diuiſa.*
11 *De primo genere relationum, in numero, vel vnitate fundato.*
12 *De ſecundo genere relationum, in potentia, vel actione fundato.*
13 *De tertio genere relationum in ratione menſuræ fundato.*
14 *Sitne ſufficiens dicta diuiſio, omneſq́ relationes comprehendat.*
15 *An omnes & ſolæ relationes tertij generis ſint non mutuæ. Vbi de relationibus Dei ad creaturas.*
16 *Vtrum formalis terminus relationis ſit altera relatio, vel aliqua ratio abſoluta. Vbi etiam varia dubia incidenter expediuntur.*
17 *Quomodo prædicamentum ad aliquid ſub vno ſupremo genere ordinari poſſit. Vbi etiam de indiuidua diſtinctione relationum.*
18 *Quas proprietates habeat relatio.*

Diſputatio XLVIII.

De Actione.

Sect. 1. Vtrum actio eſſentialiter dicat reſpectum ad principium agendi. Vbi etiam de relationibus extrinſecus, & intrinſecus aduenientibus.
2 *Vtrum actio vt ſic eſſentialiter reſpiciat terminum, etiamſi immanens ſit, ideoq́ etiam illa in hoc prædicamento collocetur.*
3 *Quis ex dictis reſpectibus ſit magis eſſentialis actioni ita vt inde ſumat ſpeciem.*
4 *Vtrum actio vt ſic dicat reſpectum ad ſubiectum inhæſionis, & quodnam illud ſit.*
5 *Quæ ſit actionis eſſentia, quæ cauſæ, quæue proprietates.*
6 *Quot ſint ſpecies, & genera actionum, vſq́ ad ſupremum genus.*

Diſputatio XLIX.

De Paßione.

Sect. 1. Vtrum paßio in re ipſa diſtinguatur ab actione.
2 *Quomodo paßio ad motum vel mutationem comparetur, & quid tandem paßio ſit.*
3 *Vtrum de ratione paßionis ſit actualis inhæſio, vel aptitudinalis tantum.*
4 *Vtrum paßio ſucceßiua, & momentanea huius generis ſint, & quomodo ſub illo differant.*

Diſputatio L.

De Quando, & in vniuerſum de Durationibus.

Sect. 1. Vtrum duratio ſit aliquid diſtinctum in re ab eſſe rei durantis.
2 *Quæ ſit formalis ratio durationis, per quam ratione diſtinguitur ab exiſtentia.*
3 *Quid ſit æternitas, & quomodo à creata duratione diſtinguatur.*
4 *Includatne æternitas in ſua formali ratione aliquem reſpectum rationis.*

5 Quid

5 *Quid ſit æuum, & quomodo à ſucceſſiuis durationibus differat.*
6 *An æuum eſſentialiter etiam differat ab aliis durationibus permanentibus creatis.*
7 *Habeantne res corruptibiles permanentes propriam durationem, & qualis illa ſit.*
8 *An res ſucceſſiuæ propriam habeant durationem, quæ tempus vocatur.*
9 *An tempus in re diſtinguatur à motu.*
10 *Vtrum eſſe menſuram durationis alicui tempori conueniat.*
11 *Quæ res hoc tempore menſurentur.*
12 *Quæ duratio ad prædicamentum Quando pertineat, & quomodo illud conſtituat.*

Diſputatio LI.
De Vbi.

Sect. 1. Quid ſit Vbi in corporibus, & an ſit aliquid intrinſecum.
2 *An Vbi ſit locus corporis, ita vt per illud ſolum verè dici poſſit eſſe in loco.*
3 *Vtrum etiam in ſubſtantiis ſpiritualibus ſit verum, & intrinſecum Vbi.*
4 *In quibus differant, vel proportionem ſeruent inter ſe Vbi ſpiritus, & corporis.*
5 *Vtrum Vbi ſolis ſubſtantiis conueniat, vel etiam accidentibus.*
6 *Quomodo diſtinguendum & ordinandum ſit prædicamentum Vbi, quæue proprietates illi tribuantur.*

Diſputatio LII.
De Situ.

Sect. 1. Quidnam ſit Situs, & quomodo ab Vbi differat.
2 *Quomodo ſpecies, genera, & aliquæ proprietates, poſſint Situi attribui.*

Diſputatio LIII.
De Habitu.

Sect. 1. Quidnam habitus ſit, & quomodo à ſubſtantia, & qualitate differat.
2 *Quomodo ſpecies, genera, & aliquæ proprietates habitui tribui poſſint.*

Diſputatio LIV.
De Ente rationis.

Sect. 1. An verè aliqua rationis entia eſſe dicantur, & quomodo ſub ente ſint, qualeve eſſe habeant.
2 *An ens rationis habeat aliquas cauſas, & quænam illæ ſint.*
3 *An rectè diuidatur ens rationis in negationem, priuationem, & relationem.*
4 *An ſufficienter diuidatur ens rationis in dicta tria membra, vbi tota varietas entium rationis, quæ occurrere poteſt, explicatur.*
5 *Quid commune ſit, quidve proprium negationi & priuationi.*
6 *Quot ſint modi relationum rationis, & quid omnibus commune ſit, quid vero proprium.*

LAVS DEO.

MENDA, QVAE IRREPSERVNT, SIC EMENDA. VBI nota, primum numerum. 1. paginam. 2. columnam. 3. verſum poſt columnæ literam, ſignare.

11.1.B.14.in his non ex.16.1.C.14.omnia.17.1.C.24.tendat.18.1.B.3.non eſt niſi met.2.C.19.de quo ſatis.19.2.A.1.res omnes. ibid.C 24.alio modo.21.1.A.11.non inueniunt.22.1.B.16.facultate intelligendi impropriiſſime.23.2.C.8.habent.31.2 B 11.quia ergo nos ex,32.2.A.4.Quin cognitio.A.17.Cum ea cert.38.2.C.15.Quia eſt.39.2.A.11.Acturi,41.1.B.9.natis.1,C.10.prati,51.1.C.13.tum quia.52.1.B,14.ſimilitudinem & conuenientiam.54.2.C.23.obiectum,57.1 B.9.ita vt ens,& tale ens.60,2.A.1.Quidem.64.1.A.21.ens dixit de.65.1.A.10.determinantis.2.A.1.quod.C.24.quantum.68 1.C.11.in primis.69.1.A.21.vt ſit.ibid.C.1.in incompleto.ibid.21.infinita genera vel in infinitum.71.1.B,14.debet.74.1.C.4.conſideremus.76.2.B.6.Fundanda.84.2.C.11.poſitiui,85.1.C.2.tantum.2.C.7.indiuiſionem.86.2.C.19.vnius per accidens.88.1.C.17.ſuppoſito.92.1.A.20.eſſe ens.C.14.analogia.92.1.A.1.prædicatorum.B.3.Quod veto diuis 97.1.C.3.qua.98.1.C.12.in intelligibilis.2.A.11.ſic ſe habent ſicut infr,100.2.C.vlt.comparationem.102.1 B.14.non vt vniuerſale,C.4.in intelligibilem.103.1.C.21.in immaterialibus.105.1.C.2.quanto.2.B.13.à neutra.106.2.B.13.partitur.116.2.A.13.vnicus.121.1.B.16.eas rationes.123.1,C.16.non poteſt contrahi.144.1.B.18.adæquatè.150.1.C 23.identificata.152.2.C.3.non repugnantia.2.C.16.operationem.162.1.C.2.induere.163.1.C.9.non prædicatur.170,1.A.16.ſi,2.A,20.eſſe.173.1.A.8.comprehendendos.177.2.A.6.in intelligibile,183.1.C,22.conſtitit.193.1.14.& non dicit.201,2.B.8.coniungerentur.202.2.C.23.conſiderato.205.2.C.21.æqualitas,206.1.A,8.quia.212.1.B.14 ratione cuius.213.1.C.3,alias.2.A.17.tantum in.229.2.A.3.vnde ſi in.235.1.A.8.obiectum.236.1.C.4.fundamentum.237.1.A.2.in medium.ibid.2.B 21.ablata.245.2.A.14.malas.249.1.C.vltim.bonum non ſit.ibid.2.B.13.intrinſeca.265.1.B.1.vtrum 267.1.B.10.dele, aliud.268.1.C.8.in tale.269.1.A.14.cauſat.B.14.ſeipſam.2.A.4.quamuis.271.1.B.11.effectus.C.vlt.diſpoſitionibus.274.1.C.12.ratione.2.B.21.probanda.278.2.B.2.indiuiſibilitatem.281.2.C,7.in intelligibile.302.1.B.19.materia.2.C.10.in inferiori.310.2.A.21.dele aquis.318.2.C.14.quia.340.2.C.12.ex locis.343.2.C.12.antonomaſiam.344.1.C.3.teperitur.347.1.A.21.medii ordinis.2.A.23.agentibus.351.1.B.17.omni potentiæ.352.2.A.12.dele ipſe.369.2.B.1,vnitatem.370.2.B.3.facultates.374.1.A.10.animetur.376.1.C.4.poſt illud.Vnitæ.adde. Et componunt vnum integrum corpus.379.2 B.12.fit.391.1.B.21.eſt.394.2.B.11.conſeruari.21.vnionis.397.2.A.9.ſit productio.401,2.C.2.& hoc.406.1.C.21.cauſæ 407.1.B.in marg inſtrumentalis.417 1.B.15.quia.421.1.B.13.accidentia.2.C.18.actio.424.1.B,5.ſe.426.1.A.5.eius.2 B.6,motus.C.8.facultas.430.2.B.18.motum.431.1.C,15 reſiſtitur.2.C,5.explendum.438.2.A.6.ab.447.2.C.23.vt.455.1.B.9.ſiccitatis.456.1.C.12.tractationem.2.A.3.quantitatis.470.2.C.2.per ſe ſola.471.2.C.11.partiales.481.2.C.19.eadem neceſſitate.484.2.B.3.gereret.495.1.B.13.iudicio.497.2.C.20.prauus.489.1.C.12.per.512.2.B.2.inueniri.16.potentialitas.520.2.B.17.ſubſiſtentis.531.2.A.13.creationem.532.1.B.23.rationem.534.2.B.4.& dele.539.2.B.13.ſit.542.1.B.1.Gregorio.C.20,aliquo.C.1.aſſerentis.545,1.A.8.durare.546.2.B.21.vniuocis,549.1.B.5.à ſola.550.1.C.20.inter ſe.552.2.A.13.eius.C.20.enim.554.1.A.1.in Deo.B.6.cauſa ſecunda.2.A.12.cauſalitatem efficientem.556.2.C.5.ab impetu.557.2.A.16.nam.560.2.A.21.ſi.561.2.C.14.in intelligibile.569.2.B.7.fundamentum.573.1.C.4.in indiuiduo.586.1.C.9.carentiam.595.2.C.18.cauſalitatem.603.2.A.vlt.hoc dele.B.24.in id.614.2.B.2.aliqui.616 1.B.5.quamuis.620.1.A.10.ſecundatium.627.1.C.21.forma,628.1.B.5.effectus.629.1.B.11.poſteriores.632.2.B.7.forma.2.A.21.effectum.636.1.C.15.varium.651.1,C.15.formalis.

DISPVTATIONES METAPHYSICAE VNIVERSAM DOCTRINAM DVODECIM LIBRORVM ARISTOTELIS COMPREHENDENTES.

AVTHORE R. P. FRANCISCO Suarez è Societate IESV.

PROOEMIVM.

DIVINA & ſupernaturalis Theologia, quamquam diuino lumine principiiſque à Deo reuelatis nitatur, quia verò humano diſcurſu & ratiocinatione perficitur, veritatibus etiam naturæ lumine notis iuuatur, eiſq; ad ſuos diſcurſus perficiendos, & diuinas veritates illuſtrandas, tanquam miniſtris, & quaſi inſtrumentis vtitur. Inter omnes autem naturales ſcientias, ea, quæ prima omnium eſt, & nomen primæ Philoſophiæ obtinuit, ſacræ ac ſupernaturali Theologię præcipuè miniſtrat. Tum quia ad diuinarum rerum cognitionem inter omnes proximè accedit: tum etiam, quia ea naturalia principia explicat atque confirmat, quæ res vniuerſas comprehendunt, omnemque doctrinam quodammodo fulciunt atque ſuſtentant. Hanc igitur ob cauſam, quamuis grauioribus Sacrę Theologiæ commentationibus, ac diſputationibus pertractandis, & in lucem emittendis ſim diſtentus, earum curſum paululum intermittere, vel potiùs remittere ſum coactus, vt quæ de hac naturali ſapientia ante plures annos iuuenis elaboraueram, & publicè dictaueram, ſaltem ſucciſiuis temporibus recognoſcerem & locupletarem, vt in publicam vtilitatem omnibus communicari poſſent. Cùm enim inter diſputandum de diuinis myſteriis hæc Metaphyſica dogmata occurrerent, ſine quorũ cognitione & intelligentia vix, aut ne vix quidem, poſſunt altiora illa myſteria pro dignitate tractari, cogebar ſæpè, aut diuinis & ſupernaturalibus rebus inferiores quæſtiones admiſcere, quod legentibus ingratum eſt & parum vtile: aut certè, vt hoc incommodum vitarem, in huiuſmodi rebus ſententiam meam breuiter proponere, & quaſi nudam fidem in eis à legentibus poſtulare. Quod & mihi quidem moleſtum, & illis etiam importunum videri meritò potuiſſet. Ita enim hęc principia & veritates Metaphyſicę cum Theologicis concluſionibus ac diſcurſibus cohærent, vt ſi illorum ſcientia ac perfecta cognitio auferatur, horum etiam ſcientiam nimium labefactari neceſſe ſit. His igitur rationibus & multorum rogatu inductus hoc opus præſcribere decreui, in quo Metaphyſicas omnes diſputationes ea doctrinæ methodo complecterer, quæ ad rerum ipſarum comprehenſionem & ad breuitatem aptior ſit: reuelatæque ſapientiæ inſeruiat magis. Quapropter neceſſarium non erit in plures libros opus hoc diſtribuere ſeu partiri: nam breui diſputationum numero, ea omnia, quæ huius doctrinæ ſunt propria, quæue ſubiecto eius ſub ea ratione, qua in ipſa conſideratur, conueniunt, comprehendi & exhauri poſſunt: quæ verò ad puram Philoſophiam aut Dialecticam pertinent, (in quibus alij Metaphyſici ſcriptores prolixè immorantur) vt aliena à præſenti doctrina, quoad fieri poſſit, reſecabimus. Prius verò, quàm de materia huic doctrinæ ſubiecta dicere incipiam, de ipſamet ſapientia ſeu Metaphyſica, eiuſque obiecto, vtilitate, neceſſitate, attributiſq; illius atq; muneribus, Deo auſpice, diſſerere aggrediar.

DISPVTATIO I.

De natura primæ Philoſophiæ, ſeu Metaphyſicæ.

VT à nomine, vt par eſt, ſumatur exordium, varia ſunt nomina, partim ab Ariſtotele, partim ab aliis authoribus, huic doctrinæ impoſita. Primò enim appellata eſt *Sapientia.* 1. Metaphyſ. ca. 2. quoniam de primis rerum cauſis, & ſupremis ac difficilimis rebus, & quodammodo de vniuerſis entibus diſputat. Nec refert quòd 1. Metaphyſ. *Prudentia* appelletur, id enim cognomen non propriè, ſed per analo-

Varia Metaphyſicæ nomina.

analogiam quandam illi accommodatum eſt: quia ſicut in practicis prudentia, ita in ſpeculatiuis hæc ſapientia maximè expetenda eſt. Deinde dicitur abſolutè & quaſi per antonomaſiam *Philoſophia* 4. libro Metaphyſ. text. 5. vbi etiam text. 4. & lib. 6. text. 3. *Prima Philoſophia* nominatur: eſt enim *Philoſophia*, ſtudium ſapientiæ: hoc autem ſtudium intra naturæ ordinem in hac ſcientia acquirenda maximè adhibetur, cùm ipſa ſapientia ſit, & in diuinarum rerum cognitione verſetur. Hinc rurſus, *naturalis Theologia* vocatur ex lib. 6. Metaphyſ. cap. 1. & lib. 11. ca. 6. quoniam de Deo ac diuinis rebus ſermonē habet, quantum ex naturali lumine haberi poteſt: ex quo etiam *Metaphyſica* nominata eſt, quod nomen non tam ab Ariſtotele, quàm ab eius interpretibus habuit: ſumptum verò eſt ex inſcriptione, quam Ariſtoteles ſuis Metaphyſicæ libris præſcripſit, videlicet; Τῶν μετὰ τὰ φυσικά, id eſt, de his rebus, quæ ſcientias ſeu res naturales conſequuntur. Abſtrahit enim hæc ſcientia à ſenſibilibus, ſeu materialibus rebus (quæ Phyſicæ dicuntur, quoniam in eis naturalis Philoſophia verſatur) & res diuinas & à materia ſeparatas, & communes rationes entis, quæ abſque materia exiſtere poſſunt, contemplatur: & ideò *Metaphyſica* dicta eſt, quaſi poſt Phyſicam, ſeu vltra Phyſicam conſtituta: poſt (inquam) non dignitate, aut naturæ ordine: ſed acquiſitionis, generationis, ſeu inuentionis: vel, ſi ex parte obiecti illud intelligamus, res de quibus hæc ſcientia tractat, dicuntur eſſe poſt Phyſica ſeu naturalia entia, quia eorum ordinem ſuperant, & in altiori rerum gradu conſtitutæ ſunt. Ex quo tandem appellata eſt hæc ſcientia, aliarum *princeps & domina*, 6. Metaphyſ. cap. 1. & lib. 11. cap. 6. quòd dignitate antecellat, & omnium principia aliquo modo ſtabiliat & confirmet. Hæc autem vniuerſa nomina ex obiecto, ſeu materia circa quam hæc doctrina verſatur, ſumpta ſunt, vt ex eorum rationibus & interpretationibus facile conſtare poteſt. Solent enim à ſapientibus vnicuiq; rei nomina imponi, ſpectata priùs cuiuſque natura & dignitate, vt Plato in Cratilo docuit, vniuſcuiuſque autem ſcientiæ natura & dignitas ex obiecto potiſſimùm pendet, & ideò primùm omnium inquirendum nobis eſt huius doctrinę obiectum, ſeu ſubiectum, quo cognito, conſtabit facilè, quæ ſint huius ſapientiæ munera, quæ neceſſitas vel vtilitas, & quanta dignitas.

SECTIO I.

Quod ſit Metaphyſicæ Obiectum.

I. VARIÆ ſunt de hac re ſententiæ, quæ ſigillatim ac breuiter ſunt annotandæ & examinandæ, vt intelligamus exactè, de quibus rebus in diſcurſu huius doctrinæ nobis diſſerendum ſit, ita vt neque illius fines tranſgrediamur, neq; aliquid intra eos contentum relinquamus intactum.

Prima & ſecunda opiniones exponuntur.

II. PRima igitur ſentētia eſt, ens abſtractiſſimè ſumptum, quatenus ſub ſe complectitur non ſolùm vniuerſa entia realia tam per ſe, quàm per accidens, ſed etiam rationis entia, eſſe obiectum adæquatum huius ſcientiæ. Quæ opinio ſuadetur primò, quia ens ſic ſumptum poteſt eſſe obiectum adæquatum alicuius ſcientiæ: ergo maximè huius, quæ eſt omnium abſtractiſſima. Antecedens patet, tum quia ens in tota illa amplitudine intellectui obiicitur: ergo A & poteſt obiici vni ſcientiæ, eſt enim eadem ratio: tum etiam, quia ſicut intellectus illa omnia intelligit, ita hæc ſcientia de omnibus illis diſſerit, nempe de entibus rationis, & realibus: & de entibus per ſe & per accidens: ergo, ſi propter illam cauſam continentur ſub obiecto intellectus, propter ſimilē contineri debent ſub obiecto adæquato huius ſcientiæ: ergo ens prout obiicitur huic ſcientiæ, ſumi debet ſub ea abſtractione & latitudine, qua hæc omnia directè comprehendat: & eodem modo ſumenda erunt communia attributa, de quibus hæc ſcientia tractat, qualia ſunt vnitas, multitudo, veritas, & ſimilia. Vnde argumentor ſecundò, quia ad perfectionem & amplitudinem huius ſcientiæ pertinet, vt B hæc omnia ſeparet ac diſtinguat, & de vniuerſis doceat, quicquid certa cognitione de his ſciri poteſt: nam hoc maximè pertinet ad rationem ſapientiæ: ergo hæc omnia entia ſecundum communes rationes ſuas directè continentur ſub obiecto adæquato huius ſcientiæ. Tertiò, nam, ſi quid impediret quo minùs ens ſic ſumptum poſſet eſſe obiectum, maximè quia non eſt vniuocum: ſed hoc non refert, ſatis enim eſt quod ſit analogum: aliàs nec commune eſſe poſſet accidentibus realibus, & ſubſtantiis creatis, ac increatæ: ens autem quatenus analogum eſt, etiam rationis entia complectitur, vt ex 4. Metaphyſ. tex. 2. ſumi poteſt: vbi Ariſtoteles priuationes, negationes, ſeu non entia ſubiicit analogiæ entis, quatenus in- C telligibilia ſunt: ergo ens ſic analogum eſſe poteſt adæquatum obiectum huius ſcientiæ, eò vel maximè quòd omnia illa comprehenduntur ſub abſtractione adæquata huius ſcientiæ, quæ eſt ab omni materia ſenſibili & intelligibili: nam omnes illæ rationes entium poſſunt abſque huiuſmodi materia reperiri. Tandem in ipſiſmet proprietatibus, quæ de ente in communi demonſtrantur in hac ſcientia, ita includuntur entia rationis, vt ſine his illæ intelligi non poſſint, vt poſteà videbimus: ergo neceſſe eſt, vt hæc ſcientia de illis diſputet.

Nec ſatis eſt ſi quis dicat diſſerere quidem hanc ſcientiam de his entibus, non tamen per ſe & ex inſtituto vt de obiecto, ſed obiter, & dum aliud agit, D vel ad meliùs explicāda ſua obiecta, vel quia horum cognitio facilè comparatur ex obiecti cognitione: hoc (inquam) ſatis non eſt, quia rationes factæ plus probare videntur: alioqui idem poſſet dici de accidentibus, imo & de ſubſtantiis creatis. Præſertim quia huiuſmodi entia rationis & ſimilia, ſunt per ſe ſcibilia, multaque de illis naturaliter cognoſcuntur & demonſtrantur: nulla eſt autem alia ſcientia, ad quam hoc per ſe pertineat. Licèt enim nonnulli hoc tribuant Dialecticæ, tamen neque in vniuerſum dici hoc poteſt de omnibus entibus rationis, ſed ad ſummum de quibuſdam reſpectibus qui cōſequuntur operationes intellectus: nec de eis per ſe inquirit E Dialecticus, quomodo rationem entis & proprietates eius participent, ſed ſolum obiter ea attingit, quantum ad explicandas conceptiones intellectus, & denominationes ab eis prouenientes neceſſarium eſt.

Secunda opinio eſſe poteſt, obiectum huius ſcientiæ eſſe ens reale in tota ſua latitudine, ita vt dire- III. ctè non comprehendat entia rationis, quia entitatem & realitatem non habent, complectatur verò non ſolum entia per ſe, ſed etiam entia per accidens, quia etiam hæc realia ſunt, vereque participant rationem entis & paſſiones eius: & de his vrgentiùs procedunt rationes factæ in confirmationem ſuperioris

rioris opinionis. Et poteſt confirmari, quia aliquæ ſcientiæ particulares habent entia per accidens pro obiectis: ſed obiectum huius ſcientiæ directè complectitur omnia obiecta particularium ſcientiarum: ergo. A

Refutantur duæ primæ opiniones.

IIII. HÆ vero duæ opiniones manifeſtè repugnant Ariſtoteli 6. Metaph. Nam inprimis, quod ad entia per accidens attinet, quatenus talia ſunt, ſub ſcientiam cadere non poſſunt, vt ibidem Ariſtoteles probat text. 4. appellatur enim hic ens per accidens, non in ratione effectus, ſed in ratione entis, id eſt, non quod ex accidente ſeu contingenter, & præter intentionem agentis efficitur, ſed quod in ſe verè vnum non eſt, ſed quoddam aggregatum ex multis: de qua diſtinctione dicemus plura inferius agentes de vnitate. Cum ergo hoc ens per accidens non ſit vnum, ſed aggregatio multorum, nec definitionem propriam habere poteſt, nec paſſiones reales, quæ de illo demonſtrentur, & ideo ſub ſcientiam non cadit. Quod ſi tale ens conſideretur, quatenus aliquo modo vnum eſt, eiuſq; vnitas aliquo modo eſt in re, iam non conſideratur tale ens, vt omnino per accidens, ſed vt aliquo modo comprehenſum ſub latitudine entis per ſe, quamuis fortaſſe in illa imperfectũ aliquem gradum teneat: ſunt enim varij modi entis per ſe, & per accidens, vt ſuo loco declarabimus, de vnitate tractantes. Propterea enim dixi, ſermonem eſſe de ente per accidens, quatenus tale eſt: nam illud, vt ſic non eſt ens, ſed entia, & ideo directè non comprehẽditur ſub obiecto vnius ſcientiæ, ſed plurium, ad quas pertinere poſſunt entia per ſe, ex quibus tale ens per accidens conſtat, vt D. Thom. notauit dicto lib. 6. Metaph. lect. 4. Si autem illa vnitas non ſit in re, ſed tantum in apprehenſione vel conceptione, tale ens vt ſic, nõ verè dicetur reale: vnde eadem erit de illo ratio, quæ de cæteris entibus rationis. Hæc autem excluduntur à conſideratione directa huius ſcientiæ ab eodem Ariſtot. libro 6. Metaphyſ. in fine, vt ibidem omnes interpretes notarunt. Et ratio eſt, quia talia neque verè ſunt entia, ſed ferè nomine tantum, neque cum entibus realibus conueniunt in eodem conceptu entis, ſed ſolum per quandam imperfectam analogiam proportionalitatis, vt infra videbimus: obiectum autem adæquatum ſcientiæ requirit vnitatem aliquam obiectiuam.

V. Vnde non refert, quod aliquando Ariſtoteles analogiam entis declarauerit, prout ſe extendit ad hæc entia, quia ibi non aſſignabat huius ſcientiæ obiectum, ſed explicabat vocis ſignificationem ad æquiuocationem tollendam. Poſtea verò in proprio loco docuit, ens non eſſe obiectum ſecundum totam illam analogiam, quæ magis in vnitate vocis, quam obiecti conſiſtit. Et propter hoc etiam nõ eſt ſimilis ratio de accidentibus realibus: nam illa reuera ſunt entia, & ſub vnitate conceptus obiectiui entis aliquo modo comprehenduntur, vt poſtea videbimus. Neque neceſſe eſt omnia, quæ aliquo modo conſiderantur in ſcientia, directè contineri ſub adæquato obiecto eius, nam multa cõſiderantur obiter per quandam analogiam, ſeu reductionem, vel vt eorum cognitione obiectum ipſum magis illuſtretur, vel quia, cognito obiecto, per analogiam ad illud cætera cognoſcuntur, & fortaſſe aliter cognoſci non poſſunt. Item proprietates ſubiecti, quæ de ipſo demonſtrantur, non eſt neceſſe directè contineri ſub ipſo obiecto, ſaltem ſecundum omnia quæ includunt. Sic igitur, quamuis hæc ſcientia multa conſideret de entibus rationis, nihilominus meritò excluduntur ab obiecto per ſe & directè intẽto (niſi quis velit de nomine contendere) propter vtramque cauſam dictam. Nam inprimis entia rationis conſiderantur aliquo modo in hac ſcientia, non tamen per ſe, ſed propter quandam proportionalitatem, quam habent cum entibus realibus, & vt ab eis diſtinguantur, & vt melius & clarius concipiatur, quid habeat in entibus entitatem & realitatem, quid verò non habeat; niſi ſolam ſpeciem eius. Vnde (vt ſic dicam) magis conſiderantur hæc rationis entia, vt cognoſcantur non eſſe entia, quam vt eorum ſcientia vel cognitio acquiratur. Deinde conſiderantur ad declarandas proprietates entis realis, & obiecti huius ſcientiæ, quæ à nobis non ſatis concipiuntur & explicantur, niſi per huiuſmodi entia rationis: ita enim agit hæc ſcientia aliquo modo de genere & ſpecie ad explicandas rerum vnitates, & ſic de aliis, vt ſumitur ex 4. Metaph. cap. 1. & 2. & ex libro 6. & 7. ex diſcurſuque materiæ id magis conſtabit. Deinde ſæpè tractatur de his entibus ratione alicuius realis fundamenti, quod habent in rebus, vel certè, quia fundamentum ipſum non poteſt ſatis cognoſci, neque eius realitas à nobis declarari, niſi prius explicemus, quænam denominationes rationis ibi miſceantur.

Entia rationis, quare excludantur ab obiecto huius ſcientiæ.

B

VI. Argumenta igitur præcedentium opinionũ probant quidem, huiuſmodi entia conſiderari in hac ſcientia, non verò, quod ſint partes directè cõtentæ ſub obiecto eius. Imo, vt ego exiſtimo, ad nullam ſcientiam per ſe & primariò pertinent, quia, cum non ſint entia, ſed potius defectus entium, non ſunt per ſe ſcibilia, ſed quatenus deficiunt à vera ratione entium, quæ per ſe conſideratur, vel quatenus aliquo modo illam comitari videntur. Priori modo agit Philoſopus de cæcitate, & de tenebris, ac vacuo, quatenus ſunt defectus priuationesque viſus, lucis, ac realis loci. Poſteriori modo tractant multi de relationibus ſeu denominationib. rationis. Dialecticus in quantum ad illum pertinet dirigere & ordinare reales conceptus mentis, à quibus denominationes rationis ſumuntur, & in quibus hæ relationes rationis fundantur: à Philoſopho verò etiã conſiderantur, vel conſiderari poſſunt, quatenus ipſe & per ſe propriè ſpeculatur operationes intellectus, non ſolum directas, ſed etiam reflexas, & obiecta earum. In hac verò ſcientia conſiderantur ob rationes iam dictas.

Soluuntur fundamenta præcedentiũ opinionum.

C

Tertia Opinio exponitur.

VII. PRætermiſſis ergo his ſententiis, quæ nimium amplificabant huius ſcientiæ obiectum, ſunt plures aliæ, quæ nimium illud coarctant. Tertia itaque opinio, & per extremum oppoſita, ſolum ſupremum ens reale (Deum videlicet) facit obiectũ huius ſcientiæ adæquatum. Hanc opinionem refert Albertus in principio Metaphyſicæ ex Alpharabio, libro de diuiſione ſcientiarum, poteſtque tribui Auerroi 1. Phyſicorum, comment. vltimo: reprehendit enim Auicennam, eò quod dixerit, ad primum Philoſophum pertinere demonſtrare primum principium eſſe: at (obiicit Auerroes) nulla ſcientia demonſtrat ſuum ſubiectum eſſe: Deus autem ſeu primum principium eſt obiectum totius Philoſophiæ. Ariſtoteles etiam libro 1. Metaphyſicæ,

Albert. Alpharab. Auicenna. Auerroes. Ariſtoteles.

phyſicæ, in principio ait, hanc ſcientiam contemplari primam rerum cauſam, & ideò eſſe maximè Diuinam, quare vt vidimus, *Theologiã* illã appellat: Theologia autem nihil aliud eſt, quam ſcientia de Deo: erit ergo Deus huius ſcientię obiectum: nam ex obiecto accipit ſcientia ſuam dignitatem & pręſtantiam, eaque attributa vel nomina quibus talis dignitas indicatur: ſed pręſtantiſſimum obiectũ eſt Deus: ergo hoc debet eſſe obiectum præſtantiſſimę ac digniſſimę ſcientię.

VIII. Occurritur obiectioni. Neque ſatisfaciet, qui reſpondeat Deum eſſe præcipuum huius ſcientiæ obiectum, idque ſatis eſſe ad illam ſcientiæ dignitatem & appellationem, licet obiectum adæquatum non ſit. Contra hoc enim vrgetur argumentum. Primò, quia nobilius & excellentius eſt habere Deum pro obiecto adæquato, quam ſolùm pro principali: eſt autem hæc ſcientia nobiliſſima omnium, quæ poſſunt naturali intellectus lumine acquiri: ergo Deus eſt adæquatum obiectum eius. Primum antecedens probatur, quia Deus ſecundum propriam rationem quid nobilius eſt, quam eſſe poſſit quælibet ratio communis Deo & creaturis, vt per ſe conſtat, B quia Deus ſecundum propriam rationem eſt ens infinitè perfectum: omnis autem alia ratio abſtractior, ex ſe non dicit, neque requirit infinitam perfectionem: ſed illa ſcientia quæ habet pro obiecto adæquato Deum, immediatè & per ſe primò tendit in ipſum ſecundum propriam rationem eius: illa verò ſcientia, quæ ſolum reſpicit Deum vt principale obiectum, ad ſummum poteſt per ſe primò verſari circa aliquam rationem entis communem Deo & creaturis: ergo illa prior ſcientia erit longè nobilior: quia nobilitas ſcientiæ ſumitur ex illo obiecto, in quod per ſe primò tendit. Quod etiam poteſt exemplis declarari & confirmari, quia diuinus intellectus nobiliſſimus omnium eſt, & ideo ſolum Deum habet pro adæquato obiecto, nihilque aliud attingit, niſi in quantum in ipſomet Deo, ſeu per ipſum manifeſtatur. Similiter viſio beata nobilior eſt, habens Deum pro adæquato obiecto, quam ſi immediatè attingeret Deum, & aliquid aliud ſub aliqua ratione communi. Et denique propter hanc cauſã Theologia ſupernaturalis cenſetur habere pro adæquato obiecto ſolum Deum vt C ſupernaturaliter reuelatum: ergo eadem ratione Deus, vt naturali lumine intellectus noſtri cognoſcibilis, erit adæquatum obiectum huius naturalis Theologiæ. Quin potius argumentari poſſumus, Deum non poſſe eſſe principale obiectum huius ſcientiæ, ſi non eſt adæquatum, quia Deus & creatura non poſſunt conuenire ſub aliqua communi ratione obiecti ſcibilis: ergo, vel Deus dicendus eſt adæquatum obiectum huius ſcientię, vel omnino excludendus ab obiecto illius. Antecedens patet primò, quia Deus eſt obiectum intelligibile longè alterius rationis & eminentioris, quam ſit omne obiectum creatum, magiſque diſtat Deus ab obiecto quouis creato, in abſtractione & immaterialitate, quam diſtent omnia entia creata ſecundum proprias rationes ſuas: ſed non poſſunt omnia obiecta creata conuenire ſecũdum proprias rationes ſub vno adęquato obiecto huius ſcientiæ: ergo multo minùs poterunt conuenire Deus & alia entia creata. Deinde, quia commune obiectum eſt prius natura iis quæ ſub ipſo cõtinentur, quia eſt ſuperius ipſis, & cum eis nõ cõuertitur ſubſiſtendi cõſequentia: ſed nihil poteſt eſſe prius natura Deo: ergo non poteſt eſſe obie-A ctum principale contentum ſub ali quo communi: erit ergo adæquatum.

Quod ſi obiicias, ſcientiam hanc nõ de ſolo Deo, ſed de multis aliis rebus diſſerere: Reſpondent, alia non tractari in hac ſcientia per ſe, ſeu propter ſe; ſed quatenus ad Dei cognitionem conferre poſſunt. Et ita Ariſtoteles in 12. lib. Metaphyſicæ concludit ſcientiam de Deo, omnia verò quæ in ſuperioribus libris tradit, ad illum vltimum tanquam ad concluſionem pręcipuè intentam referũtur. Vnde D. Tho. 1.2.q.56. art.2. & Caietanus ibi, dicunt, hanc ſcientiam verſari circa id quod eſt vltimum reſpectu totius cognitionis, & iudicare de omnibus principiis per reſolutionem ad primas cauſas, quod Caietanus interpretatur de prima, ſeu altiſſima cauſa, quæ eminenter continet primas rationes cauſandi, quæ & vniuerſales ſunt, & ad perfectionem ſimpliciter pertinent, vt ſunt finis, efficiens, exemplar: nam materia & forma vniuerſales non ſunt, & imperfectionem includunt. IX. Solutur obiectio. Ariſtoteles. D. Thomas. Caietanus.

Reiicitur tertia opinio.

X. Nihilominus hæc ſententia probanda non eſt; repugnat enim Ariſtoteli, & reliquis fere Philoſophis, & interpretibus eius, vt videbimus: repugnat etiam ipſi (vt ſic dicam) experientiæ, & doctrinæ, quæ in hac ſcientia tradi ſolet, & ad eius perfectionem & complementum neceſſaria cenſetur: nam in ea multa continentur & docentur, quę per ſe ſunt neceſſaria ad alias res cognoſcendas præter Deum, & ad perfectionem intellectus humani, quatenus in huiuſmodi rebus, vel in rationibus ac principiis communibus cognoſcendis verſari poteſt, & ad Deum cognoſcendum, vel nihil, vel parum conducunt, neque ex modo aut ratione talis ſcientiæ ad hoc referuntur, quidquid ſit de intentione ſcientis. Ratio denique à priori eſt, quia hæc ſcientia, cum diſcurſu naturali procedat, non attingit Deum prout in ſe eſt, ſed quantum ex creaturis manifeſtari poteſt lumine naturali intellectus humani; & ideò nulla eſſe poteſt ſcientia naturalis quæ ipſum attingat, & reſpiciat, vt adæquatum obiectum, quia ratio, ſub qua attingitur, ſemper communis eſt aliis rebus creatis. Vnde conſtat rectè dictum eſſe, tractando fundamentum ſuperioris ſententiæ, Deum contineri ſub obiecto huius ſcientiæ vt primum ac præcipuum obiectum, non tamen vt adæquatum.

XI. Ad inſtantias verò ſeu replicas reſpondetur. Ad primam quidem fatemur eſſe magnam excellentiam ſcientiæ, habere Deum pro obiecto, in quod ſolum per ſe ac primariò tendat, & per illud in reliqua, dicimus tamen, hanc perfectionem ſuperare naturales vires ingenij humani, & ſcientiæ quæ per illas acquiri poteſt: & ideò, quamuis hæc ſcientia ſit nobiliſſima intra ſuum ordinem, non propterea illi tribuenda eſt tanta perfectio. Neque in hoc eſt comparanda cum intellectu diuino, ac viſione beata, imò nec cum Theologia ſupernaturali, quæ ſub altiori lumine, & ex altioribus principiis procedit. Quamquam nec de ſupernaturali Theologia conſtet ſolum Deum eſſe obiectum adęquatum illius: multi enim cenſent, non Deum, ſed ens reuelatum, eſſe obiectum adęquatum illius doctrinę: quia diuina reuelatio, quę eſt ratio formalis ſub qua illius obiecti, æquè cadere põt in Deum & res alias, quod attinet ad vim & rationẽ cognoſcendi, quãuis in ratione finis, & in excellentia rei reualatæ Deus omnia ſuperet, & ideò

& ideo dici ſoleat vel principale obiectum, vel ſimpliciter obiectum, practicè & in ordine ad mores res conſiderando. Sed de hoc aliàs.

Deus an cũ creaturis in ratione obiecti poſſit cõuenire.

Ad vltimum reſpondetur, non repugnare, Deum vt cognitum per creaturas, conuenire cum illis in aliqua ratione communi obiecti: nam, licet in ſuo eſſe, & ſecundum ſe magis diſtet à creatura qualibet, quam ipſæ inter ſe, tamen ſecundum ea, quæ de ipſo manifeſtari poſſunt ſcientia naturali, & iuxta rationem & modum quo manifeſtari poſſunt ex creaturis maior proportio & conuenientia inueniri poteſt inter Deum & creaturas, quam inter aliquas creaturas inter ſe. Neque ad huiuſmodi obiectum adæquatum conſtituendum, quod Deum ſub ſe comprehendat, neceſſe eſt dari aliquid, vel aliquã rationem entis, quæ ſit prior natura Deo, ſed ſatis eſt vt detur ſecundum abſtractionem vel conſiderationem intellectus, quod nõ repugnat, vt infra oſtẽdemus, tractando de conceptu entis. Sicut enim intelligi poteſt cõuenientia aliqua vel ſimilitudo imperfecta inter Deum & creaturas in ratione entis, ſubſtantiæ, vel ſpiritus, ita poſſunt dari aliqui conceptus ſecundum rationem priores Deo in vniuerſalitate prædicationis: hæc autem non eſt prioritas naturæ, nec ratione cauſalitatis, vt per ſe conſtat, nec ratione independentię ſeu prioritatis in ſubſiſtendo: nam omnis ratio, quantumuis abſtrahatur cõmunis Deo, & creaturis, ita comparatur ad Deum, vt exiſtere nõ poſſit in rerum natura, niſi in ipſomet Deo, vel depẽdenter à Deo, & ideo non poteſt eſſe prior natura ipſomet Deo.

Refutatur quarta opinio.

XII. Atque ex dictis contra præcedentem ſententiam facile excluduntur duæ aliæ parum certè probabiles. Quarta ergo opinio ſit, ſubſtantiam, aut ens immateriale, prout in ſe includit ſolum Deum & intelligentias, eſſe adæquatum obiectum huius ſcientiæ. Quæ opinio ſolet tribui Commentatori 1. Phyſic. comment. vlt. Sed ibi ſolum dicit, intelligentias per ſe pertinere ad obiectum huius ſcientiæ, non vero eſſe adæquatum obiectum. Poteſt autem hæc opinio ſuaderi ex diſcurſu ſeu partitione ſcientiarum: omiſſis enim ſcientiis rationalibus, quæ potius ſunt artes quædam, & de vocibus ſeu conceptibus tractant, & ſcientiis Mathematicis, quæ non agunt de ſubſtantia, ſed de ſola quantitate; inter ſcientias, quæ agunt de ſubſtantiis, Philoſophia tractat de omnibus ſubſtantiis generabilibus, & corruptibilibus, & de ſubſtantiis etiam corporeis incorruptibilibus, & de ſubſtantia etiam compoſita ex materia, & immateriali forma, qualis eſt homo: & de ipſa etiam forma immateriali, anima ſcilicet rationali; ac denique de quinque gradibus ſeu ordinibus materialium ſubſtantiarum, ſcilicet ſimplicium corporum, miſtorum inanimatorum, vegetabilium tantum, ſentientium tantum, & rationalium, & de omnibus proprietatibus eorum. Nihil ergo ſciendum ſupereſt in rebus pręter immateriales ſubſtantias; illę ergo complent obiectum adæquatum huius ſcientię. Qui totus diſcurſus primò confirmari poteſt duplici teſtimonio Ariſtotelis. Vnum eſt 4. Metaphy. tex. 4. vbi dicit, tot eſſe partes Philoſophiæ, quot ſubſtantiæ. Vnde, ſicut duplex eſt ſubſtantia, materialis ſcilicet & immaterialis, ita duplex eſt ſcientia, quæ de ſubſtantiis philoſophatur: vnde concludit, illam eſſe primam philoſophiam, quæ primam ſubſtantiam, id eſt, immaterialem contemplatur. Alterum teſtimonium eſt 6. Metaph. tex. 3. vbi Ariſtot. ait, ſi non eſſent ſubſtantiæ ſecundum eſſe abſtrahentes à materia, naturalem Philoſophiam fore primam; neque pręter illam fore aliam ſcientiam neceſſariam: ergo tota ratio obiectiua huius ſcientię, quæ illam ſuo modo conſtituit, & ab aliis diſtinguit, eſt ſubſtãtia immaterialis: hęc ergo eſt adęquatum obiectum eius. Secundò confirmatur, quia communiter diſtinguuntur Philoſophia naturalis, Mathematica, & Metaphyſica, ex abſtractione obiectorum: nam Phyſica conſiderat res materia ſenſibili conſtantes: Mathematica abſtrahit ab illa materia ſecundum rationem, non autem ſecundum eſſe, & ideo dicitur non abſtrahere à materia intelligibili: Metaphyſica verò abſtrahit à materia, tam ſenſibili, quam ab intelligibili, non ſolum ſecundum rationem, ſed etiam ſecundum eſſe: ſed ſola ſubſtantia immaterialis abſtrahit à materia ſecundum eſſe: ergo illa eſt obiectum adæquatum huius ſcientiæ.

Cõmẽtator.

Ariſtotelis duo teſtimonia pro hac ſententia afferuntur.

XIII. Hæc verò ſententia, vt dixi, non habet maiorem probabilitatem, quam præcedens: vnde nullus eſt grauis author qui illam defendat: nam in toto diſcurſu facto diminutè procedit. Probat quidem rectè ille diſcurſus ſubſtantias immateriales maximè pertinere ad obiectum huius ſcientiæ. Probat etiam, ex rebus ſubſiſtentibus in rerum natura nullas alias cadere per ſe & ſecundum proprias rationes ſub obiectum huius ſcientiæ præter ſubſtantias immateriales, vt paulo inferius contra Ægidium dicemus. Non tamen probat, nec rectè concludit, ſubſtantiam immaterialem vt ſic, eſſe obiectum adæquatum huius ſcientiæ, quia in ipſa immateriali ſubſtantia conſiderari poſſunt aliæ rationes, ſeu conceptus obiectiui vniuerſaliores, & communiores, de quibus ſecundum adæquatam rationem poteſt aliqua ſcientia tradi, nam his rationibus reſpondent propria principia & proprietates: nulla autem alia ſcientia præter Metaphyſicam has rationes contemplatur: igitur adæquatum Metaphyſicæ obiectum ſub aliqua vniuerſaliori ratione deſignandum eſt. Quamuis ergo diſcurſui, & inductioni factæ concedamus, omnes res materiales ſecundum eas rationes, in quibus cum immaterialibus non conueniunt, ſufficienter ſciri per alias ſcientias à Metaphyſica diſtinctas, non rectè concluditur immaterialem ſubſtantiam vt ſic, eſſe obiectum huius ſcientię adęquatum: quia adhuc ſuperſunt rationes vtriſque rebus ſeu ſubſtãtiis communes, in quibus propriæ demonſtrationes fieri poſſunt.

XIIII. Ariſtotelis teſtimonia pro præcedente opinione allata exponũtur.

Et ideo ex teſtimoniis etiam Ariſtotelis nihil in contrarium colligi poteſt: ipſe enim, vt ſtatim videbimus, ſæpe aſſignat huic ſcientiæ vniuerſalius obiectum, quam ſit ſubſtantia immaterialis. In priori autem loco citato ſolum dicit, ſubſtantias materiales & immateriales ſecundum proprias rationes ſuas ad diuerſas ſcientias pertinere, & eam ſcientiam, quæ ſubſtantias immateriales contemplatur, priorem eſſe natura & dignitate: vtrumque autem veriſſimum eſt, etiam ſi ſubſtantia immaterialis vt ſic, non ſit adæquatum obiectum talis ſcientiæ, ſed aliquo modo proprium, in quantum à ſola hac ſcientia conſideratur, tam ſecundum immediatam rationem ſuam, quam ſecundum omnem rationem ſuperiorem in illa incluſam, atq; etiam ſecundum omnem rationem inferiorem ſeu partem ſubiectiuã, quę ſub tali rõe cõſiderari poſſit. In poſteriori aũt loco conditionalis illa (*Si non eſſet alia ſubſtantia ſuperior præter materiales, naturalis Philoſophia eſſet prima, neq;*

eſſet alia ſcientia neceſſaria) veriſſima eſt, non quia ſubſtantia immaterialis ſit adæquatum obiectum primę Philoſophię: ſed quia, hac ſubſtantia ablata, auferretur tam proprium, quam adæquatum obiectũ primæ Philoſophiæ, quia non ſolum auferretur immaterialis, ſubſtantia, ſed etiam omnes rationes entis vel ſubſtantiæ communes rebus immaterialibus & materialibus, &, data illa hypotheſi, ſicut nulla eſſent entia immaterialia, ita nullæ etiam eſſent rationes entium abſtrahentes à materia ſecundum eſſe, & ideò non eſſet neceſſaria alia ſcientia diſtincta. Ex quo etiam conſtat, ſecundam confirmationem non rectè concludere, quia non ſolum ſubſtantia immaterialis vt ſic, ſed etiam omnis ratio entis abſtractior vel ſuperior illa, abſtrahit à materia ſenſibili, & intelligibili ſecundum eſſe: nihil .n. aliud eſt abſtrahere à materia ſecundum eſſe, quam quod poſſit in rerum natura verè ac realiter exiſtere abſque materia: hoc autem verum eſt non tantum de ſubſtantia immateriali vt ſic, ſed etiam de quacunque ratione ſuperiori, quæ cum ſufficienter exiſtere poſſit in ſubſtantia ipſa immateriali, conſtat poſſe etiam in rebus exiſtere ſine materia.

Quid ſit abſtrahere à materia ſecundum eſſe.

XV. Dices, eſto, hoc verum ſit, diuerſo tamen modo conuenire hoc abſtractionis genus ſubſtantiæ immateriali vt ſic, & rationibus ſuperioribus: nam ſubſtantiæ ſeu enti immateriali conuenit per ſe, poſitiuè ac neceſſariò, quia nec communis ratio immaterialis ſubſtantiæ, neque aliquid ſub illa contentum poteſt in materia exiſtere, at verò rationes communiores, vt ſunt ratio entis, ſubſtantiæ, accidentis, & ſimiles, ſolum permiſſiuè (vt ſic dicam) & quaſi per aliud, participant illam abſtractionem: poſſunt enim exiſtere abſque materia ratione vnius partis illis ſubiectæ, non tamen eis repugnat eſſe in materia, ratione alterius partis. (Obiectio.) Reſpondetur, (Solutio.) hoc nihil obſtare quo minus rationes illæ ſub obiecto huius ſcientiæ contineantur, ſufficienterque illius abſtractionem participent, quia hoc ipſo quod rationes illæ poſſunt ſine materia exiſtere, nequeunt ad inferiorem Philoſophiam, vel ſcientiam pertinere, vt per ſe notum eſt. Neque etiam requirunt aliam ſcientiam præter hanc: vel enim eſſet prior quam Metaphyſica, quod non eſt aſſerendum, cum Metaphyſica ſit prima Philoſophia, vt ex Ariſtotele vidimus, & cum nullum ſit nobilius obiectum ſcibile, quam ſit ſubſtantia immaterialis vt Deum comprehendit: Vel eſſet ſcientia aliqua poſterior, & inferior, & hoc etiam dici non poteſt, tum quia ſcientia, quæ contemplatur ſubſtantias immateriales ſecundum proprias rationes, poteſt multò magis contemplari rationes alias, quæ in eis ſunt, licet ſint communes aliis rebus inferioribus; tum etiam quia ſcientia humana, & naturalis vix poteſt attingere ſubſtantias immateriales, niſi incipiendo à rationibus quæ communes ſint illis ſubſtantiis, & aliis rebus. Quocirca ad obiectum huius ſcientiæ ſatis eſt, quod in conceptu obiectiuo ſuo materiam non includat, neque ſenſibilem, neque intelligibilem. Quod verò includat etiam aliquid repugnans materiæ, hoc poteſt pertinere ad maiorem quandam excellentiam vel proprietatem obiecti, non tamen adæquatum obiectum conſtituit. Atque ad hanc & præcedentem ſententiam reduci poteſt ea, quam Auicenna (Auicenna.) attingit in principio ſuæ Metaphyſicæ, eorũ ſc. qui dicebant primam vel primas rerum cauſas eſſe obiectum adæquatum huius ſcientiæ. Quæ opi-

A nio ita abſolutè ſumpta per ſe improbabilis eſt: qualiter autem cauſarum cognitio ad hanc ſcientiã pertineat, dicetur ſect. ſequente.

Quinta opinio proponitur, & confutatur.

XVI. QVinta opinio, quæ à fortiori etiam manet ex dictis improbata, eſt omnino diuerſa à duabus præcedentibus, iuxta diuerſos ſenſus illius: dicit enim ens diuiſum in decem prædicamenta eſſe adæquatum obiectum huius ſcientiæ: dupliciter autem poteſt concipi hoc ens iuxta diuerſas opiniones. Primo ſupponendo immateriales ſubſtantias finitas, & accidentia earum in prædicamentis collocari, & hoc modo obiectum erit ens finitum, ſolumque excludetur Deus à ratione obiecti, quamuis non omnino excludatur à conſideratione huius ſcientiæ, ſaltem quatenus cauſa prima eſt obiecti eius, & hoc modo defendit hanc opinionem Flandria 1. Metaphyſi. quæſtio. 1. (Flandria.) Alter ſenſus eſſe poteſt, ſi ſupponamus, iuxta aliorum opinionem,
B ſubſtantias omnes immateriales in nullo prædicamento collocari: hoc enim ſuppoſito, omnes illæ ab huiuſmodi obiecto excludentur, ſi ſtatuamus illud eſſe ſolum ens in decem prædicamenta diuiſum. Quod hi authores ſic ex Ariſtotele colligunt: nam, (Ariſtoteles.) poſtquam ille in libro quarto, Metaphyſicæ ens conſtituit obiectum huius ſcientiæ, ſtatim illud in libro quinto, diuiſit in decem prædicamenta. Addunt etiam D. Thomæ teſtimonium, (D. Thom.) qui interdum docet, Deum & intelligentias conſiderari à Metaphyſico vt principia & cauſas ſui obiecti, non vt partes eius. Afferunt etiam nonnullas coniecturas, quæ partim, tractando tertiam opinionem, ſolutæ ſunt: illæ .n. rationes, quibus probari videbatur, nõ poſſe Deum eſſe principale obiectum huius ſcientiæ, niſi ſit adæquatũ, vſurpantur ab his authoribus ad ꝓbãdum nõ poſſe vllo modo eſſe obiectum; ſed illis iam reſponſũ eſt. Alia autem earum pars ſoluetur examinando veram ſententiam.

XVII. Hæc itaque opinio in vtroque ſenſu falſa eſt & improbabilis, & inprimis omitto poſteriorem ſenſum, qui ſupponit ſententiam planè falſam, & ad
C rem præſentem valde impertinentem, ſcilicet, ſubſtantias immateriales finitas, & proprietates earum non collocari in prædicamentis: eſt enim hoc ſine fundamento dictum, cum in rebus illis ſint vera genera & differentiæ, & conuenientiæ vniuocæ cum inferioribus rebus, vt in ſequentibus propriis locis oſtendemus. Nihil etiam hoc refert ad obiectum ſcientiæ aſſignandum, quid enim intereſt quod res ſit, vel non ſit in prædicamento, vt ſub obiecto ſcientiæ collocetur, nec ne? Deinde ob hanc etiam rationem ſine cauſa excluditur Deus ab hoc obiecto, iuxta priorem ſenſum, propterea quod in prædicamentis non collocetur: eſt enim id impertinens. Falſumque ſubinde eſt, hanc ſcientiam non agere de Deo vt de primario ac principali obiecto ſuo, ſed tantùm vt de principio extrinſeco. Idemque de cæteris intelligentiis dicendum eſt, vt apertè colligitur ex Ariſtotele 4. Metaphyſicæ tex. 7. vbi ait, Metaphyſicam ſuperare Philoſophiam naturalem, quia conſiderat primam ſubſtantiam, nimirum, vt præcipuum obiectum, nã vt extrinſecum principium etiam à Philoſophia aliquo modo conſideratur, vt ex 8. Phyſicorum patet. Præterea, libro 6. capit. 1. dicit Ariſtoteles, quoni-

Deus nõ ſolum vt cauſa obiecti Metaphyſicę, ſed etiam vt pars illius præcipua ad hanc ſcientiam pertinet.

quoniam præter ſubſtantias naturales datur alia ſuperior, dari etiam ſuperiorem ſcientiam, quàm ſit Philoſophia naturalis, quæ de illa conſideret. Intelligit ergo conſiderare de illa, vt de obiecto præcipuo. Idemque ſatis conuincunt omnia argumenta in fauorem tertiæ & quartæ opinionis adducta. Nam Deus eſt obiectum naturaliter ſcibile aliquo modo (idemque ſemper de cæteris intelligentiis dictum intelligatur) ergo poteſt cadere ſub aliquam naturalem ſcientiam, non ſolum, vt principium extrinſecum, ſed etiam vt obiectum præcipuum: ergo hæc dignitas pertinet ad hanc ſcientiam. Probatur conſequentia, tum quia hæc eſt omnium naturalium ſcientiarum prima & digniſſima, quæ non eſt ſine cauſa hac excellentia priuanda, tum etiam, quia non poteſt altiori via & modo Deus naturaliter inueſtigari, quàm in hac ſcientia fiat. Vnde confirmatur, quia hæc ſcientia nõ ſolum conſiderat Deum ſub præciſo reſpectu principij, ſed poſtquam ad Deum peruenit, ipſumque ſub dicta ratione principij inuenit, eius naturam & attributa abſolute inquirit, quantum poteſt naturali lumine, vt ex 12. lib. Metaphyſicæ conſtat: ergo abſolutè Deus cadit ſub obiectum huius ſcientiæ. Confirmatur ſecundò, quia hæc ſcientia eſt perfectiſſima ſapientia naturalis: ergo conſiderat de rebus & cauſis primis & vniuerſaliſſimis, & de primis principiis generaliſſimis, quæ Deum ipſum comprehendunt, vt, *Quodlibet eſt, vel non eſt,* & ſimilibus: ergo neceſſe eſt, vt ſub obiecto ſuo Deum complectatur.

XVIII. Nec Diuus Thomas vnquam oppoſitum docuit, ſed ſolum hanc ſcientiam peruenire ad cognitionem Dei ſub ratione principii: non tamen negat, eandem ſcientiam tractare de Deo, vt de præcipuo obiecto, vt ex eiſdem locis facile conſtare poteſt, & ex his, quæ infra dicemus. Quod autem Ariſtoteles diuiſerit ens in decem prædicamenta, nihil obſtat, nam ſi illa diuiſio intelligatur de his, quæ directè tantum in prædicamento collocantur, ſic conſtat diuiſum eius non eſſe ens, prout eſt adæquatum obiectũ huius ſcientiæ, nam illud non ſolũ complectitur entia, quæ in prædicamentis directè collocantur, ſed etiam alias rationes transcendentales & analogas, vt accidentis, formæ, & ſimiles, atque etiam differentias entium. Si autem ſub ea diuiſione intelligantur ea, quæ ad illa capita reuocantur, ſic etiam Deus dici poteſt ad ſubſtantiam reduci: ens ergo, vel ſubſtantia, prout eſt huius ſcientiæ obiectum, non excludit Deum, aut intelligentias.

Proponitur ſexta opinio, ferturque de illa iudicium.

XIX. Sexta opinio, quæ Buridani eſſe dicitur, eſt, obiectum adæquatum huius ſcientiæ eſſe ſubſtantiam, quatenus ſubſtantia eſt, id eſt, vt abſtrahit à materiali & immateriali, finita & infinita. Quod enim hoc obiectum non poſſit eſſe contractius, probant ſatis ea, quæ contra tres proximas præcedentes opiniones dicta ſunt. Quod autem neque abſtractius eſſe poſſit, ſumi poteſt ex Ariſtotele, 7. Metaphyſicę, tex. 5. vbi poſt diuiſionem entis in ſubſtantiam & accidentia, cum dixiſſet ſolam ſubſtantiam eſſe ſimpliciter ens, ita cõcludit, *Quapropter nobis maximè & primum, & ſolum (vt ita dicam) de ente hoc pacto quidnam ſit; ſpeculandum eſt.* Quibus

Ariſtoteles.

A verbis ſolam ſubſtantiam videtur conſtituere huius doctrinæ ſubiectum. Vnde in libro 12. in principio iterum ſic ſcribit, *Speculatio de ſubſtantia eſt, ſiquidem ſubſtantiarum principia & cauſæ quæruntur.* Ex quibus locis ratio etiam deſumitur, nam ſubſtantia & accidens ita comparantur, vt ſubſtantia propter ſe ſit, accidens verò ſit proprietas ſubſtantiæ: ergo hæc ſcientia tractat de ſubſtantia, vt de ſubiecto, & de accidenti, vt de proprietate ſubiecti: ergo ſubiectum adæquatum huius ſcientiæ non abſtractius conſtituendum eſt, quàm ſit ſubſtantia vt ſic. Patet conſequentia, quia nihil poteſt eſſe abſtractius, niſi aliquid commune directè ſeu in recto ad ſubſtantiam & accidens: hoc autem aſſignandum non eſt, quia ſubiectum adæquatum ſcientiæ non eſt commnne illi ſubiecto, de quo demonſtrantur paſſiones, & paſſionibus ipſis, ſed obiectum adæquatum eſt illud ſubiectum, de quo paſſiones demonſtrantur, aliàs æquè caderent ſub ſcientiam ſubiectum & proprietates, quæ de illo dicuntur: de ratione autem communi vtrique, (quæ aſſignaretur, vt obiectum adæquatum) nihil poſſet demonſtrari, quod eſt valde abſurdum. B Igitur, cum ſubſtantia & accidens ſe habeant, vt ſubiectum & proprietas, non eſt aſſignandum obiectum huius ſcientiæ, quod ſit abſtractius vtroque & directè, ac per ſe illis commune: erit ergo ſola ſubſtantia vt ſic, accidens enim eſſe non poteſt, vt per ſe notum eſt; ſed conſiderabitur ab hac ſcientia, vt adæquata affectio ſubſtantiæ.

Poteſtque hoc exemplis declarari ac confirmari, nam ſcientia quæ conſiderat de homine, & proprietates eius de illo demonſtrat, non habet pro adæquato obiecto aliquid commune homini, & proprietatibus eius, ſed tantum ipſum hominem. Similiter Philoſophia naturalis habet pro adæquato obiecto ſubſtantiam naturalem, de qua demonſtrat proprietates, & non aliquid commune ipſi & proprietatibus eius. Ergo idem eſt in præſenti dicendum de ſubſtantia & accidenti vt ſic. Quod ſi contra hanc ſententiam obiicias, hanc ſcientiam conſiderare rationem entis vt ſic, quæ latius patet quàm ſubſtantia, & de illa demonſtrare proprietates latius etiam patentes, & communes acciden- C tibus: reſponderi poteſt hæc omnia eſſe analoga, & primò ac ſimpliciter cum ſubſtantia conuerti, & ideo perinde eſſe hæc demonſtrare de ente, ac de ſubſtantia: quia ens ſimpliciter dictum nihil aliud eſt, quàm ſubſtantia, præſertim ſi verum eſt, enti vt ſic, non vnum, ſed plures conceptus obiectiuos reſpondere. XX.

Hæc ſententia habet nonnihil veriſimilitudinis & apparentiæ: & reuera qui negant conceptum obiectiuum entis, ſatis conſequenter hoc modo loquerentur, quia ſi nullus eſt communis conceptus obiectiuus ſubſtantiæ & accidenti, nihil reale abſtractius concipitur, quod poſſit eſſe huius ſcientiæ adæquatum obiectum. Nihilominus hæc opinio ſimpliciter falſa eſt, & à mente Ariſtotelis aliena, quia, vt inferius oſtendetur, ſimpliciter verius eſt dari conceptum obiectiuum entis, ſecundum rationem abſtrahibilem à ſubſtantia & accidenti, circa quem per ſe & vt ſic, poteſt aliqua ſcientia verſari, eius rationem & vnitatem explicando, & nonnulla attributa de illo demonſtrando; hoc autem fit in hac ſcientia, vt ex diſcurſu eius conſtat, nec poteſt ad aliam pertinere; quia nulla eſt prior hac ſcientia, nullaq; præter illam XXI.

conſiderat rationes entium quæ abſtrahunt à materia ſecundum eſſe: ratio autem obiectiua entis vt ſic, abſtrahit à materia ſecundum eſſe, imò eſt prima & abſtractiſſima omnium, ideòque ad primam ſcientiam ſeu Philoſophiam pertinere debet. Non ergo poteſt ratio ſubſtantiæ vt ſic, eſſe adæquata ratio obiecti huius ſcientiæ, quia non continet ſub ſe rationem entis vt ſic, ſed ſub illa potius continetur: & ſicut illa ratio eſt ſecundum conceptus & obiectiue diuerſa à ratione ſubſtantiæ, & latius patet quam illa, ita vniuerſaliora, & abſtractiora habet principia, & attributa, & ideò non poteſt commodè ad illam reuocari in ratione obiecti ſcibilis, quia, licet analoga ſit, eſt tamen vna & communis, non tantum in vnitate vocis, ſed etiam obiectiui cõceptus, & abſtractionis eius.

XXII. Ex quo etiam intelligitur, in diſcurſu ſeu fundamento huius ſententiæ non rectè procedi. Primò quidem, quia ſupponitur, accidens eſſe adæquatum attributum quod hæc ſcientia de ſubiecto demonſtrat: quod tamen falſum eſt, tum quia priùs demonſtrat de ſuo ſubiecto alia attributa vniuerſaliora, quam ſit accidens vt ſic: qualia ſunt, *vnum, verum, bonum*, tum etiam, quia nec de ſubſtantia vt ſic, demonſtratur accidens vt adæquata paſſio: nam datur aliqua ſubſtantia, quæ nullum poteſt habere accidens: vnde, ſi illud eſſet adæquatum obiectum huius ſcientiæ, quod eſt veluti ſubiectum adæquatum accidentis, non ſubſtantia vt ſic, ſed ſubſtantia finita, ponendum eſſet adæquatum obiectum huius ſcientiæ, quod tamen falſum eſt, vt oſtendimus. Vnde è conuerſo, ſi ſubſtantia vt ſic, ponitur adæquatum obiectum, aſſignandæ ſunt proprietates, quæ de illa poſſint adæquatè demonſtrari, & conueniant omnibus ſubſtantiis: hæ autem fortaſſe nullæ ſunt præter eas quæ enti vt ens eſt, communes ſunt, ac per ſe primò conueniunt: nam ſubſtantia finita, & infinita, nullam communem & adæquatam paſſionem habere videntur præter rationem ſubſiſtendi, & negationem inhærendi quæ illam intrinſecè comitatur. Accedit, quod, licet omne accidens dicatur proprietas ſubſtantiæ quatenus eſt affectio eius, non tamen ſemper ita eſt talis hæc proprietas quæ per ſe conſequatur rationem ſubſtantiæ, & ideò non ſemper conſideratur vt proprietas, quę de ſubſtantia vt ſubiecto adæquato demonſtretur, quia ſolum illæ proprietates quæ per ſe conſequuntur rationem ſubiecti, hoc modo demonſtrantur. Ac denique quamuis ipſum accidens aliquid ſubſtantiæ ſit, tamen in illo vt ſic, poteſt interdum aliquid veluti abſolutè conſiderari, & ideò aliquando poteſt aliqua ſcientia in ſolis accidentibus verſari, vt Mathematica in quantitate.

XXIII. Accidens eſſe põt ſubiectum alicuius ſcientiæ. Hæc igitur ſcientia, quæ vniuerſaliſſima eſt, non conſiderat accidens ſolum vt proprietatem de ſubſtantia demonſtrabilem, ſed vt ipſum in ſe participat rationem & proprietates entis, quamuis illas ſemper participet in ordine ad ſubſtantiam. Quapropter non ſunt ſimilia exempla quæ ibi adducuntur. Neque etiam verba Ariſtotelis repugnant his quæ aliis locis ipſe docuit vt ſtatim videbimus: non enim intendit accidens excludere, ſed ſubſtantiam ei præferre, primumque ac principalem locum ſubſtantiæ attribuere, vt D. Thomas rectè expoſuit, & ex eodem Ariſtotele ſumitur, libro 4. Metaph. tex. 20. & ex verbis eiuſdem in prædicto loco libro ſeptimo, ſi rectè ponderentur: ait enim, *maximè & primum de ſubſtantia eſſe ſpeculandum*; cum vero addit, *& ſolum*; ſubiungit illam limitationem (*vt ita dicam*) veluti ſignificans illud eſſe per exaggerationem dictum, quia ſimpliciter non de illa ſolum ſpeculandum eſt: quodammodo tamen dici poteſt, illam ſolam eſſe contemplandam, quia illa ſolùm propter ſe, accidentia verò fere tantum propter illam inquiruntur.

Diffinitur, quod ſit Metaphyſicæ adæquatum obiectum.

XXIIII. Dicendum eſt ergo, ens in quantum ens reale eſſe obiectum adæquatum huius ſcientiæ. Hęc eſt ſententia Ariſtotel. 4. Metaph. fere in principio, quam ibi Diuus Thomas, Alenſis, Scotus, Albert. Alex. Aphrod. & fere alij ſequuntur, & Comment. ibi, & lib. 3. comm. 14. & lib. 12. comm. 1. Auicen. lib. 1. ſuæ Metaph. c. 1. Soncin. 4. Metaphy. q. 10. Ægid. lib. 1. q. 5. & reliqui fere Scriptores. Probataque eſt hæc aſſertio ex dictis hactenus contra reliquas ſententias. Oſtenſum eſt enim, obiectum adæquatum huius ſcientiæ debere comprehendere Deum, & alias ſubſtantias immateriales, non tamen ſolas illas. Item debere comprehendere non tantùm ſubſtantias, ſed etiam accidentia realia, non tamen entia rationis, & omnino per accidens: ſed huiuſmodi obiectum nullum aliud eſſe poteſt præter ens vt ſic: ergo illud eſt obiectum adæquatum.

Ariſtotel. D Thom. Alenſ. Scotus. Albert. Aphrod. Comment. Auicen. Soncin. Aegid.

XXV. Diſſoluitur obiectio cõtra aſſertionem. Sed, vt hæc aſſertio amplius declaretur, occurrendum eſt obiectioni quæ ſtatim ſeſe offert, nam ad conſtituendum aliquod obiectum ſcientiæ neceſſe eſt vt habeat proprietates, quæ de illo demonſtrari poſſint, & principia ac cauſas per quas poſſint demonſtrari: ſed ens in quantum ens, non poteſt habere huiuſmodi ꝓprietates, principia & cauſas: ergo. Maior conſtat, quia hoc eſt munus ſcientiæ, demonſtrare ſcilicet proprietates de ſubiecto ſuo, quas debet per cauſas demonſtrare vt ſit perfecta ſcientia, vt conſtat ex 1. Poſter. Minor autem quoad priorem partem patet, quia ens in quantum ens ita abſtractum includitur per ſe & eſſentialiter in omni ente, & in omni modo vel proprietate cuiuslibet entis: ergo non poteſt habere proprietatem ita adæquatam & propriam, quia ſubiectum non poteſt eſſe de eſſentia ſuæ proprietatis. Quoad poſteriorem autem partem probatur, quia ens in quantum ens cõplectitur Deum, qui eſt ſine principio & ſine cauſa: ergo ens in quantũ ens nõ põt habere principia & cauſas, quia alioqui talia principia & cauſę deberent cõuenire omni enti, quia quod cõuenit ſuperiori in quantum tale eſt, debet conuenire omni contento ſub illo. Et confirmatur, quia hæc ſcientia eſt nobiliſſima: ergo debet habere obiectum nobiliſſimum: ſed ens in quantum ens, eſt imperfectiſſimum obiectum, quia eſt communiſſimum, & in infimis etiam entibus includitur, multoque perfectius eſſet ſubſtantia, vel ſubſtantia ſpiritualis, vel Deus.

XXVI. Quas proprietates de ſuo obiecto demonſtret Metaphyſica. Reſpondetur, negando priorem partem minoris, nam reuera ens habet ſuas proprietates, ſi non re, ſaltem ratione diſtinctas, vt ſunt vnum, verum, bonum, quod oſtendemus ſtatim diſputat. tertia, vbi declarabimus an ens includatur intrinſecè & per ſe in huiuſmodi proprietatibus: & an illud principium, quod ſubiectum non ſit de eſſentia proprietatis, limitandum ſit, vel ad proprietates realiter diſtinctas, vel ad ſubiecta quæ non dicunt rationes tranſcendentales, vel potiùs dicendum ſit,

proprietates nõ eſſe omnino reales quantum ad id, quod addunt ſupra ens, ſatiſque eſſe, quod ens non includatur in illis quãtum ad id, quod ſupra ens addunt, quod probabilius eſt, vt videbimus. Vnde poteſt argumentum factum in contrarium retorqueri, quia plures proprietates, quas demonſtrat hæc ſcientia, immediatè non conueniunt, niſi enti in quantum ens, & in eis explicandis magna ex parte verſatur: ergo illud eſt adæquatum obiectum huius ſcientiæ, quia illud eſt ſubiectum ſcientiæ, de quo proprietates communiores in ſcientia immediatè, & per ſe demonſtrantur.

XXVII. *Quæ item principia.* Ad poſteriorem partem reſpondetur inprimis duplicia principia poſſe in ſcientia requiri: quædam dicuntur complexa ſeu compoſita, qualia ſunt illa ex quibus demonſtratio conficitur: alia ſunt ſimplicia, quæ ſignificantur per terminos, qui loco medij in demonſtratione à priori ſumuntur. Priora dicuntur principia cognitionis: poſteriora autem, principia eſſendi. In hac ergo ſcientia non deſunt principia complexa, imò, vt infra videbimus, ad eam pertinet principia explicare, & confirmare, & primum omnium principiorum conſtituere, per quod B alia quodammodo demonſtrentur. At verò principia incomplexa duplici modo intelligi poſſunt, primò, quod ſint veræ cauſæ ſecundum rem aliquo modo diſtinctæ ab effectibus, vel proprietatibus, quæ per illas demonſtrantur; & huiuſmodi principia, vel cauſæ non ſunt ſimpliciter neceſſariæ ad rationem obiecti, quia neceſſariæ non ſunt ad veras demonſtrationes conficiendas, vt conſtat ex 1. Poſteriorum. Deus enim eſt obiectum ſcibile, & de eo demonſtrantur attributa, non ſolum à poſteriori, & ab effectibus, ſed etiam à priori, vnum ex alio colligendo, vt immortalitatem ex immaterialitate, & eſſe agens liberum, quia intelligens eſt. Alio modo dicitur principium ſeu cauſa id quod eſt ratio alterius, ſecundum quod obiectiuè concipiuntur, & diſtinguuntur: & hoc genus principij ſufficit vt ſit medium demonſtrationis: nam ſufficit ad reddendam, veluti rationem formalem, ob quam talis proprietas rei conuenit. Quamuis ergo demus ens in quantum ens non habere cauſas proprie & in rigore ſumptas priori C modo: habet tamen rationem aliquam ſuarum proprietatum: & hoc modo etiam in Deo poſſunt huiuſmodi rationes reperiri, nam ex Dei perfectione infinita reddimus cauſam cur vnus tantum ſit, & ſic de aliis. Quocirca etiam hanc partem argumenti retorquere poſſumus, nam ens in quantum ens de ſe eſt obiectum ſcibile habens ſufficientem rationem formalem, & principia ſufficientia, vt de eo demonſtrentur proprietates: ergo circa illud verſari poteſt aliqua ſcientia, quæ non eſt alia præter Metaphyſicam. An verò ens in quantum ens habeat aliquo modo veras & reales cauſas, dicemus infra in diſputatione de cauſis.

Sine cauſis in re diſtinctis ab effectibus fieri poteſt demonſtratio.

XXVIII. *D. Thom.* Ad confirmationem reſpondetur ex Diuo Thoma, prima parte, quæſtione quarta, articulo ſecundo, ad tertium, quamuis ens, vt præciſe ſumptum, & ratione diſtinctum, ſit minus perfectum, quàm gradus inferiores, qui includunt ipſum ens & aliquid aliud, tamen ſimpliciter ens ſeu ipſum eſſe ſecundum quod in re reperitur cum tanta perfectione, quam habere poteſt in ratione eſſendi, eſſe quid perfectiſſimum. Scientia ergo hæc, quamuis vno modo conſideret rationem entis præciſam & A abſtractam, non tamen in ea ſiſtit, ſed conſiderat omnes perfectiones eſſendi, quas in re ipſa poteſt habere ens, ſaltem abſque concretione ad materiam ſenſibilem, & ita includit perfectiſſima entia, à quibus maxima perfectio huius ſcientiæ ſumenda eſt, ſi in ordine ad res quas contemplatur, conſideretur. Nam ſi ad modum etiam ſpeculandi, & ſcientiæ ſubtilitatem, ac certitudinem inſpiciamus, magna ex parte ſumitur ex abſtractione obiecti, à qua poteſt interdum habere maiorem perfectionẽ in ratione ſcibilis, quamuis fortaſſe in ſuo eſſe perfectius non ſit.

Ratio entis qualiter perfectior, & imperfectior reſpectu inferiorum.

SECTIO II.

Vtrum Metaphyſica verſetur circa res omnes ſecundum proprias rationes earum.

I. *Ratio dubitandi pro vtraq; parte.* Ex dictis in præcedente Sectione videtur inferri pertinere ad hanc ſcientiam de omni ente, & ſecundum omnem rationem entis diſſerere, quia ſcientia, quæ tractat de aliquo genere, vt de obiecto adæquato, tractat etiam de omnibus ſpeciebus ſub illo contentis, vt de Philoſophia conſtat. Et ratio eſt, quia aliàs non erit adæquatio inter tale obiectum & talem ſcientiam: plura enim ſub vno extremo, quàm ſub alio continebuntur: ergo pari ratione ſcientia, quæ ſpeculatur ens in quantum ens, vt adæquatum obiectum, omnia quæ ſub illo continentur, conſiderat. In contrarium verò eſt, quia, ſi hoc ita eſſet, ſuperuacaneæ eſſent omnes aliæ ſcientiæ, præſertim illæ, quæ proprias rerum naturas inquirunt, quandoquidem totum hoc ſola Metaphyſica ſufficienter præſtaret.

II. *Prima opinio. Aegid.* Ad declarandam hanc difficultatem, & materiam, in qua Metaphyſica verſatur, eiuſque fines, ac terminos clarius & diſtinctius aperiendos, propoſita nobis eſt præſens quæſtio. In qua Ægid. 1. Metaphyſ. quæſt. 22. & in principio Poſter. affirmat Metaphyſicam de omnibus rebus & earum proprietatibus vſque ad vltimas ſpecies ſeu differentias earum conſiderare. Quam ſententiam defendit Antonius Mirandul. libro 13. de euerſ. ſingul. certam. Sect. 6. & 7. Qui conſequenter affirmat *Antonius Mirand.* cæteras ſcientias non eſſe à Metaphyſica totaliter diuerſas, ſed eſſe partes eius, ſeu potius omnes eſſe partes vnius ſcientiæ, communi autem vſu diſtingui, & numerari, vt plures propter commoditatem & vſum earum in addiſcendo, quia ita docentur, & addiſcuntur, ac ſi eſſent diſtinctæ, idque propter rerum varietatem.

III. *Fundamentum. Ariſtotel.* Fundarique poteſt amplius hæc ſententia primò in authoritate Ariſtot. 1. Metaphyſicor. cap. 2. dicente, Metaphyſicam eſſe vniuerſalem ſcientiam, quia de omnibus rebus diſputat. Et libro 4. in principio ait, hanc ſcientiam vniuerſaliter de ente diſputare, & in fine text. 2. addit. *Sicut eſt vnus ſenſus vnius obiecti, & eorum quæ ſub ipſo continentur, ita vnam ſcientiam hanc ſpeculari ens in quantum ens, & ſpecies eius, & ſpecies ſpecierum,* & libro 1. Poſteriorum, cap. 23. ait, eiuſdem ſcientiæ eſſe conſiderare totum & partes, id eſt, genus & ſpeci[illegible] ſeu prædicata vniuerſalia & ſpecialia, & lib. 6. Metaphyſ. c. 1. dicit Metaphyſicam, quod quid eſt rerum omniũ conſiderare.

Secundò

IIII. Secundò argumentor in hunc modum, quia non repugnat dari vnam ſcientiam, quæ de rebus omnibus hoc modo cõſideret: ergo danda eſt huiuſmodi ſcientia, tum quia non ſunt diſtinguendæ & multiplicandæ ſcientiæ ſine cauſa, tum etiam quia intellectus acquirit ſcientias perfectiori modo quo poteſt: perfectius autem eſt rerum omnium ſcientiam vnitam acquirere, quam diuiſam, ergo: ſed huiuſmodi ſcientia non poteſt eſſe alia niſi Metaphyſica, quæ digniſſima & vniuerſaliſſima eſt omnium quæ naturaliter eſſe poſſunt. Primum antecedens probatur, quia vna eſt intelligendi facultas, quæ circa ens, in quantum ens hoc modo verſatur, deſcendendo ad omnes proprias & ſpecificas rationes entium: ergo poteſt acquirere vnum ſcientiæ habitum, quo facilis reddatur & prompta ad totum ens eodem modo cognoſcendum: oportet enim vt iſte habitus tam vniuerſalis ſit, ſicut eſt potentia ipſa, alioqui non poteſt perfectè illa potentia bene diſponi ad omnes actus ſuos ad perfectam ſcientiam neceſſarios. Vt, verbi gratia, ad perfectam ſcientiam non ſatis eſt ſcire quid vnumquodque ſit, ſed neceſſe eſt illud à cæteris diſtinguere, vt verbi gratia, hominem à leone & ab angelo, & ſic de cæteris, quod tamen nulla ſcientia præſtare poteſt, niſi quæ vniuerſaliter conſideret omnia ſecundum proprias rationes eorum, per quas diſtinguuntur, quia non poteſt diſtinctio inter extrema cognoſci, niſi cognitis ambobus ſecundum proprias rationes in quibus diſtinguuntur, vt per ſe notum eſt, & docet Ariſtoteles 3. de anima, capite ſecundo.

V. Vnde argumentor tertiò, quia ſi quid obſtaret huic vniuerſalitati Metaphyſicæ, maximè, quod non omnes rationes entium abſtrahant à materia ſecundum eſſe: ſed hoc non obſtat, quia neceſſariò dicendum eſt, Metaphyſicam deſcendere ad conſiderandas plures rationes ſeu quidditates entium, quæ ſine materia eſſe non poſſunt. Diſtinguit enim Metaphyſica ens finitum in decem prima genera prædicamentorum: rurſuſque ſubſtantiam in materialem & immaterialem diſtinguit: non poſſet enim ad immaterialem deſcendere, niſi eam à materiali diſcerneret, neque etiam poſſet hoc præſtare, niſi propriam rationem & quidditatem ſubſtantiæ materialis vt ſic, prius traderet: ſpectat ergo hoc ad Metaphyſicæ munus: imò, cum nos immaterialia non niſi ad modum priuationum cognoſcamus, prius oportet ſcire quid materialis ſubſtantia ſeu materia ſit, vt per carentiam eius immaterialem ſubſtantiam apprehendamus. Atque ita Ariſtotel. 7. & 8. Metaphyſicæ ex profeſſo diſputat de ſubſtantia materiali, & de principiis eius intrinſecis, quæ ſunt materia, & forma.

Rurſuſque idem argumentum in accidentibus fieri poteſt, vt in qualitatibus, relationibus, & ſimilibus. Sed peculiarem difficultatem inferunt quædam prima genera, quæ omnino materiam concernunt, vt ſunt quantitas, habitus, & ſitus, quorum rationes proprias Metaphyſica tradit, vt adæquatam diuiſionem entis, quæ ad nullam aliam ſcientiam pertinere poteſt, conficiat. Quartò, vel ſupponimus Metaphyſicam eſſe vnum habitum ſimplicem, vel collectionem plurium quaſi partialium. Si primum dicatur, neceſſe eſt conſequenter dicere Metaphyſicam præciſè conſiderare rationem entis vt ſic, & ad nullam particularem ſeu minus vniuerſalem rationem entis deſcendere, quod
A eſt plane falſum, vt conſtat ex dictis Sect. præced. & patebit amplius ex dicendis. Sequela probatur, quia non poteſt idem habitus ſimplex attingere rationẽ communem ſecundum ſe ac præciſam, & ad particulares deſcendere, vt declarabimus Sect. ſequenti. Si autem poſterius dicamus, ſc. ſolum eſſe vnum habitum collectione plurium partialium, nulla erit maior ratio conficiendi vnam ſcientiam quæ verſetur circa ens vt ſic, & circa quædam entia, quam circa omnia in particulari: quia vtrumq; æque commodè fieri poteſt collectione plurium.

VI. Hæc vero ſententia ab omnibus fere ſcriptoribus vt à mente Ariſtotelis, & à veritate aliena reiicitur: expreſſe enim ipſe Ariſtoteles libro primo, cap. 2. cum dixiſſet, *Sapientem ſcire omnia*, ſubdit, *vt poſſibile eſt ſcirè non habentem ſingulariter eorum ſcientiam*: & infra hoc declarans dicit, *Eum qui habet vniuerſalem ſcientiam, quodammodo omnia ſcire, quæ ſubiecta ſunt vniuerſalibus.* Dicit autem, *quodammodo*, quia non ſcit illa ſimpliciter & ſecundum propria ex vi talis ſcientiæ, ſed quatenus ſub vniuerſali continentur. Clarius lib. 4. in principio diſtinguit hanc ſcientiam
B à cæteris, *quia ſpeculatur ens vt ens eſt, & quæ ei per ſe inſunt: nullæ autem cæterarum vniuerſaliter de ente prout ens eſt, conſiderant, ſed eius aliquam partem abſcindentes, quod ei accidit* (id eſt, conuenit) *ſpeculantur vt Mathematicæ ſcientiæ.* Diſtinguit ergo hanc ſcientiam à cæteris quæ circa particularia entia verſantur: non ergo hæc conſiderat partem illam entis quam aliæ abſcindunt. Idem repetit libro ſexto à principio, vbi tres ſpeculatiuas ſcientias diſtinguit, Philoſophiam, Mathematicam, & naturalem Theologiam, quas diſtinguit tum ex abſtractione obiectorum, tum etiam conſequenter ex rebus de quibus tractant, tum denique ex modo quo procedunt & demõſtrant, vt infra declarabimus. Atq; hanc diuiſionem ſcientiarum ſpeculatiuarum ſecuti ſunt omnes Ariſtotelis interpretes, & fere omnes Philoſophi, vt latius traditur in primo Poſteriorum.

Præcedens opinio refutatur. Ariſtotelis inprimis teſtimonio.

VII. Eſt ergo ſecunda ſententia ab his omnibus recepta, Metaphyſicam non conſiderare entia omnia ſecundum omnes gradus ſeu rationes ſpeciales, prout à Philoſopho, vel Mathematico conſiderantur. Vnde Auerroes 2. Phyſicor. comment. 22.
C ait, Metaphyſicam ſolum conſiderare materiam vt eſt quoddam ens: Phyſicam verò conſiderare illam vt eſt ſubiectum formæ: & idem fere repetit 4. Metaphyſicor. comment. nono, & ſuper alia loca Ariſtotelis citata. Et Diuus Thomas eiſdem locis, & ſuper Boetium de Trinitate in quæſtione de diuiſ. ſcient. articulo quarto, ad ſextum. Ratio etiam contra priorem ſententiam ſic explicari poteſt, quia tribus modis intelligi poteſt hanc ſcientiam contemplari res omnes ſecundum proprias rationes earum. Primo vt non ſola ipſa, ſed aliæ ſcientiæ diſtinctæ à Metaphyſica de eis ſpeculentur, ita tamen vt cognitio earum quæ per alias ſcientias habetur, non ſit verè ac propriè ſcientifica, ſed alicuius ordinis inferioris: & ſolum appelletur ſcientia vulgari modo, quia habet aliquam certitudinem, vel ex ſenſu, vel ex aliqua fide humana: ad eum modum quo ſcientia ſubalternata, quando eſt ſine ſubalternante, ſcientia appellatur. Et hic modus declarandi hanc ſententiam falſus eſt: primò enim ſupponit falſam ſententiam de ſubalternatione aliarum ſcientiarum à Metaphyſica, de qua paulo poſt dicemus. Secundo ſupponit, alias ſcientias ſecluſa Metaphyſica non habere propriam euidentiam ex propriis princi-

Auerroes.

D.Thomas.

Nõ ſola Metaphyſica eſt ſcientia.

Aliæ ſcientiæ à Metaphyſica ex propriis principiis habent omnimodam euidentiam.

principiis, quod eſt plane falſũ. Sequela patet, quia ſi habent hanc euidentiam, nihil illis deeſt ad veram & propriam rationem ſcientiæ: falſo ergo negatur cognitionem earum eſſe verè & propriè ſcientificã. Minor vero patet, quia eſt contra experientiam, nã Mathematica habet propria principia euidentia, & per ſe nota, ex quibus per euidentes demonſtrationes procedit, nec nititur aliquo teſtimonio, aut fide humana, vt per ſe notum eſt, ſed euidentia cogente intellectum. Neq; etiam nititur ſenſu, nam, per ſe loquendo, abſtrahit à materia ſenſibili, & conſequenter ab effectibus ſenſibilibus. Quod ſi aliquando vtitur figuris viſibilibus, ſolum eſt vt mens perfecte apprehendat terminos principiorum, vt poſſit intrinſecam eorum connexionem perſpicere.

De Mathematica probatur.

VIII. De Philoſophia.

Philoſophia vero quamuis non habeat tantam euidentiã ſicut Mathematica, habet tamen ſibi propriam & accommodatam: quia etiam non fundatur per ſe in humana authoritate: quod ſi in aliqua parte ita procedit, quoad illam non eſt ſcientia, ſed mere fides & opinio, neq; mutabit rationem ſuam, aut euidentior fiet propter connexionem cum Metaphyſica: fundatur ergo per ſe in euidentia ſuorum principiorum, quam etiam non habet primariò ex Metaphyſica, ſed ex habitu principiorum. Quod ſi quis dicat hanc euidentiam in Philoſophia ſolum eſſe à poſteriori & ab effectibus per ſenſum cognitis: reſpondetur fatendo in nobis magna quidem ex parte ita contingere propter imperfectionem noſtram: tamen hoc nihil referre ad id de quo agimus: nam illæ res phyſicæ, quæ tam imperfecte per Phyloſophiam cognoſcuntur à nobis, non cognoſcuntur perfectius aut euidentius per Metaphyſicam. Quod ſi res aliquę naturales perfectiori modo cognoſci poſſunt ab intellectu humano corpori coniuncto, vt reuera poſſunt, in his expectatur maior euidentia à Metaphyſica, ſed ex ipſa Philoſophia per ſe haberi poteſt: nam, licet incipiat per ſenſum, non tamen ſemper fundatur in illo, ſed vtitur illo vt miniſtro ad percipiendas per intellectum rerum naturas, quibus cõgnitis conficit demonſtrationem à priori per principia per ſe & ex terminis euidentia intellectui, nec poteſt fingi alius modus, quo per Metaphyſicam habeatur perfectior ſcientia, aut euidentior huiuſmodi naturalium rerum: eſt ergo gratis confictus huiuſmodi dicendi modus.

IX. Aliter ergo intelligi põt quod Metaphyſica tractet de omnibus entibus ſecundum omnes rationes eorum, ſcilicet, quia Metaphyſica, tanquàm ſcientia vniuerſaliſſima, omnia hæc complectitur virtute & efficacia ſua (vt ſic dicam) etiam ſi aliæ ſcientiæ particulares aliquam partem huius obiecti poſſint attingere proprio & particulari modo, quamuis ſcientifico & in ſuo genere perfecto. Itaque ſicut cauſa particularis & vniuerſalis, ſenſus particularis, & vniuerſalis, diſtincti ſunt, & vniuerſalis attingit quidquid particularis, quamuis non è contrario, ita exiſtimari poſſet de hac ſcientia & de cæteris. Veruntamen hic etiam modus nihil habet probabilitatis, primò, quia, vt ex diſcurſu proxime facto ſumi poteſt, nullus eſt poſſibilis naturalis modus demonſtrandi proprias res phyſicas, aut mathematicas, altior ac perfectior quam is quem ſeruant ipſæ ſcientiæ particulares: ergo ſuperflue & ſine cauſa ponuntur ſcientiæ particulares diſtinctæ, ſi eſt vna vniuerſalis quæ ad illa omnia deſcendat. Deinde, quia hæ ſcientiæ non ſunt excogitandæ vt facultates ſeu potentiæ diſtinctæ, ſed vt habitus eiuſdem facultatis propriis illius actibus acquirendi, vt ad ſimiles actus eliciendos illam facilem reddant: ergo ſi Metaphyſica ſpecularetur res, verbi gratia, naturales ſecundum proprias rationes earum vt ſic, non acquireretur per actus nobiliores quam ſint ij quos Philoſophia de eiſdem rebus exercere poſſet, quia neque quoad eam partem haberent maiorem euidentiam, neq; altiora principia: ergo nulla eſſe poſſet ratio multiplicandi hos habitus circa eaſdem res: neque potentia indigeret habitu facilitante ad illos actus, circa quos iam haberet Philoſophicam ſcientiam.

Tertio itaque modo intelligi illa opinio poteſt confundendo omnes ſcientias in vnam Metaphyſicam, ita vt intelligamus has denominationes vel conceptus Mathematicæ, Philoſophiæ, ac Metaphyſicæ ſolum eſſe denominationes ſeu conceptus inadæquatos eiuſdem ſcientiæ. Et hic ſenſus pertinet magis ad quæſtionem de diſtinctione ſcientiarum, vt ſunt quidam habitus, vel qualitates, quam ad quæſtionem de obiecto, quam modo tractamus. Certum eſt enim ex dictis Metaphyſicam ſecundum illum conceptum obiectiuum qui huic voci reſpondet, non verſari circa res omnes in particulari, quia hoc ipſo quod mens verſari intelligitur circa res naturales, vel Mathematicas vt ſic, iam intelligitur tranſilire terminos Metaphyſicæ, & Philoſophia, vel Mathematica vti. Sicut quamuis memoria non diſtinguatur ab intellectu re ipſa, ſed ratione formali obiectiua, non dicetur proprie & formaliter verſari circa res vt præſentes, ſed ſolum circa præteritas vt ſic. Addo deinde (quidquid ſit de illis tribus ſcientiis, Philoſophia, Mathematica, & Metaphyſica quo modo vnaquæque earum per ſe vna ſit, quod paulo poſt breuiter attingemus) per ſe ſe incredibile eſſe eas omnes verè ac propriè vnicam ſcientiam humanam eſſe. Primo quidem quia hoc per ſe notum viſum eſt omnibus fere Philoſophis. Secundo, quia agũt de rebus omnino diuerſis, & fere nullam inter ſe habent connexionem, quantum ad ea quæ ſunt propria vniuſcuiuſque. Tertiò, quia multum differunt in modo procedendi: nam Philoſophus vix recedit à ſenſu: Metaphyſicus verò procedit per principia vniuerſaliſſima & maxime abſtracta, Mathematicus verò medio quodam modo procedit: qui modi procedendi oriuntur ex illa vulgari triplici abſtractione à materia. Quod ſi hæ tres ſcientiæ diſtinctæ ſunt, non minus diſtinguitur Metaphyſica ab aliis duabus quam aliæ duæ inter ſe, quia res à materia ſeparatæ, de quibus tractat, non minus imò magis diſtant à cæteris quam reliqua omnia inter ſe, tum in perfectione entis, tum in abſtractione, tum etiam in modo ratiocinandi, & difficultate ac ſubtilitate ipſiuſmet ſcientiæ: cum ergo Mathematica diſtincta à Philoſophia ſit omnium conſenſu ob diuerſam abſtractionem, modumque procedendi omnino diuerſum, idem maiori ratione cenſendum eſt de Metaphyſica reſpectu illarum: ergo non verſatur circa res omnes quas aliæ ſcientiæ conſiderant ſecundum proprias rationes, quibus ab eis conſiderantur.

X.

Opinio tenenda, & pro ea prima concluſio.

HÆC poſterior ſententia vera eſt, & tenenda, quam vt diſtinctius proponamus & confirmemus, XI.

memus, & vt clarius conſtet de quibus rebus nobis A in diſcurſu huius doctrinæ tractandum ſit, nonnullæ propoſitiones ſubiiciendæ ſunt. Dico ergo primò, quamuis hæc ſcientia conſideret ens in quantum ens, & proprietates quæ ipſi vt ſic per ſe conueniant, non tamen ſiſtit in præciſa, & quaſi actuali ratione entis vt ſic, ſed ad aliqua inferiora conſideranda deſcendit ſecundum proprias eorum rationes. Tota hæc aſſertio conſtat ex dictis in præcedente ſectione: & quoad priorem partem de ente, in quantum ens, confirmari poteſt ex adductis inter referendam ſecundam ſententiam. Quoad alteram verò partem confirmari poteſt ex dictis circa primam ſententiam: & ſtatim amplius declarabitur. Solum eſt animaduertendum, quòd Dialectici dicunt, genus conſiderari poſſe, vel vt totum actuale, vel vt potentiale, ſeu (quod idem eſt) conſiderari poſſe, vt abſtractum abſtractione præciſiua, id eſt, ſecundum id tantum, quod in ſua ratione formali actu includit in ſuo conceptu obiectiuo ſic præciſo, vel abſtractione totali, vt abſtrahitur tanquam totum potentiale includens inferiora in potentia: hoc (inquam) quod de genere dicitur, B poſſe ſuo modo applicari ad ens in quantum ens: nam & habet ſuam rationem formalem, quaſi actualem, quæ præciſè ſecundum rationem conſiderari poteſt, & inferiora habet, quæ ſuo modo in potentia includit ſecundum rationem. Quando ergo ratio aliqua communis aſſignatur, vt adæquatum obiectum alicuius potentiæ, vel habitus, non ſemper aſſignatur, vt eſt quid actuale, & omnino præciſum abſtractione formali, ſed vt includit aliquo modo inferiora: ſicut ens naturale, vel ſubſtantia materialis dicitur eſſe ſubiectum adæquatum Philoſophiæ, non tantum ſecundum præciſam rationem ſubſtantiæ materialis, vt ſic, ſed etiam ſecundum proprias rationes inferiorum ſubſtātiarum materialium, corruptibilium vel incorruptibilium, &c. Sic ergo cum Metaphyſica dicitur verſari circa ens in quantum ens, non eſt exiſtimandum ſumi ens omnino ac formaliter præciſum, ita vt excludantur omnia inferiora, ſecundum proprias rationes, quia hæc ſententia non ſiſtit in ſola conſideratione illius rationis formalis actualis: ſumenda ergo eſt illa ratio, prout includit aliquo modo C inferiora.

Ens concipi poteſt, & quaſi totum actuale, & vt totum potentiale.

Quid intelligendū quando Metaphyſica dicitur cōſiderare ēs in quantum ens.

XII. Dico ſecundò; Hæc ſcientia non conſiderat omnes proprias rationes ſeu quidditates entium in particulari; ſeu vt talia ſunt; ſed ſolum eas, quæ ſub propria eius abſtractione continentur, vel quatenus ſunt cum illa neceſſariò coniunctæ. Hæc eſt mens Ariſtotelis, & authorum; quos citaui in ſecunda ſententia; & aliorum, qui de hac ſcientia ſcripſerunt. Qui omnes diſtinguunt triplicem abſtractionem in ſcientiis ſpeculatiuis, & realibus, quales ſunt tres ſupra numeratæ, Phyſica, Mathematica, & Metaphyſica: nam de aliis ſcientiis vel moralibus; vel rationalibus, vel practicis alia eſt ratio, & modus conſiderandi vnitatem obiecti; vel ex fine ſcientiæ, vel ex modo procedendi, de quo aliàs. Illæ ergo tres ſcientiæ in aliqua abſtractione conueniunt, nam omnes conſiderant de rebus in vniuerſali: differunt tamen in abſtractione quaſi formali & præciſiua à materia, nam Philoſohia quamuis abſtrahat à ſingularibus, non tamen à materia ſenſibili, id eſt, ſubiecta accidentibus ſenſibilibus, ſed ea potius vtitur in ſuo ratio- D cinandi modo. Mathematica verò abſtrahit quidem ſecundum rationem à materia ſenſibili: non autem ab intelligibili; quia quantitas quantumuis abſtrahatur; non poteſt concipi, niſi vt res corporea & materialis. Metaphyſica verò dicitur abſtrahere à materia ſenſibili & intelligibili, & non ſolum ſecundum rationem, ſed etiam ſecundum eſſe, quia rationes entis, quas conſiderat, in re ipſa inueniuntur ſine materia: & ideo in proprio & obiectiuo conceptu ſuo per ſe non includit materiam. De qua triplici abſtractione, & partitione harum trium ſcientiarum per has abſtractiones ex profeſſo diſſeritur in libris Poſteriorum. Nunc nobis ſufficiat hactenus non eſſe inuentam aptiorem rationem diſtinguendi has ſcientias, & aliunde hanc videri ſatis conuenientem: nam, cum hæ ſcientiæ ſint de rebus ipſis, ſintque maximè ſpeculatiuæ, ideoque abſtractione vtantur, vt conſtituant obiectū ſcibile, de quo poſſint demonſtrationes fieri: rectè ex diuerſo modo abſtractionis intelligitur variari obiectum ſcibile vt ſic: & ideo ſolet dici hæc abſtractio, quatenus in ipſo obiecto fundamentum habet, ratio formalis ſub qua talis obiecti in ratione ſcibilis. Item, quia res eò ſunt perfectius intelligibiles, quò magis abſtrahunt à materia: & ſimiliter cognitio, quò eſt de obiecto immaterialiori, & cōſequenter abſtractiori, eò eſt certior: & ideo ex diuerſo gradu abſtractionis ſeu immaterialitatis, rectè conſideratur varietas obiectorum ſcibilium, & ſcientiarum. Ex hac autem recepta doctrina facile intelligitur, & probatur aſſertio poſita, quia ſcientia non tranſgreditur limites ſui obiecti formalis ſeu rationis formalis, ſub qua ſui obiecti: conſiderat autem quidquid ſub illa continetur: ergo hæc ſcientia conſiderat omnia entia ſeu rationes entium, quæ ſub prædicta abſtractione continentur: & vltra non progreditur, nam cætera ad Phyſicam, vel Mathematicam ſpectant.

Quas rationes in particulari ſpeculetur Metaphyſica, quas non item. Ariſtotel.

Scientiæ ſpeculatiuæ reales qualiter in abſtractione cōueniāt, differāt qualiter.

Modus diſtinguendi ſcientias per diuerſam abſtractionem à materia quã aptus.

XIII. Vt hoc autem clarius intelligatur, dico tertiò. Hæc ſcientia ſub ratione entis conſiderat rationem ſubſtantiæ, vt ſic, & rationem etiam accidentis. De hac aſſertione nullus dubitat: & patet facile ex principio poſito, quia illæ duæ rationes abſtrahunt à materia ſecundum eſſe: vt enim ſupra diximus, & rectè notauit Diuus Thomas in prolog. Metaphyſicæ, non ſolum dicuntur abſtrahere à materia ſecundum eſſe illæ rationes entium, quæ nunquam ſunt in materia, ſed etiam illæ, quæ poſſunt eſſe in rebus ſine materia, quia hoc ſatis eſt, vt in ſua ratione formali materiam non includant, neque illam per ſe requirant. Accedit etiam quod hæ rationes ſunt ſcibiles, & habere poſſunt attributa, veluti adæquata & propria, & ad aliam ſcientiam non ſpectant: pertinent ergo ad hanc: non poteſt enim intellectus humanus, ſi perfectè ſit diſpoſitus, carere huiuſmodi ſcientia. Vnde, ſicut Philoſophia conſiderans de variis ſpeciebus ſubſtantiarum materialium, conſiderat ſubinde communem rationē materialis ſubſtātiæ, & adæquata principia, & proprietates eius: rurſuſque agens de variis ſpeciebus viuētium, conſiderat communem rationem viuentis, vt ſic, & propria principia, & proprietates eius: ita ſcientia humana (vt ſic dicam) conſiderans varios gradus & rationes entium, neceſſe eſt, vt conſideret communem rationem entis. Item cum varias ſubſtantias ſpeculetur, & varia accidentia, neceſſe eſt, vt conſideret communes rationes ſubſtantiæ & accidentis: hoc autem non præſtat, niſi per hanc vniuerſalem, & principem ſcientiam.

Rationem ſubſtantiæ vt ſic, & accidētis, vt ſic conſiderat Metaphyſica.

D. Thomas. Quid ſit abſtrahere à materia ſecundū eſſe.

Atq;

XIV. *Quæ aliæ rationes ſub ente ad Metaphyſicam conſideratione pertineāt.*

Atque hinc conſtat (ne eadem repetamus) idem dicendum eſſe de omnibus rationibus communibus, quæ ſub ente, ſubſtantia, & accidente ita abſtrahi poſſunt, vt ſint in rebus ſine materia: huiuſmodi ſunt ratio entis creati vel increati, ſubſtantiæ finitę, aut infinitæ, & ſimiliter accedentis abſoluti vel reſpectiui, qualitatis, actionis, operationis, aut dependentiæ, & ſimilium. *Notatu dignum.* De quibus obſeruandum eſt, plures poſſe abſtrahi rationes communes rebus materialibus, & immaterialibus, quarum conſideratio iuxta principium poſitum in rigore deberet ad hanc ſcientiam ſpectare, vt eſt communis ratio viuentis, quæ abſtrahi poteſt à rebus materialibus & immaterialibus: item communis ratio cognoſcentis & intelligentis, ſicut etiam communis ratio entis neceſſarij, ſeu incorruptibilis ab hac ſcientia conſiderantur: tamen quia plures ex prædictis rationibus, vt à nobis cognoſcuntur, non niſi ex diuerſis animarum gradibus cognoſci poſſent, ideo nihil de illis poteſt hic conuenienter dici, præter ea, quæ in ſcientia de anima dicuntur: ideoq; in eum locum ea prædicata reiicimus, quæ ex operationibus vitæ ſumuntur, & communia ſunt.

Prædicata ſolis immaterialibus reb. cõmunia, huius ſunt cõſiderationes.

Secundò vlterius à fortiori infertur pertinere ad hanc ſcientiam tractare in particulari de omnibus entibus ſeu rationibus entium, quæ non niſi in rebus immaterialibus inueniri poſſunt, vt eſt cõmunis ratio ſubſtantiæ immaterialis, ratio primæ, ſeu increatę ſubſtantię, & ſpiritus etiam creati, & omniũ ſpecierum, ſeu intelligentiarum, quæ ſub ipſo continentur. Solum eſt attendendum, has ſubſtantias præſertim creatas, valde imperfectè poſſe naturaliter cognoſci, ad ſummum ſecũdum quaſdam communes rationes, & negatiuos conceptus, non tamen ſecundum proprias, & ſpecificas differentias: eo tamen modo, quo cognoſci poſſunt, ad hanc ſcientiam potiſſimum pertinere earum contemplationem, vt ſupra dictum eſt. Non enim pertinet proprie, & per ſe ad Phyſicam niſi fortaſſe ſecundum quandam rationem communem extrinſecam, & nõ ſatis certam, ſcil. quatenus Angeli ſunt motores cœleſtium orbium; per ſe autem, & quoad cognitionẽ eſſentiæ & proprietatum intelligentiarum, quæ naturaliter haberi poteſt, excedunt Phyſicam facultatem, quia ſunt à ſenſibus remotiſſimæ, & ideo earum cognitio difficilior eſt, & altior. Pertinet ergo ad hanc ſcientiam, quæ hominem perficit ſecundum id, quod in eo præſtantiſſimum eſt, & in quo eius fœlicitas naturalis, magna ex parte conſiſtit, id eſt, in contemplatione rerum altiſſimarum, vt Ariſtotel. dixit 10. Ethic. cap. 7. *Ariſtoteles.*

XV. *Cõmunis ratio cauſæ, & quatuor generum cauſarũ, & potiſſimæ illarum cauſalitates ad Metaphyſicã ſpectant.*

Tertiò colligitur ex dictis pertinere ad hanc ſciẽtiam tractare de communi ratione cauſæ, & de ſingulis cauſarum generibus, vt ſic, & de primis ac potiſſimis cauſis ſeu rationibus cauſandi totius vniuerſi. Declaro ſingula, quia inprimis ratio cauſæ & effectus, vt ſic, ex ſe communis eſt rebus materialibus & immaterialibus: nam in Deo, qui ſumme immaterialis eſt, ratio cauſæ reperitur, & in angelis ratio effectus, & omnibus entibus creatis, quatenus entia finita ſunt, commune & eſſentiale eſt, vt ab aliqua cauſa emanent, & ad ipſa etiam creata entia, vel materialia vel immaterialia ſecundum communem rationem aliquod genus operationis, vel cauſalitatis pertinet. Rurſus hæc ratio cauſæ non tantum ſecundum communem rationem cauſæ, ſed etiam ſecundum ſpeciales & diſtinctos cauſandi modos ex ſe abſtrahit à materia ſecundum eſſe: nam ratio cauſæ

A efficientis, vt ſic, per ſe non requirit materiam & multò minus ratio finis. Item hæc ratio agentis liberi, & à propoſito. Item ratio cauſę exemplaris, ſeu ratio cauſæ agẽtis per propriũ exemplar, vel ideã. Rurſus cauſa materialis & formalis, quãuis prout in ſubſtãtiis reperiuntur, non videantur à materia abſtrahere: tamen quatenus ſecundum communes rationes ſuas à ſubſtantiis & accidentibus abſtrahunt, à materia etiam ſeparantur: pertinet ergo ad Metaphyſicam hæc genera cauſarum diſtinguere, & ſingulorum rationes explicare. Et quia ipſa Sapientia eſt, & ſuprema naturalis ſcientia, ad eã pertinet primas rerum cauſas, vel potius primas rationes cauſandi in prima cauſa conſiderare: eiuſmodi autem ſunt ratio cauſæ efficientis & finalis: hæ namque ſecundum ſuam perfectionem ſupremam nec materiam requirunt, neque ipſam, aut aliud genus cauſæ ſupponunt, neque imperfectionem requirunt, ſed per ſe ac primario in prima cauſa, quæ eſt Deus, coniunguntur: ſecus vero eſt de ratione materiæ ac formæ: hæ namque neceſſario ſupponunt aliam cauſam B priorem à qua oriantur ſaltem efficienter, & finaliter, & ideo non computantur inter cauſas ſeu rationes cauſandi ſimpliciter primas, & ideo earum exacta cognitio non pertinet ad Metaphyſicum, niſi ſecundum rationes communes talium cauſarum, non tamen ſecundum eas res, in quibus tales rationes cauſandi reperiũtur, quæ ſunt materia & forma ſubſtantialis: Nam licet hæ à Metaphyſica attingantur, tamen integra earum ſcientia à Philoſopho traditur.

Illud denique circa hoc conſiderandum eſt, variis, ſcilicet, titulis ſeu rationibus pertinere ad Metaphyſicum hanc cauſarum conſiderationem: nam ſi virtus cauſandi, vel cauſalitas ipſa, vel relatio inde reſultans, conſiderentur, vt ſunt entia quædam, pertinent ad hanc ſcientiam, vt obiectum eius, non quidem, vt adæquatum (vt quidam falſo dicebant, quod ſupra tetigimus) ſed vt pars obiecti, quia hæc tantum ſunt quædam entia, ſeu modi entium, non vero in ſe concludunt totam latitudinem entis. Si vero conſideretur ratio, vel virtus cauſæ in ordine ad ipſam cauſam, ſcilicet, quatenus eſt proprietas, ſeu attributum eius rei, quæ cauſa dicitur, ſic pertinet C ad hanc ſcientiam conſiderare, de cauſa, non vt de obiecto, vel parte obiecti, ſed vt de attributo quodam obiecti, vel partis eius: atque hoc modo, quia hæc ſcientia conſiderat de Deo, conſequenter in eo conſiderat rationem primæ cauſæ finalis, efficientis, & exemplaris, & conſiderans de Angelis, inquirit quam virtutem cauſandi habeant in reliqua entia, & tractans de ſubſtantia, vt ſic, ſpeculatur, quam cauſalitatem habeat circa accidentia, & ſic de aliis. Denique conſideretur ratio cauſæ in ordine ad effectum, id eſt, quatenus eius cognitio neceſſaria eſt, ad exactam effectus cognitionem, ſic etiã pertinet ad hanc ſciẽtiam cauſarum cognitio, non vt obiectum, neque vt proprietas obiecti, ſed vt principium, ſeu cauſa obiecti ſeu partis eius.

XVII. *Animæne rationalis cõſideratio ſit Metaphyſicæ muneris.*

Duæ vero ſuperſunt difficultates circa dicta. Vna eſt de anima rationali, an eius conſideratio ad Metaphyſicũ pertineat, ſiue in ratione entis, ſiue in ratione cauſę conſideretur: Eſt enim hæc anima ſubſtantia quædam immaterialis, & conſequenter abſtrahit à materia ſecundum eſſe, vnde ẽt abſtrahit in propriis operationib. ſuis. D Hac ergo ratione videri poteſt propria & ſpecifica conſideratio huius animæ ad hanc ſcientiam pertinere. Quod videtur confirmare Ariſt. 1. de partib. c. 1. ſignificans Phyſicum non cõſiderare *Ariſtotel.*

derare de omni anima. In contrarium vero eſt, quia anima rationalis etiã, vt rationalis eſt, eſt forma naturalis habens eſſentialem ordinem ad materiam; & vt ſic, eſt principium ſuarum operationũ, & earum quas per corpus exercet etiam ſecundum eum peculiarem mo'um, quo ab homine exercentur. Sed hęc cõtrouerſia tractari ſolet ex profeſſo in principio librorum de Anima, vbi videri poteſt Cardin. Toletus quæſt. 2. prooemiali.

Toletus.

XVIII. Nunc breuiter dicitur huius animę conſiderationem remittendã eſſe in poſtremã & perfectiſſimam partem Philoſophiæ naturalis. Primò, quia ſcientia de homine, vt homo eſt, phyſica eſt: eiuſdem autem artificis eſt de toto, & de eſſentialibus eius partibus cõſiderare. Deinde, quia licet anima habeat eſſe ſubſiſtens & ſeparabile à materia quantum ad actualem coniunctionem: non tamen quantum ad aptitudinẽ nec quantum ad ordinem ad materiã, & conſequenter, neq; quantum ad perfectam cognitionem, tã eſſentiæ, quam proprietatũ & operationũ eius; omnis autem cognitio per materiam Phyſica eſt. Non eſt ergo dubium, quin cognitio animæ quantum ad ſubſtantiam eius, & proprietates per ſe illi conueniẽtes, & modum, ſeu ſtatum exiſtendi, vel operandi, quem habet in corpore, ad Phyſicum pertineat. De ſtatu vero animæ ſeparatę, & modo operandi, quem in eo habet, conſiderare, putant aliqui ad Metaphyſicum per ſe pertinere: ꝙ eſt probabile, quia ſecundũ eam rationem videtur omnino fieri abſtractio à materia, & nihil de anima prout in illo ſtatu cognoſci poſſe niſi per analogiam quandam & proportionem ad reliquas ſubſtãtias immateriales: nihilominus tñ, quia ad perfectionem ſcientiæ ſpectat integrè atque completè ſubiectum ſuum conſiderare, commodius hæc omnia in Philoſophia tractantur, maximè, quia hæc conſideratio animę & ſtatuũ eius, quaſi in partes diuiſa, & in diuerſis ſcientiis tradita, prolixitatẽ parit & confuſionẽ. & ideo in diſcurſu huius operis à conſideratione animæ rationalis, tam coniunctæ, quam ſeparatæ abſtinenbimus. Præſertim, quia etiã de angelis propter candẽ cauſam perpauca dicturi ſumus, quia integra eorum conſideratio & contemplatio à Theologis meritò iam vſurpata eſt, quam totam huc traducere alienum eſſet à naturali ſcientia, & conſequenter à noſtro inſtituto: res autem obiter attingere, aut imperfectè tractare, aut nullius, aut paruę vtilitatis eſſet. Atque eadem fere ratio eſt de cognitione Dei, quamuis, quia de Deo plura poſſunt naturaliter cognoſci, quàm de intelligentiis, & quia eius cognitio naturalis, magis eſt ad perfectionem huius ſcientiæ neceſſaria, nonnulla de ipſo dicemus, quatenus vel à Philoſophis tacta ſunt, vel ratione naturali inueniri poſſunt.

XIX. Altera difficultas erat de communibus rationibus ſubſtantiæ materialis & aliis, quæ materiam includunt, vel ſine materia eſſe non poſſunt: hæc vero in argumentis tangitur, & in ſolutionibus eorum expedietur.

XX. Rationibus oppoſitę ſententiæ ſatiſfit.

Ad primam ergo rationem dubitandi in principio poſitam ſolutio patet ex dictis: Non eſt enim neceſſe, vt ſi ſcientia, quæ conſiderat vniuerſalem rationem, in particulari deſcendat ad omnia, quæ ſub tali ratione continentur, ſed ſolum ad ea, quæ eandem rationem ſcibilis, ſeu eandem abſtractionem participant. Quocirca quamuis conſiderando conuenientiam realem in communi ratione entis, non videatur eſſe maior ratio de quibuſdam entibus particularibus, quam de aliis, vt ſub hanc

Quorundam entiũ in particulari cõſideratio cur ad Metaphyſicam pertineat, nõ verò aliorum.

A ſcientiam cadant ſecundùm proprias rationes, cõſiderando tamen conuenientiam in abſtractione à materia ſecundum eſſe, quæ eſt inter quaſdam ſpeciales rationes entium; cum ipſamet communi & abſtractiſſima ratione entis, datur ſufficiens ratio ob quam hæc ſcientia ad particularia quædam entia deſcendat, & non ad alia.

Ad primum vero fundamentum primæ ſententiæ ſumptum ex Ariſtotelis teſtimoniis patet reſponſio ex dictis, dicitur enim hæc ſcientia vniuerſaliter conſiderare de ente, quia abſtractiſſimam rationem entis in quantum ens conſiderat, & de omnibus, quæ in eadem abſtractione & ratione ſcibilis cum illa conueniunt. Et eodem modo dicitur tractare de omnibus rebus, ſcilicet, quatenus entia ſunt, & quia docet principia generalia, & communia omnibus rebus. Specialem verò difficultatem videntur habere verba illa, libro quarto, textu ſecundo, vbi dicitur huius ſcientiæ eſſe conſiderare ens & eius ſpecies, ac ſpecies ſpecierum. Quidam reſpondent eam diſtributionem eſſe accommodate intelligendam, ſcilicet, de ſpeciebus entis proximis B & remotis ſub eadem abſtractione ſcibilis contentis. Sed melius Diuus Thomas, & alij antiqui, quos Fonſeca ſequitur, ad hoc reſpondent, aliter conſtruendo litteram Ariſtotelis, quæ ſic habet ſecundum verſionem antiquam; *Entis in quantum ens quaſcunque ſpecies ſpeculari vnius eſt ſcientiæ genere, & ſpecies ſpecierum.* In quibus verbis illa duo *& ſpecies ſpecierum* ęquiuoca ſunt: poſſunt enim coniungi, ita vt vnum determinet aliud, & referantur ad ens, & ad ſpecies ſpecierum entis, & hunc ſenſum ſignificat clare verſio Argyropoli, & in eo procedit expoſitio data. Aliter verò poſſunt illa duo verba disiungi, & ad diuerſa referri, ſcilicet, ad ſpecies rerum ſcibilium, & ad ſpecies ſcientarum, & hoc rectè ſignificauit Fonſeca vertens hoc modo. *Entis quotquot ſunt ſpecies, vnius ſcientiæ genere eſt, & ſpecies ſpecierum contemplari:* atque ita ſenſus erit, vnius ſcientiæ genere eſſe contemplari ſpecies entis in communi, & in genere: variarum tamen ſpecierum ſcientiarum eſſe contemplari varias ſpecies entis ſecundum proprias & ſpecificas rationes ſcibilis. Atq; ex hoc ſenſu confirmatur noſtra ſententia: nam ſi per ſcientiam vnam intelligamus in rigore commune genus ſcientiæ, ex hoc loco C habetur non pertinere ad aliquam ſcientiam in ſpecie contemplari omnia entia ſecundum omnes ſpecificas rationes eorum, ſed hoc pertinere ad genus ſcientiæ ſpeculatiuæ in communi: Ad ſcientias autem ſpecificas ſpectare particularia obiecta ſcibilia ſecundum proprias rationes eorum. Si autem per ſcientiam vnam in genere intelligamus ſcientiam generalem ratione obiecti, qualis eſt Metaphyſica, ſic etiam ex hoc loco habetur huiuſmodi ſcientiam ſolum conſiderare omnes ſpecies entis ſub communi ratione entis, vel ſubſtantiæ: ſcientias autem ſpeciales conſiderare ſpecies entis ſub propriis & ſpecificis rationibus.

XXI.

Difficilis Ariſtotelis locus exponitur.

XXII. Vna humana ſcientia acquiſita oĩa ſcibilia ambire non poteſt ſecundũ proprias rationes.

Ad ſecundum reſpondetur non poſſe dari vnam ſcientiam humanam, & propriis actibus humani ingenij acquiſitam, quæ vniuerſaliter illud perficiat quoad omnia ſcibilia ſecundum omnes rationes eorũ, alioqui non ſolum illæ tres ſcientiæ ſpeculatiuæ, Philoſophia, Mathematica, & Metaphyſica, ſed etiam morales, & rationales, ac denique omnes in vnam coaleſcerent, quæ eſſet adæquata perfectio intellectus humani, quod eſt incredibile, quia cum actus, & diſcurſus humani ingenij, ſunt tam varij & tam

tam particulares & diſtincti, atque independentes A inter ſe, non eſt veriſimile fieri poſſe, vt omnes concurrant ad eandem ſcientiam generandam. Neque id eſt neceſſarium ad effectum, de quo in argumento fit mentio, ſcilicet, ad iudicandum de diuerſitate rerum diſtinctarum, quæ ad diuerſas ſcientias pertinere dicuntur, quia vnaquæque ſcientia tradens cognitionem ſui Obiecti ſufficiẽter reddit facilem intellectum ad diſtinguendum illud à reliquis, ſi tamen reliqua cognoſcantur, vnde duæ ſcientiæ poſſunt ſeſe iuuare & concurrere ad huiuſmodi iudicia, maximè ſi vna præbeat veluti formale medium: alia vero, quaſi miniſtret materiã, cui medium illud applicatur. Ita enim fere in propoſito contingit, vt enim intellectus iudicet, & demonſtret vnum eſſe diuerſum ab alio, verbi gratia, equum à leone, ex Metaphyſica ſumit formale medium, quod eſt ratio diuerſitatis, ſeu quid ſit eſſe diuerſum, & illud applicat ſeu attribuit equo & leoni, quorum conceptus ſeu rationes ex Philoſophia ſumit, tamen quia medium eſt quaſi formale demonſtrationis, ideo talis demonſtratio, Metaphyſica cenſetur, & hoc modo dicitur eſſe Metaphyſi- B cæ munus diuerſitatem in rebus oſtendere, & eodem modo dicitur demonſtrare quidditates rerum: quia medium demonſtrandi quidditatem in ratione quidditatis, Metaphyſicum eſt, quia rationem quidditatis vt ſic cognoſcere, proprium eſt Metaphyſicæ.

XXIII. Ad tertium reſpondent aliqui diſtinguendam eſſe in Metaphyſica duplicem rationem. Vna eſt ſcientiæ particularis, ſub qua ratione negant attingere materialia, vt ſic. Alia eſt, quatenus eſt communis ars, aliiſque ſcientiis, vel artibus præeſt: hoc enim munus tribuit illi Ariſtotel. in hoc proœmio, & primo Poſter. cap. 7. tex. 23. vbi per ſcientiam omnium Dominam Metaphyſicam intelligit, vt omnes exponunt, ſub hac ergo ratione dicunt, Metaphyſicam cognoſcere res materiales, vt materiales ſunt, imo & materiam iſtam, quatenus pura potentia paſſiua eſt; quod ſi obiicias, quia non poteſt ſcientia tranſgredi obiectum ſuum, ſub eadem diſtinctione reſpondent, id verum eſſe de ſcientia, vt particularis ſcientia eſt: non verò vt communis ars. Veruntamen diſtinctio & reſponſio maiori indigent de- C claratione. Nam illæ duæ rationes non diſtinguuntur ex natura rei in habitu Metaphyſicæ, tanquam duæ partes eius in re ipſa diſtinctæ, ſed ſolum conſideratione, & præciſiua abſtractione noſtra per inadæquatos conceptus: nam Metaphyſica non niſi ratione ſui obiecti abſtractiſſimi, & vniuerſaliſſimi dicitur eſſe vniuerſalis ſcientia, & principia vniuerſalia tradere, ideoque poſſe alias ſcientias iuuare: ergo non poteſt illa duo munera diuiſim (vt ſic dicam) ſeu per diuerſas ſui partes præſtare, ſed ſimul, dum ſuum obiectum proprium perfecte tractat, cõſequitur quidquid perfectionis habet ſuper alias ſciẽtias, & confert omnem vtilitatem, quam ad illas præſtare poteſt: illa ergo partitio eſt tantum ſecundum rationem noſtram. Igitur fieri non poteſt, vt Metaphyſica tranſcendat rationem formalem ſui obiecti, tam ſecundum vnam rationem, quam ſecundum aliam. Et cõfirmatur: nam ſi Metaphyſica, vt eſſe dicitur vniuerſalis, tranſcendit abſtractionem ſuam, & in rebus materialibus, quatenus tales ſunt, verſatur: ergo in hoc nullum habet terminum, aut limitem, ſed ad omnia obiecta aliarum ſcientiarum ſecundum omnes rationes eorum deſcendet, & ſic inciditur in omnia incommoda, quæ contra alias ſententias intulimus. Sequela vero patet, tũ quia ſi ex ratione formali obiecti non aſſignatur talis terminus, non eſt vnde aſſignetur: tũ quia ſi Metaphyſicus attingit proprium obiectum philoſophiæ, v.g. vt conſtituat illud, etiam attingeret omniũ ſcientiarum obiecta, & in ipſa philoſophia oporteret omnes ſpecies naturalium entiũ contemplari, vt ſi forte plures ſunt philoſophiæ, earum obiecta ſecernat, ſi verò eſt vna, quomodo ex tot rebus vnum eius obiectum confletur, declaret.

Exiſtimo ergo, Metaphyſicam ſub nulla ratione XXIV. conſideratam tranſilire propriè rationem formalem ſui obiecti, nec attingere materialia, niſi concernendo aliquo modo abſtractionem ſuam: nec denique eſſe vniuerſalem, aut deſeruire ad alias ſcientias, niſi ſub ea ratione, qua perfecte exhaurit obiectũ ſuum. Vt autem hoc declarem; dico inprimis, Metaphyſicam non attingere rationem ſubſtantiæ materialis, & alias ſimiles, quę ſine materia non reperiuntur, niſi quatenus illarum cognitio propria neceſſaria eſt ad tradendas generales diuiſiones entis in decẽ ſumma genera, & alias ſimiles, vſque ad propria obiecta aliarum ſcientiarum præſcribenda: hoc enim munus proprium eſt huius ſcientiæ, vt ſumitur ex 6. 7. & 8. Metaphyſicæ, & quia ad nullam aliam ſcientiam hoc pertinere poteſt, vt per ſe facile conſtat. Item, quia ſine his diuiſionibus non poſſet Metaphyſica ſuum obiectum exacte cognoſcere, nec ſecundum communem rationem entis, quæ cum analoga ſit, non ſatis diſtinctè cognoſcitur non diſtinguendo modos quibus contrahi poteſt, neque ſecundum eas proprias & ſpeciales rationes, quæ à Metaphyſica per ſe & exacte contemplandæ ſunt, quia non poteſt has rationes perfecte attingere, niſi ab aliis eas ſeparet ac diſtinguat. ¶ Secundò dicitur, quoniam rationes XXV. vniuerſales, quas Metaphyſica conſiderat, tranſcendentales ſunt, ita vt in propriis rationibus entium imbibantur, hinc fieri, vt dum Metaphyſicus attingit nonnullos gradus entium, quæ materiam includunt, vt ab illis ſeparet cæteros gradus, qui ad ſe directe & per ſe pertinent, de illis abſtracte conſideret rationes & proprietates, quæ communes ſunt entibus abſtrahentibus à materia, & ipſis etiam materialibus entibus, etiam vt talia ſunt, ſpecificatiuè conueniunt. Vt, verbi gratia, diſtinguit Metaphyſica ſubſtantiam in materialem & immaterialem, vel vt ſubſtantiæ immaterialis propriam rationem & conſiderationem aſſumat, vel, quia ad ſcientiam pertinet proprias partes ſui obiecti aliquo modo conſiderare, vt dicitur primo Poſterior. capite 23. Tradita autem huiuſmodi diuiſione, ſubſtantiam immaterialem per ſe & directe conſiderat, omnia in vniuerſum tractando, quæ de illa cognoſci poſſunt: ſubſtantiam autem materialem non ita contemplatur, ſed ſolum quatenus neceſſe eſt ad diſtinguendam illam à ſubſtantia immateriali & ad cognoſcendum de illa omnia Metaphyſica prædicata, quæ illi vt materialis eſt, conueniunt, vt, verbi gratia, eſſe compoſitam ex actu & potentia, & modum huius compoſitionis, & quod ſit quoddã ens per ſe vnum, & ſimilia.

Tertio in forma ad argumentũ reſpondetur, ideo XXVI. Metaphyſicam non conſiderare in particulari omnia entia, quia non tranſcendit propriam abſtractionem ſui obiecti: gradus autem quoſdam genericos conſiderare, qui attingunt materiam, non omittendo ſuam abſtractionem, tum quia illoſmet abſtrahit à materia, quatenus eſt ſubiecta motui &

ſenſui, ſolumque conſiderat illos ſecundum communes rationes actus, ſeu formæ, & potentiæ, & ſimiles: tum etiam, quia ſolum indirectè attingit proprias rationes eorum in ordine ad propriam abſtractionem, ſcilicet, vt declaret quomodo in eis reperiantur cōmuni & tranſcendētia prædicata, & quomodo ab eis diſtinguantur alij gradus, vel genera, quæ vere ac ſecundum rem ab omni materia abſtrahunt. Et hoc quod Ariſtoteles 4. Metaphyſ. textu quinto, ſignificauit, cum dixit, *philoſophi eſt de omnibus poſſe ſpeculari: ſi enim non philoſophi, quis erit, qui conſiderabit: ſi idem Socrates, & Socrates ſedens, aut ſi vnum vni contrarium, &c?* Philoſophiam enim per antonomaſiam vocat Metaphyſicam, ad quam dicit pertinere conſiderare diuerſitatem rerum in communi, quia idem & diuerſum ſunt paſſiones entis: & hoc declarat prædicto exemplo, quod affectandæ fortaſſis obſcuritatis gratiam in quodam indiuiduo poſuit, cum conſtet ſcientiam non deſcendere ad indiuidua ex primo Poſter. cap. 7. & lib. 3. Metaphy. cap. 13.

XXVII. Quartum argumentum eſt reuera difficile; attingit enim difficultatem de ſcientiæ vnitate, qualis ſit, quę non poteſt hoc loco exactè tractari: attingemus tamen illam breuiter ſect. ſequente.

SECTIO III.

Vtrum Metaphyſica ſit vna tantum ſcientia.

I. EXplicato obiecto Metaphyſicæ, facile erit eius eſſentialem rationem exponere: quoniam vero eſſentia & vnitas rei, vel ſunt idem, vel intrinſecè coniuncta, ideo ſimul explicanda eſt eius vnitas, præſertim quia ſermo eſt de vnitate ſpecifica, nam de numerica nulla eſt quæſtio, cum conſtet in diuerſis multiplicari hanc ſcientiam ſecundum numerum, ſicut & reliqua accidentia. In eodem autem certum eſt non multiplicari in ordine ad eaſdem res, an vero reſpectu diuerſarum ipſa etiam diſtinguatur, & conſequenter in eodem ſubiecto multiplicari poſſit, pendet ex priori quæſtione de vnitate eius ſpecifica ſeu eſſentiali. Quoniam vero hęc vnitas per genus & differentiam declaratur rectè, eo quod ſpecies ex genere & differentia conſtat, ideo ſupponimus id, quod certum ac per ſe notum eſt, Metaphyſicam eſſe verè ac propriè ſcientiam, vt Ariſtoteles in principio Metaphyſicæ, & aliis innumeris locis docuit, & conſtat ex definitione ſcientiæ, quæ ex 1. Poſter. & 6. Ethicor. cap. 3. ſumitur, ſcilicet, quod ſit cognitio ſeu habitus præbens certam ac euidentem cognitionem rerum neceſſariarū per propria earum principia & cauſas, ſi ſit ſcientia perfecta & à priori. Hæc autem omnia in hac doctrina inueniuntur, quantum eſt ex vi & ratione obiecti eius, & ideo nō eſt dubium quin hæc ſit in ſe ſcientia, quamuis fortaſſe in nobis non ſemper, vel non quoad omnia, ſtatum vel perfectionem ſcientiæ aſſequatur. Conſtat ergo hanc ſcientiam contineri ſub genere ſcientiæ, Imò ex dictis facile cōſtare poteſt contineri ſub genere ſpeculatiuę ſciētię, vt Ariſt. dixit, 1. Metaph. c. 2. & lib. 2. c. 1. quia circa res maxime ſpeculatiuas, & quę ad opus non ordinantur, verſatur, vt inferiùs cōmodius declarabimus, attributa huius ſcientiæ explicādo. Deinde conſtat ex dictis hanc ſcientiam eſſe eſſentialiter diſtinctam à reliquis ſcientiis ſpeculatiuis ac realibus, vt ſunt Philoſophia & Mathematica:

Metaphyſica vere ac proprie ſcientia.

Metaphyſica ſcientia ſpeculatiua.

Metaphyſica ab aliis ſcientiis diſtinguitur.

A vnde fit etiam conſequens habere illam, vt ſic vnitatem aliquam, ratione obiecti à nobis explicati. Sub qua ratione difiniri poteſt, Metaphyſicam eſſe ſcientiam, quæ ens in quantum ens, ſeu in quantum à materia abſtrahit ſecundum eſſe contemplatur.

Metaphyſicæ definitio.

Difficultas ergo in præſenti tractanda ſupereſt, an hæc vnitas ſit generica, vel ſpecifica, & conſequenter, an illa differentia, quæ ſumitur ex habitudine ad obiectum adæquatum à nobis expoſitum, ſit ſubalterna, ita vt ſub ea poſſint plures ſpecificæ deſignari, vel potius ſit vna indiuiſibilis atque vltima. Multi enim priori modo de illa exiſtimant: quorum ſententia ſuaderi poteſt primò, quia in obiecto à nobis conſtituto abſtractiones variæ poſſunt aſſignari: inprimis enim eſt illa duplex abſtractio à materia ſecundum eſſe, aut neceſſario, aut permiſſiuè tantum, quæ videtur ſufficiens ad variandum ſecundum ſpeciem obiectum ſcibile, vt ſic & conſequenter ſcientiam. Rurſus inter res, quæ neceſſario exiſtunt ſine materia, videtur, vt minimum valde diuerſa abſtractio Dei, qui eſt omnino purus actus, & B ab omni etiam Metaphyſica compoſitione abſtrahit, ab abſtractione aliarum intelligentiarum, quæ licet materia careant: compoſitæ tamen ſunt, eiſque attributa longè diuerſa conueniunt. Poſſunt ergo ſub generali Metaphyſicæ vnitate tres ſaltē ſcientiæ ſpecie diſtinctæ cōſtitui. Vna quæ verſetur circa ens in quantum ens, & ad ſummum deſcendat ad communes rationes ſubſtantiæ, & accidenits, & ad nouem genera, quæ ſub illo continentur, ſecunda quæ intelligentias creatas: tertia vero, quæ ſolum Deum contempletur: Nam ſicut in eo ſolo naturalis beatitudo conſiſtit, ita videtur danda ſcientia naturalis, quæ ſecundum vltimam & ſpecificam rationem ſuam Deum ſolum attingat. Neque fortaſſe deerit, qui in plura membra hanc ſcientiam partiatur, iuxta diuerſos gradus abſtractionis in ipſis communibus rationibus entis in quantum ens, vel ſubſtantiæ in quantum ſubſtantia, & ſic de aliis.

II. Metaphyſica ne vna ſit in ſpecie ſubalterna, an vero in infima.

Prima opinio.

Secundo principaliter argumentor in hunc modum, quia ſi hæc ſcientia eſt vna, maxime quoad habitum iudicatiuum, qui in mente relinquitur ex actibus eius: Nam ſpecies intelligibiles, quibus hæc C ſcientia vtitur, certum eſt eſſe quamplurimas, & non vnam tantum: ſimiliterque conſtat actus eius eſſe varios & multiplices, non ſolum numero, ſed etiam ſpecie differentes: Quis enim dubitaret diuerſum eſſe actum, quo iudicamus, omne ens eſſe vnum, ſeu vnitatem eſſe paſſionem entis, & quo iudicamus, intelligentias eſſe immortales, vel aliquid ſimile? Si ergo vnitas ſpecifica in Metaphyſica excogitari poteſt, ſolum eſt quoad habitum iudicatiuum: Sed in eo etiam conſtitui non poteſt: Ergo in nullo eſſe poteſt: Probatur minor, quia ſi ille habitus eſt vnus ſpecie, vel eſt omnino ſimplex in ſua entitate ſecundum ordinem ad obiectum (omiſſa pro nunc compoſitione, ſi qua eſt, per ſolam intenſionem, aut radicationem in ſubiecto) vel eſt qualitas compoſita: Neutrum autem dici poſſe videtur. Primum probatur, quia cum habitus Metaphyſicæ ad varia iudicia, & de rebus diſtinctiſſimis inclinet, vt ſit ipſis actibus, quaſi commenſuratus, non videtur poſſe per vnam & eandem ſimplicem qualitatem ad omnes illos inclinare, ſeu omnes efficere. III.

Quod ſecūdo ita declarat, quia habitus Metaphyſicæ primo acquiritur per vnum actum circa vnum obiectum, IIII.

obiectum, verbi gratia, circa hanc concluſionem A *Omne ens eſt verum*, vel etiam ſimilem, deinde per alios actus augetur & extenditur ad alias cõcluſiones valde diuerſas, in quo augmento neceſſe eſt aliquid realitatis vel entitatis illi addi, quia impoſſibile eſt intelligere augmentum reale ſine additione reali. Hæc autem additio non poteſt eſſe ſufficiens per modum intenſionis ſolius, quia hoc augmentum non tantum eſt ex diuerſa participatione ſubiecti ſecundum maiorem & maiorem radicationem ipſius formæ in ipſo, ſed eſt ex parte ipſiuſmet habitus per maiorem extenſionem ad obiectum: ergo requiritur additio ex parte ipſiuſmet habitus, quatenus ei aliquid additur, quo nouum obiectum, ſeu nouam concluſionem reſpiciat, vt aperte docuit Diuus Thomas agens de habitibus in communi, 1.2. quæſtione 52. articulo primo & ſecundo. (D. Thomas.) Non poteſt ergo huiuſmodi habitus eſſe omnino ſimplex, vt reſpicit totam latitudinem ſui obiecti. Quod vero neque compoſitus eſſe poſſit, & tamen eſſe vere vnus in ſpecie, probatur primo, quia id, quod primo acquiritur in habitu per actus vnius ſpeciei, & quod additur per actum ſpecie diſtinctum, ſunt etiam inter ſe ſpecie diſtincta: ergo non componunt vnum habitum ſecundum ſpeciem. Antecedens patet, tum quia actus quibus illi generantur, ſunt ſpecie diſtincti, tum etiam, quia inclinant ad ſimiles actus ſpecie diſtinctos: tum præterea, quia non eſt maior ratio diſtinctionis inter actus ipſos ſecundos, quam inter inclinationes, quæ per modum actus primi manent, ad ſimiles actus inclinantes, iis, quibus genitæ ſunt, & conſequenter commenſuratæ, & proportionatæ ipſis, tum denique, quia ſi non eſſet diſtinctio ſpecifica inter illa duo, nec numerica eſſet neceſſaria, ſed ſufficeret augmentum per modum intenſionis. Cõſequentia autem prior probatur, quia ex duab. qualitatibus ſpecie diſtinctis non poteſt vna qualitas, & vnius ſpeciei componi.

V. Reſponderi poteſt, illa duo non diſtingui ſpecie totali, ſed partiali, ideoque poſſe qualitatem integram, ſimpliciter vnam ex eis componi tanquam ex partibus heterogeneis. Sed contra, nam interrogo qualis ſit hic compoſitionis modus, nam, aut eſt per veram & realem vnionem illarum qualitatum (quæ dicuntur partiales) non tantum in eodem ſubiecto, ſed etiam inter ſe, vel eſt ſolum per adunationem in eodem ſubiecto. Neutrum dici poteſt, nam primum non videtur ſatis poſſe intelligi, aut explicari; nam interrogo qualis ſit illa vnio. At enim eſt per immediatam coniunctionem vnius cum alio, & hoc non, quia talis vnio non interuenit, niſi inter ea, quæ ſe habent, vt potentia & actus, vel vt forma & materia, accidens & ſubiectum, terminus & res terminabilis: nullo autem ex his modis illa duo inter ſe comparantur, vt per ſe conſtat, quia vtraque reſpicit per ſe ſuum obiectum, & non requirit aliam, vt ab ea terminetur, vel actuetur. Vel vniuntur per modum cuiuſdam continuationis in aliquo termino communi, vt creduntur vniri gradus intenſionis: & hic modus vnionis etiam eſt intellectu difficilimus. Primò quidem, quia oportet aſſignari aliquem indiuiſibilem terminum, in quo illa duo vniantur. Quod tamen non videtur poſſe fieri, quia ille terminus etiam debet reſpicere aliquod obiectum: nullum eſt autem ad quod poſſit tendere, quia nec ſimul tendit in vtrumque in obiectum illorum partialium habitum ſeu actuum, per quos geniti ſunt, neque eſt vlla ratio, ob quam magis tendat in vnum, quam in aliud: nec fingi poteſt nouum obiectum, in quod tendat; cum nullum aliud fuerit per actus cognitum ſeu iudicatum. Tertiò quia in actibus non poteſt requiri talis vnio, neque talis indiuiſibilis terminus in quo vniantur: alias omnes actus ſcientiæ Metaphyſicæ poſſent in vnum coaleſcere, & realiter vniri, quod eſt inintelligibile: ergo neq; in habitu eſt talis vnio, quia non poteſt aliquid eſſe in habitu, quod non fuerit in actibus: Si autem actus non habent inter ſe vnionem, non habent vnde, vel quo illam efficiant. Et hæ rationes procedunt, etiam ſi illi duo particulares habitus fingantur eſſe eiuſdem rationis & ſpeciei. Si autem ſpecie differunt, addi poteſt quarta ratio, ſcilicet, quia ea, quæ differunt ſpecie, non poſſunt per ſe eſſe continua, neque habere proprium terminum communem. ¶ Tandem, ſi propter has rationes dicatur illas qualitates ſolum componere vnum habitum per adunationem in eodem ſubiecto, ſequitur primò, non eſſe veram vnitatem in hac ſcientia, ſed tantum per accidens ratione ſubiecti; maximè ſi (vt videtur probabilius) qualitates illæ ſpecie diſtinguuntur. Sequitur ſecun- B dò eadem ratione ex omnibus habitibus ſcientiarum componi vnam ſcientiam per adunationem in eodem ſubiecto.

VI. Duæ difficultates ſeu quæſtiones tanguntur in argumentis propoſitis. Prima eſt propria & ſpecialis huius loci, an Metaphyſica ſit vna ſcientia ſpecie, necne. Secunda eſt generalis & eiuſdem rationis in omnibus ſcientiis & fere in omnibus habitibus acquiſitis, an ſint ſimplices qualitates, vel compoſitæ ſecundum extenſionem ad obiecta.

VII. Circa priorem partem, quæ eſt propria huius loci, aliqui ſentiunt, Metaphyſicam non eſſe vnam ſcientiam ſpecie, ſed genere, & ad minus continere ſub ſe tres illas ſpecies prædictas, ſcilicet, de Deo, qui omnino abſtrahit & à materia, & ab omni veſtigio materiæ, vt exiſtimari poteſt omnis cõpoſitio: item ab omni mutatione & viciſſitudine, & de intelligentiis creatis, quæ neque abſtrahunt ab omni compoſitione, neque ab omni mutatione, tum locali, tum intellectus & voluntatis: Abſtrahunt tamen intrinſece & eſſentialiter à materia & motu Phyſico, & de ente, quod ſolum permiſſiue abſtrahit à ma- C teria ſecundum eſſe: Neque eſt hoc contra diuiſionem ſcientiæ ſpeculatiuæ datum ab Ariſtotele in Phyſicam, Mathematicam, & Metaphyſicam, quia illa non eſt diuiſio in vltimas ſpecies, ſed ſubalternas, vt conſtat de Mathematica, quæ plures ſcientias ſub ſe continet. (Variæ hac ſuper re opiniones.)

VIII. Nihilominus aſſerendum eſt cum communi ſententia Metaphyſicam ſimpliciter eſſe vnam ſcientiam ſpecie. (Metaphyſica eſt vna ſcientia ſpecie. Ariſtoteles.) Hæc enim videtur clara mens Ariſtotelis in toto proœmio, ſeu capite primo & ſecundo, libro primo Metaphyſ. vbi ſemper de hac ſcientia, tanquã de vna ſpecie loquitur, eiq; tanquam vni & eidem attribuit nomina & attributa, quæ partim illi conueniunt, ſecundum quod verſatur circa Deũ & intelligentias: Sic enim vocatur Theologia, ſeu ſcientia diuina, & prima Philoſophia: partim vt verſatur circa ens in quantum ens, & prima attributa, & principia eius, quæ ratione dicitur ſcientia vniuerſalis, & Metaphyſica: *Sapientia* autem vocatur quatenus hæc omnia complectitur, & prima principia, primaſque rerum cauſas contemplatur. Item in libro quarto, vbi ex profeſſo tractare videtur de obiecto huius ſcientiæ, dicit illam eſſe vnam, & conſiderare omnia, quæ à materia ſunt ſecreta. Vnde

in diſcurſu & modo tradendi hanc doctrinã, ſatis indicat eã eſſe ſciẽtiam vnam in ſpecie, & ſæpe indifferenter ait ens in quantum ens eſſe adæquatum obiectum huius ſcientiæ, eiuſque præcipuam partem eſſe ſubſtantiam, vel ſimpliciter, vel immaterialem, ac primam, vt patet ex lib. 4. cap. 2. & 3. & lib. 7. cap. 1. & lib. 12. in quo de Deo & de intelligentiis cognitionem tradit, eamque dicit eſſe præcipuam huius doctrinæ partem, ad quam quodammodo cæteræ ordinantur. Ac denique lib. 6. cap. 1. & lib. 11. capite 6. abſtractionem à materia ſecundum eſſe conſtituit vt adæquatam rationem formalem ſub qua obiecti huius ſcientiæ. Si autem diſtincta eſſet ſcientia, quæ ageret de ente, vt ens eſt, ab ea, quæ tractat de ente immateriali, & re ipſa à materia ſeparato, illa prior non participaret propriè ac perfectè huiuſmodi abſtractionem, neq; ageret de primis rerum cauſis, neque alia haberet, quæ Ariſtoteles Metaphyſicæ

D. Thomas. tribuit. Et hoc fere argumento concludit D. Thom. 1. 2. quæſt. 57. art. 2. ſapientiam naturalem tantum eſſe vnam, cum habitus aliarum ſcientiarum plures ſint, vbi neceſſe eſt loqui de vnitate ſpecifica: nam ſecundum genus, etiam aliæ ſcientiæ vnitatem habent: hæc autem ſapientia non eſt Metaphyſica: nec poteſt dici ſapientiam vocari ſolam eam partem, ſeu ſcientiam vltimam Metaphyſicæ, quæ de Deo agit, quia illa præcisè ſumpta non conſiderat prima principia communia omnibus ſcientiis, neque illa corroborat & confirmat, quod ad ſapientiam ſpectat: ſicut econtrario pars illa prior Metaphyſicæ, quæ agit de ente vt ſic per ſe ſola non conſiderat omnes altiſſimas cauſas, & ideo etiam illa præcisè ſumpta non habet propriam rationem ſapientiæ: oportet ergo, vt vna & eadem ſcientia hæc omnia complectatur. Et hoc ipſum docuit idem D. Thom. ſup. citata loca Ariſtotelis, & præcipuè in prologo Metaphyſicæ, idemque ſentiunt reliqui expoſitores antiqui & moderni.

IX. Ratio vero huius ſententiæ eſt, quia nullum eſt ſufficiens fundamentum ad hanc ſcientiarum multiplicationem: & alioqui omnia ea, quæ in hac ſcientia tractantur, adeò ſunt inter ſe connexa, vt non poſſint commodè diuerſis ſcientiis attribui. Eò vel maximè, quod ratione eiuſdem abſtractionis omnia conueniunt in eadem ratione ſcibilis: Nam licet Deus, & intelligentiæ ſecundum ſe conſideratæ, videantur altiori quodam gradu & ordine eſſe conſtitutæ, tamen prout in noſtram conſiderationem cadunt, non poſſunt à conſideratione tranſcendentium attributorum ſeiungi. Vnde etiam confirmatur: nam perfecta ſcientia de Deo & aliis ſubſtantiis ſeparatis tradit cognitionem omnium prædicatorum, quæ in eis inſunt: Ergo etiam prædicatorum communium & tranſcendentium. Neque eſt eadem ratio de inferioribus ſcientiis, verbi gratia, Philoſophia quæ licet conſideret de materiali ſubſtantia, non tamen propterea contemplatur prædicata communia, & tranſcendentia, quæ illi etiam inſunt, quia cum illa ſit inferior ſcientia, non poteſt aſcendere ad abſtractiora & difficiliora prædicata cognoſcenda, ſed per altiorem ſcientiam cognita ſupponit. At verò ſcientia de Deo, & intelligentiis eſt ſuprema omnium naturalium, & ideo nihil ſupponit cognitum per altiorem ſcientiam, ſed in ſe includit quidquid neceſſarium eſt ad ſui obiecti cognitionem perfectam, quantum per naturale lumen haberi poteſt: eadem ergo ſcientia, quæ de his ſpecialibus obiectis tractat, ſimul conſiderat

A omnia prædicata, quæ illis ſunt cum aliis rebus communia, & hæc eſt tota Metaphyſica doctrina: eſt ergo vna ſcientia.

Atq; ex his ſatisfactum eſt primæ rationi dubitandi in principio poſitæ: declaratum eſt enim, quo modo illa abſtractio à materia ſecundum eſſe, quæ permiſſiua dicitur, vel neceſſaria, non variet ſpecificam rationẽ obiecti ſcibilis, tum ꝑ noſtrã cõnexionem talium rerum & prædicatorum inter ſe, præſertim in ordine ad cognitionem, tum etiam propter eundem ordinem doctrinæ, & certitudinis. Denique, quia illa diuerſitas abſtractionis ſolum eſt ſecundum diuerſos conceptus rationis, quæ diuerſitas ſola per ſe non ſufficit ad diuerſam ſcientiam conſtituendam, niſi alia maior ratio diſtinctionis occurrat. Alioqui quot ſunt communia prædicata abſtrahibilia ab inferioribus: tot eſſent ſcientiæ multiplicandæ, & quot eſſent rerum ſpecies, tot etiam eſſent ſcientiæ ſpecie differentes, quod communiter non admittitur. X. Rationi primæ dubitandi reſpondetur.

Ad ſecundam dubitandi rationem non poſſumus B in hoc loco ex profeſſo ſatisfacere, quia, vt dixi, quæſtio quæ ibi tangitur, communis eſt omnibus ſcientiis, & fortaſſe inferius tractando de qualitate, eam examinabimus. Nunc breuiter dico, difficillimum mihi videri velle defendere habitum Metaphyſicæ eſſe, aut vnam ſimplicem qualitatem, aut ita compoſitam, vt ex variis partialibus entitatibus, vera ac reali vnione inter ſe vnitis conſurgat, quam difficultatem ſatis oſtendunt, quæ in illo argumẽto propoſita ſunt. Quare faciliùs dici videtur huiuſmodi ſcientiam includere partiales qualitates ſeu habitus, qui vnam ſcientiam componere dicuntur non ſola aggregatione per accidens in eodem ſubiecto, cui inhærent, ſed ſubordinatione aliqua ac dependentia, quam inter ſe habent per ordinem ad idem ſubiectum, circa quod verſantur: non enim neceſſe eſt in omnibus rebus eundem ordinem vnitatis inueniri. Quod ſi quis inquirat, quiſnam ſit iſte ordo ſubordinationis & dependentiæ: reſponderi poteſt conſiſtere in habitudine ad idem obiectum, quod licet res varias complectatur, & diuerſas proprietates habeat, quæ de illo demonſtrantur, ita tamen inter ſe ſunt connexæ, vt harum cognitio ab illis pen- C deat, & ſeſe mutuo in cognitione iuuent ſub eadem ratione & modo ſcientiæ, ac doctrinæ. Sed hæc res, vt dixi, magis accuratam poſtulat inquiſitionem ac diſputationem ſuo loco tradendam. Metaphyſica vnusne habitus.

SECTIO IIII.

Quot ſint huius ſcientiæ munera, quis finis, quæuè vtilitas?

EXplicato obiecto, & eſſentia huius ſcientiæ, oportebat nõnihil dicere de cauſis eius: ſed quoniam de materiali, formali, & efficiente nihil proprium ac peculiare dicendum occurrit, ideò ſolum dicemus de cauſa finali. Materialis enim cauſa huius ſcientiæ non eſt alia, niſi ſubiectum eius, quod cõſtat eſſe intellectum, niſi quis velit materiam circa quam ad materialem cauſam reuocare: illa autem materia non eſt alia, præter obiectum ſcientiæ, de ſatis dictum eſt. Rurſus cum ipſa ſcientia forma quædam ſit: non habet aliam cauſam formalem propriã, ſed habet eſſentiam ſuam, ſeu rationem formalem, habet ẽt obiectũ, quod quatenus ſpeciem tribuit rationem I. Quæ ſit materialis cauſa Metaphyſicæ. Quæ formalis.

tionem quandam formę habere dicitur, ſaltem ex- A
Quæ efficiẽs. trinſecæ. Deniq; cũ hæc ſciẽtia acquiſita ſit, per pro-
prios actus, tanquam per proximam cauſam efficiẽ-
tem fit, in quo nihil ſpeciale habet præter ea, quæ cõ-
munia ſunt cæteris habitibus acquiſitis. Igitur ſolus
finis & munus huiꝰ ſciẽtiæ explicãda ſuperſunt: hæc
enim duo ita in præſenti coniuncta ſunt, vt vnũ po-
tius eſſe videantur: eſt autem hæc ſcientia quoad ha-
bitum propter ſuam operationem, quam proximè
elicit: hoc enim commune eſt omni habitui, neque
aliquid in particulari habet habitus huius ſcientiæ,
quod noua declaratione indigeat. De ipſa vero ope-
ratione, ſeu actu huius ſcientiæ explicandũ eſt qua-
lis ſic, & quem finem habeat, & inde conſtabit, quæ-
nam fuerit huius ſcientiæ neceſſitas, vel vtilitas.

II. Dico ergo primò, finem huius ſcientiæ eſſe veri-
Quis finis Metaph. Ariſtot. tatis contemplationem propter ſe ipſam. Ita docet
Ariſtotel. 12. Metaph. cap. 2. & lib. 2. cap. 1. vbi id pro-
bat primò à priori, quia ea ſcientia maximè eſt pro-
pter veritatis cognitionem, & propter ſeipſam, quæ
de primis rerum cauſis, & principiis, & de rebus di-
gniſſimis conſiderat: huiuſmodi enim res aptiſſimæ
ſunt, vt ſciantur, & earum cognitio maximè expeti- B
bilis eſt, ſed hæc ſcientia verſatur in cognitione al-
tiſſimarnm rerum & cauſarum, vt conſtat ex his, quę
de obiecto illius diximus: ergo hæc ſcientia maximè
eſt propter ſe, & propter veritatis cognitionem. Se-
cundò, quia hæc ſcientia non inquirit veritatis co-
gnitionẽ propter operationẽ: ergo propter ſeipſam:
non eſt enim inter hæc inuenire mediũ. Antecedens
autem probatur ab Ariſtotele duplici ſigno: vnum
eſt, quod homines propter admirationem & cauſa-
rum ignorationem hanc ſcientiam inuenire cœpe-
runt: ergo propter cognitionem, & non alterius o-
peris gratia, eam inquiſierunt. Secundum ſignum
eſt, quia homines, cum eis omnia ad hanc vitam ne-
ceſſaria ſuppeterent, hanc ſcientiam inueſtigarunt:
non ergo propter alium vſum, ſed ad expellendam
ignorantiam, atque adeò propter ipſam veritatis co-
gnitionem, eam inquiſierunt. Tertiò nos id proba-
re poſſumus, quia, ſcientia, quæ cognitionem ordi-
nat ad operationem, proximè diſputat de rebus o-
perabilibus ab homine: hæc autem ſcientia non tra-
ctat de huiuſmodi rebus, ſed de nobiliſſimis en-
tibus & de vniuerſaliſſimis rationibus entis, & ma- C
ximè abſtractis.

III. Sed ſi quis rectè conſideret, tam aſſertio poſita,
quàm ea, quæ ex Ariſtotele in eius confirmationem
adduximus, cõmunia ſunt omnibus ſpeculatiuis ſci-
entiis, & maximè naturali Philoſophiæ, & ita ex di-
ctis rationibus rectè infert Ariſtoteles hanc ſcientiã
ſpeculatiuam eſſe, & non practicam, quia proximè
non ordinatur ad opus, ſed ſiſtit in veritatis cogni-
tione, quod (vt dixi) commune eſt vniuerſæ natura-
li philoſophiæ, vt ergo in aſſertione poſita proprius
finis huius ſcientiæ declaretur, ſubintelligere opor-
tet eam eſſe propter cognitionem earum veritatum,
quæ de ipſo ente vt tale eſt, & de rebus, quæ ſecundũ
eſſe abſtrahunt à materia demonſtrari poſſunt. Atq;
ita proprius finis eius eſt declarare naturã, proprie-
tates & cauſas entis in quantum ens, & partium eius,
quatenus ſecundum eſſe à materia abſtrahunt.

IV. Atque hinc colligitur prima neceſſitas ſeu vtilitas
huius doctrinæ, nimirum vt perficiat intellectum
ſecundum ſe (vt ſic dicam) & propter perfectiſſimas
res, rerumq; rationes cognoſcẽdas. Intellectus enim
humanus licet in corpore ſit & ideo miniſterio ſen-
ſuum & phantaſmatum indigeat, tamen ſecundum
ſe ſpiritualis eſt, & vim habet res omnes, etiam ſpiritua-
les & diuinas percipiendi, propter quod, *quodammo-
do diuinus*, appellatus eſt ab Ariſtotele, lib. 1. de anima,
text. 82. Philoſophia igitur naturalis videtur intelle-
ctum perficere, prout vtitur ſenſibus, & circa ſenſi-
bilia verſatur. Mathematicæ verò ſcientiæ illum vi-
dentur perficere, prout aliquo modo abſtrahit ab
externorum ſenſuum experimento, cùm dependen-
tia tamen ab imaginatione, ſeu phantaſia. Hæc autẽ
doctrina intellectum illuſtrat ſecundum ſe, abſtra-
hens, quantum in corpore fieri poteſt, à ſenſibus, &
phantaſia, & res ſpirituales, ac diuinas contemplans,
rationeſq; ac principia omnibus rebus communia,
& generalia attributa entium, quæ à nulla inferiori
ſcientia conſiderantur.

Secundò verò addendum eſt, ſcientiam Metaphy-
ſicæ, non ſolum propter ſe ipſam eſſe cõuenientem,
ſed etiam ad alias ſcientias perfectè acquirendas eſſe
valdè vtilem. Hæc aſſertio ſumitur ex Ariſtot. 1. Me- Ariſtot.
taph. cap. 2. & lib. 3. cap. 2. vbi inter alias conditiones
ſapientiæ ponit, quod reliquæ ſcientiæ illi miniſtrẽt,
ipſa verò aliis præſit, eiſque (ait Ariſtot.) præcipiat
non imperio practico, quod ad prudentiam potius,
vel morales ſcientias ſpectat, ſed directione ſpecula-
tiua, & ſubdit huiuſmodi eſſe Metaphyſicam, reſpe-
ctu aliarum ſcientiarum, quia de præſtantiſſimis re-
bus, & de primis rerum cauſis, ac de vltimo fine &
ſummo bono diſputat. Addit etiam 1. Poſter. cap. 7.
Metaphyſicam ſolam verſari circa prima principia
reliquarum ſcientiarum. Sunt enim duplicia princi-
pia ſcientiarum, vt in eodem lib. docet cap. 8. quædã
propria, quæ in vnaquaque ſcientia declarantur: alia
communia multis, vel potius omnibus ſciẽtiis, quia
omnes illis vtuntur, vt res ſubiecta poſtulat, & qua-
tenus ab eis cætera particularia principia pendent, vt
ibidem Philoſophus ait, & lib. 4. Metaph. text. 7. Cũ
ergo omnes ſcientiæ ab his principiis maximè pen-
deant, neceſſe eſt, vt per hãc ſcientiam maximè per-
ficiãtur: quia, vt ſupra dictum eſt, horum principio-
rum cognitio & contemplatio ad nullam ſpecialem
ſcientiam pertinere poteſt, cum ex abſtractiſſimis, &
vniuerſaliſſimis terminis conſtet. Sic igitur eſt hæc
ſcientia ad aliarũ conſecutionem & perfectionẽ val-
dè vtilis. Vnde D. Thom. in princip. Metaph. & in 2. D.Thomas.
diſt. 3. quæſt. 2. art. 2. dicit, Metaphyſicam eſſe ordina-
tiuam aliarum ſcientiarum, quia conſiderat rationẽ
entis abſolutè: aliæ verò ſecundum determinatã ra-
tionem entis, & in 2. d. 24. quæſt. 2. art. 2. ad 4. ait Me-
taphyſicam dirigere alias ſciẽtias. Deniq; ex his, quæ
de obiecto & materia circa quam verſatur, diximus,
id facilè probari poteſt, quia hæc ſcientia conſiderat
ſupremas entium rationes, & vniuerſaliſſimas pro-
prietates, & propriam rationem eſſentiæ & eſſe, & o-
mnes modos diſtinctionis, qui ſunt in rebus: at ſi-
ne horum omnium diſtincta cognitione non poteſt
perfecta particularium rerũ cognitio haberi. Quod
experimento etiam cognoſci poteſt: omnes enim a-
liæ ſcientiæ ſæpè vtuntur principiis Metaphyſicæ,
aut ea ſupponunt, vt in ſuis demonſtrationibus,
vel ratiocinationib. progredi poſſint, vnde ſæpe cõ-
tingit ex ignoratione Metaphyſicæ in aliis ſcientiis
errare.

Dices, cum hæc ſcientia Metaphyſicæ maximè Soluitur obiectio.
propter ſeipſam inquiratur, quo modo poteſt eſſe
vtilis ad alias: Nam quod eſt vtile ad alia, eſt pro-
pter illa. Reſpondetur: Dupliciter contingit aliquid
dici vtile ad aliud: vno modo tanquam medium or-
dinatum ad aliud: alio modo vtile ad aliud dicitur Ad aliud multipliciter aliquid vtile.

tanquam cauſa ſuperior & eminentior, influens ſuo modo in aliud. Hoc igitur poſteriori modo eſt Metaphyſica vtilis ad inferiores ſcientias, & ideo nõ repugnat, ſed potius eſt valde conſentaneum ac conſequẽs, quod ſit maxime propter ſe, & aliis valde vtilis ſeu proficua. Priori autẽ modo cęteræ ſcientiæ ordinantur ad Metaphyſicam, quatenus omnis alia cognitio, tam ſpeculatiua, quàm practica ordinatur ad ſupremam contemplationem, in qua naturalis
D.Thom. hominis fœlicitas conſiſtit. Ita ferè Diuus Thomas 3. contra Gentes c. 25. ratione 6. vbi ſic inquit. *Hoc autem modo ſe habet philoſophia prima ad alias ſcientias ſpeculatiuas: nam ab ipſa omnes aliæ dependent, vtpote ab ipſa accipientes ſua principia, & directionem contra negantes principia, ipſaque prima philoſophia tota ordinatur ad Dei cognitionem, ſicut ad vltimum finem.*

Sed vt hæc Methaphyſicæ munera ex actius intelligantur, oportet in ſpecie declarare, quæ ſint officia, quæ circa alias ſcientias exercet, & quomodo illa exequatur.

Quomodo Metaphyſica circa obiecta aliarum ſcientiarum verſetur, ea vt demonſtret.

V PRimum itaque attribui ſolet Metaphyſicæ, quod vnicuique ſcientiæ obiectum præſcribat, &, ſi neceſſe ſit, illud eſſe demonſtret, quod ſignificauit
Auerroes. Auerroes 3. de cœlo, comm. 4. dicens Metaphyſicæ eſſe defendere, ac verificare (ſic enim loquitur) ſubiecta particularium ſcientiarum. Ratio vero eſſe poteſt, quia, vt Ariſtoteles docet 1. Poſterior. ſcientia non probat, ſed ſupponit ſuum ſubiectum eſſe, & quid ſit: ergo oportet vt aliunde ſumat: ergo cum non ſemper id ſit per ſe notum, ſæpeque indigeat aliqua declaratione & probatione, oportet illud ſumere ex aliqua ſuperiori ſcientia, quæ non poteſt eſſe niſi Metaphyſica, ad quam ſpectat conſiderare eſſentiæ, quidditatis & ipſius eſſe rationem.

VI. Obiectio. Dices; Quomodo poteſt Metaphyſica de obiectis aliarum ſcientiarum demonſtrare quod ſint: nam, ſi ſermo ſit de actuali exiſtentia, hæc non requiritur, vt res ſcientiæ obiiciantur, ſed quaſi per accidens ſe habet: vnde demonſtrari nõ poteſt, præſertim de entibus creatis, cum illis non neceſſario conueniat, quod ſi aliquo modo ex effectibus probari poteſt, id magis videtur ad Philoſophum naturalem pertinere, qui ex effectibus ſenſibilibus philoſophatur, ſi verò ſermo ſit de eſſe in aptitudine, ſeu in potentia, hoc non poteſt de vno ſubiecto demonſtrari, quia nullum eſt medium, quo demonſtrari poſſit: ſicut etiam non poteſt de ſubiecto ſciẽtiæ demonſtrari quid ſit, quia nullum eſt medium quo vnicuiq; rei propria eſſentia conueniat, ſed immediatè ac per ſeſe illi conuenit. Adde, quod hæc ſcientia non poteſt deſcendere ad particularia obiecta ſingularum ſcientiarum, quia non poteſt ſuam propriam abſtractionem tranſcendere: ſicut ergo propter hanc cauſam non poteſt demonſtrare proprietates eorũ, ita neque oſtendere, an ſint, vel quid ſint. Præterea, ſi aliæ ſcientię huius ope indigerent, vt ab ea ſumerent obiecta ſua, non poſſent ante hãc ſcientiam addiſci: quod eſt falſum, vt conſtat experientia: nam licet hæc ſcientia dignitate prima ſit, non tamen generatione. Denique, ſi neceſſarium eſt vt hæc ſcientia aliarum obiecta demonſtret, neceſſaria erit alia ſcientia, quæ huic deſeruiat ad oſtendendum proprium eius obiectum, quia ipſa nõ poteſt demonſtrare ſubiectum ſuum eſſe, ſed ſupponere debet: neque illud eſt ita per ſe notum, quin aliqua oſtenſione indigeat.

Reſpondetur ad primam difficultatem, hanc ſcientiam ita iuuare alias ad oſtendendam earum obiecta eſſe vel quid ſint, ſicut ipſę de obiectis ſuis, hoc ſupponunt. Scientiæ autem, per ſe loquendo, non ſupponũt ſuum obiectum actu exiſtere: hoc enim, vt argumentum factum probat, accidentarium eſt ad rationem ſcientiæ, illam excipio, quæ eſt de Deo, cuius eſſe eſt de quidditate eius: in aliis vero rebus ad ſcientiam & demonſtrationem non eſt neceſſaria exiſtentia earum, niſi fortaſſe interdum ex parte noſtra ad inquirendam & inueniendam ſcientiam, quia nos ex rebus ipſis ſcientiam accipimus. Igitur hæc ſcientia non demonſtrat aliarum obiecta actu exiſtere, ſed ea ſolum de cauſa dici poteſt alia obiecta eſſe, quia præbet principia ad oſtendendum, in quo gradu entium talia obiecta collocentur, & quam quidditatem habeant. Hoc autem præſtat hæc doctrina, declarando inprimis ipſam rationem entis, & eſſentię ſeu quidditatis, & in quo conſiſtat, & deinde diſtinguẽdo varios gradus entium, ſub quib. omnia obiecta ſcientiarum continẽtur. Quocirca quamuis à priori & in ſe non poſſit per proprium medium intrinſecum demonſtrari obiectum ſcientiæ eſſe & quid ſit, tamen quoad nos oſtendi poteſt ex ſignis, ſeu effectibus, declarando inprimis, quid requiratur ad rationem entis, & in quo ratio eſſentiæ conſiſtat, & quam connexionem cum talibus ſignis vel effectibus habere poſſit, quæ omnia non niſi per principia huius doctrinæ exactè oſtenduntur. VII. Reſponſio.

Accedit etiã, quod per cauſas extrinſecas, vt ſunt finalis & efficiens: poteſt interdum oſtendi aliquod obiectum eſſe, quod maxime fit per primas & vniuerſales cauſas, de quo hæc ſcietia cõſiderat, vt oſtẽdere poſſumus angelos eſſe, quia & ad perfectionem vniuerſi ſunt neceſſarij, & talis ſunt naturæ, vt non repugnauerit à Deo fieri. VIII.

Atque ita etiam conſtat, quomodo poſſit hæc ſcientia tale munus exercere circa obiecta particularium ſciẽtiarum, etiam ſi infra illius abſtractionem eſſe videantur. Nam inprimis, vt ſupra ſectione ſecunda tetigimus, quamuis Metaphyſica per ſe non verſetur circa res omnes ſecundum proprias rationes earum, tamen aliquo modo attingit illas, quatenus, ſcilicet, neceſſe eſt ad proprias rationes explicandas, vel diuiſiones tradendas, & proprios gradus Metaphyſicos ſecernendos ab aliis, quæ diuiſiones Metaphyſicæ multum aliis ſcientiis deſeruiunt ad ſua ſubiecta præſcribenda, & ab aliis ſecernenda. Ac deinde non ſemper neceſſe eſt, vt Metaphyſica per ſe ipſam immediate oſtendat ſingularum ſcientiarum obiecta, ſed ſatis eſt quod tribuat principia, & declaret terminos, quibus aliæ ſcientiæ vti poſſunt ad ſupponenda, vel oſtendenda, quantum neceſſe fuerit, obiecta ſua. IX.

Vnde conſequenter fatendum eſt, ſi ordo doctrinæ ſpectetur ſecundum ſe, Metaphyſicam eſſe cæteris priorem, quod non ſolum ex hoc munere, ſed etiam ex alio, quod ſtatim explicabimus, colligi poteſt; nam confirmat aliquo modo omnium ſcientiarum principia. Deinde tranſcendẽtales rationes entis declarat, ſine quarum cognitione vix poteſt in aliqua ſcientia quippiam exactè tractari. Ac denique quandam habet ſingularem connexionem cum dialectica, quam inferius declarabo, ratione cui⁹ effectũ fortaſſe X. Metaphyſica prior omnib. ſcientiis doctrinæ ordine.

Quare vltima addiſcatur. fortaſſe eſt, vt magna pars huius doctrinæ à modernis Dialecticis confusè tractetur. Nihilominus tamen ratione noſtri modi cognoſcendi hæc ſcientia poſtremum locum ſibi vendicauit, vt conſtant ex vſu omnium, & ex ipſamet Ariſtotelis inſcriptione: nam propterea hãc ſcientiã *Tranſphyſicam ſeu Poſtphyſicam* vocauit. Et ratio eſt, quam tetigit Diuus Thomas in 1. Metaph. cap. 1. lect. 2. & Auicen. lib. 1. ſuę Metaph. cap. 3. quia res, quæ à materia abſtrahunt ſecũdum eſſe, licet ſecundum ſe ſint maxime intelligibiles, à nobis tamen non inueniuntur niſi per modum, vt conſtat ex 12. Metaph. Et ſimiliter rationes entis vniuerſaliſſimè & abſtractiſſimè, quamuis ſecundum ſe ſint notiores, præſertim quoad quæſtionẽ an ſint, tamen, quid ſint, & quas proprietates habeant, difficile à nobis cognoſcitur, & ſæpe incipere oportet à particularibus & ſenſibilibus, vt ad illas pertingere poſſimus, & hoc modo dixit Ariſtot. 1. Metaph. cap. 2. vniuerſaliſſima eſſe cognitũ difficillima. Vnde loquendo de ordine quoad nos, non ſemper neceſſe eſt, hanc ſcientiam aliis pręmitti: ſemper tamen ſupponuntur aliqua principia huius ſcientiæ, vel termini metaphyſici, quatenus aliquo modo cognoſci poſſunt virtute naturalis luminis intellectus, & prout ſatis eſt ad diſcurrendum, & progrediendum in aliis ſcientiis, quamuis non tam exactè & perfectè, ſicut ſit comparata hac ſcientia.

D. Thomas. Auicenna. Vniuerſaliſſima cognitu difficillima.

XI. Ad vltimam confirmationem dicitur, hanc ſcientiam in hoc ſuperare reliquas, quod ipſa non ſolum ſupponit ſuum obiectum eſſe, ſed etiam, ſi neceſſe ſit, illud eſſe oſtendit, propriis principiis vtens, per ſe loquendo: nam per accidens interdum vtitur alienis & extraneis propter excellentiam ſui obiecti, & defectum noſtri intellectus, qui non poteſt illud perfectè attingere, vt in ſe eſt, ſed ex inferioribus rebus. Cum autem dicitur ſcientiam ſupponere ſuum obiectum eſſe, intelligitur per ſe loquendo, vt notauit Caietanus prima parte, quæſtione ſecunda, articulo tertio, per accidens vero non inconuenit ſcientiam aliquam demonſtrare quoad nos obiectum ſuum. Quod ſi illa ſcientia ſuprema ſit, non indiget ope alterius, ſed vi ſua id præſtare poteſt, & huiuſmodi eſt Metaphyſica in ordine naturalium ſcientiarum, ſicut etiam id Theologia habet in ordine ſupernaturali.

Sciẽtia quomodo ſupponat ſuum obiectum.

Quomodo Metaphyſica prima principia confirmet ac tueatur.

XII. SEcundum munus præcipuum, quod huic ſcientiæ tribuitur, eſt prima principia confirmare, ac defendere. Hoc munus tribuit huic ſcientiæ Ariſtoteles 1. Poſter. cap. 7. & 1. Phyſic. cap. 1. & illud ex profeſſo tradit atque exercet 4. Metaph. capite 3. vbi commentatores omnes idem tradunt, & Proclus lib. 1. Comment. in Euclid. cap. 4. vbi etiam Mathematicis ſciẽtiis ait, Metaphyſicam ſuppeditare principia. Quale autẽ ſit hoc munus, & cur vel quo modo ad hanc ſcientiam pertineat, non eſt facilè ad explicandum. Et ratio difficultatis eſt primò, quia prima principia ſunt per ſe, naturaliter, ac ſine diſcurſu nota: hæc autem ſcientia, cum eſſentialiter ſcientia ſit in omnibus partibus ſuis, in nulla earum poteſt, niſi per diſcurſum, & conſequenter circa concluſiones, & propoſitiones mediatas verſari: ergo nullum munus proprium circa prima principia poteſt exercere. Secundo, quia alias confunderetur habitus Metaphyſicæ cum habitu primorũ principiorum, quia Metaphyſica vſurparet proprium munus illius habitus: vnde non oporteret eos diſtinguere, contra Ariſtotelem 6. Ethic. capite tertio, vbi quinque virtutes intellectus diſtinguit & inter eas ponit intellectum, id eſt, habitum principiorum, & ſapientiam, quam eſſe Metaphyſicam conſtat ex eodem in procemio huius operis. Prima ſequela patet, quia ad habitum principiorum pertinet, aſſenſum præbere primis principiis cum maiori euidẽtia & certitudine, quam omnis ſcientia: quandoquidem omnis ſcientiarum euidentia ab illo habitu pendet: ergo Metaphyſica non poteſt confirmare prima principia, aut robur aliquod addere aſſenſui illorum, niſi munus habitus primorum principiorum vſurpet. Tertiò, quia vel hæc ſcientia exercet hoc munus, explicando tantum terminos ex quibus prima principia conſtant: & hoc non eſt munus ſcientiæ, neque ad illud eſt neceſſarius aliquis habitus iudicatiuus, ſed ſolum conueniens apprehenſio, & terminorum explicatio. Vel exercet hoc munus, demonſtrando aliquo modo ipſa principia: & rurſus interrogo, an hoc intelligatur de demonſtratione à priori, vel à poſteriori. Et primum dici non poteſt, quia prima principia, vt ſic ſunt immediata, vnde à priori demonſtrari non poſſunt. Si autem ſumantur, vt non ſunt immediata quoad nos, quale eſt illud principium, quo prima paſſio prædicatur de definito, ſic non eſt munus vnius ſcientiæ talia principia demonſtrare, ſed vnaquæque ſcientia in ſua materia demonſtrat ea, quæ ad ipſam pertinent, nec poteſt Metaphyſica ad ſingula in ſpecie deſcendere, vt ex dictis in ſectionibus præcedentibus conſtat: Ergo nihil proprium poteſt hac in parte Metaphyſicæ tribui. Secundum autem de demonſtratione à poſteriori non poteſt conuenientius dici, quia hoc genus demonſtrationis & ſcientiæ non pertinet ad ſapientiam, qualis eſt Metaphyſica, ſed pertinet vel ad experientiam, vel ad ſcientiam à poſteriori, quam *ſcientiam quia* appellant, quæ ſine dubio eſt inferior, & diſtinctus habitus à ſcientia perfecta, quia fortaſſe non eſt vnus circa prima principia communia, & propria ſingularum ſcientiarum. Vnde ſicut perfectæ ſapientiæ ſeu Metaphyſicæ adiungi poteſt in nobis aliquis imperfectus habitus demonſtrans à poſteriori prima principia cõmunia, ad Metaphyſicam ſpectantia, ita ſingulis ſcientiis particularibus adiungi poteſt ſimilis habitus proportionatus, vniuſcuiuſque principia à poſteriori demonſtrans, quid eſt ergo quod in hoc munere propriũ ac ſingulare habet Metaphyſica?

Ariſtotel. Proclus. Prima difficultatis ratio. Secunda. Tertia.

XIII. Non poſſumus commodiùs ad hanc interrogationem reſpondere, & hoc munus declarare, quam per difficultates propoſitas breuiter diſcurrendo. Et prima quidem facilis eſt: concedimus enim munus huius ſcientiæ circa prima principia non eſſe elicere illum aſſenſum euidentem & certum, quem intellectus lumine naturali ductus ſine vllo diſcurſu prębet primis principiis ſufficienter propoſitis: Hoc enim rectè probat argumentum illud, & confirmat etiam ſecundum. Pertinebit ergo ad hanc ſcientiam aliquo diſcurſu vti circa ipſa prima principia, quo illa conformet aliquo modo ac defendat: quo modo autem id præſtet, in ſecunda & tertia difficultate declarabitur.

Propoſitæ rationes dubitãdi ſoluuntur ſingulatim.

Circa ſecundam aliqui tractare hoc loco ſolẽt, an habitus principiorũ, quem Ariſtoteles intellectum appellauit, ſit qualitas à potentia intellectiua in re ipſa

ipſa diſtincta, & vtrũ ſit qualitas à natura congenita, an potius acquiſita. Qui enim negant, hunc Habitum eſſe qualitatem aliquam præter ipſum naturale lumen intellectus, quod, quatenus natura ſua eſt ſufficienter propenſum ad aſſenſum primorum principiorum, illorum habitus appellatur, & non realiter, neque ex natura rei, ſed ſola ratione à facultate intelligendi diſtinguitur. Qui (inquam) ita ſentiunt, facile expediet difficultatem propoſitam, dicentes Metaphyſicam diſtingui à naturali lumine intellectus; non vero diſtingui ab alio habitu, qui poteſt conferre intellectui facilitatem aliquam circa primorum principiorum aſſenſum. Aliis vero (& quidem probabilius) videtur hanc quæſtionem ab illa non pendere, nam ſiue habitus principiorum ſit qualitas diſtincta, & per actus acquiſita, ſiue nõ, neceſſe eſt Metaphyſicam eſſe habitum ab illo diſtinctum, quia, vt in priori difficultate dicebam, Metaphyſicæ munus non poteſt eſſe præbere aſſenſum ſimplicem, ſeu abſq; diſcurſu primis principiis. Qui autem ponunt illum habitum qualitatem diſtinctam, eius munus & vtilitatem eſſe dicunt elicere promptius & facilius cum intellectu ipſummet aſſenſum ſimplicem & immediatum primorum principiorum: ergo, etiam ſi ponamus habitum principiorum eſſe propriis actibus acquiſitum, non propterea confundere illum debemus cum habitu Metaphyſicæ.

XV. Non ergo ſunt hæ quæſtiones connexæ, neque vna ab altera pendet. Et (vt ego opinor) Ariſtoteles vtrumque poſuit, ſcilicet, & habitum principiorum eſſe virtutem diſtinctam à ſapientia, vt conſtat ex citato loco tertio Ethic. & eſſe habitum, quem noſtris actibus comparamus, vt ex eodem loco, & ex ſecundo Poſter. capite vltimo, facile ſumi poteſt. Nam in priori loco manifeſte ponit illum inter habitus ſeu virtutes intellectus: Si autem non eſſet res diſtincta ab ipſa difficultate intelligendi, ĩpropriiſſimè, imo & falſo diceretur eſſe habitum intellectus. In poſteriori autem loco apertiùs ſentit eſſe habitum, non à natura inditum, ſed acquiſitum, non per diſcurſum, ſed per ſimplices actus ex ſola terminorum propoſitione, & intelligentia comparatos. Et reuera hoc poſterius ſequitur ex illo priori: Nam ſi hic habitus non eſſet facilitas aliqua vſu comparata ad ſimiles actus promptius eliciendos, nulla eſſet ratio, aut fundamentũ, cur exiſtimaretur eſſe qualitas aliqua diſtincta ex natura rei à lumine naturali intellectus, ſeu ab ipſa facultate intelligendi, tum quia vt Ariſtoteles dixit, tertio, de anima, capite quarto, intellectus natura ſua eſt pura potentia in ordine intelligibilium, & tanquam tabula raſa, tum etiam, quia ſi natura ipſa dediſſet totam vim, quæ ex parte potentiæ neceſſaria eſt ad eliciendos hos actus, non tantum quoad ſubſtantiam, ſed etiam quoad promptitudinem & facilitatem, ſuperuacaneũ fuiſſet multiplicare entitates in ipſa facultate intelligendi, ſed ipſa poſſet & deberet in ſuamet intrinſeca entitate fortior & efficacior conſtitui, neque eſſet vllum indicium ad illam diſtinctionem entitatum colligendam: Sicut ſi voluntas natura ſua ita eſt prompta & facilis ad amandum bonum in communi, vt non poſſit per actus promptior & facilior reddi, optimum argumentum eſt, non habere illam promptitudinem per habitum innatum, ſed per ſuammet entitatem. Et ſimiliter viſus, quia ex natura ſua habet totam inclinationem & efficacitatem, quam ex parte ſua habere poteſt ad eliciendum actum videndi, recte colligimus habere totam illam vim, & inclinationem per intrinſecam facultatem & entitatem ſuam indiuiſibilem, & non per aliquam aliam à natura inditam. Vnde Diuus Thomas, 1.2. quæſtione 51. articulo 1. ſenſit hunc habitum non eſſe naturalem ſecundum ſe, ſed quoad inchoationem quandam, quia, ſcilicet, actus per quos acquiritur, non ſunt per diſcurſum habiti, ſed immediate ab ipſo naturæ lumine profluunt, quamuis in principio & ante habitum non emanent cum tanta promptitudine & facilitate, ſicut poſt acquiſitum habitum; de qua re late in ſecundo Poſteriorum diſputauimus, & fortaſſe in ſequentibus nonnihil addemus.

D. Thomas.

XVI. Hac ergo ſententia ſuppoſita, ad ſecundam difficultatem negatur ſequela: Nam Metaphyſica aliter verſatur circa principia prima, quam habitus principiorum: Nam inprimis Metaphyſica non verſatur circa prima principia formaliter, vt principia ſunt, ſed vt ſunt aliquo modo concluſiones: At vero habitus verſatur formaliter circa principia, vt talia ſunt, & veritates immediatæ: Et ideo hic habitus attingit ſine diſcurſu, Metaphyſica vero, mediante aliquo diſcurſu. Hinc rurſus habitus principiorum non addit proprie aliquam euidentiam, vel certitudinem aſſenſui principiorum, qui ex ſola natura haberi poteſt, ſed addit facilitatem & promptitudinem in exercenda illa euidentia & certitudine: Metaphyſica vero addit certitudinem & euidentiam, quia nouo modo & per nouum medium facit aſſentiri eidem veritati. Eſt autem attente conſiderandum, hoc augmentum non eſſe intenſiuum, ſed extenſiuum. Primò quidem, quia Metaphyſica non auget euidentiam, vel certitudinem, imo neque intenſionem ipſiuſmet aſſenſus, quem elicit habitus principiorum, quia vt dixi, Metaphyſica nullo modo operatur circa illum aſſenſum, ſed circa obiectum ſeu materiam eius præbet nouum aſſentiendi modum, per actum vtique diſtinctum. Secundo, quia ſi hos actus inter ſe conferamus, reuera nõ eſt cert' or aut euidẽtior aſſenſus Metaphyſicæ, quam aſſenſus habitus principiorum, vt argumentũ factum probat, quia ſemper neceſſe eſt, aſſenſum Metaphyſicæ in aliquibus primis principiis, vt per ſe notis niti. Et hac ratione dicimus Metaphyſicam non augere intenſiue euidentiam, vel certitudinem circa prima principia, ſed extenſiue tantum, nouam eorum euidentiam, & certitudinem præbendo.

Qualiter Metaphyſica verſetur circa prima principia qualiter circa principiorũ habitus.

XVII. Circa tertiam difficultatem attingitur alia quæſtio, ſcilicet, quibus modis verſetur Metaphyſica circa prima principia, iuuando & confirmando intellectum in aſſenſu eorum. In qua breuiter dicendum eſt, doctrinam hanc præſtare hoc munus duobus modis in tertia difficultate inſinuatis. Inprimis enim tradit & declarat rationem ipſorum terminorum, ex quibus prima principia conſtant. Quod fere experientia ipſa patet in diſcurſu huius doctrinæ, tum apud Ariſtotelem, præſertim libro quinto, ſeptimo, octauo & nono, tum etiam apud alios authores, & ex his, quæ in diſputationibus ſequentibus dicemus, conſtabit: Traditur enim in hac ſcientia, quid ſit ens, quid ſubſtantia, quid accidens, quid totum, quid pars, quid actus, quid potentia, ex quibus terminis, & ex aliis ſimilibus, prima principia conſtant. Cum enim hæc principia in re non habeant intrinſecum, & quaſi formale medium, quo illorum extrema connectantur, per ſe

Terminorũ cognitio ad

cōplexa principia cognoſcenda maxime confert.

per ſe cognoſcūtur ex cognitione terminorum: vnde nihil magis poteſt ad eorum cognitionem iuuare, quam ſcientifica, & euidens notitia terminorum, ſeu rationum eorum, qualis eſt illa, quæ in hac ſcientia traditur. Neque enim verum eſt, quod in prædicta difficultate tertia ſumebatur, ſcilicet, hoc munus non pertinere ad ſcientiam, quæ diſcurrendo & iudicando procedit, ſed ad ſimplicem terminorum apprehenſionem: nam licet, per ſe loquendo, ex parte ſimplicium rerum & terminorum non requiratur demonſtratio; imò neque compoſitio ad intelligendum, quid vnumquodque ſit, aut ſignificet, tamen quoad nos ſæpe poteſt hoc demonſtrari, præſertim vtendo diuiſione conſtante ex oppoſitis mēbris, & demonſtrando quid res non ſit (quod frequenter eſt nobis notius) & inde concludendo quid ſit. Sæpe etiam hoc fit, tradendo aliquas deſcriptiones rationum ſimplicium, quæ ſunt quoad nos notiores, & illis vtendo, vt mediis ad demonſtrationes efficiendas, quæ ad ſcientiam humanam acquirendam interdum ſufficiunt. Atque hinc tandem intelligitur hunc modum illuſtrandi prima principia præcipue & immediate exerceri in hac ſcientia (B) circa illa prima principia, quæ vniuerſaliſſima ſunt, & conſtant terminis abſtractioribus, id eſt, ſignificantibus res aut rationes rerum, quæ ſine materia poſſunt exiſtere: nam, vt diximus, hæc ſunt, quæ, per ſe loquendo, ſub obiecto Metaphyſicæ continentur, cumque illa ſit ſuprema ſcientia, per ſe ſufficiens eſt ad tradendum & explicandum rationes omnium rerum, & terminorum, quæ ſub obiecto eius clauduntur. At verò non ita proxime & immediate deſcendit ad proxima & particularia principia ſingularum ſcientiarum, & ad terminos ex quibus conſtant, ſed ſolum illa attingit altero ex duobus modis ſuperiùs explicatis, ſcilicet, vel quatenus neceſſe eſt ad proprias definitiones tradendas, proprioſq; terminos explicando, vel quatenus in eis generales rationes, & præſertim tranſcendentales, includuntur, ſine quarum cognitione & adminiculo non poteſt aliqua ratio, ſeu quidditas cuiuſcunq; rei in particulari explicari.

XVIII. Alter modus, quo hæc ſcientia verſatur circa prima principia, eſt, demonſtrando illa, ſeu veritatem & certitudinem illorum, quod variis modis præſtare poteſt. Primò dicunt aliqui, Metaphyſicam demonſtrare principia à priori, nō quidem per cauſam intrinſecam formalem, vel materialem, quia (vt rectè probat argumentum factum) in his principiis immediatis, nō habet locum tale genus demonſtrationis, ſed per extrinſecam cauſam formalem, efficientem & exemplarem: nam quia Metaphyſica conſiderat primas cauſas, etiam Deum ipſum, qui ſicut eſt prima veritas, ita eſt cauſa omnis veritatis, ſaltem extrinſeca omnibus prædictis modis, poteſt ſaltem per hanc cauſam demonſtrare veritatem, non tantum primorum principiorum, ſed etiam concluſionum. Hic tamen modus demonſtrandi rariſſime, aut nunquam exercetur in hac doctrina, &, ſi attentius conſideretur, vix habere poteſt locum: Nam in primis, quod attinet ad cauſam efficientem: hæc non habet locum in vniuerſaliſſimis principiis conſtantibus ex terminis communibus Deo & creaturis: nam ſicut reſpectu Dei nulla poteſt dari cauſa efficiens, ita nec reſpectu illorum principiorum, quæ in Deo ipſo veritatem habent, vt eſt illud; *Quodlibet eſt, vel non eſt*, &, *Impoßibile eſt aliquid de eodem affirmare & negare*. Atque hinc etiam conſtat, hæc prin-

Vniuerſaliſſima principia non poſſunt per cauſas demonſtrari.

(A) cipia non poſſe per cauſam finalem demonſtrari, quia cauſa finalis eſt in ordine ad effectionem, & operationem, & ideo quæ abſtrahunt ab efficiente, abſtrahunt etiam à fine. Rurſus hinc fieri videtur, etiam illa principia, quæ ſolis creaturis communia ſunt, quatenus ſub ſcientiam cadunt, non poſſe per cauſam efficientem, vel finalem demonſtrari, quia, vt ſic, abſtrahunt ab actuali exiſtentia, & conſequenter ab efficientia: nam omnis efficientia eſt circa rem exiſtentem, ſeu quæ ad exitum perducitur, vt, verbi gratia; *Omne totum eſſe maius ſua parte*: verum eſt, omni efficientia ſecluſa, & ſic de cæteris. Et hinc vlterius non videtur hic poſſibilis probatio per cauſam exemplarem, tum, quia quod abſtrahit ab efficiente cauſa, abſtrahit ēt ab exemplari: nam exemplar eſt id, ad cuius ſimilitudinem efficiens operatur, & comparatur tanquam ars, vel ratio operandi reſpectu efficientis intellectualis: ſi ergo veritas horum principiorum abſtrahit ab efficiente, etiam abſtrahit ab exemplari cauſa: tum etiam, quia eſſentiæ rerum vt ſic, non pendent à cauſa exemplari: ergo nec veritas primorum principiorum. Antecedens patet, quia homo, verbi gratia, non ideo eſt animal rationale, quia Deus talem illum cognoſcit, ſeu quia in exemplari diuino talis repræſentatur, ſed potius ideo talis cognoſcitur, quia ex ſe poſtulat talem eſſentiam.

Sed ad hæc dici poteſt, hæc principia abſtrahere quidem ab efficientia actuali, non tamen ab efficientia poſſibili, & conſequenter non omnino abſtrahere à cauſa efficiente, exemplari, & finali, vt enim infra dicemus, quamuis eſſentiæ creaturarum abſtrahi poſſint ab eſſe, non tamen ab ordine ad eſſe, ſine quo intelligi non poteſt vera & realis eſſentia: eadem ergo ratione prima principia communia entibus creatis veris & realibus, etiam ſi ſecundum neceſſariam connexionem abſtrahant à tempore & actuali exiſtentia, non tamen ab ordine ad eſſe, ſcilicet, quia cum tali connexione poſſent exiſtere, & non aliter, & hoc modo poſſunt etiam habere reſpectum ad prædictas cauſas, & per eas demonſtrari. Vt, ſi quis probet omne totum eſſe maius ſua parte, quia ita poteſt (C) à Deo fieri, & non aliter, vel hominis eſſentiam eſſe animal rationale, quia in eo poteſt à Deo condi, & non in alia. Et ſimiliter ex cauſa finali poteſt oſtendi, hominem eſſe animal rationale, quia poteſt ad Deum cognoſcendum, & amandum inſtitui. Vel ex cauſa exemplari, quia in diuina idæa talis repræſentatur: Non enim haberet homo talem eſſentiam realem, niſi in Deo haberet tale exemplar; nec repugnat ſub diuerſis rationibus, vtrumque verum eſſe, ſcilicet, & Deum cognoſcere hominem eſſe talis eſſentiæ, quia reuera talis eſt, & hominem habere talē eſſentiam, quia in Deo talem habet idęam.

XIX. Occurritur obiectioni.

Quæ reſponſio declarat quidē hunc modum demonſtrādi non ſemper eſſe impoſſibilem, nec inutilem. Quamquā nihi modi demonſtrandi in ſingulis primis principiis non omnes locum habeant; nam, ꝙ tria & quatuor ſint ſeptem, non eſt neceſſe, vt habeat cauſam finalem, & ſic de aliis principiis, in quib. eſt veritas ex cōnexione extremorū, non quidem ordinata ad aliquē finem, quia pędicatū non declarat proprietatem aliquam, vel eſſentiā ſubiecti, ſed idētitatem potius, ſeu repugnantiā oppoſitorū vt patet in hoc; *quodlibet eſt, vel nō eſt*, & ſimilibus, in quib. dicti modi demonſtrandi per cauſas extrinſecas locum XX.

non

non habent. Nihilominus tamen ad multa principia applicari poſſunt, præſertim illa demonſtratio, quæ eſt per cauſam finalem: nam eſſentiæ rerum, & proprietates cauſam finalem habent, per quam poſſint demonſtrari, ſi talis cauſa aliunde per ſe nota ſit, vel per aliud notius principium oſtendi poſſit: hoc enim in omni demonſtratione neceſſarium eſt.

XXI. Per efficiens finem & exēplar primum demonſtrare non poteſt naturale lumen.

Addo vero vlterius, ſæpè hoc probationis genus excedere vim naturalis luminis intellectus humani, & pertinere potius ad Metaphyſicam diuinam (vt ſic dicam) vel ſupernaturalem, quam naturalē. Nam exemplaria diuina, niſi in ſeipſis videantur, eſſe non poſſunt ratio aut medium cognoſcēdi aliquam veritatem: non poſſunt autem in ſeipſis videri per Metaphyſicam naturalem, imo non poteſt hæc ſciētia oſtendere, Deum habere hæc, vel illa exemplaria rerum, niſi à poſteriori ex rebus ipſis, ſicut ex artificio in re effecto cognoſcimus, qualē ideam in artifice habuerit. Atq; eadem ratio eſt de cauſa efficiēte prima: quamdiu enim non agnoſcimus virtutē Dei in ſe, nō poſſumus ex illa cognoſcere, quales poſſint ab ea res fieri, ſed potius ex rebus factis virtutem Dei inueſtigamus, quamuis, cognita virtute Dei ex quibuſdam effectibus, poſſit per illam demonſtrari, quid in aliis facere poſſit. Et ſimiliter ex perfectione & efficientia eius poſſumus inueſtigare finē & perfectionē operum eius, vt quod ad eū ſpectet omnia propter ſe condere, vel perfectum facere vniuerſum. Ex quo poſſumus vlterius collgere, quas naturas rebus cognitis tribuerit, quem phyloſophandi modum attigit Ariſt.lib. 12. Metaphyſicæ in fine

Ariſtotel. XXII. Demōſtratio per deductionē ad impoſſibile Metaphyſici muneris eſt.

Præter hos demonſtrandi modos, qui parum ſunt vſitati, eſt alius per deductionem ad impoſſibile, & hoc modo oſtenduntur omnia principia per deductionem ad illud; *Impoſſibile eſt de eodem ſimul idem affirmare & negare*: Et quia hoc eſt generaliſſimū principium huius doctrinæ proprium, ideo huiuſmodi demonſtrādi genus ad hanc ſapientiā ſpectat: de illo autem principio & vſu eius dicturi ſumus plura inferius diſp.3. Denique ad augendam hanc certitudinem circa prima principia, plurimum conferre poteſt conſideratio ipſius luminis intellectualis, quo ipſa principia prima manifeſtantur, & reflexio circa illud, & reductio ad fontem vnde dimanat, ſcilicet, ipſum diuinum lumen Sic enim recte colligimus prima principia, vera eſſe, quia ipſo naturali lumine immediate, & per ſe vera oſtenduntur, quia in huiuſmodi modo aſſentiēdi non poteſt hoc lumen decipi, aut ad falſum inclinare, quia eſt participatio diuini luminis in ſuo genere & ordine perfecta. Vnde eſt illud Pſalm.4. *Quis oſtendit nobis bona? Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.* Vnde Ariſtoteles in principio ſcientiæ de anima, illam ſcientiam iudicauit eſſe valde certa, quia lumen ipſum intellectuale cōtemplatē, in quo hæc ſapientia illā ſcientiā ſuperat: nam altiori modo conſiderat vim, & perfectionem huius luminis ſecundum ſe, quatenus ſecundum eſſe abſtrahit à materia, & quatenus certitudinem & infallibilitatem diuini luminis participat.

Pſalm.4.

Deductio ad impoſſibile quomodo fit demōſtratio à priori quomodo à poſteriori.

Dices huiuſmodi oſtenſionem primorum principiorum non eſſe à priori, ſed à poſteriori tantū: non .n. hæc principia vera ſunt, quia per infallibile lumen cognoſcūtur, ſed potius, quia vera & immediata, ideo per tale lumen manifeſtantur. Reſpondeo, cōcedendo hanc probationē non eſſe à priori, ſi veritas principiorum in eſſe rei (vt ita dicam) conſideretur, poteſt tamen aliquo modo dici à priori in ratione cognoſcibilis, ſeu euidentis & certi: recte enim & à priori oſtenditur, aliquam propoſitionem eſſe certam, quia à Deo reuelatur, vel eſſe euidētem, quia demonſtratione probatur: Sic ergo oſtendi poteſt hæc principia eſſe euidentiſſima, quia ipſo lumine naturali immediate manifeſtantur: Atque hæc probatio & reflexio maxime confert ad confirmandum intellectum, eiuſque certitudinem augendam, ſaltem ex parte Subiecti, in aſſenſu principiorum.

Ex his ergo ſatis declaratum eſt, quomodo prima principia contineantur ſub Obiecto ſeu materia circa quam hæc ſcientia verſatur, quodque munus circa illa exerceat. Atque obiter colligi etiam poteſt, hoc quidem eſſe verum de primis & vniuerſaliſſimis principiis, non de illis ſolis, vt Soncinas & Iauellus, & nonnulli alij voluerunt: quia licet circa priora principia, per ſe loquendo, immediatius verſetur hæc doctrina, & pluribus modis illa demonſtret, vt ex dictis patet, tamen etiam ad alia ſe extendit, quia nonnulli ex prædictis modis generales & communes omnibus ſunt. Et ideo Ariſtoteles abſolute de omnibus locutus eſt, dicens Metaphyſicam demonſtrare principia omnium ſcientiarum, vt patet ex Prooemio, cap.1.& 2. & ex lib.4. Metaph.tex.7. & ex 1.Poſterior. cap.7. & ex 1. Topic.cap.2.& 1. Phyſicor. cap.2. vbi ait, ſi quis neget prima principia Geometriæ, non pertinere ad Geometriam illa probare, ſed ad primum Philoſophum. Eſtque aperta ſententia Diui Thomæ, 1. 2. quæſt.57. art. 2. præſertim ad 1. & ſecundum. Et ratione facile ex dictis oſtendi, nam modi oſtendendi prima principia, etiam in particularibus & propriis principiis aliarum ſcientiarum locum habent. Imo addit Diuus Thomas, citato loco ad hanc ſcientiam non ſolum pertinere cōfirmare intellectum in aſſenſu principiorum, ſed etiam concluſionum, quod intelligi poteſt remote & mediate, quia confirmando principia, virtute etiam confirmat concluſiones: vel materialiter tantum (vt ſic dicam) quia interdum per altiores cauſas poteſt ſapientia oſtendere concluſiones, quæ per alia media inferiora in aliis ſcientiis demonſtrantur.

XXIII. Illatio. Soncinas. Iauellus. Ariſtoteles. D.Thomas.

Non eſſe munus Metaphyſicæ tradere inſtrumenta ſciendi.

XXIV. Aliquorum ſententia.

SVnt qui exiſtiment munus hoc etiam ad Metaphyſicā pertinere. Nam licet Dialecticus definire doceat diuidere, &c. non tñ poteſt ex propriis principiis huiuſmodi inſtrumēta declarare, eorumq; rationem reddere, ſed ſolum quoad quæſt. an ſint, huiuſmodi inſtrumenta tradere & exponere: ad Metaphyſicum autem ſpectare de illis diſſerere, eorum primas radices & cauſas declarando. Quod de ſingulis ita exponi poteſt; nam definitio declarat eſſentiam rei, ſed rationem eſſentiæ declarare ad Metaphyſicam pertinet: Ergo & perfectam rationem definitionis tradere, munus eſt Metaphyſicæ. Rurſus diuiſio declarat rerum diſtinctionem: ſed de rerum diſtinctionibus agere munus eſt Metaphyſicæ: ergo & rationem diuiſionis explicare ad eam pertinet. Ad hæc, omnis vis argumentationis, ſi formam eius ſpectemus, conſiſtit in altero ex his principiis; *Quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe: Non poteſt idem ſimul de eodem affirmari, & negari*: Sed hæc principia ſunt propria Metaphyſicæ ſcientię, ad quam pertinet et tractare de eodem, & diuerſo, & de ente, & non ente, quæ per affirmationem & negationē explicantur: ergo ex hoc etiam capite pertinet ad Metaphyſicum, inſtrumentū ſciendi tradere. Tandem ſciētia eſt ſpiritualis qualitas: ergo vt ſic comprehenditur

ſub

ſub Metaphyſicæ obiecto: ergo eadem ratione pertinet ad Metaphyſicam tradere rationem acquirendi ſcientiam, & declarare quibus modis aut inſtrumentis acquiratur: nam agere de fine & mediis, eiuſdem eſt doctrinæ; omnia autem hæc ad ſcientiam tanquam ad finem ordinantur.

XXV. *Reprobatur.* Sed hæc ſententia, niſi amplius declaretur, confundit Metaphyſicam cum Dialectica, nam Dialecticæ proprium munus eſt, ſciendi modum tradere, quod non aliter facit, niſi docendo inſtrumenta ſciendi, & eorum vim & proprietates demonſtrando. Quocirca, vt, quid veritas rei habeat, exponamus, & vnicuique ſcientiæ ſuum proprium munus tribuamus, aduertendum eſt, hęc inſtrumenta ſciendi propriè & formaliter inueniri in cogitationibus mentis, ſeu internis actibus intellectus, fundari vero in rebus, vocibus autem explicari. Scientia enim in actu quodam intellectus conſiſtit, vel in habitu, iuxta diuerſas acceptiones ſcientiæ, actualis ſcilicet & habitualis: & ideo neceſſe eſt vt propria ſciendi inſtrumenta in ipſo intellectu, & in actibus ipſius poſita ſint: nam, quia homo per diſcurſum ſcientiam acquirit, & ad diſcurſum perficiendum aliis prioribus operationibus, ſeu conceptionibus rerum indiget, ideo huiuſmodi conceptiones mentis ita diſpoſitæ & ordinatæ, vt ad ſcientiam acquirendam per ſe ac directe conferant, dicuntur inſtrumenta ſciendi: ſunt ergo huiuſmodi inſtrumenta formaliter in operationibus mentis. Quia ergo mentis operationes vt rectæ ſint & veræ, eſſe debent rebus ipſis proportionatæ, & commenſuratæ, ideo neceſſe eſt vt huiuſmodi inſtrumenta aliquo modo in rebus ipſis fundentur: explicantur autem vocibus, quæ à natura datæ ſunt ad exprimenda animi ſenſa, iuxta illud Ariſtotelis 1. Peri herm. *Sunt autem ea quæ in voce, earum, quæ ſunt in anima, paſſionum notæ*: & illud Cic. 1. de Orat. *Hoc vno præſtamus feris, quod loquimur inter nos, & quod exprimere dicendo ſenſa poſſumus.*

XXVI. *Vera in hoc ſententia.* Sic ergo dicẽdum eſt non pertinere ad Metaphyſicum directe tradere inſtrumenta ſciẽdi, & modum ac diſpoſitionem eorum docere; quam in conceptibus mentis habere debent, vt apta ſint ad ſcientiam generandam. Probatur argumento ſupra inſinuato, quia hoc ſpectat ad munus Dialecticæ: qua ratione dixit Ariſtoteles 2. lib. Metaphyſ. cap. 3. *Abſurdum eſſe ſcientiam ſimul & modum ſcientiæ quærere.* Quibus verbis docere voluit (vt omnes expoſitores tradunt) Dialecticam ante alias ſcientias, præſertim ante Metaphyſicam, eſſe acquirẽdam, eò quod ad illam ſpectat modum ſciendi tradere: quod nihil aliud eſt, quam inſtrumenta ſciendi docere, modumq; aperire tractandi & probandi res ſcientiæ accommodatum. Neque eſt verum Dialecticam ſolum perfunctorie, & quoad an eſt (vt vocant) hęc explicare, tum quia experimento conſtat non ſolum tradere Dialecticam leges recte definiendi, argumentandi aut demõſtrandi; ſed etiam rationes harum rerum: nam etiam à priori demonſtrat, cur recta definitio & argumentatio tales conditiones & proprietates requirant, & ſimilia: tum etiam quia alias non ſatis eſſet Dialectica ad ſcientiam acquirendam, ſed oporteret etiam Metaphyſicam præmittere, quod eſt plane falſum, & contra omnium ſenſum & vſum. Sequela patet, quia nunquam acquiritur vera ſcientia, niſi quis ſciat ſe ſcire: nam ſcientia eſſe debet perfectum intellectuale lumen, quod ſe ipſum manifeſtat, alioqui non erit omnino euidens: non poteſt autem ſcire, quod ſua cognitio eſt vera ſcientia, niſi ſciat ſuam

Dialecticæ eſt, an, & quid ſint ſciendi inſtrumenta; tractare.

A ratiocinationem eſſe veram demõſtrationem, quod ſcire non poteſt, niſi ſciat quid ſit vera demonſtratiò, & cur talibus principiis, talique forma ratiocinandi conſtare debeat. Si ergo Dialectica horum omnium rationem non redderet, ſed potius fidem quandam illorum poſtularet, non poſſet ad veram ſcientiam acquirendam deſeruire, aut eſſe ſufficiens. Et confirmatur, quia demonſtratio non eſt aptum inſtrumentum ſciendi, niſi cognita vt demõſtratio, id eſt, vt ratiocinatio neceſſario concludens ex principiis certis & euidentibus. Nam ſi quis conficiat rationem quæ in ſe ſit demonſtratiò, ab ipſo autem non cognoſcatur, ſed exiſtimetur ratio probabilis, vel procedens ſolum ex certis, non vero euidentibus, in illo non generabit veram ſcientiam; quia talis demõſtratio ſic propoſita, vel eſt ineptum inſtrumentum, vel non ſatis applicatum ad talem effectum. Vnde Dialectica ita tradit modum ſciendi vt ſcientifice illum doceat: propter quod, qui recte de illa ſentiunt, non tantum ſciendi modum, ſed etiam veram ſcientiam illam eſſe exiſtimant: hoc igitur munus ad Dialecticam ꝓprie & per ſe ſpectat, B & non ad Metaphyſicam.

Atque hinc etiam fit eiuſdem Dialecticæ, & non Metaphyſicæ eſſe huiuſmodi inſtrumenta tradere ſeu dirigere, prout vocibus exprimi, aut confici poſſunt (ſub vocibus autem ſcripta complectimur, quia quoad hoc ſolum materialiter differunt) imò nec Dialectica ipſa directe & ex inſtituto circa hæc verſatur vt circa proprium obiectum & materiã ſuam, ſed ex conſequenti, & quaſi ex quadam concomitantia hoc præſtat. Cum enim voces à conceptibus oriantur, dum Dialectica conceptus dirigit & ordinat, conſequenter docet quibus verbis, ſeu qua verborum forma exprimendi ſint, vt vim habeant ſuadendi ac demõſtrandi; quod totum & per ſe clarum eſt, & ex ipſo Dialecticæ vſu perſpicuum. XXVII. *Conſectariũ*

Addendum vero eſt, quatenus hæc inſtrumenta ſciendi in rebus ipſis fundantur, eorum ſcientiam & cognitionem plurimum perfici per ſcientiam Metaphyſicæ; ita vt quod circa omnes ſcientias & principia earum Metaphyſicam præſtare diximus, peculiari quadam ratione circa Dialecticam eiuſque mu- C nera locum habeat. Hoc probat ratio dubitandi in principio poſita, & declaratur in hũc modum. Nam peculiariter pertinet ad Metaphyſicam cognitio eſſentiæ, & quidditatis vt ſic: definitio autem, cuius rationem ac formam Dialectica tradit, ſi ſit perfecta, explicat rei eſſentiam & quidditatem, & ideo dum Metaphyſica tradit quid ſit vniuſcuiuſque rei eſſentia & quidditas, plurimũ confert ad perfectum definiendi modum. Præſertim quia non ſolum tradit Metaphyſica rationem eſſentiæ in communi, ſed etiam intra ſuam abſtractionem varios eſſentiarum gradus ac modos declarat: ex quibus maxime pendet cognoſcere; quibus partibus definitiones rerum conſtare debeant, aut quem modum definiẽdi in diſtinctis rebus (verbi gratia, in ſubſtantia, vel accidẽti, & in re ſimplici, aut compoſita) tenere oporteat. Sic igitur Metaphyſica plurimum perficit definiendi artem, quamuis directe & ex inſtituto illam non tradat. Simili modo cõtingit circa aliud inſtrumentum ſciendi, quod eſt diuiſio, cuius leges & cõditiones tradit Dialectica: illæ vero omnes fundantur in rerum diſtinctione ſeu oppoſitione: agere vero de variis diſtinctionibus rerum ad Metaphyſicam pertinet: nam idem & diuerſum ad proprietates entis reducuntur, ſicut vnum & multa: & ideo, dum

XXVIII. *Metaphyſicâ plurimum illuſtrat ſciẽdi inſtrumẽta.*

Metaphyſica diſtinctiones varias rerum exactè declarat, artem etiam diuidendi illuſtrat. De argumentatione autem ſeu demonſtratione non videtur ſimilis ratio, quia non fundatur proximè in eſſentia, vel aliqua proprietate entis, ſicut definitio, & diuiſio: nihilominus alia via, etiam in hoc munere, Metaphyſica Dialecticam iuuat, tam ex parte materiæ, quā ex parte formæ. Ex parte quidem materiæ, quia dum Metaphyſica fere omnium entium rationes diſtinguit ac ſeparat, & generatim declarat quid ſit res in eſſentia, quid etiam proprietates: quid res quid verò modus: materiam ſubminiſtrat demonſtrandi, & argumentandi, ſeu potiùs exactè declarat qualia eſſe debeant tam extrema, quam media demōſtrationis. Ex parte verò formæ, quia hæc doctrina exactè declarat & oſtendit omnia principia, in quibus omnis recta forma argumentandi nititur, vt ſunt illa, *Quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe. Nō poteſt idem de eodem ſimul affirmari & negari*, & ſimilia.

XXIX. *Rationes pro oppoſita ſententia ſoluuntur.* Ad rationes dubitandi in principio poſitas facilis eſt reſponſio ex dictis. Ad primam de definitione reſpondetur Metaphyſicum quidem declarare in communi, quid ſit eſſentia, & qualis etiam ſit, ſimplexne, an compoſita, intra ſui obiecti latitudinem, ſuamq; abſtractionem: Dialecticum autem tractare de modo quo à nobis concipienda eſt & declaranda diſtincte per definitionem, rei eſſentia & natura, ſeu ex quibus conceptibus aut vocibus componenda ſit definitio, quasue proprietates habere debeat vt apta ſit: hæc autem munera diſtincta ſunt, quamuis ſe ſe mutuò iuuent: nam Dialectica iuuat Metaphyſicam, ſicut modus ſciendi ſcientiam: Metaphyſica autem iuuat Dialecticam tāquam generalis ſcientia, quæ proximè & exactè de rebus diſſerit, quas Dialectica, vel ſupponit, vel ſolùm remote attingit. Atque eadem ferè reſponſio applicanda eſt ad alteram partem ex diuiſione, nam Metaphyſica tractat de diſtinctionibus rerum, prout in rebus ipſis ſunt: Dialectica verò de modo concipiendi & explicandi partitiones rerum. Similiter ad tertium membrum de argumentatione dicendum eſt, quod licèt Metaphyſica aliquo modo demonſtret illa principia, eaque reducat ad illud vniuerſaliſſimum, *Quodlibet eſt vel non eſt*, ſeu *Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe*, tamen etiam Dialectica ſupponit ſimile principium vt per ſe notum, id eſt, non poſſe idem de eodem affirmari & negari: ad quod ferè omnem vim & formam rectæ argumentationis reducit, vt illius proprietates, & conditiones demonſtret.

XXX. *Scientiæ tractatio ad quā ſcientiā pertineat.* Ad vltimum membrum de ſcientia reſpondetur, conſiderationem ſcientiæ, prout eſt quædam ſpiritualis qualitas mentis, & habitus, vel operatio eius talis conditionis & naturæ, multiplicem eſſe poſſe. Vna eſt merè ſpeculatiua, qua contemplamur quid ſit talis res, & quas proprietates habeat: & hæc conſideratio, vel pertinet ad eam partem Philoſophiæ naturalis, quæ de anima rationali tractat, ſi de humana tantùm ſcientia: quæ non eſt ſine phantaſia, ſit ſermo: vel, ſi abſtractè & abſolutè loquamur de ſcientia, pertinebit ad Metaphyſicam, nam eſt res vel proprietas abſtrahens à materia ſecundum eſſe. Alia conſideratio ſcientiæ eſt quaſi practica, & artificioſa, quæ non eſt de habitibus, ſed de actibus ſcientiæ: nam ars circa operationes verſatur: & ſolùm habet locum hæc conſideratio in humana ſcientia, quæ per compoſitionē & diſcurſum perficitur: ars enim non verſatur circa ſimplicia, ſed circa compoſita: nam ſcopus artis eſt A dirigere compoſitionem aliquam, vel concentum: vnde forma artificioſa ex debita proportione & cōpoſitione partium ſeu rerum ſimplicium conſurgit: hæc ergo ſcientiæ directio & conſideratio ad Dialecticam ſpectat, quæ eſt ars ſciendi, non ad Metaphyſicam. Vt autem Dialectica hoc munus exercere poſſit, non oportet quòd exactè ſpeculetur totam naturam & eſſentiam illius qualitatis quæ eſt ſcientia, ſed ſatis eſt, quod ſupponat eſſe operationem mentis, & aliquas eius proprietates tradat, quas ad veritatem exacte & ſine errore manifeſtandam requirit, vt quod ſit euidens, certa, & ſimiles. Atque hæc cognitio ſcientiæ traditur à Dialectico, vt conſtat ex libris Poſteriorum, eaque ſufficit Dialectico, vt ad eam tanquam ad finem ſuam artem & ſciendi methodum dirigat. Alia denique conſideratio ſcientiæ poteſt dici moralis, quatenus vſus, vel exercitium ſcientiæ poteſt eſſe laude, vel reprehenſione dignum: quod munus ad moralem Philoſophiam, vel prudentiam ſpectat.

SECTIO V.

B *Vtrùm Metaphyſica ſit perfectiſſima ſcientia ſpeculatiua, veraq; ſapientia.*

Explicando cauſam finalem & vtilitatem huius ſcientię, ſimul effectum eius declarauimus: nam tota eius vtilitas in operatione & effectu eius poſita eſt: reliquum ergo eſt vt de illius attributis pauca dicamus, quæ ex materia ſubiecta, & ex fine illius facilè colligi poterunt. I.

Dico primò Metaphyſ. ſcientiam eſſe ſpeculatiuam omnium perfectiſſimā. Ita docet Ariſt. lib. 1. c. 2. & lib. 2. c. 1. & lib. 3. c. 2. & omnes interpretes. Eſtq; ſatis probata hæc aſſertio ex dictis. Nam ſect. præced. oſtendimus finē huius ſcientiæ eſſe veritatis cognitionē, & ex ſe in ea ſiſtere: ſcientia autem ex hoc fine vocatur ſpeculatiua, vt Ariſt. lib. 6. docet, & inferiùs ſuo loco tractabitur. In Sect. autē prima oſtēſum eſt obiectum huius ſcientię eſſe nobiliſſimum, tā in eſſe obiecti, propter ſummā abſtractionem, quā in eſſe rei ꝓpter nobiliſſima entia, quæ cōprehēdit. Omnis autē ſcientia habet nobilitatē ſuā ex obiecto ſuo: eſt ergo hæc ſciētia ſpeculatiua, omniū præſtantiſſima. II. *Prima concluſio.*

Interrogabit autem fortaſſe aliquis an hæc ſcientia purè ſpeculatiua ſit, vel etiam practica: vt enim nunc ſuppono, non repugnat eandem ſcientiam vel cognitionem ſimul eminenti ratione ſpeculatiuam eſſe & practicam: id enim Theologi attribuunt ſciētiæ diuinæ, non tantum vt in ipſo Deo eſt, ſed etiam vt participatur à nobis, vel per viſionem claram, vel per obſcuram Theologiam & fidem: ergo etiam in ſcientiis acquiſitis & naturalibus eſſe poterit aliqua, quæ hanc eminentiam participet, ſimulque ſit ſpeculatiua & practica. Quod ſi alicui, maximè huic doctrinæ conuenire debet. Primò, quia eſt ſuprema omnium ſcientiarum, omnibuſque imperat, prout in procemio Ariſtoteles dixit. Deinde quod naturalem Dei cognitionem, quantum naturæ lumine fieri poteſt, perficiat: ex Dei autem cognitione pendet iudicium rectum de agendis: ergo hoc etiam iudicium per hanc ſcientiam dirigitur atque adeò ex ea parte practica eſt. Et declaratur in hunc modum, nam hæc ſcientia demonſtrat attributa diuina quæ naturæ lumine demonſtrari poſſunt, inter quæ ſunt eſſe ſummè bonum, eſſe vltimum finem omnium, eſſe primam veritatem: ergo hæc omnia demonſtrat hæc ſcientia: ergo etiam demōſtrabit Deum eſſe ſuper omnia diligendū, quia hoc debetur ei III. *Quæſtiuncula.* (C)

quatenus

quatenus ſumme bonus, & vltimus finis eſt. Rurſus A demōſtrat hæc ſcientia Deum habere omnium prouidentiā: eſſeque ſapientiſſimum & iuſtiſſimum: ergo conſequenter etiam docebit eum eſſe timēdum, & illi eſſe fidendum, & ſimilia: quæ omnia ad mores & praxim ſpectant. Denique non alia ratione Theologia infuſa merito exiſtimatur eminēter practica, & ſpeculatiua, niſi quia ſub altiori lumine conſiderat in Deo illam rationem finis vltimi, conſequendi per media moralia & practica: ergo idem erit de naturali Metaphyſ. vt ſub inferiori lumine procedit, ſeruata proportione.

IIII. Reſponſio. Nihilominùs dicendum eſt, doctrinam hanc nihil habere practicæ ſcientiæ, ſed tantum eſſe contemplatricem. Ita ſumitur ex Ariſtotele, & aliis expoſitoribus, nam licet expreſſe non attingant hanc quæſtionem, tamen dum ſimpliciter docent, hanc ſciētiam eſſe ſpeculatiuam; & aut tacent de practica, aut certe id negant, plane ſentiunt eſſe pure ſpeculatiuam. Ariſtoteles. Accedit quod Ariſtoteles in libris Ethicorū ex profeſſo diſputauit de beatitudine hominis tanquam de prima regula moralium actionum: Beatitudo autem hominis conſiſtit in Deo vt eſt finis vl- B timus omniū, & ſingulari modo creaturę rationalis, illa ergo conſideratio non ſpectat ad Metaphyſicam: ergo nulla alia conſideratio ſupereſt, ſub qua poſſit hęc doctrina eſſe practica. Quia ſi eſt practica, maximè moralis: nam per ſe notum eſt non eſſe factiuam ſeu directiuam operationum artis, imo nec actionum intellectualium, vt præcedente ſectione dictum eſt; moralis autem non eſt, quia conſideratio vltimi finis in ordine ad mores non eſt munus eius, ſed moralis Philoſophiæ, vt dictum eſt.

V. Cur Theologia ſpeculatiua & practica, Metaphyſica tantum ſpeculatiua. Ratio autem à priori reddi poteſt ex differentia inter ſupernaturalem Theologiam, & hanc naturalem: quæ ex differentia luminis ſub quo vtraq; procedit, ſumenda eſt. Illa enim procedit ſub lumine diuinæ reuelationis fidei, quatenus mediatè ac per diſcurſum applicatur ad concluſiones in principiis fidei contentas: fides autem non ſolum reuelat Deum vt finem vltimum omnium, ſed etiam ſpecialiter docet in eo conſiſtere hominis Beatitudinem: ac proinde non ſolum reuelat fides veritates ſpeculatiuas circa Deum, ſed etiam practicas: imò etiam fere omnia prima principia morum reuelat: C & eadem certitudine; atque ex ſe eodem modo circa hæc omnia verſatur: ex quibus diſcurrit Theologia, conſiderans non tantùm ſpeculatiue in Deo rationem vltimi finis, ſed etiam moraliter in ordine ad media quibus eſt conſequendus. At vero Metaphyſica procedit tantùm ſub naturali lumine, quod non eodem modo, nec eadem certitudine omnia obiecta ſua complectitur: & ideo Metaphyſica non eſt habitus illi adæquatus, ſed ſub ſpeciali quadam ratione, & abſtractione perficit naturale lumen circa ea obiecta quæ abſtrahunt à materia ſecundum eſſe, vt diximus. Et ideo de Deo ſolum ſpeculatiuè conſiderat rationem vltimi finis & ſupremi boni; ſcilicet quatenus in ſe talis eſt, taliſque cognoſci poteſt lumine naturæ, potiùs quantum ad *an eſt*, quàm quantum ad *quid eſt*. Non verò conſiderat practicè, quomodo hic finis ſit ab homine conſequendus, imò nec in particulari attingit vel inquirit modum quo Deus eſt finis vltimus hominis; vel quo homo ipſe poteſt attingere Deū, prout eſt ſuus finis vltimus: quia hoc iam eſt infra Metaphyſicam abſtractionem & contemplationem, & ad Philoſophiam ſpectat, imò ſupponit conſiderationem phyſicam hominis, ſeu naturalem philoſophiam, quę mere ſpeculatiua eſt: & ſpectat ad philoſophiam moralem, quæ quodammodo, & (vt ita dicam) inchoatiuè, practica ſcientia eſt: de quarum ſcientiarum diſtinctione non eſt hic dicendi locus. Fateor tamen, quod ſi de angelis prout in ſe ſunt, haberi poſſet naturalis ſcientia Metaphyſicæ, ad illam pertineret non ſolùm naturam eorum contemplari, ſed etiā quomodo eſſent capaces vltimi finis ſui, & in quo eorum beatitudo conſiſteret, quibuſque mediis ad illā poſſent peruenire: quæ ſcientia ex parte moralis eſſet, ſimulq; praxim aliquam cum ſpeculatione coniungeret: eſſetq; tota Metaphyſica, quia tota abſtraheret à materia ſecundum eſſe. Veruntamen huiuſmodi ſcientia, angelica potius eſſet, quàm humana: nos enim de angelorū Beatitudine vix aliquid poſſumus niſi per analogiam ad noſtram inueſtigare; & ideo Metaphyſica prout in nobis eſt, merè eſt ſpeculatiua omni ex parte, & ad moralia ſeu practica non deſcendit.

Dico 2. Metaphyſ. non ſolum ſciētia eſt, ſed etiam naturalis ſapientia. Hanc aſſertionem ponit, & ex profeſſo probat Ariſt. lib. 1. c. 1. & 2. & lib. 3. cap. 2. Qui primum ſupponit eſſe in nobis aliquam virtutē intellectualem quæ ſit ſapiētia: quod etiam docuit idē Ariſt. 6. Eth. c. 2. & ſequent. Eſtq; communis omniū ſapientium cōſenſus: nam ſi nullus habitus hominis eſſet ſapientia, nullus hominum ſapiens dici poſſet, nā ſapiens à ſapientia eſt & dicitur, non. n. eſt homo ſapiens à natura, nec ex ſola potentia ſeu facultate, vt eſt per ſe notum alias omnes homines eſſent ſapientes: ſed ſapiēs fit homo aliquo vſu, & habitu aut virtute: eſt ergo ſapiētia habitus. Rurſus ex ipſa voce & omnium ſenſu conſtat ſignificare habitū ad intellectum pertinentem, non quemcunq;, ſed perfectum, quiq; virtus intellectualis ſit, & valde pfecta. Quod optimo diſcurſu probat Ariſtoteles in procemio cap. 1. diſtinguens experientiam ab arte, & artem à ſcientia, quæ propter ſe quæritur, & in cauſarum ac principiorum cognitione verſatur: & concludens ſapientiam eſſe debere aliquam huiuſmodi ſcientiam. VI. 2. Cōcluſio. Ariſtoteles.

Eſt autem hoc loco aduertendum, ſi attendamus vulgarem ſermonem, interdum videri hoc ſapiētiæ nomine ſignificari, non vnum determinatum habitum intellectus, ſed rectitudinem quandam intellectualem ad bene iudicandum de rebus omnibus, conſurgentem ex perfecta conſecutione ſcientiarū omnium, ad eum modum quo iuſtitia in vna acceptione non ſignificat vnum ſingularem habitum, ſed concentum & rectitudinem omnium virtutum voluntatis. Atq; ad hanc ſapientiæ acceptionem videtur optime accommodari deſcriptiones illę Ciceronis, *Sapientia eſt rerum diuinarum atque humanarum, cauſarumque quibus hæ res continentur, ſcientia.* Atque eodem ſenſu videntur de ſapientia locuti antiqui Philoſophi, qui de ratione ſapientiæ aiebant eſſe, vt omnium rerum ſit cognitio, etiam vſque ad infimas ſpecies, & omnes proprietates earum: hoc enim non fit vnā ſcientiā, ſed omnium collectione. Imò, ſi de homine ſit ſermo, neque per omnes ſcientias ſimul ſumptas tam exactam rerum omniū cognitionē aſſequitur: & ideo ipſi aiebant non eſſe in homine veram ſapientiam, ſed fucatam: nos autem veriùs dicimus eſſe in homine veram ſapiētiam, etiā naturalē, ſed humanā, ac proinde valde limitatam. Alio verò modo, magiſque apud ſapientes vſitato, ſumitur ſapientia pro aliquo peculiari habitu, idque dupliciter VII. Multiplex ſapientiæ acceptio. 4. Tuſc. & 2 Officior.

citer: eſt enim quædam quę dicitur ſapientia ſimpliciter: alia; quæ tantùm ſecundum quid: illa eſt quodammodo vniuerſalis, non prædicatione, aut omnium collectione, ſed eminentia & virtute, vt ſtatim declarabimus: hæc eſt particularis, non tantùm habitu, ſed etiam materia, & virtute. De hac poſteriori ſapientia eſt longus ſermo Socratis apud Platonē, dialog.3. ſeu de ſapientia, vbi diſtinguit ſapiētiam artificum, & gubernatorum, & ſimiles. Et hoc eodem modo videtur dixiſſe Paulus 1. Corinth. 3. *Vt ſapiens architectus, fundamentum poſui.* Dicitur enim ſapiens in aliquo genere, vel materia, qui ſcientiam, vel artem quæ circa eam verſatur, perfectè nouit, & per ſupremas cauſas illius generis, vt notauit D. Tho.2.2.q.45.art.1. Alio denique modo (vt ibidem ait D.Thom.) quædam particularis ſcientia, ſeu intellectualis virtus dicitur ſapientia ſimpliciter, & hoc modo vſus eſt Ariſtoteles hac voce, lib.6. Ethic. loco citato, & in præſenti: & hoc ſenſu tribuit Metaphyſicæ hanc dignitatem ſapientiæ.

Plato. D. Thomas. Ariſtoteles.

VIII. Aliquot ſapientiæ proprietates.

Secundò ad hoc probandum ſubiicit Ariſtoteles cap.2. conditiones ſapientiæ, quarum aliquæ communes illi ſunt cum aliis ſcientiis ſpeculatiuis: aliæ vero ſunt illi propriæ: & illæ quæ communes eſſe videntur, ita accipiendæ ſunt vt ſecundum quandam eminentiam, & ſingularem perfectionem, ſapientiæ conueniant. Prima ergo conditio eſt, ſapientiam verſari circa omnia, eſſeque omnium ſcientiam, vt poſſibile eſt. Hæc conditio ſatis eſt à nobis expoſita in ſect.2. ratio verò eius conſtabit ex dicendis.

Prima.

IX. Secunda.

Secunda conditio ſapientiæ ab Ariſtotele poſita eſt, vt in rebus difficilioribus & à ſenſibus remotioribus verſetur: nam ea cognoſcere quæ omnib. ſunt obuia, quæue ſenſibus percipiantur, non ad ſapientes, ſed ad quoſcunque vulgares homines ſpectat. Hæc autem conditio intelligenda videtur de cognitione rerum difficiliorum, quanta homini poſſibilis eſt: non enim ſpectat ad hominis ſapientiam altiora ſe quærere, & quæ lumine naturali cognoſci non poſſint, quales ſunt futurorum contingentium euētus, & ſimilia, quæ per humanam ſcientiam velle cognoſcere, non ſapientia eſt, ſed temeritas. Sapientia igitur humana in rebus altioribus ac difficilioribus iuxta ingenii humani capacitatem verſatur.

X. Tertia.

Tertia conditio eſt vt ſit certiſſima cognitio: ſub qua conditione etiam euidentia, & claritas comprehenditur: quia naturalis certitudo, de qua ſermo eſt, ex euidentia naſcitur, eiq; commenſuratur. Ratio autem perſpicua huius conditionis eſt, quia ſapiētia ſignificat perfectam ſcientiam, & eximiam cognitionem: maxima autem perfectio cognitionis humanæ in certitudine, & euidentia poſita eſt.

XI. Quarta.

Quarta conditio eſt vt ſit aptior ad docendum, cauſaſq; rerum tradendas. Hoc ipſum ſignificauerat Ariſtoteles c.1. dicens, ſignū ſapientis eſſe poſſe docere, & ad ſapientē pertinere cauſas rerū cognoſcere, ac tradere. Item in vnaquaq; arte vel ſciētia illum ſapientiorē exiſtimamus, qui rerum cauſas intimiùs & vniuerſaliùs comprehendit. Deniq; humana cognitio tunc perfectior eſt, cum cauſam aſſequitur, alioqui ſemper eſt imperfecta: cuius ſignum eſt, quia inquirentis animus non quieſcit, donec cauſam inueniat. Igitur ſapientia ſimpliciter illa erit, quæ rerū cauſas altiores & vniuerſaliores aſſequitur; vnde etiam fiet vt aptior ſit ad docendum.

XII. Quinta.

Quinta eſt, talem ſapiētiam maxime dignam eſſe quæ propter ſe, ſciendiq; cauſa appetatur: hoc enim ad dignitatem pertinet, vt per ſe conſtat: cùm ergo A ſapientia dignitatem quandam, & excellentiam inter ſciētias obtineat, nōn eſt dubium, quin in eo genere ſcientiarum collocanda ſit quæ propter ipſum ſcire quæruntur: & quòd in eo habeat ſupremum quendam & excellentem gradum, atque adeo quod propter ſe ſit maximè expetibilis.

Sexta proprietas ſapientiæ eſt præeſſe aliis, potius quàm eis miniſtrare: quod etiam eſt conſonum dignitati eius: quo autem ſenſu accipiendum ſit, ſtatim declarabo. Solum circa has proprietates aduerto Ariſtotelem in eis aſſignandis ferè non loqui de ſapiētia, ſed de ſapiente: ſubintelligit tamen eam ſcientiā eſſe ſapientiam, ratione cuius ſapienti hæ conditiones conueniunt. Quod ſi quis dicat non conuenire has proprietates ſapienti, ratione vnius ſcientiæ, ſed ratione omnium, vel plurium ſimul: reſpondēdum eſt id nunc ſupereſſe oſtendendum, probando has cōditiones reperiri in ſcientia Metaphyſicæ, ſimulq; oſtendetur eſſe vnam quandā ſcientiam quæ omnibus illis attributis aliis præemineat, ideoq; ſit ſapiētia, illamq; eſſe Metaphyſicam. XIII. Sexta.

Tertio igitur loco probat Ariſt. dicto cap.2. has B omnes conditiones in Metaphyſ. reperiri. Primam quidem, quia ille quodammodo nouit ſubiecta omnia qui præditus eſt ſciētia vniuerſali: ſed Metaph. eſt vniuerſaliſſima ſcientia: ergo eſt ſcientia rerum omnium eo modo quem ſapientia requirit, ſcilicet quantum poſſibile eſt. De hac conditione ſatis dictū eſt ſuprà, ſect. 2. & ex ibi dictis colligere licet, duobus vel trib. modis agere Metaphyſicam de omnibus rebus. Primo confuſe & in communi, quatenus agit de rationibus entis communibus omnibus rebus, aut omnibus ſubſtantiis, vel accidentibus, & conſequenter de primis & vniuerſaliſſimis principiis, in quibus omnia principia reliquarum ſcientiarum aliquo modo fundantur. Secundo in particulari de rebus omnibus vſque ad proprias differentias, & ſpecies; quod aliqualiter verum eſt, non tamen æquè nec eodem modo in omnibus: nam in rebus vel rationibus rerum, quæ abſtrahunt à materia ſecundum eſſe, id eſt ſimpliciter verum ex parte ipſarum rerum: limitatur tamen ex imperfectione intellectus noſtri. Itaq; Metaphyſica humana (de qua tractamus) de his demonſtrat & diſſerit, quantum hu- C manum ingenium naturali lumine poteſt. In rebus autem quæ ſenſibilem, aut intelligibilem materiam ſeu quantitatem concernunt, non eſt id ſimpliciter verum, etiam ex parte ipſius ſcientiæ, ſed quatenus in eis reperiuntur tranſcendentalia prædicata, vel eis aliquo modo applicantur metaphyſicæ rationes & media abſtrahentia à materia, vt per ea aliquid de eis demonſtretur. Tertiò addere poſſumus hanc ſcientiam agere de omnibus, nō in ſe, ſed in cauſis ſuis, quia diſputat de vniuerſaliſſimis cauſis rerum omnium, & præſertim de Deo. XIIII. Dicta proprietates ſapientiæ in Metaphyſica reperiri demonſtrātur.

Poſſet ergo inquiri, quinam ex his modis ad rationem ſapientiæ ſufficiat, & conſequenter qua ex parte Metaphyſica, ſapientia ſit, vel an ſolum ſit ſapientia, prout omnes hos modos comprehendit. Ad quod breuiter dicendum videtur Metaphyſicam requirere totam illam amplitudinem & cognitionem, vt ſit abſolutè & ſimpliciter ſapientia. Etenim ſi quis ex Metaphyſica ſciat communem rationem entis in quantum ens, & eius attributa ac principia, habet quidem inchoatam ſapientiam, quandoquidem principia tenet vniuerſalia, quibus poteſt alia principia confirmare & diiudicare. Item, quia habet quandam ſcientiam, vel ſcientiæ partem per ſe XV.

per ſe ſit valde appetibilem, & ſcitu digniſſimã, & ad A alias omnes ſcientias vtiliſſimam; & quodammodo neceſſariam: eſſet ergo illa, aliqualis ſapientia. Non tamen poſſet dici ſapientia ſimpliciter: quæ enim eſt ſimpliciter ſapientia ſine Dei cognitione? Item, quia ens in quantum ens, in eo præciſe ſiſtendo, licet in ratione obiecti ſcibilis ſit ſatis perfectum propter eius abſtractionem, ſubtilitatem, & tranſcendentiam, tamen in eſſe rei habet minimam perfectionem, nam maior eſt in determinatis entibus: ad rationem autem ſapientiæ non ſatis eſt obiectum ſcibile ſine dignitate rerum quæ ſciuntur. Tamen ſi in nomine vim faciamus, certè Metaphyſica, ſi in ea entis abſtractiſſima ratione ſiſtat, non erit ſatis ſapida ſcientia, vt ſapientia ſimpliciter poſſit appellari. E contrario verò ſi fingeretur Metaphyſica quæ de Deo, & non de ente tractaret, illa quidem plus aliquid haberet de ratione ſapientiæ, tum propter nobilitatem obiecti, quod re ipſa non minus abſtractum eſt quàm ens, licet non prædicatione aut vniuerſalitate, tum ob iucunditatẽ, quam maximè habet adiunctam talis contemplatio, tum B deníque ob virtualem continentiam & cauſalitatem, ex qua fit vt talis Dei cognitio facile pariat aliarum rerum cognitionem. Veruntamen huiuſmodi cognitio Dei exacta ac demonſtratiua non poteſt per naturalem Theologiam obtineri, non cognitis prius communibus rationibus entis, ſubſtantiæ, cauſæ, & ſimilibus, quia nos non cognoſcimus Deum, niſi ex effectibus, & ſub communibus rationibus, adiunctis negationib. quibus imperfectiones excludimus. Et ideo fieri non poteſt vt Metaphyſica ſit ſapientia ſub poſtrema ratione, niſi etiam primam includat. Si autem fingatur Metaphyſica quæ ex primo & ſecundo modo cognoſcendi omnia habeat, quæcunque neceſſaria ſunt ad cognoſcendum Deum; eumque primariò attingat & contempletur; illa quidem dici poſſet ſapientia abſolutè, etiam ſi de aliis rebus parum aut nihil in ſpecie cognoſceret: eſſet tamen valde imperfecta, & mutila ſapientia, quam neceſſe eſſet multa etiam de Deo ignorare, aut imperfectè attingere: quia cùm Deus ex effectibus cognoſcatur, ignoratis præcipuis effectibus, neceſſarium eſſet etiam ipſius Dei cognitionem eſſe diminutam. Et propter hanc cauſam merito Ariſtoteles, non partem Metaphyſicæ, ſed totam illam appellauit ſapientiam ſimpliciter, quam dixit eſſe vnam tantùm 6. Ethic. cap. 7. & Diuus Thomas 1. 2. quæſt. 57. articulo ſecundo.

XVI. Secundam conditionem ſapientiæ in Metaphyſica reperiri probat Ariſtoteles; quia tractat de rebus maximè vniuerſalibus, & à ſenſu remotiſſimis: hæc autem ſunt nobis cognitu difficilima: nam cùm noſtra cognitio à ſenſu oriatur, quod à ſenſu longiſſimè abeſt, difficilè in noſtram intelligentiam cadit. Hinc vero occaſione ſumptâ ſolent, hoc diſputare interpretes, an intellectus noſter in hoc ſtatu directè cognoſcat ſingularia, vel vniuerſalia tantum: & an inter ipſa vniuerſalia faciliùs cognoſcat ea quæ minus communia ſunt, vt ſpecies vltima, & ideo verum ſit quod hoc loco ait Ariſtoteles, *Vniuerſaliſſima eſſe cognitu difficilima.* Veruntamen prior ex his quæſtionibus omnino aliena eſt à præſenti inſtituto: quid enim refert ad dignitatem Metaphyſicæ ſcientiæ declarandam, aut ad prædictum Ariſtotelis textum intelligendum, quod ſingulare directè cognoſcatur ab intellectu, nec ne? hæc ergo quæſtio omnino eſt à nobis in proprium locum, hoc eſt, in ſcientiam de anima, remittenda. Speramus enim fore vt, adiuuante Deo, illius etiam ſcientiæ diſputationes pro viribus elaboratas aliquando tradamus. Quòd ſi id aſſequi non potuerimus, ſufficient quæ a grauiſſimis authoribus de prædicta quæſtione hactenus tradita ſunt: ſtatui enim de nulla re extra proprium locum, aut omnino extra methodum diſſerere, etiam ſi omittenda prorſus talis diſputatio ſit: minoris enim incommodi eſſe cenſeo aliquid tacere, quàm importunè peregrinis quæſtionibus aliunde vocatis, lucidam ac diſtinctam methodum obſcurare & confundere.

XVII. *Vniuerſalia-ne an ſingularia facilius cognoſcat noſter intellectus.*

Atque eadem ferè ratio eſt de poſteriori quæſtione, quam idcirco etiam omittam, attingendo tantùm id quod neceſſe eſt vt ſenſus Ariſtotelis in citato loco intelligatur, ne ſibi ipſi repugnare videatur. Etenim lib. 1. Phyſicorum ſtatim in initio ait in ſcientia progrediendum eſſe ab vniuerſaliòribus ad particularia, quia incipiendum eſt à notioribus nobis, & vniuerſaliora, notiora nobis ſunt: hic verò ait hanc ſcientiam eſſe de rebus difficilimis, eò quòd ſit de vniuerſaliſſimis, quæ ſunt hominibus cognitu difficilima. Quam apparentem contradictionem ita D. Thom. 1. Metaphyſ. cap. 2. lect. 2. conciliat vt intelligamus Ariſtotelem 1. Phyſ. locutum fuiſſe de ſimplici tantum apprehenſione, & imperfecta cognitione rerum vniuerſalium, hic vero de ſcientifica cognitione, & complexa, qua proprias rationes vniuerſalium diſtinctè cognoſcimus, eorumque proprietates de illis demonſtramus. Non enim ſemper ea quæ facilius in mentem veniunt per ſimplicem apprehenſionem, facilius etiam intimè penetrantur & cognoſcuntur: quid enim facilius apprehendimus quam tempus, motum, & ſimilia? Quid verò difficilius inquiritur quoad exactam cognitionem, tam rationis formalis, ſeu entitatis, quã proprietatum talium rerum? Sic ergo vniuerſaliora dicuntur notiora nobis quoad ſimplicem & imperfectam apprehenſionem, quoad *an eſt.* (vt ſic dicam) quis enim non faciliùs concipiat hanc eſſe arborem, quàm ſit ne pyrus, aut ficus? Ad hos enim C vniuerſaliores conceptus confuſos, & imperfectos paucioribus indigemus, & ideò faciliùs illos formamus. Dum tamen illorum exactam cognitionem inquirimus, difficilius eam aſſequimur, eò quòd ſint à ſenſibus remotiores, vt hic dixit Ariſtoteles.

D. Tho. quã liter conciliet duo Ariſtotelis loca difficilia.

XVIII. *Obiicitur contra præcedentem conciliationem.*

Huic autem expoſitioni ſolũ obſtare video, quòd Ariſtoteles 1. Phyſic. non videtur tantum loqui de rudi illa & imperfecta vniuerſalium apprehenſione, ſed de ſcientifica cognitione: nã ex ea facilitate cognoſcendi vniuerſaliora colligit ordinẽ in ſciẽtia ſeruandum: ſciẽtia autem non debet procedere à notiorib. quoad apprehenſionẽ, ſed quoad eam cognitionem quæ per ſcientiam haberi poteſt: nam ſi ſcientifica cognitio difficilior eſt, nihil ferè conferet quòd ſimplex apprehenſio facilior ſit, vt iuxta conuenientem methodum ab huiuſmodi rebus ſit incipiendum. Adde ipſa experientia conſtare etiam in cognitione ſcientifica faciliùs cognoſci rationes cõmunes, quàm proprias, vt ens mobile aut naturale, quàm cœlum, vel hominem: & rationẽ entis, quàm rationem ſubſtantiæ, vel accidentis. Et ratio etiam id ſuadet, nam in ſcientia per ſe & directè intenditur diſtincta cognitio tam eſſentiæ, quàm proprietatum vniuſcuiuſque rei, vel rationis formalis:

& vniuerſalia ipſa non tractantur aut ſciuntur, per ſe loquendo, vt tota vniuerſalia ſeu potentialia ſunt, ſub qua ratione ipſorum diſtincta cognitio pendet ex cognitione rerum inferiorum: hæc enim eſt veluti reflexiua cognitio & dialectica, quia illa proprietas ſeu ratio totius potentialis per intellectum potiùs conuenit, quàm re ipſa: ſciuntur enim huiuſmodi vniuerſalia in ſcientiis propriis ac realibus ſecundum proprias actuales eſſentias, & proprietates illis conſentaneas, & adæquatas: ſic autem faciliùs ſciuntur vniuerſaliora, quia ab eis omnino pendet cognitio minùs vniuerſalium: non verò è contrario, quia vniuerſaliora ſunt de ratione inferioris, & non è conuerſo. Atque hæc obiectio non ſolum videtur concludere Ariſtotelem in 1. Phyſicor. de ſcientifica cognitione vniuerſaliorum fuiſſe locutum, ſed etiam falſum eſſe hæc vniuerſaliora eſſe difficiliora cognitu.

XIX. Aliorum conciliatio. Quapropter nonnulli volunt Ariſtotelem hoc loco non de vniuerſalibus rationibus, ſed de vniuerſalibus cauſis fuiſſe locutum, id eſt, non de vniuerſalibus quæ in prædicando vocant, de quibus in primo Phyſicorum fuerat locutus, & de quibus procedit diſcurſus factus, ſed de vniuerſalibus in cauſando, vt ſunt Deus, & intelligentiæ. De quibus videtur etiam rectè intelligi ratio Ariſtotelis, ſcilicet quia vniuerſalia ſunt à ſenſibus remotiſſima: hoc enim eſt verum de his vniuerſalibus in cauſando, de cæteris verò minime: nam cum hæc ſint etiam in ſingularibus materialibus, non videntur à ſenſu remota: nam hoc ens, vel hæc ſubſtantia obiicitur ſenſui, ſicut hoc animal vel hic homo, vnde vniuerſaliora prædicata faciliùs obiiciūtur ſenſibus ratione ſuorum propriorum ſingulariū, quàm minùs vniuerſalia, & ideo faciliùs cadit in intellectum noſtrum, ſaltem ex parte noſtra animal, quam homo, & ſubſtātia quàm animal, & ſic de aliis: quia, regulariter loquendo, & iuxta ordinarium modum quo nobis applicātur obiecta ſenſibilia, faciliùs imprimunt ſenſibus ſpecies ſeu phantaſmata horum ſingularium.

XX. Refutatur. Nihilominus hæc expoſitio reiicitur communiter ab interpretibus Ariſtotelis, licet enim fateantur dictum Philoſophi eſſe verum etiam de vniuerſalibus cauſis: docent tamen eum propriè locutum fuiſſe de vniuerſalioribus prædicatis: tum quia hæc propriè & ſimpliciter dicuntur vniuerſalia: tum etiam quia reuera etiam ex ea parte qua Metaphyſica tractat de ente & ſubſtantia vt ſic, eſt difficilior cæteris ſcientiis. Et in hæc etiam prædicata cadit ratio Ariſtotelis, quòd ſcilicet longiùs abſunt à ſenſibus ſecundum ſuam abſtractionem & præciſam rationem: hæ namque communes rationes non habent propria ſingularia, ſed mediis rationibus minùs vniuerſalibus ad ſingularia deſcendunt.

XXI. Explicatur & approbitur conciliādi modus ex D. Thoma adductus. Alias reſponſiones afferunt expoſitores tam in hunc Metaphyſicæ locum, quàm in illum Phyſicor. & ſuper 1. libr. Poſter. cap. 2. & libr. 2. capit. 15. & 18. vbi etiam Ariſtoteles ait vniuerſalia eſſe naturæ notiora, ſingularia nobis. Quibus omiſſis in priori reſponſione perſiſtendum cenſeo, ſi paululum tamen explicetur. Dicendum ergo exiſtimo Ariſtotelem in libr. 1. Phyſicorum locutum fuiſſe de ordine doctrinæ, in qua dicit eſſe incipiendum ab vniuerſalioribus, quia nobis ſunt notiora quoad ſimplicem & confuſam cognitionem eorum, quatenus ſunt quædam tota poten- A tialia & vniuerſalia. Nec refert quòd in ſcientiis non intendatur cognitio confuſa, ſed diſtincta, quia Ariſtoteles non dicit vniuerſaliora eſſe notiora ea cognitione quæ per ſcientiā intēditur, ſed ea potius quæ imperfecta ſupponitur, vt per ſcientiam perficiatur. In hoc verò loco Metaphyſicæ non agit Ariſtoteles de ordine doctrinæ à nobis obſeruando, ſed de perfecta ſcientia ipſorum obiectorum obtinenda, & hoc modo ait vniuerſaliora eſſe cognitu difficiliora. Quod tamen non aſſeruit ſimpliciter, ſed cum hac limitatione *fere*: quia contingit interdum vniuerſaliora eſſe etiam quoad perfectam cognitionem nobis notiora: quia difficultas quæ ex parte abſtractionis in eis eſt, poteſt aliunde compenſari: quo modo ens naturale vt ſic, eſt nobis notius quam cœlum, & ens quàm angelus. Non obſtante autem ea limitatione, concludit Ariſtoteles hanc ſcientiam eſſe de rebus difficilimis, quia in ea tanta eſt abſtractio vt omnino præſcindat à materia, & ab actionibus & proprietatibus ſenſibilibus vt tales ſunt, & ideò nihil in eius obiecto B eſſe poteſt, vnde difficultas ex tāta abſtractione proueniens tollatur: atque hæc ſatis ſint de illa ſecunda conditione.

XXII. Dubium. Circa tertiam conditionem ſapientiæ meritò dubitari poteſt, quomodo huic doctrinæ conueniat, ſcilicet, eſſe certiſſimam. Et ratio difficultatis potiſſima oritur ex ſcientiis Mathematicis, quæ videntur multò certiores, cum ex principiis euidentiſſimis, imò & ſenſu notiſſimis procedant. Vnde idem Ariſtoteles lib. 2. Metaphyſ. cap. 3. text. 16. ſignificat modum procedendi Mathematicæ eſſe accuratiſſimum, & certiſſimum, eò quod à materia & mutatione abſtrahat, à qua non abſtrahit Philoſophia, & licet Metaphyſica videatur abſtrahere, ſi res de quibus tractat, conſiderentur, prout tamen in nobis eſt, non videtur abſtrahere, quia non conſiderat de reb. illis, niſi ex effectibus ſenſibilibus qui in materia verſantur. Vnde idem Ariſtotel. lib. 2. tex. 1. ait res notiſſimas natura ſua eſſe nobis ignotas, quia intellectus noſter ita ad eas comparatur ſicut veſpertilionis viſus ad lucem Solis. Et confirmatur, nam humana cognitio à ſenſu incipit, vnde per ſenſum C accipit claritatem & certitudinem: quo ergo fuerit cognitio de rebus à ſenſu remotioribus, eò erit minus certa: ſicut ergo ex hoc principio colligit Ariſtoteles ſupra hanc ſcientiam eſſe difficilimam, ita colligere potuit eſſe incertiſſimam. Imò hæc duo videntur ſemper eſſe coniuncta, difficultas videlicet & incertitudo, aut minor certitudo: ſi ergo hæc ſciētia eſt maxime difficilis, erit conſequenter minus certa.

XXIII. Reſponſio. Diſtinguendæ videntur duæ partes huius doctrinæ: vna eſt quæ de ente vt ens eſt, eiuſque principiis & proprietatibus diſſerit. Altera eſt quæ tractat de aliquibus peculiaribus rationibus entium, præſertim de immaterialibus. Quoad priorem partem non dubium eſt, quin hęc doctrina ſit omnium certiſſima, quod ſatis eſt vt hęc proprietas ipſi abſolutè & ſimpliciter tribuatur: nam quoties comparatio fit inter habitus, ſecūdum id quod in eis eſt optimū & maximum, fieri debet, vt ſumitur ex 3. Topic. capit. 2. ſic ergo Ariſtoteles in dicto proœmio abſolutè ait hanc doctrinam eſſe certiſſimam, & videtur loqui de illa prout in nobis eſt. Et ratio eius eſt optima, & procedit de hac ſciētia quoad hanc partem, ſcilicet, quia ea ſciētia eſt certiſſima quę circa prima principia maximè verſatur, & quæ ex paucioribus rem

rem conficit: ita vero ſe habet hæc ſcientia, quia talis ſcientia magis eſt independens, habetque principia notiora, ex quibus alia principia robur & certitudinem accipiunt, vt declaratum eſt: ſic enim res illæ de quibus Mathematicę tractant, includunt cõmunia & tranſcendentia prædicata, de quibus Metaphyſica diſſerit: principia etiam Mathematica includunt Metaphyſica, & ab illis pendent.

XXIIII. De altera vero parte huius ſcientiæ quæ in determinatis rationibus entis verſatur, diſtinguendum eſt: poteſt enim eſſe ſcientia certior, aut ſecundum ſe, aut quoad nos. Scientia igitur harum rerum ex ſe ſe non eſt dubium quin ſit certiſſima, & quod Mathematicas ſcientias antecellat. Nam certitudo ſcientiæ hoc modo penſanda eſt ex obiecto: huiuſmodi autem res, & ſubſtantiæ immateriales ſunt ex ſe aptæ ad gignendam certiſſimam ſui cognitionem: tũ quia ſicut ſunt perfectiora entia, magisq; neceſſaria ſimpliciaq;, & abſtracta, ita in eis maior eſt veritas, maiorq; certitudo principiorum. At vero ex parte intellectus noſtri eſt hæc ſcientia in nobis quoad hanc partem minus certa, vt experientia docet, & probant rationes dubii in principio poſitæ. Præſertim illa, quod cum noſtra cognitio à ſenſu oriatur, obſcurius & ex natura rei minus certo attingimus ea quæ ab omni materia ſenſibili abſtrahunt.

XXV. Dubia aliquot proponuntur & diſſoluũtur. Primum. Dices primo; Ergo hæc ſcientia prout in nobis eſt, ſemper eſt minus certa in hac parte, quam Mathematica: ergo ſimpliciter eſt minus certa, quia Metaphyſica de qua agimus, non eſt alia niſi humana: hæc autem tantum in nobis eſt, quid ergo refert ad nobilitatem Metaphyſicæ, quod ſecundum ſe ſit certior? illud enim erit verũ de Metaphyſica angelica, non de noſtra. Vnde tractando de noſtra, videtur inuolui repugnantia in illa diſtinctione, ſecundum ſe, & prout in nobis: hæc enim diſtinctio accommodata obiectis ſeu rebus cognitis optime quadrat, & ita eſt illa vſus ſæpe Ariſtoteles in primo Poſteriorũ, & in principio Phyſi. & Metaph. ac vero accommodata actibus, vel habitibus noſtris nullo modo videtur poſſe habere locum, propter rationem factam: hic autem non de obiectis, ſed de re ipſa loquimur. Reſpondent aliqui ſatis eſſe quod Metaphyſica in angelis ſit certior, quia eiuſdem rationis eſt cum noſtra, quia ſub eadem ratione ſeu abſtractione de his entibus diſſerit. Sed hoc non recte dicitur, quia illa ſcientia angelica eſt altioris rationis, primum quia illa vel eſt à priori & perfecta, ſcilicet, vt verſatur circa res creatas, vel ſi eſt à poſteriori vt de Deo, eſt per cognitionem perfectam nobiliorũ effectuum. Deinde quia ſcientię differunt genere ex modo procedendi: modus autem intelligendi angelorum eſt altior, ſimplicior, & eſſentialiter perfectior.

XXVI. Collatio inter Metaphyſicam, & Mathematicas in certitudine. Reſpondetur ergo primo fortaſſe in aliquo ſtatu poſſe Metaphyſicam humanam eſſe perfectiorem & certiorem quam ſint Mathematicæ: nam licet, acquirendo hanc ſcientiam ſolis naturalibus viribus & ordinario modo humano, non poſſit tam perfecta obtineri, ſi tamen noſter intellectus iuuetur ab aliqua ſuperiori cauſa in ipſomet diſcurſu naturali, vel ſi ipſa ſcientia modo ſupernaturali fiat, licet res ipſa ſit naturalis, poteſt forte eſſe tam clara & euidens vt Mathematicas ſuperet. Quia vero hæc reſponſio magis eſt Theologica quam Philoſophica, addo vlterius, quamuis Metaphyſica in nobis ſemper ſit quoad hanc partem inferior Mathematica in certitudine, nihilominus ſimpliciter & eſſentialiter eſſe nobiliorem: ad quod multum refert, quod ſit ſecundum ſe: & ex parte obiecti certior: nam dignitas obiecti maxime ſpectat ad dignitatem ſcientiæ, & illa eſt quæ per ſe redundat in ſcientiam: imperfectiones autem quæ ex parte noſtra miſcentur, ſunt magis per accidens: & ad hoc tendit diſtinctio data, in quo ſenſu nullam inuoluit repugnantiam.

XXVII. 2. Dubium. Dubitabit ſecundo aliquis, nam hinc ſequitur, hanc ſcientiam Metaphyſicæ quatenus de Deo agit, minus certam eſſe quoad nos, quam vt tractat de intelligentiis, quod tamen non videtur verum. Sequela ſic deducitur ex ratione facta, nam ſi hæc ſcientia eſt minus certa quoad nos, vt verſatur circa res abſtractas à materia, quia noſtra cognitio à materialibus incipit: ergo quo res de qua tractat Metaphyſica, magis elongata & remota fuerit ab hac materia, eo Metaphyſica prout in illa verſatur, erit minus certa: ſed Deus ſumme diſtat à rebus materialibus & ſenſibilibus: ergo. Reſpondetur, negando ſequelam, abſolute loquendo. Duobus enim modis intelligi poteſt vnam rem magis diſtare ab alia, ſcilicet perfectione ſeu entitate, & cauſalitate ſeu connexione effectus & cauſæ. Priori modo magis diſtat Deus à materialibus rebus, quam ſpiritus creati: poſteriori autem modo magis diſtant ſpiritus creati ab omnibus rebus creatis, quam Deus. Pendet enim omnia eſſentialiter à Deo, non à cæteris ſpiritibus, &, per ſe loquendo, omnia Deum imitantur, & aliquam eius ſimilitudinẽ aut veſtigium gerunt: quod vero inde reſultet aliqua ſimilitudo, vel cõuenientia cum angelis, eſt ſecundarium & accidentarium. Quia ergo nos ex rebus ſenſibilibus non vtcunque conſideratis, ſed vt effectibus, aſcendimus ad ſubſtantias ſeparatas contemplandas, inde fit vt naturaliter certius aſſequamur Dei cognitionem, quam angelorum, quod ipſo vſu & experientia conſtabit amplius ex dicendis.

XXVIII. 3. Dubium. Tertio poteſt dubitari, præſertim circa priorem partem poſitam, an hæc ſcientia ſuperet alias ſolum quoad principiorum certitudinem, vel etiam concluſionum. Nam ratio facta ſolum videtur procedere de principiis: at ſi hoc dicatur, ſequitur nõ hãc ſcientiam, ſed habitum principiorũ, qui diſtinctus eſt, eſſe certiorem aliis ſcientiis. Vnde obiter etiam dubitari põt, an ſit hæc ſcientia certior habitu principiorum. Nam ſi hoc dicatur, facile expeditur poſita difficultas, vt per ſe conſtat: at hoc ipſum videtur difficilimũ: nam hæc ſcientia nititur in ipſis primis principiis: quo modo ergo poteſt eſſe certior, quàm illorum habitus, cum hic etiã verum ſit axioma illud, *propter quod vnumquodq; tale, & illud magis?*

XXIX. D. Thom. Ab hac poſteriori parte incipiendo, D. Thom. 1. 2. quæſt. 2. arti. 2. ad ſecundum ſignificat ſapientiam eſſe nobiliorem & certiorẽ etiam ipſo habitu principiorum, ſic enim ait: *Scientia pendet ab intellectu, ſicut à principaliori, & vtrumque pendet à ſapientia, ſicut à principaliſſimo, quæ ſub ſe continet & intellectum & ſcientiam*: ſentit ergo Diuus Thomas ſapientiam eſſe intellectu ſeu habitu principiorum principaliorem & perfectiorem. Et rationem indicat, quia ſapientia habet quidquid eſt perfectionis in habitu principiorum, & illud ipſum nobiliori modo, & præterea aliquid amplius: eſt ergo perfectior. Antecedens declaratur, quia intellectus verſatur circa prima principia, iudicium de illis ferendo: ſed hoc ipſum habet ſapientia, vt ſupra oſtenſum eſt, & vltra hoc verſatur circa plura alia, quæ ex principiis inferuntur, & circa res nobiliſſimas, & primas re-

rum cauſas, vt ſupra oſtenſum eſt. Rurſus circa ipſamet prima principia verſatur nobiliori modo ſapientia, quia intellectus ſimplici tantum modo verſatur, ferendo iudicium ex naturali & immediata efficacitate naturalis luminis intellectus: ſapientia vero, reflexionem faciens ſupra ipſummet lumen, & originem illius contemplans, à qua ipſum habet totam certitudinem ſuam, illud aſſumit vt medium ad veritatem & certitudinem principiorum demonſtrandam: hic autem modus iudicandi videtur altior, magiſque comprehenſiuus: ergo habet ſapientia plus perfectionis quam intellectus, & quidquid nobilitatis eſt in intellectu, id habet perfectiori modo. Vnde etiam videtur ſatisfieri difficultati in contrariũ inſinuatæ: nam licet ſapientia in principio & quaſi via generationis pendeat ab intellectu, quia neceſſe eſt vt ſupponat aliqua principia, tamen ſecundum ſe, ſi perfecta ſit, non pendet ab eo eſſentialiter, ſed per ſe ſufficit ad aſſentiendum principiis per propria media, & reflexionem ſupra ipſum lumen intellectuale, & fortaſſe ad eam perfectionem peruenire poteſt, vt iam ſine vllo diſcurſu formali principiis ſuis præbeat aſſenſum. Atq; eandem ſententiam tenet Albertus lib. de apprehen. p. 6. habetq; magnum fundamentum in Ariſtotele, li. 1. Poſter. capit. 7. tex. 23. vbi ſignificat Metaphyſicam eſſe omnium principem, eo quod ſua principia demonſtret: & lib. 6 Ethic. cap. 7. vbi ſic ait: *Sapientem non ſolum ea ſcire, quæ ex principijs cognoſcuntur, ſed etiam circa principia dicere vera oportet. Quare ſapientia, & intellectus eſt & ſcientia, & (vt caput eſt) ſcientia rerum earum quæ ſummis afficiuntur honoribus.* Non potuit autem intelligere ſapientiam eſſe aggregatum ex intellectu & ſcientia aliqua, cum hæc ſigillatim diſtinxerit, vt virtutes diuerſas: intelligit ergo eſſe intellectum & ſcientiam ſecundum quandam eminentem perfectionem, vt ibi etiam expoſitores intelligunt: & diſputat Buridan. quæſt. 12. qui hanc ſententiam inſinuat in quæſt. vlt. eiuſdem libr. 6. Ethicorum.

Albertus.

Buridanus.

XXX. Nihilominus aliqui probabiliter exiſtimant limitandam eſſe hanc ſententiam, vt nimirum ſapiẽtia præferatur intellectui principiorum, vt verſatur circa principia aliarum ſcientiarum, non vero vt verſatur circa principia eiuſdem Metaphyſicæ. Quę limitatio videtur ſumi ex verbis quæ Diuus Thomas ſupra ſubiungit, dicens, ſapientiam eſſe principaliſſimam, continereque ſub ſe intellectum & ſcientiam, *Vt de concluſionibus* (ait) *ſcientiarum dijudicans, & de principiis earundem:* vbi notandum eſt illud relatiuum *earundem*, refert enim alias ſcientias à ſapientia diſtinctas: ergo ſolum comparatur ſapientia ad intellectum vt verſatur circa principia aliarum ſcientiarum, & quia de illis diiudicat, ideo nobilior eſſe dicitur. At vero ſecus videtur accidere in eadem ſapientia comparata ad intellectum vt verſatur circa principia ipſiuſmet ſapientiæ: nam ab illo vt à proximo fonte habet ſuam totam certitudinem. Item, ille habitus circa eaſdem res nobiliori modo verſatur, quia ille habitus non ſiſtit in primis principiis abſtractiſſimis, pertinentibus ad ens vt ſic, & ad alios terminos abſtractos, vt eſt illud, *Quodlibet eſt, vel non eſt*, & ſimilia, ſed etiam verſatur circa prima principia ſubſtantiæ vt ſic, & Dei, & intelligentiarum vt ſic: vnde ad illum proprie pertinet earum quidditates contemplari: nam quidditas rei per ſimplicem cognitionem intelligitur, vel ex ea immediatum principium conſtituitur, ſi à nobis

Metaphyſica ne habitu principiorũ certior?

D. Thom.

A per compoſitionem cognoſcatur: ad ſapientiam vero pertinebit, proprietates harum rerum ex quidditate demonſtrare. Et quidem non videtur poſſe negari, quin cognitio illorum principiorum quibus hæc ſcientia nititur, certior ſimpliciter ſit, quam ſit ipſa ſcientia, quandoquidem ab illa pendet vt à propria cauſa, alterius & ſuperioris rationis in modo aſſentiendi. Nec refert, quod Metaphyſica in ſua principia reflectatur vt ea demonſtret: ſemper enim neceſſe eſt, vt ſecundum propriam rationem ſuam per diſcurſum procedat, & prioribus principiis nitatur, quæ vt notiora & certiora ſumat: non enim dicendum eſt eundem habitum acquiſitum, per diſcurſum & ſine diſcurſu aſſentiri. Igitur abſolute & vniuerſim comparando principia Metaphyſicæ ad ipſam ſcientiam, certior eſt illorum cognitio. Et hoc ipſum confirmat experientia, nihil enim demonſtratur in Metaphyſica, quod ſub ea ratione tam certum ſit, ſicut hoc principium, *Quodlibet eſt, vel non eſt*, quatenus eſt per ſe notum.

B Cum ergo ſapientia præfertur omnibus aliis virtutibus intellectualibus, etiam intellectui principiorum, intelligi poteſt primo de ſapientia vt includit ſua principia, & comparatur ad alias ſcientias, vt ſua etiam principia, & concluſiones includunt: ita enim ſolere ſcientias conſiderari ſumitur ex Ariſtotele 3. Metaphyſic. capit. 2. tex. 5. vbi Fonſeca id aduertit. Dicitur autem Metaphyſica excedere alias ſcientias quoad certitudinem tam concluſionum, quam etiam principiorum, non ſolum comparando principia ad principia, & concluſiones ad concluſiones: ſic enim non eſſet propria comparatio ſcientiæ ad intellectum, ſed ſcientiæ ad ſcientiam, & intellectus ad intellectum; in quo ſenſu etiam vna ſcientia particularis dici poteſt certior quam intellectus principiorum, quia poteſt habere certiora principia. Igitur intelligi debet, etiam comparando concluſiones Metaphyſicæ ad principia propria aliarum ſcientiarum, dici Metaphyſicam excedere in certitudine, quia diſcurſus eius nititur principiis adeo notis & certis, vt poſſit generare aſſẽſum certiorem, quam ſit ſimplex aſſenſus aliquo- C rum principiorum in aliis materiis: & propter alias rationes ſupra factas. XXXI.

Sapientia omnibus aliis intellectualibus habitibus quomodo excellentior.

Ariſtoteles.

Fonſeca.

Vel ſecundo, & fortaſſe clarius, dici poteſt ſapientia præferri intellectui principiorum nobilitate, & excellentia ſimpliciter, non vero ſemper certitudine aut euidentia, præſertim reſpectu noſtri, ſeu prout in nobis eſt: non enim ſemper nobilitas habitus, ſeu ipſius dignitas, aut ſcientiæ, cum certitudine aut euidentia conuertitur: fides enim Chriſtiana ſimpliciter in ſubſtantia aut ſpecie ſua eſt nobilior, quam naturalis Metaphyſica, licet non ſit ita clara & euidens: & naturalis Philoſophia eſt nobilior, quam Mathematicæ, licet ſit minus certa, propter obiecti nobilitatem, quæ ad dignitatem ſimpliciter intellectualis virtutis magis confert, vt ſignificauit Diuus Thomas libr. 1. de anima capit. 1. & 1. part. quæſt. 1. artic. 5. ad 1. vbi adducit illud Ariſtotelis lib. 1. de partibus animal. capitul. 5. *Res ſuperiores tametſi leuiter attingere poſſumus, tamen ob eius cognoſcendi generis excellentiam amplius oblectamur, quam cum hæc nobis iuncta, omnia tenemus.* Et ſimilem fere ſententiam habet libr. 1. de cœlo, capitul. 12. Sapientia ergo ſiue Metaphyſica etſi non ſit certior in nobis, quam intellectus, ſaltem quoad ſua principia, eſt tamen ſimpliciter nobilior & altior; quia attingit XXXII.

Habitus in euidentior euidentiori poteſt eſſe nobilior, & incertior certiori.

Ariſtoteles.

tingit nobiliora entia, & ſupremas cauſas entium, A nempe Deum & intelligentias, quas intellectus principiorum ſecundum proprias rationes earum non attingit, ſed ſolum ſecundum communem rationem entis, & ſubſtantiæ: nam licet de Deo & intelligentiis multa ſint principia per ſe nota ſecundum ſe: tamen reſpectu noſtri nihil eſt per ſe notum: nam, ſi Deum eſſe non eſt nobis per ſe notum, vt infra oſtendemus, multo minus reliqua quæ de his rebus in Metaphyſica demonſtrantur. Atque ita fit, vt de his rebus nihil per intellectum principiorum immediate cognoſcamus, ſed ſolum per ſapientiam, & ideo ſapientia nobilior ſit; eſto, non ſit certior ſuis principiis, prout in nobis exiſtit: quia ad maiorem nobilitatem ſatis eſt, quod ſit de rebus ſimplicioribus & ſecundum ſe certioribus, cum ex certitudine & euidentia quæ per naturale lumen ingenii humani haberi poteſt. Vnde beatitudo naturalis hominis (quod hoc maxime confirmat) non in aliquo actu intellectus principiorum, ſed in actu & contemplatione ſapientiæ conſiſtit, dicente Ariſtotele 6. Ethicor. capit. 12. B quod ſicut ſanitas eſt quædam fœlicitas corporis, ita ſapientia eſt fœlicitas animæ: & ideo ibidem præfert illam prudentiæ: nam prudentia ad ſapientiam vt ad finem refertur: eſt namque (vt optime ait) ſapientiæ procuratrix prudentia: ita enim animum regit, vt eum pacatum reddat, & à perturbatione liberum quod ad contemplationem ſapientiæ maxime neceſſarium eſt: idemq; docet lib. 10. Ethic. cap. 7. & 8.

XXXIII. Atque ex his conſtat etiam reſolutio tertiæ dubitationis quoad priorem partem eius: dicendum eſt enim hanc doctrinam eſſe certiorem aliis ſcientis, non ſolum quoad principia, ſed etiam quoad concluſiones. Quod quidem ſi intelligatur proportionate, indubitatum eſt, vt dixit, ſcilicet quod principia huius ſcientiæ ſunt certiora principijs aliarum ſcientiarum, & concluſiones huius, concluſionibus aliarum: hoc enim poſterius ex priori ſequitur: nam illæ concluſiones certiores ſunt, quæ ſequuntur ex certioribus principijs eodem genere illationis. Quod autem principia ſint certiora, conſtat, quia ſunt abſtractiora & vniuerſaliora, & o- C mnium prima, vt infra videbimus: vnde deſeruire poſſunt ad demonſtrandum aliquo modo principia aliarum ſcientiarum, vt declaratum eſt. At vero ſi intelligatur illa comparatio abſolute, & ſine dicta proportione, id eſt, quod hæc ſcientia ſecundum ſe totam, etiam ſecundum concluſiones ſuas, ſuperet certitudine alias ſcientias, ſecundum totum quod in eis eſt, etiam quoad principia earum, ſic comparatio eſt minus certa, & nõ neceſſaria ad nobilitatem & perfectionem ſapientiæ. Nihilominus tamen probabilis eſt, ſi loquamur de principijs proprijs & particularibus aliarum ſcientiarum prout à nobis cognoſcuntur: vix enim vnum reperies, quod ex ſola terminorum cognitione tanta certitudine nobis innoteſcat, quanta poteſt ex principijs Metaphyſicæ manifeſtari.

Quomodo Metaphyſica aptior ad docendum ſit.

XXXIIII. Quartam ſapientiæ conditionem, quæ eſt eſſe aptiorem ad docendum, Ariſtoteles ita demõſtrat, quia *illa ſcientia aptior eſt ad docendum, quæ magis in cauſarum cognitione verſatur: ij enim docent qui cauſam cuiuſque rei afferunt.* Tacite autem ſubſumit hanc doctrinam maxime verſari in cauſarum cognitione: & ita concludit eſſe aptiſſimam ad docendum, ideoque ſapientiam eſſe. Hanc eandem conditionem declarauit Ariſtoteles fere toto capite primo huius prooemij ſeu primi libri. Vt enim concludat ad ſapientiam pertinere, rerum ſupremas cauſas inueſtigare, longe petito principio ait homines naturaliter appetere ſcientiam: nam hac maxime ratione ſenſus diligunt: & in cæteris quidem animalibus eſſe tantum cognitionem ſenſuum, & quædam eorum habere etiam memoriam, & innatam quandam prudentiam, vel potius naturalem inſtinctum & ſagacitatem, & aliqua etiam participare quendam diſciplinæ modum, nunquam tamen aſſequi perfectam experientiam; hominem autem per ſenſus cognoſcere ſingularia, quæ non ſolum memoria tenet, ſed etiam inter ſe confert, & ita paulatim acquirit experientiam, quæ ſolum circa ſingularia verſatur. Per experientiam vero vltra progreditur, & artem inquirit, qua iam vniuerſalia cognoſcat, eorumque rationes & cauſas inquirat, & ideo qui artem aſſecutus eſt, ſapientior cenſetur, quam ſolum expertus, quia non ſolum an res ſit, ſicut expertus: ſed etiam propter quid, & cauſam rei cognoſcit. Et ideo (inquit) in quacunque arte architectos nobiliores & ſapientiores putamus eos, qui non tantum actiui ſunt (quod ſuo modo commune eſt inanimatis) ſed etiam cauſas rerum, rationesque cognoſcunt. Et ſtatim ſubiungit proprietatem in qua nos verſamur, dicens, *Et prorſus ſignum ſapientis eſt poſſe docere*: quod præſtare poteſt qui cauſas rerum nouit, non vero qui ſolos effectus expertus eſt.

XXXV. Dubium. Circa hanc vero conditionem inprimis dubitari poteſt, cur hæc ſcientia aptior ad docendum exiſtimetur quam reliquæ: nam omnis ſcientia propria & à priori (inter has enim facienda eſt comparatio) demonſtrat rem per ſuas cauſas: ergo tam apta eſt ad docendum vnaquæque ſcientia in ſua materia, quam hæc in ſua. Neque ad hoc refert quod hæc ſcientia de nobilioribus rebus tractet: nam hoc conferet quidem vt ipſa ſit nobilior, non vero vt ad docendum ſit aptior: nam ad hoc magis confert proportio effectus ad cauſam, quam nobilitas vtriuſque: tam accommodate enim docetur effectus inferior per ſuam propriam cauſam, quam ſuperior per ſuam: hæc ergo conditio vel nulla eſt ſpecialis in Metaphyſica, vel non eſt diſtincta à nobilitate obiecti. Quod ſi alicui ſcientiæ hæc proprietas attribui poteſt certe potius Dialecticæ eſſet tribuenda: nam illa docet diſcere, & docet docere: ergo aptior illa eſt ad docendum quam omnis alia, Atque ita Plato hoc munus Dialecticæ accommodat in Dialogo de Ente, ſeu Sophiſta, & ideo ibidem, & 7. libr. de Repub. eam præfert omnibus ſcientiis.

XXXVI. Dubii ſolutio. Ad priorem difficultatem reſpondetur, licet aliæ ſcientiæ demonſtrent ſuas proprietates, vel effectus per proprias cauſas eis accommodatas, quia tamen illæ cauſæ non ſunt primæ, nec independentes, ſed ſuperioribus ſubordinatæ, ideo non ſunt ita aptæ ad docendum aliæ diſciplinæ, ac Metaphyſica, quæ primas rerum cauſas, & principia conſiderat. Itaque non ſolum excedit Metaphyſica in obiecti nobilitate, ſed etiam in cauſarum & principiorum independentia ac ſuperioritate. Ex qua fit, vt hæc ſcientia per ſe ſola & ſine alterius adminiculo plene

& ex-

& exacte doceat omnia quæ ſub obiectum illius cadunt: aliæ vero ſcientiæ in multis pendeant ab hac, vt exactam cauſarum cognitionem poſſint tradere, & ideo dicitur hæc ſcientia aptior ad docendum.

Ad confirmationem reſpondetur duo eſſe quæ ad docendum iuuant, ſcilicet methodum & modum docendi, & rerum ac cauſarum comprehenſionem. Quoad illud prius, ad Dialecticam pertinet docendi munus, & in eo ſenſu poteſt dici aptiſſima ad docendum, vel potius ad diſcendum, quoniam formã & methodum docendi tradit. Quãtum vero ad poſterius attinet, Metaphyſica eſt ad docendum aptiſſima, quoniam docet demonſtrandi media altiora, & efficaciora, & maxime à priori. Quia ergo hoc eſt potiſſimum & difficilimum in ſcientia: & quia ipſamet Dialectica quatenus ſcientia eſt, & per cauſas demonſtrat, in hoc pẽdet aliquo modo à Metaphyſica, ideo ſimpliciter hęc eſt ad docendum aptiſſima. Nec aliud ſenſit Plato, qui Dialecticæ nomine Metaphyſicam ſæpe intelligit.

XXXVII. *Quomodo Metaphyſica à priori demonſtret.* Secundo circa eandem conditionem, ſeu probationem eius, dubitari poteſt, quomodo hęc ſcientia per cauſas poſſit demonſtrare, cum habeat ſimpliciſſimum obiectum, quod proprias cauſas habere non poteſt. Ens enim in quantum ens, nec ſecundum ſe, nec ſecundum nobiliſſimum obiectum ſub eo communi contentum, proprias cauſas habere poteſt: ergo Metaphyſica non poteſt per cauſas demonſtrare, ſaltem in ſuprema ſui parte, neque in ea quæ vniuerſaliſſimas rationes entis conſiderat. Antecedens conſtat, quia Deus non habet cauſas, & cõſequenter neque ens vt ens, quod Deum comprehendit. Reſpondetur duplices eſſe cauſas, alias proprias, & quę re ipſa influunt in effectũ, & alias latius dictas, quæ ſunt potius cauſæ cognoſcendi rem à priori, quam exiſtendi, & proprie dicuntur rationes attributorum ſeu proprietatum quæ de ſubiecto demonſtrantur. Loquendo igitur de ſubiecto huius ſcientiæ ſecundum abſtractiſſimam rationem eius, abſtractiſſimam (inquam) vel ſecundum rationem noſtram, vt eſt ens in quantum ens: vel ſecundum rem ipſam, vt eſt ens primum ſeu ipſum eſſe per eſſentiam, ſic verum eſt non habere hanc ſcientiam proprias rei cauſas, per quas aliquid de ſuo obiecto demonſtret, habet tamen rationes & media ſecundum modum concipiendi noſtrum diſtincta ab extremis, quibus conficit demonſtrationes à priori: nam ad huiuſmodi demonſtrationes, cum modo humano conficiantur, ſufficit diſtinctio conceptuum cum aliquo fundamento in re, & quod proprietas per vnum conceptum cognita, ſit ratio alterius attributi demonſtrati: & hoc modo demonſtramus Deum eſſe ens perfectum, quia eſt ens ab intrinſeco neceſſarium, & vnam proprietatem entis, vel ſubſtantiæ eodem modo demonſtramus per aliam. Et hunc demonſtrationis modum comprehendit Ariſtoteles, cum dicit hanc ſcientiam docere rerum cauſas, id eſt, principia & radices ac rationes rerum; ſiue ſint propriæ cauſæ Phyſicæ, ſiue Metaphyſicæ rationes, quæ ſolent etiam formales cauſæ late appellari. Et hoc modo exponit Diuus Thomas 6. lib. Metaphyſ. tex. 1. quod ibi Ariſtoteles ait, nempe inquiri in hac ſcientia principia & cauſas entium in quantum ſunt entia. (D. Thom.) At vero quoad alias partes ſeu entia quæ Metaphyſica comprehendit ſub obiecto ſuo, vt ſunt entia creata, intelligentiæ, &c. ſic proprias habet cauſas reales ſeu in re ipſa vere influentes, per A quas poſſit demonſtrationes conficere, vt per ſe notum eſt.

Per quot cauſarum genera demonſtret Metaphyſica.

Occurrit autem ſtatim tertia interrogatio, an hæc ſcientia vt verſatur circa hæc entia, demonſtret per omnia cauſarum genera, an per aliqua tantum. Et inprimis certum eſt ſæpiſſime & maxime demonſtrare per cauſam finalem; vt ex ipſo vſu conſtat, & quia hæc eſt cauſarum prima & nobiliſſima, & quæ maxime conferre ſolet ad rerum naturas & proprietates, imo ad cæteras rei cauſas inueſtigandas. XXXVIII. *Per finalem demonſtrat.* Rurſus etiam eſt certum demonſtrare hanc ſcientiam per cauſam efficientem, nam conſiderat de primo ente, quod eſt cæterorum omnium potiſſima cauſa efficiens, à qua cætera omnia eſſentialiter pendent. *Per efficientem.* Et ſub ea cauſa conſiderat etiam de intelligentiis, quæ aliquam habent cauſalitatem in hæc inferiora, & denique de aliis rerum cauſis, quatenus ſub obiecto ſuo comprehendi poſ- B ſunt.

Dices, Cauſalitas cauſæ efficientis tota verſatur circa rerum exiſtentiam, ſcientia vero abſtrahit ab exiſtentia: non ergo poteſt per efficientem cauſam quidquam demonſtrare. XXXIX. *Obiectioni ſit ſatis.* Reſpondetur primo, licet actualis dependentia à cauſa efficiente quatenus in actu exercita (vt ſic dicam) non cadat per ſe ſub ſcientiam, quia non eſt ſimpliciter neceſſaria, ſed contingens & libera: habitudo tamen intrinſeca ad cauſam efficientem, præſertim primam, eſt neceſſaria, & conſideratur in ſcientia, multæque proprietates rerum ex illa colliguntur. Nam ex eo quod creatura habet eſſentialem dependentiam à cauſa efficiente, colligitur non eſſe ens per eſſentiam, ſed per participationem, & eſſe non eſſe de eſſentia eius, eſſeque ens finitum, & ſimilia. Deinde dicitur, eſto, ſcientia non conſideret exiſtentiam rei in actu exercito, conſiderare tamen illam in actu ſignato, id eſt, quid ſit ipſa exiſtentia, & quomodo vnicuique rei conueniat aut conuenire poſſit, atq; ad hoc maxime confert cauſæ efficientis conſideratio. Vnde etiam fit, vt de his rebus quæ aliquo modo ſunt en- C tia neceſſaria, ſcientia contempletur ipſam exiſtentiam actualem, & exercitam, quod maxime habet verum circa Deum, qui eſt ſimpliciter ens neceſſarium, & actu exiſtens, cuius exiſtendi neceſſitas non per efficientem cauſam, ſed per negationem efficiẽtis cauſæ conſideratur. De aliis vero rebus etiam inquiritur in ſcientia an æternæ ſint, & quomodo dimanent à ſua efficiente cauſa. Multa ergo in Metaphyſica per hanc cauſam demonſtrantur.

XL. *Per exemplarem.* Atque hinc etiam conſtat, poſſe hanc ſcientiam vti cauſa exemplari in demonſtrationibus ſuis, ſi tamen veritatem ac proprietatem ipſius exemplaris poſſit attingere in ſe ſe, quod tamen rarum eſt, & in exemplaribus diuinis, quæ ideas vocant, impoſſibile naturaliter, quia nõ poſſunt illa diuina exemplaria in ſe conſpici, niſi Deus in ſe ipſo videatur. Quacunque tamen ratione exemplaris cauſa cognoſcatur, optimum medium eſt demonſtrandi, & Metaphyſicæ maxime proprium, nam ex ſe abſtrahit à materia, & in rebus ſpiritualibus & intellectualibus proprius reperitur, & eſt quodammodo ratio aut forma per quam agens operatur, & ita eadem eſt de illa ratio, quæ de efficiente cauſa.

XLI. *Quomodo per materialem.* De cauſa tandem materiali Soncinas 4. Metaphyſic. quæſt. 15. abſolute negat Metaphyſicam demon-

monſtrare quicquam per hanc cauſam. Ratio eius A eſt, quia Metaphyſica abſtrahit ex parte obiecti à materia: ergo & principia Metaphyſicæ abſtrahunt à materia: ergo & demonſtrationes. Sed hæc ſententia limitatione indiget, nam cauſa materialis vt ſic, & in tota ſua latitudine ſumpta, latius patet quam materia ſenſibilis, aut intelligibilis ſeu quãtitatiua, à quibus abſtrahit Metaphyſicæ obiectum. Aſſumptum declaratur, nam in rebus ſpiritualibus vere datur cauſatio (vt ſic dicam) materialis: ſubſtantia enim ſpiritualis creata, vere eſt cauſa materialis ſuorum accidentium, & multi arbitrantur eſſentiam eſſe cauſam materialem exiſtentiæ, & naturam perſonalitatis, & terminum actionis quæ ad illum tendit. Quamquam ergo demus, Metaphyſicam non vti materia propriiſſime dicta in demonſtrationibus ſuis; negari tamen non poteſt, quin ſæpe vtatur cauſa materiali, vel ad affirmandum, vel ad negandum aliquid. Priori modo demonſtrat, verbi gratia, accidentia angelica eſſe immateralia, indiuiſibilia, & tota in toto, & tota in qualibet parte, quia ſunt in ſubiecto ſpirituali, &c. Poſteriori autem B modo demonſtrat, illa accidentia non creari, quia pendent à ſuo ſubiecto in fieri & conſeruari, & ſimiliter ex propria definitione cauſæ materialis demonſtrat, eſſentiam non poſſe comparari ad exiſtentiam vt ſubiectum. Denique cauſalitas potentiæ paſſiuæ vt ſic, materialis eſt, pertinet autem ad Metaphyſicum conſiderare potentiam paſſiuam, & per eam demonſtrare: ergo & per materialem cauſam. Addo vlterius ex ſupra dictis de obiecto huius doctrinæ, quod licet per ſe & ex primario inſtituto non tractet de materia phyſica, tractat tamen aliquo modo de illa, ſcilicet, quatenus neceſſarium eſt ad complendam ſui obiecti tractationem, & conſiderationem, & ad diſtinguendum actum à potentia, & formam completam ab incompleta, & vtramque à materia, ac denique ad collocandam materiam in eo gradu entis, in quo vere conſtituenda eſt: in hac vero tractatione multa poteſt ex ratione communi cauſæ materialis colligere ac demonſtrare, vt per ſe notum videtur, & ex ipſo vſu conſtabit. Non eſt ergo omnino aliena ab hac ſcientia demonſtratio per materialem cauſam, quamuis aliæ C frequentius occurrant, magiſq; propriæ huius doctrinæ eſſe videantur.

XLII. De quinta proprietate nihil occurrit addendum his quæ in priori concluſione, & in præcedente ſectione dicta ſunt. Oſtenſum eſt enim ſcientiã hanc eſſe maxime ſpeculatiuam, & verſari circa res propter ſe maxime expetendas ac cognoſcendas: vnde euidendiſſimum eſt hanc ſcientiam appetendam & quærendam eſſe propter ſe ipſam. Item dictum eſt naturalem fœlicitatem in aliquo actu huius ſcientiæ poſitam eſſe: at fœlicitas maxime expetitur propter ſe ipſam.

Metaphyſica aliarum ſcientiarum facile princeps.

XLIII. ATq; ex hac conditione facile intelligitur, ſextam etiam ſapiẽtiæ conditionem in Metaphyſicam perfectiſſime conuenire: vnde Ariſtoteles in hunc modum eam demonſtrat. Ea ſcientia maxime princeps eſt, miniſtrantique præponitur, quæ primas rerum cauſas conſiderat, præſertim finalem & vltimam, cuius gratia res fiunt: hoc autem eſt Metaphyſicæ munus: illa ergo eſt quæ dominatur reliquis diſciplinis: ergo hoc etiam titulo ipſa eſt ſapientia. At vero dicunt aliqui non hanc, ſed moralem ſcientiam, præſertim politicam, habere hunc principatum, & quaſi imperium in cæteras ſcientias, vt docte Fonſeca ad hunc Ariſtotelis locum annotauit. Fonſeca. Etenim præcipere ac dominari inter intellectuales virtutes practicis potius quam ſpeculatiuis tribuendum eſt, præcipere enim practicus actus eſt, & Philoſophia moralis, practica eſt, & in ea præcipua eſt politia, quæ in ordine ad commune Reipublicæ bonum cuncta præcipit: ergo. Et confirmatur, nam iuxta debitum rationis ordinem non boni mores ad ſcientiam, ſed ſcientia ad bonos mores referenda eſt: ſcientia ergo illa quæ bonos mores procurat, ei imperare debet quæ in ſola rerum ſpeculatione ſiſtit. Sed hæ rationes ſi quid probant, potius de prudentia, quam de morali Philoſophia procedunt, nam præcipere ad prudentiam pertinet, non ad Philoſophiam: intendere autem bonos mores nec Philoſophiæ, nec prudentiæ proprie conuenit, ſed voluntati, & virtutibus eius. Deinde probant quidem illæ rationes prudentiam eſſe perfectiorem in ratione virtutis moralis, & ſub ea ratione practice imperare, & conſequenter dare etiam gratis poſſumus in ordine ad bonos mores aliquo modo præire cæteris ſcientiis ſpeculatiuis moralem philoſophiam: non autem probant rationes illæ vel abſolute & ſimpliciter eſſe perfectiorem prudentiam Metaphyſica, vel in genere virtutis intellectualis philoſophiã moralẽ habere primatum.

XLIIII. Oportet ergo in ſcientiis duo diſtinguere, ſcilicet veritatis contemplationem ſeu iudicium & infallibilem vim ſeu rectitudinem attingendi illam, & bonum vſum talis ſcientiæ & actuum eius, quatenus liberi ſunt, & bene vel male, & propter honeſtũ finem, & cum debitis circumſtantiis poſſunt fieri, aut non fieri. Prior ratio eſt eſſentialis ſcientiæ, vt ſic, imo in vniuerſum omni virtuti intellectuali hoc per ſe primo conuenit, quamuis practica virtus vlterius ipſam veritatis cognitionem & iudicium ordinet ad opus: quod non pertinet ad maiorem perfectionem ſcientiæ vt ſic, ſed potius eſt indicium minoris perfectionis, vt hic Ariſtoteles docuit in procemio Metaphyſicæ, & fortaſſe inferius id attingemus, tractando de qualitatibus & habitibus mentis. Poſterior ratio, ſcilicet vſus ſcientiæ, quod nimirum ſit honeſtus, vel Reipublicæ vtilis, vel ad alios fines, eſt accidentalis ſcientiæ vt ſic, licet ſit maxime neceſſaria homini. Imperare igitur ſcientiæ vſum hoc poſteriori modo proxime ſpectat ad virtutes aliquas & ad prudentiam, & ad idem imperium magis conferunt ſcientiæ morales, quam Metaphyſica, & hoc proprie vocatur imperium practicum, quia reſpicit opus ſcientiæ, magis vt eſt opus voluntatis, quam intellectus: vſus enim eſt actiue in voluntate, quamuis interdum executio ſit in intellectu. At vero dirigere ſcientias ſub priori ratione ſcilicet, ad veri cognitionem, per ſe primo ac maxime pertinet ad Metaphyſicam, à qua quodammodo accipiunt principia, & terminorum cognitionem, & obiecta, ſeu quidditates ſuorum obiectorum, iuxta ea quæ in ſuperioribus declarata ſunt. Et ratione huius directionis & independentiæ dici poteſt Metaphyſica imperare aliis, imperio potius ſpeculatiuo, quam practico: ratione cuius ipſa ſimpliciter eminet in ratione ſcientiæ & ſapientiæ. Addo denique, ſi Metaphyſica conſideretur quatenus in perfectiſſimo actu eius naturalis beatitudo hominis conſiſtit, ſic ad illam vt ad finem ordi-

ordinari non ſolum alias ſcientias, ſed etiam morales virtutes & prudentiam, nam hæc omnia ad fœlicitatem hominis ordinantur, & actiones omnes ad hunc finem optime referuntur, vt ſcilicet hominem diſponant, aptumque reddant ad diuinam cõtemplationem, quæ formaliter ſeu elicitiue ad hanc ſcientiam pertinet, licet habere debeat coniunctum amorem, qui ex tali contemplatione ſolet naſci. Atque hac etiam ratione concludit Ariſtoteles ſcientiam hanc omnibus imperare, quia contemplatur ſummum bonum & vltimum finem ſimpliciter: ſicut enim in artibus quæ ad aliquem finem ſubordinantur, illa architectonica eſt, aliiſque imperat, quæ ſupremum finem in illo ordine conſiderat: ita Metaphyſica, quæ abſolute contemplatur vltimum finem ſcientiarum, artiumque omnium, totiuſq; humanæ vitæ, dicitur imperare omnibus, eſſeque omnium princeps; non quia proprie & practice imperet, ſed quaſi virtute & eminẽter. Non enim procedit Metaphyſica, practice oſtendendo quomodo ille finis obtinendus ſit, aut alia in eum dirigenda, & ideo non proprie & formaliter imperat: oſtendit tamen finem, in quem omnia dirigenda, eumq; finem vltimum rerum omniũ eſſe oſtendit: & ideo ex parte rei cognitæ, virtute & eminenter, quantum eſt ex ſe, omnibus imperat, omniaq; in eum finem ac ſummum bonum dirigit.

Expeditur dubium de ſubalternatione aliarum ſcientiarum ad Metaphyſicam.

XLV. *Aliquorum opinio.* Hic vero dubium occurrit circa conditionem hanc, an hoc imperium, vel directio Metaphyſicæ in alias ſcientias, tale ſit, vt dicendæ ſint omnes ſcientiæ ratione illius ſubalternari Metaphyſicæ. Non enim defuere, qui ita de hoc imperio Metaphyſicæ exiſtimauerint, vt ratione illius omnes ſcientias ſubalternatas, ſolam vero Metaphyſicam ſimpliciter, aut tantum ſubalternantem eſſe dixerint. Quam ſententiam aliqui tribuunt Ariſtoteli, 1. Phyſicor. cap. 2. & lib. 1. Poſteriorum capit. 7. & Platoni, lib. 7. de Repub. vbi de Metaphyſica nomine Dialecticæ diſputat. Eamque inſinuat D. Thom. opuſculo de natura generis, cap. 14. Alii vero ſimpliciter negant hanc ſubalternationom: & hæc eſt communis & recepta ſententia, vt videre licet in Iauello, 1. Metaphyſic. quæſt. 2. Soncinate, lib. 4. quæſt. 9. Soto, 1. Phyſic. quæſt. 11. Alii denique diſtinctione vtuntur, & ſub vna ratione ſeu vſu vocis, *ſubalternationis*, docent poſſe Metaphyſicam dici ſubalternãtem, ſaltem aliquo modo, ſimpliciter vero negant. Lege Fonſecam, lib. 4. cap. 1. quæſt. 1.

Ariſtot. Plato. D. Thom. Aliorum placitum. Iauell. Soncin. Soto. Fonſeca.

XLVI. *Quæ ſit ſubalternata ſcientia.* Ne vero in nominum ambiguitate verſemur, ſupponamus, proprie ſcientiam illam dici ſubalternatam alteri, quæ eſſentialiter ſeu neceſſario ex natura rei ab illa pendet in eſſe ſcientiæ, ita vt eſſe ſcientia non poſſit, niſi ſcientiæ ſubalternanti coniungatur, & ab illa ſumat euidentiam principiorum. Ratio autem huius eſt, quia ſcientia ſubalternata non habet principia per ſe nota & immediata, ſed concluſiones demonſtrabiles in ſuperiori ſcientia, & ideo ſicut omnis ſcientia ab habitu principiorum eſſentialiter pendet: ita ſubalternata à ſubalternante proprie dicta: quia vtraque ſumit à ſuperiori virtute euidentiam principiorum. Dices; Vnde conſtat ſubalternatam ſcientiam non poſſe habere principia per ſe nota, ſed concluſiones alibi demonſtrabiles, illi eſſe principia? Reſpondetur, hoc non poſſe niſi ad ſignificationem vocis pertinere: nam in re conſtat eſſe aliquas ſcientias quæ huiuſmodi vtuntur principiis, vt Medicina, Muſica, &c. has ergo dicimus ſubalternatarum nomine ſignificari. Nam illæ quæ principia habent immediata, proxime ac per ſe ſubordinantur habitui principiorum, & ideo nõ eſt cur reſpectu alterius ſcientiæ ſubordinationem habere dicantur, cum ab illa per ſe non pendeant: hæc ergo depẽdentia vnius ſcientiæ ab alia, nomine ſubalternationis ſignificatur.

Ex quo fit, vt ſubalternatio vera non ſit, niſi inter ſcientias diuerſas: nam etſi in eadem ſcientia ſit dependentia vnius cõcluſionis ab altera vſq; ad principia prima, non tamen ideo ſcientia dici poteſt, vel in totum, vel in partem ſubalternata, cum abſolute tota ſcientia non alteri ſcientiæ priori, ſed immediate habitui principiorum ſubordinetur, ſed ad ſummum dici poteſt vna cõcluſio ſubordinata, vel ſubalternata demonſtrationi alterius. Oportet ergo vt ſcientiæ diſtinctæ ſint, & quod inter ſe habeant prædictam dependentiam, & ſubordinationem. Contingit vero interdum ſcientiam aliquam non in omnibus ſuis principiis, neque in omnium concluſionum demonſtrationibus, ſed in quibuſdam habere dictam dependentiam à ſcientia ſuperiori: & tunc dicitur illi ſubalternata, non in totum, ſed ex parte, ſeu partiali ſubordinatione, non totali: quo modo Geometria dicitur ſubalternari naturali Philoſophiæ, quia, licet vtatur multis principiis indemonſtrabilibus, aliqua tamen habet quæ in Philoſophia demonſtrantur, vt illud, *A quolibet puncto in quodlibet punctum lineam duci*: quod in Phyſica demonſtratur, quia nulla indiuiſibilia ſunt immediata, eo quod ex indiuiſibilibus componi non poſſit continua quantitas. XLVII. *Quæ conditiones ad ſubalternatione requiſitæ.*

Oriri autem ſolet hæc dependentia vnius ſcientiæ ab alia ex ſubordinatione obiectorum: nam, ſicut eſſe ſcientiæ conſiſtit in ordine ad obiectum, ita & principia ſunt proportionata illi. Quapropter ſi obiecta duarum ſcientiarum non ſunt inter ſe ſubordinata, vtpote ſi ſint genera vel ſpecies omnino condiuiſę, inter illas ſcientias non poteſt eſſe ſubalternatio. Oportet ergo vt hæc ſubalternatio in obiectis fundetur, nimirum in eo, quod obiectum vnius eſt idem cum obiecto alterius, adiuncta aliqua differentia accidentali, quæ in eſſe entis ſit per accidens, in eſſe autem ſcibilis ſit aliquo modo per ſe, & conſtituat ſpeciale obiectum ſcibile. Quando enim duo obiecta ſcientiæ per ſe ſubordinantur, etiam in eſſe rei, ſcilicet vt genus & ſpecies: vel vt ſuperius & inferius eſſentialiter, ſcientiæ de illis obiectis non poſſunt eſſe ſubalternatæ, ſaltem totaliter, quia, vel pertinẽt ad eandem ſcientiam, ſi in eadem omnino ſint abſtractione, vel certe, ſi ſcientiæ diuerſæ ſint, erit vtraque ſubalternans, quia vtraque habere poteſt propria principia ſumpta ex propria differentia obiecti quod conſiderat, vel ex prima paſſione, & per illa poterit demonſtrare reliquas concluſiones, quæ de poſterioribus paſſionibus conficiuntur. Nã ſcientia de homine non conſiderat quæ conueniunt hominni vt animal eſt, ſed tantum vt rationalis eſt, & in illis non ſubalternatur ſcientiæ de animali, quia eſſe rationale immediate conuenit homini, & ex hoc principio oriuntur alię paſſiones hominis vt homo eſt. Quod ſi aliqua eſt quæ pendeat ex gradu ſenſitiuo vt ſic, aliquo modo, aut ex ſpeciali cõiunctione ſenſibilis cum rationali, quantum ad id ſubalternabitur partialiter ſcientia de homine ſcientiæ de animali, non tamen omnino & totaliter. XLVIII. *Vnde enaſcatur ſcientiæ vnius ad alteram ſubalternatio.*

XLIX. Ad ſubalternationem ergo abſolutam & totalem A neceſſe eſt vt ſubiectum ſubalternatæ ſcientiæ addat accidentalem differentiã ſubiecto ſcientiæ ſubalternantis, vt linea viſualis addit lineæ, numerus ſonorus numero, humanum corpus ſanabile humano corpori: nam ex hac coniunctione prouenit, tum vt ſcientia quæ ſpecialiter conſiderat proprietates ex illo coniũcto vt ſic, manantes, ſit diuerſa à ſcientia quæ abſtrahit ab illa compoſitione, & ſubiectum ſecundum ſe conſiderat: tum etiam, vt principia talis ſcientiæ ſint concluſiones ſuperioris ſcientiæ, quia nimirum proprietates talis compoſiti oriuntur ex ipſis componentibus, & ex proprietatibus quas ſecundum ſe habent, & in ſuperiori ſcientia demonſtrant. De quibus omnibus in lib. 1. Poſterior. cap. 11. latius diſſeritur: hic verò ſolum inſinuata, & quaſi delibata ſunt, vt breuiter explicemus, quomodo Metaphyſica ſit affecta ad alias ſciẽtias, et quoad hanc proprietatem.

L. Ex dictis igitur non obſcure colligitur nullam proprietatem ſcientiæ propriè ſubalternantis conuenire Metaphyſicæ reſpectu aliarum ſcientiarum. Primum enim non pendent omnino aliæ ſcientiæ B in eſſe ſcientiæ à Metaphyſica, quia non pendent in omni euidentia & certitudine ſuorum principiorum. Habent enim ſua principia immediata, & indemonſtrabilia oſtenſiuè & directè: quod ſatis eſt vt poſſint habere euidentiam eorum immediatè ab habitu principiorum, quæ ſufficit ad generandam ſcientiam. Etenim, licet Metaphyſica demonſtrare poſſit aliquo modo illa principia; illa tamen demonſtratio non eſt ſimpliciter neceſſaria ad iudicium euidens talium principiorum, cum ex terminis poſſint euidenter cognoſci, & illa demonſtratio non ſit propriè à priori, ſed per deductionem ad impoſſibile, vel ad ſummum per aliquam extrinſecam cauſam. Metaphyſica ergo non eſt ſimpliciter neceſſaria ad euidẽtiam horum principiorum: ergo neq; vt habitus ex eis genitus ſit vera ſcientia: ergo talis habitus non eſt ſcientia ſubalternata Metaphyſicę. Rurſus obiecta inferiorũ ſciẽtiarũ non ſunt per accidens ſubordinata enti, aut ſubſtantiæ, ſed per ſe & eſſentialiter, vt patet in ente naturali, quod eſt obiectum Philoſophiæ; & de quantitate quæ eſt obiectum Mathematicæ. Et ratio eſt, quia C ſub ente nihil continetur per accidens, ſed per ſe: ꝙ ſi ſit aliqua ſcientia quæ agit de aliquo ente rationis, illa nullo modo ſubordinatur Metaphyſicæ quatenus agit de ente reali, quia ens rationis vt ſic, non cõtinetur ſub ente reali, ſed eſt primò diuerſum: quatenus verò Metaphyſica agit de ente rationis, ſic quodlibet ens rationis, non per accidens, ſed per ſe continetur ſub ente rationis vt ſic, quod Metaphyſicus conſiderat: nõ ergo intercedit propria & totalis ſubalternatio. Quod ipſe etiam vſus docet, aliàs eſſet Metaphyſica ante omnes ſcientias acquirẽda, quoniam ſine illa nulla ſcientia eſſe poſſet: oppoſitum autem habet vſus propter cauſas ſupra tactas, & nihilominùs verę demonſtrationes fiunt ex principiis per ſe notis ſine Metaphyſica, & pręſertim in Mathematicis: non intercedit ergo vera ſubalternatio. Quod autem in vna vel altera concluſione intercedat interdum, id nõ repugnat, vt ex principiis poſitis facilè intelligi poteſt.

Scientiæ ſubalternantis proprietates nullæ inſunt Metaphyſicæ.

LI. Quod ſi extenſo vocabulo quis velit ſubalternationẽ vocare illã excellentiã, & quaſi imperiũ quod Metaphyſica habet in alias ſcientias, quatenus earũ principia põt aliquo modo ſtabilire, & confirmare; A & quatenus magnam lucẽ omnibus affert, vel quatenus attingit vltimũ finem, vel fœlicitatem hominis, nõ eſt cum eo contendendum, cum de nomine diſceptatio ſit, præſertim cum graues authores interdum eo genere locutionis vtantur, vt videre licet in Simplicio lib. 1. Phyſi. tex. 8. & Themiſt. in Paraph. ad 1. lib. Poſter. cap. 2. Ariſtoteles verò nũquã eſt vſus illo loquendi modo, neq; illam proprietatem ad rationem ſapientiæ requiſiuit, ſed ſolum vt aliis ſcientiis quodãmodo dominetur, quod longè diuerſum eſt, vt ex dictis conſtat.

Simplicius.

LII. Hactenus ergo ſatis probata eſt ſecunda aſſertio, Metaphyſicam ſcilicet eſſe veram ſapientiam. Interrogabit verò aliquis quo modo prior & poſterior aſſertio cohæreant: nam Ariſtoteles in Ethicis ſcientiam & ſapientiam ponit ſpecies condiſtinctas ſub genere virtutis intellectualis: nos verò doctrinam hanc ſimul facimus & ſcientiam & ſapientiam. Hoc autem facili negotio expeditur, ſi dicamus cum D. Thom. 1. 2. quæſt. 57. art. 2. ad primum. Sapientiam condiſtingui à ſcientia, non quia ſcientia non ſit; ſed quia in latitudine ſcientiæ habeat ſpecialem B gradum & dignitatem. Vnde fit ſcientiam dupliciter ſumi; vno modo genericè vt dicit habitum per demonſtrationem acquiſitum, vt in primo Poſter. capit. 2. definitur, vbi hac ratione nulla mentio fit ſapientiæ in particulari, quia ſolum agitur de ſcientia ſub illa generali ratione ſub qua ſapientiam complectitur, & ſic procedit prior aſſertio à nobis poſita. Alio modo accipitur ſcientia magis ſtrictè, ꝓut dicit habitũ qui ſolum verſatur circa concluſiones demõſtrabiles, & non circa ipſa principia, id eſt, pro habitu qui ſolum ſcientia eſt, & nullo modo intellectus, ad eum vtiq; ſenſum quo Ariſtoteles dixit ſapientiam eſſe intellectum & ſcientiam: & in hoc ſenſu ſcientia diſtinguitur à ſapientia; & ſic dicimus Metaphyſicam non eſſe ſcientiam huiuſmodi, ſed ſapientiam.

Interrogationi reſpondetur.

D. Thomas.

SECTIO VI.

Vtrum inter omnes ſcientias Metaphyſica maxime ab homine appetatur appetitu naturali.

I. C HAnc quæſtionem præcipuè propono propter Ariſtotelem in procœmio Metaphyſicæ, vt occaſione illius nonnulla declaremus; quæ ex illo procœmio declaranda ſuperſunt, ne aut ea omnino prætereamus, aut neceſſarium nobis ſit ad ea iterum redire. Conferet etiam huius dubitationis expoſitio ad dignitatem huius doctrinæ amplius cõmẽdandam, ex eo quod naturæ hominis vt rationalis eſt, maximè eſt cõformis, vel potius ſumma naturalis eius perfectio,

Ratio proponẽdi quæſtionem.

II. Ariſtoteles ergo lib. 1. Metaphyſicæ capit. 1. & 2. videtur directè intendere partem affirmãtem huius dubij, nimirum naturalem hominis appetitum maximè ad Metaphyſicam attrahi. Quod vt perſuadeat, præmittit axioma illud, *Omnis homo naturaliter ſcire deſiderat.*

Ariſtoteles.

Quis ſit ſenſus illius pronunciati, Omnis homo naturaliter ſcire deſiderat.

III. CIrca quod inprimis ſenſum Ariſtotelis exponere oportet, deinde propoſitionis veritatem. Tres ergo termini in illa propoſitione declarandi

 ſunt:

ſunt: prior eſt appetere vel deſiderare. Circa quem ſupponenda eſt primò vulgaris diſtinctio duplicis appetitus, innati, & elicitiui. Prior impropriè ac metaphoricè dictus eſt appetitus: propriè verò nihil aliud eſt quam naturalis propenſio, quam vnaquæque res habet in aliquod bonum, quæ inclinatio in potentiis paſſiuis nihil aliud eſt quam naturalis capacitas, & proportio cum ſua perfectione: in actiuis verò eſt ipſa naturalis facultas agendi. Itaque in his omnibus appetitus non addit aliquid vltra ipſam rei naturam, vel proximam facultatem, ratione cuius conuenit rei talis appetitus. Neque in hoc appetitu diſtingui poteſt actus primus & ſecundus, quia hoc modo appetere non eſt agere aliquid, ſed ſolum habere innatam talem propenſionem, qualem habet grauitas ad centrum, etiam ſi nihil agat. Appetitus elicitiuus eſt propriè appetitus, quia fertur in bonum vt bonum, illudque per proprium actum poteſt appetere. Vnde duo ſunt in hoc appetitu (loquimur in creaturis) vnum eſt facultas appetendi, aliud appetitio ipſa. Primum retinuit iam nomen appetitus, qui in ſenſitiuum & rationalem diuiditur: & hic appetitus vt ſic, etiam eſt innatus, ſi generatim de innato loquamur, quia cum ipſa natura datus eſt, & habet naturalem propenſionem ad ſuum obiectum, & ad ſuum actum. Quia verò ita eſt innatus vt ſit etiam elicitiuus actualis appetitionis qua tendit in bonum formaliter, & quatenus bonum eſt, atq; ita ſit propriiſſime appetitus, ideò condiſtnguitur ab appetitu purè innato & metaphorico: ſic enim prior diuiſio accipienda eſt. Secundum, id eſt, actus appetendi, qui propriè dicitur appetitio, vel appetitus elicitus, nihil aliud eſt quam actus elicitus ab appetitu eliciẽte, quo amat, vel deſiderat bonum: & hic appetitus nũquam eſt innatus, ſaltem in nobis, de quibus in præſenti agimus: interdum verò eſt naturalis, vt inferius ex profeſſo magis declarabo.

Quis ſit appetitus innatus

Quis elicitiuus.

IIII. Alter igitur terminus exponendus, erat *naturaliter*: appetitus enim naturalis multipliciter dicitur, interdum enim naturale dicitur quod ab ipſa natura datum eſt, neque eſt effectum per propriam ipſius hominis, verbi gratia, actionem, ſeu effectionem. Et hoc modo omnis appetitus innatus, naturalis eſt, & ipſe etiam appetitus elicitiuus: non tamen appetitus ſeu actus elicitus, vt ex data terminorum expoſitione ſatis conſtat. Aliquando verò dicitur naturale quod neceſſario fit ex intrinſeca propenſione naturæ, etiam ſi abſolutè & in ſe non ſit à natura datum, ſed ab appetente factum: & hoc modo eſt homini naturalis appetitus qui eſt fames, aut ſitis, quãdo deficit cibus, aut potus: qua ratione appetitus elicitus, naturalis eſſe poteſt, & in appetitu ſenſitiuo ex ſe ſemper talis eſt: in voluntate verò licet interdum talis appetitus ſit naturalis, non tamen ſemper, quia libera eſt. Omitto, interdum ſumi naturale vt à ſupernaturali diſtinguitur, quo ſenſu apud naturales Philoſophos, ſeu procedendo ex ſolo lumine naturæ, vt nunc loquimur, omnis appetitus naturalis eſt, nam ſupernaturalis appetendi modus, qui per gratiam fit, non poteſt naturali ratione inueſtigari. Aliquando etiam ſumitur naturale vt violento opponitur, vt eſt frequens in Philoſophia. Atque his etiam duobus modis appetitus elicitus etiam ſi liber ſit, naturalis tamen eſſe poteſt, vt per ſe conſtat. Imò interdum dicitur naturalis appetitus elicitus, hoc ipſo quod eſt naturæ conſentaneus, & opponitur ei quod eſt præternaturale tanquam naturæ diſſonum, etiã ſi violentum non ſit: quo modo appetitus virtutis, naturalis eſt, vitij autem minimè. Quo tãdem fit vt multò magis naturalis dicatur appetitus ille ad quem ipſa naturæ propẽſio neceſſitatem infert: & ideò appetitus neceſſarius, tametſi elicitus, naturalis meritò vocari poteſt.

Quot modis dicatur naturale.

V. Duplex autem neceſſitas huius appetitus diſtingui ſolet, ſcilicet, quoad exercitium, & quoad ſpecificationem. Prior eſt quando appetitus vitalis ex neceſſitate elicit ſeu exercet actum appetendi: quę neceſſitas in appetitu ſenſitiuo facile reperitur: in rationali verò non inuenitur in hac vita, ſed ſolum in beata & ſupernaturali, quę ad noſtram conſiderationem non ſpectat. Poſterior in hoc conſiſtit quod licet voluntas non exerceat actum appetendi ex neceſſitate, tamen ſi exercet, neceſſario appetit, & non refugit tale obiectum, & talis actus vocatur neceſſarius quoad ſpeciem, non quoad exercitium: & ſecundum eam neceſſitatem dicitur naturalis, & recedit ab actu omni ex parte libero, quoad exercitium ſc. & ſpecificationem: quo modo voluntas appetit bonum in communi. Ex his ergo ſatis clara manet illius vocis ambiguitas.

VI. Tertia vox eſt *ſcientia*, ſeu *ſcire*, quæ ab Ariſtotele indefinite ſumitũ: & poteſt generatim ſumi pro quacunq; cognitione ſeu intelligentia veritatis, ſed pręſertim pro illa quæ perfecta eſt, & propriam rationem ſcientiæ habet, prout ſcire dicitur eſſe, rem per cauſam cognoſcere cum euidentia, & cirtitudine. Et de ſcientia etiam hoc modo ſumpta loqui poſſumus, vel indefinitè, vel abſtractè, vel diſtributiuè de omnibus ſcientiis, vel ſingulariter de aliqua, qui modi loquendi de ſcientia non parum inter ſe diſcrepant.

Sciẽtia quot modis dicatur.

VII. Incipiendo ergo ab hoc vltimo termino, certum eſt Ariſtotelem in illo generali dogmate non loqui de aliqua ſingulari ſcientia, vt patet, tum ex verbis eius, tum ex probatione, quæ generalis eſt, tum denique ex intentione: aſſumit .n. hoc generale principium, vt inde ad hanc ſcientiam in particulari deſcẽdat. Atque hęc ratio vlterius concludit, quod, licet Ariſtotelis verba indefinita ſint, tamen cum ſint doctrinalia, æquiualent vniuerſalibus: ita vt ſenſus ſit omnes homines naturaliter appetere quamcunque ſcientiam: tum quia non ex peculiari ratione alicuius ſcientię vt talis eſt, oritur hic appetitus, ſed ex ratione ſcientiæ vt ſic, tum etiam quia alias non ſatis efficaciter procederetur in eo diſcurſu ab indefinito ſermone ad ſingularem. Hęc eſt ergo mens Ariſtotelis: eãque ſententiam in eo ſenſu veram eſſe patebit facilè ex dicendis.

Omnes ſciẽtias appetit homo.

VIII. Rurſus exiſtimant multi expoſitores hic, præſertim Scotus & ſequaces, Ariſtotelem loqui de appetitu innato: nec D.Thom. ab ea ſententia abhorret, vnde illam ſequuntur Iauellus & Flandria. Neque eſt dubium quin eo ſenſu veriſſima ſit propoſitio, quam variis rationibus D.Thomas confirmat. Summa earum eſt, quia eſt, quia omnis res naturaliter appetit ſuam perfectionem, operationem, & fœlicitatem: ſed omnibus his modis comparatur ſcientia ad hominem: eſt enim magna perfectio eius, & operatio ipſius, & in ea eius fœlicitas cõſiſtit. In qua ratione duo priora membrã communia ſunt omnibus ſcientiis, tertium verò eſt huius proprium, vt dicemus. Vnde etiam exiſtimo Ariſtotelẽ nõ excluſiſſe hũc ſenſum, ſed ſuppoſuiſſe potius. Quod aũt in illo ſolo locutus fuerit, nec neceſſarium videtur, nec verum.

Appetitud. innato. Scotus. Iauell. Ariſtoteles.

rum. Quod ex proprietate verborum eius colligi A poteſt, nam ex ſenſuum dilectione & amore colligit ſcientiæ appetitum: loquitur autem apertè de amore ſenſuum per actum elicitum: id enim propriè amor ſignificat, & inferiùs ſimiliter ait, quod ſenſum viſus cæteris anteponimus, nimirum in elicito amore. Et quamquam dici poſſet verum eſſe Ariſtotelem in ea ratione loqui de actu elicito, & ex illo colligere appetitum naturalem, certè ea collectio bona non eſſet, niſi ſupponeret illum elicitum amorem eſſe etiam aliquo modo naturalem: quia nõ ex quolibet appetitu elicito colligi poteſt appetitus naturalis, nam interdum appetimus actu voluntatis quæ ipſi naturę repugnant, vt mortem, verbi gratia, ergo ſi ex appetitu elicito colligit Ariſtoteles naturalem, ſupponit ipſum elicitum eſſe etiam naturalẽ: quod ſi amor elicitus ſenſuum eſt naturalis, multò magis amor ſcientiæ.

IX. Appetitu et elicito.

Dicendum ergo eſt hominem appetitu etiam elicito ſcientiam amare. Hoc probant rationes inſinuatę ex D. Thoma: illę enim ęquè procedũt de appetitu elicito, & de pondere naturæ: quia etiam homo hoc appetitu appetit naturaliter ſuã pfectionẽ, B operationem, & fœlicitatẽ: ſed ſcientia eſt pfectiſſima hominis operatio, & vel eſt fœlicitas ipſa, vel ad fœlicitatem, & commodum huius vitę maximè neceſſaria. Nam ſi ſit contemplatiua ſciẽtia, in pfectiſſima eius operatione fœlicitas cõſiſtit, vt dicitur lib. 10. Ethic. cap. 6. aliæ verò ſcientiæ ſpeculatiuę illi ſuperiori deſeruiunt, & in omnibus eſt magna quædam iucunditas: nam contẽplari optimũ eſt 12. Metaphyſicorum, text. trigeſimonono. Practicæ verò ſcientiæ ad commoda etiam huius vitæ neceſſariæ ſunt, vel valde vtiles.

Exponitur doctrina Ariſtotelis de viſus, aliorumq; ſenſuum dilectione.

X.

Præterea diſcurſus Ariſtotelis ex dilectione ſenſuum, & præſertim viſus, deſumptus, optimus eſt ad idem confirmandum. Duo autem ſumit Ariſtoteles in eo diſcurſu: primum eſt quod in dilectione ſenſuum viſum anteponimus: ſecundum eſt, cauſam huius eſſe quia ad ſcientiam maximè deſeruit. Ex quibus infert tertium, ſcilicet amorem ſcientiæ C eſſe maiorem, magiſque naturalem, quam ipſius viſus, aliorumque ſenſuum. Quæ conſecutio videtur per ſe euidens, & fundata in eo principio, propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Prima autem propoſitio aſſumpta, inprimis intelligenda eſt cum præciſione, vt rectè fiat comparatio: tactus enim inueniri poteſt ſine viſu, non verò è contrario, quia tactus eſt omnium ſenſuum primus, aliorumque fundamentum. Vnde deſtructo tactu non poteſt naturaliter viſus manere: quia nec vita ſine tactu conſeruatur, 3. de anim. capit. 12. & libro 13. de ſenſu, & ſenſibus, cap. 1. Quatenus ergo viſus quodammodo includit tactum, appetibilior erit viſus quam ſolus tactus: & in contrario ſenſu quatenus amiſſio tactus includit amiſſionem viſus, & non è conuerſo, præfertur tactus viſui, quia potius eliget homo conſeruationem tactus quam viſus, ſi ad amiſſionem tactus viſus neceſſariò amittendus eſt. Hæc verò comparatio ſic intellecta nullius momenti eſt, quia non comparantur ſinguli ſenſus inter ſe, ſed duo ad vnum qui in eis includitur: eſt ergo comparatio præcisè facienda in eo quod ſinguli per ſe conferunt.

XI.

Deinde eſt obſeruandum Ariſtotelem hîc duplicem amorem ſenſuum indicare. Vnus eſt ob vtilitatem: alter verò propter cognitionem. Prior eſt per ſe notiſſimus: & ſub vtilitatę comprehendi poteſt omnis commoditas corporis, pertinens vel ad conſeruationem eius, vel ad delectationem, vel ad alias operationes humanæ vitæ. Poſterior amor eſt maximè proprius hominis, & in ordine ad hunc amorem præcipuè comparatur hîc viſus cum aliis ſenſibus, eiſque præfertur. Quod experimento probat Ariſtoteles, quia nihil (inquit) actu ipſum viſum aliis anteponimus. Rationem autem à priori, & quæ ad rem præſentem maximè ſpectat, reddit in altera propoſitione. Circa quam eſt tertiò notandum duos eſſe modos acquirendi ſcientiam, ſcilicet diſciplinam, & inuentionem. Ad priorem modum vtiliſſimus eſt auditus, vt per ſe conſtat, quia voces ſunt ſigna conceptuum, ſolus autem auditus voces percipit, & quamuis ipſe non percipiat earum ſignificationem, ſed mens, ſatis eſt quod ſit organum proprium, quo mediante tale ſignum ad mentem peruenit. Hic tamen exceſſus, & eſt per accidens, & minimus. Per accidens quidem, quia modus acquirendi ſcientiam per diſciplinam, eſt quaſi per accidens, nam & ſupponit alium, loquendo ſecundum naturas rerum, & ſolum eſt ad ſupplendam imperfectionem, vel negligentiam hominum in vacando ſcientiis inueniendis. Minimum autem exceſſum appello, quia etiam viſus plurimum deſeruit ad diſciplinam: nam etiam ſcripturæ ſunt ſigna conceptuum, & illæ percipiuntur viſu: vnde multò plura videntur addiſci lectione, quæ viſu fit, quam auditione. Eſt tamen diſcrimen quod tota ferè vtilitas ſcripturæ poteſt etiam auditu percipi, non tamen è conuerſo: ea enim energia, vis, ac claritas, quæ eſt in voce ad exprimendos proprios conceptus, non poteſt ſcriptura ſola aut viſu ſuppleri: vnde legimus nonnullos carentes viſu, fuiſſe doctiſſimos, partim auditis ſolis ſcriptis aliorum, partim etiam explicationibus ſeu doctrinis viua voce ſibi propoſitis: quod verò aliquis omnino ſurdus euaſerit doctiſſimus, me legiſſe non memini, & vix id fieri poſſe exiſtimo. Non igitur comparantur hîc ab Ariſtotele hi ſenſus quoad hoc munus, ſed quoad modum acquirendi ſcientiam per inuentionem. In quo dubium non eſt quin viſus, & tactus, tam auditum, quam alios ſenſus ſuperent, quod adeò notum eſt, vt non egeat probatione: ſolum de comparatione viſus & tactus inter ſe, breuiter dicendum ſupereſt.

Viſus & auditus inter ſe comparãtur.

Lege Ariſto. de ſenſu & ſenſibili.

XII. Comparatio viſus cũ tactu.

Eſt igitur aduertendum quartò, aliud eſſe loqui de ſigno (vt ita dicam) melioris facultatis, maioriſque aptitudinis ad ſcientiam acquirendam: aliud de aptiori inſtrumento inueniendæ ſcientiæ: tactus enim priori ratione viſum ſuperat, quia tactus eſt vniuerſalis ſenſus ex parte ſubiecti: nam eſt per totum corpus diffuſus, & eſt ſignum optimæ, & temperatæ complexionis; vnde eſt illud, *Molles carnes aptæ ſunt ingenio*, de quo latius in 2. de anima textu 34. At viſus per ſe, & vt inſtrumentum ad ſcientiam, multis modis tactum ſuperat. Primò in latitudine obiecti, plures enim differentias percipit, vt hîc dixit Ariſtoteles, & circa cœleſtia & terreſtria vagatur, & rerum motus, actiones, & figuras perſpicacius cognoſcit, quam vllus alius ſenſus: ſunt autem hæc veluti prima ſigna, & indicia, quibus ad res cognoſcendas vtimur. Secundò citius quam alij ſenſus percipit, cum tamen ad res etiam diſtantiſſimas ſe ſe extẽdat, & cauſa eſt quod puriori & imma-

 teria-

terialiori modo, & abſque alteratione materiali operationem ſuam perficit. Tertiò vehementiùs imprimit phantaſiæ quę percipit, quod experimento conſtat: nam tenaciùs inhærent memoriæ, & faciliùs poſteà occurrunt. Cauſa autem eſſe videtur, quòd eius operatio ſicut ſpiritualior eſt, ita maiori vi animæ & conatu, & cooperatione etiam maiori ipſius phantaſiæ fit. Quartò, experimentum viſus certius eſſe videtur experimento tactus, per ſe loquendo: etſi enim Ariſtoteles, libro primo de hiſtor. animal. capit. 15. dicat tactum in homine eſſe exquiſitiſſimum, ibi tamen non comparat ſenſus hominis inter ſe, & reſpectu ipſius hominis, ſed cum ſenſibus aliorum animalium: & hoc modo ait hominem ſuperare alia animalia in tactu & guſtu, cum tamen in aliis ſenſibus ſuperetur à multis, ſaltem in multis conditionibus ſentiendi, vt ab aquila in perſpicacia & fortitudine viſus: non tamen ait tactum hominis ſuperare viſum in certitudine. Quin potius Sectione 31. Problem. quæſtione decima octaua, inquit tactum æmulari viſum. Itaque quilibet horum ſenſuum habet ſuam certitudinem in ordine ad proprium adæquatum obiectum: interdum verò deficit circa communia ſenſibilia ex inſufficiente applicatione: & fortaſſe, quia viſus eminus ſentit, & non tactus: ideò faciliùs contingit obiectum viſus indebitè applicari, ac viſum decipi: ſi tamen cætera ſint paria quoad applicationem obiecti, & diſpoſitionem potentiæ, non magis accidit deceptio in viſu, quàm in tactu. Et aliunde viſus ob ſuam immaterialitatem percipit acutiùs obiectum, & ex hac parte certior eſt: ideoque frequentiùs adhiberi ſolet ad certitudinem de rebus ſenſibilibus accipiédam. His ergo de cauſis viſus eſt ſimpliciter vtilior ad ſcientias, eamque ob rem naturaliter magis diligitur: ſignum ergo eſt, vt Ariſtoteles concludit, quod & ipſa ſcientia naturaliter ab homine diligitur.

De appetitu elicito ſcientiæ.

XIII. SEd quo ſenſu intelligendum ſit, hominem appetere naturaliter ſcientiam appetitu elicito, explicandum ſupereſt. Non enim in eo ſenſu hoc accipi poteſt, quod homo aut ex neceſſitate ſemper exerceat amorem vel deſiderium ſcientiæ, quoties de illa cogitat: neque quod illam ſpernere non poſſit, eamque inquirere nolle: vtrumque enim contra experientiam eſt: non ergo poteſt hic appetitus elicitus eſſe naturalis tanquam neceſſariùs omnino, vel quoad exercitium, vel quoad ſpecificationem. Primum ergo certum eſt hunc appetitum rectè dici naturalem, quòd ſit valde conſentaneus naturæ hominis, eiuſque naturali inclinationi, quatenus homo eſt. Vnde rectè Cicer. 2. de Finib. *Natura* (inquit) *ingenuit homini cupiditatem veri inueniendi.* Secundò dicitur naturalis, quia eſt aliquo modo neceſſarius quoad ſpecificationem: tum quia, licet homo poſſit negligere ſcientiam, vel nolle illam quoad appetitum efficacem quærendi illam: id tamen ſolum accidere poteſt propter extrinſecas cauſas ſeu impedimenta quæ ex accidente adiunguntur ſcientiæ, nimirum propter laborem & difficultatem quam habet ſcientiæ ſtudium, aut quia impedit aliarum rerum inquiſitionem, quibus homo vel indiget, vel affectus eſt, vel ob alias ſimiles cauſas: vnde rudiores ingenio minùs videntur ſcientiam appetere ob difficultatem, quam etiã impoſſibilitatem vocauit Ariſtotel. 5. Politicor. cap. vltim. At verò per ſe ſe ſcientia non poteſt diſplicere: atque ità ſecluſis impedimentis, neceſſitate quadam amatur, ſaltem quoad ſpecificationem. Atque hoc quidem maximè verum habet in ſcientia in communi quatenus ſcientia eſt, tamen etiam eſt ſuo modo verum de qualibet ſcientia in particulari, ſi in ea veritatis cognitio in tali materia per ſe ſpectetur: ſemper enim eſt illa perfectio per ſe expetibilis homini. Quod ſi contingit hominem vnam ſcientiam non amare vt alteri intendat, hoc etiã reducitur ad extrinſeca impedimenta, de quibus diximus: nam quia homo non poteſt vtramque ſcientiam acquirere, & vnius ſtudio ab alterius perfecta inquiſitione impediretur, ideò illam omittit, vt hanc obtineat. Atque hoc modo quidam homines ex indiuiduali & propria complexione, ad vnam ſcientiam magis afficiuntur, quàm ad aliam: per ſe tamen ac ſeclusis impedimentis, vel (quod idem eſt) ſi vna alteram nõ impediret, oẽs ſciẽtias naturaliter appetimus, nec ratione vnius alterã deſpiceremus.

Cicero.

XIIII. Illatio. Atque hinc facilè etiam conſtat, quid ſit hic appetitus in homine: ſi enim ſit ſermo de appetitu elicito, conſtat eſſe actum voluntatis, vel efficacem, vel ſaltem inefficacem & per ſimplicem complacentiam, quæ maximè naturalis eſt, & manet etiam in his qui efficaciter non intendunt ſeu eligunt ſcientiæ vacare. Si verò ſit ſermo de pondere naturali, illud poteſt conſiderari vt immediatè terminatum ad ipſam ſcientiam, & ſic non eſt aliud quam intellectus ipſe & capacitas eius qua ſcientiam reſpicit vt propriam perfectionem. Sicut .n. in materia prima appetitus ad formam nõ eſt aliud ab ipſa materia, & naturali eius capacitate: & ſimiliter in omni alia potentia appetitus ad ſuũ ãctũ nõ eſt aliquid additum ipſi potentiæ, ſed naturalis conſtitutio & aptitudo. Ita in intellectu ſe habet appetitus ad ſcientiam. At ſi conſideretur pondus naturæ vt terminatur ad ſcientiã medio appetitu elicito, non eſt aliud quã volũtas hominis, quæ hoc modo naturaliter propenſa eſt ad omnes hominis perfectiones: non .n. appetit voluntas habere ſcientiam, appetit tamen naturaliter velle ſcientiam homini ſeu intellectui: & hoc modo dicimus hoc pondus voluntatis terminari ad ſcientiam medio actu elicito.

Appetitum naturalem ſciendi ad ſpeculatiuas ſcientias eſſe maximum.

XV. EX his ergo ſatis explicatũ relinquitur axioma illud generale, homini innatum eſſe appetitum naturalem ad ſcientiam: ſub hoc autem principio ſumendum eſt hunc appetitum maximum eſſe ad ſcientias ſpeculatiuas, quæ veritatis cognoſcendæ gratia tantùm quæruntur. Hoc tacitè videtur intendiſſe Ariſtoteles toto diſcurſu illius capitis primi huius prooemij. Ad quod explicandum diſtinguit hæc omnia, & ordinem eorum inter ſe, ſenſum ſcilicet, memoriam, experimentum, artem, ſcientiam, quam tacitè diſtinguit in eam quæ propter opus ſeu vtilitatem, & eam quæ propter ſe ipſam quæritur, & vltimo loco adiungit ſapientiam.

XVI. Aliquot Ariſtotelis dicta in prooemio explicãtur. Dicit ergo inprimis ſenſum à natura datum eſſe cunctis animantibus: non verò explicat quid ſit, quia hoc non ſpectat ad præſens: nec etiam dicit omnem ſenſum cõmunicatum eſſe omnibus animalibus, ſed ſenſum indefinitè: ſolumque intendit ſupponere, hunc eſſe imperfectiſſimum gradum cognitionis. Secundò addit bruta animalia interdum præ-

præter ſenſum habere memoriam, & quandam veluti prudentiam naturalem: & aliqua ad hoc extendi vt ſint etiam diſciplinabilia, parum autem vel nihil experientiæ participare. Vbi aduerte nomine ſenſus intelligere Ariſtotelem eam cognitionem ſenſitiuam, quæ ſolum in præſentia obiecti fit, ſiue per externos ſenſus, ſiue per interiorem ſenſum communem ſeu phantaſiam fiat: quidquid enim ad ſentiendum in præſentia obiecti neceſſarium eſt, ſub nomine ſenſus comprehendit: eſt autem in omnibus neceſſarium aliquid phantaſiæ ſeu imaginationis ad ſentiendum etiam exterius: & ideò ſicut ſentire, ita etiam imaginatione vti omnibus brutis commune eſt. Memoria autem addit vim interiorem conſeruandi ſpecies & vtendi illis in abſentia obiectorum, vt hoc modo recordari poſſit quis earum rerum quas ſenſu percepit, etiam cum illas præſentes non habet ſecundum externos ſenſus. Hanc ergo facultatem ait Ariſtoteles habere animalia quędam, non verò omnia: non tamen declarat quænam hæc vel illa ſint.

XVII. Communiter tamen cenſentur habere memoriam quæ propriè ac perfectè moueri poſſunt de loco ad locum diſtantem, ſiue progreſſiuo motu per terram, ſiue volando per aerem, ſiue in aqua natando: nam memoria in hunc finem data videtur animalibus, vt ad diſtantem locum moueri poſſint, vel fugiendo nociua, vel quærendo vtilia, quæ aliquo modo experta ſunt. Nec refert quod interdum poteſt brutum ad locum diſtantem moueri non ex aliqua memoria, vt in recens ſatis cõſtat: quia vel tunc mouetur ab obiecto aliquantulum diſtãti; vel oberrat, & quaſi caſu vagatur. Quod verò de muſcis ait hic Ariſtoteles non habere memoriam etiam ſi ad loca diſtantia moueantur, ſatis incertum eſt: nam ſignum quo mouetur Ariſtoteles ad id aſſerendum, ſc. quia percuſſæ muſcæ, & loco pulſæ, ſtatim redeũt importunè, inſufficiens eſt, cum potiùs id poſſit accidere ex memoria delectationis quam ibi capiunt, & ex vehementi appetitu, vel quia obiectũ illud ſẽp eſt aliquo modo præſens per viſum aut olfactũ; & ideò vehementiùs mouet. De ſolis ergo illis animalibus imperfectis quæ ſolo ſenſu tactus, aut etiam guſtus potiuntur, certò affirmari poteſt carere memoria, quia nullum illius ſignum, aut effectum habent, nec vtilitatem.

Muſcę an habeãt memoriam.

XVIII. Qualis in brutis prudentia.

Quod verò Ariſtoteles ait, bruta quædam cum memoria habere prudentiam, non propriè, ſed per tranſlationem intelligendum eſt: non enim vtuntur diſcurſu, nec habitum acquirunt quo de agendis iudicent: ſed quia naturali inſtinctu ita ſæpè operantur, vt tali naturæ expedit hic & nunc, & ita prouident de futuris, ac ſi verè ratiocinarentur, ideò per metaphoram prudentia appellantur. Dices, Ergo hæc prudentia brutorũ nihil eſt aliud quàm inſtinctus naturæ: ſed hunc inſtinctum ſibi accommodatum omnia animalia habent, etiam illa quæ memoria carent; cur ergo Ariſtoteles hoc tribuit peculiariter quibuſdam brutis? Ad hoc Iauell. lib. 1. q. 7. videt nihil diſtinguere inter naturalem inſtinctũ, & prudentiam brutorum, & concedere totum quod ratio facta probare videtur, eſſe ſcilicet in omnibus brutis hanc prudentiam, eamque opinionem D. Thomæ aſcribit. Sed licet fortaſſe ſit quæſtio de nomine, ille tamen modus loquendi alienus eſt à mẽte Ariſtotelis, vt ratio facta oſtendit: eſtq; pręter rationem metaphorę: nã quædã ſunt animalia ita ſtolida, vt nec per metaphoram poſſint prudentia appellari: non A ſolum ex his omnibus quæ memoria carent, ſed etiam ex his fortaſſe quę memoria prædita ſunt. Vnde Ariſtoteles non omnia, ſed quædam dixit cum memoria habere prudentiam. Alij nimio rigore accipientes hanc metaphoram, dicunt illa tantũ animalia appellari prudẽtia quę operantur ex memoria præteriti, vel ad futura prouidẽda, vel quaſi ad eligendũ aliquod medium. Ita tenet Fonſeca hic referens alios. Sed nimia videtur hæc limitatio: non eſt enim neceſſaria in metaphoris tanta proprietas. Cùm enim Chriſtus dixit, *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes*, nõ ob operationem cũ memoria præteriti, ſed ob naturalem ſagacitatem, qua ſerpens caput cuſtodit, id dixit, vt Sãcti exponũt. Et formica prudẽs cenſetur cũ grana in hyemẽ congregat, etiam ſi ſine memoria id faciat, vt cum primo ita operatur. Igitur prudẽtia hęc brutorum, ſpecialis ſagacitas quorundam eſt, quæ naturæ inſtinctu ita reguntur vt rationem & prudentiã hominis imitari videantur, vt in genere dixit Ariſt. lib. 1. de hiſt. anim. c. 5. & in particulari de multis lib. 9. c. 6. & ſeq. & in 7. ait hoc prudẽtię genus frequentius in minori animalium genere, quàm in maiori B reperiri: & ibi multa commemorat, quæ ad hãc prudentiam pertinere dicit: non quia ex memoria præteritorum, ſed quia ex quodam quaſi naturali ingenio, quo rationem hominis imitantur, proficiſcuntur. Atq; in hunc modum hęc prudentia naturalis non in omnibus reperitur: quę tamen bruta prædita ſunt illa, ſemper etiam memoriam habent: non quia hæc prudentia ſemper in memoria fundetur, ſed quia hæc animalia ſemper ſunt ita perfecta, vt memoria participent. Addere etiam poſſumus hęc ipſamet animalia natura ſua prudentia, memoria rerum quas experta ſunt, prudentiora fieri. Atque hoc modo dici poſſet in fauorem ſecundæ ſententiæ, quod ipſa naturalis ſagacitas tunc maximè prudentiæ nomen meretur, quando rerum memoria quaſi exculta eſt & perfecta: ſed de vſu vocis hæc ſint ſatis dicta.

Subiungit Ariſtoteles quædam animalia non ſolum memoriam habere, ſed etiam eſſe diſciplinabilia, alia verò minimè. Huius poſterioris generis eſſe dicit, quæ cùm memoriam habeant, auditu carent, quia auditus eſt ſenſus diſciplinæ: & quamuis viſus C etiam ad diſciplinam iuuet, & interdum videamus bruta quædam, vt catulos, ſignis etiam quibuſdam externis doceri & inſtrui, tamen hoc nunquam fit ſine aliqua cooperatione auditus, quo excitantur & vocantur, vt ſigna percipiant. Ponit autem Ariſtoteles exemplum in apibus, de quibus tamen magna controuerſia eſt an audiant, vt ipſemet Ariſtoteles docet libro nono de hiſtor. animal. cap. 40. & Plinius lib. 11. c. 20. affirmat eas audire: quod abſolutè videtur probabilius conſideratis ſignis & experientiis quas ipſi authores referunt. Docent enim, apes quibuſdam ſonis demulceri & attrahi. Item inter ſe ſe quoſdam ſonos ędere, quando aut fugam volunt arripere, aut à ſomno excitantur, aut ad dormiendũ conuocantur. Vnde Albertus hic diſtinctionem quandam auditus probabilem adhibet: eſt enim auditus ſoni vt ſic, vel vocis vt dearticulatus ſonus eſt: atq; apes habere priori modo auditum, non tamen poſteriori: hunc autem modum poſteriorem, eſſe ad diſciplinam neceſſarium.

XIX. Quæ animalia diſciplinabilia.

Apes an audiant.

De priori genere animalium, ſcilicet diſciplinabilium, nihil notandum occurrit, niſi diſciplinam hanc ẽt eſſe metaphoricè intelligendam ſicut prudentiam: dicuntur .n. diſciplinæ capacia illa animalia XX.

quæ vſu quodam aſſueſcunt, vel accedere cum vocantur certo nomine, vel congregari cum talem ſonum aut vocem audiunt, aut fugere cum aliud ſignũ percipiunt. Vnde quædam docentur more humano ſaltare, alia loqui, & ſimilia. Quæ omnia fiunt ab his ſolo naturali inſtinctu ſuppoſita memoria & experientia talis ſigni aut vocis. Ait verò Ariſtoteles omnia animalia, quæ auditum habent, diſciplinabilia eſſe. Quod fortaſſe verum eſt, difficile tamen fuerit creditu in omnibus animalibus id experientia conſtare: ſine experimento verò non video quomodo de omnibus, tam volatilibus, quàm aquatilibus id affirmari poſſit. Faciliùs dici poteſt omnia animalia, quæ diſciplinabilia ſunt, auditum habere, & fortaſſe etiam viſum, memoriam, ac metaphoricã prudentiam ſeu ſagacitatem.

XXI. Concludit igitur Ariſtoteles bruta imaginationibus, memoriaque viuere, parumque experientiæ participare: indicans tres gradus, quorum poſterior priorẽ includit: vnde priores cum excluſione poſteriorũ intelliguntur. Animalia enim imperfecta, viuunt tantum imaginatione imperfecta, quam ſimul cum ſenſu tactus, vel etiam guſtus habent: alia verò perfectiora cum imaginatione habent ſolam memoriam: alia verò quæ his ſunt diſciplinæ capaciora, imperfectam quandam experientiam participare dicuntur, quæ vſu & conſuetudine aſſueſcunt, quaſi experimento quodam: cur autem illa experientia imperfecta dicatur, ſtatim ampliùs declarabimus. Homines verò ait arte & ratione viuere, quod in reliqua parte capitis declarat, vt ad inſtitutũ perueniat. Meritò autem illas duas coniungit, quia neutra videtur ſine altera ſufficere, ſaltem ad perfectum hominis regimen: nam ratio, quæ naturalis eſt, non ſufficit, niſi arte excolatur: ars verò ſemper indiget rationis vſu, & attenta conſideratione, vt ad opus applicetur.

XXII. Tertiò igitur ait in hominibus generari experientiam ex memoria. *Nam multæ (inquit) eiuſdem rei recordationes vnius experientiæ vim perficiunt.* Quo locò offerebat ſe occaſio declarandi fusè quid experientia ſit, & an ad ſenſum pertineat, vel ad intellectũ: item ſitne habitus iudicatiuus, an apprehenſiuus, & quomodo gignatur, vel ad quid inclinet. Sed quia hæc magis pertinent ad ſcientiam de anima, & obiter tantum hîc ab Ariſtotele attinguntur, breuiter aduertendum eſt, Ariſtotelem hic planè docere experientiam non verſari circa vniuerſale, ſed circa ſingulare; ſic enim ait, *Compertũ haberi, Calliæ hoc morbo laboranti hoc profuiſſe, itemq; Socrati, atque eodem modo pluribus ſingulatim, experientiæ eſſe, profuiſſe autem iis omnibus, qui certo morbo laborent, id iam artis eſſe*: & infrà probat vtilorem eſſe ad actiones experiẽtiam, quàm ſolam ſcientiam, vel artem, quia actiones circa ſingularia verſantur. Non ergo pertinet ad experimentum collectio vniuerſalis ex ſingularibus: multoque minùs aſſenſus vniuerſalis, ſed ſolum firmum promptumque iudicium circa ſingularia. Poteſt enim experientia latè ſumpta dici de quacunque perceptione vnius ſingularis, quomodo dici poteſt, quis eſſe expertus vinum inebriare, etiam ſi ſemel tantùm id paſſus ſit, vel in alio viderit: quia verò, vt Hippocrates dixit, experimentum fallax eſt, propriè non accipitur pro vnius tantùm ſingularis cognitione, ſed plurium ſingularium, vt dixit Ariſtoteles. Imò nec ſatis eſt ad propriam experientiam & perfectã, ſæpius eundem effectum experiri: hoc enim etiam bruta animalia poſſunt, de quibus Ariſtoteles dixit

Experientia circa ſingulare verſatur.

A parum experientiæ participare, quia ſolum habent ſimplicem memoriam eorũ ſingularium, quæ ſenſu perceperunt: ſed ad perfectam experientiam vlteriùs requiritur collatio quædam eorundem ſingularium inter ſe, quæ propria eſt hominis, & ideò dixit Ariſtoteles ex memoria fieri homini experientiam: quia multæ eiuſdem rei recordationes experientiam perficiunt. *Eiuſdem rei*, dicit, non indiuiduæ & ſingularis, ita vt ad experientiam ſufficiat ſæpius recordari vnius & eiuſdem ſingularis effectus ſenſu percepti. hæc enim repetitio efficiet promptiorem memoriam talis effectus, non verò experientiam. Intelligit ergo eiuſdem ſecundum ſimilitudinem, & conuenientiam circumſtantiarum: & ad hoc requiritur collatio ſingularium per recordationem, ſcilicet, quod tale medicamentum profuit Petro laboranti hoc morbo, & Paulo ſimiliter: nam ſi non ſit ſimilitudo ſufficiens, ſæpe videbitur eſſe experientia, & reuera non erit. Vnde prouenit, vt ſæpè ſit experimentum fallax. Hoc igitur modo propria eſt hominis experientia, quæ licet ſenſu inchoetur, mente tamen & ratione perficitur, vt declara-

B tum eſt. Vnde non conſiſtit in notitia apprehenſiua, ſed in iudicatiua, ex qua generatur habilitas quędam, qua homo promptus redditur ad iudicandum hunc effectum ſolere à tali cauſa prodire, quæ habilitas fortaſſe nihil aliud eſt, quàm memoria talium effectuum ſingularium, non vtcunque, ſed vt inter ſe collati ſunt, & ſimiles inuenti, & cum eis circumſtantiis ab eadem ſeu ſimili cauſa manaſſe dignoſcuntur. Atq; hæc nunc pro huius loci opportunitate de experientia ſufficiant.

Experientia propriè dicta homini peculiaris.

Experientia quantum arti, ac ſcientiæ deſeruiat.

XXIII. QVartò addit Ariſtoteles artem per experientiam generari, perfectioremque cognitionem afferre quàm experientiam, etiam ſi ad actionem ſine experientia minùs ſufficiens ſit. Vbi primò aduertere oportet Ariſtotelem hîc indifferenter vti nomine ſcientiæ & artis, vt ex contextu conſtat: & quia, licet aliàs diſtinctæ virtutes ſint, tamen ſecundum quandam rationem ars, quædam ſcientia eſt,

C vel ſaltem, quod ad rem præſentem attinet, eadem ratio eſt de illa & de ſcientia. Deinde oportet aduertere ſcientiam vel artem duplicem eſſe: alteram vocant *quia*, quæ ſolum demonſtrat hoc ita eſſe: alteram *propter quid*, quæ reddit cauſam. De priori facilè intelligitur, quod per experientiam generetur, quia ſolum ex effectibus experimento perceptis colligit rem talem eſſe, vel habere talem proprietatem. Sed Ariſtoteles hîc non de hac ſcientia, ſed de perfecta, & propter quid loquitur, vt manifeſtè patet: nam cum artifices ſapientiores eſſe dixiſſet iis, qui experientia rerum valent, rationem reddit, *Quia illi cauſam ſciunt, hi non item*: ergo per artem & ſcientiam intelligit illam quæ rei cauſam attingit, & docet. Cumque pluribus verbis & ſignis declaret artifices præferri operantibus ex ſola conſuetudine, aut ex experientia: omnia tamen huc tendunt, quod artifices cognoſcunt propter quid & cauſam rei. Cum ergo ait artem experientia generari, de arte architectonica & propter quid intelligit.

XXIIII. Quod tamen difficile eſt, quia humanum experimentum eſt fallax, vt ex Hippocrate dixi, & quamuis demus interdum eſſe certum certitudine ſenſus: illa

illa tamē certitudo minor videt̃ quam ea quę ad ſciẽtiam requiritur: maximè, quia experimentũ non eſt vniuerſale, ſeu de omnibus omnino ſingularib⁹: ſciantia aũt eſt vniuerſalis ſimpliciter, & complectitur ea ẽt ſingularia quę ſub experientiam non ceciderunt. Et quamuis interdum liceat ex his quę experimur, idem colligere de ſingularibus, quę ſub experientiam nõ ceciderũt: hęc aũt collectio videt̃ valde infirma, & ad ſummũ ſufficiet ad ſcientiã quia, nõ verò propter quid. Rurſus occurrebat hîc difficultas an ꝓpoſitio illa Ariſtotelis, artẽm ab experiẽtia generari, indefinita tantùm ſit, vt ſonat, an verò ſumenda ſit vt doctrinalis, & vniuerſalis, ita vt nunquam contingat ſcientiam aut artem in nobis aliter generari.

XXV. Scientia propter quid, quomodo ab experientia cauſetur.

Ad priorem partem reſpondetur argumentum concludere experientiam eſſe non poſſe propriam, & per ſe cauſam artis, ſeu ſcientię à priori, ſed eſſe occaſionem vel conditionem quandam neceſſariam, qua paratur via ad ſcientiam acquirendam. Quod intelligetur facilè, aduertendo in ſcientia duo per ſe requiri, ſcilicet veritatem, quæ ſcitur ac demonſtratur, quæ concluſio dicitur; & principia, per quæ ſcitur, ac demonſtratur. Scientia ergo concluſionis per ſe tantum pendet ex principiis: nam, cum ſit ſcientia à priori, vt diximus, medium ex quo per ſe deducitur, non eſt experientia, ſed cauſa ipſius effectus quem experimur, vnde ſi principia quæ cauſam concluſionis continent, ſciri poſſent vel intelligi clarè ſine experientia, nullo modo ſcientia concluſionis ab experientia penderet. Principiorum autem cognitio euidens, quæ propria illorum eſt, non ex aliquo medio, ſed ex ipſo naturali lumine immediatè naſcitur, cognita extremorum ſignificatione ſeu ratione. Agimus autem de principiis primis, & immediatis, nam ſi ſint mediata, erunt concluſiones demonſtratę, de quibus eadem erit ratio, quę de omnibus aliis veritatibus, quę à priori ſciuntur. Igitur nec immediata principia per ſe cognoſcuntur per experientiam tanquam per proprium medium: hoc enim modo non cognoſcerentur vt principia, ſed vt concluſiones à poſteriori demonſtratæ, & ſcitę per ſciẽtiam quia: vt ſic autem, non poſſent eſſe ſufficiẽtia ad generandam ſcientiam propter quid concluſionis, quia non poteſt cauſa nobiliorem effectum ꝓducere quàm ipſa ſit. Relinquitur ergo experientiam ſolum requiri ad ſcientiam vt intellectus noſter manu ducatur per eam ad intelligẽdas exactè rationes terminorum ſimplicium, quibus intellectis ipſe naturali lumine ſuo videt clarè immediatã cõnexionẽ eorũ inter ſe, quę eſt prima & vnica rõ aſſentiendi illis.

XXVI. An ſine experientia, ſciẽtia generari poſſit. Fõſeca lib, 1. c. 1, q. 4.

Altera pars difficultatis fuſior eſt, ſed proprium habet locum in lib. 1. Poſter. cap. 14. & 18. & ideò breuiter quod ſentio, proferam. Quidam enim abſolutè, & ſine vlla reſtrictione aut diſtinctione putant experientiam propriiſſimè ſumptam eſſe neceſſariã ad ſcientiam vel artem ex parte iudicij principiorum, ita vt nunquam ſufficiat vnius vel alterius ſingularis cognitio experimentalis, ſed neceſſarium ſit multa experiri, & inter ſe conferre, & omnia vniformia & ſine diſcrimine reperire. Nam antequam intellectus omnem hanc diligentiam adhibeat, non poteſt omni certitudine naturali aſſentire, prout inprimis principiis neceſſarium eſt: quia cum ipſum lumen intellectus noſtri ſit infirmum, & imperfectum, niſi iuuetur experientia, facilè hallucinari poteſt: ſicut è conuerſo ipſa ẽt experientia per ſe fallax eſt, niſi intellectus ſuo lumine inuigilet ad rationes terũ, & cõnexionẽ terminorũ in ſeipſa intuendam.

A Putaturque hæc ſententia eſſe Ariſtotelis variis in locis, ſcilicet libro 1. Prior. cap. 31. & lib. 2. cap. 23. & libro 1. Poſter. cap. 14. & 2. Poſter. cap. vltim. vbi interpretes antiqui ita ſentire videntur. Nihilominùs ſi de experientia propriè dicta ſit ſermo, mihi videtur diſtinctione vtendum, tam in principiis ipſis, quam in modo acquirendi ſcientiam. Dixi, ſi de experientia propria ſit ſermo, quia ſi generatim agatur de quacunq; ſenſibili cognitione neceſſaria ad terminorũ apprehenſionem & intelligẽtiã, clarum eſt hãc eſſe neceſſariã ad cognitionẽ principiorum, quia omnis noſtra cognitio à ſenſu incipit: hęc aũt nõ eſt propriè experientia, quę, vt ex dictis conſtat, in iudicio, ſeu habitu iudicatiuo conſiſtit: & de hac ſine dubio locutus eſt Ariſtoteles. De hac ergo loquendo, diſtinctione vtendum eſt: principia enim nõ omnia ęqualia ſunt. Eſt namque inprimis vnum vel alterũ generaliſſimum & notiſſimum, ſcilicet, *Quodlibet eſt, vel non eſt. Impoſsibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe*: & ad hęc cognoſcenda nulla requiritur experientia, ſed ſola terminorum apprehenſio, intelligentia ſeu explicatio: imò vix poſſunt illa principia ad poſitiuam B experientiam reduci: nam licet de quocunque ſingulari poſſimus experiri quod ſit: tamen quòd tunc non careat exiſtentia, non poſſumus poſitiuè experiri diſtincto experimento ab eo quo videtur illud eſſe, ſed ſola intelligentia id percipitur explicatis terminis. Et hoc videtur adeò per ſe notum, vt alia probatione non indigeat. Poſſumus tamen ad maiorem explicationem exemplum adhibere: nam ſi hominem ruſticum qui ob ignorantiam terminorum neſcit aſſentiri illis principiis, velimus inducere ad eorum aſſenſum, nulla certè noua experientia vtemur, ſed ſolùm conabimur ita terminos explicare, vt intelligat, rem, quam videt eſſe, non poſſe abſolutè non eſſe.

Aristoteles.

XXVII. Præter hæc verò principia notiſſima, de quibus vix poteſt (vt opinor) eſſe controuerſia, quin propriam experientiam non requirant, ſunt alia etiam valdè vniuerſalia, & communia ferè omnibus ſcientiis, vt, *Quæcunque ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*: &, *Omne totum eſt maius ſua parte*: &, *Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia*. Et de his diſtinguere oportet, quando talium principiorum no- C titia inuentione acquiritur, vel diſciplina. Nam in hoc poſteriori modo exiſtimo non eſſe neceſſariam experientiam propriè ſumptam, ſed ſuppoſita illa quæ ad diſtinctam notitiam terminorum ſatis ſit, & explicatis ſufficienter per doctrinam rationibus terminorum, abſque alia experientia poſſe intellectum aſſentiri ſuo lumine cum ſufficiente euidentia & certitudine. Et ratio eſt, quia hæc quæ requiruntur ad huiuſmodi aſſenſum euidentem, ſiue ſit experientia, ſiue quæcunque alia terminorum declaratio, non requiruntur vt formalis ratio aſſentiendi, neque etiam vt principium per ſe efficiens, ſeu eliciens actum aſſentiendi, ſed vt ſufficiens applicatio obiecti, vt in priori parte difficultatis declaratum eſt. Sed nulla eſt ſufficiens ratio quæ ſuadeat experientiam rigoroſè ſumptam, prout includit multorum ſingularium intuitionem, & collationem, ac inductionem, eſſe neceſſariam ad ſufficientem applicationem horum principiorum, per ſufficientem apprehenſionem terminorum, eorumque rationum intelligentiam aptamque compoſitionem. Cur enim non poteſt hoc per doctrinam ſuppleri, adhibito ad ſummum vno vel altero exemplo ſenſibili, quo ſatis

penetrato per intellectum, ſtatim apparet per ſe euidens veritas principij? Atque hoc ipſum confirmat experientia: ad admittenda enim hæc principia in doctrinis, nullus expectat plurium ſingularium inductionem, vel experimentalem cognitionẽ, ſed facillimo negotio rationes terminorum quiſque intelligit, & ſtatim illorũ veritatem mente intuetur, præceptoris mediocri diligentia adhibita.

XXVIII.
Ad ſcientiarum inuentionem experientia principiorum regulariter neceſſaria.

At verò qui ſola inuentione ſcientias acquirunt, indigent experientia ad horum principiorum cognitionem: quia ſine illa, & ſine exteriori adiutorio præceptoris & doctrinæ, non poſſunt hæc principia ſatis proponi, aut rationes terminorum ſatis cognoſci, vt illis euidens præbeatur aſſenſus. Atque hoc confirmant teſtimonia Ariſtotelis, & vſus ipſe ſatis id ipſum docet. Ratio autem eſt, quia noſtra intellectiua cognitio valde limitata eſt, & imperfecta, nimiumque à ſenſu pendet, & ideo ſine ſufficiente adminiculo eius non poteſt cum ſufficiente certitudine & firmitate procedere, & inde accidit ſæpè, vt qui multum de intellectu confidunt, ſenſum deſerentes, facile in rebus naturalibus errent, vt annotauit Ariſtoteles 8. Phyſicorum capite 3. Oportet autem hic limitationem adhibere, nimirum hoc regulariter intelligendum eſſe: nam adeò poſſet aliquis pollere ingenio, & tam attentè ac conſideratè rationem totius & partis, verbi gratia, in vno tantum ſingulari perpendere, vt veritatem totius principij inde ſtatim eliceret: ſicut dicunt Theologi animam Chriſti ex ſola efficacia naturalis ingenij, ſine ſpeciali adminiculo ſupernaturali, ex vno phantaſmate elicuiſſe multas veritates vel principia. Quia medium experientiæ non eſt tam per ſe neceſſarium, quin poſſit aliunde ſuppleri.

XXIX.

Alia denique ſunt principia particularia & propria ſingularum ſcientiarum: & de his veriſimile eſt neceſſariam eſſe experientiam & collationem multorum ſingularium ad firmum & euidentem aſſenſum eorum, non tantum via inuentionis, quod eſt notiſſimum, ſed etiam via diſciplinæ: quia rationes terminorum in his principiis non ſunt ita notæ ac faciles, vt ſufficiat quælibet propoſitio eorum, niſi is qui addiſcit, eas conferat cum ſingularibus quæ nouit, & videat, cum illis, & cum omnibus quæ de talibus rebus expertus eſt, rectè conſentire: nunquam item talia principia, inſtantiam (vt dicunt) paſſa eſſe. Denique in his tanta ferè ſemper eſt difficultas, vt vix perueniatur ad aſſenſum proprium principiorum, ſeu per ſe notum de illis habendum, ſed Inductione, & notitia à poſteriori ſiſtatur; ergo ſignum eſt ad obtinendum aſſenſum euidentem ex ipſorum terminorum rationibus probè cognitis multam eſſe neceſſariam experientiam: maiorem quidem via inuentionis, aliquam verò via diſciplinæ: quamuis pro ingeniorum diuerſitate, maior etiam, vel minor ſufficiat.

XXX.
Scientiæ variæ partitiones.

Quinto loco proponit tacitè Ariſtoteles diuiſionem artis ſeu ſcientiæ (iam enim notauimus hæc nomina indifferenter hîc ſumi) in ſcientiam practicam, & ſpeculatiuam, quas in eo diſtinguit, quod practicę ad vitæ vſum & commoditatẽ: ſpeculatiuæ ſolùm ad veritatis cognitionem referantur. Practicas etiam ſubdiſtinguit tacitè: nam aliæ ad vitæ neceſſaria, aliæ verò ad voluptatem (vtique ſenſibilẽ) conferunt. Prioris generis ſunt vel mechanicæ artes, vt ſutoria, &c. vel medicina & ſimiles: poſterioris autem generis eſſe videntur artes quæ vocan-

A tur liberales, vt muſica, ars etiam pingendi, omnes deniq; quæ ad oblectandos ſenſus pertinent. Ab his ergo omnib. ſeparat ſcientiam ſpeculatiuam, quæ in contemplatione veritatis ſiſtit, & propter eam ſolũ eſt, adeò vt licet ad illam maxima voluptas cõſequatur, tamen ſecundum rectum & optimum naturæ ordinem illa non propter voluptatem quæratur, ſed propter ſe ſe: voluptas autem ſolum vt iuuet ad fruendum ipſa veritatis conſideratione & contemplatione maiori quiete ac perſeuerantia. Ex quo rectè colligit hoc genus ſcientiæ alteri præferri: eoſque ſapientiores haberi, qui contemplationem veritatis propter ſe ipſam intendunt. Nobilius enim eſt id quod eſt propter ſe, quàm quod propter aliud: Item quia optimum in homine eſt veritatis contẽplatio: hæc autem eò excellentior eſt, quò eſt de rebus altioribus, & quæ ad operationem non ordinãtur. Hactenus Ariſtoteles.

Præferuntur practicis ſpeculatiuæ.

XXXI.
Concluſio ex omnib. Ariſtotelis dictu iam explicatis elicita.

Ex quibus tacitè, vt dixi, concludere viſus eſt illum appetitum quem natura homini ad ſciendum dedit, maximè propendere in contemplationẽ veritatis propter ſe ipſam: quia hæc eſt ſuprema hominis operatio. B Et conſequenter hinc concluditur quod propoſitum eſt, hunc ſcilicet appetitum eſſe magis inclinari ad ſpeculatiuas ſcientias, quàm ad alias, quia illæ ordinantur ad veritatem contemplandam propter ſe ipſam. Vnde non excluditur, quin appetitu ſciendi, etiam ad practicas ſcientias feramur, ſed quod vehementius ad ſpeculatiuas.

XXXII.
Practicæ ſcientiæ propter ſolã veritatis cognitionem appeti poſſunt.

Sed quæres an practicæ ſcientiæ poſſint etiam appeti propter veritatis cognitionem in ea ſiſtendo, abſque vſus vtilitate. Quidam enim generatim negare videntur homines poſſe appetere ſcientias practicas tantum ſciendi cauſa, ſed ſolum propter opus. Veruntamen licet ſcientia practica hoc differat ab ſpeculatiua, quod per ſe ordinatur ad opus, illa verò minimè, vt ſuo loco dicetur: hoc tamen non excludit quin practica ſcientia proximè & immediatè conferat alicuius veritatis cognitionem, imò id neceſſarium eſt: alioqui ſcientia non eſſet. Omnis autem cognitio veritatis eſt per ſe amabilis, etiam ſi aliam vtilitatem non afferat: nam per ſe eſt magna perfectio naturæ intellectualis. Vnde angeli has artes norunt, etiam ſi ad ſuum vſum illis nõ ſeruiant. C Et ideò ſcientiæ practicæ etiam ſunt appetibiles propter cognitionem veritatis, etiam ſi in ea ſiſtatur, & ad vſum non ordinetur. Et confirmatur, quia aliàs reuera non appeterentur ex vi appetitus ſciendi, quia appeterentur tantum vt media: medium autem vt medium non appetitur, niſi ex vi propenſionis ad finem: & ita Muſica non appeteretur, niſi ex vi appetitus voluptatis, vel lucri: & ſic de aliis, non autem ex vi appetitus ſcientiæ vt ſic, cum ſint veræ, & in ſuo genere perfectæ ſcientiæ. Quod etiam experientia docet: multi enim in harum ſcientiarum exercitio recreantur, non propter vſum, vel vtilitatem, ſed ſolum vt ſciant. Regulariter autem ſolum propter vtilitatem aliquam humanam quæruntur: quia hoc eſt magis conforme inſtitutioni & fini talium artium: & quia ſenſibilia commoda vel neceſſitates aut voluptates frequentius plus mouent: & quia ſi ſcientia propter ſolam veritatem quęrenda eſſet, in aliis ſcientiis nobiliorib. quæreretur, præſertim cũ non poſſit homo omnib. ſimul vacare. Sic igitur practcę ſcientiæ appetibiles quidem ſunt, multo tamen magis ſpeculatiuæ, ſi apppetitus hominis, vt homo eſt, ſpectetur, & aliis humanis commodis, aut neceſſitatibus non impediatur.

Totius

Totius quæſtionis reſolutio.

VLtimò concluditur ex dictis omnibus aſſertio intenta, Metaphyſicam eſſe maximè appetibilem ab homine vt homo eſt, tam appetitu naturali, quàm rationali optimè ordinato. Probatur tacitè ab Ariſtotele in fine eiuſdem capitis; quia inter omnes ſpeculatiuas ſcientias, hæc maximè nomen ſapientiæ meretur: cum verſetur circa primas cauſas, omniumque principia, quod à nobis ſuperiori ſectione ſatis declaratum eſt: ſi ergo ſcientiæ ſpeculatiuæ inter omnes maximè appetuntur, inter quas hæc eſt ſuprema: erit vtique ex ſe maximè appetibilis. Tandem maximus hominis appetitus eſt ad ſuam naturalem fœlicitatem: hæc autem per hanc ſcientiam comparatur, vel potiùs in ipſius perfecta aſſecutione conſiſtit. Nam vt traditur lib. 10. Ethicor. hæc fœlicitas in contemplatione Dei & ſubſtantiarum ſeparatarum poſita eſt: hæc autem contemplatio proprius actus eſt, & præcipuus finis huius ſcientiæ: ergo & fœlicitas naturalis in actu huius ſcientiæ conſiſtit: eſt ergo hic appetitus maximè conſentaneus, tam naturæ, quàm rectæ rationi. Supereſt ergo vt omni diligentia & ſtudio hanc perfectiſſimam ſcientiam inueſtigemus.

DISPVTATIO II.

De ratione eſſentiali ſeu conceptu entis.

HIs ſuppoſitis, quæ de obiecto ſeu ſubiecto huius ſcientiæ tradidimus, neceſſarium in primis eſt, eius propriam, & adæquatam rationem, ac deinde proprietates eius, & cauſas exponere, & hæc erit prior principalis pars huius operis. In poſteriori præcipuam eius partitionem proponemus, atque ita res omnes, quæ ſub ente continentur, & illius rationem includunt, vt ſub obiectiua ratione huius ſcientiæ cadunt, & à materia in ſuo eſſe abſtrahunt, quantum ratione naturali attingi poſſunt, inueſtigabimus, & explanabimus. Vt enim maiori compendio ac breuitate vtamur, & conueniente methodo vniuerſa tractemus, à textus Ariſtotelici prolixa explicatione abſtinendum duximus, reſque ipſas, in quibus hæc ſapientia verſatur, eo doctrinæ ordine ac dicendi ratione, quæ ipſis magis conſentanea ſit, contemplari. Nam, quod ſpectat ad Philoſophi textum in his Metaphyſicæ libris, nonnullæ partes eius parum habent vtilitatis, vel quod varias quæſtiones ac dubitationes proponat, eaſque inſolutas relinquat, vt in toto tertio libro, vel quod in antiquorum placitis referendis, & refutandis immoretur: vt ex primo ferè libro, & ex magna parte aliorum conſtare facilè poteſt: vel denique quod eadem, quæ in prioribus libris dicta fuerant, vel repetat, vel in ſummam redigat, vt patet ex libro vndecimo, & aliis. Quæ verò vtilia ſunt, ſcituque digna, & neceſſaria, inſudarunt ſatis in eis explicandis, prout in litera Ariſtotelis continentur, varii expoſitores Græci, Arabes, & Latini, ex quibus nos præcipuè vtemur Alexand. Aphrodiſæi, Auerrois, & maximè omnium Diui Thomæ expoſitione. Rerum verò ipſarum examinationem in ſequentibus diſputationibus trademus, ſimulque curabimus Ariſtot. mentem ac ſenſum, & ſingula teſtimonia, in quibus ferè quæſtiones omnes fundari ſolent, accuratiùs declarare. Vt verò Ariſto-

Ordo rationeque doctrinæ in hoc opere ſeruanda.

A telis ſtudioſis omni ex parte ſatisfaciamus, in fine huius operis indicem quæſtionum omnium, quæ circa textum Ariſtotelis, & ſeruato eius ordine tractari ſolent, vel nobis occurrerunt, poſuimus, & loca, in quibus nos eos diſputamus, deſignauimus. Quod ſi fortaſſe ſententiæ aliquæ Ariſtot. quarum cognitio ad alias ſcientias vtilis eſt, in his libris occurrant, quę in noſtris diſputationibus, ſeruato doctrinæ ordine, quem inſtituimus, tractari non poſſint, in eodem indice breues circa textum Ariſtot. annotationes tradimus, in quibus, quidquid in diſputationibus tactum non eſt, & aliquid difficultatis, vel vtilitatis habet, declaramus. In præſente ergo diſputatione explicanda nobis eſt quæſtio, quid ſit ens in quantum ens: nam, quod ens ſit, ita per ſe notum eſt, vt nulla declaratione indigeat. Poſt quęſtionem autem, an eſt, quæſtio quid res ſit, eſt prima omnium, quam in initio cuiuſcunque ſcientiæ de ſubiecto eius præſupponi, aut declarare, neceſſe eſt. Hæc autem ſcientia, cum ſit omnium naturaliũ prima atque ſuprema, non poteſt ab alia ſumere, vel probatam, vel declaratam ſubiecti ſui rationem, & B quidditatem: & ideò ipſam ſtatim in initio tradere, & declarare oportet.

SECTIO I.

Vtrum ens in quantum ens, habeat in mente noſtra vnum conceptum formalem omnibus entibus communem.

I. SVpponenda in primis eſt vulgaris diſtinctio conceptus formalis, & obiectiui: conceptus formalis dicitur actus ipſe, ſeu (quod idem eſt) verbum quo intellectus rem aliquam, ſeu communem rationem concipit, qui dicitur conceptus, quia eſt veluti proles mentis, formalis autem appellatur, vel quia eſt vltima forma mentis, vel quia formaliter repræſentat menti rem cognitam: vel quia reuera eſt intrinſecus & formalis terminus conceptionis mentalis, in quo differt à conceptu obiectiuo, vt iam dicam. Conceptus obiectiuus dicitur res illa, vel ratio, quæ propriè & immediatè per conceptum formalem cognoſcitur ſeu repræſentatur, vt C verbi gratia, cum hominen concipimus, ille actus quem in mente efficimus ad concipiendum hominem, vocatur conceptus formalis, homo autem cognitus, & repræſentatus illo actu dicitur conceptus obiectiuus, conceptus quidem per denominationem extrinſecam à conceptu formali, per quę obiectum eius concipi dicitur: & ideo rectè dicitur obiectiuus: quia non eſt conceptus, vt forma intrinſecè terminans conceptionem, ſed vt obiectum & materia circa quam verſatur formalis conceptio, & ad quam mentis acies directè tendit, propter quod ab aliquibus ex Auerroe *intentio intellecta* appellatur: & ab aliis dicitur *ratio obiectiua.* Vnde colligitur differentia inter conceptum formalem, & obiectiuum, quod formalis ſemper eſt vera ac poſitiua res & in creaturis qualitas menti inhærens, obiectiuus verò non ſemper eſt vera res poſitiua, concipimus enim interdum priuationes, & alia, quæ vocantur entia rationis, quia ſolum habent eſſe obiectiuè in intellectu. Item conceptus formalis ſemper eſt res ſingularis, & indiuidua; quia eſt res producta per intellectum, eiq; inhærẽs: conceptus autem obiectiuus interdum quidem eſſe poteſt

Conceptus formalis, & obiectiuus quid ſint, & in quo differant.

II.

poteſt res ſingularis, & indiuidua, quatenus menti obiici poteſt, & per actum formalem concipi, ſæpè verò eſt res vniuerſalis, vel confuſa & communis, vt eſt homo, ſubſtantia, & ſimilia. In hac ergo diſputatione præcipuè intendimus explicare conceptum obiectiuum entis vt ſic, ſecundum totam abſtractionem ſuam, ſecundum quam diximus eſſe Metaphyſicę obiectum: quia verò eſt valde difficilis, multumque pendens ex conceptione noſtra, initiũ ſumimus à conceptu formali, qui, vt nobis videtur, notior eſſe poteſt.

Variæ ſententiæ referuntur.

II. PRima ſententia abſolutè negat dari vnum conceptum formalem entis, qui reuera ſit in ſe vnus, & præciſus ac diſtinctus ab aliis conceptib. particularium entium. Ita ſentit Caietan. opuſcul. de analog. nomin. cap. 4. & 6. Licet enim obſcurè loquatur, & diſtinguat de conceptu perfecto, vel imperfecto, tamen illa diſtinctio coincidit cum alia Fonſecæ ſtatim tractanda: vnde ſi attentè legatur, hoc reuera ſentit, eumque veritatem attigiſſe, aut propius ad illam acceſſiſſe, dixit Fonſeca 4. Metaphyſ. cap. 2. quæſt. 2. ſectione 3. Fundamentum eſt, quia aliàs ens eſſet vniuocum, & non analogum, quod infra videbimus eſſe falſum. Sequela probatur, quia vniuoca ſunt quorum nomen eſt commune, ratio verò ſubſtantiæ nomini accommodata eſt eadem, teſte Ariſtot. initio Prædicamen. ſed omnibus entibus commune eſt nomen entis, ergo vel ratio nominis eſt vna & eadem, & ſic ens erit vniuocum: vel non eſt vna: & ſic nec conceptus formalis entis poterit eſſe vnus: quia conceptus formalis habet ſuam vnitatem ex aliqua vna re, vel ratione concepta, quàm adæquatè reſpicit. Vnde, ſi ille conceptus eſt etiam voci ſeu nomini entis adæquatus, non poteſt magis eſſe vnus, quàm ſit vna ratio entis illo nomine ſignificata.

III. Secunda opinio, quæ potius eſt præcedentis explicatio, eſt Ferrar. 1. contra gent. cap. 34. qui diſtinguit duplicem conceptum, vnum appellat quid nominis, alium quid rei: priorem dicit poſſe eſſe vnum in conceptu entis: poſteriorem verò minimè: vtrumque verò fundat in analogia entis. Et explicatur in hunc modum ex communi ratione analogorum: dupliciter enim concipi poſſunt, vno modo proprio conceptu reali ſignificato per nomẽ, & hoc modo, quatenus analoga ſunt, non habent vnum conceptum realem, ſed plures, vt patet, tam in analogis proportionalitatis, quàm proportionis ſeu attributionis: nam ſi audito hoc nomine, *ridens*, proprius conceptus rei ſignificatæ formetur, nõ vnus, ſed duplex conceptus formatur: vnus hominis, qui propriè ac formaliter ridens eſt: alius bruti, quod ſolũ per quandam proportionalitatem ſic appellatur. Quod ſi non vterq; horum conceptuum, ſed alter tantum formatur, non concipitur illa vox ſecundum totam analogiam, ſeu communem ſignificationem ad res illas, ſed vel ſolum prout vniuoca eſt reſpectu hominum, vel ſolùm prout tranſlata eſt, & metaphoricè brutum ſignificat. Et ſimile eſt in analogis attributionis, v.g. *ſanum*: nam ſi proprius rei ſignificatæ conceptus formetur, non eſt vnus, ſed multiplex: vnus animalis, quod formaliter, & propriè ſanum eſt, alij aliarum rerũ, quæ per varias habitudines, ſeu denominationes à ſanitate animalis extrinſecus ſanæ appellantur. In vtroq; autem ex his analogis poteſt vnus conceptus valde confuſus for-

A mari, qui magis eſt de vocis ſignificatione, quàm de aliqua re, vt ſi, audito nomine, *ſani*, concipias quod habet ordinem ad ſanitatem. Sic igitur in præſenti, audito nomine entis, poteſt formari conceptus cõfuſus comprehendens quidquid habet eſſe, vel habitudinem ad eſſe: ſed hic tantum eſt conceptus quid nominis, tamen, ſi reuera concipiantur res illo nomine ſignificatæ, non formatur vnus conceptus, ſed plures.

Nec multùm ab hac ſententia differt Fonſeca ſupra diſtinguens triplicem conceptum entis, ſcilicet, diſtinctum, confuſum, & medium, id eſt, partim cõfuſum, partim diſtinctum. Diſtinctus eſt, qui determinatè & expreſſè repræſentat omnes entitates ſimplices, quas ens immediatè ſignificat, & hic non eſt vnus, ſed plures. Confuſus eſt, qui repræſentat omnia confuſè, & indeterminatè, & hic eſt vnus. Medius verò qui partim confuſus, partim diſtinctus eſt, qui determinat, repræſentat vnam naturam, v.g. ſubſtantiam, cæteras verò, ſcilicet quantitatem, qualitatem, &c. implicitè & indeterminatè, quatenus omnes cum ſubſtantia proportione quadam conueniunt, & hic etiam vnus eſſe dicitur. IIII. Sententia Fonſecæ huic proxima.

B Sed huiuſmodi diſtinctiones mihi videntur ſine cauſa multiplicari, remque potius confundere, quã explicare. Nam de conceptu formali entis loqui debemus, non iuxta id, quod de rebus omnib. quæ ſub hac voce comprehenduntur, cognoſci & comprehendi poteſt, prout in ſe ſunt, ſed prout hac voce ſignificantur: alioqui non erit ſermo de conceptu entis in quantum ens, ſed de conceptu rerum omnium tum exiſtentium, tum etiam poſſibilium, quatenus tales ſunt, & inter ſe diſtinguuntur: quomodo à nemine poſſunt vno conceptu formali diſtinctè cõcipi, niſi à ſolo Deo, vt rectè idem author notauit. Hoc autẽ ſenſu etiam conceptus ſubſtantiæ, aut viuentis, ſi illo modo ſit explicitus, & diſtinctus, erit tantũ ille, quo omnes ſubſtantiæ vel viuentia omnia, quatenus talia ſunt, diſtinctè concipiantur, quomodo ſolus etiam Deus poterit habere eorum formalem conceptum diſtinctum ſubſtantiæ, viuentis, &c. V. Tot diſtinctionum diuerſitatem obeſſe potius, quàm prodeſſe claritati.

Dices, ſubſtantiam, viuens, & ſimilia nomina nõ ſignificare immediatè has vel illas naturas ſubſtantiales, aut viuentes, ſed rationem ſubſtantiæ, viuentis, &c. & ideo ad formandum conceptum diſtinctũ reſpondentem ſignificato talis vocis, non eſſe neceſſarium ad particulares naturas deſcendere, ſecus verò eſſe de ente, quia immediatè ſignificat entitates, ſaltem ſimplices, id eſt, non compoſitas ex natura communi & differentia contrahente. Sed hoc reuera falſum eſt, vt fuſius conſtabit ex ſectione ſequente, & nunc breuiter patet ex communi modo concipiendi. Quis enim dicat, ens immediatè ſignificare Deum vt Deus eſt, etiam ſi Deus ſimpliciſſimus ſit, & non compoſitus ex natura communi & differentia contrahente? Deniq; idem interrogari põt de ſubſtãtia, accidente, & aliis generib. vel cõceptib. ſimplicib. Itẽ, cur magis dicetur ens ſignificare immediatè entitates ſimplices, quã compoſitas ex natura communi & differentia contrahente, vt eſt animal, habitus, &c? nã ens vt ſic, generatim omnia ſub ſe comprehendit, &, ſicut in conceptu ſubſtãtię, vel qualitatis nihil includitur quod non ſit ens, ita neque in conceptu animalis, vel habitus. Quod autem conceptus compoſitus poſſit reſolui in plures, quorum neuter alterũ includat, non autẽ conceptus ſimplex, parum refert ad mediatam, vel immediatã ſignificationem. Quis enim credat ens immediatè ſigni- VI.

C

A ſignificare rationale, & non hominem, quia rationale dicit ſimplicem conceptum, & homo compoſitum? Itaque ſiſtendo propriè ac præciſè in conceptu formali entis vt ſic, non pertinet ad ipſum, vt per cũ concipiantur diſtinctè particularia entia ſecundum proprias & determinatas rationes: ideoq; conceptus entis vt ſic, ſi in eo ſiſtatur, ſemper eſt confuſus reſpectu particularium entium, vt talia ſunt. Et ideò D. Tho. 1. p. q. 14. art. 6. dicit, quod ſi Deus tantum cognoſceret alia à ſe, in quantum ſunt entia, tantum cognoſceret in communi, confuſè, & imperfectè: vnde concludit, non tantum ea cognoſcere ſecundũ quod communicant in ratione entis, ſed etiam ſecundum quod vnum ab alio diſtinguitur: ſentit ergo conceptum entis vt ſic, præciſè in eo ſiſtendo sẽper eſſe confuſum reſpectu cuiuſcunque determinatæ rationis entis, prout in ſe talis eſt, & ab aliis diſtinguitur, ſiue compoſita ſit, ſiue ſimplex.

VII. Quapropter etiam illud membrum de conceptu partim confuſo, partim diſtincto, eſt ſuperuacaneũ ad rem præſentem explicandã. Primò quidem, quia cõceptus ſubſtantię impropriè dicitur, implicitè vel confuſè eſſe conceptus accidentis: & in vniuerſum B conceptus proprius primi analogati impropriiſſimè dicitur eſſe confuſus conceptus cæterorum analogatorum; quę ſecundaria ſunt, quamuis multi ita loquantur dicentes, ſicut idem nomen, licet immediatè ſignificet primum analogatum, ſecundario ſignificat cætera: ita conceptum formalem primi analogati, confuſè repræſentare cætera, quatenus illi primo ſimilia ſunt, vel proportionalia: nã quod repræſentat diſtinctè aliquid, conſequenter videtur repræſentare, ſaltem confuſè, alia illi ſimilia. Sed hoc quamuis ſit parui momenti, & fortaſſe de modo loquendi, mihi non probatur, quia huiuſmodi conceptus proprius & diſtinctus primi analogati tantum eſt vnus, & formaliter tantum repræſentat ipſum primum analogatum: in quo non rectè cum nomine comparatur, quia nomen ſignificat per impoſitionem tantum, & ideò idem nomen, quod primariò ac propriè vnum ſignificat, poteſt per tranſlationem imponi ad alia ſecundariò ſignificanda: conceptus autem rei tantum naturaliter repræſentat rem ipſam, & ideò ſi eſt proprius & adæquatus conceptus primi analogati ſecundum propriam rationem C eius non poteſt repræſentare reliqua, vnde nec per ſe facit illa cognoſcere, ſed ad ſummum eſſe poteſt, veluti origo, ſeu occaſio, vt alia concipiantur, & denominentur ſecundũ aliquam proportionem, vel habitudinem ad primũ analogatũ: quod non eſt ſatis, vt conceptus ſpecialis & proprius primi analogati dicatur implicitus vel confuſus reliquorũ. Deinde interrogo an ille conceptus primi analogati ſit idem omnino cum cõceptu, qui reſpondet proprio nomini eiuſdẽ rei ſeu naturę, v.g. ſubſtantiæ, an verò ſit diuerſus? Hoc poſterius dici nõ põt, quia, ſi vterq; eſt proprius cõceptus ſubſtantię, intelligi non poteſt, in quo ſit diuerſitas, vt alter dicatur repræſentare accidentia & non alius. Si verò dicatur prius, ergo nõ magis põt ille conceptus dici repræſentare accidẽtia, quã cõceptus proprius hominis alia animalia, imo minus id dici poterit, cũ ſit minor ſimilitudo. Item quia alioqui dicendũ eſſet, ſubſtantiã habere vnum conceptũ formalem aliquo modo communẽ ſubſtantiæ, & accidenti, quod reuera impropriiſſimũ eſt, & in rigore falſum, quia licet accidens dicat habitudinem ad ſubſtantiã, tamen conceptus ſubſtantiæ nullo modo repræſentat illam habitudinẽ, ſed ſolũ terminũ eius, & illum nõ formaliter ſub ratione termini, ſed ſecũdũ abſolutã rationẽ ſuã: ergo hoc nõ ſatis eſt, vt ille conceptus dicatur implicitus, vel confuſus conceptus accidentis. Atq; idẽ cõſiderari facile poteſt in cęteris analogatis, ſeu cõceptibus eorũ: nam cõceptus formalis hominis ridentis vt ſic, nullo mõ eſt conceptus confuſus prati, nec conceptus proprius animalis ſani eſt conceptus medicinę, & ſic de aliis. Et ratio eſt, quia id, quod fundat huiuſmodi analogiam, vel eſt aliqua realis conuenientia ſeu ſimilitudo inter analogata, vt de ente infra dicemus: & illa non repræſentatur per concepum proprium alicuius analogati: vel non eſt propria ſimilitudo, ſed ſolum proportio quædã, vel attributio, & hæc etiam non ſatis eſt, vt conceptus proprius vnius analogati, vt tale eſt repræſentet aliquo modo reliqua, ſed ſolum formam illam, per ordinem ad quã reliqua talia denominantur, quæ abſolutè & prout in ſe talis eſt, & non cum habitudine ad reliqua, per talem conceptum repræſentatur.

Modus loquendi aliorum non probatur.

Addo vlterius. Quidquid ſit de hoc loquẽdi modò, quod determinatus conceptus ſubſtantiæ dicatur confuſus reliquorum generum entium, ſeu accidentium; tamen adhuc ille dici non poteſt conceptus formalis entis vt ſic, tum quia ille eſt proprius conceptus formalis ſubſtantiæ, vt ſubſtantia eſt, cõceptus autem proprius entis eſſe debet diuerſus à conceptu ſubſtantiæ, quandoquidem ens rectè diuiditur in ſubſtantiam & accidens; tum etiam, quia ens non ſignificat immediatè ſubſtantiam, vt infra oſtendam: ergo nec immediatè exprimit proprium formalem conceptum ſubſtantiæ. Relinquitur ergo, conceptum formalem entis vt ſic, comparatum ad determinata entia, vt talia ſunt, ſemper eſſe conceptum confuſum & indiſtinctum in repræſentando hoc, vel illud ens. Dico autem, reſpectu particularium entium, vt talia ſunt, quia reſpectu eius obiecti ꝙ immediatè & propriè repręſentat (quodcũque illud ſit) dici poteſt, & reuera eſt proprius & diſtinctus conceptus, ſicut idem conceptus animalis, qui reſpectu hominis eſt confuſus, reſpectu animalis vt ſic, eſt proprius & diſtinctus, quãuis ſub hac eadem comparatione idem conceptus ſimplex ſoleat dici confuſus, reſpectu illius conceptus compoſiti, quo animal per ſuam definitionem concipitur. Atq; ſimili modo poteſt, vel in diuerſis hominib. vel in vno diuerſis temporibus, vnus conceptus entis eſſe diſtinctior alio, & è contrario vnus poteſt vocari confuſus reſpectu alterius diſtinctioris, quatenus contingit ipſammet rationem ſeu quidditatem entis vt ſic, magis vel minus perfectè cognoſci: quæ diſtinctio conceptuum formalium nihil ad propoſitũ refert: quia magis eſt ex parte concipientis, & ex perfecto vel imperfecto lumine, vel modo concipiendi, quàm ex habitudine ad obiectum, quàm hic præcipuè conſideramus. VIII.

Vera ſententia.

IX. His ergo diſtinctionibus prætermiſſis dicendum eſt conceptum formalem proprium & adæquatum entis vt ſic, eſſe vnum, re & ratione præciſum ab aliis conceptibus formalibus aliarum rerum & obiectorum. Hæc eſt communis ſententia, vt fatetur Fonſeca ſupra, tenent eam Scotus & omnes eius diſcipuli, vt videbimus ſect. ſequent. Capreol. in 1. diſtinct. 2. quæſt. 1. concluſ. 1. & 9. & in reſponſionibus ad argument. contra illas; & Caietan. de ente & eſſen. cap. 1. q. 2. qui citat D. Tho. q. 7. de pot.

de pot.art.5.& 6.Soncin.4.Metaphyſ. q.1.Iauell. q. A 1.Flandria q.2.art. 6. Heruæus quodl.2.q.7.Soto in prædicam.ca.4.q.1.& plane colligitur ex D.Thom. locis citandis, ſect.ſeq. Et probatur primò experiẽtia, audito enim nomine entis experimur mentem noſtram non diſtrahi neq; diuidi in plures conceptus, ſed colligi potius ad vnum, ſicut cum concipit hominem, animal, & ſimilia. Secundò, quia, vt Ariſtoteles dixit 1. de Interpret. per voces exprimimus noſtros formales conceptus: ſed hæc vox, *ens*, non ſolum materialiter eſt vna, ſed etiam vnam habet ſignificationem ex primæua impoſitione ſua, ex vi cuius non ſignificat immediatè naturam aliquam ſub determinata, & propria ratione, ſub qua ab aliis diſtinguitur. Vnde nec ſignificat plura vt plura ſunt, quia non ſignificat illa ſecundum quod inter ſe differunt, ſed potius vt inter ſe conueniũt, vel ſimilia ſunt: ergo ſignum eſt huic voci reſpondere etiam in mente vnum conceptum formalem, quo immediatè & adæquatè concipitur, quod per hanc vocem ſignificatur. Vel potius è contrario hoc ſigno colligimus, ex tali modo concipiendi res vno conceptu, talis nominis impoſitionem proceſſiſſe. B Tertiò argumentari poſſumus ex conceptu exiſtentiæ: videtur enim per ſe euidens, dari vnum conceptum formalem exiſtentiæ vt ſic, quia, quoties hoc modo de exiſtentia loquimur, & diſputamus tanquam de vno actu, reuera non formamus plures cõceptus, ſed vnum: ergo etiam conceptus formalis exiſtentis vt ſic, vnus eſt, quia ſicut concipitur abſtractum per modum vnius, ita & concretum vt ſic, præciſe conſtitutum: ergo ſimiliter enti vt ſic, vnus conceptus formalis reſpondet: nam ens vel eſt idẽ, quod exiſtens, vel, ſi ſumatur, vt aptitudine exiſtẽs, conceptus eius habet eandem rationem vnitatis. Hinc etiam conceptus entis, non ſolum vnus, ſed etiam ſimpliciſſimus dici ſolet, ita vt ad eum fiat vltima reſolutio cæterorum, per alios enim conceptus concipimus tale, vel tale ens; per hunc autem præſcindimus omnem cõpoſitionem & determinationem, vnde hic conceptus dici etiam ſolet ex ſe eſſe primus qui ab homine formatur, quia, cæteris paribus, facilius de quacunque re concipi poteſt, quæ omnia tradit D. Thom. q.1. de veri.articul. 1.& q. 21. artic. 1.& Auicen. 2. Metaph. C Quapropter de vnitate huius conceptus communiſſimi, & confuſi, ferè nullus eſt, qui dubitet: oſtendimus autem nullum alium poſſe verè ac propriè dici conceptũ entis vt ſic, qui non ſit confuſus reſpectu particulariũ entium, vt talia ſunt. Tandem, ſi conceptus formalis entis non eſt vnus; erunt ergo plures: quot ergo erunt? non eſt maior ratio de duobus, quam de tribus, vel quolibet alio numero: quia, ſi multiplicantur hi conceptus, neceſſe eſt multiplicari iuxta aliquam diuerſitatem rerum, vel entitatum ſub latitudine entis comprehenſarum: hæ autem entitates in infinitum poſſunt multiplicari; & ſecundum proprias rationes diſtingui; & ſi ſemel ponitur, conceptum vel conceptus entis vt ſic, repræſentare determinatas naturas entis; etiam vt diſtinctas, non eſt vlla ratio, cur ſiſtendum ſit in duabus potius, quam in tribus vel quatuor, &c. vt euidentius conſtabit ex his, quæ ſect. ſequente dicemus de conceptu obiectiuo: nam, licet formalis, quatenus à nobis, & in nobis fit, videatur eſſe poſſe experientia notior, tamen exacta cognitio vnitatis eius multum pendet ex vnitate obiecti, à quo ſolent actus ſuam vnitatem & diſtinctionem ſumere.

X. Ex quo intelligitur primò, quo ſenſu quaue ratione hic conceptus formalis dicatur ſecundũ rem ipſam præciſus ab aliis conceptibus, ſcilicet, quia à parte rei eſt realiter diſtinctus à conceptu ſubſtantiæ vt ſic, accidentis, qualitatis, & cæteris ſimilibus: loquimur enim in intellectu humano; qui dum ea etiam, quæ in re diſtincta non ſunt, mente diuidit, in ſe ipſo conceptus partitur; cõceptus realiter diſtinctos formãdo eiuſdem rei ſecundum diuerſam præciſionem; vel abſtractionem rei conceptæ, quomodo conceptus formales iuſtitiæ, & miſericordiæ diuinæ in nobis ſunt realiter præciſi, ſeu diſtincti, quãuis miſericordia & iuſtitia in ſe non diſtinguantur. Sic igitur conceptus entis vt ſic, cum in repræſentãdo præſcindat à propria ratione ſubſtantiæ vt ſic, accidentis, & omniũ aliarum, neceſſe eſt, vt in ſe ſit realiter præciſus, & diſtinctus à conceptibus propriis talium rationum vel naturarum, vt tales ſunt; & hoc etiam facile omnes fatentur.

XI. Secundò colligitur ex dictis, hunc formalem cõceptum entis, ſicut in ſe eſt vnus ſecundum rem, ita etiam ſecundum rationem formalem ſuam, & ſecũdum eam etiam eſſe ratione præciſum à conceptibus formalibus particularium rationum. Patet primò, quia hic conceptus in ſe eſt ſimpliciſſimus, ſicut obiectiue, ita etiam formaliter: ergo in ſe habet vnam ſimplicem rationem formalem adæquatam: ergo ſecundum eam præſcinditur ab aliis conceptib. formalibus. Secundò, quia, ſicut mens noſtra præſcindendo ea, quæ in re non diſtinguuntur, in ſe ipſa realiter diſtinguit conceptus formales ſuos, ita è conuerſo confundendo, & coniungendo ea, quæ in re diſtinguuntur, quatenus in ſe ſimilia ſunt, vnit conceptum ſuum, formando illum re & ratione formali vnũ: hoc autem modo cõcipiũtur entia hoc formali conceptu entis: ſumit enim mens illa omnia ſolũ, vt inter ſe ſimilia in ratione eſſendi, & vt ſic, format vnam imaginem vnica repræſentatione formali repræſentantem id, quod eſt, quæ imago eſt ipſe conceptus formalis: eſt ergo ille conceptus ſimpliciter vnus re & ratione formali, & ſecundum eam præciſus ab his conceptibus, qui diſtinctius repræſentant particularia entia ſeu rationes eorum.

XII. Formalis cõceptus entis vt ſic, non multiplicatur ſecundũ multitudinẽ obiectorum particulariũ.

Tertiò ſequitur, hunc conceptum formalem entis non ſolum eſſe vnũ, ſed etiam non poſſe eſſe plures ſecundũ habitudinẽ ad obiecta magis determinata, ſeu diſtinctius concepta ex parte obiectorum. Poſſunt quidem hi conceptus formales multiplicari, vel ſecundum numerum in diuerſis ſubiectis, vel in eodem diuerſis temporibus, fortè etiam ſecundũ ſpeciem ex parte concipientis altiori modo, vel cum maiori claritate, & diſtinctiori apprehenſione ipſius rationis formalis entis vt ſic (quamuis fortaſſe tota hæc diſtinctio ſit ſolum ſecundum magis & minus intra eandem ſpeciem, maximè ſiſtendo in conceptibus, qui ab homine naturaliter formari poſſunt) at verò ex maiori vel minori determinatione obiecti non poteſt conceptus entis vt ſic, multiplicari: quia, vt oſtenſum eſt, hoc ipſo, quod non ſiſtitur in communi cõceptione entis vt ſic, ſed deſcenditur ad hoc & illud ens vt talia ſunt, licet multiplicentur conceptus formales, non tamen conceptus entis vt ſic; ſed adiungendo conceptum ſubſtãtiæ, vel accidentis, &c.

XIII. Hic conceptus non eſt tantum nominis, ſed etiam rei.

Quartò colligitur ex dictis, falſo vocari hunc cõceptum tantum nominis, & non rei ſignificatæ nomine entis, & ſecundum eam rationem, qua per illud ſignificatur. Primò, quia, vt dixi, hic conceptus

prior

prior eſt voce, & impoſitione eius ad res tali modo A ſignificãdas. Nam, licet quoad nos conceptus ſæpè formentur mediis vocibus: tamen ſecundum ſe, & ſimpliciter, prior eſt conceptus, qui ex ſe parit vocẽ, qua exprimitur, & eſt origo impoſitionis eius: ergo talis cõceptus eſt ſimpliciter & abſolutè cõceptus rei ſecundũ ſe, & nõ tantũ in ordine ad ſignificationem vocis, vt hac ratione dicatur conceptus nominis, ſeu quid nominis. Secundò, quia hic conceptus eſt per modũ cuiuſdã ſimplicis imaginis naturaliter repræſentãtis id quod per vocẽ ad placitũ ſignificatur; ſed in hoc tantũ cõſiſtit, quod ſit cõceptus rei, quãquã, quia cõceptus ille ſimpliciſſimus eſt, & ideò obiectũ eius non põt propria definitione declarari, ad illud explicandũ vti ſolemus deſcriptionibus, quę ſolùm vident nominis ſignificationẽ diſtinctiùs declarare; & hoc modo põt in bono ſenſu dici conceptus ille eſſe quid nominis, dummodò non excludatur, quin ille ſit proprius, & adæquatus conceptus rei immediatè ſignificatæ per illam vocem.

XIIII. *Quorũ analogorũ detur vna ratio cõmunis.* Fundamentũ primæ ſententiæ (nam de ſecunda iam ſatis dictũ eſt) tangit materiam de analogia entis infrà tractandã, & pendet ẽt ex dicẽdis de cõceptu obiectiuo, nam multi exiſtimant vnitatẽ cõceptus formalis non repugnare analogiæ, ſed vnitatem cõceptus obiectiui, de qua re poſteà. Nunc breuiter dicitur ex D. Tho. in 1. d. 19. q. 5. art. 2. ad 1. inter analoga attributionis quędã eſſe, quę ſignificant formam, quę intrinſecè tantũ eſt in principali analogato, in aliis verò ſolùm per habitudinẽ, vel denominationẽ extrinſecam: vt ſanũ, & ſimilia, & his repugnat vnitas cõceptus formalis: quia analogata non habẽt inter ſe propriam ſimilitudinem & conuenientiã. Alia verò eſſe, quę ſignificant formam ſeu naturã intrinſecè inuentam in omnibus analogatis: & huiuſmodi eſt ens, vt infrà videbimus, nam accidentia non ſunt entia per extrinſecam denominationem, ſed per intrinſecam naturã ſeu rationẽ entis, quã participãt: & in huiuſmodi analogis non eſt inconueniens dari vnum conceptum formalem ſimpliciter & abſolutè in ſe vnum re & ratione formali adęquata; in quo aũt eius analogia conſiſtat, infrà explicabitur.

SECTIO II.

Vtrum ens habeat vnum conceptum ſeu rationem formalem obiectiuam. C

I. *Ratio dubitandi. 1.* RAtio dubitandi duplex eſt. Prima tacta eſt ſect. præced. fundaturque in analogia entis, quia, ſi conceptus eius obiectiuus eſt vnus, vel vnitate vniuocationis, & ſic tollitur analogia; vel vnitate tantum analoga, & ſic vel reuera non eſt vnus; vel eſt repugnantia in terminis, quia analogia intrinſecè includit vel plures rationes habentes tantum inter ſe proportionem, vel plures habitudines ad vnam formam, ratione quarum conceptus obiectiuus nominis analogi non poteſt eſſe vnus. Quod declaratur, & confirmatur, quia vt ens habeat vnum conceptum obiectiuũ, neceſſe eſt vt omnia entia conueniant in vna ratione formali entis, quæ per nomen, *ens*, immediatè ſignificetur, quia vnitas conceptus obiectiui requirit vnitatem rei, vel ſaltem rationis formalis; ſi autem omnia entia conueniũt in vna ratione formali: ergo vt ſic, habent vnam, & eandem definitionem, ſicut vnum conceptum obiectiuum: quia, ſi conceptus obiectiuus vnus eſt, ẽt definitio eius poteſt eſſe vna: ergo nihil deeſt enti ad perfectam vniuocationem.

II. *Secunda.* Secunda ratio dubitandi eſt, quia, ſi cõceptus obiectiuus entis eſt vnus, ergo ſecundum ſe eſt præciſus & abſtractus ab omnibus inferioribus, ſeu determinatis entium rationibus: conſequens eſt impoſſibile: ergo & antecedens. Sequela patet, quia ſi conceptus entis eſt vnus, ergo formaliter & actualiter non includit in ſe determinatos modos entium: illi .n. intrinſecè opponuntur, & diſtinctionem efficiunt: vnde impoſſibile eſt, vt in vno conceptu obiectiuo actu includantur: ergo vt cõceptus entis ſit vnus, neceſſe eſt vt ab his omnibus præſcindat: hoc autem eſſe impoſſibile ſic oſtendo, quia ſi ens vt ſic, præſcindit à determinatis rationibus entium: ergo vt ad eas contrahatur ſeu determinetur, aliquid ei addi neceſſe eſt: ergo vel id quod additur, eſt ens, vel nihil; ſi nihil, quomodò poteſt ens realiter determinare, & propriam aliquam rationem entis conſtituere? ſi verò eſt ens, ergo non poteſt ens vt ſic, ab eo præſcindi, nam quod ab alio præſcinditur, non includitur in illo. Neq; .n. intelligi poteſt quod ens præſcindatur à modis quibus contrahitur; & quod nihilominus in eis intrinſecè includatur: neq; ecõtrario ꝙ B modus contrahens ens, nihil includat niſi ens, & tamẽ ꝙ illud determinet ad ſpecialẽ rationẽ entis. Nã cõtractio, & determinatio nõ intelligit̃ ſine additione: nõ põt aũt intelligi additio, niſi id quod additur tale ſit, vt non includat id cui additur, aut ſecundum rem, aut ſecundũ rationẽ, iuxta modũ quo addi intelligit̃. Et cõfirmatur, nã ob hãc cauſam dixit Ariſt. 3. Metap. tex. 10. genus eſſe extra rationẽ differentiarum, ſc. quia abſtrahit, & præſcindit ab illis: ergo, ſi conceptus obiectiuus entis eſt præciſus & vnus, neceſſe eſt, vt in contrahentibus non includatur.

III. *Ratio difficultatis in contrarium.* In contrarium aũt eſt, quia vni conceptui formali vnus conceptus obiectiuus neceſſariò reſpõdet: ſed oſtenſum eſt dari vnum cõceptum formalem entis: ergo neceſſariò dandus eſt vnus obiectiuus. Maior conſtat, quia conceptus formalis habet totam ſuam rationem & vnitatem ab obiecto: ergo, vt ſit vnus, neceſſe eſt vt tendat in obiectum aliquo modo vnũ: ſed conceptus obiectiuus nihil aliud eſt, quàm obiectum ipſum vt cognitum vel apprehenſum per talẽ conceptum formalem: ergo ſi conceptus formalis eſt vnus, neceſſe eſt vt obiectiuus etiam vnus ſit.

Variæ ſententiæ referuntur.

IIII. *Prima ſententia. Caiet. Soncin. Hiſpal. Heruæus, Flandria. Pereira. 2. phyſ. c. 2. in fine.* IN hac quæſtione, qui negant dari vnum conceptum formalem entis, cõſequenter etiam negant dari obiectiuum. Et ita ſentit Caietan. locis cit. ſect. preced. in prima opinione, & Ferr. loco citato. Ex his verò qui admittunt vnum conceptum formalem entis, negant vnum obiectiuum Soncin. 4. Metaph. q. 2. & 3. & Hiſpal. in 1. d. 3. q. 1. Heruæus & Flandr. locis cit. ſect. pręced. Tribuitur ẽt Capreolo, ſed reuera id non docet, vt infrà dicam. Citatur etiam pro hac ſententia D. Tho. 1. p. q. 13. art. 5. q. 7. de potentia, art. 7. q. 2. de verit. art. 11. quibus locis ſignificat, vocibus quæ communes ſunt Deo, & creaturis, non reſpondere vnam rationem cõceptã ſeu ſignificatã, ſed plures. Fundamenta huius opinionis tacta ſunt in principio: nam licet plura argumẽta ab his authoribus afferantur, tamen vis omnium in duabus difficultatibus tactis poſita eſt. Nõ conueniũt aũt prędicti authores in explicãdo conceptũ, vel potius cõceptus obiectiuos, qui enti correſpõdẽt. Quidã .n. aiũt, immediatè repræſentari per cõceptũ formalẽ entis omnia genera entiũ, quatenus inter ſe habẽt aliq̃ ꝓportionem vel habitudinẽ, vt Ferrar. & idem ſentit

Caiet. Alij verò dicunt, per conceptum formalem entis immediatè repræſentari hoc diſiunctum, *ſubſtantia vel accidens*, vt Soncinas, Heruæus, & alij. Rurſus alij dicunt repræſentari abſolutè omnia genera, ſeu rationes, vel conceptus ſimplices, non copulatiuè, nec diſiunctiuè, vel ſimpliciter, vt Fonſeca 4. Metaph. c. 2. q. 2. ſect. 4. & 7.

V. 2 Sententia. Secunda ſententia omnino contraria eſt, dari cōceptum obiectiuum entis ſimpliciter vnum. Hanc tenet Scot. in 1. d. 3. q. 1. & 3. d. 8. q. 1. & in 2. d. 3. q. 3. & 6. Iauell. 4. Metaph. q. 1. Soto in prædicam. c. 4. q. 1. & in eadem opinione eſt Capreolus in 1. d. 2. q. 1. Eſt tamen diuerſitas inter hos authores: nam Scotus ponit hunc conceptum ex natura rei præciſum ab inferioribus naturis, & modis contrahentibus ens: Alij verò ſolùm ponunt hanc vnitatem conceptus obiectiui ex modo concipiendi noſtro, abſq; præciſione & diſtinctione quæ ſit in rebus: de qua diuerſitate opinionum dicemus ſect. ſeq. De alia verò differentia quæ etiam eſt inter hos authores quoad vniuocationem, vel analogiam, dicemus inferius.

Scotus. Iauell. Sotus. Capreol.

VI. Tertia opinio media inter prędictas, vtitur diſtinctione, & variis modis explicatur. Quidam .n. dicunt, conceptum entis obiectiuum in ſe & abſolutè ſumptum ſine inferioribus, eſſe vnum, & ratione præciſum ab illis, tamen comparatū ad inferiora, & vt incluſum in illis, non eſſe vnum; & ita conciliant rationes dubitandi in principio adductas: nam, quia per conceptū formalē entis concipitur ens ſecundū ſe, & ſine vlla comparatione ad inferiora, neceſſe eſt vt ſub hac ſaltem conſideratione conceptus ille obiectiuus habeat vnitatem. Quando verò hic conceptus conſideratur, vt in ipſis inferioribus exiſtens, non pōt habere vnitatē: differunt .n. ipſa inferiora, v. g. ſubſtantia & accidens, per id ipſum quo entia ſunt: ergo non poſſunt in illo vt ſic, habere vnitatē, quia non pōſſunt ſecundū idem cōuenire & differre, & hanc ēt poſteriorem partē cōfirmāt rationes dubitandi in principio poſitæ. Aliter Fonſeca ſupra, ſuppoſita illa diſtinctione de conceptu confuſo, diſtincto, & medio, ſeu partim confuſo, partim diſtincto, de hoc tertio conceptu dicit poſſe quidem eſſe vnum, non tamen præciſum ab inferioribus, ſed eſſe conceptum ſubſtātię, v. g. de cōceptu autem diſtincto ſimiliter dicit non eſſe vnū adęquatum enti, niſi fortaſſe in Deo, in nobis verò includere conceptum ſubſtātię, qualitatis, &c. Sed, vt dixi, hi reuera non ſunt conceptus entis vt ſic. Tandem de conceptu cōfuſo entis, qui ad rem ſpectat, ait quodammmodo eſſe vnum & præciſum, nō tamē ſimpliciter, ſed ſecundū quid. Eſſe quidem aliquo mō præciſū quia non expreſsè & determinatè continet id, quod eſt ꝓprium inferiorū membrorū, nō eſſe aūt ſimpliciter pręciſum, ēt ſecundū rationē, ne ſequatur illum eſſe vniuocū. Declarat aūt, hanc pręciſionē eſſe ſecundum quid, & nō ſimpliciter, quia hic conceptus confuſus entis ita excludit ea quæ ſunt propria ſubſtantię, & cęterarū entitatū ſimpliciū, vt tamen eius eſſētia non ſit alia, quā eſſentia huiuſmodi entitatū.

VII. Sed hę diſtinctiones, vt præcedente ſectione attigi, mihi non videntur deſeruire ad rem explicandā; ſed quò ampliùs multiplicantur, eò magis res videtur obſcurari, & confundi. Omiſſis ergo conceptibus diſtinctis ſeu particularibus, ſubſtantiæ, & aliorum generū ſeu mēbrorū diuidentiū ens in cōmuni, hîc ſolum agimus de eo cōceptu obiectiuo, qui immediatè, & adequatè reſpondet illi conceptui formali, quem diximus ſect. præcedenti correſpondere A in mente huic voci, *ens*, & rei immediatè ſignificatæ per illam: cæteri .n. conceptus particulares ſecundū ſe ſumpti non ſunt conceptus entis in quantum ens, ſed vt ſunt talia, vel talia entia.

Prior aſſertio.

Dico ergo primò, conceptui formali entis reſpondere vnū conceptum obiectiuū adęquatū & immediatum, qui expreſsè non dicit ſubſtantiam, neq; accidens, neq; Deum nec creaturam, ſed hæc omnia per modum vnius, ſc. quatenus ſunt inter ſe aliquo modo ſimilia, & conueniunt in eſſendo. In hac concluſione conueniunt authores ſecundæ ſē tentię, & Fonſeca non diſſentit, & plurimùm fauet D. Tho. locis ſuprà, cit. de veritate q. 1. art. 1. q. 21. art. 1. quatenus dicit, cōceptū entis eſſe ſimpliciſſimum, & primū omniū, determinariq; ad ſubſtantiā, quantitatem, &c. per quandā determinationē, & expreſſionem talis modi entis, vbi neceſſe eſt eſſe ſermonem de conceptu obiectiuo; nam formalis non determinatur, nec cōtrahit. Vnde apertiùs 1. p. q. 5. a. 3. ad 1. ait D. Tho. *Subſtantia, quantitas, & qualitas cōtrahunt ens, applicando ens ad aliquam quidditatem, ſeu naturā*: cōtractio aūt intelligi non pōt ſine aliqua vnitate, & cōmunitate cōceptus obiectiui. Atq; eodem mō fauet huic ſententię Ariſt. 4. Met. text. 7. vbi inquit, Metaphyſicam conſiderare ens in quantū ens, ſub quo alia genera cōtinentur; vbi D. Tho. ait, primā Philoſophiā cōſiderare ens cōmune, & ea, quę ſunt eius in quantū huiuſmodi. Ratione pōt hęc ſentētia ita ꝓbari. Neceſſe eſt, cōceptū formalē entis habere aliqꝺ adęquatū obiectū; ſed illud nō eſt aggregatū ex variis naturis entiū ſecundū aliquas determinatas rationes earū, quantūuis ſimplices: ergo oportet, vt ille cōceptus ſit vnus ſecundū aliquā cōuenientiā & ſimilitudinē entiū inter ſe. Cōſequētia eſt euidens à ſufficiente enumeratione, quia ſupponimus (quod eſt per ſe notū) illū cōceptū obiectiuū nō eſſe vnum vnitate reali, id eſt, numerali ſeu entitatiua: nam cōſtat hūc conceptū eſſe cōmunē multis rebus. Maior item aſſumpta euidēs eſt, quia ille cōceptus formalis eſt actus intellectus; omnis aūt actus intellectus, ſicut & omnis actus, quatenus vnus eſt, habere debet aliquod obiectum adęquatū à quo habeat vnitatem. Minor verò probat, quia, ſi obiectū illud adęquatū C eſt ex aggregatione pluriū naturarū entis, quęro, quę ſint iſtę naturę, & quomodò in illo cōceptu aggregētur, nullo .n. modo id cōcipi, & intelligi pōt. Quod patebit etiam, excludēdo omnes modos quibus id aſſertum eſt, vel excogitari poteſt.

VIII. Datur vna ratio entis obiectiua.

D. Thomas.

B

IX. Ens non ſignificat ſubſtantiam, & accidens immediate.

Primò enim, quod Soncinas ait cōceptum illum cōſtare ex ſubſtantia & accidente vt ſic, eſt planè falſum: nam, vel in illo cōceptu includūtur illa duo copulatiuè; & hoc ipſe non dicit, nec dicere poteſt: aliàs falſo diceretur ſubſtantia eſſe ens, vel qualitas eſſe ens, quia nec ſubſtantia eſt ſubſtantia & accidens, neq; qualitas, & ſic de aliis. Aut includuntur illa duo diſiunctiuè, vt ipſe Soncinas dicit; & hoc, præterquā quod eſt contra experientiā, vt ſtatim dicam, ex illo ſequitur vniuocatio entis, quam ipſe vitare intendit: nā hoc diſiunctū, *ſubſtantia vel accidens*, tā verè, ſimpliciter, & ęquè primò cōuenit accidēti, ſicut ſubſtātię, quia ſicut ad veritatem diſiunctiuè ſufficit veritas vnius partis; ita vt prędicatū diſiūctū ęquè primò ac ſimpliciter prędicetur, ſufficit vt vna pars eius æquè primò ac ſimpliciter ſubiecto conueniat: tam verè aūt & tam propriè accidēs eſt accidēs, ſicut ſubſtantia eſt ſubſtātia: ergo diſiunctū illud tam verè ac propriè cōuenit accidenti ratione vnius partis, ſicut ſub-

ſubſtantię ratione alterius. Quod in omnibus ſimilibus prædicatis videre licet: nã eſſe Deũ vel creaturam, v.g. tã verè ac propriè dicitur de homine, ſicut de Deo, & ſic de aliis. Vel deniq; includunt illa duo ſimpliciter, id eſt, abſq; cõiunctione, vel diſiunctione, ſc. *ſubſtantia accidens*. Et hoc inprimis eſt cõtra experientiam, quia id quod concipit, mente ꝑcipitur, & hoc mõ ſub experiẽtiam cadit; nos aũt, audito nomine *entis*, & cõcipiendo præcisè id quod hac voce ſignificari intelligimus, non percipimus mente ſubſtantiam vt ſic, neq; accidens vt ſic, vt quilibet in ſe ſe experiri poteſt. ¶ Deinde ille cõceptus formalis ſimplex eſt, & limitatus, ac re ipſa præciſus à ꝓpriis conceptibus formalibus ſubſtantię, & accidẽtis, vt talia ſunt: ergo per illũ nõ repręſentãtur ſubſtantia, & accidẽs ꝓpriè & diſtinctè, ſicut repręſentant per duos cõceptus ſubſtantiæ, & accidentis. Neq; .n. dici põt, ꝙ ille vnus cõceptus entis eminẽtiori mõ contineat totã illam formalẽ repręsẽtationẽ, quę eſt in duobus illis conceptibus ſimul ſumptis: nã hic modus vniuerſalitatis in conceptu formali eſt alienus ab intellectu humano, de quo agimus, & vix reperitur in angelico: nõ eſt ergo ille conceptus vniuerſalis per eminentem repręſentationem pluriũ, vt plura ſunt, ſed per confuſionẽ plurium vt aliquo mõ vnum ſũt. Quod ſi per illũ conceptũ non repręſentantur ſubſtãtia & accidẽs tam ꝓpriè ac diſtinctè, ſicut per duos proprios conceptus ſubſtantię, & accidẽtis, nõ intelligitur mediũ, quomodò repręſentari poſſint ſecundum propria, ſed tantum prout inter ſe ſunt aliquo mõ ſimilia: ergo nõ cõſtat conceptus ille ex ſubſtãtia & accidente repręſentatis ẽt dicto modo abſolutè & ſimpliciter.

X. Accedit pręterea ꝙ iuxta huiuſmodi cõceptum vix intelligit, quid definitè prędicetur de aliquo, cũ dicitur eſſe ens: nam id, quod prędicat, eſt cõceptus obiectiuus: ſi ergo ille cõceptus eſt totum hoc ſubſtantia accidẽs, hęc prędicatio, hoc eſt ens; ęquiualet huic: hoc eſt ſubſtãtia accidẽs; huiuſmodi aũt ꝓdicatio nõ põt determinatè fieri aut verè, vel falſo, niſi vtraque pars prędicati intelligat copulatiuè aut diſiunctiuè prędicari, cum illę duæ partes non coniungantur per modũ ſubſtantiui & adiectiui, vt per modum vnius prędicentur: quamuis, etiam ſi hoc modo fieret, ſenſus rediret copulatiuus, & fieret falſa propoſitio. Rurſus accedit contra totam hanc ſententiã, quia ſi in illo cõceptu reperitur vtrumq; horum, ſubſtantia & accidens quocunq; ex prędictis modis; inquiro vlterius, quis conceptus ſubſtantię ibi includatur: nam ſubſtantia vel ibi ſumitur pro ſubſtantia creata, vel pro increata, vel pro aliquo cõceptu obiectiuo communi vtriq;. Primum & ſecundum dici nõ poſſunt: quia ens, de quo nunc loquimur, commune eſt enti creato, & increato, prout ſupra diximus eſſe obiectũ huius ſciẽtię: ſi verò dicatur tertiũ, cõſurgit inde argumẽtũ ad hominẽ cõtra ꝓdictos authores, tamẽ quia ſubſtantia eſt quid analogũ ad increatã, & creatam ſubſtantiam: ergo ſi, nõ obſtãte analogia, dat vnus cõceptus obiectiuus cõmunis ſubſtãtię creatæ & increatę, poterit ẽt dari cõceptus entis. Tũ ẽt quia magis diſtat ſubſtãtia creata ab increata, quã accidẽs à ſubſtantia creata: oporteret ergo, cõſequẽter loquẽdo, addere aliquid illi cõceptui, dicẽdo cõſtare ex determinata ratione ſubſtãtię creatę, & accidentis, ꝙ tamẽ per ſe eſt incredibile, & efficacius impugnari põt argumẽtis factis. Et adhuc ſupereſt ſimile argumẽtum ex parte alterius membri, ſc. *accidẽs*: nam hoc ẽt ſecũdũ prędictos au-

A thores analogũ eſt, & ſaltẽ reſpectu aliquorum accidentium eſt fortaſſe verũ, vt infra dicã: inquirã ergo ſimiliter an accidens intret conceptum entis, ſecundum aliquẽ conceptũ cõmunẽ, vel (vt ita dicã) ſecũdũ partẽ conceptus obiectiui cõmunis omnibus accidentibus: & contra vtrumq; poſſunt applicari argumenta facta, ac deniq; poteſt concludi, hoc etiam membrum eſſe in plura alia diuidendum.

XI. *Conceptus entis nõ includit genera omnia prima.*

Propter hanc ergo fortaſſe cauſam dixerunt alij obiectum adęquatum illius conceptus formalis entis eſſe, vel includere genera omnia prima ſeu omnes entitates ſimplices, quę proximè diuidũt ens. Sed cõtra hãc ſentẽtiã ꝓcedunt eodẽ mõ priora argumenta. Primum, quia tales naturę nec copulatiuè nec diſiũctiuè, nec ſimpliciter, & abſq; vlla copula poſſunt in tali conceptu includi, vt patet applicando eodem mõ diſcurſum factum: habet enim eandem vim, vt facile cuiuis cõſideranti patebit. Secundum, ab experientia, quia ex vi conceptionis entis nõ percipimus has omnes definitas naturas entis, vt tales ſunt, & prout inter ſe diſtinguuntur: multoque difficilius eſſet, tot percipere naturas, quam ſubſtã- B tiã & accidens tantũ: multoq; incredibilius eſt dari vnum cõceptum formalẽ in nobis, qui diſtinctè repręſentet has omnes naturas, quam ſolã ſubſtantiã, & accidens: ꝙ ſi cõceptus formalis entis non ita diſtinctè repræſentat has naturas vt tales ſunt, & prout inter ſe diſtinguuntur, concluditur, ſolum repræſentare illas prout inter ſe ſe conueniunt, & aliquo modo ſimiles ſunt, quod eſt intentum. Sequela verò patet, quia, vt paulo antea declaraui, inter hæc duo non poteſt in præſenti medium inueniri. Tertium, quia ferè eadem ratione, qua dicitur conceptus hic obiectiuus entis includere omnia prima genera, vel omnes entitates ſimplices, dicendus eſſet includere omnes entitates, quantumuis compoſitas, hominem, leonem &c. ſecundum proprias rationes ſuas: quod nullus hactenus dixit. Sequela patet, quia, ſi ens includit in conceptu ſuo omnia genera, vel naturas ſimplices; vel eſt quia ratio entis vt ſic, ſecundum rem non præſcindit ab ipſis, vel eſt, quia illæ nihil addunt ſupra ens, quod non ſit ens: vel eſt, quia ratio entis ſecundum rationem intelligitur immediatè determinari, ſeu contrahi ad illas naturas. At C verò prima & ſecunda harum rationum eodẽ modo procedunt in quacunq; entitate, etiam in ſpeciebus infimis, nam ſecundum rem, non magis præſcindit rõ entis à ratione hominis vel equi &c. quam à ratione ſubſtantiæ & accidentis, neq; etiam homo addit ſupra ens aliquid quod non ſit ens, magis quam ſubſtantia, vel quantitas &c. Tertia verò ratio non affertur conſequenter, quia, ſi ens vt ſic, non dicit vnam obiectiuam rationem ſeu conceptum: nihil eſt in ente vt ſic, quantum ad rem conceptam, quod propriè diuidi, determinari, aut contrahi poſſit, neq; immediatè, neque mediatè: ergo illa ratio nihil obſtat, quo minùs omnes entitates quæcunque illæ ſint, includantur in conceptu entis ſi aliquæ dicuntur determinatè includi, nec de quibuſdam poterit ſufficiens ratio aſſignari magis, quam de aliis.

XII. Propterea tandem aliter dici poteſt, in obiecto adęquato conceptus formalis entis non includi plures naturas entis determinatas ac diſtinctas ſecundũ propria, neq; omnes ſub vna aliqua ratione cõmuni; ſed vnã tantũ determinatè & expreſsè, alias verò implicitè, & cõfusè, v.g. naturã ſubſtantię vt ſic, determinatè & expreſſe, naturas verò accidẽtiũ implicitè. Sed hic ẽt modus non minùs efficaciter impugnari poteſt,

pōt, quã pręcedẽtes. Primò, quia ſupra oſtendi, per A conceptũ formalem explicitè & determinatè repręſentãtẽ ſubſtantiã, vt ſubſtãtia eſt, nullo mõ repręſentari accidentia, neq; implicitè, neq; cõfuſè, ſi ꝓpriè loquamur, vt latè declaraui ſect. pręc. Secundò hic ẽt vrgeri põt argumentũ ſumptũ ab experientia, ex Soto, nam experimur de aliqua re nos cõcipere ꝙ ſit ens, & dubitare, an ſit ſubſtãtia, vel accidẽs, vt v.g. de quantitate, euidenter ſcimus eſſe realitatẽ, an verò ſit ſubſtantia, vel accidens, vel dubitamus, vel in opinione verſatur: ergo in illo conceptu entis non includitur ſubſtãtia, vt ſubſtãtia, id eſt, expreſsè, & ſecundũ ꝓpriam rationẽ. Tertiò, quia alias idẽ eſſet cõceptus obiectiuus entis, & conceptus obiectiuus ſubſtantię; quia conceptus obiectiuus ſubſtãtiæ nihil aliud eſt, quam ratio ſubſtantiæ determinatè & ſecundũ ꝓprium modum ab intellectu cõceptę: ſed eodem mõ dicitͬ concipi ratio ſubſtantiæ per conceptũ entis. Rurſus ſi in ratione ſubſtantiæ ſic concepta includũtur confuſè vel implicitè cõceptus accidentiũ, ſiue ſignificetur nomine entis, ſiue nomine ſubſtantię, includẽtur eodem mõ, quia ratio concepta eſt eadem, & modus cõcipiẽdi illam eſt idem, ſc. B expreſsè, ac determinatè: conceptus ergo obiectiuus ſubſtantię & entis erit idem: conſequens autẽ eſt planè falſum, & contra communem modum cõcipiẽdi: nã hęc prędicatio ſubſtãtia eſt ſubſtãtia, eſt idẽtica: hęc aũt minimè: ſubſtantia eſt ens: nõ ergo differunt tantum in nominibus, ſed etiam in rationibꝰ obiectiuis, quę prędicantur. Item alias perinde eſſet diſtribuere omnem ſubſtantiã, & omne ens. Item tã falſa eſſet hęc ꝓpoſitio accidens eſt ens, ſicut hęc accidens eſt ſubſtantia: quę omnia ſunt planè falſa.

Cõceptus ẽtis nõ includit ſubſtantiam explicite, & alia implicite.

XIII. *A priori probatio cõcluſionis.* Vltimò ex re ipſa, & quaſi à priori ꝓbatur noſtra ſententia cõtra oẽs prędictas, quia omnia entia realia verè habent aliquã ſimilitudinem conuenientiam in ratione eſſendi: ergo poſsũt cõcipi & repręſentari ſub ea pręciſa ratione, qua inter ſe conueniũt: ergo poſſunt ſub ea ratione vnũ conceptũ obiectiuũ conſtituere: ergo ille eſt cõceptus obiectiuus entis. Antecedens per ſe notũ videtͬ ex terminis: nam, ſicut ens & nõ ens ſunt primò diuerſa & oppoſita, ꝑp quod dicitur eſſe primũ principiũ omniũ, *quodlibet eſſe vel non eſſe*, ita quodlibet ens habet aliquam cõuenientiã & ſimilitudinẽ cum quolibet ente: maiorẽ .n. cõue- C nientiã inuenit intellectus inter ſubſtantiã, & accidẽs: quã inter ſubſtantiã & nõ ens ſeu nihil: creatura ẽt participat aliquo mõ eſſe Dei, & ideò dicitͬ ſaltem eſſe veſtigiũ eius ꝑp aliquã conuenientiã, & ſimilitudinẽ in eſſendo: qua ratione ex eſſe creaturę inueſtigamus eſſe Dei, & ſimiliter ex eſſe accidẽtis, eſſe ſubſtãtię. Deniq; hac ratione tribuimus illis ꝓprietates aliquas ſeu attributa cõmunia, vt habere bonitatẽ aliquã, vel ꝑfectionẽ, poſſe agere, vel ſe cõmunicare, & ſimilia: eſt ergo in re ipſa aliqua conueniẽtia & ſimilitudo inter entia omnia realia. Prima conſequẽtia ẽt eſt per ſe ſatis clara, tũ quia omnia entia ſub illa ratione & cõuenientia ſunt cognoſcibilia: tũ ẽt quia hac ratione alię res, quę habẽt inter ſe cõuenientiã aliquam, ſub ea cõcipiuntͬ vnitè & cõiũctim magis aũt vel minùs pro ratione maioris, vel minoris conuenientię: tũ deniq; quia in re eſt fundamentũ ſufficiens ad hunc modũ cõcipiendi, & in intellectu non deeſt virtus & efficacia ad huiuſmodi conceptionis modum, nam eſt ſũmè abſtractiuus, & pręciſiuus rationũ omnium. Et hinc ẽt facilis eſt ſecunda cõſequentia, quia, vt diximus, vnitas conceptus obiectiui non conſiſtit in vnitate reali, & numerali, ſed in vnitate formali, ſeu fundamentali, quæ nihil aliud eſt, quam prædicta conuenientia & ſimilitudo. Vltima verò conſequentia euidens eſt præſuppoſitis aliis, quia, ſi talis conceptus obiectiuus eſt poſſibilis ille eſt tranſcendens, ſimpliciſſimus, & hoc modo primus omnium, quæ ſunt attributa conceptus entis. Item illa conuenientia fundatur in actu eſſendi, qui eſt veluti formale in conceptu entis, vnde etiam ſumitur argumentum, quod ſicut conceptus obiectiuus ipſius eſſe ſeu exiſtentiæ vnus eſt, ita etiam conceptus entis. Tandem omnia fundantur in eo quod ſupra ex D. Thom. adduximus, quod ana- *D. Thomas.* logia entis non eſt in aliqua forma, quæ intrinſecè tantum ſit in vno analogato, & extrinſecè in aliis, ſed in eſſe ſeu entitate quæ intrinſecè participatur ab omnibus: in illa ergo ratione habent omnia realem conuenientiam, & conſequenter vnitatem obiectiuam in ratione entis.

Poſterior aſſertio.

Dico ſecundò. Hic conceptus obiectiuus eſt ſe- XIIII. cundum rationẽ pręciſus ab omnibus particularibus, ſeu membris diuidentibus ens, etiam ſi ſint maximè ſimplices entitates. Hæc concluſio videtur mihi neceſſariò conſequens ex pręcedente: quia cũ omnia entia determinata aliquo modo diuidentia ens ſint inter ſe diſtincta, & plura obiectiuè, nõ poſſunt intelligi conuenire in vnum obiectiuum cõceptum niſi ſaltẽ ſecundũ rationem fiat pręciſio, & abſtractio à propriis rationibus in quibus diſtinguuntur. Sed, quia tota difficultas in hac abſtractione & præciſione conſiſtit, prius declaranda eſt, & poſtea concluſio per ſe & ex propriis probanda.

Cõceptus ẽtis obiectiuus præciſus eſt ab omni ratione particulari.

XV. Eſt ergo aduertendũ, abſtractionem ſeu præciſionem intellectus non requirere diſtinctionẽ rerũ, ſeu pręciſionem alicuius rationis, vel modi, quę ex natura rei antecedat in re ipſa præciſionem intellectus, ſed in re ſimpliciſſima poſſe fieri huiuſmodi præciſionem variis modis, ſc. vel per modum formę à ſubiecto, vel è contrariò per modum ſubiecti à forma: vel per modum formę à forma, vt in Deo pręſcindimus Deum vt ſic, à ſuo actu voluntatis, & actum voluntatis à Deo, & actum voluntatis ab actu intellectus: & ſimiliter pręſcindimus ſubſiſtentiam Dei à natura Dei tanquã modũ eius, nõ quod intellectus affirmet eſſe modũ, ſed quod inſtar modi ex parte ſua illã cõcipiat. Sic igitur abſtrahit & præſcindit intellectus aliquid ab aliquo tãquam cõmune à particulari, non ob diſtinctionem vel pręciſionẽ, quę in re antecedat, ſed ob imperfectum, cõfuſum, ſeu inadęquatum modũ cõcipiẽdi ſuũ; ratione cuius in obiecto, quod conſiderat, nõ cõprehendit totũ, quod eſt in illo, prout à parte rei exiſtit, ſed ſolum ſecundũ aliquã cõueniẽtiã vel ſimilitudinẽ quã plures res inter ſe habẽt, quę per modũ vnius ſub ea ratione cõſiderantur. Quo fit, vt ad conceptũ obiectiuũ pręciſum ſecundum rationẽ ab aliis rebus ſeu conceptibus, nõ ſit neceſſaria pręciſio rerum ſecundum ſe, ſed ſufficiat denominatio quędã à conceptu formali repręſentante illum obiectiuum, quia ſc. per illum nõ repręſentatur obiectũ illud ſecundũ id totum quod eſt in re, ſed ſolũ ſecundũ talem rationẽ cõueniẽtię, vt patet in conceptu obiectiuo hominis vt ſic, qui ſecundũ rationem pręciſus dicitur à Petro, Paulo, & aliis ſingularibus, à quibus in re non differt. Illa autem pręciſio ſecundũ rationẽ eſt denominatio à cõceptu formali: quia nimirum homo, vt obiicitur tali conceptui, non eſt repręſentatus ſecundum omnẽ

modum

modum quo in re exiſtit, ſed ſecundum conuenientiam quam plures homines habent, qui per modum vnius ſub ea ratione concipiuntur.

XVI. *Ratio concluſionis.* Sic ergo explicata hac præciſione rationis in conceptu obiectiuo, non eſt difficile oſtendere reperiri in cōceptu obiectiuo entis, quia per cōceptum formalem entis, neque Deus, neque ſubſtantia creata, neq; accidens repræſentātur, ſecundū modum quo in re ſunt; neque prout inter ſe differunt: ſed ſolùm prout aliquo modo inter ſe conueniunt ac ſimilia ſunt: ergo id quod immediatè, & adæquatè obiicitur huic conceptui formali, eſt ſecundum rationē præciſum à proprio conceptu obiectiuo ſubſtantię, vel accidentis. Antecedens probatum eſt præcedēte cōcluſione adiunctis etiam, quę dicta ſunt ſuperiori ſect. conſequentia verò patet, quia præciſio ſecundū rationē in nullo alio conſiſtit, vt explicatū eſt. Et cōfirmatur primò; nam conceptus obiectiuus entis ſecundū rationē nō eſt cōceptus obiectiuus ſubſtantię, aut accidentis, aut alicuius alterius determinati generis: neq; ēt eſt aggregatū ex omnibus illis: ergo eſt aliquid vnum ſecundū rationem pręciſū ab illis. B Maior & minor probatę ſunt in ſuperioribus; cōſequentia patet, quia hæc præciſio ſecundum rationē ſolum conſiſtit in diſtinctione rationis in ordine ad conceptus formales. Confirmatur ſecundò, nam ꝓpter hanc præciſionem hæc non eſt identica: *ſubſtantia eſt ens*: neq; hęc, *accidens eſt ens*: & tamen vtraq; eſt vera, quia in eis intelligitur prædicari aliquid commune vtrique, & ſecundum rationem ab vtroq; diſtinctum. Et hac etiam ratione, vt ſupra argumentabamur, fieri poteſt, vt poſt conceptionē alicuius ſub ratione entis, dubitetur an ſit ſubſtantia vel accidēs, quod ſine diſtinctione ſaltem rationis neque intelligi poteſt. Confirmatur tertiò, quia non alia ratione datur conceptus obiectiuus ſubſtantiæ ſecundū rationem præciſus ab omnibus ſubſtantiis: & accidētis ab accidentib. niſi propter conuenientiam quam habent, & ſecundum quam præciſè cōcipi poſſunt: ergo idem dicendum eſt de conceptu entis.

XVII. *Euaſio refellitur.* Fortaſſe aliquis reſpondebit non eſſe conuenientiam realem inter omnia entia in ratione entis, ſicut eſt inter omnes ſubſtantias in ratione ſubſtantiæ, vel inter accidentia in ratione accidētis. Sed, vel eſt ſenſus inter entia vt ſic, nullam eſſe realem conuenientiam, vel nō eſſe tantam quanta eſt inter alia. C Primū eſt planè falſum, neq; intelligi poteſt niſi ab his, qui exiſtimant accidens, v.g. non dici ens niſi extrinſeca denominatione, ſicut medicina dicitur ſana, vt interdum videtur inſinuare Caietan. opuſc. de analog. nom. c. 2. ſed nō eſt veriſimile, eum ita ſenſiſſe, vt dicetur latius infra tractando de analogia entis, & expreſsè idem Caiet. 1. p. q. 13. art. 5. docet ens, licet analogicè dicatur de Deo & creaturis, intrinſecè de illis dici: & per ſe quidem notum videtur, non poſſe aliquid eſſe reale ens per denominationem extrinſecam: nam hæc eſt propria ratio vel fundamentum entium rationis, vt poſtea dicetur: neceſſe eſt ergo, vt quod eſt ens reale, ſit tale realiter ac formaliter per ſuam intrinſecam entitatem, quæ eſt idem cum ipſo, & inſeparabilis ab ipſo, ēt ſi reliqua omnia ab eo præſcindi, vel ſeparari intelligantur: & ita etiā accidentia, licet entitas ſubſtantiæ ab eis ſeparetur intelliguntur intrinſecè retinere ſuam entitatē, qua ſunt entia realia, & ideò ſupra cum D. Tho. dicebamus, analogiam entis non excludere, quin formalis ratio ſignificata per ens intrinſecè in omnibus analogatis reperiatur. Hinc autem neceſſariò ſequitur,

A vt illa habeāt inter ſe aliquam realem conuenientiā, ſecundum ſuam intrinſecā rationem entis, vt ſupra etiam probatum eſt: Quod autē hæc conuenientia fortaſſe non ſit tanta, quāta eſt inter ſubſtantias, vel accidentia inter ſe in propriis rationibus, ad rē præſentem non refert, nam ad ſummum concludit, vnitatem conceptus entis non eſſe tantam, non verò ꝙ non ſit aliqua & ſufficiens ad præciſionem conceptus obiectiui ſecundum rationem: Sicut etiam non eſt tanta conuenientia inter ſubſtantias vt ſic, quanta eſt inter homines: & nihilominus vtraque ſufficit ad vnitatem & præciſionem conceptus obiectiui.

Aliter poteſt reſponderi, & aſſignari differentia, quia ratio entis eſt intima omnibus, & ideò nō videtur poſſe præſcindi, etiam ſecundum rationem, ab aliquibus, aliæ verò rationes non ſunt tam intimæ rebus. Sed hæc etiam differentia nulla eſt, ſi cum proportione ſumatur, nam etiam ratio entis ſubſtantiæ & accidentis communiſſimè ſumptæ intimè ſunt in omnibus ſubſtantiis, & accidentib. ſub quacunq; ratione præſcindantur, & conſiderentur. Hoc ergo nihil impedit ad præciſionem conceptus obiectiui, maximè cum oſtenſum ſit, hanc præciſionem non fundari ſemper in aliqua diſtinctione rei, ſed ſolum in tali concipiendi modo, quo res ſub vna habitudine, & non ſub alia conſideratur. XVIII.

Contra hanc verò doctrinam multa obiici poſſunt, quæ partim attingunt analogiam entis, partim diſtinctionem, vel incluſionem eius in omnibus rebus vel modis determinantibus ipſum, de quibus in ſequentibus dicendum eſt. Nunc ſolum illud obiicitur, quia ex dictis ſequitur prædicamenta nō eſſe primò diuerſa, quia in aliqua ratione communi conueniunt. Reſpondetur prædicamenta non dici primò diuerſa, quia in nullo conueniant, cum conſtet plures conuenientias vel ſimilitudines inter varia prædicamenta intercedere, nam prædicamenta accidentium præter rationem entis conueniunt in ratione accidentis, quædam etiam conueniunt in ratione accidentis abſoluti, & diſtinguuntur à reſpectiuis, &c. Dicuntur ergo primò diuerſa, quia in nullo genere conueniunt, vt Porphyrius ſignificauit in capite de ſpecie. Item, quia non propriis differentiis differunt, ſed ſe ipſis, vt ex dicendis ſectione 6. conſtabit. XIX. *Altera euaſio refutatur.*

Corollaria ex ſuperiori doctrina.

EX his infero primò; in hoc conceptu entis obiectiuo, & ſic præciſo non includi actu modos intrinſecos ſubſtantiæ vel aliorum membrorum, quæ diuidunt ens. Patet, quia vel includerentur, vt cōſtituentes illum conceptum entis, vel vt diuidentes. Non primum, quia impoſſibile eſt vnum, vt vnum modis ſeu differentiis oppoſitis conſtitui. Neque etiam ſecundum, quia iam ille conceptus actu eſſet diuiſus in duos, & ita ille conceptus non eſſet vnus, cuius oppoſitum probatum eſt. Et confirmo, nam interrogo, quid ſit actu includere illos modos: aut enim eſt, quod in re ipſa communis ille conceptus entis actu includat, in rebus illis, in quibus exiſtit, illos modos: aut eſt, quod in mente ſeu in conceptu illo obiectiuo, vt præciſè terminante talem conceptum formalem, includantur actu illi modi oppoſiti. Primum horum eſt verum, ſed non eſt ad rem, quia hic conceptus obiectiuus cōſideratur, vt præciſus, & adæquatus conceptui formali entis vt ſic: & non ſecundum totam realitatem, quam in re habet in omnibus inferiori- XX. *Modus intrinſecus ſubſtantiæ vel accidentis non includitur in conceptu entis.*

bus ſuis: hoc enim modo conceptus entis nec præciſus eſſe poteſt, neque vnus, cùm includat actu totum id, quod ad diſtinctionem omnium generum, & conceptuum neceſſarium eſt: nec propriè ac verè dici poteſt conceptus entis vt ſic, ſed ſunt potiùs plures conceptus omnium entium ſecundum totas realitates eorum, à quibus conceptus præciſus entis re ipſa non diſtinguitur. Confirmatur, nam hoc modo, etiam conceptus hominis dici poteſt actu includere omnia indiuidua, quia conceptus obiectiuus hominis prout in re ipſa exiſtit, realiter includit ipſa indiuidua, & proprios modos eorum, nec magis diſtinguitur in re homo à ſuis indiuiduis, quã diuiditur ens à ſubſtantia, accidente, & aliis generibus, vt inferius conſtabit: valdè autem impropriè propter hanc cauſam dicetur conceptus obiectiuus hominis actu includere omnia indiuidua, ſeu principia indiuiduantia earum. Loquẽdo aũt de conceptu entis præciſo in alio ſenſu, qui magis eſt ad rem, falſum eſt, includere actu modos oppoſitos inferiorum generum, quia vt ſic, ſolùm includit id quod repræſentatur per conceptum formalem eius: per illum autem conceptum formalem nõ repręſentantur hi modi expreſsè ac diſtinctè ſecundũ ꝓprias rationes eorũ, quia intellectus vt ſic, concipiens, nihil horũ percipit, vt ex dictis, & ex ipſa ẽt experientia notũ eſt, & ex aliis ſimilibus; nõ .n. alia ratione homo dicĩ non includere actu indiuidua, ſed potẽtia tantũ, niſi quia vt repræſentatur per conceptum præciſum hominis, non conſideratur in illo aliqua indiuidualis ratio, ſed ſolùm ratio hominis.

XXI. Secundò infertur hanc vocem, *ens*, non ſignificare immediatè ſubſtantiã vel accidens, aut alia genera ſeu entitates ſimplices ſecundum proprias rationes earum, ſed conceptum obiectiuum entis vt ſic, & ratione illius genera ſeu entitates, in quibus in re ipſa exiſtit. Ita ſentiunt omnes authores citati, tam hîc, quàm in concluſione ſectionis præcedentis pręſertim ſect. 1. d. 3. q. 1. & 3. citanĩ ẽt Auicẽ. 1. ſuę Metaph. c. 4. Algazel. c. 6. & ſumitur ex D. Tho. cit. locis, & de ente & eſſentia c. 1. vbi Caiet. in re idem ſentit, quamuis ab Scoto differat, & cõſtituat in hoc differentiam inter ens & alia nomina ſignificantia determinata genera, vel ſpecies: ſed reuera nulla intercedit, quę ad rem pręſentẽ multùm ſpectet, pręter eã, quę tractãda eſt ſect. ſeq. Vnde potiùs hoc declaratur, & probatur: primò exẽplo hominis (& idẽ eſt de ſimilibus) ſignificat .n. immediatè hominẽ, & mediatè Petrum, in quo à parte rei rõ hominis reperitur: ergo ſimiliter ens, &c. Probatur conſeq. ex paritate rationis, quia vtrobiq; nomen eſt cõmune, & vtrobiq; cõceptus obiectiuus eſt ſecundũ rationem præciſus ab inferioribus, & nomen non ſignificat illa, niſi ob aliquam conuenientiam, quam inter ſe habent.

Ens non ſignificat immediatè ſubſtantiam, vel accidens.

Secundò declaratur à priori, quia, ſicut voces exprimũt cõceptus formales mentis, ita ẽt immediatè ſignificant obiecta quę per huiuſmodi cõceptus immediatè repręſentantur: nam in tantũ deſeruiũt ad exprimendos cõceptus, in quantũ illud ipſum, quod cõceptus naturaliter repręſentãt voces ex impoſitione ſignificant, & ideò vox interdũ in cõmuni imponitur: quia conceptus, quem exprimit, cõmunis ẽt eſt: ergo illud ipſum, quod eſt immediatum obiectum formalis cõceptus, eſt immediatũ ſignificatum vocis adęquatę illi conceptui: huiuſmodi autem eſt hęc vox, *ens*, reſpectu conceptus formalis entis.

XXII. Tertiò hoc amplius declaratur, quia hæc vox, *ens*, ita ſignificat plura, vt ex vnica & prima impoA ſitione illa omnia comprehendat: ergo ſignum eſt non ſignificare illa immediatè, ſed medio aliquo cõceptu obiectiuo cõmuni omnibꝰ illis. Antecedẽs declarat ex differentia inter analogiã huius vocis, & aliarum, quę per ſolam ꝓportionalitatẽ, vel extrinſecam habitudinẽ ad vnũ analoga ſunt: nã in cęteris ſẽper vox ex primęua impoſitione ſignificat vnũ tantùm, poſteà verò per Metaphorã aliquã tranſlata eſt ad ſignificandũ aliud: vnde fit vt immediatè ſignificet vtrumque, quaſi duplici impoſitione & ſignificatione. In quo cum ęquiuocis conueniunt, ſolùmque differunt, quod in ęquiuocis vtraque impoſitio eſt æquè prima, & non manat ab altera, ſicut in prędictis analogis. Exempla ſunt, *riſus* ex prima impoſitione ſolùm ſignificat quandam hominis actionem, poſteà verò tranſlata eſt hæc vox ad ſignificandam agri amœnitatem: ſimiliter *ſanum*, ex prima impoſitione ſignificat ſolùm ſanitatem in animali exiſtentem, deinde verò translatum eſt ad ſignificanda alia quæ habent habitudinem ad ſanitatem animalis. Et ratio eſt, tũ quia hæc multiplex ſignificatio & impoſitio non eſt orta ex vno conceptu, ſed ex multis, tum B etiam, quia non fundatur in reali conuenientia rerũ ſignificatarum, ſed ſolùm in extrinſeca habitudine, vel proportione. At verò nomen, *ens*, ex propria & primæua impoſitione habet ſignificationem communem omnibus entibus, vt patet, tum ex communi vſu, & apprehenſione talis vocis, tum ex formali, vel quaſi formali ſignificato eius, quod eſt eſſe, quod de ſe commune eſt, & intrinſecum omnibus realibus entibus: tum denique, quia illa impoſitio orta eſt ex vnico conceptu formali entis vt ſic. Atque hinc probata etiam relinquitur prima conſequentia, quia vna vox non poteſt ex vi vnius impoſitionis ſignificare plura vt plura, ſed vt ſunt aliquo modo vnum, & ideò de ratione vocis communis eſt, vt, ſaltem ſecundum rationem, & in ordine ad conceptus, quos voces exprimunt, non ſignificet immediatè plura vt talia ſunt. Quod in præſente oſtendi poteſt, nam ens non ſignificat immediatè ſubſtantiam ſolam, aliàs accidẽs non eſſet intrinſecè ens, neque etiam ſignificat ſimul ſubſtantiam, vt ſubſtantiam, neque accidens vt accidens, vt declarari facilè poteſt, diſcurrendo per illa tria C membra ſuprà poſita, quia ſcilicet nec diſiunctiuè, nec copulatiuè, nec ſimpliciter, poteſt illa immediatè ſignificare, vt facilè patebit applicando argumenta ſuprà facta. Hæc enim tria, *conceptus formalis, obiectiuus, & vox*, proportionẽ inter ſe ſeruant, & ideò ab vno ad aliud ſæpè argumentamur, non quidem vitioſum circulum committendo, ſed de vnoquoque ſumendo, quod nobis notius, aut ab aliis faciliùs cõceſſum videtur.

Quartò argumentor, quia propter hanc immediatam ſignificationem cõceptus ſeu rationis communis entis poteſt propriiſſimè ens diſtribui, dicẽdo, omne ens eſt bonum, & diuidi, verbi gratia, in ſubſtantiam & accidens, non enim ſola vox ibi diuiditur, ſed quod voce ſignificatur. Propterea etiam optimè fit comparatio, dicendo hoc eſſe perfectius ens, quàm illud, quam etiam facit Ariſtotel. 6. Metaphyſic. capit. 1. Ac denique optimè vtimur hac voce tanquam extremo, vel medio ſyllogiſmi, nam vocis vnitas non deſeruiret ad ratiocinandum, niſi ratione vnius ſignificati proximi, & immediati. Atque hoc mõ eſt optima illa cõmunis rõ, quod ens in quãtum ens, eſt obiectiuum intellectus, vel ſcientię Metaphyſicæ: vnde neceſſe eſt, vt ſit aliquid vnum immedia- XXIII.

mediatè illa voce ſignificatum: hæc enim ratio in tã- A
tum efficax eſſe poteſt; in quantum illud non eſt vt-
cunq; obiectum, ſed ẽt eſt ſubiectum, de quo fiunt
demonſtrationes, & mediũ ad demonſtrandũ aliqua
de inferioribus. Vltimò accedit experientia ſæpè ta-
cta, quia audito nomine entis aliquid concipimus,
& non ſubſtantiã, neq; accidens. Dici .n. non poteſt
(vt aliqui ſignificant) tunc nos ſiſtere in conceptu
vocis, quia id eſt contra experientiam: alium enim
conceptum format, qui ſcit vocis *ens* ſignificationẽ
quam qui ignorat: hic .n. concipit vocem, & ibi ſi-
ſtit, vel dubitat, quid ea voce ſignificetur: ille verò
pręter vocem concipit rẽ ſignificatã, & de ſignifica-
tione nullo modo dubitat, & tamen non concipit
ſubſtantiam, neq; accidens: habet ergo hæc vox aliud
immediatius ſignificatum.

XXIV. Sed obiicit Soncinas nonnullas rationes quas ſe-
quenti ſectione afferemus, ſolum .n. probãt, ens nõ
ſignificare aliquod mediũ ex natura rei diſtinctum
à ſubſtantia, & accidentibus, nõ verò quod ratione
diſtingui nõ poſſit per confuſum mentis conceptũ.
Obiicit deinde Ariſt. 10. Metaphyſicę, tex. 8. dicen-
tem, ens ſignificare decẽ prędicamenta quod Auer- B
roes exponit de prima ſignificatione & ſine medio,
quẽ ibi ſequitur Alex. Alenſ. Obiicit ſecundò Ariſt.
6. Metap. tex. 4. dicentem, ſi nõ dantur entia abſtra-
cta à materia, Philoſophiã naturalẽ eſſe primã phi-
loſophiam, id eſt, Metaphyſicam ſcientiã ab illa di-
ſtingui minime poſſe, quę cõſequentia non eſſet bo-
na, ſi ens vt ens ſignificaret aliquid cõmune ſubſtã-
tię, & accidẽti, nã illud eſſe poſſet obiectum Meta-
phyſicę, ẽt ſi non eſſent immaterialia entia. Tertiò
obiicere poſſumus Ariſt. 1. Phyſic. tex. 25. vbi ſignifi-
cat, ens non ſignificare aliquid vnum, quod poſſit
eſſe medium ſyllogiſmi, ea enim de cauſa reiicit illam
ratiocinationem Parmenidis. Quicquid eſt pręter
ens, eſt non ens, ſed non ens eſt nihil: ergo quicquid
eſt præter ens, eſt nihil.

XXV. Quartò obiici poteſt Ariſt. 7. Metaph. c. 4. tex. 15.
dicens, ipſum ens dici de omnibus generibus ſeu
prędicamentis, non tamen ſimiliter, id eſt, non ſe-
cundum eandem rationem & conceptum. Quintò
citatur idem Ariſt. 8. Metaph. c. 6. tex. 16. dicens, *ipſum
ens hoc quidem*, id eſt, per ſe & vt tale eſt, *ſtatim eſſe ſub-
ſtantiam, quale, quantum, &c.* & ideò non poni in de- C
finitione, quaſi dicat, ens immediatè deſcendere ad
prima genera, quibus locis Auerroes, Alexander, &
D. Tho. ita exponunt & ſentiũt. Sextò affertur Ariſt.
1. Prior. c. 28. vbi ſignificat, prima genera talia eſſe, vt
de ipſis nihil dicatur, vt Alexander & Philoponus
videntur exponere.

XXVI. **Solutio.** Ad primũ teſtimonium reſpondetur, Ariſt. nihil
ibi dicere de ſignificatione immediata, ſed ſolùm de
generali, & ęquali prędicatione entis, & vnius: nam
in omnibus prędicamentis ęquè reperiuntur, & inde
cõcludit inter ſe idem eſſe. Ad cuius rationis efficaci-
am neceſſe non eſt, vt in hac ſignificatione tollatur
omne medium rationis. Vnde D. Tho. ibi ait, ens ſi-
gnificare naturas decẽ generũ ſecũdum ꝙ ſunt actu,
vel potentia, in quo ſatis indicat, nõn ſignificare illas
immediatè ſecundum rationes proprias, ſed ſecun-
dum aliquam communem. Expoſitio itaq; Auerro-
is neceſſaria nobis non eſt, quamquam ipſe ſatis de-
claret, ſe ſolùm excludere medium quod ſit genus,
quodq; dicat naturam definitam & propriè contra-
hibilem, de quo poſteà dicemus.

XXVII. Ad ſecũdum reſpondent aliqui, argumentũ Ari-
ſtotelis bonum eſſe, non tamen fundari in eo, quod
ens ſignificare non poſſit conceptũ cõmunem ſub-
ſtantię & accidenti, ſed in hoc, quòd ſi nulla eſſet res
abſtrahens ſecundum eſſe à materia, ratio entis vt
ſic, nõ abſtraheret à materia magis, quam ratio cor-
poris vel entis naturalis, & ideò conſideratio entis
vt ſic, non tranſcenderet limites Philoſophię natu-
ralis, quia tunc materialis ſubſtantia eſſet primum
ens, eadem aũt eſt ſcientia primi entis, & entis com-
munis, vt in principio lib. 4. dixerat, & D. Tho. &
Scotus in dicto loco, lib. 6. animaduertunt.

Hęc verò cõmunis reſponſio maiori eget exami- XXVIII.
ne. Dubitari .n. in primis poteſt, an, licet nullę eſſent
immateriales ſubſtantię, danda eſſet ſcientia Meta-
phyſicę, à Phyſica & Mathematica diſtincta. Nam vi-
detur ita eſſe aſſerendum, nam tũc daretur ratio en-
tis abſtrahens à ſubſtantia materiali, & à quantitate
aliiſq; accidentibus. Darentur etiam proprietates
communes, *vt verum, vnum, idem, diuerſum totum, pars*,
&c. de quibus nec Phyſica, nec Mathematica tra-
ctant nunc, neq; etiam tunc tractarent, cùm ſint cõ-
muniora, & excedentia propria obiecta. Ergo ne-
ceſſaria eſſet tertia ſcientia vtraq; ſuperior, quę pro-
inde eſſet Metaphyſica. Vnde poteſt ſecundò dubi-
tari, an illa ſcientia eſſet prior tunc, quàm naturalis
Philoſophia, videtur enim ita dicendum, quia eſſet
de obiecto abſtractiori & priori.

Mihi quidem probabile eſt, ẽt data illa hypotheſi,
adhuc relinqui locum Metaphyſicę ſcientię: nunc. n.
vna tantũ pars eius eſt, quę de ſubſtantiis ſpiritualib.
diſputat; quoad reliquas ergo partes manere tũc poſ
ſet, diſputareq; de ente, aliiſq; tranſcendentibus, &
de decem prędicamentis, & de principiis ac cauſis
vniuerſalibus. Hoc tamen poſito, nihilominùs iux-
ta mentem Ariſtotelis citato loco, naturalis philo-
ſophia eſſet prima ſcientia ſeu philoſophia, ſaltem
dignitate & præſtantia, quoniam ageret de nobiliſſi-
mo obiecto: ſc. de ſubſtantia vt ſic, & de omni ſub-
ſtantia: & conſequenter etiam ageret de primis cau-
ſis rerum & principiis, non quidem ſecundum ab-
ſtractionem mentis, ſed ſecundum rem.

Vnde tandem dicitur probabilius videri, in eo ca- XXIX.
ſu non fore neceſſariam ſcientiam Metaphyſicę ſpe-
cialem, & à naturali Philoſophia diſtinctam. Ratio
eſt, quia tunc Philoſophia ageret de omni ſubſtantia
& cõſequenter de omnibus accidentibus, ẽt de quã-
titate prout eſt proprietas ſubſtantię, & quoad enti-
tatem & eſſentiam eius, & quatenus diſtinguitur,
tam ab ipſa ſubſtãtia, quàm ab aliis omnibus ꝓprie-
tatibus eius, quia tota hęc cõſideratio quãtitatis non
abſtraheret à materia ſenſibili, nec excederet latitu-
dinẽ obiecti Philoſophię. Atq; eadẽ ratione ad eadẽ
Philoſophiã ſpectaret omniũ ꝑdicamẽtorũ diuiſio
& cõſideratio, quia nihil in eis eſſet re ipſa nõ funda-
tum in ſubſtantia ſenſibili: nec enim latiùs ſe extẽde-
rent prędicamenta accidẽtiũ, quã prędicamẽtũ ſub-
ſtantię. Rurſus omniũ eſſentiarũ omniũq; cauſarum
realium conſideratio ad Philoſophiã ſpectaret, pro-
pter eandem cauſam. Ac deniq; pari ratione eadem
ageret de prędicatis communibus ſubſtantiæ & ac-
cidentibus, nec propter illa ſola oporteret ſpecia-
lem ſcientiam conſtituere, quia non abſtraherent
à materia ſenſibili, & conceptus entis non eſſet alius
à conceptu entis materialis. Neque obſtaret, quòd
rõ entis & ſimiles, communes eſſent rebus Mathe-
maticis & Phyſicis: quia illa communitas ſolùm eſſet
ſecundum conuenientiã realem, non ſecundum ali-
quã peculiarem abſtractionẽ pertinentẽ ad cõſtitu-
endũ obiectũ ſcientię. Sicut etiam nunc quantitas

continua & diſcreta conueniunt in communi ratione quantitatis, & tamen non datur vna Mathematica communis, quia Phyſica ſufficienter tractat de illa conuenientia & ratione communi, in qua non reperitur ſpecialis abſtractio conſtituens peculiare obiectum ſcibile: ita ergo eſſet in eo caſu.

XXX. Ad tertium teſtimonium, omiſſa Soti, & aliorum expoſitione, dicentium illam propoſitionē eſſe falſam: *Quicquid eſt præter ens, eſt non ens*, quia ens ſimpliciter dictum accipitur pro ſubſtātia: hoc enim in rigore falſum eſt, vt infrà oſtendam: & prætereà ſeruata ꝓportione prędicati & ſubiecti, adhuc eſſet verū dicere, quidquid eſt præter ens, eſſe non ens. Hac (inquam) omiſſa expoſitione, reſpōdetur Ariſtotelem nō negare ens poſſe eſſe mediū ſyllogiſmi, neq; hac de cauſa reiicere rationem Parmenidis, ſed quia & ſumebat eſſe ens vnum propriè & in rigore, cū ſolum ſit analogum: tum ēt quia voce vnius æquiuocè vtebatur: ſic enim ex præmiſſis ſuprà poſitis concludebat, id quod eſt, ſeu ens, eſſe vnum: ergo quidquid eſt præter vnum eſt nihil, vt ita conficeret, omnia vnum eſſe, quæ eſt manifeſta æquiuocatio, nam ipſe intendebat omnia eſſe vnum in re ipſa, ens autem ſi pręcisè ſumatur, & quaſi immobiliter, non eſt hoc modo vnum, ſed ratione tantum: ſi aūt ſumatur diſtributiuè & pro ſingulis entibus, ſic quidem vnumquodq; ens vnū eſt, nō tamē omnia ſunt vnum.

XXXI. Ad quartum negatur illa expoſitio, cum enim ait Ariſtoteles, ens exiſtere in omnibus, ſed non ſimiliter, non rectè exponitur, id eſt, non vno conceptu, ſed non eodem modo, quia de ſubſtantia ſimpliciter, de aliis verò ſecundum quid dicitur, vt Diuus Thomas exponit. Quintum ſolum probat ens non eſſe tale medium, quod propriè contrahatur ad inferiora per aliquid quod non ſit ens, ſed per ſimplicem determinationē, qua vnūquodq; genus ſe ipſo eſt ens, & tale ens, quod veriſſimum eſt, vt latiùs videbimus ſect. 5. & 6. non tamen excludit medium conceptum ex confuſo modo concipiendi noſtro. Ad ſextum reſpōdeo inprimis, Ariſtotelē nullā ibi mentionē facere decē primorū generū: ſed abſolutè ait, quędā eſſe quę de aliis prędicantur, de ipſis aūt nihil, quod nos poſſumus exponere de tranſcēdentibus, de quibus nihil vt ſuperius prędicatur: ſic enim reſtringenda videtur illa propoſitio, nam vt æquale nihil eſt de quo non poſſit aliquid prædicari, nam ipſa tranſcendentia de ſe inuicem ꝑdicantur propriè, & non omnino identicè. Vnde ſi quis velit de decem generibus illud membrū exponere, neceſſe eſt vt aliter illud reſtringat ad prędicata ſuperiora, quę ſint genera, vel ſpecies, nam abſolutè quomodò poteſt eſſe verum, cum euidenter conſtet multa de primis generibus prędicari? Imò ipſe Ariſtoteles 2. Poſterior. cap. 14. ſignificat, prędicata ſuperiora, ſeu vniuerſaliora quędam contineri intra genus, quædam verò de aliis dici etiam extra genus, quod expoſitores omnes dictum eſſe intelligunt propter ens, & ſimilia.

XXXII. Vltimò ſequitur ex dictis, ens non ſolum dicere conceptum vnū & præciſum, prout abſolutè abſtractum conſideratur, ſed etiam prout comparatur ad inferiora vt de eis prædicetur, vel exiſtens in eis conſideretur. Probatur, quia poſt quācunque notitiam abſtractiuam conceptus communis à particularibus, poteſt intellectus facere comparatiuam: ergo illud ipſum, quod abſtractum eſt in ente, poteſt ad inferiora cōparare, non eſt enim maior repugnātia in hoc cōceptu entis, quàm in aliis cōmunib⁹: ſed

Conceptus entis etiā vt cōparatur ad inferiora, eſt præciſus ab illis.

A potiùs eſt eadē ratio, ſcilicet quia totus ille cōceptus eſt in ipſis inferioribus, ſiue ab eis re diſtinguatur, ſiue ratione tantùm, hoc enim nil refert: imò quò minor fuerit inter illa diſtinctio in re, eò veriùs vnū attribuetur alteri: ſic enim, quamuis ſapientiam Dei præſcindamus, & ratione à Deo diſtinguamus, illam ad Deum comparantes, verè ac propriè dicimus ſapientiam eſſe in Deo. Ad hunc ergo modum ratio entis præcisè concepta rectè ad ſubſtantiam & accidens cōparatur, & in eis eſſe dicitur, & hoc modo fiunt hę prędicationes, *ſubſtantia eſt ens, & accidēs eſt ens.* Vnde confirmatur, quia omnis hęc comparatio, vel compoſitio fit ex ſimplicibus cōceptibus: ergo, poſtquàm intellectus concepit pręcisè ens, poteſt ſimul concipere ſubſtantiam, vel accidens ſecundum proprios conceptus, quia hi conceptus ſimplices non habent inter ſe repugnantiam, vt per ſe conſtat: ergo ſimiliter poteſt tunc intellectus ens ad ſubſtantiam comparare tanquam in illa exiſtens, & ſimiliter ad accidens: ergo conceptus entis, etiam vt cōparatus ad conceptum ſubſtantię, & accidentis, eſt ſecundū rationem præciſus ab illis.

B Dices, Ergo conceptus entis, etiam vt incluſus in inferioribus, eſt præciſus ab illis, quod repugnat ſuprà dictis: quia incluſus in inferioribus, nihil aliud eſt, quam ipſa, quia nihil in ipſis eſt, quod nō ſit ens: Sequela verò patet, quia ens non poteſt comparari ad inferiora, vel prędicari de illis, niſi vt eſt in illis: ergo, ſi vt dicit præciſum conceptum, comparatur ad inferiora, etiam vt eſt in illis erit præciſus. Reſpondetur eſſe æquiuocationem à modo concipiendi noſtro ad rem ipſam, & è contrario. In rigore ergo negatur ſequela, quia licet conceptus entis, qui à nobis præſcinditur ſecundum rationem, ſit in inferioribus, tamen vt eſt præciſus, formaliter loquendo, non eſt in inferioribus, id eſt, non habet in illis eum ſtatum, ſeu modum eſſendi, quem habet per denominationem extrinſecam ex præciſione intellectus. Quando autem dicitur hic conceptus, etiam vt præciſus, comparari ad inferiora, eiſque attribui, non eſt ſenſus, quod ſecundum eam præciſionem ſeu denominationem attribuatur inferioribus, ſed ſolùm quod ratio illa ſic concepta ad inferiores cōparata in omnibus illis incluſa inueniatur. Quocircà C ſi non fiat illa reduplicatio de ratione entis vt præciſa, ſed ſimpliciter ſit ſermo de ratione entis præcisè concepta, verum eſt rationem illam eſſe in inferiorib⁹, & in eis omnino, & intimè includi, & nihilominùs ratione præſcindi, quamuis in re non ſit pręciſa. XXXIII.

Sed ſtatim vrget difficultas, quia iuxta hæc nihil videtur deeſſe conceptui entis ad rationem proprij vniuerſalis, nam erit vnum in multis, & de multis. Sed hæc difficultas pendet ex duabus rationibus dubitandi in principio ſectionis poſitis. Vna eſt de vniuocatione entis, quia ſi ens non eſt vniuocum, illa ratio ſufficit, vt non ſit propriè vniuerſale: quomodò autem ex dictis non ſequatur eſſe vniuocum, & quid illi ad vniuocationem deſit, infrà in proprio loco eſt tractandum, agendo de diuiſionibus entis: nunc ſolum aſſero, omnia quæ diximus de vnitate conceptus entis, longè clariora & certiora videri, quàm quod ens ſit analogum, & ideò non rectè propter defendendam analogiam negari vnitatē conceptus, ſed ſi alterum negandum eſſet, potiùs analogia, quę incerta eſt, quam vnitas cōceptus, quę certis rationibus videtur demonſtrari, eſſet neganda. Re tamen vera neutrā negari neceſſe eſt, quia ad vniuocationē nō ſufficit, quod cōceptus in ſe ſit ali- XXXIV.

quo

quo modo vnus, ſed neceſſe eſt, vt æquali habitudine & ordine reſpiciat multa, quod non habet cõceptus entis, vt latius citato loco exponemus. Alia difficultas erat de modo, quo ens deſcendit, vel trahitur ad inferiora ſecundum rationem, de qua re paulò inferius propriam faciemus ſectionẽ, quia & obſcuram habet difficultatem, & ex aliis prius dicendis pendet.

SECTIO III.

Vtrum ratio ſeu conceptus entis in re ipſa & ante intellectum ſit aliquo modo præciſus ab inferioribus.

I. Explicatio quæſtionis. HÆc quæſtio videri poteſt communis omnibus gradibus ſeu conceptibus ſuperiorib. reſpectu inferiorum, de quibus agendum eſt diſput. 5. ſect. 1. & diſput. 6. ſect. 2. Sed hic habet difficultatem ſpecialem propter tranſcendentiam entis, & ideò breuiter expedienda hîc eſt: ſupponendo, præter diſtinctionem realem perfectam, quæ intercedit inter entitates mutuò ſeparabiles, poſſe in rebus ante intellectum aliam minorem inueniri, qualis eſſe ſolet inter rem, & modũ rei, vt infra latius dicturi ſumus. Hîc ergo vt certum ſupponimus rationem entis nõ diſtingui realiter priori modo ab inferiorib. Diſput. 7. in quibus exiſtit, ꝙ per ſe notũ eſt in omni cõmuni prædicato, & à fortiori patebit ex dicendis. Inquirimus aũt, an eſſe tale vel tale ens, addat aliquẽ modũ ex natura rei, & ante intellectũ, diſtinctũ ab ipſo ente, ita vt ens, vel tale ens, v.g. ſubſtantia, ex natura rei in ratione ſua formali diſtinguantur, quatenus ſubſtantia addit aliquem modum, quem nõ dicit ens.

Argumenta partis affirmantis.

II. Primum. VIdetur ex dictis ſequi ita eſſe affirmandũ. Primò, quia ratio entis eadem eſt in re, quæ mente concipitur, ſed in mente concepta non includit modũ ſubſtantiæ, vel accidentis: ergo neq; in re ipſa: ſed rationes ſubſtãtię vel accidentis includunt ſuos modos: ergo ratio entis in re eſt diſtincta ab illis. Maior (cætera enim omnia nota ſunt) probatur, quia non dicimus rationem entis eodem modo eſſe in re, quo concipitur, quantum ad modum, ſcilicet, C quem habet ex præciſione concipientis, ſed dicimus rationem illam conceptam eſſe eãdem, quæ eſt in re, & hoc videtur per ſe notum, quia intellectus in hoc conceptu non fingit rem, vel rationem conceptam: ergo eandem concipit, quæ eſt in re.

III. Secundum. Secundò, quæ in re ſunt ſeparabilia, in re ſunt aliquo modo diſtincta, quia includunt hæc duo negationes eiuſdẽ rationis ſeu æquiualentes, maximè in rebus finitis: ſed ratio entis eſt in re ſeparabilis à ratione ſubſtantiæ, nã ſaluatur in accidente, & è contrario eſt ſeparabilis à ratione accidentis, quia ſaluatur in ſola ſubſtantia: ergo eſt aliquo modo in re diſtincta ab illis. Dices, rationem entis, quę eſt in ſubſtantia, nõ eſſe ſeparabilem ab illa, neq; quæ in accidente, ab illo, & ideò nõ eſſe neceſſariã diſtinctionẽ ex natura rei inter illa. Sed contra, nã ad diſtinctionẽ ex natura rei ſufficit prædictus ſeparationis modus, ſcilicet, quod alicubi poſſit vna ratio reperiri ſine alia: quia, ſi in re ſint omnino idem, non videtur intelligibile, præſertim in rebus finitis, quod non ſe ſemper comitentur, quia quæ in re omnino idem ſunt, vbique ſunt idem: ſed in accidenti, verbi gratia, ratio entis, & ratio ſubſtantiæ non ſunt

A idem: ergo neque ſecundum ſe & abſolutè idem ſunt.

IIII. Tertium. Quod in hunc modũ tertiò declaratur, quia ſubſtantia à parte rei non ex eo eſt ſubſtantia, ex quo eſt ens (& idem eſt de accidente) ergo eſt aliqua diſtinctio ex natura rei inter conceptum obiectiuum entis, & ſubſtantiæ, etiam prout in re ſunt in ipſamet ſubſtantia. Antecedens patet, quia ſubſtantia ex eodem eſt ens, ex quo accidens, nam in ratione entis vnum ſunt: ergo ſubſtantia non eſt ſubſtantia ex eo, ꝙ ens, alioqui quidquid ea ratione cõſtitueretur in ratione entis, conſtitueretur etiam in ratione ſubſtantiæ. Prima verò conſequentia probatur, quia diſtinctio ex natura rei optimè colligitur ex effectibus formalibus ſeu conſtitutis diſtinctis: cum ergo aliud quid conſtituatur per rationem ſubſtantiæ, quam per rationem entis vt ſic, neceſſe eſt, vt in re habeant aliquam diſtinctionem.

V. Quartum. Quartò cenſeri ſolet difficile argumentum, quia impoſſibile videtur, vt eadẽ res ſecundum idẽ conueniat cum alia, & ab ea differat, ſed ſubſtantia à parte rei, & ante omnem intellectum conuenit, ſeu eſt B ſimilis accidenti in ratione entis, differt autem ſeu eſt diſſimilis in ratione ſubſtantiæ: ergo hæc duo diſtinguuntur ex natura rei aliquo modo in ipſamet ſubſtantia, alioqui ſecundum idem omnino eſſet ſimilis, & diſſimilis accidenti. Quod eſſe impoſſibile probatur, quia hæc duo includunt contradictionẽ, nam conuenientia & ſimilitudo dicit aliquam rationem vnitatis, ſimilitudo enim fundatur in vnitate, vt Ariſtoteles dixit 5. Metaphyſicę: diſſimilitudo autem dicit potius rationem multitudinis. Et confirmatur, & explicatur contradictio: quia, ſi in ſubſtãtia ratio ſubſtantiæ & entis eſt omnino eadem: ergo quicquid eſt de eſſentia ſubſtantiæ, eſt de eſſentia entis, & è contrario: alioqui differrent eſſentialiter, nam quocunq; addito, vel ablato mutatur eſſentia: ſi autem differunt eſſentialiter: ergo in re ipſa habent diſtinctionẽ aliquã, nam eſſentialis ratio in re ipſa conſiſtit. Si autem, quicquid eſt de eſſentia ſubſtantiæ, eſt de eſſentia entis, ſequitur & rationem ſubſtantiæ reperiri in accidente, cum quo conuenit in ratione entis, & non reperiri, quia reuera accidẽs non eſt ſubſtantia, ſed diſſimile illi. Sequitur etiam, ſubſtantiam eſſe ſimilem accidenti in ratione entis, quia hoc ſupponitur, & non eſſe ſimilem, quia ratio entis in ſubſtantia non eſt eiuſdem modi cũ ratione entis in accidenti. Et conſequenter etiam ſequitur rationem entis affirmari de accidente propter cõuenientiam cum ſubſtantia, & negari poſſe propter diſconuenientiam, quam in eadem ratione habere dicitur. Denique conuenientia & diſconuenientia dicunt relationes eſſentialiter diuerſas: ergo requirunt in re fundamenta & rationes fundandi ſeu terminandi eſſentialiter diuerſas.

VI. Propter hæc & ſimilia argumenta opinantur aliqui ens dicere conceptum obiectiuum ex natura rei diſtinctũ ac præciſum ab omnibus inferioribus, & à conceptibus quantumuis ſimplicib. ſub eo contentis vt ſunt *ſubſtantia accidens*, & ſimilia, & hæc cenſetur cõmuniter opinio Scoti in 1. d. 3. q. 1. & 3. & d. 8. q. 2. & in 2. d. 3. q. 1. & eam ſequuntur Scotiſtæ, qui à fortiori idem ſentiunt de omnibus prædicatis vniuerſalibus, de quibus latius inferius.

Vera ſententia.

VII. NIhilominus dicendum eſt, conceptũ entis obiectiuum prout in re ipſa exiſtit, nõ eſſe aliquid ex natura rei diſtinctum ac præciſum ab inferioribus,

rioribus,in quibus exiſtit. Hæc eſt opinio communis totius Scholæ D.Tho.quam inprimis neceſſariò docent omnes, qui negant conceptum obiectiuum entis eſſe ratione præciſum,vt Soncin.Caiet.Ferrar. & ſpecialiter id declarauit Caiet. in dicto opuſc. de ente & eſſentia,c.1.q.2.& idẽ tenet Fonſeca loco citato,quãuis de diſtinctione inter prædicata eſſentialia ſuperiora, & inferiora aliter ſentire videatur, 2. Metaph.c.2.tex.11.& alibi; de quo infra ſuo loco. Idem etiam à fortiori tenent omnes, qui negant genus ex natura rei diſtingui ab ſpeciebus, vel ſpeciem ab indiuiduis,vt Greg.in 1.d.8.q.2.&3.Capreol.q.4. art.3.ad argum.contra 2.conc.Sonc.7.Metaph.q.36. Soto in Logic.q.3.art.2.Eandem opiniõnem ſpecialiter tenet Capreol.in 1.d.2.q.1.ad arg.Scoti cont.vlt. concl.Et eſt aperta ſententia D.Tho.1. cont. Gent. c.26.rat.4.imo & Scotus 10.Metaph.tex.3.hãc videtur tenere ſententiam,conſtituit enim differentiam inter ens & vnũ:nam ens (inquit) prædicat eandem naturã realiter & formaliter de generib. de quibus quidditatiuè prędicatur:vnũ verò, licet prædicet eandẽ naturã realiter,nõ tamen formaliter: quia vnũ dicit paſſionẽ,non eſſentiã.Quamuis fortaſſe in alio ſenſu ibi Scotus locutus eſt:ſcil.ens dicere eſſentiam omnium generum,non tamen totã: vnum verò omnino eſſe extra eſſentiã. Sumiturq; hæc ſententia ex Ariſt.8.Metaph.c.vlt.tex.16.vbi dicit, ipſum ens ſe ipſo abſque aliquo addito determinari ad ſubſtãtiam,quantitatem,qualitatẽ,& ideo non poni in definitionib.quia nõ dicit determinatam naturam cõtrahibilem per aliquã differentiam. Et ita expoſuerunt Commentator,D.Th.& Alex.Alenſ.ibi. Scot. verò exponit, ꝙ Ariſt. excludat differentias realiter diſtinctas,non verò formaliter.Sed hoc,& eſt apertè contra mentẽ Ariſtot.&ab ipſo etiam Scoto nõ dicitur conſequenter, quia etiam inferiora genera non diſtinguuntur realiter à ſuis differentiis,ſed ad ſummum formaliter,iuxta eiuſdẽ Scoti doctrinam:ergo hanc etiã diſtinctionẽ, & compoſitionem excludit Ariſt.in determinatione entis ad ſua inferiora.

Vide Anton. Trombetã 7.Metaph. q.16.Anton. And.q.7.

VIII. 1.Ratio. Ratione probatur primò. Si ens, & ſubſtantia ex natura rei diſtinguuntur,vel ſe habent, vt totum & pars,ſeu includens & incluſum, vel vt omnino condiſtincta. Hoc poſterius nemo dicit, neque apprehendi poteſt, aliàs ſubſtantia præciſe & formaliter ſumpta,vt condiſtincta ab ente non includeret ens, ꝙ eſt impoſſibile, cum de cõceptu eſſentiali ſubſtãtiæ ſit eſſe ens ſimpliciter. Quod verò nec primũ dici poſſit,probatur, nam, ſi ens & ſubſtantia illo modo diſtinguuntur, reſolui poteſt ſubſtantia in duos conceptus ex natura rei diſtinctos: ergo in qualibet ſingulari ſubſtãtia datur illa diſtinctio ex natura rei, quæ antecedit intellectũ, & debet eſſe in rebus ipſis ſingularibus, illi ergo duo conceptus, non tantum prout à nobis apprehenduntur, ſed etiam in re ipſa diſtinguentur.Hoc autem eſſe impoſſibile ex parte vtriuſq; conceptus oſtendi poteſt, primò ex parte conceptus ipſius entis, nam ſi in re ipſa præſcindit, & diſtinguitur à modo cõtrahẽte ipſum ad eſſe ſubſtantiæ,quæro,quale ens eſt illud, quod manere intelligitur præciſo illo modo? Aut enim eſt ens commune,& ab omni ſingularitate abſtractum, aut determinatũ ad ſingulare ens. Primũ eſt euidenter falſum,tum quia aliàs in re ipſa eſſet res vniuerſalis, & vniuerſaliter, quod repugnat, quia illud ens eſt à parte rei exiſtens,& productum: ergo eſt intrinſecè determinatum ac ſingulare, tum etiam, quia eſt incommunicabile alteri,præter quam huic ſubſtantię, A ſi in indiuiduo loquamur. Secundum ergo neceſſariò dicendum eſt, & tunc interrogo, an in ente ſic præciſo à modo ſubſtantiæ ſit aliqua diſtinctio ex natura rei inter communem rationem entis, & tale ens,vel non:nam ſi eſt diſtinctio, redit idem argumentũ,oportebit .n. reſoluere illum conceptum in duos,& ſic procedere in infinitũ, ſi verò non eſt diſtinctio:ergo, vt cõmunis ratio entis determinetur ad tale ens,non oportet inter ea diſtinctionẽ ex natura rei fingere: ergo neque vt determinetur ens ad ſubſtantiã:eſt.n.eadem ratio,&omnia argumenta in principio facta applicari poſſunt ad illum conceptũ entis,qui dicitur eſſe præciſus à ſubſtantia, prout in ea realiter exiſtit,& in illo neceſſariò ſoluenda ſunt, & ita nullum manebit fundamentum ad talem diſtinctionẽ fingendã.Præterquam ꝙ vix poteſt mente concipi entitas realis & ſingularis,& tamen quod in ſua intrinſeca, & eſſentiali ratione formaliſſimè non includat rationem ſubſtantię,aut accidentis.

Deinde idem oſtendi poteſt ex parte alterius cõceptus,ſeu modi contractiui entis:nam inquiro, an in illo intrinſecè includatur ens, nec ne, ſi non in- IX. B cluditur,nihil eſt, nihil ergo addit ſubſtantia ſupra ens,neque illud poteſt efficere diſtinctionem inter ens,& ſubſtantiam: imo nec poteſt determinare ſeu contrahere ens, aut conſtituere ſubſtantiam, quomodo enim id quod eſt nihil,hæc omnia præſtabit? Si autem includitur, ergo & modus ille includit totum conceptum ſubſtantiæ, & de illo redit quæſtio, an diſtinguatur ex natura rei ab ente, vel non: nam ſi non diſtinguitur, idem dici poterit de ſubſtantia: ſi verò diſtinguitur, oportebit illum reſoluere in alios duos conceptus ex natura rei diſtinctos, & ſic in infinitum procedere. Poſſet huic argumento reſponderi, negando bimembrem partitionem in principio poſitam, ſcilicet ens diſtingui à ſubſtantia tanquam partem à parte, vel tanquam partem à toto: ſed vt ſimplicem conceptum communem à ſimplici conceptu particulari, ita vt communis in particulari includatur, quamuis non è contrario. Sed, quamuis hæc reſponſio verum fortaſſe ſumat, vt inferius latius exponemus,tamen ex eã manifeſtè ſequitur nõ poſſe eſſe diſtinctionẽ ex natura rei inter cõceptũ entis, prout exiſtentẽ realiter in ſuis in- C ferioribus & illa.Nã ſi conceptus inferior,v.g. ſubſtãliæ,eſt ſimplex,ita vt non poſſit reſolui in duos conceptus inter ſe ex natura rei diſtinctos, quomodo põt intelligi,ꝙ in eo ſit diſtinctio ex natura rei inter ipſum & aliquid in illo incluſum? Igitur hoc ipſum ſatis declarat hunc diſtinctionis modum nõ eſſe in rebus ipſis actualiter, ſed ſolum vt in fundamento, per rationis autem præciſionem conſummari.

Secundò,conceptus entis non ſolum à creaturis, ſed etiam à Deo præſcinditur: ſed in Deo nõ diſtinguitur ex natura rei conceptus entis vt ſic, à conceptu talis entis, ſcilicet increati, vel infiniti: ergo neque in cæteris entibus. Maior conſtat ex dictis, & minor etiam eſt certa, tum ex ſumma Dei ſimplicitate,nam ſi in eo eſſet aliqua diſtinctio ex natura rei, non eſſet ſummè ſimplex,tum etiam, quia aliàs daretur in rebus aliqua ratio realis ex natura rei diſtincta ab omnibus aliis,ex ſe & natura ſua prior Deo,vt Deus eſt,ſcilicet illa ratio entis, quæ in Deo eſſet diſtincta à ratione Dei: hoc autem eſt impoſſibile, quia Deus vt Deus eſſentialiter eſt primum ens, & duratione,& perfectione,& natura. Denique, quia illamet ratio entis, quæ in Deo eſt,eſſentialiter habet diuinas proprietates,vt eſſe independentem, & incre- X. 2.Ratio.

increatam: vnde etiam ſecundum illam rationē entis prout eſt in re, infinitè diſtat Deꝰ à creaturis. Quibus argumentis Soncinas lib.4. Metaph. q.2. cōtēdit probare, ens nō dicere conceptū obiectiuū præciſum, ſed probant de præciſione ſecundū rem, non tamē de præciſione ſecundū rationē. Prima verò cōſequētia argumēti probatur, quia licet cōceptus inferiores enti in creaturis nō ſint æquè ſimplices conceptui Dei, & ideò videri poſſit diſpar eorum ratio, tamē in præſenti eſt eadē, tū quia, ſi rationes in principio factæ oſtēderent diſtinctionē ex natura rei inter ens & inferiora, eandē omnino oſtēderet in Deo, nā eodē modo applicari poſſunt, vt in ſolutionibus patebit, tū etiā, quia reſpectu entis vt ſic, etiā inferiores cōceptus creaturarū ſunt ſimplices, & in eis nō pōt intelligi aliqua realitas prior natura, quā ſit propria vniuſcuiuſq; ētitas ſecūdū determinatā rationē eius. Quomodo enim concipi poteſt, vt in ſubſtantia ſit realiter ſeu ex natura rei prior aliqua entitas ſub ratione entis, quàm ſub ratione ſubſtantiæ?

XI. 3. Ratio. Vltimò argumentor, quia ſola diſtinctio conceptuum noſtrorū, quibus aliquid cōcipimus per modum cōmunis & particularis, nō indicat ſufficienter diſtinctionem ex natura rei in re cōcepta: ergo neq; illam indicat in conceptu entis reſpectu inferiorū: ergo nulla eſt talis diſtinctio. Hæc ſecunda cōſequētia patet, quia nullum aliud excogitari poteſt indicium aut veſtigium talis diſtinctionis, quæ non ſolum ſine ſufficiente, verū etiā ſine cogente ratione aſſerēda non eſt: quia, & in vniuerſum loquendo diſtinctiones non ſunt multiplicādæ ſine cauſa, & præſertim ac ſpecialiter hæc, quæ vix mente concipi poteſt. Prima verò conſequentia patet, quia non eſt maior ratio de conceptu communi & particulari in ente, quā in reliquis, imò in ente propter tranſcendentiam ſuam eſt minor diſtinctionis ratio. Primum verò antecedens patet in primis in rebus diuinis tantum, nā conceptus perſonæ diuinæ communis eſt tribus diuinis perſonis, quæ in ea communi ratione conueniunt & in propriis diſtinguuntur, & tamen in vnaquâq; earū ratio perſonæ, & ratio talis perſonæ non diſtinguuntur ex natura rei, ſed ratione tantū. Deinde patet etiam in rationib. cōmunib. Deo, & creaturis, vt ferè iam explicatū eſt in ratione entis prout in Deo exiſtit. Et declarari etiam poteſt in ratione ſapientiæ, v.g. in qua conueniunt aliquo modo ſapientia creata, & increata, & tamen neq; in increata ſapientia diſtinguūtur ex natura rei cōmunis ratio ſapientiæ, & propria talis ſapientiæ, propter ſummam ſimplicitatē, & perfectionē eius: neq; ēt in ſapientia creata poſſunt illæ duæ rationes ex natura rei diſtingui, quia, quantūuis præſcindas rationē ſapientiæ, ſi illā conſideres in re exiſtentē in ſapientia creata, intelliges illam intrinſecè creatā, & conſequenter in re ipſa indiſtinctā, & minimè præciſam ex natura rei ab illo modo, quo determinatur ad eſſe ſapietiæ creatæ, alioqui oporteret intelligere in ſapientia creatæ rationē aliquā realē ſapientiæ, quæ nō ſolū ſecundū rationē, ſed etiā ſecundum rem abſtraheret à ratione creatæ, & increatæ, quod & abſurdiſſimū eſt, & mente concipi non poteſt, quia quidquid eſt entitatis in ſapientia creata, eſt factū, & pendens. Tandē idem oſtendi pōt rationib. cōmunibus ſolis rebus creatis, ꝙ latè præſtabimus infra, de vniuerſalib. diſputantes: nunc breuiter declaratur, quia poſſunt ex ſubtilitate & modo concipiendi humani intellectus hi conceptus ſuperiores & inferiores infinitis modis variari & multiplicari: ſignū ergo eſt id non ſemper fundari A in diſtinctione, quæ ſit in rebus, ſed in modo concipiendi noſtro, ſuppoſito aliquo fundamento ſimilitudinis, conuenientiæ, aut eminentiæ ipſarum rerū: alioqui oporteret fingere in vnaquaque re infinitos modos ex natura rei diſtinctos, quibus in ſe plenè conſtituatur, & ab aliis plenè diſtinguatur. Quod vno vel alio exemplo declaratur, nā ſenſus cōmunis, v.g. habet vim percipiendi obiecta omniū ſenſuum externorū: poteſt ergo abſtrahi cōmunis conceptus viſui, & interiori ſenſui, ſcil. ſenſus perceptiui coloris, & alius cōmunis auditui & ſenſui cōmuni, ſcilicet ſenſus perceptiui ſoni, & ſic de reliquis. Quis autem dicat in ſenſu communi ex natura rei diſtingui vim percipiendi colorē, vel ſonū inter ſe, aut vim ſentiēdi in cōmuni diſtingui in eo ſenſu à propria vi & modo, quo attingit ſua obiecta, & nō potius eſſe ibi vnā ſimplicem virtutē, quæ attingit omnia illa obiecta, quā intellectus inadæquatè cōcipiens cōparat cum aliis rebus, & ſic abſtrahit conceptus cōmunes nō re, ſed ratione diſtinctos. Idē eſt in luce ſolis, quatenus & virtutē habet illuminandi in qua conuenit cum ſplendore ignis, & calefaciendi, in qua conuenit cū B calore, & exſiccandi, in qua cōuenit cum ſiccitate, & ab his omnib. poteſt intellectus varios cōceptus abſtrahere, quos omnes in luce ex natura rei exiſtimare diſtinctos, friuolum eſt & ſine fundamento.

Argumentorum ſolutiones.

XII. AD argumenta ergo in principio poſita reſpondetur, primùm in genere, in illis omnibus eſſe magnam æquiuocationem argumentando à ratione obiectiua, vt præciſa ab intellectu, ad illam prout eſt in re, & attribuendo rebus ipſis, quod ſolum per denominationem extrinſecam conuenit rationibus conceptis ac præciſis, vt ſunt ſub tali cōſideratione ac præciſione intellectus. Et hoc eſt maximè conſiderandum in his omnib. argumentationibus, quæ ſolum in modo loquendi, & concipiendi fundantur. Nos enim, ſicut concipimus, ita loquimur: vnde ſicut conceptus noſtri, etiamſi veri, & non falſi ſint, nō tamen ſemper ſunt adæquati rebus ipſis, ita etiam voces ſunt commenſuratæ conceptibus noſtris, & ideò cauendum eſt, ne modum concipiendi noſtrum transferamus ad res ipſas, & pro- C pter diuerſum loquendi modum exiſtimemus, eſſe diſtinctionem in rebus, vbi verè non eſt.

XIII. Ad primum reſpondetur. Ad primum ergo reſpondetur, negando primam conſequentiam, nā ratio entis dicitur eſſe eadem in re, quæ eſt in mente, quia reuera omnia entia habent in re eam ſimilitudinem & conuenientiam, ſub quā intellectus illa concipit, cū concipit ens, & quia hic modus concipiēdi ens eſt inadæquatus reſpectu entium, prout ſunt in re, ideò dicitur ratio entis ſic cōcepta non includere determinatos modos entiū, in qua locutione iam nō eſt ſermo de ratione entis abſolutè, & vt in ſe eſt, ſed vt eſt ſub denominatione intellectus: vnde perinde eſt, ac ſi diceretur, per illum conceptum non conſiderari ens ſub expreſſis rationibus inferiorum entium, ſed ſolum communi, & inadæquato conceptu, & ideò non rectè infertur, quod etiam in re ipſa ratio entis prout eſt in ſingulis entibus non includat proprias rationes ſeu modos eorum: poſſet etiam diſtingui maior propoſitio aſſumpta, ſcilicet, rationem entis eandem eſſe in re, quæ mente concipitur: eſt enim eadē realiter, nō tamen ratione, & hoc ſatis eſt, vt in re poſſit includere proprias rationes inferiorum entium, quāuis vt cōcepta præcisè illas nō includat: ſicut ſapiētia Diuina

eadem

eadem eſt in re, quæ mente concipitur, quamuis vt mente concepta, non intelligatur includere iuſtitiam, quam in re ipſa eſſentialiter includit, quia, ꝙ vt concepta non includat, ſolum eſt quod non expreſsè & diſtinctè conſideratur, vt includens illam, conceptu illo præciſiuo, non negatiuo.

XIIII. Ad ſecundũ. Ad ſecundum rectè ibi reſponſum eſt, rationem entis in ſubſtantia non eſſe ſeparabilem à ſubſtantia, & ſimiliter in accidente, & hinc potiùs colligi identitatem, & indiſtinctionem ex natura rei, quia quæ ita ſe habent in re, vt nec realiter diſtinguatur, nec vnum ab alio ſeparari poſſit, neque econuerſo, non eſt cur in re ipſa diſtinguantur, niſi aliunde ſit aliquod ſufficiens principium diſtinctionis, quod in præſente nullum inuenitur. Vnde ad replicam reſpondetur, rationem entis, quæ in ſubſtantia reperitur, non reperiri eandem ſecundum rem in accidente, neque econuerſo, ſed ſolum eandem ſecundum rationem, id eſt, ſecundum quandam conuenientiam, & ſimilitudinem, quam poteſt ratio per modum vnius præciſè concipere, & ad hoc ſatis eſt, quod huiuſmodi ratio, quæ hoc modo vt communis concipitur, ſecundum rationem diſtincta ſit à propriis rationibus ſubſtantiæ, & accidentis. Quod enim eſt proprium rei infinitæ, ſolum eſt, vt eadem numero res ſit communicabilis multis rebus realiter diſtinctis, per identitatẽ perfectam cum omnibus, & ſingulis earum, quamuis earum quælibet incommunicabilis ſit. Quod verò eadem res, quæ in ſe eſt realiter ſimplex, id eſt, non compoſita ex gradibus ex natura rei diſtinctis, ſit realiter incommunicabilis alteri, cum qua habet aliquam ſimilitudinem, & conuenientiam, ratione cuius concipiatur in eis aliqua ratio communis vtrique, hoc non excedit perfectionem rei finitæ, imò in qualibet re quantumuis imperfecta aliquid huiuſmodi reperiri poteſt.

XV. Ad tertium. Ad tertium reſpondetur primò, ſubſtantiam in re ipſa ex eodem eſſe ens, ex quo eſt ſubſtantia, & ecõuerſo, nimirùm per ſuam intrinſecam naturam, & entitatem, quam in re habet, & idem eſt, ſeruatâ proportione in accidente. Quocirca in eodem ſenſu non ex eodem ſubſtantia eſt ens, ex quo accidens, neque econuerſo, nam accidens eſt ens per entitatẽ accidentalem, & in ordine ad ſubſtantiam, ſubſtantia verò eſt ens per entitatem ſubſtantialem, & in ſe abſolutam ab ordine ſeu habitudine ad ſubiectum, neque hoc modo (in eodem ſenſu loquendo) accidens & ſubſtantia ſunt vnum in ratione entis prout in re ipſa conſtituuntur. Secundò dicitur, ſi non loquamur ſecundum rem, ſed ſecundum rationem præſcindentem, ſic ſubſtantiam non ex eodem eſſe ſubſtantiam, ex quo eſt ens, ex eodem (inquam) ſecundum rationem: ex hoc verò ſenſu ſolum poteſt concludi, rationem entis, & ſubſtantiæ diſtingui ratione in ipſa ſubſtantia, & rationem ſimiliter entis & accidentis in accidente. Atque eodem modo ſubſtantia & accidens ſolum dici poſſunt ex eodẽ conſtitui in ratione entis eo modo, quo in illo conceptu vnum ſunt, ſcilicet ſecundum rationem. Vnde ſolum poteſt concludi, rationem illam communem vtrique per intellectus præciſionem diſtingui à propriis earum.

XVI. Ad quartum. Quibuſdam videtur impoſſibile, vt idem ſecundum rem abſque vlla diſtinctione ex natura rei, quam in ſe habeat, poſſit eſſe principiũ ſeu fundamẽtum conuenientiæ, & diſtinctionis ab alio propter argumentum factum. Alii verò putant hoc A quid repugnare in conuenientia vniuoca, non verò in analoga, quod nobis ſatis eſſet. Ego verò exiſtimo, etiam in conuenientia vniuoca id non repugnare, vt patet exemplis, tum in diuinis, tum in creatis. Nam Pater & Filius vniuocè cõueniunt in ratione perſonæ: quis enim negabit ibi aliquam vnitatem, & conuenientiam, aut affirmabit illam eſſe analogam, cum in ratione perſonæ tam perfecta ſit vna ſicut alia? & tamen in ſingulis perſonis nulla fingi poteſt ex natura rei diſtinctio inter diſtinctionis & conuenientiæ fundamentum. Eadem enim paternitas in ſe ſimpliciſſima in ſua entitate relatiua, diſtinguitur realiter à filiatione, & conuenit cum illa in communi ratione relationis ſeu perſonalitatis: eſtque ſimilis quaſi genericè, & diſſimilis quaſi ſpecificè, quamuis in ea hi gradus ſeu conceptus ex natura rei non diſtinguantur. In creaturis, quantitas, & qualitas (vt eſt probabile) vniuocè conueniunt in ratione accidentis, & tamen in vnaquaque earum ratio accidentis non diſtinguitur ex natura rei à propria, vt infra latiùs dicetur: & idem exiſtimo eſſe de omnibus ſpeciebus reſpectu ſuorũ indiuiduorum, vt ſuo loco dicetur. Ratio verò eſt, B quia, ſi diſtinctio & conuenientia ſint diuerſorum ordinum, non repugnat in eodem fundari, ſic enim vna non inuoluit negationem alterius, imò quodam modo illam requirit. Ita verò eſt in præſenti: nam diſtinctio eſt realis, conuenientia autem ſecundum rationem tantum, & ideò non repugnat, vt duo ſimplicia quæ ſecundũ rem ſunt realiter primò diuerſa, ſecundum rationem habeant vnitatem fundatam in reali ſimilitudine, vel conuenientia, quam inter ſe habent. Ea enim, quæ in re diuerſa ſunt, in eo ipſo in quo diſtinguuntur, poſſunt eſſe ſimilia: quin potiùs ſimilitudo intrinſecè poſtulat diſtinctionem ſecundum rem cum aliqua vnitate rationis, ſeu formali, aut fundamentali, nam idem propriè non eſt ſibi ipſi ſimile. Quod ſi hæc conuenientia vel ſimilitudo ſit imperfecta, qualis eſt in analogia entis, & ſimilibus, faciliùs intelligitur quomodo poſſint res inter ſe, quantumuis primò diuerſæ, habere nihilominus aliquam imperfectam conuenientiam: non enim dicuntur primò diuerſæ, quia nullo modo inter ſe ſimiles ſint: hoc enim C in nullis rebus, vel rationibus realibus reperiri neceſſe eſt, ſed quia ſe ipſis primò diſtinguuntur: cum qua diſtinctione ſtat prædicta imperfecta conuenientia. Cuius rei exemplum eſt in Deo, in quo nulla diſtinctio graduum ex natura rei excogitari poteſt: vnde illa ſimpliciſſima natura per ſe ipſam eſt prorſus diſtincta à natura creata, & tamen ſimul eſt principium alicuius conuenientiæ analogæ, & ſecundum quid cum eadem: hæc ergo duo non repugnant.

Quomodo poſſit eadem entitas per eandem ſimpliciſſimam rationem cõuenire, & differre.

Ad vltimam confirmationem, reſponſio patet ex dictis. Iam enim dictum eſt rationem ſubſtantiæ & entis in ſubſtantia eſſe quidem eandem omnino ſecundum rem, differre tamen ratione, & priori conſideratione habere in ſubſtantia eandem rationem eſſentialem, ratione tamen diuerſam, & idem eſt de ratione entis, & accidentis prout in accidente reperiuntur, econtrario verò accidens & ſubſtantia inter ſe comparata, dicuntur habere in ratione entis eſſentialem rationem eandem ſecundum rationem tantum, non ſecundum rem, & ideò in omnibus illationibus in ea confirmatione factis committitur æquiuocatio, non diſtinguendo diuerſas rationes & modos conuenientiæ, & diſtinctionis. XVII.

SECTIO

SECTIO IIII.

In quo conſiſtat ratio entis in quantum ens, & quomodo inferioribus entibus conueniat.

I. Cvm dictum ſit, ens dicere vnum conceptum obiectiuũ, oportet in quo eius formalis ſeu eſſentialis ratio conſiſtat, breuiter declarare, ſaltem per deſcriptionem aliquam, aut terminorum explicationem, nam, cum illa ratio ſit abſtractiſſima & ſimpliciſſima, proprie definiri non poteſt. Fuit ergo opinio Auicennæ, quam referunt Commen. & D. Thom. 4. Metaph. Commen. 3. & libr. 10. Metaph. Commen. 8. ens ſignificare accidens quoddam commune rebus omnibus exiſtentibus, nimirum ipſum eſſe, quod rebus accidere dixit, cum eis poſſit conferri & auferri. Quæ opinio fundata eſt in ſignificatione vocis, *ens*: deriuatur enim à verbo *ſum*, eſtq; participium eius: verbum autem *ſum*, abſolute dictum ſignificat actum eſſendi, ſeu exiſtendi: eſſe enim & exiſtere idem ſunt, vt ex communi vſu & ſignificatione horum verborum conſtat: ſignificat ergo adęquate *ens* id quod eſt; vnde apud Ariſt. lib. 1. Phyſic. tex. 17. & ſæpe alibi loco *entis* ponitur, *id quod eſt*, id eſt, quod habet actũ eſſendi ſeu exiſtendi, vt idem ſit ens, quod exiſtens: dicit ergo ens de formali eſſe ſeu exiſtentiam, quæ eſt extra rerum quidditatem.

Quid entis nomine intelligat Auicenna.

II. Hanc opinionem attingens Soto, tacito nomine Auicennæ, cap. 4. Antepræd. quæſt. 1. in fine, prius dicit ens ſemper eſſe participiũ verbi, *ſum*, ſicut exiſtens verbi, *exiſto*, & de formali ſignificare eſſe, de materiali vero quod habet eſſe, poſtea vero declarat, ens non ſolum ſignificare, quod actu eſt, ſicut exiſtens, ſed quod eſt actu, vel potentia: quia de homine non exiſtente, vere dicitur eſſe ens, ſicut eſſe animal vel ſubſtantiam; & nihilominus concludit, *ens* non dici quidditatiue de rebus, præſertim creatis, quia dicit habitudinẽ ad eſſe, q́ eſt extra eſſentiam creaturę. Et in hoc conſtituit differentiam inter *ens*, & *res*, quod *res* quidditatiue prædicatur, quia ſignificat quidditatem veram, & ratam abſolute, & ſine ordine ad eſſe, *ens* autem non prædicatur quidditatiue, quia non ſignificat abſolute quidditatem, ſed ſub ratione eſſendi, ſeu quatenus poteſt habere eſſe, & hac ratione exiſtimat dictum ab Ariſtotele 8. Metaphyſicæ, tex. 16. ens non poni in definitionibus rerum. Quam totam doctrinam videtur ſumpſiſſe Soto ex Caietan. opuſculo de ente & eſſentia, c. 4. proxime ante quæſt. 6. vbi præter alia dicit, Auicennam ſolum reprehendi, quia vocat ens prædicatum accidentale: proprie enim eſſe non eſt accidẽs, ſed ſubſtantialis actus, non vero eſſe reprehenſione dignum, eo quod neget, ens eſſe prædicatum eſſentiale ſeu quidditatiuum: hoc enim verum eſt, cum eſſe ſit extra quidditatem, citatq; Diuum Thomam quodlib. 2. art. 3. dicentem, ens de ſolo Deo prædicari eſſentialiter, quod etiam ſignificat 1. part. q. 3. art. 4. & 5. & 1. cont. Gent. cap. 25. & 26.

III. Ad explicandam hanc rem, & tollendam æquiuocatioem vtendum nobis eſt vſitata diſtinctione entis, quam Caietanus & Soto ſupra ſine cauſa reiiciunt. Fonſeca vero merito eum amplectitur, 4. Metaphyſicæ cap. 2. quæſt. 3. ſect. 2. eamque ſatis inſinuat Diuus Thomas dict. quodlib. licet non eiſdem verbis. Ens ergo, vt dictum eſt, interdum ſumitur,

Ens, & participium, & nomen.

A vt participium verbi, *ſum*, & vt ſic ſignificat actum eſſendi vt exercitum: eſtq; idem quod exiſtens actu, interdum vero ſumitur vt nomen ſignificans de formali eſſentiam eius rei, quæ habet, vel poteſt habere eſſe, & põt dici ſignificare ipſum eſſe, non vt exercitum actu, ſed in potentia, vel aptitudine, ſicut *viuens*, vt eſt participium ſignificat actualem vſum vitæ, vt verõ eſt nomen, ſignificat ſolum id q́ habet naturã, quæ poteſt eſſe vitalis operationis principiũ. Quod autem hæc diſtinctio neceſſario à prædictis authoribus admittenda ſit, patet, nam prior ſignificatio fundata eſt in proprietate & rigore verbi *ſum*, quod abſolute dictum actuale eſſe ſeu exiſtentiam ſignificat; vnde etiam Dialectici dicunt in propoſitione de ſecundo adiacente verbum, *eſt*, nunquam abſolui à tempore. Et patet etiam ex communi vſu, nam ſi quis dicat, *Adam eſt*, ſignificat ipſum exiſtere. Habet autem hoc verbum in rigore ſuum participium in ipſo incluſum, in quod põt reſolui prædicta propoſitio. Rurſus conſtat ex communi vſu, *ens*, etiam ſumptum pro ente reali (vt nũc loquimur) non ſolum

B tribui rebus exiſtentibus, ſed etiam naturis realibus ſecundum ſe conſideratis, ſiue exiſtant, ſiue non: quomodo Metaphyſica conſiderat ens; & hoc modo ens in decem prędicamenta diuiditur. Sed *ens* in hac ſignificatione nõ retinet vim participii: quia participium conſignificat tempus, & ita ſignificat actuale exercitium eſſendi ſeu exiſtendi, & ideo hęc vox, *exiſtens* nunquam dici poteſt de re quæ actu nõ exiſtat, quia ſemper retinet vim participii verbi *exiſto*, ergo neceſſe eſt, *ens* in hac poſteriori ſignificatione ſumi in vi nominis. Vnde prædicti authores re ipſa admittunt hanc partitionem, quamuis verbis contemnant, nam perinde eſt dicere *ens* interdum ſignificare rem actu exiſtentem, interdum potentia tantum, quod dicere interdum ſumi vt participium, aliquando vero vt nomen, ſeu, vt alii loquuntur, participialiter & nominaliter. Quia hoc ipſo, quod *ens* non ſignificat actualem entitatem & exiſtentiam, iam non ſumitur in vi participii, ſed tanquam nomen verbale. Vnde Diuus Thomas in dicto Quodlib. poſtquam tractauit de ente, prout

C dicitur ab actuali eſſe, ſubdit: *Sed verum eſt, quod hoc nomen*, ens, *ſecundum quod importat rem, cui competit huiuſmodi eſſe, ſic ſignificat eſſentiam rei, & diuiditur per decem genera.*

Quæſtionis reſolutio.

Hac ergo ſuppoſita vocis ſignificatione, facilis eſt quæſtionis reſolutio in communi ſumpta. IIII. Dicendum eſt enim primo, ſumpto ente in actu, prout eſt ſignificatum illius vocis in vi participii ſumptæ, rationem eius conſiſtere in hoc quod ſit aliquid actu exiſtens, ſeu habens realem actum eſſendi, ſeu habens realitatem actualem, quæ à potentiali diſtinguitur, quod eſt actu nihil. Hoc totum, cum ſolum conſiſtat in declaratione ſimpliciſſimi conceptus, non poteſt aliter probari, quam ex communi modo concipiendi, & ex ſignificatione vocis à nobis explicatæ. Ac denique, quia ex dictis in præcedentibus ſectionibus conſtare poteſt, ens ſub hac ratione poſſe habere vnum conceptum formalem, & obiectiuum, communem omnibus entibus actu exiſtentibus, cum inter ſe ſimilia ſint, & conueniant in actuali eſſe & entitate, conſtat etiam poſſe conceptum illum hac voce ſignificari: ergo entis ſic ſumpti, & conceptus eius ratio, non poteſt in alio conſiſtere, nec poteſt aliter explicari.

Ens participium quid importet.

F. Dico

Dico ſecundo. Si ens ſumatur prout eſt ſignificatum huius vocis in vi nominis ſumptæ, eius ratio conſiſtit in hoc, quod ſit habens eſſentiam realem, id eſt non fictam nec chymericam, ſed veram & aptam ad realiter exiſtendum. Probatio huius concluſionis eadem proportionaliter eſt, quæ præcedentis, quia hic ſimplex conceptus non poteſt alio modo intelligi aut explicari.

Quid ſit eſſentia realis.

V. *Ens nomen quid.* SOlum reſtabat exponendum, quid ſit eſſentia realis, vel in quo ratio eius conſiſtat: nam cū eſſentia ſit ſecundum quam res dicitur, ſeu denominatur ens, vt Diuus Thomas ait, de ente & eſſentia, cap. 2. quod maxime verum eſt de ente in hac acceptione ſumpto: ideo non poteſt ſatis explicari, in quo conſiſtat ratio entis realis, niſi intelligatur, in quo cōſiſtat eſſentia realis. In quo duo peti poſſunt, quæ illis duab. vocibus indicantur: primum, in quo conſiſtat ratio eſſentiæ: ſecundum, in quo conſiſtat, quod realis ſit. Primum non poteſt à nobis exponi, niſi vel in ordine ad effectus, vel paſſiones rei, vel in ordine ad noſtrum modum concipiendi & loquendi. Primo modo dicimus, eſſentiam rei eſſe id, quod eſt primum, & radicale, ac intimum principium omnium actionum ac proprietatum, quæ rei conueniunt, & ſub hac ratione dicitur *natura vniuſcuiuſque rei*, vt conſtat ex Ariſtotele 5. Metaphyſicæ tex. 5. & notat Diuus Thomas de ente & eſſentia, cap. 1. & Quodlib. 1. artic. 4. & ſæpe alias. Secundo autem modo dicimus eſſentiam rei eſſe, quæ per definitionem explicatur, vt dicit etiam Diuus Thomas dicto opuſculo de ente & eſſentia, cap. 2. & ſic etiam dici ſolet, illud eſſe eſſentiam rei, quod primo concipitur de re: primo (inquam) non ordine originis: ſic enim potius ſolemus conceptionem rei inchoare ab his, quæ ſunt extra eſſentiam rei, ſed ordine nobilitatis potius & primitatis obiecti: nam id eſt de eſſentia rei, quod concipimus primo illi conuenire, & primo conſtitui intrinſece in eſſe rei, vel talis rei, & hoc modo etiam vocatur eſſentia *quidditas* in ordine ad locutiones noſtras, quia eſt id, per quod reſpondemus ad quæſtionem, quid ſit res. Ac denique appellatur *eſſentia*, quia eſt id, quod per actum eſſendi primo eſſe intelligitur in vnaquaq; re. Ratio ergo eſſentiæ his modis poteſt à nobis declarari.

VI. Quid autem ſit eſſentiam eſſe realem, poſſumus aut per negationem, aut per affirmationem exponere. Priori modo dicimus eſſentiam realem eſſe, quæ in ſe ſe nullam inuoluit repugnantiam, neq; eſt mere conficta per intellectum. Poſteriori autem modo explicari poteſt, vel à poſteriori, per hoc, ꝙ ſit principium vel radix realium operationum, vel effectuum, ſiue ſit in genere cauſæ efficientis, ſiue formalis, ſiue materialis: ſic enim nulla eſt eſſentia realis, quæ non poſſit habere aliquem effectum vel proprietatem realem. A priori vero poteſt explicari per cauſam extrinſecam (quamuis hoc non ſimpliciter de eſſentia, ſed de eſſentia creata verum habeat) & ſic dicimus eſſentiam eſſe realem, quæ à Deo realiter produci poteſt, & conſtitui in eſſe entis actualis. Per intrinſecam autem cauſam non poteſt proprie hęc ratio eſſentiæ explicari, quia ipſa eſt prima cauſa, vel ratio intrinſeca entis, & ſimpliciſſima, vt hoc communiſſimo conceptu eſſentiæ concipitur: vnde ſolum dicere poſſumus, eſſentiam realem eam eſſe, quæ ex ſe apta eſt eſſe, ſeu realiter exi- A ſtere. His ergo modis poteſt à nobis communis ratio entis declarari, magis autem exacta huius rei intelligentia pendet ex pluribus quæſtionibus. Prima eſt, qualis ſit entitas eſſentiæ realis, quādo actu non exiſtit. Secunda, quid ſit exiſtentia actualis, & ad quid neceſſaria ſit in rebus. Tertia, quomodo exiſtentia diſtinguatur ab eſſentia. Sed quia hæ quæſtiones propriæ fere ſunt entis creati, & prolixam requirunt diſputationem, ideo eas vſque ad diſputationem 7. differimus, contenti pro nunc prædicta entis & eſſentiæ deſcriptione.

Ens in actu & in potentia in quo conueniant.

VNa vero dubitatio circa duas concluſiones poſitas hic prætermitti non poteſt, quamuis attingat diuiſionem entis in ens in actu, & ens in potentia: ſcilicet an illa duplex ſignificatio entis nominaliter, & participialiter ſumpti, ſit mere æquiuoca, vel ita analoga, vt nullus conceptus communis vtriq; membro, ei reſpondeat: an vero habeat aliquem conceptum communem, nam ſi hoc poſterius dicatur, nondum eſt à nobis communiſſima ratio entis ſatis explicata: declarauimus enim ſingulorum membrorum rationes, non autem rationem entis vt communis & abſtrahentis ab vtroq; mēbro. Deinde difficilimus erit ad explicandum talis conceptus & ratio eius, imo & nomen, quia nec ſignificabitur per *ens* nominaliter ſumptum, nec participialiter: non poteſt autem fingi alius modus ſignificandi abſtrahens ab his duob. Si vero dicatur primum ſequitur non poſſe dari conceptum entis cōmunem. Deo & creaturis, vt poſſibilibus, ſed tantum vt actu exiſtentibus, quod videtur plane falſum, & contra communem modum concipiendi, & contra omnia ſupra dicta de communiſſimo conceptu entis. Sequitur deinde hominem æquiuoce dici de vero homine poſſibili, vel actu exiſtente. Patet ſequela, quia eadem eſt ratio de homine reſpectu illorum duorum membrorū, quæ eſt de ente reſpectu entis in actu & in potentia, ſeu de ente nominaliter & participialiter ſumpto: nam vt participiū ſignificat ens in actu, ita nomen ens in potentia. Conſequens aūt videtur plane falſum: nam *homo* ex vi eiuſdem impoſitionis ſignificat hominem, ſiue actu exiſtentem, ſiue poſſibilem: imo & ſimplex conceptus hominis, qui illi voci reſpondet, æque repræſentat hominem exiſtentem, vel poſſibilem, non eſt ergo ibi ſignificatio æquiuoca, idem ergo eſt proportionaliter de ente ſub illa duplici ratione ſeu ſignificatione ſumpto, & de conceptu qui illi reſpondet. VII.

Reſpondetur, *ens* ſecundum illā duplicem acceptionem non ſignificare duplicē rationem entis diuidentem aliquā cōmunem rationem, ſeu conceptū communē, ſed ſignificare conceptū entis, magis vel minus præciſum: *ens*.n. in vi nominis ſumptum ſignificat id, ꝙ habet eſſentiā realem, præſcindēdo ab actuali exiſtentia, non quidem excludendo illā, ſeu negando, ſed præciſiue tantū abſtrahendo: *ens* vero vt participium eſt, ſignificat ipſum ens reale, ſeu habens eſſentiā realem cum exiſtentia actuali, & ita ſignificat illud magis cōtractum. Vnde, ſicut animal dictum de ipſo genere præciſe ſumpto, & de bruto quatenus tale animal eſt, non diuidit aliquem conceptum communem ad animal vt ſic, & tale animal; ſed dicit eandem rationem animalis, vt pręciſam vel vt contractam, ita dicendum eſt de ente ſub illa duplici acceptione. Magiſq; accōmodatū exemplum eſt in diſpoſitione vt ſignificat quandam ſpeciem VIII. *Reſolutio.*

qua-

Exemplum accommodatum ad reſolutionis intelligentiam.

qualitatis ab habitu diſtinctam, & genus vtriq; cōmune: non enim habet aliquam ſignificationem communem, qua immediate ſignificet alium cōceptum cōmunem generi, & ſpeciei (id enim impoſſibile eſt, quia generi & ſpeciei nil eſt commune præter ipſum conceptū generis) ſignificat ergo, vel immediate genus ipſum, vel immediate ſpeciem quandam duplici ſignificatione. Ita ergo *ens* non ſignificat conceptū aliquem communē enti nominaliter, & participialiter ſumpto, ſed immediate habet duplicem ſignificationē, quam ſignificat, vel ens præſcindendo ab actuali exiſtentia, vel ens actu exiſtēs. Quocirca illa duplex ſignificatio, vel æquiuoca eſt, vel maxime ad æquiuocationem accedit ſecundum quandā translationem fundatam in aliqua proportionalitate. Primo.n. *ens* ſignificaſſe videtur rem habentem eſſe reale & actuale, tanquam participium verbi eſſendi: inde vero translata eſt illa vox ad precise ſignificandum id quod habet eſſentiā realem. Cuius ſimile etiam eſt in voce illa, *diſpoſitio*, nam vt ſignificat genus & ſpeciem, ſine dubio habet æquiuocam ſignificationem, vel ad ſummum analogam ſecundum quandam proportionalitatem.

IX. Igitur ad exemplum de voce, *homo*, quod in contrarium afferebatur, reſpondetur non eſſe ſimile, nā *homo*, non habet duplicem ſignificationē, vnam qua ſignificet hominem præciſe, vel in potentia, aliam qua ſignificet hominem exiſtentē vt ſic, ſed vnicam tantum, qua ſignificat hominem præciſe, ſiue exiſtat ſiue non, quæ ſignificatio eſt proportionalis, vel ſimilis illi, quam habet ens ſolum in vi nominis ſumptum. Alia vero, quam habet in vi participii, nō reperitur in hac voce, *homo*, neq; eſt vllus terminus incomplexus & ſimplex, qui ſignificet totū hoc, quod hac voce complexa ſignificatur, *homo exiſtens*. Quod ſi fingamus vocem hominis transferri ad totū hoc ſignificandum, iam habebit duplicem ſignificationem æquiuocam, quā dicimus eſſe in nomine entis.

X. Ex quo vlterius intelligitur ens ſumptum in vi nominis non ſignificare ens in potentia, quatenus priuatiue vel negatiue opponitur enti in actu, ſed ſignificare ſolum ens vt præciſe dicit eſſentiam realem, quod valde diuerſum eſt ſicut enim abſtractio præciſiua diuerſa eſt à negatiua: ita ens nominaliter ſumptum, licet præciſe dicat ens habens eſſentiam realem, non vero addit negationem, ſcilicet carendi exiſtentia actuali, quam negationem ſeu priuationem addit ens in potentia. Quod inde etiam manifeſte patet, nam *ens* in vi nominis ſumptū commune eſt Deo, & creaturis, & de Deo affirmari vere poteſt ens autem in potentia nullo modo poteſt prædicari de Deo: imo nec de creaturis exiſtentibus vt ſic, proprie dicitur, quia iam non ſunt in potentia, ſed in actu: cum tamen de illis dici poſſit *ens*, tam vt participium, quam vt nomen, quia licet habeant actualem exiſtentiam, vere etiam de illis dicitur, quod habent eſſentiam realem, præſcindendo, & non negando actualem exiſtentiam.

XI. Vnde tandem intelligitur, *ens* præciſe ſumptum, vt in vi nominis ſignificatur, proprie diuidi poſſe in ens in actu, & ens in potentia, & ens in actu idem eſſe, quod ens ſignificatum per hanc vocem in vi participii ſumptam, atque ita illa duo ſignificare rationem entis, vel præciſam, vel determinatam ad actualem exiſtentiam, ſiue hæc determinatio eſſentialis ſit, vt eſt in Deo, ſiue ſit extra eſſentiam, vt cenſetur eſſe in creaturis, de qua re inferius diſputandum eſt: ens autem in potentia dicit etiam reale ens, quantum ad realem eſſentiam, contractum & determinatum non per aliquid poſitiuum, ſed per priuationem actualis exiſtentiæ. Ens autem ſic contractum, ſeu prout in tali ſtatu conceptum, non ſignificatur per hanc vocem *ens*, nec per aliquam aliā incomplexam, quæ mihi nota ſit, ſed ſolum per hos terminos complexos, *ens poſſibile*, *ens in potentia*, & ſimiles: quæ omnia ſunt diligeuter aduertenda: nam ex his vocum ſignificationibus multum pendet vera rerum conceptio, & ex his magna etiam ex parte obiter expoſita eſt diuiſio entis in ens in actu, & ens in potentia, quam iterum poſtea ex profeſſo tractabimus.

Ens an ſit prædicatum eſſentiale.

Atque hinc obiter colligitur rationem entis communiſſimam, quæ ſignificatur per eā vocem in vi nominis ſumptam, eſſe eſſentialem, & prędicari quidditatiue de ſuis inferiorib. quamuis *ens*, vt actualem dicit exiſtentiam, & ſignificatur per participium eſſendi, abſolute nō ſit prædicatum eſſentiale, niſi in ſolo Deo. Hæc poſterior pars, quatenus ad Deum ſpectat, Theologa eſt, & ex principiis naturalibus tractari ſolet infra libr. 12. & eam late diſſerui in Tomo 1.3. p. in diſp. 11. ſect. 1. & aliquid attingemus infra, diſputando de Deo. Quantum vero ſpectat ad creaturas, pendet ex dicendis infra de diſtinctione exiſtentiæ ab eſſentia in creatura, nunc ſupponamus, ſiue diſtinguantur, ſiue non, abſolute eſſe dicendum, exiſtere non eſſe de eſſentia creaturæ, quia pōt illi dari, & ab illa auferri, & ita non habet neceſſariam connexionem cum eſſentia creaturæ, præciſe concepta, ſub qua ratione eſt inuariabilis, & neceſſario dicitur de vnaquaq; re cuius eſt eſſentia, hac ergo ratione *ens* participialiter ſumptum, dicitur non prædicari quidditatiue ſeu eſſentialiter de creaturis, & quoad hoc vera eſt opinio Auicenæ ſupra recitata, eamq; admittit D. Thom. dicto quodlib. 2. & aliis locis ſupra citatis, ſolumq; poteſt Auicenna reprehendi, vel eo quod exiſtentiam putauerit eſſe verum accidens, de quo infra ſuo loco, vel eo quod aliam acceptionem & explicationem entis omiſerit, & ideo ſimpliciter negandum putauerit, ens ſub aliqua ratione ſub qua in decem prædicamenta diuiditur, eſſe poſſe eſſentiale omnibus illis. XII.

Probatur ergo altera concluſionis pars (quam immerito Soto negare videtur) quia habere eſſentiam realem conuenit omni enti reali, eſtq; illi maxime eſſentiale.: ergo ens ſub prædicta ratione eſt prædicatum eſſentiale. Præterea eſſe ens hoc modo conuenit creaturæ, ēt ſi non exiſtat, quomodo hæc propoſitio; *homo eſt ens*, dicitur eſſe æternæ veritatis: ſed non conuenit illi per ſe ſecundo, vt proprietas aliqua, quia non ſupponit aliquid prius à quo dimanet tanquam paſſio: nam potius ille eſt primus conceptus cuiuſuis entis realis: ergo conuenit vt prędicatum eſſentiale, & de quidditate rei. Et hoc modo dixit D. Tho. dicto quodlib. ens ſignificare eſſentiā rei, & diuidi per decem genera. Ariſtot. autem dixit, ens non poni in definitionibus, non quia ſit extra quidditatem, ſed quia non dicit determinatā naturam, ſed intime tranſcendit omnia, ſicut alii dicunt de ente vt ſignificatur hac voce *res*, de quo Soto ſupra concedit quidditatiue prædicari: quia ſignificat abſolute quidditatem realem: idem enim eſt ſignificare quidditatem realem, quod ſignificare eſſentiam realem, quam ſignificat ens, vt præſcindit ab actuali exiſtentia: quia eſſentia, & quidditas idem omnino eſt, ſolumq; etymologia nominū eſt diuer- XIII.

ſa. Quod vero eſſentia aut quidditas realis ſit, intelligi non poteſt ſine ordine ad eſſe, & realem entitatem actualem: non enim aliter concipimus eſſentiam aliquam, quæ actu non exiſtit, eſſe realem, niſi, quia talis eſt, vt ei non repugnet eſſe entitatẽ actualem, quod habet per actualem exiſtentiam: quanuis ergo actu eſſe non ſit de eſſentia creaturæ, tamen ordo ad eſſe, vel aptitudo eſſendi eſt de intrinſeco & eſſentiali conceptu eius: atq; hoc modo ens prædicatum eſt eſſentiale.

XIIII. Auicen. D.Thom. Vnde obiter colligo, *ens* in vi nominis ſumptum, & *rem*, idem omnino eſſe ſeu ſignificare, ſolumque differre in etymologia nominum, nam *res* dicitur à quidditate, quatenus eſt aliquid firmum & ratum, id eſt, non fictum, quâ ratione dicitur quidditas realis, *ens* vero in prædicta ſignificatione dicit id, ꝙ habet eſſentiam realem: eandem ergo omnino rem ſeu rationem realem important. Vnde Auicenna tract.1. ſuæ Metaph. cap.6. quia non diſtinxit illam duplicem ſignificationem entis, eam diuiſit inter ens & rem: nam ens de formali ſignificare actualem exiſtentiam, rem vero ſolum quidditatem ſeu eſſentiam realem, vt notauit D. Thom. in 2. d. 37. quæſt. 1. artic. 1. Ergo attribuendo enti illam duplicem ſignificationem ſupra explicatam, altera coincidit cum ſignificatione nominis, *res*, ſcilicet illa, quæ conuenit enti in vi nominis ſumpti. Et ita D. Tho. in dict. quodlib.2. dicit, nomen *ens* ſecundum quod importat rem cui competit eſſe, ſignificare eſſentiã rei, & diuidi per decem genera. Et per hæc ſatisfactum eſt omnibus, quæ circa primam opinionem adducta ſunt.

SECTIO V.

Vtrum ratio entis tranſcendat omnes rationes & differentias inferiorum entium, ita vt in eis intime & eſſentialiter includatur.

I. Entia completa, imo & incompleta in plures cõceptus reſolubilia, ratione entis participant.

HÆc quæſtio difficultatem non habet in entibus completis, vel quæ per modum completorum entium ab intellectu concipiuntur, vt ſunt omnia indiuidua, ſpecies & genera, quæ directe in aliquo prædicamento conſtituuntur vſq; ad ſumma genera: nam in hęc diuiditur ens, & de illis eſſentialiter prædicatur & conſequenter de omnibus aliis inferioribus, quæ ſub his continentur. Deinde non ſolum de completis entibus, & conceptib. ſed de quibuſcunque partialibus, vel incompletis entibus, quæ reſolubilia ſunt in plures conceptus reales, eſt etiam indubitatum, in eis intime & eſſentialiter includi ens, quia, ſi ſunt reſolubilia in plures conceptus reales: ergo, vt minimum, debent reſolui in conceptum entis, qui eſt vniuerſaliſſimus omnium. Item à fortiori hoc conſtabit ex dicendis.

II. His ſuppoſitis eſt opinio Scoti in 1.d.3. q.3. & d. 8. q. 2. & in 2. d.3. q. 6. ens non includi in differentiis vltimis, neque in modis intrinſecis, quibus ad prima decem genera determinatur, neq; in ſuis propriis paſſionibus, quæ cum ipſo conuertuntur, vt ſunt vnum, verum, bonum, de quibus alibi ipſe ſentit, eſſe poſitiuas, & reales proprietates, vt patet in 2. d.3. q.1. ad arg. Quid autem Scotus intelligat per differentias vltimas, obſcure ſatis ab eo explicatur: non enim vocat vltimam differentiam illam, quæ conſtituit vltimam ſpeciem, nam ibi expreſſe dicit rationale, vel rationalitatem non eſſe differentiam vl- A timam, ſi anima rationalis eſt in re ipſa diuerſa à ſenſitiua. Igitur differentiam vltimam appellat, quæ ſumitur ab vltima realitate formæ, differentiam autem non vltimam, quæ ſumitur à tota forma, vt, ſi eſt (inquit) in homine vna anima, quæ realiter eſt vegetatiua, ſenſitiua & rationalis, in illa diſtinguuntur diuerſi gradus ſeu realitates formales & differentia, quæ ab vltima realitate ſumitur, dicitur vltima, nõ ſolum quia conſtituit vltimam ſpeciem, ſed quia ſe ipſa differt ab aliis, & non eſt reſolubilis in plures conceptus: ſi autem fingamus animam rationalem vt ſic eſſe integram, & per ſe diſtinctam formam à ſenſitiua, & omnibus ſuperioribus, tunc, ſicut talis forma eſt intrinſece & quidditatiue ens, ita differentia ab illa ſumpta, eſt etiam intrinſece, & quidditatiue ens, & ideo eius cõceptus non eſt ſimpliciter ſimplex, ſed reſolui poteſt in conceptũ entis, & aliquem alium modum, quo determinetur conceptus entis ad eſſe talis differentiæ, & ideo talis differentia non eſt vltima, quandoquidem per aliquid à ſe diſtinctum ab aliis differt.

B III. Fundamentum Scoti. Et hinc ſumitur primum ac præcipuum fundamentũ Scoti, nam vna differentia non eſt alia, vt per ſe notum eſt: ergo vel conuenit cum aliis in conceptu quidditatiuo entis, vel non, ſi non conuenit: ergo non includit talem conceptum in ſua quidditate & eſſentia, quod intendimus: ſi autem conuenit cum aliis in illo conceptu, neceſſe eſt quod per aliquid aliud differat: ergo vna differentia differet ab aliis per aliam differentiam: ergo illa differentia nõ erat vltima, quandoquidem in aliam vlteriorem reſoluitur, & tunc vlterius eodem modo inquirẽdum erit de illa alia differentia, an includat conceptum quidditatiuum entis, in quo cum aliis conueniat, atq; ita, vel procedemus in infinitum, vel ſiſtendum erit in aliqua differentia vltima, quæ ita per ſe differat ab omnibus aliis rebus, vel conceptibus, vt neq; in conceptu entis cum illis cõueniat, & conſequenter, intrinſece & quidditatiue rationem entis non includat: nam, ſi includeret, conueniret in ea cum aliis, ſi autem conueniret, indigeret alia differentia qua differret, iuxta doctrinam Ariſtot. 5. Metaphyſ. (Ariſtoteles.) cap.9. & lib. 10. cap.5. quod ea, quæ inter ſe conue- C niunt, differentiis differunt. Atq; hæc ratio eodem modo applicari poteſt ad modos intrinſecos, quib. ens contrahitur ad prima decem genera: nam, cum vnumquodque illorum generum concipiatur per modum entis completi, certum eſt, quidditatiue includere rationem entis, in qua omnia illa genera conueniunt: ergo oportet, vt aliquibus modis ſeu differentiis differant: de illis ergo modis vlterius quæritur an includant ens: nam, ſi non includunt, hoc intendimus, ſi vero includunt, quærendum eſt per quid differant ab aliis, & quomodo ad illos modos cõtrahatur ens, & ita, vel procedetur in infinitum, vel ſiſtendum erit in aliqua differẽtia ſeu modo, qui non includat ens: ergo, cum non ſit maior ratio de vno, quam de alio, ſiſtendum erit in primo illo modo, quo contrahitur ens ad ſubſtantiam, quantitatem, &c.

IIII. 2. Ratio Scoti. Atq; hoc maxime confirmat ſecunda ratio Scoti ſumpta ex proportione inter Metaphyſicam & Phyſicam compoſitionem: vtraq; enim fit ex potẽtia & actu, ſeu (vt Scotus loquitur) ex determinabili, & determinante: ſed in compoſitione Phyſica reſolutio vltima fit ad vltimam potentiam determinabilem, quæ in ſua entitate nihil includat formæ ſeu actus determinantis, & ad vltimam formam

ſeu

ſeu actum determinantem, quæ nihil includat potentiæ determinabilis: ergo ſimiliter in compoſitione Metaphyſica omnium entium reſolutio facienda eſt in vltimos conceptus determinabilem & determinantem, quorũ vnus alium non includat, nec è conuerſo, ſed omnis hæc reſolutio ex parte conceptuum determinabilium fit vltimate in conceptum entis, in quo vt ſic actu non includitur aliquis modus, ſeu differentia determinans: ergo etiam ex parte conceptus determinatis debet correſpondere aliquis modus, vel differentia, quæ nullo modo includat conceptum entis determinabilem. Deniq; de paſſionib. entis plures rationes multiplicat Scotus, quas nunc omitto, quia de iis paſſionib. dicendum eſt ex profeſſo diſputatione ſequente.

Opinio Scoti confutatur.

V. Differentiæ vltimæ & nō vltimę explicatio Scotica impugnatur.

HAnc opinionem Scoti merito impugnăt Thomiſtæ, quamuis nonnulli eorum interdum illi faueant, vt infra notabo. Et primo quidem illa diſtinctio differentiæ vltimæ & non vltimæ, vt ab Scoto proponitur & explicatur, & ſupponit falſum fundamentum, & inſufficiens eſt. Primum patet; quia reuera nulla eſt differentia, quæ ex tota forma Phyſica ſumatur. Primo quidem, quia iuxta veriorē ſententiam in compoſito ſubſtantiali non eſt niſi vna forma, & tamen omne compoſitum ſubſtantiale habet aliquam conuenientiā cum aliis compoſitis, & cum omnib. ſubſtantiis creatis, & conſequenter ab illius forma, vt habet conuenientiā cum aliis ſumitur aliqua differentia non vltima: ergo nulla differentia ſumitur à tota forma, ſed vltima ſumitur ab vltimo gradu, ſeu realitate eius, vt ipſe Scotus loquitur. Quæ ratio procedit de ſubſtantiis compoſitis, ſed euidentior eſt in ſimplicibus, ſeu immaterialib. creatis, quæ genere, & differentia conſtant, quia in eis non eſt niſi vna ſimplex natura, Phyſice loquendo, à qua ſumuntur differentiæ non vltimæ, & vltimæ ſecundum diuerſos gradus ſeu conceptus eius. Et eodē modo procedit ratio in formis accidentalibus, nam ab vna & eadem forma ſecundum rem v.g. albedine, ſumitur differentia non vltima coloris, & vltima albedinis. Deinde, etiam ſi daremus in compoſito ſubſtantiali eſſe plures formas, nulla eſſet differentia ſumpta à tota aliqua forma. Finge.n. animā rationalem in homine eſſe diſtinctā à ſenſitiua, &c. adhuc rationale non eſſet differentia ſumpta à tota forma. Probatur, quia ſecundum illam formam homo haberet conuenientiam cum angelis in intellectualitate: ergo ab illa forma ſumeretur alia differentia prior: ergo differētia rationalitatis, prout eſt propria hominis, adhuc in eo caſu non ſumeretur ex tota forma, ſed ex vltimo gradu eius: imo inter eam formam & alias neceſſario eſſet conuenientia, vel in communi ratione formæ ſubſtantialis, vel in ratione animæ, & principii vitæ reſpectu aliarum animarum realiter diſtinctarum: ergo ſecundum has omnes rationes poſſent ab illa ſumi differentiæ non vltimæ: ergo nulla eſſet differentia, quæ ſumeretur à tota forma: propter ſimiles enim rationes in formis accidentalib. nulla eſſe pōt, à qua tota aliqua differentia vnica ſumatur, vt Scotus fatetur.

VI. Vnde vlterius oſtendi poteſt inſufficientem eſſe Scoti diuiſionem. Omiſſa enim differentia, quæ ſumi dicitur à tota forma, quæ reuera nulla eſt, vt oſtendi: Scotus ipſe fatetur, dari differentiam vltimā, quæ ſumitur ab vltima realitate formæ: ergo neceſſe eſt, vt admittat aliud differentiarum genus, A quæ neque à tota forma, neque ab vltima realitate eius, ſed à forma ſecundum aliquam communem, ſeu ſuperiorem realitatem ſumatur, vt erit differentia ſenſitiui in homine, ſi in eo anima ſenſitiua non eſt realiter à rationali diſtincta, vel ſicut differentia coloris in albedine. Talis ergo differentia, neque eſt vltima, vt per ſe conſtat, neque eſt non vltima iuxta Scoti declarationem, quia non ſumitur à tota forma, ſed ſolum à quodam gradu realitatis eius: ergo inſufficienter ab Scoto numerantur huiuſmodi differentiæ. Et quærendum reſtat, an iuxta illius opinionem hæ differentiæ, quæ nec ſumuntur à tota forma, nec ſunt vltimæ, includant intrinſece & quidditatiue ens, necne. Nam ſi illæ non includunt ens, ſequitur, nullas omnino eſſe differentias reales, quæ ens includant, quod & ipſe negat, & per ſe eſt ſatis abſurdum: quia, ſi nulla differentia eſt ens, nullæ ſunt in rebus differentiæ reales, & conſequenter nec per eas conſtituuntur eſſentiæ reales, neque eſſentialiter diſtinguuntur. Si autem illæ differentiæ includunt ens: ergo idem dicendum eſt de vltimis B differentiis, etiam ſi non ſumantur à tota forma, ſed ab vltimo gradu eius. Probatur hæc conſequentia, primo, quia hæ differentiæ ſubalternæ, v.g. ſenſibile, non ſumuntur à tota forma, ſed à quodam gradu reali eius, & hoc ſatis eſt, vt includant ens: ergo multo magis id ſufficiet, vt vltimæ differentiæ includant ens. Patet conſequentia, quia talis differentia ſumitur à perfectiori gradu illius formæ, vt v.g. ſenſibile, & rationale, ſuppoſita vera ſententia de vnitate animæ in homine, ſunt differentiæ, quarum neutra ſumitur à tota forma, & ſenſibile ſumitur ab illa ſecundum gradum ſuperiorem minuſque perfectum, tamen, quia forma etiam ſecundum illum præciſum gradum conſiderata, realis eſt, verumq; ens, ideo differentia illa ens intrinſece & eſſentialiter includit: rationale autem ſumitur ab eadem forma ſecundum inferiorem gradum realem, magiſq; perfectum, & forma à qua ſumitur, etiam ſecundum illam conſiderationem eſt realis verumq; ens: ergo multo maiori ratione talis differentia includet intime & eſſentialiter ens.

Differentia etiam infimæ.

Præterea nulla eſt maior ratio de vna, quam de alia, nam tam ſimplex eſt conce- C ptus differentiæ ſenſibilis, ſicut conceptus differentiæ rationalis, neuter enim alterum includit formaliter, neq; è contrario. Quod ſic declaro, nam vt ipſe Scotus indicat, hæc differentia *rationale* proprie non differt ab aliis per aliam differentiam, ſed per ſe ipſam, quia, dum ipſa eſt quo aliud differt, ſimul etiam eſt ſe ipſa differens, ne in infinitum procedamus, ipſamq; differentiam ſpeciem faciamus, vt pote ex genere & alia differentia conſtantem: ſed totum hoc eodem modo procedit in differentia ſuperiori; ſcilicet *ſenſibile*, quia etiam illa non conſtat alia differentia, neq; eſt ſpecies, ſed ſe ipſa differt ab alia ſibi oppoſita, quatenus diuidit, & contrahit ſuperius genus, & conſtituit ſuam propriam ſubalternam ſpeciem: eſt ergo eadem ratio vtriuſq; differētiæ, & idem eſt de omnibus ſuperioribus. Quod ſi dicas huiuſmodi differentias ſubalternas eſſe determinabiles per differentias vltimas, hoc in primis nil refert, vt illæ potius, quam hæ ens includant, imo iuxta diſcurſum Scoti ſupra factum potius ſequitur has differentias prout determinabiles ſunt per inferiores, non includere illas, & quatenus determinant ſuperiores, etiā non poſſe ipſas ſuperiores includere & conſequenter eſſe tam ſimplices, quam tum eſſe poſſunt differentiæ vltimæ. Et præterea ēt differen-

tiæ vltimæ, maxime ſecundum opinionem Scoti, A ſunt determinabiles per differentias indiuiduales ergo etiam in hoc eſt eadem ratio de illis.

Item differentiæ indiuiduales.

VII. Vnde videtur tandem ſequi, cōſequenter loquendo iuxta opinionem Scoti, ſolas differentias indiuiduales debere dici vltimas, nam illæ ſolæ ſumuntur ex vltima realitate formæ, & per alias nullo modo differunt, neq; vt per differentias conſtituentes (ꝙ commune eſt omnibus differentiis; vt dictum eſt) neq; vt per differentias contrahentes ad inferiora, quia illas non habent, quod eſt propriū harum differentiarum indiuidualium. Sed neq; Scotus in hoc ſenſu eſt locutus de differentiis vltimis, vt patet ex locis citatis, & ex his, quæ adduximus, neq; de illis dici poteſt, quod ens nō includant, propter alias rationes ſupra tactas, ſcilicet, quia etiam hæ ſumuntur à materia vel forma ſecundum veram realitatem earum. Item, quia conceptus differentiæ indiuidualis in ſe non eſt ſimplicior, quā conceptus differentiæ ſpecificę, vel genericæ, etiā ſi non ſit ita cōmunis, vel contrahibilis: hoc enim nil refert ad ſimplicitatem conceptus: nam potius ſuperiora, & vniuerſaliora B ſolent eſſe ſimpliciora. Et prӕterea rationes, quas de modis intrinſecis faciemus, de his etiam differentiis iudiuidualibus probabunt, nam, vt oſtendam, eadem eſt ſeu proportionalis earum ratio.

Modi intrinſeci entis rationem entis imbibunt.

VIII. Iam igitur de modis intrinſecis falſa etiam oſtenditur opinio Scoti. Primo, quia, vel illi modi ſunt poſitiui & reales, vel nō. Hoc ſecundū neq; ab Scoto dicitur, neq; eſt verum, vt contra aliquos oſtendam ſectione ſequenti: quomodo enim poſſent cōſtituere varias rerum eſſentias, & eſſentiale diſcrimē inter illas, ſi nō eſſent reales modi, & poſitiui? Si aūt huiuſmodi ſunt, quomodo mente concipi poteſt, eos non includere intrinſece & eſſentialiter ens? Nā vt præcedente ſect. oſtēdimus, ens intrinſece eſt, ꝙ habet veram & realem eſſentiam, aut ergo hi modi habent aliquam realem eſſentiam, & ita intrinſece & eſſentialiter ſunt ens: vel nullam habent, & ſic nec poſſunt eſſentiam realem conſtituere, neq; aliquid reale addere ad contrahendum ſuperiorem conceptum, & conſtituendam determinatam eſſentiam, & diſtinguendam illā ab aliis. Et confirmatur, nam ſi hi modi non ſunt ens: ergo nihil ſunt: ergo nihil C conferre poſſunt ad eſſentias reales conſtituendas. Reſpondent aliqui, hos modos nō eſſe ens vt quod, tamen eſſe ens vt quo, ſeu aliquid entis, & inde neq; eſſe ſimpliciter, & vniuoce ens, vt Scotus loquitur, neq; omnino nihil. Sed hæc reſponſio ſolum videtur in verbis conſiſtere, quoniam eſſe ens vt quo nihil aliud eſt, quam eſſe formam ſeu actum realem in Metaphyſica conſtitutione ſeu compoſitione: nulla autem poteſt eſſe forma, vel actus realis alicuius, niſi in ſe ſit aliquid reale, quod eſt eſſe in ſe ens reale: ergo repugnat dicere aliquid eſſe reale quo, & non ens vt quod, nam illud quo in huiuſmodi quod neceſſario fundari debet. Quod in omni compoſitione Phyſica inductione oſtendi poteſt: eſt autem eadem ratio in Metaphyſica compoſitione: quia etiam in illa potentia & actus concipiuntur vt conſtituentia integram realitatem, ſeu eſſentiam: vnde in ſe etiam conſiderata neceſſario concipi debent vt habentia aliquid realitatis ſeu eſſentiæ ſaltem partialis: alias non poſſent concipi vt apta ad conſtituendum & complendum eſſentiam realem: & hæc ratio applicari poteſt ad omnes differentias tam vltimas quam non vltimas, genericas, ſpecificas, & indiuiduales.

Secundo poſſunt è contrario hic applicari rationes factæ de differentiis, præſertim illa, quod differentia non vltima, id eſt ſubalterna, ideo includit ens, quia ſumitur à forma ſecundum aliquem gradum realitatis eius, ſed etiam hi modi intrinſeci ſumuntur à forma, vel natura ſecūdum aliquem gradum realitatis eius: ergo etiam includūt ens. Minor declaratur, nam in ſubſtantia modus per ſe ſumitur ex realitate cuiuſcunq; naturæ ſubſtantialis, quatenus cum aliis conuenit in aptitudine ſubſiſtendi, & ita in ſubſtantiis immaterialib. ille modus ſumitur ex tota forma ſimplici ſecundum eam præciſam rationem, in materialibus vero ex tota forma Metaphyſica, ſeu natura integra, & conſequenter ex materia, quatenus ex parte ſua cōfert ad ſubſiſtendum: & ex forma, quatenus abſolute conſtituit ſubſtantialem naturam. Tenet ergo prima conſequentia à paritate rationis, & quia, ſicut hic modus intrinſecus immediate determinans ens concipitur vt quid ſimplex, ſe ipſo & non per alium modum differēs ab aliis, ita etiam differentia tam ſubalterna quam vltima, vt declaratum eſt. IX.

Ens eſſe genus, & modū entis veram differentiam infertur ex Scoti opinione.

X. Tertio, quia, ſi conceptus ſubſtantiæ reſoluitur in conceptum entis, & conceptum modi omnino cōdiſtincti ab ente, & contrahentem, & non includentem ipſum, nil deeſſe poteſt huic modo quo minus vera differētia ſit, neq; enti quominus genus ſit, prӕſertim, cum Scotus ſupponat, ens eſſe vniuocū. Sequela quoad priorem partem probatur, quia de ratione differentię nihil aliud eſt, niſi quod eſſentialiter cōtrahat ſuperius prædicatū vniuocum, & quidditatiuum, non includendo ipſum, & cum illo conſtituendo gradum eſſentialem aliquem per modum formæ eius, ex quo habet, quod prędicetur (vt aiūt) in quale quid, & cōſequenter quod faciat differe ab aliis: hæc aūt omnia conueniūt modis contrahentibus ens iuxta doctrinam Scoti. Quoad alteram vero partē probatur ſequela, quia de ratione generis ſolū eſt, ꝙ ſit prædicatum vniuocum, & quidditatiuū, ſeu in quid non exprimens totam quidditatem vſq; ad vltimum gradum (propter quod dici ſolet prædicari in quid incomplete) & quod ſit aptum contrahi & determinari per differentias eſſentialiter diſtinctas ex quo habet, quod de pluribus eſſentialiter differentibus prædicetur, ſed hoc totum conuenit enti iuxta principia Scoti. Vnde è contrario Ariſt. 3. Metaphyſ. tex. 10. inde probat, ens non poſſe eſſe genus, quia in omnibus differentiis & modis, quibus contrahitur, eſſentialiter includitur, quod repugnat generi, vt idem Ariſtot. probat. 6. Topic. cap. 3.

Reſponſio Scoti ad illatum inconueniens refutatur.

Reſpondet Scotus, ens non eſſe genus, quia licet non in omnibus, ſaltem in aliquibus differentiis includitur, ſcilicet in differentiis non vltimis, quæ ſumuntur à tota forma. Sed hoc inprimis oſtenſum eſt ſupponere falſum, quia nullæ ſunt differentiæ, quæ ſumantur à tota forma in ſenſu ab Scoto intento, id eſt, quæ ſumantur à tota forma totaliter (vt ſic dicam) & non ſecundum aliquem præciſum gradum ſeu conceptum. Et deinde non ſatisfacit, nam quid refert, quod ens includatur in quibuſdam vltimis & remotis differentiis, vt non ſit genus reſpectu ſubſtantiæ, & accidentis, in quæ proxime & vniuoce diuiditur per differentias proprias, & extra ſui rationem? Imo è contrario iuxta Scoti ſententiam inferendum eſſet illas differentias nō vltimas, prout ab ipſo finguntur, non eſſe proprias differentias, ſed quaſdam ſpecies entis: nam reſolubiles ſunt in conceptum entis quidditatiuum, & vniuocum ipſis,

ipſis, & in aliquam differentiam vltimam, quæ non A includat ens: nihil ergo ibi deerit ad cõſtitutionem & compoſitionem ſpeciei.

XI. Quartò hi modi intrinſeci ſunt inæquales in perfectione entitatiua: ergo ſunt entia. Antecedens patet, quia ſubſtantia eſt perfectior accidente, & nõ ratione eius, in quo conueniunt, ergo ratione eius in quo differunt: ergo ratione ſui proprii modi intrinſeci. Quòd etiã per ſe notum eſt, ideò enim ſubſtãtia perfectior eſt, quia eſt per ſe, accidẽs vero in alio: ergo ipſe modus per ſe eſſendi perfectior eſt modo exiſtendi in alio, ergo vterq; habet aliquam perfectionem: ergo entitatem, nam perfectio ſine entitate reali concipi non poteſt: aut enim ſunt idem, aut perfectio ſupponit entitatem, & eſt proprietas eius. Vnde nouũ argumentum, vel confirmatio confici poteſt: nã in his modis (& idem eſt de omnib. differentiis) reperiuntur paſſiones entis, ſunt enim aliquid: nec enim ſunt nihil: & vnum, nã vnuſquiſq; modus eſt in ſe indiuiſus, & diſtinctus à quolibet alio & bonum, quia habent ſuã definitã perfectionẽ, & appetibilitatem: & verũ, quia non ſunt conficti, & per ſe B intelligibiles ſunt. Tãdem modus quo conſtituitur ſubſtantia, aliquo modo ſubſtantia eſſe debet: nam Ariſtoteles. vt dixit Ariſt. 1. Phyſ. c. 6. ſubſtãtia non conſtituit ex non ſubſtantiis, & idẽ proportionaliter eſt de modo accidentis, ſed ꝙ eſt ſubſtantia, eſt etiam ens: ergo.

XII. Sententiæ Scoti, quæ fingi poſſet, explicatio. Hinc verò ſumere poteſt aliquis occaſionem ad explicandam ſententiã Scoti, vel certè nouã aliã introducendã. Differentia enim ſeu modus conſtituẽs ſubſtantiam, non eſt ſubſtantia completa, ſed incõpleta: hac enim ratione ſubſtãtia, quę eſt generaliſſimum prædicamenti ſubſtantiæ, habere poteſt differentias, in quibus non includatur, quia genus illud tantum eſt ſubſtantia completa, differentia autem eſt ſolum incompleta ſubſtantia: ad hunc ergo modum dici poteſt ens, quod determinatur ad eſſe ſubſtantiæ, quantitatis, & aliorum, quæ in rectis lineis prædicamentorum ponuntur, ſolùm eſſe ens cõpletum, & ideo non includi in modis intrinſecis quib. determinatur, imò neque in differentiis, quæ etiam ſunt incompleta entia, & in hoc ſenſu omnes rationes factæ non procedunt contra hanc ſententiam, quia non negatur, differentias & modos eſſe aliquo C modo entia, ſed ſolum eſſe entia completa, quod nullam habet abſurditatem.

XIII. Aliena ob Scoti mente & falſa oſtenditur. Sed hæc expoſitio, neq; eſt ad mentem Scoti, neq; in ſe vera eſt. Primum patet, quia Scotus ſpecialiter negat, ens includi in differentiis vltimis, in non vltimis autẽ concedit includi: non loquitur ergo de ente cõpleto, quia hoc modo nulla differentia eſt cõpletum ens. Deinde Scotus loquitur de vniuerſaliſſimo cõceptu entis realis, quẽ mẽs noſtra poteſt abſtrahere, vt manifeſte conſtat ex citatis locis: ens aũt completum prædicto modo explicatum nõ eſt vniuerſaliſſimus conceptus entis: nam, cum entia incõpleta aliquid entitatis habeant, conuenientiã aliquã realem habent cum entib. cõpletis: ergo concipi poteſt ratio entis vniuerſalior, quę ſecudũ rationem ab his præſcindat. Quod autem illa ſententia in ſe falſa ſit, tribus rationibus oſtenditur. Prima eſt tãtum ad hominem, ſuppoſita ſententia Scoti, quod ens ſit vniuocum: tunc enim euidentius ſequitur iuxta prædictam interpretationem, ens completum eſſe vnũ genus commune ad decem prædicamenta, quia habet differentias reales extra ſui rationem, & omnia alia requiſita ad rationem generis, vt patet applicando rationem ſupra factam.

Secunda ratio eſt, quia ens communiſſimè ſumptum, vt eſt tranſcendens, & obiectum Metaphyſicæ, vel intellectus, abſtrahit à completo & incompleto: nam hæc omnia, vt ex modo ſignificandi patet, ſe habent per additionem ad ens in quantum ens, in ordine ad præciſionem vel expreſſionem noſtrorum cõceptuum. Et ſaltem dubiũ non eſt, quin poſſit ens in hac generalitate ſignificari & cõcipi, vt paulo antea dicebam: ſic autem nunc nos loquimur de ente, quia vt ſic eſt obiectum Metaphyſicæ: ergo huiuſmodi ens intrinſecè includitur in differentiis & modis intrinſecis. Quod ſi fortaſſe authores prædictæ ſententiæ dicant, ſe non loqui de huiuſmodi ente, ſed de ente completo, in primis non loquũtur ad rem, de qua nunc agimus. Deinde non effugiunt difficultatem, quæ in tota hac ſententia præcipuè declarari intenditur, ſcilicet, quomodo ens ad inferiora deſcendat: nam, licet dicant, ens completum contrahi ad ſubſtantiam per quẽdam modum, qui nec eſt ens completum nec omnino nihil, ſed incompletum ens, reſtat illis explicandum, quomodo & per quid ens communiſſimum determinetur ad eſſe entis completi vel incompleti. Nam de eo, quod addit ens completum ſupra ens, inquiram, an includat ens cõmuniſſimè ſumptum: nam, ſi nõ includit, erit nihil, & procedent omnia argumẽta facta, ſi autem includit: ergo differẽtia ſeu modus contrahens vel diuidẽs, includit ipſummet diuiſum. Vnde de illo modo reſtabit inquirendum, per quid diſtinguatur ab ipſo ente in cõmuni quod in ſe includit, & per quid differat ab aliis entib. & ita incidet hæc explicatio in difficultates, quas Scotus vitare intendit. XIIII.

Tertia ratio & maximè propria eſt, quia ille conceptus entis completi cõmunis decem prædicamentis, prout in rectis lineis conſtituuntur, & non aliis rebus, eſt impoſſibilis, quia perfectiora entia ſunt in completæ ſubſtantiæ, quæ non ponuntur directè in prædicamento ſubſtantię, quam accidentia, quę ponuntur directè in prædicamento accidentis. Quod patet, ſiue conſideremus phyſicè ſubſtantias incompletas, ſiue Metaphyſicè, nam materia prima perfectior eſt, magiſque habet de entitate, quam quantitas, & forma ſubſtantialis, magis, quam qualitas. Similiter rationalitas, prout eſt differentia ſubſtantialis, perfectius quid eſt, quam quodlibet accidens: ergo ens prout eſt commune ad ſubſtantiam, & accidentia, multo magis commune eſt ad ſubſtantias incompletas, & conſequenter ad omne id, quod quacunq; ratione entitatem includit: nã hæc ſola conuenientia conſiderari poteſt inter ſubſtantiam & accidens. Vnde conceptus ille entis completi, ſi ſit conceptus entis, quod ſit per ſe vnum, tãtùm eſſe poteſt conceptus ſubſtantiæ. XV.

Quæſtionis reſolutio.

Dicendum eſt ergo, ens, in quantum ens, intrinſecè includi in omni ente, & in omni cõceptu poſitiuæ differentiæ, aut modi entis realis. Ita docet D. Tho. 1. cõt. Gent. c. 25. & qu. 31. de verit. art. 1. & indicat quodlib. 2. art. 3. & 1. part. quæſt. 3. artic. 4. quæſt. 4. art. 3. ad 1. quęſt. 5. art. 1. & docent Thomiſtæ, Caiet. de ente & eſſentia cap. 1. Soncin. 5. Metaphyſ. quæſt. 14. Soto in Antepræd. c. 4. Idem tenet Fonſeca 4. Metaph. q. 4. c. 2. q. 3. & ſumitur ex Ariſt. 3. Metaphyſ. tex. 10. quẽ ſuprà citaui. Et ſuppoſitis iis, quę cõtra Scotũ dicta ſunt, ſufficienter probatur inductione, quia, ſi loquamur Phyſicè de reb. ratio entis includitur in omnib. ſubſtantiis, & in omnib. partibus XVI. Ariſtoteles. D. Thom. Caietan. Soncin. Soto. Fonſeca.

earum, & in omnibus accidentibus, & in omnibus modis poſitiuis realibus: nam omnia hæc habent aliquo modo eſſentiam veram, id eſt, non fictam, nec imaginariam, ſed realem, aptam ad exiſtendum extra nihil. Si autem Metaphyſicè res conſiderentur, ens includitur in omnibus generibus, & ſpeciebus, & indiuiduis abſque controuerſia, & oſtenſum à nobis eſt includi etiam in differentiis, & in modis poſitiuis intrinſecis, ſed præter hæc nihil eſt in rebus.

XVII. *Obiectioni reſpõdetur.* Dices, paſſiones entis eſſe præter hæc omnia, de quibus nihil dictum eſt. Reſpondetur. De his paſſionibus in controuerſia poſitum eſt, an formaliter dicant aliquid poſitiuum ex natura rei diſtinctum ab ente, vel ſolum negatiuum, aut ens rationis. Si hoc ergo poſterius verum eſt, conſequenter dicendum eſt, paſſiones illas formaliter nõ includere ens, neque hoc eſſe contra concluſionem, quia illæ paſſiones formaliter non dicunt differentias, aut modos realiter determinantes, aut efficiẽtes ens. Si autem prior ſententia vera eſt, conſequenter aſſerendum eſt, has paſſiones in formali conceptu ſuo includere ens propter eaſdem rationes ſuprà adductas, & contineri has paſſiones ſub enumeratione facta, quia dicunt modos reales entis illi adæquatos ſeu conuertibiles cum ipſo: quæ autem harum opinionum verior ſit, ſequente diſputatione tractabitur. Ratio autem aptior concluſionis iam etiam tacta eſt, & ſumitur ex ratione entis ſupra explicata, quæ eſt habere eſſentiam realem, in quo nõ includitur, quod illa eſſentia ſit perfecta, vel imperfecta, integra, vel partialis, ſed ſolum quod realis ſit: hoc autem neceſſe eſt includi in omnibus rebus, & modis, ſeu differentiis realibus. A poſteriori autem generalis etiã ratio eſt, quia in his omnib. reperitur ſemper aliquis effectus, ſeu quaſi effectus realis, quod non poteſt intelligi ſine incluſione alicuius entitatis: nã conſtituunt, complent, aut integrant, ac diſtinguũt ens reale, adeò vt etiam ille modus, quo noſtro more intelligendi determinatur ens in communi ad Deũ ſeu ens increatũ, concipiatur tanquã conſtituẽs tale ens: vnde nõ poteſt concipi niſi ſub ratione alicuius entitatis. Itẽ huiuſmodi differentiæ, vel modi ſolent eſſe radices proprietatũ, vel actionũ realium: ergo.

XVIII. Ad primum Scoti fundamentũ reſpondetur, vnã differentiam quantumuis vltimam poſſe eſſe diuerſam ab alia, etiam ſi cum illa in communi entis ratione conueniat, ſicut de primis generib. generaliſſimis omnes docent, quæ propterea non propriè differre, ſed primò diuerſa eſſe dicuntur, quia aliàs non eſſent ſuprema genera, ſed ſub alio ſuperiori contenta, præſertim poſita vniuocatione entis, quam Scotus ponit: quo modo autem hoc intelligendum ſit, in ſequente ſectione declarabitur. Ad ſecũdum reſpondetur in primo non eſſe neceſſariam illam proportionem inter compoſitionem phyſicam, & Metaphyſicam, alioqui, ſicut de omni forma verum eſt nihil includere materiæ, & de materia, nullam includere formam, ita de omni genere ſeu conceptu determinabili verificandum eſſet, quod nullam includat differentiam, & è cõtrario de omni differentia, quòd non includat ens quod eſt primum determinabile. Secundo dicitur, illam proportionem ſeruari poſſe inter compoſitionem Metaphyſicam, & Phyſicam, quamdiu in eis ſiſtitur, & tenet in hoc, quod nec genus differentia, nec differentia genus includit, ſicut nec materia formam, nec forma materiam: ſi autem reſoluendo Metaphyſicam compoſitionem peruenitur ad ſimplices conceptus non A compoſitos ex genere & differentia, iam in illis reſpectu prædicatorum ſuperiorum tranſcendentiũ non oportet ſeruari prædictam proportionem, quia in eis iam nõ reperitur ille determinationis modus, ſed alius iam explicandus.

SECTIO VI.

Quomodo ens in quantum ens ad inferiora contrahatur ſeu determinetur.

HÆc eſt potiſſima difficultas, ob quam Scotus, Caietanus & alii in ſententias extreme oppoſitas declinarunt. Alii negando conceptum entis præciſum, & abſtractum, vt nulla ſit neceſſaria eius contractio, vel determinatio, quia hæc nullo cõuenienti modo intelligi poteſt: quia nec fieri poteſt per non ens vt oſtenſum eſt ſection. præced. neque etiam per aliquod ens, alioqui in illo ente ſupponetur iam facta determinatio, & procedetur in infinitum. Sed hæc ſentẽtia, ſi intelligatur de abſtractione B ſecundum rem ſeu fundata in diſtinctione aliqua ex natura rei, vera eſt, & quoad hoc ſatisfacit, ſi verò intelligatur de abſtractione ſecundum rationem tantùm, non eſt vera vt oſtendimus, & ideò etiam ſecundum rationem explicare oportet, quomodo hęc contractio ſeu determinatio fiat. Alii ergo ita præſcindunt, & abſtrahunt conceptum entis, vt contrahi & determinari exiſtiment per aliquid quod intrinſecè non ſit ens, quomodo philoſophatur Scotus, qui non ſolùm ſecundùm rationem, ſed etiam ex natura rei huiuſmodi præciſionem excogitauit, tamen in duobus deceptus eſt, vt probaui: primò ponendo talem modum abſtractionis, & præciſionis realis, ſecundò ſuppoſita illa fingendo modos, ſeu differentias poſitiuas reales, quæ entia non ſint. I. *Difficultas quæſtionis.*

Aliter verò fauet huic parti Soncin. 4. Metaphyſ. quæſt. 1. ad 2. & qu. 19. ad 7. & lib. 5. quæſt. 14. dum ait modum conſtituentem ſubſtantiam, & conſequenter determinantem ens ad illam eſſe tantùm negationem, vel ens rationis. Vnde (inquit) licet ens includatur quidditatiuè in ſubſtantia, non tamen in eo per quod contrahitur ad conceptum ſubſtantiæ, C quia id ſolum eſt quædam negatio, quam circũſcribimus hac voce *per ſe*. Sed non video quid Soncinatem in eam ſententiam induxerit, cum ipſe non ponat conceptum obiectiuum entis præciſum ab hoc diſiuncto, *ſubſtantia vel accidens*, quia, ſi ab his non abſtrahit, nullo modo contraheñte indiget, ſed ſola ablatione alterius membri alterum determinatum relinquitur, id autem quod relinquitur, non poteſt intrinſecè conſtitui per ſolam ablationem alterius membri, ſed per id quod intrinſecè eſt. Qua enim ratione intelligi poteſt ſubſtantia, conſtitui in ratione ſubſtantiæ, quæ perfectiſſima eſt per ſolam negationem, aut per ens rationis? Vnde omnia ferè argumenta, quibus contra Scotum probauimus, modum entis includere ens, procedunt contra hanc ſententiam, ſcilicet, quia ſubſtantia non niſi ex ſubſtantiis coaleſcere, vel cõſtitui poteſt. Item quia aliàs, etiã modus quo determinat ens ad ens increatum, eſſet negatio. Prętereà conceptus ſubſtantiæ de formali eſſet priuatiuus, aut per rationẽ confictus, & non realis: quia id, per quod formaliter conſtituitur, dicitur eſſe negatiuum ſeu ens rationis. Denique aliàs etiam accidens per negationem à fortiori cõſtitueretur, cum ſit minus perfectum, quam ſubſtãtia, erit ergo quidam circulus, quia ſubſtantia cõſtitueretur II. *Nõ admiſſo cõceptu præciſo entis, nulla contractio ipſius neceſſaria.*

ſtituetur per negationem inhærẽtiæ, accidens verò per negationem perſeitatis, ꝙ vix eſt intelligibile. Quocircà, quamuis hæc ſimplicia interdũ à nobis ꝑ negationes explicẽtur, tamen mẽs rectè concipit res ipſas reales nõ conſtitui negationib. ſic differẽtiam bruti ꝑ irrationale explicamus, ꝙ non ꝓpterea concipimus negatione cõſtitui: ſimiliter infinitatẽ Dei, negatione declaramus, q̃ in ſumma quadã, & poſitiua perfectione cõſiſtere rectè concipimus: ſic ergo, quamuis ſubſtantiam per ſe eſſe interdum explicemus per negationem inhærendi in alio. tamen mente concipimus non per eam negationem formaliter conſtitui, ſed per poſitiuam perfectionem, qua intelligitur formalem vim habere vt ſit per ſe abſque ſubiecto, cui inhæreat: ſicut è contrariò in accidente intelligimus eſſe talem poſitiuam naturam, quę poſtulat adhæſionem ad aliud vt eſſe poſſit.

III. *Subſtãtia & accidens per poſitiuas perfectiones conſtituuntur.*

Tertia ergo ſentẽtia admittit cõtractionẽ ſeu determinationẽ entis ad inferiora ꝑ modos poſitiuos, & reales: hæc autẽ determinatio dupliciter explicari poteſt. Primò, vt ſic per modũ cõpoſitionis ex ente & modo aliquo, ex quib. tanquam ex partib. Metaphyſicis conceptus ſubſtantiæ, v.g. cõponitur, & in eoſdẽ eſt reſolubilis: quæ cõpoſitio non eſt ex genere & differentia, ſolũ quia ens includitur in ipſo modo: in his enim compoſitionib: quæ tantum ſunt per rationem non reputatur inconueniens, ꝙ determinabile, quando tranſcendens eſt, includatur in conceptu determinantis. Et hac ratione aiunt conceptũ ſubſtãtiæ & aliorũ ſupremorũ generum, vel differẽtiarũ vocari ſimpliciter ſimplices, non quia nõ ſunt reſolubiles in duos conceptus: hoc enim eſt propriũ ſolius entis, ſed quia non ſunt reſolubiles in duos conceptus mutuò præſcindẽtes, quia vnus neceſſariò debet in alio includi, ſcilicet ens in modo quãuis è conuerſo modus in ente actualiter nõ includatur.

IIII. *Aliqui qualiter ens determinari exiſtimens.*

Quod ſi obiicias, quia repugnat fieri talem reſolutionem in duos cõceptus, & alterum in altero includi, nam ſi in conceptu modi *per ſe* includitur, ens & ipſum *per ſe*: ergo in eo includitur totum id, ꝙ in conceptu ſubſtantiæ: ergo nulla facta eſt reſolutio: Reſponderi poteſt includi quidem ens in modo per ſe, aliter vero quàm in ſubſtantia, nam in ſubſtantia includitur vt in completo & perfecto ente: in modo vero ſolum vt in completo. Item ſubſtantia includit modum *per ſe* vt partem Metaphyſicã formaliter conſtituentem ipſam, atq; illa eſt totum conſtitutũ ex ente & modo: modus autẽ *per ſe* includit ſeipſum, ſeu potius eſt ipſemet, non vt pars ſui, ſed vt id quo conſtituit̃ ſubſtãtia, & hac ratione vera fit reſolutio ſubſtantiæ in ens & per ſe: neque idem omnino includitur in modo, quod concipiebatur in ſubſtãtia.

V. Quòd ſi vlteriùs vrgeatur difficultas ſuprà tacta, de contractione ſeu determinatione entis ad ipſum modum *per ſe* per quid fiat, aut quomodo non procedatur in infinitum. Duplex eſt modus reſpondendi. Prior eſt determinari ens ad *per ſe* per alium modum, ita vt modus per ſe reſolubilis ſit in duos conceptus, ſcilicet in conceptum entis, & alterius modi innominati, ratione tamen diſtincti ab ipſo per ſe minuſque perfecti: nam eadem ratio, quę probat ſubſtantiam ipſam eſſe ſic reſolubilem, probare etiam videtur de modo per ſe: nam in eo eſt ratio entis modificata, & aliter, quam in ſubſtantia, & aliter etiam quàm in modo accidentis: ergo poteſt ibi ratione diſtingui ratio entis, quæ modificatur, & ratio illam modificans ratione diſtincta ab illa, qua modificatur ad ſubſtantiam, vt modificatio ipſa diuerſæ rationis ſit. Iuxta hanc verò ſententiam conſequenter dicendum eſt, illum etiam alium modum eſſe reſolubilem in alios ſimiles duos conceptus, & conſequenter ita poſſe in infinitum procedi, quia non eſt maior ratio ſiſtẽdi in vno, quàm in alio. Hoc autem eſſet magnum inconueniens, ſi ponerentur iſti conceptus ex natura rei diſtincti, quia oporteret fingere in ſubſtãtia infinitos modos ex natura rei diſtinctos, & in perfectione inæquales. habentes terminũ ex parte modi perfectiſſimi & proximè conſtitutiui ipſius ſubſtantiæ, non vero ex alio extremo: ita vt omnes illi modi ſimul ibi ſint: & tamen in eis nullum ſit aſſignare infinitum in perfectione: hæc enim & ſimilia reuera ſunt abſurda. At verò ſi aſſeratur ſolum eſſe inter hæc diſtinctionem rationis, & omnẽ hanc reſolutionem & compoſitionem eſſe per præciſionem, & denominationem intellectus, non videtur magnum inconueniens totum hoc admittere: nam intellectus poteſt infinitis modis res inter ſe cõferre aut præſcindere, & abſtrahere: ſicut poteſt etiã inter duas ſpecies in infinita genera, vel infinitũ præſcindere & abſtrahere, quatenus inter duas ſpecies poſſunt aliæ intermediæ in infinitum multiplicari. Sed nihilominus hęc reſponſio non eſt probanda, etiam in hac ſentẽtia: quia mẽs ſtatim abhorret proceſſum in infinitum, quia alias nullus eſſet modus aut terminus reſolutionis ad rem diſtinctè concipiendam, nec poſſet mens inchoare, vel efficere huiuſmodi abſtractionem & determinationem, niſi ſiſtendo ſemper in conceptu vlteriùs reſolubili in duos alios cõceptus & incipiendo ab alio ſimili. Vnde authores omnes conati ſunt hunc proceſſum vitare; & videtur ſane repugnare Ariſtot. 2. Metaph. cap. 2. text. 10. & 11. vbi negat poſſe procedi in infinitum in prædicatis quidditatiuis: oppoſitum enim apertè ſequitur ex prædicto proceſſu: & ſtatim addemus alias rationes, quę cõmunes ſunt, etiã cõtra hanc reſponſionẽ. *Ariſtoteles.*

VI. Secunda ergo reſponſio eſſe poteſt, modum *per ſe* non eſſe vlterius reſolubilem in duos conceptus, ſed ſeipſo diſtingui à quolibet alio completo, vel incõpleto ente: nam cùm procedimus reſoluendo quod conſtituitur, in id quo conſtituitur, ſiſtendum eſt in eo quo, ne procedamus in infinitum. Nam quod eſt ratio conſtituendi, ſeu diſtinguendi aliud, hoc ipſo eſt per ſe diſtinctum à quolibet alio: ſic enim in reb. phyſicis forma eſt quæ diſtinguit vnum compoſitũ ab alio, ipſa vero per ſe eſt diſtincta: & in vniuerſum actus eſt qui diſtinguit, ipſe verò actus per ſe eſt diſtinctus. Sic ergo modus *per ſe* (& idem eſt de cæteris) cõtrahit ens ad ſubſtantiam, quam conſtituit, & diſtinguit ab aliis, ſimulq; ſe ipſum ab aliis etiam ſeparat, & per ſe ſe determinat ens ad ſeipſum: & ſic ceſſat proceſſus in infinitum. Hæc reſponſio eſt probabilis, tamen non eſt ſatis conſequenter dicta, nec rem ſatis declarat, vt ex dicendis in conſequente ſententia patebit.

Explicatur vera ſententia.

VII. QVARTA igitur opinio, & quæ mihi probatur, eſt, hãc contractionem ſeu determinationem conceptus obiectiui entis ad inferiora non eſſe intelligendam per modum compoſitionis, ſed ſolum per modum expreſſioris conceptionis alicuius entis contenti ſub ente: ita vt vterque conceptus, tam entis, quam ſubſtantiæ, v. g. ſimplex ſit, & irreſolubilis in duos conceptus, ſolumq; differant, quia vnus eſt magis determinatus, quã alius. Quod in ordine ad cõceptus formales rectè explicatur: differũt

enim

enim ſolum quia per vnum expreſſiùs cõcipitur res prout eſt in ſe, quàm per alium, quo ſolum confuſè concipitur, & præcisè ſecundũ aliquam conuenientiam cum aliis reb. hoc autem totum fieri poteſt ſine propria compoſitione per ſolam cognitionem confuſam, vel diſtinctam, præciſam, vel determinatam. Sic igitur his conceptib. formalibus intelliguntur correſpondere duo obiectiui ſimplices, & irreſolubiles in plures conceptus, quorum vnus dicitur ſuperior, vel abſtractior alio, ſolum quia reſpondet confuſiori conceptui formali, per quem non concipitur res ſecundum determinatum modum quo eſt in ſe: ſed confuſè, & præcisè. Poteſt etiam intelligi ille conceptus ſuperior includi in inferiori ſine ꝓpria compoſitione inferioris: quia totum id, quod confuſè concipitur in illo conceptu præciſo, reperitur in alio obiecto expreſſius concepto, & in toto illo, quacunq; ratione conſideretur. Ac deniq; intelligitur determinatio ſuperioris ad inferius, & additio inferioris ad ſuperius, nõ quaſi per additionem partis ad partem, ſed per ſolam maiorem determinationem, vel expreſſionem, aut confuſionem eiuſdem rei in ordine ad diuerſos conceptus mentis.

VIII. Talem modum explicandi hanc rem indicauit D. Thom. quæſt. 1. de verit. art. 1. dicens; *Quod primò intellectus concipit, quaſi notiſſimum, & in quo omnes cõceptiones reſoluit, eſt ens: vnde oportet quòd omnes aliæ conceptiones intellectus accipiantur ex additione ad ens: ſed enti nihil poteſt addi quaſi extranea natura per modum quo differentia additur generi, quia qualibet natura eſſentialiter eſt ens: ſed ſecundùm hoc aliqua dicuntur addere ſupra ens, inquantum exprimunt ipſius modum, qui nomine ipſius entis non exprimitur:* & infrà, *Subſtantia non addit ſupra ens aliquam differentiam, ſed nomine ſubſtantiæ exprimitur ſpecialis modus eſſendi.* Idem ſignificat quæſt. 21. de verit. art. 1. Eundem item dicendi modum ſignificauit Scot. 1. diſt. 8. quæſt. 3. differt tamen in ratione explicandi: vt ex dictis facile conſtat.

Scotus.

IX. Præterea, hunc modum abſtractionis & determinationis intellectualis eſſe poſſibilem probatur exemplis: nam cùm diuidimus quantitatem in bicubitam, tricubitam, &c. non poteſt intelligi, quod conceptus bicubitæ quantitatis reſoluatur in conceptũ quantitatis & bicubiti, quia impoſſibile eſt concipere bicubitum non concepta quantitate, ſignum ergo eſt, illos duos cõceptus ſolum diſtingui ſicut expreſſum & confuſum. Idem ferè eſt in conceptu caloris & caloris vt octo: cuius ſignum etiam eſt, quod conceptus communis caloris non ſolùm includitur in toto calore vt octo, ſed etiam in ſingulis gradibus eius: cum ergo dicitur calor vt octo, non additur modus diſtinctus faciens compoſitionem cum calore vt ſic, ſed exprimitur & concipitur calor, prout eſt in re. In præſente etiam hoc eſt manifeſtum in determinatione entis ad ens infinitum, neque enim concipi poteſt infinitas, tanquam aliquis modus additus enti, vel tanquam aliquid minus ipſo ente infinito: ſolùm ergo eſt ibi expreſſior, magiſque determinatus conceptus cuiuſdam ſimpliciſſimi entis: & hac ratione ens ipſum non eſt ſimplicius Deo, quamuis in modo quo concipitur, ſit abſtractius. Ita ergo rectè intelligi poteſt in conceptu ſubſtantiæ & accidentis.

Modus contrahendi ens aſſignatus poſſibilis eſſe probatur.

X. Si autem hic modus poſſibilis eſt; quòd in præſente ſufficiat, & ita fieri cenſendum ſit, facilè ſuaderi poteſt. Primò, quia hoc modo expeditur facilè difficultas ſæpè inculcata in ſuperioribus: & explicatur, quomodo ens poſſit dicere conceptum præciſum A ſecundum rationem, & nihilominus determinari ad inferiora, & intimè includi in omnibus illis abſque proceſſu in infinitum, & abſque propria compoſitione. Secundò, quia hoc modo ſaluatur optimè quomodo ſuprema genera dicant conceptus ſimpliciter ſimplices: & nihilominus poſſit ab eis abſtrahi conceptus entis per ſolam præciſionem intellectus, quę non conſiſtat quaſi in ſeparatione vnius ab alio, ſcilicet, formalis à materiali, vel materialis à formali, vt fit in abſtractione generis à differentiis: ſed quę conſiſtat in cognitione aliquo modo confuſa, qua conſideratur obiectum, non diſtinctè & determinatè prout eſt in re, ſed ſecundum aliquam ſimilitudinem, vel conueniẽtiam, quam cum aliis habet; quæ conuenientia in ordine ad conceptum entis eſt in rebus ſecundum totas entitates, & modos reales earum: & ideò confuſio, ſeu pręciſio talis conceptus non eſt per ſeparationem præciſiuam vnius gradus ab alio, ſed ſolum per cognitionem præciſiuam conceptus confuſi à diſtincto & determinato. Vnde poteſt tertiò hoc oſtenſiuè probari, quia conceptus entis non eſt præciſus ſecundum rem, ſed ſe-B cundum rationem, vt probatum eſt: præciſio autem ſecundum rationem poteſt contingere illis duobus modis; vt oſtenſum eſt, & nõ facilè poterit alius fingi, vel excogitari. Rurſus præciſio quaſi formalis per excluſionem vnius gradus ab alio non habet locũ in ente propter illimitationem ſuam, & tranſcendentiam: & quia continentia in qua fundatur eius conceptus, æquè eſt in tota entitate ſecundùm ſe totam: ergo ſolum poteſt in ente habere locum altera præciſio per confuſionem conceptus: ergo etiam è contrario modificatio, ſeu determinatio ad inferiora genera ſolum eſſe poteſt per ſimplicem conceptum magis expreſſum, & determinatum, quia contractio debet proportionatè reſpondere abſtractioni, & expreſſio ſeu determinatio præciſioni.

Tandem contra hanc ſententiam ſic explicatam non occurrit difficultas alicuius momenti: nihil enim ſe offert quo oſtendi poſſit hunc modum abſtractionis & contractionis ſecundum rationem repugnare, aut non ſufficere ad omnia, quæ de ente & eius inferioribus dici ſolent, aut concipi, & ad omnẽ experientiam, quæ ex modo concipiendi noſtro ſu-C matur, vel percipi poſſit. Solum video poſſe obiici Philoſophi teſtimonium, lib. 3. Metaph. tex. 3. dicentis, non poſſe commune prædicatum contrahi per differentiam quæ per ſe includat ipſum commune prædicatum. Sed vt omittam teſtimonia, quæ ex illo libro ſumuntur non eſſe firmæ authoritatis, quia Ariſt. nihil in illo libro docet aſſerendo, ſed argumentando, & dubitando: tamẽ falſo citatur, quia non loquit de quolibet communi pręd.icato, ſed de genere, de quo eſt alia ratio, ens autem non eſt genus, imò hoc ipſum vult ibi Ariſtoteles concludere. Vndeꝗ; aliqui id extendunt ad omne prædicatum commune, vel vniuocum, gratis dictum eſt, & præter mentẽ Philoſophi. De qua re iterum infra redibit ſermo, tractando de vniuerſalibus, & de analogia, vel communitate entis, & accidentis. XI.

Hinc ſequitur conceptum ſubſtantiæ, & conceptum perſeitatis, ſeu modi *per ſe* obiectiuè non diſtingui, ſed tantum ex modo cõcipiendi, vt quod, vel vt quo: ſicut Deus, & Deitas; quia in re propriè non eſt quo, & quod, ſed tantum quod: mens autem, quia non poteſt explicare ſimplicia, niſi ad modum compoſitorum, vtitur illis concipiendi modis. Et ideò ſuprà dicebam, rectè quidẽ dici vnum ex his modis XII.

Ad omnes difficultates enodandas talis modus aptiſſimus.

diſtingui

diſtingui ab alio ſe ipſo: tamen, conſequenter loquendo, idem eſſe dicendum de ipſis generibus, quæ apprehenduntur vt conſtituta per tales modos: quia reuera ibi nulla eſt conſtitutio per modum compoſitionis, ſed per ſimplicem, & adæquatam identitatem (ſicut dicunt Theologi de relatione & perſona diuina) quia quidquid vnum includit, includit aliud. Neque eſt vlla ratio ob quam modus *per ſe*, magis ſe ipſo diſtinguatur ab alio modo, quàm ſubſtantia; cùm proximè etiam ſit ſub ente, & intimè ac totaliter includat illud.

Quâ ratione ſuprema genera dicãtur primo diuerſa. Atque hac ratione optimè dicuntur ſuprema genera primò diuerſa, non quia in nullo communi conceptu confuſo conueniant, ſed quia non habent determinatas differentias, quæ ſint extra rationem illius communis ſeu entis, ſed ſe ipſis habent diuerſitatem in propriis ac determinatis naturis, quamuis etiam habeant imperfectam ſimilitudinem in ratione entis: hæc enim duo non repugnant, vt in ſuperioribus declaratum eſt.

DISPVTATIO III.
in tres ſectiones diſtributa.

De paſſionibus entis in communi, & principijs eius.

I. EXPLICATA formali ratione obiecti adæquati huius ſcientiæ, antequàm ad particularia obiecta deſcendamus per varias entis diuiſiones, oportet de paſſionibus illi adæquatis, & quæ cum illo conuertuntur, diſputare: quoniam proprium munus ſcientiæ eſt paſſiones de ſuo ſubiecto demonſtrare. Hic ergo de his paſſionibus in communi, poſteà de ſingulis in ſpeciali dicemus: quia verò ſcientia vtitur aliquibus principiis ad ſuas paſſiones demonſtrandas, hic etiam breuiter declarabimus, quibus rincipiis vti poſſit, aut debeat hæc doctrina. Agimus autem hic de principiis cognoſcendi, quæ ſolent principia complexa vocari: nam de principiis ſeu cauſis realibus inferiùs dicemus.

SECTIO I.

Vtrùm ens inquantum ens habeat aliquas paſſiones, & quales illæ ſint.

RAtio dubitandi eſt, quia, vt aliqua ſit vera, & realis proprietas alterius, quatuor conditiones vt minimum requirit. Prima eſt, vt ipſa proprietas ſit aliqua res, nam ſi ſit nihil, quomodo eſſe poterit realis proprietas? Secunda, vt diſtinguatur aliquo modo ex natura rei ab illo, cuius eſt proprietas: nam ſi ſit omnino idem cum illo, potiùs erit eſſentia, vel de eſſentia eius, quàm proprietas. Tertia, vt adæquatè illi conueniat, ſeu cum illo conuertatur: agimus enim de proprietate, quæ per ſe ſecundo alicui conuenit: nam hæc ſola eſt, quæ ſub ſcientiam cadit, & demonſtrari poteſt. Quarta denique eſt, vt ſubiectum, ſeu id cuius eſt proprietas, non ſit de intrinſeca ratione & eſſentia A talis proprietatis, quia, vt Ariſtot. dicit lib. 7. Metaphyſ. cap. 5. text. 18. & 1. Poſter. cap. 18. tex. 35. ſubiectum non cadit intrinſecè & eſſentialiter, ſed ſolùm vt additum in definitione paſſionis: alioqui mutuò ita ſe haberent, quod paſſio conueniret ſubiecto per ſe ſecundo, ſubiectum autem paſſioni per ſe primò: quæ videtur aperta repugnantia. Sed fieri non poteſt, vt reſpectu entis ſit aliqua proprietas, quæ has omnes conditiones habeat: nam, ſi proprietas realis eſt, intrinſecè & eſſentialiter eſt ens reale: quia neque omnino non ens, neque ſolum ens rationis eſſe poteſt: quia (vt dicebam) quod nihil eſt, vel ſolum per rationem fingitur e, non poteſt eſſe realis paſſio entis realis: bet ergo eſſe aliquid reale: ergo eſt ens rele quidditatiuè & eſſentialiter: nam, vt ſuprà contra Scotum probatum eſt, nihil poteſt eſſe reale, quod intrinſecè & eſſentialiter ens reale non ſit. Repugnat ergo eſſe proprietatem realem entis realis vt ſic: quia ſi eſt proprietas realis: ergo ens eſt de eſſentia eius: ſi autem ipſa eſt proprietas entis, ens non poteſt eſſe de eſſentia eius: quia, vt dicebamus, ſubiectum non B poteſt eſſe de eſſentia paſſionis. Rurſus id quod eſt eſſentialiter ens, non poteſt ex natura rei diſtingui ab ente: vt ſuprà generaliter probatum eſt: ergo nec poteſt eſſe paſſio entis. Item, quod eſt eſſentialiter ens, & non eſt ipſum ens in communi, eſt inferius ad ens: ergo non conuertitur cum ente: ergo non poteſt eſſe proprietas entis. Tandem, quod eſt eſſentialiter ens, debet habere omnes proprietates entis, ſi quæ illæ ſunt: ergo non poteſt illud ipſum eſſe proprietas entis: alioqui eſſet proprietas ſui ipſius, quod plane repugnat: vel certè includeret aliam proprietatem ſibi ſimilem, & à ſe diſtinctam: & idem rurſus de illa dici poſſet: & ſic procederetur in infinitum.

Variæ ſententiæ referuntur.

IN hac re tres inuenio dicendi modos. Primus eſt, ens habere reales & poſitiuas proprietates ex natura rei ab ipſo diſtinctas, quæ tamen in ſe intrinſecè & eſſentialiter entia non ſunt. Sumitur ex Scoto locis ſupra citatis in 1. diſt. 3. q. 3. & C diſt. 8. quæſt. 2. & in diſt. 3. quæſt. 3. & 6. Fundamenta eius quoad duas vltimas partes tacta ſunt in ratione dubitandi. Prima verò pars probari breuiter poteſt, primò ex generali ſententia omnium, qui has paſſiones enti tribuunt, vnum, verum, bonum, quæ non ſunt confictæ ab intellectu, ſed verè & realiter enti conueniunt: & ſunt extra naturam ipſius entis, quia eſſe vnum, &c. non ita eſſentialiter prædicatur de rebus, ſicut eſſe ens. Item, quia ſcientia non demonſtrat de obiecto ſuo reali, niſi proprietates reales: ſed Metaphyſica eſt vera ſcientia demonſtrans de ſuo obiecto has paſſiones; ſunt ergo hæ veræ & reales paſſiones. Et hoc ſignificauit Ariſtot. 4. Metaphyſ. cap. 1. dicens, *hanc ſcientiam contemplari ens, quatenus ens, & ea, quæ illi per ſe inſunt*: neque enim per ſe ineſſe poſſunt reali, quæ realia non ſunt: habet ergo ens proprietates reales. II. Prima Scoti ſententia. Ariſtoteles.

III. Secunda ſententia. Secunda ſententia, quàm defendunt aliqui Thomiſtæ cõuenit cum Scoto in primis in hoc, quod neceſſe eſt ens habere paſſiones reales: quia non poteſt omnino nullas habere, alioqui non poſſet eſſe obiectum ſcientiæ: ſi autem reales non ſunt, nullæ ſunt, quia quod reale non eſt, non poteſt ſemper, per ſe, ac neceſſariò,

neceſſario, enti conuenire: quod tamen eſt de ratione propriæ paſſionis. Vnde conſequenter concedũt, has paſſiones diſtingui formaliter ex natura rei ab ente quia hoc etiam eſt de ratione proprietatis realis. Item, quia huiuſmodi paſſiones non prædicant formaliter eſſentiam rei, ſed modum extra eſſentiã. Vnde hæc propoſitio, homo eſt ens, eſt in primo modo dicendi per ſe: non tamẽ hæc: homo eſt vnus: Propter quod Ariſtot. 4. Metaph. text. 3. ait, ens & vnum eſſe idem, non tamen ſimpliciter, & vt ſynonyma, ſed vt principium, & cauſam. Addit verò hæc ſententia contra Scotum, has paſſiones, etiam formaliter ſumptas, includere eſſentialiter ens, propter eaſdem rationes, quibus id ſuprà probatum eſt, de differentiis vel modis realibus, eædem enim procedunt de huiuſmodi paſſionibus, ſuppoſito, quod poſitiuæ ſint, & reales. Vnde conſequenter aſſerunt, in his tranſcendentibus non eſſe inconueniẽs ſubiectum includi intrinſecè in paſſione, quia non includitur vt ſubiectum, ſed vt determinatum ad talem modum, qui modus eſt paſſio ipſius entis ſecundum ſe ſumpti: & poteſt eſſe adæquatus illi, & conuerti cum illo, quia non determinat illud ad ſpeciale genus entis, ſed afficit illud quodam modo communi & vniuerſali omnibus entibus. Nam vt D. Thom. ait quæſt. 1. de verit. artic. 1. dupliciter aliquis modus exprimitur, vel additur ſupra ens, ſcilicet, aut tanquam ſpecialis modus entis, aut, tãquam modus generaliter conſequens omne ens. Atq; ex his putant huius ſententiæ authores poſſe expediri totam dubitandi rationem in principio poſitam.

IIII. *Tertia ſententia.* Tertia ſententia eſt ens non habere reales paſſiones poſitiuas; ſed omnia illa, quæ attribuuntur enti, tanquam paſſiones eius addere ipſi enti ſolum negationem aliquam, vel reſpectum rationis. Hęc eſt ſententia D. Thom. dict. quæſt. 1. de verit. art. 1. & quæſt. 21. art. 1. quam etiam ſignificat in 1. par. quæſt. 5. 11. & 16. & vbicunque de his proprietatibus entis in particulari diſputat. Eandem tenet Soncin. 4. Metaph. quæſt. 1. ad 1. quæſt. 17. & 19. ad 7. & lib. 5. q. 14. Iauell. 4. Metaphyſ. q. 2. Soto in prædic. c. de proprio. q. 2. ad 2. Caiet. 1. p. q. 54. artic. 2. Fonſec. 4. Metaphyſ. cap. 2. q. 3. Fundamentum huius ſententiæ explicatum eſt in ratione dubitandi in principio poſita, & in rigore eſt vera, indiget tamen explicatione.

D. Thom. Caietan. Sotus. Iauell. Soncin.

Declaratur vera ſententia.

V. Est igitur inprimis aduertendum, aliud eſſe prædicatum aliquod eſſe veram & realem paſſionem ſubiecti: aliud verò concipi, explicari, & prędicari à nobis per modum paſſionis, ſeu proprietatis, quod propriùs diceretur per modum attributi, ad eum modum quo Theologi loquuntur de diuinis perfectionibus. De ratione igitur veræ ac realis paſſionis ſunt illæ conditiones poſitæ in principio: ad poſteriorem autem modum attributi ſeu proprietatis non ſunt omnes neceſſariæ, prǣſertim illa de diſtinctione ex natura rei, ſed ſufficit diſtinctio rationis, quia vnum vt ſubiectum habens aliquam eſſentiam ſeu rationem formalem, ſaltem cõfuſè conceptam, aliud vero per modum perfectionis ſeu proprietatis concipiatur. Cuius rei exempla præter adductum de attributis diuinis ſumi poſſunt ex Ariſtot. in Prædicam. vbi varias proprietates illis attribuit, quæ non poſſunt aliter diſtingui, aut explicari, vt v.g. docet eſſe proprietatem quantitatis, quòd ſit fundamentum ęqualitatis, & inęqualitatis,

Proprietas quæ à ſubiecto in re diſtinctæ, quæ non item.

Exempla.

A quæ proprietas nihil dicit in re diſtinctum à quantitate, ſed eſt ſolum quædam aptitudo, quæ nihil aliud eſt, quàm ipſa quãtitas: concipitur autem à nobis, vt ratione diſtincta ad diſtinctius explicanda munera ipſius quãtitatis. Et eodem modo poſſet attribui quantitati vt proprietas eius eſſe ſubiectum proximum corporalium accidentiũ, quod tamẽ in re nihil dicit ab ipſa quãtitate ex natura rei diſtinctũ.

Secundò obſeruandum eſt, in huiuſmodi attributis formaliter ſumptis aliud eſſe, quod ipſa ſint entia realia, vel rationis: aliud quod diſtinguantur re, vel ratione: optimè enim fieri poteſt vt ſint realia, quãuis non re, ſed ratione diſtinguantur, vt in exemplis poſitis facilè patet; & ratio eſt clara, quia diſtinctio rationis, quæ oritur ex præciſione intellectus, non eſt per conceptionẽ alicuius fictæ entitatis, quę non ſit in re, ſed per modum ſolum inadęquatum concipiendi veram rem: poteſt ergo eſſe attributum reale, quamuis modus attributionis, & diſtinctionis, ſit ſolum per rationem. Quin potiùs, ſi proprie loquamur, vt attributum ſit ſola ratione diſtinctum à reali ſubiecto, oportet quòd ſi attributum reale, & non B rationis tantùm, vel priuatiuum: alioqui formaliter loquendo, plus quàm ratione diſtingueretur, ſcilicet vt non ens ab ente, vel vt ab ente verò ens fictum. Quocirca obſeruare etiam oportet, in huiuſmodi attributis aliud ſæpè eſſe quod per illa formaliter ſignificatur, aliud verò quod per illa à nobis explicari intenditur: ſæpe enim id quod formaliter ſignificatur, eſt negatiuum: per illud autem à nobis explicatur poſitiua & realis perfectio rei, vt ſimplicitas, quę à nobis aſſignatur vt attributum Dei, vel quorundã aliorum entium in ſuo gradu, formaliter in negatione conſiſtit. per eam verò nos explicamus talẽ modum, vel entitatem rei ſimplicis. VI.

Vltimò obſeruandum eſt ex Ariſtot. ex Metaph. tex. 14. & D. Tho. 1. p. q. 48. art. 2. ad 2. & in 1. diſt. 19. q. 5. art. 1. ad 1. *ens* propriè & in rigore ſignificare entitatem rei, quomodo hactenus de illo locuti ſumus: interdum vero dici *ens* quidquid ſimpliciter de aliquo affirmari poteſt: nã quia affirmatio fit per verbum eſſendi, quidquid ſimpliciter attribuitur rebus quamuis in eis nullam entitatẽ ponat, dici ſolet ens, ſeu eſſe, huiuſmodi autem prædicata ſeu attributa C videntur poſſe ad duo capita reuocari. Vnum eſt eorum, quæ in negatione, vel priuatione conſiſtunt: ſic enim dicimus rem eſſe indiuiſibilem, actum moralem eſſe malum, hominem eſſe cæcum, & ſimilia. Aliud eſt eorum quæ conſiſtunt in denominationibus extrinſecis ſumptis ex rebus ipſis, quomodo dicitur Deus creator ex tempore, vel paries viſus, &c. hæc autem denominatio interdum ſumitur vt actualis, & requirit coexiſtentiam vtriuſq; extremi, vt in exemplis poſitis: interdum verò vt aptitudinalis, ſicut dicitur paries viſibilis, &c. VII.

Ariſtot. D. Thom. Entis duplex ſignificatum

His poſitis dico primò ens vt ens non poſſe habere veras, & omnino reales paſſiones poſitiuas ex natura rei ab ipſo diſtinctas. Hæc eſt ſententia D. Thomę citatis locis, qui rectè aduertit, ſermonem eſſe de ente in quantum ens: nam, in quãtum tale ens, bene poteſt habere paſſiones reales ex natura rei diſtinctas, quia tale ens vt ſic, poteſt eſſe extra eſſentiam alterius entis, & conſequenter etiam extra eſſentiam ſuæ paſſionis: ens autem in quantum ens non poteſt eſſe extra eſſentiam alicuius entis: & ideò nulla proprietas vel paſſio poteſt eſſe realis, quin in ea eſſentialiter includatur ens: & ideò non poteſt eſſe ex natura rei diſtincta ab ente: nam, vt ſuprà oſtenſum eſt, ens in VIII.

Non habet ens paſſiones poſitiuas ab ipſo in re diſtinctas.

ens in quantum ens, nõ diſtinguitur ex natura rei ab A omni ente, in quo includitur eſſentialiter: & hoc eſt potiſſimum fundamentum concluſionis: quod variis modis confirmari, & explicari poteſt. Primo, quia ſiue ratio entis ſolitariè, ac præciſè conſideretur, ſiue vt eſt in rebus, nulla paſſio ex natura rei diſtincta inuenietur manare ab illa, vel ab aliqua re ex eo præciſè, quòd concipitur eſt ens: ſed ex eo tantùm quòd eſt tale ens. Quod patet inductione, nam attributa entis hactenus inuẽta ſolùm ſunt illa, quæ tranſcendentia vocantur: illa autem, vel poſitiua non ſunt, vel non ſunt realia intrinſeca, vel ſi aliquo ſenſu talia ſunt, non ſunt ex natura rei ab ente diſtincta: quod melius conſtabit tractando de ſingulis his attributis. Nunc breuiter declaratur, quia hæc attributa ſunt communia Deo, & propriiſſimè in illo reperiuntur abſque diſtinctione ex natura rei. Quòd ſi dicas, ſecus eſſe in creaturis, in primis hoc dicitur ſine fundamento: oporteret enim ſpeciale aliquod indicium diſtinctionis eius, vel neceſſitatẽ aſſignare: nihil autem huiuſmodi afferri poteſt. Ac deinde eſt optima ratio, quia nunc agimus de ente in quantum ens, vt abſtrahit à Deo, & creaturis: ergo, quæ illi at- B tribuuntur, vel attribuuntur vt ex natura rei diſtincta, vel non: ſi hoc poſterius dicatur, id eſt quod intendimus: nam ſi in aliquo ente hæc diſtinguantur, id erit ex peculiari ratione, de quo poſteà videbimus: ſi vero dicatur prius, ſequitur in omni ente, etiam in Deo, diſtingui ex natura rei, quia quicquid ſuperiori per ſe attribuit, debet cõuenire omni inferiori.

IX. Et poteſt hoc amplius vrgeri, quia ipſum ens in quantum ens, ex eo præciſè quòd tale eſt, abſq; alio modo reali ei ſuperaddito, & ex natura rei diſtincto habet quicquid poſitiuè neceſſarium eſt, vt ſit vnũ, verum, bonum, &c. vnde in ipſomet explicandi modo dicimus eſſe ens, quia habet veram eſſentiam, & perfectionem aliquam realem, &c. Nec refert, quòd poſſit mens concipere & conſiderare rationem entis non expreſsè cõſiderando alias rationes, quia hoc ad ſummum indicat diſtinctionem rationis, vel aliquid negatiuum aut extrinſecum in illis attributis incluſum, vel connotatum, vt poſtea declarabimus. Tandem huiuſmodi diſtinctiones ex natura rei difficillimè intelliguntur, & ideò ſine ſufficiente indicio, & ratione non ſunt multiplicandæ: hic autem C nullum eſt apparens indicium huius diſtinctionis, vt facilè patebit ex dicendis, & ex ſolutionibus argumentorum. Et alioqui propter tranſcendentiam entis eſt in eo multo difficilior hæc diſtinctio, vt rationes etiam in principio factæ oſtẽdunt, præſertim illa, quod ſubiectum ſit de eſſentia paſſionis, cum tamen paſſio ſit veluti accidens ſubiecti. In quo etiam ſpecialem repugnantiam inuoluit, quod ens in quãtum ens, quod abſtrahit ab eſſentia ſubſtantiali & accidẽtali, ſimplici vel cõpoſita, actuali vel potẽtiali, perfecta vel imperfecta, perficiente aut perfectibili, poſtulet aut requirat paſſiones diſtinctas, quę ſint veluti quædam intrinſeca accidentia, quib. perficiatur.

X. Dico ſecundo, ens in quantum ens habere aliquas proprietates ſeu attributa, quæ non ſunt per rationem conficta, ſed vere & in re ipſa de illo prædicantur. Hoc totum probatur optimè rationibus tactis in prima & ſecunda ſententia. Simpliciter enim verum eſt, vnumquodq; ens eſſe vnum, & bonum, &c. vt autem hæc vera ſint, non oportet vt mens fingat aliqua entia rationis: quamuis enim mens nihil de rebus cogitet, aurum eſt verum aurum, & eſt vna determinata res diſtincta ab aliis: & ſimiliter Deus eſt

Vera attributa habet ens.

vnus, & bonus &c. Præterea hoc rectè probatur illa ratione, quod Metaphyſica, quæ eſt realis ac vera ſcientia, hæc demonſtrat de ente: non autem demonſtrat aliquid ab intellectu fictum. Quapropter, ſi in hoc rigore loquamur de ente rationis, non rectè dicuntur hæc attributa ſignificare de formali entia rationis; quia huiuſmodi entia propriè ſolum dicuntur eſſe obiectiuè in intellectu: vnde ſolum ſunt, quando cognoſcuntur aut finguntur ab intellectu: hæc autem attributa reuera non pendent ex fictione intellectus, ſed abſolutè & ante omnem intellectus conſiderationem enti ipſi cõueniunt, vt dictum eſt. Huiuſmodi ergo locutiones, vt veræ ſint, quadam latiori ratione exponendæ ſunt, quatenus omne id, quod non ponit in re, cui tribuitur aliquid reale poſitiuũ & intrinſecũ, dici poteſt ens ratiõis, vel, vt diſtinguit cõtra ens reale propriũ, habẽs veram & intrinſecam entitatem: vel fundamentaliter, ſcilicet, quia intellectus ad diſtinctè concipiendum, & prædicandum huiuſmodi attributa, ſumit ex eis fundamentum ad confingenda aliqua entia rationis.

Paſſiones entis non dicunt de formali entia rationis, & contraria locutio quomodo explicanda.

XI. Dico tertio. Hæc attributa entis de formali addunt, vel negationem, vel denominationem ſumptam per habitudinem ad aliquid extrinſecum, per ea tamen explicatur realis poſitiua perfectio entis, non ſecundum aliquid reale ſuperadditum ipſi enti, ſed ſecundum ipſammet formalem ſeu eſſentialem rationem entis. Hanc concluſionem indicaſſe mihi videtur Ariſt. 4. Metaph. c. 2. ſimul dicens, ens & vnum eandem dicere naturam, & nihilominus non idem formaliter ſignificare: quia nimirum vnũ de formali addit negationem, quam non dicit ens; per eam vero nihil aliud explicatur, quam ipſamet natura entis, quod infra latius declarandum eſt. Similiter autem dicendum eſt, de vero & bono, & ſi quę ſunt alia huiuſmodi attributa: hæc enim formaliter, & in ordine ad conceptionem noſtram non dicunt idem quod ens, neq; etiam dicunt negationẽ, vt ex ſe conſtat: ſignificant ergo ens ſub quadam habitudine ad aliud, ſcilicet, quatenus in ſe habet vnde ametur, aut vere cognoſcat, aut aliquid ſimile prout ſuis locis declarabimus. Et ita videtur rem hanc planè exponere D. Thomas citatis locis. Ratio autem huius concluſionis eſt, quia hæc attributa non ſunt ſynonyma ipſi enti: alias nullo modo dici poſſent proprietates ſeu attributa, eſſetque nugatio dicere ens eſſe vnum, aut bonum: oportet ergo vt de formali ſignificẽt aliquid præter ens, nõ poſſunt aũt de formali ſignificare entitatẽ aliquam ſuperadditam enti, ab ipſoque ex natura rei diſtinctam, vt oſtenſum eſt: neque etiam ſignificare poſſunt entia rationis in rigore ſumpta, vt dixi: ergo nihil aliud dicere poſſunt, niſi aut negationẽ, aut priuationem, vel aliquam habitudinem ſeu denominationem extrinſecam. Rurſus omnis hæc attributorum ratio eò tendit, vt perfectius à nobis cognoſcatur, & explicetur entis natura: alioqui fruſtra eſſet & impertinens ad ſcientiam entis: non autem ita eſt, ſed valde accommodata: nam, quia nos ſimplicia non perfectè cognoſcimus prout in ſe ſunt, partim negationibus, partim comparationibus ad res alias vtimur ad ea diſtinctè explicanda. Sic igitur, quamuis hæc attributa de formali addant negationes vel alias habitudines, tamen per illas omnes explicatur entis natura, vel quoad perfectionem, vel quoad integritatẽ, aut aliquid ſimile. Dixi hæc attributa ſolum addere ſupra ens, negationem: vel quid ſimile, quia ſub cõtrouerſia poſitum eſt an formaliter ſeu in abſtracto

Quid addant de formali paſſiones entis.

Ariſtoteles.

D. Thom.

hæc attributa dicant ſolam negationem,ſeu relationem,vel includant entitatem ipſam,quod melius in ſingulis paſſionibus explicabitur.

Soluuntur argumenta.

XII. AD rationem ergo dubitandi in principio poſitam, ſimul cum adiunctis in prima & ſecunda opinione, facilis eſt ſolutio ex dictis, iam enim conceſſum eſt hæc attributa non eſſe proprias paſſiones reales cum eo rigore & proprietate, vel neceſſarium ſit omnes conditiones ibi numeratas, eis conuenire. Declaratum etiam eſt, quo ſenſu hæc attributa realia dici poſſint, ſcilicet, quia de formali dicunt aliquid, quod ſuo modo in rebus,& verè ac ſimpliciter poteſt enti attribui per modum priuationis, vel denominationis realis ſeu aptitudinis realis cum habitudine ad aliquid extrinſecum. Et hoc eſt ſatis,vt hæc attributa ſecundum id totum quod includunt, non ſint propriè eſſentialia: & ideò dicantur eſſe ad modum paſſionum, ſeu proprietatum. Sufficit etiam hoc, vt poſſint hæc attributa ſub ſcientiam cadere, quandoquidem, & in rebus ſunt, & eo modo, quo ſunt,ens ipſum conſequuntur,& ad illius naturam explicandam conferunt. Eò vel maximè,quòd ad rationem ſcientiæ, & ad demonſtrationes conficiendas ſufficit diſtinctio rationis inter attributa, quia nos,ſicut concipimus, ita etiam ratiocinamur, & ita de Deo verè demonſtramus eſſe immortalem, quia immaterialis eſt, & ſic poſſet etiam fieri in attributis entis, etiam ſi ſola ratione ab ipſo ente diſtinguerentur. Tandem ex dictis etiam conſtat, quomodo ens non dicatur eſſentialiter de his proprietatibus ſeu attributis ſuis, nam ſecundum rem quidem eſſentialiter dicitur de illis,quia illa nihil aliud explicant, quam ipſam entis naturam, tamen non eſt de eſſentia illorum quantum ad id quod addunt ſupra ens: quia negatio v. g. quam formaliter addit vnum,non eſt eſſentialiter ens verum & reale, quale eſt illud quod dicitur eſſe quaſi ſubiectũ harũ proprietatũ: & ita euitatur proceſſus in infinitum, & alia incommoda,quæ in argumentis tangebãtur.

XIII. Qualiter attributa entis inter ſe differant.

Vltimò ex dictis colligitur, quomodo poſſint hæ proprietates ſeu attributa inter ſe diſtingui:nã quoad rem intrinſecam, quam in ente ſignificant, non diſtinguuntur in re, cum nihil dicant ex natura rei diſtinctum ab ente,vt oſtenſum eſt:& hoc modo dici ſolet, quod in re entitas rei eſt bonitas eius, & veritas,& è conuerſo.At vero,ſi conderemus id, quod de formali addunt, dici poſſunt formaliter differre, non quidem ratione formali intrinſeca, & poſitiua, ſed vel negatiua,vel extrinſeca,vt ex dictis ſatis conſtat, & patebit amplius ex dicendis in particulari de ſingulis.

SECTIO II.

Quot ſint paſſiones entis, & quem ordinem inter ſe ſeruent.

I. Rationes reddunt quæſtionem ancipitem.

SOlent communiter ſex tranſcendentia numerari, ens, res, aliquid, vnum, verum, bonum: ex quibus videtur colligi quinque eſſe paſſiones entis,quia tot ſunt prædicata, quæ cum illo conuertũtur,& non plura.In contrarium autem eſt, quia neque illa omnia poſſunt habere rationem paſſionis,& præter illa poſſunt alia à nobis excogitari. Primum probari poteſt ex dictis,quia *res* ſolũ dicit de formali rei quidditatem, & ratam ſeu realem eſſentiam: hæc aũt non eſt proprietas, ſed potiùs eſſentia entis: A vnde multi cenſent magis eſſentiale prædicatum eſſe rem,quam ipſum ens.Similiter *aliquid*,cùm diſtinguatur immediatè contra nihil, nihil aliud formaliſſimè ſignificare videtur,quam ipſummet ens,perinde enim dictum videtur *aliquid*,ac habens aliquam quidditatem:hæc autem formalis ſignificatio coincidit cum ſignificatione rei, & entis.

II. Secũdum probatur,quia præter illa prædicata videntur alia cõmunia omni enti,vt,v.g.durare, & eſſe alicubi: hæc enim neceſſariò comitantur omnia entia. Quòd ſi dicas,hæc non conuenire enti niſi vt exiſtenti: hîc autem eſſe ſermonem de ente ſecundum ſe abſtrahendo ab actuali exiſtentia: contra hoc eſt, quia etiam illæ proprietates durationis vel localis præſentiæ, poſſunt ſecundum ſe conſiderari abſtrahendo ab actuali exiſtentia, & vt ſic intelligẽtur habere connexionem per ſe cum ente: vnde, ſicut hæc prædicatio *ens eſt vnum*, eſt perpetuæ veritatis abſoluendo copulam à tempore: ita & hæc,ens habet durationem,vel præſentiam localem. Eſt autem ſpecialis difficultas de ipſo eſſe actualis exiſtentiæ, nam videtur eſſe proprietas quædam ipſius entis ſecundum ſe ſumpti, B quia non cõuenit ei eſſentialiter nec omnino per accidens. Rurſus præter has paſſiones ſimplices videntur eſſe aliæ complexæ ſeu diſiunctæ: ſicut enim proprietas numeri dici poteſt quod ſit par vel impar, & quantitatis, quòd ſit finita vel infinita:ita entis paſſio dici poteſt quòd ſit finitum vel infinitum,actu vel potentia, aut ſimilia. Vltimò, ſi ad paſſiones entis, vt dictum eſt, ſufficiunt negationes,ſeu habitudines rationis,hæ poterunt in infinitum multiplicari,vt eſſe idem,non eſſe impoſſibile, eſſe amabile,eſſe intelligibile, &c.

Quæſtionis reſolutio.

III. Paſſiones entis tres tantum.

HÆc quæſtio ſolum proponitur,vt tractationẽ hanc de paſſionibus entis ad certa capita reuocemus, & ideò breuiter dicendum eſt, ſi propriè loquamur, & non fingamus diſtinctiones minimè neceſſarias, tres tantum eſſe proprias paſſiones entis,ſcilicet, vnum,verum,& bonum.Quòd enim hæ tres inter ſe diſtinctæ ſint, ſaltem ratione formali, ſiue illa ſit negatiua,ſiue poſitiua,ſiue realis, ſiue rationis,facilè quis ſibi perſuadebit. Primò ex communi ſententia omnium ſcribentium de hac C materia.Secundò, ex communi modo concipiendi, & ſignificatione ac interpretatione ipſarum vocũ: nam vnum vt ſic, ſolùm ſignificat, quod res ſit in ſe integra & indiuiſa: vnde formaliter negationem addit, in quo diſtinguitur à vero & bono. Hæc autem inter ſe diſtinguuntur, quia verum dicit adæquationem,vel habitudinem ad intellectum: bonum autem ad voluntatem ſeu appetitum tanquam conueniens illi, ſiue hoc dicat formaliter, ſiue fundamentaliter:hæ autem ſunt rationes, vel habitudines valde diuerſæ. Quòd etiam à contrariis facilè declarari poteſt, nam vnitas opponitur multitudini: bonitas malitiæ, veritas falſitati: hæc autem valde diſtincta ſunt. Tandem ex his, quæ in particulari de his paſſionibus dicemus, hoc euidentiùs conſtabit, ſimulq; oſtendemus, quodlibet iſtorum attributorum cõuenire omni enti reali,atq; ita conuerti cum ente:ſunt ergo hæ tres paſſiones entis.

IIII. Quòd autem præter has non ſint aliæ,colligi poteſt ex D. Thom. doctrina:licet enim ſæpe numeret illa ſex tranſcendentia, eorumq; rationem & ſufficientiam declaret,vt quæſt.1.de verit.artic.1.quæſt.21. art.1.& ſæpe alias: tamen,cũ in particulari agit de his proprie-

proprietatibus, nunquam tractat niſi de illis tribus, vt patet ex 1.p.q. 5.11. & 16. & in dictis quæſtionibus diſputatis. Poteſtque in hunc modum declarari ex dictis: nam *res* & *ens* iuxta communem vſum tanquam ſynonyma vſurpantur: & interdum de ente actu exiſtente dicuntur, interdum verò ab actuali exiſtentia præſcindunt, quare neutrum eſt paſſio alterius. Cuius etiam ſignum eſt, quod vnum nunquam prædicatur de alio, & ſi ita prædicetur, cenſetur eſſe nugatio, ſeu identica prædicatio. Alia vero prædicantur de ente illique adiunguntur, vt adiectiuum ſubſtantiuo: ſic enim dicitur, ens vnum, ens verum, &c. ens autem & res ſubſtantiua ſunt, neque poſſunt eo modo coniungi: ſignum eſt ergo, vnum non eſſe paſſionem alterius. Quod ſi velimus hæc duo in eo rigore diſtinguere, quo D. Tho. ſuprà ex Auicenna illa diſtinxit, quòd res præſcindat ab exiſtentia actuali, & meram quidditatem ſignificet: ens autem ſumptum ſit ab eſſe, & ſolum dicat ens actualiter exiſtens: ſic conſtat, rem non ſignificare paſſionem entis: ſed eſſe prædicatum maximè quidditatiuum. Et potiùs ens ſignificabit aliquid extra eſſentiam, ſaltem in creaturis. Tamen etiam ens non poterit dici paſſio rei: exiſtentia enim non eſt paſſio creaturæ exiſtentis, vel quia non manat ex principiis eius intrinſecis, ſed ab extrinſeco illo prouenit, vel quia conuenit illi neceſſario ac per ſe: vnde neque ſub ſcientiam propriè cadit actualis exiſtentia creaturæ, quatenus actu pendet à voluntate libera creatoris: quid autem ſit hæc exiſtentia, & quomodo diſtinguatur ab eſſentia creaturæ, res eſt obſcura, quam infra tractando de ente creato in particulari diſputabimus. Si autem iuxta opinionem quandam ſupra tractatam, ens non ſolùm vt dicit actu exiſtens, ſed etiam vt dicit aptum ad exiſtendum, diſtingueretur à re, prout abſolutè dicit habens quidditatem realem: ſic ens eſſet prima paſſio rei: ſed hoc ſuprà improbatum eſt, quia in prima ratione quidditatis realis intrat aptitudo ad exiſtendum, & in hoc primo diſtinguitur quidditas realis à non reali ſeu ficta. In his ergo duobus nulla paſſio entis, continetur. Scio Auerr. in ſua paraphraſi cap. de Re, dicere, *rem* ſignificare non ſolum rem veram ſed fictam, ſed hoc commune eſt enti, & ſolum eſt ſecundum æquiuocam ſignificationem. De qua & de aliis æquiuocis ſignificationib. harum vocum dicam in ſequentibus.

Res & ens non ſe habēt ſicut eſſentia & paſſio.

V. Rurſus *aliquid*, duplicem etymologiam, ſeu interpretationem habere poteſt. Vna eſt, quod idem ſit aliquid, quod habens quidditatem aliquam: ſiue enim hæc fuerit prima deriuatio vocis, ſiue non: tamen iam in communi vſu in hoc ſenſu accipi videtur: aliquid enim, & nihil contradictoriè ſeu priuatiue opponi cenſentur: *nihil* autem idem ſignificat, quòd non ens, vel nō habens entitatem vllā: aliquid ergo idem eſt, quod habens aliquā entitatatem, vel quidditatē. In hac ergo ſignificatione cōſtat aliquid non eſſe paſſionem, ſed ſynonymum entis: idemque cenſetur etiam ſecundum formalem rationem, & conceptum, dicere de aliquo eſſe aliquid, & dicere ens, & ita opinatur de hoc attributo Fonſec. 4. Metaph. c.2. q.5. ſect.2.

Aliquid iuxta varias vocis etymologias, vel entis, vel vnius eſt ſynonymum.

VI. Alia verò etymologia huius attributi eſt, quam tangit D.Tho. cit. locis, ſcilicet, vt *aliquid*, dicat, quaſi aliud quid, quæ videtur conformior primæ impoſitioni huius vocis, vt conſtat ex Latinis authorib. iuxta quā hæc vox ſignificat de formali aliquid diſtinctū ab ente, ſcilicet, diſtinctionē ab alio ſeu negatio-

A nē idētitatis cū alio. Hoc tamen ſenſu attributū hoc, vel non eſt diuerſum ab vno, vel in eo includitur tāquam cōſequens illud. Vnum enim dicitur, quod eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum à quolibet alio, vt infrà videbimus: ergo in ratione vnius includitur illa negatio, quę importatur in voce *aliquid*, vel ad illam reuocatur, & ideo hoc attributum nō ita auget numerum harū paſſionum, vt oporteat de illo aliquid ſpecialiter tractare, ſed explicata ratione vnius, & cōſequenter multitudinis, quæ illi opponitur, & identitatis vel diſtinctionis, quę in eius ratione aliquo modo fundatur, explicatum manebit hoc prædicatum *aliquid*. Nā, licet negatio in illa concluſa poſſit diſtingui ratione à negatione incluſa in vno, quòd vnum dicat negationem multitudinis, aliquid verò ſolū dicat negationē identitatis cum alio, quomodo diſtinguūtur *vnum* & *aliquid* à D.Tho. q.1. de verit. art.1. tamen quia poſterior negatio in priori fundatur, & nullam ſpecialem habet difficultatem in doctrina de his paſſionib. tradenda, non oportet eas diſtinguere. Dicunt vero aliqui vt Iauellus in tract. de tranſcend. c.3. *aliquid* dicere actualem diuiſionē ab alio ente, ita B vt ante mundi creationem Deus eſſet vnus, non aūt aliquid. Sed hoc impropriiſſime dictū eſt: quis enim dicat, ens non eſſe aliquid, propterea quòd alia non exiſtant? imò in illo ſenſu, *aliquid* non poteſt eſſe paſſio entis, cùm non conueniat omni enti: ergo vt eſt paſſio, ſolū dicit negationē illā in aptitudine & reſpectu alterius entis exiſtentis, vel poſſibilis: & hoc modo, vt dixi, in vnitate fundatū, & cū illa ſimul explicatū.

Ex dictis ergo ſex trāſcendentibus tantùm relinquuntur tria ſuprà numerata, quę poſſint eſſe paſſiones entis, quorū ſufficientiā tradit D. Thom. cit. loco de verit. & quæſt. 21. art. 1. quia paſſiones entis debēt aliquid addere ſupra ens, & nō poſſunt addere aliquid poſitiuū reale: ergo vel negatiuū, vel poſitiuū rationis, ſeu per denominationem aut conuenientiā ad aliquid extrinſecum. Priori modo conſtituuntur paſſio vnius, quia negatio illa diuiſionis in ſe, & diuiſionis à quolibet alio, conſequitur omne ens ſecundum ſe & abſolutè cōſideratum, & nulla alia eſt quæ neceſſario conueniat omni enti vt ſic. Poſteriori modo conſtituuntur duæ aliæ paſſiones, vna per reſpectum ſeu conuenientiam ad intellectum: alia per C habitudinem, & cōuenientiam ad appetitum & voluntatē: nam hæ duæ facultates, & nullæ aliæ ſunt vniuerſales, & reſpiciūt omne ens ſub diuerſa ratione. VII.

Atque hinc colligunt authores, ex his tribus paſſionibus vnitatem eſſe primam, quia eſt abſoluta: conuenit enim omni enti ex ſe, & non per denominationem ab alio extrinſeco, neque propriè per relationem ad aliud, quam ſignificant aliquo modo verum, & bonum, quatenus conuenientiam cum alio dicunt: abſoluta autem ſunt priora reſpectiuis ex genere ſuo. Dices, etiam vnum vt dicit diuiſionem ab alio, importare habitudinem ad aliud. Reſpondetur primum de ratione vnius non eſſe illam negationem, quod ſit aliud à quo diſtinguatur, ſed ſolum conſequi ad vnum quòd ſit aptum diſtingui: Deus enim vnus erit, etiam ſi nihil ſit à quo diuidatur. Deinde illa negatio non eſt relatio, ſed potius negatio relationis, nam potius identitas eſt relatio, & illa eſt negatio identitatis, vel certè eſt fundamentum eius, & conſequenter eſſe poteſt fundamentum alicuius relationis, rationis. Denique, etiā ſi fingamus illam per modū habitudinis ad aliud, eſt de ſe prior aliis relationib. veri, aut boni, quia eſt quodammodo abſtractior, quia ſolum reſpicit aliud ſub ratione entis:

VIII. Qualis inter paſſiones entis ordo ſeruetur.

entis: ſic enim dicitur vnum diuiſum à quolibet alio, cuiuſcunq; alterius rationis illud ſit. Itaque Ariſt. 4. Metaph. c. 1. vnum coniungit cum ente tãquam primam paſſionem: & D. Thom. 1. par. q. 11. artic. 2. ad 4. ſentit poſt ens, vnum eſſe quòd prius de vnoquoq; ente cognoſcitur, ꝙ latiùs tractant Soncin. 4. Metaphyſ. q. 24. & Iauel. tract. de tranſcendentibus. c. 1.

IX. Ex aliis autem duobus tranſcendentibus, ſeu paſſionibus entis verum eſt prius bono, vt docuit D. Tho. 1. par. q. 16. art. 4. Et patet, quia bonitas quodãmodo fundatur in veritate: vt enim ſanitas bona ſit, ſupponitur eſſe veram ſanitatem: nam, ſi ſit ficta, nõ erit bona: & ſic de aliis. Vnde verum dicit ordinem ad intellectum, bonum ad voluntatem: intellectus autem eſt prior potentia, quam voluntas. Quòd ſi quis velit, has paſſiones in perfectione etiam cõparare, & interroget, quænam illarum perfectior ſit, poteſt in primis facilè reſponderi, de formali, & ſecundum id quod addunt ſupra ens, nullam dicere perfectionem, quia nihil reale dicunt, ſeu addũt ipſi enti: vnde ſub hac ratione non eſt, quod cõparentur, quia comparatio ſupponit poſitiuũ: quatenus verò ſignificant aliquo modo ipſum ens, eiuſq; naturam declarant, eandem omnino perfectionem entis exprimunt, & ita ex hac etiam parte comparari non poſſunt, quia comparatio diſtinctionem requirit.

Collatio inter paſſiones entis in perfectione.

Satisfit argumentis.

X. AD rationem ergo dubitandi in principio poſitam reſpondetur, non ideo ſex tranſcendentia numerari, quia omnia ſignificent diſtinctas paſſiones entis, ſed aliqua diſtingui hac ratione: aliqua verò ſolum ex diuerſa etymologia, vel impoſitione vocis. Et ita diſtinguuntur res, & ens: quia hoc ab eſſe, illud à quidditate reali ſumptum eſt. Et ſimiliter aliquid, & vnum ex prima impoſitione diſtinguuntur, quòd vnum ex negatione diuiſionis in ſe: aliquid vero ex negatione identitatis cum alio dicta ſunt: in re verò eandem paſſionẽ ſignificant: quia illa duo ad perfectam vnitatem requiruntur.

Quare ſex tranſcendentia numerentur.

XI. Ad aliam verò partem, qua probatur, has paſſiones eſſe plures, reſpondetur, primum de duratione fortaſſe non eſſe quid diuerſum ab exiſtentia actuali: & ita eadem erit de vtraque ratio. Quòd ſi forte ex natura rei diſtincta eſt in creaturis, meritò non numeratur inter paſſiones entis, quia eſt ſpeciale quoddam ens, vt infrà ſuo loco videbimus. Et idem dicẽdum eſt de præſentia locali: nam vt eſt modus aliquorum entium, ſpeciale prædicamentum conſtituit, vt infrà etiam dicemus. De illis autem diſiũctis, finitum vel infinitum, &c. dicendum eſt, vel propriè non eſſe paſſiones entis in communi, ſed potius eſſe diuiſiones eius: quia vel eſſentialiter contrahunt ipſum ens, quatenus ens eſt, vel certè neutrum membrum diuidens illi conuenit, niſi vt contracto ſeu determinato ad ſpecialem aliquam rationem entis, vt de finito, & infinito infra videbimus: vel certè ſignificant diuerſos ſtatus eiuſdem entis, vt eſſe in actu, vel in potentia, vt infra etiam dicturi ſumus: vbi etiã declarabimus quomodo exiſtentia creaturæ non ſit paſſio eius. Vel certè hæ proprietates diſiunctæ reducuntur ad ſimplices, vt idem vel diuerſum ad vnitatem.

XII. Ad vltimum reſpondetur, poſſe quidem plures negationes, vel habitudines rationis excogitari à nobis in ente, quæ illis paſſionibus, quæ à nobis numeratæ ſunt, formaliter non explicantur: quomodo nonnulli dicunt, *Rem* eſſe paſſionem, quæ formaliter addit ſupra ens negationem entis ficti, ſeu chymerici. Alii addunt, *idem*, & *diuerſum*, nam quodlibet ens habet relationem rationis identitatis ad ſe ipſum, & relationem diuerſitatis ab alio, ſaltem à non ente, ſeu ab ente rationis. Item fingi poteſt relatio ſimilitudinis ad alterum, ſaltem fundamentaliter: vt, ſicut æquale ponitur paſſio quantitatis: ita aſſimilabile (vt ſic dicam) ſit paſſio entis: nullum enim eſt ens, quod nõ poſſit habere aliquid ſibi ſimile aliquo modo, ſaltem analogicè, & infinite aliæ denominationes huiuſmodi poſſunt multiplicari, vt in argumento tactum eſt. Dicendum nihilominus eſt illas paſſiones ſufficienter numerari, vel quia illæ ſolæ conducunt ad naturam entis explicandam, & habent, tum in rebus, tum in vſu hominum ſufficientem cauſam, & vtilitatem ob quam excogitatæ ſint, & diſtinctæ: vel, ſi quæ aliæ huiuſmodi excogitari poſſunt, in his virtute continentur, vel ad eas reuocantur.

Aliquot rationis habitudines omnibus entib. communes cur non paſſiones entis.

XIII. Quod igitur *Res* de formali dicat negationem aliquam entis ficti, fictum quidem eſt, & præter omnem Latinam ſignificationẽm vocis, & communem conceptionem hominum: nam *Res* non eſt terminus negatiuus, ſeu priuatiuus, ſed omnino poſitiuus. Eſt etiam impertinens illa negatio, tum quia obſcurius eſt ad explicandum quid ſit ens fictum, quam quid ſit res: tum etiam, quia, ſi illa negatio neceſſaria eſt ad paſſiones entis, potius in *vero* fundenda eſt: dicitur enim verum ens, quod non eſt fictum: vel, ſi formaliter ſumatur, in *vno*, ſeu *aliquo* includitur: quia in negatione, quam dicit *aliquid*, includitur vt ſit diuiſum à quolibet alio, & conſequenter etiam ab ente ficto. Eò vel maximè, quod ratio entis ficti vt ſic in negatione conſiſtit: illud enim eſt propriè ens fictũ, quod ita mente apprehẽdi poteſt, vt in ſe inuoluat repugnantiam, & impoſſibilitatem, quæ eſt negatio quædam; & ideo reale ens non propriè diuiditur ab illo per negationem, ſed formaliter per ſuam realitatem, vt latius diſput. ſeq. in ſimili dicemus. Et eadem ratione excluduntur ſimiles negationes quæ ex ſola reflexione intellectus fieri poſſunt, vt nõ eſſe diuerſum à ſe, eſſe diuerſum ab ente rationis, non eſſe ſibi inæquale, & ſimiles; quæ & inutiles ſunt, & in infinitum multiplicari poſſunt, & ſunt mera opera rationis, quæ non ſufficiunt ad paſſiones entis, vt diximus.

Res non dicit formaliter negationem entis ficti.

XIIII. Atque hinc etiam conſtat, non oportere addere inter paſſiones entis identitatem, vel diuerſitatem, quia, vt hæc poſſunt formaliter dicere relationes rationis, non pertinent ad paſſiones entis, vt ſuprà dictum eſt generaliter: quia tales relationes non per ſe conueniunt enti, ſed extrinſecus tantum per cogitationem, reflexionem, aut comparationem mentis: ſi autem ſumantur, quatenus in re habent aliquod fundamentum poſitiuum, vel priuatiuum, ſic ſufficienter continentur ſub vnitate, vt infrà dicemus. Et eodem modo reducitur ad vnitatem ſimilitudo (ſi hæc communis eſt omni enti) nam, ſi ſumatur pro vera relatione, illa ſine dubio non eſt paſſio, quia nec conuenit ſemper omni enti, & cui conuenit, non per ſe, ſed ex accidente conuenit. Et ſi fortè dicatur creaturæ exiſtenti ſemper conuenire, tamen etiã reſpectu illius erit, quoddã accidẽs, ſicut relatio creaturæ. Si autem ſumatur fundamentaliter, ſic ad vnitatem reducenda eſt, ſic enim dixit Ariſtot. ſimilitudinem in vnitate fundari. Denique iuxta hunc modum ad *veritatem* reducitur denominatio *intelligibilis, ſignificabilis*, ad *bonum* reducitur *ratio integri, & perfecti*, & denomi-

& denominatio *amabilis, appetibilis,* & ſimiles: non eſt ergo neceſſe plures paſſiones confingere.

SECTIO III.

Quibus principijs demonſtrari poßint paßiones de ente, & an inter ea hoc ſit primum, Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe.

I. Ratio dubii pro vtraque parte.

HÆc quæſtio præcipuè proponitur propter Ariſtot. qui 4. Metaph. c. 3. text. 8. docuit illud principium, *Impoßibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe*, eſſe primum ac fere vnicum, ad quod reſolui debent omnes huius ſcientiæ demõſtrationes: imò & aliarum ſcientiarum, ſaltem virtualiter. In contrarium autem eſſe videtur primò, quia propria & intrinſeca ſcientiæ principia ſumi debent ex cauſa ſeu ratione, ob quam prædicatum conuenit ſubiecto: vnde idem Ariſt. 1. Poſterior. docet poſteriorem paſſionem demonſtrari per priorem, primam vero omnium, vel non demonſtrari, ſed immediatè conuenire ſubiecto, vel ſolum quoad nos demonſtrari per definitionem ſubiecti: definitionem autem ipſam nullo modo demonſtrari, ſed immediate cognoſci de ſubiecto. Sic igitur in omni ſcientia primum principium erit illud, in quo, vel prima paſſio de ſubiecto, vel definitio de definito prædicatur: ergo & in præſente ſcientia principia propria & intrinſeca ſumenda erunt ex connexione primæ paſſionis cum ratione entis, vel rationis entis cum ipſo ente: erit ergo hoc primum principium, *Omne quod eſt, vnum eſt*, quia vnum eſt prima paſſio entis, vt diximus, vel certè hoc, *Omne ens eſt habens eſſentiam.* Non ergo eſt illud, *Impoßibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe*, quia illud eſt valde extrinſecum; & non poteſt deſeruire ad proprias demonſtrationes à priori, ſed vt ſummum ad reductionem ad impoſſibile. Adde, principium illud à priori reduci ad illud, *Omne ens eſt vnum*; ideo enim non poteſt ſimul eſſe, & non eſſe, quia vnum tantum determinatè eſſe poteſt. Quomodo multi dicunt, primo conuenire enti quatenus eſt ens, eſſe diuiſum à non ente, quam proprietatem putant in vnitate includi, de quo poſtea videbimus. Tandem augetur difficultas, quia etiam inter principia quodammodo intrinſeca, & vniuerſaliſſima, non videtur illud eſſe primum; quia eſt negatiuum: omnis autem negatio in priori aliqua affirmatione fundatur: ergo datur aliud principium prius illo, in quo fundetur: quale erit, vel hoc, *Neceſſe eſt idem eſſe, vel non eſſe*, vel hoc, *Vnum contradictorium neceſſario aliud deſtruit.*

Aliquot certiora pronunciata pro ſenſu quæſtionis declarando.

II. Principiis eget Metaphyſica in quæ vltimo reſoluat concluſiones.

IN hac re omnes conueniunt in Metaphyſica (ſicut in aliis ſcientiis) neceſſaria eſſe aliqua prima principia per ſe nota, quibus paſſiones demonſtrentur; ſiue ſit ſermo de paſſionibus tranſcendentibus entis vt ens eſt; ſiue de proprietatibus ſpecialioribus aliquorum entium, vt ſunt intra latitudinem formalis obiecti Metaphyſicæ, iuxta ea quæ in proœmiali diſputatione dicta ſunt, quamuis, quia ens vt ens in ordine ad hanc ſcientiam eſt prius cæteris, paſſiones illi adæquatæ ſunt etiam priores, & conſequenter etiam vniuerſaliſſima principia, quę ex ipſis tranſcendentibus aliquo modo conſtant, priora ſunt reliquis; & ideo de illis nunc præſertim agimus. Quod ergo tales principia ſint neceſſaria, eadē ratio eſt in hac ſcientia, quæ eſt in cæteris, quia etiam illa per demonſtrationem procedit, reſoluendo cõcluſiones in principia; in qua reſolutione non poteſt in infinitum procedere: vt conſtat ex generali doctrina de cauſis: in nullo enim cauſarum genere in infinitum procedi poteſt: ergo neceſſe eſt vt ſiſtat in principiis, ſeu propoſitionibus per ſe notis.

III. Vnicum principium ad id muneris nõ ſufficit.

Secundò ex hac ratione concludi videtur, hæc principia non tantum vnum, ſed plura, & ad minus duo eſſe debere, ſaltem quoad hoc, vt ſint propoſitiones immediatæ, & à priori indemonſtrabiles. Ratio eſt, quia ex vno ſolo principio nihil concludi poteſt, vt conſtat ex Dialectica: quia formalis illatio requirit tres terminos, qui in vno principio eſſe non poſſunt: ergo vltima reſolutio neceſſariò fit ad duo principia immediata. Quia ſi vnũ ſit immediatum, & aliud demonſtrabile, illud quod demonſtrabile eſt, vlterius erit reſoluendum, & demonſtrandum: non poteſt autem demõſtrari per ſolum aliud principium immediatum: ergo adiungendum eſt aliud; quòd ſi illud etiam demonſtrabile ſit, aliud inquirendum erit, per quod demonſtretur; ne igitur procedatur in infinitum, ſiſtendum eſt in aliquo, etiam indemonſtrabili: ſunt ergo neceſſaria plura principia prima etiam in hac ſcientia. Atq; hinc ſequitur, ſi de primo principio in hoc ſenſu loquamur, ſcilicet, vt ſolum dicit propoſitionem immediatam, ſeu per ſe notam: hoc ſenſu non eſſe quærendum vnicũ principium primum in hac ſcientia; neque in eo potuiſſe loqui Ariſtotelē citato loco: quia reuera nullum eſt quod hoc modo ſit vnicum, & duntaxat primum. Igitur in alio ſenſu poteſt inquiri principium cæteris prius, ſcilicet vel quia eſt nobis notius, vel quia in vſu, ſeu cauſalitate eſt prius, & vniuerſalius, vel quia omni modo eſt indemõſtrabilius, & in hoc ſenſu eſt controuerſia inter authores, quod nam ſit primum Metaphyſicum principium.

Varia placita.

IIII. Anton. And.

PRima ſententia eſt, non eſſe primum illud, quod ex Ariſtotele retulimus, ſed hoc, *Omne ens eſt ens.* Ita tenet Antonius Andreas 4. Metaphyſ. q. 5. Et ad Ariſtotelem reſpondet, vocaſſe illud aliud primum principium inter ea quæ circumferuntur vt generalia, vt ſunt illa, *Omne totum eſt maius ſua parte, &c.* Sed hîc author etiam in ſuis principiis non rectè loquitur, quia illa propoſitio eſt identica, & nugatoria; & ideo in nulla ſcientia ſumitur vt principium demõſtrationis, ſed eſt extra omnem artem. Alioqui in omni ſcientia primum principium eſſet illud in quo ſubiectum ſcientiæ de ſe ipſo prædicaretur. Et tā per ſe notum eſſet primum principium vnius ſcientiæ, ſicut alterius, nam omnis propoſitio identica, æquè nota eſt, vt *ens mobile eſt ens mobile*, ſicut, *ens eſt ens.* Et in hac ſcientia, plura eſſent principia æquè nota quãuis non æque vniuerſalia, vt *Subſtantia eſt ſubſtantia; Accidens eſt accidens.* Apparētius ergo loqueretur, ſi loco entis ſumeret aliquam definitionem, vel deſcriptionem explicātem rationem entis, eamq; de ente prædicaret: nam, licet definitio & definitum in re idem ſint, tamen propoſitio in qua definitio de definito prædicatur, non eſt identica, ſed doctrinalis, quia in ea conceptus diſtinctus de confuſo prædicatur. Et hoc modo fauet huic opinioni ratio dubitandi in principio poſita. Videtur tamē repugnare Ariſto. dicto c. 3. lib. 4. Metaph. dum abſolutè concludit illud principiũ, *Impoßibile eſt, &c.* eſſe ſimpliciter omnium primum, & ad illud omnes demõſtrationes reſolui.

V. Alii dicunt non illud ab Ariſtotele poſitum, ſed hoc, *Neceſſe eſt, quodlibet eſſe, vel non eſſe*, eſſe primum principium omnium propter rationem ſupra tactam, quia hoc eſt affirmatiuum, illud vero aliud negatiuum. Neque enim verum eſt, quod Iauell. lib. 4. Metaph. q. 9. exiſtimauit, illa duo principia eandem rē diuerſis verbis ſignificare, & ita non eſſe reputāda duo, ſed vnum: nam, ſi res attentiùs conſideretur, diuerſæ ſunt res, quæ illis principiis ſignificantur: Sicut enim in contrariis, vel priuatiuè oppoſitis, aliud eſt, quòd non poſſint ſimul conuenire eidem, aliud vero quod alterum eorum neceſſario debeat conuenire, vt per ſe eſt manifeſtum: ita etiam in contradictoriè oppoſitis hæc duo formaliter, & in rigore diuerſa ſunt. Hæc autem ſignificantur per illa duo principia: nam per illud: *Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe*, ſignificatur repugnantia contradictoriè oppoſitorum; per illud verò. *Quodlibet eſt, vel non eſt*, ſignificatur immediatio eorundem, ſcilicet, inter illa non poſſe cadere medium. Et ita, vt diſtincta ponuntur ab Ariſtotele lib. 4. Metaphyſ. cap. 7. text. 27. & 28. & lib. 3. cap. 2. & 1. Poſter. cap. 8. tex. 26. & 27. vbi dialecticis terminis eadem principia ponit, *Impoſſibile eſt idem ſimul affirmari, & negari de eodem*; *Neceſſe eſt idem affirmari, vel negari de eodem*; quæ aliis verbis à Dialecticis dici ſolent: Impoſſibile eſt, duas contradictorias eſſe ſimul veras; & impoſſibile eſt, eſſe ſimul falſas; quæ duo conſtat eſſe valde diuerſa; & primum fundari in illo principio, impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe; ſecundum verò in alio, neceſſe eſt eſſe, vel non eſſe. Ex his verò rationibus ſimul conſtat, comparando hæc principia inter ſe, prius eſſe illud de impoſſibili ab Ariſtotele poſitum, quam aliud de neceſſario. Primò quidem, quia per ſe euidentius eſt, contradictoria habere inter ſe repugnātiam, quam habere immediationem; illud enim prius ſtatim in ipſis terminis relucet, ſecundum autem nonnullo indiget diſcurſu & declaratione. Vnde illud prius commune eſt omnibus oppoſitis, nam quatenus oppoſita ſunt, inter ſe pugnant, poſterius autē non omnibus conuenit, vt conſtat ex c. de Oppoſit. Secundò, quia prius ſecundum rationem eſt duas contradictorias nō poſſe eſſe ſimul veras, quam non poſſe eſſe ſimul falſas: ſicut veritas ex ſe prior eſt falſitate.

Iauell.

Quæſtionis reſolutio.

VI. Duo demonſtrandi genera & proprietates eorum.

IGitur, vt quæſtioni reſpondeamus, diſtinguere oportet duplex genus demonſtrationis, vnum dicitur oſtenſiuum, aliud deducens ad impoſſibile. Primum eſt, per ſe & directè ad ſciētiam requiſitum; & in eo proceditur à cauſis ad effectus, & ab eſſentia rei ad paſſiones demonſtrandas; loquimur enim in ſcientia à priori & propter quid: nam, quæ eſt à poſteriori, non reſoluitur in principia, de quibus nunc agimus, ſed in experientiam potius. Secundum demonſtrādi genus per ſe neceſſarium non eſt, ſed interdum adiungitur propter hominis defectum, ignorantiam, vel proteruiam: & vtile eſt, non ſolum ad concluſiones, ſed etiam ad prima principia perſuadenda, & probanda, quod in priori modo fieri non poteſt, quia, cum ſint immediata, non habent mediū à priori per quod probentur; tamen ad impoſſibile deducendo oſtendi poteſt eorum veritas, & conuinci intellectus, vt eis aſſentiatur: Imò in omni genere demonſtrationis, quamuis principia demonſtrent à priori concluſionem, & per ſe nota ſint, vis illationis A virtute fundatur in deductione ad impoſſibile, ſcilicet, quia fieri non poteſt, quod idem ſimul ſit & non ſit, vel quod duæ cōtradictoriæ ſimul ſint veræ. Propter quod dixit Auerroes 2. Metaphyſ. cap. 1. ſine illo principio ab Ariſtotele poſito neminem poſſe philoſophari, diſputare, aut ratiocinari.

VII. Quis ſit modus demonſtrādi à priori in hac ſcientia.

Dicendum ergo eſt inprimis, ad demonſtrandum à priori paſſiones entis de ente prima principia ſumenda eſſe vel ex ratione ipſius entis, vel ex prima paſſione eius ad demonſtrandas poſteriores: & hoc conuincit diſcurſus in principio factus. Et confirmatur, nam quoad hoc eadem eſt ratio de hac ſcientia, quę de aliis: nam cum proprietates entis ſuo modo ſint paſſiones eius: ex eius intrinſeca ratione & eſſentia oriri neceſſe eſt: quia hoc eſt de intrinſeca ratione propriæ paſſionis: poterunt ergo per ipſam eſſentialem rationem entis demonſtrari: ſiue hoc ſit per diſtinctionem ipſarum rerum inter ſe, ſiue in ordine ad conceptus, & diſcurſus noſtros, ita vt vnum verè ſit ratio alterius, quod ad ſcientiam humanam, & demonſtrationem ſufficit. Vnde ſi paſſiones entis B ſunt ita inter ſe connexæ, vt vna ex altera oriatur, illa, quæ fuerit prima, conſtituet vnum principium ad demonſtrandas alias: ſi verò (quod fieri interdum poteſt) plures paſſiones cum ratione entis immediatè connectantur, ſolùm per ipſam rationem entis poterunt de ente demonſtrari: quomodo autem id fiat, poſtea in diſcurſu ſcientiæ conſtabit. In hoc ergo ordine primum principium erit illud, in quo ratio vel eſſentia entis diſtinctè concepta de ipſo ente prædicatur.

VIII. Quod ſit primum principium deductionis ad impoſſibile.

Secundò dicendum eſt, in alio genere ſeu modo demonſtrandi per deductionem ad impoſſibile, primum principium, in quo totus ille modus demonſtrandi nititur, eſſe, *Impoſſibile eſt idem eſſe, & non eſſe.* Hoc per ſe notum eſt, quia omnis deductio ad impoſſibile in hoc tandem ſiſtit, quod ſequatur, idem ſimul eſſe, & non eſſe: & quandiu ad hoc non deducitur, non eſt ſatis demonſtrata impoſſibilitas: poſtquam vero ad hoc deductum eſt, ibi ſiſtitur, tāquam in vltimo termino reſolutionis, & notiſſimo principio. Et, quamuis interdum poſſit deduci impoſſibile ad aliud incommodum, quod duæ contra- C dictoriæ ſint ſimul falſæ, ſeu vt idem neque ſit, neq; non ſit, tamen hoc ipſum in tantum eſt impoſſibile, in quantum virtute includit aliud, ſcilicet, quòd ſimul de aliquo negetur aliquid & non negetur, quod eſt affirmare & negare idem de eodem.

IX. Quod ſit humanæ ſcientiæ principiū abſolute primum.

Tertiò dicendū eſt, hinc fieri, vt illud principium: *Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe*: ſit ſimpliciter primum in humana ſcientia, & præſertim in Metaphyſica. Ratio eſt, nam illud principium rectè vocatur primum, à quo ſumit firmitatem tota humana ſcientia: ſed huiuſmodi eſt prædictum principium, quia ex illo non ſolum concluſiones, ſed prima etiam principia demonſtrantur. Imò addit Fonſeca lib. 4. Metaphyſ. cap. 3. quæſt. 1. ſect. 3. per illud principium confirmari à priori prima principia. Sed non video, cur deductionem ad impoſſibile vocet à priori, cum non ſit ex cauſa, ſed per extrinſecum medium. Niſi fortaſſe intelligat per huiuſmodi principium demonſtrari à priori, non quidem veritatem aliorum principiorum, quod fieri non poteſt: ſed impoſſibilitatem, ac repugnantiam, quæ ex oppoſito ſequitur: vltima enim reſolutio omnis repugnantiæ, fit ad contradictionem, ad quam per illud principium fit deductio. Hoc vero ſatis eſt, vt illud principium dicatur ſimpliciter primum: nam

cùm

cum ingenium humanum non ſtatim comprehendat cætera principia prima, prout in ſe ſunt, multum iuuatur, & confirmatur in eorum aſſenſu, deducendo ad impoſſibile, quod in cæteris fieri poteſt per illud primum, ipſum autem nullo modo oſtendi poteſt etiã deductione ad impoſſibile, quia nullum aliud impoſſibilius inferri poteſt, quam ſit illud, quod in eo pronuntiatur, quod eſt ſignum illud eſſe maxime notum, & primum. Dixi autem, vſum huius principii eſſe maxime neceſſarium in hac ſcientia, quia, cum ens ſimpliciſſimum ſit, vix poteſt definiri, & ratio eius diſtinctius explicari, & applicari ad veras demonſtrationes efficiendas, ita vt propoſitiones aſſumptæ identicæ non cenſeantur.

Soluuntur rationes oppoſitæ.

X. AD rationem ergo dubitandi in principio poſitam quoad priorem partem iam explicatum eſt, Ariſtotelem non vocare illud principium primum, quia illo vtatur Metaphyſica ad ſuas proprias & directas demonſtrationes: nam potius idem Ariſtot. 1. Poſter. cap. 8. tex. 26. dicit, non ſolere illud principium formaliter ingredi demonſtrationem. Dicitur ergo primum principium aliis rationibus iam explicatis: eſt enim quaſi vniuerſale fundamentum, cuius virtuti omnes demonſtrationes nituntur, & alia principia poſſunt, ſaltem quoad nos, declarari ac confirmari, quanquam id ſemper fiat adiuncto aliquo alio principio, vel conceſſo, vel per ſe noto. Ad primam confirmationem reſpondetur veritatem illius principii proprie non fundari in vnitate, ſed in oppoſitione & repugnantia contradictoriorum, vnde non recte probabitur, quod eſt non poſſe ſimul non eſſe, quia, quod eſt, vnum tantum eſt, tum quia, vt infra dicam, ens quatenus vnũ, non proprie diuiditur à non ente, ſed ab alio ente, quia à non ente potius diuiditur quatenus ens, tum etiam, quia hæc ipſa diuiſio entis à non ente fundatur in eo quod non poteſt idem ſimul eſſe & non eſſe propter repugnantiam formalem horum terminorum. Ad vltimam confirmationem dicitur primo, fieri quidem poſſe, vt aliqua affirmatiua propoſitio, quatenus ſimplicior eſt quam negatiua, prior ſit quam illa ordine generationis, ſeu compoſitionis, & tamen quod in ratione veritatis per ſe notæ non ſit tam manifeſta, neq; æque prima, & ita dici poteſt de illo principio, nam, licet tota veritas eius fundetur in natura ipſius eſſe, quod per ſe excludit non eſſe, tamen hoc ipſum per illud principium quamuis negatiuum, explicatur, & euidentiſſime, & aptiſſime ad fundandas demonſtrationes deducentes ad impoſſibile.

XI. Atq; hinc facile ſoluũtur multa argumenta, quæ fieri ſolent cõtra ſententiam Ariſtotelis de hoc primo principio, vt quod conſtet multis vocib. neq; vniuerſaliſſimis, neq; admodum notis, vt ſunt *ſimul*, *idem*, quæ relationes ſignificant, quæ ſunt poſteriores abſolutis. Idem quod ſit propoſitio modalis, quæ ſupponit priorem de ineſſe. Ad hæc enim & ſimilia dicitur eis ad ſummum probari, hanc non eſſe primam propoſitionem, ſeu complexionem quam intellectus format, non tamen, quod non ſit primũ principium, quia ad hoc non eſt neceſſe, vt ſit prima propoſitio, ſed ſolum, quod ex illo quoddammodo pendeat omnium aliarum veritatum ſciẽtia, ipſum vero ita ſit verum, notum, & indemonſtrabile, vt ab alio non pendeat: hæc autem conueniunt illi principio, vt oſtenſum eſt. Poſſet autem principium illud ad ſimpliciores terminos reduci dicendo, *Nullum ens eſt, & non eſt*: ſic enim conficitur ex ſimplicibus terminis, & ex vniuerſaliſſimis ac primis, quod neceſſarium eſt in primo principio, vt poſſit omnibus ſcientiis eſſe commune, vt notauit D.Thom. 1. 2. quæſt. 94. artic. 2. Vbi aduertit hoc principium eſſe primum in ſpeculabilibus: nam in practicis ſeu moralib. datur aliud primum, ſcilicet, *Omne bonum eſt faciendum, & malum vitandum*: nam, quia omnes actiones morales circa bonum & malum verſantur, ideo primum principium morale ex illis terminis conſtare debuit, tamen, quia practica in ſpeculatiuis fundantur, ideo, quod in ſpeculatiuis eſt primũ principium, ſimpliciter & abſolute eſt primum. An vero hoc principium ita ſit notum, vt à nemine poſſit mente negari, quamuis voce contendere videatur: item, quibus modis ſuadendum ſit contra eum, qui proterue illud negaret, vel eum ex conceſſis redarguendo, vel ad inconuenientia ſenſibus repugnantia eum deducendo, tractat latè Ariſt. 4. Metaphyſic. capit. 3. 4. & 5. quibus locis videri poſſunt expoſitores, quia non eſt, quod in hac re amplius immoremur.

In genere moris quod primũ principium, & collatio cum primo in genere naturæ.

DISPVTATIO IIII.

De vnitate tranſcendentali in communi.

PRIMVM de vnitate tractandum eſt, quia cum entitate maxime eſt coniuncta, & cæteris paſſionibus quodammodo ſupponitur: quia reliquæ in quadam rerum diſtinctarum comparatione ſeu habitudine conſiſtunt, quæ ſine vnitate intelligi non poteſt. Et hunc ordinem ſeruauit Ariſtotel. 4. Metaph. cap. 3. vnum ſtatim cum ente coniungens. Quoniam vero vnum multitudini opponitur, & oppoſitorum eadem eſt ratio ſeu ſcientia, ideo conſequenter dicendum erit de multitudine. Ac denique quia multitudo ex diſtinctione, ſeu diuiſione cauſatur, quam vnitas negat, tractandum etiam erit de variis diſtinctionum generibus: atque in hunc modum omnia genera vnitatum, diſtinctionum, & multitudinum explicatã relinquemus.

Series tractationis.

SECTIO I.

Vtrum vnitas tranſcendentalis addat enti rationem aliquam poſitiuam, vel tantum priuatiuam.

PRima ſententia eſt, *vnum* addere ſupra ens accidens quoddam poſitiuum, ex natura rei diſtinctum ab ente, per ſe tamen conſequens & concomitans omne ens. Ita ſenſit Auicen. libr. 3. ſuæ Metaph. cap. 2. & lib. 7. cap. 1. nam priori loco vocat *vnum* accidens & quid comitans eſſentiam, poſteriori autem loco dicit non eſſe abſolute idem cum ente. Et hanc ſententiã videtur ſecutus Scotus 4. Metap. q. 2. & in 2. d. 3. q. 2. Anton. And. 4. Metaph. q. 3. qui docent, *vnum* addere ſupra ens aliquid poſitiuum ex natura rei diſtinctum ab ente. Sed hæc ſententia quantum ad diſtinctionem ex natura rei inter ens, & id, quod vnum addit ſupra ens, reiecta ſufficienter eſt præcedente diſputatione, & plane repugnat Ariſt. 4. Metaph. cap. 2. & 5. & amplius ex ſequentibus confutabitur.

I. Prima opinio.

Auicenna.

Scotus.
Ant. And.

Proponitur ſententia, quod ratio vnius poſitiua ſit.

II. VNde eſſe poteſt ſecunda ſententia, *vnum* addere ſupra ens proprietatem quandã poſitiuam, non realiter, vel ex natura rei, ſed ſola ratione ab ente diſtinctam, ad eum modum quo ſapientia, vel iuſtitia dicitur addere aliquid Deo, & eſſe attributum poſitiuum eius ſola ratione diſtinctum ab illo. Hanc opinionem videtur tenere S. Bonauen. in 1. d. 23. ar. 1. q. 1. vbi dicit, *vnum* in Deo dicere aliquid poſitiuũ, in creatura vero interdum dicere priuatiuum, interdum vero poſitiuum. Vnde ait, quamuis modus ſignificandi, vel explicandi vnitatem ſit per modum negationis, quia ſimplicia non niſi per negationes à nobis concipiuntur & explicantur, tamen quoad rẽ ſignificatam & intellectã eſſe quid poſitiuum. Hoc idem ſignificat Alex. Alenſ. 1. p. q. 13. mem. 1. & 2. Soto in logica cap. de Propr. q. 2. ad 2. Poteſtque ſuaderi primo, quia ex omnium ſententia vnum addit indiuiſionem ſupra ens, ſed indiuiſio, licet per modum negationis ſignificetur, tamen reuera non eſt negatio, ſed poſitiua ratio, ergo. Maior patet ex ipſa vocis expoſitione, dicitur enim *vnum*, quod in ſe eſt indiuiſum. Item ex oppoſito ſuo, ſcilicet, *multitudine: multa* enim dicuntur, quæ inter ſe diuiſa ſunt; ergo *vnum* dicitur, quod indiuiſum eſt in ſe. Item patet ex proportione ad vnitatem quantitatiuam, nam illæ quantitates plures dicuntur, quæ diuiſæ ſunt, illa vero vna, quę nõ eſt diuiſa, ſicut ergo quãtitas eſt vna per indiuiſionem quantitatis, ita entitas eſt vna per indiuiſionem entitatis. Minor probatur primo, quia diuiſio eſt negatio, ergo indiuiſio, licet habeat formam negationis, tamen in re non eſt negatio, ſed affirmatio potius. Conſequentia probatur, quia duæ negationes (vt aiunt) affirmant, & quia in re ipſa nunquam negatio deſtruitur immediate per negationem: nulla enim talis oppoſitio inuenitur in rebus, tollitur ergo per poſitiuam formam oppoſitam. Antecedens autem, ſcilicet, diuiſionem dicere negationem, eſt D. Thomæ, quæſt. 9. de Poten. art. 7. dicentis, multitudinem includere negationem, ſcilicet diuiſionem vnius ab alio. Et 1. p. q. 11. art. 2. ad 4. dicit, in tantum nos apprehendere diuiſionem, in quantum apprehendimus, hoc ens non eſſe illud: & idem dicit Soncin. 10. Metaph. q. 4. Neque aliter nos concipere poſſumus diuiſionem.

D. Bonau. Alenſ. Soto.

III. Secundo poteſt hoc ita explicari ratione, quia in illis rebus, quæ ſunt vnæ per compoſitionem: vnitas conſurgit per vnionẽ plurium, quę vnio eſt quid poſitiuum in ipſis, vt poſtea videbimus, è contrario vero res plures hoc ipſo ſunt multæ & nõ vna, quod vnione carent, diuiſio ergo formaliter ſolum dicit carentiam vnionis: conſiſtit ergo in negatione, è contrario vero indiuiſio dicit carentiam diuiſionis, quod eſt negare carentiam vnionis: hoc autem eſt ponere vnionem, quæ quid poſitiuum eſt. Et conſequenter in his rebus, quæ non ſunt vnæ per vnionẽ plurium, ſed per ſimplices entitates, vnitas dicet poſitiuam perfectionem conſiſtentem in quadam rei integritate, quæ eſt altior & eminentior perfectio, quam vnio, quamuis à nobis propter ſuã ſimplicitatem per negationem explicetur. Vnde ſumitur duplex confirmatio. Prima, quia negatio vt ſic, non ſuſcipit magis nec minus, vnum vero, ſeu vnitas recipit magis & minus, nam magis vnũ eſt quod per ſimplicem entitatem eſt vnum, quam quod per A compoſitionem plurium, & tanto magis ab vnitate receditur, quando compoſitio maior eſt, ſeu minor vnio: ergo ſignum eſt, vnitatem addere aliquid poſitiuum. Secunda confirmatio eſt, quia negatio nullam perfectionem dicit, vnitas vero dicit perfectionem, nam in Deo ad maximam eius perfectionem ſpectat quod ſit vnus tantum, & quod ſit maxime vnus, & quod in eo omnia quæ oppoſita non ſunt, vnum omnino ſint. Et in angelis ad perfectionem eorum pertinere cenſetur, vt in vnaquaq; ſpecie ſit vnus tantum, & modus vnitatis eorum, ſcilicet, per talem ſimplicitatem, pertinet etiam ad perfectionem eorum, & idem eſt proportionate in reliquis entibus.

Tertio, id colligi poteſt ex ſpeciebus, ſeu modis vnitatis, omnes enim ſunt poſitiui, ergo ſignum eſt, ipſam etiam vnitatem, vt ſic addere aliquid poſitiuum. Antecedens patet primum in vnitate quantitatiua, quæ dicitur vna continuatione ab Ariſtot. 5. Metaph. cap. 6. continuitas autem non eſt negatio, ſed poſitiuum, cum in hoc conſiſtat, quod partes B habeant terminum communem, illa ergo integritas, quæ ex continuatione reſultat, eſt vnitas quantitatis continuæ, & illa poſitiuum quid eſt. Alia eſt vnitas compoſitionis, v. g. ex materia & forma, quomodo humanitas vocatur vna, de qua iam oſtendimus in poſitiua ratione conſiſtere, vnde & generatio, quæ ad hanc vnionem tendit, poſitiua actio eſt, è contrario vero corruptio, quæ illam diſſoluit, formaliter in priuatione conſiſtit. Alia vnitas eſt indiuidualis, ſpecifica & generica, & hæ omnes poſitiuæ ſunt, quia & genus poſitiue contrahitur ad ſpeciem, & ſpecies ad indiuiduum, & conformitas illa, vel conuenientia, quæ eſt in ſpecie, vel genere poſitiua eſt. IIII.

Ariſtoteles.

Quarto argumentari poſſumus ex effectibus ſeu proprietatib. quæ vnitati tribuuntur: vna eſt, quod fundet relationem identitatis ſeu ſimilitudinis, 5. Metaph. c. 15. relatio autẽ realis non fundatur in negatione, ſed in poſitiuo. Alia eſt, quod vnum eſt prima menſura multitudinis: quod non poteſt conuenire negationi; cum nihil ſit. Vnde Ariſtoteles 10. Metaph. cap. 9. tex. 21. ponit oppoſitionem relatiuam inter vnum & multa in ratione menſuræ C & menſurati. Tandem vnum vt ſic componit multitudinem, nam multitudo formaliter ex vnitatibus formaliter conſtat, vnde & in numero quantitatiuo vltima vnitas dicitur eſſe forma eius, ſicut ergo numerus formaliter eſt aliquid poſitiuum, ita & vnitas. V.

Vera ſententia.

DIcendum eſt primo, vnum nihil poſitiuum addere ſupra ens, nec rationis, nec reale, neq; ex natura rei, neque ſola ratione ab ente diſtinctum. Eſt ſententia D. Thom. 4. Metaph. lect. 2. & in 1. par. quæſt. 11. artic. 1. vbi Caiet. Scholaſtici in 1. diſtinct. 24. vbi Capreol. quæſt. 1. artic. 1. Durand. quæſt. 1. & 2. Gabr. quæſt. 1. artic. 3. dub. 3. Greg. quæſt. 1. artic. 1. Henric. quodlib. 1. quæſt. 1. Soncin. 4. Metaph. quæſt. 4. Iauel. quæſt. 5. & 8. Iandun. quæſt. 4. Fonſec. cap. 2. quæſt. 5. Et fuit etiam ſententia Commen. 4. Metaph. Comm. 3. tex. 3. & lib. 10. Comm. 8. Et ſumitur ex Ariſt. 5. Metaph. cap. 6. tex. 11. & lib. 10. cap. 1. vbi rationem vnius explicat per indiuiſionem, & indiuiſionem, per negationem diuiſionis. & 4. Metaph. cap. 2. hac ratione dicit, vnum & ens eſſe vnã ac eandem naturam, quia nimi- VI.

D. Thom. Capreol. Caietan. Durand. Gabriel. Gregor. Henric. Soncin. Iauell. Iandun. Fonſeca. Comment. Ariſtoteles.

nimirum nullam rationem poſitiuam dicit, præter rationem entis.

VII. Et quidem de ente rationis per modum poſitiui (de quo eſt ſermo in prima parte concluſionis) res eſt ſatis certa & extra controuerſiam: quia nullum hactenus excogitatum eſt ens rationis quaſi poſitiuum, quod vnum de formali dicat, & addat enti: quia, aut illud eſt per modum relationis: & hoc non, quia nomen vnius omnino abſolutum eſt, vt ſupra vidimus; & conſtat ex ipſa voce, & ex communi modo concipiendi: aut eſt per modum alicuius prædicati abſoluti, & poſitiui: hoc dici non poteſt, etiamſi fingendi fiat copia. Dicere quis forte poſſet, *vnum* addere relationem identitatis ad ſe ipſum. Sed hoc eſt plane falſum, nam eſſe vnum, & eſſe idem, ſunt prædicata valde diuerſa: & primum eſt ſuo modo reale prædicatum conueniens enti ſine fictione intellectus: ſecundum vero eſt prædicatum rationis conueniens per operationem intellectus: vnde primum eſt fundamentum ſecundi, eo modo quo relatio rationis poteſt in re habere fundamentum.

VIII. Itaq; hac parte omiſſa, altera de ratione reali poſitiua, quæ præcipue eſt intenta, ſolet hac maxime ratione probari, quia, ſi vnum addit enti poſitiuam realem rationem, ergo neceſſe eſt vt in illa includatur ens: ergo & vnum, ergo illi addenda erit alia ratio poſitiua, per quam ſit vnum, ergo ita procedetur in infinitum, niſi in aliqua ratione reali ſiſtamus quæ ita ſit per ſe ens & vnum, vt eſſe ſic vnam, nihil addat ſupra entitatem eius: ergo eadem ratione ſiſtendum erit in ipſamet ratione entis. Sed ad hoc argumentum reſpondet Scotus, illam rationem vnius, ita eſſe poſitiuam, vt tamen ens non ſit. Sed hoc ſatis eſt in ſuperiorib. improbatum. Et præterea negari non poteſt, quod ad præſens ſpectat, quin ille modus realis, vel quidquid illud ſit, quod vnũ addit enti, ſit vnum quid eo modo quo eſt, nam vnumquodq; ens habet huiuſmodi modum vnũ tantum, & non plures, & habet illum diſtinctum à modo ſeu vnitate alterius entis, in ſe autem indiuiſum, recte ergo inquiritur, an ille modus ſit vnus ſe ipſo, & ſine vlla additione poſitiua, quæ ſuæ entitati fiat, vel cum additione, nam, ſi cum additione, procedetur vlterius in infinitum, ſi abſq; additione poſitiua per ſolam negationem, cur non idem dicetur de quolibet ente vt ſic?

IX. *Euaſio confutatur.* Dicunt aliqui ipſum modũ vnius cum ſit id, quo ens eſt vnum, poſſe ſeipſo etiam eſſe vnum, quod non ita dici poteſt de ratione entis, quia ipſum formaliter non eſt ratio vnius, ſeu vnitas vt quo: id enim quod in aliquo genere eſt quo, quando eſt ſimplex & vltimum, ſe ipſo poteſt eſſe quod, hoc vero non tribuitur ei quod nullo modo rationem illam formaliter participat. Exemplum commune eſt in quantitate, per quam ſubſtantia quanta eſt: & ideo poteſt per ſe ipſam eſſe quanta, quod nõ poteſt ſubſtantia. Quæ euaſio habet ſpeciem quandam ſubtilitatis, ſed in præſente nulla eſt neceſſitas fingendi illud quo, & quod, nam illa ratio vnitatis non intelligitur eſſe vna propter aliquam rationem poſitiuã, quam in ſe habeat, & veluti exerceat circa ſe ipſam: ſicut quantitas eſt quanta, quia eſt extenſa, & per ſe apta ad occupandum locum, ſed per ſolam negationem pluralitatis ſeu diuiſionis intelligitur eſſe vna: ergo eodem modo intelligi poteſt in ratione entis, neq; oportet fingere aliquid poſitiuum, quod ei ſit ratio vt quo eſſendi vnum.

X. Dici tandem poteſt hoc argumentum recte procedere contra Scotum & alios, qui ponunt modum illum vnius ex natura rei diſtinctum ab ente, non tamen ita vrgere, ſi dicamus illum modum eſſe quidem poſitiuum & realem: ſola tamen ratione ab ente diſtinctũ, quia tunc dicetur, illum modũ, quamuis ſit ens, non tamen eſſe in re diſtinctum ab ipſomet ente, & ideo eſſe vnum eadẽ vnitate, qua ipſum ens, & præciſe ac ſecundum rationem non conſiderari vt vnum, ſed tantum vt rationem vnius, realiter vero eſſe vnum ſe ipſo, ſicut ipſum ens. *Reſpõdetur replicæ.* Sed contra hanc reſponſionem obiicitur, quia inde ſequuntur alia incommoda. Primum, rationem vnius eſſe poſitiuam, & paſſionem entis, & quidditatiue includere ipſum ens, quod repugnat propriæ paſſioni. Secũdum, quod ille modus ſit de quidditate ipſius entis, ſicut attributa diuina ſunt de quidditate Dei, quia, licet ratione diſtinguãtur, in re dicunt rationes poſitiuas, quæ ex natura rei non diſtinguuntur à Deo: conſequens autem eſt falſum, tum quia alias vnum non eſſet paſſio entis, ſed eſſentia, tum etiã quia alias nulla res creata poſſet quidditatiue diſtincte concipi, niſi formaliter conciperetur vt vna. Quę incommoda ſunt quidem probabilia, forte tamen aliquis non exiſtimaret inconueniens illa concedere in tranſcendentibus, quæ ſimpliciſſima ſunt.

XI. Aliter ergo proſequendo priorem diſcurſum, oſtendo, eodem modo concludere non eſſe ponendum hunc modum poſitiuum ratione diſtinctum, nam præciſo per intellectum illo modo poſitiuo in reliquo conceptu entis intelligitur quidquid neceſſarium eſt ad vnitatem: ergo ſignum eſt nihil poſitiuum, etiam per rationem præſcindi ab ente, quo illud vnum ſit. Quod vt intelligatur, loquamur de aliquo ente in particulari, v. g. Deo quatenus vnus eſt: ſi ergo in illo vnitas eſt attributum poſitiuum ratione diſtinctum à Deo: ergo poteſt mente præſcindi Deus ab vnitate eius, in Deo autem ſic concepto abſq; additione alicuius poſitiui etiam ſecundum rationem, poteſt concipi negatio diuiſionis ſeu partitionis, quam in ſe habeat, & diuiſio etiam, ſeu ſufficiens fundamentum diuiſionis ab omnibus aliis: ſed hoc ipſo ſufficienter concipitur vnus, ergo quidquid poſitiuum poſtea additur, etiam ſecundum rationem, eſt ſuperflue fictum, neque explicari poteſt quid, vel ad quid ſit: & idem argumentum fieri poteſt in quolibet alio ente vno, & conſequenter in ente in communi. Secundo id declaro in entibus compoſitis retorquendo argumenta priora, nam in huiuſmodi ente, quod per compoſitionem fit, quidquid poſitiuum phyſicum conſiderari poteſt, pertinet ad rationẽ entis, vt tale ens eſt, etiamſi ratione præſcindatur à conceptu vnius, vt in humanitate vnio animæ & corporis eſt de ratione eſſentiali talis entis, vt tale ens eſt ſpecificatiue, & in re ipſa, & ſimiliter in linea vnio partium in puncto eſt de ratione eius vt eſt in tali ſpecie quantitatis continuæ: ergo omnis etiam ratio poſitiua Metaphyſica quæ in tali vnione Phyſica fundatur, pertinet formaliter & ſecũdum rationem ad rationem talis entis, non quatenus concipitur vt vnum, ſed quatenus formaliter contractum ſeu determinatum in ratione talis entis, ergo ratio vnius nihil poſitiuum addere poteſt, etiam ratione diſtinctum. Tertio id explicatur in entibus ſimplicibus, in quibus perfectior videtur eſſe vnitas, imo ipſa ſimplicitas videtur eſſe maxima vnitas, ſed ſimplicitas de formali non dicit rationem poſitiuam, etiam ſola ratione diſtinctam ab ente ſimplici, & à perfectione,

ctione, quæ in ratione entis, ſeu talis in eo concipitur: adeo vt etiã in Deo iuxta probabiliorem Theologorum ſententiam ſimplicitas vt ſic nihil addat Deo perfectionis etiam ſecundum rationem, ſupra perfectionem ſummæ actualitatis eius, in qua negatio illa fundatur, quam ſimplicitas exprimit: ergo multo minus vnitas vt ſic poteſt dicere rationem poſitiuam. Et hæc concluſio amplius patebit ex ſequentibus, & ex ſolutionibus argumentorum.

XII. Dico ſecundo, vnum addere ſupra ens negationem aliquam per modum priuationis. Ità docent citati authores, & ſequitur ex præcedẽte aſſertione, nam conſtat vnum aliquo modo diſtingui ab ente: quia & eſt paſſio eius, & illa nomina non ſunt ſynonyma, ſed diuerſi conceptus formales & obiectiui illis in mente reſpõdent: ergo aliquid dicit vnum præter ens: ſed non dicit aliquid omnino fictum per rationem, vt per ſe conſtat, quia eſſe vnum rebus ipſis vere conuenit: neque etiam dicit aliquam habitudinem rationis, vt oſtenſum eſt: nihil ergo ſupereſt, quod addere poſſit præter negationem ſeu priuationem.

Vnum ſupra ens priuationẽ addit.

Qualis ſit negatio, quam vnum addit enti.

XIII. DVo tamen ſuperſunt hic explicanda. Primum eſt, quæ ſit hæc negatio, & quotuplex. Secundum, quomodo hæc negatio dicatur eſſe per modum priuationis. Circa primum omnes conueniunt vnum dicere negationem diuiſionis in ipſomet ente, quam ſignificauit Ariſtot. dicens, vnum eſſe *ens indiuiſum in ſe*, vt patet ex citatis locis, & ex 10. Metaphyſic. capit. 5. Et ratione patet, quia per diuiſionem intelligimus, vnum ens fieri plura: ergo nulla alia ratione melius concipitur ens eſſe vnum, quam negatione diuiſionis: & in hoc omnes conueniunt. Sunt tamen prædicta verba attente conſideranda: aliud eſt enim ens dicere negationem diuiſionis in ipſo, aliud vero dicere negationem diuiſionis à ſeipſo: quamuis enim vtraque negatio poſſit enti attribui, tamen prior eſt, quæ pertinet ad rationem vnius, nam poſterior non ſufficit, vt recte notauit Sonci. 4. Metaph. quæſt. 23. ad primum. Et patet, tum quia illa non eſt propria negatio, quæ in re addatur enti, ſed quæ per ſolam reflectionem rationis conſideretur: tum maxime quia non diuidi à ſe æque cõuenit enti per ſe & per accidens, ſeu multitudini, aceruus enim lapidum tam non eſt diuiſus à ſe, quam homo, vel angelus: tamen quia in ſe non eſt indiuiſus, non eſt proprie vnum ens: negatio ergo diuiſionis in ſe, eſt quæ conſtituit ens, non negatio diuiſionis à ſe.

XIIII. Dubitant tamen vlterius authores an in ratione vnius aliqua alia negatio includatur. Multi enim definiunt vnum eſſe, quod eſt *indiuiſum in ſe, & diuiſum à quolibet alio*, & ideo præter indiuiſionem in ſe dicunt vnum dicere negationem vnionis cum alio, quæ negatio explicatur nomine diuiſionis ſeu diſtinctionis ab alio. Ita opinantur Capreol. Gabr. & Sonci. locis citatis: quia, ſicut de ratione *vnius* eſt, vt in ſe non ſit diuiſum: ita vt nõ ſit aliud à ſe: alterum enim ex his duobus, ſcilicet, eſſe aliud à ſe, vel non eſſe aliud à ſe, neceſſe eſt in ratione vnius includi: quia, cum contradictorie opponãtur, immediate repugnant: ſed eſſe aliud à ſe nõ eſt de ratione vnius vt conſtat: ergo erit de ratione vnius, vt nõ ſit aliud à ſe. Quin potius addũt aliqui negationẽ diuiſionis ab alio prius ſecundũ rationem cõuenire enti, quã

A indiuiſionem in ſe, quia prius conuenit enti eſſe diuiſum à non ente, quã eſſe in ſe indiuisũ, ergo vtraq; negatio requiritur ad rationem vnius. Vnde etiam D. Tho. 1. p. q. 11. art. 2. ad 4. dicit conceptum diuiſionis ab alio ſecundum rationem eſſe priorem cõceptu vnitatis. Alii vero negant diuiſionem ab alio eſſe de ratione vnius, ſed ſolam indiuiſionem in ſe. Ita Fonſeca ſupra, citans Ægid. 4. Metap. q. 6. & Heruæum quodlib. 4. q. 2. & 3. Ratio eius eſt, quia eſſe diuiſum ab alio non requiritur vt ens ſit abſolute vnũ ſed ſolum vt ſit vnum ex multis: & ideo ſufficienter concipitur res vt vna, quando intelligitur indiuiſa etiã ſi non concipiatur vt diuiſa ab aliis. Et confirmatur, quia res eſt abſolute vna, quamuis non ſint alia, à quibus diſtinguatur.

Fonſeca. Aegidius. Heruæus.

Sed circa hoc aduertendum eſt, poſſe in nomine tam vnius, quam diuiſionis ab alio committi æquiuocationem. Nam interdum communi & vulgari vſu *vnum* ſignificare ſolet quod eſt ſolitarium & vnicum, quomodo dicimus eſſe vnum Deum, vnum ſolem: & hoc modo vnum dicit negationem multitudinis, & non tam dicit diuiſionem ab alio quã negat conſortium alterius. Sed hoc modo eſſe vnum non eſt paſſio entis, vt per ſe conſtat: neq; ea ſignificatio eſt propria vnius, nec rigoroſa, ſed ſolũ ex accommodatione vſus interdum ad hoc extenditur: nam in rigore verum eſt dicere hic eſſe vnum hominem, quamuis ſint plures: & ideo in rigoroſa ſignificatione ad negandum eſſe plures, additur excluſiua eſſe tantum vnum: igitur negatio multitudinis ſeu pluriũ in hoc ſenſu non intrat rationem formalem vnius tranſcendentis. XV.

Vnius nomẽ æquiuocationem pati poteſt.

B

Rurſus eſſe diuiſum ab alio cõcipi poteſt per modum relationis realis, ſeu ad terminum realem & exiſtentem. Et hoc modo certum eſt diuiſionem ab alio non eſſe de ratione vnius, tum quia eſt quid poſterius illo: ideo .n. hoc eſt diuiſum ab illo, quia in ſe tale eſt, & vnum quid: tum etiã, quia vnum de ſe eſt prius multitudine & independens ab illa: ſic autem eſſe diuiſum ab alio, requirit multitudinem: imo inde conſurgit multitudo, quia ſunt plura vna, quorũ vnum non eſt aliud. Denique hac ratione ſupra dicebamus, *aliquid*, quatenus dicit huiuſmodi negationem, vel relationem alietatis à termino reali & exiſtente, non eſſe paſſionem entis: quia per ſe non conuenit omni enti, ſed per accidens ex coexiſtentia aliorum: multo ergo minus poteſt eſſe hoc de ratione vnius. Vnde, antequam creaturæ exiſterent, Deus erat perfecte & complete vnus abſque hac relatione ſeu negatione. Quin potius etiam ſi per impoſſibile nullæ aliæ res eſſent poſſibiles extra Deum ipſe eſſet vere ac perfecte vnus, hoc ipſo quod eſſet in ſe indiuiſus in eſſentia: etiam ſi non poſſet eſſe diuiſus ab aliis, eo quod alia eſſe non poſſent. Tamen, quia de facto, & quodammodo ex intrinſeca ratione entis, ſecundum totã ſuam latitudinem conſiderati, cum quolibet ente poſſibilis eſt exiſtentia alterius: ideo ad omne ens conſequitur vt poſſit eſſe diſtinctum ab alio: quod reuera vnicuiq; conuenit ex eo quod in ſe vnũ eſt. Et hoc modo eſſe diſtinctũ ab alio, aptitudine & fundamentaliter põt dici conuenire omni enti, qua vnum eſt: tamen hoc ipſum nõ intrat formaliter rationem vnius, ſed conſequitur illam: ſicut conſequitur ad quantitatem vt ſit fundamentum æqualitatis, vel inæqualitatis. XVI.

Relatio realis diuiſionis ab alio extra rationem vnius.

C

Tandem eſſe diuiſum ab alio concipi poteſt ſolũ per modum negationis. Quæ comparari etiam poteſt, vel ad terminum poſitiuum exiſtentem: & hoc modo XVII.

modo eadem eſt ratio de illa, quæ de relatione: vel ad terminum poſitiuũ abſolute ſumptum, ſiue exiſtentem, ſiue poſſibilem: & hoc modo eſſe diuiſum ab alio cõuenit omni enti, quatenus vnum eſt: quia ſicut nõ poteſt vni enti cõuenire vt ſit aliud, ita neceſſario conuenit vt non ſit aliud: nam hæc ſunt cõtradicentia, & ideo ſi alterum eorum neceſſario ſeparatur ab *vno*, ſcilicet eſſe aliud à ſe, alterum neceſſario conuenit vni, ſcilicet, non eſſe aliud à ſe, quod eſt eſſe diſtinctum ab alio. Quæ quidem ratio non probat, hanc negationem primario ac formaliſſime intrare rationẽ vnius, ſed conuenire illi neceſſario, ſiue per ſe primo, ſiue cõſequenter, & hoc poſterius verius videtur, quod intendunt authores ſecundæ opinionis, & fortaſſe non negant authores primæ. Poſſunt itaq; conciliari, nam, quod hi negant formaliter ac per ſe primo: illi affirmant conſequenter ac per ſe ſecundo. Et ita explicuit diſerte Soncin. 4. Metaphyſ. q. 23. & 27. & hoc ſolum probant rationes adductæ.

Eſſe ab alio diuiſum qualiter ſit neceſſario coniunctum vni.

XVIII. Deniq;, ſi hæc negatio ſeu diuiſio vnius entis nõ comparetur ad terminum poſitiuum, ſed ad negatiuum & contradictorium, ſic etiam omni enti hoc ipſo quod vnum ens eſt, conuenit quod ſit diuiſum à non ente, ſeu vt non ſit non ens, tamen hæc negatio ſolum eſt quaſi per reflexionem intellectus, nam prout obiectiue intelligitur antecedere in ente, potius eſt affirmatio, nam affirmatio non diuiditur à negatione per aliã negationẽ. Id enim eſt impoſſibile, quia procederetur in infinitum, diuiditur ergo per ſe ipſam; ſic ergo ens diuiditur à non ente, non per negationem aliam, ſed per ſe, ſicut è contrario non ens diuiditur ab ente, non per aliam negationem, vel affirmationem, ſed per ſe ipſum, itaq; formaliſſime diuidi à non ente nihil aliud eſt, quam eſſe ens. Hac ergo conſideratione talis negatio nec pertinet ad rationem vnius, neque eſt paſſio entis, cum reuera nulla ſit: quatenus vero per intellectum excogitari poteſt, & ſolum extrinſeca denominatio ſeu relatio rationis: & ideo intrinſece etiam nõ ſpectat ad rationem vnius, quamuis oppoſitum videatur ſentire Caietan. 1. par. quæſt. 11. artic. 4. in fine, de quo plura dicemus in ſolutionibus argumentorum.

Negatio quam dicit vnum ſit ne priuatio.

XIX. Secundum dubium erat, quomodo vnum dicat hanc negationem per modum priuationis: & ratio dubitandi eſt, quia priuatio dicit negationem in ſubiecto apto nato: indiuiſio autem, quam addit vnum ſupra ens, ſæpe dicit negationem diuiſionis in ente incapaci illius, vt in Deo, eſſe vnum negat diuiſionem eſſentiæ diuinæ, quæ diuidi nequit: & ſimile eſt in aliis rebus præſertim ſimplicibus, vel incorruptibilibus: imo & in omnibus entibus, quatenus vnumquodque eſt inſeparabile à ſe ipſo: nullum enim ens à ſe ipſo diuidi poteſt: hæc autem ſola indiuiſio eſt de ratione vnius tranſcendentalis. Reſpondetur, difficultatem ſolum conſiſtere in explicatione concluſionis, cur ſcilicet hæc negatio, quam dicit vnum, dicatur eſſe per modum priuationis. Nam quia non negat formam, cuius ſit capax ſubiectum ſeu ens, quod vnum dicitur: ideo nõ dixi hanc negationem eſſe priuationem: nam ad hoc oporteret vt negaret formam in ſubiecto apto nato, vt argumentum probat. Sed dixi eſſe ad modum priuationis, quia in aliquo imitatur priuationem, & recedit à mera negatione. Nam, ſicut priuatio dicit negationem non quomodocunque, ſed quaſi adhærentem ſubiecto reali, ita vnum dicit hanc negationem, quaſi addendo illam enti reali, quod connotat: & ideo non ens, ſeu nihil, quatenus tale eſt, neque vnum nec plura dicitur, quamuis negatio diuiſionis abſolute ſumptę, illi poſſit attribui: quia non ens indiuiſum eſt. Entia autem rationis ſeu ficta in tantum æquiuoce dicuntur vnum, vel multa in quantum æquiuoce etiam ſunt entia, vel potius vt entia concipiuntur. Vnum ergo dicit negationem diuiſionis in ente, & quoad hoc eſſe, dicitur ad modum priuationis, ſiue tale ens ſit capax diuiſionis, ſiue non. Addit Fonſeca ſupra diuiſionem, quam negat vnum, abſolute poſſibilem eſſe, eſto non ſit poſſibilis ei enti, quod vnum denominatur, vt Deus dicitur vnus, quia indiuiſus in eſſentia, quę diuiſio eſt poſſibilis in creatura, quamuis ſit impoſſibilis Deo: & ita illa diuiſio non eſt impoſſibilis enti vt ens eſt: & hoc modo dici poteſt priuatio, ratione capacitatis ſaltem in conceptu communi, ad eum modum, quo talpa cœcus dicitur, quia vt animal eſt capax viſus, quamuis non vt tale animal. Quod in præſente dicitur minus proprie propter analogiam entis.

A

B

Argumentorum ſolutiones.

Ad primum argumentum contrariæ ſententiæ prima, & communis reſponſio eſt, concedendo diuiſionem conſiſtere in negatione, & conſequenter indiuiſionem eſſe negationem negationis. Ita concedit D. Tho. in 1. diſt. 24. quæſt. 1. art. 3. ad primum. Vnde in ſolutione ad 2. concedit, ſecũdum rem, magis ſe habere ad poſitiuum vnitatem, quam multitudinem; quia negatio vnius rei ab alia, quam dicit multitudo, eſt in re ipſa, negatio vero negationis, quam dicit vnitas, eſt mere per rationẽ. Quam doctrinam amplectitur Sonci. lib. 10. Metap. q. 4. Ad argumentum ergo, ſcilicet, quia negatio negationis eſt affirmatio, reſpondendum eſt iuxta hanc ſententiam, formaliter & ſecundum rationem non ita eſſe, quia ratio poteſt ſuper vnam negationem reflecti, & negare illam, & per hãc negationem explicare aliquod poſitiuum ſimplex, quod prout in ſe eſt, declarare nõ poteſt. Secundum rem autem & æquiualenter illud eſſe verum, tamen illud poſitiuum quod illis negationibus circumſcribitur, nihil eſſe præter entitatem ipſius rei, quæ vna dicitur. Hæc reſponſio probabilis eſt, & facile defendi põt, tamen videtur ſupponere negationem, quam dicit vnum, eſſe aut negationem diuiſionis huius entis ab alio ente, vel negationem diuiſionis huius entis à ſe ipſo, quæ reuera ſunt negationes rationis, tamẽ prior nõ pertinet ad rationem vnius, vt dictum eſt, ſed ad illam conſequitur. Poſterior autem negatio non eſt propria vnius, ſed communis multitudini. Igitur negatio diuiſionis in ſe ipſo eſt proprie de ratione vnius, hæc autem nullam negationem realem videtur ſupponere in re ipſa, quæ ſecundum rationem negetur per indiuiſionem. XX.

C

Secundo ergo reſpondetur concedendo, vnum dicere indiuiſionem, ſeu negationem diuiſionis, & negando hanc eſſe negationem negationis. Nam in diuiſione, quam vnum negat, duo poſſunt conſiderari, primũ, quod entia inter ſe diuiſa ſunt quaſi in ſe cõpleta & terminata ſuis entitatibus, ſecundum eſt, quod vnum non eſt aliud. Hoc poſterius ſolum dicit negationem, vt per ſe conſtat, primũ vero di- XXI.

ctis

cit poſitiuum, quod eſt fundamentum illius negationis, quod tamen in re nihil eſt præter entitates ipſas, vt explicari poteſt in quantitate diſcreta: nam lineas eſſe plures dicit vnamquamq; eſſe propriis terminis terminatam: vnde ſequitur negatio, ſcilicet, quod non habeant terminum communem. Indiuiſio ergo, quam dicit vnum, negat diuiſionem ratione poſitiui, quod in reb. diuiſis inuenitur, non ratione negationis, quam includit diuiſio vnius ab alio: ſicut è contrario, negatio, quam dicit diuiſio, von negat aliam negationem, ſed poſitiuam vnionem vel identitatem vnius cum alio.

XXII. Reſpondetur obiectioni.

Dices; hinc ſequitur, negationem quam dicit vnum eſſe negationem multitudinis, quod tamen ſupra videmur negaſſe. Et patet eſſe falſum quia vnũ eſt prius multitudine; negatio autem eſt poſterior forma quam negat. Reſpondetur dupliciter poſſe intelligi vnum negare multitudinem. Vno modo ſimpliciter, ſeu in rerum natura; & hoc modo negauimus ſupra vnum dicere negationem multitudinis: neque oppoſitum ſequitur ex dicta ſolutione; vt per ſe notum eſt. Alio modo vt neget multitudinem in ipſa re quæ dicitur vna, id eſt, quod in ſe non eſt plures; hoc autem ſenſu non eſt in ſuperioribus negatum à nobis vnum dicere negationem multitudinis. Id autem negat Fonſeca dicta quæſt. 5. ſect. 5. & eſt ſententia D. Thom. 1. p. quæſt. 30. art. 3. ad 3. & opuſc. 42. cap. 2. vbi adducit rationem, qua etiam Fonſeca vtitur, ſcilicet, quia vnum eſt prius multitudine. Quæ ratio, ſi eſſet efficax, eadem fieri poſſet de diuiſione, nam vnum etiam eſt natura ſua diuiſione prius, vt infra dicam.

XXIII. Concedunt ergo alii indiuiſionem vnius dicere negationem multitudinis in ente, ſub ea ratione, qua vnum eſt; quod docuit Ægid. 4. Metaph. q. 8. & fauet D. Thom. in 1. d. 24. quæſt. 1. artic. 3. dicens, diuiſionem, ſecũdum quam aliquid ab aliquo diſtinguitur, eſſe in affirmatione, & negatione, & ideo multitudinem in ratione ſua includere negationem, ſecundum quod multa ſunt, quorum vnum non eſt alterum. *Et huiuſmodi* (inquit) *diuiſione hoc modo accepta in ratione multitudinis negatio importatur in ratione vnius* Et in ſolut. ad 4. ait, *Vnum non eſt priuatio illius multitudinis, quam conſtituit, ſed multitudinis, quæ negatur eſſe in ipſo, quod dicitur vnum.* Et licet D. Tho. ibi loquatur de multitudine quoad negationem in ea incluſam, vt dictum eſt, tamen melius forte dicitur, *vnum* negare multitudinem, vt in ea ſunt plura poſitiue. Cui etiam fauet, quod idem D. Thom. 1. part. q. 11. art. 1. dicit, *vnum opponi multitudini per modum priuationis, vt indiuiſum diuiſo,* quod etiam ait Ariſt. lib. 10 Metaph. tex. 9. Et hæc ſententia mihi videtur valde probabilis: intelligenda eſt autem de multitudine, vt multitudo eſt, ſeu ratione pluralitatis, non quatenus ipſa multitudo poteſt alia ratione conſiderari vt quid vnum: de quo infra dicetur. Vel certe dici poteſt, vnum dicere negationem diuiſionis, non vt dicit formaliter negationem; ſed vt dicit fundamẽtum illius negationis, quod aliquid poſitiuum eſt, vt declaraui; &, quia multitudo abſolute includit formalem negationem, ideo quoad hoc vnum non omnino dicit negationem multitudinis.

XXIIII. Ad ſecundum concedo in primis, vnionem qua partes coniunguntur ad componendum vnum, eſſe quid poſitiuum: concedo etiam in reb. ſimplicibus totam entitatem ſeu integritatem rei eſſe poſitiuam. Nego tamen inde ſequi vnum addere rationem poſitiuam ſupra ens, quia totũ illud poſitiuum pertinet ad entitatem rei, non ad vnitatem, vt ſupra declaraui: ſed oportet adiungere negationem diuiſionis, vt tale ens ſiue ſimplex, ſiue compoſitum, vnum eſſe intelligatur. Ad primam confirmationem reſpondetur, negationem ſeu priuationem totalem formaliter, & ſecundum ſe non ſuſcipere magis & minus, poſſe tamen ratione ſui fundamenti; & ita vnum ens eſſe magis vnum quam aliud, ratione fundamenti quatenus eſt magis, vel minus compoſitum. An vero in ipſamet negatione poſſit etiam magis & minus conſiderari, ita vt non ſemper ſit illa negatio ſimpliciter, ſeu totalis, ſed interdum tantum ſecundum quid & ex parte, dicetur infra ſect. 4.

Vnum ens qualiter magis vnum quam aliud.

Ad ſecundam confirmationem ſimiliter dicitur, cum D. Thom. 1. p. q. 6. art. 3. ad 1. & Caiet. ibi, vnum ratione negationis, nullam addere perfectionem enti, ſed ratione fundamenti ſupponere aliquam perfectionem. Nam, ſi vnum proprie ſumatur, vt ſolum dicit eſſe in ſe indiuiſum, ſupponit rei entitatem, & vnionem partium, ſi res compoſita ſit, quæ dicunt perfectionem in ipſa re. Si tamen ſumatur vnum, vt excludit aliud, & dicit eſſe vnicum ſeu ſolitarium, ſic clarũ eſt, talem negationem per ſe non dicere perfectionem, imo nec ſemper requirere illam, aut prouenire ex illa, nam in Deo eſſe vnũ tantum in eſſentia prouenit ex perfectione, tamen quod in eo ſit vna tantum perſona, non pertinet ad perfectionem, ſed potius perſonarum diſtinctio ibi eſt ex ſumma perfectione.

Vnum an & quomodo dicat perfectionem.

XXV. Ad tertium reſpondetur illis omnibus exemplis ſolum probari, negationem, quam dicit vnum, non eſſe puram negationem, ſed fundatã in ente, quod, ſi compoſitum ſit, includit aliquam compoſitionem ſeu poſitiuam vnionem in qua fundetur talis negatio; ſi autẽ ſit ſimplex, in ſimplici entitate fundatur; quod quomodo conueniat ſingulis vnitatibus ibi numeratis, præſertim genericæ & ſpecificæ, infra tractabitur.

XXVI. Quædam attributa vnius quid ſint & quomodo illi conueniant explicatur.

Ad quartum reſpondetur, ea omnia, quæ vnitati attribuuntur, quatenus aliquid poſitiuum includunt, conuenire vnitati ratione fundamenti, non ratione eius quod addit ſupra ens; & ita relatio idẽtitatis, ſi intelligatur de identitate numerica ſeu reali, cum ſit relatio rationis, non eſt inconueniens, quod in negatione fundetur: ſi vero intelligatur de identitate ſpecifica, ſeu ſimilitudine vnius rei ad aliam (ſuppoſito quod talis relatio aliquid reale ſit in fundamento ex natura rei diſtinctum ab illo) non fundatur in vnitate ratione indiuiſionis negatiuæ, ſed ratione illius poſitiuæ entitatis, & rationis formalis, quam habet fundamentum: de quo latius infra ſuo loco. Similiter vnum dicitur menſura multitudinis, partim ratione poſitini, partim ratione negationis: nam multitudo etiam & poſitiuum aliquid, & negatiuum includit, vt poſtea videbimus: debet enim menſura eſſe & nota & certa, vt ſit nota, oportet vt entitatẽ habeat, vt vero ſit certa, oportet vt in indiuiſibili conſiſtat; & quoad hoc nos vtimur vnitate vt eſt quid indiuiſum, tanquã principio certo ad menſurandam multitudinem. Atq; eodẽ modo vnum componit multitudinem ratione poſitiuę entitatis, quatenus multitudo ipſa poſitiua eſt, vt docet D. Thom. 1. p. q. 11. artic, 2. ad 2, quatenus vero includit negationem, poteſt aliquo modo fundare negationem, quæ in multitudine includitur, vt infra videbimus. D. Thom.

SE-

SECTIO II.

Vtrum vnum de formali dicat ſolam negationem, quam addit ſupra ens, vel aliquid aliud.

I. RAtio dubitandi eſt, quia ex dictis ſection. præcedente videtur plane ſequi, vnum dicere de formali ſolam negationem, quia id dicit de formali, in quo diſtinguitur ab ente; ſed diſtinguitur tantum in negatione quam addit: ergo illam ſolum dicit de formali. Secundò, quia vnaquæque proprietas ſeu paſſio id dicit de formali, quod addit ſuo ſubiecto: ſed vnum eſt paſſio entis: ergo de formali dicit id ſolum quod addit ſupra ens: ſed addit ſolum negationem: ergo. Tertiò, quia ſi vltra negationem dicit aliquid, vel illud eſt ens, vel quidpiam aliud: hoc ſecundum cogitari non poteſt: nam ſi illud eſt aliud à negatione, poſitiuum eſſe debet, nō poteſt autem eſſe poſitiuum rationis vt ſupra oſtenſum eſt: oportet ergo, vt ſit poſitiuum reale, & conſequenter, vt includat ens, iuxta ſuperius dicta cōtra Scotum. Si autem dicatur primum, ſcilicet, id quod vnum dicit de formali includere reale ens, ſequuntur omnia incō- B moda, & argumenta ſupra facta contra opinionem aſſerentem vnum addere poſitiuum ſupra ens, ſcilicet, ens quidditatiuè includi in paſſione ſua, quod eſt contra rationem ſubiecti & paſſionis. Item ſequitur proceſſus in infinitum ſupra illatus, quia id ꝙ de formali ſignificat *vnum*, etiam erit vnum, &c. Denique ſequitur, formale ſignificatum vnius eſſe omnino idem cum adæquato ſignificato, vt etiam includit materiale. Ac denique ſequitur, paſſionem vnius includere totam perfectionem entis formaliter & cōſequenter paſſionem eſſe æqualis perfectionis cum ſubiecto ſuo.

Variæ ſententiæ.

IN hac re duæ ſunt opiniones. Prima affirmat, vnum de formali dicere ſolam negationem ſuperius explicatam. Hanc ſententiam inſinuat Caietan. 1. part. quæſt. 11. art. 1. ad 2. Scoti, dum ait, vnum formaliter non eſſe magis extra nihil, quam alia priuatiua, ſeu negatiua. Latiùs & clariùs eam docet Fonſeca d. quæſt. 5. ſect. 5. & fauet D. Thom. 1. part. quæſt. 6. art. 3. ad 1. quatenus dicit, vnum non importare rationem perfectionis, ſed indiuiſionis tantum. Fundamenta huius ſententiæ ſunt in principio poſita, quibus concludi videtur, vnum in ſuo ſignificato formali non includere ens, ſed tantum connotare illud, & conſequenter de formali dicere ſolam indiuiſionem ſeu negationem.

II. Prior. Caietan. Fonſeca.

III. Poſterior ſententia. Soncinas. Iauellus. Fland. Iandun. Capreol. Soto.

Secunda ſententia eſt, vnum de formali non dicere negationem ſolam, ſed entitatē ipſam ſub negatione, quæ eſt communior ſententia ſcribentium hoc loco 4. Metaph. Soncinas, quæſt. 26. & 23. Iauellus quęſt. 5. & 8. Flandria quęſt. 3. art. 8. Iandun. quęſt. 4. tenet etiam Capreol. in 1. diſt. 24. quæſt. 1. vbi circa primam concluſionem adducit Auicennam. 3. Metaph. cap. 3. dicentem: *vnitas eſt eſſe, quod non diuiditur: ita quod eſſe eſt de eſſentia vnitatis, & non ſubiectum ei: vnitas enim ſubſtantialiter eſt ipſum eſſe, quod non diuiditur.* Et ſignificat Soto in Log. cap. de prop. quæſt. 2. ad 2. Fauet D. Thom. in 1. diſtinct. 19. quæſt. 4. art. 1. ad 2. dicens; *quod ipſa eſſentia entis creati ſecundum quod eſt indiuiſa in ſe, & diſtincta ab alijs, eſt vnitas eius.* & diſt. 24 quæſt. 1. art. 3. vbi dicit, vnum claudere in intellectu ſuo ens commune, & addere rationem priuationis, & de Potentia, quæſt. 9. art. 7. vbi ait, *vnum* non ſigni- A ficare indiuiſionem tantum, ſed ens cum ipſa. Sed his duob. locis poſtremis apertè loquitur D. Thom. de adæquato ſignificato vnius, non de formali, vt Fonſeca exponit: primus tamen locus non videtur admittere hanc expoſitionem.

Fundatur hæc opinio primò, quia ſi vnum de formali diceret ſolum indiuiſionem, eſſet terminus priuatiuus: conſequens eſt falſum, quia omnis terminus priuatiuus dicit aliquam imperfectionem in re cui tribuitur, quod non poteſt dici de vno, aliàs non poſſet Deo attribui: ergo. Sed hæc ratio non eſt magni momenti: non enim neceſſe eſt, priuatiuum terminum imperfectionem importare, ſi forma quam negat, ad perfectionem ſimpliciter non pertineat, vt patet in his terminis, *infinitum, immateriale*, qui, licet ſumant omnino priuatiuè, nullā imperfectionē dicūt, idem ergo eſſe poterit de *vno*, quia, diuiſio quā negat, non dicit perfectionem ſimpliciter. Imò eadem ratio procederet, ſi eſſet efficax, etiamſi vnum de formali dicat ens cum indiuiſione: nam ſi priuatio pure ſumpta dicet imperfectionem, etiamſi aliquid ei adiungatur, eandem dicet imperfectionem, adiunctam perfectioni. IV.

Aliter probari ſolet hæc opinio, quia, teſte Ariſtotele, 4. Metaph. *ens* & *vnum* eandem naturam ſignificant, ſed ſi *vnum* diceret de formali puram negationem, non poſſet ſignificare eandem naturam, quam ens, quia ens non dicit negationem, ſed poſitiuam naturā. Sed hæc ratio ēt non conuincit, nam, ſi *vnum*, ſignificando ſolam negationem de formali, eſſet alterius naturæ ab ente, propter diſtinctionem, quæ eſt inter priuationem, & poſitiuum: eadem ratione, quamuis de formali diceret ens cum indiuiſione, dicendū eſſet alterius naturę ab ente, ſaltem eo modo quo totū cōpoſitum diſtinguit à materia vel ſubiecto, vel ſicut diſtinguuntur cæcus, & Petrus. Ariſtoteles ergo dicit, *vnum* & *ens* dicere eandem naturam, quantum ad totum poſitiuum, quod vtrumque dicit & rectè etiam exponitur negatiuè, ſcilicet, vnum non dicere aliam naturam (vtique poſitiuam) ab ente. Sicut idem Ariſtoteles 1. Phyſic. capite 7. dixit materiam & priuationem eſſe idem, ſcilicet negatiuè, quia priuatio non dicit rem à materia diſtinctam: ſic ergo in præſente dici facile C poteſt. V.

Quæſtionis reſolutio.

EXiſtimo ſanè, diuerſitatem inter has ſententias magis eſſe de modo loquendi, quam de re. Quia in re omnes conueniunt, *vnum* in toto & adæquato ſuo ſignificato, nihil aliud dicere quam ens indiuiſum, & indiuiſioni nihil addere enti, niſi negationem diuiſionis, & cōſequenter neceſſe eſt, vt omnes fateantur, in vno nihil eſſe extra rationem entis, vt ſic, præter negationem ſolam, quia totum ꝙ eſt ens, præter id, quod ei additur, eſt de eſſentiali ratione eius: ſed ſola negatio eſt, quæ ei additur: ergo illa ſola eſt extra rationem eius, vnde fit vlterius, vt vnum ſolum poſſit dici paſſio entis ratione negationis quā ſuperaddit enti, quia ſolum eſt paſſio ſecundum quod dicit aliquid extra rationem entis. His autem in re poſitis reliqua quęſtio de ſignificato formali, videtur ſolum eſſe de impoſitione nominis. In qua vtraque opinio citata probabilis eſt, fundaturque in probabili modo concipiendi ſignificatum huius vocis *vnum*. Nam quidam concipiunt ſuppoſito ente reali, ſola negatione diuiſionis illi ſuperaddita conſtitui vnum, & ideo dicunt, *vnum* de forma- VI.

formali ſolùm dicere prædictam negationem. Alij verò concipiunt vnitatem non eſſe veluti quandam priuationem adiunctam enti, ſed eſſe ipſam rei naturam ſeu entitatem, quæ, vt eſt entitas, vel eſſentia, conſtituit ens: vt verò eſt entitas indiuiſa, conſtituit vnum ens.

VII. *Poſterio. ſententia eligitur.* Et hic modus concipiendi videtur mihi ſimilior vero, ideoque poſteriorem ſententiam ſimpliciter probandam cenſeo. Primò propter rationem nunc tactam, & inſinuatam à Diuo Thoma in 1. loco ſupra citato, quia *vnum* de formali dicit vnitatem realem; ſed vnitas realis non eſt ſola negatio: ergo eſt entitas ipſa ſub negatione. Minor patet inductione: nam Deus dicitur vnus ab vnitate Dei, quæ conſiſtit in eſſentia indiuiſa: & ſimiliter Petrus dicitur vnus numero, quia habet vnam numero naturam: vnde vnitas eius non conſiſtit in ſola negatione. Ac denique ex ipſis terminis conſtare videtur, vnitatem realem plus dicere, quàm negationem. Secundò, quia vnum non dicitur vniuocè de ente rationis, & reali, vt per ſe notum eſt, & tamen, ſi præcisè conſideres negationem, æque poteſt attribui, & denominare ens rationis, ſicut reale: ergo ſignum eſt, vnum non dicere de formali ſolam negationem: aliàs denominatio vnius æquè poſſet cadere in ens rationis & reale, quia ſignificatio vocis potiſſimum attendenda eſt ex ſignificato formali. Sicut nomina arte factorum cenſentur non ſignificare ſolam figuram in ſignificato formali: quia non æquè, neque vniuocè dicuntur de rebus habentibus eandem figuram in diuerſis materiis, vt ſerra non dicitur vniuocè de ferrea, & cerea: *Exemplum totã rem illuſtrans.* ſic ergo neque *vnum* ſignificabit ſolam negationem de formali, cùm non æquè dicatur de omnibus, quibus æquè poteſt conuenire talis negatio, dicit ergo de formali ipſam entitatem indiuiſam. Atque hinc ſumi poteſt tertium argumentum, quia vnum prout eſt tranſcendens non dicit de formali aliquid ſupponens ens, & quaſi adiacens, & adueniens illi, ſicut album dicit de formali albedinem: non enim ſic intelligitur res eſſe vna, ſicut alba: eſt enim vna intimè per ſuammet entitatem; alba verò eſt per formam ſuperuenientẽ alteri entitati: ergo ſignum eſt, vnum non dicere de formali ſolam negationem, quaſi ſuperadditam entitati: ſed ipſam intrinſecam entitatem indiuiſam. Vltimò ex infra dicendis conſtabit, ad hunc modum fere neceſſariò eſſe ſentiendum de aliis tranſcendentibus, *bono*, & *vero*, quæ non poſſunt de formali dicere ſolas relationes rationis, ſed entitatem ipſam cum aliqua relatione, vel denominatione huiuſmodi: ergo idem ſentiendum eſt de *vno*: nam ſi argumenta, quæ de ipſo in contrarium fiunt, quicquam probarent, eadem procederent de aliis tranſcendentibus.

Reſpondetur ad argumenta.

VIII. AD primum reſpondetur, vnum diſtingui ab ente radicaliter quidem (vt ſic dicam) ratione negationis, quam ſuperaddit enti: formaliter verò non diſtingui per negationem tanquam per formã vnius, ſed per entitatem indiuiſam: itaque ens de formali dicit entitatem vt ſic, vnum verò dicit de formali eandem entitatem, vt indiuiſam.

Ad ſecundum reſpondetur, aſſumptum illud eſſe verum de proprietatibus realibus propriiſſimè ſumptis, & addentibus ſubiectis aliquid ex natura rei diſtinctum ab illis: in his enim verum eſt, nomina ſignificãtia tales proprietates ſolere de formali ſignificare præcisè id, quod proprietas addit ſubiecto: A in his autem proprietatibus tranſcendẽtalibus, quæ non addunt aliquid reale, non oportet id obſeruare: nam, vt non ſint negationes tãtum, vel omninò entia rationis, ſed aliquo modo proprietatem realem ſignificent, neceſſe eſt, vt aliquo modo in formali ſuo ſignificato includant entitatem ipſam.

Ad tertium reſpondetur, vnum in concreto dicere ipſum ens vt indiuiſum: vnitatem verò in abſtracto, dicere entitatem etiam in abſtracto vt indiuiſam, & huiuſmodi vnitatem ſignificari formaliter per paſſionem vnius neque ex hoc ſequitur aliquod incommodum: nam quod ens in cõcreto ſumptum prædicetur quidditatiuè de ſuis paſſionibus etiam in concreto ſumptis, nullum eſt inconueniens, ſic enim bonum eſt ens, & verum ſimiliter: neque in his oportet ſeruari ea omnia, quæ proprietatibus realibus & propriiſſimis conueniunt: ibi enim ſubiectum omnino præſcindit à proprietate & e contrario, quia ex natura rei diſtinguuntur: hîc autem nulla eſt talis diſtinctio, ſed ſola additio alicuius negationis, vel denominationis, & ideò ens in eo quidẽ quod addit vnum, non includitur, vt ſuprà dictum eſt, in ipſo B verò vno neceſſe eſt intimè includi; neque inde ſequitur proceſſus in infinitum, quia ens, & vnũ quoad poſitiuum quod includit omninò idem ſunt, tum re, tum etiam ratione, niſi ob negationem adiunctam. Quod ſi loquamur in abſtracto de vnitate, illa non tam propriè dicetur includere ens quidditatiuè, quàm entitatem ſeu eſſentiam, debet enim in his ſeruari proportio, & quoad hoc ſaltem in modo ſignificandi, non eſt idem ſignificatum formale vnius & adæquatum eiuſdem. Dico autem, *quoad modum ſignificandi*, quia in his ſimpliciſſimis: res ſignificata per abſtractum & concretum eadem eſt, & ita idem ſunt entitas & ens, vnitas & vnum, ſolumq; differunt ratione & modo concipiendi, & ſignificandi. Quocirca nullus eſt proceſſus in infinitum, quia ſicut ens ſua entitate eſt ens, entitas verò ſeipſa eſt entitas, & quo ens eſt ens, vt ſic vero non concipitur tanquam id quod eſt, quamquam reipſa formaliſſimè ſit ipſum ens, ita eadem proportione loquendum eſt de vno, & vnitate; nam quoad rem poſitiuam idem ſignificant, ſolumq; differunt, quia vnum ſignificat ens ſeu entitatem, ſub indiuiſione. C Tandem hoc modo nullum eſt inconueniens, quòd vnum in re dicat totam perfectionem, quam dicit ens, quamuis illam non dicat ſub eodem omnino conceptu, ſeu formali ratione, quia non dicit illam præcisè vt eſt perfectio, vel entitas, ſed vt eſt ſub indiuiſione. IX.

SECTIO III.

Quotuplex ſit in rebus vnitas

DE hac re diſputat Ariſtoteles 5. Metaph. cap. 6. Eſt autem hoc loco neceſſario præmittenda, vt explicare poſſimus, quænam vnitas ſit entis paſſio. Diſtinguit ergo Ariſtoteles varios modos vnius. Et prima diuiſio eius eſt, vnum quoddam eſſe per accidens, aliud per ſe. Et merito hanc diuiſionem primo loco ponit, quia & videtur eſſe valde analoga: nam vnum per ſe, eſt ſimpliciter vnum: per accidens vero tantum ſecundum quid, & per quandam proportionem ad vnum per ſe. Non explicat autem Ariſtoteles rationes vnius, accidens & per ſe, per proprias eorum definitiones, ſed ſolùm variis exemplis, quibus ſimul proponit varios modos vnitatis per accidens & per ſe. Vnum enim per accidens eſſe dicit I. *Variæ vnius diuiſiones.*

ſubiectum

ſubiectum accidente affectum, vt Petrus muſicus. Item duo accidentia eadem ſubiecto inhærentia vnum per accidens ſunt, ſeu cōſtituunt, vt album dulce. Hanc verò vnitatem per accidens in ordine ad prædicationes variis modis explicare poſſumus, vel per incomplexos terminos, vel per complexos, vel prædicando accidens de ſubiecto, vel ſubiectum de accidente, vel accidens de accidente, aut in communi, aut in ſingulari. Et iuxta hæc diſtinguit Ariſtoteles varias rationes huius vnitatis, quæ magis ad dialecticas prædicationes, quam ad rem metaphyſicam ſpectant. Similiter explicat Ariſtoteles vnum per ſe variis exemplis, ſeu ſubdiſtinguendo illud in varios modos. Nam quædam (inquit) ſunt vnum continuatione, vt linea, aqua, quædam colligatione, vt domus, & alia, quæ arte fiunt, alia ratione formæ vnius, alia ratione materiæ, vel proximæ, vel remotæ, vt liquores (inquit) dicuntur vnum. Rurſus (ait) quoddam eſt vnum numero, aliud ſpecie, aliud genere, &c. quæ ibi proſequitur. Ex quibus omnibus difficile eſt colligere, in quo conſiſtat ratio vnius per ſe & per accidens: nam in membris, quæ poſteriori loco Ariſtoteles numerat, multa videntur eſſe vnum tantum per accidens, vt domus, & artificialia. Item ibidem ait, plura interdum dici vnum, *eò quòd aliquid vnum, aut agunt, aut patiuntur, aut habent, aut ad aliquid vnum ſunt.* Hęc autē omnia videntur tantum per accidens eſſe vnum, vel denominatione potiùs, quàm re. Rurſus inter vnitates quas ibi ponit aliqua eſt realis, vt numerica, alia rationis tātum, vt generica & ſpecifica: eſt ergo difficile, hāc Ariſtotelis doctrinam, ad certam aliquam rationem ac methodum reuocare.

Explicatur diuiſio entis & vnius in per ſe, & per accidens.

II. VT ergo rem hanc declaremus, quoniam vnum conſequitur ens, vt intelligatur, quid ſit vnum per ſe, & vnū per accidens, ſimul explicandū eſt, quid ſit ens per ſe & per accidens, ſic enim etiā ens diuiditur ab eodem Ariſtot. eodem lib.5.cap.7. quæ diuiſio propria eſt entis realis: nam entia rationis, ſicut æquiuocè tantum ſunt entia, ita non niſi æquiuocè has denominationes recipiunt: Ens autem reale duplici modo poteſt per ſe aut per accidens appellari vno modo in ratione entis, alio modo in ratione effectus. Hoc poſteriori modo dicitur per ſe id quod ex virtute & intentione agentis fit; per accidens verò dicitur id, quod præter intentionem agentis caſu & fortuna euenit; de qua ait Ariſtoteles 6.Metap.cap.2. eſſe extra ſcientiæ conſiderationem, quatenus ſcilicet, in ſingulari exercetur, & per accidens euenit: nā vt ſic non habet neceſſitatem, ſed contingentiam. At verò ipſa communis ratio cauſæ, vel effectus per accidens ſub ſcientiam cadit; ſic enim diſputatur de caſu & fortuna, & contingentia effectuum: ſed tamen ens per ſe, & per accidens ſub hac conſideratione nihil ad præſens inſtitutum pertinent.

III. Priori ergo modo ens in ratione entis dicitur per ſe, aut per accidens, in ordine ad vnitatem quam habet, ſeu ratione talis vnitatis, vt, verbi gratia, quia conſtat vna natura vnius prædicamenti, aut naturis diuerſorum prædicamentorum: ſic enim Ariſtoteles dicto libro 5.text.13. & 14. entia per accidens vocat, quæ conſtant ex ſubiecto & accidente, vel quando multa accidentia in eodem ſubiecto coniunguntur: ens autem per ſe dicit eſſe, quod diuiditur in decem categorias. Idemq; Ariſtot. 7. Metap. text.43. & clariùs lib. 8. text.15. & lib.2. de Anima, textu 7. illud ſignificat eſſe ens per ſe vnum, quod vel ſimplex eſt, vel ex potentia ſubſtātiali, & proprio actu componitur. Vnde econtrario per accidens erit, quod neque eſt ſimplex, nec prædictam compoſitionē habet; ſed alio imperfectiori modo ex diuerſis reb. cōſtat. Ex quib. intelligere licet, illud appellari in ratione entis ens per ſe, quod eſt per ſe vnū: illud autē per accidēs quod tm̄ per accidens vnum eſt. Non enim vocatur hîc per ſe, & per accidens ratione modi eſſendi per ſe, vel in alio; quomodo ſola ſubſtātia eſt ens per ſe: reliqua vero dici poſſunt per accidens, ſed potiùs accidentalia; ſed ſumitur, per ſe, & per accidēs in ordine ad vnitatem: quæ autē ſit vnitas per ſe, aut per accidens in entibus, non ſatis declaratum eſt ex dictis, nec eodem modo ab omnibus explicatur.

Quale indicet Ariſt. per ſe vnū, quale per accidens.

IV. Quidam ergo aiunt, illam vnitatem, ſeu vnionem eſſe per ſe, ex qua reſultat vnum & idem eſſe; illam verò eſſe per accidens, in qua entia, quæ vniuntur, habent plura eſſe, vt ſunt ſubſtantia & accidens, vel duo accidentia diuerſorum generum. Tamen hæc explicatio, aut ſupponit aliquid falſum, aut rem obſcuram per aliam æquè obſcuram explicat: nam vel ſermo eſt de vno ſimplici abſq; compoſitione, quod in ipſo ſit, quamuis ex compoſitione reſultet; quomodo multi dicunt, ex materia & forma vnitis reſultare vnum eſſe, & hic ſenſus ſupponit falſum: nam vt ens ſit per ſe vnum, non eſt neceſſe, vt habeat huiuſmodi eſſe ſimplex: infrà enim oſtendam, entia compoſita ex materia & forma non habere eſſe ſimplex, ſed compoſitum. Vel ſermo eſt de vno eſſe cōpoſito, & reſultante ex vnione plurium partialium exiſtentiarum, & hoc quidem verum eſt, ſed de ipſo eſſe inquirendum reſtat, quando ex compoſitione reſultet vnum per ſe: nam etiam accidens, verbi gratia, albedo adueniens ſubſtantiæ affert ſecum ſuum eſſe, quod reſpectu compoſiti albi, poteſt dici partiale, & ex illo & ex eſſe corporis ſeu ſubiecti poteſt dici componi vnum eſſe totius albi, & tamen illud nihilominus dicitur eſſe ens per accidens.

Simplex exiſtentia nō eſt de ratione vnius per ſe.

V. Alio ergo modo dici frequēter ſolet, ens per accidens eſſe, quod conſtat pluribus entibus in actu; illud verò eſſe per ſe, quod conſtat ente in potentia, & eius actu: nam ex pluribus entibus in potentia nihil conſtare poteſt; & ideò neceſſe non eſt illud membrum adiungere. Sed hæc etiam doctrina, eſto vera ſit; expoſitione indiget: nam malè intellecta poteſt eſſe occaſio errandi in multis. Interrogandum eſt enim, quid per ens in actu, & in potentia intelligatur. Intelligi enim poteſt per ens in actu illud, quod ex ſe habet actualem entitatem, ſeu exiſtentiam: per ens autem in potentia illud quod nullam habet talem actualitatē ſeu exiſtentiam. Et hoc modo falſum eſt, ens per ſe non poſſe cōponi ex actualibus entitatibus partialib. aut requiri ad ens per ſe, vt cōponatur ex huiuſmodi actu, & potētia illi oppoſita: nam hoc perinde eſt, ac ſi diceretur, ens per ſe componi ex ente & nihilo, ſeu ex ente in actu & ente in potentia obiectiua: quæ eſt repugnantia in ipſis terminis, vt ex inferiùs dicendis conſtabit. Aliter ergo intelligi poteſt per ens in actu ens conſtans ex aliquo actu formali, & receptiua illius. Et hoc modo non contingit aliquid componi ex duobus entibus in actu, ita vtrumque ſit prædicto modo compoſitum, niſi aut per aggregationem, & tunc ſatis clarum eſt conſurgere ens per accidens, quamuis ratio illius nondum ſatis ſit explicata: aut aliquo artificioſo modo;

Ex duobus entibus in actu quomodo fiat vnum per accidens; ex vno autē in potētia & alio in actu qualiter per ſe.

& tunc Ariſtoteles videtur tale ens vocare per ſe vnum, vnde conſequitur eſſe etiam ens per ſe & non per accidens. Et in compoſito phyſico, & heterogeneo multi putant dari partialia compoſita diuerſarum rationum & formarum, ex quorum coniunctione vnum per ſe coaleſcit. Ac deinde reſtat explicandum, ſi huiuſmodi enti adiungatur aliud non ſimiliter compoſitum, nec per modum continuationis, aut colligationis, ſed ſimplex per modum formę aut actus verè ac phyſicè vniti, cur non reſultet ex vtroque ens per ſe vnum. Aut ſi interdum reſultat, interdum non, vnde ſumenda ſit ratio. Vbi variæ quæſtiones inſinuantur, quæ hinc pendent, ſcilicet, cur ſubſiſtentia adueniente naturæ iam integræ, ex vtraque vnum per ſe reſultet, non autem adueniente quantitate, aut alia ſimili forma. Item cur forma ſubſtantialis vnum per ſe faciat cum materia nuda; non poſſit autem facere per ſe vnum cum materia iam informata ſubſtantiali forma, & ſimiles.

Ratio entis, & vnius per ſe.

VI. IN hac igitur re dicendum videtur, rationem entis per ſe in hoc conſiſtere, quòd præciſè habeat ea, quæ ad eſſentiam, integritatem vel complementum talis entis in ſuo genere per ſe & intrinſecè requiruntur. Hoc inſinuauit Ariſtoteles priori loco citato. Et ex terminis ipſis videtur clarum: hæc enim communiſſima & ſimpliciſſima vix poſſunt aliter probari, quàm explicatis terminorum rationibus. Cùm ergo ens dicatur illud quod entitatem ſeu eſſentiam habet, illud erit ens per ſe propriè & in rigore, quod vnam eſſentiam, vel entitatem habet: Illa autem eſſētia ſeu entitas, vna propriiſſimè erit, quæ in ſuo genere habet, quicquid ad eius intrinſecam rationem, ſeu conſummationem ſpectat: ergo illud ens, quod huiuſmodi eſt, ſub ea ratione erit propriè, ac per ſe ens: omne autem illud, quod ab hac vnitate defecerit, dicetur ens per accidens.

VII. Poteſt autem hoc ampliùs explicari, ſi ens per ſe diuidamus in ſimplex & compoſitum, quæ diuiſio etiam de vno per ſe dari poteſt, eamque inſinuauit Ariſtot. 10. Metaphyſ. cap. 6. dicens, vnum quoddam eſſe diuiſibile, aliud indiuiſum. Nam, vt notauit Diuus Thomas 1. part. quæſt. 6. art. 3. & quæſt. 11. art. 1. vnum per ſe, aliud eſt indiuiſum actu & potentia; aliud verò tantùm actu: prius eſt ens ſimplex; poſterius verò compoſitum. Igitur de ſimplici nulla eſt difficultas: omne enim ſimplex eſt ens per ſe, ac per ſe vnum, quia & per ſe indiuiſum eſt, & vt ſic nō habet admiſtionem alicuius extranei, vt poſſit ens per accidens appellari, & hoc modo quodlibet accidens in abſtracto ſumptum ea conſideratione eſt ens per ſe, & anima in ratione ſubſtantiæ eſt ens per ſe, licet incompletum; quatenus verò conſtat pluribus potentiis, habitibus, vel actibus, iam declinat in ens per accidens.

VIII. De ente autem compoſito certum inprimis eſt, poſſe verè ac propriè eſſe ens per ſe, ac vnum per ſe, vt omnes Philoſophi docent de natura ſubſtantiali quatenus materia & forma conſtat, & de ſuppſito quatenus ex natura & ſubſiſtentia ſuo modo componitur. Cùm enim neque materia, neque forma per ſe ſint entia completa & integra in ſuo genere, ſed ad illud componendum naturâ ſua inſtitutæ ſint, meritò illud, quod ex eis proximè componitur, eſſentia & natura per ſe vna dicitur, & eſt. Atque eadem ratione, quia illa eſſentia non habet intrinſecum complementum in ſuo genere, niſi per ſe ſit intrinſecè & ſubſtantialiter terminata; ideò illa etiam cum ſua ſubſiſtentia, ens per ſe vnum conſtituit. Igitur hæc vnitas per ſe in hoc conſiſtit, quòd reſultet ex rebus conſtituentibus completum ens in aliquo genere, intercedente vnione eorum inter ſe, ad tale ens conſtituendum accommodata, quæ in compoſitione vnius naturæ eſt per modum actus & potentiæ ſubſtātialis: in compoſitione verò vnius perſonæ, eſt per modum naturæ integræ & termini eius. Atque hæc ratio accommodari etiam poteſt ad entia vt compoſita ex genere & differentia per ſe contrahente illud intra proprium prædicamentum: nam etiam genus & differentia comparantur vt potentia & actus per ſe ordinata ad conſtituendum vnum in ſuo genere completum & integrum, quamquam hæc compoſitio magis eſt rationis, quàm realis, & ideò minus impedire poteſt realem ac per ſe vnitatem entis.

IX. Eſt autem præter hos alius modus compoſitionis in entibus, qui dicitur ex partibus integrantibus, qui primò cernitur in quantitate; per eam verò intelligitur etiam eſſe in ſubſtantiis materialibus & accidentibus, & hæc etiam non tollit vnitatem per ſe, quando eſt per veram, & naturalem continuationem. Sic enim quantitas continua eſt in ſuo genere propriè ac per ſe vna: partes autem, quibus conſtat non dicuntur eſſe ſimpliciter plura in actu, ſed in potentia, vt loquitur ſæpè Ariſtoteles 3. Metaphyſ. cap. 6. & 5. Metaphyſ. cap. 13. Vbi ait, numerum propriè non eſſe, niſi vbi partes non copulantur termino communi. Et idem dicit Auerroes 3. de Anima, text. 23. Et ratio eſt, quia quantitas natura ſua poſtulat hanc extenſionem & compoſitionem, quæ tota ordinatur ad complementum eius in ſuo genere, & ideò intra illud habet proprios terminos, quib. partes eius copulari ac terminari poſſint: Eſt ergo tota illa compoſitio & vnio per ſe, & natura ſua ordinata ad componendum vnum ens intra idem genus. Quamuis autem hoc per ſe primò conueniat quantitati ſecundum ſe ſumptæ; tamen etiam conuenit ſubſtantiæ materiali, quæ quantitati ſubeſt, vt cernitur inprimis in ſubſtantia homogenea: ignis enim, aqua, & ſimilia vnum per ſe ſunt, etiāſi in quauis magnitudine ſumantur, dūmodo continua ſint; alioqui nunquam huiuſmodi ſubſtantia poſſet eſſe vna per ſe, quia nunquam poteſt non conſtare ex his partibus, etiamſi in minima quantitate ſumatur, quod eſt contra omnes Philoſophos, & contra cōmunem modum ſentiendi & loquendi, & contra rationem ſuprà factam; quia hæc entia natura ſua poſtulant huiuſmodi genus vnionis & compoſitionis ad ſuum complementum & integritatem in ſuo genere: ergo talis compoſitio non tollit vnitatem per ſe in huiuſmodi entibus.

X. Oportet tamen (quamuis id latiùs infrà tractandum ſit) hîc breuiter animaduertere, quid habeat ſubſtantia à quātitate in hoc genere compoſitionis; quid verò habeat ipſa ſubſtantia ex propria ſubſtantiali entitate, quāuis ſub quantitate: nam priori modo ex ſubſtantia & quantitate ſimpliciter non fit vnum per ſe, & nunc loquimur, quia quantitas non eſt de complemento ſubſtantiæ intra rationem & latitudinem ſui generis, & ideò integritas quantitatiua, vt ſubſtantiæ adiungitur, & facit vnum cum illa non conſtituit ens, neque vnum per ſe. Habet autem ipſa ſubſtantia materialis ſub quantitate ſuam ſubſtantialem entitatem, in qua etiam habet partes

partes entitatiuas componentes, & integrantes ſub- A
ſtantialem ipſam entitatem, habẽteſq; inter ſe ſuam vnionem ſubſtantialem, & hoc modo dicimus ſubſtantiam ſic compoſitam eſſe per ſe vnam.

XI. Hoc autem difficultatem nõnullam habet in ſubſtantiis heterogeneis, quia earum partes non videntur ita intrinſecè vniri & continuari, ſed ſolum veluti quibuſdam vinculis colligari. Sed nihilominùs hæc etiam ſubſtantia vt ſic compoſita eſt vnum ens per ſe. Quis enim neget, hominem eſſe vnum per ſe ens? Et à poſteriori id declarari poteſt: nam omnes huiuſmodi partes ſibi inuicem deſeruiunt, & per ſe ſeparatæ, aut nullo modo, aut non diu poſſunt conſeruari: ſignum ergo eſt, illas omnes in ſuo genere eſſe incompleta entia, & per ſe ordinari ad componendum ens aliquod: ergo illud vt ſic compoſitum eſt per ſe ens, & vnum per ſe. Vnde ad hoc ſatis eſt, quod partes illæ habeant naturaliter aliquam coniunctionem, & copulationem, quæcunque illa ſit: nam illa ſufficit, vt omnes poſſint eadem forma informari, & conuenire ad conſtituendum cum illa vnum ens, habẽs vnum eſſe ſimpliciter. Adde, quod licet hæc membra heterogenea non ſint omni ex B
parte continua inter ſe immediatè, ſemper tamen habent aliqua ex parte continuationem, ſaltem in aliquo tertio, vt in neruo, aut alia parte ſimili, de quo aliàs.

XII. Ex his ergo veluti inductione facta ſatis conſtat, quomodo in omnibus ſubſtantiis ens per ſe vnum in ratione à nobis explicata conſiſtat. Poteſt autem fere eadem inductio applicari ad accidentia: nam de quantitate iam dictum eſt: alia verò, ſi omnino ſimplicia ſint ſecundum rem, conſtat per ſe habere vnitatem, & indiuiſionem; ſi autem ſint compoſita, vt faciant per ſe vnum, imitari debent aliquo modo quantitatem. Duplex enim tantùm poteſt intelligi hæc compoſitio. Vna eſt per modum extenſionis: quomodo eſt vna albedo, quæ in ſuperficie vnius corporis extenſa eſt, & hæc compoſitio facit per ſe vnum ad modum totius integralis. Nam ita ſe habent partes illius albedinis, vt intra ſuum genus ſint colligatæ, & vnitæ modo ſibi proportionato, & conſtituant vnum ens completum & integrum in ſua ſpecie, quam compoſitionem & vnionem habent partes illæ ſub quantitate ſeu in quantitate; non ta- C
men habent eam intrinſecè & formaliter per quantitatem ipſam, ſed per ſuas entitates partiales inter ſe vnitas proprio vinculo, & vnione ſui generis. Quod hac ratione explicari poteſt: nam, ſi in ſuperficie continua eiuſdem corporis, verbi gratia, parietis, dimidia pars alba, & dimidia nigra, habent quidem albedo & nigredo continuitatem quandam ex parte ſubiecti, quia ſuperficies, qua inhærent, continua eſt, & nihil poteſt in ea ſignari, quantumuis indiuiſibile, quod albedine, vel nigredine affectum non ſit, & nihilominus albedo & nigredo inter ſe non habent intrinſecam vnionem, & coniunctionem, quam habent duæ partiales albedines inter ſe, & ideò ex illis non fit per ſe ac propriè vnum ſicut fieret ex partibus albedinis, quod idem ſuo modò probabile eſt poſſe accidere in ſubſtantiis, ſi contingat, ſub eadem quantitate continua eſſe formas ſubſtantiales diuerſarum ſpecierum, ſub diuerſis partibus quantitatis, vt notauit Diuus Thomas, 5. Metaphyſicæ, textu 7. lectione ſeptima, littera D. Alia compoſitio in accidentibus eſſe poteſt per modum intenſionis, ſuppoſito, quod gradus intenſionis aliquo modo inter ſe diſtinguantur, de quo aliàs. Et hæc compoſitio, quamuis non fiat per ſe loquendo in quantitate, aut per quantitatem: tamen per proportionem ad illam intelligenda, & explicanda eſt. Vnde ex tali compoſitione etiam reſultat per ſe vnum, quia omnes illi gradus ſunt veluti entia partialia & incompleta intrà ſuum genus, & natura ſua ordinantur ad complendum vnum intrà idem genus: & habent inter ſe naturalem vnionem, & proprios terminos, quibus copulentur, ſeu terminentur. Igitur etiam in accidentibus ratio entis, ſed vnius per ſe in prędicta ratione à nobis explicata conſiſtit. Quod ſi fortaſſe in accidentibus inuenitur alius modus cõficiendi vnum ex multis entibus præter dictos, vt in numero quantitatiuo, aut iuxta aliquorum opinionem in habitu ſcientiæ, qui ex collectione multarum ſpecierum vel habituum conſurgit, illa nõ ſunt cenſenda entia per ſe, ſed accidens, in propria & vera ratione entis, vt bene docuit Fonſeca lib. 5. Metaph. cap. 7. quæſt. 5. ſect. 2. quia illa non habent inter ſe veram aliquam & realem vnionem, per quam vnum per ſe efficiant: quidquid ſit an ſub aliqua ratione prædicamentali poſſint cenſeri per ſe, de quo infrà explicando ſingula prædicamenta.

Ratio entis & vnius per accidens.

Ex his quæ dicta ſunt de ente, & vno per ſe, colligere licet, quid ſit dicendum de ente & vno per accidens, quod ab illo diſtinguitur: nam inprimis omne id, quod ex rebus diſtinctis conſtat abſque phyſica & reali vnione earum inter ſe, eſt in rigore ens per accidens, & non per ſe. Probatur, tum ex dictis, quia in tali ente non poteſt reperiri ratio entis per ſe à nobis explicata, tum etiam, quia illud vnum non poteſt habere vnam realem eſſentiam: non enim poteſt intelligi vna eſſentia, niſi, vel quia ſimplex ſit, vel quia per realem vnionem plurium conſurgat: in prædicto autem caſu neutrum horum reperitur. Deinde omne ens, quod ita eſt vnum, vt conſtet ex rebus diſtinctis, quarum altera in aliquo genere cõpletum ens ſit, & per adiunctionem alterius perfectione diuerſi generis afficiatur, tale etiam ens in rigore eſt vnum per accidens, quia non conuenit illi ratio entis per ſe à nobis explicata, nec poteſt in tali ente vna vera eſſentia reperiri. Item, quia hoc ipſo, quòd vnum ens in ſuo genere eſt completum & integrum, quòd ei adiungitur, accidentaliter ad aduenit, & ideò vnum per accidens cum illo componere dicitur: atque hac ratione, verè dicitur id, quod conſtat ex rebus diuerſorum prædicamentorum, & ex natura rei diuerſis, vnum per accidens eſſe. Quin potius, etiam in rebus eiuſdem prędicamenti, id verum habet, ſi ſint diuerſi generis, vel ſpeciei, & vna accidat alteri in ſua ratione & ſpecie iam cõpleta, & hoc modo ex potentia & habitu, vel actu, ſit vnum per accidens, & ſimiliter vas argenteum deauratum eſt ens per accidens; & ſic de cæteris. XIII.

Secundò ex dictis colligitur in ente vno per accidens eſſe varietatem; & in ea eſſe magis, vel minus. Quoddam enim eſt ens omnino per aggregationẽ, in quo multa entia per ſe integra, & perfecta, ſine vlla vnione, & ſine vllo ordine congeruntur, & hoc videtur eſſe maximè per accidens, quia omni ex parte opponitur enti per ſe propriè ſumpto, & huiuſmodi eſt aceruus tritici, aut lapidum. Aliud verò eſt ens per accidens conſtans, quidem ex integris entibus per ſe, non habentibus inter ſe phyſicam vnionem: habentibus autem inter ſe aliquem ordinem, vt eſt exercitus, reſpublica, domus, & alia ſimilia XIV.

artificialia, in quibus tanta poteſt eſſe varietas, tantaque differentia ſecundum magis & minus, quanta poteſt eſſe maior, vel minor vnio inter entia per ſe, ex quibus conſtat: & hoc modo videtur magis vna arbor, cui ramus alterius ſpeciei eſt inſitus, quàm domus, & domus magis quàm exercitus, & ſic de aliis. Et in hoc ordine collocandi ſunt liquores miſti ex ſimplicibus imperfectè alteratis compoſiti, vt vinum lymphatum, oximel, &c. Quo etiam fit, vt, licet hæc ſimpliciter & abſolutè ſint entia per accidens, tamen reſpectiuè, id eſt, comparatione illius entis, quod eſt vnum per meram aggregationem, ſoleant hæc interdum vocari entia per ſe. Nam, quia, media participant aliquid de extremis, comparatione illorum ſolent diuerſis nominibus appellari: huiuſmodi autem entia conueniunt aliquo modo cum entibus per ſe, quatenus in aliqua forma, vel habitudine vniuntur, & ideò ita aliquando nominantur. Quomodo videtur locutus Ariſtot. in citato loco, 5. Metaphyſ. Tamen hac conſideratione & comparatione ens compoſitum ex ſubſtantia & accidente ſibi inhærente, multò magis videtur poſſe vocari ens per ſe: hoc. n. eſt tertium genus entium per accidēs, quod magis videtur recedere ab illo primo & infimo ente per aggregationem, magiſque accedere ad vnum per ſe, quia & ea, quibus conſtat non diſtinguuntur ſuppoſito, ſicut in aliis; & habent inter ſe maiorem phyſicam vnionem, & vnum reuera eſt in potentia ad aliud, quamuis accidentali, & alterum natura ſua eſt ordinatum ad aliud, & in vnione ad illud habet ſuam perfectionē connaturalē, in quibus omnibus huiuſmodi ens imitatur illud, quod eſt propriè ac per ſe vnum: quamuis ſimpliciter, & abſolutè vnum per accidens ſit.

XV. *De vno ſimpliciter & ſecundum quid.*

TErtiò ex dictis explicantur facilè aliæ diuiſiones vnius. Quoddam enim dici poteſt vnū ſimpliciter, aliud ſecundum quid. Vnum ſimpliciter, propriè & in rigore dicitur id, quod eſt vnùm per ſe: reliqua verò omnia poſſunt dici vnum ſecundum quid, quod ex ipſis terminis videtur manifeſtū, ideò .n. ens per ſe vnū ita appellatur, quia habet vnitatē ſimpliciter & abſolutè: reliqua verò quia ab hac vnitate recedunt, dicuntur per accidens. Patet etiam hoc ex definitione vnius: eſt enim ens indiuiſum in ſe: illud ergo, quod eſt indiuiſum ſimpliciter, erit vnum ſimpliciter: quod verò eſt ſimpliciter diuiſum in ſe, & ſolùm habet aliquam indiuiſionem in ordine ad aliquem finem, vel ad aliquam formam, erit tantùm vnum ſecundum quid, & ita cōtingit in his, quæ ſolùm per accidens ſunt vnum, vt ex dictis patet. Aliter Greg. in 1. diſt. 24. q. 1. & ibi alij Nominales dicunt, ſolùm ens ſimplex eſſe vnum ſimpliciter, quia vt ſit vnum ſimpliciter, neceſſe eſt, vt nihil ſit in ipſo, quod non ſit ipſum; ſed hæc definitio gratis eſt ab ipſis conficta, & iuxta illam ſolus Deus eſſet vnum ſimpliciter. Item repugnat Ariſtot. 10. Metaphyſ. loco citato, diſtinguenti vnum in indiuiſibile, & indiuiſum tantùm. Pugnat enim cum communi modo cōcipiendi & loquendi: nam ens quamuis compoſitum per ſe & ſimpliciter dicitur: cur ergo non dicetur etiam ſimpliciter vnum? Item tale ens non eſt multa ſimpliciter: ergo erit vnum ſimpliciter, quia hæc duo immediatè opponuntur, & quaſi contradictoriè. Denique hac ratione docent Theologi Chriſtum vt compoſitum ex Deo & humanitate eſſe vnum ſimpliciter.

Hîc tamen duo videntur obſeruanda; primùm, aliud eſſe dicere, rem aliquam eſſe vnam ſimpliciter, vel ſecundum quid; aliud verò duas res eſſe, vnum ad eum modum, quo anima & corpus dicuntur eſſe vna humanitas, vel plures homines vnus. Nos hîc priori modo loquimur: nā ille eſt proprius & abſolutus, id eſt, ſecundum abſolutam conſiderationem entis & vnius, ſecundum quam rationem vnum eſt paſſio entis, & non ſecundum comparationem, vel reſpectum vnius rei ad aliam: imò nec ſecundum comparationem rationis eiuſdem rei ad ſeipſam: quia, vt ſuprà dicebam, hæc relatio rationis identitatis, non eſt de ratione vnius, quæ abſoluta eſt. Poſterior autem loquendi modus, vt ſit verus, non tam formalis, quàm cauſalis eſſe debet, vt patet in dictis exemplis: nam materia & forma propriè ac formaliter reuera non ſunt vnum, ſed componunt vnum; & ſimiliter plures homines, nō tam ſunt populus, quàm componunt vnum populum, & ſic de aliis; atq; ita illa vnitas, quæ in multis reperitur, qualiſcunq; illa ſit, ſupponit priùs ſecundum rationem ens aliquod ex illis conſtitutum, quod proximè & immediatè vnum denominetur, & hoc ſenſu intelligendum eſt, quod dici ſolet, plura ſimpliciter eſſe vnum ſecundum quid, vt iterum attingemus ſectione ſequente. XVI.

XVII. Secundò obſeruandum eſt, hîc eſſe ſermonem de vnitate rei, & non de vnitate rationis: nam vnitas rationis (cùm non ſit in rebus, ſed ab intellectu) propriè non comprehenditur in diuiſione poſita: ſi tamen quis velit hāc vnitatem ad dictam diuiſionē reuocare, hæc erit vnitas maximè ſecundum quid, & huiuſmodi eſt vnitas generis, ſpeciei, &c. quatenus per mentis comparationem & denominationem efficitur, quæ etiam poteſt eſſe maior, vel minor in ſuo ordine, prout maiorem, vel minorem indiuiſionem, ſecundum rationem includit, ſeu prout fundatur in maiori, vel minori conuenientia in rebus illis inuenta. An verò hoc fundamentum, quod in rebus antecedit, nomen vnitatis mereatur, dicemus poſteà.

XVIII. Et hinc vlteriùs explicati manēt alij termini, quibus aliqui vtuntur, vt videre eſt in Fonſeca, dicta quæſtio. 5. ſectio. 6. ſcilicet, quòd vnum interdum dicitur de aliquo abſolutè, interdum comparatè, vt quod eſt vnum ſecum, vel vnum cum Petro in ratione hominis vel animalis, &c. Item, quòd interdū aliquid dicitur eſſe vnum in ſe, & ſecundum propriā rationem, vt Petrus dicitur vnus numero: interdum verò dicitur aliquid vnum in ſuperiori, vel inferiori ratione, vt animal in ratione viuentis, vel in homine. Sed hæc reuera impropria ſunt: nam vnum propriè, abſolutè tantùm dicitur: illa verò comparata vnitas non eſt vnitas ſecundum rem, ſed vel identitas ſecundum rationem, vel ſimilitudo, fundata in aliqua vnitate, vel certè eſt vnitas ſecundum rationē. Et ſimiliter, nullum ens dicitur vnū propriè, niſi ſecundum propriam rationem ſuam; nam ſecundum ſuperiorem, aut inferiorem rationem non dicitur aliquid vnum, niſi fortaſſe ſecundariò, & ratione alterius.

XIX. Vltimò verò annotare oportet, aliquam vnitatem poſſe conſiderare in rebus, quæ conueniat enti rationæ ſuæ entitatis, ſeu in illa præciſè conſiderata; alia verò vnitas intelligi poteſt conueniens vni enti per aliud ens ſibi adiunctum, vt, verbi gratia, in materia (vt ſuprà dicebamus) intelligimus vnitatem entitatiuam, conuenientem illi in ſua entitate, & ex vi

vi eius, etiamſi præciſè conſideretur, & mente ſepa- A retur à quantitate, & quolibet alio accidente; alia verò vnitas intelligitur in materia ratione quantitatis, à qua dicitur vna quantitatiuè ſeu numeraliter: & idem conſiderari poteſt in albedine, & in aliis entibus corporeis: nam in immaterialibus tãtùm prior modus vnitatis reperitur. Vnitas ergo immediatè conueniens entitati per ſeipſam, dici poteſt vnitas per ſe, non in ſenſu, quo ſuprà locuti ſumus de ente, & vno per ſe, ſed vt per ſe diſtinguitur contra per aliud, qui modus vnitatis in omni ente, eo modo, quo ens eſt, reperitur, ita vt etiam ens per accidẽs eo modo quo vnum eſt per ſe, & non per aliud, habeat eam vnitatem & ideò hæc vnitas eſt, quæ per ſe conuenit enti, vt ens eſt, & ad tollendam æquiuocationem poſſet dici vnitas intrinſeca, ſeu entitatiua: alia enim vnitas, quæ per aliud conuenit, accidentaria eſt, & quaſi extrinſeca, ſeu denominatiua, de qua plura in ſect.5.

SECTIO IIII.

Vtrùm vnitas ſit adæquata paſſio entis, & de diuiſione entis in vnum & multa.

I. Hactenus ſolùm declarauimus rationem vnius, & varios modos eius: quia verò tota hæc diſputatio eò tendit, vt oſtendamus, hanc paſſionem enti conuenire, duo agenda ſuperſunt. Primò, vt declaremus, quomodo hæc proprietas conuertatur cum ente, & ſit adæquata paſſio eius. Secundò, vt declaremus, cuinam vnitati hoc conueniat. quod præſtabimus ſectione ſequente.

II. Circa primum ratio dubitandi eſt, quia ens diuiditur per vnum & multa, vt conſtat ex Ariſt. 10. Metaph. cap. 1. & ex D. Thom. 1. p. quæſt. 11. imò multi cõtendunt, hanc eſſe primam diuiſionem entis, vt latè Soncin. 10. Metaph. quæſt. 1. ſed membrum diuidens non poteſt conuerti cum diuiſo: ergo neque vnum cum ente: ergo non eſt paſſio eius. Et confirmatur; nam vnum & multa opponuntur, teſte Ariſt. ſuprà; ergo non poſſunt eidem conuenire; ergo ens, quod eſt multa, non eſt vnum: ergo vnum non eſt adæquata paſſio entis.

III In hoc dubio breuiter dicẽdum eſt, vnitatem ſeu *vnum* eſſe adæquatam paſſionem entis. Ita ſumitur ex Ariſt. 4. Metaph. cap. 2. tex. 3. dicente, ens & vnum ſe inuicem ſequi. Idem docuit Plato in Parmenide, dicens; *Neque ens vni, neque vnum enti deeſt, ſed duo hæc potiùs per omnia coæquantur.* Idem D. Thom. 1. p. quæſt. 11. art. 1. & 2. & omnes Philoſophi. Et ratione patet primò, quia inter paſſiones entis, primo loco ponitur vnum, vt ſuprà vidimus: ergo oportet, vt conuertatur cum ente, quia de ratione paſſionis propriè dictæ eſt, vt ſit adæquata ſubiecto ſuo, & ideò vnum inter tranſcendentia ponitur, ſicut ipſum ens. Secũdò ex reipſa declaratur, quia vnitas vera, & realis ſupponit, vel includit entitatem, vt ſuprà viſum eſt: nam quod nihil eſt, neque vnum dici poteſt, niſi æquiuocè & per denominationem extrinſecam, ſed ad omnem entitatem, vt entitas eſt, conſequitur, ſeu neceſſario coniungitur indiuiſio in ſe: nam ſi ſit actu diuiſa, quatenus talis eſt, non eſt entitas, ſed entitates: ergo ratio vnius adæquatè currit cum ente. Tertiò, quia omne ens eſt ſimplex aut compoſitum; ſimplex: non ſolum indiuiſum eſt: ſed indiuiſibile, quatenus ſimplex eſt; compoſitum verò, vt tale eſt, etiam eſt indiuiſum: nam ſi actu diuiſum ſit, non erit compoſitum: Ergo omne ens tam ſimplex, quàm compoſitum, vnum eſt: quod autem nec ſimplex nec compoſitum eſt, ens non eſt; ſed, vel nihil erit, vel plura entia.

Explicatur diuiſio entis in vnum & multa. IV.

AD rationem ergo dubitandi poſitam reſpondet Diuus Thomas. 1. part. quæſt. 11. art. 1. ad 2. id, quod eſt vno modo indiuiſum, alio modo poſſe eſſe diuiſum, & quod ſub vna ratione eſt multa, ſub alia eſſe poſſe vnum. *Et hac ratione* (inquit) *ens diuiditur per vnum & multa, tanquam per vnum ſimpliciter & multa ſecundum quid: nam & ipſa multitudo non contineretur ſub ente, niſi contineretur aliquo modo ſub vno.* Affertque Dionyſius vltimo capite de diuinis nomin. dicentem, *non eſſe multitudinem, quæ non participet aliquo modo vnitatem: nam, quæ ſunt multa partibus, ſunt vnum toto, & quæ ſunt multa accidentibus, ſunt vnum ſubiecto, &c.* Ex qua reſpõſione intelligitur primò, formaliter & propriè loquendo, ens nõ diuidi in multa, vt multa ſunt actu & formaliter, quia huiuſmodi multa quatenus talia ſunt, reuera non ſunt ens, ſed entia.

B Duplici ergo modo poteſt multitudo poni in diuiſione entis: primò, ſi non intelligatur de multitudine actuali, id eſt actu diuiſa, quæ ſola propriè eſt multitudo, vt conſtat ex 5. Metaph. cap. 13. tex. 18. ſed de multitudine in potentia tantùm, quomodo in continuo dicitur eſſe multitudo partium integrantiũ, aut punctorum & in natura humana multitudo partium eſſentialium. Et hoc modo videtur intellexiſſe D. Thom. diuiſionẽ, cùm dicit ens diuidi per vnum & multa, tanquã per vnum ſimpliciter, & multa ſecundum quid: nam illud eſt vnum ſimpliciter, in quo non ſunt multa actu diuiſa: & e conuerſo, illa dicuntur multa ſecundum quid, quæ in re non ſunt actu diuiſa, ſeu diſiuncta, ſeu potentia tantùm. Vnde in hoc ſenſu membra hæc, per ſe loquendo, non eſt neceſſe re diſtingui, ſed ratione tantùm: idem namq; ens, quod eſt vnum ſimpliciter, eſt multa ſecundum quid, ſeu in potentia, vt in exemplis poſitis conſtat: niſi velimus ea membra cum præciſione, ſeu excluſione intelligere, hoc modo, aliquod ens ita eſſe vnum vt nullo modo ſit multa, neque actu, neque potentia: aliud vero ita eſſe vnum, vt ſit etiam multa ſe- C cundum quid, ſeu potentia aut accidentaliter: quo ſenſu coincidet illa diuiſio cum diuiſione entis ſeu vnius in ſimplex & compoſitum. Et iuxta hanc interpretandi rationem facile conſtat, diuiſionem hãc nihil obſtare adæquationi entis & vnius: nam illa multitudo non excludit vnitatem ſimpliciter. Denique in hoc ſenſu poteſt intelligi in ea diuiſione diuidi ens, non vt commune eſt ad ens per ſe, & per accidens, ſed ipſum ens per ſe, quia inter entia per ſe dantur aliqua, quæ, licet ſint vnum actu, poſſunt tamen eſſe multa poteſtate.

Alio vero modo poteſt illa diuiſio exponi de multitudine ſimpliciter ac propriè, quomodo videtur intellexiſſe Caietan. cùm ait, illa verba Diui Thomæ dict. ſolut. ad 2. *ens diuidi per vnum & multa, tanquam per vnum ſimpliciter, & multa ſecundum quid*, ita eſſe intelligenda, vt *ſimpliciter*, & *ſecundum quid*, non cadant ſuper *vnum & multa*, ſed, ſuper verbum, *diuiditur*, id eſt, ita diuiditur ens per vnum & multa, vt vnum ſimpliciter ſit ens, multa vero ſolum ſecundum quid. Atque hoc modo econtrario dicendum eſt, multitudinem poni in diuiſione entis, quatenus contingit, ea, quæ ſunt multa ſimpliciter, eſſe vnum ſecundum quid. Vnde aliud membrum intelligitur VI.

de vno ſimpliciter & abſolutè: atq; hoc ſenſu membra illa non ratione tantùm, ſed reipſa ſemper diſtinguuntur, quia includunt oppoſitionem contradictoriam ſeu priuatiuam ex parte diuiſionis: nam multa ſimpliciter ſunt, quæ in ſe ſunt actu diuiſa: vnum verò, quod non eſt in ſe actu diuiſum. Et iuxta hunc etiam ſenſum coincidit hæc diuiſio cum illa, qua diuiditur ens in vnum ſimpliciter, & vnum ſecundum quid: nam multa ſimpliciter non diuidunt ens, niſi quatenus ſunt vnum ſecundum quid. Quo etiam fit, vt diuiſum in hac diuiſione ſic explicata non ſit ens per ſe, ſed quod diuiditur in ens per ſe, & per accidens: nam omne ens per ſe eſt vnum ſimpliciter: multa autem non dicuntur vnum ſecundum quid, niſi quatenus ens aliquod per accidens conſtituunt, & ita non poſſunt in diuiſione entis poni, niſi ſaltem ſub ratione entis per accidens: ergo diuiſum in ea diuiſione non poteſt eſſe ens per ſe; nam repugnaret vni membro & conuerteretur cum alio, debet ergo ens abſtrahens à per ſe & per accidens. Atque ita tandem intelligitur, quomodo prædicta diuiſio non repugnet adæquationi vnius & entis: nam ad eam ſpectat, vt ita vnumquodque ſit vnum, ſicut eſt ens; ita vt, ſi fuerit ens per ſe, ſit etiam vnum per ſe; ſi verò ens ſit per accidens, ſit etiam vnum per accidens, & ſicut ens abſtractè ſignificari, ita & vnum, & ideò, ſicut ens in hoc ſenſu diuiditur in vnum & multa, ita & ipſum vnum poſſet eodem modo diuidi; nam vt dixi, perinde eſt, ac ſi diuidatur in vnum ſimpliciter, & vnum ſecundum quid.

SECTIO V.

An diuiſio entis in vnum & multa ſit analoga.

I. Ex his, quæ dicta ſunt, facile poſſunt definiri nõnulla dubia, quæ de hac diuiſione tractari ſolent ab authoribus. Primum eſt, an hæc diuiſio ſit analoga, vel vniuoca.

II. Reſpondetur, ſi intelligatur in poſteriori ſenſu eſſe analogam, & ferè æquiuocam: quia diuiſio entis in ens per ſe, & ens per accidens, cui prædicta diuiſio æquiualet in illo ſenſu, vt dictum eſt, analoga eſt, analogia quadã proportionalitatis, ita vt enti ſic ſumpto non reſpondeat vnus communis conceptus quia ens per accidens, vt ſic reuera non eſt ens, ſed entia, ſolumque appellatur ens propter quandam proportionem, vel imitationem entis per ſe. Probatur hæc ſententia inprimis ex Ariſt. lib. 4. Metaph. c. 2. in fine, vbi apertè docet, hîc interuenire analogiã. Deinde ratione, quia quæ ſunt multa ſimpliciter, nõ ſunt vnum ſimpliciter: nam hæc duo prorſus opponuntur: ergo neque ſunt ens ſimpliciter; nam ens & vnum, ſi eadem proportione ſumantur, conuertuntur: ergo ens nõ diuiditur vniuocè in vnum, & multa, ſed analogicè. Et hoc ſignificauit D. Thom. 1. par. quæſt. 11. art. 1. ad 2. iuxta expoſitionem Caietani ſuprà adductam & declaratam. Deinde, quòd hæc analoga tanta ſit, vt diximus, declaratur in hunc modũ, quia eſſe indiuiſum, eſt de ratione vnius: ſed hæc indiuiſio non reperitur in huiuſmodi vno per accidẽs, niſi valdè analogicè, & ferè æquiuocè, quia in eo reperiuntur multa actu diuiſa, & indiuiſio ſolùm eſt ſecundum quandam apprehenſionem, vel habitudinem: ergo ratio vnius non conuenit tali multitudini, niſi per quandam proportionalitatem, ſeu imitationem; ergo & ratio entis eodem modo illi conuenit, quia, vt dictum eſt, ens & vnum ſibi inuicem cum proportione reſpondent. Item, quia ens dicitur

A ab eſſentia, vel ab exiſtentia: in illa autem multitudine non eſt eſſentia, neq; exiſtentia, ſed potiùs eſſentiæ & exiſtentiæ.

Dices hoc ad ſummum procedere de his, quæ ita ſunt multa ſimpliciter, vt nullo modo ſint vnum, niſi per aggregationem, vt in aceruo lapidum, &c. quia ibi reuera non eſt vnitas, ſed propinquitas quædam, quæ non niſi per quandam proportionalitatem poteſt vocari vnitas, vt rectè declaratum eſt. Tamen in aliis entibus per accidens, quæ habent aliquã vnionẽ, vel coordinationem partiũ, ratione cuius poſſunt aliquo modo dici vnum per ſe, vt ſuprà diximus, nõ videtur procedere ratio facta, nec intercedere tanta analogia: nam hæc videntur comprehendi ſub vno conceptu vnius tranſcendentaliter ſumpti: nam habẽt vnitatem aliquam realem, & indiuiſionem, quæ in ipſis rebus fundatur. III.

Reſpondetur, hoc quidem eſſe probabile, præſertim quando intercedit phyſica & realis vnio, vt eſt inter ſubſtantiam & accidens, ipſi intrinſecè inhærens: nam in tali compoſito, ſicut eſt vera & phyſica vnio, ita eſt aliqualis vnitas realis, quæ licet non ſit B tanta, quãta eſt in ſubſtantiali compoſito: habet tamen cum illa realem cõuenientiam, qualis eſt etiam inter illas vniones: illa ergo ſufficiet, ſaltem ad vnitatem cõceptus, eſto illa, ſit cum aliqua analogia, quod pendet ex infrà dicendis de analogia entis. De aliis verò entibus artificialibus res eſt magis dubia: quia non intercedit ibi vnio realis & phyſica, & conſequenter nec indiuiſio realis: ergo nec conuenientia realis in vnitate, quæ ſufficiat ad vnitatem conceptus in ratione entis, vel vnius. Nihilominus tamen oppoſitum poteſt facilè defendi, quia illa met compoſitio cum aliqua coniunctione, vel coordinatione, eſt aliqualis vnio, quæ ſufficit, vt hæc entia concipiantur, vt aliquo modo per ſe vna, propter quod ſuprà diximus, probabile eſſe ſub ea ratione directè contineri ſub obiecto Metaphyſicæ; & de illis vt ſic poſſe eſſe ſcientiam: hoc ergo etiam ſatis erit, vt ſub vno conceptu tranſcendentali vnius concipi poſſint. IIII.

Atque hinc à fortiori ſequitur, ſi diuiſio illa intelligatur in priori ſenſu ſuprà explicato, ita vt diuiſum ſit ens per ſe rigoroſè dictum, in vnum, quod C nullo modo eſt multa & vnum, quod eſt multa in potentia: ſic multò magis diuidi vnum ſecundum communem quendam conceptum vnius per ſe, ſeu ſimpliciter, quia eſſe multa illo modo, ſcilicet, in potentia, non excludit vnitatem ſimpliciter, vt dictum eſt, nõ tñ videtur excludenda omnis analogia ab illo conceptu, quia Deus, qui in illo continetur, ſicut nõ eſt vniuocè ens, ita nec videtur vniuocè vnus cum cæteris creaturis. V.

Poſſet autem probabiliter dici, quamuis vnum, quoad poſitiuum, quod includit, vel connotat, non dicatur vniuocè de Deo & creaturis, tamen quantũ ad negationem incluſam, non repugnare, quod dicatur vniuocè, quia alia prædicata negatiua poſſunt vniuocè dici de Deo & creaturis. Vt, verbi gratia, eſſe immateriale, vt præciſè dicit negationem & carentiam materiæ primę, æquè conuenit angelis, ac Deo, quamuis poſitiuum fundamentum illius carentiæ non ſit in eis vniuocum: ſic ergo videtur dici poſſe de negatione diuiſionis, quam dicit vnũ. Dices, hoc ad ſummum procedere de rebus indiuiſibilibus, vt ſic, verbi gratia, de angelo. Sed contra primò, quia ſi ſemel conceditur, vnum tranſcendens dici vniuocè de angelo & Deo, inde ſumitur argumẽtum, dici etiam vniuo- VI.

vniuocè de homine, verbi gratia, quia licet homo A non ſit tam perfectè vnus ſicut angelus, tamen eſt vniuocè vnus: ergo ſi angelus eſt vnus vniuocè cum Deo, etiam homo erit vniuocè vnus cum vtroque. Secundò ratione à priori id patet, quia vnum præciſè dicit negationem actualis diuiſionis; ſed hæc negatio integrè & perfectè reperitur in ente propriiſſimè & per ſe vno, etiamſi compoſitum ſit. Quòd autem in ſubſtantia indiuiſibili aliquid amplius præter illam negationem reperiatur, pertinet quidem ad maiorem quandam perfectionẽ entitatis, vel vnitatis, non tamen ſufficit ad analogiam in ratione vnius. Vnde, cùm aliàs reſpectu huius negationis non ſit propria dependentia vel cauſalitas niſi ratione fundamenti, nulla videtur eſſe in ea ſufficiens ratio analogiæ. Tertiò idem confirmatur, quia aliàs materia prima, verbi gratia, eſſet perfectiùs vnum, quam ſubſtantia compoſita, & idem argumentum fieri poteſt de anima, imò & de quolibet accidente ſimplici reſpectu ſubſtantiæ compoſitę, & de pũcto reſpectu quantitatis; nam reſpectu omnium ſequitur vnum eſſe analogum, & per prius dici de ſimplici, quam- B uis imperfectiſſimo ente.

VII. Sed, licet hæc probabiliter dicta ſint, nihilominus ſimpliciter dicendum eſt, vnum tranſcendens analogicè dici de Deo & creaturis; & de his omnibus, de quibus ens analogicè dicitur, quia (quidquid ſit de negatione) vnum non dicit de formali ſolam negationem, vt ſuprà viſum eſt, ſed entitatem ſeu eſſentiam indiuiſam, & ideò vbi eſſentia vniuocè non eſt, nec realis vnitas poteſt eſſe vniuoca. Item, quia, vt Ariſtoteles dixit 4. Metaphyſ. textu 2. quod ad rem attinet, idem eſt dicere vnum, & ens vnum: ergo quod non eſt ſimpliciter ens, non poteſt eſſe ſimpliciter vnum: ergo, quod fuerit analogicè ens, erit etiã analogicè vnum. Hoc autem maximè habet verum in Deo, in quo nõ ſolùm eſſentia, vt ſic eſt alterius ordinis, ſed etiam vt fundat negationem vnius, habet perfectionem quandam alterius rationis & ordinis. In illis autem entibus, in quibus licet eſſentia ſit imperfectior, tamen vt fundat negationem diuiſionis, habet quendam exceſſum ſimplicitatis, ſeu indiuiſibilitatis, aliquo mõ dici poteſt eſſe perfectior ratio vnius quoad negationem; non verò ſimpliciter C propter rationem dictam. Et hinc rurſus cõfirmatur quod ſuprà dictum eſt, vnum non dicere de formali ſolam negationem, ſeu entitatem ſub negatione.

SECTIO VI.

Quomodo vnum & multa opponantur.

I. IN hac re Ariſtot. lib. 4. Metaph. cap. 2. vnũ & multa ſignificat priuatiuè opponi. At verò lib. 10. cap. 1. ſentit neq; opponi relatiuè: quia vnum nõ dicitur ad aliud, nec contradictoriè, quia neutrum eſt mera negatio; neutrum enim verè dici poteſt, tam de his, quæ non ſunt, quàm de his, quæ ſunt; nec merè priuatiuè, quia neutrum conſiſtit in ſola priuatione, ſed aliquid dicit poſitiuum, nec denique merè cõtrariè, quia includunt formaliter aliquã negationem; vnde concludit, opponi quodammodo contrariè, & quodammodo priuatiuè. D. Thom. autem 1. part. quæſt. 11. art. 2. ſentit hanc oppoſitionem magis accedere ad priuatiuam, quia vnum (inquit) opponitur multis, ſicut indiuiſum diuiſo.

II. Vt hoc tamen ampliùs explicetur, conſiderandum eſt, multa dupliciter poſſe comparari ad vnum: primò, vt multa ſunt, ſecundò vt ſunt aliquo modo vnum: quomodo diximus, multitudinem eſſe membrum diuidens ens in ea partitione, qua diuiditur in vnum & multa. Quapropter, formaliter loquendo de multitudine, vt eſt membrum illius diuiſionis, differt ab vno ſimpliciter dicto, tanquam imperfectum à perfecto, & ita ſunt tanquam duæ rationes diſparatæ & diſtinctæ. Sicut, ſi conſideremus numerum ſub ratione vnius quantitatis diſcretæ, vel ponamus, illum habere vnam rationem formalem, vt ſic diſtinguetur ab vnitate tanquam quædam ratio formalis diſtincta à ratione formali vnius, ſicut ſolent diſtingui duæ naturæ, vel ſpecies diſparatæ, vel ſicut diſtinguitur linea à puncto. At verò cõſiderando multitudinem, vt multitudo eſt, & mera aggregatio plurium; ſic conſiderare poſſumus, vel illud tantùm, quod poſitiuum eſt in vnitate & multitudine, & ita ſe habent ad modum totius & partis, quia multitudo ex vnitatibus hoc modo reſultat, vel cõſiderare poſſumus negationem incluſam, & ſic vtrumque includit negationem aliquam: multitudo enim, multa poſitiua entia dicendo includit hanc negationem, quòd vnum non ſit aliud, quæ dici poteſt negatio identitatis: vnum verò dicit negationem diuiſionis. Et ita videntur mutuo opponi priuatiuè ſecundum diuerſas rationes: nam vnum includit negationem diuiſionis, quæ eſt de ratione multitudinis: multitudo verò includit negationem identitatis ſeu realis coniunctionis, quæ eſt de ratione vnitatis. Tamen, quia multitudo includit vnitatẽ & requirit indiuiſionem in ſingulis vnitatib. quibus ipſa multitudo conſtat: vnum verò econtrario nõ includit multitudinem, nec diuiſionem, quæ eſt de ratione multitudinis, ſed potiùs remouet illam, ideò ſimpliciter dicitur vnum opponi multitudini per modum priuationis potiùs, quàm econuerſo.

III. Vnde licet D. Thom. ſuprà ad 2. dicat, vnitates cõponere multitudinem, ſecundum id, quod habent de entitate, non ſecundum id, quod habent de indiuiſione, quod aliis locis repetit, vt q. 9. de potent. art. 7. ad 10. & 14. hoc tamen intelligendum videtur cum proportione, ſcilicet de multitudine, quatenus poſitiuum quid eſt. At ſi conſiderentur omnia, quæ includit multitudo, aliter dicendum videtur: nam, vt idem D. Thom. ait 1. part. quæſt. 11. art. 2. ad. 4. & d. q. de pot. art. 7. ad 15. *In intellectu multitudinis includitur ens diuiſum ab alio*, & quod vtrumq; ipſorum in ſe ſit vnum; *Quantumcunq; enim* (ait) *aliqua intelligantur diuiſa, non intelligetur multitudo, niſi quodlibet diuiſorum intelligatur eſſe vnum*, & conſequenter indiuiſum: ſequitur ergo, vnum componere multitudinẽ quoad omnia, quæ ſunt de ratione eius, non ſolùm ratione poſitiui, ſed etiam ratione negationis, quam dicit vnum: quia non ſolùm eſt de ratione multitudinis, ꝙ vna res non ſit alia, ſed ẽt, quod ſingulæ in ſe diuiſæ ſint, quia alioqui non componerẽt certam & determinatam multitudinẽ. Neq; ſatis intelligo, quid ſibi velit Caietan. circa prædictam ſolutionem ad ſecundum D. Thomæ, dicẽs; multitudinem formaliter ex vnitatibus formaliter conſurgere, & conſequenter ex negationibus, & nihilominus indiuiſionem vnitatis non concurrere ad componendam multitudinem, in quantum exercet priuationem diuiſionis, ſed in quantum habet entis rationem. Quid eſt enim priuationẽ habere entis rationem? Si enim hoc dicatur ſolùm ratione entitatis, in qua fundatur, repugnat priori dicto eius, & rationi à nobis factæ: ſi autem negatio dicatur habere rationem entis, quate-

quatenus poteſt per modum entis cõcipi, ſic eſt im- A pertinens diuiſio, quia hoc ſolum habet per denominationem extrinſecã, & ſic negatio potius eſt ens rationis tantum, quàm habeat rationem entis realis, de quo Caiet. loquitur.

IIII. Deniq; comparari poſſunt vnum & multa in ratione menſuræ, & menſurati; & hoc modo habere poſſunt oppoſitionem relatiuam, ſiue illa ſit relatio realis, ſiue rationis, quod magis videtur, quia hæc ratio menſuræ ſolum videtur conſiſtere in quadam extrinſeca denominatione, magiſque fundari in noſtra apprehenſione & vſu ac modo cognoſcendi, quàm in aliqua relatione, vel habitudine, quæ in re ſit. Vnde D. Thom. dict. art. 2. hanc oppoſitionem menſuræ & menſurati tribuit vnitati quantitatiuæ reſpectu numeri, qui eſt in quantitate, non verò vnitati & multitudini tranſcendentali, quod non video, cur dici potuerit, niſi in ordine ad vſum humanum, ſeu ſecundum quandam denominationem inde reſultantem: nam, ſi res ipſæ ſecundum ſe conſiderentur, eandem proportionem ſeruat vnum tranſcendens ad ſuam multitudinem, quam vnum numerale, ſeu quantitatis ad ſuum numerũ, quia & eſt principium eius, & illam componit, vnde & per illud etiam menſurari poteſt.

SECTIO VII.

An vnum ſit prius quàm multa, & indiuiſio quàm diuiſio.

I. Thomiſtæ in hac re diuerſo modo loquuntur de vnitate & multitudine, diuiſione, & indiuiſione. Aiunt enim, vnitatem natura ſua eſſe priorem multitudine, quod eſt certum, & per ſe manifeſtum, tum quia per ſe loquendo vnum eſt independens à multitudine in omni genere: non enim vnum pendet à multis, ſed multa ab vno, neque vnum definitur per multa; multitudo autem definitur per vnitatem; tum etiam, quia vnum eſt principium, & componit multitudinem; vnde etiam quoad ſubſiſtendi conſequentiam non conuertuntur, nam, ſi eſt multitudo, neceſſe eſt, vt ſit vnitas, non verò è conuerſo.

II. De diuiſione autem & indiuiſione aliqui dicunt, diuiſionem eſſe natura ſua priorem indiuiſione, & vnitate. Ita docet Soncin. libro 4. Metaphyſ. quæſt. 23. ad 6. & 10. Metaphyſ. quæſt. 4. & Iauell. ibi quæſt. 6. Caietanus autem 1. part. quæſt. 11. art. 2. circa ad 4. vtitur diſtinctione vix intelligibili: ait enim quod diuiſio eſt prior vnitate ſimpliciter ſecundum ſe, in eſſe tamen intelligibili, & quod eſt poſterior vnitate ſimpliciter, id eſt, ſecundum eſſe ſimpliciter, quod eſt eſſe in rerum natura. Priorem partem probat, quia affirmatio eſt prior negatione; ſed eſſe vnum eſt eſſe hoc, & non eſſe non hoc: ergo diuiſio inter illa extrema contradictoria præcedit naturaliter vnitatem: ſecundum autem probat, quia negatio vnius entis ab alio, quæ eſt negatio realis, eſt poſterior vnitate, ex quibus rationibus intelligitur ſenſus prioris diſtinctionis à Caietano propoſitæ: nam per negationem in eſſe intelligibili videtur intelligere diuiſionem entis à non ente, & vniuſcuiuſque entis à tali non ente, quam alij vocant negationem rationis tantum: per negationem autem ſecundum eſſe rei intelligit diuiſionem vnius entis ab alio, quæ vocari ſolet negatio realis. Sed vt ex ſuprà dictis cõſtat diuiſio, quam negat vnitas per ſe primò, neutra ex his eſt, ſed eſt negatio diuiſionis realis ipſius entis in ſe ipſo; & de hac diuiſione inquiritur, an ſit prior, vel poſterior indiuiſione.

III. Et mihi quidem videtur, huiuſmodi diuiſionem nullo modo eſſe priorem ſecundum rem, quàm vnum, vel indiuiſionem in illo incluſam: nam, ſi hæc duo generatim, & in tota ſua latitudine comparemus, prius eſt ens aliquod eſſe in ſe indiuiſum, quàm quod ſit aliqua diuiſio vnius entis ab alio, vel alicuius entis in ſeipſo; ſi verò illas comparemus in ſingulis entibus, vnumquodque ex natura ſua prius habet in ſe indiuiſionem, quàm diuiſionem. Quæ ergo diuiſio; aut in quo ſubiecto, dicitur aut eſt ſecundum ſe prior indiuiſione, ſeu vnitate? Deinde, nulla eſt ratio, quæ contrarium ſuadeat, quia, quamuis indiuiſio opponatur diuiſioni per modum priuationis, non propterea neceſſe eſt, diuiſionem eſſe priorem: primò quidem, quia licet in his, quæ propriè & in rigore priuatiuè opponuntur, habitus natura ſua ſit prior negatione, quia talis priuatio ſolum eſt in ſubiecto apto nato, quod natura ſua prius reſpicit habitum quàm priuationem: in priuatione autem B latè ſumpta, & impropria, qualis eſt indiuiſio vnius, vt explicatũ eſt, non eſſe neceſſe, vt habitus ſit prior negatione, vt licet immateriale priuatiuè ſumptum, negationem dicat, ſimpliciter prius eſt eſſe immateriale in rebus, quàm eſſe materiale, quia non dicit priuationem propriè dictam, & in ſubiecto apto nato, quod ex ſe prius poſtulet eſſe materiale, quã immateriale & in homine, verbi gratia, prius eſt generationis ordine vt dentibus careat, quàm quòd illos habeat, quæ carentia, licet pro tempore infantiæ nõ habeat propriiſſimam priuationis rationem, magis tamẽ ad illam accedit, quàm negatio diuiſionis, quã dicit indiuiſio vnius: ergo multò minùs neceſſe eſt vt in præſenti, diuiſio ſit prior natura ſua indiuiſione. Et ideò D. Thom. 1. p. q. 11. art. 2. ad 4. rectè docuit, diuiſionem eſſe priorem vnitate, non ſimpliciter, ſed ſecundum rationem noſtræ apprehenſionis.

IV. Comparando ergo hæc duo ſecundum ſe, & ex natura ſua, ſicut vnitas multitudine; ita indiuiſio eſt prior diuiſione: quoad nos verò dicitur prior diuiſio indiuiſione: quia cùm indiuiſio cognoſcatur, vt negatio, neceſſe eſt, vt prius apprehendatur id, cuius eſt C negatio: quia ſemper quoad nos affirmatio antecedit negationẽ: hoc autem intelligẽdum erit de diuiſione ſumpta formaliter pro negatione, vel pro fundamento negationis iuxta varios modos explicandi indiuiſionem vnius, quod ſuprà tractauimus. Et eodem modo loquitur Ariſtotel. lib. 10. text. 6. de vno ſeu indiuiſione eius reſpectu multitudinis; ait enim multitudinem eſſe ratione priorem *propter ſenſum*, in quo vltimo verbo ſatis declarat, ſe loqui de prioritate quoad nos, & ita expoſuit ibi Diuus Thomas, lect. 4. Et declarat id intelligendũ eſſe de multitudine ratione diuiſionis tantùm: nam, ſi ſumatur multitudo ſecundum totum id, quod eſt de ratione eius: ſic etiam quoad nos multitudo eſt poſterior, *quia nihil aliud eſt* (inquit) *quàm aggregatio vnitatum. Vnde, licet ea quæ ſunt diuiſa, multa ſint, non habent tamen rationem multorum; niſi poſtquam huic & illi attribuitur quòd ſit vnum.*

SECTIO VIII.

An diuiſio entis in vnum & multa ſit prima omnium.

I. Scotus in 1. diſt. 8. quæſt. 3. & in quodl. q. 5. ar. 1. negat, hãc eſſe primam diuiſionem entis, ſed aliam, qua

qua diuiditur ens in finitum, & in infinitum: quia A hæc duo membra contrahunt formaliter ens in quantum ens: alia verò contrahunt ens in quantum vnum: ergo prior eſt illa diuiſio, quàm hæc. Conſequētia patet, quia, ſicut prior ratio entis, quàm ratio vnius, ita etiam prior eſt diuiſio, quæ conuenit enti vt ens eſt, quàm quæ conuenit enti vt vnum eſt; illa enim diuiſio quaſi per ſe primò conuenit enti: hæc verò per ſe ſecundò, ſicut ſi in homine eſſe poſſent varij modi rationalitatis & riſibilitatis, prior eſſet diuiſio hominis per modos rationalitatis, quàm per modos riſibilitatis. Antecedens verò quoad primam partem declaratur, quia eſſentia eſt, quæ conſtituit ens in quantum ens: ergo prima diuerſitas eſſentiarum vt ſic, eſt etiam prima diuiſio entis in quantum ens eſt; ſed vna eſſentia, vt eſſentia differt ab alia, quatenus illa eſt tantæ perfectionis eſſentialis: alia verò maioris vel minoris, & hęc eſt prima ratio, qua poſita, & præciſis omnibus aliis, manet diuerſitas eſſentiarum, & illa ablata non manet: hoc autem genus diuerſitatis primò ac per ſe reperitur inter eſſentiam infinitè perfectam, & omnes alias finitas: ergo prima diuiſio entis eſt illa infinitum, & finitum. B Altera vero pars antecedentis patet ex ſupra dictis, quia illa duo membra, ſcilicet, vnum & multa, vt poſſint diuidere ens, oportet, vt æquiualeant diuiſioni entis in vnum ſimpliciter, & vnum tantum ſecundum quid, vel in vnum per ſe, & vnum per accidens: ſed hæc diuiſiò formaliter ſumpta eſt diuiſio entis vt vnum eſt: ergo. Quod ſi quis contendat: etiam ens vt ens poſſe diuidi per illos duos modos vnitatis, idem poterit redire argumentum; ſic enim illa diuiſio erit quaſi denominatiua (vt ſic dicam) nam erit diuiſio per proprietatem entis; cùm tamen prior ſit eſſentialis, ſeu per modos per ſe primò & eſſentialiter contrahentes ens.

II. At verò Thomiſtæ contendunt, primam diuiſionem entis eſſe in vnum & multa, ſeu in ens per ſe, & per accidens. Ita tenet Soncin. 10. Metaph. quæſt. 1. qui hoc tribuit D. Thom. 1. part. quæſt. 11. art. 2. ad 4. & in 1. d. 24. quæſt. 1. art. 3. quoniam dicit. quod primò cadit in intellectu eſſe ens, ſecundò diuiſionem, tertiò vnum, quartò multitudinem. Fundamentum eſt, quia vnum eſt prima paſſio adæquata entis vt ens eſt, conueniens illi, etiam vt abſtrahit à finito, vel in- C finito: ergo priùs conuenit enti, quàm finitum, vel infinitum. Sed inprimis ex loco illo D. Thomæ nihil poteſt colligi, quia ibi non tractat de comparatione diuiſionis entis in vnum & multa ad alias diuiſiones entis, ſed de modo & ordine, quo à nobis cōcipiuntur vnum & multa. Ratio etiam illa nullius eſt momenti, quia, vt rectè fiat comparatio, non eſt facienda inter vnum, vt eſt adæquata paſſio entis, & modos contrahentes ens, ſic enim non negaret Scotus, vnum prius conuenit enti, quàm finitum & infinitum, vel alios ſimiles modos, ſicut proprietas adæquata generi, & conuertibilis cum illo priùs ratione intelligitur ei conuenire, quàm differentiæ inferiores contrahentes, quia talis proprietas illi ſecundum ſe, & præciſè conuenit, differentia verò cōtrahens conuenit ratione inferioris. Imò etiam ſi modi contrahentes ens inter ſe oppoſiti diſiunctim ſumantur & tribuantur enti per modum vnius proprietatis complexæ, ſcilicet, finitum, vel infinitum, &c. adhuc vnum vt eſt proprietas adæquata & incomplexa cenſenda erit ratione prior, vel hoc ipſo, quod ſimplicior eſt, & ſecundum ſe magis adæquata, & minus pendens ex alterius conceptione. Eò vel maximè, quòd, vt ſuprà dixi, hæc prædicata complexa, ſeu diſiuncta reuera non ſunt proprietates entis in quantum ens: quia eſſentialiter diuidunt ipſum ens. Vt ergo propriè fiat comparatio, loqui oportet de vno ſecundum determinatos modos vnius, & hoc modo non procedit ratio facta, vt per ſe conſtat.

Aliter ergo Iauel. Tract. 1. de tranſcen. capite 1. varias proponens diuiſiones entis, primam dicit eſſe in ens reale & rationis, ſecundam, entis realis, in vnum per ſe, & per accidens; tertiam, in abſolutum, & reſpectiuum; quartam (quæ eſt tertia entis realis) vnum & multa; quintam, in quinque tranſcendentia; vltimam, in finitum, & infinitum, quem ordinem diuiſionum nullis rationibus confirmat. Id verò, quod ad præſentem diſſenſionem ſpectat, ſcilicet, quòd duas illas diuiſiones comparando, ſcilicet, in vnum & multa, & finitum, & infinitum illa ſit prior, hac apparenti ratione probat, quia ens non diuiditur in finitum, & in infinitum, niſi in quantum bonum, ſed alia diuiſio, vt dictum eſt, datur de ente in quantum eſt vnum: Ergo hæc eſt prior illa, ſicut paſſio vnius prior eſt paſſione boni. Maior patet, quia finitum, & infinitum diuidunt ens, ſecundum varios gradus perfectionis: ergo diuidunt illud vt perfectum: ergo vt bonum: nam perfectum & bonum idem ſunt. Vnde etiam Scotus, quoniam exiſtimat eſſe poſſe aliquod ens reale, quod perfectionem non dicat formaliter, aliam diuiſionem præmittit, dicens, ens primò diuidi in quantum & non quantum, quantitate, ſcilicet, perfectionis, & poſteà ens quantum diuidit, in finitum, & in infinitum: ergo ex eius ſententia diuiditur hîc ens vt quantum ſeu perfectum. In quo etiam ſignificare videtur Scotus priorem rem eſſe diuiſionem illam in abſolutum, & relatiuum, quia ſolum ens relatiuum, vocatur ab ipſo non quantum, quia relatio vt ſic non dicit perfectionem. Vnde conſequenter fit, ſolum ens abſolutum diuidi in finitum & in infinitum, quod etiam Iauell. docet. III.

In hac quæſtione ſupponere oportet, ſermonem eſſe de ente reali, nam ens rationis, vt in ſuperioribus dictum eſt, non habet communem conceptum nec realem conuenientiā cum ente reali, & ideò diuiſio entis in ens reale, & rationis non rectè inter diuiſiones entis numeratur, quia illa magis eſt diuiſio nominis, quàm rei: hîc verò non agimus de variis ſignificationibus eiuſdem vocis, ſed de diuerſis modis, quibus conceptus rei ſignificatæ per vocem re ipſa determinari, ſeu contrahi poteſt. Denique hîc ſolum agimus de diuiſione entis, quod ſupra diximus eſſe proprium Metaph. obiectum, hoc autem non eſt ens, vt abſtrahit ab ente reali, & rationis, ſed ens reale tantum. IV.

Rurſus eadem ratione aſſerendum eſt, huiuſmodi diuiſiones non eſſe intelligēdas reſpectu entis, vt diuiditur in ens per ſe & per accidens, ſumendo ens per accidens ſtrictè pro ente omninò per aggregationē: nam vt ſupra etiam oſtenſum eſt, huiuſmodi diuiſio non eſt alicuius communis conceptus, ſed vocis tātum ſecundū analogiam imperfectam alicuius proportionalitatis. Propter quod diximus, non eſſe huiuſmodi ens in illa latitudine acceptum, adæquatum obiectum huius doctrinæ, ſed ſolum ens reale per ſe, eo modo, quo poſſit habere aliquam vnitatem rationis ſeu conceptus in rebus fundatā, ratione cuius ſit capax, & proprietatum, & diuiſionum realium. V.

Atque

Atque hinc fit, ſi diuiſio illa entis in vnum & multa, ſumatur in eo ſenſu, in quo coincidit cum prædicta diuiſione entis in per ſe, & per accidens, ſic quidem poſſe dici priorem diuiſione entis in finitum, & in infinitum, eo modo, quo diuiſio ſeu æquiuocatio vocis in omni doctrina explicanda prius eſt, quam res ipſa diuidatur, quo ſenſu etiam illa diuiſio in ens rationis, & rei, poteſt dici prima. Propriè tamen loquendo de diuiſionibus realibus contrahentibus, ſeu diuidentibus obiectum adæquatum huius ſcientiæ, illa non poteſt in hoc ordine computari, magis, quam diuiſio entis in reale, & rationis, quia in ea etiam vox tantum communis eſt, non autem conceptus, vt oſtenſum eſt.

VI. Supereſt ergo, vt cõparemus diuiſiones has, quatenus in eis diuidi poteſt ens reale ac per ſe communiſſimè ſumptum. Poſſunt autem comparari hæ diuiſiones, vel in vniuerſalitate, ſic enim vna diuiſio poteſt dici prior alia, quia eſt vniuerſalior, & altera aliquo modo ſub illa continetur, vel in maiori diuerſitate, & diſtantia inter membra diuidentia: ſic enim illa diuiſio poteſt dici prior, in qua membra diuidentia primario, magiſque inter ſe diſtant, vel denique comparari poſſunt in habitudine membrorum diuidentium ad ipſum diuiſum, ſic enim illa diuiſio dicenda videtur prior, in qua membra diuidẽtia magis per ſe ac formaliter contrahunt diuiſum ſecundum propriam rationem formalẽ eius, vt argumentando pro vtraque ſententia citata declaratum eſt, nec apparet, qua alia ratione poſſit vna diuiſio dici alia prior.

VII. Ex his ergo tria videntur poſſe probabiliter dici in hac diſſenſione; primum eſt, quoad vniuerſalitatem neutram harum diuiſionum eſſe priorem altera: vtraq; enim eſt adæquata enti, & ambit totã latitudinem eius, neque vllo modo vna ſub altera continetur, aut eſt ſubdiuiſio illius, hoc per ſe notum eſt, quia vtriuſque diuiſum eſt vnum & idem, vt ſupponimus, & in vtraque membra diuidentia includunt contradictionem immediatam, qua exhauriunt diuiſum. Et hoc quidem manifeſtum eſt in diuiſione entis in vnum, & multa. De diuiſione autem in ens finitum, & infinitum iuxta opinionem Scoti non eſt res ita clara: nam ipſe cum multis aliis inueniunt medium inter illa duo membra quorundã entium realium, quæ nullam dicunt perfectionem, & ideo ipſe Scotus, vt ſupra dicebam, aliam diuiſionem præmittendam putauit entis in quantum, & non quantum, vt ſolum ens quantum poſſit adæquatè diuidi in finitum & in infinitum: vnde conſequenter fit, hanc diuiſionem ſic explicatam eſſe minus vniuerſalem, quam ſit alia in vnum & multa: nam illud ens, quod dicitur non quantum, ſicut eſt ens, ita & vnum exiſtit. Ego tamen ſuppono, contrariam doctrinam eſſe veriorem, nullumq; ens reale eſſe, quod ex proprio ac formali conceptu quantum non ſit, & conſequẽter, vel finitum, vel infinitum, aut ſimpliciter, aut in proprio genere, de quo infra dicemus, oſtendendo omne ens dicere aliquam perfectionem.

VIII. Dico ſecũdò in modo dicta diuiſione entis membra diuidentia magis inter ſe diſtare, primarioque differre, quàm in altera diuiſione entis in vnum & multa: atque hoc modo prædictam diuiſionem eſſe priorem. Suppono enim, infinitum in ea diuiſione ſumi pro infinito in perfectione entitatiua & eſſentiali, præſertim, quia, vt aliàs conſtat, ſolum huiuſmodi infinitum eſt in rerum natura; nam in rebus creatis, nullum infinitum poteſt eſſe abſolutè loquendo, quod non potius ſimpliciter finitum ſit. Intra Deum autem, quicquid in ipſo eſt, ſimpliciter & eſſentialiter eſt infinitum, quamuis ſecundum præciſos noſtros inadæquatos conceptus poſſit aliquid præſertim relatiuum, concipi infinitum tantum in aliquo genere, non cõcepta in eo diſtinctè infinitate ſimpliciter, quod nihil ad præſens refert: Hinc ergo patet aſſertio poſita, quia prima diuiſio dat per primam diuerſitatem, quæ eſt inter Deum, & creaturas: ſecunda autem non ita, nam ſub vno membro illius continentur Deus & plures creaturæ, quæ ſimpliciter, & in toto rigore vnum per ſe ſunt, ſub altero verò aliæ tantùm creaturæ, quæ illo modo non ſunt per ſe entia: magis autem diſtãt inter ſe Deus & creatura, quam diſtare poſſit quælibet ratio entis creati ab alia ratione, etiam creata, vel ſaltem cõmuni Deo & creaturis: nam illa infinitè ſimpliciter diſtant: hæc verò minimè. Explicatur hęc ratio in hunc modum, quia illa duo membra entis in vnum, & multa, ſolum differunt iuxta maiorem, vel minorem vnitatem ipſius entis, & quantum eſt ex vi illius diuiſionis non magis diſtant inter ſe illa duo membra, quam diſtet vnitas exercitus, v.g. ab vnitate hominis: nam, licet alia entia poſſint per ſe magis diſtare in vnitate, tñ ex vi illius diuiſionis illa maior diuerſitas non explicat, ſed prædicta ſufficit: ſed multò magis diſtant inter ſe ens finitum & infinitum, quam vnitas per ſe & per accidens vt ſic: ergo in hoc ſenſu illa diuiſio eſt prior vtpote declarans ſummam atque primariam entis diuerſitatem ſeu diſtantiam.

Ex quo infero, idem iudicium ferendum eſſe de diuiſione entis in increatum & creatum, & in ens per eſſentiam, & per participationem, vel in purum actum, & ens potentiale aliquo modo: omnes enim hæ diuiſiones in re coincidunt, & ſub diuerſis conceptibus negatiuis, ſeu cõnotatiuis, declarant eandẽ entis partitionem & diuerſitatem. Et eadem ratione exiſtimo, hãc diuiſionem eſſe priorem diuiſione entis in ſubſtantiã & accidens, etiam ſi in vniuerſalitate ſint æquales: quia magis diſtat, & primò diuerſum eſt ens increatum à creato, quam accidens diſtet à ſubſtantia vt ſic, ſeu à ſubſtantia creata, quod perinde eſt. Et eadẽ vel maiori ratione prior eſt illa diuiſio quam alia in abſolutum & relatiuum, quia ſimiliter priora duo membra magis diſtant ac diuerſa ſunt: nam tota diuerſitas inter abſolutum & relatiuum in creaturis ſaluatur abſque infinita diſtantia: imò illæ duæ rationes formales cõceptæ, non ſunt inter ſe ita diuerſæ, quin poſſint in eandem ſimpliciſſimam rem coincidere, ſaltem in Deo: vnde etiam illę duę rationes non ſolum non diſtant, vt ens creatum & increatum, verum etiam ex ſe neutra poſtulat, vt creata, vel increata ſit, vt in materia de Trinit. Theologi docent. IX.

Tertiò dicendum eſt, ſi diuiſiones illę comparentur formaliter ad diuiſum, ſic diuiſionẽ entis in infinitum & finitum, etiam eſſe priorem, reſpectu entis vt ſic, quamuis altera ſit prior reſpectu vnius vt vnũ eſt. Hanc aſſertionem probat ſufficienter fundamentum adductum in fauorem Scoti, quia modi ſignificati per finitum & infinitum ſunt per ſe ac formaliter determinantes rationem entis, ſeu eſſentiæ vt ſic: omnis enim eſſentia realis hoc ipſo, quòd realitatem eſſentialiter includit intrinſecè & eſſentialiter poſtulat, & perfectionem aliquam eſſentialem & modum ſeu gradum talis perfectionis. Vnde etiam Caietanus 1. part. quæſt. 11. in principio, dubitans, cur priùs egerit D. Thomas de perfectione & infinitate Dei, quàm de vnitate reſpondet, quia illa duo X.

duo continentur intra latitudinem prædicamentorum quidditatiuorum: vnitas verò ad paſſiones entis ſpectat. Sicut in Deo priùs ſecundum rationem eſt, quòd ſit perfectus & infinitus in eſſentia, quã quòd ſit vnus, quia illa duo noſtro modo intelligendi ſignificant formaliſſimam talis eſſentiæ conſtitutionẽ, ita in ente creato talis ac tanta vniuſcuiuſq; perfectio eſſentialis prior eſt, quàm vnitas eius: ergo in communi reſpectu entis formalior ac prior eſt diuiſio eius per modos eſſentiæ primò & ſummè diuerſos, quales ſignificantur illis vocibus, finitum & infinitum, quam diuiſio per modos vnitatis.

XI. Neque contra hoc obſtet Iauelli ratio; negatur enim finitum aut infinitum diuidere ens in quãtum bonum, formaliter loquendo de bono, vt eſt paſſio entis, quia, vt infrà videbimus habere perfectionem aliquam, vt ſic non eſt paſſio entis realis, ſed eſſentia: nomine enim eſſentialis perfectionis nihil aliud ſignificatur, quàm ipſamet rei eſſentia, quæ, vt nõn ſit ficta, ſed realis, aliquid perfectionis formaliter eſſe debet: nam ſi ſit eſſentia infinita ſimpliciter, ſeipſa eſt ſumma perfectio; ſi autem ſit finita, eſt aliqualis participatio illius perfectionis. Quid autem addat ratio boni, vt eſt paſſio entis, ſupra perfectionem entis, dicemus poſteà. Quòd diuiſio illa in vnum & multa, eo modo quo explicata eſt, formaliùs ſit diuiſio vnius vt vnum eſt, quàm entis vt ens eſt, facilè conſtat ex dictis: quia illa duo membra, vt poſſint diuidere ens per ſe, ita ſumi debent, vt ſignificent diuerſos modos vnitatis: ſiue per vnum ſignificetur id, quod ita eſt vnum per ſe & nullo modo ſit per accidens vnum; per multa verò id, quod eſt ſimpliciter vnum per accidens, licet aliqua ratione ſit per ſe vnum: ſiue per vnum ſignificetur id, quod ita eſt vnum, vt in eo nulla ſit multitudo, etiam in potentia; per multa verò omne ens, quod licet ſit per ſe vnum, eſt aliquo modo multa, ſaltẽ in potentia: his enim omnibus rationibus ſolùm deſcribuntur diuerſi modi vnitatis: conſtat autem varios vnitatis modos formaliùs contrahere vnum, quàm ens.

XII. His ergo modis comparari poſſunt prædictæ diuiſiones, nec nunc occurrit alia ratio, vel cauſa ob quam vna diuiſio entis poſſit dici prior alia. Vnde ẽt obiter conſtat, ordinẽ illum diuiſionum, quẽ Iauell. ponit, nulla ratione niti, aut fundari, & præſertim impropriiſſima eſt illa diuiſio, quia diuidit ens in ſex tranſcendentia (de aliis enim iam ſatis dictũ eſt) cùm enim tranſcendentia omnia æqualia ſint inter ſe, & cum ente conuertuntur, non poteſt propriè illa dici diuiſio entis, ſed eſt annumeratio quædam: tum entis, tum eorum, quæ ipſi enti per ſe, & adæquatè inſunt.

Vltimò inquiri hîc poterat, an multitudo ſeu numerus, vt ſic dicat vnam formalitatem realem, & an in hoc ſit aliqua differentia inter multitudinẽ tranſcendentalem, & numerũ, qui ponitur ſpecies quantitatis, ſed de hac re dicemus infrà commodiùs de quantitate diſputantes.

SECTIO IX.

Vtrùm vnitas tranſcendentalis ſit vnitas numerica, vel quænam illa ſit.

I. DVplici ſenſu tractari poteſt hæc quæſtio iuxta duplicem acceptionem vnitatis numeralis, ſcilicet, vel pro vnitate quantitatiua, vel pro vnitate ſingulari, ſic enim dixit Ariſtoteles lib. 3. A Metaphyſ. textu 14. *vnum numero an ſingulare dicas nihil intereſt; etenim hoc modo ſingulare exponimus, quod numero eſt vnum.* Iuxta has ergo duas acceptiones, duæ quæſtiones vel opiniones tractandæ ſunt.

Variæ ſententiæ de vnitate quantitatiua.

II. PRima opinio fuit Auicennæ, quam referunt D. Thom. 1. part. quæſt. 11. art. 1. & in 1. diſtinct. 14. quæſt. 1. art. 3. & 4. Metaph. lect. 2. & ibidem Cõment. com. 3. qui aſſeruit vnitatem, quæ prouenit entibus à quantitate, eſſe ipſam vnitatem tranſcendentalem rerum, vnde concluſit, vnum addere ſupra ens quãtitatem. Quæ ſentẽtia ſic vniuerſè ſumpta planè falſa eſt; tum quia vel oportebit dicere nulla eſſe entia, niſi quanta, vel vnitatem non eſſe paſſionem entis adæquatam, ſed propriam entium materialium, tum etiam, quia in ipſiſmet materialibus, & quantis entibus exiſtit propria vnitas & integritas, quam vnumquodque ens in ſeipſo habet, quæ non eſt formaliter à quantitate, licet non ſit ſine quantitate, vt eſt ſectione 3. tactum, & in diſputatione ſequente & in diſputatione etiam de quantitate iterum atq; iterum B dicetur.

III. Si autem hæc opinio ſolùm aſſereret, vnitatem quantitatis eſſe vnam ex vnitatibus tranſcendentalibus, haberet apparentem aliquam probabilitatem. Nam, ſicut ens commune eſt quantitati, & cæteris prædicamentis, ita & vnum traſcendens commune eſt omnibus illis; vnde ſicut ens determinatur ad ſingula prædicamenta per proprios modos entitatis, & ens tranſcendens vt incluſum in ſingulis prædicamentis, nihil aliud eſt, quàm tale, vel tale ens: ita vnum tranſcendens determinatur ad ſingula prædicamenta per tales modos vnitatis, & vnum tranſcẽdens vt incluſum in ſingulis prædicamentis nihil aliud erit, quàm tale, vel tale vnum. Ergo vnitas trãſcendens in quantitate nihil aliud eſt, quàm talis vnitas; quã vnitas natura ſua poſtulat. Ergo hoc modo videtur dici poſſe vnitatem quantitatiuam non diſtingui à tranſcendentali, non quia cum illa conuertatur, ſed quia eſt pars quędam ſubiectiua eius, ad eum modum, quo dici etiam poteſt quantitas non diſtingui ab ente. Et hoc modo docuit illam ſententiam C Durand. in 1. diſtinct. 24. quæſtio. 2. qui conſequenter ait, in ſingulis prædicamentis poſſe diſtingui ſpeciales modos vnitatis, & multitudinis, non tamen eſſe peculiaria nomina impoſita ad hęc ſignificanda, niſi in quantitate, quia ratio diuiſibilitatis ſeu cõtinui diuiſibilis ex cuius diuiſione reſultat numerus, vt dicitur 3. Phyſic. cap. 7. peculiari modo reperitur in quantitate.

IV. Atque hæc ſententia procedit diſtinguendo quãtitatem à re quanta: nam qui putant quantitatem nihil addere ſubſtantiæ, conſequenter aiunt, vnum tranſcendens, & quod eſt principium numeri, nihil inter ſe diſtingui, quod multis rationibus conatur defendere Greg. in 1. diſt. 24. quæſt. 1. & 2. Non quod putet, omne vnum eſſe quantum, ſed ecõuerſo, quia putat omne vnum eſſe tranſcendens, & vnum quantitatiuum nihil aliud eſſe, quàm vnum tranſcendens in ſubſtantia, vel accidentibus materialibus. Sed de diſtinctione quantitatis à re quãta, alibi dicendum eſt: nunc ſupponimus quantitatem habere entitatem diſtinctam à reliquis. Quo ſuppoſito ſententia Durandi hac ratione confirmari poteſt: nam ens & vnum tranſcendens conuertuntur: ergo de quocunque vnum dicitur, aliud etiam prædicatur: ſed quantitas eſt ens; ergo eſt vnum trãſcendens: non eſt autẽ

vnum tranſcendens niſi ſua vnitate quantitatiua: ergo illa ſub vnitate tranſcendentali continetur. Alioqui oporteret fingere duas vnitates in vna quantitate, aliam tranſcendentalem, aliam quantitatiuam, quod ſuperuacaneum eſt, & vix poteſt mente concipi.

V. Hanc verò Auicennę ſententiā improbant Auer. ſuprà & D. Thom. qui conſequenter docent, vnitatem quantitatiuam hoc differre à tranſcendentali, quòd aliquid poſitiuum, & reale enti addit, quod nō addit vnitas tranſcendētalis. Ex quo aliqui eliciunt, vnitatem quantitatiuā addere ipſi quantitati aliquid poſitiuum, & hoc modo differre ab vnitate tranſcēdentali ipſiuſmet quantitatis, & ratione illius poſitiui eſſe principium numeri, qui ponitur ſpecies quātitatis, cùm tamen multitudo tranſcendentalis propriam & realem ſpeciem entis conficere non cenſeatur. Ita tenet Iauel. 4. Metaph. quæſt. 8. cum Capreol. in 1. diſt. 24. quæſt. vnica, vbi varia loca D. Thomas adducit, & potiſſimè in hoc fundatur, quòd ſi vnitas quantitatiua non eſſet aliquid poſitiuum præter indiuiſionē negatiuam quantitatis, nec numerus quātitatiuus eſſet certa aliqua ſpecies realis, nec eſſet vlla ratio conſtituendi illum numerum inter ſpecies rerum potiùs, quàm numerum quorumuis entium. Si autem quæras, quidnam ſit illud, quod addit vnitas ſupra quantitatem: Reſpondere videtur Capreol. in explicatione primæ concluſionis, in quantitate duo eſſe diſtinguenda, ſcilicet, formam continuitatis & eſſe ꝙ talis quantitas continua dat ſubiecto, & ſignificat vnitatē addere ſupra quantitatē hoc poſterius eſſe. *Quia forma* (inquit) *continuitatis eſt diuiſibilis in multa, & ideò non meretur dici vnitas, de cuius ratione eſt indiuiſibilitas, ſed eſſe, quòd illa forma dat ſubiecto, dicitur vnitas, quia id nullo modo eſt diuiſibile, quia, ſi forma illa, vel ſubiectum diuidatur, eſſe primum nō remanet, nec diuiditur, ſed quælibet pars diuiſi habet nouum eſſe, & non habet illud quòd prius.* Citatq; Auicen. 3. Metap. cap. 2. dicentem, vnitatē ſubſtantialiter eſſe ipſum, quod non diuiditur. Vnde ſignificat Capreol. hoc poſitiuum, quod addit vnitas quantitatiua ſupra quantitatem, eſſe ab illa realiter diſtinctum: Ægid. verò eadem diſt. quæſt. 2. dub. 2. eandem tenēs opinionem de additione poſitiua ſentit, illud additum ſolùm ratione diſtingui hoc modo, quòd quantitas quatenus extendit partes ſubſtantiæ, dicatur quantitas continua, quatenus verò perficit ſubſtantiam nulla habita ratione partium, dicatur vnitas. Alij verò dicunt, vnitatē quantitatiuam addere ſupra quantitatem rationem menſuræ ex D. Thom. 1. part. quæſt. 11. art. 2. & 4. Metap. lect. 3.

VI. Sed hæc ſententia falſa ſine dubio eſt, vt Herueus, Thom. de Argent. Durand. Greg. & alij notarunt dicta diſtin. Nam diſtinctio illa, quam fingit Capreol. cōmentitia eſt, & planè intelligibilis. Tum quia eſſe, quod dat quantitas (iuxta veriorem ſententiam) nō eſt res diſtincta ab ipſa quantitate actuali & reali, vt infrà generatim dicetur, tum etiā quia eſto eſſet diſtinctum, non tamen in quātitate magis diſtinguetur, quàm diſtinguatur in albedine forma albedinis ab eſſe ꝙ dat ſubiecto, vel in forma lapidis ipſa forma ab eſſe, quod dat materiæ: ergo vel hæc diſtinctio non ſatis eſt, vt vnitas quantitatis dicatur aliquid addere ſupra quantitatem, vel idem dicendum eſt de vnitate albedinis, & cuiuſcunque alterius formę creatæ, tum prætereà, quia admiſſo illo eſſe diſtincto à quantitate, ſine fundamento fingitur eſſe indiuiſibilius ipſa quantitate: quis enim credat diuiſio ligno A in ſingulis partibus diuiſis, manere eandem quantitatem, quæ anteà erat, & non manere idem eſſe quātitatis quod ipſa quantitas conferebat? Nō eſt enim maior ratio corruptionis vnius, quàm alterius: imò omnes ēt qui ſentiunt eſſe diſtingui realiter à forma, à qua prouenit, ſentiunt, ſaltem naturaliter, & per potentiam ordinariam eſſe inſeparabile ab illa, ipſa manente. Quod ſi fortaſſe Capreol. dicat, ſe non loqui de eſſe exiſtentiæ quantitatis, ſed de quodam alio diſtincto à quantitate & exiſtentia eius: hoc ſanè nulla indiget refutatione, quia eſt merum commentum ſine fundamento confictum. Et prætereà, quomodocunq; explicetur illud eſſe, non poteſt eſſe indiuiſibilius ipſa quantitate, quia ſicut tota quātitas dat eſſe toti ſubiecto, ita pars quantitatis parti ſubiecti, neque ex partiali quantitate, quæ eſt in vna parte ſubiecti, prouenit aliquid eſſe, quòd ſit in aliis partibus ſubiecti, neque econuerſo: illud ergo eſſe debet neceſſario coextendi ipſi quantitati, nec poteſt eſſe indiuiſibile magis, quàm ipſa. Præcipuè cùm materiale ſit, & corporeum, & in ſubiecto diuiſibili. Nec verum eſt, quod Capreol. ait, formam continuitatis B non poſſe dici vnitatem, quia indiuiſibilitas eſt de ratione vnitatis: in ſuperioribus enim à nobis probatum eſt, non indiuiſibilitatem, ſed indiuiſionem tātùm eſſe de ratione vnitatis, & ideò nihil repugnare vt forma vnitatis, id eſt, in qua fundatur vnitas, diuiſibilis ſit, dummodò ſit indiuiſa. Hæc ergo Capreoli declaratio nulla ratione ſubſiſtit.

VII. Alia etiam diſtinctio Ægidij nulla omnino eſt, niſi tantùm in vocibus, tùm quia quantitas non aliter perficit ſubſtātiam, quàm extendendo illam in partes, tum etiam, quia eſt repugnantia dicere, quantitatem habere rationē vnitatis numeralis, quatenus abſtrahit à partibus; nam de intrinſeca ratione huius vnitatis eſt, vt ſit in ſubiecto quanto &, habente partes & ferè hoc ſolùm addit ſupra vnitatem tranſcendentalem. Alia deniq; expoſitio de ratione menſuræ facilè refellitur, tum quia ratio menſuræ non pertinet per ſe primo ad vnitatem, ſed conſequitur illam, vt rectè D. Tho. docet, lib. 4. Metaph. lect. 8. & lib. 10. lect. 2. Tum etiam quia hæc ratio menſuræ, ſi quoad aptitudinem, quæ in reipſa eſt, conſideretur, C eadem proportione reperitur in vno tranſcendentali reſpectu multitudinis, qua eſt in vno quantitatiuo reſpectu numeri quantitatis: ſi verò conſideretur quoad vſum hominum, id parùm refert ad rationem vnitatis prout in ſe exiſtit. Deniq; contra totam hāc ſententiam faciunt, tum Ariſt. teſtimonia, tum rationes omnes, quibus ſuprà probatum eſt, rationem vnius in negatione poſitam eſſe: illa enim omnia eadem proportione in vnitate numerali, ſeu quantitatiua procedunt, vt patet ex Ariſt. lib. 5. Metaph text. 11. & lib. 10. à principio, & ex ratione ſuprà facta, quia poſtquam quis finxerit entitatem, ſeu rationem poſitiuam, quam addat hęc vnitas ſupra quantitatem, ſi mente vel reipſa intelligat eam ſeparari, & manere ſolam quantitatē indiuiſam, intelliget manere quātitatem vnam: ergo, quicquid additur, ſuperfluè & ſine fundamento additur.

Vera ratio vnitatis quantitatiuæ declaratur.

VIII. ADuertendum ergo eſt, vt tam res ipſa, quàm ſententia D. Thom. in hac parte intelligatur, quod ſuprà in fine ſectio. 3. dicebamus, in ſubſtantia materiali poſſe conſiderari intrinſecam & entitatiuam vnitatem, & accidentariam denominatiuè conuenientē illi ex affectione quantitatis: vnde fit, vt quantitas

quantitas ipſa conſiderari poſſet, vel vt in ſe vna eſt, A vel vt ratione illius redditur vnũ id, quod per ipſam afficitur. Quo ſuppoſito dicendum inprimis quoad hanc partem eſt; vnitatem tranſcendentalem nõ eſſe vnitatem quantitatiuam, quæ denominatiuè, & accidentariè conuenit ſubſtantiæ materiali media quantitate. Hoc patet ex ſuprà dictis; quia neque in aliis rebus vnitas tranſcendentalis in hoc conſiſtit, vt per ſe conſtat, neque in ipſamet ſubſtantia, vel quacunque alia forma materiali, vt ex dictis in ſect. 3. conſtat. Nã tranſcẽtẽdalis vnitas eſt maximè intrinſeca vnicuique enti, & conuenit ex vi ſolius entitatis adiuncta negatione, vt oſtenſum eſt, vnde remota quantitate intelligitur intrinſeca vnitas entitatiua tranſcendentalis in ſubſtantia etiam materiali. Et confirmatur, quia ſubſtantia vt eſt vna per quantitatem, ſimpliciter loquendo eſt vna per accidens in genere entis, cùm conſtet ex rebus diuerſorũ prædicamentorũ: ſubſtantia autem, vt eſt vna tranſcendentaliter, non eſt vna per accidens, ſed per ſe, alioqui ſubſtantia materialis non poſſet habere in proprio genere vnitatem per ſe; quod eſt valdè abſurdum. Et hoc etiam probant rectè argumenta, B quæ Gregorius in prædicto loco adducit,

IX. Deinde dicendum eſt, in quantitate ipſa vnitatem, qua ipſa vna eſt, non eſſe aliam à tranſcendentali explicata ad tale ens, ſcilicet, quantitatem: hoc etiam rectè probant argumenta Durand. & quæ adduximus inter referendam eius ſententiam. Atque ex his ſequitur primò vnitatem numeralem ſeu quantitatiuam reſpectu quantitatis nihil addere præter indiuiſionem, quæ ſolùm eſt negatio quędam, vt ſuprà dictum eſt. Ita tenent alii authores citati, & Soncin. libro 10. Metaphyſicæ quæſtione 2. Soto in Prædic. cap. de quant. q. 1. Et hoc probant rationes factæ contra Capreolum & alios. Et patet etiam, quia hæc vnitas eſt tranſcendentalis reſpectu quantitatis: ergo eſt eiuſdem rationis in illa, cuius eſt in aliis rebus: ſicut ergo in aliis entibus vnitas eſt vniuſcuiuſque entitas indiuiſa: ita in quantitate vnitas eius eſt ipſamet quantitas, ſeu continuitas quantitatis vt indiuiſæ. Dices, diuiſa quãtitate cõtinua amittitur eius vnitas quãtitatiua, & reſultat numerus, vt dicitur 3. Phy. & tamẽ non amittitur vnitas trãſcendentalis, quia, vt ſuprà dicebamus, manet eadem en- C titas in ſingulis partibus diuiſis, quam in continuo habebant: ergo ſunt diuerſæ vnitates. Reſpondetur negando minorem, quia licet partes diuiſæ retineãt eandem entitatem, quam vt partialem habebant in continuo, tamen ſimpliciter entitas continui non erat poſita in illis ſolis partibus, ſed etiam in vnione earum, & termino, quo copulabantur, vel potiùs in toto illo compoſito, quod ex his omnibus reſultabat, cuius vnitas tam quantitatiua, quàm tranſcendentalis conſiſtebat in toto illo vt indiuiſo: vnde illa vnitas ideò per diuiſionem deſtruitur, quia non manet eadem indiuiſio, quæ antea erat, & quia totũ illud in ratione cuiuſdam totius diſſoluitur.

X. Secundò infertur ex dictis, vnitatem quantitatiuam ſeu numericam, quatenus ſubſtantiæ denominatiuè conuenit, addere ſupra ſubſtantiam rem poſitiuam ſub negatione, ſcilicet quantitatem ipſam cum indiuiſione. Ita intelligendum puto D. Thom. idque rectè annotauit Fonſeca lib. 5. Metaph. cap. 13. quæſt. 3 ſect. 3. ex eodem D. Thom. 4. Metaph. lect. 3. Et patet facilè, quia ſicut ſubſtantia eſt quanta per quantitatem ſibi adiunctam, ita etiam eſt vna quantitatiuè propter vnam quantitatem, quam in ſe habet item hinc ſæpè fit; vt ſubſtantiæ, quæ in ſuo genere non habent tranſcendentalem vnitatem, aliquo modo dicantur vnũ quantitatiuè, ratione quantitatis; quomodo vna virga dicitur, quæ partim eſt viridis, partim ſicca.

Tertiò tandem conſtat ex dictis, quomodo ſe habeat vnitas tranſcendens ad vnitatem quantitatiuã: XI. in nullo enim ſenſu ſunt idem conuertibiliter, vt euidenter probant ſuprà adducta. Si tamen loquamur de vnitate quantitatiua ſecundũ ſe, ſeu reſpectu quãtitatis, ſicut ſe habent inferius & ſuperius: nam oſtenſum eſt; vnitatem quantitatiuam eſſe quandam tranſcendentalem vnitatem, quamuis non omnis vnitas tranſcendentalis ſit etiam quantitatiua. Vnde vnum tranſcendens reperitur in omnibus prædicamentis: vnitas verò quantitatis in ſolo vno prædicamento. Si verò loquamur de vnitate quantitatiua, vt accidentaliter & denominatiuè conuenit ſubſtãtiæ, vel aliis materialibus accidentibus per quantitatem, ſic differt ab vnitate tranſcendentali: nam hęc eſt intrinſeca, & per ſe comitans entitatem rei: illa verò eſt quaſi extrinſeca, quatenus adiuncta eſt per aliam entitatem. Quia verò etiã hæc vnitas numeralis reſpectu ſubſtantiæ, realis eſt, ideò neceſſe eſt, vt aliquo modo ſub tranſcendentali contineatur: continetur autem eo modo, quo ſubſtantia vt quanta ſub ente continetur: ſicut ergo ſubſtantia adiectione quantitatis accidentaliter quanta eſt, & ex vtraque reſultat ens quoddam per accidẽs compoſitum, ita accidentaliter etiam vna eſt, & illa vnitas, quæ ex vtraque reſultat, eſt ẽt per accidens, & proportionata tali compoſito, & reſpectu illius eſt trãſcendẽtalis quãuis reſpectu ſubſtantiæ accidentalis ſit. Atq; ex his etiam conſtat, eandem proportionem inter ſe ſeruare numerum quantitatiuum, & multitudinem, quam ſeruant vnum numerale & tranſcendẽs. Quid verò dicendum ſit de ratione numeri, an ſcilicet proprium genus & ſpeciem entis cõſtituat, & an in hoc differat à multitudine, dicendum inferiùs eſt de quantitate tractando.

Confertur vnitas tranſcendentalis cum ſingulari.

XII. SEcunda ſententia hoc loco examinanda, eſt quorundam, dicentium vnitatem tranſcendẽtem eſſe vnitatem indiuidualem vniuſcuiuſque ſingularis entis, quæ dici etiam ſolet vnitas numeralis, diuerſa ſignificatione ab ea, quæ in præcedente opinione tractata eſt: ibi enim ſumebatur vnitas numeralis pro illa, quæ eſt principium numeri quantitatiui. Nam, quia cognitio noſtra à ſenſu incipit, & per ſenſum ſolùm numerare poſſumus ea, quæ magnitudinem habeant, ideò harum rerum multitudo ſpecialiter numeri nomen accepit: & ideò hoc ſpeciali modo dicitur vnitas fundata in quantitate, vnitas numerica. Hîc verò latiùs ſumitur vnitas numerica prout diſtinguitur contra genericam, vel ſpecificam & reperitur in quolibet ente ſingulari, & dicitur numeralis, quatenus ex ea multitudo, ſeu numerus tranſcendentalis confici poteſt: indiuidua verò vel ſingularis dicitur, quatenus vt talis eſt, incommunicabilis eſt inferioribus multis, in quo differt ab vnitate formali, tam ſpecifica, quàm generica. Dicit ergo hæc opinio, hanc vnitatem ſingularem propriam & realem eſſe paſſionem entis; ſeu vnitatem tranſcendentalem. Fundamentum eſſe poteſt: quia vnitas tranſcendẽtalis, quæ eſt paſſio entis realis, eſſe debet vnitas realis: ſed in rebus nulla eſt vnitas realis præter vnitatem numeralem, ac ſingularem: ergo, ſi

ſola eſt adæquata paſſio entis: ergo illa ſola eſt vnitas A tráſcendens. Et confirmatur; ná hæc vnitas cóuertitur cum ente reali: nam omne id, quod hoc modo vnũ eſt, ens reale eſt. Quamuis enim ens rationis poſſit dici vnum numero, & ſic diſtinguantur à Dialecticis genera, ſpecies & indiuidua in ipſis entibus rationis: tamen illud eſt quaſi æquiuocè per ſolam extrinſecam denominationem: propriè tamen & in rigore loquendo, quicquid ſimpliciter vnum numero eſt, ens reale eſt; et econtrario omne etiam ens reale ſingulare eſt, & conſequenter vnum numero: quia non dicitur ens reale, niſi quòd eſt in rebus, ſeu quod eſt capax realis eſſe; ſed in rebus nihil eſt niſi ſingulare, neque aliquid eſt capax exiſtentiæ realis, niſi res indiuidua: ergo ens reale, & vnum numero, ſeu ſingulare, conuertuntur: ergo prædicta vnitas ſingularis eſt vnitas trenſcendens, ſeu paſſio entis.

XIII. Hæc verò ſententia, ſi communem loquendi & concipiendi modum attendamus, difficilis, ac ſingularis videri poteſt. Nam inprimis Ariſtoteles 5. Metaphyſ. cap. 6. textu 11. inter vnitates entis non ſolùm ponit vnitatem ſingularem, ſed etiam ſpecificam, genericam, & analogam, & vniuerſaliter ait; B *Quæcunque non habent diuiſionem, in quantum non habent, ſic vnum dicuntur.* Et lib. 4. text. 6. hinc colligit ad Metaphyſicam pertinere de genere, & ſpecie agere, *quia hæc inſunt enti*, ſcilicet, tanquam comprehenſa inter paſſiones eius, non comprehenduntur autem, niſi quatenus ſub vnitate continentur. Præterea adæquata paſſio alicuius communis obiecti non ſolùm conuenire debet inferioribus contentis ſub tali obiecto, ſed etiam ipſi communi obiecto ſecundum ſe & formaliter ſumpto: ergo eſſe vnũ non tantùm ſingulis entibus: ſed etiam enti, vt ſic conuenire debet: ſed vt ſic non eſt vnum numero, ſed ſolùm analogicè & ratione formali: ergo. Simile argumentum eſt, quod de quocunq; dicitur ens, dicitur vnum tranſcendens, ſed ens non ſolùm dicitur de indiuiduis, ſcilicet Petro & Paulo, ſed etiam de communibus rationibus præciſè ſumptis, vt de homine, equo, &c. nam, licet fortaſſe in his vniuerſalitas ſit per rationem, vt infrà dicemus; tamen ipſæ naturæ vniuerſales reales ſunt, & vera entia realia dicuntur, & ita Ariſtot. lib. 1. Periher. cap. 5. diſtinguit, rerum alias vniuerſales eſſe, alias particulares: eſt ergo homo vt ſic C ens reale: ergo vnus vnitate tranſcendentali: & tamẽ non eſt vnus vnitate ſingulari, & numerica: ergo vnitas tranſcendentalis latiùs patet, quàm vnitas indiuidua, vel ſingularis.

Quæſtionis reſolutio.

XIV. HÆc difficultas multùm pendet ex intelligentia illius difficilis quæſtionis de vnitate, & numerali, quomodo differant, & an vtraque ſit vera vnitas in rebus exiſtens, & conſequenter, an vnitas etiam vniuerſalis in rebus ſit. Sed quoniam hæc ad exactam huius materiæ explicationẽ ſigillatim tractanda ſunt, nunc breuiter dicitur, vnitatem tranſcendentalem, de qua nunc agimus, non eſſe limitandam ad vnitatem ſingularem, vel vniuerſalem, materialem & formalem, ſed comprehendere omnem vnitatem, quæ in aliquo ente reali, ſeu in ratione formali entis realis inueniri poteſt: Erit ergo vnitas tranſcendentalis quæcunque ratio entis realis per ſe, quatenus indiuiſa eſt adæquatè, & ſecundum ſe. Dico *entis per ſe* eo modo ſuprà explicatum eſt à nobis eſſe obiectum Metaphyſicæ; nam, ſi latiùs ſumatur, nullam habet vnitatem, etiam formalem, vt dictum eſt. Dico etiam, *vt indiuiſa*, quia nec ſola entis ratio, nec ſola negatio facit vnitatem; ſed, ratio entis indiuiſa, vt ſuprà oſtenſum eſt. Deniq; dico; *adæquatè, & ſecundum ſe*, quia vnitas in vnaquaque re, ſeu conceptu obiectiuo reali, ſecundum propriã eius rationem attendi debet, & non ſecundum aliquam ſuperiorem, inferiorẽ, aut extraneam: nam hæc aut ſunt inadæquata, aut quodammodo per accidens; vnitas verò vniuſcuiuſque eſt illi adæquata, & per ſe illi cõuenit. Vnde homo dicitur vnus eſſentialiter: quia ſecundum propriam adæquatam rationem ſuam, nõ eſt diuiſus in eſſentiali ratione, quamuis in indiuiduis entitatiuè diuidatur: non dicetur autem homo ſimpliciter vnus illo modo, eò quòd ſit indiuiſus in ratione animalis: ea enim indiuiſio non ſufficeret ad prędictam vnitatem, eò quòd non conueniat homini adæquatè, & per ſe primo, ſed ratione ſuperioris. Ex his ergo ſatis explicata eſt ratio vnitatis in communi ſumpta. Vt tamen diſtinctius, & radicitus explicetur, oportet, vt de vnitate indiuiduali, formali, & vniuerſali, quæ ſunt propriæ vnitates Metaphyſicæ, in particulari dicamus.

DISPVTATIO V.

De vnitate indiuiduali, eiuſque principio.

TRia in hac diſputatione inquiremus; primum, an hæc vnitas omnibus rebus exiſtentibus conueniat; deinde quid in eis ſit, ac denique quod principium ſeu radicem in ſingulis habeat. Et quoniam hoc vltimum non poteſt in rebus omnibus eadem ratione explicari, ſigillatim inquiretur de ſubſtantiis materialibus, ſpiritualibus, & accidentibus.

SECTIO I.

Vtrùm omnes res, quæ exiſtunt, vel exiſtere poſſunt, ſingulares ſint, & indiuiduæ.

RAtio dubitandi eſſe poteſt primò, quia natura diuina, eſt realiter exiſtens, & tamẽ non eſt ſingularis, & indiuidua, cùm ſecundum fidem ſit communicabilis multis. Secundò, vnuſquiſquſque Angelus eſt res exiſtens, & tamen non habet hanc vnitatem numericam, & indiuidualem, ſed eſſentialem præciſè, qualis intelligitur eſſe à nobis in homine vt ſic: ergo. Probatur minor, quia vnitas hæc indiuidualis intelligitur aliquid addere ſupra formalem, ſeu eſſentialem, ratione cuius contrahi, & conſequenter diuidi poteſt ratio eſſentialis in plura indiuidua; ſed in Angelo non eſt hæc additio, ſed in eo eſt tota eſsẽtia quaſi pręciſa & abſtracta, propter quã rationem non poteſt ſecundum numerum multiplicari: ſicut, ſi homo prout abſtractè concipitur, ſic exiſteret, nõ poſſet multiplicari. Tertiò homo in reipſa exiſtit in Petro, & in Paulo, & vt ſic non eſt quid indiuiduum & ſingulare: ergo non quidquid exiſtit in rerum natura habet hanc vnitatem. In contrarium eſt, quod Ariſtoteles ſæpiſſimè contra Platonem docet, quidquid eſt in rebus, eſſe indiuiduum & ſingulare. I

Supponendum eſt, ens indiuiduum, ſeu ſingulare opponi enti cõmuni, ſeu vniuerſali, nõ ſolùm relatiuè, quatenus ſecundũ mentis cõparatio rationẽ, ſeu Diale- II

Dialecticam conſiderationem indiuiduum ſpeciei A ſubiicitur: hoc enim neque omni naturæ indiuiduæ conuenit, vt patet in diuina; neque ad præſentem cõſideratione ſpectat: opponitur ergo quaſi priuatiuè, ferè ad eum modum, quo vnitas multitudini opponitur. Commune enim ſeu vniuerſale dicitur, quòd ſecundum vnam aliquam rationem multis communicatur, ſeu in multis reperitur: vnum autem numero, ſeu ſingulare ac indiuiduum dicitur: quod ita eſt vnum ens, vt ſecundum eam entis rationem, qua vnum dicitur, non ſit communicabile multis, vt inferioribus, & ſibi ſubiectis, aut quæ in illa ratione multa ſint: hæc enim in idem incidunt, & ſignificata ſunt ab Ariſto. lib. 3. Met. c. 3. tex. 14. dicente; *Singulare exponimus, quod numero eſt vnum, vniuerſale autem, quod in his.* Et explicantur exemplo: nam humanitas vt ſic in ſuo conceptu obiectiuo non dicit aliquid ſingulare & indiuiduum, quia ille conceptus de ſe communis eſt multis humanitatibus, quæ realiter multæ ſunt, & in illis ratio ipſa humanitatis multiplicetur. Vnde fit, vt ſecundum rationem, ratio humanitatis ſit ſuperior, & communis multis vt inferiorbus: at verò hæc humanitas, verbi gratia Chriſti, B indiuidua & ſingularis eſt: quia tota illa ratio ſeu cõceptus obiectiuus huius humanitatis non poteſt eſſe communis multis, quæ ſub illa ratione multa ſunt, id eſt, multis humanitatibus: quòd autem hæc humanitas ſit communicabilis Verbo diuino verbi gratia, aut etiam pluribus ſuppoſitis, non eſt contra ſingularem, & indiuiduam vnitatem eius, quia non cõmunicatur illis, vt ſuperior inferioribus, ſed vt forma ſuppoſito, vel ſuppoſitis, in quibus ſecundum propriam rationem non multiplicatur nec diuiditur. Per hanc ergo negationem communicabilitatis ſeu diuiſionis hæc vnitas ſingularis & indiuidua completur.

III. Quod ampliùs ita confirmatur & explicatur; nam ſicut ratio vnius in communi per negationem diuiſionis completur, vt cum Ariſtot. explicatum eſt, ita ratio talis vnius, ſcilicet, ſingularis, & indiuidui negatione etiam complẽda eſt, tum quia non eſt maior ratio in vno, quàm in alio, tum etiam, quia rationes magis & minus communis, debent ſeruare proportionem, ita quòd, ſicut differentia per ſe & in eodem ordine contrahit genus, ita in vniuerſum determi- C natio ſe habet ad determinabile, vt per ſe ſubordinentur, ſicut in præſente fit. Nulla autem alia negatio diuiſionis, ſeu diuiſibilitatis excogitari poteſt, quæ compleat rationem entitatis indiuiduæ & ſingularis, niſi ea, quæ à nobis explicata eſt, ſcilicet, quod entitas talis ſit, vt tota ratio eius non ſit communicabilis multis ſimilibus entitatibus, ſeu (quod idem eſt) vt non ſit diuiſibilis in plures entitates tales, qualis ipſa eſt. Hac enim ratione homo, vt ſic non eſt ſingularis entitas, quia eſt diuiſibilis in plures, in quibus tota ratio hominis reperitur: econtrario verò hæc quantitas bipedalis indiuidua eſt, quia, licet ſit diuiſibilis, non tamen in plura, quorum ſingula talia ſint, quale erat totum diuiſum, & ita illa eſt diuiſio totius in partes, non cõmunis in particularia. Dices. Hæc ratio indiuidui communis eſt multitudini, & enti per accidens, quia etiam aceruus lapidum talis eſt, vt non ſit communicabilis multis, nec diuiſibilis in plures tales, qualis ipſe eſt, & numerus quilibet in particulari ſumptus idem habet: imò & ſpecies aliqua, vel genus, verbi gratia, homo, vel animal non ſunt diuiſibilia in plura, quę ſint talia, quale eſt ipſum diuiſum. Reſpondetur concedendo omnia illa, quæ illam negationem participant, quantum ad id eſſe indiuidua & ſingularia, vt hic aceruus lapidum in ea ratione ſingulare eſt, & indiuiduum, & ſimiliter hic binarius, vel ternarius, eſt quoddam indiuiduum talis ſpeciei numeri, & hoc genus, vel hæc ſpecies ſub ratione generis vel ſpeciei eſt vnum indiuiduum: tamen hæc tantùm ſecundum rationem, illa verò ſolùm in ratione entis per accidens, vel numeri, ſeu multitudinis eam vnitatem participant. Quocirca, vt prædicta negatio ſeu indiuiſio ad ens, & vnum per ſe (de quibus agimus) accommodetur, ſumenda eſt, vt adiuncta entitati per ſe: nam ratio, vt ſuprà diximus, non conſiſtit in ſola indiuiſione, ſed in entitate indiuiſa. Ratio ergo vnitatis per ſe indiuiduæ & ſingularis, conſiſtet in entitate ſeu natura per ſe vna, & prædicto modo indiuiſa, ſeu incommunicabili. Dices; Saltem hæc aqua non erit ſingularis, quia eſt diuiſibilis in plura, in quibus tota ratio aquæ reperitur. Reſpondetur, non eſſe diuiſibilem in plura, quæ ſint hæc aqua, quæ diuiditur, ſed quæ ſint aqua, & ideò hæc aqua ſingularis eſt: aqua verò communis.

Quæſtionis reſolutio.

Sic ergo explicata ratione indiuidui ſeu ſingularis entis, dicendum eſt res omnes, quæ ſunt actualia entia, ſeu quæ exiſtunt, vel exiſtere poſſunt immediatè, eſſe ſingulares ac indiuiduas. Dico *immediatè* vt excludam communes rationes entium, quæ vt ſic non poſſunt immediatè exiſtere, neque habere actualem entitatem, niſi in entitatibus ſingularibus, & indiuiduis, quibus ſublatis, impoſſibile eſt, aliquid reale manere, ſicut de primis ſubſtantiis dixit Ariſtoteles in Prædicamentis, cap. de ſubſtantia. Et ita explicata aſſertio eſt per ſe euidens, quam contra Platonem probat Ariſtoteles 1. lib. Metaphyſ. cap. 6. & lib. 7. text. 26. & 27, & ſæpè aliàs. Quamquam multi exiſtimant, Ariſtotelem ſiniſtrè fuiſſe interpretatum Platonis ſententiam de ideis, quòd vel illas poſuerit in mente diuina, vel certè non re ipſa, ſed ratione tantùm formali ab indiuiduis ſeparatas, ſed hoc parùm noſtra intereſt: & illud iterum attingemus diſputatione ſequente. Nunc probatur aſſertum, quia, quicquid exiſtit, habet certam & determinatam entitatem; ſed omnis talis entitas neceſſariò habet adiunctam negationem: ergo & ſingularitatem, indiuiduamque vnitatem. Minor patet, quia omnis entitas hoc ipſo quod determinata entitas eſt, non poteſt diuidi ſeipſa: ergo nec poteſt diuidi in plures, quæ tales ſint, qualis ipſa eſt, alioqui tota illa entitas eſſet in ſingulis, & conſequenter vt eſt in vna, diuideretur à ſeipſa, prout eſt in alia, quod manifeſtam inuoluit repugnantiam: Omnis ergo entitas hoc ipſo quod eſt vna entitas in rerum natura neceſſario eſt vna prædicto modo, atque adeò ſingularis & indiuidua. IV.

Quæ ratio concludit, etiam de potentia abſoluta intelligi non poſſe, vt realis entitas, prout in reipſa exiſtit, ſingularis, & indiuidua non ſit, quia implicat contradictionem, eſſe entitatem, & eſſe diuiſibilem in plures entitates, quæ ſint tales, qualis ipſa eſt. Alioqui eſſe poſſet ſimul vna & plures entitatiuè, ſeu ſecundum eandem realem entitatem, quod inuoluit contradictionem. Et hæc ratio etiam conuincit, vniuerſalia nõ poſſe eſſe à ſingularibus ſeparata, quia, ſi homo vniuerſalis exiſteret extra Petrum Paulum, &c. vel ille eſſet etiam in Petro & Paulo, vel omnino maneret ſeparatus extra illos: ſi dicatur hoc V.

poſterius iam, homo vt ſic eſſet quædam res ſingularis, condiuiſa à Petro & Paulo: falsò ergo dicebatur vniuerſalis. Et prætereà ſequitur nec Petrũ, nec Paulum eſſe homines, quia, vt prædicatum eſſentiale alicui conueniat, neceſſe eſt, vt non ſit ſeparatum ab illo. Quomodo enim de illo verè dici poterit, ſi non ſit in illo? Aut quomodo intelligi poteſt, eſſentialiter conſtituere eum, in quo non eſt? Si verò eſt in Petro & Paulo, vel eſt idem omnino realiter, & entitatiuè in vtroque, & ita Petrus & Paulus, non erunt duo homines, ſed vnus; vel eſt diſtinctus ſecundum rem, & entitatem in vtroque eorum, & ſic ille homo vniuerſalis & ſeparatus, aut eſſet quidam tertius cõdiſtinctus à Petro & Paulo, & ſic falsò diceretur eſſe in illis, & eſſe vniuerſalis, quia non eſſet, niſi quidam ſingularis diſtinctus ab aliis, aut certè, ſi idem met eſſet in vno, & in altero, oporteret eſſe & diſtinctus à ſeipſo, & vnus & plures realiter ſecundum eſſentiam eandem, prout in re exiſtentem, quæ ſunt apertè repugnantia. Hac ergo ratione neceſſe eſt, vt omnis res prout à parte rei exiſtit, ſingularis & indiuidua ſit.

Argumentorum reſponſa.

VI. Ad primum non deſunt Theologi, qui dicant, diuinã eſſentiam nec ſingularem, nec vniuerſalem eſſe. Sed hoc falſum eſt; nam illa duo includunt contradictionem immediatam: vnde impoſſibile eſt, quin alterum eorum conueniat cuilibet enti. Prætereà diuina natura eſt ita in ſe vna vt multiplicari non poſſit, aut in plures ſimiles diuidi: eſt ergo vna indiuidua, & ſingularis natura ratione cuius ita Deus eſt vnus numero, vt multiplicari nullo modo poſſit. Habet ergo diuina natura vnitatem indiuiduam & ſingularem, cui non repugnat, quod illa natura communicabilis ſit tribus perſonis, quia communicatur eis, non eſt vniuerſali particulari, neque vt ſuperiùs inferiori, ſed vt forma, ſeu natura ſuppoſitis, in quibus ipſa, neq; ab ipſis, neque à ſeipſa diuiditur, quia tota eſt in ſingulis, & in omnibus ſimul, omnino indiſtincta ab illis: ſed de hoc aliàs.

V ide Durandum, & alios in 1.d.35.

VII. Ad ſecundum nonnulli Thomiſtæ (vt attigi ſuper 3. part. Diui Thom. quæſt. 4. art. 4.) ſentiunt, ſpirituales naturas exiſtere abſtractas in ſola veluti ſpecifica eſſentia, & perfectione abſque propria indiuiduali contractione. Sed de hac ſententia, & de ſenſu, quem habere poteſt, ne dicat rem omnino abſurdam & intelligibilem, dicemus commodiùs ſectione ſequenti, num. 21. nam quod ad præſens ſpectat, negari non poteſt, quin omnis natura angelica prout in rerum natura exiſtit, ſingularis & indiuidua ſit. Nam, ſi ipſa diuina natura, quæ ſummè immaterialis eſt, ſingularis eſt, & indiuidua, multò magis erit quælibet natura angelica: eſt enim incommunicabilis non ſolùm multis naturis, ſed etiam multis ſuppoſitis, ſaltem ex natura ſua. Deinde ratio concluſionis æquè procedit de qualibet natura, vel entitate ſpirituali: quia impoſſibile eſt, quin tali entitati ſit adiuncta negatio communicabilitatis, ſeu diuiſionis talis entitatis in plures ſibi ſimiles, quia non poteſt ipſamet à ſeipſa diuidi, & eſſe vna & plures. Denique ad hoc nil refert, quod ſpiritualis ſubſtãtia & natura poſſit intra eandem ſpeciem ſecundum numerum multipliari, nec ne. Nam, ſi poteſt, neceſſe eſt, vt quodlibet indiuiduum illius ſpeciei habeat indiuiduam, & ſiugularem vnitatem, neque ipſa ſpecies exiſtere poterit, niſi in aliquo indiuiduo, ſicut de aliis vniuerſalibus dictum eſt. Si verò ea multipli-

A catio indiuiduorum repugnat tali naturæ, hoc ipſo talis natura in re exiſtens magis eſt ſingularis & indiuidua, quia eſt magis incommunicabilis, ſcilicet, quaſi eſſentialiter ad modum diuinæ naturæ. Igitur ad rationem indiuiduæ vnitatis, de qua nunc agimus, ſufficit additio prædictæ negationis. An verò ad hanc negationem requiratur additio aliqua poſitiua ſupra ſpecificam naturam, dicetur ſectione ſequenti.

Ad tertium reſpondetur, hominem prout exiſtit in rerum natura, ſingularem eſſe, quia non eſt aliud à Petro & Paulo: an verò in eis habeat aliquam diſtinctionem ex natura rei ab eiſdem, ſeq. ſect. & diſput. etiam ſequenti dicetur. VIII

SECTIO II.

Vtrùm in omnibus naturis res indiuidua & ſingularis, vt talis eſt, addat aliquid ſupra communem, ſeu ſpecificam naturam.

B Oſtendimus eſſe in rebus vnitatem indiuiduam, & ſingularem; nũc declarare incipimus, quid illa ſit, quod non poteſt melius aliter fieri, quàm declarando quid addit addat ſupra communem naturam, ſeu quæ à nobis abſtractè & vniuersè concipitur. I

Referuntur variæ ſententiæ.

Prima ſententia generaliter affirmat ſaltem in rebus creatis indiuiduum addere cõmuni naturæ modum aliquem realem ex natura rei diſtinctum ab ipſa natura, & componentem cum illa indiuiduum ipſum. Hæc videtur eſſe opinio Scoti in 2. diſt. 3. quæſtione 1. & in Quodlibe. quæſtio. 2. & 7. Metaphyſ. quæſt. 16. & ibidẽ Anton. Andr. quæſt. 17. quam ſententiam videtur defendere Fonſeca lib. 5. quæſt. 3. ſect. 2. & q. 5. per totam. Et pro ea pugnat acerrimè Ioan. Baptiſta Monlerius in ſpeciali opere de vniuerſalibus cap. 6. Fundamentum huius ſententiæ eſſe poteſt illud ferè, quod, (teſte Ariſtotele) Platonem mouit ad ponendas ideas vniuerſalium à ſingularibus abſtractas, ſcilicet, quia ſcientiæ & demonſtrationes ſunt de vniuerſalibus, & non de ſingularibus. Item, quia definitiones eſſentiales, & propriæ dantur de vniuerſalibus, & non de ſingularibus. Item, quia proprietates, quæ per ſe inſunt rebus, conueniunt illis mediis vniuerſalibus naturis, ita, vt verum ſit dicere, Petrum eſſe riſibilem, quia homo eſt riſibilis, ſicut econtrario prædicata contingentia conueniunt communibus naturis ratione indiuiduorum: homo enim currit, quia Petrus currit: ergo hæc omnia indicant diſtinctionem aliquam ex natura rei inter indiuiduum & naturam communem: ſed hæc diſtinctio eſſe non poteſt, niſi quatenus indiuiduum aliquid addit ſupra naturam communem, quia includit totam illam: ergo non poteſt diſtingui ab illa, niſi vt aliquid addens illi. II

C (marginal letter beside "tiones ſunt de vniuerſalibus")

Secundò argumentor, quia homo verbi gratia, nõ eſt eſſentialiter indiuiduum quid: ergo cùm ſit indiuiduum, aliquid ei additur extra eſſentiam hominis: ergo neceſſe eſt, vt illud ſit ex natura rei diſtinctum ab homine vt ſic. Antecedens patet, quia ſi homo eſſentialiter eſſet hoc indiuiduum, non poſſet in plura multiplicari, imò nec poſſet concipi abſque aliqua indiuiduatione & ſingularitate, quia non poteſt res concipi abſque eo, quod eſt de eſſentia eius: poteſt III

poteſt autem concipi homo diſtinctè, imò & definiri eſſentialiter abſq; aliqua indiuiduatione. Sicut Deus, quia eſſentialiter eſt hoc ſingulare indiuiduum, ideò nec multiplicari poteſt, nec verè ac propriè concipi, niſi ſub hac indiuidua ac ſingulari ratione concipiatur. Prima verò conſequentia videtur per ſe nota, quia eſſe indiuiduum aliquid eſt in rerum natura, & illud non eſt eſſentiale naturæ communi, imò neque ipſo indiuiduo (vt communiter dicitur) quia omnia indiuidua ſunt eiuſdem eſſentiæ: ergo oportet, vt addat aliquid præter communem eſſentiam. Et hinc probatur facilè ſecunda conſequentia, quia, quod eſt de eſſentia, & quod eſt extra eſſentiam, videntur ex natura rei diſtingui; imò eò maximè ita diſtinguuntur, quorum vnum non eſt de eſſentia alterius, ſed, id quod indiuiduum addit ſpeciei eſt extra eſſentiam eius, vt oſtenſum eſt: ergò.

IV. Tertiò; Non eodem formaliter conſtituitur Petrus vt Petrus, & vt homo, tum quia id, quo conſtituitur homo, commune eſt ipſi Petro, & aliis hominibus, quo autem conſtituitur in eſſe Petri, eſt proprium eius: tum etiam, quia aliàs non poſſet magis concipi homo ſub conceptu communi, quàm Petrus. Addique hîc poſſunt omnia argumenta, quibus probari ſolet, vniuerſalia ex natura rei diſtingui ab inferioribus, quæ partim ſuprà attigimus agentes de conceptu entis, partim attingemus diſputatione ſequenti.

V. Secunda ſententia extremè contraria eſt, indiuiduum nihil omnino addere communi naturæ, quod poſitiuum & reale ſit, aut re aut ratione diſtinctũ ab illa, ſed vnamquamque rem vel naturam per ſe eſſe indiuiduam primò & immediatè. Ita ſentiunt nominales in primo diſtinctione 2. vbi Ocham quæſt. 4. & 6. & Gabriel quæſt. 6. 7. & 8. tribui etiam poteſt hæc opinio Henrico Quodl. 5. quæſt. 8. vbi ſentit indiuiduum ſolùm addere ſpeciei negationem, de qua ſententia dicemus plura ſectione ſequenti opinione 3. Fundamentum eſt, quia nihil poteſt intelligi reale, quod ſingulare non ſit, vt probatum eſt ſect. præ. ergo repugnat, quod res fiat ſingularis per additionem alicuius realis ſuprà naturam communem. Secundò, quia nulla res fieri poteſt vna per realem additionem alicuius poſitiui, vt ſuprà oſtenſum eſt: ergo neque ſingularis & indiuidua. Patet conſequentia, tum quia ſingularitas eſt quædam vnitas, tum etiam, quia vera ac realis vnitas nulla eſt præter vnitatem ſingularem, & indiuiduam. Tertiò, quia vel id, quod additur eſt eſſentiale vel accidentale: ſi eſſentiale, ſequitur, ſpeciem diuidi poſſe per eſſentiales differentias contra Porphyr. capite de Specie: vnde vlteriùs ſequitur indiuidua eſſentialiter differre, & ſpeciem non dicere totam eſſentiam, ſeu quidditatem indiuiduorum, quod eſt contra Porphyr. & omnes Dialecticos. Denique ſequitur, indiuidua poſſe, & debere definiri propria & adæquata definitione eſſentiali, contra Ariſtot. 7. Metaphyſ. textu 53. Si verò id, quod additur, eſt accidentale, ſequitur indiuiduum eſſe ens per accidens: ſequitur etiam accidens non aduenire ſubiecto indiuiduo, ſed conſtituere illud, quod impoſſibile eſt, quia, ſi vnum ex alio indiuiduatur, potiùs accidens à ſubiecto, quàm econuerſo, indiuiduationem accipit.

VI. Tertia ſententia poteſt diſtinctione vti inter res ſpirituales & materiales: nam in immaterialibus res ſingularis nihil addit ſupra naturam communem; in materialibus verò aliquid. Quæ diſtinctio videtur fundata in Ariſtotele 7. Metaphyſ. cap. 11. textu 41. vbi dicit in rebus immaterialibus non diſtingui, quod quid eſt, ab eo cuius eſt: in materialibus verò diſtingui, vbi per *quod quid eſt* intelligit eſſentiam, ſeu definitionem eſſentialem, quæ comparari poteſt & ad definitum ipſum, & indiuidua, in quibus tale definitum, & definitio exiſtit. Priori modo ea contulit Ariſtotel. 7. Metaphyſ. cap. 6. textu 20. & 21. & generatim docuit in entibus per ſe, quod quid eſt, eſſe idem cum eo, cuius eſt, ſeu definitionem cum definito, quia eandem dicunt eſſentiam: ſolùmque differunt in confuſo, vel diſtincto modo, quo concipiuntur. Quod commune eſt tam ſubſtantiis ſimplicibus, quàm compoſitis, & accidentibus, ſi quatenus ſunt per ſe vnum definiantur. Nam entia per accidens, vel definiri non poſſunt vna definitione, vel, ſi aliquo modo definiantur per modum vnius ratione formæ accidentalis, illa definitio eſt aliquo modo diſtincta ab eo ſubiecto, cui attribuitur. Poſteriori autem modo, qui ad præſens ſpectat, comparantur ab Ariſtotele in altero loco citato, & hoc modo ait, in rebus immaterialibus idem eſſe quod quid eſt. id eſt, eſſentiam ſpecificam, quæ definitio explicatur, cum eo, cuius eſt, id eſt, cum indiuiduo, ſeu re ſingulari, quod ſecus eſſe ait in rebus compoſitis ex materia & forma. Sentit ergo, rem immaterialem ſeipſa eſſe indiuiduam abſque additione vlla, materialem verò non ita, ſed fieri hanc indiuiduam per aliquam additionem; atque ita exponunt hunc locum Diuus Thomas & alij. Et 3. de anim. text. nono, ait Ariſtotel. in rebus quibuſdam aliud eſſe rem, ſupple indiuiduam ab ſpecifica quidditate rei, quod ipſe dicit illis verbis; *Aliud eſt magnitudo, aliud magnitudinis eſſe*: ſubdit verò non in omnibus rebus inueniri hanc diſtinctionem, quod omnes expoſitores intelligunt, dictum eſſe propter res immateriales, in quibus indiuidua nihil ſunt, niſi naturæ ipſæ ſpecificæ ſubſiſtentes. Ita Auerroes, Philop. & latè Diuus Thomas. Vnde hanc ſententiam videtur docere idem Diuus Thomas 1. parte quæſt. 3. articulo 3. & de ente & eſſentia cap. 5. quibus locis Caietan. & 3. part. quæſtione 4. articulo 4. idem ſentit, & videtur eſſe recepta ſententia in ſchola Diui Thomæ, vt ex his, quæ referemus ſectione 4. magis conſtabit. Nam ex ibi tractandis ſumendum eſt fundamentum huius ſententiæ, ſcilicet, quia ſubſtantiæ immateriales, cùm nec materiam habeant, nec ad illam dicant habitudinem, nihil etiam in eis excogitari poteſt, quòd addant ſuprà eſſentiam: & ideò ſe ipſis ſunt indiuiduæ: at verò in rebus compoſitis additur materia ſignata, ex qua ſumi poteſt aliquid, quod indiuiduum addat ſupra ſpeciem.

Punctus difficultatis aperitur.

Primò indubitatũ eſt apud authores omnes, indiuiduum addere ſupra naturam communem, negationem aliquam formaliter complentem, ſeu conſtituentem vnitatem indiuidui. Hoc per ſe notum eſt ex ratione vnitatis ſuprà explicata, adiunctis his, quæ ſectione præcedente notauimus circa rationem ſeu quid nominis indiuidui. Quin potiùs, ſi formaliter loquamur de indiuiduo quatenus tali modo vnum eſt, negationem addit in ſuo conceptu formali, non ſolùm ſupra naturam communem abſtractè & vniuersè conceptam, ſed etiam ſupra totam entitatem ſingularem præcisè conceptam ſub ratione poſitiua, quia tota hæc entitas nõ cõcipitur, vt vna ſingulariter, & indiuiduæ, donec cõcipiatur, vt incapax diuiſionis in plura eiuſdẽ rationis. Difficultas VII.

I 4

cultas ergo præſens nõ eſt de hac negatione, ſiue illa formaliter pertineat ad rationem huius vnitatis, ſiue non; nam de hoc etiam ſunt opiniones, de quibus iam diximus præcedente diſputatione, quid veriùs exiſtimemus; ſed eſt difficultas de fundamento illius negationis; nam cùm non videatur poſſe fundari in ſola communi natura, illa enim de ſe indifferens eſt, & non poſtulat talem indiuiſionem in plura ſimilia, ſed in ea potiùs diuiditur, ideò inquirimus, quid ſit in re ſingulari, & indiuidua, ratione cuius ei conueniat talis negatio.

Quæſtionis reſolutio.

VIII. DIco primò; Indiuiduũ aliquid reale addit præter naturam communem, ratione cuius tale indiuiduum eſt & ei conuenit illa negatio diuiſibilitatis in plura ſimilia. In hac concluſione cõuenimus cum Scoto, ſumiturque ex D. Thoma 1. part. quæſt. 40. art. 2. dicente, vbicunque eſt aliquid commune multis, oportere eſſe aliquod diſtinctiuum. Et 1. cõtra Gentes cap. 42. ratione 7. ait, illud diſtinctiuum debere eſſe aliquid additum intentioni communi. Et Thomiſtæ non diſſentiunt ab hac concluſione, vt patet ex Caietano, lib. 1. Poſterior. cap. 4. de ente & eſſentia, cap. 4. Sonci. 7. Metaph. quæſt. 31. Capreol. 2. diſtinct. 3. quæſt. 1. Heruæo, Quodlibeto 3. quæſt. 9. Soto in logi. quæſt. 2. vniuerſalium. Et probatur ex his, quæ proximè diximus: nam communis natura de ſe non poſtulat talem negationem, & tamen illi naturę, vt in re exiſtit, & facta eſt hęc, per ſe & intrinſecè conuenit talis negatio: ergo additum eſt ei aliquid, ratione cuius illi adiuncta eſt, quia omnis negatio ab intrinſeco, & neceſſario conueniens alicui rei, fundatur in aliquo poſitiuo, quod non poteſt eſſe rationis, ſed reale, quandoquidem illa vnitas, & negatio ipſi rei verè, & ex ſe conuenit. Vel aliter proponi hæc ratio poteſt; quia natura ſpecifica ſecundum ſe, & quatenus eſt proximum obiectum conceptus communis hominis, leonis, &c. nihil habet repugnans communicabilitati; & ideò dicitur negatiuè indifferens, vt infrà videbimus: per hanc autem indiuiduationem tollitur hæc eius indifferentia, & fit incapax talis diuiſionis, quatenus ſingularis effecta eſt: ergo neceſſe eſt, vt intelligatur aliquid poſitiuum ei eſſe additum, ratione cuius hoc ei repugnat. Denique Petrus & Paulus conueniunt in communi natura, & differũt inter ſe in propriis rationibus: ergo illas addunt naturæ communi: ſed illæ poſitiuæ ſunt; non enim conſtituuntur negationibus in ratione talis ſubſtantiæ, ergo. Idem etiam concludunt argumenta, quæ ad confirmandam opinionem Scoti adducta ſunt.

IX. Dico ſecundò; Indiuiduum, vt ſic, non addit aliquid ex natura rei diſtinctum à natura ſpecifica, ita vt in ipſo indiuiduo, Petro, verbi gratia, humanitas, vt ſic, & hæc humanitas, vel potiùs id, quod additur humanitati, vt fiat hæc (quod ſolet vocari hæcceitas, vel differentia indiuidualis) ex natura rei diſtinguantur; & conſequenter faciant veram compoſitionem in ipſa re. In hac aſſertione conuenire debent omnes, qui opinionem Scoti impugnant, vt ſunt Caietanus de ente & eſſentia, quęſtione quinta, & prima parte, quæſtione quinta, artic. 6. Soncin. 7. Metaphyſic. quæſtione 3. Niph. lib. 4. Metaph. diſputatione 5. & alij. Qui tamen non ſatis diſtinguunt, an impugnent Scotum quoad totam ſententiam, etiam quoad additionem differentiæ indiuidualis ſupra ſpecificam, vel ſolùm quoad diſtinctionem ex na-

A tura rei: & argumenta eorum videntur eſſe vtrique parti communia, & ideò non ſunt admodum efficacia. In eadem aſſertione neceſſe eſt conueniant, qui negant, naturam eſſe à parte rei vniuerſalem, vt ſunt grauiores Philoſophi & Theologi, & tota ſchola D. Thom. vt videbimus diſputatione ſequente. Quod autem vnum ex alio conſequatur, patet, quia, ſi in ipſis indiuiduis id, quod addit indiuiduum ſupra naturam communem, eſt diſtinctum ex natura rei ab illa: ergo & econuerſo ipſa natura in re ipſa præſcindit à tali addito, ſeu differentia indiuiduali; atque adeò à parte rei natura & hæcceitas ſunt duo, ſi non vt duę res, ſaltẽ vt res & modus: ergo vnaquæque earum habet per ſe vnitatem ſuam, quia nõ poteſt intelligi, quod aliqua ſint duo, niſi ſint vnum & vnum: numerus .n. ſupponit vnitates: ergo illa natura vt præciſa à differẽtia indiuiduali habet in reipſa vnitatẽ, ergo vel vnitatẽ indiuidualẽ, vel vniuerſalẽ. Primum dici non poteſt, iuxta prædictam ſententiã, alioqui natura eſſet indiuidua ante differentiam indiuidualem, & ita ſuperfluè talis differentia adiungeretur; ergo iuxta hanc ſententiam neceſſariò di-
B cendum eſt, naturam illam, prout in reipſa præſcindit, & ex natura rei diſtinguitur à differentia indiuiduali, habere vnitatem vniuerſalem, quod eſſe impoſſibile intelligi poteſt ex dictis, ſectione præcedente, & latiùs infrà oſtendemus.

Reſponderi poteſt iuxta doctrinam Scoti, naturam, vt in re præciſam ab indiuiduatione, nec habere vnitatem indiuiduam, neque vniuerſalem, ſed vnitatem formalem, quæ eſt veluti media inter prædictas vnitates, & nihil aliud eſt, quàm vnitas eſſentiæ, quæ per definitionem explicatur. Sed contra primò, quia, licet in tali natura hæc vnitas formalis poſſit ratione diſtingui ab vnitate indiuiduali, tamen concipi non poteſt, quod à parte rei ſit ſecundùm entitatem ſuam præciſa, & ex natura rei diſtincta ab vnitate indiuiduali, & quod, vt ſic etiam careat vnitate vniuerſali. Probatur, quia vel illa vt ſic eſt communis, vel incommunicabilis; hæc enim duo immediatè opponuntur: ſi incommunicabilis, eſt indiuidua, ſi communis eſt vniuerſalis. Item, vel natura illa, quæ in Petro eſt diſtincta ab hæcceitate Pe- X
C tri, eſt per ſeipſam realiter diſtincta à natura, quæ eſt in Iohanne, prout etiam in illo diſtinguitur ex natura rei ab eius hæcceitate, vel vt ſic non eſt diſtincta; ſi hoc ſecundum dicatur, erit illa natura cõmunis; ſi verò dicatur primum, neceſſe eſt illas naturas, vt ſic eſſe indiuiduas & ſingulares, quia non differunt niſi vt diſtincta numero, & realiter intra eandem ſpeciem.

Atque hinc argumentor ſecundò directè oſtendendo, non poſſe eſſe talem diſtinctionem in rebus, quæ ſit vera & actualis diſtinctio ex natura rei, anteuertẽs omnem operationem intellectus; nam omnis talis diſtinctio eſſe debet inter reales entitates, aut inter realem entitatem, & modum eius. Et quidem, ſi ſit priori modo, erit diſtinctio realis, quæ neceſſariò ſupponet vnamquamque enitatem in ſe ſingularem, & indiuiduam, quod eſt per ſe notum; & ita à nemine negatur, quia diſtinctio entitatum, ſupponit vtramque entitatem in ſe conſtitutam; atque adeò vnam, & ſingularem. Si autem diſtinctio ſit inter entitatem, & modum eius, qualis hîc eſſe dicitur, vt ſit vera diſtinctio ex natura rei, neceſſe eſt, quòd talis entitas præciſo modo intelligatur in reipſa habere veram entitatem realem, alioqui intelligi non poſſet diſtinctio ex natura rei inter talem modum XI

modum & entitatem. Quia vel modus ille intrinſecè & formaliter conſtituit entitatem illam, vel non: ſi conſtituit, ergo non diſtinguitur ex natura rei ab illa, quia intrinſecè & eſſentialiter includetur in illa, ita, vt nihil concipi poſſit in illa entitate, quòd non includat illum modum: ſi autem modus ille non intelligitur ita intrinſecè, & formaliter conſtituere talem entitatem, neceſſe eſt, vt intelligatur ſupponere illam in ſua entitate conſtitutam, & realiter aduenire illi, & modificare illam, cùm ponatur in reipſa diſtinctus ab illa. Impoſſibile autem eſt, intelligere hunc modum diſtinctionis inter differentiam indiuidualem, & naturam communem: ergo. Probatur minor, quia, ſi præciſo illo modo intelligitur natura habere entitatem ſuam: ergo illa entitas per ſeipſam, & vt eſt prior illo modo, debet neceſſario eſſe ſingularis & indiuidua: ergo non indiget indiuiduatione ſuperaddita, nec poteſt ab illa ex natura rei diſtingui: ſicut, ſi linea non poſſet intelligi conſtituta in ratione lineæ abſque rectitudine, non poſſet rectitudo concipi, vt modus ex natura rei condiſtinctus à linea, & adueniens illi: ſi autem nunc concipitur modus ex natura rei diſtinctus, ideò eſt, quia poteſt concipi linea in reipſa exiſtens, & conſtituta in ratione lineæ abſque tali modo.

XII. Probatur autem prima conſequentia, quia omnis entitas in rebus exiſtens neceſſario eſſe debet ſeipſa ſingularis & indiuidua: Primò, quia, vt ſic intelligitur eſſe extra cauſas ſuas, & habere actualitatem realem & exiſtentiam: ergo vt ſic intelligitur ſingularis, quia nihil poteſt terminare actionem cauſarum, vel capax eſſe [illegible]æ, niſi quod ſingulare ſit. Secundò, [illegible] entitas, vt ſic concepta ante modum à ſe diſtinctum eſt incommunicabilis multis inferioribus, ſeu eiuſdem rationis, quia nec diuidi poteſt à ſeipſa, nec fieri plures: ergo iam vt ſic eſt indiuidua. Tertiò, quia ille modus hecceitatis, qui conſtituit Petrum, eſt ſingularis & proprius eius, & dicitur cōſtituere & componere Petrum modificando naturam: ergo, ſi illa modificatio eſt per veram diſtinctionem, & compoſitionem, quæ in re fit, oportet, vt illi modo, qui eſt veluti quidam actus particularis, reſpondeat etiam particularis entitas per modum potentiæ actuabilis: ergo illa entitas, quæ ſupponitur tali actui debet eſſe indiuidua & particularis. Quod explicatur quantò; nam in Petro & Paulo, verbi gratia, eſt duplex compoſitio ex natura communi & differentia indiuiduali: ergo in vtroque eſt diſtincta realiter, non ſolùm differentia indiuidualis vnius à differentia indiuiduali alterius, ſed etiam entitas naturæ, quæ eſt in vno, ab entitate naturæ, quæ eſt in alio: ergo diſtinguuntur illæ duæ naturæ intrinſecè, & entitatiuè tanquam duæ res ſingulares, etiam præſcindendo per intellectum differentias indiuiduales, quia non poteſt intelligi realis diſtinctio inter actuales entitates, niſi quatenus indiuiduæ & ſingulares ſunt.

XIII. Dices, diſtingui quidem per differentias indiuiduales, ſicut duæ materiæ dicuntur diſtingui per formas, vel quantitates. Sed de hoc exemplo dicemus poſteà: in vniuerſum enim exiſtimo fieri non poſſe, vt vna res diſtinguatur realiter ab alia per aliā à ſe diſtinctam, ſed per ſuammet entitatem, per quā in tali eſſe conſtituitur: quia ſeruata proportione per illud res diſtinguitur, per quod conſtituitur. Sed in præſente eſt hoc manifeſtum, quia, in Petro & Paulo ſunt duæ differentiæ indiuiduales inter ſe realiter diſtinctæ, & vnaquæque earum actuat naturam

A realem, à qua diſtinguitur ex natura rei, & cum qua componit ſuum indiuiduum omnino realiter diſtinctum ab alio, non ſolùm quoad differentiam, ſed etiam quoad totam entitatem naturæ: ergo neceſſe eſt, vt etiam præciſis per intellectum ipſis differentiis id, quod manet à parte rei in Petro & Paulo, ſit diſtinctum realiter, atque adeò ſingulare: alioqui dicendum eſſet, rem aliquam omnino realiter eandem contrahi per differentias indiuiduales in Petro & Paulo. Neque enim ſatis eſt dicere, non eādem naturam realiter contrahi, ſed eandem formaliter: nam hæc idētitas formalis, prout in re eſſe poteſt, ſolùm eſt ſimilitudo quædā, quæ ſupponit realem diſtinctionem, & conſequenter indiuiduationem eorum quæ ſimilia dicuntur; prout verò concipitur per modum vnitatis, non eſt vnitas realis, ſed rationis tantùm per denominationem à conceptu mentis, vt poſteà dicemus.

Quintò poteſt hoc declarari, quia illæmet differentiæ indiuiduales Petri & Pauli inter ſe realiter diſtinguuntur, tanquam duæ res incompletæ, ſingulares tamen & indiuiduæ eo modo quo ſunt, & ni- XIV.
B hilominus inter ſe habent ſimilitudinem, & conuenientiam, quia reuera ſimiliores ſunt inter ſe, quàm cum differentia indiuiduali equi, vel leonis, & in eis non oporteret diſtinguere ex natura rei aliquid, in quo ſint ſimiles & in quo diſtinguātur, alioqui procederetur in infinitū, quod in rebus ſeu modis ex natura rei diſtinctis eſt incōueniens, vt ſuprà in ſimili dictum eſt; ergo idem dici poterit de ipſis indiuiduis Petro & Paulo, quod licet inter ſe diſtinguantur, & ſimiles ſint, non oportet in eis diſtingui ex natura rei id, quo ſunt ſimiles, & id quo diſtinguuntur: ergo non eſt cur diſtinguatur ex natura rei differentia indiuidualis, vel ex natura communi, tanquam ab extremo componente indiuiduum, vel à toto indiuiduo, tanquam ab integro compoſito. Nec refert, ſi quis reſpondeat, illas differentias indiuiduales eſſe ſimpliciores, & eſſe id, quo indiuidua conſtituuntur & diſtinguuntur, & ideò magis poſſe ſeipſis diſtingui, quia, licet fortaſſe quoad diſtinctionem, ſeu cōceptus mentis hoc aliquid conferat, vt ſtatim dicam: tamen ſi diſtinctio hęc eſſet in rebus, argumentum vrgeret, quia illæ differentiæ conſiderandæ ſunt
C tanquam duo modi reales, à parte rei exiſtētes, & diſtincti ex natura rei à qualibet alia entitate, quia, ſicut habent effectus quaſi formales numero diſtinctos, ſcilicet, conſtituere hoc, vel illud indiuiduum, ita etiam ſunt numero diſtincti. Et quamuis ſint *quo* reſpectu indiuiduorum, tamen quatenus in ſe ſunt aliquid, & realia entia, licet incompleta, ſunt etiam *quod* ſaltem incompletè, vt in ſimili ſuprà notauimus tractando de conceptu entis, vt notauit etiam Caietan. 1. part. quæſt. 11, art. 1. circa ad 1. Et tamen cū hac diſtinctione & ſimplicitate habent inter ſe conuenientiam realem in cōmuni ratione talium modorum, vt idem Caietanus ait, de ente & eſſentia, quæſt. 5. ergo, vel in his etiam diſtinguenda eſt ratio communis à propriis, vel certè fallax eſt talis modus argumentandi in quocunque indiuiduo. Aliqui reſpondent, inter has differentias indiuiduales non eſſe conuenientiam realem à qua poſſit abſtrahi communis conceptus, ſed hoc difficile creditu eſt, de quo dicetur generaliter diſputatione ſequenti.

XV. Atque hinc ſumitur ſexta ratio, quia tota illa diſtinctio, quæ fingitur eſſe ex natura rei inter naturā & indiuiduum, ſumpta eſt ex modo concipiendi & loqu-

loquendi & ex conuenientia & diſtinctione, quæ inter ipſamet indiuidua reperitur: hoc autem ſignum nullum eſt ad indicandam diſtinctionem ex natura rei: & aliunde ſunt multa, quę vrgentiùs indicāt, nullam eſſe in re talem diſtinctionem: ergo. Maior conſtat ex argumentis factis in fauorem Scoti. Minor quoad primam partem patet, tum exemplo adducto de ipſis differentiis indiuiduantibus, tum ex ſuprà tractatis de conceptu entis; de quo eadem fere argumenta fiunt; tum quia aliàs oporteret ex natura rei diſtinguere omnes cōmunes conceptus à particularibus, quod infrà oſtendam eſſe falſum. Tandem cōſtabit ampliùs hæc pars ex ſolutionibus argumentorum. Altera verò pars minoris ſatis probata eſt argumentis factis. Quæ vltimò confirmatur à ſigno inſeparabilitatis; nam ea quæ, licet diuerſo modo concipiantur à nobis, ita ſe habent in re, vt neutrum ab altero ſeparetur, vel ſeparari poſſit etiam de potentia abſoluta, ſine cauſa finguntur ex natura rei diſtincta, vt infrà latiùs dicam in diſputatione de diſtinctionibus: ſed ita ſe habēt in Petro ratio hominis, & propria indiuiduatio Petri, vt ſeparari nullo mō poſſint, nec talis modus à natura, nec natura prout eſt in Petro à tali modo: ergo. Neque quicquam iuuat dicere rationem hominis eſſe ſeparabilem à Petro, quia poteſt eſſe in Paulo, quia hoc non eſt conſiderare rationem hominis prout realiter exiſtit, ſed ſolùm prout mente concipitur, & ideò non ſatis eſt ad diſtinctionem ex natura rei, quæ eſſe debet inter ea: quæ à parte rei ſunt, ſi eſt diſtinctio inter res poſitiuas, vel inter rem & modum realem poſitiuum. Vnde illa diſtinctio, quæ intelligitur inter rationem communem abſtractè intellectam, & indiuiduum, ſolùm eſt rationis, quia illa natura vt ſic nullibi eſt, niſi obiectiuè in mente. Quod ſi quis illam vocet diſtinctionem formalem, quia aliam definitionem concipit mens de homine vt ſic, & aliam de Petro, faciet quęſtionem de voce: quia, quod ad rem ſpectat, illa diſtinctio non ita eſt in re, vt in Petro vel Paulo intelligantur illa ex natura rei diſtincta, vel compoſitionem in re facere, vt oſtenſum eſt.

XVI. Dico tertiò, indiuiduum addere ſupra naturam communem aliquid ratione diſtinctum ab illa, ad idem prædicamentum pertinens, & indiuiduum cōponens metaphyſicè, tanquam differentia indiuidualis contrahens ſpeciem, & indiuiduum conſtituens. Prima pars huius aſſertionis ſequitur ex duabus pręcedentibus: nam dictum eſt in prima, indiuiduum addere aliquid naturæ communi, & in ſecunda negatum eſt illud eſſe diſtinctum ex natura rei: ergo neceſſarium eſt, vt ſaltem ratione diſtinguatur, quia, ſi nullo modo diſtingueretur, nullo modo adderetur. Nec verò inde ſequitnr id quod additur, eſſe aliquid rationis: nam ſicut eſt aliud diſtingui ratione, aliud verò eſſe tantùm rationis, fieri enim poteſt, vt quæ realia ſunt, ſola ratione diſtinguantur: ita etiam id, quod additur, poteſt eſſe reale, ſicut reuera eſt, quamuis ſola ratione diſtinguatur. Dices illa additio eſt tantùm per rationem: Reſpondeo, quoad rem additam nego, quoad modum additionis, ſeu contradictionis, aut compoſitionis concedo: nam ſicut ſeparatio naturæ communis à differentiis indiuiduis eſt ſolùm per rationem, ita econuerſo, quòd differentia indiuidualis intelligatur, vt addita naturæ communi, ſolùm eſt per rationem: nam in re non eſt illa propria additio, ſed in vnoquoq; indiuiduo eſt vna entitas, vtramque rationem per ſeipſam realiter habens.

A Secunda pars concluſionis etiam ſequitur apertè ex dictis, ſumiturque ex D. Thoma, 1. part. quæſt. 29. art. 1. vbi ait ſubſtantiam indiuiduari per ſeipſam, & quæſt. 10, de Potent. art. 3. negat poſſe ſubſtantiam per accidens conſtitui: non eſt ergo hoc additum extra genus ipſius rei, ſed in ſubſtantiis eſt ſubſtantia, ſaltem incompleta, quia in re non eſt niſi iſta ſubſtantia indiuidua. Tertia denique pars facilè patet, quia hoc additum non eſt pars aliqua phyſica ſubſtantiæ, quia prædicatur de indiuiduo, vt dicens totam eſſentiam eius, quam non dicit pars phyſica, & ideò non prædicatur de toto. Nec eſt aliquid per modum totius directè poſiti in prædicamento ſubſtantiæ: eſt ergo quid incompletum per modū differentiæ. Iem contrahit naturam communem, illamquè diuidit in indiuidua, & conſtituit Metaphyſicè ipſum indiuiduum, vt per ſe vnum in ſuo genere. XVII.

Sed contra hanc concluſionem obiici poteſt ratio quædam facta in præcedenti: nam, ſi indiuiduum addit aliquid, ſaltem ratione diſtinctum, ſequitur proceſſus in infinitum in conceptibus obiectiuis ratione diſtinctis, quod etiam ſuprà in ſimili reputauimus inconueniēs: ſequela patet, quia indiuiduum B dicitur addere ſupra ſpeciem aliquid ratione diſtinctum, quia conuenit cum alio indiuiduo in ratione ſpecifica, & differt in indiuiduali, ſed ipſa etiā differentia indiuidualis conuenit cum alia ſimili differentia in ratione communi, & differt numero ab illa: ergo addit etiā ſecundū rationem aliquid ratione diſtinctum ſupra cōmunem [illegible]one talis differentiæ, & rurſus de illo addito fi[illegible] argumentum, & ſic in infinitum. Reſponde[illegible] po[illegible]imò, in his noſtris conceptibus non eſſe magi[illegible] conueniens admittere huiuſmodi proceſſum, quia patitur intellectus, quæ reipſa omnino indiuiſibilia ſunt, & ideò mirum non eſſet, ſi intellectus in his diuiſionibus ſeu conceptibus in infinitum procedere poſſet. Secundò poſſet aliquis ita philoſophari de conceptu ſpeciei, & indiuidui, ſicut nos ſuprà de conceptu entis, & inferiorum eius ratiocinati ſumus: diximus enim inferiora addere ſuprà ens aliquid ratione diſtinctum: ita tamen; vt conceptus inferior immediatè contentus ſub cōceptu entis, non C ſit propriè reſolubilis in duos conceptus, ſed ſit tantùm conceptus ſimplex magis expreſſus, & determinatus, quàm conceptus entis: ſicut ergo in præſente dici poteſt, conceptum indiuidui non eſſe propriè compoſitum & reſolubilem in conceptum alterius modi, ſeu differentiæ indiuidualis, ſed eſſe ſolùm expreſſiorem conceptum ipſius naturę ſpecificę prout in re exiſtit in tali entitate, in qua nec concipi poteſt talis entitas neque aliquid illius entitatis, quin talem ſpecificam rationem includat, neque ipſa ratio ſpecifica poteſt, vt in re exiſtit, diſtinctè concipi, niſi vt in tali, vel tali entitate contracta. Et hac ratione facilè vitatur proceſſus in infinitum, vt conſtat ex dictis in ſimili de ente. XVIII.

Sed videri poteſt hic reſpondendi modus parum conſentaneus communi modo concipiendi & loquendi Philoſophorum, qui hanc contractionem ſpeciei ad indiuidua explicāt per modum metaphyſicæ compoſitionis. Et non ſine ratione videtur hoc communiter affirmari, quia etiam genus & differentia non diſtinguuntur in re, in qua coniunguntur, vt infrà oſtendemus, & nihilominus propter varias cōuenientias, & diſconuenientias, quæ inter plures res reperiuntur, intellectus diuerſos conceptus format XIX.

generis

generis & differentiæ, quorum vnus in alio non includitur: ſic ergo facere etiam poteſt inter ſpeciem & indiuidua; eſt enim ferè eadem proportio eorum inter ſe, & idem diſcrimen à conceptu entis. Nam ille eſt tranſcendens, & ideò non poteſt propriè contrahi per modum compoſitionis, neq; aliquid ei ſecundum rationem addi, in quo ille non includatur; at verò conceptus ſpeciei (ſicut & conceptus generis) eſt ex ſe limitatus, & non tranſcendens, & ideò non eſt neceſſe, vt includatur in omni conceptu determinatiuo illius: poterit ergo per modum compoſitionis contrahi, & conſequenter poterit etiam in indiuiduum reſolui in conceptum ſpeciei, & differentiæ indiuidualis: illa enim non eſt homo, nec Petrus, verbi gratia, ſed differentia contrahens hominem & conſtituens Petrum. Dices, etiam eſſe differentiam inter genus & ſpeciem, quia ratio generica nō ſolùm vt abſtracta & vnniuerſalis facta in mente, ſed etiam prout in reipſa exiſtens poteſt mente præſcindi, & ratione diſtingui à differentia ſpecifica, vt infrà videbimus: ratio autem ſpecifica non poteſt diſtingui etiam ratione à differentia indiuiduali, niſi prout abſtracta, & vniuerſalis facta in mente, quia vt in re exiſtens non poteſt concipi, niſi vt includens indiuiduationem, & quia omnis compoſitio, etiam ſedum ratione intelligi debet in re prout actu exiſtit, ideò faciliùs intelligitur talis compoſitio inter rationem genericam & ſpecificam, quàm inter ſpecificam & indiuidualem, ſed hoc non obſtante non eſt neganda illa Metaphyſica compoſitio indiuidui, quia ad illam ſatis eſt, vt ſpecifica ratio poſſit mente præſcindi, vt non incluſa in iſta differentia indiuiduali.

XX. Et ideò admiſſo illo genere compoſitionis & reſolutionis indiuidui, reſpondetur tertiò, non oportere progredi in infinitum; nam eadem mens, quæ concipit indiuiduum, vt compoſitum ex conceptu obiectiuo ſpeciei, & differentia indiuiduali, cōcipit differentiam indiuidualem vt omnino ſimplicem, & irreſolubilem, quia non concipit illam ſub conceptu ſpeciei, ſed differentiæ tantùm, de cuius ratione eſt, vt ſit ſimplex, & non compoſita ex ratione communi, & alia differentia contrahente. Sicut videre licet in ipſis etiam differentiis ſpecificis, vel ſubalternis: ſenſibile enim, vel rationale formaliter non componuntur ex aliis differentiis; ſed hoc ipſo, quod ſunt rationes differendi, ſeipſis ab aliis differunt: ſic ergo concipiendæ etiam ſunt differentiæ indiuiduales, in quibus quoad hoc poteſt admitti modus ille determinandi ens ad ſeipſas per ſimplicem determinationem conceptus abſque compoſitione. Et illa ratio differentiæ indiuidualis, quatenus vt realis & communis ratio concipi poteſt, erit etiam veluti tranſcendens ad ſingulas differentias indiuiduales, quia nihil in eis concipi poterit, in quo talis ratio non includatur, & ideò illa etiam ratio communis determinabitur ad ſingulas differentias non per nouam compoſitionem, ſed per ſimplicem determinationem conceptus magis expreſſi & determinati, & ita ceſſat vlterior reſolutio & proceſſus.

XXI. Dico quartò; Indiuiduum non ſolùm in rebus materialibus, & accidentibus, ſed etiam in ſubſtantiis immaterialibus creatis & finitis addit aliquid ratione diſtinctum ſupra ſpeciem. Excludimus ab hac cōcluſione diuinam naturam, quia cùm illa ſit eſſentialiter ita determinata ad hanc numero naturam, vt omnino ei repugnet ſecundum eam multiplicari, non poteſt etiam ſecundum rationem (ſi vera ſit) abſtrahi communis ratio Deitatis à tali Deitate. nam hoc ipſo, quod ſic abſtrahitur, non concipitur vera Deitas, quia de vero conceptu Deitatis eſt, vt ſit hæc numero, & non alia; quia hoc requirit eius infinitas. Et hinc conſequenter fit, vt hæc indiuidua Deitas nihil etiam ſecundum rationem addat ſupra conceptum veræ Deitatis. Vnde meritò reprehenditur Caietanus, eò quòd 1. part. quæſt. 3. art. 3. & aliis locis dixerit, Deum vno modo ſumi poſſe, vt ſignificat concretum, quaſi ſpecificum naturæ diuinæ. Nam talis conceptus verè communis, repugnat veræ diuinitati, de cuius eſſentia eſt, quòd ſit hęc ſingularis natura, & ideò nō magis poteſt verus Deus communi conceptu concipi, & abſtrahi ab hoc Deo, quàm Petrus.

XXII. Ex hac verò exceptione, quæ ſingularis eſt, Deoq; ſpecialiter conuenit propter infinitatem eius, confirmatur concluſio poſita, & generalis regula contraria in omnibus creaturis, etiamſi immateriales ſint. Probatur, quia in qualibet ſubſtantia immateriali indiuidua, & finita, verbi gratia Gabriele Archangelo concipit mens, & hoc indiuiduum, quatenus cōcipit hanc numero entitatem, & rationē eſſentialē, & ſpecificam eius, quæ non includit eſſentialiter hāc numero entitatem, nec poſitiuam repugnantiam, vt communicari poſſit alteri indiuiduo: ergo ibi concipit mens aliquid commune, & aliquid, quod ſecūdum rationem ei additur, vt ad hoc indiuiduum determinetur: ergo quoad hoc præciſè non eſt differentia inter ſubſtantias immateriales, & alias res. Dicetur fortaſſe, quamlibet eſſentiam, ſeu ſpeciem Angelicam, eſſentialiter, & ab intrinſeco determinari ad hoc indiuiduum, & conſequenter hoc indiuiduum nihil poſitiuum reale, etiam ratione diſtinctū addere ſupra ipſam ſpeciē, ſed ſolam negationem communicabilitatis in plura ſimilia, quæ immediatè conuenit tali ſpeciei, ratione ſui ipſius abſque additione vlla.

XXIII. Hic ſane videtur fuiſſe ſenſus authorum quos citaui in tertia ſententia, & idem ſentiunt, qui negant, Angelos ſolo numero differentes poſſe intra eandem ſpeciem creari, etiam de potentia abſoluta: nō enim alia ratione poteſt hoc denegari diuinę potentiæ, niſi quia exiſtimatur eſſe contra intrinſecam, & eſſentialem rationem talis naturæ. Habet autem illa ſententia fundamentum in D. Thom. 1. parte, quæſt. 50. artic. 4. & quæſt. de ſpiritualibus creaturis, art. 8. & 2. cont. Gentes, 95. de ente & eſſentia c. 5. vbi Caietanus id tenet quæſt. 9. & Capreol. in 2. diſt. 3. quæſt. 1. concluſ. 5. & Abulenſ. Paradox. 4. cap. 34. Et videtur multùm fauere Ariſto. 12. Metaph. tex. 49. & Auicen. 5. Metaph. cap. 5.

XXIV. Sed hæc ſententia inprimis ſupponit materiam ſignatam eſſe adæquatum principium illius indiuiduationis, in qua indiuiduum addit aliquid poſitiuum ratione ſpecificæ, quæ poteſt dici indiuiduatio poſitiua: hæc autem ſuppoſitio in prædicto ſenſu falſa eſt. Maior conſtat apertè ex prædictis authoribus. Et ratio eius eſt clara, quia non ob aliam cauſam negant huiuſmodi indiuiduationem in prædictis ſubſtantiis, niſi quia materia carent: ergo ſupponunt materiam vel ſecundum ſe, vel vt ſignatam quantitate, eſſe adæquatam radicem talis indiuiduationis, vt ex illo principio, *Si affirmatio eſt cauſa affirmationis, negatio eſt cauſa negationis*, inferant ex carētia materiæ carētiā prædictæ additionis ſeu indiuiduationis. Minor verò propoſitio probabitur latè ſectio. ſequenti etiam in ſubſtantiis meterialibus. Sed quamuis daremus in materialibus ſubſtantiis huiuſmodi indiuidua-

uidualem differentiam ſumi à materia, non poſſet A efficaciter inferri materiam eſſe adæquatum principium illius differẽtiæ in tota latitudine entis creati: habent enim diuerſæ ſubſtantiæ diuerſa principia ſuis naturis accommodata, neque ex modo compoſitionis aut indiuiduationis in rebus exterioribus inuento poteſt ſufficiens argumentum ſumi ad res ſuperioris rationis: alioqui eadẽ ratione poſſet quis negare, dari Angelis compoſitionem metaphyſicam ex genere & differentia; quia in rebus materialibus genus ſumitur à materia, & differẽtia à forma, quod multi volunt eſſe cum proprietate intelligendum. Item eadem facilitate poſſet quis dicere in corporibus cœleſtibus non addere indiuiduum ſupra ſpeciẽ aliquid poſitiuum etiam ratione diſtinctum, vel quia non habent materiam, vt exiſtimauit Auerroes, vel certè, quia habent materiam alterius rationis. Nam ſi verum eſt in his rebus inferioribus materiam eſſe vnicam radicem differentię indiuidualis, ſolùm poſſumus nos id attribuere huic materię inferiori; nã de ſuperiori nulla ſufficienti ratione poſſumus colligere, an hoc etiam ei conueniat, cùm ſit diuerſæ rationis. Dicent fortaſſe illam materiã ſubiacere quantitati eiuſdẽ rationis, & hoc ſatis eſſe, vt ſit principiũ eiuſdẽ modi indiuiduationis. Sed hoc non ſatisfacit; nã vt infrà oſtendam, quantitas, cùm ſit accidens, nullo modo poteſt ingredi principium indiuiduationis ſubſtantiarum. Igitur ſubſtantiæ ſuperioris ordinis poſſunt in compoſitione metaphyſica conuenire cũ ſubſtantiis inferioris ordinis, & habere principium illius ſimpliciori & perfectiori modo. Atque ita ex negatione materiæ non poteſt fieri argumentum efficax.

XXV. Deinde redeo ad rationem inchoatã: nam, quòd diuina natura eſſentialiter includat indiuiduationem ſuam poſitiuam, & incommunicabilitatem reſpectu inferiorum, ex eo præciſè prouenit, quod infinitati eius repugnat talis multiplicatio; omnis autẽ ſubſtantia immaterialis creata, finita eſt: ergo non eſt, cur ei repugnet habere aliam omnino ſimilem eſſentia, diſtinctam tamen realiter in entitate. Reſponderi poteſt, quamuis ſubſtantia ſpiritualis ſit finita ſimpliciter in genere entis, eſſe tamen infinitã in ſpecie ſua, habereq; totam perfectionem poſſibilẽ in ſua ſpecie, quia cùm ſit abſtracta, & ſeparata à materia, non habet, vnde limitetur, & ideò intra illã ſpeciem multiplicari non poteſt. Sed huiuſmodi infinitas, & ſine ſufficiente fundamento aſſeritur, & vix poteſt declarari, in quo conſiſtat, niſi petendo principium.

Interrogo ergo, an hæc infinitas intenſiua ſit, vel extenſiua. Primum dici non poteſt, tum quia tota perfectio intenſiua talis Angeli cõtinetur intra certum gradum & limitem talis ſpeciei, in qua nulla eſt formalis infinitas intenſiua: niſi fortè dicatur infinita ſecundum quid, quia poteſt ſub ſe continere ſpecies inferioris ordinis ſyncategorematicè infinitas, quod tamen non indicat infinitatem, ſed perfectionem quandam ſuperioris rationis, vnde hoc commune eſſe poteſt ſpeciebus rerum materialium, vt patet in ſpecie humana, ſub qua ſpecies brutorũ in infinitum multiplicari poſſunt. Hoc ergo perfectionis, ſeu infinitatis genus nil refert ad quęſtionem, de qua agimus, nec poteſt eſſe ratio ob quam ſpecies aliqua per ſeſe indiuidua ſit, & nõ poſſit in indiuiduis multiplicari. Imò etiam ſi admitteremus illam infinitatem intenſiuam, veram & formalem in aliquo limitato gradu intrinſecè, non ſequitur, talem perfectionem, non poſſe in multis ſimilibus indiuiduis reperiri, quia hoc non habet neceſſariam connexionem cum illo. Vt, quamuis daretur gratia infinitè intenſa in anima Chriſti Domini, verbi gratia, non proptereà ſequitur, non poſſe dari alias qualitates gratiæ, numero diſtinctæ ſiue finitas, ſiue infinitas. Quod argumentum etiam declarat, infinitatem illam intenſiuam propriam & formalem non magis poſſe dari in ſubſtantiis, quàm in accidentibus.

Si verò ſit ſermo de infinitate extenſiua, primò, petitur principium, quia hæc extenſio non eſt aliud, quàm multiplicatio indiuiduorum in ea ſpecie. Deinde id, quod dicitur, repugnantiam inuoluit: nam illud indiuiduum formaliter, & in ſe vnum tantùm eſt: quomodo ergo poteſt infinitatem extenſiuam in ſe continere, quæ in ſola multiplicatione indiuiduorum conſiſtit? Dices, continere virtualiter, non formaliter. Sed explicari non poteſt, in quo conſiſtat hæc virtualis infinitas, ſeu continentia, aut in quo fundetur, cùm non conſiſtat in infinitate intenſiua talis naturæ, neque in ea fundari poſſit, vt probatum eſt: nulla ergo aſſignatur ratio, ob quam perfectio- B ni talis naturæ repugnet communicari multis indiuiduis in eſſentiali perfectione ſimilibus. Huiuſmodi ergo ſubſtantiæ quamuis abſtractę à materia, ſimpliciter finitæ ſunt. Neque enim oportet, vt limitationem habeant à materia propriè dicta (quicquid quoad hoc ſit de materialibus formis) ſed ex propria differentia, vel ex ſe, & ex propria entitate; aut quia habent tale eſſe receptum, aut denique, quia natura ſua in tali ſuppoſito exiſtunt: igitur ex infinitate nulla ratio ſumi poteſt, ob quam huiuſmodi naturæ immateriales eſſentialiter ſint indiuiduæ, & incommunicabiles.

XXVI Dici aliter poteſt ex ſola immaterialitate ſumi ſufficientẽ rationẽ. Quia res, quę carent materia, nõ poſſunt materialiter multiplicari, vt per ſe conſtat: ergo ſolũ formaliter & eſſentialiter ſeu ſpecificè: ergo non indiuidualiter, ſeu ſecundum numericam multiplicationem: quia hæc eſt materialis multiplicatio. Sed hæc etiam ratio, ſi verba *materialiter*, & *formaliter*, propriè ſumuntur in primo antecedente, inſufficiens eſt, & principium petit; nam concluſionem ipſam in ratione ſumit, nimirum, vel diſtinctionem C numericam ſumi ex materia, vel idem eſſe differre numero, quod differre materialiter. Eſto enim in rebus materialibus hæc habeat aliquam veritatẽ, quod poſteà examinabimus, tamen inde non poteſt ſufficiens argumentum ſumi ad immaterialia. Diſtinctio ergo indiuidualis latiùs patet, quàm materialis differentia dicto modo ſumpta: differre enim numero ſolùm eſt diſtingui in propriis entitatibus cum conuenientia & ſimilitudine in integra ratione eſſentiali: quod commune eſſe poteſt, tam rebus ſpiritualibus, quàm corporalibus. Vnde ſi *materiale* & *formale*, latiùs ſumantur, prout *formale* dicit rationem eſſentialem præciſam; *materiale* verò, quicquid illam contrahit, & determinat ad talem entitatem, ſic duo angeli eiuſdem ſpeciei; quamuis diſtinguantur, vt duæ formæ integræ, poſſunt dici non diſtingui formaliter, ſeu materialiter, ſeu entitatiuè, ſicut diſtinguuntur inter ſe duæ animæ rationales.

XXVII. Et hoc exemplo poteſt primò confirmari hæc ſententia; nam anima rationalis phyſicè conſiderata etiam eſt ſimplex entitas, & ſpiritualis, & tamen non eſt indiuidua ex ratione eſſentiali, ſed aliquid ſecundum rationem addit. Sed dicunt, animam rationa-

lem

lem habere tranſcendentalem habitudinem ad corpus, & inde indiuiduari. Sed hoc inprimis eſt incertum, nam fortaſſe tam verum eſt, hanc animam ideo dicere talem habitudinem ad corpus, quia talis ipſa eſt, ſicut econuerſo. Et deinde quidquid de hoc ſit, ad præſens non refert, nam idem argumentum proportionale ſumi poteſt, anima enim rationalis, quæ habet ſuam ſpecificam rationem cum habitudine tranſcendentali ad corpus, non habet indiuiduationem ex vi illius præciſe, ſed ex additione aliqua ſecundum rationem, per quam illa habitudo determinatur ad tale corpus, vel potius ad talẽ habitudinẽ ad corpus, ergo eadem proportione, ſubſtantia angeli, quæ habet rationem eſſentialem abſolutam abſq; tranſcendentali habitudine, non erit indiuidua ex vi illius, ſed ex aliquo addito ſecundũ rationẽ proportionato illi. Et ſimile argumentum ſumi poteſt ab accidentibus ſpiritualib. in quibus indiuiduum addit aliquid ſupra ſpeciem, nõ ſolum in ordine ad diuerſa ſubiecta, ſed etiam reſpectu eiuſdem: ideo enim poſſunt hæc accidentia reſpectu eiuſdem ſubiecti numero diſtingui, & multiplicari, ſaltem ſucceſſiue, vt patet de diuerſis actibus eiuſdẽ rationis in eodem intellectu angelico: ſi ergo in illis actibus reperitur eadem ratio ſpecifica ſpiritualis contrahibilis ad diuerſa indiuidua, non ex diuerſis ſubiectis, ſed ex diuerſis differentiis indiuidualibus in ordine ad idem ſubiectum, cur nõ poterit eadem ratio ſpecifica ſubſtantialis, & ſpiritualis ſimiliter contrahi per differentias indiuiduales ſibi proportionatas? Certe nulla poteſt reddi ſufficiens ratio. Atq; ſimilia argumenta ſumi poſſunt ex aliis entitatibus ſimplicibus, quæ ex ſe ipſis poſſunt numero diſtingui, vt ſunt duæ materiæ, vel duæ quantitates, vt videbimus latius ſectione ſequente.

XXVIII. Deniq; ſine cauſa limitatur diuina potentia, vt non poſſit plures angelos creare ſimiles in eſſentia, & ſpecie, aut, ſi annihilare voluiſſet malos angelos, non potuiſſe alios ſimiles creare, quod certe per ſeſe incredibile eſt; & ideo reliqui fere Theologi in 2. diſt. 3. docent id fieri poſſe à Deo. Scotus quæſtione 7. Durand. quæſtione 3. Gabr. quæſtione 1. & alii. & Marſil. in 2. quæſtione 3. articul. 3. Alexand. Alenſ. 2. part. quæſtio. 20. memb. vlt. artic. 2. & 7. Metaph. tex. 41. & ex Thom. Ferr. 2. cont. Gent. cap. 93. dicit non repugnare de potentia abſoluta huiuſmodi diſtinctionem numericam ſubſtantiarum ſpiritualium, quamuis neget eſſe ſecundum ordinem naturalem rerum: & fauet Diuus Thomas opuſcul. 16. capite vltimo, vbi late docet, ſubſtantiam immaterialem eſſe vnam numero ſingularem, atq; indiuiduam, quia ex ſe non eſt nata participari à multis: ſubdit tamen rudis eſſe ingenii, inde colligere non poſſe à Deo multiplicari. Sed quidquid ſit de hoc modo loquendi, an hoc ſit dicendum poſſibile de potentia abſoluta, vel naturali, ſeu ordinaria, quod fortaſſe eſt quæſtio de nomine: tamen quacunq; ratione id ſit poſſibile, ſufficienter concluditur ſubſtantiam immaterialem non eſſe indiuiduam ex vi ſuæ rationis eſſentialis & ſpecificæ; nam ſi hoc haberet, implicaret cõtradictionem, talem ſubſtantiam indiuidualiter multiplicari, ſicut implicat, idem indiuiduum numerice multiplicari. Vnde etiam obiter conſtat, propriam vocem ignorare, qui dicunt, in naturis Angelicis dari conceptum obiectiuum vere ſpecificum, & logice (vt aiunt) vniuerſalem, & tamen illam naturam eſſe ex ſe ita incommunicabilem, vt implicet contradictionem eſſe in pluribus A indiuiduis ſolo numero diſtinctis: eſt enim hæc aperta repugnantia: nam, ſi illa natura non poteſt vllo modo eſſe in multis indiuiduis, ideo eſt, quia ex ſe, & ex proprio conceptu eſſentiali eſt ita incommunicabilis; ergo, ſi talis eſt, repugnat illam abſtrahere ab hoc indiuiduo, & reddere communicabilem, ſeu indifferentem, quia hæc eadem abſtractio eſt contra eius naturam & eſſentiam, ſicut conſtat aperte in natura diuina. Verius ergo, magiſque conſequenter dicitur, ſicut in ſubſtantiis immaterialibus dantur veræ ac propriæ ſpecies, ita etiam dari indiuiduum, quod aliquid ſecundum rationem addat ſupra ſpeciem, & conſequenter poſſe etiam dari plura ſimilia indiuidua. An vero de facto dentur, & quid in hoc ſit magis conſentaneum Scripturis & Patribus, ad Theologicas pertinet diſputationes.

Satisfit fundamentis aliarum opinionum.

AD fundamentum primæ ſententiæ reſpondetur, illa omnia, quæ in primo argumento numerantur, ſolum indicare, naturam ſpecificam dicere conceptum obiectiuum ſecundum rationem præciſum ab indiuiduis, atque econtrario indiuiduum aliquid ratione diſtinctum addere ſupra naturam ſpecificam. Nam ſcientia humana eſt de rebus vniuerſe conceptis, de quibus immediate ſunt definitiones & demonſtrationes; & ad hoc ſatis eſt, vt ſecundum rationem poſſint abſtrahi, quamuis in re ipſa non ſeparentur. Quod patet ex dictis de conceptu entis, de quo datur ſcientia, & fiunt demonſtrationes, quamuis conſtet, re ipſa non eſſe præciſum à propriis rationibus entium, ſed tantum ſecundum rationem abſtrahi. Vnde hæc etiam diſtinctio ſatis eſt ad illas cauſales locutiones, quia homo eſt riſibilis, Petrus eſt riſibilis, quia in eis non datur cauſa realis & Phyſica, quæ intercedat inter Petrum, & riſibilem, ſed explicatur adæquata ratio, & origo illius proprietatis. XXIX. B

AD ſecundum reſpondetur in huiuſmodi argumentis (quod ſupra notaui tractando de conceptu entis) facile committi æquiuocationem, argumentando ex modo concipiendi noſtro, & ex vſu verborum, quibus ſignificamus res vt à nobis conceptas, ad res ipſas prout in ſe ſunt, diſtinctionem rerum ex diſtinctione ſecundum rationem colligendo, quod eſt fallax argumentum. Reſpondetur ergo, hominem vt ſic ſignificatum & cõceptum, non dicere, neq; includere in ſua ratione eſſentiali indiuidualem differentiam aliquam, vt argumentũ recte probat. Et patet, quia ſecundum rationem ab omnibus illis præſcinditur, & per plures huiuſmodi differentias ſecundum rationem contrahi & determinari poteſt. Vnde recte concluditur aliquid debere addi, quod ſit extra eſſentiã hominis ſic cõcepti, vt ſingularis fiat; nego tamen inde ſequi diſtinctionem in re inter naturam hominis communem, & indiuidualem eius differentiam, quia natura hominis non reperitur in re ita communis & abſtracta, ſicut per intellectum concipitur. Cum autem dicitur, quod eſt de eſſentia, & quod eſt extra eſſentiam, diſtingui ex natura rei, & non tantum ratione; reſpõdetur, dupliciter intelligi poſſe aliquid eſſe extra eſſentiam. Vno modo ſecundum rem, ſeu conſiderando res ipſas prout ſunt à parte rei, alio modo ſecundum rationem præſcindentem vnum ab alio, quamuis in re præciſum non ſit. Priori XXX. C

modo verum eſt (præſertim in rebus finitis) quidquid à parte rei eſt extra eſſentiam, debere ex natura rei diſtingui ab illa, quia non poteſt alia ratione dici eſſe extra eſſentiam; nego tamen hoc modo differentiam indiuidualem, verbi gratia Petri aut Pauli, eſſe extra eſſentiam hominis, vt in re ipſa exiſtentis: nam homo in re non exiſtit, niſi in Petro, Paulo, &c. & in vnoquoque propria eius differentia eſt de eſſentia hominis, vt in ipſo exiſtentis. Dices, inde ſequi hominem in Petro, & Paulo differre eſſentialiter, ſeu Petrum & Paulum non habere eandem eſſentiam; Reſpondetur, non habere eandem realiter, tamen habere eandem ratione, quod in re nihil aliud eſt, quam habere ſimilem, & quia differre eſſentialiter ſub his verbis non ſignificat tantum realem diſtinctionem eſſentiarum, ſed negat etiam eſſentialem ſimilitudinem, & conuenientiam atque adeò vnitatem eſſentiæ ſecundum rationem, ideò ſimpliciter non conceditur, differre eſſentialiter ea, quæ ſolo numero differunt. Tamen, ſi illa verba ſolum in priori ſenſu ſumerentur, verum eſſet, Petrum & Paulum eſſentialiter differre, iuxta quam ſignificationem negamus in Deo, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum differre eſſentialiter, quia nec differentiam eſſentialem habent, nec diſtinctionem eſſentiarum. Poſteriori autem modo, ſcilicet ſecundum præciſionem rationis, dicitur eſſe extra eſſentiam conceptus obiectiui omne id, ſine quo ſaluari poteſt talis ratio concepta; & hoc modo non eſt neceſſe, vt id, quod eſſe dicitur extra eſſentiam, ſit diſtinctum ex natura rei ab alio: ſed ſufficit, quod ratione diſtinguatur, quia illud met verbum, *extra*, non ſignificat abſolutè eſſe extra rem, ſed eſſe extra conceptum, ſeu eſſe extra rem vt conceptam.

XXXI. Vnde ad confirmationem eadem ferè diſtinctione reſpondendum eſt, nam à parte rei homo non conſtituitur, vt homo præciſè, neque in ſe ſeparatus, ſed conſtituitur, vt Petrus, Paulus, Franciſcus, vnde in vnoquoque eodem conſtituitur homo, quo Petrus; neque in re eſt aliquid verè vnum conſtitutiuum hominis, quod re ipſa commune ſit, ſed ſunt plura conſtitutiua ſingulorum hominum, in quibus dicitur eſſe ratio communis fundamentaliter propter conuenientiam & ſimilitudinem, quam inter ſe habent, vt ſequente diſputatione latius dicemus. At vero ſecundum rationem, ſicut homo communis abſtrahitur, ita intelligitur habere adæquatum & commune conſtitutiuum; inde tamen ſolum poteſt concludi, illud eſſe ratione diſtinctum à ſingularibus differentiis, quæ indiuidua ſpecialiter conſtituunt. Ad tertium reſpondetur ex dictis de conceptu entis conſtare, illa argumenta non probare diſtinctionem ex natura rei; idemq; oſtendemus de naturis vniuerſalibus, & inferioribus diſp. ſequente.

XXXII. AD primum argumentum ſecundæ opinionis reſpondetur, rectè probare, rem non fieri ſingularem per additionẽ realitatis, vel modi ex natura rei diſtincti à natura, quæ ſingularis fieri dicitur, quia omnis talis diſtinctio ſupponit entitatẽ & cõſequenter ſingularitatẽ in vtroq; extremo. Non probat aũt argumentũ illud nõ poſſe rem fieri ſingularem per additionem alicuius ratione diſtincti: quia hæc diſtinctio nõ ſupponit entitatem actualem, & conſequẽter nec ſingularitatem in vtroq; extremo, quia cum hæc diſtinctio ſit per conceptus, facilè intelligi poteſt inter rem vniuersè conceptam, & modũ eius.

A Et iuxta hanc doctrinam facilè ſoluuntur nonnulla, quæ Caietanus de ente & eſſentia, capite ſecundo, quæſtione quarta, obiicit contra doctrinam Scoti, quatenus contra primam, & tertiam concluſionem à nobis poſitas applicari poſſunt, quale eſt illud, Actus ſingularis ſupponit potentiam ſingularem, 2. Phyſic. capitul. 3. text. 36. ſed id, quod addere dicitur indiuiduum ſupra ſpeciem eſt actus ſingularis naturæ, ergo ſupponit naturam ſingularem: quia reſpicit illam vt potentiam, reſpondetur enim maiorem eſſe veram de actu & potentia realibus, & ex natura rei diſtinctis, de quibus loquitur Ariſtoteles citato loco; non vero de actu & potentia ratione diſtinctis propter cauſam explicatam. Sicut etiam actus ſpecificus non ſupponit potentiam ſpecificam, ſed genericam. Aliud argumentum eius eſt: Quod conuenit vni indiuiduo, & repugnat alii, ſupponit diſtinctionem illorum, ſed differentia indiuidualis eſt huiuſmodi, ergo non facit diſtinctionem, ſed ſupponit. Hoc autem argumentum ex vi formæ infirmius eſt. Nam facilè poteſt B negari maior, vt patet in ſimili forma, quod conuenit vni ſpeciei, & repugnat alteri ſupponit diſtinctionem earum; addendum enim eſſet, vel facit: idem ergo addendum eſſet in præſente. Tamen, ſi argumentum non fieret de ipſis indiuiduis, ſed de natura, quę per hanc differentiam indiuiduale contrahitur, poteſt habere vim cõtra diſtinctionem ex natura rei inter illam differentiam & naturam, non verò contra noſtram ſententiam. Nam in diſtinctis indiuiduis ſunt etiam naturæ realiter diſtinctæ, vnde ſi differentiæ indiuiduantes ſunt ab eis ex natura rei diſtinctę, neceſſe eſt, vt differentia, quę conuenit vni & repugnat alteri, ſupponit earum diſtinctionẽ & non faciat illam: quia ſupponit, vt dictum eſt, potentiam ſingularem ſibi proportionatam, & conſequenter diſtinctam ab alia, quæ ſibi proportionata non eſt: atq; ita iam non erit differentia indiuidualis, vt ſupra etiam argumentati ſumus. At vero ablata diſtinctione ex natura rei non procedit argumentum reſpectu naturæ contrahendæ, quia ſic nõ eſt vna, & altera natura, vt poſſit differentia conuenire vni, & repugnare alteri, ſed eſt vna ſecundum C rationem. Si vero ſit ſermo de natura nõ vt contrahibili, ſed vt contracta, ſic iam eſt ipſa res indiuidua quæ per ipſam differentiam conſtituitur, & diſtinguitur ab alia. XXXIII.

Ad ſecundum reſpondetur, ſolum procedere de vltima ratione formali vnius, ſeu vnitatis indiuiduæ, quæ in negatione conſiſtit, de qua fatemur nõ addere aliquid ſupra entitatem indiuiduam præter negationem, nos autem agimus de fundamento huius negationis, & de eo, quod addit entitas ſingularis ſupra communem naturam, ratione cuius talis negationis capax ſit. XXXIIII.

Ad tertium aliqui dicunt, hoc, quod addit in diuiduum ſupra ſpeciem, eſſe accidentale. Sed hoc eſſe falſum, conuincitur, tum argumentis ibi factis, tũ aliis, quod faciemus ſect. ſeq. tum etiã ex dictis: nam ſi hoc additum ſolum eſt ratione diſtinctum à ſubſtantia, ſeu eſſentia rei, & per ſe illi coniunctũ tanquã per ſe determinans naturam cõmunem ad particularẽ, quomodo poteſt eſſe accidentale? Alii ergo ſimpliciter vocant hoc eſſentiale indiuiduo, nõ ſpeciei, quod reuera ita eſt, ſi rem ipſam conſideremus, nam quod omnino intrinſecè conſtituit, & componit hoc indiuiduum, eſt propria eius differentia ſimul cum natura cõmuni; neq; poteſt, non XXXV.

ſolum

ſolum eſſe, verum nec concipi hoc indiuiduum ſine tali differentia. Tamen ſecundum rationem, & ſecundum modum loquendi Dialecticorum, & Metaphyſicorum accommodatum modo concipiendi noſtro, non appellatur hæc differentia indiuidualis eſſentialis, ſed intrinſeca, entitatiua, & quaſi materialis, vt diſtinguatur à differentia ſpecifica, quæ maximè formalis eſt: ſumitur enim ex illo gradu in quo indiuidua formaliter conueniunt, ſeu aſſimulantur. Itaque hoc ſic declarandum videtur, quod indiuidua eiuſdem ſpeciei cum reali diſtinctione habent integram, & perfectam ſimilitudinem in natura, in quo differunt ab indiuiduis differentib. ſpecie ſub eodem genere, quæ inter ſe non habent tantam, tam perfectamque ſimilitudinem. Hinc ergo fit, vt mens noſtra concipiat id, in quo illa indiuidua inter ſe conueniunt, tanquam vnum quid, & tanquam id, quod eſt formale in illis, & quod per ſe confert ad ſcientiam: nam diſtinctio in ſola entitate cẽſetur eſſe quaſi per accidens, & ideò vocatur materialis. Eandemque ob cauſam definitio ſcientifica non datur, niſi de communi & ſpecifico conceptu, atque in hoc ſenſu ſpecies vltima dicitur tota eſſentia indiuiduorum, ſcilicet, formaliter ac præciſè ſumpta, & concepta, & prout eius cognitio ad humanam ſcientiam deſeruit, quæ non deſcendit ad particularia ſecundum proprias, & indiuiduas rationes eorum, quia nec poteſt eas percipere prout in ſe ſunt, neque agit de accidentibus propriis indiuiduorum: quia vel contingenter, & per accidens eis conueniunt, vel ſi fortaſſe ſunt aliqua omnino propria, æquè latent, ac ipſæ indiuiduales differentiæ. Denique, quia eſſet valde operoſum, ac pœnè infinitum ad ſingula particularia deſcendere. Nihilominus tamen non eſt dubium, quin indiuidua, etiam ſi ſolo numero differant, habeant in re diſtinctas eſſentias, quæ ſi prout in ſe ſunt concipiantur & explicentur, diuerſis conceptibus, & definitionibus declarandæ erunt; & diſtinctas etiam habebunt proprietates ſaltem ſecundum rem; vel ſecundum aliquem modum proprium, ſub qua ratione cadunt ſub ſcientiam angelicam, vel diuinam.

XXXVI. Ad tertiæ opinionis fundamenta reſpondetur: Ad Ariſtot. in ſeptimo Metaph., primo reſponderi poteſt cum Alexandro Alenſi ibi, cum Ariſtoteles ait, *in ſeparatis à materia non diſtingui quod quid eſt ab eo cuius eſt*, non ſumere materiam cum omni proprietate pro materia prima, vel pro ſubiecto proprio alicuius formæ, ſed pro quouis ſuppoſito; quod à parte rei ſit aliquo modo diſtinctum à natura ſua; quomodo nulla ſubſtantia creata dici poteſt abſtrahere à materia, quia in omnibus natura eſt in ſuppoſito aliquo modo ab ipſa diſtincto. Hæc doctrina eſt vera, ſed non exiſtimo Ariſtotelem eo in loco in eo ſenſu fuiſſe locutum. Aliter exponit Alexand. Aphrodiſæus, qui exiſtimat, & reuera valde probabiliter, Ariſtotel. in vtroque loco ſupra citato de eiſdem ſubſtantiis eſſe locutum, & eodem modo comparare quod quid eſt, cum eo cuius eſt. Quod ex verbis eiuſdem Philoſophi confirmari poteſt: ait enim in illo tex. 41. *Dictum eſt inſuper, quidditatem, & vnumquodque idem in quibuſdam eſſe, vt in primis ſubſtantiis*: ita enim legit ipſe Alexander. Et quamuis in textu communiter eo loco non repetatur illa particula, *Dictum eſt*, tamen, quæ paulo antea præceſſerat, hanc etiam clauſulam comprehendit, vt ex contextu ſatis patet. Hinc ergo per *pri-* A *mam ſubſtantiam* non intelligit Alexand. immateriales ſubſtantias, vt D.Thom. quia Ariſtoteles in poſteriori loco ſeſe refert ad ea, quæ in priori dixerat, ibi autem nihil de immateriali ſubſtantia in ſpeciali dixerat, neq; in alio affert ſpecialem rationem, ob quam, differentiam in hoc conſtituat inter materiales, & immateriales ſubſtantias; neque eſt vllum indicium, ob quod dicamus æquiuocè vti illo termino, *cum eo cuius eſt*, vt in priori loco ſumatur pro definito, hic vero pro ſuppoſito, vt ita diuerſa ſit comparatio vtroque loco facta. Ac deniq; nunquam Ariſtoteles nomine *primæ ſubſtantiæ* vſus fuerat ad ſignificandas ſpecialiter immateriales ſubſtantias, nam licet libro quarto, capitulo tertio, text. 7. videatur illa voce vti in ea ſignificatione, tamen, & Commentator ibi per *primam ſubſtantiam*, Deum intelligit, & quidquid ſit de illo loco, nullum inde ſumitur argumentum, ad alium in quo modo verſamur, itaque eadem eſt iuxta hanc expoſitionem ſententia Ariſtotelis in vtroque loco. Per primas ergo ſubſtantias intelligit Alexander quæli- B bet ſuppoſita ſubſtantialia, à quibus non ſeparatur *quod quid eſt*, id eſt, communis natura. Quod vero Ariſtoteles ſubdit: *Primam ſubſtantiam dico, quæ non dicitur eo, quod aliud in alio inſit, vt in ſubiecto, vel materia*, explicatur ab Alexandro de ſubſtantia, quæ non ſignificatur vt aliud in alio, ſed tanquam vnum per ſe conſiſtens, in quo differt à compoſito accidentali, vt eſt album, verbi gratia, aut ſimum, in quo aliquid ſignificatur, vt in ſubiecto tanquam in materia exiſtens; de huiuſmodi enim compoſito ex tali ſubiecto, vt materia, & accidente vt in illa exiſtente; ſubdit Ariſtotel. in eo, cum ſit vnum per accidens, quod quid eſt diſtingui à ſubiecto, in quo eſt. Atq; ita iuxta hanc expoſitionem nihil poteſt ex prædicto textu contra noſtram ſententiam colligi. Preter hanc vero expoſitionem probabilem, habet ille locus aliam fortaſſe probabiliorem, tamen, quia attingit quæſtionem de diſtinctione naturæ à ſuppoſito in rebus immaterialibus, tradetur commodius infra diſputatione de diſtinctione naturæ, & ſuppoſiti in rebus creatis.

XXXVII. Ad aliud teſtimonium ex 3. de anima, ſi commu- C nis expoſitio retinenda eſt, nihil reſponderi poteſt, niſi Ariſtotelem fuiſſe illius ſententię, quod tandem concedit Scotus in ſecundo, diſtinctione 3. quæſt. 7. (Scotus.) ad primum, vbi ait, Ariſtotelem exiſtimaſſe Angelos eſſe entia per ſe neceſſaria, & ideo non potuiſſe conſequenter exiſtimare poſſe dari plures Angelos in vna ſpecie, nam ſi dari poſſent, darentur de facto; quia in per ſe neceſſariis & æternis idem eſt eſſe & poſſe. Et ſimiliter ſi plures eſſe poſſent, in infinitum etiam multiplicari poſſent, ac denique actu eſſent infiniti. Sed fundamentum huius diſcurſus incertum eſt, ſcilicet, Ariſtotelem ſenſiſſe Angelos eſſe entia per ſe neceſſaria. Et fortaſſe Ariſtoteles quando hanc differentiam ponit inter indiuidua materialia & immaterialia, non loquitur præciſè ac Metaphyſicè de indiuiduo, vt dicit ſolam ſubſtantiam ſingularem, ſed loquitur phyſicè de indiuiduo vt in re ipſa eſt ſuis accidentibus affectum: quo modo videtur loqui in dicto loco 3. de anima: nam materiale indiuiduum tale dicit eſſe vt circa illud ſenſus verſetur, quod non eſt verum de indiuiduo rigoroſa ac Metaphyſica præciſione ſumpto, ſed ſolum poſteriori ac phyſico modo. Et ita poteſt facilè inueniri differentia inter materiale, & ſpirituale indiuiduum.

XXXIIX. Ad rationem prædictæ ſententiæ (quidquid ſit de illa opinione, quod in rebus materialibus, materia ſignata eſt principium indiuiduationis, quam ſtatim diſputabimus) reſpondetur, quamuis in rebus immaterialibus non detur hoc principium indiuiduationis, aliquod tamen dandum eſſe proportionale, quia etiam illæ ſubſtantiæ indiuiduæ ſunt, non ex vi rationis ſpecificæ, ſed ſingularis, Vnde cùm dicitur ſubſtantia ſpiritualis ſe ipſa eſſe indiuidua, ſi intelligatur *ſe ipſa*, id eſt, ex vi ſuæ rationis ſpecificæ, petitur principium, & falſum aſſumitur, vt probatum eſt, ſi autem intelligatur, *ſe ipſa*, id eſt, per ſuam entitatem, eſt quidem id verum, ſed nihil impedit, quin in illamet entitate, ratione diſtinguantur ſpecifica ratio, & differentia indiuidualis: & quòd eadem entitas ſecundũ diuerſos reſpectus poſsit eſſe vtriuſque principium ac fundamentum. Nam quoad hoc eadem ferè ratio eſt de materialibus ſubſtantijs: nam, ſiue materia ſignata, dicatur principium indiuiduationis earum, ſiue quiduis aliud, nihil tamen eſſe poteſt, quod non ſit ipſamet entitas eſſentialis rei, vel tota, vel partialis: vnde in eadem oportet diſtinguere, & rationem ſpecificam, ob quam dicitur eſſe eſſentia, vel pars eſſentiæ: & rationem aliam non re, ſed ratione diſtinctam, ob quam dicitur eſſe indiuiduationis principium.

SECTIO III.

Vtrum materia ſignata ſit indiuiduationis principium in ſubſtantijs materialibus.

I. OMittimus diuinam ſubſtantiam, quoniam, vt diximus, illa per ſe & eſſentialiter indiuidua eſt, vnde non eſt, quod in ea quæratur indiuiduationis principium, magis quàm eſſentiæ, vel exiſtentiæ ipſius.

Senſus quæſtionis.

II. VT autem ſenſus quæſtionis intelligatur, ſumendum eſt ex dictis ſect. præce. in huiuſmodi ſubſtantiis creatis conſiderari poſſe Metaphyſicam compoſitionem, quæ ſecundum rationem eſt ex natura ſpecifica & differentia indiuiduali: ſicut enim id, quod addit ſpecies ſupra genus, iuxta Metaphyſicam conſiderationem eſt differentia diuiſiua, ſeu contractiua generis, & conſtitutiua ſpeciei, ita id quod addit indiuiduum ſupra ſpeciem rectè dicitur differentia contractiua ſpeciei, & conſtitutiua ac diſtinctiua indiuiduorum, quæ verè ac propriè differre numero dicuntur: propterea enim ſpecies dicitur de pluribus differentibus numero prædicari. Item oſtendimus hoc, quod addit indiuiduum ſupra ſpeciem, licet ſit tantum ratione diſtinctum, tamen reale eſſe, & poſitiuum fundãs negationem, ſeu indiuiſionem propriam indiuidui, quia per ſeſe incommunicabile eſt, & diſtinctum ab alijs, ſeu incõmunicabile alijs indiuiduis: & ideò adiunctum ſpeciei cum illa conſtituit indiuiduum per ſe vnum ſub tali ſpecie: nihil ergo illi deeſt, quo minus veram habeat rationem differentiæ. Vnde nonnulli hoc putant eſſe aſſignandũ principium indiuiduationis, & nullum aliud eſſe quærẽdum, vt videre eſt in Scoto, in 2. diſt. 3. quæſt. 6. & Fonſeca lib. 5. Metaphyſic. cap. 6. ſectione 1. Sed non diſputatur in hoc ſenſu quæſtio, nec de illa verè eſt diuerſitas opinionum inter eos, qui de principio indiuiduationis diſputant. Senſus ergo quæſtionis eſt, quodnam A fundamentum vel principium in re ipſa habeat illa differentia indiuidualis. Solent enim hæc Metaphyſica prædicata ſumi ex principijs realibus conſtituentibus rem, quomodo genus dici ſolet ſumi à materia, & differẽtia à forma; & denominationes ſubſtantiales interdum ſumuntur à materia, vt cùm homo materialis dicitur, interdum à forma, vt cùm dicitur rationalis, interdum à tota natura compoſita, vt cùm dicitur homo; ad hunc ergo modum in præſente inquiritur, quod ſit principium huius differentiæ indiuidualis. Ex qua declaratione conſtat hîc non inquiri principia, vel cauſas extrinſecas indiuiduationis, ſeu potius indiuiduorum, quales ſunt cauſa efficiens, & finalis: nam hæ non aliter cauſant indiuiduationem, quàm cauſando entitatem indiuiduã; ſeu dando ipſum intrinſecum principium indiuiduationis: hoc ergo eſt, quod inquirimus. Et licet quæſtio generalis ſit de omnibus ſubſtantijs creatis, quia tamen materiales ſunt nobis notiores, de illis dicemus priùs, & deinde facilè conſtabit, quid nos coniectari poſſimus de ſpiritua- B libus. Et quoniam variæ ſunt de hac re opiniones, quæ prolixam poſtulant examinationem, eas ſigillatim tractabimus.

Eſt ergo celebris ſententia, affirmans principium indiuiduationis eſſe materiam ſignatam. Hæc eſt ſententia D. Thom. 1. parte, quæſtione 3. artic. 3. ad tertium, & quæſtione 50. artic. 4. 3. part. quæſt. 77. articul. 2. & in 4. diſtinctio. 12. quæſtione 1. articulo 1. quæſtiuncula 2. & Opuſ. 29. & de ente & eſſentia capit. 2. vbi Caietan. prolixè hoc diſputat ac defendit, & Capreol. in 2. diſtinctione 3. Soncin. 7. Metaphyſic. quæſtione 33. & 34. Ferr. 1. contra Gent. capit. 21. & alij infrà citandi. Et exiſtimatur hæc ſententia Ariſtot. nam varijs in locis diſtinctionem, & identitatem numericam materiæ primæ attribuendam cenſet. Vnde libr. 5. Metaphyſ. capit. 6. tex. 42. dicit, *ea eſſe vnum numero, quorum eſt materia vna*: & lib. 7. cap. 8. text. 28. ait, *formam in his carnibus, atque oſſibus eſſe Socratem, & Calliam.* & cap. 10. text. 25. *Singulare (*inquit*) ex vltima materia, iam Socrates eſt*, & ex hoc principio in libr. 12. Metaphyſic. capitul. 8. text. 49. concludit, *primum motorem non poſſe eſſe,* C *niſi vnum numero, quia eſt expers materiæ*, exiſtimans neceſſarium, vt, quæ conueniunt ſpecie, & differunt numero, materiam habeant, & per materiam differant. Et ſimiliter primo de cœlo, capitulo nono, probat non poſſe eſſe alium mundum, quia hic mundus totam materiam rerum naturalium complectitur. Ex his ergo teſtimonijs apparet, hanc fuiſſe ſententiam Ariſtot. iuxta quam conſequenter dicendum eſt (vt dicunt prædicti authores) in ſubſtantijs immaterialibus non eſſe poſitiuum indiuiduationis principium, nec propriam differentiam indiuidualem, ſed ſolum naturam de ſe incommunicabilem. III.

Fundamentum huius ſententiæ, ſi rationem ſpectemus, ferè nullum inuenio, quod ad Ariſtotelis authoritatem non reuocetur, ſcilicet, quia materia eſt principium multiplicationis, & diſtinctionis indiuiduorum intrà eandem ſpeciem, vt Ariſtoteles teſtatur citatis locis: ſed illud eſt principium indiuiduationis, quod eſt principium numericæ diſtinctionis: ergo. Secundò, quia illud eſt indiuiduum, quod eſt incõmunicabile inferiorib. ſimilibus: ſed materia eſt primum fundamentum huius incõmunicabilitatis: nam forma, cùm ſit actus, de ſe communicabilis eſt, materia autẽ cùm ſit prima potentia, IIII.

tia, de ſe eſt incommunicabilis, & forma tunc limitatur & determinatur, cùm ad hanc materiam coarctatur. Tertiò, quia indiuiduum eſt primum ſubiectum in Metaphyſica coordinatione: de illo enim omnia ſuperiora prędicantur, & ipſum non de aliis: ergo primum principium & fundamentum indiuidui vt ſic eſſe debet illud, quod eſt primum ſubiectum inter principia phyſica: huiuſmodi autem eſt materia: ergo.

Expenduntur rationes dictæ ſententiæ.

V. SEd antequam vlterius progrediamur, hæ rationes, ſecluſa authoritate, non ſunt magni momenti. Ad primam enim facilè poteſt reſponderi, negando maiorem: nam potius illud eſt principium multiplicationis, quod eſt principiũ diſtinctionis: principium autem diſtinctionis non eſt materia, ſed potius forma, nam vt eſt in communi proloquio, *Actus eſt, qui diſtinguit.* Vnde D. Thom. 2. cont. Gent. cap. 40. ex profeſſo probat, materiam non eſſe primam cauſam diſtinctionis rerum; &, quamuis de diſtinctione eſſentiali præcipuè loqui intendat, rationes tamen eius etiam de diſtinctione numerica vrgere videntur, præſertim, quod in ſecunda ratione inquit, *formam non ſequi diſpoſitionem materiæ, ſicut primam cauſam, ſed magis econuerſo materiam ſic diſponi, vt ſequatur talis forma.* Item quod ibidem ait, *ea, quæ reducuntur in materiam ſicut in primam cauſam, eſſe præter intentionem agentis, & caſu fieri.* Si ergo materia eſſet prima cauſa, ob quam eſſet tale indiuiduum, indiuiduũ vt ſic caſu fieret, & præter intentionem agentis. Item, quod ibidem ait in quarta ratione, *vnã materiã indigere alio à ſe diſtincto, vt diſtinguatur ab alia materia:* non ergo illa eſt prima cauſa diſtinctionis, vt in ratione facta ſumebatur. Quapropter his & aliis rationib. conuicti multi ex authoribus, qui prædictam opinionẽ ſequũtur, fatentur, cùm duo ſint de ratione indiuidui, ſcilicet eſſe incõmunicabile inferiorib. & eſſe diſtinctum ab aliis indiuiduis, materiã eſſe principiũ indiuiduationis quoad primũ, quoad ſecundum verò eſſe quantitatem, nam illa eſt, quæ ipſas materias diſtinguit: quod quam ſit verè & conſequẽter dictum, poſteà examinabimus: nunc enim ſolum vim dictarum rationum expendemus. Ptima autem ratio ſolum procedebat de indiuiduatione quoad diſtinctionem vnius ab alio, de qua iam prædicti authores fatentur, non oriri à materia. Aduerto tamen argumenta facta non cõuincere de omni diſtinctione, nam, vt infra dicã, materia ſuo modo habet vnde diſtinguat vnum ab alio, quatenus ipſa habet aliquem actum entitatiuum, probant tamen, non eſſe cur prima ratio totius diſtinctionis numericæ, illi potius, quã alicui formæ attribuatur.

VI. Secunda ratio procedit de prima radice incommunicabilitatis, in qua primum conſiſtit ratio indiuidui, vt ſupra declaratum eſt, nam diſtinctio ab alio, potius ſe habet conſequenter iuxta ſupra dicta de vnitate in cõmuni: vnde ſi illa ratio eſſet efficax, ſufficienter probaret, materiam eſſe principium indiuiduationis. Sed, ſi quis rectè conſideret, aperta ęquiuocatio in eo diſcurſu committitur, cùm.n. dicitur, materiam eſſe principium incõmunicabilitatis indiuidui, eò ꝙ ipſa ſit primũ ſubiectum, de ſe maximè incommunicabile, aut illa vox *incommunicabile* æquiuocè ſumitur, aut falſum in probatione aſſumitur. Multis enim modis intelligi poteſt, materiam eſſe incommunicabilem: primò quod ſit incom-

A municabilis alicui, vt ſubiecto phyſico, quod informet, vel cui inhæreat: & hic ſenſus eſt veriſſimus, & rectè ex eo probatur, quod materia eſt primũ ſubiectum: hoc tamen eſt impertinens ad rem, de quá agimus; tum quia non eſt de ratione indiuidui vt ſic, quod ſit incommunicabile alteri vt ſubiecto, nam accidentia ſunt indiuidua, licet communicentur hoc modo, & formę etiam ſubſtantiales; tum etiam, quia illa incommunicabilitas non ſufficit ad rationem indiuidui, materia enim ex vi ſuæ ſpeciei eſt illo modo incommunicabilis, & tamen non eſt indiuidua ex vi ſpeciei, ſed communis multis materiis numero differentibus, non eſt ergo illa incommunicabilitas prima radix indiuiduationis, etiam in ipſa materia, multo ergo minus poterit materia eſſe primum principium indiuiduationis ſubſtantiæ ratione huius incommunicabilitatis. Alio ergo modo poteſt dici materia incommunicabilis, vel per modum cauſæ, vel per modum partis, vel per modum naturæ ſuppoſito, vel per modum ſuperioris inferioribus, & omnes iſti modi falſi ſunt: nam B materia cõmunicatur formæ eo modo, quo eſt cauſa eius & ſuſtentat illam. Item materia communicatur compoſito, vt pars toti, & vt cauſa etiam effectui quem non aliter cauſat, quam commun cando illi intrinſecè ſuam entitatem. Item materia, vt pars naturæ communicatur ſuppoſito proprio tantum, ſi naturaliter loquamur, ſupernaturaliter vero etiam alieno, vt in Chriſti humanitate videre licet; ſed omnes iſti modi nihil ad præſens referunt, vt per ſe conſtat. Vltimus verò modus (in quo ſolo termini in prædicta ratione aſſumpti vniuocè ſumerentur) eſt apertè falſus, vt ratione ſuprà facta conuincitur: quia materia vt ſic ex vi ſuæ ſpeciei communicabilis eſt multis inferioribus, quæ illi poſſunt ſubiici in ordine ad prædicationem, quamuis non poſſint eſſe ſubiecta inhæſionis. Quod ſi dicas materiam vt ſic eſſe communem, materiam autem ſignatam, de qua illa ſententia loquitur, eſſe incõmunicabilem. Contra hoc eſt, quia materia ſignata, quidquid illa ſit, non habet quod ſit incõmunicabilis ex ratione primi ſubiecti, in qua dictum argumentum fundabatur, ſi ergo materia ſignata eſt incommunicabilis, e- C rit ob aliam cauſam, quæ cõmunis eſſe poterit formis, vel aliis rebus, vt videbimus in ſequentib. Quocirca ad illã incommunicabilitatem, quæ eſt de ratione indiuidui, impertinẽs eſt illa ratio primi ſubiecti: nam, & formæ angelicæ, & Deus ipſe, ſunt illo modo incommunicabiles, quamuis ſint omnino actus, & nõ potentiæ. Vnde cum ibidem dicitur forma de ſe communicabilis, etiam extra propoſitum eſt: nam forma vt forma eſt communicabilis materiæ vt ſubiecto, non vt inferiori; ſecundum ſuam etiam ſpecificã rationem communicabilis eſt diſtinctis formis, & ideò ſecundum eam rationem non eſt indiuidua, tamen hæc forma tam incommunicabilis eſt, ſicut hæc materia: ergo quoad hoc non eſt maior ratio de vna, quam de alia.

Atque ex his conſtat, tertiam coniecturam, nullam habere efficaciam, quia eſt longè diuerſa ratio de ſubiecto inhæſionis, & de ſubiecto prædicationis. Quamuis enim excogitari poſſit quædam proportio inter hæc duo ſubiecta: nam ſuperius comparatur ad inferius ſibi ſubiectum vt forma dans eſſe, tamen ſimpliciter non ſunt eiuſdem rationis, neque vnum fundatur in alio: vnde in ſimplicib. ſubſtantiis eſt ſubiectio ſeu ſubordinatio inferiorum ad ſuperiora, ſine ſubiecto inhæſionis, ſeu informa- VII.

tionis. Adde, id, quod eſt ſubiectum prædicationis, A
ex ſe non eſſe imperfectius ſuo prędicato ſuperiori, ſicut materia, quæ eſt primum ſubiectum, eſt inferior forma: & ideò neceſſarium non eſſe, vt id, quod eſt primum ſubiectum in ordine generationis & imperfectionis, ſit primum principium & fundamentum indiuidui, quod eſt primum ſubiectum in ordine prædicationis, continens in ſe omnem perfectionem ſuperiorum, & addẽs aliquid proprium, quo illam veluti complet ac perficit.

Obiiciuntur multa contra dictam ſententiam.

VIII. SEd videndum eſt, quamuis ſententia hæc ratione conuinci non poſſit, an valeat conuenienter defendi ac ſuſtineri, nam hoc ſatis nobis erit, vt ſaltem propter Ariſt. & D. Thomæ authoritatem illam defendamus. Et prima ratio difficultatis circa illam eſſe poteſt, quia materia de ſe communis eſt, non ſolùm quatenus eadem ſecundùm rationem ſpecificam communis eſt multis indiuiduis materiæ, ſed etiam, quia eadem numero materia ſubeſſe poteſt B
multis formis, vel ſpecie diſtinctis, vel ſolo numero diuerſis, ſaltem ſucceſſiuè, quomodo ergo poteſt materia eſſe principium indiuiduationis? Nam principium indiuiduationis debet eſſe maximè proprium, & nullo modo commune multis indiuiduis, nec ſimul, nec ſucceſſiuè. Propter hanc difficultatem additum eſt in illa ſententia, materiam non vtcunq;, ſed ſignatam quantitate, eſſe principium indiuiduationis. Quid autem illa voce ſignificetur, tam eſt obſcurum, vt in ea re explicanda defenſores huius ſententiæ inter ſe mirum in modum diſſideant. Quorum expoſitiones varias referre oportet, & examinare, vt quanta ſit probabilitas huius ſententiæ, clariùs appareat.

Primus modus explicandi materiam ſignatam reiicitur.

IX. PRima expoſitio eſt, materiam ſignatam quantitate nihil aliud eſſe, quàm materiam cum quantitate, ſeu quantitate affectam: ex his enim duobus cenſent, hoc principium indiuiduationis quaſi integrari, vt materia det incommunicabilitatẽ, quan- C
titas diſtinctionẽ, vt ſuprà dicebamus. Ita Capreol. in 2. diſtinct. 3. quæſt. 1. artic. 1. concl. & artic. 3, in reſponſ. ad argu. contra illam. Idem Ferrar. 1. cont. Gent. cap. 21. & Soncin. libr. 7. quæſt. 34. Fauet D. Thom. quæſt. 2. de Verit. artic. 6. ad 1. vbi explicat materiam ſignatam naturalem eſſe materiam *cum determinatione harum, vel illarum dimenſionum*, & quæſt. 16. de Maio. art. 1. ad 18. dicit, *materiam dimenſionibus ſubiectam eſſe principium diſtinctionis numeralis, in his, in quibus inueniuntur multa indiuidua vnius ſpeciei*; & ſuper Boetium de Trinit. quæſtio. 4. articul. 2. dicit, *quantitatem diſtinguere res materiales.* Et videtur fundatum in Ariſtot. 3. Metaphyſic. cap. 3. text. 11. vbi diſtinctionem ſpecificam cenſet fieri per formam, numericam verò per quantitatem, & libr. 10. cap. 3. tex. 4. tantùm eos ponit diuiſionis modos, ſcilicet ſecundum formam, aut ſecundum quantitatem, & 5. Metaph. cap. 13. quantitati attribuit, quod ſit principium diuiſionis; vnde *quantum eſſe ait, quod diuidi poteſt in ea, quorum vnumquodque hoc aliquid natum eſt eſſe:* & 3. Phyſ. cap. 7. tex. 68. dicit, numerum naſci ex diuiſione continui quanti. Ratio verò eſſe poteſt, quia, vt materia ſit principiũ indiuiduationis, aliquid neceſſarium eſt, quod diſtinguat hanc materiã ab illa: ſed hoc non eſt ipſa materia, quia diſtinctio debet fieri per actum; neque eſt forma, nam potiùs hæc forma eſt diſtincta ab illa, quia in diſtincta materia fit, & recipitur.

Sed hæc ſententia falſa eſt; & grauibus rationibus impugnari poteſt. Duobus autem modis procedere poſſumus, primo, ſupponendo aliam ſententiam, quam prædicti authores tenent, quantitatem non eſſe in materia prima, ſed in toto compoſito, & deſtrui corrupta ſubſtantia, & nouam comparari ad generationem ſubſtantiæ. Ex quo fit, ſimpliciter loquendo priùs hanc numero formam ſubſtantialem introduci in hanc materiam, & conſequi quantitatem. Vnde conficitur argumentum, quia hæc forma, cùm primum intelligitur recipi in hac materia, intelligitur etiã recipi in materia diſtincta ab alijs, ergo formaliter, & intrinſecè non fit diſtincta per quantitatem. Item ex materia & forma præciſè conceptis, & vt præuenientib. quantitatem, reſultat hoc indiuiduum ſubſtantiale: ergo illud vt ſic vnum eſt, non vnitate rationis, ſed vnitate reali, & ſingulari ac tranſcendentali: ergo, ſicut ex vi ſuæ entitatis ſubſtantialis eſt in ſe indiuiſum, ita etiam eſt ſubſtantialiter, & entitatiuè diſtinctum ab omnibus alijs: ergo non habet diſtinctionem per quantitatem. Nec refert, ſi dicas, in genere cauſę materialis quantitatem eſſe priorem in materia, tum quia in ea ſententia id non poteſt cõmodè conſequenter dici, vt infrà tractandum eſt, tum etiam, quia ſaltem non poteſt id intelligi ſecundum veram inhæſionem quantitatis in materia, quia iuxta illud principium, quantitas nunquam inhæret materiæ in duratione reali, ſed compoſito: ergo neq; in aliquo ſigno priori poteſt illi conuenire, quia quod à parte rei, & in duratione reali non conuenit, neque priùs neq; poſteriùs conuenire poteſt: quantitas autem non facit rem diuiſam, aut diſtinctam ab alijs niſi inhærendo & informando, ergo in nullo ſigno habet quãtitas hunc effectum primò in materia, ſed in toto compoſito: ergo ſupponit illud iam indiuiduum, & conſequenter alia priori diuiſione diſtinctum. Tum deniq;, quia ad vim rationis ſatis eſt, quod in aliquo genere cauſæ, ꝙ ſimpliciter prius eſt, materia vt præuenit quãtitatem habet ex ſe diſtinctionem. Deniq; ſic poteſt ratio cõcludi, forma recipitur in materia nuda quãtitate, ergo hæc forma in hac materia, quia generatio in ſingulari fit, ergo ex illis reſultat hoc indiuiduũ ante aduentum quãtitatis, imo illa aduenit indiuiduo iã conſtituto, quod poſſet Deus ſine quantitate ſeruare diſtinctum ab omnib. alijs; ergo quantitas intrinſecè ac formaliter nõ intrat principiũ indiuiduationis, vel totius cõpoſitæ ſubſtãtiæ vel ſingularum partium, huius ſcilicet, formæ & materiæ.

Secundo procedere poſſumus in alia ſententia, XI
quod quantitas ineſt materiæ primæ, & manet eadẽ in genito, & corrupto, & tunc aliunde ſumitur non minùs efficax argumentum, quia non ſolũ hæc materia ſecũdum ſe, ſed etiam vt affecta hac quantitate poteſt eſſe ſub diuerſis formis, & conſequenter in indiuiduis numero diſtinctis: ergo non magis põt eſſe principiũ indiuiduationis, quã ſola materia. Dicetur fortaſſe, materiã cum dimenſionib. interminatis eſſe poſſe ſub diuerſis formis, & vt ſic non eſſe principiũ indiuiduationis, materiam verò cum his determinatis dimenſionibus eſſe propriã huius indiuidui, & vt ſic eſſe principiũ indiuiduationis. Sed inquiro, quid addant hæ determinatæ dimenſiones ſupra quantitatem. Dimenſiones enim poſſunt dici inter-

interminatæ, ſolùm quia non dicunt certum terminum longitudinis, aut latitudinis, &c. & ſic quantitas terminata ſolùm addet certos terminos dimenſionum, & hoc non ſatis eſt ad præſens, quia eadem materia hoc modo exiſtens ſub eadem certa, & determinata quantitate poteſt, ſubeſſe diſtinctis formis, vt patet in eadem virga priùs viridi, poſteà ſicca, & ſimilibus. Aliter poteſt dici quantitas interminata illa, quæ non eſt affecta certis diſpoſitionibus, vt tali raritate, aut denſitate, vel aliis qualitatibus, quibus materia ad hanc formam potiùs, quàm ad aliam determinatur. Et hoc ſenſu admitti poteſt, materiam quantitate ſeu dimenſionib. ſic terminatis affectam, id eſt, ſic proximè diſpoſitam, ita eſſe propriam huius indiuidui, vt non poſſit eſſe in alio. Veruntamen neq; dicti authores loqui poſſunt in hoc ſenſu; neq; in illo eſſet vera eorum ſententia. Primum patet, quia ipſi dicunt, quantitatem ex propria ratione & effectu formali diſtinguere vnũ indiuiduum ab alio: ergo non conuenit hoc illi ratione aliarum qualitatum ſeu diſpoſitionum, alioqui non materia ſignata quantitate, ſed materia quanta ſignata qualitatibus deberet dici principiũ indiuiduationis. Secundum patet, quia aliàs ſequitur accidentia, quibus materia diſponitur ad formã, intrinſecè includi in principio indiuiduationis ſubſtantiæ: cõſequens eſt falſum: ergo. Sequela patet, quia materia ſignata iuxta hanc opinionem, intrinſecè ac formaliter includit hæc accidentia vt ipſi inhærentia, ipſamque determinantia ad talem formam. Minor verò probatur primò, quia indiuiduum ſubſtantiæ eſt per ſe vnum directè collocatum ſub ſpecie in prædicamento ſubſtantiæ, non ergo includit intrinſecè accidentia, cùm tamẽ intrinſecè includat indiuiduationis principium. Secundò, quia oſtenſum eſt ſuprà, differentiam indiuidualem in re ipſa non eſſe diſtinctam ex natura rei à natura ſubſtantiali; atque adeò eſſe ipſammet ſubſtantiam indiuiduam; ergo principium intrinſecum eius non poteſt eſſe accidens, ſed ſubſtantia.

XII. Atque hæ rationes poſſunt procedere etiam in alia ſententia, quòd quantitas non ſit in materia prima, ſed in toto compoſito, quia quantitas accidens eſt: ergo in quocunq; ſubiecto ſit, non poteſt intrinſecè conſtitutionem iudiuidui ſubſtantialis ingredi: ergo nõ poteſt eius diſtinctionem efficere. Vnde abſtrahendo ab illis ſententiis poſſumus tertiò argumẽtari, quia, licet res priùs natura ſit in ſe vna, quàm ſit diſtincta ab aliis, tamen hoc poſterius intrinſecè ſequitur ex primo abſq; additione vlla poſitiua, quę fiat ipſi rei, quæ eſt vna, ſed ſolùm per negationem, qua, poſito alio extremo, verum eſt dicere, hoc non eſſe illud. Itaque illud idem poſitiuum, quod fundat vnitatem quoad primam negationem ſeu indiuiſionem in ſe, fundat conſequenter poſteriorem negationem diſtinctionis ab alio, quo ſenſu dici ſolet, & veriſſimum eſt, per illud rem diſtingui ab aliis, per quod in ſe conſtituitur, quia diſtinguitur per id, quo eſt. Quo ferè ſenſu dixit D. Thom. 1. p. q. 76. art. 2. ad 2. *vnumquodque hoc modo habere vnitatem quo habet eſſe.* Et patet in vnitate ſpecifica, nam eadem differentia quæ conſtituit ſpeciem in ſe vnam, facit illam à cæteris ſpeciebus diſtinctam: vnde quod eſt principium talis differentiæ, eſt etiam principium, non tantùm vnitatis, ſed etiã diſtinctionis ſpecificę: ergo ſimiliter in vnitate indiuiduali id, quod eſt principium indiuidui, quoad conſtitutionem eius, & incommunicabilitatem ſeu indiuiſibilitatem in ſe, eſt etiam principium diſtinctionis eius ab aliis; & è cõuerſo, quod eſt principiũ diſtinctionis, debet etiam eſſe principium conſtitutionis. Si ergo materia per ſe, & ſecluſa quantitate conſtituit indiuiduum in ſe incommunicabile & vnum, diſtinguit etiam illud ab aliis, vel, ſi diſtinctionem dare non poteſt, neque incommunicabilitatẽ indiuiduationis dare poteſt. Et confirmatur. Nam incommunicabile hoc modo dicitur, quod ita eſt in ſe vnum, vt non poſſit in multa ſimilia diuidi; quod autem huiuſmodi eſt, ex hoc pręcisè habet, vt, ſi alia exiſtant, ab illis diſtinguatur. Idemq; argumentum poteſt è conuerſo fieri de quãtitate, quòd, ſi illa eſt, quæ diſtinguit indiuidua ſubſtantiæ, ipſa etiam debet ea conſtituere; vel econtrariò, ſi non poteſt conſtituere, vt verius eſt, quia, cùm ſit accidens, eſt extra totam latitudinem ſubſtantiæ, & ſupponit potiùs ſubiectum indiuiduum, neq; etiam diſtinguere poteſt.

Reſpondent aliqui, rationem hanc rectè probare, quantitatem non efficere primam diſtinctionem inter indiuidua ſubſtantiæ, non tamen probare, non efficere aliquam diſtinctionem, ſcilicet numericam, & quantitatiuam, quod ſatis eſt, vt quantitas quoad hanc partem poſſit intrinſecè pertinere ad principium indiuiduationis. Sed hæc reſponſio laborat in æquiuoco, nam, ſi quantitas non cauſat primam diſtinctionem, ſed aliam interrogo, quę nam ſit illa, quã ſupponit, quæ vero illa, quã cauſat: prior ſanè nulla alia eſſe poteſt, niſi diſtinctio entitatiua qua hæc materia nõ eſt illa, aut hæc ſubſtantia nõ eſt illa: Tũ quia nulla alia diſtinctio prior excogitari poteſt tũ etiã quia hęc eſt maximè intrinſeca cuicunq; entitati: ſicut enim nihil cõcipi poteſt magis intrinſecũ vnicuiq; enti, quam entitas eius, ita nulla diſtinctio vel ſeparatio ab alio ente eſt prior illa, quę hac negatione explicatur: Hoc ens non eſt illud: propter quod intelligi non poteſt vnam entitatem diſtingui ab alia entitatiuè, ac primò, per aliud à ſeipſa. XIII.

Vnde etiam fit (quod eſt nouum & ſufficiens argumentum contra totam hanc ſententiam) nõ pertinere ad effectum formalem quantitatis diſtinguere entitatiuè vnam materiam ab alia, vel partẽ materiæ à parte materiæ, quia, ſicut quantitas ſupponit materiam vt ſubiectum, ita ſupponit indiuiduam entitatem eius, quæ per ſe ipſam entitatiuè diſtincta eſt ab alia entitate ſimili: ergo diſtinctæ quantitates ſupponunt diſtincta ſubiecta in quibus recipiantur, & diſtinctę partes quantitatis, partes etiam ſubiecti entitatiuè diſtinctas. Nam & hìc locum habet argumẽtum illud Caietani quod actus ſingularis ſupponit potentiam ſingularem, quod maximè verum eſt in actu & potẽtia realiter diſtinctis. Eò vel maximè, quod cùm quantitas re diſtincta ſit à materia, in qua ineſt, nõ poteſt illam facere re diſtinctam à ſe ipſa: ergo ſupponit in illa entitatem, quæ per ſe poteſt diſtingui à ſua quantitate: ergo per eandem poterit diſtingui ab omnib. alijs, quæ non ſint ipſa: non ergo hoc pertinet ad effectum formalem quãtitatis. Quod denique à poſteriori confirmari poteſt; nam, ſi Deus ſeparata quantitate conſeruaret ſubſtantiam corporis Petri, v. g. entitates partiales materiæ, quæ ſunt in manibus, pedibus, capite, &c. ſemper manerent entitatiuè diſtinctæ, ſiue manerẽt vnitæ, ſiue non, quia licet vna entitas poſſit cõiungi, vel ſeparari ab alia, tamen vnam fieri aliam, aut vtramq; coaleſcere in vnam indiuiſibilem conſeruãdo ſuam entitatem, aperta repugnantia eſt: quia & eſſent diſtinctæ, & non eſſent diſtinctæ. XIIII.

K 4 Diſtin-

XV. Diſtinctio ergo, quam ſupponit quantitas in ſubſtantia, eſt diſtinctio entitatiua, & ſubſtantialis: hæc autẽ eſt, quæ per ſe pertinet ad vnitatem indiuidualem, de qua tractamus: nam per hanc intelligitur, indiuiduum eſſe diſtinctum ab omnibus aliis, vel ſub eadem ſpecie, ſi cum ſimilib. comparetur, vel etiam ſub genere, vel ſub quocunq; prædicato communi, ſi cum omnibus aliis conferatur: ergo, ſi aliquam diſtinctionem confert quantitatis, illa erit per accidẽs ad rationem indiuidui, & ſuperueniens illi: non ergo ea ratione pertinebit quãtitas ad principium indiuiduationis, de qua agimus. Quod ex re ipſa explicatur, nam quantitas, ſicut dat ſubſtantiæ vnitatem quantitatiuam, ita ſolum poteſt dare vel diſtinctionem quantitatiuam, vel ſitualem, quarum prior ſolùm conſiſtit in hoc, quod vna ſubſtantia ſit ſub diuerſis terminis quantitatis ab alia, & ita non ſit continua illi continuatione propria quantitatis; poſterior autem conſiſtit in hoc, quòd vna ſubſtantia ſit extra ſitum ſeu locum alterius. Vnde etiam ſaluatur, quòd quantitas ita diſtinguit, ſicut conſtituit: primò enim facit ſubſtantiam in ſe extenſam, vnitam & terminatam quantitatiuè, & habentem hanc corpoream molem, conſequenter vero facit illam replere ſpatium locale; & ſimiliter primariò diſtinguit quãtitatiuè, & deinde ſitualiter: tota autem hæc diſtinctio eſt extra rationem ſubſtantiæ indiuiduæ, & accidentaria illi, ſicut & ipſa quantitas.

XVI. Quod quidem in diſtinctione ſituali eſt per ſe euidẽs, quia eſt valde extrinſeca & mutabilis; & quãtumuis res quanta ſitum mutet, eadem numero manet: imò per Dei potentiam poteſt eadem numero ſubſtantia corporea, vel ſine quantitate, vel cum illa ſine ſitu ſeruari: ad eum modum quo eſt Chriſti corpus in Euchariſtia. Et ſimiliter poteſt res eadẽ quanta cum duplici ſitu per Dei potentiam conſtitui, vt tractando de myſterio Euchariſtiæ latè oſtendi, & duo diſtincta corpora in eodem ſitu collocari poſſunt, & à Deo ſæpè factum eſt, vt in materia de reſurrectione demonſtratum eſt. Hæc ergo ſitualis diſtinctio nihil ad vnitatem, & diſtinctionem numericam refert. De diſtinctione autem quantitatiua idem iudicium eſt, quod de ipſa quantitate, & de vnitate ab illa proueniente, quam ſuprà oſtendimus eſſe accidentalem ad vnitatem intrinſecam, & entitatiuam ſubſtantię materialis: vnde, licet illam naturaliter comitetur ad modum proprietatis, tamen ordine naturæ ſupponit illam, & potiùs cauſatur ab illa, quam cauſet illam. Ac deniq; de potentia abſoluta poſſet materialis ſubſtantia eadem numero ſine ſua quantitate ſeruari, & conſequenter retinere totam vnitatem indiuiduam cum incommunicabilitate ac diſtinctione ſubſtantiali abſq; vnitate, & diſtinctione quantitatiua.

Tertio to. in 3. part. Diſp. 52. ſect. 3. Secundo to. in 3. part. Diſp. 48. ſect. 5.

XVII. Quocirca etiam Soncin. & Ferrar. tandem fatentur, ſubſtantiam materialem non habere à quantitate vnitatem tranſcendentalem, ſed tamen eſſe vnam numero per quantitatem. Sed mirum eſt, quod tam facilè diuertant à vero ſenſu quæſtionis, & terminis æquiuocè vtãtur. Vt enim ſępe admonuimus, & omnes ſupponunt, & ipſi (vt exiſtimo) non ignorant, cùm hîc agimus de vnitate numerica, non accipimus numerum vt eſt ſpecies quantitatis, ſed vt in quibuſcunq; entib. reperiri poteſt, vt notat D. Tho. opuſc. 16. cap. vlt. vbi hoc modo ait, *ſubſtantiam etiam immaterialem eſſe vnam numero*, quomodo etiam Ariſt. in 5. Metaph. diſtinxit vnũ numero, ſpecie, genere, & proportione. Hæc ergo vnitas numerica in vnaquaq; re tranſcendentalis eſt, ſicut vnitas ſpecifica, vel formalis ſuo modo eſt tranſcendentalis reſpectu naturæ communis: ergo, ſi ſubſtantia materialis habet vnitatem indiuiduam tranſcendentalem & non non per quantitatem, non pertinet quantitas intrinſecè ad principium indiuiduationis ſubſtantiæ. Adde, eo modo, quo ſubſtantia eſt vna numero prædicamentali per quantitatem, non ſolum diſtingui, ſed etiam conſtitui, & fieri in ſe indiuiſam & incommunicabilem quantitatiuè per eandem quantitatẽ: non enim poſſet quantitas facere aliquid vnum in ſuo genere, niſi faceret etiam indiuiſum, cùm in hoc ratio vnius vnius conſiſtat: ſi ergo conſtanter, & vniuocè loquũtur de incommunicabilitate & diſtinctione eiuſdem generis, malè diſtribuunt hæc munera, aliud materiæ, aliud quantitati tribuendo; ſi autem nunc de incommunicabilitate ſubſtantiali, poſtea de diſtinctione quantitatiua loquuntur, non perſiſtunt in vero quæſtionis ſenſu, & æquiuocationem admittunt in vſu verborum.

Secundus modus exponendi materiam ſignatam reijcitur.

XVIII. Secunda expoſitio eſt, materiam ſignatam quantitate non includere quantitatem ipſam intrinſecè, ſed vt terminum habitudinis materiæ ad ipſam. Eſt enim materia natura ſua capax quantitatis, ſed vt ſic non poteſt eſſe completum principium indiuiduationis, quia eſt indifferens ad quamcunque quantitatem, ſicut ad quamuis formam; per actionem autem agentis præuiam ad generationem determinatur, vt ſit capax huius quantitatis, & non alterius, & illa vt ſic dicitur eſſe indiuiduationis principium. Per quantitatem autem intelligimus hoc loco non ſolam mathematicam quantitatem (vt ſic dicam) ſed phyſicam, id eſt, phyſicis qualitatibus, & diſpoſitionibus affectam. Ita rem hanc explicuit Caiet. de ente & eſſentia cap. 2. quæſt. 5. Sequitur Iauell. 5. Metaphyſ. q. 15. & ante illos Ægid. quodlib. 1. quæſt. 5. artic. 1. Hæc verò ſententia diſplicuit eidem Caiet. 1. p. quæſt. 29. artic. 1. propter argumentum quod infrà referam, & ideò alium inuenit dicendi modum (ſi tamen eſt alius) ait enim, non materiam vt eſt in potentia ad hanc quantitatem, ſed vt virtute præhabens hãc quantitatem, ſeu vt eſt radix & fundamentum huius quantitatis, eſſe principium indiuiduationis. Veruntamen non ſatis intelligo, quid his verbis diſtinctum à priori ſignificetur, quia materia (præſertim in ſententia Caiet. & aliorũ Thomiſtarum) nõ præhabet quantitatem in genere cauſæ effectiuæ, ſed ab extrinſeco agente fit, vel reſultat à forma, ſolùm ergo poteſt illam præhabere in genere cauſæ materialis, hoc autem nihil aliud eſt, quàm habere illam in potentia receptiua, ſeu (quod idem eſt) habere potentiam ad illam: ſicut materia vt præhabens formam nihil aliud eſſe poteſt, quàm materia vt eſt in potentia ad formam, ſeu potiùs vt eſt potentia receptiua formæ, quia non aliter præhabet, quam in genere cauſæ materialis: idem ergo eſt in præſente propter eandem rationem. Omnia ergo illa verba, materia vt fundamentum, vt radix, vt cauſa eodem reuoluuntur, quia materia non eſt fundamentum quantitatis niſi materiale & paſſiuum, neque eſt radix niſi vt primum ſubiectum, nec cauſa, niſi materialis, quæ conſiſtit in ratione potentiæ receptiuæ, ex qua forma educitur: ergo illis omnib. verbis nihil aliud ſubeſſe poteſt niſi potentia ipſius materiæ.

materiæ. Quocirca & argumentum ipſius Caiet. & & quæ nos faciemus, æquè procedunt contra hanc ſententiam; & ideò neceſſe non eſt, illam vt diuerſam tractare.

XIX. Cum his etiam coniungenda eſt alia, quæ dicit materiam ſignatam nihil aliud eſſe, quam materiam vltimò diſpoſitam ad hãc formam, quia non diſponitur, niſi quantitate talibus qualitatib. affecta. Hæc autem ſententia dupliciter affirmari poteſt, primò intelligendo quantitatem, & alias diſpoſitiones inhærere & manere in materia, & ſimpliciter præcedere ordine naturæ introductionem formæ: & ſic rectè poteſt intelligi materia diſpoſita & ſignata ad formam, tamen hoc modo ponere materiam ſignatam principium indiuiduationis eſt incidere in priorem ſententiam Capreoli, quia hæc materia ſignata includit intrinſecè quantitatem & accidentia, quæ impoſſibile eſt includi in principio indiuiduationis, vt oſtendimus. Quòd ſi dicatur, has diſpoſitiones licet inhæreant materiæ, non tamen includi in indiuiduo intrinſecè & formaliter, ſed eſſe veluti conditiones requiſitas; contra hoc eſt, quia inde fit, principium indiuiduationis intrinſecè & formaliter ſolum eſſe aliquid commune multis indiuiduis, ſcilicet materiam ipſam ſecundum ſe: hoc autem eſt impoſſibile, vt ſuprà argumentabamur. Vnde hoc non eſſet aſſignare id, quod in ſe & reuera eſt principiũ indiuiduationis, ſed ad ſummum, id, quod poteſt eſſe ſignum indiuiduationis quoad nos, vel occaſio productionis talis indiuidui reſpectu agentis, de quibus modis poſteà dicemus. Alio ergo modo poteſt doceri hæc ſentẽtia, ſupponendo, quantitatem, & alias diſpoſitiones non ineſſe materię, ſed compoſito; & vt conficiunt vltimam diſpoſitionem conſequi formam; & in hoc ſenſu idem eſt, materiam eſſe diſpoſitam, quod habere ordinem ſeu potentiã determinatam ad hanc quantitatem cum his diſpoſitionibus: atque hoc modo coincidit hic modus loquendi cum ſecunda expoſitione adducta.

XX. Hanc ergo totam expoſitionem falſam eſſe cenſeo. Et in primis in illa ſupponitur, materiam nõ habere ſibi inhærentem quantitatem, & diſpoſitiones alias, quod, licet probabile ſit, fortaſſe tamen nõ eſt æquè probabile ac contrarium. Deinde, ſuppoſita illa ſententia, argumentatur Caiet. in 1.p. nam potentia materiæ ad quantitatem recipiendam eſt in genere quantitatis, quoniam potentia & actus ſunt in eodem genere, vt Ariſt. ait 10. Metaph. ergo neq; illa potentia ad quantitatem poteſt intrinſecè pertinere ad principium indiuiduationis ſubſtantiæ, alias indiuiduum ſubſtantiæ non eſſet per ſe vnum: conſtaret enim ex rebus diuerſorum prædicamentorum. Hæc tamen ratio per ſe ſumpta non eſt efficax; bene enim reſpondet Iauellus, potentiam pertinere ad genus ſui actus primarii, ad quem per ſe primò ordinatur, & à quo ſuo modo ſumit ſpeciem: materia autem non eſt ita potentia ad quantitatem, vt per ſe primò ad illam ordinetur, ſed ad formam ſubſtantialem; & ideò neceſſe non eſt, vt ad prædicamentum quantitatis pertineat. Quod autem in fauorem Caiet. inſtat Fonſeca 5. Metaph. c. 6. quæſt. 4. ſect. quamuis potentia materiæ ſimpliciter non pertineat ad quantitatem, tamen vt receptiuam quantitatis ad illud prædicamentum pertinere: hoc (inquam) non vrget, quia illa reduplicatio materiæ vt receptiuæ quantitatis non addit potentiam realem ipſi materiæ, ſed ſolùm ſecundum noſtrum modum concipiendi, & loquendi explicat illam po- A tentiam per habitudinem ad ſecundarium terminũ, qui eſt quantitas; & ideò neceſſe non eſt, vt ea ratione ad prædicamentum quantitatis pertineat. Quod ergo attinet ad vim argumenti fundati in illa maxima, *actus & potentia ſunt in eodem genere*, bona eſt reſponſio Iauelli, vt latiùs infrà dicemus tractando de cauſa materiali accidentium.

Tamen ex eadem reſponſione ſumitur argumentum efficax contra hanc ipſam opinionem, nam ſi XXI. potentia materiæ priùs reſpicit ſubſtantialem formam, quàm quantitatem: ergo priùs etiam determinatur eius potentia ad hanc formam ſubſtantialem, quàm ad hanc quantitatem: ergo non ſignatur ſeu determinatur ad hanc formam per potentiam ad hanc quantitatem. Prima conſequentia patet, tum quia potẽtia determinatur ad actum modo ſibi proportionato: ſi ergo potentia ipſa ſubſtantialis eſt, & non reſpicit actum accidentalem, niſi medio ſubſtantiali, non determinatur niſi cum eadem habitudine & proportione; tum etiam, quia iuxta ſententiam horum authorum in re ipſa materia nõ recipit hanc quantitatem, niſi mediante hac forma, & quia B recipit hanc formam, ideò recipit hanc quantitatem: ergo ſimiliter in potentia non determinatur eius capacitas ad hanc quantitatem, niſi quatenus determinatur ad hanc formam. Idemq́ue argumentum procedit iuxta aliam formam loquendi Caiet. de materia vt præhabet quantitatem: quia materia non præhabet quantitatem, niſi in quantum præhabet formam, ad quã ſequitur quãtitas: ergo nec præhabet hanc quantitatem cum his diſpoſitionib. niſi in quantũ pręhabet hanc formam, ad quam ſequuntur hæc quantitas & hæ diſpoſitiones: ergo nõ poteſt ſigillari ad hanc formã per hoc, quod præhabet hãc quantitatẽ. Deniq; eadem forma argumentãdi procedit contra aliã locutionẽ de materia diſpoſita vltima diſpoſitione, quia materia non determinatur ad talẽ diſpoſitionem vltimã, niſi mediante forma: ſupponimus enim nõ recipi in illa, ſed in cõpoſito: ergo non poteſt materia ſigillari, vel per habitudinem ad talẽ diſpoſitionem, vel per ipſam diſpoſitionem vt actu receptam, quia vtroq; modo præcedit ſimpliciter determinatio huius materiæ ad hanc formam, tam ſecundùm habitudinem, quàm ſecũdum actualem receptionem. C Procedit autem hæc ratio de diſpoſitione vltima, quæ eſt in inſtanti generationis, & conſequitur formam. Si quis verò contendat materiam ſigillari per diſpoſitiones immediatè præcedentes, alia via procedendum eſt.

Vnde argumentor ſecundò, principaliter contra XXII. totam hanc diſpoſitionem, quia materia de ſe eſt indifferens ad hanc quantitatẽ, & has diſpoſitiones & ad alias, & in inſtanti generationis (iuxta hanc ſententiã) priùs natura, quàm recipit formã ſubſtantialem, relinquitur nuda omni accidente, & ſine vlla entitate illi ſuperaddita: ergo manet æquè indifferens, ac de ſe exiſtit: ergo potentia eius nõ eſt determinata ad hanc quantitatem: quia intelligi non poteſt, quod potentia de ſe indifferens determinetur ſine additione vlla vel mutatione in ipſa facta: ergo per talem potentiam ſic indeterminatã non ſigillatur. Maior per ſe nota eſt ex natura materiæ. Minor etiam eſt per ſe nota in principiis huius ſententiæ, quam impugnamus, quia ante formam ſubſtantialẽ nihil aliud ſubſtantiale poteſt præintelligi additum materiæ, quid enim illud eſſet, aut à quo fieret, aut quo fundamẽto, aut ad quid poneretur? Neq; etiam aliquid accidentale, quia nullum accidens præcedit in ma-

in materia ante formam ſubſtantialem, & in omni ſententia nullum accidens præcedit in materia quãtitatem ipſam. Dicunt aliqui addi materiæ in illo inſtanti quendam modum realem & ex natura rei diſtinctum à materia præuium ad introductionem formæ ſubſtantialis cum ſua quantitate & aliis diſpoſitionibus, & per hunc modum ſigillari materiam, & nonnulli vocant illum modum ſubſtantialem, alii accidentalem. Sed vtriq; gratis loquuntur, neq; explicare poſſunt aut rationem reddere eorum quæ dicunt; quod eſt à vera philoſophandi ratione alienum. Nam primò inquiro ad quid ſit iſte modus. Dicent, vt materia determinetur ad hanc formam. Contra, ipſa eſt indifferens ad hunc modum, & infinitos alios: per quid ergo determinatur materia, vt hunc modum in illo inſtanti recipiat potius, quam alium? Si enim dicas, determinari per aliũ modum, procedemus in infinitum: ſi verò dicas determinari per diſpoſitiones immediatè præcedentes, meliùs dicetur immediatè determinari materiam ad formam, & ita ſuperfluus eſt iſte modus. Præterquã quod argumenta, quib. ſtatim oſtendemus non poſſe materiam per diſpoſitiones præcedentes determinari ad formã, eodẽ modo probant, nõ poſſe determinari per eas ad talem modum recipiendũ. Si verò tandem dicatur, materiam ſine vlla determinatione præuia recipere hũc modum virtute agentis, cur nõ dicetur idem de forma? ſine ratione ergo vel fundamento interponitur hic modus,

XXIII. Secundò inquiram, quando, & à quo fiat iſte modus: nam vel fit paulatim, dum materia diſponitur: vel fit in vno inſtante, aut præuio ad generationem, aut in ipſo inſtante generationis. Nihil autem horum commodè intelligi, aut explicari poteſt: nam ſi dicatur fieri ſucceſſiuè & paulatim cum diſpoſitionibus, erit intenſibilis ſicut illæ: erit ergo aliquod accidens, ac proinde in inſtanti generationis corrũpetur. Item ex hac parte principium indiuiduationis erit intenſibile, & remiſſibile; erit etiã materia priùs tempore ſigillata in ſe ipſa, & modificata ad formam, quàm illam recipiat. Et conſequenter, cùm hic modus ſit immediatè repugnans cum alio modo determinationis, quam materia habet reſpectu formæ, ſub qua exiſtit, ſequitur materiam etiam paulatim illum amittere; & eadem ratione poſſet inferri, paulatim & ſucceſſiuè amittere vnionem cum tali formæ; quæ omnia ſunt abſurda & improbabilia. Eademq; apertiùs ſequuntur, ſi ponatur hic modus fieri totus ſimul in aliquo inſtante ante inſtans generationis: nam tũc materia eſſet ſimul ſub vna forma, & vltimò ſigillata ad aliam: præterquàm quòd non poteſt reddi ratio, cur in vno inſtante fiat potiùs quàm in alio, loquendo de his in quibus materia nõ eſt apta ad recipiendam formam. Si verò dicatur fieri ſimul in inſtante generationis, ſequitur materiam priùs natura relinqui nudam, quàm recipiat talem modum; & conſequenter nihil reſiſtere agenti, quò minùs in illam agat, quantum poteſt: ergo ſicut dicitur immediatè agere talem modum, multò meliùs dicetur immediatè agere ſuam formam.

XXIIII. Tertiò inquiram, quid ſit iſte modus. Non eſt enim ſubſtãtialis, primò, quia cum nec ſit natura, nec pars naturæ, nec ſubſiſtentia, nec exiſtentia, concipi non poteſt quid ſit. Deinde, vel eſt omnino abſolutus etiam ſecundum relationem tranſcendentalem, & hoc non dicetur conſequenter, tum quia per illũ dicitur determinari materia ad hanc formam, vel quantitatem, tum etiam quia per illum dicitur ſigil-

A lari materia: ſi ergo ille eſt omnino abſolutus, materia ſignata erit quid omnino abſolutum à quantitate, & ab ordine ad quantitatem, quòd eſt contra prædictam ſententiam. Et ferè idem argumentum fiet, ſi ponatur ille modus cum habitudine aliqua tranſcendentali: nam vt modus ſit ſubſtantialis, oportet vt terminus primarius illius habitudinis ſit forma ſubſtantialis, & nõ quantitas: & ita etiam nullo modo ordo ad quantitatem pertinebit ad principium indiuiduationis. Si autem ille modus ponitur accidentalis, explicari non poteſt quid ſit, vel ad quod prædicamentum reuocetur: repugnat etiam illi ſententiæ, quòd accidentia non ſunt in materia prima: ſequitur etiam indiuiduationis principium eſſe ens per accidens ex ſubſtantia, & accidente conflatum; & indiuiduum addere ſupra ſpeciem modum accidẽtalem ex natura rei diſtinctum à ſubſtantia, quod omnino falſum eſt.

Quapropter alii reſpondent, potentiam materiæ XXV.
in eo inſtãte determinari ad hanc quantitatẽ ab ipſo agente ſine vlla re aut modo intrinſeco ei ſuperaddito. Sed hoc apertam inuoluit repugnantiam: nam,
B vel eſt ſermo de agente vt præintellecto in actu primo ante actionem eius, & hoc modo impoſſibile eſt, vt per illud determinetur intrinſeca potentia, & capacitas materiæ, cùm ſint res omnino diſtinctæ, & vna vt ſic actu non immutet aliam. Vnde, ſi in eo inſtante illud agens annihilaretur priùs quam ageret in materia, & aliud applicaretur, diſtinctam formã ſibi proportionatã in eam induceret. Si verò ſit ſermo de agente in actu ſecundo, ſeu de actione eius, implicat intelligere, agens per actionẽ ſuam determinare materiam, & nihil intrinſecum ponere in illa ad determinandam illam, quia talis actio agentis eſt in paſſo, in quo neceſſariò habet aliquẽ terminũ.

Reſponderi poteſt, agens determinare materiam
per actionem ſuã, non quam habet in inſtante gene- XXVI.
rationis, ſed quã habuit immediatè ante illud inſtãs. Quæ reſponſio coincidit cũ ea ſententia, quæ dicit, diſpoſitiones quæ immediatè ante præceſſerunt, relinquere potẽtiã materię determinatam, etiã ſi nihil reale in illa relinquãt. Quod quidẽ de determinatione intrinſeca, & poſitiua intelligi nõ poteſt propter argumentum factum, quòd capacitas materiæ de ſe
C eſt vniuerſalis, & indifferens: ergo nõ poteſt limitati intrinſecè, niſi ei aliquid addatur, vel aliquo modo in ſe mutetur: nihil autem huiuſmodi in ea fit: habitudo autem illa ad præcedentes diſpoſitiones, ſolùm eſt quædam relatio rationis ſeu determinatio extrinſeca. Et cõfirmatur, nam ſi diſpoſitiones præcedentes determinant materiam, vel effectiuè, vel formaliter: nullũ enim aliud genus cauſalitatis habere poſſunt illa accidentia in materia, nam licet cõparatione formæ dicantur materialiter concurrere, tamen reſpectu materiæ minime, quia ad illam non comparantur vt potentia, ſed vt actus: ergo tantum poſſunt determinare illam formaliter, vel effectiuè. Sed non formaliter, quia forma, quæ nõ eſt, nullum habet effectum formalem realem: vnde ſicut materia in illo inſtante amiſit illas formas accidentales, amiſit omnes effectus formales earum. Neq; etiam effectiuè, tum eadem ratione: quia quod non eſt, nõ efficit, tum etiã quia materia nihil recipit ante formam, vt oſtenſum eſt: nullo ergo modo intelligi poteſt potentia materiæ determinata intrinſecè ad hãc quantitatem, vt hoc modo poſſit eſſe indiuiduationis principium. Atque totus hic diſcurſus applicari poteſt contra poſteriorem modum loquendi Caiet.

quia

quia materia de ſe non magis præhabet hanc quantitatem, quàm aliam, vel magis eſt radix huius, quàm alterius: inquiro ergo, per quid determinetur, vt in illo inſtante generationis magis præhabeat hãc quãtitatem, quam aliam, vel ſit radix huius potiùs, quã alterius, & redit totum argumentum factum. Quod etiam eodem modo procedit contra alium modum explicandi materiam ſignatam, quòd ſit materia diſpoſita per præcedentes diſpoſitiones (nam de ſubſequentibus iam ſatis dictum eſt in prima ratione, & in argumentis factis contra ſententiam Capreoli) nam illæ diſpoſitiones nihil relinquunt in materia, cùm ipſæ omnino corrumpantur, vt ſupponitur: ergo nõ poſſunt illam relinquere intrinſecè, & poſitiuè diſpoſitam, vt argumentis factis conuincitur: nã, ſiue dicas diſpoſitam, ſiue determinatam, perinde eſt: nam eadem res ſubeſt his vocibus.

XXVII. Dico autem ſemper *intrinſecè & poſitiuè*, quia negatiuè ex vi præcedentium diſpoſitionum relinquitur materia non repugnãs introductioni huius formæ, quod potiùs eſt manere indifferentem, quàm determinatam. Rurſus extrinſecè poteſt dici hîc & nunc naturaliter determinata ad recipiendam hanc formam: quia fortaſſe naturali quadam conſecutione hoc agens hîc & nunc circa hoc ſubiectum, immediatè poſt hanc alterationem naturali ordine eſt determinatum ad hanc formam introducendam. Sed hæc reuera potiùs eſt determinatio agẽtis quàm materiæ, & ideò hæc determinatio non poteſt efficere, vt materia ſit intrinſecum principiũ indiuiduationis, ſed pertinet ad extrinſecum principium quod eſt ex parte agentis. Eò vel maximè, quod etiam ſecundum hunc determinationis modum priùs intelligitur agens determinatum ad hanc formam introducendam, quã ad hanc quãtitatem, & alias diſpoſitiones: nam hãc formam per ſe inducit, hanc verò quãtitatem, & diſpoſitiones, quatenus ex hac forma reſultant iuxta ſententiam, quam proſequimur. Vnde tandem generale poteſt confici argumentum, quia materia nõ diſponitur, nec determinatur per ſe primò niſi ad hanc formam, & propter hãc formam, & ratione illius recipit hæc accidentia; & ideò ſecundũ ſe & ordine naturæ nõ poteſt forma eſſe hæc, propter hæc accidentia, nec propter ordinem ad illa, & conſequenter nec per materiam ſignatam per ordinem ad aliqua accidentia: ergo materia ſignata illo modo explicata non poteſt eſſe principiũ indiuiduationis.

Tertia expoſitio eiuſdem ſententiæ de materia ſignata.

XXVIII. Tertia explicatio eſt, de principio indiuiduationis dupliciter nos loqui poſſe, primò ſecundum ſe, id eſt quatenus reuera eſt principium conſtituens indiuiduum, vt tale eſt, & eſt radix ſeu fundamentum, à quo ſumitur indiuidualis differentia. Secundò loqui poſſumus de principio indiuiduationis in ordine ad productionem ſeu multiplicationem indiuiduorum, quod eſt quærere, quod ſit principium, & radix, ob quam indiuidua ſubſtantialia multiplicantur, vel cur potiùs producitur hoc indiuiduum, quàm aliud, ſeu cur producitur diſtinctum à reliquis. Rurſus in vtraque conſideratione inquiri poteſt id quod eſt principium per ſe & in ſe indiuiduationis; vel id tantum quod in ordine ad nos eſt principium diſtinguẽdi vnum indiuiduum ab alio; vel quod eſt ſolùm occaſio talis diſtinctionis. Primò ergo, loquendo de principio conſtituente in re indiuiduum, & à quo verè ſumitur differentia indiuidualis contractiua ſpeciei, & conſtitutiua indiuidui, negat hæc opinio materiam ſignatam quantitate eſſe principium indiuiduationis, quia hoc videntur concludere diſcurſus facti.

Secundò ait hæc opinio, materiam eſſe principium, & radicem multiplicationis indiuiduorum in ſubſtantiis materialibus. Probatur, quia eſt origo generationum & corruptionum, per quas fit indiuiduorum multiplicatio. Item, quia compoſitum ex tali materia, ratione illius eſt corruptibile, & inde habet, vt non poſſit perpetuò conſeruari, & ideò vt ſpecies conſeruetur, requiritur indiuiduorũ multiplicatio: huius ergo multiplicationis radix eſt materia. Et addi etiam poteſt, hanc radicem eſſe materiã affectam quantitate, quia materia abſq; quantitate non eſſet capax alterationis phyſicæ, & mutationis per varias & contrarias diſpoſitiones, ex qua naſcit hæc indiuiduorum varietas, & multiplicatio. Hoc autem munus non conuenit materiæ vt ſignatæ, & determinatæ ad certam formam vel quantitatem, ſed abſolutè ſecundùm ſe: quia hactenus non egimus de radice huius indiuidui in particulari, ſed abſolutè de radice multiplicationis indiuiduorum in eadẽ ſpecie, materia autem non eſt radix huius multiplicationis abſolutè, quatenus determinata ad vnam formam, vel quãtitatem, ſed potius quatenus eſt determinabilis ad plures. Dices, Hoc modo etiam materia dicetur radix multiplicationis ſpecierum in ſubſtãtiis generabil. & corruptibilibus: ideò enim multiplicari poſſunt ex eadem materia, quia illa eſt capax omnium formarum, & ſecundum ſe indifferens ad illas, & ad varias earum diſpoſitiones. Reſpondetur, non eſſe ſimilem rationem, nam licet illa proprietas materiæ ſit neceſſaria ad prædictam multiplicationem, tamen propriè non eſt prima radix illius varietatis; tum quia, cum tota ipſa materia ſit vnius ſpeciei, & partes ſeu portiones eius ſecundum ſe tãtum numero diſtinguantur, ipſa quantum eſt de ſe contenta eſt formis numero diſtinctis, tum etiam quia diſtinctio ſpecifica eſt per ſe in rebus, & ideò radicaliter prouenit à forma, quæ per ſe dat ſpeciem, & ideò hæc diſtinctio ſine controuerſia in materialib. & in immaterialibus, corruptibilibus, & incorruptibilib. reperitur: quod de diſtinctione numerica non conſtat, neque ita neceſſarium apparet. XXIX.

Tertiò ait hæc opinio, materiam ſignatam quãtitate, eſſe principium & radicem, vel ſaltem occaſionem productionis huius indiuidui diſtincti à reliquis. Declaratur, nam poteſt hoc indiuiduum cõparari, vel ad reliqua indiuidua exiſtentia, vel ad alia poſſibilia, quæ ex eadem materia produci poſſunt, etiam ab eodem agente. Priori modo ſufficiẽs, & prima ratio, cur hoc indiuiduum producitur diſtinctum à reliquis, eſt, quia ex diuerſa numero materia producitur: quia, cùm non poſſit eadem numero forma eſſe in diuerſis numero materiis totalibus, hoc ipſo, quod materia eſt diuerſa numero neceſſe eſt, vt forma ſaltem ſit numero diuerſa: vnde ad hãc diſtinctionem non oportet diſpoſitiones alias, vel aliam materiæ ſignationem adiungere: quia ſufficit numerica diſtinctio materiæ ſecundum ſe, vel cum ſua quantitate: quod tamen non ſufficit, vt hæc materia ſit radix diſtinctionis huius indiuidui à reliquis, quæ non exiſtunt, ſeu quæ ex eadem materia facta ſunt, aut fieri poſſunt. Vnde quidam dixerunt, Ariſtot. non aſſignaſſe principium indiuiduationis, quo diſtinguatur indiuiduum ab omnibus, quæ XXX.

quæ non exiſtunt, quia hęc ſatis per ſolam contradictionem diſtinguuntur: ſed aſſignaſſe ſolum principium diſtinguens prædicto modo vnum indiuiduum ab aliis exiſtentibus, quod docuit Fonſeca lib. 5. cap. 6. quæſt. 4. ſect. 4. idque refert ex Heruæo quodlib. 3. quæſt. 9. & Caiet. cap. 2. de ente & eſſent. quæſt. 5. Addendum autem eſt, per materiam prædicto modo conſideratam, non ſolum diſtingui indiuiduum ab aliis exiſtentibus, ſed etiam à quibuſcunque aliis poſſibilibus, etiam non exiſtentibus, quæ ex aliis materiis numero diſtinctis generari poſſunt, præſertim in his, quorum formæ à materia educuntur, quia valde veriſimile eſt, eandem numero formam, non ſolum ſimul, verũ nec ſucceſſiuè poſſe ex diuerſis numero materiis educi. In indiuiduis autem, quæ ex eadem numero materia generari poſſunt, non habet locum diſtinctio vnius indiuidui exiſtentis ab alio exiſtente, quia non poſſunt ſimul exiſtere plura indiuidua ex eadem numero materia conſtantia, & ideò talis diſtinctio ſemper eſt rei exiſtentis à non exiſtente.

XXXI. Quamuis autem hæc oppoſitio contradictoria ſufficiens argumentum ſit diſtinctionis talium indiuiduorum, tamen adhuc inueſtigari poteſt principium, & radix, cur ita diſtinguantur, vt vno exiſtente, aliud non exiſtat: ſeu cur potius in hac materia hæc numero forma introducatur, quam alia, quæ fieri poſſet. Cauſa enim huius non poteſt reddi ex ſola materia prima, cum eadem ſucceſſiuè ſit in vtroque indiuiduo, quod etiam fortaſſe eſt verum de quantitate coæua ipſi materiæ. Adiungendæ ergo ſunt aliæ diſpoſitiones, & circumſtantiæ actionis, ſcilicet, quòd ex hoc ſubiecto ſic præparato & diſpoſito hoc tempore, ab hoc agente, hæc actio fiat: hinc enim fit, vt, licet materia prima ſeu remota ſit eadem, ex illa tamen fiat hoc indiuiduum diſtinctum ab omnibus aliis, quæ ex illa vel facta ſunt, vel fieri poſſunt, quia cum diuerſis diſpoſitionibus, & circumſtantiis fit productio. Et confirmatur hoc ac declaratur, nam ignis verbi gratia de ſe potens eſt ad producendas plures formas ſibi ſimiles in ſpecie, & numero diſtinctas, & tamen hîc & nunc in hâc materia introducit hanc numero formam potiùs quam alias, quæ determinatio non poteſt prouenire ab ipſo igne, cùm ſit naturale agens, & de ſe æquè potens ad quamlibet formam introducendam: nec poteſt ab ipſa forma educenda prouenire, quia ipſa nondum eſt, neque habet, vnde determinet virtutem agentis; neq; prouenit ex materia remota, quia illa etiam eſt de ſe æquè indifferens: ergo prouenit, vel ex diſpoſitionibus, ſi illæ manent in materia, vel ex naturali ordine agendi hîc & nunc cum his circumſtantiis: non enim facilè poteſt alia naturalis cauſa excogitari. Nam quod quidam exiſtimant reuocandum hoc eſſe in diuinam voluntatem, quamuis verum habeat in his effectibus, qui ab ipſo Deo immediatè fiunt, tamen hoc attribuere omnibus cauſis naturalibus, non videtur philoſophicum, & in Theologia habet ſpecialem difficultatem, propter determinationem actuum liberorum, & præſertim malorum, quam infra attingemus tractando de concurſu Dei cum cauſis ſecundis. Hoc igitur modo materia ſignata, & his circumſtantiis affecta eſt principium ſeu occaſio talis indiuiduationis: quia nec materia ſufficit ſine circumſtantiis, vt dictum eſt, nec circumſtantiæ ſine materia: nam ſi hæc ſit diuerſa, effectus etiam diuerſus erit. Dices,

A XXXII. Ergo eadem materia erit principium intrinſecum conſtitutiuum indiuidui in ſuo eſſe, nam ſicut res ſe habet ad fieri, ita & ad eſſe. Reſpondetur negando conſequentiam, tum quia aliud eſt hanc rem eſſe tale indiuiduum, aliud verò produci nunc hoc indiuiduum potius, quàm aliud, & ideò hęc poſſunt prouenire ex diuerſis radicibus, tum etiam quia iuxta hanc explicationem materia ſignata non tam eſt principium indiuiduationis, quam occaſio inducendi hanc formam in ſubiecto potius, quàm aliam, iſta vero forma non eſt hæc, quia in hoc ſubiecto, hoc tempore & ab hoc agente fit, quia hæc ſunt accidentaria illi ſecundum ſe, & poſſet à Deo eadem numero ſine his circumſtantiis fieri; & loquendo de diſpoſitionibus, potius illæ ordinantur ad talem formam, quàm econtrario: ſolum ergo poteſt materia ſignata dicto modo eſſe occaſio, cur à naturali agẽte producatur hęc forma ex naturali ordine, quo virtus agentis naturalis determinata eſt ad talem effectum efficiendum potius quam alium in tali ſubiecto talibus circumſtantiis applicato & affecto.

XXXIII. Quartò addit hæc opinio, materiam ſignatam B quantitate ſenſibili dici principium indiuiduationis quoad nos, quia per illud nos cognoſcimus diſtinctionem indiuiduorum materialium inter ſe. Sic D. Thom. opuſc. 32. de natura materiæ & dimenſionibus interminatis cap. 3. ait, *ex hac materia prima & hac forma fieri indiuiduum ſubſtantiæ, non tamen eſſe hic & nunc demonſtrabile ſine dimenſionibus determinatis*, & ideò (inquit) *dicitur materia ſub certis dimenſionibus cauſa indiuiduationis, non quod dimenſiones cauſent indiuiduum, cum accidens non cauſet ſuum ſubiectum, ſed quia per dimẽſiones certas demonſtratur indiuiduum hic & nunc, ſicut per ſignum proprium indiuidui, & inſeparabile*: & idem indicat opuſc. 29. de principio indiuiduationis. Vnde quando aliis locis ſignificat D. Thom. indiuiduum addere accidẽtia ſupra naturam ſpecificam vt 1. part. quæſt. 3. art. 3. & quodlib. 2. art. 4. & quæſt. 2. de verit. art. 6. ad 1. & aliis locis ſupra citatis, exponendus videtur in ordine ad cognitionem noſtram. Eſt enim illud ſignum, quo nos à poſteriori diſtinguimus vnum indiuiduum ab alio: non vero eſt id, quo in ſe diſtinguitur, vt ipſe D. Thom. aliis locis, ſeu opuſculis citatis explicaſſe videtur; & optima etiam ratiC one probaſſe, ſcilicet, *quia accidens non cauſat ſubiectum ſuum*: maximè cum idem D. Thom. 1. part. quæſt. 29. art. 1. & quęſt. 9. de potentia art. 1. ad 8. dicat, ſubſtantiam indiuiduari per ſe ipſam, & per propria principia, accidentia vero indiuiduari per ſubſtantiam: ergo cum aliis locis ponit accidentia, vel ordinem ad accidentia inter ea quę indiuiduant ſubſtantiam, exponendus neceſſariò eſt, vel quoad noſtram cognitionem, vel quoad occaſionem, quam præbent productioni talis indiuidui ſubſtantiæ, vt declaratum eſt. Attribuitur autem hoc materiæ, ratione quantitatis potius quam ratione qualitatum, quia etiam ipſarum qualitatum numeralis diſtinctio maximè nobis nota eſt ex quantitate: nam ſi duæ imagines ſint inter ſe valde ſimiles, non aliter diſtinguimus illas, quam in diuerſis ſubiectis quantis eas numerando. Et in eodem ſenſu videtur intelligẽdum, quantitates ipſas diſtingui numero ex ſitibus: eſt enim id verum quoad nos: ideò enim illas ſenſibiliter diſtinguimus & numeramus, quia eas in diuerſis ſitibus conſpicimus, non tamen eſt verum ſecundum ſe, nam potius occupant quantitates diuerſos ſitus, quia in ſe diſtinctæ ſunt: ſolum ergo quia quantitas natura ſua hoc habet, vt conſtituat partẽ extra partẽ in corpus-

in corpus extra corpus in ordine ad ſitum, & deeſt A aptius principium ad diſtinguenda indiuidua materialia in ordine ad nos.

Quæſtionis reſolutio.

XXXIV. HÆc tota opinio in ſe quidem probabilis eſt & mihi aliquãdo placuit: vereor tamen, an iuxta illam ſatis explicetur mens Ariſtot. & D. Thom. tum quia, alioqui valde diminutè, & cum magna æquiuocatione tradidiſſent nobis indiuiduationis principium, ſi omiſſo eo, quod verè & in ſe eſt principium conſtitutiuum indiuidui, ſolum nobis tradidiſſent, vel ſigna à poſteriori, vel occaſiones diſtinguẽdi, aut producendi indiuidua; tum maximè quia ex hoc principio videntur intuliſſe in ſeparatis à materia non dari plura indiuidua, quia non datur huiuſmodi principium indiuiduationis. Illud etiam, quod in ea ſententia dicebatur de determinatione agentium ad particulares effectus, & formas ex materia cum circumſtantiis actionis, multis & doctis viris difficile creditu videtur, quia, ſi attentè res cõſideretur, omnia reducuntur ad circumſtantiam tẽ- B poris, quæ videtur valde extrinſeca, vt ab ea poſſit hæc determinatio prouenire. Sed de hoc vltimo puncto dicam cõmodiùs ſect. ſeq. De alio verò pertinente ad mentem Ariſtot. & D. Thõ. Quod ad D. Thom. pertinet conſtat expoſitionem illam fundatam eſſe in alijs locis, & verbis eius, quæ aliter conciliari non poſſunt. Quod verò ad Ariſtotelem attinet non videtur vnquam ex profeſſo, & Metaphyſicè principium hoc inueſtigaſſe, & declaraſſe, ſed ſolùm ex ſenſibilib. Phyſico more docuiſſe vnum indiuiduum materiale ab alio diſtinguere. Quod verò inde intulerunt dicti authores, in ſubſtantiis immaterialibus nõ eſſe multiplicationem indiuiduorum in eadem ſpecie, hunc poteſt ad ſummum habere probabilem ſenſum; ſcilicet non habere nos in rationes, & principia ad diſtinguendas ſpirituales ſubſtantias numero diſtinctas, quas habemus in materialibus, imò multi hoc extendunt, etiam ad materiales ſubſtantias incorruptibiles, in quibus etiam non habemus tot principia ad cognoſcendam, vel ponendam in eis numericam diſtinctionem, quot habemus in ſubſtantiis corruptibilibus, de quibus C maximè procedunt omnia quæ dicta ſunt. Deniq; quod Ariſt. dixit in 1. de Cœlo. non poſſe eſſe alium mundum præter hunc, quia in hoc eſt tota materia, videtur certè intellexiſſe, aut Deum creaſſe mundum ex materia, nec poſſe materiam ipſam creare, aut Deum agere ex neceſſitate naturæ, & ideò non poſſe plus materiæ creare, quàm creauit, vel certè ita eſſe Deũ determinatum in ſuo modo agendi, vt nullam ſubſtantiam integram & materialem poſſit in tempore ex nihilo condere, vt in diſcurſu huius operis videbimus. Itaque ex illa ſententia ſolùm ad pręſens colligitur ex mente Ariſtot. materiales ſubſtantias non multiplicari, niſi ex materia. Quidquid verò ſit de mente horum authorum conſtat ex hac ſententia ſic declarata non eſſe nobis traditum proprium & internum principium differentiæ indiuidualis etiam in rebus materialibus. Nam argumenta facta contra hanc ſententiam aliis modis expoſitam, plane concludunt non poſſe materiam ſignatam eſſe huiuſmodi principium.

SECTIO IIII.

An forma ſubſtantialis ſit principium indiuiduationis ſubſtantiarum materialium.

EST alia principalis ſententia in hac materia principium internum indiuiduationis eſſe formam ſubſtantialem. Hæc ſolet tribui Duran in 2. diſt. 3. quæſt. 2. qui non omnino illã affirmat, vt poſteà dicam: eã verò videtur docuiſſe Auer. 1. de anima. c. 7. & li. 2. in principio, & com. 7. 8. & 9. & 60. & 3. Phyſic. com. 60. & lib. 4. com. 38. citatur etiam Auicen. 6. natural. p. 1. dicens *formam dare ſubiecto vnitatem numericã*: tenet Zimara Theorem. 97. & Sebaſt. Epiſc. Oxomen. 2. de anima. c. 1. Fauetq; Ariſt. ibidẽ, dum ait, *formam eſſe, quæ conſtituit hoc aliquid*. Et ex hoc verbo Ariſt. ſumendum eſt præcipuum fundamentum huius ſententiæ; nam principium indiuiduationis eſſe debet id, quod intrinſecè conſtituit hanc ſubſtantiam, & eſt maximè proprium illius: ergo ratione primæ proprietatis eſſe debet aliquid ſubſtantiale: nam accidentia, vt ſæpè dictum eſt, nec conſtituunt ſubſtantiam neq; hanc ſubſtantiam: nam hęc ſubſtantia, etiam vt eſt hæc, eſt ens per ſe & ſubſtantiale. Ratione autem alterius proprietatis hoc principium non poteſt eſſe materia, ſed forma: quia hæc materia non eſt maximè propria huius indiuidui, cùm ſub aliis formis eſſe poſſit: ergo forma eſt principium indiuiduationis. I.

Vnde argumentor ſecundò, quia idem eſt principium vnitatis, quod entitatis, propter quod dixit D. Thom. quæſt. vnica de anima art. 1. ad 2. *Vnumquodq; ſecundum idem habere eſſe & indiuiduationem.* Sed vnaquæq; res propriè habet eſſe à forma: ergo & vnitatem indiuidualẽ. Maior conſtat, quia vnitas eſt paſſio conſequens entitatem, & non addit illi niſi negationẽ: ergo non poteſt habere aliud principiũ poſitiuũ & reale, niſi quod eſt principiũ ipſius entitatis.

II. Sed obiiciet aliquis contra hanc ſententiam & rationem, quia quamuis rectè probet formam cõferre ad vnitatem, non tamen, quod ipſa ſola ſit principiũ indiuiduationis: nam etiam materia eſt principium intrinſecum conſtituẽs rei entitatem, & ideò etiam erit principium indiuiduationis, ſi non ſola, ſaltem cum forma. Reſponderi poſſet iuxta ſentẽtiam Durandi in 4. diſtinct. 44. quæſt. 1. formam non tã tùm habere vim indiduandi compoſitum, ſed etiam materiam ipſam, quia forma non tantùm dat eſſe compoſito, ſed etiam materiæ: vnde fit (inquit) vt hoc ipſo, quod materia iungitur eidem formæ numero, ſit ipſa eadem numero. Sed hæc ſententia Durandi falſa eſt, meritoque à cæteris Theologis reiicitur, vt oſtendi in ſecundò tomo tertię part. diſputatione 44. ſect. 2. Vna enim & eadem numero materia, quæ fuit in corrupto, manet in genito, alioqui non eſſet idem numero ſubiectum ex quo fit generatio. Item, quia impoſſibile eſt, vt vel res, quæ anteà erat numero diſtincta ab alia; poſteà fiat illa, ſeu eadem numero cum illa indiuiſibiliter, vel quòd res quę erat vna numero, poſteà ſecundùm ſe totam fiat alia numero diſtincta: ergo, materia quę ſub forma cibi eſt vna numero, non poteſt fieri alia numero per hoc, quòd incipiat eſſe ſub forma animę, & materię Petri & Pauli, quę ſunt numero diſtinctę, non fient vna numero, etiamſi ſucceſſiuè ſint ſub forma Petri, & Pauli. Deniq; aliàs eadẽ numero materia ſemel annihilata reſtitueretur per ſolã vnionẽ alterius materię

ad eandem formam: loquimurq́; de vera vnitate ſecundum realem & phyſicam entitatem, & non tantum ſecundum apparentiam, vel vulgarem modum loquendi, quo modo res, quæ eſt in continuo fluxu, & paulatim tantum mutatur, ſolet dici vna: ſic enim etiamſi mutatio fiat in forma, poteſt conſeruari talis vnitas, vt patet in fluuio, vel in arbore, aut bruto.

III. Reſpondetur ergo aliter, verum quidem eſſe adæquatam cauſam intrinſecam indiuidualis vnitatis ſubſtantiæ materialis eſſe formam, & materiam, vt argumentum concludit, tamen, ſi hæc duo inter ſe comparentur, præcipuam cauſam huius vnitatis eſſe formam, & hoc ſenſu illi ſpecialiter attribui, quod ſit indiuiduationis principium. Sicut etiam materia neceſſaria eſt ad rationem ſeu vnitatem ſpecificam, non enim poteſt ratio hominis, vel humanitatis vt ſic ſine materia conſtitui, & idem eſt de ratione generica animalis, viuentis, &c. & nihilominùs abſolutè dicitur ratio ſpecifica ſumi à forma: quia illa dat vltimum complementũ, ſolumq́; præſupponit materiam vt quid potentiale & indifferens: eadem ergo ratione illa dicetur principiũ indiuiduationis, quia illa dat vltimum ſubſtantiale complementum indiuiduo, quamuis præſupponat materiam vt potentialem de ſe & indifferentem, propter quod dixit Ariſt. ſuprà, & 1. Phyſic. cap. 7. text. *69*. formam conſtituere hoc aliquid. Et quoniam, vt ſuprà dicebamus, per idem diſtinguitur res, per quod conſtituitur, eadem forma, quæ conſtituit hoc aliquid, diſtinguit illud ab aliis: quoniam *actus eſt, qui diſtinguit* 7. Metaph. cap. 13. tex. 49. ergo forma eſt, quæ complet rationem indiuidui. Et hoc confirmat communis concipiendi & loquendi modus: nam, ſi animæ Petri v. g. vniatur corpus cõſtans ex materia diſtincta à corpore quod prius habuit, quamuis compoſitum illud non ſit omni ex parte idem quod anteà fuit, tamen ſimpliciter loquendo, illud indiuiduum dicitur idem ratione eiuſdem animæ, at verò econtrario, ſi corpori ex eadem materia conſtanti vniatur anima numero diſtincta, ſimpliciter non cenſetur idem indiuiduum, ſed diſtinctum: ergo ſignum eſt, indiuiduationem ſumi præcipuè à forma.

IIII. Sed adhuc obiicitur contra hanc ſententiam, & rationem factam quia, licet forma vt ſic, det eſſe ſpecificum, tamẽ non dat eſſe indiuiduale & numericũ niſi vt eſt hęc: ergo non forma vt ſic, ſed id, vnde ipſa forma habet vt ſit hæc, eſt indiuiduationis principium, ſed eſt hæc ratione materiæ: ergo materia potiùs prima radix indiuiduationis. Probatur minor primò, quia forma non eſt per ſeipſam hæc: alioqui idem dici poſſet de qualibet entitate, neq; oporteret quærere aliud indiuiduationis principium: ergo eſt hæc per materiam, non enim poteſt alia radix excogitari. Secundò, quia forma habet totum ſuum eſſe in ordine ad materiam: ergo & indiuiduationem ſuam: ergo materia eſt principium indiuiduationis formæ, & conſequenter totius compoſiti. Tertiò, quia formę multiplicantur numero, quatenus in diuerſis materijs recipiantur, & ideò formæ ſeparatæ non multiplicantur numero, quia non recipiuntur in materia: ergo indiuiduantur etiam per ordinem ad materiam: vltima ergo reſolutio huius indiuiduationis fit ad materiam, eſt enim hæc forma hæc, quia in tali materia recipitur: ergo prima radix indiuiduationis eſt materia.

V. Hæ obiectiones ſunt fundamenta opinionis tractatæ ſectione præcedenti, quæ potiùs hanc ſententiam, quã nunc tractamus, declarant & confirmant. A Poſſunt enim ferè omnes retorqueri, & fieri de ipſa materia. Concedo itaq; formam non eſſe principiũ indiuiduationis compoſiti, ſecundum ſpecificã rationem ſuam, vt eſt per ſe notum, ſed in quãtum eſt hæc: ſed hoc ipſum dicendum eſt de materia: quia etiam materia habet ſpecificã, & cõmunem rationem, ſecundum quàm non eſt ſufficiens ad conſtituendũ indiuiduum, ergo, ſi conſtituit, id facit in quantum eſt hæc. Quæram ergo rurſus, vnde habet, quòd ſit hæc. Reſpondent aliqui, quia Deus voluit, hanc potiùs creare, quam aliam, ſed hoc extra rem eſt: non enim hîc inquirimus extrinſecũ principium indiuiduationis, ſed intrinſecum: alioqui etiã dicere quis poteſt, hanc animam eſſe hanc, quia Deus voluit potiùs illam infundere, quã aliam, vel hãc formam eſſe hanc, quia Deus determinauit ad illã ſuum concurſum, vt eſt valde ꝓbabile, ſicut dicemus ſect. ſeq. Alij reſpondent, hanc materiam eſſe hanc, ratione huius quãtitatis. Sed hoc, & eſt falſum, & nõ euacuat difficultatẽ. Primum patet ex ſuprà dictis, quia cùm hæc materia ſimpliciter ſupponatur huic quantitati, nõ B poteſt per illã indiuiduari. Item quia rationes ſuprà factæ vniuerſaliter probant nihil ſubſtantiale poſſe indiuiduari per accidens ſuperadditũ: nam etiã hæc materia eſt aliquid per ſe vnũ conſtitutũ ſub ſpecifica ratione materiæ per ſe illam contrahens. Imò ex natura rei non diſtinguũtur materia, & hęc materia, ſicut ſuprà oſtenſum eſt de quolibet indiuiduo, reſpectu rationis cõmunis: ergo non poteſt hæc materia intrinſecè indiuiduari per quantitatem, quæ eſt res ab illa diſtincta, nec ꝑ ordinem ad illam, cùm potiùs hęc quantitas dicat ordinem ad hãc materiam, quàm è conuerſo. Secundũ de quantitate patet, quia de illa etiã inquirã, vnde ſit hæc, cùm id non habeat ex ſua ſpecifica ratione, & cùm nõ ſit procedendum in infinitum, nec vitioſus & inutilis circulus cõmittendus, ſiſtendum erit in aliqua re, quæ per ſe ipſam ſit hæc: ergo hoc potiùs tribuendum eſt ſubſtantiæ, quàm accidenti, cùm illa ſit prior, magiſq́; abſoluta entitas, vel ſi admittendum eſt, duo entia incompleta per mutuam habitudinem ad inuicem indiuiduari, ſecundum diuerſa genera cauſarum, id potiùs dicendum erit de materia & forma ſubſtantiali inter C ſe, quàm cum aliquo accidente: quia magis per ſe cõnectuntur, & ſe inuicem reſpiciunt. Ergo omnia argumenta facta, poſſunt idem de materia concludere, quod intendunt de forma; nam eſt inter eas, quoad hoc, quędam ęqualitas. Et aliunde materia ſolum ſuperat formam in hoc, quòd eſt quædam occaſio producendi formas varias & indiuiduas, vt ſuprà declaratum eſt: forma verò ſuperat materiam in hoc, quod pręcipuè conſtituit indiuiduum, & quòd eſt magis propria eius, & quòd materia potiùs eſt propter formam, quàm è conuerſo, vt dicitur 2. Phyſicorum, cap. 9. tex. 91. ergo penſatis omnibus potiſſimum indiuiduationis principium eſt forma.

Quæſtionis reſolutio.

EST ergo hęc ſententia prout à nobis expoſita eſt, ſatis probabilis, proximeq́; ad veritatem accedit. Simpliciter vero dicendum eſt formam ſolam non eſſe plenum, & adæquatũ indiuiduationis principium rerum materialium, ſi de tota earum entitate loquamur: quamuis ſit præcipuum, ideoq́; iuxta formalem modũ loquendi interdum cenſeatur ſufficiens ad denominationem eiuſdem indiuidui. Quæ omnia declarãda, & probanda ſunt latè ſect. 6. VI.

SECTIO

SECTIO V.

Vtrùm principium indiuiduationis ſit exiſtentia rei ſingularis.

I. NON defuerunt qui ita affirmauerint, quorum ſententiam referunt Scotus, in 2.d.3.quęſt.3.& Soncinas.7.Metaph. quæſt.32.& illam indicat Henr. quodlib.2.quæſt. 8. eamque illi tribuit, & in eam inclinat Carthu. in 2.d.3. Fonſeca verò lib.5.ca. 6.quæſt.2.ſect.2.refert Henr. quodlib. 5.q.8. negantem indiuiduationem fieri per exiſtentiam, nec per aliquid intrinſecum, ſed per ſolum agens. Sed hoc, ſicut per ſe improbabile eſt, ita à nomine aſſeritur, quod ego viderim: nam, licèt agens ſit cauſa extrinſeca indiuidui, tamen id, quod efficit, diſtinctum eſt ab ipſo agente: efficit autem indiuiduum, & confert illi naturam indiuiduam: ergò id quo natura eſt indiuidua, eſt aliquid intrinſecum ipſi indiuiduo. Et ita Henr. ibidem expreſsè concedit id, per quod indiuiduum habet eſſe hoc, eſſe aliquid præter materiã, & præter agens, quod ipſe explicat eſſe rationem ſeu diſpoſitionem ſuppoſiti. Vnde ſentire videtur, ſubſiſtentiam eſſe principium indiuiduationis in omnibus ſubſtantiis creatis, & ita in priori loco ſub diſtinctione locutus fuerat de exiſtentia, vel ſubſiſtentia, & ideò de ſingulis aliquid dicere oportebit.

II. Opinio igitur de exiſtentia ab omnibus reiicitur vt omnino falſa & improbabilis: dupliciter autem in ea procedi poteſt, primò, ſupponendo, exiſtentiam eſſe ex natura rei diſtinctam ab eſſentia indiuidui: ſecundò iuxta opinionem aſſerentem, exiſtentia nihil aliud eſſe, quàm actualem entitatẽ vniuſcuiuſq; rei. Hoc poſteriori modo hęc ſententia in re coincidit cum opinione aſſerente vnamquamq; rem indiuiduari ſe ipſa, nulloq; alio principio indiuiduationis indigere, præter entitatem ſuã: vnde in re non eſt hęc opinio maiori reprehẽſione digna, quam illa, de qua poſteà dicemus. Solum reprehendi poteſt, quod obſcuris & ambiguis terminis vtatur; & quòd exiſtẽtiæ potiùs quam eſſentiæ hanc rationem indiuiduationis tribuat, cùm potiùs exiſtentiæ non poſſit hoc cõuenire, niſi quatenus eſt idem cum eſſentia. Si aũt procedatur in priori ſententia, formaliter quidem verum erit, quod vnaquæq; res in ratione exiſtentis habet aliquã rationem indiuidualem ab ipſa exiſtẽtia, ſicut hoc album, quantũ ad formalem rationem albi cõſtituitur per albedinem, quamuis ſimpliciter hoc album, quia pro ſubiecto accipitur, non conſtituatur per albedinem. Vnde, etiã in propoſito, materialiter (vt ſic dicam) loquendo de re exiſtente, ſeu de hac numero eſſentia, improbabile eſt dicere indiuiduari per exiſtentiam, qua exiſtit; ſi hæc eſt res ab ipſa diſtincta, vel modus ex natura rei diuerſus.

III. Primò quidem, quia eſſentia intrà latitudinem eſſentiæ manens, fit indiuidua, & in ea cõtrahitur & determinatur eſſentia ſpecifica: ſed eſſentia ſpecifica non cõtrahitur per aliquid ex natura rei diſtinctum à ſe, vt ſuprà probatum eſt: ergo nõ cõtrahi ad indiuiduam eſſentiam per exiſtentiam, Maior per ſe euidens eſt, tum quia homo, v.g. de ſe cõmunis eſt multis indiuiduis, ſiue illa exiſtant ſiue nõ exiſtant; tum etiam quia Petrus & Paulus vt abſtrahunt ab actuali exiſtentia, ſeu vt poſſibiles, intrinſecè includunt ſuas rationes indiuiduas, quib. diſtinguũtur; tum deniq; quia differentiæ ſpecificæ, ſeu eſſentiales conueniũt ſpecieb. neceſſaria connexione, ſecundum quã pro-

A poſitiones, in quib. prædicata eſſentialia prædicãtur, dicuntur eſſe perpetuæ veritatis: ita indiuiduo conuenit ſua differẽtia indiuidualis. Vnde tam neceſſariò Petrus eſt hic homo, ſicut eſt homo, & tam neceſſariò Petrus collocatur ſub homine, ſicut homo ſub animali: hæc ergo contractio, & ſubordinatio non fit per exiſtentiam actualem, quæ contingenter aduenit eſſentiæ plenè conſtitutæ, & indiuiduatæ.

Secundò hîc habet locum argumentum ſuprà relatum ex Caiet. quod actus ſingularis ſupponit potentiam ſingularem, quod principium diximus eſſe verũ in actu & potentia ex natura rei diſtinctis, quia tunc potentia realiter ſupponitur actui ordine naturæ, & eſt quid vnum diſtinctum à ſuo actu, & vnũ non cogitatione, ſed re ipſa, & ideò fieri non poteſt, vt formaliter & intrinſecè habeat vnitatem ab actu ſuo. Sed ita comparantur eſſentia, & exiſtentia iuxtà prædictam opinionem: ergo eſſentia eo modo, quo per ſe habet entitatem eſſentiæ diſtinctam ab exiſtentia, & aptam actuari per illam, ita etiam habet ſuam vnitatem & indiuiduationem. Alioqui oporteret intelligere exiſtentiam eſſe actum naturæ ſpe- IIII.

B cificæ, & vniuerſalis, quòd eſt ſatis abſurdum.

Tertiò, quia in ipſamet exiſtentia poteſt conſiderari communis ratio exiſtentiæ humanæ, verbi gratia, & ratio huius exiſtentiæ Petri, vel Pauli: ergo de ipſa exiſtentia supereſt inquirendum, per quid fiat hæc: non enim ab eſſentia, cùm non ſupponat illam indiuiduam iuxta hãc ſententiam, ſed communem, neq; ab aliquo accidente, vt per ſe notum eſt, ſatiſq; in ſuperioribus probatũ: à quo ergo? Si dicas, ſe ipſa fieri hanc, cur non id potiori ratione dices de eſſentia, cùm & ordine naturæ ſit prior, & perfectione etiam, & cùm quodammodo ſit magis abſoluta? Nam exiſtentia eſt actus huius eſſentiæ: vnde hæc exiſtentia potiùs erit hæc, quia hanc eſſentiam actuat: ſicut in communi etiam exiſtentia hominis & leonis differunt, quia, vel conſequuntur, vel reſpiciunt diuerſas eſſentias, ſuppoſita prędicta diſtinctione. Ex quo poteſt ſumi noua confirmatio, quia, ſicut exiſtentia humana in communi eſt extra eſſentiam hominis in communi, ita hæc exiſtentia Petri, eſt extra hanc eſſentiam indiuiduam Petri, & ſicut in Petro & Paulo ſunt duæ numero exiſtentiæ, ita duæ numero hu- V.

C manitates, habentes diſtinctas indiuiduas entitates eſſentiæ. Vltimò à poſteriori eſt argumentum, quia (ſuppoſita illa ſententia) eadem indiuidua entitas conſeruatur ſine ſua exiſtentia, aut mutat varias exiſtentias, vt humanitas Chriſti in ea opinione caret propria exiſtentia & tamen eſt indiuidua, & habet intrinſecum indiuiduationis principium: ſimiliter eadem numero entitas materiæ primæ, prout mutat formas dicitur mutare exiſtentias: & tamen eadem ſemper numero manet.

VI. Ex his autem facilè intelligitur, quid cenſendum ſit de illa opinione, ſi non de exiſtentia propriè, ſed de ſubſiſtẽtia loquatur. Nam, aut loquimur formaliter de ſuppoſito, aut de natura in abſtracto, aut in concreto & formaliter de indiuiduo, vt cõtento ſub tali ſpecie ſubſtantiæ, ſcilicet de hoc homine. Primo modo verum eſt ſuppoſitum indiuiduari per hanc ſubſtantiam, quia formaliter per illam conſtituitur, & hac ratione in Trinitate ſunt tria ſuppoſita, quãuis ſit vna natura, quia ſunt tres ſubſiſtentiæ: perſona autem Chriſti eſt vna numero, & vnum numero ſuppoſitum, quamuis habeat duplicem naturã, quia ſolùm habet vnam numero ſubſiſtentiam, ſuppoſitũ ergo vt ſic, per ſubſiſtentiã indiuiduatur. Quamuis

de ipſa ſubſiſtētia quæſtio ſuperſit per quid fiat hæc: A nam etiam ratio ſubſiſtentiæ, verbi gratia humanæ, communis eſt, & ſpecifica, in Petro vero eſt hæc numero ſubſiſtentia, vel illa, de qua quæſtione idem dicendum erit, quòd de aliis ſubſtautiis, vel ſubſtantialibus modis, quòd infrà videbimus.

VII. Secundo modo, id eſt, loquendo de ſubſtantiali natura integra in abſtracto, v.g. humanitate, falſum eſt, & improbabile indiuiduari per ſubſiſtentiam, vt à fortiori patet omnibus argumentis factis de exiſtentia. Certum eſt enim, ſubſiſtentiam eſſe aliquid ex natura rei diſtinctum à ſubſtantiali natura, etiam indiuiduè ſumpta. Certum eſt etiam, huiuſmodi naturam poſſe conſeruari indiuiduam ſine ſua connaturali ſubſiſtentia, vt in Chriſto Domino conſeruata eſt: ergo nō poteſt per illam intrinſecè indiuiduari. Quòd ſi quis forte dicat, indiuiduari ſaltem per ordinem ad illam, gratis & ſine fundamento hoc dicet: quia, ſi vnum indiuiduādum eſt per ordinem ad aliud, potiùs ſubſiſtentia eſt hæc per ordinem ad hāc naturam, quàm econuerſo, quia natura eſt prior & perfectior, ſubſiſtentia verò ſolùm eſt quidam modus & terminus naturæ. Item in diuina natura inue- B nimus vnicam indiuiduam naturam cum triplici ſubſiſtentia: ergo ſignum eſt indiuiduationem naturæ eſſe abſolutam à ſubſtantia.

VIII. Quocirca in hoc planè videtur erraſſe Henric. nam de ipſamet natura ſentit fieri hanc, & indiuiduam ratione ſuppoſiti. De quo aliud etiam docet omnino falſum, & improbabile: ſcilicet, ſuppoſitum ſolùm addere ſupra naturam ſpecificam duplicem negationē, indiuiſibilitatis in ſe, & diuiſionis à quolibet alio, & per hanc duplicem negationem fieri naturam formaliter indiuiduam abſq; aliquo alio poſitiuo naturæ ſpecificæ ſuperaddito, in quo tria falſa continentur. Primum eſt, ſuppoſitum ſolùm addere ſuprà naturam, negationem, de quo poſteà ſuo loco videbimus, nam loquendo reſpectu naturæ indiuidualis, eſt id minùs improbabile, quāuis non verum, tamen reſpectu naturæ ſpecificę omnino eſt improbabile. Secundò falſum eſt, naturam indiuidualem ſupra ſpecificam, ſolùm addere negationem, vt patet euidenter ex dictis ſect. ſecunda, quia aliàs ſubſtantialis natura indiuidua vt ſic non eſſet ens reale, ſed eſſet ſolum natura ſpecifica cum negationibus, C quòd nec mente concipi poteſt. Item quia illa negatio requirit fundamentum poſitiuum, quòd nō poteſt eſſe ſola natura ſpecifica, vt ibi ſatis oſtenſum eſt. Tertium verò magis falſum eſt, per illaſmet negationes, quibus (ſecundum Henric.) conſtituitur ſuppoſitum, fieri naturam indiuiduam: eam inde ſequitur, vel Chriſti humanitatem non eſſe indiuiduam, vel eſſe ſuppoſitum: vtrumque autem error eſt. Sequela declaratur, nam cùm in illa duplici negatione dicitur eſſe indiuiſum in ſe, & diuiſum à quolibet alio, vel hoc eſſe diuiſum à quolibet alio, ſignificat, non eſſe alteri vnitum, ſeu non eſſe in alio, & hoc vel non eſt de ratione naturæ ſubſtantialis indiuiduæ, vel humanitas Chriſti Domini indiuidua nō eſt, aut eſſe diuiſum ab alio, (quod apertè Henric. ſentit) remouet ſolùm identitatem, & ſignificat diſtinctionē à qualibet alia entitate, vel natura ſimili, & hoc modo illa duplex negatio non ſufficit ad rationem ſuppoſiti, vel humanitas Chriſti Domini ſuppoſitū eſt: nullo ergo mòdo ſubſiſtentia, quacunq; via eius ratio explicetur, ad indiuiduationem naturę pertinet.

IX. Quin potiùs, loquendo etiam tertio modo in cōcreto ac formaliter de indiuiduo naturæ ſpecificæ, dicendum eſt, illud per ſe loquendo, non ſumere indiuiduationem ſuam à ſubſiſtentia, ſed à natura. Sic enim dicunt Theologi, ſi tres perſonæ aſſumerent vnam humanitatem, fore vnum numero hominem, ſicut nunc ſunt vnus numero Deus propter vnā naturā diuinam: haberet ergo ille homo vnitatem numericam ab indiuidua natura. Et Chriſtus Dominus nunc, in quātum eſt hic homo, eſt idem numero homo qui eſſet ſi in ꝓpria natura ſubſiſteret, cùm tamē perſona & ſubſiſtentia ſit valde diuerſa à propria & cōnaturali tali humanitati: ergo indiuiduatio huius hominis non ex ſubſiſtentia, ſed ex natura ſumenda eſt. Ratio verò eſt, quia indiuiduum formaliter conſtituitur ſub ſpecie ratione naturæ, & non ratione ſubſiſtentiæ: vnde fit, vt licet contingat, ſubſiſtentiā eſſe ſpecie vel genere diuerſam: nihilominus, ſi natura ſit eiuſdem ſpeciei, indiuiduum vniuocè & propriiſſimè cōtineatur ſub tali ſpecie, quàm ob cauſam Chriſtus eſt vniuocè homo cum aliis hominibus, & ſimili ratione, ſi natura ſit eadem numero, eſt idem homo numero, etiam ſi ſubſiſtentia ſit diuerſa.

Dixi autem, *per ſe loquendo*, quia hìc ſe inſinuabat X. quæſtio, an cum duplici natura poſſit eſſe idem numero indiuiduum propter vnitatem ſubſiſtentię: ſic enim diſputatur à Theologis, an, ſi Verbum diuinū aſſumeret duas humanitates, eſſet vnus homo vel plures. Nam ex dictis videtur ſequi, fore plures numero homines propter plures numero humanitates, quia dictum eſt, indiuiduationem concreti ſumi ex indiuidua natura. Nihilominus tamē, vt in 1. tom. 3. p. dixi cum D. Thom. ille ſimpliciter & communi modo loquendi diceretur vnus homo, non quidem per ſe ac formaliter, ſed quaſi materialiter ratione ſuppoſiti, ad eum modum quo dicitur vnus artifex, qui plures habet artes, nō ſolùm numero, ſed etiam ſpecie diſtinctas. Hæc autem vnitas diuerſa eſt à præcedente, quæ ſumitur ex vnitate naturæ, neq; eſt vnitas indiuidui formaliter contenti ſub ſpecie, vt argumentum probat, ſicut etiam vnitas artificis habentis plures artes ſpecie diſtinctas non eſt vnitas ſpeciei contentæ ſub genere, ſed eſt vnitas materialis ſeu ſuppoſitalis, quæ cenſetur ſufficere ad illum modum loquendi, propter realem, vel ſubſtantialem vnionem plurium naturarum in vno ſuppoſito, quia nomen ſubſtantiuum ſignificat naturam per modū per ſe ſtantis, vt latiùs dicto loco explicatum eſt.

Igitur ex his omnibus ſatis conſtat principium XI. *Totius quæſtionis concluſio.* indiuiduationis naturæ ſubſtantialis, aut indiuidui, vt per illam conſtituti, non rectè in ſubſiſtentia, vel exiſtentia conſtitui.

SECTIO VI.

Quod tandem ſit principium indiuiduationis in omnibus ſubſtantiis creatis.

I. EX hactenus dictis contra ſuperiores ſententias, videtur, quaſi à ſufficiēti partium enumeratione, relinqui, omnem ſubſtantiam ſingularem, ſe ipſa ſeu per entitatem ſuam eſſe ſingularem, neq; alio indigere indiuiduationis principio præter ſuā entitatē, vel præter principia intrinſeca, quib. eius entitas conſtat. Nam, ſi talis ſubſtantia, phyſicè conſiderata, ſimplex ſit, ex ſe & ſua ſimplici entitate eſt indiuidua: ſi verò ſit compoſita, v.g. ex materia & forma vnitis, ſicut principia entitatis eius ſunt materia, forma, & vnio earum, ita eadem in indiuiduo ſumpta ſunt principia indiuiduationis eius, illa verò, cū ſint ſimplicia, ſe ipſis indiuidua erunt. Quam ſententiam tenuit

Aureol. Duran.

tenuit Aureol. apud Capreol. in 2. d. 3. q. 2. & in re A eam tenet Durand. in 2. d. 3. q. 2. Eam vero referens Fonſeca 5. Metaph. c. 6. q. 3. dicit in ſect. 2. eſſe omniũ implicatiſſimam, & quæ ſi ad verum ſenſum reducatur, quæſtionem inſolutam relinquit. Mihi tamen videtur omnium clariſſima, & tam ipſum, quàm fere alios in eam tandem incidere: quia reuera non poteſt fundamẽtum vnitatis ab ipſa entitate diſtingui. Vnde ſicut vnitas indiuidua pro formali nõ poteſt addere aliquid poſitiuum reale ſupra entitatem indiuiduam, quia quoad hoc eadem eſt ratio de illa, & de omni vnitate: ita poſitiuum fundamẽtum huius vnitatis quoad negationem quam dicit nihil poſitiuum addere poteſt, phyſicè loquendo, illi entitati, quæ vna & indiuidua denominatur: ergo illa entitas per ſe ipſam eſt fundamentum huius negationis: & hoc ſenſu dicitur ab illa opinione ſe ipſa eſſe principium indiuiduationis. Non enim negat hæc opinio, in illa indiuidua entitate poſſe ratione diſtingui naturam communem ab entitate ſingulari, & hoc indiuiduum addere ſupra ſpeciem aliquid ratione diſtinctum, quod ſecundum Metaphyſicam B conſiderationem habet rationem differentiæ indiuidualis, prout in ſectione præcedente eſt, & Durand. non negat, ſed potius ſupponere videtur. Sed tamen addit hæc opinio (id quod propriè ad præſentem quæſtionem pertinet) illam differentiam indiuidualem non habere in ſubſtantia indiuidua ſpeciale aliquod principium, vel fundamentum, quod ſit in re diſtinctum ab eius entitate, ideoque in hoc ſenſu dicit vnamquamq; entitatem per ſe ipſam eſſe ſuæ indiuiduationis principium. Eſt igitur vera hæc ſentẽtia rectè explicata: vt tamen clarior fiat, eã ſigillatim in vniuerſis rebus ſubſtantialib. declarabimus.

Per quid indiuiduetur materia prima.

II. Primò igitur à materia prima incipiendo dicendum eſt, illam eſſe in re indiuiduam, & fundamẽtum talis vnitatis eſſe entitatem eius per ſe ipſam prout eſt in re abſque vllo extrinſeco ſuperaddito. Probatur, quia materia quæ eſt ſub hac forma ligni, eſt numero diuerſa ab illa, quæ eſt ſub forma aquæ, vel hominis; eſt ergo in ſe indiuidua, & ſingularis. Fundamentum autem talis vnitatis in ea non eſt C forma ſubſtantialis, neque ordo ad hanc vel illam formam, vt probatum ſuprà eſt contra Durand. quia variata quacunque forma ſubſtantiali, ſemper manet eadem numero materia, quæ, licet actu ſit vnita huic, vel illi formæ, tamen ex ſe communem, & indifferentem habitudinem dicit ad quamcunque formam, quam poteſt recipere. Rurſus, neq; etiam quãtitas poteſt eſſe fundamentum huius indiuiduæ vnitatis materię, vt idem probat argumentum, ſi verum eſt, materiam amittere, & acquirere quãtitates varias prout formæ ſubſtantiales variantur. Itẽ quia iuxta eandem opinionem materia prius natura, quã recipiat quantitatem, ſubeſt actioni agentis inducẽtis formam vel quantitatem: non autem ſubeſt niſi vt indiuidua & ſingularis: quia actiones ſunt circa ſingularia. Si autem teneamus eandem quantitatem eſſe materiæ coæuam, poteſt idem argumentum accommodari, ſaltem in ordine ad potentiam Dei: poteſt enim Deus ab hac materia hanc quantitatẽ auferre & aliam tribuere, vel omnino ſine quantitate ſeruare: eſſet ergo eadem materia numero ſine eadẽ numero quantitate: ergo non eſt quãtitas fundamẽtum talis vnitatis ipſi materiæ, aliàs nullo modo poſſet ſine illa ſuam vnitatẽ reſeruare. Et præterea ſunt omnia argumẽta communia ſuprà facta, quòd ſubſtantia non indiuiduatur per accidens, nec per ordinem ad accidens, materia enim ſubſtantia eſt, licet partialis. Itẽ quod indiuidua ſubſtantia eſt ens per ſe. Itẽ, quod accidens ſupponit ſubiectũ ſuũ prout eſt in re, & conſequenter ſingularę. Item quod differentia indiuidualis non eſt in re diſtincta ab entitate, quam cõſtituit: vnde nec poteſt fundari in entitate diſtincta.

III. Corollariũ. Atque hæ rationes à fortiori procedunt de quibuſcunq; accidentibus, vel diſpoſitionibus materię. Quocirca cùm dici ab aliquibus ſolet, materiam indiuiduari ab agente, quatenus eius indifferentia ad hanc formam indiuiduatur & coarctatur per diſpoſitiones, vt aliqua ratione verum ſit, ſano modo intelligendum eſt: quia agẽs vt in materiam agat, ſupponit illam indiuiduam, & actione ſua non poteſt tollere, aut immutare indiuiduationem eius, alioqui, deſtrueret illam, & loco eius aliã introduceret; neq; etiam fieri poteſt, vt quod in re iam indiuiduum eſt, per additionem alicuius entitatis aliam indiuiduationem in ſe accipiat. Dicitur ergo materia per diſpoſitiones limitari, ſeu determinari ab agẽte ad hãc formam, non in ordine ad eſſe, ſed in ordine ad actionem ipſius agentis, & receptionem formæ, idq; vel ſolùm per accidẽs, & quaſi negatiuè, quia per diſpoſitiones tollũtur impedimenta ad hanc actionẽ, & huius formę introductionem, vel etiã aliquo modo per ſe & poſitiuè, ſi hæ diſpoſitiones ſunt naturaliter neceſſariæ ad eductionem vel vnionem huius formæ cum hac materia, hoc enim cõtrouerſum eſt inter Philoſophos, & ad pręſentem difficultatem nõ refert, quia hæc coaptatio per diſpoſitiones eſt quaſi extrinſeca ipſi materiæ, quæ etiã in indiuiduo ſumpta ex ſe capax eſt cuiuſcunq; formæ, & ſi diſpoſitiones requiruntur, potiùs eſt ratione formæ, quàm ratione ipſius materiæ: nihil ergo hoc refert ad intrinſecam indiuiduationem eius.

IIII. Obiectis aliquot ſatisfit. Dices, Materia hęc non diſtinguitur ab altera niſi per quantitatem, quia, cùm ſit pura potentia, non poteſt diſtingui niſi per actum. Item materia eſſentialiter reſpicit formam ſecundum ſpeciem ſuã: ergo hæc indiuidua materia indiuiduari debet per formam, vel per habitudinem ad hãc formam. Ad primum reſpondetur, vnam materiam diſtingui ab alia in ordine ad ſitum per quantitatem, entitatiuè vero & realiter diſtingui per ſuam entitatem, vt ſuprà dictum eſt, quia, ſicut materia ex ſe habet aliquid entitatis, ſiue exiſtentiæ, ſiue eſſentiæ, ita ratione illius habet aliquid actualitatis entitatiuæ, per quã poteſt tranſcendentaliter ab alia diſtingui. Ad ſecundum reſpõdetur, Eo modo, quo materia eſſentialiter habet trãſcendentalem habitudinem ad formã, ita hæc materia habet per hanc habitudinem trãſcendentalem ad formam, quia habet hanc numero capacitatem, & potentiam, & homo indiuiduatur per habitudinem ad formam: ſed hoc ipſum eſt indiuiduari phyſicè per ſe ipſam quia eius entitas eſſentialiter includit hãc habitudinem. Non eſt aũt neceſſe, vt hæc indiuiduatio fiat per determinationem formæ (quo ſenſu deberet argumentũ procedere vt aliquid difficultatis haberet) quia non ſolũ materia in ſpecie, ſed etiã hæc numero materia reſpicit formã in cõmuni, veluti adęquatũ obiectum ſuæ capacitatis, etiã in indiuiduo ſumptæ, & ideò nõ rectè dicitur materia indiuiduari per hanc formam, ſed indiuiduari indiuiduata habitudine ad formã. Sicut potentia viſiua in ſpecie dicit habitudinem ad colorem in cõmuni, & in indiuiduo ſimiliter dicit habitudinẽ non ad hunc

vel

vel illum colorem, ſed ad colorem in communi, & A ideò non indiuiduatur propriè per hunc colorem, quamuis indiuiduetur cū tali ſeu per talem habitudinem tranſcendentalem, & entitatiuā ad colorem.

Indiuiduationis formæ ſubſtantialis quodnam principium.

V. SEcundò dicendum eſt, formam ſubſtantialem eſſe hanc intrinſecè per ſuammet entitatem à qua ſecundum vltimum gradum, ſeu realitatem ſumitur differentia indiuidualis eius. Hæc concluſio probari poteſt eiſdem rationibus proportionalibus, quibus præcedens, & ex ſuperioribus, præſertim ex his, quæ in prima & ſecunda opinione dicta ſunt, facilè cōfirmari poteſt. Nam inprimis, nulla accidentia poſſunt eſſe intrinſeca principia indiuiduantia formam ſubſtantialem, quia etiam talis forma, vt eſt hæc, eſt ens per ſe, licet incompletum, & pertinet ad prædicamentum ſubſtantiæ, & ſub ſpecifica ratione talis formę collocatur, quamuis reductiuè. Item hęc forma, vel eſt ſimpliciter, & omni ratione prior accidentibus, & origo illorum; vel, ſi aliqua ſupponit B in genere cauſę materialis, non dicit per ſe habitudinem ad illa, ſed ad ſummum requirit illa vt conditiones vel diſpoſitiones neceſſarias ad pręparandum ſubiectum: ergo nullo modo poteſt ab accidentibus indiuiduari. Deinde materia non poteſt per ſe ipſam eſſe intrinſecum principium indiuiduādi vllam formam, quia nō eſt intrinſecum principium entitatis eius, idem autem eſt principium vnitatis, quod eſt principium entitatis, vt ſæpè dictum eſt, quia vnitas nullam rem addit entitati, ſed negationem intrinſecè comitantem illam. Antecedens autem patet, quia materia eſt principium compoſiti intrinſecū, quia per ſuam entitatem componit illud, non ſic autem componit entitatem formæ: non eſt ergo intrinſecum principium eius. Reſpectu verò illarum formarum, quæ à materia pendent in fieri, & in eſſe, materia eſt cauſa per ſe in ſuo genere formæ, nō vt intrinſecè componens illam, ſed vt ſuſtentans illam, quod eſt genus quoddam cauſalitatis veluti extrinſecum, & hoc modo materia dici poteſt cauſa & principium indiuiduationis talium formarum in ſuo genere ex principio poſito, quod cauſa entitatis, eſt cauſa vni- C tatis, & quia materia non cauſat formam, niſi ſingularem & indiuiduam: ergo cauſando entitatem, cauſat indiuiduationem eius: Tamen quia differentia indiuidualis intrinſecè prædicatur de re indiuidua, ideò non ſumitur ex cauſis quouis modo extrinſecis [illegible]s rei indiuiduæ, ſed ex intrinſeco principio ſeu entitate eius, & ideò hoc modo non poteſt eſſe materia principium intrinſecum indiuiduationis formarum. Quod à poſteriori declaratur in ordine ad diuinam potentiam: poteſt enim hęc forma ſubſtantialis conſeruari ſine materia, & tunc ſicut retinet ſuam differentiam indiuidualem, ita etiam ſuum intrinſecū principiū indiuiduationis: ergo nō eſt materia huiuſmodi principium intrinſecum. Hoc autē manifeſtius eſt in anima rationali, in qua, ſicut eſſe nō cauſatur per ſe à materia, ita etiā neq; vnitas, aut indiuiduatio, vt notauit D. Tho. 1. cōt. Gent. c. 75. in ſolutione primæ rationis, & c. 81. in principio: ergo materia non ſolum non eſt principium intrinſecum indiuiduationis animæ, verùm etiā nec cauſa per ſe eius, quamuis ſit veluti occaſio quædam, vt organizato tali corpore, Deus in illo talem animam creet.

VI. Dubiolum. Sed difficultas eſt, an indiuiduetur ſaltem forma per materiam tāquam per terminum, ad quem dicit habitudinem. In hoc enim videtur eſſe differētia inter materiam & formam, quod materia, quia eadem numero ſubſtat pluribus formis, non poteſt habere indiuiduam terminationem ex forma, quam reſpicit: at vero forma non habet eā differentiam, ſed determinatur ad hanc materiā actuandā, & ideò indiuiduari poteſt ex hac materia, tanquam ex termino, ad quē dicit habitudinē, vt talis forma eſt. Et ita opinantur Thomiſtæ cōmuniter, itaq; intelligunt D. Tho. locis ſuprà citatis & aliis, vbi ait formā indiuiduari per materiā. Et eodem ſenſu exponi poteſt, ꝙ ait, q. vnic. de anima, ar. 3. ad 13. principia indiuiduationis formarū non eſſe de eſſentia earum, ſed hoc eſſe verum ſolum in cōpoſitis. Sed inprimis ratio facta non habet locū in anima rationali, quæ eadē numero manēs, poteſt diuerſas materias actuare. Primum, enim ſimul ita actuat diuerſas partes materiæ componētes idē corpus, vt tota ſit in ſingulis partib. ergo nō poteſt per coaptationem ad totum corpus, & ad ſingulas partes eius indiuiduari. Sed magis vrget, ꝙ ſucceſſiuè poteſt informare diuerſas materias integras, vt quando per nutritionem continuā paulatim amittitur tota materia, in quā primū fuit introducta forma, & alia noua acquirit, & eadem forma informatur. Item ipſi nutritioni accidentarium eſt, ꝙ his, vel illis cibis fiat, & tamen inde prouenit, quod anima hanc vel illam materiam poſteà informet, ergo hoc etiam illi eſt contingens, & accidentarium: non ergo inde indiuiduatur, nec de ſe eſt coaptata ad hanc numero materiam.

Dicet fortaſſe aliquis, ex ſe poſtulare hanc animā, vt ſaltem in principio in tali materia introducatur, VII. licet poſteà poſſit illā relinquere & aliam informamare; & hac ratione indiuiduari ab illa materia, in qua primo introducitur. Sed hoc inprimis gratis dicitur: nam, ſi eadem anima poteſt diuerſis temporib. varias materias naturaliter informare, ſignum eſt virtutem informatiuā, ſeu aptitudinem eius ad informādum non reſpicere vt adæquatum terminum hanc numero materiam. Quo ergo fundamento dici poteſt ex ſe magis poſtulare vnam materiam in principio, quàm aliam, vel magis intrinſecè reſpicere vnam, quàm aliam? Aliàs eodem modo dici poſſet materia natura ſua poſtulauiſſe, vt ſub eis numero formis crearetur, ſub quibus creata fuit, & ab illis fuiſſe indiuiduatam, quamuis potuerit poſteà ſub aliis formis conſeruari: ſicut ergo hoc eſſet ibi gratis dictum, ita etiam ſine fundamēto dicitur de anima. Finge enim, illam materiam numero, quàm proles per propriā nutritionem acquirit, & informat, fuiſſe priùs ſub forma ſanguinis materni, ex quo in principio corpus eiuſdem prolis formatum eſt, certè, ſicut in illa materia poſteà per nutritionem diſpoſita introduci potuit hæc numero forma, ita etiam, ſi in prima formatione diſpoſita fuiſſet virtute ſeminis ex ſanguine materno, ſimiliter potuiſſet eadem forma naturaliter in eam introduci: nulla enim reddi poteſt philoſophica ratio, cur nū potuerit: ergo hæc anima etiam vt hæc, indifferens eſt ad plures materias informandas, ſiue in principio in productione, ſiue poſteà in conſeruatione.

Nec refert, ſi quis dicat, has materias cenſeri, vnam, & eādem, quia paulatim fit mutatio ſub diſpo- VIII. ſitionibus, & organizatione eiuſdem rationis: quia hæc vnitas materiæ vel corporis magis eſt ſecundum externam ſpeciem, & apparentiam quàm ſecundum verā ac phyſicā entitatem corporis ſeu materiæ. Adde, quod, licet contingeret, totam mutationem fieri per

per ſeparationem integram vnius corporis, & con- A iunctionem alterius materiæ, nihilominùs anima vtrumq; naturaliter informaret. Sicut probabile eſt in reſurrectione interdum euẽturum. Vt ſi contingat in hac vita, duas animas eaſdem omnino materias informaſſe, poterit alteri earum dari corpus ex alia materia, quod non minùs connaturaliter informabit, quàm, ſi ex priori materia conſtaret. Ergo ſignum eſt, hanc animam, vt aptam ad informandum nullo modo reſpicere determinatè hanc materiam, & conſequenter non indiuiduari ab hac materia, vt eſt hæc, etiam vt à termino ſuæ habitudinis tranſcendentalis: quia non eſt terminus adęquatus illius. Indiuiduatur ergo hæc anima per ſe ipſam, & ex vi ſuæ entitatis; & conſequenter quia intrinſecè habet talem indiuiduam aptitudinem ad informandum corpus humanum ad eum modum, quo paulò anteà de habitudine materiæ dicebamus. Atq; ita in particulari de anima rationali docet Toletus libr. 3. de anima, q. 18. concl. 2. & 3. qui hoc confirmat argumento ſuprà à nobis facto, quia in aſſignando indiduationis principio ſiſtendũ eſt in aliquo, quod per B ſe indiuiduetur: ergo ſi materia vel quantitas dicantur per ſe indiuiduari, multò magis id eſt dicendum de anima rationali, quæ per ſe eſt ſubſiſtens, & magis dat eſſe reliquis, quàm recipiat ab eis. Corporũ ergo varietas eſt optimũ ſignum à poſteriori diſtinctionis animarum, quia eſt veluti occaſio producendi diuerſas animas, non eſt tamen proprium, & intrinſecum principium indiuiduationis earum.

Notabile Theologicũ.

IX. Sed, an ſit eadem ratio de omnibus alijs formis ſubſtantialibus, quæ à materia pendent in eſſe, non videtur poſſe argumento nuper facto dijudicari, quia hæ formæ ita informant hanc materiã numero vt omnino ſint determinatę ad illam informandam nec poſſint naturaliter aliam numero diſtinctã materiam informare, cùm non poſſint ab hac ſeparari, neq; ſimul, neq; paulatim, quod etiam procedit de animabus brutorũ perfectorum, ſi illę extenſæ ſunt, & diuiſibiles, vt communis & fortaſſe probabilior tenet opinio (nam ſi indiuiſibiles eſſe ſupponantur, procedet in eis argumentum factum de animab. rationalibus) rectè igitur dici poteſt materialis forma ſubſtantialis eſſe hæc intrinſecè quidem per coaptationem ad hanc numero materiam, per ipſam verò materiã, tãquam per terminum huius habitudinis. Sed nihilominùs etiã in his materialibus formis hoc propriè dici nõ poteſt: quia, vel in hac numero materia includuntur diſpoſitiones, quibus hæc materia ab agente præparatur ad hanc formam, vel intelligitur ſolùm hæc materia prima ſecundum nudam entitatem eius: neutro autem modo id ſatis intelligi, aut explicari poteſt.

X. Primum patet, quia materia cum accidentibus non põteſt eſſe ratio indiuiduationis formæ, etiam vt terminus habitudinis eius, quia cùm hæc habitudo ſit tranſcendentalis & ſubſtantialis, non includit accidentia in ſuo primario ac per ſe termino. Item, quia, ſi ſupponamus non eſſe eaſdem diſpoſitiones ingenito, quæ præceſſerunt in corrupto, procedunt argumẽta ſuprà facta, quòd forma prius natura abſolutè & ſimpliciter informat materiam accidentibus nudam, informat autem illam vt indiuidua, & ſingularis eſt: ergo eodẽ modo reſpicit illam, ſecundum ſuã aptitudinem, & coaptationem indiuidualem. Si autẽ ſupponamus, manere in materia diſpoſitiones, quæ fuerunt in corrupto, ſic etiam forma non informat materiam vt affectam accidentibus, licet illa præſupponantur velut conditiones neceſſariæ, vel fortaſſe ſolùm, quia relinquantur ex præcedenti alteratione: ergo neque hæc forma vt hæc, reſpicit accidentia, ſed materiam tantùm. Eò vel maximè, quòd licet varientur hęc numero accidentia, vel paulatim naturaliter, vel ſimul ſupernaturaliter, & alia ſimilia dẽtur, conſeruabitur eadem numero forma in eadem materia: ergo nullo modo reſpicit hæc forma, vt eſt hæc, talia accidentia numero, vt ab eis indiuiduetur. Quin potiùs, licet daremus, hanc formam requirere hæc numero accidentia, non ideò eſſet ipſa forma talis in indiuiduo propter accidentia, ſed potiùs econtrario accidentia requirerentur talia propter talem formam, loquendo à priori & ſimpliciter, licet quoad nos, vel in ordine ad productionem, vel generationem tales diſpoſitiones ſint principiũ, vel occaſio diſtinguendi formas.

XI. Secundum autem, ſcilicet, quod neq; hæc materia prima purè ſumpta, poſſit eſſe hoc modo principium indiuiduans formam, probatur primò, quia hæc materia poteſt eſſe communis multis formis vel ſpecie, vel numero diuerſis, ergo vt ſic nõ eſt ſufficiens principium indiuiduãs formam, quia, quod de ſe commune eſt, vt ſic non poteſt eſſe indiuiduationis principium. Secundò ex parte ipſius formæ, quia licet hęc forma ſemel facta in hac, & ex hac materia, non poſſit eſſe in alia propter dependentiam, quam habet ab illa, quæ dependentia talis eſt, vt nec forma illa poſſit naturaliter conſeruari ſine illo genere cauſalitatis materialis, neq; etiam ſit aliqua via aut modus naturalis, quo poſſit hæc forma in aliam materiam transferri, vt ab illa conſeruetur: nihilominùs tamen, ſi entitas talis formæ ſecundũ ſe conſideretur, non videtur eius aptitudo intrinſeca determinata ad hanc numero materiã informandam, ita vt intrinſecè ſit inepta ad informandam naturaliter quamcũq; aliã materiam numero diſtinctam: ergo non recipit ſuam intrinſecã indiuiduationem ab hac numero materia, etiam tanquã à termino ſuę habitudinis, ſeu aptitudinis informatiuæ. Probatur conſequentia, quia non eſt hæc materia terminus adæquatus illius habitudinis, quandoquidem aptitudo C huius formæ ſecundum ſe æquè connaturaliter poſſet exerceri in alia, vel alia materia, ſi in qualibet poneretur. Nam quòd per cauſas naturales ſolùm ponatur in hac materia & non in alia, nõ tollit intrinſecam aptitudinem eius, neq; facit, vt hæc materia ſit adæquatus terminus illius. Sicut fortaſſe eſt in vniuerſo aliqua portio materiæ, quæ ſemper fuit ſub eadem numero forma, & ſemper erit, nec fortaſſe eſt via naturalis ad variandam illam, & non propterea aptitudo materiæ de ſe terminata eſt ad talem formam.

XII. Antecedens verò ſuaderi poteſt multis coniecturis, quæ communes ſunt etiam animabus rationalibus. Prima, quia de potentia abſoluta hæc forma transferri poſſet in aliam materiam, & illam informare, ergo ſignum eſt, eſſe in tali forma aptitudinẽ naturalem intrinſecam ad informandã illam, quantum ex ipſa eſt. Probatur conſequẽtia, quia licet illa actio, ſeu tranſmigratio huius formæ à materia in materiam eſſet ſupernaturalis quoad modum, tamẽ terminus productus naturalis eſſet, compoſitum enim illud ex tali forma & materia naturaliter ſubſiſteret. Secunda, quælibet alia materia numero diſtincta eſt capax quantũ eſt ex ſe cuiuſcunq; formæ indiuiduę, etſi contingat eſſe in alia materia nume-

ro diſtincta: ſine fundamento enim exiſtimaret quis capacitatem huius materiæ numero de ſe eſſe limitatam ad has formas potiùs quàm ad illas, eò quod fortaſſe agentia naturalia ſecundum naturalem ordinem non poſſint efficere in ea eas indiuiduas formas, quas in alijs materijs efficiunt. Quia cùm materia de ſe ſit pura potentia & indifferens, non poteſt ei conuenienti ratione attribui talis determinatio: illa ergo materia numero, quæ de facto eſt ſub hac forma huius equi, quantum eſt ex ſe capax eſſet alterius animę equi numero diſtincti, quę de facto informet aliam materiam: ergo & econuerſo illa anima etiam eſt apta, quantum eſt ex ſe ad informandã hanc, vel illam materiam. Patet conſequentia, quia potentia & actus naturalis ſibi mutuò correſpondent: vnde potentia non reſpicit naturaliter, niſi actum illum, qui aptitudinem habet naturalem ad informandam illam.

XIII. Tertiò quia, ſi hæc anima, equina verbi gratia, tãtùm eſſet apta ex ſe ad informandam hanc numero materiam, omnes animæ equinæ quæ poſſent illam numero materiam informare diuerſis temporibus, haberent inter ſe aliquam conuenientiam realem, quam non haberent cum animabus equinis informantibus alias materias, quia omnes illæ haberent aptitudinem ad informandam hanc numero materiam, quam aliæ animæ equinæ informare non poſſent. Et idem argumentum fieri pôt in omnib. formis aquę, ignis, & ſimilibus, quod ſcilicet ſub eadem ſpecie formæ ignis, v.g. detur quædam latitudo indiuiduorũ reſpicientium hanc numero materiam tãtùm, & aliam latitudinem aliorum reſpicientiũ hãc numero materiam, & ſic de alijs, atq; ita ſub conceptu ſpecifico poſſet dari conceptus obiectiuus ſubſtantialis, & communis multis indiuiduis illius ſpeciei, & non alijs, ꝙ videtur abſurdum, nam illa cõuenientia, cùm ſit realis & ſubſtantialis, erit ẽt eſſentialis talibus formis, & conſequenter ſpecies vltima erit diuiſibilis per plures differentias eſſentiales, ꝙ inuoluit apertã repugnantiam. Verũ hæc ratio magis eſt apparens quàm efficax, quia pôt habere nonnullas euaſiones & difficultates, quas attingemus commodiùs diſputat. ſequenti. tamen aliæ rationes efficaces ſunt, quas amplius confirmabimus, & declarabimus ſect. ſeq. Reſtat igitur ſatis probata concluſio poſita, quòd intrinſecum principium à quo ſumitur indiuidualis differentia formæ ſubſtantialis ſit ipſamet entitas formæ, quatenus ex ſe habet talem aptitudinem ad informandam materiã, nam excluſa ſunt omnia extrinſeca, vel diſtincta ab ipſa forma, quòd ab eis indiuiduari non poſſit, quo fit, vt forma non ſit hæc, quia reſpicit hanc materiam, ſed ſolùm quatenus habet talem aptitudinem ad informandam materiam.

Subſtantiales modi quo principio indiuiduentur.

XIIII. DIco tertiò. Modus ſubſtantialis, qui ſimplex eſt, & ſuo modo indiuiſibilis, habet etiam ſuam indiuiduationem ex ſe, & non ex aliquo principio ex natura rei à ſe diſtincto. Declaratur exemplis in vnione verbi gratia formæ ad materiam, vel materiæ ad formam, quam ſuppono ex infrà dicendis eſſe modum ſubſtantialem. Item in ſubſiſtentia ſimplici, & idem eſſet de exiſtentia, ſi eſſet modus realis eſſentiæ ex natura rei diſtinctus ab illa. Itaque conſtat vnionem, quam nunc habet anima mea ad meum corpus, eſſe vnam numero, & indiuiduam,

A tum quia eſt quid reale, & à parte rei exiſtens, & diſtinctũ ex natura rei ab anima, tum etiam, quia differt numero, & non ſpecie à modo vnionis alterius animæ ad corpus ſuum, habet ergo ſuam indiuidualem differentiam: ergo & intrinſecũ aliquod principium, ſeu fundamentum eius: hoc ergo principium dicimus, nihil aliud eſſe poſſe, niſi entitatem ipſius modi qualiſcunque illa entitas ſit. Hoc autem probari poteſt primò rationibus generalibus factis, quod ita vnaquæq; res eſt vna, ſicut eſt, & quod negatio quã addit vnitas, immediatè fũdatur in entitate rei ſecundum quod in ſe eſt: ac denique, quia vnaquæque entitas ſimplex ſe ipſa intrinſecè talis eſt ſeu cõſtituitur noſtro modo intelligẽdi in ſuo eſſe, & conſequenter etiam ſe ipſa diſtinguitur ab alijs. Secundò probatur excludendo alia principia huius indiuiduationis, nam, ſi quæ eſſent, maximè eſſet hæc anima, vel hæc materia, reſpectu huius vnionis (vt inchoatum exemplum proſequamur, omitto autem accidentia, quia illa iam ſatis excluſa ſunt rationibus factis de materia & forma) ſed hic modus B non indiuiduatur propriè ex hac materia, & ex hac forma; quia licet hic modus vnionis in indiuiduo, non poſſit eſſe in alia forma propter ſpecialem idẽtitatem realem, quam habet cum hac forma, neque etiam poſſit fieri, nec conſeruari in alia materia numero diſtincta, quia reſpicit hanc non ſecundum aptitudinem, ſed ſecundum actualem quandam rationem, quæ adæquatè terminatur ad hanc materiam, nihilominùs tamen poſſent hæc anima & hæc materia vniri alia vnione numero diſtincta. Non enim eſt neceſſe, vt ſi vnio huius animæ & formę nũc diſſoluatur & pereat, & iterum rurſus hæc materia, & hæc forma à Deo vniantur, eandem numero vnionem recipiant, quam anteà habebant. Nam licet demus hoc poſſe fieri, de quo aliqui etiam dubitant, non eſt cur ſit neceſſarium, quia in alijs modis figuræ, ſeſſionis, aut ſimilibus, non eſt neceſſe eoſdẽ numero reproduci, imò id nõ eſt naturale. Poſſunt ergo illæ vniones numero diſtingui in eadem forma reſpectu eiuſdem materiæ, ergo principium indiuiduationis eius non ſumitur ſufficienter ex hac forma, vel hac materia, ergo oportet, vt ex ſe habeat C talis modus intrinſecum fundamentum ſuæ indiuiduationis, quamuis ſecundum illud reſpiciat hanc formam, & hanc materiam habitudine tranſcendentali: quia hæc eſt natura talis modi.

Compoſiti ſubſtantialis quod principium indiuiduationis.

QVartò dicendum eſt in ſubſtantia compoſita, vt tale compoſitum eſt, adequatum indiuiduationis principium eſſe hanc materiam, & hanc formam inter ſe vnitas, inter quæ præcipuum principium eſt forma, quæ ſola ſufficit, vt hoc compoſitum, quatenus eſt indiuiduum talis ſpeciei, idẽ numero cenſeatur. Hæc concluſio ſequitur ex præcedentibus, & ex dictis ſectione 4. & eſt conſentanea opinioni Durandi, & Toleti ſuprà tractatis, & in re non diſſentiunt Scotus, & Henr. nec Nominales omnes. Fonſeca etiam non diſſentit lib. 5. Metaph. q. 5. quamuis dicat, impropriam eſſe locutionem cùm dicimus, hanc materiam, & hanc formam eſſe principia indiuiduationis Phyſica, quia neq; forma hæc neque hæc materia, neque ambæ ſimul addi poſſent naturæ ſpecificæ hominis, vt cum ea conſtituant hunc hominem, & quia etiam hæc materia & hæc forma ſunt indiuidua, ex ſuis naturis ſpecificis, & pro- XV.

Scotus. Hentic. Nominales.

proprijs indiuiduationis principijs conſtituta. Sed A in his rationibus diuertit à Phyſica ratione ad Metaphyſicam compoſitionem, cùm enim hæc materia, & hæc forma dicuntur principia Phyſica indiuiduationis huius compoſiti, nõ comparãtur ad ſpecificam naturam communem, ſed ad Phyſicum cõpoſitum, quod componunt: & ideò non eſt neceſſe, vt addantur naturæ ſpecificæ communi, ſed vt componant illam componendo indiuiduum, in quo illa includitur. Vnde ſecundum eandem Phyſicã conſtitutionem talia principia ſimplicia ſunt, neq; habent alia, quibus phyſicè indiuiduentur, ſed ſe ipſis indiuiduantur, vt declaratum eſt. Non eſt ergo impropria locutio, ſed vera ac propria, quia eadẽ ſunt principia indiuiduationis intrinſeca, quæ ſunt principia intrinſeca entitatis, vt ſæpè dictũ eſt, quia indiuiduatio ſequitur entitatem, vt eſt negatio quædam, vt autem includit poſitiuum, eſt ipſamet entitas, nihilq; illi addit, ſed hæc materia, & hæc forma inter ſe vnitæ ſunt intrinſeca principia totius entitatis compoſitæ ſubſtantiæ, de qua agimus, ergo ſunt etiam intrinſeca principia phyſica indiuidua- B tionis. Et confirmatur, nam materia & forma abſolutè ſumptæ ſunt principia phyſica ſpeciei ſubſtantiæ compoſitæ, & ſpecificationis eius: ergo hæc materia, & hæc forma erunt principia phyſica indiuidui, & indiuiduationis eius. Et eodem modo concludi poteſt, neutram per ſe, ſed vtramq; ſimul eſſe hoc adæquatum principium. Quia hoc compoſitũ vt omnino & completè ſit idem numero, requirit non ſolùm hanc formam, vel hanc materiam, ſed vtramq; ſimul, & quacunq; variata non manet ſimpliciter, & omni ex parte idem numero compoſitũ, quod anteà erat: quia aliqua ex parte variata eſt eius entitas, ergo materia & forma ſunt adæquatũ principium vnitatis numericæ totius compoſiti, vt tale eſt. Et confirmatur ratione facta, quia eadem ſunt principia vnitatis, quæ entitatis: ſed hæc materia, & hæc forma ſunt adæquatum principium intrinſecum huius compoſitæ entitatis, ergo & vnitatis, & indiuiduationis.

XVI. Atque hinc conſtat, etiam hanc vnionem eandem numero requiri ad perfectam vnitatem talis compoſiti, quia ſuo modo intrinſecè concurrit ad conſtitutionem eius, entitas enim compoſiti nõ ſolùm entitatem materiæ & formæ, ſed etiã vnionem earum inter ſe intrinſecè includit: ergo variata vnione in aliquo variatur entitas, & conſequenter vnitas ipſius compoſiti: requiritur ergo ad perfectam vnitatẽ, & indiuiduationem: hac ergo ratione poſſet etiam hæc vnio numerari in his, quæ complent perfectum indiuiduationis principium ipſius compoſiti. Non eſt autem ita neceſſaria, ſicut materia & forma, quia hæc ſunt ſimpliciter principia eſſentialia talis compoſiti, vnio verò eſt, quaſi conditio requiſita, ſeu cauſalitas materiæ ac formæ, vt dixi in 2. tomo 3. par. diſput. 43. ſect. 2. Comparando etiam inter ſe materiam & formam, præcipuum principium eſt forma, non tantùm reſpectu naturæ ſpecificæ, ſumpta forma in ſpecie, ſed etiam reſpectu huius indiuidui, ſumpta forma indiuidua. quia hæc forma eſt maximè propria huius indiuidui, & quia illa eſt, quæ complet hanc numero ſubſtantiam integram, nam hæc materia ſolùm inchoat illam, & quantum eſt de ſe non magis inchoat hanc quam aliam. Item quia hæc forma eſt præcipuum principium eſſendi, & conſequenter eſt etiam præcipuum principium diſtinguendi hanc ſubſtantiam ab alijs; ſed idem eſt principium vnitatis, quod eſt principium entis, & diſtinctionis eius ab alijs: ergo. Dices, formam eſſe principium diſtinctionis ſpecificæ, quia facit differre formaliter, non ergo poteſt eſſe principium diſtinctionis numericæ; aliàs diſtinctio numerica eſſet formalis & eſſentialis. Reſpondetur, formam ſecundum ſuam rationem ſpecificam & eſſentialẽ facere differentiã ſpecificam, & eſſentialem, formam verò indiuiduam ſecundum entitatem ſuam facere diſtinctionem entitatiuam, & numeralem. Petrus enim & Paulus magis differũt inter ſe numero, quia habent animas numero diſtinctas, quam quia habent diſtincta corpora. Atque ex his patet vltima pars concluſionis, quę ſatis etiam probatur ex communi modo loquendi, quem ſuprà notauimus, ſimpliciter enim cenſetur idem homo, non tantùm ſecundum apparentiam, ſed etiam ſecundum veritatem, qui habet eandem numero animam, etiamſi corpus mutatum ſit. Ratio verò eſt, quia forma ſimpliciter cenſetur conſtituere ſpeciem, & ſimiliter hæc forma hoc indiuiduum ſub tali ſpecie.

Illatum.

Obiectio ſoluitur.

XVII. Sed quæres, an differentia indiuidualis in rigore ſumatur à completo principio, materia ſcilicet, & forma, an verò ab altero tantùm: nam authores videntur frequentiùs ſentire, ab altero tantùm ſumi, nam, cùm hæc differentia ſimplex ſit, non videtur ſumenda à toto compoſito, neq; à duplici principio partiali, ſed ab vno tantùm, quod ſimplex ſit. Tamẽ differunt, nam quidam aiunt, illud principium eſſe materiam, vt Caiet. & alij; alij verò dicunt eſſe formam, vt Scotus, & in idem inclinat Duran. Et hoc poſterius eſt verius, ſuppoſito priori fundamento, ſcilicet, quod differentia indiuidualis ab altero tantùm ex his principijs ſumenda ſit. Loquimur autem de re ipſa ſecundum ſe, nam quoad nos, qui ex rebus materialibus cognitionem ſumimus, ſæpè diſtinctio indiuiduorum ex materia ſumitur, vel ex accidentibus, quę materiã conſequuntur, vt ſunt quantitas & aliæ proprietates: at verò ſecundum ſe, ſicut differentia ſumenda eſt à principio ſubſtantiali, & non ab accidentali, ita inter ipſa ſubſtantialia principia, ab eo ſumenda eſt, quod præcipuũ eſt, & magis proprium, ac vltimum conſtitutiuum ipſius rei: huiuſmodi autem eſt forma, vt oſtenſum eſt. Item C eſt hoc verum, loquendo de indiuiduo talis naturæ vel ſpeciei, prout formaliter in ea conſtituitur. Propter quam rationem ſuprà diximus, ſuppoſitum eſſe vnum numero, ſi vnam numero habeat ſubſiſtentiam; etiamſi natura vna non ſit, quia formale conſtitutiuũ ſuppoſiti eſt ſubſiſtentia incommunicabilis, à qua ſola ſumenda eſt ratio indiuidualis ſuppoſiti vt ſic: econtrariò verò diximus, vnitatem ac differentiam indiuidualem rei ſingularis, vt conſtitutæ ſub tali ſpecie, vel eſſentia ſubſtantiali, ſumẽdam eſſe ex natura ſubſtantiali, quæ formaliter conſtituit tale indiuiduum. Ad hunc ergo modum dicimus in præſenti, differentiã indiuidualẽ huius hominis formaliter ſumpti vt indiuiduum eſt ſpeciei humanæ, ſumi ex hac anima. At verò, ſi loquamur de hoc cõpoſito, vt perfectè, & omni ex parte vnum eſt, veriùs dicetur, differentiã indiuidualẽ eius ſumi ex tota entitate eius, atq; adeò ex adæquato principio phyſico, quòd materiã, & formã includit, vt hoc modo etiam de toto illo compoſito verificetur, per ſe ipſum, ſeu per ſuam entitatem indiuiduari: nam per illam habet identitatem ſimpliciter in ſe, & diuerſitatem ab omni alio. Neque eſt inconueniens, quòd differentia, quæ ſecundum conceptum Meta-

Quæſitum. Caietan. Durand. Scotus. Reſponſio.

phyſi-

phyſicum ſimplex eſt, id eſt, non compoſita ex genere & differentia, ſumatur ex entitate ſeu natura phyſicè compoſita, quatenus vna eſt, & per modum vnius indiuiduæ naturæ concipitur. A

Spirituales ſubſtantiæ cõpletæ, quo indiuiduentur.

Vltimò ex dictis ſatis conſtat, quid dicendum ſit de ſubſtantijs immaterialibus, in quibus differentię etiam indiuiduales inueniuntur, vt oſtendimus: vnde, cùm in eis non ſit, niſi ſimplex ſubſtantialis entitas completa, conſtat in eis non poſſe eſſe aliud principium indiuiduationis præter ipſam vniuſcuiuſq; rei entitatem, quæ ex ſe talis eſt, & per ſe ab alijs diſtinguitur. Et in hoc omnes conueniunt qui has ſubſtantias indiuiduas eſſe fatentur, quacunque ratione declarent indiuiduationem earum. Qui autem dicunt, de ſe conuenire tali naturæ ſpecificæ ſpirituali, multò magis, & à fortiori docent per ſuas entitates indiuiduari, vt patet ex Capreol. in 2. diſt. 3. Caietan. & alijs 1. par. quæſt. 3. art. 3. quæſt. 50. art. 4. Soncin. 12. Metaphyſic. quæſt. 49. Iauell. quæſt. 25. Ferrar. 1. contr. gent. cap. 21. Qui verò cenſent etiam in rebus immaterialibus indiuiduationem fieri per additionem differentiæ, neceſſariò etiam docent, illam eſſe ſumendã ab ipſa entitate ſubſtantiali Angeli ſecundum ſe; quia nec ſumenda eſt ab accidentibus, neque eſt aliud, vnde ſumi poſſit; quæ omnia ſatis probata ſunt ex dictis. Argumentum autem vulgare, quòd ſi hæ ſubſtantiæ per ſuas entitates differunt, neceſſariò differant formaliter & eſſentialiter; iam eſt ſolutum in ſimili de alijs formis. Nam illæ entitates quantumuis formales, poſſunt eſſe omninò ſimiles in ratione eſſentiali; & tunc licet ſe ipſis diſtinguantur, nihilominus diſtinctio eſt numerica, quia eſt in entitate, non in ratione formali. Dicuntur autem diſtingui ſe ipſis, non quia ſimiles non ſint, ſed quia vna ex ſe habet, quòd non ſit alia, ſimilitudo enim non excludit diſtinctionem, vt infrà dicetur.

Capreol. Caietan. Soncin.

SECTIO VII.

Vtrum principium indiuiduationis accidentium, ſit ex ſubiecto ſumendum.

I. IN hac dubitatione ijdem ferè dicendi modi eſſe poſſunt, qui in præcedente ſectione relati ſunt, tamen quia eadem doctrina, quæ de formis ſubſtantialibus data eſt, ad accidẽtales eſt proportionaliter applicãda, ideò breuiſſimè poteſt hæc res expediri, addendo pauca, quæ ſunt propria accidentium. Supponimus ergo ex dictis in ſect. 2. in formis accidentalibus neceſſarias eſſe differentias indiuiduales, quas indiuiduæ formæ addant rationib. ſpecificis, à quibus ſaltẽ ratione diſtinguãtur, nam doctrina ibi data generalis eſt, & rationes factæ de omnib. ſpeciebus, & indiuiduis procedunt. Vnde fit, loquendo de principijs Metaphyſicis conſtituentibus & diſtinguẽtibus res, nullam relinqui quæſtionem circa principium indiuiduationis accidẽtis: eſt enim in eis differẽtia indiuidualis, quæ in vnoquoq; propria eſt, & contrahit ſpeciem ad eſſe talis indiuidui. Solùm ergo reſtat quærendum, ꝙ nam ſit phyſicum fundamentum & principium huius differentiæ, & hoc ſenſu inueſtigamus hîc principiũ indiuiduationis accidentiũ, ſicut de ſubſtantijs diximus. Et ideò nulla nobis eſt hoc loco controuerſia cum Scoto, qui ſuis hæcceitatibus (quæ nihil aliud ſunt, quã differentię indiuiduales) quęſtionem hanc terminandam eſſe cenſuit, nos enim etiam admittimus differentias illas, tamen vlterius inquirimus phyſicam radicem earum differentiarum.

Duæ igitur opiniones tantùm hîc referri poſſunt. Prior eſt, accidentia indiuiduari per ſubiectum. Ita docet D. Thom. 1. part. quæſt. 29. art. 1. & quæſt. 39. art. 3. & opuſc. 29. in fine. Sed quodlib. 7. art. 19. limitat hanc ſententiam, dicitq;, eſſe veram in alijs accidentibus præter quantitatem, quam dicit non ex ſubiecto, ſed ex ſitu indiuiduari, reliqua verò accidentia ex ſubiecto, ſaltem ex quantitate. Vnde infert, quamuis poſſit quantitas indiuidua conſeruari à Deo ſine ſubiecto, non tamen albedinem, aut reliqua accidentia quæ neceſſario requirũt ſubiectum, ſaltem quantitatem ipſam, vt fiant indiuidua. Hincque docet D. Tho. ſæpe non poſſe dari duas albedines ſeparatas & ſolo numero diſtinctas, quia nõ haberent per quod diſtinguerentur, 1. par. quæ. 50. art. 4. & quæſt. 75. artic. 7. Idemque docet ac defendit Capreol. in 1. diſt. 44. art. 2. concluſ. 2. Fundamenta huius ſentẽtiæ ſunt eadem, quæ ſuperiùs allata ſunt ad probandum, formam ſubſtantialem indiuiduari à materia ſignata. Et confirmatur primò, nam accidẽs habet totum ſuum eſſe in ordine ad ſubiectum: ergo indiuiduationem habere debet à ſubiecto, nã vnaquæque res indiuiduari debet ex eiſdem principijs, à quibus habet eſſe. Secundò, quia, ſi accidentia non indiuiduarentur à ſubiecto, poſſent plura accidentia ſolo numero diuerſa in eodem ſubiecto recipi, quia nõ obſtante identitate ſubiecti habere poſſent inter ſe diſtinctionem, vnde nulla poſſet ratio huius repugnantiæ aſſignari, videmus autem, non poſſe idem ſubiectum duas albedines, vel duos calores recipere: tota ergo ratio huius eſt, quia à ſubiecto indiuiduantur; & ideò hoc ipſo, quòd in eodem ſubiecto recipiuntur, ſunt vnum, & non duo. II. D. Thomæ opinio. B

Secunda opinio eſt, vnamquamque formam accidentalem phyſicè indiuiduari per ſe ipſam, vt eſt talis entitas actu, vel aptitudine, neque habere aliud intrinſecum principium indiuiduationis, pręter ſuam entitatẽ. Ita ſumitur ex opinione Durandi ſuprà tractata; & omnes rationes, quas adduximus de forma ſubſtantiali, probant idẽ de forma accidẽtali. Et ſumma eſt, quia vnaquæq; res per illud idem formaliter, & intrinſecè eſt vna numero (quoad fundamẽtum vnitatis ſeu negationis, quã dicit vnum) per quod eſt ens actu in rerum natura, vel aptum vt ſit huiuſmodi, quia omne tale ens eſt ſingulare, vt ſuprà oſtenſum eſt. ſed omnis res per ſuam entitatem eſt intrinſecè & formaliter huiuſmodi ens actu, ergo per eandẽ eſt ſingulare quid, & indiuiduũ, ergo & accidentia hoc habent. Et confirmatur, quia ſubiectum non poteſt eſſe principium indiuiduans accidentia, ergo tantum eſſe poteſt huiuſmodi principium intrinſeca entitas ipſorum accidẽtium: Antecedens patet, quia inprimis ſubiectũ non poteſt dici principium intrinſecum indiuiduationis accidentis, tanquam intrinſecè & per ſe componens accidens, quia nunc nõ agimus de compoſito ex ſubiecto & accidente, ſed de ipſa accidentali forma, quã conſtat nõ componi intrinſecè ex ipſo ſubiecto, nec ſubiectum hoc modo eſſe principiũ intrinſecũ eius. Rurſus nec ſubiectum poteſt dici principium indiuiduans accidens, tanquam terminus habitudinis, ſeu aptitudinis talis accidentis ad informandũ tale ſubiectum, primò quia reſpectu eiuſdẽ ſubiecti numero poſſunt duo accidentia ſolo numero diſtincta habere aptitudinem ad informãdum illud, ergo illæ III. Aliorum opinio. Durand. C

illæ aptitudines non poſſunt diſtingui numero ex ſubiecto: ergo ex ſe ipſis. Secundò hoc maximè vrget de quibuſdam accidentibus, quæ ſecundum habitudinem ſuam non ſiſtunt in ſubiecto, ſed illud referunt, vel aliquo modo in aliud ducunt, vt ſunt relationes, actus, habitus & ſimilia: ſi enim accidens dicitur indiuiduari à ſubiecto, quia reſpicit illud naturaliter, cur hæc accidentia nō dicentur potiùs indiuiduari ab vltimis terminis, quos naturaliter reſpiciunt, maximè cùm ab illis ſecundū communes rationes ſumant eſſentiales, ſeu ſpecificas rationes ſuas? Tertiò, quia ſine fundamento dicitur, hoc accidens numero habere naturalem coaptationem & habitudinem tantùm ad hoc ſubiectum: nam, licet fortaſſe per naturales cauſas in ſolo illo fieri poſſit; nihilominus tamen ipſum de ſe aptum eſt, vt informet quoduis ſubiectum capax talis accidentis, ſicut econtrario accidere poteſt, vt hoc ſubiectum non poſſit naturaliter habere, niſi hanc albedinem, vel hanc quantitatem, & tamen non propterea capacitas eius intelligenda eſt ita ex ſe limitata, & determinata ad hoc accidens, vt non ſit de ſe ſufficiens ad ſimilia accidentia recipienda. Deniq; hoc ipſum ſuaderi poteſt omnibus rationibus, quas de forma ſubſtantiali fecimus.

Quæſtionis reſolutio.

IIII HÆc controuerſia diſtinctione ſuprà inſinuata dirimenda eſt, & definienda. Diximus enim dupliciter poſſe nos loqui de principio indiuiduationis; primò in ordine ad eſſe, & ad propriā rei cōſtitutionem ſecundum ſe. Secundò in ordine ad productionem, quatenus determinatur agens ad diſtinctum indiuiduum producendum, vel ad efficiendum vnum potiùs, quàm aliud, & conſequenter in ordine ad noſtram cognitionem, quatenus ſenſibiliter (vt ſic dicam) diſtinguere poſſumus vnum ab alio. Priori igitur conſideratione (quæ maximè à priori eſt, & maximè propria huius ſcientiæ) vera eſt poſterior ſententia, docens, accidentia non ex ſubiecto, ſed ex proprijs entitatibus habere ſuam indiuiduationem, & numericam diſtinctionem, vt ſatis probant rationes factæ tam hîc, quam ſectione præced. & patebit ampliùs ex dicendis in ſolutionibus argumentorum. Poſteriori autem conſideratione (quę magis eſt phyſica & à poſteriori) dici poſſunt accidentia accipere indiuiduationem ex ſubiecto, tanquam ex radice, ſeu occaſione potiùs multiplicationis, & diſtinctionis eorum. Hoc tamen non de ſubiecto nudè ſumpto, ſed adhibitis alijs circūſtantijs, vel conditionibus ad actionem neceſſarijs intelligendum eſt, vt in ſolutionibus argumentorum commodiùs explicabitur.

V. Fundamenta ergo prioris opinionis, quatenus eadem ſunt cum rationibus, quibus probari ſolet, materiam ſignatam quantitate eſſe principium indiuiduationis, & repugnare poſſunt priori parti ſententiæ à nobis poſitæ, ſatis tractata ſunt, & expedita ſect. præced. Prima verò confirmatio ſolùm probat, accidens habere ſuam indiuiduationem in ordine ad ſubiectum, ab eoque naturaliter pendere, non tamen, quòd indiuiduatio ſubiecti ſit principium intrinſecum indiuiduationis accidentis. In ſecunda verò confirmatione, & in fundamentis poſterioris ſententiæ petitur commune dubium, quod hoc loco prætermitti non poteſt, ſuam tamen propriam quæſtionem poſtulat.

SECTIO VIII.

An repugnet duo accidentia ſolo numero diuerſa, eſſe ſimul in eodem ſubiecto, ob eorū indiuiduationē.

ACcidentia ſolo numero differentia eſſe in eodem ſubiecto duobus modis accidere poteſt, ſcilicet ſimul, vel tantùm ſucceſſiuè, & vtrumque eſt in controuerſia poſitum, & in præſenti ſectione ſolùm priorem tractamus. I.

Prima opinio tractatur.

IN qua eſt prima opinio, quæ non ſolùm de accidentibus eiuſdem ſpeciei, ſed etiam diuerſarum ſpecierum, ſi ſub eodem genere proximo continentur, negat poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto. Videatur D. Thom. 1. part. quæſt. 85. art. 1. vbi *impoſſibile* (inquit) *eſt, idem ſubiectum perfici ſimul pluribus formis vnius generis & diuerſarum ſpecierum, ſicut impoſſibile eſt, quòd idem corpus ſecundum idem ſimul coloretur diuerſis coloribus, vel figuretur diuerſis figuris.* In quæſt. autem 8. de verit. art. 14. id declarat de formis exiſtentibus in actu perfecto. Quam expoſitionem amplectuntur communiter Thomiſtæ, & ita ſoluunt argumenta de pluribus ſpecieb. intelligibilibus, ſeu ſenſibilib. ſub eodem proximo genere contentis (vt ſunt ſpecies hominis & equi) in eadem potentia ſimul exiſtentibus, & de duabus ſcientijs, v.g. vel duabus virtutibus moralibus, vel Theologicis, quæ, cùm ſpecie differant, & ſub eodem proximo genere continеantur, ſimul eſſe poſſunt in eadem potentia, etiā cum perfecta intenſione, hæc enim & ſimilia dicunt eſſe ſimul ſolùm in actu incompleto, quia ſolùm ſunt ſimul in actu primo, ſeu in habitu, non in actu ſecundo.

Sed reuera difficile eſt, opinionem hanc in ea generalitate ſimpliciter & abſolutè ſuſtinere. Primò, quia non poteſt ſufficiens eius ratio reddi; vt enim bene Scotus obijcit in 1. diſt. 3. quæſt. 6. §. *Ad quæſtionem igitur:* In exemplis, quæ D. Thom. ſuprà attulit, ideò illa accidentia ſpecię differentia non poſſunt eſſe ſimul, quia includunt aliquam oppoſitionem in ordine ad ſubiectum, ſemper enim duo colores opponuntur, aut tanquam extremè cōtrarij, aut ſicut extremus, & medius, aut ſicut accedentes magis ad alterum extremorum: figuræ etiam includunt oppoſitionem, aut repugnantiam in ſitu, aut in rectitudine & obliquitate, vel aliqua re ſimili: non eſt autem neceſſe, omnia accidentia ſpecie differentia habere huiuſmodi oppoſitionem reſpectu ſubiecti. Deinde non malè vrget Durand. in 2. diſt. 3. quæſt. 8. argumentum de ſpeciebus intelligibilibus (quamuis ipſe malè illo vtatur ad negandas ſpecies intelligibiles) argumentatur igitur, quia, quamuis intellectus actu non intelligat, ſpecies plures ſunt perfectæ, & completæ, quantum ad actum informandi: nam actualis operatio nihil refert ad eſſe completum formæ. Reſpondet Caiet. 1. par. quæſt. 85. art. 4. hoc eſſe verum de ſpeciebus in eſſe reali, non tamen in eſſe intelligibili. Sed, vt omittam, hanc eſſe quandam petitionem principij in quæſtione quam ibi diſputat, ſcilicet an poſſit intellectus ſimul habere plures actus intelligendi: quia, vt ipſemet exponit, illud eſſe intelligibile nihil aliud eſt, niſi, quod actu moueat potentiam ad actualem conſiderationem; vt hoc (inquam) omittam, ad quæſtionem de qua hîc agimus ſatis eſt, ꝙ duo accidentia ſecundum ſuū eſſe reale ſimul II.

ſimul habeant actum informādi completum in eodem ſubiecto. Et idem argumentum fieri poteſt de habitibus virtutum moralium, aut ſcientiarum, in quibus non habet locum illa diſtinctio de eſſe reali, aut intelligibili. Et ex his poteſt extendi argumentum etiam ad actus: non enim repugnabit eos eſſe ſimul, quantum eſt ex parte ipſorum, aut ex parte potentiæ receptiuæ, ſi non deſit virtus actiua quæ poſſit ſimul illos efficere: quia in reliquis non eſt maior repugnantia inter actus, quam inter habitus eiuſdem generis, ſi aliàs non ſint contrarij.

III. Et ita etiam ſoluitur ratio, quam D. Thom. inſinuat in dicta quæſtione 8. de verit. ſcilicet, quia actus eiuſdem generis reſpiciunt eandem potentiam & terminant illam; non poteſt autem ſimul eadem potentia pluribus actibus terminari. Reſpondetur enim, hoc eſſe verum in actibus adæquatis eidē potentiæ, non verò in inadæquatis, vt in præſenti vna ſpecies, vel vnus habitus non eſt adæquatus actus primus intellectus, quia non perficit illum in ordine ad adæquatum obiectum eius; & ideò poſſunt in eo ſimul plures eſſe, etiam ſi ſint eiuſdem generis, donec integrè & adæquatè ipſum perficiant. Et idem dicendum erit de quibuſcunque formis accidentalibus. Vt v.g. calor & ſiccitas, quamuis fortaſſe conueniant in genere proximo, poſſunt in eodem igne ſimul eſſe, quia neutra illarū qualitatum per ſe implet capacitatē naturalem ignis, neq; paſſiuam quam habet ratione materiæ, neque quodammodo actiuam, quam habet ratione formæ per naturalem dimanationem. Propoſitio ergo illa D. Thom. vt aliquo ſenſu vera ſit, intelligenda eſt de formis, quæ completè & adæquatè actuant potentiam ſubiecti in tali genere, ſeu ratione, vt magis ex dicendis patebit. Hæc enim opinio, quæ hactenus tractata eſt, non fundatur in indiuiduatione accidentium, & ita nō referebat ad præſentem quæſtionem, tamen neceſſariò præmittenda fuit, tum ad complementum doctrinæ, tum etiam, quia lucem affert ad ea, quæ dicemus.

Secunda opinio.

IIII. Secunda ergo opinio etiam extrema eſt, nulla omnino accidentia eiuſdem ſpeciei poſſe ſimul in eodem ſubiecto. Quæ exiſtimatur eſſe Ariſt. Metaphyſi. cap. 10. tex. 15. dicentis, illa accidentia differre ſpecie, quæ cùm in eadem ſubſtantia ſint, differentiam habent. Vbi D. Thom. lect. 12. generalem rationem reddit illius aſſertionis, quia impoſſibile eſt plura accidentia eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto eſſe. Idem docet 3. part. quæſt. 35. art. 5. vbi etiam plures relationes ſolo numero diuerſas non admittit in eodem patre reſpectu plurium filiorum, neq; in eodem filio reſpectu patris & matris. Et ita generaliter defendunt hanc opinionem Capreol. in 1. diſtinct. 7. quæſt. 2. Caietan. 3. part. quæſt. 35. art. 5. Heruæus. quodlib. 3. q. 9. & in 3. diſt. 8. q. 1. & ibi Palud. q. 2. Soncin. 7. Metaph.. q. 4. vbi plures rationes adducit. Sed præcipua ſumitur ex indiuiduatione, nam diſtinctio in formis ſolum eſt, aut formalis, quæ eſt ſpecifica, aut materialis ex ſubiecto, quæ eſt numerica ex Ariſt. 3. Metaph. c. 3. lib. 5. cap. 6. ergo vbi neutra iſtarum intercedit, non poteſt eſſe diſtinctio: ergo, vbi eſt vnitas ſpecifica accidentis in eodem ſubiecto, non poteſt eſſe pluralitas numerica. Confirmatur, quia aliàs, qua ratione poſſent duo accidentia ſolo numero diuerſa in eodem ſubiecto ſimul ineſſe, poſſent etiam in infinitum multiplicari: quia non eſt maior ratio de vna multitudine, quàm de alia: vnde inferetur, eſſe in eodem ſubiecto infinitas relationes, & alia ſimilia incommoda.

Heruæus. Caietan. Soncin.

Sed difficile etiam eſt, ſententiam hanc in tota hac generalitate abſque vlla exceptione ſuſtinere propter varia exempla, in quibus planè videtur deficere, quæ ſtatim afferemus. Et ideò, quãuis nullus authorum ſententiam extremè contrariam ſimpliciter doceat, ſcilicet, quæcunq; accidentia ſolo numero differentia, cuiuſcunque ſpeciei ſint, poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto, id enim non ſolum Ariſtoteli, & omnibus Philoſophis, ſed etiam ipſi experientiæ apertè repugnat, vt ſuprà tactum eſt, & ex dicendis latiùs conſtabit: plures tamen exceptiones & limitationes adhibent prædictæ ſententiæ: quia vero difficile eſt mediam viam eligere, & rationem eius reddere, ideò in hac exceptione facienda inter ſe non conueniunt. V.

Tertia opinio.

VI. Tertia ergo opinio eſt Thomiſtarum, diſtinguentium de accidentibus in actu completo, vel incompleto: nam priori modo negant poſſe ſimul eſſe in vno ſubiecto accidentia ſolo numero differentia, propter rationes factas & authoritatem Ariſtot. & D. Thom. quos ſic exponunt. Poſteriori autem modo id admittunt. Ita Caietan. 1. par. quæſt. 95. artic. 4. clariùs Capr. in 2. diſt. 3. quæſt. 2. ad argumenta cont. 9. concl. Iauell. 5. Metaph. q. 16. Qui videntur hoc ſumpſiſſe ex D. Thom. quæſt. 8. de verit. art. 14. & præcipuè videntur ducti argumento ſpecierum intentionalium: quia negare non poſſunt, quin plures ſolo numero differentes poſſint eſſe in eodem ſubiecto, ſcilicet, in eodem intellectu, vel in eadem phantaſia; vel in eodem medio ſecundum eandem partem.

Caietan. Capreol. Iauell.

Sed inprimis hæc diſtinctio non eſt ſufficiens, nam oſtendemus inferiùs non ſolum hæc accidentia intentionalia, ſed etiam plura alia ſecundum totum ſuum eſſe completū, poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto. Deinde de his accidentibus intentionalibus redit argumentum ſuprà factum, qua ſcilicet ratione dicantur eſſe incōpletè in ſubiecto, an quia non efficiunt, vel quia non plenè informant; hoc poſterius eſt falſum, quia ſecundum totum ſuum eſſe inſunt, ergo informant; primum autem videtur impertinens, quia completum eſſe accidentis non conſiſtit in efficiendo, ſed informando. Accedit tandem, quòd, ſi hæc accidentia non poſſunt eſſe in eodem ſubiecto propter indiuiduationem, ergo idem erit, ſiue ſint in actuali operatione, ſiue non: quia priuſquam operentur, habent ſuam indiuiduationem ex ſubiecto: ergo, vel illa ratio congrua non eſt, vel æquè probat hæc accidentia non poſſe diſtingui numero in eodem ſubiecto, etiam dum non operantur. VII.

Quarta opinio.

VIII. Quarta opinio eſt, accidentia propria, ſeu quæ intrinſecè manant à ſubiecto, non poſſe plura ſolo numero differentia eſſe in eodem: ea verò, quæ ſunt accidentia communia, poſſe ſimul eſſe. Ita Iandun. 5. Metaph. quæſt. 36. Ratio prioris partis eſt, quia natura abhorret ſuperfluitatem: vnde, cùm accidens proprium ſit intrinſecum naturæ, & vnum ſufficiat ad naturæ functionem, & finem, non multiplicatur. Et hinc ſumitur ratio alterius partis: nam, cùm accidens commune ab extrinſeco, & per acci-

Iandun.

accidens ſæpe proueniat, non repugnat multiplicari in eodem ſubiecto, & ita contingit plures calefactiones fieri ſimul in eodem ligno à diuerſis ignibus.

IX. Sed hæc ſententia licet quoad priorem partem vera ſit, tamen quoad poſteriorem non eſt in vniuerſum vera, quia nec plures albedines, nec plures calores poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto, cùm tamen hæc ſint accidentia communia. Neque id, quod dicitur de pluribus calefactionibus, verum eſt: nam, quando duo ignes idem lignum ſecundùm eandẽ partẽ calefaciunt; ſicut efficiunt vnum calorem, ita & vnam calefactionem, quæ à ſingulis eſt partialiter, & ab vtroque ſimul vt à cauſa totali. Præterea, ſi regula illa eſſet generaliter vera, ſequeretur, duas ſcientias eiuſdem ſpeciei, & in ordine ad idem obiectum, & ſimiliter duas temperantias ſolo numero diuerſas poſſe eſſe ſimul in eodem, quod non eſt probabile. Denique obſtat ratio generalis, quia etiam in extraneis, & accidentalibus mutationibus agens extrinſecum intendit aſſimilare ſibi paſſum: vnde, ſi inuenit ſimile, non iterum agit in illud: aliàs, poſtquam illud ſemel ſibi aſſimilaret, iterum atque iterum ageret in illud, & ſic in infinitum procederet actio, ſaltem quoad multiplicationem formarum accidentalium. Et eadẽ ratione, res omnino ſimiles in eodem accidente ad inuicem mutuoque ſeſe immutarent, & ſimilia accidentia in ſeipſis multiplicarent. Imo eadem, vel maiori ratione, idem ageret in ſe ipſum per vnum accidens aliud ſimile in ſe producendo, vel, ſi iam haberet duo, efficeret tertium, & ſic in infinitum, quę omnia ſunt planè falſa & abſurda. Vnde colligitur, etiam in his mutationibus accidentalibus, principium earum ex parte ſubiecti eſſe priuationem ſimilis formę: & ideò huiuſmodi mutationem non tendere ad multiplicandũ accidens eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto.

Quinta opinio.

X. QVinta opinio diſtinguit de accidentibus, quæ fiunt per proprium motum, vel quæ ſine motu fiunt, & de prioribus negat poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto propter rationem adductam, quod motus fit ex contrario in contrarium; de poſterioribus autem affirmat poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto accidentia ſolo numero diuerſa. Hanc opinionem refert Fonſeca libro quinto, cap. 10. quæſt. 1. ſectione 1. Soletque tribui Scoto, Gabr. Durand. & aliis in 3. diſtinct. 8. tamen Durand. ibi quæſt. 3. nihil de hoc dicit, ſed potiùs in ſolutione ad primum, in accidentibus abſolutis ſolùm admittit ea, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, poſſe eſſe in eodem ſuppoſito ſecundùm aliam, atque aliam partem: in relatiuis verò ſecundùm aliud & aliud fundamẽtum. Gabr. autem ibi articul. 3. dub. 1. nullam diſtinctionem adhibet, ſed ſimpliciter negat repugnare duo accidentia ſolo numero differentia eſſe in eodem ſubiecto. Et ferè eodem modo loquitur ibi Scotus quæſtione vnica. Indicat tamen per operationem agentis naturalis non fieri multiplicationem qualitatum eiuſdem rationis in eodem ſubiecto: quia naturale agens intendit formam præexiſtentem imperfectam perficere; & ideò non inducit omnino aliam formam, ſed aliquem gradũ ſeu quaſi partẽ, quã vnit pręexiſtẽti, vt illam perficiat. In quo ſignificat diſtinctionẽ illã de accidentibus, quæ fiũt per motũ, vel ſine illo. Quam etiam inſinuat Anton. Andr. 5. metaph. q. 8. Dicit enim relatiua accidentia ſolo numero differentia poſſe eſſe in eodem; de abſolutis verò ſubdiſtinguit, nam quædam educuntur de potentia ſubiecti; & hæc non multiplicantur numero in eodem ſubiecto; alia verò non educuntur; & hæc poſſunt multiplicari. Et huiuſmodi putat eſſe lumen, de quo perſpectiui contendunt à duobus luminoſis duo lumina produci in eadem parte ſubiecti: quia duas vmbras efficiunt, & quia ablato vno luminoſo aliquod lumen in aëre corrumpitur, & aliquod manet.

Fonſeca. Gabr. Durand.

XI. Sed hæc, partim falſa ſunt, partim non ſatisfaciunt. Et, vt ab hoc vltimo incipiamus, falſum eſt, aliqua eſſe accidentia in ſubiecto, quæ eo modo, quo in eo fiunt, de eius potentia non educantur, quia omnia pendent à ſubiecto in fieri, & in eſſe, & ſpecialiter de lumine conſtat educi ex potentia ſubiecti, non enim creatur, nec ſolum in ſubiecto fit, ſed ex ſubiecto, concurrente ſcilicet aëre, verbi gratia, in genere cauſæ materialis ad effectionem eius. Falſum eſt etiã lumina multiplicari numero in eodẽ ſubiecto; neque eſt vlla experientia, qua id probari poſſit: nam ſolum docet experientia, cæteris paribus, plus agere duo luminoſa in eadem parte, quàm alterum tantum, ſed id non eſt propter multiplicationem luminum, ſed propter maiorem intenſionẽ eiuſdem luminis: ex quo fit, vt ablato vno agente, vel in ea parte, ad quam peruenit vnius actio, & nõ alterius, minor appareat effectus, non quia vnũ lumen corrumpatur, & maneat aliud, ſed quia idem remiſſius fiat, & conſeruetur. Et hinc eſt etiam, vt interdum reſultent duæ vmbræ, quia vmbra nihil aliud eſt, quàm carentia vel diminutio luminis, & ſæpè fit, vt interiecto vno corpore duobus luminoſis inter ſe diſtantibus, in vno loco impediat actionem vnius, & in alio diſtante actionem alterius, in loco autem intermedio neutrius actio impediatur; & inde fit, vt plures vmbræ appareant. Et hinc confutatur facilè prima diſtinctio de accidentibus, quæ fiunt per motum, vel ſine illo: nam, ſi motus ſumatur in rigore pro motu ſucceſſiuo, qui fit ex contrario, exemplo luminis conſtat, eſſe falſam poſteriorem partem; nam lumen non fit per motum, ſed per mutationem inſtantaneam, nec fit ex termino poſitiuo contrario, ſed ex priuatiuo, & tamen multiplicari non poteſt in eodem ſubiecto. Item illa diſtinctio videtur valde per accidens: quid enim refert ad hãc numericam diſtinctionem, vel identitatem accidentium, quod fiant per motum, vel per mutationem? Quia diſtinctio accidentium non inde ſumitur, ſed, vt ex ſe ipſis, vel ex ſubiecto. Quod ſi ſubiectum eſt tantum in potentia ad vnum calorem, qui ſucceſſiuè fit, cur non dicetur etiam eſſe tantum in potentia ad vnum lumen, licet ſimul fiat? vel econtrario, ſi eſt in potentia ad plura lumina, cur non erit in potentia ad plures calores? Quod ſi dicatur, in his, quæ ſucceſſiuè fiunt, agens non intendere inducere nouum accidens, ſed perficere præexiſtens, idẽ dicetur de lumine, & quacunque alia ſimili qualitate, quæ ſicut fit in inſtante ex priuatione oppoſita, ita etiam poteſt intendi in inſtante ex priuatione tãtæ intẽſionis. Vnde hîc etiam locum habet ratio ſupra tacta ex Scoto, quia non ſolum motus ſucceſſiuus, ſed omnis actio naturalis agentis eſt, vt paſſum reddat ſibi ſimile, & ideò non agit in ſimile, ſed requirit in paſſo priuationem, vt principium ſuæ actionis: quando ergo lumẽ eſt in aëre vt quatuor, & applicatur nouum luminoſum, nõ aget in aërem, quatenus

Omnia accidentia ſubiecto inhærẽtia, de eius potentia educuntur. De hoc latius diſput. 4.

tenus ſibi ſimile eſt in quatuor gradibus, ſed potiùs quatenus eſt diſſimile in vlterioribus gradibus: eſt ergo eadem ratio accidẽtium, quę per mutationem, vel per motum fiunt.

XII. Quod ſi motus in ea diſtinctione non in eo rigore ſumatur, ſed vt comprehendit mutationem, ita vt ſenſus ſit ea accidentia, quæ per ſe fiunt per propriam actionem, non multiplicari in ſubiecto ſecundùm numerum, alia verò multiplicari; Sic etiam impugnari poteſt diſtinctio: primò, quia datur per ea, quæ ſunt valdè extrinſeca & per accidens ad diſtinctionem numericam accidentium. Secundò, quia neutra pars videtur eſſe conſtans, nam ſpecies ſenſibiles fiunt per propriam actionem, & tamen multiplicantur numero in eadem parte medij: ſonus etiam videtur per ſe fieri propria actione, & tamen multiplicatur numero in eodem ſubiecto, vt experientia probare videtur; audimus enim concentum plurium vocum in eodem tempore, & per idem medium, quod fieri non poſſet, niſi ſoni eſſent diuerſi. E contrario verò figura non fit per ſe primò per motum, & tamen non poteſt multiplicari numero in eodem ſubiecto; & idem eſt in omnibꝰ ſimilibus abſolutis, quia non poſſunt multiplicari per mutationẽ alicuius extrinſeci, vt relatiua, & ideò, ſicut per ſe non fiunt, ita nec per ſe multiplicari poſſunt in eodem ſubiecto; neque etiam concomitanter, quandoquidem forma illa, quæ per ſe fit, & ad quam conſequuntur, non multiplicatur numero in eodem ſubiecto.

XIII. Præterea diſtinctio de abſolutis, & relatiuis non ſatisfacit omni ex parte: nam, ſi relatiua ſumantur in rigore pro relatiuis ſecundum eſſe, & prædicamentalibus, verum quidem eſt, poſſe hæc aliquandò multiplicari numero in eodem ſubiecto, vt agentes de relationibus dicemus; ſed non eſt hoc in vniuerſum verum; ralatio enim creaturæ non poteſt in eodem ſubiecto multiplicari. Sed minùs vniuerſalis eſt alia pars de abſolutis, vt patet exemplis adductis de ſpeciebus, & de ſonis, & ſimilibus. Alia diſtinctione vtitur Fonſeca loco ſuprà citato, ſectione tertia, quæ magna ex parte cum prædictis coincidit. Et ſummatim dicit, ex accidentibus naturaliter acquiſitis per motum aut mutationem motui coniunctam non poſſe dari plura eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto, & de his explicat in quarta dictum Ariſtotel. quod in hoc ſenſu vniuerſè & ſine exceptione verum eſſe intelligit. Addit verò ſubinde, ex accidentibus, quæ non intenduntur, & remittuntur ſiue per motum, mutationémue motui coniunctam, ſiue alio modo acquirantur, neceſſarium eſſe dari pleraque eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto. Vnde videtur priorem ſententiam limitare ad ea accidentia, quæ intenduntur & remittuntur; & ita prior ſententia nõ eſt omnino generalis, vt in quarta concluſione ſignificat. Sed neque cum illa limitatione videtur in vniuerſũ vera hæc ſententia, quia ſpecies intentionales intendi poſſunt & remitti, & nihilominùs in eodem ſubiecto multiplicantur; probabile eſt etiam, ſonum remitti & intendi, quem tamen ipſe dicit in eodẽ ſubiecto multiplicari. Quod etiam ibidem addit in ordine ad potentiam Dei abſolutam non poſſe in eodem ſubiecto eſſe plura accidẽtia numero diſtincta, quando talia ſunt, vt natura ſua in vnum numero intenſiùs coaleſcant, difficile creditu eſt, vt ſtatim latiùs declarabo.

Accidentia relatiua multiplicari poſſunt ſub eadẽ ſpecie in eodẽ ſubiecto, non tamen omnia.

Reſolutio quæſtionis quoad modum quo plura accidentia ſimilia poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto.

In tanta ergo ſententiarum varietate difficile eſt certam aliquam regulam in hac re præſcribere, XIIII. eiuſque veram rationem aſſignare. Duo tamen mihi in hac materia certa videntur. Vnum eſt, vniuerſalem hanc negatiuam propoſitionem; non poſſe plura accidentia eiuſdem ſpeciei eſſe in eodem ſubiecto; non poſſe abſolutè & ſimpliciter, ſeu ſine aliqua limitatione verificari. Quod maximè mihi probant exempla de ſpeciebus intentionalibus & de relationibus, ſupponendo, eas eſſe aliquid reale diſtinctum ex natura rei ab abſolutis. Exemplum autem de ſono adductum non eſt adeò conuincens, tum quia non eſt certum, ſonum fieri per ſe primo per illum motum, ſeu actionem: tum maximè quia non ſatis conſtat plures ſonos, qui audiuntur, in eadem parte ſubiecti eſſe; nam ſemper fiunt in principio in locis diſtinctis, & ibi propriè percipiuntur; quando autem perueniunt ad auditum, vel ad partem medij auditui propinquam, fortaſſe iam non pueniũt ſecundum eſſe reale, ſed ſecundum intentionale tantùm. Alia exempla adduci ſolent de cõtinuitatibus & durationibus duorum motuum, qui ſimul in eodem fieri poſſunt, vt v. g. idem lignũ põt ſimul calefieri & exiccari, qui duo motus, licet ſpecie diuerſi ſint, tamen cõtinuitates & durationes eorum ſolùm numero differre videntur. Sed hæc exempla nõ admodum cogunt, tum quia valde probabile eſt, nec durationem eſſe accidens aut modum ex natura rei diſtinctum ab exiſtentia rei durantis; nec continuitatem intrinſecam ſeu entitatiuam à re ipſa cõtinua, tum etiam, quia, etiamſi admittamus huiuſmodi accidentia, illa non inſunt immediatè mobili, ſed mediante motu, quem afficiunt; & ideò nõ ſunt propriè in eodem ſubiecto ſecundũ idem. Tamen priora exempla ſufficiunt, quibus addi poteſt, quod eadem potentia poteſt habere ſimul plures actus numero diſtinctos, quamuis fortaſſe non omnino ſimiles, vel ſummè perfectos, vt, ſi voluntas vel appetitus ſimul ament duos homines actibus diuerſis, vel, ſi beatus (vt multi volũt) ſimul amet Deum neceſſariò, & liberè ex charitate.

Secundò eſt certum non in quacunque ſpecie accidentium poſſe naturaliter contingere, vt plura, XV. quæ ſolo numero differunt, ſimul ſint in eodẽ ſubiecto. Hoc conſtat de omnibus proprietatibus, quæ ab intrinſeco conueniunt, vt ſunt quantitas, quæ ab intrinſeco conuenit ratione materiæ; potentiæ ſeu facultates connaturales, quæ in vnaquaque re manant à forma, & in eadem parte ſubiecti nunquam multiplicantur intrà eandem ſpeciem, vt inductione ſatis conſtat. Item reales, & abſolutæ qualitates; vel primæ, quibus materia diſponitur; vel ſecundæ quæ ex his reſultant, vt experientia etiam probari poteſt: nam inſtantia, quæ adduci ſolet de gradibus intenſionis, non eſt ad rem: nam illi non propriè numero differunt, de quo aliàs. Idem denique eſt probabilius de lumine & ſimilibus. Quæ autem generalis regula tradenda ſit; aut quæ ratio differentiæ aſſignanda, nihil inuenio, quod mihi ex omni parte ſatisfaciat. Poſſumus autem hoc modo id explicare. Quædam accidentia ita differunt ſolo numero, vt præter diſtinctionem entitatum in reliquis omnibus habeant quandam ſimilitudinem, & conuenientiam, ſcilicet in munere vel officiis, ad quod deſti-

De quibus accidentibus iudicandu[illegible] poſſe [illegible] ſtere [illegible] ſubiecto, & quibus non.

ſtinantur,& in quacunque habitudine quam diint, vt ſunt duo calores, duæ albedines,& ſimilia. lia verò ſunt,quæ,licet in ſpecifica ratione conueiant,& ſub ea tantum numero differant,tamen nõ abent inter ſe tantam ſimilitudinem, ſed differunt el in munere,vel in habitudine,vt verbi gratia,duæ ſpecies viſibiles Petri differunt numero priori modo. Duæ autem ſpecies viſibiles Petri & Pauli differunt numero hoc poſteriori modo, nõ enim ſunt m ſimiles inter ſe ſicut illæ duæ, nam diuerſas habent habitudines tranſcendentales ad obiecta, & ad diuerſa munera ordinantur.

XVI. Dico ergo tertiò, accidentia prioris generis non poſſe multiplicari numero in eodem ſubiecto; quæ verò ſunt poſterioris generis, poſſe multiplicari. Et vtrumque poteſt probari inductione & exemplis adductis. Ideò enim accidentia omnino abſoluta nunquam in eodem ſubiecto multipicantur numero, quia ſunt ſimilia priori modo; accidentia verò reſpectiua,ſiue prædicamentali, ſiue tranſcendẽtali reſpectu,multiplicari poſſunt; quia cum ſpecifica vnitate habere poſſunt aliquam diſſimilitudinem,veluti materialem,cuius occaſione multiplicari poſſunt: vnde fit, vt reſpectu eiuſdem nunquã poſſint multiplicari: & ideò non poteſt multiplicari relatio creaturæ,quia terminus illius tantum poteſt eſſe vnus,& reſpectu eiuſdem termini non poſſunt relationes multiplicari. Ideò etiam,quamuis demus,relationes ad patrem, & matrem eſſe plures, & ſolo numero diuerſas, tamen relatio ad patrem non poteſt in eodem filio multiplicari.Ratio autem differẽtiæ inter vtraq; accidentia poteſt ſatis probabilis ex dictis aſſignari. Primò ex cauſa finali, quia quando accidentia ſunt omnino ſimilia, ſuperflua & otioſa eſſet eorum multiplicatio in eodem ſubiecto, quod natura abhorret: quando verò ſunt aliquo modo diuerſa: vel ordinantur ad diuerſos fines,vt patet in ſpeciebus intentionalibus, vel reſultant ex rebus ordinatis ad diuerſos fines, & diuerſas habitudines inde participant,vt contingit in relationibus;& ideò non eſt ſuperflua, neq; præter finem conſentaneum naturæ numerica multiplicatio.

XVII. Secundò ex parte agentis; quia,quando accidentia ſunt omnino ſimilia,nullum agens per ſe intendit,aut pluralitatẽ eorum,aut aliud inducere in ſubiectum iam habens aliud omnino ſimile,quia ſolum intendit agens reddere paſſum ſibi ſimile, quod per vnam tantum huiuſmodi formam ſatis cõſequitur. At verò,quando accidentia non ſunt prædicto modo ſimilia,ceſſat hæc ratio,& ſubiectum indiget maiori aſſimilatione; & ideò agens etiam illam procurat. Vt v.g. quamuis medium recepta ſpecie Petri,ſit illi ſimile intentionaliter, non eſt ſufficienter ſimile Paulo,& ideò manet in Paulo virtus ad inducendum ſpeciẽ, qua illud reddat ſibi ſimile,& ſic de aliis.

XVIII. Vnde tertiò redditur ratio ex capacitate ſubiecti: ſicut enim materia prima,quamuis de ſe ſit indifferens ad omnes formas ſubſtantiales, non tamen habet capacitatem ad habendas omnes ſimul neque plures: quia vna forma ſufficienter actuatur; ita etiam ſubiectum accidentium, quamuis per ſe primò ſit capax alicuius ſpeciei accidentis; & conſequenter ſit indifferẽs ad quodlibet indiuiduum eius,nihilominus non eſt capax, vt ſimul recipiat omnia, vel plura indiuidua talis ſpeciei, quatenus in eis ſpecifica ratio eodem modo reperitur, quia ſufficienter actuatur huiuſmodi capacitas vna forma talis ſpeciei; & hoc contingit, quando indiuiduæ formæ ſunt o- A mnino ſimiles, & eiuſdem rationis & habitudinis: quando verò accidentia diſſimilia ſunt, & varias habent habitudines, tunc vnum non ſufficit ad replẽdam capacitatem ſubiecti,& ideò fieri poteſt, vt in eodem ſubiecto multiplicentur,donec capacitatem eius omnino repleant. Vt potentia intellectiua quatenus eſt capax ſcientiæ naturalis Dei vel hominis, ſufficienter diſponitur in actu primo vna numero ſcientiæ Metaphyſicæ, vel Philoſophiæ, & ideò iam non manet capax alerius ſcientiæ ſimilis, tamen eadem facultas intellectiua,vt eſt capax actualis cognitionis hominum,non plenè actuatur vno actu quo Petrum,vel Paulum cognoſcit, neq; vna ſpecie intelligibili, & ideò eſt capax plurium, donec eius facultas ſufficienter compleatur:quia illa plura non actuant illam omnino eodem modo, ſed in ordine ad diuerſa. Quo tandem fit,vt ex diſtinctionibus ſupra allatis,illa quæ diſtinguit inter abſolutum & reſpectiuum, proximè ad veritatem accedat: abſoluta enim non multiplicantur, quia ſemper ſunt omninò ſimilia,reſpectiua verò,vel ſecundum eſſe, vel ſecũdum dici,ſeu relatione prædicamentali, vel tranſcẽ- B tali habitudine multiplicari poſſunt,quando diuerſos terminos reſpiciunt, vel ad diuerſa munera ordinantur propter diſſimilitudinem, quam in ſe habent, quia nullum eorum plenè actuat ſubiectum, vt declaratum eſt.Et iuxta hæc explicandus eſt locus Ariſtotelis in 5.Metaph. Non eſt enim neceſſe,vt illud indicium diuerſitatis ſpecificæ ſit vniuerſale omnino de omnibus accidentibus, ſed de his, quæ in indiuiduo ſunt perfectè ſimilia.

Formalis reſponſio ad quæſtionem,quatenus ad indiuiduationem ſpectat.

EX his colligitur formalis reſponſio ad præſentem quæſtionem, propter quam hæc omnia dicta ſunt, ſcilicet, non prouenire per ſe ex indiuiduatione, quod aliqua accidentia ſolo numero diuerſa, non poſſint eſſe ſimul in eodem ſubiecto.Nam,licet in eo ſimul eſſent, poſſent optimè intelligi diſtincta numero ratione ſuarum entitatum,ſicut diſtinguũtur ea,quæ ſimul eſſe poſſũt,vt dictũ eſt, vel ſicut diſtinguũtur ea, q̃ ſucceſſiuè inſunt eidem ſubiecto, vt ſtatim dicetur. Sed ꝙ aliqua ineſſe non poſſint, pro- C uenit ex incapacitate naturali ſubiecti, & adæquatione, quæ inter potentiam receptiuam eius, & talẽ actum reperitur,& conſequenter ex defectu naturalis agentis, ꝙ eam poſſit multiplicationem efficere. XIX.

Vnde vlteriùs infero, de potentia abſoluta non repugnare plura accidentia ſolo numero differentia, etiamſi ſint omnino ſimilia,ſimul poni in eodem ſubiecto:quia ex indiuiduatione & diſtinctione eorum non repugnat, & Deus poteſt operari in ſubiectum vltra naturalem capacitatem eius, & ſi Deus id vellet facere ad oſtenſionem potentiæ ſuæ, non eſſet omnino ſuperfluum. Hoc autem limitant aliqui ad ea accidentia, quæ non intenduntur, nec remittuntur, nam de his, quæ intenſionem recipiunt, impoſſibile putant etiam de potentia abſoluta poni plura ſolo numero differentia in eodem ſubiecto, quin vnam intenſam qualitatem componant, ſi vtrumque eorum ſubiecto inhæreat, quia hoc ipſo neceſſariò inter ſe vniuntur in vnum intenſius:quia nullam aliam vnionem requirũt duo gradus caloris, vt vnum intenſum calorem componant, niſi ꝙ in eodem ſubiecto ſint. Vnde,ſi alterum eorum ſubiecto inhæreat,alterum verò non inhæreat, ſed alio modo ſuſtentetur ab eodẽ ſubiecto ſine inhæſione, XX.

tunc nõ repugnabit, eſſe ſimul, vel potius ſuſtentari ſimul ab eodem ſubiecto, quia tunc non habent inter ſe vnionẽ neceſſariam ad vnã intenſiorẽ qualitatem componendã: & in hac ſententia citatur Ægid. in 1. d. 17. 2. p. d. p. 2. art. 1. ibi verò nihil dicit.

XXI. Hæc tamen ſententia falſa principia circa intenſionem qualitatum ſupponere videtur. Primùm intenſionem fieri per additionem ſeu congregationem plurium graduum eiuſdem qualitatis omnino ſimilium inter ſe. Secundum illos gradus nullam vnionem inter ſe habere, neque in aliquo communi ac reali termino poſitiuo, neque alio genere vnionis per modum actus & potẽtię, ſed ſolùm vniri in ſubiecto, & in eadẽ parte ſubiecti, ſi partes habeat. Tertium, illos gradus non reſpicere ſubiectum aliquo ordine, ſed omnes ęquè immediatè, ita vt non ſit inter eos ordo primi, ſecundi, & tertij gradus, niſi fortaſſe ordine generationis, & productionis: Si tamen ſimul fiant omnes eſſe æquè primos. Ex qua doctrina optimè ſequitur, non poſſe Deum multiplicare gradus caloris in eodem ſubiecto inhærentes, quin faciant vnum intenſiorem: quia talis intenſio nihil aliud eſt, quam congregatio plurium graduum ſimilium in eodem ſubiecto; ſine his autem principiis non video quo fundamento niti poſſit illa limitatio, vt ſtatim oſtendam, imò illa ſententia ſic explicata non propriè limitat, poſſit Deum quaſcunque qualitates intenſibiles ſolo numero diuerſas ponere in eodem ſubiecto, ſed addit, hoc ipſo, quod illas ponat, neceſſariò effecturas vnam intenſiorem.

XXII. Illa tamen doctrina de intenſione, aliqua repugnantia inuoluit, quæ cùm ſint ab hoc loco aliena, non poſſunt ex profeſſo declarari: indicantur tamen breuiter. Nam, vel gradus illi, quibus qualitas intenſa componi dicitur, v. g. octo gradus caloris, ſunt in ſe indiuiſibiles, vel habent ſingularem latitudinem intenſionis, & remiſſionis: primum dici non põt, primò quia aliàs intẽſio nõ poſſet eſſe motus cõtinuus, nam quilibet illorũ graduum totus ſimul neceſſariò acquiri deberet; alioqui non eſſet indiuiſibilis: ergo tota intenſio deberet fieri per mutationes momentaneas, & indiuiſibiles: ergo non ſucceſſione continua, quod eſt & contra ſenſum, & experientiam, & contra rationem, quia quamdiu agens naturale vincit paſſum, non eſt cur interrumpat actionem, alioqui non eſſet in poteſtate eius poſteà illam iterare, nec poſſet reddi philoſophica ratio, cur nunc potiùs, quam anteà, vel poſteà illam efficiat. Secundò, quia aliàs gradus caloris nullo modo facerent vnum calorem per ſe, ſed merè per accidens vnirentur in eodem ſubiecto, ſicut albedo & dulcedo: hoc autem non eſt ſatis, vt efficiant vnum indiuiduum caloris magis, quàm ſi Deus poneret duos intellectus in eadem anima. Imò ſi ad intenſionem id ſufficeret, nulla poſſet reddi ratio, cur ſi Deus poneret duos intellectus in eadem anima, illi non efficerent vnum intenſiorem: nam, ſi dicas intellectus non eſſe qualitates quę aptę ſint coaleſcere in vnam intenſiorem; contra hoc eſt, quia, iuxta illam opinionem, vt qualitates poſſint coaleſcere in vnam intenſiorem, nihil aliud requiritur, niſi, quod, cùm ſint omnino eiuſdem rationis, poſſint vniri in eodẽ ſubiecto: hoc autem habebunt intellectus ſaltem in ordine ad diuinam potentiam. Tertiò ſequuntur ex illa ſententia multa abſurda, ſcilicet, quod qualitas remiſſa poſſit aliam æqualem, vel etiam intenſiorem intendere, efficiendo tot gradus, quot in ſe habet: vel, ſi obſtat ſimilitudo, ſequitur intenſiorem qualitatem

A non poſſe intendere remiſſiorem, quia ſunt omninò ſimiles in forma. Sequitur etiam, nullam poſſe reddi naturalem rationem, ob quam cùm forma remittitur, vnus gradus potiùs abiiciatur, quàm alius, & alia ſimilia quæ longum eſſet perſequi. Neceſſariò ergo dicendum eſt, in illis gradibus intenſionis, caloris verbi gratia, quos nos mente partimur, eſſe latitudinem ſecundum quam poteſt in eis eſſe continua intenſio, vel remiſſio, quam latitudinem neceſſe eſt eſſe in infinitum diuiſibilem, aliàs non poſſet ratione illorum fieri alteratio continua, quia motus continuus neceſſariò eſſe debet in infinitum diuiſibilis; vnde conſequenter etiam neceſſarium eſt, vt hi gradus inter ſe copulentur aliquo termino communi, quia non poteſt aliter inter eos concipi continuitas, nec vera realis vnio, ſine qua intelligi non poteſt illa latitudo: quia, ſi duo gradus non ſunt inter ſe vniti hoc modo: ergo neque in vno gradu duæ partes, vel medietates eius (vt ſic dicam) erunt inter ſe vnitæ; quia ita componitur tota qualitas ex pluribus gradibus, ſicut componitur vnuſquiſque gradus ex duabus vel tribus partibus æqualibus: non poſ-
B ſunt autem hæc intelligi ſine dicta vnione, magis quàm poſſit intelligi continuum in omnem ſuam partem diuiſum.

Ex his autem contrariis principiis de intenſione planè ſequitur, poſſe Deum ponere in eodem ſubiecto plures qualitates intenſibiles ſolo numero differentes, quæ non efficiant vnam intenſiorem, vt verbi gratia, duos calores vt octo: quia poteſt illos ponere ſubiecto inhærentes, & inter ſe non habentes aliquam vnionem per ſe, ſed ſolùm per accidens ratione ſubiecti, quæ non ſatis eſt ad intenſionem. Neque in hoc afferri poteſt noua implicatio contradictionis; & ita ſentiunt frequentiùs doctores in primo Sententiarum, diſtinctione 17. vbi Gregorius quæſtione 5. Ocham quæſtione 7. Ægidius quodlibeto 4. quæſtione 1. vbi adducit non cõtemnendam coniecturam, quia Deus poteſt duas quantitates ſolo numero differentes in eodem ſitu intimè collocare, conſeruata earum diſtinctione, & abſque vlla reali vnione inter eas, ratione cuius efficiant vnam maiorem quantitatem: cur ergo nõ poterit duas albedines in eodem ſubiecto ponere, ſeruata earum diſtinctione, & abſque vnione, ratione
C cuius vnam intenſiorem componant. IIII.

SECTIO IX.

An repugnet indiuiduationi accidentium, vt plura ſolo numero differentia ſucceſſiuè ſint in eodem ſubiecto.

DICVNTVR plura accidentia eſſe in eodem ſubiecto ſucceſſiuè, quando ſubiectum priùs habuit vnum accidens, & deinde amiſit illud, & poſteà acquirit accidens eiuſdem ſpeciei, & tunc quæritur an poſterius accidens neceſſariò ſit, vel poſſit eſſe numero diſtinctum à priori. Quidam enim mordicus ita defendunt indiuiduationem accidentis à ſubiecto, vt impoſſibile exiſtiment, etiam hoc modo eſſe plura accidentia ſolò numero differentia in eodem ſubiecto. Vnde inferunt, ſemper reproduci in eodem ſubiecto idem numero accidens, quod ante perierat, ſcilicet eundẽ calorẽ, idem lumen, & conſequenter idẽ vbi, eundẽ motum

motum localem, præſertim ſi ſit per idem ſpatium; A eadem enim eſt omnium horum ratio. Et hanc opinionem ex parte defendit Scotus, ſaltem quando idem eſt agens, idemque ſubiectum: qui non fundatur in indiuiduatione, ſed in hoc, quod idem agens circa idem ſubiectum ſemper eſt natum facere idem, nec poteſt ſufficiens ratio aſſignari, cur faciat numero diſtinctum. Quin etiam Ariſtoteles 8. Metaphyſ. tex. 11. ſignificat, ſi agens & materia ſunt vnum numero, etiam effectum eſſe vnum numero. Et in hunc modum explicatur, nam ſi ego apertis oculis continuò intueor hunc parietem per horam, eundem numero actum efficio & conſeruo: ergo ſi paululum claudam oculos, & iterum aperiam, eundem numero actum iterum efficiam, nam illa interruptio nihil impedit, quo minùs illa potentia in tota illa hora, & in qualibet eius parte per ſe ſumpta efficere poſſit, & recipere eundem numero actum. Quod ſi obiicias, ſequi etiam formam ſubſtantialem reproduci eandem numero in eadem parte materiæ, quandocunque inducitur ſimilis in ſpecie, & conſequenter naturaliter reproduci idem indiuiduum, quod antea fuerat, quod eſt dicere, Reſurrectionem poſſe naturaliter fieri. B Non deſunt qui id concedant, vt videre eſt in Paulo Veneto, lib. 2. de generatione in fine. Alii verò negant eſſe eandem rationem, quia forma ſubſtantialis requirit materiam diſpoſitam, & nunquam cōcurrit cum eiſdem diſpoſitionibus.

II. Alia verò ſententia eſt extremè contraria, ſcilicet, non ſolū poſſe plura accidentia ſolo numero differentia eſſe ſucceſſiuè in eodem ſubiecto, ſed neceſſariò ita eſſe, quotieſcunq; accidens ſimile in ſpecie in eodem ſubiecto reproducitur, quod etiam in ordine ad potentiam Dei abſolutam neceſſarium eſſe tenuit Durand. Marſil. & alij, quorum & Scoti opinionem latè tractaui in 2. tomo 3. partis, diſputat. 44. ſectione 6. Fundamentum Durandi eſt, quia quotieſcunque illa productio fit, iteratur actio diſtincta ab ea quæ antea fuit, nam actio reproduci non poteſt, ſicut neque entia ſucceſſiua: ergo etiam terminum actionis oportet eſſe diſtinctum. Vnde confirmatur, quia ſi talia accidentia permanentia, quæ ſucceſſiuè fiunt in eodem ſubiecto, non eſſent diſtincta; etiam accidentia ſucceſſiua poſſent non eſſe diſtincta, & ita poſſet idem tempus numero reproduci, quod omnes reputant impoſſibile.

Quæſtionis reſolutio.

III. SEd media via tenenda eſt, & dicendum poſſe fieri, vt ſucceſſiuè ſint in eodem ſubiecto plura accidentia ſolo numero diuerſa. Quod quidem, ſi intelligatur de potentia Dei, per ſe notum eſt, quia nullam inuoluit repugnantiam, & ſequitur à fortiori ex dictis, etiam ſimul poſſe eſſe, multò ergo magis ſucceſſiuè. Et hoc ſatis eſt ad oſtendendum accidentia eiuſdem ſpeciei non habere intrinſecam diſtinctionem numericam, & entitatiuam per ſubiectum, ſeu per habitudinem ad hoc numero ſubiectum; alioqui nullo modo poſſunt diſtingui, etiam ſi diuerſis temporibus fiat productio, ſeu reproductio: quia, vt ſtatim declarabo, ſola diuerſitas temporis nō eſt per ſe ſufficiens ad hanc diſtinctionem, ſi alioqui in ipſis formis productis non ſit ſufficiens fundamentum diſtinctionis, & differentiæ indiuidualis. Si autem intelligatur aſſertio de potentia, & ordine naturalium agentium, ſic etiam eſt vera, vt à fortiori patebit ex dicendis.

Secundò dico non ſolum eſſe poſſibile, verùm etiam ita fieri ſecundum naturæ ordinem vt accidentia ſolo numero diſtincta fiant ſucceſſiuè in eodem ſubiecto. IIII. Hæc eſt communior ſententia Philoſophorum 5. phyſicorum, cap. 4. & 2. de Generat. cap. vltim. & Theolog. in 4. diſtinct. 43. & 44. De qua nonnulla dixi 2. tomo 3. part. diſputatio. 44. ſectione 7. vbi oſtendi ſecundum naturæ ordinem non reproduci in eodem ſubiecto idem numero accidens, quod corruptum fuerat: nam ex hoc principio infertur debere eſſe diſtinctum, quod hic intendimus. Non eſt autem facilè primam cauſam & radicem huius neceſſitatis naturalis aſſignare. Durandus enim ſupra eam reddit ex diuerſitate actionis ſeu mutationis: in quo idem ſentit Henr. quodlib. 7. quæſt. 16. quamuis differat à Durando, quod non ponit hanc neceſſitatem in ordine ad potentiā Dei, ſicut Durandus. Qui in hoc grauiter errauit, vt prædicto loco oſtendi, quia Deus in agendo non pendet à tempore, neque ab aliis circumſtantiis, à quibus agentia naturalia pendere poſſunt, quia agunt per motum & tranſmutationem. Propter quod dixit Ariſtot. 5. phyſ. cap. 4. ad vnitatem, motus requiri temporis vnitatem, quam rationem amplectitur Toletus lib. 2. de generat. quæſt. 13.

Sed eſt difficilis ratio, & ſatisfacere non videtur. V. Primò, quia potiùs vnitas numerica mutationis petenda eſt ex vnitate numerica termini ſeu formæ productæ, quàm econuerſo, vt Ariſtot. 5. phyſic. eodem loco docuit: ergo, dum dicuntur accidentia producta eſſe numero diuerſa, quia actiones ſunt diuerſæ, vitioſus circulus committitur. Secundò, quia etiam ſi demus actiones eſſe diuerſas, nō ſequitur, formas fore diuerſas, quia ad vnitatem actionis plura requiruntur, quàm vnitas formæ productæ ex eodem Ariſtot. citato loco, & alioqui forma non habet vnitatem, & diſtinctionem ex actione, ſed aliunde. Vnde contingit, idem numero lumen ab vna lucerna productum ab alia conſeruari, quod neceſſe eſt fieri per diuerſam actionem. Tertiò, quia de ipſiſmet actionibus ſupereſt quæſtio, cur neceſſe ſit, ſecundum naturæ ordinem eſſe numero diſtinctas, nam, quod dicitur de diuerſitate temporis, non ſatisfacit: nam, vel eſt ſermo de tempore extrinſeco, C quod in motu cœli conſideratur; & hoc nihil videtur referre ad intrinſecam indiuiduationem, vel diſtinctionem numericam actionum; quia ab hoc tēpore ſolum ſumitur quædam extrinſeca denominatio eorum, quæ in tali tempore eſſe dicuntur: vnitas autem vel diſtinctio numerica non conſiſtit in extrinſeca denominatione. Item quia eadem numero actio, etiam indiuiſibilis poteſt permanenter durare, & coexiſtere priori & poſteriori tempori extrinſeco, vt patet de actione illuminandi, videndi, & ſimilibus. Vel eſt ſermo de tempore ſeu duratione intrinſeca ipſimet actioni, & mutationi qua producitur; & ſic, cum talis duratio in re nihil aliud ſit, quā exiſtentia ipſius actionis, dicere, has actiones eſſe diſtinctas, quia diuerſo tempore fiunt, perinde eſt, ac ſi diceretur eſſe diſtinctas, quia habent diuerſas durationes, & exiſtentias, quod eſt idem, vel æquè obſcurum: hoc enim eſt quod inquirimus, cur neceſſe ſit, illas durationes, exiſtentias, aut entitates illarum actionum eſſe diſtinctas, & non potiùs eandem iterum, atque iterum repetitam. Sicut quando Deus reproducit eandem numero formam, certum eſt, poſſe illam reproducere eadem numero actione, qua prius illam produxerat: hoc enim nullā inuoluit

repugnantiam, vt prædicto loco latiùs dictum eſt: ergo, vt ſit actio diſtincta, vel vt habeat intrinſecam durationem diſtinctam, non ſatis eſt, quòd bis fiat, ſeu cum priori & poſteriori tempore extrinſeco: ergo vt oſtēdatur reſpectu agentis naturalis has actiones neceſſariò fore diſtinctas, aliūde eſt ratio petēda.

VI. Neque ratio illorum authorum conuincit, ſcilicet quia ſi eadem numero actio poſſet reproduci, etiam ſucceſſiua reproduci poſſent: quod videtur planè repugnans. Etenim ſi hæc ratio valida eſſet, procederet etiam in ordine ad potentiam Dei abſolutam. Vnde neceſſariò videtur dicendum, in rebus ſucceſſiuis conſiderari poſſe id, quod eſt reale & poſitiuum, & id, quod per modum negationis ſeu priuationis in ſucceſſione includitur, nam ſucceſſio intrinſecè dicit, vt aliquid fuerit, & iam non ſit, & aliquid futurum ſit, nondum autem ſit. Quantum ad hanc ergo negationem ſeu priuationem non poteſt ens ſucceſſiuum reſtitui, quia hoc modo ad præteritum non eſt potentia. Quantum ad poſitiuum autem nulla videtur eſſe repugnantia; quòd, ſicut reproducitur à Deo idem calor, reproducatur etiam eadem calefactio, & ſicut eadem ſeſſio, & idem vbi, ita conſequenter idem motus localis. Nam hæc omnia dicunt reales modos poſitiuos qui ex ſe ipſis habent ſuam indiuiduationem, & non pendent ab extrinſeco tempore magis, quàm aliæ res, ſed ab intrinſeca duratione: eſt ergo eadem ratio quoad hoc de illis, quæ de cæteris rebus: igitur ex parte actionis non poteſt ſufficiens ratio reddi, ob quam hoc repugnet naturalibus agentibus.

VII. Dicunt ergo alij huius rei cauſam, & rationem pendere ex alia quæſtione, ſcilicet, vnde cauſa ſecunda determinetur ad hunc numero effectum hic & nunc efficiendum, potius quàm alium: nam illa eadem, quæ eſt cauſa huius determinationis, debet etiam eſſe cauſa, ob quam, quoties cauſa ſecunda de nouo agit, ad nouum effectum, diſtinctumque ab omnibus præcedentibus efficiendum determinatur: nam ex ſola vi cauſæ efficientis, aut ex ſola capacitate ſubiecti non poteſt huius rei ſufficiens cauſa reddi, cum tam vis agentis, quàm capacitas ipſius ſubiecti eadem ſemper ſit, & integra maneat, & de ſe ſit æquè indifferens ad quodlibet indiuiduū agendum, vel recipiendum. Dicunt ergo aliqui in prædicta quæſtione, totam huius determinationis cauſam, & radicem reducendam eſſe in diuinam voluntatem & prædefinitionem. Videns enim Deus hoc agens hic & nunc eſſe diſpoſitum ad immutandum hoc ſubiectum ad talem formam in ſpecie, & de ſe eſſe indifferens ad hanc vel illam formam in indiuiduo, & ex ſe non poſſe eligere, ſeu determinare actionem ſuam ad hoc potiùs quàm illud, ipſe ſua voluntate decreuit dare concurſum ad producendum tale indiuiduum in particulari in hoc inſtante & in hoc ſubiecto, & quia cauſa ſecunda non poteſt agere ſine concurſu Dei, conſequenter illa determinatur ad agendum hic & nunc tale indiuiduum, & non aliud. Hunc dicendi modum obiter attigi in citato loco, mihique non placere ſignificaui, quia illa ratio non videtur ſatis Philoſophica, & quia in actibus liberis habet aliquas difficultates; nunc autem re attentiùs conſiderata cēſeo eſſe valde probabilem, tū, quia non ſolum Greg. in 1. d. 17. q. 4. art. 2. ad 7. & d. 35. quæſt. 1. artic. 1. & aliis Nominal. verùm etiam multis modernis ſcriptoribus doctiſſimis placere video. Toletus enim 8. Phyſ. quæſt. 3. concluſ. 2. rat. 3. ex hoc colligit libertatem primæ cauſæ, quod A pro ſola voluntate ſua determinat cauſas ſecundas ad indiuiduos effectus. Fonſeca etiam 1. metaphyſ. cap. 2. quæſt. 3. ſect. 8. dicit, in quibuſdam effectibus neceſſarium eſſe recurrere ad diuinam determinationem & præfinitionem, quod repetit lib. 5. cap. 2. quæſt. 9. ſect. 2. rat. 6. qua probat eſſentialem dependentiam cauſarum ſecundarum à prima in agendo, & idem docent Copulata Conimbricenſia lib. 2. Phyſ. cap. 7. quæſt. 15. artic. 2. Tum etiam, quia non eſt voluntarium, nec præter phyſicam & naturalem rationem, quod cauſa prima iuuet cauſas ſecundas, & ſuppleat defectus earum in his rebus, in quibus ipſę videntur deficere: in præſente autem videtur eis deficere modus, quo determinari poſſint ad quoſdam effectus ſingulares potiùs, quàm ad alios. De qua re iterum infrà diſput. de cauſis. Nunc igitur iuxta illam ſententiā conſequenter dicendū eſt, Deū determinaſſe concurſum ſuum cum cauſis ſecundis ſemper ad nouos, & diſtinctos effectus producēdos, non verò ad producendum iterum effectum, qui prius fuit, & iam eſſe deſiit.

VIII. Sed inquiretur meritò ab huius ſententiæ authoribus, B vnde conſtet, cauſam primam hoc modo concurſum ſuum determinaſſe: aut enim hoc erat aliquo modo debitum ipſis cauſis ſecundis, ſeu fundatum in connaturali modo agendi earum, vel eſt ex ſola voluntate Dei, ſicut quòd determinetur productio ad hoc indiuiduum potiùs, quàm ad aliud. Si dicatur hoc ſecundum, cum talis voluntas Dei reuelatione non habeatur, incerta prorſus res erit, cum ratione oſtendi non poſſit, neq; ex aliquibus principiis naturalibus deduci. Si verò dicatur primum: ergo primaria & quaſi vltima ratio huius determinationis non eſt ex diuina voluntate, ſed ex natura cauſarum proximarum: & hoc eſt, quod inquirimus, quo modo in natura cauſæ proximę poſſit hoc fundari. Maximè ſi non fundatur in illa determinatio ad hunc numero effectum producendum, potiùs quàm ad alium.

IX. Propter hoc dicere poſſet aliquis cauſas ſecundas, & finitas ſemel tantùm (vt ita dicam) continere in virtute ſua quemlibet ſingularem effectum, & ideò poſtquam talis cauſa ſemel aliquem effectum produxit, non relinqui in ea virtutem ad producendum C iterum illum effectum, neque ad iterandam actionem, per quam illum produxit, quia per primam productionem veluti exhauſta eſt eius virtus, quatenus ad talem numero effectum terminari poteſt: ſed hoc eſt gratis & ſine probatione dictum, & intelligi etiam non poteſt: nam virtus actiua per ſe, & quatenus talis eſt, non operatur per aliquam ſui diminutionem, vel immutationem, ſed per immutationem vel productionem alterius. Vnde tam integra, & perfecta manet efficacia eius, ac ſi nihil produxiſſet: ergo ex vi productionis ſemel factæ non manet impotens ad eandem iterum atque iterum faciendam, ſi aliunde non eſt repugnantia ex parte ipſius effectus. Hac enim ratione qualibet potentia actiua, quantumuis finita, poteſt ſucceſſiuè agere in infinitum, ſi integra perſeueret in ſuo eſſe: quia manet etiam integra in efficacia ſua, & ex parte effectus illa ſucceſſio, vel multiplicatio in infinitum non repugnat: ergo idem erit, quoad reproductionē eiuſdem effectus, ſi ex parte eius non eſt repugnantia. Quod ideò dico, quia poſtquam ſemel res producta eſt, & in eſſe permanet, non poteſt iterū ab agēte produci, quāuis integra maneat eius virt⁹ actiua, quia ex parte effectus repugnat, ſaltē

ex

ex natura rei. Quod verò id, quod non eſt, fiat, ex parte ipſius repugnare non poteſt, etiam ſi antea fuerit. Quid enim hoc obſtare poteſt, vt iterum fiat, ſi iam non eſt? Cum iam tantundem diſtet ab eſſe, ac ſi nũquam fuiſſet. Ergo ſi aliũde virtus actiua manet integra, non poteſt ex inefficacia eius ratio huius neceſſitatis ſumi.

X. Addi ergo tandem poteſt, agentia naturalia, quãuis ex ſe habeant virtutem quaſi generalem & indifferentem ad plura indiuidua eiuſdem ſpeciei, tamen ex ſe poſtulare certũ modum, & ordinẽ in vſu & exercitio talis virtutis, ita vt natura ſua determinata ſit ad agendum hic & nunc in tali ſubiecto tale indiuiduum, & poſt illud aliud, & poſt hoc alterum, & ſic de reliquis: nam ipſamet natura poſtulare videtur hanc determinationem, & ordinem, ne in ſe inuoluat quandam perplexitatem & confuſionem. Hinc ergo prouenit, vt nunquam in agendo ad eundem effectum redeat, ſed ſemper nouum producat. Quẽ modum dicendi in loco prædicto elegi; quia in rẽ obſcura & difficili nihil occurrit, quod omnino ſatisfaceret; neque nunc etiam ſeſe offert: imò hoc ipſum quod naturæ talium agentium tribuitur, non videtur poſſe ſatis fundari aut explicari: nam cum naturalis vis agendi ſit ex ſe ſimplex & eadem omnino, non apparet, quomodo in illa poſſit fundari hæc naturalis determinatio, aut vnde cõſtare poſſit. Nec circumſtantiæ extrinſecæ vt ſic, ad hoc iuuare poſſunt, vt ſupra oſtenſum eſt de tempore: & eſt omnino eadem ratio de loco, quatenus dicit extrinſecam ſuperficiem, vel habitudinem ad extrinſeca corpora. Fatendum ergo eſt, vel hoc pendere ex ſola diuina voluntate; vel, ſi aliquam habet cauſam naturalem, nobis eſſe occultam, & ad ſummum dici poſſe, cum hæ virtutes naturales ad multiplicationem indiuiduorum ordinentur, eamque naturaliter intendant, eſſe magis conſentaneum naturis eorum, vt ſemper concurſum recipiant ad nouos effectus. Hac enim de cauſa, non ſolum in Dei voluntate, ſed in ipſis etiam naturis rerum fundatum eſt, quod in hominum generationib. ſemper nouæ animæ producantur, & non vniantur iterum corporibus, quæ ſemel iam creatæ, & ſeparatæ exiſtunt.

DISPVTATIO VI.

De vnitate formali & vniuerſali.

POſt vnitatem indiuiduam ſeu numeralem, dicendum eſt de formali, & cõſequenter de vniuerſali, quæ numerali quodammodo opponitur, nam hæc includit incommunicabilitatem reſpectu inferiorum, illa verò intrinſecè requirit naturam multis inferiorib. communicabilem. De his ergo formali & vniuerſali vnitatibus videndum in primis eſt, an ſint aliquo modo reales, & an ſint diuerſæ vnitates, vel in vnam aliquo modo incidant. Item quotuplex vnaquæque ſit, & quod ſit in rebus vniuſcuiuſque principium; ac denique, quomodo, & per quam operationẽ intellectus conſummetur.

SECTIO I.

Vtrum ſit in rebus aliqua vnitas formalis diſtincta à numerali, & minor illa.

I. *Dubitandi vtrinque ratio.* RAtio dubitandi eſt, quia dictum eſt in præcedẽte diſput. omnes res, quę ſunt in mundo eſſe indiuiduas, ita vt repugnet eſſe in rebus aliquod verum ens, A quod indiuiduum, & ſingulare nõ ſit: ergo neque eſſe poteſt in rebus aliqua vnitas vera, & realis pręter numericam, ſeu indiuidualem entitatem. In cõtrarium autem eſt, quia vnum nihil aliud eſt, quàm ens indiuiſum, vt Ariſtoteles ait 4. Metaph. text. 3. & lib. 10. text. 2. ſed præter indiuiſionem numericã indiuidualem, quæ materialis dicitur, datur in rebus indiuiſio eſſentialis ſeu formalis, quo modo plures homines, verbi gratia, quamuis materialiter ſeu numerò diſtincti ſint, ſunt tamen eiuſdem eſſentiæ, & naturæ: ergo præter vnitatem numeralem datur in rebus vnitas formalis.

In quo authores conueniant vel diſſentiant.

INhac re Thomiſtæ & Scotiſtæ conueniunt, docentes dari in rebus formalem vnitatem aliquo modo diſtinctam à numerali. Ita Scotus in 2. diſtin. 3. quæſtione 1. & 7. Metaph. quæſt. 10. & ibi Anton. Andr. quæſt. 17. & Caietan. de ente & eſſentia, cap. 4. quæſt. 6. & Soncin. 7. Metaph. quæſt. 4. dicit, naturam conſideratam ſecundum ſe, id eſt, vt præſcindit ab eſſe quod habet in indiuiduis vel per intellectum, habere aliquam vnitatem, & idẽ ſentit Iauell. lib. 8. Metaph. quæſt. 13. imò D. Thomas videtur apertè hanc ſententiam docere opuſc. de natura generis, cap. 7. quod non poteſt eſſe verum, niſi de vnitate formali, quia indiuidualis eſſe non poteſt, cũ dicatur natura ſic ſumpta præſcindere ab eſſe indiuiduorum. Sed in modo explicandi hanc vnitatem formalem diſſentiũt prædicti authores; videtur autem differentia in duobus potiſſimùm conſiſtere. Primum in hoc, quod Scotus hãc vnitatem formalem, ſeu naturam ipſam, vt formaliter vnam cenſet eſſe formaliter, & ex natura rei diſtinctam ab vnitate ſeu differentia indiuiduali. Alii verò exiſtimant, ſolum diſtingui ratione: quorum ſententia nobis magis probatur, vt diſput. præcedent. ſect. 2. tractatum eſt, & in ſequentibus ſectionibus iterum attingemus. Secundò differunt in hoc, quod Scotus non cenſet, vnitatem hanc formalem, ſeu naturam prout habentem hanc vnitatem formalem, multiplicari numero in ipſis indiuiduis, ſed omnia indiuidua eiuſdem naturæ habere vnam & eandem formalem vnitatem, vnam (inquam) non tantum ratione, ſed re ipſa, ſeu naturam, prout in re ipſa exiſtit in multis indiuiduis, habere vnicam formalem vnitatem. Alij verò exiſtimant in ſingulis indiuiduis habere naturam formalem vnitatem ratione diſtinctam à numerali, hanc verò multiplicari in indiuiduis cum vnitatibus indiuidualibus, & conſequenter non eſſe vnitatem aliquam, quæ ſecundum veram vnitatem realem eadem ſit in multis indiuiduis, ſed ſolum ſecundum quandam conuenientiam, vel ſimilitudinem. Et in hoc etiam puncto hæc poſterior ſententia magis probatur. Quamuis aliqui exiſtiment differentiam eſſe in modo loquendi: nam, quod Thomiſtæ vocant diſtinctionem rationis, Scotus & alij vocant formalem: &, quod illi appellant conueniẽtiam vel ſimilitudinem, Scotus vocat vnitatem: ſed quidquid ſit de huius, vel illius authoris intentione, nos ſatis explicuimus, quæ nam ſit diſtinctio ex natura rei, quam negamus interuenire inter indiuiduum & communem eſſentiã: negamus enim omnem diſtinctionem, quæ in re ipſa quouis modo actu eſſe poſſit ante mentis functionem. Atque eodem ſenſu, & proportionali ratione loquendum eſt nobis de vni-

[Margin, beside "In hac re Thomiſtæ": II. — Scotus. Antoninus. Andr. Soncin. Caiet. Iauell.]

vnitate quæ diſtinctioni opponitur, cùm quærimus an natura, vel ſecundum ſe, vel in re ipſa, ſecluſo omni actu intellectus, talem habeat vnitatem formalem, quæ ſit vera & realis vnitas, vt eandem omnino habeat, & retineat in omnibus indiuiduis.

Fundamenta prioris ſententiæ.

III. Primum. Ariſtotel. VT autem veritas meliùs explicetur, aliquo modo ſuadenda eſt Scoti opinio. Primò, quia Ariſt. 5. metaph. tex. 8. & 12. inter modos vnius ponit vnitatem ſpeciei, & generis, quatenus aliquo modo vnitates reales ſunt: nam ibi non erat ſermo de intentionibus rationis, ſed de vnitate, quæ eſt paſſio entis, quam neceſſe eſt eſſe aliquo modo realem: vnitas autem ſpeciei & generis poteſt maximè eſſe realis propter vnitatem formalem. Vnde 7. metaph. text. 51. ait idem Ariſtot. eandem eſſe rationem animalis in omnibus ſpeciebus, & 2. de anim. tex. 88. ait eandem eſſe naturam diaphaneitatis in aere, & in aqua.

IIII. Secundum. D. Thomas Secundò ratione ſumpta ex Diuo Thoma ſuprà; quia natura humana, quæ in Petro & Paulo exiſtit vnica, & propriiſſima definitione poteſt definiri, vt per ſe notum eſt: ergo vt ſic, habet aliquam vnitatē; ſed non habet illam per intellectum: ergo ex ſe, ergo eſt vera, & realis vnitas. Prima conſequentia conſtat, quia nihil definiri poteſt, niſi quatenus vnum eſt, teſte Ariſt. 4. metaphyſ. text. 10. 7. metaphy. text. 13. Minor probatur, quia natura non habet ab intellectu, quòd ſit definibilis, ſed ex ſe: ergo neq; ab intellectu habet illam vnitatem, quæ ad definitionem neceſſaria eſt: omne autem id, quod conuenit naturæ, & non per intellectum, eſt reale; vel poſitiuum vel per modum priuationis, quod ſatis eſt ad vnitatem, quæ in priuatione formaliter conſiſtit.

V. Tertium. Vnde argumentor tertiò, quia vnitas conſiſtit in indiuiſione; ſed natura humana ex ſe habet formalē indiuiſionem; ergo ex ſe habet vnitatem formalem. Minor patet, quia humana natura ex ſe non habet diuiſionem formalem: quia, ſi ex ſe illam haberet, vbique & ſemper illam haberet, nec poſſet ſine illa concipi: concipitur autem optimè ſine tali diuiſione; ergo ex ſe non habet illam: ergo ex ſe habet indiuiſionem: quia indiuiſio nihil aliud eſt, quàm carentia diuiſionis. Neque enim ſatisfacere videtur, quod frequenter dicere ſolent Thomiſtæ, naturam ex ſe negatiuè eſſe vnam & indiuiſam, quia ex ſe non habet quòd ſit diuiſa & multiplex, tamen ex ſe non eſſe poſitiuè vnam vel indiuiſam. Videtur enim in hac diſtinctione inuolui repugnantia: quia nihil eſt poſitiuè vnum, ſed negatiuè; nec indiuiſio vt ſic poteſt alicui aliter conuenire quam per negationem diuiſionis, ergo ſi ex ſe habet hanc negationem diuiſionis, ex ſe habet indiuiſionem: ergo & vnitatem, quæ in indiuiſione conſiſtit. Et confirmatur ac declaratur, nam, ſi ex ſe habet negationem diuiſionis; ergo repugnat illi diuiſio: quia id, quod ex ſe conuenit naturæ, eſt inſeparabile ab illa, & ideò contradictorium eius ſemper illi repugnat: ergo carentia diuiſionis intrinſecè illi conuenit, & conſequenter poſitiuè conuenit, quantum conuenire poteſt ratione fundamenti. Dicetur fortaſſe, naturę ex ſe nec diuiſionem, nec non diuiſionem formalem conuenire, ſed eſſe quodammodo indifferentem ad vtrumque, ſicut ſuperficies ex ſe, neque alba eſt, neque non alba: ſed negatiuè tantum poteſt dici non eſſe alba.

Obiectio diſſoluitur.

Quo ſenſu videtur intelligenda illa communis reſponſio; quod indiuiſio, ſeu negatio diuiſionis non conuenit naturæ ex ſe poſitiuè, ſed negatiuè: hi enim termini non cadunt ſuper indiuiſionem, ſed ſuper hoc quod eſt *de ſe conuenire*, ita vt ſenſus ſit, naturam non poſtulare ex ſe diuiſionem, neque etiam ex ſe poſtulare diuiſionis carentiam, vel vnitatem. Hoc enim ſenſu rectè poteſt negatio interdùm conuenire alicui ex ſe poſitiuè, interdum negatiuè, nam carentia rationalitatis animali vt ſic, conuenit ex ſe negatiuè, bruto autem conuenit ex ſe poſitiuè, quia ita conuenit, vt poſitiua forma oppoſita illi repugnet. Sed contra hoc inſto, nam etiam in hoc ſenſu videtur natura ex ſe poſitiuè indiuiſa formaliter, nam ita habet ex ſe negationem diuiſionis, vt omnino repugnet illi diuiſio formalis, quamquam enim in indiuiduis materialiter diuidatur, non tamen formaliter, quia formaliter diuidi nihil aliud eſt, quam diuidi eſſentialiter, homo autem v.g. eſſentialiter diuidi non poteſt, quanuis materialiter diuidatur in plura indiuidua.

Vnde argumentor quartò, quia natura humana v.g. de ſe ac poſitiuè eſt ens: ergo de ſe & poſitiuè (in ſenſu dicto) habet aliquam vnitatem, & nō materialem, ſeu indiuidualem, vt ſuprà latè probatum eſt, & eſt per ſe notum, quia alias non poſſet multiplicari numero, imò nec verè concipi ſine vnitate numerali: ergo ſaltem formalem, quia non poteſt aliud medium excogitari. Primum antecedens manifeſtum eſt, quia ens intrinſecè & eſſentialiter conuenit non tantum rebus ſingularibus, ſed etiam naturis, quæ à nobis vniuerſaliter concipiuntur: nam illę nec ſunt omnino nihil, neque ex ſe ſunt plura entia indiuidua, quia non includunt proprias ſingularitates ſeu principia indiuiduantia, ſed ſolùm eſſentialia principia: ergo vnaquæque natura ex ſe neq; eſt plura entia, neque omnino nihil, ſed ens reale, & conſequenter vnum quid aliquo modo, quia ad omne ens conſequitur aliqua vnitas. Et confirmatur quia natura humana & equina, ex ſe, & ſecluſis omnibus indiuiduantibus principiis ſunt plures & diſtinctę realiter & eſſentialiter: ergo vnaquæq; earum ex ſe eſt vna formaliter, & eſſentialiter, nam multitudo ſupponit vnitates, & diuiſio ab aliis ſupponit indiuiſionem in ſe. VI.

Atque ex his vlterius concludi poteſt hanc vnitatem formalem eſſe communem omnibus rebus indiuiduis, quibus natura, quæ dicitur formaliter vna, communis eſt: quia non poteſt natura eſſe communis, niſi vnitas eius communis ſit. Item quia hæc vnitas formalis non habet per quid diuidatur in plures vnitates. Aut enim diuiditur in plures vnitates formales; & hoc non, quia de ratione eius eſt, vt ſit formaliter indiuiſa, & in hoc conſiſtit eius vnitas. Aut diuiditur in plures vnitates materiales, & indiuiduas; & ſic non diuiditur ipſa vnitas formalis vt ſic, ſed communicatur multis, quod intendimus. Tandem, quia aliàs non poſſet diſtingui in ipſis indiuiduis vnitas formalis, & indiuidualis: in quo enim diſtinguerentur, ſi ambæ multiplicarētur numero? Nam, quidquid hoc modo multiplicatur, indiuiduum eſt. VII.

Vera ſententia confirmatur.

VT verò contrariam & veram ſententiam explicemus, dicendum eſt primò, dari in rebus vnitatem formalem per ſe conuenientem vnicuique eſſentiæ, ſeu naturæ. In hoc omnes conueniunt; & hoc VIII.

hoc probant argumenta facta in fauorem Scoti. Itē, A quia, cùm vnitas dicat carentiam diuiſionis, quot ſunt diuiſionum genera, tot poterunt eſſe vnitatum: ſed in rebus eſt diuiſio materialis, & formalis, ſeu entitatiua & eſſentialis, ergo ſimiliter erit vnitas formalis pręter materialē. Tandē quodlibet indiuiduū, v. g. Petrus, non ſolùm eſt vnus numero: ſed etiam eſt vnus eſſentialiter: & vtramq; vnitatē habet in re ipſa, & non per mentis cogitationem; nam, ſicut à parte rei caret diuiſione numerali, ita etiam caret diuiſione eſſentiali, ſiue ſpecifica, ſiue generica: vnitas autem formalis nihil aliud eſt, quàm vnitas eſſentialis: ergo.

IX. Vnitas formalis à ſingulari per rationem diſtincta. Secundò dicendum eſt, hanc vnitatem formalem ratione ſaltem diſtingui ab vnitate indiuiduali. Hoc etiam probant argumenta pro Scoto facta. Et patet breuiter, quia natura communis eſt aliquo modo, ſaltem ratione, diſtincta ab indiuiduis, & vt ſic diſtincta, non habet vnitatem indiuidualem, retinet autem vnitatem formalem: differunt ergo hæ vnitates ſaltem ratione. Item vnitas indiuidualis non conuenit eſſentiæ communi per ſe ipſam, ſed oportet intelligere aliquid additum, ſaltem ratione B diſtinctum, quo illa eſſentia communis indiuidua fiat: vnitas autem formalis per ſe immediatè conuenit ipſi eſſentiæ communi abſque vllo addito etiam ſecundùm rationem. Tandem hac ratione non poteſt intelligi eſſentia, quin illam comitetur hæc vnitas formalis, à qua omnino præſcindi non poteſt, cùm tamen poſſit præſcindi ab vnitate indiuiduali: ſunt ergo hæ vnitates ratione diſtinctæ, ad eum modum quo in re indiuidua diſtinguitur eſſentia vt eſſentia, & vt talis indiuidua ac ſingularis entitas.

X. Non diſtinguitur ex natura rei. Vnde dico tertiò, Hæ vnitates non diſtinguuntur à parte rei, ſeu ex natura rei. Hæc cōcluſio ſequitur ex dictis præcedente diſputatione. Et probatur, quia eſſentia communis, & entitas ſingularis non diſtinguuntur ex natura rei, ſed ratione tantùm: ergo neq; vnitas formalis & indiuidua poſſunt ex natura rei diſtingui, ſed ratione tantùm. Præterea natura ipſa, licet à nobis ſecundum ſe conſiderari poſſit, id eſt, ſecundum ea, quæ illi ex ſe conueniunt, vt ratione præſcinditur ab indiuiduis, tamen huiuſmodi natura non eſt verum ens reale, niſi in indiui- C duis, quia *deſtructis primis ſubſtantiis impoſſibile eſt aliquid remanere*, vt dixit Ariſtoteles in cap. de ſubſtantia, quia extra indiuidua nihil poteſt habere exiſtentiam realem, ſine qua nullum eſſe poteſt verum ens reale, vel actu vel potentia, iuxta ſuperiùs dicta de ente: natura ergo ſecundum ſe non habet realitatem, niſi in indiuiduis: ergo neque vnitatem veram & realem habere poteſt, niſi in indiuiduis: ergo nec poteſt habere vnitatem formalem, quæ in re ipſa ſit ex natura rei diſtincta à ſingulari vnitate vniuſcuiuſque indiuidui. Patet hæc vltima conſequentia, quia quicquid eſt in re indiuidua intrinſecum & eſſentiale illi, non diſtinguitur ex natura rei ab illa.

XI. Vnitas formalis prout in re exiſtit, incommunicabilis eſt. Ex his concluditur quartò hanc vnitatem formalem, prout exiſtit in rebus ante omnem operationem intellectus non eſſe communem multis indiuiduis, ſed tot multiplicari vnitates formales, quot ſunt indiuidua. Probatur primò, quia hæc vnitas formalis comitatur naturam ſecundum ſe, ſed in re non eſt aliqua natura communis, ſed tot multiplicantur naturæ & eſſentiæ, quot ſunt indiuidua, vt ex ſuprà dictis patet, & dicemus iterum in ſequentibus: ergo idem eſt dicendum de vnitate formali, quæ eſt veluti intrinſeca, & tranſcendētalis proprietas talis naturæ; & ideò ſe mutuò conſequuntur, & multiplicato vno, multiplicatur alterum, iuxta doctrinā Ariſt. 4. metaph. text. 3. Secundò, quia vnitas formalis à parte rei exiſtēs nō diſtinguitur ex natura rei ab vnitate indiuiduali, vt dictum eſt: ergo neceſſe eſt multiplicari in re ipſa, multiplicatis indiuiduis, & vnitatibus indiuidualibus eorum: ergo nulla eſt vnitas formalis in re ipſa communis multis rebus eiuſdē naturæ. Probatur prima conſequentia; quia ſi vnitas formalis & indiuidualis ex natura rei non diſtinguuntur: ergo in vnoquoque indiuiduo, in Petro v. g. vnitas formalis & indiuidualis eius in re non diſtinguuntur: ergo diſtinguuntur ab vnitate formali & indiuiduali Pauli: quia hoc ipſo quod vnitas formalis Petri in re eſt omnino idem cum vnitate indiuiduali eiuſdem, neceſſe eſt diſtingui ab vnitate indiuiduali Pauli, quia non poteſt in re eſſe idem cum rebus omninò diſtinctis, & quodāmodò oppoſitis. Tertiò, nā quicquid à parte rei exiſtit, ſingulare eſt, & conſequenter incommunicabile, ſeu nō commune pluribus inferioribus: vt oſtenſum eſt diſputatione præcedente ſect. 1. & dicetur etiam ſect. ſeq. ſed hæc vnitas realis eſt, & ſuo modo à parte rei exiſtit, vt declaratum eſt: ergo eſt ſingularis: ergo non eſt in re ipſa communis. Patet vltima conſequentia, quia, ꝙ eſt ſingulare, eſt propriū alicuius indiuidui; & ideò non poteſt eſſe commune multis, & propterea talis communitas requirit abſtractionē ab omnibus indiuiduis, quæ non poteſt rebus realiter conuenire, ſed tantùm per intellectum.

Ariſtotel.

XII. Illata aliquot. Atque ex his ſequitur primò, quamuis vnumquodq; indiuiduum à parte rei ſit formaliter vnum abſque mentis cogitatione, tamen plura indiuidua, quæ dicuntur eſſe eiuſdem naturæ, non eſſe vnum quid vera vnitate, quæ ſit in rebus, ſed ſolùm, vel fundamentaliter, vel per intellectum. Ac propterea Ariſtoteles quandocunq; dicit plura eſſe vnum eſſētia, ſeu ratione formali, eam vnitatem explicat per ordinem ad intellectum, ſcil. quia ſub vna ratione, vel definitione concipiuntur, vt patet 5. Metaph. c. 6. tex. 11. & lib. 10. in principio. Et D. Tho. de ente & eſſentia c. 4. hoc ſenſu dixit, naturam de ſe non habere vnitatem communem, quia aliàs ſingularis fieri non poſſet. Secundò ſequitur aliud eſſe loqui de vnitate formali: aliud de communitate eiuſdē vnitatis; nam vnitas eſt in rebus, vt declaratum eſt, cōmunitas autem propriè & in rigore non eſt in rebus, quia nulla vnitas, quæ in re exiſtit, communis eſt, vt oſtendimus: ſed eſt in rebus ſingularibus quædam ſimilitudo in ſuis vnitatibus formalibus, in qua fundatur communitas, quam intellectus attribuere poteſt tali naturæ vt à ſe conceptæ, quæ ſimilitudo non eſt propriè vnitas, quia non dicit indiuiſionem entitatum, in quibus fundatur, ſed ſolùm conuenientiam, ſeu relationem, aut coëxiſtentiam vtriuſque.

Soluuntur fundamenta prioris opinionis.

XIII. AD primum prioris opinionis fundamentum reſpondetur, Ariſtotelem inter modos vnius numeraſſe vnitatem genericam & ſpecificam, vel propter vnitatem formalem, quam dicunt in ſingulis rebus in quibus exiſtūt, vel quia ſunt aliquo modo fundamētaliter in rebus, vt poſteà declarabimus; & hoc mō dicuntur plures res eſſe eiuſdem naturæ, vel identitate rationis, vel in fundamentali vnitate, quæ in ſimilitudine conſiſtit. Vnde dicitur ad ſe-

ad ſecundum, vt natura poſſit definiri; hanc vnitatem ſufficere, quia definitio propriè non eſt in rebus, ſed in ratione; & ideò non eſt vna definitio cōmunis, niſi quatenus mens concipit aliquid vt commune ſeparando illud à quolibet ſingulari, ad quod ſatis eſt vnitas formalis, quam natura habet in quolibet indiuiduo cum ſimilitudine omnium talium vnitatum inter ſe, nam inde fit, vt intellectus vno conceptu communi illam rationem formalem concipiat ac definiat. Vnde, cum dicitur natura non habere ab intellectu, quod definibilis ſit; dicēdum eſt, id eſſe verum fundamentaliter & remotè, non autē proximè; vel (quod perinde eſt) id eſſe verum, quoad eſſentiam quæ definitione explicatur: illa enim in rebus antecedit: non verò quoad conditionem quam requirit, vt à nobis definiatur, quæ eſt communitas: hanc enim habet ſolum per cogitationem mentis.

XIIII. Ad tertium dicitur primò concludere, naturam ex ſe habere vnitatem formalem, non verò communitatem eiuſdem formalis vnitatis. Vnde vnitatem habet prorſus inſeparabilem, communitatem autē minime; nam in ſingulis indiuiduis natura eſt vna formaliter, non tamen eſt communis, neque indifferens ad plures, ſed in vnoquoque eſt ſingularis, & propria eius effecta. Quocirca, cùm dicitur naturā ex ſe ita eſſe formaliter indiuiſam, vt repugnet illi formaliter diuidi, æquiuocum id eſſe poteſt, nam vel eſt ſenſus, naturam quæ ſic eſt formaliter vna, nō eſſe vlteriùs diuiſibilem per differentias formales & eſſentiales: & in hoc ſenſu in naturis genericis ſimpliciter falſum eſt; habet enim natura generica ſuā formalem vnitatem; & nihilominus formaliter diuiſibilis eſt per differentias ſpecificas. In naturis autem ſpecificis eſt quidem id verum, nihil tamen refert ad id, de quo agimus: nam, licet naturā ſpecifica non ſit vltra diuiſibilis per differentias eſſentiales, eſt tamen diuiſibilis per differentias indiuiduales, & in vnoquoque indiuiduo habet ſuam vnitatē formalem diſtinctam ab ea, quam habet in aliis, & hoc ſatis eſt, vt talis vnitas in re communis eſſe non poſſit. Vel eſt ſenſus, naturam ita eſſe ex ſe indiuiſam, vt ei repugnet omnis diuiſio ſeu multiplicatio ſuæ vnitatis formalis; & hoc ſenſu aſſumptio eſt ſimpliciter falſa, etiam in naturis ſpecificis. Quia ſicut ſupra dicebamus, quamuis in indiuiduis non ſit diuiſio ſeu diſtinctio eſſentialis, eſſe tamen diuiſionē, ſeu diſtinctionem eſſentiarum; ita dicendum eſt in præſenti, quamuis indiuidua eiuſdem ſpeciei ſimpliciter non dicantur differre formaliter, nihilominus habere diſtinctas vnitates formales ſingulis proprias. Nam diſtingui eſſentialiter; vel formaliter, non ſolum ſignificat habere diſtinctam eſſentiam, ſeu formam, ſed etiam habere ſecundum eam diſſimilitudinem, & diſconuenientiam, atque adeò diſtingui non tantum ſecundum rem, ſed etiam ſecundum communem rationem. & definitionem, quam mens poteſt fabricare. Habere autem diſtinctam eſſentiam ſeu vnitatem formalem, ſolum dicit diſtinctionem entitatiuam & realem, quomodo, ſicut Petrus habet diſtinctam humanitatem à Paulo, ita etiam habet diſtinctam eſſentiam, & diſtinctam vnitatem formalem, quamuis in ea ſint ſimiles. Naturæ ergo, quæ ex ſe dicitur formaliter vna, non repugnat ſecundum eam vnitatem multiplicari in multis; & in ſingulis habere illam vnitatem incommunicabilem, & conſequenter diſtinctam ab aliis, ſed ſolum repugnat diſſimilitudo, ſeu diſconueniē- A tia ſecundum eam rationem, id eſt, quod ea quæ participant illam vnitatem formalem in ea non ſint ſimiles, & inter ſe conueniant.

Ad quartum cum confirmatione eadem eſt reſponſio: probat enim naturam communem habere ex ſe vnitatem formalem; ſecundum quam vna natura ſpecifica differt formaliter, & ſpecialiter ab alia, non tamen probat, eam vnitatem formalem eſſe in re ipſa communem, niſi ſecundum ſimilitudinem vel conuenientiam, vt declaratum eſt. Et eodem fere modo reſpondetur ad argumenta, quibus vltimo loco probatur, quod hæc vnitas formalis ſit in re communis; ita enim eſt communis, ſicut ipſa natura, cuius eſt vnitas. Natura autem non eſt communis ſecundum rem, ſed ſecundum rationem, vel fundamentalem ſimilitudinem, vt ſępè tactum eſt, & ſequente ſectione ex profeſſo dicetur. Eodem ergo modo eſt communis vnitas formalis, quæ in re diuiditur in plures vnitates formales, quarum quælibet eſt in ſe indiuiſa formaliter, inter ſe verò, ſeu vna ab altera, non ſunt in re formaliter indiuiſæ, niſi ſecundum ſimilitudinem & conuenientiam, ratione cu- B ius non dicuntur ſimpliciter, & propriè formaliter diſtinctæ, vt dictum eſt, ſed ſunt vnitates formales diſtinctæ entitatiuè ſeu indiuidualiter. Hæc enim duo non repugnant, ſcilicet ipſaſmet vnitates formales multiplicari, & non multiplicari formaliter, ſed materialiter, ſeu in indiuiduo: ipſa enim vnitas formalis in vnoquoque indiuiduo ſingularis eſt, & indiuidua, quamuis id non habeat ex vi vnitatis formalis: ſed ex differentia indiuiduali. Fatemur igitur omnem vnitatem formalem, prout eſt in re, eſſe indiuiduam & ſingularem, differre tamen nihilominus ſecundum rationem ab vnitate indiuiduali, quia vnitas formalis per ſe & ex proprio conceptu ſolum dicit indiuiſionem in prædicatis eſſentialibus: vnitas verò indiuidua dicit indiuiſionem in ipſa entitate. Vnde vnitas formalis dicit in re fundamentum ſimilitudinis cum alia re eiuſdem naturæ: vnitas autem indiuidualis dicit abſolutè & ſimpliciter fundamentum diſtinctionis, ac denique vnitas formalis dicit fundamentum communicabilitatis ſaltem ſecundum rationem, vnitas autem indiuidualis dicit omnimodam incommunicabilitatem, tam ſecundū C rem, quàm ſecundum rationem. XV.

SECTIO II.

An vnitas vniuerſalis naturæ diſtincta à formali ſit in rebus actu ante mentis operationem.

PRincipiò ſtatuendum eſt naturas illas quas nos vniuerſales & cōmunes denominamus, reales eſſe, & in rebus ipſis verè exiſtere: non enim eas mente fingimus, ſed apprehendimus potiùs, eaſq; in rebus eſſe intelligim⁹, & de illis ſic conceptis definitiones tradimus, demonſtrationes efficimus, & ſcientiam inquirimus. Sic Ariſtoteles 1. Metaph. cap. 6. & lib. 4. cap. 5. reprehendit Heraclitum, & Cratylum, quod dicerent in rebus nihil eſſe præter ſingularia. Et 7. metaphyſ. text. 56. tradit vniuerſalia non eſſe à rebus ſeparata, & text. 37. & 53. ait definitiones dari de rebus vniuerſalibus, & 1. poſter. text. 5. 11. 33. 39. 43. dicit ſcientiam eſſe de vniuerſalibus, quæ in ſingularibus exiſtunt, & ab illis abſtrahuntur; & idem habet 1. metaphyſ. c. 1. Et eodem ſenſu 1. de interp. c. 5. dicit, rerum alias eſſe vniuerſales; alias I.

Res quæ vniuerſales denominantur verè in rebus exiſtunt.

alias ſingulares. Et in hoc omnes Philoſophi & Ariſtotelis interpretes conueniunt, Nominalibus exceptis, qui voces ſolùm aiũt eſſe vniuerſales in ſignificando; & conceptus vniuerſales in repræſentando; & circa hos proximè verſari definitiones, & ſcientias, vt videre licet in Ocham in 1. diſtinct. 2. quæſt. 4. & quodlib. 5. quæſt. 12. & 13. & Gabr. in 1. diſtinct. 2. quæſt. 7. & 8. quos latè impugnat Fonſeca, lib. 5. c. 28. quæſt. 2. Et meritò reprehendendi ſunt, quoad aliquos loquendi modos, nam in re fortaſſe nõ diſſident à vera ſententia: nam eorum rationes huc ſolùm tendunt, vt probent vniuerſalitem non eſſe in rebus, ſed conuenire illis prout ſunt obiectiuè in intellectu ſeu per denominationem ab aliquo opere intellectus; quod verum eſt, vt infrà dicam. Et ideò in referendis, & ſoluendis eorum argumentis non eſt quòd immoremur: nam ea nihil omnino obſtat, quo minus verum ſit naturas, quę denominantur vniuerſales, in ſingularibus eſſe, ipſaque ſingularia habere inter ſe aliquid in quo conueniant, vel ſimilia ſint, & aliquid, in quo differant, ſeu diſtinguantur. Vnde falsò negant, demonſtrationes, aut definitiones dari de rebus, quia ſcientiæ non ſunt de nominibus, & conceptibus formalibus noſtris, ſed directè de rebus, ſeu conceptibus obiectiuis. Quapropter, licet denominatio vniuerſalitatis rebus proueniat ex conceptibus, tamen res ſic denominatæ reales ſunt, & in rebus exiſtunt.

II. *Vniuerſalia in re nõ ſunt à ſingularib. ſeparata.* Secundò ſupponendum eſt, has res, vel naturas, quas nos vniuerſales denominamus, nõ eſſe realiter ſeparatas à rebus ſingularibus; quia vt ſuprà demonſtratũ eſt, omnis res quæ exiſtit, neceſſariò eſt ſingularis, & indiuidua: apertamq; inuoluit repugnantiã, quod exiſtat homo, v.g. ab omnib. ſingularibus hominibus realiter ſeparatus, & ſit vniuerſalis reſpectu omniũ illorum. Nam, ſi eſt ſeparatus, non eſt in illis intrinſecè & eſſentialiter, ſi autem eſt vniuerſalis, eſſe debet in illis intrinſecè & eſſentialiter, quia hoc eſt de ratione talis vniuerſalis: neq; verò ſimul eſſe poteſt ſeparatus ab illis, & intrinſecè in illis: quia hæc duo in re ipſa ſumpta inuoluunt repugnantiam. Itẽ quia, vel homo vt ſic eſt res diſtincta realiter à Petro, Paulo, &c. vel non eſt res diſtincta: ſi dicatur hoc ſecundum, hoc eſt quod intendimus: nam hoc ſenſu dicuntur vniuerſalia non eſſe ſeparata, quia nõ ſunt res realiter diſtinctæ à ſingularibus, neque habent propriam entitatem: & realem vnitatẽ diſtinctam ab illis: ſi verò dicatur primum, ſequitur apertè, hominem vt ſic eſſe rem quandam diſtinctam à Petro & Paulo, nam realis diſtinctio non poteſt intelligi, niſi inter res certas, & determinatas: erit ergo illa res quidam homo diſtinctus à cæteris hominibus. Vnde neque eſſe poterit de eſſentia illorum, neque poterit ſimul eſſe in omnibus illis. Item alioqui eadem ratione dandum eſſet animal ſeparatum ab omnibus ſpeciebus animalium, & viuens ſeparatum ab omnib. generibus viuentium, & ſic de cæteris quidditatiuis prædicatis, quæ omnia ſunt impoſſibilia, & inutilia prorſus, quia neq; ad ſcientiã, neque ad definitiones tradendas oportet huiuſmodi idearum monſtra confingere.

III. *Quo ſenſu Platone vniuerſalia aſſeruerit ſeparata.* Quod adeò manifeſtum, ac per ſe notum eſt, vt multis incredibile videatur, Platonem docuiſſe cõtrarium eo ſenſu, quo 1. & 7. metaph. & aliis locis Ariſt. illi attribuit, & latiſſimè impugnat. Ita ſenſiſſe Euſtratium & Simplicium refert D. Thomas lib. 4. de regimine Principum, c. 4. & in particulari agens

A de ideis Aug. lib. 83. quæſtionũ. q. 46. & lib. 7. de Ciuit. c. 28. declarat Platonem fuiſſe locutum de ideis, quæ ſunt in mente diuina, quod etiam ſentit Seneca lib. 8. epiſtola 66. Imò ab ipſo Platone in Parmenide, & Timæo id ſignificari videtur. Legatur Eugub. lib. 1. de peren. philoſoph. c. 10. Quod ſi ita eſt, conſequenter dicendum eſt, Platonem nõ poſuiſſe ideas propter modum noſtrũ concipiendi, definiendi, aut ſciendi res in vniuerſali; ad hoc enim nihil conferũt ideæ prout ſunt in mente Dei: quia nec nos illas cõcipimus, aut definimus; & ſi per impoſſibile non eſſent tales ideæ, poſſent eodẽ modo vniuerſalia à nobis cõcipi, ac definiri. Sed ponũtur huiuſmodi ideæ, vt ſint prima exemplaria ho rũ inferiorum; & in ea influant tanquam primum, & immutabile principium in ſuo genere: de quib. ideis ſub hac conſideratione tractatur à Theologis in 1. d. 36. cum D. Tho. 1. par. q. 15. & inferiùs tractando de cauſis aliquid attingemus. Sed, quicquid ſit de mente Platonis, hæc cõſideratio nihil ad præſens inſtitutum refert: quia nõ agimus de vniuerſali, quod vocant in cauſando, ſiue per modũ efficientis, ſiue per modum exemplaris;
B ſed de vniuerſali in eſſendo ſeu prædicando.

Senſus quæſtionis, & variæ opiniones.

IIII. His ergo ſuppoſitis, quæſtio ſupereſt, an natura, quæ vniuerſalis denominatur, quamuis ſit in rebus ſingularib. nihilominus ex ſe habeat ſufficientem vnitatem, ob quã vniuerſalis denominetur, ita vt non ſolùm natura vniuerſalis, ſed etiã vniuerſalitas eius in reb. ſit. Tres in hac re verſãtur opiniones. Prima eſt, naturã ita habere ex ſe & per ſe aliquã vniuerſalitatẽ, vt etiã realiter exiſtens in ipſis indiuiduis eã retineat, actuq; vniuerſalis ſit; quam opinionem defendit latè Ioannes Monlorius ſpeciali diſpu. de hac re. c. 5. & 6. & communiter tribuitur Scoto in 2. d. 3. q. 1. & 7. metaph. q. 18. vbi Anton. Andreas q. 16. illã defendit. Quamuis Scot. in præd. diſt. potiùs ita loquatur, vt ſimpliciter neget, vniuerſale in actu eſſe in rebus: ſolumq; videtur admittere vniuerſale aptitudine ſeu potentia, quod Ariſtoteles & omnes concedunt. Quapropter in exponenda Scoti ſententia varij ſunt eius diſcipuli, vt Fonſeca infrà citandus la-
C tè tractat, vbi etiam ipſe, ſicut & alij, eum conatur in ſuam ſententiam adducere. Sed, ne in æquiuoco laboremus, oprtet hos terminos, *vniuerſale in actu*, & *vniuerſale in potentia*, declarare. *Ioan. Monlorius. Scotus. Antonius Andreas.*

V. Itaq;, ſi per vniuerſale in actu intelligatur natura ab omni indiuiduatione abſtracta, quæ concipitur per modũ vnius entis indiuiſi, & cõmunis multis, & habentis proximã aptitudinẽ, vt de illis prædicetur ſic per ſe notum eſt, vniuerſale in actu vt ſic, nõ eſſe in rebus: & hoc modo explicuit hanc vniuerſalitatẽ Scotus ſuprà: & eodem loquitur Ariſt. cùm negat contra Platonem dari vniuerſale in rebus, ſcilicet vniuerſaliter ſubſiſtens, & ab omni ſingulari, & indiuidua contractione ſeparatum. Datur ergo hoc vniuerſale ſolùm per intellectum, vt ſectio. ſequen. declarabimus. Rurſus, ſi vniuerſale in potentia dicatur, quicquid non habet actualem vniuerſalitatem dicto modo explicatam: præbet autem intellectui fundamẽtum, vt illam poſſit concipere aut fingere, ſic etiam certum eſt dari in rebus vniuerſalitatem in potentia, quia datur in eis aliquod fundamẽtum abſtractionis, ſeu conceptionis vniuerſalis, quam intellectus facit. Sed quale eſt hoc fundamentũ? in hoc eſt. n. punctus cõtrouerſiæ. Opinio igitur citata

citata affirmat, fundamentum hoc eſſe vniuerſalitatem quandam, quę ex ſe, & realiter conuenit naturę, vt eſt prior natura ſuis inferioribus contrahentibus ipſam. Nam, licet in re non ſit ſeparata ab eis, tamen reuera eſt communis omnibus illis ſecundum eandē rationem, & vnitatem formalem. Et ita hæc vniuerſalitas, licet reſpectu prioris dicatur aptitudinalis ſeu fundamentalis, tamen reſpectu ſingularitatis ſeu indiuiduationis naturæ eſt vera, realis, & actualis vniuerſalitas, quæ ab vnitate formali ſolum in hoc differt, quod vltra negationem diuiſionis in ſe dicit indifferentiam & communitatem ad multa.

VI. Sic igitur declarata opinio probatur primò, quia natura, verbi gratia humana, de ſe habet vnitatem formalem, vt dictum eſt: habet etiam de ſe, quod ſit communicabilis multis: ergo de ſe & ante omnē intellectum eſt vna in multis: & de multis, in quo ratio vniuerſalis conſiſtit, teſte Ariſt. 1. Poſt. tex. 25. habet ergo natura ex ſe & in rebus ipſis aliquam vniuerſalitatem, quæ ſit realis proprietas eius, & non tantum rationis. Minor, in qua eſt vis argumenti, probatur primò, quia natura humana de ſe non eſt incommunicabilis, alioqui ſecundum numerum multiplicari non poſſet: eſt ergo de ſe communicabilis: quia inter communicabile, & incommunicabile non eſt dare medium reſpectu eiuſdem naturæ, nam ſunt oppoſita contradictoriè. Secundò, quia natura non eſt de ſe hæc & indiuidua, vt præcedente diſput. probatum eſt: ſed indiget aliquo adiuncto, quo indiuiduetur: ergo de ſe apta eſt, vt per principia indiuiduantia contrahatur: imò, cùm non ſit apta ad ſubſiſtendum abſtractè & vniuerſaliter, poſtulat, & requirit hanc determinationem, vt poſſit ſubſiſtere: eſt ergo ex ſe apta ad illam: ergo eſt etiam ex ſe communicabilis multis indiuiduis. Probatur hæc vltima conſequentia, quia talis natura non eſt adæquatè contrahibilis per vnam ſolam indiuidualem differentiam, imò hoc illi repugnat: ergo hæc repugnantia, quam habet talis natura, vt in vno ſolo indiuiduo adæquati contrahi poſſit, fundatur in naturali aptitudine, quam habet vt in multis eſſe poſſit: hæc ergo aptitudo conuenit illi realiter & ſecundum ſe. Tertiò idem probatur ex attributis naturarum vniuerſalium, vt vniuerſales ſunt, dicuntur enim eſſe propria obiecta ſcietiarum, immutabilia, & perpetua, ingenerabilia, & incorruptibilia, dicūtur etiam eſſe res immediatæ ſignificatæ per voces ſeu conceptus communes, quibus per ſe primò cōueniunt eſſentialia prædicata, & intrinſecæ proprietates: ſed hæc omnia non ſunt per intellectum conficta, neque conſiſtunt in denominatione aliqua extrinſeca prouenientè ab aliquo actu intellectus: ergo natura in rebus ipſis habet aliquam vniuerſalitatem, quæ ſit horum omnium ratio ac fundamentū. Et confirmatur, quia aliàs vix poſſumus vitare, quin incidamus in opinionem Nominalium, qui negant in rebus eſſe naturas vniuerſales, ſed ſolum res ſingulares, quia, ſi natura in re nullam habet vniuerſalitatem, nec diſtinguitur ex natura rei ab indiuiduis, vt ſuprà oſtenſum eſt, non apparet, quid poſſit in rebus immediatè correſpondere terminis communibus, aut conceptibus eorum, præter ipſa ſingularia, quod Nominales docent, & conſequenter non poterit eſſe ſcientia de rebus communibus, ſed ſolum de vocibus, vt iidem contendunt.

VII. Secunda ſententia eſt, naturam exiſtentem in indiuiduis non eſſe actu vniuerſalem, nihilominus tamen nō habere à ſolo intellectu, quod actu vniuerſalis ſit, A ſed ex ſe, & ante operationem intellectus, & ante omnem contractionem ad indiuidua, atque adeò ante omnem exiſtentiam, tam in intellectu, quàm in re ipſa, eſſe actu vniuerſalem. Hanc opinionem latè tractat, & defendit Fonſeca, lib. 5. Metaphyſ. cap. 28. per quinque primas quæſtiones. Cuius fundamenta videbimus poſteà, dum veram ſententiam confirmabimus: eſt enim hæc opinio media inter duas alias, & ideò ab eiſdem ſumit argumēta partim ad eas confutandas, partim ad ipſam tuēdam, & ſuadendam.

Tertia opinio eſt, naturas fieri actu vniuerſales ſolum opere intellectus, præcedente fundamento aliquo ex parte ipſarum rerum, propter quod dicuntur eſſe à parte rei potentia vniuerſales. Hæc ſententia communis eſt antiquorum & recentium Philoſophorum cum Ariſtot. ſæpiſſimè in his lib. Metaph. præſertim in 7. & Comm. 1. de anima com. 8. dicente, *intellectum eſſe qui facit vniuerſalia in rebus*, & Auicen. qui hoc ſenſu dixit, lib. 5. ſuæ Metaph. in principio: *Equinitas ſecundum ſe tantum eſt equinitas, non vna, vel plures*, & eodem modo loquitur D. Tho. opuſc. B de ente & eſſentia, cap. 4. vbi ait, *naturam ſecundum ſe neque vniuerſalem, neque ſingularem eſſe*, & aliis locis in eodem ſenſu ait, *intentionem vniuerſalitatis eſſe ab intellectu*, vt 1. part. quæſt. 85. artic. 1. & 1.2. quæſt. 29. artic. 6. & 7. Metaph. lect. 13. & in eadem ſententia conueniunt omnes eius diſcipuli: Caietan. loco citato de ente & eſſentia. Soncin. & Iauell. citati ſect. præced. Soto in Logica quæſt. 2. de vniuerſalibus, & alij. VIII.

Quæſtionis reſolutio.

HÆc poſtrema ſententia eſt ſine dubio vera. Vt autem eam explicemus, & confirmemus, duo, quæ in titulo quæſt. propoſuimus, declaranda ſunt. Primum, quomodo differat vnitas quæ ad vniuerſalitatem naturæ neceſſaria eſt, ab vnitate formali. Secundum, quomodo naturæ ſic vni cōueniat aptitudo eſſendi in multis. Ex quibus tandem conſtabit tertium, ſcilicet quomodo vniuerſalitas naturæ nō poſſit in rebus ipſis inueniri. Suppono autem, quod Ariſtot. ſæpè docuit, rationem vniuerſalitatis vt ſic, in duobus conſiſtere. ſcilicet in vnitate, & communicabilitate. C Hæc enim duo continentur in illa definitione, qua vniuerſale dicitur, *Vnum in multis, & de multis*, ſeu *præter multa*, quæ ſumpta eſt ex variis locis Ariſtot. 1. Perih. cap. 5. 1. Poſt. cap. 18. 7. Metaph. cap. 13. Nam ſi natura non ſit vna aliquo modo, non erit quippiam vniuerſale, ſed erit rerum multitudo, ſeu aggregatio: ſi autem non ſit apta eſſe in plurib. nō erit vniuerſalis ſed ſingularis, & ideò neceſſe eſt, vt ſit in multis modo oppoſito ſingularitati ſeu indiuiduationi, id eſt, quod ſit in multis inferioribus, quæ ſub ea communi ratione multiplicari, & numerari poſſint. Hæc ergo duo, ſcilicet vnitas & communitas, explicanda ſunt, vt conſtet, rationem conſtituentem proprium vniuerſale non reperiri in rebus ſecluſo intellectu. IX.

Dico primò, Vnitas formalis per ſe ſola non ſufficit ad vnitatem, quam requirit natura vniuerſalis, vt vniuerſalis eſt, ac denominatur, ſed requiritur, maior aliqua vnitas. Probatur primò, quia vnitas rei vniuerſalis vt vniuerſalis eſt, talis eſſe debet vt ſit illi propria, & rei ſingulari vt ſingularis eſt, conuenire non poſſit: ſed vnitas formalis non eſt huiuſmodi: ergo illa vt ſic non ſufficit ad vnitatem naturæ vniuerſalis vt ſic. Maior ex communi omnium conſenſu X.

ſenſu conſtat,& ex oppoſitione, quæ eſt inter ſingulare,& vniuerſale vt talia ſunt: cùm enim opponantur vt cõmunicabile& incommunicabile, vnitas illa, quæ ad vtrumq; horum indifferens eſt, non poteſt eſſe ſufficiens ad rationem vniuerſalis, vt magis ex ſequente ratione conſtabit. Minor autem conſtat ex ſuprà dictis de vnitate formali: oſtenſum eſt .n. eã de ſe eſſe indifferentem ad naturam, vel vniuersè conceptam, vel in indiuiduis contractam. Secundò probatur, quia vnitas formalis multiplicatur in indiuiduis cũ ipſa natura; ſed vnitas, quę eſt propria naturę vniuerſalis vt vniuerſalis eſt, non põt multiplicari in inferioribus, nam potiùs illa ſunt vnum ſub ea ratione, quomodò dixit Porphyrius, *participatione ſpeciei plures homines eſſe vnum hominem*: ergo alium modum vnitatis habet natura vniuerſalis vt ſic, præter vnitatem formalem. Maior ſuprà probata eſt. Oſtendimus enim, vnamquamq; naturam indiuiduam, eſſe in ſe formaliter vnam propria & intrinſeca vnitate formali diſtincta ab ea, quę eſt in alia ſimili natura, quia vnaquęq; per id, quod in ſe eſt, eſt in ſe formaliter indiuiſa. Et hinc facilè probatur minor ꝑpoſitio quia ſi vnitas naturæ vniuerſalis vt vniuerſalis eſt, multiplicaretur in inferioribus, multiplicaretur vnitas ſpecifica in indiuiduis, vel generica in ſpeciebus, quòd eſt impoſſibile, alioqui & plures homines eſſent plures ſpecies, & vnuſquiſque eorum haberet in ſe vnitatem vniuerſalitatis, & conſequenter vnuſquiſque eſſet vnus vniuerſaliter, ſicut eſt vnus formaliter, quod eſt planè falſum. Vnde argumentor tertiò, quia vnitas formalis ſolùm dicit formalem ſeu eſſentialem indiuiſionem illius rei, quæ ſic vna denominatur: vnde ad hanc vnitatem impertinens eſt, quòd illa res ſit ſingularis, vel communis, at verò vnitas vniuerſalis dicit intrinſecè indiuiſionem plurium in ea re, vel ratione, quæ vna vniuerſaliter denominatur, ita vt nullum eorum inferiorum, quæ ſub tali ratione continentur, per ſe ſumptum habeat totam illam vniuerſalem vnitatem, ſed omnia ſub illa ratione vnum ſint, quomodo omnes ſpecies animalis ſunt vnum in ratione animalis: nulla autem ſpecies per ſe ſumpta habet in ſe vniuerſalem vnitatem animalis, quæ eſt quaſi potentialis, licet in ſe habeat formalem vnitatem eius. Quãquã ergo vnitas formalis prærequiratur ad vnitatẽ vniuerſalis, & ſit fundamentum eius, non tamen eſt per ſe ſufficiens, ſed aliquid vltra illam addit vnitas vniuerſalis.

XI. Dices. Quæ ergo, aut qualis eſſe poteſt hæc vnitas naturæ vniuerſalis vt ſic? Omnis enim vnitas, vt ſuprà inſinuatum eſt, aut formalis, aut numeralis eſſe debet: quia omnis diuiſio aut formalis eſt, aut materialis: ſed vnitas vniuerſalis non poteſt eſſe vnitas numeralis, quia hæc eſt propria rerum ſingularium: ſi ergo neque formalis eſt, quæ nam eſſe poteſt? Reſpondetur eſſe quandam vnitatem ab his diſtinctam habentem proprium nomen, própriamque rationem. Dicitur enim hæc vnitas vniuerſalis, eiusque ratio conſiſtit in indiuiſione alicuius naturæ in plures naturas ſimiles ſub eodem nomine, & ratione, cum aptitudine, vt in eas diuidatur. Itaque huiuſmodi vnitas vtrumque includit, ſcilicet indiuiſionem, & aptitudinẽ ad diuiſionem in plura eiuſdem nominis & rationis, ſeu quæ talia ſint, vt vnumquodq; totum diuiſum quoad eius actualitatẽ in ſe claudat, & cõtineat. Vnde hęc indiuiſio proximè accedit ad propriam priuationem, quia dicit negationẽ diuiſionis in natura apta ad talem diuiſionem. In

A quo differt hęc vnitas ab vnitate indiuiduali, quę nõ ſolùm dicit indiuiſionem, ſed etiam ineptitudinẽ ad diuiſionem in plura, quę talia ſint, quale eſt ipſum diuiſũ. Ab vnitate aũt formali differt, quia hęc vnitas quãuis nõ repugnet cum illa aptitudine, ſeu cõmunicabilitate ad plura, nõ tamẽ illam requirit. Vnde in Deo põt intelligi vnitas formalis cum incõmunicabilitate ad plures naturas. Cùm ergo dicitur, quod omnis vnitas, aut eſt formalis, aut numerica, id verũ eſt de vnitatibus, quę rebus ipſis ſecundùm ſe, ſeu in re ipſa conueniunt: pręter has verò poteſt eſſe alia vnitas, quę per intellectum perficitur: & huiuſmodi eſt vnitas vniuerſalis, vt oſtendemus.

Vnde vlteriùs additur, hanc vnitatẽ poſſe ad numeralem reuocari, quæ tamen non ſimpliciter realis ſit, ſed rationis, ſeu obiectiua. Declaratur, nam ſpecies humana in ratione ſpeciei ita eſt vna, vt cum aliis componat numerum ternarium, vel quaternarium, &c. ſpecierum ſub animali contentarum: omnis aũt vnitas, quæ poteſt numerum cõficere, ſub ea ratione numerica dici poteſt. Propter quod, licet homo & equus abſolutè differant eſſentialiter, & ſpecie, tamen B in ratione vniuerſalium ſeu ſpecierum differunt numero. Item formalis conceptus hominis vt ſic, eſt vnus numero: vnde obiectum eius in ratione obiecti vnum etiam numero dici poteſt, & ita homo, quatenus obiicitur illi cõceptui, dicitur habere vnitatem numeralem obiectiuã, ſeu in ratione obiecti, quę ẽt eſt vnitas rationis, ſeu per denominationem extrinſecam à conceptu mentis: hęc ergo vnitas ad rationem vniuerſalis neceſſaria eſt, & ſub ea ratione poteſt ad numeralem reuocari. Quòd in hunc modum põt etiam explicari, nam, ſi fingeremus iuxta Platonis ſentẽtiam, vt ab Ariſtotele explicatur, vniuerſalia eſſe res ſeparatas à ſingularibus, neceſſariò intelligendum eſſet, hominem vt ſic, in ſe ſubſiſtentem, eſſe rem quandam in ſe quidem tranſcendentaliter numerabilem cum aliis, atq; ita vnam numero, quamuis ſimul fingeretur exiſtens in pluribus numero diſtinctis, quod aliunde repugnãtiã inuoluit, vt dictum eſt, quod ad præſens non refert: nam hinc ſolùm intendimus declarare vniuerſale eo modo quo eſt, vel apprehenditur, debere intelligi vt in ſe indiuiſum, & numerabile, vel ſecundum rem, ſi fin- C gatur in re ipſa ſeparatum, vel ſecundum rationem & conceptum, ſi ſolùm mente abſtrahatur. XII.

Ex his dico ſecundò, Vnitas naturæ vniuerſalis vt vniuerſalis eſt, non eſt realis, neque eſt in rebus prout in re ipſa exiſtunt, antecedúntque omnem operationem intellectus. Hæc concluſio ſequitur apertè ex præcedente: quia in rebus nulla vnitas intelligi poteſt pręter formalem, & numeralem, neutra autẽ harum ſufficit ad rationem vniuerſalis vt ſic. Dicetur fortaſſe in rebus non ſolùm reperiri eam vnitatem formalem, qua vnaquæque natura humana, verbi gratia, dicitur in ſe formaliter vna, ſed etiam reperiri vnitatem, qua omnes humanæ naturæ dicuntur habere eandem rationem formalem, & conſequenter formalem vnitatem, ratione cuius eandem definitionem participant, & omnes homines à parte rei dicuntur eſſe eiuſdem naturæ. Sed contra, nam hæc reuera non eſt vnitas, ſed ſimilitudo tantùm, nihil enim verè vnum & in re indiuiſum eſt à parte rei in hac & in illa humana natura, ſed ſolùm in hac eſt aliquid cui aliquid ſimile eſt in altera natura: hæc autem non eſt realis vnitas, ſed ſimilitudo. Vnde ſolùm poſſunt res plures dici à parte rei eiuſdem naturę, id eſt ſimilis: hęc enim identitas, cùm dicatur eſſe XIII.

Vnitas vniuerſalis non eſt ante operationē mētis.

inter res diſtinctas; non põt in re ipſa quippiam eſſe pręter ſimilitudinem, ratione cuius dicuntur ẽt participare, ſeu habere eãdẽ definitionẽ, fundamentaliter quidem ex vi dictę ſimilitudinis, formaliter aũt per rationem: nam definitio opus rationis eſt.

XV. *Similitudinis relatio realis ad rationem vniuerſalis nec ſufficiẽs, nec neceſſaria.* Hæc autem ſimilitudo neque neceſſaria ſimpliciter eſt ad rationem vniuerſalis, neque ſufficiens. Intelligo autem non eſſe neceſſariam ſecũdum actualem exiſtentiam & relationem, quia non eſt de ratione vniuerſalis vt actu ſit in multis; nam ſi veræ eſſent ideæ Platonis, vniuerſales eſſent ex ſe, quamuis actu nullum aliud indiuiduum exiſteret, & de facto naturę cœli & Gabrielis ſunt vniuerſales, ſiue in re ſint plura eorum indiuidua, habentia inter ſe prædictam ſimilitudinem, ſiue non. Si autem eſſet ſermo de ſimilitudine illa in potentia; ſic neceſſaria eſt ad naturæ vniuerſalitatem, quia aliàs non poſſet intelligi natura vt communis, vt ſtatim latiùs explicabimus. Quòd autem illa ſimilitudo non ſufficiat ad rationem vniuerſalis, probatur, quia ex vi illius ſimilitudinis præcisè, ſiue in actu ſiue in potentia ſumptæ, non concipitur aliquid vt vnum commune multis, ſed concipiuntur multa vt ſimilia inter ſe: vniuerſale aũt vt ſic, debet cõcipi vt vnũ. Item, quia vniuerſale vt vniuerſale, concipitur vt indiuiſum actu, quatenus tale eſt, & diuiſibile, & communicabile aptitudine: res autem prout à parte rei ſunt ſimiles in natura, potiùs ſunt actu diuiſæ, & aptitudine ſeu fundamẽtaliter vnibiles (vt ſic dicam) in vna natura vniuerſè concepta.

XVI. Atque hinc apertiùs confirmatur concluſio poſita. Nam vniuerſalitas vt ſic dicit aliquam indiuiſionem, alioqui non eſſet vniuerſalitas, ſed multitudo tantùm: ſed illa non poteſt eſſe indiuiſio quæ conueniat rebus vt in ſe ſunt, ſed ſolùm vt ſubſtant conceptibus mentis; ergo vnitas quæ inde ſumitur, non eſt realis ſed rationis. Minor declaratur, nam, vt rectè dixit Ariſtotel. 7. metaphyſ. cap. 14. & ſæpè aliàs *Ariſtoteles.* eſſe in re ipſa indiuiſum, & ſimul eſſe actu diuiſum, in plura eiuſdem nominis & rationis, inuoluit repugnantiam, nam, ſi res eſt à parte rei indiuiſa, à parte rei eſt ſingularis, & vna numero; ſi autem eſt diuiſa in plures ſimiles eiuſdem nominis & rationis, erit etiam plures numero: quòd fieri non poteſt. Et hæc repugnãtia ſequebatẽ ex poſitione Platonis, quę ceſſat, ſi vniuerſale intelligatur habere indiuiſionem tantùm ſecundum rationem: quia eſſe indiuiſum ſecundum rationem, & diuiſum ſecundum rem, non opponuntur inter ſe. Atq; hoc modo omnes homines in ratione ſpeciei dicuntur vnus homo, quia in cõceptu hominis vt ſic, non diuiduntur: & ita vnitas hominis, quatenus vniuerſalis eſt, per rationem cõſummatur, quia homo vt ſic, ſolùm habet indiuiſionẽ vt ſubeſt cõceptioni mẽtis. Quæ indiuiſio conſiſtit in hoc quòd homo, v.g. abſtractè cõceptus, non eſt cõmunicabilis multis hominibus ſeu conceptibus obiectiuis ſic abſtractis, licet ſit communicabilis per contractionem multis indiuiduis.

SECTIO III.

Vtrum natura communis ex ſe habeat aliquam vnitatem præciſionis extra indiuidua, & ante mentis operationem.

I. ANtequam argumentis contrariæ ſententię reſpondeamus, tractanda eſt obiectio, quæ hîc occurrit, & quædam opinio, quæ pęnè ſingularis ac noua mihi viſa eſt. Obiici itaq; poteſt cõtra pręcedentẽ reſolutionẽ, quia quælibet natura cõmunis, v. g. humana, nõ ſolùm quatẽnus per intellectũ, abſtracta eſt, ſed ẽt quatenus ex ſe præſcindit à differentiis indiuidualib⁹, & eſt naturę ordine prior illis, habet vnitatẽ quandã: quia vt ſic, nõ eſt plures, ſed vna tantùm: illa aũt vnitas, cùm cõueniat naturę ex ſe, realis erit; ergo illa ſufficiet ad rationẽ vniuerſalis. Circa hoc Fonſeca lib. 5. met. c. 28. q. 3. ſect. 2. 3. & 4. ſentit, naturę vniuerſali ſecundũ ſe ſũptę conuenire vnitatẽ quandã, quam ſuis inferiorib⁹ non cõmunicat, ſed illi tantũ ac pręcisè conuenit, priùs quàm exiſtat, tam in rerum natura, quàm in intellectu, quã vnitatem dicit eſſe diſtinctam ab vnitate formali, quia hæc multiplicatur in indiuiduis, non verò illa. Vocat autem illam vnitatem pręciſionis, ſeu numeralem, non ſimpliciter & abſolutè, ſed naturæ communis, quæ eſt conditio diminuens, vnde etiã eã vocat quodammodo miſtam ex formali & numerali. Et in hanc ſententiam citat D. Thom. opuſc. 42. de natura generis capite 7. & 8. vbi ſignificat, eſſe naturas vniuerſales habentes quandam vnitatem conuenientem naturæ abſolutè ſumptæ, quæ non communicatur indiuiduis talis naturæ, nec conuenit naturæ per intellectum. Citat etiam Soncin. 7 metaph. quæſt. 40. vbi ait, naturam ſecundum ſe conſideratam, id eſt, nec prout eſt in indiuiduis, nec prout eſt in intellectu, habere quandam vnitatem: & non videtur loqui de vnitate formali, quia addit, naturam non communicare hanc vnitatem ſuis inferioribus; & idem ſentit Capreol. in 3 d. 5. quæſt. 3. artic. 3. ad argumenta Scoti cont. 1. concl. vbi non de omnibus vniuerſalibus, ſed de quibuſdam id affirmat ex D. Tho. loco cit. ſcilicet, de his, quæ habent, non tantùm logicam, ſed etiam phyſicam vnitatem & conuenientiam. Quæ limitatio rem facit difficiliorem, & obſcuriorem, quia, impoſſibile eſt reperire vniuerſalem vnitatem non fundatam in vnitate formali, vt ex dictis ſatis conſtat, & ampliùs patebit ex dicendis: ſuppoſita autem formali vnitatę, eadem eſt ratio quantum ad omnem aliam vnitatem in quacũque natura vniuerſali: quia omnis talis natura poteſt ſecundum ſe & abſolutè conſiderari, &, vt ſic, eadem non repugnantia, indifferentia, aut indiuiſio in qualibet reperitur: Et ideò Fonſeca illam limitationem non admittit, ſed generaliter hãc vnitatem præciſionis tribuit omnibus naturis vniuerſalibus. *Fonſecæ opinio.*

Quòd ſi interroges, vbi, aut quando conueniat hæc vnitas tali naturæ: reſpondet, naturam exiſtentem nunquam habere huiuſmodi vnitatem, quia in indiuiduis illam non habet, cùm in illis contracta ſit, natura autem non habet exiſtentiam, niſi in indiuiduis: neque etiam conuenire illi tantùm vt eſt in intellectu, quia illi ſecundum ſe conuenit, priùs quàm ab intellectu aliquid habere intelligatur: neq; conuenire illi per ſolam denominationem extrinſecam, ſed per veram negationem, ſeu indiuiſionem conuenientem ipſi naturæ ſecundum ſe. Et hoc ipſum ſentit Soncin. ſuprà, qui propterea dicit, hanc vnitatem non eſſe actualem, ſed potentialem; & vterque illam explicat per hanc conditionalem: quia, ſi natura exiſteret ſine contractione ad indiuidua, hanc vnitatem haberet. Quòd ſi rurſus obiicias, quia, ſi hæc vnitas per ſe conuenit naturæ abſolutè ſumptæ, erit inſeparabilis ab ipſa, nam, quòd per ſe alicui conuenit, ſemper cõuenit; neque oppoſitum eius poteſt ei conuenire: ſed in indiuiduis non habet *II.*

natu-

natura eam vnitatem, ſed potiùs oppoſitã multitudinem: ergo non põt illa vnitas per ſe conuenire tali naturæ. Reſpondent, dupliciter ſumi poſſe illud *per ſe*, ſeu *ſecundum ſe*: primò vt ſignificet neceſſariam cõnexionẽ prædicati cum ſubiecto tanquam de eſſentia eius exiſtentis, aut ab illo intrinſecè manantis; quomodò ſumpſit Ariſtoteles, cùm duos modos per ſe numerauit 1. Poſterior cap. 4. & hoc modo rectè probat argumentum, prædictam vnitatem non cõuenire per ſe naturæ vniuerſali: alio modo ſumitur *per ſe* pro eo quod eſt *abſolutè* ſeu *ſolitariè*; & hoc modo dicitur conuenire hæc vnitas naturæ ſecundum ſe, ſeu per ſe ſumptæ: quia abſolutè conſiderata illa natura, ac ſolitariè, id eſt, quatenus non habet adiunctas differentias contrahentes, ſeu indiuiduantes, ſtatim habet illam vnitatem. Neque enim neceſſe eſt, vt, quicquid conuenit naturæ hoc poſteriori modo ſecundum ſe ſumptæ, conueniat etiam per ſe priori modo, id eſt, ab intrinſeco: & neceſſariò: multa enim prædicata, præſertim negatiua, poſſunt illi ſic ſumptæ contingenter conuenire, vt *non exiſtere, non generari nec corrumpi, non eſſe album, nigrum*, aut ſimilia omnia, quæ non conueniunt naturæ communi niſi ratione indiuiduorum. Sic igitur hæc vnitas præciſionis, quæ in negatione ſeu priuatione cõſiſtit, conuenit naturæ ſecundum ſe & abſolutè conſideratæ: quia vt ſic non conueniunt illi differentiæ quibus contrahitur & diuiditur, non tamen per ſe & neceſſariò conuenit: quia mediis inferioribus poteſt ei oppoſitum conuenire:

III. *Præcedentis ſententiæ refutatio. D. Thomas. Caiet.*

Sed nihilominus hæc ſententia probari mihi non poteſt. Nam (vt omittam eſſe planè contrariam D. Tho. lib. de ent. & eſſen. c. 4. & Caiet. ibi & aliis auhoribus citatis, & referendis infrà cõcl. 4.) non ſatis intelligo, qualis poſſit eſſe vnitas, quæ conueniat naturę ante intellectum, & tamen nunquam poſſit illi conuenire in inferioribus, ſeu in ſingularibus exiſtẽti: nam, ſi illa vnitas conuenit naturę ante intellectũ: ergo eſt vnitas realis: ergo poteſt realiter ipſi naturæ aliquando conuenire: ergo neceſſe eſt, vt poſſit illi conuenire in indiuiduis, vel in aliquo indiuiduo: nihil enim conuenit realiter naturæ omnino. niſi quod poteſt illi conuenire vt exiſtenti in aliquo indiuiduo. Quod enim aiunt, hanc vnitatem cõuenire realiter naturæ ſecundum eſſe eſſentiæ, non ſecundum eſſe exiſtentiæ, non videtur poſſe intelligi: quia, vt ſuprà dixi, tractando de conceptu entis, & infrà iterum dicam tractando de eſſentia & exiſtentia creaturarum, eſſe eſſentiæ non poteſt concipi vt reale, niſi ſaltem aptitudine includat ordinẽ ad exiſtentiam: ergo, ſi hæc vnitas non poteſt conuenire eſſentiæ vt exiſtenti, neq; conuenit illi vt aptę ad exiſtendum: quia, ſicut non exiſtit niſi vt indiuidua, ita neq; eſt apta ad exiſtendum niſi vt indiuidua: ergo nullo modo illi realiter conuenit. Et cõfirmat, quia nullum prædicatum nec poſitiuum, nec negatiuum conuenit naturæ ſecundum ſe, & ſolitariè ſumptæ, niſi aut per ſe poſterioriſticè illi conueniat, aut poſſit indiuiduis conuenire: ſed hæc vnitas non conuenit per ſe dicto modo naturæ ſecundum ſe ſumptæ, vt ipſi fatentur: neque ẽt poteſt illi conuenire ratione indiuiduorum, quia potiùs illi vt ſic repugnat: imò hoc ipſo quod in indiuiduis ſumitur, iam non per ſe & ſolitariè cõſideratur: ergo nullo modo cõuenit per ſe primò. Maior cõſtat ex Porphyr. c. de cõmũ. D. Tho. Caiet. & aliis in locis citatis. Et inductione patet in prædicatis ẽt negatiuis (nã de poſitiuis nulla eſt dubitandi ratio) quia, *non eſſe album,*

Prædicata ſolitarie naturæ conuenientia per ſe poſterioriſtice conueniunt.

Porphyr.

A *aut nigrum, &c.* in tantũ conueniũt homini vt ſic, in quãtum alicui indiuiduo hominis cõuenire poſſũt: imò & ipſum nõ exiſtere, quamuis nõ poſſit cõuenire homini ratione alicuius indiuidui exiſtentis, conuenit tamen illi, quatenus vel aliquod, vel omnia indiuidua humanę naturę nõ exiſtunt. Ratio eſt, quia hęc prędicata ſunt contingentia, & ideò non conueniunt ſpeciei niſi ratione indiuiduorum.

Quòd ſi quis obiiciat quædam eſſe prædicata negatiua, quæ conueniunt naturæ communi ſecundum ſe, & tamen non conueniunt indiuiduis, vt videntur eſſe hæc, *non generari non corrumpi* (repugnat enim naturam vniuerſalem abſolutè ſumptam generari, vel creari, aut etiam exiſtere) dicendum eſt, eſſe ſophiſticam æquiuocationem: multiplex enim poteſt eſſe ſenſus illarum negationum. Primus eſt, quòd natura abſtracta nec generari, nec corrumpi, nec eſſe poteſt, & hoc modo ſunt veræ illæ negationes, tamen; ſi rectè intelligantur, non dicuntur de natura ſecundum ſe & abſolutè ſumpta, ſed vt habente quendam ſtatum, quem ſolum per intellectũ habere poteſt: realiter enim nulla eſt natura ſic ab- IIII. *Obiectioni reſpondetur.*

B ſtracta, & ſolitaria, ſed per intellectum conſideratur; & illi vt ſic, conſideratæ attribuit talis negatio. Quare mirũ nõ eſt quod in indiuiduis illi nõ cõueniat, quia per exiſtẽtiã in indiuiduis deſtruitur ille ſtatus, ratione cuius cõuenit naturę talis negatio. Vnde, ſi illa vnitas pręciſionis cũ his negationib⁹ cõparãda eſt: hinc potiùs colligitur, nõ cõuenire naturę, niſi vt ſubeſt operationi intellectus abſtrahentis, & pręſcindentis illã. Alius ſenſus illarum negationum eſt, quòd natura communis abſolutè nõ generatur, neq; corrumpitur, & hoc põt intelligi, vel, quòd nõ generatur vllo modo, & ſic eſt falſum, nam ſaltem ſecundariò generatur, & exiſtit in indiuiduis. Vel quòd nõ generatur per ſe primò, ſed ratione indiuiduorũ, & hoc eſt verum: tamen hoc ẽt dici põt de natura exiſtente in indiuiduis, ſicut Ariſtoteles dicit, ſecundas ſubſtãtias exiſtere in primis, & ratione illarum, & conſequenter nõ per ſe primò. Vnde hæc negatio in hoc ſenſu ſumpta nõ conuenit naturę cõtingenter, ſed per ſe ac neceſſariò: ſicut econtrariò fieri & eſſe per ſe primò cõuenit indiuiduis, ſi alicui cõuenire debet. Nulla ergo prędicata contingentia,

C etiam negatiua, cõueniunt cõmunibus naturis, niſi vel ratione indiuiduorum, vel in ipſis indiuiduis, vel ratione ſtatus quem in intellectu habent.

V. Tandem argumentor in hunc modum contra dictam ſententiã, quia natura cõmunis non diſtinguitur ex natura rei ab indiuiduis, ſed tantùm per intellectum: ergo non põt habere vnitatem aliquam ſecundum ſe, quam non habet in indiuiduis, niſi tantùm per intellectũ. Antecedens ſæpè eſt probatũ: cõſequentia probatur primò, quia vnum reale conſequitur ens: ergo ſi natura ſecũdum ſe nõ habet entitatem diſtinctã ab entitate indiuiduorum: neque vnitatem realem habere poteſt diſtinctam ab vnitate indiuiduorum: ergo nullam vnitatẽ ex ſe habere poteſt quam non habet in indiuiduis, ſed omnis alia eſt per intellectum. Secundò probatur eadem conſequentia ex ipſis terminis, quibus alia opinio vtitur, vocat enim hanc vnitatem *præciſionis*: ſi ergo præciſio non eſt in re, neque conuenit naturæ ſecundum ſe, ſed per intellectum tantum, neque ẽt vnitas cõuenire põt naturę ſecũdũ ſe, ſecludẽdo intellectũ. Imò, ſi quis rectè conſideret, hoc ipſo, quod dicitur *ſecundum ſe* in ſenſu ſuperiùs declarato, inuoluitur operatio intellectus: quia natura non præſcinditur

aut ſeparatur ab omnibus differentiis iudiuidualib. A nisi opere intellectus. Vnde quicquid conuenit naturæ ſecundum ſe ſumptæ propriè & peculiariter ratione illius conditionis ſeu ſtatus, qui explicatur per illam particulam *ſecundum ſe*, in ſenſu prædicto, conuenit illi per intellectum: huiuſmodi autem eſt prædicta vnitas, vt oſtenſum eſt.

VI. Vendicatur à calumnia D.Thom. Et hinc obiter intelligitur nullam æquiuocatio- nem committi à D.Thoma, Caietano & aliis (vt putauit Fonſeca) quando dicunt, quicquid conuenit naturæ ſecundum ſe aut per ſe, conuenire illi in indiuiduis exiſtenti: quia quicquid per ſe alicui conuenit, ſemper conuenit: nam vtrobique, *per ſe*, ſumunt eodē modo, ſcilicet, poſterioriſticè, vt reuera ſumendum eſt. Et ſimiliter, quandò iidem authores diſtinguunt, tripliciter aliquid conuenire naturæ, ſcilicet, vel vt in indiuiduis exiſtenti, vel vt in intellectu, vel ſecundū ſe, eodē ſenſu ſumunt illud, *ſecundum ſe*, ſcilicet pro eo, quod per ſe & ab intrinſeco conuenit naturæ, & non ratione alicuius ſtatus contractionis, aut præciſionis ſeu abſtractionis. Supponunt enim (id quod verum eſſe oſtendimus) nihil poſſe naturæ proximè & immediatè, quatenus talis natura eſt, cōuenire, niſi etiā per ſe cōueniat, atq; econtrario quidquid contingenter conuenit naturæ communi, cōuenire illi ratione ſtatus indiuiduationis, quē habet in re, aut ſeparationis, quam habet per intellectum. Vnde, vt apertiùs tollatur æquiuocatio, omne prædicatū quod dicitur immediatè (vt ſic dicam) de natura communi, id eſt, non ratione indiuiduorum, poteſt dici conuenire illi ſecundum ſe, tamen hoc prædicatum poteſt eſſe duplex; vnū conueniens naturæ vt præcisè habenti talem rationem formalem, vt *eſſe animal rationale*, & conſequenter eſſe *riſibile, admiratiuum, &c.* & huiuſmodi prædicata dicūtur propriiſſimè conuenire naturæ ſecundum ſe, & per ſe, id eſt, ex hoc præcisè quòd talis natura eſt. Et hoc modo eſt ſermo D.Tho. & aliorū de natura ſecundū ſe, quando illam diſtinguūt à duplici ſtatu eius, ſcil. in indiuiduis, vel in intellectu, & ideò rectè concludunt, quicquid hoc modo conuenit naturæ ſecundū ſe, conuenire illi, vbicunque & quomodocunq; exiſtit. Alia verò prædicata dici poſſunt conuenire naturæ, ſecundū ſe, id eſt, in communi ſumptæ, nōn tamē ratione ipſius naturæ, ſed ratione illius præciſionis & ſeparationis, q̄ circūſcribit illa particula *ſecūdū ſe*. Et talis conſideratio naturæ coincidit cum ſtatu, quem natura habet per intellectū, & illa prædicata ſimiliter coincidunt cum attributis, quæ conueniunt illi naturæ ratione illius ſtatus: alioqui oporteret, quartā conſiderationē naturæ adhibere præter triplicē nuper expoſitā, quod inauditū eſt. Cùm ergo illa vnitas dicatur cōuenire naturæ ſecundū ſe, nō tamē hoc ipſo, quòd natura talis eſt, ſed hoc præcisè, q̄ ſecundū ſe ſumitur, vel conſideratur, planè conuincitur, eam vnitatē non conuenire naturæ, niſi ſecundum ſtatum quem in intellectu habet.

VII. Tertiò probatur, & declaratur ampliùs eadē conſequentia principalis argumenti, quia natura actu exiſtens nō diſtinguitur ex natura rei ab indiuiduo, & ideò vt ſic non poteſt habere vnitatem realem repugnantem indiuiduationi, qualis eſſet vnitas communis, ſed natura etiam cōmunis ſumpta vt poſſibilis, vel ſecundum eſſe eſſentiæ non diſtinguitur ex natura rei ab indiuiduis ſumptis etiam in eſſe poſſibili, ſeu ſecundum eſſe eſſentiæ indiuiduæ: ergo eadem ratione non poteſt conuenire tali naturæ ſecūdum ſe, & ante intellectum aliqua vnitas repugnans vnitati indiuiduali, qualis eſſet illa vnitas præciſionis ſeu numerica communis. Maior conſtat ex dictis, & ab aliis nō negatur. Minor probatur facile, quia eadem eſt proportio rerum poſſibilium inter ſe, quæ eſt exiſtentium inter ſe: quia non aliæ res exiſtunt, aut fiunt niſi quæ ſunt poſſibiles. Neque humanitas poſſibilis habet aliam eſſentiam, niſi quam habet, dū exiſtit: ergo ſi humanitas vt ſic, quandò, actu exiſtit, non diſtinguitur ex natura rei ab hac & illa humanitate, neque etiam humanitas vt poſſibilis diſtinguitur ex natura rei ab hac & illa humanitate poſſibili. Imò, ſi propriè loquamur, humanitas non eſt poſſibilis, niſi in quantum hæc & aliæ indiuiduæ humanitates poſſibiles ſunt, ſicut neque exiſtit humanitas, niſi in quantum indiuidua humanitas exiſtit. Conſequentia verò probatur eadem ratione & proportione: quia humanitas poſſibilis non eſt aliud ab hac & illa humanitate ſecundum rem, & ſecluſo intellectu: ergo non poſſunt illi cōuenire vnitates repugnātes. Et cōfirmatur: nā, ſi hæc vnitas cōuenit naturæ ante intellectū, cui quæſo naturæ conuenit? an ſingulari? & hoc non, vt per ſe notum eſt, B & ipſi fatentur, aut communi quatenus communis eſt? & hoc nō, quia nulla eſt talis natura, etiam poſſibilis ablata operatione intellectus; aut naturæ vt natura eſt, nihil aliud adiungendo etiam per intellectum? & hoc etiam non, quia vt ſic ſolùm habet natura vnitatem formalem, quæ communicatur indiuiduis, & in eis multiplicatur: ergo, ſecluſo intellectu, nullum eſſe poteſt adæquatum ſubiectum, & fundamentum talis vnitatis.

Ad difficultatem ergo reſpondetur, negando q̄ in ea aſſumitur, ſcilicet naturam humanam, verbi gratia, habere ex ſe vnitatem aliquam diſtinctam ab vnitate formali. Procedit autem illa obiectio ex falſo principio, nimirum quòd natura ſpecifica ex ſe præſcindat, ab indiuiduis aliqua præciſione reali, ſeu quæ ex natura rei illi conueniat: cùm reuera nō præſcindat, niſi per intellectum abſtrahentem, & concipientem naturam communem abſque indiuiduis, cuius quidem præciſionis eſt in natura ipſa fundamentum: ſed hoc nō eſt aliud ab vnitate formali, quæ in indiuiduis multiplicatur, & eſt in eis per identitatem. Aliud etiam falſum videtur in ea C obiectione ſupponi, ſcilicet naturam ſpecificam, v. g. eſſe ordine naturæ priorem indiuiduis, & vt ſic habere vnitatem illam præciſionis, ſeu numeralem communem: nam, ſi ſit ſermo de prioritate reali, id eſt, fundata in aliqua reali cauſalitate ſeu habitudine, vel ordine reali, id non eſt verū, tum quia, vbi nō eſt diſtinctio ex natura rei, non poteſt eſſe realis ordo, vel cauſalitas. Tum etiam, quia neq; in ratione exiſtendi, neque in eſſe eſſentiæ poteſt intelligi talis prioritas. Primum patet, quia, ſi aliquis eſt ordo, potiùs natura ſpecifica exiſtit, quia aliquod eius indiuiduum exiſtit, ſicut Ariſtoteles dixit de primis & ſecundis ſubſtantiis. Secundum patet, quia eſſe eſſentiæ præciſum ab exiſtētia, nihil aliud eſt, quàm entitas rei in eſſe poſſibili, vt infrà oſtendetur: probauimus autem, etiam hoc modo vniuerſalia eſſe poſſibilia ratione ſingularium poſſibilium. Quòd ſi eſſe eſſentiæ ſumatur pro prædicatis quidditatiuis præcisè ſumptis, & abſtractis à differentiis indiuiduantibus, huiuſmodi eſſe eſſentiæ inuoluit operationem rationis concipientis communem rationē, in qua indiuidua conueniunt, abſtractam à propriis eorum differētiis. Si verò eſſentia cōmunis hoc modo ſumpta dicat̄ prior natura, nō propria & reali priori-

VIII. Fundamentum oppoſitæ ſententiæ euertitur.

prioritate, ſed illa quæ dicitur eſſe ſubſiſtendi conſequentia, illa potiùs eſt prioritas rationis: inuoluit enim conceptum mentis abſtrahentem rationem communem à ſingularibus: vnde eſſe hoc modo prius, nihil aliud eſt, quàm eſſe vniuerſalius. Ex hac autem prioritate non poteſt colligi aliqua vnitas numeralis, quæ coueniat naturæ ſecundum ſe ante indiuidua, & ante omnem intellectum: nulla ergo eſt talis vnitas, niſi tantùm per rationem, & conceptum mentis, vt in concluſione diximus.

IX. Sed contra dicta obiici poteſt, quia natura vniuerſalis vt ſic, non poteſt dici vna numero in ratione vniuerſalis per extrinſecam denominationem à cōceptu formali mentis, ſcilicet, quia per vnum conceptum numero repræſentatur: ergo oportet vt dicatur vna numero in ratione vniuerſalis ab aliqua alia vnitate, quæ in natura ipſa præcedit, & per illum conceptum repræſentatur: ergo talis vnitas conuenit naturæ ex ſe, & non per intellectum. Primũ antecedens patet primò, quia potiùs conceptus habet vnitatē ab obiecto, quã econuerſo: ergo nō ideò obiectum eſt vnũ, quia cōceptus eſt vnus, ſed econtrario. Secundò, quia aliàs eadē natura à diuerſis hominibus diſtinctis conceptib. repræſentata eſſet plura numero vniuerſalia, nã multiplicata forma dante vnitatem, multiplicabitur vnitas. Conſequens autem eſt planè falſum: non.n.dicemus eſſe plures numero ſpecies humanas, propterea quòd humana natura pluribus conceptib. repræſentetur: ſicut non ſunt plures Chriſti Domini facies, propterea quòd pluribus imaginib. repræſentetur: ſicut ergo conceptus plures nō dant naturæ vniuerſali pluralitatem, ita neque vnus conceptus dat vnitatem, ſed ſupponit illam: ergo hæc vnitas, de qua loquimur, non fit per rationem, ſed conuenit naturæ ex ſe, quatenus obiicibilis eſt pluribus ſimilibus conceptibus.

X. Reſponderi poteſt, ſolùm probari, naturæ ſecundum ſe conuenire vnitatem formalem, eamq; ſupponi conceptioni mentis, & ratione illius naturam humanam v.g. poſſe habere rationem vnius obiecti reſpectu conceptus abſtrahentis, & præſcindentis illã, & quia illa non multiplicatur, etiamſi formales cōceptus eiuſdem naturæ multiplicentur, ideò ſimpliciter non multiplicari numero huiuſmodi vniuerſale, vt vniuerſale eſt. Sed contra, quia ſola vnitas formalis non ſufficit ad conſtituendum hoc numero vniuerſale, niſi aliquid aliud addatur, quia talis vnitas communis eſt rebus indiuiduis, & multiplicabilis in illis: ergo præter vnitatem formalē neceſſaria eſt alia vnitas, à qua natura communis vt ſic dicatur vna numero in ratione vniuerſalis, nihil enim poteſt vnum numero denominari, niſi ab vnitate, quæ ſub ea ratione numerica ſit, & de hac procedit argumentum. Vt, verbi gratia natura humana dicitur vna numero ſpecies: non poteſt ergo habere illam vnitatem à ſua vnitate formali vt ſic: quia Petrus habet ſimilem vnitatem formalem, & non eſt talis ſpecies: ergo eſt alia vnitas naturæ humanæ incommunicabilis indiuiduis, à qua denominatur vna ſpecies. Vel ergo habet illam vnitatem à conceptu mentis, & ita multiplicabitur hæc vnitas, multiplicato conceptu, vt argumentum factum contendit, vel non fit per conceptum, & ſic conueniet naturæ ex ſe, vt oppoſita opinio dicebat. Reſpondetur, declarando ampliùs reſponſionem datam, verum quidem eſſe vnitatem formalem non ſufficere ad vnitatem vniuerſalitatis, ſeu vt natura dicatur vnum numero vniuerſale, ſed neceſſariam eſſe præciſionem

A mentis, ratione cuius conueniat naturæ ſic abſtractę vnitas incommunicabilis indiuiduis, quæ conſiſtit in indiuiſione, ſeu incommunicabilitate ad plures naturas ſic abſtractas & communes, cum aptitudine vt communicetur plurib. naturis contractis ſeu indiuiduis: hæc autem negatio ſeu incommunicabilitas non multiplicatur in natura, etiamſi conceptus formales numero multiplicentur, & ideò neceſſe nō eſt, vt propter plures conceptus formales numero diſtinctos, dicatur natura concepta eſſe plura vniuerſalia numero diſtincta.

XI. *Reſponſio.* Ad obiectionem ergo in forma reſpondetur negando primum antecedens in ſenſu iam expoſito. Ad primam probationem reſpondetur, ad vnitatem conceptus formalis ſatis eſſe, vt ex parte obiecti ſupponatur vnitas fundamentalis conceptus obiectiui, quæ conſiſtit in ſimilitudine ſeu conuenientia plurium ſingularium in vnitate formali: nam hoc ſatis eſt, vt intellectus ſua vi & efficacia intelligendi poſſit abſtrahere conceptum obiectiuum communem: vnde quoad hanc præciſionem talis obiecti communis & vniuerſalis, intellectus non ſupponit B obiectum ſuum, ſed facit, ſeu potiùs confert illi ſtatum illum præciſionis per extrinſecam denominationem. Ad ſecundam probationem reſpondetur, formam à qua propriè natura denominatur ſic vna, nō eſſe ipſum conceptum mentis, ſed eſſe negationem incommunicabilitatis ad plures naturas ſic cōmunes, quæ negatio fundatur in abſtractione mentis, eadem autem eſt talis negatio, ſiue hæc abſtractio fiat per vnum, ſiue per varios conceptus formales numero diſtinctos.

XII. Aliter etiam dici poſſet, quòd, licet in abſtracto multiplicentur intentiones vniuerſalitatis ex multiplicatione conceptuum formalium circa eandem naturam (quomodo dicere ſolent Dialectici, diſtinctam numero relationem rationis ſpeciei inſurgere in natura humana per diſtinctam comparationem eius ad indiuidua factam à Petro, & Paulo, vel ab eodem diuerſis temporib.) nihilominus tamen vniuerſale in concreto ſimpliciter non multiplicatur, quia id quod ſubſtat tali intentioni vniuerſalitatis, formaliter non multiplicatur, ſed ſumitur vt habens eandem omnino formalem vnitatem cum eadem C præciſione. Sicut, quamuis plures albedines numero diſtinctæ inhærere poſſent eidem homini, non diceretur plura alba, ſed vnum: & paries, quamuis in ratione viſi conſtituatur ſeu denominetur à viſione, quæ eſt in oculo, non denominatur plura viſa, ſed vnũ, quamuis pluribus viſionib. ſimul videatur: nã in huiuſmodi concretis vnitas ſumitur ex ſuppoſito ſeu ſubiecto, ſeu quod ſe habet ad modum ſubiecti. In præſenti autem, natura quæ denominatur vniuerſalis, ſe habet ad modum ſubiecti reſpectu intentionis vniuerſalitatis, & ideò, quamuis formæ ſeu conceptus denominantes multiplicentur, vniuerſale non multiplicatur, quia omnes verſantur circa eandem naturam, eamq; præſcindunt ſecundũ eandem vnitatem formalem.

SECTIO IIII.

Quid ſit in natura vniuerſali aptitudo vt ſit in multis.

I. Ratio dubitandi ſatis conſtat ex dictis duabus ſectionibus præcedentibus, & præcipuè ex argumentis in ſectione 2. propoſitis: ad illa enim clariùs ſoluẽda hæc dubitatio propoſita eſt.

II. Aptitudo eſſendi in multis nihil eſt in natura, vt à parte exiſtit.

Dico ergo primò. Aptitudo naturæ communis vt ſit in multis non eſt aliquid conueniens ipſi naturæ prout à parte rei exiſtit. Hæc concluſio receptiſſima eſt, vt videtur euidẽs; præſertim, ſi ſupponamus, quod ſæpè dictum eſt; vniuerſale non diſtingui ex natura rei à ſingularibus, ſeu inferioribus. Probatur ergo, quia à parte rei nihil eſt, niſi ſingulare & indiuiduum & in ipſis ſingularibus nihil eſt ab eis ex natura rei diſtinctum: ergo in natura prout à parte rei exiſtit, non poteſt eſſe aptitudo vlla ad eſſendum in multis. Patet conſequentia, quia in re indiuidua vt ſic, non eſt talis aptitudo, ſeu non repugnantia, ſed potiùs repugnantia oppoſita: natura autem, prout exiſtit in rerum natura indiuidua eſt, prorſus indiſtincta in re ab ipſis indiuiduis. Dicunt aliqui, licet in natura exiſtente non ſit potentia proxima vt ſit in multis, quia vt ſic eſt contracta & determinata ad vnũ, eſſe tamen aptitudinẽ remotam, quia quantum eſt ex ſe, ſi contractio auferatur, poteſt cõmunicari multis, ſicut materia prima exiſtens ſub vna forma & ſub diſpoſitionibus illi accommodatis, non eſt proximè apta ad alias formas, retinet tamen ſuam aptitudinem remotam ad illas. Sed exemplum nõ eſt ad rẽ, quia materia & aptitudo eius ſubſtãtialis ad formã, eſt vna numero & ſingularis entitas diſtincta realiter à forma, & diſpoſitionib. quas nũc habet, quæ poteſt hanc formã amittere, & aliã recipere, & ideò mirũ non eſt, ꝙ materia exiſtẽs ſub vna forma, retineat aptitudinẽ radicalẽ ad recipiendas alias. At verò natura communis vt contracta ad hoc indiuiduũ non eſt aliquid ex natura rei diſtinctũ ab ipſo, vel à differentia contrahente; nec fieri poteſt, vt natura humana, v.g. exiſtẽs in Petro eadem ſecundum rem amittat indiuiduationem quam habet in Petro, & acquirat aliam, & ideò vt in re exiſtit, nec proximam, neq; remotam habitudinem habet ad exiſtendum in multis, nec ſimul, nec ſucceſſiuè.

III. Vnde argumentor ſecundò, quia omnis natura communis vt in re exiſtit in vnoquoque indiuiduo, ita eſt determinata ad illud, vt nõ poſſit eadem ſecũdum rem ad illud determinari: ergo in nullo indiuiduo eſt indeterminata ad plura indiuidua: opponũtur enim contradictoriè ſeu priuatiuè, eſſe determinatam ad hoc, & eſſe indeterminatam ad plura: ergo in nullo indiuiduo habet realem aptitudinem ad eſſendum in multis, quia hæc aptitudo eſſe nõ poteſt ſine indifferentia; ergo abſolutè, prout in rerum natura exiſtit, non habet illam aptitudinem, quia non exiſtit, niſi prædicto modo determinata in indiuiduis. Dices, non repugnare eſſe de ſe indifferentem, determinatam autem per differentiam indiuidualem: vtrumque ergo poterit habere natura in indiuiduis exiſtens. Reſpondetur, quidquid ſit de vero ſenſu illius aſſumptæ propoſitionis, *Natura eſt de ſe indifferens*, de quo ſtatim dicam, tamen ex illa ſolùm colligitur naturam non habere determinationem ſine differentia indiuiduali: quod licet ita ſit, nihilominus, poſtquàm naturæ adiungitur talis differentia indiuidualis, non poteſt natura ſic contracta manere actu indifferens. Sed ad ſummum dici poteſt, quòd, ſi nõ haberet illam contractionẽ, eſſet indifferens: quia tamen de facto nunquã eſt ſine tali cõtractione, ideò de facto nunquam exiſtit indifferens, neq; cum aptitudine vt ſit indifferens.

IIII. Tertiò id declaratur, quia natura vniuerſalis non exiſtit in multis, niſi per identitatem cum ſingulis eorum: ſed talis natura identifica vni indiuiduo nõ poteſt eadem ſecundum rem, & ſecundum exiſten- A tiam realem identificari aliis: ergo talis natura, vt in re ipſa indiuiduis communicatur, & in eis exiſtit, non poteſt habere aptitudinem realem eſſendi in multis. Maior certa eſt ex ſuprà dictis, in quibus oſtendimus vniuerſale non diſtingui à ſingularibus ex natura rei. Imò ad efficaciam prædictæ rationis ſufficit identitas realis; nam ratione ipſius identitatis, non poteſt genus iam contractum ad vnam ſpeciem, idem ſecundum rem, & exiſtentiam realem contrahi ad aliam. In genere igitur, ſpecie, & differentia eſſentiali euidens eſt maior propoſitio ſumpta: quia, cùm hæc ſint eſſentialia ſuis inferioribus, & eſſentialiter prædicentur de illis, non per modum partis, ſed per modum totius, quia pars non prædicatur de toto, neceſſe eſt, vt quatenus de illis prædicantur, ſint in illis per identitatem, quia nihil magis identificatur cum vnaquaque re, quàm eſſentia eius. De Proprio verò & Accidente hæſitare quis poteſt, quia hæc non videntur eſſe in ſuis inferioribus per identitatem, ſed per informationem. Sed nos de prioribus vniuerſalibus præcipuè loquimur: nam propriiſſima vnitas naturæ vniuerſalis B eſt reſpectu inferiorum, quæ ſub illa eſſentialiter continentur. Tamen etiam in Proprio & Accidente, vt vniuerſalia ſunt, verum habet propoſitio aſſumpta. Nam Proprium & Accidens non habent rationem vniuerſalis, vt ſunt formæ quædam phyſicæ informantes ſubiecta ſua, tum quia ſub hac ratione conſiderantur in abſtracto, quomodo nõ prædicantur de ſuis ſubiectis. Tum etiam, quia etiã hoc modo nullũ datur in re ipſa proprium vel accidens, quòd de ſe vniuerſale ſit ad plura ſubiecta informanda. Et, quãuis ſecundũ communem rationem alicuius proprij vel accidentis, v.g. albedinis, vel riſibilitatis, poſſit aliquo modo dici forma vniuerſalis reſpectu talium ſubiectorum; tamen hoc ipſum non conuenit huic formæ, niſi quatenus communis ratio eius per identitatem exiſtit in ſingulis formis indiuiduis informantibus talia ſubiecta. Et hoc modo talis aptitudo eſſendi in multis reducitur ad modum eſſendi in inferioribus per identitatem. Propriè verò hæc dicuntur vniuerſalia, quatenus in concreto ſumpta apta ſunt prædicari de ſubiectis ſuis; & ſic etiam ſunt in illis per identitatem, non ratione formæ acciden- C talis, ſed ratione ſuppoſiti. In tantùm enim vnum de multis & de ſingulis verè prædicatur, in quantũ eſt idem cum illis: nam propoſitio affirmans, hoc eſſe illud, vt vera ſit, requirit identitatem aliquam inter prædicatum & ſubiectum, quia neceſſe eſt, vt pro eodem ſupponant, & quòd vel explicitè, vel implicitè idem ſignificent. Sic igitur verum eſt, omne vniuerſale eſſe in ſuis inferioribus per identitatem; quæ erat maior propoſitio aſſumpta. Minor verò ſatis probata eſt in præcedente ratione, & ferè ex terminis patet, quia natura ſpecifica v.g. prout in re exiſtit, ita identificatur cum vnoquoque indiuiduo, in quo eſt, vt quatenus in illo eſt, non poſſit amittere identitatem cum illo, & conſequenter neq; poſſit vt ſic habere identitatem realem cum aliis, repugnat ergo tali naturæ, vt in re habeat aptitudinem ad eſſendum in multis per identitatem: ergo cùm actus eſſendi in multis naturæ vniuerſalis ſit per identitatem, aptitudo realis ad talem actum repugnat reperiri in natura à parte rei exiſtente.

V. Tertia ratio adiungi poteſt, quia ſi hæc aptitudo eſt in natura exiſtente: ergo ipſa etiam aptitudo in re exiſtit: ergo ipſa etiam aptitudo eſt ſingularis & indiuidua, nam quicquid in re exiſtit, ſingulare ac in-

hic indiuiduum eſt: ergo talis aptitudo erit in aliquā A natura indiuidua, non enim poteſt eſſe per ſe ſeparata, ſed in natura, cùm ſit proprietas & aptitudo eius: cùm autem ſit realiter exiſtens & indiuidua, neceſſe eſt vt ſit in natura realiter exiſtente & indiuidua, & conſequenter, cùm non ſit maior ratio de vna natura indiuidua, quam de aliis, erit talis aptitudo in omnibus ac ſingulis indiuiduis naturis. Hinc autem multa abſurda ſequuntur. Primum, tot eſſe naturas humanas vniuerſales, quot ſunt naturæ in ſingulis indiuiduis contractæ, quia vnaquæque earum eſt in ſe vna habens ſuam propriam & realem aptitudinem eſſendi in multis, diſtinctam ab aptitudine alterius. Neque enim fingi poteſt, quòd eadem numero aptitudo ad eſſendũ in multis ſit in omnibus naturis indiuiduis. Alioqui dicendum etiam eſſet, eandem numero naturam eſſe contractā ad ſingula indiuidua, quo nihil poteſt eſſe abſurdius. Sequela patet, quia aptitudo non eſt niſi in natura: imò nec fingi poteſt res diſtincta à natura: ergo, ſi aptitudo eſt vna numero in omnibus, natura etiam erit vna numero in omnibus. Item, vel illa aptitudo dicitur vna numero quaſi collectiuè, ita vt non ſit tota in ſingulis naturis, ſed in vnaquaque ſit aliquid illius aptitudinis, & ex omnibus reſultet vna aptitudo ad plura indiuidua; & hoc extra propoſitũ eſt. Quia iuxta illam explicationem in vnaquaque natura indiuidua tātùm eſt aptitudo eſſendi in ſe ipſa, & nulla habet aptitudinem eſſendi in multis. Quòd ſi ſit ſermo de collectione, ſicut tota collectio aptitudinum conſideratur per modum vnius, ita etiam conſiderari poteſt tota collectio naturarum; illa verò, vt ſic, id eſt, vt vna collectiuè, non eſt in multis, quia tota collectio non eſt in ſingulis naturis indiuiduis, ſed in aggregato omniũ: hæc ergo vnitas collectionis impertinens eſt ad rationem vniuerſalis, quod ita debet eſſe in multis, vt totum ſit in ſingulis eorum: vel illa aptitudo eſt in ſe vna ſimpliciter, & eſt tota in ſingulis, & in omnibus indiuiduis, & ſic erit idem dicendum de ipſa natura propter eandem rationem; & quia non eſt maius inconueniens, hoc admittere in natura ipſa, quam in illa aptitudine. Quòd autem vtrumque abſurdiſſimum ſit, patet, tum quia hoc multò maius eſt, quam ponere vnũ accidens numero ſimul in diuerſis ſubiectis, tum etiam quia terminis inuoluitur repugnantia, cùm dicitur, eandē numero naturam contrahi ad plura indiuidua, quia ſi eſt eadē numero, ergo vna numero & indiuidua: ergo incommunicabilis multis indiuiduis. Rurſus ſequitur, in vnoquoq; indiuiduo eſſe aliquā intrinſecā realem aptitudinem ad differentiam indiuidualem alterius indiuidui: hoc autem impoſſibile eſt, quia ad id quod omnino repugnat, nō pōt eſſe realis aptitudo, ſed omnino repugnat vt aliquid quod in me eſſentialiter & realiter eſt, contrahatur, & indiuiduetur per differentiā indiuidualē alterius hominis: ergo nō poteſt ad hoc eſſe in me realis aptitudo.

VI. Dico ſecundò. Aptitudo ad exiſtendum in multis non eſt aliqua proprietas realis conueniens naturæ communi ſecundum ſe ante operationem intellectus. Hęc aſſertio probari poteſt eiſdem ferè rationibus quibus paulò anteà oſtendimus, naturam ſecundum ſe non habere vnitatem præciſionis niſi per intellectum: hæc enim duo ſeſe conſequuntur. Nā ſi natura vt actu exiſtens non eſt realiter apta eſſe in multis, ideò eſt, quia non exiſtit niſi contracta & determinata ad hoc vel illud indiuiduum: ergo talis aptitudo ad eſſendum in plurib⁹, nō poteſt cōuenire,

Aptitudo ad exiſtendũ in multis, non conuenit naturæ cōmuni ſecundum ſe ante intellectum.

niſi naturæ vt præciſę ab omni contractione: ergo, ſi natura non habet hanc pręciſionem ex ſe, ſed per intellectum, neq; etiam poterit ſecundum ſe habere hanc aptitudinem ante omnem intellectum. Secūdò quia ſi hęc aptitudo conuenit naturę ſecundum ſe ante omnem intellectum, aut cōuenit naturę exiſtenti, aut non exiſtenti: non quidem naturę exiſtēti vt oſtenſum eſt, quia non exiſtit niſi effecta indiuidua per identitatem: neq; etiam conuenire poteſt naturæ non exiſtenti, quia, vt natura non exiſtens poſſit concipi vt habens hanc aptitudinem, debet ſaltem concipi vt poſſibilis, quia poſſe eſſe in multis, intrinſecè includit & ſupponit poſſe eſſe; oſtenſum eſt autem, naturam vt poſſibilem tam eſſe indiuiduam, quàm naturam vt exiſtentem: non ergo magis poteſt eſſe in natura vt poſſibili, quàm vt exiſtente.

Tertiò. nam inquiro, quid ſit hæc aptitudo. Reſpondent eſſe modum quendam poſitiuum conuenientem naturę ſecundum ſe, in quo fundatur non repugnantia naturæ vt ſit in multis: cum tamen modum non eſſe actualem, ſed potentialem, id eſt, eſſe talem, vt non poſſit conuenire naturę actu exiſtenti, VII. B ſed tantùm in potentia, ſeu obiectiuè exiſtenti. Quo etiam fit, vt talis modus non ſit omnino inſeparabilis à natura: ſed potiùs ſeparabilis, quia natura actu exiſtēs non habet talem aptitudinem, neque talem eſſendi modum. Sicut (inquiunt) modus eſſendi, quem habet res in ſuis cauſis, modus realis eſt, conueniens rebus, quamdiu non exiſtunt, qui deſinit illis conuenire, quàm primùm producuntur, quia iam non in cauſis, ſed extra cauſas eſſe dicuntur. Sed hæc mihi non probantur: non enim ſatis concipio modum realem, & poſitiuum, & quòd impoſſibile ſit illum exiſtere in rerum natura. Nam eo modo, quo aliquid poſitiuum reale dicitur, clauditur ſub latitudine entis realis: ens autem reale non eſt, niſi in ordine ad actum eſſendi: ergo, cui omnino repugnat actus eſſendi, non poteſt ſub latitudine entis realis comprehendi; ergo nec poteſt eſſe res, nec modus realis poſitiuus. Quod ſi non eſt modus realis, erit modus rationis, & conſequenter non conueniet naturæ ante intellectum. Præterea hîc etiam vrget argumentum ſuprà factum, quod prædicata contingentia non conue- C niunt naturę ſecundum ſe, ſed ratione alicuius additi, ſtatúsve, quem in re habet, aut intellectu: ſi ergo hæc aptitudo illi ex ſe conuenit, & non ratione alicuius ſtatus, conueniet etiam illi per ſe, & non contingenter: ergo conueniet illi inſeparabiliter, quod ipſi meritò negāt, quia in indiuiduis ei non cōuenit.

Deinde de illa aptitudine quæ concipienda dicitur vt modus quidam potentialis realis, inquiram etiam, an ſit concipienda vt vna numero, vel vt vna tantùm ſpecie, & multiplicabilis numero. Hoc poſterius dici non poteſt, quia oporteret concipere illam, vt multiplicabilem in indiuiduis, quod repugnat. Primum etiam vix poteſt mente concipi, quomodo enim vna numero aptitudo realis poteſt concipi in ordine ad plures differentias indiuiduales diſtinctas, cùm reuera nulla ſit quæ eadem numero poſſit ſimul, vel ſucceſſiuè in illis omnibus contrahi? Quod ſi dicatur illa non eſſe vna numero ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ſcilicet vnitate numerica communi, iam oſtenſum eſt, talem vnitatem nullam intelligi poſſe, niſi per rationē. Denique vel illa aptitudo intrinſecè conſequitur vnitatem formalem naturæ ſpecificæ, vel ab extrinſeco ei aduenit. Si primum dicatur, ſequitur, non magis VIII.

eſſe poſſe vnam numero, quàm ſit ipſa vnitas formalis, quam oſtendimus non eſſe vnam numero cùm ſit multiplicabilis numero. Sequitur etiam aptitudinẽ illam reperiri, vbicunq; vnitas formalis reperitur, quod eſt falſum: alioqui reperiretur in indiuiduis. Si verò dicatur ſecundum, aſſignandum erit, vnde, vel ex quo principio, ſeu cauſa accidat hæc aptitudo naturæ habenti talem rationem formalem: declarandum ſubinde erit, in quo ſtatu, vel ſub qua conditione, quæ ſe teneat ex parte ipſius naturæ, & non ex parte intellectus fingenda aut concipienda ſit illa natura, quæ eſt veluti adæquatum ſubiectum illius aptitudinis; & planè intelligetur neutrum horum poſſe declarari, niſi in ordine ad abſtractionem & ſeparationem, quæ mente fit: quia hac ſecluſa nulla eſt natura communis ex natura rei diſtincta ab indiuiduis, ſiue in ſtatu actualis exiſtentiæ, ſiue in ſtatu potentiali, aut in eſſe eſſentiæ ſeu poſſibili, vt ſæpè declaratum eſt.

IX. Exemplum autem illud de modo potentiali, quẽ dicitur res habere in cauſa antequam exiſtat, nihil iuuat prædictam ſententiam. Primò, quia modus ille quatenus realis dicitur, vel exiſtimatur, eſt aliquando in rerum natura, ſcilicet quamdiu res in cauſa eſſe dicitur. Deinde, quia etiam ille modus, vel non deſinit eſſe, quando res producitur extra cauſas ſuas, vel qua ex parte deſinit eſſe non eſt modus poſitiuus, ſed potiùs priuatiuus, quando enim dicitur res habere eſſe tantũ in cauſis, priùs quàm exiſtat, duo dicũtur; primum eſt, quòd in cauſa eſt virtus ad dandũ eſſe tali rei, quę virtus quaſi per denominationem extrinſecam denominat effectum eſſe, non ſimpliciter, ſed in cauſa, & quãtum ad hoc non amittitur tale eſſe in cauſa, etiamſi res in ſe & extra cauſam producat, quia virtus cauſæ integra manet. Aliud, quod indicatur, cùm dicitur res habere eſſe in cauſa, eſt in ſe nondum exiſtere; & hoc eſt, quod amittitur, quando in ſe producitur; hoc autem non eſt poſitiuum, ſed priuatiuum, vt conſtat. Dices, vltra hæc eſſe ex parte effectus modum quendã potentialem, quo poſſibilis dicitur, qui modus amittitur, ex quo incipit exiſtere. Reſpondetur, hunc non eſſe modum poſitiuũ ex parte effectus diſtinctum à prędictis, quia, vt dicetur inferiùs tractando de eſſentia & exiſtentia, aptitudo obiectiua rerum poſſibilium ad exiſtendum, non eſt ex parte illarum, niſi non repugnantia quædam, & ex parte cauſæ denotat potentiam ad illas producendas. Quamquam, quòd ad præſens attinet, licet daremus illã aptitudinem eſſe modũ poſitiuum, dicendum conſequenter eſſet, cùm res producitur, nõ amittere illam aptitudinẽ quoad poſitiuum, ſed ſolùm quoad carentiam ſui actus: nam res, quãdo exiſtit, non eſt minùs apta ad exiſtendum, quàm anteà: ſed ſolùm habet actum exiſtendi, quem anteà non habeat: neque eſt veriſimile, quòd amittat modum poſitiuũ realem, per hoc præciſè quod actu incipit exiſtere.

Modus eſſẽdi in cauſa an ſit in effectu aliquid reale.

X. Dico tertiò. Aptitudo naturæ communis vt ſit in multis ſolùm eſt indifferentia quædam ſeu non repugnantia, quæ fundamentum habet in ipſa natura ſecundum ſe, actu verò non conuenit illi niſi prout ſubeſt abſtractioni intellectus. Hæc aſſertio, communis eſt: in eaq; videntur conuenire authores citati, maximè Caietanus, & alij Thomiſtæ. Prius verò declaranda eſt, deinde probanda. Duobus enim modis intelligi poteſt, hanc indifferentiã conuenire naturę ſecundum ſe. Primò, quòd ipſa non repugnãtia per ſe cõueniat naturę ex vi ſuę vnitatis formalis,

A Et hic ſenſus eſt falſus: aliàs non repugnantia ſeu indifferentia (quod idem eſt) eſſet inſeparabilis à natura, & conſequenter natura, vt in re exiſtens haberet illã nõ repugnantiam, quod eſt apertè falſum; nã vt eſt in re eſt ita intrinſecè, & per identitatem indiuidua effecta, vt illi repugnet eſſe in multis. Alio modo põt intelligi merè negatiuè, ſcilicet quod natura ex vi vnitatis ſuæ formalis præciſè ſumptæ non habet repugnantiã, vt ſit in multis. Et hic ſenſus eſt verus. Ex quo facilè patet concluſio, quoad vtramq; partẽ: nam inprimis fundatur talis nõ repugnantia ſic explicata in ipſamet vnitate formali, quæ ex ſe indiuidua nõ eſt, & hoc modo dici poteſt natura, etiam in re exiſtens habere hanc non repugnantiam; quia etiã in re ipſa non eſt incommunicabilis ex vi vnitatis formalis ſuæ, ſed ex vi vnitatis indiuidualis; quamquam enim tota natura, & vnitatis formalis quę eſt in indiuiduo, incõmunicabilis ſit, eiq; repugnet eſſe in multis, nihilominùs id non habet ex vi vnitatis formalis naturæ, ſed ex indiuiduatione.

Et hinc cõfirmatur altera pars, ſcil. hanc aptitudinẽ ad eſſendũ in multis et per non repugnantiã explicatã, nõ cõuenire naturæ communi prout exiſtẽti XI.
B à parte rei, quatenus ad rationẽ vniuerſalis neceſſaria eſt. Quia, vt natura ſit vniuerſalis, nõ ſatis eſt, vt ex ſe nõ habeat determinationẽ ad vnũ, ſi aliunde, ſaltẽ ex adiuncta differẽtia indiuiduali, illam habet: ſed requiritur vt abſolutè & ſimpliciter ſit indifferẽs: ſed prout exiſtit à parte rei non eſt ita indifferẽs, ſed potiùs eſt ſimpliciter determinata ad vnum vbicunq; exiſtit; ergo natura prout in re exiſtit, non habet indifferentiam ſeu non repugnantiam. Confirmatur, & declaratur, quia repugnantia eſſendi in multis conuenit naturæ exiſtenti ratione indiuidualis differentiæ: ergo naturam eſſe aptam ad exiſtendum in multis per nõn repugnantiam, nihil aliud eſt, quàm eſſe aptam ad exiſtendum in multis per abſtractionem, ſeu præciſionem ab omni differentia indiuiduali: hæc autem præciſio & abſtractio non conuenit naturæ vt exiſtenti à parte rei, neque etiam conuenit illi in aliquo ſtatu, qui omnem intellectus conſiderationem antecedat: quia nullus eſt huiuſmodi ſtatus, in quo natura ſecundum ſe abſtrahat ab
C indiuiduis, vel exiſtentibus, vel poſſibilibus, vt ſuprà declaratum eſt: ergo. Tandem confirmatur à ſufficiente partium enumeratione, quia hęc aptitudo, vel repugnantia non conuenit naturæ exiſtenti ſecundum ſe ante omnem actum intellectus, ergo ſolùm põt illi conuenire vt ſubeſt conceptioni intellectus, Præſertim, quia declaratum iam eſt, hanc non repugnantiam, vel indifferentiam conſiſtere aut oriri ex ſeparatione omnium differẽtiarum inferiorum, ſeu indiuidualium, hæc autẽ ſeparatio nullo modo antecedit in ipſa natura, neq; in re exiſtente, neq; ſumpta in aliquo ſtatu poſſibilitatis, ſed ſolùm prout eſt obiectiuè in intellectu: ergo.

Sed inſtabit aliquis, quia, quòd plura indiuidua XII.
poſſint ſub eadem ſpecie multiplicari, non prouenit Obiectio.
ab intellectu, ſed in ipſa rei natura fundatum eſt: ergo & aptitudo eſſendi in multis cõuenit naturę ex ſe, & non ab intellectu. Patet conſequentia, quia hæc duo, vel ſunt idem, vel in re ipſa ſe mutuò conſequũtur, ſcilicet, indiuidua poſſe ſub eadem ſpecie multiplicari, & naturam ſpecificam poſſe illis communicari. Antecedens autem patet, tum quia indiuidua eſſe multiplicabilia ſub eadem ſpecie non eſt aliquid per rationem confictum, ſed in rebus ipſis inuentum, tum etiam à contrario, quia ſi natura angelica

(vt

(vt multi volunt) nõ eſt multiplicabilis numero, id prouenit ex aliqua reali, & intrinſeca proprietate eius, quod in diuina natura certiſſimum eſt: ergo ecõuerſo, quòd natura humana ſit multiplicabilis numero eſt realis proprietas eius, & non aliquid ratione excogitatum.

Reſpondeo.

Reſpondetur hoc argumentum confirmare concluſionem, & concludere aptitudinem eſſendi in multis, fundamentaliter & remotè eſſe in rebus ipſis; non autem proximè prout dicit indifferentiam, & indeterminationem naturæ communis ad vnum. Hæc autem aptitudo remota & proxima non in eo ſenſu à nobis vſurpatur, quo aliqui (vt ſuprà dicebam) aſſerunt, aptitudinem, vel potentiam ſub vno actu eſſe remotam ad alios, & naturam in re exiſtentem habere hanc aptitudinem, id enim ſatis eſt à nobis improbatum.

Indiuidua plura quare eſſe poſſint ſub vna ſpecie non ſub alia.

Sed fundamentum remotum huius aptitudinis voco naturalem conditionem ſeu proprietatem talis naturæ, ratione cuius non repugnat illi multiplicatio indiuiduorum intra eandem ſpeciem: hæc autem proprietas non eſt aliqua aptitudo naturæ communis vt ſic, quæ intelligatur quaſi potentia quædam actuabilis per plures differentias, ſed eſt ſolùm talis perfectio & limitatio huiuſmodi naturæ. Vnde hæc proprietas, quæ fundat hanc indifferentiam ſeu non repugnantiam, non ſolùm in natura communi & præciſa intelligi poteſt, ſed etiam in ipſis particularibus ſeu indiuiduis, vt talia ſunt. Vt, verbi gratia, in ſpecie humana vnumquodque indiuiduum talis conditionis eſt, vt illi non repugnet habere aliud ſimile in ſpecie, & vtrique ſeu omnibus indiuiduis illius ſpeciei commune eſt vt eis non repugnet habere alia ſimilia tantùm ſecundum aliquod genus, & non in ſpecie, quod eis prouenit, vel ex eo quòd materialia ſunt, vel ex eo, quòd ſunt ſubſtantię finitę, quibus nõ repugnat vt inter ſe habeant ſimilitudinem, vel conuenientiam vniuocam. Sic ergo rectè intelligitur, & hanc aptitudinem eſſẽdi in multis habere fundamentum in rebus ipſis, & tale fundamentum non eſſe poſitiuam aliquam aptitudinem in re ipſa communem & indifferentem, ſed limitationem, ſeu conditionem talium rerum, quæ nihil in ſua entitate includunt ratione cuius eis repugnet habere alias res ſibi ſimiles in perfectione, vel æquales. Ac deniq; intelligitur hoc fundamentũ indifferentiæ, ſeu non repugnantiæ non eſſe fingendum ſolùm in natura communi ſecundum ſe, ſed in ipſiſmet indiuiduis, & ſingularibus rebus, quia, licet in vnoquoq; indiuiduo natura ſit determinata ad illud tantùm, nihilominùs ita eſt in illo, vt ex vi eius non repugnet eſſe in alio ſimili, ſeu potiùs ſimilem naturam eſſe in alio indiuiduo: & hoc ſolùm eſt fundamentum ſufficiens eius indifferentiæ, & aptitudinis eſſendi in multis, quæ eſt in communi natura vt abſtracta per intellectũ, & nõ eſt indeterminatio aliqua, quã natura ipſa ex ſe, vel in indiuiduis habeat.

XIII. Reſponſio.

Ad obiectionẽ ergo in forma cõcedo antecedẽs, ſcilicet res aliquas indiuiduas poſſe ſimiles in ſpecie multiplicari, eſſe fũdatũ in reb⁹ ipſis, & nõ in operatione intellectus: diſtinguo aũt cõſequẽs, ſcil. aptitudinẽ eſſẽdi in multis cõuenire naturę ex ſe. Põt.n. intelligi de aptitudine proxima, id eſt, quę à nobis cõcipit per modũ cuiuſdã capacitatis pręciſè ab omnib⁹ differẽtiis cõtrahẽtib⁹, & actuabilis per illas; & hoc ſenſu negat cõſequẽtia; quia vt indiuidua poſſint in re multiplicari in eadẽ ſpecie, non eſt neceſſaria talis capacitas, quę in re ipſa pręcedat in natura, ſed ſufficit, vt in indiuiduis nulla ſit ꝓprietas ratione cuius eis repugnet habere alia ſimilia. Si aũt conſequens illud intelligatur de fundamento remoto in prędicto ſenſu, ſic conceditur conſequentia; non eſt tamen contra ea quæ diximus, vt conſtat. Vnde, quod dicitur in probatione conſequentiæ, nempe hæc duo idem eſſe, indiuidua poſſe multiplicari in eadem ſpecie, & naturam ſpecificam poſſe illis communicari, æquiuocum etiam eſt. Nam in multiplicatione indiuiduorũ eiuſdem ſpeciei non eſt in re alia cõmunicatio naturæ, q̃ aſſimilatio, & conuenientia quædam inter ipſa indiuidua, vnde neque eſt in natura communi ſecundum ſe alia aptitudo vt communicetur multis, quàm ſit in ipſis indiuiduis non repugnantia habendi alia ſimilia. Si ergo per communicationem naturæ ſpecificæ nihil aliud intelligatur, conceditur totũ, & nihil infertur cõtra dicta. Si autem (vt magis verba ſonant) naturam poſſe multiplicari multis, intelligatur per modum ſuperioris aptitudinis cuiuſdam naturæ communis: quæ, cùm vna ſit, concipiatur tanquam ſeſe diffundens, & communicans multis, hoc eſt opus rationis, & modus intelligendi noſter: nam in re nihil huiuſmodi antecedit, neque neceſſarium eſt ad multiplicationem indiuiduorum inter ſe ſimilium.

SECTIO V.

An vnitas vniuerſalis conſurgat ex operatione intellectus. Et quomodo difficultatibus in contrarium poſitis ſatisfaciendum ſit.

EX dictis omnibus facilè colligitur vera reſolutio de vnitate vniuerſali, & argumentorum reſponſio, quæ in ſectione ſecunda propoſita ſunt. I.

II. Dicendum itaque eſt vnitatem vniuerſalem per intellectus functionẽ inſurgere, ſumpto ex ipſis rebus ſingularibus fundamento ſeu occaſione. Atque ita eſſe quandam vnitatem rationis, conuenientem naturis prout obiiciuntur menti, & per denominationem inde inſurgentem. Hanc exiſtimo eſſe ſententiam Ariſtotel. locis citatis, qui hac ratione dixit 1. de anima text. 8. *Vniuerſale aut nihil eſſe, aut poſterius eſſe*, id eſt, poſt intellectus operationem, vt ibi D. Thomas, Albertus Magnus, & omnes alij intelligunt, & propterea dixit ibi Comment. *intellectum facere in rebus vniuerſalitatem*: Et 12. Metaphyſ. comm. 4. ait, *vniuerſalia apud Ariſtotelem eſſe collecta ex particularibus in intellectu, qui accipit inter ea conſimilitudinem, & facit ea vnam intentionem*, & comm. 27. ait, *vniuerſalia non habere eſſe extra animam*, & com. 28. ait, *De particulari non fit demonſtratio, quamuis illud tantum ſit res in rei veritate.* Eadem eſt ſententia D. Thom. de ente & eſſen. cap. 4. & aliis locis ſuprà cit. qui citat Auicen. 5. Metap. cap. 1. Conueniunt etiam in hoc omnes Thomiſtæ, Capr. Caiet. Soncin. & alij ſuprà citati. Idem tenet Durand. in 1. diſt. 3. quæſt. 5. & in 2. diſtinct. 3. quæſt. 7. Ægid. in 1. quæſt. 2. Prolog. & d. 19. p. 1. & Scotus poſſet in eandem ſententiam trahi, nam verba eius non repugnant, cùm dicat ſolùm eſſe in rebus vniuerſale in potentia, non in actu: & ita videntur eum exponere diſcipuli eius, vt latè refert & tractat Fonſeca dicto cap. 28. q. 5. ſect. 2. ſed non eſt quod in eo immoremur, noſtra enim non multùm refert quid Scotus ſenſerit, præſertim, cùm verba eius valde ſint æquiuoca. Et pro hac ſententia citatur Damaſ. lib. 3. de fide cap. 11. vbi ait, *naturam, aut ſola cogitatione*

Vniuerſalitas eſt per intellectum cũ fundamento in re.

con-

contemplari, aut in omnibus eiuſdem ſpeciei hypoſtaſibus, quas coniungit, aut in vno indiuiduo tantùm: Vbi per naturam ſola cogitatione contemplatam, intelligit naturam vt vniuerſalem: quomodo ait, non exiſtere, ſed cogitari tantùm: in indiuiduis autem dixit exiſtere, vel in omnib. ſecundũ totam latitudinem ſuam ſpecificam, vt realiter exiſtentem, vel in vno tantũ.

III. Ratione probatur, quia vnitas & aptitudo eſſendi in multis, quatenus ad rationem vniuerſalis neceſſaria ſunt, non conueniunt realiter naturæ ipſi, ſed per intellectum: ergo & vniuerſalitas eodem modo conuenit. Confirmatur ac declaratur, quia, ſi natura habet ante intellectũ vniuerſalitatem: ergo vel in indiuiduis, vel in ſe: non in indiuiduis, quia, nec vt in vno tantùm, cùm in illo ſit indiuidua & determinata ad vnum, neque in multis ſeu omnibus ſimul: tum quia natura poteſt eſſe vniuerſalis, etiam ſi in vno tantùm indiuiduo reperiatur, tum etiam, quia nulla proprietas realis cõuenit naturæ vt exiſtenti in multis indiuiduis, quæ non conuenit ei in ſingulis, vel in aliquo eorum præter ipſam multitudinem indiuiduationum, ſeu ſingularitatum, in qua vniuerſalitas non conſiſtit, vt per ſe conſtat. Neque etiam poteſt vniuerſalitas conuenire naturæ in ſe præſcindẽdo ab indiuiduis, niſi per intellectum, quia, ſi talis natura ſumatur vt exiſtens in re ipſa, non præſcindit ex natura rei ab indiuiduis, cùm ab eis ex natura rei non diſtinguatur, vt oſtenſum eſt; ſi autem natura in ſe non eſt exiſtens concipi non poteſt quis vel qualis ſit ille ſtatus eius, niſi illum habeat obiectiuè in intellectu, quia realiter illum non habet, nec habere poteſt, neque etiam ſecundum eſſe eſſentiæ, ſeu poſſibile diſtinguitur ex natura rei ab indiuiduis in eodem ſtatu conſideratis, vt ſæpè dictum eſt. Tandem ſi eſſe vniuerſalem conuenit naturæ realiter, aut conuenit per ſe, aut ex accidente: neutrum dici poteſt: ergo non conuenit realiter: ergo per rationem tantùm. Minor quoad primam partem patet, quia, ſi per ſe coueniret homini eſſe vniuerſalẽ, conueniret etiam omnibus indiuiduis: nam quidquid per ſe primò vel ſecundò conuenit ſuperiori, conuenit etiam inferiori; &, quia nulla proprietas poteſt adiungi naturæ ſuperiori ratione inferioris, quæ repugnet eſſentiæ, vel proprietatibus per ſe cõuenientibus ei, cùm neque hæc poſſint ab illa ſeparari, neque cum proprietatibus repugnantib. ſimul manere. Quoad poſteriorem autem partem probatur minor, quia, ſi vniuerſalitas realiter conuenit & contingenter ſeu accidentaliter, erit accidens aliquod naturæ: ergo, ſi eſt accidens reale conueniet illi ratione alicuius ſingularis, vt ſuprà de vnitate, & de aptitudine eſſendi in multis argumentabamur. Item conueniet illi hoc accidens per aliquam actionẽ extrinſeci agentis, vel per carentiam actionis, ſi fingatur eſſe accidens priuatiuum: omnis autem huiuſmodi actio reſpicit per ſe indiuidua. Denique, nec fingi nec explicari poteſt quale ſit hoc accidens reale, eſt ergo rationis & per rationem.

IIII. Soluuntur oppoſitæ rationes. Ad fundamenta contraria, poſita in ſecunda ſectione, iam declaratum eſt, quomodo natura in re ſit communicabilis multis, non per aliquam aptitudinem, ſeu indifferentiam, quæ ipſi naturæ ſecundũ ſe conueniat, ſed ſolùm per non repugnantiam ipſarum rerum ſingularium, vt habere poſſint alia ſibi ſimilia, quæ non repugnantia non ſatis eſt ad rationem vniuerſalis, vt declaratum eſt. Vnde ad primũ negatur illa conſequentia, *natura humana non eſt de ſe incommunicabilis: ergo de ſe eſt communicabilis*, nam in

A rigore eſt à negatiua ad affirmatiuam ex parte illius modi ſeu termini, *de ſe*: & fieri poteſt, vt neutrum illorum de ſe ei conueniat, quamuis in re ſemper alterum eorum inſit. Quòd ſi non in eo rigore ſumatur particula illa *de ſe*, vt ſcilic. idem ſit, quod per ſe & ab intrinſeco, ſed ſolùm, vt idem ſignificet, *natura de ſe*, quod natura ex ratione formali ſua, & præciſa ab omni differentia inferiori, ſic concedi poteſt conſequentia, potiùs ratione materiæ, quàm ratione formæ. Poteſt enim dici natura communicabilis de ſe in ſenſu ſuperiùs explicato, quia non repugnat illi habere plura indiuidua inter ſe ſimilia in eſſentia & natura, neq; vni indiuiduo repugnat habere aliud ſibi ſimile, quæ tamen non repugnantia non ſufficit ad rationem vniuerſalis, vt dictũ eſt. Atq; eadem reſponſio accommodanda eſt ad ſecundum argumentum: in ipſa.n. natura reali nulla eſt aptitudo poſitiua, & reales ad plures differẽtias indiuiduales, ſed ſolùm eſt nõ repugnantia in ipſis etiam indiuiduis, vt habere poſſint alia ſibi ſimilia. Et inde prouenit, & ꝙ natura dicatur cõmunicabilis ſeu apta vt ſit in multis, & quod talis natura non poſſit adæquatè cõtrahi
B per vnam differentiam indiuidualem, vt ſatis expoſitum eſt. Ad tertiũ reſpondetur, omnia illa attributa dicere aliquo modo ordinẽ ad intellectũ: fundantur autẽ in rebus ipſis, non quatenus in ipſis natura habet aliquam vniuerſalitatẽ, ſed quatenus in ipſis indiuiduis eſt conuenientia & ſimilitudo in eſſentia, & proprietatib. eius, & in intrinſeca connexione, quã inter ſe habent eſſentia & propietates, ratione cuius abſtrahuntur conceptus communes obiectiui, ex quibus fiunt vniuerſales prædicationes, neceſſariȩ ac perpetuȩ veritatis, prout à tempore abſtrahuntur. Et hoc modo dicitur eſſe ſcientia de vniuerſalibus, & non de ſingularib. non quia ſit de nominibus, & nõ de ſingularib. ſed quia eſt de conceptibus obiectiuis communib. qui, licet in re ipſa non diſtinguantur à ſingularib. diſtinguuntur tamen ratione, & hoc ſatis eſt ad omnes locutiones prædictas. Quòd nõ ſatis aduerterunt Nominales, & ideò aliter loquuti ſunt, quamuis in re non multùm à nobis differant, vt diximus. Per quod reſponſum eſt ad vltimam confirmationem. Ad alia fundamenta nihil reſpondendũ ſupereſt, nam ex dictis ſatisfactum eſt omnibus.

C

SECTIO VI.

Per quã operationẽ intellectus fiant res vniuerſales.

I. HÆC quæſtio ſub aliis verbis tractari ſolet in principio dialecticæ, ſcilicet an vniuerſale fiat per abſtractionẽ, vel per comparationẽ intellectus. Tractari etiam ſolet, ac magis propriè in 3. de Anima explicando obiectum intellectus, quod vniuerſale eſſe dicitur. Quoniam verò dictũ à nobis eſt vnitatem vniuerſalem per opus intellectus reſultare, prætermittere non poſſumus, quin declaremus, ꝙ, & quale ſit hoc opus intellectus. Oportet autẽ breuiter diſtinguere duplicẽ intellectũ, agentẽ, & poſſibilem: illius munus eſt efficere ſpecies intelligibiles: huius operari, & intelligere per illas: habet autẽ duplicem orationem (prȩtermiſſis aliis, quȩ ad præſens inſtitutũ non ſpectant) vna vocatur directa, qua directè tendit in rẽ, quam ſpecies intelligibilis repræſentat, & ad quã ducit intellectũ per ſe ac ſimpliciter. Alia vocatur reflexa, qua intellectus reuoluit ſupra priorẽ cognitionẽ, vel ſupra obiectũ eius, ſecundũ eas cõditiones, vel denominationes, quas ex cognitione accipit.

Tres proponuntur opiniones.

1. Opinio. II. TRes igitur in hac re poſſunt eſſe opiniones: prima eſt, vniuerſale fieri per operationem intellectus agentis, quæ antecedit omnem operationem intellectus poſſibilis, & cõſiſtit in productione ſpeciei intelligibilis repræſentantis naturam præciſam, & abſtractam ab omnibus indiuiduis, quæ proinde dici ſolet abſtractio naturæ communis facta virtute intellectus agentis. Ita ſignificat D. Thom. 1. p. q. 85. artic. 1. in corpore & ad 4. & artic. 3. ad 4. 7. Metaphyſ. lect. 13. de ente & eſſent. cap. 4. & Com. 2. de anima com. 10. dicens, *intellectum moueri ad vltimam perfectionem à rebus vniuerſalibus*, ſcilicet, repræſentatis in ſpeciebus intelligibilibus. Et ideò 3. de anima text. 8. dicit, ſi vniuerſalia eſſent extra animam, fruſtrà fore intellectum agentem. Fland. 3. Metaphyſ. quæſt. 3. artic. 2. 7. Metaphyſ. q. 16. artic. 1. Fonſeca 5. Metaphyſ. cap. 28. quæſt. 5. & 6. Soto in Log. q. 3. vniuerſalium. Quæ ſententia ſupponit inprimis, intellectum poſſibilem directè, & ex vi ſpeciei quã recipit ab intellectu agente, non cognoſcere ſingularia materialia, ſed tantùm naturas communes. Ex quo infert, ſpeciem productam ab intellectu agente tantùm repræſentare directè naturam communem præciſam ab omnibus indiuiduis, & conſequenter eſſe vniuerſalem in repræſentando. Ex quo tandem fit, naturam ſic repræſentatam, obiectiuè, & denominatione extrinſeca fieri vniuerſalem per huiuſmodi abſtractionem: nam, ſi contractione fit ſingularis & indiuidua, abſtractione fiet vniuerſalis & communis. Et confirmatur, quia vniuerſale eſt obiectum intellectus agentis, & poſſibilis, illius vt potentiæ actiuæ, huius vt paſſiuæ ſeu receptiuæ: ergo fit per actionem intellectus agentis, antecedit verò operationem intellectus poſſibilis: nam de ratione potentiæ actiuæ eſt, vt faciat obiectum ſuum: potentia verò paſſiua ſupponit illud: ab eo enim pati ſolet.

2. Opinio. III. Secunda opinio eſt, vniuerſale non fieri ab intellectu agente, ſed à poſſibili per operationem directã, qua cognoſcit naturam communem ſecundũ ſuam præciſam rationẽ formalẽ, & eſſentiam, nihil de inferiorib. rationibus, vel de indiuiduis conſiderando, neq; etiã formaliter, & quaſi in actu ſignato conſiderando communitatem ipſius naturæ, ſed ſolùm eſſentiam, quæ communis eſt. Hanc ſentẽtiam quoad priorẽ partem negantẽ, in qua differt à præcedente, neceſſariò docere debent, qui tenent intellectũ poſſibilem cognoſcere directè ſingularia etiam materialia. Nam iuxta illam opinionem conſequenter dicendũ eſt, intellectum agentẽ per ſe loquendo efficere ſpeciem ſingularem, no ſolùm in eſſendo, ſed etiam in repræſentando rem indiuiduam & ſingularẽ: quia non poſſet eam intellectus primò & directè cognoſcere, niſi reciperet ſpeciem propriè & in particulari repræſentantem illam. Quo fit, vt iuxta hanc ſententiam intellectus agens non abſtrahat vniuerſale à ſingularib. ſolùmq; dicatur abſtrahere ſpeciẽ intelligibilẽ à phantaſmate, quia ſeparat illam à cõditionib. materiæ, quantũ ad eſſe reale illius, nõ verò quantũ ad obiectũ quod repræſentat: producit enim ſpeciẽ ſpiritualẽ, & immaterialẽ in entitate ſua, repræſentantem eandem numero rem indiuiduam, quam repræſentat phantaſma: non enim repugnat, materiale indiuiduum per immaterialem formam, ſeu qualitatem intentionaliter repræſentari. Et in vniuerſalitate generis poteſt hoc cõfirmari in omni A ſententia, quia, licet demus intellectũ agentem abſtrahere illo modo naturam ſpecificam ab indiuiduis, non tamen neceſſe eſt, quòd abſtrahat naturam genericam ab ſpeciebus: quia certum eſt, intellectum poſſibilem poſſe directè & immediatè ferri ad cognoſcendam ſpecificam naturam, & intellectũ agentem poſſe efficere ſpeciem intelligibilem, quæ in repræſentatione ſua non abſtrahat à differentia ſpecifica, quidquid ſit de indiuiduali: ergo tunc non fiet vniuerſale, quod eſt genus, per abſtractionem intellectus agentis.

IIII. Altera verò pars affirmatiua opinionis, ſcilicet hoc vniuerſale ſufficienter fieri per abſtractionem intellectus poſſibilis, ſumi poteſt ex D. Thom. 1. p. q. 16. artic. 3. ad 2. & opuſc. 42. cap. 5. in fine, vbi affert illud Comm. 1. de anima text. 8. *Intellectus facit vniuerſalitatem in rebus*: quòd licet poſſit exiſtimari dictum de intellectu agente, tamen à fortiori verum erit de intellectu poſſibili, de quo Auerroes loquitur, nam tractat de intellectu definiente, & demõſtrante. Denique authores citati in præcedẽn. opinione, quamuis doceant, primam vniuerſalitatem B fieri ab intellectu agente, non tamen poſſunt conſequenter negare, quin hæc operatio intellectus poſſibilis ſufficiat ad ſimilem, vel perfectiorem vniuerſalitatem. Et ita D. Thom. aliis locis citatis indifferenter loquitur de intellectu abſtrahente, ſiuẽ agente ſiue poſſibili. Expreſſiùs verò de ſolo intellectu poſſibili hoc docet Durand. in 1. d. 3. q. 5. n. 27. & in 2. d. 3. q. 7. n. 12. Et à fortiori poteſt rationib. primæ ſententiæ probari, quia conceptus, ſeu ſpecies expreſſa intellectus poſſibilis formaliùs repræſentat, quam ſpecies impreſſa: ergo, ſi intellectus præciſè & abſtractè contemplatur hominem, homo vt in eo conceptu repræſentatus, erit vniuerſalis obiectiuè, multò meliùs, quàm ſi repræſentaretur in ſpecie impreſſa, quia habet eſſe obiectiuum magis actuale, & magis proprium, & ſecundum illud eſſe eſt vniuerſale. Et confirmatur primò, nam homo fit ſingularis per differentias indiuiduantes: ergo hoc ipſo, quod ab illis omnibus præſcindit per actualem conceptũ abſtractum, fit vniuerſalis. Confirmatur ſecundò, quia, ſi homo ita in re exiſteret, ſicut illi conceptui obiicitur, eſſet vniuerſale in eſſendo, quale Platoni C tribuitur: ergo etiã nunc eſt vniuerſale per denominationẽ ab intellectu. Confirmatur tertiò, nam ſi intellectus reflectatur ſupra hominem ſic conceptum cõſiderans conditionẽ ſeu quaſi ſtatũ eius, cognoſcit illũ non eſſe aliquod ſingulare, ſed eſſe quid cõmune omnib. ſingularib. in qua conceptione non fallitur intellectus, vt cõſtat, neq; etiã tribuit homini ſic cõcepto aliquid nouũ, ſed concipit, ꝙ in illo præerat: ergo ante hanc reflexionem iam homo erat vniuerſalis per priorem conceptionem directam. Et ad hoc etiam deſeruire poteſt ratio adducta pro ſuperiori ſententia, quod operatio intellectus ſupponit obiectum: eſt enim hoc verũ de obiecto, quòd per operationẽ cognoſcitur, non verò de conditione, quę in obiecto reſultat, quatenus cognitum eſt, quandò illa conditio per talem actum nõ cognoſcitur, quia, cùm talis conditio reſultet ex actu, comparatur ad potentiam potiùs vt actiuam, quàm vt paſſiuam, ita verò eſt in præſente; nam vniuerſalitas, quæ quodammodo ineſſe dicitur, vel conuenire naturæ abſtractè cognitæ, eſt quædam conditio, vel denominatio reſultans ex tali actu, & modo cognoſcendi, quæ tamẽ nõ cognoſcitur per illũ actũ, ſed ſolùm ipſa natura quę vniuerſalis denominatur, & ideò nõ

eſt

eſt neceſſe vniuerſalitatē illius obiecti ſupponi ante illam actionem. At verò, quando poſteà intellectus reflectitur,& contemplatur illammet conditionem ſeu ſtatum naturæ abſtractæ, iam illa eſt obiectum cognitum per talem actum: ſupponitur ergo illi actui,& tamen illa conditio nihil aliud eſt, quam vniuerſalitas naturę: ergo vniuerſalitas ſupponitur ante hanc notitiam reflexiuam, ſeu (quod idem eſt) cōparatiuam: fit autem per abſtractiuam, ſeu (quod idem eſt) per cognitionē directam ac præciſam naturæ vniuerſalis.

V. Tertia ſententia eſt, vniuerſale fieri per notitiam comparatiuam qua intellectus poſsibilis, poſtquàm naturam præciſè & abſtractè apprehēdit, confert illam ſic conceptam cum rebus in quib. exiſtit, & intelligit illam vt vnum quid aptum vt ſit in multis inferioribus,& de illis prædicetur. Itaq; iuxta ſententiam hanc natura in ſingularibus exiſtens vniuerſalitatem habet ſolùm in potentia remota, quia non eſt communis, vel poſitiuè tanquam aliquid verè vnum exiſtens in multis, vel etiam negatiuè, tanquā aliquid nulli rei ſingulari proprium. Sed eſt tantùm in illa quædam ſimilitudo & conuenientia plurium rerum inter ſe, quæ prębet occaſionem,& fundamētum remotum vniuerſalitati. Natura verò abſtractè cognita dici poteſt vniuerſalis in potentia proxima, quia iam eſt communis negatiuè, quia cōcipitur ſecundùm ſe & non vt propria alicuius indiuidui, nōdum tamen cenſetur eſſe actu vniuerſalis, quia nondum concipitur vt habens aptitudinem & relationē ad multa in quibus ſit, quam relationem accipit per notitiam cōparatiuam,& ideò per illam dicitur vltimò cōſtitui vniuerſale in actu. Quod vlteriùs probatur, quia vniuerſalitas non eſt res aliqua habens veram exiſtentiam, ſed eſt tantum ens, ſeu relatio rationis: ergo tātum habet eſſe obiectiuè in intellectu: ergo tantum eſt, quando actu fit ab intellectu, nam tunc ſolū eſt obiectiuè in intellectu: ergo tātum eſt per notitiam comparatiuam: quia per eam ſolam fit, ſeu excogitatur ab intellectu. Cōfirmatur, nam vniuerſale vt vniuerſale, relatiuū eſt, vt patet, tum ex eius definitione, per ſuum enim correlatiuū definitur, ſcilicet *eſt vnum in multis, & de multis*, tum ex ſuis ſpeciebus, vt ſunt genus, ſpecies, differentia, &c. hęc n. relatiuè dicuntur, vt cōſtat ex definitionib. à Porphyrio datis in prædicabilibus: relatiua autē ſunt ſimul natura & cognitione: ergo vniuerſale in actu non eſt eo modo quo eſſe poteſt, ſcilicet obiectiuè in intellectu, donec eius correlatiuū eodem modo ſit: non poteſt autem eſſe illo modo, donec vnum ad alterū cōferatur, quòd fit ſolùm per dictam comparatiuam notitiam: ergo. Et huic opinioni fauet D. Thom. qui vbique docet, relationes rationis tantùm eſſe in apprehenſione rationis conferentis vnum alteri, vt 1. p. quæſt. 2. & art. 1. in corp. & ad 4. & quæſt. 7. de potent. art. 1. & ſignificat 4. Metaph. lect. 4. & 1. lib. de interpret. lect. 10. Significat etiam Caietanus agens in communi de relatione rationis, dicta q. 28. 1. p. & in particulari de relatione vniuerſalitatis, de ente & eſſent. c. 4. q. 7. & paulo ante illam. Citantur etiam Scotus 7. Metaph. q. 11. Anton. Andr. q. 17. & Anton. Tromb. q. 2. Metap. art. 1. nam eo modo, quo ponūt vniuerſale in actu per intellectum, videntur illud ponere in notitia comparatiua, potiùs quam in pręciſiua. Eſt autē differentia inter hos authores, quòd aliqui eorum per notitiam comparatiuam intelligunt notitiam directam, qua vniuerſale confertur cum inferioribus vt exiſtens in illis, vel prædica-

A bile de illis. Ita videtur ſentire D. Tho. & clarius Scot. ſup. & 4. d. 2. q. 2. Sonc. 6. Metaph. q. 18. Alij verò intelligunt notitiam reflexam, qua poſt prædictam comparationem, intellectus concipit ipſammet cōparationem, vt relationem quādam & naturam cōparatam, vt genus vel ſpeciem, &c. reſpectu inferiorum.

Fertur iudicium de prima opinione.

INter has ſententias prima eſt quidem probabilis ex ſuppoſitione illius ſententiæ, quòd intellectus agens non producit ſpecies repræſentantes indiuidua,& adhuc, ea ſuppoſita, non procedit generaliter de omni vniuerſali, ſed ad ſummum de ſpecifico, & de ſolo illo, formaliter loquendo, vt ratio quædam ſuprà facta probat. Et amplius declarari poteſt, quia inprimis certum eſt, intellectum agentem nunquā imprimere ſpeciem repræſentantem ſolam differentiam, vt differentia eſt, ſed totam ſpecificam naturam. Quia, ſicut phantaſma non repræſentat in indiuiduo aliquid per modum formæ, ſed per modum totius indiuidui: ita intellectus agens producit ſpe- VI
B ciem repręſentantem totam naturam ſpecificam indiuidui per modum totius, nec poteſt præſcindere, ſeu immutare actionem iſtam, vt nunc producat vnam ſpeciem repræſentantem differentiam per modum formæ, deinde producat aliam repræſentantē totam naturam ſpecificam per modum totius: quia, neque eſt liber in agendo, ſed naturaliter imprimit ſpeciem, quantum poteſt, ſuppoſito tali phantaſmate, neque eſt cognoſcitiuus, vt nunc poſſit vno modo naturam concipere, poſteà alio. Vnde in Proprio etiam & Accidente, quamuis demus efficere ſpecies repræſentantes illa in communi abſtrahendo ab indiuiduis, tamen vnumquodque eorum ex vi talis ſpeciei intelligibilis ſolū repræſentat, vt quid cōmune multis indiuiduis in ea ratione ſimilib. Et idem ſuo modo eſt in gradu generico, ſi fortè aliquando ob imbecillitatem phantaſmatis producatur ſpecies intelligibilis repræſentans præcisè illum gradum: nam ſicut phantaſma tunc repræſentat ſolum hoc animal v. g. ita ſpecies intelligibilis ab illo ſumpta repræſentabit gradum animalis ſolum vt abſtractum,& præciſum à ſimilibus indiuiduis. Et
C hac ratione dicimus, etiam ſuppoſita illa ſententia per hanc abſtractionem intellectus agentis per ſe nō abſtrahi niſi naturam ſpecificam. Obiicies, hunc diſcurſum fieri poſſe de abſtractione facta per conceptionem intellectus poſſibilis, præſertim quoad vniuerſale proprij,& accidentis. Reſpondeo non eſſe parem rationem, vt patebit ex his, quæ ſectione ſequenti dicemus.

Addo ergo vlteriùs, ſi propriè ac verè intelligatur VII
ratio & natura ſpeciei intelligibilis, ſatis impropriè dici per hanc abſtractionem fieri naturam vniuerſalem, quia iuxta veram ſententiam, ſpecies impreſſa, neque eſt formalis imago, neq; vllo modo formaliter repræſentat, ſed effectiuè, quatenus eſt veluti ſemen ſeu inſtrumentum obiecti ad efficiendā formalem repræſentationem intentionalem, quæ fit per conceptum mentis. Vnde natura non dicitur eſſe propriè obiectiuè repręſentata in ſpecie impreſſa, niſi valde remotè & mediatè, quatenus illa ſpecies eſt effectiua actus, cui natura illa obiicitur. Ac denique etſi demus vniuerſale aliquo modo fieri per abſtractionem intellectus agentis, id ſolum erit in habitu, ſeu in actu primo: ex quo fit, multò magis ac perfectiùs fieri per actum ſecundū proportionatum illi

illi actui primo, vt ſuprà argumentabar. Omitto A primam illam ſententiam procedere ex falſa hypotheſi, ſimpliciter enim veriùs eſt, ſpeciem impreſſam ab intellectu agente non abſtrahere à repreſentatione eiuſdem indiuidui repræſentati in phantaſmate, ſed ſolùm à materialitate reali, & entitatiua ipſius phantaſmatis, ſine qua eſſe poteſt repreſentatio eiuſdem indiuidui, quantumuis materialis, hanc enim non repugnat eſſe aut fieri per formã ſeu qualitatem, aut entitatem ſpiritualem, vt in angelis, & in Deo ipſo patet. Quòd ſi non repugnat, nulla poteſt afferri phyſica ratio, ob quã non poſſit talis forma vel ſpecies ab intellectu agente fieri: ſine ratione autem id negandum non eſt, cùm hoc ſit magis cõſentaneum, & varijs experimentis, & naturali ordine cognoſcẽdi, & fini & actiuitati naturali ipſius intellectus agentis, qui ad hoc datur, vt media actione ſpirituali intellectum poſſibilem reddat ſimilem repræſentationi phantaſmatis, quantum poteſt, quod latiùs hîc perſequi & probare, alienum eſſet à præſenti inſtituto. Iuxta hanc verò ſententiam conſtat, abſtractionem vniuerſalis, nullo modo fieri ex ne- B ceſſitate ab intellectu agente, imò & fortaſſe nullo modo fieri poſſe: nam, ſi intellectus agens ſemel ponitur productiuus ſpecierum rerum ſingularium, veriſimile eſt nunquam poſſe producere ſpecies repræſentantes naturas abſtractas à ſingularibus, ſed de hoc latiùs ſuo loco.

Aliæ duæ opiniones examinantur, & quæſtio reſoluitur.

VIII. Omiſſa ergo prima ſententia, vt de alijs duabus iudicemus, aduertendum eſt, vniuerſale dupliciter poſſe à nobis concipi, vel denominari. Primò, vt quid abſolutum ſecundum eſſe, quod poteſt relationem aliquam fundare. Secundò vt relatiuũ ſecundum eſſe, dicens ordinem ad inferiora. Primo modo intelligeretur ſubſtantia vniuerſalis, ſi eſſet homo à parte rei ſubſiſtens ſeparatus ab omni contractione, iuxta Platonicam opinionem: neque eſſet vniuerſalis propter relationem realem ſecundum eſſe ad inferiora, ſed proter vnitatem ſuam cum intrinſeca & ſubſtantiali aptitudine ad exiſtendum in multis. Ad quem ferè modum dicebant Doctores C citati ſectione præcedente, naturam in ſtatu potentiali, quem habere fingitur ante exiſtentiam in indiuiduis, habere vniuerſalitatem quandam, quæ nõ conſiſtit in relatione ſecundum eſſe, ſed in proprietate quadam abſoluta naturæ, habentis talem vnitatem & communitatem: hoc ſolet vocari ab aliquibus vniuerſale ante rem: quod, ſi eſſet, abſolutum eſſet, tamen reuera nullum eſt. Imò & qui ponunt vniuerſale actu in ipſis indiuiduis realiter exiſtens, & vocant vniuerſale in re, nõ ponunt vniuerſalitem eius in relatione. Nam putant vniuerſalitatem eſſe realem, relationem autem minime, quia, vel inter naturam & indiuidua non eſt ſufficiens diſtinctio in re ad relationem realem, vel natura, vt præſcindit ab indiuiduis, non habet ſufficientem entitatem ad fundandam relationem realem, cùm non habeat vt ſic entitatem ſingularem, in qua poſſit talis relatio fundari. Ponunt ergo vniuerſalitatem hanc in proprietate abſoluta, quæ eſt vnitas quædam & communitas talis naturæ. Hæc ergo exempla, quamuis vera non ſint, declarant tamen, conceptũ vniuerſalis vt ſic, non eſſe conceptum rei relatiuę ſecundum eſſe, ſed rei abſolutæ habentis modum talem eſſendi, in quo habeat indifferentiam, & aptitudinem eſſendi in multis. Nec refert, quod hæc aptitudo videatur per modum reſpectus explicari. Nam ſicut in potentia reali intelligimus reſpectum tranſcendentalem, & ſecundum dici, priorem reſpectu prædicamentali ſecundum eſſe, & incluſum in re abſoluta: ita in præſenti poſſumus cõcipere hanc aptitudinem rei vniuerſalis vt abſolutam quidem in ſe, licet explicetur per modum reſpectus tranſcendentalis. Et hinc fit vlterius, vt hæc aptitudo, quia concipitur ad modum potentiæ habentis ſaltem tranſcendentalem ordinem ad ea, quibus poteſt ſe communicare, poſſit etiam intelligi vt fundamentum ſufficiens ad relationem, vel habitudinem ad ea, quibus poteſt ſe communicare, quæ habitudo concipitur vt quædam relatio ſecundum eſſe, & dici etiam poteſt vniuerſalitas quædam, cùm ſit habitudo vnius ad multa, in quibus eſſe poteſt, vel de quibus poteſt prædicari.

Vniuerſale igitur priori modo conceptum fit per directam operationem intellectus, quæ præciſè, & abſtractè concipit naturam communem abſq; differentijs contrahentibus; quod ſatis probant rationes factæ in ſecunda opinione. Et confirmari poteſt euertendo fundamẽtum opinionis tertiæ, quia non eſt de ratione vniuerſalis relatio aliqua ſecundum eſſe: ergo, quamuis in natura ſic abſtracta non intelligatur aliqua relatio ſecundum eſſe ad inferiora, poteſt intelligi actu vniuerſalis. Patet conſequentia, quia ſi illa relatio non eſt neceſſaria, nihil aliud deeſſe poteſt, quia ibi eſt natura communis, & ad modum ſubſiſtentis abſtractè ab indiuiduis. Vnde ita ſe habet in eo ſtatu per intellectum, ſicut ſe haberet realiter, ſi à parte rei ſubſiſteret extra indiuidua, ſed tunc eſſet realiter vniuerſalis, ergo & nunc eſt intellectualiter vniuerſalis, vt ſic dicam. Tandem, in natura illa ſic concepta eſt noua vnitas rationis, quia habet vnum conceptum obiectiuum indiuiſibilem in plures ſimiles, habet etiã cõmunitatẽ ſeu aptitudinẽ, vt inſit multis, & de eis prædicetur: ergo nihil illi deeſt ad rationem vniuerſalis. IX.

At verò loquendo de relatione vniuerſalitatis prout à nobis concipitur ad modum relationis ſecundum eſſe, hæc non poteſt reſultare per ſolam abſtractionem, ſed eo modo, quo eſt, fit per comparationem. Quia, vt ſuppono, hæc relatio non eſt realis, ſed rationis: ergo nõ eſt in natura ipſa dũ abſolutè & abſtractè cogitatur, quia ex vi illius actionis illa non refertur per intellectũ, quia intellectus nondũ comparat illam ad ſua inferiora, neq; etiam refertur realiter, ergo nondũ eſt talis relatio. Et hoc ſatis etiam probant rationes adductæ in tertia ſententia. Quocirca, ſi illæ duæ opiniones vnum affirment, & aliud non excludant, non ſunt inter ſe contrariæ, neq; vnius rationes contra aliam procedunt. Quia nihil obſtat, quòd eidem naturæ poſſit per intellectum conuenire duplex ratio vniuerſalitatis, abſoluta ſcilicet, & reſpectiua, & quòd illæ per diuerſas operationes intellectus fabricentur, & quod vna, ſcilicet quæ abſoluta eſt, ſit proximum fundamentum alterius, ſcilicet relatiuę. Neq; etiam repugnat, aliquid conuenire naturæ per intellectum, & eſſe per modum abſoluti, quãdo illud eiuſmodi eſt, vt ſolùm per extrinſecam denominationem conueniat, ſic enim naturam eſſe abſtractam, ſeu vniuerſaliter conceptam, non addit naturæ, niſi eſſe quoddam conueniens illi per extrinſecam denominationem, quod eſſe obiectiuum appellatur. Sicut eſſe viſum, vel eſſe cognitum nõ eſt aliquod eſſe reale additum X.

O ditum

ditum rebus, nec formaliter conſiſtit in relatione A rationis, ſed in denominatione proueniente ab actu videndi, vel cognoſcendi, ſuper quam poteſt intellectus fabricare relationē rationis, ſi vnum cum altero conferat: ita ergo eſt in præſente.

XI. Sed adhuc ſupereſt circa has opiniones explicandum, qualis ſit hæc cognitio præciſiua, vel comparatiua, per quam fit vniuerſale vtroq; modo dictū. Varijs enim modis poteſt vniuerſalis natura præſcindi, vel comparari. Primò enim abſtrahi poteſt natura communis per puram præciſionem naturæ ab vno inferiori abſq; vlla comparatione, vel ſuperioris conceptus ad aliquem inferiorem, vel ipſorū inferiorum inter ſe, vt quando à ſolo Petro ſimpliciter præſcindo indiuiduantes proprietates, & ſiſto in humanæ naturæ conſideratione. Et per hanc notitiam purè præciſiuam putant aliqui nullum vniuerſale fieri. Verius tamen eſt per eam etiam fieri vniuerſale abſolutum iuxta ea quæ de ſecunda opinione diximus. Nam hoc etiam probant rationes factæ: quanquam hæc notitia non ſufficiat ad cognoſcendam in natura ſic cōcepta vniuerſalitatem, ſeu B ſuperioritatem, quam habet vt iam dicam.

XII. Secundò abſtrahi poteſt natura communis per comparationem ſingularium, ſeu inferiorum inter ſe, vt quando conferendo Petrum cum Paulo, cognoſco eos eſſe inter ſe ſimiles in natura humana. Quæ cōparatio ſupponit priorē præciſionem, nam ſupponit de vtroq; ſingulari cognoſci, eſſe talis naturæ, vnde ſupponit cōceptum talis naturæ, vt præſcinditur à ſingulis indiuiduis. Vnde per hanc comparationem ſolùm additur cognitio conuenientiæ, & ſimilitudinis plurium inferiorum in tali abſtracta ac præciſa natura. Hæc autem comparatio vlterius poteſt ſubdiſtingui, quatenus per eam conſiderari poteſt vel ſola habitudo particularium inter ſe, vt inter ſe habent habitudinem ſimilium, & hæc comparatio vt ſic non pertinet ad conſtitutionem vniuerſalis, ſed ad conſiderationem cuiuſdam relationis mutuæ inter ipſa particularia. Vel quatenus per eam conſideratur habitudo naturæ communis ad particularia, in quibus exiſtit. Poſtquam enim intellectus apprehendit Petrum & Paulum eſſe ſimiles in eſſe hominis, C rurſus conſiderat hoc prædicatum, *homo*, habere ſe ad Petrum & Paulum vt quid commune ad particularia; & in hac comparatione videtur conſummari ratio vniuerſalis, etiam reſpectiui, per eam enim conſurgit in mente, vel potiùs in re menti obiecta, habitudo rationis vnius rei cōmunis ad plura. Vltra verò intelligi poteſt alia notitia magis reflexa, quam intellectus facit cognoſcendo quaſi in actu ſignato naturā ſic abſtractam, & cum ſuis inferioribus collatam inde habere denominationes generis, ſpeciei & ſimiles, haſque denominationes eſſe rationis, non rei. Hæc autem cognitio iam non eſt fabricatio vniuerſalitatis, ſed eſt quædam eius contemplatio magis formalis, & expreſſa.

SECTIO VII.

An vniuerſalia ſint entia realia, corporea, ſubſtantialia, vel accidentalia, quaſq; cauſas habeant.

EX dictis facilè poſſunt variæ quæſtiones expediri, quæ de vniuerſalibus tractari ſolent.

Dubium primum expeditur.

QVæritur ergo primò, an vniuerſalia ſint entia, I. necne. Quod interrogari poteſt, vel de natura quæ vniuerſalis denominatur, vel de ipſa intentione, ſeu denominatione vniuerſalitatis. De natura iam diximus, eſſe in rebus ipſis: vnde fit, quoad rem denominatam vniuerſalia eſſe entia realia: hoc verò intelligendum eſt, vel permiſſiuè, vel de his vniuerſalibus, quę per ſe cadunt in directam operationem intellectus: ita vt, vel per ſe primò, vel ſaltem per ſua propria ſingularia directè cognita, directè etiam concipi poſſint. Quòd ideò dicitur, quia in ipſis entibus rationis, quæ per reflexionem & multiplicem operationem intellectus confinguntur, poteſt intellectus eò progredi, vt ab his etiam abſtrahat rationes vniuerſales, & communes, & vniuerſale conficiat etiam in rebus fictis, quæ vera entia non ſunt, quomodo dicunt Dialectici, genus ſecundò intentionaliter ſumptum, eſſe quoddam vniuerſale ſpecificum, commune multis generibus, quæ in intentione ſeu ratione generis ſolo numero differunt: & ſic de alijs. Ratio verò eſt, quia vniuerſale actu ſolum habet eſſe obiectiuè in intellectu, eſſe autem obiectiuè in intellectu, non ſolum veris entibus, ſed etiam fictis conuenire poteſt, & ideò illis etiam poſſunt attribui relationes illæ, ſeu denominationes, quæ hoc tantùm eſſe requirunt, vt ſunt ratio ſubiecti, & prædicati, & idem eſt de ratione vniuerſalis. Et ideò dicimus, permiſſiuè ſeu indefinitè vniuerſalia eſſe entia realia, nō tamen neceſſario, & omnino vniuerſaliter. Quia verò cognitio intellectus incipit neceſſario à realibus entibus, tum, quia operatio reflexa ſupponit directam, tum etiam quia ficta entia non concipiuntur, niſi per aliquam habitudinem, vel proportionem ad vera entia, ideò rectè etiam dicitur, ea vniuerſalia eſſe entia realia, quæ per directam operationem intellectus abſtrahi poſſunt. Si autem ſit ſermo de vniuerſalitate ipſa, ſeu de intentione vniuerſalitatis, ſic communiter dici ſolet non eſſe ens reale, ſed rationis, quod in hoc ſenſu verum eſt, ſcilicet, quod non eſt proprietas aliqua, neque aliquid intrinſecè & realiter inhærens naturæ, quæ denominatur vniuerſalis, iuxta ea, quæ diximus. Tamen in alio ſenſu nonnulla diſtinctione & declaratione opus eſt. Dupliciter enim diximus, naturam poſſe denominari vniuerſalem, primò denominatiōe abſoluta, ac ſi vniuerſaliter ſubſiſteret: ſecundò denominatione reſpectiua. Priori modo non eſt vniuerſalitas ens rationis, tanquam aliquid propriè confictum à ratione, ſed ſolùm tanquam denominatio extrinſeca proueniens ab actu rationis, ſicut eſſe abſtractū, cognitum, & alia huiuſ modi, quæ non dicunt aliquid exiſtens realiter in natura denominata, nec propriè dicunt aliquod ens rationis fabricatum ab intellectu, tanquam aliquid obiectiuè confictum ab ipſo, quia talia entia nō finguntur, niſi dum cogitātur; tunc autem intellectus nihil tale cogitat, vel cognoſcit. Eſt ergo denominatio extrinſeca à conceptu intellectus; nam quia per conceptū abſtractè & vniuersè repræſentatur, ideò denominatur vniuerſalis pdicto modo. Quapropter vt hæc vniuerſalitas dicatur eſſe, non oportet, vt ipſa formaliter, & quaſi reflexè cognoſcatur, quaſi in actu ſignato, ſed ſatis eſt, ꝙ natura ipſa cognoſcatur tali modo, ſcilicet præciſo & abſtracto, vt quaſi in actu exercito natura cōſtituatur vniuerſalis. Et ad hunc modū explicat per denominationem extrin-

extrinſecam hanc vniuerſalitatem Soto in Logica, quæſt.3. vniuer. art.1. dub.2. & adducit Scotum, & D. Thomam in eam ſententiam.

III. Poſteriori autem modo loquendo de vniuerſali relatiuè, ſeu de relatione vniuerſalitatis, ſatis ex dictis conſtat, vniuerſale non eſſe ens reale, quia illa relatio nõ eſt realis, ſed rationis. Quod in hunc modum breuiter declaratur: multiplex enim relatio fingi ſeu excogitari poteſt in natura vniuerſali, vnã in ordine ad actum eſſendi; altera in ordine ad actũ prædicandi: vtraq; autem poteſt, aut ſecũdum aptitudinem, aut ſecundum actum apprehendi, concipitur enim natura communis vt apta ad exiſtẽdum in multis, & vt ſic concipi poteſt, vt habens relationem aptitudinis ad communicandum illis ſuum eſſe, poteſt item concipi vt actu exiſtens in illis; & vt ſic habens relationem actualem, ſeu rei actu ſe communicantis multis. Sicut enim in accidente intelligimus relationẽ aptitudinalis, vel actualis inhæſionis; ita eam poſſumus fingere, vel excogitare in natura vniuerſali vt communicabili, vel vt communicata multis. Et vtroq; modo ſolet vniuerſale definiri, ſufficit tamen aptitudinalis relatio, vt natura cõpletè cenſeatur vniuerſalis. Nam, quòd actu ſit in multis quæ exiſtant, contingens eſt, & non mutat naturã rei: aptitudo verò eſt ſimpliciter neceſſaria, nam in ea diſtinguitur vniuerſale à ſingulari. Vnde repugnantiã inuoluunt qui dicunt naturas Angelicas eſſe vniuerſales, & eſſe incõmunicabiles multis.

Similiter in ordine ad actum prædicandi poteſt natura concipi, vel vt apta prædicari de multis, vel vt actu prædicata de multis, prior verò conſideratio propriè denominat naturam prædicabilem. Omnes autem iſtæ relationes ſunt rationis tantùm; nam vniuerſalis natura non eſt in multis, niſi per identitatem, & ideò ſub ea ratione non poteſt ad illa multa realiter referri. Item, quia, vt diximus, in re nulla eſt natura, quæ ſit in multis, vel quę ſit apta eſſe in multis: ergo fundamentum proximum illarum relationum non eſt in re, ſed in modo concipiendi intellectus, ergo relatio in eo fundata non poteſt eſſe realis; & hæc ratio idẽ planè probat de relatione prædicabilis, vel prædicati, nam etiam omnes hæ fundantur in extrinſecis denominationibus intellectus, & ideò non poſſunt eſſe reales.

Expeditur ſecundum dubium.

IIII. *Corporeáne vniuerſalia an non.* Et iuxta hæc definienda eſt alia quæſtio, quam Porphyrius in prædicabilibus proponit, ſcilicet an vniuerſalia ſint corporea. Eodem enim modo dicendum eſt, poſſe quidem aliqua vniuerſalia eſſe corporea, ea nimirum, quæ conueniunt rebus ex materia & forma compoſitis, vt patet de conceptu hominis, equi, animalis, corporis: imò hæc vniuerſalia ſunt maximè accommodata intellectui humano corpori coniuncto: nam à ſenſibilibus accipit cognitionem, & ideò hæc vniuerſalia per ſe loquendo priùs concipit, & abſtrahit. Abſolutè tamen ratio vniuerſalis non limitatur ad naturas corporeas, inuenitur enim in naturis ſpiritualibus; nam in eis etiam dantur ſingularia habentia inter ſe aliquam conuenientiam, & differentiam, ſeu diſtinctionem, ratione cuius poſſunt in illis concipi naturæ communes, & vniuerſales. Quia verò non ſolùm res ſpirituales inter ſe, & corporeæ inter ſe; ſed etiam corporalia cum ſpiritualibus aliquam conuenientiam & ſimilitudinem habent; ideò non ſolùm dantur vniuerſalia quædam corporea, & alia incorporea: ſed etiam quædam dantur vtriſq; communia, vt ſubſtantia, qualitas, &c. Hæc enim à corporeis, & incorporeis rebus abſtrahunt.

Tertium dubium.

Vnde facilè etiam expeditur ſimilis quæſtio, an vniuerſalia ſint ſubſtantiæ vel accidentia. Hæc enim quæſtio, ſicut & præcedens, non ſit propriè de intentione vniuerſalitatis, illa enim, cùm non ſit quid reale, ſed ſolũ denominatio, vel relatio rationis, neq; eſt verè ſubſtantia, neq; accidens, neq; corpus, neq; ſpiritus, quanquam per modum accidentis incorporei concipienda ſit. Eſt ergo prædicta interrogatio de natura, quæ denominatur vniuerſalis; & hæc non ſolùm ſubſtantialis, ſed etiam accidentalis eſſe poteſt; vt per ſe manifeſtum eſt. Solet verò interdum Ariſt. dicere, vniuerſalia nõ eſſe ſubſtantias, vt 3. Metaph. tex. 20. lib. 6. tex. 45. intelligit autem non eſſe res per ſe & in ſe ſubſiſtentes extra ſingularia. Et ideò in prædicamentis cap. de ſubſtãtia, vniuerſalia ſubſtantialia vocat ſecundas ſubſtantias, indiuidua verò ſubſtantiarum, ſeu ſuppoſita, vocat ſubſtantias primas, quas dicit eſſe magis ſubſtantias, quàm ſecundas: quia illæ primò ſubſiſtunt, cæteræ verò in ipſis. V. *Vniuerſalia an ſint ſubſtantiæ, an accidentia.*

Quartum dubium.

Altera quæſtio de vniuerſalibus definitur ex dictis, ſcilicet an ſint æterna. Talia enim communiter exiſtimantur: quia, cùm ſint obiecta propria ſcientiarum, oportet, neceſſaria & immutabilia eſſe, & conſequenter æterna. Quomodo autem hoc intelligendum ſit, non eodem modo ab omnibus explicatur. Plato enim hac ratione poſuit ideas, quæ ſunt formæ æternæ, & immutabiles, vt Ariſtoteles refert. Ipſe verò Ariſtoteles fortaſſe diceret in his rebus corruptibilibus vniuerſalia eſſe æterna, quia nunquam deſunt aliqua eorum ſingularia, in quibus ipſa ſubſiſtant. Nos autem ſupponimus, hæc ſingularia non ſemper eſſe, & extra illa nõ exiſtere vniuerſalia: vnde concludimus, hæc non poſſe dici æterna, ſecundum realem exiſtentiam, quam extra ſuas cauſas habent. Dicuntur ergo hæc vniuerſalia perpetua, ſecũdum eſſe eſſentiæ, ſeu potentiale. Dices, hoc modo etiam indiuidua ſunt æterna, quia etiam ab æterno ſunt poſſibilia; & habẽt ſuas eſſentias immutabiles ſecundum eſſe eſſentiæ. Vnde de eis fieri etiam poſſunt propoſitiones, quæ habeant perpetuam veritatem, prout abſtrahuntur à tempore. Reſpondetur, quoad rem quidem ita eſſe, tamen in modo concipiendi & loquendi eſſe differentiam: nam vniuerſalia vt ſic hoc ipſo, quod à ſingularibus abſtrahuntur, conſequenter etiam à tempore & loco, & ab omni mutatione, inceptione, & deſitione ſeparantur, & ideò rectè dixit D. Tho. 1. part. quæſt. 16. artic. 7. ad 2. *vniuerſalia dici ſolere eſſe vbique, & ſemper, non poſitiuè ſed negatiuè*, id eſt, nõ quia in omni loco & tempore ſint, ſed quia vt ſic non determinant ſibi locum & tempus, in quãtum abſtrahuntur ab hic, & nunc. Hoc autem non conuenit propriè in indiuiduis: nam circa ea verſantur actiones & mutationes, inceptiones & deſitiones. Vnde, quamuis aliqua vniuerſalia ſint generabilia & corruptibilia, vt homo, animal, & ſimilia, quæ ex ſua ratione formali ſecum afferunt talem potentiam, ſeu poſtulant talem modum inceptionis, & deſitionis: tamẽ hanc ipſam proprietatẽ non habent, niſi in ordine ad indiuidua: homo enim vt ſic, nec generari VI. *Quî dicãtur æterna vniuerſalia.* *Plato. Ariſtoteles.* *Obiectioni obſiſtitur.* *D. Thom.*

poteſt, nec corrumpi, dicitur tamen generabilis, & corruptibilis, quia eſt talis naturæ, vt nō poſſit connaturali modo cōmunicari indiuiduis, niſi per generationem: ipſumq́; indiuiduū, quod talem naturam participat, ex ſe ſit ſubiectum corruptioni. Addunt etiam aliqui, vniuerſalia dici æterna, quia vnitas præciſionis, & aptitudo exiſtendi in multis perpetuò illis conuenit, etiam quando non ex[illegible]t, eo modo, quo aliæ proprietates dicuntur eis perpetuò conuenire, abſoluendo copulam ab exiſtentia temporis. Ita Fonſeca lib. 5. c. 28. q. 8. ſect. 3. (Fonſeca.) Sed non video quomodo poſſit hoc eſſe verum, niſi fateamur aliquam vniuerſalitatem per ſe ac neceſſariò conuenire naturæ: propoſitio enim quæ perpetuæ veritatis dicitur, oportet vt ſit neceſſaria ex connexione terminorum: non pōt autē ſic eſſe neceſſaria, niſi aliquo modo ſit per ſe; & ideò exiſtimo, vniuerſalia non poſſe dici æterna illo modo, niſi in ordine ad aliquem intellectum, qui æternus ſit, vt expreſsè dixit D. Thom. in dicta ſolut. ad ſecundum. (D. Thom.)

Quintum dubium.

Vniuerſaliū an dentur cauſæ, an nō.

VLtimò intelligitur ex dictis, an & quomodo vniuerſalia cauſas habeant: nam, aut eſt ſermo de vniuerſalibus naturis, aut de illarum vniuerſalitate. Priori modo, ſicut vniuerſales naturæ non fiunt niſi in indiuiduis, ita non habent cauſas niſi in illis, neque alias, quàm ipſa habeant, nam, & ab eodem efficiente fiunt, & (ſi compoſita ſint) ex eiſdem principijs, ſeu eadem materia, & forma conſtant, & ad eundem finem natura ſua ordinantur. Si verò loquamur de ipſa vniuerſalitate, cùm illa non ſit ens reale, non oportet, vt habeat proprias ac reales cauſas; tamen eo modo, quo eſt ens, ſeu potiùs imitatur ens, habet ſuo modo cauſam materialem & efficientem, ipſa enim natura, quæ denominatur vniuerſalis, imitatur materialem cauſam, quatenus eſt veluti ſubiectum, quod ſubſternitur intentioni vniuerſalitatis, & ab ea vniuerſale denominatur: quia verò illa forma non eſt realis intrinſeca, ideò ſubiectum illud non eſt inhæſionis, ſed denominationis, magiſque eſt materia circa quam, quàm in qua, vel ex qua. Efficiens autem eſt intellectus ipſe, qui facit, vel conceptum repræſentantem abſtractè ipſam naturam, vel comparationem eiuſdem naturæ ſic abſtractæ ad ſua inferiora: nam relationem rationis propriè non efficit, ſed conſiderat, vel fingit illam non tam in actu ſignato, quàm in actu exercito, vt dixi; ita nimirum concipiendo habitudinem, ac ſi eſſet vera relatio. Formalem autem cauſam, vel finalem hîc quærere non oportet, nam ipſius vniuerſalis in actu ſic conſiderati vniuerſalitas ipſa eſt quaſi forma, quæ nihil aliud eſt, quàm vel denominatio proueniens ab actu intellectus, vel relatio rationis in ea fundata, & concepta. Finis autem huius vniuerſalitatis, vel nullus eſt propriè loquendo, quia ſolùm eſt quid reſultans ex conceptione intellectus intendentis cognitiones rerum; vel ſi aliquis finis aſſignari debet, ſolùm eſt ipſamet cognitio intellectus: quia conſiderando eſſentias rerum, abſtrahit illarum gradus, & rationes formales; & quia vim habet percipiendi & diſcernendi omnia, & reflectendi ſuprà ſe ſuas actiones, non ſolùm intendit cognoſcere rerum naturas, ſed etiam denominationes, vel habitudines, quas videntur habere prout ipſimet intellectui obijciuntur, & propter hunc finem fabricatur vniuerſalia, & eorum relationes confingit.

SECTIO VIII.

Quotuplex ſit vniuerſale, ſeu vnitas eius.

I

EXplicuimus, quid ſit vniuerſalis vnitas, & quomodo rebus conueniat: ſupereſt, vt varios modos huius vnitatis, ſeu vniuerſalitatis declaremus; vt hinc etiam conſtet, quid in hoc differat inter Metaphyſicum & Dialecticum, & qua ratione ab vtroque vniuerſalia diſtinguenda ſint, vel multiplicanda.

Prima diuiſio.

II

PRimò igitur diuidi ſolet vniuerſale in vniuerſale in cauſando, in repræſentando, in eſſendo, & in prædicando. Sed hæc diuiſio ad præſens inſtitutum non refert, quoad priora duo membra. Nam cauſa quæ vniuerſalis dicitur, quia varios effectus poteſt producere, res aliqua ſingularis eſt, vt Deus, cœlum, &c. vnde non habet aliam vnitatem niſi realem, ſingularē, ſeu numericam: ſed illa dicitur quaſi vniuerſalis in obiecto, quia ad plures effectus virtus eius extenditur: ſicut intellectus & voluntas dici ſolent potentiæ vniuerſales obiectiuè, quia circa omnia entia verſantur; & ſenſus communis reſpectu externorum dici etiam poteſt eodem modo vniuerſalis, quamuis in ſe vnus, & ſingularis ſit. (Quid vniuerſale in cauſando.) Idemque dicendum eſt de vniuerſali in ſignificando, ſeu repræſentando, ſiue illud ſumatur in nominibus, quæ à Dialecticis *termini communes* vocantur, ſiue in ſpeciebus intelligibilibus, ſiue in conceptibus formalibus, ſiue denique in quauis imagine, quacunque ratione fingatur repræſentans vniformiter plura: quicquid enim ſit huiuſmodi repræſentans in ſe vnum ſingulare indiuiduum eſt, & ſolùm ex parte obiecti vocatur vniuerſale, quia ſignificat, vel repræſentat plura. (Quid in [illegible].) Tertium autem vniuerſale, quod vocatur in eſſendo, vel nullum eſt, vel in re coincidit cum quarto, ſolumque nomine, & habitudine rationis differunt. Si enim vniuerſale in eſſendo dicatur illud, quod in re ipſa vniuerſale eſt, huiuſmodi vniuerſale nullum eſt, vt declarauimus: ſi autem ſit illud, quod in re habet aliquod fundamentū, per intellectum tamen concipitur tanquam quid vnum exiſtens in multis, & ſic efficitur vniuerſale in eſſendo, hoc ipſum eſt vniuerſale in prædicando: ideò enim de multis prædicari poteſt, quia in eis eſt per identitatē aliquam, vt declarauimus. Sed ratione prioris habitudinis in ordine ad eſſe ꝓpriè appellatur vniuerſale; ratione verò poſterioris habitudinis in ordine ad prędicationem, vocatur prędicabile. Vnde dici ſolet à Dialecticis, eſſe prædicabile, eſſe quaſi paſſionem ſeu proprietatē vniuerſalis.

Secunda diuiſio.

III.

HInc ſecundò diuidi ſolet vniuerſale in vniuerſale Metaphyſicum, Phyſicum, ac Logicum, quæ alijs nominibus dici poſſunt vniuerſale ante rem, in re, & poſt rem. (Metaphyſicũ vniuerſale quid.) Vniuerſale Metaphyſicum propriiſſimè diceretur, ſi quod eſſet ab indiuiduis re ipſa ſeparatum: nam re ipſa maximè abſtraheret ab omni mutatione, & contractione: de rebus autem ſic abſtractis potiſſimum conſiderat Metaphyſicus. Et ideò Ariſtoteles in his libr. Metaphyſic. præſertim 7. accuratè inquirit de hoc vniuerſali: & oſtendit reuera nullum eſſe; ſed hoc vniuerſale Metaphyſicū, nō re, ſed ratione tantū eſſe ab illis diſtinguen-

guendum. Rurſus vniuerſale phyſicum dici poteſt natura ipſa vniuerſalis prout in rebus exiſtit; & hoc modo non ſumitur vniuerſale formaliter, vt vniuerſale eſt, ſed ſolùm materialiter pro natura, quæ poteſt abſtrahi, & vniuerſalis denominari. Dicitur autem hoc vniuerſale phyſicum, quia cùm ſit in rebus ipſis ſingularib. contractũ, ſubiectum eſt mutationi, & accidentibus ſenſibilib. à quibus phyſica cõſideratio incipit. Quanquã hoc vniuerſale nõ eſt extra Metaphyſicã conſiderationem, tum quia etiã in rebus immaterialibus, & abſtrahentibus à materia ſecundum eſſe reperiri poteſt, tum etiam, quia hoc vniuerſale aliquã requirit vnitatẽ formalem, cuius conſideratio ad Metaphyſicum ſpectat. Imò etiam Dialecticus de hoc vniuerſali aliquo modo conſiderat, non per ſe propter naturas ipſas ſic vniuerſales, ſed ſolùm quatenus fundamẽtum remotum eſt, & quaſi ſubiectum intentionis vniuerſalitatis.

IIII. *Quid vniuerſale Logicũ.* Vniuerſale autem Logicum dicitur ipſum vniuerſale in actu, quod per operationem intellectus conſurgit: nam quia Dialectici munus eſt operationes intellectus dirigere in ordine ad definitiones, diuiſiones & argumentationes ſeu demõſtrationes, rectè & ordinatè conficiendas, quæ potiſſimè tradũtur de rebus vniuerſaliter conceptis, & inter ſe comparatis & coordinatis; ideò neceſſe eſt, vt intentiones rationis, ſeu denominationes inde cõſurgentes conſideret, quanquã non ita hoc eſt propriũ Dialecticis, quin magis propriè ac per ſe poſſit ad Metaphyſicũ pertinere; & aliquo etiam modo ad phyſicũ. Hic, n. de anima diſputans, conſequenter tractat de intellectu & de actibus, & obiecto eius: vnde neceſſe eſt, vt vniuerſale quatenus vniuerſale eſt cõſideret, tum quia eſt aliquo modo propriũ obiectum intellectus, tum etiam quia per abſtractionem, vel comparationem inſurgit, quæ ſunt ꝓpriæ operationes intellectus. Maximè autem id ſpectat ad metaphyſicum: nam vt ſuprà vidimus, ad illũ pertinet diſtinguere entia rationis à realibus, & quam eſſentiã vel entitatem habeant, declarare; quod valde alienum & extrinſecum eſt à Dialectico inſtituto; ſed ſolùm obiter hęc attingit, vt opera ipſa intellectus ordinare, & in certam methodum & artem poſſit redigere. Quod ſi velimus vnicuiq; , quod proprium eſt, tribuere, Metaphyſicus conſiderat propriã rationem vniuerſalis, quatenus eſt vnũ in multis; & quicquid ad illam conſequitur ratione, qua naturam entis, & eſſentiæ & proprietates eius imitatur. Dialecticus verò per ſe ſolum cõſiderat rationem prædicabilis non quidem eius quidditatem, vel entitatem conſiderans, ſed ſolùm quod ad definitiones, vel prædicationes conficiendas noſſe oportet. Quod ergo ad præſens ſpectat, & ad conuenientem vocum vſum, omne vniuerſale in actu ſub ratione vniuerſalis, Metaphyſicum vocemus, ſub ratione autem prædicabilis, Dialecticum appelletur.

Tertia diuiſio in quinque vniuerſalia.

V. Tertiò, & quod ad rem maximè ſpectat, diuidi ſolet vniuerſale in illa quinque membra quæ Porphyr. diſtinxit in prædicabilibus: ſcilicet Genus, Speciem, Differentiam, Proprium & Accidens. De cuius diuiſionis qualitate & ſufficientia nõ eſt nunc in animo diſputare; id enim ſine exacta cognitione ſingulorum prædicabilium, commodè fieri nõ poteſt; de ſingulis autem prędicabilibus diſſerere, alienum eſſet à noſtro inſtituto, ſperamus autem, Deo adiuuante, de vnaquaq; re in proprio loco tractare. Solùm igitur eſt recolenda diſtinctio illa ſuprà data de vniuerſali concepto per modum abſoluti, quale conſurgit per ſimplicem cõceptionem abſtractiuã ſeu præciſiuam intellectus; & vniuerſali relato, ſeu comparato ad ſua inferiora. Inquiri ergo poteſt quo modo diuiſio hæc intelligenda ſit, ſeu de quo vniuerſali, vel ſub qua ratione concepto, abſoluta ſcilicet, vel reſpectiua, ſeu Metaphyſica an Logica. Duoq; poſſunt eſſe reſpondendi modi. Prior eſt ibi diuidi vniuerſale Logicum vt reſpectiuũ rationis, & non vniuerſale Metaphyſicum, ſeu vt præciſè abſtractũ. Quia in eo vt ſic nõ videtur poſſe illa quinque membra ſemper & in vniuerſum commodè diſtingui. Nam licet interdum in diuerſis naturis, vel conceptibus hæc facilè diſtinguãtur, vt in homine, animali, &c. tamen in alijs hęc diſtingui nõ poſſunt, ſiſtendo in conceptu abſoluto, donec ad diuerſa fiat relatio ſeu comparatio. Sic album v.g. abſtractè cõceptum vniuerſale quoddam eſt: non tamen poteſt in ea abſtractione ſiſtendo potiùs accidens prædicabile, quam ſpecies denominari, quia reſpectu diuerſorum vtriuſq; habitudinis capax eſt, vnde donec fiat comparatio ad diuerſa, non poteſt illa duplex ratio in eo vniuerſali diſtingui. Simile quid cõſiderari poteſt in proprio, quod reſpectu diuerſorũ rationem proprij & ſpeciei habere poteſt; imò & natura generica, etiam ſubſtantialis, licet reſpectu ſpecierum genus denominetur, tamen reſpectu propriorum indiuiduorum (iuxta probabilem multorum opinionem) habet rationem ſpeciei. Quin & de ipſa differentia probabile eſt, quòd, licet reſpectu ſpeciei, vel indiuiduorum eius conſtituat proprium vniuerſale, tamen reſpectu inferiorum differentiarum formaliter ſumptarũ, aliam rationem prędicationis conſtituat, vel ad prædicabile ſpeciei reuocetur: nam rationale de hoc rationali v. g. formaliter ſumpto non in quale, ſed in quid prædicatur, quod hîc ampliùs diſcutere & examinare non libet. Sola ergo ſpecies vltima naturæ ſubſtantialis vel accidẽtalis in abſtracto ſumptæ, incapax omnino eſt alterius habitudinis vniuerſalis; & non habet alia inferiora ad quæ cõparari poſſit præter indiuidua; quorum integram quidditatem continet. Igitur illa diuiſio non videtur habere locum in vniuerſali, quatenus per abſtractionem præciſè conſurgit.

Quod ſi inquiras, quale ſit illud vniuerſale appellandum: reſpõderi poteſt, rationem vniuerſalis ſub ea conſideratione ſolùm conſiſtere in ſeparatione præciſiuã à ſingularibus, ex quã conſurgit quædam vnitas rationis cum aptitudine ad multa, quæ ſub hac præciſa conſideratione eiuſdem rationis eſt in quocunque vniuerſali; & ideò vniuerſale vt ſic non diuidi vlteriùs, ſed ſolam vniuerſalis rationem retinere, donec cum inferioribus conferatur, & in ordine ad diuerſa, varias denominationes accipiat. Et ita ſub hac ratione vniuerſale non comparatur ad prædicta membra vt genus ad differentias, ſed potius vt ſubiectum ad accidentia, vel vt fundamentum proximum ad varias relationes, quibus denominari poteſt. Vnde quando à Dialecticis ſolet dici vniuerſale, vel prædicabile genus ad quinque vniuerſalia, vel prædicabilia, ſumendum eſt formaliter, & cum debita proportione, vt relatiuum in communi conceptum. VI.

Conſiderando autem vniuerſale, vt comparatur ad inferiora, rectè per illa quinq; membra diuiditur, cuius diuiſionis ratio ſic breuiter aſſignari poteſt. VII.

teſt. Nam quod eſt vnum in multis, ſeu prædicabile de multis, dicere poteſt aliquid eſſentiale illis, vel aliquid extra eſſentiam; rurſus, ſi eſſentiale ſit vel dicit totam eſſentiam, & ſic eſt vniuerſale ſpecificum, quod ſolùm poteſt eſſe cõmune indiuiduis numero differẽtibus, quia ſola indiuidua huiuſmodi poſſunt in tota eſſentia conuenire, vel dicit tantùm partem eſſentiæ; & hoc poteſt accidere dupliciter. Primò, vt ſit veluti quid materiale, & potentiale; & ſic conſtituitur vniuerſale generis, quod vt tale eſt, neceſſariò reſpicit diuerſas ſpecies, quia conuenientia illa in generica natura, quæ eſt fundamentum huius vniuerſalitatis, neq; eſt in tota rei eſſentia, neq; in vltimo formali conſtitutiuo, & determinatiuo eius, ſed in gradu quodam potentiali, & per plures differentias determinabili. Secundò fieri poteſt vt vniuerſale dicat partem eſſentiæ per modum formę conſtituentis formalem vnitatem eius, & ſic conſtituitur vniuerſale differentiæ, & prædicari dicitur in quale quid, quia ſe habet ad modum formæ conſtituentis quidditatem. Qui modus vniuerſalitatis & prædicationis interdum poteſt eſſe communis rebus differentibus ſpecie; interdum verò rebus ſolo numero differentibus, vt conſtat in differentijs vltimis, & ſubalternis. Et ratio eſt, quia talis modus conſtitutionis per differentiam eſſentialem, nec per ſe excludit vlteriores differẽtias eſſentialiter etiam conſtituentes, & ſpecificas eſſentias diſtinguentes, nec illas etiam per ſe requirit, vnde quia hoc accidentarium eſt tali vniuerſali, etiam illi accidit, quòd inferiora, in quibus inuenitur, ſpecie aut numero differant. Quo modo autem hæc accommodanda ſint his, quæ Porphyrius docuit in cap. de differentia, & quid ipſe circa hoc ſenſerit, in Dialecticos cõmentarios remittendum eſt. Deniq;, ſi vniuerſale, vel prædicabile ſit extra eſſentiam, eſſe poteſt, aut per ſe connexum cum eſſentia, & ab illa dimanans; & hoc vocatur proprium; ſi verò nullo modo ſit cõnexum per ſe cum eſſentia, ſed contingens, & omnino accidentaliter conueniens, appellatur accidens quintum prædicabile.

Quinq; prædicabilium ſufficientia.

VIII. Quamuis autem, tam proprium, quàm accidens ſint formæ eorum, de quibus prędicantur, non ſunt tamen in abſtracto, ſed in concreto ſumenda vt rationem talium vniuerſalium inducere poſſint, quia alio modo non ſunt apta, vt de inferioribus tali modo dicantur. Quin potiùs ſi tales formæ in abſtracto concipiantur, non reſpiciunt ſua ſubiecta ea habitudine, qua vniuerſale reſpicit inferiora, ſed eo modo quo actus reſpicit potentiam, quam informare poteſt: vt ergo hæc poſſint ad talia inferiora ſub tali ratione, & habitudine vniuerſaliũ comparari; concipi debent in concreto per modum totius communis, ꝙ ſit in inferioribus ſibi ſubiectis, & de illis in recto verè poſſit prædicari. Quod in omnibus etiam vniuerſalib. obſeruari poteſt, nam in omnibus verũ eſt, concreta ſolùm de concretis poſſe prædicari, & conſequenter ſolùm reſpectu illorũ poſſe habere rationem vniuerſalium. Ob hanc cauſam dici ſolet, vniuerſale nõ reſpicere, nec prædicari de ſuis inferioribus niſi per modũ totius: nam, licet dixerimus, genus, & differentiã formaliter non dicere totã eſſentiam, ſed partem Metaphyſicam, tamen, vt vniuerſalium rationẽ habeãt, neceſſe eſt, vt per modũ totius concipiantur, & ideò ſumi debent, & in concreto, vt rem totã ſaltem implicitè dicant, & quatenus in potentia ſaltem includunt plura inferiora, quomodo dixit Porphyr. genus eſſe totum (ſcilicet potẽtiale) reſpectu ſpecierum; & Ariſt. 1. Phyſic. c. 1. dixit vniuerſale eſſe quoddã totum. Quomodo verò abſtracta ſubſtantialia rationem vniuerſaliũ participent, & quomodo in eis locum habeat prædicatio vniuerſalis, in ſec. 10. huius diſputationis attingemus.

Occurrebant autem hoc loco variæ obiectiones, quæ contra ſufficientiam huius diuiſionis ſic expoſitæ fieri ſolent, quæ Dialecticorum ſunt propriæ, & & ideò ſolùm aduerto, hanc diuiſionem duplici titulo exiſtimari poſſe nõ aptè traditam. Primò, quia in ea non numerantur omnes rationes vltimæ vniuerſalium, nam differentia poſſet in plures diuidi, & ſimiliter proprium, &c. Vel ſi dicãtur hæc omnia comprehendi ſub generalibus rationibus differentiæ aut proprij, aliunde videbitur inepta, vel ſuperflua diuiſio, quia poſſet ad pauciora membra generalia reuocari: nam genus & ſpecies non minùs videntur inter ſe conuenire, quam differentia generalis & ſpecialis. IX.

Aliquot obiectionibus occurritur.

Sed hæc difficultas nullius momenti eſt, quia, ſiue illa membra vltima & ſpecifica ſint, ſiue generalia, nihilominus diuiſio ſufficiens erit ſaltem ex hoc capite: quia nullum aliud membrum affertur, ꝙ ſub numeratis nõ contineatur. Et quamuis demus quędam membra eſſe generalia, quædam ſpecifica, non propterea erit inepta diuiſio: neq; enim neceſſe eſt, vt diuiſionis membra æqualia ſint, ſeu æque abſtracta, & communia: ſufficit enim, vt ſub diuiſo contineantur, & oppoſita aliquo modo ſint, ipſumq; exhauriant. Quod autem quædam ſub communiori, alia ſub minùs communi ratione numerentur, accidentarium eſt, & ob peculiares cauſas poteſt interdum expedire, vt fortaſſe in præſente factum eſt, quia diſtinctio illorum quinq; membrorum neceſſaria erat, & ſufficiebat ad coordinanda prædicamẽta, & definitiones faciendas, & alia Dialecticorum munera, propter quæ diuiſio illa inuenta eſt. Addi deniq; poteſt, non eſſe neceſſarium admittere, non omnia illa membra in ratione vniuerſalis & prædicabilis eſſe ſpecifica & vltima. Quia ad propriam relationem vniuerſalis, & eſſentialem differentiam eius, nil refert quod inferiora magis, vel minus inter ſe differant, dummodo habitudo ſuperioris ad ipſa, eiuſdem modi, & rationis ſit: hoc autem ita contingit in differentijs vltimis, vel ſubalternis. Eademq; ratio eſt de proprio & accidente, non verò de genere & ſpecie inter ſe comparatis, vt ex ratione adducta ad explicandam ſufficientiam diuiſionis ſatis conſtare poteſt; fuſiùs enim hæc explicare, & diſcutere non eſt noſtri inſtituti. X.

Differentia cur vnũ prædicabili contineatur.

Ex ſecundo capite poteſt videri inſufficiens prædicta diuiſio: quia videntur eſſe quædam alia vniuerſalia, quæ ſub his nullo modo comprehenduntur: hæc autem ſunt in duplici genere, quædam ſunt tranſcendentia, quæ ſuperiora ſunt ad ſpecies & ad genera, quæ cùm habeant vnum conceptum obiectiuum, vt ſuprà dictum eſt, & in multis eſſe ac de ijs prædicari poſſint, nihil eis deeſſe videtur, quo minùs vniuerſalia dicantur. Vnde Ariſt. 4. Metaph. tex. 10. ens & vnum dicit eſſe maximè vniuerſalia. XI.

Sed reſponderi poteſt huiuſmodi tranſcendentia, non eſſe propriè & ſimpliciter vniuerſalia, quãuis interdum latè & ſecundum quid ita appellẽtur, ea ratione qua omne id, quod aliquo modo vnum eſt, & cõmune multis, poteſt vniuerſale vocari. Tamen quoniam hæc analoga ſunt vel nõ habent vnitatẽ ſimpliciter, vel non æquè plura reſpiciunt, ideò ex hac parte excluduntur à propria ratione & diuiſione XII.

Tranſcendentia quare nõ vniuerſalia.
Ariſtoteles.

ſione vniuerſalis, quod in ea partitione diuidi intelligendum eſt. A Vnde Ariſtoteles 1. Ethic. c. 6. expreſsè requirit ad rationem vniuerſalis, quod vniuocum ſit, & 4. Metaph. cap. 2. hoc modo negat, ens & vnum eſſe vniuerſalia. Quod ſi inſtes, quia non repugnat dari aliquos conceptus obiectiuos communes eſſentiales pluribus prędicamentis, & vniuocos, & conſequenter vniuerſales, & non genericos quia multis prędicamentis nullum genus commune eſt, qualem multi exiſtimant eſſe conceptum accidentis, aut cōceptum entis ſucceſſiui, & ſimiles, quos conſequenter dicunt, non eſſe genera, ſed ad modum transcentium; Reſpōdetur breuiter, vel nulla eſſe huiuſmodi prędicata vniuoca (vt multi volunt), vel certè, ſi quę ſunt, ad genus reuocari, quia in ratione vniuerſalis, & in modo prædicationis eſſentialis in quid incompletum, & non prædicando totam rei eſſentiam, cum eo cōueniunt: differunt tamen à proprio genere, quia non habent proprias differentias, quibus contrahantur; & ideò, neque ad definitiones, neque ad coordinanda prædicamenta deſeruiunt; de qua re inferius occurret commodior dicendi locus, cùm B de diuiſione accidentis in nouem prædicamenta dicemus.

XIII. *Indiuiduum vagum an vniuerſale ſit.* Aliundè verò ex alio extremo videntur eſſe quædam prædicata cōmunia quaſi inferiora infima ſpecie, & media inter ipſam, & ſingula determinata indiuidua, quale exiſtimauit Caiet. in cap. de ſpecie eſſe indiuiduum vagum, & probabilius exemplum adduci poteſt de communi ratione perſonæ, vel ſuppoſiti, vel de ipſa ratione indiuidui. Ad quam difficultatem, quidam negant, hæc prædicata eſſe vniuoca. Sed hoc incredibile eſt, nam reuera eſſe perſonā vniocè dicitur de quolibet homine, & eſſe primam ſubſtantiam vniocè dicitur, de qualibet prima ſubſtantia: quæ enim ratio analogiæ, vel ęquiuocationis in his prædicatis excogitari poteſt. Alij dicunt, contineri ſub vniuerſali ſpeciei, nam ratio perſonæ tanquam ſpecifica comparatur ad hanc, & illam perſonam, & ratio indiuidui ad hoc, vel illud indiuiduum vt tale eſt. Sed licet fortaſſe hoc defendi poſſit formaliter comparando v. g. rationem perſonæ ad hanc perſonam vt ſic: tamen non videtur verum, ſi C comparatio fiat ad hunc hominem vt ſic, quia vt ſic non eſt prædicatum quidditatiuum illius. Quod ſumi poteſt ex D. Thom. 1. par. quæſt. 30. artic. 4. ad. 3. Et hoc ſatis eſt ad conſtituendum diſtinctum vniuerſale ſecundum relationem prout nunc conſideratur à nobis. Sicut riſibile etiam eſt ſpecies reſpectu huius, & illius riſibilis, vt ſic; & nihilominus reſpectu huius vel illius hominis vt ſic nouum prædicabile conſtituit: quia ſub ea ratione prædicatur eſſentialiter.

XIIII. Dicendum ergo videtur indiuiduum vt ſic reſpectu plurium indiuiduorum nō conſtituere nouum vniuerſale, quia de formali nihil aliud dicit, quàm vnitatem tranſcendentalem vniuſcuiuſque entitatis prout in re exiſtentis; & ita excluditur, ſicut alia prædicata tranſcendentia. Præſertim quia, ſi ſumatur ſecundum id poſitiuum, quod dicit, nihil addit ſupra ens; ſi verò ſumatur ſecūdum id, quod formaliter addit, illud ſolùm eſt negatio quædam. Vnde inter indiuidua eiuſdem ſpeciei v. g. duos homines præciſè conſiderando eorum eſſentias indiuiduas, præter conuenientiam ſpecificam non eſt alia in ratione indiuidui, niſi quatenus in ratione entis indiuiſi conueniunt, quæ tantùm eſt tranſcendentalis conuenientia. Rationem autem perſonæ, vel ſuppoſiti exiſtimo poſſe reduci ad prędicamentum proprii, quatenus modus ille, quo conſtituitur, ſcilicet; perſonalitas vel ſubſiſtentia, eſſentialis non eſt, ſed per ſe concomitans eſſentiam, ſicut actu inhærere dici poteſt quoddam proprium accidentis. Nec refert, quod ille modus perſonalitatis, vel ſubſiſtentiæ non ſit in ſua entitate proprietas accidentalis, ſed ſubſtantialis modus: quia hoc non variat modum vniuerſalitatis ſeu prædicationis, ſicut eſſe capitatum, eſſe bipedem actu, dicitur accidens quinti prædicabilis, quamuis res vnde ſumitur, non ſit accidens ſed ſubſtantia: quia modus prædicationis accidentalis eſt, & contingens; ſed de his hęc ſint ſatis.

XV. Vltimò addere poſſumus alium modum explicandi diuiſionem illam de vniuerſali abſoluto, ſeu quatenus conſurgit per abſtractiuam conſiderationem intellectus, in quo, licet non poſſint prædicta membra omnino diſtingui ſecundum varias relationes ad inferiora, vt diſcurſus ſuprà factus oſtendit, poſſunt tamen aliquo modo diſtingui in ordine ad Metaphyſicam compoſitionem. Ita vt genus dicatur illud, quod per modum potentiæ aptum eſt ſpeciem conſtituere. Differentia, quæ per modum formę aut actus genus contrahit & diuidit; ac conſtituit ſpeciem, ſpecies verò erit quæ ex his componitur: Proprium verò, quod ſpeciei per ſe accidit, Accidens, quod indiuiduis, ſeu ſpeciei ratione indiuiduorum, contingenter ineſt. Et hoc modo nō tam diuiditur vniuerſale ſecundum diuerſas rationes vniuerſalitatis, quàm ſecundum diuerſas habitudines ipſorum vniuerſalium inter ſe. Ita tamen vt vniuerſale ſpeciei ſit quaſi præcipuum, totale, & abſolutū; alia verò dicant aliquam habitudinem, quaſi partialem, vel formalem ad ipſam ſpeciem, vt declaratum eſt. Vnde etiā eſt probabile, vniuerſale ſub hac ratione, non dici æquè primò & vniocè de his vniuerſalibus ſed primò de his, quæ eſſentialia ſunt, deinde verò de aliis quæ ſunt extra eſſentiam, & inter priora vniuerſale ſpeciei eſſe præcipuum: propter quod etiam Plato, vt Ariſtoteles interdum ſignificat, ſpecierū tantùm ideas ponebat. Non oportet autem intelligere analogiam inter ſpeciē, genus, & differētiam in ratione vniuerſalis, quia omnia dicunt conuenientiā, & vnitatem eſſentialem, & habent eundē modum identitatis reſpectu eorū à quib. abſtrahuntur; quod ſecus cōtingit in proprio & accidente. Atq; hæc conſideratio vniuerſalium ſecundum proprias rationes ſuas, & ſecundum quod inter ſe diſtinguuntur, ſeu comparantur, maximè confert ad rerum eſſentias cognoſcendas, & definiendas: ideoq; ad Metaphyſicum inſtitutum maximè neceſſaria eſt. Quoniam verò proprium, & accidens ſunt extra rerum eſſentias, nihil de eis quatenus vniuerſalia ſunt, conſiderandum occurrit, præter intentiones & relationes rationis, quæ in ordine ad prædicationes à dialecticis declarantur; & quæ inferiùs ſuo loco dicemus de propria ac reali eſſentia accidentis & diſtinctione eius à ſubſtantia, variiſque habitudinibus, quas habet ad ſubſtantiam, inter quas vna eſſe poteſt intrinſeca dimanatio, à qua habet, vt proprium nominetur. De aliis ergo tribus vniuerſalibus, genere, ſpecie, differentia, dicendum ſupereſt, quomodò in rebus diſtinguantur, & quod habeant in eis principium ac fundamentum.

SECTIO IX.

Quomodo in re diſtinguantur vnitas generis & differentiæ tam inter ſe, quam ab ſpecifica vnitate.

I. Genus & differentia in re diſtingui, his argumentis ſuaderi poſſe videtur: primò quia ſpecies componitur ex genere & differentia, quæ compoſitio Metaphyſica dicitur, nec cēſetur omnino per rationem conficta, ſed in rebus ipſis aliquo modo inuenta, & ideò probatiores Theologi docent, non inueniri in Deo, quia repugnat ſummæ ſimplicitati eius: ergo ſignum eſt, genus & differentiam in re ipſa aliquo modo diſtingui, & non tantùm ratione ſeu conceptibus noſtris, quia alioqui non facerēt in re compoſitionem: ſola enim rationis diſtinctio, etiam fundata in virtuali rei diſtinctione ſeu eminentia non ſufficit ad veram rei compoſitionem: eſt ergo in re diſtinctio aliqua inter genus & differentiam. Et confirmatur, nam hac ratione Ariſtot. 7. Metaph. cap. 10. tex. 33. cùm dixiſſet, definitionem debere conſtare ex partibus, nimirum genere, & differentia, ſubdit, *Sicut ſe habet definitio ad totam rem, ita partes definitionis ad partes rei*: eſt ergo inter eas vera aliqua diſtinctio, ſicut inter partes rei.

II. Secundò probatur idem, quia, quæ in re ipſa habent eſſentias, vel partiales aliquo modo diuerſas, in re ipſa aliquo modo diſtinguuntur: ſed ita ſe habent genus & differentia: ergo. Probatur minor ex his, quæ generi, & differentiæ communiter attribuūtur. Nam in primis Ariſt. 3. Metaph. tex. 10. ait differentiā eſſe extra rationem generis, non eſt ergo differentia de eſſentia generis, neq; è conuerſo. Vnde 6. Topic. c. 3. ait Ariſt. neq; genus participare differentias, neque differentias genus: & 7. Metaph. cap. 12. tex. 42. dicit, differentias non poni in ratione generis, ſed genus comparari ad differentias, vt potentiam ad actum eſſentialem; & ideò fieri ex eis vnum per ſe. Et ratione patet, nā differentiæ diuidentes genus, ſunt inter ſe oppoſitæ: ergo non poſſunt ambæ eſſe de eſſentia generis: ergo neque vna, neque altera eſſe poteſt de eſſentia eius. Patet conſequentia, tum quia nō eſt maior ratio de vna, quam de alia, tum etiam, quia ſi vna eſſet de eſſentia, eſſet inſeparabilis, vnde altera nunquā poſſet ei conuenire, cùm oppoſita non poſſint ſimul eidem ineſſe: habet ergo genus eſſentiam ex ſe diſtinctam à differentiis, ſeu non includentem illas. Quòd verò econtrario differentia etiam dicat eſſentiam non includentem genus, patet, tum quia alias genus eſſet tranſcendens, tum etiam quia alioqui differentia includeret totum id, quod includit ſpecies, vnde quædam nugatio committeretur quando differentia adiungitur generi.

III. Tertium argumentum eſſe poteſt, quia, quæ in re ſeparantur, neceſſe eſt aliquo modo diſtingui etiam in re, ſed gradus inferior, & ſuperior in re ſeparantur, nam alicubi eſt ratio animalis, vbi rationale non inuenitur & ſic de aliis. Simile argumētum eſt, quòd in re ipſa duæ ſpecies ſunt ſimiles in ratione generica non verò in ſpecifica: vnde videtur neceſſarium, has rationes in re ipſa eſſe diſtinctas. Item quòd differentia contrahit genus, & actuat illud: non ſunt ergo omnino idem: quia idem non contrahit ſe ipſum.

IIII. Quartò argumentor, quia hæ locutiones præciſè & abſtractè ſunt falſæ, *animalitas eſt rationalitas* & ſimiles, & non niſi ob diſtinctionem formalem, nam, A ſi eſſent omnino idem prædicatum & ſubiectū, propoſitio affirmans vera eſſet: ſed illis vocibus ſignificantur præciſè gradus genericus & differentialis, diſtinguuntur ergo hi gradus ex natura rei.

V. Atque hinc vlteriùs concluditur, genus, & differentiam ſigillatim ſumpta diſtingui ex natura rei à tota ſpecie, quia comparantur ad illam vt partes ad totum verè ac re ipſa compoſitum ex illis: totum autem diſtinguitur ex natura rei à ſingulis componentibus, eſto non diſtinguantur ab omnib. ſimul ſumptis & vnitis: diſtinguitur enim ſaltem vt includens aliquid, quod aliud non includit. Vnde hac ratione communiter etiam dicitur, genus ac differentiam præciſè ſumpta in ratione partium non poſſe verè prædicari de ſpecie: quia pars non prædicatur de toto. Et confirmatur primò, nam ſi in re homo & animal nullo modo diſtinguerentur, neq; etiam equus & animal, ergo neq; homo & equus poſſent diſtingui, nā quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadē inter ſe: & quicquid eſt de eſſentia vnius, erit de eſſentia alterius & econuerſò: nam, ſi homo & animal in re ſunt B idem, quicquid eſt de eſſentia hominis erit de eſſentia animalis, & ſimile erit in æquo: ergo idem erit cōparādo hominem & equum inter ſe: vel certè fatendum erit, aliquid eſſe de eſſentia animalis in homine, quod nō ſit in equo, & è conuerſo, ex quo ſequitur animal non dici vniuocè neq; ſecundum eādem rationem de homine & equo, ſed æquiuocè, vel ad ſummum ſecundum analogiam quandam proportionalitatis. Tandem confirmatur illa ratione ſæpè facta, quia non poſſunt res diuerſæ ſecundum idem omnino eſſe ſimiles & differentes, ſed duæ ſpecies ſunt ſimpliciter & eſſentialiter differentes, & tamen ſunt ſimiles in genere: ergo fieri non poteſt, quin genus & ſpecies aliquo modo in re ipſa diſtinguant.

Referuntur variæ ſententiæ.

VI. In hac re varij poſſunt eſſe dicendi modi. Primus eſt, hos gradus diſtingui non vtcunq. ex natura rei, ſed omnino realiter, ſaltem per incluſionem alicuius rei realiter diſtinctæ, quæ eſt in vno, & non in alio. Hanc opinionem ſignificat Iandun. 2. Metaph. quæſt. 9. & eandem tenere debent omnes, qui exiſti- C mant hos gradus genericum & ſpecificum ſumi ex formis realiter diſtinctis: nam inde ſequitur corpus ſignificare tātùm compoſitum ex materia & forma corporeitatis, viuens verò ſignificare compoſitum ex corpore & anima vegetatiua; animal verò addere animam ſenſitiuam realiter diſtinctam: homo vero rationalem. De differentijs autem, rationale & ſimilibus fortaſſe diceret hæc opinio ſolùm dicere vltimam formam vt informantem: vnde etiam fit dicere aliquid realiter diſtinctum à genere. Et hinc fortaſſe exiſtimauit Durand. in 2. diſt. 3. quæſt. 1. in ſimplicibus vt ſunt angeli, & accidentia, vel formæ ipſæ non poſſe dari differentias proprias & conſequenter nec compoſitionem ex genere & differentia. [Iandun.] [Durandus.]

VII. Secunda ſententia eſt, hæc prædicata diſtingui ex natura rei inter ſe, & ab ipſo compoſito, ſaltem diſtinctione formali, ſeu modali, quam vocant. Ita tenet Scotus in 2. diſt. 3. quæſt. 1. & 7. Metaph. quæſt. 16. & ibi Ant. And. quæſt. 7. nam, licet Scotus interdum ponat diſtinctionem realem inter formas phyſicas communem & propriam, vt inter formā corporeitatis, & animam, v.g. & tunc neceſſariò dicere debeat inter gradus ſumptos ab his formis eſſe maiorem diſtinctionem, quàm formalem iuxta præcedentem opinionē, tamen non cenſet, eā diſtinctionem realē formarum [Scotus.] [Antonius Andreas.]

formarum, eſſe neceſſariam ad diſtinguendos hos A gradus, nam in eadem re ſimplici phyſicè admittit verum genus & differentiam, eorumq; compoſitionem,& ideò generatim loquendo dicit ſufficere diſtinctionem formalem ex natura rei, eamq; vt minimum eſſe neceſſariam. An verò hæc diſtinctio formalis apud Scotum ſit actualis in re vel ſolùm virtualis, aut fundamentalis,& ita coincidat cum alia, quę rationis ratiocinatæ dicitur, non ſatis conſtat, nam variè loquitur, vt attingemus diſput. ſequenti: nunc opinio hęc in eo ſenſu à nobis tractanda eſt, quo ponit in re diſtinctionem actualem;& in eo videtur illam ſequi Ferr.1.cont.Gent.cap.24. & 42. & Fonſeca.2.Metaph.cap.2. tex. 11. vbi id colligit ex textu Ariſtotelis, qui negat poſſe dari proceſſum in infinitũ in prædicatis eſſentialibus, quia ſi ſola cogitatione diſtinguerentur, nullum eſſet inconueniens dari in eis proceſſum in infinitũ. Idem repetit Fonſeca lib. 4.capite 2.quæſtione 4.ſect.3.& libro 5.cap. 7. quæſtione 3.ſect.3.ad ſecundum.

Ferrar. Fonſeca.

VIII. Tertia ſententia extremè contraria eſſe poteſt, hæc nec re, neq; etiam ratione diſtingui, ſed eſſe omnino idem, etſi diuerſis vocibus ſignificetur. Quæ B opinio attribui poteſt Nominalibus, quatenus omnino negant, hæc vniuerſalia in rebus reperiri: vix autem credibile eſt, opinionem hanc in mentem alicuius philoſophi veniſſe, vt argumenta in principio facta ad minimum concludunt.

IX. Vera ergo ſententia eſt, hęc omnia ratione diſtingui, ſumpto aliquo fundamento ex rebus ipſis, non tamen eſſe veram aliquam & actualem diſtinctionẽ, aut realem, aut ex natura rei inter omnes huiuſmodi gradus, prout à parte rei coniuncti exiſtunt. Hæc eſt opinio D.Thom. vt conſtat ex 1. parte quæſt.50. artic.4.ad 1, quæſt.76. art.3. ad 4. & de ente, & eſſentia cap.4.& ſequentibus 7.Metaphyſ.lect.4.& ſæpè aliàs eamq; tenent communiter Thomiſtæ. Heru.quodlib.1.quæſt.9. Capr.1.diſt.8.quæſt.2.art.3. Caiet. Soncin.& Soto locis citat.ſect.præced. Greg.in 1.diſt.38. Gab.& alii Nominales. Et quoniam pars affirmatiua de diſtinctione rationis, euidenter probata eſt argumentis factis, & difficultatem non habet, nihil de illa addere oportet; fundamentum autem talis diſtinctionis declarabitur in ſolutionibus argumentorum,& magis in ſequente ſect. C

D.Thom. Caietan. Soncin. Soto. Gabriel. Gregor. Heruæus. Capreol.

Vera ſententia declaratur.

X. VT probemus alteram partem negantem aduertendum eſt, cùm agimus de diſtinctione horum graduum, generis differentię,& ſpeciei, quatuor modis poſſe illa conferri ſeu comparari, primò prout à parte rei in diuerſis rebus, ſeu ſpeciebus inueniuntur, vt ſi animal quod eſt in homine comparetur cum ſpecie leonis aut equi, vel, ſi animal prout eſt in leone comparetur ad differentiam rationalis v.g. vel aliam ſimilem; & hæc comparatio eſt extra rem,& impertinens: nam hoc modo conſtat, rationem genericam in re exiſtentem, poſſe diſtingui realiter ab aliqua differentia, vel ſpecie ſua; quia in diuerſis ſpeciebus formalis vnitas ipſius generis, ſecũdum rem multiplicatur; ſicut ſuprà diximus formalem vnitatem ſpecificam prout in re exiſtit, numero multiplicari in indiuiduis. An vero genus, prout à parte rei eſt in vna ſpecie, diſtinguatur ab alia ſpecie, vel differentia eius, non ſolùm realiter, ſed etiam eſſentialiter,& quidditatiuè, fortaſſe pertinet ad modum loquendi,& pendet ex probationib. huius ſententiæ, explicaturq; in ſolutionib. argumentorum.

Primum notabile.

XI. Secundò poſſunt hęc comparari ſecundum ſe abſtrahendo ab exiſtentia tam in rebus, quàm in intellectu; ad eum modum, quo in ſuperioribus citauimus aliquos, dicentes, naturã ſecundum ſe id eſt nudè & ſolitariè ſumptam, eſſe vniuerſalem vt antecedit etiam omne opus intellectus; nam in eodem ſenſu videntur illi ſentire prædicata quidditatiua inter ſe ex natura rei diſtingui. Quia ſi animal v. g. ex ſe & ante omnem intellectum habet poſitiuam aptitudinem ad varias differentias, & vnitatem præciſionis ex ſe communem multis ſpeciebus, neceſſariò conſequitur habere ex natura ſua diſtinctionem aliquã à differentiis omnibus, quibus diuidi poteſt, & ab ſpeciebus, ad quas poteſt cõtrahi. Poſitis autem his, quæ diximus de ratione vniuerſalis, hæc comparatio locum non habet: oſtendimus enim, nullum eſſe ſtatum, in quo natura communis, quæcunq; illa ſit, habere poſſit aliquam vnitatem præciſionis ſecluſo intellectu, ſi vt in rebus ipſis exiſtens illam habere nõ poteſt. Quia natura extra intellectum duplicem tantùm ſtatum habere poteſt, actualis ſcilicet exiſtẽtiæ,& poſſibilitatis, neque alius ſtatus medius fingi, excogitariue poteſt, natura autem vt poſſibilis non aliter præſcindit, vel diſtinguitur à differentiis vel ſpeciebus poſſibilibus quam natura exiſtens à differentiis vel ſpeciebus exiſtentibus: neque eſt aliqua natura poſſibilis diſtincta à ſuis inferioribus, indiuiduis, vel ſpeciebus, ſi in re exiſtens nunquam poteſt eſſe diſtincta: quia, natura exiſtens & poſſibilis non ſunt alia & alia, ſed eadem in diuerſis ſtatibus conſiderata: hæc igitur comparatio reuera nulla eſſe poteſt, quæ in re habeat fundamentum.

XII. Tertiò cõparari poſſunt genus & differẽtia tam inter ſe, quam cum ſpecie quam componunt, prout ſunt in intellectu pręciſè & abſtractè eorum ſingula concipiente,& hoc modo conſtat illa diſtingui ratione vt diximus: an verò pluſquam ratione diſtinguantur, non poteſt (quod valde notandum eſt ad ſoluenda argumenta in principio facta) ex hac ſola comparatione ſufficienter colligi, niſi in rebus ipſis aliquod aliud maioris diſtinctionis ſignum inueniatur. Probatur, quia hæc eſt vis intellectus, vt præſcindat & abſtrahat ea, quæ in re non ſunt actu diſtincta aut præciſa: ergo ex hoc, quòd aliqua, vt obiecta menti, ratione diſtinguantur, non poteſt aliqua diſtinctio in re inter ea colligi: quia, ſic ratione diſtingui nihil aliud eſt, quàm diſtinctis conceptibus intellectus obiici, & diuerſo modo aut ſub diuerſa habitudine cõcipi, quod totum ſtare poteſt ſine diſtinctione in re. Et confirmari hoc poteſt ex his quæ ſuprà diximus de conceptu obiectiuo entis; quomodo præciſus ſit per intellectum,& ſecundum rem indiſtinctus ab omnibus inferioribus entibus: nam rationes ibi factæ eodem modo hîc procedunt, eaſque ſtatim breuiter attingemus.

XIII. Quarto itaque modo poſſunt hæc comparari, prout in re exiſtunt in vna & eadem ſpecie,& in vno & eodem indiuiduo talis ſpeciei,& hoc ſenſu reuera intenditur hęc cõparatio in pręſente quęſtione,& in eodem ſenſu dicimus, in Petro v. g. non diſtingui ex natura rei eſſe ſenſitiuum à rationali, nec gradum animalis à gradu hominis, & ſic de reliquis.

Secundum notabile.

Vbi eſt ſecundò conſiderandum in re ipſa, & in eodem indiuiduo duobus modis poſſe intelligi, gradum genericum diſtingui ab ſpecifico, vno modo vt vniuerſale à particulari, alio modo vt indiuiduum ab indiuiduo ſaltem formaliter ex natura rei diſtincto. Prior modus diſtinctionis haberet locum, ſi

verum

verum eſſet vniuerſalia à parte rei exiſtentia actu & ex natura rei diſtingui ab indiuiduis, in quibus exiſtunt: & hoc modo videtur proceſſiſſe, & conſequēter locutus fuiſſe Scotus, quia animal, v.g. nō deſcēdit ad indiuidua, niſi media ſpecie; & ideò, ſi ſemel admittimus, naturam ſpecificam vt ſic, ex natura rei eſſe diſtinctam à differentia qua contrahitur ad indiuidua, pari ratione, ſatiſque conſequenter dicetur, naturam genericam eodem modo diſtingui à gradu differentiali priùs natura, quàm ad indiuidua contrahatur. Hic verò diſtinctionis modus locum non habet ſuppoſitis, quę contra Scotum diximus de naturæ vniuerſalitate, quòd nullo modo ſit actu in rebus, neque inſit naturę exiſtenti in indiuiduis, ſed vt eſt tantùm abſtracta per intellectum. Si enim natura in re non habet vniuerſalitatem, ergo neq; habet vniuerſalitatem generis, nec differentiæ, nec ſpeciei: ergo nō poſſunt hęc in re diſtingui, vt vnum vniuerſale ab alio, ſeu à ſuo inferiori. Et confirmatur quia rationes quibus ſuprà oſtenſum eſt, vniuerſale in re non diſtingui à ſingulari, æquè probāt de quocunq; vniuerſali ſiue generico, ſiue ſpecifico, reſpectu illi⁹ ſingularis, in quo exiſtit: ergo in re nulla diſtinctio eſſe poteſt inter vnū gradum inferiorem, & ſuperiorem vniuerſaliter ſumptos, cùm à parte rei non diſtinguantur à ſingularibus.

XIIII. Solùm igitur ſupereſt examinandus alter diſtinctionis modus, quo excluſo, ſatis oſtenſum erit, nullā eſſe diſtinctionem ex natura rei inter hos gradus. Et in hoc eſt diſcrimen aliquod, & nonnulla maior difficultas, in præſente quæſtione quàm in alia ſuprà tractata de diſtinctione vniuerſalis à differentia indiuiduali: nam ſecluſa differentia indiuiduali, nō manet res ſingularis & indiuidua; & ideò nec poteſt manere res exiſtens, quæ in re diſtinguatur à tali differentia: at verò in præſenti ſecluſa differētia ſpecifica poteſt intelligi gradus genericus, non ſolùm in vniuerſali, ſed etiam in indiuiduo, & realiter exiſtens: eſt enim Petrus v. g. non ſolùm hic homo, ſed etiam hoc animal, & hoc rationale; & ideò ſecluſa per intellectum differentia ſpecifica, adhuc poteſt intelligi gradus genericus, vt in inuiduo & ſingulari exiſtēs, ac proinde adhuc habet locum quęſtio, quomodò in indiuiduo diſtinguantur, hoc animal, & hic homo, ſeu hoc rationale: quòd ergo in re non diſtinguantur, aliunde quam ex vniuerſalitate probandum eſt.

Veræ ſententiæ probatio prima.

XV. Poteſt igitur probari primò ex indiuiduatione, quia in vno indiuiduo vna omnino & eadem eſt ac ſimpliciſſima indiuidualis differentia contrahens proximè & immediatè vltimam ſpeciem, & cum illa ac per illam conſequenter determinans omnes ſuperiores gradus, ergo non poſſunt illi gradus inter ſe magis diſtingui, quam vnuſquiſq; à ſua differentia indiuiduali diſtinguatur: ſed nullus eorum diſtinguitur ex natura rei à ſua differentia indiuiduali, vt probatum eſt: ergo nec inter ſe diſtinguuntur ex natura rei in eodem indiuiduo. Primum antecedens commune eſt apud Dialecticos, & Metaphyſicos, vt refert & declarat latè Fonſeca lib. 5. cap. 28. quæſt. 14. ſect. 3. vbi oſtendit genus non reſpicere indiuidua, niſi mediante ſpecie. Et ratio eſt, primò quia ratio generica præciſè ſumpta eſt indifferens, & quaſi in potentia eſſentiali, vt per differentiam ſpecificam determinetur; & ideò, donec intelligatur hoc modo determinata nō eſt proximè capax indiuiduationis.

A Secundò quia non eſt minus eſſentialis ordo inter differētiam genericam, ſpecificam, & indiuidualem, quàm inter ſuperiores differentias eſſentiales magis & minus vniuerſales vſq; ad ſpecificam; ſed corpus v.g. non eſt aptum contrahi per differentiā animalis niſi media differentia viuentis, neque vegetatiuum per differentiam rationalis, niſi media differentia ſentientis: ergo neque animal eſt determinabile per differētiam indiuidualem huius animalis v.g. Petri, niſi media differentia hominis ſeu rationalis: eſt ergo vna omnino indiuiſibilis differentia inuidualis, quæ contrahendo hominem ad hunc hominem, ſimul contrahit animal ad hoc animal: & ſic de cęteris ſuperioribus prædicatis. Vnde argumentor tertiò, quia huiuſmodi differentia indiuidualis vnica, & indiuiſibilis ſufficit ad determinandum in ſingulari totam, & integram rei eſſentiam, vt includit omnia prædicata ſpecifica, generica, ſeu ſuperiora, quę in ea abſtrahi, vel excogitari poſſunt: ergo ſuperfluum eſſet plures huiuſmodi differentias Metaphyſicas cōfingere in eodem indiuiduo. Et confirmatur à ſigno: nā hoc animal v. g. quod eſt Petrus omnino intrinB ſecè, & quaſi eſſentialiter determinatū eſt, vt ſit Petrus; & ideò omnino repugnat intelligere hoc indiuiduum animalis extra hoc indiuiduum hominis, & idem eſt de cæteris ſuperiorib. prædicatis: ergo ſignū eſt non determinari animal immediatè, & ſecūdum ſe ad hoc indiuiduū animalis, ſed quatenus determinatū eſt ad eſſe hominis, ergo eadem differētia indiuidualis determinatur ad eſſe huius hominis, & huius animalis.

Tandē confirmatur, nā res indiuidua vt ſic, intelligitur eſſe ꝓximè capax exiſtētiæ: vniuerſale. n. vt ſic id eſt, in ſua vniuerſalitate exiſtere non poteſt; & ideò quo prædicatū aliquod vniuerſalius intelligit, eò vt ſic concipitur magis eſſe elongatū ab exiſtētia, vt v.g. ſubſtātia in communi nō intelligitur apta ad exiſtendū niſi determinetur ad materialē, vel immaterialem; & eadem eſt ratio de tota ſerie generalium prædicatorū vſq; ad vltimam ſpeciē, quæ contracta ad ſuum indiuiduum eſt proximè capax exiſtentiæ: ergo, ſicut nullum indiuiduum exiſtere poteſt, niſi ſit in aliqua ſpecie infima, vt eſt certiſſimum (præſertim ſecluſa falſa ſentētia de diſtinctione reali pluC riū formarum ſubſtantialiū, eſſentialiter ſubordinatarū in eodem cōpoſito) ita nulla ratio generica determinari intelligitur ad ꝓprium indiuiduū, niſi vt contracta & determinata ad aliquā ſpeciem. Quod ſanè in reb. præſertim ſimplicib. tā integris, quā partialib. videtur per ſe euidentiſſimū: quis enim fingat aut mente concipiat, Michaelem v. g. per aliud eſſe hāc ſubſtantiam, hunc ſpiritum, & hunc angelū? aut animā rationalem Petri ꝑ aliud eſſe hanc animam, & hanc animā rationalem & ſic de alijs? Imo in quibuſdā neq; abſtractione mentis, poteſt ſatis concipi hoc indiuiduum, vt exiſtens ſub ratione generica, & non ſub aliqua ſpecifica, vt v.g. hęc ſubſtantia exiſtens nō intellecto hoc corpore, aut hoc ſpiritu: ſit ergo conſtans omnia attributa eſſentialia in vno, & eodē indiuiduo vnica differentia ſingulari indiuiduari in vltima ratione ſpecifica. Ex hoc aūt apertè cōcludit (quod in prima conſequētia inferebamus) attributa eſſentialia in eodem indiuiduo, non poſſe magis inter ſe diſtingui, q̃ à differentia indiuiduali, quia ille eſt vna & indiuiſibilis: ergo quæ per illā indiuiduantur, nō poſſunt diſtingui vt duo indiuidua ex natura rei diſtincta, quia in diſtinctis indiuiduis eo modo quo diſtincta ſunt, debēt etiā diſtinctæ indiuiduales differen- XVI.

differẽtiæ reperiri; rurſus quæ ſunt omnino idem ex
natura rei cũ eadẽ differẽtia indiuiduali, & indiuiſi-
bili, nõ poſsũt inter ſe indiuidualiter diſtingui: ergo
nullo modo diſtinguũtur ex natura rei, quia vt pro-
batum eſt, diſtinctio ex natura rei, nõ poteſt interce
dere, niſi inter res indiuiduas & ſingulares vt ſic.

Secunda probatio.

XVII. SEcundò probatur aſſertio poſita, quia in vno in-
diuiduo v.g. Petro, eſſe hoc animal & eſſe hunc
hominem ab eodem phyſico principio, proueniunt,
ſcilicet ab hac anima: vt per ſe manifeſtũ eſt & decla-
rabitur ſect. ſeq. ſed in hac anima v.g. Petri eſſe ratio-
nalem, ſenſitiuã & vegetatiuã (ſiue formaliter ſiue e-
minenter) nõ ſunt gradus diſtincti ex natura rei: er-
go nec gradus hominis & animalis diſtinguũtur vllo
modo in Petro: conſequẽtia patet quia rectè cõclu-
dimus hoc animal non diſtingui realiter ab hoc ho-
mine, quia hæc anima quæ dat eſſe animalis, non eſt
diſtincta realiter ab ea quæ dat eſſe huius hominis:
ergo eodẽ modo cõcluditur non diſtingui ex natura
rei. Dices: hoc argumentũ procedere ex æquè igno-
tis: nã qui hanc diſtinctionem ponit in cõpoſito po-
nit etiã in forma, & in quacunq; alia re etiã ſi phyſicè
ſimplex ſit. Reſpondetur, eſto ita ſit cõſequenter lo-
quendũ in ea ſententia, meritò tamẽ reuocari argu-
mentũ & difficultatẽ ad radices horum graduum, &
ad ſimplices entitates phyſicas, quia in eis clariùs ap-
parere poteſt, quàm ſuperfluè & ſine cauſa fingatur
hæc diſtinctio; cùm nullum ſit ſufficiẽs eius iudiciũ
in fundamento & radice talium graduum. Quod ſic
patet, nã anima rationalis v.g. in re vna, ſimplex for-
ma eſt, quæ ſi conſideretur vt principium efficiens
operationum omnium, quę in homine ſunt, intelli-
gitur eſſe vnum eminens, & quaſi vniuerſale princi-
pium earum, neq; oportet in ea fingere varias enti-
tates, aut modos reales ex natura rei diſtinctos, per
quos ſit principale, & radicale principium talium o-
perationum: alioqui etiam in forma, vel luce ſolis,
quatenus poteſt eſſe principium vniuerſale pluriũ
actionum fingendi eſſent varii gradus ſeu modi en-
tis, ex natura rei diſtincti. Similiterq; philoſophan-
dum eſſet in omni generali principio plurium acti-
onum, vel effectuũ, quod eſt alienum ab omni ratione,
& recta cõceptione: quia, quæ ſunt in inferiorib. di-
ſtincta, ſunt in ſuperiori principio vnita. Igitur ani-
ma rationalis per ſuam entitatem in re omnino ean-
dem, & ſimplicẽ, eſt principium radicale omniũ hu-
manarum operationũ abſq; vlla diſtinctione actua-
li, quę in ipſa ſit, vt habet rationẽ talis principij quã-
uis per conceptus inadequatos poſſit à nobis multi-
pliciter cõcipi, atq; ita ratione diſtingui in ordine ad
varias operationes. Ergo eodẽ modo eadem anima
in genere cauſæ formalis cõfert homini omnes gra-
dus viuentis, animalis, & hominis ſecundum eãdem
omnino realitatem abſq; vlla diſtinctione actuali,
quæ in ipſa inueniatur ex natura rei. Patet conſe-
quẽtia, tum quia eadem eſt ratio de anima in vno &
in alio genere cauſæ conſiderata; tum etiã, quia tan-
tum, ſeu per idem eſt anima principium radicale o-
perationum, per quod eſt principium formaliter con-
ſtituens operantem. Imò non aliter diſtinguuntur à
nobis in anima illi gradus, quam in ordine ad opera-
tiones. Vnde, ſi in ordine ad illas non eſt neceſſaria
diſtinctio ex natura rei in earum principio, neq; in
ratione informandi erit neceſſaria.

XVIII. Quod ſi in his gradibus, qui ſumuntur in ordine
ad diuerſas operationes, nõ eſt neceſſaria diſtinctio
A ex natura rei, multò minùs erit neceſſaria in aliis ſu-
perioribus, vel inferioribus generibus, aut differen-
tijs, vt ſunt v.g. ratio corporis aut ſubſtantiæ; vel ſi
de formis loquamur, ratio formæ ſubſtantialis, vel
formæ corporis: nam hoc ipſo, quòd aliqua eſt for-
ma materię, actuans ſubſtantialem potentialitatem,
eius eſt forma ſubſtantialis, & eſt etiã forma corpo-
ris: hoc aũt inſeparabile eſt, & indiſtinguibile ex na-
tura rei à quacunq; forma actuante materiã, & com-
ponente cũ illa vnum ſubſtantiale cõpoſitum. Simi-
liter inferiora genera, vt eſt ratio bruti ſub animali,
& alia huiuſmodi minus poſſunt diſtingui, quã præ-
dicti gradus in homine; nam, ſi in anima hominis, vt
eſt principium variarũ opinionũ, non reperitur di-
ſtinctio ex natura rei, multò minùs reperiri poterit
in anima bruti v.g. in ordine ad operationes ſenſiti-
uas tali modo, in eo gradu, & ordine effectas.

Probatio tertia.

TErtiò eſt optima ratio à priori, quia hęc abſtra- XIX.
ctio generum & ſpecierum, vt per intellectum
B fiat, habet ſufficiens fundamentum tum in ipſo, tum
in rebus, abſque vlla diſtinctione actuali quę in ipſis
rebus antecedat: ergo non eſt talis diſtinctio aſſerẽ-
da. Probatur conſequentia quia tota ratio intro-
ducendi hanc diſtinctionem ſumpta fuit ex modo
concipiendi noſtro, & conſequenter ex modo lo-
quendi in modo concipiendi fundato: ergo ſi ob
hãc cauſam, in illa diſtinctio neceſſaria non eſt, ne-
que etiam eſt credenda, quia diſtinctiones reales, vel
ex natura rei non ſunt multiplicãdę ſine fundamen-
to. Primùm autem antecedens licet probatum ſit
tractando de conceptu entis, & de identitate inter
communem naturam & indiuiduam, hîc declaratur
breuiter, & probatur. Quia, vt intellectus illos con-
ceptus formet atq; præſcindat, ex parte rerum ſuffi-
cit conuenientia, & ſimilitudo earum inter ſe, magis
vel minus perfecta, cũ aliqua diſſimilitudine & diſ-
conuenientia; ex parte verò intellectus ſufficit quòd
poſſit, id in quo res conueniunt, concipere per mo-
dum vnius, præcisè illud cõcipiendo, ſed hoc totum
fieri poteſt abſq; actuali diſtinctione graduum, quæ
in re ipſa ſit: ergo. Probatᷣ minor exemplis ſuprà ad-
C ductis: nã duo homines conueniunt inter ſe in ratio-
ne hominis, & diſtinguũtur vt indiuidua ſunt abſq;
diſtinctione in re inter rationem communem, & in-
diuidualem differentiam. Item Deus & creatura cõ-
ueniunt in ratione entis realis, & differunt in ratio-
ne talis entis abſq; diſtinctione inter rationem cõ-
munem, & propriam, neque ex parte Dei, vt eſt cer-
tum, neq; ex parte creaturæ, quia nullus gradus prę-
ſcindi poteſt in creatura, ſi poſitiuus & realis eſt, qui
non habeat illam conuenientiam cum Deo in ratio-
ne entis. Hæc ergo exempla declarant, eandem om-
nino rem poſſe eſſe principium & fundamentũ con-
uenientiæ & differentiæ cum alia, ob maiorem vel
minorem ſimilitudinem cum illa abſque vlla diſtin-
ctione actuali, quæ in ipſis rebus antecedat.

Quòd non ſolùm verum habet in conuenientia XX.
analoga, vt quidam ſignificant, ſed etiam in vniuo-
ca, vt ſatis declarat exemplum de conuenientia ſpe-
cifica, & differentia indiuiduali, & alia adduci poſ-
ſunt de vniuerſalioribus, ſeu genericis conuenien-
tijs: nam ſenſus communis v. g. conuenit cum viſu
in perceptione coloris, & inde facilè abſtrahi po-
teſt cõceptus cõmunis, cum auditu aũt conuenit in
perceptione ſoni, & poteſt inde alius conceptus ab-
ſtrahi:

ſtrahi: nemo autem dicet, vim percipiẽdi ſonũ & colorem ex natura rei diſtingui in ipſo ſenſu communi. Simile eſt de luce ſolis quatenus cum calore conuenit in efficiendo calorem, & cũ ſiccitate in exſiccando. Itẽ qualitates mediæ inter extremas contrarias, vt color viridis, aut rubeus inter albedinẽ, & nigredinem, & liberalitas inter auaritiam & prodigalitatem, habent quandam cõuenientiam & diſſimilitudinem cum extremis: nam liberalitas comparata ad auaritiam differt ab illa & conuenit cum prodigalitate in vi & propenſione effundendi ſe, & communicandi, cõparata verò ad prodigalitatem differt ab illa in moderatione, & cõuenit cũ auaritia in retinendo: vanum autem eſſet fingere in liberalitate varios gradus, ſeu modos reales ex natura rei diſtinctos propter has intellectus noſtri comparationes & cõceptiones, quæ (ſi res attentè conſideretur) ferè poſſunt in infinitum multiplicari, & vix poſſunt differentiæ adeò ſimplices excogitari, quas intellectus diuidere non poſſet inueniendo in eis conuenientiam, & differentiam cum aliis rebus, vt in homine quatenus rationalis eſt inuenit cõuenientiam cum angelo in intelligendo, & differentiam in modo intelligendi; & ſic de aliis, ſatis igitur ex his conſtat, huiuſmodi conceptus intellectus non eſſe ſufficientia ſigna diſtinctionis actualis rerum.

Argumentorum ſolutio.

XXI. AD primum argumentum in principio poſitũ reſpondetur compoſitionem ex genere, & differentia non eſſe realem compoſitionem, ſed rationis tantùm: quia, vt bene probat argumentum, ſinè diſtinctione ex natura rei, neq; compoſitio vera, & quæ in re ſit, intelligi poteſt: quia compoſitio nihil aliud eſt, quàm diſtinctorum vnio: vbi ergo non eſt diſtinctio in re, neque compoſitio eſſe poteſt: eſt ergo hæc rationis compoſitio. Dicitur autem hæc compoſitio non eſſe omnino per rationem cõficta, non quia in re actu antecedat, ſed quia in re eſt fundamentum vt intellectus poſſit concipere vnam rationem vt potentialem, & præciſam ab altera, & aliã vt actualem, & determinantem alteram, & ita propriè compoſitio tantùm eſt in cõceptibus: in re verò ſolùm per extrinſecam denominationẽ à conceptib. mẽtis, & hoc modo dicitur eſſe compoſitio rationis. Quocirca huiuſmodi cõpoſitio non repugnat Deo propter ſolam ſimplicitatem, vt infrà dicam, ſed etiam ratione illimitationis, & eminentiæ diuinæ. Nam inprimis ob hanc cauſam non poteſt habere conuenientiam vniuocam cum creatura; & conſequenter, nec genericam. Deinde non poteſt in Deo aliqua ratio communis ita abſtrahi & præſcindi, vt non includatur in qualibet ratione propria & particulari propter ſummam Dei illimitationem, & ſimplicitatem, quod etiam repugnat compoſitioni generis & differentiæ.

Compoſitio ex genere & differentia, compoſitio rationis.

XXII. Ad confirmationem reſpondetur, partes definitionis, non propriè dici ſignificare partes rei, ſed habere quandam proportionem cum partibus rei, vt D. Thomas exponit 7. Metaph. lect. 9. quia ſe habent genus, & differentia ad modum materiæ & formæ, quæ ſunt partes rei, à quibus propterea genus & differentia ſumi dicuntur, vt ſect. ſeq. latius explicabimus. Deinde dicitur, definitionem eſſe opus intellectus, & neceſſariò requirere compoſitionem aliquam veram & propriam ex diſtinctis conceptibus, ſicut definitio voce prolata diſtinctis vocibus partialibus conſtare debet; explicat enim diſtinctè rei

Definitio & eius partes quatenus rei cum ſuis cõmenſurẽtur.

A naturam, quod à nobis vna voce; vel vno ſimplici conceptu fieri non poteſt; & hac ratione dicitur cõſtare ex partibus: non eſt tamen neceſſe, vt ſingulæ partes definitionis explicent ſingulas partes definiti in re diſtinctas, ſed vnaquæque dicere poteſt totam naturam, vel entitatem definiti, vna tamen dicit illam confusè, & ſub ratione aliqua communi & potentiali; alia verò ſub ratione magis determinata & propria; & huiuſmodi rationes diuerſæ poſſunt vocari partes definiti, non ſecũdum rem, ſed ſecundum rationem tantùm: nam definitum, vt definitum, dicit denominationem rationis.

Ad ſecundum reſpondetur, genus, & differẽtiam dicere eſſentias, ſeu rationes eſſentiales diuerſas ſecundum rationem, non ſecundum rem: atque hoc modo genus dicitur eſſe extra rationem differentiæ, & differentia etiam extra rationem generis: nam vtriuſq; ratio ita mente concipitur ac præſcinditur, vt ſecundum eam præciſionem, & abſtractionem, neutra in altera formaliter includatur: ad quod non eſt neceſſe, vt in re ipſa diſtinguantur in vna & eadem re, ſed ex parte generis ſatis eſt, quod ratio eius, vt B tali conceptioni reſpondet, non conſtituatur intrinſecè per differentiam diuiſiuam eius, & conſequenter, vt poſſit in re inueniri abſq; tali differentia: ex parte autem differentiæ, vt genus dicatur eſſe extra rationem eius, ſatis eſt, quòd in eius præciſo conceptu obiectiuo, non includatur conceptus obiectiuus generis, ſed concipiatur differentia vt actus generis, omnino ratione diſtinctus. Atq; hoc etiam ſatis eſt vt genus & differentia dicantur cõparari vt potentia & actus eſſentialis, non ſecundum rem, ſed ſecundũ rationem tantùm; nam qualis eſt cõpoſitio, tales eſſe debent actus & potentia, eſt aũt hæc cõpoſitio rationis, vt diximus: eodem ergo modo dicitur componi vnum per ſe ex genere & differentia ſecũdum rationem, & non ſecundum rem, & ideò tale cõpoſitum eſt maximè per ſe vnũ, quia componentia in re vnum ſunt, & ſecundum rationem per ſe cõparantur, & ſubordinantur. Et hoc ſenſu dixit D. Thomas 7. Metaph. lect. 12. differentiam nõ addi generi, vt diuerſam eſſentiam ab illo, ſed vt contentam in eo implicitè ſicut determinatum continetur in indeterminato; & hac de cauſa ex eis componi vnum per ſe. XXII[I]

C Ad rationem reſpondetur, dupliciter nos poſſe loqui de genere, & differentia. Primò vt à parte rei exiſtunt: ſecundò, vt per intellectum præſcinduntur. Priori modo cùm genus & differentia in re non diſtinguantur in vnaquaque ſpecie, genus & differentia eandem habent eſſentiam quam ſpecies, quamuis diuerſimodè illa ſignificetur per conceptus aut verba ſignificantia genus & differentiam vt D. Thomas nuper citatus dixit. Atq; hoc modo genus prout in re eſt actu includit differẽtias oppoſitas, prout eſt in diuerſis ſpeciebus, quo modo dicuntur in genere latere æquiuocationes. Et ſic etiam dixit Ariſtot. 10. Metaphyſ. cap. 11. tex. 24. genus prout in vna ſpecie exiſtens diuerſum eſſe à ſe ipſo prout eſt in alia. Neq; obſtat quod differentiæ illæ oppoſitæ ſint, quia genus ſic cõſideratum non habet realem vnitatem, ſed multiplicatur eius formalis vnitas in diuerſis ſpecieb. & ideò in eis poteſt oppoſitis differentijs actuari, vel potiùs eis identificari. Secundo autem modo, & magis propriè ac vſitatè loquimur de genere & differentia, vt ſubſtant abſtractis & præciſis conceptibus noſtris: & ſic ſolùm illud dicitur eſſe de eſſentia vniuſcuiuſq;, quod per ſe neceſſarium eſt ad XXIII[I]

D. Thom.

formalem

formalem rationem, & conſtitutionem rei vt ſic conceptæ; & hoc modo (vt dictum eſt) & differentiæ diuiſiuæ non ſunt de eſſentia generis, nec genus de eſſentia differentiarum; tamen tota hæc diſtinctio & præciſio eſt per operationem intellectus, ad quam dicit habitudinem, ſeu eam inuoluit, & conſtat eſſentia, quando nominibus generis, & differentiæ ſignificatur.

XXV. Tertium argumentum, & omnia quę in illo indicātur, ſæpe ſoluta ſunt in ſuperioribus, nam eadem argumenta fiūt in ſpecie reſpectu in diuiduorum, & in ente reſpectu inferiorum. Dico ergo genus, prout eſt à parte rei coniunctum cum differentia ſua, eſſe prorſus inſeparabile ab illa; & à tali differentia dicimus in re ipſa nō diſtingui; quòd verò genus, prout eſt in vna ſpecie, ſit ſeparabile in re à differentia alterius ſpeciei, nullum argumentum eſt quòd in vna & eadem ſpecie genus & differentia diſtinguātur, quia genus prout in re eſt in vna ſpecie, & in altera, nō eſt realiter vnū & idem, ſed ratione & abſtractione tantùm: ſolùm ergo includitur diſtinctio rationis, cuius in re ipſa eſt aliquod fundamentum, nimirum ſimilitudo aliqua diuerſarum naturarum incompleta, & imperfecta, quæ eſſe poteſt in re abſq; actuali diſtinctione, vt declaratum eſt. Illa verò locutio quod differentia contrahit genus, vel actuat illud, dicit ordinem ad cōceptus noſtros, & ideò ſufficit diſtinctio rationis ad illius veritatem, & proprietatem.

XXVI. Quartum argumentum tangit difficultatem quę ſequentem poſtulat ſectionem: cętera verò argumēta, quæ afferebantur ad oſtendendā diſtinctionem ex natura rei inter genus & ſpeciem, inter ſe & differentiā ac ſpeciē inter ſe, cùm ſupponant diſtinctionem ex natura rei inter genus, & differentiam inter ſe, facilem habēt ex dictis ſolutionem. Vnde ad primum reſpondetur genus & differentiam non cōparari ad ſpeciem, vt partes ex natura rei diſtinctas: ſed ſolùm ratione. Et hoc ſatis eſſe, vt genus, vel differētia cum præciſione ſumpta non poſſint prædicari de ſpecie, vt declaratū eſt. Ad primā confirmationē etiā patet ſolutio ex dictis: nam, licet in homine animal ſit idem cū homine, & in equo ſit idem cū equo, non ſequitur hominē & equum eſſe idē inter ſe, quia non ſunt realiter vnum animal, ſed ſolùm habent ſimilitudinē in eſſe animalis; ratione cuius in vno animalis conceptu cōueniunt; & hoc ſatis eſt vt animal ſit vniuocum, & ſecundum eādem rationem conceptā de vtroq; dicatur, quamuis ſecundū rem aliā eſſentiam realem habeat animal in homine, quā in equo, & econtrario. Ad vltimam cōfirmationem negatur aſſumptum: nihil enim repugnat, vt ſæpè etiā eſt oſtenſum, rē omnino eādem, & ſine vlla diſtinctione, quæ ex natura rei in ipſa ſit, fundare ſimilitudinē & differentiā ad aliā: quia poſſunt imperfectè & ſecundū quid tantum aſſimilari, ſimpliciter tamē differre.

SECTIO X.

Vtrùm abſtracta Metaphyſica generum, & ſpecierū, & differentiarum verè poſsint inter ſe prædicari.

I. Abſtracta Metaphyſica voco ea quę à cōceptibus Metaphyſicis abſtrahuntur, vt animalitas, rationalitas, & ſimiles: voco autem illa abſtracta Metaphyſica, vt illa diſtinguam à phyſicis, vt ſunt albedo, color, &c. inter quæ non eſt dubium quin poſſint veræ & propriæ prædicationes fieri; vt *albedo eſt color*, & ſimiles. De prioribus ergo terminis, & propoſitionibus, quæ ex illis conficiuntur, vt *animalitas eſt rationalitas*, & ſimilibus. Scot. in d. 1. d. 2. q. 7. & d. 5. q. 1. & in prædicab. q. 16. ſentit falſas eſſe propter diſtinctionem extremorum formalem, & ex natura rei. Soto verò in quæſt. 3. vniuerſal. art. 2. dicit Scotum in hoc differre ab omnibus realibus; vnde contrarium ipſe opinatur ex oppoſito fundamento, ſcilicet, quia ſola diſtinctio rationis non ſufficit ad falſitatem propoſitionis.

Sed non ſolùm Scotus, verùm etiam alii authores cenſent illas locutiones eſſe negādas, non ob diſtinctionem ex natura rei, ſed ob modum ſignificandi, qui adiūcta diſtinctione rationis, ſufficit efficere falſam propoſitionem, quandò vna ratio formalis præcisè concepta pędicatur de altera ratione diſtincta, ſimiliter præcisè concepta, quod in illis locutionibus fit. Quia termini abſtracti ſignificant rationes formales præciſas, vnde cùm vna de altera prædicatur, ſignificatur, quòd vna ſit altera, non tantùm ſecundum rem, ſed etiam ſecundum præciſionē mentis & ſecundum rationem, quod falſum eſt, & hoc modo tenet hanc ſententiam Niphus lib. 3. Metaph. diſp. 2. & Caiet. de ente & eſſentia cap. 4. & ſignificat D. Thom. ibidem c. 3. & 4. & confirmari poteſt, quia hæc abſtracta ſignificant naturam per modum partis: ſed vna pars non poteſt verè pędicari de alia, nec de toto: vnde dici communiter ſolet, etiam genus ipſum, v. g. animal ſi præcisè ſumeretur per modum partis, non poſſe verè prædicari de ſpecie, ſolumque verè prædicari, quatenus confusè ſaltem ſignificat totum, quod eſt in ſpecie; vel quia adæquatè ſignificat id quod habet talem naturam, quod eſt ipſum totum: ergo multo minùs poſſunt verificari propoſitiones illæ in abſtracto ſumptæ. II.

Quòd ſi obiicias, ſi in abſtractis accidentium poſſunt fieri prædicationes huiuſmodi, cur non in abſtractis ſubſtantiarum? Reſpondetur ex Scoto quia hæc abſtracta ſunt vltima abſtractione, id eſt tali abſtractione vt vlterius abſtrahi non poſſint, ſeu in alia magis abſtracta reſolui: accidentia verò quæ in abſtracto ſignificātur iuxta cōmunem vſum, & in quibus dicimus poſſe fieri illas prædicationes, non ſunt abſtracta vltima abſtractione, poſſent enim vlterius reſolui ſeu abſtrahi, vt ſi ab albedine abſtrahatur albedineitas, à colore coloreitas: tunc enim in his abſtractis, etiam non poſſunt fieri prædictæ prædicationes: militat enim eadem cauſa. Propriùs verò, ac formaliùs dicetur eandē eſſe rationem ſubſtantiarū & accidentium, ſi abſtractio ſit eiuſdem rationis, ſcilicet, aut Phyſica aut Metaphyſica, inter has verò eſſe diuerſam rationem. Nam per abſtractionem phyſicā, ſcilicet albedinis à ſubiecto nō abſtrahitur eſſentia ab ipſamet re (vt ſic dicā) quam conſtituit: ſed abſtrahitur forma à ſubiecto; & ideò ex vi talis abſtractionis ſolū tollitur prædicatio vniuerſalis per modum proprii, vel accidentis, quia vt ſic non poteſt talis forma de ſubiecto ſuo prædicari, nec de compoſito, quia ad hoc cōparatur tāquam pars; ad illud verò vt res ab eo diſtincta, & non ſignificatur vt in eo exiſtens, ſed vt per ſe ſtans. Deniq; vt ſic non ſignificat vllo modo habentem formā, nec ſupponit pro illo, ſed ſolùm pro ipſa forma, quam ſignificat. Et ſimile huius in ſubſtantiis erit, ſi formam à compoſito abſtrahamus, & abſtractè ſignificemus, vt animam ab animato, &c. ſic enim non poterit abſtractum de concreto pędicari; inter abſtracta verò poterūt fieri pędicationes ſuperiorum de inferioribus: nam anima rectè de tali anima pędicatur. Per aliam verò abſtractionem III.

ſtractionem Metaphyſicam abſtrahitur eſſentia ab entitate, quam conſtituit, & formaliter concipitur ac ſignificatur, vt cùm dicitur albedineitas, & ideò in his abſtractis non poſſunt fieri veræ prædicationes, quando rationes conceptæ diſtinctæ ſunt ſaltem ſecundum rationem.

IIII. Inter has ſententias vltima veritatem magis attigit: tamen vt rẽ amplius explicemus, diſtinguere hîc poſſumus quatuor prædicationum genera; primò enim prædicari poteſt abſtractum ſuperius, & quaſi genericum de abſtracto inferiori, quaſi ſpecifico & integro, vt cùm dicimus: Humanitas eſt animalitas. Secundò poteſt prædicari idem abſtractum genericum de abſtracto non ſpeciei, ſed ſolius differentiæ, quod cõparatur ad aliud tanquam formale ad materiale, vt ſic dicamus, rationalitas eſt animalitas. Tertiò poteſt econtrario prædicari hoc abſtractum formale ſeu differẽtiale de abſtracto ſpecifico, vt in hac humanitas eſt rationalitas. Quartò poteſt idem abſtractum differentiæ dici de abſtracto generico ſeu materiali, vt in hac, animalitas eſt rationalitas.

V. Ab hac ergo vltima prædicatione incipiendo, videtur mihi in rigore falſa, propter rationes factas; &, quia illa duo extrema, prout præciſè & abſtractè ſignificantur, nullo modo comparantur, ita vt vnum in alio formaliter includatur; & conſequenter, neq; vnum dicere poteſt id totum, quod dicit aliud, neq; actu neq; potentia, neque explicitè, nec confusè. Et quamuis identicè interdum animalitas & rationalitas ſint eadem eſſentia, tamen hoc non ſignificatur per illum modum enunciãdi, ſed potiùs ſignificat, ac ſi prædicatũ ſit de formali, & quidditatiuo cõceptu ſubiecti. Vnde ſumitur optima confirmatio, quia rationalitas non poteſt verè prædicari de animalitate, niſi vt differentia eius diuiſiua, & contractiua; atque adeò extra rationem eius exiſtens: ſed in illa locutione non prædicatur vt differentia diuiſiua: quia differentia diuiſiua, cùm ſit extra genus, adiacet illi, & ſe habet per modum accidentis, & ideò non poteſt de illo prædicari in abſtracto, ſed tantùm in concreto. Propter ꝙ rectè dixit Auicenna. tract. 5. ſuę Metaph. c. 6. rationalitatẽ vt in abſtracto ſignificatur, nõ eſſe differentiam ſed differentiæ principium. Et propter eandẽ cauſam exiſtimo, tertiã locutionem eſſe in rigore falſam, quia etiam in illa rationalitas nõ prædicatur vt differentia, quia non prædicatᷣ in quale: prædicatur ergo, vt tota & integra ratio humanitatis, & ita efficit ſenſum falſum. Similiter exiſtimo, enunciationes ſecundi generis eſſe in rigore falſas, quamuis in ſenſu identico ſint minus indirectæ quam primæ: nam omnis eſſentia, quę eſt realiter rationalitas, eſt etiam animalitas, non verò econuerſo.

VI. At verò locutiones primi generis, videntur poſſe admittere aliquem ſenſum verum in omni rigore & proprietate, quamuis æquiuocæ videantur, & ideò non ſint ſine diſtinctione admittẽdæ. Humanitas. n. cùm dicat integram hominis eſſentiam & naturam, includit in conceptu ſuo animalitatem, & rationalitatem, quia totum hoc eſt de eſſentia hominis. Item quia humanitas non dicit ſolã rationalitatem: plus enim in conceptu ſuo includit, vt per ſe notum eſt: non enim dicit ſolam vltimam differentiã hominis, nec ſolum abſtractum differentiæ; ſed dicit formam totius, quæ phyſicè includit totam naturã compoſitam ex materia & forma, & Metaphyſicè omnes gradus talis naturæ. Igitur humanitas reuera eſt quædã natura ſenſitiua, & in hoc habet aliquam conueniẽtiam, & ſimilitudinem cum natura equi, & leonis in A abſtracto ſumpta: nã omnes ſunt principium integrum ſentiendi: ergo poteſt ab illis omnibus vnus conceptus communis abſtrahi, qui ſit ille genericus, & de illis poſſit prædicari: & in confuſo ac in potẽtia dicat totum id, quod in ſingulis membris reperitur, & ſanè hic conceptus ſignificari videtur illa voce, principium integrum ſeu totale ſentiendi, quod ſine dubio verè prædicatur de omnibus illis naturis. Si ergo nomine animalitatis idẽ conceptus eodemque modo ſignificetur, erit vera illa locutio. Non videtur autem hæc ſignificatio aliena à proprietate illius vocis: quia, licet illud abſtractum ſignificetur vt pars reſpectu concreti & ideò non poſſit de illo verè prædicari (iuxta veriorem ſententiam infrà tractandam in diſputatione de ſuppoſito) tamen reſpectu ipſiuſmet formæ totalis, quamuis formaliter non exprimat totam illius rationem, tamen confusè videtur poſſe ſignificare totam illam, ſeu conceptum illius communem, vt includentem in potentia omnes determinationes ſuas: in hoc ergo ſenſu erit vera illa propoſitio: ſicut hæc eſt etiam vera, hæc humanitas Chriſti eſt humanitas, & pertinet ad prædicationem B ſpeciei de indiuiduo.

Nihilominùs tamen propter formalem ſignificationẽ ac præciſionẽ vocis abſtractæ poteſt eſſe æquiuocatio in illa voce *animalitas*, ita vt per illã ſignificetᷣ ratio conſtitutiua animalis, vt præciſa ab omni inferiori, & in hoc ſenſu eſſet falſa locutio, vt conuincũt argumenta priùs facta; ideoq; non eſſet illa locutio ſine diſtinctione admittẽda, & quoad hoc nõ eſt eadem ratio de communib. abſtractis phyſicis formarũ ſeu accidentiũ: nam cũ hæc natura ſua ſint formæ reales & phyſicæ, quando in abſtracto ſignificantur, vel concipiũtur planè intelligũtur abſtrahi à ſubiectis, nõ verò præſcindi ab omnib. differẽtiis inferiorib. natura aũt ſubſtãtialis eſt tantũ forma Metaphyſica, & nõ eſt propriè in ſubiecto, & ideò, quando in abſtracto cõcipitur & ſignificatur, videtur cũ omni pręciſione ab omni etiã cõtrahente ſignificari, iuxta illud Auicẽnæ, *Equinitas eſt tãtùm equinitas*: quãuis nõ repugnet etiam ſignificari per modũ totius potẽtialis reſpectu inferiorũ, vt diximus. Sed quæres, ſi animalitas poteſt in hoc ſenſu cõcipi vt genus humanitatis, & aliarum naturarum in abſtracto ſumptarũ, C cur rationalitas non habebit rationẽ differẽtiæ, aut quęnã erit eius differentia. Reſpondetur, ſi quis velit Metaphyſicè humanitatem definire, facilè id intelliget; neq; enim dicet, humanitatẽ eſſe animalitatẽ rationalitatem; eſſet enim incõgrua locutio; neq; illa eſſet definitio: quia illæ duæ partes nullo modo inte ſe coniunguntur ad vnam orationem componendam. Dicet ergo, humanitatem eſſe, animalitatem rationalem: rationale ergo eſt differentia etiam illius abſtracti; quia vt ſuprà dicebam abſtractum vt ſic non poteſt prædicari per modum differentiæ ſed generis, vel ſpeciei: nam ſemper prædicatur in quid: prædicatio enim in quale tantũ fit per terminos cõnotatiuos, ſeu adiectiuos, qui ſignificẽt formã vt informantem, vel adiacentem alteri. Et ideò etiã in accidentib. quamuis genus prædicetur in abſtracto de ſpecie, differentia nunquam dicetur per modũ abſtracti ſed concreti, non enim dicemus, albedinem eſſe colorem & diſgregationem viſus; ſed colorem diſgregantem, vel diſgregatiuũ viſus. Quod ſi tandẽ obiicias, non poſſe eandem differẽtiam eſſe generis in abſtracto, & in concreto ſumpti. Reſpondetur, rationale coniunctum animali in cõcreto, & animalitati in abſtracto, non eodẽ ſenſu vtriq; tribui: nam in

VII. (margin beside "Nihilominùs tamen propter formalem ſignificationẽ")

vno

vno ſignificat eſſe naturam tantùm rationalem, in A alio verò eſſe rationale ſuppoſitum.

SECTIO XI.

Quod ſit in rebus principium vnitatis formalis, & vniuerſalis.

I. Quamuis vnitas vniuerſalis aliquo modo differat ab vnitate formali, vt diximus, tamen, quia non eſt vnitas ſecundum rem, ſed ſecundũ rationem, ideò in re nõ eſt diuerſum vtriuſq; vnitatis principiũ, & ideò neceſſe nõ eſt, diuerſas de illis quæſtiones mouere; ſed explicato principio vnitatis formalis, erit explicatũ de vniuerſali: quia hæc non fundatur in rebus, niſi media vnitate formali. Et ideò rectè dixit Ferrar. 2. cõt. gent. c. 95. cùm quęritur, à quo ſumatur genus, & differentia, non quæri de genere & differentia ſecundè intentionaliter, hoc eſt, vt per rationem habent vnitatem, vel relationem rationis, ſed primè intentionaliter, id eſt, ſecũdum vnitatem formalem vel conuenientiam, quam in re habere poſſunt. Eſt autem hic ſermo de principio phyſico: B ſicut enim in ſuperioribus explicata vnitate indiuiduali, inquiſiuimus, & explicuimus principium eius, id eſt, fundamentum phyſicum, quod in re habere poteſt; ita hic ſimile principium inueſtigamus reſpectu vnitatis formalis, quę vel eſt vnitas generis, vel differentiæ, vel ſpeciei ex vtraque compoſitæ: omitto enim nunc vnitatem formalem tranſcendentalem, quia, vel analoga eſt, & ſic non eſt vnitas ſimpliciter; vel, ſi ſit vniuoca, ad genericam reuocanda eſt, vt ſuprà dixi; & idem proportionale habet fundamentum vt explicabo.

II. Sic igitur declarata quęſtio coincidit cum illa cõmuni, vnde ſumantur genus & differentia. Et ratio dubitandi eſt, quia communiter dici ſolet, genus ſumi à materia, & differentiam à forma: quod tamen verum non apparet. Primò, quia etiam in angelis reperitur vnitas formalis generis & ſpeciei; & tamen in eis, nec materia, nec forma reperitur. Secundò, quia ſi genus ſumeretur à materia, ergo quæ materiam non haberent communem, nec genus poſſent habere cõmune, conſequens eſt apertè falſum, quia & ſubſtantiæ materiales cum immaterialibus in ge- C nere aliquo conueniunt, & corpora terreſtria cum cæleſtibus, quamuis in materia non conueniant. Tertiò, quia in ſubſtantijs etiam ſimilem materiam habentibus non ſumuntur genera à materia: vt patet de genere viuentis, animalis, & ſimilibus: viuens enim non habet vitam à materia, ſed à forma: & ſic de aliis. In contrarium eſt, quia ille modus loquendi eſt ferè omnium antiquorum, præſertim verò D. Thom. de ente & eſſentia cap. 4. 5. & 6. & 2. cont gent. cap. 95. & q. de ſpiritual. creat. artic. 1. & ſignificat Auerr. 10. Metaph. in fine. comm. 26. propter Ariſtot. ibi dicentem, *Corruptibile, & incorruptibile differre genere*, eò quòd materia etiam differunt: In quo ſignificat, genus, vel eſſe materiam, vel omnino à materia eſſe ſumendum.

Prior opinio reijcitur.

III. In hac re duplex poteſt eſſe dicendi modus. Prior eſt, materiam & formã propriè & in rigore ſumptos eſſe propria & neceſſaria principia vnitatis formalis genericæ, vel ſpecificæ: atque hoc ſenſu genus ſumi à phyſica materia tanquam à proprio principio, differentiam verò ſeu ſpeciem (hæ enim duæ pro eadem reputantur, cum differentia, ſpeciem cõſtituat) ſumi à forma. Atque in hunc modum videntur ſenſiſſe, qui negant res immateriales componi ex genere & differentia, ſed tantùm res ex materia & forma compoſitas, inter quos eſt Durand. in 2. d. 3. quæſt. 1. & indicant Albert. in prædicam. cap. de Subſtan. & ibidem Ægid. & quodlib. 1. q. 8. nam hac ratione moti (vt videtur) negant ſubſtantias corporeas eſſe vniuocè ſubſtantias cũ incorporeis. Quod etiam negauit Auerr. loco ſuprà citat. de corporibus terreſtribus, & cæleſtibus, quia putauit cælos non conſtare materia, de quo aliàs. Verũ eſt, ex hoc principio non neceſſariò ſequi, hos authores negaſſe in angelis vel cælis genera & differẽtias, quia exiſtimare potuerunt habere inter ſeſe genericã conuenientiam, etiamſi negauerint habere illam cum inferioribus ſubſtantiis. Tamen, ſi ita ſentiant, nullam probabilem rationem afferre poterunt, ob quam negẽt communia genera his ſubſtantiis compoſitis ex materia & forma, & illis immaterialibus, quæ compoſitionem generis, & differentiæ in ſe admittunt: quia, ſicut in hoc ſimiles ſunt inferioribus ſubſtantiis, ita cum illis habere poſſunt aliquam vnionem, & genericam conuenientiam: neq; hoc repugnabit earum ſimplicitati, aut perfectioni: magis ergo conſequenter dicent, hòc ipſo, quòd materiam & formam non habent, nec genus & differentiam habere poſſe: quia hæc in illis fundantur. Huius autem aſſertionis ſic expoſitæ non video, quod poſſit fundamentum afferri, niſi quia, ſicut materia eſt in potentia ad plures formas, & cum illis componit diuerſas eſſentias, ita ſe habet genus ad plures differentias. Sed hæc opinio ſic expoſita eſt apertè falſa: vt conuincunt argumenta in principio facta, & quæ afferemus: fundamentumque illud valde leue eſt, quia illa conuenientia non eſt per veram ſimilitudinem ac proprietatem, ſed ſolùm ſecundum quandam proportionem.

Duran. Albertus. Ægidius. Auerroes.

Quæſtionis reſolutio.

Eſt igitur ſecunda ſententia, materiam & formã, non ſecundum proprietatem phyſicam, ſed ſecundum quãdam proportionem, & analogiam eſſe principia, à quibus genus, & differentia ſumuntur. Nam materia eſt prima, & quaſi eſſentialis ſeu ſubſtantialis potentia naturę ſubſtantialis de ſe indifferens ad plures naturas ſeu actus: forma verò eſt primus actus ſubſtantialis determinans, vel conſtituẽs naturam. Quia ergo genus eſt quid potentiale, & indifferens, & per differentiam actuatur, & determinatur ad certum gradum ſeu ſpeciem naturæ, ideò dicitur genus ſumi à materia & differentia à forma, id eſt, per proportionem quandam ad materiam & formã. Atq; hæc eſt ſententia Ariſtotelis 8. Metaph. tex. 6. D. Thomæ dict. opuſc. de ente & eſſentia, & 2. cont. gent. c. 95. & 7. Metaph. lect. 11. & 12. & aliis locis infrà citandis. Atque hic ſenſus eſt verus & facilis. Dicendum ergo eſt, in vniuerſum loquendo principium formalis vnitatis eſſe totam rei eſſentiam & naturam diuerſo tamen modo, nam vnitatis genericæ principium, eſt ipſa natura, vt vlterius eſt perfectibilis ſeu determinabilis, ſeu vt habet cõuenietiam & ſimilitudinem cum aliis in aliquo gradu potẽtiali, ſeu amplius determinabili. Vnitatis autem ſpecificę, ſeu differentiæ eſt eadem met natura ſecundum vltimam perfectionem eſſentialem ſuam. Probatur primò rationib. factis, quia non poteſt aſſignari alius modus, qui communis ſit omnib. ſubſtantiis, & acci- IIII.

Genus qui dicatur ſumi à materia, à forma verò differentia.

P 2 dentibus,

dentibus, ac formis. Secũdò, quia in ipſiſmet ſubſtãtiis materialibus, nec forma, nec materia eſt ſufficiẽs principium generis & differentiæ: quia vt ſuprà dictum eſt, tam genus quàm differentia dicunt aliquo modo totam rei naturam; & ideò poſſunt prædicari de ſpecie. Vnde, ſi per impoſſibile intelligeremus compoſitum ex anima rationali, & alia materia alterius rationis ab ea, à qua nunc homo conſtat, ex tali materia & forma non ſumerentur genus & differentia, quibus nunc homo eſſentialiter conſtat: quia rationale, licet ſumatur præcipuè ab anima, includit tamen eſſentialiter talem materiam. Et econtrario, quamuis fingatur hæc materia abſq; compoſitione cum aliqua forma, nullum genus proprium ſubſtãtiæ ab ea ſumi poſſet, niſi fortè genus materiæ, reſpectu cuius ipſa materia ſe habet vt tota natura, à qua, vt habet conuenientiam cũ materia cæli in gradu aliquo vlterius determinabili, ſumi poteſt tale incompletum genus, & conſequenter ab eadem, vt habet complementum in ſua eſſentia ſumetur vltimæ differentia conſtituens ſpeciem talis materiæ; & idem eſt ſuo modo in forma: ergo in vnaquaq; re omnis huiuſmodi vnitas ſumitur ex tota natura aliter, & aliter comparata ſeu concepta. Hoc autem cũ debita proportione intelligendum eſt, nam in ſubſtantiis completis & integris, id ſimpliciter & cum omni proprietate verum eſt, quia illæ ſunt, quæ habẽt proprias, & integras naturas; quia verò etiam in partialib. ſubſtantiis, vt ſunt materia & forma reperitur ſuo modo vnitas generica & ſpecifica, in eis debet cum proportione intelligi, quod à tota natura ſcilicet partiali, id eſt, à tota entitate formæ, vel materiæ ſecundùm diuerſas rationes huiuſmodi genus & differentia ſumantur, quod ad formas etiã accidẽtales eodem modo accõmodandum eſt, vt latè in D. Thom. videri poteſt opuſc. de ente & eſſentia cap. 7.

Argumentorum reſponſa.

VI. *In Angelis verè genera & differentiæ reperiuntur.*

AD primum ergo fatemur, in angelis eſſe genera & ſpecies, vt latè D. Tho. declarat dicto opuſc. de ente & eſſentia c. 5. & 6. & 1. p. q. 50. art. 2. ad 1. & alii vt infrà tractabimus diſputando de intelligentiis. Neq; oportet vt in eis ſit materia & forma, quia vt diximus non ſemper illæ ſunt participia generis & differentiæ, ſed quælibet natura, etiam ſimplex, dummodo talis ſit, vt poſſit habere cũ aliis conuenientiam vniuocam in gradu aliquo abſtrahibili per intellectum vt determinabili, vel determinante: hoc autẽ nõ repugnat inueniri in angelicis naturis, cùm ſint finitæ & limitatæ perfectionis. Dices, ergo nulla eſt in hoc differentia inter ſubſtantias materiales, & immateriales: quia in vtriſq; ſumuntur genus & differentia à tota natura ſecundum perfectiorem, vel imperfectiorem gradum, vnde materia & forma veluti per accidens ſe habent, quia ſolùm concurrũt quatenus ſunt partes componentes talem naturam: conſequens autem videtur contra D. Thom. cit. locis, præſertim 1. part. quæſt. 50. art. 2. ad 1. vbi ait eſſe differentiam inter ſubſtantias materiales, & immateriales, quòd in illis ab alia re ſumitur genus, & ab alia differentia; in his verò ab vna, & eadem re ſecundum rationem diuerſam vtrumque ſumitur. Reſpõdet Ferrara ſuprà, ſi loquamur de ꝓximo principio nullam eſſe differentiam, quia illud eſt tota natura in omnib. ſubſtantiis, vt diximus, ſi autem ſit ſermo de radicali principio, in hoc eſſe aliqualem differentiam: nam in ſubſtantiis immaterialibus, cùm non ſint compoſitæ ex partibus phyſicis, idem eſt princi-

A pium radicale, quod proximum omnis vnitatis formalis, in ſubſtantiis autem materialibus, quia compoſitæ ſunt ex partib. phyſicis, quamuis tota natura ſit principium proximum, materia verò cẽſetur radicale principium generis, quia eſt radix totius potentialitatis: & quia per proportionem ad illam cõſideratur genus vt determinabile per differentias: forma verò cenſetur prima radix differentię quia illa dat vltimam perfectionem, & in actum redigit completam naturam. In quo etiam poteſt aliqualis differentia inter materiam & formam conſiderari, quia materia per ſe non eſt propriè cauſa radicalis alicuius gradus etiam generici, donec actuetur per formam, à qua primariò & eſſentialiter pendet omnis gradus naturæ ſubſtantialis. Vnde D. Thomas quæſt. de ſpirit. creat. artic. 1. ad 24. dicit cùm genus à materia ſumi dicitur, non eſſe intelligendum de materia prima, ſed ſecundum quod per formam recipit quoddam eſſe imperfectum, & materiale reſpectu ſpecifici, ſicut de animalis eſt imperfectum reſpectu hominis, & vtrumque eſt ab anima. Vnde fit vt propriè loquendo, materia non ſit principium generis B niſi per analogiã & proportionem vt diximus. Forma verò aliquid ampliùs habere videtur reſpectu cuiuſcunque differentiæ, quia eſt propria radix illius, quod non ſolùm de vltima, ſed etiam de ſubalternis differentiis verum eſt. Quamuis non ſit omnino in ſuo genere excludenda materia: quia omnis forma naturalis eſt actus eius, & ab illa vt ſic ſumitur differentia, ideoq́ue ſemper in tali differentia includitur aliquo modo materia.

Ad ſecundum non deſunt, qui concedant ſequelam, ſcilicet nullum dari commune genus reb. non habentibus materiam communem ſeu eiuſdem rationis, vt ſuprà citatum eſt. Sed id nullo probabili fundamento nititur: quia, vt oſtendimus, nõ repugnat compoſitio generis & differentiæ rebus finitis, etiamſi, vel nulla materia phyſica conſtent, vel materia alterius rationis à materia horum inferiorum. Item non repugnat illis habere vniuocam conuenientiam, vel ſimilitudinem cum his inferioribus, vt conſtat de conceptu ſubſtantiæ, qui ſecundam præciſam ſuam rationem conſideratus æquè conuenit ſubſtantiis integris materialibus ac immaterialibus, C & terreſtribus quàm cæleſtibus. Reſpondetur ergo ad argumentum negando ſequelam: nam in primis quod attinet ad corpora cæleſtia & terreſtria, quamuis demus materias eorum eſſe ſpecie differentes, cũ illæmet materiæ genere inter ſe conueniant, nullum erit incõueniens ab eis ſuo modo ſumi vnum commune genus his corporibus, non ſolùm quatenus ſubſtantiæ ſunt, ſed etiam quatenus corpora ſunt. Quod verò ſpectat ad immateriales ſubſtantias, vniuocè conueniunt cum inferioribus in ratione per ſe eſſendi, ſeu ſubſiſtendi in ſubſtantiali natura: vnde habere poſſunt commune genus, non ſumptum à propria materia, ſed à tota natura ſecundum indeterminatam rationem eius, vt dictum eſt. Neq; huic veritati, repugnat dictum illud Ariſtotelicum, Corruptibile & incorruptibile differunt genere, quia vt exponunt Diuus Thomas, Alexander Alenſis & alii tum ibi, tum 5. Metaph. tex. 33. illud non eſt intelligendum de genere logico, aut Metaphyſico, quod per conuenientiam in aliqua vnitate formali conſideratur, ſed de genere phyſico, quod eſt ipſa materia, de qua interpretatione plura infrà diſput. 38. ſect. 3. Tertia ratio iam dictis diſſoluta.

VII. *Materiales ſubſtantiæ cum immaterialibus vniuocè conueniunt.*

Elucidatum dictum Ariſtotelis. D. Thom. Alexand.

DISPV-

DISPVTATIO VII.

De variis diſtinctionum generibus.

HÆc diſputatio neceſſaria hoc loco viſa eſt ad completam expoſitionem huius attributi, ſeu proprietatis entis: nam cùm vnitas indiuiſionem includat & ideò multitudini opponatur, quę ex diuiſione ſeu diſtinctione cōſurgit ad comprehendos omnes modos vnitatis, neceſſe eſt, omnes etiam modos diſtinctionis cōprehendere: quia, quot modis dicitur vnū oppoſitorū, tot dicitur & reliquum. Eſt autem hoc in Metaphyſica non minùs neceſſarium, quàm difficile: nam vt ex Ariſtotele ſumitur 2. Poſt. cap. 14. vniuſcuiuſq; rei eſſentia & quidditas per diuiſionem, ſeu diſtinctionem attingitur, nam diuidendo vnum ab alio ad propriam vniuſcuiuſque rei definitionem peruenitur: vnde, quàm eſt difficile rerum eſſentias cognoſcere, tantundē eſt varios gradus & modos diſtinctionum explicare. Inquirendum ergo eſt, quotnam illi ſint, & quibuſnam indiciis ſeu modis diſcerni poſſint.

SECTIO I.

Vtrùm præter diſtinctionem realem & rationis ſit aliqua alia diſtinctio in rebus.

I. Diſtinctio realis datur & quid ſit. IN hoc titulo duo ſupponuntur vt certa, & tertium inquiritur. Primò enim per ſe notum eſt, dari in rebus diſtinctionem realem, quæ ad maiorē explicationem appellari ſolet diſtinctio rei à re, quæ in hoc conſiſtit, quòd vna res non ſit alia, neq; e contrario: conſtat aūt exiſtere plures res, quarum vna omnino non eſt alia. Solùm eſt obſeruandum, interdum res non ſolùm eſſe ſic diſtinctas, ſed etiam non eſſe inter ſe vnitas, vt ſunt duo ſuppoſita, vel accidētia quæ ſunt in diſtinctis ſuppoſitis, & alia huiuſmodi in quibus nulla eſt difficultas cognoſcēdi prædictam diſtinctionem, quia nullum eſt in eis veſtigium realis idētitatis. Aliquando verò contingit, huiuſmodi res ſic diſtinctas eſſe inter ſe vnitas, vt patet in materia & forma, quantitate & ſubſtantia; & in his ſæpè eſt difficillimum diſcernere realem diſtinctionem, quæ ſit rei à re: ſi poteſt eſſe in rebus alia minor illa, quod ſtatim tractabitur; & tunc etiam explicabitur, quomodo ſit vna diſtinctio ab alia diſcernenda.

II. Poſitiua alia, alia negatiua, & quid vtraque. Illud etiam eſt in hac diſtinctione obſeruandum, ſolere diſtingui in poſitiuam, & negatiuam: quę partitio, nō tam ex parte ipſius diſtinctionis, quàm extremorum eius data eſt; diſtinctio enim ipſa formaliter ſemper in negatione conſiſtit, vt ſuprà dictum eſt, tamen hæc negatio intercedit aliquando inter res poſitiuas & reales, quarū vna, non eſt alia; & tunc dicitur diſtinctio poſitiua, & hæc eſt propria diſtinctio realis, de qua nos locuti ſumus. Aliquando verò conſideratur talis diſtinctio inter ens & non ens, aut inter non entia omnino diuerſa, & tunc vocatur diſtinctio realis negatiua: quia vnum illorum extremorum non habet realitatem quam habet aliud, ſi ens poſitiuum & reale ſit; vel ſi vtrunq; ſit ens priuatiuum, vt tenebræ, & cæcitas, quia ita ſeparantur ac diſtinguuntur inter ſe, quòd ſi poſitiuæ res eſſent, realiter diſtinguerentur, vel certè quia fundamenta habent realiter diſtincta, in quibus ſuo modo eſſe cenſentur. Vnde hæc diſtinctio negatiua per ppor-

A tionē, vel analogiā ad poſitiuam intelligenda ac declaranda eſt: ac proptereà illa omiſſa hîc ſolū de propriā ac poſitiua diſtinctione reali agēdum nobis eſt.

Tandem animaduertendū eſt, ad præſentem diſputationem nihil referre, quòd ad diſtinctionem realem cōſequatur relatio realis, vel rationis: nos enim non cōſideramus hîc diſtinctionem, vt importare poteſt formalem relationem, ſed ſolùm ratione fundamenti, ad quod poteſt conſequi illa relatio. Vnde ad diſtinctionem realē non eſt neceſſaria (formaliter loquendo) relatio realis, Deus enim realiter diſtinguitur ab Angelo quāuis ad illū non referatur realiter. Quod ſi dicas, Angelum referri ad Deū. Reſpondetur, quicquid de hoc ſit, tamen ante illā relationem intelligi Angelum eſſe rem diſtinctā à Deo: inde enim reſultat illa relatio, ſi qua eſt. Et in Deo tres perſonæ diſtinguuntur realiter, quāuis inter eas diſtinctio nō ſit ſpecialis relatio realis. Omittēda ergo eſt hæc relatio tāquā imptinēs prꝑſenti inſtituto. III.

Secundò eſt certū dari præter diſtinctionem realem, diſtinctionem rationis. Et eſt illa, quæ formaliter, & actualiter non eſt in reb. quæ ſic diſtinctæ denominantur, prout in ſe exiſtunt, ſed ſolùm prout ſubſtant conceptib. noſtris; & ab eis denominationē aliquam accipiunt, quomodo diſtinguimus in Deo vnum attributum ab alio, vel relationem identitatis à termino, quando dicimus. Petrum eſſe idem ſibi, Hæc autē diſtinctio duplex diſtingui ſolet: vna, quæ nō habet fundamentum in re & dicitur rationis ratiocinantis: quia oritur ſolùm ex negotiatione & operatione intellectus, alia quæ habet fundamentum in re, & à multis vocatur rationis ratiocinatę, quamuis hæc vox, ſicut impropria valde eſt, ita & æquiuoca eſſe poteſt. Nam diſtinctio rationis ratiocinatę ſic dicta exiſtimari poteſt, quia in re ipſa prꝑexiſtit, ante quàm ratiocinetur, vt quaſi ex ſe ratiocinata dicatur; ſolumq; requiratur ratio ad illam cognoſcendam, nō verò faciendam: ſolumq; dicatur diſtinctio rationis, & non realis: quia non eſt tanta, neq; per ſe tam patens, ſicut realis; & ideò requirat attentam operationem rationis ad diſtinguendam illam. Sed explicata ſignificatione huius vocis iuxta hanc etymologiā, talis diſtinctio non eſt verè diſtinctio rationis, de qua nūc agimus, ſed coincidit cū diſtinctione ex natura rei, de qua ſtatim dicemus. Alio ergo ſenſu dici poteſt diſtinctio rationis ratiocinatæ: rationis quidem, quia actu & formaliter nō eſt in rebus ſed per rationem fit, aut excogitatur: ratiocinatę verò, quia non eſt omnino ex mero opere rationis, ſed ex occaſione, quam res ipſa prꝑbet, circa quam mens ratiocinatur. Vnde fundamentum, quod dicitur eſſe in re ad hanc diſtinctionem, non eſt vera, & actualis diſtinctio inter eas res, quæ ſic diſtingui dicuntur: aliàs non fundamentum diſtinctionis, ſed diſtinctio ipſa antecederet, ſed eſſe debet, vel eminentia ipſius rei, quàm ſic mens diſtinguit, quæ à multis appellari ſolet virtualis diſtinctio, vel certè habitudo aliqua ad res alias verè & in re ipſa diſtinctas, penes quas talis diſtinctio excogitatur ſeu concipitur. IIII. Diſtinctio rationis alia & quæ ſit.

Hæc autem duo diſtinctionum rationis genera, quamuis ab aliis aliter explicentur, cōmodè tamen poſſunt in hunc modum declarari, nimirum vt diſtinctio rationis rationantis ſit in ordine ad eundem cōceptum adæquatū, ſeu ſimplicem, eiuſdem rei ſolùm per quādam repetitionem, vel comparationem eius, quæ in mente fit. Sic enim diſtinguitur Petrus à ſeipſo, vel in ratione ſubiecti & prædicati, quando de ſeipſo enunciatur, vel in ratione termini & ſubiecti

ſubiecti relationis, quando idem ſibi dicitur: in his enim & ſimilibus diſtinctionibus rationis, idem eſt atque integer conceptus Petri, ſolumq; fit quædam repetitio & comparatio eius. At verò poſterior diſtinctio rationis, fit per cōceptus inadęquatos eiuſdem rei: nam licet per vtrumque eadem res concipiatur, per neutrum tamen exactè concipitur totum id, quod eſt in re, neque exhauritur tota quidditas, & ratio obiectiua eius, quod ſæpè fit concipiendo rem illam per habitudinem ad res diuerſas, vel ad modum earum; & ideò talis diſtinctio ſemper habet fundamentum in re, formaliter autem dicetur fieri per conceptus inadæquatos eiuſdem rei. Sic diſtinguimus in Deo iuſtitiam à miſericordia, quia non concipimus ſimpliciſſimam virtutem Dei, prout in ſe eſt, & ſecundum totam vim ſuam, ſed eam conceptibus partimur in ordine ad diuerſos effectus, quorum eſt principium illa eminens virtus, vel per proportionem ad diuerſas virtutes, quas in homine inuenimus diſtinctas, & eminentiſſimo modo reperiuntur vnitæ in ſimpliciſſima virtute Deo.

VI. Ex quibus intelligitur primò, diſtinctionem rationis nō appellari, eò quòd inter entia rationis verſetur, in quo multi decepti ſunt, vt poſteà videbimus: conſtat enim ex dictis exemplis, ea quæ ſic diſtingui dicuntur, entia realia eſſe, vel potiùs ens reale diuerſis modis conceptum: & ratione etiam id patet, quia ratio non fingit entia, quę ſic diſtinguit, ſed ſolùm per modum diſtinctorū concipit, quæ diſtincta non ſunt: ergo nō ea, quæ diſtinguuntur, ſed ſola ipſa diſtinctio per rationē reſultat. Nec tamen mens fallitur ſic diſtinguendo, quia non affirmat in re eſſe diſtincta, quæ ſic concipit, ſed ſimpliciter, & abſque compoſitione, ſeu affirmatione aut negatione, ea cōcipit, vt diſtincta per abſtractionem præciſiuam, per quam quaſi efficit huiuſmodi diſtinctionem. Quòd ſi poſteà per reflexionem, vel compoſitionem illam prædicat de rebus ſic conceptis, non affirmat ſimpliciter illas eſſe diſtinctas, ſed tantùm ſecūdum quid, id eſt, ſecundum rationem. Quanquam autem diſtinctio hęc no requirat extrema, quę in ſe ſint entia rationis, ſemper tamē ſupponit in eis aliquam denominationē rationis, qualis eſt denominatio ſubiecti, aut prædicati, vel ſaltē eſſe ſic cōciſè, vel inadæquatè cōcepta. Ex quo etiā fit, vt, licet hęc diſtinctio non requirat extrema, quę abſolutè ſint entia rationis, poſſit tamen etiam inter illa fingi & excogitari: nam ens rationis ſemel conceptum, poteſt ad ſe ipſum comparari, & ſic ratione diſtingui. Imo & relatio ſpeciei v.g. quamuis in ſe vnum numero ens rationis ſit adæquatè reſpiciens omnia indiuidua, poteſt etiam præciſè concipi vt ad vnum vel aliud terminatur, & ſic ratione diſtingui. Quamuis ergo diſtinctio rationis non requirat entia rationis vt extrema, neque inde denominetur, poteſt tamen ad illa extendi, ſeu in illis verſari.

VII. *Rationis diſtinctio extrinſeca altera, altera intrinſeca.* Ex quo vlteriùs intelligitur, diſtinctionem rationis dupliciter dici poſſe, ſeu denominari, primò intrinſecè, nimirum quia in ſe non eſt vera diſtinctio, ſed concepta ſolū, ſeu ratione cōficta, & hęc eſt propria diſtinctio rationis, de qua loquimur: alio tamē modo poteſt diſtinctio rationis dici quaſi extrinſecè ab extremis in quibus verſari intelligitur; ita vt diſtinctio rationis dicatur; quæ inter extrema ſeu entia rationis omninò verſatur, & hæc non ſemper eſt diſtinctio rationis priori modo, ſed tunc ſolùm, quando circa idem ens rationis verſatur, vt explicatum eſt. Poſſunt autem interdum diſtingui duo entia rationis, quæ non poſſunt dici propriè realiter diſtingui, quia entia realia non ſunt, tamen neq; etiā dici poſſunt ratione diſtingui propriè & intrinſecè: quia eo modo quo ſunt, non iam ex fictione rationis, ſed ex ſe verè diſtinguūtur. Nam, cùm diſtinctio negatio ſit, communis eſſe poteſt etiam fictis entib. & ita potiùs eſt illa diſtinctio quaſi realis. Sicut ſuprà dicebamus de diſtinctione inter tenebras, & cæcitatem; ſimilis enim intelligitur inter relationem ſpeciei ad indiuidua, quæ concipitur in natura humana ad ſua indiuidua, & in equina ad ſua; ita enim comparantur illæ duæ relationes inter ſe, quòd, ſi reales eſſent, realiter eſſent diſtinguēdæ: habent enim fundamenta & terminos realiter diſtinctos.

VIII. *Vnde oriatur rationis quis diſtinctio.* Vltimò ex dictis intelligitur, diſtinctionem rationis propriam & intrinſecā, de qua loquimur propriè & per ſe non eſſe, niſi medio intellectu concipiente res imperfectè, abſtractè, cōfusè, vel inadæquatè. Quia cùm hæc diſtinctio non ſit in re, neq; in obiecto cognito, ſolùm conſiſtit in quadam denominatione à conceptibus mētis, & ideò requirit diſtinctionem ſaltem in ipſis conceptibus, & in denominatione, quæ ab illis ſumitur: hæc autem diſtinctio conceptuum reſpectu rei, quæ in ſe omnino vna eſt, nunquam eſt, niſi ob imperfectionem ipſorum conceptuum. Quapropter intellectus diuinus per ſe non propriè facit diſtinctionem rationis, quamuis comprehendat illam, quæ ab intellectu finito & imperfectè concipiente fieri poteſt.

Punctus quæſtionis, & opiniones variæ.

IX. His poſitis præcipua difficultas ſupereſt, an pręter hæc duo genera diſtinctionum, ſit aliud admittendū, quod ſit veluti mediū inter illa. Multi negāt poſſe excogitari, aut intelligi mediam aliquā diſtinctionē. Ita ſenſit Durand. in 1. d. 2. q. 2. Ocham. q. 3. Heruęus quodlib. 3. q. 3. Ioan. de Gandauo 6. Metaphyſ. q. 10. Soncin. 7. Metaphyſ. q. 36. & idem ſentit Caiet. 1. p. q. 54. artic. 2. & Soto. q. 3. vniuer. & cap. de Prop. q. 2. Sed in his authorib. cauenda eſt ęquiuocatio ratione cuius poſſunt, vel nominibus tātùm differre, vel etiam in re. *Duran. Ocham Heruæu. Ioannes Gand. Soncin. Caietan. Soto.* Nulla enim diſtinctio inter extrema poſitiua, & realia excogitari poteſt, quæ, ſi per rationem conficta non ſit, non debeat neceſſariò in re ipſa antecedere & eſſe ante omnem operationem intellectus, & quia, quicquid huiuſmodi eſt, reale eſt, quatenus in rebus exiſtit, ideò in hoc ſenſu omnis diſtinctio, quę rationis non eſt, realis dici poteſt: atq; ita manifeſtum videtur, non poſſe dari medium inter diſtinctionem realem, & rationis. Tamen hoc poſito, adhuc ſupereſt quæſtio an omnis diſtinctio, quæ antecedit in rebus omnem operationem intellectus non tantùm fundamentaliter, & virtualiter, ſed etiam actualiter & formaliter ſit veluti eiuſdem rationis quoad hoc vt ſit inter res diſtinctas, an verò in rebus ipſis ſit aliqua maior & minor diſtinctio, & illa quæ maior eſt, ſcilicet inter rem & rem, nomen diſtinctionis realis obtineat, alia verò vocetur diſtinctio media, ſeu aliis nominibus infrà explicādis. Si ergo dicti authores priori tantùm ſenſu negāt diſtinctionē mediam inter realem & rationis, ſolis terminis differunt ab his qui illam admittunt, non tamen conſtanti modo loquuntur, qui nunc illam negant, nunc verò illa vtuntur: quod maximè in Soto videre licet citatis locis, & in cap. de relatione, & aliis. Si autem poſteriori ſenſu negant diſtinctionem mediam, ſic erit diſſenſio maximè de re.

In hoc

X. In hoc ergo ſenſu ſuadetur primò hæc ſententia. A Non ſunt plura genera diſtinctionum, quàm entium: quia vnum & multa conſequuntur ens: diſtinctio autem eſt per quam multitudo conſurgit, ſed non ſunt alia entia niſi realia vel rationis, vt colligitur ex Ariſt.5.Metap.tex.14.&6.Metap.tex.6.nam cùm hęc duo includant immediatam contradictionem, non poteſt inter ea medium excogitari: ergo. Secundò, quæcunq; ſunt in re ante intellectum, vel ſunt idem realiter, vel realiter diuerſa, alioqui daretur mediũ inter idem & diuerſum, quod repugnat Ariſt.4.Metaph.tex.4. & 5.vbi dicit, idem & diuerſum adæquatè diuidere ens, ſicut vnum & multa, & libr.10.tex.11. dicit, quodlibet ens ad alterum comparatum eſſe idem, vel diuerſum ab illo. Et ratio eſt, quia hæc etiam opponuntur per immediatam contradictionem, ſicut ergo idem, & diuerſum in genere, ita etiam tale idem & diuerſum, ſcilicet realiter, conuenit cuicunq; enti reſpectu alterius. Igitur omnia, quæ vt duo entia à nobis concipiuntur, vel ſunt idem realiter, vel diuerſa realiter, ſi diuerſa realiter diſtinguuntur realiter, ſi verò ſunt idem re- B aliter, non poſſunt in re diſtinctionem habere ante intellectum, quia repugnat ſimul eſſe idem & diuerſum à parte rei.

Quòd ſi forte dicatur, non repugnare eſſe idem in communi ratione entis, eſſe tamen diuerſa in ratione talis vel talis entis, v. g. qualitatis vel relationis, actionis vel paſſionis, &c. contra hoc argumentor. Tertiò. Multiplicato inferiori, neceſſe eſt vt eodem modo multiplicetur prædicatum ſuperiùs, ſed quælibet determinatæ rationes entium ſunt inferiores ad ens: ergo non poſſunt à parte rei multiplicari aliqua ſub determinatis rationibus entium, vt v. g. in ratione qualitatis & relationis, albedinis, vel ſimilitudinis quin multiplicentur ſub communi ratione entis. Ergo ſi ſunt plura ſub his determinatis rationibus, ſunt etiam plura entia: ergo non poſſunt in illis rationibus diſtingui a parte rei, quin realiter diſtinguantur. Prima propoſitio videtur per ſe nota ex dictis ſuprà de vniuerſalibus, non poteſt enim idem attributum vniuerſale ſeu cõmune exiſtens à parte rei, vnum & idem numero, oppoſitis differentijs, ſeu modis contrahi, aut determinari, ac C propterea diximus vnitatem in communi aliqua ratione, non eſſe veram & realem vnitatem à parte rei, ſed ſolam ſimilitudinẽ rei, & vnitatem rationis: ergo, ſi aliqua multiplicantur in re, ſecundum determinatas rationes entis, neceſſe eſt in illis etiã multiplicari in re, ipſam rationem entis. Quia, cùm illa duo, quatenus à parte rei diſtinguantur, includant oppoſitos, ſeu repugnãtes modos, aut differentias, quibus inter ſe diſtinguuntur, non poſſunt habere in re veram & realem identitatem, nec numericam vnitatem in ratione entis, quia non poteſt idem numero ens oppoſitis differentijs ſimul affici ac determinari. Et confirmatur, quia aliàs poſſet etiam eſſe vnũ numero accidens in re, & tamen eſſe duas qualitates, & qualitatem ſimul & quantitatem, & eadem ratione poſſet eſſe vna ſubſtantia, duo corpora & vnũ numero animal, equus, ſimul ac leo, vel aliquid huiuſmodi. Quòd, ſi in his cernitur aperta repugnantia, eadem erit in omnibus quæ in re diſtinguuntur ſecundum proprias rationes reſpectu cuiuſcunq; ſuperioris, etiam ipſius entis. Quia nõ minus eſſentialiter includitur ens, in quibuſcunq; inferioribus rationibus, quã omnia prędicata intermedia. Et quia differẽtiæ illæ oppoſitæ ſeu diuidẽtes eandẽ repugnantiam inuoluunt reſpectu eiuſdem indiuidui ſub quacunque ratione ſuperiori, vel inferiori conſideretur.

Quartò aliter hoc ipſum explicatur, nam quidquid à parte rei eſt, habet ſuam realem eſſentiam: ergo quæ à parte rei ſunt diſtincta, à parte rei habent diſtinctas eſſentias, vel numero, ſi ipſa ſint tantùm numero diſtincta, vel ſpecie aut genere, ſi illa dicantur eſſe eſſentialiter diſtincta: ergo habent etiam à parte rei diſtinctas entitates, quod eſt realiter diſtingui. Patet hæc vltima conſequentia, tum quia entitas rei nihil aliud eſt, quàm realis eſſentia extra cauſas poſita, vt infrà oſtendemus, ſi autem ſunt eſſentiæ diſtinctæ, illæ ſunt reales & extra cauſas poſitæ: erunt ergo diſtinctæ entitates. Tum etiam, quia, ſi ibi ſunt duæ eſſentiæ reales, vnaquæque earum eſt eſſentia alicuius entis realis, quia ens & eſſentia adæquatè comparantur, vt abſtractum & concretum, ſed vnum & idem ens, non poteſt habere niſi vnam eſſentiam: ergo, ſi ſunt duæ eſſentiæ reales, ſunt duo entia realia. Minor propoſitio vltima videtur per ſe nota, quia res maximè habet vnitatem à ſua eſſentia, & quia, nihil magis eſſe debet inuariabile, & fixum ac certum in re, quàm eſſentia. Ac denique, ſi res eſt per vnam eſſentiam conſtituta, ſecundum illam habet vltimam differentiam, & ſpeciem: ergo non eſt ampliùs determinabilis: ergo non poteſt illa & eadem res actuari, determinari, ſeu conſtitui per differentiam alterius ſpeciei: ergo non poteſt habere aliam eſſentiam: ſi ergo eſt alia eſſentia diſtincta, aliam rem conſtituit. XII.

Secunda ſententia eſt, dari in rebus, quandam diſtinctionem actualem ante intellectum, quæ proinde non eſt rationis, ſed maior illa, neq; etiam eſt tanta diſtinctio, quanta eſt realis inter rem & rem. Hæc ſententia communiter tribuitur Scoto in 1.d.2.q.7. §.vlt.& diſt.5.quæſt.1.& diſt. 8.quæſt.4.& in 2. diſt. 3. quæſt. 1. & alijs innumeris locis, in quibus, vel de diſtinctione attributorum Dei, vel de diſtinctione vniuerſalium, vel de ſimilibus diſputat. Quanquam his locis non ſatis explicet Scotus, an hæc diſtinctio, quam ipſe formalem vocat, ſit actualis in re, vel tantùm fundamentalis ſeu virtualis, interdum enim virtualem appellat, & ita inter eius ſectatores eſt varius opinandi modus. Nam aliqui exiſtimant, diſtinctionem formalem apud Scotum, non eſſe aliam à diſtinctione rationis ratiocinatæ, eo ſenſu & modo quo à nobis declarata eſt, quam dicunt vocari formalem: quia diuerſæ definitiones, ſeu rationes formales ibi concipiuntur: dicunt etiam appellari diſtinctionem ex natura rei, quia in rebus ipſis habet fundamentum, & virtualiter in ipſis eſt, licet actu non præcedat, in quo ſenſu Scotus nihil fauet ſecundæ opinioni propoſitæ: nec videtur dubium, quin in aliquibus locis Scotus ita ſentire videatur, præſertim quando agit de attributis diuinis. Nihilominus tamen alij Scoti diſcipuli, intelligunt, eum eſſe locutum de diſtinctione vera & actuali, quæ in re ſit ante intellectum, quam non ſolùm in creaturis, ſed etiam in Deo exiſtimant reperiri, ſaltem inter relationes diuinas & eſſentiam. De quibus idem tenet Durand. in 1. diſt. 1. 2. par. diſtinct. 5. q. 2. ad 4. & latius diſt. 33. quæſt. 1. & multi alij, quos hîc longum eſſet recenſere. Poſſunt etiam pro hac opinione referri multi, qui inter varias res admittunt diſtinctionem ex natura rei, & non realem, vt inter exiſtentiã & eſſentiam, naturam & ſuppoſitũ, quantitatem XIII.

Scoti ſenſus in ponenda diſtinctione formali.

Durandus.

titatem & ſubſtantiam, fundamentum & relationem, ac ſimilia, quæ inferiùs ſuis locis videbimus.

XIIII. *Formalis diſtinctio Scotica an iuxta mentem Ariſtotelis.* Solet item hæc opinio Ariſt. attribui, vel quia in 3. Phyſ. aſſerit, eundem motum eſſe actionem & paſſionem ſub diuerſis rationibus formalib. Et 4. Phyſ. eodem modo diſtinguit tempus à motu, quod tamen dicit non eſſe rem ab illo diſtinctam. Et quod 1. de Generat. ſimilem diſtinctionem inter nutritionem & augmentationem conſtituere videatur, dicens, *eſſe idem ſubiecto*, id eſt, entitate, *diſtingui autem ſecundum eſſe*, id eſt, ſecundum formale eſſe. Ac denique quod in Prædicam. conſtituat, eandem qualitatem v.g. calorem ſub diuerſis ſpeciebus, quod non poteſt intelligi, niſi quia duæ ſpecies poſſunt eſſe idem ſecundum rem, & formaliter diſtingui. Sed hæc teſtimonia non multùm cogunt, quia in duobus primis exemplis, & in vltimo etiam ſufficit diſtinctio rationis per inadæquatos conceptus, vt latiùs dicemus infrà tractando de accidentibus, & prædicamentis. In ſecundo autem exemplo violenta eſt expoſitio illorum verborum Ariſt. apud quem eſſe, idē ſubiecto, nihil aliud eſt quam (quod verba B ipſa ſonant) eſſe in eodem ſubiecto & ſuppoſito cōiuncta, diſtingui autem ſecūdum eſſe potiùs, eſt diſtingui in ſua entitate ſeu forma. Quomodo ait idem Ariſt. 1. Phyſ. tex. 21. *album & muſicum eſſe eadem ſecundum rem, & ratione diſtingui.* Vbi valde æquiuocè vtitur his vocibus, *rationem* enim vocat eſſentiam ſeu definitionem, *rem* verò ſubiectum, ſeu ſuppoſitum, in quo hæc inſunt. Ad hunc ergo modum exponi poteſt, vel etiam debet, cùm ait, nutritionem & augmentum eſſe idem ſubiecto, diſtingui autem ſecundum eſſe: maximè, ſi nutritio ſignificet mutationem vt terminatam ad ſubſtantiam, auctio verò mutationem vt terminatam ad quantitatem: nam ſi vtraq; ſumatur vt terminatur ad quantitatē, ſic poſſunt tantùm ratione, vel habitudine diſtingui, quatenus acquiſita quantitas maior, vel æqualis eſt deperditæ, ſed de hoc aliàs. Ex his ergo & ſimilibus Ariſt. teſtimonijs nullū firmum pro hac ſententia argumentum deſumi pōt. Et idem ſentio de D.Tho. & de alijs antiquis authoribus, qui ferè ſemper vtuntur vocib. *diſtinctionis realis & rationis* in priori ſenſu ſuprà explicato, & quæſtionem in qua nunc C verſamur, diſtinctè nōn tractant.

XV. Ratione ſolet potiſſimum hæc ſententia ſuaderi: nam, quidquid eſt extra definitionem eſſentialem rei, eſt aliquo modo in re diſtinctū ab illa, ſed multa ſunt extra eſſentiam rei, quæ non ſunt res diſtinctæ ab ipſa re: ergo datur diſtinctio in re minor diſtinctione reali. Vel aliter, quæ diſtinguuntur definitionę & conceptu obiectiuo, diſtinguuntur ex natura rei, & ante intellectum; ſed multa diſtinguuntur hoc modo, quæ non diſtinguuntur, vt res à re: ergo. His & ſimilibus rationibus vtuntur Scotiſtæ, quia his ferè modis videtur Scotus diſtinctionem formalem declarare, tamen ſi quis rectè conſideret, vel in eis petitur principium, vel ſumitur diſtinctio formalis pro diſtinctione rationis ratiocinatæ per conceptus inadæquatos, quæ virtualiter tantùm ſeu fundamentaliter dici poteſt eſſe ex natura rei. Probatur ſeu declaratur quod dicimus, quia eſſentia rei non definitur à nobis ſemper prout in re eſt, ſed prout à nobis concipitur, ſic enim definimus eſſentiam hominis vt communem, cùm in re non ſit niſi ſingularis, & hoc modo loquendo de eſſentia, falſum eſt quidquid eſt extra eſſentiam diſtingui à parte rei actualiter ab eo, quod eſt de eſ- A ſentia, vt patet ex dictis ſuprà de indiuiduatione, & natura ſpecifica & de alijs vniuerſalibus, ſcilicet, genere & differentia, de quibus videntur potiſſimè loqui prædicti authores. Vnde ita etiam videntur loqui de eſſentia in prima ratione: nam, ſi loquantur de eſſentia prout eſt in re, hæc nihil aliud eſt, quam ipſa rei entitas, & ideò cùm ſupponitur eſſe in re aliquid diſtinctum ab eſſentia, quod non ſit res diſtincta, id ſupponitur, quod probandum eſt. Multò autem infirmior eſt ſecunda ratio. Maior enim non eſt vniuerſaliter vera, multa enim diſtinguuntur in conceptibus obiectiuis reſpectu noſtri, quæ tantùm ratione diſtinguuntur per conceptus inadæquatos, vt patet ex dictis de conceptu entis, de indiuiduo, ſpecie, & alijs vniuerſalibus: & eodem modo poſſunt definitione diſtingui ſolùm ſecundum rationem, quando definitio non eſt adæquata rei prout eſt in ſe, ſed prout obijcitur tali conceptu noſtro.

Quæſtionis reſolutio.

Nihilominus cenſeo, ſimpliciter verum eſſe dari in rebus creatis aliquam diſtinctionem actualem, & ex natura rei, & ante operationem intellectus, quæ non ſit tanta, quanta eſt inter duas res, ſeu entitates omnino diſtinctas, quæ diſtinctio, quāuis generali vocabulo poſſit vocari realis, quia verè eſt à parte rei, & non eſt per denominationem extrinſecam ab intellectu, tamen ad diſtinguendum illam ab alia maiori diſtinctione reali, poſſumus illam appellare, vel diſtinctionem ex natura rei, applicando illi tanquam imperfectiori generale nomen (quod vſitatum eſt) vel propriùs vocari poteſt diſtinctio modalis: quia, vt explicabo, verſatur ſemper inter rem aliquam, & modum eius. Nomen autem diſtinctionis formalis non ita mihi placet, quia eſt valde æquiuocum, ſępè enim conuenit rebus realiter diſtinctis, quatenus inter ſe diſtinguuntur eſſentialiter, ſi ſpecie differant, habent enim diuerſas vnitates formales, & ita etiam formaliter differunt. Imò & indiuidua eiuſdem ſpeciei, quatenus diſtinctas habent vnitates formales indiuiduas, vt ſuprà diximus, dici poſſunt formaliter diſtingui. Imò & in Trinitate Paternitas & Filiatio, quæ realiter diſtinguuntur, & non eſſentialiter, etiam ſecundum numerum, dici poſſunt formaliter diſtingui in obiectiuis rationibus relationum, qui modus diſtinctionis extra illud myſterium non reperietur. Sic ergo diſtinctio formalis latiùs patet, & maior eſſe poteſt, quam diſtinctio ex natura rei, de qua nunc loquimur. Aliunde verò etiam poteſt eſſe minor, & ita eſt communior, quia frequenter applicatur ad rationes formales vt conceptas, & præciſas per intellectum noſtrum, & tunc illa diſtinctio non tranſcendit gradum diſtinctionis rationis. XVI

Vt autem aſſertio probetur & explicetur, ſuppono in rebus creatis pręter entitates earum, quaſi ſubſtantiales, vel radicales (vt ita dicam) inueniri quoſdam modos reales, qui & ſunt aliquid poſitiuum, & afficiunt ipſas entitates per ſe ipſos, dando illis aliquid, quod eſt extra eſſentiam totam, vt indiuiduam, & exiſtentem in rerum natura. Hoc patet inductione: nam v.g. in quantitate quæ eſt in ſubſtantia, duo conſiderari poſſunt: vnum eſt, entitas ipſius quantitatis, aliud eſt vnio ſeu actualis inhærentia eiuſdem quantitatis cum ſubſtantia. Primum vocamus ſimpliciter rem quantitatis, includentē quicquid XVII

quid eſt de eſſentia quantitatis indiuiduæ, & in rerum natura poſitæ, quod manet & conſeruatur, etiamſi quantitas à ſubiecto ſeparetur, & impoſſibile eſt conſeruari illam rem numero, quę eſt hæc quantitas, quin includat hanc eſſentiam quantitatis cum ſua intrinſeca indiuiduatione, & actuali eſſe, de quo eſſe poſteà videbimus: cætera enim conſtant ex ſuprà dictis. Secundum, id eſt, inhærentiam, appellamus modum quantitatis, non quidem illa generali ſignificatione, qua omnis qualitas ſolet modus ſubſtantiæ appellari, vt ait D. Thom. 1. 2. q. 49. art. 2. Neq; etiã illa generali loquendi ratione, qua omne contrahens, vel determinans ſolet appellari modus contracti: ſic enim rationale dici poteſt modus animalis, & ſpecialiter ſolet hæc vox applicari ad illos modos, quibus determinatur ens, vel accidens ad genera generaliſſima. Neque etiam ſumitur hæc vox in illa generalitate, qua modus dici ſolet omnis determinatio, vel limitatio præfixa vnicuique rei finitæ iuxta menſuram eius, vt eodem loco notauit D. Thom. ex Aug. lib. 4. Geneſ. ad literam cap. 3. dicente, *Modus eſt, quem menſura præfigit*. Quo modo ait idem Auguſt. lib. de natura boni ca. 3. Ex tribus neceſſarijs ad vniuſcuiuſque rei creatæ bonitatem, quorum duo ſunt *ſpecies & ordo*, tertium eſſe *modum*, id eſt, debitam cõmenſurationem ad ſua principia, vt explicuit D. Tho. 1. p. q. 5. art. 5. & 1. 2. q. 85. art. 4. & ſæpè aliàs. Sed ab hac generali ratione modi recedendo, & applicando illam ad rem præſentem, appellatur inhærentia quantitatis modus eius: quia eſt aliquid illam afficiens, & quaſi vltimò determinans ſtatum, & rationem exiſtendi eius, non tamen addit illi propriam entitatem nouam, ſed ſolùm modificat præexiſtentem.

XVII. Nam quod nouam entitatem propriam non afferat, vix poteſt in dubitationem venire, quia ſi eſſet noua omnino entitas, non poſſet eſſe actualis vnio inter quantitatem & ſubiectum, ſed ipſa potiùs indigeret, quo ſubiecto vniretur, & quantitati, ſicut quantitas ipſa indiget inhærentia, qua ſubiecto vniatur. Quòd ſi inhærentia non indiget alia vnione, vel inhærentia, qua vniatur, vel inhæreat, ideò eſt quia ipſa per ſe non affert propriam entitatem, quæ inhæreat, & vniatur, ſed eſt tantùm quidam modus qui per ſe eſt ratio vnionis & inhærentiæ. Cuius ſignum etiam eſt, quia hæc inhærentia habet talem modum eſſendi, vt per nullam potentiam eſſe poſſit, niſi actu coniuncta ei formæ cuius eſt inhærentia, & quod hæc inhærentia numero non poteſt afficere ſeu potiùs vnire, niſi hanc numero formam, cui eſt veluti affixa, qui modus afficiendi nunquam reperitur in his formis, vel rebus, qui proprias ex ſe habent entitates. Quod autem in quantitatis inhærentia explicatum eſt, in qualitate eodem modo procedit, & in vnione formæ ſubſtantialis ad materiam, & in ſubſiſtentia ſeu perſonalitate reſpectu naturæ, & in præſentia & motu locali, & iu quacunque actione ſeu dependentia reſpectu ſui termini, de quibus omnibus non eſt hîc dicendi locus. Occurret tamen in huius operis progreſſu. Solùm vltimum exemplum, quod faciliùs videtur, paululum explicabo, pendet enim lumen v. g. à ſole, quæ depẽdentia aliquid eſt præter lumẽ & ſolem, poteſt enim intelligi manere lumen & ſolem, & lumen non pendere à ſole, vt ſi Deus nollet concurrere cum ſole ad producendum, vel conſeruandum lumen, ſed ſua ſola virtute vtrumq; conſeruaret. Non poteſt autẽ mente concipi, hanc dependentiam luminis à ſole eſſe entitatem prorſus diſtinctam ab ipſo lumine: tum quia per illam dependentiam influit cauſa tanquam per viam in effectum ſeu terminum: vnde nõ põt eſſe res omnino diſtincta ab illo, tum ẽt quia aliàs illa entitas ſaltem de potentia abſoluta eſſet ſeparabilis ab alia, ꝙ eſt planè intelligibile: eſt ergo illa dependentia modus, quidam ipſiuſmet luminis, quem aliquis fortaſſe relationem vocabit: non eſt tamen relatio prędicamentalis, ſed includit relationem ſeu habitudinem tranſcendentalem, vt latiùs infrà dicetur. Igitur dantur in entitatibus creatis modi aliqui efficientes ipſas, quorum ratio in hoc videtur conſiſtere, ꝙ ipſi per ſe non ſufficiunt conſtituere ens ſeu entitatem in rerum natura, ſed intrinſecè poſtulant, vt actu afficiant entitatem aliquam, ſine qua eſſe nullo modo poſſint.

XVIII. *Modos à rebus modaliter tantùm diſtinctos ponendi quę ſit ratio.*

Ratio autem ponendi hos modos à poſteriori ſumitur ex inductione facta, à priori autem eſſe videtur, quia, cùm creaturæ ſint imperfectæ, ideoq; vel dependentes, vel compoſitæ, vel limitatę, vel mutabiles ſecundum varios ſtatus, præſentię vnionis, aut terminationis, indigent his modis, quibus hæc omnia in ipſis compleantur. Quia nec per entitates omnino diſtinctas hoc ſemper fieri neceſſe eſt, imò nec commodè intelligi poteſt, neque etiam fieri poteſt per id, quod ſit omnino nihil, & ideò ſaltem requiritur modus realis. De quo quotuplex ſit, & in quo prædicamento collocetur per ſe aut reductiuè, dicam inferiùs in diuiſionibus prædicamentorum. Denique hos modos videtur agnouiſſe Durand. in 1. dict. 30. quæſt. 2. num. 15. vbi loquens de eſſe in, ſeu inhærentia accidentis, dicit eſſe reſpectum, qui analogicè dicitur res, vel ens, quia non eſt res, ſed modus eſſendi, neque eſt entitas habens modum, ſed modus tantùm entitatis: & num. 16. idem dicit de dependentia, & de omni eo, quod eſt ſolus modus eſſendi. Et eodem modo loquitur de inhærentia Aſtudil. 1. de Gener. quæſt. 5. ad 1. Et in particulari tractando de ſubſiſtentia, ita illam explicant multi, vt Ægid. titul. de compoſit. angel. quæſtio. 5. Ac denique Fonſeca libro quinto, Metaphyſic. capit. 6. quæſtio. 6. ſectio 2. hos modos expreſsè ponit, quamuis diſtinguat tria genera modorum, quidam qui ſunt entitates ex ſe diſtinctæ ab alijs vt albedo, dulcedo, & in hoc ordine ponit figuram ſed immeritò, quia in tertio conſtituitur, quia reſpectu quantitatis illam afficit tanquam modus non tanquam res omnino ab illa diſtincta. Alij qui non ſolùm non ſunt entitates diſtinctæ, verùm, neque vllo modo in re diſtinguuntur ab his rebus: quarum modi eſſe dicuntur, ſed ratione tantùm, vt ſunt illi modi, quibus contrahitur ens ad inferiora. Sed hæc duo genera modorũ iam ſunt à nobis prætermiſſa, quia hi poſteriores non ſunt modi, niſi ſecundum rationem, illi verò priores ſunt res, vel formæ habentes ex ſe proprias entitates. In tertio ergo ordine ponit eos modos, quos propria & ſpeciali ratione reales modos appellamus, de quibus idem ſentit, quod nos explicuimus, quamuis aliqua ponat exempla, quæ incerta nobis ſunt. Vt eſt illud de exiſtentia rerum creatarum, de modo vnde res dicitur neceſſaria aut contingens, aut ens completum vel incompletum. Nam hoc vltimum æquiuocum eſſe põt: quia ſi hæc dicantur de toto & partibus integralibus, ſic verum eſt, eſſe modum quendam ad quantitatem pertinentem: eadem. n. portio aquæ v. g. ſi per ſe terminata ſit & ſeiuncta ab alijs, dicitur ens completum ſeu totale, ſi verò ſit alijs continua,

Durand.

Aſtudillo. Ægid. Fonſeca.

tinua, dicitur ens partiale vel incompletum, qui modus ſolùm conſiſtit in diuerſa vnione, vel terminatione. Si verò illa dicantur de ente ſecundum ſe, potiùs pertinent ad modos intrinſecos & eſſentiales entis, ſiue ens dicatur incompletum ſecundum rationem, vt differentia, ſiue phyſicè & ſecundum rem, vt anima rationalis, quæ dicitur ens incompletum, non per aliquid additum eſſentiæ eius, ſed per ſuammet eſſentiam: vnde ille modus ſolùm ratione diſtinguitur ab illa. Et idem exiſtimo de alio modo entis neceſſarij, vel contingentis, ſi in ratione abſoluta entis hæc conſiderentur: nam, ſi conſiderentur in ratione effectus, ſic ſunt denominationes extrinſecæ, vt infrà dicemus. De exiſtentia verò, res eſt magis controuerſa, quam infrà diſputabimus. Quicquid verò ſit de exemplis, veriſſimè dicit Fonſeca, modum hunc non eſſe propriè rem ſeu entitatem, niſi latè & generaliſſimè vocando ens, quicquid non eſt nihil: tamen ſumendo entitatem pro illa re, quæ ex ſe & in ſe ita eſt aliquid, vt non poſtulet omnino intrinſecè & eſſentialiter eſſe ſemper affixam alteri, ſed vel non ſit alteri vnibilis, vel ſaltem vniri non poſſit, niſi medio aliquo modo à ſe ex natura rei diſtincto, ſic modus non eſt propriè res ſeu entitas, & in hoc eius imperfectio optimè declaratur, quod ſemper eſſe debet affixus alteri, cui per ſe immediatè vnitur ſine medio alio modo, vt ſeſſio ſedenti, vnio rebus vnitis, & ſic de alijs, de quibus ſæpè occurret ſermo in ſequentibus.

XIX. Ex his ergo facilè intelligitur ſenſus & probatio concluſionis poſitæ, nam hic modus prout à nobis eſt explicatus ex natura rei diſtinguitur actualiter à re, cuius eſt modus, vt omnes fatentur, imò plures vocant illam diſtinctionem realem, quia in rebus ipſis reperitur, quod euidentiùs conſtabit ex dicendis ſect. ſequenti: ſed non propriè diſtinguitur hic modus ab eo, cuius eſt modus tanquam res à re: diſtinguitur ergo minori diſtinctione, quæ propriſſimè appellatur modalis. Minor probatur, tum quia modus per ſe ac præcisè conſideratus non eſt propriè res aut entitas, vt ſatis explicatum eſt: ergo nec propriè diſtinguitur, vt res à re: tum etiam, quia hic modus tam intimè includit coniunctionem cum re, cuius eſt modus, vt per nullam potentiam ſine illa eſſe poſſit: ergo ſignum eſt illam coniunctionem eſſe quendam modum identitatis: eſt ergo minor diſtinctio inter hunc modum & rem, quam inter duas res: quæ omnia magis confirmabuntur ſect. ſequent. declarando ſigna harum diſtinctionum, & conſequenter differentias quibus inter ſe diſtinguuntur.

XX. *Præter modalem, realẽ, aut rationis, nulla diſtinctio.* Vltimò addo, præter diſtinctionem realem, modalem & rationis nullam aliam reperiri, quæ vel non ſit communis his, vel in illis non contineatur. Hoc dixerim propter aliquos, qui addunt diſtinctionem formalem, qualis eſt inter hominem & animal: quam diſtinguunt in mutuam, vt inter animal & rationale, & non mutuam qualis eſt inter animal & hominem: item diſtinctionem eſſentialem qualis eſt inter hominẽ & equum, & diſtinctionem potentialem, qualis eſt inter partes continui, & ſimilia multiplicari ſolent, quæ mihi neceſſaria non videntur. Sufficientia ergo prædictæ partitionis facilè colligitur ex dictis: nam vel extrema diſtinctionis non ſunt à parte rei actu diſtincta vllo modo, & ſic ſemper eſt diſtinctio rationis, etiamſi alijs nominibus appelletur, quia ſolùm conuenit per denominationem extrinſecam, quatenus eadem res obijcitur, vel ſubordinatur diuerſis cõceptibus. In hac autem diſtinctione poſſunt gradus reperiri, vt dixi, & quando habet in re fundamentum, & fit per plures conceptus inadæquatos poteſt appellari diſtinctio formalis, vel interdum etiam eſſentialis ſecundum rationem. Et in hoc ipſo poteſt eſſe multiplex modus, quatenus extrema varijs reſpectibus comparari poſſunt, ſcilicet, vel ſolùm vt determinatum & indeterminatum, ſicut ens & ſubſtantia: vel vt totum & pars vt differentia & ſpecies, vel vt duæ compartes, ſicut animal & rationale. Atq; ita poteſt etiam hæc diſtinctio intelligi tanquam inter includens & incluſum, vel tanquam in ea, quæ ſecundum rationem neutrum includit alterum, quo ſenſu, & nullo alio vero poteſt hæc diſtinctio dici mutua, vel non mutua, reciproca vel non reciproca, tamen hęc omnia cadunt ſub latitudine diſtinctionis rationis. At verò, ſi extrema diſtinctionis à parte rei actu diſtincta ſunt, vel vtrumq; eſt vera res habens propriam entitatem ſimplicem vel compoſitam, vel vnum eſt res, & aliud eſt modus eius. Priori modo conſtituitur diſtinctio realis, poſteriori autem modalis: non eſt autem intelligibilis alia habitudo inter hæc extrema: neque aliud medium inter ea excogitari: includunt enim inter ſe immediatam oppoſitionem, quaſi contradictionis: non eſt ergo alius modus diſtinctionis.

In ipſa tamen diſtinctione reali ſeu plurium rerum, poſſunt, vel varij modi, vel variæ habitudines conſiderari. Primum enim intelligere poſſumus res ſic diſtinctas non ſolùm eſſe re ipſa diſtinctas, ſed etiam diſſimiles in ſua intrinſeca, & eſſentiali entitate: & tunc dicuntur, non ſolùm realiter, ſed etiam eſſentialiter diſtingui, & quo maior eſt illa diſſimilitudo, vel minor, dicuntur diſtingui vel ſpecie vltima vel ſubalterna, vel etiam genere aut prædicamento. Vnde diſtinctio eſſentialis, vel communis eſt ad realem modalem, & rationis, vel ſi propriiſſimè ſumatur, includitur in reali, quamuis cum illa non conuertatur: & potiùs addit diſſimilitudinem, quam diſtinctionem. Quæ omnia procedunt vtendo in rigore illa voce diſtinctionis eſſentialis: nam ſi ſit ſermo de diſtinctione eſſentiarum, qualis inter indiuidua etiam intercedit, vt ſuprà diximus: hæc nihil propriè addit, ſed indicat res inter quas eſt diſtinctio: ſicut diſtinctio perſonalis vocatur illa, quæ eſt inter perſonas. Rurſus, hæ res ſic diſtinctæ interdum poſſunt eſſe vnitæ inter ſe, interdum verò vni tertio: priori modo vniuntur materia & forma, & ſimiliter partes integrales continuæ, vt omittamus alias vniones magis extrinſecas & accidentales. Quocirca, ſicut materia & forma, quamuis vnitæ ſint, nihilominùs diſtinctionem realem inter ſe retinent: ita etiam partes continuæ quamuis ſint vnitæ, diſtinguuntur realiter, non ſolùm quoad deſignationem, vt quidam loquuntur, ſed etiam quoad partialem entitatem vniuſcuiuſque. XXI. *Varii diſtinctionis realis modi.*

Solùm eſt aduertendum quod materia & forma ex ſe ſunt entia incompleta, & partialia, ſiue coniunctæ ſint, ſiue ſeparatæ exiſtere ſupponantur, & ideò ſemper cenſentur diſtingui eodem modo. At verò partes integrales non habent rationem partis, neque entis incompleti, niſi quando coniunctæ ſunt: nam ſtatim ac ſeparantur vnaquæque incipit eſſe ens integrum & totale, quia per ſe non ordinatur ad componendum aliud: & ideò aliter cenſentur di- XXII.

tur diſtingui (magis quoad denominationem vel modum, quam quoad rem) quando ſunt diſiuncta, vel vnita: nam in priori ſtatu diſtinguuntur, vt entia totalia, in poſteriori verò vt partialia, & ideò dici aliquando ſolent huiuſmodi partes vnitæ actu diſtingui vt partes, in potentia verò vt entia, id eſt, vt tota quædam, quia ſunt in potentia, vt talia fiant. Quæ omnia maximè cernuntur in partibus homogeneis cōtinuis: nam in heterogeneis, licet in re ferè idem ſit, tamen in modo eſt nonnulla diuerſitas, quia maiorem diſſimilitudinem habent, & ideò videntur maiorem quandam diſtinctionem habere, etiam dum ſunt in toto, & quando ſeparantur, ſi nō mutent ſubſtantialem formam, ſed eandem conſeruent, quam habebant in toto, vt contingit in plantis, & animalibus ſectilibus, adhuc cenſentur entia incompleta & partialia: quia ſemper ſunt quaſi per ſe ordinata ad componendum aliud. Ex his ergo facilè intelligitur, quod diſtinctio illa quæ ab aliquibus vocatur potētialis, eſt diſtinctio realis: quia verò diſtinctio eſt negatio duo poſſunt per eam negari: vnum, quod hoc ſit illud: & hoc actu verum eſt de partibus actu vnitis: quia vna non eſt alia, & hæc negatio eſt, quæ per ſe primò requiritur & ſufficit ad diſtinctionem. Aliud, quod poteſt negari, eſt hoc eſſe coniunctum illi, quod eſt dicere, hoc non eſſe illud tanquam ens totum & integrũ diſtinctum ab illo, & hoc non conuenit partibus vnitis in actu, ſed in potentia, & ſub hac ratione poteſt illa diſtinctio vocari potentialis: tamen vt ſic nondum eſt, & ideò non oportet eam inter diſtinctiones numerare tanquam ab alijs diſtinctam. Tandem hinc à fortiori intelligitur, ſine cauſa aliquos vocare hanc diſtinctionem inter partes continui diſtinctionem rationis habentem fundamentum in re, quia partes illæ non diſtinguuntur actu, ſed deſignatione & potentia. Non eſt enim hoc verum, quia ibi non eſt ſolum fundamentum diſtinctionis, ſed vera diſtinctio propriè hac voce vtendo, non prout dicit ſeparationem ſeu diſiunctionem, ſed prout dicit diuerſitatem entitatis totalis vel partialis. Alias materia & forma, quando ſunt vnitæ, non deberent dici diſtinctæ actu, ſed potentia tantùm: quia non eſt minor vnio inter materiam, & formam, quam inter partes continui. Separatio ergo inter illas partes poterit dici rationis: quia ſolùm per rationem poſſunt conſiderari ac ſi eſſent diſiunctæ, & quaſi quædam tota: diſtinctio autem partium actualis eſt, & realis. Nam partes iſtæ, etiam dum componunt totum, realitatem aliquam habent, quia ſicut Ariſtot. dixit 1. Phyſ. c. 2. *Subſtantiam non componi, niſi ex ſubſtantijs*: ita integrum ens non componitur, niſi ex entibus ſaltem partialibus, manent ergo talia entia diſtincta, licet vnita: imò, niſi diſtincta manerent, compoſitionem facere non poſſent, quia compoſitio non eſt, niſi ex diſtinctis.

A, B, C (printed between the columns)

Diſtinctio potentialis verè realis.

XXIII. Et hinc vlterius naſcitur alius diſtinctionis modus, qui conſiderari poteſt, in quolibet toto reſpectu ſingularum partium, non enim ſunt omnino idem, vt per ſe notum eſt, neq; etiam diſtinguuntur vt duæ partes inter ſe, quia illæ ita ſe habent, vt neutra alteram includat, totum autem in ſua entitate continet vtramq; partem, & ideò dicuntur diſtingui vt includens & incluſum. Tamen etiam illa diſtinctio prout hîc intercedit realis eſt, quia aliquam rem includit totum, quam non includit pars. Vnde hic modus diſtinctionis, includentis, & incluſi, ſuo modo reperiri pōt in diſtinctiōe reali, modali, & rationis, nam in vnoquoque ordine poteſt comparari id quod ſe habet vt totum, ad aliud, quod ſe habet tanquam pars, tamen in ſingulis manet in latitudine diſtinctionis realis, modalis, vel rationis: quia illud, quod vnum extremum includit vltra aliud, diſtinguitur, realiter aut modaliter, aut ratione ab altero incluſo. Ex his ergo ſatis conſtat, nullum eſſe diſtinctionis modum, qui in prædictis tribus non contineatur.

Diſtinctio includentis ab incluſo realis.

XXIIII. Solùm videtur poſſe obiici, quia præter diſtinctionem inter rem & rem, & inter rem & modũ poteſt inueniri diſtinctio inter modum & modum, vt multi putant de ſubſiſtentia & exiſtentia, & eſt certius de ſubſiſtentia & præſentia locali. Hi enim modi non poſſunt diſtingui ratione, quia à parte rei ita exiſtunt, vt habeant diuerſa principia, & diuerſas affectiones, ac denique vt ſeparari poſſint, quæ ſunt indicia actualis diſtinctionis in re exiſtentis, vt iam dicemus: neque etiam diſtinguuntur realiter, quia non diſtinguuntur vt res & res, cùm non ſint verè res; hoc enim argumento probauimus, modum nō diſtingui realiter ab ipſa re, quam afficit, Nec denique dici poſſunt diſtingui tantùm modaliter, tum quia vnus non eſt modus alterius, tum quia ſæpè ſunt mutuò, & ad inuicem ſeparabiles, quod eſt ſignum maioris diſtinctionis, quàm modalis, vt ſtatim dicemus.

XXV. Reſpondetur, cùm hi modi non habeant eſſe ſeu entitatē, niſi ex re, vel in re cui adhærent, ex illa penſandum eſſe quomodo ab alijs modis diſtinguātur: ſemper tamen eorum diſtinctio ad realem, vel modalem pertinebit, ſuppoſito ꝙ in re exiſtunt. Quod ideò dico quia etiam poſſunt excogitari modi ſola ratione diſtincti: ſicut enim ratio per conceptus inadęquatos poteſt diſtinguere vnam rem, ita & vnum modum, vt eſt valde probabile de actione & paſſione, de motu & tempore, de exiſtentia & duratione, & de alijs. Loquendo autem de modis in re ipſa diſtinctis, vt ſunt præſentia localis v. g. & ſubſiſtentia humanitatis: aut hi comparantur tantũ prout ſunt in eadem re, & ſic ſolùm diſtinguuntur modaliter propter argumentum factum, quia cùm ex ſe nō habeant propriam entitatem, ēt ex ſe non habent, vnde plusquam modaliter diſtinguantur, neq; ex re, quã afficiunt, plus diſtinguuntur, quia ſupponimus eſſe eandem: ergo non habent maiorem diſtinctionem, quã modalem. Et cōfirmatur, quia vnuſquiſq; illorum habet aliquam identitatem cum illa re, quã afficit, ergo in illa & per illam habent aliquam identitatem inter ſe: ergo retinent ſolũ diſtinctionem modalem. Vnde non refert, quòd poſſint mutuò ſeparari, id eſt, ꝙ poſſit vnus manere, alio non exiſtente, vel ecōuerſo: quia ſaltem neceſſe eſt, vt ſemper maneat illa res, in qua vterq; exiſtit cum aliqua identitate. At verò ſi inter ſe comparentur modi afficientes res diuerſas, ſiue illi modi ſint eiuſdem rationis, vt duæ ſubſiſtentię duorũ hominum, ſiue diuerſarũ rationum, vt ſeſſio vnius, & ſubſiſtentia alterius, ſic diſtinctio inter hos modos eſt realis, non ratione ipſorum, ſed ratione rerum in quibus ſunt, nam vnuſquiſq; habet aliquam identitatem cum re, quam afficit, & illæ res diſtinguuntur inter ſe realiter: ergo & modi ratione illarum. Et hoc etiam bene confirmat illa ratio, quia illi modi ſunt mutuò ſeparabiles & inter ſe, & vnuſquiſq; ab illa re quam alius afficit: nam hoc eſt ſufficiens ſignum diſtinctionis realis. Atq; in hunc modum omnis diſtinctio etiam inter ipſos modos ad prædictas tres reuocatur.

Duo modi inter ſe qui diſtinguantur.

Sol-

Soluuntur argumenta.

XXVI. AD argumenta prioris opinionis, quatenus procedere poſſunt contra diſtinctionem modalem à nobis poſitã, reſpondẽdum eſt. Ad primum reſpondetur, duplici ſenſu poſſe ſumi argumentum ab ente reali, vel rationis ad concludendam diſtinctionem realem, vel rationis. Primò tãquam à propria ratione & cauſa, ita vt talis exiſtimetur eſſe diſtinctio, quales ſunt res, in quibus verſatur. Et hic ſenſus eſt falſus: oſtenſum eſt enim inter extrema realia intercedere diſtinctionem rationis, & è conuerſo inter extrema rationis eſſe ſaltem quandam imitationem diſtinctionis realis. Secundò argumentum eſſe poteſt proportionale, ſeu à paritate rationis: vt quia in entib. non dantur niſi realia vel rationis, neque in diſtinctionibus dandæ ſint, & hoc ſenſu concedi poteſt proportio argumenti, ſi debito modo fiat, nihilque contra noſtram ſententiam concludet. Etenim, ſi ens reale in ſua ampliſſima conceptione ſumatur, pro omni eo, quod non eſt omnino nihil, quodque poteſt eſſe in rebus ſine fictione intellectus, ſic verum eſt, non dari medium inter ens reale & rationis, & in eodem ſenſu concedo non dari medium inter diſtinctionem realem & rationis: nam omnis diſtinctio ex natura rei poteſt in hac amplitudine dici realis: & ita locuti ferè ſunt antiqui ſcriptores. Alio tamen modo poteſt ſumi ens reale pro eo, quòd ex proprio conceptu, ſeu ex vi ſuæ rationis formalis poteſt propriam entitatem afferre, ſeu conſtituere, & hoc ſenſu falſum eſt, non poſſe dari medium inter ens reale & rationis: datur enim modus entis, qui neque eſt merum ens rationis vt per ſe conſtat, neque eſt ens reale in eo rigore & proprietate ſumptum, vt à nobis declaratum eſt: & ita etiam datur diſtinctio modalis media inter diſtinctionem rationis, & realem rigoroſè ſumptam.

Primum.

XXVII. Secundum. Ad ſecundum reſpondetur, inter idem & diuerſum ſecundum eandem rationem ſumpta non dari medium, vt rectè argumentum probat, tamẽ ſecundum diuerſas rationes fieri poſſe, vt, quæ ſunt idem vno modo, alia ſint diuerſa, vt D. Thom. dixit 1. p. q. 11. art. 1. ad 2. Sic igitur ens & modus poſſunt dici idem realiter, & nihilominùs habere in re diſtinctionem modalem.

XXVIII. Tertium. Neque contra hoc quicquam vrget tertium argumentum, nam nos non dicimus rem & modum diſtingui ſecundum proprias rationes, & nõ ſecundum cõmunem, quod ſupponunt ferè omnes replicæ ibi factæ: nam eo modo quo diſtinguuntur ens & modus à parte rei, diſtinguuntur omnia prædicata ſuperiora etiam tranſcendentalia incluſa in modo ab his, quæ includũtur in re cuius eſt modus. Atq; ita concedendum eſt, quatenùs modus eſt ens, catenùs ipſum & rem quam modificat, eſſe duo entia, & diſtingui in re ipſa, vel realiter latè loquendo. Nihilominùs tamen addimus, modum nõ eſſe propriè & rigoroſè ens, & hoc modo negamus ibi eſſe duo entia: negamusq; ſubinde, ens hoc modo propriè ſumptum eſſe prædicatum ſuperius ad rem & modum eius. Et ideò neceſſe nõ eſt, propter diſtinctionem modi à re multiplicari entia in dicta proprietate & rigore ſumpta. Vnde ad confirmationem illius tertij argumenti, idem dicendum eſt de accidente, quod dictum eſt de ente, quia accidens interdum ſignificat formam habentem propriam entitatem ex ſe diſtinguibilem & ſeparabilem realiter

A ab omnia alia, interdum ſignificat modum ſolùm alterius, vel accidentis, vel ſubſtantiæ. Et priori modo repugnat, in eadem re inueniri plures rationes accidentis, vt argumentum conuincit, non tamen repugnat, vnam entitatem accidentalem habere vnum, vel plures modos ab ipſa tantùm modaliter diſtinctos. Subſtantia verò ſimpliciter dicta, non ſignificat modum, ſed rem propriam & perfectam in ſuo eſſe, & idem eſt de corpore, & de quocunq; gradu ſubſtantiæ ſub his collocato; & ideò fieri non poteſt, vt hi gradus in re ipſa multiplicentur, nõ multiplicatis rebus, & ſubſtantijs. Tamen etiam in latitudine ſubſtantiæ in communi, ſeu analogicè ſumptæ, poſſunt dari aliqui modi ſubſtantiales, in quib. fieri poteſt, vt in eadem re ſeu ſubſtantia propriè & ſimpliciter dicta, ſint vnus, vel plures modi ſubſtantiales inter ſe & ab illa modaliter diſtincti, vt ſunt ſubſiſtentia, vnio, &c.

XXIX. Quartum. Atq; ex eis facilis eſt ſolutio ad quartum, nam quod dictum eſt de ente, dicendũ eſt de eſſentia reali. Poteſt ſignificare propriam naturam ex ſe ſufficientẽ B ad conſtituendam entitatem in rerum natura, vel latius quamcunq; rationem realem conſtitutiuam entis, aut modi realis. Hoc poſteriori ſenſu concedimus in re & modo eſſe diſtinctas eſſentias, & ideò eſſe inter ea diſtinctionem ex natura rei, & aliquo modo realem. Priori tamen ſenſu vnica tantum eſt eſſentia in qualibet entitate: modi autem, qui ab illa ex natura rei, ſeu modaliter diſtinguuntur, nõ poſſunt eſſe de eſſentia eius, ſed vel accidentia, vel ad ſummum, pertinentes aliquo modo ad integritatem, vel cauſalitatem eius, vt de ſingulis poſteà exponemus. Ex quo ſequitur (quod valde notandum eſt) in qualibet entitate propriè dicta eſſe vnicam eſſentialem rationem, vt conuincunt ad minimum omnia illa argumenta in principio facta, quæ ratio eſſentialis, quaſi fundamentalis eſt, & inuariabilis in tali entitate: ita vt impoſſibile ſit, illam entitatem conſeruari in rerum natura ſine illa ratione eſſentiali: quia per illam primò conſtituitur: vnde non poteſt eſſe niſi vna ſpecifica, vt argumenta facta cõuincunt. Rationes autem modales, quæ poſſunt eſſe quaſi adhærentes, vel affixę tali entitati multiplica- C ri, & variari poſſunt, quia in re ſunt extra eſſentiam eius: vt in particulari clariùs conſtabit in diſcurſu totius Metaphyſicæ.

SECTIO II.

Quibus ſignis ſeu modis diſcerni poſſint varii gradus diſtinctionis rerum.

I. In quo ſit difficultas. TOta difficultas conſiſtit in diſcernenda diſtinctione modali à cæteris: nam diſtinctio realis & rationis cùm ſint extremè oppoſitæ facilè diſcernuntur: diſtinctio autem modalis cùm ſit media, interdum exiſtimatur realis propter conuenientiam, quam habet cum illa: interdum verò exiſtimatur nulla in re, ſed ſecundũ rationem tantũ propter quandã conuenientiã cum alia. Vt ergo aliqua generalia ſigna habeantur, quę ad particulares quęſtiones applicari poſſint, nonnulla breuiter dicenda ſunt, ſupponendo, vt aliqua à nobis diſtinguantur pluſquã ratione ratiocinantis (de qua diſtinctione nihil oportet addere, quia eſt prorſus conficta) vt minimum, ſeu in primis neceſſarium eſſe, vt habeât diſtinctos conceptus obiectiuos, & ſecundum eos rationes formales aliquo modo diſtinctas: quia niſi hoc

hoc ſaltem modo concipiantur, nec concipientur, vt diſtincta, neq; erit vlla ratio inquirendi, quanta, vel qualis ſit inter ea diſtinctio: ſuppoſitis verò pluribus conceptibus obiectiuis optimè & meritò inquiritur, quomodo cognoſcetur, an in re habeant diſtinctionem, & qualis illa ſit.

Signum actualis diſtinctionis in re.

II. Dico primò, Quandocunq; duo conceptus obiectiui ita ſe habent, vt à parte rei, & in indiuiduo ſeparari poſſint, vel ita vt vnum ſine alio in rerũ natura maneat: vel ita vt realiter diſiungatur, & realem vnionẽ, quã habebãt, amittant, ſignũ eſt inter illa eſſe maiorem diſtinctionem quam rationis ratiocinatę: atq; adeò actualẽ aliquam ex natura rei; ſeu quæ à parte rei ſit. Hęc aſſertio cõmunis eſt Doctorum & ſumitur ex Ariſt. 7. Topic. c. 1. loco. 15. vbi ſic inquit, *Amplius, ſi poteſt alterum ſine altero eſſe, nõ erit idẽ,* vbi Alex. Aphrodiſ. id notat. Sumi etiam poteſt ex Auguſt. 6. de Trinitat. cap. 6. vbi cùm dixiſſet: *In vno quoque corpore aliud eſt magnitudo, aliud color, aliud figura,* talem probationem ſubiungit, *Poteſt enim, & diminuta magnitudine manere idem color, & eadem figura, & mutato colore manere eadem magnitudo, & eadem figurá, & figura eadem non manente, tam magnum eſſe, & eodẽ modo coloratum; & quæcunq; alia ſimul dicuntur de corpore, poſſunt & ſimul, & plura ſine cæteris commutari; ac per hoc multiplex eſſe conuincitur natura corporis; ſimplex autẽ nullo modo.* Et inferiùs inde probat, animam humanã non eſſe ſimplicem, quia habet varios actus & affectus, quos eſſe diſtinctos oſtendit: *Quia alia ſine aliis, & alia magis, alia minùs inueniri poſſunt.* Hac etiã regula vtuntur frequenter Scholaſtici, vt patet ex Mag. in 1. d. 8. Durand. d. 30. q. 2. Scoto in. 2. d. 1. q. 5. & in. 3. d. 8. q. 1. Ocham in 1. d. 1. q. 3. & ibi Gab. q. 3. art. 3. dub. 1. Heruæo quodlib. 3. q. 3. & ex Metaphyſicis vtuntur hac regula Ioan. de Gandauo 6. Metaph. q. 10. Antonin. Trõbeta 5. Metaph. q. 3. art. 1. Fonſec. 5. Metaph. c. 6. q. 6. ſect. 1. Item. Ferr. 1. Phy. q. 10. & Paul. Venet. 3. Phyſ. text. 19. Aſtudil. citatus ſect. præced. Eadem vtuntur multi ad probandam diſtinctionem ex natura rei inter ſubſiſtẽtiã & naturã creatam, vt patet ex Ægid. cit. ſect. pręc. Med. 3. p. q. 4. a. 2. Et infrà plures referemus ſuo loco. Et eodẽ argumento ꝓbari ſolet, inhęrẽtiam diſtingui ab exiſtentia accidentis: & dependentiam, ſeu actionem à termino, quæ omnia in ſequentibus videbimus.

Ariſtotel. Aphrodiſ. Auguſt.

III. Ratione probatur, quia, ſi ea, quę à nobis concipiuntur, vt habẽtia duos conceptus obiectiuos, in re inueniuntur coniũcta, & poſteà ſeparãtur, vel vtrũque manet à parte rei exiſtens poſt ſeparationem ab alio, vel alterum deſinit eſſe, & alterũ manet: ſi priori modo accidat, neceſſe eſt, illa duo ex natura rei imò & realiter diſtingui; primò, quia impoſſibile eſt idem omnino à ſeipſo ſeiungi ac ſeparari à parte rei: inuoluitur enim aperta contradictio: nulla enim excogitari poteſt maior vnio in re, quam totalis idẽtitas in re, imò illa non eſt vnio, ſed vnitas. Sicut ergo impoſſibile eſt diuidi, quod indiuiſibile eſt, ita & à ſeipſo ſeiungi, quod idem omnino eſt. Deinde quia ſi illa duo manent à parte rei, & non vnita inter ſe, vnum non eſt modus alterius, neq; econtrario: quia de eſſentiali ratione modi, vt vidimus, eſt eſſe actu vnitũ, ſeu affixũ rei cui⁹ eſt modus: ergo quandocunq; aliquid poteſt ſeparari ab alio, & ſeparatũ conſeruari, eſt ſignum euidens, nõ eſſe modũ illius: erit A ergo, vel res per ſe ipſam diſtincta realiter ab alia, vel modus alterius rei realiter diſtinctę, ratione cuius ẽt modus ipſe realiter diſtinguetur ab alia re. Si autem duo ita ſeparantur in re, vt vnum exiſtens maneat, & nõ aliud, neceſſe eſt, vt ſaltem modaliter diſtinguantur. Primò, quia impoſſibile eſt, vt idem ſit & non ſit: ergo, ſi hoc non exiſtit, quod anteà exiſtebat, & aliquid manet exiſtens, non poſſunt eſſe in re idem omnino, alioqui idem ſimul exiſteret, & non exiſteret. Secũdò, quando hæc duo ita ſeparantͣ, aliquid poſitiuũ eſt id quod in re tollitur ab alio, & deſinit eſſe, ſumendo latè aliquid vt diſtinguitur contra nihil, pro omni re, vel modo reali, tale enim ſupponimus eſſe vtrumq; eorũ quæ prędicto modo ſeparabilia ſunt: illud ergo poſitiuum poſtquam ſeparatur, non eſt: ergo, quando erat, diſtinctum aliquo modo erat ab eo, quod exiſtens manet. Tandem, quia nõ eſt minus impoſſibile ſeparari idem omnino à ſe ipſo, deſtructo altero extremo, quam cõſeruato vtroq;, ſed oſtenſum eſt, non poſſe idem à ſe ipſo ſeparari manẽte vtroq; extremo: ergo neq; poterit, altero nõ manẽte: ergo quoties fieri poteſt talis ſepa- B ratio, ſupponitur in re diſtinctio. Et ideò valdè errãt, qui exiſtimant, relationem eſſe aliquid reale poſitiuũ, ſine quo poteſt fundamẽtum manere in re ipſa, & tamen non diſtingui actualiter, & à parte rei ab ipſo fundamẽto: eſt enim aperta implicatio cõtradictionis. Nam, ſi relatio in ſua eſſentia aliquid reale eſt, & nunc eſt in fundamento, & poſteà non eſt, manente ipſo fundamento integro in ſua entitate & eſſentia, neceſſe eſt, vt, quidquid illud eſt, quod eſt relatio, ſit aliquo mõ in re ipſa diſtinctũ à fundamẽto: alioquin idẽ omnino ſecundum rẽ deſineret eſſe & maneret.

IIII. Sed obiicies, nam animal eſt in re coniunctũ homini, & eſt ſeparabile ab illo in equo, vel in leone: & tamẽ nõ diſtinguitur in re ab illo, vt ſuprà dictũ eſt. Reſpondetur, ideò in propoſita regula dixi, *id quod in re ipſa, & in indiuiduo eſt ſeparabile*: animal .n. (& idẽ eſt de omnibus ſimilibus prædicatis) ſolùm eſt ſeparabile ab homine ſecundum communem rationẽ conceptam, ſecundum quam non habet in re vnitatem in multis, ſed ratione tantùm: quatenus verò animal eſt in re, & in indiuiduo coniunctum homini, non eſt ſeparabile ab homine: nam hoc indiuiduum C animal, quod in re eſt hic homo, nunquam poteſt in re manere niſi maneat homo, neq; econuerſo poteſt durare hic homo, quin duret hoc animal.

Obiectio diſ. ſoluitur.

V. Vrgebis, nam ſaltem in Deo, diuina eſſentia eſt in re coniuncta paternitati; & eadem numero eſt ſeparabilis ab illa, quatenus eſt coniuncta filiationi; & tamen non diſtinguuntur actualiter in re ipſa. Aliqui Theologi propter hanc difficultatem admittere videntur diſtinctionem actualem; & in re ipſa ſaltem modalem inter relationem diuinam & eſſentiam, quod ſolet tribui Scoto, ſed clariùs id ſentit Durandus: nam Scotus obſcuriùs, & valdè in communi loquitur de ſua diſtinctione formali. Ea verò ſententia in prędicto ſenſu eſt valdè falſa, multumque repugnans diuinę ſimplicitati: & perfectioni. Hanc verò diſputationem Theologis relinquimus: & reſpondemus breuiter. Primò, negando eſſentiam eſſe ſeparabilem à paternitate: aliud eſt enim eſſe communicabilem Filiationi, vel Proceſſioni, aliud verò eſſe ſeparabilem à paternitate: quin potiùs ex intrinſeca ratione ſua, poſtulat ita communicari illis, vt ab hac nõ ſeparetur: non ergo habet hîc locum regula poſita de ſeparatione. Secundò reſpondetur, eſſe illo mõ cõmunicabile multis inter ſe diſtinctis realiter, ſine

Replicæ Theologicæ. reſpondetur.

Relationes diuinæ ab eſſentia nullo modo in re diſtinctæ.

ſine diſtinctione ab eo, quod illis commune eſt, niſi ſola ratione, ſeu virtualiter, eſſe proprium rei infinitę ſimpliciter: & ideò, quamuis latè loquendo de ſeparatione pro coniunctione cum alia re diſtincta realiter, in creaturis optimum argumentũ ſit, quidquid coniungitur cum alio realiter diſtincto, eſſe ẽt ipſum in re diſtinctum ab altero extremo: quia non poteſt vna res finita eadem numero per identitatem coniungi cum rebus realiter diſtinctis; tamen in re infinita hoc nullum argumentum eſt propter ſummam eius ſimplicitatẽ & perfectionẽ; & hoc eſt myſteriũ Trinitatis, ꝙ ſola ac certiſſima fide tenemus.

Signum diſtinctionis tantùm modalis.

VI. DIco ſecundò. Separatio vnius ab alio, quæ ſolùm eſt non mutua (vt vulgo appellatur) id eſt, in qua vnum extremum poteſt manere ſine alio non tamen econuerſo, eſt ſufficiens argumentum diſtinctionis modalis, non tamen maioris, ſeu realis propriè ſumptæ. Prior pars ſatis probata eſt in præcedente aſſertione. Poſterior probatur, quia ex huiuſmodi ſeparatione non mutua rectè conuincitur, eam rem, quæ poteſt manere deſtructo alio extremo habere per ſe ſuam realitatem independenter intrinſecè & entitatiuè, ſeu eſſentialiter ab illo extremo, quod deſtrui poteſt, ipſa manente: non verò põt inde concludi aliud extremum, quod deſtrui poteſt habere ex ſe propriam entitatem: quia, vt ſupponitur, illud extremum tale eſt, vt manere non poſſit ſine altero; ſed ad hoc ſufficit, vt ſit modus eius: imò hoc eſt intrinſecum, vt diximus entitati modali, vt per ſe manere non poſſit, nec ſeparari actu ab eo, cuius eſt modus: ergo ex prædicta ſeparatione non poteſt concludi maior diſtinctio, quàm modalis. Et cõfirmatur, nam ita comparatur motus localis ad mobile, ſeſſio ad ſedẽtem, actio ad terminum, inter quæ nullus, qui rectè ſentiat, maiorem diſtinctionem ponit, quàm modalem.

VII. *Quæſtiuncula notabilis.* Sed quæret aliquis, eſto ſit vera hæc regula, quaſi negatiua, ex hac ſeparatione non neceſſariò colligi maiorem diſtinctionem, an poſitiua etiam regula vera ſit, ea ſcilicet, quæ hoc tantùm modo ſeparabilia ſunt, tantùm etiam modaliter diſtingui, & non maiori diſtinctione reali. Videtur enim incerta, atque adeò fallax talis regula; nam, licet illud ſolùm ſignum non ſit ſufficiens argumentum maioris diſtinctionis, non videtur tamen ſignum ſufficiens ad negandam maiorẽ diſtinſtionem. Fieri enim poteſt, vt illa inſeparabilitas, quæ eſt ex parte alterius extremi, non oriatur ex identitate aliqua, vel minori diſtinctione, ſed ex aliquo modo dependentię magis intrinſeco & ſeparabili. Vt verbi gratia, ſubiectũ, & accidens ita comparãtur, vt ſubiectum poſſit manere ſine accidente: accidens verò non poſſit naturaliter manere ſine ſubiecto, etiam ſi ſit res diſtincta ab illo. Et aliqui exiſtimant nonnulla accidentia, etiamſi ſint realiter diſtincta, non poſſe etiam ſupernaturaliter ſine ſubiecto conſeruari, vt actus vitales, & ſi quæ fortaſſe ſunt alia ſimilia. Illa ergo poſitiua regula, vel falſa eſt, vel incerta. Reſpondetur, aliud eſſe loqui de inſeparabilitate naturali: aliud verò de inſeparabilitate in ordine ad potentiam Dei abſolutã. Nam ex priori ſola non poteſt ſufficiens argumẽtum ſumi in diſtinctionis realis propriiſſimè & in rigore ſumptæ, vt argumentũ factum conuincit, & exemplũ de ſubiecto & accidente; & ſimile de materia, & ſingulis formis materialibus: materia enim po-

A teſt à qualibet indiuidua forma ſeparari, & ſine illa conſeruari: nulla verò talis forma poteſt naturaliter ſeparari à materia, ita vt ſine illa conſeruetur.

At verò, ſi ſit ſermo de inſeparabilitate in ordine ad potentiam Dei abſolutam, valde probabile argumentum ſumitur, ea, quæ prædicto modo comparãtur, & conſeruari non poſſunt mutuò ſeparata, tantùm diſtingui modaliter. Ratio eſt, quia ſi alterum extremum ex illis duobus tale eſt, vt per potentiam Dei abſolutam, non poſſit ſine alio conſeruari, magnum argumentum eſt, illud eſſentialiter tantùm eſſe modum quendam, & non veram entitatem: quia, ſi eſſet vera entitas non poſſet habere tam intrinſecam dependentiam ab alia entitate, vt nõ poſſit Deus illam ſupplere ſua infinita potentia: ergo ſolùm poteſt id prouenire ex eo, quod illud extremum in ſua intrinſeca eſſentia non eſt entitas, ſed tantùm modus. Antecedens patet: quia cauſalitatem efficientem vt ſic Deus poteſt ſupplere, vt omnibus eſt notum. Item, conſeruando accidens ſine ſubiecto ſupplet cauſalitatem materialem non reſpectu compoſiti, ſed reſpectu alterius extremi: quæ ſola illius VIII.
B generis in præſente interuenire poteſt. Et eadem ratione poſſet ſupplere ſimilem cauſalitatem formalẽ, ſi interueniret, quia non eſt de ſe minus intrinſeca, quàm materialis. Nec fingi poteſt aliud dependentiæ genus inter res abſolutas, vt omittam relationem & terminum, de quibus ſtatim. Dices, Multi putant, materiam non poſſe conſeruari à Deo ſine forma, licet forma poſſit conſeruari ſine materia: & tamen nõ ſequitur ſolùm modaliter diſtingui: Reſpondetur, qui ita ſentiunt, ipſi viderint, quo probabili fundamento id aſſerant: mihi enim illa ſententia probari nunquam potuit, vt infrà dicam tractando de cauſis. Deinde non eſt ſimile de materia; nam, licet gratis demus, non poſſe materiam ſine omni forma conſeruari: tamen certum eſt, poſſe naturaliter conſeruari ſine hac vel illa, & ſine quacunque forma determinatè: & hoc eſt ſufficiens argumentum, materiam non eſſe modum formæ, ſed eſſe rem diſtinctã, quantum eſt ex ſe; nam id quod eſt modus tantùm, non ſolùm ſeparari non poteſt ab omni re cuius eſt modus, ſed etiam neq; hic modus in indiuiduo poteſt ſeparari ab hac re indiuidua, vt hæc ſeſſio ab hoc *Obiectio.*
C ſedente; cùm ergo materia in indiuiduo & hæc numero, ſeparari poſſit ab hac forma, & eſſe ſub quacũque alia, rectè colligitur, ipſam non eſſe modũ formæ. At rurſus ex eo, quòd forma eſt res ſeparabilis & potens manere ſine materia ſaltem de potentia abſoluta, rectè ẽt concludit ipſam non eſſe modũ materię, ſed in ſe habere ſuam entitatem, quę per diſtinctã vnionẽ materiæ coniungitur. Pręter alia argumẽta, quę ſumi poſſunt ex perfectione formæ ſuper materiam, & ex actiuitate eius, & aliis ſimilibus. Regula ergo poſita, ẽt illo poſitiuo modo declarata, quoad nos valdè probabilis eſt. Dico, *quoad nos*, quia fortaſſe contingere poteſt, vt in ſe ſint diſtincta, quæ reſpectu cognitionis noſtræ non exhibent ſufficiens ſignum diſtinctionis. Tamen, quia nos iudiciũ ferre nõ poſſumus de iis quę in ſe ipſis non videntur, niſi per effectus, vel ſigna nobis nota, & quia generalem regulã habemus, nõ eſſe multiplicãdas diſtinctiones ſine ſufficiente fundamento: quia diſtinctio nõ fit à natura ſine ſufficiente cauſa, vel neceſſitate, ac denique quia illa inſeparabilitas videtur etiam directè oſtẽdere aliquam identitatem, ideò probabiliter coniectamus, vbi nõ eſt poſſibilis ſeparatio mutua, ſed nõ mutua tantũ, nõ eſſe diſtinctionẽ niſi modalem.

Signa

Signa realis diſtinctionis.

IX. DIco tertiò. Quamuis ad diſtinctionem realem cognoſcendam, plura indicia ſoleant aſſignari, tamen duo, quæ ex ſeparatione ſumuntur, videntur potiſſima. Vnũ eſt de ſeparatione tantùm, quoad realem vnionem, id eſt, ſi vtrumque ſimul & actu poſſit conſeruari in rerum natura abſque vnione reali inter ſe. Aliud eſt de ſeparatione mutua quoad exiſtentiam, id eſt, quòd vnum poſſit ſine alio conſeruari, & econuerſo, per ſe immediatè, & ſine ordine, ſeu connexione neceſſaria cum aliquo tertio. Hæ duæ regulæ ſunt ferè probatæ explicando duas concluſiones præcedentes. Et prima patet, quia illa duo, quæ ſic ſeparantur, non poſſunt ſic ſe habere, vt vnum ſit modus alterius, neque econtrario: quia de eſſentia modi eſt, vt non poſſit eſſe, niſi vnitus actu ei, cuius eſt modus, quia ſe ipſo vnitur, & non alio vnionis modo, vt ſatis declaratum eſt: ergo illa duo, vel erunt res diſtinctæ, quod intendimus: vel erunt modi rerum diſtinctarum, vel vnum erit res, & aliud erit modus alterius rei diſtinctæ; & quocunq; iſtorũ modorum ſe habeant, diſtinguentur realiter: vel per B ſe, vel ratione rerum diſtinctarũ, iuxta dicta in Sect. præced. Secunda probatur, quia, quando duo ita ſe habent, vt mutuò ſeparari poſſint, & vnum ſine altero conſeruari; neutrum poteſt eſſe modus alterius, quia de intrinſeca ratione modi eſt, vt manere non poſſit ſine re, cuius eſt modus: ergo vtrumque illorum erit vera res ſecum afferens veram entitatem, quæ conſeruari poteſt ſine altera. Ergo neceſſe eſt, ea quæ huiuſmodi ſunt, realiter diſtingui; quia diſtinguuntur à parte rei, cùm ſeparari poſſint, & non diſtinguuntur tanquam res, & modus rei, ſed tanquam res & res: ergò diſtinguuntur realiter. Dixi autem, *per ſe & immediatè*, quia fieri poteſt, vt duo modi eiuſdem rei poſſint mutuò vnus eſſe ſine altero, & econtrario; & tunc non rectè colligitur diſtinctio realis inter illos: quia, licet non ratione ſui, formaliter loquendo ſaltem ratione rei quam modificant, habent inter ſe quandam realem identitatem; & neuter illorum eſt ſeparabilis, ita vt conſeruetur ſine re, quã modificat.

X. Atq; ex his conſtat, nihil referre, quòd hæc ſeparatio naturaliter fieri poſſit, vel de potẽtia abſoluta: C quia tam eſſentiale eſt illi rei, quã nos tantùm modũ appellamus, eſſe actu affixam; & modificantẽ rẽ cuius eſt modus, vt repugnet ei de potẽtia abſoluta cõſeruari ſine illa re, ſeu aliter, quàm actu modificando illã. Qua ratione nec mente intelligi poteſt figura ſeparata ab omni quantitate & re, cuius ſit figura, vel relatio ſine fundamento, ſi eſt modus eius, vel motus ſine mobili, & ſic de aliis ſimilibus. Et ratio eſt ſupra tacta; quia, quæ huiuſmodi ſunt, non habent ex proprio conceptu ſufficientem entitatem, in quã conſeruentur, ſed ſolùm ex quadam identitate ad ea, quibus inſunt, ergo quidquid prædicto modo ſeparabile eſt, etiã de potentia abſoluta, non eſt modus, ſed res diſtincta. Quòd ergo attinet ad inferendam in re ipſa diſtinctionem, nihil refert, quòd ſeparatio prædicta naturaliter, vel ſupernaturaliter fiat, ſolùm quoad nos poterit eſſe notior diſtinctio, quando ſeparatio naturaliter fit, interdũ verò notificatur nobis per ſupernaturalia myſteria, quorum cognitio multum iuuat ad naturalia cognoſcẽda. Quomodò per myſterium Euchariſtiæ certiùs nobis conſiſtit, quantitatem eſſe rem diſtinctam à ſubſtantia, quàm per cognitionem naturalem conſtare potuiſſet.

A Vbi etiam obiter obſeruari poteſt, quòd, licet interdum non ſit facta mutua ſeparatio & conſeruatio duarum rerum, ſed vnius tantùm ab alia, nihilominus nobis ſufficit ad inferendam diſtinctionem realem, vt in prædicto exemplo. Hactenus quidem factum nõ eſt à Deo, vt materialis ſubſtantia ſine quãtitate conſeruetur, ſed ſolùm vt quantitas ſine ſubſtantia materiali permaneat, & nihilominus hoc nobis eſt ſufficiens argumentũ, vt colligamus quantitatem, & ſubſtantiam non ſolùm modaliter, ſed etiam realiter diſtingui. Non quidem ratione formæ, (vt ſic dicam) ſed ratione materiæ: nam in humanitate & ſubſiſtentia factum etiam eſt vt humanitas ſine ſubſiſtentia creata conſeruetur: non eſt autem factum, neq; fieri poſſe credimus, vt ſubſiſtentia creata ſit abſque propria natura ſubſtantiali, cuius eſt terminus, vnde in hoc exemplo ex prædicta ſeparatione non colligimus diſtinctionem realem, ſed ſolùm modalem. Igitur in his præter ſeparationem oportet conſiderare naturam eius, quod ſine alio conſeruatur; nam ſi illud ſit natura ſua, quaſi adhærens alteri, & imperfectiùs illo, ac denique id, quod maximè videtur habere poſſe rationem modi & nihilominus ſine alio conſeruatur, ſignum eſt diſtinctionis realis, ſecus verò eſt, quando, id quod in re manet, eſt perfectius, habensque præcipuam rei entitatem. Vt in prædictis exemplis comparando ex ſe ſubſtantiam, & quantitatem, clarum eſt ſubſtantiam eſſe perfectiorem; &, quòd ſi vna eſſe deberet modus alterius, non ſubſtantia quantitatis, ſed quãtitas deberet eſſe modus ſubſtantiæ: igitur, cùm per ſeparationem quantitatis à ſubſtantia ſatis declaratum ſit, quantitatem non eſſe modum, ſed veram rẽ, ſatis conſequenter declaratum eſt, ſubſtantiam & quantitatem non diſtingui vt rem & modum, ſed vt duas res. At verò in natura & ſubſiſtentia potiùs conſtat, ſubſtantialem naturam eſſe præcipuam rei entitatem: & quòd, ſi aliqua earum eſt modus alterius, ſubſiſtentia eſt modus naturæ, & non econtrario: ex vi autem ſeparationis factæ declaratum non eſt ſubſiſtentiam eſſe plus quàm modum, cùm ipſa non ſit ſine natura conſeruata, & ideò ex illa non licet colligere diſtinctionem realẽ, ſed modalem tantùm. XI. Attentione dignum.

C Sed difficultas hîc ſupereſt, quando nulla ſeparatio, nec naturalis, nec ſupernaturalis facta eſt, quomodo tunc cognoſci poſſit diſtinctio realis, quia tũc regulæ prædictæ deſeruire non poſſunt, cùm tamen non repugnet, multa diſtingui realiter, quæ hactenus non ſint aliquo ex prædictis modis ſeparata, vt materia & forma cœli. Quòd ſi dicas eſtò non ſint ſeparata, poſſe cognoſci vt ſeparabilia: hoc perinde dicto eſt ac ſi diceretur cognoſci eſſe diſtincta, vel ſaltem eiuſdem difficultatis eſt: hoc enim inquirimus, quomodo cognoſcemus eſſe ſeparabilia, ſi nec naturaliter ſeparantur, neque à Deo hactenus ſeparata ſunt aliquo ex prædictis modis. Et augetur difficultas, quia aliqua ſunt inſeparabilia, etiam de potentia abſoluta, quæ tamen cenſentur realiter diſtincta, vt de intellectu & voluntate, tam inter ſe, quàm reſpectu animæ, multi exiſtimant. Propter priorem difficultatem dici poteſt, dictum ſignum ex ſeparatione ſumptum, neque eſſe adæquatum, neque vnicum, nec ſemper primum aut neceſſariũ, ſolùmque aſſignari vt certius & notius, quando haberi poteſt; ideoque præter illud aſſignari ſolent nonnulla alia, quæ breuiter attingenda ſunt. XII. Vnde conii ciẽda diſtin ctio in iis, quæ pernul lam vim ſe parata adhuc extiterunt.

Aliud ſignum realis diſtinctionis vt inutile reiicitur.

XIII. PRimum eſt, diſtinctio exiſtentiarum; nam quæ diſtinguuntur realiter, habent diſtinctas exiſtẽtias, quæ verò diſtinguuntur modaliter, vnicam tãtùm exiſtentiam habent: nam modus ideò modus eſt, quia non habet aliam exiſtentiam præter exiſtẽtiam rei, cuius eſt modus.

XIV. Sed hoc ſignum nullius momenti eſt; quia, vel eſt obſcurius, quàm id de quo agimus, vel petit principium, vel aliquid falſum inuoluit. Primum enim, ſi verum eſt, exiſtentiam eſſe actualem rei entitatem; perinde eſt dicere illa diſtingui realiter, quæ habent exiſtentias diſtinctas, ac ſi diceretur, ea diſtingui realiter, quæ habent entitates diſtinctas. Si autem exiſtentia fingitur eſſe res diſtincta ab eſſentia actuali, aut ſupponitur, eas res quæ habent diſtinctas exiſtẽtias, habere etiam diſtinctas eſſentias: & hoc eſt quidem verum, tamen nõ eſt minùs difficile cognoſcere diſtinctas exiſtentias, quàm diſtinctas eſſentias, niſi fortè per ſeparationem; vel aſſeritur poſſe duas eſſentias habere vnam exiſtentiam; & tunc diſtingui tantùm modaliter: realem verò diſtinctionem eſſe, quando cum diſtinctione eſſentiarum, coniungitur etiam exiſtentiarum diſtinctio: & hoc non ſolùm exiſtimo ita eſſe occultum, vt naturaliter de nullis rebus cognoſci poſſit; verùm etiam eſſe faſum: quia nulla eſt maior ratio diſtinguendi eſſentias, quàm exiſtentias, in his, quæ modaliter diſtinguuntur: idem enim modus diſtinctionis, qui eſt inter eſſentias, eſſe poteſt inter exiſtentias. Quocirca ſupponendo, quod infrà probabimus, exiſtentiam nihil aliud eſſe præter rem ipſam eſſentiæ actualis, ſicut in re & modo intelliguntur diſtinctæ exiſtẽtiæ: quia modus, vt condiſtinctus à re quàm modificat, habet ſuam actualitatẽ; eadem ergo eſt ratio, idemq́; modus diſtinctionis inter illa duo, ſiue in potẽtia, ſiue in actu, ſiue ſecundũ eſſe eſſentiæ, ſiue ſecũdum eſſe exiſtentiæ conſideretur. Adde deniq; iuxta opinionem aſſerentem eſſe exiſtentiã rem diſtinctam ab eſſentia; poſſe res realiter diſtinctas eadem indiuiſibili exiſtentia exiſtere, vt materiam & formã, & partes omnes eiuſdem compoſiti: ergo etiam iuxta illam opinionem diſtinctio rerum non ſatis neq; verè manifeſtatur per diſtinctionem exiſtentiarum, in his rebus, quæ ita ſunt diſtinctæ; vt ſint inter ſe coniunctæ, in quibus præſens difficultas potiſſimũ verſatur, quando quidem res diſtinctæ poſſunt habere eandem exiſtentiam. Quòd ſi fortaſſe aliquis hoc non admittat, non eſt cur poſſit conſequenter admittere, rem & modum habere eandem omnino exiſtentiam, ſed modaliter etiam diſtinctam, vt vnumquodque habeat eſſe ſibi accommodatum: igitur eadem quæſtio erit de diſtinctione rerum, vel modorum, & de diſtinctione exiſtentiarum.

Aliud ſignum realis diſtinctionis ex Ariſtotele ſumptum exponitur.

XV. SEcundum ſignum ſumi poteſt ex diuerſa productione, vel corruptione, ita vt ea dicantur realiter diſtingui, quæ diuerſa generatione & corruptione generantur, & corrumpuntur. Econtrario verò *ea eſſe realiter idem, quæ eadem generatione generantur:* hoc enim ſigno vſus eſt Ariſtoteles libro quarto, Metaphyſ. textu 3. ad probandum, ens & vnum eſſe idem. Hanc ſententiam refert Fonſeca ex Anton. Tromb. tractat. de formalit. cap. 2. & eam

Fonſeca. Anton. Tromb.

A impugnat. Quia proprietates animæ eadem actione cum ipſa anima producuntur, & tamen ſunt res diſtinctæ: & econtrario relatio non diſtinguitur realiter à fundamento; nec figura à quantitate, & tamen diuerſa actione producuntur. Sed non cenſeo, hoc ſignum eſſe falſum, ſi debita proportione intelligatur, cenſeo tamen eſſe fere inutile ad cognoſcendam diſtinctionem, niſi quatenus aliquo modo includit ſignum ſeparationis. Explico ſingula, & inprimis ſuppono, ſermonẽ eſſe de naturali actione ſeu productione rerum, non miſcendo miracula. Item eſſe ſermonem de his, quæ ex ſe, & natura ſua requirunt diſtinctas actiones, quibus fiunt, etiamſi ſimul producantur. Cur autem hæc ſupponam, infrà explicabo. Rurſus aduerto duobus modis poſſe intelligi aliqua produci diſtincta actione. Vno modo per ſe primò, & abſque vlla naturali connexione, vel conſecutione talium actionum inter ſe; alio modo cum connexione actionum, ita vt vna ex altera naturali neceſſitate reſultet. Vnde econuerſo duob. etiã modis poſſunt dici aliqua eadẽ actione fieri, ſc. vel æquè primò, & abſq; vlla dimana- B tione vnius ab alio, vel vnũ primariò, & aliud ſecundariò, quaten⁹ à priori termino neceſſariò reſultat.

Igitur, quæ priori modo per ſe primò fiunt actionibus in re diſtinctis, neceſſe eſt, vt in re diſtinguantur: & quoad hoc veriſſima eſt regula ſuprà poſita. XVI. Quia tota ratio & diſtinctio actionũ, ſumitur à terminis: ergo, ſi termini tales ſunt, vt requirant actiones diſtinctas, etiam ipſi erunt diſtincti: tamen non poteſt hinc abſolutè inferri diſtinctio realis inter terminos, nec maior, quàm ſit inter ipſas actiones; quę interdum poſſunt realiter diſtingui, vt productio ligni, & calefactio eius: interdũ verò tantùm modaliter, vt productio ligni, & motio localis eius, quæ tantùm diſtinguuntur, vt duo modi eiuſdẽ ligni: & eodem modo diſtinguũtur res productæ per huiuſmodi actiones: nã per priores producũtur ſubſtãtia & calor, quæ ſunt realiter diſtincta; per poſteriores verò ſubſtãtia, & vbi, ſeu præſentia localis, quę tãtùm modaliter diſtinguũtur. Seruãt ergo proportionalẽ diſtinctionẽ res productæ cũ ſuis productionibus. Quod quidẽ verum eſt, non ſolùm quando huiuſmodi actiones ſeparatim fiunt, & abſq; natura- C li coniunctione, vt contingit in productione, & calefactione ignis, ſed etiã quando illæ actiones naturaliter cõiunctæ ſunt, & vna reſultat ex alia. Vt contingit, v.g. in productione alicuius rei grauis in regione aëria, & motu eius deorſum, qui naturaliter ad talem generationem conſequitur: ibi enim euidenter, & ferè ad ſenſum patet diſtinctio actionum: quia vna fit intrinſecè in vno inſtante, alia tantùm extrinſecè in eodem inchoatur. Eſſe tamen poteſt eadem diſtinctio & conſecutio inter actiones inſtantaneas, vt inter productionem ignis, & conſecutionem caloris, & idem eſt de productione animæ, & emanatione potentiarum eius ab ipſa: nam, ſi illæ potentiæ ſunt res diſtinctæ, etiam illa emanatio eſt actio phyſicè diſtincta, quamuis ab alia reſultet, & ideò dicatur non fieri per ſe primò. Et ſimilia exempla adhiberi poſſunt in actionibus tãtùm modaliter diſtinctis, vt ſunt creatio angeli, verbi gratia, & productio alicuius vbi, ſeu præſentiæ localis, quæ ad illam naturaliter conſequitur; & productio alicuius quantitatis, & figuratio eius, quæ poſteà fit; & idem eſt de productione fundamenti, & reſultantia relationis, ſupponendo eam eſſe modum diſtinctũ. Atque ita conſtat, inſtantias ſeu exempla adducta

contra

contra iſtam ſententiam non vrgere; nam in illis omnibus,ſicut eſt diſtinctio inter actiones,ita & inter terminos,& econuerſo.

XVII. Conſtat deinde, quo ſenſu verum ſit principium ab Ariſtotele dicto loco poſitum, *quæ vna productione generantur eſſe idem.* Eſt enim hoc verum de his, quæ per ſe fiunt, & immediatè vnica actione reali: quæ autem ſolùm dicuntur produci, vel potiùs comproduci vna actione, quatenus vnum reſultat ex alio, non oportet vt ſint idem realiter, ſed ſolùm ſubiecto,vel colligatione quadam: quia reuera immediatè & proximè non fiunt vna reali actione, vt in ſubſtantia & paſſionibus realiter diſtinctis declaratum eſt.Imò neceſſe eſt, vt illa vna actio indiuiſibiliter ſumatur, nam ſi ſit aliquo modo compoſita poterit in adęquato termino eius reperiri aliqua diſtinctio. Vt vnica actione,v.g. calefactione,ſeu eductione formæ de potentia materiæ fit calor ſeu forma, & vnitur ſubiecto ſeu materiæ, vbi in termino duo fiunt ex natura rei, ſeu modaliter diſtincta,ſcil. entitas formæ ſeu caloris,& vnio eius, & tamen actio eſt vna; tamen aliquo modo compoſita ex modis, quaſi partialibus, qui in ea poſſunt conſiderari.

Atq; hinc vlterius ex dictis conſtat, cur dixerim,
XVIII. hoc ſignum fere eſſe inutile ad diſtinctiones rerum cognoſcendas:nam iidem varij modi diſtinctionum poſſunt reperiri inter actiones, qui ſunt inter terminos, ſcilicet, realis, modalis, & interdum rationis, vt eſt inter generationem hominis & animalis: hi autem modi diſtinctionum non ſunt nobis notiores in actionibus, quàm in terminis. Quin potiùs frequentiùs magiſque à priori diſtinctionem actionum ex terminis venamur: non enim alia ratione cenſemus, calefactionem eſſe actionem realiter diſtinctā à ligno,conſtitutionem autem eius in tali vbi ſolùm modaliter diſtingui,niſi quia calor eſt res diſtincta, præſentia autem localis ſolùm eſt modus diſtinctus.Addidi prætereà,hæc eſſe intelligenda de diſtinctione actionum,quam termini per ſe & natura ſua requirunt,quia,ſi actiones ſolùm diſtinguuntur,vel ex temporis ſucceſſione, vel ex diuerſo modo,quo fiunt,non eſt neceſſe,vt ex diſtinctione actionū,aliqua diſtinctio in termino colligatur.Nam,ſicut eidem rei poſſunt modi diſtincti ineſſe,præſertim ſucceſſiuè,ita ad eundem terminum poſſunt diſtinctæ actiones terminari,ſi ſint à diſtinctis agentibus,vel diſtinctis temporib. quomodo idem lumen nunc producitur vna actione ab vna lucerna, & pōt deinde ab alia per actionem diſtinctam conſeruari; & idem homo per generationem producitur, & per reſurrectionem reproducitur. Dixi deniq; non eſſe admiſcenda miracula, quia diuina virtute non ſolùm ſucceſſiuè,ſed etiam ſimul poteſt eadem res pluribus actionib. produci, aut conſeruari, vt in 3. tom.3.partis,latiùs tractaui.Econtrario verò, non exiſtimo fieri poſſe vt res omnino diſtinctæ eadem actione producantur. Ratio autem differentiæ non eſt difficilis ex dictis,quia actio eſt quidam modus rei,quæ fit;non poteſt autem vnus, & idem modus indiuiſibilis diſtinctis rebus ineſſe: vt in ſuperioribus probatum eſt, quòd autem plures modi eidē rei inſint, non eſt repugnantia: quando ipſi modi inter ſe non ſunt oppoſiti; ſed videri poteſt ſuperfluum,quando, vel ſunt eiuſdem rationis, vel ad idem tendunt: tamen reſpectu diuinæ ſapientiæ poteſt non eſſe ſuperfluum, & nulla oſtenditur pugnantia propter quam poſſibile non ſit.

A

Expenditur aliud ſignum realis diſtinctionis.

TErtium ſignum adhiberi ſolet, ſcilicet quando vnum ſe habet vt producens,& aliud vt productum, eſſe ſufficiens ſignum diſtinctionis realis. Ita Fonſeca lib. 5.Metaphyſ.cap. 6.q. 6.ſect. 1. ex Diuo Thom. 1.p.q. 41. artic. 4. Sed hoc ſignum inprimis non eſt vniuerſale, vt per ſe conſtat. Deinde ſi ſolùm aſſignetur ad concludendam diſtinctionem ex natura rei, abſtrahendo à modali, vel propria reali, eſt generaliter verum: ſi autem intelligatur de propria diſtinctione reali, vt verum teneat,coarctandum eſt ad productionem, vel ſubſtantialem propriam, perfectam, ac primariam, vel accidentalem, quæ terminetur ad aliquid quod ipſi producenti nō vnitur: nam in his duobus caſibus ſemper requiritur diſtinctio realis; in aliis verò non ſemper. XIX.
Primum patet; quia non poteſt idem ſuppoſitum ſubſtantiale ſe ipſum producere propriè ac pimariò,quia, vt producat,ſupponitur eſſe,& ideò ſi producit, ſuppoſitum, aliud à ſe diſtinctum producit. Vnde etiam diuinæ perſonæ, quamuis vnitatem in B eſſentia habeant,ob realem productionem vnius ab alia realiter diſtinguuntur. Dixi autem, *propriè ac primariò* quia per miraculum fieri fortaſſe poteſt, vt aliqua res ſe ipſam reproducat; tamen tunc neceſſe eſt,vt illa res ſupponatur priùs alia actione productā; & ideò ſecunda actio non eſt primaria productio neque propria, ſed ſolùm per modum conſeruationis: de qua re latiùs in materia de Euchariſtia. Secundum ita declaratur, quia, quicquid ab aliquo producitur, debet ab illo in re ipſa actu diſtingui: quia ipſamet productio debet eſſe à producente diſtincta aliquo modo, maximè cùm ponatur eſſe accidentalis: ergo & terminus eius debet eſſe diſtinctus à parte rei ab ipſo producente: ergo ſi aliunde ſupponatur,quòd talis terminus non producitur cū vnione & coniunctione ad ipſum producentē, neceſſe eſt, vt non ſit modus eius, ſed res diſtincta ab ipſo, vel modus rei diſtinctæ ab ipſo: neceſſe eſt ergo,vt non tantùm modaliter,ſed re aliud diſtinguatur, vel per ſe immediatè,vel ratione eius, in quo eſt. At verò,ſi productio ſit accidentalis, & terminetur ad aliquid,quod vnitur, & coniungitur producen- C ti,non eſt ſignum ſufficiens diſtinctionis realis. Nā licet interdum poſſit interuenire talis diſtinctio, vt in viſu producente viſionem, & intellectu,voluntate, ac ſimilibus facultatibus, quæ producunt qualitates realiter à ſe diſtinctas,quibus ipſæ informant: tamen hoc ſimpliciter neceſſarium non eſt, vt patet,quādocunq; id quod producitur, ſolùm eſt modus ipſius producentis, ſiue per ſe & per propriam actionem producatur, vt in præſentia locali, quam in ſe efficit qui ſe mouet; ſiue per actionem tantùm reſultantem, vt in emanatione ſubſiſtentiæ à natura,& ſimilibus. Quòd ſi dicatur, non quamcunque productionem,ſed eam, quæ eſt res diſtincta à producente,inferre diſtinctionem realem producentis & producti: hic erit circulus omnino inutilis: nam actionem huiuſmodi eſſe re diſtinctam à producente,non poteſt aliunde colligi,quàm ex eo, quod nō producitur per eam modus aliquis producentis,ſed vera qualitas, ſeu forma ipſum afficiens, quod inquirebatur.

Atq; idem iudicium eſt de alio ſigno, quod idem author ibidē ſubiungit de relatione cauſæ & effectꝰ. XX.
Nam hoc maximè habere poteſt locum in cauſa efficiente,de qua procedunt omnia dicta: & applicari

ſuo modo poſſunt ad cauſam formalem, vel materialem: nam, licet propriiſſimè non reperiantur, niſi inter actum & potentiam realiter diſtincta: tamen aliqua etiam ratione interueniunt inter modũ afficientem, & rem affectam: in cauſa autem finali non habet locum, cùm finis & effectus poſſint in eandem rem coincidere: imò & finis, & agens, vel finis & forma.

XXI. Concluſio ex dictis elicita. Vix ergo poteſt aliquod certum indicium realis diſtinctionis dari, quando res huiuſmodi ſunt, vt naturaliter ſemper ac neceſſariò ſint inter ſe realiter vnitæ, & hactenus non ſunt diuinitus ſeparatæ, non nego tamẽ poſſe inueniri plures res huiuſmodi realiter diſtinctas, vt exemplis ſuperiùs allatis conſtat, ſed ſolùm aſſero, huiuſmodi diſtinctionem non poſſe aliquo generali ſigno diſcerni, ſed in ſingulis conſiderandam eſſe propriam rationem eſſentialem, & gradum perfectionis, & munus, ad quod ordinatur, vt ex omnibus in vnum collectis poſſit iudicium de diſtinctione fieri: vt v. g. inter materiam & formam cœli, facilè credimus, eſſe diſtinctionem realem: quia ex communibus rationibus eſſentialibus materiæ & formæ intelligimus neutram earum eſſe modum, ſed veram entitatem: & aliunde ex variis proprietatibus cœli intelligimus, in eo reperiri vtramq; ſecũdũ ꝓprias rationes earũ, ac deniq; ex limitata earũ pfectione cõcludimus, ipſas eſſe ex natura rei, & cõſequẽter realiter diſtinctas. Simili modo inter formam ſubſtãtialẽ & potẽtiã per ſe primò ordinatã ad actũ accidentalẽ efficiẽdũ credit intercedere realis diſtinctio: quia ratio facultatis operatiuę valde perfecta in ſuo genere eſt, vnde nõ videtur eſſe aliquis modus accidentalis, qui ſolet eſſe valde imperfectus, ſed vera entitas & forma per ſe ordinata ad talẽ actũ: aliũde verò, cõſiderata limitatione ſubſtãtię finitę, non videt in ſua eſſentiali ratione, prout in re exiſtit, comprehendere tã diuerſas rationes, ſeu habitudines ad actus adeò diuerſos, quales ſunt actus eſſendi & operandi: vnde cõcludimus, eſſe inter illa duo, realẽ diſtinctionẽ, cùm nõ ſit inter rẽ & modum, ſed inter eſſentias cõſtituentes ꝓprias entitates. Ad hunc ergo modũ in cæteris philoſophandum eſt, cõſiderando priùs, an rationes illę inter quas diſtinctio quæritur, excedant rationẽ modi; & vtraq; per ſe ſufficiat ad cõſtituendam entitatẽ; & deinde, an tanta appareat in eis diuerſitas vt in re finita requirant aliquam diſtinctionem ex natura rei, & actualem in re ipſa; & ita fieri poterit probabilis coniectura de qualitate diſtinctionis.

Dubium occurrens de ſeparabilitate rerum diſtinctarum.

XXII. DVbium verò ſupereſt, quod in altera parte propoſitæ difficultatis tangebatur, an ſcilicet omnia quæ ſunt à parte rei realiter diſtincta, poſſint per diuinam potentiam ſeparari. Quod poteſt de duplici ſeparatione ſuprà tacta intelligi. Primò de ſola ſeparatione quoad vnionem realem conſeruato in eſſe vtroque extremo. Secundò, de ſeparatione quoad eſſe, id eſt in qua vno deſtructo, aliud in eſſe conſeruetur. Suppono autem, quæſtionem verſari circa res omnino inter ſe condiſtinctas, ita vt non ſe habeant vt totum, & pars, ſeu vt includens & incluſum: nam de his conſtat, quod aliud includit, non poſſe ſine illo conſeruari: quia ex illo intrinſecè conſtat. De rebus autem priori modo condiſtinctis variæ poſſent A referri opiniones, quas omitto, quia ad particulares materias pertinent. Et ad priorem ſenſum reſpõdeo huiuſmodi res ſemper poſſe illo modo ſeparari de potentia abſoluta (ſic enim loquimur) neque occurrit vlla exceptio, quam in hoc facere oporteat: Et ratio eſt, quia his rebus non poteſt repugnare mutua ſeparatio vnius ab alia ex defectu ſufficientis entitatis (ſicut in modis contingit) quia, vt ſupponimus, vtraque earum habet veram entitatem diſtinctam ab alia: ſi ergo eſt repugnantia, ſolùm poteſt eſſe, vel ex dependentia vnius ab alia: vel ex naturali connexione ſeu dimanatione alterius ab altera: non enim poteſt alia ratione excogitari. Sed, quãuis hinc rectè inferri poſſit naturalis inſeparabilitas, non tamen in ordine ad potentiam Dei abſolutam: quia, vt ſuprà tactum eſt, omnem illam dependentiam poteſt Deus ſupplere, quia vel eſt dependentia in genere cauſæ efficientis, vel, ſi eſt cauſę formalis, aut materialis, non eſt tanquam intrinſecè cõponentis, ſed tanquam ſuſtentantis, vel actuantis rem à ſe diſtinctam, quæ dicitur cauſalitas quodammodo extrinſeca, quam totam Deus ſupplere põt. Realiter diſtincta mutuò ſeparari poſſunt in eſſe ſeruato. B Multò aũt faciliùs poteſt impedire quamcunq; naturalem dimanationẽ: tum quia illa fieri non poteſt ſine influxu Dei, quem ipſe poteſt non dare, tum ẽt quia poteſt deſtruere quamcunque vnionem inter illas duas res, & ſua virtute ſola vtramque efficere vel conſeruare. Itaq; in hoc, nec generalem repugnantiam, nec rationabilem exceptionem inuenio. Nam, quam aliqui faciunt de paſſionibus & eſſentia, vel nulla ratione nititur, vel, ſi quæ eſt apparens, illa potiùs probat, illas non eſſe in re diſtinctas, quàm, ſuppoſita diſtinctione, ſeparari non poſſe.

Solùm poſſet inſtari de relationibus vnionis, verbi gratia, materiæ & formæ, quæ realiter diſtinguuntur, ſicut ipſa materia & forma: quia in ipſis ſunt adæquatè, & tamen non poſſunt conſeruari diſiunctæ, ſed tantùm vnitæ. Reſpondetur primum, ſi ſit ſermo de relationibus prædicamentalibus, fortaſſe illas non eſſe aliquid reale diſtinctũ in re ab huiuſmodi vnione, ſed ſolùm mutuam denominationem rerum vnitarum inter ſe: vel, ſi admittamus illas relationes eſſe poſitiuos modos reales partium vnitarum, reſpondetur, illas non eſſe in- XXIII. Obiectio. C ter ſe vnitas, formaliter loquẽdo: ſed eſſe inter partes vnitas: ideoq; non poſſe conſeruari ſine vnione earum, quia in illa fundantur, quod non eſt contra dicta. Si autem ſit ſermo de ipſa vnione formali, quæ eſt relatiua ſecundum dici, ſeu tranſcendentaliter, illa non eſt res diſtincta à partibus vnitis, ſed modus earum; & ideò mirum non eſt, quod non poſſit talis modus conſeruari diſſoluta ipſa vnione, cùm ſint idem modus & vnio.

Ad poſteriorem autem ſenſum reſpondeo, etiam illo modo poſſe res diſtinctas ſeparari per potentiam Dei, triplici adhibita exceptione, quæ ſub vno nomine eſſentialis habitudinis, vel dependentiæ cõprehendi poteſt. Ratio generalis regulæ eſt ferè iam tacta, quia, ſi res realiter diſtinguuntur, diſiungi etiam realiter poſſunt: quæ ſic autem diſiuncta ſunt, nõ repugnat, vel contradictionem inuoluit, vnum à Deo conſeruari ſine alio, quia regulariter ſolùm poteſt eſſe inter illa dependentia effectiua, non verò eſſentialis: & illam Deus ſupplere poteſt. XXIIII. Rerum diſtinctarũ vna deſtrui põt manente altera in eſſe.

Vnde prima exceptio eſt de creaturis reſpectu Dei: ſunt enim res à Deo diſtinctæ, & poteſt Deus ſine illis eſſe, non autem illæ ſine Deo: non ſolùm quia Deus eſt per ſe ens neceſſarium, ſed propter eſſenti- XXV. Prima exceptio de Deo & creaturis.

alem

alem dependentiam, quam habent à Deo: ratione eius, ſi per impoſſibile fingatur Deus non eſſe, non poſſent creaturæ eſſe ſine illo. Quam dependentiam effectiuam ita eſſentialem non habet vna creatura ab alia, præſertim, ſi habeat veram entitatem, & realitatem, de qua nũc loquimur, nam fortaſſe id, quod intrinſecè tantùm eſt modus, poteſt eſſentialiter dependere ab eo, cuius eſt modus: de quo aliàs, nam ad præſens non refert.

XXVI. *Secunda de relatione & termino.* Secunda exceptio eſt relationis & termini realiter diſtincti, non enim poteſt in rerum natura alterum ſine altero mutuò conſeruari, quamuis non habeant inter ſe propriam realem vnionem, ſed habitudinem. Ratio verò eſt, quia relatio vt ſic eſſentialiter & quaſi formaliter pendet à termino, & ideò neque conſurgere, aut conſeruari poteſt ſine illo: neq; abundè poteſt hæc ratio ampliùs probari, niſi quia huiuſmodi eſt relationis eſſentia, vt nunc ex cõmuni opinione ſupponitur: loquimur enim de relatione reali purè prædicamentali.

XXVII. *Tertia de perſonis diuinis ab inuicem.* Tertium exemplũ eſt de diuinis perſonis, quæ, licet diſtinguantur realiter, non poſſunt inter ſe ſeparari in eſſe, propter intrinſecam & neceſſariã connexionẽ, quàm inter ſe habent. Quæ poteſt ad præcedens caput reduci: ſunt enim relatiuæ perſonæ, & ideò vna èſſe non poteſt ſine alia. Item oritur ex vnione, quam habent in eſſentia per veram atque perfectam identitatem cum illa, ratione cuius fit inprimis, vt quælibet illarũ perſonarum ſit ens ſimpliciter neceſſariũ: atq; adeò, vt ei repugnet abſolutè & ſimpliciter nõ eſſe, & conſequenter fit, vt nulla poſſit eſſe ſine alia: quia, ſi nulla illarum perſonarũ poteſt non ſemper eſſe, neq; etiã poterit vna eſſe, cùm alia non ſit. Sicut ob hanc etiã cauſam, quamuis creaturæ non pendeant per ſe à relationibus diuinis vt ſic, nihilominus non poſſunt prædicto modo ſeparari in eſſe ab eiſdem relationibus: quia non poſſunt creaturæ exiſtere, quin ſupponãtur relationes illæ exiſtentes, ſunt.n. ens ſimpliciter neceſſarium; & licet ex parte creaturæ non ſint per ſe neceſſariæ ad eius creationem, tamen ex parte Dei ſunt neceſſariæ: quia & per ſe ſunt in Deo; & ipſæ eſſentialiter ſunt Deus. Denique formaliter ac ſufficienter id prouenit ex vnione cum eſſentia per identitatem: nam cùm quælibet relatio & eſſentia ſint inter ſe omnino idem in re, neque eſſentia eſſe poteſt à parte rei ſine qualibet relatione, neque relatio quælibet ſine eſſentia. Vnde fit, vt neque etiam vna relatio poſſit ſine aliis exiſtere. Dices, hoc argumentum fundari in illo principio Ariſtot. 4. Metaphyſ. text. 3. *Quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*, quod in Trinitate locum non habet: alioqui non ſolùm inferretur, vnam relationem non poſſe eſſe ſine alia, ſed etiam eſſe aliam: reſpondetur formaliter non fundari in illo principio, ſed vel in hoc, quod ea quæ ſunt omnino idem in re, non poſſunt ita in re ſeparari, vt vnum ſine alio exiſtat, vel certè in hoc, quod eſſentia & relatio diuina, non vtcunque ſunt idem, ſed ita vt eſſentia ſit de eſſentia relationis, & relatio ſit intrinſecus terminus eſſentiæ, & ideò nec relatio poteſt eſſe ſine eſſentia ſibi eſſentiali, neq; eſſentia ſine ſuo termino intrinſeco, & ſimpliciter neceſſariò. Sed de his ſatis pro huius loci occaſione.

Obiectio ſoluitur.

Signa diſtinctionis rationis.

XXVIII. VLtimò ex dictis facilè intelligi poteſt quomodo diſtinctio rationis poſſit dignoſci, & ab aliis A diſcerni. Nam inprimis, de diſtinctione rationis ratiocinantis nulla eſt difficultas, quia, cùm hæc nõ ſolùm non ſit in re, ſed neque etiam in illa habeat fundamentum, facillimè cognoſcetur; maximè, cùm neque etiam in ipſis conceptibus obiectiuis habeat formalem diuerſitatem, ſed ſolùm quaſi materialem per repetitionem, vel comparationem eiuſdem conceptus, quo, cùm vnus ſit, vt pluribus vtimur; ſicut Ariſtoteles dixit. 5. Metaphyſ. cap. 9. text. 16. *Ariſtot.* Diſtinctio autem rationis ratiocinatæ inprimis requirit diuerſitatem, aliquam formalem in conceptibus obiectiuis, in quo differt ab altera diſtinctione rationis ratiocinantis; conuenit autẽ in hoc cum diſtinctionibus in re inuentis. Vt autem talis diſtinctio iudicetur rationis, & non rei, ſatis eſt vt præter illam diſtinctionem conceptuum, nullum inueniatur ſignum ex omnibus poſitis ad diſtinctionem modalem, vel realẽ cognoſcendam: nam, cùm diſtinctiones non ſint multiplicandæ ſine cauſa; & ſola diſtinctio conceptuum non ſufficiat ad inferẽdam diſtinctionem rei, quandocunque cum illa diſtinctione conceptuum non adiungitur aliud ſignũ B maioris diſtinctionis, iudicanda ſemper eſt diſtinctio rationis, & non rei. Ex quo infero, quandocunque certò conſtat, aliqua duo quæ in re vnita & coniuncta ſunt; ita eſſe in conceptibus obiectiuis diſtincta, vt in re & in indiuiduo ſint prorſus inſeparabilia, tam mutuò, quàm non mutuò, & tam de potentia abſoluta, quàm naturaliter, & tam quoad eſſe, quàm quoad realem vnionem inter ſe, tunc magnum, & ferè certum argumentum eſſe, illa non diſtingui actu in re, ſed ratione ratiocinata. Probatur ex dictis, & primò inductione: nam Petrus, homo, animal, & cætera prædicata prout in re ſunt in Petro, non diſtinguuntur ex natura rei. Similiter in intellectu ratio ſuperior & inferior, ſynderesis, memoria, & ſimilia attributa eius, non ſignificant aliqua in re diſtincta; ſed ratione tantùm ratiocinata: quia illa potentia talis eſt, vt hæc omnia in ſua adæquata ratione comprehendat, nec ſint in illa ſeparabilia vllo modo etiam de potentia Dei abſoluta, quoad ipſam facultatem, ſeu actum primum, licet quoad vſum poſſint ſeparari. Secundò ratione inſinuata, quia, quæ huiuſmodi ſunt, nõ alia de cau- C ſa videntur ita inſeparabilia, niſi quia in re vnam & indiuiſibilem habent eſſentiam, & entitatem: alioqui cur ſaltem diuina virtute ſeparari non poſſint, præſertim in creaturis? Denique, quia ibi nullum eſt ſufficiens ſignum maioris diſtinctionis: ergo debet iudicari illa diſtinctio, eſſe rationis, quamdiu maior non conſtiterit.

SECTIO III.

Quomodo idem & diuerſum tum inter ſe, tum ad ens comparentur.

DE eodem & diuerſo agit Ariſtot. 5. Metaph. c. 9. & multi hanc ponũt inter diſtinctas paſſiones entis, quã nos ſuprà diximus ſub vnitate cõprehendi: ſumiturq; ex Ariſt. lib. 10. Metaph. tex. 9. c. 5. & 6. & ideò in fine harũ diſputationum de vnitate & multitudine pauca dicenda ſunt de eodẽ & diuerſo, potiùs ad explicandum vſum plurium vocum in hac ſcientia quàm ad rem nouam addendam, quidquid enim ad rem ſpectat, in his quæ de vnitatib. & diſtinctionibus diximus, traditum eſt.

II. Primò igitur aduertendum eſt, *idem* duobus modis dici poſſe, ſcilicet relatiuè, & negatiuè; ſeu (prout alij loquuntur) formaliter, & fundamentaliter. Idem enim formaliter ſumptum relationem importare videtur, in quo maximè ab vnitate diſtinguitur; negatiuè autem dicitur idem, quod non eſt ab aliquo diuerſum, ſeu diſtinctum: quemodo fere nihil differt ab vno, niſi quod vnum dicit negationem diuiſionis in ſe: idem verò dicit negationem diuiſionis à ſe, ſeu ab eo, cum quo ens idem eſſe dicitur: propter quod dixit Ariſt. 5. Metaph. capit. 9. text. 16. *identitatē vnitatem eſſe quandam ipſius eſſe.* Et declaratur in ea identitate, qua aliquis dicitur eſſe idem ſibi; nam, ſi hoc relatiuè ſumatur, & formaliter, tantùm dicit relationem rationis, vt ſumitur ex Ariſtotele ſuprà, & eſt certa & communis ſententia, quia eiuſdem ad ſe ipsū non poteſt eſſe relatio realis: quia oportet veram eſſe oppoſitionem inter relationem, & terminum, quæ non poteſt eſſe eiuſdem ad ſe ipſum, tamen hoc modo, ſeu formaliter non dicetur aliquis idem ſibi, id eſt, ad ſe referri tali relatione, niſi quando per intellectum ita concipitur, ſeu comparatur. At verò ſine vlla huiuſmodi comparatione, vel fictione intellectus dicitur aliquis idem ſibi fundamentaliter ſeu negatiuè: quia non eſt à ſe ipſo diuerſus, ſeu diuiſus. Atque hoc poſteriori modo poteſt identitas inter paſſiones entis numerari: quamuis illa negatio, vt ſuprà dicebamus, non ſoli enti vero, ſed etiam ficto, attribui poſſit, neque ſoli enti per ſe, ſed etiam cuilibet aggregato entium, ſeu multitudini ac numero: quilibet enim numerus eſt idem ſibi, ſicut vnum, vel vnitas. Alio ſenſu diſtinxit Scotus identitatem in abſolutam & relatiuam, prout referunt Heruæus Quodlib. 4. q. 2. & Soncin. 10. Metaph. q. 3. Iauell. q. 7. Abſolutam identitatem vocat qua vna res dicitur idem ſibi, quia ibi non implicatur reſpectus ad aliam rem. Relatiuam verò identitatem vocat, qua vna res dicitur eadem alteri. Et has duas identitates vult Scotus, vt dicti authores referunt, eſſe re ipſa diſtinctas, & in hoc illum impugnant. Et quidem ſi identitas reſpectiua ſumatur inter res, tantùm ratione ratiocinata diſtinctas, vt ſunt homo, & Petrus, meritò improbatur illa ſententia, quia identitas Petri ad ſe ipſum, vel ad hominem, aut animal non differunt re, ſed vt maior, & minor ſecundum rationem; aliàs oporteret extrema ipſa in re diſtingui: ſi autem identitas reſpectiua, ſumatur inter res realiter diſtinctas, & ſic comparetur identitas, qua Petrus eſt idem ſibi vel qua eſt idem Paulo, ſic poſſunt dici identitates re ipſa diuerſæ, cùm altera ſit rei, altera rationis: de nominibus autem curandum non eſt, cùm res conſtet.

III. Secundò obſeruandum eſt ex Ariſtotele ſuprà, identitatem aliquando conſiderari in aliqua re in ſe ipſa: ſeu reſpectu ſui ipſius: aliquando verò in multis inter ſe collatis, ſeu in vna re cum alia comparara. Priori modo dicitur Petrus idem numero ſecum. Poſteriori autem modo eſt idem ſpecie cum Paulo, vel idem genere cum leone. Et hoc mō dixit Ariſt. 5. Metaph. capit. 9. eadem eſſe, quæ in aliquo vnum ſunt, vel in genere, vel in ſpecie, vel in aliqua ratione analoga. Prior identitas ſi quoad negationem, vel fundamentum conſideretur, eſt identitas ſimpliciter, ſicut & vnitas, quia eſt identitas realis: in ratione autem reſpectiua eſt tantùm ſecundum quid: quia relatio identitatis ad ſe ipſum non eſt realis, ſed rationis. E contrariò verò identitas plurium diſtinctarum rerum in ratione communi (de creaturis enim loquimur, vt omittamus identitatem triū perſonarum diuinarum in vna numero eſſentia) quoad fundamentum: & quoad negationem diuiſionis, eſt tantùm identitas ſecundum quid, vel potiùs eſt ſimilitudo quædam: quia ſolùm eſt vnitas rationis, vt ſuprà oſtenſum eſt; quoad relationem verò identitatis cenſetur hæc identitas ſimpliciter; quia relatio hæc, cùm ſit inter res diſtinctas, realis eſt iuxta communem conceptum de relationibus, de quo infrà videbimus. Et hæc quidem quod ad rem ſpectat, generalia ſunt: quod autem pertinet ad vſum vocum, eſt obſeruandum, conuenientiā hanc plurium rerum in ratione communi in ſubſtantiis retinuiſſe nomen identitatis, ſimpliciter loquendo, ex accommodatione vſus, & quaſi per antonomaſiam: in qualitatibus verò vocari ſimilitudinem, in quantitate verò vocari æqualitatem, quamuis hæc vox nō tantùm ſignificet conuenientiam in eſſentiali ratione, ſed etiam in magnitudine: in his tamen omnibus, ſicut eſt idem modus vnitatis, ita etiā & eadem ratio formalis identitatis, & ita hæc omnia comprehenduntur ſub eodem & diuerſo, prout tranſcendentaliter ſumuntur, & enti attribuuntur.

IIII. *Quod diſtinctionis, tot identitatis genera.*

Tertiò obſeruandum eſt, cùm idem dicatur per negationem diuiſionis, vel à ſe ipſo; ſi vnus dicatur idem ſibi, vel inter aliqua duo, ſi illa dicantur eſſe idem, quot ſunt modi diuiſionis ſeu diſtinctionis, tot poſſe eſſe modos identitatis, iuxta illud, quot modis dicitur vnum oppoſitorum, tot poteſt dici & reliquum. Vnde fit, aliqua eſſe poſſe idem re, & modo, & ratione ratiocinata: nam ratione ratiocinante, nihil eſt quod non poſſit à ſe ipſo diſtingui, ſi aliquo modo ad ſe comparetur: nam ſi nullo modo vt plura concipiatur, iam nullo modo erit aliqua, ſed aliquid tantùm, vnde Ariſt. citato loco ait, *identitatem eſſe vnitatem quandam aut plurium, aut cùm quis vno vt pluribus vtitur.* Aliqua verò ſunt idem re & modo, non tamen ratione: alia poſſunt eſſe idem ſecundum rem, non tamen ſecundum modum: alia denique nullo modo ſunt idem ſecundum rem, ſed tantùm ſecundum rationem. Atque hinc intelligitur primò, quomodo idem & diuerſum inter ſe opponantur: opponuntur enim inprimis reſpectu eiuſdem, non reſpectu diuerſorum: quia opponuntur ad modum relatiuorum. Deinde opponuntur comparata ad idem genus diſtinctionis, ſeu diuiſionis, Quia negatio nō erit oppoſita affirmationi, niſi ſit de eodem ſecundum idem: hæc autem in tantùm opponuntur, in quantum vnum includit negationem alterius; igitur eſſe idem re excludit eſſe diuerſum realiter, non tamen eſſe diuerſum modaliter vel ratione. Et econuerſo eſſe idem ratione, non excludit eſſe realiter diſtinctum ſeu diuerſum, quia ratio, ſicut diſtinguit conceptibus, quæ in re ſunt idem, ita econtra vnit conceptu, quæ in re ſunt diuerſa, vt patet ex dictis ſuprà de vnitate vniuerſali.

V. *Obiectioni reſpondetur.*

Quòd ſi obiicias, quia, licet non omnis identitas inferat negationem omnis diuerſitatis, tamen maior identitas videtur inferre negationem maioris diuerſitatis, vt, ſi aliqua ſunt idem modaliter, non ſolùm infertur non eſſe diuerſa modaliter, ſed etiam non eſſe diuerſa realiter, ſed identitas rationis videtur eſſe maxima: ergo rectè ex illa infertur identitas modalis & realis. Reſpondetur, eſſe æquiuocationē in identitate rationis, non enim illa ſemper eſt maxima; eſt enim quædam identitas rationis, quam non facit, ſed ſolùm concipit ratio: & hæc eſt maxima, quia ſupponit, non ſolùm actualem negationē diſtin-

diſtinctionis in re: ſed etiam negationem fundamẽti, ſeu virtualis diſtinctionis, alia verò eſt identitas rationis, quam conficit ratio: & hæc nõ eſt maxima, imò eſt tantùm ſecundum quid: quia non ſupponit in re identitatem ſimpliciter, ſed ſolùm fundamentum ſimilitudinis, vel conuenientiæ, & ideò hæc vnitas non excludit diuerſitatem ſimpliciter, ſeu ſecũdum rem.

VI. Diſtingui differre, & eſſe diuerſũ quid ſit & qualiter inter ſe cõparẽtur.

Hîc verò cauere oportet æquiuocationem horũ terminorum, diſtingui, differre, & eſſe diuerſum: ait enim Ariſtotel. 5. Metaph. capit. 9. lib. 10. capit. 5. non eſſe idem, differre, & eſſe diuerſa: nam differre dicuntur, quæ in aliquo conueniunt, & in alio diſtinguuntur: eſſe autem diuerſa dicuntur etiam illa, quæ in nullo conueniunt: vnde eſſe diuerſum videtur eſſe quid ſuperius ad differre, vt idem Ariſtotel. dicit libro 4. cap. 2. Et in hac latitudine ſumitur hîc eſſe diuerſum: eſſe autem diſtinctum pro eodem etiam ſumitur, quòd eſſe diuerſum, quamuis in alia acceptione, & ſatis vſitata eſſe diſtinctum ſolùm videtur dicere negationem identitatis realis: eſſe autem diuerſum, addere etiam videtur negationem ſimilitudinis & conuenientiæ, vt vna imago dicitur diſtincta ab alia, quantumuis inter ſe ſimiles ſint, cùm tamen diuerſa dicitur, non ſolùm hoc ſignificari videtur, ſed etiam quòd ſit diſſimilis, vel minùs perfecta. Sed hæc, vt dixi, ſolùm ſpectant ad ſignificationem vocum ex accommodatione vſus: nam de re ſatis conſtat. Igitur, vt idem & diuerſum opponantur, cum proportione ſumenda ſunt, & reſpectu eiuſdem, & hoc modo immediatam includunt oppoſitionem, ſicut vnum & multa, vt Ariſtotel. dixit 4. Met. c. 2. quia vnũ includit negationẽ alterius.

VII. Atque hinc etiam conſtat, quomodo omne ens ſit idem, aut diuerſum vt expreſsè ait Ariſtot. lib. 10. Metaph. c. 5. de quo multa Sonc. ibi, q. 5. & 6. Iauell. q. 7. & 8. ſed eſt res facilis. Nam ſi hæc ſumantur relatiuè, non oportet conuenire omni enti, quia nec relatio rationis neceſſaria eſt, vt per ſe conſtat, nec ſemper vnum ens requirit aliud, ad quod realiter referatur relatione reali identitatis, vel diuerſitatis, vt patet in Deo, nã in creatura, quia eſsẽtialiter depẽdet à Deo, ſemper erit relatio realis diuerſitatis, ſeu diſtinctionis, ſi talis relatio realis eſt. Si autem loquamur (vt verè loqui oportet) de identitate fundamẽtali ſeu nagatiua, ſeu reſpectu diuerſorum, omne ens eſt idem ſibi, & eſt diuerſum à quolibet alio, vel exiſtente, vel poſſibili, vel etiam ab ente ficto, vel imaginario, quia de quolibet horum negari poteſt, iuxta quem ſenſum dicunt multi, *aliquid* eſſe paſſionem entis, quia ſolùm ſignificat diuiſionem à quolibet alio. At verò reſpectu eiuſdem, omne ens eſt idem vel diuerſum ab illo, ſi proportionatè ſumantur, ſic. n. includunt contradictionem: ſecus verò ſi varientur modi identitatis, & diuerſitatis, vt ex dictis ſatis conſtat. Dices, Homo & animal nec ſunt idem, neque diuerſa, quia neque ſunt eiuſdem generis, aut ſpeciei, neque diuerſæ, quia nec conueniunt in differentia vltima, & ſic non poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei, nec habent differentias vltimas oppoſitas, vt poſſint differre ſpecie. Reſpondetur, idem & diuerſum reſpectu eiuſdem opponi immediatè, ſi ſumantur vt negatiuè, vel priuatiuè oppoſita, non verò quaſi contrariè: vt in propoſito, ſi eſſe diuerſum in ſpecie, ſumatur quaſi negatiuè tantùm, genus & ſpecies, ſeu homo & animal dici poſſunt diuerſa in ſpecie vltima, quia nõ cõſtituũtur eadem differentia vltima. Si autem diuerſum in ſpecie ſumatur quaſi po-

A ſitiuè & contrariè, ſic nec ſunt idem in ſpecie, nec differunt ſpecie, & ſimili proportione, nec ſunt idem genere, nec diuerſa, ſed negatiuè, non conueniunt immediatè in eodem genere, & ita dici poſſunt non eiuſdem generis. Cùm ergo hæc dicuntur immediatè oppoſita, negatiuè ſumendum eſt alterum extremum. Hinc etiam, eſſe oppoſitum alteri exiſtimatur eſſe paſſio entis, non quidem oppoſitione relatiua quæ requirat vtrumque extremum, ſed oppoſitione fundamentali, quatenus omne ens habet in ſe aliquam rationem, differentiam, ſeu eſſentiam, quæ ab ipſo excludit omnem aliam oppoſitam, ſeu repugnantem. Sed hoc intelligendum eſt, vel de oppoſitione latè ſumpta, vt includit, non ſolùm quatuor genera poſita ab Ariſtotele in prædicam. & 5. ac 10. lib. Metaph. ſed etiam quælibet repugnantia, vel certè intelligi poteſt de fundamento oppoſitionis, quod ſaltem ad contradictionem ſufficiat, reſpectu alterius cuiuſcunq; & hoc modo nihil ampliùs nomine oppoſitionis, quàm nomine diuerſitatis explicatur. Et ita ſatis eſt declarata hæc proprietas entis.

VIII. Expoſitio pronunciati Ariſtotelici.

Vltimò poteſt ex dictis colligi, quomodo ſit intelligendum illud axioma, quod Ariſtot. poſuit 4. B Metaph. *Quæcunque ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*: intelligendum eſt enim cum proportione, nam ſi ſunt eadem re vni tertio, ſimili modo erunt eadem re inter ſe, poterunt autem eſſe ratione diuerſa: ſi aũt re & ratione ſint vni tertio eadem, erunt eodem mõ eadem inter ſe. Sed hoc principium in creaturis, & in rebus finitis ſimpliciter tenet: in re autem infinita, qualis eſt diuina eſſentia, non verificatur illa maxima abſolutè loquendo, quia propter ſuam infinitatem poteſt eſſe idem relationibus oppoſitis, quæ propter oppoſitionem inter ſe idem eſſe non poſſunt, niſi tantùm in eſſentia: de quo aliàs.

DISPVTATIO VIII.

De veritate, ſeu vero, quod eſt paſſio entis.

Ordo diſputationis.

POST conſiderationem de Vnitate ſequitur diſputatio de Veritate, quæ ratione prior eſt Bonitate, & inter paſſiones entis ſecundum locum poſt C Vnitatem obtinet, vt in ſuperioribus viſum eſt: nam, ſicut intellectus prior eſt potentia, quàm voluntas, ita etiam verum quod reſpectum dicit ad intellectum, prius ratione eſt, quàm bonum, quod ad voluntatem pertinet. Eò vel maximè quòd bonitas vniuſcuiuſque rei quodam modo in veritate fundatur, nulla enim res eſſe poteſt in ſua ſpecie bona, niſi priùs in eadem vera intelligatur; non enim eſt bonum aurum, aut bona ſanitas, niſi ſit verum aurum, ac ſanitas vera: nam ficta ſanitas bona exiſtimari non poteſt, ſicut, neque ficta virtus honeſta eſt; ſed, vt honeſta ſit, veram eſſe neceſſe eſt. His igitur de cauſis hoc loco diſputationem de veritate inſtituimus, quod ad hãc ſcientiam maximè pertinere docuit Ariſtotel. ſecundo Metaphyſic. text. tertio, vbi dicit, *hanc ſcientiam maximè eſſe veritatis contemplatricem*, quod nõ ſolùm de veritate (vt ita dicam) in actu exercito, ſed etiam in actu ſignato intelligi poteſt. Eſt enim conſiderandum, duplicem eſſe poſſe veritatis contemplationem, prior dici poteſt quaſi materialis, ſeu in actu exercito: quæ fit cognoſcendo res, & proprietates earum, prout à parte rei inſunt: & hoc modo omnes ſcientiæ, et practicæ con-

conſiderant, ſeu demonſtrant veritatem; magis autē per ſe ac propriè ſpeculatiuæ, nam practicæ conſiderant veritatem propter opus; ſpeculatiuæ verò per ſeſe propter cognitionem veritatis, ideòque hoc maximè conuenit huic ſcientiæ (quod Ariſt. prædicto loco præcipuè intendit) quia, & maximè ſpeculatiua eſt, & de primis entib⁹, & maximè veris, & de primis cauſis ac principiis veritatis diſſerit. Poſterior veritatis conſideratio eſt quaſi formalis, & (vt ſic dicam) in actu ſignato, ſcilicet inquirendo quidnam ipſa veritas in rebus ſit, & quotuplex, & quando ad ens comparetur. In quo eſt rurſus obſeruandum triplicem ſolere diſtingui veritatem, ſcilicet, in ſignificando, & cognoſcendo, & in eſſendo. Prima veritas propriè reperitur in vocibus, vel ſcripturis, aut etiam in conceptibus, quos non vltimatos vocant. Secunda eſt in intellectu cognoſcente res, ſeu in cōgnitione & conceptione ipſarum rerum. Tertia eſt in rebus ipſis, quæ ab illa denominantur veræ. Prima igitur veritatis conſideratio ad Dialecticū pertinet. Secunda ad Phyſicū, quatenus de anima, eiusq; functionibus conſiderat. Tertia verò eſt propria huius ſcientiæ, quæ tractat de ente, in quantum ens, & de paſſionibus entium. Tamen, quia omnes hæ veritates inter ſe habent conuenientiam aliquam, vel proportionem, ratione cuius melius intelligentur, ſi ſimul de omnibus diſputetur, &, quomodo inter ſe differant, declaretur; ideò de omnibus hoc loco dicemus, ſic enim facilius conſtabit, quid ſit veritas, quæ proprietas entis eſſe dicitur. Maximè, quia omnis alia veritas, ſi realis ſit, aliquo modo ſub veritate tranſcendentali continetur, ſi autem ſit rationis, per analogiam & proportionem ad veritatem realē declaranda eſt. Quoniam verò ratio nominis in principio omnis diſputationis neceſſaria eſt, ſupponimus ex communi omnium conſenſu, veritatem realem conſiſtere in adæquatione quadam ſeu conformitate inter rem, & intellectum, ſiue ſit conformitas intellectus ad rem, ſiue rei ad intellectū, quod poſteà videbimus, vbi latiùs hanc definitionem explicabimus. Hinc verò ſumpta analogia, vel proportione, veritas rationis ſeu ſignificationis conſiſtit in adęquatione inter propoſitionem ſignificantem, & rem ſignificatam.

SECTIO I.

Vtrum in compoſitione & diuiſione intellectus ſit formalis veritas.

I. QVòd intellectus, componendo, & diuidendo, verus, vel falſus dicatur, certum eſt ex communi omnium conſēſu. Vnde Auguſt. lib. de vera relig. cap. 36. *Cui manifeſtum eſt* (inquit) *falſitatem eſſe, qua id putatur eſſe quod non eſt, intelligit eam eſſe veritatem, quæ oſtendit id, quod eſt:* tunc autem intellectus cōcipit, ſeu oſtendit aliquid eſſe vel non eſſe, quando componit & diuidit: certum eſt ergo veritatem eſſe in intellectu media cōpoſitione & diuiſione. Quid autem ſit illa veritas, & quomodo in cōceptione ſit, non eſt facile ad explicandum, & ideò variæ ſunt opiniones.

Tractatur prima ſententia.

II. PRima ſententia eſt, veritatem illam non eſſe in formali actu ſeu cognitione intellectus, ſed eſſe in re cognita vt obiecta intellectui, quatenus cōformis eſt ſibi ipſi vt à parte rei exiſtenti, & hoc modo

A exponit, veritatem eſſe conformitatem intellectus ad rem, id eſt, eſſe conformitatem conceptus obiectiui intellectus enunciantis ad rem ſecundum eſſe reale eius. Hanc ſententiam inſinuare viſus eſt D. Thom. 1. cont. gent. cap. 59. ſed eum locum melius expendemus ſectione ſequenti: clariùs hoc docuit Durand. in 1. diſtin. 19. q. 5. & ferè idem docet Heruæus quodlib. 3. quæſt. 1. art. 2. & 3. eamque defendit vt probabilem Soncin. 6. Metaph. quæſt. 16. Fland. quæſt. 23. Iauell. quæſt. 13. Fundamentum Durandi eſt, quia veritas hæc non poteſt eſſe conformitas inter formalem actum, quo intellectus iudicat aliquid eſſe, vel non eſſe, cum re iudicata ſecundum eſſe reale talis actus, ſeu ſecundum conuenientiam realem, quam habet cum obiecto: quia hoc modo ſunt valde diſſimilia, & actus intellectus eſt ſpiritualis, obiectum autem eſſe poteſt quid materiale: ergo ſolùm poteſt eſſe conformitas in repræſentando: huiuſmodi autem conformitas ſolùm attenditur ſecundum id, quod ſe habet obiectiuè in intellectu: ergo veritas ſolùm eſt obiectiuè in intellectu. Atque ita nihil aliud erit, quàm conformitas rei in eſſe obiectiuo ad B ſe ipſam in eſſe reali. Minor probatur, quia conformitas in repræſentando ſolùm cōſiſtit in hoc, quòd res cognita ita repræſentatur ſicut in ſe eſt: ſed in hoc ſolùm declaratur conformitas rei in eſſe obiectiuo ad ſe ipſam in eſſe reali: quando enim dicitur res ſic repræſentari ſicut eſt in ſe, per illas duas particulas *ſic, & ſicut,* non comparatur actus intelligendi ad rē; nam ſic eſſet falſa comparatio, & propoſitio: ſed cōparatur id, quod obiicitur tali actui ſecundum eſſe cognitum ſeu apprehenſum ad ſe ipſum ſecundum eſſe reale: ergo in conformitate inter hæc veritas cōſiſtit. Secundò poteſt hoc confirmari, quia obiectum intellectus, ſeu iudicij eius, eſt verū vt verum; ergo veritas non eſt conformitas ipſius iudicij: ſed eſt conformitas ipſius obiecti. Patet conſequentia, quia intellectus directè iudicans de veritate, non iudicat de proprietate ſeu conformitate ſui actus, ſed de veritate ipſius obiecti: eſt ergo cōformitas in obiecto ipſo. Vnde argumentor tertiò, nam, quādo intellectus reflectitur ad cognoſcēdam formaliter veritatem, non comparat ſuum actum cum obiecto, ſed cōparat obiectum in eſſe apprehenſo ad ſe ipſum C in eſſe reali: imò, vt cognoſcat ſuum iudicium fuiſſe verum, incipit ab ipſa re iudicata, & comparās illam ad ſe ipſam vt eſt in re, ſi inueniat conformitatem in illa, tunc iudicat ſe verè iudicaſſe: ergo ſignū eſt, veritatem conſiſtere in conformitate rei in eſſe obiectiuo ad ſe ipſam in eſſe reali; & ab illa ſolùm per denominationem extrinſecam denominari iudicium verum.

Prima ſententia ſuadetur. Durand. Heruæus. Sonc. Flandr. Iauell.

Quæſtionis reſolutio.

NIhilominùs hæc ſententia mihi non probatur, exiſtimoq; veritatem complexæ cognitionis, ſeu compoſitionis & diuiſionis, ſeu iudicij, quo iudicamus aliquid eſſe hoc aut illud, vel non eſſe (hæc enim omnia pro eodem ſumimus) eſſe conformitatem iudicij ad rem cognitam prout in ſe eſt, ex qua conformitate prouenit, vt res ipſa iudicata dicatur ita eſſe in ſe, ſicut iudicata eſt. Hanc exiſtimo eſſe ſententiam D. Thom. vt ſumi poteſt ex prima part. quæſt. 16. art. 1. 2. & 8. vbi id tenet Caiet. art. 2. Item D. Thom. 1. cont. gent. cap. 59. 60. & ibi Ferr. Sonc. 6. Metaph. quæſt. 17. Ægid. quodlib. 4. q. 7. & alij, qui D. Thom. ſequuntur. Et probatur primò ex Ariſt. in prædicam. cap. de ſubſt. dicente, *Ex eo, quod res eſt, vel non* III.

Quid ſit veritas cōplexa.

vel non eſt, propoſitio vera, vel falſa eſt, vbi (vt rectè D. Tho. dict. q.16. art.1. ad 3. ponderauit) non dicit, ex eo quòd res vera eſt, *ſed ex eo quòd res eſt*: ergo cognitio nõ denominatur vera à conformitate ſeu veritate ipſius obiecti, ſed à veritate, vel cõformitate ipſiuſmet iudicij ad obiectum: ergo in huiuſmodi conformitate veritas eius conſiſtit. Secundò hoc poteſt declarari ex veritate in ſignificando, quæ eſt in propoſitione vocali: illa enim nõ conſiſtit in conformitate rei vt ſignificatæ ad ſe ipſam, vt in ſe exiſtentem, ſed conſiſtit in immediata conformitate vocis ſignificantis ad rẽ ſignificatã. Imò in quacunq; imagine, quæ vera denominetur, ſimile quid reperitur: nam imago Petri, v.g. tunc vera imago dicitur, quãdo repræſentat illum, prout in ſe eſt: vnde illius veritas nõ conſiſtit in conformitate inter Petrum in aliquo eſſe repręſentato, quod ſit veluti obiectiuum reſpectu imaginis ad ſe ipſum in ſe exiſtentem, ſed in conformitate immediata inter repræſentationẽ imaginis, & rem ipſam repræſentatam.

Quid veritas in ſignificando.

IIII. Tertiò eſt generalis ratio, quia res vt cognita, vel vt repræſentata, quando verè cognoſcitur & repræſentatur, non habet aliud eſſe obiectiuum, præter illud quod in ſe habet; quod ſolùm dicitur actu eſſe obiectum tali cognitioni per denominationem extrinſecã à cognitione, quæ terminatur ad ipſum ſicut res viſa in eſſe obiectiuo reſpectu viſus, ſi ſumatur in aptitudine, ſeu in actu primo, nihil aliud dicit præter ipſum eſſe coloratum aut lucidum, quod in ſe res habet. Si autem ſumatur vt actu viſa, nihil addit niſi denominationem extrinſecã à viſione: ergo nulla eſt ibi conformitas obiecti ad rẽ, ſed illa eſt potiùs omnimoda identitas. Si autem ſumatur obiectũ vt denominatum à cognitione ſeu forma repræſentante ipſum, ſic de formali includit formam denominantem ipſum. Vnde obiectum ſic ſumptum vt cognitum, vel repræſentatum, non poteſt alia ratione dici conforme ſibi in eſſe reali, niſi quia ipſa forma, qua cognoſcitur, vel repręſentatur habet immediatam conformitatẽ cum re cognita, vel repræſentata ſecundum ſe: ergo in hoc conſiſtit primò ac per ſe veritas cognitionis.

V. Quartò tandem, quia ſæpè res nullum habet eſſe in ſe, quod ſit eſſe exiſtentiæ exercitum, præter eſſe quod habet intellectui obiectum; quomodo Deus habet veram cognitionem eorum, quæ nunquã futura ſunt, ſiue cognoſcantur vt poſſibilia tantùm, ſiue vt ea quæ futura fuiſſent, ſi hoc, vel illud accideret: in his autem obiectis non poteſt facilè excogitari cõformitas rei vt obiectæ intellectui ad ſe ipſam vt in ſe: quia nullum aliud eſſe habet in ſe, præter illud quod obiicitur intellectui. Idem autem eſt de cognitione intuitiua, quæ terminatur ad rem prout in ſe exiſtit, vt eſt, v. g. viſio beatifica ipſius Dei, quæ poteſt dici vera cognitio Dei, quandoquidem per illam cognoſcitur Deus prout eſt in ſe: non põt autẽ fingi, quomodo illa veritas ſit conformitas ipſius Dei, vt niſi ad ſe ipſum vt in re exiſtit, quia immediatè videtur prout in ſe exiſtit, & eſſe viſum, ſolùm addit illi denominationem extrinſecam. Eſt ergo veritas talis viſionis vel ſcientiæ conformitas immediata inter ipſam, & obiectum: idẽ ergo eſt in omni cognitione ſeu iudicio, quo iudicatur aliquid eſſe vel non eſſe.

Argumentorum ſolutio.

VI. AD argumentum autem Durandi reſpondetur, hanc conformitatem cognitionis, quam veritatem eius eſſe dicimus, non conſiſtere in ſimilitudine entitatum, vt per ſe notum eſt; neque etiam in ſimilitudine formalis imaginis ſeu talis repræſentationis, qualis eſt in formali imagine: quia hæc non eſt ſine ſimilitudine in aliqua entitate, ſeu forma reali, quæ nõ eſt neceſſaria ad cognitionem, vt alibi latiùs dicendum eſt. Conſiſtit ergo in quadam repræſentatione intentionali, qua ſcilicet fit, vt intellectus per actum, vel iudicium ita percipiat rem, ſicut in ſe eſt. Atque ita hæc conformitas eſt debita quædam proportio & habitudo inter perceptionem intellectus, & rem perceptam. Quæ proportio rectè explicatur illis verbis: quod res cognita ita repræſentatur, ſeu iudicatur, ſicut in ſe eſt: quibus non comparatur res ipſa cognita ad ſe ipſam in ſe, vt Durandus ait, ſed comparatur cognitio ipſa, ſeu iudicium intellectus ad rem cognitam in ratione repræſentantis, & repræſentati: & ideò nulla eſt falſitas in illa comparatione. Sicut quando dicimus hanc imaginem eſſe propriam, quia ita repræſentat, ſicut res eſt, nõ comparamus rem ipſam repræſentatam ad ſe ipſam, ſed imaginem ad rem.

Quòd ſi quis dicat, comparare imaginem vt imaginem ad rem, nihil aliud eſſe, quàm comparare rem in eſſe repręſentatiuo ad ſe ipſam in eſſe proprio: Reſpondetur, ſi nomine rei in eſſe repræſentatiuo intelligatur aliud, quam imago ipſa repræſentans vt ſic, falſum eſſe aſſumptum: ſi verò ipſum eſſe imaginis vt repræſentantis vocetur eſſe imperfectum, ſeu diminutum rei repræſentatæ, ſic idem illis verbis dicitur, quod nos aſſerimus. Sed hoc reuera non eſt comparare eandem rem ad ſe ipſam, ſed imaginem à qua ipſa extrinſecè dicitur habere eſſe repræſentatiuum, ad ipſam ſecundum verum eſſe; & idem eſt de cognitione, quatenus repræſentat, & imago intentionalis dicitur ſui obiecti.

Satisfit obiectioni.

Ad ſecundum reſpondet D. Thõ. ſuprà ad tertiũ, & Soncin. dict. quæſt.16. ad primum; Verum nõ formaliter, ſed fundamẽtaliter eſſe obiectũ iudicij, ſeu cognitionis intellectus, quia vt Ariſtoteles dixit, eſſe rei cauſat veritatem in intellectu, ſeu eſt obiectũ iudicij veri. Vnde, quando dicitur intellectus tantùm aſſentiri verò, ſenſus eſt, ſolùm aſſentiri obiecto, quatenus ita eſſe oſtenditur; & hoc modo iudicat de veritate obiecti, non formaliter (vt ſic dicam) ſed cauſaliter, ſeu fundamentaliter, id eſt, de ipſo eſſe rei, ita vt ex conformitate ad illud veritas in cognitione reſultet, ſeu exiſtat. VII.

Ad tertium negatur aſſumptum: nam ad formaliter cognoſcendam veritatem, ſolùm comparamus cognitionem noſtram ad rem, ſeu econtrario rem ad cognitionem iuxta illud, *Ex eo quòd res eſt, vel non eſt, propoſitio vera vel falſa eſt.* VIII.

SECTIO II.

Quid ſit veritas cognitionis.

DEclarandum ſupereſt, quid ſit hæc conformitas, quam dicimus eſſe veritatem cognitionis, an ſcilicet in ipſo actu ſit aliquid abſolutum, vel reſpectiuum, reale, vel rationis. Quidam enim exiſtimant, veritatem eſſe aliquid reale & abſolutum in ipſomet actu cognoſcendi, ſeu iudicio intellectus. Quæ opinio ſuaderi poteſt, nam, quòd hæc veritas aliquid reale ſit in ipſo actu, videtur valde probabile. Primò, quia iudicium à parte rei, & ſine vlla fictione intellectus denominatur verum: ergo illa denominatio prouenit ab aliqua forma reali; I.

Prima ſententia ſuadetur.

& non

& non à forma extrinſeca: quia, vt oſtendimus, veritas formaliter eſt in ipſo actu, & non extrinſecè. Secundò, quia veritas eſt perfectio ſimpliciter intellectus: ergo eſt aliquid reale in ipſo intellectu & non eſt in ipſo, niſi mediante actu: agimus enim de veritate actuali, ergo eſt proprietas realis ipſius actus. Vnde confirmatur tertiò, quia in habitu ſcientiæ eſt magna perfectio, quòd verus ſit; ergo veritas habitualis (vt ſic dicam) eſt realis proprietas eius: ergo ſimiliter erit in actuali cognitione.

II. Quòd autem hæc proprietas abſoluta ſit, & non reſpectiua, probari poteſt primò ex dictis, quia eſt perfectio ſimpliciter. Secundò, quia non pendet per ſe loquendo, & ex neceſſitate, ab aliquo termino reali, & exiſtente, niſi quando tale eſſe iudicatur; quod eſt per accidens, nam veritas eiuſdem rationis debet eſſe in omnibus, in hoc autem iudicio, chymera eſt ens fictum, eſt veritas realis abſque relatione reali: ergo idem eſt in omnibus, quicquid ſit, an in aliquibus conſequatur ad veritatem relatio realis: ſicut etiam in ſcientia habitudo ad obiectum ſcibile, non eſt relatio realis formaliter loquendo, quamuis interdum poſſit ad illam conſequi. Tertiò ſumi poteſt argumentum ex veritate diuina: nam in Deo eſt veritas cognitionis, quæ ſine dubio eſt magna perfectio illius, & tamen nō poteſt eſſe relatio realis, quia ſi comparetur ad ipſam eſſentiam Dei non diſtinguitur in re ab illa, ſi verò ad creaturas, non poteſt ad illas realiter referri: erit ergo proprietas & perfectio abſoluta. Tandem, quia veritas, vel falſitas neceſſariò comitatur iudicium intellectus, & tamen nulla relatio realis illud neceſſariò comitatur: ergo non eſt aliquid relatiuum, ſed abſolutum quid. Et hanc opinionem videtur tenere Soncin. 6. metaph. quæſt. 17. vbi, licet dicat veritatem dicere abſolutū cum reſpectu, explicans tamē hunc reſpectum in ſumma dicit, eſſe ſecundum dici, non ſecundum eſſe, & vtitur hoc exemplo. Sicut intellectiuum poteſt dici includere reſpectum, quia non poteſt concipi ſine habitudine ad intelligibile: conſtat autem, huiuſmodi reſpectum intellectiui eſſe tantùm tranſcendentalem, ſeu ſecundum dici; & idem ſentit Capreolus in 1. diſt. 19. quæſt. 3. conl. 3.

III. Secunda ſententia. Durand. Heruæus. Iauell. Flandr. Amon. Aliis tamen videtur huiuſmodi veritatem ſolùm in relatione conſiſtere. Quod tenent Duran. & Heruæus, Iauell. & Flandria citati in ſuperiori ſect. Amò. 1. Perih. cap. 1. & ibi alij expoſitores. Fundamentum in communi eſt, quia eſſe veritatis omnino pēdet ex termino, ita vt, illo mutato mutetur veritas, & illo poſito ponatur, nulla facta mutatione ex parte cognoſcentis: nam teſte Ariſtotele eadem propoſitio mutatur de vera in falſam, & econuerſò, mutato obiecto: ergo ſignum eſt veritatem ſolùm conſiſtere in relatione, nam proprium eſt relationis, vt ſtante fundamento conſurgat poſito termino, & mutetur illo mutato. Vnde confirmatur primò, quia veritas non eſt de eſſentia actus, quandoquidem mutatur, illo manente: ergo eſt accidens eius: & tamen non eſt accidens abſolutum: non eſt enim qualitas, quia actus ſecundus & vltimus non eſt ſubiectum alterius qualitatis, neque etiam eſt in aliquo alio genere accidentis abſoluti, vt videtur per ſe notum: ergo erit relatio. Confirmatur ſecundò, quia veritas nihil eſt aliud, quàm conformitas quædam: conformitas autem non eſt aliud, quam conuenientia vel ſimilitudo, aut proportio: omnia autem hæc relationem indicant: ſicut conformi- A tas imaginis ad ſuum exemplar relatio eſt, & ſic de aliis.

An verò hæc ſit relatio realis, vel rationis, controuerſum eſt, etiam inter prædictos authores: nam, argumenta, quibus prima ſententia probabat, veritatem eſſe proprietatem realem, videntur conſequenter probare hanc relationem debere eſſe realem. Argumenta verò, quibus eadem prima ſententia probabat, veritatem eſſe proprietatem abſolutam, videntur concludere, non eſſe relationem realem, ſed rationis. Vtraque verò argumenta inter ſe collata videntur probare, hanc relationem interdum eſſe realem, interdum rationis: nam interdum videntur omnia concurrere, quę ad relationem realem neceſſaria ſunt, interdum verò aliquid deeſſe pōt: ergo aliquando etiam erit relatio realis, aliquando verò minimè. Antecedēs declarat, nā ad relationē realem primū requiritur terminus realis, & deinde fundamētū nō ſolùm reale, ſed etiam capax relationis, ſeu ordinabile ad terminum: ſæpè aūt hęc duo cōcurrūt in hac relatione veritatis. Nā & ſępè reſpicit terminū realem, & realiter exiſtentem; & ex parte ipſius B iudicij ſępè eſt fundamentū ſufficiēs, quia & iudiciū quid creatum eſt, & ex hac parte referibile realiter ad extrinſecum terminū: & prętereà tale eſt, vt cōparetur ad ſuum obiectum tanquā menſuratū ad menſuram, quę relatio realis eſt ex parte menſurati, qua ratione relatio ſcientiæ ad ſcibile, realis eſſe cenſetur: huiuſmodi autem eſt hęc relatio veritatis. At verò aliquando deeſt in hac conformitate terminus realis, vt quando iudicium verum eſt de non entibus: aliquando verò deeſt fundamentū aptū ad fundandā relationem realem, vel quia nō eſt ordinabile ad aliud extrinſecum, vt cōtingit in diuina ſcientia reſpectu creaturarū exiſtentium, vel quia non eſt diſtinctum à termino, vt in eadē ſcientia Dei reſpectu eiuſdem Dei, vel quia non comparatur vt menſuratum ad menſurā, ſed potiùs vt menſura ad menſuratū, vt eadem ſcientia Dei ad omnes creaturas, & idem cēſetur de arte humana reſpectu artificij: ergo in his caſibus erit hęc relatio rationis, & non realis. IIII.

Quæſtionis reſolutio.

C VT rem hanc explicemus, aduertendum eſt, aliud eſſe inquirere quid addat veritas ſuprà actum, qui denominatur verus; aliud verò quid includat totum id, quòd nomine veritatis ſignificatur, ad eum modum, quo ſuprà de vnitate dicebamus, aliud eſſe quod addit ſuprà ens, aliud verò, quod nomine vnitatis ſignificatur. V.

Primò ergo certum exiſtimo, veritatem non addere actui vero aliquam rem, vel modum abſolutum ex natura rei diſtinctum ab ipſo, ſeu ab eſſentia & entitate eius. In hoc videntur omnes authores cōuenire: neq; aliquem inuenio, qui oppoſitum expreſsè docuerit. Et probatur ſatis argumentis factis in ſecūda ſententia. Item, quia neq; intelligi, neq; explicari poteſt quid, aut quale ſit hoc abſolutum neque ad quid ponatur. Quod ita declaro, quia vel illud eſt aliquid ſeparabile ab actu vero, vel eſt omnino inſeparabile: ſi dicatur hoc ſecundum, ſine cauſa ponitur diſtinctū ab actu ex natura rei: ſi verò dicatur primū, illud non erit abſolutum, ſed reſpectiuum, vt argumētum factum probat: quia ſeparatur per mutationem ſolam obiecti, ſine alia abſoluta mutatione ex parte actus: nam actus ex ſe idem, & eodem modo repræſentat, ſolumque mutatur eius veritas: quia res non VI. Veritas nihil in re diſtinctum addit cognitioni.

non eodem modo ſe habet. Dices, veritatem addere quid abſolutum inſeparabile ab actu; non tamen re, ſed ratione diſtinctum ab illo. Sed contra; quia vel hoc abſolutum complet actum tanquam vltima differentia ſpecifica, vel indiuidualis eius; vel non complet ſed ſupponit perfectè completum. Si primum dicatur; ergo tale abſolutum non additur actui conſtituto, ſed conſtituit illum: ergo nō rectè dicit veritatem addere hoc abſolutum ſupra actum; ſecundū aūt dici non pōt, quia impoſſibile eſt intelligere actui plenè cōſtituto addi aliquid reale abſolutū ſola ratione diſtinctū. Ac deinde cōtra hoc ꝑcedit argumentū de mutatione eiuſdē actus de vero in falſum.

VII. Non addit veritas relationem prædicamētalē.

Secundò dicendum eſt, veritatem non addere ſupra actum relationem realem propriam & prædicamentalem actus ad obiectum. Hoc etiam ſufficienter probatur argumentis factis, nam in multis impoſſibilis eſt talis relatio; & ab eis ſumitur argumentum, nunquam eſſe neceſſariam talem relationem ad rationem veritatis vt ſic. Tum quia conceptus & modus veritatis eiuſdem rationis ſeu proportionis eſt in omnibus. Tum etiam, quia, licet gratis concedamus interdum concurrere omnia neceſſaria, vt inter actum & obiectum conſurgat relatio realis, tamen priùs natura intelligitur actus verus, quàm intelligatur conſurgere relatio realis. Nam hæc dicitur conſurgere poſito fundamento, & termino, actus autem formaliſſimè verus eſt hoc ipſo, quòd ponitur tale fundamentum & terminus: ita vt, ſi per impoſſibile impediretur reſultātia relationis, adhuc actus eſſet verus ex vi talis actus & obiecti in rerum natura poſitorum: ergo in formali conceptu veritatis non intrat relatio, quicquid ſit, an inde interdum conſequatur.

VIII. Neque relationē rationis ſtrictè ſumptam.

Tertiò dicendum eſt, veritatem vt ſic, non addere actui vero relationem rationis actualem propriè & in rigore ſumptam. Hoc etiam mihi ſufficienter perſuadet argumentum illud, quòd denominatio veritatis non pendet ex huiuſmodi relatione: nam hæc eo modo, quo eſſe poteſt, non eſt actu, niſi intellectu actu cogitante vel comparante vnum ad aliud: ſed abſque huiuſmodi comparatione actus eſt ſimpliciter verus, ergo. Præterea argumentum factum de relatione reali à fortiori probat de relatione rationis: nam, ſicut illa conſurgit poſito fundamento & termino, ita hæc fingitur per intellectum, ſuppoſito eo, quod per modum fundamenti & termini interuenire poteſt: ſed ex vi eius, quod ſupponitur ad talem relationem, vel fictionē, actus eſt verus: ergo talis relatio non intrat formaliter conceptum veritatis: ergo nec veritas habet talem relationem ſupra ipſum actum.

IX. Veritas addit cognitioni cōnotationē obiecti, ſicut iudicatur ſe habentis.

Quartò dicendum eſt, veritatem cognitionis vltra ipſum actum nihil addere reale, & intrinſecum ipſi actui, ſed connotare ſolùm obiectum ita ſe habens ſicut per actum repræſentatur. Hæc aſſertio ſequitur ex præcedentibus, nam actum eſſe verū plus aliquid dicit, quàm actum eſſe, non dicit aliquid reale abſolutum, vel relatiuum vltra ipſum actum, nec etiam dicit propriam & rigoroſam relationem rationis: ergo nihil aliud addere poteſt præter dictam connotationem, ſeu denominationem cōſurgentē ex connexione ſeu cōiunctione talis actus, & obiecti. Præterea hoc confirmat argumentū, quo poſterior opinio probat veritatē nō eſſe aliquid omnino abſolutum, ſcil. quia mutato obiecto, mutatur veritas cognitionis, & tamen nō mutatur ibi aliquid intrinſecū actui, ſed tollitur cōcomitantia obiecti: ergo ſignum eſt, veritatem includere, vel ſaltem connotare prædictam concomitantiam obiecti.

X. Eadē enūciatio per extrinſecam mutationē ex falſa vera fit.

Reſpondent aliqui negando poſſe eandē mentalē propoſitionē transferri de vera in falſam ſine intrinſeca mutatione eius, loquendo de propria cognitione, ſeu iudicio ipſius rei: quia propoſitio, quę pro aliquo tempore vera fuit, non pōt eſſe falſa pro eodē tempore, & vt fiat falſa, neceſſe eſt, vt mēs coniūgat extrema pro alio tempore, quod facere non poteſt, niſi in ipſa ſit aliqua mutatio. Sed hoc ſimpliciter repugnat Ariſt. in prędicam. c. de ſubſtantia, & D. Tho. 1. p. q. 14. a. 15. ad 3. Et primò ſumi poteſt argumentū à propoſitionibꝰ vocalibus, ſeu mentalibus, quæ dicuntur eſſe in mente non vltimata: nam in eis dubitari nō pōt, quin ſit eadem omnino propoſitio, quæ anteà erat vera, & nūc eſt falſa per mutationem rei ſignificatę abſque vlla mutatione ſigni vel ſignificationis eius; ergo veritas illa in ſignificādo, quę conuenit his propoſitionibꝰ pręter totū id, quod ſe tenet ex parte propoſitionis ſignificātis, cōnotat talem cōcomitantiā obiecti. Sic ergo intelligi pōt in veritate ipſius iudicij, ſeu veritatis exiſtens in mente vltimata ſaltem imperfecta & abſtractiua. Quod idcirco addo, quia in cognitione intuitiua perfecta, qua exactè videtur res in particulari ſecundū omnes cōditiones exiſtentiæ omnino determinatas, non poteſt eſſe mutatio conformitatis inter cognitionē, & obiectum, manente immutata cognitione: tunc .n. rectè procedit argumentum factum, quòd ſemper terminatur actus ad rem prout in tali tempore & momento exiſtentem; pro quo tempore & momento mutari non poteſt veritas, quamuis pro aliis temporibus mutetur. Propter quam rationem diuina ſciētia ſemper eſt conformis obiectis cognitis, quantūuis hæc pro ſuis diuerſis temporibus mutentur. Et idem fortaſſe eſt in cognitione angelica, quando eſt perfectè intuitiua, quamuis differat à diuina, quòd hęc ſimpliciter immutabilis eſt, illa verò mutari pōt. Nihilominus tamē in cognitione imperfecta, & abſtractiua, qualis eſt noſtra cognitio, non repugnat idem omnino iudicium mutari de verò in falſum abſq; intrinſeca mutatione: quia illa duratio, quam concipimus, & per copulam ſignificamus, non eſt indiuiſibilis, nec omninò determinata, ſed aliquo modo indifferens & confuſa; & conſequenter latitudinem habens, ratione cuius poteſt in vna parte illius ſucceſſionis obiectū ſe habere vno modo, & diuerſo modo in alia. Et hac ratione fieri poteſt, vt eadem cognitio mutetur de vera in falſam ex mutatione obiecti, ipſa cognitione in ſe manente inuariata: ſicut cognitio ſeu propoſitio indefinita ex parte obiecti eadē manēs pōt nunc eſſe vera ratione vnius ſingularis, poſteà ratione alterius, quāuis ipſa in ſe nō mutet: quia in cōceptu illo cōfuſo rei cōmunis & indefinitè cōceptę includit aliquo mō plura ſingularia, quorū ſingula ſufficiunt ad eius veritatem; & ideò, licet ipſa mutenē, veritas manere pōt in eodem cōceptu confuſo, ſi aūt omnia ſingularia deeſſent, omnino periret veritas. Idem ergo eſt reſpectu temporis ſeu durationis cōfusè cōceptę: nam ēt reſpectu illius propoſitio ſeu cognitio eſt quaſi indefinita: & ideò eadem manens, & ad diuerſa inſtantia ſeu tempora comparari poteſt, & in eis nunc vera, nūc autem falſa reperiri, ſine mutatione ſui, per ſolam obiecti mutationem. Ergo ſignum eſt, hanc veritatem cognitionis connotare ſaltem concomitantiam obiecti in tali ſtatu, qualis per cognitionem repræſentatur.

XI. Vltimò confirmatur à ſimili de bonitate: nam, ſicut verum dicit conformitatem, ita bonum conuenientiam: ſed bonum vt conueniens ſolùm addit denominationem, ſeu concomitantiam alterius extremi habentis talem naturam, vel aptitudinem ad talem perfectionem, vt infrà oſtendimus: ergo eodem modo de veritate philoſophandum eſt.

XII. Quintò ex dictis concludo, veritatem cognitionis includere talem repræſentationem cognitionis, quæ habeat coniunctam concomitantiam obiecti, ita ſe habentis, ſicut per cognitionem repræſentatur. Probatur ex dictis, quia ad veritatem nec ſola repræſentatio ſufficit, ſi obiectum non ita ſe habeat, ſicut repræſentatur; neque concomitantia obiecti poteſt ſufficere ad denominationem veritatis, niſi præſuppoſita prædicta repræſentatione, vel potiùs includendo illam: quia veritas non eſt ſola illa denominatio extrinſeca, ſed includit intrinſecam habitudinem actus terminatam ad obiectum taliter ſe habens.

Veritas requirit intentionalem repræſentationem obiecti ſicut eſt.

Cenſura primæ opinionis, & ſolutiones argumentorum eius.

XIII. Atque hinc intelligitur primò, quid veritatis habeat prima opinio, & quid dicendum ſit ad rationes eius. Nam, ſi per abſolutum intelligat ſolam entitatem actus cum reali & tranſcendẽtali habitudine ad obiectum, quam habet omnino inſeparabiliter, & immutabiliter: ſic falſum eſt, veritatem conſiſtere in hoc ſolo abſoluto: quia aliàs eſſet omnino immutabilis manente eodem actu. Si autem dicat conſiſtere in abſoluto, quia nullam intrinſecam relationem addi neceſſe eſt, ſed ſolam concomitantiam obiecti, ſic fatemur veritatem eſſe aliquid abſolutum, vel potiùs conſiſtere in abſoluto cum reſpectu ſecundum dici: nam illa denominatio ſumpta ex concomitantia obiecti non incõgruè poteſt reſpectus ſecundum dici appellari. Tamen, quia rationes illius opinionis videntur in priori ſenſu ꝓcedere, & poſſunt his quæ diximus, obſtare, eis ſatisfaciendum eſt.

XIIII. Ad priora ergo argumenta, quibus probatur, veritatem cognitionis eſſe realem & intrinſecam proprietatem actus, reſpondetur, aduertendo, denominationem veri dupliciter poſſe tribui actui cognitionis. Vno modo formaliter; alio modo radicaliter; formalem veri denominationem appello eam, quam hactenus explicui; quæ conſiſtit in actuali cõformitate ad obiectum; radicalem autem voco illam perfectionem actus, à qua habet huiuſmodi conformitatem cum obiecto, vt eſt in ſcientia euidẽtia, vel in fide certitudo ratione cuius habet, vt infallibilis ſit, & conſequenter, vt exiſtere non poſſit, quin conformitatem habeat cum materiali obiecto ſuo. Hoc ergo ſuppoſito ad primum reſpondeo, denominationem veri radicaliter ſumptam ex intrinſeca perfectione actus, vel habitus eſſe realem, & abſolutam; nos tamen nunc non loquimur de illa: quia illa non tam eſt denominatio veri, quam certi, vel euidentis aſſenſus. Vnde perfectio illa, à qua ſumitur hæc denominatio non eſt aliquid ex natura rei diſtinctum ab ipſo iudicio, ſed eſt ipſamet ſpecifica differentia, quæ ſumitur ex tali obiecto formali, ſeu ratione aſſentiendi. Denominatio autem veri formalis, & actualis, eſt quidem in re ipſa abſque fictione intellectus, vt rectè probat argumentum, non tamen eſt omnino intrinſeca denominatio, ſed partim eſt à forma intrinſeca, partim cõnotat coexiſtentiam obiectiuam, ſeu concomitantiam obiecti ita ſe habentis ſicut per cognitionem iudicatur. Vnde, quod diximus, huiuſmodi veritatem de qua agimus, conuenire ipſi formali iudicio ſeu cognitioni, & non tantùm obiecto eius, intelligendum eſt ab hac conformitate ipſũ iudiciũ primò ac per ſe denominari verum, quamuis forma à qua denominat̃, nõ ſit omnino intrinſeca, ſed concomitãtiam alicuius extrinſeci includat.

Verũ formale quid, verũ radicale.

XV. Ad ſecundum eadem diſtinctione ſatisfaciendũ eſt: nam veritas radicalis, quæ ſumitur ex formali ratione talis cognitionis, eſt perfectio ſimpliciter intellectus: quia pertinet ad rationem virtutis intellectualis ſimpliciter: veritas aũt actualis, de qua loquimur, per ſe non eſt perfectio ſimpliciter: imò neque addit perfectionem ſupra naturam, vel ſpeciem ipſiꝰ actus cognoſcẽdi. Nã hęc veritas actualis, qua ex parte cõnotat, vel incudit cõcomitantiã, ſeu cõueniẽtiã extrinſeci obiecti, nihil reale addit actui, & cõſequenter nec perfectionẽ vllam ei affere pŏt; qua verò ex parte ſupponit, vel requirit in ipſo actu repræſentationem, ſeu habitudinem realẽ ad obiectũ dicit realẽ aliquam perfectionem eius: illa aũt perfectio aliquando eſſe poteſt perfectio ſimpliciter; interdum verò eſt tantùm ſecundum quid. Nam interdum hęc veritas actualis eſt infallibiliter ac neceſſariò cõiuncta cum eſſentiali ac reali perfectione talis actus, & ex vi illius: & tunc perfectio, quam per ſe ſupponit in actu, eſt perfectio ſimpliciter: pertinet .n. ad rationem intellectualis virtutis ſimpliciter. Interdum verò non eſt hæc veritas actualis neceſſariò coniuncta cum actu, aut non ex vi rationis formalis, & eſſentialis eius; & tunc perfectio, quæ ſupponit in actu, non eſt ſimpliciter, ſed ſecundum quid: quia nõ pertinet ad rationem virtutis intellectualis ſimpliciter; & ſemper ac intrinſecè habet admixtam imperfectionem obſcuræ, vel confuſę cognitionis, vt eſt in humana fide & opinione, &c. Ad tertium eadem eſt reſponſio, nam in habitu ſcientiæ: quòd verus ſit radicaliter, eſt perfectio eius, vltra quam actualis veritas nihil perfectionis ei addit.

XVI. Alia verò argumenta, quibus probatur, veritatem eſſe proprietatem omnino abſolutam, admitti quidem poſſunt, quatenus probant, non eſſe neceſſariam relationem realem ad huiuſmodi veritatem, quatenus verò excludere poſſunt omnem extrinſecam connotationem, non rectè concludunt: vnde ad primum iam declaratum eſt, quando & quomodo veritas ſit perfectio ſimpliciter non quidem formaliter & in ſe, ſed in radice, quando illa talis eſt, vt neceſſariò ſecum habeat veritatem coniunctam. Ad ſecundum concedo veritatem vt ſic nunquam conſiſtere formaliter in relatione reali, nego tamen inde ſequi non includere concomitantiam obiecti, cui cognitio conformetur. Nec refert, quòd huiuſmodi veritas cognitionis non ſemper requirat obiectum actu exiſtens, quia non dicimus realem exiſtentiam obiecti includi in conceptu veritatis, ſed ſolùm quod ita ſe habeat, ſicut per cognitionem repræſentatur, ſeu iudicatur: ſeu quod habeat tale eſſe quale cognoſcitur. Quod eſſe non ſemper eſt exiſtentiæ, ſed quale ſufficit ad veritatem enunciationis, vt tetigit Ariſtotel. 5. metaphyſic. capite ſeptimo, & lib. ſexto, capite vltimo, & libro 9. cap. vltimo.

XVII. Ad tertium idem dicendum eſt de veritate diuina, quod dictum eſt de veritate ſcientiæ, & cuiuſcũque

Veritas in

Deo quot modis, & an ſit perfectio ſimpliciter.

que virtutis intellectualis, quod in Deo dicit perfectionem quantum ad radicalem veritatem, quoad actualem verò conformitatem cum obiecto nullam nouam perfectionem addit, neque etiam realem relationem, vt rectè argumẽtum probat. Quod, vt magis intelligatur, omniſque æquiuocatio tollatur, aduertendum eſt, perfectionem ſummam veritatis triplici modo tribui Deo, ſcilicet ratione eſſentiæ ſeu eſſe; ratione intellectus; & ratione voluntatis: quibus modis dicitur Deus prima veritas in eſſendo, in intelligendo, & in dicendo. De prima ratione veritatis in eſſendo dicemus inferiùs, quia illa nihil aliud eſt, quàm veritas tranſcendentalis, quę in Deo eſt in ſummo ac primo perfectionis gradu. Poſtrema veritatis ratio nihil ẽt ad præſens refert, quia nomen veritatis ſub illa ſignificatione valde æquiuocum eſt, ſignificatque virtutem quandam moralem in voluntate exiſtentem; quæ inclinat ad verum ſemper loquendum; & dicendũ iuxta mentem; quæ virtus eſt in Deo in gradu eminentiſſimo, tamquè naturalis eſt illi vt nullo modo poſſit aliud, quàm verum loqui; & hoc modo veritas eſt perfectio ſimpliciter, ſed moralis. Secunda ergo veritas, ſcilicet intellectualis duo ſignificare poteſt in Deo. Primum, vim intelligendi adeò perfectam, vt nunquam ab ſcopo aberret, neque aberrare poſſit; & hoc eſt magna perfectio ſimpliciter, quam ex ſe habet Deus in eminentiſſimo gradu; & hac ratione dicitur prima veritas in cognoſcendo. Deinde dicere poteſt actualem conformitatem inter cognitionem Dei, & rem cognitam; & hoc ſupponit quidẽ prædictam perfectionem, nõ verò addit nouam, ſed connotat tantùm obiectum ita ſe habere in ſe, ſicut cognoſcitur.

Reſponſiones ad argumenta poſterioris opinionis.

XVIII. AD fundamentum contrariæ ſententiæ reſpondetur, illo argumento rectè probari, veritatem præter totam perfectionem realem & intrinſecam cognitionis, connotare, & conſignificare concomitantiam obiecti, non tamen propriam relationem conſurgentem ex coexiſtentia cognitionis & obiecti, vt ſatis declaratum eſt. Dices, ſi hoc argumentum in præſente non eſt efficax ad inferendam relationem, nullum relinqui ſufficiens ad probandas relationes reales, præſertim, quæ in vnitate fundari dicuntur, vt relationes ſimilitudinis, æqualitatis, & ſimiles: nam licet mutato alio extremo dicatur mutari ſimilitudo, dici poteſt, non inde variari relationem aliquam, ſed ſolam denominationem ortam ex coexiſtentia vtriuſque extremi. Reſpondetur argumentum hoc pertinere ad prædicamentum *Ad aliquid*, de quo poſteà dicturi ſumus; nunc duo dicenda videntur, vnum eſt, talem argumentandi modum non eſſe ſufficientem ad inferendam relationem realem, quæ ſit modus ex natura rei diſtinctus à fundamento & termino eius, & quaſi medium quid inter illa, vt argumentum (ſententia mea) conuincit: vnde, quidquid ſit de talibus relationibus, negari nõ poteſt, quin priùs natura quàm illæ inſurgant, intelligantur ſimul exiſtentia fundamẽtum & terminus, in quibus eſt fundamẽtalis vnitas, ſeu conueniẽtia. Vnde ſecundò dicit, eſto demus inſurgere relationem aliquam inter cognitionem & obiectũ, quãdo in altero eſt ſufficiens fundamentũ, & in altero ſufficiens ratio terminandi, tamen ad rationem veritatis formaliter non eſſe neceſſariam, ſed ſufficere id, quod in vtroq; extremo antecedere intelligitur ad talem relationem; ſicut etiam ſufficit, quandocunq; extrema talia ſunt, vt non poſſint fundare, nec terminare relationem realem: & ſanè probabiliſſimum eſt, hanc relationem nunquam eſſe realem, vt iam dicam.

Vnde ad primam confirmationem concedo, generatim loquendo, veritatem de qua agimus, ſecundum id totum quod includit, non eſſe de eſſentia actus cognitionis; Non tamen inde fit, eſſe aliquod accidens intrinſecum, & inhærens ipſi actui, ſed ſolùm præter entitatem & intrinſecam perfectionem actus connotare aliquid aliud extrinſecum, ſine quo veritatis ratio non ſubſiſtit; ratione cuius poteſt interdum veritas actus variari, quamuis actus ipſe in ſe intrinſecè non mutetur; & tunc ſe habet veritas ad modum accidentis ſeparabilis ſeu quinti prædicabilis, ratione extrinſeci connotati variabilis. In his verò actibus, qui habẽt inſeparabilem, & indefectibilem veritatem, perfectio illa, vnde oritur huiuſmodi neceſſaria coniunctio cum veritate, quæ à nobis radicalis veritas dicta eſt, nullo modo eſt accidens, ſed eſſentialis proprietas talis actus: veritas autem formalis, ſe habet in his ad modum proprietatis inſeparabilis. XIX.

Ad ſecundam confirmationem primò iam reſpõſum eſt, quod, licet conformitas poſſit formaliſſimè pro relatione ſumi, tamen etiam poteſt accipi pro concomitantia illorum extremorum, inter quæ fingitur illa relatio, prout ordine naturæ antecedit talem relationem: & huiuſmodi conformitatem oſtẽdimus ſufficere ad rationem veritatis. Quocircà nihil ad explicandam veritatis eſſentiam refert controuerſia de illa relatione, an ſit ſemper realis, vel ſemper rationis, vel interdum realis; interdum autem rationis: nam, quidquid de hoc ſit, veritas ipſa antecedit talem relationẽ. Et ſine dubio verum eſt, talem relationem non ſemper eſſe realem, vt rectè probat argumentum de veritate ſcientiæ diuinæ; & de veritate cognitionis circa obiecta non exiſtentia: & hoc ſatis eſt, vt intelligamus, propriam relationem non eſſe neceſſariam ad rationem veritatis: quia nec realis neceſſaria eſt, vt patet ex dictis, nec rationis, quia hæc non eſt propriè, niſi dum cogitatur, ſeu fingitur. Addo autem vlteriùs, nunquam conſequi relationem realem in actu cognitionis præcisè ex illa conformitate, quæ ad veritatem neceſſaria eſt: quia illa conformitas non conſiſtit in vera ac propria ſimilitudine formali, ſed ſolùm in quadam proportione, & intentionali repræſentatione, ratione cuius ita res percipitur, ſicut eſt, quod magis ex ſequentibus fiet manifeſtum. XX.

SECTIO III.

Vtrùm veritas cognitionis ſit ſolùm in compoſitione & diuiſione, vel etiam in ſimplicibus conceptibus.

I. COmmunis ſententia eſſe videtur, veritatem cognitionis, propriè & in rigore loquendo, ſolùm eſſe in compoſitione & diuiſione intellectus, & non in actibus eius ſimplicibus. Ita ſentit Caietanus 1. part. quæſtione decima ſexta, articulo ſecundo, & ibi aliqui Thomiſtæ. Heruæus, quodlib. 3. quæſtione prima, articulo ſecundo & tertio. Duran. 1. diſt. 19. quæſt. 5. num. 14. & videtur eſſe opinio

Prima ſentẽtia. Caiet. Heruæus. Durand. D. Thom.

D.Tho. ibi: ſic enim ſcribit, *Propriè loquendo, veritas eſt in intellectu componente & diuidente; non autē in ſenſu, neque in intellectu cognoſcente, quod quid eſt.* Similia habet 1. contr.gent.cap.59.& q.1.de verit.artic.3.Et videtur id ſumpſiſſe ex Ariſtot.1. de interpretat. cap.1. & 3. vbi ait, *Verum & falſum in compoſitione, diuiſioneq́; conſiſtere.* Similia habet 3. de anima. cap. 6. vbi ait, *In indiuiſibili mentis conceptione falſitatem non eſſe:* Vbi autem falſitas eſſe non poteſt, nec veritas eſſe poteſt: nam oppoſita circa idem nata ſunt eſſe. Vnde concludit Ariſtot.*At in quibus, & falſitas, iam & veritas. ineſt; in hiſce compoſitio quædam iam eſt conceptuum intellectus,* & 9. Metaphyſ.cap.vlt.& lib. 6. cap.2.dicit, *veritatem ſolùm eſſe in intellectu, quia tantùm in illo eſt compoſitio, & diuiſio.*

II. Ratione poteſt hæc ſententia fundari, primò, quia in vocibus non eſt veritas, & falſitas in ſignificando, niſi in oratione complexa, qua ſignificamus hoc eſſe vel non eſſe, non autem in prolatione vocum incomplexarum: ergo idem iudicandum eſt de veritate in cognoſcendo, reſpectu conceptuum mentis; quod ſcilicet non ſit in incomplexis ac ſimplicibus conceptibus, ſed in his tantùm, quibus componendo cognoſcimus ac iudicamus, hoc eſſe, vel non eſſe. Probatur conſequentia: quia voces ſunt ſigna conceptuum, & quidquid veritatis, vel falſitatis eſt in conceptu, poteſt eſſe in voce vt in ſigno. Quæ tota ratio ſumpta eſt ex Ariſtot. 1. de interpret.cap. 1.

III. Secundò, quia, ſi in ſimplici conceptione eſt veritas, vel omnis conceptus ſimplex eſt verus, & nunquam falſus; vel interdum eſt verus, interdum falſus, vel ſemper eſt verus & falſus reſpectu diuerſorum: nullum autem iſtorum poteſt dici probabiliter: ergo neque etiam poteſt veritas ſimplici conceptioni attribui. Minor declaratur, quoad ſingulas partes. Primò enim, ſi in ſimplici conceptu poteſt eſſe veritas, nulla ratio fingi poteſt, cur non poſſit in eodem eſſe falſitas: nam, vt dicebam, contraria circa idem verſantur: ergo quamuis conceptus ſimplex poſſit eſſe verus, non ideò omnis talis conceptus erit verus, quin potiùs ex eodem principio inferre licet, aliquando poſſe eſſe falſum. Et confirmatur, ac declaratur exemplo; nam, ſi conceptus ſimplex ac proprius veri auri verus eſt: ergo, ſi aurichaclum, vt verum aurum ſimpliciter cōcipiatur, conceptus ille falſus erit. Deinde, ſi hoc concedatur, ſcilicet aliquem conceptum ſimplicem poſſe eſſe falſum reſpectu alicuius, probo, neceſſariò debere eſſe verum reſpectu alterius: quia impoſſibile eſt, dari conceptum intellectus, qui non habeat aliquod proprium obiectum, quòd repræſentet: ergo, ſi ad illud comparetur, non poteſt non eſſe verus conceptus talis obiecti; quia neceſſe eſt, vt naturaliter illud repræſentet: nō poteſt autem illud naturaliter repræſentare, niſi intentionaliter ſit illi conformis, ſi autem eſt conformis, eſt etiam verus: quia veritas nihil aliud eſt, quàm conformitas intellectus ad rem. Vt in exemplo adducto, quamuis cōceptus aurichalci reſpectu auri falſus exiſtimetur, tamen reſpectu aurichalci verus conceptus illius eſt. Imò nullum poteſt eſſe obiectum ita fictum, & impoſſibile, quin conceptus illius, vt ſic verus ſit, vt conceptus chymeræ, vel hippocentauri, etiamſi dici poſſit falſus conceptus veri aut poſſibilis animalis, tamen reſpectu chymeræ, aut hippocentauri eſt verus conceptus eius. Denique, ſi hac de cauſa dicatur idem conceptus verus eſſe, & falſus reſpectu A diuerſorum, ſequitur in omnibus conceptibus eſſe falſitatem aliquam, quod eſt ab omni veritate alienum; alioqui etiam in diuino conceptu eſſet falſitas. Item, quis dicat, imaginem Chriſti Domini, hoc ipſo, quòd eſt vera imago eius eſſe falſam imaginem Antichriſti?

Dices, ſicut eadem res, hoc ipſo, quod vni eſt ſimilis, eſt diſſimilis alteri: ita nullum eſt inconueniens: quòd idem conceptus ſit verus & falſus reſpectu diuerſorum. Reſpondetur, potiùs hoc argumēto declarari, veritatem, vel falſitatem cognitionis nō conſiſtere in ſimplici ſimilitudine; vel diſſimilitudine, ſed in aliqua alia comparatione, ſeu compoſitine, per quam rei attribuitur proprius conceptus eius, vel alienus, vt in adducto exemplo, in concipiendo aurichalco non poteſt eſſe falſitas, ſed in attribuendo rei ſic conceptæ naturam veri auri. Et confirmatur ac declaratur, quia aliud eſt, non cognoſcere rem aliquam, aliud falli in cognitione eius: qui autem concipit ſimplici ac vero conceptu rem vnam, quamuis ex vi illius non concipiat alias res diſſimiles, tamen non fallitur in conceptione eaB rum: quia neque illas concipit, neque aliquid alienum eis attribuit: ergo conceptus ſimplex & proprius vnius rei non poteſt dici falſus conceptus aliarum rerum, eò quòd illas non repræſentet, & eadem ratione non poterit dici verus ex ſola ſimplici repræſentatione ſui obiecti. Et confirmatur tandem, quia aliàs in ſola ſpecie intelligibili poſſet eſſe veritas; quia etiam illa ſimpliciter repræſentat, & in repræſentatione eius poterit intelligi conformitas quædam ad rem repræſentatam: conſequens autem eſt falſum, quia in ſola ſpecie intelligibili vt ſic, non eſt cognitio: ergo neque veritas eſſe poteſt. IIII.

Secunda ſententia.

Aliorum nihilominus opinio eſt, veritatem cognitionis non tantùm in compoſitione & diuiſione, ſed etiam in ſimplicibus mentis cōceptibus reperiri. Quam opinionem tenet Ferr.1. cont. gent. cap. 59.& 60. idemque ſentit Capreol. in 1.diſt. 19.q. 3.artic.1. concl. 3. Sonc. 6. Metaph. c.2.q. 17. Ægid. quodl.4.q.7. Fonſeca lib. 4.Metaph.c.2. q.6.ſect.4. Et probari poteſt primò ex Ariſt.3. de anima, cap. 6. C in fine, vbi D. Thom.lect. 11.ait. *Quòd, licet intelligibile incomplexum non ſit neque verum, neque falſum, intellectus tamen intelligendo ipſum verus eſt, in quantum adæquatur rei intellectæ,* Et ita exponit Ariſtot.ibi dicentem, *intellectum, qui eſt ipſius quid eſt ex ipſo quid erat eſſe, verum eſſe, etiamſi non aliquid de aliquo:* ſupple, enunciet, vel affirmet. Et confirmatur exemplo, quod ibidem adducit Ariſt. quia ipſemet dixerat ſecundò de anima, c.6. ſenſum in cognitione proprii ſenſibilis verū eſſe: conſtat autem, in ſenſu tantùm eſſe ſimplicem actū ſeu cognitionem: ergo multò magis in ſimplici cognitione intellectus erit veritas. Item lib.9. Metaph. c.7.tex. 21. & 22. vbi id etiam D.Tho. notat lect. 11. dicens, *In ſimplicibus eſſe veritatem per hoc, quòd cognoſcitur res ſecundum propriam quidditatem.* Ratione confirmatur hæc ſententia: quia, vt per ſimplicem conceptum res concipiatur, neceſſe eſt, vt ſit aliqua conformitas conceptus ad rem in repræſentando, propter quod dixit Ariſt. 3. de anima, c.8. animam intelligendo fieri omnia, quia per repræſentationem omnibus cōformatur: ergo illa cōformitas eſt quædā veritas, nam illi conuenit definitio veritatis. V. Ferrar. Fonſeca. Capreol. Soncin. Aegid.

VI. Secundò in intellectu diuino & angelico eſt perfectiſſima veritas, & tamen in eis nō eſt compoſitio, neque

neque diuiſiõ: ergo etiam in noſtro intellectu ſimpliciter cognoſcente poteſt eſſe veritas. Dicetur fortaſſe ex D. Tho. 1. p. q. 16. art. 5. ad 1. & 1. cont. gent. c. 59. quamuis Deus ſimpliciter cognoſcat, tamen illõ actu ſimplici iudicare, ita eſſe, vel nõ eſſe, quod nos complexè iudicamus. Sed contra hoc obiicitur ex eodem D. Tho. eodem c. 59. lib. 1. cont. Gent. nam ẽt nos per ſimplicem cõceptionem iudicamus aliquid de re, ita vt ſimplex aliquis conceptus virtute contineat: quicquid per conceptum complexum ſeu per compoſitionem iudicatur. Vt quando concipio hominem ſub conceptu diſtincto animalis rationalis, & hanc apprehendo vt quidditatem hominis, ibi virtute iudico hominem eſſe animal rationale, & illa ſimplex conceptio virtute continet totum id, quod per hanc enunciationem ſignificatur: ergò erit etiã veritas propria in illo ſimplici conceptu. Tertiò omnis res, quę eſt conformis, & adęquata ſuę menſurę, ſuiſq; principiis, habet propriam veritatem: ſed in conceptu ſimplici eſt conformitas ad obiectum tanquam ad ſuam menſuram, & principium, cui debet conformari: eſt ergo in eo veritas, quę non eſt alia, quàm veritas cognitionis, quãdo quidem illa eſt conformitas cognitionis.

Duo certa ex dictis opinionibus colliguntur.

VII. FVndamenta harum opinionum duo conuincere videntur. Vnum eſt, veritatem aliquam reperiri in ſimplici mentis conceptione, neque ſolùm mentis, ſed etiam ſenſuum. Alterum eſt, veritatem aliqua propria & ſpeciali ratione reperiri in compoſitione intellectus, qua in ſimplici notitia intellectus non reperitur. Et primum quidem conſtat primò ex adductis teſtimoniis Ariſt. & D. Tho. & ex eodẽ D. Tho. 1. parte, q. 16. articulo ſecundo & ſequentibus & 1. contra Gentes, capite 59. & aliis locis, quæ ibi Ferr. adducit. Secundò ex communi modo loquendi: rectè enim dicimus, eum formare verum conceptum hominis, qui illum tanquam rationale animal apprehendit, & ſic de conceptibus aliarum rerum. Tertiò, quia hi conceptus mentis ſunt res quædam, ſeu qualitates: ſi ergo in aliis rebus eſt veritas, vt infrà oſtendemus, etiam in his conceptibus veritatem eſſe neceſſe eſt: vnde, ſicut dicitur verum aurum, quod propriam habet auri naturam, ita dicetur verus auri conceptus, qui habet entitatem cõmẽſuratã vero auro in repreſentãdo intentionaliter, & ſimile eſt de reliquis. Atque hinc etiam conſtat, quæ vel qualis ſit hæc veritas, quæ in ſimplici mentis notitia reperitur: nihil enim aliud eſt, quàm veritas ipſa tranſcendentalis, his entibus accõmodata. Nam, ſi veritas, quam vocant in eſſendo, eſt adæquata paſſio entis, vt dicemus, in vnoquoque ente iuxta modum naturę ſuę reperietur: ergo & in his entib⁹, quæ ſunt ſimplices conceptus mentis. Vnde quia eſſe proprium horum conceptuum eſt eſſe cognitionis, & conſequenter formaliter reddere cognoſcentem eum, cui inſunt, ideò veritas talis conceptus eſt etiam veritas cognitionis.

Ariſtotel. D. Thom. Ferr.

VIII. Secundum, ſcilicet, in compoſitione & diuiſione ſpeciali modo veritatem & falſitatem reperiri probatur. Non enim ſine cauſa Ariſtoteles in locis citatis ſpecialiter dixit, veritatem & falſitatem in ſola mẽtis cõpoſitione reperiri, cũ .n. hoc verum eſſe nõ poſſit de omni veritate & falſitate, vt ex priori puncto conſtat, neceſſe eſt vt aliquo ꝓprio & peculiari mõ veritas ſit in huiuſmodi cõpoſitione, vt doctrina

Veritas ſpeciali modo in compoſitione & diuiſione.

A etiam Ariſtotelis vera ſit. Et ita planè ſenſit D. Tho. in eiſdem locis citatis, præſertim in prima parte. Secundò hoc conſtat ex communi modo ſentiendi, & loquendi: quia tunc aliquis cenſetur veram rei cognitionem habere: quando cognoſcit, & iudicat, ita eſſe, vel non eſſe, ſicut eſt, vel non eſt in re, quod homines non facimus niſi componendo aut diuidẽdo. Vnde, ſicut in loquendo veritas, vel falſitas ſingulari modo eſt in propoſitionibus: quia non cenſetur aliquis verum dicere vel falſum, donec propoſitionem enunciet; ita etiam in mente erit ſpeciali modo veritas & falſitas in compoſitione & diuiſione. Tertiò idem poteſt à contrario declarari, quia falſitas propriè non reperitur in ſimplici conceptu mentis, ſed in compoſitione aut diuiſione, vt diſp. ſequenti latiùs exponam: ergo ſignum eſt, veritatem etiam, cui falſitas & deceptio opponitur, ſpeciali modo in cognitione compoſita reperiri.

Punctus difficultatis, & varij modi expediendi illum.

B DIfficultas autem eſt in explicando, quis nam ſit hic ſpecialis modus, quo veritas dicitur in cõpoſitione reperiri. Quidam enim contenti ſunt dicendo, veritatem complexam reperiri tãtùm in cõpoſitione, incomplexam verò in ſimplici notitia. Sed hoc nihil eſt dictu, neq; rem explicat: nam eadẽ ratione dici poſſet, veritatem ſpeciali modo reperiri in ſimplici notitia: quia incõplexè tãtùm in illa reperitur. Item, quia ex hoc non habetur, quòd veritas ſit aliter in cognitione compoſita formaliter loquẽdo: quã in aliis rebus, ſed ſolùm quaſi materialiter, quod ſit in illa modo illi accõmodato: hoc aũt commune eſt omnibus aliis rebus: ergo propter hanc ſolam cauſam non erat, cur veritas cognitionis ſpeciali mõ ſoli cõpoſitioni tribueretur. Aſſumptum declaratur exemplis, nam etiam veritas aliter eſt in homine v. g. quã in angelo, nam in homine eſt veritas per cõpoſitionem (loquor de veritate entitatiua) in angelo aũt eſt veritas ſimplex, in homine eſt materialis, in angelo verò immaterialis, & ſimile eſt in cæteris entibus: ſingula .n. ſunt vera veritate ſibi accommodata, & tamen non proptereà dicitur veritas ſpeciali modo eſſe in vno magis, quàm in aliis: ſed abC ſolutè dicitur communis omnibus communitate tranſcendentali: ergo, ſi in compoſitione mentis nihil aliud ſingulare reperitur, niſi hoc ſolùm, quòd ſicut eſſe talis cognitionis compoſitum eſt, ita & veritas eius complexa eſt, non eſt cur dicatur veritas ſingulari titulo in ſola compoſitione reperiri. IX.

Alij ergo reſpondent, in ſimplici notitia reperiri veritatem, non autem falſitatem, ſaltem regulariter & per ſe loquendo, in compoſitione autem, & diuiſione indifferenter reperiri veritatem, & falſitatem, & ideò ſpecialiter aſſeruiſſe Ariſtotel. in ſola compoſitione & diuiſione veritatem, & falſitatem reperiri. Sed hoc neque rem ipſam, neque Ariſtotelis locutionem ſatis declarat. Nam, ſi veritas ita reperitur in ſimplici conceptu, vt in eo non reperiatur falſitas, in compoſitione autem indifferenter veritas & falſitas reperitur, potiùs dicendum fuiſſet, veritatem eſſe quodammodo propriam ſimplicium conceptuum, falſitatem autem in ſola compoſitione reperiri, vel, ad ſummum, dicendum eſſet compoſitionem eſſe indifferentem ad veritatem & falſitatem, non autem quòd ſit veluti proprium vtriuſque ſuſceptiuum. Ac denique (vt dicebam) X.

hoc ipſum, ſcilicet, in ſimplici apprehenſione eſſe veritatem talis rationis, cui nulla opponatur falſitas in tali ſubiecto: in compoſitione autem reperiri veritatem, cui falſitas oppoſita ineſſe poteſt, indicat, veritatem eſſe ſpeciali modo in compoſitione: nam illud priùs commune eſt omni veritati in eſſendo, vt inferiùs dicam: quis autem ſit hic ſpecialis modus veritatis, non declaratur per ſolam illam indifferentiam.

XI. Aliter dici ſolet, ideò veritatem, vel falſitatem ſpecialiter attribui compoſitioni, & diuiſioni: quia ſecundum eam dicimur verè ſentire, vel falli, quod non propriè dicimur ratione conceptuum ſimplicium. Sed hoc quidem (vt ſuprà etiam argumentabar) indicium eſt à poſteriori eſſe ſingulari modo in cõpoſitione & diuiſione veritatem & falſitatem, non tamen à priori rem declarat, in quo ſcilicet hic modus conſiſtat. Non enim ideò compoſitio vera vel falſa eſt, quia ſecundum eam nos verè vel falſò ſentimus, ſed potiùs econtrariò, quia illa vera vel falſa eſt, ideò ſecundum eam nos verè vel falſò ſentimus: eſt enim ipſa compoſitio forma, quę, ſicut ſuum eſſe, ita & proprietates ſuas nobis communicat.

Hac ſuper re D. Thomæ doctrina expenditur.

XII. Diuus Thomas igitur 1. part. quæſtione 16. artic. 2. rem hanc declarans, dicit, Veritatem ſingulariter tribui compoſitioni, & diuiſioni, quia per hanc ſolam operationem eſt veritas in intellectu tãquam in cognoſcente veritatem ipſam. Itaque ſignificat per ſimplicem notitiam eſſe veritatem in intellectu; ſolùm vt in cognoſcente rem tali notitia apprehenſam, non verò tanquam in cognoſcente veritatem ipſam: per compoſitionem autem eſſe veritatem in intellectu non ſolùm tanquam in cognoſcente rem, ſed etiam tãquam in cognoſcente ipſam veritatem. Nam veritas in conformitate conſiſtit, dum autem intellectus componit, comparat rem vt ſimpliciter conceptam vno modo, ad eſſe ipſius rei, & cognoſcit conformitatem, quam inter ſe habent, & ideò non ſolùm rem, ſed etiam veritatem cognoſcit, eamque ob cauſam dicitur veritas eſſe ſingulari modo in compoſitione & diuiſione. Et hoc idem eſt, quod alij dicunt, veritatem eſſe ſubiectiuè quidem non ſolùm in compoſitione, ſed etiã in ſimplici notitia, obiectiuè autem eſſe tantùm in compoſitione & diuiſione.

XIII. Sed hęc reſponſio non paruam habet difficultatẽ, quia vel eſt ſermo de notitiis directis, ve de reflexis. Si de directis, non eſt verum, in compoſitione & diuiſione directa eſſe obiectiuè veritatem, & multò minùs falſitatem. Neque etiam verum eſt, intellectum componendo & diuidendo non ſolùm concipere rem, ſed etiam veritatem ſuam. Probatur quia quãdo intellectus componit, hominem eſſe album, & hoc directè cognoſcit, non comparat conceptum ſuum ad aliquam rem, nec rem ad conceptum, vt veritatem cognoſcat, ſed ſolùm cõparat vnam rẽ ad aliam, vt cognoſcat coniunctionem earum inter ſe, quod eſt cõponere: ergo. Vnde fallax videtur ille argumentandi modus, vt quia intellectus tunc cõparat vnum ad aliud, ideò dicatur cõparare, & cognoſcere conformitatem, in qua veritas cõſiſtit, quia nõ comparat conceptum formalem ad rem, nec rem ad conceptum, ſed comparat rem conceptam ad aliam, vel ad ſeipſam. Vnde non fit, vt per talem compoſitionem cognoſcat veritatem, ſed ſolùm illud eſſe rei, quod fundat veritatẽ, iuxta illud Ariſt. Ex eo, quòd res eſt, vel non eſt, opinio vera, vel falſa eſt, quod eſſe A formaliter non eſt veritas, quãuis cauſet veritatem in intellectu, vt dixit idem D. Tho. d. q. 16. a. 1. ad 3. Et confirmatur, nam aliud eſt, quando intellectus cõponendo dicit, homo eſt albus, aliud verò, quando dicit, hominem eſſe albũ, eſt verum: hæc. n. poſterior cõpoſitio eſt reflexa, & ideò in illa eſt obiectiuè veritas, quia formaliter per illam cognoſcit. At verò prior conceptio eſt tantùm directa, & non habet idem obiectum ꝙ poſterior: ergo per illam non cognoſcitur formaliter veritas, neque in illa eſt obiectiuè.

Si autem dicatur, ſermonem eſſe de cognitione XIIII reflexa, ſequitur primò, non eſſe in vniuerſum verũ, quod Ariſt. ait, veritatem & falſitatem in compoſitione & diuiſione reperiri: cõſequens aũt eſt falſum, quia ſicut enunciatio omnis vocalis vera vel falſa eſt, ita & mentalis compoſitio vel diuiſio. Vnde per omnem illam, aut verè aut falſò ſentimus. Secundò ſequitur, nullam eſſe differentiam, quia etiam per ſimplicem notitiam reflexam poteſt veritas formaliter ac verè concipi: ſicut enim ſimpliciter concipimus, quid eſt homo, ita etiam ſimpliciter concipere poſſumus, quid eſt veritas, & per ſimplicem conce- B ptum poſſumus concipere conformitatem inter cõceptum & rem per modum cuiuſdam relationis: tũc ergo erit etiam veritas obiectiuè in ſimplici notitia: nulla ergo eſt prædicta differentia.

Reſponderi poteſt doctrinam D. Tho. intelligẽ- XV dam eſſe de compoſitione & diuiſione, quę fit per directam cognitionem, nã certũ eſt in omni tali cõpoſitione propriã veritatem, vel falſitatem reperiri. Ad obiectionẽ aũt contra hoc factam, ſi vera eſſet ſententia Durandi, quod veritas eſt conformitas rei prout eſt in eſſe obiectiuo intellectus ad ſe ipſam prout eſt in re, facilis eſſet reſponſio, dicendo, intellectũ, quãdo cõponit, comparare conceptum obiectiuũ vnius rei ad aliam, vel ad ſe ipſam aliter, ſeu prius cõceptã, atq; ita cognoſcere conformitatem inter illa, & ideò dici cognoſcere veritatem. Atq; hoc mõ videtur declaraſſe hanc rem D. Tho. 1. cont. Gent. c. 59. in 1. ratione dicẽs: *Cùm veritas intellectus ſit adæquatio intellectus & rei, ſecundũ quod intellectus dicit eſſe quod eſt, vel nõ eſſe, quod non eſt: ad id in intellectu veritas pertinet, quod intellectus dicit, non ad operationem, qua id dicit: non enim ad veritatem intellectus exigitur, vt ipſum intelligere rei adæ-* C *quetur, cùm res interdum ſit materialis, intelligere verò immateriale, ſed illud, quod intellectus intelligendo dicit & cognoſcit, oportet eſſe rei æquatum, ſc. vt ita in re ſit, ſicut intellectus dicit.* Iuxta hanc ergo interpretationem facilè intelligitur, per directam cognitionem, compoſitiuã cognoſci conformitatẽ in qua veritas cõſiſtit.

Sed hæc reſponſio, ſi aliud non addatur, nobis ſa- XVI tisfacere non poteſt. Primò, quia ſententia illa Durandi à nobis ſuprà reiecta eſt, neq; eſt veriſimile D. Tho. in citat. verbis eum ſenſum intendiſſe, vt patet ex ratione, quam adducit, *quòd non oportet vt intelligere rei adæquetur: quia interdum res eſt materialis, & intelligere immateriale.* Vbi conſtat apertè loqui de intelligere, quantum ad conuenientiam, quam habet cũ re intellecta in eſſe entis, & conditionibus eius, & non de conuenientia, quam habet in ratione repræſentantis, & repræſentati. Et ita Ferr. ibi diſtinguens inter intelligere & conceptum, ſeu verbum mentis, & exiſtimãs intelligere nõ eſſe repræſentatiuum rei, conceptũ aũt ſeu verbum repręſentare illam, exponit D. Tho. loqui de cõceptu ipſo ſeu verbo, & in illo cõſtituere, conformitatem ſeu veritatẽ, & nõ in ipſo intelligere. Ego autem exiſtimo, ſi propriè loquamur, intelligere formaliter fieri per ipſum verbum, ſeu

ſeu cōceptum vt informantem intellectum, & ideò A non poſſe verbum vt verbum eſſe conforme in repræſentando rei cuius eſt verbum, quin etiam intellectus, quatenus per verbum formaliter intelligit, fiat eidem rei conformis. D. Tho. ergo non potuit excludere hanc conformitatem in ratione repræſentādi, ſed tantùm conformitatem in eſſendo. In eodem ergo ſenſu intelligendū eſt, quod paulò ſuperiùs ait, *Veritatem pertinere ad id, quod intellectus dicit, non ad operationem, qua id dicit.* Senſus enim eſt veritatem nō pertinere ad illam operationem, quaſi materialiter ſūptam, vt eſt qualitas quædam ſpiritualis, ſed formaliter, quatenus refert intellectui rem, quæ per illam dicitur, ſeu quatenus in eſſe repræſentatiuo continet rem cognitam.

XVII. Secundò, non rectè applicat̃ illa ſententia ad præſentem difficultatem explicandā, quia, quādo intellectus componit, vel ex parte prędicati enūciat rem vt eſt in ſe; vel vt obiectiuè conceptam. Si primū dicatur, ergo per illam cōparationem non cognoſcit conformitatē rei, vt obiectiuè conceptę ad ſe ipſam, vt eſt in ſe, in qua veritas conſiſtere dicebatur, & ita non cognoſcet veritatem. Si verò dicatur ſecundū, B ergo ēt ex parte ſubiecti non fit comparatio ad rem prout eſt in ſe, ſed prout obiectiuè conceptam: quia non eſt maior ratio de prędicato, quam de ſubiecto: vtrumq; enim comparat intellectus prout ab ipſo conceptum eſt, ita vt compoſitio ſit quaſi collatio quædam ſimplicium conceptuum obiectiuorum, & cognitio coniunctionis, quam in ſe habent: ergo neque hoc mō concipitur veritas prout à Durando explicatur, quia non cognoſcitur conformitas rei in eſſe obiectiuo, ad ſe ipſam in re, ſed conformitas, vel identitas, vel vnio inter vnam & alteram rem, prout vtraq; eſt in eſſe obiectiuo. Tertiò multò minùs poteſt ille modus ad falſitatem applicari: nam quando per compoſitionem vnum de alio falsò affirmatur, non cognoſcitur difformitas, quæ eſt inter illa, ſed potiùs cognoſcitur, ſeu concipitur conformitas, quę non eſt in re: ergo tunc falſitas non eſt obiectiuè in tali cognitione, ſeu compoſitione intellectus.

Mens Diui Thomæ, & res ipſa iuxta illam explicatur.

XVIII. Dicendum ergo eſt non eſſe mentem D. Tho. C quando intellectus componit, vel diuidit, formaliter, & in actu ſignato (vt bene Caietanus ibi diſtinxit) cognoſcere veritatem, & conformitatem illam, in qua veritas formaliter cōſiſtit, hoc enim ſenſu verificari id non poſſe obiectio facta conuincit. Intelligit ergo D. Thomas, quando intellectus componit aut diuidit, in actu exercito cognoſcere id, in quo veritas conſiſtit, & conſequenter affirmare vel negare veritatem ipſam ſeu falſitatem. Et hac ſpeciali ratione dici veritatem eſſe propriè in compoſitione & diuiſione. Quid autem ſit, in actu exercito veritatem cognoſcere, ſeu affirmare, ita poteſt declarari: nam intellectus noſter per vnum ſimplicem conceptū non cōcipit adęquatè, neq; exhaurit diſtinctè & clarè rem conceptā, ſicut faciunt Deus, vel angeli, & ideò, poſtquàm aliquo modo confusè & inadęquatè illam concepit, vt illā diſtinctè & adęquatè cognoſcat, illi attribuit plura prædicata ſiue re, ſiue ratione tantùm diſtincta. Sicut autem de vocibus Ariſtotel. dixit, quia res non poſſumus adducere ad ſcholas, vtimur terminis pro rebus, ideòque quando affirmamus vnam rem de alia, id exteriùs non facimus, niſi mediante voce ſignificante, & quatenus ſignificans eſt: ita, quàndo mente vnum de alio affirmamus, quamuis præcipuè intendamus rem de re affirmare, id tamen non facimus niſi per conceptus, quatenus naturaliter nobis repræſentant res. Atque hinc fit, vt, dum componimus vnam rem conceptam cum alia, vel cum ipſamet alio modo concepta, comparando rem ipſam, ſimul in actu exercito comparemus conceptum noſtrum vt repræſentantem illam rem. Vt verbi gratia, quando intellectus componendo dicit, hominem eſſe album, formaliter & directè cognoſcit identitatem, vel coniunctionem, quam album habet cum homine, ſimul tamen in exercitio ipſo cognoſcit conceptum albi aliquo modo continere ſub ſe hominem, & repræſentare illum, & conſequenter eſſe illi aliquo modo conformem. Atque ita dum mens affirmat, hominem eſſe album, in actu exercito affirmat veritatem, ſeu hoc eſſe verum: quia dum affirmat, album ineſſe homini, affirmat, conceptum albi veram aliquam conformitatem habere cum homine. Et hoc ſenſu dixit D. Thomas, dicto articulo 2. *intellectum cognoſcere conformitatem ſui ad rem intelligibilem, quando iudicat, rem ita ſe habere, ſicut eſt forma, quam de re apprehendit, quod facit componendo, & diuidendo.* Non quòd, quando intellectus componit, iudicet ita ſe habere rem, ſicut eſt forma, quæ formaliter, ſeu inhæſiuè eſt in intellectu, ſed quod iudicet, ita ſe habere, ſicut eſt forma apprehenſa per intellectum, & conſequenter in actu exercito iudicet, ita ſe habere rem, ſicut eſt forma, ſeu conceptus formaliter repręſentans in intellectu: quia conceptus formalis, vt repręſentans tanquam vnū quid cenſetur cum re repręſentata, & quia intellectus non comparat rē repręſentatam niſi vt à ſe conceptā. Hoc ergo modo rectè intelligitur, cur veritas dicatur ſpecialiter eſſe in intellectu noſtro cognoſcēte media compoſitione & diuiſione: nam per ſimplices conceptus nullo modo cognoſcit intellectus conformitatem, vnde nec propriè affirmat, aut ſentit veritatem, ſicut facit, quando ſimplices conceptus componit. Vnde, licet tam compoſitio, quam ſimplex apprehenſio rerum, ſit abſolutè cognitio directa, tamen, ſi compoſitionē ad ſimplicem apprehenſionem comparemus, quodammodo eſt quaſi reflexiua ſupra illam veluti in ipſo exercitio: quia per compoſitionem fit collatio inter ſimplices conceptus, ratione cuius eſt veritas in illa, prædicto ſpeciali modo.

Soluuntur oppoſitæ rationes.

Et per hæc patet reſponſio ad fundamenta prædictarum opinionum, quas non exiſtimamus inter ſe contrarias, ſi rectè intelligantur, vt expoſuimus, & ipſimet authores reuera exponunt, vt apertè conſtat ex Diuo Thoma & Caietano, ſuprà Ferrar. verò, qui Caietano opponitur, vel eum & Diuum Thomam intelligere noluit, vel ſolùm verbis diuerſis rem eandem explicat. Fundamenta igitur vtriuſque opinionis, quatenus illas in vero ſenſu confirmant, admittenda ſunt: declarandum verò ſupereſt quomodo in alio ſenſu eis non repugnent. Ad teſtimonia itaque Ariſtotelis priori locò adducta reſpondetur, ibi loqui Ariſtotelem de veritate exiſtente in intellectu noſtro vt cognoſcente aliquo modo veritatem ipſam. Vnde ad primam rationem reſpondetur, eadem proportione eſſe de vocibus loquendum qua de conceptibus; nam in ſimplici & incōplexa voce eſt veritas ſigni tāquā in habēte illā ad modū veritatis trāſcendentalis, ſeu in XIX.

eſſendo: nam hæc vox, *homo*, & ſignificat verum hominem, & poteſt dici verum ſignum hominis: tamẽ in voce ſimplici non eſt veritas tanquam in ſignificante veritatẽ, quomodo eſt in enunciatione compoſita, quę dum ſignificat hoc eſſe illud, ſignificat conſequenter, & quaſi in actu exercito, conformitatem, & veritatem, ſicut de conceptibus explicatũ eſt. Ad ſecundum, quod tangit materiam de falſitate, dicetur clariùs diſput. ſeq. Nunc reſpondetur, ex tribus membris ibi enumeratis illud eſſe eligendum, quo dicitur, ſimplices conceptus ita eſſe veros vt nõ ſint propriè falſi, vt argumenta ibi facta ſatis probant. Neque verò neceſſe eſt, vt in omni ſubiecto vbi poteſt eſſe vnum oppoſitorum, poſſit etiam eſſe aliud. Præſertim, quia cùm veritas alio modo ſit in ſimplici apprehenſione, quam in compoſitione, ea ratione fieri poteſt, vt ea veritas talis ſit, quæ non habeat falſitatem oppoſitam. Cur autem hoc ita ſit, & cur potiùs veritas compoſitionis poſſit habere propriam falſitatem oppoſitam, patebit ex dicendis. Quod autem in vltima confirmatione tangitur de ſpecie intelligibili, declarabitur ſtatim. Ad fundamenta ſecundę ſententię nihil addere oportet, ſolũ .n. probant, in ſimplici conceptione eſſe veritatem tanquam in habente, non tanquam in cognoſcente. Solùm circa ſecundum oportet ex dictis notare, nõ eſſe eandem rationem de ſimplici cognitione Dei, aut angelorum: illi enim ſimplici conceptu perfectè iudicant de re, & quod ita ſe habeat, ſicut cognoſcitur, ſeu quod ei inſit id, quod de ea iudicatur, & cognoſcitur. Imò illud iudicium ſimplex tale eſt (præſertim ſi ſit ſermo de diuino) vt per illud perfectiſſimè etiam cognoſcatur omnis conformitas, quę eſſe poteſt inter ipſum, & rem cognitam, & ideò non eſt ſimile de illa ſimplici cognitione.

SECTIO IIII.

An veritas cognitionis ſeu intellectus in eo non ſit, donec iudicet.

I. ANte iudicium, intelligi poſſunt in intellectu, vis ipſa intelligẽdi, ſpecies intelligibilis, ſub qua reliquos habitus comprehendo, ipſe actus cognitionis prout eſt in fieri, & apprehenſio ipſa. Dubitari ergo poteſt primò, an hæc veritas dici poſſit eſſe in ſpecie intelligibili, vel in actu, vel in conceptu, vel in habitu, aut ipſa vi intelligendi. Nam D. Tho. 1. cont. Gent. c. 59. ratione 1. in verbis ſuprà citatis ſignificat tantùm eſſe in cõceptu ſeu verbo mẽtis, vbi Ferr. ita illum intelligit, & addit non eſſe in actu intelligendi: quia non eſt imago, nec repræſentat obiectũ. Vnde infert, priùs ordine naturę eſſe veritatem in intellectu, quam intellectus cognoſcat rẽ per conceptũ repræſentatam, quia priùs ordine naturę actio intellectus terminatur ad cõceptum, quã cognoſcat rem in illo repręſentatam. Quo ſenſu videtur dixiſſe D. Tho. q. 1. de verit. a. 1. *cognitionem eſſe veritatis effectum*. De ſpecie verò intelligibili ait in illa eſſe veritatem quatenus illa etiam repreſentat obiectum, & ſecundum illam repræſentationem, habet conformitatẽ cum illo, imperfecto tamen mõ, quatenus repręſentatio ſpeciei imperfecta eſt, & quatenus habitus ad actum, vt imperfectũ ad pfectum cõparat. De ipſa aũt vi intelligendi, & habitu eius iudicatiuo, & qui tenet ſe ex parte potentiæ, nihil dicit, tamen conſequenter dicturus etiam eſſet, in eis non eſſe veritatem, quia non repræſentant obiectum.

A Sed nobis ſupponendum eſt, hîc ſolùm eſſe ſermonem de veritate cognitionis. Credimus autem cognitionem fieri formaliter per conceptum, ſeu verbum mentis vt informantem ipſum intellectum: conceptum aũt ſeu verbum mentis in re ipſa non diſtingui ab actu intelligendi, quatenus eſt aliquid factũ ab intellectu, ſeu qualitas in facto eſſe, intellectionem verò, quatenus eſt actio in fieri, diſtingui modaliter à verbo ſicut diſtingui ſolet actio, vel dependentia à termino. Cùm ergo cognitio ſimpliciter ſignificet actualem cognitionem, veritas cognitionis abſolutè ac ſimpliciter eſt in conceptu ſeu verbo, aut actu intelligendi in facto eſſe: quia hæc omnia idem ſunt, & ſignificant formam, qua intellectus fit actu cognoſcens, ac ſi diceremus, veritatem calidi vt ſic in calore ineſſe. In actione autem intelligendi vt ſic non eſt quidem veritas cognitionis, quia illa actio, non eſt cognitio ſimpliciter, ſed via ad cognitionem, tamen eo modo, quo eſt, habet ſuam veritatem, ſicut calefactio, quamuis veritatem caloris non habeat, habet tamen veritatem calefactionis, quia eſt vera tendentia ad calorem: ſic enim actio intelligendi eſt etiam vera tendentia ad rei cognitionem. Et quamuis dicatur non repræſentare per modum formæ, repræſentat tamen per modũ viæ: quia eſt tendentia ad veram repręſentationem; veritas ergo cognitionis dici poteſt eſſe in fieri in actu intelligendi, vt actio eſt. In ſpecie autem intelligibili non eſt veritas cognitionis, niſi tanquam in principio & actu primo, eſt tamen in illa propria veritas entitatiua, ratione cuius dicitur vera ſpecies intelligibilis talis obiecti. Ad quod nil refert, quod ſpecies intelligibilis repræſentet formaliter vt imago, vel tantùm effectiuè & virtualiter vt ſemen obiecti: quia quacũque ratione repræſentet, ſecundum eam habere poteſt ſuam veritatem per debitam commenſurationem ad tale obiectum, ſicut ſemen hominis non habet quidem in ſe veritatem humanæ naturæ, niſi virtualiter, ſeu inſtrumentaliter, habet tamen veritatẽ humani ſeminis ſecundum debitam proportionem & habitudinem ad talem naturam, vel actionẽ. Quo etiam fit, vt vis intelligendi, ſeu lumen intellectus, aut habitus illud perficiens, formaliter ac propriè non habeant per ſe veritatem cognitionis, de qua agimus, vt per ſe conſtat: habeãt tamen ſuam accommodatã veritatem, quæ radicaliter dici poteſt veritas cognitionis, quatenus lumen intellectuale eatenus verum eſt, quatenus de ſe inclinat ad veram rei cognitionem, & idem eſt ſuo modo de habitu. II.

III. Ex quo tandem intelligitur, falſum eſſe, quod dicebatur, priùs natura eſſe veritatem in conceptu mentis, vel in intellectu per conceptum, quàm intellectus actu intelligat: quia conceptus mentis ſeu verbum non priùs natura eſt, quàm inſit intellectui: non fit enim, niſi per eductionem de potentia eius, & ideò non fit in aliquo ſigno naturæ, in quo non vniatur intellectui, vt poſſit intellectus per modum potentiæ actiuæ, & receptiuæ ad illius productionẽ cõcurrere: ergo non priùs natura verbum habet veritatem, quàm illã formaliter cõmunicet intellectui: ergo nec priùs natura eſt in eo veritas, quàm intellectus ſit actu cognoſcẽs. Patet vltima cõſequẽtia, quia nõ aliter conſtituitur intellectus actu cognoſcens, niſi per informationẽ verbi ſeu conceptus. Eſt ergo veritas cognitionis primò ac per ſe, in intellectu actu cognoſcente per verbum, conceptum, ſeu actum in facto eſſe, tanquam per formam qua actu cognoſcit. Vnde, quod D. Tho. dicto loco ait q. 1. de verit. artic.

artic. 1. *cognitionem eſſe quendam veritatis effectum*, intelligendum eſt, aut de veritate fundamentali, quæ eſt ipſum eſſe rei, à quo vt obiecto habet cognitio vt vera ſit, vel de veritate conformitatis, quæ eſt per ſpeciem intelligibilem, vel certè de effectu formali, quę verus conceptus menti tribuit. A

De notitia apprehenſiua.

IIII. SEcundò dubitari poteſt, an veritas cognitionis ſit in apprehenſiua notitia, vel tantùm in iudicatiua. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia ſimplex notitia tantùm eſt apprehenſiua, & tamen diximus in illa eſſe veritatem. Item in ſenſibus eſt veritas ſimplex, vt ex Ariſtotele ſuprà diximus: & tamen in eis non eſt, niſi apprehenſiua cognitio. Tandem in compoſitione apprehenſiua, etiamſi intellectus neſciat diſcernere & iudicare, ſitne in illa veritas, an falſitas: nihilominus tamen alterutrum horum in tali apprehenſione reuera ineſt: nam ſi propoſitio vocalis aut vera aut falſa neceſſariò eſt, multò magis mẽtalis, etiam apprehenſiua tantùm. In contrarium autem eſt, quia intellectus non denominatur verus aut falſus, niſi quando iudicat. Quamuis enim ego B apprehendam hanc propoſitionem, aſtra ſunt paria, ſi dubito, & ſuſpendo iudicium, nec falſus ſum, nec verus: ergo ſignum eſt, in illa apprehenſione nec veritatem eſſe, nec falſitatem, alioqui verum, vel falſum denominaret. Vnde vbi Ariſtotel. ait 6. Metaph. capite 2. veritatem eſſe in mente, græcè eſt vox, *dianoia*, quæ ſententiam, ſeu intelligentiam ſignificat.

V. Reſpondetur, veritatem cognitionis propriè eſſe in iudicio, & quemlibet actum intellectus tantundem huius veritatis participare, quantum de iudicio participat. Nam, ſi attentè res ſpectetur, intellectus nihil verè cognoſcit, donec iudicet: ergo nec poteſt eſſe verus, vel falſus in cognoſcendo, donec iudicet: ergo veritas cognitionis eſſe non poteſt, niſi in iudicio. Antecedens manifeſtum eſt in cognitione compoſitiua: quando enim intellectus apprehendit compoſitionem, & ſuſpẽdit aſſenſum, ideò eſt, quia ignorat, an reuera illa extrema ita coniuncta ſint in re, ſicut per compoſitionem apprehenduntur. Vt in dicto exemplo de apprehenſione huius compoſitionis, aſtra ſunt paria, quamuis intellectus cognoſcat C aliquo modo quid ſint aſtra, & quis ſit numerus par, ignorat tamen omnino, an illa duo in re coniũcta ſint, & ideò, licet cõpoſitionẽ apprehendat, nõ iudicat: econtrario verò fieri non põt, vt intellectus componat prædicatũ cum ſubiecto, actu cognoſcẽdo eorũ coniunctionem, quam in re habent, vel habere exiſtimantur, quin iudicet, ita eſſe vel non eſſe. Quia, ſi totum hoc cognoſcit, nihil eſt, quod iudicium addere poſſit. Igitur iudiciũ cõpoſitionis in cognitione illa cõſiſtit, qua cognoſcitur prędicatũ cõuenire ſubiecto, ratione cuius diximus ſuprà cũ D. Thom. veritatem eſſe in intellectu componente tãquam cognitum in cognoſcente. Sic ergo veritas cõpoſitionis propriè ſolùm eſt in notitia iudicatiua.

VI. Notitia autem ſimplex quæ ſimplex apprehenſio dici ſolet, in tantum eſt capax alicuius veritatis, in quantum cognitio eſt, & aliquam rationem iudicij participat. Nam, licet conceptio per ſimplices actus dici ſoleat ſimplex apprehenſio, quatenus potentia cognoſcens format in ſe ſimilitudinem rei, & quodammodo illam ad ſe trahit, & vt diſtinguatur à proprio iudicio, quod à nobis datur, cùm rem vnam cum alia componimus, vel eas diuidimus: tamen quatenus illamet apprehenſio eſt aliqualis rei cognitio, eſt etiam aliquale iudicium, quo implicitè iudicatur res id eſſe, quod de illa cognoſcimus. Et hoc modo in tali apprehenſione, vel ſimplici cognitione res, includit aliquo modo iudiciũ: quia, cùm illa apprehenſio ſit actus potentiæ cognoſcitiuę, neceſſariò debet per illam aliquid cognoſci: quod aũt cognoſcitur, ea ratione iudicatur: nam, quod iudicari non poteſt, ignoratur.

VII. Quocirca ad priores rationes dubitandi reſpondetur, in ſimplici apprehenſione intellectus eſſe aliquale iudicium, licet imperfectum, & ſecundum illud eſſe in eo actu veritatem cognitionis. Et idem eſt dicẽdum proportione ſeruata de cognitione ſenſus, quando enim ouis concipit lupum & fugit, quamuis ſimplicem tantùm actum habeat, tamen verè cognoſcit illum vt inimicum, & ita iudicat, quamuis imperfecto modo: & viſus, dum cognoſcit hoc album, aliquo etiam modo iudicat, hoc eſſe album. Quod ſi interdum intellectus vel imaginatio videntur aliquid ſimpliciter apprehendere, nihil omnino iudicando, vt quando fingitur mons aureus, aut Chymera, vel quid ſimile, tunc non apprehenditur aliquid vt vera res, ſed vel vt poſſibilis, ſaltem quoad illam figuram, ſub qua apprehenditur, vel vt imaginabilis, ſeu ſignificabilis per vocẽ: quomodo dicunt aliqui, tunc magis apprehendi ſignificationem vocis, quam rem aliquam. Vnde tunc ſolùm cognoſcitur id, quod conſurgeret, ſi hæ vel illæ partes conſurgerentur, & ita hoc ipſum aliquo modo iudicatur, & eodem modo eſt aliqualis veritas ſimplex in huiuſmodi apprehẽſione: quia reuera illud obiectum tale apprehenditur, vel cognoſcitur, quale conſurgeret, ſi partes illæ in re copularentur.

VIII. Vnde ad aliam partem de compoſitione apprehenſiua reſpondetur in primis, huiuſmodi compoſitiones mentales, quæ ſunt abſque iudicio, regulariter fieri per conceptus vocum potiùs, quàm rerum: quia cùm in re ipſa non cognoſcatur coniunctio prædicati cum ſubiecto, non etiam apprehenditur ſecundum rem, ſed ſecundum vocem, ſeu copulam ſignificantem talem vnionem. Quod ſi ita eſt, tunc illa compoſitio apprehenſiua eſt in mẽte, vt vocant, non vltimata, & in ea eſt veritas vel falſitas, nõ vt in cognitione, ſed vt in ſigno tantùm ad placitum, ſicut eſt in voce, vel in ſcriptura. Deinde dicitur, ſi hæc apprehenſio non iudicatiua, aliquo modo eſſe dicitur in conceptu compoſitiuo ipſarum rerum, vel id ſolùm eſſe, quatenus per illum aliquid concipitur, & aliud ignoratur: vel apprehendi tantùm in ordine ad ſignificationem vocis. Prior modus erit, ſi concipiam aſtra vt paria, & cognoſcam hoc eſſe poſſibile, & ignorem an ita ſit. Et tunc quoad illud, quod cognoſcitur, cognitio eſt, non tantùm apprehenſiua, ſed etiam iudicatiua, & conſequenter aut vera, aut falſa, quoad aliud verò, ſicut non eſt iudicatiua cognitio, ita neque vera neq; falſa. Imò neq; eſt apprehenſiua per modum compoſitionis intellectus affirmantis, vel negantis, ſed per modum cuiuſdam ſimplicis apprehenſionis illius poſſibilis enunciati, de quo dubitatur, an ita ſit nec ne. Nam ſi hoc non cognoſcitur per talem conceptum, ſcilicet hoc eſſe poſſibile, non video, quid ibi apprehendi poſſit per veram compoſitionem, quæ includat copulam de ineſſe: ergo tantùm apprehendi poteſt per modum quæſtionis, an hoc ita ſit, vel non ſit, & tunc non eſt neceſſe

vt ibi ſit aliqua veritas, vel falſitas. Poſterior modus erit ſi extrema illius compoſitionis, vel compoſitio ipſa tantùm apprehendat, quatenus eſt quid ſignificatũ hac voce: verbi gratia, aſtra ſunt paria, & tunc etiam intellectus non apprehendit aliquid affirmãdo vel negãdo, ſed quaſi ſimpliciter apprehendendo hoc tanquã ſignificatum illus vocis, ſiue in re ita ſit, ſiue non ſit, & quoad illud primum inuoluitur ibi aliqua cognitio, & cõſequenter aliquid veritatis ſimplicis. Sic ergo omnis veritas cognitionis eo modo quo eſt, in iudicio exiſtit.

SECTIO V.

An veritas cognitionis ſit tantùm in intellectu ſpeculatiuo, vel etiam in practico.

I. RAtio dubitandi ſumi poteſt ex quadam vulgari doctrina indicata à D Thom. 1. part. quæſtione 16. artic. 1. & aliis locis, quòd veritas dicit conformitatem cognitionis ad rem cognitam tanquã menſurati ad menſuram, iuxta illud Ariſtotel. *Ex eo quod res eſt, vel non eſt, propoſitio vera vel falſa eſt.* Hinc ergo ſequi videtur, in ſola ſpeculatiua ſcientia, eſſe propriè veritatem, quia ſola ſcientia ſpeculatiua menſuratur ex obiecto ſuo, nam ſcientia practica potiùs eſt menſura ſui obiecti, ideò .n. res arte facta vera eſt, quia eſt conformis arti. Rationem autem tetigit Diuus Thomas illo loco, quia res intellecta duplicem poteſt habere ordinem ad intellectum, per ſe ſcilicet, & per accidens, per ſe habet ordinem ad intellectum à quo pendet, per accidens ad intellectum à quo non pendet, ſed cognoſcitur tantùm. Priori modo pendet effectus artis ab arte, & res creatæ à Deo, & ideò non ſunt res menſuræ cognitionis, ſed potiùs econtrario: ergo in tali cognitione non eſt veritas, ſed potiùs in rebus, quatenus illi commenſurantur. Poſteriori autem modo comparantur res ad ſcientiam ſpeculatiuam, & ideò in hac cognitione erit tantùm veritas, quatenus commenſuratur rei cognitæ. In contrarium autem eſt, quia etiam in cognitionibus & iudiciis practicis eſt veritas vel falſitas: quis enim neget, in compoſitione & diuiſione, quæ fit in rebus practicis, non ſolùm moralibus & agibilibus, ſed etiam in factibilibus eſſe propriiſſimam veritatem, & falſitatem? aut quomodo poſſent ſcientiæ practicæ eſſe veræ ſcientiæ, ſi non eſſet in eis veritas? habent ergo non ſolùm veritatem, ſed etiam ſua principia per ſe nota, & concluſiones euidenter veras. Item, ſi non de veritate complexa, ſed de incomplexa loquamur, etiam idea artificis, ſi ſit propria & adæquata rei efficiendæ per artem, eſt maximè vera, tantòque magis, quantò non ſolùm ipſa vera eſt, ſed etiam eſt cauſa veritatis artificij. Denique in ſcientia, quam Deus habet de creaturis, eſt perfectiſſima veritas, quamuis ſit etiam menſura creaturarum.

II. Dicendum itaque eſt, veritatem non ſolùm eſſe in intellectu ſpeculatiuo, ſed etiam in practico, quatenus in eo eſt rerum agendarum, ſeu efficiendarum cognitio, vt poſteriora argumenta probant, & docet Ariſtotel. 6. Ethicor. capite ſecundo & eſt res per ſe ſatis nota. Ad rationem verò in contrarium dupliciter reſponderi poteſt, primò negando, veritatem dicere ſemper & in rigore relationẽ menſurati ad mẽſuram, alioqui nõ poſſet dici Deus verus, quia menſuratus non eſt, etiam per propriam ſcientiam: videtur ergo ſufficere qualibet relatio conformitatis, ſiue illa ſit menſurati ad menſuram, ſiue econtrario menſuræ ad menſuratum. Sed hæc reſponſio non videtur eſſe conformis cõmuni modo ſentiendi & loquendi de veritate: omnes enim cenſent, veritatem cognitionis eſſe in intellectu, quatenus conformatur rei intellectæ, & conſequenter eſſe relationem menſurati, aut ſe habere ad modum eius.

A

III. Reſpondetur ergo ſecundò, cognitionem practicam dupliciter poſſe comparari ad obiectum, vno modo, in ratione cognitionis, alio modo, in ratione cauſæ, aut efficientis aut exemplaris, vt eſt idea artificis. Et hoc quidem poſteriori modo cognitio practica ſicut eſt cauſa, ita eſt menſura ſui obiecti, vt habet rationem effectus ipſius, & ideò vt ſic, non denominatur propriè vera, ſed efficax vel ſufficiens ad cauſandum effectum in ſuo genere: priori autem modo cognitio practica eſt vera: vnde ſub ea ratione comparatur ad obiectum ſuũ, vt mẽſuratum ad menſuram: quia ſub ea conſideratione
B præciſa non eſt cauſa illius, ſed mera cognitio, quæ vt ſic, ſolùm eſt repræſentatio intentionalis obiecti, & ideò veritatem habet quatenus illi commenſuratur. Quod in hunc etiam modum declarari poteſt, nam ſcientia vt ſcientia, etiamſi practica ſit, abſtrahit ab exiſtentia obiecti, & vera eſt, etiamſi nihil efficiat ſeu cauſet: ſi ergo ſcientia practica ad obiectum ſecundum ſe & vt abſtrahit ab exiſtentia comparetur, ſic non eſt menſura eius: quia non eſt cauſa illius, vt ſic: ergo talis ſcientia menſuratur potiùs ab obiecto ſecundum ſuam rationem & eſſentiam conſiderato, & per conformitatem ad illud habet ſuam veritatem. Quod tam in artificialibus, quàm in moralibus facilè ſuaderi poteſt: nam ſcientia ſeu ars ædificandi, ideò dictat domum eſſe in hac proportione, figura, &c. exſtruẽdam, quia perfectio domus ſecundum ſe & quaſi natura ſua id poſtulat, conſiderato fine ad quem ordinatur, & proprietatibus, quas requirit, vt verbi gratia, quod ſit vtilis, fortis, pulchra. Et Dialectica, quatenus practicas ſcientias imitatur, ideò dictat ſyllogiſmum eſſe in tali modo & figura conſtruendum: quia natura ſyllogiſmi hoc poſtulat. Igitur ſecundum ſe, &
C abſtrahendo ab exiſtentia, non ideò res arte facta talis conſtruenda eſt, quia ſcientia, vel ars hoc dictat, ſed potiùs ideò ſcientia vel ars hoc dictat, talemque ideam proponit talis artificij, quia ipſum ex ſe poſtulat talem perfectionem in ordine ad ſuum finem. Idem videre licet in moralibus, nam medium temperantiæ, verbi gratia, non ideò in tali re conſiſtit, quia moralis philoſophia vel prudentia illud dictat; ſed econtrario potiùs, ideò moralis ſcientia illud dictat, quia illud in ſe tale eſt, talemque proportionem requirit. Et ideò dixi in prima ſecundæ, veritatem practicam moralem non ſumi ab appetitu recto tanquam à menſura, ſed potiùs econtrario ipſam eſſe menſuram appetitus recti. Ratio autem generalis eſt, quia etiam ſcientia practica, quatenus ſcientia eſt, nititur primis principiis per ſe notis, quæ præcipuè ſumuntur ex definitione obiecti, & prima proprietate: hæc autem ſecundum ſe & abſtrahendo ab exiſtentia conueniunt obiecto ex intrinſeca ſua natura ſine cauſalitate talis ſcientiæ. Igitur veritas huius ſcientiæ vt ſcientia eſt & cognitio menſuratur ex obiecto ſecundum eſſe eſſentiæ conſideratur. Quia verò illud idem obiectum quoad exiſtentiam eſt effectus talis ſcientię ſecundum

cundum illum ſtatum menſuratur per illam ſcientiam, & hoc modo dicimus, domum rectè eſſe conſtructam, quia eſt ſecũdum regulas ſeu ideam artis.

IIII. Obiectioni ſatisfit. Dices, ſicut ſcientia abſtractiua comparatur ad obiectum abſtrahens ab exiſtentia, ita ſcientia intuitiua ad obiectum exiſtens: ergo, ſicut illa menſuratur ab obiecto ſecundum ſe, ita hæc ab obiecto exiſtente: ergo ſub nulla ratione obiectum menſuratur per ſcientiam. Reſpondetur, conceſſo antecedente cum prima conſequentia, & negando ſecundam: quia ſcientia practica non eſt cauſa obiecti ſui exiſtentis, vt eſt cognitio intuitiua eius: nam hæc nec eſt propriè ſcientia, de qua agimus, ſed experientia, nec propriè ac per ſe eſt practica, ſed mera cognitio, quia non eſt actiua obiecti, ſed ſupponit factum. Igitur eadem ſcientia propria, quæ conſiderat obiectum ſecundum ſe, & vt abſtrahit ab exiſtentia, per voluntatem applicata ad opus, eſt cauſa eius, & ita etiam eſt menſura operis facti & exiſtentis.

V. Sed adhuc ſupereſt difficultas de ſcientia Dei: nam ſequitur ſcientiam Dei, vt veram, menſurari ab obiecto ſuo. Reſpondetur, ſcientiam Dei poſſe comparari vel ad ipſum Deum, vel ad creaturas. Reſpectu ſui non poteſt ſecundum rem habere menſuram: quia non diſtinguitur à ſe, ſeu à ſuo obiecto, eſt ergo ſupra omnem menſuram, & per ſe ipſam vera, imò ipſa veritas: ſecundum rationem autem ita eſt: nam ideò Deus veram & adæquatam de ſe ipſo ſcientiam habet, quia ita eſt in re, ſicut ſe ipſum cognoſcit. Neque hoc eſt contra perfectionem aut immenſitatem Dei: quia hoc non eſt eſſe menſurabilem propriè aut verè, ſed eſt potiùs per ſe ipſum eſſe talem, & eſſe ſibi ipſi æqualem: ſicut eſſe Deum comprehenſibilem à ſe ipſo non repugnat perfectioni eius, ſed ad maiorem perfectionem pertinet. Si verò ſcientia illa comparetur ad res creatas, quatenus eſt ſcientia practica & cauſa illarum, prout exiſtentes ſunt, ſic conſtat non menſurari ab illis, ſed eſſe potiùs menſuram earum: & non habere ab eis veritatem, ſed potiùs illas eſſe veras, quatenus conformes ſunt diuinis ideis, vt ſtatim dicemus. Conſiderando verò diuinam ſcientiam ſolùm, prout eſt ſimplex intelligentia creaturarum ſecundum eſſe eſſentiæ ſeu poſſibile, vel quatenus eſt intuitiua viſio exiſtentiæ, ſic videtur ſine inconueniente poſſe concedi etiam illius ſcientiæ veritatem conſiſtere in conformitate ad illa obiecta: nam ſecundum hanc præciſam conſiderationem non eſt cauſa talium obiectorum, ſed mera intuitio, & quaſi ſpeculatio, & ideò ſecundum eandem conſiderationem non ideò res eſt talis eſſentię, quia talis à Deo cognoſcitur: ſed econuerſo ideò talis cognoſcitur, quia talis eſſentiæ eſt, neque aliter poterat verè cognoſci. Et ſimiliter dicunt Sancti & graues Theologi, non ideò rem eſſe futuram, quia Deus illam futuram intuetur, ſed quia futura eſt, ideò Deum illam intueri. Orig. lib. 7. in epiſtol. ad Rom. circa illa verba, cap. 8. *Quos vocauit, hos & iuſtificauit.* Hier. Dialog. 3. cont. Pelag. Et in cap. 16. Iſaiæ 26. Hierem. 2. Ezech. Chryſ. hom. 60. in Matth. Bed. lib. Var. q. q. 13. ſignificat Aug. lib. 5. de Ciuit. cap. 20. Plures Scholaſtici in 1. diſtinct. 38.

Vt tamen propriè & caſtè loquamur dicere non debemus, diuinam ſcientiam etiam ſub his conſiderationibus menſurari ab his obiectis, tum quia Deus ita habet ſcientiam horum obiectorum, vt ab eis illam nõ accipiat, ſed ex ſe illam habeat, & ab intrinſeco, & ex vi ſuæ eſſentialis perfectionis habeat omnem rectitudinem & infallibilitatem eius. Tum etiam, quia illa ſcientia ita attingit hæc ſecũdaria obiecta, vt nullam veram relationem, ſeu habitudinem realem habeat ad illa, ſed eminentiori modo illa omnia attingit Deus per hoc, quod ſe ipſum comprehendit: quia ergo in ratione menſuræ & menſurati contrariæ imperfectiones indicari poſſunt, ideò dici non poteſt ſcientia Dei menſurari ab his obiectis, etiamſi vera non ſit ſine conformitate cum illis.

SECTIO. VI.

An in diuiſione ſit veritas æquè ac in compoſitione.

I. Voniam diximus veritatem cognitionis eſſe ſpeciali modo in compoſitione & diuiſione; operæ pretium erit exponere an ſit æquè in vtraque, vel magis ſit in compoſitione, quàm in diuiſione. Videtur enim hoc vltimum, quia in compoſitione, cùm vnum de alio affirmetur, intellectus cognoſcit conformitatem vnius cum alio, & ideò in ea cognitione obiectiuè eſt veritas modo ſuprà expoſito: at verò in diuiſione potiùs cognoſcit intellectus conceptum illum, quem de alia re negat, non habere cõiunctionem ſeu conformitatem cum illa: ergo per illum actum nõ cognoſcit veritatem, ſed potiùs veritatis negationem: ergo non ita eſt veritas obiectiuè in diuiſione, ſicut eſt in compoſitione. In contrarium autem eſt, quia Ariſtot. & D. Thom. & cum eis cæteri doctores æquè tribuunt veritatem diuiſioni ac compoſitioni. Item quia tam eſt verum, rem non eſſe quod non eſt, quàm eſſe quod eſt: ergo tam eſt verus intellectus cognoſcendo ſeu componendo illam negationem, quam componendo hanc affirmationem.

II. Dicendum itaque eſt tam verè ac propriè reperiri veritatem in diuiſione, ſicut in compoſitione. Nam propoſitio vocalis negatiua tam ſimpliciter ac propriè vera eſt, ſicut affirmatiua, ergo diuiſio quæ in mente reſpõdet, tam vera eſt, ſicut compoſitio. Vnde (Theologicè argumentando) tam eſt de fide, Deum non eſſe corporeum, ſicut eſſe æternum: vtrumque ergo iudicium æquè certum eſt: ergo & æquè verum, licet vnum diuidendo, aliud componendo feratur.

III. Ad argumentum autem reſpondetur, veritatem (vt ſuprà dixi) non ita eſſe obiectiuè in compoſitione & diuiſione, vt formaliter & propriè cognoſcatur per illam, ſed ſolùm implicitè: quia, dum vnus conceptus obiectiuus ad alium comparatur, in actu exercito quodammodo cognoſcitur cõformitas inter rem & conceptum. Sicut ergo in compoſitione cognoſcitur hæc conformitas, ita in diuiſione cognoſcitur difformitas ſeu diſconuenientia eorum obiectiuorum conceptuum, quorum vnus de altero negatur, & conſequenter in actu exercito cognoſcitur difformitas inter formales conceptus illorum obiectorum, & virtute etiam cognoſcitur conformitas, quam vnuſquiſque eorum conceptuum habet cum ſuo obiecto. Quando enim mens concipit, hominem non eſſe leonem, implicitè etiam cognoſcit, cõceptum, quẽ de homine habet, nõ conuenire leoni, ſed vnicuiq; proprium conceptum correſpondere. Et hoc modo etiam in diuiſione includitur cognitio veritatis ſeu conformitatis, non quidem illorum extremorum inter ſe, quorum vnum de alio negatur: ſed vniuſcuiuſque eorum cum ſuo conceptu:

nam

nam in hoc veritas illius negationis fundatur. Vel ſecundò ac breuiùs dici poteſt, ſicut cognoſcere conformitatem prout eſt, verum eſt, ita etiam cognoſcere difformitatem prout eſt, verum eſſe: & hoc ipſum per diuiſionem ſignificari, & in actu exercito cognoſci, & ideò veritatem propriiſſimè eſſe in diuiſione, ſicut in compoſitione.

SECTIO. VII.

Vtrùm veritas aliqua ſit in rebus, quæ ſit paſſio entis.

I. HÆC quæſtio eſt præcipuè intenta in hac diſputatione: nam ad explicandam veritatem entis reliqua præmiſimus. Videtur ergo fieri non poſſe, vt veritas aliqua ſit paſſio entis realis, primò quidem ex Ariſt. 6. Metaph. in fine dicente, verum & falſum non eſſe in rebus, ſed in mente, & in hoc conſtituente differentiam, quòd bonum & malum ſunt in rebus, non autem verum & falſum, ſed in mente tantùm. Secundò quia verum ſuprà ens, aut nihil addit, aut ſolam denominationem extrinſecam: ergo nullo modo poteſt eſſe proprietas entis. Probatur conſequentia, quia ſi nihil addit, nihil aliud eſt, quàm ipſummet ens, & conſequenter non magis eſt proprietas eius, quàm ipſum ens ſit proprietas ſui. Si autem addit ſolam denominationem extrinſecam, illa non poteſt ſufficere ad rationem proprietatis entis. Tum quia aliàs infinitæ proprietates huiuſmodi poſſent multiplicari, quia infinitæ poſſunt eſſe huiuſmodi denominationes. Tum etiã, quia hęc denominatio cõmunis eſt non entibus ſeu entibus rationis, ſicut enim aurum dicitur verũ aurum, ita relatio rationis poteſt dici verum ens rationis, & (ſicut nuper dicebamus) ita negatio habet veritatem, ſicut affirmatio, non ergo poteſt veritas ratione huius denominationis eſſe proprietas entis realis de qua agimus. Tum denique, quia aliàs etiam falſitas poſſet dici proprietas entis realis: nam, ſicut poteſt ens verè cognoſci, ita etiam falsè: ergo, ſicut inde denominatur verum, hinc poteſt denominari falſum.

II. Primum verò antecedens huius rationis declaratur, & probatur: nã cùm ens aliquod, verbi gratia, aurum, dicitur verum aurum, dupliciter poteſt eſſe, aut intelligi talis denominatio. Primò, vt ſit omnino abſoluta & intrinſeca; & hoc modo nihil poteſt addere tali enti, ſed ſolùm magis explicare entitatem & realitatem eius: quia hoc modo eſſe verum aurum, nihil aliud eſt quàm non eſſe tantùm apparens vel fictum, ſed habens propriam & realem naturam & eſſentiam auri. Hoc autem nihil aliud eſt, quàm eſſe aurum: ergo eſſe verum aurũ, quoad hanc denominationem nihil addit ſuprà eſſe aurũ. Et eadem ratione in vniuerſum, eſſe verum ens reale nullum alium conceptum dicit, quàm eſſe ens reale, id eſt, non fictũ, neq; chymericum. Qua ratione ſuprà dicebamus, rem nihil addere ſupra ens reale: quia nihil dicit, niſi habere ratam eſſentiam, quod nihil aliud eſt, quàm habere realem eſſentiam, & idem eſt dicere veram eſſentiam. Et ſumendo hoc ſenſu denominationem veri, dixiſſe videtur Aug. lib. 2. Soliloquiorum cap. 5. *Verum eſſe id, quod eſt, non autẽ, id quod videtur, aut quod tale eſt, quale videtur: Quia etſi res non videatur, neque conformitatem habeat cum aliqua cognitione, nihilominus vera eſt*; in quo ſignificat, veritatem non eſſe denominationem extrinſecam. Et in eodẽ ſenſu quadrat definitio Auicennę dicentis. *Veritas vniuſcuiuſq; rei eſt proprietas ſui eſſe, quod ſtabilitum eſt ei.* Cùm enim ait eſſe proprietatem, non ſumit illam vocem vt ſignificare ſolet paſſionem ſeu facultatem aliquã, ſed ſignificat eſſe proprium, id eſt, non extraneum nec alienum, quod nihil addit ſuprà ipſum eſſe, ſed explicari poteſt ad modum relationis identitatis, ſic enim dici poteſt relatio proprietatis: nam hoc modo ſic vnaquęque res habet illud eſſe, quod ſuum eſt, ſeu quod ſtabilitum eſt ei & hoc ipſum eſt, habere veritatem talis entis.

D. Auguſt.

III. Alio verò modo poteſt illa denominatio ſumi, nõ vt abſoluta & intrinſeca, ſed vt aliunde proueniens, & hoc modo eſſe non poteſt niſi extrinſeca rei denominatio; ſcilicet quòd verè talis enuncietur, ſeu enunciabilis ſit. Quod ſenſiſſe videtur D. Thom. 1. parte quæſt. 16. art. 1. dicens. *Verum nominare id, in quod tendit intellectus, eſſeque in intellectu ſecundum quod cõformatur rei intellectæ, & ab intellectu deriuari ad rem intellectam, quæ vera dicitur ſecundum quod habet aliquem ordinem ad intellectum.* Conſtat autem, ex conformitate intellectus ad rem ſolùm reſultare in re cognita denominationem extrinſecam. Vnde articul. 6. expreſsè dicit Diuus Thomas. *Omnes res creatas denominari veras vna & eadem veritate*, ſcilicet veritate intellectus diuini, à qua tamen non poſſunt niſi extrinſecè denominari. Et in ſolutione ad ſecundum, hoc confirmat ex Anſel. lib. de verit. c. 14. dicente, *ſicut tempus ſe habet ad temporalia, ita veritas ad res veras*; quod D. Thom. intelligit de vno tempore communi à quo conſtat ſolùm extrinſecè res temporales denominari. Ratione denique patet, quia aut res eſt vera, quia conformatur intellectui, aut quia intellectus conformatur ad ipſam. Primum dici nõ poteſt, quia potiùs ex eo quod res eſt, vel non eſt, intellectus eſt verus: aliàs incideremus in errorem philoſophorum dicentium, nihil eſſe verum niſi quod intelligitur. Si autem ſecundum dicatur, apertè ſequitur illam tãtùm eſſe denominationem extrinſecam, quia intellectum conformari ad rem, nihil ponit in re, niſi tantùm verè cognoſci. Præter illa autem duo nihil aliud excogitari poteſt: quia ex communi omnium cõſenſu, omnis veritas ſumitur ex conformitate intellectus & rei. Et confirmatur: quia falſitas in rebus eſſe non poteſt, niſi denominatio extrinſeca, ergo nec veritas: nam oppoſitorum eadem eſt ſeu proportionalis ratio. In contrarium autem eſt, quia teſte Ariſt. lib. 2. metaph. c. 1. *Vt vnumquodque eſt, ita & verum eſt*: quibus verbis ſignificat, veritatem ita comitari ens, vt iuxta gradum & rationem entitatis ſit in vnoquoque gradus veritatis, ſignum ergo eſt veritatem comitari ens vt paſſionem eius.

D. Thom.

Tranſcendentalis veritas an ſit.

IIII. IN hac re cõſtat, veri denominationem ſolere rebus attribui: ſic enim dicere ſolemus eſſe verum aurum, vt illud ab apparẽti diſtinguamus, & verum hominem vt diſtinguamus à picto; & verum Deum, vt à falſis illum ſeparemus; & hoc modo loquũtur non ſolùm ſacræ & prophanæ litteræ, ſed etiam vniuerſi homines. Vnde planè fit, eandem veri appellationem, poſſe cuilibet enti reali attribui, vel vt ab ente ficto, & imaginario ſeparetur, vel vt in ſua ſpecie & ratione propriam talis rei eſſentiam habere indicetur: nam quoad hæc duo eadem eſt huius appellationis ratio in omnibus entibus. Atque hinc rurſus manifeſtum etiam eſt, verum ſub aliqua ratione eſſe attributum entis, & cum illo conuerti.

Vt

Vt autem declaretur qualis ſit hæc denominatio, oportet ante omnia exponere, quid ſit hæc veritas, quæ enti attribuitur, vt inde cõſtet, quomodo poſſit eſſe proprietas eius, & cum illo conuerti. Poſſunt ergo varij modi explicandi veritatem excogitari.

Prima ſententia circa quid ſit improbatur.

V. PRimus eſt, veritatem tranſcendentalem ſignificare quandam proprietatem realem abſolutam & ratione ratiocinata diſtinctam ab ente. Ita ſentiunt quidam Thomiſtæ moderni. 1. par. quæſt. 16. & putant eſſe ſententiam D. Thom. quæſt. 1. de verit. art. 8. Capreoli in 1. diſtin. 19. q. 3. concl. 3. Soncin. 6. Metaph. q. 17. Iauel. tracta. de tranſcendentalibus cap. 5. Probatur, quia veritas eſt realis perfectio; ergo dicit rationem realem, non relatiuam: ergo abſolutam; & non eſt nomen ſynonimum idem ſignificans, quod entitas; ergo dicit perfectionem ſaltem ratione diſtinctam ab entitate. Primum antecedens patet, tum quia rem eſſe veram non eſt aliquid fictum, imò hoc ipſum videtur excludi nomine veritatis; tum etiam quia res omnes ex ſe ſunt veræ, & non ex intellectus conſideratione, tum pręterea quia veritas in Deo eſt magna perfectio; & illa eſt menſura veritatis creatæ: tum denique quia cùm veritas ſit proprietas entis, non poteſt non eſſe perfectio realis. Quòd verò illa relatiua non ſit, facilè inferiùs probabitur. Quòd denique veritas & entitas non ſint idem tanquam ſynonima, conſtat ex communi modo concipiendi omnium, & ex diuerſis definitionibus, quibus earum conceptus obiectiui à nobis explicantur; neceſſe eſt ergo ſaltem ratione ratiocinata diſtingui. Imò, ſecundum ſententiam Scoti ſuprà tractatam cùm de his paſſionibus in communi ageremus, dicendum eſſet, diſtingui formaliter ex natura rei.

VI. Sed in hac ſententia, & in omnibus ſequentibus obſeruandum eſt, aliud eſſe loqui de toto illo, quod includit veritas in eſſendo; aliud verò de eo, quod addit veritas ſupra entitatem, ſeu (quod idem eſt) verũ ſupra ens. Priori modo admittimus veritatem entium realium dicere perfectionem realem, vt argumenta facta probant, & alia quibus ſuprà oſtendimus vnitatem non dicere ſolam negationem, ſed entitatem ſub negatione: ſic enim nunc aſſerẽdum eſt, veritatem non dicere ſolam rationem extrinſecam, vel intellectu fabricatam, ſed eſſe entitatem ſub aliqua alia ratione ſignificatam, vel addendo aliquid, quod nunc inquirimus. In hoc ergo ſenſu vera eſt dicta ſententia, & reuera D. Tho. Capreol. & antiquiores Thomiſtæ nihil aliud intendunt, moderni verò plus ſignificare videntur.

VII. Alio ergo modo intelligi poteſt, veritatem addere enti ſupra rationem eſſentiæ, vel entitatis proprietatem abſolutam & realem. Et hoc ſenſu exiſtimo, falſam eſſe prædictam ſententiam. Et primùm ſi intelligatur de perfectione ex natura rei diſtincta ſufficienter probari poteſt, tum argumentis ſuprà factis contra Scotum de paſſionibus entis in genere, tum ex ſuprà dictis de diſtinctionibus ex natura rei. Nam hîc non poteſt interuenire realis diſtinctio rei à re, vt omnes fatentur, quia nullum eſt fundamentum ad fingẽdam talem diſtinctionem: neq; etiam poteſt eſſe diſtinctio modalis, tum quia nullum indicium diſtinctionis inter talem modum & ens excogitari poteſt, ſunt enim omnino inſeparabilia, ità vt vix poſſint etiam intellectu præſcindi, vt ſtatim

A dicam. Tum etiam, quia nulla res intelligitur eſſe vera per modum ſuperadditum, ſed per ſuam entitatem, quam ſi habeat etiamſi omnem alium modum ſepares, intelliges manere veram rem, vel in ratione entis, vel in ratione talis entis, quale aptum eſt, tali entitate conſtitui. Atq; hæc ratio cum proportione applicata probant etiam, non poſſe veritatem addere ſupra entitatem perfectionem aliquã ratione ratiocinata, condiſtinctam ab entitate: nam ſi ita condiſtinguuntur, vt neutrum extremum in præciſo conceptu alterius includatur (ſic enim loquimur) ſeparetur ratione veritas ab ente, & argumentor de vtroq; extremo. Ens ſic præciſum eſt intelligibile quantũ eſt ex ſe, tum quia directo & proprio conceptu ab intellectu concipitur, tum etiam, quia, quantùm vnumquodq; habet de eſſe, tantùm habet de intelligibilitate, vt aliàs dixit D. Th. q. 16. 1. part. art. 3. ergo ens in illo præciſo conceptu includit omnem perfectionem realem, quę requiritur ad rationem veri: quia hoc ipſo, quod ens eſt intelligibile, verum eſt; nam hoc ſenſu dicitur verum eſſe
B obiectum intellectus, & quia inter omne ens intelligibile, & intellectum poteſt eſſe conformitas. Ex alio verò extremo etiam ſumitur argumẽtum, nam aut veritas ſic præciſa intelligitur includere entitatem realem, & ſic non præſcinditur dicto modo; vel illam non includit & ſic non dicet perfectionem realem. Et hoc totum ſignificàuit D. Thom. diſt. q. 16. 1. par. art. 3. ad 3. dicens. *Quamuis ens poſſit apprehendi non apprehenſa ratione veri*, id eſt, includendo illam expreſsè ac formaliter; *tamen econtrario non poſſe apprehendi verum, quin apprehendatur ratio entis: quia ens cadit in ratione veri: neq; etiam poſſe apprehendi ens, niſi ad eam apprehenſionem ratio veri conſequatur*, id eſt, quin ipſum ens, quantumuis præcisè conceptum, verum ſit, & ſub ratione veri apprehẽdi poſſit, etiamſi nulla perfectio abſoluta ei addatur. Et addit exemplum dicens. *Et eſt ſimile ſi comparemus intelligibile ad ens, non enim poteſt intelligi ens, quin ens ſit intelligibile, ſed tamen poteſt intelligi ens, ita quod non intelligatur eius intelligibilitas; & ſimiliter ens intellectum eſt verum, non tamen intelligendo ens intelligitur verum.*

Præterea argumentor ſecundò inquirendo, quæ VIII.
C nam ſit hæc perfectio abſoluta, quam verum addit ſuprà ens: non enim poteſt intelligi ita abſoluta, vt nec reſpectum tranſcendentalem aut ſecundum dici (vt vocant) includat, vt etiam prædicti authores fatentur ex communi omnium conceptu: nam omnes concipiunt veritatem per conformitatẽ inter rem & intellectum, vel in ordine ad illam, nec facilè fingi poſſet aut explicari talis ratio realis omnino abſoluta, & diſtincta à ratione entis, in qua veritas conſiſtat. Si autem dicatur hæc ratio abſoluta cum reſpectu tranſcendendali, vel explicata per modum reſpectus, ille eſſe non poteſt niſi in ordine ad aliquem intellectum, ſed veritas vt explicata per talem reſpectum, non poteſt eſſe aliud, quàm entitas ipſa cum eodem reſpectu; neque ſupra eam addere poteſt rationem realem abſolutam etiam ratione diſtinctam: ergo. Maior probatur ex dicta veritatis definitione, quæ declarat veluti primam conceptionem eius. Nam veritas adæquationem quandam & conformitatem ſignificat, ſed non omnis conformitas rationem veritatis habet, æqualis enim inter duas res, & ſimilitudo, eſt conformitas quædam & non dicitur veritas: ergo veritas dicit ſpecialem rationem conformitatis, quæ non poteſt eſſe alia, niſi quæ in ordine ad intellectum ſumitur, ſeu ex-

catur. Vnde probatur minor, quia hæc conformitas ad intellectum duplex intelligi poteſt, ſcilicet actualis, & aptitudinalis. Actualis in hoc tantùm conſiſtere poteſt, quod res talis ſit, qualis actu intelligitur: aptitudinalis verò in hoc, quod res ſit talis, vt vero ac proprio conceptu talis rei intelligi poſſit. Sed neutro ex his modis additur ſupra entitatem rei aliqua realis perfectio abſoluta, qui actu intelligi nihil addit entitati intellectę vt ſic: ergo neq; rē eſſe talē qualis intelligitur, poteſt illi addere rationem realem abſolutam. Rurſus hoc ipſo quod ens eſt ens vel tale ens, ſi in alio ſit vis ad intelligendum aptum eſt adæquari vero conceptui: ergo nō ſolùm ſuperfluum, ſed etiam impoſſibile eſt, quod hæc actualis, vel aptitudinalis conformitas addat enti aliquam perfectionem abſolutam, etiam ratione diſtinctam. Sicut impoſſibile eſt, quod in albedine eſſe aptam aſſimilari alteri dicat perfectionem abſolutam additam rationi albedinis; & multo magis impoſſibile eſt, quod actualis ſimilitudo addat rationem abſolutam intrinſecam ipſi albedini.

Secunda opinio cum variis interpretationibus examinatur.

IX. PRopter hæc ergo eſſe poteſt ſecunda ſententia dicens, veritatem addere enti relationem conformitatis ad intellectum: hoc enim concludi videtur ratione proximè facta contra præcedentem ſententiam. In hac autem opinione explicāda, poſſunt varij modi excogitari. Vnus eſt, vt intelligatur de relatione conformitatis actualis: nam veritas actualem conformitatem ſignificare videtur. Alius eſt, vt intelligatur de aptitudinali conformitate; & hoc modo dicunt aliqui, nihil aliud eſſe veritatem tranſcendentalem, quàm intelligibilitatem entis; quæ intelligibilitas non ſolùm dicit denominationem extrinſecam à facultate, quam res intellectiua habet ad intelligendum omne ens, ſed ex parte ipſius rei intelligibilis dicit aptitudinem quandam vt intelligi valeat, quæ addit relationem ad intellectum, cui, quantum eſt ex ſe, poteſt conformari. Rurſus quidam intelligunt, hanc relationem ſumēdam eſſe tantùm in ordine ad diuinum intellectum: quia ab illo res omnes pendent per ſe, non verò ab alijs; imò ad illos per accidens comparantur. Alij exiſtimant, ſumendam eſſe in ordine ad quemcunque intellectum, quia res de ſe eſt intelligibilis à quocunque, & ita eſt de ſe apta conformari omnibus, vnde ad omnes dicere poteſt prædictam relationem, ſicut color, in quantum viſibilis, dicit relationem ad omnem viſum, etiamſi ab illo non pēdeat. Denique quidam exiſtimant hanc relationem eſſe realem, quoniam veritas reale quid eſt, & in rebus exiſtit. Alij volunt eſſe relationem rationis, quia non requirit exiſtentiam, nec diſtinctionem extremorum; quod ſentiunt Dur. Capr. Caiet. locis citatis & citandis, & fauet D. Thom. 1. diſt. 19. quæſt. 5. art. 1. Alij tandem putant illam relationem interdum eſſe realem, ſæpè verò rationis iuxta capacitatem extremorum: vt Soncin. & Iauel. ſuprà, Ferrar. 1. cont. Gen. cap. 60. fauetque D. Thomas, quæſt. 1. de veritate artic. 2. & libro 1. de interpretat. lect. 3.

X. Sed, vt intelligamus, quid veritatis vel falſitatis eſſe poſſit in his dicendi modis, ſupponendum eſt, hanc ſententiam (vt ſit ab alijs diſtincta) intelligendam eſſe de propria relatione, quam prędicamentalem vocant, ſi ſit realis, vel ſimilem illi, ſi ſit rationis.

A Nam, ſi latè ſumatur relatio pro omni tranſcendentali habitudine, vel pro qualibet denominatione, quæ ex conſortio plurium rerum conſurgit; ſic ſententia hæc in vno ſenſu coincidet cum præcedenti, in alio verò cum ea quam poſteà tractabimus.

Primò igitur exiſtimo denominationem non eſſe ſumptā ex aliqua relatione rationis in dicta proprietate ſumpta, quia veritas nec huiuſmodi relationem dicit, nec entitatem ſub tali relatione. Probatur ratione ſæpè repetita, quia paſſio entis realis non poteſt conſiſtere in prædicta relatione, neque illam formaliter includere. Deinde, quia talis relatio non eſt, niſi dum conſideratur aut fingitur: veritas autem rerum non requirit huiuſmodi fictionem, quin potiùs, vt ſuprà dicebam, cum ipſo veritatis nomine quandam habet repugnantiam. Item Deus ab æterno eſt verus tranſcendentaliter ſecundùm completam & exactam rationem veritatis, & tamen nec fingit relationes rationis, nec illas requirere poteſt; vt verus Deus ſit & dicatur. Deniq; hæc relatio non eſt, niſi per reflexionem & comparationem intellectus; antequam & hoc ens eſt verum aurum v.g. & tale eſſe cognoſcitur. XI.

Ad tranſcendentalem veritatem ſtricta rationis relatio non requiritur.

B

Secundò videtur certum, loquendo in communi de vero tranſcendentali, vt abſtrahit ab ente creato & increato, non poſſe conſiſtere, aut requirere formaliter relationem realem ad alterum, in ordine ad quod veri denominatio ſumatur. Patet, quia in Deo non poteſt veritas tranſcendentalis huiuſmodi relationem includere, quia vel illa veritas conſideratur in Deo, vt Deus eſt, quomodo dicimus tres perſonas eſſe vnum verum Deum: vel conſideratur in ſingulis perſonis ſecundum proprias relationes, vt hoc Theologis demus. Priori modo Deus nullam habet relationem realem: quia neq; ad aliquid extra ſe, vt conſtat, neq; ad aliquid intra ſe: quia vera diuinitas nullā in re diſtinctionem habet ab his omnib. quæ intra Deum ſunt. Item, quia illa relatio, ſi quæ eſt, debet eſſe ad intellectum, vel ergo eſt ad intellectum vt cauſantem; & hæc non habet locum in vera diuinitate, quæ cauſam non habet; vel eſt ad intellectum vt intelligentem: & hæc non poteſt eſſe relatio realis ad intrà, cùm ſit eiuſdē ad ſe ipſum. XII.

Relatio realis ad veritatem tranſcēdentalem nō neceſſaria.

In Deo id probatur.

C Poſteriori etiam modo non poteſt eſſe realis relatio. Primò, quia in Deo non ſunt aliæ relationes reales, præter relationes quæ comitantur origines, in quibus nullæ aliæ fundari poſſunt. Deinde, quia in Patre v.g. non poteſt illa relatio veritatis eſſe ad intellectum vt præducentem; quia perſona Patris nō eſt producta, neque vt intelligentem: quia eſt relatio eiuſdem ad ſe ipſum. In Filio item, quamuis ſit perſona producta, non poteſt veritas filiationis conſiſtere in relatione cōformitatis ad intellectum vt producentem, ſeu, quod idem eſt, vt habentem ideam, vel exemplar, quo talis res producitur: quia Verbum diuinum non producitur per ideam; ſed eſt ipſa imago, vel exemplar a Patre naturaliter productum. Neque etiam poteſt dicere relationem realem conformitatis ad intellectum vt intelligentem: quia ſic etiam in Verbo talis relatio eſt eiuſdem ad ſe ipſum. Nam, licet Verbum intelligatur etiam à Patre, & ipſum etiam intelligat Patrem, tamen vt ſeſe mutuò intelligunt, non diſtinguuntur ab intellectu, & ab actu, quo ſe intelligunt. Et eadem ratio cum proportione applicata locum habet in Spiritu ſancto. In Deo ergo nulla eſt relatio realis conformitatis, in qua veritas poſſit conſiſtere; & conſequenter nec veritas entis, vt abſtrahit

à crea-

à creato,& increato, poteſt hanc relationem realem A requirere.

XIII. Tertiò, etiamſi contractiùs loquamur de ente creato, eiusq; veritate tranſcendentali, vt videntur loqui, qui dicunt, veritatem huius entis conſiſtere in conformitate ad intellectum diuinum, vt in ſe continet exemplaria ſeu ideas creatorum entium: quamuis (inquam) de hoc ente loquamur, non exiſtimo, veritatem hanc conſiſtere in aliqua relatione reali propria, & prædicamentali huiuſmodi entis ad ideam diuinam. Quod aliqui probant, quia illa relatio conformitatis quæ ad veritatem requiritur, communis eſt in his entibus, ſiue exiſtant, ſiue non exiſtant: ergo non poteſt eſſe relatio realis. Sed hæc ratio non eſt magni momenti. Primò quidem, quia fortaſſe aſſumit falſum: nam, vt ſuprà dicebam, creaturæ conſideratæ tantùm ſecundum eſſe eſſentiæ, non habent veritatem eſſentiæ ex conformitate ad diuinam mentem, ſeu ideam: non enim homo eſt talis eſſentiæ, quia talis cognoſcitur à Deo, ſed potiùs ideò talis eſſentiæ cognoſcitur, quia talis eſt eſſentialiter. Deinde, poſita illa relatione, dicetur eſſe realis cum proportione ſumpta: nam in ente creato in potentia tantùm exiſtente eſt veritas, etiam tantùm in potentia: eodem ergo modo eſſe potuit relatio realis in potentia: in eodem autem ente actu exiſtente, ſicut eſt veritas realis in actu, ita & eſſe poterit relatio realis in actu. Aliter ergo probari poteſt illam relationem non eſſe realem, quia aliàs daretur proceſſus in infinitum in tali relatione, nam etiam illa relatio haberet ideam cui eſſet cõformis, & illa per aliam relationem, & ſic in infinitum: ſed hæc ratio omnibus ferè relationibus communis eſt præſertim his, quæ in vnitate fundantur, vt ſunt ſimilitudo, æqualitas, & ſimiles.

Probatur in creatis entibus.

XIIII. Probatur ergo aliter; quia vel eſt relatio ſimilitudinis, vel relatio effectus ad cauſam, quæ alio nomine dici ſolet menſurati ad mẽſuram. Non primum; quia relatio ſimilitudinis propriè non eſt, niſi quæ fundatur in vnitate, vel conuenientia formali: inter creaturam autem & ideam, quam habet in Deo, non eſt talis conuenientia formalis, ſed ſolùm intentionalis, ſeu idealis, ſicut inter ſpeciem intentionalem & obiectum viſibile non eſt propria relatio ſimilitudinis, quãuis ſit intentionalis repræſentatio. Nec ſecundum dici poteſt, quia idea vel exemplar artificis non habet alium influxum immediatum in effectum præter eum, quem habet artifex vt cauſa perfecta efficiens eſt, neq; per aliam actionem, niſi qua efficiens eſt, quia exemplar, vt ſic, non habet aliam cauſalitatem, quàm dirigere actionem agentis, ergo in effectu non reſultat alia relatio, niſi quæ conſequitur ex vi actionis, agentis, vt agens eſt: ergo non habet aliam relationem realem conformitatis, vel dependentiæ ad exemplar. Quod ſi dicas, effectum pendere ab exemplari quoad ſpecificationẽ, ab efficiente verò vt ſic quoad exercitium: hoc ipſum cõuincit, in effectu nõ reſultare ſpecialem relationem ad exemplar, ſed ſolùm eam, quæ eſt ad cauſam efficientem, quia vnica eſt cauſalitas & actio, qua res fit, & in tali ſpecie fit, & illa diſtinctio quoad exercitiũ, & ſpecificationem, in præſenti ſolùm eſt ſecundum rationem, & accommodationem, non ſecundum rem. Imò exemplar non comparatur ad efficiens vt cauſa diſtincta, ſed vt conſtituens illud ſuo modo in actu primo ad efficiendum: ergo neq; in effectu reſultat multiplex relatio, ſed ſola illa, quæ eſt effectus ad ſuam cauſam efficientem.

XV. Dicetur fortaſſe, argumentum quidem probare has relationes non eſſe diſtinctas, nihilominus tamen verùm eſſe relationem creaturæ in ſua eſſentia includere, vt ſit relatio conformitatis ad ideam creatoris, ſicut actio ipſa creatoris in ſua eſſentia includit quod ſit ab idea. Sed quicquid ſit de tali relatione reali, & ſiue diſtincta ſit, ſiue non, probo vlteriùs non poſſe in illa conſiſtere rationem veritatis entis creati. Primò illa ratione generali ſuprà dicta, quòd paſſiones entis non poſſunt addere enti modum realem poſitiuum, neque abſolutum neque reſpectiuum. Secundò, quia aliud eſt relationem conſequi ex alio, aliud verò formaliter illud conſtituere: illa autem relatio, ſi eſt, ſupponit rationem veritatis in ente creato, & illam conſequitur: ergo non conſtituitur formaliter veritas tali relatione. Conſequentia eſt euidens: quia id quod conſtituitur formaliter per aliquam formam, non poteſt ipſi formę ſupponi. Antecedens verò patet primò exẽplo ſenſibili rerum artificialium, nam res arte facta ſecundum ideam, & regulas artis, non ideò eſt rectè facta, B & conformis arti, quia in ſe habet relationem aliquã prædicamentalem ad artem, ſed præcisè, quia habet talem figuram, proportionem, &c. qualem ars poſtulat, & inde poſteà ſequitur relatio, ſi verè reſultat. Vnde ſi mente pręſcindamus talem relationem; vel, ſi fortaſſe vera eſt opinio quæ negat huiuſmodi relationes reſultantes, nihilominus intelligetur res artificialis vera in genere artificij: ergo idem eſt in creatura reſpectu diuinarum idearum, nam comparatur ad illas ſicut ad artificem. Deinde explico in hunc modum; quia prius natura eſt creatura producta à Deo, quàm ad ipſum referatur relatione prædicamentali creaturæ: ergo & eſt vera creatura ſeu verum ens creatum prius natura, quàm referatur prædicta relatione; & ſimiliter prius natura eſt verus homo, aut verus leo: non ergo includitur illa relatio formaliter & intrinſecè in ratione veritatis. Antecedens patet, quia prius natura eſt fundamentum, quàm relatio: hæc autem relatio fundatur in entitate creaturę exiſtentis; & ideò ſupponit illam creatam, & manantem à Deo. Prima verò conſequentia patet, quia ens creatum ex vi illius entitatis, quam à Deo habet prius natura, quam in C illo reſultet relatio prædicamentalis, non ſolùm eſt intelligibile vero conceptu entis, ſed etiam eſt verè conſtitutum in tali, vel tali ſpecie entis creati: ergo præciſa tali relatione præintelligi poteſt eſſe verum ens, & tale ens: non ergo addit verum vt verum prędictam relationem ſuprà ens.

XVI. Quæ ratio non ſolùm procedit contra eos qui dicunt, hanc relationem eſſe realem, ſed etiam contra eos, qui dicunt, illam eſſe relationem rationis, ſi de formali & actuali relatione loquantur: ſecus, ſi de fundamentali, quæ non tam eſt relatio, quàm concomitantia plurium rerum, vel rationum formalium, ſeu denominatio ex tali concomitantia ſumpta vt ſuprà declaratum eſt in veritate cognitionis. Sed prædicta ratio præcipuè procedit de conformitate actuali ad ideam diuinam; à fortiori tamen probat de ſimili actuali conformitate ad quamcunq; aliam cognitionem: quia omnis alia relatio poſterior eſt, magisq; extrinſeca. Et applicari etiam poteſt ad relationem aptitudinalem, qua dicitur res apta intelligi vel conformari intellectui habenti propriũ, ſeu verum conceptũ eius: hæc.n. denominatio reuera non addit relationem realem in re, quæ intelligibilis dicitur: quia ſolùm eſt aptitudo ad quandam extrinſe-

trinſecam denominationem, ad quam comparatur obiectum, vt terminus ſeu materia circa quam verſatur cognitio. Item, quia, vt argumenta facta probant, res eſt intelligibilis per ſe ipſam, & non per relationem ſuperadditam, quantum ad id quod ex parte eius requiritur: nam ex parte alterius requiritur facultas ad intelligendum. Item, quia ſcibile vt ſic, non dicit relationem realem ad ſcientiam, vt omnes docent: & idem eſt de viſibili reſpectu viſus. Deniq; etiam ſi fingas nullum actu eſſe intellectum res erit intelligibilis ex ſe, & vera. Quomodocunq; ergo veritas explicetur, ſiue per actualem conformitatem, ſiue per aptitudinalem, non poteſt in formali, & propria relatione conſiſtere.

Tertia opinio improbatur.

XVII. TErtia ſententia excogitari poteſt, quòd veritas transcendentalis ſupra ens ſolùm addat negationem aliquam. Quæ ſanè opinio videri poteſt ſingularis: quia omnes authores ſupponunt, verum dicere poſitiuam denominationem, tamen, ſi conſiderentur ſuprà dicta, videbitur apparens: quia oſteſum eſt non addere veritatem ſupra ens poſitiuam rationem abſolutam, neque etiam relatiuam rei, aut rationis: ergo nihil relinquitur, quod addere poſſit præter negationem. Confirmatur ex communi modo declarandi hanc veritatem, vt enim argumetatur Aureol. apud Capreol. in 1. diſt. 13. quæſt. 3. vt concipiamus & explicemus veritatem alicuius rei, verbi gratia, hoc eſſe verum aurum, non recurrimus ad exemplaria diuina, neque ad aliquem alium intellectum, vt ex ipſo vſu concipiendi, & loquendi conſtat, ſed per negationem id declaramus: dicimus enim eſſe verum aurum, quod non eſt fictum, vel apparens tantùm, ſeu quod habet propriam auri naturam, quam ex proprietatibus, & effectibus colligimus. Vnde hæc veritas magis videtur explicanda per principia intrinſeca rei, vt verus homo dicatur, quia eſſentialibus principijs hominis conſtat, hoc autem nihil addit ſupra entitatem rei, niſi negationem fictionis ſeu apparentiæ. Præterea declaratur à ſimili, nam, ſicut eſſe idem (vt ſuprà dicebamus) quamuis per modum poſitiui ſignificetur, tamen in re nihil addit ſupra ens, niſi negationem: ita in vero contingere videtur, dicitur. n. res aliqua vera in tali ratione entis, quia veram naturam, aut propria principia eſſentialia illius rei habet: dicitur autem habere veram naturam, quia non habet fictam, nec extraneam, & apparentem, ſed eā, quæ eſt propria talis rei; ſicq; dicitur verus Deus, vt à falſis diſtinguatur, & vera diuinitas, vt indicetur non eſſe fictam, ſed quæ ex ſe talis eſt. Denique ad hunc modum alia tranſcendentia à multis explicantur: nam res, quòd ſignificat eſſentiam, vt realem & ratam, dicitur importare negationem imaginariæ aut fictæ eſſentiæ; & aliquid, negationem nihili, aut negationem identitatis. Quid ergo mirum, quòd verum etiam per negationem declaretur, quamuis ſpeciem habeat poſitiuæ proprietatis.

XVIII. Videtur ergo hic modus dicendi non omnino improbabilis, tamen quia nouus apparet, probandus nobis non eſt, nam ratio & definitio veritatis iuxta communem modum concipiendi omnium, qui de veritate loquuntur, includit, vel connotat aliquo modo habitudinem ad intellectum, ſeu ad potentiam cognoſcentem, & non per modum negationis, vt per ſe conſtat; ergo per modum conformitatis, quæ vt poſitiuum aliquid concipitur. Deinde, quia potius falſitas rei in negatione poſita eſt, vt infrà dicetur, quia dicit carentiam perfectionis debitæ ad veritatem rei: ergo veritas non addit de formali negationem illius carentiæ perfectionis debitæ, neque negationem fictæ naturæ, ſed propriam, & poſitiuam rei perfectionem. Denique, quamuis hæc ſimplicia ſæpè explicentur à nobis per negationem (quod ſolùm probant coniecturæ adductæ) non tamen propterea ſignificant formaliter talem negationem.

Quarta opinio.

EST ergo quarta ſententia, hanc veritatem ſolùm eſſe denominationem extrinſecam. Ita ſentit Caiet. 1. par. quæſt. 16. art. 6. in fine. Vbi ſolùm agit de rebus creatis, quas dicit eſſe veras denominatione extrinſeca, vel à veritate diuina, quatenus ſunt ſigna eius, eamq; imitantur, vel à veritate creata ſpeculatiuè intellecta, quatenus ſunt, vel eſſe poſſunt cauſa eius. Ratio eius eſt, quia ita ſe habet verum ad cognitionem & res: ſicut ſanum ad animal habens ſanitatem, & ad medicinam, &c. nam ſicut, ablata ſanitate quæ formaliter eſt in animali, reliqua non denominarentur ſana, ita ablata veritate cognitionis, reliqua non denominarentur vera: ergo, ſicut animal dicitur ſanum intrinſeca denominatione, reliqua verò tantùm extrinſeca, ita intellectus eſt, qui formaliter & intrinſecè denominatur verus; alia verò tantùm extrinſeca denominatione, quatenus ſunt ſigna, vel cauſæ veritatis intellectus. Non declarat autem Caietanus quid dicendum ſit de veritate qua Deus dicitur verus, fortaſſe tamen diceret, etiam in eo ſignificare denominationem extrinſecam non ſigni, ſed cauſæ, vt ſcilicet Deus dicatur verus, qui poteſt veram ſui cognitionem cauſare, vel propriè in alienis intellectibus, vel impropriè & ſecundum rationem tantùm reſpectu ſui intellectus, in quantum poteſt per modum obiecti eſſe ſuo intellectui ratio formandi de ſe ipſo verum conceptum Dei. XIX. Caietanus.

Quod ſi obijcias, quia hæc ipſa virtus cauſandi vel eſſendi ſufficiens ratio obiectiua talis cognitionis eſt intrinſeca ipſi enti. Item, quòd, cùm cognitio Dei ſit ei maximè intrinſeca, non poteſt ab illa extrinſeca denominatio ſumi. Reſponderi poteſt ad priorem partem, virtutem quidem ſeu perfectionem illam eſſe intrinſecam, denominari tamen veram, ſeu veritatem ab extrinſeco: ſicut etiam in medicina virtus cauſandi ſanitatem intrinſeca eſt, tamē ratio ſanitatis in illa eſt extrinſeca. Ad alteram partem dicetur, quòd, licet cognitio, qua Deus ſe cognoſcit, ſit illi maximè intrinſeca; & ideò intrinſecè denominet illum cognoſcentem; tamen denominatio cogniti, vt ſic per ſe ac formaliter eſt extrinſeca, acciditq; illi, vt forma à qua ſumitur, ſit intrà rem, quæ cognita denominatur. XX.

Hæc ſententia quantum ad aliquid, clara eſt, nimirum, quòd verum ſupra ens non addit niſi concomitantiā alicuius extrinſeci, vt infrà oſtendemus, quaten⁹ verò dicit res ſolùm per denominationem extrinſecam denominari veras, videtur hæc ſententia difficilis. Primò, quia Ariſt. dicto loco 2. Metaph. tex. 4. ſentit aliquam veritatem conſequi ad omnia entia, quod etiam docet, D. Thom. 1. contra Gent. cap. 60. ratione vltima, diſtinguens duplicem veritatem, ſcilicet intellectus, & rei, & de poſteriori exponens definitionem Auicennæ tract. 1. ſuæ Metap. capit. 6. & tractat. 8. cap. 6. *Veritas rei eſt proprietas eſſe* XXI. Quæ videatur obſtare præcedenti opinioni. Auicenna.

eſſe vniuſcuiuſq; rei, quod ſtabilitum eſt ei. Et 1. par. quæſt. 16. artic. 1. de eadem veritate exponit definitionem Aug. libr. de vera religione, cap. 36. dicentis. *Veritas eſt ſumma ſimilitudo principij, quæ ſine vlla diſſimilitudine eſt:* & definitionem Anſel. dialog. de veritate cap. 12. *Veritas eſt rectitudo ſola mente perceptibilis.* In quibus omnibus ſignificatur, veritatem rei eſſe aliquam intrinſecam formam & perfectionem eius. Vnde Auguſt. ſuprà. *Vera (inquit) in tantum vera ſunt, in quantum ſunt: in tantum autem ſunt, in quantum principalis vnius ſimilia ſunt.* Vnde addit, veritatem eſſe, *formam verorum ſicut ſimilitudo eſt forma ſimilium.* Prætereà D. Thom. quæſt. de verit. art. 4. quamuis multùm videatur fauere opinioni Caietani, tandem tamen dicit: *Quamuis veritas ſecundum quam omnes res dicuntur veræ, minus propriè veritas dicitur: tamen ab illa denominari rem veram, ſicut à forma inhærente, nihilque aliud eſſe, quàm entitatem intellectui adæquatam.* Et idem ſentit ibidem artic. 5. & 6. Eſt ergo hæc veritas aliquid intrinſecum rebus, & non tantùm denominatio extrinſeca. Ratione hoc confirmari poteſt primò, quia ſola extrinſeca denominatio non poteſt propriè inter rei proprietates numerari; veritas autem dicitur ab omnibus proprietas entis; ergo non eſt tantùm externa denominatio. Maior patet, quia proprietas debet ab intrinſeco conuenire: denominatio autem extrinſeca accidentariè & ab extrinſeco conuenit. Quod maximè verum eſt de denominatione illa, quæ ſolùm per analogiam ſumi dicitur ex proportione vel habitudine ad aliud: nemo enim dixerit, ſanitatem vt ſic, eſſe proprietatem cibi, aut vrinæ; vel riſibilitatem eſſe proprietatem prati florentis, quia hæc prædicata ſolùm quaſi metaphoricè conueniunt, illis ſubiectis.

Qualiter Auguſtinus. Qualiter Anſelmus.

XXII. Dices, quamuis hæc prædicata quoad impoſitionem vocum ſint Metaphorica, tamen reuera ſignificant quaſdam proprietates earum rerum, quibus attribuuntur; & hoc modo ſanitas dici poteſt proprietas talis cibi, non quoad ipſam formalem ſanitatem, ſed quoad id, quod per talem denominationem ſani declarari intenditur. Sed contrà, nam hinc ſaltem rectè colligimus, ſanitatem non eſſe proprietatem cibi diſtinctam ab illa, quæ per talem metaphoram declaratur: quòd ſi illa non eſſet proprietas, ſed eſſentia ipſius cibi, certè ſanum non ſignificaret proprietatem, ſed eſſentiam cibi. Sic ergò in præſente, ſi verum tantùm dicitur de rebus per analogiam, & extrinſecam denominationem à veritate intellectus, interrogo quid indicetur, vel ſignificetur in ipſo ente per hanc metaphoram, vel habitudinem. Aut enim indicatur ſola rei entitas, & ſic verum non eſt proprietas entis, ſed ſolùm differt ab illo, quod verum metaphoricè ſignificat id, quod ens ſignificat cum proprietate: ſicut ridere non eſt in prato alia perfectio ab ea, quæ eſt eſſe viride vel floridum, ſed eſt eadem metaphoricè ſignificata: Aut per illam veri appellationem analogam indicatur in ente aliquid ab entitate diuerſum; & de hoc inquirimus quid ſit, & an ſit ſola denominatio extrinſeca: nam, ſi ita eſt, non poterit eſſe proprietas entis, ſi autem eſt aliquid vltra denominationem extrinſecam, quoad id ratio veri intrinſeca erit, quidquid ſit de impoſitione vocis an ab extrinſeco deſumpta ſit.

XXIII. Et confirmatur, quia, ſi veritas eſſet ſola denominatio extrinſeca, tam poſſet conuenire entibus rationis, ſicut realibus, quia huiuſmodi denominationes ſumptæ ex cognitione tam poſſunt conuenire entibus rationis, ſicut realibus, vt eſſe genera, ſpecies, verè cognoſci, ſignificari, & ſimilia. Quod ſi dicatur formaliter ita eſſe, fundamenta autem harum denominationum aliter conuenire entibus realibus: contra hoc vrgeo ſemper rationem factam: quia hoc fundamentum in hac denominatione veri vel eſt aliquid præter ens, vel non: ſi eſt aliquid, quæro, quid illud ſit, an extrinſecum, vel intrinſecum; & redeunt argumenta facta, ſi non eſt aliquid, ergo verum prout eſt in rebus, non eſt proprietas entis, ſed ipſum ens. Simile argumentum fieri poteſt, quia ſequitur id, quod eſt perfectius ens, non eſſe perfectius verum veritate rei, quod eſt apertè contra Ariſt. & D. Thom. ſuprà, & contra communem ſenſum omnium: quis enim dicat non eſſe verius ens in ratione entis angelum, quàm hominem; vel etiam Deum, quàm angelum? Sequela verò patet, quia in denominatione illa, quæ ſumitur ex veritate intellectus, non poſſunt habere inæqualitatem: quia tam vera eſt idea, quam Deus habet de homine, ſicut idea, quam habet de angelo, tantaque eſt conformitas inter illa extrema, ſicut inter hæc, & tam vera eſt cognitio quam Deus habet de angelo, ſicut quam habet de ſeipſo.

Quæſtionis reſolutio.

XXIIII. In hac opinionum varietate difficile eſt, verum iudicium de veritate ferre, & fortaſſe difficultas inde orta eſt, quòd non ſatis in vſu harum vocum diſtinguimus id, à quo earum impoſitio ſumpta, vel tranſlata eſt, & ad quod ſignificandum imponuntur: fieri enim potuit, & veriſimile eſt, omnem veri appellationem ex veritate cognitionis duxiſſe originem, vt Sect. ſeq. commodiùs dicam: nihilominus tamen nomine veri non ſignificari in rebus ſolam denominationem ſumptam ex veritate cognitionis, ſed aliquid aliud, ad quod ſignificandum nomen illud impoſitum eſt. Vt ergo hoc declarem, dico primò, veritatem tranſcendentalem intrinſecè dicere entitatem realem ipſius rei, quæ vera denominatur, & præter illam nihil ei intrinſecum, neq; abſolutum, neq; relatiuum, neq; ex natura rei, nec ſola ratione diſtinctum, addere. Hæc concluſio ſatis probata eſt ex dictis in prima ſententia, & ſumitur clarè ex D. Thom. cit. locis, & quæſt. 1. de verit. art. 1. ad 6. & art. 8. Capreol. Caiet. Ferrar. & alijs ſuprà in prima opinione citatis.

Quid intrinſecè dicat veritas tranſcẽdentalis.

D. Thom. Caietan. Ferrar.

XXV. Dico ſecundo, veritatem tranſcendentalem ſignificare entitatem rei connotando cognitionem ſeu conceptum intellectus, cui talis entitas conformatur, vel in quo talis res repræſentatur, vel repræſentari poteſt prout eſt. Hæc concluſio probatur etiam ex dictis à ſufficiente partium enumeratione. Et exiſtimo, quãuis authores diuerſimodè loquantur, omnes ferè hanc eandem rem docere voluiſſe. Eamque in hunc modum explico. Exiſtimo enim, hunc veri entis conceptum eſſe virtualiter comparatiuum vnius rei, vel naturæ ad proprium conceptum eius rei, quæ vera eſſe dicitur: vt verbi gratia, ad profitendum Euchariſtiæ myſterium, dicere ſolemus hoſtiam conſecratam eſſe verum corpus Chriſti Domini; vbi per *verum corpus*, nihil aliud ſignificamus, quàm illud idem corpus, quod per proprium ac verum conceptum corporis Chriſti repræſentatur. Et ſimiliter ad confitendum myſterium Incarnationis dicimus, Deum eſſe verum hominem, id eſt, habere illam naturam, quam in eſſentiali ſpecie hominis verè concipimus. Et hinc dixit

Quid connotet veritas tranſcendentalis.

Heruæus quodlib. 3. quæſt. 1. art. 2. & 3. hanc veritatem eſſe cõformitatem rei prout eſt in ſe ad ſe ipſam vt obiectiuè conceptam: Durandus verò in 1. diſt. 19 q. 5. econtrario dixit, hanc veritatem eſſe conformitatem rei ſecundum eſſe obiectiuum ad ſe ipſam ſecundum eſſe reale: vterq; enim intellexit hanc veritatem nihil rei addere præter denominationem ortam ex coniunctione & proportione, ſeu conformitate inter intellectum & rem: Sed ipſi declarant per conceptũ obiectiuum, quod nos per formalem; tamen quia conceptus obiectiuus nihil præter rem addit, niſi denominationem termini conceptus formalis, ideò non rectè explicatur conformitas inter rem, & cõceptum obiectiuum, ſed inter rem potiùs & conceptum formalem ſeu ideam. Atq; idem exiſtimo ſenſiſſe eos, qui dicunt, verum addere ſupra ens relationem rationis conformitatis entis ad intellectum, vt ſignificat S. Th. in 1. d. 19. q. 5. art. 1. hoc enim, vt verum ſit, non eſt intelligendum de relatione propria & actuali, ſed de illa mutua cõnexione rei & conceptus, & connotatione vnius vt correſpondentis alteri, quæ, quia per modum relationis à B nobis concipitur, relatio rationis dici ſolet. Deniq; in hoc ſenſu facilè applicatur ad hanc veritatem illa vulgaris veritatis definitio, quòd ſit *conformitas inter intellectum & rem*: illa enim conformitas non intelligitur eſſe relatio aliqua, vt ſuprà in veritate cognitionis explicatum eſt, ſed denominatio ſumpta ex conſortio plurium ita ſe habentium, vt tale vnum ſit, quale ab alio repræſentatur.

XXVI. Dico tertiò, hanc veritatem tranſcendentalem poſſe, & per modum aptitudinalis, & per modum actualis conformitatis explicari: & in ordine ad intellectum diuinum, & ad creatum: & in ratione cogniti & cognoſcentis; ſi vniuerſaliter de ente vero loquamur, vel in ratione cauſati, & cauſæ, vel menſurati & menſuræ, ſi de ente creato ſeu artificiali ſermo ſit. Declaro ſingula, nam inprimis, quòd hæc veritas dicere poſſit conformitatẽ actualem, omnes fatentur, & ex ipſo nomine veritatis & conformitatis conſtare videtur, magis enim ſignificat actum, quam aptitudinem. Item veritas cognitionis dicit actualem conformitatem & commenſurationem: ergo idem eſt ꝓportionaliter de veritate rei. Quòd C ſi obijcias Auguſt. libr. 2. Soliloquiorum, cap. 5. dicentem, *Verum non rectè dici eſſe id, quod ita ſe habet, vt videtur cognitori: quia ſecundum hoc nihil eſſet verum ſi nullus cognoſceret*; Reſpondebimus, ſecundum hanc denominationem non eſſe illam definitionem reijciendam abſolutè & ſimpliciter, ſi intelligatur, vt intelligi debet de cognitore verè attingente rem ipſam. Vnde etiam admittimus, illam conditionalem eſſe veram, tamen ſicut antecedens eſt impoſſibile ſaltem reſpectu intellectus diuini: ita & conſequens. Vnde D. Thom. 1. par. quæſt. 16. artic. 1. ad 1. tractans hunc locum Auguſtini dicit, ſolùm excludere comparationem ad intellectum creatum.

Auguſtini dictum explicatur.

XXVII. Præterea, quod hæc veritas poſſit etiam per aptitudinalem conformitatem declarari, ſumitur ex illo eodem loco Auguſtini, vbi poſt illa verba, *Verum eſt, quod ita ſe habet, vt videtur cognitori*; additur; *Si velit & poſſit cognoſcere.* Quæ verba aptitudinem ſignificant. Clariùs Anſelmus dialog. de verit. cap. 9. dicit veritatem eſſe, *Rectitudinem ſola mente perceptibilem.* Et D. Thom. dicta quæſt. 16. art 5. dicit, *veritatem inueniri in re ſecundum quod habet eſſe conformabile intellectui*; & 1. cont. Gent. cap. 60. declarans definitionem Auicennæ, *Veritas rei eſt proprietas eſſe vniuſcuiuſque rei,* A *quod ſtabilitum eſt ei*, addit, *In quantum talis res nata eſt facere de ſe veram æſtimationem.* Et probatur, quia omne ens reale natum eſt facere de ſe veram æſtimationem, quomodo omne ens intelligibile dicitur, ſiue ſit principium cognitionis, ſiue tantùm terminus: hæc enim aptitudo de ſe abſtrahit ab his modis: ergo nihil impedit, quominus hæc poſſit nomine veri ſeu veritatis ſignificari. Et confirmatur. nam licet ſit impoſſibile eſſe aliquod ens, quod actu non verè cõcipiatur ab aliquo intellectu ſaltem diuino: nihilominus tamen, etiamſi intellectus apprehendat illam hypotheſim impoſſibilem in re poſitam, nimirum quòd omnis intellectus, etiã diuinus, ceſſaret ab actuali rerum conceptione, nihilominus adhuc eſſet in rebus veritas, nam & compoſitum ex corpore & anima rationali eſſet verus homo, & aurum eſſet verum aurum, &c. vel ſecundum veritatem eſſentiæ, ſi intelligamus nõ manere res exiſtentes, vel etiam ſecundum exiſtentiam, ſi fingamus, ceſſante actuali cognitione adhuc conſeruari res exiſtentes à Deo operante per ſuam potentiam exequentem: ergo hæc veritas intelligi poteſt ſufficienter per illam actualem conformitatem, etiamſi actualis non ſit. Dices, ſimili argumento poſſet probari conformitatem aptitudinalem non eſſe neceſſariam, nam etiamſi fingatur alia hypotheſis impoſſibilis, ſcilicet, quod res nec intelligatur, nec poſſit ab aliquo intelligi, & quòd maneat in ſua eſſentia: vel exiſtentia, nihilominus vnaquęque res in ſua eſſentia vera eſſet: & tamen tunc non intelligeretur, vt apta ad faciendam veram de ſe æſtimationem, quia non eſſet apud quem poſſet illam facere: ergo etiam illa aptitudo non eſt de ratione veritatis. Reſpondetur primùm, illam poſteriorem hypotheſim inuoluere magis directam & formalem repugnantiam, cum propria ratione entitatis realis ſaltem ſecundũ eſſentiam, nam de ratione eius eſt, vt ſit poſſibilis, & conſequenter ac multò magis vt ſit intelligibilis. Deinde facta illa hypotheſi poſſet res dici vera fundamentaliter, ſeu non repugnanter, non tamen poſitiuè ac formaliter: quia tunc non eſſet poſſibilis veritas cognitionis, & conſequenter omnis veri denominatio ceſſaret.

Obiectioni ſit ſatis.

XXVIII. Præterea ex his facilè conſtat, hanc appellationem ſeu conformitatem potiſſimè ac per ſe eſſe ſumendam in ordine ad intellectum diuinum, vt D. Thom. docet d. q. 16. art. 1. & alijs locis. Primò, quia conformitas ad hunc intellectum eſt maximè per ſe in omnibus rebus; in creatis quidem propter depẽdentiam, quam ab illo habent; in ipſo verò ente increato propter intrinſecam & eſſentialem identitatem cum ſuo intellectu, & actuali intellectione. Deinde quia in diuino intellectu eſt ſumma & infallibilis veritas, & perfectiſſima rerum omnium ratio, ſeu repræſentatio: ergo tunc res maximè dicitur vera, quando conformari poteſt conceptui, quem de tali re Deus habet.

Veritas rei maximè ſpectanda in ordine ad diuinum intellectum.

XXIX. Quod autem etiam ſumi poſſit in ordine ad intellectum creatum quamuis ſecundariò, docet expreſsè D. Tho. quęſt. 1. de verit. locis cit. Et poteſt facilè declarari ex dictis: quia hæc conformitas quam dicit veritas, poteſt non ſolùm de actuali, ſed etiam de aptitudinali intelligi: at verò ſecundum aptitudinem, omne ens natum eſt habere veram ſui æſtimativnem in omni intellectu, nõ ſolùm diuino, ſed etiam creato. Vnde, ſi velimus hanc denominationem per modum relationis cõcipere, intelligemus quodlibet ens habere hanc relationẽ intelligibilitatis,

Secundariò in ordine ad creatum.

tis,non ſolùm ad intellectum diuinum, ſed etiam ad quemcunque creatum.Item, quia intellectus creatus eſt quædam participatio diuini intellectus, cui natus eſt conformari in intelligendo,ſi verè intelligit: ergo hoc ipſo, quòd ens dicitur verum, quia eſt conformabile intellectui diuino, poterit etiam dici verum,quia eſt conformabile intellectui creato verè intelligenti. Tandem hoc probat argumentum illud,quòd nos non ſemper cognoſcimus veritatem rerum per cōformitatem ad ideam diuinam, ſed per conceptionem,quam de tali re nos habemus.Atque hoc modo vti ſolemus definitione talis rei,ſeu naturæ ad probandum aliquid verè eſſe tale: definitio enim nihil aliud eſt, quam explicatio talis naturæ vt à nobis concipitur: poteſt ergo hæc veritas ſumi non ſolùm ex conformitate ad intellectum diuinum,ſed etiam ad creatum.

XXX. Cōformitas veritatis in cōmuni, eſt conformitas cognoſcentis & cogniti.

Hoc autem maximè verum habet, ſi conformitas hæc ſumatur ſolùm in ratione cognoſcentis & cogniti, quomodo neceſſe eſt ſumi, de tranſcendentali veritate in tota ſua latitudine ſermo ſit. Quia in Deo non poteſt aliud genus conformitatis intelligi,cùm non ſit ens dependens, neque cauſatum, vt per ſe conſtat, neque etiam propriè dici poſſit menſuratum in ratione veri per aliquam ſcientiam, non ſolùm,quia propter ſummam identitatem non poteſt ibi eſſe ratio menſuræ,ſed etiam quia eo modo, quo poſſunt ratione diſtingui, & commenſurari, potiùs eſſentia Dei vera eſt menſura ſuæ ſcientiæ, quàm econuerſo:non enim Deus ideò verus Deus eſt, quia talem ſe eſſe cognoſcit, ſed potiùs quia eſt verus Deus,ideò verè ſe talem eſſe cognoſcit. Ergo verum tranſcendentale in tota ſua latitudine ſumptum nō poteſt dicere conformitatem ad intellectum vt ad cauſam vel ad menſuram, ſed tantùm vt ad repræſentantem,ſeu cognoſcentem,vel actu,vel aptitudine. Hoc ergo modo talis conformitas præſertim aptitudinalis, in ordine ad quemcunque intellectum ſumi poteſt,ita vt Deus dicatur verus, quia in quocunque intellectu gignere poteſt verum cōceptum Dei,vel quia re ipſa in ſe habet illam naturam,quam in Deo concipit quilibet intellectus verè Deū concipiens. Et idem eadem ratione eſt de entibus creatis: nam idem conceptus veritatis poteſt ad omnia ꝓportionabiliter applicari; & quod in Deo ſufficit ad veritatem, ſi in aliis poteſt per participationem reperiri, vt re vera poteſt, ſufficiet etiam ad veritatem eorum per participationem.

XXXI. Entia creata intellectui diuino vt opifici conformantur.

Additur verò in vltima parte concluſionis reperiri in entibus creatis conformitatem ad intellectū diuinum vt ad cauſam & exemplar, ratione cuius poſſunt talia entia vera denominari, quia etiam illa eſt vera conformitas ad intellectum vt practicè cognoſcentem,& ſuo modo operantem. Et eadem ratione entia artificialia, quæ ab intellectu humano procedunt, reſpectu illius habent eandem conformitatem vt ad ſuum exemplar, vel ideam, & ſecundum eam vera etiam dici poſſunt.Imò ſentit D. Thomas ab hac conformitate potiſſimum denominari vera entia creata, quia illa per ſe eis conuenit: conformitas autem ad alios intellectus ſpeculatiuè cognoſcētes, eſt magis extrinſeca & per accidens. Quod maximè habet locum in rebus exiſtentibus, & actu creatis: nam res ſecundum eſſe eſſentiæ non habent actu cauſam exemplarem, ſicut neque efficientem: habent tamen in potentia: & ideò ſi conſiderentur vt poſſibiles ſunt, per ſe requirunt exemplaria, & ideas in primo artifice, quæ vnumquodque tale eſſe

A repræſentent, quale eſſe poteſt, aut natura fieri poſtulat. Et hoc modo res omnes creatæ, etiam ſecundum eſſe eſſentiæ per ſe primariò poſtulant eſſe in diuino intellectu, & habere conformitatem cum illo,tanquam cum primo artifice, à quo ſolo poſſunt ad eſſe perduci. Deus autem cùm increatum ens ſit, ad nullum intellectum poteſt habere hanc habitudinem:nihilominùs tamen alia ratione poteſt dici per ſe habere conformitatem reſpectu proprii intellectus potiùs, quàm aliorum: quia per ſe & eſſentialiter poſtulat, vt ſe ipſum actu intelligat, ſitque non ſolùm intelligibilis, ſed etiam actu intellectus à ſe ipſo,& ſuamet intellectio. Atque ita probata eſt concluſio quo ad omnes partes eius.

Sed obiicies:ergo ratio veritatis tranſcendentalis non eſt vna,ſed multiplex;quia aptitudinalis, vel actualis conformitas,& ſpeculatiua,vel practica, valde diuerſæ ſunt. Secundò ſpecialiter obiici poteſt, quia veritas dicit relationem menſurati ad menſuram, ſaltem fundamentaliter: ergo non poteſt veritas rerum ſumi in ordine ad intellectum creatum, B cuius cognitio non eſt menſura veritatis rerum, ſed per illas potiùs menſuratur. Vnde argumentor tertiò, nam cognitio eſt vera quia conformatur rebus cognitis: ergo non poſſunt e conuerſo res dici veræ per conformitatem ad talem cognitionem: quia inter hæc non eſt relatio mutuæ ſeu ſimilis comparationis, qualis eſt inter duo ſimilia, ſed diſſimilis ſeu non mutuæ comparationis, qualis eſt inter menſuram & menſuratum. XXXII.

Ad primum aliqui non exiſtimant inconueniens totum id concedere, quod in argumento infertur: quia cùm hæ tantum ſint quędam denominationes, quæ ad modum relationum deſumuntur,ſeu explicantur,non eſt inconueniens ex variis capitibus, & diuerſis conſiderationibus multiplicari. Imò quidam etiam addunt,ſub vna ratione eſſe reſpectus reales,ſub alia verò rationis. Quod ſaltem concomitanter probabile eſt,quamuis non ſit verum formaliter.Meliùs tamen fortaſſe dicetur, illos omnes reſpectus ſub vno adæquato cōtineri, ſeu ad vnum reuocari,nimirum ad illam aptitudinem,qua vnaquęque res nata eſt veram ſui æſtimationem conferre: nam illam habet reſpectu cuiuſcunque intellectus, vel cognitionis, & ſupra illam nihil addit actualis conformitas, præter denominationem, ſeu coexiC ſtentiam cognitionis. Quod ſi inde reſultet relatio, quando illa cognitio eſt practica,& cauſa rerum,illa ſupponit potius veritatem, quam conſtituat, vt circa ſecundam opinionem oſtenſum eſt. Ad ſecundum reſpondetur, in rigore non eſſe neceſſarium, vt ens dicatur verum in ratione menſurati per cognitionem cui confirmatur: aliàs non poſſet Deus verum ens dici, vt ſuprà argumentabar; quia in ratione entis nullam habet menſuram nec ſecundum rem,nec ſecundum rationem;& ideò,vt 1.p.q.14.latiùs dictum eſt, diuina ſcientia non comparatur ad ſuam eſſentiam ſuumque vt practica,ſed vt ſpeculatiua tantùm. Solùm ergo in veritate cognitionis ſpeculatiuæ verum habet, quod ratio veri ſumitur in ratione menſurati:nam diuina etiam ſcientia practica vt practica eſt, vera eſt, quamuis vt ſic non habeat rationem menſurati,ſed potius menſurę. Vnde ad tertium reſpondetur,negādo conſequentiā:quia ipſamet ratio veritatis non eodem modo dicitur de cognitione,& de rebus;& ideò non eſt inconueniēs, vt ſecundū diuerſas habitudines cōueniat cognitioni per conformitatē ad res,in quantum illas,vt ſunt, XXXIII.

 repræ-

repræſentat, & rebus in ordine ad cognitionem, in quantum aptæ ſunt vt in ratione obiecti veram ſui exiſtimationem inducant.

XXXIIII. *Veritas tranſcendentalis non eſt mera denominatio extrinſeca.* Dico vltimò hanc veritatem tranſcendentalem nõ eſſe meram denominationem extrinſecam, quãuis includat aliquo modo ſeu cõnotet coniunctionem alterius rei, vnde illa reſultat. In hac concluſione differo ab opinione Caietani, quamuis fortaſſe non tam ſit differentia, quàm explicatio, ſententiæ eius. Probatur ergo ex dictis, quia veritas rei intrinſecè includit entitatem eius: ergo non eſt mera denominatio extrinſeca. Antecedens patet ex definitionibus veritatis, quas tradunt Auguſt. Anſelm. & Auicenna, & ex aliis ſuprà adductis. Item, quia propter hanc cauſam entia fictitia non ſunt vera entia, & lõgè aliter ſunt intelligibilia, quàm vera entia: nam hæc ex ſe nata ſunt apprehendi & cognoſci prout ſunt: illa verò minimè, ſed oportet, vt artificio & vi intellectus aliqua realitatis ſpecie, ſeu vmbra induantur. Item hac ratione, quò res magis habet de entitate, magis etiam habet de hac veritate; & quod perfectius eſt ens, id ex ſe magis intelligibile dicitur. Vnde vlteriùs argumentari poſſumus: quia eſſe intelligibile, non eſt mera denominatio extrinſeca: ergo neque eſſe verum obiectiuè, ſeu realiter. Antecedens patet, tum ex dictis, quòd intelligibilitas ſequitur entitatem rei, tum etiam quia obiectum eſt natura prius potentia, & ratio illius: ergo ſupponitur in obiecto aptitudo aliqua ratione cuius aptum ſit terminare actum potentiæ, vt, verbi gratia, in colore & ſono, reſpectu viſus, & auditus: ergo ſimiliter in ente quatenus intelligibile eſt, non ſolùm intelligitur facultas extrinſeca, quæ vim habet intelligendi, quamuis hæc neceſſaria ſit, ſed etiam ex parte ipſius entis, ſupponitur aptitudo intrinſeca ratione cuius poteſt actum huiuſmodi terminare. Præterea hoc confirmant quæ in fauorem primæ opinionis adducta ſunt, & alia addemus ſectione ſequenti.

Corollaria ex ſuperiori reſolutione.

XXXV. Atque ex his intelligitur primò, quomodo eſſe verum conueniat omni enti reali, ſiue creato, ſiue increato: quia omne ens de ſe eſt aptum conformari intellectui: imò nullum eſt ens, quod non ſit actu conforme alicui intellectui: ſaltem diuino. *Increatum & creata entia quo modo vera.* Quo fit, vt hæc ratio veri primariò conueniat primò enti, quod eſt Deus: quia per ſe & eſſentialiter includit cognitionem, & cum illa ſummam ac neceſſariã conformitatem habet: & quia per ſe (vt ita dicam) eſt ratio ſuæ veritatis; & eſt origo & menſura omnis veritatis, quæ in creaturis reperitur.

XXXVI. *Verum qualiter paſſio entis.* Secundò intelligitur ex dictis, quomodo Verum ſit paſſio entis. Dicitur enim paſſio, non quaſi ſit realis proprietas diſtincta ex natura rei ab ente, ſed latiori modo, ſolùm quia eſt quoddam attributũ, quod reciprocatur cum ente, & ab eo aliquo modo diſtinguitur, ſaltem ſecundum rationem, ſeu connotationem. Primùm conſtat, quia oſtenſum eſt, omne ens eſſe verum. Conſtat item ex dictis, omne verum eo modo, quo à nobis explicatũ eſt, eſſe ens reale: quia licet entia rationis eo modo, quo cognoſcuntur, dici poſſint habere conformitatem cum intellectu: tamen quia ex ſe non habent intelligibilitatem, neq; entitatem, in qua fundetur illa conformitas, ideò neq; veritatem habent, quæ eſt paſſio entis. Maximè cùm oſtenſum ſit, hanc veritatem dicere entitatem ipſam vt conformẽ. Altera verò pars de diſtinctione

A ſatis etiam eſt ex dictis explicata. Neq; contra illam procedunt, quæ circa tertiam opinionem Caietani obiiciebamus, quia non aſſerimus ſolam denominationem eſſe proprietatem, ſed ipſam entitatem ſub tali ratione conceptam. Quo fit, vt per hoc veri attributum nulla noua perfectio, aut realis ratio in ipſo ente explicetur, ſed ſolùm declaretur ampliùs ipſamet ratio entis per habitudinem ad cognitionẽ, eo modo quo à nobis explicata eſt. Et, quia hæc habitudo accidit quodammodo ipſi enti vt ſic; & eſt aliquo modo ſaltem ſecundum rationem poſterior illo (quamuis ſemper ſit cum illo coniuncta) ideò verum, quòd per hanc habitudinem declarat naturã entis, attributum ſeu proprietas eius dicitur.

Tertiò intelligitur ex dictis, quo ſenſu dictum ſit ab Ariſt. in fine lib. 6. Metaph. verum non eſſe in reb. ſed in mente, loquitur enim de veritate complexa, quæ eſt in cõpoſitione mentis, & de alio eſſe vel non eſſe, quod per huiuſmodi complexionem ſignificatur, & ad eius veritatem requiritur. Nam, quia veritas eſt ſpeciali modo in compoſitione & diuiſione B intellectus, vt ſuprà dixi, ideò veritas quaſi per antonomaſiam vel analogiam ſpecialiter dici ſolet de illa veritate, quæ eſt in compoſitione & diuiſione, quæ in negationibus & affirmationibus æquè reperitur, & per ſe non requirit reale eſſe, ſed quale per complexionem ſignificatur. XXXVII. *Ariſtotelis dictum explicatur.*

SECTIO VIII.

An veritas per prius dicatur de veritate cognitionis quàm de veritate rei, & quo modo.

Diximus, veritatem in rebus, & in cognitione reperiri: explicare ergo oportet, quo ordine ac modo vtriſq; conueniat, quod etiam cõferet, vt ampliùs explicata maneat veritatis tranſcendẽtalis ratio. Videtur ergo, priùs conuenire veritatem rebus, quàm cognitioni. Primò quidem quia verum eſt obiectum intellectus: ergo ante omnem actum intellectus ſupponitur veritas: ergo priùs eſt veritas in rebus, quàm in cognitione. Secundò quia veritas C rerũ vniuerſalior eſt, cùm ſit tranſcendens: ergo eſt prior: quia vniuerſaliora priora ſunt natura ſua. Imò cũ dictum ſit, verùm conuerti cum ente reali, & ipſi conceptus mentis entia realia ſint, non alia ratione videntur eſſe veri, niſi quatenus entia ſunt: ergo veritas rerum de ſe communior eſt, & prior, quã veritas cognitionis. In cõtrarium autem eſt, quia omnes authores ſentiunt, verum eſſe quid anologum, cuius principale analogatum eſt veritas cognitionis, ex Ariſt. 6. Metaph. in fine dicente veritatem eſſe tantùm in intellectu formaliter & propriè: in reb. autem vt in cauſa, vt etiam dicit 9. Metaph. c. 12. In vocibus autem dicitur eſſe tanquam in ſigno, quatenus verum, vel falſum ſignificant, vt dicitur 1. Perih. c. 4. I. *Dubitandi rationes.*

Opiniones variæ.

Eſt igitur multorum ſententia, veritatem primò ac præcipuè reperiri in cognitione; ſecundariò verò in rebus: imò in ſola cognitione eſſe intrinſecè ac formaliter, in rebus autem cauſaliter, ſeu obiectiuè. Ita vt, ſicut *ſanum* eſt analogũ attributionis, quod de vno tantùm analogato dicitur intrinſecè ac formaliter; de aliis verò per ſolam denominationem ab illo; ita *verum* ſit analogum attributionis eiuſdem omnino rationis, quod de cognitione dicetur formaliter, II.

Caietan.

liter, quia vera eſt, de rebus verò ſolùm denominatione ſumpta à veritate cognitionis, quatenùs cauſa illius ſunt. Sicut etiam dicitur de veritate locutionis, ſolùm quatenus eſt ſignum illius. Ita ſentit Caiet. præced. ſect. citatus. Et videtur ſumi ex D. Tho. dict. q. 16. 1. q. art. 1. 3. & 6. & q. 1. de verit. art. 3. & ſuper citata loca Ariſt. Et declarari ampliùs poteſt ex ipſa veri definitione, prout his omnibus applicatur. Cognitio enim dicitur vera, quatenus eſt conformis rei, quam repræſentat, non vt res ipſa vera eſt, ſed vt talis eſt, qualis mente concipitur, & affirmatur ſeu negatur, vt notauit D. Tho. dicta q. 16. art. 1. ad 3. Res autem dicitur vera, quatenus conformis, vel conformabilis eſt vero conceptui, quem aliquis intellectus habet, aut habere poteſt de tali re. Ergo ſignum eſt, rationem veritatis per ſe reperiri in cognitione, in rebus verò non niſi per denominationem ab illa, & nullam eſſe rationem veri, vtriſque communem. Simili enim rationem concludimus, veritatem in vocibus ſolum analogicè vt in ſigno reperiri: quia non ſunt veræ, niſi quatenus veram cognitionem ſignificant. Tandem ex modo ipſo loquendi & concipiendi omnium, videtur poſſe hoc ſatis confirmari: omnes enim ſimpliciter loquendo, veritatem attribuunt iudicio intellectus; rebus autem non niſi ſecundum quid; & ideò ſimpliciter dicimus intellectum eſſe verum; alias verò res non dicimus ſimpliciter veras, ſed cum addito, verum aurum, vel quid ſimile.

III. Alij verò diſtinctione vtuntur. Nam duobus modis denominari poſſunt res verę; vno modo, vt menſura cognitionis, alio modo vt menſuratæ per cognitionem. Priori modo dicuntur res verę, vt obiecta ſpeculatiuæ cognitionis, quatenus vel conformantur, vel aptæ ſunt conformari veritati illius: quia obiectum eſt menſura talis cognitionis, præſertim ſi ſit obiectum primarium illius. Quod dico propter cognitionem, quam Deus habet de eſſentiis creaturarum, à quibus non menſuratur, vt ſuprà dixi: quia non reſpicit illas vt primarium obiectum, ſed vt ſecundariū, in primario eminenter contentum, à quo proximè illa cognitio quaſi menſuratur. Imò addit Ægid. quodlib. 4. q. 7. neque cognitionem, quā Angelus habet de Sole, verbi gratia, & aliis rebus, quarum habet inditas ſpecies, propriè menſurari ab illarum obiectis, ſed ab ideis diuinis, à quibus illæ ſpecies profluxerunt, de quo aliis: nunc enim ſatis eſt, quòd huiuſmodi res dicantur veræ, quatenus adæquari poſſunt intellectui humano, vt menſura eius. Poſteriori autē modo dicuntur veræ omnes res, quæ ab intellectuali exemplari ſeu idea manant, illiq; cōformantur tanquam ſuæ menſuræ. Dicunt ergo, veritatem æquè primò dici de omni adæquatione mēſurati ad menſuram, quæ inter rem & intellectum ſeu cognitionem inuenitur, ſiue illa ſit cognitionis ſiue rei; de adæquatione autem menſuræ ad menſuratum, ſiue ſit cognitionis, ſiue rei non dici verè ac propriè, quòd ſit veritas, ſed ad ſummum dici poſſe per prędictam analogiam attributionis. Fundamentum huius ſententiæ ſolùm eſt, quia veritas, vt nomē ipſum præ ſe fert dicit relationem menſurati: nā dicit conformitatem intellectus ad rem: quod enim alteri conformari debet vt verum ſit, reſpicit illud vt menſuram.

IIII. Iuxta quam ſententiam ſequitur primò, Deum in ratione entis non eſſe verum, ſed ſolùm in ratione ſcientiæ ſeu ſcientis ſpeculatiuè: quia in quantum eſt ens, non habet menſuram ſuę veritatis, & ſui eſſe,

A nec conformatur alicui intellectui etiam proprio vt menſuratus ab illo, vt ſuprà dictum eſt. Niſi velit quis negatiuè explicare, Deum eſſe verum, quia non eſt alicui menſuræ ſeu ideæ difformis, vt in ſimili explicuit D. Thom. dict. q. 16. art. 5. ad 2. Sequitur ſecūdò, diuinam ſcientiam vt practicam non eſſe veram ſimpliciter loquendo, quia vt ſic non eſt menſurata; ſed menſura rerum. Sequitur tertiò, eſſentias creaturarum ſecundum eſſe eſſentiæ conſideratas non poſſe veras dici ſimpliciter, ſed tantùm per prædictam analogiam, quia non habent menſuram in ratione eſſentiæ. Sequitur quartò, abſolutè loquendo non eſſe ordinem prioris & poſterioris inter veritatem rerum & cognitionem, ſed inter veritatem mēſuræ & menſurati: quia hęc ſiue in rebus ſiue in cognitione exiſtat, dicitur eſſe propria & formalis veritas; illa verò tā in reb. quā in cognitione, dicitur non eſſe veritas; ſed ſolùm relatio menſuræ, quæ per analogiam interdum dicitur veritas. Et hāc opinionem videntur ſequi multi ex modernis ſcriptoribus.

V. Tertia opinio eſſe poteſt, aliud eſſe loqui de prima origine ſeu impoſitione huius vocis *verum* ſeu B *veritas*; aliud de proprio ſignificato, quod iam de facto habet. Nam priori modo eſt quidem verum, per eam vocem primò ſignificatam eſſe veritatem cognitionis, ſeu compoſitionis & diuiſionis: quia illa eſt nobis notior: nihilominùs tamen iam vocem illā extenſam eſſe non per Metaphoricam tranſlationem, ſed per proprietatem ad ſignificādam veritatem rerum, quæ in ratione etiā veritatis perfectior eſſe poteſt, quam veritas cognitionis. Sicut dicere ſolent Theologi nomina paternitatis, aut miſericordię, vel ſimilia, primò eſſe impoſita ad ſignificādas has proprietates in creaturis; deinde verò extēſa eſſe ad ſignificandas ſimiles proprietates Dei, non per Metaphorā, ſed per ſummā proprietatem, & analogiā, in qua primum ac præcipuum analogatum eſt Deus, vt habēs huiuſmodi proprietates. Fundamentū huius ſententiæ eſt, quia tam perfecta & propria eſt adæquatio rei ad intellectū, ſicut eſt adæquatio intellectus ad rem: ergo ex hac parte nihil obſtat, quo minus ratio veritatis æquè conueniat vtrique. Rurſus, quod hæc adæquatio ſit per modū menſuræ vel mēſurati, nihil referre videtur, quominus vtroque mo- C do poſſit & nomen & rationem veritatis obtinere: tum quia nulla ſufficiente ratione probatur, rationem veri intrinſecè dicere ac poſtulare rationem menſurati, neq; ex communi definitione veritatis id colligitur, ſed potiùs contrarium: dicitur enim *conformitas inter rem & intellectum*: vbi nihil dicitur de conformitate per modum menſuræ, vel menſurati. Imò, vt notauit D. Tho. locis ſuprà citatis ex vi illius definitionis non magis dicitur veritas, conformitas intellectus ad rem, quàm conformitas rei ad intellectum. Tum etiam, quia illa ratio menſuræ, & menſurati, nihil addit in vno extremo potiùs, quàm in alio, niſi vel denominationem ſumptam ex cauſalitate aliqua eius rei, quæ menſura dicitur, ad rem quæ dicitur menſurata, vel ordinem aliquem tranſcendentalem, ſecundum quem vna res ordinatur ad alteram potiùs, quàm econtrario, vt ſcientia ad ſcibile potiùs, quam ſcibile ad ſcientiam. Sed hi reſpectus non mutant veritatem ſeu proprietatem adæquationis ſeu conformitatis, quæ per ſe tantùm ad rationem veritatis requiritur. Vt verbi gratia, ſi res arte facta comparetur ad intellectum artificis à quo proceſſit, & ad intellectum alterius, qui perfectè cōcipit rationē & ideam talis artificii, nihil influendo, neq; cauſando

cauſando in illud, certè artificium in re æquè conforme eſt vni,& alteri intellectui: ergo æquè verum eſt reſpectu vtriuſq; , etiamſi ad vnum habeat relationem effectus,& non ad aliud.

VI. Atque huc accedunt ea, quæ ex ſecunda ſententia conſequi inferebamus: quæ, quia per ſe inconuenientia videtur, ſuadent, nõ pertinere ad rationem veritatis differentiam hanc formaliter ac per ſe. Secluſa autem hac differentia, nihil eſt, cur non poſſit ratio veritatis in omnem adæquationem inter rem & intellectum conuenire, ſiue illa ſit inter intellectum & rem, ſiue inter rem & intellectum; & ſiue ſit inter menſuram cum menſurato, ſiue inter menſuratum cum menſura, ſiue inter ea quæ neutram rationem inter ſe habent, vt de eſſentiis creaturarum vt ſic, & de ſcientia Dei creaturarum ſpeculatiua dicebamus. Imò neque ſufficiens ratio analogiæ videtur poſſe aſſignari inter veritatem rei, & cognitionis: tũ quia licet nomen veritatis primùm ſit à nobis inuentum propter cognitionem: non tamen inde fit analogicè dici de veritate rerum, vt explicatum eſt: tum etiam propter ea, quæ in Sect. præced. circa opinionem Caietani propoſita ſunt, quibus oſtendi videtur, veritatem rerum non poſſe in ſola extrinſeca, & Metaphorica denominatione conſiſtere.

Quæſtionis reſolutio.

VII. Ex his opinionibus aliquid, quod ad quæſtionẽ hanc explicandam conferat, ſumere poſſumus. Vt tamen reſolutio, quæ nobis verior videtur, intelligatur, aduertendum eſt, quod ſuprà diximus veritatem ſpecialiori modo reperiri in compoſitione & diuiſione, quàm in ſimplicibus, aut conceptibus, aut rebus. Veritas autem illa ſpecialis, quę eſt in compoſitione & diuiſione intellectus, reuera non eſt veritas tranſcendentalis illius actus ſeu iudicii, quod in compoſitione & diuiſione verum denominatur. Quod ſic patet, nam veritas tranſcendentalis cùm ſit ſuo modo propria paſſio entis, eſt immutabilis & inſeparabilis ab ente, illa autem veritas, quæ eſt in compoſitione eſt ſeparabilis ab illa, quantum eſt ex ratione ſua, quia interdum ſeparatur, quando, manente eodem iudicio res iudicata mutatur incipitq; aliter ſe habere, quam iudicetur, cùm anteà conformitatem cum iudicio haberet. Quòd ſi interdũ hæc veritas eſt immutabilis ex eo prouenit, quod res circa quam iudicium verſatur, immutabilis eſt vel ſimpliciter, vel prout ſub iudicium cadit.

Veritas compoſitionis & diuiſionis, non eſt tranſcendentalis.

VIII. Atq; hinc intelligere licet, in hocmet iudicio ſeu actu compoſitionis & diuiſionis, duplicem veritatem reperiri: vnam tranſcendentalem, aliam ſpecialem, quam veritatem cognitionis ſeu accidentalem vocare poſſumus, alii formalem appellant. Quod ſic declaratur & probatur, nam quando iudicium mutatur de verò in falſum, amittit aliquam veritatem, & non amittit omnem, ſed aliquam neceſſariò retinet, ergo duplicem habebat. Maior per ſe nota eſt, nã falſitas, cùm ſit veritati cõtraria, aliquam veritatem ab actu excludit, cũ de vero in falſum mutatur. Minor autem patet, quia verum cum ente conuertitur, vt diximus: ſed illud iudicium, quod de vero in falſum mutatur, manet nihilominus reale iudicium, & reale ens: ergo neceſſe eſt, vt verum etiam maneat tranſcendentali veritate. Quæ in hoc conſiſtit, quòd in ratione iudicij intellectus ille actus habet veram eſſentiam, & ſpeciem iudicii, & conformitatem cum proprio conceptu ſeu idea intellectualis iudicii.

In compoſitione cum veritate, aut falſitate eius ſtat ſemper tranſcendẽtalis veritas.

A Quod in vocali propoſitione commodè explicari poteſt: hæc enim enunciatio, omnis homo eſt albus, vel alia ſimilis, ſi in ea conſideres conformitatem ad rem, quam ſignificat, non habet veritatem, ſed falſitatem, & hoc ſenſu non vera, ſed ſimpliciter falſa vocatur: ſi verò in ea conſideres definitionem ſeu eſſentiam propoſitionis, & conformitatem, quam habet cum regulis artis dialecticę, ſeu cum idea propoſitionis, intelligitur habere ſuam veritatem quaſi tranſcendentalem, ſecundum quàm dici poteſt eſſe vera propoſitio, eo modo quo aurum dicitur verum aurum, & eo modo quo ſyllogiſmus dicetur verus ſyllogiſmus, ſi bona ſit illatio, etiamſi falſum concludat.

IX. Hac igitur diſtinctione conſtituta, cenſeo inprimis, veritatem in primæua ſignificatione dictam eſſe de veritate cognitionis, quæ in compoſitione ac diuiſione ſpecialiter reperitur. Hoc probant omnia ſuprà adducta, hac enim ratione Ariſtot. ſæpè dixit, veritatem eſſe in intellectu ſeu in compoſitione & diuiſione. Item propter hanc cauſam iudicium habens hanc veritatem ſimpliciter verum dicitur. Si B autem illa careat, dicitur ſimpliciter falſum, etiamſi veritatem tranſcendentalem modo à nobis declarato habeat. Deniq; ratio eſſe videtur, quia huiuſmodi veritas nobis eſt notior, magiſque formaliter eſt in cognitione noſtra, vt in ſuperioribus explicatum eſt.

Vocis veritas primæua ſignificatio.

X. Secundò cenſeo, res cognitas poſſe ab hac veritate cognitionis per extrinſecam analogiam ac denominationem dici veras, non tamen ſecundum hanc rationem aut denominationem ſumi verum, cùm dicitur eſſe paſſio entis. Prior pars probatur ex adductis inter referendam primam ſententiam, & opinionem Caietani ſecunda Sect. tractatam. Declaratur etiam illo exemplo de ſano: nam ſicut ſanum dicitur, & quod habet ſanitatem, & quod cauſat & ſignificat illam; ita in præſente verum dici poteſt & iudicium habens hãc veritatem, & vocalis propoſitio illam ſignificans, & res ipſa quatenus cauſat, vel fundat illam. Vnde hoc etiam confirmat vſus, non ſolùm enim dicimus verum eſſe iudicium, quo credimus, Deum eſſe trinum & vnum, & ſimiliter veram eſſe propoſitionem, qua id affirmamus, ſed etiã hoc C ipſum, Deum eſſe trinum & vnum, verum eſſe: quã veritatem ſolùm habet illa res prout eſt obiectiuè in intellectu, id eſt, quatenus complexè cognoſcitur, & verè ac ſicut eſt iudicatur: & de huiuſmodi vero, ſeu denominatione veri, dixit etiam Ariſtoteles, non eſſe in re, ſed in intellectu. Vnde hæc denominatio veri etiam non entibus conuenit: ſic enim verum eſſe dicimus, & chymeram eſſe ens fictũ, & hominem non eſſe equum. Atq; hinc patet poſterior pars, quòd hæc denominatio non ſit veritas, quæ eſt paſſio entis. Et hoc etiam confirmat illa ratio, quòd verum eſt obiectum intellectus: nam licet quidam dicant, veritatem eſſe conditionem tantùm obiecti intellectus, non antecedentem, ſed conſequentem potiùs actum intellectus, vt videre licet in Toleto 3. de anim. q. 20. tamen hoc modo valde impropriè diceretur verum obiectum intellectus: quia obiectum potentiæ paſſiuæ vt ſic, ſupponitur ad actum, & ideò conditiones illæ, quæ ſunt propriæ obiecti debent ſupponi, nõ ſubſequi: ergo verum, prout dicitur eſſe obiectum intellectus, non eſt quatenus ab ipſomet actu denominatur, ſed ſecundum aliquam aliam rationem, ſecundum quã poſſit antecedere actum. Hoc denique confirmant ea, quibus ſuprà probatum eſt veritatem

In primæua ſignificatione veritas poteſt realia & rationis entia extrinſecè denominare.

veritatem tranſcendentalem non conſiſtere in ſola hac extrinſeca denominatione.

XI. *Tranſlatio vocis veritas.* Tertiò itaque cenſeo, ab hac veritate cognitionis tranſlatum eſſe hoc nomen veri, ad ſignificandum hanc proprietatem cuiuſlibet entis realis, quæ eſt cõformitas cum intellectu actu, vel potentia concipiente rem ſub tali ratione entis realis. Hoc patet ex dictis, & à ſufficiente enumeratione. Dices hanc denominationem in nullo differre ab illa denominatione extrinſeca, qua res dicitur vera, quia fundare poteſt, vel cauſare veritatem intellectus. Reſpondetur, negando conſequentiam, quia illa denominatio præciſè ſumitur ex veritate extrinſeca, vt denominante obiectum, ſeu cauſam ſuam: hæc autem veritas rerum non ſumitur ex illa denominatione, ſed ex ipſa rei entitate, vt habente conformitatem ad aliud. Itaq; ſicut cognitio, vel iudiciũ dicitur verum, quia cõforme eſt ipſi eſſe, vel non eſſe rei, & tamen non denominatur verũ à veritate ipſius rei, ſed à ſuo eſſe, connotando ſimul eſſe ipſius obiecti tale, quale per iudicium repræſentatur: ita in præſente res dicitur vera, quia habet eſſe conforme ſeu conformabile tali conceptui, quæ denominatio non ſumitur extrinſecè à veritate conceptus, ſed ab intrinſeca entitate, vt eſt ſub habitudine, vel quaſi habitudine ad aliud. Confirmatur ac declaratur primò, nam, ſicut in relatiuis hoc album, verbi gratia, dicitur ſimile alteri non per extrinſecam denominationem à ſimilitudine, quæ in alio eſt, ſed quia habet in ſe relationem, qua tendit in aliud; vel quia habet in ſe talem qualitatem, qualis in alio eſt: ita in præſenti poteſt facilè intelligi, rem dici veram propter conformitatem cum intellectu, quamuis non denominetur extrinſecè à ſola veritate intellectus. Tandem, ſi mente præſcindamus veritatem cognitionis à repræſentatione ideæ vel conceptus, adhuc res denominaretur vera per conformitatem ad ideam ſic repræſentantem: ergo hæc denominatio formaliter non ſumitur ab ipſa veritate intellectus.

XII. *Veritas de veritate cognitionis, ac rei qua analogia dicatur.* Vnde vlterius colligo, verum, prout dicatur de veritate compoſitionis aut diuiſionis, & de veritate rerum ſeu tranſcendentali, non dici propriè ſecundum aliquam analogiam attributionis ſumptam ab aliqua forma, quæ intrinſecè conueniat alicui analogatorum, alijs verò extrinſecè, quia, vt oſtenſum eſt, non intercedit in præſenti huiuſmodi denominatio. Videtur ergo hæc vox æquiuocè dici ſub his duabus rationibus, vel ad ſummum, ſecundum analogiam proportionalitatis. Quia hîc etiam non videtur intercedere vnus conceptus obiectiuus ſecũdum vnam aliquam communem rationem: nam vt explicuimus longè alia eſt ratio veritatis in compoſitione & diuiſione, quàm ſit in aliis rebus. Solùm ergo relinqui poteſt quædam proportionalis analogia, quæ in hoc cõſiſtit, quòd ſicut veritas compoſitionis requirit illã conformitatem inter eſſe rei, & iudicium, ita veritas tranſcendentalis requirit talem rei entitatem, quæ adęquari poſſit proprio conceptui, ſeu ideæ, aut intellectuali repræſentationi talis rei. Huiuſmodi autem analogia nihil obſtat, quo minùs verum tranſcẽdens poſſit eſſe proprietas entis: quia licet tranſlatio nominis ex illa proportionalitate ſumpta ſit, non tamen formaliter ſignificat illam, ſed proprietatem, in qua illa conſiderari poteſt. Sicut in ſano præter analogiam attributionis ſuprà declaratam intelligi poteſt alia proportionalitatis ſecundum quàm pomum, in quo nihil eſt corruptum, ſanum dicitur: quia ſicut ſanitas in animali conſiſtit in debita humorum proportione ac diſpoſitione, ita pomum dicitur ſanum, quia habet debitam omnium, ſuarum partium diſpoſitionem; & tamen ſanum ſub hac ſignificatione proprietatem aliquam, ſeu intrinſecam perfectionem pomi ſignificat, ſcilicet, integritatem, ſeu incorruptionem eius. Sic igitur verum quamuis per aliquam analogiam proportionalitatis tranſlatum ſit ad veritatem rerum ſignificandam, nihilominus proprietatem ipſius entis ſignificare poteſt.

Quod autem dicimus de veritate rerum, intelligendum etiam eſt de veritate quæ attribuitur ſenſibus, aut ſimplicibus mentis conceptibus: imò & de veritate ipſius compoſitionis, quatenus in ea aliqua ratio entis conſideratur; nam in his omnibus veritas eſt eiuſdem modi ſeu rationis cum veritate tranſcendentali, & propriè conſiſtit in adæquatione talis rei ad ideã, vel relationẽ, quæ de illa formari poteſt, quamuis in ſenſu, vel intellectu per ordinem ad obiecta interdum explicetur: quia obiectum eſt veluti forma actus, vel conceptus, qui ab illo ſumit ſpeciem. Et ſæpè hæc veritas tranſcendentalis per intrinſeca principia, & pręſertim per formam explicari ſolet, ſicut dicitur vera paternitas, quæ ad verum filium à ſe genitum terminatur: quamuis formalis ratio veritatis, etiam in paternitate ipſa, in adæquatione ad intellectum conſiſtat. XIII.

Soluuntur rationes dubitandi in principio poſitæ.

Vltimò ex his ſatisfactum eſt rationibus dubitandi in principio poſitis: nam priores probant veritatem tranſcendentalem ſecundum ſe eſſe priorem, non tamen, quòd hęc vox primò ſit impoſita ad illam ſignificandam. Et hoc item probant rationes ſecundo loco factæ de veritate cognitionis. Quæſtio autem quæ ibi attingitur de vero, quomodò ſit obiectum intellectus, non eſt propria huius loci, ſed in materia de anima explicanda eſt, quanquam in re facilis ſit ex dictis expoſitio. Nam ſi ſit ſermo abſolutè de intellectu, non aliter verum dicitur obiectum eius, quàm ens, ſolùm enim nomine veri ſignificatur aptitudo illa, vel proportio, quæ eſt in ente, vt intelligi poſſit: quatenus enim tale eſt, vt adæquationem habere poſſit cum aliquo conceptu, eatenus terminare poteſt intellectus actum, eſſeque obiectum illius. Vnde econtrario intellectus tunc rem intelligit, quando illum conceptum format, cui res illa adæquari poteſt, & ideò dicitur intelligere illam vt veram. Et hoc modo veritas dicitur eſſe conditio neceſſaria in obiecto intellectus, de qua re legi poteſt Caiet. 1. par. quæſt. 16. art. 3. ad 3. & 2. 2. quæſt. 1. art. 1. & Capreol. in 1. diſt. 2. art. 1. Ægid. quodlib. 4. qu. 20. Si verò ſit ſermo de intellectu vt propriè iudicante, ſeu vt componente & diuidente, ſic verum dicitur obiectum iudicii intellectus: quia eo modo, quo dicitur eſſe veritas in compoſitione, nunquam intellectus præbet aſſenſum ſuum, niſi cognoſcendo veritatem, ſeu conformitatem vnius rei, ſeu conceptus eius ad aliam in actu exercito, cognoſcendo, inquam, vel ſaltem exiſtimando ſe cognoſcere, & hoc modo dicitur intellectus ſemper aſſentiri ſub ratione veri, & verum eſſe proprium obiectum iudicii ſeu aſſenſus intellectus. XIIII. *Caietan. Capreol. Ægid.*

DISPVTATIO IX.

De falſitate, ſeu falſo.

QVamuis falſitas non attribuatur enti, vt proprietas eius; tamen, quia veritati opponitur, & oppoſitorum eadem eſt ſcientia, vnumque eorum ex alio amplius manifeſtatur, ideò de falſitate breuiter hoc loco diſſerendum eſt, de qua eadem ferè, quæ de veritate inquiri poſſunt, tamen ſuppoſitis, quæ de veritate diximus, vna fere aut altera dubitatione omnia poterunt comprehendi.

SECTIO I.

Quidnam, & vbi ſit falſitas, & an ſit entis proprietas.

I. Falſitas eſt. PRincipio, quod falſitas aliquid ſit, & alicubi inueniatur, aut ſaltem, quod ad hunc modum à nobis concipiatur, cõſtat ex communi modo loquendi de rebus, & de ſermonibus & iudiciis rerum: dicimus enim, & iudicium ſeu compoſitionem aut diuiſionem falſa eſſe, & locutionem ſimiliter, & res etiam aliquas falſas denominamus, vt auricalcũ dicimus eſſe falſum aurum: hæ autem denominationes ab aliqua forma, ſeu quaſi forma deſumuntur, & de hac inueſtigamus quid ſit. Vt autem hoc commodiùs fiat, prius declarare oportet, an hæc falſitas verè ac propriè attribuatur rebus, eodem modo quo veritas: ſimulq; explicandum eſt, an verè ac propriè attribuatur conceptibus ſimplicibus intellectus, & conſequenter actibus etiam ſenſuum, vel in ſola cõpoſitione aut diuiſione propriè inueniatur.

Variæ opiniones circa quid ſit.

II. PRima opinio aſſerit falſitatem non minùs propriè reperiri in rebus aut conceptibus ſimplicibus, quàm veritatem. Ita ſentiunt nonnulli moderni ſuper 1. p. D. Thom. q. 17. Et probatur primò ex Ariſtotel. 2. de anim. cap. 7. dicente, ſenſum non falli circa proprium ſenſibile: circa cõmune autem poſſe decipi: ergo ſupponit eſſe poſſe falſitatem in ſenſu, ſaltem quoad aliquos actus vel aliqua obiecta eius, cũ tamen omnes actus eius ſimplices ſint, & li. 3. tex. 161. limitans priorem ſententiam, ait ſenſum, vel nõ falli circa proprium ſenſibile, vel rarò, ponit ergo in illo falſitatem, & idem ait ibi de phantaſia. Vnde D. Thom. 1. p. q. 17. artic. 2. exponit quod Ariſtotel. ait, ſenſum circa propria ſenſibilia nõ habere falſam cognitionem, intelligendum eſſe per ſe, & vt in plurimum: nam per accidens, & in paucioribus, etiam in cognitione proprii ſenſibilis poteſt in ſenſu eſſe falſitas. Atque idem argumentum ſumi poteſt ex parte intellectus in cuius ſimplici cognitione, qua apprehendit ſeu cognoſcit quod quid eſt, negatur eſſe falſitas 3. de anim. tex. 21. & 51. & 9. Metaph. tex. 22. per ſe & vt in plurimum, tamen ex accidenti & in paucioribus non repugnat in eo reperiri, vt D. Thom. ibi indicat; & 1. cont. Gent. cap. 59. & 60. Secundò argumentor ratione, quia oppoſitorum eadem eſt ratio: ergo ſicut veritas conſiſtit in conformitate & adæquatione, ita falſitas in difformitate: ſed ſicut conformitas reperitur, non ſolùm inter cognitionem complexam & rem, ſed etiam inter conceptus ſimplices & res, ita reperitur difformitas non ſolùm in

A compoſitione aut diuiſione, ſed etiã in ſimplicibus, tam rebus, quam conceptibus, ergo. Minor probatur, & primò in cognitione ſimplici: nã illa met imperfectio, quæ ſolet eſſe radix deceptionis & difformitatis in iudicio complexo, inueniri poteſt in ſimplici cognitione, tam ſenſus, quàm intellectus, nimirum, quòd ſpecies obiecti imperfectè imprimatur: hæc enim eſt prima radix omnis deceptionis: nã potentia de ſe ſufficiens eſſet, ſi obiectum per ſpeciem ſufficienter applicaretur, & vniretur: hæc autem radix communis eſt tam ſimplici operationi, quàm compoſitæ. Imò tota deceptio in compoſitione ſolet ex eo prouenire, quòd conceptus ſimplices difformes ſunt rebus ipſis: inuenitur ergo difformitas in his conceptibus, & conſequenter etiam falſitas.

Rurſus, quòd in rebus etiam inueniatur falſitas, patet in his præcipuè, quæ arte fiunt: nam ſæpe ſunt difformes ſuæ regulę & ideæ; ergo ſub ea ratione habent falſitatem. Idemque reperitur in aliquibus effectibus naturalibus, qui dicuntur monſtra, ſeu peccata naturę: nam diſcrepant ab idea ſeu regula, quàm B deberent cauſæ ſecundæ naturales imitari, & ad eam ſuos effectus conformare. Quomodo etiam actio humana, quæ deuiat à diuinis regulis, mendacium appellari ſolet: Pſal. 4. *Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Sicut econtrario operatio conformis prudentię ſeu regulæ diuinæ, vocari ſolet veritas. Ioan. 3. *Qui facit veritatem, venit ad lucem.* De qua Paul. ad Epheſeos 4. *Facientes veritatem in charitate creſcamus.* Atque in hunc modum de conformitate & difformitate rerum ad intellectum philoſophatur D. Th. dict. quæſt. 17. artic. 1. ſignificans, tam eſſe propriam falſitatem rerum hanc difformitatem, ſicut eſt veritas illa conformitas. III. Pſalm. 4. Ioan. 3. Epheſ. 4.

Quòd ſi obiicias, nam ſequitur falſitatem eſſe ponendam inter proprietates entis ſicut veritatem, negatur conſequentia: quia non omne ens eſt falſum: omne autem ens eſt verum: nam Deus nullo modo falſus appellari poteſt, neq; in ratione entis, neq; in ratione Dei, aut alicuius entis in particulari: imò nec res creatæ omnes poſſunt falſæ nominari: quia ea, quæ à Deo fiunt, ſi immediatè ab eo fiant, non poſſunt ab eius arte diſcrepare; ſi autem fiãt ab ipſo me- C diis cauſis ſecũdis, licet poſſint diſcrepare ab vna regula, vel idea diuina ad quam cauſę ſecundę conformari deberent in agendo, tamen prout ab ipſo Deo procedunt, diſcordare non poſſunt ab illa regula & idea, per quam Deus operatur, quando in illas influit, & hoc modo habent veritatem. IIII.

Secunda ſententia negat, in ſimplicibus, vel conceptibus, vel rebus eſſe falſitatem, ſed ſolùm in compoſitione & diuiſione, quod ſentit Alber. 2. de anima, tract. 3. cap. 5. & ibi Apollinar. q. 13. Ægid. quodlib. 4. quæſt. 7. Ferrar. 1. cont. Gentes, ca. 59. Fonſec. 4. Metaph. cap. 2. quæſt. 6. ſect. 1. Et hæc ſententia eſt magis conſentanea Ariſtoteli, & Diuo Thom. cit. locis, & mihi videtur etiam verior, ſi de falſitate in eo rigore, & proprietate loquamur, qua in præcedenti diſputatione de veritate locuti ſumus. V. Alber. Ægid. Ferrar. Apollin. Fonſeca.

Falſitas rebus attributa, quid.

AD quod explicãdum dico primò, in rebus extra intellectum non eſſe propriam & rigoroſam falſitatem, ſed vocari falſas res per quandam Metaphoram, & extrinſecam denominationẽ. Probatur, quia ſicut veritas, ita & falſitas ſumenda eſt per habitudinem ad intellectum, quæ in rebus conſiderari VI.

ſiderari poteſt, vt ſuprà diximus, vel in ordine ad intellectum ſpeculatiuum, vel in ordine ad practicum. Rurſus illa habitudo eſſe poteſt, vel actualis conformitatis, ſeu difformitatis, vel aptitudinalis tantùm. Ac denique conſiderari poteſt vel in ordine ad intellectum diuinum, vel in ordine ad creatum, nullo autem ex his modis poteſt propria falſitas rebus attribui. Quod breuiter oſtendo diſcurrendo per ſingula. Et primò in ordine ad intellectum diuinum, vt ſpeculatiuè cognoſcentem omnia per ſe notum eſt, nullam rem poſſe propriè vel impropriè falſam denominari: quia ſcientia ſpeculatiua, quam Deus habet de omnibus rebus, neceſſariò eſt veriſſima ac propriiſſima: ergo res cognitæ in ordine ad hanc ſcientiam non habent difformitatem vllam, ſed ſummam conformitatem. Secundò in ordine ad eundem diuinum intellectum, vt practicè cognoſcentem & operantem, non poſſunt res falſæ denominari: quia vel res ſunt factæ à Deo, vel non. Res non factæ à Deo, tantùm ſunt, aut res ſummè bona, quæ eſt ipſemet Deus, qui ſupra omnem eſt menſuram, & ſupra omnem ideam, & extra omnem cauſalitatem intellectus practici, & ideò non poteſt ex hac habitudine propriam veritatem habere, nedum falſitatem: aut res ſummè mala, quæ eſt culpa vt culpa eſt (ſi tamen res appellanda eſt) hæc enim, ſicut à Deo non fit, ita neque in eo propriam ideam habet, ſed eſt potiùs in Deo idea bonitatis, & honeſtatis, à qua culpa diſcordat: ex quo habet, quòd vera culpa ſit, quia, ſicut eius eſſe, ita & eius veritas in priuatione & defectu conſiſtit. Solet autem interdum culpa, falſitas & deceptio appellari, non tam in ratione mali aut culpæ, quàm in ratione boni: omne enim peccatum habet aliquam rationem apparentis boni, ſub qua falſum quid & fucatum vocari ſolet, eam verò denominationem non habet in ordine ad Deum, ſed in ordine ad hominem, quem decipit, ſicut de aliis rebus falſis ſtatim dicemus. Aliæ verò res, quæ à Deo fiunt, nunquam diſcordant ab arte, vel idea eius, quia eſt tam potens in exequendo, quantum eſt ſapiens in cognoſcendo.

In ordine ad diuinum intellectum nulla in reb. falſitas.

VII. *Obiectioni reſpõdetur.*

Dices, licet hoc ſit verum de his, quæ Deus per ſe ipſum operatur, non tamen de his, quæ per cauſas ſecundas efficit: nam tunc accommodat ſuam potentiam exequentem actiuitati cauſarum ſecundarum, & ideò hinc fieri poteſt, vt effectus non adæquet ideam artificis, vt videtur contingere in monſtris naturæ. Reſpondetur cùm illa non eueniant caſu & fortuitò reſpectu Dei, ſed ex vera ſcientia, & voluntate eius, neceſſarium eſſe, vt etiam hæc, quatenus entia ſunt non diſcordent à diuina ſcientia practica: quia Deus, ſicut vult cum cauſis ſecundis non impeditis influere ad effectus integros & perfectos perficiendos, ita vult cum eiſdem impeditis influere ad efficienda monſtra. Vnde ſicut, quando optimus pictor non ex impotentia, ſed voluntariè depingit monſtrum, illud non dicitur diſcordare ab arte; neque eſſe aliquid falſum reſpectu talis pictoris, ita neque monſtra naturæ falſitatem habent reſpectu ſupremi artificis Dei, quia ea ſciens & videns fabricatur, quatenus entia ſunt. Quod ideò ſemper adiungo, quia ſi hęc conſiderentur, quatenus in eis eſt priuatio, ſeu carentia alicuius perfectionis, vt ſic non per ſe fiunt, ſed per accidens, neque habent propriam ideam, ad quam conformentur, vt reſpectu illius vera aut falſa dici poſſint, ſed habent talem defectum, quatenus deficiunt ab alia perfectiori idea: hic autem defectus, vel non eſt à Deo, vt in defectibus culpæ, vel, ſi eſt ab ipſo, vt in malis pœnæ, non eſt præter ſcientiam & intentionem, ſeu voluntatem eius, & ideò reſpectu illius non poteſt dici falſitas, an verò reſpectu cauſæ ſecundæ ita appellari poſſit, ſtatim dicam.

VIII. *Nullæ res falſæ in ordine ad intellectũ creatum ſpeculatiuum.*

Tertiò, ſi res ad intellectum creatum ſpeculatiuũ comparentur, non poſſunt intrinſecè ac propriè falſæ denominari. Quod ſic oſtendo, quia, vel denominarentur falſæ ex aptitudinali difformitate, vel ex actuali; neutrum dici poteſt: ergo. Minor quoad priorem partem probatur, quia omnis res, quantum eſt de ſe apta eſt cognoſci ſicut eſt, & generare propriũ & adæquatum ſui conceptum. Quòd autem aliquis intellectus in eis cognoſcendis interdum decipiatur, non prouenit ab ipſis, quatenus entia ſunt, ſed vel ex defectu vnitatis intellectus, vel ex aliis impedimentis: ergo ratione aptitudinis, qua eſt in rebus vt intelligantur, non conuenit eis falſitas, quòd ampliùs patebit ex confirmatione alterius partis. Probatur ergo altera minoris pars primò ratione tacta præcedente Diſput. Sect. 2. quia, ſi res falſo cognitæ ab intellectu creato, haberent propriam & intrinſecam falſitatem ex eo, quod diſcordant à tali intellectu, nulla eſſet res, quæ non poſſet falſa denominari: quia nulla eſt, quæ non poſſit falsò cognoſci: eſſet ergo etiam in Deo falſitas, quod abſurdiſſimum eſt. Item, ſi res eſt falſa reſpectu intellectus: ergo, vel reſpectu intellectus verum & proprium conceptum formantis talis rei; & hoc non vt per ſe conſtat, quia ab illo non diſcordat, vel reſpectu intellectus verè cõcipientis aliam rem, vt aurichalcum videtur dici falſum aurum reſpectu intellectus concipientis verum aurum; & hoc modo etiam aurum poteſt dici falſum aurichalcum, reſpectu intellectus verum aurichalci conceptum formantis; & ſic redit idem inconueniens ſuprà illatum, quòd in rebus omnibus ſit aliqua falſitas. Denique, vel res dicitur falſa in ordine ad conceptum ſimplicem, vel in ordine ad conceptum complexum. Primum dici non poteſt, tum propter rationes dictas, tum quia, vt oſtendam, in ſolo conceptu ſimplici non eſt propriè falſitas: ergo multò minùs erit in re ſpeculatiuè cognita in ordine ad talem conceptum; tum etiam, quia, ſi res ad proprium ſuum conceptum comparetur, reſpectu illius non erit falſa, ſed vera, ſi verò comparetur ad conceptum alterius rei, per illum non eſt falſò cognita, ſed potiùs ignorata: ergo nec reſpectu illius poterit denominari falſa: inter hos autem conceptus non poteſt medium excogitari ſiſtendo in ſimplicibus conceptibus: ergo per difformitatem ad illos non habet res propriam falſitatem. Si autem hæc denominatio ſumatur in ordine ad compoſitionem & diuiſionem, ſicut Ariſtot. dixit 6. Metaph. nec veritas eſt in rebus, ſed tantum obiectiuè in intellectu; multò ergo minus falſitas.

IX. *Naturalia entia per ordinem ad humanam praxim nulla falſa.*

Quartò, ſi res creatę comparentur ad intellectum creatum practicè cognoſcentem, ſic excludendæ in primis ſunt res naturales, quæ non pendent ab vllo creato intellectu, tanquam à ſuo artifice; & ita de omnibus his reb. probata relinquitur concluſio poſita, quod reſpectu nullius intellectus habent propriã falſitatem. Vnde infero, etiam naturalia mõſtra non habere propriam falſitatem, ſed imperfectionẽ, vel defectum, ideoq; non tam falſa entia, quam imperfecta ſed mala denominari ſolent. Probatur, quia non denominantur falſa reſpectu primæ cauſæ vniuerſalis vt diximus, neq; etiam reſpectu cauſarum ſecundarũ, quia illę non operantur per intellectum.

T falſitas

falſitas autem ſumenda eſt in ordine ad aliquem intellectum. Dices, ſicut opus naturæ eſt opus intelligentiæ, ita hæc monſtra poſſe dici falſa reſpectu naturalis virtutis cauſæ, non præciſe ſumptæ, ſed quatenus ſubordinari deberet ideæ primi artificis, dirigentis illam ad perfectum effectum producendum. Reſpondetur inprimis hanc denominationem &, ſolum extrinſecam eſſe, & Metaphoricam magis, quam propriam. Sicut opus naturæ non eſt propriè & intrinſecè opus intelligẽtiæ, ſed extrinſecè & Metaphoricè, vel ſicut dicitur errare manus proiicientis ſagittam, quando ſcopum non attingit: nam error propriè non illi tribuitur, ſed per Metaphorã tantùm. Deinde dicitur, quod illa imperfectio effectus nõ prouenit ex vllo defectu intellectus, & ideò nõ poteſt propriè falſitas appellari, ſed imperfectio, vel malitia, & ita hæc ſolent vocari monſtra, vel peccata naturæ, quæ voces malitiam potiùs, quàm falſitatem indicant.

X. *Res artificiales in ordine ad humanos opificis an falſæ.* Solùm ſuperſunt res artificiales & morales, ad quàs poteſt intellectus creatus practicè cõparari, & vt cauſa earum. Artificialia ergo non eſt dubiũ, quin interdum diſcrepent ab arte. Sed hoc dupliciter cõtingit; vno modo, quod diſcrepent ab arte, quæ eſt in artifice, ſeu ab idea, quam re vera habet conceptã: alio modo quod diſcrepent ab arte, quam deberet habere, quamq; alius probus artifex habet. Quando hoc poſteriori modo contingit, nõ videtur propriè habere locũ denominatio falſitatis, quia tunc res artefacta non diſçordat ab idea à qua procedit; ad alias vero perfectiores ideas, quæ ſunt in aliis artificibus, non comparatur talis res vt ad principium practicũ, ſed vt ad cognitionẽ ſpeculatiuã; & ideò reſpectu illarum non habet propriam falſitatem, iuxta dicta in tertio puncto. Et cõfirmatur, nam, ſi quis ſimul habeat ideas perfecti & imperfecti artificii, & volẽs faciat rem imperfectam, & conformem imperfectæ ideæ, non dicetur ille errare in operando vt artifex eſt; nec res facta in genere artificii dicetur falſa; ergo idem erit, quando habet imperfectam ideam ſolam; & iuxta illam operatur. Dices, hunc artificem deficere ab arte, vel quia habens ideam tantùm imperfectam vult effectum facere perfectum, & cõformem ſuæ ideæ, quę eſt manifeſta repugnantia, vel quia exiſtimat iuxta veras regulas artis, ita eſſe rem perficiendam. Reſpondetur, in eo, qui ſic operatur, interuenire errorem ſpeculatiuum potiùs, quam practicum, ſeu antecedentem ante conceptionem ideę per quàm res eſt fabricanda; & ideò ab eo errore nõ propriè denominari rem falſam, ſed, ad ſummum, Metaphoricè & valde extrinſecè. Cuius ſignum eſt, quia, ſi talis res ex induſtria fiat illo modo propter aliquem finem, vel voluntatem artificis, non erit res vllo modo falſa, cùm tamẽ in re eandem conformitem, vel difformitatem habeat cum idea. Item, quia huiuſmodi regulæ artis ſæpè ſumuntur in ordine ad aliquem finem, & ſuppoſita tali materia, vel circumſtantiis: ſed hæc omnia non variant intrinſecam formam artificialem rei, nec conformitatem, quam habet cum idea à qua proximè procedit, ergo quandocunque res artefacta eſt conformis ideæ à qua proximè procedit, tunc non eſt in ea falſitas, etiamſi aliàs ſit ſimpliciter res imperfecta reſpectu aliarum idearum perfectarum; vel ſi ſit inutilis in ordine ad finem intentum.

XI. Quando verò res artefacta prodit difformis ideæ, quæ eſt in artifice vt actu operante, ſeu à qua proximè procedit, tunc maximè videtur eſſe falſitas in tali re artificiali, ſed adhuc illa non poteſt propriè dici falſitas, tum quia illi defectus in effectu, non procedit ex imperfectione aut falſitate intellectus, ſed ex imbecillitate potentiæ exequentis, vel alio ſimili occurrenti impedimento; tum etiam quia illud artificium vt ſic, ſeu quatenus cum illa deformitate fit, non procedit ab idea, ſed caſu fit: ergo nõ comparatur ad illam vt ad cauſam, & menſuram, vt per conformitatem, vel difformitatem ad illam falſum denominetur. Et confirmatur, nam cognitio illa, vel idea non eſt falſa per difformitatem ad illud opus, quia re vera non habebat illud pro obiecto: ergo neque econtrario opus ipſum poteſt denominari falſum in ordine ad talem cognitionem, cùm neque ſit obiectum, neque effectus illius, quantum ad imperfectionem ſecundùm quam ab idea diſcordat. Dicetur ergo tale artificium incongruum, aut malum in genere artificii, non autem propriè falſum. Quomodo dicunt dialectici, conſequentiam ſeu illationem, quæ non fit iuxta regulas artis, eſſe quidem malam, non autem falſam.

XII. *Res morales in ordine ad humanos opifices num falſæ.* Atque idem diſcurſus fieri poteſt de operib. prudentiæ, ſeu moralibus: ea enim opera, quæ à regulis prudentiæ diſcordant, quamuis interdum dici ſoleant falſa practicè, vt ſuprà dicebamus ex illo Pſal. 4. *Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* tamen hoc ſolùm eſt, quatenus ſequuntur ex aliquo dictamine falſo practicè, quod dictamen ad iudicium intellectus per compoſitionem & diuiſionem ſpectat. Vnde ab illo ſolùm extrinſecè & per analogiam denominatur opus falſum. Propriè tamen non eſt in ipſo opere falſitas, ſed malitia: nam ſi comparetur ad dictamen, à quo actu procedit, illi eſt conforme: quia illud dictamen imprudens eſt, & erroneum; ſi autem comparetur ad illud dictamen, per quod deberet vitari talis actus, vel rectitudinem habere quatenus actus humanus eſt, reſpectu illius, non tam falſus, quàm prauus dicitur; tum quia illud debitum operandi iuxta dictamen prudentiæ, non tam ad veritatem rerum, quam ad honeſtatem morum, pertinet: tum maximè, quia opus illud, quatenus realiter fit, non eſt obiectum illius dictaminis, neque ab illo procedit. Vnde tandem confirmari poteſt tota hæc concluſio ex Auguſtino lib. 2. Soliloquiorum cap. 8. dicente, *Si verum eſſe id, quod eſt, dixerit, falſum non eſſe vſpiam, concludetur.* Quæ verba exponens D. Thom. 1. par. quæſt. 17. artic. 1. ad 1. inquit: *Res comparata ad intellectum ſecundum id, quod eſt, dicitur vera, ſecundum id, quod non eſt, dicitur falſa: vnde verus tragœdus eſt falſus Hector, vt dicit idem Auguſtinus 2. Soliloquiorum c.10.* Igitur entia, quatenus entia ſunt, non ſunt falſa: ſed, ſi falſitas aliquo modo eis attribuitur, ſolùm eſt & per attributionem quandam, & quatenus non entia ſunt. *Auguſt.*

XIII. *Falſitatis vox quot & quæ ſignificet.* Exponendum verò ſupereſt, qualis ſit hæc analoga denominatio. In quo breuiter dicendum eſt cum D. Thom. dicta quæſt. 17. artic. 1. variis modis per ſe rem denominari falſam. Primus & maximè vſitatus eſt, propter ſimilitudinem ad rem verã; ratione cuius occaſionem falſitatis nobis præbet, vt ſcilicet illud exiſtimemus eſſe quod non eſt. Hoc modo aurichalcum dicitur falſum aurum, non propter ſolam diſconuenientiã quam habet cum vera idea, vel cõceptu auri: maiorem enim habet plumbum, vel ſtannum, quæ non denominantur falſum aurum: igitur propter ſimilitudinem & ſpeciem auri, quam gerit, ratione cuius facilè exiſtimatur eſſe aurũ. Et de hoc modo dixit Ariſtoteles 5. Metaphyſ. cap. 29. *falſa dici, qua na-*

quæ natura ſua apta ſunt vt videantur eſſe aut quæ non ſunt, A *aut qualia non ſunt, veluti pictura, & inſomnia:* & Auguſt. lib. 2. Soliloq. dixit. cap. 6. *Eas res falſas eſſe nominamus, quas veriſimiles deprehendimus.* Secundò dicitur aliquid falſum, quia eſt obiectum falſæ enunciationis, quod tamen obiectum eſt obiectiuè tantùm in intellectu. Ita Ariſtoteles ſuprà, qui addit, in huiuſmodi falſis eſſe latitudinem: nam quædam ſunt etiam impoſſibilia, vt diametrum eſſe commenſurabilem coſtę, alia verò ſunt tantùm falſa, vt Petrum currere, ſi quieſcit. Et ad hunc modum idolum dicitur falſus Deus, quia eſt obiectũ falſæ opinionis, quòd idolum ſit Deus. Quo ſenſu dixit Paul. ad Rom. 1. *Idolum eſſe mendacium.* & 1. ad Corinth. 8. dixit, *idolum eſſe nihil.* Tertius modus eſſe poteſt, quãdo res dicitur falſa, quia non eſt adæquata, vel conformis arti. Hunc poſuit D. Thom. & dicit, ſolùm habere locum in rebus arte humana factis: veruntamen Ariſtoteles illum modum prætermiſit, & mihi (vt dixi) valde improprius videtur, parumque communi modo loquendi vſitatus: non tamen repugnat talis Metaphorica denominatio; vt quia res dicitur vera, quando eſt arti conformis, falſa dicatur, quando non eſt B conformis: quanquam hoc ipſum magis conueniat ei, quatenus habet aliquid non entis, quàm vt entitatem habet.

D. Auguſt.

Ariſtoteles.

De falſitate ſimplicium conceptuum.

XIIII. In ſimplici cognitione quacunque Metaphorice eſt falſitas.

Dico ſecundò. In ſimplicibus conceptibus ſeu actibus cognoſcendi, ſiue intellectus, ſiue ſenſus non eſt propria falſitas, ſeu deceptio, ſed per Metaphoram eis attribuitur, ſicut rebus ipſis. Hæc concluſio eſt Ariſt. lib. 3. de anima, cap. 6. & latiùs libr. 9. Metaph. cap. 12. ſequiturque ex præcedente, quia cõceptus ſimplices æquiparantur rebus in veritate, vt conſtat ex dictis Diſput. præced. ergo & in falſitate: eſt enim par ratio, & totus diſcurſus factus in præcedente concluſione hîc poteſt facilè applicari. Secundò poteſt idem probari ratione latè tractata Diſput. præced. Sect. 2. quia ſi in conceptu ſimplici poſſet eſſe falſitas propriè propter difformitatem ad aliquas res, nullus eſſet conceptus ſimplex, qui non eſſet falſus reſpectu aliquarum rerum, quia nullus eſt conceptus, qui non habeat difformitatem cum aliquibus rebus, præſertim in creaturis, conſequens C autem abſurdum eſt, vt ibidem oſtendi. Tertiò, hinc poteſt ratio à priori declarari: quia falſitas inter ea verſatur, inter quæ verſatur veritas: ſunt enim oppoſita: veritas autem verſatur inter cognitionem & rem, quæ eſt obiectum eius, falſitas ergo etiam verſari haberet inter cognitionem, & rem, quæ eſt obiectum eius: vnde, quamuis cognitio habeat diſconuenientiam cum re, quæ non eſt obiectum illius illa non poteſt denominari falſitas, ſed erit (vt ita dicam) diſparata quædam habitudo, vt in compoſitione etiã & diuiſione intellectus videre licet. Hinc ergo conficitur argumentum, nam ſimplex apprehenſio ſeu cognitio non poteſt habere difformitatem cum re quæ eſt obiectum eius, eſto poſſit eſſe difformis aliis rebus: ergo non poteſt in illa eſſe falſitas. Minor declaratur in hunc modum, quia, cùm habitudo huius cognitionis ad obiectum ſit ſimplex, ſeu per ſimplicem repræſentationem, non poteſt eſſe difformis rei tanquam obiecto repræſentato: quia, aut talis res repræſentatur per talem actum cognitionis, vel non. Si non repræſentatur, non eſt obiectum, & ita reſpectu illius non erit falſus talis actus. Si verò repræſentatur per illum, erit conformitas inter illa, quia neceſſe eſt repræſentans & repræſentatum habere inter ſe cõuenientiam; ergo etiam reſpectu illius obiecti non erit falſus talis actus: ergo reſpectu nullius obiecti poteſt huiuſmodi actus habere falſitatem.

Dices, poſſe huiuſmodi actum repræſentare rem, non tamẽ ſicut eſt: & ideò poſſe reſpectu obiecti ſui eſſe falſum. Reſpondetur, in ſimplici actu ſeu repræſentatione inuolui repugnantiam: quia in hoc modo repręſentandi non attribuitur vna res alteri, neq; vnus conceptus obiectiuus alteri, ſed ſimpliciter res aliqua repręſentatur: ergo vel repræſentatũ ſicut eſt, vel non eſt illa, quæ repræſentatur, & conſequenter repugnat, eſſe obiectum, & nõ repræſentari ſicut eſt. Sicut imago ſenſibilis ſimpliciter repræſentans perſonam aliquam, oportet vt repræſentet illam, ſicut eſt, vel ſi in aliquo non repræſentat illam ſicut eſt, in lo non eſt imago eius, & ideò non poteſt dici falſa imago propriè loquendo, ſed imperfecta, aut diminuta, vel non imago. Vnde, quando appellamus aliquam falſam imaginem, falſitas re vera exiſtit in attributione, vel compoſitione noſtra, quia ſcilicet attribuimus talem imaginem ei, quem non repræſentat, exiſtimantes eſſe imaginem eius, & ita illa falſitas ſolum eſt obiectiuè in intellectu, ſeu denominatiuè ab actu intellectus, eodem ergo modo cenſendũ eſt de ſimplicibus conceptibus, ſeu actibus cognoſcendi, qui ita ſe habent, ſicut ſimplices imagines. XV.

Et hoc planè docuit D. Tho. dict. quæſt. 17. art. 2. & 3. ſi attentè legatur, & ſolutiones argumentorum cum doctrina articuli coniungantur. Quamuis enim dicat, ſenſum falli circa ſenſibile commune aut per accidens, & ſimiliter intellectum per accidens poſſe falli in ſimplici apprehenſione quidditatis rei, quod etiam Ariſtot. citatis locis docuit, tamen non intelligit, falſitatem propriè ſumptam in ipſa ſimplici apprehenſione reperiri, ſed eſſe in his apprehẽſionibus occaſionem erroris, & deceptionis, & inde falſas nominari. Quomodo dixit Ariſtoteles, picturam, & inſomnia falſa dici, *quia imaginatio, quàm efficiunt, entis non eſt.* Itaque non eſt dubium, quin interdum ſenſus (& idem proportionaliter eſt de intellectu) apprehendat rem exteriorem aliter, quàm in re exiſtat. Quo fit, vt non tam illam quam loco illius apprehendat, & ideò dicimus non propriè falli, quia ipſe non attribuit illam ſuam apprehẽſionem rei in ſe exiſtẽti, ſed ſimpliciter illud obiectum ſibi repræſentatũ apprehendit. Vnde, ſicut imaginatio apprehendens montem aureum non fallitur, quia non componit, neque hoc rei attribuit, ita nec ſenſus, tamen quia ſenſus exterior mouetur ab exteriori obiecto, & apprehendit illud per modum intuitionis, atq; adeò per modum præſentis, & exiſtentis, ideò, quando apprehendit rẽ, quæ re vera non eſt, vel non eo modo quo eſt, falli dicitur, quia diſcrepat ab illa re, quam pro obiecto habere videtur, quãuis re vera an illam, vel ad talem modum eius non terminetur eius apprehenſio: & ideò non ſit in eo ꝓpria falſitas, ſed imperfectio quædam, quæ eſt occaſio falſitatis. Vnde Ariſtoteles ſuprà dicat, *Viſus non errat dicens eſſe colorem, ſed quid ſit id, quod eſt infectum colore, vel vbi,* id eſt, errat circa ſubiectum, quod eſt affectum colore, conſtat autem viſum non habere in ſe errorem formaliter, ſed cauſaliter ſeu occaſionaliter, quia non iudicat per ſe de ſubiecto coloris: non eſt ergo propria ac per ſe falſitas in his ſimplicibus actibus, atq; ita etiam ſentiunt authores ſuprà citati. XVI.

De falſitate compoſitionis & diuiſionis.

XVII. Falſitas propriè in compoſitione & diuiſione.

DIco tertiò, Falſitatem propriè reperiri in compoſitione & diuiſione intellectus. Hæc eſt cōmunis, & recepta ſententia Ariſt. D. Thom. & aliorū, locis citatis. Et ſequitur à ſufficienti enumeratione ex dictis, quia falſitas non eſt in rebus, neq; in ſimplicibus conceptibus: ergo oportet, vt ſaltem ſit in compoſitione & diuiſione: quia, nec poteſt aliud membrū excogitari, nec poteſt nullibi eſſe ſuo modo, quia cætera per Metaphoram & analogiam denominantur falſa: ergo per habitudinem, vel imitationē alicuius, quod propriè falſum nominatur: hoc autem non eſt, niſi compoſitio & diuiſio intellectus. Ratio à priori ex dictis ſumitur, quia in huiuſmodi compoſitione, vel diuiſione poteſt reperiri propriè difformitas inter cognitionē & rem, quæ eſt obiectū eius: ergo & falſitas. Antecedens patet, quia quando intellectus componit ea, quę in re non ſunt coniuncta, habet pro obiecto adæquato vnionem ſeu coniūctionem vnius extremi cum alio. Vnde ipſa etiam extrema in actuali obiecto complectitur, vnum vt materiam ſeu ſubiectum, cum quo aliud comparat, & iudicat habere cum illo coniunctionem, & conſequenter in actu exercito iudicat conceptum vnius habere conformitatem cum alio: ergo quando inter illa extrema non eſt illa coniunctio ſeu cōformitas, quam intellectus iudicat, diſcordat iudicium ab obiecto ſuo: eſt ergo in illo propria ac rigoroſa falſitas. Dices, Veritas & falſitas ſunt in compoſitione & diuiſione tanquam in cognoſcente, vt ſuprà diximus cum D. Thoma, at verò quando intellectus componit prædicatum cum ſubiecto, quæ in re non ſunt compoſita, nullo modo cognoſcit falſitatem: imò ideò ſic componit, & iudicat, quia id eſſe verum exiſtimat: ergo vel non eſt propriè falſitas in huiuſmodi compoſitione, vel falſa ſunt, quæ ſuprà diximus. Reſpondetur, neutrum ſequi, quia, vt ſuprà etiam declaratum eſt non ita dicuntur veritas & falſitas eſſe per compoſitionem & diuiſionem in intellectu tanquam in cognoſcente: quia oporteat eas directè & formaliter cognoſci compoſitione ipſa, aut diuiſione, quod ſpecialem includit repugnantiam reſpectu falſitatis: quia tunc in compoſitione, vel diuiſione eſt falſitas, quando intellectus decipitur, ideò autem decipitur, quia verum eſſe exiſtimat, quod falſum eſt: vnde neceſſe eſt, vt falſitatem ignoret, quam habet, niſi enim illam ignoraret, illam non haberet, & ideò error dici ſolet ignorantia prauæ diſpoſitionis. Dicitur ergo falſitas eſſe in compoſitione & diuiſione tanquam in cognoſcente, non quia falſitas ipſa vt falſitas eſt, directè cognoſcatur: ſed quia cognoſcitur vnum vt coniunctum, vel conforme alteri, quod re vera potiùs eſt diſiunctum ac difforme, & ideò in actu exercito cognoſcitur id quod eſt difforme & falſum, ſcilicet hoc eſſe illud, quod in re non eſt, aut non eſſe quod eſt.

Illata quædam ex dictis.

XVIII. ATque hinc intelligitur primò differentia inter conceptus ſimplices, & iudicium compoſitionis & diuiſionis: nam conceptus ſimplex prout directè & poſitiuè tendit in obiectum per ipſum apprehenſum & cognitum, ſolùm repræſentat illud, & non dicit vel repræſentat poſitiuè ita eſſe in re, vel non eſſe (loquor de humanis actibus) vnde, ſi contingat habere aliquam difformitatem cum re prout eſt in ſe, eſt potiùs per modum negationis, quàm per

A modum poſitiuæ repugnantiæ, ſcilicet, quia non repræſentat id, quod eſt, ſed aliud. Vnde etiam fit, vt non propriè diſcordet ab obiecto, quod repræſentat, & in quod directè tendit. At verò iudicium diſcordat poſitiuè ab obiecto ſuo: quia iudicat, aut habere, quod non habet, aut non habere, quod habet, & ideò inuenitur propria falſitas in compoſitione & diuiſione, non autem in ſimplici conceptione. Et ideò Theologi, quamuis ſentiant, in intellectu Chriſti, aut B. Virginis, non potuiſſe eſſe errorem, ſeu falſum aſſenſum, non tamen exiſtimant inconueniens, vt per ſenſus potuerint apprehendere res aliter quàm in ſe ſint, quia hæc non eſt propria deceptio nec falſitas, neque indecens imperfectio: maximè cùm per ſapientiam intellectus corrigere poſſent ſenſus, ne in deceptionem inducerent. Et idem probabile eſt de Adamo, & hominibus in ſtatu originalis iuſtitiæ exiſtentibus, ſi ille perduraſſet.

Secundò colligitur ex dictis, quid ſit falſitas: nam XIX. Falſitas ſtrictè ſumpta quid.
ſi de ea in omni proprietate loquamur, dicit diſconuenientiam illam, ſeu inadæquationem, quæ eſt inter iudicium intellectus componentis & diuidentis, B & rem ipſam prout eſt in ſe. Non tamen hæc inadæquatio ſignificat aliquam propriam relationem realem, vel rationis, vt à fortiori conſtat ex his, quæ de veritate dicta ſunt. Neque etiam ſignificare videtur ſolam denominationem extrinſecam: quia falſitas intrinſeca imperfectio intellectus eſt. Neque priuationem ſolam: tum quia falſitas in hoc diſtinguitur ab ignorantia priuationis, tum etiam quia actus poteſt ex vero fieri falſus abſque priuatione reali alicuius perfectionis, quia fit falſus ſine mutatione reali ſui, vt ſuprà dictum eſt. Igitur hæc falſitas videtur includere & poſitiuam relationem ſeu comparationem vnius ad alterum, quæ per compoſitionem & diuiſionem fit, & præterea connotare obiectum aliter ſe habens. Sic enim veritas & falſitas, quę oppoſita ſunt, oppoſitas rationes habere intelligūtur. Vnde eadem proportione explicanda eſt hæc falſitas, qua oppoſita veritas ſuprà eſt à nobis declarata. At verò falſitas impropriè dicta, quæ rebus, vel ſimplicibus conceptibus attribuitur, ſolùm eſt denominatio extrinſeca, vel ſigni, vel cauſæ, ſeu occaſionis, vel obiecti falſi iudicii, vel certè interdum ſignificat ne- C gationem aliquam cōuenientiæ inter aliquam rem & aliquem conceptum ſimplicem, quę potiùs conſiſtit in carentia perfectionis, ſeu adæquationis perfectæ & integræ, quam in directa & oppoſita diſcōuenientia, & ideò non meretur nomen proprię falſitatis, quæ omnia ex his quæ diximus, ſatis patent.

Et iuxta hæc intelligendum eſt, quod Auguſtinus ait lib. 83. quęſt. q. 32. *Quiſquis vllam rem aliter quàm ea res eſt, intelligit, fallitur.* Dupliciter enim contingit, XX. Auguſt.
rem intelligere aut cōcipere aliter, quàm eſt, ſcilicet poſitiuè & negatiuè. Poſitiuè appello, quando res aliter concipitur, attribuendo ei illum alienum conceptum, vel remouendo proprium, quod fit falſa compoſitione & diuiſione. Negatiuè autem appello, quando, licet intellectus rem aliter concipiat, id eſt, non ſecundum eum modum, quem res habet, ſed ſecundum alium, non tamē ei attribuit, aut modum illum, aut vllum alienū conceptum, quod accidit in ſimplici conceptione imperfecta: conſtat autē hunc poſteriorem modū non ſufficere ad deceptionem vel falſitatē. Loquitur ergo Auguſtinus priorem modo, & eodē ſenſu intelligendū eſt, quod ſubdit, *Et omnes, qui fallitur, id in quo fallitur, non intelligit. Quiſquis igitur vllam rem aliter quàm eſt, intelligit, non eam intelligit:*

intelligit: huiuſmodi enim propoſitiones veræ ſunt, A quamuis non conuertantur: omnis enim error ignorantia eſt: non tamen omnis ignorantia eſt error: & ita omnis falſitas includit carentiam alicuius intelligentiæ, quamuis carentia intelligentiæ ad falſitatem non ſufficiat.

XXI. Tertiò colligitur ex dictis, falſitatem ſeu falſum analogicè dici de compoſitione & diuiſione, & de ſimplicibus conceptibus & rebus. Hoc ſatis conſtat ex dictis, quia oſtenſum eſt, propriè ſolùm reperiri in compoſitione & diuiſione, in alijs verò per denominationem extrinſecam & Metaphoram. Solùm eſt in hoc notanda differentia inter veritatem, & falſitatem: nam, licet de veritate etiam dixerimus, ſub quadam ratione primo dici de veritate complexa, & analogicè de ſignis, vel cauſis eius, quatenus ab illa præciſè denominantur, quod nunc eodem modo de falſitate docemus: tamen ſub alia conſideratione admiſimus propriam veritatem in rebus & conceptibus reperiri, quod de falſitate negamus. Ratio autẽ huius differentiæ eſt, quia inter intellectum, & res, quæ illi obijciũtur poteſt eſſe, imò & eſſe debet po- B ſitiua conformitas in ratione repræſentantis & repræſentati, in qua conſiſtit ſimplex veritas, non tamen poteſt eſſe propria difformitas inter obiectum & actum, quia hoc ipſo, quòd non repræſentatur, deſinit eſſe obiectum: negatio autem cõuenientiæ, & conformitatis inter cognitionem & rem, quæ nõ eſt obiectum eius, non habet rationẽ falſitatis, quãuis interdũ ita nominetur, propterea quòd res quãdam ſimilitudinem vel propinquitatem cum obiecto habeat, & aliter quàm in ſe ſit, repræſentari videatur.

XXII. *Qualiter falſitas veritati opponatur.* Vltimò intelligitur ex dictis, quę ſit oppoſitio inter veritatem, & falſitatem: nam D. Tho. dicta quęſt. 17. art. 4. dicit opponi cõtrariè *Quia vtrumq; (inquit) eſt aliquid poſitiuum, & inter ſe repugnant.* Quod confirmat autoritate Ariſtotelis 4. Metaphyſ. tex. 27. dicẽtis *Falſum eſſe ex eo, quod iudicatur eſſe quod non eſt, vel non eſſe quod eſt.* Ex quo intelligitur, D. Thom. loqui de vero & falſo propriè dictis, prout ſunt in compoſitione & diuiſione: nam falſum improprium, ſeu Metaphoricum non opponitur verò, niſi vel negatiuè, ſeu priuatiuè, vel tanquam imperfectum perfecto, vel tanquam apparens exiſtenti iuxta varias denominationes falſi ſuprà explicatas. Addendumq; vlterius eſt, etiam in compoſitione intellectus, vt ve- C rum aut falſum contrariè opponãtur, debere verſari circa idem & ſecundum idem: alioqui ſi ad diuerſa comparentur, contingit, nõ ſolùm verum & falſum non eſſe contraria, verũ etiam in idem ſaltem diuerſis temporibus conuenire, ſicut Ariſtoteles dixit, & ſuprà explicatum eſt, eandem propoſitionem mutari poſſe de vera in falſum ex mutatione ſui ſine mutatione obiecti. Et ratio eſt clara, quia veritas, vel falſitas duo includit, ſcilicet, iudicium, ſeu exiſtimationem intellectus, & talem coexiſtentiam ſeu connotationem obiecti: & ideò ex mutatione alterius poteſt mutari veritas, vel falſitas. Et hoc ipſo quòd iudicium ad diuerſas res, aut ad eandem pro diuerſis temporibus comparatur, nõ eſt omnino eadem veritas, quæ in illo cernitur, & ideò mirum non eſt, ꝙ propriam oppoſitionem abſolutam ad falſitatem non ſeruet, ſed ſolùm quaſi relatiuam. Vt ergo verum & falſum contrariè opponantur, neceſſe eſt, vt ſumantur reſpectu eiuſdem omnino obiecti: tunc enim oppoſitio oritur, nõ ex relatione ſola, ſeu quaſi relatione, ſed ex ipſiſmet actibus intellectus habentibus oppoſitas habitudines ad tale obiectum, quatenus vnus eſt per modum aſſenſus; alius per modũ diſſenſus, & ideò tunc eſt propria contrarietas inter tales actus, quomodo dixit Ariſtoteles, opiniones de contradictoriis, eſſe inter ſe contrarias.

XXIII. *Quæſitum.* Sed quæret hîc obiter aliquis, an ſicut idem iudicium diuerſis temporibus poteſt eſſe verum & falsũ, reſpectu obiecti aliter ſe habentis, ita poſſit eſſe ſimul verum & falſum reſpectu diuerſorum. Quidam enim affirmant, quia videtur eſſe ſimilis ratio in prędictis caſibus, & quia quamuis verum & falſum non ſint in rigore relatiua, tamen illa imitantur: in relatiuis autem contingit, ſimul eſſe idem ſimile & diſſimile reſpectu diuerſorum, & citatur pro hac ſententia D. Thom. 1. part. quæſt. 17. artic. 3. *Reſponſio.* Sed neque D. Thomas ibi hoc docet, nec verum eſt, vt patet ex incommodo ſuprà illato, quod omnis fere cognitio eſſet ſimul falſa & vera, ſicut eadem qualitas ſemper fere eſt ſimilis & diſſimilis reſpectu diuerſorũ. Item aliàs propoſitio ſubcontraria eſſet ſimul vera & falſa reſpectu diuerſorum. Ratio verò eſt, quia veritas iudicii non eſt penſanda penes vnam, vel alterã partem obiecti ſed penes totum obiectum adæquatum. Et ſi reſpectu illius conformitatem habet, eſt ſimpliciter verum, & nullo modo falſum, ſi autem prędicta conformitate careat, erit falſum, & nullo modo verum: fieri autem non poteſt, vt reſpectu adæquati obiecti ſimul habeat conformitatem & difformitatem: & ideò non poteſt ſimul veritas & falſitas in eodem actu reperiri reſpectu ſui obiecti.

XXIIII. Dices, ergo in veritate & falſitate propoſitionum non datur magis aut minus, quia ſi omnis veritas eſt ſincera veritas, omnemque falſitatem excludit, nulla poteſt eſſe maior, non erit igitur vna enunciatio verior alia, idemq; erit de falſitate. Conſequens autem eſt contra Ariſt. 4. Metaph. cap. 4. in fine, & contra omnium ſenſum, & loquendi modum. Reſpondetur ſimpliciter negando ſequelam, quia non ſemper vnum oppoſitorum dicitur maius, aut minus propter admiſtionem contrarii maiorem & minorem. Nã vna propoſitio eſt certior alia licet neutra quippiã habeat dubitationis, aut formidinis, vt ſuprà diſput. 1. ſect. tactum eſt. Fateor ergo omnes propoſitiones veras, quoad carentiam falſitatis eſſe æquales, item verum eſt habere quandam æqualitatẽ in proportionali conformitate ad ſua obiecta, quia illa conſiſtit (vt ita dicam) in indiuiſibili, & ideò in hoc nõ recipit magis aut minus. Nihilominus tamẽ dicitur vna propoſitio verior alia, quia immutabilior habenſque cum ſuo obiecto magis infallibilem conformitatem. Item ratione fundamenti dici poteſt verior, quia fundatur in eſſe veriori: econtrario vero dicitur magis falſa propoſitio, quia impoſſibilior & quia magis recedit à vero, ſic magis falſum eſſe dicitur quòd mille ſint æqualia duob. quàm quod quatuor, licet in carentia veritatis æqualia ſint.

SECTIO II.

Quæ ſit falſitatis origo.

SVppono inprimis, ſermonem eſſe de falſitate propriè dicta, quę vt diximus, in compoſitione & diuiſione reperitur: nam de falſitate prout aliis rebus tribuitur, vel nulla eſt difficultas quia vel ſolùm eſt extrinſeca aut Metaphorica denominatio, quæ ſi ſit in ratione ſigni vt in verbis, oritur ex prauo eorum vſu, ſi verò ſit in ratione cauſæ vel occaſio-

occaſionis falſitatis, oritur ex aliqua ſimilitudine, vel proportione,quę diuerſis rebus,pro earum veritate & natura,diuerſa etiam erit,vt inductione facta facilè conſiderari poteſt, vel certè ſi illa falſitas conſiſtat in aliqua imperfectione, cùm à nobis potiùs cenſeatur habere rationem malitiæ quam falſitatis, non eſt, quòd hoc loco illius radicem declaremus, quanquam paucis verbis inſinuari poſſit, & ad propria loca remitti. Nam ſi illa falſitas ſit in rebus naturalibus,vt in monſtris naturę,radix illius communiter eſt ex parte materiæ, vel ex defectu virtutis proximi agentis, ad quam reducitur etiam concurſus contrariorum agentium ſe ſe impedientium, vt latiùs tractatur in ſecundo Phyſic. Si verò falſitas illa ſit in rebus artificialibus ex eiſdem cauſis, ſeruata proportione, prouenit, ſcilicet ex defectu materiæ, vel ex defectu virtutis exequentis, vel certe ex defectu ipſiuſmet artis,ſeu directionis eius, vt per ſe conſtat,& in eodem lib.2.Phyſic.tractatur. Si verò falſitas hęc attribuatur humanis actibus moralibus, proxima radix eius eſt libertas voluntatis, quæ non habet intrinſecam aut neceſſariam conformitatem cum ſua regula,cōcurrente ſimul aliquo defectu intellectus. De quo quid ſit, & quomodo ſit neceſſarius, attingemus infrà, inter diſputandum de cauſis efficientibus liberis, & latiùs diſputant Philoſophi morales,& Theologi.Si deniq; hęc falſitas attribuatur ſenſibus, vel aliis ſimplicibus cognitionib.proximè videtur prouenire ex aliquo defectu ſpeciei intentionalis ſenſibus exterioribus impreſſæ, vt ſignificat D.Tho.1.part.q.17.art.2.& 3. Nam cùm omnis interior apprehenſio ex exteriori naſcatur defectus in ſimplici apprehenſione interiori per ſe loquēdo oritur ex defectu exterioris ſenſationis: cùm autem facultas ipſa ſentiendi de ſe ſit eadem & indifferens, cōſtituatur autem in actu ac proximè determinetur per ſpeciem,ex imperfectione ſpeciei oritur ſenſationis defectus. Hic autē defectus ſpeciei conſiſtere poteſt, vel in aliqua imperfectione entitatis eius, vel in modo quo imprimit, aut in permiſtione cum aliis ſpeciebus.Vnde interdum prouenit ex imperfectione, vel diſtantia obiecti,interdum ex aliqua indiſpoſitione medii, nonnunquam verò ex læſione organi, vt latiùs in ſecundo de anima diſputatur.Vnde hæc ſunt ſatis de hac falſitate.

II. Secundò ſuppono,quod ad nos attinet,ſolùm habere quæſtionem hanc locum in humana cognitione:nam in diuinam certum eſt nullo modo poſſe cadere falſitatem,nō ſolùm,quia illa cognitio eſt ſimpliciſſima,ſed maximè,quia eſt perfectiſſima,infinita,& prorſus immutabilis ac æterna. De cognitione autē angelica non pertinet ad nos diſputare,an poſſint intelligentiæ in aliquibus rebus, quas non perfectè cognoſcunt ex natura ſua,vt ſunt ſupernaturales,vel contingentes, componere & diuidere, & hoc modo in errorem incurrere, vel an etiam ſine compoſitione formali poſſint interdum propriè decipi circa aliqua obiecta:hæc enim diſputatio propria eſt Theologorum,& ideò ad illos etiam ſpectat, radicē illius falſitatis declarare, ſi fortè poteſt in angelis ex natura ſua, vel nunc in malis reperiri: loquimur ergo tantùm de falſitate in humana cognitione.

III. Tertiò ſuppono,poſſe huius falſitatis radicem,& Theologicè & Philoſophicè inueſtigari.Priori enim modo dicet Theologus, radicem omnis erroris & falſitatis in hominibus eſſe originale pecatum, nam ſi illud non interueniſſet, homines per originalem iuſtitiam ab omni errore ſeruarentur immunes.Ve-A runtamen hāc cauſam omittamus, tum quia ad nos nunc non ſpectat, tum etiam quia illa non eſt cauſa propriè inducens in falſitatem, ſed remouens prohibens.Vt.n.magis probata eſt ac fere certa Theologorū ſententia, peccatum originale non induxit in homines aliquam entitatem poſitiuam,quæ aut eos ad deceptionem inducat, aut tenebras eorum ſenſibus,vel intellectibus infundat. Solùm ergo eos priuauit iuſtitia,quę omnem falſitatem depelleret.Vnde hoc ipſum ſupponit eſſe in natura humana, ſi extrinſeco dono non pręueniatur,ſeu cuſtodiatur,ſufficiens principium vel occaſionem falſitatis, & hoc eſt quod philoſophicè inquiri poteſt, ſiue illud ſit aliquod internum principium in ipſo homine exiſtens,ſiue aliquod externum,quod poſſit hominem in falſitatem inducere.

Quartò conſiderandum eſt, compoſitionem, & diuiſionem reperiri poſſe aut in ſola apprehenſiua conceptione præſcindente à iudicio, aut in conceptione,quæ ſimul ſit iudicatiua:diximus autē in ſuperioribus, veritatem complexam propriè reperiri in B compoſitione iudicatiua: vnde fit, idem dicendum eſſe de falſitate:nam contraria ſunt eiuſdem generis. Vnde nemo cēſetur decipi ſeu errare donec iudicet, quantumuis falſas cōpoſitiones apprehendat.Quoniam autem apprehenſio illa quę fit ſine iudicio,regulariter fit per conceptus vocum potiùs quàm rerum,vt ſuprà dixi, ſicut in compoſitione vocum eſt falſitas ſicut in ſigno,ita admitti poteſt in illa apprehenſione,quamuis in ea ſit quaſi materialiter, id eſt, non tanquam in affirmante vel proferente falſum, ſed tanquam in ſigno, quod ſecundum ſe falſum ſignificat. Sicut eſt falſitas in hac propoſitione,*Non eſt Deus*, vel ſcripta, vel materialiter prolata ab eo, qui refert, *Dixit inſipiens in corde ſuo,Non eſt Deus*:& ideò de huiuſmodi falſitate eadem ratio eſt, quæ de falſitate quæ eſt in compoſitione vocali,vt in ſigno. Si autem apprehenſio fiat per conceptus rerum, vix poteſt intelligi, quomodo fiat propria compoſitio apprehēſiua abſque aliquo iudicio: quia talis compoſitio includit cognitionem, non tantùm extremorum, ſed etiam coniunctionis eorum inter ſe: imò in hoc vltimo compoſitio conſummatur,quandiu autem nō eſt iudicium, non eſt cognitio talis coniunctionis: ergo neque eſſe poteſt vera compoſitio per conceptus rerum in ſola apprehenſione ſiſtendo, ſed erit C tantùm aut conceptio per modum ſimplicis apprehenſionis, non ſolùm de extremis, ſed etiam de vnione eorum, aut complexio quædam per modum quæſtionis potiùs quā per modum enunciationis, & ita nō poterit ibi eſſe falſitas de qua agimus, niſi admiſceatur ibi aliqua compoſitio iudicatiua,qua illa ꝓpoſitio apprehenſa iudicatur, vel poſſibilis, vel incerta. Quomodo dicunt Theologi,dubium in fide eſſe hæreticum, quia licet non habeat compoſitionem iudicatiuam,quòd aliqua propoſitio fidei falſa ſit,tamen dum apprehendit rem vt dubiam, iudicat eſſe rem incertam,& hoc ipſum contra fidem eſt, & hæreticum.Solùm ergo reſtat dicendum de falſitate iudicii. IIII.

Quæſtionis reſolutio.

Est itaque animaduertendum quintò, duplici via poſſe hominem cognitionem acquirere,ſeu de reb. iudicare,ſcilicet, inuentione, & doctrina ſeu diſciplina, & vtraque via peruenire poteſt ad verum & falſum iudicium.Sed eſt diuerſitas,nam iudicium, quod ſola inuentione acquiritur, ſemper fundatur in rebus V.

in rebus ipſis prout cognoſcenti repræſentantur; iudicium autem per diſciplinam, interdum hoc modo fit, interdum verò nititur in ſola authoritate dicentis, ſeu docentis, ita vt aliquando doctrina ſolùm ſe habeat vt proponens & applicans obiecta, & media iudicandi, interdum verò ſit tota ratio iudicij. Quando ergo iudicium eſt huius poſterioris modi, ita vt nitatur ſola authoritate dicentis, facile eſt radicem falſitatis in eo reperire, nam quoad ſpecificationem (vt ſic dicã) prouenit ex imperfectione dicentis, ſeu docentis, quia nimirum vel falli poteſt, vel mentiri, & ideò huiuſmodi origo ſemper eſt aliqua authoritas humana, vel potiùs creata, vt angelicam etiam includamus, quæ ſi aliunde non ſit per veritatem increatam confirmata, etiam eſſe poteſt falſitatis cauſa. Quoad exercitium verò propria cauſa eſt voluntas ipſius hominis iudicantis, quod vniuerſale eſt in omni iudicio falſo, etiamſi per inuentionem acquiratur.

VI. Quod prouenit ex differentia notanda inter veritatem & falſitatem, nam ad veritatem poteſt intellectus neceſſitari, ad falſitatem autem non poteſt ſimpliciter & abſolutè loquendo, & ideò quoad exercitium nunquam poteſt in falſum iudicium incurrere niſi per liberam motionem voluntatis, nam ſecluſa neceſſitate, non poteſt determinari intellectus ad iudicium niſi per voluntatem, cùm ipſe liber non ſit. Ratio autem illius differẽtiæ eſt, quia intellectus non determinatur ex neceſſitate ad iudicium niſi media euidentia rei cognitæ, vt experientia ipſa docet & ratio, quia abſq; euidentia obiectum non perfectè applicatur potentiæ, vt eam ad ſe ex neceſſitate trahat ac determinet, euidentia autem non poteſt falſum iudicium parere, quia fundatur in re ipſa cognita prout eſt in ſe, vel neceſſariò reſolui debet in aliqua principia per ſe nota, & manifeſta. Et hinc etiam fit, vt veritas ſit longè immutabilior, quàm falſitas: iudicium enim falſum ex ſe mutabile eſt, vel potiùs intellectus quoties profert iudicium falſum, poteſt mutari, & verum ferre iudicium: iudicium autem verum, ſi perfectum ſit, eſt ex ſe quodammodo immutabile etiam in creaturis, nam licet ſimpliciter mutari poſſit, quia poteſt deſinere eſſe, tamen quantum eſt ex ſe nõ permittit mutationem in iudicium falſum, ratione euidentiæ: de hoc enim iudicio loquimur. nam ſi iudicium ſit liberum, quãtumuis verum ſit, poteſt intellectus ex illo in falſum iudicium mutari, quantum eſt ex vi illius, ex efficacia voluntatis.

VII. Dices, Interdum poteſt intellectus neceſſitari ab extrinſeca cauſa, vt à Deo, vel ab angelo, qui, ſi malus ſit, poteſt ita proponere aliquid falſum, vt intellectus diſſentire non poſſit. Et confirmatur, nam ipſa euidentia interdum eſt apparens tantùm: ergo tunc poteſt circa falſum verſari, & tamen non minus neceſſitat intellectũ, quàm ſi eſſet vera. Reſpondetur, poſſe quidem Deum neceſſitatem inferre intellectui, etiam in his, quæ euidentia non ſunt: hic autem modus operandi eſt præter vel ſupra naturam intellectus, ſecundum quam nunc tantùm loquimur. Poſito autem illo miraculo vera & ſana doctrina Theologorum docet, non poſſe Deum inducere intellectum ad falſum, quia non minùs hoc eius bonitati repugnat, quàm mentiri. Vnde fieri nullo modo poteſt, vt prima falſitatis origo in Deum ſpeciali modo ad illã inducentẽ ſeu operantem referatur. Quod verò ad angelum ſpectat, dicendum eſt, non poſſe angelum naturali virtute immediatè A immutare intellectum ad iudicium ſeu actum ſecundum, hoc eſt enim propriũ Dei, authoris eius. Vnde multò minus poteſt angelus malus neceſſitare intellectũ ad falſum aſſenſum, ſed ad ſummũ põt ſuggeſtione & ꝑſuaſione inducere ad aſſenſum falſum per modum diſciplinæ, ſemper tamen põt homo illi diſſentire, aut ſaltem non aſſentire, ſi velit.

Ad illud deniq; de apparenti euidentia reſpondetur, dupliciter dici poſſe euidẽtiam apparentem. VIII. Primò, quia in nullo ordine verè talis eſt, ſed ex aliquo errore aut præcipitatione intellectus exiſtimatur eſſe talis. Secundò, quia in ordine naturali eſt re vera ſufficiens euidentia, nihilominus tamen interueniente aliquo opere ſupernaturali poteſt deficere à veritate. Hoc poſteriori modo fatemur, eſſe poſſe aliquam apparentem euidentiã, præſertim quando abſtractiua eſt, vt in intellectu humano: qualis videri poteſt ethnico quando iudicat hoſtiam conſecratam eſſe panem. Tamen hæc euidentia quantum eſt de ſe non inclinat ad falſum, ſed ad verum, & quando verſatur circa actualem exiſtentiam alicuius B rei, quæ non in ſe videtur, ſed ex alia colligitur ſemper habet ſubintellectam conditionem, ſcilicet, hoc ita eſſe quantum eſt ex virtute naturæ, ſeu ex naturalibus cauſis, ſeu niſi Deus aliquam ſupernaturalem mutationem in rebus faciat. Et ita non ſimpliciter neceſſitat intellectum, ſed ex ſuppoſitione, quòd conſtet, nullam huiuſmodi mutationem à Deo factam eſſe: quapropter hæc euidentia per ſe nunquam eſt origo falſitatis, ſed ratione alicuius defectus, quem habet adiunctum, cuiuſmodi eſt incredulitas, vel ſaltem ignorantia ſupernaturalis operis. Priori aũtem modo nulla eſt apparens euidentia, quæ ſimpliciter neceſſitet intellectum: quia planè repugnãt illa duo inter ſe. Sed interdum ita vocatur per exaggerationem, & præcipitationẽ, quæ magis eſt in verbis, quàm in interiori iudicio. Aliquando autem appellatur hæc euidentia ex ſuppoſitione aliqua, quæ eſt euidentia conſequentiæ, non conſequentis, & ideò non repugnat hoc modo intellectum neceſſitari ad falſum, quia illa non eſt neceſſitas ſimpliciter, ſed ex ſuppoſitione, nec falſitas oritur ex euidentia, ſed ex aliquo alio priori errore, C quem oportet voluntarium ac liberum eſſe quoad exercitium in ipſo iudicio.

Semper ergo falſitas actualis ſeu exercita per actuale iudicium, habet proximam originem in humana voluntate, quamuis quoad ſpecificationem (vt ſic dicam) ſeu quoad motiuũ oriatur ex authoritate creata ſeu ex imperfectione eius in prædicto iudicandi modo. IX. Quòd ſi vlteriùs inquiratur vnde proueniat falſitas in eo, qui illã teſtificatur: Reſpondetur, dupliciter poſſe illum teſtificari falſitatem, primò abſq; proprio errore, ſed cognoſcentem eſſe falſum, quod teſtificatur, quod eſt proprium & formale mendacium, & tunc origo eius eſt malitia ſeu libertas voluntatis. Alio modo poteſt id prouenire ex priori errore ipſius loquentis ſeu magiſtri docẽtis, cuius error prouenire vlteriùs potuit ex alterius doctrina & falſa teſtificatione, ne tamen in hoc genere in infinitum procedatur, ſiſtendum neceſſariò eſt in aliquo errore commiſſo ſeu acquiſito via inuentionis ab aliquo, qui veritatem inquirens in errorem lapſus eſt, putans ſe verum inueniſſe. Et hoc ferè modo magna ex parte falſæ opiniones permiſtæ ſunt veris in humanis diſciplinis.

Sextò tandem dicendum eſt, originem huius falſitatis, quæ in ipſarũ rerũ cognitione miſcetur abſq; X.

extrinſeca authoritate, radicaliter oriri ex eo quòd homo non concipit res per proprias earum ſpecies, & prout in ſe ſunt: hoc autem ex eo prouenit, quod non immediatè, ſed per ſpecies miniſterio ſenſuum acceptas res concipit. & apprehendit: nam hinc fit, vt ſæpè ex imperfecta apprehenſione ſenſus oriatur imperfecta apprehenſio intellectus, & ex imperfecta apprehenſione falſum iudicium: hoc enim modo interdum iudicamus aliquid eſſe animal, q̃ non eſt. Aliquando verò exiſtente perfecta apprehenſione in ſenſu, & in intellectu, circa obiectum per ſe ſenſibile, poteſt in intellectu accidere falſitas ex inepta compoſitione conceptuum ſimplicium: quia ipſa coniunctio eorum inter ſe non ſemper per propriam ſpeciem cognoſcitur, aut ſufficienter repræſentatur: idemque contingit ex mala illatione. Ac denique tota ratio huius defectus eſt, quia homo non aſſequitur euidentem veritatis cognitionem: nam omnis cognitio, quæ huiuſmodi non eſt, & ex rebus ipſis ſumitur, de ſe eſt expoſita falſitati. Quòd autem actu ſit falſa, quaſi contingenter & per accidens prouenit ex eo, quod res aliter ſe habeat, quàm iudicatur: per ſe enim nunquam hoc prouenire poteſt ex intentione aſſentientis, quia non poteſt tendere in falſum qua falſum eſt.

SECTIO III.

Vnde oriatur difficultas veritatem aſſequendi.

I. HOc dubium annexum eſt præcedenti, & ideò expediendum hoc loco eſt, tetigitque illud Ariſt. lib. 2. Metaph. cap. 1. & lib. 4. cap. 5. & ſequẽtibus fusè diſputat contra eos, qui non ſolùm difficile ſed & impoſſibile putant ſynceram aſſequi veritatem. Quod ſi intelligerent collectiuè, vt Theologi aiunt, & per naturales vires, non eſſent improbandi, tamen quia ſentiebant, in nulla omnino re aſſequi poſſe hominem veritatem prout in re ſe habet, ideoque non eſſe apud homines aliquid verum, niſi quod apparet: ideò valde errebant, vt latè ibi Ariſtoteles demonſtrat. Igitur illo errore prætermiſſo de difficultate, quæ nobis eſt in rerum cognitione, breuiter dicendum eſt.

Variæ ſententiæ.

II. TRes ergo ſunt de hac re ſententiæ. Prima refert totam hanc difficultatem aſſequendi veritatem in imperfectionem noſtri intellectus. Hanc tenent Scotus, Maior, Anton. Andreas, & alij citato loco. Eiſque multùm videtur fauere Ariſt. cit. loco dicens. *Cùm difficultas duobus modis accidat, non in rebus, ſed in nobis illius cauſa ſita eſt.* Ratio verò eſt, quia res omnes de ſe ſunt cognoſcibiles, neque in eis eſt vlla difficultas, ſi in cognoſcente ſit virtus. Et ita à Deo æquali facilitate omnia cognoſcũtur: quia ad omnia eſt ex parte illius ſufficientiſſima virtus: Angeli etiam facillimè cognoſcunt ea omnia ad quæ perfectio intellectualis virtutis eorum extendi poteſt. Quòd ſi aliqua vel non poſſunt, vel difficile intelligere poſſunt, ſolùm eſt, quia virtus intellectiua eorum eſt illis rebus inferior: ergo & in nobis tota difficultas prouenit ex imperfectione noſtra.

Scotus. Maior. Antonius. Andreas.

III. Secunda econtrario cenſet, totam hanc difficultatem ſitam eſſe in rebus ipſis, quam ex Heraclito refert Fonſeca. Et poteſt ita declarari & ſuaderi, quia ideò intellectus noſter difficultatem patitur in ve-

A ritatibus aſſequendis, quia non habet proprias ſpecies rerum, per quas illas cognoſcat: ſed quod has non habeat non ex ipſo prouenit, qui quantum eſt de ſe in potentia eſt ad omnes, ſed prouenit ex rebus ipſis, quæ non ſunt productiuæ ſpecierum propriarum in intellectu noſtro: ergo ex parte ipſarum rerum prouenit hæc difficultas. Exemplis res patet, nam ſubſtantia materialis, ideò non poteſt à nobis cognoſci, quia non poteſt ſpeciem ſui imprimere, neq; in ſenſu, neq; in intellectu, quod non prouenit ex parte noſtra, ſed ex parte ipſius ſubſtantiæ, & idem eſt de partibus ſubſtantiæ, & in accidentibus, quæ per ſe ſenſibilia non ſunt. Idem autem etiam eſt in ſpiritualibus ſubſtantijs, ſaltem creatis, vt Deum omittamus: non enim habent efficaciam ad immutandum intellectum noſtrum, ſuiq; ſpeciem illi imprimendam: ergo ex inefficacia ipſarum rerum prouenit hæc difficultas.

Tertia ſententia media eſt, quaſdam eſſe res perfectas & ſuperiores homine, alias verò imperfectas & inferiores, & in omnibus cognoſcendis IIII.
B difficultatem pati hominem, ſed diuerſa ex cauſa. Reſpectu itaque ſuperiorum (ait hæc opinio) tota difficultas oritur ex noſtra imperfectione, & non ex rebus, nam illæ, quantum eſt ex ſe, maximè intelligibiles ſunt. Et de his videtur maximè locutus Ariſtoteles citato loco, vbi vulgatam illam rationem ſubdit, *Sicut oculus noctuæ ad lumen ſolis, ita ſe habet mens noſtra ad manifeſtiſſima naturæ.* Ex quo ortum habuit illa vulgaris diſtinctio veritatum, nam quędam ſunt per ſe notæ in ſe quæ nobis non ſunt, ita notæ, aliæ econtrarium. Reſpectu verò rerum inferiorum difficultas eas cognoſcendi oritur ex ipſis: nam in noſtro intellectu re vera eſt ſufficiens virtus, tamen quia ipſæ imperfectæ ſunt & parum intelligibiles, ideò difficilè illas cognoſcimus. Exemplo res declaratur in viſu, lumen enim Solis videre non poteſt, propter imperfectionem ſuam, non ſolis, tenuiſſimam autem lucem, aut minimum aliquod obiectum videre non poteſt propter imperfectionem ipſius obiecti, quia inefficaciſſimũ eſt ad potentiam immutandam. Et hæc eſt ſententia D. Thom. Auert. Alexand. Alberti Magni in cit. loco Metaph.
C quos cæteri tam Thomiſtæ, quàm Auerroiſtæ ſequuntur.

Quòd ſi inquiras, in quo ordine illarum rerum collocandæ ſint res quædam, quæ videntur eſſe mediæ, vt elementa, & res aliæ naturales: Reſpondent aliqui in neutro illorum ordinum comprehendi, neque id eſſe neceſſarium, quia ad has res propoſita quæſtio non pertinet eò quod in illis agnoſcendis nullam difficultatem homo patiatur, ſed facillimè illas cognoſcat. Ita ſentit Fonſeca lib. 2. Metaph. cap. 1. quæſt. 1. ſect. 2. Putat enim quæſtionem hanc non verſari de difficultate, quæ eſt in exacta & diſtincta cognitione rerum, nam hoc modo conſtat difficillimum eſſe etiam harum rerum ſenſibilium perfectã cognitionem aſſequi, ſed quæſtionem dicit eſſe de cõfuſa & ſimplici rerum cognitione, quæ reſpectu noſtri ordine prior eſt, quã diſtincta. Quia aliàs (inquit) dicendum eſſet, ſpecies rerum naturalium nobis eſſe cognitu difficillimas: quia, cùm ſint compoſitæ, diſtincta earum cognitio pendet ex principiorum cognitione, & ita difficilior eſt: Vnde infert, motum & tempus non rectè numerari à D. Thoma & alijs inter res ſecundi ordinis, quæ propter ſui imperfectionẽ difficilè cognoſcuntur: quia quantum ad an eſt, & cognitione ſimplici & confuſa ni- V.

ſa nihil faciliùs cognoſcitur, quam tempus & motus, quamuis explicare quid ſint, ſit difficillimum, vt Auguſt. dixit 11. confeſſ. cap. 14.

VI. Hæc tamen ſententia mihi non probatur, eſt enim contra mentem omnium authorum huius tertiæ opinionis, vt conſtat ex hoc ipſo exemplo motus & temporis proximè adducto. Deinde, quia nulla ratione probatur, hîc eſſe ſermonẽ de cognitione confuſa, & non de diſtincta, in qua præcipuè inuenitur difficultas aſſequendi veritatem, & multiplex eſt errandi occaſio, cuius rei cauſam & radicem potiſſimè inueſtigant Philoſophi. Prætereà quia, aliàs non ex perfectione, vel imperfectione rerum eam diſtinctionem ſumpſiſſent, ſed ex eo quòd res ſint magis, vel minùs ſenſibiles, aut magis, vel minus cum ſenſibilibus coniunctæ, ideò enim faciliùs percipimus confuſa & ſimplici cognitione colores, primas qualitates & ſimiles, quia per ſe primò ſenſibiles ſunt. Deinde magnitudinem & alia communia ſenſibilia per ſe ſecundò, inter quæ continetur motus, & conſequenter tempus. Poſt hæc, ſenſibilia per accidens, quæ re ipſa coniuncta ſunt cum ſenſibilibus per ſe, & ideò inter hæc facilius eſt totum cognoſcere, quàm partes, quia eſt magis ſenſibile, & inter tota ipſa, ea quæ ſunt propinquiora ſenſibus. Et ſimili proportione eo modo, quo res ſeparatæ à ſenſibili materia cognoſcibiles nobis ſunt, illæ faciliùs cognoſcuntur, quæ maiorem magiſq; intrinſecam cum ſenſibilibus habent coniunctionem. Et ideò facilius Deus cognoſcitur, quàm angeli, illo cognitionis genere, & inter angelos, qui motores ſunt orbium, quàm alij.

VII. Itaq; non ſolùm agimus de cognitione confuſa, ſed ſimpliciter de veritatis aſſequendæ difficultate, & errandi facilitate, ideoq; res etiam materiales in ſecundo ordine comprehendi cenſentur, vt Iauell. notauit 2. libr. Metaph. q. 2. quia non actu, ſed potentia tantùm intelligibiles ſunt. Qua ratione etiam ipſæ qualitates per ſe ſenſibiles, quantum ad ſuam eſſentiam & naturam difficilè cognoſcuntur. Imò & anima ipſa rationalis, quę ſibi ipſi videtur eſſe maximè proportionata & adæquata, ſe ipſam difficillimè cognoſcit, quia eſt forma materialis corporis, in quo aliquo modo deficit à perfectione rerum actu intelligibilium. Neq; contra hoc obſtat illa ratio, quod ſpecies naturales eſſent difficillimæ cognitu. Aut enim comparantur ad alias rerum ſpecies ſimplices, aut minus compoſitas, aut ad principia, quibus conſtant: priori modo neganda eſt ſequela, quia difficultas cognoſcendi neq; ſecundum ſe, neque quoad nos oritur ex maiori compoſitione reſpectu aliarum rerum, quæ nullo modo intrãt talem compoſitionem, quia ad eas res omnino per accidens comparantur. Poſteriori autem modo cõcedendum eſt illatum, quod nullum eſt inconueniens, vt per ſe conſtat. Quid enim mirum eſt, vt rei cognitio ex cognitione principiorum pendeat? Vnde comparatio præſentis quæſtionis, vt rectè fiat, non debet fieri inter ea, quorum vnum, alterum includit, ſed inter res condiſtinctas, & ita ferè loquuntur omnes prædicti authores.

VIII. Quarta ſententia excogitari poteſt, quod prædicta difficultas ex vtroq; capite proueniat, ſcilicet, ex rebus, & ex nobis, quæ vt probabilis ſit, de rebus creatis tantùm loqui debet. Nam in Deo nulla ratio ex parte eius poteſt excogitari, ob quam cognitu difficilis ſit: nulla (inquam) quæ ad defectum, vel limitationem pertineat: ita enim loquimur. Quia alio- A qui certum eſt, Deum ob ſuam perfectionem infinitam non poſſe exactè cognoſci ab intellectu creato, nedum ab humano: imò nec prout in ſe eſt, videri naturaliter poteſt: tamen prout hæc impoſſibilitas ex impotentia prouenit, hoc modo dicimus, non refundi in Deum, ſed in defectum virtutis creaturæ. Atque in eodem ſenſu dicit hæc opinio, in omnibus alijs rebus difficultatem cognoſcendi partim ex rebus ipſis, partim ex nobis oriri. Nam, quòd circa res immateriales & perfectas maxima ex parte hoc proueniat ex imperfectione noſtra, prima & tertia opiniones citatæ fatentur, & per ſe notum eſt. Quòd autem aliqua ex parte tribuendum etiam ſit imperfectioni ipſarum rerum, probatur ratione facta in opinione ſecunda. Quæ præterea declaratur in hunc modum: quia inter qualitates materiales, illæ, quæ non poſſunt ſui ſpeciem ſuo modo imprimere ſenſibus, dicuntur inſenſibiles, nõ tantùm ex defectu ſenſuum, ſed ex natura ſua, & ſimul etiam ex defectu virtutis, quam habent ad ſpeciem ſui efficiendam & (vt ita dicam) ad ſe manifeſtandum: ſed B etiam res creatę quantumuis immateriales, ſunt ineptæ ad ſe manifeſtandum (vt ſic dicam) intellectualiter, & ad producendam ſui ſpeciem: ergo ex hac parte etiam ipſis eſt tribuendus defectus. Confirmatur, nam cognitio ex duobus principijs oritur, potentia nimirum & obiecto: ergo ſi tam obiectum quàm potentia, ſit inefficax cognitionis, difficultas cognoſcendi non minus proueniet ex defectu obiecti, quàm ex defectu potentiæ, cum vtriuſq; efficacia neceſſaria ſit, ſed in præſenti non ſolùm potentia noſtra eſt inefficax, ſed etiam res ipſæ cognoſcendæ ſunt inefficaces, vel vt communicent ſui ſpeciem, vel vt per ſe ipſas ad ſui cognitionem concurrant: ergo.

Dices, his argumentis probaretur, non ſolùm in noſtro intellectu corpori coniuncto, ſed etiam ſeparato, imò & in ipſis intelligentijs, eſſe naturalem difficultatem, ſeu ineptitudinẽ, vt cognoſcantur: quia etiam in aliorum intellectibus ſeparatis nõ poſſunt ſpeciem ſui producere, nec ſeſe vllo modo eis manifeſtare. Reſpondetur, in primis illud incertum eſſe: probabile namq; eſt, poſſe vnam intelligentiam quantum ex ſe eſt, ſeſe obiectiuè alijs manifeſtare, C ſuiq; ſpeciem eis imprimere. Quòd ſi nunc id non efficiũt, ideò eſt, quia omnes habẽt à principio ſpecies ſubſtantiarum omnium per ſe infuſas, reſpectu autem noſtri intellectus, præſertim quando eſt in corpore, non habent huiuſmodi efficaciam. Secundò dicitur, conceſſo illo antecedente rectè quidem ſequi, quantum eſt ex efficacia talium obiectorum etiam ipſis intelligentijs eſſe difficilem, imò & impoſſibilem aliarum intelligentiarum cognitionem: nihilominus tamen, ſimpliciter & abſolutè non eſſe illis difficilem, quia, licet non poſſint ab obiectis ſumere ſpecies, habent tamen aliam naturalem viam qua illas obtineant tanquam ſibi debitas. IX.

Atq; hinc facilè probatur, etiam circa res inferioris ordinis difficultatem aſſequendi veritatem oriri non tantùm ex imperfectione rerum, vt ſecunda & tertia ſententia aſſerebant, ſed etiam ex imperfectione noſtra, vt prima docet. Nam quòd imperfectio rerum ſit cauſa, à fortiori probant rationes factæ de rebus immaterialibus, quia multò ineptiores ſunt res materiales ad ſe manifeſtandũ intellectui, eumq; immutandum, quàm res ſpirituales, & quo illæ res imperfectiores ſunt, minuſq; habent de entitate, eò ſunt minùs aptæ ad prædictum effectum. Item, quia X.

vt poſ-

vt poſſint intelligi, oportet vt eleuentur ad ſuperiorem ordinem, & fiant aliquo modo immateriales, ſaltem in eſſe repræſentatiuo, ſeu virtuali, quod habent in ſpecie intelligibili: ergo ſignum eſt, ipſas ſecundum ſe eſſe imperfectas in genere intelligibilium, & conſequenter ex parte ipſarum eſſe magnam difficultatem intelligendi illas, & inueniendi veritatem, tantoque hanc difficultatem eſſe maiorem, quantò hæ res in ſuo ordine minus perfectiorem habent entitatem, minuſque per propriam ſpeciem repræſentabilem. Quod verò hæc difficultas etiam oriatur ex imperfectione noſtra, præter adducta in opinione Scoti, declaratur ex proximè dictis, quia, ſi intellectus noſter eſſet perfectus, haberet aliquam naturalem viam, qua poſſet obtinere proprias ſpecies harum rerum, etiamſi res ipſæ ineptæ ſint ad illas præſtandas: ergo, quòd intellectus noſter nulla ratione aut naturali via poſſit illas obtinere, imperfectio eius eſt: ergo huic etiam tribuenda eſt illa difficultas. Et confirmatur, quia tota hæc difficultas magna ex parte oritur ex eo, quòd intellectus noſter corpori coniunctus pendet in actu ſuo à phantaſmatibus, cuius ſignum eſt, quia ſeparatus à corpore plura & facilius poterit cognoſcere, etiam de his rebus, quæ imperfectæ ſunt, minuſq; intelligibiles eſſe videntur: ſed hæc eſt imperfectio noſtri intellectus: ergo illa eſt ſemper cauſa, vel (vt ita dicam) concauſa huius difficultatis. Accedit, quod Theologi docent, hominem non poſſe lumine naturæ omnes veritates inuenire, aut omnes errores euitare, etiam in rebus naturalibus, & ſpeculatiuis, cum Dei autem adiutorio vtrumq; poſſe: ergo ſignum eſt, hanc difficultatem, vel potiùs impoſſibilitatem, oriri ex limitatione noſtri intellectus, & dependentia, quam habet à ſenſibus.

Quæſtionis reſolutio.

XI. IN hac re exiſtimo, tertiam ſententiam, quæ D. Thomæ eſt, ſimpliciter veram eſſe, dummodò prima non omnino excludatur: ſecunda enim improbabilis eſt, quarta verò ex parte minùs probabilis, licet in multis veritatem attingat. Itaq;, quòd hęc difficultas reſpectu omnium rerum oriatur aliquo modo ex imperfectione noſtra probant rationes adductæ in prima & quarta opinione quæ quoad hoc conuincunt: neq; exiſtimo, D. Tho. hanc cauſam excluſiſſe, ſed in quibuſdam rebus aliam adiunxiſſe. Vnde vlteriùs verum etiam eſt, reſpectu rerũ inferiorum hanc difficultatem augeri ſeu ſimul oriri ex imperfectione illarum, quod etiam probant rationes tertiæ & quartæ opinionis, ipſaq; experientia ſatis docet: quaſdam enim res imperfectiſſimas difficillimè cognoſcimus, cùm tamen res aliquas perfectiores faciliùs cognoſcamus: ſignum ergo eſt, difficultatem hanc oriri ex rerum ipſarum imperfectione. Neq; Scotus, vel alij authores primæ opinionis hoc negare potuerunt, vel, ſi hoc negent, falſi ſunt. Non eſt verò quoad hoc eadem ratio de rebus perfectis, & immaterialibus, quod D. Thomas etiam intendit & in eo quarta opinio deficit: quia illæ res ſunt de ſe aptiſſimæ vt intelligantur.

XII. Obiectio autem facta de productione ſpecierum in hunc modum diſſoluenda eſt, nam inprimis, ſi teneamus, illas ſubſtantias eſſe productiuas ſpecierum ſe repræſentantium in aliorum intellectibus, conſequenter dicendũ eſt, quòd id non faciant circa intellectum humanum, præſertim corpori coniunctum, nõ prouenire ex inefficacia earũ, ſed quia

A ille non eſt capax talium ſpecierum, præſertim pro illo ſtatu: nam ſi in ſtatu ſeparationis illas poteſt recipere, etiam illa obiecta actu intelligibilia poterũt illas imprimere iuxta paſſi capacitatem. Si autem teneamus, has ſubſtantias non poſſe imprimere ſui ſpecies, dicendum inprimis eſt, id non propriè prouenire ex imperfectione earũ, ſed potiùs ex quadã perfectione, quamuis limitata & finita. Sicut, ꝙ vna ſubſtantia immaterialis non poſſit producere ſibi ſimilem, non eſt propriè ex imperfectione, cùm aliquæ res minùs perfectæ id poſſint, ſed ex perfectione, ratione cuius habent, vt nõ poſſint, niſi per creationem produci: ſic ergo in præſenti, quamuis illæ ſubſtantiæ actu ſint intelligibiles, tamen quia ſubſtantiæ ſunt finitæ, nõ poſſunt eſſe immediata principia ad efficienda accidentia in alijs ſubiectis. Vel certè, quia per ſe reſpiciunt intellectus omnino abſtractos à materia, qui natura ſua poſtulãt, vt à principio ſint in actu primo, ideò tales ſubſtantiæ ex ſe quidem ſunt actu intelligibiles tanquam proportionata obiecta terminatiua intellectionis, quæ ſupponunt in intelligente actum primum, non verò illum conferunt. B Vnde ſi aliquis intellectus reſpectu illarũ rerũ eſt in pura potentia, illius imperfectioni attribuendum eſt, ꝙ actu primo careat, non autem imperfectioni obiecti. Vel ſecũdò dici poteſt, quòd ſicut his ſubſtantijs quatenus intelligentes ſunt debetur actus primus, ſeu ſpecies qua intelligere valeant ita eiſdem quatenus intelligibiles ſunt debitum eſt, vt earum ſpecies cæteris ſubſtantijs eiuſdem ordinis communicentur. Vnde quod intellectus noſter, dum eſt corpori coniunctus, non poſſit illarum ſpecies obtinere, non eſt propriè ex impotentia earum: ſed eſt ex eius imperfectione, quia in eo ſtatu non poteſt talibus ſpeciebus vti. Vnde ſtatim ac ſeparatur à corpore, illas recipit ſuę capacitati accommodatas, quibus deinceps vti poteſt.

XIII. Relinquitur ergo difficultatem hanc oriri ex improportione quæ eſt inter intellectum noſtrum & obiecta intelligibilia: improportio autem hæc in vtroq; extremo, intellectu ſcilicet & obiecto, fundatur, non tamen eodem modo: nam reſpectu rerum inferiorum fundatur in imperfectione earum, iuncta imperfectione intellectus non habentis vim ad C attingendam (vt ita dicam) minimam intelligibilitatem talium rerum: in rebus autem ſuperioribus fundatur in exceſſu perfectionis, quam imperfectio noſtra ſatis capere non poteſt, atq; ita fit, vt ferè in rebus omnibus difficile nobis ſit veritatem inuenire. Accedit etiam, quod in ſingulis rebus & queſtionibus veritas vna eſt, falſitas autem multiplex: quia multis modis à veritate recedi poteſt, multaq; poſſunt habere apparentem ſimilitudinem alicuius rei, quæ re vera non ſunt. Et inde etiam fit, vt veritatis inuentio difficilis ſit, lapſus autem in falſitatem facilior, atque frequentior.

DISPVTATIO X.

De bono, ſeu bonitate tranſcendentali.

I. HÆc eſt vltima proprietas ſimplex, quæ enti attribuitur, de qua inprimis ſupponimus bonitatem eſſe: id enim tam certum & per ſe notum eſt, vt non indigeat probatione: nam & Scriptura dicit, vidiſſe Deum bonitatem in creaturis à ſe productis, Geneſis primo, & Ariſtoteles dixit, bonum eſſe, quod omnia appetunt, 1. Ethic. cap. 1. Vnde, quam

de, quàm eſt certum & experimento cognitum, eſſe A in rebus naturalem inclinationem ſeu appetitum ad aliquid, tam eſt etiam notum, eſſe bonum, ſeu bonitatem in rebus. Hoc ergo poſito explicandum eſt, quidnam bonitas ſit, & quotuplex, & quænam illarum ſit paſſio entis, & quomodo ad ipſum ens comparetur.

SECTIO I.

Quid bonum, ſeu bonitas ſit.

I. CVm bonum nomen ſit connotatiuum ſeu denominatiuum, hîc non inquirimus, quid illud ſit, quod bonũ denominatur: nam certum eſt, illud, in communi loquendo, eſſe ens, quod natura ſeu ratione bonum antecedit, vt in ſuperioribus dictum eſt, & ex ſequentibus magis conſtabit, ſed inquirimus, quæ nam ſit illa forma ſeu ratio, à qua res bona denominatur. In qua explicanda eadẽ eſt varietas opinionum, quæ in cæteris paſſionibus entis. B

II. Prima opinio ait, bonitatem non dicere aliquam rationem realem, ſed ſolùm relationem rationis conuenientiæ vnius ad alterum. Quæ opinio indicatur à Capreol. 2. d. 34. quæſt. 1. & in hunc modum explicatur. Nam bonitas, vt ex ipſa voce & ex communi modo concipiendi conſtat, nõ addit enti aliquam rationem priuatiuam, quia priuatio potiùs dicit carentiam perfectionis ſeu bonitatis: dicit ergo poſitiuam rationem. Rurſus, non dicit formaliter ipſam rationem entitatis, tum quia hæc duo diuerſis conceptibus ac definitionibus à nobis concipiuntur & explicantur, tum etiam, quia aliàs bonitas non eſſet proprietas entis, ſed potiùs voces illæ eſſent ſynonimæ. Neque etiam bonitas poteſt in ſuo conceptu includere entitatem, & aliquid illi addere, quia proprietas non includit intrinſecè in conceptu ſuo naturam ſeu eſſentiam ſui ſubiecti. Neceſſe eſt ergo vt bonitas dicat aliquid ſuperadditum enti: ſed hoc non poteſt eſſe aliquid reale: quia vt ſuprà latè oſtenſum eſt de paſſionibus entis in communi, enti reali vt ſic non poteſt addi aliqua ratio realis non ſolùm ex natura rei, verum nec ratione diſtincta, quæ ſit paſſio eius. Item quia nec talis ratio poteſt eſſe abſoluta, nec relatio realis, vt infrà probabimus: ergo ſolùm addere poteſt bonum ſupra ens, aliquid rationis, quod non poteſt eſſe, niſi prædicta relatio conuenientiæ. Qui diſcurſus videtur eſſe D. Thom. q. 1. de verit. art. 1. & q. 21. art. 1. Et confirmari poteſt quia bonum & appetibile in re idem ſunt, quamuis his nominibus non idem reſpectus ſignificetur: nam appetibile dicit formalem denominationem ab appetitu, vel reſpectum ad illum: bonum autem non id dicit formaliter, ſed id, quod ex parte obiecti eſt fundamentum talis denominationis, ſeu habitudinis: propter quod hæc cauſalis vera eſt, quia bonum eſt, eſt appetibile. Sed omnis res appetitur, propter conuenientiam, quam habet cum appetente: amat enim vnuſquiſq; , quod conueniens eſt: ergo ratio boni in hac ratione conuenientiæ conſiſtit: hæc autem ratio conuenientiæ non eſt niſi relatio, vt ipſa vox præ ſe fert: & explicari poteſt, quia res eadẽ quoad omnia abſoluta huic eſt conueniens, illi diſconueniens, vt calor eſt conueniens igni, & diſconueniens aquæ: ergo conſiſtit conuenientia in relatione, & non reali, vt oſtendemus: ergo rationis.

Bonitas non eſt relatio rationis.

SEd nihilominus hæc opinio virtute improbata eſt in ſuperioribus, quoad duo. Primùm quod neget, has paſſiones entis includere in conceptu ſuo formali & intrinſeco entitatem, quod tam in communi, quam in ſingulis ſuprà tractatis oſtendimus eſſe falſum, & in præſenti videtur manifeſtius: nam quod entitatem non includit, nihil eſt: quis autem concipiat bonitatem eſſe nihil, cùm illa trahat appetitum, & rationem cauſæ finalis habere dicatur, & ſit ipſa perfectio rei, vel integra, vel ex parte vt explicabimus? Vnde D. Thom. 1. par. quæſt. 48. artic. 5. dicit, bonum per ſe & principaliter conſiſtere in perfectione: perfectio autem ſine entitate, neque intelligi poteſt. Vnde Auguſt. libr. 1. de doct. Chriſtiana. cap. 32. ait, quod, *in quantum ſumus, boni ſumus.* Secundum eſt, relationem rationis eſſe paſſionem entis, nam loquendo propriè de relatione rationis, prout dicit aliquid mente confictum, & quaſi additum rebus, oſtendimus id eſſe falſum, & in præſenti euidenter etiam conſtat. Primò quia, vt Ariſtot. docet 6. Metaphyſic. in fine, Bonum eſt in rebus, & in hoc diſtinguit illud à vero, non eſt ergo formaliter ſola relatio rationis. Deinde, quia vt ex Auguſtino libr. de natura boni. cap. 3. tractat. D. Thom. 1. par. quæſt. 5. art. 5. *Bonum conſiſtit in modo, ſpecie & ordine,* quod etiam infrà exponemus: hæc autem non ſunt conficta per intellectum, ſed in rebus ipſis exiſtunt: ergo neque ratio boni. Item, quia hæc eſt differentia inter verum bonum, & apparens. quod apparens ſolo intellectu fingitur, & apprehẽditur, verum autem bonum in re ipſa ſubſiſtit, & ante omnem fictionem intellectus ſupponitur: vnde de Deo dicitur; *vidit omnia quæ fecerat, & erant valde bona,* at non vidit in eis relationem rationis, non ergo conſiſtit bonitas in ficta relatione, neq; hæc ad illam requiritur. III. Auguſt.

Sunt verò, qui dicant, quamuis aliquæ relationes rationis tales ſint, quæ à fictione & cogitatione intellectus pendeant, vt relationes generis, vel ſpeciei, aliàs verò eſſe quæ ſunt in rebus ipſis abſq; cogitatione intellectus, vt relatio creatoris vel domi- C ni in Deo. Sed hi vel æquiuocè loquuntur de relationibus, vel in verbis inuoluunt repugnantiam. Quomodo enim in rebus ipſis ſunt ante opus rationis, ſi relationes rationis eſſe dicuntur? Aut in quo differunt à relationibus realibus, ſi ſunt ſubiectiuè in rebus, & non tantùm obiectiuè in intellectu? Nec illæ denominationes creatoris aut domini prout intelliguntur antecedere cogitationem intellectus ſumũtur à relationibus rationis, de quo aliàs. Adde, qualiſcunq; hæc relatio fingatur, non poſſe in ea rationem bonitatis conſiſtere, quod magis conſtabit ex his, quæ de relatione reali dicemus. Fundamentum autem huius ſententię ad ſummum probat, bonum præter totam intrinſecam rei entitatem connotare aliquid aliud extrinſecum, ſeu denominationem ſumptam ex conſortio plurium, pręſertim, quando vna res dicitur bona alteri, vt infrà declarabimus. IIII.

Bonitas non eſt relatio realis.

SEcunda ſententia ponit, rationem bonitatis in aliqua relatione reali ſuperaddita enti conſiſtere. Quæ opinio fundanda ac declaranda eſt, ſumpto principio contra præcedentem ſententiã, probato bonitatẽ cõſiſtere debere in ratione aliqua reali: nã illud V.

illud non poteſt eſſe merè abſolutum, vt probat ſatis argumentum factum, quod eadem res reſpectu vnius ſit bona, & reſpectu alterius mala: erit ergo relatio realis. Quæ ſententia tribuitur Durando in 2. d.34.q.1. Sed cùm Durandus in alijs etiam rebus neget proprias relationes reales, alia eſt in præſenti mens eius, vt infrà videbimus. Cuiuſcunq; autem ſit illa ſententia, manifeſtè falſa eſt. Quod eiſdem argumentis, quibus de veritate id probauimus, cum proportione applicatis hîc oſtendi poteſt. Primò, quia Deus ab æterno bonus eſt, bonitate tranſcendentali cõmuni tribus perſonis, & tamen in eo nulla eſt relatio realis communis tribus perſonis. Secundò, quia calor, vbicunq; exiſtat, habet totam ſuam bonitatem, etiamſi ignis non exiſtat, neq; aliquod aliud ſubiectum, cui conueniens ſit calor: ergo, & tunc non habet relationem realem conuenientiæ: ergo non conſiſtit bonitas in hac relatione. Tertiò, etiam quando calor exiſtit in igne, vel iuſtitia in homine, non eſt bonum eius propter relationem realem: nam hoc ipſo, quod talis forma per ſuam entitatem abſolutam informat tale ſubiectum, eſt bonum & perfectio eius, præciſa omni inſurgente relatione, vel ſecundum realem durationem, ſi re verà nulla eſt talis relatio, vel ſecundum intellectum, & naturæ ordinem: priùs enim natura ſunt talia extrema ſecundum ſuas entitates & perfectiones abſolutas, quã inter ea inſurgat relatio. Quartò, quia, vel relatio illa realis dicit perfectionem, & entitatem realem, vel non. Si non dicit (vt multi exiſtimant) aliquam perfectionem realem, quomodo poteſt eſſe bonitas alicuius rei, cùm bonitas perfectionem dicat? Si autẽ dicit perfectionem, ergo & bonitatem: dicet ergo realem relationem conuenientiæ, & illa relatio erit eius bonitas: & ſic procedetur in infinitum, quod argumẽtum vulgare eſt in relationibus. Vel ſi illa relatio eſt conueniens & bona abſq; tali relatione conuenientiæ, idem facillimè intelligi poterit in quacunq; forma, vel re abſoluta.

Bonitas nihil abſolutum dicit in re diſtinctum ab entitate.

VI. Tertia ſententia eſt, bonitatem dicere quandam proprietatem abſolutam ac realem ſuperadditam enti, & ex natura rei ſeu formaliter diſtinctam ab illo, quæ ſententia tribuitur Scot. in 1. d.3. & alijs locis, quæ ſuprà tractata ſunt, & videre licet in Capreol. 2. d.34. q.1. Et poteſt probari ex dictis à ſufficienti enumeratione, quia bonitas oportet vt ſit aliquid reale, & non poteſt eſſe relatio: ergo debet eſſe abſolutum. Et vt ſit proprietas oportet vt in re aliquo modo diſtinguatur. Sed contra hanc ſententiam procedunt omnia, quæ in communi de paſſionibus entis, & in particulari de vnitate, & veritate dicta ſunt. Et præterea, vt clariùs in præſenti falſa eſſe intelligatur, diſtinguere poſſumus, dupliciter ens aliquod dici bonũ, vno modo abſolutè & in ſe, ſcilicet, quia in ſe bonum eſt, quomodo dicitur Deus bonus, aut homo bonus. Alio modo dicitur aliquid bonum, quia alteri bonum eſt, quomodo virtus dicitur eſſe bona, quia bonum facit habẽtem, & ſic ait D. Thom. q.21. de verit. art.1. *bonum dicere rationem perfectiui alterius.* De qua diſtinctione ſtatim plura dicemus. Res ergo, quæ dicitur bona alteri, non poteſt denominari bona ab aliquo modo reali & abſoluto ex natura rei diſtincto ab entitate eius: quia huiuſmodi res præciſè concepta in ſua entitate, ratione illius eſt conueniens ei, cui bona dicitur, vt ſanitas per ſe ipſam & non ratione alicuius modi ſuperadditi, eſt conueniens animali, & virtus, aut ſcientia ex eo præciſè quòd virtus & ſcientia eſt, eſt conueniens homini: omnino ergo fictũ eſt ponere in huiuſmodi formis modos ſuperadditos, quibus bonæ ſint, præſcindamus enim per intellectum talem modum, & conſideremus in ſcientia ſolam eſſentiam eius, & inueniemus illam cõuenientem, valdeq; proportionatam humano intellectui. Et ſimiliter forma ex eo præciſè quòd forma eſt, eſt bona & cõueniens materiæ, & ſic de alijs. Adde, hîc etiam habere locum argumentum illud, quod de illo modo ſuperaddito interrogari poterit, an ſit conueniens alteri, nè, ne: nam ſi conueniens non eſt, quomodo forma illo modo affecta ratione illius poteſt eſſe conueniens? Si autem etiam ille modus conueniens eſt per ſe ipſum (ne vlteriùs & in infinitum progrediamur) etiam forma ex vi ſuæ eſſentiæ, ſeu differentiæ vltimæ per ſe ipſam poterit eſſe conueniens.

VII. Et hinc facilè intelligitur, in re, quæ bona dicitur in ſe & abſolutè, etiam eſſe confictum modum illum. Aut enim res dicitur bona eſſentialiter, aut accidentaliter, quomodo dicitur bonus, homo ſtudioſus. Hoc poſteriori modo eſt quidem bonitas aliquid diſtinctum ab ipſa re, quæ denominatur bona, vt ſanitas eſt diſtincta à ſano, & pulchritudo à pulchro: vnde interdum eſt modus rei ſic affectæ, vt figura, interdum verò eſt entitas addita alteri enti ad perficiendum illud, vt ſcientia additur intellectui. Non tamen eſt hæc bonitas, quam nunc conſideramus, quia talis bonitas reſpectu illius entis cui accidit, non eſt intrinſeca paſſio entis, ſed eſt quoddam accidens eius: vnde non eſt bonitas tranſcendẽtalis, ſed poteſt dici bonitas formalis, vel materialis, vel obiectiua, vel alia ſimilis iuxta varios reſpectus cõuenientiæ, quos vna res põt ad alterã habere. Niſi fortè conſideretur illa bonitas reſpectu ipſiuſmet rei vel formæ, quæ bona alteri dicitur, de qua iam dictum eſt: vel reſpectu totius conſtituti per illam, quomodo eſt intrinſeca pars entitatis eius, ſicut forma eſt intrinſeca pars compoſiti, & dici põt quoddam bonũ, vel bonitas eius, & ſic iam pertinet ad bonitatem eſſentialem illius conſtituti vt ſic. De hac ergo etiã eſt euidens non poſſe addere modum intrinſecum & abſolutum ex natura rei diſtinctum ab entitate rei: quia bonitas totius non eſt, niſi quæ conſurgit ex bonitate partium, ſed oſtenſum eſt, bonitatem formæ non addere aliquid intrinſecum vltra formã, & conſequenter nec bonitatem materiæ ſupra materiam, nec bonitatem vnionis ſupra vnionem, ergo nec bonitas compoſiti addet aliquã proprietatem diſtinctam ſupra totam entitatem compoſiti vt ſic. Et declaratur applicando argumentum factum: nam præciſa illa proprietate manent in illo compoſito tota bonitas materiæ & formæ, inter ſe vnitæ: ergo & bonitas compoſiti. Quod ſi neque in ente compoſito bonitas addit illum modum, neque etiam in ente ſimplici quod ordinatur ad aliud componendum: euidenter infertur, etiam in ſubſtantijs ſimplicibus, bonitatem ſubſtantialem ſeu eſſentialem vel tranſcendentalem, nihil intrinſecum addere entitati earum, eſt enim eadem vel maior ratio: quia hæc entia ſunt & ſimpliciora & perfectiora.

VIII. Et hinc à fortiori impugnatur opinio, quã refert Soncin. 4. Metaph. q.19. quæ aſſerebat, bonitatem hanc tranſcendentalem eſſe accidens quoddã verè ac pro-

ac propriè pertinens ad prædicamentum qualitatis. Quod eſt euidenter falſum, tum quia prædicatum tranſcendens non poteſt ad vnum genus limitari, tum etiam quia vnaquæque res per ſeipſam bona eſt, quod non ſolùm in Deo eſt certiſſimum, ſed etiam in aliis entibus, ex diſcurſu facto. Nam anima, verbi gratia præciſè ratione ſuæ ſubſtantiæ aliquid perfectionis habet, & bona eſt ac conueniens homini, & appetibilis ab ipſo, & idem eſt in quantitate, & in qualitatibus ipſis: nam in ſingulis ſpeciebus eſt propria bonitas ac perfectio, vnde bonitas non conſtituit proprium qualitatis genus, vel ſpeciem, alioqui vna qualitas per aliam bona eſſet, quod eſt ridiculum: maximè cùm eadem qualitas poſſit eſſe bona vni, & mala alteri.

Bonitas abſolutè non conſiſtit in perfectione reali entis.

IX. EST ergo quarta ſententia, bonitatem nihil aliud dicere, quàm intrinſecam rei perfectionem, quæ abſoluta eſt in abſolutis, & relatiua in relatiuis. Vnde fieri videtur conſequens, bonum nihil aliud eſſe quàm ipſum ens, quatenus in ſe aliquid perfectionis habet. Hæc opinio tribuitur Heruæo quodl.3.q.2. ibi tamen magis ſentit bonitatem dicere entitatem, quatenus eſt perfectiua alterius, ſeu quatenus ad alterius perfectionem ordinatur, quàm vt in ſe habet perfectionem aliquam, de quo ſenſu infrà dicam. Aliter ergo poteſt explicari hæc opinio, quòd bonitas vniuſcuiuſque rei ſit illa perfectio, qua vnaquæque res in ſua entitate perfecta eſt: vnde ſi ſit ens ſimpliciter, erit in ſe habens tantam perfectionem, ratione cuius in ſe etiam erit quoddam bonum: ſi verò ſit ens ſecundum quid, ſeu entis ens, vt pars totius, vel accidens ſubiecti, ſic erit bonum illius, cuius eſt ens, & ratione perfectionis entitatiuè, quam habet, dicetur in ſe quoddam bonum: ea verò ratione, qua illa perfectio vel inſtituta eſt, vel apta ad perficiēdum aliud dicetur bonū alterius. Vnde ſicut accidens eadē entitate, eſt in ſe ens, & ens alterius, ita eadem perfectione eſt in ſe, id eſt, intrinſecè quoddam bonum, & bonum alterius. Sic ergo rectè intelligitur & explicatur, bonitatem in vnaquaque re, nihil eſſe præter vniuſcuiuſque perfectionem.

X. Probatio autē huius ſententiæ ſic expoſitæ inprimis ſumi poteſt ex dictis, à ſufficiente enumeratione: quia bonitas non eſt relatio rationis, nec realis, neq; abſolutum quid additum enti: nihil ergo aliud ſupereſt, quod eſſe poſſit, niſi rei perfectio. Deinde quia bonum & perfectū idem ſunt, vt docet D.Tho. 1.p.q.5.art.1.3.& 5. & infrà declarabimus: ergo & bonitas & perfectio ſunt idem: nam bonum & perfectum nōn materialiter tantùm, ſed formaliter idem ſunt, quia vnumquodq; in tantùm bonum eſt, in quantum eſt perfectum. Denique hoc modo facilè concipi & declarari poteſt ratio bonitatis, & nulla ratio eſt, quę cogat ad aliquid aliud addendum, neq; quid illud ſit, facilè poteſt explicari, vel intelligi: ergo ſignum eſt in hoc conſiſtere rationem bonitatis.

XI. Sed licet hæc ſententia videatur per ſe facilis ac perſpicua, & magna ex parte rem declaret, non tamē omnino, & ideò aliquid aliud addere oportet, propter duo. Primò, quia iuxta hanc expoſitionem, bonum non eſt paſſio entis realis, ſed eſſentia eius. Vnde bonum & ens potiùs tanquam ſynonyma cōuertentur, quàm vt ſubiectum & paſſio. Sequela patet, quia nihil eſt magis eſsētiale enti reali, quàm habere A aliquid perfectionis, & donec concipiatur aliquid vt ens alicuius perfectonis, non cōcipitur vt ens reale: vnde in hoc ſenſu aliqua eſt differētia inter hæc duo nomina, magis erit in etymologia, quàm in re ſignificata: quia ens ſumptū eſt ab actu eſſendi, bonū autem à perfectione, quam formaliter & ex neceſſitate includit actus eſſendi. Secundum eſt, argumentum ſuprà propoſitū, quod eadem res dicitur bona vni & mala alteri, cùm tamen eandem perfectionem includat.

Bonitas addit enti rationem conuenientiæ.

DIcēdum ergo eſt, bonum ſupra ens ſolùm poſſe addere rationem conuenientiæ, quæ non eſt propria relatio, ſed ſolùm connotat in alio talem naturam habentem naturalem inclinationem, capacitatem, vel coniunctionem cum tali perfectione: vnde bonitas dicit ipſam perfectionem rei, connotando prædictam conuenientiam ſeu denotationem conſurgentem ex coexiſtentia plurium. Hanc concluſionem intendit Durand.cit.loco, & probari poteſt primò à ſufficiente enumeratione ex omnibus B dictis contra alias ſentētias, & quia nihil aliud excogitari poteſt, illis excluſis. Secundò, quia quæ adducta ſunt in fauorem vltimæ ſententiæ, probant ſine dubio perfectionem includi in conceptu bonitatis, & idem etiam cōfirmant, quæ dicta ſunt contra primam ſententiā, quia non poteſt bonitas non includere entitatem, & conſequenter perfectionem. Rurſus quæ obiecta ſunt contra vltimam ſententiam, optimè ſaluantur poſita prædicta connotatione: nam illa ſufficit, vt ſit nonnulla diſtinctio rationis fundata in rebus inter bonum & ens, vt ſic poſſit bonum attribui enti tanquam proprietas, & non eſſe ſynonymū cum illo, quia formaliter aliud eſt eſſe ſeu habere entitatem: aliud verò ratione entitatis habere ſemper aliquam conuenientiā, quam ratio boni declarat. Deinde hoc ſatis eſt, vt eadem res, retinēs eandem perfectionem, ſit bona vni, & mala alteri: nam cùm dicitur bona vni, præter perfectionem eius, quę bona dicit̄, cōnotatur in altera cui bona dicitur, inclinatio ſeu capacitas cōnaturalis alterius, in alia verò cui mala dicitur, connotatur carentia talis capacitatis, ſeu inclinationis, vel potiùs cōtraria inclinatio: C ergo hoc modo ſaluantur omnia, quæ in bonitate inueniuntur abſq; alia relatione adiuncta, vt in ſimili dictum etiam eſt de veritate. Tandem hoc poteſt declarari inductione in omnibus bonis: nam bonum honeſtum ex omnium ſententia dicit bonum quod per ſe eſt cōueniens naturæ rationali vt ſic, bonum item delectabile nihil aliud eſt, quàm bonum habens conuenientiā cum natura ſenſibili, vt Caiet. latè tractat 1.2.q.32.ar.1. explicans quomodo id nō ſit relatio, ſed ipſa res, vt accōmodata tali naturæ, quod nihil aliud dicere poteſt, quàm mutuam rerum connexionē, & fundamentalem proportionem, idemq; reperitur ſuo modo in bono vtili, quod ſolùm dicit bonum aptum & accommodatum ad finem intentum: Rectè igitur conuenientia, quam dicit bonum, prædicto modo declaratur. XII.

Vna tantum ſupereſt difficultas, quia hoc modo non adæquatè, ſed tantùm ex parte ratio boni explicatur: nam, vt ſuprà dicebam, bonum dupliciter de rebus dici ſolet, ſcilicet, vel quia res in ſe bona eſt, vel quia eſt bona alteri, quæ diuiſio ſumpta eſt ex Aug. 8. de Trini. c.3. & ex D.Thom. in 2.d.27.q.1. a.2.ad 1. q.1.de virtut. a.2.ad 1.& 1.2.queſt.26.art.4. Vbi ēt addit id quod in ſe bonum eſt, eſſe abſolutè & ſimpliciter XIII. Obiectio. Auguſt. D.Thom.

V citer

citer bonum: quod autem eſt bonum alteri, tantùm eſt bonum ſecundum quid. Quo ſenſu dicere ſolet idem Diuus Thomas, accidens non eſſe bonum vt habens bonitatem, ſed quia cedit in bonitatem ſubiecti, vt videre licet in 3. par. quæſt. 11. art. 5. ad 3. Et 1. 2. q. 55. a. 4. ad. 1. dicit virtutes, non tam eſſe bona quædam, quàm bonitates quaſdam, quod dictum eſt, nō quia in ſe non habeant perfectionem, ſed quia eam habent accommodatam ad perficiendum aliud. Sicut accidentia dicuntur eſſe entis entia potiùs, quàm entia, quia tantùm habet vnaquæque res de bonitate, quantum habet de eſſe, vt idem D. Thomas ait. 1. 2. quæſt. 18. art. 1. Eandem diſtinctionem boni ſecundum ſe, ſeu reſpectu alterius habet Scotus quodl. 18. At verò prædicta ratio boni, vt à nobis explicata eſt, ſolùm conuenit rei, vt dicitur bonum alterius: ſub hac enim ratione optimè explicatur, quod rem eſſe bonam dicat perfectionem talis rei, connotando in altera capacitatem, inclinationem, vel aliam ſimilē connexionem: hoc autem non poteſt conuenire illi bonitati, qua res dicitur in ſe bona, quia hæc bonitas omnino abſolutè dicitur, & abſq; vllo reſpectu ad aliud, ēt fundamentali ſeu ſecundū dici: ergo illo modo nō explicatur adęquata, nec præcipua ratio boni.

XIV. 1. Reſponſio. Ad hanc difficultatem reſponderi poteſt primò, nos hîc deſcribere bonitatem, quæ eſt paſſio entis: bonum autem ſolùm eſſe paſſionem entis prout dicit conuenientiam ad alterum ſeu prout eſt bonum alteri: hoc enim modo diſtinguitur bonum aliquo modo ab ente, & conuenit omni enti, ēt perfectiſſimo: Deus enim, qui ſummè bonus eſt, etiam eſt bonum aliorum: nā Deus clarè viſus eſt ſummum bonū obiectiuū creaturæ rationalis, & Verbum Diuinum eſt maximum humanitatis Chriſti. Bonum autem abſolutè ſumptum, ſcilicet, prout eſt bonum in ſe, non videtur pertinere ad paſſionem entis, ſed potiùs ad eſſentiam ſeu entitatem eius, vt ſuprà argumentabar, quia bonū hoc modo idem eſt, quòd perfectum, vt Diuus Thomas ſæpè dicit 1. part. quæſt. 5. perfectum autem includitur in eſſentiali conceptu entis realis, quia non poteſt concipi ens cum entitate, quin cōcipiatur cum perfectione eſſentiali. Tum quia ipſum eſſe eſt perfectio, tum etiam, quia perfectio eſſentialis conuenit enti per ſe primò, & in hoc differt à perfectione accidentali ſiue ſit extrinſeca, ſiue intrinſeca ad modum propriæ paſſionis: Vnde per hanc perfectionem eſſentialem vnaqueq; res cōſtituitur in certo gradu entis, & per eandem inter ſe diſtinguuntur & ordinantur entia. Sic enim (vt ſuprà dicebamus) primò diſtinguitur ens in infinitū & finitum ſecundum perfectionem eſſentialem: ergo huiuſmodi perfectio eſſentialis nō addit aliquid ſupra ens & eſſentiam: ergo, bonum ſub hac ratione non videtur propriè eſſe paſſio entis, ſed ipſum ens. Et hoc modo dixit Scotus quodl. 6. magnitudinem perfectionis eſſentialis non eſſe aliud ab eſſentia, etiam in creaturis. Quod cęteri omnes docent. Et poteſt hoc à ſimili explicari ex his, quæ ſuprà dicebamus de veritate, ſcilicet, quod quatenus dicit abſolutam rationem veræ entitatis, id eſt, non fictæ, ſed ratę, vt ſic non dicit paſſionem entis, ſed declarat ſolùm ipſam realis entis rationem, ideòque ſolùm eſt paſſio vt connotat aliquo modo conuenientiam ad intellectum: ſic ergo videtur dicendum de bono ſeruata proportione.

XV. Quomodo bonū & perfectum comparetur. Quæ reſponſio fiet veriſimilior, ſi exactè intelligatur, quomodo ſe habeant ratio boni, & ratio perfecti: dicit enim Ariſt. 5. lib. Metaph. cap. 16. *perfectum* A *dici, extra quod non eſt vllam partem accipere, ſeu cui nihil deeſt*, Quo ſenſu non omne bonum perfectum eſt, vt per ſe conſtat, neq; etiam omne ens eſt perfectum, licet ſit bonum: puer enim ens eſt & homo, nondum tamen perfectus: & homo habens perfectam quantitatem: non verò qualitates, vel habitus ſuæ naturæ, conſentaneos, licet bonus aliquo modo ſit: non tamen perfectus. Hoc ergo ſenſu perfectū dicitur, non quodcunque bonum, ſed illud quod omni ex parte cōſummatum eſt, quod eſt ſimpliciter bonum. Alio tamen modo poteſt perfectum dici, quidquid ſub aliqua ratione entis, habet perfectionem ſimpliciter neceſſariam & eſſentialē, quomodo puer poteſt dici perfectus homo quoad eſſentiam, & ſimiliter dicūt Theologi charitatem remiſſam, licet dicatur imperfecta reſpectu intenſę, tamen ſimpliciter & quoad eſſentiam eſſe perfectam, quomodo ait Ioan. 1. Cano. c. 2. *Qui ſeruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt.* Atque hoc modo bonum & perfectum conuertuntur, imò ſunt omnino idem, prout bonū dicit id: quod in ſe bonum eſt, ſeu quod habet bonitatem, id eſt, perfectionem ſibi debitam: hoc autē nihil aliud eſt, B quàm habere eſſentiam vel entitatem ſibi debitam, igitur bonum ſub hac ratione nihil aliud eſſentialiter ac formaliter dicit, quàm ens, eſſe enim charitatē perfectā dicto modo, nihil aliud reuera eſt, quā eſſe charitatem, & ſic de aliis. Imò ēt eſſe perfectū priori modo, ſeu bonum ſimpliciter, nihil aliud eſt, quàm eſſe ens habens totam entitatem, quæ ad complementum eius requiritur.

Et hoc modo intelligēdus eſt D. Tho. cùm dicere ſolet (vt videre licet 1. p. q. 5. art. 1. ad 1.) aliter inter ſe cōparari in creaturis ens ſimpliciter & ſecūdū quid, quàm bonū ſimpliciter & ſecundū quid: nam res habet, quod ſit ens ſimpliciter per eſſe ſubſtantiale, ſecundum quid verò per eſſe accidentale: habet autē quòd ſit bona ſecundū quid per eſſe ſubſtantiale, ſimpliciter aūt per eſſe accidentale. Hoc tamen vltimum intelligendū eſt non præcisè de eſſe accidentali, ſed vt coniunctio eſſe ſubſtantiali: non eſſet. n. bonus homo per accidentales virtutes, niſi ſupponeretur homo & cōſequēter ſubſtātialiter & naturaliter bonus. Vnde in illis vocibus, *ſecūdum quid & ſimpliciter*, vide- XVI. C tur eſſe æquiuocatio: nam cùm dicuntur de ente, videntur dici de ſubſtantia & acidente pręcisè comparatis; cùm autem dicuntur de bono, dicuntur de ſubſtantia creata aut ſolitariè ſumpta, aut vt affecta diſpoſitionibus & facultatibus ſibi connaturalibus. Quo fit, vt licet in modo loquendi ſit diuerſitas, in re tamen nulla videatur eſſe differentia, quia etiam bonitas, vel perfectio, quam confert accidens, ſi pręcisè comparetur ad eam bonitatem, quam confert ſubſtantia, eſt ſecundum quid. Sic enim in vniuerſum verum eſt, quod ex D. Tho. ſuprà retulimus, vnumquodque quantum habet de eſſe, tantum habere de bonitate, & quod etiam retulimus ex Auguſtino, quòd in quantum ſumus, boni ſumus.

XVII. Atq; ita tandem fit, quòd bonum abſolutè dictū nihil aliud ſit, quam ens ipſum, quomodo dicuntur res naturaliter bonæ, vel perfectæ, ſi in ſua entitate ſint conſummatæ, & homo dicitur moraliter bonus, ſi habeat morales virtutes ſeu perfectiones, quæ nō ſunt, niſi reales quędam formæ & entitates: ſic etiam Deus dicitur ſummè bonus & perfectus ratione ſuæ entitatis, ētſi ad nihil aliud cōparetur: & ſic de aliis. Hęc igitur doctrina & reſponſio hoc modo expoſita probabilis eſt, & claritatem ac facilitatē quandā præ ſe fert, eāq; indicauit Henricus in loco ſuprà citato.

Verun-

XVII. Veruntamen propter vſum vocum poteſt adhiberi alia reſponſio. Nam, licet prior in hoc habeat verum, quod bonum ſub ea ratione in re non differt ab ente, nihilominus poſsũt ratione diſtingui, quod ſatis eſt vt bonum aſſignetur vt proprietas entis, ad modum aliorum tranſcendentium. Eſt itaque quoad impoſitionem, vel ſignificationem nominis aduertendum, ens ſolùm dici ab eſſe aut entitate, vt ſuprà expoſuimus, perfectum autem clariùs exprimere entis perfectionem: in quo negationem quandam includit, vel ſaltem ſine illa non poteſt à nobis eius ſignificatum explicari, ſcilicet, quod nihil ei deſit ſecundum eam rationem ſecundum quam perfectum dicitur. Bonum verò dicere conuenientiam aliquam ratione cuius habet res, quod appetibilis ſit; nã bonum per ordinem aliquem aut appetitum dictum eſt, vt D.Thom. docuit 1.p.quęſt.5.art.1.ex illo Ariſt. 1.Ethic. *Bonum eſt, quòd omnia appetunt*, & ſtatim magis explicabitur. Vnde neceſſe eſt res etiã illas, quæ abſolutè & ſecũdum ſe dicuntur bonę, ſic denominari: quia habent perfectionem ſibi conueniẽtem & appetibilem, & ita etiam fit, vt bonum hoc modo, de formali ſignificet perfectionem exiſtẽtem in tali re B cõnotando in eadem re capacitatem, inclinationem ſeu naturalem connexionem cum tali perfectione. Quod clariùs patet, quando talis perfectio eſt diſtincta ab ipſa re, quæ ab illa bona denominatur; nam quãdo homo dicitur bonus ratione virtutis, de formali ſignificatur virtus, non vtcunq;, ſed vt bonitas quædam, in quo importatur, non tantùm perfectio virtutis, ſed etiam conuenientia, quam habet cum humana natura connotando ex parte ipſius naturæ capacitatem, vel propenſionem ad talem perfectionem. In his verò rebus, in quibus non eſt diſtinctio inter perfectionẽ, & rem, quę perfecta dicitur, difficilius videtur explicari, hæc conuenientia, vel connotatio: dicendum eſt tamen, quamuis in re non ſit diſtinctio, à nobis tamẽ concipi ac ſignificari ad modum diſtinctorum, id eſt, per modum formæ denominantis, & rei denominatæ, & ideò ſignificari illam formam vt perfectionem accommodatam ei, in quo exiſtit, in quo computatur naturalis connexio eius cum tali forma, & ita diſtingui tale bonum ab ente, ſaltem ratione.

Bonum & appetibile quomodo comparentur. C

XVIII. Ex his, quæ de ratione boni dicta ſunt, intelligere licet, quomodo ſe habeant bonum & appetibile. Aliqui enim exiſtimant: idem formaliter & ſinonymè his vocibus ſignificari, & conſequenter aiunt, bonum ſupra ens addere reſpectum ad appetibile, quib. fauere videtur D.Thom. dict.quęſt.5.1.p.art.1. dicẽs, *Ratio boni in hoc conſiſtit, quòd aliquid ſit appetibile*, & ar.3.ad 1.dicit expreſsè; *Bonum non addit aliquid ſupra ens; ſed rationem tantùm appetibilis*; & art.4. ad 1. *Bonum* (inquit) *reſpicit appetitum*. Similia habet 1.part.quęſt. 16.art.1.& 3.& lib.1.con.Gent.c.4.rat.3. fauet Ariſ.1. Ethic.cap.1.definiens, *Bonum eſſe, quod omnia appetunt*. Et poteſt confirmari ſumpto proportionali argumento ex his, quæ de vero dicta ſunt: nam ita comparatur bonum ad appetitum, ſicut verum ad intellectum, ſed verum non addit ſupra ens niſi conformitatem ad intellectum: ergo bonum non addit niſi conuenientiam ad appetitum. Alij diſtinguunt inter bonum & appetibile, vt Caietan.1. par. quæſt.5.art. 5.vbi ait appetibile ſumi dupliciter, ſcilicet, fundamẽtaliter & formaliter. Priori modo ait eſſe idem bonum & appetibile, & ita exponit D.Thomas ibi; A nam proxima ratio ob quam res habet, vt poſſit mouere appetitum, eſt bonitas eius, quam habet reſpectu appetentis, in qua includitur non ſola entitas & perfectio rei ſecundum ſe, ſed prout habet aliquam conuenientiam cum appetente. Poſteriori autem modo dicit diſtingui bonum ab appetibili ſaltem ratione ſeu denominatione, quia appetibile vt ſic importat reſpectum ad appetitum & denominationem extrinſecam prouenientem ab illo, ſeu conſurgentem ex conuenientia & proportione inter bonum & appetitum: aliquid ergo formaliter explicat appetibile, quod non dicit bonum vt ſic, ratione cuius hæc cauſalis vera eſt, quia res eſt bona, ideò eſt appetibilis, ſicut hæc etiam cauſalis eſt vera, quia, res eſt lucida & colorata, ideò eſt viſibilis: ita enim comparatur appetibile ad bonum, ſicut viſibile ad lucidum. Vnde Diuus Thomas primo Ethicor. cap.1. declarans illam deſcriptionẽ Ariſtot: *Bonum eſt quòd omnia appetunt*, ait ſumptam eſſe à poſteriori: quia ratio appetibilis poſterior eſt, quàm ratio boni. Et hæc ſententia vera eſt, quam priùs docuerat Capreolus in 2. diſtinctio.2.quæſt.3. Et poſteà Ferrar.1.contra Gentes.cap.3.

XIX. Diſcrimẽ inter bonum & verum. Ex quo intelligitur, aliter comparari bonum ad appetitum, quàm verum ad intellectum; nam verum tranſcendens (de hoc enim loquimur) includit in ſua ratione & denominatione aliquam conformitatem ad intellectum; bonum autem formaliter in ratione & denominatione ſua non includit conformitatem ad appetitum, quamuis hæc ad rationem boni conſequatur. Vnde ratio veri tranſcendẽtis non ſupponitur propriè in obiecto, vt formaliter attingatur ab intellectu, ſed eſt denominatio ſumpta ex proportione vel confirmatione inter ipſum obiectum & potentiam ſeu actum eius, & ideò dici ſolet illa veritas conditio conſequens, vel concomitãs obiectũm intellectus potiùs quàm formaliter illud conſtituens; bonitas autem ſupponitur in obiecto appetitus, & eſt ratio formalis attingendi illud: appetibilitas autem dicit denominationem ſumptam ex proportione talis obiecti cum tali potentia, vnde non dicit formalem rationem obiecti, ſed conditionem concomitantem.

SECTIO II.

Quomodo ſe habeat bonum ad rationem finis.

Prima diuiſio. Ex his etiam conſtat, quomodo ratio finis ad bonum comparetur. Ait enim D.Thomas 1.par.quęſt.5.art.2.ad 1.bonum, cùm habeat rationem appetibilis, importare habitudinem cauſæ finalis. Et in eodem ſenſu ait 1.con.Gentes, cap.38.rat.3. Bonum habere rationẽ finis; eo ſcilicet modo, quo habet rationem appetibilis. Etenim ſi formaliter ſumatur habitudo, ac denominatio finis, illa non eſt de ratione boni, ſed ad illam cõſequi poteſt; nam finis, vt ſic dicit rationem cauſæ in ordine ad media, vel ad aliquam actionem, quæ propter finem fiat: quam habitudinem non dicit bonum, ſed ſolam rationem conuenientis. Si autem ſumatur finis fundamentaliter, ſic attribuitur bono, qua ratione bonitatis habet finis vim cauſandi finaliter. Hoc autem intelligendum eſt de bono ſimpliciter, quale eſt per ſe bonum, nam ſi ſumatur bonum in tota ſua latitudine: non tantùm finem, ſed etiam media complectitur, vt ex ſequente ſectione conſtabit.

Quotuplex ſit bonum.

I. ANtequam tractemus, quomodo bonũ ſit paſſio entis, declarare oportet nonnullas diuiſiones boni, vt ſic melius conſtet, quænam ratio boni enti attribuatur. Et primò quidem diuidi ſolet bonum in bonum verum, & bonum tantùm apparens. Verum bonum dicitur, quod tale eſt, quale exiſtimatur & cognoſcitur, apparens verò, quod exiſtimatur, non tamen eſt in re. Sed hæc diuiſio eodem modo bono conuenit, quo poteſt cuilibet enti, ſeu rationi entis attribui: datur enim aurum verum, & apparens, & ſic de aliis rebus. Peculiari autem ratione ſolet hæc partitio in bono declarari, quia, cùm propria cauſalitas boni ſit, appetitum mouere & allicere, æquè ferè id præſtat bonum exiſtimatum, ac verum, quia, cùm ad mouendum appetitum per cognitionem applicetur, tantum mouet, quantum iudicatur ſeu exiſtimatur, quamuis reipſa tale non ſit. De bono igitur tantùm apparente ſeu exiſtimato nihil eſt quod dicamus, quia eius ratio ſolùm in hoc conſiſtit quòd tale exiſtimetur, quale ſolet eſſe verum bonum, quamuis reuera tale non ſit. Vnde quot ſunt vera bona, tot eſſe poſſunt exiſtimatione ficta, quia in omni bonorũ genere, error, & falſa exiſtimatio reperiri poteſt.

II. *Secunda diuiſio.* Secundò diuidi poteſt bonum in illud quod in ſe bonum eſt, & quod eſt alicui alteri bonum. De qua diuiſione ſatis multa dicta ſunt ſectione pręcedente, vbi inſinuauimus, quamquam ratio boni, quæ eſt paſſio entis, poſſit accommodari vnicuiq; enti, quatenus perfectionem habet ſibi conuenientem, clarius tamen reperiri in quolibet ente, quatenus alicui alteri conueniens, ac conſentaneum eſt. Accedit etiã quod hæc ratio boni alterius, ſupponit ſeu includit rationem boni in ſe, nihil enim eſt alteri bonum propriè & in rigore, niſi quod in ſe eſt bonum & perfectionem habet alteri conuenientem. Dixi, propriè & in rigore quia interdum carentia alicuius formæ cenſetur bona alicui, quamuis formaliter nullã perfectionem ei conferat aut in ſe habeat, veruntamen priuatio non eſt propriè bona, ſed ita interdum denominatur, quia priuat forma diſcõueniente, & ſub ea ratione appetibilis eſt. Igitur bonum alteri ſupponit bonũ in ſe, & ideò aliæ diuiſiones boni potiſſimè videntur dari de eo quod eſt alteri bonum, & in eo à nobis explicabuntur, ſimul tamẽ declarabimus illas, quæ ad ens pertinuerint, quatenus in ſe bonum eſt.

Exponitur diuiſio in bonum honeſtum, vtile, & iucundum.

III. TErtiò ac præcipiuè diuidi ſolet bonum in honeſtum, delectabile, & vtile. Quam diuiſionem tradit D. Thom. 1. p. q. 5. a. 6. & 2. 2. q. 145. a. 3. eamq; affert ex Ambroſ. lib. 1. Offi. c. 9. & 10. vbi obſcurè ſatis eam inſinuat: clariùs eam docuit Ariſt. 2. Ethi. c. 3. & lib. 8. c. 2. vbi honeſtum appellat abſolutè bonum à iucundo, & vtili illud diſtinguens. Aduertit autem D. Thom. ibi, diuiſionem hanc potiſſimum traditã eſſe de bono humano, accommodari tamen poſſe ad bonum in cõmuni ſeu ſecundum ſe. Prius igitur declarabitur à nobis in bono humano, in quo propriè & abſq; metaphora illæ rationes boni reperiuntur, deinde videbimus, quomodo ad bonum vt ſic applicari poſſit. Eſt autem ſupponendum ſermonem eſſe de homine, quatenus homo eſt, id eſt quatenus ratione vtitur, tũ quia ratio eſt ſuprema regula omnis

A boni conuenientis homini, ratio (inquam) vel naturalis, ſi philoſophicè tantùm homo conſideretur, vel diuino lumine illuſtrata, ſi conſideretur Theologicè, tum etiam, quia propriæ ac formales rationes horum bonorum, præſertim honeſti & vtilis, non poſſunt niſi per rationem diſcerni.

Cùm igitur bonum idem ſit, quod conueniens, dupliciter poteſt aliquid eſſe homini cõueniens: vno modo per ſeipſum, quia nimirum illa perfectio, quã in ſe habet ex ſeipſa conſentanea eſt & conueniens homini. Quod adhuc poteſt duobus modis accidere, primò quòd ſit conueniens in ordine ad delectationem, quam tale bonum ſecum affert, & hoc eſt bonum delectabile. Secundò abſque ordine ad delectationẽ, ſed ſolùm quia per ſe decet, vel conueniens eſt homini vt ſic, & hoc eſt bonum honeſtum. Alio verò modo eſt aliquid cõueniens, non per ſeipſum, ſed ſolùm ratione alterius boni, quod per illud ſeu mediante illo obtineri poteſt, quia nimirum, licet ex ſe ſpectatum delectationẽ non afferat, neq; ex ſe deceat, aut conueniens ſit homini, tamen, vt conferre poteſt ad aliud bonũ obtinendum, conueniens cenB ſetur, & hoc eſt bonum vtile. Atq; ita conſtat, & illa tria membra ſub ratione boni contineri, & eſſe aliquo modo inter ſe diſtincta, ſaltem ratione formali concepta ſeu habitudine; nã re ſeu ſubiecto nõ ſemper neceſſe eſt diſtingui: conſtat enim eandem rem, verbi gratia, amorem aut deuotionem erga Deum, eſſe, & honeſtam, & iucundam, & vtilem. IV. *Quot modis quidpiam alteri conueniens.*

Denique facilè ex dicta declaratione intelligitur membra illa exhaurire diuiſum, quia neq; inter bonum per ſe, aut in ordine ad aliud, reperiri poteſt medium, cùm hæc immediatè, & quaſi per cõtradictionem opponantur, neq; præter bonum conueniens ob delectationem, vel abſq; illa, ſed ſolùm propter ſe ipſum, poteſt aliud mẽbrum excogitari, cùm hęc etiam membra, quaſi per cõtradictionem ſeu immediatam negationem diſtinguantur, quia omne bonũ quod per ſe eſt conueniens præciſa ratione delectationis, honeſtum reputatur. Dico autem, pręciſa delectatione, quia hæc membra per abſtractionẽ præciſiuam potiùs, quàm negatiuam, diſtinguẽda ſunt, ſi ad rem, quæ bona denominatur, comparẽtur, quia vt res ſit honeſta, non eſt neceſſe, vt ſit iucunda, vel C vtilis, ſed ſolùm vt habeat aliquam rationem cõuenientiæ propter quam ſit amabililis etiam ſi nec iucunda, neq; vtilis ſit, & ſic de reliquis. Vnde formaliter & quaſi conditionaliter, poſſunt hæc membra diſtingui, etiam per abſtractionem negatiuam: nam de ratione honeſti, vt honeſti, eſt, vt ad ſuam rationẽ & conuenientiam ſufficientem ad mouendum appetitum rectum delectationem aut vtilitatem non requirit, ſiue in re illas habeat coniunctas, ſiue non: nam etiam ſi illas non haberet, eſſet ſufficienter bonum & conueniens in ſuo ordine, & idẽ eſt proportionaliter de reliquis. Atq; in hunc modum videtur ſatis expoſita prædicta diuiſio. V.

Variæ difficultates circa prædictam diuiſionem.

SEd vt exactiùs declaretur, nonnullæ difficultates inſurgẽtes breuiter tractandæ ſunt. Prima eſt, quomodo bonum honeſtum dicatur per ſe conueniens. Aut enim dicitur per ſe conueniens, tanquam forma pænè conſentiens cum natura hominis vt rationalis eſt, ad eum modum, quo calor eſt per ſe cõueniens igni, & ſic ſequit̃, ipſas potentias intellectus & voluntatis eſſe bona honeſta, quod eſt contra Auguſt. lib. 2. de lib. arb. c. 19. vbi diſtinguẽs omnia bona homi- VI. *Prima difficultas circa bonum honeſtum.*

hominis, in maxima, media & infima, potentias animę in medio ordine collocat, quia eis poſſumus malè vti, cùm tamen maxima bona illa eſſe videantur, quæ honeſta ſunt. Deinde ſequitur, Deum non eſſe bonum honeſtum hominis, quia non eſt ei per ſe cōueniēs per modum formæ. Sequitur etiam actionem dandi eleemoſynam, non eſſe bonum honeſtū, quia non eſt aliqua forma per ſe conueniens homini. Vel bonum honeſtum dicitur per ſe conueniens non vt forma, ſed vt operatio decens hominem, & ſic ſequitur inprimis idem inconueniens de Deo. Et vlteriùs ſequitur, virtutes præſertim infuſas, non eſſe bona honeſta, quia non ſunt operationes hominis, quod eſt planè falſum, & contra Auguſtinum citato loco, Vel dicitur bonum honeſtum per ſe conueniens obiectiuè: quia ſcilicet eſt bonum per ſe amabile, quæ ratio vniuerſalior eſt; nam & in operationem, tam internam, quàm externam, & in quamcunq; formā & in Deum ipſum conuenire poteſt. Sed neque hoc modo euitantur omnes difficultates tactæ, quia ſequitur potentias animæ computandas eſſe inter bona honeſta: imò & ſanitatem, & alia bona corporis, quæ per ſe amabilia ſunt. Et prætereà inſurgit alia difficultas, quia hæc ratio, nempe ꝙ obiectū aliquod ſit per ſe amabile ſine ordine ad delectationem, non poteſt eſſe prima ratio boni, quæ in tali obiecto reperitur, quia ſupponit rationem boni, propter quā tale obiectū per ſe amabile eſt. Sicut in ſectione pręcedente dicebamus, rationem appetibilis ſupponere rationem boni & conuenientis, propterea enim res appetibilis eſt, quia bona eſt & conueniens: idem autem eſt eſſe bonum per ſe amabile, quod eſſe per ſe appetibile: non poteſt ergo hæc eſſe prima ratio, in qua bonum honeſtum conſiſtit.

VII. *Secunda difficultas circa bonum delectabile.* Secunda difficultas eſt circa bonum delectabile, quo modo habeat peculiarem ac propriā rationem boni in ſe, ac per ſe appetibilis: aut enim per bonum delectabile intelligendum eſt obiectum, circa quod delectatio verſatur, aut delectatio, quæ ex tali obiecto naſcitur. Si primum dicatur, ſequitur, hoc bonū non magis eſſe per ſe & in ſe bonum, quàm bonum vtile. Probatur, quia non eſt bonum eò, quòd in ſe habeat delectationem, quæ eſt res ab illo diſtincta, ſed quia aptum eſt ad delectationem generandam, quæ videtur eſſe vtilitas quædam conſiſtens in habitudine ad delectationem ipſam, ratione cuius tale obiectum amabile eſt. Sicut cibus verbi gratia, ſi ametur, quia ſanitatem confert, dicitur amari vt bonum vtile ad ſanitatem: ergo, ſi ametur quatenus delectationem affert, amabitur vt vtile ad delectationem: ergo bonum delectabile, hac ratione ſumptum, non eſt per ſe & in ſe bonum, nec formaliter differt à bono vtili, ſed tantùm materialiter, ſeu tanquam particulare à communi. Si verò delectatio ipſa dicatur eſſe bonum delectabile, vt D. Thom. in cit. loco 1. part. indicat, verum quidem eſt delectationem eſſe quendam actum per ſe conuenientem, & conſentaneum naturæ, vel appetitui, qui delectatur, tamen nulla apparet ratio, ob quam hæc peculiaris conuenientia talis actus ab aliis diſtinguatur, & conſtituat ſuam peculiarem rationē boni, magis quàm conuenientia, quam habet quilibet alius actus cum facultate operādi, vt intellectio veritatis cum intellectu, & viſio obiecti pulchri cum viſu. Et prætereà non videtur ratio boni delectabilis primariò poſſe conſiſtere in delectatione ipſa; nam delectatio, circa aliquod bonum vt bonū verſatur, cùm ſit quies appetitus, qui non quieſcit, niſi in bono adepto: ergo ſupponit delectatio in obiecto rationem boni priorem delectationem, & quæ in ſe talis ſit, & non per ordinem ad delectationem: bonū enim, circa quod delectamur, non ideò bonum eſt, quia delectat, ſed potiùs ideò delectat, quia bonum eſt, ſupponit ergo delectatio in obiecto conuenientiam & bonitatem diſtinctam à delectatione ipſa. De illa ergo inquiro, an conſtituit bonum delectabile, nec ne: nam, ſi cōſtituit: ergo non eſt delectatio ipſa primùm delectabile bonum: imò nec videtur habere ſimilem conuenientiam ſeu rationem boni, quia cùm delectamur, verbi gratia, in viſione rei pulchræ, longè alterius rationis eſt conuenientia viſionis à conuenientia delectationis: cùm tñ viſio ſit illius delectationis obiectum. Si autem bonitas illa ſeu cōuenientia, quæ eſt in obiecto delectationis, non conſtituit bonum delectabile, erit iam aliud bonum diſtinctum à tribus enumeratis.

VIII. *Tertia difficultas circa bonum vtile.* Tertia difficultas eſſe poteſt de bono vtili, quomodo negetur eſſe in ſe bonum, & in hoc à reliquis diſtinguatur; nam bonum vtile, licet ad aliud à ſe diſtinctum vtile ſit, tamen in ſe habet vtilitatem ſuam, quæ cōſiſtit in aliqua virtute vel efficacia præſtandi rem illam, ad quam eſt vtile. Dicetur fortaſſe, bonitatem rei vtilis non conſiſtere in vtilitate ipſa, ſed in conuenientia & appetibilitate, quam habet talis vtilitas reſpectu hominis, & conſequenter dicetur, bonum vtile non habere hanc conuenientiam ex ſe, ſed ex fine, ad quem eſt vtile. Contra hoc tamē eſt, quia, licet conuenientia boni vtilis ſupponat cōuenientiam illius rei, ad quam eſt vtile, & ab illa fortaſſe deriuetur, tamen illa ſuppoſita, reuera ipſum bonum vtile, quatenus habet habitudinem ad talem rem, habet in ſe propriam conuenientiam, ratione cuius bonum eſt & amabile: ergo in hoc non eſt differentia formalis inter bonum vtile & alia bona: nā etiam bonum honeſtum vel delectabile, poteſt interdum accipere rationem ſuam ex habitudine ad aliquod extrinſecum. Imò bonum honeſtum interdum eſt tale ex conformitate ad legem extrinſecam, vel ſaltem ex conuenientia, quæ in eo reſultat, ſuppoſita tali lege. Vnde etiam fit, vt aliquod bonum vtile non habeat aliam conuenientiam vel bonitatem niſi honeſtatis, vt verbi gratia corporis afflictio, quatenus vtilis eſt ad ſatisfaciendū Deo, non habet bonitatem aliam, niſi honeſtam, & eadem ratione medium, quod tantùm eſt vtile ad delectationem capiendā, non habet conuenientiā aliquam, vel bonitatem, niſi participationē quandam illius delectationis: ergo bonum vtile nō rectè ab aliis diſtinguitur.

IX. *Quarta circa idem.* Atque hinc oritur quarta difficultas, cur bonum vtile non diſtinguatur in duo: nam tale eſt vtile bonum, quale eſt illud ad quod ordinatur: ergo ſicut bonum per ſe amabile, aliud eſt honeſtum, & aliud delectabile, ita bonum ex vtilitate ad aliud quoddam honeſtum, aliud verò delectabile.

X. *Vltima difficultas circa ſufficientiam diuiſionis.* Vltima difficultas eſt, quia prædicta diuiſio videtᷣ inſufficiens; nam præter dictas rationes boni videtur eſſe alia, quæ ab illis diſtingui ſeu præſcindi poteſt: ſunt enim quædam bona per ſe amabilia, non quia delectant, nec quia honeſta ſunt, ſed præciſè, quia naturam perficiunt, vt ſanitas, ſcientia, corporis integritas, & ipſum eſſe, ac viuere: nam etiāſi mente præſcindamus omnē delectationē, hæc ſunt bona & amabilia, vt per ſe conſtat; & ſimiliter licet præſcindamus omnes rationes virtutis, hæc ſunt amabilia, vt connaturalia bona & propter illa poſſunt amari alia vt vtilia, præciſa honeſtate. Cuius ſignum eſt, quia

quia interdum per honeſta media, interdũ per turpia inquiruntur, non ob delectationem, ſed ob ſolã naturalem conuenientiam: datur ergo aliqua ratio boni ab illis tribus diſtincta.

Expeditur prima difficultas.

XI. AD ſatisfaciendum primæ difficultati, & declarãdum quid propriè ſit honeſtum bonum, aduertẽdum eſt duobus modis dici vel ſumi poſſe bonum honeſtum. Vno modo in ordine ad actiones humanas & morales, prout recta & prudenti ratione regulari poſſunt:& hoc modo bonum honeſtum dicitur, quod per ſe & ex ſe decet hominem vel perſonam ratione vtentem, vt ſumitur ex Diuo Thoma, 2.2. quæſtione 145. articulo primo & ſequent. In qua conuenientia non conſideratur aliqua commoditas quæ per tale bonum accreſcat illi perſonæ, reſpectu cuius dicitur eſſe huiuſmodi bonum, hæc enim, licet ſæpè intercedat, per ſe tamen ac formaliter non eſt ad honeſtatem neceſſaria, ſed ſufficit illa decentia, & proportio, quæ reperitur inter tale bonum & naturam, quæ operationes ſuas recta ratione dirigit. Sicut dare eleemoſynam eſt honeſtum, quia eſt per ſe conſentaneum naturæ rationali, etiamſi per impoſſibile homo ſic operans nullam inde vtilitatem, vel commoditatem caperet, præter ipſum rectè operari. Quomodo etiam reſpectu Dei dicitur eſſe conueniens & honeſtum ſeſe communicare, benefacere ac miſereri, non quia illi ſit commodum, ſed quia eſt per ſe decens, ac proportionatum illius bonitati. Bonum ergo honeſtum hac ratione explicatum dicit peculiarem rationem conuenientiæ, & ex parte rei, quæ honeſta dicitur, includit perfectionem eius: cum omnibus conditionibus, vel phyſicis, vel moralibus ad prædictam conuenientiam cum natura rationali neceſſariis.

XII. Solet autem hoc bonum per conuenientiam ad dictamen rectæ rationis declarari: nam illud bonum eſt honeſtum, quod recta ratio dictat eſſe faciendum, vel amandum, &c. Tamen, ſi hoc dictum intelligatur de recta ratione, prout dicit iudicium, ſeu cognitionem eius, quod expedit facere, ſic non conſiſtit honeſtas in cõformitate ad dictamen rationis, neq; eſt illa prima regula, ſeu prima ratio talis honeſtatis. Non enim ideò bonum eſt honeſtum, quia recta ratio iudicat eſſe tale, ſed econuerſo, quia ipſum bonum verè & in re tale eſt, ideò recta & vera ratione iudicatur eſſe tale. Et ideò quoad nos rectum iudicium eſt regula boni honeſti, quia nobis manifeſtat illud: tamen ſecundum ſe ſupponit illud iudiciũ propriam conuenientiam, ex qua habet bonum honeſtum quòd tale ſit: hanc autem dicimus eſſe ad naturam rationalem, quatenus talis eſt, & tales habet proprietates ſeu attributa. Si verò dictamen rationis non formaliter, ſed quaſi radicaliter ſumatur, ſic benè & à priori dicitur bonum honeſtum eſſe illud, quod eſt conforme rationi, id eſt, quod eſt conformæ naturæ rationali, quæ propterea nata eſt iudicare, hoc ſibi eſſe faciendum, vel appetendum.

XIII. Bonum autem honeſtum hoc modo ſumptum, diſtingui poteſt in actum, habitum, & obiectum honeſtũ: ſunt enim actus formaliter boni & honeſti, vt ſunt actus virtutum, præſertim volũtatis, & his correſpondent habitus virtutum, qui inter maxima bona & honeſta meritò computantur, quia maximè decent hominem ratione vtentem: & his actibus vel habitibus ſupponuntur obiecta honeſta; nam ab his ſumunt actus, & habitus ſuam honeſtatem, vt ſignificat D. Thom. 1.2. quæſt. 19. art. 1. ad 3. vbi de hac re latiùs diſputatur, & quæſt. 20. art. 1. ad 2. & quæſt. 2. de malo, art 3. in corp. & ad 8. Actus enim honeſtus vt ſic non verſatur niſi circa bonum honeſtum: vnde neceſſe eſt, vt in illo talem bonitatem ſupponat: nam actus voluntatis non confert obiecto ſuo bonitatem, ſed potiùs in illa fundatur, & ideò Diuus Thomas ſuprà, hanc honeſtatem, bonitatem primordialem vocat.

Atque ex his reſponſum eſt ad totam illam primam difficultatem, quatenus ſpectat ad bonum honeſtum in hoc rigore & proprietate ſumptum. Concedimus enim, hoc bonum non limitari ad operationem, vel habitum, vel formam, ſed conuenire omni rei, quæ honeſtè, & ſecundum rectam rationem eſt appetibilis ab homine. Concedimus deinde, hoc bonum non ideò tale eſſe, quia eſt per ſe conueniens voluntati ſeu appetitui hominis in ratione obiecti appetibilis, nam, vt rectè argumentum ibi factum probat hæc ratio per ſe appetibilis, formaliter ſumpta, ſupponit conuenientiam cum natura rationali, ratione cuius tale bonum illi eſt per ſe appetibile. XIV.

Alio verò modo ſumi poteſt bonum honeſtum non in ordine ad mores, ſed in ordine ad naturam, & eſt illud, quod per ſe perficit naturam, & eſt commodum illi, etiam ſecluſa ratione virtutis, vt eſt ſanitas, integritas & vita ipſa, quàm interdum amare vel tueri turpe eſt, etiamſi ex ſe maximè conueniens naturæ videatur. Et hoc bonum videntur antiqui Philoſophi appellaſſe *bonum naturæ*, quod diſtinguebant à bono honeſto, quod *per ſe decens* appellabant, vt colligitur ex Cicerone lib 3. & 4. de finibus. Tamen, quia hoc bonum naturæ per ſe conueniens eſt, & amabile, ideò ita cenſetur comparari appetitus naturæ ad hoc bonum, ſicut appetitus rationalis ad bonũ per ſe decens, atque hac ratione in ordine ad naturam hoc bonum comprehenditur ſub bono honeſto. Accedit etiam, quod hæc ratio boni ſufficiens eſt vt ipſum honeſtè appetatur, ſi aliunde impedimentum aliquod non intercedat, quia cùm recta ratio ſit, qua homo regi debet aut gubernari, ad illam pertinet ea, quæ ſunt naturæ commoda & conſentanea, proponere, niſi aliunde aliquid obſtet, vel maius aliquod incommodum ſubſequatur. Hoc igitur modo loquendi de bono honeſto, concedendum eſt potentias animæ eſſe quædam honeſta bona, non quidem eo modo, quo virtutes, quibus malè vti non poſſumus, ſicut potentiis ipſis, propter quod ab Auguſtino hæc maxima, illa verò media bona eſſe dicuntur, ſed ea ratione, qua bona pertinentia ad integritatem & complentum naturæ per ſe conuenientia ſunt, & quantùm ex ipſis eſt, rectè amabilia: Atque hoc modo ipſum eſſe & viuere, & ſapere honeſta ſunt. Neque ſolùm inhærentia bona, ſed etiam res extrinſecæ, quæ interdum ſunt per ſe conuenientes, ſaltem vt obiecta vitalium actuum, inter hæc bona honeſta computantur: & ſic etiam expedita eſt prima difficultas, quantùm ad hoc bonum pertinere poteſt, de quo in ſolutione vltimę difficultatis plura dicemus. XV.

Tractatur ſecunda difficultas.

CIrca ſecundam difficultatem duo ſunt diſtinguenda, quæ ibi attinguntur, ſcilicet delectatio, & delectationis obiectum, & de vtroque dicendum eſt eſſe bonum ex ſe conueniens aliquo modo & per ſe appetibile. Et quidem de delectatione ipſa, id eſt per ſe manifeſtum: nam eſt actus, qui ex ſe valdè XVI.

valdè inuitat & trahit appetitum, quod eſt ſignum, A ex ſeſe habere cum illo magnam proportionem. De obiecto autem delectationis probatur, quia obiectū delectationis eſt bonum: ergo delectatio ſupponit in obiecto illo bonitatem, quia actus animæ non conſtituunt obiecta ſua, ſed ſupponunt: obiectum ergo delectationis non eſt bonū & conueniens, quia eſt delectationis obiectum; ſed econtra, quia bonum eſt & conueniens, ideò delectationis obiectum eſſe poteſt. Eſt igitur ex ſe bonum & appetibile, & non per ſolam denominationem vel habitudinem ad delectationem, quamuis fortaſſe nominis Etymologia vel impoſitio inde ſumpta ſit. Hinc igitur conſtat, ſiue delectabile bonum ſumatur pro delectatione ipſa, ſiue pro obiecto ſeu bono illo quod delectat, ſiue (quod probabile eſt) pro vtroque per modū vnius, ſcilicet, pro quiete in tali re, ſicut beatitudo interdum ſumitur pro obiectiua, interdum pro formali, interdum pro tota beatitudine, quæ per modum vnius vtramque complectitur: quocunque (inquam) ex his modis bonum delectabile ſumatur, meritò per ſe bonū dici, & non tantùm extrinſeca habitudine vel denominatione, in quo rectè à bono vtili diſtinguitur.

XVII. Rurſus facilè diſtinguitur bonitas vel conueniētia ipſius delectationis à bonitate vel conuenientia honeſtatis, ſiue moralis, ſiue naturalis: nam conuenientia delectationis ſolùm conſiſtit in ſuauitate illa, & vitali quiete (vt ſic dicam) quam appetitus habet in bono adepto, ſiue habeat conformitatem aliam cùm ratione, ſeu rationali natura, ſiue non, hęc enim ad rationem delectationis vt ſic accidentalia ſunt. Atque ob hanc cauſam meritò delectabile bonum, ſaltem ratione delectationis à bono honeſto, tam morali, quàm naturali diſtinguitur, tum quia habet peculiarem conuenientiam, vt dixi, tum etiā quia habet peculiarem vim mouendi appetitum, ex qua fit, vt interdum moueat non ſolùm contra rationem, ſed etiam contra commodum naturæ.

XVIII. At verò de bonitate obiecti delectabilis, quæ in eo ſupponitur, vt delectationem cauſet, non eſt facilè ad iudicandum, quænam ſit, & quomodo ab honeſtate vel morali vel naturali diſtinguatur. Et ratio difficultatis eſt, quia delectatio eſt de bono conuenienti & conſecuto ſeu præſenti, vt ſumitur ex Ariſtotele 1. Rhetor. c. 10. & Diuo Thoma latè 1.2. quæſtione 31. articulo 1. & ſequentibus. Bonum autem conueniens, cuius conſecutio delectationi ſupponitur, non eſt aliud niſi bonum naturæ conueniens, vel ſpirituali naturæ, ſi delectatio ſpiritualis ſit, vel corporali, ſi ſit ſenſibilis: bonum autem cōueniens naturæ non eſt aliud, niſi bonum honeſtum: vel morale, ſi ſit ita conueniens naturæ rationali vt ſic, vt per ſe deceat, vel naturale, ſi ſolùm ſit per ſe commodum naturæ, & ad perfectionem eius ſpectans: ergo delectatio non ſupponit bonum delectabile vt delectabile eſt: imò hæc potiùs videtur denominatio extrinſeca ab ipſa delectatione in potentia, ſicut viſibile à viſione, ſed ſupponit tantùm bonum conueniens appetenti, de cuius conſecutione delectatur. Et confirmatur hoc exemplis, nam, cùm infirmus delectatur de conſecuta ſanitate, nullam aliam rationem boni conſiderat vt delectetur, niſi commoditatem illam, quam naturæ ſuæ affert ſanitas: ergo in ſanitate vt eſt obiectum delectationis, non eſt alia bonitas, præter naturalem conuenientiam ſanitatis cum natura hominis. Simili modo viſio beata, ſeu Deus clarè viſus & poſſeſſus eſt obiectū perfecti gaudij, non alia ratione, niſi quia eſt bonum maximè proportionatum & conueniens naturæ hominis: ergo, in vniuerſum, bonum delectabile fundamentaliter (vt ſic dicam) & quatenus intrinſecè ſupponitur ipſi delectationi ex parte obiecti, nullum aliud eſt, niſi bonum per ſe conueniens naturæ, atq; adeò honeſtum, vel morale, vel naturale.

Ariſtot. D.Thom.

Ad hoc duobus modis reſponderi poteſt. Primò, concedendo totum diſcurſum factum & conſequēter dicendo, bonum delectabile non diſtingui à bono per ſe conueniente naturæ, niſi prout delectationem includit, quæ in tali bono conſideratur vt propria ratio mouens ad appetitionem eius. Quæ videtur eſſe ſententia Diui Thomæ 1. part. quæſt. 5. art. 6. & 1.2. quæſt. 32. articulo 1. ad tertium, vbi ait, operationes eſſe delectabiles, in quantum ſunt connaturales & proportionatæ operanti, & in tota illa quæſtione idem inſinuat, & idem ſignificat Caietanus in his, quæ notat circa illum articulum primum. Ex quo vlteriùs dicendum eſt conſequenter, bonum delectabile, quatenus dicitur per ſe bonum & amabile, intrinſecè includere delectationem ipſam, ſiue B ſola ipſa delectatio apprehendatur, vt tale bonum per ſe conueniens propter id quod eſt, id eſt, propter ſuauitatem illam, quam formaliter confert, ſiue hoc totum, ſcilicet tale obiectum vt ſecum habet delectationem adiunctam, apprehendatur per modum vnius obiecti, quod bonum delectabile dicitur, cuius veluti forma eſt delectatio ipſa. Vnde Ariſtoteles 10. Ethicor. cap. 2. ait; *Voluptatem eſſe per ſe expetibilem, facereq; quoduis bonum magis expetibile, ſi illi addatur*. In quibus verbis indicat, delectationem quidem ſupponere bonum: ipſam verò illi additam facere illud magis appetibile, quia nimirum conſtituit illud iucundum & delectabile: ergo tale bonum delectatione ipſa completur, & quaſi formaliter conſtituitur. Et hoc ipſum ſignificauit Diuus Thomas 1. p. quęſt. 5. art. 6. cùm docet, bonum delectabile terminare appetitum ratione delectationis, quæ eſt quies in re deſiderata. XIX.

D.Thom.

Additque ibi in ſolutione ad ſecundum, *illa propriè dici bona delectabilia, quæ nullam aliam habent rationem appetibilitatis, cùm alioqui ſint & noxia, & inhoneſta*. Quæ verba fauent dictæ ſententiæ, quatenus in eis dicitur, C delectationem eſſe totam rationem appetendi bonū delectabile vt ſic: in eo verò quod in eis dicitur poſſe dari rem, in qua nulla prorſus ſit alia ratio appetibilis præter delectationem, videntur contradicere ſuperiùs dictis: vnde falſa videntur ob rationem ſuprà factam, quod delectatio reſultat ex bono conſecuto, & ideò neceſſe eſt vt aliam priorem rationem boni ſupponat, ratione cuius ſit appetibilis: non ergo poteſt dari res, quæ delectationem afferat, & tamē nullam habeat aliam rationem appetibilis præter delectationem. Dici verò poteſt, Diuum Thomam non intendiſſe excludere ab huiuſmodi re omnem rationem conuenientię delectatione priorē, in qua delectatio fundetur, ſed indicare voluiſſe, interdum contingere, hanc conuenientiam talem eſſe, vt, ſeclusa delectatione, non faciat rem ſimpliciter appetibilem, quia eſt noxia vel inhoneſta. Iuxta hunc ergo dicendi modum ad ſecundam difficultatē cōcedendum eſt, rem illam vel operationem, quæ eſt obiectum delectationis, licet aliam priorem rationē boni habeat, tamen non eſſe bonum delectabile, niſi ea tantùm ratione, qua habet delectationem adiunctā. Neque inde fit, confundi hoc bonum cum bono vtili, aut habere tantùm extrinſecam rationem boni XX.

eo modo, quo bonum vtile, quia res comparatur ad delectationem, quæ ex illa ſequitur, vt obiectum eius, & ideò ex vtraque vnum bonum delectabile, intrinſecè & per ſe appetibile, conſtitui cenſetur.

XX. Alter modus reſpondendi eſſe poteſt, in obiecto delectationis reperiri ſemper ſpecialem quandam conuenientiam, ratione cuius eſſe poteſt delectationis obiectum, & ab illa propriè & intrinſecè denominari bonum delectabile, eamque conuenientiam diſtinctam eſſe, ac ſeparari poſſe ſeu præſcindi à propria conuenientia honeſtatis, tam moralis, quàm naturalis. Nam, vt bene Caietanus tractat 1.2. quæſtione 32. articulo 1. obiectum delectationis eſt res, vel operatio apprehenſa vt conueniens: non eſt autem neceſſe, vt hæc conuenientia ſit aliquo modo honeſta, vel commoda naturę, ſed ſatis eſt, vt ſit proportionata guſtui, verbi gratia, vel alteri ſenſui, aut potentiæ: Videtur ergo eſſe in his obiectis delectabilibus, quidam ſpecialis modus conuenientiæ ſufficiens ad conſtituendam ſpecialem rationem boni, quæ ſub delectatione comprehendi videtur, quotieſcunque delectatio dicitur eſſe tota ratio appetibilis in bono delectabili vt ſic. Et ita fauet huic modo dicendi Diuus Thomas in verbis ſuprà citatis ex 1. part. quæſt. 5. art. 6. ad ſecundum.

Caietanus.

XXI. Sed (vt verum fatear) hic poſterior dicendi modus nec ſufficienter fundari poteſt, nec declarari, quia intelligi non poteſt, quænam ſit illa ſpecialis conuenientia, præter eam, quæ eſt in bona conſtitutione naturæ, ſeu in eſſe vel operari naturæ proportionato. Quod ſumitur ex Ariſtot. 7. Ethic. cap. 12. & 13. & lib. 10. cap. 4. & 5. & 1. Rhetor. capite 10. in fine, vbi hoc ſenſu ait, *voluptatem eſſe affectionem totam ſimul, & ſenſibiliter in naturam proficiſcentem*, vt exponit & tractat D. Thom. 1.2. quæſtione 31. art. 1. & 32. a. 1. & ibi Caietanus. Item, quia delectatio in idem bonum & conueniens tendit, in quod amor vel deſiderium: ſolùm enim differt ab eis, quia tendit in illud bonum, vt præſens & conſecutum; ſed reſpectu amoris vel deſiderij, ſecluſa delectatione, non intelligitur alia ratio conuenientiæ præter eam, quę ad honeſtatem moralem vel naturalem pertinet, vel ſaltē certiſſimum eſt, amorem & deſiderium directè ferri poſſe in huiuſmodi conuenientiam ſeu in bonum ſub tali ratione: ergo æquè certum eſt, delectationem in obiecto ſuo non requirere aliam conuenientis rationem: ergo illam excogitare vel fingere, vt priorem delectatione ipſa, nec fundamenti habet, nec ſatis explicari poteſt. Nam, quòd aliquæ delectationes oriantur ex peculiari conuenientia obiecti cum aliqua facultate, vt cum guſtu vel tactu, id non eſt, niſi vel quia qualitas illa, quæ ſenſu percipitur & delectationem parit, eſt obiectum connaturale & per ſe conueniens tali facultati, vel quia operatio, ad quam talis delectatio conſequitur, eſt ſimiliter naturalis perfectio proportionata potentiæ. Atque ita ſemper huiuſmodi ratio boni, quæ ex parte obiecti ad delectationem ſupponitur, ad bonum per ſe naturæ conueniens reuocatur. Prior ergo reſponſio ſolidior eſt, & per eam fit ſatis ſecundę difficultati ſuperiùs poſitæ.

Ariſtot.

D.Thom.

Tertia difficultas ſimul cum quarta expeditur.

XXII. AD tertiam difficultatem de bono & vtili nonnulli concedunt habere bonum vtile ſuā propriam & intrinſecam bonitatem, ratione cuius eſt in ſe appetibile, licet non propter ſe. Hæc enim duo diuerſa ſunt: nam medium reuera in ſe amatur, id eſt,

A in ſe terminat amoris motum; vnde neceſſe eſt, vt in ſe habeat bonitatem vtilem, diſtinctam à bonitate finis, ratione cuius poſſit terminare dilectionis ſeu electionis affectum: non tamen diligitur propter ſe, quia illa bonitas non eſt abſoluta, ſed reſpectiua ad finem ſeu propter finem, & quia finis eſt prima cauſa diligendi medium, ſeu bonum vtile, Quo fit, vt iuxta hanc ſententiam bonum vtile non diſtinguatur à reliquis, eò, quòd ſolùm ſit bonum bonitate extrinſeca finis, ſed, quia totam bonitatem ſuam habet in ordine ad finem. Et poteſt hæc ſententia confirmari, quia repugnat eſſe bonum, & aliena bonitate bonum eſſe; nam bonum idem eſt quod perfectum: nulla autem res perficitur ſola extrinſeca denominatione ab aliena perfectione: ſed bonum vtile eſt verè bonum: ergo non eſt bonum per ſolam denominationem à bonitate finis, ſed in ſe habet ſuam propriam bonitatem. Sed hæc ſententia falſa eſt, vt latiùs dicemus inferiùs de cauſa finali diſputantes. Eſtque contra Sanctum Thomam 1. part. quæſt. 5. ar. 6. præſertim in ſolutione ad ſecundum, vbi ſic ait; *Vtilia dicuntur, quæ non habent in ſe, vnde deſiderentur, ſed* B *deſiderantur ſolùm vt ſunt ducentia in alterum, ſicut ſumptio medicinæ amaræ.*

Rectè igitur inter proponendam tertiam difficultatem reſponſum eſt, aliud eſſe loqui de vtilitate, prout ſignificat vim, quæ eſt in bono vtili ad affectum ad quem vtile dicitur: aliud verò eſſe loqui de illa vtilitate in ordine ad appetentem, cui tale bonum vtile eſt. Priori modo verum eſt, vtilitatem eſſe poſſe virtutem aliquam & perfectionem intrinſecam ipſi bono vtili, quæ quidem perfectio comparata ad ipſummet bonum quod vtile denominatur, eſt illi conueniens, non tanquam bonum vtile, ſed tanquam bonum per ſe illi proportionatum & connaturale, vt in medicina, verbi gratia, quæ eſt vtilis ad ſanitatem, quia habet vim expellendi aliquem humorem, clarum eſt illam vim eſſe proprietatem aliquam intrinſecam tali medicinæ, quæ reſpectu illius non eſt vtilis, ſed per ſe conueniens & appetibilis ipſi; reſpectu verò hominis illa vis dici poteſt vtilitas, quæ eſt in tali re in ordine ad talem finem. At verò tota hæc vtilitas comparata ad hominem, & per ſe tantùm conſiderata, non inuenietur C illi bona, conueniens, aut appetibilis, ſed in tantùm cenſetur conueniens, in quantum ſanitas ipſa, diminutio, aut expulſio talis humoris conueniens eſt. Vnde, ſi homo nunc non indiget ad ſanitatem tali purgatione, illa virtus medicinæ non eſt conueniēs homini: ſi verò indiget cenſetur conueniens ſolùm ob ſanitatem. Igitur tota virtus, quamuis intrinſeca medicinæ, ex ſe non eſt conueniens homini, neque appetibilis ipſi, ſed ſolùm quatenus à bonitate finis quodammodo informatur & denominatur: ergo bonitas & conuenientia, quæ eſt in bono vtili formaliter ſumpto, vt vtile eſt, non eſt intrinſecè in illo completè ac formaliter, ſed eſt in illo, quaſi materialiter, vtilitas ipſa, ſeu vis actiua alterius rei, formaliter verò conuenientia & tota ratio appetibilitatis eſt bonitas finis. Cuius etiam argumentum eſt, quòd bonum vtile, vt vtile, non excitat, neque trahit, aut mouet appetitum ad ſe, alioqui medium, vt medium haberet cauſalitatem finis, quod falſum eſt, ſed finis eſt, qui voluntatem mouet ad appetendum medium ſeu bonum vtile: vnde licet voluntas tendat in rem vtilem, tanquam in materiale obiectum, & hoc modo dicatur bonum vtile terminare in ſe motum voluntatis, tamen formaliter, etiam ille XXIII.

ille motus terminatur ad finem, quia eſt tota ratio tendendi medium, & ideò in bono vtili non requiritur intrinſeca & formalis bonitas ad determinandum talem actum.

XXIV. Ad quartam ergo difficultatem reſpondetur, negando, bonum vtile vt ſic ex ſe habere propriam cõuenientiam reſpectu appetentis, ratione cuius illi ſit bonum & appetibile; ſed eam habet ex fine, non ſolùm vt ex radicali & remota cauſa, ſed vt formali & proxima, quia non ſolùm habet cõuenientiam ſuam & bonitatem per habitudinem ad finem, ſed habet illam ab ipſo fine tanquam ab extrinſeca forma, & ratione ob quam eſt diligibile. Et in hoc differt propriè bonum vtile ab honeſto & delectabili. Quocirca, ſi interdum eſt aliquod bonum vtile, quod ex ſe habeat propriam conuenientiam cum natura aut recta ratione, ſub ea ratione non eſt vtile, ſed honeſtum & per ſe amabile. Vnde, quod inter bona vtilia quædam eſſe poſſint honeſta, alia verò delectabilia, ſolùm materialiter contingit, in quantum hæ rationes boni in eadem re coniungi poſſunt, imò & ſe inuicem denominare; nam & honeſtas, & delectatio vtilis eſſe poteſt ad ſalutem, vel animæ vel corporis, & vtilitas ipſa honeſta eſſe poteſt. Formaliter tamen hæ rationes ſunt diuerſæ, & ratio boni vtilis eadem proportione reperitur, ſiue vtilitas ſit ad delectationem, ſiue ad honeſtatem, ſiue ad aliud naturæ commodum, & ideò non oportuit, bonum vtile in varia membra diſtinguere.

Expeditur quinta difficultas.

XXV. QVinta difficultas ex dictis expedita eſt. Diſtinximus enim bonũ honeſtum in ordine ad virtutem ſeu regulam rectę rationis, quod idem eſt ac per ſę decens & conſentaneum rectæ rationi, & bonum in ordine ad naturam, quod per ſe illi conueniens eſt & commodum. Si ergo priori modo ſumatur bonum honeſtum, fatemur nõ eſſe adæquatum membrum huius diuiſionis, non ſolùm reſpectu inferiorum rerum, quæ ratione non vtuntur, ſed neque reſpectu ipſiuſmet hominis, qui (vt argumentum conuincit) poteſt diligere aliquod bonum, vt per ſe cõueniens ſibi non propter honeſtatem, nec propter delectationem, ſed ſolùm propter conſeruationem vel commodum ſuæ naturæ. At verò ſumptum honeſtum bonum poſteriori modo, ſic eſt adæquatum membrum illius diuiſionis, quam hoc modo declarauit D.Thom. ſuprà, vbi honeſtum bonũ appellari dicit; *omne illud, quod appetitur vt vltimo terminans motũ appetitus, ſicut quædam res, in quam per ſe appetitus tendit.* D.Thom.

XXVI. *Bonũ honeſtum naturale per omnia entia diffuſum.* Atque hinc intelligitur primò, quo modo hæc diuiſio locum habeat in bono in communi, prout abſtrahit à bono humano, quomodo item membra eius in aliis rebus ab homine reperiantur. Nam bonum honeſtum naturale propriè reperitur in inferioribus rebus, non ſolùm ſentientibus, ſed etiam inanimatis: nam in omnibus reperitur perfectio aliqua, quæ per ſe terminat appetitum animalem, vel naturalem, vt eſt ipſum eſſe vel conſeruari, quod quælibet res appetit. *Bonum vtile in omnibus rebus inuenitur.* Quo fit, vt in qualibet etiam re propriè inuenire poſſit bonum vtile per habitudinem ad hoc bonum naturæ: ſic enim hirundo congregat paleas ad nidificandum, quæ actio non alia ratione bona eſt, niſi quia eſt vtilis, & motus deorſum reſpectu lapidis comparatur vt bonũ vtile, quia per ſe non pertinet ad perfectionem eius, ſed ſolùm vt in proprio loco conſtituatur. *Delectabilis boni ſola cognoſcentia proprie capacia.* Bonum autem delectabile propriè reperitur in rebus cognoſcentibus, magis quidem perfectè in ratione vtentibus, quàm in ſentientibus tantùm; verè tamen ac propriè in vtriſque: rebus autem cognitione carentibus, ſolùm per metaphoram & analogiam quandam attribui poteſt: in quantum quietem habet vnaquæque res in proprio bono conſecuto, quia tamen illa quies non eſt per proprium actum, ſed per ſolam carentiam motus, ideò propriam & ſpecialem rationem boni habere non poteſt. Quapropter, quando hæc diuiſio datur de bono in communi non eſt ſenſus omnia hæc tria bona in ſingulis rebus reperiri, ſed ſimpliciter dari in rebus, ſeu entibus huiuſmodi rationis bonorum & econuerſo omnes rationes bonorum in quibuſcunque entibus inuentas ſub tribus prædictis ſufficienter comprehendi. An verò hæ tres rationes boni ſolùm poſſint per intellectum apprehendi & diſcerni, vel etiã poſſint per ſenſum cognoſci, & quomodo, non ſpectat ad hunc locum, ſed in ſcientia de anima tractandum eſt. Legatur D. Thom. 1. p. q. 78. art. 4. quæſt. 81. art. 2. & Caietan. ibi, & 1.2, quæſt. 40. art. 3.

XXVII. *Diuiſio boni in prædicta mẽbra an analogice, & qua analogia.* Secundò colligitur ex dictis, qualis ſit prædicta diuiſio; nam Diuus Thomas citato loco ad tertium abſolutè dicit, bonum non diuidi in hæc tria vt vniuocum, ſed vt analogum, quod priùs dicitur de bono honeſto, deinde de delectabili, poſtremò de vtili. Sed ſi loquamur de propria & rigoroſa analogia, qua vnum dicitur tale per denominationem ab alio, ſic vera eſt analogia inter bonum vtile & reliqua, quia bonum vtile non eſt bonum, niſi per denominationem ab alio, quod per ſe bonum eſt & conueniens. Et hoc probat quoddam argumentum in ſuperioribus factum, quod nulla res eſt bona per extrinſecam denominationem: eſt enim id verum de bono ſimpliciter, non tamen de bono ſecundum quid & analogicè: nihil enim vetat, huiuſmodi bonum conſtitui per denominationem ab extrinſeca bonitate. Hoc autem modo non videtur eſſe propria analogia inter bonum delectabile & honeſtum, nam bonum delectabile ex ſe & per ſe eſt ſimpliciter bonum, non per denominationem à bono honeſto, ſed ex ſua intrinſeca conformitate ac bonitate: cuius ſignum eſt, nam oblata omni honeſtate vera, aut exiſtimata, ſi manet aliqua delectatio, illa eſt per ſe bona & amabilis: ergo non denominatur bona per analogiam ad honeſtum.

XXVIII. Quapropter dici poteſt primò, hanc analogiam non eſſe æqualem in vtroque bono; ſed in bono vtili eſſe propriam, in delectabili verò latiùs ſumi, ad indicandum, eſſe bonum imperfectum comparatione boni honeſti, non verò quod abſolutè & ſimpliciter bonum non ſit, cùm ex ſe & ſine habitudine ad aliud habeat vnde appetatur: ſicut econtrario, dolor qui delectationi opponitur, ſimpliciter malum eſt, quamuis non ſit maximum malum, atque ita in ſcriptura malum pœnæ, ſimpliciter malum dicitur. Vel aliter dici poteſt, in vtroque bono, vtili & delectabili, eſſe analogiam, non tamen eiuſdem modi, nam in bono vtili eſt analogia attributionis, ſumpta ab extrinſeca forma, qualis eſt in *ſano* prout de medicina dicitur: ſic enim dicitur medicina bona aut vtilis, ſicut dicitur ſana. In bono autem delectabili ſaluari poteſt analogia, nõ quidẽ per extrinſecam denominationem, vt ratio ſuprà facta probat, ſed per intrinſecam habitudinem vnius ad aliud, qualis reperitur in accidente reſpectu ſubſtantiæ. Sic enim delectabile bonum intrinſecè ſupponit aliud bonum per ſe conueniens, in quo appetitus quieſcat per dele-

delectationem, & ex natura ſua ad hoc tantùm inſtituta eſt delectatio, vt ſit veluti quidam decor, & quaſi condimentum quoddam alterius ſuperioris boni. Et ideò imperfectus ordo eſt appetere operationem propter delectationem in ea ſiſtendo, cùm potiùs delectatio ſit propter operationem amanda, ſicut eſt inſtituta. Præſertim verò reſpectu hominis bonum delectabile, quod non habet honeſtatem adiunctã, non poteſt ſimpliciter bonum exiſtimari, quia & maiori priuat bono, & nõ conducit ad bonum ſimpliciter hominis, quòd eſt viuere ſecundum rationem, vt in ſimili dixit Diuus Thomas. Et hoc ſenſu dicunt aliquando Patres nihil eſſe bonum, niſi virtutem, vt patet ex Hieronymo Iſaiæ II. & Ambroſ. I. Officior. cap. 9.

XXIX. Quid bonum naturale & quid morale. Tertiò intelligitur ex dictis, alia diuiſio boni in bonum naturale & bonum morale. quæ, licet de bono in communi intelligi poſſit, quia bonum delectabile, & vtile, etiam poteſt aut naturale eſſe, aut morale, propriè tamen dari ſolet de bono honeſto, generatim ſumpto, quod eſſe poteſt terminus vltimus appetitus tanquam per ſe conueniens. Bonũ ergo morale idem eſt, quòd bonum honeſtum magis ſtrictè ſumptum, pro illo, quod per ſe decet, & eſt cõſentaneum naturæ rationali vt talis eſt: bonum autem naturale eſt illud quod per ſe eſt conueniens cuicunq; naturæ. Dices, iuxta hanc deſcriptionem etiam bonum morale eſſe bonum naturale, quia natura rationalis quædam natura eſt, & illi conſentaneum bonum morale per modum formæ vel operationis. Reſpondetur primò, naturam ſumi poſſe vt ſolùm ſignificat eſſentiam rei, & hoc ſenſu eſt verum omne bonum dici poſſe naturale, in quantum eſt conueniens alicui naturæ, vel in quantum habet perfectionem, quam natura ſua poſtulat, & hoc modo procedit obiectio facta. Aliter verò ſumitur natura, vt dicit non ſolùm eſſentiam rei, ſed etiam modum operandi, vel appetendi ex ſolo impetu naturæ & neceſſitate quadam, & in ordine ad naturam hoc modo acceptam, ſolet naturalis operatio à libera, ſeu morali diſtingui, & in eodem ſenſu datur diuiſio boni in morale & naturale: nam bonitas & perfectio rei ex operatione potiſſimum dignoſcitur, vel interdum etiam per illam conſummatur, & ideò iuxta diuerſos modos operandi ſumpta eſt diuiſio boni in naurale & morale. Dicitur ergo bonum naturale, quod eſt conſentaneum cuicunque naturæ, ſecundum id, quod naturaliter eſt, vel naturaliter operari poteſt, bonum autem morale eſt, quod eſt conſentaneum rei, vt liberè operatur: mos .n. vnde morale dictum eſt in libera operatione conſiſtit, vt conſtat.

XXX. Quamuis ergo bonum naturale & morale conueniant in hoc, quod vtrumque eſt per ſe conueniens alicui rei, ſeu naturæ (hæc enim ratio excludi non poteſt ab eo bono, quod per ſe & ſimpliciter tale eſt) differunt tamen, quia bonum naturale præciſè reſpicit naturam vt ſic, ſeu vt naturaliter operantem; bonum autem morale reſpicit illam, vt eleuatur ad modum operandi liberè, quod propiiſſimè illi competit vt rationalis eſt, & ideò dicitur bonũ morale conſentaneum naturæ rationali, vt talis eſt, tam in gradu, quàm in modo operandi. Vnde fit, vt bonum morale præcipuè conſiſtat in operatione libera; conuenit autem ſuo modo etiam proprio obiecto eius, quatenus honeſtum eſt, & virtuti, quæ eſt principium eius. Quomodò dixit Ariſtoteles 2. Ethicorum cap. 6. *Virtutem eſſe, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit.* Quid autem in his omnibus ſit bonitas moralis, quatenus moralis eſt, vel quid addat hæc denominatio ipſi bonitati, non ad hunc locum, ſed ad philoſophiam moralem ſpectat, & tractatur à Theologis in I. 2. quæſt. 18.

Quartò poſſunt facilè ex dictis declarari aliæ diuiſiones boni, quæ materiales potiùs ſunt ex parte rerum, quæ bonæ denominantur, quàm formales ex parte ipſius bonitatis ſeu conuenientiæ. Sic diuiditur bonum in bonum tranſcendens, & bonum de genere qualitatis à Diuo Thoma, quæſtione nona, de potentia, art. 7. ad 5. Hæc enim diuiſio non datur ſecundum diuerſas rationes formales boni, ſed ſecundum eandem magis, vel minus cõtractam. Nam bonum tranſcendens dicit in communi perfectionem rei conuenientem, præſertim illam quam vnaquæque res habet per entitatem ſuam, vt ſequente ſect. declarabitur: Bonum autem de genere qualitatis dicit perfectionem, quam res habet per qualitatem aliquam ſuæ naturæ conuenientem, quomodo etiam poſſet diſtingui bonum de genere quantitatis; magis autem ſolet attribui qualitati, quia perfectio creaturæ maxima ſolet qualitatibus cõſummari. XXXI.

Rurſus diuidi ſolet bonum, in bonum corporis, & animæ, & extrinſecum, quod fortunæ bonum appellari ſolet, vt patet ex Ariſt. I. Ethic. c. 8. Qui rurſus cap. 12. bonum diſtinguit in laudabile & honorabile. Quæ diuiſio à poſteriori ſumpta videtur ex effectu & quaſi præmio bonitatis & non videtur exhaurire omnia bona; nam bonum delectabile ex ſe neque honorabile eſt, neque laudabile, niſi in quantum vel vtile eſt, vel cum honeſtate eſt coniunctum, aut illam comitatur & ad illam iuuat. Bonum igitur honeſtum propriè honorabile eſt, quatenus propter ſe eſt expetibile; laudabile autem, vt Ariſtot. ſuperiùs vult, dicitur bonum vt ad aliud refertur. Vnde communiter dici ſolet, vtilia bona eſſe laudabilia, quod intelligendum videtur cum præciſione quadam: nam illa vt ſic ſunt laudabilia tantùm: alia verò ſunt etiam honorabilia: nam honeſtum bonum etiam dignum eſt laude, non tamen ſola; verùm etiam honore: vtrumque igitur bonum laudabile eſt; alterum verò etiam honorabile, atque ita eſt intelligenda diuiſio. XXXII. Bona corporis, animæ, & fortunæ, quæ. Bonũ laudabile & honorabile quod.

Prætereà diuidi ſolet bonum in bonum ſimpliciter & bonum ſecundum quid. Quæ diuiſio variis modis intelligi poteſt; nam primò poteſt ad tria mẽbra ſuperiùs poſita applicari; ex quibus bonum honeſtum, vt diximus, eſt bonum ſimpliciter; alia verò tantùm ſecundũ quid. Secundò poteſt attribui bono tranſcendenti, quatenus abſolutè dicitur de ente, vt in ſe bonum eſt. Idque duobus modis; vnus eſt, vt alia membra referantur ad totam latitudinem entis & boni vt ſic, quo ſenſu bonum ſimpliciter dicetur illud, quod totam entis bonitatem & perfectionem in ſe continet; bonum verò ſecundum quid eſt illud quod ex parte tantùm bonum eſt. Atque hoc modo ſolus Deus eſt bonum ſimpliciter; omnis verò creatura eſt bonum tantum ſecundum quid. Quomodò intelligi poteſt illud Marci 10. *Nemo bonus, niſi ſolus Deus*, qui etiam ſolus hac ratione dicitur eſſe ſummum bonum. Atque in hoc ſenſu coincidit hæc diuiſio cum alia, qua vtuntur Theologi ex Dionyſio de diuinis nominibus cap. I. & 4. & Auguſtin. 8. de Trinit cap. 3. & Boetio lib. de Hebdom. cap. 2. diuidentes bonum in bonum per eſſentiam, & per participationem. Nam bonum per eſſentiam eſt bonum ſimpliciter, eſt enim ipſa eſſentia bonitatis, *quæ in cætera* XXXIII. Bonũ quod ſimpliciter quod verò ſecũdum quid. Marci 10. Dionyſius. Auguſt. Boet.

cætera omnia pro vniuſcuiuſque captu radios bonitatis emittit, vt ait Dionyſius: vnde in ſe eſſentialiter includit quicquid ad rationē boni & perfecti pertinere poteſt, quod eſt Dei proprium; & ideò ſolus ipſe, & eſt bonum per eſſentiam, & bonum ſimpliciter ac ſummum: alia verò ſunt bona ſecundum quid & per participationem.

XXXIV. Alter ſenſus illius diuiſionis eſt, vt membra non referantur ad totam latitudinem entis, ſed ad determinatum genus vel ſpeciem, & hoc modo ad omnia genera, vel ſpecies entium poteſt diuiſio applicari, & bonum ſimpliciter dicetur, illud ens, quod habet omnem perfectionem ſibi debitam in ſuo ordine; bonum autem ſecundum quid erit quod aliquid perfectionis debitę habet, & aliquid ei deeſt. Et hoc modo ſubſtantia creata non eſt bona ſimpliciter, niſi ſit debitis accidentibus affecta; neque accidens eſt bonum ſimpliciter, niſi habeat intenſionem debitam, vel aliam ſimilem perfectionem. Atque hoc modo dixit Dionyſ. ſuprà, *Bonum eſt ex integra cauſa, malum autem ex quocunque defectu.*

XXXV. Tertiò poteſt intelligi in ea partitione diuidi bonum, prout eſt alteri conueniens, & poteſt etiã referri, vel ad ens vt ſic, vel ad determinatũ ens. In priori ſenſu coincidit ferè illa diuiſio cũ alia, quam tradunt Theologi, diuidẽtes perfectionẽ in perfectionẽ ſimpliciter ſimplicem, & perfectionem ſecundum quid, cũ Anſelmo in Monolog. c. 14. Bonũ ergo ſeu perfectio ſimpliciter dicitur illa *quæ in indiuiduo entis melior eſt ipſa, quàm non ipſa*, id eſt, quæ in genere entis talem perfectionem dicit, vt nullam maiorem, vel æqualẽ excludat. Perfectio autem ſecundũ quid ſeu in certo genere eſt, quæ licet bonitatem aliquam afferat, tamen cum alia maiori vel ęquali repugnat, vel imperfectionem aliquam habet admiſtam, vt ſunt perfectiones omnes craturarum prout in eis ſunt. In poſteriori autem ſenſu eadem ferè proportione applicari poterit diuiſio ad quodlibet genus entis; nam vnicuiq; rei illud eſt bonũ ſimpliciter, quod bonitatẽ aliquã illi affert, & maiorem, vel æqualem nõ ſecludit, ſic eſt bonum igni eſſe calidũ, & homini eſſe temperatum; ſi verò afferat aliquã bonitatem, excludat tamen maiorem, cuius illa res eſſet capax nõ erit bonum ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ſic eſſe nigrum quamuis in ſe aliquod bonum ſit homini habenti illud, non eſt tamen ſimpliciter bonum, quia excludit eſſe album, quod eſt homini melius. Hoc autem ſenſu *ſimpliciter* & *ſecundum quid* ſolùm diſtinguuntur tanquam magis & minus perfectum, quo ſenſu etiã ſenſibilia bona dicuntur ſecundum quid reſpectu ſpiritualium, & temporalia reſpectu æternorum.

Quæ perfectio ſimpliciter ſimplex, quæ ſecundũ quid.

SECTIO III.

Quodnam bonum ſit, quod cum ente conuertitur tãquam paſſio eius.

I. Dubitãdi rationes.

RAtio difficultatis eſt, quia aut bonum ſumitur pro eo, quod in ſe bonitatem ſeu perfectionẽ habet, aut pro eo, quod eſt conueniẽs alteri; neutro autem modo videtur bonum cum ente conuerti, aut paſſio eius: ergo. Minor probatˀ quoad priorem partem de bono abſolutè ſumpto; primò, quia relationes reales ſunt entia; & tamen ex ſententia multorum bonæ non ſunt, quia nullam perfectionem
A habet. Secundò, quia res Mathematicę veræ res ſunt, & tamen, teſte Ariſtotele 3. Metaph. non ſunt bonæ. Tertiò, quia materia prima eſt aliquo modo ens, & tamen bona non eſt, quia, ſicut actualitatem non habet, ita nec perfectionem. Quartò, eſſentiæ rerum creatarum ſunt aliquo modo entia realia, cùm non ſint nihil, & tamen bonæ non ſunt, quia, ſecluſa exiſtentia perfectionem non habent, vnde nec ſunt appetibiles, niſi in ordine ad eſſe. Quintò addere poſſumus, multas eſſe res, quę carent modo & ordine debito naturæ ſuæ, quæ proinde bonæ dici non poterunt, cùm bonum conſiſtat in modo, ſpecie, & ordine, vt ait Auguſtinus lib. de nat. boni, cap. 3. & 4. August.
Altera verò pars minoris probatur primò ex omnibus adductis, quia, quod in ſe perfectionem non habet, neque alteri poterit eſſe bonum, vt relatio, verbi gratia, ſi in ſe non dicit perfectionem, nihil conferre poterit ad bonitatem eius, cui ineſt. Secundò econtrariò obiicere poſſumus, quia bonum, prout dicitur hoc modo conueniens, non tantùm de entibus, ſed etiam de non entibus dici poteſt, quomodo Matth. 26. dicitur de Iuda; *Bonum erat ei, ſi natus non* Matth. 26.
B *fuiſſet homo ille*: ipſum ergo non eſſe, vel non naſci, quatenus cõueniens eſſe poteſt ad maiora mala impedienda, bonum à Chriſto appellatur. Et in moralibus non ſolùm implere præceptum, ſed etiam non agere prohibitum, bonum cenſetur, & conueniens homini: ergo bonum ſub hac ratione non poteſt eſſe paſſio entis, cùm latiùs pateat, quàm ens. Et confirmatur tandem: nam bonitas, quæ eſt paſſio entis, ſolùm eſt vna in vno ente; at verò conuenientia vnius entis ad aliud non eſt vna, ſed multiplex, & diuerſarum rationum: ergo non conuertitur hæc bonitas cum ente tanquam paſſio eius.

Supponenda eſt diſtinctio ſuperiùs tradita de bono, prout abſolutè dicitur de re, quatenus in ſe bona eſt, vel quatenus dicitur bona alteri, ſeu reſpectu alterius. De his enim variæ ſunt opiniones. Quidam enim exiſtimant, bonum tranſcendens prout eſt paſſio entis, ſumi poſteriori modo ſub ratione conuenientis alteri, quod ſentiunt Heruæus, Capreolus, & Durandus ſuprà, non tamen declarant, quomodo bonum vt ſic, cum ente conuertatur. Et ideò alij hãc ſententiam reiiciunt propter argumenta ſuperiùs
C inſinuata, qui conſequenter ſentiunt, bonum ſub poſteriori acceptione eſſe pluſquàm tranſcendens, eò quòd non ſolùm entia, ſed etiam non entia tranſcendat. Quo fit, vt iuxta hanc ſententiam, duplex ſit bonum: aliud quòd ſit proprietas entis quarto modo: aliud verò quòd ſit proprietas ſecundo modo, quia conuenit omni enti, ſed non ſoli.

II. Aliqu. ſententi.

Quæſtionis reſolutio.

DIcendum tamen cenſeo, bonum propriè dictum ſemper ſupponere vel includere ens, ſeu fundari in ente, ideòque non poſſe bonum, ſub quacunque prædictarum rationum, latiùs patere, quàm ens. Hæc concluſio ſumitur ex Ariſtotele 1. Ethico. cap. 6. dicente; *Bonum diuidi per omnes categorias, ſicut ens*, & ex D.Thoma 1. part. quæſt. 5. art. 5. vbi ait; *rationem entis eſſe priorem ratione boni*. Et hoc ipſum ſignificare voluit quęſt. d. 21. de verit. art. 2. cùm dixit, *bonum tranſcendens fundari in eſſe*. Et ratio eſt, quia bonum, ſiue ſignificet id, quod in ſe bonum eſt, ſiue quod eſt bonum alteri, includit intrinſecè in conceptu ſuo perfectionem, nam bonum & perfectum idem ſunt: ſed non poteſt intelligi perfectio vera ſine entitate; nam,

III. Bonum per in.. funda..

Ariſtot. D.Thom.

nam, quod entitatem non habet, nihil eſt. Quod autem eſt nihil, quomodo dicere poteſt, vel includere perfectionem? Prętereà de eo, quod eſt in ſe bonum, nullus dubitat propter rationem factam, quin debeat eſſe ens: hinc autem rectè colligitur, etiam illud quod eſt verum bonum alteri, debere eſſe ens: ergo bonum ſub vtraq; ratione includit rationem entis, & non poteſt alicui conuenire, quod non ſit ens. Minor declaratur primò, quia quod in ſe perfectionem non habet, non poteſt eſſe alicuius perfectio. Secundò, quia bonum vt conueniens dicit ordinem ad exiſtentiam, nihil enim cenſetur conueniens niſi vt exiſtens, vel in ordine ad exiſtendum; quod autem exiſtit vel exiſtere poteſt, eſt ens: ergo bonum, vt cõueniẽs includit vel ſupponit ens. Tertiò, quia ea, quę reputantur conuenientia alicui, cùm tamen non ſint entia, ſed potiùs priuationes aut negationes entium, reuera non ſunt bona, & eo modo, quo interdum bona appellantur, quatenus appetibilia ſunt, etiam dicuntur quodam modo entia: ergo æqua eſt vtriuſq; ratio. Declaratur minor quoad priorẽ partẽ quia id, ꝙ dicitur conueniens tanquam priuatio, reuera non eſt bonum, ſed carẽtia alicuius mali, ſi præciſè in priuatione ſiſtatur: carentia autem mali vt ſic non eſt bonitas, niſi aliud addatur. Sicut etiam in moralibus aliud eſt declinare à malo, aliud facere bonum, & non agere malum non eſt virtus aut bonum, niſi includat poſitiuam voluntatem non agendi malum. Sic ergo eſt in naturalibus; carere enim calore propriè non eſt bonum aquæ, ſed eſt carentia mali, ſeu diſconuenientis, & conditio quædam neceſſaria: vt ſuam bonitatem ac perfectionem habere poſſit. Quocirca, ſi conuenientia in hac amplitudine ſumatur, non eſt idem bonitas & conuenientia, etiam prout bonitas dicitur de eo, quod eſt bonum alteri; ſed bonitas dicit entitatem ſeu perfectionem vt conuenientem alicui, & ideò, quod eſt conueniens ſolùm per modum priuationis, reuera non eſt bonum. Vel (vt probemus alteram partem minoris) ſi huiuſmodi priuationes conuenientes rebus denominari poſſunt bonæ, eodem modo vocari poſſunt entia. Nam, vt in ſuperioribus, ex doctrina Ariſtotelis, & Diui Thomæ notauimus, ens interdum dicitur, quod reuera habet eſſe, interdum verò quod per modum entis verè prædicari poteſt, quomodo dicitur homo eſſe cæcus, vel cæcitas eſſe in homine. Propter hanc ergo vmbram entis fit, vt tale ens, ſi ſit conueniens alicui, bonum ei appelletur: ſemper ergo bonum proportionem ſeruat ad ens, neque vniuerſaliùs, quàm illud extenditur.

IV. *Bonũ & ens mutuò ſe inferunt.*

Dico ſecundò; Omne verum ens in ſe bonum eſt, ſeu bonitatem aliquam habet ſibi conuenientem: atque ita fit, vt bonum abſolutè dictum cum ente conuertatur. Circa hanc concluſionem referri poteſt Manichæorum & Priſcillianiſtarum error: illi enim dixerunt, eſſe quaſdam creaturas ex ſe malas, & à quodam principio ſummè malo procreatas, vt latè referunt Nicephorus lib. 6. Hiſtor. cap. 31. & Euſeb. lib. 7. cap. 28. & fuſiùs Auguſtinus, tomo 6. lib. de hæreſ. hæreſi 46. & innumeris opuſculis contra Manichęos, & D. Thom. 1. par. quæſt. 48. & 49. & 3. con. Gent. cap. 7. & 8. & Leo Papa ep. 93. ad Thuribium, ſpecialiter contra Priſcillianiſtas definit. Idem Concilium Brachar. I. cap. 7. & 8. Et ex diuina Scriptura facilè conuinci poteſt: nam Geneſ. 1. de ſingulis diuinis operibus dicitur; *Et vidit Deus quod eſſet bonum:* de omnibus verò ſimul ſubiungitur; *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona.* Eccleſiaſtic. 3. *Cuncta fecit bona in tempore ſuo.* 1. Thimoth. 4. *Omnis creatura Dei bona eſt.* Ratio concluſionis eſt, quia omne ens reale neceſſariò habet aliquam perfectionem, qua in ſuo eſſe conſtituitur, quæ in re nihil aliud eſt, quàm ipſamet entitas, qua perficitur: ipſa .n. entitas rei vel forma, materia, aut natura, quib. res in ſuo eſſe conſtituitur, dicuntur perfectiones rei, quia illis perficitur in ſuo eſſe. Sicut ergo intelligi nõ poteſt ens reale, quod ſua entitate non conſtet ſeu conſtituatur, ita intelligi non poteſt ſine perfectione reali, qua perficitur; perfectio autem, & bonitas qua res in ſe bona dicitur, idem ſunt.

Manichæorũ & Priſcillianiſtarũ error. Nicephor. Euſeb. Auguſt. D.Thom. Leo Pap. Brachar. I.

V. Poteſt autem hæc perfectio in creaturis eſſe, vel eſſentialis ſeu intrinſeca (ſub qua ipſum eſſe comprehendo) vel accidentalis. Prior eſt inſeparabilis ab vnoquoque ente, ſi in ſuo actuali eſſe conſeruetur; Poſterior verò ſæpè poteſt ſeparari. Denominatio igitur boni, quæ omni ente neceſſario conuenit, illa eſt, quæ à perfectione intrinſeca, & eſſentiali deſumitur, prout verò ſumi poteſt à perfectione accidentali (ſub hac ratione includendo quicquid ex natura rei diſtinguitur ab eſſentia rei, & entitate actuali) ſic non eſt neceſſe, omne ens creatum, eſſe bonum, id eſt, affectum omni perfectione ſibi poſſibili aut debita. Atque ita fit, bonum priori ratione ſumptum conuerti cum ente: oſtendimus enim omne ens eſſe bonum, nihilque eſſe verè bonum, niſi quod verè eſt. Sequitur deinde, bonum ſub eadem ratione ſumptum eſſe aliquo modo paſſionem, ſeu proprietatem entis, quia & cum illo conuertitur, & ſecundum rationem illud ſupponit, & ab eo aliquo modo diſtinguitur ſecundum formalem rationem à nobis conceptam & ſignificatam. Et ideò dixi, eſſe aliquo modo paſſionem, quia non eſt paſſio in eo rigore, in quo paſſio requirit diſtinctionem aliquam ex natura rei à ſuo ſubiecto, ſed ſolùm, vt dicitur de quolibet attributo ſecundum rationem diſtincto ab eo cui attribuitur, vt ſuperiùs declaratum eſt, tractando de paſſionibus.

VI. *Omne ens alteri conueniens.*

Dico tertiò; Omne ens etiam eſt bonum reſpectu alicuius, id eſt alicui conueniens, quocirca etiam bonum, ſub ratione conuenientis ſumptum, cum ente conuertitur, & eſt attributum ſeu paſſio eius. Prior pars probatur primò inductione: nam inprimis omne ens accidentale eſt bonum alicui ſubſtantię. Quia licet interdum alicui ſubiecto non ſit conueniens, vt calor aquæ; nunquam tamen poteſt accidens non dicere habitudinem & aptitudinem ad aliquod ſubiectum, quod benè & conuenienter afficiat ſecundum aliquam rationem, vel propriam, vel communem: ſic enim calor, quamuis non ſit bonus aquæ, eſt tamen bonus igni, &, quamuis non ſit bonus aquæ, vt aqua eſt, eſt tamen bonus aquæ vt ens naturale, vel materiale eſt. Et iudicium erroneum intellectus, quamuis vt erroneum eſt, non ſit conueniens intellectui, tamen vt eſt iudicium ſeu repræſentatio quædam talis obiecti, eſt conueniens intellectui, vt eſt in potentia ad actum ſecundum, & ad intellectualem repræſentationem, & idem eſt de actibus voluntatis, quantumuis quidam eorum intrinſecè mali eſſe videantur. Rurſus ſubſtantiæ creatæ compoſitæ ex materia & forma ita ſe habent, vt & materia ſit conueniens formæ & forma materiæ, & vnio earũ ſimiliter ſit vtriq; conueniens & cõſequẽter totũ ipſum non ſolùm ſibi ipſi conueniens ſit, ſed etiã ſingulis partibus. Vnde fit, vt quælibet pars naturaliter appetat totius conſeruationem pluſquàm conſer-

Inductio in omnib. gradibus entium.

conſeruationem ſui ipſius, vt notauit D. Thom. 2. 2. quæſt. 26. articulo 1. Atque hic modus conuenientiæ, extendi poteſt ad omnem ſubſtantiam creatam, quatenus eſt aliquo modo compoſita, vel ex natura & aliquo modo ſeu termino ſubſtantiali, vel ex ipſamet & ſuis accidentibus, quibus ipſa bona eſt & cõueniens.

VII. In ſubſtantia autem ſimpliciſſima, quæ eſt Deus, non reperitur propriè intra ipſam hic modus cõuenientiæ, qui intelligitur eſſe vnius rei ad aliã, aliquo modo in re diſtinctam, ſed per ſummam identitatẽ & ſimplicitatem eſt Deus conueniens ſibi ipſi, & natura eius eſt conueniens ſuæ perſonæ, & perſonalitas ipſi naturæ: ſed hæc couenientia potius eſt ſecundum eam rationem, qua redditur in ſe bona & perfecta, quàm ſecundum eam, qua dicitur eſſe alicui conueniens. Quamquam dubitare poſſet Theologus, an, ſuppoſita in Deo Trinitate perſonarum cũ vnitate in eſſentia, poſſit verè vna perſona dici bonum alterius, ſeu conueniens alteri, non tantùm ratione eſſentiæ, in qua ſunt ſimpliciſſimè vnum, ſed etiam ratione proprietatum, in quibus diſtinguuntur. Non enim videtur inconueniens concedere, vnam perſonam eſſe rem conuenientem alteri, non vt formalem perfectionem eius, ſed vt principium principiato, vel vt termin⁹ dici poteſt cõueniens relationi, vel exiſtentia vnius relatiui poteſt dici cõueniens alteri correlatiuo, & ſocietas pluriũ perſonarũ poteſt exiſtimari ſingulis conueniens: in quibus omnibus nulla imperfectio denotatur, nec depẽdentia, ſed ſolùm neceſſaria coexiſtentia trium perſonarum in vna eſſentia. Sed hoc Theologis relinquam⁹.

VIII. Reſpectu verò creaturarum Deus eſt ſummum bonum maximè conueniens illis, nõ vt bonitas formalis earum. Quomodo quidam errarunt exiſtimãtes, omnes res creatas eſſe bonas bonitate diuina, quod eſt manifeſtè falſum, quia diuina bonitas nõ poteſt eſſe forma creaturis inhærens; aut cum eis in compoſitionem venire, vt eas formaliter bonas cõſtituat. Neque etiam creaturæ eſſe aut dici poſſunt bonę, per ſolam denominationem extrinſecam à bonitate Dei, quia, ſicut in ſe habent proprium eſſe diſtinctum ab eſſe Dei, licet ab illo participatum, ita in ſe habent propriam bonitatem & perfectionem diſtinctam à bonitate diuina, ab illa verò manantem, & participatam. Eſt ergo Deus bonum cõueniens omnibus creaturis in genere efficientis & finis: nam ab illo bono omnis creaturæ bonitas profluit ac pendet, & in illius boni conſecutione, vel aliquali imitatione ſumma perfectio creaturæ cõſiſtit. Et hoc modo dixit Auguſtinus 8. de Trinit. cap. 3. *Deum eſſe bonum omnis boni.* At verò econtrario creaturæ non poſſunt dici conuenientes Deo eo modo, quo ipſe eſt conueniens illis, ſcilicet tanquã bonum eis commodum, & bonitatem eis communicans: ſed tamen dici poſſunt conuenientes Deo tanquam opera decentia ipſum, & conſentanea bonitati & ſapientiæ eius: ſic enim cœlos dicimus eſſe opus Deo dignum, eique conueniens, ſicut dicimus imaginem rectè depictam, eſſe opus conueniens tali artifici: Quo ſenſu poſſet exponi illud Geneſ. *Vidit Deus quòd eſſet bonum*, id eſt, conuenienter diſpoſitum & fabricatum, prout talem opificem decebat.

IX. Atque ad hunc modum intelligi facilè poteſt, quod vna res vel ſubſtantia, etiam ſuppoſito diſtincta, ſit bonum alteri conueniens, quod in creaturis etiam intueri licet: eſt enim vna creatura cõueniens alteri, vel quia aliquo modo cõfert ad eſſe, vel ad perfectionem, aut pulchritudinem eius. Vel ad cõmunicandam bonitatem ſuam, quam à Deo habet participatam, ſuaſue actiones exercendas. Non poteſt ergo excogitari ens aliquod verũ & reale, quod non ſit aliquo modo cõueniens alicui: Vnde ratio generalis reddi poteſt, quia omne ens eſt in ſe aliquo modo bonum & perfectum: omne autem bonum, non ſolùm ſibi ipſi conueniens eſt, ſed etiam eſt alicui cõueniens, vel, vt ſeſe illi communicet aliquo modo, vel ſaltem, vt ab illo fiat, & ad aliorum commodum, vel ſaltem ad vniuerſi pulcritudinem, & aliquale cõplementum ordinetur. Atq; hac ratione nullum eſt ens, quod nõ poſſit ſub obiectum voluntatis cadere tanquam cõueniens alicui, ſeu ad aliquem finem. Sic igitur conſtat, bonum, etiam vt dicit rationem conuenientis, cõuerti cũ ente, quia oſtendimus, omne id quod verè ac poſitiuè conueniẽs eſt, eſſe ens, & econtrario omne verum ens eſſe aliquo modo cõueniens. Atque hinc tandem concluditur, bonum etiã ſub hac ratione inter paſſiones entis poſſe numerari, quatenus eſt quoddam generale attributum entis, quod non eſt omninò ſynonymum illi, ſed aliquid vltra rei entitatem connotans ſeu includens, vt ſect. 1. declaratum eſt.

X. Dico quartò. Bonum tranſcendens potiſſimè ſũptum videtur à bonitate honeſta, nõ in genere moris, ſed naturæ. Quanuis etiam poſſit abſtractè & generatim dici à bonitate, vt ab omnib. abſtrahit. Declaratur, nam, ſi ens dicatur bonum in ſe, ea dominatio ex eo ſumitur, quod in ſe habet perfectionem ſibi conuenientem: hæc autem conuenientia pertinet ad honeſtatem naturalem, quatenus omne huiuſmodi bonum eſt per ſe appetibile, ſaltem ab eo, cuius eſt bonum & perfectio. Vnde ortum eſt illud axioma, *Amabile bonum, vnicuique autem proprium.* Eſt autem ſatis veriſimile, bonum tranſcendens primariò ſumptum eſſe ex habitudine ſeu denominatione, qua vnumquodque ens habet in ſe aliquam perfectionem ſibi cõuenientem. Sic igitur bonitas aliquo modo hõneſtã in ordine naturæ eſt vniuerſalis proprietas entis, à qua bonum tranſcendens denominatum eſt. Si vero ens dicatur bonum, quatenus eſt cõueniens alteri, ſic omne ens videtur eſſe per ſe cõueniẽs alicui, cum quo habet naturalem aliquam proportionem, vel vt cauſa cum effectu, vel vt effectus cum cauſa, vel vt pars cum toto, aut totum cum parte, aut alio ſimili modo, & ita in omni ente reperiri poteſt aliqua conuenientia ob quam ſit per ſe appetibile reſpectu alicuius, quæ ſub ea ratione ad honeſtatẽ naturæ reuocatur. Et ideò ab hac bonitate denominatio boni & cõuenientis, quatenus communis eſt omni enti, ſumpta videtur, nam eſt maximè intrinſeca & vniuerſalis; bonitas autẽ vtilis propriè ſumpta eſt magis intrinſeca, & ſecundum quid tantum, bonitas verò delectabilis non ita communis omni enti: ſed particularis eſſe videtur, ſi propriè & nõ Metaphoricè de delectatione ſit ſermo. Ex his ergo ſatis conſtat prior pars concluſionis. Poſterior verò facillima eſt, quia, ſi bonum abſtractè ſumatur, cùm de omni ente dicitur, non eſt ſenſus, omnem rationem boni, ſcilicet honeſti, vtilis, & delectabilis, in quolibet ente reperiri, ſed ſimpliciter rationem boni, quod verum erit, ſi aliqua ſaltem ratio boni in vnoquoque ente inueniatur. Poteſt ergo bonũ tranſcendens in ea abſtractione ſumptum vt proprietas entis aſſignari, quanuis in particulari vnicuiq; enti ſecundùm proprium modum & determinatam rationem bonitatis & conuenientiæ tribuenda ſit.

Bonitas honeſta naturalis, bonum tranſcendẽs præcipue cõſtituit.

Relatio an dicat perfectionem.

XI. AD rationem dubitandi in principio poſitam reſpondetur, negando, bonum non conuerti cum ente; Ad probationes autem circa priorem partem de bono abſolutè dicto ſigillatim dicendum eſt.

Quorundam opinio. In prima tangitur vulgaris difficultas de relatione reali an dicat perfectionem, quam ſolent diſputare Theologi occaſione myſterij Trinitatis, quoniam, ſi relatio vt ſic dicit perfectionem, etiam relationes diuinæ dicent illam: ex quo fiet, vt aliqua perfectio ſit in vna perſona, quæ non eſt in alia, & plures perfectiones in multis perſonis, quam in vna, & in Trinitate, quam in eſſentia, quæ omnia repugnant æqualitati diuinarum perſonarum. Propter hanc ergo cauſam multi negant, relationem, vt relatio eſt, dicere perfectionem, vel imperfectionem, ſed aiunt neutro modo ſe habere. Caiet. Ita tenet Caietanus de ente & eſſent. cap. 2. circa medium, vbi id ſupponit tanquam communiter receptum in ſchola D. Thomæ, & Scoti. Et fauet quidem Diuus Thomas prima Part. quæſt. 42. art. 4. ad ſecundum, vbi ſentit, perfectionem vt ſic dicere aliquid abſolutum. De B Scoto dicam inferiùs: idem tenet Caiet. prima part. Capreol. Durand. Marſil. quæſt. 28. artic. ſecundo circa ad tertium, Capreol. in primo, diſtinct. 1. quæſtione ſeptima ad tertium, Aureol. cont. 1. concluſ. Durand. in tertio, diſt. 1. quæſt. 3. num. 12. & Marſil. in primo, quæſt. 23. artic. tertio. Et omiſſa Theologica ratione, poteſt fundari hęc ſententia, quia incredibile videtur, ex eo ſolùm, quòd alter fiat albus, aut niger, aut loco mutetur, me acquirere vel amittere perfectionē aliquam, quia perdo vel acquiro relationem ſimilitudinis, propinquitatis, & ſimiles. Aliorum placitum. Alij vero diſtinctione vtuntur, quia relatio conſiderari poteſt quoad eſſe in ſubiecto, & vt ſic aiunt relationem dicere perfectionem: vel ſecundum eſſe ad terminum, & quoad hoc negant dicere perfectionem, quia eſſe ad vt ad nihil ponit in ſubiecto, vnde ex ſe relationibus rationis commune eſt, & hoc ſignificauit Capreolus dicens, relationem in quantum huiuſmodi, non dicere perfectionem, quia vt ſic nihil ponit in eo cui attribuitur.

XII. Sed, quia de natura relationis inferiùs in proprio loco diſputandum eſt, nunc breuiter ſupponendum C eſt, quæſtionem hanc procedere de relationibus veris ac realibus, quæ veræ ſint res, aut modi reales entium; non diſputando modo quænam relationes huiuſmodi ſint, vel quomodo ſint, quod prædicto loco fiet. Hoc ergo ſuppoſito, non video quomodo poſſit iuxta ſuperiores ſententias difficultati propoſitæ ſatisfieri, niſi limitando concluſionem ſuperius poſitam, quòd nimirùm bonum conuertatur cum ente abſoluto non verò cum ente vt commune eſt abſoluto & reſpectiuo: vel certè, quòd licet omne ens, vt diſtinguitur à modo rei, dicat perfectionem, tamen modus rei non addat ſpecialem bonitatem ſeu perfectionem. At verò hæ limitationes nec fundamentum habere poſſunt, nec veritatem. Et prior quidem repugnat Ariſtoteli 1. Ethicorum, capite ſexto dicenti, *Bonum æquè diuidi ac ens*; & per omnia prædicamenta vagari, & expreſsè dicit, *Bonum & in ſubſtantia dicitur, & in quali, & in eo quod eſt ad aliquid, &c.* Vbi Diuus Thomas ait, *bonum conuerti cum ente, quod in decem prædicamenta diuiditur*; & hic eſt ſenſus omnium, qui bonum tranſcendēs dicūt eſſe paſſionem entis, & cum illo conuerti, illa ergo non eſt, limitatio, ſed deſtructio receptæ ſententiæ.

A Præterea, quod reale ens dicat aliquam perfectionem, non tantùm ei conuenit, quia abſolutum ens eſt, ſed ſimpliciter, quia verám entitatem habet, quę tale conſtituit ens, quale eſſe debet, & in hoc conſiſtit quòd ſit perfectio eius; & ideò dixit Auguſtinus, libro 83. quæſtionum, quæſt. 24. *Omne quod eſt, in quantum eſt, bonum eſt*, & lib. 3. de lib. arbit. capit. 15. dixit, *Quicquid eſt ſicut eſſe debet, bonum eſt*, & libro 1. de doctrina Chriſtiana capite 32. cùm dixiſſet, Deum eſſe, *qui ſummè eſt*, ait: *At cætera, quæ ſunt, niſi ab illo eſſe nō poſſunt, & in tantum bona ſunt, in quantum acceperunt vt ſint*, & Boetius libro, de Hebdom. capite ſecundo. *Quidquid eſt* (inquit) *in eo quod eſt, bonum eſt*: ergo bonitas non conſequitur ad hunc vel illum entitatis modū, ſed ad entitatem rei debitam: ſupponitur autem relatio habere propriam entitatem, per quam tale eſſe habet, quale habere debet: ergo & bonitatem. XIII. Auguſt. Boetius.

XIIII Præterea, quomodo intelligi poteſt ens reale ſine aliqua reali perfectione? nam qua ratione aliquis finxerit, poſſe hoc intelligi in entitate relatiua, quamuis non inueniatur in abſoluta, poterit aliquis idem fingere in qualibet entitate accidentali, vel etiam in quolibet modo reali, quòd nimirùm nullam dicat perfectionem, etiamſi aliquid reale ſit, quod tamen in vniuerſum concedere de omnibus accidentibus aut modis realibus omnino falſum eſt. Nec poteſt ſufficiens ratio differentiæ aſſignari inter relationem & alios modos, ſi ſupponamus, relationem eſſe veram rem; ſeu realem modum: nam, licet relatio dicat ordinem ad terminum, tamen ſecundum totum id quod eſt, afficit ſubiectum, & ineſt illi. Vnde nihil iuuat illa diſtinctio de relatione *ſecundum eſſe in*, vel *ſecundum eſſe ad*; nam, ſi *eſſe ad* ſit verum ac reale; neceſſe eſt vt afficiat ſubiectum, quod refert ad terminum: vnde, ſicut relatio, etiam ſecundum eſſe ad, ponit in ſubiecto aliquid reale, ita etiam ponit aliquid bonitatis vel perfectionis. Neque eſt verum, relationem ſecundum eſſe ad pręſcindere ab eſſe in, ſicut non pręſcindit ab eſſe entis vel accidentis, quia illud eſſe in eſt tranſcēdens ad omnia accidentia, & modus eorum, ſicut ipſum eſſe ad omnia entia, & modos entium: Neque etiam eſt verum, *eſſe ad* abſtrahere à reali & rationis niſi voce tantum, nam relatio rationis, ſicut vera relatio non eſt, ita nec habet *eſſe ad*, ſed habere fingitur, ſeu ita concipitur ac ſi haberet.

XV. Relatio vera & realis vt bonitatē includit ac perfectionem. Ocham. Gabriel. Gregor. Scotus. Dicendum ergo eſt, relationem vt relatio eſt, ſicut propriam dicit entitatem, ſeu entitatis modum, ita etiam propriam dicere bonitatem ſeu perfectionem, vt bene docuerunt Ocham & Gabriel in 1. diſtinctione 19. quæſtione 1. & Gregor. quæſtione 1. art. 1. & ſignificat Durandus in 2. diſtinct. 34. quæſt. 1. ad 3. nec diſſentit Scotus dict. quodlib. 5. nam in vltimis eius verbis rem dubiam & indeciſam relinquit, & in 1. diſt. 1. quæſt. 2. argum. 1. probat ex teſtimonio Ariſtotel. ex lib. 1. Eth. ſuprà adducto, relationem habere propriam bonitatem; & in ſolutione cōcedit habere bonitatem in communi loquendo, non tamen bonitatem perfectā, quæ cōſtituat ſpecialem rationē obiecti fruibilis, de quo aliàs. Et ſanè, ſi quis conſideret teſtimonia Scripturæ, & Sanctorū, quibus probauimus omne ens creatum eſſe bonum; & rationem ac modum, quo declarauimus, bonitatē adęquatè cōuenire enti, planè intelliget ęquè procedere de quolibet ente, quod in ſe aliquam entitatem habeat, ita vt neceſſe ſit tantūdem perfectionis in ſe habere, eſſeque in ſe aliquod bonum, quidquid ſit

ſit an alicui alteri ſit conueniens, præterquàm ſibi ipſi, vel conſtituto per ipſum quatenus tale eſt. Confirmatur ac declaratur, nam propter eaſdem generales locutiones, & rationes, excipi non poteſt entitas actus peccati; neq; aliquis realis modus, aut differētia eius, quo minus, quatenus talis eſt, & à Deo fiat, & bona ſit: ergò idem eſt de quacunq; alia ratione poſitiua entis, quantumuis reſpectiua ſit.

XVI. *Diuinæ relationes an ex proprio conceptu perfectionem dicant. Quorundam ſententia reiicitur.*

Ad difficultatem autem Theologicam reſpondent aliqui, quamuis relatio creata dicat perfectionem ex proprio conceptu & ratione, nihilominus relationem diuinam ex proprio conceptu nullam dicere perfectionem. Quod præcipuè dicunt vt euitent illud inconueniens, quòd aliqua perfectio ſit in vna perſona, quæ non eſt in alia. Rationem verò differentiæ reddunt, quia relatio creata dicit perfectionem finitam: relatio autem increata non poteſt dicere finitam perfectionem, quia hoc repugnat diuinę perfectioni: neque etiam ex propria ratione dicere poteſt infinitam perfectionem, quia hæc infinitas ſolùm poteſt conuenire ratione eſſentiæ. Sed mirum eſt quòd inconueniens cenſeant, rem aliquam diuinam dicere ex ſe finitam perfectionem, & non reputent incommodum, eandem rem diuinam nullam ex ſe dicere perfectionem; cùm tamen ex ſuo genere melius ſit, aliquam perfectionem dicere, quam nullam. Addo, intelligi facilè poſſe, relationem ex proprio conceptu eſſe infinitam in genere paternitatis aut filiationis, &c. non eſſe tamen infinitam in genere entis, niſi ratione eſſentiæ, quam includit.

XVII. *Aliorũ placitum confutatur.*

Alij reddunt rationem differentiæ, quia relatio creatá diſtinguitur ex natura rei ab omni re & perfectione abſoluta: & ideò oportet, vt ſecum afferat ſuam perfectionem. Relatio autem diuina non diſtinguitur ex natura rei à perfectione abſoluta diuinæ naturæ, ſed cum perfecta identitate & ſimplicitate illam in ſe includit; & ideò neceſſe non eſt vt ſecum afferat perfectionem; & hanc reſponſionem indicat Gregorius ſuprà. Veruntamen neque illa ratio mihi ſatisfacit: quamuis enim rectè concludat, relationem diuinam non poſſe dicere perfectionem ex natura rei diſtinctam ab eſſentia, non tamen, quod non dicat perfectionem ratione diſtinctam, eò ſcilicet modo quo dicit entitatem. Et quoad hoc nulla poteſt aſſignari ſufficiens ratio differentiæ, cur de ratione entitatis creatæ ſit, vt ſecundum omnem ſuam rationem poſitiuam dicat aliquam perfectionem, & non maiori ratione hoc ipſum conueniat entitati increatæ, cùm hoc ex ſuo genere melius ſit, imò neceſſarium ex vi communis conceptus entis realis vt ſic. Vnde ratio facta de conuertibilitate inter ens & bonum, æquè vrget in relationibus diuinis ac in creatis. Nam, ſi, vt Ariſtoteles dixit, bonum æquè diuiditur ac ens, ſicut in Deo ſunt, ens abſolutum, & reſpectiuum, quamuis non re ſed ratione diſtincta; ita erit bonitas & perfectio abſoluta & reſpectiua, non re ſed ratione diſtinctæ; ergo etiam relatio diuina ex proprio conceptu dicet perfectionem. Et declaratur in hũc modum, nam, ſi reſpicere filiũ relatione creata, eſt formaliter aliqua perfectio, quomodo intelligi poteſt in æterno Patre nullam eſſe perfectionem reſpicere Filium? Quòd ſi formaliter eſt perfectio, neceſſe eſt vt ſit relatiua, quia conſiſtit in habitudine ad terminum: ergo illa vt ſic, prouenit formaliter à relatione, & non ab eſſentia vt eſſentia, quamuis hæc in re non diſtinguantur.

XVIII. Concedendum ergo cenſeo, omnem relationem realem dicere propriam bonitatem ſeu perfectionē. Neque hinc ſit perſonas diuinas eſſe inæquales in pfectione, neque abſolutè loquendo, aliquam perfectionem eſſe in vna, quæ non ſit in aliis, quia in ſingulis perſonis eſt eadem perfectio infinita in genere entis, formaliter vel eminenter includens omnem perfectionem omnium entium tam abſolutam, quã reſpectiuam, tam perſonalem, quàm eſſentialem. Sed de hoc latiùs prima Parte quæſt. 28. & 42. Ad aliam rationem; quòd incredibile videtur, hominem reddi perfectiorem, quia alter fiat albus; reſpondeo, in tantùm hoc incredibile eſſe, in quantum incredibile eſt, hominem in ſe acquirere aliquid entitatis, vel aliquem realem modum ex natura rei diſtinctum ab omnibus, quæ anteà habebat, ex eo ſolùm quòd alter fiat albus. Qui ergo hoc crediderit de entitate, cur dicet eſſe incredibile de bonitate vel perfectione? Qui autem dixerit eſſe nonnullas denominationes relatiuas, quæ præter omnia abſoluta, quę ſunt in vno termino vel ſubiecto, nihil intrinſecum & reale illi addunt; ſed ſolùm connotant coexiſtentiã alterius extremi cum his vel illis conditionibus abſolutis; qui ſic (inquam) opinatus fuerit, rectè & cõſequẽter dicet, huiuſmodi relationes nullã dicere perfectionē pręter abſolutas cũ mutua aliqua denominatione. Nos aũt nõ de his relationibus, ſeu denominationib' loquimur, ſed de veris entitatibus, ſeu modis reſpectiuis, qui verè & intrinſecè ſunt in aliquo ſubiecto vel ſuppoſito, reſpiciendo alium terminum: & hæc de prima difficultate.

Cũ increata relatio perfectionem dicat, qualiter diuinæ perſonæ æque perfecta.

Mathematicæ res vt ſic an perfectæ.

XIX. *D. Thom.*

Secunda & breuior difficultas erat de rebus Mathematicis, quas Ariſtoteles negat eſſe bonas. Quam diſſoluit D. Thom. 1. parte, quæſt. 5. articulo tertio ad quartum, & quæſt. 21. de Veritate articulo ſecundo, ad quartum, aſſerens, res quidem Mathematicas in ſe bonitatem habere; per ſcientiam autē Mathematicam non conſiderari, quatenus bonæ vel conuenientes ſunt, ſed præciſè & abſtractè, quatenus magnitudinem habent, & ſecundum illam aliquas proprietates ſortiuntur. Ariſtoteles ergo, qui de Mathematicis ait, non eſſe in eis bonitatem, formaliter ac præciſè loquitur de illis vt ſunt ſub Mathematica præciſione ſeu abſtractione. Vnde perinde eſt ac ſi diceret, Mathematicum non conſiderare in quantitate rationem boni aut conuenientis, nam quantitas non habet rationem boni vel conuenientis, niſi prout exiſtit, vel exiſtere poteſt in rerum natura, vel in materia ſenſibili; & ideò etiam præſcindit à ratione boni, & à ratione finis & appetibilis, quod ibi Ariſtoteles intendit. Et, quamuis Ariſtoteles non dicit Mathematicas res non eſſe bonas, ſed *in immobilibus, non reperiri boni naturam*; & inde cõcludat, in Mathematicis nihil per cauſam finalem demonſtrari; tamen per immobilia intelligit quæcunque abſtrahuntur ab omni motu & actione, qualia ſunt entia Mathematica.

XX. *Obiectiones aliquot proponuntur.*

Sed obiicies, nam magnitudines etiam vt ſunt ſub abſtractione Mathematica ſunt entia: non .n. abſtrahuntur ab eſſe, aliàs Mathematici agerent de entibus rationis: ergo etiam vt ſic, oportet vt habeant bonitatem. Item, ſi ſola abſtractio à materia ſenſibili ſatis eſſet, vt res ſic abſtractę non dicerentur bonæ: ergo ẽt res vniuerſales abſtractę à ſingularibus non eſſent bonę. Patet conſequentia, quia ſicut res Mathematicę nõ ſubſiſtũt ſic abſtractę, ita nec cęterę res vniuerſales, atq; ita fiet, vt omnes res, quatenus ſub

ſcientiàm cadunt, non ſint bonæ. Item, ſi res Mathematicę non ſunt bonę, quia abſtrahuntur à motu, etiam res immateriales, & omnes, quę in Metaphyſica conſiderantur vt ſic nõ eſſent bonę, quia multò magis abſtrahuntur à motu.

XXI. *Obiectionibus propoſitis ſatisfit.* Ad primum aliqui reſpondent, res Mathematicas vt ſic, id eſt, vt in ea ſcientia conſiderantur & abſtrahuntur, non eſſe vera entia, quia vt ſic eſſe non poſſunt. Sed hoc non rectè dicitur, quia quidquid à Mathematico conſideratur, eſt verum & abſolutum ens, & vt tale conſideratur. Neque oportet vt eo modo eſſe poſſit, quo conſideratur: alioqui neque vniuerſalia eſſent vera entia. Satis ergo eſt, vt res, quæ abſtractè conſiderantur, verè eſſe poſſint. Præſertim, quia licet naturaliter eſſe non poſſit quantitas, niſi in materia ſenſibili, abſolutè tamen non inuoluit contradictionem quòd ſeparata ſit: per illam ergo abſtractionem non excluditur vera ratio entis, neque à re conſiderata ſecundum ſe, neque vt ſub talem conſiderationem cadit. Secus verò eſt de ratione boni, nam, licet hęc non excludatur ab ipſis rebus, præſcinditur tamen à tali ſcientia, vel tali conſideratione ſub tali abſtractione. Rectè igitur D. Tho. ſuprà in forma reſpondet, negando conſequentiam, quia ratio entis eſt prima omnium: ratio verò boni, eo modo quo eſt diſtincta, eſt poſterior; & ideò poſſunt ſcientię Mathematicę, quamuis non abſtrahãt ab entitate, præſcindere à bonitate.

XXII. Ad ſecundum reſpondetur, non eſſe parem vel ſimilem rationem de abſtractione vniuerſalium: Mathematica enim non ideò dicuntur abſtrahere à bonitate, quia abſtrahuntur ab inferioribus, neq; quia ſic abſtracta eſſe non poſſunt, ſed quia præſcinduntur ab omni ordine ad motum vel actionem; & conſequenter ab omni ratione conuenientis, vel appetibilis; alię verò vniuerſales naturę, quamuis conſiderentur abſtractæ à ſingularibus, nihilominus cõſiderãtur cum ordine ad motum, vel actionem, quę primam originem ſumit à fine, teſte Ariſtotele. Vnde fit, vt res conſideratę in aliis ſcientiis in ſingularibus habeant omnes conditiones, quæ ad rationem boni pertinent, vel ad rationem finis, quæ quidem à talibus ſcientiis conſiderantur, licet nõ in ſingulari, ſed in vniuerſali. At verò Mathematicæ neq; in vniuerſali, neq; in ſingulari cõſiderant in rebus ſibi obiectis eas conditiones, ſeu habitudines, quæ ad rationem boni ſeu conuenientis ſpectant.

XXIII. Ad tertium reſpondetur primò, licet in rebus aliis ex abſtractione à motu Phyſico non rectè inferatur abſtractio à bonitate, tamen in rebus Mathematicis id intuliſſe Ariſtotelem, quia, cùm iſtæ res non ſint capaces alterius motus vel actionis, dum ab hoc motu abſtrahuntur, ab omni ẽt actione, & à cauſalitate finis, atque adeò à ratione boni abſtrahuntur. Vel dici poteſt, intelligentias & res alias, quæ in Metaphyſica conſiderantur, licet abſtrahantur à motu materiali & Phyſico, non tamen à motione Metaphorica, qua mouet finis. Vnde inferiùs lib. duodecimo, cap. 7. dixit Ariſtoteles, primum mouens mouere cæteras intelligentias vt amatum & deſideratum, quod pertinet ad rationem finis & boni.

Materia prima an bona.

XXIV. Tertia difficultas erat de materia prima, de qua qui ſentiunt, illam non habere proprium eſſe, nec propriam entitatem actualem, fortaſſe dicerent non habere propriam bonitatem, vel ſaltem

A non habere illam ex ſe, ſed à forma; nam, cùm bonũ ſequatur eſſe, & in eo fundetur, vt ex Auguſtino, Diuo Thoma, & Boëtio ſuprà diximus, ſi materia non habet eſſe niſi à forma, nec bonitatem habere poterit, ſaltem in actu, ſed, ad ſummum, in potentia; & ita loquitur Diuus Thomas prima Parte quæſtione quinta, articulo tertio ad tertium, & quæſtio. 21. de Verit. articulo ſecundo ad tertium. Dicendum verò eſt, materiam ex ſe & intrinſeca ratione ſua habere propriam bonitatem & perfectionem, vt etiam Diuus Thomas notauit 3. contra gentes, capite vigeſimo, quia ſuam habet propriam entitatem & naturam diſtinctam ab entitate formæ. Item, quia inter materias primas vna eſt perfectior alia; materia enim cœleſtium perfectior eſt; quàm horum inferiorum: eſt ergo in materia aliqua perfectio. Item, quia materia naturaliter appetit formam tanquam complementum perfectionis ſuæ; & forma etiam appetit materiam: ſed neque appetitur niſi bonum, neque appetit bonum niſi id quod ex aliqua parte bonum eſt. Tandem, quamuis materia non habeat exiſtentiam, niſi dependentem à forma,

B habet tamen propriam & inſeparabilem exiſtentiam, cum intrinſeco ordine & dependentia à forma: ſic ergo ſuam etiam habet bonitatem, vt etiam Dioniſius docuit cap. 4. de diuin. nomin. Quia verò materia ex ſe in genere entis ſimpliciter imperfecta eſt, & eſſe tantùm habet per modum potentiæ receptiuæ formę; ideò comparata ad entia ſimpliciter, dicitur non eſſe ſimpliciter bona, ſed in potentia: quod intelligendum eſt, non de potentia ad quamcunque bonitatem, etiam incompletam & potentialem; (vt ſic dicam) ſed de potentia ad bonitatem actualem ſeu completam, quæ eſt per formam: hęc verò potentialitas ad formam, eſt in latitudine entis aliqua actualitas, & ita eſt etiam aliqua bonitas, licet imperfecta. *Dionyſ. Materia ſenſu dic nõ bona ſimpliciter.*

Creatæ eſſentiæ num perfectæ.

XXV *Eſſentię creatę exiſtẽtes, bonæ.* Qvarta difficultas erat de eſſentiis creaturarum de quibus dupliciter loqui poſſumus. Primò, prout ſunt actu in rerum natura. Secundò, prout ſunt in potentia antequam exiſtant. Priori modo certum eſt, huiuſmodi eſſentias eſſe bo-

C nas ſua intrinſeca & eſſentiali bonitate: quod præcipuè clarum eſt, ſi per ſuam formalem entitatem ſunt actualia entia. Qui verò diſtinguunt in re ipſa entitatem eſſentiæ etiam actualem ab entitate exiſtentiæ, dicere conſequenter debent, etiam in entitate eſſentiæ reperiri propriam tranſcendentalem bonitatem & perfectionem diſtinctam ab ipſo eſſe exiſtentiæ, & ſeparabilem ab illa, vt de Chriſti humanitate multi opinantur, de qua re inferiùs dicturi ſumus. Poſteriori autem modo loquendo de eſſentiis rerum nondum exiſtentibus, quidam dicunt, quamuis ſint entia, non tamen eſſe bona, quia bonum conuertitur cum ente in actu non cum ente in potentia. Quod ſignificauit D. Thom. prima part. q. 5. artic. 1. dicens, *Bonum idem eſſe, quod perfectum; perfectum autem eſſe vnumquodque in quantum eſt actu; quia eſſe eſt actualitas omnis rei.* Idem habet 1. cont. gent. c. 38. Vbi Ferr. addit ſeu declarat, nõ ſolùm ens actu exiſtens, ſed etiam habens ordinem ad exiſtentiam, eſſe bonum, ſicut etiam eſt appetibile.

XXVI. *Eſſẽtiæ creatæ nõ exiſtẽtes vt in po-* Dicendum ergo eſt, in hoc etiã æquiparari & reciprocari ens & bonum, nã eſſentię rerũ nõ exiſtentiũ, ſicut nõ ſunt actu entia, ita neq; ſunt actu bona, & ſicut ſũt in potẽtia, quatenus poſſũt recipere eſſe, ita

tentia tantũ entia ſunt, ita & bona. ita etiam ſunt bona in potẽtia, quatenus poſſunt recipere actualem perfectionem ac bonitatem. Quoad vſum autem vocum ſolet vocari ens, etiam quod non exiſtit, propter obiectiuam capacitatem eſſendi: non ſolet autem vocari ſimpliciter bonum, niſi quod actu exiſtit; & ita etiam nihil appetitur, niſi in ordine ad actualem exiſtentiam, id eſt, quatenus illã habet, vel ſaltem quatenus habiturum ſperatur, vel aliquo modo cum illa apprehenditur, vt ſumitur ex D. Thom. 1. part. quæſt. 82. artic. 3. & notauit Caiet. 1. part. quæſt. 5. art. 3. in fine. Vnde etiam diuina voluntas eas creaturas propriè dicitur amare, quas vult aliquando eſſe: creaturas autem poſſibiles, quas decreuit nunquam procedere, non propriè amat, quia nullum bonum in actu eis communicat, illud autem eſſe in potentia non eſt nũc in eis aliqua actualis bonitas. Quod ſi aliquo modo dicitur Deus in eis complacere, id eſt, vel ſecundum eſſe quod habent in ipſo Deo, vel ſecundum quod ab omnipotentia Dei denominantur poſſibiles, quod potiùs eſt complacere in ſua omnipotentia, à qua habent vt ſint poſſibilia, etiam ea, quæ non ſunt.

D. Thom. Caiet.

Modus, ſpecies, & ordo an neceſſaria in vnaquaque ratione boni.

XXVII. QVinta difficultas ex ſuperioribꝰ expedita eſt: diximus enim, bonum, quatenus à propria entitate & perfectione ſumitur, conuerti cum ente; & hoc modo omne ens eſſe bonum, non tamen prout bonum ſumitur in creaturis à perfectione accidentali ſuperaddita eſſentiæ. Sic igitur, cùm bonum dicitur conſiſtere in modo, ſpecie & ordine, ſi intelligatur de modo, pulchritudine, & compoſitione ſeu ordine accidentali, ſic verum eſt, non omne ens creatum habere debitum modum, ſpeciem, & ordinem; ex quo ſolùm ſequitur non omne ens creatum eſſe bonum ſimpliciter, non verò quod non ſit aliquo modo bonum. Si verò illa tria ſumantur magis intrinſecè & eſſentialiter, nulla eſt res, quæ non habeat modum ſibi connaturalem, vt, verbi gratia, quod ſit ſubſtantia, vel accidens; & ſpeciem, id eſt, formam vel ſpeciem ſibi debitam; & ordinem ad proprium finem. Atq; ita bonum etiam, quod hæc tria includit, cum ente cõuertitur. Quocirca, ne ſit ęquiuocatio in voce, qua aliquid appellatur bonum ſimpliciter, oportet aduertere, illud *ſimpliciter* ſumi poſſe, vel tanquã addens aliquid ipſi bono tranſcendẽti, ita vt bonum ſimpliciter dicatur illud, cui nihil deeſt ad conſummatã perfectionẽ ſibi debitã; & hoc ſenſu nõ eſt neceſſe, omne ens creatũ eſſe bonũ ſimpliciter: vel aliter ſumi pôt illa vox *ſimpliciter* ad ſignificandum id, quod abſolutè & ſine addito poteſt vocari bonum: & hoc ſenſu dicimus, vnumquodq; ita eſſe ſimpliciter bonum, ſicut eſt ſimpliciter ens, & eadem proportione habere modum, ſpeciem, & ordinem ſuæ naturæ debitum, vt latiùs declarat D. Tho. d. quæſt. 5. art. 5.

DISPVTATIO XI.

De Malo.

Connexio doctrinæ. QVONIAM bonum & malum oppoſita ſunt, vt ex vocibus ipſis conſtat, & teſtatur Ariſtotel. in poſtprædicam. capit. de oppoſit. neceſſarium viſum eſt diſputationem hanc præcedenti ſubiungere, vt vtriuſque boni ſcilicet & mali rationibus inter ſe collatis, meliùs ac faciliùs vtrum- A que cognoſcatur. Diſputant autem Philoſophi pauca de malo; plura verò Theologi, præſertim Diuus Thomas, tum in quæſtionibus diſputatis, tum 1. par. quæſtione 48. & 49. tum etiam aliis locis, ſcilicet, quid malum ſit, & quotuplex, quantum, & quomodo opponatur bono, quas cauſas habeat, vel effectus, quæ nos hîc breuiter complectemur, ſimulq́ue declarabimus, cur malum inter proprietates entis non numeretur.

SECTIO I.

Vtrùm malum ſit aliquid in rebus, & quotuplex ſit.

QVòd malum aliquo modo in rebus ſit, eaſq; malis interdum denominet, conſtat ex communi omnium ſenſu & ſermone, qui etiam in diuinis Scripturis frequens eſt, Eccleſiaſtici 11. *Bona & mala, vita & mors, paupertas & honeſtas à Deo ſunt*: & c. 39. *Bona & mala in omnibus tẽtauit.* Iſaiæ 5. *Væ qui dicitis malum, bonum; & bonum, malum.* Mat. 6. *Libera nos à malo.* B Quod fruſtra diceremꝰ de Deo, ſi nulla eſſẽt mala, vt rectè dicit Aug. lib. 1. cont. Iulian. c. 3. Quid aũt ſit hoc malum, & quomodo ſit in rebus, obſcurũ eſt & in controuerſia poſitum. Eſt autem quæſtio de malo quoad formale, à quo malum denominat̃, nã quoad materiale, ſeu quoad rem, quæ mala denominatur, conſtat eſſe poſſe quamcunq; rem quæ careat perfectione debita, vt videbimus. I. In rebus eſt malum.

Error vetus de malo confutatur.

FVit ergo antiquus error, malum eſſe naturam poſitiuam quarundam rerum, quæ cenſebantur eſſe omnino malæ, & à quodam principio ſummè malo profectæ. Qui fuit error Manichæorum & Priſcillianiſtarum, vt præcedente diſputatione, ſect. tertia tactum eſt. Et eundem tribuit Pythagoricis Diuus Thomas 1. part. quæſt. 49. articulo 1. ad primum, & ſumitur ex Ariſtotele 1. Metaphyſic. capitulo quinto, vbi refert Pythagoricos poſuiſſe bonũ & malum inter prima rerum principia. Quoniam verò Scriptura ſacra apertè docet, & vnum eſſe tantùm primum rerum principium ſummè bonum; & C omnes res ab illo effectas bonas eſſe, vt conſtat ex teſtimoniis præced. ſectione citatis; ideò apud Philoſophos Chriſtianos certum eſt, malum non poſſe eſſe rem aliquã poſitiuam, quę ex natura ſua ac ſecundum ſe totam mala ſit, tum quia nõ pôt eſſe bona, & omnino mala ſimpliciter, ac ſecundum ſe: oſtenſum eſt aũt, quamlibet rem ex ſe bonam eſſe; tum ẽt quia res non poteſt eſſe mala ob naturalem perfectionem ſibi debitam: quidquid autem ei de tali perfectione defuerit, aut quidquid ei aduerſum habuerit, non poteſt ei eſſe connaturale, cùm ſupponatur eſſe debitæ perfectioni oppoſitum: nulla ergo res eſſe poteſt natura ſua in ſe mala. II. Manichæi. Priſcillian. Pythagor.

Quid malum ſit, diffinitur.

EX hoc autem principio vlteriùs intulerunt Patres, malum pro formali, ſeu malitiam, à qua res aliqua denominatur mala, non eſſe rem aliquam ſeu formam poſitiuam, neque etiam eſſe meram negationẽ, ſed eſſe priuationem perfectionis debitæ in eſſe. Ratio primæ partis eſt, nam omnis res poſitiua eſt bona, vt dictum eſt. Ratio autem ſecundę partis eſt, quia res non eſt mala eò quòd non habeat excellentiorem perfectionem, ſi ei non debeatũr: alioqui III.

qui omnis creatura mala eſſet, eò quòd non habeat perfectionem creatoris. Atq; ita relinquitur tertia pars ſatis confirmata à ſufficiente partiũ enumeratione. Eamq; latè confirmat Dionyſ.c.4.de diuin.nomin.vbi hoc ſenſu dicit, malum *non eſſe exiſtens, neque eſſe aliquid, ſed eſſe perfectionis boniq́, proprij & accommodati priuationem*: rurſusq; addit, malum eſſe *imbecillitatem boni*, quod in idem redit: & D.Baſil.in Conſtit. Monaſt.c.3. *Vitium* (inquit) *non eſt niſi virtutis deſertio*: & homil. Quòd Deus non eſt author malorum, *Non ſubſiſtit* (inquit) *prauitas neque eſſentiam ipſius ſubſtantẽ*, (id eſt, realem & poſitiuam) *producere poſſumus: priuatio enim boni eſt malum*. Similiter Greg. Niſſen. hom. 2. in Cantica, *Non eſt* (inquit) *alia mali ſubſtantia, quam de bono ſeparatio*. Et ſimilia habet orat. mag. catechet.c. 5.6.& 7.& Damaſc.lib.2.de fide. c.4.& lib.4.c.2. *Nihil* (inquit) *eſt malum, niſi boni priuatio, ſicut tenebræ luminis*. Eandem ſententiã habet Athan.orat.cont.idola. Nazian.orat.9.circa fin. & orat.38.Epiph.hæreſ. 24.& 66.Chryſoſt.ho.2.in Act.circa fin.& Iuſtin. q. 46.& 73.ad Gentes. *Malum* ait, *nihil eſſe præter boni corruptionẽ & deprauationem ac priuationẽ*. Et in priori quæſtione ex profeſſo probat nõ eſſe rem poſitiuã; in poſteriori autẽ egregiè cõfirmat, non eſſe ſolã negationẽ. Inter Latinos verò Patres præcipuus author & confirmator huius ſententiæ eſt Auguſt.lib.11.de Ciuit. c.9. *Mali nulla natura eſt, ſed amiſſio boni mali nomen accepit*, idem li.12.à principio, & in Enchi.c.11. *Res, in quãtum quædam naturæ ſunt, malæ eſſe non poſſunt*, & c. 24. agens de peccato ait, *eſſe primum creaturæ rationalis malum, id eſt, primam priuationẽ boni*, & lib. 83. quæſtionũ, q.7.dicit, *nomen mali ſumptum eſſe ex priuatione ſpeciei*. Idem lib.3.Confeſſ.c.7.& lib.7.à c.5.vſq; ad 16.& lib. 1. contra aduerſar. leg. & Prophet.c. 5. lib. 1. de vera relig. cap.40.& lib.de nat.boni cont. Manich.& lib. 2.de Morib.Manich.& lib.de libe.arb.c.vltim.vbi in ſpecie diſputat de malo culpæ; & dicit eſſe nihil, ideoq; non eſſe à Deo: ad hoc accõmodans illud Ioan.1. *Sine ipſo factum eſt nihil*, id eſt, *peccatum*. Ambroſ. lib.de Iſaac & anim.c.7. *Quid eſt* (inquit) *malitia, niſi boni indigentia?* Eandem ſententiam habet Hieronymus Matth.27.Iſaiæ 18.Amos 3.Gregor.36.Moral.c. 24.aliàs 32.& lib.1.in 1.Reg.c. 14.circa principiũ, vbi ſpecialiter de malo culpæ loquitur. Item Fulgent. de fid.ad Petr.c.21.Anſelm.lib. de Concord.præſc.& li. arb. c. 1.in fine; & lib. 1. de Conceptu Virgin.cap.27. & ex profeſſo lib. de Caſu diab. à c.7.Bernard.hom. 6. Aduentus. Ac tandem fauet Leo Papa epiſt. 93. c. 6. Et hanc doctrinam amplectuntur omnes Theologi, præſertim D.Tho.dicta q. 48.1. p. & 1.2. q. 54. artic.3.71.art.1.72.artic.1. & q.2. de malo, art. 2. & 9. & alij in 2. diſtinct.34.& 35.ac 40.

Dionyſ. Baſil. Greg. Niſſ. Damaſc. Athan. Nazian. Epiphan. Chryſoſt. Iuſtin. Auguſtin. Ambroſ. Hieron. Fulgent. Anſelm. Bernard. Leo Papa. D.Thom.

Difficultates circa ſuperiorem reſolutionem.

IIII. An malum culpæ & pœnæ in aliquo poſitiuo cõſiſtant.

CIrca hanc verò receptam doctrinam nonnullæ difficultates occurrunt. Prima eſt, quia omne malum, aut eſt culpæ, aut pœnæ, ſed vtrumque eorum eſt aliquid poſitiuum, etiam formaliter quoad malitiam ipſam: ergo. Minor quoad priorem partẽ probatur; tum quia in moralib.malũ contrariè opponitur bono, teſte Ariſtotele in c. de Oppoſit.& 2. Ethic.cap.8.tum etiam quia in acto, v.g. intemperantiæ, ipſa poſitiua conuerſio voluntatis ad inordinatũ obiectum eſt rationi contraria, atq; adeò mala; tum denique quia actus vitij non eſt malus ſolùm ob priuationem virtutis oppoſitæ; aliàs eandem malitiam haberet auaritia, quam prodigalitas, quia priuant eadem virtute liberalitatis: eſt ergo malus rationẽ ſuæ poſitiuæ entitatis. Quoad alteram verò partem de malo pœnæ, probatur ſimilibus argumentis, nam dolor eſt malum pœnæ, & tamen eſt quid poſitiuum. Neq; dici poterit, dolorem eſſe malũ, quia priuat oppoſita voluptate, nam licet priuatio voluptatis nonnullum malũ ſit, longè tamen maius, & alterius rationis malum eſt exiſtentia doloris, non ergo ſola illa priuatio, nec poſitiuum tantùm ratione illius priuationis malum eſt, ſed etiam ipſum poſitiuum. Vnde etiamſi fingamus, dolorem contrariam delectationem non excludere, nihilominus ipſe dolor eſſet aliquod malũ; ſicut ergo bonum delectabile poſitiuum eſt, ita malum contriſtans, ſeu doloriferum poſitiuũ eſt. Item, ſicut res, v. g. dulcis, eſt poſitiuè connueniens guſtui, ita res amara eſt poſitiuè diſconueniens. Item error in intellectu, eſt malum quoddam pœnæ, & ſine dubio eſt longè diuerſũ malum, quã ignorantia priuationis: eſt ergo poſitiuũ malũ ratione poſitiuæ habitudinis ad tale obiectũ.

V. Secunda difficultas eſt, quia nulla ſufficienti ratione probari videtur, malum pro formali in ſola priuatione cõſiſtere, quia ſicut eſt multiplex bonum, ita & malum bono oppoſitum: quãuis ergo nullum ſit ens poſitiuum, in quo aliqua ratio boni nõ inueniatur, quod ſolùm videntur probare rationes ſuperiùs adductæ, nihilominùs poterit aliquod ens eſſe poſitiuè malum aliquo genere malitiæ. Nam, ſicut in ſuperiorib.dicebamus eandem rem poſſe eſſe bonam ſecundum varias rationes boni, nimirum honeſtam, & delectabilem, ita fieri poterit, vt eadẽ res ſit bona vno titulo, & mala alio, quamuis vtraque ratio poſitiua ſit, vtpote ſi ſit honeſta & dolorifera; vel econtrario, ſi ſit delectabilis & turpis.

VI. Prior diſſectatarum ſolutio reiicitur.

Propter hæc quidam diſtinguũt malum in genere naturæ, & in genere moris; & de priori aiũt cõſiſtere in priuatione, de poſteriori autem cõſiſtere in poſitiua forma ſeu differentia. Hæc fuit ſentẽtia aliquorum Theologorum & præcipuus eius autor cenſetur eſſe Caieta.1.2.quæſt.18.art.5.quæſt,71.art. 6.& quæ. 27.art.1.qui tamen non diſtinguit malum naturæ & moris, ſed malum ſimpliciter, & malum moris. Sed, quia hæc materia de malo morali, vt tale eſt, ad Theologum potiùs, vel Philoſophum moralem, quàm ad Metaphyſicũ ſpectat, non eſt hoc loco ſpecialiter tractanda. Solùm eſt breuiter dicendum, diſtinctiones illas nõ rectè, neque conſequẽter adhiberi. Primò quidẽ, quia ſancti Patres locis citatis potiſſimè loquuntur de malo culpæ, quod eſt malum morale, maximè D.Auguſt.& D. Thomas, quẽ falſò Caieta. in ſuam ſententiam adducit ex 1. part. quæſt. 48.art. 1.ad ſecũdum & tertium, & lib. 3. cont. gent. cap. 19. cùm tamen priori loco dicat, *bonum & malum ſpecificare actus morales, tamen bonum per ſe, malũ autem in quãtum eſt remotio debiti finis*: Poſteriori autem loco expreſsè dicat, *malum quod eſt differentia in moralibus, non eſſe aliquid quod in ſe malum ſit, ſed in quantum priuat ordine rationis, qui eſt hominis bonũ*. Secundò, quia ratio Sanctorũ, quæ ſumitur ex eo, quod Deus eſt author omnis boni, nihilq; poteſt ab eo eſſe, quod bonũ non ſit, maximè procedit de malo morali, ſi enim poſitiuum eſt, à Deo eſt, & conſequenter potius eſſet ſimpliciter bonum, quàm malum. Tertiò, quia, quod ad priorem diſtinctionem attinet, eadem ratio eſt de malo naturali, quæ de morali: nã, ſicut in homine dantur poſitiuæ formæ vel qualitates diſcõuenientes rationali naturæ, vt ſic, & ideò contrariæ rectæ rationi, quæ eſt regula eorum, quæ hominem decent: ita in aqua, verbi

Caiet. Malum morale ex Sanctorum mẽte in priuatione ſitum. Auguſt. D.Thom.

verbi gratia, datur poſitiua qualitas ei diſconueniēs, & contraria eius naturę: vnde, ſi aqua eſſet capax cognitionis, rectè iudicaret, illam ſibi eſſe vitandam: ſi ergo ob eam cauſam malum morale dicitur eſſe poſitiuum, etiam aliquod malum naturale poſitiuum erit: vel, ſi hoc nō ſatis eſt, vt malum naturale ſit poſitiuum, neque in morali erit ſatis.

VII. *Mali in ſimpliciter & moris inepta diuiſio.* Quod verò ſpectat ad verba Caietani, vix intelligitur, quid per malum ſimpliciter intellexerit, aut quomodo membra illius partitionis opponantur. Si enim malum ſimpliciter appelletur, quod abſolutè, & abſq; vllo addito malum eſt, nullū magis eſt ſimpliciter malum, quam malum morale, imò quodammodo ſolùm illud meretur nomen mali; cætera .n. comparatione eius, ſunt ſecundum quid mala. Si verò malum ſimpliciter dicatur malum in communi vt abſtrahit ab omnibus malorum differentiis, non rectè, nec ſufficienter diuiditur malum in malū ſimpliciter, & malum morale, ſicut nō rectè diuideretur animal in animal ſimpliciter, & rationale, quia ex vna parte diuiſum ipſum coincidit cū vno mēbro diuiſionis, & ex alia omittuntur alia membra, quę numerari poſſent. Et prætereà non rectè intelligitur, quo modo ſi malū in cōmuni in priuatione cōſiſtit, ſub illo directè contineatur malū poſitiuū, cùm priuatio nō poſſit eſſe de eſſentia poſitiui. Si verò per malū ſimpliciter intelligatur malū illud, quod purè malum eſt, nihilq; habet admiſtū boni, hoc inprimis dici nō pōt de re, quę denominatur mala, ſeu de ſubiecto malitię: ſic .n. nullum eſt malū ſimpliciter, ſed malum ſemper fundatur in bono, vt D. Tho. ex Dio. & aliis Patribus docet, & infrà declarabimus. Oportet ergo, vt ratione ipſius malitię dicatur purum malum in priuatione conſiſtere. Vnde fit, vt malū morale ſolùm propter hanc cauſam poſſit dici poſitiuū, quod pręter malitiam aliquid boni includit: atq; ita etiam id, quod in eo pertinet formaliter ad rationem mali, erit tantùm priuatio, quandoquidem, quidquid eſt poſitiuum, potiùs eſt admiſtio boni, quam conſtituens formaliter malum. Neq; in hoc erit aliquid ſpeciale in malo morali potiùs quàm in naturali; nam etiam calor reſpectu aquæ non eſt malū ſimpliciter, id eſt, purum, & nullam habens admiſtionē boni, eò quòd poſitiua forma ſit.

Malum in ſe, & alteri malum, quidnam ſint.

VIII. Aliter ergo diſtinguere poſſumus de malo, prout de eo dicitur, quod in ſe malum eſt, & quod eſt malum alteri: his enim duobus modis diximus ſuprà poſſe aliquid eſſe bonum; quot modis autem dicitur vnum oppoſitorum, poteſt dici & alterum. Id ergo, quod in ſe malum dicitur, à ſola priuatione malum denominari poteſt; atque hac ratione verè dicitur, malum formaliter in ſola priuatione poſitum eſſe. Atque hoc optimè conuincit ratio ſuprà inſinuata, quòd res non poteſt dici mala à perfectione poſitiua ſibi debita, cùm ratio boni in hoc conſiſtat, quod res habeat perfectionem ſibi debitam & conuenientem: ergo oportet vt ex ſola priuatione talis perfectionis res in ſe mala denominetur. Et cōfirmatur, nam vnaquęq; res poſitiua, habet in ſe ſuā eſſentiam & ſuum eſſe poſitiuum; vtrumq; autem eſt ſibi bonum & cōueniens; & ideò nihil eſt quod non appetat ſuū eſſe, ſuamq; eſſentiā: ergo nihil poſitiuū vt ſic, poteſt eſſe in ſe malū. Loquendo autem de eo quod eſt malū alteri, ſic concedi poteſt malum cōſiſtere in poſitiuo, & opponi bono non priuatiuè, A ſed contrariè, quomodo dolor opponitur voluptati, vitium virtuti, & ſic de aliis. Et ratio eſt, quia non tantùm priuatio, ſed etiam forma poſitiua poteſt eſſe diſconueniens alicui ſubiecto: hæc autem ratio mali, eadem eſt cum ratione diſconuenientis alicui: ſicut ergo bonum ſub ratione conueniētis alteri nihil aliud dicit, quam perfectionem vnius rei, connotando in alia conditionem aliquam, ratione cuius ſibi debetur aut congruit talis perfectio, ita malū huic bono oppoſitū formaliter ac pręcisè nihil aliud dicit, pręter perfectionem vnius rei, connotando in alia conditionem aliquam, ratione cuius repugnantiam vel diſconuenientiam habet cum tali forma: igitur ſicut bonum illud in poſitiuo conſiſtit, ita & hoc malum ei oppoſitum.

Iuxta hanc ergo diſtinctionē dicendum eſt Patres ſuperiùs citatos loqui de malo priori modo ſumpto, ſcilicet quod in ſe malum eſt: illud enim eſt propriè & ſimpliciter malum. Quod autem ſolùm denominatur malum quia eſt diſconueniēs alteri, cùm in ſe ſit bonum, non eſt ſimpliciter malum, ſed tantùm ſecundum quid, & quaſi per accidens. Rationes B verò; & difficultates in contrarium obiectę, procedunt de poſteriori malo ſeu diſconuenienti: ſic enim dolor in ſe quoddam bonum eſt, eſt aūt animali diſconueniens, & ſimiliter calor eſt in ſe bonus ſimpliciter, licet ſit diſcōueniens aquæ; & in cæteris malis naturalibus, ſeu diſconuenientibus naturæ, idem reperitur; & eadem ratio eſt de malo morali: nā voluntas mentiendi, vt in ſe eſt quoddam ens, aliquod bonum eſt, eſt autem diſconueniens homini ratione vtenti, & ideò eſt mala moraliter. IX.

Hæc quidem diſtinctio optima eſt, & quæ in priori eius membro dicuntur, ſimpliciter probanda ſunt, non verò quæ in poſteriori. Quod vt declarem, infero primo nullam ſubſtantiam poſſe propriè ac formaliter denominari malam poſitiuè, ſed priuatiuè tantùm: quia ſubſtantia non eſt propriè ac formaliter mala alteri: in ſe autē ſolùm poteſt denominari mala, ratione alicuius priuationis, ergo. Maior patet, quia ſubſtantia eſt per ſe, & non eſt ens alterius. Dices hoc eſſe verum de ſubſtantia integra & completa: reſpondetur etiam materiam & formam, hoc ipſo, quòd vna ad alteram ordinatur, non eſſe malū C eius, ſed bonū, nam, & materia conueniens eſt formę cui deſeruit, & quælibet forma eſt conueniens materię, quamuis ſit diſconueniens oppoſitę formę, vel eius compoſito: partes itē integrales ex ſe etiam conueniētes ſunt cōpoſito & reliquis partibus, quomodo aūt ob improportionē poſſit interdū aliqua pars eſſe diſconueniēs, infrà dicemus. Dixi autem, *propriè ac formaliter*, quia per denominationem extrinſecam poteſt ſubſtantia denominari mala, quia efficit formam diſconuenientē alicui, quomodo ēt Deus, quatenus eſt author mali pœnæ, in eo genere poteſt denominari, vel potiùs apprehendi, & exiſtimari malus, id eſt, diſconueniens: ſub qua ratione poteſt etiā odio haberi à voluntate inordinata: hæc tamen non eſt vera malitia, ſed denominatio ſumpta ab externa malitia ſeu diſconuenientia exiſtente in alia re. X. *Su[illegible] nul[illegible] ue m[illegible] cenda.*

Secundò infero ex conceſſis in illo priori mēbro, omne accidens, ratione ſuæ pfectionis poſitiuę, non ſolùm in ſe quoddam bonum eſſe, ſed etiam eſſe bonum & conueniens alicui ſubiecto. Probatur, quia nullum eſt accidens, cui non ſit connaturale eſſe in aliquo ſubiecto, cum quo vel naturalem connexionem habeat, vel ſaltem ad illud ordinetur, vt pfectio eius: erit ergo bonū aliq reſpectu talis ſubiecti: ergo XI. *Accidens quoduis, alicui ſubiecto bonum.*

nulla eſt res poſitiua, quæ ratione ſui ſit mala vel diſconueniens omnibus.

XII. *Nullum ens in ſe malum ratione alicuius poſitiui.*

Atque hinc videtur tertiò concludi, nulli etiam ſubiecto poſſe eſſe malam rem aliquam ratione poſitiui præciſè ſumpti. Quod poteſt probari ex doctrina data in priori membro diſtinctionis poſitæ. Quia alioqui neceſſe eſt dari aliquod ens in ſe malũ ratione alicuius poſitiuæ formæ: nam ſi forma poſitiua vt ſic, eſt mala alicui ſubiecto: ergo compoſitũ ex tali ſubiecto & tali forma, erit quoddam malum ens, cùm ſit compactum ex entibus diſconuenientibus, ſeu non rectè cohærentibus inter ſe: ergo, vel fatendum eſt, ens aliquod eſſe in ſe malum ratione poſitiuæ formæ, vel negandum, poſitiuam formam, vt ſic, & ex vi præciſæ perfectionis ſuæ eſſe malam. Item ſubiectum tali forma affectum eſt malum, ſeu malè diſpoſitum: ergo, & malitia abſolutè loquendo eſt aliqua forma poſitiua; & aliqua res eſt in ſe mala, nõ quia priuata eſt aliqua perfectione, ſed potiùs quia affecta eſt aliqua re poſitiua. Patet conſequentia, quia malitia nihil aliud eſſe videtur, quàm id, quo malè afficitur aliquod ſubiectum: vnde, ſicut D. Thomas 1. part. quæſt. 5. art. 5. ad ſecundum, & 1. 2. q. 51. art. 4. ad primum; & 3. part. quæſt. 11. art. 5. ad tertium dicit, habitus virtutum non tam eſſe bona quædam, quàm bonitates quaſdam quibus bene afficitur voluntas; quæ illis affecta dicitur in ſe bona: ita forma illa, quæ ratione ſui poſitiui malè afficit aliquod ſubiectum, dici poſſet malitia quædam, & ſubiectum illa affectum, ſeu compoſitum ex illa reſultans dicendum eſſet ens quoddam in ſe malum ex vi ſuæ poſitiuæ affectionis ſeu compoſitionis. Præterea eſt optima ratio, quia forma, quæ in ſe bona eſt, & perfectionem dicit, non poteſt eſſe mala alicui, ratione ſuæ bonitatis præciſè ſumptæ: ergo, vt cenſeatur mala & diſconueniens alicui, oportet aliquid aliud interuenire, quod non poteſt eſſe, niſi priuatio aliqua; nam, ſi ſit aliquid poſitiuum, illud etiam dicet bonitatem & perfectionem: vnde de illo redibit idẽ argumentum: ergo oportet, vt omnis malitia priuatione aliqua compleatur.

D. Thom.

XIII. Quod tandem declaratur ratione, & exemplis ſumptis ex Dionyſio, & aliis Patribus, nam in eo, quod dicitur malum alteri, conſiderare poſſumus, aut illud ens, quod alteri dicitur malum; aut illud quod ex vtroque reſultat, vt verbi gratia, homini malum eſt habere ſex digitos in manu: ſi ergo conſideretur totum illud compoſitum, id eſt, manus ſex digitis conſtans, dici poteſt malum quoddam, tanquam monſtrum ſeu peccatum naturæ. Ait tamen Dionyſius, dicto capite 4. de diuin. nomin. tale malum conſtitui priuatione, quam ipſe vocat *ineptam diſſimilium compoſitionem, & defectum proportionis debitæ, & conuenientis iuxta naturæ inſtitutionẽ.* Sic etiã Auguſt. lib. de natura bon. cap. 3. & 4. ait, *malum nihil aliud eſſe, quàm corruptionem modi, vel ſpeciei, vel ordinis naturalis.* Quod explicans Diuus Thomas 1. part. q. 5. artic. 5. ad quartum ait, modum, ſpeciem, & ordinẽ, quatenus talia ſunt, bona eſſe, vocari autem mala, quatenus, *vel minora ſunt, quàm eſſe debuerunt, vel quia non his rebus accommodantur, quibus accommodanda ſunt, vel quia ſunt aliena & incongrua.* Sic igitur monſtrum illud appellatur malum, in quantũ caret debita ſpecie & conuenienti partium proportione, atque ita non ex vi poſitiuæ perfectionis malum eſt. Idemque reperitur in quolibet ente compoſito ex partibus, quæ inter ſe non bene conueniunt, quod in vniuerſum poteſt monſtroſum appellari.

XIIII. *Res quæ alteri mala dicitur, ratione alicuius priuatiui talis eſt.*

Atque hinc vlteriùs fit, ſi conſideremus eam partem talis compoſiti, quæ dicitur alteri diſconueniens ſeu mala, vt eſt ſextus digitus reſpectu manus humanæ, vel calor reſpectu aquæ, non habere rationem mali, niſi ratione alicuius priuationis adiunctæ. Nam inprimis, ipſamet diſconuenientia ad priuationẽ pertinet, ſicut in vniuerſum *contrarietas, repugnantia, diſſimilitudo, & diſtinctio* in ſuo intrinſeco conceptu negationem includunt. Contrarietas enim includit incompoſſibilitatem oppoſitarũ formarum in eodem ſubiecto, incompoſſibilitas autem negationem includit: ſic ergo diſconuenientia dicit improportionem, ſeu ineptitudinem ad conuenientem vnionem ſeu compoſitionem. Deinde in eo ſubiecto, cui alia res ſeu forma mala dicitur, connotatur carentia naturalis propenſionis, ſeu connexionis cum tali re. Ac denique in ipſamet re, quæ alteri mala dicitur, denotatur carentia perfectionis tali ſubiecto conueniẽtis, quæ, licet reſpectu ipſius formæ abſolutè conſideratæ videatur eſſe negatio quædam, tamen reſpectu ſubiecti habet rationem priuationis, quia eſt carentia perfectionis illi debitę. Et reſpectu formæ dici poteſt priuatio non ſimplipliciter, ſed ex hypotheſi, ſeu in ordine ad talem effectum, quia licet abſolutè non debeatur tali formæ talis perfectio, tamen ſi poſſet conuenienter informare tale ſubiectum, indigeret illa.

XV. Et hoc modo in moralibus, actus intemperantiæ dicitur malus homini, quatenus caret rectitudine temperantię: & in naturalibus calor eſt malum aquę, quatenus caret perfectione frigoris; & ſic in vniuerſum dixit D. Thom. 1. part. quæſt. 5. articul. 3. ad ſecundum, *nullum ens dici malum, in quantum eſt ens, ſed in quantum caret quodam eſſe*, & idem ſentit quæſtione 3. de potent. art. 6. ad duodecimum, & clarè ac optimè id explicat quæſt. 1. de malo art. 1. ad primum dicẽs, dupliciter dici aliquod malum, ſcilicet ſimpliciter, & ſecundum quid. *Simpliciter* (inquit) *malum eſt, quod eſt ſecundum ſe malum, hoc autẽ eſt, quod priuatur aliquo particulari bono, quod eſt ex debito ſuæ perfectionis, ſicut ægritudo eſt malum animalis; ſed ſecundum quid dicitur eſſe malũ, quod non eſt malum ſecundum ſe, ſed alicuius, quia nõ priuatur aliquo bono, quod ſit de debito ſuæ perfectionis, ſed quod eſt de debito perfectionis alterius rei; ſicut in calore eſt priuatio perfectionis debitæ aquæ; & ideò non eſt malus in ſe, ſed aquæ.* Sic igitur omne malum priuationem includit, ſed proportionatè, nam quod eſt in ſe malum, includit carentiam perfectionis ſibi debitæ, quod verò eſt malum alteri, includit carentiam perfectionis debitæ illi cui eſt malum.

D. Thom.

XVI. Quamuis ergo diſtinctio data de duplici malo, ſcilicet quod in ſe malum eſt, vel quod eſt malum alteri, bona ſit, de neutro tamen malo concedendum eſt, in ſola entitate poſitiua conſiſtere, ſed priuationem includere. Solùm poteſt conſtitui differentia, quia, quando res in ſe mala dicitur, non interuenit niſi res quę denominatur mala, & priuatio à qua ſic denominatur, quę ſola habet rationem mali formaliter, ſeu potiùs malitiæ: at verò, quando res dicitur mala alteri, interuenit poſitiua entitas ſeu forma, quę, vt ſubſtat alicui priuationi, dicitur mala alteri rei ſeu ſubiecto. Vnde, non ſola priuatio, ſed ipſa ẽt forma, vt illi ſubſtat, habet rationem mali formaliter reſpectu alterius ſubiecti, quia reuera eſt forma malè afficiens ipſum, nihilominus tamen in ipſamet forma, quatenus eſt mala alteri, id ꝙ eſt poſitiuũ, eſt quaſi materiale, priuatio verò eſt quaſi formale, cõſtituẽs rationẽ mali reſpectu alterius, nã, ꝙ reſpectu

vnius eſt forma, poteſt reſpectu alterius comparari, A vt ſubiectum ſeu materia; atque ita fit vt in vniuerſum formale conſtitutiuum mali in priuatione conſiſtat, vt ſancti Patres docuerunt.

Satisfit difficultatibus ſuperius poſitis.

XVII. AD primam ergo difficultatem, & primum eius membrum de malo culpæ, reſpondetur, malũ culpę propriè eſſe malum hominis, vt rationalis eſt & libero arbitrio vtitur; & ideò non ſemper dici de ſola priuatione, ſed etiam de actu poſitiuo, non tamen ratione ſolius poſitiui, ſed quatenus debita rectitudine caret. Hoc ergo malum ratione actus, quẽ includit, poteſt cõtrariè opponi actui bono ſeu virtutis; & idem proportionaliter eſt de habitibus. Et eodem modo ipſemet actus dicitur contrarius rationi, quia caret debita rectitudine, vnde non tantùm eſt malus, quia excludit à ſubiecto contrarium actũ, vel habitum bonum (quod in argumentis ſupponi videtur) ſed quia ipſemet eſt diſconueniens rationali naturæ: eſt autem diſconueniens non ob poſitiuã entitatem præciſam, ſed vt ſubſtantem carentiæ rectitudinis debitæ, vt dictum eſt. Et ita poteſt in huiuſmodi malo eſſe diuerſitas ſpecifica, etiãſi fortaſſe B nõ excludat à ſubiecto formã ſeu virtutem ſpecie diuerſam: quia hæc malitia, vt dixi, nõ conſiſtit in priuatione formæ contrariæ, quæ cauſatur in ſubiecto, ſed in priuatione debitæ rectitudinis, quæ in ipſomet actu intelligitur, quæ pro actuum diuerſitate diuerſa eſſe poteſt.

XVIII. Ad alterum membrũ de malo pœnæ dicendũ ſimiliter eſt, dolorẽ non eſſe in ſe malum, habet enim perfectionem ſuã, & quidquid in latitudine talis perfectionis ſibi debitũ eſt: eſt ergo dolor quid malum tanquã diſconueniẽs homini, vel animali. Vnde cõcedendum eſt, non tantùm eſſe malùm cauſaliter, id eſt, quia excludit delectationẽ oppoſitã, ſed etiã quia ipſemet eſt diſconueniens & diſproportionatus animali, quod rectè argumentũ ibi factum probat. Non tamen eſt diſconueniens ratione ſolius poſitiuæ entitatis præciſè ſumptæ, ſed quia ſecundum illam includit carentiam alicuius perfectionis neceſſariæ, vt poſſet eſſe forma conueniens & proportionata homini. Et eodem modo reſpondendum eſt ad alia exempla, quæ in illa difficultate proponuntur. C

XIX. Ad ſecundã difficultatẽ reſpondetur, concedẽdo, non repugnare, eandẽ rem eſſe bonã & malã diuerſis rationib. negamus tamen vtrãq; eſſe poſſe omnino poſitiuam, quia non poteſt res ſub ea ratione eſſe mala, ſub qua eſt bona: ſub omni autem ratione poſitiua præciſè conſiderata, bona eſt, vt oſtendimus; & ideò ſub qua ratione eſt mala, non eſt merè poſitiua. Itaq;, ſi ſit ſermo de re in ſe bona, vel mala, poteſt quidem eadem res eſſe in ſe bona eſſentialiter, mala autem integraliter ſeu accidentaliter; illud tamen ei conuenit, quatenus habet perfectionem eſſentialẽ tali naturæ debitã; hoc verò quatenus caret debita integritate, vel perfectione accidentali. Si verò ſit ſermo de re bona in ſe & mala alteri, illud prius habet ratione propriæ naturæ & perfectionis poſitiuę, hoc verò poſterius habet ſolũ ratione alicuius diſproportionis, vel diſconueniẽtiæ, quã habet cũ alia re, atque adeò ratione alicuius priuationis adiunctæ: & idem ferè eſt ſeruata proportione, quando eadẽ res vni eſt bona, & alteri mala. Quod verò in ſe ſit omnino mala, & alicui bona, contingere non poteſt, tum quia nulla res eſt in ſe omnino mala, tũ quia ſuprà oſtendimus, nihil poſſe eſſe alteri bonũ, propriè loquẽdo, quod in ſe bonum ſit.

Eadem res vt poſitiua, bona, vt priuationem includit, mala eſſe poteſt.

Bonum malo qualiter opponatur.

ATque ex his facilè conſtat, quomodo bonum & malum opponantur, hoc enim etiam in difficultatibus poſitis petebatur. XX. Poſſunt igitur bonũ & malum, vel formaliter comparari ſecundum bonitatem & malitiam, vel tantùm materialiter, quoad res ipſas, quæ bonæ & malæ denominantur. Deinde, vt bonum & malum ſint oppoſita, debent reſpectu eiuſdem cõparari, prout ratio oppoſitorũ requirit: vnde paulò ante dicebamus, eandem rem reſpectu diuerſorum poſſe eſſe bonam & malam, in qua neq; eſt materialis oppoſitio, cùm res ſit eadem, nec propriè formalis: nam, licet illæ rationes boni & mali ſint diuerſæ, non tamen oppoſitæ, ſed diſparatæ, ſicut eſſe ſimile vni, & diſſimile alteri. Atque de bono & malo ſic conſideratis verum habet quod Auguſtinus dixit in Enchir. cap. 14. in bono & malo deficere regulam dialecticam, quod contraria eidem ineſſe non poſſunt, quia eadem res poteſt eſſe bona, & mala, cùm tamen bonum & malum contraria ſint ſeu oppoſita. Loquitur enim de bono & malo ſecundũ communes rationes, ſecundum quas non habent perfectã & completã oppoſitionẽ, niſi in particulari, & cum omnibus conditionibus requiſitis ſumantur.

August.

Propriè igitur comparando bonum & malum reſpectu eiuſdem, in ſuis formalibus rationibus opponuntur priuatiuè, nam bonum idem eſt quod perfectum, quantum ad id in quo bonum eſt, malum autem eſt quod debita perfectione caret, & alicui bonum eſt quod eſt illi conueniens, malum verò quod diſconueniens eſt. XXI. Vnde fit, vt proprietates habeant oppoſitas, nam bonum ex ſe eſt appetibile, illud enim eſt quod omnia appetunt: & ideò finis cauſalitatem habet, vel ſaltem medij, malum autẽ ex ſe appetibile non eſt, ſed potiùs à ſe auertit appetitũ. Vnde per ſe, & vt tale eſt, nec finis, nec medij rationem habere poteſt, ſed ſolùm vt quandam rationem boni induit, v.g. quatenus ad vitandum maius malum, vtile cenſeri poteſt. At verò, ſi comparentur res, quæ bonæ, & quæ malæ denominantur, ſic non opponũtur propriæ quatenus in ſe bonæ vel malæ dicuntur, ſed quatenus reſpectu alterius vna eſt conueniens, diſconueniens altera: ſic enim mutuò ſe excludunt, non verò prout in ſe bonæ vel malæ ſunt. Atq; hoc modo poſſunt in ſe habere oppoſitionẽ contrariam, tam in moralibus, quàm in naturalibus, vt ſuprà dictum eſt.

Atque ita locutus eſt Ariſtot. cap. de oppoſit. de bono & malo, non ratione malitiæ pręciſè, ſed ratione actus vel qualitatis, quæ mala alteri denominatur, ſicut verum & falſum poſſunt dici contrariè opponi ratione aſſenſuum, ſeu iudiciorum. XXII. Sic etiam Dionyſ. cap. 4. de diuin. nom. ait, *malum non pugnare contra bonum, niſi ratione alicuius boni, nam ſecundum ſe eſt impotens.* Et D. Thom. 3. contra gent. cap. 9. *Malum non repugnat bono poſitiuè, niſi ratione alicuius bonitatis.* Idem quæſt. 1. de malo art. 1. 2. 3. & 4. & quæſt. 3. de potent. art. 6. ad 11. & 2. d. 40. vnde non ſemper eſt neceſſaria talis oppoſitio, ſed interdum priuatiua ſufficit, ſi id quod malum denominatur, non ſit ens poſitiuum, ſed priuatiuum: quo modo cæcitas, vel ęgritudo eſt quoddam malum: interdum verò ſufficit alia repugnantia inter formas poſitiuas, quamuis non ſit propriè contrarietas, ſic enim error & ſcientia opponuntur vt bonum & malum homini, quamuis non ſint propriè contraria.

Ariſtot. Dionyſ. D. Thom.

SECTIO

SECTIO II.

Quotuplex ſit malum.

I. HÆC quæſtio facilè ex dictis definitur, eſt namque de malo formaliter vt malum eſt: nam materialis diuiſio ex parte rerum non cadit ſub ſcientiam. Sic igitur diuiditur malum in illud quod in ſe malum eſt, & quod eſt malum alteri, quæ Diuus Thomas appellauit malum ſimpliciter & ſecundum quid: alij autem vocant malum abſolutè vel reſpectiuè, quorum rationes ſatis ſunt ex dictis expoſitæ.

Malum in ſe, & malum alteri.

II. Rurſus, quod eſt malum alteri, diuidi poteſt in illud quod eſt diſconueniens alteri, quatenus res naturalis eſt, & illud quod eſt diſconueniẽs alteri quatenus ens vel agens liberum eſt: & hoc modo diuiditur malum in naturale & morale. Naturale malum eſt omnis priuatio naturalis boni naturæ debiti, ſeu omne id quod natura ſua eſt diſconueniens alteri naturæ. Malum verò morale eſt diſconueniens naturæ liberæ, quatenus libera eſt. Vnde naturale malum inuenitur in omnibus rebus ratione carentibus, & ſe ſe etiam extendit ad res intellectuales, quatenus propriam naturam habent, & naturalem aliquam perfectionem requirunt, qua priuari poſſunt, ſine ſuo conſenſu vel cooperatione libera: morale autem malum ſolùm in natura libera reperitur, vt libera eſt quia, vt in ſuperioribus diximus, mores propriè cõſiſtunt in liberis actionibus. Vnde, licet morale malum ſit diſconueniens naturæ rationali, vt rationalis eſt, & in hoc poſſit conuenire cum aliquo naturali malo, eſt tamen diſconueniens tali naturæ, prout habet peculiarem operandi modum, ſcilicet cùm libertate, & in hoc differt à naturali malo.

Alteri malũ vt naturali enti, & vt libero agenti.

Culpæ & pœnæ mala quid ſint.

III. ATque hinc vlteriùs orta videtur alia celebris diuiſio mali in malum culpæ & pœnæ, quam tradit Diuus Thomas, prima parte quæſt. 48. articulo 5. & 6. vbi differentiam inter illa membra conſtituit, quod malum culpæ dicit defectum in actione ſeu actu ſecundo: malum autem pœnæ dicit defectũ in aliqua forma, vel integritate rei, quæ ad actũ primum pertineat. Quæ expoſitio habet difficultatẽ, quia neque omnis defectus actionis pertinet ad malum culpæ, vt conſtat de errore, vel de actione malè ſcribendi aut pingẽdi, neque econuerſo omnis culpa eſt in actu ſecundo, nam peccatum originale vel habituale eſt malum culpæ, & non eſt in actione, & ſimiliter non omnis defectus in actu primo eſt pœna, nam cæcitas verbi gratia, interdum non eſt pœna, ſed malum merè naturale: neque etiam omnis pœna eſt in defectu actus primi, nam error etiam eſt malum pœnæ, imò ipſa culpa poteſt eſſe pœna prioris culpæ, vt docet idem Diuus Thomas, 1. 2. quæſt. 87. art. 2. ex illo ad Rom. 1. *Propter quod tradidit eos Deus in deſideria cordis eorum.*

Malum culpæ, & pœnæ quo differãt.

Sed, quia hæc diuiſio magis pertinet ad Theologos, & Philoſophos morales, dicendum eſt breuiter, diuiſionem hanc propriè dari de malo creaturæ rationalis, quatenus libera eſt, ſeu libertatem ſuam exercet, nam in aliis rebus vel actionibus, nec culpa propriè eſſe poteſt, cùm culpa ſignificet moralem actum, & conſequenter neque etiam poteſt eſſe pœna, quia hæc dicit reſpectum ad culpam, propter quã

A infligitur, vt rectè dixit Auguſt. 1. Retract. c. 9. Cùm ergo dicit, malum culpæ conſiſtere in defectu actionis, intelligendum eſt de actione libera, quatenus libera eſt: ſiue hic defectus ſit carentia liberæ actionis, debitæ ſecundũ legẽ, ſeu rectam rationem, ſiue ſit carentia honeſtatis vel rectitudinis tali actioni debitæ, id eſt, ſiue ſit omiſſio actionis debitæ, ſiue ſit actio carens rectitudine debita. Nam actualis vſus libertatis ſolùm eſt in actione vel carentia actionis volũtaria: & ideò hoc malũ culpæ per ſe primò eſt in huiuſmodi actione, quia eſt malum creaturæ rationalis vt liberæ, id eſt, vt vtentis libertate ſua. Neq; obſtat, quod de culpa originali vel habituali obiiciebatur, quia hęc nõ habẽt rationẽ culpę, niſi per ordinem ad actualẽ culpã, per quam ſunt volũtaria. Vnde quaſi mediatè tãtùm participãt rationẽ mali culpę, quatenus in eis moraliter ꝑmanere cẽſetur defectus liberę actionis, atq; ita fit vt malum culpę, quod per ſe primò & immediatè tale eſt, in defectu actus ſecũdi humani ſeu liberi vt ſic cõſiſtat. Malum autem pœnæ dicitur eſſe in defectu actus primi, non quia in actionibus, etiam reperiri non poſſit, ſed quia in qualibet B carentia perfectionis debitę, etiam per modum actus primi, ſufficienter ſaluari poteſt, vel certè quia, ſicut malum culpę radicaliter & primariò eſt in actione, ita malum pœnæ radicaliter ac primariò eſt in actu primo. Nam, licet contingat, actionem naturalem; id eſt, non liberam, eſſe defectuoſam, tamen ille defectus ſemper prouenit ex priori aliqua imperfectione & defectu in actu primò, ſeu in cauſa proxima. Quòd ſi defectus actionis non ſit naturalis, ſed voluntarius, iam vel pertinebit ad malum culpæ, vel nullam habebit rationem mali, quia non erit defectus perfectionis debitæ. Quamuis autem vnũ peccatum dicatur eſſe pœna alterius, non tamen ſecundum id quod eſt formaliter culpa in ipſo, ſed ſecũdũ aliquam aliam rationem, & ita etiam illa pœna eſt primariò in re aliqua, quę ſe habet ad modum actus primi reſpectu culpę, qualis eſt denegatio alicuius auxilij, vel permiſſio occaſionis cadẽdi, quę dici poſſunt ad actum primum pertinere, quatenus ablatio impedimenti ſupponitur ad actionem, & eſt conditio in actu primo requiſita.

V. Sic igitur breuiter ac perſpicuè dicere poſſumus, C malum culpæ eſſe inordinationem in actione vel omiſſione libera, ſeu carẽtiam perfectionis debitæ ſecundum liberam actionem, malum autem pœnæ eſſe quamlibet aliam carentiam boni debiti contractam ſeu inflictam ob culpam. Quo fit, vt hæc diuiſio comprehendat omnia mala rationalis naturæ, quia poteſt facilè ad contradictoria membra reuocari, quia omne malum, quod eſt extra actionem liberam vt ſic, pertinebit ad malum pœnæ. Et quamquã, ſecluſa diuina prouidẽtia, intelligi poſſet in creatura rationali aliquod naturale malũ, quod non eſſet inflictũ propter culpam, quod proinde nõ eſſet culpa neque pœnã, tamẽ ex diuina prouidentia credimus, nullum defectum perfectionis debitæ eſſe in creatura rationali, qui nõ ſit culpa, vel ex culpa originẽ traxerit, & ideò Auguſt. in imperf. Geneſ. ad litterã, c. 1. omne malum dicit eſſe aut peccatum aut pœnam peccati. Quin potiùs non ſolùm malum quod in ipſo homine formaliter eſt, ſed etiam quod eſt in reb⁹ irrationalibus, vel inanimatis, ſi in aliquod nocumentũ ipſius hominis cedat, ad malũ pœnę ſpectat, non reſpectu inferiorum rerum, ſed ipſius hominis, propter cuius culpam infligitur vel permittitur.

Culpę & pœnæ mala vbi ſita.

Auguſt.

VI. Atque hinc ẽt conſtat, quomodo hæc duo mala inter

Culpa radix

moralis mali pœnę.

inter ſe comparentur, nam formaliter loquendo, A malum culpæ eſt origo mali pœnæ, & cauſa eius, non phyſica, ſed moralis: nam, ſicut meritum eſt cauſa præmij; ita culpa eſt cauſa pœnæ. Quòd ſi hæc duo in grauitate ſeu magnitudine mali comparentur, longè maius eſt malum culpæ, quàm pœnæ: nam culpa priuat hominem debito ordine ad Deum: vnde cedit in offenſionem & iniuriam Dei: pœna autem vt pœna hoc non habet ex ratione ſua, ſed ſiſtit in detrimento aliquo creaturæ: offenſa autem Dei maius malum hominis eſt, quàm quodlibet aliud detrimentum; & ideò quodlibet malum pœnæ potiùs ſuſtinendum eſt, quàm malum culpæ admittendum. Et propter eandē cauſam poteſt Deus eſſe author mali pœnæ, non autem mali culpæ. Sed hæc Theologis relinquamus.

Culpæ an pœnæ grauius malum.

VII.

Turpe malū honeſto bono oppoſitū.

Tandem iuxta præcedentem diuiſionem facile eſt diuidere malum partitione oppoſita illi qua diuiditur bonum in honeſtum, delectabile, & vtile: ſic enim malum aliud eſt turpe, quod honeſto opponitur, & in proprietate ac rigore ſumptum idem ferè eſt, quod malum culpæ. Quamuis culpa in rigore dicatur de actione, vel omiſſione morali peccaminoſa, quę hominem reddit moraliter malum: B malum autem turpe prout adæquatè opponitur bono honeſto, non ſolùm dicitur de ipſa culpa actuali, vel habituali, ſed etiam de obiecto turpi, & de vitioſo habitu, qui eſt principium actus mali, & propriè non eſt culpa. Imò, ſi honeſtum bonum latiùs ſumatur pro eo, quod eſt per ſe amabile & naturæ conſentaneum, ac per ſe conueniens, ſic malum illi oppoſitum, non poteſt propriè turpe appellari, niſi *turpe* dicatur quidquid deformat (vt ita dicam) naturam, ſed dicetur hoc malum per ſe euitabile, ſeu odio dignum. Aliud verò malum eſt delectabili oppoſitum, quod in communi dici poteſt iniucundum & contriſtans, quod eadem proportione declarandum eſt, qua bonum cui opponitur. Bono autem vtili nullum videtur eſſe oppoſitum malum propriè dictum, quia inutilitas, quæ cōſiderari poteſt in aliqua re in ordine ad aliam, quæ maximè videtur opponi bono vtili, non videtur oppoſita per modum priuationis, ſed puræ negationis, & ideò non habet propriam rationem mali. Quod in hunc modum declarari poteſt; nam C medium ſeu res, quæ non eſt vtilis ad aliquem finē, aut ex natura ſua caret ea conditione vel proprietate, quæ neceſſaria eſt ad talem vtilitatem: & ſic eſſe rem inutilem ad talem finem nō eſt priuatio ſed negatio tantùm, atque ita non eſt malum. Vel ex natura ſua requirit talem proprietatem; & ex accidenti caret illa, & tunc carentia illa habet rationem mali, reſpectu illius rei, quæ naturali perfectione priuata eſt: illud autem malum propriè non eſt bono vtili oppoſitum, ſed naturali, & per ſe conuenienti tali rei: inutilitas verò, quæ inde naſcitur in ordine ad finem, negatio quædam eſt. Et propter hanc fortaſſe cauſam non ſolet in malo hæc trimembris diuiſio aſſignari, ſed bimembris tantùm, ſcilicet culpæ & pœnæ, turpe & iniucundum. Quòd ſi quis velit inuenire in mediis aliquam rationem mali oppoſitam bono vtili vt ſic, non improbabiliter dicere poteſt, ea peculiari ratione appellari mala inutilia, quæ, cùm ex natura vel inſtitutione ſua apta eſſe debeant ad finem aliquem acquirendū, ex aliquo accidenti improportionata effecta ſunt. Et hæc de diuiſionibus mali ſufficiant.

Contriſtans oppoſitū delectabili.

SECTIO III.

Vbi, & vnde ſit malum, ſeu quas cauſas habeat.

I.

Manichæorū delirium.

Manichæi, vt ſuprà retulimus, poſuerūt quoddam ens ſummè malum ex ſe tale exiſtens, & à nullo alio habens originem, quod ſit prima radix & cauſa malorum omnium, putarunt enim non poſſe malum ex bono oriri, ſed tantùm ex malo. Vnde cùm non poſſit in infinitum procedi, conſequenter cenſuerunt ſiſtendum eſſe in aliquo malò, quod ex ſe ſit. Sed hæc hæreſis præter quàm quod iam impugnata eſt, quia nullum ens ex eo quod tale eſt, malum eſt, repugnat aliis principiis fidei, & naturali etiam lumine notis, nimirum, ſicut non eſt, niſi vnus Deus, ita non eſſe niſi vnum primum principium & primam cauſam rerum, & vnum tantùm eſſe ens increatum, & ex ſe neceſſarium: atque adeò omnia entia quæ non ſunt Deus, eſſe ex Deo. Impoſſibile ergo eſt, eſſe aliquod ens ſummè malum ex ſe exiſtens & improductum, vt latè confirmat Auguſtinus contra Manichæos, præſertim lib. de fide cōtra eoſdem, à principio, & lib. de nat. bon. contra eoſdem, cap. 40. & 41. D. Thom. 1. part. quæſt. 49. art. 3. & alibi ſæpè.

Auguſt.

D. Thom.

II.

Cuiuſuis mali cauſa aliqua.

Ex hoc autem fidei fundamento duæ concluſiones certæ inferuntur. Prima eſt, omne malum habere aliquam cauſam. Probatur, quia oſtenſum eſt nullum eſſe ens ex ſe malum: ergo, ſi eſt malum, oportet vt ab aliqua cauſa tale ſit. Deinde, quia res non eſt mala, niſi in quantum recedit à perfectione ſibi debita, ſed nunquam res deficit à debita perfectione, niſi ob aliquam cauſam vel agentem, vel ſaltem impedientem: ergo. Atque hoc magis conſtabit explicando in particulari cauſas mali, vbi etiam explicabimus, quomodo dixerit Dionyſ. c. 4. de diuin. nomin. malum non habere cauſam, ſcilicet per ſe, ſeu quæ directè illud intendat.

Mali cauſa bonum aliquod.

Secundò infertur ex dicto principio, aliquod bonum eſſe cauſam mali: nam omne malum habet cauſam, vt oſtenſum eſt: ergo vel cauſa illa eſt aliquod malum, vel bonum: ſi bonum, habetur intentum: ſi malum, oportet vt illud etiā cauſam habeat, de quo eadem interrogatio fieri poteſt. Cùm ergo neque in infinitum procedi poſſit; nec ſiſti in aliquo malo, quod cauſam non habeat, neceſſariò ſiſtendum erit in aliquo bono, quod ſit cauſa mali.

Iam verò explicandū ſupereſt, quomodo bonum ſit cauſa mali, & in quo genere poſſit malum habere cauſam vel illam requirere, finalemne, an materialem, formalem, vel efficientem.

Mali quis finis.

III.

Dico primò. Malum formaliter vt malum eſt, nō requirit cauſam finalem, illam tamen habere poteſt ex intentione extrinſeca operantis. Prior pars probatur, quia malū, cùm in priuatione & defectu conſiſtat, non eſt per ſe intentum in rebus, vnde eſt illud axioma, *Nemo intendens ad malum operatur*: ergo, vt ſit, finalem cauſam non requirit, ſed conſequi poteſt præter intentionem agentis. Poſterior verò pars conſtat, quia agens, præſertim liberum & à propoſito, poteſt directè intendere aliquod malum propter aliquem finem, nam id quod in vno genere malum eſt, poteſt eſſe vtile, ſaltem vt remouens impedimentū ad aliquē finē obtinendū. Quod vt clariùs intelligatur, diſtinguamus inter malū culpæ & pœnæ: & rurſus in malo culpæ diſtinguamus permiſſi-

permiſſionem eius ab effectione ſeu ab ipſamet culpa. Malum ergo culpæ formaliter, & vt tale eſt (ſic enim loquimur) non ſolùm finalem cauſam non requirit, verùm etiam rectè & ordinatè illam habere non poteſt, quia non poteſt directè intẽdi, niſi à deprauata voluntate, quia neque poteſt intendi vt finis, cùm ſub ea ratione bonitatem non habeat, neq; vt medium, quia non ſunt facienda mala, vt veniant bona: inordinata autem voluntas poteſt intendere hoc malum, imò & malitiam ipſam, ſaltem vt mediũ, & ſub aliqua apparenti & falſa ratione boni, vt verbi gratia ad vindictam de alio ſumendam, vel inferendam iniuriam ei, quem odio habet, vel aliquid ſimile. Secùs verò eſt de permiſſione huiuſmodi mali culpæ; hæc enim ordinatè & rectè intendi poteſt, & habere bonum finem, quia ex ſe mala nõ eſt, ſed poteſt eſſe bona. Atque hoc modo Deus permittit malum propter aliquod bonum, tum quia talis permiſſio ad pulchritudinem & varietatem vniuerſi ſpectat, vt Dionyſ. dixit c. 4. de diuin. nomin. tum etiam quia nouit Deus ex malis permiſſis, ſi fiant, multa elicere bona, vt latè diſſerit Aug. in Enchir. c. 27. Malum autem pœnæ, non ſolùm quoad permiſſionem, ſed etiam quoad effectionem poteſt per ſe ac rectè intendi propter honeſtum finem, iuſtã ſcilicet culpę vindictam: & hoc modo hoc malũ, vt tale eſt, poteſt habere finalem cauſam, atque ita Deus intendit mala pœnæ, quorum eſt author. Huc etiam reuocari poteſt malum, quod medicinale dici poteſt, quod interdum infertur ad impediendum maius malum, vt cùm brachium abſcinditur ad conſeruandam vitam: illud enim malum tunc directè intenditur, non tamen vt finis, ſed vt medium, & ita habet tunc ſuam cauſam finalem ex intentione operantis. Sic igitur poteſt bonum non tantùm apparens, ſed etiam verum, eſſe cauſa finalis alicuius mali.

Dionyſ. Auguſt. Malum medicinale electioni ordinatæ ſubiacet.

Mali cauſa ſubiectiua quæ.

IIII. Dico ſecundò. Malum quatenus malum eſt, habet materialẽ cauſam, quæ ſemper eſt aliquod bonum: quod aliis verbis dici ſolet, malum vt malum eſſe in bono, tanquam in ſubiecto. Sic loquitur Auguſtinus in Enchirid. cap. 13. & 14. vbi inter alia dicit, nõ poſſe eſſe malum niſi in bono, quia ſi eſſet purum malum, ſe ipſum deſtrueret, quod etiam docet Diuus Thom. 1. par. q. 48. artic. 3. Et ratio eſt, quia malum pro formali, nec res purè poſitiua eſt, nec pura negatio: eſt ergo priuatio debitæ perfectionis: ergo requirit ſubiectum, cui talis perfectio debeatur: ergo illud ſubiectum neceſſariò eſſe debet aliquod bonum, in quo malum ſeu malitia ineſſe intelligatur. Probatur hæc vltima conſequentia, tum quia ſubiectum illud neceſſariò eſſe debet aliquod ens poſitiuum, & conſequenter aliquod bonum, tum etiam quia hoc ipſum, ſcilicet, quòd tali ſubiecto debeatur perfectio, qua malum priuat, eſt ſufficiens ſignum & teſtimonium, quòd tale ſubiectum bonum ſit, quia bonitas & perfectio non poteſt eſſe debita, niſi illi rei, quæ bona ſit. Et hoc modo Auguſtinus 1. contra Iulian. cap. 3. & in Enchirid. cap. 12. ac ſæpè alibi, ex ipſo malo, quod interdum naturæ vel voluntati accidit, probat, ipſam naturam, vel voluntatem bonam eſſe: quia fit mala, dum bonitate debita priuatur, & non omnino deſtruitur, alioqui iam non mala eſſet, ſed omnino non eſſet, vt ergo mala ſit, oportet vt natura aliqua ſit debita perfectione priuata.

Auguſt. D. Thom.

V. Obiectiones aliquot.

Sed obiiciet aliquis, nam malum pro formali non eſt ens poſitiuum & reale: ergo nõ requirit, imò nec propriè eſſe poteſt in ſubiecto reali: ens enim rationis nulli ſubiecto ineſt: ergo non poteſt eſſe in bono tanquam in ſubiecto, ſeu cauſa immateriali. Vnde Dionyſ. cap. 4. de diuin. nomin. verſ. fin. abſolutè dicit, *malum non eſſe in his quæ ſunt.* Secundò, quia malum deſtruit bonum, cuius eſt malum: ergo nõ poteſt eſſe in illo tanquam in ſubiecto, nulla enim forma deſtruit ſubiectum ſuum. Tertiò, quia aliàs corruptio & mors non eſſet malum, quod eſt contra cõmunem omnium ſenſum: ſequela patet, quia corruptio non eſt malum illius ſubiecti, quod ſub ipſa corruptione manet, id eſt, materiæ primæ, cùm illa indifferens ſit ad formam geniti vel corrupti: ſi autẽ dicatur eſſe malum rei corruptæ: ergo iam non eſt in eo bono, cuius eſt malum, ergo neceſſe non eſt vt illud bonum maneat ſub tali malo. Et confirmatur, nam aliàs annihilatio rei nõ eſſet malum eius, quod incredibile videtur, cùm ſit maximè odio digna, & valdè incommoda & aduerſa appetitui, quo res omnes appetunt eſſe.

VI. Diſſoluuntur.

Ad primam obiectionem reſpondetur, malũ pro formali ſeu malitiam, eſſe in ſubiecto per modũ priuationis, de qua Ariſtoteles dixit eſſe carentiam in ſubiecto apto nato, quæ carentia in re ipſa eſſe dicitur in actu exercito, vt corruptio ſeu remotio, vt Caietanus bene declarat 1. part. quæſt. 48. art. 2. Vbi D. Thomas ad ſecundum ait, malum, non eſſe ens vt ſignificat entitatem rei, habere tamen tale eſſe quale ſufficit ad veritatem propoſitionis, qua dicimus, cæcitatem eſſe in oculo, quod eſſe non ſignificat ponere aliquid in oculo, ſed potiùs remouere. Hoc ergo modo dicitur malum eſſe in bono tanquam in ſubiecto, non tanquam ponens aliquid in illo, ſed potiùs vt remouens vlteriorem perfectionem ei debitam. Cùm autem Dionyſius ait, malum non eſſe in rebus, intelligit non eſſe tanquam verum ens ponẽs aliquid in ipſis.

Caietan.

VII. Malũ quoduis nõ quodlibet bonum deſtruit.

Ad ſecundam iam in ſuperioribus dictum eſt, nõ omne malum eſſe oppoſitum cuilibet bono: vnde neceſſe non eſt, vt malum deſtruat omne bonũ, ſed illud cui formaliter opponitur: non verò illud quod in ſubiecto ſupponit, vt tenebræ deſtruunt bonitatem luminis, non tamen perfectionem aëris. Dices, ſæpè malum minuit bonitatem ſubiecti, quia nõ ſolùm tollit oppoſitã perfectionem, ſed etiam minuit habilitatem ſeu aptitudinem ad talem perfectionẽ, vt peccatum & formaliter excludit actum bonum, & promptitudinem minuit ad ſimilem faciendum: ergo adeò poteſt malum augeri vel multiplicari, vt omnino deſtruat bonitatem ſubiecti: nõ igitur ſemper ſupponit illam. Reſpondetur, duplicem intelligi poſſe habilitatem ſubiecti ad bonum. Vna eſt ſuperaddita ipſi, & diſtincta ab illo, vt eſt habitus in potentia, vel conueniens qualitatum temperamentum in organo. Alia eſt habilitas omnino intrinſeca facultati vel ſubiecto, quæ in re non diſtinguitur ab entitate eius, ſed ratione tantùm. Rurſus habilitas ad bonum dupliciter minui poteſt. Primò per ſubtractionem & realem diminutionem bonitatis, quo modo minuitur bonum aquæ, quãdo minuitur frigiditas eius. Alio modo per additionem impedimẽtorum, quomodo dici poteſt minui habilitas materiæ ad formam ignis per nimiam humiditatem. Prior ergo habilitas diſtincta à potentia poteſt per ſubtractionem ac propriè in ſe minui: vnde etiam poteſt totaliter auferri per malum contrarium, quod

non

non eſt inconueniens, quia illa habilitas non eſt A proprium ſubiectum talis mali, ſed potiùs eſt forma vel diſpoſitio illi oppoſita. Poſterior autem habilitas non minuitur per ſubtractionem, quia, cùm non ſit res à ſubiecto diſtincta, ſicut illud in entitate ſua non minuitur, ita neq; huiuſmodi habilitas, ſed ſolùm dicitur minui poſteriori modo: & propriùs diceretur impediri, ideoq; nũquam poteſt abſumi, ſeu penitus auferri. Et quia ſubiectum mali eſt bonum, ſecundum hanc intrinſecam habilitatem ad propriam perfectionem, ideò nunquam poteſt per malum deſtrui totum bonum, quod eſt in ſubiecto eius. Atque hac ratione, quamuis peccata dicantur minuere habilitatem voluntatis ad bene operandum, nunquã poſſunt illam penitus abſumere, etiamſi in infinitum multiplicentur, vt latiùs D. Thomas tradit 1.2. quæſt. 85. artic. 1. ad 2. Sicut etiam radicalis habilitas materiæ ad vnam formã non poteſt tolli, etiamſi diſpoſitiones ad oppoſitam formam infinitè creſcant.

VIII. Dices. Interdum forma diſconueniens omninò deſtruit ſubiectum ſuum ſi nimium creſcat, vt calor B aquam: ergo & malum poterit deſtruere omninò bonitatem ſubiecti ſui. Reſpondetur negando antecedens in rigore, nam forma nũquam corrumpit propriũ ſubiectum cui inhæret, licet poſſit eſſe diſpoſitio ad corruptionẽ ſubiecti quod denominat. Quæ reſponſio procedit iuxta ſententiam aſſerentem, calorem inhærere materiæ primæ. Iuxta oppoſitam verò ſententiam dicendum eſt, calorem qui reuera aquæ inhæret, non deſtruere illam formaliter, quamuis per accidens diſponat ad illius corruptionem, non proximè, ſed remotè: nam in inſtanti in quo aqua corrumpitur, nouus calor iuxta hanc ſententiam introducitur, qui iam non inhæret aquæ ſed igni, & ab illo, ſeu potiùs à forma ignis formaliter corrumpitur aqua. Sic ergo malũ nunquam deſtruit ſubiectum, cui ineſt: quod ſi interdum per accidens ad illius corruptionem diſponat, conſequenter etiam diſponit ad deſtructionem ſui ipſius, ita vt nunquam maneat ſine ſubiecto bono.

IX. *Mors quomodo malũ & cui ſubiecto.* Vnde ad tertiam reſpondeo, mortem, vel corruptionem dupliciter conſiderari poſſe. Vno modo prout eſt in fieri per alterationes & diſpoſitiones, C quæ antecedunt inſtans mortis, & hoc modo facilè intelligitur habere rationem mali reſpectu ſubiecti quod paulatim corrumpitur, contra quod nõ procedit argumentum. Alio modo conſiderari poteſt mors vt eſt in inſtanti quo res deſtruitur: & ſic concedo (quidquid alij ſentiant) mortem propriè & in rigore non eſſe malum illius rei, quæ per illam deſtruitur, propter argumentum factum. Vnde D. Thom. quæſt. 5. de potentia, artic. 3. ad 14. concedit, annihilationem non eſſe malum, quia non relinquit bonum in quo fundetur, quod etiam ſentit Auguſtinus in Enchirid. cap. 12. & 13. vbi latè probat, deſtructa omnino natura, non manere malum. Solet autem latè loquendo, hæc corruptio vel deſtructio rei malum appellari: quia eſt totalis ablatio boni, quæ ſufficiens ratio eſt vt odio habeatur, vel fugiatur.

Annihilatio nullius malum.

Mali an detur formalis cauſa.

X. DIco tertiò. Malum non habet propriam & intrinſecam cauſam formalem, præter ſe ipſum, ſeu ſuam malitiam: habere autem poteſt cauſam formalem quodammodo remotam & extrinſecam. Declaratur & probatur, quia, cùm malum formaliter conſiſtat in priuatione, ipſa priuatio eſt forma eius; priuationis autem ipſius non eſt alia forma qua ipſa cõſtituatur, vt per ſe conſtat. Contingit autem ſæpè, priuationem vnius formæ conſequi ad aliam formam poſitiuam, non per effectionem, ſed ex vi ſolius cauſalitatis formalis: quomodo priuatio frigoris ſequitur ad informationẽ caloris producti in aqua; & ita calor inhærens aquæ iuxta veram philoſophiam non effectiuè ſed formaliter expellit frigus; atq; ita ille calor rectè dici poteſt cauſa formalis priuationis frigoris, quæ priuatiò eſt malum aquæ. Hoc ergo modo dari poteſt cauſa formalis mali, quam voco extrinſecam & remotam, quia non eſt propriè & intrinſecè conſtituens ipſum malum, ſed ſolùm eſt forma, ad quam conſequitur tale malum.

Mali efficiens quod.

DIco quartò. Malum ſemper habet aliquam cauſam efficientem, non tamen per ſe, ſed per accidens & præter intentionem primariam & intrinſecam agenti. Prior pars nota eſt ex his, quæ in principio ſectionis diximus: nam ratio mali non conuenit enti per ſe & ab intrinſeco: ergo ab extrinſeco: ergo per aliquam efficientiam, ſeu efficientem cauſam: nihil enim poteſt ab extrinſeco aduenire, quod non ab alio efficienter proueniat. Vt verò poſterior pars declaretur, aduertendum eſt, tribus modis poſſe malum accidere rebus. Primo modo per efficientiam perfectam cauſæ agentis, vt quando cauſa efficiens perfecta virtute introducit formam; ad eam verò conſequitur priuatio alterius formæ, quæ habet rationem mali; & hoc modo ignis eſt cauſa efficiens malum in aqua, ſcilicet priuationem frigoris, & Deus eſt cauſa omnis mali naturalis, aut pœnæ, quod hoc modo conſequitur ſeu fit, quia & inſtituit cauſas effectrices huius mali, & cum eis operatur. Conſtat autem, hanc efficientiam non eſſe per ſe, ſed per accidens, quia inſtitutum agentis non eſt deſtruere aliud, ſed ſuum eſſe communicare; accidit verò vt inde ſequatur non eſſe alterius, quia eſt incompatibile cum alio. Quòd ſi quis dicere velit, hoc malum, licet non ſit propter ſe intentum, tamen propter aliud aliquo modo intendi, id eſt, vt medium & diſpoſitionem neceſſariam ad aliud bonum introducendum; qui hoc (inquam) dixerit, non multum aberrabit. Et ideò dixi, hanc mali effectionem eſſe præter primariam intentionem agẽtis, quæ per ſe non eſt ad malum, ſed ad bonum. Addidi verò, ſermonem eſſe de intrinſeca intentione agentis, id eſt, de illa, quam habet ex vi actionis ſuæ: nam, ſi ſit agens liberum, poteſt directè ac per ſe intendere malum alterius, propter alium finem, vt ſuprà dicebamus de malo pœnæ, quod Deus directè intendit ſuppoſito malo culpæ: hæc verò intentio extrinſeca eſt illi actioni per quam fit tale malum. XI.

Quod mali ad cauſalitatem perfectã agentis conſequatur.

Secundò modo contigit malum conſequi ad actionem cauſæ efficientis ex imperfectione, vel defectu talis cauſę. Et hoc contigit quando ipſum malum admiſcetur ipſi actioni, vel effectui, ſeu formæ introductæ & intentæ ab ipſa cauſa efficiente: ſic claudicatio eſt quoddam malum in ratione progreſſiui motus, quod conſequitur in actione ex defectu virtutis motiuæ principalis vel inſtrumentalis; & tunc etiam conſtat, malum eſſe præter intentionem agentis: imò non conſequi ad illud vt agens eſt, ſed vt deficiens eſt. Dices, quamuis, comparando illam XII.

Malum aliquod oritur ex imperfectione cauſæ.

Occurritur obiectioni.

malitiam actionis ad poſitiuam virtutem & efficientiam cauſæ, ſit per accidens, tamen comparando illam ad imperfectionem cauſæ, erit per ſe ab illa, iuxta illam regulam, *Sicut affirmatio eſt cauſa per ſe affirmationis, ita negatio negationis*. Reſpondetur, hinc ad ſummum concludi, malum vt malũ habere cauſam per ſe deficientem, quæ vt ſic potiùs eſt cauſa non efficiens, quam efficiens, quod in idem redit: nam illa malitia per accidens coniungitur cum efficientia, vt ſic, licet per ſe ſequatur ex defectu, & imperfectione cauſæ. Quæ conſecutio dicitur per ſe, vel in ordine ad moralem rationem, vt ſtatim explicabo, vel certè ſecundum quandam accommodationem & attributionem, ſuppoſita neceſſaria conſecutione vnius ex alio: nam propriè ac phyſicè priuatio nõ influit in priuationem, nec defectus in defectum, ſed quia ex cauſa defectiua ſequitur defectuoſa actio, ideò perfectio effectus per ſe tribuitur perfectioni cauſæ, defectus autem imperfectioni.

XII. Dicet rurſus aliquis. Ergo hoc malum in actione ſeu in effectu, ſemper ſupponit malum in cauſa. Conſequens autem videtur falſum, nam de illa malitia cauſæ inquiro an habeat aliam cauſam, néc ne: ſi non habet, ergo datur malum quod nullam habeat cauſam, quòd ſuprà oſtendimus fieri non poſſe: ſi verò habet cauſam, vel illa habebit etiam defectum; & ita de illa redibit eadem interrogatio, & ſic in infinitum procedetur: vel ſiſtẽdum erit in cauſa, quæ, cùm nullam habeat malitiam, ſeu defectum, ſit cauſa defectuoſæ actionis, & effectus. Conſequens eſt contra dicta & contra rationem: cùm enim quęlibet cauſa agat ſibi ſimile, vel proportionatum, cur cauſa bona, nullamque habens malitiam, producet effectum malum & defectuoſum? Reſpondetur negando abſolutè primam ſequelam, non enim oportet vt malitia effectus ſupponat ſemper malitiam in cauſa, quia, quacunque ratione cauſa impediatur ne agat ſecũdum totam perfectionem debitam actioni vel effectui, poterit actio eſſe defectuoſa & mala in ſuo genere. Poteſt autem cauſa ſic operari vel impediri, etiamſi nulla malitia propriè ſumpta in ea ſupponatur. Quanquam hic modus agendi ſemper ſupponit aliquam imperfectionem, quæ non ſemper eſt propria malitia, aut priuatio perfectionis debitæ, ſed tantùm negatio maioris perfectionis, naturaliter conſequens limitatam perfectionem talis cauſæ.

Malitia effectus non neceſſario malitiam ſupponit in cauſa.

XIIII. Hoc vt clariùs intelligatur, diſtinguamus inter cauſas naturaliter agentes, & liberas, nam cauſa, quę naturaliter agit, ſi in ſe perfecta ſit, & non ſit impedita, aget quantum poteſt, & ideò nunquam committet defectum in actione, qui habeat rationem mali naturalis; & hoc rectè conuincit ratio facta, quia à cauſa bona & agente quantum poteſt, & non impedita, non eſt vnde poſſit malitia in actionem reſultare. Ex duplici ergo cauſa accidere poteſt talis defectus in actione. Primò ex eo quòd cauſa ipſa in ſe eſt malè affecta vt ſi oculus, v. g. ſit prauè diſpoſitus & tunc verum eſt, malitiam actionis ſupponere malitiam in cauſa, non tamen neceſſe eſt procedere in infinitum, quia illa malitia cauſæ prouenire poteſt ex actione alterius cauſæ perfectæ in ſuo genere, quæ dum intendit effectum ſuum perfectum producere, ex conſequenti introducit in oculo aliquam diſpoſitionem diſconuenientem illi, iuxta primum modum ſuperiùs poſitum: vel potuit in ipſa formatione prouenire ex aliquo naturali impedimento, vt iam dicam. Secundò igitur hoc prouenire

Effectus cauſarum neceſſario agentium vnde cõtrahant malitiam.

A poteſt ex aliqua extrinſeca cauſa impediente, ſiue hæc ſit materialis, ſiue efficiens, ſiue ſit in ipſo paſſo, ſiue in medio: nam ex concurſu huiuſmodi cauſarum ſibi reſiſtentium, & ſeſe impedientium, contingit, actionẽ vnius cauſæ defectuoſam, & mõſtroſam prodire, etiamſi in ipſa cauſa, nullum naturale malum propriè ſumptum præcedat.

Neq; contra hoc procedit ratio facta, quia licet à cauſa bona, qua bona eſt, non procedat niſi bonum & perfectio, quia tamen illa cauſa impediri poteſt, ne ſecundum totam ſuam perfectionem agat, inde accidere poteſt, vt effectus non recipiat totam perfectionem ſibi debitam, vel vt illam non recipiat cũ modo, ſpecie, & ordine naturæ ipſius accommodato, in qua carentia ratio mali conſiſtit. Quamuis autem tunc malitia effectus non proueniat ex malitia cauſæ, ſemper tamen ſupponit in illa imperfectionem aliquàm, ſaltem negatiuam, ſcilicet, defectum virtutis ad vincendam cauſam ſe impedientem, vel materiæ indiſpoſitionem aut reſiſtentiam. Atq; ita facilè intelligitur, vnde hoc malum in naturalibus B effectibus euenire poſſit, ita vt neceſſe non ſit, vel in infinitũ procedere, vel ſiſtere in aliquo malo quod nullam habeat cauſam: ſiſtendum eſt enim in naturali imperfectione vnius cauſæ, adiuncto impedimento alterius: hoc autem impedimentum prouenire poteſt ex naturali curſu & ordine ac virtute naturalium cauſarum. Imperfectio autem illa ſeu impotentia ad vincendum impedimentum nõ requirit aliquam cauſam, quia eſt mera negatio intrinſecè & neceſſariò coniuncta cum tali rei natura ad talem gradum & perfectionem entis ex ſe limitata. Neq; eſt inconueniens vt imperfectio, quæ in cauſa eſt merè negatiua, & non habet rationem mali, ſit radix & origo imperfectionis priuatiuæ, & habentis rationem mali in actione vel effectu, quia ratione interuenientis impedimenti per accidens euenire poteſt, vt effectus priuetur perfectione ſibi debita, quia cauſa impeditur ne agere poſſit ſecundum totam perfectionem ſuam.

XV. Effectus malus ſemper in neceſſaria cauſa defectum ſupponit.

In cauſa verò liberè agente, eſt alius proprius modus deficiendi in actione ſua nimirum ex dominio, quod habet in ſuum actũ abſq; alio extrinſeco im- C pedimẽto. Nam hoc ipſo quod libera eſt, non ſemper agit quantùm poteſt, & debet: & ideò ex eadem radice poteſt actionẽ peccaminoſam efficere abſq; alio impedimento. Et hinc etiam fit, vt malum proueniens à cauſa libera, quod eſt propriè malum morale ſeu culpæ, non neceſſariò ſupponat in cauſa aliud ſimile malum: alioqui non poſſemus ſiſtere in primo malo culpę proueniente à tali cauſa, quod eſt impoſſibile. Imò nec neceſſe eſt vt hoc primum malum culpæ ſupponat in cauſa aliquod prius malum, quod non ſit culpæ, ſed alterius generis, ſcilicet naturæ: nam, vt dixi, ex ſola libertate creaturæ poteſt prouenire, libertas autem non eſt malum, ſed potiùs bonum. Præſertim, quia iuxta doctrinam ſuperiùs traditam ex Auguſtino, omne malum creaturæ rationalis eſt aut culpæ aut pœnæ: malum autem pœnæ ſecundum ſe totum, ſupponit aliquod malum culpæ: ergo malum culpæ, ſi ſit primum, nõ poteſt ſupponere aliud malum. Supponit tamen imperfectionem aliquam intrinſecam & connaturalem creaturæ, quæ eſt eſſe mutabilem, & defectiuam, quam, formaliter loquendo, non habet ab alia cauſa, ſed ex ſe, eò quòd ſit ex nihilo, & limitatæ ac finitę perfectionis in ſuo ordine: ex hac.n. limitatione habet, tum quòd non ſit ſibi regula ſuarum operatio-

XVI. Libera cauſa dominiũ adæquata origo eſt malitiæ & defectus in ſua actione.

rationum, ſed ſuperiori regula indigeat: tum etiam quòd non ſit per ſe & infallibiliter coniuncta ſuæ regulæ, ſed poſſit ab illa deficere. Hæc autem naturalis imperfectio, quamuis mala non ſit (non eſt enim priuatio, ſed mera negatio) poteſt tamen eſſe origo mali moralis, quia adiuncta libertate, ex vi illius abſq; alio extrinſeco impedimento, poteſt voluntas mutabilis non agere totum quod poteſt & debet, vel agere, non ſicut poteſt, & debet, ſed alio imperfectiori modo.

XVII. *Malum in effectu quidoque ex ſola carentia influxus cauſæ.* Tertio modo contingit malum ſequi ſine vlla poſitiua efficientia ex ſola ſubtractione efficientiæ ſeu influxus bonitatis debitæ. Cùm enim malum in priuatione conſiſtat, per ſe non requirit poſitiuum influxum vt ſuo modo ſit, nam omnis poſitiuus influxus ad poſitiuam formam ſeu rem, per ſe primò terminatur: hoc autem per ſe loquendo, neceſſariũ non eſt ad priuationem: igitur, vt malum ſequatur, ſatis eſt, quod bonum alicui ſubiecto debitum non fiat, vel non conſeruetur conſeruato ſubiecto cum eadem aptitudine, ac (vt ſic dicam) iure ad tale bonum. Atq; in moralibus quidem hoc poteſt accidere ex ſolo dominio potentiæ liberæ in actionem ſuam. Quanquam quæſtio ſit controuerſa, an poſſit dari purum malum morale ſine vlla actione, quod appellari ſolet pura omiſſio, de qua re nobis non eſt diſſerendum: ſatis eſt enim ad rem de qua agimus, quòd hoc malum ex vi ſui eſſe non requirat actionem, quidquid ſit an ob rationem voluntarij neceſſarius ſit actus. At verò in naturalibus, quia cauſa non poteſt ſuſpendere actionem ex ſe, ſed ſolùm, quia vel paſſum remouetur, vel ipſa eſt diſtans, vel aliquod aliud impedimentum intercedit, quod non ſit ſine aliqua actione poſitiua, ideò, quamuis malum proueniens à cauſa naturali, per ſe ac formaliter ſæpè proueniat ex ſola carentia actionis, tamen illa ſemper conſequitur ad aliquam aliam actionem ſeu mutationem, vt, licet tenebræ ſequantur in aere ex ſola non illuminatione Solis, tamen hæc carentia illuminationis ſequitur ad motum illuminantis, vel alterius corporis. Ad hunc ergo modum accidere poteſt priuatio, in qua malum conſiſtit: & tunc idem fere iudicium eſt de hoc modo efficiendi malum, quod de primo: ſequitur enim hoc malum per accidens ex actione alteriùs cauſæ, non quia actio ipſa defectuoſa ſit, ſed quia terminus talis actionis incompoſſibilis eſt cum actione alterius cauſæ, ſeu cum aliqua conditione ad illam requiſita.

XVIII. Hinc verò infertur, cùm dicitur habere malum cauſam efficientem, vel intelligendum eſſe de cauſa aut poſitiua, aut priuatiua, quia priuatio ad poſitiuum reuocatur, vt in ſimili dixit D. Thom. 1. 2. q. 71. art. 6. ad 1. vel certè, ſi intelligatur de cauſa poſitiuè agente, cum proportione verificandum eſt, nam in naturalibus ſemper antecedit aliqua actio naturalis, ad quam conſequitur, vel cui adiungitur priuatio, quæ eſt malum: in moralibus autem, ſi moraliter loquamur, ſemper etiam intercedit actio voluntatis, quam malitia comitatur, vel ſaltem neceſſaria eſt illa actio ſeu voluntas virtualis, quamuis fortaſſe Metaphyſicè loquendo, non repugnet eſſe tale malum ſine formali actione.

Quomodo malum ſit à prima cauſa.

XIX. Atque ex his ſatis conſtat quæ ſit cauſa efficiens mali proxima & particularis: quo modo autem malum ſit etiam à cauſa prima & vniuerſaliſſima, quæ eſt Deus, breuiter ſupereſt explicandum. Tribuuntur autem Deo effectus cauſarum ſecundarum dupliciter, ſcilicet vel mediatè, quia dedit virtutẽ agendi cauſis ſecundis, vel immediatè, quia cum eis concurrit & in earũ actiones & effectus proximè influit. Rurſus habemus ex dictis, malum dupliciter ſequi ex cauſa proxima, ſcilicet, vel ex vi actiuitatis & poſitiuæ perfectionis eius, vel ſolùm ex carentia perfectionis vel actionis. Dicendum ergo eſt, Deum prædictis duobus modis eſſe cauſam illius mali, quod ſequitur ex vi actiuitatis perfectæ alicuius cauſæ. Patet, quia Deus, & dedit illam virtutem ſeu actiuitatem, & cum ea concurrit ad illam actionem perfectam, ad quam ſequitur alterius malum. Ita verò efficit Deus hoc malum, ſicut cauſa proxima quantum ad hoc, quod non per ſe & directè, ſed conſequenter & per accidens illud cauſat: quia ipſum malum, cùm ſit priuatiuum, non eſt aliter factibile. Quod intelligendum eſt quantum ad actionem phyſicam, nam quantum ad intentionem agentis, cùm Deus ſit agens per intellectum, poteſt directè intendere malum ipſum propter aliquod bonum. Atq; hoc modo eſt Deus cauſa cuiuſcunq; mali merè naturalis, iuxta illud, *Deus mortificat & viuificat* 1. Reg. 1. Eſt item ac maximè cauſa mali pœnæ, quomodo dicitur: *Nullum eſt malum in ciuitate, quod non fecerit Dominus*, Amos 3. Quod autem interdum dicitur *Deus non feciſſe mortem*, Sap. 2. intelligitur, eam non intendiſſe nec voluiſſe ex primaria intentione ſua, ſed quodammodo coactũ hominum culpa, qua ſuppoſita verè facit mortem, eamq; vult in pœnam culpæ. Quapropter non ſolùm per cauſas ſecundas, ſed etiam immediatè per ſe ipſum, poteſt Deus hoc malum efficere, quia nullum requirit defectum in cauſa immediata, ſed ex ſola efficacia perfecta prouenire poteſt.

At verò malum illud, quod conſequitur ex carentia perfectionis, vel actionis cauſæ proximæ, per ſe non requirit Dei influxum, neque eſt neceſſariò coniunctum cum actione Dei vt ſic, & ideò neceſſe non eſt vt Deo tribuatur. Probatur, quia hoc malum non ſequitur ex perfectione vel actiuitate cauſæ proximæ, ſed ex imperfectione & carentia: ergo non ſequitur ex eo quod cauſa habet à Deo, ſed ex eo potiùs quod ex ſe habet, vel potiùs quia ex ſe caret perfectione ſibi non debita. Rurſus, cauſa ſecunda non indiget concurſu Dei in quantùm non agit, ſed in quantum agit aliquid: ergo hoc malum per ſe non habet vnde tribuatur Deo, neque mediatè neq; immediatè. Et hac ratione malum culpæ in Deum non refunditur: nam ſecundum fidem Deus author peccati non eſt. Imò neq; vlla malitia actionis proueniens ex defectu virtutis proximæ Deo tribui poteſt, vt eſt v. g. claudicatio, quod docet D. Thom. 1. p, q. 49, art. 2. XX

Sed in hoc eſt notanda differentia inter malum culpæ & alia, quod in malo culpæ imperfectio, quæ neceſſariò ſupponitur in cauſa, ex ſe illi conuenit, & nullo modo ab extrinſeco, & ob ſpecialem cõditionem & libertatem talis cauſæ poteſt eſſe origo mali culpæ abſq; extrinſeco impedimento. Vnde fit, vt prima & ſufficiens radix talis mali, vt ſic ſit ipſa cauſa proxima ſine interuentu primæ. At verò in alijs malis naturalium actionum imperfectio quæ ſupponitur in cauſa, ſi ſit merè naturalis ac negatiua, nõ poteſt eſſe radix defectuoſæ actionis niſi interueniente aliquo extrinſeco impedimento, vt ſuprà dictum eſt, quod impedimentum ſemper prouenit ab aliquo motu, vel effectu poſitiuo cuius Deus poteſt XXI

eſſe cauſa, & ex hac parte poteſt radix talis mali in Deum reuocari. Rurſus, ſi imperfectio cauſæ ſit præternaturalis illi, & conſequenter habens rationem alicuius mali in illa, talis defectus ſemper prouenit ex aliqua alia actione vel motione naturali, quam neceſſarium eſt à Deo eſſe. Atq; in hunc modum omne naturale malum in Deum tandem refundi poteſt, non quatenus prouenit ex defectu, qui non ſit à Deo, ſed quatenus prouenit ex aliquo effectu vel actione quæ ſit à Deo. Vt in dicto exemplo claudicationis, quamuis defectus illius motus non ſit in illa actione ex vi dimanationis quam habet à Deo, ſed à tibia debili ſeu defectuoſa, quia tamen hic defectus tibiæ poteſt eſſe factus à Deo, vel à cauſa ſecunda perfectè operante, vel intendente ſuum effectum, ideò claudicatio ipſa poteſt tandem in primam cauſam reduci, quod in malo culpæ locum habere non poteſt.

XXII. Accedit etiam alia differentia, quod malum culpæ propter ſuam turpitudinẽ non poteſt eſſe à Deo intentũ ſeu volitum, ſed tantùm permiſſum: reliqua aũt mala, vndecunq; proueniant, ſi culpã nõ includant, poſſunt à Deo eſſe directè volita & intẽta, quia non habent turpitudinem repugnantem ſumæ bonitati eius: & ideò ſolius mali culpæ non põt Deus eſſe cauſa, aliorum verò põt. Et hinc ẽt eſt vt malum proueniens ex ſola carentia actionis, ſi morale ſit, non poſſit eſſe vel à ſolo Deo, vel ab eo vt primaria cauſa & radice, ſed à libertate defectibili creaturæ. Si autem tale malum merè naturale ſit, poteſt eſſe vel à ſolo Deo ſuſpendente totam actionem, qua ſe ſolo conſeruet bonum, vel à Deo vt prima cauſa & radice, vt ſi cauſa ſecunda agere omittat, ſolùm quia Deus ſuſpendat concurſum ſuum.

SECTIO IIII.

Cur malum inter attributa entis non numeretur.

I. Ratio difficultatis.

RAtio dubitandi eſſe poteſt, quia malum, vt ex hactenus dictis conſtat, ratione diſtinguitur ab ente, eiq; tribuitur, ipſumq; denominat: cur ergo inter proprietates entis nõ numeratur? Quòd enim bonum ſit etiã eius proprietas, nõ obſtat, cùm poſſit ens diuerſis rationibus bonum & malum eſſe. Neq; etiã obſtat quòd priuationem dicat, nam etiam vnum de formali dicit negationem, & nihilominus eſt vna ex præcipuis proprietatibus entis. Deniq; non obſtat, quòd non omne ens videatur eſſe malum, quia licet nullum ens ſit in ſe abſolutè malum, id eſt, defectuoſum, tamen omne ens, etiam Deus ipſe, eſt alicui malum, id eſt, diſconueniens: ergo hoc ſatis eſt, vt malum in communi debuerit inter proprietates entis numerari.

II. Concluſio qua dubium expeditur.

Dicendum nihilominus eſt, meritò non numerari malum inter attributa entis. Cuius rei rationes plures reddi poſſunt, ſed quæ inter arguendum tactæ ſunt, poſſunt ſufficere. Primùm enim, malum vt malum nõ dicit de formali aliquid pertinens ad rationem entis, ſed potiùs tendentiam (vt ſic dicam) ad non ens, ſeu defectum & imbecillitatem entis: ergo non poteſt huiuſmodi ratio conſtituere peculiare attributum entis vt ens eſt, ſed potiùs poſſet attribui alicui enti vt defectibile eſt. Vnde non eſt ſimilis ratio de vnitate, tum quia vnitas non dicit ſolam negationem, ſed entitatem ſub negatione, malitia autem in ſola priuatione ſufficienter ſaluatur, A tum etiam, quia per illam negationem, quam vnum includit, circumſcribimus integritatem, quã ens in ſe habet, & conſequenter entitatem eius: per priuationem aũt, quam malũ dicit, non declaramus entitatem, nec circũſcribimus aliquid pertinens ad cõſtitutionẽ ipſius entis, ſed explicamus potiùs defectum entitatis, qui in aliquo ente interdũ eſſe põt.

III. Ens hinc excedit malum, à quo illius exceditur.

Secundò hinc fit, vt malum non ſit reciprocum enti, vt vel ob eam cauſam non poſſit eſſe attributum eius. Non eſt autem reciprocum, tum ex parte ipſius mali, quod latiùs patet, quam ens, tum ex parte ipſius entis, quod aliunde latiùs patet, quàm malum. Primum patet, quia, cùm malitia non includat in ſuo conceptu entitatem, ſed efficienter ſaluetur in priuatione entitatis, non requirit reale ens ad propriam mali denominationem: ipſa enim priuatio perfectionis debitæ nõ ſolùm eſt malitia, ſed verè ac propriè dicitur malum quoddam, nam eo modo, quo concipitur per modum entis (quamuis verum ens non ſit) concipitur etiam & denominatur malum quoddam, quamuis non concipiatur vt ens B in ſe malum, ſed vt malum eius cuius eſt priuatio. Quomodo etiam in moralibus pura omiſſio, ſi eſſet verè ac propriè peccatum, eſſet & malum hominis. Secundum patet, quia nõ omne ens eſt verè ac propriè malum, quod quidem de Deo eſt certiſſimum, nam nec ipſe in ſe habet defectum aliquem, vnde malus dici poſſit, neq; alicui enti eſt verè & abſolutè diſconueniens, ſed maximè conueniens, imò ſimpliciter neceſſarium ad cuiuslibet alterius entis bonum & perfectionem. Quòd ſi aliquando apprehenditur vt diſconueniens, illud vel falsò apprehenditur, vel ſolùm ſecũdum quid, & per quandam denominationem extrinſecam id Deo tribui poteſt ratione alicuius effectus diſconuenientis homini, quem in ipſo cauſat: hæc autem denominatio extrinſeca nec propriè malum conſtituit, nec ad proprietates entis pertinere poteſt. Neq; ſolùm in Deo, ſed etiam in multis entibus creatis reperiri poteſt integra bonitas ſine vlla malitia. Quanquam enim extra Deum nullum ſit ens creatum, quòd non poſſit alicui malo ſubiacere: malo (inquam) vel morali, ſi ſit creatum & intellectuale ſuppoſitum, vel naturali ſaltem, aut pœnali: tamen multis entibus crea- C tis communicari poteſt, vt nullam propriè habeant malitiam, ſed totam perfectionem ſibi debitam, vt in beatis angelis contingit, quib. hoc peculiare eſt, vt nulli malo ſubditi vnquã fuerint, nec futuri vnquam ſint. Homines enim etiã beati, licet iam careant omni malo in perpetuum, aliquando tamen alicui malo ſubiacuerunt, ſi non culpæ, quod rarũ eſt, ſaltem pœnæ, quod nullus euaſit. In reliquis autem entibus ſola cœleſtia corpora videntur libera omni malo naturali, quatenus incorruptibilia ſunt, & à peregrinis impreſſionibus omnino libera. Eſt autem conſiderandum, hæc omnia eſſe intelligenda de malo propriè ſumpto, quatenus de formali dicit propriam priuationem bonitatis debitæ: nam, ſi generaliùs loquamur de malo, vt dicat negationem ſolam alicuius bonitatis, & perfectionis ſimpliciter ſic quidem omne ens extra Deũ poteſt dici aliquo modo malum: quo ſenſu poſſet illud intelligi, *Nemo bonus niſi ſolus Deus.* Veruntamen illa acceptio mali impropriiſſima eſt, vt ex ſuprà dictis patet; nã propter ſolam negationem perfectionis non debitę, dici poteſt ens aut imperfectum negatiuè, aut minùs perfectum, non tamen malum. Neque Deus ſolus dicitur bonus, quia omnia alia ſint mala, ſed quia ſolus

A ſolus ipſe eſt bonus per eſſentiam, aut per antonomaſiam, vel analogiam. Addo præterea eo modo quo ens creatum, malum in ea improprietate, ſeu potiùs imperfectum dicitur, non id habere ex ratione entis, ſed quia ex nihilo eſt.

IIII. *Cœli naturali bono integrè prediti.* Tertia ratio ex dictis ſumi poteſt, quia proprietates entis debent per ſe & ab intrinſeco conſequi ipſum ens: malum autem nõ ita comparatur ad ens, ſed omnino per accidens, & ab extrinſeco illi conuenit. Qua ratione ſuperiùs probabamus, malum non eſſe ſine aliqua cauſa, quia dicit defectum contra naturæ debitum, qui non contingit, abſque extrinſeca cauſa. Prouenit ergo malum illi enti cui ineſt, non ex ſe, ſed ab extrinſeco & ex accidenti, non ergo poteſt ad entis proprietates pertinere. *Malum enti non niſi accidentario ineſt.* Et quãuis interdum contingat ex intrinſeca natura duorum entium conſequi, vt vnum ſit alteri diſconueniens, & conſequenter malum eius, quomodo in moralibus dicuntur eſſe aliqui actus intrinſecè mali, tamen hoc ipſum eſt valde per accidens ad rationem entis, & peculiare quorundam entium habentium inter ſe repugnantiam, vel improportionem aliquam. Ob has ergo cauſas non debuit malum inter rationes entis recenſeri.

DISPVTATIO DVODECIMA.

De cauſis entis in communi.

B POſtquam dictum eſt de eſſentiali ratione, & proprietatibus entis in quantum ens eſt, priuſquam ad diuiſiones eius deſcendamus, oportet de cauſis eius exactè diſputare. Nam licet Phyſicus de cauſis diſputet, id tamen eſt nimis contractè & imperfectè, quatenus ratio cauſæ in Phyſica materia, vel cum aliquo motu aut Phyſica mutatione exercetur: ratio autem cauſæ vniuerſalior eſt & abſtractior: nam ſecundum ſe abſtrahit à materia, tam ſenſibili, quàm intelligibili: & ideò propria eius conſideratio ad Metaphyſicum pertinet. Primò quidem quatenus ipſamet ratio cauſæ, ſeu cauſalitas (vt aiunt) aliquem gradum entis participat: de quo oportet declarare quid, & quo modo ſit. Secundò, quia ipſa cauſalitas eſt veluti proprietas quædam entis vt ſic: nullum eſt enim ens quod aliquam rationem cauſæ non participet. Tertiò, quia ad ſcientiam pertinet conſiderare cauſas ſui obiecti. Quamuis autem non omne ens comprehenſum ſub obiecto huius ſcientiæ, habeat veram ac propriam cauſam, nam Deus cauſam non habet: tamen omnia alia præter ipſum, cauſam habent: & in eius non ſolùm determinatæ ſeu particulares rationes entis, ſed etiam ipſa entis ratio per ſe ac propriè cauſatur, ita vt verum ſit dicere, ens in quantum ens ſpecificatiuè, etſi non reduplicatiuè, habere cauſam. Eò vel maximè quòd eiuſdem doctrinæ eſt rationem cauſæ & effectus contemplari: nullum autem eſt ens quod non ſit vel effectus, vel cauſa. Accedit quòd, licet Deus non habeat veram & realem cauſam: quædam tamen rationes eius concipiuntur à nobis ac ſi eſſent cauſæ aliarum, ad quas meliùs declarandas vtile etiam erit veras rationes cauſandi prænoſcere. Ob has ergo rationes ad Metaphyſicum pertinet cauſarum conſideratio. De quibus pauca priùs in communi dicemus de ratione cauſæ & membris eius: deinde fuſiùs de ſingulis: poſtremò eas inter ſe, & cum effectibus varijs modis conferemus.

SECTIO I.

Vtrum cauſa & principium, idem omnino ſint.

I. *Cauſam eſſe eſt longè notiſſimum.* NOn inquirimus an cauſa ſit, quia nihil eſt per ſe notius: ad inueſtigandum autem quid ſit, commodè à ratione principij initium ſumimus, quoniam omnis cauſa principium eſt, & per illud tanquam per genus, vel loco generis definiri poteſt, & debet. Ratio igitur dubitandi in propoſita quæſtione ex varijs dictis Ariſtotelis ſumitur, nam interdum ſignificat, cauſam & principium, idem omnino eſſe, & reciprocè dici. Nam in 4. Metaphyſic. capit. 2. ait, *ita comparari inter ſe cauſam & principium ſicut ens, & vnum*: ens autem & vnum conuertuntur inter ſe, vt ſuprà dictum eſt. Item 5. Metaphyſic. cap. 1. vbi varios modos principij enumerat, in fine ita concludit: *Totidem autem modis & cauſæ dicuntur, omnes enim cauſæ, principia ſunt.* Rurſus cùm C 1. Phyſic. priuationem inter principia rei naturalis numeraſſet, in 12. Metaphyſic. cap. 2. eam cauſam vocat: ſentit ergo cauſam & principium eſſe idem. Et huic ſententiæ fauet modus loquendi aliquorum Patrum Græcorum, qui etiam in diuinis perſonis Patrem vocant cauſam Filij, eo quòd ſit principium eius: & ſimiliter Patrem & Filium cauſam Spiritus ſancti: quod eſt indicium, apud Græcos idem eſſe *cauſam* quod *principium*. Quod ſignificauit illos Patres exponens Concilium Florentinum ſeſſ. vlt. Ratio verò eſſe poteſt, quia principium relationem dicit ad principiatum, ſicut cauſa ad effectum: principiatum autem idem eſſe videtur quod effectum.

Ex modo loquendi Patrum Græcorum. Damaſ. lib. 1. de fid. c. 8. & 9. ac 11. Athanaſ. in Actis Nicenæ ſynodi. Nazian. orat. 29. de dogmate, & cõſtitutione Epiſcop. & orat. 35. quæ eſt 1. de Filio & 3. de Theologia.

II. Aliquando verò ſignificare videtur Ariſtoteles cauſam latiùs patere quàm principium: ait enim lib. 5. de Gener. animal. cap. 7. de ratione principij eſſe, *vt ipſum quidem cauſa ſit multorum, ſed ipſius nulla ſit ſuperior cauſa*; non eſt autem de ratione cauſæ vt non habeat ſuperiorem cauſam: ergo iuxta Ariſtotelis ſententiam, principium quid contractius eſt quàm cauſa. Vnde etiam 1. Phyſic. cap. 5 de ratione principiorum ait eſſe, *vt non ſint ex ſeſe, nec ex alijs, ſed alia ex ipſis*, de ratione autem cauſæ non eſt vt non ſit ex prin-

ex principiis & cauſis: latiùs ergo patet cauſa quàm principium. Deniq; aliunde apparet manifeſtum, principiũ generalius quid eſſe, quam cauſam: nam omnis cauſa principium eſt, vt ex Ariſtotele retulimus: non tamen omne principium poteſt dici cauſa: priuatio enim, teſte Ariſtotele, eſt principium generationis, non tamen cauſa, & aurora eſt principium diei & non cauſa. Et apud Theologos ſana & recepta doctrina eſt, in diuinis perſonis vnum eſſe principium alterius, non tamen cauſam, vt patet ex D. Thom. 1. p. q. 33. art. 1. ad 1.

Varij principiorum modi, & illorum ordo.

III. AD explicandam hanc quæſtionem incipiendum eſt à nomine & ratione principij: quoniam verò, vt Damaſc. ait Dialog. cont. Manic. in initio, principij vocabulum, æquiuocum, id eſt analogum, eſt, meliùs erit varias eius ſignificationnes enumerare, quas ibi recenſet Damaſcen. & priùs Ariſtoteles 5. Metaphyſic. cap. 1. Vt vero aliqua certa methodo à nobis tradantur, primò diſtinguere poſſumus duplex principium, aliud rei, aliud cognitionis ſeu ſcientiæ, quod alio modo ſolet diſtingui in principia incomplexa, & complexa: nam principium rei incomplexum eſt, cognitionis autem complexum. Quanquam enim principia cognoſcendi frequenter deſumantur ex principiis rei, proximè tamen non ſunt principia ſcientiæ niſi prout ex eis fiunt principia complexa. Et hoc modo, ait Ariſtoteles ſuprà, *ſuppoſitiones demonſtrationum vocantur principia*: & 2. Elench. cap. vltim. in principiis cognoſcendis ait præcipuè inſiſtendum eſſe, quia illis cognitis, facile eſt cognoſcere ea quæ ſequuntur. De his autem principiis complexis nihil amplius à nobis dicendum eſt, nam quæ ad hanc doctrinam neceſſaria ſunt, diſputat. 1. & 3. ſufficienter ſunt tradita: reliqua verò ad libros Poſterior. ſpectant. Denominatio autem principij quæ his tribuitur, ad aliquod genus cauſalitatis pertinet, vel ad aliquam habitudinem ex his quæ ſtatim numerabimus: nam quia cognitio res quædam eſt, principium cognitionis ſecundum aliquam habitudinem dicitur, in qua conuenit cum aliis principiis rerum.

Principium complexum ſeu cognitionis quid.

IIII. Principium igitur rei dici poteſt aut ſolùm ratione ordinis, & cuiuſcunque connexionis, aut ratione alicuius intrinſecæ habitudinis. Priori modo dixiſſe videtur Ariſtoteles in Poetica, aliquantulum à principio: *Principium illud eſſe dicimus quod non neceſſario poſt aliud eſt, & poſt ipſum aliquid eſſe, vel fieri natum eſt.* Hæc autẽ appellatio ſub hac ratione multiplex eſt. Primò enim in omni actione aut negotio illud vnde inchoatur, principium dicitur, quod aliquando eſt arbitrarium, ſeu caſuale, aliquando eſt debitum ipſi rei, vel ſaltem magis conſentaneum, vt conuenienter fiat, vel ſpectata natura rei quæ fit, vel interdum conſiderata conditione operantis. Atque hoc modo in ordine traditæ ſcientiæ ait ſuprà Ariſtoteles, id quod eſt notius nobis, appellari poſſe principium doctrinæ, quia inde conuenienter inchoatur ſcientia. Secundò in ſucceſſione ſeu ordine temporis aurora dicitur principium diei, quia inde incipit dies. Tertiò in ordine loci qui primus ſedet, dicitur principium cæterorum, & locus etiam ille ex quo fons oritur, dici ſolet principium eius. Quartò addit Damaſcenus etiam ſolere dici propter ordinem dignitatis, vt *Rex* (ait) *eſt principium eorum quibus præeſt*: quamuis hoc poſſit ad cauſalitatem pertinere, vt Ariſtoteles ſignificat. Deniq; quidquid alteri præſupponitur, poteſt dici principium eius, vt fundamentum dicitur principium domus, & vnitas principium numeri. Et in omni re quę extenſionem habet vel latitudinem, prima pars aut primum extremum, quod aliis ſupponitur, dici poteſt principium totius, vel reliquarum partium. Vnde hæc acceptio vel denominatio principij latiſſima eſt, & variis modis poteſt multiplicari, ita vt non poſſit ad certam & ſcientificam rationem reuocari, quia eſt ferè æquiuoca denominatio.

V. Alio igitur modo, & magis philoſophico, dicitur principium ratione alicuius habitudinis per ſe inter ipſum, & id cuius eſt principium, ita vt ex illo aliquo modo per ſe oriatur. Quòd duobus modis accidere poteſt. Primò per poſitiuum influxum & communicationem ſui eſſe: qui modus reſpectu rerum creatarum ſemper eſt cum dependentia & cauſalitate, vt explicabimus: quare huiuſmodi principium, philoſophicè loquendo, ſemper induit rationem cauſæ. Solùm in diuinis perſonis inuenitur principium cum vero influxu, & communicatione proprij eſſe ſine cauſalitate: cur autem hoc ita ſit, ſectione ſequente explicare tentabimus. Vnde hoc genus principij quatenus rationem cauſæ includit, in tot membra diuidi poteſt, quot cauſa. Sunt enim quędam principia intrinſecè conſtituentia rem: alia verò ſunt extrinſeca, quæ eſſe influunt in rem, & extra illam manent, vt finis, & efficiens, de quibus poſteà dicendum eſt.

Strictius acceptum principium quid ſignificet.

VI. Secundò poteſt aliquid ex alio per ſe oriri, vt ex principio, non per poſitiuum influxum, ſed ſolùm propter neceſſariam & per ſe habitudinem ad aliud. Quo modo priuatio inter principia rei naturalis numeratur ab Ariſtotele, quæ mediam quandam rationem habere videtur inter duos modos principiorum declaratos. Nam ille prior latiſſimus eſt, & ſolùm fundatur in quolibet ordine prioritatis, nec requirit habitudinem per ſe, ſed in quolibet genere compoſitionis, aut ſucceſſionis inueniri poteſt: priuatio autem perfectiori modo, & magis intrinſeco dicitur principium generationis naturalis. Alter verò modus principij per influxum, perfectior eſt quàm vt poſſit priuationi conuenire, quia priuatio cùm, non ſit vera res, non poteſt habere proprium influxum in rem quæ fit, ſeu eius generationem: & multò minùs poteſt intrinſecè componere rem genitam. Dicitur ergo principium propter intrinſecam habitudinem generationis ad ipſam: nam quia generatio eſſentialiter eſt, tranſitus de non eſſe ad eſſe, ideò per ſe ſupponit priuationem, & ex illa tanquam ex neceſſario termino per ſe fit: hac ergo ratione dicitur priuatio eſſe principium rei naturalis, non quidem conſtitutionis eius in facto eſſe, ſed generationis.

Priuatio qualiter dicatur principium rei naturalis.

VII. Imò (vt hoc obiter dicam) etiam forma, vt eſt principium generationis, longè aliter eſt principium, quàm vt eſt principiùm rei genitæ & conſtitutionis eius: ipſius enim rei eſt principium per influxum & cauſalitatem formalem, vt infrà declarabimus: generationis autem non poteſt eſſe principium hoc modo, quia ipſa non poteſt eſſe cauſa propria eius generationis per quam fit, ita vt in eam verè influat, niſi fortè reducatur ad cauſam finalem: nam finis generationis eſt formæ introductio: vel etiam ad formalem extrinſecam, in quantùm generatio ſpeciem ſumit à forma ad quam tendit: quæ cauſa-

Forma aliter generationis aliter rei genitæ principium.

cauſalitates Phyſicè ſunt valde impropriæ reſpectu talis formæ, vt poſteà patebit. Et ideò hæc ratio principij qua forma dicitur principium generationis, propriè pertinet ad hunc poſtremum modum: nam generatio per ſe & intrinſecè intendit formam, vt formalem terminum ad quem tendit: quod ſatis eſt vt dicatur generationis principium. Secus verò eſt de materia: quia hæc etiam reſpectu generationis habet aliquem influxum & cauſalitatem, licet diuerſam ab ea quam habet circa conſtitutionem rei naturalis, in hanc enim rem naturalem influit materia intrinſecè conſtituendo illam per ſe ipſam: in generationem verò non ita, ſed ſolùm ſuſtentando, & recipiendo illam. Et hæc ſint per occaſionem dicta de his principiis quia illis ſolet quaſi per Antonomaſiã nomen principij rei naturalis accõmodari. Deniq; ad hanc vltimam principij denominationẽ poſſunt reduci aliqua exempla poſita in prima & generali denominatione, quatenus in eis reperiri poteſt ordo per ſe, & ab intrinſeco neceſſarius: ſic enim punctus dici poteſt per ſe principium lineæ, & primus gradus, totius qualitatis, & fundamentum, domus: quãquam in his talis modus principij per ſe ſemper reducitur ad aliquod genus influxus ſeu cauſalitatis.

Materia qualiter principium generationis.

Eſſe prius, omni principio qualiter commune.

VIII. EX hac principiorum enumeratione colligi poteſt primò commune eſſe omni principio vt ſit aliquo modo prius principiato: hoc enim præ ſe fert ipſum principij nomen. Imò Ariſtoteles citato loco 5. Metaphyſicæ colligit, *commune omni principio eſſe vt ſit primum*: quòd aliquid maius eſt quàm eſſe priùs: nam hoc ſolùm dicit anteceſſionem ad principiatum: illud verò dicit negationem prioris. Sed conſiderandum eſt, principium ſimpliciter in aliquo genere, vel ſub aliqua ratione dici, quod ita eſt principium vt non ſit principiatum ſub illa ratione, nam ſi ſit principiatum ab alio in ea ſerie, non erit principium ſimpliciter in illo ordine, ſed tantùm ſecundum quid reſpectu alicuius: verbi gratia punctus tunc eſt propriè principium lineæ, quando ante illum nullus punctus, & conſequenter nec pars lineæ anteceſſit: punctus autem continuans partes lineæ, tantùm reſpectiuè poteſt dici principium ſubſequentium partium, cùm ſit terminus præcedentium. Quod clariùs in tempore conſiderare licet: abſolutè enim illud ſolùm inſtans eſt principium temporis, ante quod inſtans nullum tempus præceſſit, ſed immediatè ſubſequitur: inſtans autem intermedium non dicetur ſimpliciter principium tẽporis, ſed tantùm reſpectiuè vel ſub aliqua determinata ratione, ſcilicet principium diei, vel anni. Et ad hanc verborum proprietatem videntur alludere Sancti cùm dicunt, Patrem æternum, eſſe principium, fontem, & originem totius deitatis. Non enim ita loquuntur quia Pater ſit principium ipſius naturæ diuinæ: quia iuxta fidem catholicam diuina natura non habet principium, quia à nullo procedit, aliàs ab eo diſtingueretur: vnde ſicut damnatur hæc locutio, eſſentia generat: ita & hæc, eſſentia generatur, vel procedit. Vocant ergo Patrem principium diuinitatis, quia in illo gradu, ſeu ordine (vt ita dicam) diuinarum perſonarum ſolus ipſe ita eſt principium aliarum perſonarum in diuinitate ſubſiſtentium, vt nullum principium habeat: & ideò di-

Concil. Tolet. VI. & XI. in principio. Dionyſ. c. 1. de Cæleſt. Hierarch. & 2. de diuin. nominib. Cap. Damnamus, de ſumma Trinit. & fide cathol. Nazianz. orat. 29. Athanaſ. orat. in illud dictum. Deus de Deo. Aug. 4. de Trinit. c. 20.

A citur principium diuinitatis, id eſt omnis communicationis diuinitatis. Filius autem, quia principiũ habet, non poteſt abſolutè vocari principium diuinitatis: dicitur autem verè principium Spiritus ſancti, ſeu communicationis diuinitatis per modum ſpirationis, quia ſub ea ratione non habet principium. Sic igitur de ratione omnis principij eſt vt ſit prius eo cuius eſt principium, quòd ſi abſolutè & ſimpliciter in aliquo ordine principium ſit, erit etiam primum in illo ordine.

Dices, Forma eſt principium generationis rei naturalis, & tamen nullo modo eſt prior grneratione, cùm ſit formalis terminus eius. Item obiiciet Theologus in diuinis perſonis nullam propriam prioritatem inueniri, cùm tamen in eis ſit propriiſſima ratio principij. Ad priorem partem reſpondetur formam eſſe priorem generatione in ratione termini per ſe, ad quem ordinatur generatio, quæ reuocatur ad prioritatem in ordine intentionis. Non deerit tamen qui dicat formam etiam eſſe priorem natura in executione & in genere cauſæ formalis: ſed id non B rectè dicetur reſpectu generationis, quia vt dixi, nõ eſt propria cauſa illius, ſatis ergo eſt prior habitudo generationis ad formam vt hæc ſit principium illius, quidquid ſit de propria cauſalitate reſpectu illius. Dices, Ergo actus vocari poterit principiũ potentiæ: quia licet ſit poſterior generatione, vel tempore, quàm potentia, tamen eſt terminus quem per ſe reſpicit potentia, & à quo ſpeciem ſumit: vnde natura eſt prior ordine intentionis. Reſpondetur primò concedendo ſequelam in eo genere principij ſpecificantis: quod enim eſt inconneniens? Deinde multò maior eſt ratio de forma reſpectu generationis, quia forma eſt ita extrinſeca generationi, vt inſeparabiliter, & intimè ac eſſentialiter habeat illam coniunctam, ita vt non poſſit intelligi actualis generatio quin ibi interueniat forma actu informans: actus verò eſt magis extrinſecus potentiæ. IX.

Forma an prior generatione.

Altera pars obiectionis ad Theologos magis pertinet. Inter quos diuerſitas quædam eſt fortaſſe potiùs in modo loquendi, quàm in re. D. Thomas itaq; in 1. part. quæſt. 42. artic. 3. in corpore, licet concedat inter Diuinas perſonas eſſe ordinem originis, negat tamen ſimpliciter vnam eſſe priorem alia, quia in Trinitate (inquit) eſt ordo naturæ ſine prioritate. Et C in ſolutione ad ſecundum declarat, ibi nec prioritatem naturæ eſſe, nec intellectus, quia illæ perſonæ & relatiuæ ſunt, & in vna met natura ſubſiſtunt: vnde nec ex parte naturæ habere poſſunt prioritatem, cùm illa eadem ſit, nec ex parte relationem, cùm correlatiua ſint ſimul natura, & intellectu. Quapropter idem Doctor ſanctus dicta quæſtione 33. articul. 1. ad 3. ita reſpondet difficultati, quam nunc tractamus, vt negare noſtram aſſertionem videatur. Dicit enim, quamuis nomen *principij* ſumptum ſit à prioritate, non tamen ſignificare prioritatem. Nam frequens eſt, vt in nomine aliud ſit, quod ſignificet, aliud verò illud, à quo ad ſignificandum imponitur. Nec ſibi eſt contrarius Diuus Thomas, cùm 1. part. quæſtione 40. artic. 4. inquit, perſonam producentem eſſe noſtro modo intelligendi priorem perſona producta. Nam ibi loquitur de modo intelligendi noſtro imperfecto & confuſo. In altero autem loco agit de intelligentia perfecta, quæ rebus ipſis prout in ſe ſunt, debetur. Et ita intelligunt Caietanus & Thomiſtæ, & cum eis in re concordat Durandus in 1. diſtinctione 9. quæſtione 2. & diſtinct. 20. quæſtione 2. Eſtq; hæc ſententia ſa- X.

tis probabilis, moduſque ille loquendi cautus eſt, & ſecurus: iuxta quam opinionem aſſertio noſtra limitari poterit, vt Metaphyſicè intelligatur, non Theologicè, id eſt, de principio, quod lumen naturæ cognoſcit, non quod ſola fides reuelat. Nihilominus Scotus in 1. diſtinct. 12. quæſtion. 2. & diſtinct. 28. quæſtion. vltima, quem ſequitur Gabri. in 1. diſtinctione 9. quæſtion. 3. concedit, ſicut in diuinis perſonis vna eſt principium alterius, ita eſſe priorem, non duratione, perfectione aut natura, ſed origine tantùm. Nam hæc prioritas imperfectionem non includit, & in ipſa ratione principii producentis neceſſariò includitur. Vtrumque patet, quia ſolùm importat in perſona producente, quòd habeat eſſe abſque tali origine, ſecundùm quam alia perſona ab illa procedit: vt Pater habet eſſe abſque generatione, Filius verò non niſi per generationem: & vterque habet eſſe abſque ſpiratione, ſanctus verò Spiritus non niſi per illam. Quod genus prioritatis inter correlatiua non poteſt in creatis rebus inueniri, quia vnum relatiuum vt tale eſt non procedit ab alio: in Diuinis autem reperitur proceſſio vnius correlatiui ab alio, quatenus talia ſunt. Et iuxta hanc ſententiam, aſſertio noſtra vniuerſaliter verum habet: nam ſi in Diuinis perſonis vera inuenitur, multò magis in creatis. Non eſt autem mirum, quod ſicut ratio principii in illis perſonis ſingularis eſt, ita etiam modus prioritatis ſit peculiaris, & longè alterius rationis ab omnibus, qui in creaturis inueniantur. Eſtque hic modus loquendi etiam probabilis, & in re (vt opinor) non contradicit Diuus Thomas, quia ipſe nunquam expreſſe negauit hoc prioritatis genus in Diuinis perſonis, ſed alia, quæ in creaturis inueniuntur. Tacuit tamen, nunquamque vſus eſt illa locutione, ſed ordinem originis appellauit non prioritatem. Et ſanè non ſine cauſa, tum quia in rebus Diuinis modus loquendi Patrum imitandus eſt, apud quos illa locutio non reperitur: tum etiam, quia prioritas originis non eſt abſolutè prioritas, prout in Diuinis perſonis reperitur: quia prioritas ſimpliciter & ſine addito aſſerta, imperfectionem aliquam in re, quæ poſterior dicitur, indicare videtur. Item, quia illud dicitur abſolutè prius, quod poteſt aut eſſe, aut ſaltem exactè intelligi ſine alio, vna vero perſona diuina neutro modo ad aliam comparatur. Quod vero addunt aliqui, vnam perſonam diuinam eſſe priorem alia in ordine naturalis enumerationis, quomodo, primam, ſecundam, & tertiam perſonam numeramus: hoc (inquam) non eſt diuerſum à præcedenti, nam hic modus enumerandi non fundatur niſi in prioritate originis, vnde in re ipſa non indicat aliud prioritatis genus, declarat autem optimè ille numerandi modus hunc modum prioritatis originis, ſi congruis verbis, & ſano ſenſu declaretur, non eſſe omnino alienum à modo loquendi Eccleſiæ, & Doctorum. Vnde cum illo addito acceptari poteſt, ſufficienſque eſt vt in vniuerſum verum ſit, omne principium eſſe aliquo modo prius eo, cuius eſt principium: quamuis hoc ſemper maneat ſingulare in Trinitate, quòd cùm ratio principii abſolutè, & ſimpliciter conueniat vni perſonæ reſpectu alterius, ratio autem prioris ſolùm cum addito, & limitatione tribuatur, nam illud abſolutè dictum nullam imperfectionem in altero extremo, hoc vero aliquam, indicare videtur. Prioritas ergo originis dicto modo explicata, ſatis eſt vt vera ratio principii in diuinis inueniatur: vnde quod Diuus Thomas ait, nomen principii ſumptum eſſe à prioritate, non verò ſignificare illam, ſi per prioritatem, intelligat abſolutam & poſitiuam prioritatem, quæ imperfectionem connotet in principiato, verum eſt: ſi tamen ſit ſermo de pura anteceſſione quaſi negatiua, ſub ea ratione ſub qua principium dicitur, ſic non ſolùm nomen principii ſumptum eſt à prioritate, ſed etiam illam ſignificat, & requirit cum proportione debita, vt declaratum eſt, & conſtat ex definitione Ariſtotelis, & ex omnibus adductis.

Deſcriptio principij in communi conſummatur.

XI. *Inter principium & principiatum cōnexio requiſita.*

SEcundò infertur ex dictis, ad rationem principii non ſatis eſſe vt ſit prius alio, ſed neceſſarium eſſe vt inter illa ſit aliqua connexio, vel conſecutio vnius ab alio, quod principium denominatur. Hoc patet ex communi modo concipiendi hominum, & inductione facilè declaratur. Nam homo heri natus non eſt principium eius qui hodie naſcitur, licet ſit prior illo, & in diuinis, ſi Spiritus ſanctus non procederet à Filio, Filius non poſſet dici principium eius, etiamſi cogitari aliquo modo poſſet ratione prior, eo ſcilicet modo quo actus intellectus dicitur prior actu voluntatis. Eſt ergo neceſſaria aliqua connexio, vel conſecutio: & ideò iuxta varios modos talis conſecutionis, varia etiam, eſt denominatio principii: interdum enim oritur ex ſitu: interdum ex ſucceſſione intrinſeca: aliquando ex dimanatione, & ſic de aliis ſuperiùs enumeratis. Atque hoc totum ſingnificauit Ariſtoteles dicto loco 5. Metaphyſic. cùm dixit, *Principium eſſe primum, vnde aliquid eſt*, &c. nam illa dictio *vnde*, prædictam connexionem vel conſecutionem indicat. Eſt autem hoc cum proportione intelligendum, nam eſſe poteſt principium in actu & in potentia, & vtroque modo requirit habitudinem ad alterum, quod ad illud conſequitur, vel actu vel potentia. *Ariſtotel.*

XII. Atq; ita concluditur deſcriptio principii in communi & confuſiſsimè ſumpti, quam ſub his terminis Diuus Thomas tradit 1. part. quæſt. 33. articul. 1. *Principium eſt id à quo aliquid procedit quocunque modo:* vbi verbum illud *procedit*, non eſt ſumendum ſtrictè pro vera origine, ſed pro quacunque conſecutione, vel connexione, vt hactenus locuti ſumus: & ad hoc ſignificandum addidit fortaſſe Diuus Thomas illam particulam *quocunque modo.* Atque hoc ſenſu ſumpta eſt de illa definitio ex prædicto loco Ariſtotelis, dicentis principium eſſe, *Id vnde aliquid eſt.* Conſultò enim videtur abſtinuiſſe à peculiari verbo ſignificante originem, vel alium modum emanationis, vt per illam particulam *vnde*, omnem modum coniunctionis ſeu conſecutionis complecteretur. Addidit verò ad maiorem explicationem principium eſſe, *Id vnde aliquid eſt, aut ſit, aut cognoſcitur*, vt ſimul cum deſcriptione generalem quandam diuiſionem principiorum explicaret: ad illa enim tria membra modò commemorata poſſunt omnia principia reuocari, præſertim ea quę ſunt per ſe: nam quæ ſunt per accidens, vix poſſunt ad certam methodū reuocari, niſi quatenus reducuntur ad ea quæ ſunt per ſe. Sic igitur principia omnia aut ſunt principia rei in fieri, aut principia rei in eſſe: & ad hæc duo membra reducuntur omnia principia rerum, quia *D. Thom.* *Principii generalis quædam diuiſio.*

quia non poteſt intelligi in rebus alius ſtatus niſi in fieri, vel in eſſe: & non ſemper principium effectionis, eſt principium conſtitutionis rei, vt patet in priuatione. Sub principio autem eius quod fit, comprehenditur omne principium motus vel operationis, vt ſic, vel cuiuſlibet rei ſucceſſiuæ: nam iſta omnia habent ſuum eſſe in fieri: ſub principio vero eius quòd eſt, includuntur omnia principia rerum, quæ aliquo modo habent eſſe (vt aiunt) in facto eſſe. Quia verò etiam res ſucceſſiuæ, & actiones ipſæ aliquo modo ſunt, ideò generaliùs ſumendo verbum *eſt*, dici ſolet à Theologis *Principium eſſe id, vnde aliquid eſt.* Atque eodem modo poſſet ſub his verbis comprehendi principium cognitionis, & re vera comprehenditur, ſi cognitio conſideretur quatenus quædam res eſt, quæ fit vel eſt: meritò tamen Ariſtoteles tertium membrum adiunxit de principiis cognitionis, vt ſignificaret non ſemper principium cognitionis eſſe principium rei cognitæ, ſed ſæpè alia eſſe principia rei in eſſe cognito, à principiis eiuſdem rei in eſſe aut fieri. Non addidit autem in ſpeciali principium amandi, quia hoc nullum eſt niſi vel principium eſſendi: vel cognoſcendi. Atque ex his ſatis conſtat tum deſcriptio, tum etiam diuiſio ab Ariſtotele tradita: diuiſio (inquam) dicta, quæ eſt trimembris. Poſt illam verò ſubiungit Ariſtoteles aliam bimembrem, dicens, *aliud eſſe principium intrinſecum, aliud extrinſecum*, quæ eſt ſubdiuiſio priorum membrorum, vt ipſemet ſatis clarè indicat. Atque ad illam trimembrem diuiſionem reuocat omnes acceptiones principii quas ſuprà numerauerat: & omnes alias quæ excogitari poſſunt. Non enim ſolicitus fuit in enumerandis omnibus ſignificationibus ipſius vocis, quod prolixum eſſet & minimè neceſſarium, ſed eas quæ vel erant magis vſitatæ, vel ex quibus aliæ facilè poterant cognoſci. Et ideò ſuperuacaneum cenſeo ſcrupuloſè inquirere aliam ſufficientiam illius enumerationis. Quòd ſi quis copioſam de illa re diſputationem requirat, legat Fonſecam lib. 5. Metaph. cap. 1. per quæſtiones ſeptem, præſertim in quarta.

Intrinſecum principium quod, quod vero extrinſecum.

Analogia principij declaratur.

XIII. Tertiò ex dictis infertur, Principium non dici merè æquiuocè de omnibus membris quæ ſub illo continentur, ſuperiuſque numerata ſunt, quandoquidem non tantùm nomen, ſed etiam aliqua ratio nominis eſt illis communis. Dubitari verò ſolet an ſit vniuoca, vel analoga. Ad quod breuiter dicendum eſt non poſſe eſſe vniuocam. Tria enim poſſunt in principio conſiderari, vnum eſt res ipſa quæ denominatur principium: aliud propria relatio ſecundum eſſe, quæ principii ad principiatum concipitur: tertium eſt id quod intelligitur tanquam proxima ratio fundandi illam relationem, quæ eſt conſecutio illa ſeu dimanatio principiati à principio. In nullo autem ex his conueniunt vniuocè ea omnia quæ principia dicuntur. Primum patet, quia principium denominatur non tantùm ens increatum, ſed etiam creatum, nec ſolùm ens reale, ſed etiam rationis: ſed hæc non conueniunt vniuocè in aliqua ratione propria & intrinſeca: ergo. Atque eadem ratio fieri poteſt de ſecundo, nam etiam relatio principii communis eſt ad creatam & increatam, quamuis hanc poſteriorem Philoſophia non agnoſcat. Item ad relationes reales & rationis. Et ex his idem concludi poteſt de tertio: primò quidem, quia tanta eſt varietas in illis rationibus ſeu connexionibus principiatorum cum principiis, vt vix inter ſe conueniant niſi in nomine & proportionalitate aliqua. Secundò, quia quando id quod denominatur principium, eſt ens rationis tantùm, ratio fundandi relationem principii non poteſt eſſe realis: in aliis verò rebus ſæpè eſt vera dimanatio & proceſſio realis. Rurſus hæc interdum eſt creata, interdum increata: eſt ergo in his eadem ratio analogiæ. Tandem, quia principia quæ ſolùm ob ſucceſſionem temporis aut ordinem ſitus, vel aliam ſimilem accidentalem connexionem ſic denominantur, longè diſtant à principiis per ſe, & maximè ab illis, quæ per verum influxum & cauſalitatem talia ſunt: Neque huic analogię obſtat vnitas deſcriptionis dictæ: nam termini quibus illa conſtat, adeò ſunt tranſcendentales, vt analogiam in ſe inuoluant. Neque etiam obſtat quòd ferè ſemper abſolutè & ſine addito *principium* dicatur de quocunque ſignificato ſuprà poſito: nam hoc accidere poteſt vel propter proportionalitatem claram & notam, vel quia ex ſubiecta materia conſtat in qua ſignificatione ſumatur vox: vel certè propter aliquam propriam & intrinſecam rationem principii, iuxta ea quæ inferiùs dicemus de analogia entis.

Quæret autem fortaſſe aliquis qualis ſit hæc analogia, & de quibus ſignificatis *principium* primariò dicatur. De qua re multa dicunt interpretes dicto libr. 5. Metaphyſic. capitul. 1. Ego tamen breuiter cenſeo hanc analogiam non eſſe vnam ſed multiplicem reſpectu diuerſorum ſignificatorum: non enim repugnat idem nomen primariò ſignificans rem aliquam ad quaſdam alias transferri per attributionem, ad alias verò per proportionalitatem. Vt ſanum primariò ſignificans animal, per attributionem ſignificat medicinam, per proportionalitatem verò pomum integrum & incorruptum. Sic igitur dicendum cenſeo de principii nomine reſpectu ſuorum ſignificatorum. Eſt autem conſiderandum, aliud eſſe loqui de prima impoſitione huius vocis prout ab hominibus facta eſt, aliud de re ſignificata per illam, vt in ſimili diſtinguit Diuus Thomas prima parte, quæſtion. 13. articul. 6. Priori modo exiſtimo hanc vocem impoſitam eſſe ad ſignificandum principium motus, vel temporis, nam quia priores Philoſophi non cognoſcebant niſi res corporales, in eis primum diſtinxerant principium, medium, & finem: hæc autem videntur primùm cognita ex motu ſeu actione aliqua: & ideò veriſimile eſt nomen principii, primùm fuiſſe impoſitum ad ſignificandum principium motus vel actionis, vel partem illam magnitudinis à qua incipit motus. Et fortaſſe hoc ſignificauit Ariſtoteles primo loco hanc acceptationem enumerans. Hinc verò deriuata eſt hæc vox per proportionem vel proportionalitatem ad alia ſignificata.

XIIII. Idē reſpectu diuerſorum & attributionis & proportionalitatis analogum.

Ordo impoſitionis vocis principium ad ſua ſignificata.

At vero quantùm ad rem ſignificatam principaliùs ſignificat hæc vox principia per ſe quàm per accidens: & ea præſertim quæ ſunt principia per verum & realem influxum, quia in his eſt multò verior & proprior dimanatio vnius ab alio & origo, quam nomen principii præ ſe fert. Hæc autem ratio principii cum cauſalitate coniuncta eſt reſpectu creaturarum, & conuenit tum Deo, tum etiam creaturis. Et hac ratione poteſt de Deo, & creaturis dici ſecun-

XV. Quid primario, ſecundario quid ſignificet principium.

ſecundum analogiam attributionis: verbi gratia eſſe principium efficiens analogicè dicitur de Deo & creaturis, non ſecundum proportionalitatem tantùm, ſed propter veram & realem conuenientiam, analogam tamen & includentem attributionem, vt inferiùs generaliter explicabimus in analogia entis ad Deum & creaturas. Et idem dici poteſt de principio finali, vel exemplari. Quomodo verò ratio principii, communis ſit principio efficienti, finali, & exemplari, pertinet ad diuiſionem de cauſa in hæc & alia membra, de qua infrà dicemus. In ſolo autem Deo ad intra (quod Philoſophia non agnouit) reperitur vera ratio principii poſitiui ac per ſe cum vero influxu ſeu productione abſque cauſalitate, quæ eſt altior & mirabilior ratio principii.

XVI. De Deo, vt Dei, & vt creaturarum principium eſt, qualiter dicatur principium.

Vnde meritò ſolet à Theologis inquiri an principium in communi, etiam dictum de ipſo Deo, vt eſt principium creaturarum, vel vt vna perſona diuina eſt principium alterius, ſit vniuocum, vel analogum. Quidam putãt eſſe analogum, & per prius dici de Deo ſecundùm emanationes ad extra, quàm ad intra, quia creatura procedit à Deo, non tantùm ſecundum perſonam, ſed etiam ſecundùm naturam, & eſſentiam: & ideò maior ratio principii videtur eſſe in Deo reſpectu creaturarum, quàm ſit in Patre æterno reſpectu Filii, cuius perſonam producit, non naturam. Et confirmatur, quia ratio principii reſpectu creaturarum eſt abſoluta & eſſentialis: alia verò relatiua & notionalis: ea verò quæ ſunt eſſentialia, ex propriis conceptibus videntur potiora, & priora notionabilibus. Confirmatur ſecundò, quia potentia ſimpliciter in Deo prius dicitur de potentia producendi ad extra, quàm ad intra: vnde Deus ſimpliciter eſt omnipotens per potentiam operandi ad extra, non verò ad intra, aliàs Spiritus ſanctus non eſſet omnipotens eo quòd ad intra producere non poſſit. At verò eadem eſt ratio de principio quæ de potentia, cùm principium ſit ratione potentiæ. Atque ita ſentit Durand. in 1. diſtinct. 29. quæſt. 1. (Duran.)

XVII. Aliis verò placet eſſe t analogum, per prius dictum de principio ad intra quàm ad extra, tum quia relatio principij ad creaturas eſt rationis: inter perſonas verò diuinas eſt realis, tum etiam quia principium eſt vnde aliquid eſt: ſed creatura analogicè eſt reſpectu diuinæ perſonę procedẽtis, quia hęc procedit in eſſe increato, illa in creato: ergo illa proceſſio eſt longè nobilior, etiam ſecundùm analogiam: ergo etiam ratio principij quæ illi reſpondet, per prius dicitur ſecundum emanationem ad intra quàm ad extra. Atq; huius ſententiæ videtur eſſe D. Thom. 1. part. quæſt. 33. art. 1. ad 4. & art. 3. Sed illis locis non agit de nomine principij, ſed de nomine *patris*, de quo eſt longè diuerſa ratio. Sed ſub nomine principij id expreſſe affirmat in 1. diſtinct. 29. quæſt. 1. artic. 2. vbi Capreolus, Albertus, Richardus, & alij idem ſentiunt. (D. Thom. — Capreol. Richard. Albertus.)

XVIII. Tertia verò ſententia eſſe poteſt hoc nomen *principium* eſſe vniuocum ad illas duas rationes: non enim repugnat idem nomen quod eſt analogum reſpectu plurium, eſſe vniuocum reſpectu aliquorum, vt per ſe conſtat, & infrà tractando de communitate entis & accidentis latiùs dicemus. Quòd autem ita ſit in præſente quoad hanc partem de qua agimus, probatur quia hìc non interuenit analogia proportionalitatis, nec attributionis. Prior pars probatur, tum quia aliàs ſolùm per tranſlationem diceretur

A Deus principium creaturarum, non per proprietatem, tum etiam quia Diuus Thomas ſuprà expreſſe fatetur dari vnam rationem communem originis proceſſioni creaturarum à Deo, vel vnius perſonæ diuinæ ab alia, quæ eſt, *aliquid ab aliquo eſſe*: & ſic etiam dari vnam communem rationem principii: in analogia autem proportionalitatis, non eſt vna communis ratio. Secunda autem pars probatur, quia Deus vt dicitur primum principium creaturarum, non refertur ad ſe vt eſt principium perſonarum: ergo nulla poteſt ibi eſſe analogia attributionis. Item, quia aliàs Spiritus ſanctus diceretur principium creaturarum per attributionem ad Patrem, vel ad Filium, quod videtur ſatis abſurdum. Item quia hìc ceſſat ratio analogiæ attributionis, quæ eſſe ſolet inter Deum & creaturas, nimirum quòd omne eſſe ſeu omnis perfectio creaturæ primariò eſt in Deo, & ab illo pendet: hìc autem vna ratio principii non cauſatur ab alia, neque ab illa pendet: imò nec emanatio creaturarum per ſe pendet ex dimanationibus diuinarum perſonarum: quia multitudo perſonarum B non erat per ſe neceſſaria ad productionem ad extra: ceſſat ergo in præſenti omnis ratio analogiæ attributionis.

In hac re diſtinguenda videntur illa tria, quæ ſuprà in omni principio diſtinximus, ſcilicet relatio principii, proxima ratio talis relationis, & id quod principium nominatur. Quoad primum non eſt dubium quin hìc ſit analogia, quia relatio principii Dei ad creaturas eſt rationis: perſonæ autem diuinæ producentis ad productam eſt realis. Et hunc ſenſum declarauit expreſſe Scotus diſtinction. 29. quæſtion. 1. Imò hæc analogia, vel non eſt attributionis, ſed proportionis tantùm: vel ſaltem ſi eſt attributionis, non eſt ſecundum communem conceptum: quia hic nullus eſt ad ens rationis, & reale. XIX

Quoad ſecundum etiam exiſtimo probabiliùs rationem principii actualis dici analogicè, & principaliùs de Deo ſecundum proceſſiones ad intra, quàm ad extra, propter rationes adductas. Eſt autem hæc analogia attributionis, & non ſolùm proportionis, ſicut eſt analogia entis, & aliorum C attributorum quæ de Deo & creaturis propriè dicuntur. Nam hæc analogia principii fundatur in analogia quæ eſt inter creationem, & proceſſiones diuinarum perſonarum in ratione originis ſeu emanationis. Quia ſi productiones non conueniunt vniuocè in communi ratione productionis, nec ratio principii poteſt eſſe vniuoca, præſertim cùm eſſe hoc modo actuale principium creaturarum non conueniat, Deo niſi per denominationem extrinſecam ab emanatione creaturæ ab ipſo. Quod autem ratio proceſſionis analoga ſit reſpectu creatæ, & increatæ, quodque per prius dicatur de proceſſione increata, probatur primò ex generali regula diuinorum attributorum, quæ propriè ſemperque per prius de Deo dicuntur: vt infrà probaturi ſumus. Habet autem verum non tantùm in eſſentialibus, ſed etiam in perſonalibus: nam perſona analogicè dicitur de creata & increata: & Pater, aut Filius, dicuntur analogicè de diuinis perſonis & humanis. XX

Secundò, quia etiam in hac ratione eſt aliquo modo neceſſaria dependentia, & anteceſſio naturalis inter origines ad extra, & ad intra. Nam licet creatio ex parte ſua per ſe non requirat Trinitatem XXI

nitatem perſonarum, & conſequenter nec proceſſiones ad intra: ex parte tamen Dei per ſe ac neceſſariò illas requirit, & ab eis ſuo modo pendet. Tum quia omnis effectio per ſe pendet à perſona agēte: in Deo autem non poteſt eſſe perſona ſine productione, vel proceſſione ad intra. Tum etiam, quia creaturarũ productio ex ſe pendet ex intelligentia & amore: non poteſt aũt eſſe in Deo intelligentia ſine Verbo, nec amor ſine Spiritu ſancto. Et iuxta hanc conſiderationem dixit D.Thom. 1.part.quæſt.45.art.6. *Proceſsiones perſonarum eſſe rationes productionis creaturarum*, & in reſponſ.ad primum addit quòd *proceſsiones diuinarum perſonarum ſunt cauſa creationis.* Atque ita ſolutum manet fundamentum, quod referendo tertiã ſententiam attulimus contra hanc partem. Fundamentum autem Durandi nil obſtat, imò declarat, proceſſiones diuinarum perſonarum, cùm ſine vlla dependentia vel imperfectione, eſſe adeò eminẽtis rationis, vt non poſſint cum creatis productionibus vniuocè conuenire. Quòd ergo in perſona producta, eſſentia non producatur ſed communicetur tantùm, nõ minuit veritatem productionis, ſed potiùs pertinet ad infinitam perfectionem eius. Sicut quòd Pater æternus producat Filium, non tantùm ſimilem in natura ſpecifica, ſed etiam eiuſdem numero naturæ, non minuit veritatem generationis, ſed pertinet ad infinitam perfectionem eius, vt optimè annotauit D.Tho. 1.part. quæſt. 41.art.5.ad 1.

D.Thom.

XXII. Quod verò ad tertiam attinet, id eſt, ad id quod principiũ denominatur, ſi omnino materialiter (vt ita dicam) ſumatur, clarum eſt non poſſe intercedere analogiam, neq; eſſe aliquid prius quam id quod primum principium creaturarum denominatur. Neq; etiam eſſe poteſt aliquid perfectius, quàm id quod ex parte talis principii eſt radix & origo talis denominationis; eſt enim infinita perfectio eius. Imo etiã ſi nõ adeò materialiter de illo principio loquamur, ſed formaliter quatenus eſt (vt ſic dicam) principiũ in potentia, ſic etiam exiſtimo rationẽ principii non poſſe dici minùs propriè aut per poſterius de Deo vt eſt principium creaturarum: & hoc perſuadent nõnulla argumenta facta in prima & tertia opinione. Et maximè quod hæc denominatio eſt abſoluta, æterna, & eſſentialis: ſumitur enim ex attributo omnipotentiæ, potentia autem Dei in ratione potentię, actiuæ, vel productiuæ non eſt analogicè potentia, ſed primariò ac principaliter. Ratio ergo principii prout ab illa præciſe ſumitur, nõ poteſt eſſe analoga.

XXIII. Satisfit obiectioni.

Dices. Ergo potẽtia non dicitur analogicè de potentia creandi, & generandi, vel ſpirandi: conſequẽs autem videtur falſum, nã talis eſt potentia, qualis eſt actio vel productio, ſed productio eſt analoga, ergo & potentia. Reſpondeo primũ concedendo non eſſe talem analogiam, quæ poſterius dicatur de potentia creandi: quia, vt dixi, potentia effectiua Dei non poteſt eſſe analogicè potentia: quia per nullũ proportionem aut attributionem ita nominatur: & quia eſt prima ac perfectiſſima potẽtia. Vnde addo vel quoad hoc eſſe vniuocationem, vel ſi eſt aliqua analogia vt fortaſſe eſt, per prius potentiam productiuam dici de potentia creãdi, &c. quàm generandi, &c. Ratio eſt, quia formalis ratio potentiæ, quæ actum primum ad producendum ſignificat, cũ omni proprietate & perfectione reperitur in Deo reſpectu creaturarum: reſpectu autem internarum originũ, vel diuinarum perſonarũ procedentium, magis eſt ſecundum modum concipiendi noſtrum, quàm ſecũdum rem. Quia in re non tam eſt actus primus quàm vltimus reſpectu internarum proceſſionũ, vt latiùs infrà conſtabit tractando de ſcientia, voluntate, & potentia Dei. Ratio autem eſt, quia potentia Dei reſpectu creaturarum eſt ad emanationem tranſeũtem re pſa diſtinctam, & non neceſſariò fluentem à tali potentia: & ideò illa eſt propriiſſimè potentia & actus primus reſpectu talis emanationis: at verò potentia generandi vel ſpirandi eſt ſecundùm proceſſionem immanentem, quæ in re non poteſt eſſe tantùm in potentia, ſed ſemper in actu, nec poteſt eſſe in re diſtincta ab eo quod à nobis concipitur per modũ potentiæ, quantum ad abſolutam perfectionem eius, vt conſtat ex D.Thom. 1.par. quæſtion. 41. artic.5. & ideò ſecundum rem & veritatem propriùs dicitur potentia de creatiua, quàm de generatiua, &c.

Neque obſtat quòd origo, vel productio ſit analoga: tum quia potentia Dei non ſumit rationem ſuam ex habitudine ad extrinſecum, ſed ex ſua eſſentiali & abſolutiſſima perfectione: tum etiam quia ad excellentiam diuinæ potentiæ abſolutè ſumptæ pertinet vt neque ex neceſſitate ſit coniuncta ſuæ actioni, nec etiam poſſit habere actionem ſibi adæquatam ſeu eiuſdem ordinis: atque ita fit vt imperfectio quam eſſentialiter includit productio ſeu dependentia creaturæ, non ſolùm non diminuat perfectionem, & proprietatem potentiæ Dei ad agendum extra ſe, ſed etiam ſit manifeſtum indicium infinitæ perfectionis eius. Econtrario verò excellentia internarum originum indicat ſummam & infinitam perfectionem & proprietatem actuum immanentium Dei, & conſequenter aliquo modo minuit proprietatem potentiæ in actu primo, vt declaratum eſt Atque hæc ſint obiter dicta propter declarandam exactè analogiam principii. Illud vero magis Theologicum eſt quod quæri ſolet an principium dictum intra Deum de generante, & ſpirante ſit vniuocum, vel analogum: in quo ego cenſeo cum Scoto loco ſuprà citato eſſe vniuocum, ſicut eſt relatio vel perſona, neque in his quę cum omni proprietate dicuntur de diuinis perſonis intelligo analogiam, vel attributionem, cùm ibi nulla ſit dependentia, aut imperfectio, vel prioritas naturæ. Rurſus quæri ſolet vtrum principium ad extra dictum de Deo vt creante, vel operante ex præſuppoſita materia, ſit analogum: quod aliqui ſentire videntur: ego verò cenſeo eſſe vniuocum: quia effectio vniuocè dicitur de creatione, & eductione, præſertim quæ à Deo fit vt à primo agente, ſed de his hæc ſunt ſatis. XXIIII.

Principium generatiuũ, & ſpiratiuũ an dicantur vniuocè.

Principium de Deo creãte, & operãte ex ſubiecto qualiter dicatur.

Principalis quæſtionis reſolutio.

VLtimò ex dictis colligitur reſpõſio ad quæſtionem propoſitam, propter quam tam multa de principio diximus, ſcilicet, principiũ & cauſam non eſſe omnino idẽ, nec reciprocè dici, ſed principium cõmunius eſſe q̃ cauſam. Ita docet expreſſe D.Tho. 1.p.q.33.art.1.ad 1. inde rationẽ ſumens cur in Deo vna perſona dicatur principiũ alterius, & non cauſa. Idẽ habet in 1.diſt.29.ar.1.in corp.& ad 2.& de potẽt. quæſt.10.art.1.ad 9. & eſt cõmunis ſententia. Quam rectè probãt rationes dubitandi poſitæ in principio in tertio loco, & ex omnib. dictis de principio manifeſtè cõſtat. Nã *Principium* dicitur etiã de eo qui propriè non influit in alium, cauſa verò minimè. Item hinc fit vt principium non tantùm entib. realib. ſed etiam entib. rationis ſeu priuationi conueniat: cauſa verò non itẽ. Eſt ergo hęc concluſio manifeſta cõparãdo cauſam ad principium in tota ſua generalitate: XXV.

Principium latius patet, quam cauſa. D.Thom.

ſi verò

ſi verò comparetur ad principium verè ac per ſe influens aliquod eſſe in eo cuius eſt principium, eſt etiam vera concluſio, tamen ita difficilis, vt non poſſit cognoſci lumine naturæ, quia in ſolo Trinitatis myſterio reperitur talis principii modus, & ideò difficilè eſt diſcrimen & rationem aſſignare, de quo dicemus ſectione ſequenti.

Soluuntur argumenta.

XXVI. *An principiū & cauſam idem Ariſtoteles reputauerit.* *Varii Ariſtotelis loci ad id expenduntur.* Ad primum teſtimonium Ariſtotelis initio poſitum multi reſpondent per illam regulā dialecticam, exemplorum non requiri veritatem: in eo enim loco obiter & gratia exempli poſuit Ariſtoteles principium & cauſam. Sed hæc dura interpretatio eſt, vel modeſta potiùs conceſſio Ariſtotelici lapſus. Alii exponunt nomen cauſæ ibi nō accipi propriè, ſed vulgari modo, prout de quacunq; occaſione vel conditione neceſſaria dicitur. Sed hæc etiam expoſitio habet difficultatē infrà attingendam, nam nomen cauſæ etiam vulgariter ſumptum nunquam tam latè patet ſicut *principium.* Dici ergo poteſt, Ariſtotelem duo ibi dicere de entę & vno. Primum eſt, eſſe idem. Secundum eſt, conuerti inter ſe: cùm ergo Ariſtoteles ait *ſicut principium & cauſa*, non comparat ea in ſecundo, ſed in primo; intendit enim docere ens & vnum eſſe idem re, non tamen ratione: & ad hoc inducit exemplum dicens quòd ſe habent ſicut principium & cauſa, non ſicut tunica & veſtis: vnde immediatè poſt illa verba *principium & cauſa* ſubdit, *ſed non vt quæ vna ratione dicuntur.* Vel ſi in vtroque fiat comparatio, non oportet vniuerſaliter intelligi de principio & cauſa, ſed indefinitè: quod aliquando principium & cauſa, licet mutuò conſequantur, ratione differant, verbi gratia principium & cauſa efficiens.

XXVII. Ad ſecundum teſtimonium ex quinto Metaphyſicæ reſpondent aliqui etiam ibi ſumi nomen cauſæ lato & vulgari modo. Sed hoc apertè eſt contra mētem Ariſtotelis, cùm diſtinctè tractet de principio & cauſa: & vtriuſque ſignificata Philoſophicè & propriè exponat. Alia expoſitio eſt, cùm Ariſtoteles ait, tot modis dici cauſam, quot principium, non eſſe intelligendum poſitiuè, ſed negatiuè, id eſt cauſam non dici aliis modis, quàm his quibus dicitur principium, licet non neceſſe ſit dici omnibus illis modis. Et quidem licet proprietas illius vocis *tot modis* refragari huic expoſitioni videatur, tamen ratio quam Ariſtoteles ſubiungit, videtur cogere ad illam admittendam: ſubdit enim: *Quoniam omnes cauſæ principia ſunt.* Ex qua ratione ineptiſſimè inferretur, cauſam dici omnibus modis quib. dicitur principium: eſſet enim argumentari à ſuperiori ad inferius affirmatiuè: vt ſi quis colligeret, *Omnis ſubſtantia eſt ens: ergo quot modis dicitur ens, totidem dicitur ſubſtantia.*

XXVIII. *Alenſ.* Aliam verò expoſitionem indicat Alexand. Alenſ. ſcilicet tot modis dici principium quot dicitur cauſa, quia omnis cauſa eſt principium. Ita vt poſt enumeratas ſignificationes principii ſubiunxerit Ariſtoteles quaſi generalem regulam, quòd principium etiam dicitur omnibus modis quibus dicitur cauſa, quamuis non illis ſolis. Et iuxta hunc ſenſum optimè quadrat ratio Ariſtotelis: tamen vix poteſt accommodari ad priora verba. Alia expoſitio indicatur à Diuo Thoma, ſcilicet, principii acceptiones ibi numeratas tot conuenire cauſæ, quamuis non ſub eadem ratione: nam ex cauſa incipit motus, & ſic de aliis. Iuxta quam expoſitionem probatio Ariſtotelis aliter eſt inducenda, ſcilicet, vt inde confirmet, illas acceptiones habere locum in principio, quia etiam habent locum in cauſa, quia omnis cauſa principium eſt: inde tamen non ſequitur cauſam & principium reciprocè dici, quia licet acceptiones ibi numeratæ ſecundum alias rationes poſſint cauſæ accommodari, tamen principium latiùs patet, quia dicitur omnibus illis modis quibus dicitur cauſa, & ſecundum propriam rationem cauſæ: & prętereà dicitur aliis modis ſecundum generalem principii rationem.

XXIX. Ad tertium teſtimonium ex 12. Metaphyſicæ, vbi Ariſtoteles priuationem vocat cauſam, communis omnium & neceſſaria expoſitio eſt ibi fuiſſe vſum nomine cauſæ vulgari modo, prout cauſa dicitur quidquid ad aliud quouis modo requiritur.

XXX. Sed dicet aliquis; Ergo ſi verè, & cum proportione loquamur, fatendum eſt, principium & cauſam reciprocè dici, nam ſi vtrumque in tota ſua amplitudine, & analogia, & vulgari vſu ſumatur, conuertuntur: ſi autē ſtrictè & cum omni proprietate cauſa ſumatur, etiam conuertitur cum principio eodem modo ſumpto. Si verò cauſa ſumatur propriè, & principium latè; & ideò dicatur principium generalius eſſe quàm cauſa, impropria fit comparatio: & eadem ratione dici poſſet cauſa latiùs patere quàm principium, quia ſi cauſa largè ſumatur & principium propriè, latiùs patebit. Reſpondeo negando vtramque partem aſſumptionis: nam comparando principium proprium ac per ſe ad propriam & per ſe cauſam, communis eſt principium, vt patet Theologicè in principiis diuinarum proceſſionum, & Phyſicè in priuatione. Et ſumendo vtrumq; in ſua latiſſima ſignificatione, etiam exiſtimo principium eſſe quid communius. Nam licet cauſa ſic ſumpta plura comprehendat quæ non ſunt propriè, verè, ac per ſe cauſæ; tamen nihil comprehendit quod ſub generali ſignificatione principii non contineatur: principiū verò aliqua complectitur quæ nullo modo dicuntur cauſæ, etiam vulgari ſermone: primogenitus enim vocatur principium filiorum, non tamen cauſa vllo modo.

XXXI. *Græci latius cauſæ nomine pro principiū vſi.* Ad modum loquendi Patrum Græcorum reſpōdetur vſurpaſſe nomen cauſæ latiùs, quàm in Latina proprietate poſſit aut debeat vſurpari: re tamen ipſa non attribuiſſe nomen cauſę perſonis diuinis ad intrà quatenus propriè dicit relationem ad effectum, & in eo indicat aliquam imperfectionem: ſed ſolùm vt dicit originem vnius ab alia.

XXXII. *Principiati an aliquid in diuinis, & quod principii correlatum.* Ad rationem, Theologi negāt Principiatum eſſe correlatiuum Principium Filii, negant tamen Filium eſſe principiatum à Patre. Ita D. Thomas 1. part. quæſt. 33. art. 1. ad ſecūdum, & alii communiter. Iuxta quem loquendi modum, correlatiuum principii erit, id quod eſt ab alio. Quæ ſententia meritò approbata eſt à Theologis Latinis ob reuerentiam myſterii Trinitatis, & ad tollendam occaſionem erroris: nam principiatum videtur ſignicare aliquid factū, vt ſuprà argumentabamur, vel etiam indicat idem, quod initiatum, & conſequenter indicat initium eſſendi. Omiſſo verò illo myſterio, & ablata vocis inuidia, ſi nomine principiati ſolùm ſignificetur id quod eſt correlatiuum principii, ſic negatur idem eſſe principiatum quod cauſatum, vel effectum: ſed ſignificare tantùm id quod ab alio eſt, vel quod habet principium, non durationis (hæc enim æquiuocatio etiam tollenda eſt) ſed vel originis, vel cuiuſuis alterius modi. Atque in hoc ſenſu ſunt explicandi

candi Græci, qui, vt D. Thomas ſuprà refert, admittunt Filium principiari à Patre.

XXXIII. *Soluuntur quæ probant cauſam principio latiorē.* Ad argumenta ſecundò loco facta, quibus probatur cauſam latiùs patere quàm principium, reſpondetur Ariſtotelem in primo teſtimonio non loqui generatim de principio, ſed de primo principio in aliquo ordine; quod habeat influentiam & cauſalitatem. De quo principio ibidem dixerat, *licet magnitudine paruum ſit, facultate eſſe magnum.* Et de hoc primo principio negat habere cauſam ſuperiorem, ſcilicet in illo ordine. Nam ſolùm primum principium abſolutè & in tota latitudine entis nullam habet cauſam. Et eodem ſenſu in 1. Phyſic. ponit in definitione principiorum entis naturalis quod *non ſint ex aliis:* eo ſcilicet modo, quo ens naturale eſt ex ipſis, quia illa ſunt prima principia in illo ordine. De quibus principiis vt principia ſunt, & eorū propria definitione in Philoſophia diſputandum eſt: vt verò aliqua eorum ſunt cauſæ, de illis dicetur inferiùs.

SECTIO II.

Verùm ſit aliqua communis ratio cauſæ, & quænam & qualis. B

I. Ex Ariſtotele nullam cauſæ in communi definitionem habemus: poſterioris verò Philoſophi in ea aſſignanda laborarunt, vt à communi ad proprias rationes ſingularum cauſarum explicandas meliùs procedatur, ſimulq; declaretur qualis ſit conuenientia cauſarum inter ſe. Supponendū autem eſt ſermonem eſſe de cauſa in actu formaliter vt cauſa eſt: ſicut enim ſuprà de principio dicebamus, ita etiam in cauſa tria conſiderari poſſunt, ſcilicet res quæ cauſat; cauſatio ipſa (vt ſic dicam) & relatio quæ vel conſequitur, vel cogitatur. De hoc tertio membro nihil in tota materia tractandū eſt: habet enim inferiùs ſuum proprium locum in materia de relatione. De aliis verò duobus dicturi ſumus: primò autem de cauſatione ipſa, per quam formaliter conſtituitur cauſa in actu, & ex qua nobis innoteſcit cauſa ipſa, ſeu virtus cauſandi.

II. *Prima cauſæ deſcriptio reprobatur.* Prima igitur definitio hæc tradi ſolet, *Cauſa eſt id per quod ſatisfit interrogationi, qua inquiritur propter quid aliquid ſit, ſeu fiat.* Quæ ſumi poteſt ex Ariſtotele 2. Phyſic. cap. 7. vbi ſufficientiam cauſarum probat ex eo quòd per illas ſatisfit omnibus modis quib. quæri ſolet propter quid res ſit: ſignificat ergo cauſam eſſe id per quod ſatisfit quæſtioni propter quid. Vnde conſtat dictionem *propter quid* non ſumi illo ſpeciali modo quo ſolet dici de cauſa finali, ſed generaliùs, vt comprehendat omnes cauſas. Hæc verò definitio nihil ferè rem declarat; nam æquè obſcurum eſt quid ſignificet illud verbum *propter quid:* nam ſi rectè ſumatur, ſolùm ſignificat habitudinem cauſæ finalis, & illam ipſam non ſatis declarat, vt poſteà videbimus. Si verò ſumatur fuſiùs, comprehendit varios modos qui illis vocibus ſignificantur, *ex quo, per quid, à quo aliquid eſt:* vnde ſolùm imponitur nomen commune, non tamen explicatur communis ratio. Addo illam vocem in ea generalitate etiam poſſe comprehendere principia quæ non ſunt cauſæ, ſicut Chriſtus dixit Ioann. 6. *Ego viuo propter Patrem:* vbi non habitudo cauſæ, ſed principij tantùm ſignificatur.

III. *Secūda cauſæ definitio refutatur.* Secunda definitio, & valde communis eſt, *Cauſa eſt id ad quod aliud ſequitur.* Quæ referri ſolet ex libr. de A Cauſis, vbi non reperitur; & potiùs videtur ſumpta ex definitione principij ſuprà declarata ex Ariſtotele 5. Metaphyſic. Nam quod Ariſtoteles poſuit *primum* loco generis, in illa definitione cauſæ ponitur per terminum magis tranſcendentalem, ſcilicet *id:* reliquæ verò particulæ, ſcilicet *ad quod aliud,* manifeſtè æquiualent illis verbis Ariſtotelis, *vnde aliquid.* Denique quod Ariſtoteles ſub diſiunctione dixit, *eſt, aut fit, aut cognoſcitur,* ſatis confusè comprehenditur ſub vnico verbo *ſequitur:* in hoc enim verbo non poteſt ſignificari ſola conſecutio per illationem, alioqui conueniret definitio etiam effectibus, ex quibus inferuntur cauſæ: oportet ergo, vt generatim quamcunque connexionem vel conſecutionem ſignificet. Atque ex hac ipſa expoſitione ſumitur potiſſimum argumentum contra ipſam definitionem: quia illa definitio non tam eſt cauſæ, quàm principii: vnde etiam conuenit priuationi: nam ex illa ſequitur mutatio, niſi fortè dicatur, verbum *ſequitur* intelligendum eſſe per influxum & dependentiam: quo ſenſu conſtabit quidem, definitio erit tamen valde obſcura.

Quæſtionis reſolutio.

Tertia definitio eſt, quam potiſſimè afferunt aliqui moderni *Cauſa eſt id à quo aliquid per ſe pendet.* Quæ quidem, quod ad rem ſpectat, mihi probatur: libentiùs tamen eam ſic deſcriberem, Cauſa eſt *Principium per ſe influens eſſe in aliud.* Nam loco generis exiſtimo conuenientiùs poni illud nomen commune, quod propinquiùs, & immediatiùs conuenit definito: hoc autem modo comparatur principium ad cauſam: nam ens, & illud relatiuum *id,* quod abſolutè poſitum illi æquiualet, remotiſſimum eſt. Per illam autem particulam, *per ſe influens,* excluditur priuatio, & omnis cauſa per accidens; quæ per ſe non conferunt, aut influunt eſſe in aliud. Sumendum eſt autem verbum illud *influit,* non ſtrictè, vt attribui ſpecialiter ſolet cauſæ efficienti, ſed generaliùs, prout æquiualet verbo dandi, vel communicandi eſſe alteri. Obiiciunt autem quidam contra hanc partem quòd cauſa materialis non dat eſſe, ſed formalis; inter extrinſecas verò finalis non dat eſſe, ſed efficiens. Sed, licet ſpeciali modo attribuatur illis duabus cau- C ſis dare eſſe, formæ vt complenti proprium & ſpecificum eſſe, efficienti verò vt realiter influenti, tamen abſolutè, & ſub communi ratione, etiam materia in ſuo genere dat eſſe, quia ab illa depēdet eſſe effectus; & ipſa dat ſuam entitatem, quā conſtituatur eſſe effectus: cauſa etiam finalis eo modo quo mouet, influit etiam in eſſe, vt poſteà declarabitur. IIII. *Cauſa germana adæquataque deſcriptio.*

Ad declarandam verò amplius hanc partem definitionis, aduertēdum eſt ſi Philoſophicè ageremus de ſolis cauſis & principiis naturalibus, ſeu quæ naturali lumine cognoſci poſſunt, ſufficienter videri cauſam definitam illis verbis, & diſtinctam ab omnibus principiis, quæ veræ cauſæ non ſunt: quia tamen noſtra Phyſica & Metaphyſica deſeruire debet Theologiæ, talem oportet cauſæ definitionem tradere, quæ Patri æterno vt eſt principium Filij, vel Patri & Filio vt ſunt vnum principium Spiritus ſancti, non conueniat: & hoc eſt quod faceſſit nobis negotium, nam perſona producēs videtur principium per ſe influens eſſe in aliam perſonam, atque ita videtur illi conuenire tota definitio cauſæ, cùm tamen cauſa non ſit, vt ex recepta ſententia Theologorum conſtat. V.

Difficultas ex myſterio Trinitatis ſumpta.

V. AD excludendum ergo huiuſmodi principium per ſe dans eſſe ſine cauſalitate: vſi ſunt authores moderni verbo, *dependendi*, quia vna perſona diuina ita recipit eſſe ab alia, vt ab illa non pendeat, quia id quod ab alio pēdet, oportet vt habeat eſſentiam ſaltem numero diuerſam ab eo à quo pendet. Sed inprimis explicare oportet quid ſit propriè vnum pendere ab alio, aut cur ad dependendum requiratur diuerſitas eſſentiæ, & non ſufficiat diſtinctio rerum, quę neceſſariò intercedit inter rem producentem & productam; quia non apparet ratio cur maiorem diſtinctionem requirat verbum dependendi, quàm procedendi. Item vnum relatiuum propriè dicitur pēdere ab alio, quia illo poſito ponitur, & ablato aufertur, & tamen non eſt de neceſſitate relatiuorum vt ſic habere diſtinctam numero eſſentiam: nam perſonæ diuinę ſunt correlatiuæ, cùm tamen ſint eiuſdem eſſentiæ. Quòd ſi dicantur eſſe eiuſdem eſſentiæ abſolutæ, diſtingui tamen in rationibus reſpectiuis, idq; ſatis eſſe ad correlatiuam dependentiam: cur non idem ſufficiet ad depēdentiam producti à producente: non enim producitur quatenus eſt idem cum producente, ſed quatenus ab eo diſtinguitur: vt ſic autem habet diſtinctam entitatē reſpectiuam receptam ab alio: ergo ſecundum illam verè pendet ab alio. Adde quòd ſecundum propriam rationem reſpectiuam habet perſona producta diſtinctum eſſe perſonale ac reſpectiuum à perſona producente: & illud habere non poteſt niſi ab alio datum: ergo in illo verè pendet ab alio. Quid eſt enim pendere ab alio in aliquo eſſe, niſi non habere illud à ſe, ſed datum & communicatum ab alio, à quo ſemper dari debeat vt ſemper haberi poſſit?

VI. *Quid ſit propriè ab alio pendere.* Ad hoc ergo explicandum dixi, cauſam eſſe quæ influit eſſe in aliud: his enim verbis eadem res declaratur quæ importatur in verbo *dependendi*: ſignificatur autem per illa, ad cauſalitatem neceſſarium eſſe vt illud eſſe quod cauſa per ſe primò influit in effectum, ſit cauſatum ab ipſa cauſa; & conſequenter quòd ſit eſſe diſtinctum à proprio eſſe quod cauſa in ſe habet. Vnde hoc eſt propriè pendere in ſuo eſſe ab alio, habere ſcilicet eſſe diſtinctum ab illo, & participatum ſeu aliquo modo fluens ab eſſe illius. Hūc autem modum dependentiæ inueniri in omnibus cauſis, quas nos experimur, oſtendi breuiter poteſt in omni cauſarum genere. Nam materia & forma influunt eſſe in compoſito, communicando quidem ſe ipſas, & ſuas entitates: eſſe tamen compoſiti quod inde cōſurgit, diſtinctum eſt ab eſſe, tum materiæ, tum formæ: & ideò ab illis propriè pendet, quia ad illud conſtituendum vnaquæque confert ſuum eſſe: & inde conſurgit eſſe à qualibet earum diſtinctum, quod ſine illis eſſe non poteſt. Idem conſtat in cauſa efficiente (omiſſa pro nunc finali: quæ obſcuriorem habet influxum, de quo infrà videbimus) omnis enim res, quæ influit eſſe in aliud per modum principij per ſe & extrinſeci, extra myſterium Trinitatis, dat illud efficiendo ipſummet eſſe, quod communicat: & ideò ſemper dat eſſe diſtinctū ab eſſe proprio quod in ſe habet: & hoc eſt propriè cauſare & efficere: Et ecōuerſo tum propriè res producta pendet in eo genere efficientis cauſæ, quando ipſum eſſe, quod ab alio habet per ſe primò receptum, manat ab eſſe alterius, & ſine tali influxu eſſe non poteſt. *Diuinæ perſonæ productæ quare à producente non pendeāt.* In proceſſionibus autem diuinarum perſonarum, non ita contingit, quia illud eſſe quod A per ſe primò per illas productiones communicatur, non eſt aliud ab ipſo eſſe perſonæ producentis, ſed eſt ipſummet numero quod eſt in perſona producente: & hoc eſt ſingulare & admirabile in illis diuinis proceſſionibus: & ideò ita vna perſona procedit ab alia, vt tamen ab illa recipiat eſſe omnino independens, quia recipit ipſummet eſſe numero quod eſt in perſona producente.

VII. *Occurritur obiectioni.* Neq; obſtat quòd relationes ipſæ diſtinctæ ſunt, & habent proprium eſſe relatiuum diſtinctum, quia nō eſſe relatiuum vt ſic, ſed eſſe abſolutum, & eſſentiale, per ſe primo communicatur per illas proceſſiones. Procedit enim Deus de Deo, & Pater, generādo Filium, primariò communicat ipſi ſuam naturā, relatio verò requiritur tanquā proprietas neceſſaria ad conſtituēdam diſtinctam perſonā; quod eſt quaſi materiale (vt ſic dicam) in omni productione. Sicut in generatione humana quòd per ſe primò ac formaliter intenditur, eſt communicatio humanæ naturæ, & humani eſſe: conſequenter verò eſt requiſita perſonalitas. Ratio ergo productionis principaliter pēſanda eſt ex formali eſſe per ſe primò communi- B nicato. Vnde generatio Chriſti vt hominis fuit verè humana propter verum eſſe humanę naturę, etiamſi perſonalitas fuerit alterius rationis. Sic igitur, quia generatio diuina talis eſt, vt eſſe quod per ſe primò per illam communicatur, non ſit manās ab alio eſſe, & ideò nec pendens nec cauſatum, ſed communicatum tantùm à perſona producente, ideò generatio illa non eſt effectio neq; cauſatio (vt ſic dicam) ſed productio longè ſuperioris rationis. Accedit quòd ipſummet eſſe relatiuum illarum perſonarum tale eſt, vt eſſentialiter includat totū eſſe diuinum, quòd eſſentialiter eſt independens, & ideò neq; ipſum eſſe relatiuum poteſt dici dependens.

VIII. *Vnum relatiuum etiam creatum propriè ab alio non pendet.* In relationibus verò creatis dicitur interdum vna relatio pendere ab alia, quatenus ſine illa eſſe nō poteſt: Sed eſt impropria & lata locutio, quia vbi eſt dependentia prout nunc propriè loquimur, eſt prioritas naturę, relationes autem mutuæ ſunt omnino ſimiles, minuſque impropriè diceretur relatio creata pēdere à ſuo termino, ſi ſupponatur eſſe aliquid abſolutum, quia poſito fundamento & termino reſultat relatio. Ex quo fit vt in creatis multo minùs dici C poſſit vna relatio influere in aliam, quoniā vna non eſt cauſa, imò nec principium alterius, ſed ſolùm habēt neceſſariam ſimultatem ſeu concomitantiam. In diuinis vero licet vnum relatiuum procedat ab alio, non tamen per dependentiam, nec per influxum diuerſi eſſe eſſentialis, quod per ſe primo per talem productionem communicetur.

IX. Ad declarandam ergo hanc proprietatem cauſæ, diximus eſſe *principium quod influit eſſe*, quia oportet vt ipſummet eſſe ſit cauſatum, & conſequenter eſſentialiter diſtinctum ab eſſe ipſius cauſæ. Ad quod etiam indicandum conſultò addidi particulam *in aliud*, & non, in aliquē vel in alium, nam *aliud* abſolutè & propriè non dicitur niſi de eo quod eſt in eſſentia diuerſum. Quòd autem cauſa includat hanc proprietatem & requirat talem modum influxus, non aliter probari poteſt, quàm ex communi notione & vſu huius vocis, maximè apud Latinos. Item ex correlatiuo, quod communiter cenſetur eſſe effectus, quę vox apertè indicat imperfectionem & dependentiam in eo rigore quem declarauimus; quare certum eſt perſonam diuinam productam non poſſe dici effectum: alioqui diceretur etiam facta, quod eſt contra fidem, vt conſtat ex Symbolo. Tandem, quia ex re ipſa

re ipſa prout declarata eſt, conſtat, illum modum influxus, vel emanationis qui conuenit effectibus creatis reſpectu omnium ſuarum cauſarum, eſſe longè diuerſæ rationis ab emanatione vnius perſonæ diuinæ ab alia; & habere illum modum dependentiæ quem nos declarauimus: ergo poteſt vna communi voce ſignificari, quę comprehendat cauſas rerum creatarum, & nō principia diuinarum perſonarum: huiuſmodi autem eſt hæc vox *cauſa*, & conceptus qui illi reſpondet, quem per dictam cauſæ definitionem explicamus. Sic igitur verùm eſt de ratione cauſæ eſſe vt ſit eſſentialiter diuerſa à ſuo effectu: & quòd effectus propriè pendeat à cauſa: vtrumq; autem in illa particula, prout à nobis declarata eſt, indicatur, & per illam excluditur principium in diuinis ratione cauſæ.

Difficultas ex myſterio Incarnationis.

X. Alia verò difficultas nobis oritur ex alio myſterio fidei, ſcilicet Incarnationis: nam Verbo diuino vt perſonaliter terminanti humanitatem, conuenit tota illa definitio cauſæ: & tamen vt ſic nō eſt cauſa iuxta ſanam doctrinam: cùm neque poſſit eſſe cauſa formalis, quia imperfecta eſt, neque efficiens, quia aliàs haberet Verbum efficientiam ad extra, non communem Patri, & Spiritui ſancto. Maior propoſitio probatur, quia iuxta communem modum loquendi Theologorum, Verbum diuinū terminat dependentiam humanitatis: ergo Verbum eſt id à quo pendet illa humanitas. Quòd ſi dicas pendere quidem ab illo vt à termino, non vt à cauſa: primò non ſoluitur difficultas, imò potius inde concluditur non omne id à quo aliud aliud pendet, eſſe cauſam: & deinde valde obſcurum eſt quid ſit depēdere vt à termino. Sed hoc poſterius mirum non eſt, quia res eſt valde ſupernaturalis, quam explicant Theologi, prout poſſunt. Illud verò prius conuincit planè definitionem cauſæ meliùs explicari per principium influens per ſe eſſe in aliud, quàm per dependentiam, niſi hæc particula per priorem declaretur. Igitur Verbum vt terminans humanitatem, non eſt principium per ſe influens eſſe in illam, neq; humanitas hoc modo pendet à Verbo vt à principio influēte eſſe in illam: ſed ſolùm in ratione termini, qui eſt proprietas quædam neceſſaria, ſine qua humanitas illa non poteſt exiſtere.

Vide dicta in 1. to. 3. p. diſpu. 8. ſect. 3.

XI. Quæ reſponſio rectè ſatisfacit, quantum ad dependentiam humanitatis à Verbo: adhuc tamen manet difficultas de dependentia Chriſti, vt eſt perſona compoſita. Suppono enim ex vera Theologorum doctrina, imo & Conciliorum, & Patrum, ex Verbo vt terminante humanitatem, & humanitate ipſa, conſurgere Chriſti vt Dei hominis perſonam per ſe vnam, ac mirabiliter compoſitam. Illud ergo compoſitum verè pendet à Verbo, tanquam à quodam principio intrinſeco ex quo conſtat: vnde neceſſe eſt vt in illud influat eſſe, communicando illi ſuum eſſe perſonale: ex quo cum humanitate reſultat hæc perſona compoſita, quæ vt ſic aliquo modo diſtinguitur à Verbo nudè ſumpto. Sed ad hoc eadem reſpōſio applicanda eſt, nam Verbum non aliter concurrit ad conſtituendum illud compoſitum, quam terminando humanitatem: vnde ſi in hoc non exercet aliquod cauſalitatis genus, neq; etiam conſtituendo illam perſonam compoſitam habet aliquam rationem cauſæ reſpectu illius. Argumentum autem factum non tantùm procedit in dicto myſterio, ſed accommodari poteſt ad omnia extrema componētia aliquod compoſitum, vt eſt punctum reſpectu lineæ, & ſubſiſtentia creata reſpectu ſuppoſiti, &c. De quibus omnibus dicendum eſt rectè probare reduci quidē ad aliquod genus cauſæ intrinſecæ, id eſt formalis vel materialis, quomodo autem, & in quo, aliquando deficiant à proprietate talium cauſarum, & præſertim in dicto myſterio, pendet ex his quæ de his cauſis in particulari dicenda ſunt.

Lege quæ diximus 1. to. diſp. 8. ſect. 1.

Diuinū Verbum cum humanitate qualiter ad Chriſti conſtitutionem concurrat.

Modi terminātes, quam, reſpectu terminatorum, cauſalitatem exerceant.

Cauſalitas quid.

Ex his quæ de ratione cauſæ in cōmuni diximus, colligitur primò, quid ſit id quo cauſa in actu formaliter & proximè conſtituitur in eſſe cauſæ: quod ſolet vocari *cauſatio* vel *cauſalitas* in communi, hoc autem nil aliud eſt quàm influxus ille, ſeu concurſus, quo vnaquæq; cauſa in ſuo genere actu influit eſſe in effectum: hic verò concurſus neceſſariò oportet vt ſit aliquid diſtinctum in re ſeu ex natura rei à relatione ipſius cauſæ, cùm poſſit res illa quæ cauſa denominatur, in re manere ſine hoc actuali influxu: quod eſt certum ſignum diſtinctionis ex natura rei, vt in ſuperioribus viſum eſt. Non poteſt autem hic influxus eſſe ſola ratio prędicamentalis cauſæ ad effectum: nam hæc, qualiſcunq; illa ſit, reſultat ex ipſo influxu cauſæ vt terminato ad effectum, eo ſcilicet modo quo dici ſolet, poſito fundamento & termino, cōſurgere relationem; eſt ergo ille influxus aliquid prius relatione: & ſecundum illum etiā cauſa eſt prior natura ſuo effectu, cùm tamen ſecundum relationem ſint ſimul natura. Eſt igitur ille influxus aliquid medium inter entitatem, & relationem cauſæ: quid autem illud ſit & an ſit aliquid in ipſa cauſa vel in effectu, & an ſit aliquis modus diſtinctus ab illis, vel tantùm denominatio ex vtroq; deſumpta, nō poteſt hîc diſtinctiùs explicari, donec ad ſingula cauſarum genera declaranda veniamus. Et idem eſt de quibuſdam proprietatibus vel conditionibus, quæ communem rationem cauſæ comitari videntur, & in diuerſis cauſis diuerſimodè reperiuntur, vt eſſe priùs natura, diſtingui realiter, vel eſſentialiter ab effectu, &c. XII.

Cauſæ vnicus obiectiuus conceptus.

Secundò colligi poteſt ex dictis, nomen cauſæ non eſſe merè æquiuocum, cùm non tantū nomen, ſed etiam aliqua ratio nominis communis ſit. An verò huic nomini ſecūdum illam definitionem correſpondeat vnus conceptus tam formalis quàm obiectiuus cauſæ in communi, in controuerſia eſt: nam quidam exiſtimant non correſpondere huiuſmodi conceptum vnum, quia modi quibus effectus pendent à cauſis in diuerſis generibus cauſarum, ita ſunt primò diuerſi, vt ab eis vna communis ratio dependentiæ abſtrahi non poſſit. Sed hoc neq; ab ipſis probatur, neq; mihi videtur admodum veriſimile, nā ex omni reali conuenientia poteſt abſtrahi conceptus communis, inter cauſas autem nō ſolùm eſt proportionalitas aliqua Metaphorica, alioqui non de omnibus illis cauſa cum proprietate diceretur, ſed eſt vera & realis conuenientia, vt ex definitione data, & expoſitione eius confirmari etiam poteſt; & ex his quæ de conceptu entis diximus, multa hîc applicari poſſunt. Non eſt ergo cur negetur vnus cōmunis conceptus cauſæ. An verò ſecundum illum ſit vniuocatio vel aliqua Analogia, conſtabit meliùs poſt traditā diuiſionem cauſæ, & explicata ſingula membra, ac modos cauſandi: & ideò illud omittemus, donec cauſas ipſas inter ſe conferamus. XIII.

SECTIO III.

Quotuplex ſit cauſa.

I. Ariſtoteles. CElebris eſt illa diuiſio cauſæ in quatuor cauſarum genera, ſcilicet materialis, formalis, efficientis, & finalis: quam tradit Ariſtotel. 5. Metaphyſ. cap. 2. & libr. 2. Phyſic. cap. 3. & ſequentibus: cuius diuiſionis expoſitio omnino pendet ex ſingulorum membrorum exacta intelligentia, quàm in toto hoc tractatu latè proſequemur: & ideò nunc in communi ſolùm proponemus ea quæ circa hanc diuiſionem dubitari poſſunt, & ea breuiter expediemus. Primùm eſt an omnia illa membra verè ac propriè ſub diuiſo contineantur. Secundum, an inter ſe diſtinguantur, & opponantur. Tertium, an ſufficienter comprehendant totum diuiſum. Quartum an proximè & immediatè cauſa in illa membra diuidatur, vel poſſit aliqua diuiſio media excogitari. Quintum, an illa diuiſio ſit infima ſeu atoma, an poſſint ſingula membra in alia diuidi. Sextum, an ſit vniuoca, vel analoga.

Quatuor propria cauſarum genera.

II. AD primam dubitationem dicendum eſt omnia illa verè ac propriè rationem cauſæ participare: & ideò meritò cauſam in illa quatuor membra diuidi. Hęc aſſertio pręter communem omnium conſenſum poſt Ariſtotelem, ſic probatur. Nam quòd illa quatuor in rebus, ſeu effectibus quos experimur, inueniantur, facilè declarari poteſt, ſupponendo, aliquid nouum in rerum natura fieri: quod eſt tam euidens ex perpetua rerum viciſſitudine, alteratione, generatione, ac corruptione, vt illud argumentis probare, ſuperuacaneum ſit. Si ergo fit aliquid de nouo, neceſſaria eſt aliqua alia res à qua fiat, quia non poteſt idem facere ſeipſum: & hanc vocamus efficientem cauſam. Quæ vel producit ſuum effectum ex nihilo; vel ex aliqua re quam ad ſuam actionem præſupponat: primum non poteſt in vniuerſum dici, nam experimento conſtat, neque artificem facere ſtatuam niſi ex ligno aut ære, neque ignem calefacere niſi aliquid ei ſupponatur quod calorem ſuſcipiat, neque efficere ignem niſi ex ligno, ſtupa aut alia re ſimili. Imò hic modus agẽdi tam eſt proprius naturalium cauſarum, vt Philoſophi qui ad illas tantùm attenderunt, inde ſumpſerint axioma illud, *Ex nihilo nihil fit*. Illud ergo ſubiectum quod ad actionem efficientis cauſæ ſupponitur, materialem cauſam vocamus. Neceſſe eſt autẽ vt cauſa efficiens tale ſubiectum aliquam rem introducat: aliàs nihil nouum efficeret, contra poſitam hypotheſim. Illud ergo vocamus formam, qualiſcunque illa ſit, de quo poſteà videbimus. Tandem cùm cauſæ per ſe agentes non temerè & caſu agant, vt ipſo rerum experimento conſtat: & præcipuè in actionibus humanis, vt res ſit extra controuerſiam, neceſſe eſt vt præter illa tria detur etiam finis, propter quem cauſa efficiens operatur. Reperiuntur ergo hæc quatuor membra in rebus: ſiue omnia illa in ſingulis effectibus inueniantur, ſiue non, hoc enim poſteà erit inquirendum, nam ad præſens ſat eſt quòd in rerum vniuerſitate hæc inueniantur.

Ab experimẽto probatur aſſertio.

III. Quòd autem quęlibet ex his vera ſit cauſa, de materiali quidẽ, formali, & efficiente, facilè probari poteſt, nam quælibet ex his manifeſtè influit aliquod eſſe, materia enim ab Ariſtotele definitur eſſe, *id ex*

Materia verè cauſa.

A *quo inſito fit aliquid.* Vbi per particulam *ex* cùm proprietate ſumptam diſtinguitur materia ab aliis cauſis; per particulam autem, *inſito*, ſeparatur à priuatione, & declaratur propriùs influxus, quo materia, & in vniuerſum ſubiectum exhibet ſe, vt ex eo conſurgat eſſe totius. Similiter forma ſe ipſam exhibet, vt illa tanquam actu compoſitum conſtituatur: imò frequenter definiri ſolet forma, quòd ſit *cauſa intrinſeca quæ dat eſſe rei*: materia enim eſt quaſi inchoatio quædam, vel fundamentum ipſius eſſe, forma verò illud conſummat, & complet; propter quod *ratio quidditatis* appellatur ab Ariſtotele citatis locis. Item hæc numerantur inter principia intrinſeca rei naturalis: vel potiùs illa duo tantùm, ſunt principia conſtituentia rem naturalem: ſunt autem principia per ſe, cũ ſint maximè neceſſaria & eſſentialia, & dant eſſe eo modo quo explicatum eſt, ſunt ergo propriæ cauſæ. De efficiente etiam patet, quia ſua actione efficit vt res habeat eſſe quod anteà nõ habebat; & ad hoc per ſe ac directè tendit actio eius: ergo efficiens eſt quaſi fons & principium per ſe influens eſſe in effectum; quod eſſe effectus diſtinctum eſt B ab eſſe efficientis: ergo tota definitio cauſæ propriiſſimè conuenit efficienti. De fine verò poteſt eſſe nonnulla dubitandi ratio, quia nullũ eſſe reale in eo præſupponitur, quo cauſare poſſit; ſed, quia de hoc latiùs in propria diſputatione dicendum eſt, nunc breuiter declaratur, quia licet finis ſit poſtremũ in executione, tamen eſt primum in intentione: & ſub ea ratione veram habet rationem principij: nam eſt primum quod excitat, ſeu mouet agens ad agẽdum: eſt autem principium nõ fictum, ſed verum & reale, quia verè excitat & mouet. Vnde ſicut habet ſufficiens eſſe quo poſſit talem rationem principij exercere, ita etiam rationem cauſæ: illud autem eſſe quamuis in mente ſit, non eſt extra latitudinem entis realis, & ideò ſufficiens eſſe poteſt ad talem rationẽ cauſæ. Rurſus huiuſmodi principium non eſt per accidens, ſed per ſe: imò ab illo habet cauſalitas agentis quòd per ſe, & ordinatè tendat in effectum: atq; hoc hac ratione per ſe influit eſſe in illum, ergo etiam fini verè ac propriè conuenit definitio cauſæ.

Forma prop. ca. Efficiens verè cauſa. Finis an verè cauſa.

IIII. Contra hanc verò ſententiam obiicere quis poteſt Auguſtinum lib. 83. quæſtionum in 28. dicẽtem, C *Omnis cauſa efficiens eſt.* Quam ſententiam videtur ſumpſiſſe ex Platone in Dialogo de pulchro, ſeu qui inſcribitur Hyppias maior, vbi ſignificat cauſam, & efficientem idem eſſe, & finẽ non poſſe dici cauſam, quod confirmat, tum quia eſt effectus, tum quia ipſius cauſæ efficientis non poteſt eſſe cauſa. Eandem fuiſſe communem ſententiam Stoicorum, ſcilicet quòd ſola cauſa efficiens ſit vera cauſa, refert Seneca libr. 8. epiſtol. 66. vbi etiam ipſe eam probat: *Quoniam ſi omnia* (inquit) *ſine quibus effectus fieri non poteſt, ponenda ſunt in cauſarum numero, plures eſſent numerandæ, nimirum tempus, locus, motus, &c. ſine quibus nullus fit effectus, in vna ergo cauſa efficiente ſiſtendum eſt, reliqua verò ſunt veluti adiumenta huius cauſæ, aut conditiones neceſſariæ.* Aliter obiici poſſet in alio extremo ex Socrate apud Platonem in Phædone, quòd ſolus finis nomen cauſæ mereatur, nã tota cauſa rei eſt id propter quod fit; reliqua verò omnia ſolùm ſunt conditiones requiſitæ vt res fiat, vnde interrogationi propter quid res eſt, aut fit, ſola reſponſio per finalem cauſam ſatisfacit.

Prima obiectio. Auguſt. Plato. Stoici ſolã efficientẽ verã cauſam agnouere. Seneca. Secunda obiectio.

V. Ad priorem obiectionem locus Auguſtini difficilis eſt, negat enim ibi quærendum eſſe quare Deus voluerit creare mundum, quia hoc eſt quærere cauſam vo-

Prima obiectio cur...

guſt. loco difficili enodatur.

ſam voluntatis Dei: omnis autem cauſa efficiens eſt, A quæ in diuina voluntate locum habere non poteſt: vbi videtur planè Auguſtinus confundere cauſam finalem cum efficiente: nam qui quærit, quare Deus voluerit creare mundum, nòn quærit cauſam efficientem, ſed finalem. Dicendum verò eſt, ſenſum Auguſtini eſſe, non eſſe quærendam cauſam cur voluerit creare mundum: ita vt ipſius voluntatis Dei propria aliqua cauſa eſſe putetur, quia ſi diuina voluntas aliquã cauſam huiuſmodi haberet, haberet cauſam efficientem: non quia finis & efficiens formaliter ſint idem; ſed quia nihil poteſt habere propriam cauſam extrinſecam finalem, quin habeat efficientem, vel quia finis ipſe non cauſæ ſine efficientia, vt multi volunt: vel quia finis proximè mouet efficiens ad efficiẽdum. Cùm ergo dicit Auguſtinus, omnem cauſam eſſe efficientem: loquitur de cauſalitate extrinſeca, quæ nunquam eſt ſine interuentu efficientis cauſæ: non tamen intendit Auguſtinus excludere quin cum illa cauſa poſſit coniungi aliud cauſandi genus. Alij breuiùs reſpondent Auguſtinum locutum eſſe ſtrictè de cauſa, prout dicit relationem ad B effectum ſtrictè etiam ſumptum, & denominatum à verbo efficiendi. Sed hoc vix poteſt accommodari diſcurſui Auguſtini: nam qui quęrit quare Deus voluit, &c. non quærit cauſam ita ſtrictè ſumptam.

VI.

Quot Ariſtoteles, tot cauſarũ genera admiſit Plato.

Ad Platonem, certum eſt illum poſuiſſe omnia genera cauſarum, quæ Ariſtoteles poſuit: & fortaſſe plura, vt poſteà videbimus. Et in citato loco non dicit cauſam, & efficiẽs, idem eſſe, vt ei tribuitur: ſed econtrariò ait: *Efficiens nihil aliud eſt quam cauſa.* Quæ propoſitio non poteſt ſimpliciter conuerti, vt per ſe conſtat. Inde autem non infert finem non eſſe cauſam, ſed infert, id quod fit ab efficiente cauſa, eſſe diſtinctum ab ipſa, quia non poteſt cauſa efficere ab ipſam. De aliis verò Philoſophis exiſtimo, verbis potiùs quàm re ab Ariſtotele diſſentire. Nam ipſi non negant neceſſitatem & concurſum materiæ, aut formæ, vel finis: ſed in nominibus differunt, nam materiam vocant quid prærequiſitum, formam verò potiùs appellandam cenſent effectum quàm cauſam, quia ad ipſam tota cauſalitas terminatur, vel ad ſummum vocant partem cauſæ; vt loquitur Seneca ſuprà; finem verò appellant aliquo modo cauſam ſeu potiùs concauſam cum efficiẽte, ſeu eſſe quid ſuperueniens efficienti medio propoſito, ſeu intentioni finis, vt cauſare poſſit. Præterea cauſa efficiens habet C influentiam, & magis realem, & quodammodo immediatiorem ipſi effectui, quàm finis; & notiorem, & quodammodo magis propriam, quàm materia & forma, & priorem etiam illis: & ideò cauſæ nomẽ interdum per Antonomaſiam, vel etiã ratione primæ impoſitionis, pro cauſa efficiente ſumi ſolet. Nihilominùs tamen rem ipſam Phyſicè conſiderando, nõ eſt dubium quin ſingulæ ex dictis cauſis veram & propriam rationem cauſæ habeant, & in ſuo genere totalem, ac planè diuerſam, vt in ſecundo puncto dicemus: & ideò multò meliùs Ariſtoteles hæc diſtinctè numerauit ſub communi notione cauſæ.

Veterũ Philoſophorum in hoc ſenſus.

Cauſæ nomen cur efficiens per antonomaſiam vſurpet.

VII.

Locus, tempus, & ſimilia cur non cauſæ.

Nec ratio ex Seneca adducta quidquam obſtat: non enim in cauſis numerantur omnia, ſine quibus effectus non fit, ſed ea tantùm quæ per ſe influunt in effectum. Quòd non habet locus, quia eſt, quid extrinſecum; vel ſi ſit ſermo de vbi intrinſeco, illud nõ præſupponitur, ſed conſequitur in effectu vt quoddam accidens eius. Et idem eſt de tempore: nam prout eſt cõmunis menſura, extrinſecum eſt, prout verò eſſe poteſt intrinſecum, ſolùm eſt duratio ipſius motus quo fit res, quando ſucceſſiuè fit: ille autem motus non eſt cauſa, ſed eſt potiùs ipſe actualis influxus cauſæ efficientis ſucceſſiuè, vt infrà declarabitur. At verò materia, quam ſit quid prærequiſitum ad actionem agentis; tamen in ipſo inſtante, vel tempore quo agens agit, etiam materia per ſe influit in effectum, imò & in ipſam actionem agentis, ſi ex illa operetur, vt poſteà videbimus. Forma verò, licet ſit effectus agentis, vel etiam materiæ, eſt tamen cauſa totius compoſiti, complens eſſentiam eius. Et, quãuis ſit pars compoſiti, eſt tamen in ſuo genere totalis cauſa eius, nec eſt cur pars cauſæ appelletur, quia neq; eſt pars agentis, neq; materiæ. Quòd ſi appelletur pars cauſæ reſpectu totius cauſalitatis neceſſariæ in omni genere ad effectum, hoc modo etiam materia, & efficiens dici poteſt pars cauſæ, eſt tamen impropria locutio, quia omnes illæ non componunt vnam cauſam, ſed aggregatum, vel requiſitũ numerum cauſarum. Atq; idem eſt proportionaliter de fine, nam licet requiratur ex parte agentis, vt actio eius non temerè fiat, ſed ex inſtituto, habet tamen influxum proprium ac per ſe, & diuerſum ab influxu agentis, qualis verò ille ſit, & an ſemper ſit neceſſarius, infrà dicemus.

VIII.

Finis in moralibus cauſa præſtantior.

Vnde ad alteram partem obiectionis reſpondetur, Platonem & Socratem illo loco moraliter potiùs quàm Phyſicè loqui. In moralibus enim finis eſt quodammodo tota cauſa actionum ſeu effectuum, non quòd aliæ cauſæ excludantur, quatenus Phyſicè neceſſariæ ſunt, ſed quod omnes aliæ ex fine ſumant quaſi primam rationem cauſandi. Vnde finis poteſt quodammodo dici ſola cauſa, quia ita eſt cauſa vt non habeat priorem cauſam vel rationem: omnes autem aliæ ita ſunt cauſæ vt habeant aliquam priorem cauſam, vel ſaltem priorem rationem cauſandi: quod dico propter primam efficientem cauſam, quæ eſt Deus, quod inferiùs declarabimus. Si autem vis fiat in voce *propter quid*, dicendum eſt ſtrictè ſumptam, ſolùm accommodari fini: latiùs verò ſolere etiam ad omnes cauſas extendi. Imò Ariſtoteles ſuprà inde probat prædicta cauſarum genera, quia per omnia illa ſatisfieri ſolet quæſtioni propter quid: dicimus enim hominem eſſe mortalem propter materiam, & viuere propter animam, &c.

Quatuor cauſarum mutua diſtinctio.

IX.

Ex his facilè eſt expedire punctum ſecundum de diſtinctione harum cauſarum. Poteſt autem eſſe ſermo de diſtinctione formaliter ac præcisè in ratione cauſæ; vel de diſtinctione quaſi materiali ſeu reali in eſſe entis. Prior diſtinctio eſt quæ ad præſens ſpectat, quam certum eſt inter hæc membra reperiri. Primò ex Ariſtotelis teſtimonio, quia aliàs eſſet vitioſa diuiſio. Secundò ratione, quia cauſa vt cauſa in actu, formaliter conſtituitur per actualem influxum in effectum: ſed in quatuor illis membris ſunt influxus diuerſarum rationum: ergo. Probatur minor, quia influxus cauſæ materialis & formalis eſt intrinſecus per internam compoſitionem: influxus autem cauſę efficientis & finalis eſt extrinſecus. Rurſus influxus materiæ eſt per modum potentiæ, formę autem per modum actus. Influxus item efficientis eſt per actionem ſeu mutationem realem: influxus autem finis eſt per mutationem intentionalem, aut Metaphoricam: ſunt ergo omnes hę cauſalitates formaliter diſtinctę: conſtituunt igitur cauſas in actu formaliter diſtinctas. Vnde etiã

 ratio-

rationes ſeu virtutes cauſandi harum cauſarum diſtinctæ ſunt, nam materia cauſat, quatenus eſt paſſiua potentia: efficiens verò quatenus habet potentiā actiuam in aliud, forma verò quatenus vim habet actuandi per ſe ipſam: finis tamē, quatenus bonus eſt, & per bonitatem habet vim alliciendi affectum: quę omnia in ſequentibus exponentur latiùs: neque hîc occurrit ſpecialis difficultas circa hanc partem.

X. *Eadem res diuerſarum munera cauſarum poteſt exercere reſpectu effectuum diuerſorum.*

Circa diſtinctionem autem realem ſeu materialem harum cauſarum dubitari poteſt an ſemper intercedat, vel fieri poſſit vt eadem omnino res habeat plures rationes cauſandi ex numeratis. Poteſt autem hoc quæri, vel in ordine ad diuerſos effectus, vel ad eundem. Priori modo dicendum eſt non eſſe neceſſariam diſtinctionem realem ſeu materialem inter dictas cauſas: quia non repugnat eandem omnino rem in ordine ad diuerſos effectus habere plures cauſalitates diuerſarum rationum. Eadem enim forma eſt finis reſpectu generationis, ſeu alterationis per quam fit, & eſt forma reſpectu materiæ & compoſiti: & eſt principium efficiens reſpectu actionis in aliud: & poteſt eſſe materialis cauſa ſuarum proprietatum, vt eſt anima rationalis, quatenus eſt ſubiectum intellectus vel voluntatis. Hi namque influxus ſeu cauſalitates, quantumuis diuerſæ rationis ſint reſpectu diuerſorum effectuum, non habent inter ſe repugnantiam, neque etiam repugnat quòd ab eadem re prodeant: quia ſicut eadem res eſt capax diuerſorum reſpectuum in ordine ad diuerſa: eſt enim vni ſimilis, & alteri diſſimilis, principium vnius, & finis alterius, ita poteſt in ordine ad diuerſos effectus participare diuerſos reſpectus cauſandi. Ratio deniq; à priori eſt, quia eadem res creata poteſt in ſua entitate includere actum potentiæ admiſtum: & ideò poteſt ad vnam rem comparari per modum actus formalis, ad aliam verò per modum ſubiecti: actus autem formalis cùm det eſſe rei, ſimul eſſe ſolet principium agendi aliud, quia operatio conſequitur eſſe: ac deniq; quia talis actus aliquod bonum eſt, etiam poteſt eſſe principium Metaphoricæ motionis. Sic igitur non repugnat omnia hæc genera cauſarum in eandem rem conuenire reſpectu diuerſorum.

XI. Quòd ſi interdum in aliqua re non coniunguntur, non eſt ex formali repugnantia talium cauſalitatum in ordine ad diuerſa, ſed ex peculiari conditione. Et interdum prouenit ex perfectione; interdum verò ex imperfectione; verbi gratia, Deus poteſt eſſe cauſa efficiens & finalis, non tamen materialis reſpectu alicuius, quia eſt purus actus, & nullam habet potentiam paſſiuam: neque etiam exercere poteſt cauſalitatem formalem: quia hæc requirit entitatem incompletam & imperfectam. Et ob eandem rationem angelicæ ſubſtantiæ non poſſunt exercere cauſalitatem formalem; quia verò non ſunt puri actus, poſſunt aliqua ex parte exercere materialem ſaltem reſpectu aliquorum accidentium: & quia non ſunt pura potentia, poſſunt habere rationem aliquam efficiendi, & multò magis finalizandi. Ecōtrario verò materia prima, cùm cauſalitatem materialem exercere poſſit, tamē quia eſt pura potentia nec cauſalitatem formalem, nec propriè effectiuam participat: tamen quia non eſt ita pura potētia quin aliquam entitatem & actualitatem habeat, aliquam cauſalitatem finalem habere poteſt: ratione cuius anima appetit corpus ſuum, & quælibet forma materiam. At verò forma ſubſtantialis, cùm cauſalitatem formalem, efficientem, & finalem exercere poſſit, non tamen materialem ſubſtantialem (vt ſic dicam) quia non eſt potentia paſſiua in genere ſubſtātiæ. Reſpectu verò accidentium poteſt interdum exercere hanc cauſalitatem; quod propriè conuenit formæ ſubſiſtenti, nam illa forma quæ ob imperfectionem ſuam ex ſe ſubſiſtere non poteſt, neque etiam eſt potens per ſe ipſam ad ſuſtentanda accidentia. Et ad hunc modum facile diſcurri poteſt per entitates accidentales, quatenus prędictas cauſandi rationes participare poſſunt.

XII. *Reſpectu eiuſdem eadē res formæ & materiæ munia ſubire nequit.*

At verò, ſi hæ cauſæ comparentur ad vnum & eundem effectum, nonnulla maior difficultas eſt. Et quidem in quibuſdam eſt clara repugnantia, in aliis verò econtrario eſt manifeſta poſſibilitas, in quibuſdam autem res eſt controuerſa & dubia. Itaque eandem rem in ordine ad idem ſimul eſſe cauſam materialem & formalem, planè repugnat; quia hæ cauſalitates requirunt conditiones formaliter oppoſitas, quales ſunt eſſe in potentia, & in actu formali: vnde ſi ſit ſermo de propria forma ſubſtantiali, ſemper requirit diſtinctionem realem à ſua cauſa materiali; & idem eſt in forma accidentali, quæ ſuam propriā habeat entitatem. Quia verò ſunt aliquæ formæ accidentales, quę tantùm ſunt modi ſubſtantiæ, vt pręſentia localis, vel ſi quid aliud eſt huiuſmodi: in illis, ſicut ratio formæ eſt imperfecta, ita ſufficit diſtinctio modalis. Semper tamen neceſſe eſt, vt formalis & materialis cauſa reſpectu eiuſdem compoſiti diſtinguantur realiter, vel ex natura rei. Deinde etiam conſtat formalem & efficientem cauſam non poſſe in eadem re cōiungi reſpectu eiuſdem effectus: quia forma exercet cauſalitatem formalem in eo in quo eſt, efficientem verò reſpectu alterius formæ, vel cōpoſiti: & ideò forma vt informans, vel ſupponitur ad actionem vt principium agendi, vel conſequitur vt effectus, ſeu terminus formalis actionis: & ideò fieri non poteſt vt cauſalitas formalis & effectiua, eidem formæ conueniant reſpectu eiuſdem: nam includunt habitudines repugnantes.

Forma & efficiens reſpectu eiuſdem in idem coincidere non poſſunt.

XIII. *Forma cum fine an poſſit in eandem entitatem confluere.*

Rurſus etiam eſt clarum, finalē & formalem cauſalitatem quodammodo conuenire poſſe in eādem formam reſpectu eiuſdem: quodammodo autem nō poſſe. Si enim comparentur ad idem ſubiectum, vel ſuppoſitum, optimè poſſunt in eandem rem conuenire: eadem enim forma, & eſt finis materiæ, & eam informat: eademq; viſio beata eſt forma intellectus, & finis ac beatitudo eius. Et ratio eſt, quia ipſamet forma vt informās, & informatio eius eſt bonum ac perfectio ſubiecti quod informat: & ideò poteſt ad illud cōparari ſimul in ratione formæ & finis. At verò ſi comparatio fiat ad ipſum cōpoſitum quod per formā conſtituitur, ſic non poteſt eadem eſſe forma & finis reſpectu eiuſdem: quia non eſt forma finis cō poſiti, ſed potiùs forma eſt propter compoſitum vt propter finem ſuum. Quod ſi comparentur ad actionem ſeu generationem, etiam reſpectu illius eadem eſt forma & finis. Quo ſenſu videtur dixiſſe Ariſtoteles infrà citandus, finem & formam coincidere in eandem rem numero; ſub eo tamen reſpectu, licet forma propriè ſit finis generationis, nō tamen propriè eſt cauſa formalis eius, ſed tantùm principium, vt ſectione præced. dicebam.

XIIII. *An coniungantur in eodem efficiēs & finis.*

Pręterea eadem fere proportione loquendum eſt de fine, & efficiente: nam ſecundum quandam rationem finis conuenire poſſunt eidem rei, non verò ſecundum aliam. Duplex enim finis, vt infrà videbimus, diſtingui ſolet, ſcilicet finis cuius gratia actio fit, vel cui, ſeu in cuius gratiam & cōmodum fit, vt in

curatione

curatione finis cuius gratia, eſt ſanitas: cui verò, eſt ipſe homo, cui ſanitas procuratur. Prior ergo finis non poteſt eſſe eadem res cum cauſa efficiente, quia eſt effectus eius: poſterior autem finis optimè poteſt eſſe eadem res cum cauſa efficiente: nam ſæpè efficiens operatur propter ſe ipſum: & hoc modo Deus eſt ſimul primum efficiens, & vltimus finis ſuorum operum. Et iuxta hæc intelligitur facilè vulgare dictum Ariſtotelis 2. Phyſic. cap. 7. *Finis & forma coincidunt in idem numero: finis autem & efficiens in idem non numero, ſed ſpecie*: loquitur enim de fine cuius gratia, ſeu qui per actionem formaliter intenditur, & fit: de quo iam diximus, diſtingui ab agente tanquam effectum eius; & ideò non poſſe eſſe idem numero cum illo. Quòd verò ſit idem ſpecie, contingit in agentibus vniuocis, non in omnibus, vt ipſemet Ariſtoteles indicauit. Quomodo autem cauſa formalis & finalis in eandem rem numero coniungi poſſint, iam declaratum eſt. Addo verò etiam poſſe aliquam rationem finis in eandem numero rem cum cauſa materiali coniungi: nam ſubiectum accidentium & eſt cauſa materialis eorum, & finis: vt enim dicebam, finis proximus ſanitatis procurandæ eſt homo, & inter alios fines forma inducitur in materiam propter ipſam materiam conſeruandam: nam quia ratio finis fundatur in bonitate, quæ tranſcendentalis eſt, & in omni entitate ex parte reperitur, ideò coniungi poteſt aliqua ratio finis cum qualibet alia cauſa.

Ariſtotel.

An materia rationem aliquam finis in ſua entitate patiatur.

XV.

Efficiens an idem eſſe poſſit cum materia.

Solùm ſupererat comparanda cauſa efficiens cum materiali, an poſſit vtraq; ratio coniungi in eadem re reſpectu eiuſdem effectuum. Et quidem loquendo de cauſa materiali ſubſtantiarum naturaliũ, certum eſt non poſſe materialem & efficientem cauſam coniungi in eadem re in ordine ad talem effectum, quia materia non poteſt eſſe principium efficiens formæ ex illa educendæ, & conſequenter nec totius compoſiti. At verò loquendo de cauſa materiali accidentium, maius dubium eſt, an eadem cauſa materialis poſſit eſſe efficiens eorundem. Poteſt autem hæc efficientia intelligi duplex: vna per naturalem reſultantiam, & de hac loquendo, non eſt dubium quin poſſint illæ cauſalitates coniungi, & ita dici ſolet paſſim, animam, verbi gratia, habere triplicem cauſalitatem in ſuas naturales potentias, nempe finalem, materialem & efficientem: & multi cenſent hoc genus actiuitatis, nec materiæ primæ repugnare in ſuam propriam paſſionem quæ eſt quantitas. Altera efficientia eſt per ſe & per propriam actionem, & de hac eſt maior difficultas: coincidit tamen cum illa quæſtione, an omne quod mouetur, ab alio moueatur, ſeu (quod idem eſt) an agens & patiens ſemper diſtinguantur, ſaltem ſecundum proxima principia agendi, & recipiendi, quam poſteà tractabimus, diſputando de cauſa efficiente.

Cauſæ in quatuor genera diuiſio an adæquata.

XVI.

Inſtrumenta ſub efficiente, non ſub materiali cauſa collocanda.

Circa tertium punctum, an hæc quatuor genera ſufficienter diuidant cauſam, ſolent variæ difficultates proponi de cauſis inſtrumentariis, diſpoſitiuis & obiectiuis. Sed hæc & ſimilia difficultatem non habent, nam cauſa inſtrumentalis, quædam ſpecies eſt cauſæ efficientis, vt poſteà videbimus. Nec poteſt cum aliquo fundamento reduci ad materialem cauſam, vt falsò excogitauit Philoponus 2. Phyſic. text. 27. niſi fortaſſe loquatur de diſpoſitionibus materiæ, quæ ſolent etiam inſtrumenta appellari: ſed illæ niſi efficientiam habeant, re vera non ſunt inſtrumenta: ſi verò efficientiam habent, vt ſic non ſunt diſpoſitiones, neq; ad cauſam materialem vllo modo pertinent, ſed ad efficientem, quam vel adiuuant, vel eius vicem gerunt. Diſpoſitiua autem cauſa communiter reducitur ad materialem, quia præparat materiam ad formam. Sed hæc denominatio ſolùm eſſe videtur per quandam attributionem: nam ſi loquamur cum proprietate, vera diſpoſitio quædam cauſa formalis eſt; non enim diſponit niſi informando ſubiectum: calor enim qui eſt in ligno, non diſponit ad formam ignis, niſi formaliter calefaciendo lignum: loquor autem de vera ac propria diſpoſitione Phyſica, & poſitiua: nam vulgari modo ſolet diſpoſitio vocari, quæcunque remotio impedimenti, vel quæuis conditio neceſſaria, vt applicatio ad agendum, vel quid ſimile, & in his nulla eſt vera cauſalitas, ſed tantùm per accidens.

XVII.

Obiectum cuiusgeneris circa potentiam & actũ eius exerceat cauſalitatem.

Cauſam obiectiuam appello obiectum reſpectu potentiæ vel actus. In quo obiecto duplex poteſt habitudo conſiderari; vna eſt mouentis, altera terminantis. Prior reſpectu potentiæ cognoſcitiuæ eſt cauſalitas efficiens, ſiue cõſideretur obiectum quatenus mouet imprimendo ſpeciem, ſiue quatenus per ſpeciem concurrit ad actum, reſpectu verò potentiæ appetitiuæ eſt cauſalitas finalis, vel propria & formalis, vt in appetitu rationali, vel materialis & imperfecta, vt in ſenſitiuo, quod poſteà videbimus. Sub poſteriori autem reſpectu aliqui reducunt obiectum ad cauſam finalem, quia potentia & actus in illud vt in finẽ tendunt. Neq; obſtat ꝙ hæc habitudo ſit eſſentialis, quia non repugnat quòd aliqua res eſſentialiter ſit ordinata ad ſuum finem. Alij ad formalem cauſam reuocant, quatenus obiectum dat ſpeciem actui: quidquid enim dat ſpeciem, habet rationem formæ, dicunt autem eſſe non intrinſecam, ſed extrinſecam formam. Ego verò libentiùs negarem obiectum ſub hac ratione exercere aliquod verum genus cauſalitatis, ſed puri termini ſpecificantis, non per verum aliquem influxum, qui cauſam conſtituat, ſed per ſolam habitudinem alterius ad ipſum. Neq; Ariſtoteles vnquam illius cauſæ formalis extrinſecę meminit, nec terminum motus appellauit cauſam motus, quamuis dixerit ab illo ſumere ſpeciem; & idem eſt de vno relatiuo reſpectu alterius ſeu de termino relationis vt ſic. Nec D. Thom. aliter loquitur, vt videre licet 1. 2. q. 1. artic. 3. Sed hæc facilia ſunt, ac fere de modo loquendi.

XVIII.

Exemplar an diſtinctũ cauſæ genus à numeratis. Plato.

Potiſſima difficultas eſt in hoc puncto de cauſa exemplari, quam Plato addit quatuor ab Ariſtotele numeratis, vt conſtat ex Timæo & Phædone, & refert Seneca cit. epiſt. 66. Sed de hac materia propter grauitatem eius propriam diſputationem inſtituemus. Nunc breuiter concedimus Platoni exemplar veram cauſalitatem exercere, quòd Ariſtoteles non ignorauit, nam hîc numerando formam, addit & exemplar: & ideò fortaſſe non eſt neceſſe propter eam cauſam augere numerum, quod dicto loco examinabimus.

Diuiſio cauſæ prædicta, ſitne immediata.

XIX.

Cauſæ in internã & externã diuiſio altior quam prædicta.

Circa quartum videri poteſt diuiſio illa immediata, eò quòd Ariſtoteles proximè diuiſerit cauſam in quatuor illa membra. Sed nihilominùs dicen-

dicendum eſt illam diuiſionem non eſſe immediatam: poſſunt enim facilè conuenientiæ inter quædam ex his membris excogitari, ratione quarum aliæ priores diuiſiones cauſæ, & in pauciora membra conſtituantur. Sic ergo poteſt primò cauſa diuidi in internam, & externam: interna rurſus in materiam & formam: de quibus dubitari non poteſt, quin peculiariter conueniant in modo cauſandi: dant enim eſſe effectui conferendo illi ſuammet numero entitatem; & internè componendo illum: efficiens autē & finis, longè aliter cauſant, & in hoc conueniunt, quod non componunt intrinſecè effectum: & ideò cauſæ extrinſecæ communiter appellantur. Igitur in ratione cauſæ abſtrahi poteſt ratio cōmunis materiæ & formæ, quæ non ſit communis aliis cauſis; & è conuerſo: ergo rectè diuiditur cauſa immediatè in intrinſecam & extrinſecam; & deinde illa in materialem & formalem: hæc verò in efficientem & finalem. Alio item modo poſſet alia diuiſio cauſę immediatior excogitari: nam tres aliæ cauſæ præter finalem, cōueniunt in hoc, quòd conferunt ad eſſe effectus per realem influxum, ideoq; requirūt exiſtentiam realem ad ſuas cauſalitates, vt poſteà videbimus: cauſa autem finalis influit intentionaliter: ideoq; cauſare poteſt antequam in ſe realiter exiſtat. Rectè igitur diuidi poteſt cauſa immediatè in realem, & intentionalem, ſtrictè ſumendo in priori membro illum terminum *realem*: nam ſi ſumatur in tota ſua latitudine & tranſcendentia, etiam cauſæ finali cōuenit. Et rurſus cauſa realis diuiditur in intrinſecam, quæ in materiam & formam, & extrinſecam, quæ eſt efficiens, & peculiari ratione, & quaſi per antonomaſiam dici poteſt extrinſeca: nam licet finalis cauſa comparata ad formalem & materialem, extrinſeca etiam ſit, comparata tamen ad efficientem, eſt quodammodo intrinſeca: nam habitudo ad finem eſt magis intrinſeca vnicuiq; rei, & in quibuſdam eſt etiam eſſentialis.

Cauſæ in realem rigide, & intentionalem immediatiſſima diuiſio.

Quatuor cauſæ membra, an atoma.

XX. DE quinto puncto pauca hoc loco dici poſſunt, donec de ſingulis cauſis tractemꝰ: & ideò breuiter dicendum eſt hanc non eſſe diuiſionem in vltimas rationes cauſæ: nam ſub quocunq; illorum membrorum dari poſſunt variæ diuiſiones. Cauſa enim materialis quædam eſt pura potentia, alia verò eſt tantùm potentia ſecundum quid. Quæ non eſt diuiſio tantùm materialis (vt ita dicam) ſecundum entitatem quæ eſt cauſa, ſed etiam eſt formalis in ratione cauſæ materialis. Nam de ratione formali illius eſt vt ſit potentia, & ideò ſecundum diuerſam rationem potentiæ receptiuæ, erit diuerſa ratio cauſæ materialis, quæ diuerſitas attendi etiam poteſt ex effectibus: nam illa prior eſt cauſa materialis ſubſtantiæ, poſterior verò accidentium. Vnde prior dici poteſt cauſa materialis ſimpliciter, poſterior verò ſecundum quid, ſumendo has voces non ex entitatibus talium cauſarum, ſed ex habitudine ad effectus: nam quoad entitatem materialis cauſa accidentium eſſe poteſt ens ſimpliciter, ſeu ſubſtantia integra: materialis autem cauſa ſubſtantiæ tantùm eſſe poteſt ens ſecundum quid, tamen quoad cauſationem ſeu habitudinem cauſæ hæc cauſat ens ſimpliciter, illa ſecundum quid. Rurſus materialis cauſa ſubſtantiæ diuiditur in materiam corruptibilium vel incorruptibilium ſubſtantiarum: cauſa verò materialis accidentium diuidi poteſt, vel in corporalē & in ſpiritualem, vel in proximam, aut remotam; vel in eam, quæ in ſe ſit accidēs, vel quæ ſit ſubſtātia, aut partialis, aut integra: de quibus omnibus in proximis diſputationibus dicam. Atq; proportionali modo diuidi poteſt forma in ſubſtantialem & accidentalem, & vtrumq; membrum ſubdiuiditur in varias formas, iuxta varietatem ſubſtantiarum compoſitarum, & accidentium. Cauſæ item efficientis, & finalis quàm plures ſunt diuiſiones; quæ non poſſunt hîc breuiter recenſeri, ſed in propriis diſputationibus.

XXI. Dices, ſi cauſa poteſt immediatè diuidi in pauciora membra, & remotè in plura, cur Ariſtoteles potiùs quadrimembrem illam diuiſionem, quàm aliàs tradidit? Reſpondetur, hoc ipſo quod illa diuiſio eſt media inter illa extrema, fuiſſe aptiorem ad doctrinalem diuiſionem tradendam. Maximè, quia membra illa habent rationes, & modos cauſandi magis diſtinctos & notiores. Adde, Ariſtotelem non omnino omiſiſſe, ſed inſinuaſſe ſatis, tam conuenientias harum cauſarum inter ſe, quàm diuiſiones earum, vt ex citatis locis conſtat.

Cur nec in ſumma mēbra, nec in infima, ſit cauſa principali diuiſione partita.

Qualis ſit data diuiſio.

XXII. IN ſexto puncto authores omnes, ſupponendo potiùs, quàm probando, vel diſputando, docent, illam diuiſionem cauſæ eſſe Analogam, & propter eam cauſam dicunt non fuiſſe cauſam in communi ab Ariſtotele definitam. Non tamen declarant ſatis modum, aut rationem huius Analogiæ: neq; à nobis declarari poteſt, donec rationes ſingularū cauſarum exactè tractentur. Et ideò nūc ſupponamus, ſententiam illam veram eſſe ex communis ſententiæ authoritate: & ex hac generali ratione, quod illi modi cauſarum communes ſunt cauſis accidentiū, & ſubſtantiarum, quæ non poſſunt eſſe vniuocè cauſæ, quia non dant vniuocè eſſe, vnde nec ratio effectus vniuoca eſſe poteſt in accidente & ſubſtantia: exactiorem verò huius Analogiæ declarationem in prædictum locum remitto.

DISPVTATIO XIII.

De materiali cauſa ſubſtantiæ.

I. PRætermitto diſputationem in communi de cauſa materiali, vt abſtrahit à cauſa ſubſtantiæ, vel accidentis: quoniam potiſſima ratio huius cauſę cernitur in materia prima: &, ſi in illa declaretur, facilè erit reliqua cum proportione intelligere. Neque timenda eſt aliquorum cenſura, qui exiſtimant tractationem de materia prima nullo modo ad Metaphyſicum pertinere, ſed ad ſolum Phyſicum, iam enim in ſuperioribus, pręſertim in proœmiali diſputatione, declaratum eſt, multis titulis negotium hoc ad Metaphyſicū ſpectare. Quoniam licet Phyſicus ſub propria & ſpeciali ratione agat de materia, vt eſt principium generationis naturalis, & vt eſt cauſa, vel pars entis naturalis: nihilominus Metaphyſicus, cōſiderando communem rationem cauſę materialis, quod illius propriū eſt, neceſſariò agit de prima cauſa illius generis, quę eſt materia prima. Item agens de eſſentia ſubſtantiæ, neceſſariò tractat de materia, quatenus eſt pars eſſentiæ, vt infrà videbimus, tractando de ſubſtantia materiali. Hoc ergo loco ſub hac cōſideratione de materia tractamus. Et quia ratio cauſandi intelligi nō poteſt,

poteſt, non intellecta entitate materiæ, inueſtigabimus prius, an ſit materia; deinde qualis ſit entitas, & eſſentia eius; poſteà de proprietatibus; ac tandem de cauſalitate eius.

SECTIO I.

An ſit euidens ratione naturali dari in entibus cauſam materialem ſubſtantiarum, quam, materiam primam nominamus.

I. Variæ materiæ partitiones.

QVoniam materia prima duo includit, oportet ante omnia exponere ſignificationem vocis quoad vtramque partem. Materia ergo diuidi ſolet in materiam ex qua, in qua, & circa quam. Quæ diuiſio variis modis explicari poteſt: primò vt non ſit diuiſio rerum ſeu materiarum, ſed reſpectuum ac officiorum eiuſdem materiæ. Eadem enim materia dicitur *ex qua*, vel reſpectu compoſiti quod ex illa conſtat, vel reſpectu formæ quæ ex illa educitur. Vnde priori reſpectu corpus hominis eſt materia ex qua, non tamen poſteriori conſideratione, quia forma hominis non educitur ex potentia materiæ. Vnde reſpectu talis formæ dicetur materia in qua introducitur forma: ita vt illud *in qua*, dicat reſpectum vnionis, non eductionis. Poteſt etiam illud *in qua* abſtractè ſumi, vt includat habitudinem ad formam vt inhærentem materiæ. Reſpectu verò agentis dicitur eadem materia, circa quam agens operatur. Iuxta hanc ergo interpretationem terminorum nullum membrum ex dictis à præſenti conſideratione excluditur, agimus enim de materia ſecundum ſe, vel prout in ſuo conceptu adæquato omnes illas habitudines includit: an verò illæ pertineant ad varias cauſalitates, & ex natura rei diſtinctas, poſteà videbimus. Aliter ſumi ſolet materia circa quam, prout diſtinguitur à materia ex qua, & in qua ſecundū realem vnionem & inhærentiam: & ſic propriè dicit reſpectū ad agens actione immanente; & nihil aliud eſt quā obiectum, circa quod tale agēs verſatur. Quæ ſignificatio materię Metaphorica eſt, & nihil ad præſens refert, quia illa vt ſic non exercet cauſalitatem materialem, ſed vel efficientem, vel finalem, vt ſuprà tetigimus: non eſt ergo hîc ſermo de materia obiectiua, ſed de ſubiectiua.

II. Rurſus ſolet materia ex qua diuidi in tranſeuntem & manentem. Priori modo dicetur lignum, v.g. materia ex qua fit ignis, & in ea ſignificatione illud, *ex qua* non deſignat tantùm habitudinem cauſę materialis, ſed includit etiam habitudinem termini à quo: & ex hac parte non pertinet illa ſignificatio ad præſentem diſputationem. Materia autem manens, eſt propria & interna cauſa materialis, quæ manet in compoſito, ſeu in termino generationis, conferens ſuo modo ad conſtitutionem illius. Deniq; diuidi ſolet materia in Metaphyſicam, & Phyſicam: Metaphyſica eſt genus reſpectu differentiæ: illa verò appellatio ſolùm eſt per Analogiam & proportionem ad materiam Phyſicam, quæ eſt propriè, & ſimpliciter materia, de qua hîc agimus: de Metaphyſica verò præter ea, quæ diximus ſuprà agentes de vnitate vniuerſali, addemus aliqua diſput.15.ſect.vlt. agentes de forma Metaphyſica.

III. Prima verò dici poteſt materia, & per negationem prioris, & per reſpectum ad ſecundam: quia ergo materia dicit rationem ſubiecti, illa dicetur prima, quæ nullum prius ſubiectum ſupponit: & ita Ariſtoteles 1.Phyſicorum, c.9. definiuit materiam eſſe *primum ſubiectum ex quo fit aliquid.* Materia autem ſecunda dicetur quæ prius ſubiectum ſupponit. Atq; ita multi vocant ſubſtantiale compoſitum materiam ſecundam reſpectu accidentium, quia ita eſt ſubiectum accidentium, vt ex priori ſubiecto conſtet: & ſimili ratione qui plures formas ſubſtantiales in eodem ſuppoſito admittunt, compoſitum, verbi gratia, ex materia & forma corporeitatis vocant materiam ſecundam reſpectu animæ. Sæpè etiam vocatur materia ſecunda, materia diſpoſita ſeu affecta diſpoſitionibus accidentalibus, non quia compoſitum ipſum ex materia & accidentibus, ſit ſubiectum in quo recipitur forma, ſed ſolùm, quia receptio talium diſpoſitionum antecedit ordine naturæ, & conſtituit materiam proximè capacem talis formæ, vnde propriè vocatur talis materia, proxima: Ariſtoteles verò 8. Metaphyſic. text. 11. materiam propriam ſeu proximam vocauit materiam tranſeuntem accommodatam ad rei generationem, vt vinum eſt materia aceti; de qua materia ait Commentator 2.Phyſic.comm.31. eſſe materiam alterationis, non compoſitionis. Omnis itaq; materia ſecunda ſupponit primam, & addit aliquam formam vel diſpoſitionem.

Quæſtionis reſolutio.

IIII. Ex neceſſitate primi ſubiecti in qualibet mutatione materia prima colligitur.

ATque hinc conſtat, ſi in communi, & quaſi formaliter loquamur de materia prima, id eſt, de primo ſubiecto mutationum, vel formarum abſtrahēdo à quæſtione quale ſit tale ſubiectum, qualiſúe forma quæ in eo recipitur, ſic tam euidens eſſe dari materiam primam, quàm eſt euidens, dari in rebus mutationes ad varias formas, quia omni mutationi aliquod ſubiectum ſupponitur, vt ſuprà probatum eſt, & experimento conſtat. Igitur vel illud ſubiectum ſupponit aliud, vel non, ſi non ſupponit, illud eſt primum, & habetur intentum. Si verò ſupponit aliud, quęram de illo: eſt autem euidens non poſſe procedi in infinitum: ergo neceſſariò ſiſtendum eſt in aliquo primo ſubiecto, ſeu materia prima. Minor propoſitio vltimò aſſumpta demonſtratur ab Ariſtotele de omnibus cauſis in libr.2. eſt tamen quodammodo euidentior in cauſa materiali, quia eſt intrinſecum totius compoſiti fundamētum, non poteſt autem intellectu percipi compoſitum per ſe ſtans, cuius vna pars nitatur in alia, & alia rurſus in alia, quin tandem ſiſtatur in aliqua, quæ cæteris ſubſtet. Cùm ergo omne naturale compoſitum ita per ſe ſit, vt ſecundum ſe totum nō pendeat in genere cauſæ materialis ab aliquo ſubiecto, quod extra ipſum ſit: neceſſe eſt vt intra ſe habeat aliquod ſubiectum, quod ſit primum reſpectu omnium aliarum entitatum ex quibus conſtat, & in ſubiecto ſunt. Sic igitur euidens eſt dari materiam primam, ſeu ſubiectum primum in rebus naturalibus.

V. Ex rerum continuata viciſſitudine materia colligitur.

Secundò principaliter probatur, nam eſt euidens res generabiles & corruptibiles ita tranſmutari, vt aliæ ex aliis viciſſim ac mutuò generentur, ſaltem mediatè: ergo neceſſe eſt vt in aliquo communi ſubiecto conueniant, quod in omnibus ipſis maneat, ratione cuius ſint capaces illius mutuæ tranſmutationis: ergo illud ſubiectum eſt primum, atque adeò prima materialis cauſa huiuſmodi rerum. Antecedens eſt euidens experientia; nam elementa mutuò inter ſe agunt, & vnum in aliud conuertitur, ſiue mediatè, ſiue immediatè, & miſta etiam ex eis generantur; & conſequenter in ea etiam reſoluitur: atq;

ita fit,

ita ſit, vt omnia ſublunaria, quantùm eſt ex vi ſuæ naturæ & compoſitionis, mutuò ſint transmutabilia. Dico, *quantùm eſt ex vi naturæ ſuæ*, quia fieri poteſt, vt aliquæ partes elemẽtorum nunquam transmutentur, eò quòd ſint in abditis, & remotiſſimis locis, ad quæ actiones contrariorum agentium non perueniant.

VI. Prima conſequentia probatur primò, quia nulla transmutatio naturalis fieri poteſt, niſi manente communi ſubiecto ſub vtroq; termino; tum quia aliàs res quæ corrumpitur, omnino ſecundum ſe totam periret, & alia, quæ incipit eſſe, ſecundùm ſe totam fieret: atq; ita altera tranſiret in nihilum, altera ex nihilo fieret, nulla communi re ſub vtraq; manẽte: annihilaretur ergo vna, & crearetur alia, quod naturaliter eſt impoſſibile. Tum etiam, quia aliàs tota actio agentis naturalis eſſet vel impoſſibilis, vel impertinens ad rerum generationem. Sequela declaratur, quia loqui poſſumus vel de accidentali alteratione, quam experimur: quã euidens eſt nõ fieri, niſi in ſubiecto, & ex ſubiecto communi, quod manet ſub vtroque termino: quia experimento cõſtat, hanc actionem non fieri niſi ſubiectum ſupponatur: accidens enim quod per illam fit, non poteſt naturaliter eſſe niſi in ſubiecto, quod ſuſtentet tam actionem, quàm formalem terminum eius, à quo ſubiecto expellitur forma, vel priuatio oppoſita: datur ergo commune ſubiectum in huiuſmodi actione; vel loquimur de actione illa, ſeu transmutatione ſubſtantiali, quæ fit in termino alterationis, in quo res quæ petit, amittit eſſe ſimpliciter, quod anteà habebat, & res alia ſimpliciter incipit, vt cùm ex ſtupa fit ignis. Et ibi etiam neceſſe eſt ſubiectum commune manere, alioqui tota præcedens alteratio, ſeu calefactio ſtupæ, eſſet impertinẽs ad procreationem ignis, quia nullo modo conferret ad illam, ſi omnino periret ipſa, & totum ſubiectum eius: ſed ad ſummum poſſet deſeruire ad euacuãdum locum ſeu ſpatium, in quod poſſet res procreãda introduci: ad hoc autem impertinens eſſet deſtructio rei: ſufficeret enim localis expulſio, quæ fieri poſſet per introductionem alterius rei in illud ſpatium, vt in motu locali fit.

VII. Eſſet etiam impoſſibilis talis deſtructio rei per alterationem, quia accidens non poteſt, per ſe loquendo, deſtruere ſubiectum ſuum, cùm ab illo ſuſtentetur, & accipiat eſſe. Vel ergo ſubiectum illud eſt ſimplex, vel compoſitum: ſi eſt ſimplex, nullo modo poteſt per actionem, vel per accidens, quod in ipſo fiat, deſtrui, quia illud eſſe eſt neceſſarium, vt talis actio, vel tale accidens eſſe poſſit. Si verò ſubiectum illud eſt compoſitum ex priori ſubiecto, & alia forma, poterit quidem deſtrui ratione alterationis, & accidentis in illud introducti, non tamen per ſe, ſed per accidens rationis alterius actionis & formæ conſecutæ ad priorem alterationem: hæc autem conſecutio intelligi nõ poteſt, niſi ſubſequens forma introducatur in idem ſubiectum, in quo erat prior: quia aliàs nulla eſſet cauſa cur diſſolueretur vnio inter prius ſubiectum & formam eius: ergo tota hæc naturalis transmutatio neceſſariò fundari debet in aliquo communi ſubiecto, quod ſub vtroque termino maneat.

VIII. *Ex ſpecialibus aliquibus mutationibus.* Poteſtq; hoc ipſum declarari inductione facta in aliquibus transmutationibus: cùm animal, verbi gratia, alitur ex cibo, vel aliquid cibi manet in fine nutritionis, & coniungitur ſubſtantiæ viuenti: vel omnino deſtruitur cibus, & totum quod in illo eſt,

A per actionem viuentis. Si nihil cibi manet, ſuperflua eſt tota actio viuentis, nihilq; ex cibo iuuari poteſt, vt inde vel creſcat, vel confortetur, quia ex eo quod perit in cibo, nihil confortatur, vel creſcit. Si verò aliquid cibi manet, illud eſſe non poteſt, niſi communis materia vel ſubiectum. Idem argumentum ſumi poteſt ex viſibili & impropria nutritione ignis, non enim creſcit, niſi ſupponantur ligna, vel aliquid ſimile, nec conſeruatur, niſi nutriatur oleo, aut ſimili materia: hæc ergo materia non poteſt eſſe tranſiens ſecũdum ſe totam, aliàs eſſet inutilis, nullaq; ratio reddi poſſet cur ſit neceſſaria ad tales effectus, neq; declarari, quid ad illos conferat: eſt ergo illa materia aliquo modo manens ſub forma rei genitæ ſeu nutritæ: manet ergo ſecundum aliquod ſubiectum commune.

Quod tandem confirmatur, quia aliàs rerum transmutatio non eſſet corruptio & generatio, ſed tranſubſtantiatio quædam, quia tota ſubſtantia vnius rei periret; & tota alia inciperet. Imò plus eſſet, quàm tranſubſtantiatio: quia non ſolùm in totali- IX.

B bus ſubſtantiis, ſed etiam in omnibus earum accidentibus eſſet in illa ſucceſſio: quia ſi nullum ſubiectum commune maneret, multò minùs manere poſſet naturaliter idem accidens, quod à ſuo ſubiecto pendet in eſſe & conſeruari. Hoc autem genus transmutationis alienum eſt ab omni Philoſophia, & ab omni actione naturali: & præter rationem annihilationis, & creationis, quam includit, vt ſuprà dicebam, non poteſt cogitari ratio, cur illa duo ſint ita connexa in rerum natura, vt ad vnius productionem neceſſaria ſit deſtructio alterius, & econuerſo: non eſt ergo transmutatio naturalis per totalem deſtructionem, & inceptionem, ſed per transformationem ex aliquo communi ſubiecto. Et ad hoc ferè tendit demonſtratio Ariſtotelis, quòd hæc transmutatio ſemper fit e contrario in contrarium (ſub contrariis includendo priuatiuè oppoſita) quæ ſubiectum habent commune. Eſt ergo euidens dari ſubiectum ſeu materialem cauſam communem. *1. Phyſic. c. 6. & 1. Metaphyſ. cap.*

X. *Ex reſolutione ad vnũ primũ ſubiectum materia reperitur.* Supereſt probandi ſecunda conſequentia principalis rationis, qua inferebamus, hanc materiam

C eſſe primam cauſam in ſuo ordine, eoq; ſenſu veriſſimè appellari primam materiam: hoc autem nullo euidentiori modo oſtendi poteſt (quidquid aliqui velint) quàm ſuprà tacto, ſcilicet, quia non poteſt procedi in infinitum in ſubiectis proximis & remotis, ſeu in ſubiectis, & ſubiectatis (vt ita dicam) ſed ſiſtendum neceſſariò eſt in aliquo ſubiecto, quod non ſubiectetur, neque etiam componatur ex parte, quæ in ſubiecto ſit, quia omne tale compoſitum reſolui tandem poteſt in ſimplicia, in quibus aliquod eſſe oportet, quod omnino in ſubiecto non ſit. Neque ſupponit hic diſcurſus, quod in formis ſubſtantialibus eiuſdem compoſiti non ſit proceſſus in infinitum: nam, etſi hoc etiam euidens ſit, tamen ſi per impoſſibile fingerentur infinitæ formæ in eodem compoſito, ex parte potentiæ recipientis eas neceſſariò ſiſtendum erit in aliquo ſubiecto ſimplici, quod non ſit in ſubiecto, quia tota collectio talium formarum eſt in aliquo ſubiecto, ergo illud eſt ſimplex, vt magis ſtatim demonſtrabimus, hoc ergo vocamus materiam primam. Præter hoc autem poteſt etiam illa conſequentia probari ex communitate huius ſubiecti; cùm enim omnia hæc inferiora mutuò transmutentur immediatè, vel ſaltem mediatè, vt dictum eſt, neceſſe eſt, vt ſubie-

ſubiectum illud quod his transſmutationibus ſupponitur, ſit primum in ratione ſubiecti ſeu materię: nam ſi eſſet ex alio priori ſubiecto vel materia conſtans, vel illud eſſet etiam transmutabile; & ſic non eſſet commune ſubiectum omnium transmutationum, ſed illud quod maneret poſt reſolutionem eius; vel non eſſet transmutabile; & ſic non omne corporeum ens eſſet transmutabile in quodlibet aliud: cuius oppoſitum ſupponebamus, ſed de hoc latiùs ſect. 3.

XI. *Illatum ex omnibus præmiſſis.* Ex dictis ergo omnibus generatim probatum relinquitur in omni transmutationum ordine dandam eſſe primam aliquam cauſam materialem: non poteſt autem ex dictis concludi dari veram materiam primam, quę ſit cauſa materialis alicuius ſubſtātiæ, niſi aliquid adiungatur. Vnde diſcurſus facti formaliter ſumpti, æquè probant dari in vnoquoq; corpore cœleſti aliquod primum ſubiectum earum mutationum quæ in ipſo fiunt: imò etiam cum eadem proportione idem probant de quauis ſubſtantia ſpirituali quatenus eſt capax realis mutationis, vel localis, vel intellectualis, aut affectiuæ; nam licet illa mutatio non ſit corruptiua, ſed perfectiua, neceſſariò tamen ſupponit aliquod ſubiectum: & ideò neceſſe eſt, vt reducatur ad aliquod ſubiectum primum in ſuo ordine, quod etiam appellari poteſt prima cauſa materialis illius mutationis, quamuis non vocetur materia prima iuxta communem vſum huius vocis: propriè enim ſignificat materiale principium ſubſtantialis transmutationis, vel conſtitutionis. Ex quo etiam fit, vt licet res quæ aliquo modo transmutantur, habeant materialem cauſam ſuæ transmutationis ſibi proportionatā, tamen ſi transmutatio non ſit vnius rei in aliam, ex vi transmutationis non poterit concludi dari aliquam primam cauſam materialem communem huiuſmodi rebus, vt licet Angeli habeant primum ſubiectum ſuarum mutationum, & res corporales ſimiliter, tamen quia neq; hæ poſſunt in Angelos transmutari, neque econuerſo, non poteſt ex transmutatione concludi, dari aliquod primum ſubiectum commune omnibus illis. Eademque ratio eſt de corporibus cœleſtibus, & ſublunaribus, quia neque hęc in illa tranſire poſſunt, neque econuerſo: imò idem eſt de cœlis ipſis inter ſe, quia non ſunt mutuò transmutabiles, ſed vnumquodque in ſe tantùm poteſt accidentaliter mutari. Quod ipſum à fortiori verum eſt in ſpiritualibus ſubſtantiis creatis. In his ergo omnibus ſolùm concluditur, dari vnum commune ſubiectum accidentium, inter quæ fit mutatio. In his autem inferioribus ſubſtantiis & corporibus, quoniam mutuò transmutabilia ſunt, rectè concluditur aliquod commune & primum ſubiectum. Vt autem cōcludatur hoc ſubiectum eſſe materialem cauſam ipſiuſmet ſubſtantiæ talium rerum, neceſſe eſt addere illam mutuam transmutationem earum inter ſe eſſe ſecundum ſubſtantiam, & non tantùm ſecundum accidentia, quia ſi in ſolis accidentibus tranſmutarētur, ſatis eſſet in eis dari primum ſubiectum talium accidentium, ſiue illud eſſet ſubſtantia ſimplex, ſiue compoſita, & ſiue eſſet vnius rationis in omnibus, ſiue diuerſæ.

XII. *Non accidētalis modo, ſed ſubſtantialis etiam in reb. tranſmutatio.* Ad concludendum ergo dari materiam primam, qualem Ariſtoteles poſuit, reſtabat probandum, transmutationem horum corporum inferioru[m] quam experimur, non ſolùm eſſe accidentalem, ſed etiam ſubſtantialem. Hoc autem præter experientiam, quæ per ſe videtur ſatis euidens, non ſolùm in elementis, & in mixtis inanimatis, ſed multò magis in viuentibus, animalibus, & in nobis ipſis cùm generamur, & morimur: præter hanc (inquam) experientiam, ratione probandum eſt ex neceſſitate formarum ſubſtantialium ab accidentibus diſtinctarum; nam ſi dantur hæ formæ, neceſſe eſt dari materiam primam, quæ ſit ſubiectum earum, & cum eis componat vnam ſubſtantiam integram, quod eſt eſſe cauſam materialem ſubſtantiæ. Dari autem formas ſubſtantiales, probandum eſt infrà diſputat. 15. & ideò nunc ſupponatur: & tantùm ex ea hypotheſi demonſtratum habeatur dari veram ac propriam materiam primam in his rebus quæ generantur & corrumpuntur: eſt enim conſecutio euidens, & omni carens difficultate: antecedens verò dicto loco probandum eſt.

SECTIO II.

Vtrùm materialis cauſa ſubſtantiarum generabilium, & corruptibilium ſit vna vel multiplex.

I. *Ariſtotel.* IN hac ſectione & ſequenti breuiter attingendæ ſunt opiniones veterū Philoſophorum, quas Ariſtoteles variis in locis latè pertractauit, atque impugnauit, præſertim 1. Metaphyſicæ, cap. 3. & ſequentibus, & 1. Phyſic. à cap. 2. & 1. de Generat. cap. 1. & ſequentib. & 3. de cœlo c. 7. & apud Diogenem Laertium in vitis horum Philoſoph. eadem leguntur: & apud Platonem in Theeteto & Sophiſta, & Plotinum lib. 9. Æneid. 2. & Theophraſtum in ſua Metaphyſ. cap. 3. & Plutarch. lib. 1. de placitis, ca. 3. & ex Patribus attigit Auguſtinus libr. 8. de Ciuit. à principio, & Epiphan. lib. 3. cont. hæreſ. in 80. & Irenæus lib. 2. cont. hæreſ. c. 19. & Clem. Rom. libr. 1. Recognitionum, & Clemens Alexandr. lib. 1. Stromat. Et Euſebius 14. de præparat. Euangel. à principio, & Ambroſius libr. 1. Exam. ca. ſecundo. Horum itaque Philoſophorum ſententias ad duo capita reuocamus: vnum eorum qui poſuerunt plura materialia prima principia, de quibus hîc agemus: aliud eorum qui vnum tantùm poſuerunt, ſed in eo aſſignando errarunt, de quibus dicemus ſectione ſequente.

Sententia infinita principia materialia conſtituentium.

II. *Leucippus. Democrit. Epicur. Methrodor. Anaxag.* PRima igitur ſententia fuit materialem cauſam rerum omnium conflari ex corpuſculis indiuiſibilibus, ſeu atomis, quæ poſuerunt eſſe infinita Leucippus, Democritus, Epicurus, Metrodorus, & Anaxagoras. Qui ferè omnes cenſuerunt hæc corpuſcula eſſe ſimilia inter ſe, & eiuſdem rationis, ſolumq; pro varietate ſitus, figuræ, & ordinis varia entia componere: & rerum corruptionem nihil aliud eſſe quā diſſipationem ſeu inordinationem atomorū: generationem verò eſſe nouā compoſitionem earum. Anaxagoras verò poſuit atomos partim ſimiles, partim diſſimiles, vt ex ſimilib. res homogeneæ fierent, ex diſſimilibus verò res diſſimiles, vt in corpore organico partes heterogeneæ, v. g. caro ex atomis carneis, os verò ex oſſeis, & ſic de aliis. Rurſus videntur quidā eorum, poſuiſſe has atomos omnino indiuiſibiles; & ideò vt poſſent corpus componere, aiebant non ſolū ex ipſis, ſed etiā ex aliquo vacuo, ſeu inani corpus coaleſcere: nam ſi illæ omnes immediatè & ſolidè cōiungerentur, nunquā moles accre-

accreſceret, vt ſumitur ex Ariſtot. 1. Metaph. 4. Alij verò non videntur illas poſuiſſe Mathematicè indiuiſibiles, ſed Phyſicè tantùm, iuxta quam interpretationem non eſt neceſſarium interponere aliquod inane inter ipſas atomos, vt ex eis corporis magnitudo excreſceret. Rurſus ex his Philoſophis quidam nullam efficientem cauſam rerum præter has atomos poſuiſſe, neq; etiam finalem, ſed ex earum vario concurſu, & perpetua agitatione res quaſdam diſſolui, & aliàs caſu conſurgere: & ideò, vt Ariſtoteles refert, Epicurus dixit habere hæc corpuſcula naturale pondus, quo ſemper ferrentur. Alij verò, vt Anaxagoras, poſuerunt efficientem cauſam intellectu & voluntate operantem, & ex his corpuſculis varia componentem.

Citatis locis & 4 Metaphyſ. c. 1.

III. Refutatur propoſita ſententia.

Sed hæc pars ſpectat ad diſputationes de cauſis efficiente, & finali. Nunc, quod ad rem præſentem ſpectat, hi Philoſophi inprimis non cognouerunt veram materialem cauſam, quæ ſit potentia Phyſicè receptiua al cuius actus: nam illæ atomi non ſunt in potentia ad recipiendam aliquam formam Phyſicam; nec poſſunt dici materia totius compoſiti, niſi eo modo, quo partes integrales dicuntur materia totius, & lapides ac ligna materia domus. Vnde vlterius fit, vt iuxta illum philoſophandi modum formę naturalium entium, quaſi artificiales tantùm ſint, nimirum figuræ quædam conſurgentes ex vario ſitu, & ordine atomorum. Atq; ita nulla erit vera ſubſtantialis generatio, & corruptio, ſed tantùm varia coordinatio, aut deordinatio atomorum. Et quanquam Anaxagoras ponat atomos diuerſarum rationum, tamen neceſſe eſt vt omnes ponat confuſas, & permiſtas in ſingulis rebus, vt per eductionem earum poſſit ex vna re, alia generari. Atq; ita res omnes ſolùm in hoc different, quòd quædam habent quaſdam atomos magis patentes ſeu in exterioribus partibus, aliàs verò magis latentes, & in partibus ſecretioribus: quæ tota diuerſitas ſolùm eſt in ſitu, & coordinatione atomorum. Adde intelligi non poſſe quomodo tam varia corpuſcula habentia repugnantes conditiones, in ſingulis rebus intimè coniungantur. Nec minùs eſt inexplicabile, quomodo ex qualibet re hæc corpuſcula latentia in lucem proferãtur, vt res aliæ gigni, vel potiùs componi videantur.

Abſurda ſecuta ex ſententia aſſerente atomos materialē cauſam.

IIII. Illud etiam eſt abſurdum in his omnibus Philoſophis, quòd infinitam multitudinem ponant horum corpuſculorum: nam vel intelligunt in ſingulis entibus naturalib. eſſe infinitam multitudinem harum atomorum, vel ſolùm in toto vniuerſo; in ſingulis verò corporibus aut partibus eius eſſe finitam multitudinem. Priori ſenſu eſt ſententia prorſus abſurda: non enim poſſent infinitæ atomi componere aliquod corpus, quin illud excreſceret in infinitam magnitudinem: nam ſi atomi nõ fingantur indiuiſibiles Mathematicè, ſed Phyſicè, habebunt ſingulæ aliquam magnitudinem, in qua vel omnes erunt æquales, quia nulla eſt inæqualitatis ratio, vel ſaltem aſſignari poterit minima atomus, cui aliæ ſint vel æquales, vel maiores: ergo ex huiuſmodi atomis infinitis neceſſariò componetur magnitudo actu infinita. Si verò atomi ſint indiuiſibiles Mathematicè, non poſſunt magnitudinem componere, niſi interponatur ſpatium inane, quod ſpatiũ erit diuiſibile & alicuius magnitudinis, ex quo ſimiliter concluditur infinitas atomos ſic inter ſe diſtãtes neceſſariò efficere infinitũ corpus, occupans ſeu includens infinitum ſpatium, partim inane, partim A repletum atomis. Nec poteſt afferri inſtantia de infinitis punctis exiſtentibus in linea, nam ibi nulla ſunt puncta immediata, quia tota linea eſt cõtinua: in atomis autem neceſſe eſſet, ſignata qualibet atomo eſſe aliquam proximè diſtantem ab illa, per certam aliquam & definitam diſtantiam, & ſic de reliquis: neceſſarium ergo eſſet vt infinita illa corpuſcula, infinitum ſpatium illo modo occuparent.

V. Poſteriori autem ſenſu eſt etiam illa ſententia improbabilis: & inprimis contra illũ procedũt omnia, quę aduerſus infinitam mundi magnitudinem ſcripſit Ariſtot. 3. Phyſic. & 1. de Cœlo. Deinde euidens eſt totam ſphæram rerum generabilium & corruptibilium eſſe finitam, cùm ad ſphæram lunę terminetur: attribuere autem etiam cœlis cõpoſitionem ex atomis, illoſq; extendere in infinitum, nõ poteſt eſſe Philoſophicum, quia neq; experientia, neq; ratio nos ducit ad ita exiſtimãdum. Tandem ſi quodlibet corpus finitæ magnitudinis conſtat tantùm finitis atomis, non põt ſufficere hæc atomorũ fictio ad generationes & corruptiones rerum: tum quia ex B eadem re poſſunt res variæ ferè in infinitum generari: tum ẽt quia oporteret ſemper corporis magnitudinem multùm diminui in qualibet generatione & corruptione per diſſipationẽ atomorum, cùm tamen conſtet experientia nõ ſemper id accidere. Niſi fortè dicatur ſemper fieri veluti quandam circuitionem atomorũ, dum interiores ad externas partes educũtur, exteriores verò ad intimas partes impelluntur: ideoq; nõ minui rei magnitudinem. Sed hoc nihil poteſt eſſe abſurdiùs: inde enim fit, re ipſa nihil mutari niſi ſecundum locũ aut apparentiam. Eſtq; illa inductio, & eductio atomorum contra experientiam: quando enim ex ſtupa generatur ignis, non tantùm in exterioribus partibus, ſed intimè & in tota magnitudine fit generatio: & cùm homo moritur, in omnibus partibus tam internis, quàm externis fit corruptio. Eſt ergo hæc ſententia prorſus abſurda, neq; habet fundamentum, cui ſatisfacere neceſſe ſit. Illud enim principium, in quo tam citati Philoſophi, quàm alij fundati ſunt: *Ex nihilo nihil fit*; quem verum ſenſum habeat, inferiùs declarabimus.

C

Opinio ponentium plura principia materialia finita.

VI. Secunda ſententia ponit etiam plura principia, ſeu plures primas cauſas materiales rerum generabilium, in numero tamen finito. Ita ſenſit Empedocles, qui quatuor elementa, ignem, aerem, aquam & terram, dixit eſſe quatuor primas cauſas materiales ex quibus miſta generantur, ipſa vero non habere priorem cauſam, aut principium materiale. Veruntamen hæc ſententia falſa eſt, & euidenter refutari poteſt: nam inprimis quamuis attigerit compoſitionem ſeu generationem miſti ex elementis, non tamen cõſiderauit tranſmutationem elementorum inter ſeſe, cùm tamen conſtet, & aerem conuerti in ignem, & aquam in terram, & econuerſo. Huiuſmodi autem tranſmutationis non poſſunt elementa eſſe principia materialia, ſed aliquod ſubiectum commune omnibus illis. Quòd ſi fortè exiſtimauit Empedocles elementa non tranſmutari ſubſtantialiter, ideoq; non conſtare materia, & ſubſtantiali forma, ſed eſſe quædam entia omnino ſimplicia, accidentibus ſubiecta: contra hoc inprimis oſtendemus inferiùs, non minùs eſſe certum dari formas ſubſtantiales elementorũ, quàm aliorũ entium.

Empedocl.

Refutatur præcedens ſententia.

entium naturalium, & conſequenter verè ac ſubſtã-A tialiter inter ſe tranſmutari. Deinde licet id admitteremus, nullũ eſſet fundamentum ad multiplicandas materias, ſeu prima ſubiecta ſubſtantialia, ſed dicendum potiùs eſſet in omnibus elementis eſſe idem ſubſtantiale ſubiectum, quod diuerſis accidentibus affectum, diſtinctum appellatur elementum. Cumque illud etiam ſubiectum ſit principium materiale miſtorum, fit, vt re ipſa & ſubſtantialiter tantùm ſit vna prima cauſa materialis omnium rerum.

VII. Quòd ſi fortaſſe diceret Empedocles illam naturalium accidentium diuerſitatem, quæ in elementis conſpicitur, indicare ſatis eſſentialem diſtinctionem ſubſtantialium ſubiectorum: ex hoc ipſo ſumitur efficax argumentum ad hominem, quando aer ita ab igne tranſmutatur vt propriis accidentibus ignis maneat affectus, non ſolùm fieri mutationem in accidentibns, ſed etiam in ipſa ſubſtantia: non poteſt autem fieri in tota entitate ſubſtantiali propter rationes factas in ſuperiori ſectione de annihilatione, & creatione: ergo neceſſe eſt fateri, etiam in ipſis elemẽtis eſſe aliquod ſubiectum priùs ipſis: & commune illis, ratione cuius poſſint mutuò tranſmutari: B ergo non ſunt illa cauſæ primæ materiales, ſed datur alia prior quibus illa conſtant. Atque hinc etiam cõcluditur non eſſe hæc elementa primas cauſas materiales miſtorũ, quia in ipſiſmet datur materia prior ipſis, & hæc eſt etiam cauſa materialis miſtorum, quę in illis manet, & eorum formis informatur. illa eſt ergo cauſa prima in illo ordine etiam miſtorum, eò vel maximè, quòd iuxta veram ſententiam elementa non manent formaliter in miſto, id eſt, ſecundum proprias formas ſubſtantiales, quia non poteſt forma ſubſtantialis miſti cadere (vt ſic dicam) ſupra formam elementi, ſeu informare materiam vt iam informatam forma elementi: ergo elementa ſecundum proprias ſubſtantias non ſunt cauſa materialis permanens, & propria miſtorum, ſed eadem materia, quæ eſt prima cauſa materialis ipſorum elementorum, eſt etiam miſtorum.

Quæſtionis reſolutio.

VIII. Dicendum ergo eſt primam materiam, ſeu materialem cauſam omnium rerum ſublunarium C eſſe tantùm vnam. Quæ eſt communis ſententia omnium Philoſophorum, quos in ſequentibus referemus. Et ſufficienter probatur ratione nunc facta contra Empedoclem, & poſteriori diſcurſu facto ſectione præced. Vbi ex communi & mutua tranſmutatione rerum ſublunarium, oſtendimus dari communem materiam: illa enim ratio æquè probat primum ſubiectum, quod ſub his omnibus tranſmutationibus manet, eſſe vnum tantùm. Tum quia contraria principia, ex quibus fiunt generationes & corruptiones, verſari debent circa idem. Tum etiã, quia illud ſubiectum eſt ex ſe indifferens ad quaſcunque formas rerum corruptibilium, & diſpoſitiones earũ: non ergo requirit in ſe diſtinctionem ſeu multiplicationem, imò non eſt vnde illam habeat. Et econuerſo omnis forma rei generabilis cuiuſcunq; ſpeciei, poteſt introduci in quamcunque partem huius materiæ, ſi commodè diſponatur: ergo ſignum eſt materiam hanc ſecundum ſe eſſe vnam, & eiuſdem rationis, & ſufficientem in ſuo genere ad cauſandos omnes effectus, qui in his rebus poſſunt materialiter cauſari, ſi aliæ cauſæ in aliis generibus neceſſariæ applicentur ſeu concurrant.

IX. Obiectioni ſatisfit.

Solùm poteſt obiici, quia cauſa materialis eſt intrinſeca & eſſentialis: hæ autẽ res generabiles & corruptibiles ſunt eſſentialiter diuerſæ: ergo non poteſt vna & eadem materia eſſe in omnibus illis. Sed hæc obiectio tangit quęſtionem illam, an materia ſit pars quidditatis ſubſtantiarum materialium, quam inferiùs commodiori loco tractabimus, nunc breuiter reſpondetur eſſentias harum rerum materialium eſſe diuerſas ac ſimiles quoad formas: ſimiles verò quoad primam materiam. Neque hoc quicquam obſtat eſſentiali diuerſitati: hæc enim non excludit conuenientiam & ſimilitudinem in aliqua parte. (Diſputa. 39. ſect. 2.)

SECTIO III.

Vtrùm prima & vnica cauſa materialis generabilium ſubſtantiarum, ſit aliquod corpus ſimplex, vel ſubſtantia integra.

I. ANtiqui Philoſophi (vt Ariſtoteles & alij authores præcedente ſectione citati referunt) qui vnum tantùm materiale principium naturalium rerum poſuerunt, ferè omnes putarunt eſſe aliquam ſubſtantiam integram, ſeu corpus ſimplex, quale Auerroes exiſtimat eſſe cœleſte corpus. De illo autem corpore ſeu materiali cauſa, fuit inter eos multiplex opinio.

Opiniones Philoſophorum de vno materiali principio.

II. PRima aſſeruit hoc principium eſſe aquam, cuius author fuit Thales Mileſius: alij verò, vt Plutarchus, putant antiquiorem eſſe, & ab Orpheo duxiſſe originem. Secunda opinio hoc munus tribuit aeri, quam docuêre Anaximenes, & Diogenes Apoloniades, vt Ariſtoteles refert 1. Phyſicæ cap. 3. & ibidem Simplicius declarat. Tertia opinio fuit, ignem eſſe huiuſmodi cauſam, quam docuêre Hippaſus, & Heraclitus: & eandem ſecuti ſunt Stoici, vt eſt apud Ciceronem 3. de Natura Deorum. Quarta ſententia potuit ad hoc officium terram eligere, eò, quòd omnibus ſubſit, & ſit veluti cõmunis omnium mater. Ariſtoteles tamen 1. Metaphyſicæ capite 7. ait, hanc fuiſſe vulgi opinionem: nullum autem Philoſophorum in eam inclinaſſe, eò, quòd terra propter nimiam denſitatem & ſiccitatem ad recipiendas aliarum rerum formas, vel figuras inepta eſſe videatur. Heſiodus tamen in ſua Theogonia abſolutè vocat terram omnium rerum materiale principium: idemque ſenſiſſe Pherecidem refert Theodoretus in libro de Materia & mundo. Quinta opinio nulli ex quatuor elementis hoc munus tribuit, ſed cuidam corpori inſenſibili medio, vel inter aquam & aerem, vt Ariſtoteles refert primo Metaphyſicæ capite ſeptimo, vel inter aerem, & ignem, vt Anaximander, qui addidit hoc medium corpus eſſe infinitum, ne vnquam generatio deficeret: contra quam infinitatem alibi diſputat Ariſtoteles. Videtur autem inde colligi, Philoſophum hunc non poſuiſſe hoc corpus incorruptibile, alioqui non eſſet cur timeret ſucceſſione generationum poſſe conſumi, ſi finitum eſſet, quamquam vix poſſit intelligi quomodo fecerit illud corruptibile, ſi exiſtimauit illud eſſe ſimplex, & commune ſubiectum generationis.

(Anaximen. Diogen. Ariſtot. Simplic. Hippaſus. Heraclitus. Heſiodus. Pherecides.)

III.
Iudiciũ fertur de prædictis ſẽtẽtiis.

Prolixum eſſet ac ſuperfluũ propria motiua horum omnium Philoſophorum referre, eò, quòd & incerta ſint, & nullam præ ſe ferant probabilitatem, aut veriſimilitudinem, vt ex dicendis obiter conſtabit. Illud verò commune omnibus fuiſſe videtur, quod nihil de nouo ſimpliciter fieri putarunt, quoniam ex nihilo nihil fieri poteſt, ideoque nec ſubſtantiales formas agnouiſſe videntur, nec generationem, corruptionemue ſubſtantialem. Imò multi eorum indicant nullas eſſe accidentales formas, quæ vera entia ſint, quia non intelligebant aliquam veram rem poſſe de nouo fieri, ſed omnem mutationem quam experimur, putabant conſiſtere in variis modis ſe habendi illius rei quam putabant eſſe communem materiam. Ex quo aliqui eò vlteriùs progreſſi ſunt, vt non dicerent cauſam materialem omnium entium eſſe vnam, ſed omnia entia eſſe vnũ, non numero, ſed ſubſtantia & eſſentia, qui licet rem falſam & improbabilem dicerent, conſequenter tamen loquebantur, ſi de ſolis corporibus generabilibus agebant. Nam, ſi hæc non transmutantur ſubſtantialiter, nec differunt per ſubſtantiales formas, ſed per accidentia, aut diuerſos modos ſe habẽdi, re vera nulla datur materialis cauſa ſubſtantię, ſed datur tantùm ſubſtantia ſimplex, quæ non eſt alia, & alia eſſentialiter, ſed vna aliter, & aliter ſe habens ſub diuerſis accidentibus.

Xenophan. Parmenid. Meliſſ.

Atque hæc fuit opinio Xenophanis, Parmenidis, & Meliſſi, qui hoc ſenſu dixerunt omnia eſſe vnum ens, & quidquid eſt præter illud, eſſe non ens: nam accidentia vel modos illius entis inter entia non numerabant. Et conſequenter omnem generationem, aut mutationem ſimpliciter è medio tollebant, eò quòd illud ens facerent ingenerabile, & incorruptibile & mutationes accidentales, quia non dant eſſe ſimpliciter, non cenſebant dignas abſoluta appellatione mutationum. Sunt qui horum Philoſophorum ſententiam aliis modis interpretentur, ſcilicet, quod per vnum ens intellexerint vnum vniuerſum quod omnia complectitur, vt innuit Ariſtoteles 1. de Gener. capite 8. & Simplicius 1. Phyſicæ capite ſecundo, vel per vnum ens intellexerint Deum, qui ſolus verè eſt, Refert enim Ariſtoteles 1. Metaphyſicæ capite quinto, & Cicero libro 2. Academic. quæſtionum, Xenophanem illud vnum ens, Deum appellaſſe. Atque ita multi & graues authores hos Philoſophos per ænigmata locutos fuiſſe, & figuratis locutionibus veritatem occultaſſe exiſtimant: Ariſtotelem verò impugnaſſe eorum ſententias quatenus in ipſa verborum ſpecie & ſuperficie proferri videbantur. De qua re legi poſſunt D. Thom. 3. Metaphyſ. textu 15. Philopon. & Simplicius 1. Phyſicæ cap. 2. Eugubinus libro 3. de peren. Philoſop. à capite quinto. Mirandus libro ſexto de examin. vanit. capite primo, & Beſſario, libris contra Calumniat. Platonis. Noſtra parum refert quid iſti Philoſophi ſenſerint, aut quæ myſteria ſuis verbis occultauerint. Non eſt tamen dubium, quin ſi formas ſubſtantiales ignorarunt, vt ignoraſſe videtur, cùm de eis nullam mentionem fecerint, facilè, ſatiſque conſequenter potuerint in eam ſentẽtiam incidere prout à nobis explicata eſt. Vnde ſola ſubſtantialium formarũ probatione, & confirmatione, tam hæc ſententia, quàm cæteræ refutantur.

D. Thom. Philop. Simplic. Eugub. Mirand. Beſſario.

IV.
Opinio aſſerẽs corporeitatis formam

Poteſt tamen hoc loco referri alia opinio, quam multi ex modernis Philoſophis ſecuti ſunt, ponentes in materia prima formam corporeitatis illi coæuam, & ab illa inſeparabilem. Nam licet reſpectu

A talis formæ materialis, cauſa eius ſit ſimplex, id eſt, abſque eſſentiali & Phyſica compoſitione, tamen illud commune ſubiectum, quod ſub omni transmutatione manet, & eſt vniuerſalis cauſa materialis omnis generationis, & omnis formæ ſubſtantialis, quæ per eductionem fit, & omnis compoſiti quod generatur, illud (inquam) ſubiectum iuxta prædictam opinionem non eſt ſimplex, ſed eſſentialiter compoſitum, & corpus aliquod non miſtum, neque etiam aliquod ex elementis, neque medium inter illa per eorum participationem, ſed abſolutè corpus per præciſionem omnium inferiorum formarũ. Quam opinionem tenuit Auicenna libro 1. Sufficient. cap. 2. Cuius fundamentum eſt, quia ſubiectum generationis debet eſſe corporeum & extenſum, & conſequenter quantum: non poteſt autem eſſe huiuſmodi niſi aliquam formam ſubſtantialem habeat. Et hanc opinionem ex parte ſecuti ſunt Scotus & Henricus: ille enim in 4. diſtinct. 11. quæſt. 3. art. 2. in omnibus & ſolis viuentibus putat eſſe neceſſariam huiuſmodi formam corporeitatis ſeu miſtionis (vt ipſe loquitur) hic verò quodlib. 1. quæſt. 2. & 3. & quodlib. B 3. quæſt. 13. & 14. in ſolo homine illam admittendam cenſet propter diuiſibilitatem animę rationalis. Vnde hi duo authores non ponunt hanc formam inſeparabilem à materia, neque vt per ſe neceſſariam ad primam cauſalitatem materialem ſubiecti generationis, ſed propter alias ſpeciales cauſas: & idcò eorũ opinio ad præſentem locum non ſpectat.

Materiæ coæuam. Auicenna. Scotus. Henric.

Quæſtionis reſolutio.

V.
Prima concl.

DIcendum igitur eſt primò, cauſam materialem in ſuo ordine vniuerſalem & primam non eſſe aliquod ex ſenſibilibus corporibus ſeu elementis, quæ contrariis qualitatibus afficiuntur. Hæc aſſertio eſt contra quatuor opiniones, & eſt euidens ex dictis in ſectione præcedenti: nam, ſi hæc elementa & omnia corpora ſenſibilia inuicem transmutantur ſubſtantialiter, nullum eorum poteſt eſſe primum ſubiectum transmutationis: nam primum ſubiectum, quod eſt prima cauſa materialis quam inquirimus, non transmutatur, nec recedit à ſua ſub- C ſtantia: alioqui reſolueretur in aliud prius ſubiectũ & ita ipſum non eſſet primum. Præterea cùm generatio fiat inter contraria, neceſſe eſt vt commune generationis ſubiectum, nullum habeat contrariorum ſibi naturaliter innatum, alioqui vel nunquam erit capax alterius contrarij, vel corrumpetur per abiectionem eius, quod ſibi eſt connaturale: ſicut deſtruitur elementum ablata qualitate ſibi neceſſaria. Cùm ergo ſingula elementa ſint affecta propriis qualitatibus habentibus contrarium, nullum eorum eſſe poteſt aptum generationis ſubiectum. ergo neq; eſſe poteſt prima cauſa materialis entium naturalium.

VI.

Atque hinc conſurgit tertia ratio, quia non eſt cur hæc cauſalitas potiùs attribuatur vni elemento, quàm alij, neque etiã eſt cur magis repugnet omnibus ſimul, quam alicui eorum: ſed oſtenſum eſt non poſſe omnibus conuenire: ergo nulli verè attribuitur. Prior pars maioris propoſitionis declaratur, quia ſingula elementa ſunt ſimplicia corpora, & vnumquodque eſt aptum & inſtitutum ad miſtorum generationem, & nullum eorum ex aliis poteſt vllo modo conſtare: ſingula enim proprias habent qualitates repugnantes aliis: ergo in omnibus eſt æqualis ratio, vel repugnantia, ne eſſe poſſint communis

materia rerum omnium generabilium. Quod enim in quibuſdam ſint quædam conditiones accommodatæ ad officium materiæ communis, vt eſt, verbi gratia, in igne ſubtilitas, ratione cuius facile poteſt omnia penetrare: in aere quòd ferè ſit cõmunis locus rerum omnium, & facile externas impreſſiones recipiat, in aqua humiditas cum ea denſitate cõiuncta, quæ ad conſtituendum nutrimentum rerum omnium proportionata videatur: hæ (inquam) cõditiones nil referunt, tum quia magis iuuant, vel ad rationem efficiendi, vel ad rationẽ materiæ tranſeuntis, quam ad propriam & intrinſecam rationem cauſæ materialis: tum etiam, quia illæ conditiones ſicut ſunt accommodatæ quibuſdam rebus, ita ſunt repugnantes aliis: ſubtilitas enim ignis habet proportionem cum materia rerum ſubtilium non verò cum materia rerum denſarum: & ſic de aliis. Prima verò materialis cauſa cùm ſit communis omnibus, ex ſe debet eſſe indifferens ad omnia.

VII. Altera pars maioris propoſitionis probatur, quia omnia elementa ſimul non poſſunt eſſe materia cõmunis, quia tranſmutantur ad inuicem ſubſtantialiter: imò nec miſtum componere poſſunt niſi ſubſtantialiter tranſmutata: ſed hæc ratio æquè probat de vnoquoque elemento per ſe ſumpto: ergo. Vnde confirmatur tandem, quia nullum elementum poteſt eſſe materia aliorum elementorum, vt per ſe notum videtur, cùm ſibi repugnent. Nec in ſua natura manens poteſt eſſe materia alicuius miſti, cùm etiam forma miſti pugnet cum forma elementi: ergo nullum elemẽtum eſſe poteſt communis materia rerum omnium naturalium. Et hæ rationes à fortiori conuincunt de omnibus miſtis, maximè cum illa ex elementis conſtent: & ideò nullus hactenus hanc cauſalitatem alicui miſto attribuit.

VIII. 2.Concluſio. Dico ſecundò; Materia prima non eſt aliquod corpus, ſeu ſubſtantia completa, & integra in eſſentia, & ſpecie ſubſtantiæ. Duobus modis intelligi poteſt materiam eſſe huiuſmodi ſubſtantiam. Primò, vt ipſa ſola ſit ſubſtantia omnium rerum generabilium, ſolùmque formetur diſtinctis accidentibus eorum: & in hoc ſenſu probanda eſt aſſertio ex eo, quòd res naturales non tantùm differunt accidentibus, ſed etiam ſubſtantia, & eſſentia, vt ſuperiori ſectione contra Epicurum, & alios argumentabamur. Item reiicienda eſt (& ferè in idem redit) ex veritate formarum ſubſtantialium, quam demonſtraturi ſumus diſputatione decimaquinta. Illa enim veritate ſuppoſita, euidenter ſequitur materiam nõ eſſe tam rerum materialium ſubſtantiam, & has res non tantùm accidentibus, ſed eſſentia etiam, & ſubſtantia differre, nec ſecundum ſola accidentia, ſed etiam ſecundum ſubſtantiam tranſmutari. Quod etiam ipſa experientia ſatis eſt euidens: nam quando res mutatur in ſolis accidentibus, permanent in illa aliquod veſtigium proprietatum, & operationum eius, vel ſaltem remotis agentibus cõtrariis ad ſuum ſtatum & naturam reducitur; videmus autem res aliquas ita mutari & deſtrui, vt priores proprietates & operationes prorſus admittant, neque ad illas redeant, vnquam, etiam ſi omnis actio contraria ceſſet, & econuerſo res aliæ ita producuntur & generantur, vt in illo eſſe quod acquirunt, tanquam in proprio & connaturali conſtanter permaneant, & ſecundum illud habeant proprias & connaturales operationes ac diſpoſitiones, quas conſeruant, quoad poſſunt, & ſi aliquando ab aliquo contrario labefactentur, vel minuantur, ſtatim ac contraria eas

A recuperant ex propria & intrinſeca natura: ſignum ergo eſt corrumpi res & generari, non tantùm in accidentibus ſenſibilibus, ſed etiam in propria ſubſtantia. Atque his modis impugnatur tam quinta opinio ſuprà recitata, quàm ea, quæ aſſerebat omnia eſſe vnum in ſenſu declarato.

Alio ergo modo poſſet quis fingere materiam eſſe ſubſtantiam integram, & completam in aliqua ſpecie ſubſtantiæ, & nihilominus eſſe aptam ad recipiendas vlteriores formas ſubſtantiales, & componendas cum eis varias ſubſtantias & eſſentias materialium rerum. Et hic etiam ſenſus improbabilis eſt: aut enim materia eſſet completa ſubſtantia omnino ſimplex, aut eſſet compoſita ex aliqua potentia, & actu ſubſtantiali, hoc poſterius dici non poteſt; primò, quia iam non totum illud compoſitum, ſed potentia ex qua conſtat, eſſet prima cauſa materialis. Dicetur fortaſſe id eſſe verum reſpectu illius compoſiti, quod ingenerabile fingitur, & incorruptibile: reſpectu tamen omnium entium generabilium, ſeu generationis ipſorum primam cauſam materialem eſſe totum compoſitum. Sed contra hoc obiici- IX.
B tur ſecundò, quia ſine vllo fundamento fingitur tale compoſitum: nullum enim eſt indicium, aut ſenſibile ſignum illius formæ interiectæ inter puram materiam, & alias formas, quæ per generationem inducuntur. Quia illa forma nullam habet ſenſibilem proprietatem qua dignoſcatur: nam primæ qualitates per ſe conſequuntur ad formas elementorum, & temperamenta ex illis qualitatibus compoſita ad formas miſtorum: reliquæ autem qualitates omnes vel proprietates quas experimur, ſupponunt ſaltem in genere cauſæ materialis & diſpoſitiuæ priores qualitates: nullum ergo eſt ſenſibile, aut materiale indicium talis formæ. Vndè fit tertiò, vt ſit omnino ſuperflua, quia nullus eſt Phyſicus effectus propter quem ſit neceſſaria, quia non propter efficiendum, cùm non habeat vllam qualitatem per quam efficiat: aliunde vnicuique qualitati ſufficiat propria forma, cui eſt connaturalis. Neque etiam propter recipiendum: nam ad hoc ſufficit illa potentia, quæ tali formæ ſubſtare dicitur: cur enim non poterit etiam illa immediatè ſubiici formæ, quę
C per generationem inducitur? Et propter eandem cauſam non eſt neceſſaria talis forma ad conſeruandam illam potentiam cuius actus eſſe dicitur, quia ad hoc etiam ſatis eſt forma, quæ per generationem inducitur. Igitur ſuperfluè & ſine fundamento fingitur talis forma.

Quartò accedit impoſſibilitas coniungendi duas illas formas in eadem potentia ſeu materia: nam, licet in quæſtione ſit, an forma quaſi generica, & ſpecifica, poſſint ſimul actuare materiam, quod paulò inferùs attingemus, tamen quod duæ formæ ſpecificæ ſimul coniungantur ad actuandam eandem potentiam ſubſtantialem, planè eſt impoſſibile naturaliter: & in hoc ferè omnes authores conueniunt. Quia vel duæ illæ formæ immediatè actuarent materiam, vel vna eſſet actus alterius, ſeu materię, vt informatæ per illam. Primum dici non poteſt, præſertim iuxta illam ſententiam, quia aliàs prior forma non neceſſariò ſupponeretur ad poſteriorem, neque compoſitum ex materia & tali forma, eſſet proxima potentia & materialis cauſa ſubſequentis formæ. Secundum enim dici non poteſt, quia forma ſubſtantialis, conſtituens integram & completam ſubſtantiam habet rationem actus vltimi in ratione actus ſubſtantialis, & eſſentialis, quia conſtituit vltimam X.

timam quandam ſpeciem ſubſtantiæ: ergo non po- A teſt comparari per modum ſubſtantialis potentiæ ad vlteriorem formam. Deniq; ratio generalis eſt, quia non poteſt vna & eadem ſubſtantia eſſentialiter ac per ſe conſtitui in duabus ſpeciebus vltimis, ſed per quamcumque formam ex illis conſtituitur in propria & completa ſpecie ſubſtantiæ: ergo non poſſunt ſimul coniungi illæ duæ formæ in eadem materia. Aliàs quælibet ſubſtantia quantumuis completa, poſſet actuari per vlteriorem formã ſubſtantialem, quia non poteſt maior ratio reddi de vna, quàm de alia. Et huc etiam ſpectat illa communis ratio, quòd forma adueniens enti iam in actu conſtituto non facit vnum per ſe, ſed per accidens ex Ariſtotele 7. Metaphyſ. text. 49. & 2. de anim. text. 7. & ideò non poteſt eſſe forma ſubſtantialis, ſed accidentalis, quia forma ſubſtantialis conſtituit per ſe vnum, non per accidens. Et ratio eſt, quia forma ſubſtantialis dat eſſe ſimpliciter & eſſentiale, & ideò non poteſt ſupponere rem conſtitutam in eſſe ſimpliciter, & in eſſentia completa & conſummata. Forma verò accidentalis dat eſſe ſecundum quid, quod per accidens adiungitur eſſentiæ conſummatæ. Igitur impoſſibile B eſt ſubiectum, quod eſt cauſa materialis rerum generabililium, & generationis ſubſtantialis, eſſe ſubſtantiam completam, & per formam propriam ac ſpecificam, conſtitutam.

XI. Atque hæ rationes æquè efficaciter probant non poſſe illud ſubiectum eſſe ſimplicem ſubſtantiam integram & completam in ratione, & ſpecie ſubſtãtiæ: quia impoſſibile eſſet talem ſubſtantiam vlterius actuari & compleri per ſubſtantialem formam. Si enim hoc repugnat ſubſtantiȩ compoſitæ, multò magis ſimplici, quæ per ſeipſam ſit in actu completo, & perfecto. Illa enim repugnantia non prouenit ex cõpoſitione, ſed ex actualitate completa in ratione & eſſentia ſubſtantiæ, quæ non poteſt intra illud genus vlterius actuari ſubſtantialiter & eſſentialiter: hæc autem ratio repugnantiæ eadem vel maiori ratione locum habet in ſubſtantia ſimplici, ſi in genere ſubſtantiæ integra & cõpleta eſſe ſupponatur. Atq; hac ratione ſubſtantia immaterialis non poteſt habere rationem ſubſtantialis potentiæ ad vlteriorẽ formã, quia eſt ſubſtantia ſimplex completa, & idem eſt C de ſubſtantia cœli ſi eſt ſimplex phyſicè, vt multi volunt: nam eſt completa in quadam ſpecie ſubſtantiæ: & ideò non poteſt vlterius ſubſtantialiter actuari: materia ergo prima, quæ actuari poteſt ſubſtantialiter, & eius per ſe vnum componere cum ſubſtantiali forma, non poteſt eſſe talis ſubſtantia ſimplex, quæ ſit integra, & completa in genere ſubſtantiæ.

XII. 3. Concluſio. Dico tertiò. Cauſa materialis rerum generabiliũ non eſt ſubſtantia compoſita ex ſubſtantiali potentia, & aliqua forma ſubſtantiali incompleta, & quaſi generica. Hanc aſſertionem communiter approbant ferè omnes authores contra Auicennam, præſertim, qui negant eſſe plures formas ſubſtantiales in eodem compoſito, vt Diuus Thomas prima parte quæſtione 76. articulo 3. & 4. libro 2. contra Gentes capite 58. & libro 7. Metaphyſicæ lectione 12. quem ſequuntur Thomiſtæ, Capreolus in 2. diſtinctione 15. quęſtione prima. Caietanus dicto loco prima parte & 2. de anima capite 1. Ferrarius citato loco contra Gentes, Soncin. 8. Metaphyſicæ, quæſtione 8. Iauell. quæſtione 4. Soto 1. Phyſi. quæſt. 7. Aſtudillo 1. de Gener. quæſt. 1. & ibid. Marſil. quæſt. 6. & Albert. de Saxonia, quæſt. 5. & latè Ægid. tractatu de pluralitat. formar. & 2. de anim. dubio 6. Idem docuere Philopon. 1. de Gener. in principio. Themiſt. 5. Phyſ. tex. 7. & Cõment. lib. de ſubſtan. orbis, & 1. Metaph. tex. 17. & 1. Phyſ. tex. 65. & 69. Imò & Auicen. 1. de ani. par. 1. cap. 3. ſignificat in corruptione manere ſolam materiam, & lib. 1. ſufficient. cap. 3. dubitat, an in corruptione pereat corporeitas, vt ipſe loquitur. Ariſtotel. etiam 1. de Gener. tex. 12. & aliis locis ſuprà citatis apertè indicat eandem ſententiam. Rationes afferunt variæ à Doctoribus: duæ tamen ſufficere videntur, quæ cum proportione ſumi poſſunt ex probationibus præcedentis aſſertionis.

D.Thom. Capreol. Ferrar. Caietan. Soncin. Iauel. Soto. Marſil. Aſtudill. Albertus. Auicen.

Prima ratio eſt, quia in natura nullum eſt indiciũ talis formæ perpetuò coæuæ & inſeparabilis à materia, neque effectus aliquis propter quem ſit neceſſaria; ergo ſine fundamento, vel neceſſitate fingitur talis forma. Antecedens probatur, quia illa forma nullam habet qualitatem ſibi propriam per quam cognoſcatur, neque ex tranſmutatione ſubſtantiali colligi poteſt, quia ex huiuſmodi tranſmutatione ſolùm colligitur dari aliquod ſubſtãtiale ſubiectum eius. Quod autem ſit compoſitum, neque ad rationem ſubiecti neceſſarium eſt, nec ex alio indicio inferri poteſt. Dices ad rationem ſubiecti mutationis Phyſicæ requiri, vt ſit extenſum, & diuiſum ab aliis: & ad hoc neceſſarium eſt, vt habeat aliquam formam, quia ſola materia per ſe ipſam non eſt capax extenſionis & diuiſionis; nam actus eſt, qui diſtinguit: hoc enim fuit fundamentum contrariȩ ſententiȩ. Sed hæc ratio nullius momenti eſt, quia ſiue opinemur quantitatem & extenſionem ordine naturæ præcedere ſimpliciter in materia prima ad ſubſtantialem generationẽ, ſiue opinemur ſubſequi ad formam per generationem introductam, & afficere totum compoſitum, neutro modo eſt neceſſarium, vt ſubiectum generationis ſit compoſitum ex materia, & aliqua forma. Declaratur vtraque pars, nam ſi quantitas ſupponitur ad formam per generationem inducendam, facilè intelligi poteſt inhærens ipſi entitati materiæ: nam, vt infrà oſtendemus, veram & ſubſtantialem entitatem habet. XIII.

XIV. Et confirmatur, nam illud cõpoſitum quod fingitur ex materia & forma corporeitatis, incompletũ quid eſt, & ita potentiale, vt naturaliter appetat vlteriorem formam, ſine qua vel omnino, vel ſaltem cõnaturali modo eſſe non poteſt. Et nihilominus dicitur illud compoſitũ eſſe ſufficiens ſubiectum quãtitatis prius natura, quàm recipiat vlteriorem formam: ergo multò melius & facilius attribuetur tota illa capacitas ſimplici entitati materiæ, quia nulla maior repugnantia fingi poteſt quoad hoc in entitate ſimplici, quàm in illo compoſito, neque actualitas talis entitatis, qualiſcunque illa ſit, magis repugnabit cum vnione ac compoſitione per ſe vltimæ formæ ſubſtantialis, quàm actualitas illius compoſiti ex materia & forma corporeitatis: ergo iuxta hanc opinandi rationem non eſt neceſſaria illa forma. Minus autem neceſſaria eſt, ſi opinemur, quantitatem conſequi formam, quæ per generationem introducitur: nam iuxta hanc ſententiã ſupponit quãtitas ordine naturȩ ſubſtantiam compoſitam ex materia & propria forma. Vnde dicendum conſequenter erit iuxta illam opinionem ante inſtans intrinſecum generationi, toto tempore quo ſit alteratio præuia, ſupponi materiam in ſe extenſam & diuiſam ab aliis per quantitatem & formam rei corrumpendæ: in inſtanti verò generationis conſeruari extenſam & diuiſam per formam introductam, & quantitatem comitantem illam in eodem inſtanti: nullus ergo

ergo eſt naturalis effectus, nullumue ſignum ratione cuius talis forma vel compoſitio ex parte materiæ admittenda ſit.

XV. Secunda ratio eſt, huiuſmodi formam eſſe incõpoſſibilẽ, in materia cũ ſubſequentibus formis. Hoc autem communiter probari ſolet ex illa maxima, quod ex duobus entibus in actu non fit vnum per ſe: nam prima forma ſubſtantialis conſtituit ens in actu abſolutè & ſimpliciter, quia dat eſſe ſimpliciter: ergo nulla forma ſuperueniens poteſt ens per ſe vnum ac ſimpliciter conſtituere. Ad hanc verò rationem reſponderi poteſt, ſolùm procedere de forma ſubſtantiali dante eſſe ſpecificum & vltimum: nam illa, quæ dat præciſè eſſe genericum, licet habeat rationem actus reſpectu materiæ, comparatur tamen vt potentia ad inferiorem formam, & quia eſt eiuſdem generis, conſtituere poterit vnum per ſe cum ſuo actu. Ita enim philoſophantur hi authores in phyſicis formis, ſicut omnes ratiocinamur in Metapyſicis differentiis, in quibus differentia ſubalterna eſt actus, ſuperius genus actuans, & propriam ſpeciem conſtituens: quæ tamen eſt potentia ad inferiorem differẽtiam, cum qua ens per ſe vnum Metaphyſicè componit. Sic ergo dicendum eſt iuxta prędictam ſentẽtiam de Phyſicis formis. Vnde cùm dicitur, omnem formam ſubſtantialem conſtituere ens actu ſimpliciter: reſpõdebitur id eſſe verum ſeruata proportione: nam forma generica conſtituit ens actu in gradu generico: forma vero ſpecifica in gradu ſpecifico. Et ſimili proportione diſtinguetur illa maxima; *quod aduenit enti in actu, aduenit accidentaliter.*

XVI. *Nulla forma præciſum genericum gradũ dare poteſt.* Quocirca, vt radicitus impugnetur illa ſententia, probandum nobis eſt nullam eſſe poſſe formam, quę præciſè det eſſe genericum, quin det etiam aliquod eſſe ſpecificum in illo genere: nam hoc probato, optimè procedit diſcurſus factus, quia omnis forma ſubſtantialis conſtituit ens actu ſimpliciter, & in aliqua ſpecie vltima ſubſtantiæ, & ideò impoſſibile eſt, vt compoſitum conſtitutum per talem formam ſit vlteriùs actuabile per ſubſtantialem formam. Illud autem aſſumptum probatᷣ primò inductione, tum in formis accidẽtalibus, tum etiam in formis ſeparatis. Qualitates enim etiam concipiuntur dare eſſe ſpecificum, vt eſſe album, & genericum, vt eſſe coloratum &c. & tamen nulla eſt accidentalis forma, quæ in re præciſè det eſſe genericum, & non aliquod ſpecificum. Similiter in Angelis datur generica ratio ſpiritus, & propria differentia ſpecifica: non poteſt autem eſſe, imò nec concipi aliqua forma ſeparata, quæ ſit ſubſtantia ſpiritualis, & quod in re ipſa ſiſtat in hac præciſa & generica ratione: ergo eadem ratione in formis ſubſtantialibus, quæ ſunt quaſi mediæ, non poteſt dari forma, quæ in re præciſè det gradum genericum: nulla enim aſſignari poterit diuerſitatis ratio. Vnde argumentor ſecundò ex propria ratione ipſius formæ, quia non poteſt intelligi forma in re ipſa exiſtens, quæ eſſentialiter non ſit conſtituta in aliqua vltima ſpecie formæ ſubſtantialis, ſed omnis forma communicat compoſito totum eſſe, totamq; eſſentiam ſuam: ergo conſtituit illud in aliqua vltima ſpecie ſubſtantiæ compoſitæ. Conſequentia cum minori ſunt euidentes, & declarari poſſunt optimè inductione facta in prima ratione. Maior verò etiam videtur certiſſima, quia omnis forma ſubſtantialis habet propriam entitatem diſtinctam in re ipſa à materia, vel aliis formis: ergo neceſſe eſt in illa entitate intelligere vltimam & propriam differentiam ſeu rationem, per quam diſtinguitur eſſentialiter ab aliis formis habentibus diuerſam eſſentiã, cum quibus conuenit in communi ratione formæ ſubſtantialis: ergo omnis forma ſubſtantialis eſt neceſſariò conſtituta ſecundum ſuam entitatem in aliqua vltima ſpecie ſubſtantialis formæ.

XVII. Dices etiam materia prima habet ſuam propriam entitatem ſubſtantialem, & tamen ſecundum ſe non eſt conſtituta in aliqua vltima ſpecie, ſed tantùm reducitur ad genus ſubſtantiæ materialis, donec per formam determinetur ad aliquam particularem rationem: ergo idem dici poterit de forma communi coæua materiæ. Reſpondeo falſum eſſe aſſumptum; *Materia prima generabiliũ ſtabilẽ atomãq; ſpeciem ſibi vẽdicat.* nam materia prima rerum generabilium, de qua nũc agimus, eſſentialiter eſt conſtituta in aliqua vltima ſpecie materiæ, quam retinet ſub omni forma, nec variare illam poteſt, ſed ad ſummum per accidentia ſuperaddita poteſt ad hãc vel illam formam accommodari. Quia verò illa eſſentia materiæ, quamuis in ſe ſpecifica & vltima talis eſt vt reipſa communicari poſſit pluribus ſubſtantiis eſſentialiter diuerſis, ideò ſecundum ſe ſpectata dicitur ad ſubſtantiam materialem generabilium vt ſic, & non ad aliquam ſpeciem eius. Vnde obiter colligitur, conceptum ſubſtantię generabilis, vt ſic non eſſe genericum ratione materiæ, ſed ratione communis gradus ſeu conuenientiæ in forma.

XVIII. Vrgebis; Materia etiamſi in eſſentia ſua habeat vltimam ſpecificationem materiæ, nihilominus eſt communis multis ſubſtantiis eſſentialiter diuerſis: ergo pari ratione licet forma corporeitatis in ſua entitate & eſſentiali cõceptu habeat aliquam vltimam ſpecificationem, nihilominus eſſe poterit communis multis ſubſtantiis habentibus vlteriores rationes eſſentiales diuerſas. Reſpondeo eſſe diſparem rationẽ, nam eſſentia materię eſt eſſe quaſi fundamentum integræ naturæ ſubſtantialis, & compoſitæ, & ideò ſolùm eſt quædam eſſentia inchoata (vt ſic dicam) per modum potentiæ: & propterea de ſe eſt indifferens, vt per varios actus compleatur: at verò forma eſt complementum naturæ & eſſentiæ ſubſtantialis, & ideò hoc ipſo quòd habet determinatam & ſpecificam rationem formæ, adiuncta materiæ complet cum illa integram ſubſtantialem naturã, & in aliqua vltima ſpecie ſubſtantiali cõſtitutam: & ideò non relinquit illam naturam indifferentem ad vlteriorem ſpeciem. Quapropter omnes qui ponunt formam corporeitatis in omnibus, vel in aliquibus entibus naturalibus, conſequenter aiunt illam formam præciſè conſtitui in gradu ſubalterno corporeitatis abſq; vlla cõtractione eſſentiali, quod re vera eſt intelligibile.

XIX. Et conſequenter etiam admittent compoſitũ ex materia & tali forma, ſi in reipſa conſeruetur abſq; vlteriori forma: eſſe indiuiduũ generis corporis corruptibilis, & in nulla vltima eius ſpecie conſtitui: Quod autẽ poſſit ita conſeruari de potentia abſoluta videtur euidens, conſequenter loquendo, cùm inferiores formæ realiter ab illo cõpoſito diſtinguantur, & à fortiori patebit ex his, quæ inferiùs de materia dicemus. Scotus vero etiam naturaliter putat id eſſe poſſibile, vt, v. g. in morte hominis vel alia ſimili: admittit enim ibi corruptionem ſubſtãtialem ſine generatione, & cadauer nihil aliud eſſe, quàm hoc indiuiduum corpus his accidẽtibus affectum, & in nulla inferiori ſpecie ſubſtantiali cõſtitutum. Hoc autem conſequẽs per ſeſe mihi videtur abſurdum & incredibile: nõ enim magis poteſt concipi hoc indiuiduũ corpus per ſe exiſtens ſine vlla ſpecificatione, quàm hic

hic ſpiritus extra omnem ſpeciem, vel hoc coloratū re ipſa affectū hoc colore, & nulla ſpecie coloris. Et ratio eſt ſuprà tacta, quia indiuidua entitas neceſſariò differt eſſentialiter ab aliis, & ideò neceſſarium eſt, vt in ſe ſit conſtituta in propria eſſentia nō communi aliis. Vnde confirmatur, nam ex dicta poſitione ſequitur, rationem genericam & ſpecificam diſtingui realiter in vna & eadem re, quia ſumuntur ex formis realiter diſtinctis: conſequens autem falſum eſſe conſtat ex dictis ſuprà de vniuerſalibus, & declarabitur etiam in ſequentibus rationibus.

XX. Tertia ratio ſumitur ex differentia inter eſſentialem compoſitionem Phyſicam, ac Metaphyſicam, quas velle in hoc æquiparare, cauſa eſt erroris, cùm altera in rebus, altera in conceptibus exiſtat. Argumentor igitur, nam ſi dari poteſt forma Phyſica, quę ſolùm conferat gradum genericum: ergo quot ſunt gradus generici & ſpecifici ſubſtantiarum materialium, tot erunt multiplicandæ formæ ſubſtantiales realiter diſtinctæ, conſequēs eſt falſum: ergo. Sequela probatur à paritate rationis: quę enim ratio afferri poteſt ob quam quidam gradus genericus datur per propriam formam realiter diſtinctam, & non alij? Maximè quòd iuxta ſentētiam quam impugnamus, non ſolùm in rebus, quæ vidētur eleuari ad altiorem gradum corporum, vt ſunt viuentia, ſed etiam in infimis, & inanimatis corporibus diſtinguitur forma dans eſſe corporis, à forma dante eſſe ignis, aut lapidis, vel aliud ſimile: quæ contractio eſt cum minima diuerſitate, quæ eſſe poteſt inter aliquod genus, & differentiam ſubſtātialem: ſi ergo illa ſufficit ad realem diſtinctionem formarum, quælibet ſufficiet: vnde non defuerunt Philoſophi qui conſequens illud admitterent, eſt tamen non ſolùm falſum, ſed etiam ridiculum. Primò, quia conſtat euidenter inductione ſuperiùs facta ad abſtrahendos conceptus generis differentiæ, & ſpeciei, non eſſe neceſſariam illam diſtinctionem realem formarum, vt patet in angelis, & accidentibus. Secundò, quia ſequitur multiplicandas eſſe in homine tres animas, quę eſt ſententia omnino falſa, vt ex ſcientia de anima ſuppono. Imò plures etiam multiplicandæ erunt, nam in gradu ſentiendi poteſt aliqua conuenientia eſſentialis abſtrahi inter hominem & aliqua animalia perfecta, quæ non ſit communis omnibus animalibus, & in ratione intelligendi poteſt abſtrahi ratio generica communis homini & angelis, quę per propriam differentiam ad hominem contrahatur. Vnde vlteriùs ſequitur innumeras formas realiter diſtinctas eſſe aſſerendas in ſingulis compoſitis, quia differentiæ genericæ & ſpecificæ poſſunt variis modis multiplicari, iuxta varias conuenientias & differentias, quæ facile poſſunt in rebus conſiderari & ſecundum eas poſſunt varij conceptus communes vel particulares abſtrahi. Eſt ergo magnus error in Metaphyſica & Philoſophia propter modum noſtrum concipiendi confuſum vel diſtinctum, ex quo ſæpe oritur generum & differentiarum multiplicatio, reales ac Phyſicas formas diſtinguere. Alioqui non vnam tantùm, ſed duas vel tres corporeitatis formas ponere oporteret: vnam corporis in cōmuni vt eſt genus ad corruptibile & incorruptibile, ſimplex vel miſtum: aliā corporis corruptibilis aut miſti vt ſic. Quæ omnia ridicula ſunt. Vnde non ſolùm neceſſarium non eſt propter has mentis operationes formas ipſas multiplicare: verùm etiam illis repugnat, quia de ratione proprij generis, & proprię differentiæ eſt, vt eandem rei eſſentiam dicant diuerſimodè conceptam.

Abſurda ex opinione aſſerēte formā corporeitatis.

Notatu dignum.

A Quod tandem confirmatur, quia impoſſibile eſt, dari formam ſubſtantialem dantem ſpecificum gradum ſubſtantiæ, quæ non det etiam illum gradum genericum, & effectum formalem, quem dare fingitur forma corporeitatis diſtincta: ergo & ſuperflua, & impoſſibilis eſt talis forma. Conſequentia eſt euidēs, quia idem eſſentiale prædicatū, idemq; effectus formalis nō poteſt eidē rei cōuenire per duas formas realiter diſtinctas. Antecedens verò probatur, quia non poteſt dari forma ſubſtantialis, quæ conferat ſpecificum gradum, quæ eſſentialiter non includat comunem ac genericam rationem formæ ſubſtantialis informantis materiam, ſed hæc præciſa ratio ſufficit ad conſtituendam formam corporeitatis: ergo forma corporeitatis non eſt ſpecialis forma, ſed eſt quælibet forma ſubſtantialis conſiderata ſecundum cōmunem rationem formę ſubſtantialis informantis. Minor probatur (reliqua enim clara ſunt) nam ex hoc præciſè, quod aliqua ſubſtantia intelligatur compoſita ex materia, & forma ſubſtantiali, eſſentialiter eſt ſubſtantia corporea, ſeu corpus de prædicamento ſubſtantiæ: nam ex vi talis compoſitionis, & eſt eſſentialiter diſtincta à ſubſtantia incorporea & eſt capax quantitatis ſeu trinę dimenſionis, in quo conſiſtit ratio ſubſtantiæ corporeę. Vnde forma corporeitatis vt ſic, non dicit, nec requirit, quòd ipſa corporea ſit ſeu extenſa, ſed ſolùm, quòd informet materiam: ratione cuius cōpoſitū inde reſultans, ſit capax trinæ dimenſionis: nulla eſt ergo neceſſaria aut poſſibilis forma media, quæ det eſſe genericum corporis, ſed quælibet forma ſubſtantialis ex vi ſuæ genericæ rationis illud confert. XXI.

B

Relinquitur ergo ex omnibus dictis, primam cauſam materialem ſubſtantiarum generabilium non eſſe aliquam ſubſtantiam integram: neque vllum corpus aut compoſitum ex materia & forma: ac proinde ad ſubſtantiarum generationem non ſupponi per modum ſubiecti, in quo generatio recipiatur, aliquod corpus ingenerabile & incorruptibile, ſed ſolam materiam primam, ſolam (inquam) quoad ſubſtantiam: nam quoad accidentia quid dicendum ſit, poſteà videbimus. XXII.

Ex omnibus dictis infertur concluſio.

SECTIO IIII.

C *Vtrùm materia prima habeat aliquam entitatem actualem ingenerabilem & incorruptibilem.*

HActenus explicuimus potiùs quid non ſit materia, quàm quid ſit: nunc hoc ſecundum inquirendū eſt, quia non poſſumus cauſalitatem materiæ, & rationem cauſandi declarare, niſi priùs ſciamus quid entitatis habeat ipſa materia. I.

Certa aliquot ſtabiliuntur.

VT ergo ab his quæ certa videntur, incipiamus, primò indubitatum eſſe videtur materiam quę actu eſt ſub forma, & cum illa componit ſubſtātiam corpoream, habere aliquid entitatis realis & ſubſtantialis, & realiter diſtinctę ab entitate formæ. Tota hæc aſſertio ſumitur ex Ariſtotele 8. Metaphyſ. textu 3. & 12. Metaphyſicæ textu 14. & 2. de anima, textu 2. & aliis locis, in quibus diuidit ſubſtantiam in materiam, formam, & compoſitum. Quia verò materia non eſt ſubſtantia completa, ideò 1. Phyſicæ textu 66. & 69. ait materiam eſſe ens, non vt hoc aliquid, ſed vt ſubiectum, eiuſque entitatem explicat per analogiam ad materiam artificialium, & tex. 79. & ſe- II.

Ariſtot.

& ſequẽtibus ait propiùs accedere ad rationem ſubſtantię,& lib.2.Phyſ.tex.10.materiam dicit quandam naturam. Similitur Plato in Timæo materiam ſub ente cõſtituit, eiuſque naturam latè & optimè declarat: interdum tamen vocat materiam non ens, in quo reprehenditur ab Ariſtot.quia eſſe non ens,magis conuenit priuationi quàm materiæ. Sed eſt diſſenſio in voce tantùm:appellatur enim nõ ens, ſumpto ente per antonomaſiam pro ente cõpletò, quod eſt ens ſimpliciter:conueniunt etiam in hac aſſertione omnes interpretes Ariſtotelis, Auerroes 1. Phyſ. tex.66. & de ſubſtantia orbis c.1.Simplic.1. Phyſ. tex. 69.Philop.tex.60.Themiſ.tex.61.& D.Thom.quęſt. de ſpirit.creatur.art.1.ait, materiam primam eſſe in genere ſubſtãtiæ, & ex aliis locis,quæ ſtatim referam idem colligitur.

Plato. Auerr. Simplic. Themiſtius. D.Thom.

III. Et probantur breuiter ſingulæ partes. Prima quidem,quia materia nõ eſt omnino nihil; alioqui nullum verum ac reale munus exerceret in natura,& dũ res,quæ corrumpuntur, in materiam reſolui dicuntur,in nihilum redigerẽtur, & dum ex materia producuntur, ex nihilo fierent, atque ita nihil materia deſeruiret ad generationes & corruptiones, neq; ad euitandam perpetuam rerum creationem & annihilationem : eſt ergo materia aliquid rei : ergo maximè id habet, cùm eſt coniuncta formę & componit cõpoſitum. Vnde Auguſt.12.Confeſſ.c.7.& 8.ait materiam eſſe creatam à Deo,non quæ ſit nihil, ſed *propè nihil,* nec nulla res, ſed *penè nulla res.* Eſtque de fide certum, & infrà etiam ratione probabitur materiam eſſe creatam à Deo,vt conſtat ex 1.par.quæſt.44.art. 2.& quęſt.46.art.1.ad 3. quod autem creatur,aliquid entitatis realis accipit; alioqui tam maneret infectum ſicut anteà.

Auguſt.

IV. Secunda pars ex eo euidenter probatur,quòd materia prima eſſentialiter componit ſubſtantiam. 8. Metap.text.15.16.&36.& lib.9.in fine, & infrà latiùs tractabitur. Subſtantia autem non componitur, niſi ex ſubſtantiis ſaltem incompletis. Item ſubſtantia compoſita aliquid rei addit præter formam, & illud non eſt accidens; eſt ergo aliquid ſubſtantiale. Denique materia prima eo modo, quo eſt ens, non eſt in ſubiecto;nam hoc maximè repugnat illi,cùm ſit primum ſubiectum.

Entitas primæ materiæ ſubſtãtialis.

V. Vltima pars etiam eſt clara,quia materia eſt entitas realiter ſeparabilis a qualibet forma particulari determinata, quod ſatis eſt vt à forma ſit in reipſa diſtincta : non diſtinguuntur autem ſolùm modaliter: nam forma ſubſtantialis non eſt modus, ſed res vera habẽs propriam entitatem ; vnde interdum naturaliter etiam conſeruari poteſt ſeparata à materia, vt anima rationalis, & per potentiam abſolutã quælibet forma poteſt ſeparata conſeruari. Diſtinguitur ergo materia à forma tanquam res à re. Et confirmatur; nam compoſitio ſubſtantiæ ex materia & forma eſt realis & Phyſica,& non ex re & modo;ergo ex duabus rebus. Denique cùm materia ſit perpetua,& ante formam,euidens eſt diſtingui realiter à forma, ſupponendo formam non eſt tantùm aliquem modum,ſed verum actum,& propriam entitatem,quod etiam eſt certum,cùm ſit res perfectior,quàm materia,de quo infrà latiùs dicetur. Soncinas verò 7.Metaphyſicæ, quæſtione 19. quamuis hanc partem veram eſſe concedat, addit tamẽ poſſe aliquem defendere, materiam non eſſe actu diſtinctam à forma, quia non habet eſſe diſtinctum. Sed quidquid ſit de eſſe exiſtentiæ, de quo ſtatim dicetur; nemo tamen negare poteſt quin ſecundum entitatem eſſentię alia ſit entitas materiæ ab entitate formæ, vt rationes factæ demonſtrant.

Difficultatis punctus, & quorundam placita.

VI. HIs ergo poſitis extra controuerſam, difficultas huius quæſtionis eſt, an materia ex ſe habeat aliquam entitatem actualem. Poteſt autem illa particula *ex ſe* dicere negationem, vel cauſæ formalis, vel efficientis,& in vtroque ſenſu tractanda eſt quęſtio,ſed præſertim in priori. Nam de poſteriori nulla eſt controuerſia inter Philoſophos catholicos, licet nonnulli ethnici in eo errauerint. In priori verò ſenſu multi exiſtimant materiã ex ſe nullam entitatẽ actualem habere,ſed omnino à forma. Quæ ſentẽtia videtur eſſe Diui Thomæ 1. part.quæſt.44.art 2.ad 3. vbi ait materiam ex ſe eſſe tantùm in potentia : & ideò non poſſe creari niſi ſub forma, & idem ſignificat quæſt. 45.art.4.& quæſt.66. art.1. vbi ex eo principio concludit materiam non poſſe eſſe ſine forma; idem quæſtione 4.de potent.articulo 1. & quodlibeto 3.quæſtione 1.& ſæpè aliàs, & ita opinantur Thomiſtæ.Caietan.de ente & eſſentia, cap.5.quæſt. 8.& 1. part.quæſt.76.art.1.Ferrar.2.cont.Gen.cap.68.Soncin.7. Metaph. quæſt.17. Iauel. quęſt.5. & idem tenet Durand.in 2.diſt.12.quæſt.2.& in 4.diſt.44. quæſt.1. Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia materia eſt pura potentia;ergo non poteſt ex ſe habere aliquem actum; ergo neque entitatem actualem. Prima conſequentia probatur,quia actus opponitur potentiæ, & cùm dicitur pura potentia, illud additum includit negationem omnis actus. Secunda etiam conſequẽtia probatur, quia actualis entitas eſt aliquis actus; nam eſt ens actu. Antecedens verò eſt veluti cõmune axioma Philoſophorum omnium, ſumiturq; ex Ariſtot.1.Phyſ.tex.69. vbi ait ita ſe habere materiam ex ſe ad res naturales, ſicut res naturales ex ſe ad artificiales, ad quas tantùm ſunt in potentia, & 7 Metaph. cap.3. ait, materiam per ſe neque quid, neque aliud huiuſmodi eſſe. Et 1.de Gener. cap. 3. dicit eſſentiam materię conſiſtere in ipſo poſſe, & 8.Metap.tex.3.& l. 11.cap. 2.& 5. Phyſ. textu 8. ſentit materiam eſſe non ens actu, ſed potentia tantùm. Idem quoque docet Commentator eiſdem locis, & ideò lib. de ſubſtantia orbis in principio, & 2.Phyſ.com.12.ait, *materiam ſubſtantiari per poſſe.* In eadem ſententia videtur fuiſſe Plato in Timæo, idque probat ex eo, quod receptiuum debet eſſe expers eorum omnium, quæ recipere poteſt.

D.Thom. Caietan. Ferrar. Soncin. Iauel. Durand. Ariſtot. Plato.

VII. Deinde probatur ratione idem antecedens, quia ſi materia non eſt pura potentia: ergo vel eſt compoſita ex potentia & actu, vel eſt aliquis actus. Primum dici non poteſt, vt conſtat ex ſect. præced. & quia aliàs daretur alia potentia prior ipſa materia. Rurſus ſi eſt actus, vel actus informans, vel actus ſubſiſtens. Non primum, vt per ſe notum eſt, aliàs eſſet actus alterius ſubiecti & conſequenter daretur aliud ſubiectum priùs materia, quod repugnat rationi materiæ. Neq; etiam dici poteſt ſecundum; primò quia actus ſubſiſtens eſt perfectior actu informante : vnde ſi ita ſit ſubſiſtens vt informare nõ poſſit, ſemper eſt ſubſtantia completa; hac enim ratione angelicę ſubſtantiæ ſunt perfectæ & completæ, quia ſunt actus ſubſiſtentes, & qui ponunt ſubſtantiam cœli eſſe ſimplicem, dicunt eſſe completam, quia eſt actus per ſe ſubſiſtens. Denique Deus ipſe, qui eſt perfectiſſimus actus, eſt actus ſubſiſtens, & non informans: ergo ſignum eſt actum ſubſiſtentem ex ſua ratione eſſe perfectiorem informante. At materia prima eſt

imperfectiſſima, atque adeò minùs perfecta, quàm quælibet forma ſubſtantialis, quæ eſt actus informans, & non ſubſiſtens. Et confirmatur; nam omnis actus ſiue informans, ſiue per ſe ſubſiſtens, habet aliquam operationē, vt patet diſcurrendo per omnes huiuſmodi actus: materia aũt prima non habet propriã actionem: non ergo eſt actus, ſed pura potentia.

Quæſtionis reſolutio.

VIII. VT quęſtioni reſpondeamus ſecluſa omni ambiguitate terminorũ, diſtinguamus quæſtionē de entitate eſſentię & de entitate exiſtētiæ: nã eſt valdè cõtrouerſũ quomodo hęc duo diſtinguãt in creaturis, & ideò certior eſt reſolutio de vna, quã de altera. Rurſus cùm inquiritur an materia habeat ex ſe entitatem, & non à forma, dupliciter intelligi poteſt illa negatio: vno modo quod non habeat à forma intrinſecè, ſeu vt ab actu informante, & dante eſſe materiæ per ſuam intrinſecam informationem: alio modo quod nulla ratione habeat ſuum eſſe per formam, ſeu per habitudinem ad formam, aut per dependentiam ab illa.

IX. Dico ergo primò; Materia prima ex ſe & non intrinſecè à forma habet ſuam entitatem actualem eſſentiæ, quamuis non habeat illam, niſi cum intrinſeca habitudine ad formam. Loquor in hac aſſertione de actuali eſſe eſſentiæ, vt in nominibus & modo loquendi conueniam cum authoribus contrariæ opinionis: quamquam in hoc ſenſu, & quoad hanc partem non video quomodo poſſit eſſe opinionum diuerſitas: nam materia creata à Deo, & in compoſito exiſtens, habet aliquam eſſentiam realem, alioqui non eſſet ens reale, ſed eſſentiam materiæ non conſtituitur intrinſecè in ſuo eſſe eſſentiæ per formam: ergo per ſe ipſam habet ſuam qualemcunque entitatē eſſentię. Minor probatur, quia forma non conſtituit intrinſecè aliquam naturam in ſuo eſſe eſſentiæ, niſi componendo illam per modum actus: forma autem non componit eſſentiã materię, vt per ſe conſtat, quia materia eſſentialiter eſt entitas ſimplex, ſicut & forma & ex vtraque conſurgit compoſitum. Vnde ſumitur ſecunda ratio: nam omnis entitas ſimplex neceſſariò habet per ſe ipſam intrinſecè & non per aliam entitatem, ſuam eſſentiã, quia in hoc conſiſtit ipſamet ratio entitatis ſeu eſſentiæ ſimplicis: ſed materia eſt eſſentia ſimplex: ergo. Tertiò materia eſſentialiter eſt entitas incompleta: ergo intrinſecè non conſtituitur per formam. Patet conſequentia, quia ſi formam includeret, nihil illi deeſſet ad rationem completæ eſſentiæ. Tandem ex ipſa ratione puræ potentiæ hoc ipſum colligitur: nam ſi materia haberet ſuum eſſe eſſentiæ intrinſecè per formam, in ſuo eſſentiali cõceptu includeret actum formæ, non vt extrinſecum terminum, ſeu additũ, ſed vt intrinſecum actũ formalem conſtituentē, atq; ita nõ eſſet pura potentia.

Materia actualē eſſentiam diſtinctam à forma habet at ab illa dependentem.

X. Dices, hęc argumenta rectè probare de eſſe eſſentiæ potentiali: non verò actuali. Reſpondetur, Si ſit ſermo de eſſe in potẽtia obiectiua, ſeu in virtute cauſę, & de eſſe in actu oppoſito huic potentię, ſic nõ ſolùm procedent rationes factæ de eſſe potentiali, ſed maximè de actuali, quia ſiue materia exiſtat per entitatem à ſe diſtinctam, ſiue non, tamen certum eſt, quòd cum actu eſt coniuncta formæ, habet ſuam actualem eſſentiam, de qua (quidquid ſit de exiſtentia) procedunt omnia dicta, quod eſſentialiter eſt entitas ſimplex, actuabilis quidem per formam, non tamen includens in ſua eſſentia intrinſecè formam.

A Et ideò, conſeruata eadem numero entitate eſſentię, poteſt abiicere vnam formam & aliam acquirere: ergo per illam ſimplicem entitatem ſuam habet propriam perfectionem eſſentialem diſtinctam ab illa, quam forma confert: & ſimiliter ſecundum illam habet actuale eſſe eſſentiæ; nam omnis eſſentia includit aliquod eſſe, ſaltem eſſentiale. Si verò ſit ſermo de eſſe potentiali, vt dicitur à potentia receptiua, & diſtinguitur ab actu actuante: ſic verum eſt materiã ſolùm dicere entitatem potentialem, tamen hoc nõ excludit, quin in illa qualiscunque eſſentia ſe ipſa ſit intrinſecè conſtituta, & non per formam.

Quòd verò materia non habet ſuãmet entitatem eſſentiæ ſine tranſcendentali habitudine ad formam, probatur, quia eſſentialiter eſt potentia, vt infrà oſtendetur, & patet ex definitione Ariſtot. dicentis materiam eſſe *primum ſubiectum*, &c. omnis aũt potẽtia dicit intrinſecam habitudinē ad ſuum actũ: proprius autem actus materiæ eſt forma: habet ergo materia ſuam propriam eſſentiam per ſe ipſam cum habitudine ad formam. Hæc autem habitudo non eſt per ſe primò ad hanc vel illam formam, B ſed ad formam abſolutè; & conſequenter ad quamcunque formam generabilem, ſeu quæ per generationem vniri poſſit: & ideò, quamuis in materia varientur formæ, non variatur eſſentialis ratio, vel habitudo materiæ. Quod etiam eſt clarum argumentũ materiam non habere entitatem eſſentiæ ab informatione formæ. XI.

Sed obiiciunt aliqui, nam omne eſſe eſſentiæ debet eſſe conſtitutum in aliqua certa ſpecie, ſed omnis ſpecies eſt per formam: ergo nullum eſſe eſſentiæ poteſt eſſe plenè conſtitutum, niſi per formam. Vnde D.Thom. 1.p.q.44.art.2. dicit, materiam contrahi per formam ad determinatam ſpeciem. Ad hoc in ſuperioribus ferè reſponſum eſt, materiam rerum generabilium conſtitutam eſſe in vltima ſpecie materiæ, in qua ſpecie non cõſtituitur per eam formam, qua informatur; nam eãdem ſemper habet ſub quacunq; forma. Cùm autem dicitur, formam eſſe, quæ dat ſpeciem, intelligitur de ſpecie completa, & perfecta. Et eodem ſenſu intelligit D. Thom. materiam contrahi per formam ad determinatam ſpeciem, vt apertè declarat ſequentibus verbis dicens: *Sicut ſub-* C *ſtantia alicuius ſpeciei per accidens illi aduenientes contrahitur ad determinatum modum eſſendi, vt homo contrahitur per album.* Quod exemplũ ſolùm adducitur ad declarandum hanc determinationem materiæ per formã non eſſe, quoad intrinſecam eſſentiam ipſius materiæ, ſed quoad eſſentiam compoſiti, quæ quodammodo accidit ipſi materiæ ſecundum ſe, quatenus modus exiſtendi materiæ ſub hac, vel illa forma, non eſt de eſſentia materiæ, ſed variabilis in ipſa. Vnde D.Thom. in illo eodem articulo apertè ſupponit, materiam ex ſe habere aliquod eſſe præter illud quod dat forma: inde enim concludit, Deũ eſſe cauſam materiæ, quia eſt cauſa rerum, non ſolùm ſecundum, quòd ſunt tales per formas accidentales, vel ſubſtantiales, ſed etiam ſecundum omne illud, quod pertinet ad eſſe illarum quocunque modo. Et eadem 1.p.q.14.art.11.ad 3. ait; *licet materia recedat à ſimilitudine Dei ſecundum ſuam potentialitatem, tamen in quantum vel ſic eſſe habet ſimilitudinem quandam habere diuini eſſe:* & quæſt.3. de verit. art.5. ad 1. ait; *licet materia prima ſit informis, tamen ineſt ei imitatio primæ formæ, quantũcunq; enim debile eſſe habeat, illud tamen eſt imitatio primi entis.* XII.

Obiectio ſoluitur. D.Thom. D.Thom.

Dico ſecundò; Materia prima etiam habet in ſe, & per ſe entitatem, ſeu actualitatem exiſtentiæ diſtinctam XIII.

ſtinctam

ſtinctam ab exiſtentia formę, quamuis illam habeat dependenter à forma. Priorem partē tenet Henricus quodlib. 1. quæſtione 10. & quodlib. 4. quæſt. 16. Scotus in 2. diſt. 12. quæſt. 1. & 2. & ibidem Gregor. quæſt. 1. Gabriel & alij ibidem. Fundamentum huius concluſionis ſuppoſita præcedenti, eſt, quia eſſe exiſtentiæ nullam rem vel modum realem addit ſupra entitatem eſſentiæ, vt actualem, & extra cauſas poſitam, quia hoc ipſo, quod entitas concipitur actualis extra cauſas, concipitur exiſtens. Quod principium infrà diſputatione 34. ex profeſſo probandum eſt. Ex illo autem euidenter ſequitur materiam, ſicut habet entitatem eſſentiæ actualem, diſtinctam à forma, ita habere ſuum proprium eſſe exiſtentiæ, quod retinet ſub quacunque forma. Vnde confirmatur; nam materia eandem numero entititatem actualem habet ſub forma geniti, quam habet ſub forma corrupti: ergo etiam habet idem numero eſſe, quo conſtituitur in tali entitate actuali. Illud autem eſſe, eſt eſſe exiſtentię, vt dicto loco probatur. Confirmatur ſecundò; nam materia, vt pręſupponitur formæ, & eſt ſubiectum generationis non eſt omnino nihil, aliàs generatio fieret ex nihilo, eſt ergo aliqua entitas creata: ergo entitas actualis & exiſtens, quia creatio non niſi ad actualem entitatem, & exiſtentem terminatur. Nec ſubiectum reale eſſe poteſt, niſi ſit in rerum natura exiſtens. Demum talis eſt exiſtentia rei, qualis eſſentia actualis: ſicut ergo eſſentia ſubſtantię corporeæ componitur ex partialibus eſſentiis materiæ & formæ, ita etiam integra exiſtentia eiuſdem ſubſtantiæ componitur ex partialibus exiſtentiis materię & formę. Quod in citato loco latiùs probandū eſt ſequitur enim manifeſtè ex dicto principio, quod exiſtentia, & eſſentia actualis non re, ſed ratione diſtinguuntur: ergo materia, vt eſt actualis entitas realiter diſtincta à forma, in ſua entitate includit propriam partialem exiſtentiam, in re etiam diſtinctam ab exiſtentia partiali formæ.

XIV. Quod autem hæc exiſtentia materiæ pendeat aliquo modo à forma, & ab informatione eius videtur negare Scotus, Henricus, & Gregorius locis ſuprà citatis: contraria verò ſententia, quam in 2. par. aſſertionis poſuimus, communiter recepta eſt, quia materia, quamuis propriam exiſtentiam habeat, illa tamen adeò imperfecta eſt, vt ſine formæ adminiculo, naturaliter eſſe non poſſit: & hęc vocatur in præſenti dependentia materiæ à forma. Qualis autem ſit hic modus dependentiæ, declarari cōmodè non poteſt, niſi priùs explicemus cauſalitatem formę, & ibidem etiam tractabimus, an ſit tanta dependentia materiæ à forma, vt ſine illa nullo modo eſſe poſſit.

XV. Dico tertiò; Materia non habet ex ſe actualem entitatem, vel exiſtentiam ſine cauſa efficiente, ſed oportet vt ab alio, ſcilicet à Deo, hoc eſſe recipiat. Hæc aſſertio ſecundum fidem certiſſima eſt; ſecundum Philoſophiam verò non omnes admittunt eſſe demonſtrabilem. Vnde ex ſententia Platonis materia ad omnem actionem, etiam Dei ſupponitur, & ideò infecta eſſe cenſetur, vt referunt ex Patribus Iuſtinus in orat. Parœnetica ad Gentes, & Ambroſ. lib. 1. Hexemer. cap. 1. & Athanaſ. lib. de incarnat. Verbi in initio, & ex Philoſophis Plutarchus lib. 1. de placitis. Philopon. 1. Phyſ. text. 6. & Themiſt. textu 32. De ſententia verò Ariſtotelis dubia res eſt, quam tractabimus infrà agentes de cauſa efficiente. Sufficienter autem demonſtratur aſſertio poſita, ex eo quòd tātùm eſſe poteſt vnū ens per eſſentiam, & ab intrinſeco neceſſarium, vt oſtendemus infrà, demonſtran-

Scotus. Gregorius. Gabriel.

Plato.

Iuſtinus. Ambroſ. Athanaſ. Vide Alcinoū lib. de doct. Plat. c. 9. Beſſar. lib. cont. Calum. Plat. cap. 5.

A do eſſe Deum: illud autem ens non poteſt eſſe materia prima, niſi incidamus in eorum errorem, qui dixerunt materiam primam eſſe Deum, quem meritò ſtultiſſimum appellat D. Thom. 1. p. q. 3. a. 8. & 1. cont. Gent. cap. 17. nullum eſt enim ens ſubſtantiale magis diſtans à Deo, quàm materia prima, nec quidquam magis Deo repugnat, quàm illud munus, propter quod ponit materia prima, quod eſt recipere & eſſe potentiam paſſiuam, actuari ac perfici: ergo materia non eſt ens per ſe neceſſarium, ac per eſſentiam: ergo non eſt ex ſe actualis entitas donec ab alio fiat & exiſtentiam recipiat. Et confirmatur; nam eſſe ens actu ex ſe, & ex vi ſolius eſſentię propriæ, eſt magna perfectio, quàm entia finita perfectiſſima, vt ſunt cœli & Angeli, non habent: imò illa ſola eſt indicium infinitæ perfectionis: cùm igitur materia imperfecta ſit, non poteſt hęc perfectio ei conuenire: ſed hęc omnia latiùs tractanda ſunt inferiùs locis citatis.

D. Thom.

Corollaria ex ſuperiori doctrina.

E X hac concluſione ſequitur primò, materiam factam eſſe per creationem, nec potuiſſe aliter fieri, & hoc ſenſu accipi debere, quod Ariſtoteles eam vocet ingenerabilem 1. Phyſ. cap. 9. nam ſi intelligat, materiam eſſe omnino infactibilem, omnino errat, vt oſtendimus: debet ergo intelligi, quod tali modo, ſcilicet per generationem, producibilis nō ſit. Quod eſt euidens, quia materia, cùm ſit primum ſubiectū, non poteſt ex ſubiecto produci alias, ſupponeret aliud ſubiectum priùs, quod repugnat: ergo non poteſt per generationē fieri: illud enim per generationē fit, ꝙ ex pręſuppoſito ſub ecto fit: relinquitur ergo vt ſolùm poſſit per creationem effici: quia ſolùm poteſt fieri ex nihilo. Dices hoc repugnat axiomati recepto ab omnibus Philoſophis; *Ex nihilo nihil fit.* Reſpōdeo, hoc ſolùm eſſe verum reſpectu agentium naturaliū, quæ ſunt finita, & ſolùm habent vim agendi per formam: non verò reſpectu Dei, qui eſt infinitæ virtutis, & ſummæ actualitatis, & primùm ac per ſe ens, quod eſt cauſa prima totius entis participati, in quātùm tale eſt. Rectè verò inde cōcluditur, ſolùm Deū eſſe poſſe effectorem materiæ primæ, quia proprium eius eſt creare, vt infrà oſtendetur. XVI. Primum.

B

C Secundò infertur ex dictis, materiæ entitatem eſſe incorruptibilem, quod poteſt ratione ſuperiùs facta proportionaliter demonſtrari: nam, quod poteſt corrumpi poteſt reſolui in materiam præiacentem: materia autem non poteſt reſolui in priorem materiam. Vnde corrumpi, ſi propriè ſumatur, ſolùm cōpetit compoſito ex materia & forma, quarū vnio ſit diſſolubilis. Si verò extendatur ad ea, quę cōcorrumpuntur (vt ita dicam) ſic etiam poteſt conuenire formæ, quæ à materia pendet in ſuo eſſe: quia ita deſtruitur, vt ſaltem maneat ſubiectum eius, ſi autem ſubiectum etiam primum deſtrueretur, non eſſet corruptio, ſed annihilatio. Dices hac ratione rectè probari, materiam non eſſe corruptibilem in dicta proprietate: non verò, quod ad corruptionem compoſiti non poſſit omnino deſtrui ſeu amittere eſſe: videtur autem hoc modo poſſe corrumpi, ſeu deſtrui: nam agens naturale ſæpe eſt potens ad expellendam vnam formam, & non ad introducēdam aliam. ergo hoc modo eſt potens ad deſtruendam materiam, cùm non poſſit ſine forma conſeruari. Reſpondeo nunquam poſſe formam expelli à materia naturaliter, niſi per introductionem alterius, ſiue hæc introductio fiat ab agente proximo principaliter, ſiue inſtrumentaliter tantùm, ſeu diſpo- XVII. Secundum.

diſpoſitiuè: atque hunc modum generationis & corruptionis poſtulat ipſe naturalis ordo rerum. Quæ omnia in ſequentibus ex profeſſo declaranda ſunt. Inde verò fit, non poſſe materiam naturaliter corrumpi, aut deſtrui ſecundum eſſe propriũ, ſed ſolùm ſecundum vnionem ad hanc vel illam formam, vel. ſecundum priuationem alicuius formę, vt Ariſtoteles dixit loco citato: Deus autem per ſuam potentiã poſſet materiam deſtruere: non corrumpendo, ſed annihilando, ſuſpendendo influxum, quo illam cõſeruat, & concurſum, quo in illa formam introducit: hoc autem ſolùm eſt per potentiam extrinſecã Dei: vnde non impedit, quo minùs materia de ſe perpetua & incorruptibilis ſit.

SECTIO V.

Vtrùm materia ſit pura potentia, & quo ſenſu id accipiendum ſit.

I. Solutio argumentorum, quæ contra noſtram ſententiam in præcedente ſectione poſita ſunt, ex reſolutione præſentis quæſtionis pendet: non eſt enim nobis negandum, quin materia ſit pura potentia, cùm in ea aſſertione Philoſophi omnes conuenire videantur: ſed verus ſenſus illius locutionis explicandus.

Variæ opiniones.

II. Diſcipuli ergo D. Thomæ communiter interpretantur materiam dici puram potentiam, quia neque ex ſe, neq; in ſe habet vllam exiſtentiam niſi per formam. At verò Scotus, Henricus & alij ſuprà citati, diſtinguunt duplicem actum, formalem, ſcilicet, & entitatiuum, & materiam docent ex ſe habere actum entitatiuum non tamen formalẽ, & conſequenter aiunt materiam vocari puram potentiam in ordine ad actum formalem, non verò in ordine ad actum entitatiuum.

Capreol. in 1. d. 3. q. 3, ar. 2. & in 2. d. 13. art. 3. Soncin. & Ianel. 9. Metaph. q. 2. & locis ſuprà citatis.

Quidam autem moderni authores, cùm in re ab Scoto non diſſentiant, modum tamen loquendi nõ probant: fatentur enim illi materiam habere propriã exiſtentiam, diſtinctam ab exiſtentia formæ, & conſequenter docent materiam actu eſſe extra nihil: negant tamen dicendam eſſe actum entitatiuum: tum propter rationẽ ſuperiùs factã, quod neq; eſt actus informans, nec ſubſiſtens: tum etiam, quia licet materia habet actum exiſtentiæ ſibi proprium, non tamen eſt ſua exiſtentia, quia in omni creatura, exiſtẽtia diſtinguitur ſaltem ex natura rei ab eſſentia.

Fonſec. lib. 1 Metaph. c. 7. q. 3. ſe. 7. & 8. Conimbricẽſes lib. 1. Phy. c. 9. q. 3. a. 1.

III. Veruntamen, ſi res, quam illi authores docent, nõ diſplicet, non video, cur modus loquendi diſplicere poſſit, quia neque Ariſtoteli talis loquendi modus repugnat, vt oſtendemus, neque à communi & recepto vſu terminorum diſcrepat. Nam quot modis dicitur potentia, tot poteſt dici & actus: dicitur autem res eſſe in potentia, vel paſſiua, quia poteſt recipere actum, vel actiua, quia poteſt efficere, vel obiectiua ſeu logica, quia, quamuis non ſit, illi non repugnat eſſe: ſic ergo res dici poteſt eſſe actus, ſeu in actu, vel reſpectu potentiæ receptiuæ, vel potentiæ obiectiuæ omiſſa pro nunc potentia actiua, quæ nihil ad præſens refert. Materia ergo prima, quamuis ſit pura potentia receptiua: atque ita in ſua eſſentia nullum includat actum formalem, quod ſignificatur per illam particulam, *pura*, nihilominus poſtquam creata eſt, non poteſt dici eſſe in pura potentia A obiectiua: ergo hac ratione rectè dicitur eſſe vel habere actum entitatiuum.

IV. Neque quidquam ad hoc refert, quòd ſit, vel non ſit ſua exiſtentia. Primò quidem, quia cùm materia dicitur pura potentia, non ſolùm negatur, quòd ſit actus, ſed etiam quòd conſtet ex actu & potentia: ſi autem materia habet propriam exiſtentiam, licet demus non eſſe ſuam exiſtentiam, negare tamen non poſſumus, quin conſtat ex ſua eſſentia & exiſtentia: ergo includit actum; nam exiſtentia actualis actus eſt eſſentiæ ſecundum omnes, & maximè in illa opinione: ergo non poteſt materia dici pura potentia in ordine ad actum entitatiuum. Deinde iuxta illam ſententiam non diuiditur ſufficienter actus in formalem & ſubſiſtentẽ: nã præter eos datur actus exiſtentię, qui non eſt ſubſiſtens, cùm in eſſentia recipiatur, nec eſt formalis propriè, cùm non ſit forma, ſed dici poteſt actus terminatiuus eſſentiæ: ergo, cũ materia, prout in re diſtinguitur à forma, includat hunc actum, non poteſt dici pura potentia in ordine ad actum entitatiuum. Prætereà iuxta illam ſententiam de diſtinctione reali, vel ex natura rei exiſtentiæ ab B eſſentia actuali, negari non poteſt, quin eſſentia actualis, vt condiſtinguitur ab exiſtentia, habeat aliquam actualitatem, quam non habet eſſentia concepta in ſola potẽtia obiectiua: ergo eſſentia ipſa actualis, eſto non ſit ſua exiſtentia, eſt aliquis actus entitatiuus, id eſt, aliquid aliud præter puram potentiã obiectiuam: imò, niſi ita concipiatur eſſentia actualis, non poteſt intelligi illa opinio, quæ diſtinguit illam ab exiſtentia, tanquam rem à re, vel à modo reali.

V. Quicquid ergo opinemur de diſtinctione eſſentię & exiſtentiæ, certè materia vt eſt in re diſtincta à forma eſt aliquis actus entitatiuus, tamen diuerſo modo: nam qui non diſtinguunt exiſtentiam ab eſſentia ex natura rei, ſed tantùm ratione, dicent materiam, vt eſt entitas actualis, eſſe ſuammet exiſtentiam, & actualem eſſentiam, quę in re idem ſunt. Et quia iuxta hanc opinionem, actus entitatiuus rei nihil aliud eſt, quàm exiſtentia, vel actualis entitas eius, ideò rectè concluditur materiam eſſe aliquem actum entitatiuum. Iuxta aliam verò materiam diſtinguentem ex natura rei exiſtentiam ab eſſentia actuali, & nihilominus admittentem, materiam primam habere C ſuam propriam exiſtentiam, quam retinet ſub quacunq; forma, dicendum eſt materiam præter actum formæ, & eſſe ſuã eſſentiam actualem, & habere prætereà proprium actũ exiſtentię. Qui verò ita ponunt diſtinctionem realem inter eſſentiam & exiſtẽtiam, vt negẽt materiam habere propriam exiſtentiã, pręter exiſtentiam, quam affert forma, conſequẽter dicent materiam eſſe puram potentiam in ordine ad actum, tam formalem, quàm entitatiuum, ſeu exiſtẽtię: non tamen poſſunt negare, quin ſit aliqua entitas actualis in eſſe eſſentiæ. Quamuis, quia ipſi ſentiunt actualitatem eſſentię omnino pendere ab exiſtentia diſtincta, ea ratione dicere poſſint materiam, etſi in re habeat entitatem eſſentia, tamen illam eſſe ita potentialem, vt non ſit capax exiſtentiæ, niſi mediante forma: atque hoc ſenſu poſſunt illam vocare puram potentiam, etiam in ordine ad actum entitatiuum.

VI. Cùm igitur nos opinemur habere materiam ſuã partialem exiſtentiam, & exiſtentiam non diſtingui à parte rei ab actuali eſſentia, ſed tantùm modo cõcipiendi noſtro, veriſſimum etiam cẽſemus materiã vt in re eſt actualis entitas, eſſe etiam in re aliquem actum entitatiuum, & ſecundum rationem ſeu modo noſtro concipiendi, componi ex eſſe & eſſentia, tanquam

Materia in re exiſtẽs per ſe eſt actus entitatiuus.

tanquam ex actu terminante, & potentia quaſi obiectiua. Et vtrumque conſtat ſatis ex proximè dictis contra ſuperiorem ſententiam. Loquor autem ſemper de materia vt eſt actualis entitas, quia ſi concipiatur ſecundum id tantùm, quod ex ſe habet ſecluſa omni efficientia, ſi nullam habet actualitatem in ſe, ſed tantùm eſt in virtute cauſæ, & ex ſe ſolùm habet non repugnantiam eſſendi: veruntamen hoc non eſt proprium materiæ; nam etiam forma, imò & omnis creatura ſecundum ſe ſpectata, eſt hoc modo in pura potentia: oportet ergo loqui de materia vt eſt actualis entitas, vel quod idem eſt, quatenus ſecundum ſe habet proprium actum exiſtendi diſtinctum ab actu formæ.

VII. Vt autem ſoluantur difficultates tactæ ſuperiori ſectione, & explicetur modus loquendi Philoſophorum, & omnis ambiguitas terminorum auferatur, aduerto nomen *actus* multipliciter ſumi poſſe, nam interdum abſolutè, interdum reſpectiuè dicitur: aliquando enim dicitur actus, quia actuat aliquid, quomodo forma eſt actus materiæ. Et hunc voco actum reſpectiuum, quia eſt actus alterius. Aliquando verò dicitur, quia in ſe eſt actuale quid, & non potentiale, quamuis nihil aliud actuet, quo modo Deus dicitur actus: & hunc voco actum abſolutè dictum. Rurſus vterque iſtorum actuum ſubdiſtingui poteſt: nam actus actuans alius eſt Phyſicus & formalis, vt eſt forma Phyſica: alius verò eſt actus Metaphyſicus: qui eſt multiplex: alius enim eſt actus eſſentiæ, vt differentia, alius exiſtentiæ, vt exiſtentia, & addi etiam poteſt actus ſeu modus ſubſiſtentiæ. Actus verò abſolutè dictus, alius eſt actus ſimpliciter, alius ſecundum quid. Prior eſt ille actus, qui in genere entis ſimpliciter, ſeu ſubſtantiæ, ita eſt completus, vt nec conſtituatur per actum Phyſicum à ſe diſtinctum, neque per illum actuetur, aut illo indigeat ad exiſtendum. Vel aliter explicari poteſt, illud ens dici actum ſimpliciter, quod ex vi ſuæ actualitatis ſolius includit perfectionem formalē, quàm alia entia compoſita habere ſolent per ſubſtantialem actum informantem. Vnde licet huiuſmodi actus abſolutus, non ſit actus actuans, vel informans, dici tamen poteſt eſſe actus formalis eminenti modo, id eſt, per ſe habens complementum illud perfectionis, quod per actum informantem conferri ſolet his entibus, quæ per compoſitionem complētur. Actus autem ſecundum quid dicetur ens illud, quod habet aliquam actualitatem, in quantum actu eſt extra nihil: illam tamen habet incompletam, & imperfectā, quia non eſt ita ſufficiens, quin indigeat alio actu, tum vt compleatur in ratione entis ſimpliciter, tum etiam vt exiſtat.

Quæſtionis reſolutio.

VIII. *Materia non excludit omnem actum.* Dicendum eſt ergo primò, materiam non vocari puram potentiam reſpectu omnis actus Metaphyſici, id eſt, quia nullum actum Metaphyſicum includat: hoc enim verum eſſe non poteſt. Primò, quia materia prima in ſuo conceptu eſſentiali poteſt intelligi ex genere & differentia compoſita, vt, verbi gratia, ſi materia cœli, & horum inferiorum diſtinguuntur ſpecie, hæc materia generabilium, de qua nunc agimus, conſtat genere materiæ in communi, & propria differentia, quæ ſumi poteſt ex ordine ad formam entis generabilis: habet ergo hæc materia ſuum actum formalem Metaphyſicum, quo in ſua eſſentia conſtituitur. Et confirmatur, nam materia natura ſua aliquam perfectionem & bonitatē tranſ-

A cendentalem habet, vt etiam docuit Diuus Thomas 3. cont. Gent. cap. 20. *D. Thom.* Certum eſt enim, compoſitum ex materia & forma, perfectiùs quid eſſe, quàm ſit ſola forma: ergo aliquid perfectionis habet materia, quam addit compoſito. Item ipſa materia eſt appetibilis, & conueniens, non tantùm vt medium, ſed per ſe, quia ratione ſuæ perfectionis eſt conueniens huic formæ, vel compoſito: ergo habet materia ex natura ſua aliquam propriam perfectionem: ſed non poteſt intelligi perfectio ſine actualitate aliqua, ſaltem tranſcendentali. Præterea, habet materia actum exiſtentiæ proprium, vt oſtenſum eſt. Tandem habet actum ſubſiſtentiæ partialem, & proportionatum: illo enim omnino indiget, vt poſſit eſſe primū ſubiectum: primum enim ſubiectum ſubſtat omnibus: prius autem eſt in ſe ſubſiſtere, quàm ſubſtare aliis. De qua re dicemus plura infrà tractando de ſubſiſtentia. Igitur non poteſt materia prima ita eſſe pura potentia, vt excludat omnem actum Metaphyſicum actuantem.

IX. *Quem actum admittat materia.* Dico ſecundò; Materia non eſt ita pura potentia, quin ſit aliquis actus entitatiuus ſecundum quid. B Hæc aſſertio ſatis declarata eſt, & probata ex dictis circa opinionem Scoti. Et ex ratione primi ſubiecti ſufficienter colligitur: nam in primo ſubiecto neceſſaria eſt realis potentia paſſiua, vel potiùs ipſummet eſſentialiter eſt potentia paſſiua, non poteſt autem intelligi potentia paſſiua realis, ſine aliqua actualitate entitatiua. Qualiter enim poteſt intelligi, quod aliquid ſit verè ac realiter receptiuum alterius, niſi in ſe aliquid ſit? Vnde rectè Commentator 3. de Cœlo, comment. 29. ait, omnem potentialitatem paſſiuam in aliqua actualitate fundari. *Cōmētator.* Et Diuus Thomas 1. parte quæſtione 46. articulo 1. ad primum ait, materiam non dici ens in potentia eo modo, quo dicitur eſſe in potentia ens poſſibile: ex ſola non repugnantia terminorum: ſupponit ergo eſſe aliquod ens actu fundans realem potentiam paſſiuam, vel quod potiùs ſit realis potentia paſſiua in genere ſubſtantiæ.

X. *Materia qualiter pura potentia.* Dico tertiò; Materia dicitur eſſe pura potentia reſpectu actus informantis ſeu actuantis, & reſpectu actus abſolutè & ſimpliciter dicti. Declaratur; nam inprimis materia non eſt actus actuans, neque C informans, vt per ſe conſtat ex ratione primi ſubiecti. Deinde in ſuo intrinſeco conceptu & eſſentiali non includit actum Phyſicum informantem: oſtendimus enim eſſe entitatem ſimplicem, quod etiam ex ratione primi ſubiecti colligitur. Præterea materia talis eſt entitas, vt per ſe ſola ſufficiens non ſit ad exiſtendum ſine ſubſtantiali actu ipſam perficiente, & actuante, vnde ex vi ſuæ præciſæ entitatis nullum formalem actum includit formaliter aut eminenter, & ideò non eſt actus abſolutè & ſimpliciter. Denique, quidquid eſt entitatis in materia prima, totum eſt ad exercendum munus potentiæ receptiuæ formæ ſubſtantialis: ad hoc enim eſt primariò ac per ſe inſtituta, & ideò vt ſuprà dicebamus, in ſua eſſentiali ratione includit tranſcendentalem habitudinem ad formam. Ex his ergo conſtat, meritò dici puram potentiam in genere ſubſtantiæ, optimeque prædicto modo explicari; nam, cùm materia ſit entitas ſimplex, & tota ipſa ſit potentia receptiua, optimè appellatur pura potentia. Sicut autem dici ſolet, dictionem excluſiuam non excludere concomitantia, ita illa dictio *pura* non excludit entitatem & actualitatem ſecūdum quid, neceſſariā ad rationem potentiæ realis, ſed

ſed excludit inprimis omne aliud munus præterquam potentiæ paſſiuæ, & deinde excludit rationem actus completi, ſeu ſimpliciter, & abſolutè dicti, & (quod in idem redit) excludit omnem actum formalem, tam propriè informantem, quàm ſimpliciter conſtituentem actum perfectum & completum.

XI. *Eſſe potẽtiã, & eſſe in potẽtia, in quo differant.* Eſt autem propter vſum verborum conſiderandum, aliud in rigore ſignificari, cùm dicitur materia pura potentia, aliud, ſi dicatur eſſe in pura potentia. Primùm enim ſimpliciter verum eſt, & habet legitimum ſenſum expoſitum; ſecundum verò, vt minimum eſt ambiguum; nam eſſe in pura potentia in rigore ſignificat priuationem actualis exiſtentiæ: vnde ſolùm dicitur de eo, quod actu nihil eſt, eſſe tamen poteſt, quod dici non poteſt de materia, poſtquam creata, vel concreata eſt. Nam, licet ſit propè nihil, non tamen nihil, ſed vera res, vt ſuprà cum Auguſtino dicebamus. Et ſimili modo diſtinguere poſſumus has locutiones, *Eſſe in actu*, vel *eſſe actum: materiam enim eſſe in actu*, ſimpliciter verum eſt, quia hoc nihil aliud ſignificat, quàm materiam eſſe in rerum natura, & exiſtere, quod verum eſt: ſicut eſt verum, materiam eſſe creatam, recipere formam, & componere compoſitum, quæ omnia includunt exiſtere; *Materiam verò eſſe actum*, vt minimum eſt ambiguum; nam abſolutè ſignificare videtur eſſe actum actuantem, aut certè eſſe actum ſimpliciter: & ideò abſolutè id admittendum non eſt, ſed cum aliquo addito diminuente, ſcilicet, eſſe actum entitatiuum imperfectum, & ſecundum quid.

Differunt eſſe actum & eſſe in actu.

XII. *Explicatio præmiſſa de potentia materiæ Ariſtoteli conſentanea.* Quod autem hæc explicatio materiæ in ratione puræ potentiæ, ſit conſentanea dictis Ariſtotelis, & aliorum Philoſophorum, patet. Nam primo Phyſicę text. 69. comparans materiam primam ad materiam artefactorum, dicit, ita ſe habere ad formam & eſſentiam ſimpliciter, ſicut lignum ad ſtatuam, vel formam ſtatuæ. Vnde concludit materiam eſſe quid informe: per hæc autem & ſimilia dicta ſolùm excluditur à materia omnis actus formalis, & completus: non verò actus entitatiuus, incompletus, & quaſi inchoatus, ſine quo realis potentia receptiua eſſe non poteſt. Deinde id conſtat ex definitione materiæ, quam tradit 1. Phyſ. c. 9. tex. 82. dicens materiam eſſe *primum ſubiectum, ex quo per ſe fit aliquid, cùm inſit.* Dicitur enim materia in eſſe rei genitæ, quia per ſuã entitatem manet in re genita, per ſe componendo illam, & ſecundum eam entitatem ait Ariſtoteles ibidem, materiam eſſe priorem re genita, & eſſe ingenerabilem & incorruptibilem. Ac tãdem ait, materiam per ſe eſſe ens; per accidens autem non ens ratione priuationis: non ergo excludit à materia omnem actualitatem entitatiuam, ſed formalem, ad quam eſt in potentia. Denique 7. Metaphyſ. & aliis locis, cùm ait, materiam non eſſe quantum, neque quale, neque hoc aliquid, ſolùm excludit ab entitate materiæ compoſitionem ex actu informante, & omnem actum formalem. Neque ad munus & officium materiæ, re vera aliquid neceſſarium eſt, vt patet ex illa ratione, quam affert etiam Plato in Timęo & ex illo Ariſtoteles 3. de Cœlo cap. 8. ſcilicet, quia hoc receptiuum eſt aliorum, oportet non habere actu ea quorum eſt ſuſceptiuum, ſed potẽtia tantùm: materia aũt eſt ſuſceptiua actus formalis, & eſſe cõpleti: ergo reſpectu horum dicitur eſſe pura potentia, non reſpectu propriæ entitatis. Præterea in eodem ſenſu dixit Auerroes materiam ſubſtantiari per

Plato.
Ariſtot.
Auerroes.

A poſſe, quia talis ſubſtantia eſt, vt tota ſit ordinata ad recipiendum, & id eò eſſentialiter ſit incompleta, & potentialis. Et eodem modo declarat potentialitatem materiæ Diuus Thomas quæſtion e de ſpiritualibus creat. artic. 1. citans Auguſtinum lib. 1. Geneſis ad litteram, cap. 14. & 15.

D. Thom.

Soluuntur argumenta ex præcedente ſectione relicta.

XIII. *Materia Metaphyſ. ... poſita ... & poten... non Ph...* Per hæc ergo ſatis reſponſum eſt ad omnia teſtimonia, quæ in præcedente ſectione contra noſtram ſententiam afferebantur. Imò & rationes etiã ferè ſolutæ ſunt; probant enim optimè materiam eſſe puram potentiam, non tamen in alio ſenſu ab eo, quem nos explicuimus, quod patebit clariùs, reſpõdendo in forma ad rationem ibi factam. Cùm enim dicitur, materiam non eſſe cõpoſitam ex actu & potentia, id verum eſſe concedimus de proprio actu, & potentia Phyſicis: Metaphyſicè verò concedi debet, materiam componi ex actu & potentia ſibi proportionatis, id eſt, ex genere & differentia, eſſentia & exiſtentia, natura & ſubſiſtẽtia incompletis. B Cùm verò infertur, quòd daretur potentia prior materia: reſpondetur de Phyſica potentia, id eſt, inconueniẽs, & planè repugnans, non tamen ſequi ex dictis, cùm non dicamus materiam eſſe compoſitam ex potentia & actu Phyſico. Si verò ſit ſermo de potentia Metaphyſica, ſic verum eſt materiam in communi concipi vt priorem, quàm hãc ſpeciem materiæ, & eſſentiam materiæ, vt priorem ſua exiſtentia, non quatenus eſt ens actu, ſed abſolutè, & ſimiliter naturam materiæ in aliquo genere eſſe priorem ſua ſubſiſtentia partiali. Nec tamen in rigore ſequitur dari in re ipſa aliquam potentiam priorem materia, ſed in ipſa materia dari vnam rationem priorem alia: ſemper tamen in illa ratione, quæ, vt prior concipitur, includitur ipſa potẽtia materię vel in confuſo, vt in cõceptu materiæ in cõmuni, vel vt poſſibilis, vt in pręciſo cõceptu eſſentię materię, vel per modũ partialis naturæ tantùm, præciſo partiali modo ſubſiſtendi.

XIV. Ad alteram verò partem, qua probatur materiam nullo modo eſſe actum, concedimus non eſſe actum actuantem ſeu informantem, neque etiam eſſe actũ C ſimpliciter in ſe cõſummatum & perfectum. Quod ad ſummum oſtẽdunt rationes quibus ibi probatur, materiam non eſſe actum ſubſiſtentem, non tamen probatur, non eſſe actum incompletum, & entitatiuum. Vnde in hoc ſenſu nego, partialem entitatem, ſeu actum ſubſiſtentem eſſe perfectiorem quolibet actu informante, quia illamet partialis entitas minùs participat de ratione actus, quàm actus informans. Deinde nego, non poſſe dari actum ſubſiſtentem incompletum, nam ipſamet eſſentia materiæ ſubſiſtens eſt propria ſubſiſtentia partiali, & cum illo addito poteſt appellari actus ſecundum quid, id eſt ſecundum ſuam entitatem, qua ſeparatur à nihilo, & ab ente poſſibili. Reliqua verò omnia, quæ ibi adducuntur, procedunt de actu completè ſubſiſtente & includente actum formalem per ſimplicem modum & excellentiorem. Et in eodem ſenſu eſt verum, quod in quadam confirmatione ibidem ſubditur, omnem actum eſſe principium alicuius operationis; eſt enim id verum de actu formali, ſiue informante, ſiue completè ſubſiſtente: non tamen oportet, vt ſit in vniuerſum verum de omni actu partiali, & entitatiuo: quia non eſt neceſſe omnem entitatem eſſe principium alicuius operationis propriè & in genere cauſæ efficientis; nam poteſt ad aliud

An omnis actus alicuius operationis principium.

aliud genus cauſæ exercendum inſtitui, & ita entitas materiæ eſt ad recipiendum, non ad agendum.

Obiectiones contra ſuperiorem reſolutionem.

XV. SED adhuc ſuperſunt ſoluendæ nõnullæ aliæ obiectiones, quæ contra vltimam aſſertionem huius ſectionis fieri ſolent. Prima, quia abſq; eſſe nullus eſt actus, quia nihil habet actualitatẽ, niſi in quãtum eſt: & ideò ipſum eſſe eſt actualitas omnium rerum, vt ait Diuus Thomas prima parte, quæſtione 4. art. 1. ad tertium, ſed materia non habet eſſe niſi per formam, vt ait Auicenna lib. 2. ſuæ Metaph. cap. 2. & Boetius lib. de Vnitate & vno, ait omne eſſe in rebus creatis eſſe à forma: ergo. Secunda, quia aliàs ex materia & forma non fieret per ſe vnum: quia ex duobus entibus in actu non fit vnum per ſe: ideò enim ex ſubiecto & accidente non fit per ſe vnum, quia aliud eſt eſſe ſubiecti, aliud accidentis. Tertia. Materia phyſicè eſt omnino ſimplex: ergo, vel tota eſt actus, vel tota potentia, quia ſimplex entitas non poteſt conſtare ex actu & potentia phyſicis. Sed nõ põt dici, quod tota ſit actus, cùm ſit eſſentialiter potentia: ergo eſt omnino potentia nihil includens actus. Quarta, quia purus actus ita eſt actus, vt nihil habeat admiſtum potentialitatis, ſeu potentię receptiuę: ergo econtrariò pura potentia ita eſt potentia, vt nihil habeat actualitatis admiſtum: nam oppoſitorum eadem eſt ratio: & quia pura potentia debet ſummè diſtare à puro actu: non diſtaret autem ſummè, ſi aliquid actualitatis includeret. Quinta, quia ſi materia aliquid eſt actu: ergo vel ſubſtãtia, vel accidens: non ſecundum, vt per ſe conſtat: neque etiam primum, quia eſt potentia ad ſubſtantiam: quod autem eſt potentia ad aliquid, non eſt actu illudmet, nã hæc duo repugnãt. Vltima, quia aliàs poſſet materia cognoſci per ſe, & directè, ac propria cognitione, quod vidẽtur Philoſophi communiter negare cum Ariſtot. & Platone locis citatis.

XVI. *Omne eſſe qualiter ſit à forma.* Prima & ſecunda obiectio ex profeſſo tractandæ ſunt infrà in diſputatione de eſſentia, & eſſe creaturarum: nunc breuiter principium illud: *Omne eſſe eſt à forma*, duobus modis exponi poteſt. Primò de eſſe ſpecifico, & completo. Secundò, quòd omne eſſe eſt à forma, vel intrinſecè dante, & componente illud: vel ſaltem terminante aliquo modo dependentiam eius: & hoc modo ipſum eſſe materiæ poteſt dici eſſe à forma, quatenus ab illa pendet, vt dictum eſt. Aliud verò axioma. *Ex duobus entibus in actu non fit vnum per ſe*, non poteſt intelligi de quibuſcunque entitatibus actualibus: nã potiùs impoſſibile eſt ens per ſe ac cõpletum actu componi niſi ex entibus actualibus incompletis: nam quod nihil eſt, vt ſæpè diximus, non poteſt realiter componere, & præſertim ens per ſe vnum. Debet ergo intelligi de entib⁹ in actu cõpletis in ſuis generib⁹: illa .n. nec per ſe ordinantur, nec rectè cohęrent ad componendũ vnũ per ſe. Nõ dicim⁹ aũt materiã eſſe hoc modo ens actu, ſed potiùs dicimus eſſe veluti quandã inchoationem entis, quæ naturaliter inclinatur, & per ſe coniungitur formæ vt cõplenti integrũ ens; vt latiùs poſteà explicabimus.

Ex duobus entibus in actu vnũ per accidẽs fieri, qualiter intelligẽdum.

Vide Diſp. 4. de vno per ſe.

XVII. Ad tertium reſpondetur, materiam totã eſſe potentiam, & totam eſſe actum, qualem nos explicuimus, non per compoſitionem actus cum potentia, ſed per identitatem, & (vt ita dicam) per intimam, & tranſcendentalem incluſionem: non enim omnis potentia opponitur omni actui, ſed cum proportione: potentia igitur receptiua non opponitur actui entitatiuo incompleto, ſed potiùs illum eſſentialiter includit.

XVIII. *Pura potẽtia quomodo æquiparetur actui puro.* Ad quartam dicitur primò, ſicut purus actus nullam includit potentiam receptiuam alterius actus: ita puram potentiam nullum includere actum actuantem aliud: & quoad hoc tenet proportio, non verò quoad actum entitatiuum. Vnde, ſi de hoc ſit ſermo, negatur conſequentia, quia inuoluit repugnantiam, quòd ſit potentia realis receptiua, quantumuis pura, quin intimè includat actualitatem entis. Econtrario verò non repugnat ita includere actualitatem entis, vt nullam potentialitatem inuoluat. Potentialitas enim dicit imperfectionem: non repugnat autem dari perfectionem ita puram, vt omnem imperfectionem excludat: repugnat verò dari imperfectionem realem puram ſine vlla perfectione: nam potiùs eſſet nihil, & pura negatio omnis perfectionis. Vnde, ſicut Theologi dicunt dari ſummum bonum, quod nihil mali includat; non tamen dari ſummum malum, quod tale ſit, vt nullam bonitatem habeat, vel in ea fundetur: ita licet detur actus purus, qui omnem excludat potentiam; non tamen poteſt dari pura potentia, quæ omnem excludat actualitatem, etiam entitatiuam & incompletam. Quod autem obiiciebatur de ſumma diſtantia inter puram potentiam & purum actum, primò expediri poteſt, negando eſſe de ratione purę potentiæ, vt ſummè diſtet à puro actu; nam materia cœli eſt pura potentia, & tamen non ſummè diſtat à puro actu; plus enim diſtat materia horũ inferiorũ, cùm ſit imperfectior; & incertum adhuc eſt, an poſſit fieri alia materia minùs perfecta, quàm hæc inferior, & conſequẽter magis diſtans à perfectione Dei. Accidẽtia item magis diſtant à perfectione Diuina, quàm materia prima. Diſtingui item poteſt duplex diſtantia; vna dici põt negatiua, qualis eſt inter ens & nihil; alia poſitiua ex parte vtriuſque extremi. Non eſt ergo de ratione puræ potẽtiæ vt diſtet à Deo priori modo, ſed poſteriori: & ideò quamuis admittamus puram potentiam ſummè diſtare à puro actu, non ſequitur debere puram potentiam, nullam includere actualitatem; quia illa diſtantia nõ eſt ſumma comparata ad negatiuam, ſed inter poſitiuas; & ideò requirit aliquam conuenientiam inter extrema in entitate, eſto illa conuenientia minima ſit.

XIX. Ad quintam reſpondetur, materiam eſſe ſubſtantiam, vt expreſsè docet Ariſtotel. 8. Metaphyſ. à principio, & ſæpè aliàs. Vnde materia non eſt potentia ad totam latitudinem ſubſtantiæ, ſed ad formam, & ad eſſe compoſiti; ad ſubſtantialem autem entitatem materiæ non eſt in potentia, ſed actu eſt talis entitas. Repugnat enim dari potentiam realem, & receptiuam reſpectu totius generis & latitudinis ſubſtantiæ, vt completam & incompletam comprehendit, quia ſubſtantia prior eſt accidente; & ideò talis potentia, cùm ſit primum ſubiectum, non poteſt eſſe accidens, ſed ſubſtantia; neque etiam poteſt eſſe in potentia ad ſe ipſam; ergo nec poteſt eſſe in potentia ad totam latitudinem ſubſtantiæ. In quo eſt magna differentia inter formam ſubſtantialem, & accidentalem: nam accidentalis ſupponit ens nobilioris generis, ſcilicet ſubſtantiam, & ideò fieri poteſt vt ſubiectum vel potentia ad accidens non ſit accidens vllo modo, id eſt, neque completum, neq; incompletum: forma verò ſubſtantialis non ſupponit ens nobilioris generis: & ideò potentia ad talem formam nõ poteſt non eſſe aliqualis ſubſtãtia, ſaltem incompleta.

SECTIO VI.

Quomodo poſſit materia cognoſci.

I. Materia ex ſe directam cognitionē terminare poteſt.

VLtima obiectio poſtulat, vt de cognitione, ſeu cognoſcibilitate materiæ pauca dicamus. De qua multa dicuntur ab authoribus: breuiter tamen dicendum eſt, aliud eſſe loqui abſolutè de cognitione materiæ ſecundum ſe: aliud verò de modo quo à nobis cognoſci poteſt. Priori conſideratione concedo materiā poſſe cognoſci directa & propria cognitione: ſic enim & à Deo, & ab Angelis cognoſcitur per propriam ſpeciem, vel conceptum. Quamquam enim Theologi diſputent an Deus habeat propriam ideam materiæ, & quidam negare videantur cum Platone in Timæo: tamen re vera id negare non poſſunt, niſi fortaſſe quoad modum loquendi. Plato enim negauit materiam eſſe creatam à Deo: & ideò mirum non eſt quod Deo negarit ideam materiæ: quamuis veriſimile non ſit negaſſe Deo propriam cognitionem ſaltem ſpeculatiuam materię. Cùm autem ſecundum veram doctrinam Deus ſit materię creator, non pōt omnino carere idea materię, cùm omnia per intellectum & voluntatem operetur. Solet autem illa idea dici nō eſſe propria, id eſt adæquata ipſi materiæ, quia Deus non habet aliā ideam totius, & partium, ſed per ideā compoſiti repræſentat materiam, vt ait D. Tho. 1. p. q. 15. art. 3. ad tertium. Hoc tamen non impedit quo minùs exactè, directè, & prout in ſe eſt, materiam repræſentet, vnde Caiet. ibi ſpeculatiuam rationem materiæ admittit, quamuis non ideam. Albert. verò 1. d. 35. art. 10. non dubitauit etiam ideam materiæ cōcedere. Simili modo Angelus dici poteſt cognoſcere materiam directè & per propriam ſpeciem, non quia illa ſpecies nihil aliud repræſentet: fortaſſe enim eadem ſpecies quæ totum compoſitum repræſentat, eſt principiū cognoſcendi materiam, ſed quia talis ſpecies repræſentat materiam ſecundum propriā rationem eius, & directè, & abſq; vlla Metaphora vel Analogia in eius cognitionem ducit.

D. Thom. 1. p. q. 15. a. 3. ad 3.

Materiæ ideam Deus habet.

D. Thom. Caiet. Albert.

II. Dices, Materia non poteſt ſine forma cognoſci, ēt à Deo vel Angelo: ergo nunquam poteſt propria cognitione cognoſci. Aliqui reſpondent negando antecedens: cùm enim materia ſuam entitatem abſolutam habeat diſtinctam à forma, ſecundùm illam poteſt præciſè concipi, vel conceptu realiter diſtincto ab aliis, vt in Angelo, qui volūtariè poteſt ſolam materiam contemplari, vel ſaltem ratione diſtincto, vt in Deo, quod ſentit Scotus in Prolog. quæſt. 1. & in 2. diſt. 12. quæſt. 1. & inclinat Themiſtius 1. Phyſicor. text. 61. qui loquuntur abſolutè de cognitione materiæ. Probabilius autem videtur materiam non poſſe prout in ſe eſt eſſentialiter & comprehenſiuè concipi ſine forma, ſaltem vt termino aptitudinis eſſentialis, quam materia habet ad formam, vt frequentiùs authores docent: & ſumitur ex Ariſtot. 2. Phyſicor. cap. 2. vbi ait materiam eſſe eorum quæ ſunt ad aliquid, habitudine ſcilicet tranſcendentali, vt ſuprà declarauimus: quę autem huiuſmodi ſunt, nō poſſunt cognoſci ſine ſuis terminis. Vnde admiſſo antecedente negatur cōſequentia, quia cōceptus proprius eſt vnicuiq; rei accommodatus: & ideò ſi res ſit reſpectiua, tūc proprio conceptu intelligitur, quando concipitur per reſpectum ad aliud. Neq; inde ſequitur, quòd materia nō habeat in ſe & ex ſe ꝑpriam actualitatem ſuę entitatis, ſed ſolùm quod nō A habeat illam ſine habitudine tranſcendentali ad formam: nam etiam econuerſo forma vt informans, ſeu vt informatiua eſt, non poteſt concipi ſine reſpectū ad materiam cuius eſt actus.

Scotus. Themiſt.

Materia cōprehendi nō poteſt, nō cognita forma. Ariſtotel.

Si verò loquamur de cognitione materiæ quoad nos, in ea cognitione cōſiderare poſſumus, vel modum inquirendi, & inueniendi cognitionem materiæ: vel terminum huius inquiſitionis, ſeu conceptū vltimū, quem de materia formare poſſumus. Quoad primum, verum eſt quod Ariſtotel. ait 1. Phyſicor. cap. 7. text. 69. & ex illo Damaſcen. in ſua Phyſica capite 3. materiam cognoſci à nobis per proportionem ſeu Analogiam ad materiam rerum artificialium, vel ad ſubiectum mutationum accidentalium: nam nos non peruenimus in materiæ cognitionem niſi per viam mutationis, vt ſuprà declaratū eſt. Hoc aūt non prouenit ex eo quod materia non habeat aliquam entitatē & actualitatem, ſed ex eo quod ſubſtantialis mutatio occultior eſt, & ſentiri per ſe non poteſt: & ideò à nobis non percipitur niſi per ordinem ad accidentales, & ſenſibiles mutationes. Imò inde etiam fit vt forma ſubſtantialis non cognoſcat à nobis directè, ſed per indicia ſenſibilia, vt mox videbimus. Et hac ratione dixit etiam Plato in Timæo materiam cognoſci *adulterina cognitione*, vt notauit Simplicius 1. Phyſ. text. 69. III.

B Plato.

Quoad ſecundum autem dicendum eſt peruenire quidem nos in aliquem proprium conceptū materię primę, nō tamen omnino diſtinctum & prout in ſe eſt, ſed negatiuū partim, partim confuſum. Tota hęc aſſertio conſtat ex definitione materiæ tradita ab Ariſt. ſcilicet eſſe *Primum ſubiectum*, &c. nam per illam deſcriptionem aliquem conceptum obiectiuū explicamus; ille autem eſt proprius materię, ſicut & ipſa definitio. In ea verò definitione *ſubiectum* quid confuſum eſt & cōmune: additur verò quod ſit primum, vt ad materiam limitetur: *primum* autē negationē importat prioris ſubiecti. Perinde eſt quod cōmuniter naturam materię declaramus per rationem purę potentię: nam ratio potētię confuſa eſt, & cōmunis: at verò dictio *pura* negationē dicit omnis formę cōponentis vel cōſtituentis ipſam materiam. Ratio verò eſt, quia nos vix cognoſcimus ſimplicia ꝑpriis conceptibus niſi adiungēdo aliquā negationē. C quare hic eſt frequentior modus declarandi naturā materię per carentiā formę, & completę actualitatis, &c. Et ita deſcribit illā Ariſt. 7. Met. tex. 8. dicēs materiā *non eſſe quantum, neq; quale*, &c. & ideò fortaſſe dixit in eodē lib. tex. 35. materiā eſſe per ſe ipſam incognitam. Interdum verò, vt notauit D. Bonauent. in 2. diſtinctione tertia, artic. 1. quæſtione ſecunda, videmur declarare naturam materiæ per cōceptus purè poſitiuos, vt ſi dicamus eſſe ſubſtantiam incōpletam receptiuam formę ſubſtantialis: ſed quod dicitur *incompleta*, negationem importat. Ac deniq; nūquam ſatis materię naturam declaramus, niſi adiungamus negationem omnis actus formalis conſtituētis ipſam. Et ideò dixit Aug. lib. de Natura boni, cap. 18. *materiam per nullam ſpeciem, ſed per priuationem omnis ſpeciei cogitari vix poſſe.* Et lib. 12. Confeſſ. c. 5. ait; *Conari nos materiam cognoſcere ignorando, vel ignorare noſcendo.* Sicut enim tenebræ videntur à nobis, dum nō videtur lumen: ita dum intelligimus quid informe, quod eſt ignorare formā, cognoſcim⁹ aliquo modo materiā. Et econuerſo cùm cognoſcimus aliquid formatum, ſeu compoſitum ex forma, ignoramus materiam, ſeu potiùs cognoſcimus illud nō eſſe materiā, & aliquid remouemus, vt ſolam materiam concipiam⁹. IIII.

D. Bonauent.

Auguſt.

Lege Aegid. 1. p. Hexamer. c. 3.

Hoc autem non prouenit ex eo quòd materia nullã habeat entitatem, ſed ex eo quòd habet illã ita ſimplicem & potentialem, & latentem ſub formis ſubſtantialibus, & accidentalibus, vt à nobis non poſſit alio modo inueſtigari aut concipi.

SECTIO VII.

Quid cauſet materia.

I. Xplicuimus naturam materiæ primæ, & obiter attigimus omnes cauſas eius, ſcilicet efficientem, quæ eſt Deus, & finalem, quæ eſt forma vel compoſitum: & aliquo modo formalem, quæ etiam eſt forma, de qua infrà plura dicturi ſumus. Materialem autem non habet præter ſe ipſam, vel partes ſuas integrantes, cùm ſit ſimplex, & primum ſubiectum. Reliquum ergo eſt vt cauſalitatem eius (quod in hac ſectione præcipuè eſt intentum) declaremus. Quatuor verò in hac cauſalitate, ſicut in cæteris, deſiderari poſſunt: primum quid cauſet materia: ſecundum quo cauſet, ſeu quę ſit ex parte illius principalis & proxima ratio cauſandi, tertium quæ ſit neceſſaria conditio: quartum quid ſit cauſalitas ipſa, per quam cauſa in actu conſtituitur.

Variæ opiniones.

II. CIRCA primam partem, quidam aiunt proprium & vnicum effectum materiæ eſſe ipſum cõpoſitum; quod poteſt ſumi ex definitione materiæ, ſcilicet, *Primum ſubiectum ex quo fit aliquid*, &c. Propriè enim ſolùm compoſitum fit. Item materia eſt cauſa intrinſeca: ſolùm autem ad compoſitum comparat vt intrinſeca cauſa. Item materia non eſt cauſa formæ: ergo ſolius compoſiti: antecedens patet, quia materia non eſt principium formæ: ait enim Ariſtoteles 1. Phyſicorum, vnum principium non eſſe ex alio. Denique quia materia vnicam cauſalitatem habet: ergo & vnum cauſatum ſeu adæquatum effectũ. ita ſentit Maior in 2. diſtinct. 12. quæſtione 2. citans Auicen. 6. ſuæ Metaphyſic. tract. 2. capit. 4. itẽ Albertus 2. Phyſicorum, tract. 2. capit. 1. Qui tamen videtur æquiuocè loqui: ait enim materiam non eſſe cauſam formæ niſi per accidens, quia forma non fit, ſed compoſitum: vnde non videtur negare formam eo modo quo fit, cauſari à materia.

Maior. Albert.

III. Alij autem volunt formam etiam eſſe proprium effectum materiæ: non verò omnem, ſed illam quæ de potentia materiæ educitur. Quæ ſententia videtur communis. Nullus enim, quem ego viderim, excludit compoſitum à cauſalitate materiæ. Quamquã enim Auerroes & alij dicant materiam non eſſe de eſſentia compoſiti, quod infrà in proprio loco diſputabimus: non tamen negant materiam eſſe cauſam compoſiti: nec negare poſſunt, cùm ſit euidens ex ea conſtare. Hæc ergo ſecunda opinio quoad hoc non differt à prima, ſed addit cauſalitatem materiæ in formam, quæ de eius potentia educitur. Et probatur quoad hãc partem, quia huiuſmodi forma pẽdet à materia: ergo eſt effectus eius. Item hęc forma educitur de potentia materiæ: ergo materia conducit in ſuo genere ad eductionem illius: ergo eſt cauſa illius. Ex quibus rationib⁹ videtur econtrario concludi, materiam nõ eſſe cauſam formę rationalis: quia hęc nec pendet à materia, nec educitur de potentia illius.

IIII. Hanc verò ſententiam etiam iudicat inſufficientem Fonſeca lib. 5. metaph. capite ſecundo, quæſt. 1. ſect. 2. quem imitantur Conimbricenſes 2. Phyſic. c. A 7. quæſt. 8. art. 1. & ideò addit materiam eſſe cauſam omnis formæ etiam rationalis, ſcilicet vt informãtis: & hanc dicit eſſe generalem cauſalitatem materiæ. Quæ ſententia hac ſola ratione conuinci videtur, quòd licet ſubſtantia vel exiſtentia formæ interdum non pendeat à materia, informatio tamen formæ ſemper pendet à materia, tanquam à propria potentia & ſubiecto: ergo forma vt informans pẽdet à materia vt à materiali cauſa: eſt ergo effectus eius. Confirmari hòc poteſt, quia anima pendet à materia, vt à termino ſui eſſe, ad quem habet eſſentialem habitudinem, vt loquitur D. Tho. q. de Anim. a. 1. ad 12. Habet etiam rationalis anima quodammodo dependere à materia quoad initium ſui eſſe, quia naturaliter non debetur illi eſſe, niſi in tali materia, à qua pendet in vnione: ergo.

Fonſeca. Conimbric.

Præter hæc verò addere poſſumus, materiam etiam eſſe generationis ipſius materialem cauſam; quæ ex natura rei diſtincta eſt à forma, & à compoſito. Et probatur, quia materia eſt principium generationis, teſte Ariſtotele, & eſt principium per ſe, & à quo eſſentialiter pendet generatio: eſt ergo vera & propria B cauſa generationis: nam in illam ſuo modo propriiſſimè influit. V.

Ex his ergo videtur colligi quatuor effectus materiæ ex natura rei diſtincti, ſcilicet, compoſitũ, forma, quæ materialis eſt, vnio formæ cum materia, & generatio totius compoſiti. Quòd enim hæc omnia cauſentur à materia, ſatis probatum videtur. Quòd autem illa omnia ſint diſtincta, ſaltem ex natura rei, facilè oſtendi poteſt. Nam forma diſtinguitur à compoſito vt pars à toto. Vnio verò diſtinguitur à forma, ſaltem vt modus ex natura rei diſtinctus, & ſeparabilis ab ipſa, vt in anima rationali patet &, idem fieri poſſet in aliis formis ſaltem de potentia abſoluta, ſicut factum eſt in quantitate Euchariſtiæ, de quo plura infrà, tractando de cauſa formali. Generatio verò differt ab omnibus dictis, ſicut fieri à re facta: vnde in re ipſa eſt ſeparabilis ab illis; nam tranſacta generatione & ceſſante actione agentis, manet forma vnita materiæ & conſtituens compoſitum in facto eſſe. Nec refert quòd ceſſante generatione maneat loco eius conſeruatio, qua effectus ſaltem à prima cauſa conſeruatur, tum quia C hoc eſt quaſi per accidens ad propriam rationem & diſtinctionem generationis. Nam licet per impoſſibile intelligeremus rem genitam non pendere in conſeruari ab alia cauſa, ſed ſolùm in fieri à generante, manerent vnio, forma, & compoſitum ceſſante generatione. Tum etiam, quia licet poſt generationem quæ eſt à cauſa proxima, ſuccedat conſeruatio quæ eſt à ſola cauſa prima, tamen, vnio formæ cum materia eadem numero perſeuerat, ſicut eſt etiam eadem numero forma, & compoſitum idem: & hoc ſatis eſt vt generatio intelligatur eſſe modus ex natura rei diſtinctus ab illis omnibus: ergo quatuor illa quæ à materia cauſari oſtendimus, ex natura rei diſtincta ſunt. VI. Quot, & qui materię effectus.

Quæſtionis reſolutio.

SED quamquam hæc in re ſint vera, nihilominus adæquatus effectus materiæ in ipſo compoſito continetur. Quod duplici modo cauſatur à materia, ſcilicet in fieri, & in facto eſſe: in fieri quidem quatenus materia eſt cauſa generationis: non enim cauſat illam niſi quatenus eſt via ad compoſitum, ſeu quatenus per illam pendet compoſitum in fieri ab ipſa materia. Vnde licet generatio cauſetur à VII.

 ma-

Generatio via potius ad effectus materiæ quam vnus ex illis.

materia, tamen non tam cauſatur vt effectus, quam vt via ad effectum: & ideò licet ex natura rei diſtinguatur, non cenſetur augere numerum effectuum: quia vbi eſt vnum propter aliud, ibi eſt vnum tantũ. Sicut reſpectu efficientis cauſæ actio eſt quid diſtinctum ex natura rei à termino, vt calefactio à calore, & vtrumque eſt ab agente: nam calefactio manat & fit à calefaciente, non tamen propriè, vt effectus, ſed vt via ad effectum, & ideò nõ cenſetur ponere in numerum cum effectu. At verò in facto eſſe materia ex cauſa compoſiti quatenus componit illud: non cõponit autem illud niſi quatenus ipſi materiæ vnitur forma, & ſuſtentando ipſam formam ſi talis ſit vt eo fundamento indigeat. Igitur in hoc effectu adæquato, qui eſt componere compoſitum, includitur cauſalitas materiæ reſpectu formæ, vel vt informantis, vel etiam vt exiſtentis iuxta exigentiam formæ. Imò adeò ſunt iſti effectus coniuncti, & quaſi ordinati ad componendum vnum adæquatũ, vt cauſalitas materiæ circa illos non videatur ex natura rei diſtincta, ſed ſolùm habitudine, ſeu præciſione aut inadæquata conceptione intellectus noſtri, ratione cuius diuerſis loquendi formulis hanc cauſalitatem explicamus. Dicimus enim formam pendere à materia vt à recipiente, vel vt à comparte: compoſitum verò vt à parte componente: quibus verbis explicamus aliam eſſe habitudinem materię ad formã, & aliam materię ad compoſitum: cum hoc tamẽ ſtat vt modus cauſalitatis in quo hæ habitudines fundãtur, in re ſit idem. Quod ita eſſe, paulò inferiùs oſtẽdemus: & conſequenter etiam declarabimus, loquẽdo de actuali cauſalitate, magis diſtigui inter ſe cauſalitatem materię reſpectu compoſiti in fieri, à cauſalitate eiuſdem compoſiti in facto eſſe, quàm differat cauſalitas reſpectu compoſiti, & formæ, ſumpta vtraque in fieri, vel vtraque in facto eſſe.

Iudicium de aliis opinionibus.

VIII. EX quo tandem facile eſt opiniones omnes adductas ad veritatem reuocare. Nam prima cõſiderauit adęquatum & per ſe primo intentum effectum materiæ: & ideò dixit eſſe ipſum compoſitum. Non tamen negauit, aut negare potuit, vel duplicem rationem, & quaſi ſtatum eiuſdem compoſiti, ſcilicet, in fieri & in facto eſſe: vel materiam eſſe vtroque modo cauſam eius: vel eſſe veram cauſam generationis, & eductionis, ſicut in vniuerſum mobile eſt cauſa materialis motus. Neque etiam negat illa opinio, quin materia componendo compoſitum, influat in ſuo genere in formam, ſaltem vt informantem. Imò dicendum videtur ordine naturę, & quaſi via originis, hinc proximè inchoari cauſalitatem materiæ, quia materia recipiendo actum, componit compoſitum. Ordine verò intentionis primariò tendere in compoſitum, & ad illud vltimatè terminari: & ideò illud propriè deſignari, & nominari effectum materiæ. Sicut agens dicitur propriè efficere compoſitum, cùm tamen cauſalitas eius proximè etiam verſetur circa formam, eam educendo, & vniendo materiæ. Qua intelligentia ſuppoſita, ſolùm videtur diſſenſio de nomine, an materia ſit dicenda cauſare formam, nec ne, vt etiam fatetur Maior loco citato, ſignificans in re non diſſentire: non eſt tamen cur in illa locutione dubitemus, quia verbum *cauſandi* ampliſſimum eſt, quod nõ ſolùm attribui ſolet vltimo termino generationis, vel compoſitionis, ſed etiam actioni, & cuicunq; rei, quæ ab alia verè pẽdet.

In executione prior materię effectus eſt forma materialis, in intẽtione totũ compoſitum.

IX. Materia dici poteſt formæ principiũ.

Neq; aliud probant argumenta illius opinionis: nam duo priora ſolùm probant materiam primò ac per ſe eſſe cauſam compoſiti. Ad tertium verò reſpondetur, idem eſſe dicendum de principio, quod de cauſa: nam materia etiam dici poteſt principium formæ, vel quia ex eius potentia educitur, vel quia ei vnitur. Quod autem Ariſtoteles ait, vnum principium non eſſe ex alio, intelligendum eſt, vel quoad compoſitionem, quia vnum non componitur ex alio: vel quoad effectionem ſimpliciter, & primariò intentam à natura: ſic enim non fit principium vnum ex alio, ſed quod ex eis conſtat. Argumenta verò aliarum opinionum ſoluenda non ſunt, nam rectè probant aliquam cauſalitatem materiæ in illa omnia, non tamen excludunt, quin omnis illa cauſalitas in cauſalitate compoſiti includatur, & ad illã ordinetur. Solùm poſſet quis ſpecialiter dubitare de vnione animæ rationalis, quomodo pendeat à materia, cùm in ſe ſpiritualis ſit, ſed de hac vnione quæ & qualis ſit, inferiùs ex profeſſo tractabitur: nũc breuiter dicitur, vnionẽ nõ ſolùm ex materiali (vt ita dicam) entitate, ſed ex formali ratione vnionis habere talem modum eſſendi, vt eſſentialiter pendeat ab altero extremo ad quod fit vnio, & in eo genere & modo quo ad illud fit vnio. Vnde ſi fiat ad ſubiectum, pendet ab illo in genere cauſæ materialis, ſi ad formam, in genere cauſæ formalis, ſi ad ſubſiſtentiam, vt à puro termino: quo modo vnio humanitatis, quamuis creata ſit, eſſentialiter pendet à Verbo increato: ſic igitur vnio animæ rationalis, quamuis in ſe ſpiritualis ſit, pendere poteſt à materia vt à ſubiecto cui forma illa vnitur.

SECTIO VIII.

Per quid cauſet materia.

I. SICVT in cauſa efficiente creata diſtinguere ſolẽt principium principale agendi, & principium proximum, & conditiones neceſſariæ ad agendum: ita exiſtimant aliqui hæc omnia diſtingui poſſe, & debere in cauſalitate materiæ. Nã principalis ratio cauſandi materialiter (inquiunt) eſt ipſa eſſentia materiæ: illa enim eſt primum fundamẽtum & baſis totius materialis cauſalitatis & ſuſtentationis, & ex illa vt ſic, eſſentialiter conſtat compoſitum. Principium autem proximum huius cauſalitatis dicunt eſſe potentiam materiæ: per eam enim proximè recipit formam: omnis enim actus proximè recipitur in potentia ſibi proportionata: eſt autem illa potentia proprietas ipſius materiæ data illi à natura ad ſuum effectum cauſandum, vt ſentit Cõment. de ſubſtantia orbis capit. 1. & 1. Phyſicorum text. 70. & ibi Themiſt. text. 69. Quorum ratio eſt, quia omnis potentia fundatur in aliqua entitate, & eſſentia. Aliqui verò addunt hanc potentiam, per quam materia proximè cauſat, eſſe quantitatem eiꝰ, quia materia prima præciſè conſiderata abſque quãtitate non eſt apta vt ſit ſubiectũ generationis, quia non eſt extenſa, neq; habet partes: per quantitatem autem fit apta, quia fit extenſa.

Quorundam ſententia

Auerroes. Themiſt.

II. Inter conditiones autem requiſitas ad hanc cauſalitatem quidam ponunt exiſtentiam materiæ, quia ad cauſalitatem & cõpoſitionem realem exiſtentia realis videtur neceſſaria. Alij, nec exiſtentiam requirendam putant, quia ſufficit materiæ, vt cauſet, ſuum eſſe eſſentiæ: exiſtentiã verò non habet vt pręrequiſitam, ſed ſolùm vt conſequentẽ formã. Rurſus alij

Quas in materia vt cauſet, cõditiones aliqui deſiderent.

alij requirunt vt conditionem neceſſariam quantitatem propter rationem ſuperiùs factam: quia agens non poteſt agere niſi in ſubiectum extenſum: ergo præſupponit in ſubiecto quantitatem ſaltem vt cõditionem neceſſariam. Alij verò neque hanc conditionem neceſſariam exiſtimant, quia putant quantitatem conſequi formam, & ab ea omnino pendere. Quapropter nullam conditionem requirunt ad cauſalitatem materiæ præter entitatem & potentiam eius. Poſſet etiam hîc referri opinio eorum qui in materia requirunt ſigillationem, qua materia, quæ de ſe indifferens eſt ad omnem formam, ad hanc indiuiduã potiùs quàm ad alias determinetur, quia cauſa indifferens manens indifferens, non poteſt definitum effectum cauſare, de qua opinione ſatis multa ſuperiùs dicta ſunt tractando de principio indiuiduationis.

Materiæ potentia ab ipſa indiſtincta ratio eſt cauſandi ipſi.

III. Dicendum verò inprimis eſt materiam primam nõ habere duas rationes cauſandi: alterã principalem, alteram proximam, ſed per ſe ipſam & per entitatem ſuam, & principaliter & proximè cauſare effectum ſuum in ſuo genere. Hæc ſententia ſumi-

D. Thom. tur ex Diuo Thoma 1. Phyſicorum text. 79. vbi ait potentiam materiæ non eſſe aliquid materiæ additum, præter ſubſtantiam & eſſentiam eius: & idem habet prima parte, quæſtione quinta, articulo tertio ad tertium, & quæſtione 77. articulo 1. ad ſecũdum, & 1. contra Gent. cap. 43. & in 1. diſtinctione tertia,

Herueus. Capreol. Soncin. Henric. Auerroes. quæſtione 4. articulo primo, idemque ſentiunt cõmuniter Thomiſtę, Heruęus de vnit. formar. q. 16. Capreol. in prima diſtinctione 42. quæſtione prima ad argumenta Aureoli cont. 4. concluſ. Soncin. 8. Metaphyſic. quæſtione ſexta, Henric. in Summ. art. 35. quæſtione octaua, & hoc ipſum ſignificauit Auerroes de ſubſtant. orbis, cùm dixit, *Materiam ſubſtantiari per poſſe.* Ex hoc ergo principio probatur cõcluſio in hunc modum. Materia primò ac principaliter cauſat per eſſentiam ſuam, proximè verò & immediatè per ſuam potentiam: ſed potentia materiæ nõ eſt aliud ab eius eſſentia, neq; realiter neq; ex natura rei; ergo in materia non eſt aliud proxima ratio cauſandi à ratione principali, ſed ſunt omnino idẽ. Conſequentia eſt euidens: & maior etiam eſt extra cõtrouerſiam, nam, quod attinet ad priorẽ partem eius, nihil prius vel principalius excogitari poteſt in materia, quod ſit prima radix & quaſi origo cauſalitatis eius, quàm ipſius eſſentia. Quoad ſecundam verò partem, cum cauſalitas materiæ ſit cauſalitas ſubiecti & recipientis, etiam conſtat, potentiam receptiuam ſeu capacitatem materiæ eſſe proximam rationem cauſandi. Item quia materia cauſat recipiendo actum, actus autem proximè recipitur in potentia: ergo materia per potentiam ſuam proximè reſpicit actum, ſuumque effectum cauſat.

IIII. Minor verò aſſeritur à dictis authoribus. Et ratione probatur primò, quia materia eſſentialiter ordinatur ad formam, vt ſuprà dictum eſt cum Ariſtotel. 2. Phyſic. text. 26. ſed non ordinatur niſi vt potentia receptiua: ergo materia eſſentialiter eſt huiuſmodi potentia. Secundò, forma per eſſentiam ſuam eſt actus materię; vnde anima definitur quòd ſit actus corporis phyſici, &c. ergo econuerſo materia eſſentialiter eſt potentia ad formam; habent enim inter ſe proportionalem correlationem, & ita ſunt eſſen-

A tialiter inſtitutæ, vt per ſuas eſſentiales entitates immediatè coniungantur: & inde eſt quod vnam eſſentiã per ſe & eſſentialiter cõponant: componunt aũt vt actus & potentia inter ſe vnita: eſt ergo materia eſſentialiter potentia, ſicut forma eſt eſſentialiter actus. Tertiò ad hoc confirmandum adduci poſſũt omnia quibus probauimus materiam eſſe puram potentiam; non enim tantùm dicunt Philoſophi materiam habere potentiã, ſed totam ipſam nihil aliud eſſe quàm potentiam: & hoc ipſum eſt quod Ariſtoteles dixit, materiam eſſe primum ſubiectum. Ariſtotel. Auguſt. Damaſcen.

Auguſtinus etiam libro de natura boni contra Manichæos, c. 18. materiam ait Græcè appellari *ſiluam* quod operantibus apta ſit, non vt aliquid ipſa faciat, ſed vnde aliquid fiat. Damaſcenus etiam in ſua Phyſ. c. 3. ait materiam, quantum ad id quod potentia eſt, ſubſtantia præditam eſſe.

Vltimò declaratur in hunc modum, nam vel potentia materię eſt ipſamet ſubſtantia, & eſſentia materiæ, vel eſt aliquod accidens realiter ab illa diſtinctum, vel modus aliquis ſaltem ex natura rei diuerſus: pręter hæc enim nihil aliud excogitari poteſt: ſed B non poteſt ſecundum, aut tertium dici: ergo primum verum eſt. Minor quoad priorem partem probatur primò, quia potentia eſt proportionata actui, ergo ad actum ſubſtantialem, potentia eſſe debet ſubſtantialis. Secundò, quia aliàs forma vniretur materiæ mediante aliquo accidente: & ita non componeret cum illa vnum per ſe, quia earum vnio non eſſet ſubſtantialis, ſed accidentalis. Vnde Ariſtoteles 8. Metaphyſicæ, text. 15. docet materiam & formam ſubſtantiales, per ſe immediatè vniri, vt vnum per ſe componant. Tertiò, quia ſi eſſet aliquod accidens, maximè quantitas: ſed hoc non: ergo. Maior patet, quia nullum eſt accidens materiæ propinquius, quam quantitas. Minor verò probatur, quia quantitas non ordinatur per ſe ad recipiendam formam ſubſtantialem, ſed potiùs eſt vel proprietas cõſequens illam, vel ad ſummum eſt diſpoſitio præparans ſubiectum ad receptionem eius. Et confirmatur, nam aliàs ſicut albedo verbi gratia, recipitur in quantitate, ita etiam forma ſubſtantialis reciperetur in illa, & communicaret illi ſuum eſſe ſubſtantiale: & conſequenter ſicut ablata ſubſtantia & conſerua- C ta per ſe quantitate ſine nouo miraculo permanet illa quantitas alba, ita ablata materia, & conſeruata quantitate ſine nouo miraculo maneret informata forma ſubſtantiali: quæ omnia ſunt abſurda. Tandẽ, quodcunque ſit illud accidẽs quod per modum potentiæ interponitur inter ſubſtantiam materiæ, & formam, neceſſe eſt illud recipi in materia, quia recipi debet in aliquo ſubiecto, & ibi non eſt aliud, cùm talis potentia ſupponatur formæ, & conſequenter etiam compoſito; ergo eſt in materia potentia ad recipiendum in ſe tale accidens, cùm ſubiectetur in materia: inquiro ergo an illa potentia materiæ ſit ipſamet ſubſtantia materiæ, vel aliud accidens: hoc poſterius dici non poteſt, aliàs procedetur in infinitum: ſi verò dicatur illud prius: ergo aliqua potentia receptiua materiæ eſt ipſa ſubſtantia eius: ergo hæc potiùs eſt ad actum ſubſtantialem, quam ad accidentalem, vel ſaltem primariò ad illum actũ ordinatur: eſt ergo per ſe & immediatè receptiua illius. V.

Atque hinc facilè probatur altera pars minoris, ſcilicet, hanc potentiam non eſſe modum ex natura rei diſtinctũ à ſubſtantia materię. Primò quidẽ, quia nulla eſt neceſſitas, nec veſtigium talis diſtinctionis. VI.

 Nam

Nam talis potentia connaturalis eſt materię, & ab illa omnino inſeparabilis, etiam per potentiam Dei abſolutam, imò ét per intellectum concipi non pōt materia completa in eſſentia materiæ, quin cōcipiatur capax formæ: ergo illa capacitas non eſt modus in re diſtinctus à materia, ſed eſt veluti differentia eſſentialis eius; nam materia eſſentialiter eſt entitas ſubſtantialis, non completa ſed partialis, non per modum actus, ſed per modum potentiæ: eſt ergo ipſa materia per eſſentiam ſuam & principalis, & proxima ratio recipiēdi formā, & cauſandi materialiter.

VII. *Existentiam eſſentialiter requirit materia vt cauſet.* Dico ſecundo. Exiſtentia materiæ etiā eſt neceſſaria ad cauſalitatem materiæ, non tamen propriè vt conditio tantùm, quæ ſit extra rationem principij per ſe in genere cauſæ materialis, ſed vt in illo intimè & formaliter incluſa. Prior pars probatur, quia materia nō poteſt eſſe reale ſubiectum, vel actu exercere munus eius, prout eſt in ſola potētia obiectiua, vel in virtute primæ cauſæ: quia ſecundum priorem cōſiderationem nihil eſt, ſed ſolùm concipitur vt non repugnans eſſe: ſecundum poſteriorem verò non eſt aliud, quàm ipſa creatrix eſſentia, ergo vt actu exerceat munus realis ſubiecti, neceſſe eſt vt in ſe ſit actu extra cauſam ſuam, & extra potentiam obiectiuam: ſed hoc ipſum eſt exiſtere: ergo vt materia materialiter cauſet, neceſſe eſt quòd actu exiſtat. Et confirmatur, nam ideò res naturales non creantur quia fiunt ex materia, ſed non ideò non creantur quia fiunt ex materia poſſibili: ergo quia fiunt ex materia actu exiſtente: & conſequenter ipſa materia non cauſat materialiter niſi quatenus actu exiſtens. Minor probatur, nam ipſa materia dum fit à Deo, fit ex materia poſſibili, & nihilominus creatur, quia fieri ex materia poſſibili, eſt fieri ex nihilo: eò quòd materia poſſibilis vt ſic, nihil ſit. Vnde dictio *ex* in illa locutione non dicit habitudinem cauſæ materialis, ſed termini à quo. Quando ergo dicit habitudinem cauſæ materialis, neceſſe eſt vt deſignet rem quæ non tantùm poſſibilis ſit, ſed etiam actu, & extra cauſas. Tandem materia non poteſt materialiter cauſare niſi ſit creata à Deo, ſed creatio terminatur ad rem exiſtentem: ergo materia non poteſt materialiter cauſare niſi exiſtens. Quæ rationes formaliter & immediatè probant materiam non cauſare materialiter niſi vt eſt extra cauſas ſuas tanquam actualis entitas in ſuo eſſe eſſentiæ: conſequenter verò probāt de eſſe exiſtentiæ, quia omnis actualis entitas extra cauſas formaliter conſtituitur per exiſtentiam, vt infrà ſuo loco probabimus.

VIII. Atque hinc etiam probatur facilè poſterior aſſertionis pars: nam quòd materia ſit entitas actualis nō eſt quaſi extrinſeca conditio neceſſaria ad cauſandum, ſed eſt intrinſeca, & propria ratio cauſandi: nā materia per ſuam entitatem actualem recipit formam: ſed per exiſtentiam conſtituitur in eſſe entitatis actualis: ergo exiſtentia materiæ non vtcunque eſt cōditio neceſſaria, ſed vt per ſe ac formaliter pertinens ad principium cauſandi. Quæ res conſtabit latiùs ex dicendis infrà de exiſtentia. Solùm poteſt obiici, quia materia pendet in ſua exiſtentia à forma, ergo non poteſt prius etiam ordine naturæ exiſtere, quam formam recipiat, ergo exiſtentia non poteſt illi eſſe neceſſaria ad cauſandum. Patet conſequentia, quia conditio neceſſaria ad cauſandum ſupponitur ad effectum. Nec intelligi poteſt quod cauſa in ſuo eſſe neceſſariò ad cauſandum pendeat à ſuo effectu. Reſpondetur exactam huius obiectionis reſponſionem dari non poſſe donec explicemus

A cauſalitatem formæ erga materiam, & illam propoſitionem Ariſtot. *Cauſæ ſunt ſibi inuicē cauſæ*: ideò breuiter dicitur, probabile eſſe materiam non depēdere propriè à forma vt à cauſa ſua, quę poteſt dici dependentia antecedens, ſed ſolùm, vt à connaturali actu, & quaſi diſpoſitione & conditione neceſſaria, quæ poteſt dici dependentia conſequens, ſecundum quam non eſt inconueniens cauſam materialem pēdere à ſuo effectu. An verò dici poſſit pendere etiam à priori materiam à forma, infrà videbimus. *Materia qualiter à forma dependeat.*

Dico tertiò. Conditio neceſſaria ad cauſandum in materia eſt propinquitas intima, ſeu indiſtantia à forma. Itaq; ſicut in cauſa efficiēte applicatio ad paſſum dicitur conditio neceſſaria ad agendum, ita in materiali cauſa applicatio ad formam: nam reſpectu illius, vel cum illa exercet cauſalitatem ſuā. Hæc aūt applicatio eſt per intimam propinquitatem, & indiſtantiam: quia non poſſunt materia & forma vniri niſi ſint indiſtantes & quaſi penetratę intimè per entitates ſuas. Dices hanc non eſſe conditionem neceſſariā, ſed ipſammet cōiūctionē materię & formę. Reſpondetur non ita eſſe, quia intima præſentia aliquid IX. *Proximitas cū forma ad ſuā cauſalitatem requirit materia.*

B diſtinctum eſt ex natura rei ab vnione: cùm enim anima creatur in corpore, non vnitur corpori ex vi creationis in tali loco, ſed per aliam actionem, & tamen creatur intimè indiſtans à corpore. Vnde etiam re ipſa eſt ſeparabilis illa intima pręſentia ab vnione. Sicut enim Angelus pōt eſſe intimè pręſens materię, & non informans illam, ita etiam poteſt eſſe anima rationalis, imò & quælibet alia forma, ſaltem per potentiam Dei abſolutam: eſt ergo illa intima præſentia quid diſtinctum ab vnione, & conditio neceſſaria ad illam, & ad materiæ cauſalitatem. Hæc autem cōditio in hominis generatione manifeſtè eſt prior natura, quia ibi ſupponitur forma creata abſque cauſalitate materiæ circa illam: in aliis verò formis non tā videtur conditio prior natura, quàm concomitans, quia aliæ formę abſolutè & ſimpliciter, & ſecundum ordinem cauſalitatis, non prius natura ſunt, aut fiūt, quàm vniantur, vt poſteà videbimus. Intercedit aūt ibi alia naturæ prioritas quæ dicitur in ſubſiſtēdi cōſequentia: nam intima pręſentia talis eſt, vt poſſit ſaltem per diuinam potentiam conſeruari ſine vnione, & conſequenter ſine cauſalitate materiali: econtra-

C rio verò nullo modo poteſt materialis cauſalitas actu conſeruari ſine intima propinquitate, vt per ſe conſtat.

Dico quartò præter hanc conditionem nullam aliā eſſe ſimpliciter neceſſariam ad cauſalitatem materiæ, quantum eſt ex parte eius. Explicatur breuiter, nam quod attinet ad quantitatem ſatis controuerſa res eſt an illa ſit in materia, vel in compoſito, & quomodo. Et quamuis ſit probabile eſſe in materia & naturaliter non ſeparari ab illa: id tamen non ideò eſt, quia quantitas eſt conditio neceſſaria ad cauſalitatem materialem formaliter loquendo, ſed quia materia eſt talis entitas, quæ natura ſua talem proprietatem poſtulat; ita vt quantitas potius ſit proprietas conſequens talem cauſam materialem, quàm conditio antecedenter neceſſaria ad cauſalitatem eius. Vnde fit vt vel forma, ſi materialis etiam ſit, vel ſaltem ſuo modo informatio formæ, participent effectum ſeu modum quantitatis, non quia per ſe ſit neceſſarius ille modus ad vnionem cum materia, ſed quia forma ſeſe accommodat materiæ, quatenus omne quod recipitur, ad modum recipientis recipitꝰ. Et ſimili modo materiale agens indiget extenſione quantitatis in paſſo, vt in illud agere poſſit, id tamen X. *Quantitas non requirit materia vt neceſſariam cōditionem ad cauſandū.*

pro-

prouenit ex eo, quòd ipſum agens ratione talis proprietatis conſequentis materiam, habet modum exiſtendi & agendi illi accommodatum ſecundum omnes facultates, quæ à materia pendent. Itaq; (quidquid ſit de illa quæſtione, de qua modo nihil definimus) nunc ſolùm dicimus quantitatem per ſe ac formaliter non eſſe neceſſariam propter cauſalitatem materialem. Vnde ſi per potentiam Dei conſeruetur materia ſine quantitate, quantum eſt ex parte ſua poterit exercere ſuum munus ſuſtentandi formam vel informationem eius.

XI. Rurſus ſigillatio materiæ, quæ ſit aliquid diſtinctum à quantitate & qualitatibus diſponentib⁹ materiam, prorſus eſt quid fictum & commentitium, vt loco ſuprà citato monſtratum eſt. Qualitates autem ſi fortaſſe non manent eædem in genito, & corrupto: non aliter ſigillant materiam, niſi quia hæ qualitates quæ præcedunt inſtans generationis, denudant materiam, & relinquunt illam liberam & expeditam vt agens in eam introducat ſuam formam: qualitates verò quæ in eo inſtante introducuntur, ſolùm conſequuntur formam, & quaſi fouent, ac eam retinent in materia. Si autem eædem numero diſpoſitiones, quæ fuerunt inchoatæ in corrupto, manent conſũmatæ in genito, ſic faciliùs dici poſſunt determinare materiam ad talem formam: illud tamen non eſt quia materia ex ſe illis indigeat ad ſuam cauſalitatẽ, ſed vel ob naturalem modum & ordinem agendi mediis accidentibus, neceſſariò ita præmittuntur, vel quia forma ipſa tales poſtulat diſpoſitiones. Materia autem quamuis ex ſe ſit indifferens ad plures effectus ſeu formas, non eſt ex ſe inſufficiens, aut incompleta ad ſingulos effectus ſuos, ſed potiùs in ſuo genere eſt quaſi vniuerſalis cauſa, ſufficiens ad ſingulos effectus; cauſa autem ſic indifferens, bene poteſt determinatum effectum cauſare, ſi aliunde concurrant aliæ cauſæ, ad eam determinationem neceſſarię, vt ſunt in propoſito agens, vel diſpoſitiones. Igitur per ſe & intrinſecè ex vi cauſalitatis materialis, nulla ſigillatio ad illam requiritur vt neceſſaria conditio. Præter has autem conditiones nullæ aliæ hactenus excogitatæ ſunt, neq; fingi facilè poſſunt, cùm nulla appareat ratio vel fundamentum talis neceſſitatis. Omitto enim conditionem generalem & quaſi tranſcendentalem reſpectu omnis cauſæ creatæ, ſcilicet quòd conſeruetur à Deo, nam hoc & commune eſt, & ſub exiſtentia comprehenditur. Omitto etiam neceſſariam habitudinem ſeu relationem ad formam: & (vt ita dicam) concauſalitatem formæ, nam hoc potiùs eſt quid neceſſariò conſequens, quàm requiſita cõditio ad cauſandũ. Nihil ergo aliud ad cauſalitatem materię ex parte illius neceſſarium eſt. Et hæc ſatis ſint de hoc puncto, nam fundamenta aliarũ opinionum, quæ inter illas referendas inſinuata ſunt, ex dictis ſufficienter ſoluta & expedita ſunt.

SECTIO IX.

Quid ſit cauſalitas materiæ.

I. VARIÆ ſunt hac de re opiniones. Dicunt enim aliqui cauſalitatem materiæ nihil aliud eſſe quàm ipſammet materiam, quæ ſe ipſam exhibet compoſito, & per ſe ipſam ſuſtentat formam, quia eius cauſalitas non conſiſtit in productione alicuius rei à ſe diſtinctæ, ſicut cauſalitas efficientis, ſed in hoc ſolùm quòd ſe ipſam præbet ſuo effectui. Sed hæc ſententia vera eſſe non poteſt: nam licet verum ſit materiam non aliter cauſare quàm ſuſtentãdo, aut componendo id quod cauſat: nihilominus hoc quod eſt ſuſtẽtare, aut cõponere, aliquid eſt in re ipſa diſtinctũ ab ipſa materia, nam poteſt materia eſſe in rerum natura, & non cauſare hãc formam, vel hoc compoſitum: & ſucceſſiuè variare cauſalitatem ſuam circa varios effectus, manente inuariata entitate eius: ergo cauſatio ipſa aliud eſt ab eius entitate. Imò de potentia abſoluta poteſt conſeruari materia ſine vlla forma, vt infrà oſtendemus, & tunc nihil actu cauſaret, ſed ſolùm ex ſe eſſet potens ad cauſandum: ergo aliud eſt id quo conſtituitur actu cauſans ab eo quo conſtituitur potens ad cauſandum: hac enim ſola ratione probamus in cauſa agẽte aliud eſſe actionem à potentia agentis. Quod ſi quis fortè dicat, materiam cauſare non addere aliquid ipſi materiæ, ſed connotare exiſtentiam formæ in illa, non ſatisfaciet. Nam, quidquid ſit de illo addito, quod poſteà videbimus, formam exiſtere in materia, formaliter ac præcisè loquendo, non eſt materiam cauſare, ſed potiùs cauſari, vel informari: oportet autem aliquid deſignare à quo formaliter ſumatur illa denominatio cauſandi, & declarare an illud ſit intrinſecum, vel extrinſecum materiæ.

Cauſalitas materiæ non eſt ipſa entitas materiæ.

II. Secundò dicunt alij cauſalitatem actualem nihil addere materiæ præter relationem cauſæ ad effectũ. Sed ſi ſit ſermo de propria relatione prædicamentali, non poteſt hæc ſententia vera eſſe, quia hæc relatio conſequitur cauſato iam effectu, & poſitis fundamento & termino: ergo ſupponit cauſalitatem vt rationem proximam ad quam conſequitur: ergo non poteſt cauſalitas in hac ratione conſiſtere. Quod & ſuprà de cauſa in communi dictum eſt, & pro omnibus cauſis dictum intelligatur, ne id amplius repetere neceſſe ſit. Si verò ſit ſermo de aliqua relatione tranſcendentali, coincidit hæc opinio cum quarta ſtatim referenda.

Cauſalitas materiæ nequit eſſe prędicamẽtalis relatio.

III. Poteſt ergo tertia ſententia eſſe aſſerens hãc cauſalitatem materiæ eſſe ipſummet effectum eius, diuerſo modo ſignificatum & conceptum: quia hoc ſufficit ad explicandam hanc cauſalitatem, & vix põt alia inueniri, aut cogitari. Sed licet de aliquo effectu hoc fortaſſe verum ſit, vt de generatione & vnione ſtatim declarabo (nam hæc ita ſe habent ſicut actio ad cauſam agentẽ, quę etiã dici poteſt effectus eius) non tamen poteſt id eſſe in vniuerſum verum, tum quia cauſalitas in omnibus cauſis eſt aliquid mediũ inter cauſam & effectum, tum etiã, quia forma materialis eſt effectus materię, & non poteſt eſſe cauſalitas eius. Nam anima equi, verbi gratia, quæ nunc cauſatur materialiter à ſua materia, poteſt in re conſeruari ſine tali cauſalitate: ergo illa cauſalitas aliud eſt in re ab illa anima, & ab entitate eius. Sicut quantitas Euchariſtiæ quæ anteà conſeruabatur media cauſalitate materiali ſubſtantiæ panis, poſteà conſeruatur ceſſante illa cauſalitate, quod eſt ſignũ cauſalitatem illam eſſe quid diuerſum à realitate quantitatis. Quòd ſi forma ſecundum ſuam abſolutã entitatem non eſt cauſalitas materię, nec totum compoſitum eſſe poteſt: maximè quia in compoſito includitur ipſa materia, quæ à ſe ipſa non cauſatur: & in aliquo compoſito, nempe homine, includitur etiam forma, quę à materia non cauſatur: quo modo ergo totum compoſitum eſſe poterit cauſalitas materiæ?

Cauſalitas materiæ non eſt idem cum omni effectu ipſius.

IIII. Quarta opinio eſſe poteſt, cauſalitatem materiæ eſſe modum quendam ipſius materiæ realem, & ex natura rei diſtinctum. Nam conſiderata abſoluta entitate materiæ, hic modus ſolùm in potentia

Quorundam opinio.

ab ea continetur: oblata autem occaſione agẽtis inducentis formam, materia etiam actu exhibet hunc modum, quo in ſe recipit, & fouet formam, & conſequenter componit compoſitum. Si autem talis forma recedat, adueniente alia forma, materia etiã amittit priorem modum, & alium exhibet circa aduenientem formam. Ita ſentiunt Conimbricenſes 2. Phyſic. q. 6. & 8. Fundamentum ſumitur tum à ſufficienti partium enumeratione, tum etiam quia talis modus neceſſarius eſt, cùm oſtenſum ſit hanc cauſalitatem eſſe aliquid, & non ſit neceſſe, vt ſit entitas diſtincta, cùm materia per ſe ipſam immediatè vniatur formæ: ergo oportet vt ſit aliquis modus realiter quidem identificatus materiæ, modaliter autem & ex natura rei diſtinctus, cùm ſit ſeparabilis ab ipſa.

Conimbricenſ.

Quæſtionis reſolutio.

V. VEruntamen hęc ſententia partim falſa videtur, partim dubia. Quod vt declarem, & meam ſententiam aperiam, diſtinguo illa quatuor, quæ ſuprà dixi cauſari ex materia, generationem, vnionẽ formæ, entitatem formæ, & compoſitum ipſum. Quoad generationem ergo exiſtimo per ſe ipſam cauſari à materia nulla alia re vel modo addito materiæ præter ipſam generationem illi inhærentem: atq; adeò cauſalitatem ipſius generationis à materia nihil aliud eſſe, quam ipſammet generationem, vt eſt eductio ex materia. Sicut enim actio eſt ab agente non per aliam actionem, ſed per ſe ipſam, & habet rationem actionis, vt eſt ipſa emanatio à cauſa agente, & vt ſic eſt ipſa cauſalitas agentis, vt infrà dicam; ita eductio, ſeu paſſiua generatio quatenus eſſentialiter pendet à ſubiecto, & per ſe ipſam neceſſariò illi coniungitur, ab illo cauſatur materialiter non per aliam cauſalitatem, ſed per ſe ipſam. Hoc inprimis probatur ex ipſamet rei declaratione: nam hoc modo optimè intelligitur cauſalitas materię circa generationem, & nihil aliud eſt neceſſarium: ergo ſuperfluũm eſt aliquid aliud fingere. Secundò id declaratur ex accidentalibus mutationibus & vnionibus; quando enim lignũ calefit, calefactio fit in tali ſubiecto, & ex ſubiecto; non fiunt autem tunc duæ mutationes in illo ſubiecto, vna quæ ſit ipſa calefactio paſſiua, alia quæ ſit modus aliquis, quo tale ſubiectum cauſat materialiter calefactionem, illiúe vnitur; ſuperfluum enim eſt has multiplicare mutationes, nam hoc ipſo quòd calefactio talis eſt, vt intrinſecè dicat habitudinem actualis vnionis, & dependentiæ à tali ſubiecto in genere cauſæ materialis, & ipſa cauſatur à ſubiecto, & ſubiectum cauſat ipſam, & ipſa vnitur ſubiecto, & ſubiectum manet illi vnitum: ſuperfluum ergo eſt aliam mutationem in ſubiecto addere; idem ergo eſt in cauſalitate materiali ſubſtantialis generationis. Vnde confirmatur tertiò, quia per idem ſeu per eundem modum quo effectus cauſatur, cauſa cauſat, quia cauſatio ipſa vt ſic, duplicem illam habitudinem eſſentialiter includit, ad cauſam vt ad principiũ, & ad effectum vt ad terminum: & ideò vtrumque denominat, alterum cauſans, alterum cauſatũ; ſed generatio hoc ipſo quòd intrinſecè & eſſentialiter eſt pendens à materia, per ſe ipſam cauſatur ab illa: ergo ab eadẽ, vt eſt ex materia, denominatur materia cauſans illam: ergo nulla alia res, aut modus neceſſarius eſt, vt materia denominetur actu cauſans generationem. Imò neque intelligi poteſt quomodo materia per alium modũ cauſet generationem. Quod quartò declaratur, nam

Cauſalitas materiæ reſpectu generationis, eſt ipſamet generatio.

A materiã cauſare generationem, nihil aliud eſt quàm ſuſtentare illam vt ſubiectum; ſuſtentat autem illam immediatè in entitate & per entitatem ſuam hoc ipſo quòd generatio in ipſa ſit: ergo omnis alius modus eſt impertinens ad hanc cauſalitatem, nec conferre quidquam poteſt ad hanc ſuſtentationem.

Vltimò argumentor, quia ſi præter generationẽ ipſam, cauſalitas materiæ eſſet modus realis diſtinctus, oporteret fieri ab aliquo agente; omnis enim modus realis nouus à noua cauſa fieri debet, ſed nullum eſt agens à quo fiat talis modus: ergo. Probatur minor, quia agens ſicut ſolùm agit per ſuam formam ſubſtantialem vel accidentalem, ita non concurrit effectiuè niſi ad eductionem formæ, quæ eſt calefactio, verbi gratia, vel generatio: ergo præter illam non facit aliquem alium modum. Dices, Quamuis per ſe primò ille alius modus non fiat, reſultat tamẽ, nam hoc ipſo quòd hæc res vnitur illi, reſultat vnio illius ad hanc. Sed contra primò, quia oſtenſum eſt nullam eſſe neceſſitatem talis reſultantiæ ad cauſalitatem, neque videtur etiam neceſſaria ad vnionem: quia poteſt alia res denominari vnita per vnionem B alterius ad ipſam, ſine nouo modo vnionis in ipſa, vt in myſterio Incarnationis dicunt Theologi; & in naturalibus cùm homo ſedet, verbi gratia, ſeſſio vnita eſt homini, & homo ſeſſioni: quis autem fingat hominem denominari vnitum ſeſſioni per nouum modum diſtinctum à ſeſſione; & non potiùs per ipſam ſeſſionem, quæ per ſe ipſam vnitur ſubiecto? alioqui procedendum eſſet in infinitum. Sic ergo materia denominatur vnita generationi, quia generatio in ea fit, neque eſt neceſſarius alius modus, qui in materia reſultet. Deinde inquiram qualis ſit, & à quo illa reſultantia: duobus enim modis intelligi poteſt, primò quod poſita in materia actione agentis educentis formam, reſultet à materia ille modus; atque ita materia effectiuè faceret ſuam cauſalitatem materialem; quod dici non poteſt etiam ſi dicatur eſſe illa efficientia per reſultantiam naturalem. Secundò poteſt excogitari illa reſultantia, quod fiat ab agente extrinſeco media forma quam inducit in materiam; & ſic forma inducta efficeret cauſalitatẽ materialem per quam ipſa cauſatur, & priùs natura eſſet in materia, quàm ille modus reſultaret; ex quo facilè C conuincitur talem modum eſſe impertinentem ad materiæ cauſalitatem.

VI.

Obiectioni reſpondetur.

Ex his ergo (vt exiſtimo) ſatis conſtat in materiali cauſalitate generationis non diſtingui huiuſmodi cauſalitatem ab ipſa generatione, prout eſt in materia, à qua denominatur materia actu cauſans, quatenus ab illa eſt; ſicut ab eadem denominatur generãs actu agens, quatenus ab illo eſt. Vnde ſicut denominatio agentis non eſt ab aliquo modo qui ſit in ipſo agente, ſed extrinſecus ab actione; ita denominatio cauſantis actu in ipſa materia non eſt ab aliquo modo, qui ſit illi ita intrinſecus, vt ſit in re idem cum ipſa; ſed ab ipſamet generatione, quatenus eſt ex ipſa; & hac ratione poterit dici talis denominatio extrinſeca, quamuis, quia generatio eſt in ipſa materia, ea ratione poſſit dici intrinſeca, in quo differt à denominatione agentis. Dices, poſſe Deum eandem numero generationem cõſeruare ſeparatam à materia; tunc autem non cauſaretur à materia, & conſequẽter non denominaret illam actu cauſantem: ergo nõ denominatur actu cauſans præcisè à generatione vt ſic: oportet ergo adiungere aliquem alium modum. Reſpondetur inprimis falſam eſſe aſſumptionem, nam implicat eſſe, aut conſeruari actionem generationis VII.

Generatio nequit etiã ſupernaturaliter extra ſubiectũ cõſeruari.

tionis extra ſubiectum, & abſque cauſalitate materiæ; tum quia generatio eſſentialiter eſt mutatio; mutatio autem nec intelligi poteſt ſine ſubiecto. Tum etiam, quia generatio in omnibus aliis extra hominem eſſentialiter eſt eductio de potentia materiæ: in homine verò eſt vnitio formæ cum materia: vtroque autem modo repugnat intelligi ſine concurſu materiæ. Tum denique, quia actio ſine concurſu ſubiecti eſt creatio, vel productiua, ſi ſit noua: vel conſeruatiua, ſi ſit circa rem præexiſtentẽ: ergo hoc ipſo quòd, forma, quæ erat in ſubiecto, & à ſubiecto pẽdebat, extra ſubiectum conſeruatur, neceſſariò variatur actio. Vnde concluditur, mutationem illã, quæ eſt generatio, eſſentialiter includere vnionem ad materiam, & cauſalitatẽ materiæ; & ideò ab illa precisè ſumpta, denominari materiam causãtem. Adde, quòd licet gratis daremus id quod aſſumitur, non inde inferretur, ad illam denominationẽ eſſe neceſſarium in ipſa materia ſpecialem modum, ſed ipſa generatione diſtingui entitatem, & formalitatem generationis ab vnione eius cum materia, ſicut inferiùs dicemus de ipſa forma; ſed quia in mutatione quæ eſt generatio, id verum non eſt, in hoc nunc non immorabimur.

VIII. Ex his vlteriùs concluditur, cauſalitatem materię, quatenus eſt cauſa in fieri, vel formæ, vel compoſiti, non eſſe aliud, quàm ipſammet generationem vt eſſentialiter pendentem à materia; nam, mediante illa, concurrit materia ad eductionem formæ, vel compoſitionem compoſiti; cauſalitas autem cauſæ nihil aliud eſt, quàm concurſus eius. Item quia cauſare aliquam rem in fieri, nihil aliud eſt, quàm quòd fieri talis rei ſit à tali cauſa: ergo per eandem cauſalitatem cauſatur res in fieri, per quã cauſatur ipſummet fieri rei. Quod patet à ſimili ex cauſa agente; nam ipſamet actio, quæ eſt per ſe ipſam ab agente, eſt cauſalitas actiua eius reſpectu termini ſeu rei in fieri: eadem ergo proportio ſeruanda eſt in cauſalitate materiali. Tandem applicari ad hoc poſſunt multa ex argumentis factis, præſertim illud, quòd hæc ratio cauſandi ſufficit ad eam denominationem, qua materia dicitur cauſare rem quæ generatur; & poſita illa ratione cauſandi, & præciſo per intellectũ quocunque alio modo, ſequitur neceſſariò illa denominatio: ergo, quidquid aliud fingatur, eſt ſuperuacaneum, & ſine fundamento. Solùm videtur notanda differentia in hac cauſalitate reſpectu formæ, & reſpectu compoſiti, quòd reſpectu formæ materia quodammodo extrinſecus manet, quatenus ſuſtentat formam in ſe velut informantem, non verò intrinſecè componit illam, & ideò manifeſtiſſimum videtur cauſalitatem materiæ reſpectu formæ in fieri nihil aliud eſſe quàm eductionem, vel vnitionem eius, prout eſt à materia, quam oſtendimus in re nõ eſſe aliud præter ipſam generationem. At verò reſpectu compoſiti, materia comparatur magis intrinſecè, quia per ſe ipſam illud componit: & ideò reſpectu compoſiti neceſſarium videtur, vt ipſamet materia intrinſecus includatur. Sed hoc eſt quidem verum quoad incluſionem in effectu cauſato, non tamen quoad viam, ſeu fieri quo tenditur ad talem effectum in hoc genere cauſæ materialis; nam materia non ita eſt cauſa in fieri rei genitę, vt ipſa etiam fiat; nam illa ſemper præſupponitur facta, & ſolùm ſe communicat compoſito quod generatur in ſuo genere cauſæ, & quatenus hæc communicatio eſt in fieri, & materia eſt cauſa eius, dicitur eſſe cauſa rei genitæ in fieri; non eſt autem hæc communicatio in

Materia in formam, & compoſitum generatione vt cauſalitate influit.

A fieri; niſi media eductione vel generatione: & ideò tota hæc cauſalitas, quatenus intelligitur eſſe quid mediũ inter materiã & effectum, ſeu compoſitum, in re, non eſt aliud ab ipſa generatione, vt eſt ex materia.

Quæ materiæ cauſalitas poſt motum perſeuerans.

SVpereſt dicendum de cauſalitate materiæ in facto eſſe; ad quam explicandam incipiendum eſt à cauſalitate vnionis formæ cum materia; nam etiam hanc diximus cauſari à materia; nunc verò addimus non cauſari per aliquam cauſalitatem diſtinctam à tali vnione, ſed per ipſammet. Quod facilè demonſtrari poteſt ex dictis de ipſa generatione; eſt enim eadem proportionalis ratio. Quod ſic oſtendo; nam etiam hæc vnio formæ cum materia, per ſe ipſam eſt coniuncta materiæ eo modo quo eſſe poteſt: ergo per ſe ipſam eſt pendens à materia eo modo, quo pendere poteſt: ergo per ſe ipſam cauſatur; eatenus enim cauſatur, quatenus pendet: ergo econuerſo, materia cauſat illam vnionem per ipſammet; nam, vt dixi, eadem eſt cauſalitas à qua & effectus B denominatur cauſari, & cauſa cauſare. Omnes conſequentiæ probatæ ſunt in ſuperioribus; antecedẽs verò patet primò à poſteriori; quia impoſſibile eſt, illam vnionem conſeruari ſine concurſu materiæ, ſeu quin ſit in materia eo modo quo eſſe poteſt: ergo ſignum eſt per ſe ipſam immediatè ac eſſentialiter pendere à materia; nam ſi penderet mediante aliquo modo ex natura rei diſtincto, poſſet Deus, auferendo modum illum, conſeruare vnionem illam ſine materia; hac enim ratione poteſt cõſeruare formam, vt infrà dicam. Antecedens patet, quia nõ poteſt vnio manere, quin actu vniat; non poteſt aũt actu vnire, quin coniungat extrema, & vtrumque attingat eo modo quo poteſt, & debet. Et hęc eſt ratio à priori, propter quã illa vnio per ſe ipſam pẽdet eſſentialiter, tum à forma, tum à materia, à ſingulis in ſuo genere, quia eſt veluti actuale vinculũ illarũ, & nõ indiget alio interiecto vinculo, aut modo, quo ipſas attingat, ſeu illis coniungatur, ne procedatur in infinitũ. Tandẽ confirmatũ ratione ſuprà facta, quia hoc ſufficit ad hanc cauſalitatem; & ſine illo poni nõ poteſt: ac, illo poſito, & præciſo omni alio modo, ſufC ficiẽter intelligitur talis cauſalitas materiæ; ergo omne aliud eſt fictum, & ſine fundamento, neque in hoc eſt vlla difficultas præter ſtatim attingendam.

IX.

Vnio formæ ad materiam per ſe ipſam à materia cauſatur, & pendet.

Hinc vlteriùs addo, cauſalitatem materiæ in ipſã formam (quando forma talis eſt, vt à materia cauſetur, & pendeat) non eſſe aliud à propria vnione talis formæ cum materia, quatenus ipſamet vnio materialiter cauſatur à materia, & mediante illa forma ipſa pendet etiam à materia. Dixi, non eſſe aliud à propria vnione talis formæ, quia non quælibet vnio ſufficit ad hanc cauſalitatem; anima enim rationalis habet propriam vnionem cum materia, quæ vnio etiam cauſatur materialiter à materia, & tamen ipſa anima non cauſatur; non ergo quælibet vnio eſt cauſalitas ipſiuſmet formæ, ſed illa quæ eſt per eductionem formæ. Ex quo obiter intelligimus vnionem animæ rationalis cum materia eſſe ſingularem, & diuerſæ rationis eſſentialis ab omni vnione materialis formæ, quam ſubſtantialem inhæſionem appellare poſſumus: & hanc dicimus eſſe cauſalitatem, per quã materia cauſat talem formam. X.

Permanens cauſalitas materiæ in formam materialem eſt vnio.

Qualis ſit rationalis animæ cũ materia nexus.

Dices, Cur non poſſumus in forma materiali diſtinguere duos modos, quorum vnꝰ ſit mera vnio formæ cum materia, qualis eſt in anima rationali; XI.

Obiectioni occurritur.

& per

A & per illum non pendeat illa forma à materia, ſed ſolùm vniatur ad componendum compoſitum: alius verò modus ſit dependentia talis formæ à materia? Reſpondeo, quia vel planè impoſſibile, vel omnino ſuperfluum eſt, tales modos diſtinguere & multiplicare. Primò, quia in accidente non diſtinguimus duos modos, quorum vnus ſit vnio, alius inhærentia, ſeu dependentia accidentis à ſubiecto, ſed eadem inhærentia vnitur & pendet: ergo & ſimiliter, &c. Secundò, quia propria dependentia à cauſa materiali intrinſecè & eſſentialiter includit vnionem, ita vt neque fieri, neque intelligi poſſit quin illam intimè includat: ergo inhæſio, quæ idem eſt quod dependētia materialis, non eſt modus ex natura rei diſtinctus ab vnione formæ inhærentis, ſed eſt veluti ſpecies vnionis in communi; nam alia eſt inhæſiua, alia verò non; ſicut ergo genus & ſpecies non ſunt modi ex natura rei diuerſi in eodem indiuiduo, ita vnio & inhæſio ſeu dependentia materialis, non ſunt modi diſtincti in eadem forma. Ex his ergo facilè probata relinquitur aſſertio poſita, quia hæc forma per ſuam vnionem pendet à materia: ergo mediante illa cauſatur à materia in ſuo genere: ergo etiā materia B cauſat formam mediante illa, iuxta principium ſuprà poſitum, quòd cauſari & cauſare dicunt eādem cauſation[em] ſub diuerſo reſpectu: ergo hæc ipſa vnio eſt cauſalitas materiæ circa talem formam. Secundò, quia cauſalitas cauſæ mediat quodammodo inter ipſam, & effectum: ſed inter materiam, & formam nō mediat niſi hæc vnio, & quaſi inhæſio: ergo illa eſt cauſalitas materiæ in formam. Tertiò, quia hæc ſufficit ad hoc genus cauſalitatis, præciſo quocunq; alio etiam per intellectum.

XII. Dices, neque hoc videri neceſſarium, quia forma & materia immediatè vniuntur, vt ſuprà dictum eſt. Reſpondetur immediatam vnionem non excludere modum vnionis realiter, vel ex natura rei diſtinctū ab extremis: ſed excludere formam mediam quæ intercedat tanquam communis terminus, in quo coniungantur extrema; modus autem vnionis excludi non poteſt, quando extrema talia ſunt, quæ poſſint eſſe ſeparata: quia, niſi vel vtrumque, vel alterum illorum aliter ſe habeat, quàm cùm ſunt ſeiuncta, non poterunt eſſe realiter vnita, & ideò etiam in myſterio Incarnationis ponunt Theologi hunc modum C vnionis ex parte humanitatis.

Quotuplex vnio in materiali compoſito.

XIII. SEd hinc oritur alia difficultas, quæ ſola videtur eſſe alicuius momenti in hac ſententia, & propter quam diximus quartam opinionem ex parte eſſe dubiam, nimirū, quia ſi forma vnitur materiæ per proprium modum vnionis: ergo etiam materia vnitur formæ per proprium modum vnionis: ergo materia non tantùm cauſat per vnionem, vel inhæſionem formæ, ſed multò magis per propriam vnionem, qua ipſa coniungitur formæ: atque ita cauſalitas materiæ erit potius proprius modus ipſius materiæ, quā formæ. Ad hanc difficultatem fateor, rem eſſe dubiam, an in compoſitione materiæ & formæ habeat materia proprium vnionis modum, diſtinctum ab vnione formæ. Dico tamen duo. Vnum eſt, eſſe valde probabilem partem negantem, quia ad vnionem duorum extremorum, quæ inter ſe immediatè vniuntur, ſufficit vnus ſimplex modus vnionis; & aſſignari poteſt ſpecialis ratio, ob quā talis modus magis ad formam pertineat, & cùm illa realiter idem ſit, quàm cum materia: ergo non oportet plures modos huiuſmodi multiplicare. Maior probatur, quia omnis modus vnionis eſt vinculum duorū extremorum, vnde ad vtrumque dicit habitudinem, ſine qua eſſe nō poteſt: ergo quilibet modus vnionis vnit duo extrema, quorum eſt vnio: ergo vnus ſufficit ad huiuſmodi extrema coniungenda. Et ideò ſuprà dicebamus, vnionem formæ ad materiam non poſſe eſſe, aut intelligi in rerum natura ſine coniunctione, & dependentia, non ſolùm à forma, ſed etiā à materia; & ideò, ſi per intellectum præſcindamus omnem alium modum identificatum materiæ, per ſolam vnionem formæ ad materiam, intelligemus materiam & formam eſſe perfectè vnitas inter ſe, & materiam exercere in formam totam cauſalitatem quam habet: ergo non eſt neceſſarius duplex modus vnionis, ſed vnus ſufficit. Minor autem, ſcilicet, hūc modum potius pertinere ad formam, quam ad materiam, probatur, quia tota efficientia agentis naturalis terminatur formaliter & proximè ad formā, educendo illam, vel vniēdo materiæ: ergo quidquid de nouo facit, eſt in forma tanquam in formali termino actionis, in materia autem ſolùm vt in ſubiecto, & ideò non vnit materiam formæ, directè efficiendo in materia ſpecialem modum, ſed ſolùm vniendo formā ipſi materiæ, & efficiēdo in ea informationem, & vnionem, vel inhærentiam. Eſtque hoc conſentaneum modo ſe habendi & concurrēdi materiæ & formæ; nam materia ſubſtat actioni agentis, & aduentui ac receſſui formarum. Vnde, quantum ad ſuam entitatem, omnemque ſuum intrinſecum modum inuariata manet, ſolùmque variatur, vel mutatur ratione priuationis, aut formæ recedentis, aut denuo aduenientis. Quod his verbis dixiſſe videtur Damaſcenus in ſua Phyſica, cap. 3. vbi de materia ait; *Vt quæ ſubiecti rationem obtineat, & quantum ad id, quod potentia eſt, attinet, ſubſtantia præditam eſſe, & cum priuatione eſſe, ac forma actu præſente, manere, atque illud ſuum,* hoc eſt, potentia, *ab omni mutatione liberum conſeruare, hincq; fieri, vt nec ab hoc, quod potentia eſt, in actum migret, verum in ſuo ſtatu manens formam ſuſcipiat, ac, forma recedente, rurſus priorem ſtatum retineat.* At verò forma eſt, quæ aduenit materiæ, & ab illa recedit; & ideò omnis mutatio, quæ fit in materia, eſt ratione formæ, & ſimiliter omnis vnio eſt per coniunctionem formæ ad illam. Quod præterea materiali exemplo declarari poteſt; nam baſis, quæ ſupponitur columnæ, in ſe non variatur, nec mutat locum, aut aliquem alium modum, ex hoc quòd columna ei ſuperponatur, vel auferatur, aut varietur, ſed tota mutatio fit in colūna, quę ſuperponitur, à qua prouenit omnis denominatio in baſim, quę dicitur ſuſtentare columnam. Et ſimiliter in accidentalibus mutationibus, quando lignum v. g. calefit, non fit duplex mutatio in ligno. Vna in adhæſione caloris, altera in vnione ligni ad calorem, ſed vna tantùm, quæ conſiſtit in introductione caloris.

Damaſc.

Addo ſecundò, quamuis gratis admitteremus eſſe in materia proprium modum vnionis, diſtinctum ab vnione formæ, nihilominus non poſſe illi tribui, quòd ſit cauſalitas, per quam materia cauſat formā, quia nec materia per talem modum ſuſtentat formam, neque forma per illum modum pendet à materia. Prior pars conſtat, quia materia non per modum, ſed per ſuam entitatem ſuſtentat formam. Poſterior probatur, quia forma per ſuam inhæſionem pendet à materia, vnde, ſi in materia eſt talis modus vnionis, potius erit vt effectus conſequens ex informatione, &, quātum eſt ex ſe, eiuſdem rationis erit, XIIII.

ſiue

ſiue forma pẽdeat à materia, ſiue non. De qua vnione materiæ iterum occurret ſermo, tractãdo de cauſa formali.

XV. *Materia qua cauſalitate compoſitum conſtituat.* Ex his vlteriùs concluditur, cauſalitatem materię circa compoſitum, nihil omnino addere ipſi materię præter vnionem formæ, atque ita non eſſe aliã cauſalitatem compoſiti, niſi ipſammet cauſalitatem formę, vel vnionis, ſolùmq; addere reſpectu compoſiti, quòd materia, media vnione, ſe ipſam exhibet ad cõponendum intrinſecè compoſitum; vnde ipſa entitas materiæ magis intimè ingreditur cauſalitatẽ cõpoſiti, quàm formę vel vnionis, in re tamen nihil aliud interuenit, niſi entitas materiæ, & vnio ſeu cauſalitas formæ.

XVI. *Duplici diſtincta cauſalitate fungitur materia.* Vltimò intelligitur ex dictis, quòd ſuprà etiã inſinuatum eſt, duas tantùm eſſe cauſalitates materiæ ex natura rei diſtinctas, licet ratione poſſint plures diſtingui. Cauſalitas enim materialis reſpectu rei in fieri, vel in facto eſſe ex natura rei diſtinctæ ſunt; ſicut generatio ex natura rei diſtinguitur à forma, ſeu à re genita, & vnitio in fieri ab vnione vt facta; oſtẽdimus autem, cauſalitatem rei in fieri non diſtingui in re ab ipſa generatione, vel vnitione, cauſalitatem verò rei in facto eſſe ſimiliter non diſtingui ab vnione vt facta, & formaliter terminante vnitionem: ergo neceſſe eſt huiuſmodi cauſalitates inter ſe eſſe diſtinctas ex natura rei. *Obiectioni ſatisfit.* Dices, poſſe has duas cauſalitates ad vnam reuocari, quia res in facto eſſe non cauſatur, niſi mediante actione: ergo cauſalitas tota conſiſtit in actione, & generatione ipſa, prout eſt à materia, reliqua enim omnia potiùs ſunt quid cauſatum, quàm cauſalitates, ſicut reſpectu agentis tota cauſalitas conſiſtit in actione vel vnitione, & vnio in facto eſſe non eſt cauſalitas agentis, ſed quid cauſatum. Reſpondetur, non eſſe parem rationem, quia cauſa materialis per ſe eſt cauſa rei in facto eſſe, etiamſi ceſſet omnis actio, ita vt ſi per impoſſibile compoſitum materiale non penderet ab aliquo agente in fieri, vel in conſeruari, nihilominus haberet materia ſuam cauſalitatem circa tale compoſitum, vel circa formam eius: eſt igitur in materia propria quędam cauſalitas, quæ non verſatur circa actionem vel mutationem, neque per illam fit, ſed immediatè eſt circa ipſum eſſe totius compoſiti, quatenus includit vnionem materiæ cum forma: & ex ſectione ſequenti conſtabit, interdum eſſe materiam cauſam rei, & non productionis rei: ſunt ergo hæ cauſalitates ex natura rei diſtinctæ. Vnaquęque verò earum poteſt comparari, & præciſè concipi in ordine ad res diuerſas, & ſecundum varias habitudines explicari, in ordine ad formam, vel compoſitum: tota tamen illa diſtinctio eſt per rationẽ, ſeu per conceptus noſtros inadæquatos, vt ex ſuperioribus conſtat.

SECTIO X.

Vtrùm materialis cauſa ſubſtantialis in corporibus incorruptibilibus inueniatur.

I HACTENVS ſolùm explicuimus materialem cauſam in ſubſtantiis generabilibus & corruptibilibus, in quibus notior eſt ob continuam tranſmutationem; nunc videndum ſupereſt, an ſit etiam hoc genus cauſæ in corporibus incorruptibilib. In qua re multæ continentur quæſtiones. Prima, vtrùm in cęlis (hos.n. nomine corporũ incorruptibilium intelligimus) ſit materia. Secunda, qualis ſit, A & quo cum materia generabiliũ conueniat, aut differat. Tertia, quomodo materialem cauſalitatem cũ illis corporibus exerceat: &, quãuis duæ primę quęſtiones Phyſicæ ſint, & in libris de Cœlo tractari ſoleant, tamen ad explicandam tertiam, quæ propria eſt huius loci, aliæ neceſſariò præmittendæ ſunt.

Prima Commentatoris opinio.

CIRCA propoſitam ergo quæſtionem fuit opinio Commentatoris negantis, eſſe in cœlo compoſitionem materiæ & formæ. II. Ita habet 8. Met. comm. 12. & libro 12. comm. 20. & 1. de Cœlo, com. 20. & libro de ſubſtant. orbis, capit. 1. & 2. Eumque ſequuntur omnes ſectatores eius, Iandun. de ſubſtant. orb. quæſtione prima, Zimara, theorem. 107. Caietan. de Thienis, 1. Phyſic. quæſt. 21. & ex Scholaſticis Durand. & Gabr. & alij in 2. diſtinct. 12. vbi etiam D. Thomas in eandem ſententiam inclinauit q. 1. art. 1. & in quæſt. diſputat. de ſpiritualibus creatur. art. 6. ad 2. & 8. Metaph. capit. 14. *Iandun. Zimara. Thienenſ. Durand. Gabr. D. Thom. Scotus.* Fundatur præcipuè hæc ſententia in variis Ariſtotelis teſtimoniis, propter quæ Scotus in 2. diſtinct. 14. quæſtione priB ma, fatetur eſſe ſententiam Ariſtotelis, licet eam non approbet. Primum eſt 8. Metaph. text. 14. vbi ait: *Neque omnium materia eſt, ſed quorumcunque generatio & tranſmutatio inuicem ſunt: quæcunque verò, abſque eo quòd tranſmutentur, ſunt, aut non, horum materia non eſt*; & tex. 4. eiuſdem libri ait; *Non eſt neceſſe, ſi quid materiam habet localem, etiam habere materiam generabilem, & corruptibilem*, id eſt, quæ ſit fundamentum generationis & corruptionis, quæ apud ipſum idem eſſe videtur, quod materia componens ſubſtantiam, vt ſtatim oſtendam. Et eodem ſenſu ſubdere videtur text. 12. ſubſtantias perpetuas aut nõn habere materiam, aut non talem, ſed ſolùm quę ſecundum locum mobilis eſt, & libro nono text. 17. ait, in rebus perpetuis non eſſe potentiam ad eſſe ſimpliciter, ſed tantùm ad vbi: *Alioqui* (inquit) *etiam eſſet potentia ad non eſſe: nam omnis potentia eſt potentia contradictionis.* Demum 12. Metaph. text. 10. eandem ſententiam repetens, ait: *Quæcunque mutantur, materiam habent, ſed diuerſam, nam & ipſorum ſempiternorum quæcunque non ſunt generabilia, ſed latione mobilia, attamen non generabilem, ſed vnde quò.*

C Ratio huius ſententiæ eſt, quia Philoſophi non peruenerunt in cognitionem materiæ, niſi per viam tranſmutationis, ſumpta proportione à tranſmutatione artificiali, vel accidentali ad ſubſtantialem: ergo in his ſubſtantiis, vbi nullum eſt veſtigium tranſmutationis ſubſtantialis, non eſt neceſſaria materia: nec poteſt eſſe vllum fundamentum ad eam aſſerendam. III. Secundò declaratur ampliùs hæc ratio: quia *natura nihil facit fruſtra*, ſed in cœlis non eſt ad vllum finem neceſſaria hęc compoſitio ex materia: in his enim rebus inferioribus, quia futuræ erant continuæ generationes & corruptiones ob earum contrarietatem, neceſſaria erat materia quæ eſſet primum ſubiectum & fundamentum earum: at verò cùm cœli inſtituerentur vt eſſent perpetui, ſicut conditi ſunt ſine contrarietate, ita etiam ſine illa compoſitione, quæ eſt propria earum rerum, quæ ſicut componuntur, ita diſſolui poſſunt: aptior enim eſt ſimplex entitas ad perpetuitatem, quàm cõpoſita. Tertiò, quia ſi aliquod eſſet ſignum materię in cœlo, maximè quia quantitatem habet, at hòc non eſt ſufficiens ſignum, quia non repugnat fieri integram ſubſtantiam phyſicè ſimplicem & capacem quantitatis: ergo quantitas non eſt ſufficiens ſignum materialis com-

compoſitionis. Nam ſi illa ſubſtantia eſt poſſibilis, faciat illam Deus: ergo tunc extenſio quantitatis nõ eſſet ſufficiens indicium materialis compoſitionis in tali ſubſtantia: ergo neque nunc eſt in cœlo. Cur enim non dicemus talem eſſe ſubſtantiã cœli? Etenim, ſi huiuſmodi ſubſtantia quanta poſſibilis eſt, melior eſt & perfectior ſi ſit ſimplex, quàm ſi compoſita, cæteris paribus. Rurſus ad decorem & perfectionem vniuerſi pertinebit talis ſubſtantia, ſunt enim in vniuerſo quædam ſubſtantiæ ſimplices non quantæ, & alia ſubſtantiæ cõpoſitæ & corporeæ: ergo vt in vniuerſo ſit omnium rerum vel graduũ varietas, optimè quadrat vt ſit aliqua ſubſtãtia ſimplex quoad compoſitionem phyſicam & eſſentialẽ, quãta verò & compoſita ex partibus integrantibus; ergo huiuſmodi ſunt illa corpora æterna, quæ ex hac parte propinquiùs videtur accedere ad modum exiſtẽdi ſubſtantiarum ſimplicium.

IIII. Quòd verò non repugnet id, quod in hac ratione aſſumitur, ſcilicet, dari ſubſtantiam non compoſitam ex actu & potentia phyſicis & ſubſtantialibus, & capacem quantitatis, probatur: quia nulla repugnãtia inuoluitur in his terminis, vel conditionibus, neque fieri poteſt vlla ratio, ob quam tale ens non cõprehendatur ſub latitudine entis creabilis. Dices, omnem ſubſtantiam eſſe aut formam, aut materiam, aut compoſitum: ſubſtantia ergo, quæ neque eſt cõpoſita, neque capax materiæ, erit forma ſubſiſtens: ergo intellectualis: ergo incorporea: ergo repugnat eſſe ſubſtantiam ſimplicem & corpoream: vnde perinde eſt dicere ſubſtantiam immaterialem & corpoream, ac dicere ſubſtantiam immaterialem & materialem. Et confirmatur (ac ferè in idem redit) nam omnis ſubſtantia vel eſt potentia, vel actus, vel compoſita ex potentia & actu: ſed illa ſubſtantia non eſſet potentia ſubſtantialis ac receptiua, alioqui eſſet materia: neque etiam eſſet compoſita ex actu & potentia: ergo eſſet actus ſubſiſtens; ſed huiuſmodi actus non eſt capax quãtitatis, alioqui occluditur via ad probandum Angelicas ſubſtantias non eſſe capaces quantitatis. Sed hæ rationes non ſatis videntur oſtendere repugnantiam, nam prior diuiſio ſubſtãtiæ in materiam, formam, & compoſitum non, eſt adæquata ſubſtantiæ in cõmuni; nam Ariſtoteles cũ eam diuiſionem tradit in 2. de Anima in princip. & C 7. Metaph. text. 7. planè loquitur de forma informãte: ſic autem Angelica ſubſtantia nec eſt forma, nec materia, nec compoſitum: diuiditur ergo ibi ſubſtãtia inferior, ſeu aliquo modo generationi & corruptioni obnoxia. Alioqui, vt diuiſio ſit adæquata omni ſubſtantiæ, loco illius membri, ſcilicet ſubſtantiæ cõpoſitæ, ponenda eſſet completa, omnis enim ſubſtantia aut eſt completa, aut incompleta per modum potentiæ, vt materia: aut per modum actus, vt forma. Subſtantia verò completa rurſus diuidenda eſt in compoſitam ex materia & forma, & ſimplicem ſecundùm negationem talis compoſitionis: hæc verò vlterius poteſt ſubdiuidi in incorpoream, quę eſt ita ſimplex, vt compoſitionem etiam partium integrantium excludat: & corpoream, quę habeat compoſitionẽ ex his partibus ſine compoſitione ex principiis eſſentialibus materiæ & formę: nulla enim affertur ratio, ob quam repugnet, eandem ſubſtantiam completam habere vnam compoſitionem ſine alia.

V. Quaproptet repugnantia illa, quod talis ſubſtãtia eſſet materialis & immaterialis, ſolùm in vocibus cõſiſtere videtur. Vnde diſtingui poteſt illa vox A *materialis*: propriè enim ſignificat rem compoſitam ex materia quę ſit pura potentia & forma: & in hoc ſenſu illa ſubſtantia ſimplex nõ eſſet materialis, ſed potiùs immaterialis, ſumpta hac priuatiua voce in contraria & proportionata ſignificatione: ſic autem nõ cõuertentur immateriale & incorporeũ, iuxta prędictam ſententiam. Quia verò partes integrantes ad materialem cauſam reducuntur ab Ariſtotele, ideò latiùs poteſt ſumi illa vox; & omnis ſubſtantia, quæ partes habet integrantes, appellari poteſt, & materialis, & compoſita aliquo modo ex materia. Et hoc ſenſu illa ſubſtantia, de qua agimus, non diceretur immaterialis, ſed materialis: nam immateriale ſumptum in proportionata ſignificatione reciprocè dicetur cum incorporeo. Nec ſunt inuſitatæ hæ ſignificationes, nam forma ligni dicitur materialis, quãuis materia non conſtet, quia eſt extenſa: forma verò hominis contraria ratione immaterialis eſt. Altera verò diuiſio actus & potentiæ etiã patitur æquiuocationem; nam, ſi nomine actus ſubſiſtentis intelligatur ſubſtantia integra, quę non indiget alio actu ſubſtantiali & intrinſeco, vt actu ſit, ſic concedimus B illam ſubſtantiam ſimplicem, de qua agimus, fore actum ſubſiſtentẽ: negamus tamen, huiuſmodi actũ ſubſiſtentem non poſſe eſſe capacẽ quantitatis: neque propterea occluditur via ad probandum ſubſtãtias Angelicas eſſe incapaces quantitatis; id enim nõ eſt probandum ex communi ratione actus ſubſiſtẽti in ea ſignificatione, ſed aliunde, ſcilicet, quia ſunt actus perfectiores & indiuiſibiles & intelligẽtes. Vnde, ſi nomine actus ſubſiſtentis intelligatur ſubſtantia ita perfecta, vt omnino recedat à conditionib. materię, & à compoſitione ex partibus integrantib. ſic negamus diuiſionem illam eſſe adæquatam, aut illam ſubſtantiam ſimplicem & corpoream eſſe actũ ſubſiſtentem. Atque hęc eſt tota probabilitas huius ſententiæ, iuxta quam negandum eſt propriam cauſam materialem & ſubſtantialem, de qua agimus, reperiri in cœleſtibus vel incorruptibilib. corporibus, ſed ſolùm reductiuè, quatenus partes integrantes, vt dixi, ad materialem cauſam reducũtur. Negari enim non poteſt, quia ſubſtantia corporea neceſſariò habeat hanc compoſitionem, contrarium enim claram repugnantiam inuoluit.

Secunda D. Thomæ ſententia.

Secunda ſententia principalis eſt, omnia corpora, VI.
etiam, incorruptibilia, componi ex vera & pro-
pria materia, quę ſit ſubſtantialis potentia phyſica D. Thom.
ad formam. Hęc eſt opinio Diui Thomæ, & diſcipu-
lorum eius 1. par. quęſt. 66. art. 2. & 1. de Cælo, lect. 6.
& 8. Phyſic. lect. 20. Capreol. in 2. diſt. 12. q. 1. Soncin. Capreol.
12. Metaph. quęſt. 7. Iauel. lib. 8. q. 12. Soto. Phyſic. q. Soncin. Iauel.
1. Tenet etiam Scotus loco cit. & Aegid in 2. diſt. 2. & Soto.
1. par. Hexamer. cap. 4. & ſequentibus. Ocham in 2. Scotus. Ocham.
quęſt. 22. D. Bonauent. in 2. diſtin. 12. art. 2. quęſt. 1. D. Bonau.
Tenuit etiam Auicenna lib. 1. Sufficiet. cap. 6. Paulus Auicenna. Paul. Ven.
Venet. in ſumma de Cęlo, capit. 2. vbi refert Themiſtium, Theophraſtum, & alios. Et pro hac etiam parte afferuntur varia Ariſtotelis teſtimonia, ita vt, quę fuerit eius in hac parte ſententia, ſatis obſcurum eſſe videatur. Nam 1. de Cælo cap. 9. tex. 93. 94. & 95. expreſſè dicit, cælum ex materia conſtare, & inde probat, nõ poſſe eſſe aliud cœlum, quia ex vniuerſa materia conſtat. Pręterea 12. Metaph. text. 22. ait, omnium ſenſibilium corporũ eandem eſſe principia, materiam, ſcilicet, & formã, & 2. de generat. cap. 9. tex. 51.

51. ait, duo principia materiam, ſcilicet, & formam, A etiam rebus æternis, primaſq; tenentibus tribui: in his verò inferioribus addi tertium, nempe priuationem ad generationem conſtituendam. Denique 8. Metaph. tex. 10. ait, omnem ſubſtantiam ſenſibilem materia conſtare. Ratione fundatur hæc ſententia, duobus principiis ſuperiori oppoſitis. Vnum eſt, ad incorruptibilitatem cælorum ſeu corporum non eſſe neceſſariam carentiam materiæ: quod principium declarabitur fuſiùs in puncto ſequente. Nunc breuiter probatur, quia quamuis res conſtet materia & forma, poteſt vnio earum eſſe indiſſolubilis, quod ſatis eſt ad incorruptibilitatem. Alterum principium eſt, quantitatem molis, quam habent omnia corpora etiam incorruptibilia, eſſe neceſſariò coniunctam cum materia, ita vt ſit proprietas tam propria materiæ, ſeu rei compoſitæ ex materia, vt ſit certum indicium illius. Quod his verbis ſcripſit Plotinus Æneade 2. lib. 4. cap. 6. *Quidquid habet molem, habet materiam.*

Collatio ſuperiorum opinionum. B

VII. Ex his ſententiis neutra poteſt euidenter probari, quia nullus eſt effectus, qui euidenter nobis oſtendat eſſe, vel non eſſe materiam in huiuſmodi corporibus, quod ſatis declaratum eſt, referendo ipſas ſententias. Nàm prior ex incorruptibilitate infert carentiam materiæ, quam illationem poſterior ſententia euidenter oſtendit non eſſe bonam: nam, licet res immaterialis neceſſario ſit incorruptibilis, non tamen conuertitur: atque ita, licet in re incorruptibili, vt ſic non ſit neceſſaria compoſitio ex materia: ad incorruptibilitatem tamen poteſt eſſe neceſſaria propter alias cauſas, non impediente incorruptibilitate. Quia, licet hæc ſępè oriatur ex ſimplicitate rei, interdum tamen poteſt oriri ex indiſſolubili nexu formæ & materiæ, vt poſterior opinio rectè dicebat. Neque enim rationabiliter dici poteſt, repugnare vnioni materiæ & formæ, quòd ſit indiſſolubilis: quæ eſt enim hæc repugnantia? Non enim omnis compoſitio poſtulat, vt diſſolui poſſit etiam in naturalibus, vt patet in compoſitione ex accidente & ſubiecto. Si ergo datur forma accidentalis inſeparabilis à ſubiecto, cur non poterit C etiam dari forma ſubſtantialis inſeparabilis à materia? Item compoſitio ex partibus integrantibus poteſt eſſe naturaliter indiuiſibilis, vt eſt in cœlo: ergo etiam alia compoſitio ex materia & forma poterit eſſe naturaliter indiſſolubilis: inefficax ergo eſt illatio, quæ fit ex incorruptibilitate ad carentiam materiæ.

VIII. Poſterior verò ſententia ex quantitate molis infert compoſitionem ex materia, quæ conſecutio etiam videtur incerta, ob argumentum vltimum prioris ſententiæ. Propter quod non eſt mihi euidens, implicare contradictionem, fieri ſubſtantiam ſimplicem & completam quãtitatis capacem: quòd ſi hoc non implicat, eneruatur omnino illa conſecutio, cùm non ſit formalis, neq; abſolutè neceſſaria. Nihilominus tamen, quantum ex ſignis & effectibus nos iudicare poſſumus, veriſimilis eſt, cœlum eſſe compoſitum ex materia & forma. Primò quidem, quia in illo ſunt omnia accidentia, quę materiam conſequuntur, excepta corruptibilitate, vt ſunt quantitas, quæ eiuſdem rationis eſt in omnibus corporibus. Deinde eſt in cœlis rarum & denſum, quæ per materiam definiuntur: eſt enim denſum, quod ſub parua quantitate multum habet materiæ, vt conſtat ex 2. de generatione. Ad hæc in cœlis ſunt quædam accidentia, quæ videntur ordinata tantùm ad recipiendum, vt quantitas, ſecundum quam ſunt Phyſicè mobiles; alia verò ad agendum, vt lumen, & ſi quæ ſunt aliæ facultates, per quas influunt: ergo, ſicut hæc indicant formam, ita illa indicant materiam. Deniq; omnia corpora Phyſicè mobilia, ſunt entia naturalia; ideò enim ſub obiecto Philoſophiæ comprehenduntur: vnde Ariſtoteles 1. de Cœlo capit. 2. cœleſtia corpora ponit inter naturalia entia, quæ natura conſtant: ſed iuxta eiuſdem doctrinam 2. Phyſicorum cap. 1. & 2. natura nõ eſt niſi vel materia, vel forma; neq; nos aliam Phyſicam naturam cognoſcimus: ergo omnia corpora etiam incorruptibilia huiuſmodi natura conſtant. Quæ ratio ſaltem probat, eſſe hanc ſententiam magis conſentaneam doctrinæ Ariſtotelis. Quid verò ad priora teſtimonia reſpondendum ſit, videbimus ſequente ſectione. Atq; hæc reſolutio magis ex ſequentibus reſponſionibus perſuadebitur.

(Margin: Cœlum ex materia & forma compoſitum. — Ariſtoteles.)

Argumentorum ſolutiones.

IX. Ad primam ergo rationem prioris opinionis reſpondetur, quòd, licet prima cognitio materiæ primæ inuenta fuerit per viam motus & tranſmutationis, tamen, ſemel cognita hac compoſitione ex materia in inferioribus corporibus, inde ratiocinatum eſt ad ſuperiora, & ex aliis ſimilitudinibus & accidentibus talium corporum intellectum eſt, hanc compoſitionem communem eſſe omnibus corporibus. Vnde ad ſecundam reſpondetur, non oportere vt compoſitio ex materia & forma ſit propter aliũ finem extrinſecum, ſed propter ipſam ſubſtantiam componendam, quæ ex eis conſtat: &, quia natura talis ſubſtantiæ huiuſmodi compoſitionem poſtulat, vt habeat omnia quæ ſibi connaturalia ſunt, ſcilicet, materiam, vt poſſit ſubſiſtere, occupare locum, moueri, & ſimilia: formam verò, vt ſit in actu, & vt agere poſſit. Quocirca falsò videtur in eo argumento ſupponi, materiam in his rebus inferioribus ſolùm eſſe propter generationes & corruptiones: eſt enim hæc vna ex proprietatibus huius materiæ, non tamen adæquata ratio materiæ vt ſic.

X. Ad tertiam reſpondetur primò, probabile eſſe, quantitatem & materiam ex natura ſua ita eſſe adæquatè connexas, vt repugnet quantitatem eſſe connaturalem alicui enti, quod materiam non habeat, hoc enim magis indicant ea quæ de corporibus experimur, & nullum eſt prorſus fundamentum ſufficiens ad fingendum aliud genus naturalium entium poſſibilium. Neq; hoc repugnat infinitati Diuinæ potentiæ, vt per ſe ſatis patet, quia potẽtiæ Diuinæ infinitas, non immutat rerum naturas: &, quãuis poſſit ſupra illas operari, non tamen facit vt ſit connaturale, quod ordini naturę cõgruum vel conſentaneum non eſt. Vnde inferiùs oſtendimus, è conuerſo fieri non poſſe, vt ſit ſubſtantia ex materia & forma compoſita, cui naturale non ſit habere quantitatem: quid ergo mirũ videri debet, vt econuerſo etiam repugnet dari ſubſtantiam omnino completam & quantam, quæ non ſit compoſita ex materia & forma tanquam ex ſuis partibus? Concipiendi ergo ſunt duo ordines ſubſtantiarum à Deo creabilium, ſcilicet, compoſitarum ex materia & forma, & ſimplicium. Prioribus omnibus communis eſt hæc imperfectio, quòd ſunt capaces quantitatis,

titatis, poſteriores verò omnes ſubſtantiæ adeò perfectæ ſunt (agimus de ſubſtantiis completis) vt eis quantitas repugnet, & ideò tales ſubſtantiæ dicuntur ab Ariſtotele ſeparatæ, & actus ſimplices ac intellectuales. Repugnat autem naturis rerum: vt hi duo ordines inter ſe confundantur, ideoq; non poteſt vna & eadem res habere imperfectionem vnius ordinis coniunctam cum perfectione alterius.

IX. Addo deinde, quamuis hoc admitteremus, ſcilicet poſſe dari ſubſtantiam ſimplicem & integram, ac ſubiectam quantitati molis, non poſſe conuenienter attribui cœlo talem ſubſtantiæ modum, quia eſſet valdè imperfecta: quia non eſſet actus perfectiſſimus, vt per ſe conſtat, quia eſſet imperfectior ſubſtantiis intellectualibus, imò & multis ſubſtantiis compoſitis ex materia & forma, præſertim homine, & aliunde etiam careret actu ſubſtantiali, qui eſt maximè perfectus inter actus informantes. Sicut ergo ſubſtantia creata carens omni pulchritudine formæ accidentalis, eſſet valdè imperfecta, ita ſubſtantia corporea, carens pulchritudine formæ ſubſtantialis, eſſet valdè imperfecta, & quaſi monſtroſa. Et fortaſſe hinc ſumitur non leue argumētum proportionale, nec parui (vt ita dicam) ponderis, ſicut non poteſt dari ſubſtantia creata incapax accidentis, ita non poſſe dari ſubſtantiam corpoream incapacem ſubſtantialis formæ, ſeu nō conſtitutam per actualitatem illius, ſi integra & completa ſit: ſi verò ſit ſimplex, & ſub quantitate ſubſiſtens, non eſſe integram, ſed potentialem partem indigentem actualitate formæ. Et confirmatur, nam talis ſubſtantia non poſſet eſſe ſecūdum ſe totam actiua vllo actionis genere: non enim actione immanente, cùm eſſet res inanimis, nec verò tranſeunte, quia hoc excedit limites naturalium agentium, qualia ſunt corpora cœleſtia: & ita potiùs eſſet nullius actiuitatis, aut efficaciæ. Sicut ergo corpora cœleſtia nō agunt, niſi inducendo formam in materiam, ita etiam non ſunt niſi per exiſtentiam propriæ formæ in propria mſteria. Quocirca quamuis ſimplicitas, cæteris paribus, ſit indicium & argumentum perfectionis, tamen illa ſimplicitas in ſubſtantia corporea non eſſet indicium perfectionis, ſed potiùs imperfectionis: nec enim ſemper entia, quò ſimpliciora, eò perfectiora ſunt.

SECTIO XI.

An materia incorruptibilium corporum ſit eiuſdem rationis cum elementari.

I. Opinio Auicennæ. Ægid.

IN hac re fuit ſententia Auicennæ, eandem ſecundum ſpeciem eſſe materiam omnium corporum, tam cœleſtium, quàm terreſtriū, tam corruptibilium, quàm incorruptibilium, quàm opinionem multi ex Theologis ſecuti ſunt, præſertim Ægidius locis citatis, & in eandem inclinat Scotus, & alij. Poteſt autem hæc ſententia duobus modis defendi. Primò, aſſerendo cœlum eſſe corpus corruptibile, & elementalis naturæ, & hoc modo eam docuit Plato, vt etiam D. Thomas infrà citandus meminit: & Nemeſius libr. de natura hominis, c.5. refert, Platonem poſuiſſe cœlum ex igne & terra. Secundò poteſt illa ſententia defendi ſimul cum cœli incorruptibilitate, & vtroq; modo à nobis tractabitur, quamuis in præſenti nos potiùs ſupponamus incorruptibilitatem aliquorum ſuperiorum corporum, & ea incorruptibilitate ſuppoſi- A ta, materialem cauſam eorum inquiramus. Fundari autem poteſt prædicta opinio partim in naturali ratione, partim Theologica.

Prima ratio Metaphyſica eſt, quia impoſſibilis videtur diſtinctio ſpecifica inter materias, quia teſte Ariſtot. 7. Metaphyſicæ tex. 49. *actus eſt qui diſtinguit*, præſertim ſpecificè & eſſentialiter: ſed quælibet materia eſt pura potentia: ergo non poteſt in ea reperiri diſtinctio ſpecifica. Et confirmatur, quia materia prima eſt infimum ens ſubſtātiale, quod eſſe poteſt, & ideò ab Auguſtino dicitur eſſe prope nihil: ergo intra latitudinem materię non poteſt dari ſpecifica diſtinctio: aliàs, cùm duæ res ſpecie diuerſæ neceſſariò ſint inæqualis perfectionis, eſſet vna materia eſſentialiter perfectior alia, atque ita aliqua materia non eſſet infimum ens, nec ſummè diſtans à Deo, quod repugnat imperfectioni materiæ. Nam pura potentia extremè opponitur puro actui, videnturque eſſe quaſi duo extrema totius latitudinis ſubſtantiarum, vnde, ſicut in puro actu non poteſt eſſe ſpecifica diſtinctio, ita nec videtur poſſibilis in B pura potentia. II.

Secunda prædictæ opinionis ratio ſit, quia talis diſtinctio neceſſaria non eſt. Si quid enim cogeret ad illam introducendam, maximè incorruptio cœlorum, ſed hoc non. Primò quidem, quia licet cœli nunquam actu corrumpantur, non inde fit ab intrinſeco eſſe incorruptibiles, fieri enim poteſt, vt licet ex vi ſuæ compoſitionis ſubſtantialis cœlum corruptibile ſit, de facto tamen nunquam corrumpatur, quia in ſuo loco naturali exiſtens, & diſtans ab omnibus agentibus contrariis, eſt ita diſpoſitum vt omnibus reſiſtere poſſit. Vel ſecundò, quia licet cœlum conſtet ex hac materia, poteſt eſſe naturaliter incorruptibile ab intrinſeco. Quia ſola materia prima non eſt ſufficiens principium corruptibilitatis, niſi etiam forma talis ſit, vt vnio eius ſit ſeparabilis à materia, quod duplici ex capite prouenire ſolet: ſcilicet, vel quia forma talis eſt, vt non repleat totam capacitatem materiæ: vel quia vnitur materiæ, mediis diſpoſitionibus habentibus cōtrarium: quæ duæ rationes inueniuntur in formis rerum generabilium, non autem in formis cœlorum, nam C forma cœli propter ſuam eminentem perfectionem virtute continet inferiora, & ita per ſeſe replet totam materiæ capacitatem, & propterea vnitur materiæ per diſpoſitiones non habentes contrarium, vnde Ariſtoteles inde ſolùm probauit, cœlum eſſe incorruptibile quia non habet contrarium. Sic ergo conficitur ratio, nam vt cœlum ſit incorruptibile, ſatis eſt, quòd vnio eius cum materia ſit naturaliter indiſſolubilis, ſed hoc eſſe poteſt abſq; diuerſitate materiæ propter modum informationis & diſpoſitionum: ergo propter hanc cauſam non oportet illam materiarum diſtinctionem introducere. Quod pōt declarari exemplo Theologico, nam vnio humanitatis Chriſti ad Verbum indiſſolubilis eſt quanquam illa humanitas ex ſe ſit capax propriæ ſubſiſtentiæ & illa careat, quia ſubſiſtentia Verbi talis eſt, vt repleat capacitatem humanitatis & contrarium non habeat: ſic ergo in præſenti intelligi poteſt de informatione formæ cœli, etiamſi ſit in materia rerum generabilium. Et confirmatur, quia aliàs, ſi propter incorruptibilitatem cœlorum oporteret materiam eorum diſtingui à materia inferiori; eadem ratione diſtinguenda eſſet materia vniuſcuiuſq; cœli à materia aliorū, quod videtur valdè abſurdum: ſequela autem patet à paritate rationis. III.

Tertiò

IIII. Theologico argumento roboratur præcedens opinio. Geneſ.1.

Tertiò addunt Theologi fundamentum ſumptum ex prima rerum creatione, quod hîc prætermittere non poſſumus vt declaremus Metaphyſicam non repugnare Theologiæ. Aiunt ergo ex hiſtoria Geneſis conſtare, Deum ex eadem materia cœlos & elementa condidiſſe, ideoq; nulla eſſe corpora, quæ ex diſtinctis materiis conſtent. Antecedens probatur ex illis verbis Geneſ.1. *In principio creauit Deus cœlum & terram, terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem Abyſſi.* Vbi Auguſtinus 12.Confeſſ.c.7. intelligit, per cœlum ſignificari naturam angelicam, nomine autem terræ materiam primam, ex qua omnia corpora formata ſunt. Alij verò, quia illa interpretatio illius vocis *cœlum*, nimis videtur Metaphorica, nomine cœli ſignificari dicunt cœlum Empyreum, quod eſt ſedes Beatorum, de quo multa in antiquis Patribus leguntur, vt videre licet apud Damaſcen.lib.2.fidei.cap.6.& Theodoretum Quæſtionum ſuper Geneſ.quæſt.11.&14. & Baſilium, homil.2.&3. in Geneſim, & Bedam in ſuo Hexamer. in principio, & Chryſoſtomum exponentem verba illa ad Hebræos 8. *Sanctorum miniſter & tabernaculi Dei, quod fixit Deus & non homo*, & Hilarium in illa verba Pſalmi 122. *Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cœlis:* & Diodorum apud Lippomanum in Catena ſuper Geneſim. Nomine autem terræ ſignificari dicunt materiam primam, ſeu corpulentam maſſam ex qua Deus omnia corpora formauit, in quo cum Auguſtino conueniunt. Quam opinionem ſequitur Abulenſis in Geneſim, & tribui ſolet Bedæ, Straboni & Hugoni Victori, & eandem inſinuat Theophil. Antiochenus lib. 2.ad Autolicum, aliquantulū à principio: & Philaſtro libro de hæreſibus inter ignorantias quorundam hæreticorum refert, quòd duplicem terræ acceptionem ignorauerint. Vna, qua ſignificat hoc elementum, quod inhabitamus. Altera, qua ſignificat Hyle, id eſt, materiam inuiſibilem & incompoſitam, quæ veluti matrix eſt omnium rerum. Quæ ſententia confirmari poteſt difficili loco Sapientiæ 11. *Omnipotens manus tua creauit orbem terrarum ex materia inuiſa*: hæc ergo materia nomine terræ ſignificata eſt, & ex illa, tanquam ex materia, conſtat totus terrarum orbis.

Damaſc. Theodoret. Baſilius. Beda. Chryſoſt.

V. Alij verò, quoniam hæc etiam interpretatio nominis terræ valde Metaphorica eſt, & aliena ab hiſtorica narratione, propriè intelligunt ea voce ſignificari elementum terræ, quod Deus primo die ſimul cum cœlo Empyreo creauit. Addunt tamen ſimul cum eis creatam fuiſſe aquam, quæ totum illud ſpatium replebat, quod inter terram & cœlum Empyreum interiectum eſt, ex qua poſteà Deus omnes cœlos & elementum ignis & aeris creauit: atque ita concludunt, hæc omnia corpora ex eadem materia conſtare. Aſſumptum verò probant ex illis verbis proximè ſequentibus: *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*: abyſſus enim eſt copioſa aqua, ad cuius fundum non facilè penetrari poteſt, vt Baſilius declarat ſuper Geneſim, & Auguſtinus in Pſalmo 14. Vnde ſtatim ſubditur; *Et Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Fuerunt ergo aquæ ſimul cum terra & cœlo, & inter terram & cœlum procreatæ: & cùm veriſimile non ſit aliquod ſpatium interpoſitum inter cœlum & terram manſiſſe vacuum, conſtat totum repletum fuiſſe aquis, quia Scriptura non facit mentionem alterius corporis tunc procreati, quo repleri poſſet. Atque ita concluditur, cœlum productum eſſe ex aqua. Cui ſententiæ fauent verba illa Petri 2. Epiſt.capit.vlt. *Latet hoc volentes, quòd cœli erant priùs, & terra de aqua & per aquam conſiſtens verbo Dei.* Idemque dixiſſe eundem Petrum cum Simone Mago diſputantem refertur in lib. 1. Recognition. Clementis circa principium. Deniq; vox etiam Hebræa, qua cœli Samaim appellantur, huic ſententiæ fauet, nam (vt ait Hierony. Epiſt.83.ad Oceanum) illud nomen ex aquis ſumptum eſt. Aliqui verò addunt, corpus illud quo ſpatium inter terram & cœlum replebatur, non fuiſſe proprium elementum aquæ; ſed aqueam materiam, quaſi vaporem quendam aut nebulam, iuxta illud Eccleſiaſtici 24. *Sicut nebula, texi omnem terram:* & illud Iob. 38. *Quis concluſit oſtiis mare, quando erumpebat quaſi de vulua procedens, cùm ponerem nubem veſtimentum eius, & caligine illud, quaſi pannis infantiæ, obuoluerem?* Et ex hac materia nebuloſa aiunt creatos eſſe cœlos omnes præter Empyreum; atque ita fit, vt eadem materia conſtent.

VI. Et confirmatur hæc opinio, alia duplici ſententia Scripturę. Vna eſt, quòd ſunt veræ aquæ ſuper firmamentum, id eſt, ſuper octauam & ſtellatam ſphæram, vt conſtat ex eodem Geneſ. 1. *Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis, & fecit Deus firmamentum, diuiſitq; aquas, quæ erant ſub firmamento ab iis, quæ erant ſuper firmamētum*: & in aliis Scripturæ locis ſępè fit mentio aquarum ſuprà cœlos exiſtentium, vt Pſalm. 103.&148. & apud Danielem in Cantico trium puerorum. Ex hac ergo Scripturę ſententia colligitur, cœlum non eſſe alterius materię, quàm elementum aquę, fuiſſeque ex aqua formatum, partemq; aquarum ſuper ipſum fuiſſe relictam. Altera ſententia Scripturę eſt, cœlos aliquando fore corrumpendos, & igne comburendos, & in meliorem ſubſtantiam transformandos, vt videtur expreſſe pędicere Iſaias c. 51. & 65. & clariùs D. Petrus 2. Canonic. c. vlt. & indicatur multis aliis locis. Hinc ergo rectè colligitur, conſtare cœlum materia capaci ſubſtantialis mutationis, & conſequenter habere materiam eiuſdem rationis cum materia horum inferiorum.

Poſterior ſententia priori contraria.

VII. SEcunda ſententia docet, materiam cœli eſſe diuerſę rationis à materia horum inferiorum, vel, vt vniuerſaliùs, magiſque Metaphyſicè loquamur, materiam corporum incorruptibilium neceſſariò eſſe diuerſę rationis à materia corruptibilium corporum. Ita docet D.Thom.1.par. q.66.artic.2.&1.2. q.49. art.4.&2.cont.Gent.cap.16.& eam ſequuntur authores citati in ſuperiori ſectione. Imò etiam Comment.8.Metaph. com. 12. licet abſolutè neget, cœlum habere materiam, ſub conditione tamen ait, ſi illam habet, eam eſſe diuerſę rationis. Atq; hęc eſt ſine dubio ſententia Ariſtotelis locis citatis pro opinione Commentatoris in ſuperiori pūcto: nam in eis planè negat, cœlum habere talem materiam qualem habent hęc inferiora: vnde cùm aliis locis dixerit habere materiam, neceſſe eſt, vt illam aſſerat eſſe diuerſę rationis. Id quod diſertis ferè verbis affirmat 12. Metaph. tex. 11. & in hoc ſenſu communiter exponitur, quod lib. 10. Metaphyſic. c. 5. ait, corruptibile & incorruptibile differre genere, non eſt enim hoc verum de genere logico, cùm corpora corruptibilia & incorruptibilia in genere ſubſtantię & corporis conueniant, oportet ergo intelligi de genere phyſico, quod omnes materiā eſſe intelligunt, quę ita appellatur, quia eam proportionem ſer-

D.Thom.

ſeruat ad formam, quam genus ad differentiam. Vnde 1.de generat.cap.6. apertiùs dicit, ea quæ non poſſunt mutuò agere & pati, nō habere eandem materiam. Eſt ergo hæc ſententia magis conſentanea Philoſophicæ doctrinæ: vt verò ſimpliciter veriorem eſſe oſtendamus, paulatim procedendum eſt, iuxta tria fundamenta prioris ſententiæ.

Materiarum ſpecifica diuerſitas non repugnat.

VIII. Dico primò, nihil repugnare naturis rerum quòd in ſubſtantialibus potentiis & materiis detur ſpecifica & eſſentialis diuerſitas. Probatur primò oſtenſiuè ex iis, quæ in ſuperioribus dicta ſunt de natura materiæ primæ. Oſtendimus enim habere veram eſſentiam, realem, & ſubſtantialem, & in genere entis habere ſuam actualitatē entitatiuam, quamuis incompletam, & cum habitudine ad formam: ergo in illo gradu & modo eſſentiæ partialis poteſt eſſe diuerſitas, & maior & minor eſſentialis perfectio. Patet conſequentia, quia nec ex parte Dei eſt impotentia, nec ex parte rei eſt repugnantia. Sicut enim potentia paſſiua, accidentalis poteſt eſſe diuerſa ſpecie, quia ad actum ſpecie & genere diuerſum ordinatur: eodem modo poſſunt diſtingui potentiæ ſubſtantiales. Quod declaratur amplius, nam formæ ſubſtantiales quædam ſunt, quæ vniuntur materiæ per generationem totius, quæ lato modo dici poſſunt formæ generabiles: aliæ verò ſunt formæ, quæ non poſſunt fieri aut vniri per generationem, ſed per creationem vel concreationem tantùm: ergo ſi inſtituatur materia apta ad recipiendas ſolas formas prioris generis, & incapax aliarum, erit planè diuerſæ naturæ à materia capaci ingenerabilium formarum: non autem repugnat, vt huiuſmodi materia cum tali natura & capacitate inſtituatur: ergo non repugnat fieri materies diuerſarum naturarum & eſſentiarum.

IX. Secundò poteſt hoc probari, ſoluendo fundamentum primæ ſententiæ, & omnes rationes quib. probare conantur eius defenſores hoc eſſe impoſſibile. Cùm enim ex Ariſtotele adducitur illud principium: *Actus eſt qui diſtinguit*, ſi nomine actus in tota ſua latitudine vtamur, facilè reſpondebimus, materiam vnam diſtingui ſpecie ab alia per intrinſecam differentiam eſſentialem, quæ ad genus materiæ comparatur vt actus Metaphyſicus: iam enim ſuprà oſtendimus, non repugnare puræ potētialitati materiæ in genere Phyſico, conſtitui ex potentia & actu Metaphyſicis. Neq; enim neceſſe eſt recurrere ad Analogiam materiæ in communi reſpectu materiarum diuerſarum rationum, quam conſtituit Caieta.1.p.q.66.art.2. Talis enim Analogia nulla probabili ratione fundatur, cùm eſſentialis ratio potētiæ ſubſtantialis propriiſſimè cōueniat cuilibet materiæ & ſine vlla habitudine vnius ad aliam. Itaq; ,ſi de actu Metaphyſico loquamur, quælibet materia in ſe habet intrinſecum actum, quo ab alia diſtinguatur, quod manifeſtè conuincitur ex diſtinctione eſſentiali materiæ à forma, nam ſi actus eſt qui diſtinguit, neceſſe eſt vt materia in ſe habeat actum, quo à forma diſtinguatur. Eò vel maximè, ꝙ valdè probabile eſt, dari conceptum communem vniuocum & genericum ad materiam & formam, eo ſcilicet modo, quo in partib. poteſt genus reperiri, iuxta ſuprà dicta de vniuerſalibus: huiuſmodi namque eſſe videtur conceptus naturæ, aut principij vel cauſæ intrinſecæ & eſſentialis: hoc ergo genus per

Actum diſtinguere, qualiter intelligēdum.

A differentias oppoſitas diuiditur tanquam per actus: ita ergo poteſt communis ratio materiæ per varias differētias diſtingui. Quòd ſi ſit ſermo de actu Phyſico ſeu reali, adhuc diſtinguere poſſumus de actu entitatiuo vel formali, & priori modo non oportet, vt quælibet ſimplex entitas diſtinguatur ab alia diſſimilis naturæ per alium actum, præter ipſiuſmet rei entitatem. Quia entitas ſimplex non poteſt in re diſtingui ab alia, niſi ſe ipſa: nam eodem diſtinguitur, quo eſt. Loquendo autem de poſteriori actu, ſcilicet formali, ſic etiam illi attribui poteſt omnis diſtinctio, quatenus vel per ipſum, vel per habitudinem ad ipſum fit: ſic enim compoſitum diſtinguitur per formam, vt per actum conſtituentem: vna verò materia diſtinguitur ab alia per habitudinem ad diuerſam formam generabilem vel ingenerabilem, vt declarauimus.

X. Et declaratur ampliùs concluſio, quia materiæ primæ non repugnat vnitas ſpecifica cum diſtinctione numerica: ergo nec repugnabit diſtinctio ſpecifica cum vnitate numerica. Conſequentia inde
B probatur, quia ſicut actus eſt qui diſtinguit, ita etiā actus eſt qui dat vnitatem, & qui conſtituit ſpecificam naturam: priùs enim ſecundum rationē eſt cōſtituere, quàm diſtinguere. Item, quia ſicut genus comparatur vt potentia ad differentiam ſpecificam, ita ſpecies ad differentiam indiuidualem. Ac deniq; quia etiam numerica diſtinctio, cùm ſit actualis & realis, debet fieri per actum, vt conſtat ex ſuperiùs dictis de principio indiuiduationis. Primum verò antecedens quoad vtramq; partem manifeſtum eſt. Nam quoad priorem, omnes fatentur materias omnes rerum generabilium eſſe eiuſdem ſpeciei. Primò quidem, quia ſunt omnino ſimiles in eſſentia, vnde & eandem habent definitionem. Secundò, quia quælibet portio materiæ eſt capax omnium formarum, quarum eſt alia, nam quælibet eſt commune ſubiectum harum tranſmutationum, & ideò rectè dixit Ariſtoteles, eas res vnam habere materiam, quæ ſunt inuicem tranſmutabiles, quod de vnitate ſpecifica neceſſariò intelligendum eſt. Deniq; ſuprà latè probauimus, primam cauſam materialem rerum generabilium non poſſe eſſe niſi vnam, vtiq;
C ſecundum ſpeciem, id quod docet Ariſtoteles toto primo lib. Phyſicorum, præſertim tex. 69. & Comment. ibi, & 12. Metaph. Comment. 14. & D.Tho. 1. par. quæſt. 66. artic. 2. Nec probandus eſt modus loquendi quorundam dicentium, materiam generabilium eſſe vnam ſpecie negatiuè, non poſitiuè, volunt enim vnitatem ſpecificam poſitiuam eſſe per formam. Eſt tamen inepta diſtinctio, nam ſi loquantur de vnitate pro formali, omnis vnitas negatiua eſt, ſi autem pro fundamento vnitatis, hoc tam poſitiuum in multis materiis, ſicut in multis formis vel compoſitis, nam verè habet poſitiuam eſſentiam, & poſitiuam ſimilitudinem, ſeu conuenientiam in tota ſua eſſentiali natura. Quoad alteram etiam partem de diſtinctione numerica, res eſt clariſſima: corpora enim duorum hominum numero differunt: ergo & materiæ eorum, quam diſtinctionem retinent, etiamſi priuentur ſuis formis. Quin etiam materiæ, quæ ſunt ſub formis ſpecie diuerſis, quamuis quoad diſpoſitiones proximas dicantur differre aliquo modo ſpecie, vt ſumitur ex Ariſtotele 8. Metaph. tex.11. tamen materiæ primæ quoad entitates ſuas ſolùm ſunt numero diuerſæ, cum qua diſtinctione conſeruari poſſent abſq; vlla forma actu informāte. Nec refert, ꝙ tota hęc materia ge-

Materia generabilium eſt vna poſitiuè.

ria generabilium poſſet ſub forma eiuſdem ratio- A nis conſtitui, & ſub eadem quantitate continua, & ita eſſe vno numero, nam hæc vnitas vel diſtinctio in materia talis eſt, qualis eſſe ſolet in rebus homogeneis, quarum partes integrantes, ſi ſint actu diuiſæ, ſunt etiam plura indiuidua ſimpliciter, & actu diſtincta numero, ſi verò non ſint diſiunctæ, ſed continuę, actu ſunt vnum numero; & plura in potentia. Sic igitur conſtat, vnitatem vel diſtinctionem, tam ſpecificam, quàm genericam, vel numericam non repugnare cum natura vel eſſentia materiæ.

XI. Materiane omnium entium imperfectiſſima. Ad confirmationem, quæ fundabatur in imperfectione materiæ, reſpondetur primò, probabile eſſe materiam vt ſic ſecundum ſuum commune genus tam eſſe imperfectum ens, vt nullum poſſit eſſe in genere ſubſtantiæ magis infimum & imperfectum, non ſolùm comparando genus ad genus, quod clariſſimum eſt, ſed etiam comparando omnia & ſingula contenta ſub genere materiæ ad alia omnia, quæ ſub aliis generibus, vel rationibus ſubſtantiæ continentur. Declaratur hoc, nam materia vt ſic diſtinguitur intra latitudinem ſubſtantiæ, tum à forma, tum à ſubſtantia completa, ſiue compoſita, ſiue ſimplici, atq; hoc modo clarum eſt, genus materiæ, vt ſic minùs perfectum eſſe, quàm genus formæ, & à fortiori quàm ſubſtantiam compoſitam vel completam. Poſſumus tamē vlteriùs comparare quamlibet formam cum qualibet materia, & ſic non eſt tam euidens, omnem materiam eſſe inferiorē qualibet forma. Quid enim, ſi quis dicat, materiam cœli Empyrei eſſe perfectius ens, quàm ſit forma terrę? qua enim euidenti ratione demonſtrabitur, id eſſe falſum? Nam quòd forma illa plus habeat de ratione actus actuantis, non videtur ſatis conuincere, quia etiam accidentia habent plus de ratione actus actuantis, quàm materia, & nihilominus in ſua entitate actuali ſimpliciter ſunt minùs perfecta, quia abſolutè minorem perfectionem conferunt in genere entis. Sic ergo dicere quis poſſet, meliorem eſſe materiam, quæ veluti inchoat perfectiſſimum corpus, quale eſt cœlum Empyreum, quàm ſit forma, quæ veluti conſummat & complet corpus imperfectiſſimum, quod eſt terra. Nec etiam obſtat, quod illa materia ſub genere minùs perfecto contineatur, nam ſępè accidit, perfectam ſpeciem ſub genere minus perfecto eſſe ſimpliciter nobiliorem, quàm ſit aliqua ſpecies infima ſub meliori genere, ſicut volūtas eſt abſolutè perfectior potentia, quam viſus, licet hic contineatur ſub genere potentiæ cognoſcētis, quod nobilius eſt. Nobilitas enim generis non eſt ſumenda ex comparatione omnium & ſingulorum ſpecierum, ſed vel ſecundum ſe & comparando præciſas rationes, vel certè conferendo ſupremam ſpeciem vnius generis ad ſupremā alterius. Quanquā verò hoc ita diſputari poſſit, nihilominus tanquam probabilius admittimus, quālibet materiam eſſe inferiorem qualibet forma, quia eſt pura potētia in genere ſubſtantiæ, ſub quo genere parum perfectionis participare poteſt. Item, quia alias facilè poſſet quis dicere, aliquam materiam eſſe perfectiorem aliqua ſubſtantia completa & integra, quia cùm ponatur eſſe perfectior quàm forma, & alioqui includat totam materiæ perfectionem, facilè fieri poteſt, vt, ſaltem intenſiuè, excedat in perfectione aliquam ſubſtantiam integram, & compoſitam, quod veriſimile non eſt. Hoc igitur modo optimè explicatur materiam primam eſſe infimum ens, non ſolùm ratione huius inferioris materiæ rerum generabilium, de qua potiſſimum locutus eſt Auguſtinus, cùm dixit, *materiam eſſe propè nihil*: ſed etiam ratione totius generis, ſeu totius latitudinis materiæ, nam tota pertinet ad infimum gradum ſubſtantialis entis.

Non verò ſpectat ad hanc infimam materiæ perfectionem, vt in eius latitudine non poſſit eſſe gradus, vel maior & minor eſſentialis perfectio, quia non oportet, vt illa perfectio materiæ ſit omninò indiuiſibilis eſſentialiter: nam, vt declaraui, per varias differentias diuidi ac contrahi poteſt. Neque quoad hoc comparanda eſt pura potentia cum puro actu, cuius ſignum manifeſtum eſt, quia purus actus eſſentialiter eſt vnus numero & ſingularis, non autem pura potentia. Ratio autem eſt, quia purus actus in ſe conſtituitur per infinitam perfectionem ſimpliciter, in ſe includentem omnem aliam perfectionem, cui infinitati & continentiæ repugnat multiplicatio tam eſſentialis, quàm numerica; vt poſteà videbimus. Pura autem potentia nō conſtituitur per infinitam perfectionem, vt per ſe conſtat, B cùm ſit infimæ perfectionis: neque etiam conſtituetur per carentiam omnis perfectionis, nec per incluſionem (vt ſic dicam) omnis imperfectionis; nec deniq; de ratione materiæ vt ſic, eſt quòd habeat infimam & indiuiſibilem perfectionem Phyſicam, nam ratio puræ potentiæ hoc non poſtulat, & aliunde id non habet. Sed hîc ſtatim occurrebat quærendum, quænam harum materiarum, ſit minùs perfecta, non enim ſunt æquales, vt iam conceſſimus, & ratio ſpecificæ diſtinctionis poſtulare videtur. Rurſus quæri poteſt, an poſſit fieri alia materia minùs perfecta eſſentialiter, quàm ſit quælibet materia creata, & conſequenter an in eis materiis poſſit procedi in infinitum. Sed hæc declarabuntur commodiùs ſectione ſequente. XII.

Aſſertio ſecunda.

Dico ſecundò, ſi ſolam rationem ſpectemus, probabilius eſt, materiā cœlorum eſſe diuerſæ rationis à materia rerum generabilium. Ad probandam hanc concluſionem, ſupponimus cœlum eſſe ingenerabile & incorruptibile. Quanquam, vt C dixi, nos hoc loco non agimus de cœlo, quaſi materialiter (vt ſic dicam) ſed formaliter de corpore incorruptibili. Eſt autem certum, non repugnare dari aliquod corpus incorruptibile, de quo procedit quæſtio propoſita, ſiue illud de facto detur, ſiue nō: Rurſus de aliquo corpore cœleſti, ſaltem de Empyreo cœlo, Theologi pro comperto habent, eſſe corpus incorruptibile, vt ex authoribus ſuperiùs citatis conſtat. Deniq;, quanquam de inferioribus orbibus multi exiſtiment eos eſſe corruptibiles, & nonnulli ex antiquis Patribus id interdum ſignificent, & moderni etiam Aſtrologi ex quibuſdam apparitionibus cometarum, id ſe demonſtrare exiſtiment, nobis tamen veriſimilior eſt Ariſtotelis ſententia, illa omnia corpora vſque ad cœlum Lunæ eſſe natura ſua incorruptibilia: tum propter experientiam, videmus enim corruptibilia corpora, vel ſecūdum ſe tota, vel ſecundum partes, aut corrumpi, aut alterari, peregrinas impreſſiones recipiendo, aut à naturali ſtatu interdum cadere: at verò vetuſtiſſimo experimento conſtat, cœlos, tam ſecundum ſe totos, quàm ſecundum omnes partes ſuas, integros à creatione mundi permanſiſſe, & inuariabili vniformitate eodem modo moueri, nec alterari, aut XIII. Cœleſtes ōbes omnes incorruptibiles.

 deiici

deiici à ſtatu connaturali, ex qua experientia ortus eſt communis omnium gentium conſenſus, exiſtimantium cœlum ex ſe perpetuum eſſe, vt Ariſtoteles lib. de Mundo ad Alexãdrum, & ſecundo de cœlo c.1. adnotauit. Tum etiam quia hoc eſt magis cõſentaneum fini, propter quem corpora illa creata ſunt, nimirum vt ſint quædã cauſæ vniuerſales, quæ ſuo motu & influxu vniformiter variabili adiuuent hæc omnia inferiora, vt per continuã ſucceſſionem & generationem conſeruentur: ad hunc autem finẽ neceſſarium fuit, vt cœli eſſent perpetui, & eodem modo inuariabili mouerentur. Tum deniq;, quia nõ repugnat cœlos eſſe creatos naturæ incorruptibilis, vt ex dictis conſtat, & magis patebit ex dicẽdis: ergo veriſimilius eſt, tales creatos eſſe: nam, vt dixi, hoc eſt magis conſentaneũ fini eorum, & magis etiã pertinet ad perfectionẽ & pulchritudinem vniuerſi, neq; in Scriptura diuina eſt aliquid, ꝙ huic Philoſophicæ rationi repugnet, vt ſequenti aſſertione oſtendã. Imò ſunt multæ locutiones, quæ illi fauent, vt quod cœli firmiſſimi 2. Paralipomenon, 6. & ſolidiſſimi, Iob. 37. & æterni, ſcilicet in poſterum, Pſal. 148. & 2. ad Corinth. 5. dicuntur.

XIIII. *Probatio cõcluſionis.* Hoc ergo ſuppoſito, probatur concluſio poſita, quia, ſi cœlum eſſet compoſitũ ex materia elementorum, tam eſſet ex ſe corruptibile, quam ſunt ipſa elementa. Probatur ſequela, quia materia cœli eſſet capax aliarum formarum, v.g. elementorum, & careret illis: ergo eſſet ſubiecta propriæ priuationi talium formarum, & cõſequenter, quantum eſt ex ſe, illas appeteret, ſed hæc eſt tota radix corruptibilitatis elementorum: ergo. Reſpondent aliqui, negando Maiorem, quia materia dum eſt ſub vna forma, nõ eſt capax alterius, quia nõ poteſt habere vtramq; ſimul, & ideò non habet propriè priuationem, neq; appetitum alterius, quia ea forma, quam habet, cõtẽta eſt. *Quorundam reſponſio refutatur.* Sed hoc friuolum eſt, nam capacitas ad plures formas non eſt in ſenſu compoſito (vt aiunt) ſed diuiſim declaranda, eſt enim idem ſubiectum capax contrariarum formarum, non quia poſſit ſimul vtramq; recipere, ſed quia de ſe indifferens eſt, vt vnã vel aliam ſuſcipiat, atq; hoc ſatis eſt, vt, quãdo vnam habet, verè ſit altera priuatum, quia verè caret forma, cuius eſt capax. Aliàs neq; materia generabilium rerum eſſet ſubiecta priuationi, neque in aliquo ſubiecto, in quo eſt forma, vel qualitas poſitiua, eſſet vnquã priuatio formæ oppoſitæ, quod eſt contra communem omnium ſenſum, & loquendi modum. Denique, materia generabilium non alia ratione eſt principium corruptionis, niſi quia hoc modo eſt capax aliarum formarum, quibus caret, & ea ratione dicitur eas appetere, ſecundum Metaphoram, nam hic appetitus non eſt aliud à naturali capacitate, vt in prima Diſputatione proœminali declaratum eſt.

XV. Alij reſpondent, formam cœli explere capacitatem materiæ propter ſuam eminentiã & virtualem cõtinentiam, & ob hanc peculiarem rationem, materiam exiſtentem ſub tali forma nõ appetere alias, nec propriè eſſe capacem illarũ. Sed hoc etiã eſt falſum, nam forma cœli non cõtinet eminenter ac virtute omnes alias formas, non enim continet animã rationalem, neq; alias formas perfectorum viuentium, neq; forma vnius cœli eminenter aut virtute continet formas aliorum cœlorum, ſuppoſito quod ſpecie differant. Vnde, cùm dicitur forma cœli explere capacitatem materiæ, intelligi põt intenſiuè, & hoc neq; eſt verũ, nec ſatis eſt, nam anima ratio-

A nalis perfectiùs actuat materiam, & cùm illa ſit perfectiſſima, illa ſola dici poteſt explere intenſiuè capacitatem materiæ, & nihilominus relinquit illam ita capacem aliarum, vt ſit ſufficiens principiũ corruptionis. Reſponderi põt animã rationalem excedere formam cœli in gradu formæ, excedi tamen in modo informandi. Nos verò dicimus, ex hoc exceſſu & informãdi modo colligi ſufficienter diuerſitatem materiæ, & aliàs explicari nõ poſſe, qualis ſit ille exceſſus, vt ex ſequentib. magis conſtabit. Vel ergo intelligitur forma cœli explere capacitatem materiæ extenſiuè, & hoc eſt impoſſibile, ſi illa materia eſt eiuſdem omnino rationis & capacitatis cum hac noſtra materia, quia de ſe eſt planè indifferẽs ad omnes formas quarum perfectiones nec formaliter continet forma cœli, nec eminenter. Quapropter fieri nõ poteſt vt per ſe ſola & per ſuum informandi modum repleat capacitatem talis materiæ.

Alia reſponſio eſt, capacitatem materiæ dupliciter poſſe conſiderari: vno modo ſecundũ ſe & quaſi XVI.
remotè, alio modo proximè, & vt eſt reducibilis ad B actum. Priori modo concedunt materiam cœli eſſe capacem aliarum formarum, vt argumentũ factum probat, & ſimiliter habere priuationem, & quaſi radicalem appetitum: proximè verò negant habere capacitatem, quia iam illa materia ita eſt affecta, diſpoſita & actuata, vt nõ ſit reducibilis ad aliũ actum, eò quòd non ſit ſeparabilis ab illo quem nunc habet. Hoc autem prouenit partim ex diſpoſitionibus, quæ non habent cõtrarium, partim ex ipſamet informatione ſeu modo informandi, qui talis eſt, vt inſeparabiliter coniungat talem formam huic materiæ. Materia autem eſt principium corruptibilitatis, non prout conſideratur ſecundum remotam capacitatem, ſed prout eſt proximè diſpoſita & affecta. Hæc quidem reſponſio eſt probabilis, non tamen ita ſatisfacit, quin contraria opinio probabilior relinquatur. Primò quidem, quia vt agens poſſit alterare paſſum, non oporret vt ſupponat in illo diſpoſitionem poſitiuè contrariam, ſed ſatis eſt vt ſupponat capacitatem cum priuatione, nam hæc, adiuncta forma, quam agens introducit, ſunt ſufficientia principia naturalis mutationis: ergo licet in cœlo non ſint diſpoſitiones directè & poſitiuè con- C trariæ qualitatibus elementorum, ſi tamen in eo eſt materia capax talium qualitatum, & carens illis, hoc ſatis eſt vt poſſit cœlum ab elementis alterari, & peregrinas impreſſiones recipere. Dices, habere cœlum nobiles aliquas qualitates formaliter repugnãtes, & reſiſtentes omnibus his inferioribus qualitatibus. Sed hoc inprimis dicitur voluntariè & ſine probatione, ac deinde ex illa reſponſione ad ſummum habetur, cœlos non poſſe corrumpi, quia non eſt inferiori agente, virtus quæ poſſit vincere reſiſtentiam paſſi, ſi ergo virtus actiua augeretur, aut fortior redderetur, poſſet cœlum alterare & ad corruptionem diſponere.

Ac deniq;, licet daremus eſſe poſſibilem illum in- XVII.
corruptionis modum, tamen negari nõ poteſt quin facilior & nobilior modus ſit, ſi cœlum non per reſiſtentiam qualitatum, ſed per intrinſecã & ſubſtantialem compoſitionem ſit incapax peregrinarũ impreſſionũ & formarum. Cùm ergo cœlũ factum ſit, vt ab his omnibus impreſſionibus & alterationibus ſit abſtractum, & vt materia eius nunquã mutet formam, veriſimilius eſt factã eſſe de ſe incapacem omnium harum formarum & qualitatum, atq; adeò non ſolùm quoad formam, ſed etiam quoad materiam

riam eſſe cœlum alterius rationis & ordinis ab omnibus inferioribus corporibus. A Quòd ſi quis dicat, hanc incapacitatem peregrinarum impreſſionum corrumpentium non eſſe tribuendam aut incapacitati materiæ, aut qualitatibus reſiſtentibus, ſed modo informandi formæ: Contra hoc eſt, quia, ſi materia habet eandem capacitatem, vix poteſt intelligi, quomodo per ſolum modum informationis reddatur ipſum compoſitum incapax inferiorum qualitatum. Maximè cum paſſiua potentia ad recipiendas has qualitates conueniat corporibus ratione materiæ. Et propter hanc cauſam Ariſtoteles locis ſuprà citatis meritò exiſtimauit, ſicut ea quæ mutuò tranſmutantur, communem habent materiam, ita etiam econuerſo, quę tranſmutari non poſſunt, non habere materiam communē, quia ſola diuerſitas in forma nō poteſt ad id ſufficere. Accedit, quòd licet forma cœli habeat talem informandi modum, vt natura ſua poſtulet inſeparabilitatē à ſubiecto quod informat: tamen per hoc ipſum ſufficienter indicatur, materiam illi formæ ſubiectam debere eſſe diuerſæ rationis. Quia potentiæ diſtinguuntur per actus, ſed forma illo modo informans, eſt actus longè diuerſæ rationis à forma generabili, & poſtulat in ſubiecto B conditiones longè diuerſas, nempe inſeparabilitatem & plenam ſatietatem & (vt ita dicā) perpetuam quietem ſub tali actu: ergo potentiæ ſeu materiæ ordinatæ ad huiuſmodi actus diſtinctæ ſunt.

XVIII. *Cœleſtes orbes omnes ingenerabiles.* Vltimò poſſunt rationes non minùs efficaces ſumi ex eo quòd cœlum eſt ingenerabile naturali generatione, hactenus enim ſolùm incorruptibilitatē eius pōderauimus. Si ergo materia aeris & Solis verbi gratia eſſent eiuſdem rationis, eſſet nunc materia aeris capax formæ Solis, & carens illa, & appetens illam, non enim eſt minor ratio de illa, quàm de aliis formis quarum eſt actus. Ergo quantum eſt ex parte cauſæ materialis, cœlum re vera eſt generabile ex aere, ergo ſimpliciter eſt generabile. Patet conſequētia, tum quia hæc denominatio maximè ſumitur ex parte materiæ, tum etiam, quia potentiæ paſſiuæ naturali correſpondet potentia actiua naturalis, aliàs ſuperflua eſſet & otioſa talis potentia in rerū natura. *Ex oppoſito quot oriantur abſurda.* Vel certè quamuis de facto nō daretur talis vis actiua, non tamen repugnaret dari intra ordinem agētium naturalium. Atq; ita quantum eſt de ſe cœlum eſſet naturaliter generabile. Quin potiùs nulla ratio reddi poſſet, cur cœlum ipſum aut Sol non poſſit ex C materia ſibi applicata generare ſibi ſimile, quia datur in natura ſubiectum continens in potentia illam formam & carens illa: ergo illa forma factibilis eſt ꝑ eductionem de potentia talis ſubiecti: ergo & in ſuo eſſe & gradu finita eſt, & in modo quo fieri poteſt: ergo per virtutem finitam agentis naturalis educi poteſt: cur ergo non eſt in cœlo aut in Sole talis virtus ad generandum ſibi ſimile? certè non poteſt vlla ratio Philoſophica aſſignari. Cùm ergo cœlum ſit ingenerabile, forma eius talis eſt, vt nec poſſit educi de potentia materiæ, neq; illi vniri per generationem: ergo non continetur in potentia illius materiæ quæ eſt ſubiectum generationis, neq; illam reſpicit, aut actuare poteſt: ergo ecōtrario materia, quæ ſubiicit tali formę, natura ſua eſt ſubiectū incapax generationis, & conſequēter eſt diuerſæ naturæ ab alia materia, quę eſt generationis ſubiectū. Atq; hæ rationes, quamuis exēpli cauſa de materia cœli factæ ſint, tamē vniuersè & formaliter procedunt de corpore ab intrinſeco incorruptibili, quę magis confirmabūtur ſoluendo ſecundum fundamentū prioris ſententiæ.

Fundamentum ergo ſecundum prioris ſententię ex confirmatione præcedentis aſſertionis ſolutum eſt, iam enim ſatis oſtēdimus, quomodo ex corporis incorruptibilitate, ſi omnino naturalis & intrinſeca ſit, inferatur diuerſitas materiæ: & omnia, quę in diſcurſu illius fundamenti attinguntur, ſigillatim ſunt à nobis tractata & expedita. Exemplum autem quod ibi adducitur de indiſſolubili vnione humanitatis Chriſti, nihil ad rem præſentem refert: non enim negamus aliquam vnionem poſſe eſſe indiſſolubilem natura ſua, ſed dicimus, huiuſmodi vnionem formæ cum materia eſſe indicium diuerſitatis non ſolùm in forma, ſed etiam in materia: tum quia potentia proportionatur actui, tum etiam, quia talis vnio poſtulat materiam incapacem peregrinarum impreſſionum. XIX.

Comparantur materiæ cœlorum inter ſe.

IN confirmatione verò illius fundamenti petitur ſpecialis difficultas de materiis cœlorum, an inter ſe etiam differant ſpecie, in qua loqui poſſumus, vel ſupponendo cœleſtia corpora eſſe eiuſdem ſpeciei, vel ex hypotheſi, quod differant ſpecie: &, vt ſæpe dixi, nihil ad præſentem quæſtionem refert, quid de facto in hoc verius ſit, nam ſatis eſt loqui de poſſibili, in quo non eſt dubium, quin poſſint dari corpora incorruptibilia & eiuſdem & diuerſæ ſpeciei. Si ergo loquamur de corporib. habentibus formas eiuſdem rationis, nulla ſupereſt quæſtio, quin materiæ debeant etiam eſſe eiuſdem rationis eſſentialis, quia non habent, vnde diſtinguantur. Neque talis conuenientia in materia poteſt obſtare incorruptibilitati talium corporum, quia ſimile non patitur à ſimili, vnde inter talia corpora non poteſt eſſe naturalis actio & tranſmutatio, nec materia vnius appetit formam alterius, cùm ſint eiuſdem ſpeciei. Et quoad hoc eadem eſt ratio de diuerſis corporibus, quæ de diuerſis partib. homogeneis eiuſdem corporis: partes autem eiuſdem corporis homogenei diſtinctas habēt portiones materiæ, eiuſdem tamen rationis, ſicut ſunt formæ. Non eſt autem improbabile, hanc ſingularem materiam talis ſpeciei eſſe naturaliter coaptatam & proportionatā huic ſingulari formæ, & cum ea habere peculiare vinculum, & propriam indiuidualem habitudinem, quanquam id incertum ſit, parumq; ad rem præſentem referat. XX.

Difficultas ergo in prædicta confirmatione tacta procedit ſupponendo diſtinctionem ſpecificam inter huiuſmodi corpora, ſiue illa intercedat inter corpora integra, qualia ſunt, verbi gratia cœlum Empyreum & cœlum Lunæ, quæ ſpecie differre longè veriſimilius eſt, ſiue ſe habeant vt partes eiuſdem corporis, vt ſunt aſtra reſpectu aliarum partium corporum cœleſtium. De his ergo omnibus eſt difficultas, quia ſi ratio facta eſt efficax, æquè probat, materias omnium corporū incorruptibiliū ſpecie differentiū eſſe etiam ſpecie differentes, ꝙ videtur incredibile. XXI.

In hac re diuiſi ſunt diſcipuli D. Thomę, nam Capreolus quem Soncinas & alii ſequuntur, nō exiſtimat eſſe admittendū illud conſequens, quia vt materię ſint ſpecie diuerſę, non ſatis eſt formas eſſe ſpecie diſtinctas, cùm conſtet in his rebus inferiorib. eandē materiam recipere varias formas: oportet ergo vt ſit diuerſitas in modo informandi, omnes autē formæ cœlorum conueniunt in eodem modo informandi inſeparabiliter, & explendo appetitū materiæ: ergo, quamuis in gradu eſſentiali illæ formę differant, nihilominùs materia omniū eſt vna, quia reſpicit oēs XXII. *Quorundam in hoc ſententia. Capreol. Soncin.*

veluti ſub vna ratione formali, quæ ſumitur ex modo informandi, ſicut materia inferiorum corporum eſt vna, quia reſpicit plures formas, quatenus conueniunt in alio modo informandi, ſcilicet ſeparabiliter. Vnde Ariſtoteles quamuis dixerit corruptibile & incorruptibile differre genere, nunquam tamen dixit incorruptibilia inter ſe differre etiam genere phyſico: non ergo differunt in materia. Tandem illa omnia corpora, ſicut ſunt incapacia alterationum corrumpentium, ita ſunt capacia earum mutationum, quæ corruptionem non afferunt, vt motus localis, & paſſiuæ illuminationis: ergo ſignum eſt habere materiam eiuſdem rationis.

XXIII. *Materiæ cœleſtium orbium inter ſe ſpecie diuerſæ. Caietan.* At verò Caietanus concedit ſequelam argumenti, & docet omnia corpora incorruptibilia ſpecie diuerſa habere non ſolùm formas, ſed etiam materias ſpecie diuerſas. Et in ea ſententia magis conſequenter loquitur, quia rationes factæ eandem efficacitatem in præſenti habent. Nam ſi materia cœli cryſtallini, verbi gratia, eſt eiuſdem rationis cum materia cœli Empyrei: ergo eſt naturaliter capax formę eius, & diſpoſitionum omnium, quæ ad illam requiruntur: ergo forma cœli Empyrei, quantum eſt ex ſe, & ex parte talis ſubiecti, educi poteſt de potentia eius: ergo cœlum Empyreum naturaliter eſt generabile, & econtrariò cryſtallinum cœlum erit naturaliter corruptibile & tranſmutabile in aliud. Patet conſequentia, quia materia dicitur eſſe de ſe indifferens ad omnes illas formas, & per proprias vniuſcuiuſq; diſpoſitiones determinari ad illas: ergo erit tanta repugnantia inter diſpoſitiones, ſicut inter formas: ergo per illas diſpoſitiones poterit materia illa præparari ad abiiciendam vnam formã, & recipiendam aliam. Neq; ad hanc tranſmutationẽ videtur neceſſaria cõtrarietas poſitiua & perfecta, ſed ſufficiet propria oppoſitio priuatiua cum naturali repugnantia & incõpoſſibilitate formarum, & propriarũ qualitatum, vel diſpoſitionum. Quod ſi ex parte potentię paſſiuæ naturalis, hoc totum verum eſt, nulla ratio afferri poteſt, cur potentia actiua naturalis, illi potẽtiæ paſſiuæ correſpondens ſit impoſſibilis: imò nec reddi poteſt ratio, cur de facto non reperiatur in cœlis. Igitur, quòd talia corpora ſint ad inuicem impaſſibilia tali paſſione, quæ ad corruptionem vel generationẽ diſponat, prouenit ex eo, quòd vnumquodque habet propriam materiam ita accommodatam & commenſuratam propriæ formæ, & diſpoſitionibus illius, vt ſit prorſus incapax aliarum, vnde neceſſariò fit, tam eſſe diuerſas ſpecie materias horum corporum, quàm formas eorundem.

XXIIII. Quocirca quamuis verum ſit, omnes materias cœlorum in hoc cõuenire, quòd ordinentur ad formam inſeparabiliter informantem, tamen hæc conuenientia non poteſt eſſe in eis ſpecifica, ſed generica, & ex illa infertur diuerſitas ſpecifica. Nam vt vnaquæque materia inſeparabiliter coniungatur propriæ formæ, neceſſe eſt, vt ex vi ſuæ entitatis & eſſentiæ cũ ſola illa poſſit naturale vinculum contrahere: nam ſi eſſet indifferens, hoc ipſo poſſet ſuam formam dimittere, & alteri repugnanti cohærere. Igitur reſpicere formam inſeparabiliter informantem, nihil aliud eſt, quàm determinatè reſpicere propriam & vnicam formam, & econtrariò, quòd forma inſeparabiliter informet, ideò eſt, quia talem reſpicit potentiam quę illo actu contenta eſt, neq; alium appetit, quia alterius non eſt capax. Neq; alia ratione intelligi poteſt, quòd vnaquæq; forma cœli ſentiet appetitũ propriæ materiæ. Eſt ergo in hoc magna diſſimilitudo inter materiam rerum corruptibilium & incorruptibilium, nam illa ideò reſpicit formam ſeparabilem, quia ex ſe indifferenter reſpicit plures formas inter ſe repugnantes, vnde ipſamet ſeparabilitas formarum requirit vnitatem in materia, & talem capacitatem, quæ non omnino expleatur vna vel alia forma. At verò materia vniuſcuiuſque cœli ideò reſpicit formam inſeparabilem, quia nõ reſpicit aliam, niſi ſuam, & ideò illa ſatiatur, quia non eſt capax aliarum, neq; indifferens, ſed ex vi ſuæ eſſentiæ eſt determinata ad talem formam. Neq; Ariſtoteles huic ſententiæ repugnare poteſt, cùm ille generatim dixerit, illa differre materia, quæ nõ ſunt inuicem tranſmutabilia. Quòd verò 10. Metaphyſ. dixerit corruptibile & incorruptibile differre genere, non impedit, quò minùs ipſa etiam incorruptibilia poſſint dici inter ſe genere Phyſico differre, ſi hoc nihil aliud ſit, quàm differre materia: ſi vero illa locutione plus indicetur, ſic ſpeciali ratione dicentur differre genere corruptibilia corpora ab incorruptibilibus, potiùs quam incorruptibilia inter ſe, quia nimirùm illa ſunt diuerſorum ordinum, hæc verò vnum gradum conſtituũt. Item materiæ cœlorum, & elementorũ differunt quodammodo genere Phyſico, quia vna materia eſt ſubiectũ generationis, tota verò alia materia eſt incapax generationis, & ita eſt etiam maior ſimilitudo ſpecifica & ſubalterna inter materias cœlorum inter ſe, quàm cum materia horum inferiorum. Et illa conuenientia ſatis eſt, vt in aliquibus mutationibus localibus aut perfectiuis conuenire poſſint, vt per ſe conſtat. Atque ita ſufficienter ſatisfactum eſt fundamentis aliorum, & noſtra ſententia confirmata.

Tertia aſſertio, qua Diuinæ Scripturæ teſtimoniis ſatisfit.

Dico tertiò. Ex diuinis ſcripturis colligi non poteſt cœlos eſſe factos ex materia elementorum, & conſequenter nihil eſt in Scriptura ſacra, quod propoſitæ Philoſophicæ veritati repugnet. Hæc aſſertio excedit quidem limites Metaphyſicæ, non poſſumus tamen eam prætermittere, tum vt ſatisfaciamus fundamentis oppoſitæ ſententiæ, tum etiam vt breuiter attingamus materialem cauſam totius vniuerſi corporei, & conditionis eius, in quo non ſolùm Theologi, ſed etiam Philoſophi à principio laborarunt. Primùm ergo, quod attinet ad cœlum Empyreum, concluſio eſt extra controuerſiam: nam Theologi, qui cœlum illud admittunt, in primo momento creationis rerum docent fuiſſe creatum ſimul cum terra: illudq; aut ſignificari, aut ſaltem comprehendi in verbis illis: *In principio creauit Deus cœlum.* Vnde, ſaltem quantum ad hoc corpus, ſine vlla difficultate Theologica procedũt omnia dicta de materia cœli. Propter quod etiam Theologi docẽt, illud cœlum in fine mundi, neque eſſe igne comburendum, neq; innouandum, quia ſemper eſt puriſſimum, & clariſſimum, prout ſedem Beatorum decet. Philoſophi verò nihil de illius cœli exiſtẽtia cognoſcere potuerunt; quia nec motum habet, nec illuminationem, aut manifeſtam influentiam, qua poſſit à mortalibus humano diſcurſu inueſtigari. XXV. *Cœlum Empyreum longè incorruptibile.*

De aliis autem cœlis probatur concluſio, quia nulla ratio cogit, vt nomine cœli in citatis verbis vnum tantùm corpus cœleſte, illudq; ſupremum & Empyreum intelligatur, nã frequens & vſitatus modus loquendi habet, vt nomine cœli ſimpliciter dicti totus ordo XXVI. *Inferiores orbes cœleſtes ſimul cũ Empyreo ex nihilo creati.*

ordo cœleſtium corporum comprehendatur. Qui A mos etiam eſt frequens in Scriptura: eò vel maximè, quòd illud ſingulare in Hebræo plurale eſt, eò quòd vox Samaim ſingulari careat, & in alio loco in plu-
Pſal. 101. rali transfertur, Pſal. 101. *Initio tu, Domine, terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli*: vbi ſignificatur, omnes cœlos ſimul cum terra fuiſſe conditos. Nec verò obſtat, quod paulò poſt in eodem capite
Geneſ. 1. primo Geneſ. dicitur Firmamentum factum fuiſſe ſecundo die, & appellatum *cœlum*. & Solem, Lunam, ac ſtellas, quarto die fuiſſe creatas: hoc (inquam) non obſtat, tum quia probabiliùs eſt hæc nòn fuiſſe creatas ſecundo & quarto die quantum ad ſubſtãtiam, ſed ſolùm quoad quædam accidentalia munera, vt paulò pòſt indicabimus: tum etiam, quia illud firmamentum, de quo ſecundo die fit mentio, non eſt aliquod ex corporibus incorruptibilibus de quibus loquimur, vt mox declarabimus. Veriſimiliùs ergo eſt nomine cœli comprehendiſſe Moyſem omnes orbes cœleſtes, & maximè locutum fuiſſe de cœlo hoc viſibili, quod humanis oculis conſpicitur: hoc enim præcipuè egit in eo opere, vt Deum oſtenderet creatorem omnium viſibilium, ſicut annota- B
Hieronym. uit Hieronymus epiſtola 139. ad Cyprianum. Non eſt ergo credendum incepiſſe Moyſem narrationem ſuam à creatione ſolius cœli inuiſibilis: comprehendit ergo ſub illa voce omnes cœlos viſibiles, vt inter-
Baſilius. pretatur etiam Baſilius homil. 2. Hexameron. Imò probabile ſatis eſt nomine cœli comprehendiſſe omnia corpora vſq; ad aerem incluſiuè: eſt enim frequens in Scriptura, vt nomine cœli comprehenda-
Pſal. 103. tur aer. Pſal. 103. *Extendens cœlum, ſicut pellem: qui tegis aquis ſuperiora eius*. Et frequenter in Scriptura fit mẽtio auium, ſeu *volucrum cœli*, id eſt aeris: & in eodem loco Geneſis dicitur: *Vocauitq; Deus firmamentum, cœlum*: quod firmamentum, vel aeris pars quædam eſt, vel aerem includit. Sicut ergo paulò inferiùs dicitur: *Et vocauit aridam, terram*, & nihilominus eodem nomine (quaſi per anticipationem) illam in principio appellauit: ita etiam de nomine cœli commodè intelligi poteſt.

XXVII. Atque hinc vlteriùs colligitur, nullum eſſe argumentum, cœlum fuiſſe creatum ex aqua, aut totum ſpatium à ſuperficie terræ vſque ad cœlum Empyreum plenum fuiſſe aquis, eò quòd in illa prima nar- C ratione tantùm cœli, terræ, & aquarum Moyſes mẽtionem fecerit. Hoc (inquam) argumentum efficax nõ eſt. Primò, quia declaratum iam eſt, nomine cœli comprehendiſſe omnia corpora ſuperiora vſque ad aerem. Secundò etiam, quia probabilis eſt expoſitio multorum Patrum, qui nomine *ſpiritus* intelligunt aerem ſignificari, cùm ibidem dicitur: *Et ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, vt videre licet in Theodoreto, quæſt. 8. ſuper Geneſ. & aliis, quos in catena Geneſis refert Lippomanus. Tertiò, quia valde etiam probabilis eſt multorum expoſitio, qui putant nomine terræ complexum eſſe Moyſem quatuor elementa ſuis ſitibus naturalibus, & proprio ordine diſpoſita. Quæ eſt ſententia Baſilij, & Bedæ in Examer. & Damaſc. lib. 2. de Fid. cap. 5. & communior Theologorum; nam ſicut nomine cœli totum ſuperiorem orbem, ita terræ nomine totum inferiorem mundum comprehẽdere potuit, ex extremis media ſubintelligendo. Præſertim, quia (vt Philoſophi aiunt) poſito vno contrariorum in rerum natura, neceſſe eſt aliud etiã exiſtere: vnde facta mentione creationis terræ, ignis etiam illi extremè contrarius in ſitu & leuitate, creatus ſubintelligitur: & in eis comprehẽduntur media, vel certè ſub terra & aqua comprehenduntur aer & ignis, quæ in qualitatibus primis extremè illis opponuntur. Addo denique, ſi ex eo, quòd in verbis illis: *In principio creauit Deus cœlum, & terram*, ſolùm elementum terræ expreſsè nominatũ eſt, rectè colligitur aerem & ignem non fuiſſe tũc creatos; pari ratione colligi poſſe neque aquam tunc fuiſſe creatam, quia neque hòc de illa narratur, ſed ſtatim ſubditur; *Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi &c.* Vnde aliqui hæretici ſumpſerunt occaſionem dicendi Deum non creaſſe abyſſum illam, de qua ibi fit mentio, neq; terram illam inuiſam & incompoſitam, quia de his non dicitur, quòd creata ſunt, ſed quòd erant: vtique antequàm creatio rerum fieret. Aiebantque illis verbis ſignificari illud antiquum chaos, quod Philoſophi, vel Poetæ excogitarunt; vel materiam primam; quam Plato increatam exiſtimauit, ex qua dicebant Deum creaſſe cœlum & terram elementarem. Quæ expoſitio hæretica eſt. Neceſſe eſt ergo, vt ſub cœlo & terra aquam etiam intelligamus: vnde ſicut proximè ſequentia verba: *Terra autem erat inanis & vacua*, non intelliguntur de alia terra, quàm de illa, quæ creata eſt in principio: ita abyſſus aquarum, de qua in eiſdem verbis fit mentio, in eodem principio ſimul cum terra creata intelligitur: ergo neceſſe eſt ſub illis verbis: *In principio creauit Deus cœlum & terram*, aliquid aliud comprehendere, præter id quod expreſsè verba ſignificant: ergo qua ratione comprehenditur aqua, comprehendentur etiam alia elementa.

Et quidem ſi nomine cœli ſignificari intelligamus totum corpus cœleſte vſque ad cœlum aereum, XXVIII. optimè nomine terræ ſignificantur terra & aqua, quæ ita ſunt coniuncta, vt vnum corpus, & inferiorem mundum quodammodo componant. Nec refert, quòd in eo principio, in quo creata ſunt, non erant ita diſpoſita, nec habebant omnino eum ſitum, quem nũc habent; nam ſatis eſt, quòd quando Moyſes ſcripſit iam ita eſſent conſtituta, vt de eis per modum vnius loqueretur. Si verò nomine cœli ſolùm intelliguntur proprij orbes cœleſtes; ſub terræ nomine comprehendentur reliqua elementa ratione iam dicta. Itaq; vtroq; modo concluditur, nomine cœli & terræ ibi comprehendi totum vniuerſum ex ſimplicibus corporibus quoad eorum ſubſtantiam conſtans, ſine ornatu tamen & diſpoſitione, quam nunc habet. Et hæc eſt magis recepta expoſitio Græcorum & Latinorum ſuper Geneſim: nec diſplicet Auguſtino 11. de Ciuit. cap. 33. & lib. 2. con. Maximin. cap. 3. licet aliquid amplius interdum addat, quod ad præſentem diſputationem non ſpectat. Græcorum & Latinorũ recepta expoſitio. Auguſti.

Ex his conſtat, nullum poſſe argumentum colligi ex hiſtoria creationis mundi, quo ſuadeatur cœ- XXIX. los & elementa ex eadẽ materia fuiſſe condita: quòd ſi inde non habetur, ex nullo alio Scripturæ teſtimonio id colligi poteſt: vtrumque autem manifeſtiùs fiet, reſpondendo ad tertium fundamentum prioris ſententiæ. Expoſitio igitur illa, quæ nomine terræ materiam primam intelligit, & ex ea omnia corpora, præter cœlum Empyreum, formata dicit, quoad priorem quidem partem eſt Auguſtini, nõ verò quoad poſteriorem. Quamuis enim nomine terræ intelligat materiam primam, nõ inde fit intellexiſſe vnam eſſe & eandem materiã, ex qua formata ſunt corpora cœleſtia & terreſtria, ſed ſolũ quòd vtraq; ex aliqua materia informi creata ſunt. Eò vel maximè, quod idem Auguſtinus lib. de Geneſ. cont. Manich. cap. 7. Auguſt. arbitra-

arbitratur nomine cœli & terrę ſignificari materiam informem, ex qua cœlum & terra formata ſunt, quã dicit ſic appellari, non quia iam hoc erat, ſed quia eſſe poterat: ergo eadem ratione intelligi poteſt, ſenſiſſe Auguſtinum aliquam diuerſitatem in ipſa materia informi præceſſiſſe, ob quam diſtinctis illis nominibus appellata eſt. Sed (quod ad rem ſpectat) tota illa expoſitio Auguſtini eſt valde Metaphorica, & aliena à ſenſu hiſtorico, qui eſſe debet proprius, & non diuertere ad Metaphoras, præſertim obſcuras, & inuſitatas. Vnde aliud eſt dicere nomine cœli cõprehendi angelos, non excludendo proprium ſenſum vocis, ſed addendo contentum comprehendi in continenti, ſeu locatum in loco; aliud verò eſt dicere nomine cœli ſignificari ſolam naturam angelicam, quod eſt incredibile, quia illa Metaphora eſt valde obſcura & inuſitata, maximè cùm eodem capite ſępè ſignificet viſibile corpus: multò verò incredibilius eſt nomine cœli ſignificari materiam informem. Atque idem ferè eſt de nomine terræ, quod in toto illo capite elementum terræ ſignificat, & hæc ſola eſt propria ſignificatio eius, quæ excludi non debet, quamuis ſub illa aqua etiam vel alia elementa comprehendantur, vt explicuimus. Et hic eſt, vt dixi, cõmunis ſenſus Patrum: imò Tertullianus lib. contra Hermogen. cap. 21. vehementer in illum inuehitur, eò quòd nomine terræ materiam informem interpretaretur. Item aliàs etiã nomen abyſſi, & nomen aquarum ſignificaret materiam informem, quòd valde repugnat certitudini, & veritati hiſtoriæ.

Tertullian.

XXIX. Locus Sapientiæ 11. exponitur.

Ad locum autem Sapientiæ 11. *Manus tua creauit orbem terrarum ex materia inuiſa,* duobus modis reſponderi poteſt; primo, vt verba illa, *ex materia inuiſa,* non ſignificēt materialem cauſam ordine temporis pręexiſtentem creationi orbis terrarum, ſed tantùm ordine naturæ; ita vt non propriè ſignificent materialem cauſam ipſius creationis, ſed rerum creatarum, vt ſenſus ſit; Manus tua creauit orbem terrarum cõſtantem ex informi materia, quam eadem manus tua condidit, vt ex ea totum orbem formaret. Quæ expoſitio eſt conſentanea doctrinæ Auguſtini, qui aliis locis ait informitatem materiæ non tempore, ſed natura, corporum creationē præceſſiſſe, vt infrà videbimus. Iuxta hanc verò interpretationem, non oportet vt verbum illud *ex materia inuiſa*, ſeu *informi* (vt ad literam habent Gręca) ſignificet aliquam ſpeciem vltimam materiæ, ſed abſolutè materiam, ſiue ſit vnius generis, ſiue ſpeciei. Secundò, & magis ad literam, reſpondetur non loqui ibi Sapientem de prima rerum creatione, quæ non ex materia, ſed ex nihilo facta eſt, ſed de ornatu, diſpoſitione, ac rerum diſtinctione, qua hic mundus conditus eſt, & in eo ſtatu & pulchritudine, quam nunc habet, conſtitutus. Quamuis enim Vulgata Latina vertat *creauit*, non tamen ſumit verbum illud in eo rigore, quo ſignificat productionem ex nihilo, ſed prout ſignificare etiam ſolet quamcunque effectionem; atque ita verbum Græcum Κτίζω quod ibi reſpondet, fabricare & condere generatim ſignificat. Vnde per materiam inuiſam non intelligitur ibi materia prima (de qua nunquam expreſſam mentionem fecit diuina Scriptura) ſed ſignificantur omnia corpora ſimplicia, ex quibus Deus hunc modum cõſtituit & ornauit, eo modo quo lapides, & ligna dici ſolent materia domus, & in vniuerſum res quæ ſupponitur ad actionem vel fabricationem dici ſolet materia actionis. Dicitur autem illa materia informis, non informitate ſubſtantiali abſolutè & ſimpliciter, ſed vel accidentali propter carentiam lucis, motus, &c. vel aliqua etiam informitate ſubſtantiali, quia formæ miſtorum nondum erant in materiam introductæ: & peculiari ratione dici potuit materia inuiſa propter tenebras, quæ erant ſuper faciem abyſſi. Poteſt autem hæc expoſitio declarari ex Paulo, qui ad prædicta verba ſapientis videtur alluſiſſe, cùm ſcripſit ad Hebræos 11. *Fide intelligimus aptata eſſe ſecula verbo Dei*, vbi rectè Caietanus aduertit, Paulum loqui de opere diſtinctionis & ornatus, & ideò non dicere creata eſſe omnia, ſed *aptata eſſe ſecula*, quia ſex diebus Deus aptauit & diſpoſuit hunc modum, *vt ex inuiſibilibus*, id eſt, ex latentibus & inornatis corporibus, tum propter tenebras, tum quia terra ſub aquis deliteſcebat, *viſibilia fierent*, id eſt in eo ſtatu conſtituerentur, in quo videri poſſent; & tam ſimplicia corpora, quàm miſta, & præſertim animantia, poſſent hoc viſibili mundo frui.

Hebr. 11.

XXX. Illatio notanda.

Præterea ex dictis etiam conſtat, non colligi ex hiſtoria Geneſis, totum illud ſpatium, quod inter cœlum Empyreum & terram iacet, priùs fuiſſe aquis aquis plenum, vt ex eis cœli procrearentur. Abyſſus enim ſufficienter dicitur de toto elemento aquæ, quod tunc circundabat terram, & tenebris erat circunfuſum: ſuper illud autem erat aer, & alia corpora cœleſtia. Verba autem illa D. Petri, *Cœli erant priùs & terra de aqua, & per aquam conſiſtens*, nihil ad rem faciunt; tum quia ibi non eſt ſermo de cœlo æthereo; ſed acreo; tum etiam quia non cœlum, ſed terra dicitur conſiſtere Dei verbo de aqua, & per aquam, non quidam quoad ſubſtantiam ſuam, ſed quoad ſtatum quē nunc habet, vt habitabilis ſit, & fructifera eſſe poſſit, vt latiùs expoſui in 2. tom. 3. par. diſp. 57. ſect. 2. Quòd deniq; Hebraicum nomen, quo cœli nominantur, ex aquis ſumptum ſit, non ideò eſt, quia cœlum cõditum ſit ex aqua, ſed quia cœlum interpoſitum eſt inter aquas, vt diuideret aquas ab aquis.

XXXI. Vapor aqueus non fuit materia ex qua c[orporum] inter empyreum & terram ſitorum.

Nec probabilior eſt alia ſententia, quæ omnia, præter cœlum Empyreum & terram, facta eſſe dicit ex aqueo vapore; nam ſi ille vapor aqueus diſtinctum quid eſt ab aqua, repugnat id Scripturæ, quę aquam dicit fuiſſe creatam ſuper terram, nõ aqueum vaporem. Repugnat etiam rationi, quia ille vapor non poteſt eſſe niſi aliquod miſtum imperfectũ: eſt autem contra rationem, dicere quòd miſta fuerint facta ante corpora ſimplicia. Vnde etiam repugnat omnibus antiquis expoſitoribus, quia nullam mentionem fecerunt illius vaporis aquei in primo inſtãte cum cœlo & terra creati. Neque teſtimonia Scripturæ, quæ ad id confirmandum afferũtur, quidquã efficiunt; nam quod Eccleſiaſtici 24. Sapientia de ſe dicit, *Sicut nebula texi omnem terram*; duobus modis ad literam exponitur. Primò, vt non ſignificetur aliquod opus peculiare diuinæ ſapientiæ, ſed eius pręſentia & maieſtas, qua replet omnem terram: quę per ſimilitudinem & Metaphoram nebulę declaratur: quemadmodum re ipſa interdum Deus exhibebat pręſentiam ſuam in ſpecie nebulę in tabernacula: & iuxta hunc ſenſum *nebula* in dicto teſtimonio nõ eſt ablatiui caſus, ſed nominatiui. Alter ſenſus eſt. vt nõ formaliter (vt ita dicam) ſed effectiuè dicatur Sapientia obtexiſſe terram nebula; & ſic referri poteſt ad primam creationem mundi, quando tenebræ erant ſuper faciem abyſſi; vel referri poteſt ad continuam ſucceſſionem tenebrarum & noctis poſt illuminationem Solis, quod indicare videntur proximè antecedentia verba: *Ego feci in cœlis vt oriretur lumen indeficiens, & ſicut nebula texi omnem terram.*

Eccleſiaſtici locus exponitur.

Alia

XXXII. *Iob locus elucidatur.* Alia autem verba Iob 38. *Quis concluſit oſtiis mare? &c.* ſolùm commendant diuinam omnipotentiam, qua in tertio die creationis mundi congregauit aquam in locum vnum, quæ primo die quaſi erumpebat, vt vniuerſam terram circundaret. Cùm verò ſubditur; *Cùm ponerem nubem veſtimentum eius, & caligine obuoluerem*, nihil aliud ſignificatur niſi quod Geneſ. 1. dicitur: *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.* Poteſt autem aliquis ex eo loco anſam ſumere opinandi fuiſſe tunc aquam circundatam denſiſſima aliqua nube, quæ erat cauſa illarũ tenebrarum: & ideò dici, fuiſſe nubem quaſi veſtimentum aquæ, &c. Quę opinio licet vera eſſe admittatur, non oportet fingere nubem illam repleuiſſe omnia ſuperiora loca vſq; ad cœlum empyreum, ſed tãtùm fuiſſe iuxta aquam in ea dẽſitate & magnitudine, quæ ſufficeret vt aquam caligine obuolueret. Quòd ſi ita fortaſſe factũ eſt facilè ratio redditur tenebrarum, quæ tunc erãt ſuper faciem abyſſi, non tamen facile redditur ratio, cur Deus voluerit in primo inſtãti illam nubem creare, & aquam illa tegere. Nec verba illa cogunt, vt nubẽ propriè intelligamus: nam aer caliginoſus & tenebroſus qui aquam circundabat, potuit per Metaphoram nubes appellari. Quòd ſi hoc ita eſt, cauſa tenebrarum eſſe potuit, vel quia Deus non indidit lucem Soli in primo inſtanti, vel quia non concurrit cum illo ad illuminandum. Vtcunque tamen id ſit (hoc enim ad rem præſentem non ſpectat) nulla poteſt aſſignari materia, neque vllum corpus, ex quo corpora cœleſtia, & elementa condita fuerint.

XXXIII. *Veræne aquæ ſupra firmamentum.* Ad aliam confirmationem de aquis ſupra firmamentum, omiſſis multis quæ de illa quęſtione diſputari poſſunt, & eruditè tractantur à Benedicto Pererio lib. 1. in Geneſ. in opere ſecundi diei, ea mihi ſententia placuit ſemper quæ negat eſſe ſupra cœlos æthereos veras & elementares aquas, quia oppoſitum non habet in Scriptura ſufficiens fundamentũ, quo ſublato conſtat, ſententiam illam eſſe ab omni ratione Philoſophica alienam. Maior nunc ſolùm oſtenditur, declarãdo locum Geneſis: conſtat enim ex omni interpretum ſententia, & ex proprietate vocabuli ῥακία firmamentum non ſignificare vnum tantùm corpus, ſed totam hanc expanſionem cœli tam aeri quàm ætherei, de quo toto dictum eſt, *Extendens cœlum ſicut pellem.* Quoniam verò in illa expanſione variæ ſunt partes, aliquid interdum ci tribuitur ſecũdum partem ſupremam, vt cùm dicitur Deus poſuiſſe ſtellas in firmamento cœli, interdum verò ſecundum partem infimam: & ſic dicitur Deus poſuiſſe firmamentum, id eſt hãc infimam regionem aeris, in medio aquarum, ſcilicet pluuialium & terreſtrium. Et eodem modo additur in citato loco. *Qui tegis aquis ſuperiora eius:* ſuperiora enim vocat reſpectu noſtri, non reſpectu ſupremorum corporum: & de his aquis ac cœlo aereo, facillimo negotio exponi poſſunt omnia Scripturæ loca in quibus fit mentio aquarum ſupra cœlos exiſtentium. Atq; hanc interpretationem ſatis indicat Hieremias cap. 10. dicens: *Qui facit terram in fortitudine ſua, præparat orbem in ſapientia ſua, & prudẽtia ſua extendit cœlos: Ad vocem ſuam dat multitudinem aquarum in cœlo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ*, & cap. 51. *Dante eo vocem, multiplicantur aquæ in cœlo qui leuat nubes ab extremo terræ.* Obiiciunt aliqui quod cap. 2. Geneſ. condito iam paradyſo dicitur, *Nondum pluerat Dominus ſuper terram:* vnde colligunt pluuiales aquas non potuiſſe eleuari, & diuidi ab inferioribus ſecunda die. Propter quod aliqui cõcedunt non fuiſſe ſecunda die ſublatos vapores & A nubes vſque ad mediam regionem aeris, ſed ſolùm fuiſſe deſignatum aerem vt diuideret aquas ab aquis. Sed non placet, tum quia Scriptura dicit eo die factam eſſe diuiſionem aquarum: tum etiam quia ſecluſa hac diuiſione & ſubleuatione aquarum, illa deſignatio aeris nihil eſt niſi fortaſſe aliqua denominatio extrinſeca. Nec video vim collectionis illius argumenti, non enim ſtatim ac vapores aquei aſcendunt ad mediam regionem aeris, ita diſponuntur vt ſubito pluat; maximè cùm Iob 26. ſcriptum ſit; *Qui ligat aquas in nubibus ſuis, vt non erumpant pariter deorſum.*

Vltima confirmatio illius ſententiæ ſumebatur ex innouatione mundi futura in die iudicii, in qua cœlum comburendum eſt iuxta Scripturam, de qua re diſputaui latè in 2. tom. 3. part. diſput. 58. ſect. 2. vbi oſtendi, in die iudicii non eſſe cœleſtia corpora ſecundum ſubſtantias immutanda, ſed ſolùm ſecundum aliqua accidentia pertinentia ad perfectionem ſtatus gloriæ: ignemq; conflagrationis non aſcenſurum ſupra cœlum aereum: vbi & locum Petri, & alia Scripturæ teſtimonia fusè expoſuimus, quæ hic repetere non eſt neceſſe. XXXIIII. *Quan[illegible] iudicij [illegible] omnium [illegible] mutanda.*

B

SECTIO XII.

Vtra materia, cœleſtisne an elementaris perfectior ſit.

Cvm ex dictis conſtet nihil in Scripturis reperiri quod cœlorum incorruptibilitati, & creationi ex nihilo repugnet: conſequens fit eam ſentẽtiam quæ affirmat cœlum habere materiam diuerſæ rationis à materia generabilium, Philoſophicæ doctrinæ magis eſſe conſentaneam, & Catholicæ nihil repugnare. Quæri verò ſubinde poteſt, quænam iſtarum materiarum perfectior ſit: non enim ſunt æquè perfectè, cùm ſpecie differant, vt in ſuperioribus dictum eſt. I.

Et quidem, comparãdo materias cœlorum inter ſe, certum eſt illam eſſe perfectiorem materiam, quę natura ſua deſtinatur ad nobiliorem formam recipiendam. Probatur, quia illa eſt potentia nobilior quæ ad nobiliorem actum natura ſua ordinatur: ſed quælibet materia cœli ordinatur ad ſuam formam vt ad actum ſibi adæquatũ: ergo illa eſt nobilior quæ eſt ad nobiliorem formam. Neq; in hoc occurrit aliqua probabilis ratio dubitandi. II.

C

Difficultas verò eſt comparãdo materiam rerum generabilium ad materiam incorruptibilium vt ſic, quænam illarum minùs perfecta ſit. Et ratio dubitandi eſt, quia ſe habent vt excedens & exceſſum, nã materia cœli eſt determinata ad formam quandam perfectiſſimam; materia verò inferiorum corporum eſt indifferens ad formas etiã imperfectiſſimas. Item materia cœli eſt ſemper ac neceſſariò coniuncta ſuo actui: quo fit vt tam ſecundùm entitatem ſuam, quã ſecundum vnionem ad ſuum actum ſit omnino incorruptibilis, alia verò materia licet ſecundũ entitatẽ ſit incorruptibilis, tamẽ ſecundum vnionem mutatur. Tertiò, prior materia nõ eſt ſubiecta priuationi: vnde nec ſecundum eam rationem corrumpi poteſt: poſterior verò ſemper eſt ſubiecta alicui priuationi, imò infinitis priuationibus, ſecundum quas corrumpi poteſt, vt Ariſtoteles dixit 1. Phyſic. Quartò, prior materia ſemper eſt plenè ſatiata, quia ſemp eſt plenè actuata: vnde aliam formam non appetit, III.

præter

præter eam quam habet: quare nō habet appetitum A per modum deſiderij, ſed ſolùm per modum amoris & quietis: altera verò appetit & quaſi deſiderat alias formas quas non habet: & ideò & turpis, & malefica ab Ariſtotele primo Phyſicor. text. 81. appellatur, & principium corruptionis dicitur 7. Metaphyſic. text. 22.

IIII. At verò materia rerum corruptibilium cœleſtem ſuperat in hoc, quod ſimpliciter eſt capax nobilioris formæ quàm illa: imò videtur eſſe capax nobiliſſimę formæ omnium quæ eſſe poſſunt, ſcilicet animæ rationalis: ſola autem hæc excellentia videtur maioris momenti, magiſque pertinere ad abſolutam perfectionem materiæ quàm omnes aliæ enumeratæ. Nam perfectio potentiæ non ex quocunque, ſed ex nobiliſſimo actu penſanda eſt: ergo quamuis materia generabilium ſit capax plurium formarum, inter quas quædam ſunt ignobiliores formis cœleſtibus, tamen quia in toto illo ordine formarum ſunt aliæ, vel ſaltem aliqua nobilior omnibus cœleſtibus formis, hoc ſatis eſt vt hæc materia abſolutè nobilior iudicetur. Et confirmatur, quia etiam materia generabiliū excedit in amplitudine & capacitate ſuę B potentiæ, quæ etiam per ſe confert ad perfectionem potentiæ paſſiuæ, vt intellectus, quia in genere potentiæ cognoſcitiuæ potentia perfectiſſima eſt, plures poteſt recipere formas: ergo ſi aliunde adiungatur quòd illa amplitudo materiæ ſub ſe complectitur nobiliſſimam formam, erit abſolutè talis materia nobilior.

V. *Cœleſtis materia longè præſtātior inferiori.* Nihilominùs omnes authores qui diſtinguunt has materias, cēſent cœleſtem eſſe nobiliorem, imò communiter materia hæc generabilium reputatur infima rerum omnium, quæ eſſe poſſunt, etiam per potentiam Dei abſolutam, intra genus ſubſtantiæ. Quod ſentit Richard. quodlib. 2. q. 5. & Ægidius quodlib. 3. quæſtione 5, Durand. in 2. diſtinct. 12. q. 1. & ibidem Richard. quæſt. 2. & inclinat Scotus quæſt. 2. ad argumenta, quamuis dubius ſit: idem tenet Thomas de Argentina in 1, diſtinct. 44. quæſt. 1. artic. 2. Abulenſ. in cap. 22. Matthæi, q. 222. Et ratio eſt, quia in genere loquendo, maxima imperfectio eſt potentiæ paſſiuæ, ſi cum perfectione actus eiuſdem generis conferatur: ergo inter potentias paſſiuas ſubſtantiales illa eſt imperfectiſſima, quæ de ſe C eſt maximè paſſiua, atq; adeò maximè indifferens ad recipiendum quemlibet actum, ſiue perfectum, ſiue imperfectum. Et confirmatur, ac declaratur in hunc modum; nam materia generabiliū ſub minima forma conſeruari poteſt: ergo ſignum eſt, illam eſſe minimę perfectionis & entitatis. Tandem, materia cœleſtium corporum eſt incapax omnis alterationis, & peregrinæ impreſſionis: ergo ſignum eſt eſſe in altiori ordine conſtitutam. Vnde licet in potentiis actiuis perfectio attendatur penes actum perfectiſſimum; non autem in paſſiuis, niſi cætera paria ſint; ſed conſiderandus eſt proprius & adæquatus actus earum, & præcipuè modus actuandi. In quo etiam excedit materia cœleſtis, quia reſpicit actum inſeparabiliter informantem: materia autem corruptibilium reſpicit formam informantem ſeparabiliter: & ideò qualibet materia cœleſtis perfectior eſt materia elementari.

VI. *Num infima hac materia alia queat eſſe inferior.* Quòd verò de potentia abſoluta nulla poſſit creari materia inferior hac, non eſt adeò cōſtans & certum; nam ſi concipiamus materiam capacem formæ lapidis, verbi gratia, & ad illam ita determinatam, vt ſit incapax omniū perfectionū, illa ſine dubio eſſet minùs perfecta, quàm materia generabilium, quæ nunc eſt. Nihilominùs probabilior videtur cōmunis ſententia, quia, vt dixi, hæc materia videtur eſſe ſummæ potentialitatis, & propè nihil, vt Auguſtinus dixit. Nec videtur poſſibilis materia capax vnius formæ corruptibilis, quæ ex ſe non ſit etiam capax aliarum: tum quia omnes formæ corruptibiles conueniunt in hac ratione ſeparabiliter informādi, quæ eſt ſufficiens ad conſtituendam vltimam quandam ſpeciem materiæ, ſub qua non poteſt eſſentialis diuiſio intelligi: tum etiam quia hoc ipſo quòd materia coniungitur formæ corruptibili, eſt ſubiecta priuationi, & conſequenter capax diuerſarum formarum, & contrariarum diſpoſitionum: & ideò nō poteſt talis materia eſſe determinata ad formam, neq; eſſe capax vnius, quin ſit etiam omnium repugnantium, quæ illam ex ſe pellere poſſunt ab eodem ſubiecto. Et ideò materia corruptibilium non ſolùm, minùs perfecta eſt, quàm cœleſtium, ſed etiam infima omnium quæ eſſe poſſunt.

SECTIO XIII.

Qualis cauſalitas materiæ incorruptibilium corporum.

I. *Materia cœleſtis ſ[illegible]ca compoſitum & formam exer[illegible] cauſalitatē.* Svpereſt dicendum de cauſalitate materiali, quàm exercet materia corporis incorruptibilis. Duas autem cauſalitates materiæ circa ſubſtantiam ſuprà diſtinximus: vnam quoad conſtitutionem: alteram quoad effectionem. De priori eſt certum exerceri à materia cœleſti circa ſuum compoſitum, & conſequēter etiam circa formam eius. Nam illud compoſitum tale eſt, vt eſſentialiter conſtet ex ſua materia & forma: ergo ab illa eſſentialiter pendet, tanquam ab intrinſeco & eſſentiali principio, & materiali cauſa componente. Forma item cœli talis eſt, vt extra ſuam materiam conſeruari nō poſſit: pendet ergo ab illo eſſe tanquam à ſubiecto, in quo ſuſtētatur, exercet ergo illa materia circa talem formam cauſalitatem ſuam. Ex quo etiam fit, materiam illam exercere hanc cauſalitatem media vnione formæ cœli cum illa materia, nam illa etiam vnio pendet eſſentialiter à tali materia, & mediante illa forma, & totum compoſitum ab eadem materia, neque præter illam eſt neceſſarius alius modus, qui ſit cauſalitas talis materiæ, vt ex ſuperioribus facilè probari poteſt; nam quoad hoc eadem ratio corporis incorruptibilis, & corruptibilis.

II. *An in cœli effectione materialiter concurrerit.* De altera verò cauſalitate quoad effectionem poteſt eſſe difficultas, an in aliquo vero ſenſu dici poſſit, materiam cœli in ſuo genere materialis cauſæ concurrere ad effectionem cœli. Et ratio difficultatis eſt, quia cœlum, & in vniuerſum corpus incorruptibile, fit tantùm per creationem: ergo effectio illius eſt ex nihilo, ergo nulla poteſt dari materialis cauſa illius effectionis, repugnant enim illa duo. Et confirmatur, nam effectio cœli eſt (vt ita dicam) totalis effectio ſubſtātiæ cœli, etiam quoad materiam, ſed non poteſt materia eſſe cauſa materialis effectionis ſui ipſius, hoc enim repugnat in omni genere cauſæ, excepta finali, quia in aliis, cauſare ſupponit eſſe, ergo non poteſt materia eſſe cauſa effectionis cœli. In contrarium verò eſt, quia cum cœlum fit, forma eius fit dependenter à materia, nam in eſſe pendet ab illa: ergo & in fieri, ergo effectio totius cœli pendet à materia. Probatur hæc vltima conſequentia

quentia, nam ab eadem materiali cauſa pendet effectio totius compoſiti, à qua pendet effectio formæ: maximè quando talis eſt forma, vt non fiat niſi vnita materiæ, ſed effectio formæ cœli pendet in genere cauſę materialis à materia: ergo & effectio totius cōpoſiti. Minor patet ex dictis, nam ſi forma pendet in fieri à materia: ergo effectio eius pendet à materia. Item, quia talis eſt illa forma, vt naturaliter fieri non poſſit niſi vnita ſubiecto. Vnde per eandem actionem fit, qua vnitur ſubiecto, & per eandem actionem vnitur, qua fit: ſed actio vnitiua eſſentialiter pendet à ſubiecto, ad quod fit vnio: ergo. Maior autem videtur etiam clara, quia compoſitum non fit niſi per vnionem formæ cum materia: ergo ſi illa actio pendet à ſubiecto, etiam effectio compoſiti pēdet à ſubiecto. Item, non alia ratione compoſitum corruptibile fit per actionem dependentem à materia, niſi quia forma eius fit vel vnitur materiæ per actionem pendentem ab illa: ſed oſtenſum eſt idem contingere in corpore incorruptibili: ſuppono enim formam talis corporis non eſſe ſubſiſtentem, ſed materialem & pendentem à materia: quæ forma propriè non fit, ſed comproducitur compoſito: & ideò eadem actione qua illa fit & vnitur, fit etiam compoſitum.

III. Hæc difficultas non procedit de creatione cœli, quatenus ad materiam eius terminatur, ſic enim cōſtat non eſſe materialem cauſam eius, ſed terminum. Procedit de illa cœli productione, quatenus formaliter terminatur ad formam eius, & ad vnionem formæ cum materia, & ad compoſitum, quatenus ex illa reſultat, an, videlicet, illa actio quantum ad illam partem (vt ſic loquar) habeat propriam materialem cauſam: argumenta enim poſteriori loco facta videntur affirmantem partem conuincere. Vnde poſſet quis excogitare, ſicut corpus incorruptibile eſt compoſitum ex duabus partibus, ita effectionem eius eſſe compoſitam ex duabus partibus ſeu dependentiis partialibus, quarum altera ad materiam abſolutè, altera verò ad formam vt informantem materiam, atq; adeò ad compoſitum vt ſic, terminetur. Actio enim proportionata eſt termino cum quo identificatur: ergo ſicut terminus compoſitus eſt, ita & actio ſeu dependentia. Illa ergo actio ratione eius partis quæ ad materiam terminatur, nō habet cauſam materialem, vt dictum eſt: quoad alteram verò partem videtur habere illam, idque ſatis probari argumentis factis. Sed in hac ſententia difficile eſt ad explicandum, an illæ ſint duæ actiones, vel vna: nam ſi ſunt duæ, altera erit creatio materiæ; altera verò generatio, vel eductio formæ de potentia materiæ: ſi verò eſt vna, erit veluti miſta & compoſita ex creatione & eductione, & nō apparet, quomodo duæ illæ partiales actiones vniantur ad componendam vnam.

IIII. Quapropter dici aliter poteſt, actionem illam eſſe vnam & indiuiſibilem, qua primò & per ſe producitur totum corpus incorruptibile, & comproducuntur partes: quæ actio non poteſt habere cauſam materialem, eo quòd ſit omnino ex nihilo. Atque ita fit, vt materia horum corporum nullo modo concurrat materialiter ad productionem eorum. Sed in hac ſententia etiam eſt creditu difficile, quòd actio terminata ad rem compoſitam ſit in ſe indiuiſibilis. Nam ratio ſuprà facta videtur probare oppoſitum, quia actio identificatur cum termino producto: ergo ſicut terminus coaleſcit ex partib. ita neceſſe eſt integram actionem productiuam ipſius termini cōſurgere ex partialibus actionibus productiuis, ſeu comproductiuis partium ipſius termini.

Eſt igitur aduertendum, dupliciter poſſe actionem aliquam dici indiuiſibilem: vno modo, quia nō eſt compoſita ex partibus, ſicut eſt indiuiſibilis creatio angeli; & hoc modo non poteſt dici indiuiſibilis productio cœli, vt rectè probat ratio facta. Alio modo dici poteſt actio natura ſua indiuiſibilis, quia licet conſtet ex partibus, non tamen poteſt niſi indiuiſibiliter ſeu inſeparabiliter fieri, neque vna pars fieri aut manere poteſt ſine alia, nec per ſe ſola, ſed ſimul cum tota actione. Atque hoc modo exiſtimo eſſe vnam & indiuiſibilem actionē qua creatur cœlum, & concreatur materia & forma eius. Quidquid enim ſit de potentia abſoluta, quod infrà videbimus, tamen ex natura rei ita pendet creatio materiæ cœli ab actuali informatione ſeu vnitione formæ, vt non poſſit naturaliter eſſe illa effectio materiæ ſine conſortio alterius partialis actionis, qua in illam introducitur forma; neq; econuerſo illa inductio formæ poſſit per ſe fieri per modum totalis actionis, ſed ſolùm per modum partis componentis vnam totalem actionem ſimul cum productione materiæ. In quo differt effectio incorruptibilis corporis à productione corporis corruptilis, nā in corpore corruptibili actio qua creatur materia, poteſt eadem manere, variata actione qua inducitur forma, vel ſecundum numerum, vel etiam ſecūdum ſpeciem; quamuis oporteat vt aliqua maneat vel ſuccedat: & econtrariò, actio inductiua formæ poteſt per ſe fieri per modum totalis actionis, ſicut fit generatio, vt infrà latiùs declarabimus, tractando de eductione formæ. V. *Quot poſſit modis actio indiuiſibilis eſſe.*

Hoc ergo ſuppoſito, ad difficultatem propoſitam dicendum eſt, actionem illam integram & indiuiſibilem abſolutè & ſimpliciter non pendere à materia in genere cauſę materialis, quia illi actioni vt ſic nullum ſubiectum ſupponitur, nihilominùs tamen fatendum eſt illam actionem, quantum ad eam partem qua eſt comproductiua formæ, pendere à materia vt à ſubiecto, & cauſa materiali: hoc enim rectè probat diſcurſus ſuprà factus. Nec verò inde fit, illā actionem quoad aliquam partem eſſe generationem, aut propriam eductionem formæ de potentia ſubiecti, nam hæc ratio ſolùm conuenit illi actioni quæ per ſe ac ſeparatim, & per modum totalis actionis fieri poteſt: illa autem partialis actio concreatio dicenda eſt, quia natura ſua eſt pars vnius totalis actionis quæ eſt vera creatio. Nec repugnat concreationi vt ſic, pendere à ſubiecto & materiali cauſa, quantum ad eam rationem ſeu partem, ſecundum quam dicitur concreatio; ſicut etiam quatenus eſt partialis concreatio materiæ, pendet ſuo modo à forma & vnione eius. Quod nihil aliud eſt dicere quàm dari quandam creationem totalem, quæ conſtat ex partib. materiali & formali proportionatis partibus, quibus conſtat terminus eius; quod veriſſimum eſt. Atque ita ſatisfactum eſt omnibus rationibus dubitandi, intelligenturq; meliùs hæc omnia ex dicendis infrà de creatione, & de eductione formæ ſubſtantialis, vbi plura de hac difficultate dicam. VI. *Soluitur propoſita difficultas.*

SECTIO XIIII.

Vtrùm in rebus incorporeis dari poßit cauſa materialis ſubſtantialis, & quomodo quantitas ad hanc materialem cauſam comparetur.

I. SVpponit hæc quæſtio, eſſe inter ſubſtantias creatas quaſdam incorporeas, id eſt carentes hac quantitate molis, quam habent corpora: quod infrà nobis probandum eſt, tractando de ſubſtantiis ſeparatis. Hoc ergo ſuppoſito, ad explicandam in vniuerſum cauſalitatē materialem circa ſubſtantiam, vel aſſignandos ei terminos quibus clauditur, vel deſignandā certam proprietatem qua dignoſci poſſit, neceſſaria viſa eſt hæc quæſtio.

Variæ ſententiæ.

II. IN qua nonnulli errarunt, dicentes cauſalitatem materialem non limitari ad res corporeas, ſed in incorporeis etiam reperiri. Quæ ſententia duobus modis intelligi poteſt. Prior eſt, vt intelligatur de materia eiuſdem rationis cum materia rerum corruptibilium. Quo ſenſu tenuit eam opinionem Auicembron in lib. Fontis vitæ, vt refert & declarat Diuus Thomas 1. par. quæſt. 50. art. 2. (Auicembrō.) Sed hic ſenſus facilè reiicitur ex dictis, præter aliqua quæ mox ſubiiciemus. Quia oſtendimus, corpora cœleſtia propter ſuam incorruptibilitatem non poſſe cōſtare hac materia; ſed ſubſtantiæ incorporeæ ſunt incorruptibiles, magiſq; abſtractæ ab huiuſmodi peregrinis alterationibus, quàm cœleſtia corpora: ergo.

III. Alio ergo ſenſu poteſt illa ſententia intelligi de materia alterius rationis ſpecificæ ab hac noſtra materia, eiuſdem tamen rationis genericæ cùm materia rerum corporalium: ita vt de ſe illa materia, quæ de facto eſſe dicitur in rebus incorporeis, capax ſit corporeę molis, & quantitatis, ſi forma illam admittat. Et hoc ſenſu dicitur illa materia eſſe eiuſdem rationis communis cum materia rerum corporearum, quamuis in ſtatu differat, & actu careat mole corporea ratione formæ. Quod etiam aſſeruit Auicembrō citato loco. Eſt autem etiam hic ſenſus improbabilis, quia materiæ corporali connaturale eſt eſſe ſub quantitate, & ſub illa, vel per illam diuidi in partes; ergo impoſſibile eſt vt aliqua ſubſtantia natura ſua conſtet huiuſmodi materia carente mole corporea. Patet conſequentia, tū quia non poteſt talis materia eſſe ſine quantitate, ſaltem connaturali modo: non poteſt autem aliqua ſubſtantia naturaliter conſtare ex materia, & non habere illam in ſtatu connaturali, ſed prodigioſo, & miraculoſo: tum etiam, quia talis ſubſtantia incorporea cōſtaret ex portione ſeu parte materiæ diſtincta, vel à tota materia ſubſtantiarum corporalium, vt argumentatur Diuus Thomas loco citato: (D.Thom.) vel etiam à materiis aliarum ſubſtantiarum incorporearum, vt ibidem Caietanus addit. (Caietan.) Repugnat autē huic materiæ ſecundùm communē rationē ſuam diuidi in partes, niſi media quantitate.

IIII. Sed dicere poteſt aliquis, non eſſe de ratione huius materiæ in communi ſumptæ habere quantitatem, neque poſitiuè (vt ita dicam) poſtulare illam vt proprietatem ſibi neceſſariam, ſed ſolùm indifferēter ſe habere vt illam habeat, vel nō habeat iuxta exigentiam formæ. Sed hoc inprimis eſt alienum ab omni ratione Philoſophica, quia nos nunquam experti ſumus huiuſmodi materiā, niſi ſub quantitatē: ergo non ſolùm hæc materia eſt capax quantitatis natura ſua, vel poteſt admittere illam, ſi forma non repugnet, ſed etiam natura ſua poſtulat eſſe ſub quātitate, imò vix poteſt intelligi ſine illa. Et confirmatur hoc, nam ſi in materia eſt capacitas ad quantitatem, non poteſt naturaliter illa carere propter formam: nam maximè id accideret, quando forma eſſet A ſpiritualis: vt videmus in homine formam eſſe ſpiritualem, & non propterea priuari materiam ſua quātitate. Sed prætereà argumentor à priori in hunc modum, nam vel illa materia ſubſtantiarum incorporearum eſſet in ſua entitate indiuiſibilis, & carens partibus entitatiuis integrantibus ipſam: vel haberet partes entitatiuas, ſeſe tamen penetrantes propter carētiam quantitatis. Si primum dicatur, planè ſequitur, talem materiam non ſolùm non habere actu quantitatem, ſed etiā eſſe omnino incapacem illius, quia rei indiuiſibili repugnat ꝑ quantitatē extendi, vt per ſe notum eſt ex ipſis terminis: talis ergo materia non conueniet cum materia ſubſtantiarum corporalium etiam in hoc cōmuni genere materiæ corporeæ, ſeu capacis quantitatis. Si verò dicatur ſecundum, repugnat (ſaltem naturaliter) illam materiam eſſe à quantitate ſeparatam; tum quia materia corporalium non alia ratione poſtulat quantitatem, niſi quia diuiſibilis eſt in partes: tum etiam quia neque eſt in natura indicium aliquod, aut veſtigium talis materiæ, neque facilè, vt dicebam, concipi poteſt illo modo exiſtens, præſertim natura B ſua.

V. Poſſet ergo aliter excogitari (& ſit tertius dicendi modus) in re incorporea compoſitio ex materia prorſus ſpirituali & indiuiſibili, ita vt, ſicut datur ſubſtātia compoſita ex materia, & forma corporeis, & ſubſtantia compoſita ex materia corporea & forma incorporea, ita etiam dari poſſit ſubſtantia compoſita ex materia & forma incorporeis. Quid enim repugnat, quin detur huiuſmodi compoſitio in ſubſtantia ſpirituali? Atque hanc ſententiam probabilem reputat Alexander Alenſ. 2. part. (Alenſ.) quæſt. 20. memb. 2. in fine, & quæſt. 44. memb. 2. vbi diſtinguit triplicem materiam, ſcilicet elemētalem, cœleſtem & ſpiritualem, & Bonauent. in 2. diſt. 3. art. (Bonauent.) 1. quæſt. 1. & ſequent. & re vera loquitur de propria materia, vt eſt eſſentialis pars diſtincta realiter à forma: & idem tenet Richard. eadem diſt. art. 1. q. 2. & in (Richard.) eandem ſententiam refertur Aureolus ibi: & idem (Aureol. Plotinus.) docuit Plotin. lib. 4. Æneadis 2. c. 5. vbi ait, *profundum vniuſcuiuſque rei eſſe materiam, etiam in mundo intelligibili.* Idem tenuit Proclus in elementario propoſit. 210. Citatur pro hac ſententia ex Philoſophis Ariſtoteles (Ariſtoteles.) 2. Metaphyſ. tex. 12. vbi ait omne quod mouetur, habere materiam. Et Commentator 12. Metaphyſ. (Comment.) tex. 20. dicens materiam eſſe cauſam potentiæ in rebus, in quibus eſt potentia, ſcilicet paſſiua, ſignificās omnia quæ ſunt aliquo modo in potentia, habere C materiam; quod etiam habet 8. Phyſic. tex. 15. Idemq; habet Auicen. 2. Metaphyſ. c. 2. Vnde lib. 4. cap. 2. ait (Auicenna.) omne quod habet eſſe poſt non eſſe, habere materiam. Ex Patribus verò Auguſtinus lib. 1. de Mirab. ſacræ (D. Auguſt.) Scripturæ cap. 1. ait, Deum ex informi materia, quam priùs ex nihilo condidit, cunctarum viſibiliū, & inuiſibilium rerum, hoc eſt ſenſibilium, & inſenſibilium, intellectualium, & intellectu carentium, ſpecies multiformes diuiſiſſe: & 12. Confeſſ. ca. 20. & 21. inter alias expoſitiones illorum verborū, *In principio creauit Deus cœlum, & terram,* hanc ponit, id eſt, *fecit Deus informem materiam creaturæ ſpiritualis & corporalis.* Damaſcenus etiam lib. 2. de Fide, cap. 3. ait, *licet quadam creatura reſpectu noſtri, materia vacare dicantur, tamē quidquid eſt aliud à Deo, craſſum eſſe, & materia conſtare.* Et Boetius lib. de Vnitate & Vno, ait, Angelum eſſe (Boetius.) vnum coniunctione materiæ & formæ: & libr. 1. de Trinit. c. 3. ait, formam quę eſt ſine materia, non poſſe eſſe ſubiectum accidentium.

Ex

VI. Ex quibus omnibus colligit hæc opinio non poſſe dari ſubſtantiam creatam, quæ ſit pura forma ſubſiſtens, quia nulla eſt ſubſtantia creata, quæ licet actu ſit ratione formę, non ſit in potentia vt poſſit eſſe, & non eſſe, quod conuenit illi ratione materiæ. Item, nulla eſt ſubſtantia creata, quæ non poſſit agere, & pati, aut moueri: ſed primum conuenit ratione formæ: ergo ſecundum conuenit ratione materiæ, quia non poteſt eadem potentia ſecundum eandem rationem ſimplicem eſſe actiua, & paſſiua, quia non poteſt ſecundum idem eſſe in actu, & in potentia. Denique nulla ſubſtantia creata poteſt eſſe purus actus: ergo nec pura forma, ergo eſſe debet conſtans ex materia & forma. Nec verò repugnat hæc compoſitio rei ſpirituali, quia non repugnat intelligere entitatem ſubſtantialem indiuiſibilem, ac incorpoream, quæ in ſuo genere ſit pura potentia, & pendeat ab aliquo actu ſubſtantiali informante. Nam ſicut ſubſtantia ſpiritualis integra eſt in potentia ad formas accidentales proportionatas, ita dari poteſt ſubſtantia ſpiritualis partialis, quæ ſit in potentia ad ſubſtantialem formam proportionatam. Deniq; ſicut in formis ſunt gradus, cur non etiam poſſunt eſſe in materiis vſq; ad gradum ſpiritualem?

VII. Hæc ſententia eſt ſine dubio falſa: tamen duas habet partes. Vna eſt, cauſalitatem materiæ eſſe neceſſariam in omni ſubſtantia creata, quantumuis incorporea. Alia eſt, hanc cauſalitatem ſaltem non repugnare illi. Quia ergo prior pars faciliùs impugnatur, quàm poſterior, de ipſa eſt ſigillatim dicendum.

Quæſtionis reſolutio.

VIII. Dico ergo primò. Non eſt de ratione ſubſtantię creatæ & completæ vt habeat cauſam materialem intrinſecam, ex qua componatur. Hanc concluſionem ſupponunt omnes authores qui docent dari de facto ſubſtantias creatas non compoſitas ex materia, nimirum angelos. Ita ſentiunt ferè omnes Scholaſtici in 2. diſtinct. 3. & Diuus Thomas 1. part. quæſt. 50. art. 2. & 2. cont. Gent. cap. 50. & 51. & quæſt. de ſpiritualibus creatur. art. 2. Marſil. in 2. quæſt. 2. Henric. quodlib. 4. quæſt. 16. Heruæus quodlib. 11. quæſt. 3. & eſt expreſſa ſententia Dionyſij capit. 4. de cœleſti Hierarch. & de diuin. nominib. & ſine dubio idem ſentit Damaſcen. lib. 2. cap. 3. Ariſtotel. etiam 12. Metaphyſ. cap. 6. clarè docet intelligentias eſſe abſtractas à materia, quamuis in hoc excedere videatur, faciens illas puros actus; de qua redicemus infrà ſuo loco. Nunc probatur ratione aſſertio poſita, quia neque ex ratione ſubſtantiæ creatæ vt ſic, neque ex proprietatibus, vel affectionibus talis ſubſtantiæ poteſt colligi neceſſitas huius compoſitionis ſeu cauſalitatis materialis: ergo nulla eſt talis neceſſitas. Antecedens quoad priorem partem patet, quia de ratione ſubſtantiæ vt ſic ſolùm eſt, quòd ſit ens per ſe ſubſiſtens ſeu natura ſua aptum ad ſubſiſtendum. Quòd verò talis ſubſtantia, creata ſit, addit ſolùm dependentiam ab alio, & conſequenter, quòd talis ſubſtantia ſit finita, & non ſit ex ſe ens neceſſarium, neq; omnino ſimplex: ſed tota hæc ratio ſubſtātię creatę optimè ſaluatur & intelligitur abſq; compoſitione ex materia & forma, ſeu ex actu & potentia ſubſtantialibus, ac realiter diſtinctis: ergo. Probatur aſſumptum, quia vt ſubſtantia non ſit omnino ſimplex, ſufficit compoſitio Metaphyſica, vel ex natura & ſuppoſito, vel ex eſſe & eſſentia, de quibus infrà dicemus: præter quas etiam eſt compoſitio ex genere & differentia; quę ſufficit etiam, vt talis ſubſtantia finita eſſe intelligatur: neq; talis compoſitio indicat veram compoſitionem ex materia & forma, quia non oportet genus & differentiam ſumi ex partibus ſubſtantiæ realiter diſtinctis, vt in ſuperioribus dictum eſt. Deniq;, vt talis ſubſtantia depēdeat, ſatis eſt quòd ex ſe, & ex ſua intrinſeca eſſentia non ſit ens actu, ſed per efficientiam alterius: hoc autem conuenire poteſt ſubſtantiæ hoc ipſo quòd aliquam compoſitionem habet ex eſſe & eſſentia, vel ex modo dependentiæ, & re quæ dependet: ergo ad rationem ſubſtantiæ creatæ non eſt neceſſaria propria compoſitio ex materia & forma.

Altera verò pars antecedentis probatur, quia non repugnat eandem rem eſſe in actu in genere ſubſtātiæ, & eſſe in potentia ad accidentia, vt ſequenti diſputatione latiùs dicturi ſumus. Et patet breuiter, quia reſpectu diuerſorum non repugnant actus & potentia. Imò hoc ipſo, quòd ſubſtantia creata non habet per ſe ipſam omnem perfectionem ſequitur vt poſt perfectionem ſubſtantialem, ſit perfectibilis per accidentia: & hoc eſt eſſe in potentia ad illa. Deinde, ſi talis ſubſtantia ſit viuens, & maximè intellectualis, per eādem realem facultatem habere poteſt vim agendi & recipiendi, vt per eandem voluntatem poteſt elicere & recipere actum volendi: & eodem modo poteſt ſe mouere, non ratione materiæ, ſed ratione ſuæ propriæ ſubſtantiæ: ergo hæc non ſunt ſufficientia indicia compoſitionis propriæ ex materia & forma, quia non neceſſariò illam requirūt; ſed præter hæc nulla alia ſunt indicia talis compoſitionis, quæ in omni ſubſtantia creata neceſſariò inueniantur: ergo nulla eſt neceſſitas attribuendi hanc compoſitionem omni ſubſtantiæ creatæ. IX.

Et confirmatur, ac declaratur hic diſcurſus ex anima rationali ſeparata à materia: illa enim eſt ſubſtantia creata dependens, & non omnino ſimplex, & potens ad intelligendum, volendum, & ſe mouendum: & horum omnium capax eſt ſine compoſitione ex materia & forma. Vnde authores contrariæ ſententiæ coacti hoc exemplo, indicant etiam in anima reperiri hanc compoſitionem, veruntamen id eſt valde alienum non ſolùm à principiis naturalibus, ſed etiam fidei. Nam vel intelligunt, animam etiam dum eſt in corpore, eſſe compoſitam ex materia & forma ſpiritualibus; at inde ſequitur, animam non eſſe veram formam corporis; tum quia anima per ſe erit ſubſtantia completa & integra, vtpote ex propria materia ſubſtantiali, & propria forma compoſita; tum etiam, quia non poterit informare corpus per ſuam materiam, quia materia non eſt actus actuans, ſed primum ſubiectum formæ: neque etiam per ſuam formam, quia non poteſt eadem forma ſimul informare duas materias, neque habere connaturalem & intrinſecam habitudinem tranſcendentalem ad illas. Vel intelligunt, animam rationalem ſtatim ac ſeparatur à corpore, recipere aliquam ſpiritualem materiam cui vnitur, & in qua conſeruetur: & hoc æquè falſum eſt, & erroneum. Nam inde fit primò, animam rationalem verè non conſeruari ſeparatam. Secundò ſequitur, neceſſariam eſſe creationem nouæ materiæ, vt anima poſſit extra corpus manere, quia illa materia non poterat anteà præeſſe, aliàs oportuiſſet vel eſſe ſine forma, vel aliquid aliud corrumpi, vt anima rationalis extra corpus manere poſſet. Quæ omnia ſunt abſurda. Imò prætereà ſequitur, non oportere vt talis anima aliquando redeat ad corpus: nam ſi iam habet pro- X.

Anima rationalis nullā materiam includit.

D. Thom. Marſil. Henric. Heruæus. D. Dionyſ. Damaſc. Ariſtoteles.

priam & perfectiorem materiã quam informet, cur A debet illa priuari, vt ad corpus redeat? Maximè, quia compoſitum illud ex tali materia & anima, natura ſua incorruptibile eſſet. Igitur nullo modo dici poteſt rationalem animam conſtare materia, & forma.

XI. Occurritur obiectioni. Sed dicet aliquis non eſſe eandem rationem de anima rationali, & de ſubſtantiis completis, de quibus nunc agimus: nam illa cùm ſit incompleta, & natura ſua inſtituta ad informandam materiam, nõ eſt mirum, quòd tota ſit forma, & non conſtet ex materia: ſecus verò eſſe poteſt in ſubſtantiis completis, quæ ita per ſe ſubſiſtunt, vt materiam informare non poſſint. Sed hæc differentia nil obſtat, quin potius ex eo, quòd anima rationalis, quamuis ſit incompleta ſubſtantia, quia incorporea eſt, poteſt eſſe per ſe ſubſiſtens ſine materia, & in ſeſe operari, ac ſe mouere: ex hoc (inquam) inferimus non repugnare, quòd dentur completę ſubſtantię incorporeæ, quæ materia non conſtent, & in ſe operari poſſint, ac ſe mouere. Et ratio huius conſequentiæ eſt, quia ſicut in anima eadem res poteſt eſſe principium efficiendi, & recipiendi motum & actum accidentalem, ita in illis ſubſtantiis completis. Et ſicut anima ſeparata non indiget materia ad ſuos actus & B motus, ita nec ſubſtantia completa & incorporea indigebit illa. Et aliunde non eſt materia neceſſaria ad rationem ſubſtantiæ completæ vt ſic, nam Deus eſt completa ſubſtantia ſine materia: neq; ex eo præciſè, quòd ſubſtantia ſit creata, poſtulat vt complementum eius ſit ex compoſitione materiæ, vt demonſtratum eſt: ergo.

XII. Et hinc inſurgunt duæ aliæ rationes egregiè confirmantes concluſionem. Vna ratio eſt Diui Thomę loco citato, quia non repugnat dari ſubſtantiam creatam completam, habentem operationem ſimplicem independentem à materia: ergo non repugnat dari ſubſtantiam habentẽ eſſe completum abſq; materia. Conſequentia probatur, quia eſſe eſt propter operari; vnde eſt proportionatum operationi, & operatio ipſi eſſe: ſi ergo ſubſtãtia nullo modo indiget materia ad operationem, neq; ad ſuum eſſe cõpletum illa indigebit: Eò vel maximè, quòd talis materia nihil conferre poſſet ad eſſe, vel ſubſiſtere formæ: quia forma, vt ſupponitur, eſſet incorporea: ergo independens in eſſe à quolibet ſubiecto, & per ſe ſubſiſtens, ſicut eſt noſtra anima: igitur talis forma, neque quoad eſſe, neque quoad operari, indigebit C materia: ergo nõ poteſt natura ſua eſſe actus materiæ, ſed actus per ſe ſubſiſtens, tanquam ſubſtantia completa. Antecedens verò probatur, quia non repugnat dari ſubſtantiam creatam purè intellectualem: operatio autẽ intellectualis per ſe & natura ſua independens eſt ab omni materia, vt latè probatur in 3. de Anima: & patet breuiter tum ex obiecto eius, nam ſub ſe complectitur omne ens, quantumuis abſtractum à materia; tum ex modo eius, quia ex ſe abſtrahit à tempore, & loco, & ab omni compoſitione: tum deniq; ex primaria ſubſtantia intellectuali, quæ eſt Deus, in quo nullum eſt genus materię, & ex infima, quæ eſt homo, vel anima rationalis. Nam, licet hæc anima ſit actus corporis, cuius miniſterio vti aliquo modo poteſt ad ſuas mentis operationes; tamen per ſe ac formaliter, non indiget anima rationalis aliqua materia ad intellectuales operationes: vnde ſeparata illas exercet ſine vlla materia: ſi ergo non repugnat dari ſubſtantiam creatam totaliter intellectualem, non repugnabit dari ſubſtantiam creatam carentem compoſitione ex materia.

Altera ratio ſumitur ex ſimilitudine effectus ad cauſam, ſaltem ſecundùm communem & analogam rationem: cùm ergo Deus ſit ſubſtantia completa ſimplex, non repugnabit dari ſubſtantiam ſimilem Deo in hac perfectione, ſaltem quantum ad carentiã compoſitionis ex partibus realiter diſtinctis: omnis enim ſimilitudo ad Deum, quæ non pugnat cum ratione effectus æquiuoci, & dependentis, vel quæ aliundè non pugnat cum ratione entis vt ſic, cõmunicari poteſt à Deo alicui creaturæ: de quo diſcurſu dicemus plura infrà, tractãdo de intelligentiis creatis. XIII.

Dico ſecundò. Omnino repugnat fieri incorpoream creaturam habentem veram materialẽ cauſam ſubſtantialem. Hanc concluſionem non inuenio ita expreſſam in authoribus: ſolùm enim dicunt angelos carere omni materia: tamen quatenus hoc colligunt ex eo, quòd incorporei ſunt, planè ſupponunt, repugnare ſubſtantiæ incorporeę vt ſic compoſitionem ex materia, qualiſcunque illa eſſe fingatur. Poteſt autem probari aſſertio primò ab effectu, vel potiùs ex fine: quia compoſitio ex materia non poteſt conuenire alicui ſubſtantię niſi quatenus ei eſt connaturalis: natura autem non poſtulat compoſitionem ex materia, niſi ob aliquem vſum, vel finem cõſentaneum & compoſito, & formæ, nam materia eſt propter formam, ſed materia incorporea nulli vſui eſſe poteſt formæ incorporeæ: ergo. Minor probata ſatis eſt in præcedente aſſertione, nam forma incorporea non indiget materia abſolutè vt ſit, neque etiam vt operetur intellectualiter, vt ibi probatum eſt; neq; vt moueatur localiter, vt probat etiam exemplum noſtræ animæ ſeparatæ. Et ratio eſt, quia motus localis recipi poteſt in quacunque re ſubſiſtente, habente finitum & limitatum locum, ſiue illa res ſit compoſita, ſiue ſimplex. Nec fingi poteſt aliud genus operationis, ad quam talis materia deſeruiat, quia in materia incorporea non poſſunt eſſe ſenſus, neq; aliquis modus cognitionis, qui per ſolam formam nõ meliùs exerceatur: neque etiam eſſe poſſet actus vitæ vegetatiuæ, cùm ſubſtantia incorporea ſit incorruptibilis, eſt ergo talis materiæ modus ineptiſſimus ad omnem vſum naturæ: ergo non poteſt eſſe connaturalis alicui ſubſtantiæ: ergo ſimpliciter impoſſibilis eſt: nam materia vel eſt pars naturæ, vel non eſt materia. Item, ſi poſſibilis eſt aliqua materia, poſſibilis etiam eſt forma, quæ ſit naturalis actus eius: ergo cõpoſito ex vtraq; connaturalis erit talis cauſa materialis, ſi ergo nulli formę, vel compoſito eſſe poteſt cõnaturalis huiuſmodi materia, neq; abſolutè eſſe poteſt. Ratio autẽ à priori ſumenda videtur ex nobilitate gradus & ordinis ſubſtantiæ incorporeæ, nã ille ordo rerum eſt actualior, quam ſit omnis ſubſtantia corporea & extẽſa & ideò repugnat dari in illo ordine entitatem ſubſtãtialem per modum puræ potentiæ indigentis forma ſubſtantiali, ac realiter diſtincta, vt eſſe poſſit. XIIII. Incorporea ſubſtantiæ repugnat materialis cauſa.

Materia & quantitas mutuò ſeſe inferunt.

EX his infero materiam & quantitatem ſe habere inſeparabiliter ac reciprocè, ita vt omne cõpoſitum ex materia, neceſſariò ſit quãtum; & omne etiam corpus quantum, neceſſariò ſit compoſitum ex materia: hæc enim poſterior pars in ſuperiori ſectione probata eſt: prior verò ex proximè dictis conſtat. Vnde fit conſequens, quantitatem comparari ad materiam vt proprietatem eius, nam cùm inſeparabiliter ſeſe comitentur, neceſſe eſt vt inter ſe habeant aliquam naturalem connexionem, cùm XV.

autem

autem materia ſit ſubſtantia, & quantitas accidens. non poſſunt aliter connecti, niſi vt proprietas & eſſentia. radix, ſeu fundamentum. Imò, ſi de proprietate reali, & phyſica loquamur, nullam aliam in materia inueniemus: nam ſi quid aliud aſſignari ſolet, vel non eſt proprietas, ſed eſſentia; vt eſſe *potentiam ad formam*: vel non eſt proprietas poſitiua, ſed quæ per negationem declarat eandem eſſentiam; vt eſſe *ingenerabilem, & incorruptibilem*, eſſe *de ſe informem*, & *aliquo modo incognoſcibilem, carere vi actiua*, & ſimiles. Vel deniq; ſolùm per Metaphoram explicat eãdem eſſentialem capacitatē materię, vt *habere appetitum ad formã*. At verò quantitas eſt vera & realis proprietas, propriam habens entitatem (de qua infrà ſuo loco dicemus) naturaliter ac neceſſariò coniunctam cum entitate materiæ. Eſtque illi valde proportionata, nam eſt aptiſſima ad recipiendum, & patiendum, & ex ſe non eſt ordinata ad aliquid agendum. Statim verò ſe ſe offerunt hoc loco quæſtiones graues, ſcilicet, an quantitas ita ſit proprietas materiæ, vt ſit illi coæua, & an ab illa dimanet, vel mediante forma: & an in illa immediatè ſubiectetur, vel in toto compoſito; ſed hæ quæſtiones non ſunt neceſſariæ ad præſentem diſputationem, & in ſequenti habebunt commodiorem locum.

XVI. Dubiolum. Solùm poteſt in hac aſſertione dubitari, ſi quantitas & materia ſeſe conſequuntur, quomodo, variata ratione materiæ, non variatur ratio quãtitatis: diximus enim materiam incorruptibilium corporum eſſe diſtinctam à materia corruptibilium: nemo autem dicet quantitates eſſe diuerſarum rationum. Quod ſi dicatur, quantitatem conſequi materiam vt ſic ſecundum genericam rationem ſuam: reſtabit inquirendum, quæ proprietas conſequatur hãc, quę verò illam materiã, quatenus talis eſt, vel quomodo ad rationem genericam materiæ ſequatur ſpecifica proprietas; & tamen ad ſpecificas rationes materiæ nulla proprietas conſequatur. Ad hoc verò dicendũ eſt breuiter, nullum eſſe inconueniens quòd duæ naturæ ſeu materiæ ſpecie diſtinctæ, quatenus inter ſe ſunt aliquo modo ſimiles, habeant proprietatem communem: id enim frequens eſt etiam in formis, & ſubſtantiis completis. Nam ſicut duæ cauſæ ſpecie diſtinctæ poſſunt habere effectum eiuſdē rationis, quia poſſunt habere virtutem communem, vel formalem, vel eminentē; ita duæ materię poſſunt habere proprietatem cõmunem propter conuenientiã in aliqua conditione naturæ, quamuis non cõueniãt ſimpliciter in tota eſſentia. Omnes enim materiæ habent integralium partium extenſionem & cõpoſitionem, & in ea ſunt omnino ſimiles, & ſecundũ eam rationem conuenit illis proprietas: habent verò vlteriùs, quòd ſint potentiæ ad formam, & ſecundum hanc rationem differunt per diuerſam habitudinem ad formam. Et ſecundum hanc ſpecificam rationem, & diſtinctionem, verum eſt non habere vnam materiam aliquam peculiarem proprietatem accidentalem, diſtinctam à quantitate, vel à proprietatibus alterius materiæ. Neque hoc eſt inconueniens, quia materia, cùm ſit pura potentia, non indiget aliis proprietatibus vel facultatibus.

Reſponſio.

Argumentorum ſolutiones.

XVII. Ad argumenta alterius ſententiæ reſpondetur, Ariſtotelem, cùm ait omnia quæ mouentur, habere materiam, loqui de motu phyſico, in quo vna pars mobilis prius pertranſit ſpatium, quàm alia. Commentator autem & Auicenna procedunt in errore, quòd intelligentię omnes ſunt entia neceſſaria, & æterna. Ad Aug. In primis opus illud de mirabilib. ſacræ Scripturæ incerti eſt authoris; deinde D. Thom. q. vnica de ſpiritualib. creat. artic. 1. ad quartum, explicat Auguſtinum nõ loqui de materia propriè, vt eſt pars eſſentiæ, nec de informitate ſubſtantiali, ſed de materia, vt dicit quamcunq; ſubſtãtiam, vel ſubiectum accidentaliter informe. Vnde per materiam informem in intellectuali natura nihil aliud intelligit, quàm ipſam naturam intellectualem nõdum illuminatam à verbo. Vel fortaſſe author illius libri exiſtimauit Angelos eſſe corporeos. Atque hoc modo reſpondet Capreolus in 2. d. 3. q. 1. ad alium locum Auguſtini ex libris confeſſionum, eam expoſitionem eſſe iuxta opinionem Platonis exiſtimantis Angelos eſſe corporeos: præſertim quia Auguſtinus non approbat, ſed refert tantùm illam expoſitionē. Damaſcenus aũt apertè ſentit Angelos eſſe immateriales, quamuis cõparatione Dei eos appellat craſſos ac materiales, non quia materia conſtent, ſed quia aliquo modo ſunt compoſiti, & potentiales. Ita ferè Diuus Thomas q. 50. artic. 1. ad primum. Boetius autem in priori loco, vel exiſtimauit Angelos eſſe materiales, vel loquitur latè de materia & forma, prout interdum dicuntur de quacunque potentia & actu, ſiue ſint genus & differentia, ſiue eſſentia & eſſe. In poſteriori autem loco vel loquitur de forma pura, quæ ſit purus actus, vt exponit Capreolus, vel loquitur ſecundum pręciſionem formalem, quòd forma vt forma non recipit accidentia, ſed quatenus aliquid participat de conditionibus materiæ, ſeu de potentialitate.

Locus Aug. exponitur.

Damaſcenus explicatur.

Boetius exponitur.

Et ex his vltimis verbis ferè reſponſum eſt ad rationem illius ſententiæ: negatur enim eſſe impoſſibilem ſubſtantiam creatam non compoſitam ex vera materia. Ad primam probationem reſpondetur, falſum eſſe omnem ſubſtantiam creatam poſſe non eſſe per intrinſecam potentiam paſſiuam, quæ conuenit rebus ratione materiæ, ſubiectæ priuationi: ſi verò ſit ſermo de potentia ad non eſſe per ſolam denominationem extrinſecam à cauſa efficiente, illa non requirit materiam. Ad aliam probationem reſpondetur, eãdem rem viuentem poſſe ſe ipſam mouere accidentaliter, vel in actum reducere, quia ad hoc eſſe poteſt per ſuam ſubſtantiã in actu eminenti ſeu virtuali, & in potentia formali, vt ſuprà, confirmando veritatem, declaratum eſt, & tractando de cauſa efficienti latiùs dicemus. XVIII.

Ad vltimam probationem iam declaratum eſt, vnde repugnet dari ſubſtãtiam incorpoream, & puram potentiam in genere ſubſtantię, ſcilicet ex eminentia illius gradus, & ordinis; & ideò non eſt ſimile de potentia ad formas accidentales, quia ſubſtantia quæ ſit ſimpliciter in actu, poteſt eſſe in potentia ad accidentia: quæ non eſt potentia ad eſſe ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Eſt denique diuerſa ratio formæ & materiæ, nam forma, cùm ſit actus, meritò reperiri poteſt in gradu incorporeo, itemque gradus corporeus poteſt participare actualitatem formæ ſubſtantialis, quia non eſt ille ordo adeò imperfectus, quin intra illum reperiatur ens ſimpliciter in actu per formam conſtitutum: econtrario verò materia propter ſuam imperfectionem non poteſt eleuari ad gradum incorporeum. XIX.

DISPVTATIO DECIMAQVARTA.

De cauſa materiali accidentium.

EXplicata cauſalitate materiali in prima radice, & cauſa illius generis, facilè eſt eam applicare ad omnia ſubiecta, quæ huiuſmodi genus cauſalitatis exercent circa accidentia; nam circa ſubſtantiam ſola materia prima veram ac propriam cauſalitatem materialem habet: quia licet partes integrantes vel diſpoſitiones, ſoleant ad hoc genus cauſæ reuocari, id ſolùm eſt per quandam reductionem, non per proprietatem. Igitur de materiali cauſa accidentium primùm videbimus an ſit, & qualis, & reſpectu quorum accidentium. Deinde, quibus rebus conueniat.

SECTIO I.

Vtrùm detur vera cauſa materialis accidentium.

DVpliciter de accidentibus loqui poſſumus: vno modo in abſtracto, ſeu de ſola forma accidentali: alio modo in concreto, ſeu de compoſito ex tali forma, & ſubiecto. Et iuxta hanc duplicem conſiderationem dupliciter poteſt quæri cauſa materialis accidētis; ſcilicet, vel componens ipſum, vel ſuſtentans ipſum, aut vnionem ipſius.

Materialis accidentium cauſa datur.

I. PRimò ergo in genere certum eſt dari cauſam materialem accidentium. Hoc patet primò ex Ariſtotele 12. Metaph. tex. 23. vbi reſoluens quæſtionem, quam lib. 3. tex. 15. propoſuerat, dicit omnium generum eadem eſſe principia ſecundum proportionem; nam (vt Commentator exponit) licet alia ſit potentia ad eſſe ſubſtantiale, & alia ad eſſe accidentale, tamen proportionaliter conueniunt in ratione cauſæ materialis. Vnde hæc cauſalitas eadem via, & proportione demonſtratur, qua cauſalitas materiæ primę: imò tanquam nobis notior, priùs cognita eſt, & per proportionem ad illam, ventum eſt in cognitionem materię primę, vt ſuprà vidimus. Experimur enim in eodem ſubiecto mutationem fieri ab vno accidēte in aliud, vt à calido in frigidum: ex quo intelligimus dari ſubiectum, quod vtriq; accidenti ſubeſt, & illud appellamus cauſam materialem accidentis. Nam re vera eſt cauſa, quandoquidem ab illo dependet accidens: & quatenus ſubiectū eſt, non participat aliud cauſalitatis genus, vt per ſe conſtat, & magis patebit ex dicendis. Deinde, quia non in omnibus accidentibus fit hæc tranſmutatio, addenda eſt ratio vniuerſalis, quæ ex natura entitatis accidentalis ſumenda eſt: entitas enim accidentalis, in ſe ſubſiſtere non poteſt, ſed indiget ſubiecto, in quo ſuſtentetur: & ideò indiget cauſa materiali tanquam neceſſaria ex natura rei, vt eſſe poſſit. Quæ ratio probat, non ſolùm dari poſſe cauſam materialem accidentium, ſed etiam omnia accidentia natura ſua neceſſariò poſtulare hanc cauſam; quia *accidentis eſſe eſt ineſſe*, vt poſteà ſuo loco declarabimus: in ipſa autem ratione inhærendi includitur ſubiectum & conſequenter materialis cauſa.

Ariſtotel.

A Ex quo colligitur differentia inter ſubſtantiam & accidens, quòd ſubſtantia etiam creata, nō requirit in vniuerſum materialem cauſam, vt ſuprà oſtenſum eſt; accidens verò omne illam requirit. Et ratio eſt, quia ratio ſubſtantiæ aut formæ creatæ ex hac præciſa, & communi ratione nō requirit materiam, cùm ex vi illarum rationum non repugnet eſſe rem ſubſiſtentem, & ſimplicem, ſed requiritur ex peculiari ratione talis ſubſtantię, nimirum corporeæ, vel talis formæ, ſcilicet materialis. At verò accidens ex pręciſa, & communi ratione accidentis poſtulat materialem cauſam, quia dicit entitatem ita diminutā, vt natura ſua ſit inepta ad ſubſiſtendum, ac proinde indigentem aliquo ſubiecto ſuſtentante. Quo fit, vt hæc cauſalitas materialis, etiam ad incorporalia ſe extendat, nam etiam ſpiritualia accidentia indigent materiali cauſa, extenſo nomine *materialis* vltra id à quo ſumptum eſt. Materia enim propriè, & in rigore appellata eſt materia corporea, & ab ea denominatio *materialis* ſumpta eſt: inde tamen extenditur ad omnem cauſam, quæ rationem cauſandi eandem ſeu proportionalem habet, etiamſi ſecūdum B entitatem ſuam ſpiritualis ſit, & incorporea: atque hoc modo accidentia ſpiritualia, licet in ſe ſint indiuiſibilia, & incapacia extenſionis quantitatiuæ, nihilominùs cauſam materialem habent. Quin potiùs iuxta principia diuinæ Theologiæ, etiam ſupernaturalia accidentia indigent materiali cauſa, nam quantumuis ſint entia perfectiſſimi ordinis, tamen hoc ipſo quòd accidentia ſunt, indigent ſubiecto, quo fulciantur. Aduertendum eſt tamen vltimò, in hac concluſione ſermonem eſſe de propria entitate accidentali, nam modus accidentalis, qui ex ſe non habet propriam entitatem, ſed intrinſecè identificatur alicui accidentali entitati, cuius eſt modus, non ſemper habet propriam materialem cauſam, ſed illi ſufficit ipſa entitas quam proximè modificat, ſiue illi coniungatur vt ſubiecto, ſiue alio modo, quod in particulari declarari non poteſt, niſi explicando varia genera horum modorum accidētalium, quod in diſcurſu huius materiæ præſtabimus. Et ideò omitto ſpeciales difficultates, quę hîc occurrebant de relatione vt relatio eſt, & de actione trāſeunte vt ſic, & de loco, vel aliis formis extrinſecè denominantib. nam in propriis locis commodiùs tractabuntur.

II. Notandum inter ſubſtãtiam & accidens diſcrimen.

Accidens in concreto componitur ex materia, non in abſtracto.

III. C DIco ſecundò. Entitas accidentalis in abſtracto ſumpta, non habet cauſam materialem, ex qua intrinſecè componatur, ſed hoc modo datur cauſa materialis accidentis in concreto, ſeu compoſiti accidentalis. Hanc cōcluſionem, pręſertim quoad priorem partem, ponunt Soncinas 12. Metaphyſ. quæſtio. 26. & Iauell. quæſt. 8. & ſignificant, aliquos ſenſiſſe oppoſitum propter Ariſtotelem ibi text. 26. dicentem, in omni genere dari propriam potentiam, & actum. Concluſio tamen eſt certiſſima, loquendo de propria & reali materia, quia tota entitas accidentalis eſt quædam forma: non ergo indiget compoſitione intrinſeca & reali ex propria materia, & forma. Antecedens declaratur, qui tota entitas accidentalis eſt in ſubiecto tanquam forma: vnde qui in accidente fingunt dictam compoſitionem ex materia, neceſſe eſt fateantur, illam partem, quam materiam appellant alterius partis formalis, reſpectu ſubiecti eſſe actum & formam ſaltem partialem. Hinc verò probatur prima conſequentia, quia forma

Iandun. 8. Metaph. q. 8.

forma, vt forma, non poſtulat compoſitionem ex A potentia & actu realiter diſtinctis, vt in ſubſtantialibus conſtat, & in ſpeciali de anima rationali ſuperiùs probatum eſt. Neq; in accidentali forma excogitari poteſt própria ratio, ob quam illam compoſitionem requirat: nam licet talis forma conſtet genere, & differentia, quæ per modum materiæ & formæ Metaphyſicè comparantur, tamen neque in re diſtinguuntur, nec per ſe requirunt principia ſeu fundamenta realiter diſtincta, vt in ſuperioribus probatum eſt. Nec verò hæ formę accidentales propter ſuam imperfectionem poſtulant illam compoſitionem ex potentia, & actu realiter diſtinctis, quia res imperfecta, ſi ſit partialis & incompleta, aut forma alterius, poteſt eſſe realiter ſimplex, imò & indiuiſibilis, vt punctus, nam ſimplicitas non ſemper importat, aut requirit magnam perfectionem, ſed tunc ſolùm eſt ſignum maioris perfectionis, quando cætera ſunt paria: ergo nulla probabilis ratio excogitari poteſt ad tribuendum accidentibus hanc compoſitionem.

IIII. Adde præterea, intelligi non poſſe qualis ſit illa B materia ex qua intrinſecè componatur forma accidentalis; nam vel eſt talis, vt eadem numero ſucceſſiuè ſit ſub diuerſis formis accidentalibus; vel ſemper tranſmutatur ſeu perit cum ipſa forma. Primum dici non poteſt, aliàs non ſolùm ex calido fieret frigidum, ſed etiam ex calore frigus, & ex amore odium; & ſic de aliis, quod eſt apertè falſum. Item, quia calor actiuus eſt ſecundum totam entitatem ſuam: ergo introducit in ſubiecto calorem ſecundum totam entitatem eius, quantum ad illum gradum, quem introducit: ergo expellit oppoſitum gradum frigoris ſimiliter quoad totam entitatem eius: non ergo expellit tantùm partem formalem à materiali, vt in hanc introducat aliam partem formalem oppoſitam, ſed ſimpliciter expellit totam formam, vel totum gradum contrarium, vt ſuum introducat. Sicut in mutatione purè priuatiua, vt v. g. in deſitione luminis, non perit pars formalis luminis, & manet potentialis, ſed abſolutè totum lumen. Si autem tranſmutatio accidentis ſemper fit in tota entitate formæ: ergo illa materia, ex qua finguntur accidentia conſtare, nihil deſeruit ad tranſmutatio- C nes accidentium, neq; etiam deſeruit vt informent ſubſtantiam, nam ratio materiæ ex ſe potiùs impedit informationem, quia materia vt ſic non eſt actus actuans, vt ſuprà diximus. Item non deſeruit ad actionem, quin potiùs impedire poteſt, ne forma ſecundum ſe totam ſit actiua, nam materia ſecundum ſe non eſt actiua: cùm ergo multæ formæ accidentales ſint actiuæ ſecundum totam ſuam entitatem, non conſtant intrinſecè materia & forma. Tandem ſi accidens ita conſtat materia & forma, etiam forma ipſius accidentis conſtabit materia & forma. Atque ita procedetur in infinitum: ſi ergo in aliqua ſiſtendum eſt, vt re vera eſt, ſiſtamus in prima, quæ ſit ipſum accidens, quod eſt tantùm forma, cuius materia eſt ſubiectum quod informat. Prima ſequela patet, quia non eſt maior ratio de vna forma, quàm de alia, quia vtraque eſt entitas imperfecta, & incompleta, & forma alterius, & in vtraque concipi poteſt ratio generica & ſpecifica: eſt ergo eadem ratio.

V. Et ex his facilè patet altera pars concluſionis, quia compoſitum accidentale intrinſecè conſtat ex ſubiecto, & accidente, & in ea compoſitione accidens habet rationem formæ: ergo ſubiectum habet rationem materialis cauſæ. Vnde fit, cauſalitatem hanc reſpectu compoſiti eadem proportione explicandam eſſe in his compoſitis accidẽtalibus, qua in ſubſtãtialibus illam declarauimus. Ipſum enim cõpoſitum eſt effectus talis cauſæ, cùm ex illa conſtet, & ab illa pendeat. Ratio verò ſeu principium cauſandi eſt prima potentia, vel entitas, per quam ſubiectum recipit accidens, de qua potentia, & entitate in ſequentibus ſectionibus ex profeſſo dicemus. Cauſalitas verò in re non aliud, quàm vnio accidentalis formæ ad ſubiectum, nam ea mediante fit, vt ex ſubiecto & accidente vnum compoſitum coaleſcat. Loquimur enim de compoſito, & cauſalitate eius in facto eſſe: nam de cauſalitate in fieri, ſtatim dicetur. Neq; oportet in ſubiecto accidentis fingere diſtinctum modum vnionis præter ipſum accidens vt vnitum ſubiecto, quia cùm accidens ſit in ſubiecto, non fiunt in ipſo ſubiecto duæ mutationes: vna per informationem accidentis, alia per peculiarem modum vnionis identificatum ipſi ſubiecto, & propter alias rationes ſuprà factas, quæ hîc eandem, vel maiorem vim habent. Atq; ita patet tota hæc cauſalitas reſpectu accidentalis compoſiti.

Dices, Hoc compoſitum accidentale eſt vnum per accidens: ergo reſpectu illius non poteſt intercedere vera cauſalitas materialis. Aliàs omne compoſitũ per accidens conſurgeret ex huiuſmodi cauſalitate; quod patet eſſe falſum in aceruo lapidũ, vel etiam in domo, quatenus conſtat fundamento, parietibus, & tecto. Reſpondetur ex ſuprà dictis de vnitate, in entibus quæ ſunt vnum per accidens, eſſe latitudinem, & quædam habere maiorem vnitatem, quã alia. Compoſitum ergo ex ſubiecto & accidente, eſt vnum per accidens, quia conſtat ex rebus diuerſorũ Prædicamentorum, & ex actu & potentia, non per ſe ordinatis, ſed accidẽtaliter. Nihilominus tamen illa vnitas quã habet, non eſt tantùm Metaphorica, aut apparẽs, ſed vera & Phyſica, quia eſt per veram vnionem & realem vnius ad aliud, & ideò tale compoſitum verè conſurgit per realem cauſalitatem componentium, tum inter ſe, tum reſpectu compoſiti. Aceruus autem lapidum ita eſt vnũ per accidens, vt non habeat verã & phyſicam vnitatem, ſed ſolùm Metaphoricam, vel apparentem (vt ſic dicam) & ideò, ſicut non conſurgit ex vera vnione partiũ componentium, ita non oportet vt vera cauſalitas materialis ibi intercedat, ſed tantùm ſecundũ proportionem, quatenus in ſitu & ordine vna pars coniungitur alteri. In compoſitione autem artificiali ſolet intercedere quædam maior coniunctio & ſubordinatio partiũ: nõ tamen vera & Phyſica vnio, atq; ita neq; vera cauſalitas materialis: quod intelligitur, comparando partes integrãtes artificium inter ſe, nam ſi comparetur totum artificium ad propriam formam artificialem, quæ eſt figura, reſpectu illius eſt magis propria cauſalitas materialis, quatenus figura cõparatur ad ſuum ſubiectum tanquam verum accidens illi realiter vnitum. VI. *Occurritur obiectioni.*

Accidens in abſtracto educitur, & ſuſtentatur à materia.

VII. Dico tertiò. Accidens quoad ſuam entitatem accidentalem præciſè & abſtractè ſumptam, habet materialem cauſam, non ex qua componatur, ſed à qua ſuſtentetur in ſuo eſſe: vnde illa non tantùm eſt materialis cauſa accidentis quoad vnionem, ſed etiam quoad entitatem eius, quam in ſuo genere cauſat, mediante vnione: neque etiam

eſt cauſa ſolùm in facto eſſe, ſed etiam in fieri. Tota A hæc aſſertio ſequitur ex præcedentibus à ſufficiente diuiſione, nam ex prima aſſertione conſtat accidentia indigere cauſa materiali ob diminutam entitatem quam habent: & in ſecunda probatum eſt entitatem accidentalem non indigere hac cauſa, vt ex ea intrinſecè componatur: ergo vt ab ea ſuſtentetur. Imò etiam qui fingunt cauſam materialem intrinſecè componentem accidentia, non excludunt cauſam materialem ſuſtentantem totum ipſum accidens compoſitum ex intrinſeca materia, & forma: quod eſt nouum argumentum, falsò confingi illam intrinſecam compoſitionem accidentis ex materia & forma. Rurſus ex eadem diminuta, & imperfecta entitate accidentis, conſtat pendere à ſua cauſa materiali non ſolùm in vnione, ſed in entitate ſua, quia in ſe ſubſiſtere nullo modo poteſt naturaliter. Item quia non minùs pendet accidens à ſua cauſa materiali, quam forma ſubſtantialis materialis à materia; ſed hæc pendet non tantùm in vnione, ſed etiam in entitate: ergo. Deniq; hinc etiam concluditur pendere non tantùm in facto eſſe, ſed etiam in B fieri, tum quia fieri eſt proportionatum ipſi eſſe, tum etiam quia actio per quam accidens naturaliter fit, eſt etiam quoddam accidens pendens neceſſariò à ſubiecto, in quo vel ex quo fit. Eſt tamen hoc cum proportione intelligendum, nam quædam accidentia fiunt per propriam actionem, alia verò ſolùm per reſultantiam, vel conſecutionem ad effectionem aliarum rerum: vnumquodq; ergo accidens eo modo quo fit, pendet ab aliquo ſubiecto in fieri, atq; ita habet materialem cauſam ſuæ effectionis eo modo quo naturaliter fieri poteſt. Quid autem ſit hæc cauſalitas, non oportet iterum declarare, nam eadem omnino eſt, quæ in ſubſtantiali cauſalitate, ſeruata proportione.

Diſcrimen inter accidentia quoad fieri.

VIII. Quærere verò aliquis poteſt an materialis cauſa vniuocè dicatur de illa quæ eſt ſubſtantiæ, & de cauſa materialis accidentis. Et ratio dubij eſſe poteſt, quia cauſa materialis accidentis in ſe, vel eſt perfectior, vel eſt æquè perfecta cauſa materiali ſubſtantiæ, nam vel eſt integra ſubſtantia, vel forma, vel ad minimum ipſa materia: ergo etiam in ratione cauſæ materialis eſt vel perfectior, vel ſaltem æquè perfe- C cta, quia in hac cauſalitate cauſa, præbet ſe ipſam, & ſuum eſſe; ergo ſi in ſe eſt æquè perfecta, etiam erit in ratione cauſæ. In contrarium verò eſt, quia eſſe quod reſultat ex hac cauſalitate, non eſt eſſe ſimpliciter, ſed ſecundum quid, nimirum eſſe accidentale. Item productio, vel generatio accidentis, ſolùm eſt productio, & generatio ſecundum quid. Vnio item formæ accidentalis cum ſubiecto, eſt tantùm ſecundum quid, vtpote accidentalis: ſed actualis cauſalitas materialis conſiſtit in ipſa actuali vnione, vel vnitione, quatenus à ſubiecto pendet, ergo cauſalitas hæc reſpectu accidentis eſt tantùm ſecundum quid. Atq; ita dicendum eſt, cauſam materialem formaliter in ratione cauſæ Analogicè de his cauſis dici, & principaliùs de cauſa ſubſtantiæ, materialiter verò rem, quæ cauſat accidentia, poſſe eſſe vel æquè, vel magis perfectam. Id verò non ſatis eſt, vt in ratione cauſæ ſit perfectior, etiamſi per ſe ipſam intret compoſitionem totius compoſiti accidentalis, quia non eſt inde ratio cauſæ ſumenda, ſed ex actuali cauſalitate quam exhibet, & ex formali eſſe, quod inde conſurgit.

Qualiter materialis cauſa de ſubſtantiali & accidentali dicatur.

SECTIO II.

An ſubſtantia vt ſic eſſe poſſit immediata cauſa materialis accidentium.

DE hac cauſalitate formaliter ſumpta, nihil aliud nobis dicendum ſupereſt; de fundamento verò talis cauſalitatis, & de potentia per quam cauſat, nonnulla dicere neceſſe eſt. Cùm enim materialis cauſalitas conſiſtat in receptione, duo ex parte cauſæ requiruntur; ſcilicet res quæ recipit, & potentia per quam recipit, quæ poſſunt vel re, vel ratione diſtingui. Supponimus autem vt per ſe notum ex dictis, ſubſtantiam eſſe quaſi primum fundamentum, vel primam rem quæ cauſat materialiter accidentia, quia totus ordo accidentium imperfectus eſt, & inſufficiens, vt in ſe ſubſiſtat: & ideò primum fundamentum, in quo accidentia nitantur, non poteſt eſſe aliquod accidens, ſed debet eſſe ſubſtantia. Inquirimus ergo per quam potentiam ſubſtantia cauſet materialiter accidentia, an per potentiam accidentalem realiter, aut ex natura rei diſtinctam ab ipſa; an verò per ſe ipſam, ſeu per potentiam ratione tantùm diſtinctam. I.

Tractatur prior opinio.

QVidam enim authores ſentiunt nullum accidens recipi in ſubſtantia, niſi media potentia accidentali pertinente ad idem Prædicamentum. Ita ſentiunt Soncinas 12. Metaph. q. 26. & Iauel. q. 8. qui dicunt eſſe in ſubſtantia potentiam receptiuam quantitatis, quæ reducitur ad Prædicamentum quantitatis, & aliam receptiuam qualitatis, ad Prædicamentum qualitatis pertinentem, vel potiùs in ſuperficie ipſa, ait Soncinas, eſſe aliquid potentiale de genere coloris, ad recipiendum colorem, quidquid illud ſit (inquit) putà Diaphaneitas, vel aliquid huiuſmodi. Fundamentum eorum eſt dictum quoddam Ariſtotelis 12. Metaph. tex. 26. *eadem eſſe principia omnium generum.* Quod Commentator exponit de identitate ſecundum Analogiam, nam quælibet res alicuius Prædicamenti, habet illa tria principia, materiam, formam & priuationem, non tamen in omnibus prædicamentis ſunt eadem, ſed proportionalia. Hinc ergo colligunt, quòd ſicut in vnoquoq; Prædicamento eſt propria forma, & propria priuatio, ſic etiam ſit propria potentia, conſtituens proximum materiale principium illius generis. Vnde rectè concluditur, ſubſtantiam vt ſic non poſſe eſſe principium proximum materiale alicuius accidentis. II.

Soncin. Iauell.

Ariſtoteles.

Atq; hinc ſumptum eſt illud axioma; *Potentia & actus ſunt in eodem genere,* quod à multis, vt primum in Metaphyſica principiũ, recipitur, ob dictum teſtimonium Ariſtotelis, cui addunt aliud Commentatoris 5. Phyſ. comm. 9. *Potentiam ad vnumquodq; Prædicamentum eſſe in illo genere Prædicamenti, in quo eſt actus:* & 1. ad Anim. Comm. 6. *Potentiam & actum eſſe differentias, quæ contingunt omnibus Prædicamentis;* & loquitur de potentia receptiua, nam tractat de anima quatenus eſt actus, & de potentia quæ illi reſpondet. Eodem principio vtitur Diuus Thomas ſæpè, ſignatim 1. part. quæſt. 77. articul. 1. vbi inquit: *Cùm potentia & actus diuidant ens, & quodlibet genus entis, oportet, quòd ad idem genus referantur potentia, & actus; & ideò ſi actus non eſt in genere ſubſtantiæ, potentia quæ dicitur ad illum actum, non poteſt eſſe in genere ſubſtantiæ.* In qui- III.

Comment.

D. Thom.

In quibus verbis & principium illud, & concluſio intenta, & ratio concluſionis contineri videntur. Eſt autem ratio, quia potentiæ ſpecificantur per actus: ergo potentia ad recipiendam formam accidentalem ſumit ſpeciem ſuam ab actu ad quem ordinatur: ergo illa potentia non poteſt eſſe ſubſtantia. Simili enim ratione probauimus ſuprà potentiam materiæ non eſſe accidens, ſed ſubſtantiam: & proportionali diſcurſu concludi poteſt, potentiam ad recipiendam qualitatem eſſe in genere qualitatis. Ex qua ratione aliqui extendunt illud principium ad potentiam actiuam, & receptiuam: vnde generatim inferunt, potentiam ad actum accidentalem eſſe accidens, & referri ad idem genus.

Subſtantia ſe ipſa immediata cauſa materialis accidentium.

IIII. HÆc verò ſententia, quantum ad rem præſentem attinet, defendi non poteſt, niſi fortaſſe in ſenſu verborum æquiuocatio ſit. Dico ergo ſubſtantiam per ſe ipſam abſque additione alicuius rei realiter diſtinctæ, vel alicuius modi ex natura rei diuerſi, poſſe eſſe cauſam materialem immediatè in ſe recipientem aliquod accidens. Probatur prior pars, quia ſi ſubſtantia recipit quantitatem, verbi gratia, mediante aliqua re diſtincta, quæ ſit potentia ad recipiendam quantitatem, interrogo, an illa res ſit ſubſtantia, vel accidens. Subſtantia eſſe non poteſt, tum quia aliàs non eſſet res vltra totam ſubſtantiam rei: tum etiam, quia iam poneretur ſubſtantia per ſe ipſam receptiua accidentis. Si eſt accidens, ergo eſt in aliquo ſubiecto proximo; quæro ergo, an illud ſit potentia accidentalis realiter diſtincta, vel ipſamet ſubſtantia: ſi hoc poſterius dicatur, habemus intentum. Si verò dicatur prius, de illo accidente iterum redibit quæſtio, & ita in infinitum procedemus, niſi in ipſa ſubſtantia tandem ſiſtamus. Et ita eſt re vera neceſſarium, nam licet ſubſtantia poſſit vniri alicui accidenti, medio alio, vt poſteà dicemus, tamen comparando ſubſtantiam ad totam collectionem accidentium, non poteſt illi vniri, media aliqua re, quæ non ſit aut ſubſtantia, aut accidens: ergo neceſſe eſt, vt aliqua ſubſtantia, & aliquod accidens immediatè vniantur, id eſt, nulla mediante re diſtincta ab extremis vnitis. Ratio denique à priori ex eo ſumi poteſt, quod accidens adiicitur ſubſtantiæ creatæ ad perficiendam illam, & ſupplendum id, quod talis ſubſtantia per ſe ipſam habere non poteſt: ergo neceſſe eſt, vt in entitate talis ſubſtantiæ intimè includatur capacitas ad recipienda accidentia: ergo hæc capacitas ſubſtantiæ, quæ eſt receptiua accidentium, vt ſic, non poteſt eſſe res diſtincta ab ipſa ſubſtantia: vnde quoad hanc partem concluſio poſita euidens videtur.

V. In altera verò parte, de modo ex natura rei diſtincto, inprimis non agimus de modo vnionis actualis, de quo ſuprà dictum eſt, ſed de modo (vt ita dicam) potentiali, ſeu de potentia aliqua ex natura rei diſtincta à ſubſtantia, tanquam modo, & nō tanquam re omnino diuerſa. Et ſic applicari fere poteſt diſcurſus factus, nam etiam illa potentia modaliter diſtincta erit verum accidens, nam ſi eſſet ſubſtantia, falsò diceretur diſtincta ex natura rei à tota rei ſubſtantia: ergo per ſe ipſam ineſt ſuo modo ſubſtantiæ, & ab ea pendet in genere cauſæ materialis: ergo ab illa recipitur immediatè per propriam entitatem ſubſtantialem. Deinde ficta eſt in præſenti A hæc diſtinctio ex natura rei, ſecluſa diſtinctione reali, nam hæc capacitas recipiendi primum accidens, (vt ſic dicam) ita eſt intima ſubſtantiæ creatæ, vt inſeparabilis ab illa ſit, etiam per potentiam abſolutam Dei, nam hoc ipſo quod ſubſtantia angeli, verbi gratia, talis eſt eſſentialiter, per ſe ipſam capax eſt intellectiuæ potentiæ: & quamuis demus poſſe Deum ſeparare intellectum Angeli à ſubſtantia eius, neceſſariò intelligimus ſemper manere illam ſubſtantiam capacem intellectus, & quantumuis nudam Deus conſeruet illam ſubſtantiam, impoſſibile eſt, quin maneat capax ſuæ naturalis facultatis intellectiuæ: & eodem modo intelligimus comparari ſubſtantiam compoſitam ex materia & forma ad quantitatem, nam per ſe ipſam eſt capax eius, nec poteſt hac capacitate priuari, etiamſi à tali ſubſtantia ſeparetur omnis res, aut modus, qui ab illa ſeparabilis eſt: ergo falsò confingitur diſtinctio ex natura rei inter talem capacitatem & ſubſtantiam.

Vnde Caietanus 1. part. q. 54. artic. 3. cùm ex parte adhæreat priori ſententiæ citatæ, eam limitat ad ea accidentia quæ media aliqua actione & paſſione acquiruntur, nam ea quæ ſunt congenita ſubſtantiæ, non indigent potentia media, ſed ſubſtantia ipſa per ſe ipſam eſt capax illorum: atque hoc modo euitat proceſſum in infinitum. Ratio autem huius diſtinctionis & limitationis, quæ ex eo colligitur in eadem 1. part. quæſtio. 77. articu. 1. eſt, quia potentia congenita ſubſtantiæ eſt eſſentialiter potentia, ad hoc principaliter ordinata, vt actum recipiat: quòd verò ſit actus ſubſtantiæ, ſolùm habet ex communi ratione accidentis, & ideò non requirit aliam potentiam qua mediante inhæreat ſubſtantiæ: alia verò accidentia primò ac per ſe ſunt actus, & ideò proprias requirunt potentias, quibus mediantibus inhæreant ſubſtantiæ. Veruntamen ex hac doctrina inprimis colligo, ex vi cauſalitatis materialis accidentis, vt ſic per ſe non requiri potentiam mediam, ſed ſubſtantiam per ſe ipſam eſſe ſufficientem ad hanc cauſalitatem. Hoc patet, quia ad recipienda illa accidentia quæ ſunt eſſentialiter potentiæ receptiuæ, non requiritur alia potentia: quia hæ potentiæ non actuant ſubſtantiam, ſecundum aliquam ſpecialem rationem actus, ſed ob communem rationem accidentis: ergo ex vi cauſalitatis accidentis, vt ſic non requiritur talis potentia, ſed ſi in aliquibus requiritur, erit propter aliquas ſpeciales rationes. Deinde falsò hoc limitatur ad ea accidentia: quæ per ſe primò inſtituta ſunt vt ſint potentiæ receptiuæ: nam quantitas non requirit in ſubſtantia potentiam mediam, per quam recipiatur, vt probatum eſt, quia ſubſtantia per ſe ipſam eſt capax quantitatis, & ſuperfluum eſt ac planè abſurdum aliam fingere potentiam mediam, ex natura rei diſtinctam: & tamen quantitas non eſt per ſe primò inſtituta, vt ſit potentia receptiua, vt ipſi etiam fatentur, aliàs quantitas eſſentialiter eſſet qualitas. Vnde quantitas per ſe primò inſtituta eſt ad extendendas partes ſubſtantiæ, ita vt naturaliter non poſſint ſeſe loco penetrare. Inde verò conſequenter habet, vt ſit medium ad recipienda quædam alia accidentia: ergo non ſolùm illa accidentia, quæ ſunt per ſe primò inſtituta, vt ſint potentiæ receptiuæ; ſed etiam alia, quæ ob quamcunque rationem habent immediatam habitudinem ad ſubſtantiam, non requirunt potentiam mediam, vt ab ea recipiantur, ſeu materialiter cauſentur.

VI. Caietanus reſtringit noſtræ oppoſitam ſententiam.

Improbatur Caietani limitatio.

Imò

VII. Imo verò addo, nullam fortaſſe reperiri potentiam accidentalem purè receptiuam re ipſa diſtinctam à ſubſtantia: vt poteſt breuiter inductione oſtendi. Nam in ſubſtantiis corporeis inanimatis, nulla eſt potentia receptiua accidentiũ præter quãtitatem, vt partim oſtenſum eſt, partim ex ſequentibus magis conſtabit: quantitas autem, vt dixi, non eſt per ſe primò potentia receptiua, ſed eſt forma dans ſubſtantiæ materiali hanc corpoream molem, & extenſionem, ratione cuius apta eſt locum occupare. In rebus autem viuentibus vt ſic, non agnoſcimus potentias aliquas purè paſſiuas, nam omnes, quæ conueniunt viuentibus vt viuentia ſunt, ſunt aliquo modo actiuæ: quod etiam in ſubſtantiis Angelicis conſiderare licet: ergo præciſè ob recipienda accidentia, non oportet fingere in ſubſtantia potentias diſtinctas, niſi aliunde neceſſitas oriatur.

VIII. Ex quo vlteriùs concluditur, illam limitationem ſeu diſtinctionem de accidentibus congenitis, ſeu tranſmutabilibus nõ eſſe formalem, neq; in vniuerſum veram. Primum patet, quia ſi ſubſtantia per ſe ipſam poteſt eſſe capax accidentis vt ſic, etiam poterit eſſe capax mutationis ad tale accidens, ſi fortaſſe illud ſeparabile ſit. Quòd ſi ſit inſeparabile, illud eſt per accidẽs, & materiale quid reſpectu cauſalitatis ſubſtantiæ. Secundum patet, quia quantitas, iuxta cõmunem ſententiam, eſt accidens quod tranſmutatur, & per proprium motum acquiritur: & nihilominus non requirit in ſubſtantia potentiam ab illa diſtinctam. Item, præſentia localis ſeu vbi eſt modus accidentalis, qui interdum afficit immediatè ipſam ſubſtantiam, vt clariùs patet in ſubſtantia ſpirituali; & eſt ſuo modo verum in materiali, vt infrà ſuo loco dicemus: & tamen illud accidens poteſt per propriam mutationem acquiri, & perdi. Item, ſi verum eſt relationem ſimilitudinis, vel identitatis ſpecificæ eſſe aliquid ex natura rei diſtinctum à ſubiecto & fundamento, tale accidens non requirit in ſubſtantia ſpecialem potentiam, & tamen non eſt cõgenitum, ſed amitti poteſt, vel de nouo reſultare. Reſtat ergo vt abſolutè dicamus, ad cauſalitatem materialem ſubſtantiæ circa accidens, ſiue in ea ſit per modum potentiæ paſſiuæ, aut actiuæ, ſiue per modum ſimplicis formæ, vel diſpoſitionis, ſeu quãtitatis, aut alterius modi accidentis, ſiue congeniti, ſiue aduentitij, per ſe, & ex vi harum generalium rationum præciſè ſumptarum, non eſſe neceſſariam ex parte ſubſtantiæ ſpecialem potentiam ex natura rei ab illa diſtinctam.

Improbatur prior ſententia.

IX. *Inductio probans non correſpondere cuiuis actui potentiam eiuſdẽ categoriæ.* ATque hinc infero, accidens non ſemper requirere in ſubſtantia potentiam receptiuam propriè pertinentem ad ſuum Prædicamentum, imò rarò id accidere niſi in aliquibus accidentibus propter peculiares rationes. Hoc planè infertur ex præcedenti aſſertione. Et declaratur ampliùs inductione, nam in ſubſtantia ſpirituali tantùm ſunt accidentia pertinentia ad intellectum & voluntatem, & quæ locum reſpiciunt. Loquor naturaliter, vt omittam ea quæ per diuinam gratiam ſeu virtutem fieri poſſunt. Quanquam, ſi aliquod donum gratiæ poteſt poni in ſubſtantia ſpirituali, quod non ſit in intellectu, nec in voluntate, vt re vera poteſt, illud non ſupponit in ſubſtantia potentiam eiuſdem generis, nam illud donum eſt qualitas: capacitas autem obedientialis non eſt qualitas, ſed ipſamet ſubſtantia animæ, vt ex Theologia conſtat. Accidentia ergo quæ pertinent ad motum, vel præſentiam localem, non ſupponunt in ſubſtantia potentiam pertinentem ad Prædicamentum Vbi, vel Actionis, aut Paſſionis: qualiter enim concipi, aut quo fundamento fingi poteſt talis potentia? cùm ratio potentiæ, ſi propria ſit, pertineat ad qualitatem: ſi verò ſumatur latè, ſit quaſi tranſcendens, & ratio quædam intimè incluſa in variis rebus diuerſorum prædicamentorum, & ita ſit in propoſito, nam ſubſtantia ſpiritualis per ſe ipſam eſt capax talis præſentiæ. Intellectus autem & voluntas abſque vlla dubitatione non ſupponunt in ſubſtantia potentiam aliam de genere qualitatis, vt probatum eſt. Actus verò harum potentiarum inſunt ſubſtantiæ medijs ipſis potentiis, quamuis de modo ſit controuerſia infrà tractanda ſect. 4. tamen id prouenit ex propria ratione inuenta in talibus actibus, vt ibidem dicemus. Et adhuc eſt ſub iudice lis, an tales actus ſint eiuſdem prædicamenti cum ipſis potentiis: aliqui enim eos collocant tantùm in genere actionis. Et licet verum ſit eſſe qualitates, & ſupponere potentiam quæ ſit qualitas, tamen id non prouenit ex illa generali ratione, ſed ex peculiari cauſa & natura.

X. De accidentibus verò ſubſtantiæ corporeæ, omnes fatentur inter accidentia habentia propriam entitatem re ipſa diſtinctam à ſubſtantia, primum accidens talis ſubſtantiæ eſſe quantitatem, quæ non ſupponit in ſubſtantia aliquam potentiam, quæ ad prædicamentum quantitatis pertineat, vt à fortiori probãt omnia quę hactenus diximus. Ipſa verò quãtitas eſt medium ſeu potentia, per quam hæc potentia recipit qualitates corporeas, & ſimilia accidentia: at quantitas non eſt potentia pertinens ad prædicamentum qualitatis, vt per ſe notum eſt. Nec verò inter ſuperficiem, v. g. & albedinem fingi poteſt mediare aut intercedere potentiam aliquam de genere qualitatis, per quam ſuperficies recipiat albedinem: quod etiam probant argumenta hactenus facta, quia talis potentia, ſi in re non eſt diſtincta à ſuperficie, non poteſt eſſe vera qualitas: fingere autem illam eſſe diſtinctam, vel vt rem, vel vt modum ex natura rei diuerſum, & ſuperfluũ eſt, ac ſine fundamento; & vel procedendum erit in infinitum, vel ſi ſiſtendum eſt in intrinſeca capacitate ſuperficiei qua per ſe ipſam eſt receptiua illius potentiæ, veriùs dicetur ſiſtendum eſſe in eadem intrinſeca capacitate ſuperficiei, qua per ſe ipſam eſt immediatè receptiua albedinis, & tolletur de medio illa inintelligibilis, & minimè neceſſaria potentia. Sic igitur cõſtat, potentiam per quam ſubſtantia recipit accidens, non ſemper pertinere ad idem prædicamentum cum accidente recepto. Et ratio à priori eſt, quia ex accidente & ſubiecto non oportet fieri vnũ per ſe, ſed per accidens: & ideò non requiritur, quòd talis potentia, & actus pertineant ad idem genus: vnde nec neceſſe eſt, vt talis potentia ſit per ſe inſtituta, & ordinata ad talem actum.

XI. *Qualiter aliqui effugiant vim præcedentium rationum.* Dices, his argumentis rectè probari potentiam receptiuam accidentis, non eſſe ſemper propriè ac directè in eo prædicamento, in quo eſt accidens receptum, non verò probari non collocari in illo ſaltem reductiuè, quod ſolùm aſſerunt authores prioris ſententiæ; nam cùm accidens dicat intrinſecum ordinẽ ad ſubiectum, quatenus eſt capax ipſius accidentis, neceſſe eſt, vt ſubiectum ſecundùm eam capacitatem reducatur ad prædicamentum accidentis.

Propter

Propter hanc euaſionem inſinuaui ſuperiùs poſſe in hac quæſtione eſſe æquiuocationem in verbis,nã ſi ſolùm ſit ſenſus, ſubſtantiam vel quantitatem cõceptam à nobis ſub formalitate capacitatis talis accidentis reduci quodammodo ad prædicamentũ illius accidentis tanquam quoddã additum,per quod definitur tale accidens,ſic cõtrouerſia eſt de modo loquendi aut concipiendi noſtro:nam ſecundum rem nulla vera potentia additur media inter ſubſtantiam & quantitatem, vel inter quantitatem & qualitatem,ſed ſolùm quædam denominatio, vel conceptio reſpectiua.Nos autem loquimur de reali & vera potentia,de qua loquitur D.Thom. cùm ait potentiam & actum reuocari ad idem genus: aliàs non bene inde concluderet, potentias animæ eſſe res diſtinctas ab anima,quod illis locis intendit:& eodem ſenſu loquitur Caietanus, qui propterea adhibuit limitationes, & diſtinctiones ſuprà citatas: Commentator item in eodem ſenſu loqui videtur, cùm dicit potentiam &actum eſſe differentias oppoſitas diuidentes ſingula prædicamenta.

Declaratur axioma: *Actus & potentia ſunt in eodem genere.*

XI. QVomodo ergo intelligendum eſt illud axioma: *Actus & potentia ſunt in eodem genere?* reiiciendumne omnino eſt, ne ſententiæ à nobis poſitæ, & reſolutioni datæ obſtare videatur? Reſpondetur inprimis, axioma illud non rectè fundari in Ariſtotele 12.Metaph. nam ibi ſolùm aſſerit res omnium prædicamentorum habere eadem principia ſecundum proportionem ſeu Analogiam: nunquam verò ait omnia illa principia in eodem prædicamento collocari, imò ponens exempla ait, in coloribus album eſſe principium vt formam, nigrum vt priuationem,ſuperficiem vt materiam;& in illuminatione lumen eſſe formam, tenebras priuationem, aerem ſubiectum: & in ſanatione ſanitatem eſſe formam,morbum priuationem, corpus materiam, in quibus exemplis nunquam aſſignat potentiam,quę debeat eſſe eiuſdem prædicamenti cum forma: non ergo dixit Ariſtoteles materiam & formam pertinere ſemper ad idem genus, quamuis dixerit res omnium generum poſſe habere aliquo modo principium formale & materiale. Vnde ibidem ait, res omnium generum habere cauſam efficientem ſeu mouentem,non tamen dicit aut ſentit, illam cauſam pertinere ad idem genus cum re effecta. Neq; obſtat Soncinatis replica, quòd cauſa efficiens eſt extrinſeca, & ideò nõ oportet eſſe eiuſdem generis: materiale autem principium eſt intrinſecum, quod debet eſſe eiuſdem generis. Reſpondeo enim materiale principium accidentis, ſi ad totum compoſitum comparetur, eſſe intrinſecum illi, non tamen eſſe illud compoſitum vt ſic propriè in vno genere, cùm ſit vnum per accidens, & conſtat ex rebus diuerſorum generum: ſi verò comparetur ad formam accidentalem, non eſſe principium intrinſecum eius, id eſt, illam intrinſecè componens, ſed ſolùm per modum additi ſeu ſubiecti, cui forma accidentalis vnitur. Hoc autem principium non eſt neceſſariò eiuſdem generis cum forma, in accidentali compoſitione.

XII. Qualiter Scotus explicet dictũ pronuntiatum.

Hinc Scotus in 2.diſtinct.16.q.1. reſpondet axioma illud intellectum de potentia receptiua, & actu eius, eſſe falſum, & affert contra illud inſtantias à nobis inſinuatas de ſubſtantia & accidente, de ſuperficie & colore,&c. Et ſimiliter docet eſſe falſum A intellectum de potentia actiua & actu eius, nam etiam habet claras inſtantias, præſertim in potentiis, quæ agunt actione tranſeunte,ſiue comparentur ad actionem, vt actio eſt, quia manifeſtè pertinent ad diuerſa prædicamenta: ſiue ad rem ſeu formam factam, nam potentia ſecundum locum motiua eſt qualitas: efficit autem vbi ſeu præſentiam localem, & potentia augmentatiua eſt qualitas, agit autem quantitatem aut ſubſtantiam. Dicit ergo axioma illud eſſe intelligendum de potentia obiectiua. Quam interpretationem multi reiiciunt impugnando acriter hanc potentiam obiectiuam. Sed quoad hoc exiſtimo de nomine, & æquiuocè hos cum Scoto diſputare: nam ille non intelligit per potentiam obiectiuam aliquam veram rem, quæ ſit actu in rerum natura, quo ſenſu ſola potentia actiua vel paſſiua eſt potentia realis, vt infrà dicam latiùs, tractando de eſſentia creaturæ, & declarando ſpeciem qualitatis quæ eſt potentia: ſed per potentiam obiectiuam intelligit Scotus, rem in ſtatu poſſibili antequam actu ſit, quomodo dicimus rem eſſe B in potentia antequam ſit: & quia res, vt eſt poſſibilis, eſt obiectum potentiæ actiuæ, ideò dicitur à Scoto eſſe in potentia obiectiua. Atq; ita dicit hanc potentiam & actum eſſe eiuſdem generis, quia res poſſibilis, & res in actu eiuſdem generis ſunt: imò dicere etiam poſſet eſſe eandem rem negatiuè (vt aiunt) quia non ſunt duæ res, ſed eadem, in diuerſis ſtatibus concepta. Quocirca res quam Scotus in ea interpretatione intendit, vera eſt, non tamen rectè accommodatur illa interpretatione authoribus qui ante Scotum illud axioma docuerunt: Ariſtoteles enim vt ex dictis patet, nunquam in eo ſenſu locutus eſt, nec Auerroes, qui loco citato ait potentiam & actum eſſe differentias oppoſitas: & cùm 9. Metaphyſicæ in principio varias numeret potentiæ acceptiones, nunquam fecit mentionem illius potentiæ obiectiuæ.

Quid obiectiua potentia apud Scotum.

XIII. Dicendum ergo eſt axioma illud communiter intelligi de propria potentia receptiua, vel actiua. Vt autem verum ſit, intelligendum inprimis eſt de potentia per ſe primò inſtituta & ordinata ad talem actum: non verò de potentia vel capacitate intrin- C ſecè incluſa & quaſi concomitante aliquam entitatem abſolutam. Declaratur hoc, nam duobus modis intelligi poteſt, quod aliqua virtus tam actiua, quàm receptiua, comparetur ad actum. Vno modo, quia ex primaria ratione & eſſentia ſua ordinata eſt ad talem actum: ſic materia eſt potentia ad formam, vt ſuprà declaratum eſt: ſic grauitas eſt virtus actiua ad efficiendum motum deorſum, vel permanentiam in ipſomet loco deorſum: ſic denique intellectus eſt virtus actiua, & receptiua intellectionis. Huiuſmodi ergo potentia dicitur per ſe primò inſtituta propter actum, & ideò ab illo ſumit ſpeciem;& de illa ad ſummum poteſt axioma illud verificari modo ſtatim declarando. Alio verò modo poteſt aliqua entitas habere vim vel capacitatem ad aliquam actionem vel actum, non quia propter illum primariò ſit inſtituta, ſed quia vel ob eminentiam naturæ ſuæ, vel ob naturalem conditionem, aut modum eſſendi quem habet, quaſi concomitanter, vel potiùs connaturaliter habet per ſe ipſam talem vim, vel aptitudinem. Sic Deus habet omnipotentiam agendi: ſic etiam creatura intellectualis habet & capacitatem, & vim actiuam obedientialem ſupernaturalium actuum, vel donorum: ſic denique ſubſtantia materialis eſt capax quantitatis:

titatis: & quantitas ipſa eſt capax qualitatum. Et in A hoc poſteriori genere potentiæ vel capacitatis non eſt neceſſe potentiam ſeu capacitatem & actum eſſe in eodem genere: quia cùm talis potentia nõ ſit ordinata per ſe primò ad actum, nec ſumat ab illo ſpeciem ſuam, nec componat cum ipſo actu vnum per ſe, non eſt cur talis potentia & actus in eodem genere collocanda ſint. Nec D. Thom. vnquam de hoc poſteriori genere potentię, ſed de priori locutus eſt: & de eodem exponendus eſt Auerroes, ſi eius dicta defendere neceſſe ſit: Nec ratio in contrarium facta plus probat: vnde per hæc ſufficienter reſponſum eſt fundamentis contrariæ ſententiæ.

XIIII. Vt verò principium illud exactè maneat declaratum, addere oportet duobus modis intelligi poſſe, potentiam prioris ordinis & actum eſſe eiuſdem generis. Primò, vt genus latè ſumatur pro generalibus rationibus ſubſtantiæ, & accidentis, ita vt potentia per ſe ordinata ad actum ſubſtantialem, ſit ſubſtantialis, ad accidentalem accidentalis: non verò quòd in rigore neceſſe ſit potẽtiam & actum eſſe eiuſdem prædicamenti accidentis, quamuis in ſubſtantia id B verum ſit, eò quòd ſubſtantiæ tantùm eſt vnicum prædicamentum. Et hæc expoſitio multis placet, quia euitat difficultates. Alij verò etiam in accidentibus volunt potentiam huiuſmodi, & actum eius ad idem prædicamentum in rigore pertinere, quia aliàs non eſt in rigore verum, potentiam & actum eſſe eiuſdem generis. Sed hoc in vniuerſum defendere difficile eſt, præſertim in potentiis actiuis. Quapropter probabiliter dici poteſt potẽtiam paſſiuam accidentalem (nam de ſubſtantiali iam ſatis dictum eſt) quando ex primaria inſtitutione vi ſuæ eſſentiæ ordinata eſt ad actum, ſub eodem genere & prædicamento cum ſuo actu contineri. Et de hac potentia videtur loqui Diuus Thomas, & Commentator citatis locis: ſub potentiis autem paſſiuis potentias animæ comprehendimus, quæ licet actiuæ etiam ſint, ſimul tamen ſunt paſſiuæ, & in paſſione ac receptione ſeu informatione habent conſummatam perfectionem ſuam. Hoc autem modo explicata hæc aſſertio probari poteſt inductione in omnibus his potentiis, nam habitus, & actus earum in eodem genere in rigore collocantur: licet enim C actio vt actio pertineat ad prædicamentum actionis, tamen vt actus vitalis habens eſſe conſummatum & perfectum in ſuo genere, collocatur in prædicamento qualitatis: quãdo autem potentia comparatur ad actum, & ad idem genus pertinere dicitur, non eſt comparanda ad actum in fieri, ſed ad actum perfectum & conſummatum: ad illum enim per ſe primò ordinatur, & ab illa ſpeciem recipit. Et ita nullum inuenio exemplum, in quo hæc regula deficiat. Ratio autem reddi poteſt, quia quando potẽtia receptiua per ſe eſt ordinata ad actum, & comparatur ad illum vt imperfectum ad perfectum in ſuo genere, & quodammodo per ſe vnum videtur in illo ordine conſtituere cum ſuo actu, vt potentia intellectiua cum actu intelligendi per ſe coniungitur, & ſic de aliis; & ideò oportet vt talis potentia & actus ſub eodem genere collocentur, vt ita etiam inter ſe maiorem proportionem ſeruent.

D. Thom. & Comment. qualiter intelligant Axioma.

XV. At verò in Potentiis actiuis, etiamſi ſint per ſe primò ordinatæ ad agendum, non videtur neceſſarium quòd potentia & actus ſub eodem genere in rigore contineantur. Nam ſi per actum huius potentiæ intelligamus actionem vt actio eſt, conſtat potentiam & actionem ad diuerſa prædicamenta pertinere. Neq; vllius momẽti eſt quod quidam aiunt, potentiam & actionem, directè quidem & per ſe, ad diuerſa prædicamenta pertinere, tamen per reductionem, & potentiam collocari in genere actionis, & actionem in genere potentiæ: quia habent inter ſe mutuam habitudinem tranſcendentalem; terminus autem habitudinis reducitur ad prædicamentũ relati. Hoc (inquam) nil refert, quia hæc reductio ſolùm eſt ſecũdum extrinſecam denominationem, quam includit terminus vt terminus eſt: nos autem loquimur de collocatione ſub vno genere ſecundum propriam naturam & eſſentiam eius. Hoc enim ſenſu neceſſe eſt, loquantur authores cùm dicunt potentiam & actum eſſe ſub eodem genere: aliàs non rectè inde concluderent materiam v.g. eſſe intrinſecè ſubſtantiam, quia eſt potentia ad ſubſtãtiam: & intellectum eſſe qualitatem, quia eſt potentia ad actum accidentalem & vitalem, &c. Potentia ergo actiua comparata ad actionem ſuam, vt actio eſt: non conſtituitur ſub eodem genere, ſi autem per actum huius potentiæ intelligamus terminum formalem actionis eius, non eſt neceſſe collocari in eodem prædicamento, vt probat exemplum ſuprà adductum de grauitate, quod in vniuerſum adduci põt de potentia ſecundum locũ motiua, ſiue ſit progreſſiua, ſiue attractiua, ſiue expulſiua, aut impulſiua, vel impulſus ipſe, quẽ multi exiſtimant eſſe qualitatem, & tamen nõ ordinatur ad faciendam qualitatem, ſed motũ, vel vbi. Et ratio reddi põt, quia potentia actiua vt ſic nõ ordinatur ad actũ, vt imperfectũ ad perfectum, neq; vt cum illo cõponat aliquid per ſe vnum, ſed vt cauſa extrinſeca ad effectum: fieri aũt poteſt, vt cauſa actiua nõ ſit eiuſdem rationis aut generis cum effectu, ſed eminentioris: & ideò nõ eſt neceſſe vt in eodem prædicamento cum ſuo actu collocetur. Quanquam neceſſarium videatur, ſi actus maximè proprius talis potentiæ ſit accidentalis, etiam potentiam ipſam eſſe accidentalem, quia ſubſtãtia vt ſic non ordinatur per ſe primo ad accidentalem actũ: erit ergo talis potẽtia accidens, quãuis ſub nobiliori genere accidentis collocetur.

Dices, interdum potentiam accidentalem ordinari per ſe primò ad producendam ſubſtantiam, vt potentia nutritiua & generatiua. Reſpondeo primò nondum eſſe exploratum, neq; à nobis tractatum quomodo accidentia attingant productionem ſubſtantiæ: nam ſi ſolùm attingunt diſponendo materiam, ceſſat difficultas: ſi verò immediatè etiam efficiunt, & introducunt formam ſubſtantialem, dicẽdum eſt non attingere ſubſtantiam niſi inſtrumentaliter. Non attingunt autem inſtrumentalem actionem niſi præuia alia actione connaturali, & maximè propria, quæ ſemper eſt accidentalis, & reſpectu illius verificandum eſt talem potentiã & actum eſſe eiuſdem generis, nam altera actio inſtrumentalis, licet fortaſſe ſit à natura principaliùs intenta, reſpectu tamen talis potentiæ nõ eſt ita propria & accommodata vt ei cõmenſuretur natura talis potentię ſeu qualitatis. Imò hinc obiter colligere licet extra potentias loco motiuas omnem aliã potentiam per ſe primò ordinatam ad agendum, collocari in eodem prædicamento cum ſuo actu proprio ſeu termino actionis ſuæ: nam talis potentia ſemper eſt qualitas, nihilq; efficit niſi præuia aliqua propria actione tendente ad qualitatem, nam, vt dixi, licet efficiat inſtrumentaliter ſubſtantiam, vel etiam quãtitatem, ſemper id efficit præuia aliqua actione propria tendente ad qualitatem: ad alia autem prædica- XVI.

Obiectio diſſoluitur.

Notabile.

dica-

dicamenta præter vbi, non eſt per ſe actio, ſed ſemper reſultant ex termino alterius actionis. Atq; ita fit vt omnis potentia actiua accidentalis præter motiuam ordinetur ad qualitatem aliquam efficiendam, per actionem maximè propriam, licet fortaſſe mediante illa poſſit ad res aliorum prædicamentorum ordinari, ſaltem vt inſtrumentum. Atq; hæc dicta ſint in explicationem illius axiomatis; *Potẽtia & actus ſunt ſub eodem genere.*

SECTIO III.

Quænam ſubſtantia poſſit eſſe cauſa materialis accidentium.

I. CVm dictum ſit primariam cauſam materialem accidẽtis eſſe ſubſtantiam, ad perfectam huius cauſæ expoſitionem, neceſſarium eſt declarare, quænã ſubſtantia poſſit hanc cauſalitatem exercere. Suppono autem hîc non eſſe quæſtionem de ſubſtantia increata, quam conſtat non eſſe capacem accidentis, & diſcurrendum breuiter erit per omnes creatas. Inter quas quædam ſunt ſimplices, aliæ compoſitæ: de quibus, & de partibus componentibus ipſas, eſſe poteſt controuerſia. Vt ergo quæ dubitationem habent tractemus, ea quæ certa ſunt breuiter præmittamus.

II. *Subſtantiæ ſimplices ſubſiſtẽtes ſe ipſis materiales cauſæ.* Primò ergo certum eſt ſubſtantias ſimplices per ſe ſubſiſtentes eſſe ſufficientes ad recipienda ſeu materialiter cauſanda accidẽtia ſibi proportionata. Hoc conſtat in omnibus ſubſtantiis ſpiritualibus creatis; de his enim eſt ſermo. Omnis enim ſubſtantia creata, quia potentialis eſt, & imperfecta, capax eſt accidentium: & ad ea ſuſtentanda ſufficit ei, habere per ſe ſubſiſtentiam, ſi alioqui ſit capacitas. Cùm autem dicimus has ſubſtãtias eſſe per ſe ſufficientes ad hoc, non excludimus quin poſſint cauſare materialiter vnum accidens mediante alio, vt ſequente ſectione dicemus, ſed reſpectu collectionis omnium ſuorum accidentium dicimus per ſe ſufficere, & non indigere alio adminiculo præter ſuam ſubſtantiam, & ſubſiſtentiam propriam.

III. *Subſtantialis forma ſubſiſtẽs ſufficiẽs materia accidentium.* Hinc ſecundò eſt etiam certum formam ſubſiſtẽtem, etiam ſi ſit incompleta ſubſtantia, & actus corporis, eſſe ſufficientem cauſam materialem aliquorum accidentium, quæ illi proportionata ſunt. Hoc conſtat in anima rationali non ſolùm à corpore ſeparata, ſed etiam coniuncta: & ratio eſt eadem fere quæ de ſubſtantiis angelicis. Nam quòd ſubſtantia animæ incompleta ſit, non impedit quò minùs ſuſtentare poſſit aliqua accidentia, cùm per ſe eſſe poſſit, & à ſubiecto ipſa non pendeat. Ex quo à contrario ſumpto argumento conſtat, & eſt etiam certum, formas ſubſtantiales quæ naturaliter ſubſiſtere non poſſunt, ineptas eſſe ad cauſanda materialiter accidentia per ſe ſolas: quia quod in ſe non ſubſiſtit, non poteſt aliud ſuſtentare; formę autem hæ non ſunt capaces propriæ ſubſiſtentiæ, etiam partialis, vt poſteà dicemus. An verò ſimul cum materia ſubſtent accidentibus, paulò poſt videbimus. Solùm poſſet quis dubitare de nõnullis relationibus, verbi gratia, vnionis, aut ſimilitudinis, &c. quæ videntur ſubiectari in his formis. Veruntamen probabilius eſt has relationes non addere rem diſtinctam à ſubſtantia, vel modis ſubſtantialibus formæ. Item probabile eſt entitatem talis formæ, vt ſuſtentatam ſuo modo in materia, eſſe capacem alicuius formæ aut modi accidentalis, eo modo quo de ipſis accidentibus in ſeq. ſect. explicabimus.

IIII. *Partes integrales, accidentiũ ſufficienter receptiua.* Hinc etiam obiter conſtat, quid dicendum ſit de partibus integralibus ſubſtantiæ; non eſt enim dubium quin eo modo quo ſunt, & ſubſiſtunt, poſſint materialiter concurrere ad eſſe accidentium; nam poſſunt illa in ſe recipere & ſuſtentare, vt inductione conſtat. Et quidem ſi partes iſtæ ſint actu diuiſæ à toto, & ſolùm dicantur partes propter habitudinem ad illud, conſtat in re eſſe veras ſubſtantias ſubſiſtẽtes, ideoq; poſſe accidentia ſuſtentare, vt de ſanguine ferè omnes cenſent. Si verò ſint propriè continuatæ aliis partibus, propriè non dicuntur ſubſiſtere in ſe, ſed in toto; & hac ratione ab accidentibus quæ in eis inſunt, ſolet interdum denominari totum, vt homo dicitur criſpus; nihilominus tamen tota cauſalitas materialis quę ibi interuenit, exercetur per eam partem in qua accidens inhæret: & eadem durabit, ſi talis pars ſecundum totam ſuam ſubſtantiam ſeparata conſeruetur.

Quantitas an inſit materiæ.

V. SOlùm ergo ſupereſt quæſtio de materia prima, & de integra ſubſtantia compoſita ex materia & forma: nam de materia quæſtio eſt an per ſe ipſam poſſit materialiter & immediatè cauſare aliquã formã accidentalem; quæ ferè coincidit cum communi quæſtione, an & quomodo poſſit materia eſſe ſubiectum accidentiũ. Quæ vt breuiùs & diſtinctiùs tractetur, tota eſt reuocanda ad quantitatem, nam nũc non agimus de relationibus vel modis accidentalib. de quibus poſteà obiter dicemus, quia nihil ferè habent dubitationis, ſed agimus de propriis formis accidentalib⁹ realiter diſtinctis à ſubſtantia; inter quas primum locum obtinet quantitas, & aliæ inſunt mediantè illa, vt dicemus ſect. ſequẽti. Vnde in quo ſubiecto fuerit quantitas, erunt reliquæ corporeæ qualitates.

Sententia negans quantitatem ineſſe materiæ.

VI. SVnt ergo in hac re duæ oppoſitæ ſententiæ valde communes. Prima eſt dicentium, materiam per ſe non habere entitatem ſufficientem ad cauſandum materialiter aliquod accidens, ſed indigere priùs cõiunctione ad formam ſubſtantialem, vt ex vtraque reſultet compoſitum, quod poſſit accidentia recipere. Hæc eſt opinio D. Thom. 1. p. quæſt. 76. art. 6. & q. vnic. de ſpiritualib. creatur. art. 3. ad 18. & Alberti in ſumma de homine, 2. p. quæſt. an nutritio fiat ex ſimili, art. 1. Durand. 1. diſtinct. 8. 2. p. quæſt. 4. Capreol. in 2. diſtinct. 13. quęſt. 1. concluſ. 2. & 3. & diſtinct. 18. q. 1. concluſ. 6. Caiet. de ente & eſſent. cap. 7. q. 16. Soncin. 8. Metaph. q. 7. & 15. 17. & 18. Ferr. 4. Contra Gentes cap. 81. q. 2. & 3. Soto 1. Phyſic. q. 7. Aſtudill. 1. de generat. Tribuiturque Ariſtoteli; quia 1. de generat. text. 23. dixit, generationem fieri ex materia, nullo ſenſibili manente: ex quo loco, & ex his, quæ Ariſtoteles ſubdit text 24. ſumunt omnes huius ſententiæ authores, in tranſmutatione ſubſtantiali nullum accidens manere in materia prima. Quod ſi ita fit, ob id vtique euenit, quòd materia non ſufficiat ſuſtentare accidentia, ſed ſolùm compoſitum: & ideò pereunt corrupto compoſito: quod nulla ratione fieri poſſet, ſi materię primæ inhærerent. Secundò hoc confirmat, quod Ariſt. 1. Phyſic. text. 81. & 82. ait, materiam primam reſpicere per ſe primò ſubſtantialẽ formam. Tertiò, lib. 5. text. 8. & lib. 1. de gen. text. 24. differentiam conſtituit inter generationem, & alteratio-

D. Thom. Albert. Capreol. Heruæus. quodlib. 2. q. 4. 10 Iauel. 8. Metaph. Caiet. Soncin. Soto. Aſtudill.

Teſtimonia Ariſtotelis pro relata ſententia.

rationem, vel augmẽtationem, quòd ſubiectum generationis eſt ſola materia, quam dicit eſſe materiã ſimpliciter, alterationis verò, & augmẽtationis ſubiectum dicit eſſe ſubſtantiam integram, quam vocat materiam ſecundum quid. Quartò, 7. Metaph. tex. 8. ait materiam non eſſe quid, neque quantum, neque quale, neque aliquid huiuſmodi. Quintò 7. Metaph. tex. 4. & 12. Metaph. tex. 43. ait ſubſtantiam eſſe priorem natura accidente. Sextò in Prædicam. c. de ſubſtantia, dicit deſtructis primis ſubſtantiis, impoſſibile eſſe aliquid remanere: primæ autem ſubſtantiæ ſunt ſubſtantiæ integræ ſimplices, aut compoſitæ.

VII. Rationes pro hac ſententia adducuntur plures. Prima, quia materia eſt pura potentia, ita vt neque eſſe habeat, niſi illud mendicet à forma: ergo ex ſe eſt impotens ad ſuſtentanda accidentia, niſi priùs, ſaltẽ natura, coniungatur formæ, & ab illa eſſe recipiat. Probatur conſequentia, tum quia eſſe ſecundũ quid, quod dat accidens, ſupponit eſſe ſimpliciter; tum etiam, quia nihil poteſt aliud ſuſtentare, niſi priùs in ſe ſubſiſtat; nihil autem ſubſiſtit in ſe, niſi quod habet eſſe actuale, & ſimpliciter. Secunda ratio, qua D. Thom. vtitur, quia materia eſt potentia ad omnes actus ordine quodam: ergo reſpicit ſubſtantialem formam, vt primum actum ſuum, ad quem per ſe primò ordinatur: accidentia verò vt actus ſecundarios conſequentes primum. Probatur antecedens, quia non poteſt materia æquè primò reſpicere actus adeò diuerſos; aliàs diuerſas etiam ſpecies ab eis ſumeret, eſſetque ſimul potentia ſubſtantialis, & accidentalis. Conſequentia autem probatur, tum quia potentia ſubſtantialis primariò debet reſpicere ſubſtantialem actum, cùm ad illum per ſe primò ordinetur, & ab illo ſpeciem ſumat: ergo illum etiam debet priùs recipere: tum etiam, quia forma accidentalis comparatur ad ſubſtantialem, vt actus ſecũdus ad primum: actus autem ſecũdus ſemper ſupponit primum.

VIII. Tertia ratio eſt, nam ſi quod accidens eſſet in materia prima, maximè quantitas: ſed hæc non: ergo. Maior recepta eſt ab omnibus, & conſtat ex dictis in principio. Minor probatur, quia quantitas eſt proprietas ſubſtantiæ corporeæ neceſſariò concomitans illam: non poteſt autem eſſe proprietas conſequens materiam vt ſic, ſed formam: ergo non poteſt recipi in materia ſecundum ſe, ſed vt informata forma, ſeu in compoſito. Probatur Minor, quia proprietas manat actiuè ab eſſentia, cuius eſt proprietas; non poteſt autem quantitas manare ab eſſentia materiæ vt ſic: quia hæc dimanatio eſt aliqua efficientia; materia autem ſecundum ſe, nullam efficientiam habet, vt conſtat ex Ariſtotele 1. de Gener. text. 55. & libro ſecundo, text. 53. non ergo manat quantitas à materia, ſed à ſubſtantia corporea, ratione formæ ſubſtantialis, vt eſt forma corporeitatis. Quod habet etiam optimam proportionem, tũ quia forma accidentalis, cùm ſit actus informans, eſſe debet participatio formę ſubſtãtialis, potiùs quàm materiæ: tum etiam, quia forma ſubſtantialis, vt eſt forma corporeitatis, nullam aliam proprietatem habet, quæ ad illam conſequatur, præter quantitatem. Et confirmatur, quia ſi quantitas priùs materiæ ineſſet, quàm ſubſtantialis forma, reciperetur forma ſubſtantialis in materia, media quantitate: propterea enim qualitates corporeæ inſunt ſubſtantię, media quãtitate, quia ſupponũt illã in ſubſtantia. Conſequens aũt eſt falſum, tum quia aliàs intimior, magiſque proprius actus materię eſſet quantitas, quàm forma ſubſtantialis. Tum etiam, quia non poſſet fieri vnum per ſe ex materia & forma ſubſtantiali: vnirentur enim medio accidente: vnde potiùs ex materia & quantitate deberet fieri per ſe vnum: nam potẽtia potiùs facit vnum per ſe cum ſuo primo & immediato actu, quàm cum ſecundario, quem mediatè recipit: nec poteſt intelligi, quòd compoſitio entis per ſe fundetur in ente per accidens. Tum denique, quia aliàs non ſolùm materia, ſed etiam quantitas eſſet principium materiale generationis ſubſtantialis. Secundò confirmatur eadem ratio, quia ſi quantitas eſſet in ſola materia, eſſet ingenerabilis & incorruptibilis, ſicut ipſa eſt, quod repugnat Ariſtoteli ponenti motum per ſe ad quantitatem. Sequela verò patet, quia non poſſet quantitas corrumpi ad corruptionem ſubiecti, quia materia eſt incorruptibilis: neq; etiam poſſet corrumpi à contrario, quia illud verè non habet, vt conſtat ex Ariſtotele in Prædicamentis, neq; etiam pẽdet ab alia cauſa, per cuius abſentiam poſſit naturaliter deſinere eſſe: ergo nullo modo poſſet quantitas corrumpi, & conſequenter neque generari.

IX. Quarta ratio ſit, quia non repugnat quantitatem & accidentia omnia corporalia recipi in toto compoſito, mediante forma: & hoc eſt magis conſentaneum naturis rerum; ergo. Maior declaratur, quia non repugnat vnũ accidens recipi in ſubſtantia mediãte alio, vt cõſtat de qualitate corporea, & de quãtitate, & inter qualitates ipſas reperitur interdũ hic ordo, vt patebit ſect. ſequenti; ergo multò magis reperiri poteſt inter ſubſtantialem actum, & accidentalem. Minor verò probatur, quia potentia ad recipiendum accidens eſt tantùm ſecundum quid; potentia autem materiæ ad recipiendam formam ſubſtantialem eſt potentia ſimpliciter: ergo eſt maximè conſentaneum naturis rerum, vt hęc potentia materię priùs reducatur in actum ſimpliciter, qui ſolùm relinquat potentiam ſecundum quid; & illo mediante recipiat accidentia, quibus compoſitum actuetur quoad potentiam ſecundũ quid, quę in illo manet. Sic ergo videtur ſufficienter probari, ſolam materiam non poſſe eſſe cauſam materialem alicuius entitatis accidentalis.

Sententia affirmans quantitatem ineſſe materiæ.

X. SEcunda ſententia eſt, materiam primam ex vi ſuæ entitatis eſſe ſufficientem cauſam materialem formarum accidentalium ſibi proportionatarum; primò quidem & immediatè quantitatis, & ea mediante, cæterarum. Hanc ſententiam docuit Auerroes in libro, de ſubſtantia orbis, & 1. Phyſicor. comment. 63. & in epitome Metaph. tract. 2. cap. vltimo, qui dicit eſſe in materia dimenſiones interminatas illi coæuas, & in re ipſa ingenerabiles & incorruptibiles, ſolùmque accidentaliter mutabiles. Per dimenſiones autem interminatas nil aliud intelligit, quàm ipſam quantitatem, quę, quantum eſt ex parte materię, nec certam aliquam denſitatem, nec raritatem, nec definitum terminũ magnitudinis, vel paruitatis, nec peculiarem aliquam figuram poſtulat; & ideò ſicut materia de ſe informis dicitur, ita quantitas vt illi coęua, dicitur interminata, quamquam re ipſa ſemper habeat aliquem terminũ, iuxta exigentiam formę, vel actionem agentis; & iuxta hanc varietatem terminorum, figurarum, vel diſpoſitionũ accidentaliter mutatur, quamuis in entitate ſua eadẽ ſemper perſeueret. Hanc etiam ſententiã, quantum ad

Auerroes.

Simplicius. Philopon. ad inhærentiam quantitatis in materia, tenuit Simplicius in 1. Phyſicor. text. 69. tribuitque Ariſtoteli, & Platoni; tenet etiam Philoponus 1. libro de generat. text. 33. & 40. vbi ait materiam dimenſionibus affectam, eſſe generationis ſubiectum. Et Ammonius in Prædicamen. cap. de quantitate, dicit materiam priùs accipere molem per quantitatem; Diuus Thomas in 4. diſtinct. 12. quæſt. 1. articulo 2. quæſtiunc. 4. refert, & ſequitur opinionem Commentatoris, prout à nobis relata eſt; in opuſculo autem 32. quod eſt de natura materiæ, & demenſionibus interminatis, cap. 4. licet eodem modo referat opinionem Commentatoris, reprehendit tamen illam. Omnes denique authores, qui tenent eadem numero accidentia corporalia manere in genito & corrupto, tenent etiam quantitatem, & diſpoſitiones materiales ſubiectari in materia prima, vt Gregor. in 2. diſtinct. 12. quæſt. 2. art. 2. & Aureol. apud Capreol. in 2. diſt. 13. quæſt. 1. argum. contra 3. concl. Marſil. 1. de Generat. q. 7. Paul. Venet. ſumm. de gener. cap. 54. Ægid. 7. Metaph. quæſt. 4. Niphus 8. Metaph. diſput. 4. Zimara Theoremate 46.

Ammonius. D. Thom. Gregor. Aureol. Marſil. Venetus. Aegidius. Zimara.

XI. Et huic ſententiæ fauet Ariſtotel. multis in locis; nam 7. Metaphyſ. text. 8. ſignificat quantitatem primò ineſſe materiæ, & in 3. Phyſic. ſentit, quantitatẽ eſſe proprietatem ipſius materiæ, & lib. 2. de generat. text. 6. ſentit, diſpoſitiones ad formas ſubſtantiales, & alterationem, quæ ad eas fit, proximè verſari circa materiam; & lib. 1. de generat. & lib. 2. text. 27. ait accidentia, in quibus res genita conuenit cum corrupta, manere eadem. Poteſt etiam in hanc ſententiam Plato adduci, qui in Timæo materiam, *magnum* & *paruum* appellauit, quòd ex ſe quantitatem habeat, indifferentem tamen ad magnitudinem, vel paruitatem. Rationes pro hac ſententia partim Metaphyſicæ ſunt, partim Phyſicæ; ex vtriſque tamen integer diſcurſus conflari debet, nam rationes Metaphyſicæ probare videntur non repugnare ex parte materiæ, ſeu eſſe in ea ſufficiens fundamentum entitatis, vt ſuſtentet materialiter accidentia; Phyſicę autem rationes oſtendunt id eſſe magis conſentaneum tam fini ſeu muneri ad quod materia inſtituta eſt, quàm ſenſibilibus effectibus, quos experimur.

Loci Ariſt. pro proximè præcedente opinione.

XII. Primò igitur probatur, hanc cauſalitatem poſſe conuenire materiæ, quia materia habet propriam entitatem actualem cum ſua propria exiſtentia, vt ſuprà dictum eſt, & propriam etiam ſubſiſtentiam partialem, vt infrà oſtendetur; ergo ex hac parte habet ſufficientem entitatem, vt ſuſtẽtet aliquod accidens. Patet conſequentia, quia quod in ſe ſubſiſtit, licet alioqui partialis entitas ſit, poteſt ſuſtentare accidentia ſibi proportionata, vt paulò anteà de anima rationali dicebamus. Dicetur fortaſſe materiam dependere in ſuo eſſe à forma; & ex hac parte eſſe inferioris conditionis, quàm ſit anima rationalis comparata ad materiam. Sed hoc non obſtat, etiam ſi illã dependentiam admittamus, quam nõnulli negant, quia illa dependentia materiæ à forma non eſt, vt à vera & propria cauſa ipſius materiæ, ſed vt à conditione quadam naturaliter neceſſaria, vt materia cõſeruetur in eſſe: huiuſmodi autem genus dependentiæ, quod eſt extrinſecum entitati materiæ, id eſt, ſuperueniens illi, & non intrinſecè componens illam, nihil obſtare poteſt, quò minùs entitas materię ſecundum ſe ſit ſufficiens ad ſuſtentanda accidentia in genere cauſæ materialis; dependentia enim vnius cauſæ ab alia extrinſeca in ſuo eſſe, nihil impedit quò minùs ipſa in ſuo genere ſit ſufficiens ad cauſandum

A quemcunque effectum proportionatum. Eſtque ad hominem optimum & valdè accommodatum exemplum, nam ſubſtantiale compoſitum pendet à ſuis naturalibus diſpoſitionibus, nam, illis ablatis, diſſoluitur; & tamen hoc non obſtat, quin ipſum compoſitum ſecundum ſe ſit materialis cauſa aliorũ accidentium. Imò, quod magis eſt, etiam ipſarum diſpoſitionum eſt materialis cauſa ipſum compoſitũ, licet aliàs ab eis pẽdeat; quid ergo mirum, quòd materia, quamuis pendeat à forma, poſſit eſſe materialis cauſa accidentium? Accedit quòd, licet materia pendeat à forma, poteſt eſſe cauſa materialis eiuſdem formæ; ergo quamuis pendeat à forma, poterit eſſe cauſa materialis quantitatis. Patet conſequẽtia, quia maior videtur eſſe repugnantia inter illas duas habitudines dependentiæ & cauſalitatis reſpectu eiuſdẽ, quàm reſpectu diuerſorum.

Ex quo tandem roboratur ratio facta, nam materia prima habet in ſe ſufficientem entitatem exiſtentem & ſubſiſtentem, qua in ſe ſuſtineat formas ſubſtantiales materiales: ergo etiam vt ſuſtentet, ſeu materialiter cauſet quãtitatem. Probatur cõſequentia, tum quia non minùs, imò plus eſſe videtur ſuſtẽtare formam ſubſtantialem; neq; ad id eſt minùs neceſſaria ſubſiſtentia, & exiſtentia, vel actualis entitas: tum etiam, quia ſicut materia dicitur pendere à forma, ita poteſt dici pendere à quantitate: ergo ſicut hoc non obſtat, quò minùs materia ſuſtentet formã, ita etiam non obſtabit, quò minùs ſuſtentet quantitatem. Conſequentia tenet à paritate rationis; & antecedens probatur, quia ſicut non poteſt materia cõſeruari ſine forma, ita nec ſine quantitate, adeò vt etiam in ordine ad potentiam Dei abſolutam faciliùs intelligi valeat materia ſine forma, quàm ſine quantitate, vt inferiùs oſtendam. XIII.

B

Dices, materiam non poſſe ſimul eſſe materialem cauſam formæ ſubſtantialis, & quantitatis, imò hoc ipſo quòd eſt ſubſtantialis potentia ad formam, eſſe improportionatam, vt ſimul ſit potentia, ſeu materialis cauſa quantitatis. Sed hoc nullam ingerit difficultatem; quia ſæpè accidit, vt vna cauſa plures habeat effectus, quorum vnus ſit nobilior alio, vt eadẽ forma eſt principium diſpoſitionum, vel proprietatum, quæ ab ea manant: & ſimul eſt principium generandi ſibi ſimile: & in genere cauſæ formalis ſimul eſt cauſa ſui compoſiti. Sic igitur nõ repugnabit materiam ſimul eſſe cauſam quantitatis vt proprietatis ſibi connaturalis, & formæ vt principalis actus, ad quem natura ſua ordinatur. Atque hoc faciliùs contingit, quando huiuſmodi effectus ſunt inter ſe ordinati, vt in præſenti ſunt quantitas & forma: eſt enim quantitas veluti diſpoſitio quædam materiæ, per quam fit aptum ſubiectum alterationis, & diſpoſitionum, quibus accommodatur ad recipiendam formam ſubſtantialem. Vnde omnes authores, etiam qui priorem ſententiam defendunt, fatentur materiam eſſe cauſam materialem formæ, & quantitatis, quamuis quidã dicant reſpectu formæ eſſe cauſam totalem in ſuo genere; reſpectu verò quantitatis ſolùm partialem, quia totum compoſitum eſt cauſa totalis. Alij verò etiam iuxta priorem ſententiã concedunt materiam eſſe cauſam totalem in ſuo genere tam quantitatis, quàm formæ: hoc tamen ordine, vt priùs natura ſit cauſa formæ, quàm quantitatis; non ergo eſt inconueniens, vt eadem materia ſit cauſa materialis vtriuſque. Et, quod ad ordinem attinet, magis conſentaneum videtur, vt licet ſecundum ordinem perfectionis, & finis materia priùs reſpiciat formam XIIII. Diluitur obiectio.

C

formam, quàm quantitatem, tamen ordine executionis & generationis, priùs recipiat quãtitatẽ, quàm formam. Solet enim ordo executionis eſſe oppoſitus ordini intentionis. Quod etiam in præſenti neceſſarium eſt, cùm materia per quantitatem præparetur, & coaptetur ad formam. Et ideò etiam nõ impedit quòd materia ſit potentia ſubſtantialis; nã ſicut ſubſtantia poteſt eſſe capax accidẽtis; nõ per potentiam accidentalẽ, ſed per ſe ipſam, quia concomitanter habet illam capacitatem ex vi ſuæ entitatis; ita potentia ſubſtãtialis, quæ talis eſt, quia per ſe primò eſt inſtituta ad recipiendum actum ſubſtantialẽ, poteſt concomitanter per ſe ipſam habere capacitatem ad recipiendam proprietatem, vel diſpoſitionẽ accidentalem naturæ ſuæ conſentaneam, & fini, ad quem inſtituta eſt, accommodatam.

XV. Ex his ergo ſatis demonſtratum eſſe videtur ex parte materiæ non eſſe repugnantiam, neq; improportionem vllã, quin poſſit eſſe ſufficiens cauſa materialis quantitatis. Quòd verò ita ſit, inprimis videtur conuincere exemplum de humano corpore, in quo ſuppono non eſſe aliam ſubſtantialem formam, præter rationalem animam, quod in ſequente diſputatione generaliter oſtendam, & in præcedenti ex parte probatum eſt. Suppono deinde, animam hominis eſſe ſpiritualem, & omnino indiuiſibilem. Hinc ergo concluditur ratio, nam quantitas humani corporis nõ poteſt eſſe in eo, ratione totius compoſiti ex materia & forma; ergo eſt in ſola materia: nam conſtat nõ eſſe in ſola forma. Antecedens probatur, quia accidens quod eſt in toto compoſito, attingit ſimul ſua vnione formam & materiã per modum vnius; at verò quantitas non poteſt vllo modo attingere rationalem animam, cùm hæc ſpiritualis ſit: ergo non poteſt eſſe in toto compoſito humano; ſed in ſola materia.

XVI. Dicetur fortaſſe, non repugnare vt accidens materiale attingat ſua vnione immaterialem formam vt informantem materiam, nam forma immaterialis attingit ſua vnione ipſam materiam: cur ergo non poterit materiale accidens attingere huiuſmodi formam? Item in vnione Verbi incarnati videmus corpus craſſum & materiale habere vnionem terminatam ad ſupremum ſpirituale ſuppoſitum, quale eſt Verbum Dei: quid ergo mirum, quòd quantitas terminet vnionem ſuam ad infimum ſpiritum vt corpori vnitum? Sed nihilominus hoc dici non poteſt, quia quantitas vnitur ſubiecto ſuo vt forma & actus eius: & ideò illi tantùm rei vniri poteſt, quæ eſt capax effectus formalis eius; anima autem rationalis nullo modo eſt capax effectus formalis quantitatis, quia non eſt capax extenſionis quantitatiuæ, etiam dum informat corpus, non ergo poteſt vllo modo in ſe ſuſcipere nec totaliter, neq; partialiter quantitatem; neq; etiam poteſt vnio quãtitatis ad illam terminari, quia illa vnio non eſt niſi informatio; informatio autem terminari non poteſt niſi ad rem capacem effectus formalis. Vnde nulla eſt proportio in exemplis adductis, vt ex dictis conſtat.

Quantitas in nullo ſpiritu recipi poteſt.

XVII. Aliter reſponderi poteſt, hoc quidem argumento conuinci, quantitatem hominis recipi inhæſiuè in ſola materia, non tamen probari, quòd in tali materia non ſupponatur informatio humanæ formæ dãtis eſſe materiæ, & conſtituentis compoſitum, quod dicatur recipere & cauſare quantitatem, quamuis non per ſe primò, & ſecundùm ſe totum illam recipiat, ſed ratione alterius partis. Sed inprimis ex hac reſponſione ſumo, ſolam materiam eſſe ſubiectum, cui quantitas hominis inhæret, & conſequenter illam ſolam eſſe cauſam materialem quantitatis; illa enim eſt cauſa materialis, ad quam terminatur vnio ſeu inhæſio formæ, quæ materialiter cauſatur; ſed vnio, & inhæſio quantitatis corporis humani ad ſolam materiam terminatur, vt argumentum factũ probat, & in reſponſione conceditur: ergo materia per ſuam entitatẽ eſt ſufficiens ad cauſandam materialiter quantitatem: vnde conſequenter fit, in qualibet re habere eandem ſufficientiam, & vim, quantũ eſt ex ſe. Et confirmari hoc, ac declarari poteſt amplius, nam cùm in homine ſint materia & anima, inter materiam & animam eſt immediata vnio ſubſtãtialis: & inter quantitatem & materiam eſt etiã immediata vnio, licet accidentalis: inter quantitatẽ verò & animam nulla eſt immediata vnio, qua inter ſe vniantur, ſed ſolùm per accidens vniũtur in vno tertio, ſcilicet materia: ergo ſola materia eſt, quæ exercet munus cauſæ materialis reſpectu quãtitatis; quia hæc exercetur per immediatam vnionem ipſarum, vt ſuprà declaratum eſt.

XVIII. Quamuis autem hoc ſatis eſſe videatur ad id quod nunc intendimus, hinc tamen vlteriùs concludi poteſt, ſine cauſa vel fundamento dici, vnionem materiæ ad animam eſſe priorem natura vnione eiuſdem materiæ ad quantitatem: priorem (inquam) ordine generationis, nam de ordine perfectionis & finis, veriſſimum id eſt, nil tamen ad rem præſentem refert. Quòd autem altera prioritas nulla ſit, probatur, quia inprimis anima nõ dat materię intrinſecum & proprium eſſe illius, ſed ſupponit illud, vt materiæ vniri poſſit, vt ſæpè dictum eſt: ergo ex hac parte non ſupponitur neceſſariò ordine naturæ vnio materiæ ad animam. Rurſus neque ſub aliqua alia ratione vnio ad animam, eſt cauſa vnionis ad quantitatem: ergo nullo modo eſt prior naturæ. Antecedens patet, quia non eſt cauſa in genere cauſæ materialis: oſtenſum eſt enim materiam per ſolam entitatem ſuam cauſare materialiter, ſeu recipere quantitatem. Neq; etiam eſt cauſa in genere cauſæ efficientis, quia neque altera vnio ſit ab altera, vt per ſe notum videtur; neq; etiam ipſa anima quæ vnitur, eſt principium efficiens quantitatem ſui corporis, quia nullum eſt indicium, nec ſufficiens ratio huius efficientiæ, vt infrà generaliùs oſtendam: & ſpecialiter forma incorporea videtur valde improportionata, vt per ſe ſit principium effectiuum corporeæ molis, & quantitatis. Nullo ergo modo antecedit vnio materiæ ad animam, vnionem materiæ ad quantitatẽ. Imò hæc videtur ordine naturæ ſupponi in genere cauſæ materialis, ſaltem tanquam conditio ex parte materiæ neceſſaria, vt poſſit materia eſſe ſubiectum aptum, tũ ad actionem, qua anima vnitur materiæ, tum etiam vt ipſa anima poſſit informare, & ſubire vicem formæ corporeitatis, extenſo quodam modo informãs materiam, cùm ipſa in ſe maneat inextenſa.

XIX. Atque hinc vlteriùs fit, vnionem materiæ ad quãtitatem etiam eſſe priorem natura, prout dicitur, in ſubſiſtendi conſequentia: nam inprimis extra controuerſiam eſt, vnionem materiæ ad animam non poſſe naturaliter eſſe, aut conſeruari ſine vnione ad quantitatem, non ſolùm, quia non poteſt naturaliter eſſe anima in materia carente omni quantitate, quod eſt euidentiſſimum; ſed etiam, quia, perſeuerante hac vnione huius materiæ ad hanc animam, non poteſt variari hæc quantitas in hac materia: nam quantitas nõ poteſt expelli directè ab alia quãtitate, quia omnes ſunt ſimiles, neq; vna quantitas habet

habet aliam contrariam, vel ita repugnantem, vt expellat eam ab eodem ſubiecto: ergo, manente eadem materia, & eodem cōpoſito totali vel partiali per vnionem ad eandem animam, non poteſt quantitas variari. E conuerſo autem, etiamſi anima recedat, & alia forma adueniat, pōt eadem quantitas in materia perſeuerare: ergo vnio ad quantitatem eſt ſimpliciter prior in ſubſiſtendi conſequentia, atque ita ſola materia erit propria cauſa materialis quantitatis. Conſequentia eſt clara ex dictis, nec de illa eſt vlla controuerſia: Antecedens verò à priori probari pōt ex dictis, quia vnio ad quantitatem in nullo genere cauſę pendet ab anima, vel ab informatione eius; & aliũde poteſt anima directè expelli à materia per introductionem alterius formæ repugnantis, & per mutationem aliarum diſpoſitionum, quas neceſſariò poſtulat talis forma in materia quam informat: ergo nulla ratio reddi poteſt, cur recedente anima à materia, recedat quantitas, aut diſſoluatur vnio eius cum materia: ſolùm enim corrũpitur vna res ad deſitionem alterius, quando ab illa pendet. Et quamuis dici poſſit quantitas mediatè pẽdere ab anima, quatenus materia pendet ab illa, hæc tamen dependentia ſufficienter ſuppletur per ſubſequentem formã, quæ informando, & ſuo proprio eſſe actuando eandem numero materiam, ſufficienter terminat depẽdentiam eius à forma: ergo nulla cauſa eſt, ob quam, recedente anima, recedat quantitas humani corporis. Quæ ratio eodem modo probat de omnibus accidentibus, quæ inſunt corpori, media quantitate, & ab anima effectiuè non pendent.

XX A poſteriori verò idem probari poteſt, nam experimur in cadauere hominis ſtatim poſt mortem eius manere eadem accidentia corporalia, quæ erant in homine viuo, exceptis illis facultatibus quæ ſunt propriæ viuentium, ac proptereà effectiuè ab anima pendent. Ad quam experientiam communiter reſponderi ſolet, illa accidentia videri eadem, non tamen eſſe, ſed ſimilia in ſpecie, gradu, & modo, numero tamen diuerſa. Quæ reſponſio admitti quidẽ poſſet, ſi & intercederet ratio, quę nos efficaciter cōgeret ad ſenſum corrigendum, & reddi etiam poſſet ſufficiens cauſa talium accidentium: neutrum autem hîc interuenit. Primum oſtenſum ſatis eſt ratione Metaphyſica, qua tacitè euertimus fundamenta cōtrariæ ſententiæ, quibus diſtinctiùs inferiùs ſatisfaciemus. Secundum autem probatur, quia ſi accidentia, quæ inſunt cadaueri in inſtanti mortis, ſunt numero diſtincta ab iis quæ erant in homine, neceſſaria erit aliqua cauſa efficiẽs, quæ illa de nouo producat in illo inſtante; hęc autem ſæpè nulla interuenit; ergo. Minor inprimis probatur ab aliquibus de quantitate ipſa, quia non poteſt fieri ab alia quantitate, cùm quantitas non ſit actiua; neq; etiam à qualitate, quia quãtitas eſt prior qualitate corporea; vnde non poteſt ab illa fieri, neq; etiam à forma ſubſtãtiali, tum quia hæc non eſt immediatè actiua, tum etiam quia nulla eſt forma ſubſtantialis communis omnibus rebus corporeis, cùm tamen quantitas omnibus ſit communis. Accedit, quòd ſi quãtitas de nouo fieret in materia cadaueris, fieret in illa, vt priùs natura eſt non quanta, & indiuiſibilis; quod inuoluit repugnantiam. Verùm hæ rationes non ſunt efficaces, nam reſponderi poteſt quantitatem produci, vel comproduci potiùs ab agẽte extrinſeco inducẽte formam; proximè verò eſſe ab ipſa forma introducta, per naturalem reſultantiam, hoc enim modo non eſt inconueniens, formam immediatè efficere aliquod accidens, vt à forma aquæ emanat intenſio frigoris, cùm ſe reducit ad priſtinam frigiditatem. Neq; ad hoc eſſet neceſſariũ, vt omnia corpora haberent aliquã formã ſubſtantialẽ cõmunem, ſed ſufficere poſſet conuenientia omnium formarũ in ratione cõmuni formę ſubſtantialis. Neq; etiam eſt inconueniens, quòd quantitas comproducatur in materia, & ex materia priùs natura non quanta, nam in omni opinione neceſſe eſt fateri quantitatẽ aliquando fuiſſe productã, vel comproductam; & quacunq; ratione facta ſit modo conſentaneo ſuę naturę, neceſſe eſt factam eſſe in materia, & ex materia; ergo facta eſt ex materia vt priùs natura de ſe non quanta actu, quanta autem in potentia; & de ſe actu indiuiſibili quantitatiuè, diuiſibili autem in potentia. Hoc ergo non includit repugnantiam, quia illa indiuiſibilitas quantitatiua non intelligitur actu, & quaſi poſitiuè præcedere in materia, ſed ſolùm quaſi negatiuè, ſcilicet quia materia de ſe non habet actu illã diuiſibilitatem, niſi per quantitatem conferatur; habet autem aptitudinem, quia habet entitatem aptã ad talem formam recipiendam, ad quod neceſſe eſt vt ipſa materia ex ſe habeat quandam diuiſibilitatẽ entitatiuã, quam infrà explicabo, tractando de quãtitate. Ad eundem ergo modum poſſet quantitas reſultare ex forma cadaueris, & fieri ex materia ſine repugnantia. De quantitate igitur nõ poteſt, vt exiſtimo, efficaciter probari aſſumpta propoſitio, niſi aliunde ſupponatur, agentia naturalia nihil poſſe agere niſi in ſubiecto quantitatiuè extenſo, & diuiſibili; de qua ratione dicemus paulò inferiùs.

XXI Igitur minor propoſitio ſuperiùs aſſumpta præcipuè probatur de qualitatibus, quæ ſæpè non habent cauſam efficientem à qua fiant, ſi eædem numero non manent; non enim fiunt per naturalem reſultantiam à forma cadaueris, qui non ſunt connaturales illi, imò ſunt peregrinæ & extraneæ; vnde fit, vt breui tempore, paulatim amittantur, vt patet de calore, & ſimilibus. Neque etiam fiunt ab extrinſeco agente, quia interdum nullum eſt circumſtans aut proximum agens, quod poſſit inducere tantum calorem, aut tale temperamentum, quale manet aliquo tempore in cadauere hominis, maximè quando mors eſt violenta per ſuffocationem, iugulationem, &c. in quo genere mortis vix inuenitur cauſa particularis quæ poſſit formam cadaueris inducere; & ad vniuerſales interdum confugimus, quæ illam efficiant ob rationem vniuerſalem, ſcilicet, ne materia maneat ſine forma; de qualitatibus aũt ſimilibus, cùm per ſe neceſſariæ non ſint ad introductionem talis formæ, cui non ſunt connaturales, non eſt cur à cauſis vniuerſalibus per ſe, & propria actione fiant; proprię autem & particulares cauſæ ſæpè nullæ ſunt, vt inductione, & experientia conſtat. Nec denique dici poteſt, huiuſmodi calorem, & alias qualitates fieri in eo inſtante ab ſpiritibus vitalibus, qui aliquo tempore manent, aut ab humoribus, præſertim ſanguine; quia inprimis etiam de ſanguine & ſpiritibus dubium eſt, an eadem anima informentur; vel ſaltem, an eorum formæ, quæ ſunt quaſi partiales, pendeant ex coniunctione ad animam, ita vt ſtatim pereant, illa recedente, vnde multi exiſtimant, ſanguinem ſtatim ac effluit à venis, & ſeparatur à reliquo ſanguine, qui manet in corpore, mutare formã ſubſtantialem, etiamſi retineat aliquo tempore calorẽ, & ſimilia accidentia. Deinde, tempus quo durare poſsũt huiuſmodi ſpiritus, aut humores, eſt breuiſſimum, accidentia verò ſimilia diutiùs permanẽt.

Ac deniq; non ſolùm in homine aut aliis animalib⁹, ſed etiam in aliis rebus, manent ſimilia accidentia, vt ſuprà ex Ariſtotele referebamus, etiamſi non ſint intrinſeca & connaturalia rei genitę, vt poſſint à forma eius dimanare, vt, v.g. ſi ex vapore humido, & nō ſummè frigido, ſed habente aliqualem calorem, per condenſationem fiat aqua, non ſemper fit ſummè frigida & pura, ſed retinet eundem calorem, non tamen eſt noua cauſa extrinſeca à qua fiat, ſed permanet idē calor, quia non poteſt tam citò expelli à forma aquę.

XXII. Et hinc ſumitur etiam optimum ac generale argumentum, quia hæ qualitates intēſibiles, & remiſſibiles, & habentes contrarium, ſi non manant ab intrinſeca forma, ſed per extrinſecam alterationem fiunt, non fiunt ſubitò in gradu intenſo, ſed paulatim, quia & intrinſeca forma, & alia corpora circumſtantia reſiſtunt: ſed videmus has qualitates manere in inſtanti mortis in magna intenſione: ergo non eſt veriſimile tunc ſubitò per ſe fieri per actionem extrinſeci agentis; cùm ergo non fiant per intrinſecam dimanationem à forma cadaueris, ſignum eſt non tunc fieri, ſed eaſdem numero manere. Dicunt aliqui non eſſe neceſſariam aliquam cauſam efficientem harum qualitatum, quia naturali ſequela ſuccedunt pereuntibus ſimilibus qualitatibus. Sed in his verbis inuoluitur repugnantia: quid enim ſignificatur nomine naturalis ſequelæ? Aut enim ſucceſſio neceſſaria vnius poſt aliud, aut naturalis dimanatio vnius ab alio. Si hoc poſterius ſignificetur, illamet dimanatio eſt quædam efficientia, & ideò repugnantia inuoluitur: & præterea oſtenſum eſt, nullū eſſe principium vel formam, à qua ſit talis dimanatio. Si verò dicatur prius, oportet inprimis reddere rationem illius neceſſariæ ſucceſſionis; nā quòd precesserit ſimilis qualitas, non eſt ratio ſufficiēs vt neceſſariò ſimilis ſuccedat, ſi ſubiectum omnino mutatur, & quod ſuccedit priori ſubiecto, non petit ſimilem qualitatem. Et præterea omnis neceſſaria ſucceſſio requirit cauſam efficientē: nam quòd ſuccedit alteri, fit de nouo: ergo ab aliquo fit: ergo vel per intrinſecam reſultantiam, vel per extrinſecam efficientiā, nec poteſt aliter intelligi naturalis ſequela. Cùm ergo interdum ac ſæpè non intercedat talis cauſa intrinſeca, vel extrinſeca, ſignum eſt non eſſe ibi naturalem ſequelam, ſed durationem eiuſdē numero diſpoſitionis ſeu qualitatis. Quòd ſi eadē qualitas manet: ergo & quantitas, nam cùm talis qualitas inſit, media quantitate, non poſſet eadem qualitas manere, ſi quantitas mutaretur.

XXIII. Præter hæc argumenta Phyſica, quæ ex corpore humano peculiariter ſumpta ſunt, quamuis nōnulla poſſint ad alias res extendi, ſunt alia communia omnibus rebus generabilibus, quæ ex modo & ordine generationis naturalis deſumuntur. Primùm enim materia de ſe eſt ſufficiens ſubiectum generationis naturalis, quatenus eſſe poteſt per actionem agentis corporei, & naturalis: & aliunde eſt de ſe indifferens ad quamcunque formam, quæ per generationem induci poſſit: ex vtraque autem conditione intelligi poteſt, materiam habere ex ſe quantitatem coæuam, & non mutare, vel aliquo modo acquirere illam per generationem. Ex priori quidem, quia vt materia ſit aptum ſubiectum reſpectu agentis corporei & extenſi, neceſſe eſt vt ipſa præintelligatur corporata & extenſa, quia agens corporeum prærequirit paſſum, extenſum & corporeum, & localem ac quantitatiuam applicationem eius; imò & contactum, vt Philoſophi communiter dicunt. Nec A ſatis eſt, quod in toto tempore alterationis præuiæ ad generationem, alteratio fiat circa ſubiectum quātum, ſed neceſſe etiam eſt vt idem contingat in inſtante intrinſeco generationis, in quo eſt noua actio procedens etiam ab agente corporeo, & quanto: ergo ſubiectum quòd ſupponitur illi actioni, etiam ſupponitur corporeum & quantum; non ergo fit quantum per illam actionē, nec immediatè, nec mediatè: nam conditio neceſſaria ex parte ſubiecti vt poſſit officium ſubiecti exercere, non poteſt fieri ab agente ſupponente neceſſariò ſubiectum iam aptū vt agere poſſit.

Reſponderi poteſt, ad actionem corporei agentis ſatis eſſe, quòd toto tempore alterationis præcedentis ſupponat ſubiectum quantum, & in inſtante generationis ipſummet agens inducat formam talem, ad quam conſequatur ſubiecti quantitas. Iuxta quam reſponſionem negandum eſt, extenſionem aut contactum quantitatiuum eſſe in rigore conditionem præuiam, aut neceſſariò prærequiſitam ad omnem actionem agentis naturalis: ſed vel prærequiſitam, vel concomitantem: ad actionem enim accidentalem & alterationem eſt prærequiſita, quia B per alterationem non fit talis forma, ad quam conſequatur quantitas, ſed quæ potiùs quantitatē ſupponat: ad actionem autem ſubſtantialem negabitur eſſe conditionem prærequiſitam in illomet inſtante, ſed conſequentem ordine naturæ, quia per illam actionem talis inducitur forma, quæ poſſit ſecum adducere quantitatem, & corporationem materiæ. Atque hoc modo ſolui poteſt argumentum Commentatoris, nimirum, materiā habere ex ſe quantitatem, qua in diuerſas partes diuidatur, quia ordinata eſt vt ſit ſubiectum diuerſarum formarū, quas non poteſt niſi in diuerſis partibus recipere, quàm partiū diuerſitatem nō habent niſi media quantitate. Vt enim omittam reſponderi poſſe, ad hoc ſatis eſſe entitatiuā partium diſtinctionem, quam materia ex ſe habet, & non formaliter per quātitatem: ēt dici poteſt, materiam à principio diuiſā eſſe in varias partes, quia ſub diuerſis formis, & cōſequenter ſub diuerſis partibus quantitatis condita eſt. Poſteà verò in ſingulis generationibus, & corruptionibus hanc materiam conſeruari diſtinctam ab aliis toto tempore præcedentis C alterationis, per quantitatem quam habet ſub forma rei quæ corrumpitur: in inſtanti verò generationis per quantitatem, quam in eodem inſtante obtinet, mediante forma geniti. XXIIII.

Sed licet hæc reſponſio apparens ſit; tamen magis Philoſophicum, magiſque conſentaneum corporalibus agentibus videtur, quòd in omni actione ſua ſupponant ſubiectum quantum & diuiſibile, & diſtinctum ab aliis, non ſolùm entitatiuè, ſed etiam quantitatiuè, ſibique propinquum ſeu applicatum propria & locali applicatione, quæ non fit niſi media quantitate. Et hoc maximè cōfirmatur ex altera cōditione materiæ, quæ eſt indifferentia ad plures formas: cùm enim ex ſe talis ſit, vt determinatam formā recipiat, oportet vt ab agente priùs accommodetur & proximè diſponatur ad talem formam: hæc autem accommodatio, & diſpoſitio non fit niſi præuiis diſpoſitionibus accidentalibus, quas neceſſe eſt in materia recipi, tum quia antecedunt formam ad quam diſponunt: tum etiam quia Phyſica & naturalis diſpoſitio proximè & immediatè eſſe debet in eo ſubiecto, quod diſponit ac præparat: hæ autem diſpoſitiones inſunt ſubiecto, media quātitate; ergo & quātitas ineſt eidem materiæ. XXV.

Forma

Forma ſubſtantialis & diſpoſitiones ad illam, quem ordinem in materia ſeruent.

XXVI. *Prima reſponſio reiicitur.* AD hanc rationem variæ dantur reſponſiones, quas neceſſe eſt proponere & examinare, vt ſimul hæc ſententia confirmetur, &, ſi quæ eſt probabilis via, defendendi priorem ſententiam, innoteſcat. Prima ergo reſponſio eſt, materiam ſufficienter aptari & accommodari ad formam per diſpoſitiones, quæ tempore, vel momento præcedunt introductionem ſubſtantialis formæ; nam licet in eo inſtanti in quo forma introducitur, omnes præcedentes diſpoſitiones deſinant eſſe, ita vt in eo momento iam non ſint, nihilominus relinquunt materiam accommodatam, & ſigillatam (vt aiunt) vt ſit proximè capax talis formæ in ſpecie & indiuiduo, potiùs quàm alterius. Hæc tamen reſponſio ſuprà, tractando de principio indiuiduationis, reiecta eſt, eò quòd illa ſigillatio materię nihil eſſe poſſit in materia, ſi materia prorſus manet denudata priori quantitate, & qualitatib[9] omnibus. Quòd autem immediatè anteà tales qualitates in materia pręceſſerint, eſt ſola denominatio extrinſeca, quia in B materia nullam rem, nec realem modum relinquũt, iuxta hanc ſententiam: non poteſt autem intelligi, quòd materia, quæ erat ex ſe indifferens, maneat diſpo[illegible] per ſolam extrinſecam denominationem.

XXVII. *Secunda reſponſio improbatur.* [illegible]nda reſponſio eſt, in eodem inſtanti generationis diſponi materiam per vltimas diſpoſitiones, & per eas præparari, & accommodari ad formam, & nihilominus non eſſe ſubiectiuè in materia, neque introduci in illam, niſi vt iam informatam ſubſtantiali forma, imò & conſequi ex forma ipſa per naturalem dimanationem. Modus autem, quo hoc intelligi, aut fieri poteſt, declaratur ex illo principio Ariſtotelis: *Cauſæ ſunt ſibi inuicem cauſæ in diuerſo genere.* Vnde fit, vt forma & vltima diſpoſitio poſſint ſibi inuicem eſſe cauſæ; nam calor vt octo, verbi gratia, eſt cauſa formæ ignis in genere diſpoſitionis, quæ ad materialem cauſam reducitur: forma verò ignis eſt cauſa caloris vt octo in genere principij actiui, vel formalis. Quo fit, vt calor in ſuo genere ſit prior natura, quàm forma, & vt ſic intelligatur præcedere, diſponendo & coaptando materiam ad formam, quamuis in alio genere ſit natura poſterior, & C vt ſic, intelligatur ſubſequi formam, & ſubiectari in toto compoſito.

XXVIII. Contra hanc verò reſponſionem multa occurrunt, quibus (vt exiſtimo) ſatisfacere difficile eſt. Primùm non intelligo, quo modo aliqua qualitas ſit verè præparans & adaptans ſubiectum ad formã, & quòd effectiuè conſequatur ipſam formam. Dico autem, *verè præparans & adaptans*, nam ſi eſſet tantùm diſpoſitio ornans & perficiens, facilè intelligi poſſet conſequens formam, & neceſſaria etiam ad naturalem conſeruationem formæ: hîc tamen agimus de diſpoſitione præparante, quæ determinat, & quaſi proximè limitat capacitatem ſubiecti: & conſequenter etiam determinat agens ad talem formam introducendam: ergo fieri non poteſt, vt talis forma effectiuè ſequatur ex forma introducta. Probatur conſequentia, quia ſi diſpoſitio fluit à forma immediatè, & forma ab agente: ergo agens ſimpliciter inchoat actionem ſuam ab introductione formæ, & non attingit actiuè diſpoſitionem niſi per formam: ergo talis diſpoſitio nullo modo determinat agens ad talem introductionem formæ, ſed potiùs, mediante forma, determinatur agens ad A talem vltimam diſpoſitionem efficiendam. Item, diſpoſitio illa nullam cauſalitatem realem habere poteſt, niſi quatenus facta eſt: fit autem mediante forma: ergo non poteſt intelligi vt habens cauſalitatem realem circa ipſammet actionem, qua fit forma. Præterea, cauſa diſpoſitiua non diſponit, niſi informando, vt ſuprà declaraui: vnde licet reſpectu termini, ad quem diſponit, dicatur reduci ad cauſam materialem, tamen reſpectu ſubiecti quod diſponit, re vera eſt cauſa formalis: ſi ergo hæc accidentia non informant materiam, quomodo diſponunt illam? Item, ſi in genere cauſæ materialis diſpoſitio illa eſt prior: ergo in eodem genere ineſt priùs, tum quia eius eſſe eſt ineſſe; tum etiam, quia non diſponit, niſi inhærendo, & informando; ſi autem priùs natura ineſt, cui, quæſo, ineſt? Non materię; quia ſi in reali duratione nõ ineſt materię, nullum genus cauſalitatis exercere poteſt, mediante tali inhęrentia: ergo ſecundũ nullam prioritatem naturæ vel cauſalitatis poteſt verè concipi vt ſic inhęrens. Neq; etiam poteſt inhęrere compoſito, prout exercet talem cauſalitatem, quia præparat ad compoſitum, & quia non diſponit compoſitum, ſed materiã, quia illud diſponit, cui inhæret.

Præterea, ſi diſpoſitio inhæret compoſito, neceſſe eſt formam ſubſtantialem antecedere in genere XXIX. cauſæ materialis, & in genere præparationis & diſpoſitionis ad ipſam formam accidentalem: ergo impoſſibile eſt, vt in eodem genere forma accidentalis antecedat. Conſequentia patet, quia non poteſt circulus committi inter cauſas in eodem genere cauſalitatis. Et antecedens probatur, quia vel accidens inhęret toti compoſito per ſe primò: & ſic partialiter inhęret formę ſubſtantiali; ergo antecedit forma ſubſtantialis in genere cauſæ materialis; vel accidens inhęret materię vt priùs informatæ forma ſubſtãtiali, & ſic forma ſubſtãtialis ſaltem eſt medium, quo materia recipit quantitatem, & ſubſequentes diſpoſitiones; ergo multò magis dici poteſt forma ſubſtantialis diſpoſitio materiæ ad recipiendam quantitatem, & cæteras diſpoſitiones, quàm econtrario.

Ad hoc reſponderi ſolet, in forma ſubſtantiali eſſe gradus, & prout forma confert ſuperiorem, & genericum gradum, complere ſubiectum diſpoſitionum ſubſequentis gradus: & ita non committi circulum in eodem genere cauſę inter eadem, ſecundũ eandem rationem: vt, verbi gratia, anima vt dat eſſe corporeum, complet ſubiectum receptiuum quantitatis, in quo ſubinde recipi poſſunt diſpoſitiones ad gradum viuentis: & ſic de ſubſequẽtibus. Sed hęc reſponſio mihi nunquam placere aut ſatisfacere potuit: tum quia illa diſtinctio formę ſecundum diuerſos gradus eſt diſtinctio rationis per noſtros conceptus præciſos aut confuſos: ergo nihil referre poteſt ad realem cauſalitatem & inhæſionem accidentium in materia, vel compoſito; tum etiam, quia etiamſi loquamur de forma ſecundum primum gradũ formę ſubſtantialis dantis eſſe corporeum, introducit in materiam determinata forma & diſtincta à reliquis: non enim introducitur forma in communi: ergo antecedit diſpoſitio pręparans materiam: tũ præterea, quia forma quę corrumpitur, nõ priùs expellit ſub gradu generico, quam ſpecifico, nam eſt impoſſibile intelligere gradũ ſpecificũ ſine generico, quia hoc eſt quaſi fundamentum illius: vnde ſi aliquis ordo deberet intercedere, inchoandum eſſet ab inferiorib[9] gradibus: ergo nec forma oppoſita introducit priùs ſecundũ gradũ genericum, &c. Deniq; falſum

 eſt

eſt agens priùs diſponere materiam ad gradũ genericum: nam ignis v. g. non diſponit ad formã elemẽti, niſi diſponendo ad formam ignis, & ſic de aliis.

XXX. *Corrupta diſpoſitio non poteſt inſtrumentaliter Phyſicè inducere formam,*

Vltimò ſolet fieri argumentum de ratione cauſæ efficientis, nam diſpoſitio vltima effectiuè attingit eductionem ſeu introductionem formę, nam accidens in virtute ſubſtantiæ attingit effectionem eius: ergo non poteſt eadem diſpoſitio effectiuè manare à forma, quam efficit. Reſpondent aliqui non diſpoſitionem vltimam, quæ manet cum forma in inſtanti generationis, ſed quæ immediatè antè pręceſſit, attingere effectiuè introductionem formæ, vt inſtrumentum eius. Sed hoc improbabile eſt, quia quod non eſt, non poteſt eſſe inſtrumentum agendi: illa autem diſpoſitio in illo inſtanti iam non eſt, iuxta hanc ſententiam. Quòd verò proximè præceſſerit, non ſatis eſt, quia ſolùm eſt extrinſeca denominatio. Et licet ſit naturalis ſequela inter illam diſpoſitionẽ & formam, neceſſe eſt vt illa met ſequela ſit ex vi alterius cauſæ efficientis: nam illa ſequela non eſt dimanatio formæ à diſpoſitione, cùm res non dimanet ab eo, quod iam non eſt, ſed eſt ſolùm neceſſaria & immediata ſucceſſio poſt talem diſpoſitionẽ, quæ ſucceſſio fundari neceſſariò debet in efficientia alicuius cauſæ, quæ vnum efficit immediatè poſt aliud. Melior reſponſio eſt nullam diſpoſitionem receptam in paſſo, attingere effectiuè introductionẽ formę: quãdo autem dicitur accidens in virtute ſubſtantiæ attingere effectiuè ſubſtantiam, non eſſe intelligendũ de accidente quod recipitur in paſſo, vel effectu, ſed de facultate accidentali, quæ eſt in ipſo agente, vt v. g. de calore qui eſt in igne, vel de virtute ſeminali, quæ eſt in ſemine. Sed licet hoc admittamus, inde ſumitur non leue argumentum, nam inſtrumentũ naturale non attingit ſuperiorem actionem principalis agentis, niſi præuia propria, & connaturali actione iuxta doctrinam D. Tho. 1. parte, quæſt. 45. art. 5. infrà tractandam: ergo ſi ignis per calorẽ quem in ſe habet, attingit formam ſubſtantialem in inſtãti generationis, calor eiuſdem ignis in eodem inſtãti agit præuia calefactione: ergo calor qui recipitur in paſſo tanquam vltima diſpoſitio ad formam ignis, non manat effectiuè ab ipſa forma geniti, ſed per propriam actionem fit à calore qui eſt in igne generante: aliàs potiùs actio qua educitur ſubſtantialis forma, eſſet præuia ad emanationem caloris qui eſt vltima diſpoſitio, quàm econuerſo. Nec verò dici poteſt quòd illa vltima diſpoſitio ſimul fiat duobus modis, ſcilicet directè & immediatè à calore ignis per actionem præuiam in genere cauſæ materialis, & rurſus à forma ignis geniti per dimanationem naturalem, quia non poteſt naturaliter idem effectus ſimul fieri à pluribus cauſis, & actionibus totalibus ac per ſe ſufficientibus: & quia ſecũdum alteram actionem præuiam deberet diſpoſitio illa fieri in materia, licet per aliam dimanationem dicatur fieri in cõpoſito.

XXXI. *De tertia reſponſione fertur iudicium.*

Tertia reſponſio ad principalem rationem, & probabilior eſt, in materia nullam per ſe, requiri diſpoſitionem præuiam: ſed ſolùm per accidens ad expellendam formam, & diſpoſitiones contrarias. Vnde tota alteratio quæ antecedit inſtans generationis ſolùm ad hoc ordinatur vt in inſtante generationis materia maneat ſine vlla repugnantia ad recipiendã actionem agentis perfectam, in materia autem ſic relicta agens ſtatim introducit ſuam formam ſubſtantialem abſq; diſpoſitione præuia, cum omnibus diſpoſitionibus concomitantibus ipſam. Nec enim quia materia ex ſe eſt indifferẽs, neceſſaria illi eſt vltima diſpoſitio præuia, qua determinetur ad talem formam, quia eſt indifferens per vniuerſalitatem ſeu integrã capacitatem cuiuſcunq; formę: agens verò ex ſua forma determinatur ad introducendam hanc formam in ſpecie potiùs quàm aliam: & ex circumſtantiis, vel concurſu primę cauſę determinatur ad introducendam hanc numero formam. Quod à ſimili declaratur ex accidentali actione, nam lignum de ſe indifferens eſt ad calorem & frigus: ſi verò applicetur ignis, recipit calorem potiùs quàm frigus, non propter præuiam diſpoſitionẽ, ſed propter determinationem & naturam agentis.

Hæc reſponſio eſt quidem apparens: ſed videtur parum conſentanea communi doctrinæ Philoſophorum, apud quos receptiſſima eſt diſtinctio materię in primam, & proximam, id eſt, pręparatam & vltimò diſpoſitam ad determinatam formam: & econtrario dicere ſolent iidem, formam vnamquamque ſecundum propriam ſpeciem, non reſpicere tantùm materiam nudam, ſed præparatam, & ſibi accommodatam per connaturales diſpoſitiones. Vnde & anima definitur, *quod ſit actus corporis Phyſici, organici, &c.* Deinde nõ poſſunt omnes Phyſici effectus illo modo commodè ſaluari. Primò, quia iuxta illam ſententiam agens perfectum ſemper efficeret ex quacunque materia effectum ſibi perfectè ſimilem omnibus qualitatibus ſibi connaturalibus, qu[illegible]ùs omnino denudat materiam, & relinquit [illegible] [illegible]ne vlla repugnantia, & in illa primò introducit ſuam formam perfectè ſibi ſimilem in natura ſpecifica, neceſſe eſt vt ad illam formam neceſſariò conſequãtur omnes qualitates & diſpoſitiones ei connaturales, quia nihil eſt quod reſiſtat formaliter in ipſa materia: videmus autem non ita accidere in naturalibus generationibus, ſed multa ſubſtantialiter generari cum admiſtione peregrinarum qualitatum ob diſpoſitionem vel impuritatem materiæ ex qua generatur. Secundò in agentibus æquiuocis non poteſt reddi ſufficiens ratio ob quam determinentur ad introducendam vnam formam ſubſtantialẽ potiùs quam aliam, vt, verbi gratia, quando Sol generat aurum, ſi in inſtanti quo introducit formam auri, reperit materiam nudam, & de ſe prorſus indifferentem, non poteſt ab illa determinari, nec verò ex ſe eſt determinatus, aliàs ſemper induceret talem formam in materiam indifferentem. Et in generatione hominis optimè etiam declaratur hæc difficultas, nam ſi in inſtanti in quo anima rationalis inducitur in corpus, tota materia corporis præintelligitur nuda omnibus diſpoſitionibus, æquè indifferens eſt ſecũdum omnes partes ſuas vt anima eas informet hoc vel illo modo, & vt ex illa ſequatur hæ vel illæ diſpoſitiones in hac vel illa parte materiæ; vnde ergo determinatur vt in hac parte potiùs vniatur hoc modo, quàm alio?

Solùm video poſſe reſponderi, eſſe hanc naturalem ſucceſſionem rerum, vt poſt talem alterationem præcedentem ſequatur talis forma, vel vnio formæ etiamſi materia de ſe ſit indifferens, & virtus agentis eminentior. Ratio autem huius ſucceſſionis neceſſariæ, ſolùm reddi poteſt, vel quia agens natura ſua eſt determinatum ad agendum tali modo, vel quia res ipſæ ſunt ita ex ſe coordinatæ. Veruntamen hæc reſponſio ſolùm eſt apta ad fugiendam difficultatem, nõ verò ad rem declarandam, & rationem eius reddendam. Maximè, quia tota alteratio quæ præcedit, iuxta hanc ſententiam per accidens eſt ad tollen-

tollenda ſolùm impedimenta, quæ ſunt ex parte paſſi: ergo ordo & ſucceſſio inter illam alterationem, & ſequentem actionem non poteſt eſſe per ſe; neq; inde ſumi poteſt ſufficiens ratio determinationis. Tertiò vrget ratio ſuperiùs facta, ſaltem ad hominē, quia ignis vel Sol introducit formam medio calore, aut lumine, vt inſtrumēto: ergo agit præuia calefactione, &c. Reſponderi verò ſimiliter poteſt, agere præuia calefactione non in eodem inſtanti, ſed præuia calefactione, quæ præcedit toto tempore ante inſtās generationis. Quæ reſponſio eadem ratione non ſatisfacit, quia illa calefactio duratione anterior, ſolū per accidens eſt præuia iuxta hanc ſententiam, propter expellendam formam repugnantem. Vnde ſi fingeremus non eſſe neceſſariam calefactionem ad corrumpēdum priùs ſubiectū, ſed alia via poſſe corrumpi, nihilominus in inſtāti generationis, ignis generaret ignem medio calore ſuo: ordo autē inſtrumenti in agendo præuia actione propria eſt, per ſe, & non per accidens: ergo non debet eſſe ſolùm in actione quæ antecedit duratione, ſed etiam in ipſomet inſtanti generationis.

In quatuor membra præſens quæſtio diuiditur.

XXXIIII. FVndamenta poſterioris ſententiæ videntur ſanè valde vrgentia, & aliquid conuincere, quod ad præſentem quæſtionem maximè pertinet, aliquid verò ſatis probabiliter perſuadere: quæ vt declarem, & ſententiā meam aperiam, diſtinguo varias quęſtiones quæ hîc inuoluuntur. Prima & in præſenti pręcipuè intenta eſt, an ratione proprij ſubiecti, & cauſæ materialis ſola materia poſſit terminare dependētiam formæ accidentalis, ita vt proximè & adæquatè accidens inhæreat ſoli materiæ, etiamſi aliàs debeat eſſe informata forma ſubſtantiali, tanquam neceſſaria ad eſſe materiæ, non tamen vt concurrente ſimul in ratione ſubiecti, vel cauſę materialis ad eſſe formę accidentalis. Secunda quæſtio eſt, ſi quantitas & alia accidentia quæ illi inſunt, inhærent materiæ prædicto modo, an inde ſequatur quantitatem eſſe coęuā materiæ, & manere eandem numero cum aliis accidentibus in genito & corrupto. Tertia quęſtio eſt an in aliquo genere cauſæ dici poſſit formam priùs vniri materiæ, quam accidentia: & quomodo in variis opinionibus loquendum ſit. Quarta quæſtio eſſe poteſt, eſto, inhærere poſſit quātitas ſoli materię, an quando ſubſtantialis forma materialis eſt & extenſa ſicut materia, tunc quantitas immediatè etiam inhęreat toti compoſito per ſe primò, ita vt vtramque eius partem eſſentialem proximè attingat.

Quantitas interdum ſoli materiæ inhæret.

XXXV. DIco ergo primò, rationibus poſteriori loco factis ſufficienter conuinci, materiam eſſe poſſe, & de facto aliquando eſſe proprium ſubiectum, cui ſoli quantitas inhæret, quamuis non extra compoſitum ſubſtantiale: quod ab aliis dici ſolet materiam eſſe ſubiectum inhæſionis, quamuis totum cōpoſitum ſit ſubiectū denominationis: vel aliter, cōpoſitum eſſe quod recipit quantitatem, rationē verò recipiendi eſſe ſolam materiā: ſicut totus homo denominatur intellectualis, & habere ſeu recipere intellectum, quamuis ratio recipiendi, ſeu ſubiectum inhæſionis ſit ſola anima. Et hæc cōcluſio eſt authorum ſecundæ ſententię, & non eſt contraria authoribus primę. Vnum excipio Durandum, qui diſertè

Durand.

A declarat contrarium ſenſum: ſolùm propter illā rationem quod materia eſt potentia pura, & ideò non pōt recipere actū accidentalē ſine ſubſtantiali. Quæ ratio ſolùm probat, actum ſubſtantialem exigi, vel ad ſummum præexigi ante actū accidentalē: non verò quod ipſemet actus ſubſtantialis neceſſariò debeat concurrere materialiter ad recipiendū accidens. Nec video quomodo Durādus ſe expediat ab argumento facto de quantitate corporis humani: concedit enim ēt animam rationalem concurrere proximè & immediatè cum materia ad recipiendam quātitatem: negat tamen inde ſequi animam participare effectum formalem quantitatis: quia pōt (inquit) forma recipi per ſe primò in compoſito ratione vtriuſq; partis immediatè recipientis partialiter formam accidentalem; & nihilominus non cōferre ſuū effectum formalem niſi alteri parti compoſiti. Quæ ſanè eſt clara repugnantia, & implicatio in adiecto, vt variis modis ſuperiùs declaratum, & probatū eſt; nam recipere materialiter accidens, idem eſt quod informari accidēte: ergo ſi partialiter recipit, partialiter informatur: implicat autem informari, & non B recipere informationem, iuxta modum informationis, ſcilicet vel totalis, vel partialis. Et confirmatur ac declaratur, nam reliquæ formæ ſubſtantiales hoc ipſo, quòd informantur partialiter quantitate, recipiunt formalem effectum eius: ergo ſi rationalis anima etiam informatur partialiter, participabit eūdem effectum. Quòd ſi dicatur alias formas participare illum effectum, quia ſunt capaces eius: noſtram verò animam eſſe incapacem: hæc ipſa reſponſio cōuincit humanam animam non eſſe capacem proximè & immediatè receptionis partialis quantitatis, ſicut ſunt aliæ formæ ſubſtantiales. Hæc ergo ratio videtur conuincere aſſertionem poſitam.

Solùm poteſt obiici de actibus immanētibus ſentiendi & amandi ſenſibiliter: qui ſunt extenſi, & cōſequenter immediatè in quantitate recepti: & tamen neceſſe eſt, vt immediatè informent, ſaltem partialiter, ipſam animam, aliàs quomodo conſtituerent animam videntem? nam homo certè non videt per corpus, ſed per animam. Sed hæc obiectio longiorem poſtulat diſputationem, pertinentem ad libros de Anima: nā multi propter eam cauſam putant, potentias etiam ſenſitiuas non diſtingui realiter ab anima, & actus ipſos ſentiendi eſſe ſpirituales, & recipi immediatè in ſola anima, quibus difficile eſt, vel colligere immortalitatem animæ ex operatione, vel euitare quò minùs idem ſequatur in animabus brutorum. Alij dicunt, cognoſcere & amare pręcipuè conſiſtere in efficiendo actus illos: & ideò ſatis eſſe, quod anima actualiter immediatè in illos influat, quamuis eis proximè non informetur. Alij denique aiunt neceſſariam quidem eſſe efficientiam & receptionem, ſatis verò eſſe, quòd actus recipiantur in potentia & corpore, cui anima intimè ac formaliter coniuncta ſit. Et ideò non tam propriè dicitur anima videre, ſicut intelligere: ſed homo totus eſt, qui per ſe primò videt, principaliter quidem per animam, inſtrumentaliter autem per corpus. Quid autem horū verius ſit, in proprio loco tractādū eſt. XXXVI. Cui proximo ſubiecto actus inhæreant immanentes.

C

Quæ accidentia corrupti eadem numero maneant in genito.

DIco ſecundò. Quamuis probabile ſit naturaliter non manere eadem accidentia numero in re genita, quæ erant in corrupta, probabiliùs tamen videtur oppoſitum quoad quantitatem, & diſpoſitio- XXXVII. Quot modis poſſit accidēs perire

ſitiones, quæ vel ordinantur ad formam geniti, vel illi non repugnant, præſertim quando in ſola materia prius inhærebant. Cur addam hanc limitationem, conſtabit ex reſolutione quartæ quæſtionis propoſitæ. Hanc concluſionem (vt exiſtimo) ſatis probant multa ex argumentis factis in ſecunda opinione. Et declaratur breuiter, ſupponendo, quod Caiet. notauit de ente & eſſent. c. 7. q. 17. quatuor tantùm modis poſſe deſinere accidens, ſcilicet vel ad corruptionem ſubiecti, vel per introductionem cōtrarij, vel per deſitionem termini, vel per abſentiam alterius cauſæ conſeruantis. In præſenti ergo talia accidentia nō poſſunt deſinere ex defectu proprij ſubiecti cui inhærent: nam ſupponimus eſſe inhæſiue in ſola materia, quę non perit. Item, ſecundus modus corruptionis hic non habet locum, quia quantitas non habet contrarium, & licet qualitas illud habeat, ſupponimus tamen in caſu, de quo loquimur, non introduci. De tertio etiam modo conſtat, nō eſſe ad rem, quia eſt proprius relatiuorum. Supereſt ergo dicendum de quarto: nam ſi per abſentiam formæ ſubſtantialis pereunt omnia accidentia compoſiti, & non ex defectu cauſæ materialis, quia ſupponimus, formam per ſe non immediatè concurrere, etiā partialiter, ad recipiendam quantitatem, neceſſe eſt vt forma habeat reſpectu accidentium aliquod aliud genus cauſalitatis, ratione cui⁹ ex abſentia talis cauſæ ſequatur corruptio talium accidentium. Nam ſi accidentia non pendent à forma in aliquo genere cauſæ, non eſt cur pereant, recedente forma. Duob⁹ autem modis intelligi poſſunt pendere, ſcilicet in genere cauſæ formalis, vel efficientis.

XXXVIII. *Accidētia in genere cauſæ formalis quomodo à forma ſubſtantiali pendeant.* Prior dependentia non poteſt eſſe immediata, ſed mediata: forma enim ſubſtantialis non informat quantitatem vel alia accidentia, neque intelligi poteſt, quo alio modo immediatè circa illa exerceat munus cauſæ formalis: ergo non poſſunt accidentia pendere à forma immediatè in eo genere cauſæ. Mediata verò dependentia vera eſt, & facilè intelligitur, nam, quia accidentia proximè pendent à materia vt à ſubiecto, & materia pendet à forma in genere cauſæ formalis, fit, vt ſaltem mediatè quantitas pendeat à forma in genere cauſæ formalis. Hæc autem dependentia non ſatis eſt, vt, recedente forma, pereat quantitas, quia formæ quæ recedit, ſuccedit alia, quæ idem numero ſubiectum conſeruat. Etenim ſub hac ratione quantitas non alia de cauſa pēdet à forma, niſi quia materia pendet: ergo ſi circa materiam illa dependentia ſatis ſuppletur per ſubſequentem formam, multò magis circa quantitatem. Et declaratur à ſimili, nam ſi materia effectiuè conſeruaretur ab vno agente, & poſteà deſineret conſeruari ab illo, & conſeruaretur ab alio, nihilominus haberet eandem formam ſubſtantialem, & eadem accidentia in eo manerent, quia formæ & accidentibus impertinens eſt, quod materia conſeruetur ab hoc vel illo agente, aut hac vel illa actione: ſed per ſe ſolùm eſt neceſſarium, vt eadem numero conſeruetur: idem ergo eſt in præſenti. Imo, ſi Deus per abſolutam potentiam conſeruaret materiam ſine forma, ſupplendo effectiuè formalem concurſum formæ (quod infrà oſtendemus fieri poſſe) quantum eſt ex vi huius dependentiæ manerent in materia omnia accidentia quæ in illa inhærent, quia ad illa ſolùm requiritur, quod materia conſeruetur: quòd verò hac via, id eſt, mediante forma, vel per ſolam efficientiam ſuperioris cauſæ, parum intereſt. Sicut in myſterio Euchariſtiæ dicunt Theologi, conſeruata

A quantitate abſque ſubſtantia, ſine nouo miraculo, in ea conſeruari accidentia quæ illi inhærent: quia ſupponendo, quòd illi inhęreant, ſolùm pendent à ſubſtantia mediatè, vt à ſuſtentante quantitatem: vnde hoc ipſo quod Deus ſupplet effectiuè ſuſtentationē illam materialem, poſſunt eadem accidentia in quātitate inhærere & conſeruari. Propter hanc ergo ſolam mediatam dependentiam non deſtruentur accidentia, recedente forma.

XXXIX. *Accidentia in genere efficienti à ſubſtantiali forma pendeant.* Alius modus dependentiæ eſſe poteſt in genere cauſæ efficientis, qui eſt probabilis: omnino tamen incertus, nec vlla ſufficienti ratione hactenus probatus, vt ſuprà oſtendi, & ex ſolutionibus argumentorum ampliùs patebit. Nunc verò addo, etiam admiſſa illa dependentia effectiua immediata, non ſequi, recedente forma ſubſtantiali, perire quātitatem, ꝓpter cauſam paulò anteà inſinuatam, videlicet, quia illi cauſæ quæ recedit, alia ſimilis ſuccedit, ſufficiens ad conſeruandum eundem numero effectum abſq; interruptione: quando autem cauſæ efficiētes ita ſibi ſuccedunt, non mutatur effectus, ſed idem numero conſeruatur. Hęc poſterior propoſitio ſupponit B ex dicendis infrà de cauſa efficienti. Prior autem propoſitio probatur, quia licet forma ſubſtantialis, q̄ ſuccedit alteri, ſit ſpecie diuerſa, tamen in ratione cauſandi effectiuè quantitatem, in qualibet eſt ſufficiens vis. Vnde etiam qui dicunt mutari quantitatem, fatentur ex forma ſuccedente, quantumuis imperfecta, manere quantitatem omnino ſimilem priori, & æquè perfectam: ergo multò maiori ratione habebit illa forma vim ad influendum in præexiſtentem quantitatem & conſeruandam illam, nec poteſt reddi ſufficiens ratio, cur in hoc effectu hoc magis repugnet, quàm in aliis. Nam licet poſſet aliquis dicere, eam efficientiam quæ eſt per naturalem reſultantiam, eſſe adeò intrinſecam, vt non poſſit per ſucceſſionem ſimilis aut æqualis cauſæ cōtinuari (vt ita dicam) circa eandem proprietatem vel effectum: id tamen dicetur merè gratis ad effugiendam vim rationis; tum quia illa dimanatio quantumuis intrinſeca dicatur, non tranſcendit cauſalitatem effectiuam; tum etiam quia qualiſcunq; ſit illa efficientia, alia ſimilis ſuccedit, & ibi non adiungitur alia connexio formalis, aut materialis, neque indiuidua- C tio quantitatis eſt per hanc formam: nihil ergo obſtare poteſt, quò minùs per influxum ſimilis formæ eadem quantitas conſeruetur; ergo ſiue quantitas effectiuè dependeat à forma ſubſtantiali, vt eſt forma corporeitatis, ſiue non, hinc inferri non poteſt, mutari accidentia in alia ſimilia numero diſtincta, mutata forma. Quòd ſi nulla cauſa ſufficiens corruptionis aſſignatur, ſuperfluè multiplicantur res, & introducitur tanta mutatio, vbi etiam ſenſus ipſi repugnare videntur. Omitto, hunc dicendi modū fauorabiliorem (vt ſic loquar) eſſe ad res aliquas Theologicas explicandas, vt eſt myſterium Euchariſtiæ, & effectus, qui ex illo conſequuntur, & veneratio reliquiarum, nam cùm contingamus quantitatem, & extrinſeca accidentia, maior deuotio conciliatur circa corpora Sanctorum, ſi intelligamus, hanc eandē quantitatem, quam nos contingimus, fuiſſe in corpore viuo eiuſdem Sancti.

Explicatur mutua dependentia, & prioritas inter quantitatem, & formam ſubſtantialem.

XL. Dico tertiò. In aliquo genere cauſæ verum eſt, compoſitum ſubſtantiale, ac vnionem formæ cum

tum materia eſſe priùs natura quantitate, & aliis accidentibus: licet in alio genere ſint poſteriùs. Hæc aſſertio in primis pôt probari hac generali ratione, quod forma ſubſtantialis quantitatem requirit in materia: & econtrario, accidentia habent aliquam dependentiam à compoſito, & à forma: ſed omnis dependentia ſecum affert aliquam prioritatem naturæ: ergo. Maior patet ex dictis, nam ſaltem oportet eſſe dependentiam mediatam, quatenus materia pẽdet à compoſito & à forma. Modus autẽ in particulari declarandi, & defendendi hoc genus cauſalitatis varius eſſe poteſt, iuxta varios modos attribuendi formæ cauſalitatem in quantitatem. Ex quibus ille facilior eſt & clarior, & in rigore ſufficiens, iuxta quẽ forma dicitur ſupponere quantitatem vt præparationem materiæ: eiuſq; prioritatem reduci ad genus cauſæ materialis: quantitatem verò pendere à forma ſolùm mediatè in genere cauſæ formalis. Vnde, ſicut materia & forma ad inuicem pendent, & ſunt priùs, & poſteriùs in ſuis generibus ſine repugnantia; ita ſimiliter ſe habere poſſunt quantitas & forma ſubſtantialis: & eadem ratione, ſicut materia licet pẽdeat à forma, & ſub ea ratione dicatur poſterior illa, nihilominus poteſt manere ſub forma diſtincta: ita idem proportionaliter eſt in quantitate.

XLI. *Res aliqua prior natura eſſe poteſt quàm ea, qua eſt poſterior duratione.* Ex quo etiam obiter intelligitur non repugnare eandem rem eſſe priorem duratione quàm aliam, & poſteriorem natura in aliquo genere cauſæ: loquor de eadem re materialiter (vt ita dicam) & non formaliter, quatenus effectus eſt alterius: ſic .n. materia huius ligni, v. g. abſolutè prior duratione eſt, quam forma ligni, fuit enim creata à principio mũdi, & ex tunc habet eſſe; nunc autem quatenus pẽdet ab hac forma, eſt natura poſterior illa. Similiter, ſi vnum lumen priùs productum à præcedente luminoſo, conſeruetur ab alio poſteà creato, tale lumen eſt priùs tempore ſua cauſa conſeruante; quamdiu verò ab ea conſeruatur, ſub hac ratione eſt natura poſterius: & vt tempore anteceſſit: non fuit effectus talis cauſæ: & ideò illa temporalis anteceſſio per accidens ſe habet ad cauſalitatem vel ordinem naturæ poſteà ſubſecutum: & propterea non repugnat eandem rem quę nũc eſt natura poſterior, tempore anteceſſiſſe: nam per ſe ſolùm neceſſarium eſt vt effectus natura poſterior, ex quo cœpit eſſe effectus ſeu quaten' effectus eſt, nõ ſit tempore prior ſua cauſa à qua pẽdet per influxũ realem: quod addo, vt finalem cauſam excludam. Ad hũc ergo modũ Philoſophãdũ eſt de quãtitate, & forma ſubſtantiali: pôt enim quantitas dici poſterior natura ſubſtãtiali forma, quatenus ab ea pendet modo ſuprà dicto, & nihilominus eſſe tẽpore anterior hac vel illa forma. Quapropter nullã vim habet illa ratiocinatio: compoſitum ſubſtantiale eſt priùs natura quàm accidentale, & forma ſubſtantialis, quàm quantitas: ergo quantitas nõ inhæret materiæ: ergo recedẽte hac forma, perit hęc quãtitas. Negatur enim vtraq; illatio, quia cum poſterioritate naturæ poteſt eſſe prioritas temporis: & quia quod vna ratione eſt prius, poteſt alia eſſe poſterius.

XLII. Atque hic modus eſt facilis, vt dixi, & in rigore ſufficiens: poteſt autem alius excogitari ad explicãdum hunc mutuum ordinem inter quantitatem & formam, vt nimirum altera reſpectu alterius ſit conditio neceſſaria vt materia illas poſſit recipere; nam materia non poteſt recipere naturaliter formam niſi ſit extenſa, neque quantitatem niſi ſit terminata per formam: atque hac de cauſa poſſunt ad inuicem dependere quantitas & forma ſub diuerſis rationib. A materialibus. Nam licet forma reſpectu materiæ ſit cauſa formalis, reſpectu tamen quantitatis reducit ad materialem, iuxta hunc dicendi modum, quia eſt veluti diſpoſitio materiæ, vt poſſit quantitatem ſuſtentare. Nec eſt inconueniens quod diſpoſitiones diuerſarum rationum habeant inter ſe hanc mutuã dependentiã, tum quia ordinantur ad diuerſos effectus formales, qui ex diuerſis capitibus ſunt neceſſarij ſubiecto, tum præcipuè, quia non habent illum mutuũ ordinẽ inter ſe immediatè, ſed reſpectu ſubiecti, ad cuius eſſe ſunt neceſſariæ. Exemplũ eſſe pôt in calore, & ſiccitate ignis: vtraq; .n. qualitas eſt neceſſaria diſpoſitio ad conſeruationem ignis: vnde & calor dici pôt neceſſaria diſpoſitio ad ſiccitatem, & ſiccitas ad calorem ignis: quia illa neceſſitas nõ orit ex ipſis qualitatibus ſecundum ſe, ſed quatenus vtraq; neceſſaria eſt ad conſeruationem talis ſubiecti. Hæc tamen mutua dependentia quantitatis & formę, non impedit quò minùs quãtitas & poſſit inhærere materiæ, & poſſit manere mutata forma: quia per ſe non requirit hanc vel illam formam, ſed abſolutè ſubſtantialem formam. Addo etiam, in huiuſ- B modi mutua dependentia prioritatem ipſam naturę, eſſe diuerſę rationis in vtroq; extremo: nam in quantitate eſt via originis & executionis, ac præparationis materiæ, in forma verò eſt via perfectionis, intentionis, & vltimæ terminationis materiæ. Et hac etiam ratione faciliùs intelligitur poſſe mutari formam, manente eadem quantitate in materia. Atque ita poſſet etiã hæc mutua prioritas explicari per habitudinem cauſæ finalis & materialis, vt ex dictis facilè conſtat. Denique à multis explicatur per habitudinem cauſæ materialis & efficientis, quia quantitas materialiter comparatur ad formam per modum diſpoſitionis: forma verò ad quantitatem efficiẽter. Hic verò modus in ſe eſt difficilior propter ea quæ dixi inter arguendum pro ſecunda ſententia: erit tamen intelligibilior, ſi quantitas non ponatur vt diſpoſitio præparans, ſed tantùm vt conſeruans & fouens. Et, hoc etiam poſito, non obſtat, quò minùs quantitas inhæreat materiæ, & in ea manere poſſit, mutata forma, quia poteſt quantitas manare à forma in materiam, & per varias formas eadem conſeruari, vt ſuprà explicatum eſt. Mihi tamẽ priores modi probabiliores videntur, & omnibus difficultatib' C ſufficienter ſatisfacere.

Probabilius eſt quantitatem ſemper inhærere ſoli materiæ.

Dico quartò. In compoſitis ſubſtantialibus ex materia & forma extenſa, probabile eſt habere quantitatem peculiarem vnionem cum forma, ſeu in illa immediatè recipi partialiter ſimul cum materia: probabilius tamen eſt oppoſitum, id eſt, eodem modo Philoſophandum eſſe de omnibus ſubſtantiis materialibus. Eſt in his formis ſpecialis ratio dubitandi, quia hæ formæ extenſæ participant effectum formalem quantitatis: nam coextenduntur illi, & partes earum non poſſunt naturaliter ſe ſe loco penetrare propter quantitatem: ergo neceſſarium videtur, vt quantitas longè aliter eis vniatur, quam animæ rationali: ergo vnitur eis proximè & immediatè: vnitur autem per modum accidentalis formæ, & dando ſuum effectum formalem iuxta capacitatem paſſi: ergo inhæret illis, & recipitur in illis partialiter. Et cõfirmatur, nã ex negatione formalis effectus quãtitatis in anima rationali, inferebamus negationem proximæ vnionis, & partialis inherẽtię: XLIII.

ergo

ergo ex oppoſita affirmatione, contraria etiam affirmatio rectè colligitur; ideò enim ad negationem ſequitur negatio, quia ad affirmationem requiritur affirmatio. Tandem confirmatur, quia duob⁹ tantùm modis poteſt aliqua res participare effectum quantitatis, ſcilicet, vel quia recipit quantitatem, vel quia recipitur in quantitate, vt calor vel color: ſed forma ſubſtantialis non participat effectũ quantitatis hoc poſteriori modo, quia non poteſt ipſa recipi in quãtitate: ergo oportet vt fiat priori modo. Maior patet, quia niſi altero ex illis duobus modis coniungãtur quantitas & res quæ quantificatur (vt ſic dicam) nõ vniuntur per ſe & immediatè, ſed tantũ per accidẽs, quatenus vniuntur eidem ſubiecto; hoc autem non ſatis eſt, vt vna participet effectum alterius, vt patet in anima rationali, & in accidentibus: nam licet albedo, & dulcedo in eodem ſubiecto vniantur, albedo non fit dulcis, nec dulcedo alba. Propter has ergo rationes videtur probabile, eſſe ſingulare in homine, quod quantitas in ſola materia inhæreat, quod licet verum eſſet, non repugnaret his quę hactenus diximus de cauſalitate materię reſpectu accidentium: ſolùm enim dictum eſt materiam ex ſe poſſe per ſuã entitatem ſolam exercere hanc cauſalitatem ſine adminiculo formę (vt ſic dicam) conrecipientis accidens: nunc verò probabiliter addimus, compoſitum poſſe per ſe primò & adæquatè exercere hanc cauſalitatem immediatè circa quãtitatem, & mediatè circa accidentia, quæ inſunt quantitati: vnde concluditur, materiam interdum per ſe ſolam, interdũ ſimul cum forma exercere hanc cauſalitatem.

XLIV. Ad perſuadendam autem alteram aſſertionis partem, qua dicimus oppoſitum eſſe probabilius, interrogandum occurrit iuxta dictam ſententiam, ſi quãtitas ineſt immediatè alicui compoſito materiali, ita vt proximè vniatur formę & materiæ partialiter, an in quantitate ſit vna indiuiſibilis vnio ad materiam & formam, an verò ſit vna compoſita ex duabus partialibus. Nam, quod ſit indiuiſibilis, videtur ex eo probari, quòd res quæ vnitur, indiuiſibilis eſt: non enim nunc conſideramus in quantitate diuiſibilitatẽ partium integrantium, ſed indiuiſibilitatem quam habet in ratione formæ: nam comparando totã quãtitatem, & ſingulas partes eius ad ſubiectum, eadem entitas quantitatis quæ vnitur materiæ, vnitur formæ, & econtrario: & hoc ſenſu dicimus illam eſſe indiuiſibilem in ratione formæ: ergo vnio eſt indiuiſibilis, licet res ad quam terminatur vnio, compoſita ſit. Patet conſequentia, tum quia vnio, cum ſit mod⁹ formæ quæ vnitur, debet eſſe illi proportionata & accommodata, tum etiam quia per eam vnionem indiuiſibiliter vnitur quantitas compoſito, & vtriq; parti eius. Et confirmatur, nam in cauſalitate effectiua, quando effectus procedit à duabus cauſis per ſe, vel partialibus in vno ordine, vel totalibus in diuerſis, vnica indiuiſibili actione manat effectus ab vtraque cauſa: ergo in genere cauſæ materialis quantitas, quæ eſt adęquatè in toto compoſito, & partialiter in materia & forma, eadem indiuiſibili vnione ab vtraque pendet.

XLV. In contrarium verò eſt, quia illa vnio quantitatis ad materiam poteſt conſeruari, etiamſi diſſoluatur vnio ad hanc formam: ergo nõ eſt vna & indiuiſibilis vnio; nam quod indiuiſibile eſt, non poteſt ex parte manere, & ex parte corrumpi: pugnat enim hoc cum indiuiſibilitate. Vnde, quando effectus per eandem actionem indiuiſibilem pendet à duabus cauſis, nõ poteſt illa actio conſeruari reſpectu vnius cauſæ, & A ceſſare reſpectu alterius: quomodo enim diuidetur, quod indiuiſibile eſt. Primum verò antecedens probatur, quia materia de ſe ſufficiens eſt ad ſuſtinendã quantitatẽ, vt ſuprà eſt oſtenſum: ergo de ſe eſt ſufficiens terminus vnionis quantitatis ad ipſam: ergo quamuis diſſoluatur vnio ad formam, ſi materia in rerum natura manet, conſeruabitur vnio ad ipſam: vt, verbi gratia, ſi Deus, ablata forma, conſeruaret materiam, ſupplendo effectiuè concurſum formæ, ſine nouo miraculo conſeruaretur vnio quantitatis ad materiam, propter dictam rationem, & tamẽ, ablata forma, neceſſe eſt auferri vnionem ad ipſam: ergo neceſſe eſt illas vniones eſſe ſaltem partialiter diſtinctas. Item, de facto in homine conſeruatur vnio quantitatis ad materiã ſine immediata vnione eiuſdem quantitatis ad formã: ergo pari ratione in quolibet alio corpore poteſt manere eadem vnio quantitatis ad materiam, diſſoluta vel mutata vnione ad formam. Neque enim veriſimile eſt, vnionẽ quantitatis ad materiam eſſe maiorem, vel alterius rationis in homine, quàm in aliis ſubſtantiis: quia nõ habet maiorem, vel diuerſum effectum formalem in B corpore hominis, quàm in aliis corporibus: ergo nõ magis inhæret illi, aut diuerſo modo. Denique aliàs neceſſe eſſet, mutata forma, mutari totam vnionem quantitatis ad ſubiectum ſuum, quia ſi eſt indiuiſibilis, non poteſt minui aut augeri, aut in vna parte mutari, & in alia manere: ſed aut tota manere debet, aut tota mutari: non poteſt autem tota manere, ſi eſt indiuiſibilis, & peculiari modo, ac immediatè ad formam materialem terminatur, quia ſi forma quæ recedit, eſt materialis, iam tollitur vnio ad ipſam: ſi verò forma quæ recedit, eſt immaterialis, neceſſe eſt vt illi ſuccedat materialis forma, cui quantitas peculiariter vnietur, quod non poſſet fieri per augmentũ vnionis, ſi vnio eſt indiuiſibilis: ergo erit per mutationem totius vnionis: ergo quoties forma mutatur, neceſſariò mutanda eſt tota vnio quantitatis: ergo & quantitas ipſa, quia non poteſt quantitas mutari de ſubiecto in ſubiectum, nec conſeruari eadem, mutata inhæſione: oſtendimus autem probabilius eſſe, non neceſſariò mutari quantitatem, mutata forma: ergo.

XLVI. *Quantitas materię & formæ non ſimplici vnione nectitur.* Propter hæc ergo probabilius videtur, non vniri C quantitatem materiæ & formæ vna & indiuiſibili vnione. Neque enim veriſimile eſt, vnionem quantitatis ad materiam eſſe diuerſæ rationis in homine, ac in aliis rebus: quia de vnione non poſſumus iudicare, niſi ex termino & effectu ipſius: hic autẽ eſt eiuſdem rationis in materia hominis, & aliarum rerum: ſi ergo illa vnio in homine non dicit habitudinẽ eſſentialiter & indiuiſibiliter ad duas res, neque etiam in aliis rebus illam includet. Quapropter ſi in aliis rebus quantitas peculiari modo vnitur formis, id fit per augmentum vnionis, addendo ſcilicet peculiarẽ ſeu partialem vnionem ad formam.

XLVII. *Forma ſubſtantialis cũ quantitate non immediatè vnitur.* Ex hoc verò vlterius infero probationem poſterioris partis concluſionis, ſcilicet probabilius eſſe etiam in rebus omnino materialibus non intercedere ſpecialem vnionem partialem inter formã, & quantitatem. Probatur primò, quia in omnibus reb⁹ quãtitas vnitur materiæ vt cauſæ totali, & ſufficienti in genere cauſæ materialis: ergo non vnitur alteri rei in eodem genere cauſæ. Antecedens probatur quia in homine vnitur quantitas materiæ vt cauſæ totali in illo genere; ſed illa vnio eſt eiuſdem rationis & perfectionis in aliis rebus: ergo. Item, quia materia de ſe eſt ſufficiẽs vt ſit totalis cauſa, & in ſuo genere neceſſa-

ceſſariò & naturaliter cauſat, quantum poteſt: ergo A in qualibet re ita cauſat, & vnitur quãtitati per modum ſufficientis, & totalis cauſæ. Tandẽ, quia quando materia transmutatur à forma hominis ad formam cadaueris, non eſt veriſimile diminui in illa cauſalitatem circa quantitatem: &, vt dicebam, non poſſet ſatis intelligi illa diminutio ſine transmutatione ipſiuſmet quantitatis. Prima verò conſequentia probatur, quia vnius effectus tantùm poteſt dari vna cauſa totalis in quolibet genere & ordine: ſi ergo materia eſt ſufficiens, & totalis cauſa per modum ſubiecti inhæſionis quantitatis, ſuperfluum eſt fingere, quod aliquid aliud concurrat proximè in eodem genere cauſæ. Item, quia vnio quantitatis ad materiam eſt in ſua ſpecie integra & totalis, vt patet in homine: ergo non poteſt coniungi cum alia vnione partiali ad componendam vnam integram vnionem. Tandem, quia quantitas eſt proprietas intrinſeca ſubſtantiæ corporeæ: ergo natura ſua dicit definitam habitudinem ad aliquod ſubiectum inhæſionis ſibi connaturale & proportionatum: ergo vel illud ſemper eſt materia, vel ſemper compoſi- B tum: neque enim intelligi poteſt, quod indifferenter, & quaſi ſub diſtinctione reſpiciat vtrumque, cùm habitudo eius ſit ſimplex & vnius rationis, & determinet ſubiectum ſeu terminum ſibi proportionatum. Si ergo hoc ſubiectum ſit totum compoſitum, erit quantitas in homine præternaturali modo, & quaſi inadæquato: ſi verò habitudo tranſcendentalis quantitatis eſt ad materiam, vt ad proprium & adæquatum ſubiectum inhæſionis, ſemper & vbique quantitas eſt in ſola materia, vt in tali ſubiecto.

XLVIII. Et confirmatur, ſoluendo rationem in oppoſitum; quia, vt forma materialis ſit ſuo modo extenſa, & quanta, non eſt neceſſe vt quantitati ſubiiciatur, ſed ſatis eſt, quod rei quantæ inhæreat, non inhærendo ipſi quantitati, ſed rei per ſe primò quantificatæ per quantitatem ſe illi coaptando, & coextendendo: quod eſt manifeſtum in aliquib. formis, aut modis accidentalibus, vt ſect. ſequen. tractabimus. Et à priori declaratur breuiter, ſupponendo, quòd diſtinctio partium quoad entitatem, neq; in materia, neq; in forma, prouenit formaliter à quantitate, ſed ſupponitur potiùs in vnaquaq; entitate C ex ſua intrinſeca natura, & gradu perfectionis, & in materia eſt veluti primum fundamentum, & aptitudo ad quantitatem. Formæ igitur materiales natura ſua habent cõſtare ex partibus entitatiuis (in quo differunt ab anima rationali) quod non habent à quantitate, ſed ex ſua ſpecifica & eſſentiali ratione, quia non tranſcendunt talem gradum perfectionis & quia ſunt educibiles de potentia materiæ, à qua in eſſe & fieri pendent. Ex hac verò natura in eis conſequitur, vt quando vniuntur materiæ, coextendãtur illi extenſione entitatiua (vt ita dicam) id eſt, quòd vniantur vni parti materiæ per vnam partem ſuam, & alteri per aliam, &c. quã extenſionem non habent formaliter per quantitatem, ſed per entitatem ſuam. Vnde, ſi Deus conſeruaret ſubſtantiam materialem ſine quantitate, manerent forma & materia vnitæ cum prædicta extenſione, ſeu entitatiua partium diſtinctione. Ex hoc autem vlterius prouenit, quod cùm materia eſt affecta quantitate, & ratione illius, partes eius ſunt impenetrabiles in ordine ad locum, materialis forma, quæ tali materiæ coextenditur, hoc ipſo participet illam conditionem quantitatis, non ratione ſui, ſed ratione ſubiecti: nam, quia partes formę inſeparabiliter adhęrent partibus materiæ quantæ, neceſſe eſt, vt ſint impenetrabiles inter ſe, vel cum alia ſimili forma, ſicut ſunt partes ipſius materiæ: ergo propter hunc modum eſſendi talium formarum non eſt neceſſe quãtitatem immediatè inhærere tali formæ, vt partiali ſubiecto. Vnde ad argumentum in forma reſpondetur, eſſe quantum per accidens, non eſſe effectum formalem qaantitatis, ſed ſolùm eſſe quantũ per ſe primò, nam etiam motus & tempus ſunt quanta per accidens, ratione ſubiecti, vel ſpatij, idq; magis patebit ex ſolutione ſecundæ confirmationis.

Formæ inhęrentes ſubiecto quanto, qualiter extendantur.

Ad primam ergo reſpondetur, ſi ſit ſermo de proprio & rigoroſo effectu formali quantitatis, neq; in formis materialibus, neq; in accidentalibus habere quantitatem hunc effectum; ſi verò latiùs dicatur effectus quantitatis quælibet extenſio corporalis, ſic negatur conſequentia. Nam licet ex eo, quod anima rationalis non habet extenſionem per ſe, vel per accidens, rectè inferatur non vniri immediatè quantitati per modum ſubiecti, tamen illa negatio non eſt adæquata ratio, & ideò ex oppoſita affirmatione, quantum ad extenſionem per accidens, non rectè infertur, formas materiales habere prædictam vnionem ad quantitatem. XLIX.

Vt ad ſecundam confirmationem reſpondeam, inprimis ex ea ſumo, quantificationẽ (vt ita loquar) formarum, vel qualitatum corporalium non pertinere ad effectum formalem quantitatis, nam interdum reſultat hic effectus, ſeu conditio ex quantitate, non vt ex forma, ſed vt ex ſubiecto: quantitas autem non dat ſuum effectum formalem, vt exercet munus ſubiecti, ſed vt eſt forma inhærens: nam priori ratione potiùs ipſa recipit formalem effectum, dum fit alba, &c. Igitur, quòd albedo quantitati inhærens, ſuo modo quantificetur, non eſt per informationem ſeu cauſalitatem formalem quantitatis, ſed eſt conditio & denominatio, quam participat à ſubiecto ſuo, in quo inhærendo, ei coextenditur; nam inde fit, vt partes formæ ita inter ſe diſtent, vel impenetrabiles ſint, ſicut partes ſubiecti. Hinc ergo vlteriùs dicitur, illis duobus membris in argumento poſitis addendum eſſe tertium, vel potiùs ſecundum ſubdiuidendum eſſe, nam poteſt forma extendi ad extenſionem ſubiecti, vel quia recipitur in quantitate, vel quia recipitur in re extenſa per quãtitatem, vt declaratum eſt, & magis conſtabit ex dicendis ſectione ſequenti. L.

Soluuntur argumenta prioris ſententiæ.

SVpereſt reſpondeamus argumentis prioris ſententiæ: & primùm ad Ariſtotelem reſpondetur generaliter, quamuis ſæpè dixerit ſubſtantiam ſeu ens actu eſſe ſubiectum accidentium, nunquam tamen explicuiſſe, quòd per ſe primò ſit ſubiectum ratione totius compoſiti. Poteſt autem ſimpliciter tribui compoſito quod recipiat accidentia, quamuis non per ſe ipſum, ſed per partem illa recipiat. Neque etiam vnquam dixit apertè, perire omnia accidentia corrupta ſubſtantia, quin potiùs ſæpè ſignificat, aliquando manere eandem affectionem in re genita, quæ fuit in corrupta; quamuis (vt verum fatear) etiam non dixit expreſsè eſſe eandem numero, & poteſt exponi de eadem in ſpecie, ipſe verò abſolutè de identitate loquitur, vt patet primo de Generat. textu vigeſimo quarto, & certè in qualitatibus non dicitur eadem, quæ eſt numero LI.

Quid Ariſtoteles de hoc ſenſerit.

 diuerſa,

diuerſa, ſed ſimilis. Deinde reſpondetur ad ſingula teſtimonia.

LII. *Ariſtotelis teſtimonia in oppoſitũ inducta explicantur.* Primum erat ex 1. de Generat. vbi conſtituens differentiam inter generationem & alterationem, ait in generatione non manere ſubiectum ſenſibile: & inferiùs ait tunc eſſe generationem ſubſtantialem quando nullum ſenſibile manet vt ſubiectum. Reſpondetur tamen per *ſubiectum ſenſibile* intelligere Ariſtotelem ſubſtantiale compoſitum, quod ſolet communiter appellari ſubſtantia ſenſibilis. Vnde idem eſt dicere *ſubiectum ſenſibile*, quod ſuppoſitum ſenſibile: illud enim eſt in quo principaliter ſunt accidentia, & de quo prædicantur: quando ergo in tranſmutatione manet huiuſmodi ſubiectum ſecũdum idem nomen, & eandem rationem, ſolùm facta eſt alteratio: quando verò tale ſubiectum non manet, fit ſubſtantialis corruptio, & generatio. Malè ergo quidam exponunt, *nullo ſenſibili manente*, id eſt, nulla qualitate, vel accidente ſenſibili manente, cùm idem Ariſtoteles expreſsè addiderit, *Nullo ſenſibili manente vt ſubiecto*, ſcilicet integro & completo. In text. autem 24. non dicit Ariſtoteles, in ſubſtantiali corruptione mutari omnia accidentia: ſed potiùs ait; quando in genito & corrupto manet integra eadem affectio, vt eadem frigiditas, vel perſpicuitas in aqua, & aere ex illa generato, non eſſe exiſtimandum frigidum, aut perſpicuum eſſe aliquod commune ſubiectum, cuius affectiones ſint eſſe aquam, aut eſſe aerem, alioqui (inquit) ſolùm facta eſſet alteratio: fit enim alteratio, quotieſcunq; quod tranſmutatur, eſt paſſio eius quod permanet. Atque ita exponit illum locum Diuus Thomas. Ex qua expoſitione potiùs habetur poſſe fieri tranſmutationem ſubſtantialem in ſubiecto, quamuis maneat eadem affectio.

LIII. Secundum teſtimonium ex 1. Phyſic. nil obſtat, fatemur enim materiam reſpicere per ſe primò ſubſtantialem formam, quia hoc non impedit, quò minùs quantitatem & accidentia recipiat, quatenus ad illam diſponunt. Ad tertium ex 5. Phyſicorum reſpondetur, differentiam inter ſubſtantialem generationem, & alios motus accidentales eſſe, quòd materia vt eſt ſubiectum generationis, non ſupponitur informata aliqua forma ſubſtantiali: vnde tam adęquatum, quàm proprium & principale ſubiectum generationis eſt ipſa materia, vt eſt in potẽtia ad eſſe ſimpliciter: at verò ad mutationem accidentalem ſemper ſupponitur conſtitutum ens ſimpliciter, ſeu ſubſtantiale ſuppoſitum, quod abſolutè denominatur ſubiectum quod, ſeu principale talis mutationis: & eodem ſenſu dicitur, ſubiectum mutationis accidentalis eſſe ens actu, & ſimpliciter: non eſt tamen neceſſe vt ſecundum ſe totum, ac per ſe primò recipiat talem mutationem, ſed poteſt ipſam recipere per partem. Dices: In inſtanti, quo fit generatio ſubſtantialis, alteratio præcedit in ſola materia. Reſpondetur, ſi ſit ſermo de motu alterationis, non præcedere in ſola materia ſecundum ſenſum prædictum, ſed præcedere in ligno, v.g. aut aqua (ſi ex ea fiat generatio) tanquam in ſuppoſito ſeu ſubiecto principali, quod ſolùm eſt de ratione motus propriè dicti, quamuis ſit in materia, vt in proprio ſubiecto inhæſionis, quod non repugnat rationi motus. Si verò ſit ſermo de alteratione quoad vltimum & momentaneum terminum eius, ſic verum eſt ordine naturæ fieri in materia priuſquam intelligatur ſubſtantialiter informata, ſed tamen illa terminatio non eſt motus propriè dictus, ſed mutatio quædam A inſtantanea, vel potiùs quoddam mutatum eſſe extrinſecè terminans motum. Addo etiam, ex accidente contingere, vt illa mutatio fiat in materia prima, quia coniungitur generationi ſubſtantiali, & corruptioni prioris ſubiecti; quod toto tempore præcedente illo motu mouebatur.

Quartum teſtimonium ex 7. Metaphyſ. non habet difficultatem: ita enim dicitur materia ex ſe neq; qualis, neq; quanta, ſicut dicitur informis: dicitur autem informis, non quia non formetur, ſed quia ex ſe, & in entitate ſua nullam includit formam: ſic igitur dicitur non eſſe qualis, non quia nulla qualitate afficiatur, ſed quia ex ſe nullam habet qualitatem, nec in entitate ſua illam includit. Dices Saltem dicetur quanta, quia ex natura ſua habet quantitatem. Reſpondeo primùm dici poſſe ex ſe non quantam, quia in entitate ſua non includit quantitatem, quamuis illam poſtulet: ſed hoc modo etiam ſubſtantia corporea integra poſſet dici non quanta. Aliter ergo poteſt dici materia non quanta de ſe, quia nullum certum terminum quantitatis poſtulat: & ideò de ſe neq; eſt magna, nec parua, &c. Item, quia B licet ſit ſubiectum cui inhæret quantitas, quia tamen ſolum ſuppoſitum eſt, id quod ſimpliciter eſt, ideò illi ſoli huiuſmodi denominationes ſimpliciter tribuuntur. Si tamen rem ipſam ſolùm ſpectemus, nõ eſt dubium quin ſicut materia dicitur corporea, ita etiam poſſit dici quanta. LIIII.

Ad quintum teſtimonium ex 7. & 12. Metaphyſicæ reſpondetur ſubſtantiam eſſe priorem natura accidente abſolutè & ſimpliciter, ſi ea etiam abſolutè & ſimpliciter comparentur: ſi verò vnaquæq; ſubſtantia ad ſua accidentia comparetur, eſt etiam prior ſimpliciter & in omni genere, aut ſecundum totum, aut ſecundum partem: comparando verò ſubſtantiam compoſitam ad eius quantitatem, eſt quidem prior perfectione, & prior natura in ratione finis, & ſuo modo etiam in genere cauſæ formalis: tamen in aliquo genere cauſæ, ſcilicet materialis, non repugnat aliquod accidens eſſe prius natura aliqua ſubſtãtia, quod in omni ſententia ferè omnes authores concedunt: & ita nos dicimus via generationis, priùs natura quantitatem ineſſe materiæ, quam formam. Ad ſextum teſtimonium ex capit. C de ſubſtantia, reſpondetur non dicere Ariſtotelem deſtructa, hac vel illa ſubſtantia deſtrui omnia accidentia, quæ ſunt in ipſa, ſed deſtructis primis ſubſtantiis, quod eſt veriſſimum, quia niſi ſubſtantiæ corruptæ ſuccederet alia, non manerent accidentia. Deinde etiam ſi de particulari ſubſtantia loquamur, intelligendum eſt deſtructa ſubſtantia omnino, id eſt, ſecundum totum, & ſecundum partem, non poſſe quod in ipſa eſt manere: nam ſi tota ſubſtantia deſtruatur, & pars maneat, non repugnabit aliquid in illa manere: ſic enim deſtructo homine manet intellectus in anima: quæ manet: cùm ergo materia permaneat, poterit in illa quantitas conſeruari. LV.

Rationes illius ſententiæ expeditæ ferè ſunt ex probationibus ſecundæ. Ad primam enim iam ſæpè dictum eſt materiam habere ſuum eſſe proprium, quod, licet in genere ſubſtantiæ ſit incompletum, tamen comparatione accidentis eſt eſſe ſimpliciter, ac per ſe ſubſiſtens partialiter: & licet pendeat à forma in aliquo genere, & ideò in illo dici poſſit materia prius natura coniungi formæ ſubſtantiali quam accidentali: hoc tamen non obſtat quo minus materia, & per ſuam entitatem ſit capax ſuſtentandi acci- LVI. *Rationes primæ ſententiæ ſoluuntur.* *Prima.*

accidentia, & ſub alia ratione, & in alio genere cau- A
Secunda. ſæ priùs natura coniungatur illis. Ad ſecundam concedimus materiam primariò reſpicere ſubſtantialem formam, & ideò ordine intentionis ſeu finis priùs illi coniungi, non tamen ordine executionis: nam potiùs ſub hac ratione priùs natura coniungitur accidentali formæ, vt medio ſeu diſpoſitioni ad formam ſubſtantialem. Sæpè enim potentia quæ primariò ordinatur ad aliquem actum, in executione priùs recipit alium quo ad alterum diſponitur, vt viſus primariò ordinatur ad viſionem, priùs tamen reſpicit lumen, ſpeciem, &c. & in vniuerſum eſt hic ordo naturæ conſentaneus vt priora intentione ſint poſteriora executione, & econuerſo, vt quæ imperfectiora ſunt, via originis antecedant. Quod autem ibi dicitur, formam accidentalem comparari ad ſubſtantialem, vt actum ſecundum ad primum, non eſt in vniuerſum neceſſarium: nam quantitas non videtur hoc modo comparari, ſed tantùm vt connaturalis diſpoſitio ſubſtantiæ ratione materię. Et ſimiliter accidentia extrinſeca, quæ non manant à forma, neq; in illa recipiuntur, non comparantur B ad illam, vt actus ſecundi ad primum. Addo verò deinde, etiamſi gratis demus totum quod in illo argumento ſumitur, nihil inferri contra noſtram ſententiam: oſtendimus enim quòd, licet admittamus formam eſſe primum actum materiæ, ordine perfectionis, intentionis, & primæ originis, atque etiam ordine cauſalitatis effectiuæ, nihilominus optimè conſiſtit, & eſt veriſſimum quantitatem in ſola materia recipi, vt in proprio ſubiecto inhęſionis, & materiali cauſa; quod à nobis hoc loco pręcipuè intenditur. Quòd verò, non obſtante ea prioritate formæ, poſſit quantitas manere in materia, & eſſe prior tempore in illa, quàm quælibet determinata forma præter primam, quæ cum materia concreta eſt, ſatis probabiliter (vt exiſtimo) eſt à nobis declaratum in ſecunda aſſertione.

LVII. Tertia. Hinc facilè reſpondetur ad tertiam rationem, primò gratis concedendo quantitatem conſequi actiuè formam ſubſtantialem, vt eſt forma corporeitatis, & negando conſequentiam, quia (vt ſæpè dixi) poteſt manare à forma in materiam, & per ſucceſſionem formarum in ea conſeruari. Secundò ve- C riſimillimũ eſt quantitatem eſſe proprietatem conſequentem materiam, ſeu (quod idem eſt) debitam compoſito ratione materiæ. Primum enim, commune fere axioma eſt quãtitatem ſequi materiam, & qualitatem formam: hac enim ratione diſtribuunt Doctores prædicamenta abſoluta, & eorum ſufficientiam aſſignant. Deinde per ſe conſentaneum eſt rationi, vt cùm materia habeat veram ac realem eſſentiam propriam, licet partialem, ratione illius habeat aliquã proprietatem: nec neceſſe eſt, vt forma ex communi ratione formę ſubſtantialis habeat certam aliquam proprietatem ſpecificam: ſed ſatis eſt quod illi reſpondeat aliqua communis ſeu generica ratio qualitatis. Sicut ex cõmuni ratione ſubſtãtiæ immaterialis non ſequitur aliqua forma accidẽtalis ſpecifica, ſed ſequuntur intellectus & voluntas vt ſic. Præterea cùm homo cõſtet ex materia & forma omnino ſpirituali, & nihilominus ſibi vendicet eandem quantitatẽ, quam aliæ res materiales, ſignũ eſt poſtulare illam ratione materiæ, nõ ratione formæ. Denique ipſa proportio inter quantitatem & materiam ſatis indicat, quantitatem conſequi materiam: nam quantitas per ſe nõ eſt actiua, ſicut nec materia. Item, eſt apta ad recipiendum, vel vt potentia proxima, vel vt ratio & conditio bene diſponens ad patiendum & recipiendum: eſt ergo ſatis veriſimile quantitatem eſſe debitam materiæ, ſeu ratione materiæ. Quod etiam confirmari poteſt ex eo quod ſuprà probauimus, nempe, omnem rem habentem materiam, habere etiam quantitatem, & econuerſo. Duobus autem modis poteſt intelligi hæc naturalis coniunctio inter materiam & quantitatem. Primò ſolùm ratione potentiæ paſſiuæ intrinſecè natura ſua poſtulãtis talem affectionem. Neq; enim neceſſe eſt, vt omnis innata proprietas ſit debita ratione principij actiui: ſed interdum ſufficit paſſiuum; quo modo multi exiſtimant motum eſſe naturalem cœlo; & eſſe in centro, eſſe naturale terræ, & intellectui angelico eſſe naturales ſpecies intelligibiles ſecundum potentiam receptiuam, non actiuam. Secundo modo poteſt intelligi per intrinſecam dimanationem actiuam. Et licet prior modus ſufficiat, hic poſterior nullum habet inconueniens: quia licet materia ſit potentia ad formam ſubſtantialem, in ſe tamen habet veram eſſentiam actualem & entitatiuam: quid ergo mirum quòd ab illa manet aliqua proprietas ipſi proportionata? Quod enim materia non ſit actiua per propriam actionem, ideò eſt, quia cùm ſit pura potentia, nec poteſt agere rem ſibi ſimilem, quia deberet creare illam, nec poteſt agere in ſimilem potentiam, quia non habet ex ſe actum proportionatum, niſi in potentia tantùm receptiua. Sæpè autem contingit, vt res quæ non poteſt agere propria actione in aliud, habeat intrinſecam dimanationem in ſe, vt ſubſtantia angeli non habet vim actiuam ſimilis ſubſtantiæ: habet tamen vim à qua in ipſa dimanent potentiæ ſibi proportionatæ: & forma ſubſtantialis iuxta receptam doctrinam, non eſt immediatè actiua formæ accidentalis, & tamen per intrinſecam dimanationem manat intellectus ab anima, & intenſio frigoris à forma aquæ, cùm ſe reducit ad priſtinam frigiditatem. Deniq; probabile valdè eſt alios modos ex natura rei diſtinctos manare actiuè ab eſſentia materiæ, vt ſubſiſtentiam partialem & intrinſecam præſentiam localem, & relationes, ſi ſunt aliquid ex natura rei diſtinctum à fundamento.

Quot titulis inter quantitatem & materiam connexio interueniat.

Ad primam confirmationem negatur ſequela, abſolutè loquendo, quamuis poſſit diſtingui, dupliciter intelligi poſſe materiam recipere formam ſubſtantialem media quantitate. Primò ſolùm, vt diſpoſitione ſeu conditione neceſſaria, & ſic conceditur: neq; contra hunc ſenſum procedunt rationes, & incommoda quæ ibi proponuntur. Secundò tanquam potentia proximè receptiua formæ ſubſtantialis, & hoc ſenſu rectè improbatur hoc conſequens in illa confirmatione: negamus tamen id ſequi, quia nullam habet neceſſariam connexionem cum doctrina tradita. Quid verò de qualitatibus corporeis dicendum ſit, videbimus ſectione ſequẽti. Ad ſecundam confirmationem concedo ſequelam, nimirum quantitatem eſſe incorruptibilem, quoad ſuam entitatem, licet quoad varios terminos poſſit incipere & deſinere eſſe, per diuiſionem, & coniunctionem quantitatis. Quo modo autem ad quantitatem ſit per ſe motus, non poteſt hîc pro rei difficultate examinari: breuiter tamen dico, ad productionem quantitatis non eſſe per ſe motum, ſed ad accretionem: eamque non fieri, eò quòd noua quantitas, aut noua pars quantitatis ſimpliciter incipiat eſſe in rerum natura, ſed quia vna quantitas adiungitur alteri, & quæ erat aliena, fit propria per

LVIII. An dicenda materia recipere formã ſubſtantialem media quantitate.

per ſpecialem quandam actionem, ad hoc per ſe tendentem.

LIX. Ad quartum primò dicitur (applicando diſtinctionem datam) ſi materiam recipere quantitatem mediante forma, intelligatur ſolùm vt conditione neceſſaria,& principali termino ſuæ exiſtentiæ, ſic concedi poſſe totam rationem, & nihil inferri contra doctrinam datam, vt facilè intuenti patebit: ſi verò intelligatur mediante forma, vt partiali ſubiecto,& propria cauſa materiali, ſic dicendum eſt, interdum manifeſtè hoc repugnare, vt in homine: indeq; ſatis probabiliter colligi, non eſſe id conſentaneum naturis rerum, & cauſalitati materiæ ac formæ in omnibus rebus naturalibus.

LX. Rationes poſterioris ſententiæ, quatenus probant materiam eſſe proprium ſubiectum inhærentiæ,& ſufficientem cauſam materialem quantitatis, & accidentium, quæ per illam inhærent, non habent, vt exiſtimo, probabilem ſolutionem. Vnde etiam Thomiſtæ,& ſpecialiter Aſtudillo 1. de Generat. q. 2. hoc concedunt etiam in doctrina D. Thom. dummodo non negetur, & formam ſubſtantialem ſimpliciter priùs natura præcedere in materia, & quantitatem & accidentia omnino ab illa pendere. Quatenus autem rationes illæ procedunt contra hanc poſteriorem partem, & probant eadem accidentia manere in genito, quæ erant in corrupto, poſſent fortaſſe probabiliter ſolui, ſed quia nobis videntur probabiliùs ſaltem id perſuadere, in eis diſſoluendis immorari non libet.

SECTIO IIII.

Vtrum vnum accidens poßit eſſe proxima cauſa materialis alterius.

I. Supernaturaliter vnum accidens alii inhæret, vt ſubiecto quod.

Loquimur iuxta naturas rerum: nam ſuppoſito aliquo miraculo, non eſt dubium, quin poſſit aliquod accidens concurrere, per modum ſubiecti, & materialis cauſæ ad eſſe alicuius accidentis, & ad effectionem eius, vt de quantitate in Euchariſtia conſecrata docent probatiores Theologi. Secundum naturas autem rerum duo ſunt certa: primum eſt nullum accidens eſſe poſſe primum, & (vt ita dicam) fundamentale ſubiectum alterius accidentis, quod ab aliquibus vocatur ſubiectum quod. Hoc patet, quia nullum accidens poteſt ſuſtentare aliud, quin vtrumq; in altero ſuſtentetur, & in hoc progreſſu, non poteſt procedi in infinitum: aliàs nihil eſſet in quo tota illa cauſalitas materialiter fundaretur. Et eadem ratione non poteſt ſiſti in aliquo accidente: aliàs tota collectio accidētium non eſſet in alio ſed in ſe, quod repugnat naturæ accidentis: neceſſariò ergo ſiſtendum eſt in ſubiecto ſeu materia ſubſtantiali. Et ad hunc ſenſum dici ſolet accidens, non poſſe eſſe primam cauſam materialem accidentis, ſed ad ſummum proximam. Hocq; ex profeſſo docet Ariſt. lib. 4. Metaph. in loco ſtatim tractando.

Secus naturaliter.

II. Vnum accidens ratione alterius in ſubſtantia recipitur.

Secundò eſt certum quædam accidentia ineſſe, ſubſtantiæ mediis aliis accidentibus: hoc patet inductione, nam actus intellectus inſunt ſubſtantiæ ſpirituali medio intellectu: & actus voluntatis media voluntate, & ſic proportionaliter de reliquis actibus, vel habitibus potentiarum ſenſitiuarum, & qualitates corporeæ ex omnium ſententia inſunt media quantitate. Et ratio generalior reddi poteſt, quia licet omnia accidentia ordinentur ad ſubſtan-A tiam, non tamen ſine ordine inter ſe, & ideò poteſt vnum reſpicere ſubſtantiam mediante alio.

Punctus quæſtionis.

Difficultas ergo eſt, quomodo vnum accidens inſit ſubſtantiæ mediāte alio, an ſolùm vt quo, vel etiam vt quod, his enim terminis vtuntur Philoſophi. In quibus eſt cauenda ęquiuocatio, vt punctus controuerſiæ attingatur, nam vno ſenſu poteſt negari accidens eſſe ſubiectum quod, ſolùm quia non eſt primum fundamentum, & veluti baſis totius cauſalitatis qua ſuſtentatur aliud accidens: dicetur autem iuxta hunc ſenſum aliquod accidens eſſe ſubiectum quo, quia eſt id quo mediante ſubſtantia recipit aliud accidens, ſiue priori accidenti, poſterius verè ac propriè inhæreat, ſiue non. Et hic ſenſus non poteſt in dubitationem cadere, nec de illo eſt controuerſia. Alio ſenſu dici poteſt accidens eſſe tantùm ſubiectum quo, & non quod alterius accidentis, quia non poteſt vnum accidens eſſe ſubiectum etiam proximum in quo aliud accidens verè B inhæreat, quamuis poſſit eſſe ratio inhærendi, id eſt neceſſaria conditio, vel diſpoſitio prærequiſita in ſubſtantia, vt aliud accidens ei inhærere poſſit, quo modo multi putant diaphaneitatem comparari ad lumen. Et iuxta hunc ſenſum verè ac propriè vnum accidens non eſt cauſa materialis alterius, niſi eo fortaſſe ſenſu, quo cauſa diſpoſitiua ad materialem reuocatur: quo modo etiam poteſt accidens eſſe cauſa materialis ſubſtantiæ: nos autem agimus de propria cauſa materiali, in qua proximè inſit, & recipiatur accidentalis forma. Vnde econtrariò dicetur accidens *ſubiectum quod* alterius accidentis, ſi verè illud in ſe recipiat, & in ſe proximè terminet vnionem & inhæſionem illius, etiamſi non ſit primum (vt ita dicam) ſuſtentaculum vtriuſque: & in hoc ſenſu tractatur quæſtio præſens. III.

Variæ ſententiæ.

Prima ſententia eſt, nullum accidens eſſe verum ſubiectum & materialem cauſam alterius accidentis. Ita tenet Gregorius in 2. d. 12. q. 2. articu. 2. C Tribuitq; Ariſtoteli 4. Metaph. tex. 13. & 14. vbi probat, accidens non accidere accidenti, niſi quia ambo eidem accidunt: & ſubdit cauſam, quia non eſt maior ratio, cur vnum accidens alteri accidat, quàm è conuerſo. Idem ſupponere videntur Nominales, qui negant qualitates panis inhærere quantitati, etiam poſt conſecrationem panis: quos citaui tertio Tomo 3. par. diſp. 56. ſect. 3. In eandem ſententiam referri poteſt Capreolus in 1. diſtinct. 3. quæſt. 3. artic. 2. ad 2. Scoti cont. 1. concluſionem, vbi non ſatis explicat, quo ſenſu loquatur de *ſubiecto quo & quod*: nec eſt locis Diui Thomæ, quæ affert, ſatis id conſtare poteſt, vt videbimus. Gregorius verò clariùs locutus eſt, qui non profert rationes magni ponderis: ſumma enim omnium eſt, quoniam forma non poteſt eſſe principium patiendi aut recipiendi, aliàs confunditur munus formę cum officio materiæ, ſed omne accidens eſt vera forma accidentalis: ergo non poteſt eſſe principium receptiuum accidentis. IIII.

Gregor.

Nominales.

Capreol.

Secunda ſententia eſt, vnum accidens eſſe poſſe proximum ſubiectum, in quo aliud recipiatur, & conſequēter poſſe exercere propriam cauſalitatem materialem circa illud. Hanc tenet, & benè declarat Durandus in 1. d. 8. 2. part. quæſt. 4. num. 15. eamque ſuppo- Durand.

D. Thom. ſupponunt Diuus Thomas, & alij authores, qui (vt A prædicto loco allegaui) dicunt in Euchariſtia poſt conſecrationem panis qualitates inhærere quantitati ſeparatæ, non per inhærentiam nouam, quæ per conſecrationem illis conferatur, ſed per antiquam, quam habebant in quantitate, quæ anteà inhærebat in materia vt in ſubiecto, quo ſublato, remanent alia accidentia fundata ſuper ipſam quantitatem, vt expreſſe docet Diuus Thomas 3. par. quæſt. 77. art. 2. ratione 2. Et in ſolutione ad ſecundum declarat, *vnum accidens per ſe non poſſe eſſe ſubiectum alterius, quia per ſe non eſt: quatenus verò eſt in alio, poſſe eſſe ſubiectum, quia poteſt vnum accidens, mediante alio, recipi in ſubiecto*: & ſic ait, *ſuperficiem eſſe ſubiectum coloris*, quod non eſſet abſolutè verum, ſi accidens tantùm eſſet medium, quo in priori ſenſu ſuprà declarato. Et 1. 2. quæſt. 7. art. 1. ad 3. & quæſt. 56. artic. 1. ad 3. vbi eandem doctrinam repetit, ait, *vnum accidens inhærere alteri*, quod non poteſt verè dici de pura diſpoſitione. Similia ferè habet in 3. diſtinct. 33. quæſt. 2. artic. 4. quæſtiuncul. 1. & optimè in quæſt. de ſpiritual. creat. art. 11. ad 13. & ſæpè aliàs. Atq; hanc ſententiam B cenſeo eſſe veram.

Quæſtionis reſolutio.

VI. Vt verò illam probemus, & declaremus ampliùs: Dico primò, quamuis non poſſit omne accidens in alio accidente proximè inhærere, aliquibus tamen accidentibus id poteſt conuenire. Prior pars nota eſt, quia cùm tota collectio accidentium debeat neceſſariò inhærere ſubſtantiæ, neceſſe eſt, vt aliquod accidens immediatè ſubſtantiæ inhæreat: non enim poteſt inter ſubſtantiam, & accidens medium inueniri: quamuis inter ſubſtantiam & aliquod accidens poſſit aliud accidens intercedere, quia ſicut generalis diuiſio entis in ſubſtantiam & accidens adæquata eſt, ita vt inter membra diuidentia nullum poſſit cadere medium: ita inter primum accidentis ſubiectum, quod eſt ſubſtantia, & totam collectionem accidentium, ſeu inter ſubſtantiam, & primum accidens eius, non poſſit medium inueniri. Quod rectè notauit D. Thomas 1. par. quæſt. 77. art. 1. ad 5.

VII. Poſterior pars probatur primò, inductione in accidentibus corporeis: nam omnia inſunt ſubſtantiæ, media quantitate, vt omnes Philoſophi docent: & videtur probari experientia, nam albedo in ſuperficie extenditur, & calor ſimiliter, cùm diffunditur per corpus, in quantitate eius extenditur. Reſponderi poteſt, hinc ſolùm colligi, quantitatem eſſe diſpoſitionem neceſſariam in ſubiecto, vt alia accidentia corporea in ipſo poſſint eſſe connaturali modo, non tamen ipſam quantitatem eſſe proximũ ſubiectum, cui talia accidentia verè inhæreãt. Sicut de ſubſtantiali forma ſuprà probabiliter dicebamus non ingredi in materiam, niſi extenſam per quantitatem, ſuppoſita verò ea diſpoſitione, immediatè cõiungi entitati ipſius materię, & coextendi illi: cur ergo non poſſet idem dici de albedine, & de calore, &c. Reſpondetur, rationem eſſe valdè diuerſam, nam forma ſubſtantialis, cùm ſit ſuperioris ordinis, eſt improportionata, vt accidenti proximè inhæreat. Item, non vnitur per modum accidentalem, ſed ſubſtantialem, & ideò immediatè debet ſubſtantiæ vniri, qualitas verò corporea, eſt accidẽs, & per modum accidentalem vnitur, & ideò ex ſe proportionata eſt, vt poſſit accidenti proximè inhærere: ergo, quando talis eſt qualitas, vt per ſe, & neceſſariò in ſubſtantia ſupponat quantitatem, ad hoc vt mediante illa recipiatur, veriſimilius eſt, in illa immediatè recipi. Et confirmatur ex myſterio Euchariſtiæ, nam in quantitate ſeparata accidentia inhærent, vt ex Theologia ſuppono: ergo ex natura ſua apta ſunt informare quantitatem, quia forma non poteſt ſuum effectum formalem exercere extra ſubiectum ſibi proportionatum: ergo ante conſecrationem illæ qualitates inhærebant quantitati, quia qualitas naturaliter informat ſubiectum ſibi proportionatum, ſi illi coniunctum ſit. Item, quia ſuperfluè fingitur noua inhæſio, de nouo & miraculosè facta in illis qualitatibus, ſi iuxta rei naturam intelligi poteſt & præceſſiſſe, & ſemper permanſiſſe. Euidentiorq; eſt hęc inductio in quibuſdã accidentibus, quę non ſunt res omnino diſtinctæ ab accidentibus, in quibus fundantur, ſed modi eorum, vt eſt figura reſpectu quantitatis, & motus, & vbi ſeu præſentia localis reſpectu eiuſdem, & relatio (ſi eſt modus diſtinctus) reſpectu ſui fundamenti. Præterea, in ſpiritualibus accidentibus (& eadem ratio eſt de materialibus, quæ illis proportionantur) hoc videtur certiſſimum, nam inprimis neceſſe eſt habitus operatiuos immediatè inhærere in potentiis, ad quas iuuandas ordinantur: quia hi habitus præbent inclinationem & facilitatem his potentiis: ſed nõ præbent hanc facilitatem, niſi formaliter per ſe ipſos, ergo informãt has potentias, ergo in eis proximè recipiuntur. Atque hac ratione ſcientia recipitur in intellectu, & ſpecies impreſſæ in potentia cognoſcente ipſis proportionata, & ſic etiam dicunt Theologi fidem eſſe in intellectu, & charitatem in voluntate. Atq; eadem vel maior ratio eſt de actibus vitalibus, qui eſſentialiter ſunt actus immanentes: vnde neceſſe eſt recipi immediatè in proximo principio, à quo procedunt. Ratio verò à priori huius partis ſumenda eſt ex ſubordinatione naturali talium accidentium quàm ex ipſis effectibus, & naturalibus indiciis inueſtigamus, & non eſt, vnde repugnet naturæ accidentis vt ſic.

Accidentia ſpiritualia aliis accidentibus verè inhærent.

VIII. 2. Concluſ.

Dico ſecundò. Vnum accidens verè poteſt exercere cauſalitatem materialem, reſpectu alterius ſibi proportionati. Hæc aſſertio ſequitur ex priori, nam C ſubiectum recipiens in ſe formam, propriam cauſalitatem materialem exercet erga illam: ſed vnum accidens eſt proximum ſubiectum recipiens in ſe aliud accidens: ergo. Secundò, quia accidens quod in alio recipitur, pendet ab eo in eſſe & fieri, & non, vt ab efficiente, formaliter ac præciſè loquendo ex vi receptionis, quæ interdum poteſt re ipſa ſeparari ab effectione, vt patet in quantitate, quæ non facit albedinem, quam in ſe recipit, vnde albedo nõ pendet ab illa, media actione, ſed media vnione & inhęſione: pertinet ergo illa dependentia ad materialem cauſalitatem. Tertiò, accidens quod alteri inhæret, eſt forma eius, vnde actus vitales dicuntur actus ſecundi potentiarum, quia illas vltimò actuant, & informant, & albedo denominat ſuperficiem albam, vt informans illam: ergo econuerſo accidens recipiens aliud, exercet materialem cauſalitatem circa illud.

IX. *Quæſtiuncula tractatur & reſoluitur.*

Sed quæret aliquis, cùm vnum accidens cauſat aliud materialiter, an ſolùm illud proximè concurrat in eo genere, vel etiam ipſum ſubiectum, aut aliquod aliud accidens. Reſpondent aliqui, quædam eſſe accidentia ſimplicia, id eſt, nec formaliter, nec identicè compoſita ex variis entitatibus, vt eſt albedo, viſio, &c. alia verò compoſita ex variis entitati-

bus, quæ compoſitio nunquam reperietur in accidentibus, quæ propriam habent entitatem: nam licet in eis eſſe poſſit compoſitio intenſionis vel extenſionis, hæc tamen in ordine ad ſubiectum comparatur per modum ſimplicis entitatis: in accidentibus autem, quæ ſunt modi rerum, interdum reperitur illa compoſitio, verbi gratia præſentia localis panis non tantùm eſt in quātitate, ſed etiam in ſubſtātia panis, vnde integra illa præſentia cōpoſita eſt ex præſentia ſubſtantiæ, & præſentia quantitatis. De prioribus ergo accidentibus, quando vnum ineſt ſubſtantiæ, medio alio, aiunt materialem cauſalitatem per ſolum accidens proximè exerceri, & è conuerſo vnionem ſeu inhærentiam accidentis per ſe & immediatè terminari ad ſolum accidens, ad ſubiectum verò alterius accidentis, non niſi remotè, & quaſi per accidens; nam cùm tale accidens, ſit ſimplex modus, aut ſimplex entitas, non poteſt immediatè vniri pluribus rebus: ſic Ocham 4. quæſt. 4. ait accidens ſimplex non poſſe eſſe, niſi in ſubiecto æquè ſimplici.

X. At verò, quando accidens eſt compoſitum modo explicato, adæquatè eſt in ſubiecto compoſito; & ideò licet ſecundum vnam partem ſit in altero accidente, ſecundum aliam eſſe poteſt immediatè in ſubſtantia: atq; ad hunc modum dici ſolet, quantitatem diſcretam eſſe in multis ſubiectis partialiter, de quo ſuo loco. Atq; in hac poſteriori parte non eſt in re difficultas, quamuis eſſe poſſit quæſtio de nomine, an illud ſit dicendum vnum accidens, vel potiùs duo, cùm in re ſint ita diſtincta, vt poſſit vnum ſine alio manere: ſicut de facto deſtructa fuit præſentia ſubſtantiæ panis, & manſit præſentia quātitatis, & potuiſſet etiam contrario modo fieri. Vnde non eſt dubium, quin illæ præſentiæ ſint in re diſtinctæ, & diuerſarum rationum. An verò propter aliqualem vnionem dicēdæ ſint componere vnam, nil intereſt ad rem præſentem, & videtur quæſtio de modo loquendi.

XI. De priori autem parte maior dubitatio eſt, nam illud principium, quòd accidens ſimplex in entitate ſua, non poſſit immediatè & adæquatè recipi in ſubiecto compoſito, neq; eſt certum, neq; videtur neceſſarium. Nam inprimis multi ita cenſent de omnibus accidentibus corporalibus, quòd ſint per ſe primò in compoſito ſubſtantiali, ſaltem quando ex vtraq; parte eſt materiale (quæ opinio ex hoc præcisè, quod ſubiectum ſit compoſitum, & forma accidentalis ſit ſimplex, non inuoluit repugnantiam) ergo eadem ratione eſſe poterit in compoſito accidentali. Item, interdum vnum & idem accidens, vel accidentalis modus reſpicit duas res diſtinctas, vt modus vnionis, & reſpicit, vel afficit rem quā vnit, & rem cui vnit: ergo ſimiliter vna entitas accidentalis poteſt, per ſe primò reſpicere duas res, vt componentes vnum adæquatum ſubiectum, verbi gratia materiam & quantitatem, vt componunt hoc ſubiectum quantum. Deniq; in hoc nulla apparet intrinſeca repugnantia. Exiſtimo ergo ex hoc principio non poſſe generaliter definiri, quando vnum accidens ineſt ſubſtantiæ, mediante alio, an ſubſtantia ibi concurrat ſolùm remotè, vel etiam proximè, nec inuenio aliud generale principium, ex quo id poſſit vniuerſaliter expediri.

XII. Quapropter reſpiciendum cenſeo ad naturam vniuſcuiuſq; accidentis, & ad effectum formalem eius: nam ſi effectus formalis accidentis ob ſpecialem naturam ſuam non poſtulat immediatum concurſum materialem ſubſtantię, veriſimiliùs eſt ſubſtantiam tantùm concurrere remotè, & immediatè ſolùm inhærere vnum accidens in alio; atq; ita abſolutè affirmat Durandus loco ſuprà citato. Et ratio eſt, quia ſi illa cauſa proxima eſt ſufficiens, ſuperfluū erit aliam addere. Atq; hoc modo exiſtimo albedinem & ſimiles qualitates inhærere quantitati, ita vt modus inhærentiæ earum in ſola quantitate proximè terminetur. Cuius ſignum optimum eſt, quia ſublata materia, & manente quantitate, conſeruatur eadem inhærentia. Neq; eſt aliquod aliud ſignū, vel indicium, quod ad effectum formalem, horum accidentium amplius requiri oſtendat.

XIII. At verò, ſi eſt aliquod accidens, quod ex ſuo ſpeciali modo informandi requirat immediatam inhęrentiam, non ſolùm ad aliquam facultatem, ſed etiam ad ipſam ſubſtantiam rei, non repugnabit ita fieri. Hoc ſpecialiter aduerto propter actus vitales, verbi gratia intellectus, aut voluntatis, quos aliqui putant ita eſſe in facultatibus, vt ipſam etiam animę vel angeli ſubſtantiam immediatè attingant propter intrinſecum modum afficiendi vitalis actus, & quia ita eſſentialiter eſt actus immanens, vt immediatè afficiat totum principium intrinſecum, immediatè in illum influens, hoc autem principium, vt hi authores conſequenter opinantur, non eſt ſola potentia, ſed ipſa etiam ſubſtantia angeli, vel animæ. Quæ ſententia ex vi cauſalitatis materialis non repugnat, eius tamen veritas alibi examinanda eſt. Atq; eodem mòdo eſt probabile, quod in Theologia aliqui cenſent, habitus per ſe infuſos, ſicut ſimul cōcurrunt actiuè cum potentiis ad eliciendos actus ſupernaturales, ita etiam concurrere materialiter ad recipiendos illos: hoc enim (ſi aliunde probetur neceſſarium, aut magis connaturale talibus actib.) non repugnat, ex eo quod potentia, & habitus ſunt res diſtinctæ, quia ſatis eſt, quòd vniantur & concurrant per modum vnius integræ facultatis.

Reſponſio ad argumenta.

XIIII. *Accidens an accidat accidenti.* Fundamentum Gregorij non habet difficultatem: Propoſitio enim Ariſtotelis, quòd *accidens non accidit accidenti*, intelligenda eſt, vt *ſubiecto quod*, in priori ſenſu ſuprà declarato. Quem ſenſum Diuus Thomas ibi indicat. Dici etiam poſſet, Ariſtotelem ibi non ſolùm agere de accidentali inhærentia, ſed etiam de accidentali prædicatione, qua vnum accidens omnino per accidens dicitur de alio, vt cùm muſicus dicitur eſſe albus: huiuſmodi enim prædicatio non oritur ex eo, quòd vnum accidat alteri, ſed quòd ambo in vno tertio coniungātur. At verò interdum poteſt accidens prædicari de accidente, non omnino per accidens, vt in hac propoſitione: *Quantum eſt in loco*, aut *intellectuale intelligit*, *Appetitiuum amat*: & in his non repugnat accidens ineſſe accidenti, modo ſuperiùs expoſito, & in eodem ſenſu non repugnabit accidens accidere accidenti, non merè per accidens, ſed propter aliquem ordinem per ſe, quem inter ſe habeant, quo etiam modo ſuperficies dicitur alba, & ſic de aliis. Ad rationem reſpondetur non repugnare, quod res, quæ eſt forma reſpectu vnius, ſit potentia receptiua reſpectu alterius: quod patet in anima rationali, & in qualibet potentia paſſiua accidentali, & ex dictis in ſectione prima ſatis clarum eſt, neque hîc occurrit noua difficultas.

DISPV-

DISPVTATIO XV.

De cauſa formali ſubſtantiali.

QVoniam cauſa materialis & formalis mutuam habitudinem inter ſe dicunt, ideò eadem methodo, qua de materia diſſeruimus, dicemus priùs de forma ſubſtantiali, & poſteà de accidentali; nam quę de forma in communi deſiderari poterant, vel tacta ſunt in Diſputatione de cauſis in cõmuni; vel explicabuntur diſtinctiùs in ſingulis mẽbris, quę in illa ratione cõmuni ſolùm analogicè conueniũt. Tractando autem de ſubſtantiali forma, complebimus ea quæ de materia prima in hunc locum remiſimus, propter intrinſecam connexionem inter ipſam & formam. Supponendum eſt autem hîc non eſſe ſermonem de forma extrinſeca, quàm exemplarem vocant, de qua infrà dicemus, quia vt ſic magis habet rationem efficientis, quàm formæ. Neque etiam de forma ſeparata, vt ſolet natura Angelica, aut immaterialis nominari, non propter cauſalitatem, ſed propter actualitatem ſeu pulchritudinem: ſed agimus de ſola forma informante ſeu recepta in materia, quia illa eſt quæ propriam, & ſpecialem habet rationem cauſæ. Rurſus verò diuidi ſolet forma in Phyſicam, & Metaphyſicam: prior eſt, quæ veram & & realem cauſalitatem formæ exercet, & ideò de illa principaliùs dicendum eſt. Quamuis enim phyſica forma dicatur, vel quia naturã rei principaliter conſtituit, vel quia per motum phyſicum principaliùs inueſtigatur, priuſq; in ſcientia Phyſica conſideratur, non tamen eſt extra Metaphyſicam cõſiderationem, tum quia ratio formę communis eſt & abſtracta, tum etiam quia forma conſtituit eſſentiam, tum denique, quia eſt vna ex præcipuis cauſis. Quid autem per Metaphyſicam formam ſignificetur, & quo modo hanc rationem cauſæ participet, in fine huius diſputationis ſubiiciemus.

SECTIO I.

An dentur in rebus materialibus ſubſtantiales formæ.

I. Dubitationes. RAtio dubitandi eſt primò, quia formæ ſubſtantiales nullo experimento cognoſci poſſunt, nec ſunt neceſſariæ ad omnes actiones & differentias rerum quas experimur: ergo non ſunt ſine cauſa introducendæ. Antęcedens patet, quia ignis v. g. ſufficienter intelligitur in ſuo eſſe conſtitutus, ſi concipiamus quandam ſubſtantiam habentem perfectum, & ſummum calorem cum ſiccitate coniunctum, etiam ſi ſubſtantia his accidentibus ſubiecta, ſit ſimplex: & hoc etiam ſatis eſt ad omnem actionẽ ignis, quam experimur, & ad diſtinctionem inter ignem & aquam, & ad tranſmutationem vnius in aliud, quæ in hoc videtur conſiſtere, quòd illa ſubſtantia à ſummo frigore tranſit in ſummum calorẽ, & è conuerſo. Hoc ergo ſatis eſt ad conſtitutionem, diſtinctionem, & actionem elemẽtorum, idem ergo proportionaliter ſufficiet ad miſtorum compoſitionẽ: hæc enim ex elementorum miſtione procreãtur.

II. Secundò inuolui videtur repugnantia cùm dicitur forma informans, & ſubſtantialis: nam vel eſt res ſubſiſtens, & nullo indigens ſubiecto ſuſtentante, vel illo indiget: ſi primum habeat, nõ poteſt eſſe forma informans, quia repugnat id quod ſubſiſtens eſt, A in alio recipi. Si ſecundum habeat, eſt forma inhærens: ergo accidentalis, non datur ergo ſubſtantialis forma.

Tertiò, quia poſitis ſubſtantialibus formis, non poteſt intelligi, quo modo fiant rerum tranſmutationes, & generationes, niſi aliquid ex nihilo fiat, quod eſſe non poteſt iuxta naturalia principia. Sequela patet, quia vel forma ſubſtantialis præexiſtit generationi, aut aliquid eius, vel nihil. Primum dici non poteſt, aliàs infinitæ formę pręexiſterent in materia, & re ipſa nihil de nouo fieret, ſed appareret. Neque etiam poteſt dici ſecundum, tum quia in eadem parte materiæ non poteſt eſſe aliquid formæ, quin ſit tota forma, cùm indiuiſibilis ſit: tum etiam; quia etiã ſi pars formæ præſit, & pars inducenda ſit, hæc pars fiet ex nihilo: non enim poteſt ex priori parte fieri: reſtat ergo, vt dicatur tertium, quod tamen repugnat, & excedit vim naturalium agentium. III.

In hac quæſtione antiqui Philoſophi ferè omnes ignorarunt formas ſubſtantiales, vt conſtat ex his, quæ ſuprà retulimus de eorum opinionibus circa materiam primam, vel primum ſubiectum trãſmutationum naturalium: cùm enim exiſtimauerint B illud ſubiectum eſſe completum ens actu, non potuerunt ſubſtantialem formam agnóſcere: nam forma ſubſtantialis, & materia prima, quæ ſit pura potẽtia, quaſi correlatiua ſunt. Nonnulli etiam è poſterioribus Philoſophis, ſaltem in elementis, negarunt ſubſtantiales formas. Ita ſignificat Alexander Aphrodiſæus 12. Metaph. commento 12. quanquam ibi ſolùm exempli cauſa, & ſecũdum proportionem loqui videatur: & Philoponus 2. de Gener. com. 7. & priùs tenuit eandem ſententiam Galenus lib. 1. de Element. & anteà idem ſenſit Empedocles, qui miſtorum formas non negauit, ſed elementorum, vt ſignificat Ariſtoteles 1. Phyſic. tex. 51. & 2. Phyſic. text. 22. IIII. Veteres Philoſophi formas ſubſtantiales neſciuere. Aphrodiſ. Philopon. Galenus.

Quæſtionis reſolutio.

DIcendum verò eſt, omnes res naturales, ſeu corporeas conſtare forma ſubſtantiali (pręter materiam) tanquam principio intrinſeco, & cauſa formali. Hæc eſt ſententia Ariſtotelis innumeris in locis, qui ſæpè reprehendit veteres Philoſophos, quòd, ferè prætermiſſa ſubſtantiali forma, omnem inquiſitionem circa materiam adhibuerint, vt conſtat ex toto lib. 1. Phyſic. & ex lib. 2. c. 1. vbi formam perfectiorem naturam dicit eſſe, quàm materiam. Idem habet lib. 1. de partibus animalium, cap. 1. & 7. C Metaph. c. 4. & lib. 12. c. 2. vbi vocat formam *hoc aliquid*: quia complet ſubſtantiam, quæ eſt hoc aliquid: & ibidem, præſertim lib. 7. Metaphyſ. vocat formam *quod quid eſt*: & rationem reddit, quia ipſa eſt quæ cõſtituit, & diſtinguit rerum eſſentias. Prætereà lib. 2. de Anima cap. 1. diſtinguit ſubſtantiam in materiam, formam, & compoſitum, & formam vocat ἐντελέχειαν, de quo nomine multa eruditè ſcribit Fonſeca lib. 1. Metaphyſ. in fine: communiter tamen docent ſcriptores vocem endelechiæ generaliorem eſſe, & plura comprehendere quàm ſubſtantialem formam, ſignificat enim propriè perfectionem, ſeu actum perficientem rem. Per antomoſiam verò attribui ſolet formæ ſubſtantiali, quòd ſit præcipuus actus, & maxima perfectio rei ſubſtantialis. Aliis etiam nominibus ſolet ab Ariſtotele forma ſubſtantialis nominari, quæ inferiùs, explicando eius cauſalitatẽ, adnotabimus. Non tamen fuit Ariſtoteles huius veritatis inuentor, nã ante eum ſubſtantialẽ formam agnouit Plato, vt conſtat ex Timęo, vbi formas appel- V. Plato.

appellat *verè exiſtētium ſimulachra*, id eſt idearum participationes, cùm tamen ipſe non ponat ideas niſi ſubſtantiarum. Et ante Platonem nonnulli è Philoſophis creduntur ſubſtantiales formas attigiſſe, vt conſtat ex Ariſtotele 1. de partib. animal. cap. 1. & aliis locis ſuprà citatis. I[...] verò eſt hoc dogma ita receptum in Philoſophia [...] ſine magna ignorantia id negari non poſſit: eſtq; ita conſentaneum veritati fidei Chriſtianę, vt eius certitudo non parum inde augeatur: quare placet huius veritatis probationem à quodam principio fide certo, & lumine naturali euidente inchoare.

Ex rationali cæteræ ſubſtantiales formæ colliguntur.

VI. PRima igitur ratio ſit, nam homo conſtat forma ſubſtātiali vt intrinſeca cauſa: ergo & res omnes naturales. Antecedēs probatur, nā anima rationalis ſubſtātia eſt, & nō accidens, vt patet, quia per ſe manet ſeparata à corpore, cùm ſit immortalis: eſt ergo per ſe ſubſiſtens, & independens à ſubiecto, non eſt ergo accidens, ſed ſubſtantia. Rurſus illa anima eſt vera forma corporis, vt docet fides, & eſt etiā euidens lumine naturali: non enim poteſt eſſe ſubſtantia aſſiſtens, aut extrinſecè mouens corpus: aliàs non viuificaret illud, neque ex præſentia, & coniunctione eius eſſentialiter penderent opera vitæ: nec denique eſſet ipſe homo qui intelligeret, ſed quædam alia ſubſtantia illi aſſiſtens. Conſtat ergo homo corpore vt materia, & anima rationali vt forma: eſt ergo hæc anima ſubſtantialis forma: nam vt infrà declarabimus, nomine ſubſtantialis formæ nihil aliud ſignificatur, quàm ſubſtantia quædam partialis quæ ita poteſt vniri materiæ, vt cum illa componat ſubſtantiam integram ac per ſe vnam, qualis eſt homo.

VII. Prima verò conſequentia probatur, ſupponendo ſermonem eſſe de rebus naturalibus generabilibus, & corruptibilibus, nam hæ ſunt quoad hanc partem eiuſdem ordinis cum homine, & inter eas poteſt eſſe tranſmutatio & viciſſitudo: inde tamen facilè concludetur à fortiori idē eſſe dicendum de incorruptibilibus corporibus, ſuppoſita ſententia quam ſuprà tractauimus de materia eorum. Hominis ergo compoſitio ex materia & forma ſubſtantiali oſtendit eſſe in rebus naturalibus quoddam ſubiectum ſubſtantiale natura ſua aptum vt informetur actu aliquo ſubſtantiali; ergo tale ſubiectum imperfectum, & incompletum eſt in genere ſubſtantiæ: petit ergo ſemper eſſe ſub aliquo actu ſubſtantiali. Hoc autem ſubiectum nō eſt propriū hominis, ſed in aliis etiam rebus naturalibus repetitur, vt per ſe notum eſt: vnde & ad generationē hominis ſupponitur, & ad nutritionem, & poſt eius corruptionem manet: ergo res omnes naturales, quæ illo ſubiecto ſeu materia conſtant, conſtant etiam ſubſtantiali forma actuante, & perficiente ſubiectum illud. Prætereà, ex eadem hominis compoſitione colligitur, aggregationem plurium facultatum, vel formarum accidentalium in ſimplici ſubiecto ſubſtantiali non ſatis eſſe ad cōſtitutionem rei naturalis: nam in homine ſunt illæ facultates, & formæ accidentales, plures fortaſſe ac perfectiores, quàm in aliis naturalibus rebus, & tamen nō ſufficiunt ad conſtitutionem alicuius naturalis entis completi, ſed prætereà requiritur forma, quæ veluti præſit omnibus illis facultatibus, & accidentibus, & ſit fons omnium actionum, & naturaliū motuum talis entis, & in qua tota illa varietas accidentium & potentiarum radicem, & quandam vnitatem habeat: ergo eadem ratione in reliquis entibus naturalibus neceſſaria eſt aliqua forma ſubſtantialis diſtincta ab accidentibus, & intimior ac perfectior illis. Tertiò, eodem exemplo conſtat, generationem, & corruptionē hominis ſubſtantialem non conſiſtere in acquiſitione, vel amiſſione aliquorum accidentium, ſed in vnione vel diſiunctione animæ rationalis ſubſtantialiter informantis corpus humanum, ad quàm præparant accidentia quædam, quibus ſublatis, anima recedit, & homo corrumpitur: ergo eodem modo intelligendum eſt fieri corruptionem & generationem aliarum entiū naturalium. Nam, quantum experiētia colligi poteſt, idem modus eſt generationis & corruptionis in aliis rebus, qui eſt in homine, excepta differentia in perfectione & ſubſiſtentia formæ humanæ, quam ex modo generationis, & corruptionis non colligeremus, niſi aliunde nobis nota eſſet. Et propterea dicitur Eccleſiaſtes 3. *Vnus interitus eſt hominis, & iumentorum, & æqua vtriuſq; conditio, ſicut moritur homo, ita & illa moriuntur,* &c. Deniq; omnia indicia, & ſigna ſubſtātialis compoſitionis, quæ in homine cogitari poſſunt, ſunt in aliis entibus naturalibus, & præſertim in animantibus, vt ex ſequente ratione conſtabit.

Subſtantialis formæ indicia varia.

SEcunda ergo ratio principalis ſumitur ex variis indiciis, ortis ex accidentibus & operationibus entium naturalium, quę indicant latere ſub illis formam ſubſtantialem. Primum cernitur etiam in elementis: nam ſi aqua verbi gratia calefiat, & poſtea remoueatur agens, ab intrinſeco reducitur ad priſtinam frigiditatem, vt experimento conſtat: ergo ſignum eſt, eſſe in aqua aliquod intimius principium, à quo iterum manat intenſio frigoris, ſublatis extrinſecis impedimentis: illud autem principium nō poteſt eſſe niſi forma ſubſtantialis: ergo. Prima conſequentia probatur, quia nullum poteſt eſſe extrinſecum principium illius reductionis, tum quia, ſi illa reductio eſſet ab extrinſeco, non eſſet per ſe ac neceſſariò, ſed ex accidente, prout extrinſecum agens caſu occurreret: tum etiam quia, diſcurrendo per omnia principia extrinſeca quæ communiter occurrunt, nullum eſt, à quo poſſit illa actio prouenire, quia proximè ſolùm occurrere ſolet aer circunſtans, qui vel naturaliter non eſt tam frigidus, ſicut aqua, vel ex accidente relinqui ſolet æquè calidus ac ipſa aqua: vnde ipſe etiam ſe reducit ad priſtinum ſtatum, quantum poteſt, remotè verò ſolùm interueniunt cauſæ cœleſtes, & vniuerſales, quæ ex ſe non ſunt determinatæ ad huiuſmodi actionem, vt notum eſt. VIII. Reducti alterati paſſim pristinum ſtatum.

Secundum verò antecedens, ſcilicet, nullam aliā cauſam extrinſecam illius actionis excogitari poſſe, præter ipſam aquæ formam, probatur, nam quænā erit illa? Dicunt aliqui in quibuſdam partibus aquæ ſemper manere intenſum frigus, & ab illis partibus alias, quæ calefactæ fuerunt, frigefieri, quod probabile cenſet Caietanus 1. part. quæſt. 54. artic. 3. & tribuitur Auerroi 2. de Anima, comm. 1. Sed hoc friuolum eſt, & contra experientiam, ſenſu enim percipimus totam aquam infuſam vaſi alicui, eſſe valde calidam, quacunque ex parte attingatur: ſi autem eſſent aliquæ partes adeò frigidæ, vel perciperentur ſenſu, vel ſaltem temperarent in aliqua parte aquæ caloris ſenſum; neutrum autem fit. Eſt etiam contra rationem Phyſicam, nam tota aqua ſecundum IX. Variæ talis reductionis cauſæ refelluntur.

ſecundum omnes ſuas partes eſt vniformiter diffor- A miter applicata igni naturaliter agenti: ergo ſecundum omnes partes eodem modo patitur vniformiter: quid enim eſt, quod poſſet, vel actionem illam, impedire, vel ita interrumpere, vt in quibuſdam partibus fieret, & non in aliis? Item, vel illæ partes, quæ frigus retinere dicuntur, poſſunt calefieri, vel non: ſi non, ergo neque corrumpi poterunt: ſi verò poſſunt calefieri: ergo ſi tota aqua eſt ſufficienter applicata igni, etiam illæ calefient, vel certè dari poteſt ſtatus, in quo illa potentia reducatur in actum, & illo poſito, adhuc illa aqua reducetur ad priſtinam frigiditatem remoto agente contrario, dummodò ad corruptionem aquæ peruentum non ſit.

X. Alii reſpondent, illam actionem non prouenire ab aliquo principio diſtincto à frigiditate, ſemper enim manet frigiditas in aliquo gradu, & ipſamet ſtatim ac non impeditur, ſe reuocat in priſtinum ſtatum. Poſſunt enim in ipſamet frigiditate duo diſtingui, ſcilicet eſſentia, & modus intenſionis: & eſſentia ſemper manet integra, etiam ſi intenſio minuatur, ideoque poteſt ab eadem eſſentia modus intenſionis manare. Sed hæc reſponſio etiam eſt falſa. Primò, quia non poteſt à qualitate remiſſa intenſior gradus procedere, alioqui etiam aer ſeſe efficeret ſummè calidum, & ſic de omnibus aliis rebus. Secundò, quia ſæpè contingit, plures gradus caloris eſſe in aqua quàm frigoris: ergo, etiam remoto extrinſeco agente, non poſſet frigiditas vincere calorem intenſum: quia nullo modo à ſubiecto iuuaretur: cùm ſola materia de ſe indifferens ſit ad vtrumque accidens. Tertiò, quia aliàs nunquam frigus & calor in gradibus remiſſis poſſent quieta manere in eodem ſubiecto, ſed ſemper altera qualitas alteram expelleret, ſe perficiendo vſque ad vltimam intentionem: quia ex parte ſubiecti (ſi ſolùm eſſet materia prima) nullum eſſet impedimentum, & ſupponimus omnia alia extrinſeca eſſe ſublata.

XI. Alii tandem reſpondent, neceſſarium quidem eſſe aliud principium internum prius frigiditate, quod integrum maneat, etiam ſi frigiditas remittatur, à quo illa reductio deriuetur: negant tamen illud principium eſſe formam ſubſtantialem, nam ab illa non poſſet immediatè prouenire alteratio, ſed dicunt eſſe qualitatem quandam ſuperioris rationis, virtute continentem primas qualitates ſenſibiles. Veruntamen hæc ſententia duobus modis intelligi poteſt: primo, non negando formam ſubſtantialem, ſed ponendo illam qualitatem virtualem, mediam inter formam ſubſtantialem & primas qualitates ſenſibiles: & in hoc ſenſu non repugnat veritati quam probare intendimus: eneruat tamen rationem quàm proſequimur, & prætereà reiicienda eſt tanquam ſuperuacanea, & gratis conficta, multiplicat enim qualitates ſine fundamento, vel experientia vlla, nam emanatio accidentis ab intrinſeca forma non indiget alio accidente intermedio, aliàs procederetur in infinitum. Item, quia repugnat dari in elementis aliquas qualitates priores primis: ſunt autem teſte Ariſtotele primæ qualitates elementorum formalis calor, frigiditas, &c. Vnde licet fortaſſe in miſtis interdū detur qualitas virtute continens calorem, aut frigus, illa tamen & eſt poſterior temperamento primarum qualitatum connaturali miſto, & non eſt ad intrinſecam dimanationem primarum qualitatum in eodem ſubiecto, ſed ad efficiendum propria actione in extrinſeca ſubiecta. Aliter

Iauel. 1. Metaph. q. 9.

In elementis nullæ qualitates virtualiter primas continentes.

poteſt intelligi illa reſponſio ita vt intendat è medio auferre formam ſubſtantialem, & loco illius ponere qualitatem. In hoc autem ſenſu intellecta, facilè refutatur, quia illa qualitas immediatè & per ſe non ſentitur, ſed ex hoc effectu naturalis dimanationis dignoſcitur: quo ergo fundamento dicitur, illud internum principium eſſe qualitatem accidentalem, & non formam ſubſtantialem? Item illud principium eſt primus actus materiæ, complens cum illa hoc ens naturale, quod aquam appellamus: ergo eſt actus ſubſtantialis, & non accidentalis. Item, illa forma non ſolùm eſt radix frigoris, ſed etiam humiditatis, denſitatis, & aliarum proprietatum, quas elementum aquæ requirit, nam de illis poteſt fieri idem argumentum, quod ſi per actionem cōtrariam ab illo naturali ſtatu, quem aqua poſtulat, immutentur, ſtatim ac contrarium recedit, ad naturalem ſtatum reuertūtur: ergo habent aliam priorem formam à qua deriuantur, quæ immutata maneat: ergo vel ſingulis reſpondent ſingulæ formæ radicales (vt ita dicam) aut virtuales, quod natura abhorret, & eſt omninò ſuperfluum, vel eſt vna forma in qua om- B nes illæ proprietates radicantur, & quaſi colligantur, quod eſt veriſſimum: ergo illa forma non eſt accidentalis, ſed ſuperioris ordinis. Eſt ergo forma ſubſtantialis à qua talis reductio prouenit, vt communis habet ſententia, Auicen. lib. 1. ſuffic. c. 5. Soncin. 9. Metaph. quæſt. 8. Soto 2. Phyſic. quæſt. 1. & aliorum.

Atque hinc ſumi poteſt aliud indicium quod eſt confirmatio præcedentis, nam ferè euidenti experimento conſtat etiam in his rebus inanimatis, aut elementis, corruptionem ſubſtantialem eſſe diſtinctam ab alteratione, loquor in ſpecie de inanimatis, vt à fortiori ſit inductio vniuerſalis: quoniam in rebus animatis eſt res euidentior, vt patebit. Experimur itaque alterationem, vt verbi gratia calefactionem aquæ, aut ferri, interdum eſſe adeò vehementem, vt intenſiſſimus calor in eis ſentiatur, & nihilominus ſi actio contrarij agentis ceſſet, res illæ manent vel integræ, vel fere integræ in ſubſtantia ſua, & facilè etiam ad accidentalem ſtatum reuertuntur: interdum verò adeò procedit alteratio, vt omnimoda tranſmutatio rei fiat, ita vt quamuis remoueatur C agens, nunquam poſſit paſſum illud ad priſtinum ſtatum redire, neque priores actiones, aut ſimilia accidentia recuperare: interdum etiam in viliorē ſubſtātiam ſenſibilem, vt cineres, ſcoriam, &c. mutatur, nonnunquam verò omnino cōſumitur inſenſibiliter, quia in aliud corpus ſubtilius & inſenſibile trāſformatur, ergo ſignum euidens eſt alterationem interdum eſſe puram, & manere intra latitudinem mutationis accidentalis, interdum verò habere coniunctam maiorem rei mutationem. Hæc autem non poteſt eſſe alia niſi quia ipſum ſubſtantiale compoſitum diſſoluitur, recedente forma ſubſtātiali, dantur ergo ſubſtantiales formæ. Probatur vltima ſubſumptio, quia ſi tota ſubſtantia rei ſemper maneret æquè integra, quantumcunq; procederet alteratio, ipſa de ſe ſemper haberet eandem habitudinem ad accidentia, ergo vel ſemper poſt quamcunque alterationem maneret quieta ſub quibuſcunq; accidentibus, quantum eſſet ex ſe, & remoto contrario agente, vel certè remotis eiſdem agentibus ſemper rediret ad eadem accidentia. XII.

Et confirmatur hæc ratio, nam videmus quædam accidentia eſſe ita inſeparabilia ab aliquibus ſubiectis, vt ſi illa auferantur, vel nimium diminuantur, XIII.

omni-

omnimoda transmutatio fiat in ſubiectis, ita vt non poſſint per intrinſecā vim ad priſtinum ſtatum redire ergo illa inſeparabilitas prouenit ex connexione taliū accidentium cum aliquo principio interno talium rerum. Quod non poteſt eſſe materia prima, ſeu illud primum ſubiectum quod manet ſub omni transmutatione, quia reſpectu illius nullum eſt accidens inſeparabile, ex his quæ poſſunt per alterationem acquiri vel amitti. Neque etiam illud principium poteſt eſſe aliquod accidens, ſi ſit ſermo de primo & radicali principio, nam licet vnum accidens ſit inſeparabile reſpectu alterius, vt raritas reſpectu caloris, vel albedo reſpectu talis temperamenti primarum qualitatum: illud tamen temperamentum eſt inſeparabile ab alia priori forma naturę ſuæ relicta: ſiſtendum ergo neceſſariò eſt in aliqua forma, quæ ſit prima reſpectu accidentium inſeparabilium: illa ergo eſt forma ſubſtantialis & non accidentalis, cùm conſtituat propriam eſſentiam, cui proprietates accidentales connaturaliter, & inſeparabiliter inſunt.

XIIII. *Subordinatio proprietatum inter ſe indicium formæ ſubſtantialis.*

Tandem formari poteſt ex hoc indicio alia ratio, quia in vno ente naturali multæ proprietates coniunguntur, quæ interdum ita ſunt inter ſe ſubordinatæ, vt vna ab altera oriatur, vt voluntas ab intellectu: interdum verò inter ſe non habent ſubordinationem, vt calor & humiditas in aere, albedo & dulcedo in lacte, vel plures ſenſus in animali: ergo hæc multitudo, & varietas proprietatum, præſertim quando poſteriori modo ſe habent, requirit vnam formam in qua omnes vniantur: alioqui eſſent merè accidentaliter congregatæ in eodem ſubiecto, & vna omnino ſublata, non propterea recederet alia: at oppoſitum conſtat experientia: ergo ſignum eſt, talia accidentia in tali numero, pondere, & menſura in tali ſubiecto, & ente requiſita non habere illam connexionem reſpectu ſolius primi ſubiecti, ſeu materiæ primæ, ſed reſpectu alicuius compoſiti, quod ratione formæ illum accidentium inter ſe ordinem requirit. Soletque hæc ratio specialiter confirmari in corporibus miſtis, in quibus videmus accidentia contraria ad certos gradus redacta in eodem miſto conſeruari: id autem non poteſt prouenire ex ipſis qualitatibus, vt per ſe ſatis conſtat, cùm potiùs natura ſua pugnent. Neque etiam prouenit à cauſa extrinſeca, neque à materia, vt facilè patet: ergo oportet vt proueniat à forma. Veruntamen hæc confirmatio, vel nullam omnino habet vim, vel non eſt diſtincta ratio à præcedentibus, nam quatuor qualitates primæ ad eam temperiem redactæ, in qua poſſint ſimul eſſe in eodem ſubiecto, vt in eo perpetuo conſeruentur in eodem ſtatu, non indigent alia interna cauſa, vel principio, ſed ſola remotione extrinſeci agentis corrumpentis, quia illæ qualitates in eo gradu conſtitutæ, nec ſunt propriè contrariæ, neque poſſunt inter ſe habere actionem: imò ſi eam habere poſſent, non poſſet forma ſubſtantialis eas impedire, aut conciliare. Quo fit, vt in viuentibus, etiam in homine, vbi forma eſt maximè vna, non poſſit impedire actionem inter partes heterogeneas, quia licet in ſingulis partibus qualitates ſint ita temperatæ, vt inter ſe conſentiant reſpectu ſui proprij ſubiecti, non verò ſunt ita temperatæ reſpectu qualitatum alterius partis diſſimilis. Ex hac ergo conſeruatione temperamenti, ex contrariis qualitatibus conſtante, præciſè ſumpta, non infertur forma ſubſtantialis. Inferetur tamen optimè ex eo, quòd in huiuſmodi temperamento non ſolùm permittuntur (vt ita dicam) qualitates manere in eo gradu, ſed etiam in eo ita connectuntur, & ita illum requirunt, vt ſi altera earum extrinſecus vel augeatur, vel minuatur, remoto extrinſeco agente, ſtatim ad priorem proportionem temperamentum redeat: quod maximè cernitur in animalibus: hoc ergo eſt ſignum euidens eſſe tale temperamentum alicuius formæ, in qua illę qualitates connectuntur. Hoc autem ſignum coincidit cum illo de reductione rei ad naturalem ſtatum.

XV. *Quod rerum intenſè agēs, in aliorum actione remittatur, ſignum ſubſtantialis formæ.*

Vltimò confirmatur hæc ratio alio indicio, ſumpto ex actione quarundam rerum naturalium: experimur enim rem aliquam habentem plures operandi facultates, dum intenſe per vnam operatur, impediri, ne per aliam operari poſſit, aut ne cum tanto conatu: ergo eſt ſignum, illas facultates eſſe ſubordinatas eidem formæ, quæ per eas principaliter operatur: nam ſi nullam ſubordinationem inter ſe haberent, neque cum aliquo communi principio, quælibet earum haberet ſuam operationem independenter ab alia, neque eſſet vlla ratio, cur conatus vnius impediret conatum alterius, magis quàm ſi eſſent in diuerſis ſubiectis: at verò ex ſubordinatione ad eandem formam redditur optima ratio, quia cùm illa ſit finitæ virtutis, dum intenſe applicatur ad vnam operationem, diſtrahitur ab altera, & tanto conatu poteſt vni incumbere, vt ibi exhauriatur eius virtus. Antecedens declaratur ab aliquibus in rebus, ſeu agentibus naturalibus, quæ dum intenſe agunt ad vincendum contrarium, ſeſe non poſſunt omnino tueri, quin aliqua ex parte vincantur, vel patiantur à contrario. Veruntamen hæc experientia de repaſſione agentium naturalium non prouenit ex ſubordinatione plurium facultatum ad vnam formam, ſed ex eo quòd res non eſt ſemper æquè potens ad reſiſtendum, ac eſt ad agendum. Vnde etiam ferrum calidiſſimum, dum calefacit aquam, ab ea repatitur, quamuis forma ferri nihil prorſus ad illam actionem conferat: imò ibi non intercedunt operationes diuerſarum facultatum, ſed actio vnius qualitatis, ſcilicet caloris, & paſſio eidem aliqua ex parte contraria, quæ ex eo prouenit, quòd calor non eſt tam potens ad reſiſtendum, ſicut ad agendum. Quocirca in rebus inanimatis vix credo poſſe inueniri experimentum aliquod, quo illud antecedens probetur, quia in actionibus accidentalibus quæ à vita non procedunt, non videtur proximè intercedere aliquis concurſus formæ ſubſtantialis, ratione cuius remittatur actio vnius facultatis ex conatu alterius. In viuentibus autem, & præſertim in nobis, experimur manifeſtè huiuſmodi effectum: interdum enim interior cogitatio attenta, impedit, ne res etiam præſentes videamus, imò & actionem nutritiuæ partis impedire ſolet diuturna meditatio. Neque refert, ſi quis dicat hoc prouenire ex concurſu ſpirituum vitalium, qui neceſſarij ſunt ad operationes harum facultatum, & dum ad vnam confluunt, aliam deſtituunt: tum quia ipſemet concurſus ſpirituum vitalium ad vnam facultatem potiùs, quàm ad aliam, eſt ſignum vnius formæ vtentis ipſis ſpiritibus, & facultatibus ad duas actiones, aliàs nulla eſſet ratio, cur ſpiritus magis ad vnam facultatem confluerent, quàm ad aliam; tum etiam quia intellectualis operatio non fit mediis ſpiritibus, & tamen conatus & attentio ad illam impedit inferiores actiones. Nec poteſt hoc

tribui

tribui cooperationi phantaſiæ, quæ requirit ſpirituum concurſum, nam intellectualis attentio, præſertim ſi ſit vehemens, & circa res ſuperioris ordinis, etiam ipſam phantaſiæ actionem valde minuit: ergo non prouenit ex ſpiritibus, ſed ex occupatione eiuſdem animæ circa aliquam operationem.

Formæ ſubſtantialis cauſæ ipſam clarè oſtendunt.

XVI. *Subſtantialē formam eſſe non repugnat.*

TErtia ratio principalis reddi poteſt à priori ex propriis cauſis formæ ſubſtantialis, quæ ſunt finalis, efficiens, & materialis, nam formalem non habet, cùm ſit ipſamet forma: vnde ex ipſa nulla poteſt ſumi poſitiua ratio. Poſſumus tamen ſupponere, ex parte eius nullam eſſe repugnantiam, quòd tale genus entis, vel ſubſtantiæ incompletæ detur in rerum natura: quæ enim repugnantia in hoc fingi, aut excogitari poteſt? Item, quia non repugnat dari in rerum natura actus ſubſtantiales ſupremi ordinis, qui ſint ſubſiſtentes, & non informantes, vt angeli, & actum ſubſtantialem ordinis, qui ſimul ſit ſubſiſtens & actuans ſeu informans, vt de anima rationali dictum eſt: ergo non repugnabit dari actus ſubſtantiales infimi ordinis, id eſt qui ſint actus actuantes, & non integrè ſubſiſtentes, & hos vocauimus formas ſubſtantiales. Item, vel repugnaret talis actus, quia actus eſt, vel quia ſubſtantialis eſt, vel quia hæc duo in eadem re coniungi repugnat: nihil horum poteſt cum probabilitate dici: ergo nec repugnat dari ſubſtantialem formam quantum eſt ex parte eius. Quod ſi ex parte eius non repugnat, ſtatim facilè probabitur, ex aliis cauſis vel non repugnare, vel etiam eſſe neceſſariam. Duæ primæ partes primi antecedentis per ſe notæ videntur. Prima quidem, quia per ſe notum eſt dari in rebus entitates, quæ ſunt actus, & perfectiones aliarum, ſic enim candor eſt actus albi, & intellectio intelligentis. Secunda verò, quia etiam eſt per ſe notum dari in rebus entitates ſubſtantiales, cùm hæ ſint aliarum omnium fundamentum. Probanda ergo ſupereſt tertia pars, quòd nimirum has duas proprietates, ſeu rationes in eadem entitate coniungi non repugnet: hoc autem patet, tum quia nihil in altera illarum rationum aſſignari poteſt, quod cum altera intrinſecè repugnet: tum etiam quia ratio actus ex ſe perfectionem dicit, ergo ſi illi non repugnat coniungi cum eſſe accidentali, cur repugnat cum ſubſtantiali copulari? tum denique, quia cùm ratio ſubſtantialis entitatis ad perfectionem ſimpliciter ſpectet, magis videtur repugnare cum ratione potentialitatis, quàm cùm ratione actualitatis: ſed primum non repugnat, vt in materia prima conſtat, ergo nec ſecundum repugnabit. Atque hinc noua ratio conſurgit, nam potentia & actus in omni genere ſibi cum proportione reſpondent, ſed non repugnat dari in rebus naturalibus ſubſtantialem potentiam, quæ in genere ſubſtantiæ ſit incompletum, & imperfectum ens, vt ſuprà eſt oſtenſum, & ex hominis compoſitione eſt manifeſtum: ergo non repugnabit dari actum proportionatum huic potentiæ, quo poſſit in qualibet re naturali actuari, & modo ſibi connaturali exiſtere & conſeruari.

XVII. Atque hinc concluditur facilè ratio ex materiali cauſa deſumpta, nã cùm materia ſit ſubſtantialis potentia, continet in ſuo genere, & in potentia receptiua omnem actum ſibi proportionatum: ergo eſt potens ad cauſandum illum in ſuo genere, ſi aliunde non repugnat: ergo ex hac parte habet ſubſtantialis forma materialis ſufficientem cauſam vt eſſe poſſit. *Ex materiali cauſa & efficiente demonſtratur.* Rurſus concluditur ratio ex cauſa efficienti, nam ſi ſit ſermo de prima cauſa, nõ poteſt illi deeſſe virtus, qua efficere potuerit in vniuerſo formas ſubſtantiales actuantes materiam, vel dependenter, vel independenter ab illa, iuxta varios gradus & perfectiones talium formarum, ſuppoſita non repugnantia earum; ergo cùm tales formæ ſint neceſſariæ in rerum natura, effectæ ſunt ab huiuſmodi cauſa. Si autem ſit ſermo de cauſa proxima, poſteà videndum eſt, quænam intercedere poſſit reſpectu vniuſcuiuſque formæ. Nunc ſufficiat dicere non poſſe talem cauſam deeſſe, ſi talis effectus ad rerum naturalium conſtitutionem eſt neceſſarius: vnde ſi cauſis creatis interdum hæc virtus deficiat, ad cauſalitatem primæ cauſæ ſpectat, vt munus etiam cauſę proximę ſuppleat: quod, per ſe loquendo, ſolùm facit in anima rationali quantum ad effectionem eius: aliis enim formis ex modo quo fiunt, non repugnat fieri ab egentibus creatis, cùm fiant cum concurſu materię, vt ſtatim explicabimus. An verò in talibus agentibus ſit ſufficiens virtus, dicemus tractando de cauſa efficiente.

XVIII. *Præcipuus index formæ finis ipſius eſt.* Igitur præcipua ratio ſumenda eſt ex fine formæ ſubſtantialis, qui eſt conſtituere & complere eſſentiam entis naturalis, qui finis ſeu effectus eſt abſolutè neceſſarius in rerum natura: alioqui nihil eſſet in rebus corporeis in ſua ſubſtantiali natura completum, & perfectum: neque eſſet multitudo & varietas ſpecierum ſubſtantialium, in qua maximè conſiſtit huius vniuerſi corporei mirabilis diſpoſitio, & pulchritudo. Ad hunc ergo finem eſt omnino neceſſaria ſubſtantialis forma, quia cũ materia ſit valde imperfectũ ens, non poteſt in illa ſola conſiſtere integra vniuſcuiuſq; rei eſſentia. Deinde, quia materia quatenus eſt primum ſubiectum, eſt vna & eadem in omnibus rebus naturalibus: ergo non poteſt in ſola illa conſiſtere earum eſſentia, alioqui omnia eſſent vnius eſſentiæ, ſolùmque accidentaliter differrent, quòd repugnat amplitudini & pulchritudini totius vniuerſi, quæ ex ſpecierum varietate maximè conſurgit. Quod ſignificari videtur Geneſ. 1. in illis verbis: *Facientem ſemen iuxta genus ſuum*, vel *ſecundum ſpeciem ſuam.* Et ſæpè fit illa repetitio *iuxta ſpecies ſuas*, & *in genere ſuo*, & tandem concluditur: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona:* quia nimirùm totius vniuerſi completa bonitas ex illa varietate conſurgit. Quam etiam variæ rerum virtutes & operationes, & mutuæ generationes & corruptiones ſatis oſtendũt, vt declaratum eſt. Aliquid ergo præter materiam eſt ipſi addendum, quo eſſentia vniuſcuiuſque rei compleatur: cùm autem materia ſit potentia, id quod ei additur ad complendam eſſentiam erit actus, quia potentia dicit eſſentialem ordinem ad actum.

XIX. Non poteſt autem ille actus qui ad complendam rei eſſentiam adiungitur materię, eſſe actus accidentalis. Primò quidem quia ex actu & potentia diuerſorum ordinum non completur eſſentia verè ac per ſe vna: eſſentia autem rei naturalis & ſubſtantialis eſſe debet verè ac per ſe vna: aliàs non eſſet vna ſubſtantia. Secundò quia cùm materia ſit ſubſtantialis potentia, non expletur per actum accidentalem: ergo cum illo non poteſt complere veram eſſentiã rei naturalis. Tertiò quia ſi talis actus eſt accidẽtalis, interrogo cuinã accidat. Aut enim accidit compoſito ex illo

ex illo actu & potentia, vt tale eſt: & hoc repugnat, A quia cùm compoſitum illud intrinſecè cõſtet ex tali forma, non poteſt ei accidere: quomodo etiam albedo non eſt accidens albi, vt album eſt, ſed ſubiecti albi. Aut accidit materiæ ſeu ſubiecto ſubſtantiali; & & ſic interrogo rurſus cur dicatur ei accidere? Vel enim quia poteſt materia eſſe cum tali actu, & etiam ſine illo. Et hoc non eſt ſatis; aliàs etiam anima rationalis eſſet accidens corporis: hoc ergo commune eſſe poteſt tam ſubſtantiali actui, quàm accidentali. Vel eſt, quia talis forma pendet à materia in ſuo eſſe: & hoc etiam non eſt ſatis, quia etiam partes ſubſtantiæ poſſunt pendere ab aliis partibus: & materia ipſa pendet ſuo modo à forma: ſunt itaque varij modi dependentiæ, & non repugnat incompletæ alicui ſubſtantiæ quòd pendeat à ſubiecto eiuſdem ordinis. Vel denique dicitur accidens, quia in ſuo eſſe habet entitatem ita imperfectam, & diminutam, vt ſit inferioris ordinis quàm tota latitudo ſubſtantiæ. Et hoc inprimis eſt gratis & ſine fundamento dictum: vnde enim conſtat illum actum materiæ, ad quem ipſa per ſe primò ordinatur, quiq; cum ipſa complet eſſentiam rei naturalis, eſſe tam diminutam, & incompletam entitatem? Deinde repugnat fini talis B formæ, quia, vt dixi, non poteſt ex ſubiecto ſubſtantiali, & forma accidentali, componi vna eſſentia ſubſtantialis, maximè cùm forma ſit quæ dat vltimum gradum, & complementum eſſentiæ. Propter quod meritò dixit Ariſtoteles 1. Phyſicorum cap. 6. *ſubſtantiam non componi ex non ſubſtantiis*: conſtat autem res naturales, earumq; eſſentias ſubſtantiales eſſe, ac per ſe vnas: eſt ergo certiſſimum dogma philoſophicum de ſubſtantialibus formis.

Soluuntur argumenta.

XX. Ex rationibus dubitandi in principio poſitis, duæ primæ ex dictis ſolutæ relinquuntur. Ad primam enim negatur deeſſe in rebus naturalibus ſufficientia indicia & effectus, per quos ſufficienter deueniri poſſit in cognitionem formarum ſubſtantialium, negaturque ſubinde aut actiones omnes, aut transmutationes ſaluari poſſe ſine formis ſubſtantialibus. Ad ſecundam negatur repugnare, quòd aliqua forma ſit ſubſiſtens & informans, vel in diuerſis ſtatibus, vel etiam in eodem, vt latiùs declarabimus infrà tractãdo de ſubſiſtentia. Negatur etiam repugnare eſſe formam dependentem à ſubiecto, & eſſe C ſubſtantialem, vt paulò ante dictum eſt: quomodo autem differat hæc dependentia ab inhærentia accidentis, dicemus diſputat. ſequenti. In tertio verò argumento petitur ſpecialis difficultas, quam oportet ſequenti ſectione tractare.

SECTIO II.

Quomodo poſſit forma ſubſtantialis fieri in materia, & ex materia.

I. Difficultatis ratio. Ratio dubitandi tacta eſt in præcedenti ſectione: nam forma ſubſtantialis eſt res diſtincta à materia; vel ergo illa res eſt aliquid ante generationem, vel nihil: ſi eſt aliquid, ergo eſt forma ſubſtantialis antequam fiat, nam illa res eſt indiuiſibilis, & eſſentialiter eſt forma ſubſtantialis: non ergo poteſt illa res eſſe aliquid ante generationem, quin ſit ſubſtantialis forma: hoc autem eſt impoſſibile, tum quia aliàs nulla eſſet ſubſtãtialis generatio, tum etiã quia aliàs eſſent ſimul in materia, formæ repugnantes. Si verò eligatur altera pars, nimirum formam ante generationem nihil eſſe, ſequitur formam ex nihilo fieri; quod repugnat Philoſophorum axiomati, *Ex nihilo nihil fit.* Nec ſatisfaciet qui reſponderit, formam nõ fieri, ſed compoſitum: compoſitum autem fieri ex materia, & ideò nihil eſſe quod ex nihilo fiat: hoc (inquam) non ſatisfacit, quia magis conſiſtit in verbis, & modo loquendi, quàm in re: nam forma re vera anteà non erat, & poſteà eſt: ergo facta eſt. Item, quia compoſitum non fit niſi quatenus ex materia & forma componitur: non autem componitur niſi ex entib. factis. Item, quia cùm totum corrumpitur, forma verè deſinit eſſe, tranſitq; in nihilum, nam quæ anteà erat aliquid, poſteà eſt nihil, ergo cùm totum incipit eſſe, forma etiam fit.

II. Reiicitur placitum antiquorum philoſophorum. Propter hanc difficultatem antiqui Philoſophi negarunt formas ſubſtantiales; & omnia fieri per ſolam accidentium mutationem exiſtimarunt. Quorum ſententia improbata iam eſt ex demonſtratione ſubſtãtialis formæ, & generationis ac corruptionis; nunc verò addimus eos non ſoluiſſe difficultatem, negando ſubſtantiales formas, niſi etiam accidentales negent, quæ verè & realiter de nouo fiant, & conſequenter dicant nullam eſſe in rebus mutationem niſi fortaſſe localem, ſed videri res tranſmutari, quia quæ apparebant, occultantur, & quæ occultæ erant, apparent; quod quàm ſit abſurdum, perſpicuum eſt. Aſſumptum patet, quia de forma accidentali poteſt eadem difficultas obiici, nam etiam illa forma cùm eſt, habet ſuam realitatem, & entitatem. Aut ergo illa antequam fiat erat aliquid, vel nihil: Si aliquid, ergo non fit: ſi nihil, ergo fit ex nihilo. Vnde Anaxagoras, vt ſuprà vidimus, omnes formas rerum concedebat actu eſſe in atomis, ex quarum concurſu vario omnia componebat: ſed illud placitum ſatis eſt in ſuperioribus refutatum.

Prima opinio proponitur, & variis modis explicatur.

III. Omiſſis ergo antiquis Philoſophis, inter poſteriores ſunt de hac re variæ ſententiæ. Prima eſt omnes formas actu eſſe in materia, non quidem integras & perfectas, quia vident hoc e medio tollere veram rerum generationem & corruptionem, & inuoluere manifeſtam repugnantiam, cùm formæ ipſæ inter ſe pugnantes ſint, & cùm eadem ratio ſit de accidentalibus, quæ interdum ſunt propriè contrariæ. Sed dicunt eſſe formas actu in materia ſecundum quaſdam inchoationes earum. Hanc opinionem Soto 1. phyſicorum quæſtione 7. tribuit Alberto ibidem tractatu 3. capite 3. Soncinas verò 7. Metaphyſicæ, quæſtione 28. negat Albertum eſſe huius ſententiæ. Et re vera Albertus ſolùm ait in materia quæ eſt ſubiectum formarum, eſſe habitum confuſum earundem formarum: hunc autem habitum declarat nil eſſe aliud quàm potentiam habitualem, qua materia claudit in ſe formas: ſignificat autem illum habitum confuſum eſſe aliquid diſtinctum à natura materiæ, ratione cuius forma dicitur præexiſtere in materia. *Nec intendo* (inquit) *dicere, quòd formæ pars ſit ab intus, & pars ab extra, ſed tota eſt ab intus, & tota eſt ab extra.* Quod declarans ſignificat formã eſſe ab intus, id eſt, præexiſtere in materia ſecundum eſſe eſſentiæ, & ideò ait, *agens non agere ad producendam eſſentiã formæ, ſed ad eſſe formæ,* & hoc ſenſu dixerat *formam totam eſſe ab extra*, id eſt fieri ab efficienti quantum ad eſſe exiſtentiæ. Quæ omnia licet obſcu-

Albertus Magnus ab hac ſententia eruitur.

obſcuriſſimè dicta ſint, poſſunt ad rectum ſenſum A trahi, ſi per eſſe eſſentiæ ſolùm intelligamus eſſe in potentia, quòd non fit ab agēte naturali, ſed ſupponitur in materia. Vnde idem Albert. 5. Metaphyſ. tract. 3. cap. 12. ait totam formam eſſe ab intra, ſecundum eſſe potentiale, & ab extra, ſecundū eſſe actuale: in 8. etiam Phyſic. capit. 4. potentiam ad formam vocat inchoationem formæ. Rectè igitur per illum habitum confuſum intelligemus ipſam potentialitatem materiæ, quam ipſemet Albertus vocat habitualem poteſtatem. Solùm videtur diſtinguere potentiam materiæ à materia, quod ad aliam quæſtionem ſuprà tractatam ſpectat: & poſſet ſatis probabiliter exponi de diſtinctione rationis, & non rei, nam ibidem eodem modo diſtinguit in genere naturam generis à poteſtate qua differentias continet.

IIII. Alia ſententia refertur à Durando in 2. diſtinct. 18. quæſtione 2. quæ ponebat in materia quaſdam poſſibilitates formarum, quæ non manent quando producuntur formæ, ſed in eas conuertuntur: atque ita ſaluabat non fieri formas ex nihilo, ſed ex illis poſſibilitatibus. Non refert autem Durandus aliquem authorem huius ſententiæ, & ideò non poſſumus ſenſum illius certo affirmare, vix tamen credi B poteſt illos authores per eam poſſibilitatem intellexiſſe rem aliquam veram diſtinctam à materia & à forma, ſed ſolam eſſentiam formæ poſſibilem, quàm alii vocant, in potentia obiectiua: quanquam ſi hoc tantùm voluit hæc opinio, nihil peculiare attulit quo explicaret formam non creari: nam etiam res quæ creantur, fiunt ex huiuſmodi poſſibilitate. Refert tandem Soto aliam opinionem Aureoli in 2. diſtinct. 18. quòd forma præeſt in materia ſecundum partem, ex qua perficitur per actionem agentis, & ideò non fit ex nihilo: eam verò opinionem nec Capreolus refert ex Aureolo, neq; apud alium authorem inuenire potui.

V. Quocunque igitur ſenſu aſſeratur, præcedere in materia rem aliquam diſtinctam ab ipſa materia, vt ex illa producatur forma, eſt improbabilis, nihilque deſeruit ad enodandam difficultatem in qua verſamur. Primùm patet, quia intelligi non poteſt quæ ſit, vel qualis illa entitas, quia vel eſt ſubſtantia, vel accidens: hoc poſterius non dicitur ab illis authoribus, nec dici poteſt, tum quia accidens non eſt intrinſeca inchoatio formæ ſubſtantialis, ſed ad ſummum eſſe poteſt diſpoſitio: tum etiam quia propter C accidens præexiſtens non vitatur quin tota realitas formæ fiat ex nihilo ipſius, quia accidens non eſt aliquid ipſius formæ. Si verò dicatur ſecundum, inquiretur rurſus an illa ſubſtantia ſit materia, vel forma, vel compoſitum: non poteſt eſſe compoſitum, vt per ſe notum eſt: non materia, quia ſupponitur eſſe res diſtincta ab illa; nec forma, quia hæc incipit eſſe per generationem. Dicetur fortaſſe eſſe forma in eſſe imperfecto. Sed contra hoc vrgetur vlteriùs, ſupponendo eſſe ſermonē de eſſe actuali, quo res eſt vera entitas actualis extra cauſas ſuas: nam eſſet valde friuolum loqui de eſſe poſſibili tantùm: quia ſecundum illud eſſe non ponitur in materia aliqua vera res diſtincta ab illa, quæ ſit extra nihil, & ſit forma in eſſe imperfecto.

VI. Loquendo igitur de huiuſmodi re habente verum eſſe actuale licet imperfectū, inquiro quomodo ex illa re fiat forma in eſſe perfecto, an per intenſionem, an per tranſmutationem vnius in aliud. Nec præter hos modos poteſt alius excogitari, nam in priori modo manet prior entitas quæ erat imperfecta, remota imperfectione per aliquid quod ei ſuperadditur: in poſteriori autem modo tollitur illa imperfecta entitas, & ei ſuccedit perfecta, ſiue per conuerſionem vnius in aliam, ſiue quacunque alia ratione: includunt ergo illi duo modi immediatam contradictionem: vnde non poteſt excogitari alius qui ad alterum eorum non reducatur. Primus autem modus nullam habet veriſimilitudinem. Primò quia forma ſubſtantialis non eſt intenſibilis & remiſſibilis, vt infrà oſtendam. Secundò, quia aliàs præexiſterent actu in materia omnes formæ ſubſtantiales, quę ex illa educi poſſunt, in gradu quidē remiſſo, tamen ſecundum aliquam veram & actualem entitatem, & ita eſſent ſimul in materia infinitæ entitates actuales: nam formæ in infinitum multiplicari poſſunt. Hoc autem eſt planè abſurdum, tum propter infinitatem entitatum, tum etiam quia materia ex ſe non habet congenitas huiuſmodi formas quaſi dimanantes à propria entitate; neq; eſt aliquod agēs à quo factæ ſint: neque ſunt ipſi materiæ debitæ, vt fingamus Deum illas infudiſſe, aut concreauiſſe. Tertiò, quia etiam poſitis illis imperfectis entitatibus reſtat eadem difficultas, quo modo fiat ille gradus, vel pars entitatis quæ additur præcedenti, quia omnino incipit eſſe, cùm anteà nihil eſſet: nam in formis quæ intenduntur, ſecundus gradus non fit propriè ex primo, niſi fortaſſe vt ex termino à quo: quomodo potiùs fit poſterior gradus ex remiſſione, vel limitatione prioris quæ eſt priuatio vlterioris gradus, quàm ex ipſamet entitate poſitiua prioris gradus: ergo quod vnus gradus ſupponatur, non tollit quin ſecundus anteà ſit nihil, donec per actionem agentis recipiat eſſe: ergo de illo gradu reſtat eadem difficultas quomodo non fiat ex nihilo. Tandem iuxta illam ſententiam tollitur vera generatio, & corruptio ſubſtantialis, quia ſolùm erit quædam intenſio vel remiſſio formarum.

Nec deſunt rationes æquè efficaces contra poſteriorem modum; primò enim ex illo ſequitur ſupponi in materia infinitas entitates: nec enim poteſt fingi vna & eadem quæ ſit inchoatio omnium formarum: nam ſi quādo fit vna forma, tollitur & deſtruitur inchoatio eius manentibus aliis, & ita in omnibus viciſſim & mutuò fieri poteſt, neceſſe eſt omnes illas entitates eſſe inter ſe diſtinctas. Secundò, quia ſi forma perfecta fit ex inchoata per tranſmutationem, vel conuerſionem: ergo tantùm fit vna ex alia tanquam ex termino à quo: ergo fit tota entitas formæ, quæ anteà nihil erat actu: nam propter præexiſtentem inchoationem non poteſt dici actu præfuiſſe, cùm ſint res diſtinctæ, quarum vna perit, quando alia incipit, ergo impertinens eſt illa entitas imperfecta vt forma non fiat ex nihilo, nam etiam illa inchoatio non eſt aliquid, id eſt aliqua pars, vel aliquis gradus eius formæ quæ fit. Quod ſi habitudo ad terminum à quo poſitiuum, eſt neceſſaria, vel ſufficit vt res non fiat ex nihilo, etiam ad hoc non eſt neceſſaria illa inchoatio, quia ſufficit forma contraria ſeu repugnans, quæ ſemper expellitur, quando alia introducitur, quia generatio vnius eſt corruptio alterius. Tertiò inquiri poteſt an illa entitas imperfecta quæ abiicitur, & forma perfecta quæ introducitur, ſint eiuſdem ſpeciei eſſentialis, vel diſtinctæ. Nā ſi ſunt diſtinctæ, ergo vnaquæq; eſt perfecta in ſua ſpecie, & ſi vna abiicit aliam, erunt inter ſe repugnantes, ergo ponere illas inchoationes, nihil aliud eſt quàm multiplicare formas in materia ſine vtilitate, nam vt vna forma fiat ex termino re- VII.

pugnante, ſufficit vna forma contraria, vel incompoſſibilis, quæ ſemper ſupponitur. Si verò illæ entitates ſunt eiuſdem ſpeciei, nulla poteſt reddi ratio cur vna abiiciat aliam, aut cur vna fiat in ſubiecto, in quo actu præexiſtebat alia.

VIII. Sed obiicies Ariſtotelem 7. Metaphyſ. text. 29. dicentem in materia eſſe aliquam partem rei faciendæ: & conſtituentem in hoc differentiam inter artificialia, & naturalia, quòd in artificialib. ſolùm ſupponitur materia apta obedire artifici: in naturalibus verò eſt in materia aliquid formæ introducendæ. Et confirmatur, quia aliàs non magis eſſet naturalis generatio ſubſtantiæ completæ, quàm effectio rei artificialis in ſua materia. Reſpondetur, Ariſtotelem ipſam aptitudinem materię ad formam, vocare partem rei efficiendæ. Ita exponunt Diuus Thomas, & Alexander Alenſis, & poſſet intelligi de parte non ipſius formæ, ſed totius compoſiti. Proprius verò ſenſus eſt, Ariſtotelem non vocare partem, ipſam materiam, ſed virtutē aliquam actiuam, quæ interdum eſt coniuncta materiæ, & cooperatur ad rei generationem, vel effectionem. Dubitat enim ibi Ariſtoteles, cur ea quæ ab arte fiunt, interdum fiant etiam caſu, & abſq; arte, vt ſanitas, interdum verò non contingat fieri ſine arte, vt domus: & reſpondet rationem eſſe, quia interdum in materia ex qua vel circa quam ars operatur, præcedit aliqua pars, quæ poteſt eſſe principium mouendi ſeu operandi circa illam materiam, vt in ſanitate præcedit calor animalis, quem contingit aliundè excitari aut iuuari præter artem: atque ita ſine illa & caſu quodam efficere ſanitatem. Aliquando verò in materia artis nulla eſt pars actiua, vt in lapidibus, & lignis, & ideò non poteſt ex eis effici domus ſine arte. Non loquitur ergo Ariſtoteles de inchoatione formarum, vt rectè notarunt Diuus Thomas, & Scotus, ſed de virtute quæ interdum eſt in materia ad inchoandum actionem. Et hanc etiam expoſitionem tradiderunt Commētator, & Alexander Aphrod. Vnde falſum eſt, & omnino præter literam Ariſtotelis, quòd ibi conſtituatur differentia inter artificialia, & naturalia: tantùm enim conſtituitur inter artificialia inter ſe, & potiùs ibi text. 31. ſignificat Ariſtoteles, idem contingere in naturalibus, vt Diuus Thomas notauit: nam interdum paſſum ex quo generatur res naturalis, eſt in ſola potentia paſſiua, & tunc non poteſt ex illo generari aliquid niſi ab extrinſeco agente naturali; interdum verò habet adiunctam virtutem ſeminalem actiuam, quæ eſt quaſi pars eius, vt patet in ſemine, aut in grano tritici, & tunc contingit fieri effectum abſque alio extrinſeco agente. Ad confirmationem reſpondetur, generationem eſſe naturalem ex parte potentiæ paſſiuæ naturalis, & conſequenter etiam ex parte potentiæ actiuæ naturalis quæ paſſiuæ reſpondet: ad artificialia verò vt ſic non tam eſſe potentiam paſſiuam naturalem, quàm obedientialem, cui non reſpondet potentia actiua naturalis, ſed rationalis ſeu idealis, quòd paulò inferiùs declarabimus.

D.Thom. Alenſ.

Comment. Aphrodiſ. Ariſtoteles quam differentiam inter artefacto rū diuerſorū materias poſuerit.

Non omnes formæ ſubſtantiales creantur.

IX. SEcunda ſententia fuit aliorum, qui ſuperati difficultate tacta, dixerunt omnes formas ſubſtantiales fieri per creationem. Quam opinionem refert Albertus in 2. d. 18. articulo 12. & aliqui eam tribuunt Platoni in Phædone, eò quòd dixerit formas induci in materiam ab ideis ſeparatis, & Auicennæ 1. ſufficient. capit. 10. & 9. ſuæ Metaph. cap. 4. qui dixit eaſ- A dem formas induci ab intelligentia ſeparata, quam decimam poſt nouem quæ præſunt nouem corporibus cœleſtibus, eſſe dicebat, & præeſſe mundo ſublunari. Sed hi duo Philoſophi, licet fortaſſe errauerint circa principium effectiuum ſubſtantialium formarum (de quo poſteà circa efficientem cauſam dicturi ſumus) tamen quòd errauerint circa modum efficiendi has formas, non conſtat, neque Ariſtoteles hoc titulo Platonem impugnat, ſed quod ſeparatas ideas ſine cauſa introduxerit, cùm huiuſmodi res poſſint à ſibi ſimilibus generari. Quæ ratio magis vrget contra Auicennam, nam Plato fortaſſe non poſuit ideas extra mentem diuinam, & ab illis dixit introduci formas vt ab vniuerſali principio, quod agentia proxima non excludit: Auicenna verò errauit quidem tribuens intelligentiis ſuperioribus creationem inferiorum, & infimæ introductionem formarum ſubſtantialium: non tamen cōſtat ipſum dixiſſe omnes inferiores formas fieri per creationem. Vnde Soncin. 7. Metaphyſ. quæſt. 29. arbitratur eius opinionem probabiliter poſſe defendi: de quo dicemus loco citato de cauſa efficiente, & iterum inferiùs tractando de intelligentiis creatis. B Cuiuſcunque verò fuerit illa opinio, vniuerſaliter intellecta improbabilis eſt: de anima namque rationali, vera eſt & catholica: de aliis verò eſt falſa, quia alias omnes formæ ſubſtantiales eſſent ſubſiſtētes, & independentes à materia in fieri, & conſequenter etiam in eſſe, quod eſt abſurdiſſimum: alias omnes animæ brutorum eſſent immortales. Sequela patet, quia creatio & eſt rerum ſubſiſtentium, & non pendet à materiali cauſa, vt infrà dicemus. Secundò vrget contra hanc opinionē ratio ſuprà inſinuata, quia ſi formæ ſubſtantiales creantur propter dictam cauſam, etiam accidentales creari neceſſe eſt; quia etiam forma accidentalis fit ex nihilo ſui, & non præexiſtit actu in ſubiecto, neque ſecundum ſe totam, neque ſecundum partem. Quòd ſi hoc concedatur, ſequitur vlteriùs, quòd ſicut introductio formarum ſubſtantialium ob eam cauſam non eſt ab agentibus naturalibus, ita neque effectio accidentalium. Atq; ita tandem ſequitur, agentia naturalia nihil omnino agere: quòd abſurdiſſimum eſſe infrà oſtendemus.

Plato & Auicenna ab errore vendicantur.

Reſolutio quæſtionis.

C VEra igitur, & Peripatetica ſententia eſt inter formas ſubſtantiales quaſdam eſſe ſpirituales, & ſubſtantiales, & independētes à materia, quamuis eam verè informent, alias verò eſſe materiales, itaq; materiæ inhęrentes, vt ab ea in eſſe & fieri pendeant. Prioris ordinis ſunt ſolæ animæ humanæ (agimus enim tantùm de formis informantibus) & de illis concedendum eſt conſequens illatum in difficultate tacta, nimirum fieri ex nihilo per veram creationem, quod in proprio loco latiùs eſt oſtendendum, nunc ſatis ſit dicere id neceſſariò conſequi ex principio poſito, ſuppoſito quòd hæ animæ non præexiſtūt antequam corporibus vniantur, quòd certum eſt ex fide, & ex illo principio, quòd ſunt veræ formę corporis. Imò, licet præexiſterent, non poſſent niſi per creationem exiſtere, quia non ſunt entia neceſſaria ex ſe, & ex ſua quidditate habentia eſſe, vt vniuersè demonſtrabimus infrà, partim in diſputat. de cauſa efficienti, partim demonſtrando vnum tātùm eſſe ēns increatum. Si autem rationalis anima nō habet eſſe, niſi per efficientiam alterius, & fingitur eſſe ante corpus, quodammodo clariùs & euidētiùs eſt, habere eſſe per creationem, quia facta eſt ex nihilo, & abſque X.

Prior [...]tio de anima rationali.

& abſq; concurſu ſubiecti, vel cauſæ materialis. Dico autem eſſe quodammodo clarius, quia nunc, dum expectatur diſpoſitio corporis, vt anima fiat, videri poteſt non eſſe tam propria creatio, quia fit cum aliquali concurſu materiæ. Nihilominus tamen eſt vera creatio, quia ex parte corporis non eſt concurſus per ſe, & in genere cauſæ materialis, in ipſum eſſe, vel fieri animæ rationalis, ſed eſt veluti quædam occaſio exigens creationem illius animæ, ſine qua occaſione nec ipſi animæ debetur vt fiat, nec cauſa eius ad illius effectionem determinretur. Quod autem corpus, ſeu materia non influat per ſe in fieri, vel eſſe animæ, cōſtat ex eo, quod anima rationalis ſeparata à corpore, retinet ſuum eſſe: ergo non pendet à ſubiecto ſuſtentante in ſuo eſſe: ergo neq; in fieri, quia tale eſt fieri rei quale eſt eſſe: ergo & è conuerſo ſubiectum ipſum ſeu materia non habet per ſe influxum in eſſe aut fieri talis animę, nam hæc duo correlatiua ſunt, vel potiùs idem, dependentia effectus, & influxus cauſæ.

XI. Ex nihilo nihil fit, axioma limitandum.

Quocirca principium illud: *Ex nihilo nihil fit*: vniuersè intellectum de omni cauſa, & de omni effectu falſum eſt, & contra rationem naturalem, vt hoc ipſo exemplo animæ rationalis oſtenditur, & exemplo etiam materię primę, vt ſuprà tactum eſt, & pluribus in ſequentibus afferemus. Intellectum autem de virtute agentis finiti, & naturalis, verum eſt. Vnde quoad hanc formam, concedendum eſt non eſſe in proximis agentibus naturalibus virtutem ad efficiendam illam, ſed proximum agens diſponere materiam: intelligentiam verò ſeparatam efficere formam, non quidem intelligentiam creatam, vt putauit Auicenna, nec ideam ſeparatam, & extra Deum exiſtentem, ſed Deum ipſum: quem ſolum eſſe effectorem rerum omnium, quæ per creationem fiunt, infrà oſtendimus.

XII. Dices, hinc fieri materiam primam non eſſe in potentia naturali ad animam rationalem, quod videtur inconueniens. Sequela patet, quia omnipotentiæ paſſiuę naturali correſpondet potentia actiua naturalis; ſed nulla eſt potentia actiua naturalis, quæ poſſit formam hanc in materia efficere: ergo neque in materia eſt potentia paſſiua naturalis ad illam. Aliqui concedunt ſequelam, tum propter rationem factam, tum etiam quia ſi materia eſſet in potentia ad animam rationalem, cùm ſit hæc anima, diceretur educi de potentia materiæ. Sed non placet hæc ſententia, nam ſi materia non eſſet in potentia naturali ad animam rationalem, generatio hominis non eſſet naturalis, quia neque ex principio actiuo, neque ex paſſiuo eſſet naturalis. Item, quia materia naturaliter diſponitur vltimatè ad recipiendam formam rationalem; & illi ſic diſpoſitæ iuxta naturæ ordinem debetur talis forma: eſt ergo in potentia naturali ad illam. Ad difficultatem ergo reſpondetur, negando ſequelam. Ad primam verò rationem reſpondetur naturalem potentiam primò & per ſe eſſe attendendam in ordine ad actum connaturalem & proportionatum: anima autem rationalis eſt actus naturalis, & proportionatus materiæ; ideò etiam materia eſt potentia naturalis ad illum actum, vnde ex vtraque fit quoddam ens naturale per ſe vnum, & materia ipſa connaturaliter conſeruatur ſub tali actu. Quòd verò attinet ad potentiam actiuam, inprimis dari poteſt potentia actiua naturalis ad vniendum talem actum tali potentiæ, & hoc modo iam reſpondet potentia actiua naturalis potentiæ naturali paſſiuæ. Deinde, quam-

Materia prima, naturalis potentia eſt ad rationalē animā.

A uis hæc forma à ſolo Deo fieri poſſit; tamen Deus in ea actione operatur iuxta modum & ordinem naturis rerum debitum: & hoc ſatis eſt vt dicatur operari per modum cauſæ naturalis, & vt potentiæ paſſiuæ ſufficiens virtus actiua reſpondeat. Ad alteram rationem reſpondetur, aliud eſſe materiam continere formam in potentia, & aliud, eſſe in potentia ad formam, nam primum indicat vim cauſandi formam, nam cauſa continet effectum in ſuo genere: ſecundum verò indicat ſolùm capacitatem ad recipiendam formam. Materia ergo eſt in potentia naturali ad rationalem animam recipiendam, non tamen illam in potentia ſua continet, cùm non poſſit cauſare illam, ideóq; anima rationalis nō educitur ex potentia materiæ, quia nihil educitur niſi vnde continetur: & quia eductio indicat cauſalitatem materiæ in formam, vt iam dicemus.

XIII. Formæ ſubſtantiales omnes, rationali excepta, e ſubiecto præiacente fiunt.

Secundò de omnibus aliis formis ſubſtantialibus dicendum eſt non fieri propriè ex nihilo, ſed ex potentia præiacentis materiæ educi: ideoque in effectione harum formarum nihil fieri contra illud axioma, *Ex nihilo nihil fit*, ſi rectè intelligatur. Hæc aſſer-
B tio ſumitur ex Ariſtotele 1. Phyſicorum per totum; & libro 7. Metaphyſ. & ex aliis authoribus, quos ſtatim referam. Et declaratur breuiter, nam fieri ex nihilo duo dicit, vnum eſt fieri abſolutè & ſimpliciter, aliud eſt quod talis effectio ſit ex nihilo. Primùm propriè dicitur de re ſubſiſtente, quia eius eſt fieri, cuius eſt eſſe: id autem propriè eſt, quod ſubſiſtit, & habet eſſe; nam quòd alteri adiacet, potiùs eſt quo aliud eſt. Ex hac ergo parte, formę ſubſtantiales materiales non fiunt ex nihilo, quia propriè non fiunt. Atque hanc rationem reddit Diuus Thomas 1. parte quæſtione 45. articulo 8. & quæſtione 90. articulo 2. & ex dicendis magis explicabitur. Sumendo ergo ipſum *fieri* in hac proprietate & rigore, ſic fieri ex nihilo eſt fieri ſecundum ſe totum, id eſt nulla ſui parte præſuppoſita, ex qua fiat. Et hac ratione res naturales dum de nouo fiunt, non fiunt ex nihilo, quia fiunt ex præſuppoſita materia, ex qua componuntur, & ita non fiunt, ſecundum ſe totæ, ſed ſecundum aliquid ſui. Formæ autem harum rerum, quamuis re vera totam ſuam entitatem de nouo accipiant, quàm anteà non habebant, quia verò ipſæ
C non fiunt, vt dictum eſt, ideò neque ex nihilo fiunt. Attamen, quia latiori modo ſumendo verbum illud *fieri*, negari non poteſt, quin forma facta ſit, eo modo quo nunc eſt, & anteà non erat, vt etiam probat ratio dubitādi poſita in principio ſectionis; ideò addendum eſt, ſumpto *fieri* in hac amplitudine, fieri ex nihilo non tantùm negare habitudinem materialis cauſæ intrinſecè componentis id quòd fit, ſed etiam habitudinem cauſæ materialis per ſe cauſantis, & ſuſtentantis formam quæ fit, ſeu confit. Diximus enim in ſuperioribus materiam & eſſe cauſam compoſiti, & formæ dependentis ab illa: vt res ergo dicatur ex nihilo fieri, vterq; modus cauſalitatis negari debet; & eodem ſenſu accipiendum eſt illud axioma, vt ſit verum: *Ex nihilo nihil fit*, ſcilicet virtute agentis naturalis & finiti nihil fieri, niſi ex præſuppoſito ſubiecto per ſe concurrente, & ad compoſitum, & ad formam, ſi vtrumque ſuo modo ab eodem agente fiat. Ex his ergo rectè concluditur, formas ſubſtantiales materiales non fieri ex nihilo, quia fiunt ex materia, quæ in ſuo genere per ſe concurrit, & influit ad eſſe, & fieri talium formarum; quia, ſicut eſſe non poſſunt niſi affixæ materiæ, à qua ſuſtententur in eſſe: ita nec fieri poſſunt, niſi earum effectio, & generatio

 in ea-

in eadem materia ſuſtentetur. Et hæc eſt propria & per ſe differentia inter effectionem ex nihilo, & ex aliquo, propter quam, vt infrà oſtendemus, prior modus efficiendi ſuperat vim finitam naturalium agentium non verò poſterior.

XIIII. *Quid ſit educi de potētia materiæ variis modis explicatur. Primo. D.Thom.*

Ex his etiam conſtat, propriè de his formis dici non creari, ſed educi de potentiæ materiæ, & quid ſit *educi de potentia materiæ*; in quo explicando multi laborant, tum in 1. Phyſic. tum in 7. Metaph. Sed vtrūque breuiter declarauit D. Thom. 1. part. quæſt. 90. artic. 2. ad ſecundum. Nam cùm illæ formæ non fiant ex nihilo, non creantur: quia creari eſt fieri ex nihilo. Cùm autem illæ formæ in potentia materiæ contineantur, & per actionem agentis quaſi extra illam potentiam fiant, non quòd extra materiam exiſtant, eiuſque potentiam non actuent, & illi adhæreant, ſed quòd, cùm antea tantùm continerentur in potentia, & in cauſa, poſteà ſunt actu, & extra cauſam: & ita ex eſſe potentiali materiæ, in qua continebantur in actum educuntur virtute agentis, concurrente eadem materia. Dices, Ergo eadem ratione dicentur res educi de potentia agentis, quia etiam in ea continebantur virtute & poteſtate: & ex hoc eſſe in potentia educũtur in actum per actionem ipſius agentis. Reſpondetur, abſolutè negando ſequelam quia illa verba in omni proprietate ſignificant habitudinem cauſæ materialis, & non efficientis. Itaque tam efficiens quàm materia poteſt dici continere effectum, diuerſo tamen modo: nam agens continet eminenter ſeu virtualiter, materia verò ſolùm in potentia receptiua ſeu paſſiua: cùm ergo dicitur forma educi de potentia materiæ, peculiariter denotatur hæc habitudo materialis cauſæ: agens verò, propriè dicitur per virtutem ſuam educere effectum de potentia in actum.

XV. *Secundo.*

Aliter etiam explicari ſolet, quid ſit educi formā de potentia materiæ, nimirùm, quòd ſit fieri in materia cum dependentia ab illa in eſſe, & fieri: quod conuenit omnibus formis ſubſtantialibus, excepta rationali. Quæ explicatio ſolis verbis differt à præcedenti, nam (vt ſuprà dicebam) materiam cōtinere in potētia ſua, cauſalitatem ſeu vim cauſandi importat ex parte materiæ in ſuo genere: formam ergo trahi, aut fieri extra potentiam materiæ: in qua continetur, nihil aliud eſt, quàm fieri actu in materia, concurrente materia ipſa in ſuo genere per potentiam ſuam ad fieri & eſſe talis formæ: ſed hoc ipſum eſt fieri formam cùm dependentia materię in fieri, & in eſſe: ſolumq; eſt diuerſus modus explicandi per habitudinem effectus ad cauſam, vel è contrario per habitudinem cauſæ ad effectum. Alia item explicatio occurrit, quæ licet rem diuerſam à præcedentibus non contineat, tamen eam magis declarat, & apta eſt ad nonnullas difficultates inſurgentes explicandas. Formam ergo educi de potentia materiæ, eſt fieri eadem actione, qua fit compoſitum ex materia præcedente, quæ per illam actionem non fit. Quam expoſitionem videtur intendiſſe Diuus Thomas, cùm dixit; formam non creari, ſed educi, quia non eſt ipſa quæ per ſe producitur, ſed compoſitum, forma verò comproducitur ex præiacente materia. Et inductione conſtat ita fieri in omnibus formis quæ educuntur ex potentia materiæ. Ratio verò reddi poteſt, quia eductio in hoc conſiſtit, quòd ſit actio vel mutatio per ſe & eſſentialiter pendens à materia: per hanc autem actionem ſimul forma fit, & vnitur materiæ: ideoque per eandem fit per ſe primò compoſitum, & comproducitur talis forma, fitque actu extra potentiam materiæ: ergo eductio formæ de potentia materiæ optimè per illam actionem declaratur.

Corollaria ex præcedenti reſolutione.

Atque hinc primò intelligitur ampliùs, quod ſuprà dicebamus, formam rationalem non educi de potentia materiæ, quia nec continetur in potentia illius, vt extra ipſam educatur, neque fit, aut exiſtit dependenter à materia, neque fit eadem actione, qua fit compoſitum, ſeu qua ipſa vnitur materiæ: priùs enim, ſaltem natura, ipſe in ſe fit, & accipit eſſe ſuum independens à materia, & poſteà alia actione vnitur, qua totum compoſitum generatur. XVI. *Rationalis anima non educitur de potentia materiæ.*

Secundò expeditur ex dictis alia difficultas, quæ hîc occurrebat de formis cœleſtibus, an ſcilicet cū poſſint eductæ de potentia materiæ; nam iuxta pr[...]ores interpretationes videbatur ita eſſe affirma[...]dum, nam illæ formæ pendent in fieri & eſſe à ſu[a] materia: ergo educuntur de potentia illius, nam pendent in fieri, & in eſſe: ergo cauſantur à materi[a] ergo continentur in potentia eius: ergo, cùm act[u] fiunt, educuntur ex potentia eius. Nec ſatis eſt r[e]ſpondere, illas formas non fieri, ſed confieri cu[m] compoſitis, quia etiam formæ rerum generabiliu[m] non fiunt, ſed confiunt, & nihilominus dicuntur [e]duci propter dictam dependentiam, & contine[n]tiam. Dicendum verò eſt cum communi ſentent[ia] illas formas verè non educi, quia vbi non eſt tot[i]s compoſiti generatio, nec poteſt eſſe formæ educt[io]. Ratio autem à priori eſt, quia, vt ſuprà tactum [e]ſt, vnica eſt actio, qua cœlum ſecundum ſe totum pr[o]ducitur, & non ſolùm forma, ſed etiam materia [&] quæ actio eſt integra, & perfecta creatio totius, [&] concreatio materiæ & formæ, & ideò ibi non eſt [e]ductio de potentia materię. Cùm ergo dicitur fo[r]ma educi, quę pendet in fieri & eſſe à materia, intelligitur, quando ad ipſam formam, vel ad formale eſſe quod per illam communicatur, tendit prorium fieri & propria actio, quę ita materiam præſupponit, vt per eam materia non fiat. Et ſimiliter, cùm dicitur educi forma de potentia materię, quia in potentia eius continebatur, ſupponitur materia priùs exiſtens in potentia ad formam, quam illam actu habeat: materia autem cœli, licet ſit potentia ad ſuam formam, poſtulat ex natura ſua vt non ſit in potentia ad illam, quia hoc eſſe in potentia includit priuationem. XVII. *Formæ cœleſtes educantur de potentia materiæ.*

SECTIO III.

An in eductione ſubſtantialis formæ oporteat materia tempore antecedat.

Hæc difficultas naſcitur ex pręcedenti reſolutione, eiuſq; cognitio eſt neceſſaria ad comprehendendam ampli[us] huiuſmodi formę originem, ſeu e[du]ctionem. Explicaturq; optimè dif[ficul]tas in formis elementorum, ſub quibus hęc m[ate]ria generabiliū creata eſt, cùm primùm fuit pr[odu]cta, de quib. quęritur an fuerint eductę de pote[ntia] ma teriæ. Quibuſdam enim videtur, idem eſſe [iud]icium de his formis, & de formis cœleſtibus, qu[ia et]iam elementa tunc non fuere genita, ſed creat[a; er]go formę eorū non fuere eductę, ſed concreat[æ]em, quia materia

materia nunquam fuit in potentia ad illas formas, A quia ſemper fuit actu ſub illis; ergo non fuerunt eductæ, quia, vt dicebamus, eductio ex proprietate verbi dicit habitudinem ad ſubiectum quod priùs erat in potentia. Item, in illo initio per eandem actionem, qua fuit creata terra, fuerunt ſimul concreatę materia & forma eius: ergo ibi non eſt eductio. Tertò, cùm creatur angelus, vel anima, non educuntur potentiæ eius ex capacitate ſubiecti, quia concreantur: ergo multò minùs dicentur educi formę ſubſtãtales, quæ concreãtur cum qualibet materia. Quartò, cùm creatur angelus, non educitur ſubſiſtentia aut perſonalitas de potentia naturæ, licet concreetur; ergo ſimiliter, &c. Atq; ita his rationib. videtur concludi, ad eductionem neceſſarium non eſſe, vt materia tempore antecedat formam.

II. Aliundè autem videtur eſſe valde diſpar ratio de formis elementorum ac corporum cœleſtium: nam hæ tales ſunt, vt natura ſua poſtulent fieri eadem actione qua fit materia, illæ verò minimè, ſed potiùs ſupponunt materiam creatam per propriam & diſtinctã actionem, & per aliam in eam inducuntur etiam in prima ipſorũ conditione: ergo illa actio quã B inducitur forma, non poteſt eſſe niſi vera eductio. Antecedens probatur, nam actio illa, qua creata fuit materia elementaris, talis eſt, vt vſque nunc eadem perſeueret, conſeruando ipſam materiam: actio verò terminata ad formam, vel compoſitum, ceſſauit, quando illud compoſitum corruptum fuit, ergo ſignum eſt, illas actiones eſſe ex natura rei diuerſas. Nec dici poteſt, illas fuiſſe actiones partiales componentes vnam: aliàs dicendum eſſet, etiam nunc componi vnam actionem ex conſeruatione materiæ, & eductione formæ, ſeu generatione. Nam ſi fuit vna actio compoſita, qua fuit creata hæc pars terræ, & poſteà hæc terra corrumpitur, & conuertitur in herbam, ceſſat actio quantum ad illam partem, per quam cõſeruabatur forma terræ in illa materia, & loco illius ſuccedit alia, qua inducitur forma herbæ in eandem materiam; actio verò terminata ad entitatem materiæ ſemper manet eadem: ergo ſi illa de ſe eſt partialis, & componit vnam actionem completam cum actione inductiua, vel conſeruatiua primæ formæ; eadem ratione componit vnam actionem cum illa, per quam inducitur ſecunda forma, quæ priori ſuccedit. Probatur conſequentia, quia eſt omnino eadem ratio, proportio, coniunctio, & aptitudo inter has actiones, ſicut inter illas: tum etiam, quia aliàs actio illa conſeruatiua materiæ C eſſet de ſe partialis & apta ad componendam vnam totalem actionem, & tamen nunc perpetuò maneret incompleta, & ſine debita compoſitione. Conſequens etiam videtur planè falſum, quia actio quã fit materia, eſt vera creatio, & eadem perſeuerans eſt qua conſeruatur: ex creatione autem generatione non componitur vna actio: ſunt ergo illæ duæ actiones, & non duæ partes eiuſdem actionis: ergo etiam in prima rerum conditione interuenerunt hę actiones diſtinctæ inter ſe, quamuis tempore coniunctæ. Iuxta hunc ergo diſcurſum planè concluditur, ad veram eductionem neceſſarium non eſſe, vt materia tempore antecedat; nam ex illis duabus actionibus, illa quæ poſterior natura eſt, habet veram rationem eductionis, nam pendet eſſentialiter à materia, quæ per illam non fit, ſed creata ſupponitur. Et confirmatur, nam ſi fingamus, Deum produxiſſe illam materiam priùs informem, & poſt aliquod tempus in eam induxiſſe formam, nemo negaret eam fuiſſe veram eductionem: ſed, licet hęc poſterior actio in eodem inſtanti coniungatur priori, eſt eiuſdem rationis: ergo eſt vera eductio.

III. Dices; Simili argumento probaretur, formã cœli educi de potentia materiæ; quia ſi Deus priùs tempore creaſſet illam materiam ſine forma, & poſteà in eam induceret formam, iam tunc educeret illam de potentia materiæ. Reſpondetur, negando ſequelam, & ad probationem negatur aſſumptum, quia etiam tunc non poſſet dici cęlum factum per generationem, & conſequenter nec forma eius facta per eductionem, quia actio illa ex natura ſua non ſupponit materiam factam: quòd verò in illo caſu miraculoſo illam ſupponat, eſt per accidens, & non mutat naturam actionis. Et fortaſſe illa actio qua fieret, vel conſeruaretur materia ſine forma, vel ſub alia forma diſtincta, non eſſet eiuſdem rationis cum ea, quã fit ſub propria forma. Et ideò in prædicto caſu, quando induceretur forma cœli in materiam præexiſtentem, ceſſaret prior actio, qua conſeruabatur nuda, & inciperet noua actio, qua ex tunc totum cœlum acciperet eſſe; quæ in re eſſet vera & totalis creatio, quamuis fortè non ſic denominaretur propter præexiſtentem materiam. Quòd ſi quis contẽdat (quòd eſt probabile) Deum conſeruare illam materiam per eandem actionem, qua anteà eam cõſeruabat, & inducere formam cœli per aliam totalem actionem omnino diſtinctam; in eo caſu (ſi poſſibilis eſt) fatebimur illam poſteriorem actionem eſſe eductionem formæ cœli, & conſequenter cœlum eſſe generabile miraculoſo ac extraordinario modo: negamus tamen formam cœli ex natura ſuã per talem actionem fieri, ſicut fit forma elementi: cœlum autem nunc factum eſt modo ſuæ naturæ proportionato: & ideò non eſt ſimilis conſecutio. Illam verò differentiam inter cœlum & elementum colligimus ex incorruptibilitate vnius, & corruptibilitate alterius: nam quando materia & forma ſunt inſeparabiles natura ſua, poſtulant fieri per vnam actionem ex ſe indiuiſibilem, vel omnino, vel ſaltem ex natura rei. Quando verò materia ex ſe eſt ſeparabilis à qualibet forma diuiſiuè, ſub eadem materia poſſunt variari actiones inductiuæ formarum, & ideò actio, per quam talis materia fit, & conſeruatur, diſtincta eſt, & natura ſua præſupponitur ad quamcunq; actionem inductiuam formæ.

IIII. *Inſtantiæ ſatisfit.* Sed dicet rurſus aliquis, eſto hæc vera ſint, nihilominùs primam formam concreatam huic inferiori materiæ, non poſſe dici eductam de potentia materiæ, quia non anteceſſit tempore materia illa vt exiſtens in potentia ad talem formam: neque enim ſatis eſt, quòd ordine naturę antecedat, nam etiam materia cœli ordine naturę antecedit ſuam formam in genere cauſæ materialis. Imò addunt aliqui ad eductionem formæ neceſſarium eſſe, vt diſpoſitiones etiam in materia antecedant, quod in creatione elementorum dici non poteſt. Sed hoc de diſpoſitionibus videtur impertinens: nam diſpoſitiones remotæ ſolent tempore antecedere quaſi per accidens propter inefficaciam agentis: at ſi Deus in vno inſtanti tranſmutat aquam in vinum, illæ diſpoſitiones non præcedunt tempore, & nihilominùs illa vera generatio eſt, & vera eductio. Diſpoſitio autem vltima nunquam antecedit tempore introductionem formę: eo autem modo, quo in generatione naturali antecedit ordine naturæ, anteceſſit etiã in prima elementorũ creatione. Nam re vera illa vnio formæ ad materiam, quæ tunc facta eſt, fuit facta cum

eadem dependentia ab vltima diſpoſitione, quam nunc habet in quocunq; elemento: ergo & cum eadem cauſalitate ex parte diſpoſitionis: ergo cum eodem ordine naturæ, nam hic ex cauſalitate ſumitur. De ipſa verò materia prima, hoc eſt quod contendimus, nimirum, vt forma educatur de potentia eius, non videri neceſſarium, materiam antecedere ordine temporis ſub priuatione, ſed ſatis eſſe, quod antecedat ordine naturæ: quomodo conſtat fuiſſe priorem creationem materiæ elementorum inductione formæ: nam illæ fuerunt duæ actiones, vt declarauimus, ita ſubordinatæ, vt inductio formæ eſſentialiter ſupponat creationem materiæ, à qua pendet vt à cauſa omnino neceſſaria.

V. Quod autem hæc anteceſſio ſufficiat, poteſt multis modis confirmari. Primo à priori ex dictis: nam illa ſatis eſt, vt ea inductio formæ ſit actio eiuſdem rationis cum ea, quæ poſterior eſſet duratione, ſi Deus priùs materiam ſine forma crearet, & poſteà eam informaret. Nam ſola temporis interruptio nō ſufficit variare actiones eſſentialiter: ergo eadem anteceſſio naturæ ſufficit ad eductionem formæ. Secundo à ſimili, quia ſi eodem inſtanti, quo aer creatur, illuminetur à Sole, lumen illud educitur de potentia aeris, ſuppono enim alias illuminationes fieri per eductionem, quod infrà oſtendam: ſed aer tunc ſolùm ordine naturæ antecederet introductionem luminis, vt conſtat, ergo. Maior patet, quia illa illuminatio eſt propria & per ſe actio diſtincta à creatione. Tertio ex differentia inter materiam cœli, & materiam elementi quoad anteceſſionem ad formam: eſt enim duplex differentia notanda, & quæ maximè ad rē pertinet. Prior eſt, quòd materia cœli etiam ordine naturæ non antecedit ſimpliciter introductionem propriæ formæ, quia habet cum illa neceſſariam connexionem, ita vt ſine illa modo cōnaturali creari non poſſit: materia autem ignis ſimpliciter antecedit ordine naturæ, quia non habet intrinſecam connexionem cum forma ignis, ſed poſſet ſub aliis creari. Poſterior differentia, quæ præcedentem declarat, eſt quod materia ignis ita eſt prior, vt ex vi actionis, per quam creatur, poſſet eſſe ſub priuatione formæ ignis. Et hoc modo non ſolùm materia, ſed materia vt in potentia, dicitur eſſe prior natura, non quia in re priùs habeat priuationem annexam, ſed quia ex vi actionis, per quam creatur, non caret priuatione, ſed neceſſaria eſt alia actio qua informetur: quæ poteſt habere veram rationem eductionis: materia autem cœli, eadem actione qua creatur, informatur; &, licet ſecundum propriam rationem cauſandi dicatur prior natura, tamen vt exiſtens in potentia, & aliquo modo ſub priuatione, nullo modo dicitur natura prior: & ideò non habet eam prioritatem naturæ, quæ ad eductionem formę neceſſaria exiſtit. Quamobrem probabiliſſimū exiſtimo, eſſe lōgè diſparem rationem de prima informatione materiæ rerū generabilium, & cœleſtium.

Diſcrimen inter materiam cœli, & elemētarem quoad concurſum ad effectionem ſuarum formarum.

Reſolutio quæſtionis.

VI. IN hac re verum inprimis cenſeo, in creatione rei corruptibilis, ſiue elementi, ſiue alterius cuiuſuis, interuenire duas illas actiones ſuprà declaratas. Quod indicauit Henricus quodlib. 1. quæſt. 10. citās Auguſtinum 13. Confeſſ. cap. 33. dicentem materiam de omnino nihilo, mundi autem ſpeciem de informi materia factam eſſe. Quanquam ibi Auguſtinus indifferenter loquatur de cœlis & elementis. Neque eſt cur hoc mirum videatur, quandoquidem in con-

A ſeruatione ignis, vel alterius rei ſimilis, duæ actiones interueniunt, vt ſatis declarat illa ratio, quòd vna ceſſante, alia perſeuerat. Sed iuxta doctrinam Diui Thom. conſeruatio, per ſe loquendo, eſt eadem actio cum productione, ergo. Imò in conſeruatione hominis tres interueniunt actiones, ſcilicet conſeruatio materiæ, & conſeruatio animæ, & conſeruatio vnionis, ſeu totius, quas eſſe diſtinctas, inde rectè colligitur, quòd hac ceſſante aliæ duę manent: & inde etiam rectè fit argumentum eaſdem tres actiones in productione hominis interuenire; ergo idem eſt proportionaliter in aliis.

Deinde verum etiam cenſeo actionem illam per quam materia generabilium informatur in primo inſtante ſuæ creationis, eſſe eiuſdem rationis cum actione qua informaretur ab eodem agente Deo, etiamſi creatio materiæ tempore præceſſiſſet. Hoc perſuadet illa ratio quòd temporis interſtitium, vel concomitantia nihil refert ad variandas eſſentialiter actiones. Item, quia illæ actiones conueniunt in formali termino vel totali, & in principiis vel cauſis à quibus pendent: ergo nulla eſt ratio diſtinguendi illas eſſentialiter. Ex quo vlteriùs concluditur, illam actionem qua informatur hęc materia, etiam in primo inſtanti quo creatur, non eſſe creationem, in rigore loquendo, & præciſè illam actionem conſiderando. Probatur, quia ſi illa actio poſteriori tempore fieret, non eſſet creatio ex omnium ſententia: ergo neque tunc facta, quia eſt eiuſdem rationis. Et ratio à priori eſt, quia illa actio eſt ex materia ordine naturæ præſuppoſita. Neque obſtat quòd terra abſolutè dicatur in principio creata, tum quia etiam virgulta, & animalia dicuntur creata, quamuis certum ſit formas harum rerum non eſſe introductas per rigoroſam creationem, tum etiam, quia terra dicitur creata, non propter illam vnionem præciſè ſumptam, ſed vt coniunctam actioni qua creata eſt materia terræ, nam quia illæ duæ actiones factæ ſunt ſimul ac per modum vnius, ab eis dicitur creata terra. Vnde, quamuis eodem verbo dicatur, *Creauit Deus cœlum & terram*, non oportet vt modus creationis ſeu actionis, quæ in vtriuſque productione interuenit, ſit idem, niſi quantum ad id quod vtrique commune eſt, nimirum fieri ex nihilo, quoad reliqua verò vnum quodque creatur iuxta modum & capacitatem naturæ ſuæ. VII

Atque hinc vltimò elicio ſolùm de nomine manere quæſtionem, an eductio formæ ex materia locum habeat, etiamſi materia duratione non antecedat, ſed natura tantùm; ſeu (quod idem eſt) an illa prima effectio formæ terræ dicēda ſit eductio de potentia materię, nam ſi nomine eductionis ſolū ſignificetur poſitiua ratio illius actionis, per quam fit forma dependenter in fieri & eſſe à materia, quæ per illā actionem nō creatur, ſed creata ſupponitur, re vera illa eſt eductio, vt diſcurſus factus oſtendit. Si verò nomine eductionis, præter dictam rationem poſitiuam & realem, connotetur negatio, vel extrinſeca denominatio, nimirum quòd cum illa actione non producatur ſimul ipſum ſubiectum, etiamſi per aliam actionem creetur, ſic non poterit illa vocari eductio, vt per ſe cōſtat, ſed dicitur cōcreatio, in ſenſu ſtatim declarando. Et videtur ſanè nomen *eductionis* frequentiùs ſumi in hac poſteriori ſignificatione: & ideò ita loquendum eſt cum multis, quamuis oporteat rem ipſam intelligere & explicare cum paucis. Et iuxta hanc loquendi formam conciliātur facilè, & conceduntur rationes factæ pro priori ſententia, VIII

B C

tamen,

tamen, ne videantur procedere contra rem à nobis declaratam, oportebit earum ſolutiones attingere.

Argumentorum ſolutiones.

IX. ET prima quidem, quæ ſumitur ex formis cœleſtibus, iam expedita eſt, & conſtituta differentia inter corpora incorruptibilia, & corruptibilia. Secunda verò, quæ ſumitur ex proprietate verbi *educere*, etiam à nobis admittitur, ſi tantùm ad modum loquendi, & ad extrinſecam connotationem reſpiciat: ſi verò ad rem & actionem poſitiuam, ſic negamus, de ratione eductionis eſſe, vt ſubiectum prius tempore antecedat, ſufficit enim prioritas naturæ, vt à nobis declarata eſt. Tertia ratio nitebatur in nomine *concreationis*, in quo eſt obſeruandum, duobus modis dici aliquid concreari alteri: vno modo, quia eadem actione, qua aliquid creatur, ipſum fit: quomodo materia & forma cœli, concreantur cum cœlo, & quando forma ſic concreatur, non educitur, vt in forma cœli declaratum eſt. Alio modo dicitur concreari, quod ſimul fit cum re quæ creatur, quamuis non eadem actione fiat, vt dicitur gratia concreata cum Angelis, & ſic etiam dicitur forma terræ concreata materiæ: & quod ſic concreatur, poteſt fieri per actionem, quæ in re ſit eiuſdem rationis cum eductione, quamuis propter concomitantiam creationis ſubiecti eo nomine non appelletur. Et hinc etiam patet ſolutio ad quartam rationem, quæ ſumebatur ex concreatione potentiarum in ſubſtantia animæ vel Angeli. Petitur verò in illa vltima ratione ſpecialis difficultas, quæ hîc poterat quarto loco tractari de eductione formæ accidentalis de potentia ſubiecti, tamen quia de forma accidentali ſequentem diſputationem inſtituturi ſumus, ibi commodiùs difficultatem hanc explicabimus.

X. Quinta verò ratio petit difficultatem aliam de modis ſubſtantialibus, an ſcilicet dicendi ſint educi de potentia ſubiecti, vt verbi gratia, ſubſiſtentia de potentia ſeu capacitate naturæ, quam terminat, & idem eſt de modo vnionis formæ reſpectu potentiæ ipſius formæ, vel ſubiecti, imò & de generatione ipſa ſubſtantiali quæri poteſt, an educatur de potentia materiæ. De quibus omnibus breuiter dicendum eſt in illis eſſe quendam modum, vel participationem eductionis, non tamen ita propriè illis conuenire, ſicut formæ ſubſtantiali: ſubſiſtentia enim non fit per propriam actionem; & prætereà non propriè informat; & conſequenter non comparatur ad naturam, vt ad ſubiectum, & propriam materialem cauſam, quare ex hac parte non dicitur propriè educi: in hoc autẽ imitatur eductionem, quod in ſuo eſſe & fieri, qualecunque illud ſit, omnino pendet à natura, quam per ſe terminat, & ſuo modo actuat, vt latiùs declarauimus infrà, tractando de ſubſiſtentia. Generatio item ſubſtantialis non tam fit, quàm eſt via, per quam fit ſubſtantia: vnde non tam educitur, quam eſt ipſa eductio: eo tamen modo, quo ipſa generatio fit, dum per eam fit terminus etiam ipſa educitur de potentia materiæ, à qua materialiter cauſatur, vt ſuprà dictum eſt, & ab ipſa eſſentialiter pendet in fieri, & in eſſe, quæ duo in generatione idem ſunt. Deniq; idem iudicium eſt de vnione formæ ad materiam, quæ tamen non per ſe educitur, ſed educitur forma vt vnita materiæ, & ſic etiã (vt ita dicam) coeducitur ipſa vnio. Quod quidem rectè dici videtur in materialibus formis.

Subſtantiales modi an educantur ex potentia materiæ.

XI. In anima verò rationali habet peculiarem difficultatem, quia ex vna parte videtur educi illa vnio, quia fit per ſe, per propriam actionem, diſtinctam ab ea qua fit forma: dico autẽ vnionem per ſe fieri, vt formalem terminum, nam adæquatus eſt homo: id autẽ ſatis eſt ad propriã eductionem; quia, vt ſtatim dicemus, forma nunquam eſt per ſe terminus actionis, niſi formalis, & vt quo: illa ergo vnio animæ ad corpus propriè, ac per ſe educitur. Item, eſſentialiter pendet in fieri, & in eſſe à corpore, vt à materiali cauſa: ergo propriè educitur. In contrarium verò eſt, quia illa vnio eſt modus quidam ſpiritualis: ergo non poteſt educi de potentia materiæ, magis quàm ipſa anima. Patet conſequentia, quia repugnat rem ſpiritualem contineri in potentia materiæ. Antecedens verò patet, quia ille modus proximè afficit animam ipſam, quam vnit materiæ: eſt ergo illi proportionatus, & conſequenter ſpiritualis, ſicut ipſa eſt. Et confirmatur, quia ſi forma non continetur in potentia materiæ: neque vnio contineri poteſt, quia vnio non eſt niſi modus formæ: ergo ſi forma non educitur, neque vnio educi poteſt. Ad hoc dicendum eſt, hunc modum vnionis eſſe veluti medium quoddam, ſeu vinculum inter formam & materiam, & ideò vtramque attingere, & aliqualiter afficere; & ideò ab vtraque pendere in fieri, & in eſſe. Quo fit, vt hic modus animæ rationalis, licet in ſua entitate ſpiritualis ſit, conditiones tamen participet rei materialis, quia & à materia omnino pendet, & illi ſuo modo coextenditur, quamuis ex parte animæ extenſionem non habeat. Propter hanc ergo cauſam poteſt ille modus educi de potentia materiæ; quamuis non adæquatè, neque primariò ex ſola illa, nam educitur etiam de potentia ipſiuſmet animæ, quàm per ſe primò afficit, & vnit materiæ.

Vnio rationalis animæ an educatur de potentia materiæ, an ipſius animæ.

SECTIO IV.

An forma, dum ex materia educitur, per ſe fiat.

I. HÆc difficultas oritur ex ſuperioribus, & ad eas magis explicandas conferet. Nam cùm dictum ſit, eductionem eſſe actionem, qua ita fit forma in materia dependenter ab illa, vt per eam actionem non fiat ipſa materia: inde ſequi videtur per talem actionem ſolam formam, per ſe primò fieri; quod repugnat Ariſtoteli 7. Met. tex. 26. & 27. & lib. 8. tex. 4. Sequela patet, quia per illam actionem ſola forma ſecundum ſe totam educitur de non eſſe ad eſſe: totum autem non fit, niſi quatenus coaleſcit ex partibus iam factis: ergo forma eſt quæ fit, & priùs, & propriùs: Priùs quidem, quia vt totum ex partibus componatur, oportet vt partes ſupponantur habentes eſſe. Propriùs verò, quia id quod ſecundum ſuam entitatem educitur de non eſſe ad eſſe, propriùs fit, quàm quod ſolùm componitur ex iam exiſtentibus.

II. In hac re prior ſententia admittit, quod ratio facta probare videtur, formam propriè ac per ſe fieri: ita ſumitur ex Alberto 2. de Anim. tract. 1. cap. 1. & 3. vbi ait, quod inter hæc tria, materiam, formam, & compoſitum, forma propriè & primò eſt ens, quod etiam latè defendit Zimara Theorem. 20. Alij diſtinguunt duas actiones, etiam in effectione formarum materalium. Vnam, qua fit forma, aliam qua vnitur: & de priori concedunt per ſe primò terminari ad formam, licet poſterior terminetur primariò

Albertus.

Zimara.

mariò ad compoſitum. Hæc opinio ſumitur ex Durando 2. diſtinct. 1. quæſt. 4. ad vltimum. A

Durand.

Reſolutio quæſtionis.

III. VTraque tamen ſententia falſa eſt. Et de hac quidem poſteriori dicemus latè infrà, explicãdo varios modos cauſandi efficientis cauſæ. Nunc ſufficiat contra illam ratio, quæ ex hactenus dictis facilè colligi poteſt, nam formæ materiales (de his enim tantùm eſt ſermo) non fiunt etiam quoad entitatem ſuam ſine concurſu materiali ſubiecti, ſed ſubiectum non influit in formam, niſi quatenus ſibi vnitur, vt cõſtat ex dictis ſuprà de materiali cauſa: ergo non poteſt talis forma fieri per aliquam actionem, quæ non ſit vnitiua formæ ad ſubiectum, non poſſunt ergo ibi duæ actiones ſecundum rem diſtingui, ſed ſolùm ſecundum rationem, vel inadęquatos conceptus, vel ad ſummum ſecundum partes, quæ eſſentialiter inter ſe coniunctæ ſint, vt dicto loco declarabimus.

IIII. Prior verò ſententia repugnat re vera Ariſtoteli citatis locis, quem ſequuntur Commentator eiſdem locis, & 12. Metaphy. commento 12. & 18. & D. Tho. ibidem; & 1. part. quæſt. 45. artic. 4. & 8. vbi ſolutione ad primum addit, formas non fieri per ſe, ſed per accidens tantùm; quod eſt ſano modo intelligendum, latè vtendo verbo *per accidens*, prout idem eſt, quod cum alio: propriùs verò dicitur forma hæc congenerari, vt idem D. Thomas ſignificat in illo artic. 4. q. 65. artic. 4. Idem tenet expreſſe Scot. 7. Metaph. q. 10. Anton. Andr. q. 9. Zimar. Theorem. 100. Soncin. 7. Metaph q. 23. Ratio autem eſt, quia eius eſt per ſe primò fieri, cuius eſt eſſe, cùm fieri tendat ad eſſe: ſed id propriè eſt, quod ſubſiſtit: ergo id propriè fit: ſed hæ formæ non ſubſiſtunt, ſed compoſita ex ipſis: ergo ad compoſita propriè & principaliter terminatur actio. Confirmatur, nam actio eſt vna, vt ſupponimus; ergo & terminus adæquatus eſt vnus; ſed hic non poteſt eſſe forma, quia compoſitum re vera fit, & non eſt forma: ergo. Maioris autem claritatis gratia diſtingui ſolet duplex terminus, ſcilicet vt quod, & vt quo, ſeu qui abſolutè fit, vel quo aliud fit: Compoſitum ergo eſt *terminus qui*, ſeu *vt quod*: quia illud per ſe primò fit, nam illud maximè intenditur per generationem, & in id vltimatè terminatur generatio; & à ſimili patet in artificialibus, nam domus eſt, quæ per ſe primò ædificatur, &c. *Terminus* autem *quo*, eſt forma, quia fit, vt per eam compoſitum conſtituatur. Vnde, quia verbum *educi* propriè tantùm indicat habitudinem ad hunc terminum quo, ideò propriè ac ſimpliciter dicitur forma educi de potentia materiæ, non autem compoſitum: verbum autem *generari* aut *fieri*, dicit habitudinem principalem ad id, quod eſt, vel quod fit; & ideò ſimpliciter dicitur de forma, & non de materia.

Ariſtoteles. Comment. D. Thom.

Scotus. Anton Andreas. Zimara. Soncin.

Duplex actionis terminus.

V. Ad argumentum in contrarium reſpondetur, negando ſequelam, quia loquendo de ordine temporis, non priùs fit forma, quàm compoſitum, neq; è conuerſo. Loquẽdo autem de ordine naturæ, compoſitum non ſolùm prius fit, ſed etiam abſolutè illud ſolum fit per hanc actionem: forma verò ſolùm confit. Et quamuis demus, in aliquo genere cauſæ formam prius natura educi, quaſi ordine executionis, abſolutè tamen non intelligitur terminata actio, nec factum id, quod per ſe primò intenditur, donec ſit totum compoſitum. Nec refert, quod aliqua pars compoſiti ſupponatur, & non formæ: oportet enim quatuor genera actionum diſtinguere: quædam enim eſt actio productiua tantùm, & non vnitiua, & hæc ſemper terminatur ad rem ſimplicem; & ideò ex ſe terminari poteſt ad entitatem partialem, ſi nata ſit hoc modo produci, & talis eſt creatio animæ rationalis, atq; idem eſt de creatione materiæ primæ, vt opinor. Alia eſt actio vnitiua tantùm, & non productiua componentium, vt eſt generatio hominis, & hæc ſine controuerſia terminatur tantùm ad compoſitum vt quod, & ad vnionem vt quo. Rurſus, eſt alia actio ita productiua alicuius compoſiti, vt ſimul ſit vnitiua & comproductiua omnium componentium: & huiuſmodi eſt creatio cœli, quam conſtat per ſe primò terminari ad compoſitum, concomitanter verò ad materiam & formam. Alia deniq; eſt actio ſimul vnitiua, & comproductiua alterius partis componentis ex præſuppoſitione alterius, & huiuſmodi eſt actio eductiua, de qua nunc agimus, & ideò non eſt de eius ratione, vt ipſius adæquatus terminus ita fiat de nouo, vt nulla eius pars præſupponatur eſſe.

B Atq; hinc obiter colligitur, hanc ſententiam non ſolùm in ſubſtantialibus formis, ſed etiam in accidentalibus veram eſſe, etiamſi Scotus ſuprà. Anton. Andr. & alij oppoſitum ſignificent, eò quod ex accidente, & ſubiecto fiat vnum per accidens, quod non videtur poſſe fieri per actionem, & cauſalitatem per ſe. Sed ſententia propoſita vera eſt, nam Ariſtot. vniuerſaliter loquitur; & maximè adhibet exempla in accidentibus. Ac tandem in tex. 32. expreſſè & in particulari hoc docet de formis accidentalibus. Nam (vt ibidem ait) ratio eadem eſt, quia multò magis accidentia nõ per ſe fiunt, ſed vt vnita ſubiectis, & ex illis. Nec refert, quòd ſint entia per accidens, nam realem, & veram, ac Phyſicam compoſitionem habent, quam per ſe includit illa actio, & ideò per illam fit per ſe primò compoſitum accidentale; nam & actio ipſa accidentalis eſt. VI

SECTIO V.

Quæ ſit propria ratio formæ ſubſtantialis, propriaq́; cauſalitas eius in ſuo genere.

C EX dictis de exiſtentia formæ ſubſtantialis, & de modo quo fit, facilè intelligi poteſt, quid ipſa ſit, & quem modum cauſandi habeat: vtrumq; autem hac breui deſcriptione comprehendere poſſumus: Forma eſt ſubſtantia quædam ſimplex & incompleta, quæ vt actus materiæ cum ea conſtituit eſſentiam ſubſtantiæ compoſitæ. In qua deſcriptione ſubſtantia ponitur loco generis eo modo, quo à Philoſopho diſtinguitur in materiam, formam & compoſitum. Et per eam particulam diſtinguitur hæc forma ab accidentalibus, quæ ſubſtantiæ nõ ſunt; diſtingui etiã põt à modis ſubſtãtialibus; nam licet hi ad Prædicamentũ ſubſtantiæ reuocentur, non tamen ſunt ſubſtantiæ in ea proprietate: vnde neq; ab Ariſtotele in ea partitione enumerantur, quia non ſunt propriè entitates ſubſtantiales, vt eſt forma, quæ hac ratione ſubſtantia dicitur. Additur verò *ſimplex & incompleta*, vt per priorẽ particulam à compoſita ſubſtãtia ſeparetur: per poſteriorem verò à ſubſtantiis ſeparatis, quę interdum vocari ſolent formę aſſiſtentes, vt illæ quæ mouent corpora cœleſtia, quæ re vera non exercent munus cauſæ formalis, ſed efficientiã aliquã: quare nõ ſunt formæ ſubſtantiales, prout nunc de illis loquimur. I.

Deſcrip. formæ generi.

Reliqua

II. Reliqua pars definitionis diſtinguit formam à materia, quæ etiam eſt ſubſtantia ſimplex, & incompleta, tamen vt potentia: forma verò vt primarius actus illius potentiæ. Et ideò Ariſtoteles 2. de anima definiuit, animam eſſe *Actum corporis Phyſici, &c.* Quæ definitio poteſt facilè ad formam in communi accommodari, ſi nomine actus ſubſtantialem actum intelligamus, vt intelligi debet, & ſolùm dicamus formam eſſe actum corporis Phyſici, reliquam partem auferendo, quæ animam ſecernit à formis inanimatorum. Poſſumus autem per corpus Phyſicum intelligere, vel materiam ipſam, quatenus eſt altera pars compoſiti naturalis, quæ vt forma informetur, ſemper ſupponitur, ordine naturæ in ſuo genere cauſæ, quantitate & aliquibus proximis diſpoſitionibus affecta: & ea ratione corpus Phyſicum appellari poteſt. Vel etiam poſſumus per corpus Phyſicum ens ipſum naturale intelligere, quod ex materia & forma conſtat: cuius actus dicitur forma, tanquam conſtituens illud: quomodo etiam Ariſtoteles definiuit eſſe *actum viuentis*, ſeu *quo viuimus*. Vtramq; igitur habitudinem in dicta parte noſtrę deſcriptionis explicuimus: nam forma ſubſtantialis, ita eſt ſubſtãtia incompleta, vt ſit actus materiæ: actus (inquam) vel actu informans, vel natura ſua inſtitutus ad informandam materiam, nam verba (vt aiunt) in definitionibus dicunt aptitudinem: & ita comprehenditur anima rationalis, etiamſi à corpore ſeparata ſit. Et hinc conſequenter habet, vt cũ materia componat eſſentiam entis naturalis, quod eſt ſubſtantia compoſita: & ideò Ariſtoteles 2. Phyſicor. cap. 3. ait, *formam eſſe eſſentiæ ſeu quidditatis rationem*, id eſt, quæ compoſiti naturalis eſſentiam complet, & ab aliis eſſentialiter ac quidditatiuè eam diſtinguit.

Forma quomodo dicatur actus corporis Phyſici.

III. Atque hinc explicata etiam eſt cauſalitas formæ: nam quia forma eſſentialiter eſt actus, ideò includit intrinſecè habitudinem tranſcendentalem ad id cuius eſt actus, & ad actuationem, quam in illud exercet: ideoq; vix poteſt ratio formæ, niſi per habitudinem ad eius cauſalitatem, declarari. In qua poſſumus quatuor illa conſiderare, quæ in omni cauſa ſpectamus, ſcilicet formale principium cauſandi, conditionem neceſſariam ad cauſandum, cauſationem ipſam, & effectum qui cauſatur, quæ omnia ſigillatim explicanda ſunt, ſicut in materia fecimus, licet ſuppoſitis quæ ibi diximus, breuiùs hîc expediri poſſint.

SECTIO VI.

Quæ ſit ratio cauſandi formæ.

I. TRia ſub hoc titulo complecti poſſumus, ſcilicet principiũ cauſandi, quod ſit veluti actus primus, cõditiones neceſſarias ad ſic cauſandum, & cauſalitatem illam in actu ſecundo.

II. Quoad primum dicendum eſt, principium cauſandi non eſſe aliud, quàm entitatem, & naturam ipſius formæ, quæ per ſe ipſam, & entitatem ſuam cauſat, exhibendo (vt ita dicam) ſeſe totam materiæ, ſeu compoſito. Ad quod non indiget alia facultate vel potentia diſtincta à ſe ipſa, ſed per ſe ipſam eſt eſſentialiter, apta ad hanc cauſalitatem exercendam. Vnde, ſicut ſuprà dicebamus in materia non diſtingui principale & proximum principium cauſandi, quia potentia receptiua per quam cauſat, non eſt proprietas eius, ſed ipſamet eſſentialiter, ita in forma conſiderari poteſt, quaſi potentia quædam, vel aptitudo ad cauſandum formaliter, quæ manet verbi gratia, in anima ſeparata, etiamſi actu non informet: & illa aptitudo eſt proximum principium cauſandi formaliter. Non eſt tamen diſtinctum à principali, quia illa aptitudo non eſt proprietas ſuperaddita entitati formæ, ſed eſt eſſentialis ratio, & ſpecificatio eius: nam forma eſſentialiter eſt actus actuans, de eſſentia autem huiuſmodi actus eſt aptitudo ad actuandum. Item, quia ex materia & forma ideò fit per ſe vnum, quia non interuentu alicuius proprietatis, vel accidentis vniuntur, ſed immediatè per ſe ipſas, propter proportionem & mutuam aptitudinem, quam ad ſe habent per ſuaſmet entitates incompletas, ad idem genus pertinentes, vt ſumitur ex Ariſtotele 8. Metaph. cap. 6. & 2. de anima, capit. 1. vbi id adnotat Commentator commento 7. & alij Scriptores 8. Metaphy. Diuus Thomas 2. contr. Gent. capi. 70. & 1. part. quæſt. 76. articu. 7. & alij Theologi in 2. diſtinct. 12. præſertim Scotus quæſt. 1. & Durand. qu. 2. ergo ſicut in materia non eſt fingenda potentia diſtincta, quæ mediet inter ipſam & formam, ita neque in forma cogitanda eſt aptitudo, quæ ſit aliquid diſtinctum ab ipſamet forma. Dices, quomodo poteſt forma, quæ tantùm diſtat in ſua natura à materia, illi per ſe ipſam immediatè vniri? quod maximè videri poteſt difficile in anima rationali, quæ ſpiritualis eſt. Reſpondeo inprimis, nõ eſſe tantam diſtantiam, quin in eodem genere conueniant. Deinde, diſtantiam nihil obſtare, ſi ſit debita proportio: vt enim dixit Plato in Timæo, mutua proportio eſt, quaſi vinculum inter res, quæ proximè ac per ſe vniuntur: proportio autem hæc conſiſtit in ratione actus, & potentiæ, & in naturali & eſſentiali aptitudine, & mutua habitudine, quam inter ſe habent.

Ariſtoteles. Comment. D. Thom. Sonc. q. 28. Iauell. q. 7. Scotus q. 4. Anto. And. quæſt. 7.

Conditiones neceſſariæ vt forma cauſet.

QVoad ſecundum de conditionibus neceſſariis ad hanc cauſalitatem exercendam, tres videntur poſſe conditiones aſſignari. Prima eſt actualis exiſtentia ipſius formæ, de qua diuerſimodè ſentiendum eſt, iuxta diuerſas ſententias de exiſtentia creaturæ, & diſtinctione eius ab eſſentia. Quanquam in nulla opinione videatur exiſtentia propriè dici conditio neceſſaria ad cauſalitatem formæ: nam, ſi exiſtentia eſt res diſtincta ab eſſentia, non poteſt dici conditio formæ ad cauſandum, ſed potiùs effectus; vel in genere cauſæ formalis, prout dicitur forma dare eſſe: vel in genere cauſæ efficientis, prout dicunt aliqui, exiſtentiam manare ab eſſentia; vel, vt alij volunt, in genere cauſæ materialis, quatenus forma complet eſſentiam, quæ eſt proximum receptaculum exiſtentiæ At verò, ſi exiſtentia in re non diſtinguitur ab eſſentia actuali, exiſtentia formæ, non poteſt propriè dici conditio neceſſaria ad cauſandum: conditio enim requiſita, ſi propriè loquamur, diſtinguitur ab ipſa ratione cauſandi: exiſtentia autem non poteſt ſic diſtingui iuxta illam opinionem, quia forma cauſat per ſuam entitatem actualem, quia non poteſt intelligi actu cauſare, niſi vt habens entitatem ſuam actualem, & extra cauſas: ergo vt habens exiſtentiam. Atque hæc opinio magis probanda eſt, quia ſicut actualitas formæ, non eſt conditio diſtincta à ratione cauſandi, ſeu actuandi, ita neque exiſtentia, quæ intimè includitur in ipſa actualitate. An ve- III.

Actualis exiſtentia.

rò ne-

rò neceſſe ſit, exiſtentiam formæ eſſe præuiam ad cauſalitatem eius, dicendum eſt, non eſſe neceſſarium, vt ſit præuia ordine durationis, quia talis antecceſſio eſt impertinens, imò naturaliter non eſt poſſibilis, quia formæ non debetur eſſe, donec illam poſtulet ſubiectum proximè aptum, quo poſito, forma ſimul ac eſt, naturaliter illud informat. Rurſus, neq; neceſſe eſt exiſtentiam formæ, ita eſſe præuiam ordine naturæ, vt intelligatur aliquod ſignum vel momentum in quo exiſtat, & non informet, quia neq; hoc eſt neceſſarium ad prioritatem naturæ, neq; in formis, quæ à materia pendent intelligi poteſt, vt ex dictis ſectione præcedente conſtat. Anteceſſio autem naturæ, ſecundum aliquod genus cauſalitatis interuenire poteſt, & neceſſaria eſt, nam cauſalitas formæ ab eius entitate & exiſtentia pendet: vnde neceſſe eſt, vt inter exiſtentiam & cauſalitatem formæ ſit ordo naturæ, ex quo ſumitur *prioritas* (vt aiunt) *à quo*, non *in quo*. De quibus prioritatibus plura in ſequentibus.

IIII. Intima propinquitas formæ ad materiam.

Altera conditio neceſſaria aſſignari poteſt præſentia ſeu intima propinquitas entitatis formæ cum entitate materiæ; quæ conditio eſt veriſſimè aſſignata, adeoque neceſſaria, vt ſine illa, etiam de potentia Dei abſoluta, non poſſit forma ſuum effectum formalem præſtare. Quis ènim intelligat formam ſubſtantialem loco diſtantem à corpore componere ſubſtantiam per ſe vnam? Hæc ergo compoſitio per intimam vnionem ſit, quæ non eſt quidem localis præſentia, ſed aliquid diſtinctum ab illa: neceſſariò tamen illam requirit. Quod ex dictis ſuprà in ſimili de materia, declarari ampliùs ac perſuaderi poteſt, nam quoad hoc eadem eſt ratio de forma.

V. Diſpoſitiones connaturales formæ.

Tertia conditio aſſignari poteſt, diſpoſitio accommodata ex parte materiæ, quam neceſſariò forma requirit, vt ſuum effectum formalem conferre poſſit. Quam diſpoſitionem aliqui exiſtimant, adeò eſſe neceſſariam, vt etiam per potentiam abſolutam non poſſit forma informare materiam omni carentem diſpoſitione, præſertim quantitate. Ita Henric. Quodlib. 7. quæſt. 17. Veruntamen quidquid ſit, an ex parte materiæ vel quantitatis repugnet illam ab hac ſeparari, quod tractare non poſſumus vſque ad diſputationem de quantitate; nihilominus ſi ſemel ſupponatur, materiam poſſe conſeruari à Deo ſine quantitate, quod verius exiſtimamus, non repugnabit conſeruari etiam à Deo, talem materiam in eo ſtatu informatam ſubſtantiali forma, quia nulla eſt tam eſſentialis connexio inter formam, vt exercentem ſuum intrinſecum effectum formalem, & hæc accidentia, vt non poſſit à Deo ſine illis conſeruari. Non intercedit igitur tam abſoluta neceſſitas: quod verò hæc conditio modo naturali & Phyſico neceſſaria ſit, experiētia ipſa docet. Hinc enim prouenit naturalis rei corruptio, per quam forma à materia ſeparatur, quæ incipit per abiectionem ſeu corruptionem diſpoſitionum; ergo ſignum eſt eſſe huiuſmodi diſpoſitiones ſaltem conditiones neceſſarias ex natura rei, vt forma informet materiam. An verò ſint conditiones præuiæ, vel conſequentes formam ordine naturæ, petendum eſt ex dictis diſputatione præcedenti.

Cauſalitas formæ explicatur.

VI. QVoad tertium de cauſalitate actuali ipſius formæ, quidnam ſit, non eſt facilè ad explicandum, tamen ex his quæ dicta ſunt de materia, procedere proportionatè poſſumus ad id declarandum. Et inprimis certum videtur, huiuſmodi cauſalitatem aliquid eſſe in rerum natura diſtinctum ex natura rei ab entitate formæ. Probatur, quia ſicut agere, aliquid eſt in rerum natura, ita & informare, quia verè eſt, realiter, ac Phyſicè cauſare. Rurſus illud, quidquid eſt, eſt in re ipſa ſeparabile à forma: nam in anima rationali de facto ſeparatur, & in qualibet forma ſubſtantiali ſeparari poſſet per potentiam Dei abſolutam, nam poteſt extra materiā conſeruari, ſicut conſeruata eſt quantitas: eſt enim eadem vel maior ratio: ergo diſtinguitur ex natura rei ab illa.

Deinde, dicendum eſt hanc cauſalitatem nihil aliud eſſe poſſe, præter actualem vnionem formæ ad materiam. Probatur primò à ſufficienti enumeratione, quia neq; eſt materia, neq; forma, neque compoſitum: ergo eſt dicta vnio; nam præter hæc nihil aliud excogitari poteſt: & antecedens quoad omnes partes eſt per ſe euidens. Nam de forma iam probatum eſt, & eadem ratio à fortiori probat de materia, compoſitum autem eſt vltimus effectus huius cauſalitatis, vt ſtatim dicetur; non eſt ergo cauſatio ipſa. Item, compoſitum includit entitatem materiæ & formæ: cauſalitas autem formæ præciſè ſumpta non poteſt hæc omnia includere. Præterea, poſita vnione, & præciſo quocunque alio, præter ea quę dicta ſunt, forma neceſſariò exercet ſuam cauſalitatem; poſitis autem omnibus aliis, & ablata vnione, impoſſibile eſt formam exercere ſuam cauſalitatem: ergo ſignum eſt, in vnione conſiſtere talem cauſalitatem. Maior patet, quia ſi forma vnitur materię, neceſſariò communicat illi ſe ipſam per ſe ipſam, id eſt, non efficiendo aliam ſimilem, ſed ſuammet perfectionem & entitatem illi communicando, & hoc modo illam actuando. Et inde etiam neceſſariò conſurgit ſubſtantialis natura compoſita per ſe vna; ſed in hoc conſiſtit tota cauſalitas formę, totuſque effectus eius, qui ablata vnione, permanere non poteſt, vt per ſe notum eſt: ergo. Vnde in hoc eſt notanda differentia inter vnionem, quam diximus eſſe cauſalitatem formę & actionem, quam poſteà dicimus eſſe cauſalitatem efficientis, quod actio ita eſt cauſalitas agentis, vt agens quatenus agens eſt, omnino maneat extra effectum, quia licet per actionem communicet ſe, non tamen ſe ipſum per ſe ipſum dando effectui, ſed ſimilem aliquam entitatem ei conferendo, vnio verò ita eſt cauſalitas formę, vt, ea mediante, ſe ipſam prębeat vel materię, vel compoſito: eſt enim cauſa intrinſeca per ſe ipſam cauſans. Quo ſenſu dici etiam poſſet, cauſalitatem formę complecti in ſe entitatem formæ, ſeu hanc cauſalitatem eſſe ipſam formam, non abſolutè ſumptam, ſed vnitam. Sed in hoc loquendi modo confunditur cauſa cum cauſalitate, & ratio cauſandi quaſi in actu primo, cum cauſatione, quę eſt quaſi actus ſecundus, & ideò formaliùs, & magis pręciſè dicitur hęc cauſalitas, in ipſa vnione conſiſtere.

VI Vnio f[...] ad ma[...] eſt formę cauſalitas.

Notandu[...] inter ca[...] litatem e[...] cientis & formęd[...] crimen.

VIII. Dubium.

Sed occurrit difficultas, nam hęc vnio duplici modo contingit in diuerſis formis ſubſtantialibus. In quibuſdam enim eſt pura vnio, id eſt, ſine inhęſione vel dependentia formę, vt in animabus rationalibus: in aliis verò eſt vnio, quę ſimul eſt dependentia, & quaſi inhęſio formę in materia. Prior ergo vnio non poteſt eſſe cauſalitas formalis rationalis animę, quia eſt ab ea effectiuè: cauſalitas autem effectiua longè diuerſa eſt à formali. Antecedens patet, quia

quia hoc ipſo, quod anima creatur à Deo in corpore A diſpoſito, ſtatim ipſa quaſi naturali impetu ſeſe vnit materiæ, efficiendo vnionem: nam cùm anima naturaliter ſit propenſa ad illam vnionem, & habeat applicatum proprium ſubiectum perfectibile ab ipſa, non eſt cur non poſſit ipſa quaſi naturali põdere ſeſe corpori copulare, vt ſenſit Henric. Quodlib. 11. q. 14. & Aureol. apud Capreol. in 4. diſtinct. 43. q. 2. & probabile exiſtimat ibi Richard. articul. 3. q. 2. *Henric. Aureol. Richard.* Poſterior item vnio non poteſt eſſe cauſalitas formalis reſpectu aliarum formarum, quia illæ formæ per ipſam vnionem cauſantur à materia, & ab ea pendent in ſuo eſſe. ergo non poſſunt eædem formę eſſe cauſæ eiuſdem vnionis: ergo non poteſt vnio eſſe cauſalitas huiuſmodi formæ: cauſalitas enim eſt ab ea cauſa, cuius eſt cauſalitas, ſicut actio eſt ab agente, & ideò ſupponit eſſe talis cauſæ. Nec poteſt intelligi, quòd eadem res ſeu modus ſit ratio, ſeu quaſi via, vt cauſetur forma, & per quam cauſet forma. Et confirmatur, nam ſuprà diſputat. 12. ſectione 1. dicebamus, formam non poſſe eſſe cauſam formalem generationis, quia per generationem fit, & B educitur de non eſſe ad eſſe, ergo eadem ratione nõ poteſt eſſe cauſa vnionis, & conſequenter neq; vnio poteſt eſſe cauſalitas eius. Patet conſequentia, tum à paritate rationis, tum etiam, quia ipſa generatio videtur eſſe idem quod vnio, cùm dictum ſit, has formas eadem actione fieri & vniri.

IX. Ad priorem partem reſpondetur, ſententiam Henrici, quæ ibi commemoratur, ſatis incertam eſſe, vt videre licet in Scoto in 4. diſtinct. 43. q. 3. artic. 3. & Capreolo ibi, q. 2. artic. 3. Nam fortaſſe vnio animæ rationalis, & corporis fit, vel virtute ſeminis, & diſpoſitionum ab ipſo generante, vel ſi ab hoc tantùm ſit diſpoſitiuè, fiet effectiuè à ſolo Deo à quo anima creatur. *Rationalis animus corpori diſpoſito intimus non ſeſe vniret.* Quòd verò ab ipſamet anima fiat, nulla ſufficienti ratione oſtenditur, nam licet forma natura ſua ſit apta vniri, ideoq; ſit naturaliter propenſa ad vnionem, non inde ſequitur eſſe potẽtem ad ſeſe vniendùm: ſunt enim hæ diuerſæ aptitudines ſeu poteſtates, quarum vna non neceſſariò infertur ex altera: ſicut etiam materia eſt apta vniri, & eſt in ſuo genere propenſa ad vnionem, & tamen nõ eſt potens ſe vnire. Quemadmodum enim potentia receptiua, & appetitus in illa fundatus, eſt diuerſæ C rationis à potentia actiua, & propenſione eius, ita potentia (vt ſic dicam) ſeu aptitudo formalis, & propenſio in illa fundata, eſt diſtinctæ rationis ab actiua, nec eſt vlla ſufficiens ratio, cur ex illa inferatur, maximè cùm in omnibus aliis formis probabiliùs videatur, vnionem non eſſe effectiuè à forma. *Dubioli ſolutio.* Secundò, etiamſi illa ſententia admittatur, neganda eſt conſecutio, nam etiamſi vnio ad corpus ſufficienter diſpoſitum effectiuè manet ab anima rationali, nihilominus eſſe poteſt formale vinculum, quo anima coniungitur materiæ, vt actus potentię. Nihilq; repugnat, quod eadem vnio ſit ab anima in duplici genere cauſæ, effectiuæ ſcilicet, & formalis, vel quòd ſit effectus animæ, vt efficientis, & quod ſit ratio cauſandi formaliter totum compoſitum: nulla enim repugnantia in his diuerſis habitudinibus inuoluitur.

X. *Vnio quæ eſt cauſalitas formæ, ab hac & à materia cauſatur.* Ad poſteriorem partem, reſpondetur eandem vnionem cauſari, & à forma, & à materia, & ab efficiente, ab vnoquoq; in ſuo genere cauſæ, quia ab omnibus illis pendet: ideoque non repugnare vt eadem vnio, quatenus eſt à forma, ſit quaſi via ſeu ratio qua mediãte forma cauſat totum compoſitum, & quatenus eſt à materia, ſit ratio, qua mediãte, forma materialis in ſuo eſſe à materia pendet. Eſt enim illa vnio nexus vtriuſq;, ſcilicet materiæ & formæ, & ideò quando talis eſt vnio, vt etiam ſit inhærentia, ſimul eſſe poteſt, & via (vt ita dicam) materiæ ad formam, & formæ ad materiam. Nec refert quòd cauſalitas formæ debet eſſe à forma, & ideò ſupponere debet eam eſſe ordine naturæ, nam vt ſuprà attigimus, hæc prioritas non eſt in quo, ſed à quo: non repugnat autem quod eadem vnio, & ſit à forma vt informante materiam, & ſit talis nexus formæ cum materia, vt illo mediante forma ſuſtentetur à materia. Atq; ita eadem met vnio quatenus eſt à forma, eſt medium ſeu ratio, qua mediante forma actuat materiam, & componit compoſitum, & hoc modo dicitur eſſe cauſalitas formæ: quatenus verò per illã forma materiæ adhæret, & ſuſtentatur ab illa, eſt dependentia eiuſdem formæ à materia. Eſt enim tam intrinſeca connexio inter huiuſmodi formam, & vnionem, vt diuerſis rationibus mutuò inter ſe pendeant. Ad confirmationem reſpondetur vnionem, *Vnionis variæ acceptiones.* interdum accipi pro actione, quæ ad tollendam æquiuocationem ſolet dici vnitio, interdum verò ac magis propriè ſumi pro ipſo modo vnionis vel inhærentiæ permanentis in facto eſſe inter materiam & formam, & aliquando ſumi etiam pro relatione conſequente, vt latiùs annotatur in 3. p. q. 2. artic. 8. Cùm ergo dicimus vnionem eſſe cauſalitatem formæ, non eſt ſermo de relatione, vt per ſe notum eſt, nam hæc ſi ſumatur, vt aliquid diſtinctum ab aliis, vel nihil eſt, vel quid poſterius eſt. Neq; etiam eſt ſermo de actione, de qua procedit dicta confirmatio: fatemur enim formam, præſertim illam quæ educitur de potentia materiæ, non eſſe propriè cauſam formalem illius actionis per quam educitur, vt citato loco oſtendimus, quia eſt terminus eius, vnde illa actio aliquo modo actiuè comparatur ad ipſam formam, & ideò non poteſt verè ac propriè cauſari ab ipſa forma. Loquimur ergo de modo vnionis, de quo eſt longè diuerſa ratio, quia non comparatur actiuè ad formam, ſed eſt quaſi formalis nexus inter ipſam, & materiam, & ideò poteſt habere dependentiam ab vtraq;, vt declaratum eſt.

Hîc verò occurrebat ſtatim difficultas, cur hic modus vnionis magis attribuatur formæ quàm materiæ. Sed huic ſatisfactum eſt Diſputat. 13. ſect. 6. Neque hîc aliquid addendum occurrit.

SECTIO VII.

Quis ſit effectus cauſæ formalis.

DVo tantùm effectus ſunt, qui formæ attribui poſſunt, ſcilicet, compoſitum & materia, nam de generatione vel vnitione iam dictum eſt, non eſſe propriè effectum eius. De vnione verò ipſa in facto eſſe conſtat ex dictis, nõ poſſe dici propriè effectum, niſi fortaſſe eo modo, quo actio dicitur effectus agentis, quatenus ab illo eſt, quamuis propriùs dicatur via ad effectum. I.

Explicatur prior effectus formæ.

QVoad compoſitum ergo ſatis clarum eſt ex dictis, illud eſſe proprium ac primarium effectum formę, nam ex illa intrinſecè, & eſſentialiter conſtat, & ab illa habet ſpeciem, & (vt ita dicam) II. *Primarius effectus formæ compoſitum eſt.*

dicam) pulchritudinem ſuam: nam ipſa complet eſſentialem naturam & rationem eius, vt ex Ariſtotelis definitione ſuprà tradita conſtat. Item materia eſt cauſa cōpoſiti, vt ſuprà oſtenſum eſt: ergo multò magis forma, quia magis confert ad eſſe compoſiti: ergo & econuerſò ipſum compoſitum eſt effectus formæ, nam in ſuo eſſe ab illa maximè pendet.

III. Sed obiiciunt aliqui, nam ſi compoſitum eſt proprius, & primarius effectus formæ: ergo propria cauſalitas formæ erit conſtituere compoſitum: hoc autem verum eſſe non poteſt, quia forma prius natura actuat materiam, quàm cōpoſitum: nam cùm eſſentialiter ſit actus materiæ, priùs reſpicit materiam, & per illam compoſitum: ergo compoſitum nō eſt primarius effectus formæ, ſed materia vt actuata, ſeu vt informata: ex quo effectu conſequitur compoſitum vt poſterior effectus. Reſpondeo his vocibus, non explicari duas cauſalitates, aut duos effectus formę, ſed vnum duntaxat ſub diuerſis habitudinibus. Vnica eſt enim vnio formæ ad materiam & illa poſita, & præciſa omni alia re, vel modo reali, materia manet informata per formam, & compoſitum ex vtraq; reſultat: quamuis in ipſa forma poſſint diuerſæ relationes conſiderari reſpectu materiæ vel compoſiti. Rurſus materiam eſſe actuatam forma, non eſt effectus ex natura rei diſtinctus à compoſito: quia per materiam vt informatam non intelligimus ſolam materiam cum aliqua denominatione quaſi extrinſeca, nam hic conceptus, vel nullus eſt, vel non eſt conceptus alicuius effectus realis, ſed denominationis quam intellectus confingere poteſt ex cōcomitantia, vel habitudine ad formam vt præſentem: ſed per materiam informatam intelligimus materiam, vt intrinſecè affectam forma: includit ergo materia vt informata, & materiam ipſam, & formam, & vnionem. Sed compoſitum hæc tria includit, & nihil aliud: ergo hæc non ſunt in re diſtincta: ergo non ſunt duo effectus, ſed vnus diuerſimodè à nobis conceptus & declaratus.

Vide Fonſecam 5. Metaphyſ. c. 2 q. 1. ſect. 3. & q. 2. ſect. 2.

Vnica vnione & materiam & compoſitū cauſat forma.

IIII. Et confirmatur ac explicatur à ſimili, nam in forma accidentali, non eſt aliud informare ſubiectum, & componere cum illo compoſitum accidentale, vt in albedine dealbare niuem, & conſtituere hoc album vt ſic, idem ſunt: ergo idem eſt proportionaliter in forma ſubſtantiali. Reſpondent eſſe diſparem rationem, quia ex ſubiecto & albedine fit vnum per accidens, quod non eſt aliquid diſtinctum ab extremis ſimul ſumptis & vnitis: ex materia autem & forma fit vnum per ſe, quod oportet eſſe aliquid præter illa tria, etiam ſimul ſumpta, vt poſſit eſſe magis vnum. Sed hæc reſponſio falſam doctrinam ſupponit; impoſſibile eſt enim ſubſtantiam compoſitam in re aliquid includere, præter illa tria ſimul ſumpta. Quod infrà oſtendam, diſputando de eſſentia ſubſtantiæ materialis. Neque in eo conſiſtere poteſt differentia inter ens per ſe, & per accidens: ſed in hoc quod ipſamet vnio, & extrema vnionis omnia ſunt eiuſdem ordinis in ente per ſe vno, non verò in ente per accidens. Vnde etiam fit, vt in ente per ſe vno, vnio ſit intimior, & orta ex maiori proportione vnibilium inter ſe. Quòd verò in hoc ſolùm & non in alio ſita ſit differentia demonſtrari poteſt, quia tam ens per ſe vnum, prout nunc de illo agimus, quam ens vnum per accidens, non eſt vnum vnitate ſimplicitatis, ſed vnitate compoſitionis ſeu vnionis: ergo maior vnitas entis per ſe compoſiti conſiſtit in nobiliori vnione, & maiori proportione vnibilium, & non in additione tertiæ entitatis intelligibilis, quæ ſi ſit ſimplex, & ipſa ſola præciſè ſumpta dicatur eſſe per ſe vna, non erit vna compoſitione; & ita non erit compoſitum illud, quod per formam conſtituitur. Si verò illud tertium ſit vnum, intrinſecè includens materiam & formam, & vnionem earum, nihil his adiungere oportet, vt illud ſit per ſe vnum, imò inde potiùs minueretur hæc vnitas; nam plura aggregarentur in eo compoſito, ſine vlla neceſſitate. Retinet ergo ratio facta vim ſuam, quod ſi in accidentali forma actuari ſubiectum, & conſtitui accidentale compoſitum, v. g. album, idem ſunt in re, etiam in ſubſtantiali forma actuari materiam, & compoſitum conſtitui, idem ſunt. Neq; vnitas per ſe hoc impedit, ſed maiori ratione id poſtulat.

Ad rationem ergo in contrarium, concedenda eſt ſequela, nimirum eſſentiam ſubſtantialem compoſitam, eſſe primarium effectum formæ in ſuo genere, & conſequenter præcipuam cauſalitatem formæ eſſe conſtituere idem compoſitum, non vtcunque, nam hoc abſolutè dictum commune eſt materiæ, ſed vt perficientis & complētis eſſentiam: materia enim inchoat illam, forma verò complet. Cùm verò additur, formam priùs natura actuare materiam, quam conſtituere compoſitum, negatur aſſumptum, quia illa non ſunt duo, ſed vnum in re, vnde non eſt inter ea cauſalitas, & conſequenter nec ordo naturæ, ſed ad ſummum, poteſt eſſe ordo rationis, ſecundum conceptus inadæquatos. Neq; obſtat, quod forma eſſentialiter ſit actus materiæ, nam æque eſſentialiter eſt pars compoſiti, imò, ſi inter hęc facienda eſſet comparatio, eſſentialiùs eſt pars compoſiti quàm actus materiæ, quia forma non eſt propter materiam, ſed propter compoſitum: re tamen vera hæc non ſunt duo in ipſa forma, ſed vnum fundans duas relationes. Ex quo potiùs retorquetur argumentum, nam ſicut forma, vna & eadem aptitudine eſt pars compoſiti, & actus materiæ, ita eadem exhibitione ſe totam dat materiæ & compoſito, huic vt toti, illi vt comparti: ergo etiam in effectu idem eſt, & omnino ſimul quod materia ſit informata forma, & compoſitum conſtitutum: eſt ergo compoſitum proprius & primarius effectus formæ ſubſtantialis, & fortaſſe vnicus in genere cauſæ formalis: ſed de hoc poſtremo puncto dicendum eſt in ſectione ſequenti. V.

An forma ſit perfectior compoſito.

VI. Prius verò ſoluenda eſt occurrens obiectio, nam cauſa eſſe debet nobilior effectu, teſte Commētatore 2. Phyſic. com. 4. ſed forma non eſt nobilior compoſito: ergo non poteſt compoſitum eſſe proprius effectus formæ. Ad hanc obiectionem reſpondent aliqui negando minorem, nam Ariſtot. 7. Metaphyſ. tex. 7. & 8. præfert formam compoſito, dicens eſſe magis ens, & priùs illo. Atque ita ſentit ibi Comment. & abſolutè defendit Zimara theorem. 10. qui etiam refert Lynconienſem. Et probat, quia quidquid perfectionis eſt in compoſito, eſt in ſola forma & materia nullam addit perfectionem, & aliunde tota illa perfectio eſt in forma, tanquam in cauſa, & illa eſt, quæ ſecum affert eſſe, quod non conuenit compoſito niſi ratione illius: ergo illa eſt ſimpliciter perfectior. Sed hæc reſponſio falſo fundamento nititur, nam ſine dubio compoſitum eſt perfectius ſua forma. Quæ eſt aperta ſententia Ariſtotelis nam in 2. de anima in principio, & vbicunq; diſtinguit ſubſtātiam in materiam, formam & compoſi-

Zimar.

poſitum pręfert compoſitum formę,& formam materiæ: imò infrà agentes de ſubſtantia oſtendemus, analogicè de illis dici, & ita explicuit Commentator 2.de anima commẽ.3. & ideò dixit Ariſtoteles in prædicamento ſubſtantiæ, primam ſubſtantiam eſſe maximè ſubſtantiam, vbi licet comparet primam ad ſecundam, tamen etiam præfert primam & completam ſubſtantiam partibus & incompletis ſubſtantiis. Commen. Simplic. Vnde etiam Commentator 12. Metaphyſ. com. 15. dicit compoſitum eſſe maioris nobilitatis quam ſit materia, vel forma; & refert Alexander in eandem ſententiam. Quam etiam tenet Simplicius in 1.Phyſ.text.70.& 2.Phyſ.tex.4.

VII. Soncin.7. Metap.q.28. Ratio verò eſt, quia compoſitum includit quidquid eſt perfectionis in forma,& addit aliquid: ergo eſt perfectius. Antecedens probatur ab aliquibus, quia compoſitum includit eſſe, quod non includit forma. Sed hæc ratio nullius momẽti eſt; nam vel exiſtentia diſtinguitur in re ab eſſentia actuali, vel non: ſi non diſtinguitur, ſicut eſſentia compoſita includit ſuum adæquatum eſſe, ita forma ſuum proprium eſſe: ſi verò diſtinguitur, primum ratio illa non habet locum in homine, quia eſſe prius conuenit animæ, quàm homini. Deinde, vt rectè fiat cõparatio, debet fieri inter eſſentiam formæ & eſſentiam compoſiti pręcisè,& ſic non procedit illa ratio, vel ſi fiat comparatio formæ ad compoſitum, vt includit eſſe, etiam forma ſumi debet vt includens ſuo modo eſſe, nam illi per ſe primò debetur vt primæ radici ipſius eſſe, quæ per illud etiam exiſtit; quamuis denominatio exiſtendi ſimpliciter tribuatur cõpoſito propter modum ſubſiſtendi. Probatur ergo antecedẽs, quia compoſitum includit perfectionem formæ, & prætereà includit perfectionem materiæ. Reſpondet Zimara à materia nullã ſumi perfectionem, ſed omnem potiùs imperfectionem. Fallitur tamen, quia, vt ſuprà oſtenſum eſt, materia habet veram realitatem & eſſentiam partialem: vnde neceſſe eſt, vt habeat aliquam perfectionem in latitudine entis & maiorem quàm accidentia. Item ſubſiſtentia, perfectio eſt: hanc autem habet ſubſtantia materialis maximè ratione materiæ. Item materia ſecum affert ſuum partiale eſſe, quæ omnia conſtabunt infrà, latiùs tractando de ſubſiſtentia, & exiſtentia. Et hoc ſenſu applicata prior ratio eſt efficax, nam compoſitum habet eſſe completum: eſſe autem formæ eſt incompletum. Deniq; vnio formæ ad materiam aliqua perfectio eſt: alioqui cur forma illam naturaliter appetet; hanc autem perfectionem includit compoſitum, non verò forma. Reſpondet aliter dictus author, quamuis compoſitum formaliter includat aliquam perfectionem præter formam, non ſequi eſſe perfectiùs forma, quia omnis illa perfectio eſt à forma, & virtute in illa continetur: Sicut (inquit) Deus & mundus nõ eſt quid perfectiùs, quàm Deus ſolus. Sed inprimis, vt minimum, falſum erit quod aſſerit, formam eſſe perfectiorem compoſito: ſicut Deus ſolus non eſt perfectior Deo & mundo ſimul. Deinde falſum eſt, formam continere eminenter aut virtute totam perfectionem compoſiti: non enim habet in virtute perfectionem materiæ, nec cauſalitatẽ eius vllo modo ſupplere poteſt, maximè cum ipſa pendeat à materia. Tandem forma eſt propter compoſitum, tanquam propter finem proprium ac præcipuum: huiuſmodi autem finis perfectius quid eſt eo, quod ad finem ordinatur, ſecundo Phyſycæ, textu 31.

A *Exponitur Ariſtotelis locus ex 7. Metaphyſ.*

AD Ariſtotelem in 7. Metaph. reſpondetur, variè locum illum exponi. Prima expoſitio eſt VIII. Prima expoſitio. Ariſtotelem in eo tex.7. non loqui de prioritate perfectionis, ſed de prioritate cauſalitatis: ſic enim virtute colligit Philoſophus. Forma eſt prior materia; & materia prior cõpoſito: ergo forma eſt prior cõpoſito. At ſi loqueretur de prioritate perfectionis, minor eſſet falſa: loquitur ergo de prioritate cauſalitatis. Ita Albertus Magnus, & Scotus & indicat D. Thom. Sed non placet expoſitio. Primò, quia ratio illa argumentandi non eſt formalis, cùm mutetur genus cauſæ. Deinde, quia meliùs & breuiùs concluderet formam eſſe priorem compoſito, quia eſt cauſa eius. Tertiò probatur, quia Ariſtoteles non tantùm dicit eſſe priorem, ſed etiam eſſe magis ens. Verum eſt, Ariſtotelẽ in illatione non repetere quòd ſit magis ens, ſed ſolùm, quòd ſit prior: & ideò Iauellus ibi quæſtione 4. dicit comparationem inter formã & materiam fieri in prioritate & perfectione: inter formam autem & compoſitum in prioritate B tantùm. Sed hoc eſt præter expoſitionem omnium: nam ex modo colligendi & arguendi, quo vtitur Philoſophus, conſtat aut breuitatis cauſa fuiſſe in conſequente omiſſam illam particulam, quæ ex virtute antecedentis intelligebatur, vel certè ſub prioritate comprehenſam eſſe prioritatem perfectionis. Secunda expoſitio eſt formam eſſe priorem & perfectiorem non ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ita vt Philoſophus virtute ſic colligat. Forma eſt prior & perfectior materia, quia illa eſt actus, hæc potentia: ergo forma eſt etiã perfectior, & prior, quàm compoſitum, ſaltem ſecundum aliquid, ſcilicet, quia forma eſt actus ſimplex, non includens potentialitatem; compoſitum autem includit potentialitatem materiæ. Ita Diuus Thomas & Alenſis ibi, & Soncin. 7. Metaphyſicæ, quęſtione 28. Duo verba obſtant huic expoſitioni, vnũ eſt, quòd propter exceſſum ſecundum quid, non debuiſſet Ariſtoteles ſimpliciter id affirmare & colligere, præſertim cùm in antecedẽtè abſoluta ſit comparatio, quia forma ſimpliciter eſt perfectior materia. Aliud eſt, quod etiam ſecundum quid non videtur compoſitum minus C perfectum quàm forma; nam includere potentialitatem materiæ, non eſt imperfectio in compoſito comparatione formæ informantis, ſed ſolùm comparatione ſubſtantiæ completæ immaterialis. Sicut rem eſſe ſimpliciorem non eſt ſemper maior perfectio, etiam ſecundum quid, quando talis res ordinatur ad componendũ vnum aliquid ſimpliciter perfectius.

Quocirca exiſtimo Ariſtotelem nullo modo ibi IX. præferre formam compoſito, ſed vel nullam inter ea facere comparationem, vel potiùs præferre compoſitum formę, quod notauit Simplicius citato loco, & conſtat ex verſione Argyropoli, quæ ſic habet; *Si forma prior materia eſt, & magis ens, illud quoq;, quod ex ambobus eſt, prius erit ob eandem rationem.* Vnde antiqua verſio decepit expoſitores, quia loco nominatiui *ipſum*, habet ablatiuum *ipſo*. Et, quod ad contextum attinet, hæc etiam lectio eſt magis conſentanea intentioni Ariſtotelis; nam præcipuè intendit contra antiquos oſtendere, materiam non eſſe maximè ſubſtantiam, ſed eſſe minùs perfectã cæteris. Vnde poſteà in tex. 8. refert, antiquos dicentes, materiam eſſe maximè ſubſtantiam; ipſe verò docet eſſe impoſſibile, & concludit; *Propter quod forma, & quod ex ambobus, ſubſtan-*

ſubſtantia videtur eſſe magis quàm materia. Vnde in priori comparatione, cùm concludit compoſitum eſſe prius ob eandem rationem, formaliter quidem, & immediatè, ſolùm videtur comparare compoſitum ad materiam, virtute tamen etiam illud præfert formæ, dum ſic colligit: Forma eſt prior materia: ergo etiam compoſitum, eadem (inquam) ratione, ſcilicet, quia includit ipſam formam, & conſequenter eſt etiã prius perfectione, & nobilitate ipſa forma, cùm ad illam vt totum ad partem comparetur.

X. Non omnis cauſa nobilior effectu. Ad obiectionem autem in principio poſitam reſpondetur negando ſimpliciter maiorem, non enim eſt neceſſe, omnem cauſam eſſe nobiliorem effectu, ſed ſolùm in aliqua cauſa efficiẽte & finali; non verò in materiali vt omnes fatentur, neque etiam in formali, ferè propter eandem cauſam, quia, nimirum, hæ cauſæ intrinſecæ ita ſunt cauſæ, vt ſint etiam partes, & neutra per ſe dat effectui totam entitatem aut perfectionem eius, ſed conſtituit illum, dando ipſi id, quod habet entitatis; ille verò quia conſurgit ex multis, euadit perfectior ſingulis. Vnde addi etiam poteſt effectum non ſuperare cauſam ſecundum id, quod ab ea recipit: poſſe autem ſuperare ſecundũ id, quod habet ab alia cauſa. De quo latiùs infrà, diſp. 26. ſect. 1.

SECTIO VIII.

Vtrùm forma ſubſtantialis ſit vera cauſa materiæ, & materia effectus eius.

I. Rationes vtrinq; difficultatem inducentes. HIc iam non agimus de materia vt informata: de hoc enim dictum eſt ſectione præcedenti, ſed de materia quantum ad entitatem, ſeu quantum ad eſſe eius. Et ratio dubitandi eſt, quia tota entitas materiæ ſupponitur ad eductionem vel introductionem formæ: ergo non poteſt illa entitas cauſari à forma: maximè cùm materia recipiat eſſe per creationem, ad quam non poteſt forma cooperari concauſando. In contrarium autem eſt, quia non repugnat formam eſſe cauſam materiæ, cùm cauſæ ſint ſibi inuicem cauſæ, ſecundo Phyſicæ textu 30. & 5. Metaphyſicæ textu 2. Item, quia ſi forma non eſſet cauſa materiæ, materia poſſet naturaliter eſſe ſine forma, quia ſi non eſt cauſalitas, non eſt cur ſit dependentia.

Referuntur opiniones.

II. CIrca hanc quæſtionem variæ ſunt ſententiæ, iuxta diuerſum modum ſentiendi de eſſe materiæ. Qui enim exiſtimant materiam ex ſe nullum habere eſſe exiſtentiæ, dicunt formam propriè eſſe cauſam materiæ, quia illud eſt cauſa rei, quod dat illi eſſe. Hæc videtur eſſe opinio D. Thom. 1. part. q. 66. art. 1. & de potentia quæſt. 4. a. 1. quam tenent omnes Thomiſtæ, Capreolus in 2. diſtinct. 13. quæſt. 1. Caietanus de ente & eſſentia, cap. 5. ſub quæſt. 9. Ferrar. in lib. 3. contra Gentes cap. 4. Soncin. & Iauell. 8. Metaphyſ. quæſt. 1. Idem ſecutus eſt Durandus in 2. diſt. 12. quæſt. 2. & Argentin. quæſt. 1. Modus autem explicandi hanc cauſalitem formalem iuxta opinionẽ diſtinguentem realiter exiſtentiam ab eſſentia actuali creaturæ, hic eſſe debet, quod entitas partialis eſſentiæ materiæ de ſe eſt incapax exiſtentiæ, donec informetur forma ſubſtantiali: ipſa verò forma ſecundum ſuam entitatem eſſentiæ per ſe primò vnitur materiæ, & cum illa componit vnam eſſentiam

D. Thom. Capreol. Caietan. Ferrar. Soncin. Iauel. Durand. Argentin.

A integram: atque hic eſt primarius effectus formalis formæ. Ex quo vlteriùs ſequitur, quòd forma communicet eſſe exiſtentiæ quod ſecum affert, per ſe primò compoſito: & per participationem materiæ, ſiue illud eſſe manet actiuè à forma, ſeu per reſultantiam, ſiue ſolum formaliter, quod in hoc ſolo conſiſtere poteſt, quod tali formæ, vel rei informatæ per illam naturali neceſſitate debeatur tale eſſe, etiamſi à ſola cauſa extrinſeca conferatur, à qua fit forma. Et hanc explicationem indicauit Caietanus dicto loco, nec videtur poſſe cõuenientius exponi in principiis illius ſententiæ: nam, ſi exiſtentia eſt entitas diſtincta à forma, non poteſt ipſum eſſe exiſtentię eſſe primus effectus formæ, ſed eſſe eſſentiæ, quod diſtinctum eſt; nam primus effectus formæ eſt eſſentialis rei, quia forma vt forma eſt de eſſentia rei; at verò exiſtentia eſt extra eſſentiam iuxta hanc opinionem: non ergo pertinet ad primum effectum formalem.

Vnde iuxta principia huius ſententiæ anima rationalis in Chriſto homine habet proprium & primarium effectum formalem: illo enim priuari non poteſt ſi actu informat: & tamen iuxta hanc opi- III.

B nionem non habet propriam exiſtentiam creatam, ergo ſolum poteſt forma dare formaliter exiſtentiam ſecundariò, quia videlicet ipſa eſt vel conſtituit proprium ſuſceptiuum exiſtentiæ ſubſtantialis, vel (quod in idem ferè redit) quia eſſentiæ completæ per formam intrinſecè debetur eſſe ſubſtantiale, & non alteri. Sic autem declarata hæc ſententia probatur primò, quia materia eſt pura potentia: ergo ex ſe non habet actum, ſed à forma: ergo cum exiſtentia ſit actus quidam, non poteſt materiæ conuenire niſi per formam. Secundò, quia exiſtentia eſt poſterior actus, ſi comparetur ad eſſentiam: ergo ſupponit eſſentialem actum: hic autem actus eſt forma. Tertiò, quia eſſe ſubſtantiale eſt eſſe completum ac perfectum: ergo per ſe non debetur niſi naturę completæ, & formali: ergo tantum debetur formæ, vel ratione formæ.

Addit verò Durandus, etiamſi dicatur exiſtentia non diſtingui in re ab eſſentia, nihilominus aſſerendum eſſe, formam eſſe cauſam formalem exiſtentiæ actualis materiæ; nam licet eſſentia ſit ſua exiſtentia, id tamen intelligi debet cum proportione; nam eſ- IV.

C ſentia in potentia erit exiſtentia in potentia, & eſſentia actualis erit exiſtentia actualis: ergo ſola forma erit actualis exiſtentia, qua formaliter ſit in materia. Atque ex hac opinione vtrouis modo explicata ſequitur, materiam naturaliter pendere à forma in tota ſua entitate, ita vt non poſſit ſine illa manere, quia non poteſt manere ſine exiſtentia; ſed non habet exiſtentiam, niſi à forma, & per formam, à qua ipſa exiſtentia pendet: ergo. Quo etiam fit, vt mutata forma mutet materia exiſtentiam, quamuis ſub diuerſis formis & exiſtentiis, eadem eſſentia materię conſeruetur. An verò tanta ſit hæc dependentia, vt à Deo ſuppleri non poſſit ſine forma, dicemus ſectione ſequenti.

Secunda opinio omnino contraria eſt, formam non dare eſſe materiæ, neque eſſe propriam cauſam eius. Ita tenet Henricus quodlibeto 1. quæſt. 11. & in eam ſententiam citatur Auicen. lib. 6. Metaph. & eãdem tenet Scotus in 2. diſtinct. 12. quæſt. 2. in fine, & Gregorius ibi quæſt. 1. art. 2. ad 1. Aureoli, & quæſtione 2. art. 3. Fundamentum eſt, quia materia habet ſuum proprium eſſe, quod formaliter à nulla cauſa recipit, cum ſit eſſe ſimplex, & partiale, ac condiſtinctũ ab eſſe, quod dat forma, ſed habet illud effectiuè à ſolo V.

Henric. Auicenna. Scotus.

ſolo Deo & ſecundum illud eſſe ſupponitur materia formæ abſolutè & ſimpliciter ordine naturæ: ergo nullo modo illud eſſe cauſatur à forma, ſed cõpletur vel actuatur per formam.

VI. Quòd ſi contra hanc ſententiam inferas, materiam naturaliter poſſe eſſe ſine forma, quandoquidem forma non eſt cauſa eius, quidam reſpondent concedendo ſequelam, quod videtur ſenſiſſe Marſil. in 2. quæſt. 10. 8. art. 2. dum aſſeuerat in principio creaſſe Deum materiam rerum generabilium ſine vlla forma ſubſtantiali, & poſt aliquod tempus illam formaſſe. Quod etiam placet Gabrieli, in 2. diſtinct. 12. quæſtione 1. & 2. & videtur aliquando placuiſſe Auguſtino libro primo de Geneſ. cont. Manichæos c. 5. & 7. & lib. 12. confeſſ. cap. 8. Si autem id Deus fecit in creatione mundi, exiſtimandum eſt, non eſſe præter naturas rerum, quia, vt Auguſtinus annotat in principio expoſitionis Geneſis, Deus tunc non eſt operatus vt miraculorum opifex, ſed vt author naturæ. Neq; ab hac opinione videtur diſſentire Henricus ſuprà, dum ait materiam ſecundum communem curſum naturæ, non poſſe expoliari omni forma, quia non fuit vnius rei corruptio, quin ſequatur generatio alterius. Si ergo fieri poſſet corruptio naturaliter ſine generatione alterius, quantum eſt ex parte materiæ, naturaliter maneret ſine forma. Quod de facto ita accidiſſe in morte Christi tenet Marſilius in 3. quæſt. 3. art. 1. & quæſtio. 13. artic. 1. & probabile exiſtimat Henricus quodlib. 1. quæſt. 4. imò & verum, quantum ad hoc, quod ibi facta eſt ſeparatio vnius formæ ſine introductione alterius: quod tamẽ fuiſſe in Chriſto ſingulare, & præter naturale ſentit in quodl. 2. quæſt. 2. ad 4. At verò Scotus naturale eſſe putat in qualibet morte hominis, præſertim violenta, imò & aliorum animantium, vt patet in 4. diſt. 11. quæſt. 3. Hi tamen non dicunt in eo caſu manere materiam ſine forma abſolutè, ſed ſine forma ſpecifica, & cum forma corporeitatis, quam ipſi ponunt. Alij verò diſtinctione vtuntur: dicitur enim naturale, vel ſecundum particularem, vel ſecũdum vniuerſalem naturam: aquæ enim ſecundum priuatam conditionem non eſt naturale aſcendere, tamen ad replendum vacuum, eſt hoc illi naturale ſecundum propenſionem vniuerſalis naturę. Sic (inquiunt) materiæ ſecundum priuatam naturam non repugnat conſeruari ſine forma, ſi illa priuetur: at verò ex debito ordine naturæ vniuerſalis id fieri non poteſt, quia ſi repugnat dari vacuum in locali ſpatio, multò magis in capacitate & potentia materiæ. Alij tandem dicunt etiam ſecundum particularem conditionem ſuæ naturæ non poſſe materiam eſſe ſine forma, licet forma non ſit propria cauſa eius, niſi omnis conditio neceſſaria ad exiſtendum, cauſa dicatur. Et hic modus dicendi propinquiùs videtur ad veritatem accedere.

Qui aſſerant & quomodo materiã ſine forma eſſe poſſe naturaliter.

Marſil. Henric.

Quæſtionis reſolutio.

VII. Dico ergo primò. Forma non eſt propria cauſa materiæ, dãs illi formaliter proprium eſſe quo materia exiſtit. Probatur, quia forma non dat materiæ illam partialem entitatem eſſentialem, quam in ſe habet, vt ſuprà oſtenſum eſt, quamque retinet ſub omnibus formis: ſed illa entitas includit ſuam particularem exiſtẽtiam diſtinctã ab omni exiſtẽtia proueniente formaliter à forma: ergo. Maior patet, tum quia illa entitas materiæ quoad proprium eſſe eſſentię partialis, eſt ſimplex & condiſtincta à forma: tum etiam quia ſupponitur ad formam & inuariata, A manet, quoad illud eſſe ſub quacũq; forma; vnde et authores primæ ſententiæ aiunt, formam conſtituere cum materia vnam eſſentiam completam: non verò dare illi ſuum proprium eſſe eſſentiale materię, quod potiùs ſupponit: ergo non poteſt forma eſſe formalis cauſa propria & intrinſeca illius eſſe materiæ. Dico autem propria & intrinſeca, quia extrinſecè per modum termini dici poteſt, hoc eſſe materiæ ſumi à forma, quia eſſentia materiæ conſiſtit in aptitudine ad formam, ſed hic reſpectus non eſt ad formam vt actu informantem, ſed aptitudine. Vnde eadẽ ſpecificatio maneret in materia, etiamſi eſſet ſine forma. Minor autem probatur, quia eſſe reale eſſentiæ, ſi actuale ſit, id eſt, extra cauſam ſuam efficiẽtem, intrinſecè eſt eſſe exiſtentiæ, vt latè infrà probabitur, tractando de eſſe & eſſentia; ſed materia, vt ſupponitur formæ ſecundum proprium eſſe eſſentiæ partialis, habet eſſe actuale prout diſtinguitur ab eſſe potentiali obiectiuo, quia ſine huiuſmodi eſſe non poſſet eſſe verum ac reale ſubiectum tranſmutationis & formæ, ergo. Et confirmatur ac declaratur, nam Deus eadem actione, qua creauit ac con- B ſeruauit materiam ſub prima forma, conſeruat illam ſub omnibus formis, quæ poſteà ſuccedunt: ergo illa actio Dei terminatur ad aliquod eſſe materiæ, quod manet idem ſub omnibus formis: nam creatio, & cõſeruatio illi reſpondens, terminatur ad aliquod eſſe, & non poteſt actio permanere eadem, niſi terminus ſit idem, ergo illud eſſe non datur formaliter à forma, nam eſſe quod dat forma, variatur, variata forma: illud autem eſſe eſt eſſe exiſtentiæ, quia eſt eſſe temporale, & actuale extra cauſam efficientem: ergo.

Quocirca Durandus non loquitur conſequenter, dum, ait etiamſi eſſe non diſtinguatur ab eſſentia, materiam habere eſſe à forma informante. In æquiuoco autem laborat, cùm ait, materiam tantùm habere eſſentiam in potentia, & ideò ex ſe ſolùm habere eſſe in potentia: nam materia ſecundum ſe habet in potentia eſſentiam formæ, vel compoſiti; eſſentiam autem materiæ non habet in potentia, ſed in actu, hoc ipſo quod creata eſt: aliud eſt enim materiam eſſe eſſentialiter potẽtiam, aliud eſſe tantùm C eſſentiam in potentia. Primum namque eſt in vniuerſum verum, etiam de materia, actu exiſtente, quia in eo nihil aliud ſignificatur, quàm materiam eſſe eſſentialiter ſubiectum, vel potentiam receptiuam. Secundum verò falſum eſt de materia actu creata, etiam prout præintelligitur formæ: nam licet eſſentia materiæ ex ſe, id eſt, remota efficientia, ſolùm ſit in potentia, quod commune eſt omni eſſentiæ creatæ, tamen per ſuam creationem fit eſſentia in actu, licet partialis, & potentialis ſubiectiuè: ergo vt ſic habet ſuum eſſe exiſtentiæ proportionatum: illud ergo non manat formaliter à forma. Sed de hoc puncto, id eſt, de exiſtentia materiæ, plura inferiùs. VIII.

Dico ſecundò; Nihilominus materia pendet in ſuo eſſe aliquo modo à forma, quatenus naturaliter eſſe non poteſt ſine illa, non ſolùm ex ordine vniuerſalis naturæ, ſed etiam ex debito, & indigentia propriæ & peculiaris naturæ ipſius materiæ. Prior pars recepta eſt frequentiùs à Philoſophis & Theologis, qui hac ratione dicunt eſſe mutuam connexionem ac neceſſariam inter materiam & formam materialem, vt videre licet in authoribus citatis, & Auicenna ſecundo Metaphyſicæ, capite ſecundo & tertio, Commentator 1. Phyſicorum, comment. 56. & lib. IX.

Materia pendet à forma, nec poteſt ſine illa eſſe naturaliter.

Auicenna.

Themiſt. Plotinus. Soncin.

& lib. 2. commen. 13. Themiſtio 1. Phyſicorum digreſſ. vltima. Plotino Ænead. 3. lib. 6. cap. 14. Soncin. 5. Metaphyſ. quæſt. 1. Et probatur ratione, quia entitas materiæ eſſet otioſa in rerum natura, ſi maneret ſine forma: nullam enim operationem exercere poſſet: hoc autem abhorret à natura: ergo eſt contra ordinem naturæ vt materia ſit ſine forma. Hac ratione vtuntur multi: non tamen videtur efficax, quia, licet fruſtra ſit in natura quod non eſt aptum ad aliquod munus naturæ, non eſt tamen fruſtra, nec ſimpliciter otioſum, quod ex ſe aptum eſt ad exercendum aliquod munus, ad quod à natura eſt inſtitutum, quamuis interdum illud non exequatur. Sic ergo, quamuis materia maneret aliquando ſine forma, nõ eſſet otioſa in natura, quia de ſe eſſet apta ad recipiendam illam, ſi adeſſet agens qui illam introduceret, & per accidens contingeret quod illa careret, quia fortaſſe agẽs qui diſponebat ad illam introducendam, priùs abſtulit diſpoſitionem neceſſariam ad alterius conſeruationem, quàm potuerit alteram introducere. Sicut Scotus fieri putat in morte hominis, vel alterius animalis, nec propterea manet otioſum cadauer, aut maneret materia, præſertim, quia paulatim iterum diſponi poterit, vt aliam formam recipiat.

X. Vnde non videtur etiam efficax ratio, quæ reddi ſolet ex continua ſucceſſione generationis & corruptionis, tum, quia non eſt certum ad omnem corruptionem immediatè, & in eodem inſtanti ſequi generationem, vt ex dicta opinione Scoti patet: nam licet natura per ſe non intendat corruptionem, ſed generationem: fieri tamen poteſt, vt res corrumpatur priùs quàm altera generari poſſit. Quare quod Ariſtot. dixit, nempe; *Generatio vnius eſt corruptio alterius*, fortaſſe non conuertitur, vel intelligendum erit, per ſe loquendo, licet ex accidenti poſſit deficere.

XI. Alia ratio fieri ſolet, quia, quod non eſt aptum per ſe operari ſine alio, neque etiam eſt aptum per ſe eſſe ſine illo: materia autem natura ſua nihil operari poteſt ſine forma: ergo natura ſua indiget forma vt exiſtat, nec poteſt eſſe ſine illa. Sed interrogo, an ſit ſermo de operatione propriè ſumpta, quæ dicit habitudinem ad principium efficiens: & hoc modo non eſt ad rem; nam materia nec ſub forma, nec abſque forma, poteſt habere aliquam operationem. Vel operatio ſumitur latè pro quacunque cauſalitate: & ſic falſa eſt aſſumptio: ſæpe enim indiget vna res conſortio alterius ad cauſandum, & non ad exiſtendum, vt intellectus agens indiget conſortio phantaſię ad abſtrahendas ſpecies, & tamen manet ſine phãtaſia, & non cenſetur eſſe otioſus, etiamſi tunc pro eo ſtatu non exerceat ſuam operationem. Anima etiam rationalis indiget conſortio corporis ad exercendam cauſalitatem formalem: non verò ad exiſtendum, & ſic de aliis: ſic ergo materia poterit indigere conſortio formæ ad exhibendam cauſalitatem materialem, etiamſi ad exiſtendum eam non requirat. Et ratio eſt, quia cauſalitas dicit relationem vel habitudinem tranſcendentalem, & ideò poſtulare poteſt conſortium alterius: res autem à qua eſt cauſalitas, poteſt eſſe magis abſoluta, & non actu, ſed aptitudine tantùm ſocietatem alterius poſtulare.

XII. Ex quo etiam infirma videtur alia communis ratio, quæ maximè à priori eſſe cenſetur, nimirum, quod materia eſt pura potentia, & ideò ab actu formæ natura ſua pendere debet. Quòd enim dicitur pura potentia, non excludit actualem entitatem ipſius materiæ, ſed dicit ſolùm talem eſſe illam entitatem, vt eſſentialiter ſit potentia, & ad munus recipiendi & ſuſtentandi formam omnino inſtituta: non eſt autem de ratione potentiæ, generatim loquendo, vt ſemper ſit ſub actu ſuo: vnde ergo oſtenditur hoc eſſe de ratione huius potentiæ? nam ex eo quòd ſit potentia ſubſtantialis, id colligi non poteſt: cùm inde potiùs habeatur eſſe potentiam ſubſiſtentem, quãuis partialiter & incompletè, & ideò poſſe per ſe exiſtere, etiamſi cauſalitatem ſuã actu non exerceat, ſicut manet rationalis anima, quia ſubſiſtens eſt, licet actu non informet.

Difficile ergo videtur rationem reddere, quæ cõuincat hanc naturalem dependentiã materiæ à forma, propter quod hoc tempore multis, præſertim in Italia, placet, materiam quidem nunquam ſeparari à forma propter neceſſarium ordinem agentium naturalium, tum inferiorum, tum cœleſtium, quę ſemper introducunt vnam formam recedente alia, non verò propter intrinſecam dependentiam materiæ, quam dicunt non fore in nihilum redigendam, ſi ablata vna forma, altera in illa non ſuccederet, ſed naturaliter cum ſua entitate & exiſtentia fuiſſe permanſuram. Nihilominus recedendum non eſt ab antiqua & communi ſententia, quam his modis explicare & confirmare poſſumus. Primò non eſt veriſimile materiam hanc inferiorem eſſe magis independentem à forma rei generabilis indefinitè ſumpta, quam ſit vnaquæque materia cœli à propria forma, cùm ſit illa minùs perfecta, ſed vnaquęque materia cœli pendet naturaliter à ſua forma: ergo. Secundò non eſt veriſimile materiam hanc magis pendere à formis accidentalibus, quàm à ſubſtantiali, cùm per ſe primò ac principaliter illam reſpiciat, ſed ita pendet materia hæc ab hac accidentali forma, vt naturaliter eſſe nõ poſſit ſine omni illa, vt eſt euidens ſaltem de quantitate. XIII.

Ratio p... mater... tura ... forma non poſſe...

Tertiò, phyſica coniectura optima eſt, quòd hæc materia ad hoc eſt inſtituta, vt ſemper ſit ſub aliqua ſubſtantiali forma, & ab eis nunquam ſeparetur: ergo ſignum eſt, talem etiam eſſe factam, vt ex natura ſua poſtulet conſortium formæ, vt eſſe poſſit. Antecedens patet inductione, quia materia à principio in ſua creatione ſub formis condita fuit. Neque ſententia contraria veriſimilis eſt: nam Scriptura non dicit Deum in principio creaſſe materiam, ſed *cœlum & terram*: quas voces non poſſe de materia exponi ſuprà oſtenſum eſt. Et quamuis Auguſtinus interdum videatur in hoc dubitaſſe, tamen 12. Confeſſ. cap. 17. & 29. priorem opinionem reprobat, & concludit, materiam non tempore, ſed natura tantùm anteceſſiſſe formationem ſuam: vnde 13. Confeſſ. cap. 33. ita concludit; *Cùm aliud ſit cœli & terræ materies, aliud ſpecies: materiem quidem de omnino nihilo: mundi autem ſpeciem de informi materie: ſimul tamen vtrumque feciſti, vt materiam forma, nulla mora intercapedine ſequeretur.* Itẽ habet lib. 1. de Geneſ. ad liter. cap. 19. & lib. 4. cap. 22. & ſequentibus, & 11. de Ciuit. cap. 7. Poſt illam verò primam creationem nunquam materia caruit omni forma: atque ita ſunt ab authore naturæ diſpoſitæ cauſæ naturales, vt nunquam poſſit vna forma materiã deſerere, quin introducatur alia. Illud. n. axioma Ariſtot. 1. de Gener. tex. 17. *Generatio vnius eſt corruptio alterius*, in vniuerſũ verũ eſt, nec poteſt de generatione verum eſſe, quòd ſemper ad eam ſequatur corruptio, niſi etiam ad corruptionem vnius ſemper ſequatur generatio; nã ſi aliquid corrumperetur, & nulla fieret generatio, poſteà ex eadẽ materia poſſet aliquid XIV.

Auguſt. ... dem ... ſſerur materiã ... la duratio reali inform... præceſſiſſe.

aliquid generari ſine noua corruptione. Cùmq; verum ſit in materia nullam eſſe formam corporeitatis, vel genericam, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt, & inferiùs etiam oſtendemus, neceſſarium eſt vt ſemper formæ forma ſuccedat in materia, niſi dicere velimus de facto ſæpè manere materiã ſine forma vlla ſubſtantiali cum ſolis accidentalibus. Quod abſurdum & paradoxum eſſet in Philoſophia.

XIV. Eſt ergo facta hęc materia, vt perpetuò ſit ſub forma: ergo veriſimile eſt, talem eſſe factam, vt forma indigeat ad exiſtendum. Probatur cõſequentia, quia non repugnat intelligere materiam primam talem eſſe, vt hanc habeat indigentiam, quod rectè probat illa ratio, quia, ſcilicet, eſt pura potẽtia, id eſt, imperfecta in entitate ſua, & incompleta ac potentialis: cum his enim imperfectionibus non pugnat, imò optimè quadrat illa indigentia & dependentia. Nec refert, quod partialiter ſit ſubſiſtens; nam ſubſiſtentia excludit dependentiam à ſubiecto, non verò ab actu, ſeu forma. Neque in hoc eſt comparanda materia cum anima ſubſiſtente, quia hæc longè eſt perfectior & actualior, & ſimpliciter immaterialis. Igitur hic modus dependentiæ non ſolùm non repugnat, verùm etiam eſt maximè conſentaneus entitati materiæ & imperfectioni, ac muneri eius: ergo veriſimiliùs eſt talem eſſe naturam materiæ. Deniq; in rebus Phyſicis quod ſemper eodem modo euenit, & non aliter, veriſimile eſt eſſe naturaliter neceſſarium, ſed materiam eſſe ſub aliqua forma, naturaliter ſemper ita euenit: ergo eſt ex neceſſitate naturæ, & non ex neceſſitate formæ, quia quando vna forma perit ex defectu diſpoſitionum, nulla erat neceſſitas ex parte alterius introducendi nouam formam. Neque item tribui poteſt neceſſitas ſoli extrinſeco agenti proximo, quia ſępè etiam nullum eſt priuatum agens à quo ſit talis forma: ergo illa neceſſitas fundatur in indigentia intrinſeca ipſius materiæ. Nec ſatis eſt dicere, hunc effectum eſſe naturalem ex ordine vniuerſi, ſeu ex vniuerſali natura, aut neceſſitatem illam oriri ex cauſis agẽtibus vniuerſalibus, quę ſemper ſunt paratæ ad introducẽdam aliquam formam quando particulares deficiunt: nam hæc inſtitutio naturæ in propria indigentia materiæ fundata eſt: nam quia ad vniuerſale bonum pertinebat, vt nulla materiæ portio vnquam deficeret, aut in nihilum redigeretur, ideò natura prouidit, vt nunquam poſſet priuari omni forma, ſed recedente vna, ſemper ſuccederet alia, quia hoc neceſſarium erat, vt materia poſſet perpetuò naturaliter conſeruari. Alioqui cur natura fuiſſet, tam prouida in huiuſmodi formarum ſucceſſione? pręſertim quando forma, quæ ſuccedit, per ſe non erat neceſſaria ad expellendam aliã, quæ ob defectum diſpoſitionis, vel organizationis neceſſariæ recedit.

XV. Neq; eſt ſimile quod afferebatur de aſcenſu aquæ ad replendum vacuum: nam vnuerſalis natura euitat vacuum propter perfectam vnitatem, & integritatem vniuerſi, & propter neceſſitatem actionis, & influentiæ, & non propter commodum alicuius priuati entis. Quod verò materia eſſet quaſi vacua omni forma, ſi nihilominùs conſeruari poſſet, & pati ac diſponi ad generationem, & in ſuo genere ad illã concurrere, nullum eſſet incommodum naturæ vniuerſali: Igitur vniuerſalis ratio nulla eſt alia, niſi materiæ conſeruatio. Fateor totum hunc diſcurſum ſupponere de facto nũquam manere materiam ſine ſubſtantiali forma; & inde colligere hoc prouenire ex indigentia materiæ, quam collectionem exiſtimo ſatis eſſe probatam: antecedẽs autem dubito an ſatis demonſtratum ſit; nam ſubſtantialem formam non experimur, niſi ex effectibus, vel accidentibus: ſæpe autem nullus eſt effectus, qui euidenter oſtendat introductionem nouæ formæ poſt receſſum prioris, vt in morte hominis, & ideò Scotus & alij negant, ibi introduci nouam formam, quamquam ne fateantur manere materiam ſine forma, ponant formam corporeitatis vel miſtionis; qua ſecluſa nos non alia ratione conuincimus, in omni morte vel corruptione introduci nouam formam, niſi quia aliàs materia maneret ſine forma, & ita videmur in his probationibus circulum committere. Sed licet verum ſit, ex effectibus id non euidenter demonſtrari, nihilominùs adeò eſt illud axioma conſentaneum naturis rerũ, & fini, & vſui, ac imperfectioni materię, vt vnanimi omnium ferè antiquorum & recentiorum Philoſophorum conſenſu, tanquam certum & indubitatum ſit receptum, quod ſatis eſt ad philoſophicam rationem fundandam.

Qualis ſit dependentia formæ à materia.

Ed explicandum ſupereſt, qualis ſit hæc dependentia; duobus enim modis poteſt intelligi, ſcilicet, vel tanquam à propria cauſa, vel tanquam à cõditione ita neceſſaria vt abſque illa non debeatur eſſe tali rei, quos duos modos dependentię explicui latè in 1 tomo 3. par. diſp. 8. ſect. 1. & illos videtur ſignificare Fonſeca 5. Metaphyſ. cap. 2. quæſt. 3. ſect. 1. dum ait intelligi poſſe materiam pendere à forma, vel tãquam à vera cauſa, vel tanquam à quodam concomitante, & ſect. 3. videtur de eiſdem facere mentionem, dum ait accidentia conſeruare ſubſtantiã non à priori, ſed à poſteriori. Dubitari ergo poteſt, quo ex his modis pendeat materia à forma. Et quidem quod ſit tantùm dependentia à poſteriori, & à cõditione neceſſaria, videtur probabiliter perſuaderi. Primò quia hic modus dependentiæ poſſibilis eſt; nam forma ſubſtantialis, vel eius vnio ad materiam, atque adeò totum compoſitum pendet hoc modo ab aliquibus formis accidentalibus, tanquam à diſpoſitionibus neceſſariis via conſeruationis, vt aiunt, non quia ſint propriæ & directæ cauſæ talis conſeruationis, ſed quia ſunt diſpoſitiones ita connaturales, vt ſint etiã neceſſariæ: ergo maiori ratione poteſt materia habere talem dependentiam à forma tanquam à neceſſaria diſpoſitione, & primaria. Itẽ hoc modo pendet materia à quantitate: ergo & poteſt pendere à forma. Deinde hic modus eſt ſufficiẽs ad ſaluandum omnia, quæ dicũtur de depẽdentia materiæ à forma, & omnes rationes factæ non ampliùs probant. Eſt etiam modus facilis & clarus; nam iuxta illum facilè conciliantur duæ concluſiones poſitæ. Rectè etiam intelligitur, quo modo viciſſim pẽdeat forma à materia, & materia à forma: vna enim dicetur pendere à priori, & altera à poſteriori: vna tãquam à vera cauſa, & alia vt à conditione concomitante. XVI. Duplex dependentiæ modus. Augumentã probãtia materiã à formã ſolùm vt cõditione dependere.

XVII. At verò iuxta alium modum difficilè intelligitur hæc mutua dependentia; nam cùm materia ſimpliciter ſupponatur formæ, vt hæc ex illius potentia educi poſſit, vix intelligitur quomodo à priori poſſit materia à forma dependere. Et explicatur ampliùs, augeturque difficultas ex eo, quod materia ſit per veram creationem & per eandem actionem permanẽtem conſeruatur: ergo non pendet in ſuo fieri à forma vt à vera cauſa, quia ad creationem nulla cauſa creata concurrere poteſt naturaliter. Reſpondent aliqui hoc eſſe verum de cauſa efficiente; non verò de

aliis generibus cauſarum; nam creatura non poteſt A eſſe cauſa efficiens creationis; poteſt tamen eſſe cauſa finalis, vt per ſe conſtat, & eadẽ ratione poteſt eſſe cauſa formalis, imò & materialis; nã cùm creatur totũ, partes cõcurrũt ad eſſe & fieri illius in genere cauſæ materialis. Sed omiſſa cauſa finali, cuius cauſalitas habet peculiarem rationem, propterea quod non eſt per realem, ac propriam motionem diſtinctam ab actione cauſæ efficientis, & ideò non prærequirit reale eſſe in re, quæ talem cauſalitatem exercet; de cauſa materiali videtur concurſus eius directè repugnare cum creatione vt eſt propria & vera creatio: quod facilè patet ex dictis ſuprà de eductione formæ de potentia materiæ, & latiùs oſtendetur infrà in propria diſputatione de creatione. Loquor autem de creatione, vt propriè creatio eſt; nam ſub ratione concreationis poteſt habere dependentiam à cauſa materiali, vt ſuprà declaratum eſt tractando de materia cœli, quia concreatio, vt ſic ordine naturæ ſupponit creationem, & ideò poteſt habere aliquam dependentiam. Eadem ergo ratione creatio vt ſic non poteſt habere dependentiam à cauſa formali, quia cauſa formalis ſupponit materialem, B licet concreatio poſſit habere dependentiam à forma, vt ſuprà loco citato declaratum eſt. At verò materia rerum generabilium verè ac propriè creatur, & non cõcreatur propriè, id eſt, non producitur per vnã & eandem actionem qua creatur totum: ergo ad creationem eius non poteſt forma concurrere, vt vera cauſa.

XVIII. Quod in hunc modum declaratur & confirmatur ex dictis; nam creatio huius materiæ rerum generabilium, & inductio formæ, ſunt actiones diſtinctæ, tam nunc in materiæ conſeruatione, & rerum generatione, quàm in prima rerum ſublunarium productione: ſed actio inductiua formę non poteſt eſſe vera cauſa actionis creatiuæ materiæ: ergo multò minùs forma, quæ per illam actionem inducitur, poteſt eſſe vera cauſa creationis materiæ. Minor patet, tum quia inductio formæ ſupponit omnino creationem materiæ, ſeu materiam creatam, nec intelligi poteſt quòd formæ inductio aut vnio ſupponatur in aliquo genere cauſæ ad creationem materiæ, quia inductio formę vt ſic, dicit habitudinem tranſcendentalem ad materiam iam creatam: C vnde ſicut relatio non poteſt præſupponi ad terminum in aliquo genere cauſæ, ita neque inductio formæ ad creationem materiæ. Tum etiam, quia aliàs penderet per ſe creatio, vel conſeruatio materiæ ab eductione formæ: ergo & ab agente educente formam, atque ita agentia naturalia vt veræ cauſæ effectiuæ conſeruarent materiam. Vnde etiam fieret, vt quoties forma mutatur in materia, mutaretur actio qua materia conſeruatur à Deo, quia mutata dependentia actionis, mutatur actio, eò, quòd ipſa ſit eſſentialiter dependentia, vt infrà declarabimus. Conſequens autem eſt falſum, quia materia vt eſt primum ſubiectum generationis, eſt quid ingenerabile, & incorruptibile, quia ſupponitur generationi & corruptioni: ergo eadem ratione eſt quid immutabile quoad actionẽ per quam fit, & conſeruatur, quia ſupponitur facta & conſeruata: alioqui per quamcunque generationem entis naturalis concrearetur materia, vel ita ſe haberet ac ſi concrearetur, quia per nouam actionem terminatam ad totum ipſa inciperet conſeruari: quod planè repugnat actioni agentis naturalis: aliàs eadem ratione dici poſſet per talem actionem comproduci ſemper nouam materiam. Igitur creatio vel conſeruatio materiæ; non pendet ab eductione formæ tanquam à propria cauſa, vel actione per ſe: ergo multò minus poteſt pendere à forma, tanquã à vera cauſa cùm forma ſit in omni genere cauſę poſterior actione, per quã educitur de potentia materiæ: ergo de primo ad vltimum, nec materia ipſa poteſt pendere à forma vt à cauſa per ſe, ſed ſolùm vt à cauſa vel conditione concomitante, & bene diſponente ac actuante ipſam materiam.

XIX. *Rationes ſuadẽtes materiã à forma pendere vt propria cauſa.*

Non deſunt tamen argumenta quibus ſuaderi videatur materiam poſſe dependere à forma vt à propria cauſa, quæ per informationem ſuam continet illam in eſſe. Et præſertim, quia forma ſubſtantialis materialis pẽdet à materia vt à propria, & per ſe cauſa in ſuo genere: ergo & econtrariò materia pendet à forma, tanquam à vera cauſa, quia, licet non ſuſtentet illam vt ſubiectum, poteſt vt actus continere illam. Nam ſicut actus effectiuus tenet effectum in eſſe per ſuam cauſalitatem, ita actus informatiuus poteſt modo ſibi proportionato continere ſuum ſubiectum in eſſe: ergo ita comparatur forma ſubſtantialis ad materiam. Probatur conſequentia primò, quia forma materialis, eſt perfectior & actualior, quã materia: ergo magis per ſe pendet materia à forma, quàm forma à materia. Secũdò quia nõ repugnat huiuſmodi mutuus nexus inter materiam & formã tanquam inter cauſas, quæ mutuò & viciſſim ſunt ſibi per ſe cauſæ. Quod patet tum illa generali ratione, quòd in diuerſis generibus cauſarum non repugnat mutua prioritas: tum etiam quia in cœlo videtur eſſe hæc mutua connexio inter materiam & formam; nam & in fieri, & in eſſe mutuo & per ſe pendent, vt ſuprà dictum eſt, ita vt concreatio vnius per ſe pendeat à concreatione alterius, & e conuerſo. Ex quo exemplo poteſt ſumi tertia ratio, quia materia cœli pendet à ſua determinata forma, vt à cauſa per ſe: ergo & materia horum inferiorum pendebit eodem modo à forma generabili, licet indefinitè. Patet cõſequentia, quia perfectior eſt materia cœli: ergo ſi illa ita pendet, multò magis alia.

XX. *Iudicium de quæſtione & de rationib. vtrinq; propoſitis.*

Sunt quidem hæ rationes probabiles, & ita poteſt vtraque pars ex dictis probabiliter ſuſtineri, mihi tamen (vt verum fatear) prior videtur intelligibilior & facilior, &, ſi attentè ponderentur rationes factæ, faciliùs poſſunt poſteriores diſſolui. Quod munus lectori relinquo, quia res facilis videtur, & quia infrà explicando quomodo cauſæ ſint ſibi inuicem cauſæ radicitus declarandum eſt, quænam prioritas mutua poſſit inter aliqua duo intercedere & quæ non poſſit, ex cuius intelligentia maximè pẽdet præſens reſolutio.

SECTIO IX.

Vtrùm tanta ſit dependentia materiæ à forma, vt ſine illa nec per diuinam potentiam conſeruari poſſit: & e conuerſo.

I. *Rationalis forma naturaliter, cęterę ſupernaturaliter ſeparatæ poſſunt conſeruari.*

QVoad dependentiam formę à materia, ſolũ poteſt dubitari de materiali forma; nam de immateriali conſtat, non ſolùm virtute diuina, ſed etiam naturaliter poſſe manere ſine materia. De reliquis autem formis Ariſtoteles & Philoſophi fortaſſe negarent poſſe vllo modo ſubſiſtere ſeparatas à materia, quia exiſtimarent dependentiam, & inhærentiam actualem in materia eſſe illis eſſentialem. Catholici autem, qui credimus Deum conſeruare accidens ſine ſubiecto, dubitare non poſſumus (licet moderni

moderni quidam dubitent) quin poſſit etiam Deus A ſubſtantialem formam materialem, ſine materia cõſeruare, quia maior eſt dependentia accidentis à ſubiecto, quatenus accidens minùs habet entitatis & actualitatis, quàm forma ſubſtantialis. Vnde omnes doctores ſtatim citandi in hoc conueniunt de forma ſubſtantiali, quamuis de materia diſſentiant.

Tractatur prior opinio de materia.

II. D.Thom. DE materia igitur eſt prima ſententia negans, poſſe Deum conſeruare materiam ſine forma ſubſtantiali. Tenet Diuus Thomas locis citatis ſectione præcedente cum aliis ſectatoribus eius ibi citatis, & præterea quodlibeto 3. art. 1. indicatque eam Magiſter. Magiſter in 2. diſt. 12. cap. 5. vbi ſolùm dicit, materiam in principio creationis non fuiſſe priùs carentem omni forma, quia tale aliquid corporeum exiſtere nõ poteſt, quòd nullam habeat formam: non tamen declarat, an loquatur de potentia abſoluta, vel iuxta Hugo. naturas rerum. Et eodem modo videtur loqui Hugo D.Bonau. Victorinus 1. de ſacramen. part. 1. cap. 4. Apertiùs Henræus. loquitur Bonauent. dicta diſt. 12. art. 1. quæſt. 1. Henræus Ægidius. quodlib. 6. quæſt. 1. Ægid. in principio ſui He- Iandun. Zimara. B xameron, cap. 1. & 2. Iandun, 1. Phyſ. quæſt. 26. Zimar. theorem. 15. Fundamentum præcipuum huius ſententiæ eſt, quod materia formaliter ex ſe nullam habet exiſtentiam, ſed eam recipit formaliter à forma: Deus autem non poteſt dare effectum formalem ſine cauſa formali, neq; etiam poteſt conſeruare materiam ſine exiſtentia: ergo non poteſt conſeruare materiam ſine forma. Nec refert, quod eſſe exiſtẽtiæ iuxta hanc ſententiam non ſit primarius effectus formalis formæ, tum quia, licet ob hanc cauſam poſſit per diuinam potentiam manere effectus primarius ſine hoc ſecundario; tamen e conuerſo non poteſt ſecundarius dari ſine primario; nam ab eo eſſentialiter pendet, tum etiam quia ad primarium effectum formæ pertinet eſſe vel conſtituere proximum ſuſceptiuum exiſtentiæ, qui effectus nunquam ſeparatur ab ipſa: nam etiam in Chriſti humanitate illum habet: non poteſt autem Deus conſtituere actum extra proprium ſuſceptiuum. Secundò ex Cõmentatore, quia materia eſt pura potentia: quidquid autem exiſtit, eſt in actu: ergo repugnat materiam C exiſtere ſine actu, quia aliàs ſimul eſſet in actu, & ſine actu: actus autem materiæ eſt forma: ergo repugnat eſſe ſine forma. Tertiò, etiamſi materia habeat aliqualem exiſtentiam partialem, habet illam pendentem à forma in genere cauſæ formalis: ſed nõ poteſt Deus per ſe ſupplere effectum cauſæ formalis: ergo. Quartò fieri ſolet hæc ratio, quia ſi materia ſeruaretur ſine forma, eſſet in rerum natura aliquod indiuiduum ſub genere ſubſtantiæ, & non ſub aliqua ſpecie: nam materia eſſet in genere corporis, verbi gratia, & non pertineret ad aliquam eius ſpeciem. Quintò omne eſſe accidentale eſt à forma accidentali, & ideò nihil habere poteſt tale eſſe ſine illa: ergo omne eſſe ſubſtantiale eſt à forma ſubſtantiali, & non poteſt ſine illa: materia autem habet aliquod ſubſtantiale eſſe: ergo illud non poteſt eſſe ſine ſubſtantiali forma. Aliæ rationes ſolent multiplicari, ſed non ingerunt nouam difficultatem, & ideò inutile cenſeo in eis immorari.

Poſterior ſententia tractatur, & priori præfertur.

III. Henricus. Scotus. COntraria ſententia eſt ſatis communis. Eam tenet Henricus quodl. 1. quæſt. 10. Scotus in 2. diſt. 12. quæſt. 2. & ibi Lichetus, Maironis, Baſſolis, & Baſſol. Lychet. Maironis. alij Scotiſtæ, Richardus queſtione 4. Gregorius queſtione 1. Gabriel quæſt. 1. Marſilius in 2. quæſt. 8. & in Marſil. Soto. eam inclinat Soto Phyſi. 1. quæſt. 6. & mihi videtur hæc ſententia omnino vera, quia non ſolùm nõ inuenio claram implicationem cõtradictionis, verùm etiam nec rationem ſatis veriſimilem, quæ eam perſuadeat. Et inprimis, quamuis teneremus exiſtentiã eſſe rem diſtinctam ab eſſentia, nulla reddi poſſet ſufficiens ratio, cur non poſſet Deus illum actum ponere in ſola materia: quia, licet ſecundum connaturalem ordinem ille actus recipiendus eſſet in tota natura vel integro ſuppoſito, tamen per diuinam potentiam poſſet conſtitui in vna parte, ſicut exiſtentia accidentalis naturaliter recipi non poteſt niſi in compoſito accidentali, ſeu in ſuppoſito ſubſtantiali, media accidentali forma: & tamen Deus facere poteſt vt maneat in ſolo accidente ſeparato, & maiori ratione poſſet conſeruare eſſe ſubſtantiale in ſola forma materiali ſubſtantiali: ergo etiam poſſet in ſola eſſentia materiæ ponere actum exiſtentiæ, quia licet materia ſit potentia ad formam, tamen re vera eſt quædam partialis eſſentia ſubſtantialis: quatenus ergo aliqua eſſentia eſt, poterit per exiſtentiã actuari; nam exiſtentia eſt actus eſſentiæ. Neque eſt vlla ratio quæ probet illum ordinem inter formam ſubſtantialem & actum exiſtentiæ, aut dependentiam illius exiſtentiæ à forma eſſe adeò eſſentialem, vt à Deo immutari aut ſuppleri non poſſit; nam forma non eſt ita cauſa exiſtentiæ vt intrinſecè componat illam, cùm ſupponantur eſſe entitates ſimplices cõdiſtinctæ: cauſalitas autem formæ, quæ non eſt per intrinſecam compoſitionem, ſed vel per dimanationem aut aliam ſimilem rationem, poteſt à Deo ſuppleri, vt ſtatim oſtendam.

Nec verò dici poteſt, materiam exiſtentem per actum exiſtentiæ realiter diſtinctum iam habere formam, quia omnis actus eſt forma. Hoc enim axioma falſum eſt iuxta illam ſententiã, etiam de actu actuãte: authores enim illius ſentẽtiæ ponunt in vno ſuppoſito ſubſtantiali formam ſubſtantialem, & actum exiſtentiæ realiter diſtinctum, & nõ admittunt duas formas ſubſtantiales: ergo exiſtentia ſubſtantialis nõ C eſt forma ſubſtantialis. Et ideò etiam dicunt, exiſtẽtiam creatæ humanitatis, poſſe ſuppleri per increatam exiſtentiam Verbi, quia exiſtentia nõ eſt forma: ergo ſi materia conſeruaretur cum actu exiſtentiæ realiter diſtincto à ſua eſſentia abſq; alia forma, verè cõſeruaretur ſine forma, & ita eſſet in actu ſine actu informante: non verò ſine actu terminante. Adde nonnullos ex authoribus, qui ponunt exiſtentiã realiter diſtinctam ab eſſentia, concedere, poſſe Deum conſeruare eſſentiam in rerum natura, & extra cauſas ſine exiſtentia. In quo licet apertam dicant contradictionem, tamen ſuppoſito falſo principio conſequenter loqui videntur. Cur ergo non admittent etiam eſſentiam materiæ conſeruari poſſe in rerum natura & extra cauſas ſine actu exiſtentiæ diſtincto? nam vt res ſit in rerum natura & extra cauſas, ſufficit ſecundum ipſos eſſe eſſentiæ: materia autem ex ſe, & per ſe ipſam formaliter aliquod eſſe eſſentiæ habet, quamuis partiale ac diminutum.

Sed hæc veluti ad hominem ex alienis principiis procedunt: ex propriis autẽ ratio à priori huius ſententię eſt, quia materia ſicut habet ſuam partialẽ entitatem eſſentiæ, ita & exiſtentię: exiſtẽtia enim ſubſtantiæ ita compoſita eſt, ſicut eſſentia ſubſtantiæ. & ideò ſine vlla implicatione vel repugnãtia, poteſt

V. Germana à prioriq; concluſionis probatio.

Deus ſicut formam ſine materia, ita & materiam ſine forma conſeruare. Quia, licet proprium ſuſceptiuum (vt ita loquamur) completæ & integræ exiſtentiæ ſit completa natura vel ſubſtantiale ſuppoſitum, tamen pars naturæ, ſeu natura partialis capax eſt, partialis exiſtentię ſibi proportionatę, in qua poteſt per diuinam potentiam partialiter ſola ſubſiſtere, ſicut quantitas in ſua proportionata exiſtentia per diuinam potentiam ſeparata exiſtit. Nulla enim maior repugnantia afferri poteſt in exiſtentia partiali materiæ, quàm in partiali exiſtentia formæ, vel accidentali exiſtentia quantitatis. Namque hæc exiſtentia partialis materię, non manat intrinſecè à forma, ſed ſolùm naturaliter pendet ab illa, vel tãquam à conditione ſeu actuali diſpoſitione naturaliter debita, vel ad ſummum vt à cauſa informãte, & per informationem ſuam per ſe concurrente & iuuante ad eſſe materiæ: hic autem modus dependentiæ facilè poteſt à Deo ſuppleri ſine repugnantia. Et de priori quidem, qui nobis probabilior viſus eſt, res eſt clara, quia ille modus dependentiæ eſt valde extrinſecus, & à poſteriori, & ſolùm conſiſtit in hoc, quòd rei in tali ſtatu conſtitutæ, vel carenti tali diſpoſitione vel actu, non debetur naturaliter eſſe. Poteſt autem Deus conferre eſſe, etiam præter naturale debitum, ſeu pręter ordinem naturalem, & ita poteſt conſeruare formam in materia ſine naturali diſpoſitione, & animam in corpore ſine naturali organizatione.

VI. De poſteriori autem modo dependentiæ idem probatur, quia licet ſecundum illum modum forma concurrat aliquo modo vt cauſa ad eſſe materiæ, nõ tamen vt cauſa intrinſecè componens illud eſſe, aut proprium ſubiectum eius, ſed vt cauſa tãtùm informans vel actuans, & vt extrinſeca in hoc ſenſu quòd eſt condiſtincta omnino ipſi effectui: huiuſmodi autem cauſam Deus ſupplere poteſt efficiendo, etiamſi ipſa cauſet informando. Quod à contrario probatur cauſa materiali, quæ eſt intrinſeca ſicut formalis, & ideò non poteſt Deus illam ſupplere reſpectu illius effectus quem intrinſecè componit. Poteſt tamen ſupplere cauſalitatem eius, reſpectu alterius componentis ſeu formę etiamſi materia in ſuo genere influat per ſe, & vt vera cauſa in eſſe ipſius formę, Et hoc modo ſupplet Deus dependentiam accidentis à ſubiecto, etiamſi ſit in genere cauſæ materialis: & eodem modo poteſt ſupplere dependentiam ſubſtantialis formæ corporeæ à materia, quia licet verè ſit cauſalitas per ſe & materialis, tamen non eſt omnino intrinſeca, id eſt, talis, vt ipſa materia ſit intrinſeca pars talis effectus, ſed eſt circa rem omnino condiſtinctam ſuſtentando illam. Hanc autem cauſalitatem, quam materia præbet ſuſtentando, poteſt Deus ſupplere efficiendo: ergo eadem ratione poterit ſupplere cauſalitatem formę, nõ in compoſitum, ſed in materiam, neque informando, ſed efficiendo. Patet conſequentia, quia ęquè ceſſat tota ratio repugnantiæ, quæ in hoc conſiſtit quòd Deus non poteſt vniri per modum formæ ad materiam, quod neceſſariũ eſſet ad cõſeruandum vel componendum cõpoſitum; non verò ad conſeruandam vnam partem compoſiti ſine alia. In quo par eſt ratio de materia ac de forma, quia non eſt de ratione partis eſſentialis actu exiſtentis quod ſit forma, vel habeat formam, quia neque eſſentia talis partis hoc poſtulat, cùm ſolum conſiſtat in aptitudine ad formam; non verò in actuali vnione, neque etiam exiſtentia, cùm ſolùm extrinſecè pendeat à forma modo iam explicato. Et tunc materia eſſet quidem in actu entitatiuo, ſeu exiſtentiæ, & in potentia ad actum formalem, in quo nulla eſt repugnantia aut difficultas, cùm potentia receptiua neceſſariò includat aliquam entitatem & actualitatem entitatiuam, vt ſuprà declaratum eſt.

Atque hinc obiter intelligitur, per quam actionem poſſit Deus materiam ſine forma conſeruare, aut quid noui oporteat ipſum exhibere, vt ita illam conſeruet. Diuerſimodè enim loquendum eſt iuxta diuerſos modos dependentiæ materiæ à forma ſuprà tactos. Si enim materia ſolum pendet à forma vt ab actu ſeu diſpoſitione conſequente, nulla noua actio neceſſaria eſt ex parte Dei ad conſeruãdam materiam ſine forma, ſed ſi à principio crearet materiam ſolam ſine forma, actio eadem omnino eſſet cum illa, qua Deus actu creauit materiam ſub formis, ſolùmq; conſtitiſſet miraculũ, vel pręternaturale opus in hoc, quòd Deus faceret illam actionem ſine cõcomitantia alterius per quam induceret formam in talẽ materiam. Sicut ſi Deus crearet ſubſtantiam animæ ſine potentia intellectiua, per eandem actionem illam crearet, & miraculum ſolùm eſſet impedire naturalem dimanationem facultatis ab eſſentia; imò de facto anima Chriſti, eadem actione creata eſt ſine propria ſubſiſtentia, ac aliæ creantur, ſolumque in illa impedita fuit actio vel dimanatio propriæ ſubſiſtentię. Et proportionali modo loquẽdum eſt, ſi Deus velit conſeruare ſine forma materiam, quæ iam eſt ſub illa; nam expellendo vnam formam, & non cõcurrendo ad introductionem alterius, ſolum eſſet neceſſarium, Deum cõtinuare illammet actionem, qua nunc conſeruat materiam, quia per illam ſufficienter conſeruaret entitatem materiæ in rerum natura & extra cauſas: miraculumque ſolum in eo eſſet poſitum, quod Deus continuaret actionem conſeruatiuam materiæ in eo ſtatu, in quo illi non deberetur eſſe, & ſine illis conditionibus, quæ ad naturalem modum exiſtendi neceſſariæ ſunt. VII.

Deus ſine forma materiã cõſeruaturus quid noui debeat præſtare.

VIII. At verò ſi materia pendet à forma, vt à propria cauſa per ſe influente ad eſſe illius, ſic neceſſarium erit Deum alio genere efficientiæ & actionis ſupplere illam cauſalitatem formæ, quia, ſi illa cauſalitas formæ per ſe neceſſaria eſt præter communem influxum, quo Deus nunc conſeruat materiam, non poterit cum hoc ſolo communi influxu Dei materia conſeruari ſine cauſalitate formæ, niſi huius neceſſitas alio genere cauſalitatis ſuppleatur. Sicut, quando Deus conſeruat quantitatem ſine materiali concurſu ſubiecti, neceſſarium eſt, vt ſpeciali efficientia ſuppleat concurſum illum ſubiecti, ſine quo quantitas naturaliter eſſe non poſſet, & ideò dicimus longè diuerſa ratione conſeruare Deum quantitatem ſine ſubiecto, ab ea, qua illam in ſubiecto cõſeruabat, vt latè tractaui tertio tomo, tertia parte. Sic igitur neceſſarium eſſet in præſenti ſeruata proportione. Quænam verò eſſet illa noua actio quam Deus adhiberet ad materiam conſeruandam ſine forma, non eſt facilè ad explicãdum: dicimus autem illam fore actionem per modum abſolutæ, & omnino independentis creationis, diſtinguique ab actione, qua nunc conſeruatur materia, quia hæc eſt per modũ cõcreationis, quod quidem in materia cœleſti ſi conſeruãda eſſet ſine forma, facilè intelligi poteſt: in hac verò materia generabilium, difficilius id eſt, nam actio per quam fit, re vera eſt abſoluta creatio, vt in ſuperioribus eſt declaratum, & ideò prior dicendi

cendi modus quoad hanc materiam ſemper videtur verisſimilior.

Satisfit rationibus prioris ſententiæ.

IX. RAtiones contrariæ ſententiæ omnes ferè ſolutę ſunt ex dictis: Ad primam enim iam reſponſum eſt, & falſum ſumere, nempe omnem exiſtentiam eſſe à forma, vt ab intrinſeca & quaſi eſſentiali cauſa (eſt enim id verum de exiſtentia completa ſubſtãtiali, non verò de quacunque partiali) & illationem non eſſe neceſſariam, quia eſto intercederet ille naturalis ordo inter formam & exiſtentiam, non inde fieret eſſe immutabilem per omnipotentiam Dei. Ad ſecundum reſpondent Scotus, & alij committi æquiuocationem in nomine potentiæ, & actus; nam materia dicitur pura potẽtia ſubiectiua, quæ, ſi in ſua puritate ſit, carebit actu informante: cùm verò dicitur omnem rem exiſtentem eſſe in actu, intelligitur de actu entitatiuo, quod non opponitur potentiæ ſubiectiuæ, ſed obiectiuæ tantùm. Quam reſponſionem Iauellus & alij putant ſatis excludi impugnando potentiam obiectiuam, ſed non eſt, quod hæreamus in voce potentiæ obiectiuæ: de qua fortaſſe eſt controuerſia de nomine, vt etiam Iauellus fatetur, & inferiùs tractandum eſt; ſed attendere debemus ad rem ſignificatam, quæ eſt res in eſſe poſſibili, ſiue dicatur poſſibilis à potentia obiectiua, ſiue à potentia actiua agentis: nunc enim nil refert. Rei autem poſſibili ſic ſumptæ opponitur res in actu, & hoc ſenſu eſt verum, rem exiſtentem debere eſſe in actu: hoc autem eſſe in actu, non opponitur purę potentiæ ſubiectiuæ. Quod ſi in hoc ſenſu materia iam creata dicatur pura potentia, falſa eſt aſſumptio. Ad tertium ſatis iam declaratum eſt, quo modo poſſit Deus ſupplere dependentiam naturalem, quàm habet materia in ſua exiſtentia partiali à forma.

X. Ad quartum reſpondetur non magis procedere argumentum illud in materia ſine forma, quàm in materia formata. Materia enim nõ habet aliam ſpeciem ſubſtantialem & eſſentialem ſibi, propterea quod ſit ſub forma, vel ſub hac, vel illa forma. Dico autem ſubſtantialem & eſſentialem, quia agimus de materia prima, non de materia proxima, quę includit formas ſeu diſpoſitiones acccidentales, ratione quarum dicitur interdum ſpecie differre, ſed illa re vera non eſt diuerſitas in ſubſtãtiali differentia materiæ, ſed in accidentibus. Forma igitur non dat differentiam ſpecificam materiæ, ſed compoſito. Vnde ſicut eadẽ materia numero, manet ſub diuerſis formis, ita & eadem ſpecie: ſi ergo materia ſine forma exiſtens eſſet indiuiduum generis ſub nulla ſpecie contentum, etiam nunc eſt: vel certe, ſi nunc non eſt tale indiuiduum (vt re vera non eſt) neque etiam tunc eſſet. Vnde ſimpliciter negãda eſt ſequela, quia ad rationem materiæ non ſpectat vt ſit in ſpecie hominis, vel equi, ſed in ſpecie materiæ; illa autem materia eſſet in aliqua ſpecie vltima materiæ, vel cœleſtis, vel elementaris. Quare aliud eſt dicere in eo caſu dari materiam, quæ in ſua latitudine eſſentiæ incompletæ ſub nulla ſpecie vltima ſibi proportionata contineretur, & falſum eſt hoc ſequi: aliud verò eſt dicere, dari materiam ex qua nullum indiuiduum completum ſub aliqua ſpecie vltima ſubſtantiæ cõpletæ contentum actu componeretur: & hoc fatemur ſequi; nullum autem eſt inconueniens, ſed eſt ipſamet aſſertio noſtra: quia non eſt de eſſentia materiæ quòd actu componat tale indiuiduum, ſed quod apta ſit illud componere. Ad quintum reſpon-

Materia ſubſtantialẽ propriam ſtabilemq; ſpeciẽ ſibi aſſcribit

A detur eſſe diſcrimen inter ſubſtantiam & accidens, quod accidẽns & forma accidentalis in tota ſua latitudine ſumpta conuertuntur, quia omne accidens aliquo modo inhæret, & ideò repugnat dari eſſe accidentale ſine forma accidentali: ſubſtantia verò & forma ſubſtantialis non conuertuntur: datur enim ſubiectum ſubſtantiale quod nullo modo eſt forma, & ideò diuiditur ſubſtantia in materiam, formam & compoſitum. Quapropter non eſt neceſſe vt omne eſſe ſubſtantiale ſit intrinſecè & formaliter à forma: nam in latitudine ſubſtantialis eſſe, datur eſſe ſimpliciter & completum; & hoc eſt à forma propriè ac per ſe in ſuo genere, datur etiam eſſe partiale, quod non ſemper eſt à forma, niſi latè loquendo, quatenus ab illa aliquo modo pendet, quam dependentiam Deus ſupplere poteſt, vt oſtenſum eſt.

SECTIO X.

Vtrùm vnius ſubſtantiæ vna tãntùm detur cauſa formalis.

EXplicata cauſalitate formæ, neceſſariũ eſt eius veritatem, vel multitudinem in eodem effectu vel compoſito exponere, vt hinc ſimul conſtet, an intra hoc genus cauſę, ſit aliqua ſubordinatio, vel dependentia cauſarum reſpectu eiuſdem effectus. I.
B Duobus autem modis intelligi poteſt in vna ſubſtãtia eſſe plures formas, ſcilicet, vel in diuerſis partibus materiæ, vel in eadem materia. De priori modo hîc non diſputamus: quia etſi in diuerſis partibus materiæ dentur diuerſæ formæ, tamen vnaquæque earum vnum tantùm habet effectum proprium in ſua materia. Quod ſi ex omnibus illis ſubſtantiis vna componitur tanquam ex partibus integrantibus ipſam, neceſſe eſt vt formæ illæ non ſint totales, ſed partiales, vnam totalem formam integrantes. Atque ita ea multitudo partium non impediet quo minùs vnius effectus totalis vna detur adæquata cauſa formalis. Et quidem ſi huiuſmodi partiales formæ ſint eiuſdem rationis, non eſt dubium quin poſſit in materialibus formis pro diuerſitate partium materiæ multiplicari & vniri ad componendam vnam ſubſtantiam. An verò formæ diuerſarum rationum poſ-
C ſint eſſe partiales, & inter ſe vniri ad componendam vnam ſubſtantiam, & quanta poſſit eſſe illa vnio, an ſcilicet, per veram continuationem Mathematicam, vel per minorem aliquam cõiunctionem Phyſicam: hæc omnia non pertinent ad præſentem materiam, ſed ad ſcientiam de anima; nam illa omnia potiſſimum quæri ſolent propter partes heterogeneas viuentium, & maximè propter ſanguinem & alios humores exiſtentes in animali, de quibus nonnulla attigi 1. tom. 3. part. diſp. 13. ſect. 5. 6. & 7.

Plures partiales formæ homogeneæ in eodem cõpoſitò inueniuntur.

Quæſtio ergo præſens verſatur de cauſa formali reſpectu eiuſdem omnino materiæ, an ſcilicet in vna materia tantùm eſſe poſſit vna forma ſubſtantialis, in qua quæſtione plures inuoluuntur pro varietate opinionum, quę breuiter attingendæ ſunt. II.

Tribus autem modis excogitari poſſunt plures formę in eadem materia: vno modo cum ſubordinatione per ſe & eſſentiali, per modum formæ ſuperioris & inferioris, quarum prior, licet reſpectu materię ſit actus, reſpectu tamen vlterioris formæ comparetur per modum potentiæ. Secundò cum ſubordinatione, non quidem eſſentiali, ſed per modum diſpoſitionis ad formam principaliter intentam. Tertiò merè per accidens & ſine vllo ordine inter ſe. III.

Auicẽbron. Ioan. 36. Gandauo. Paulus Ven.

Et ad

Et ad hæc tria capita reuocantur omnes opiniones, quæ in hac materia ſunt vel eſſe poſſunt, & in ſingulis eſt ſententiarum varietas.

IV. Nam ad primum caput ſpectat opinio ſuprà tractata diſput. 13. de forma corporeitatis per ſe neceſſaria ad introductionem vltimarum formarum, quã hîc iterum referre & impugnare non oportebit.

Reiicitur opinio de multiplicatione formarum iuxta prædicata eſſentialia.

V. IBidem eſt etiã tractata & curſim impugnata opinio, quæ affirmat, formas ſubſtantiales realiter multiplicari in compoſito iuxta multitudinem prędicatorum eſſentialiũ, quę refertur ex Auicembron in lib. fontis vitæ, eamq; tenuit Ioannes de Gandauo 2. Metaph. quęſt. 10. & 1. de anima quęſt. 8. & Paul. Venet. 7. Metaph. Veruntamen hæc ſententia antiquata iam eſt, & vt omnino improbabilis reiecta; nã præter rationes generales, quas inferiùs efficiemus pro vnitate formæ, hæc ratio conuincit falſitatis illam opinionẽ, quòd multiplicet formas ſine fundamento & neceſſitate; nam in ſuperioribus oſtenſum eſt, vniuerſalia nõ diſtingui realiter à particularibus, nec genera ab ſpeciebus: ergo cùm hæc prædicata multiplicẽtur ſolùm per abſtractionem & præciſionem noſtri intellectus, vanũ eſt exiſtimare illis correſpondere in re formas realiter diſtinctas. Alioqui etiam in ſubſtantiis ſeparatis, & in formis accidentalibus, multiplicandæ eſſent formæ realiter diſtinctæ, & inter ſe ſubordinatæ iuxta multitudinem prędicatorum eſſentialium, quæ in his etiam rebus noſtra ratio diſtinguit. Imò etiã materias oporteret realiter diſtingui & multiplicari in ſubſtantiis materialibus, quia ab illis ſumi poſſunt prædicata diuerſa eſſentialia, vt eſſe rem materialem, quod cõmune eſt cœleſtibus & inferioribus corporibus, & eſſe rem generabilem, aut aliquid ſimile. Deniq; hæc prædicata quàm plurima abſtrahi poſſunt, iuxta varias rerum cõuenientias: ergo impoſſibile eſt iuxta numerum earum multiplicari realiter formas. Omitto alias rationes, quas ſuprà diſp. 13. ſect. 3. fecimus.

VI. Sed obiicies Ariſtotelem 7. Metaph. cap. 10. dicẽtem partibus definitionis correſpondere partes rei: partes autem definitionis ſunt genus & differentia: ergo his partibus correſpondent in definito partes realiter diuerſæ, quæ non ſunt ſola materia & forma; nam animal, verbi gratia, non ſignificat ſolam materiam, ſed compoſitum ex materia & anima ſenſitiua. Item idem Ariſtoteles 2. Metaphyſ. cap. 2. probat non dari proceſſum in infinitum in cauſis formalibus quia non datur in prędicatis quidditatiuis. Item, quia proprietates, quæ ſecundum hæc prædicata cõueniunt, ſunt diſtinctę in re ipſa, vt, verbi gratia, ſentire, intelligere, moueri, &c. ergo & formæ à quibus ea prædicata ſumuntur. Ad primum teſtimonium Ariſtotelis reſpondetur, vel non loqui generaliter de omni definitione, ſed de illa, quæ datur modo Phyſico, & per partes phyſicas, vt cùm dicitur homo eſſe ens compoſitum ex anima & corpore, vel, ſi vniuerſaliter loquatur, non oportere intelligi de partibus in re diſtinctis, ſed re vel ratione, vt ſumitur ex Diuo Thoma ibi, & clariùs ex Alexand. Alenſi, qui vocat partes reales aut rationis. Ad aliud verò teſtimonium reſpondetur ex negatione plurium, vel infinitorum prædicatorum eſſentialium rectè colligi negationem plurium, vel infinitarum formarum, quia à qualibet forma, vt minimum ſumi poteſt vnum prædicatum quidditatiuum: ſi ergo non ſunt

Partibus definitionis vt reſpondeant partes rei.

D. Thom.
Alenſ.
Prædicata eſſentialia & formę ſubſtãtiales quem ordinẽ illationis ſeruẽt.

A infinita prædicata quidditatiua, nec infinitæ formę, eſſe poterunt. E contrariò verò ex multitudine prædicatorum quidditatiuorum, nõ poteſt colligi multitudo formarum, quia ab eadẽ forma poſſunt plura prædicata ſumi iuxta varias conuenientias ac differentias, quas habet cum aliis formis. Quare non eſt ſimile, quod ex Ariſtotele adducitur.

Hinc autem optimè infertur, quòd ſicut ex vnitate formæ non colligitur prædicata quidditatiua non eſſe plura, ſed vnum tantùm, ita etiam non colligitur illa non eſſe infinita, aut non poſſe eſſe in eis proceſſum in infinitum; quia ſtante vnitate formæ poſſunt hæc prædicata multiplicari: an verò aliunde ſit terminus in his prædicatis, & quomodo id probauerit Ariſtoteles, dicemus ſect. ſequent. Ad vltimum reſpondetur negando conſequentiam, nam, ſicut ab eadem cauſa plures effectus, ita ab eadem forma diuerſæ facultates oriri poſſunt, vt experientia notum eſt; nam interdum conueniunt plures facultates eidem rei, non ſolùm ſecundum eãdem formam phyſicam, ſed etiam ſecundum eandem differẽtiam ſpecificam, vt homini intellectus, voluntas, riſibilitas: VII.
B aliquãdo verò oriuntur hæ facultates ab eadem forma ſecundum varios gradus eius, qui à nobis ſęp. diſtinguuntur per ordinem ad ipſas difficultates vel actiones, quamuis in re, gradus ipſi non ſint diſtincti in ſubſtantialibus formis, de qua re ſatis dictum eſt, tractando de vniuerſalibus.

Opinio Scoti de forma corporeitatis reiicitur.

TErtiò ad hoc caput ſpectat opinio Scoti & Henrici ſuprà tacta diſput. 13. qui ponunt etiam formam corporeitatis aut miſti, vt per ſe neceſſariam inter materiam & formas quaſdam ſubſtantiales, quãuis non eodem modo: Scotus enim putat intercedere inter materiam & omnem animam, non verò inter materiam & formas inanimatorũ: Henricus verò ſolùm in homine illam formam requirit. Fundamẽtum Scoti ſi à priori explicetur, fuiſſe videtur, quia anima eſt forma, tranſcendens communem gradum corporis, & requirit in materia diſpoſitionem & varietatem quandam organorũ, quàm aliæ formæ non requirunt: ergo anima vt ſic, non dat eſſe corporis, VIII.
C ſed præſupponit illud per aliam formam ratione cuius ſupponitur materia capax organizationis, & diſpoſitionis neceſſarię ad animam: in rebus autem inanimatis ceſſat hæc neceſſitas. Et confirmari hoc poteſt ex communi modo loquendi, dicimus enim viuens conſtare corpore & anima, non tamen dicimus aquam vel aerem conſtare ex corpore & tali forma, ſed ex materia & tali forma: ergo ſignum eſt corpus quod in viuentibus dicitur eſſe altera pars compoſiti, præter materiam includere quandam ſubſtantialem formam intermediam inter materiam, & animam. De quo corpore optimè intelligitur definitio illa animæ, eſt actus corporis Phyſici, organici, potẽtia vitam habentis. Nam cùm illud corpus, quod cõdiſtinguitur ab anima, ſit pars Phyſica, non includit animam ipſam, etiam vt dantem ſuperiorem gradũ, IX.
quia aliàs non eſſet ex eis cõpoſitio Phyſica, ſed Metaphyſica, nec etiam dicit ſolam materiam, aut nudam, quia hoc modo communis eſt omnibus rebus naturalibus; aut cum accidentibus, quia hæc non pertinent ad eſſentiam ſubſtantię: ergo includit ſpecialem formam ſubſtantialem diſtinctam ab anima. Secundò ac principaliter motus eſt Scotus argumẽto à poſteriori, quia in morte animalis recedit anima, & non ſtatim introducitur noua forma: non eſt autem

autem dicendum manere materiam ſine forma: ergo dicendum eſt manere ſub forma corporeitatis, quæ præerat in animali. Maior probatur, quia, ſi introduceretur forma, illa eſſet diuerſa pro diuerſitate diſpoſitionum: videmus autem non ita eſſe, ſed in morte hominis idẽ cadauer manere, ſiue ex redundantia caloris; ſiue frigoris moriatur. Accedit etiam, ſæpè nullum eſſe agens, à quo talis forma educatur. Tertiò vtitur Scotus argumento Theologico, quod maximè mouit Henricum; nam dici non poteſt corpus hominis mortui ſemper eſſe ſpecie, aut numero diſtinctum à corpore viuentis: ergo neceſſe eſt fateri manere eandem numero formam corporis ſine noua forma, quia variata forma, variatur indiuiduũ, imò & ſpecies. Antecedens patet, quia aliàs non iacuiſſet in ſepulchro idem numero corpus quod fuit in Chriſto viuente. Et ſi hoſtia fuiſſet ante Chriſti mortem conſecrata, & ſeruata in triduo, non manſiſſet in ea idem corpus numero, quæ videntur eſſe contra dicta Sanctorum.

IX. Hæc verò opinio etiam multiplicat formas ſine ſufficiente fundamento, & impugnari poteſt eiſdem rationibus quibus dicta diſp.13. cont. Auicen. vſi ſumus. Et præterea ſupponit Scotus in ſua ſententia duo, quæ Ariſtoteli repugnant. Vnum eſt interdum fieri corruptionẽ ſubſtantialem ſine ſubſequẽte generatione, contra Ariſtot.1.de Generat.cap.3. Secundum eſt fieri corruptionem ſubſtantialem manente completa ſubſtantia ſenſibili compoſita ex materia & forma contra eundem Philoſophum 1. de Generat.cap.4. Ad quæ reſpondent Scotiſtæ Ariſtotelem loqui, quando fit integra corruptio, quando autem moritur animal, non fit integra corruptio, donec tanta fiat tranſmutatio in materia, vt etiam forma corporeitatis abiiciatur. Sed hęc eadem diſtinctio integræ, vel dimidiatæ corruptionis ſubſtantialis, eſt aliena à doctrina Ariſtotelis, qui generationem, & corruptionem ſubſtantialem ſemper definit eſſe inceptionem & deſitionem ſimpliciter totius ſubſtãtiæ. Et præterea ſequitur tertiò manere de facto in rerum natura indiuiduum generis de prędicamento ſubſtãtiæ ſub nulla ſpecie corporis conſtitutũ, quod non eſt minus impoſſibile, quàm intelligere aliquod animal in rerum natura nullius ſpeciei animalium.

Roborantur duo Ariſtotelis principia quæ deſtruũtur poſita forma corporeitatis.

X. Reſponderi poteſt ex Scoto illud compoſitum ex materia & illa forma corporeitatis non eſſe indiuiduum contentum ſub genere corporis de prædicamento ſubſtantiæ, vt putauit Auicenna; nam illud indiuiduum eſſe debet ſubſtantia completa re ipſa includens aliquam ſpecificam formam, quã confuſè dicit corpus de prædicamento ſubſtantiæ, & ideò in recto prædicatur de inferioribus: illud autem corpus conſtans ex materia & ſola forma corporeitatis, eſt tantùm incompleta ſubſtantia & partialis; nam eſt pars cuiuſdam compoſiti ſubſtantialis. Vnde ſicut materia, quia eſt pars, poteſt eſſe reductiuè ſub genere corporis, & non ſub aliqua ſpecie, ita corpus illud, quod eſt pars compoſiti.

XI. Sed hæc reſponſio non ſatisfacit, primò, quia vt aliquod indiuiduum contineatur directè ſub aliqua ſpecie, ſatis eſt, quod contineat actu totam eſſentiam actualem illius ſpeciei, nec opus eſt, quod contineat actu quidquid ſpecies continet in potentia, vt per ſe notum eſt: corpus autem de prædicamento ſubſtãtiæ, eſt ſpecies ſubalterna contenta ſub genere ſubſtantiæ, de cuius actuali ratione ſolùm eſt vt ſit ſubſtantia compoſita ex materia & forma ſubſtantiali, vel vt ſit ſubſtantia per ſe exiſtens, & capax quantitatis, ſed tota hæc ratio actualis cõuenit illi indiuiduo: ergo. Secundò, quia licet pars ſubſtantiæ reductiuè poſſit eſſe ſub genere, & non ſub ſpecie, tamen ſi directè & proportionatè illi aſſignentur genera & ſpecies, impoſſibile eſt eſſe ſub genere, quin ſit in aliqua ſpecie eius, ſicut ſuprà dicebamus materiam, etiam conſeruatam de potentia Dei abſoluta ſine forma, nõ poſſe non eſſe in aliqua vltima ſpecie materiæ. Ita ergo forma illa quæ conſtituit illud corpus ſeu cadauer, non poteſt eſſe ſub communi genere formę ſubſtantialis, quin ſit in aliqua vltima ſpecie ſubſtantialis formæ: ergo compoſitum ex tali forma & materia erit etiam in aliqua vltima ſpecie ſubſtantiæ compoſitæ: ergo non tantum reductiuè in genere corporis. Et hæc ratio, vt ſuprà dicebam, conuincit etiam illud compoſitum non eſſe ampliùs actuabile per vlteriorem differentiam ſubſtantialem, neq; per formam à qua talis differentia ſumatur, & ideò non eſſe partem, nec potentiam per ſe ordinatam ad vlteriorem actum ſubſtantialem, ſed eſſe completã ſubſtantiam in actu vltimo conſtitutam: nulla enim ſubſtantia eſt ita cõpleta & in actu, niſi quia habet aliquam formam ſubſtantialem conſtitutam in aliqua ſpecie vltima talis formæ.

Tertiò eſt argumentum ad hominem cõtra Scotũ, quia, ſi nõ exiſtimat incõueniẽs manere hoc corpus, quod dicit eſſe partem ſubſtantiæ, ſine vlteriori forma, non eſt cur inconueniens iudicet materiam manere ſine forma: ergo ad vitandum hoc inconueniens non debuit introducere hãc corporeitatis formam. Antecedens patet, quia, ſicut materia eſt potẽtia per ſe ordinata ad formam, ita corpus illud eſt potẽtia per ſe ordinata ad animam. Et ſicut materia ſub illa forma corporeitatis habet aliquam actualitatem, ita per ſe ſola habet propriam actualitatem entitatiuam, quę ſufficit ad exiſtendum: ergo non eſt cur magis pendeat entitas materiæ ab illa forma corporeitatis, quàm ipſa forma corporeitatis ab vlteriori forma, id eſt, anima: ſi ergo forma corporeitatis poteſt manere ſine anima, etiam materia poterit manere ſine forma corporeitatis. Eſt ergo impertinens illa forma. Quartò ſequitur ex opinione Scoti in generatione ſubſtantiali ſæpe introduci duas formas realiter diſtinctas: cùm ergo mutationes multiplicentur ex terminis, erunt duę generationes ſubſtantiales ad vnum compoſitum ſubſtantiale cõſtituendum. XII.

Quintò accidere poteſt, quod idem numero corpus, ex eiſdem numero materia & forma conſtans, nunc viuat vita hominis, poſtea vita bruti; nam quãdo ex cadauere generatur vermis, non eſt cur mutetur forma corporeitatis; nam ſi illa manet in cadauere ſine diſpoſitionibus hominis, poterit meliùs manere ſub forma cuiuſcunque viuentis. Imò inde videtur vlterius ſequi ſine cauſa limitari hanc formam ad ſola viuentia, ſed vt minimum extendi debere ad omnia miſta, etiam inanimata; nam, vt ipſe etiam Scotus loquitur, illa eſt forma miſtionis conſurgens ex miſtione elementorum: ergo vbicunque fuerit hæc miſtio, erit in materia diſpoſitio ſufficiens ad hanc formam: erit ergo in omnibus miſtis inanimatis: alioqui oportet vt Scotus declaret, quænam tranſmutatio facta in materia cadaueris ſufficiat ad expellendam hanc formam. Nulla certè poterit rationabiliter aſſignari, niſi fortaſſe reſolutio in prima ſimplicia elementa: nam ad omnes alias diſpoſitiones, quæ cõſurgunt ex miſtione elementorum, videtur eſſe indifferens talis forma, cùm XIII.

cùm dicatur manere in ligno, oſſe, & carne, &c. Quòd ſi hoc conſequens admittatur, vix poterit aſſignari rationabilis differentia, cur talis forma non ſit in materia cum forma auri, vel alterius miſti homogenei, &c. Vnde, ſi ponenda eſſet forma corporeitatis, magis conſequenter loqueretur qui eam poneret in omnibus entibus naturalibus cum Auicenna, quàm in quibuſdam, vt alij faciunt. Atq; hæ rationes ſufficiunt etiam contra opinionem Henrici; nam quæ dicta ſunt de viuentibus in communi, applicari facilè poſſunt ad ſolum hominem.

XIV. Eneruantur argumenta pro corporeitatis formæ inducta.

Accedit, rationes quibus hi authores moti ſunt ad introducendam illam formam, valde debiles eſſe. Ad primam enim reſpondetur, quamuis anima ſit ſuperior forma, quàm formæ inanimatorum, & requirat in materia organizationem membrorum; nõ propterea eſſe neceſſariam corporeitatis formam; nam anima per ſe ſufficit ad actuandam immediatè materiam, & conſeruandam illam in eſſe: ſeu terminandam dependentiam illius, & conſequenter ſatis etiam eſt vt compoſitum ex tali materia & forma, ſit capax trinę dimenſionis, quod eſt eſſe corpus de prędicamento ſubſtantię: ſufficit denique vt talis forma B requirat in diuerſis partibus materię diuerſas diſpoſitiones accidẽtales, per quas diuerſa organa cõplent, ſiue quia anima ipſa ſi diuiſibilis ſit, varias habet partes diuerſarum rationum partialium, quibus illæ diſpoſitiones reſpondent, ſiue quia ſi anima ſit indiuiſibilis, in ſua eminenti, & perfecta entitate totam illam varietatem virtute continet. An verò diſpoſitiones illæ accidentales præcedant in materia ordine naturæ, vel omnino conſequantur animam, quoad gradum proximum & vltimum, eadem ratio eſt de diſpoſitionibus heterogeneis, quæ de homogeneis; & ideò neceſſe non eſt propter hanc cauſam particularem formam introducere in viuentibus, ſed Philoſophandum in hoc eſt iuxta dicta ſuperiori diſputatione de quantitate & accidentibus exiſtentibus in materia prima.

XV. Viuens quo ſenſu dicatur corpore & anima conſtitui. Ariſtot.

Ad cõfirmationem, quod ad rem attinet, cùm dicitur viuens conſtare corpore & anima, ſi per corpus pars phyſica intelligẽda eſt, nihil eſſentialiter includere præter materiam, quia ſecluſa forma corporeitatis nihil aliud eſſentiale poteſt manere in corpore, C vt eſt pars Phyſica, vt rectè probat argumentum ibi factum. Vnde Ariſto. 7. Metaph. tex. 39. *Manifeſtum* (inquit) *eſt, quod anima quidem ſubſtantia prima, corpus verò materia: homo verò, vel animal quod ex ambobus.* Et quàuis in tali materia requirantur diſpoſitiones organicæ vt diſpoſitiones vltimæ, conditioneſque neceſſariæ: tamen non pertinent ad compoſitionem ſubſtantialem; & conſequenter nec eſſentialiter includuntur in parte Phyſica eſſentiali. Nihil tamen eſt quod nos cogat vt nomine corporis intelligamus puram partem Phyſicam, quæ eſt materia, ſed vt ſtat ſub quodam gradu Metaphyſico formæ, ſeu (quod idem eſt) dicit cõpoſitum ex materia & anima, verbi gratia, non quatenus anima eſt, ſed quatenus dat gradum corporeitatis; ad declarandam enim propriam rationem animæ, & ſingularem gradum perfectionis quem addit vltra cõmunem gradum corporis diſtinguimus peculiariter in viuentibus animam à corpore, & ſignificamus corpus per modum partis Phyſicæ, non quia forma in eo incluſa ſit pars Phyſica comparata ad animam, ſed quia ita concipitur ac pręſcinditur ac ſi eſſet forma diſtincta. De qua re plura dici poſſent, quæ omitto, quia ea ſcripſi in 3. tom. 3. p. diſp. 51. ſect. 4.

XVI. In cuiuſcunq; viuẽtis morte forma cadaueris introducitur in materiam.

A Ad ſecundum reſpondetur eſſe falſum aſſumptũ; nam in morte hominis, & cuiuſcunq; animalis forma cadaueris introducitur, ne materia maneat ſine forma. De qua forma, & de vnitate aut diſtinctione eius & de cauſa efficienti ipſius, non eſt hìc dicendi locus, & parum refert ad rem de qua agimus. Probabile ergo eſt in viuẽtibus ſpecie diuerſis formam cadaueris, quæ loco animæ introducitur, eſſe ſpecie diſtinctã, vt cõſtat de plantis, atq; ẽt de animalib⁹. Vtrũ autem reſpectu eiuſdem viuentis ſuccedat forma eiuſdem ſpeciei, vtrumque poteſt probabiliter dici, vt Caietanus diſputat contra Scotum 1. part. quæſt. 76. art. 4. Quoad cauſam verò efficientem dicendum eſt, produci ab aliquo temperamento proximo cum concurſu alicuius cauſæ vniuerſalis, ſicut generaliter dicendum eſt de his, quæ per accidens generantur ex putrefactione. Ad tertium dicendũ eſt corpus mortuum eſſe ſpecie diuerſum, & conſequenter quoad ſubſtantialem formam etiam eſſe numero diſtinctum. Neque refert quod de corpore Chriſti affertur, nam illud dicitur eſſe, vel ſenſibiliter idem numero mortuum & viuum propter identitatem materiæ, quantitatis & ſenſibilium accidẽtium, vel ſuppoſitaliter idem propter idenditatem ſuppoſiti. De qua re dixi in tertio tomo loco citato, & latiùs in 2. tom. diſput. 38. ſect. 3. vbi etiam declaraui an forma cadaueris, quæ fuit in triduo in corpore Chriſti, fuerit hypoſtaticè verbo vnita. Quod etiam Henricus loco ſuprà citato attigit. Non eſt ergo neceſſe propter locutiones Theologicas, quæ commodum ſenſum habere poſſunt, fingere in homine nouam formam ſine fundamento Philoſophico: imò contra veram rationem ſubſtantialis & eſſentialis compoſitionis, vt partim oſtenſum eſt, & in ſequentibus ampliùs oſtendemus. Specialis autem ratio phyſica, quæ in homine ſumi poteſt ex eo, quòd anima eius ſpiritualis eſt, in ſequenti puncto tractabitur.

Cuius ſpeciei, & ab agente ſit.

Tractatur ſententia de multiplicatione formarum iuxta gradus rerum.

XVII.

VLtimus modus dicendi in hoc primo capite eſſe poteſt in vnaquaq; re tot multiplicari formas ſubſtantiales per ſe ſubordinatas, quot ſunt gradus rerum naturalium. & iuxta numerum graduum, qui ab vna & eadem ſubſtantia participantur. Sunt autem quatuor gradus ſubſtantiarum, materialium ſcilicet, inanimatorum corporũ vegetabilium, ſenſibilium, & rationalium. Rurſus entia naturalia quędam participant vnum ſolùm gradũ & in eis tantùm eſt vna forma, & hæc ſunt opera inanimata, vegetantia verò duos participant gradus, vnde duabus formis conſtituuntur, animalia tribus, homines quatuor. Quam ſententiam hoc modo integrè declaratam non inuenio, tamen authores, qui docuerunt, eſſe in homine tres animas realiter diſtinctas, ſi conſequenter loquantur, neceſſe eſt, vt totum diſcurſum factum amplectantur: nam qua ratione in homine diſtinguunt tres, oportet in brutis duas etiam diſtinguere, & qua ratione ipſas animas inter ſe ſeparant, oportet quod gradum etiam animæ à communi gradu formæ corporalis diſtinguant; nam his omnibus eadem eſt proportio. Neque alia ratio diſtinctionis dari poteſt niſi graduum ſubordinatio & diſtinctio. Tenent autem eam opinionem de triũ animarum diſtinctione Philop. 1. de anima, textu 91. quem ſequitur Iandun. capite de anima, quæſt. 12. & Paulus Venetus in Sum. de anima cap. 5. Quorum fundamenta hoc loco non referam, quia ferè coincidunt

Philop. Iandun. Paulus Ven.

cidunt cum his, quæ in referendis aliorum opinio- A
nibus tacta ſunt.

XVIII. Solùm in homine videtur inueniri peculiaris ne-
ceſſitas plurium animarum, ſaltem duarum ob duas
præcipuas cauſas hominis proprias. Vna eſt, quia ra-
tionalis anima eſt perfectè ſpiritualis, & indiuiſibi-
lis, maximéq; diſtans ab imperfectione materiæ: &
ideò extrema tam diſtantia nõ videntur poſſe imme-
diatè coniungi: eſt ergo neceſſaria aliqua forma, qua
mediante vniantur. Atq; hæc ratio peculiariter fauet
opinioni Henrici ſuprà tractatæ, nam anima ratio-
nalis cùm ſit incorporea, non poteſt dare eſſe corpo-
reum: ergo nec poteſt eſſe forma corporeitatis. Et ea-
dem ratione non poteſt eſſe forma vegetatiua aut
ſenſitiua formaliter, nã huiuſmodi formæ ſunt ma-
teriales, & corruptibiles: ergo propter hæc requiri-
tur in homine aliqua forma materialis prçter animã,
ſiue illa ſit vna, ſiue multiplex.

XIX. Altera cauſa eſt, quia in homine ſunt operationes
contrariæ, nam *caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpi-
ritus aduerſus carnem:* non poſſunt autẽ contrariæ o-
perationes ab eodem principio prodire, ſed à con-
trariis. Quo argumento vtitur Ocham, qui hanc B
ſententiam docet quodlib. 2. q. 10. & in 11. addit etiã
diſtingui has animas à forma corporeitatis: & in bru-
tis etiam diſtinctam facit talem formã ab anima ſen-
ſitiua eorum. De anima verò ſenſitiua & vegetatiua
negat eſſe diſtinctas. In quo certè non conſequenter
loquitur; neque etiam declarat an in plantis diſtin-
guatur anima à forma corporeitatis. Manichæi etiam
duas in homine aſſerebant eſſe animas, vnam ſpiri-
tualem à bono Deo inditam, aliam verò animalem ei
contrariã, & à cõtrario principio, malo ſcilicet Deo,
quẽ illi fingebant, profectam: vt retulit Auguſtin. lib.
de duabus animab. contra Manichæos & 10. Gen. ad
liter. cap. 13. & lib. de vera religione, c. 9. & plures do-
ctores Catholicos ſecutos eſſe hanc ſententiam de
duabus animab. in homine, ſpirituali, & ſenſuali,
teſtatur Hieron. epiſt. 150. ad Hedib. q. 12. tractãs lo-
cũ quo illi mouebantur, 1. ad Theſſal. 5. *Deus pacis ſan-
ctificet vos, vt integer ſpiritus veſter & anima, & corpus, ſi-
ne querela in aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur.*
Cui teſtimonio coniungebant illud Daniel. 3. *Bene-
dicite ſpiritus & animæ iuſtorum Domino.* Idem tenuit
Philo in lib. quòd deterius potiori inſidietur.

Duas animas ponebant Manichæi. Auguſt. Hieron.

XX. Hæc verò ſententia nõ ſolùm in Philoſophica ra- C
tione improbabilis eſt, ſed etiam in noſtra fide parũ
tuta, quantum ad eam partem qua ponit in homine
plures animas. Et quidem quantũ ad illam rationem
generalem diſtinguendi plures formas ſubſtantiales
ex gradibus rerũ, à poſteriori ex eo rectè improbatur
quod ex illo principio ſequitur neceſſarias eſſe in ho-
mine animas realiter diſtinctas, quod eſt à ſana do-
ctrina alienum. Deinde omnes rationes quibus pro-
bauimus non diſtingui in viuentib. animam à forma
corporis, à fortiori probant additionẽ noui gradus
non ſufficere ad formas realiter diſtinguendas.

Improbatur adducta ſententia cum ſuis explicationibus.

XXI. Imò rationes factæ contra primam ſententiã, qui-
bus oſtenſum eſt non diſtingui realiter formas pro-
pter diuerſa prædicata quidditatiua inter ſe ſubordi-
nata, idem probant etiã ſi vnum prædicatũ addat al-
teri nouũ gradũ, nam quando illi duo gradus in vna,
& eadem re coniunguntur, vnus comparatur ad aliũ
vt differentia ſpecifica ad genericam, & ita ex vtroq;
vna ſubſtantialis ſpecies conſtituitur tanquam ex v-
niuerſali, & particulari: ergo in re non diſtinguuntur
illi gradus ſeu differentiæ, vt coniunctæ in tali ſpecie:
ergo nec formæ quæ ſunt principia talium graduum
vel differentiarum, realiter diſtinguuntur in tali
ſubſtantia. Quod tandem declaratur applicando
cum proportione rationem ſuprà factam, nam ſi in
equo, verbi gratia, eſt anima vegetatiua, neceſſe eſt vt
per aliquam ſpecificam differentiam ſit contracta, nã
anima vegetatiua vt ſic ſolùm dicit rationem gene-
ricam, quæ diſtinguitur per varias ſpecies, vt in arbo-
ribus & plantis eſt euidentiſſimum, non poteſt autẽ
eſſe in equo indiuidua & realis anima conſtituta ſub
genere animæ vegetatiuæ, & nõ ſub aliqua ſpecie illi-
us generis: ergo neceſſe eſt vt per aliquam ſpecificam
differentiam ſit contracta & conſtituta. Aut ergo
illa differentia continetur intra gradum ipſum vege-
tatiuum, ſicut differentia ſpecifica cuiuſdam arbo-
ris, verbi gratia, piri, manet intra latitudinem gradus
vegetatiui: vel eſt ipſamet differentia eleuans illam
animam ad gradum ſenſitiuum. Primum dici non
poteſt, quia aliàs illa anima vt ſic conſtitueret vltimã
quandam & infimam ſpeciem rei vegetabilis, quæ
non eſſet capax vlterioris differentiæ, & conſequen-
ter neque vlterioris animę: neque compararetur ille
gradus ad ſubſequentem, vt genus ad ſpeciem, ſed
opponerentur tanquam duæ ſpecies vltimæ condi-
ſtinctæ: ergo neceſſe eſt dicere ſecundum, nimirùm
animam vegetatiuam ſecundum ſuam rationem ge-
nericam contrahi in anima equi per ipſummet gra-
dum ſpecificum. Ex quo apertè concluditur, animã
vegetatiuam in equo non eſſe re diſtinctam à ſenſiti-
ua, quia nulla res poteſt diſtingui realiter à differen-
tia, per quam eſſentialiter conſtituitur.

Atque hæc ratio eandem vim habet in anima ra- XXII.
tionali, & eodem modo applicari poteſt; nam, ſi ani-
nima ſenſitiua v. g. eſſet in homine re diſtincta à ra-
tionali, illa eſſet ſpecificè contracta intra gradũ ſen-
ſitiuum: vnde eſſet anima quædam irrationalis, &
belluina, quę, ſecluſa rationali, aut per intellectum;
aut re ipſa ſaltem per potentiam Dei, verè conſtitue-
ret quoddam brutum tam integrum & completum
in ſpecie animalis, ſicut eſt equus: quo modo rectè
ait Auguſtinus lib. 82. quæſtionum, q. 8. Apollina- Auguſtin.
rem, dum aſſeruit Verbum aſſumpſiſſe animã ſenſi-
tiuam ſine rationali, re ipſa dixiſſe aſſumpſiſſe quan-
dam belluam. Quomodo ergo poſſet compoſitũ tali
anima conſtitutum vlteriùs informari anima ratio-
nali?

Præterea eſt optima ratio communis quidem o- XXIII.
mnibus, ſed quæ euidentiùs in homine conſpicitur,
ſumiturque ex ſubordinatione & dependentia om-
nium humanarum virium ac facultatum: nam ex at-
tentione nimia ad actionem vnius facultatis v. g. in-
tellectiuę, impeditur operatio ſenſus, imò & ipſa nu-
tritio, & ex operatione vnius potentiæ v. g. operati-
one phantaſiæ, mouetur cor, & excitantur alię facul-
tates naturales. Ex qua experiẽtia ſuprà probauimus
dari formam ſubſtantialem diſtinctam à facultatibꝰ
accidentalibus, vt ſit vnum principium, in quo om-
nes facultates radicent, & à quo proueniat illa ſym-
pathia actionum.

Poſſent præterea hîc adiungi argumenta Theo- XXIIII.
logica, vt eſt illud, quod ſumitur ex illis verbis Ge- Geneſ. 2.
neſ. 2. *Formauit Deus hominem de limo terræ & inſpirauit
in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animã
viuentem*: ille enim ſpiritus, quem Deus ſpirauit, ani-
ma rationalis fuit, & per eandem factus eſt homo vi-
uens, & conſequenter etiam ſentiens. Aliud eſt ex
VIII. Synodo generali, quæ eſt Conſtantinopolitana
IIII. can. 11. qui ſic habet. *Apparet quoſdam in tantũ im-* Conſtantinop. 4.
pietatis veniſſe, vt homines duas animas habere dogmatizent:

tales igitur impietatis inuentores, & ſimiles ſapientes, cùm vetus, & nouum teſtamentum, omneſque Eccleſiæ Patres vnam animam rationalem hominem habere aſſeuerent, Sancta, & vniuerſalis Synodus anathematizat. Vnde in lib. de Eccleſiaſticis dogmatib. cap. 15. hoc etiam traditur vt dogma certum; quia verò Ocham dicit ibi eſſe ſermonem de duabus animabus rationalibus, vt cõſtet id eſſe falſum, referam verba; *Neque duas animas eſſe dicimus in vno homine: ſicut Iacobus & alij Syrorum ſcribunt; vnam animalem, qua aminetur corpus, & immiſta ſit ſanguini, & alteram ſpiritualem, quæ rationem miniſtret: ſed dicimus vnam eſſe eandemque animam in homine quæ & corpus ſua ſocietate viuificet, & ſemetipſam ſua ratione diſponat.* Similia habet Auguſt. de ſpirit. & anim. c. 9. Damaſcen. lib. 2. de fide ca. 12. Accedit, quòd alias mortuo homine aliqua anima deſineret eſſe: & Chriſtus moriens aliquam ſubſtantiam Verbo vnitam ſimpliciter dimiſiſſet. Vnde Ocham, vt hoc incommodum euitet, dicit animam ſenſitiuam Chriſti conſeruatã eſſe in Chriſto, vel cum rationali, vel cum corpore. Sed ſi intelligat manſiſſe vnitã corpori, eſt hæreſis, aliàs corpus illud nõ manſiſſet mortuum, ſed ſentiret. Si verò intelligat mãſiſſe ſeparatam, dicit miraculũ inauditũ, quod forma materialis cõſeruata ſit ſine materia. Item inauditũ eſt in Eccleſia duas animas Chriſti eſſe ſeparatas in triduo. Quare temerarium eſſet, ne dicam erroneum, id aſſerere.

XXV. Quocirca cùm ſpiritus & anima hominis diſtinctè nominantur in Scriptura, non diſtinguunt ſubſtantia, ſed munere & officio, vt Hieronymus ſuprà indicat, & latè declarauimus in 1. Tom. 3. p. q. 6. in Comment. art. 2. & diſput. 17. ſect. 4. Sæpè verò ipſa anima, prout abſolutè viuificat corpus, nomine ſpiritus appellatur, vt Eccleſiaſtici 12. *Et ſpiritus redit ad Dominum*, &c. qui ſpiritus, immortalis alibi anima vocatur, nempe Matthæi 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere.* Et de Chriſto Domino dicitur Matthæi 27. quod emiſit ſpiritum; id eſt animam. Vnde in Clemen. vnic. de Sum. Trinitat. dicitur Chriſtus aſſumpſiſſe partes naturæ noſtræ vnitas, corpus ſcilicet, & animam rationalem.

Matth. 10. & 27.

XXVI. Ratio talis animæ licet inextenſa, materiæ forma eſt.

Nec rationes in contrarium factæ difficilem habent ſolutionem. Ad primam enim negatur minor, nam, licet anima ſit indiuiſibilis & ſpiritualis, poteſt immediatè vniri materiæ, quia eſſentialiter eſt actus eius. Non enim refert, quod in perfectione entis multum inter ſe diſtent materia & anima rationalis, nam ad vnionem non eſt attendenda diſtantia vel propinquitas in perfectione entitatis, ſed in proportione & conueniẽtia in mutuo reſpectu actus & potentiæ, quę proportio ſufficiens reperitur inter materiam & animam, imò fortaſſe maior & perfectior, quam inter materiam, & quamcunq; aliam formam. Alioqui etiamſi fingatur materia iã informata quacunque forma vel anima extenſa & materiali, adhuc erit anima improportionata vt vniat̃ illi; quia quod ad extenſionem attinet, tam extenſa eſt illa forma, ſicut materia: ergo ſi inde oriebat̃ improportio, non tollitur, imò augetur aliunde. Primò, quia cùm illa anima ſenſitiua, ſit actus ſubſtantialis & ſpecificus, vt probatum eſt, magis diſtat ab anima rationali, quoad proportionẽ requiſitã ad vnionem, quam anima & materia, & ita potiùs impedit, quam iuuat ad vnionẽ. Secundò, quia ſi intercederet anima ſenſitiua, intellectiua eſſet purũ principiũ intelligendi: purũ autem intelligendi principiũ non eſt aptũ ad informandũ corpus, vt latiùs oſtendemus infrà, tractãdo de intelligentiis ſeparatis. Vt ergo rationalis anima ſit vera forma corporis, oportet vt ipſamet ſit principium non tantùm intellectionum, ſed etiam operationum quæ exercentur per corpus; ergo maximè operationum ſenſitiuarum, quæ ſunt actionibus intelligendi propinquiores. Quod adeò neceſſarium eſt, vt dubitauerint nonnulli, an ipſamet anima quatenus intellectiua informet corpus. Non verò eſt, quòd dubitauerint, nam rationalis anima eſſentialiter eſt forma corporis ſecundum ſe totam, & ſecundum omnes grad⁹, qui licet à nobis ratione præſcindantur, in re tamen idem in anima ſunt. Vnde licet ex eſſentia huius animæ non dimanent potentiæ intellectiuæ, quæ in corpore recipiantur, tamen eædẽmet potentiæ ſenſitiuæ, imò & vegetatiuæ manant cum ſingulari quadam perfectione propria rationalis animæ, & proportionata ad miniſtrandum actionibus mentis. Et hoc etiam eſt argumentum, eandẽ eſſe animam ſenſitiuam cum rationali in homine.

XXVII. Anima rationalis qualiter forma corporeitatis.

Ex quo etiam intelligitur, quomodo anima rationalis, licet ſit incorporea, poſſit eſſe forma corporeitatis: nam eſſe actum, aut formam corporeitatis, non eſt eſſe ipſam corpoream ſeu extenſam, ſed eſſe formam conſtituentem cum materia vnam ſubſtantiam compoſitam capacem quantitatis. Vnde, vt ſuprà diſp. 13. dicebam, idem omnino eſt eſſe formam corporeitatis, quod eſſe formam ſubſtantialem materiæ, quia ex hoc præciſè, quòd ſit actus ſubſtantialis materiæ, conſtituitur ex vtraque ſubſtantia integra, materialis, & corporea. Cùm ergo rationalis anima, etiamſi ſit indiuiſibilis, vera forma ſit ſubſtantialis corporis, habet quidquid neceſſarium eſt, vt ſit forma corporeitatis. Ex quo etiam concludi poteſt cõtinere etiam ſufficienter gradus intermedios, vegetatiuum ſcilicet, & ſenſitiuum, ita vt eos formaliter conferre poſſit compoſito, quia non poteſt continere extremos gradus ſine his mediis. Dici autem ſolet frequenter, rationalẽ animã virtute & eminenter continere hos gradus. Quod tamen aliis videtur non ſufficere ad formalem cauſam, licet ad efficientem ſatis ſit. Atque ita ſine dubio dicendum eſt, ſicut de ratione formæ corporeitatis non eſt vt ſit corporea formaliter, ita de ratione animæ vegetatiuæ & ſenſitiuæ non eſſe, quod ſint materiales & extenſæ, ſed ꝙ ſint principiũ formale vegetandi & ſentiendi, & quod conſtituãt formaliter viuẽs ſecũdũ hos gradus vitæ, quod verè ac formaliter habet anima rationalis: dicitur tamẽ eminenter cõtinere, comparatione facta ad formas illorũ graduũ, quæ pfectionem eorũ non tranſcendũt: quia altiori modo continet perfectiones earũ. Vnde, generatim loquendo negãdum eſt eſſe de ratione formæ vegetatiuę aut ſenſitiuę, ꝙ ſit corruptibilis, aut educta de potentia materię, ſed addendũ eſſet, illud eſſe de ratione animę vegetatiuę tantùm, aut ſenſitiuę tantũ: in homine aũt nulla eſt forma, quę ſit aut vegetatiua, aut ſenſitiua tantùm. Quare nulla eſt in homine forma educta de potentia materię. Neq; hoc obſtat, vt alij obiiciunt, naturali generationi hominis, quia ad hanc non eſt neceſſe, vt forma fiat per eductionem: aliàs, etiamſi in homine eſſet anima ſenſitiua educta de potentia materię, non generaretur homo, ſed illud animal irrationale conſtitutum per talem animam. Ad generationem ergo naturalem ſatis eſt, quòd vnio animæ ad corpus, naturali modo fiat per naturalem diſpoſitionem, & actionem.

Conc. Viennen. in Clement. vnica de ſumm. Tri. & fid. Cathol.

Conc. Lat. ſub Leone X. ſeſ. 8. decreto, quod incipit, Apoſtolici regiminis ſolicitudo.

XXVIII. In homine an contrariæ operationes.

Ad vltimam rationem Ochami reſpondetur inprimis diuerſitatem vel oppoſitionẽ operationum indica-

In homine an contrariæ operationes. indicare diuerſitatem facultatum proximarum; non A verò formarum, vt ſuprà dictum eſt. Deinde dicitur, dupliciter intelligi poſſe eſſe in homine operationes contrarias, ſcilicet vel ſimul; vel diuerſis temporibus. Hoc poſterius non ſolùm in eadem anima, ſed etiam in eadem potentia accidere poteſt, vt per ſe conſtat; illud autem prius nō eſt verum, intellectum de propria contrarietate; nam quando voluntas & appetitus ſimul mouentur affectib. contrariis, tendunt in obiecta ſub diuerſis rationibus; & diuerſo etiam modo: nā ſi affectus vnius eſt efficax, alterius eſt inefficax, ex quo potiùs colligitur, hos appetitus in eadem anima radicari: nam motus vnius retardat motū alterius, ſi ſit aliquo modo repugnans: ſi autem inter ſe conſentiant vterque, faciliùs & promptiùs fit. Atque hæc de primo capite, & modo fingendi plures formas ſubſtantiales in eadem materia.

De partibus heterogeneis, & earum formis.

XXIX. SEcundus modus opinandi de pluralitate formarum eſſe poteſt, contingere duas formas ſubſtātiales manere in eadem materia, vel in eadem parte illius, quando vna eſt imperfecta, & comparatur ad aliam vt diſpoſitio præparans materiam, & non vt forma generica, & ſpecifica: in quo eſt magna differentia inter hunc modum, & præcedentem, quòd in illo vtraque forma eſt eſſentialis compoſito, & prædicata à ſingulis formis deſumpta, quidditatiuè & eſſentialiter inter ſe prędicantur, vt hominem eſſe animal, &c. quod planè repugnaret, ſi formæ eſſent diſtinctæ. At verò iuxta hanc ſecundam viam, forma, quæ eſt diſpoſitio ad aliam, non eſt de eſſentia ſubſtantiæ compoſitæ ex materia & alia forma, ſicut tales diſpoſitiones accidentales non ſunt de eſſentia, ſed cauſæ aliquo modo extrinſecæ.

XXX. Duas autem opiniones inuenio, quæ ad hoc ſecūdum caput pertinere videntur. Vna eſt, quæ in ſolis viuentibus ponit in ſingulis partibus diſſimilaribus ſingulas formas partiales ſpecie diſtinctas, diſponentes ad integram formam, quæ eſt vna realiter diſtincta ab omnibus illis partialibus. Ita tenet Antonius Andreas 7. Metaphyſ. quęſt. 17. & Paulus Venetus in Sum. de anim. cap. 5. Niphus 1. de Generat. text. 78. & ſolet tribui Commentatori, eò quòd 6. Phyſicor. com. 59. dicit cor, caput, & huiuſmodi partes ſpecie differre, & 2. Metaphyſ. text. 17. vbi dicit animal, & partes eius conuenire in forma totius, & differre in formis propriis. Et de his partibus intelligunt aliqui, quod Ariſtot. ait ſecundo de generat. animal. c. 3. hominē priùs viuere vita plantę, poſt animalis, tādem vita hominis. Rationes præcipuè ſunt, quia in his partibus ſunt diſpoſitiones, non ſolùm diuerſæ, ſed etiam contrariæ, & ab eiſdem ſunt operationes diuerſarum rationum: ergo habent etiam formas partiales diuerſarum rationum. Item, quia pars heterogenea abſciſſa retinet eandem naturam carnis, aut oſſis, & tamen in ea non manet forma totius: ergo manet forma partialis. Tertiò, quia hæ partes differunt ſpecie, ideò enim partes heterogeneæ ſeu diſſimilares dicūtur: ſed non differunt in forma totius: ergo differunt in formis partialibus.

Anton. And. Paul. Venet. Niphus.

XXXI. Hæc verò ſententia meritò reiicitur ab omnibus, qui negant pluralitatem formarum, quos infrà referam, & ſpecialiter agit contra illam Iauellus 7. Metaphyſ. q. 16. Et præter rationes generales, quæ probant vnitatem formæ ſubſtantialis, impugnatur in hunc modum. Aut loquimur de viuentibus habentibus indiuiſibilem animā, aut diuiſibilem, & coextenſam materiæ. Si de poſterioribus ſit ſermo, facilè concedi poteſt, in diuerſis partibus heterogeneis eſſe diuerſas partes formæ heterogeneas: nam re vera in arbore non eſt eiuſdem rationis illa pars formæ, quæ eſt in fronde, & quæ eſt in fructu, &c. ſunt tamē partiales illæ formæ, & aptæ vt inter ſe vniantur, & continuentur: & ideò componunt vnā integrā formam totius. Quapropter falſum eſt fingere aliā formam totalem ſuperadditam his formis partialib. & omnes illas partes iterū informantem: ad quid enim eſt huiuſmodi forma, aut quo indicio probabili oſtēditur? quidquid enim eſt in toto, & in ſingulis partibus, quantum ad accidentia & operationes, ſaluatur ſufficienter cum ſolis illis formis partialibus inter ſe vnitis, ſeu (quod idem eſt) cum ſola forma integra compoſita ex illis partibus. Prætereà inquirō, an illa forma totalis indiuiſibilis ſit, vel extenſa. Primum dici non poteſt de his formis materialibus; &, ſi de aliquibus dicatur, id pertinet ad ſecundum membrum ſuprà propoſitum. Erit ergo forma illa extenſa, & compoſita ex partibus: de qua rurſus interrogo, an partes eius, quæ correſpondent diuerſis B partibus heterogeneis corporis, ſint omnino ſimiles & eiuſdem rationis inter ſe, vel aliquo modo diuerſę, & diſſimilares. Primum dici non poteſt, præſertim loquendo conſequenter in illa ſententia, nam contra illud procedunt argumenta quibus ipſa nititur, quomodo ſcilicet forma quę in ſe eſt eiuſdem rationis, requirat in diuerſis partib. diuerſas, & contrarias diſpoſitiones, maximè cū non ſit tota in ſingulis partibus, ſed ſecundū diuerſas partes, quæ inter ſe ſunt omnino ſimiles. Item, quomodo habeat illa forma in diuerſis partibus diuerſas actiones: nam ſi hoc tribuatur diuerſis diſpoſitionib. ergo ſufficiēt diuerſę diſpoſitiones accidentales ad eam diuerſitatem actionum, cùm actiones ipſæ accidentales etiam ſint: ergo ſuperfluum eſt fingere in ſingulis partibus duplicem formam ſubſtantialem, partialem ſcilicet, & totalem, quarū vna ſit diſpoſitio ad aliam. Et prætereà contra hunc modum multiplicandi formas, procedent à fortiori, quæ in ſequenti membro dicentur.

XXXII. In his ergo viuentib. quę habent indiuiſibiles formas, videri poteſt nonnulla maior dubitandi ratio, C quę re vera ſolùm habet locū in cōpoſitione hominis: quamuis .n. de animab. perfectorum animalium ſit nonnulla controuerſia, ſuppono tamē eſſe probabiliùs, nullā formā materialē eſſe verè ac propriè indiuiſibilem. Duob. enim modis poteſt dici forma indiuiſibilis: vno modo quia licet conſtet ex partib. tamen vel ſeparari naturaliter non poſſunt, vt in formis cœleſtib. vel non poſſunt ita ſeparari, vt ſeparatę conſeruentur, ſed ſtatim, ac diuiduntur, corrumpūtur. Et hoc fortaſſe modo ſunt indiuiſibiles animæ perfectorum animalium: hæc tamen indiuiſibilitas nihil refert ad rem, de qua agimus, quia ſatis eſt, ꝙ ipſamet anima conſtet ex partibus heterogeneis, & ex earū inſeparabili vnione tota conſurgat, vt ſuperuacaneū ſit alias partiales formas in ſingulis partib. cōfingere, vt ratio ſuperiùs facta probat, nam æquè procedit, ſiue illa forma diuiſibilis ſit, ſiue indiuiſibilis in dicto ſenſu, vt per ſe notū eſt. Alio ergo modo dicitur forma indiuiſibilis propriè & in rigore, quia nullis partib. conſtat, quā neceſſe eſt totā eſſe in toto, & totā in qualibet parte: & hoc modo ſolā animā rationalē exiſtimamus eſſe indiuiſibilē: quāquā rationes, quæ de illa fient, poſſint applicari ad quamcunq; aliam, ſi quis exiſtimauerit eſſe indiuiſibilem.

Brutorum omniū formæ diuiſibiles.

Ii 2 Quòd

XXXIII. *In partibus humani corporis heterogeneis vnica forma.* Quòd ergo talis forma non requirat in partibus ſui corporis organici diuerſas partiales formas, probatur primò ex eminentia & perfectione talis formæ, quæ, cùm in ſe ſit indiuiſibilis actus, per ſe primò reſpicit, vt adęquatum ſuſceptiuum, totum illud cõſtans ex omnibus illis partibus diuerſimodè diſpoſitis partialiter, vt ex eis conſurgat integra diſpoſitio, conſentanea perfectioni talis formæ: ergo etiam in tali compoſito ſunt ſuperfluæ tales formæ partiales. Patet conſequentia, tum quia ipſa indiuiſibilis forma eſt ſufficiẽs ad actuandam plenè & perfectè quãlibet partem illius materiæ, etiamſi variè diſpoſita ſit. Tum etiam, quia illæ formæ partiales non tollũt, quin ipſa indiuiſibilis forma reſpiciat omnes illas partes variè diſpoſitas vt componentes ſuum adæquatum ſuſceptiuum: neque tollunt, quin illa eadẽ forma ſit principium radicale, & principale omniũ actionum, quæ per illa varia membra exercentur: in quo genere illa etiam eſt ſufficiens principium earũ: ergo ſuperfluæ ſunt illæ formæ partiales.

XXXIV. Secundò, quia repugnat vnam formam ſubſtantialem eſſe diſpoſitionem proximam & permanentem ad aliam ſubſtantialem formam. Poteſt quidem vna forma eſſe diſpoſitio remota, & tranſiens (vt ſic dicam) ſic enim forma ſanguinis eſt diſpoſitio, & quaſi via ad formam carnis, remota tamen & tranſiens, quia non manent ſimul, ſed ex ſanguine fit caro, vt ex tranſeunte materia. Similiter forma embrionis eſt diſpoſitio ad formam hominis, & eodẽ ſenſu accipiendum eſt, quod ex Ariſtotele ſuprà referebam', nempe hominem priùs viuere vita plantæ, poſt vita animalis, &c. in hoc enim ſignificauit proceſſum generationis ab imperfecto ad perfectum per varias diſpoſitiones, donec ad introductionem vltimę formæ perueniatur: ſemper tamen imperfectior forma recedit, adueniente perfectiori. Quòd verò vna forma ſubſtantialis ſit diſpoſitio vltima ad aliam, ſimul permanens cum illa, fieri nullo modo poteſt: quia vnaquæque forma ſubſtantialis dat eſſe ſimpliciter, & conſtituit eſſentiam completam in genere ſubſtantiæ: ergo non poteſt vna forma eſſe talis diſpoſitio ad aliam. Nec refert, ſi quis dicat, hoc eſſe verũ de formis totalibus, non autem de partialibus, nam ſi in omnibus partibus corporis humani præter animam ſunt huiuſmodi formæ, ex omnibus illis formis partialibus conſurget vna integra forma diſtincta ab anima rationali: nam, ſicut omnes partes materię ſunt inter ſe vnitæ, ſicut partes materiæ quas informant: component ergo vnam integrã formam in ſuo proprio genere & ſpecie conſtitutam: ergo non poteſt eſſe diſpoſitio ad aliam formam totalem eiuſdem materiæ.

XXXV. Ex quo argumentor tertiò, nam vel illa forma cõpoſita ex partialibus eſt anima vegetatiua, aut ſenſitiua, vel eſt forma inanimati. Hoc poſterius dici non poſteſt conſequenter, aliàs nõ deſeruirent hæ formę partiales ad propria munera vitalia ſingulorũ membrorum, cùm tamen propter hanc potiſſimùm cauſam poni dicantur. Et prætereà contra huiuſmodi formam procedunt omnia, quæ ſuprà dicta ſunt de forma miſtionis aut corporeitatis. Et ſimili modo, ſi talis forma dicatur eſſe anima, contra eam poſitionem procedunt omnia ſuprà adducta in eos, qui ponunt in homine duas, vel tres animas. Neque refert, ſi quis contendat ex illis formis partialibus non componi vnam, nam tunc de vnaquaq; forma partiali per ſe ſumpta, vt carnis aut oſſis, eadẽ ratio procedet: quia re vera in hac conſideratione vnaquęque

A forma illarum ſolo nomine dicitur partialis, cùm nõ ſit vera pars alicuius totalis formæ: in ſe ergo erit quædam forma integra, de qua interrogari poterit, an ſit anima, necne, & procedet ratio facta.

Et ſimiliter poterit inquiri, an hę formę partiales, ſeu integra ex illis compoſita maneat in corpore, recedente anima rationali, vel pereat. Si primum dicatur, ſequitur primò ſatis conſequenter, manere corpus illud viuum, recedente rationali anima: nam (vt dixi) formæ illæ, aut quæ ex illis conſurgit, anima eſſe debet: aliàs nihil deſeruiret ad operationes vitæ. Item, ſequitur partem abſciſſam, & coniunctam corpori humano, eſſe vniuocè carnem, aut os, &c. quod eſt contra Ariſt. 7. Meta. tex. 56. & clariùs 1. de Gener. animal. c. 19. & 1. de Ani. c. 1. Si verò tales formæ partiales omnes recedunt, recedente anima, primum abſq; vllo indicio vel neceſſitate finguntur. Et deinde ſequuntur inconuenientia Theologica, quæ ſuprà inferebamus, ſcilicet in Chriſti morte aliquem ſubſtantialem formam dimiſſam eſſe à Verbo, vel manere ſeparatam ſimul cum anima rationali. XXXVI.

Adde Ariſt. 1. de Anima tex. 91. & ſequentibus ex XXXVII. *Ariſt. re ei. Plato q modo p form mine n erit, turq;*
B profeſſo impugnare opinionẽ Platonis, ponẽtis plures animas in diuerſis partib. corporis. Eſt autẽ eadẽ ratio de multis formis partialibus. Verũ eſt ſolũ poſuiſſe Platonẽ diuerſas animas quaſi partiales in diuerſis partibus non verò deinde vnam integram in toto: ſed hic modus ponendi plures formas partiales non pertinet ad pręſentẽ diſputationẽ, quia re vera iuxta illũ non ponuntur plures formæ in eadẽ parte materiæ. Conſtat verò eſſe omnino falſum, quia ex illo ſequitur, animam rationalem non informare corpus humanũ, ſed aliquam partem eius, & conſequenter ſequitur non eſſe principiũ omnium actuũ vitalium hominis: quod repugnat ſanæ doctrinæ, quæ definit animam rationalem eſſe veram formam corporis. Et ſuprà etiã eſt oſtenſum ex connexione harũ operationũ colligi radicationem illarũ in vno principio. Deniq; ratio Ariſtotelis eſt, quæ ad rem maximè ſpectat: ſic enim colligit: Aut illæ animæ informãtes diuerſas partes vniuntur in vna anima, vel non. Si non vniuntur, ergo non cõponunt per ſe vnum. Si autem vniuntur in vna anima, vel per vnam, quaſi communem omnibus, continentur in vno cõ-
C poſito, illa vna ſufficit, & aliæ plures falsò, & ſuperfluè multiplicantur: hæc verò ratio ęquè procedit de quibuſcunque partialibus formis.

Ad rationes contrariæ ſententiæ patet ſolutio ex XXXVIII. dictis. Ad primã reſpõdetur, illas varias diſpoſitiones partiũ organicarũ cõplere vnã integrã diſpoſitionẽ vnius formæ totalis, vel diuiſibilis, vel indiuiſibilis, vt explicatũ eſt. Quod verò ad operationes harũ partiũ attinet, ſi ſit ſermo de actionib. merè naturalibus & tranſeuntib. vt calefacere, frigefacere, &c. hę proximè proueniunt à primis qualitatibus, quibus hæ partes diuerſimodè diſponuntur, & afficiuntur. Si verò ſit ſermo de operationibus vitalibus, vt ſunt attrahere, expellere, tangere, videre, &c. hæ proueniunt proximè à diuerſis facultatibus vitalibus, quę interdũ in eadẽ, interdũ in diuerſis partib. corporis exiſtunt: omnium verò radicale principium eſt vna & eadem forma, quia eſt vniuerſale principium, hęc omnia virtute cõtinens. Et ideò propter has diſpoſitiones vel operationes non eſt neceſſe multiplicari partiales formas: pręſertim cũ illis poſitis, neceſſe ſit fateri ſuperiorẽ & totalẽ formã partes illas informare, & requirere in illis illas varias diſpoſitiones, & poſſe per illas exercere illas varias operationes.

Ad

XXXIX. *Abſciſſa pars ſi iterũ vniatur, an ſubſtantialiter id fiat.* Ad ſecundum reſpondetur, negando antecedens, nam in parte heterogenea abſciſſa non manet eadẽ forma, quæ anteà erat, & ideò manꝰ abſciſſa eſt ęquiuocè manus, vt Ariſtoteles dixit. Sed ſolet cõtra hoc inſtari, quia huiuſmodi pars abſciſſa, ſi intra breue tempus iterum coniungatur toti ſecundum eandem partem vnde abſciſſa eſt, verè ac ſubſtantialiter vnitur, & viuit, ſicut anteà: ergo retinuit eandem formã, alioqui non poſſet iterũ ab ea informari, quia à priuatione ad habitum non eſt regreſſus. Sed hæc replica eandem difficultatem habet in omni ſententia: quia negari non poteſt, quin pars illa per diuiſionem amiſerit informationem formæ totalis, v. g. animæ rationalis: ſi ergo poſteà iterum vnitur, & informatur ab illa, fit regreſſus à priuatione ad habitum. Si autem negetur iterum informari rationali anima, eadem ratione negabimus nos iterum verè vniri. Vnde Soncin. 8. Metaphyſ. quæſtione 10. ad 7. probabiliùs putat nunquam iterum fieri perfectam vnionem phyſicam talis partis. Ad experientiam verò, quæ eſſe dicitur, quod talis pars iterum viuit, & ſentit, reſpondebitur iuxta hanc ſententiam, negando eſſe ſenſum in ipſamet parte, ſed in propinquis: ſicut in oſſibus aut dentibus videtur eſſe doloris ſenſus ex propinquitate aliarum partium. Quod verò attinet ad nutrimentum & conſeruationem temperamenti, dicetur fieri per iuxtapoſitionẽ. Sed quia hæc ſunt creditu difficilia, probabiliùs fortaſſe eſt illam partem iterum informari anima rationali; nec eſt incõueniens ex partiali illa priuatione, & quaſi momentanea redire ad habitum, quia forma in ſe integra manſit, & diſpoſitiones, quæ in tali parte erant ad illam numero formam, eædem permanſerunt, & in ea parua mora parum etiam diminutæ fuerunt, & ideò non eſt inconueniens, quòd eadem forma ad illam partem materiæ ſtatim reuertatur.

XL. *An partes heterogeneę differãt ſubſtantiali ſpecie.* Ad tertium reſponderi poteſt, negando aſſumptum, ſcilicet heterogeneas partes differre ſpecie ſubſtantiali, ſed ſatis eſt, quod accidentali differant; vnde diſſimilares dicuntur propter diuerſitatem diſpoſitionum. Nihilominus in viuentibus habentibus animas extenſas, probabilius cenſeo inter ipſas partes animæ, quæ diuerſas partes organicas informant, eſſe aliquam maiorem diuerſitatem, quam ſit inter partes formæ homogeneæ, ideoq; in ipſamet ſubſtãtia eſſe aliquam diuerſitatem inter has partes, quæ rectè appellabitur ſpecifica partialitas. In forma autem humana habet ſpecialem difficultatem, quomodo informet has partes, & pro ratione diſpoſitionum diuerſimodè vniatur illis. Sed hæc res pertinet ad ſcientiam de Anima.

De formis elementorum, an maneant in miſto.

XLI. *Auicen. Comment.* SEcunda ſententia pertinens etiam ad hoc ſecundum caput, eſt Auicennæ, Commentatoris & aliorum, qui dicunt in omnibus miſtis manere formas elementorum: non enim videtur credi poſſe, quòd in alium vſum maneant, quam vt ſint diſpoſitiones ad formam miſti. Hoc autem tenet Auicen. 1. ſufficient. cap. 10. & Comment. 1. de Generat. cap. de miſtione, & 3. de Cœlo, tex. 67. Qui differunt. nam ille ponit formas ſubſtantiales elemementorum indiuiſibiles, & ideò affirmat manere in miſto integras, & perfectas ſubſtantialiter: hic verò putat illas formas eſſe intenſibiles & remiſſibiles, & ideò ait manere in miſto remiſſas, iuxta proportionem ſuarum qualitatum. Putat enim has formas elementorum adeò A eſſe imperfectas, vt ſint veluti mediæ inter qualitates, & ſubſtantiales formas perfectas: propter quod fortaſſe à Platone in Timæo qualitates vocantur, ideoque imitantur qualitates in graduali latitudine, ſecundum quam poſſunt intendi, & remitti. Quam opinionem ſic expoſitã ſequuntur Niphus 1. de Generat. text. 118. & 8. Metaphyſ. diſputat. 4. & 11. Metaphyſ. diſput. vlt. Zimara Theorem. 48. Multi etiam ex medicis eandem ſententiam ſecuti ſunt, vt videre licet apud Thomam de Garuo in Summ. medicin. lib. 1. tract. 1. q. 1. & præſertim Galenus in 2. Methodi, cap. 2. & lib. de ſubſtantia naturali ad finẽ, & ex Theologis idem ſecutus eſt Aureolus in 2. d. 15. vt ibi referunt Capreolus & Gregorius. *Niphus.* *Zimara.*

Variis autem modis intelligi poteſt hæc opinio. Primo, quòd formæ elementorum maneant in diuerſis particulis materię minutiſſimis. Et hoc modo poſuit Auicenna manere in miſto huiuſmodi formas, & fortaſſe voluit formam miſti informare oẽs illas particulas, eaſq; inter ſe vnire, alioqui nõ poſſet ſaluare ſubſtantialem miſtionẽ, ſed ſolũ per iuxtapoſitionẽ, vt per ſe notũ apparet. Singulæ enim ex illis B particulis ſicut materia, & forma diſtinguerentur, ita & quantitate; ergo & loco, nõ enim poſſent loco penetrari, ergo ſolùm per iuxtapoſitionem dicerentur miſceri, ſicut aqua & vinum, dum in ſuis ſubſtantiis integra manent, non tamen ſingulę particulæ eſſent miſtæ, & conſequenter nec totum eſſet ſubſtantialiter miſtum; neque eſſet per ſe vnum, quia partes non eſſent per ſe connexæ: vnde facilè diſſiparentur per mutuam actionem, vel localem motionem. Neceſſaria ergo eſt alia forma propria miſti, diuerſa à formis elementorum, vt iterum infrà contra Aureolum oſtendemus. At hoc etiam eſt impoſſibile. Primò, quia forma miſti, & forma elementi diuerſas requirunt diſpoſitiones, & incompoſſibiles, vt omittam rationes generales contra pluralitatem formarum. Secundò, quia cùm omnes partes miſti, præſertim in rebus homogeneis, habeant idem temperamentum primarum qualitatum, nulla poteſt ratio reddi, ob quam in vna parte materiæ miſti ſit forma ignis, in alia aquæ, &c. Quæ ratio etiam procedit in rebus heterogeneis, nam quælibet pars heterogenea ex homogeneis conſtat, & miſta eſt. Tertiò, quia ſi in par- C tibus eodem modo diſpoſitis manent diuerſæ formæ elementorum, ſignum eſt illam formam in tali parte non eſſe diſpoſitionem ad formam miſti: quãdoquidem in ſimili parte eſſe poteſt cum contraria forma ſubſtantiali miſti: ergo æquè benè, aut meliùs eſſe poterit, etiãſi in tali parte materiæ nulla forma elementi exiſtat, dummodo ibi ſit temperamentum proportionatũ primarũ qualitatum, quod etiã pendere non poteſt à forma talis elementi, cùm in alia parte ſimili dicatur eſſe cum forma contraria. Ex quo etiam concluditur talem formam eſſe impertinentem ad omnem actionem & conſeruationem illius partis miſti, in qua eſſe dicitur: atq; adeò ex nullo effectu aut ſigno naturali colligi poſſe formas elementorum manere hoc modo in miſto. XLII. *Variis modis explicatur ſententia.*

Alio modo poteſt intelligi illa ſententia, quòd ſcilicet omnes formę elementorum ſimul informẽt quamlibet partem materiæ miſti, & deinde ſuperueniat forma miſti, informans etiam totam illam materiam. Et hic modus tot continet abſurda, vt ea de cauſa à nemine aſſertus videatur: nam primò ſequitur, formas formaliter repugnantes ſimul eſſe in eadem parte materiæ in ſuo eſſe integro, & perfecto: formæ enim elementorũ formaliter inter ſe pugnãt; XLIII.

nam, ſi diſpoſitiones eorum ſunt formaliter repugnantes, quomodo ipſæ formæ non erunt? Alioqui, qualiter vnum elementum generabitur ex alio? aut cur generatio vnius erit corruptio alterius, ſi formę eorum non ſunt repugnantes in materia? Secundò, ſi huiuſmodi formæ non habent proprias diſpoſitiones in gradu ſibi proprio, & conſequenter nec proprias actiones, nihil conferre poſſunt ad formam miſti: ergo non ſunt diſpoſitiones ad illam. Imò impoſſibile eſt, quòd eadem forma poſtulet in eadem parte materiæ diſpoſitiones omnino repugnantes, & in eſſe perfecto earum, vt ſummum calorem, & ſummum frigus: at verò non minùs repugnant inter ſe ſubſtantiales formę aquę & ignis, pręſertim in ſuo eſſe perfecto. Tertiò faciunt maximè contra hanc ſententiam argumenta generalia fieri ſolita contra pluralitatem formarum, quia ponit in eadem parte materiæ plures formas ſpecificas, per ſe ſufficientes ad conſtituendum ſuppoſitum habens ſuum proprium eſſe ſimpliciter, & requirentes diſpoſitiones valde repugnātes, forma enim terræ poſtulat maximam denſitatem: at forma ignis raritatem maximam, hæc intenſum calorem, forma verò aquæ, intenſum frigus: qui ergo fieri poteſt, vt tales formæ integræ & perfectæ eandem partem materiæ ſimul informent?

XLIIII. Tertiò modo intelligi poteſt hæc ſententia, prout Commentator eam expoſuit, nempe quòd omnes formæ elementorum ſint in tota materia miſti, & in omnibus partibus eius, refractæ tamen (vt inquit) & in gradu remiſſo: & deinde tota materia ſic affecta & diſpoſita illis formis, informetur forma miſti. In qua ſententia primò impugnari ſolet, quòd Commentator ſupponit, formas ſcilicet elementorum non eſſe perfectè ſubſtantiales, ſed medias inter accidentales & ſubſtantiales. Contra quod argumétatur D. Thom. 1. de Generat. text. 84. quia impoſſibile eſt dari medium inter ſubſtantiam & accidens: tum quia inter contradictoria non datur medium: ſubſtantia autem & accidens diſtinguuntur per immediatam contradictionem: tum etiam quia medium eſt inter extrema eiuſdem generis; ſubſtantia aūt & accidens ſunt diuerſorum generum. Deinde addere poſſumus formam ſubſtantialem ignis, & cuiuſcunq; elementi eſſe per ſe ſufficientem ad actuandam materiam, ita vt illam in eſſe conſtituat ſeu conſeruet, & ad conſtituendum cum illa vnum ſuppoſitum, quod ſit propriè & vniuocè ſubſtantia: ergo talis forma tam propriè & vniuocè ſubſtantialis eſt, ſicut quęcunq; alia. Et hoc ipſum confirmatum eſt ſuprà, cùm oſtenderemus dari formas ſubſtantiales.

Elementorū formę perfectiſſimè ſubſtantiales.

XLV. Quòd ſi fortaſſe Commentator hoc non neget, ſed eas appellet medias, ſolùm quia inter ſubſtantiales formas habent minimam perfectionem; vnde fit, vt in aliquibus proprietatibus ſimilitudinem habere poſſint cum formis accidentalibus: contra hoc, omiſſa controuerſia de modo loquendi, oſtendo ſecundò, falsò eis attribuere ſimilitudinem cum formis accidentalibus in hac conditione intenſionis, & remiſſionis: quia hæc conditio ita eſt propria accidentium ſeu qualitatum, vt directè repugnet formę ſubſtantiali, quatenus talis eſt: ſi ergo formæ elemétorum ſunt verè ac propriè ſubſtantiales, vt oſtenſū eſt, non poſſunt eſſe ſimiles accidentibus in hac conditione. Antecedens probatur primò ex Philoſopho in Prædicament. cap. de Subſtant. dicente, ſubſtantiam non recipere magis, & minùs: ſi autem forma ſubſtantialis aquæ intenderetur & remitteretur,

Formis ſubſtantialibus repugnat intenſio.

A re vera ſicut aqua eſt magis, vel minùs frigida, ita eſſet magis vel minùs aqua.

Secundò argumentatur D. Thom. 1. p. q. 76. art. 4. ad 4. quia eſſe ſubſtantiale cuiuſcunque rei in indiuiſibili conſiſtit, & omnis additio vel ſubſtractio variat ſpeciem, ſicut in numeris, vt dicitur 8. Metap. text. 10. Hæc verò ratio calumniam pati poteſt, quia ſimili ratione probaretur qualitatem non poſſe intendi & remitti, quoniam etiam in accidentalibus formis verum eſt, quod eſſentiæ earum conſiſtunt in indiuiſibili, & quòd ſpecies earum ſunt ſicut numeri, & conſequenter, quòd quælibet ſubſtractio, & additio variat ſpeciem: intelligendum verò eſt de additione eſſentiali & formali, non de intenſiua; idem ergo reſponderi poterit de ſubſtantialibus formis. Reſpondetur tamen eſſe diuerſam rationem de forma ſubſtantiali, & accidentali: nam illa eſt, quæ primò conſtituit eſſentiam rei ſimpliciter: & ideò oportet vt ſit omnino indiuiſibilis, & inuariabilis, quamdiu manet in eadem materia. Quod declaratur à poſteriori ex illo effectu, ex quo ſuprà collegimus dari formas ſubſtantiales, nimirum ex reductione aquæ B ad priſtinam frigiditatem, nam ſi forma ſubſtantialis aquæ remiſſibilis eſſet, certè remitteretur, remiſſa frigiditate, quia ſicut forma pendet ex diſpoſitione, ita intenſio formæ ex intenſione diſpoſitionis: ergo impoſſibile eſſet aquam poſteà ex intrinſeca virtute ſe reducere ad priſtinum ſtatum, quia forma remiſſa non poteſt ſe ipſam intendere: neque etiam habet aliud principium prius, à quo illa intenſio dimanet. Vt ergo aqua, quantumuis calefacta, poſſit, remotis extrinſecis agentibus, ab intrinſeco ſe reſtituere in connaturalem ſtatum, neceſſe eſt vt in ratione aquæ integra & perfecta maneat, & conſequenter vt ipſū formale principium conſtitutiuum aquæ intactum maneat (vt ſic dicam) quamdiu nō omnino corrūpitur. Et hoc ſenſu dicimus de ratione formę ſubſtātialis eſſe, vt ſit inuariabilis & immutabilis in ſua entitate, quando eſſentialiter manet eadem, & in eadē materia, quia eſt radicale principium omnium proprietatum, & primam rei eſſentiam conſtituit.

Et confirmatur, quia ob hanc cauſam, teſte Philoſopho 5. Phyſic. & 1. de Gener. ſubſtantialis corruptio aut generatio elementorum non fit ſucceſſiuè C cum ipſa alteratione, ſed in momento in fine alterationis, cum completur diſpoſitio ſufficiens: quia ſcilicet forma ſubſtantialis non remittitur, nec tollitur per partes, ſed tota ſimul: at ſi eſſet intenſibilis, & remiſſibilis, certè introduceretur ſucceſſiuè & ſimiliter expelleretur, imò, quoties aqua calefit ab igne, tot gradus formę ignis introducerentur in aquam, quot caloris, quod eſt incredibile. Adde, quòd ſi formæ elementorum ita poſſunt intendi & remitti, cur etiā formæ miſtorum non intendentur, & remittentur ad intenſionem & remiſſionem formarum ſimplicium? maximè cùm hę dicantur ad illas requiri vt diſpoſitiones neceſſariæ. V. g. ſi forma auri requirit in ſua materia ſex gradus formæ ignis, & duos aquæ, vt ſit in connaturali ſtatu: ſi per contrariam actionem illi gradus formæ ignis remittantur ampliùs in auro, & intendatur forma aquæ, cur non recedet etiam forma auri à ſua naturali perfectione, & in ſua mēt entitate minuetur? Certè nulla ratio ſufficiens reddi pōt, nā quod ſit pfectior, nō ſatis eſt: ſolùm .n. inde ſequit̄, quod grad⁹ latitudinis eius erūt pfectiores. Dicendū ergo eſt, de ratione formæ ſubſtātialis eſſe vt habeat vel cōſtituat eſsētiā indiuiſibilē intēſiuè, & ideò hoc æq; cōuenit formis elemētorum ac cæteris.

XLVI.

XLVII. *Ariſtot.*

Tertiò

XLVIII. *Elementorũ omniũ formæ nullo modo eſſe queũt in eadem materia.*

Tertiò principaliter impugnanda eſt hæc ſententia ex re, quam nunc tractamus: quia impoſſibile eſt tot formas ſubſtantiales ſimul eſſe in eadem materia. Nam licet dicantur eſſe remiſſæ, nihilominus vnaquæque, ſi ſubſtantialis eſt, dat eſſe ſimpliciter, & conſtituit veram ſubſtantiam ac ſubſtantiale ſuppoſitum: non poteſt autem intelligi, quòd vnum ſuppoſitum ſimul ſit in quatuor aut quinque ſpeciebus diſtinctis, & quòd ſint multa indiuidua diuerſarum ſpecierum ſubſtantialium ex eadem materia conſtātium. Quam rationem infrà declarabimus latiùs. Accedit prætereà contra Auerroem, quod, ſi formę elementorum in gradibus remiſſis implentibus latitudinem manent ſimul in eadem materia: ergo & potentia materiæ eſt per illas ſufficienter actuata, & miſtio etiam ex illis ſolis eſt ſufficienter peracta: ergo & ſuperfluum eſt, & impoſſibile, quòd noua forma miſti addatur illis omnibus formis.

XLIX. *Miſti forma ab elementorum diſtincta.*

Vnde Aureolus (vt Gregor. ſuprà refert) dixit formam miſti non eſſe aliquā formā ſimplicem, ſed ſolā illam commiſtionem ſeu aggregationē ex formis elementorū in eſſe remiſſo. Quā verò ſit abſurda hæc ſententia, per ſe notum eſt, nam ex ea ſequitur ſubſtantias miſtas non eſſe veras ſubſtantias per ſe vnas. Deinde ſequitur, animalia, etiā hominē ipſum, non habere vnā formam ſimplicē. Deniq; ſequitur, miſta omnia non differre ſubſtantialiter & eſſentialiter, ſed tantùm ſecundū magis & minùs. Neque habere proprietates, vel actiones perfectioris rationis, quā ſint qualitates & actiones elementorum. Ipſæ ergo proprietates, & facultates miſtorum euidenter indicant proprias ſubſtantiales formas nobilioris rationis, quàm ſint formæ elementorum.

L. Et hinc, retorquendo argumentum, concluditur, formas illas elementorum ſimul coniunctas in eadē materia, & quaſi ſuppoſitas formæ miſti, ſuperfluas eſſe, etiam ſi per impoſſibile alioqui non repugnarēt, quia & ad eſſe materiæ, & ad eſſe ſubſtantiale compoſiti, & ad omnem actionem phyſicam, quæ de tali compoſito experimēto cognoſci poteſt, ſufficit forma miſti cum facultatib. quæ ab ea manant, & temperamento primarū qualitatum, quo materia diſponitur. Quod quidē temperamentū licet non ſit aliqua qualitas ſimplex virtute continēs primas, vt putauit Auicenna, ſed formaliter componatur ex primis in eſſe remiſſo, vt habet vera & communis ſententia, quæ latè tractatur in 1. de Generat. nihilominus non requirit ſubſtantiales formas elementorū formaliter ibi exiſtentes, ſed ſufficit forma miſti, cui cōnaturale eſt tale temperamentum, & vim habet & efficaciam conſeruandi aut recuperādi illud, ſi extrinſeca impedimenta tollantur.

LI. Et quoad hoc rectè dicuntur elementa manere quoad formas ſubſtantiales virtualiter in forma ſubſtantiali miſti, quoad accidentales verò formaliter, licet non maneant integræ, ſed remiſſæ. Quod benè declarauit Scot. in 2. diſt. 15. quem ſequuntur Gab. ac Gregor. ibi. Ægid. 2. de Generat. & alij: & immeritò impugnatur à Caietano 1. part. quæſt. 76. artic. 4. in fine: non enim repugnat doctrinæ D. Thomæ nullibi enim id negauit: quin potiùs id indicat in ſenſu à nobis expoſito opuſc. 33. Neque in eo eſt vlla difficultas, quia non dicitur forma miſti continere formas elementorum in genere cauſæ formalis, aut ſecundum totam perfectionem eminenter contentā, vt videtur Caietanus exiſtimaſſe, ſed ſolùm ſecundū quandam participationem, & conuenientiam, vt declaratum eſt.

Ex his ergo ſatis concluditur, non ſequi ex miſtione elementorum, quod ſint in miſto plures formæ ſubſtantiales; quia formæ elementorum non manent in miſto formaliter, ſed virtute tantùm: quæ eſt ſententia Ariſtotelis, vt infrà oſtendam, & communiter recepta, vt patet ex Alexandro, Philopono, D. Thoma in 1. de Gener. & eodem D. Thom. 1. part. q. 76. artic. 4. ad 4. & quæſt. 5. de potent. articul. 7. & aliis Scholaſticis in 2. diſtinct. 12. præſertim Capreolo, & Gregor. locis citatis; & Scoto q. 1. Herúæo tract. de pluralit. formar. quæſt. 15. Ægid. quodlib. 4. quæſt. 11. Soncin. 10. Metaphyſ. quæſt. 27. & lib. 12. quæſtio. 68. Eſt autem ſermo de formis ſubſtantialibus elementorum, nam accidentales formaliter manent: ſed id nihil refert ad præſentem quæſtionem. Vnde Philoſophi qui negarunt in elementis formas ſubſtantiales, conſequenter dixerunt elementa manere formaliter in miſto: & hoc modo proceſſit Galenus, nam, vt vidimus ſect. 1. huius diſputationis, ille non agnoſcit in elementis formas ſubſtantiales, ſed tantùm primas qualitates. Vnde, quod ad rem præſentem attinet, nobis non contradicit, ſed potiùs fauet. Vide illum, lib. 1. Methodi, cap. 2. & libello de ſubſtant. natural. facult. aliquantulum à principio, & lib. 8. de Placit. Hippocratis. LII.

LIII. *Obiectio.* Sed obiiciunt nobis Ariſtotelem, qui primo de Generatione, c. 10. definit miſtionem, quod ſit *miſcibilium alteratorum vnio*: cùm ergo elementa miſcent, non corrumpuntur, ſed alterantur tantùm: atq; ita in toto illo capite ſæpè repetit Ariſtoteles miſcibilia non corrumpi: quòd ſi alterum interierit, non poſſe miſceri, nam quę non ſunt (inquit) in admiſtionem non recipiuntur. Secundò idem Ariſtoteles 5. Metaph. cap. 3. definit elementum eſſe *id, ex quo aliquid fit, ita vt inſit, & in quod vltimò fit reſolutio*: ergo ſi elementa non manent in miſto, non ſunt elementa: neque etiam miſtum poterit in illa reſolui; quod eſt falſum, & contra experientiam; nam, quando lignum comburitur, experimur, & fumum, & aqueum humorem, & cineres, & ignem ex illo prodire. Nec ſatis eſt dicere illa omnia contineri in ligno virtute aut potentia, alioqui etiam aqua diceretur miſta, ſaltem ex aëre, & aqua, tum quia in ſe habet qualitatem quādam aëris, tum etiam quia, quando aqua calefit, exhalatur ex illa aëreus vapor. Et confirmatur, nam ex continentia virtuali ſolùm ſequitur poſſe ex miſto elementa generari: at hoc non ſatis eſt, nam etiam poteſt miſtum ex quolibet elemento generari, & vnū elementum ex alio. Vnde Ariſtot. 3. de Cœlo, cap. 3. ait in ligno & carne elementa contineri, quia ab illis manifeſtè ſegregantur: econtrà verò carnem & lignum non contineri in igne, quia ab eo ſegregari non poſſunt. Aliud eſt ergo ſegregari, aliud generari: ergo ſegregatio requirit formalem continentiam. Tertiò ait Ariſtoteles 1. de Cœlo, cap. 7. moueri miſtum motu elementi prædominantis: ergo manet in illo. Quartò lib. 3. de Cœlo tex. 67. & 2. de partib. anim. cap. 1. & 4. Meteoror. cap. 12. ait elementa eſſe materiam miſti.

LIIII. *Ariſtot. ſententia tantũ virtute manent elemẽta in miſto.* Reſpondetur Ariſtotelem 3. de Cœlo, c. 3. ſub diſiunctione aſſerere, elementum ineſſe potentia, aut actu in miſto: hoc. n. inquit, vtro modo ſe habeat, adhuc ambigitur: quęſtionem autem, quam illo loco indeciſam reliquit, reſoluit 1. de Generat. c. 10. dum expreſsè ait, ea quæ in miſtionē recipiuntur, quodāmodo eſſe, & quodammodo non eſſe, nam actu (inquit) non ſunt: virtute autē, ſeu poteſtate remanēt: & in eo conſtituit differentiam inter miſtionē, & alias

mutationes; & 2. de partibus animalium cap. 1. primam compoſitionem corporum dicit eam eſſe, *quæ ex primordiis conficitur iis, quæ nonnulli elementa appellant: terram dico, aquam, aerem, & ignem, ſed melius fortaſſe dici poteſt ex virtutibus confici elementorum: humiditas enim, & ſiccitas, caliditas, & frigiditas, materia ſunt corporum compoſitorum.* Igitur de ſententia Ariſtotelis ſatis cõſtat: Cùm ergo Ariſtoteles ait, miſtionem eſſe miſcibiliũ alteratorum vnionẽ *alteratorum* dicit, potiùs quàm *corruptorum*, vt denotaret nõ omnino perire, ſed virtute & ſecundum qualitates manere. Neq; Ariſtoteles in eo capite negauit, in vera miſtione miſcibilia corrumpi: nec id negare potuit, nam cùm per miſtionem introducatur noua forma ſubſtantialis miſti, neceſſe eſt fieri corruptionem ſubſtantialem miſcibilium, quia generatio vnius ſemper eſt corruptio alterius. Dixit tamen non omnino perire, quia virtute manent.

Elucidatur definitio miſtionis.

LV. Ad ſecundum reſponderi poteſt primò, definitionem illam elementi non conuenire his ſimplicibus corporibus, quæ communiter elementa dicuntur, ſed primis principiis, ex quibus res naturalis componitur. Cui ſententiæ fauet Auerroes 5. Metap. com. 4. dicens materiam primam eſſe propriè elementũ: corpora verò ſimplicia non niſi hominum opinione: nam quia antiqui Philoſophi non cognouerunt aliam materiam, niſi hæc ſimplicia corpora, ideò illa appellarunt elementa. Atque ita Ariſtoteles 2. lib. de partib. animal. cap. 1. non vocat abſolutè elementa, ſed *quæ nonnulli elementa appellant*: & eodem modo loquitur 2. de Generat. cap. 1. & aliis locis. Et poteſt hoc confirmari ex illa particula definitionis elemẽti ſcilicet eſſe *id, ex quo primò aliquid componitur.* At hæc corpora non ſunt ex quibus primò aliquid componitur, cùm ipſa ſint ex aliis prioribus compoſita. Item Ariſtoteles ibidem ait elementum debere eſſe quid indiuiſibile: hæc autem corpora non ſunt indiuiſibilia, vt conſtat. Et iuxta hanc ſententiam facilè reſpondetur ad argumentum non eſſe inconueniens, illam particulam definitionis elementi, ſcilicet *quod inſit*, non propriè conuenire his corporibus, quia non ſunt propriè elementa. Secundò ne in voce tantùm hærere videamur, admittimus his corporibus propriè conuenire nomen & definitionem elementi: imò D. Thom. 5. Metaph. lect. 4. vult illa propriùs eſſe elementa quam materiam vel formam. Nam vult de ratione elementi eſſe vt ſit directè, & propriè in aliqua ſpecie. Quod tamen nõ video cur ad proprietatem illius vocis pertineat, & non ſufficiat elementum eſſe in ſua ſpecie partiale, vel incõpletum quid. Itaque elementum latinè idem videtur eſſe quod principium alicuius rei, quod in ſuo ordine eſt primum in compoſitione, & vltimum in reſolutione: & ideò etiã de ratione elemẽti eſt quòd ſit indiuiſibile, non ſimpliciter, & omni modo, ſed in ſuo ordine & latitudine. Et ſimiliter de ratione elementi eſt vt inſit, non ſemper formaliter, nec ſemper virtute tantùm, ſed modo accommodato ſuæ compoſitioni. Sic igitur quatuor elementa verè participant rationem elementi, quia in eo genere compoſitionis quo vnum corpus poteſt ex multis corporibus conflari, illa ſunt prima, quia non conſtant ex aliis corporibus, & ex illis conſtant reliqua. Et ſimiliter ſunt ſimplicia, & indiuiſibilia, quia non ſunt in plura corpora reſolubia. Deniq; etiã inſunt eo modo qui neceſſarius eſt ad illud genus compoſitionis, quæ fit per miſtionẽ. Et ita Ariſt. 3. de Cœlo c. 3. expreſsè ponit ſub diſiunctione in deſcriptione elemẽti, *quòd inſit potentia aut actu.*

Elementi deſcriptio explicatur.

A Vnde non obſtat quòd materia prima ſit prior his corporibus, & formaliter inſit ſeu maneat in ſuo cõpoſito; nam inde ſolùm fit, materiam etiam verè ac propriè dici poſſe elementum, alia tamen ratione & fortaſſe priori, quatenus materia eſt prior in compoſitione, & ſimplicior; vt notauit D. Thom. 3. de Cœlo lect. 8. vbi retractare videtur ſententiam, quã in 5. Metaphyſ. tenuerat: vt notauit Soncin. 5. Metap. poſt quæſt. 9. circa text. 4. Ariſtotel. qui etiam libro 12. quæſt. 27. ad. 1. addit formam poſſe dici elementũ; & ita eam nominat Ariſtotel lib. 12. Metaph. cap. 4. & D. Thom. citato loco. Nam licet nomen elementi præcipuè videatur tribui principio materiali, vt patet ex communi vſũ, & ex proprietate illius particulæ definitionis, *Ex quo fit aliquid*, tamen latiùs loquendo, ad quamcunque partem extenditur: ſicut etiam dicitur totum componi ex ſuis partibus, tam formali, quàm materiali. Imò hac ratione partes quælibet, ſi abſolutè ſub communi ratione partium conſiderentur, dicuntur habere rationẽ materiæ reſpectu totius. Hac ergo ratione quælibet pars, ſi in ſuo ordine ſit prima & indiuiſibilis, elementum dici B poteſt. LVI.

Elemẽtũ nomen propriè cõuenit materiæ primæ.

Nonnũquã formæ tributum.

Ex quo ſequitur, vt ad aliam partem argumenti reſpondeamus, non eſſe de ratione elemẽti, vt compoſitum ſeu miſtum in illud ita reſolui poſſit, vt re ipſa elementum ſit conſeruabile ſeparatum ab elementato: hoc enim modo non poteſt omne compoſitum naturale reſolui in materiam, & formam. Et pari ratione non eſt neceſſe, quòd miſtum ſit reſolubile in eadem numero elementa, ex quibus fortaſſe miſtũ fuit; ſed ſatis eſt, quod in ſimilia reſoluatur; quòd interdum accidet, ſi cauſæ efficientes ſint accommodatæ & propinquæ ad eam reſolutionem faciendam; ſæpè verò non ita fit, ſed miſtum totum conuertitur in aliquod elementum, præſertim in terram. Quocirca, licet vera eſſet experientia, quæ in argumento affertur, nihil concluderet; quia non eſt neceſſe ea quæ videntur ex ligno fieri, cùm comburitur, in eo formaliter prȩceſſiſſe, ſed virtute ſecundũ aliquam minùs remotam diſpoſitionem, ratione cuius illa omnia de nouo generantur; re tamen vera illa non ſunt elementa, ſed miſta imperfecta, quia nec fumus eſt aër, nec cinis, terra. LVII.

C Adde etiã, in his corporibus miſtis ſæpè eſſe plures ſubſtantias accidẽtaliter permiſtas per poros vel per diuiſionem & interpoſitionem partiũ, quȩ ſubſtantiæ poſteà per actionem alicuius agentis nõ tam generantur de nouo, quam ſecernuntur, vt fit in cõcoctione vini, & in corruptione ſanguinis extra venas; & fortaſſe ita etiam accidit in illa actione ignis in lignum, quamuis accidere etiam poſſit, vt non eȩdem ſubſtantiæ, quæ ibi erant, ſecernantur, ſed aliæ quæ ex illis facilè generantur iuxta diuerſas earum diſpoſitiones. Hæc autem ſubſtantiarum permiſtio non refert ad rem, de qua agimus: quia licet ibi ſint plures formæ, ſunt tamen in diuerſis materiis, & diuerſa compoſita conficiunt, quamuis localiter cõiuncta. LVIII.

In miſtis corporibus imbibita interdum miſcentur corpuſcula.

Nec denique hinc ſequitur, quod in eo argumẽto inferebatur, vnum elementum reſolui in aliud, aut conſtare ex alio; nam licet aqua conueniat cum aëre in humiditate, non tamen habet illam participatam ab aëre, ſed ex ſe, & ex ſua ſimplici natura. Cũ verò per calefactionem vapor humidus exhalatur ab aqua, non reſoluitur aqua in aërem, nam ille vapor non eſt aër, ſed quoddam miſtum imperfectum: quando verò contingit aquam tranſmutari in aërẽ, LIX.

non

non eſt reſolutio in miſcibilia, ſed quædam generatio & corruptio. Vnde longè aliter ſunt elementa in miſto, quàm vnum elementum in alio: nam hoc eſt verum ſolùm in potentia paſſiua; illud verò non tàtùm hoc modo, ſed etiam virtute, & participatione quadam potentiæ actiuæ: hoc enim modo intelligẽdus eſt Ariſtoteles, cùm ait elementa eſſe in miſto actu, vel potentia. Et hinc etiam patet ſolutio ad tertium teſtimonium. Nam vt miſtum moueatur motu elementi prædominantis, ſatis eſt quòd in virtute illud contineat, pluſq; de qualitatibus eius participet, quàm alterius. Deniq; elementa dicuntur materia miſti tranſiens formaliter, virtute autem manens. Vnde idem Ariſtot. 2. de generat. c. 5. negat elementa eſſe materiam rerum naturalium: *nam ſi aer* (inquit) *remaneret, non generatio, ſed alteratio foret.* Conſtat igitur, propter diſpoſitionem vnius formæ ad aliam nõ contingere vnquam plures ſubſtantiales formas in eadem materia coniungi.

Qualiter miſtum moueatur ab elemẽto prædominante.

An duæ formæ non ſubordinatæ poſſint ſimul eandem materiam informare.

LX. SVpererat dicendum de tertio modo fingẽdi duas formas ſubſtantiales in eadem materia ſine vlla habitudine inter ſe, aut reſpectu alicuius tertiæ formæ, ad quam diſponant, ſed per ſolam concomitantiam accidentalem, vt ſe habent albedo & dulcedo in eodem ſubiecto. Sed in hoc modo impugnãdo immorari non eſt neceſſe: primò, quia nullam inuenio in hac re opinionẽ: nullus enim Philoſophus (quod ego ſciam) hactenus dixit poſſe hoc modo, & naturaliter duas formas ſubſtantiales ſimul informare eandem materiam. Dico autem *naturaliter*, quia de potentia abſoluta non exiſtimo implicare contradictionem, ſiue illa materia in diuerſis locis cum diuerſis formis ponatur, quod fieri poſſe, alibi oſtendi; ſiue in eodem loco vtramque formam habeat: vnitas enim loci non addit ſpecialem repugnãtiam. Secundò, quia ex illis formis ſimul exiſtentibus in eadem materia, re vera non componeretur vna eſſentia, neque vna ſubſtantia, quia neque vna forma eſſet de eſſentia compoſiti ex materia, & alia forma, neq; e conuerſo. Vnde, ſi fingamus vnam eſſe formam auri, & aliam ligni, neque lignum eſſet aurum, neque aurum lignum: quia formæ eſſentialiter diuerſæ non prædicantur de ſe inuicem, etiam in cõcreto, niſi ratione eiuſdem ſuppoſiti in quo conueniant: illæ autem formæ non conuenirent in eodem ſuppoſito, ſed tantùm in eadem materia, cùm qua ſicut diuerſas naturas, ita & diuerſa compoſita conficerent, ſecludo alia miracula. Vnde licet materia poſſet dici informata forma ligni & auri, tamen lignum non eſſet aurum: quia lignum non eſt materia, neque aurum eſt materia. Atque ita, etiam admiſſo illo caſu, non darentur duę cauſæ formales vnius effectus, quod nos nunc inquirimus, ſed vnaquæq; conſtitueret ſuum effectum, qui tantùm haberet vnam cauſam formalem.

Poteſt diuinitus materia informari duabus formis. 3.to.3.p.diſp. 48.ſect.3.

LXI. Hinc tamen intelligitur naturalis repugnantia, ob quam tales formæ non poſſunt ſimul informare talem materiam: quòd enim vna, & eadem materia ſucceſſiuè componat eſſẽtias etiam ſpecie diſtinctas cum multis formis, non eſt inconueniens, imò naturaliter accidit, quia ipſa eſt indifferens ad quamcunque formam, & per quamcũq; actuari poteſt. Quòd verò eadem portio materiæ ſimul componat diuerſas eſſentias cum diuerſis formis, multis de cauſis repugnat naturis rerum. Primò, quia potentia materię

Cur naturaliter nõ poſſit eadẽ materia plurib. ſubſtãtialib. formis actuari ſimul.

A ſufficienter eſt actuata per vnam formam, & dependentia eius ſufficienter eſt terminata. Secundò, quia formę diuerſę requirunt diſpoſitiones naturaliter incõpatibiles: quod eſt ſignum, etiam effectus naturales earũ, eſſe naturaliter incõpatibiles. Tertiò, quia materia deſeruit formæ ad ſuos naturales motus, & actiones, nõ poteſt autem eadem materia ſimul miniſtrare formis diſtinctis, quę naturales habent inclinationes diuerſas. Quartò, quia aliàs, ſi materia hoc modo poſſet eſſe ſub diſtinctis formis, eadẽ ratione poſſet eſſe ſub quacunq; multitudine earum in infinitum: quia quæ ſunt per accidens, in infinitũ multiplicari poſſunt: nec poteſt maior repugnantia in tribus, quàm in duobus aſſignari, & ſic de quocũque numero. Hoc autem & per ſe eſt valde abſurdũ, & repugnat fini & inſtitutioni materiæ: ſic enim eſſet inepta ad rerum generationes & corruptiones. Vnde hoc ipſum, quòd generatio vnius naturaliter eſt corruptio alterius, ſatis declarat, materiam eſſe naturaliter incapacem plurium formarum.

Vera ſententia, & totius quæſtionis concluſio.

B RElinquitur ergo, veriſſimam eſſe ſententiam aſſerentem vnius ſubſtantiæ compoſitæ tantũ eſſe vnicam cauſam formalem, & in vno compoſito naturali, vnicam tantùm eſſe formam ſubſtantialem. Quam tenet Diuus Thomas 1. part. quæſt. 76. articulo 4. & ibi Caietanus, & omnes Thomiſtæ: latiſſimè Capreolus in 2. diſtinct. 15. & Ferrar. 2. contra Gentes, capit. 58. Soncinas 8. Metaphyſicæ, quæſt. 7. Idem habet Gregorius in 2. diſt. 17. quæſt. 2. Ægid. 2. de Anim. quæſt. 6. & tract. de pluralitate formarum, Heru. etiam latè tract. de pluralit. formar. Marſil. 1. de gener. q. 6. Ex Ariſtotel. autem nihil de hac re expreſsè habemus: at verò ex principiis eius clarè colligitur hæc ſententia: nunquam enim tribuit naturali compoſito niſi vnam formam: & hoc ſenſu aſſignat tria principia rei naturalis, materiam ſcilicet, priuationem, & formam: hac enim ratione ait, quoties generatur vnum, corrumpi aliud, & ecõtrariò: ait pręterea formam ſubſtantialem eſſe proprium, per ſe, ac immediatum actum materiæ: ideòque ex illis maximè fieri per ſe vnum; vt ſumitur ex 2. de Anim. tex. 7. & 7. Met. text. 49. LXII.

D. Thom. Caiet. Capreol. Ferrar. Soncin. Aegid. Gregor. Heruæus.

C Rationes autem facilè ſumi poſſunt ex dictis in impugnatione aliarum opinionum. Prima ſumitur ex ſufficienti partium enumeratione, quia in materia non poſſunt eſſe plures formæ eſſentialiter ſubordinatæ, vt actus & potentia; neq; ordinatæ, vt diſpoſitio & forma; neq; etiam omnino per concomitantiam ſine vllo ordine inter ſe: ſed pręter hos modos nõ poteſt excogitari alius: ergo nullo modo poſſunt plures cauſæ formales ſubſtantiales ad eundem effectum concurrere. LXIII.

Secunda ratio ſumitur ex ſufficiẽtia cuiuſuis formæ ſubſtantialis: nam quælibet forma ſubſtantialis neceſſariò talis eſt, vt per ſe ſola ſufficiat ad conſtituendum vnum ſubſtantiale ſuppoſitum, completum in aliqua vltima ſpecie ſubſtantiæ; ergo non ſolùm non requirit aliam formam concauſantem illum effectum, verùm etiam neque illam admittere poteſt. Antecedens conſtat ex dictis, nam probatum eſt omnem formam ſubſtantialem neceſſariò debere eſſe conſtitutam in aliqua ſpecie vltima ſubſtantialis formæ: & conſequẽter eſſe de ratione eius quòd det eſſe ſimpliciter, & completum vſq; ad rationem vltimam in genere ſubſtantiæ. Conſequentia verò pro- LXIV.

probatur, quia vel ſecũda forma adueniret compoſito vt conſtituto priori forma, immediatè illud actuando, aut adueniret ſimul, & quaſi concomitanter ipſi materiæ. Primum repugnat rationi formæ ſubſtantialis; quæ per ſe reſpicit potentiam ſubſtantialem: ſubſtantia autem completa nõ eſt iam in potentia ſubſtantiali, ſed accidentali tantùm; nam de illa maximè verum eſt, quod Ariſtoteles ſuprà dixit; ſcilicet id, quod aduenit enti in actu, non aduenire per ſe, ſed per accidens. Secundum autem repugnat tam ipſis formis ſubſtantialibus, quàm capacitati materiæ: illæ enim ſecundum ſuas differentias ſpecificas inter ſe repugnant: nã hoc ipſo, quòd vnaquæque ſubſtantialis forma conſtituit ſubſtantialem naturam completam, ita determinat ſibi materiam, quam informet, & quaſi trahit illam ad ſuum eſſe, vt non admittat in illa formam aliam ſubſtantialem, ſeu eiuſdem ordinis. Materia item habet limitatam capacitatem, & quaſi vim cauſandi, vt ſimul nõ poſſit niſi vnam ſubſtantialem formam ſuſtinere, nec concurrere niſi ad vnam eſſentiam componendam: quod etiam in materia cœleſti videre licet: eſtque id non minùs neceſſarium in hac inferiori materia, quæ principium eſt corruptionis, quatenus ita ſubiacet vni formæ, vt eam neceſſariò deſerat, ſi aliam recipiat.

LXV. Tertia ratio principalis confici poteſt ex his, quæ ſuprà diximus ad probandum, dari in rebus naturalibus ſubſtantiales formas: potiſſimæ enim rationes quibus oſtenditur ſubſtantialis forma, in hoc nitũtur, quòd ad perfectam conſtitutionem naturalis entis neceſſarium eſt facultates omnes & operationes eiuſdem entis in vno eſſentiali principio radicari: quam connexionem & radicationem oſtendunt etiam ipſi naturales effectus, vt ibi deduximus: ergo pluralitas formarum eſt omnino aliena à conſtitutione naturæ. Neque eſt in tota natura aliquod indicium ad eam aſſerendam: nam ſubordinatio prædicatorum eſſentialium nullum eſt indicium, vt diximus; ideòque dixit Ariſtot. 2. de Anim. text. 31. poſteriorem formam continere priores, quia quę dat differentiam vltimam, dat etiam ſuperiores. Multitudo etiam actionum, facultatum, aut organorum non ſolùm non eſt indicium, verùm potiùs requirit maximè formæ vnitatem. Viciſſitudo denique ſeu ſucceſſio generationis & corruptionis eandem vnitatem indicat & requirit: ergo nihil eſt quod dubitemus vnam cauſam formalem ad vnumquemque effectum naturalem ſufficere. Neq; contra hanc veritatem nouæ obiectiones occurrũt, quibus ſatisfacere neceſſe ſit.

Non dari proceſſum in infinitum in cauſis formalibus, ex dictis concluditur.

LXVI. Atque ex his obiter reſoluitur illa quæſtio, quę de cauſa formali moueri ſolet, an ſcil. in huiuſmodi genere cauſæ poſſit dari proceſſus in infinitũ. Nam, loquendo de propria cauſa formali Phyſica, conſtat ex dictis nullum dari locum huic quæſtioni: id enim ſolùm poteſt quæri, quando plures cauſæ ad eundem effectum concurrere poſſunt: nam vbi eſt vnica cauſa, quis proceſſus eſſe poteſt? Oſtenſum autem eſt cauſam formalem non poſſe eſſe niſi vnicam: ergo in hac cauſa non habet locum quæſtio de proceſſu in infinitum. Deinde, hic proceſſus eſſe ſolet aut inter cauſas per ſe & eſſentialiter ſubordinatas, aut inter ſubordinatas per accidens: oſtenſum autem eſt, nullas ſubſtantiales formas eſſe per ſe ſub-

A ordinatas. Vnde, qui illas diſtinguunt iuxta ordinem prædicatorum eſſentialium, nonnihil difficultatis in hoc pati poſſunt: nam fortaſſe in his prædicatis non repugnat dari proceſſum in infinitum, vt attingemus ſectione ſequenti: iuxta noſtram verò ſententiam id nihil refert, quia exiſtimamus hæc prædicata, in quocunque numero multiplicentur, nõ ſolùm non requirere formas diſtinctas per ſe ſubordinatas: verùm etiam non poſſe talia pręticata reſpectu eiuſdem compoſiti ſumi niſi ab vna, & eadẽ forma; ita vt non ſolùm ex natura rei, ſed etiam de potentia abſoluta, non poſſint dari cauſæ formales hoc modo per ſe ſubordinatæ: quia non poteſt dari ſubſtantialis forma quæ non ſit in aliqua vltima ſpecie talis formæ conſtituta, & conſequenter quæ non eſſentialiter includat omnes ſuperiores gradus taliũ formarum. Neque refert, quòd Ariſtoteles 2. Met. cap. 2. ex eo probet non dari proceſſum in infinitũ in his formis, quòd non detur proceſſus in infinitũ in prædicatis quidditatiuis; quia licet ex illa negatione optimè inferatur hæc negatio, non tamen ex oppoſita affirmatione oppoſita affirmatio, vt ſuprà

B dictum eſt. Rurſus, neque in hoc genere dantur cauſæ per accidens ſubordinatæ, quia etiam eſt oſtenſũ, non poſſe plures formas ſimul concurrere etiam omnino per accidens ad informandam eandem materiam. Quòd ſi quis dicat poſſe dari proceſſum in infinitum in formis ſub eodẽ genere, vel ſpecie cõtentis, & eas vocet cauſas formales per accidens ſubordinatas, aduertat neceſſe eſt illas non eſſe cauſas vnius & eiuſdem effectus, ſed vnamquamque ſuum habere diſtinctum effectum: cùm autem inueſtigat ſubordinatio cauſarum, reſpectu vnius & eiuſdem effectus intelligenda eſt, alioqui non eſt ſubordinatio, ſed multiplicatio rerum, ſeu effectuum. Vnde etiamſi per potentiam Dei abſolutam in eadem materia multiplicarentur per accidens formæ, non eſſet ibi ſubordinatio cauſarum: quia, vt ſuprà dixi, nõ cõſtituerent vnum & eundem effectum, ſed diuerſos, & præterea nullum haberent inter ſe ordinem, ſed omnino per accidens multiplicarentur. In hoc ergo genere cauſæ nullus eſt proceſſus cauſarum, neq; in infinitum, neque in aliquo numero finito.

C *Proceſſus in infinitum à materiali cauſa excluditur.*

Ex quo tandẽ intelligitur multò minùs eſſe poſſe proceſſum in infinitum in materia, quia ſi eſſet, ſolùm ex infinitate formarum oriri poſſet: nam, vt ſuprà demonſtratum eſt, neceſſariò danda eſt vna prima materia, quæ non ſit in alio ſubiecto: hæc aũt prima materia in vnoquoque compoſito non poteſt eſſe niſi vna, quia non poteſt vna materia recipi in alia, cùm hoc ſit contra rationem materiæ primæ, neque etiam poſſunt plures materiæ coniungi in eodẽ compoſito, & informari eadem forma, niſi vna earũ alteri vniatur, ita vt ex vtraque fiat vna potentia: quod intelligi nullo modo poteſt: ergo in ſubſtantialibus materiis non ſolùm non poteſt eſſe proceſſus in infinitũ, ſed nec omnino vllus proceſſus aut pluralitas vlla eſſe poteſt. LXVII.

Quòd ſi non ſit ſermo de materia prima, ſed de proxima; aut intelligitur proxima ſubſtantialiter, & tanquam potentia immediatè ac per ſe recipiẽs formam: aut intelligitur proxima accidentaliter, id eſt, vt affecta diſpoſitionibus accommodatis ad formã. Priori modo re vera ſolùm materia prima per ſuam ſimpli- LXVIII.

ſimplicem entitatem eſt etiam materia proxima ad quācunq; formam, & ita nullus eſt proceſſus: ſolūq; fingi poſſet, ſi inter primam materiam & vltimam ſubſtantialem formam interuenirent aliquæ formæ ſubſtantiales, quarum vna compararetur ad aliā, vt potentia proxima ad ſuum actum: hæ autem formæ non dantur, vt oſtenſum eſt, & quamuis darentur, non eſſet intelligibilis in eis infinitus progreſſus; tū quia infinita multitudo formarum non minùs repugnat, quàm infinita multitudo in actu quorumuis entium; tum etiam, quia neceſſe eſt dari aliquam formam primam, id eſt, primò informantem materiam; nam cùm materia ex ſe ſit immediata potentia, neceſſe eſt vt immediatè informetur per aliquam determinatam formam, aliàs nunquam inciperet informatio. Rurſus ex parte alterius extremi neceſſarium eſt etiam dari vltimam formam; aliàs nunquā finiretur informatio, neque res eſſet conſtituta in certa aliqua, & determinata ſpecie; ergo inter illa duo extrema non poſſet intercedere infinita multitudo formarum, quia vnicuique neceſſariò debet eſſe aliqua immediata, quæ comparetur vt proxima potentia & actus. Omitto alias rationes, quas Ariſtoteles facit citato loco, quia res eſt clarior, quam vt probatione indigeat.

LXIX. Quòd ſi loquamur de materia proxima ratione diſpoſitionum accidentalium, eædem rationes probant in illis diſpoſitionibus non poſſe procedi in infinitum, quia ſi inter ſe non ſint ſubordinatæ, ſed concomitanter ſe habentes, vt quatuor primæ qualitates, in eis non poteſt dari talis proceſſus ſolùm quia non poſſunt ſimul eſſe qualitates actu infinitæ in multitudine; & multò minùs poteſt finita forma illas poſtulare; ſi verò diſpoſitiones ſunt inter ſe ſubordinatæ, vt actus & potentia proxima, ſicut quantitas & qualitas, procedit ratio facta de formis ſubſtantialibus, quòd in eis neceſſe eſt dare primam & vltimam, aliàs neque inchoaretur, neque conſumaretur diſpoſitio; inter illa autem extrema nō poteſt eſſe multitudo infinita. Neque eſt ſimile, quod afferri poteſt de infinitis punctis contentis inter duo extrema; quia puncta ſolùm ſunt infinita in potentia, id eſt, conſtituentia cum partibus vnam finitam quantitatem continuam; formarum autem multitudo eſſet actu infinita. Item, quia vnū punctum non eſt immediatum alteri, & ita non poſſunt numerari omnia puncta media inter duo extrema; vna autem forma, ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis, ſi comparatur ad aliam vt potentia ad actum, neceſſariò debet eam proximè reſpicere; nullo ergo modo eſſe poteſt proceſſus in infinitum inter materiam & formam.

Iauellus 2. Metap. q. 6.

LXX. Procedunt autem rationes factæ de materia permanente, ex qua fit res, ita vt inſit illi; Ariſtoteles autem dicto loco ſecundi Metaphyſicæ etiā de cauſa materiali tranſeunte loquitur, cùm negat dari proceſſum in infinitum in cauſis materialibus, quia ſi ex aqua generatur terra, & ex terra herba, & ex herba quippiam aliud, non proceditur in infinitum, ſed fit circulus. Veruntamen, ſiue hic proceſſus detur, ſiue non, nihil refert ad cauſalitatem, quia ille proceſſus eſt merè per accidens, & ideò cauſalitati nihil obſtaret, quòd in infinitum tenderet. Quòd ſi non tendit, ſolùm eſt, quia non dantur infinitæ ſpecies rerū generabilium, neque proceſſus in infinitum in generationibus talium ſpecierum, ſed ſemper fit circulus, & reditus ad eandem ſpeciem. Quod aliqui putant neceſſariò conſequi ex eo, quod quælibet ex his

A ſpecieb. dicit limitatam perfectionem. Sed hoc nullum argumentum eſt, quia, ſaltem diuina virtute, nō repugnat ſpecies miſtorum in infinitum multiplicari, etiamſi quælibet ſpecies finita ſit, & de facto ſemper detur ſumma, & infima ſpecies ſub illo genere cōtenta, licet de poſſibili fieri poſſit altera, vel perfectior omnibus factis, vel imperfectior omnibus. Alij dicunt, experientia conſtare non procedi in infinitū in generatione vnius ſpeciei ex alia, ſed ſemper fieri reditum ad eandem ſpeciem; de qua experientia valdè dubito an ſit nobis euidens, nam multa virtute cœlorum, & concurſu elementorum generantur fortaſſe de nouo, quę nos latent. Adde, Diuum Thomam 3. part. q. 10. artic. 3. dicere in potentia creaturæ contineri infinita. Et loquitur de rebus ſubſtantialibus, nam de his dixerat non videre animam Chriſti infinita in actu. Vnde explicando ibi illum locū, diximus poſſe intelligi tam de infinitis ſpecieb. quàm de infinitis indiuiduis. Si ergo in potentia creaturæ continentur infinitæ ſpecies miſtorum, non repugnabit in infinitum procedi in generationibus earū. Et fortaſſe Ariſtoteles dicto loco non repugnat: ſolùm enim probat hunc proceſſum non eſſe neceſſa-

B rium ad rerum cauſalitatem, quia generatio vnius eſt corruptio alterius; & in hoc facilè fit reflexio ſecundum ſpeciem, licet non fiat ſecundum indiuiduum. Nihilominus tamen probabiliùs videtur, naturaliter loquendo, eſſe ſtatum in generationibus rerum ſecundum ſpeciem, quia virtutes cauſarum naturalium finitæ ſunt, & modi ſeu aſpectus & concurſus quibus applicantur, determinati ſunt & finiti: & ideò licet in abſoluta potentia creaturæ contineātur infinita, ſi in rebus & cauſis creatis fiant omnes conditiones & miſtiones quæ abſolutè fieri poſſunt, tamen de facto ſecundum ordinem vniuerſi tantùm fieri poſſunt finitis modis: & ideò etiam veriſimiliùs eſt in hoc proceſſu dari ſtatum ac terminum.

SECTIO XI.

Quid ſit forma metaphyſica, & quæ materia illi reſpondeat, quamq; cauſalitatem habeat.

QVoniam diſtinctio formæ in phyſicam & metaphyſicam valde communis eſt, & quæ hactenus diximus omnia in phyſicā formam conueniunt: L

C videtur metaphyſici negotij eſſe nonnulla ēt de Metaph. forma dicere quib. ſuppoſitis, q̄ diximus, breuiter poterunt expediri, quia hæc ſolùm per Analogiam & quaſi Metaphoram quandam, forma nominatur. Eſt igitur aduertendum ex dictis in ſuperioribus, præter compoſitionem phyſicam ex materia & forma eſſe aliam quæ illam imitatur: ex ſe tamen abſtrahit à vera materia, & ideò metaphyſica nominatur. Eſt autem hæc duplex, quantum ad præſens ſpectat: altera ex natura & ſuppoſito: altera ex genere & differentia; omitto eam quæ eſt ex eſſe & eſſentia, quia obſcurior eſt: & quantum ad præſens attinet, non interuenit in ea ſpecialis aliqua ratio formæ, vt ex dicendis conſtabit. Deinde eſt conſiderandum in omni compoſitione, vt ex multis vnum conſurgere intelligatur, aliquid ſemper conſiderari vt materiam, & aliquid vt formam, tum quia compoſitio ex materia & forma eſt prima compoſitio realis, & maximè propria ac per ſe, & ideò per quandā analogiam ad illā omnis alia cōpoſitio declaratur; tum etiam quia materia eſt quid informe, & imperfectum; & inchoatio quædā, & quaſi

In quauis cōpoſitione aliquid vt materia, & aliquid vt forma.

& quaſi fundamentum naturæ: forma verò eſt quaſi pulchritudo, & perfectio ac conſummatio naturæ; in omni autem compoſitione eſt aliquid quaſi potentiale, & quod eſt fundamentum, & inchoatio rei, & aliquid quod eſt terminus vel conſummatio rei: & ideò ſemper aliquid conſideratur vt materia, & aliquid vt forma. Quod adeò verum eſt, vt etiam in compoſitione ex partibus integrantibus, quæ maximè materialis eſſe videtur, ſemper vna pars conſideretur vt materia, & altera vt forma; quod clariùs apparet in rebus heterogeneis, vt in homine, caput eſt veluti forma aliarum partium: & in artificialibus tectum, verbi gratia, eſt quaſi forma ædificij; iuxta quã Analogiam diſtinguunt etiam Theologi materias & formas Sacramentorum. Et in rebus homogeneis, vbi inter partes non poteſt diſtingui illa diuerſa habitudo propter earum ſimilitudinem, & vniformitatem, omnes partes dicuntur eſſe materia toti⁹, cõpoſitum autem comparari vt forma ad ſingulas partes. In quibus omnibus nõ intercedit ſpecialis cauſalitas, ſed ſola vnio cum Analogia, & proportione ad materiam & formam.

II. Ex his ergo intelligitur formam Metaphyſicam in genere vocari quæ in compoſitione Metaphyſica conſtituit eſſentialiter rem ipſam, vel complet aut actuat eſſentiã rei: nec poteſt aliter deſcribi hæc forma ita in communi ſumpta. Eſt autem diſcrimen inter duas cõpoſitiones Metaphyſicas ſuprà dictas, quòd prior, ſcilicet ex natura & ſuppoſito, eſt compoſitio rei (in creaturis loquimur) id eſt ex iis quæ in re ipſa aliquo modo actu diſtinguuntur, vt ſunt natura, & ſubſiſtentia, de quibus diffusè infrà tractabimus; poſterior verò eſt compoſitio rationis, quia eius extrema in re non diſtinguuntur actu, ſed ratione tantùm, vt in ſuperioribus viſum eſt. Eſt etiam alia differentia, quòd in priori compoſitione vnum extremum eſt tota eſſentia rei: aliud verò nõ ſpectat intrinſecè ad eſſentiam, ſed eſt terminus aut modus eſſentiæ: in alia verò compoſitione vtrumque extremum eſt eſſentiale, & neutrum dicit totam eſſentiam rei explicitè ſeu actualiter, licet confusè totam illam includere poſſit. Vnde fit vt prior dici etiam ſoleat forma totalis, realis ac propriiſſimè Metaphyſica: poſterior verò magis eſt forma ſecundum rationem, & ideò non tantùm Metaphyſica, ſed etiã logica appellari poteſt.

Formæ Metaphyſicæ eſſentia oſtenditur.

III. *Forma Metaphyſica eſt tota rei eſſentia.*

Dicendum eſt ergo primò formam propriè Metaphyſicam, quæ eſt forma totius, nihil aliud eſſe, quàm totam rei ſubſtantialis eſſentiam; quam etiam integram naturam rei appellamus, quæ non dicitur forma eò quòd ſpecialiter exerceat propriam cauſalitatem formæ, ſed quia rem eſſentialiter conſtituit per ſe ipſam. Declaro & probo ſingula: nam in homine, verbi gratia, hæc forma totius dicitur eſſe humanitas, quæ cùm ex materia & forma hominis conſtet, totam eſſentiã hominis dicit: id enim quod homo addit humanitati, non eſt de eſſentia hominis, vt infrà dicemus tractando de ſubſiſtentia, & in myſterio Incarnationis breuiter patet, nam in Chriſto eſt tota eſſentia hominis, quamuis non ſit humana ſubſiſtentia creata. Præterea hæc forma totius non tantùm in rebus materialibus, ſed etiam in ſpiritualibus reperitur: imò non ſolùm in rebus creatis, ſed etiam in Deo ipſo à nobis conſideratur: concipi-

A mus enim Deitatem vt formam eſſentialiter conſtituentem Deum, & quodlibet ſuppoſitum diuinum quatenus hic Deus eſt: quamquam illi ſit proprium in re ipſa non diſtingui ab eo de cuius eſſentia eſt: in quo deficit ab ea ratione formæ quam eſſentia habet in rebus creatis: quia illa non pertinet ad perfectionem ſimpliciter, ſed imperfectionem includit: ergo hæc forma in rebus immaterialibus nihil aliud eſſe poteſt quàm earum eſſentia. In materialibus autem differt hæc forma totius à forma Phyſica & partiali, vt conſtat ex communi vſu harum vocum, & ex ipſa diſtinctione formę Phyſicæ à Metaphyſica: non differt autem niſi quia forma totius dicit totam naturam compoſitam ex materia & forma: forma autem Phyſica ſolùm dicit partem formalem: ergo hæc forma Metaphyſica etiam in his rebus dicit totam eſſẽtiam earum. Quia, vt infrà oſtendemus in diſputatione de ſubſtantia materiali, etiam materia eſt de eſſentia huius ſubſtantiæ, & ita natura compoſita ex materia & forma eſt tota eſſentia eius: atque ita patet prima pars concluſionis.

Quòd verò hæc forma Metaphyſica ſoleat naturæ nomine propriiſſimè appellari, conſtat primò ex vſu: ſic enim tribuimus etiam Deo naturam diuinã, intelligentiis angelicam, hominibus humanam, & ſic de cæteris rebus. Deinde hoc modo diſtinguimus naturã à ſuppoſito, vel ex natura rei, vt in ſubſtantiis creatis, vel ratione tantùm, vt in diuina: atq; hoc modo dicimus naturam in Deo non generare, ſed ſuppoſitum, & Verbum diuinum aſſumpſiſſe naturam, non perſonam humanam. Item, vnaquæque res per ſuam naturam habet quòd talis ſit, & quòd eſſentialiter diſtinguatur ab aliis: ergo natura rei ſubſtantialis adæquatè (vt ita dicam) eſt ipſa totalis forma quà talis eſt eſſentialiter. Denique natura, vt communiter cenſetur, dicit ordinem ad operationẽ, in quo ſolùm differt ab eſſentia, quod eſſentiæ nomen ſumptum eſt ex ordine ad eſſe: nomen autem naturæ ſumptum eſt ex ordine ad operationem: natura enim dicta eſt quaſi aliquid naſci faciat: vnde dicitur natura non eſſe otioſa, & eſſe rerum opifex, & nihil facere fruſtra, &c. Vnde & Theologi dicunt facultates, & operationes multiplicari multiplicatis naturis. Primum autem & adæquatum principium principale operationum in vnaquaque re eſt eſſentia eius: quod in rebus immaterialibus manifeſtum eſt: in rebus autem materialibus videtur eſſe forma principium operandi, quod eſt principium formale & actiuum, tamen, quia materia in ſuo genere aliquo etiam modo concurrit, præſertim ad naturales, & intrinſecos motus, vel actus, ideò dixi, adęquatum principium primum & radicale eſſe vniuſcuiuſque rei eſſentiam: ergo ipſamet eſſentia & forma totius idem eſt quod vniuſcuiuſque rei natura.

IIII. *Forma Me... phyſica... turæ n... inſigni...*

B (beside "ræ nomine propriiſſimè appellari")

Vide Dam... lib. 3. d... c. 13. 14. &

C (beside "um principale operationum")

V. Scio Ariſtotelem 5. Metaphyſ. cap. 4. varias aſſignare ſignificationes huius nominis natura, & inter eas vltimo loco ponere eam qua ſignificat rei ſubſtantiam vel eſſentiam, quam dicit eſſe per tranſlationem ab alia ſignificatione, qua natura ſignificat formam, quę eſt terminus generationis. Et in 2. Phyſic. cap. 1. rationem naturæ ad ſolum primum principium intrinſecum motus coarctat: & inde ſolet ens naturale de ſolis ſubſtantiis materialibus dici. Exiſtimo tamen hæc eſſe intelligenda de hac voce *natura* quantum ad eius impoſitionem, non verò quantum ad rem ſignificatam: hæc enim valde diſtincta eſſe ſolent in his nominib⁹ Analogis, vt rectè nota-

notauit D. Thom. 1. part. quæſt. 13. art. 6. Quantum ergo ad vocis impoſitionem, veriſimile eſt hanc vocem priùs ſignificaſſe alia quæ Ariſtoteles ibi numerat: vt verbi gratia, generationem naturalē, & præſertim ortum ſeu natiuitatem viuentium: dicitur enim *natura* quaſi *naſcitura*: & inde deriuari potuit vox ad ſignificanda intrinſeca principia rei genitæ, ſcilicet materiam & formam. Vel, vt D. Thom. ait 1. part. quæſt. 29. art. 1. ad quartum, quia natiuitas viuentium eſt à principio intrinſeco, ideò deriuata eſt hæc vox ad ſignificandum primum principium intrinſecum motus, quod eſt materia, & forma. Et quia per formā cōpletur eſſentia rei, tandē deriuata eſt illa vox ad ſignificandam rei eſsētiā. Et quia antiqui Philoſophi, qui diſputabant de natura, non cognoſcebant alias ſubſtantias niſi materiales, ideò illis ſolis tribuebant naturā, & inde peculiariter obtinuerunt nomen entium naturalium.

Etymologia nominis natura, & varia ſignificata illius. D. Thom.

VI. At verò, ſi rem ſignificatam ſpectemus, & de hac voce Metaphyſicè potiùs, quàm Phyſicè, loquamur, hæc vox abſolutè & principaliter ſignificat eſſentiam: ſimpliciter & integram vniuſcuiuſque rei, prout per modum formæ totalis ſignificatur. Et in rebus immaterialibus ſimplex eſt: in materialibus autem eſt compoſita ex materia & forma, quia nec materia, nec forma eſt integra rei natura, ſed partialis: integra verò rei natura eſt compoſita ex vtraque: & ideò meritò forma totalis Metaphyſicè dicitur. Accidentia verò, ſicut non habent eſſentiam ſimpliciter, ita nec naturam niſi cum addito, ſcilicet naturam accidentalem, & propriùs dicuntur eſſe ſecundum naturam, vel contra, aut præter naturam. Quapropter in accidentibus, vt infrà videbitur, non habet propriè locum hæc ratio formæ totalis, de qua nunc agimus (loquor ſecundum rem; quidquid ſit de poſſibili modo concipiendi noſtro) & ratio eſt, quia accidens eſt forma quaſi partialis & Phyſica; vnde in ſe eſt natura incompleta, & adeò imperfecta, vt nō faciat vnum per ſe, ſed per accidens cum ſuo ſubiecto: & inde fit vt ex vtroque non reſultet vna integra natura & forma totius, ſicut ex materia & forma ſubſtantiali.

VII. Vltima denique pars concluſionis facilè poteſt ex omnibus dictis probari, nam inprimis, cùm hæc forma totius in rebus materialibus includat ipſam materiam primam, non poteſt propriam cauſalitatem formalem exercere, quæ conſiſtit in actuando aliquo ſubiecto. Item in rebus immaterialibus, cùm tota eſſentia ſit ſimplex, & abſtrahens ab omni receptiuo, non poteſt dici forma propter propriam cauſalitatem formalem. Et, ſi ex Theologia argumentari licet, humanitas Chriſti eſt forma Metaphyſica huius hominis Chriſti, & tamen non eſt vera forma Verbi diuini, habens veram cauſalitatem in illum, ratione cuius dicatur formaliter conſtituere hunc hominem. Et extendi poteſt argumentum ad quamlibet naturam reſpectu proprij ſuppoſiti, nam vel cōparatur natura ad ſubſiſtentiam ipſam, vel ad compoſitum ex natura & ſubſiſtētia. Reſpectu ſubſiſtentię, natura non habet cauſalitatem formalem, ſed potiùs quaſi materialem (omitto actiuā, de qua poſteà) quia ſubſiſtentia propria non comparatur ad naturam vt ſubiectum eius, ſed vt terminus ipſius. Vnde potiùs ſubſiſtentia eſt aliquo modo actus naturæ, quàm e conuerſo. Item, quia ſubſiſtentia eſt modus naturæ, vnde afficit, & aliqualiter actuat illā, ſecundum hanc ergo comparationem non exercet natura cauſalitatē formę. Vnde in dicto exemplo de myſterio Incarnationis dicunt Theologi humanitatem nō ſolùm cōparari ad Verbum vt formam eius, ſed potiùs Verbum ſe habere vt formā, quatenus aliquo modo perficit & actuat humanitatem, quamuis nulla propria ac vera cauſalitas ibi intercedat.

An forma Metaphyſica aliquam cauſalitatem exerceat.

Atque hinc vlteriùs fit etiam reſpectu totius cōpoſiti ſeu ſuppoſiti, naturam integram non vocari formam totalem, propter veram ac propriam cauſalitatem formæ: quia nunquam eſt hęc cauſalitas reſpectu cōpoſiti, niſi primò & immediatè exerceatur circa aliquod ſubiectum, ex quo & forma compoſitum reſultat. Si ergo natura totalis non exercet cauſalitatem formalem circa aliud extremum huius cōpoſitionis, nec circa totum compoſitū poteſt illā exercere. Reſtat igitur vt natura integra dicatur forma, ſolùm quia eſt tota quidditas, ratio, ſeu eſſentia intrinſecè conſtituens ſuppoſitum in tali genere vel ſpecie. Quæ conſtitutio non eſt per cauſalitatem ab ipſamet natura aliquo modo diſtinctam, ſed eſt per intrinſecam actualitatem, & entitatem ipſius naturæ totalis. Et propter hoc etiam dicitur hæc formá Metaphyſica & non Phyſica. VIII.

Vnde etiam obiter intelligitur huic formæ nullā propriam materiam reſpondere, quia, vt dictum eſt, non appellatur forma eò quòd informet aliquod ſubiectum, ſed, ſi generatim loquamur, ſolum ſuppoſitum correſpondet huic naturæ tanquam eſſentialiter conſtitutum per ipſam. In rebus verò materialibus poteſt natura integra comparari vt forma totalis ad partiales naturas, ex quibus componitur: nam licet altera earum ſit forma, tamen quatenus tam materia, quàm forma eſt quædam pars incompleta, & ex ſe imperfecta, poteſt comparari vt materia ad totam naturam compoſitam: & hęc tanquam quid totum & completum comparatum ad partes tanquam forma; totum enim ſe habet vt forma reſpectu partium, teſte Ariſtot. 2. Phyſic. text. 31. quāuis ibi de toto integrali reſpectu ſuarum partiū potiſſimum loquatur. IX.

Tandem intelligitur ex dictis hanc formam tantùm eſſe poſſe vnam reſpectu eiuſdem: patet quia dicit totam rei naturam: hæc autem in vna re non poteſt eſſe niſi vna. Nec refert quòd ſecundum rationē diſtingui poſſint in eodem, forma totius ſpecifica & generica, vt humanitas, animalitas, &c. nam ſi hæc ſumantur reſpectu eiuſdem, non ſunt in re plures formæ, ſed vna & eadem diuerſimodè concepta: & quatenus illa concipitur vt plures ſecundum rationem, non ſumitur reſpectu vnius, ſed plurium, etiā ſecundum rationem: animalitas enim non eſt forma totalis hominis, ſed animalis vt ſic: atq; ita, ſeruata proportione, forma totius vna tantùm eſt reſpectu eiuſdem. X.

Metaphyſicæ formæ in ſingulis cōpoſitis ſingulæ.

Solùm poteſt dubitare aliquis circa concluſionem poſitam, nam forma totalis, ſi eſt forma ſuppoſiti, non tantùm includit eſſentialia principia, ſed etiam principia indiuiduantia, quę non ſunt de eſſentia rei: quia forma totalis, & natura integra Petri non eſt tantùm humanitas, ſed hæc humanitas: ergo falſum eſt hanc formam ſolùm includere totam rei eſſentiam. Deinde ſequitur, non includi exiſtentiam in hac forma, quia hæc etiam non eſt de eſſentia. Cōſequens autem falſum apparet: nam ſi non includit exiſtentiam, quo modo realiter conſtituit? Ad hęc verò dicendum eſt, hanc formam ſumendam eſſe cū proportione reſpectu illius, quod per illam conſtituitur: & ſic ſemper dicit integrā & ſolam naturam, & eſſentiam eius. Nam ſi comparetur ad ſpeciē communem XI.

Occurritur dubitationi.

munem præcisè ſumptam, includit tantùm principia eſſentialia ſpecifica, & humanitas dicit formam totalem hominis. Si verò ad determinatum indiuiduũ comparetur, ſic includit principia eſſentialia, indiuidualia & particularia, quæ licet non ſint de eſſentia rei, abſolutè loquendo, quia in hac voce includitur quædam præciſio mentis: ſunt tamen de eſſentia indiuidui vt indiuiduum eſt, vt ſuprà declaratum eſt, tractando de principio indiuiduationis. Similiter dicendum eſt de exiſtentia: nam licet hæc non ſit abſolutè de eſſentia rei creatæ ſeu creabilis, eſt tamen de eſſentia eius, vt exiſtentis, ſeu vt conſtitutæ in ratione entitatis actualis: & ideò licet hæc forma non includat niſi rei eſſentiã, tamen vt eam actualiter cõſtituat, includit exiſtentiã, non tantùm vt neceſſariã conditionẽ extrinſecã, aut concomitantẽ, ſed etiam vt intrinſecè conſtituentem actualem entitatem ipſius naturæ, per quam formaliter conſtituit talem ſubſtantiam, vel ſubſtantiale indiuiduum.*

Quid ſit forma Logica.

XII. Dico ſecundò. Forma metaphyſica ſecundum rationem (quæ Logica etiam appellatur) præcipuè dici ſolet de differentia eſſentiali: tamen ſecundum aliquem reſpectum attribuitur etiam generi, atque etiam definitioni: vnde hæc forma non habet propriam cauſalitatem realem, ſed rationis tantùm, & proportionalis materia illi correſpondet. Tota hæc aſſertio eſt clariſſima, & conſtat ex communi vſu loquendi, ſuppoſitis quæ de re ipſa dicta ſunt ſuprà, tractando de vniuerſalibus, vbi declarauimus quomodo genus & differẽtia inter ſe comparentur, & vnde ſumantur: vbi inter alia diximus cũ Ariſtotele 7. Metaphyſ. text. 42. & 43. ex genere & differentia conſurgere vnum per ſe, quia proximè inter ſe comparantur vt potentia & actus eiuſdem generis, & per ſe ordinata inter ſeſe, vbi Diuus Thomas lect. 12. partic. 5. declarat non comparari genus & differentiam vt potentiam & actum re diſtincta, ſed quia dicunt eandem eſſentiam vt determinabilem, vel per modum determinationis eius. Ex quo intelligitur differentia imitari formam in ratione actuandi, terminandi, ac diſtinguendi: & ideò illã eſſe cui primò conuenit hæc ratio formæ Metaphyſicæ: genus autem comparatione eius habere rationẽ materiæ: quia eſt potentiale quid, & actuabile, & indifferens ad multa, donec per differentiam intelligatur contrahi ac determinari: vnde etiam fit, vt differentia ex ſe perfectior ſit quàm genus, quia id quod intra idem genus ſe habet vt actus, perfectius eſt, quàm quod ſe habet vt potentia. Vnde etiam loco ſuprà citato diximus, differentiam ex nobiliori principio ſumi; in hoc ergo etiam eſt proportio inter formam & differentiam, quòd ſicut forma eſt perfectior materia, ita differẽtia genere. Rurſus, ſicut materia & forma re ipſa diſtinguuntur, ita vt neque vna ſit alia, neque intrinſecè aliam includat, ſic etiã genus & differentia ſeparantur conceptibus, ſecundum quos ita diſtinguuntur, vt neque in conceptu generis includatur actu differentia, neq; in conceptu differentiæ, genus: alioqui non eſſet propria compoſitio Metaphyſica, neque compararentur vt proprius actus & potentia, quia de horum ratione eſt, vt nõ ſe includant: atque hoc docuit Ariſtoteles 7. Metaphyſic. vbi ſuprà, & libro 3. text. 10. & 6. Topicor. capite tertio.

XIII. Quo etiam fit, vt ſicut materiæ per ſe ac neceſſariò non conuenit, vt ſit ſub hac vel illa determinata forma, ita genus per ſe ac neceſſariò non requirat determinatè aliquam ex differentiis, quamuis aliquam in confuſo neceſſariò requirat, ſicut materia requirit formam. In hoc autem eſt aduertenda differentia inter materiam & formam ex vna parte, & genus & differentiam ex alia, quòd, licet materia naturaliter eſſe non poſſit ſine aliqua forma, abſolutè tamen nõ implicat contradictionem ita conſeruari; & ſimiliter forma interdum poteſt non pendere à materia etiam naturaliter, & quæ ita pendet, poteſt nihilominus ſupernaturaliter ſine materia conſeruari: at verò genus & differentia ita per ſe coniunguntur, vt omnino repugnet, aut genus ſine omnibus differentiis, aut differentiam extra genus, quod actuat, ſubſiſtere. Et ratio eſt clara, quia genus & differentia in re non diſtinguuntur, ſed dicunt eandem eſſentiam vt determinabilem, & determinantem: & ideò mirum non eſt, quòd non poſſint in re dicto modo ſeparari. Item, quia in re non poteſt eſſe aliquid, quod non habeat determinatam eſſentiam, & conſequenter in aliqua propria & vltima ſpecie conſtitutam, in qua neceſſe eſt & communia ſeu generica prædicata, & propria includi: non poſſunt ergo hæc ita præcisè & abſtractè ſubſiſtere, ſicut concipiuntur.

Ex quo vlterius intelligitur aliud diſcrimen, nimirùm inter genus & differentiã non interuenire vnionem mediam diſtinctam ab ipſis, etiam ſecundũ veram rationem concipiendi, ſicut inter materiam & formam ſuprà dicebamus intercedere modum vnionis in re diſtinctum ab eis, quia actualis vnio inter eas non eſt de intrinſeca ratione earum, imò eſt ſeparabilis ab ipſis: & ideò neceſſe eſt, vt inter eas mediet, & ab eis diſtinguatur. At verò genus & differentia ita per ſe vniuntur (vel potiùs ſunt vnum in re, licet diſtinguantur ratione) vt prorſus ſint inſeparabilia ſecundum rem, & quodammodo ſecundum rationem: nam, licet conceptu præciſiuo poſſit differentia intelligi ſine genere, tamen non poteſt concipi negatiuè, vt exiſtens ſine genere, ſeu non actuando genus. Et ideò ſicut in modis realibus, qui ſolùm modaliter diſtinguuntur à rebus quas modificant, dicimus non vniri ipſis rebus per vnionem diſtinctam, ſed ſeipſis; ita multò maiori ratione differẽtia concipienda eſt tanquam modus eſſentialis ſpeciei, & per ſe ipſam contrahens & actuans genus abſque alia vnione media. XIV. Qualiter genus & differentia vniri intelligantur.

Vltimò ex his intelligitur, differentiam, quatenus forma dicitur, non habere propriam cauſalitatem realem: quia cauſalitas realis non eſt niſi inter ea, quæ in re ipſa diſtinguuntur: vel ſaltem neceſſe eſt, vt intercedat aliquis realis influxus, & cauſalitas diſtincta ex natura rei ab ipſa cauſa vel effectu: hîc aũt nihil horũ interuenit, quia nec differẽtia eſt in re diſtincta ab ſpecie, nec à genere, prout per illam contrahitur. Neque etiam interuenit ibi aliqua cauſalitas ab ipſa differentia diſtincta. Eſt igitur hæc ſolùm conſtitutio quædam ſecundũ rationem ad modum concipiendi noſtrum, quæ ſolùm per Analogiam & proportionem ad realem cauſam, forma vel formalis cauſalitas appellatur. Idemque de genere intelligendũ eſt, quatenus ei ratio vel cauſalitas materiæ attribuitur. Nec refert, quòd res ex his conſtituta, ſæpè ſit vera ac realis eſſentia, vt homo, aut equus; nam licet talis eſſentia in ſe realis ſit, tamen vt ſic compoſita, non eſt ens rei, ſed rationis, cùm compoſitio ipſa, rationis tantùm ſit. XV. Differentia non cauſat realiter.

Sed

XVI. Qualiter genus de tota ſpecie prædicetur. Sed obiiciet aliquis, nam ſi differentia comparatur ad genus vt forma, & genus ad differentiam vt materia: ergo vtraque comparatur ad ſpeciem ſeu definitum, vt pars ad totum: ergo neutra poterit abſolutè, & in recto prędicari de ſpecie: quia pars licet poſſit in obliquo, aut denominatiuè prædicari de toto: non tamen abſolutè, & in recto: non enim dicimus; *Homo eſt materia, ſed habet materiam*, vel *eſt materialis*: erunt ergo falſæ hæ locutiones: *Homo eſt animal*, & ſimiles. Hæc obiectio ſolùm propoſita eſt ad declarandam alteram partem concluſionis, qua dicebamus & genus reſpectu ſpecierum, & definitionem reſpectu definiti, ſolere formam Metaphyſicam appellari. Communis itaque diſtinctio eſt, genus (& idem eſt proportionaliter de differentia) dupliciter poſſe conſiderari, aut præciſè, vt dicit talem gradum, & in eo quaſi ſiſtit ex ſe: atque hoc ſenſu eſſe partem, & vt ſic etiam non prædicari de toto, quia redderet hunc ſenſum, hominem, verbi gratia, eſſe animal præciſè, & ſolitariè, & abſtractè ſumptum, ſeu non plus eſſe, quàm animal: qui ſenſus eſt planè falſus. Et genus ſub hac conſideratione comparatur vt materia ad differentiam, & e conuerſo differentia vt forma ad genus. Et ſic procedunt, quæ hactenus dicta ſunt. Atque in eodem ſenſu ad obiectionem conceditur totum quod in ea infertur, nimirum genus & differentiam eſſe partes, & vt ſic non prædicari: nec ſolùm partes, ſed etiam elementa ab Ariſtotele appellantur præſertim differentiæ, & genera ſumma, propter ſimplicitatem eorum, & quia in ea fit vltima reſolutio in Metaphyſica, vt patet ex 2. Poſter. capite 14. Alio verò modo conſideratur genus vt totum, quod potentiale appellant, ſeu confuſum, quia confusè dicit totam quidditatem ſpeciei: & hoc modo optimè prædicatur de ſpecie ſeu definito, quia iam non prędicatur vt pars, ſed vt totum: & ſic eſt communis ſenſus huius locutionis, cùm enim dicitur, *homo eſt animal*, nihil ab homine excluditur, ſed affirmatur, idem ſuppoſitum quod eſt homo, eſſe etiam animal: ſeu hominem eadem forma, & eſſentia qua eſt homo, eſſe etiam animal: vtrumque autem horum verum eſt. Genus ergo quatenus prædicari poteſt de ſpecie vt quid ſuperius ad ipſam, & quaſi cōtinens ipſam, dicitur aliquo modo habere rationē formæ reſpectu eius, & e cōuerſo inferiora, quatenus ſuperioribus ſubiiciuntur, & ea quodammodo in ſe ſuſtinent, habent quandam rationem materiæ. Et ſimili vel maiori ratione comparatur ſpecies vt forma ad indiuidua: hæc verò vt materia.

3. Met, l 3. & lib 5. c. 3.

XVII Atque hoc ſenſu intelligo Ariſtotelem 5. Metap. c. 2. cùm vtrámq; partē definitionis reuocat ad cauſā formalem: nam quantum ad genus ſpectat, id intelligendum puto, non formaliter vt pars eſt, ſed vt totum quoddam eſt, vt explicui. At verò tota definitio, quia totam eſſentiam declarat, & propria ratio eſt ipſius definiti, & de illo propriiſſimè prædicatur, ideò forma etiam Metaphyſicā dici poteſt, quamuis non ſit compoſita. Atq; ita facilè eſt omnes ſimiles locutiones explicare, quæ ſolùm in Analogia quadam & translatione conſiſtunt.

XVIII. Diſcrimen inter Metaphyſicā formā, & Phyſicam. Solùm ſupereſt breue dubium expediendum, quod oritur ex notanda differentia inter hanc formam Metaphyſicā, & Phyſicam, quod forma Phyſica ſubſtātialis non multiplicatur in eodem cōpoſito, vt ſuprà diximus: hęc autem forma multiplicari poteſt: nam & genera eiuſdem rei poſſunt eſſe plura, & differentiæ ſimiliter: imò & definitio quamuis totā A rei eſſentiam continere & explicare videatur, nihilominus multiplex eſſe poteſt, vt conſtat ex 1. Poſt. c. 7. & lib. 2. c. 8. & 12. & 2. de Anim. c. 7. Ratio autem differentiæ facilis eſt, quia formæ Phyſicę realiter diſtinctę ita comparantur, vt quęlibet conſtituat perfectam & conſummatam ſpeciem ſubſtantiæ, & earum compoſitio eſſe deberet realis, & Phyſica: & ideò repugnant in eadem ſubſtantia propriè ac per ſe vna. At verò hæc forma Metaphyſica, nempe differētia, nec facit realem compoſitionem, nec diſtinguitur ab alia differentia, niſi per mentis pręciſionem & abſtractionem; poteſt autem mens noſtra eandem rem variis modis pręſcindere & abſtrahere, & ideò poteſt in eadem, plura prædicata generis & differentiæ concipere: quare multitudo differentiarum eſſētialium non obſtat vnitati & compoſitioni per ſe ex genere & differentia.

Deturne proceſſus in infinitum in prædicatis eſſentialibus.

XIX. Ex hoc verò diſcrimine oritur ſtatim difficultas, nam ſequitur dari poſſe proceſſum in infinitum B in his cauſis formalibus ac materialibus Metaphyſicis, hoc eſt, in prædicatis quidditatiuis. Conſequens autem eſt contra Ariſtotelem 2. Metaphyſic. capite 1. vbi notius exiſtimauit non poſſe dari proceſſum in infinitum in partibus definitionis, quæ ſunt genus & differentia; quàm in formis ipſis: & ideò ex negatione infinitorum prædicatorum probat negationem infinitarum formarum. Sequela autem probatur, quia non magis repugnat dari duas differentias in vna re, quàm tres, vel quatuor, & ita de quolibet numero: ergo poteſt in hoc numero in infinitum procedi. Præſertim, quia hic numerus prædicatorum non conſurgit ex rebus aut modis diſtinctis, qui ſint à parte rei in vna & eadem ſubſtantia, ſed ex conceptibus noſtris cum aliquo fundamento in re: ſed nos poſſumus infinitis modis præſcindere, & abſtrahere; & in rebus eſt fundamentum, vt id à nobis fiat propter varias conuenientias & diſſimilitudines, quas vna res habet cum aliis, in quibus conuenientiis hæ abſtractiones fundantur. Et maximè vrget difficultas, ſi vna ſpecies nō tantùm cōparetur ad alias ſpecies factas, ſed ad omnes poſſibiles, C quę in infinitū, & infinitis modis multiplcari poſsūt. Ariſtot.

XX. Aliquot rationes quæ pro concluſione afferri ſolent, inefficaciæ redarguuntur. Nihilominùs abſolutè dicendum eſt cum Ariſtotele etiam in his cauſis formalibus non dari proceſſum in infinitum. Ita docent omnes interpretes, qui varias afferunt rationes. Prima eſt, quia aliàs res conſtituta, eſſet infinitè perfecta, quia quodlibet prædicatum addit aliquam perfectionem. Sed fortè negabitur conſequentia, quia vna finita perfectio poteſt eſſe fundamentum infinitorum conceptuum, qui licet dicant perfectiones ratione diſtinctas, non augēt in re perfectionem. Secunda ratio eſt, quia ſi hæ differentiæ ſunt infinitæ, etiam proprietates, quæ ad illas conſequuntur, erunt infinitæ: Sed reſpondebitur, ex differentia generica & ſpecifica non ſemper conſequi proprietates re diſtinctas, vt patet in his prædicatis *ſubſtantia, ſpiritualis, Gabrielis, &c.* ſed ſatis eſſe vt ipſæ etiam priprietates ſecundum vniuerſales, vel ſpeciales rationes proportionatè correſpondeant, vt in ſuperioribus etiam tactum eſt.

XXI. Vera ratio cōcluſionis. Tertia ratio & maximè probabilis eſt, quia, neceſſe eſt dari ſupremū genus, quod ſit quaſi prima materia huius compoſitionis, & differentia ſpecifica & infima, quę ſit quaſi vltima forma; ergo etiam formę intermediæ neceſſariò ſunt in numero finito & deter-

terminato. Maior probatur ab Ariſtotele, quia in his prędicatis quidditatiuis ſemper vnum eſt prius alio, id eſt vniuerſalius, & ad plura ſe extendens: ſed nō eſt prius, niſi quia magis accedit ad id quod eſt primum: ergo neceſſe eſt dari etiam ſupremū aliquod genus. Deinde id patet experientia, diſcurrendo per omnia prædicamenta, & præcipuè in ſubſtantia, quę, vt immediatè ſignificat ſubſtantiam completam, eſt ſupremum genus; nullū enim poteſt vniuerſalius reſpectu ſubſtantiarum cogitari: ſuppono autem ens nō eſſe genus: quamquam licet eſſet genus, nihil obſtaret, nam illud eſſet ſupremum: & ita habemus, ꝙ intendimus. Atq; ita etiam nil impediet, ſi quis cōtendat hanc reſolutionem debere fieri vſq; ad prædicata tranſcendentia, quia, quamuis id eſſet verum, ſiſteretur in aliquo vltimo. Et ratio eſt, quia in omnibus rebus vel ſubſtātiis datur aliqua prima ſeu minima conuenientia eſſentialis, ſecundum quam abſtrahi poteſt vel prędicatum tranſcendens vel ſupremum genus. Minor autem probatur ex ipſa cōſtitutione ſpeciei vltimę, quia nō poteſt eſſe vlla res, quæ non ſit in aliqua vltima ſpecie conſtituta: aliàs non haberet determinatam eſſentiam, nec diuerſam ab aliis determinatis ſpeciebus: vltima autē ſpecies per aliquam differentiam vltimam conſtitui debet. Nec diſputo nunc, an hæc differentia vltima ſit ſimplex, an coaleſcens ex multis, quarum ſingulæ communes ſint, vt ſignificaſſe videtur Porphyrius in c. de differentia; & non parum fauet Ariſtoteles 1. Topicor. cap. 3. & lib. 6. Topic. cap. 3. & 4. & libro 2. Poſter. ca. 14. hoc enim ad præſens nil refert, quia ſiſtendū neceſſariò eſt in differentiis quæ per alias non actuantur: licet fortaſſe duæ, vel tres ex his ad conſtituendā vltimam ſpeciem conueniant: nunc enim ſolùm de differentiis ſubordinatis procedit ratio facta. Prima autem conſequentia videtur per ſe nota, quia inter extrema, primum & vltimum, non poſſunt dari infinita media, ſicut ſuprà de formis diximus: ratio enim ibi facta, æquè hìc procedit.

Porphyrius. Ariſtot.

XXII. *Obiectiones contra prædictam rationem.*

Sed hæc ratio duobus modis eneruari poteſt: primò dicendo quod licet prædicata per ſe ſubordinata in vna linea per modum actus & potētiæ, finita ſint, nihilominùs non ſubordinata ſeu in diuerſis lineis poſſunt in infinitum multiplicari, vt ſi quis diceret dari plura genera ſuprema; vel ad conſtitutionem vltimæ ſpeciei conuenire plures differentias inter ſe non ſubordinatas, & has poſſe in infinitum multiplicari: vel vnum & idem genus, ſiue proximum ſiue remotum, poſſe ſimul contrahi pluribus differentiis quæ non omnino inter ſe repugnent, nec ſint inter ſe ſubordinatæ: vt verbi gratia, animal iuxta antiquos Philoſophos contrahitur per rationale, & per mortale, quæ in homine conueniunt, in aliis ſeparantur: & ſubſtantia poſſet immediatè diuidi per viuens, & per corporeum, quæ in aliquibus ſubſtantiis conueniunt, in aliis ſeparantur. Ex quo etiam conſequi videtur vt inter ipſas differentias ſit quidam circulus, & viciſſim & mutuò comparentur vt potentia, & actus: nam ſi ſubſtantia immediatè diuidatur in viuentem & non viuentem; rurſus ſubſtantia viuens diuidi poterit in incorpoream & corpoream, ſi autem è contrario ſubſtantia diuidatur in corpoream, & in incorpoream; corporea diuidetur in viuentem, & non viuentem. Quod ſi hoc nō eſt incōueniens, quia ſunt reflexiones intellectus, propter eandē cauſam non erit abſurda multiplicatio illa prędicatorum in infinitū. Altera euaſio eſſe poteſt, quia licet detur ſupremum genus & infima differentia, non repugnat inter ea poſſe per intellectū præſcindi aut diſtingui plura prædicata intermedia in infinitum, ſicut inter extrema pūcta lineæ dantur infinitę partes, vel puncta: nam ſicut hęc ſunt infinita in potentia, ita illa prædicata, prout in re ſunt, dici poſſunt eſſe plura tantùm in potentia, quia in re non ſunt actu multa niſi per intellectum diſtinguantˉ: & ideò licet intellectus poſſit plura & plura in infinitum diſtinguere, nō ſequitur in re eſſe infinita niſi in potentia. Ex quo etiam fit vt ea prædicata quę nos actū diſtinguimus, ſemper ſint finita, tum quia nos non poſſumus niſi finitos conceptus de rebus formare, tum etiam quia omnes conuenientię & differentiæ cuiuslibet ſpeciei ad alias quę factę ſunt, in certo ac determinato ſunt numero, etiamſi reſpectu rerum poſſibilium poſſint fortaſſe in infinitum multiplicari. Atq; ita poſſet quis interpretari Ariſt. de differentiis ſeu prædicatis eſſentialibus quę de facto abſtrahuntur, ſeu abſtrahi poſſunt per diſcurſum vel cognitionem humanam.

XXIII. *Soluuntur.*

Sed nihilominùs exiſtimo rationem factam eſſe efficacem, & ſimpliciter fieri non poſſe vt hęc prędicata in infinitum multiplicentur. Et inprimis ſumo reſpectu cuiuslibet rei dari tantùm vnum genus vel prædicatum ſupremum, & vnam differentiam vltimam. Et prior quidem pars ſatis probata eſt & ratione, & vſu, ſeu experientia: de poſteriori verò ab aliquibus dubitatum eſt, mihi tamen æquè certa videtur. Primò quidem, quia differentia ſumitur à forma: omnis autem forma ſpecie diuerſa ab alia, habet aliquem gradum eſſentialem ſibi proprium, & non communem aliis? ergo ab illo ſumi poteſt differentia omnino propria, & nulli alteri communis. Secundò, quia non poteſt ſpecies vltima conſtitui ſola coniunctione duarum differentiarum communium, quia quælibet earum differentiarum conſtituit ſpeciem ſubalternam & genericam: ſpecies autem vltima non eſt aggregatum duarum ſpecierum ſubalternarum: alioqui neque eſſet vna propria & ſpecialis eſſentia, neque eſſet vnum compoſitum Metaphyſicum, ex proprio actu, & propria potentia conſtitutum. Vt verbi gratia, in illo exemplo de homine, ſi rationale & mortale ſumerentur vt differentię ſubalternæ & communes, nunquam ex aggregatione illarum conſtitueretur homo: ſed ſumēdum eſt rationale vt eſt proprium hominis, id eſt vt includit diſcurſum, ſeu aptitudinem ad illum: hoc autem modo rationale erit ſimplex differentia propria hominis: mortale verò eſt de ſe differentia ſubalterna, & communis, non quidem aliis ratione vtētibus: nullū eſt .n. rationale aut intellectuale mortale præter hominem, ſed aliis ſentientibus aut viuentibus. Sic ergo in omnibus ſpeciebus rerum contingit. Et hoc eſt quod Ariſtoteles dixit 7. Metaphyſic. text. 43. procedendum eſſe in diuiſione differentiarum communium, *donec ad indifferentia deueniatur*: id eſt ad vltimas & omnino proprias differentias, vt D. Thomas & omnes exponunt: *& tunc* (inquit Ariſt.) *tot erunt ſpecies, quot differentiæ. Qualibet enim indiuidualis differentia* (addit Diuus Thomas) *conſtituet vnam ſpeciem ſpecialiſſimam.*

Ariſtotelis dictum explicatur.

XXIV. *Intermediæ differentiæ finito numero clauduntur.*

Hoc autem principio poſito, quòd differentiæ intermedię tantùm eſſe poſſint in numero finito, declaratur in hunc modum. Et primò ſi differentiales gradus eſſent in re ipſa diſtincti, euidens eſt nō poſſe eſſe niſi finitos, quia eſſent actu plures: ergo finiti, vel infiniti: in re autem finita non poſſunt eſſe infiniti gradus perfectionū diſtinctarū: erūt ergo finiti.

Eò

Eò vel maximè quòd illi gradus non intelliguntur eſſe inter ſe communicantes ſicut partes proportionales, ſed omnino condiſtincti, & indiuiſibiles, neque etiam ita comparantur ad rem ſicut puncta ad lineam, quæ ita ſunt indiuiſibilia, vt non augeant quantitatem lineæ, ſed vnaquæque differentia addit certum gradum ac quaſi determinatam partem perfectionis, ex quarum partium coniunctione cõſurgit integra perfectio ſpeciei, quæ cùm finita ſit, non poteſt niſi ex finitis quaſi partibus conſurgere. Vnde, ſicut in latitudine intenſiua qualitatis finitæ, non poſſunt diſtingui niſi finiti gradus inter ſe non communicantes, ex quorum coniunctione cõſurgat tota qualitatis intenſio finita, ad eundem modum eſt in gradibus differentialibus proportionatè philoſophandum. Quamuis autem hi gradus iuxta veriorem ſententiam in re non diſtinguantur actu; tamen diſcurſus factus eandem vim habet in ordine ad diſtinctionem & conceptionem mentis noſtræ, quia etiam vt ratione diſtincti, concipiuntur vt inter ſe non communicantes, ſi gradus ipſi præciſè ac formaliter ſumantur, vt ſumi debent. Nam vna differentia ſubalterna non includit aliam, quia neque inferior eſt de conceptu ſuperioris, neque e conuerſo: ſunt ergo differentiales gradus intermedij omnino condiſtincti, & non communicantes inter ſe: ergo ex hac parte diſtinctio illorum, etiamſi ſit ſecundum rationem, non poteſt procedere in infinitum, nec comparari poteſt cum diuiſione partium continui. Aliunde verò quilibet illorũ graduum indiuiſibilis, eſt ſecundum conceptum: nam quælibet differentia, ſiue generica, ſiue ſpecifica, indiuiſibilis eſt, eſtq; taliter indiuiſibilis, vt augeat eſſentialiter rei perfectionem in ordine ad conceptũ mentis: ergo etiam in ordine ad mentis conceptum non poteſt eſſentia finita diuidi vel conſtitui per huiuſmodi differentias niſi numero finitas, quæ cùm indiuiſibiles ſint, nõ poterit in earum diuiſione procedi in infinitum.

XXV. Et ita manet efficax conſequentia facta in tertia ratione, & ceſſat obiectio inſinuata in ſecunda euaſione, quia in re finita non poſſunt contineri, etiam in potentia, infinita inter ſe non communicãtia, & augentia perfectionem ſeu quantitatem rei. Quare, ſi ſemel concipiantur, & ratione diſtinguantur omnes differentiæ, quæ in eſſentia rei fundari poſſunt, earum numerus augeri non poterit, ſiue reſpectu rerum exiſtentium, ſiue poſſibilium: per illas enim cõuenit, aut differt ab omnibus, tam quæ ſunt, quàm quæ eſſe poſſunt.

XXVI. Et inde etiam facilè excluditur prior obiectio, nã quacunq; ratione multiplicentur differentię, & ſiue ſubordinatæ ſint inter ſe, ſiue non, non poſſunt eſſe niſi in numero finito propter dictam cauſam: quia, ſcilicet, finita perfectio non poteſt etiam mente diuidi in plures quaſi partes inter ſe non communicãtes, niſi ſolùm in numero finito. Probabiliùs aũt eſt differentias omnes, quę ad vnius eſſentię conſtitutionem conueniunt, eſſe aliquo modo inter ſe ſubordinatas vt potentiam & actum: aliàs non poſſent vnum per ſe conſtituere. Neq; etiam eſt veriſimile in hoc committi circulum, cùm habitudines actus & potentię adeò ſint inter ſe oppoſitæ.

XXVII. Quocirca quamuis idem genus variis modis à nobis diuidatur non tamen ſemper diuiditur per proprias & immediatas differẽtias, quibus proximè cõtrahitur & actuatur: & ideò fieri aliquando poteſt, vt duæ differentiæ inter ſe comparentur vt actus & po- A tentia. Vt in exemplo poſito, licet ſubſtantia diuidi poſſit per *corpoream & incorpoream, viuentem & non viuẽtẽ*, ſemper prior diuiſio eſt immediata & proxima: cuius ſignũ eſt, quòd illa ſumitur quaſi ex intrinſecis principiis, & abſoluta entitate rei: hæc verò ſumitur in ordine ad operationem: & ideò differentia viuentis, prout eſt in rebus corporeis, ſemper comparatur vt actus, & non vt potentia ad gradum corporeum. Et quamuis illa differentia reperiatur etiam in rebus incorporeis, tamen reperitur longè diuerſo modo, quia ſubſtantia incorporea eſt (vt ita dicam) totaliter viuens, id eſt, viuit ratione totius ſubſtantiæ ſuæ, corporea verò ratione partis: quo ſpeciali modo ſumi videtur, cùm ponit differentia corporis. Et quãuis demus poſſe dari communem differentiam viuentis abſtrahentem ab illis duobus modis, inde ad ſummum fit, aliqua genera non ſubalternatim poſita habere differentiam communem; quod fortaſſe non eſt inconueniens: ita enim cenſuit Ariſt. 6. lib Topic. de quo aliàs.

Sic igitur ſatis declarata & confirmata manet tertia ratio; & prima etiam ex prædicto diſcurſu robur B accipit. Secunda verò, ſi non de proprietatibus in rigore, vt dicunt facultates operandi, aut aliquam aliam rem à ſubſtantia diſtinctam, ſed de quolibet modo eſſendi vel operandi intelligatur, defendi poteſt, quia hæc genera & differentiæ maximè diſtinguuntur à nobis per ordinem ad aliquam proprietatem huiuſmodi. Vltimò addit Ariſtoteles aliam rationem, nempe, quia ſi in his differentiis eſſet proceſſus in infinitum, nunquam poſſet res à nobis ſatis diſtinctè cognoſci aut definiri, quia cognitio ſeu definitio omnino diſtincta incipit à ſupremo genere, & per adiectionem omnium differentiarum peruenit vſq; ad vltimam; quod fieri non poſſet, ſi illæ eſſent infinitæ. Quod maximè habet locum in cognitione humana, quæ paulatim procedit ab vna ad aliã, quomodo impoſſibile eſt infinitum pertranſiri, ſucceſſiuè numerando, vt conſtat ex 3. Phyſic. c. 7. & ſatis eſt per ſe notum. XXVIII.

Alia pro concluſione ratio Ariſtotelis.

DISPVTATIO XVI.

De formali cauſa accidentali.

C MVLTA, quæ de ſubſtantialibus formis dicta ſunt, accidentalibus applicari poſſunt: conueniunt enim aliquo modo in ea communi ratione, & ſecundum eam multa habent communia, quæ hîc repetere non oportebit. Tandem ergo explicabimus, quomodo hæc cauſalitas accidẽtibus conueniat, & an ſecundum eam rationem aliquid habeant ſingulare.

SECTIO I.

Vtrùm omnia accidentia veram exerceant cauſalitatem formalem, & circa quem effectum.

RATIO dubitandi eſt, quia accidens neque eſt cauſa formalis ſui ſubiecti, nec compoſiti: ergo nullum effectum habet: ergo neque veram ac per ſe cauſalitatem. Hæc vltima conſequentia eſt euidens, quia cauſa & effectus correlatiua ſunt: prima verò conſtat à ſufficienti partium enumeratione. Antecedens autem quoad priorem partem probatur, quia ſubiectum accidentis eſt ſubſtantia: non poteſt autem accidens eſſe cauſa formalis 1

ſubſtantiæ. Quoad poſteriorem verò partem proba- A tur, quia ſi accidens eſſet formalis cauſa compoſiti, tale compoſitum eſſet per ſe vnũ, quia ex cauſa propria & per ſe conſurgit proprius ac per ſe effectus: ſed compoſitum ex accidente & ſubiecto non eſt per ſe vnum: ergo.

II. Aureoli opinio reiicitur. Circa hanc quæſtionem referri poteſt opinio Aureoli apud Capreolum in 2. diſtinct. 18. quæſtione 1. dicentis nullum accidens habere propriam entitatẽ formæ, per quam formaliter afficiat ſubiectum, ſed eſſe ipſam actuationem. Quod vix intelligitur, quid ſignificet, niſi fortaſſe intellexit, nullum accidens eſſe rem diſtinctam realiter ab entitate ſubſtantiæ, ſed modum tantùm, quod multis modis repugnat, & diſſonat veritatibus fidei. Quis enim intelligat, accidentia in Euchariſtia ſeparari, & manere ſine entitate ſubſtantiæ, & quod non habeant propriam aliquam entitatem, diſtinctam realiter ab entitate ſubſtantiæ? Item, quomodo poteſt rectè intelligi tota doctrina, quam fides docet de qualitatibus infuſis, ſi illæ non habent proprias entitates diſtinctas ab entitate naturali ſubſtantiæ? Eſt præterea illa ſententia contra experientiam, quantum res phyſica eſſe po- B teſt: quis enim videns aërem illuminari nunc, & poſteà amittere lumen, non ferè videat oculis lumen eſſe entitatem quandam diſtinctam à ſubſtantia aëris? Omitto alia, quæ de quantitate, qualitate, &c. ſuis locis dicemus. Præterea, illa ſententia in eo ſenſu nulla ratione probabili nititur: cur enim repugnat rationi accidentis, quòd habeat entitatem propriam diſtinctam à ſubſtantia, & naturaliter pendentem ab illa? Fortaſſe tamen non fuit hic ſenſus illius authoris, ſed quod accidens, ſiue ſit res diſtincta à ſubiecto, ſiue non, in re non diſtinguatur ab actuatione ſeu inhærentia in ſubiecto: omnia enim argumenta quæ ibi refert Capreolus, ad hoc tendere videntur. Iuxta quem ſenſum non excludit, quin accidens eſſe poſſit verè ac propriè forma, malè tamen explicat formalẽ cauſalitatem eius. Eſtque etiam in hoc ſenſu periculoſa ſententia, vt ibi notat Capreolus: nam ſi informatio, vel (quod idem eſt) inhærentia accidentis, nõ eſt in re diſtincta ab illo, intelligi nõ poteſt, quomodo accidens ſine ſua actuali inhærentia conſeruetur, quod tamen in Euchariſtia fieri, docet fides. Prętereà, ſi argumenta, quæ ibi refert Capreolus, eſſent alicuius momenti, idem probarent in forma ſubſtãtiali, & informatione eius: omnia enim in hoc potiſſimè inſiſtunt, vt inquirant, quid ſit illa informatio, ſi eſt aliquid diſtinctum ab accidente, an ſit reſpectiuum, vel abſolutum, & alia huiuſmodi, quæ in ſubſtantiali informatione, & in qualibet vnione vulgaria ſunt.

III. Multiplex accidentiũ diuiſio. Vt ergo quæſtionem propoſitam expediamus, diſtinguenda ſunt varia genera accidentium. Quædam enim ſunt, quæ propriè & intrinſecè afficiunt rem, cui accidere dicuntur: alia, quæ ſolùm extrinſecè denominant, vt actio reſpectu agentis, & habitus ſeu veſtimentum reſpectu hominis veſtiti. Priora rurſus accidentia, quædam ſunt habentia propriam entitatem, & realitatem diſtinctam, tam à ſubſtantia, quàm ab aliis entitatibus accidentalibus. Alia verò ſunt tantùm quidam modi affixi aliis entitatibus, qui interdum realiter ſunt idem cum ſubſtantia, vt verbi gratia, præſentia localis; interdum verò ſunt idem cum aliis accidentibus, vt figura cum quantitate, & relatio ſimilitudinis (ſi eſt modus diſtinctus) cum albedine.

Accidentales entitates verè cauſant formaliter.

IIII. Dico ergo primò. Accidentia, quæ propriam habent entitatem diſtinctam à ſubſtantia, propriam ac veram exercent cauſalitatem formalem. Non aſſero hanc rationem eis vniuocè conuenire: in hoc enim eadem ratio erit, quæ de ratione entis, aut de ipſo eſſe; nam, cùm forma ſit, quæ dat eſſe, ſi eſſe, quod dat talis forma, non eſt vniuocè eſſe, talis forma non erit vniuocè cauſa formalis. Tamen ſicut accidens, quamuis analogicè ſit ens, nihilominus verè ac propriè eſt ens, & non metaphoricè, verumque ac proprium eſſe reale habet ita accidens, quod dat tale eſſe, eſt verè ac propriè cauſa formalis, etſi non ſit vniuocè talis. Præterea, ſubſtantia verè eſt in potentia paſſiua & receptiua talium accidentium: ergo è conuerſo accidentia ipſa ſunt proprij actus actuantes, & quaſi replentes illam capacitatem receptiuam, eique inhærẽt & ab ea ſuſtentãtur: ergo ſunt propriè formæ, propriamque cauſalitatem formalem exercent. Atque ita ſentiunt omnes Philoſophi & Theologi, qui hæc accidentia cauſas formales vocant. Fauetque diuina Theologia, dum iuſtitiam inhærentem vocat cauſam formalem noſtræ iuſtificationis. Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 7. Denique hæc accidentia ſunt cauſæ ſuorum propriorum effectuum, & non extrinſecæ, ſed intrinſecæ, quia per ſe ipſa intrinſecè conſtituunt ſuos effectus. Vnde fieri non poteſt per diuinam potentiam, vt tales effectus fiant ſine talibus cauſis, vt album, verbi gratia, ſine albedine. Cùm ergo conſtet, hæc accidentia non eſſe cauſas materiales, neceſſe eſt vt ſint cauſæ formales: nullum enim eſt aliud genus cauſæ intrinſecæ præter hæc duo.

V. Hinc colligere licet, quatuor illa, quę in cauſa formali ſubſtantiali ſuprà declarata ſunt, eadem proportione reperiri in hac formali cauſa accidentali: nimirum formale principium ac proximum cauſandi, conditionem neceſſariam, cauſalitatem, & effectum. Principium tam principale, quàm proximum in hoc genere, eſt ipſa entitas talis formæ, natura ſua apta ad ſic informandum: quæ aptitudo non eſt aliquid in re diſtinctum ab entitate talis formæ, ſed eſt intrinſeca, & eſſentialis differentia eius, nam ad hoc eſt per ſe primò ex natura ſuâ inſtituta, ſicut de forma C ſubſtantiali dictum eſt. Item, quia illa aptitudo omnino eſt inſeparabilis à tali entitate, etiam per diuinam potentiam, quod eſt ſignum non eſſe modum ex natura rei diſtinctum. Præterea quia ſi aptitudo ad informandum eſſet quaſi potentia quædam ex natura rei diſtincta à forma accidentali, illa eſſet quoddam accidens; de quo rurſus interrogandum eſt, an per ſe afficiat; quod negari non poterit, niſi velimus in infinitum procedere: nec poterit reddi alia ratio, cur illa aptitudo proximè afficiat, vel ſit proxima ratio afficiẽdi, niſi quia ad hoc eſt intrinſecè ex natura ſua inſtituta: ſed hoc ipſum veriſſimè dicitur de ipſa entitate accidentali: ergo in illa ſiſtendum eſt, & dicendum ipſam, per ſe ipſam eſſe aptam ad hanc cauſalitatem præſtandam. De conditione item neceſſaria ad cauſandum nihil peculiare hîc dicendum occurrit præter ea, quæ dicta ſunt de forma ſubſtantiali: ſola enim propinquitas & indiſtantia requiri poteſt vt conditio neceſſaria: exiſtentia enim propriè non eſt conditio, vt ibidem declaratum eſt.

Explica-

Explicatur dicta cauſalitas. A

VI. DE cauſalitate item eodem modo philoſophandum eſt; negari enim non poteſt, quin ſit aliquid ex natura rei diſtinctum à forma, & à ſubiecto, quandoquidem poteſt Deus conſeruare totam entitatem formæ accidentalis, & ſubiecti, abſque eo quòd accidens exerceat ſuam cauſalitatem formalem circa ſubiectum: quod intelligi nullo modo poteſt, niſi actualis cauſalitas ſit aliquid diſtinctum à forma cauſante, & ſubiecto recipiente: nam ſeparatio in re eſt ſignum euidens diſtinctionis in re, vt ſuprà oſtenſum eſt. Addo verò vlteriùs, huiuſmodi cauſalitatem non eſſe aliud ab actuali vnione vel inhærentia accidentis in ſubiecto, ſicut dictum eſt de forma ſubſtantiali; eſt enim eadem ratio proportionalis.

VII. *Aureoli argumenta enodantur.* Oportet tamen hîc breuiter ſatisfacere argumẽtis Aureoli. Primum eſt, quia vel illa informatio eſt quid abſolutum, vel reſpectiuum: ſi abſolutum: ergo ſeparabile à forma per potentiam Dei abſolutam, ita vt tale abſolutum maneat in ſubiecto ſine forma, quia Deus poteſt ſeparare quodcunque abſolutum B ab alio. Si verò relatiuum: ergo eſſe informatum (vt verbi gratia, eſſe album, eſt relatiuum. Secundò, nam ſi eſt quid diſtinctum à forma, cuiuſnam prædicamenti eſt, maximè enim erit de prædicamento Actionis: hoc autem dici non poteſt, quia aliàs cauſalitas formæ non eſſet formalis, ſed efficiens. Tertiò, quia ſi actuatio formę eſt quid diſtinctum, cùm ipſamet maximè actuet ſubiectũ, inquiro an actuet per ſe ipſam vel per aliquid aliud, ſi per aliud, procedetur in infinitum: ſi per ſe ipſam; ergo ſatius fuerit ſtare in ipſa forma. Et ad hæc argumenta reducuntur omnia, quę ibi latiſſimè Capreolus refert, præter ea quæ ꝑtinent ad diſtinctionem quantitatis à ſubſtantia, quę ſuo loco tractabimus.

VIII. Ad hæc autem reſpondet Capreolus, ſupponendo diſtinctionem realem inter eſſe & eſſentiam, & dicendo actuationem formæ eſſe aliquid diſtinctum à forma: illud autem non eſſe aliud accidens, ſed eſſe ipſius formæ, quod reducitur ad ſpeciẽ formę, à qua fluit. Sed id, quod ſupponit, non eſſe neceſſarium in præſenti, neque ſatisfacere poteſt in eius ſententia, ſi conſequenter loquatur: nam implicat contradictionem, ſeparari actuationem illam à forma informan- C te: at verò iuxta illius ſententiam Deus ſeparat eſſe à forma informante in Chriſti humanitate, & eadem ratione poſſet idem facere in forma accidentali. Nec ſatisfacit reſponſio, quam ibi inſinuat, ſcilicet, Deũ non poſſe ſeparare eſſe proprium à forma, niſi illud ſuppleat per aliquod eſſe alienum: Eſto enim hoc ita ſit, nihilominùs illud eſſe alienum, per quod Deus ſupplet eſſe proprium, non eſt effectus formalis formæ. Item, ſeparato, & impedito eſſe proprio, manet informatio propria: ergo eſt aliquid diſtinctum ab eſſe. Et ita eſſet ſine dubio dicendũ conſequenter in illa ſententia, actuationẽ illã nõ pertinere ad eſſe exiſtentię, ſed ad eſſe eſſentię totius cõpoſiti, eſſeq; aliquid prius ipſo eſſe exiſtẽtię, vt patet in Chriſti humanitate, in qua iuxta illã ſentẽtiam, ſolùm fuit eſſe eſſentiæ proprium, & tamen in illa fuit propria actuatio animæ, qua priuata fuit anima in Chriſti morte, cùm tamen non fuerit priuata de nuo aliquo eſſe exiſtentiæ. Et quantitas in Euchariſtia priuatur ſua actione, & non ſua exiſtentia. Illa ergo argumẽta ſoluenda ſunt abſtrahendo ab illa quæſtione de diſtinctione eſſentiæ & exiſtentiæ.

IX. Ad primum ergo dicendum eſt, hanc informationem vel actuationem eſſe quid abſolutum, includens eſſentialiter tranſcendentalem reſpectum. Eſt autem quid abſolutum non vt entitas realiter diſtincta ab entitate formæ, ſed vt modus ex natura rei diſtinctus: & ex hac parte implicat contradictionem conſeruari talem modum ſine ipſa forma, licet non è conuerſo. Includit præterea modus ille tranſcendentalem reſpectum actualis vnionis ad ſubiectum, & ex hac parte implicat contradictionem manere in rerum natura modum illum, quin ſubiectũ maneat affectum, & informatum tali accidẽte. Neq; eſt nouum aut ſingulare, modum abſolutum includere eſſentialiter tranſcendentalem reſpectũ, ſed eſt valde frequẽs & cõmune multis entitatibus, pręſertim imperfectis & incompletis. Neq; inde etiam ſequitur denominationes ſumptas à formis abſolutis eſſe reſpectiuas, vt album aut eſſe album, & ſimiles: nam hæ denominationes non ſumuntur ab vnionibus (vt ſic dicam) ſed à formis vnitis: formæ autem abſolutæ ſunt. Ad ſecundum rectè dicitur hunc modum informationis reduci ad prædicamentum formę accidentalis: quia eſt modus cõplens quodãmodo eſſe eius, ſicut ſubſiſtentia ſuo modo complet eſſe ſubſtantię. Si quis verò diceret has cauſalitates reuocari ad prædicamenta actionis vel paſſionis: non vt actiones, ſed vt cauſalitates ſpecie diſtinctas, fortaſſe non admodum erraret; id verò examinabimus tractando de ſufficientia Prædicamentorum. Ad tertiũ reſpondeo actuationem propriè non actuare ſubiectum, ſed vnire formam ſubiecto, per quam formã ſubiectum actuatur: ſicut actio propriè non agit, ſed coniungit cauſam agentem effectui in ſuo genere. Vnde ſicut actio eo modo quo eſt ab agente, non eſt per aliam actionem, ſed per ſe ipſam, ita illa actuatio eo modo quo actuat vel attingit ſubiectum, non per aliud, ſed per ſe ipſam attingit. Neque quoad hoc eſt eadem ratio de ipſa forma, quia forma in ſua præciſa entitate non includit eſſentialiter tranſcendentalẽ reſpectum actualis vnionis, quem tamen includit illa actuatio.

Declaratur effectus huius formæ.

X. DE quarto, ſcilicet de effectu dicendum eſt, proprium effectum huius formæ eſſe ſolum compoſitum accidentale, nam illud eſt quod primò & immediatè conſurgit ex accidente informante ſubiectum, & illud ſolùm eſt quod intrinſecè & ſuo modo eſſentialiter pendet à tali forma: ergo hic eſt proprius & vnicus effectus talis formæ. Deinde, effectus huius formæ non poteſt eſſe ſubiectum ipſum, cùm ſit ſubſtantia, quę ex ſe eſt prior accidente: ergo oportet v[illegible] compoſitum, quia nihil eſt alud quod eſſe poſſit. Dicetur fortaſſe inter hæc dari medium, ſcilicet ſubiectum eſſe affectum accidentali forma, vt verbi gratia, effectum albedinis eſſe, ſubiectum albere vt ſic dicam, ſeu eſſe album, quod idem eſt; hoc autem quid diſtinctum eſt à toto compoſito ex ſubiecto & albedine: nam dicit tantùm effectum relictum ab albedine in ſubiecto: hic ergo eſt effectus formalis formæ accidentalis, & non totũ cõpoſitũ. Reſpondeo, albedinem reddere ſubiectũ album, & cum illo conſtituere tale compoſitum accidentale, idem omnino eſſe, ſolùmque in modo ſignificandi differre, vt conſtat ex ipſis terminis, & ex ſuperiùs dictis de forma ſubſtantiali. Solùm eſt aduertendum accidentale compoſitum licet in genere cauſæ formalis ſit effectus ſoli[9] formę accidẽtalis, abſolutè

tamen non conſurgere ex ſola forma, ſed ſimul & maximè ex ipſo ſubiecto. Quo fit vt ille effectus ſignificari poſſit vel præcisè vt cauſatur à forma, & ſic dicimus effectum albedinis eſſe reddere album ſubiectum, vel abſolutè, vt ex tali ſubiecto & forma cõſurgit hoc album: & hoc modo dicitur compoſitum accidentale eſſe effectus formæ accidentalis.

XI. Soluitur ratio dubitandi. Nec ratio dubitandi in principio poſita aliquid obſtat: eſt enim æquiuocatio in termino illo *per ſe*, dum ad effectum vt eſt effectus, vel vt eſt vnum compoſitum, applicatur: ipſum enim accidentale compoſitum licet in ratione entis non ſit per ſe vnum, ſed per accidens, in ratione effectus eſt per ſe effectus formæ accidentalis: ſunt enim hæ diuerſæ habitudines, & rationes formales, & ideò nil vetat illud compoſitum quod non eſt per ſe vnum, ſed per accidens, quatenus tale eſt, eſſe effectum per ſe accidẽtalis formæ: nam illud compoſitũ, qualecunque ſit, per ſe & eſſentialiter requirit illam formam, quatenus tale compoſitum eſt, vnde ab illa per ſe cauſatur in ſuo genere.

Ex accidente & ſubiecto cur non fiat vnum per ſe.

XII. Ratio aliquorum improbatur. SEd, vt hoc radicitus explicetur, quæri poteſt, cur ex forma accidentali & ſubiecto non conſurgat ens per ſe vnum, quandoquidem talis forma per ſe ipſam verè ac realiter vnitur tali ſubiecto. Multi exiſtimant rationẽ eſſe, quia forma accidentalis ſupponit in ſubiecto aliq̃ eſſe exiſtẽtiæ: & præterea ipſa cõfert ſuum propriũ ac peculiare eſſe exiſtentiæ: ex duplici autem eſſe exiſtentiæ non poteſt vnum per ſe componi, ſed tantùm per accidens. Ita Soncin. 7. Metaphyſ. quæſtione 5. & indicat Henric. quodlib. 10. quæſt. 8. vbi ait, quòd ſi accidens non haberet ſuum proprium eſſe in ſubiecto, ſed ſolùm eſſe ſubiecti, nullo modo componeret vnum ens per accidens, ſed per ſe. Vnde, vt ibidem refert, nonnulli etiam ex his qui ponebant plures formas ſubſtantiales per ſe ordinatas in eodem compoſito, vt ſaluarent, ex illis conſurgere vnum per ſe, dicebant priores formas non dare eſſe, quando actu ſunt coniunctæ vltimæ formæ. Imò etiam Capreolus in d. 17. quæſt. 1. concluſ. 2. exiſtimat probabile, fieri aliquando poſſe naturaliter, vt forma ſubſtantialis det eſſe eſſentiæ, & non det eſſe exiſtentiæ, propter quoddam teſtimonium Diui Thomæ in opuſculo de Natura materiæ capit. 8. cùm tamen probabilius ſit, illud opuſculum non eſſe Diui Thomæ. Adde, non defuiſſe Thomiſtas, qui probabile putauerint accidentia nõ habere proprium eſſe diſtinctum ab eſſe ſubſtantiæ: iuxta quorum ſententiam (ſi verum eſt principium poſitum) ſequitur ex accidente & ſubſtantia fieri vnũ per ſe, nam quæ habent idem eſſe omnino ac per ſe vnum, meritò dicentur habere vnitatem per ſe, cùm vnum ſequatur ens, & ens ab eſſe dicatur. Veruntamẽ hæc omnia fundantur, & ſupponunt diſtinctionem realem inter eſſe & eſſentiam, quam nos exiſtimamus non eſſe poſſibilem, loquendo de eſſentia actuali: & quamuis eſſet poſſibilis, aut vera, non eſt tamen neceſſaria ad præſentem quæſtionem definiendam. Nam, qualis eſt eſſentia, tale eſt etiam eſſe: vnde ſicut eſſentia poteſt eſſe vna, vel per entitatem ſimplicem, vel per compoſitionem, ita etiam ipſum eſſe. Si ergo dicantur illa tantùm conſtituere vnum per ſe, quæ habent vnum eſſe ſimplex, & non compoſitũ, falſum eſt illud principiũ, & ſine fundamento ſumptum. Si verò ſermo ſit de vno eſſe per cõpoſitionem,

A ſic quamuis verum ſit formam accidentalem dare ſuum proprium eſſe, eadem quæſtio manet, cur ex tali eſſe & eſſe ſubiecti nõ componatur vnum eſſe, quod verè ac propriè ſit per ſe vnum.

Aliter ergo reſponderi poteſt, formã accidentalẽ ſupponere completũ ac perfectũ eſſe ſubſtantiale, & ideò ex eſſe talis formæ & ſubiecti non cõponi vnum eſſe per ſe. Quæ ratio eſt optima, quantũ ad accidentia quę ſubiectantur in ſubſtantia completa. Tamen, quia opinamur quantitatẽ inhærere in materia prima, cũ qua non facit vnũ per ſe, ſed per accidens, ideò addendum eſt, formã accidentalem hoc ipſo ꝙ natura ſua reſpicit ſubiectũ habens eſſe alterius ordinis, & prædicamenti, & nõ ordinatur ad conſtituendũ vel cõplendũ illud eſſe in illo ordine & Prædicamento, non conſtituere cũ illo vnũ per ſe, ſed per accidens, quia ꝙ eſt per ſe vnũ, debet eſſe vnius ordinis & Prędicamenti. Atq; hac ratione ex materia & quantitate nõ fit vnũ per ſe, quia licet materia habeat incompletũ eſſe ſubſtantiale, non tamen ordinatur ad quantitatẽ vt ad actũ, quo illud eſſe complendũ eſt. Et ſimiliter ex anima & potentiis ſuis non reſultat vnũ per B ſe, ſed per accidens, quia licet anima habeat etiã eſſe incompletũ, non tamen ordinatur ad cõplendũ vnũ eſſe cũ ꝓprietatib. ſuis, quę ſũt inferioris ordinis, ſed per ſe primò ordinatur ad materiam vt ad potentiam eiuſdem ordinis. Itaq; ſicut ſuprà dicebamus, rationẽ ob quã ex materia & forma fit per ſe vnũ, non eſſe aliã niſi mutuã proportionẽ & habitudinem, quam intra idem genus habẽt, ita è contrario ratio ob quã ex accidente & ſubſtantia non fit per ſe vnum, non eſt alia niſi quia non habent illam proportionem, ſed aliam longè diuerſam: quia licet ſubſtantia ſit capax accidentis, nõ tamen eſt per ſe ordinata ad talem actum, vt ſuprà etiam declaratum eſt: & è conuerſo, accidẽs ipſum eſt talis actus, vt non ordinetur ad complendã ſubſtantiam in ſuo genere, ſed ad perficiendam illam in alio genere. XIII. Ratio efficax concluſionis.

Ex quo etiam intelligitur hanc vnitatem & rationem eius, non ſolùm in eſſe exiſtentiæ, ſed etiam in eſſe eſſentiæ (qualitercunq; hæc diſtinguantur) conſiderandam eſſe; imò per prius in eſſentia vt ſic, & ratione eius in exiſtentia reperiri. Ex materia enim, & forma ſubſtantiali verè fit vna eſſentia propter dictam cauſam: & ideò eſſe illius eſt verè ac per ſe vnũ: ex forma autem accidentali & ſubſtantiali ſubiecto C non fit vna eſſentia, & ideò neque vnum eſſe per ſe ex illis reſultat. Quamquam verò forma accidẽtalis dicatur componere vnum tantùm per accidẽs, nihilominus per veram ac phyſicam vnionem illud componit: agimus enim de accidẽtali forma propria, quæ intrinſecè ſuo ſubiecto inhæret: & ideò, vt ſuprà, diſputando de vnitate, dicebamus, hæc vnitas licet cõparatione vnitatis per ſe, analogicè ſit vnitas, non tamen eſt vnitas ſolùm per metaphoram, ſed quia verè & intrinſecè participat aliquam rationem vnitatis, in quo multùm excedit entia per accidens, quæ per ſolam aggregationem, aut coordinationem talia dicuntur: non enim omne compoſitum per accidens æquè vnum eſt, vt ibidẽ diximus. Atque ita omnino ſatisfactũ eſt rationi dubitandi propoſitæ: nam licet hæc forma conſtituat vnum per accidens, tamẽ quia illud tale eſt, vt aliquam vnitatem phyſicam & realẽ includat, ideò poteſt illud componere per cauſalitatem formalem propriã ac per ſe, tali compoſito proportionatam. XIIII.

Soncin. Henricus.

Examinantur alij effectus huius formæ accidentalis.

XV. Sed ſupereſt altera obiectio contra excluſiuã partem concluſionis, quia non ſolùm compoſitum, ſed etiam ipſum ſubiectum accidentis, videtur eſſe effectus accidentis informantis ipſum, & conſequẽter etiam hunc effectum prouenire ex cauſalitate formali formæ accidentalis. Aſſumptum probatur, quia ſubiectum accidentis pendet in eſſe ab ipſomet accidente, & non niſi in genere cauſæ formalis: ergo. Maior patet in compoſito, quod pendet ab vltima diſpoſitione: & clariùs in materia, quæ non poteſt eſſe ſine ſua quantitate: & in anima, quæ eſſe nõ poteſt ſine ſuis potentiis. Præterea, vltra hos effectus poſitiuos habere poteſt hæc forma effectum formalem priuatiuum, qui conſiſtit in abiectione formæ contrariæ: calor enim formaliter expellit frigus, & ſic de aliis. Deinde, vnum accidens videtur poſſe eſſe cauſa formalis alterius accidentis, vt quãtitas dicitur eſſe ratio eſſendi in loco, cùm tamen eſſe in loco, ſit accidens diſtinctum ab ipſa quantitate: & ſimiliter obiectum vel per ſe ipſum, vel per ſpeciem, dicitur eſſe cauſa formalis actus viſionis verbi gratia, imò ipſa potentia viſiua dicitur aliquo modo eſſe cauſa formalis ſuæ viſionis: ideò enim non poteſt Deus facere viſionem aut videntem ſine potentia viſiua, aut ſine concurſu talis potentiæ, quia interuenit ibi cauſalitas formalis, quam Deus ſupplere non poteſt.

XVI. Ad principalem obiectionem reſpondetur, non eſſe in vniuerſum, ac per ſe loquendo neceſſarium, vt ſubiectum ab huiuſmodi forma accidentali pendeat, vt conſtat in lumine reſpectu aëris, & ſimilibus, quæ ab extrinſeco veniunt. Quapropter etiamſi reſpectu aliquarum formarum interueniat aliqua dependentia ſubiecti ab ipſis, nihilominus, per ſe loquendo, forma accidentalis vt ſic in ſua cauſalitate non includit dependentiam ſubiecti ab ipſa. Addo deinde, ſubiectum nunquam pendere ab accidente vt à propria cauſa formali: in quo omnes authores conuenire videntur: nam ſi compoſitum ſubſtantiale dependet à propriis accidentibus, ferè omnes reuocant illam dependentiam ad genus cauſæ materialis quam vocant cauſalitatem diſpoſitiuam: & maximè hoc habet locum in diſpoſitione præparante & aptante ſubiectum. Nam illa, quæ eſt concomitans quaſi conſeruans ſubiectum, non poteſt habere rationem cauſæ diſpoſitiuæ, nedum formalis, cùm abſolutè ſupponat eſſe ſubiecti, & ab ipſo manet, vel ratione illius debeatur: & ideò hæc accidentia meritò dicuntur conſeruare eſſe ſubiecti, non à priori vt cauſæ, ſed à poſteriori, vt proprietates concomitantes tale ſubiectum: quod de intrinſecis omnibus accidentibus verè dici poteſt. Eſt enim ferè eadem ratio in omnibus illis, ſolùmque poteſt eſſe differentia in hoc, quòd quædam ſimpliciter conſequuntur, alia ordine naturæ ſupponuntur, non quia ſpecialem cauſalitatem habeant præter ſuam informationem, ſed quia ex parte materiæ requiruntur, & ideò ſecundum eam rationem dicuntur ad materialem cauſam reuocari.

XVII. *Accidens quomodo à ſubiecto expellat accidens.* Ad primam confirmationem quidam opinantur accidens effectiuè expellere à ſubiecto ſuum contrarium, & non formaliter. Sed licet hoc ſit verũ de forma accidentali, quæ eſt in agente, reſpectu expulſionis formæ contrariæ quæ erat in paſſo, tamen de forma quæ recipitur in paſſo, & in vniuerſum de formis contrariis, quatenus reſpectu eiuſdem ſubiecti vna per ſe ipſam repugnat alteri, & expellit illam, illud nõ poteſt eſſe verũ, quia nulla forma expellit effectiuè aliam, directè & per ſe efficiendo expulſionem, quia (vt aiunt) nullum agens intendens ad malum operatur: neque eſt vlla actio, quæ per ſe tendat ad corruptionem, ſed per ſe facit aliquid poſitiuum, ex quo ſequitur priuatio alterius. At verò forma accidentalis quæ eſt in paſſo, non cauſat effectiuè ſe ipſam, neque aliquam aliam formam, per quam ſuum contrarium expellat, nullam ergo efficientiam exercet ad illam expulſionem, ſed ſolùm informando ſubiectum, expellit contrariam formam, eò quòd inter ſe habent formalem repugnantiam naturalem, reſpectu eiuſdem ſubiecti. Ad argumentum ergo concedo, expulſionem formæ contrariæ pertinere ad effectum formalem formæ accidentalis, non omnis, ſed eius quæ habet contrarium. Neque hoc repugnat concluſioni poſitæ, tum quia illa intelligenda eſt de effectu poſitiuo & proprio, qui per ſe primò cauſatur à forma: tum etiam quia dictio excluſiua non excludit concomitantia: hæc autem expulſio formæ contrariæ, ita comitatur poſitiuum effectũ talis formæ, vt naturali neceſſitate conſequatur ex vi eiuſdẽ cauſalitatis formalis, qua forma afficit ſubiectum, & componit compoſitum.

XVIII. *Accidens nullũ aliud accidens à ſe diſtinctũ cauſat formaliter.* Ad alteram confirmationem reſpondetur nullam formam accidentalem propriè cauſare formaliter aliud accidens diſtinctum à ſe, & à ſua vnione cum ſubiecto, quia vna forma non cauſat formaliter aliam formam. Vnde ſi vnum accidens eſt intrinſecè connexum alteri, erit aut propter naturalem reſultantiam vnius ab alio, quæ ad efficientiam pertinet, aut propter ſubordinationem neceſſariam, qua vnũ eſt ratio recipiẽdi aliud, quod pertinet ad genus cauſæ materialis. Sic ergo quantitas dicitur eſſe ratio eſſendi in loco circumſcriptiuè, vtroque ex dictis modis: nam & eſt ratio per quam ſubſtantia corporea, eſt capax talis modi eſſendi in loco, & ad illam naturaliter conſequitur eſſe alicubi dicto modo. Obiectum autem ſi comparetur ad potentiam, quatenus in eam influit ſpeciem, vel quatenus mediante ſpecie concurrit ad actum, non habet rationem cauſæ formalis, ſed effectiuæ, vt per ſe conſtat: ſi verò conſideretur vt terminat & ſpecificat actum, ſic nullam propriam cauſalitatem exercet, ſed puram rationem termini, quam aliqui reuocant ad cauſam formalem, & extrinſecam eam vocant, de quo iam ſuprà diximus: nunc verò ſolùm agimus de propria cauſa informante. Denique potentia vitalis nullo modo eſt cauſa formalis ſui actus, ſed actiua & receptiua: ad conſtituendum autem ſubiectum in ratione actualiter viuentis, id eſt, cognoſcentis vel amantis, aut quid ſimile, dici poteſt concurrere aliqua ex parte formaliter, quia licet huiuſmodi actualis vita conſummetur formaliter per actum ſecundum, tamen etiam includit primum, quem ſecundus per ſe ac eſſentialiter ſupponit: & fortaſſe hac ratione non poteſt fieri, vt videat quis ſine potẽtia viſiua & vſu eius, de quo aliàs.

XIX. *Vnius accidentis vnicus tantum effectus formalis.* Ex quibus omnibus tandem infertur, effectum formalem huiuſmodi accidentalis formæ, vnicũ tantùm eſſe, atq; etiam è conuerſo ad huiuſmodi effectum formalem vnicam formalem cauſam poſſe cõcurrere. In quo eſt ſimilitudo aliqua inter formam accidentalem & ſubſtantialem, & aliqua differentia, aut diſſimilitudo. Differunt enim, quia ſubſtantiales formæ, nec per ſe, nec per accidens coniungi poſſunt

Cur plures accidentales formæ poſſint eſſe in eodem ſubiecto, nō autem plures ſubſtantiales.

poſſunt naturaliter in eodem ſubiecto: plures verò formæ accidentales vtroque modo poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto: quia cùm non conſtituant per ſe vnum, nec dent eſſe ſimpliciter, ſed ſecundū quid; non repugnat huiuſmodi eſſe multiplicari in eodem ſubiecto, vel omnino per accidens, id eſt, ſine vlla habitudine inter ſe, vt cùm album fit muſicum; vel aliquo modo per ſe, quia vnum ſubordinatur alteri, vt potentia ad actum, vel actus primus ad ſecundum, quomodo quantum eſt coloratum, & oculus videns. Quo fit, vt priori modo poſſint accidentia ſaltem ſpecie aut genere differentia in eodem ſubiecto multiplicari in quouis numero ſine vllo certo termino: quamuis enim infinita eſſe non poſſint ex generali ratione quòd repugnat infinitum in actu dari: & licet fortaſſe etiam ex defectu agentium naturalium non poſſint hæ formæ vltra certum aliquem terminum multiplicari, tam in eodem, quàm in diuerſis ſubiectis, tamen, quantum eſt ex parte ſubiecti, & ex parte ipſarum formarum accidentalium, nullus poteſt in hoc aſſignari terminus, neque eſt maior repugnantia in maiori multitudine harum formarum, quàm in minori, quia in his quæ per accidens ſe habent, nihil hoc refert ad repugnantiam eorum, niſi aliunde ſpecialis contrarietas aut oppoſitio intercedat. Secus verò eſt in his quæ per ſe ordinata ſunt, nam hoc ipſo quòd habent inter ſe ordinem per ſe, neceſſe eſt dari in eis primum & vltimum, & conſequenter ſi quæ ſunt media, neceſſe eſt, vt ſint in certo numero, eadem ratione qua id ſuprà probatum eſt de prædicatis eſſentialibus.

XX. Similitudo autem inter accidentalem & ſubſtantialem formam conſiſtit in hoc, quòd ſicut ſubſtantiale compoſitum vnica forma conſtituitur, ita etiam accidentale compoſitum, quatenus ſuo modo vnum eſt, & vnius ſpeciei, per vnicam tantùm formā accidentalem conſtituitur, quia per ſubordinationem generis & differentiæ non fit multiplicatio formarum, etiam in accidentalibus: ex multis autem formis accidentalibus diuerſarum ſpecierum non fit vnum propriè ac immediatè, ſed tantùm ratione vnius ſubiecti, quod cum variis formis multiplicem facit compoſitionem. Dices, Interdum vna forma conſurgit ex coniunctione & proportione plurium, vt temperamentum, ſanitas, pulchritudo, & fortaſſe vnus habitus. Reſpondeo, has vnitates vel non eſſe proprias, vel conſurgere ex aliqua vnione talium formarum inter ſe, & qualis fuerit hæc vnio, talis erit illa vnitas: & ſub ea ratione illa forma tantùm eſt vnius ſpeciei totalis, etiamſi ex pluribus partialibus coaleſcat. Inquiri etiam hîc poſſet, an ad eundem effectum formalem poſſint cōuenire ſimul duæ formæ accidentales eiuſdem ſpeciei; ſed hæc quæſtio diſputata eſt ſuprà in communi tractando de principio indiuiduationis. Et deinde addimus, quòd licet tales formæ coniungerentur in eodem ſubiecto, non concurrerent ad eundē effectum formalem, ſed vnaquæque conferret ſuum integrum effectum diſtinctum ab alia, vt ex dictis facilè conſtat.

Accidentales modi an, & qualiter cauſent.

XXI. SEcundò dicendum eſt accidentia, quæ non habent propriam entitatem diſtinctam ab aliis, exercere quidem cauſalitatem formalem, diuerſo tamen modo, quàm aliæ formæ accidentales. Prior pars probatur primò inductione, nam figura forma eſt rei figuratæ, & ita Ariſtoteles quartam ſpeciem qualitatis ſub diſtinctione nominat formam ſeu figuram: & tamen figura non eſt res, ſed modus tantum diſtinctus. Item, ſitus & vbi, ſeu præſentia localis, formaliter afficiunt ſubiectum, vnde hominem verbi gratia, denominant ſedentem, aut ſtantē, vel præſentem, tamen ſunt etiam modi, & non entitates diſtinctæ. Idem dici poteſt de paſſiua rei mutatione. Deinde reddi poteſt ratio, quia hæc accidentia per ſeſe afficiūt verè & in re ipſa, ſubiecta in quibus ſunt, & cum eis componunt vnum accidentale compoſitum; quod quatenus tale eſt, intrinſecè pendet ab eis, vt à proprio actu conſtituente: ipſaque accidentia pendent à ſuis ſubiectis, vt à materialibus cauſis: ergo ipſa exercent cauſalitatem formalem circa ſua ſubiecta.

Secunda pars aſſertionis declaratur, nam hæc accidentia, cùm non ſint res diſtinctæ, ſed modi tantùm, non afficiunt ſubiecta mediante aliquo modo vnionis ab ipſis diſtincto ex natura rei, per quem eis vniantur, ſed ſe ipſis immediatè coniunguntur iuxta doctrinam ſuprà traditam de diſtinctione modali, & de natura modi. Vnde fit, in his formis modalibus cauſam ipſam formalem nō diſtingui à ſua cauſalitate actuali, quia cauſalitas formæ, vt ſæpè dixi, non eſt aliud ab vnione actuali formæ ad ſubiectum: ergo vbi non diſtinguitur vnio à forma, nec cauſalitas diſtingui poterit. Cuius etiam ſignum eſt, quia huiuſmodi formæ modales non poſſunt manere in rerum natura, niſi actu cauſantes ſuos effectus etiam per potentiam Dei abſolutam, non enim poteſt manere ſeſſio niſi conſtituat ſedentem, &c. quod in vniuerſum de modis eſt in ſuperioribus demonſtratum, ſcilicet, conuerſari non poſſe ſeparatos à rebus quas modificant: non poſſunt autem eis eſſe cōiuncti, quin eas afficiant formaliter: non poſſunt ergo actu eſſe quin actu cauſent: ſignum eſt igitur actualem cauſalitatem eorum non eſſe diſtinctam ab ipſis, ſed intrinſecè & eſſentialiter in eorum rationibus includi. In hoc ergo eſt differentia inter hos modos, & alias proprias formas, in reliquis verò omnibus proportionaliter conueniunt. XXII.

Solùm poteſt circa hos modos dubitari, quia ex prædicta aſſertione ſequitur modum vnius ſeu inhærentiæ entitatis accidentalis eſſe formam ex natura rei diſtinctam à forma inhærēte, v.g. ab albedine: hoc autem videtur abſurdum; aliàs quotieſcunque forma eſt res diſtincta à materia, erit neceſſarium, vt duę formæ interueniant & coniungātur, vt effectus formalis poſſit conſurgere. Deinde ſequitur generationem eſſe formam materiæ ex natura rei diſtinctam à forma quæ per generationem introducitur: & idem erit de alteratione & quauis mutatione, ſeruata proportione. Reſpondetur inprimis, quamuis hæc omnia concedantur, in re nihil eſſe abſurdi, ſi vocum æquiuocatio tollatur: nam hæ formæ & ſunt diuerſarum rationum, & ad diuerſos effectus ordinantur: quare nihil eſt abſurdi quòd in eadem re multiplicentur, & quòd idem modus qui eſt via ad terminum, ſit forma imperfecta reſpectu ſubiecti, vel quòd idem modus informationis, qui vt eſt à forma, eſt cauſalitas eius, vt illam vnit, & afficit, ſit aliqualis forma eius. Addo verò deinde, vt meliùs & propriùs loquamur, quoſdam eſſe modos, qui in latitudine entis non conſtituunt ſuas proprias ſpecies, ſed reducuntur ad ſpecies vel Prædicamenta aliarum rerum vel formarū, quia ſolùm ſunt tanquam conditiones requiſitæ, vel cauſalitates earum intrinſecæ: & hi modi non habent propriā rationē formæ, ſed retinent XXIII. Obiectio contra ſupra dicta. Diſſoluitur.

nent

nent propriam rationem modorum ſubſtantialium, A & accidentalium. Et hac ratione neq; vnio animæ rationalis v.g. dici poteſt forma, quia nec ſubſtantialis, neq; accidentalis dici poſſet. Item neq; vnio humanitatis ad Verbum, nec propria ſubſiſtentia verè dici põt forma, vt infrà oſtendemus. Sic ergo neq; inhęrentia accidentalis formę dici poteſt forma, neq; accidens diſtinctum, ſi propriè loquamur, ſed modus accidentis. Concluſio ergo poſita, intelligenda eſt de prioribus accidentibus: illa enim tantùm, propriè & abſolutè loquendo, accidentia, ſeu formæ accidentales dicenda ſunt. Deniq; dici poteſt argumẽto illo rectè oſtendi hos modos, in vniuerſum loquendo, imperfectam cauſalitatem formalem participare, habereq; alium peculiarem afficiendi modũ, ad cauſam formalem pertinentem.

Extrinſecùs adiacentes formæ, aut denominantes, nil cauſant.

XXIV. DIco tertiò. Accidentia impropria, quę ſolùm extrinſecùs denominant aut adiacent, non exercent veram cauſalitatem formalem, ſed ſolùm ſecundum quandam proportionem, denominationẽ B eius participant. Probatur inductione, nam actio non eſt forma agentis, quia non afficit illud nec dat illi aliquod eſſe, neque cum illo componit aliquid verè vnum. Idem eſt de viſione v.g. reſpectu obiecti, quod viſum denominat: quis enim dicat viſionem eſſe formam rei viſæ? Idem eſt de indumento reſpectu hominis veſtiti, & de ſuperficie circundante ac continente reſpectu rei contentæ, & de omnibus ſimilibus. Quorum omnium ratio eſt, quia hæc omnia nullum eſſe reale conferunt illis rebus quas extrinſecè denominant: ergo non ſunt veræ formæ reales, cùm forma ſit quæ dat eſſe. Item quia hæc omnia non habent veram & realem vnionem ad res quas denominant: forma autem non cauſat niſi media vnione: ſiue ſit diſtincta à forma, ſiue non: ſecluſa enim vnione Phyſica non eſt compoſitum verè vnum: vbi autem non eſt propria compoſitio ex qua reſultet compoſitum quod ſit vnũ aliqua Phyſica vnitate, non poteſt intercedere vera & Phyſica cauſalitas formalis. Tandem cauſalitas formalis & materialis ſunt quaſi correlatiuæ, nam ſibi inuicem C correſpondent: ſed in his rebus quæ extrinſecè denominantur ab aliis, non intercedit vera cauſalitas materialis: neq; enim agens dici poteſt cauſa materialis actionis, & ſic de aliis: ergo neque res ſic denominantes extrinſecè, ſunt veræ formæ. Cuius etiam ſignum eſt quòd Deus denominatur agens vel creator, ab actione vel relatione quę eſt in creatura, & tamen nemo dixerit talem actionem cõparari ad Deũ vt verã formam eius. Secluſa aũt ab his rebus cauſalitate formali vera ac Phyſica, nihil in eis relinqui põt ob quod vocentur aliquo modo extrinſecę formæ, niſi ꝓportio aliqua: quę in hoc cõſiſtit, quòd huiuſmodi res dicũt aliquas habitudines ad alias res quas denominãt, in quibus ſe gerunt ad modũ vltimi termini, vel actus, & ideò denominare videntur ad modũ formarum. Atq; ita explicata manet & confirmata cõcluſio quoad vtramq; partem. Quomodo aũt hæc verè dicantur conſtituere aliqua prædicamenta accidentium, vel aliquas ſpecies eorum, declarandũ erit infrà, cùm de ſingulis rationibus prædicamentalibus diſſeremus: quomodo item in his denominationibus ſoleant quædam entia rationis fundari, in ꝓpria diſp. dicemus: & ideò nulla ſupereſt circa hoc difficultas hoc loco tractanda.

SECTIO II.

Vtrùm omnis forma accidentalis educatur de potentia ſubiecti.

EX omnibus quęſtionibus quas de forma ſubſtantiali tractauimus, ſola hæc ſupereſt circa accidentalem formam I. quæ peculiarem declarationem requirat: nam ſi attentè conſiderentur quę in ſuperiori ſectione dicta ſunt, ibi comprehendimus omnia quæ ad rationem Phyſicæ formæ ſpectant, quæ verò pertinent ad rationem formæ Metaphyſ. ex ſect. vltima præcedentis diſputationis ſumi poſſunt. Nam in vltima eius parte oſtendimus, genera, & differentias eadem ratione & proportione in accidentibus reperiri.

Senſus quæſtionis explicatur, certa ab incertis ſeparando.

IGitur, vt in præſenti dubitatione ſeparemus certa ab incertis, ſupponenda eſt trimembris illa diuiſio II. præcedẽti ſectione propoſita de entitate propria formæ accidentalis, de modo accidentali, & de accidente ſolùm extrinſecùs denominante. Et de hoc quidem tertio membro nihil dicere oportet, nam certum eſt hæc omnia prædicata quæ extrinſecùs alia denominant, non educi de potentia earum rerũ quæ ab eis denominantur extrinſecùs, cùm in illis non ſint vt in ſubiecto, & ab eis vel ſimpliciter non pendeant, vt indumentum ab homine, & ſuperficies continens à re contenta; vel ſi pendent, non eſt in genere cauſæ materialis, ſed vel efficientis, vt actio ab agente: vel obiectiuæ, vt viſio ab obiecto. Eſt igitur aduertendum ſemper eam rem quæ extrinſecùs aliam denominat, eſſe intrinſecè in aliqua alia re, nã vel eſt ſubſtantia aliqua, & illa eſt in ſe, vel eſt entitas aut modus accidentalis, & ſic neceſſe eſt eſſe intrinſecè in aliquo ſubiecto, à quo ſuſtentetur. Vnde quando de nouo fit quælibet res quæ aliam extrinſecè denominat, modus productionis aut eductionis eius non eſt conſiderandus reſpectu rei extrinſecùs denominatæ, ſed reſpectu illius rei vel ſubiecti à quo eſt denominatio. Vnde ſi illa res ſit ſubſtantia, in ea erit productio totius, & eductio formæ ſicut in aliis ſubſtantiis: ſi autem fuerit forma aut modus accidentalis, erit eadem ratio de his, quæ de cæteris accidentibus.

Denominationes extrinſecæ non educuntur de potentia ſubiecti.

Ruſus diſtinguere oportet duplicem modum IIII. quo accidentia fieri ſolent, ſcilicet aut per ſe per propriam actionem, aut per reſultantiam. Item inter formas accidentales, quædam ſunt naturalis ordinis, quædam verò ſunt ordinis ſupernaturalis, vt gratia, lumen gloriæ, & ſimiles. Et eadem diſtinctio adhiberi poteſt de modis accidentalibus: nam quidam ſunt naturales, vt figura terræ, vel vbi: alij ſunt ſupernaturales, vt modus exiſtendi corporis Chriſti in Euchariſtia. Et addere hîc poſſumus tertium mẽbrum, nam quidam modi dicuntur eſſe non naturales, nec ſupernaturales, ſed artificiales, quod membrum non habet locum in propriis formis ſeu entitatibus accidentalibus, quia nulla eſt quæ per artem propriè fiat, niſi fortaſſe vel quatenus ars adiuuat naturam, vt in ſanitate, vel quatenus per artem applicantur actiua paſſiuis, vt ſi aurum fit per artem alchimiæ, & hoc modo fiunt alia miſta vt liquores, &c. Quę formę omnes nõ ſunt artificiales ꝓpriè, niſi fortaſſe per quandã denominationẽ extrinſecã, intrin-

Varii modi quibus fiunt accidentales formæ.

intrinſecè enim ſunt formæ phyſicæ ac naturales, & nō ſolùm accidentales, ſed interdum etiam ſubſtantiales eſſe poſſunt, & eiuſdem rationis cũ iis quæ naturaliter fiunt. Vnde quòd applicatio agentium & patientium per artem fiat, nil obſtat quominus per veram eductionem fiant. Propriæ ergo artificiales formę tantùm ſunt quidam modi, omnes enim in figura aliqua conſiſtunt: quia virtus effectiua humana quæ arte regi aut dirigi poteſt, non poteſt ampliùs extendi, cuius rationem infrà videbimus: figura autem quælibet ſolùm eſt modus quidam rei quantæ, vt per ſe conſtat.

IIII. Accidentia naturalia quæ per trãſmutationẽ fiunt, ex ſubiecti potẽtia educuntur.

Ex his ergo omnibus vnum tantùm eſt certum, nimirum accidentales formas naturalis ordinis quæ per propriam actionem, propriamq́; ſubiecti tranſmutationem fiunt, educi de potentia ſubiecti, nam in his manifeſtè concurrunt omnia, quæ ad eductionem de potentia materiæ neceſſaria eſſe poſſunt, quod à fortiori ex dicendis conſtabit. Alia verò multa dubia ſunt & incerta, quæ ſigillatim attingemus, & breuiter expediemus.

Dubium de qualitatibus intentionalibus.

V. Sententia aliquorum.

PRimum dubium eſt, an qualitates quædam, quę naturales ſunt, prout naturale à ſupernaturali diſtinguitur (vocantur autem intentionales, & ea ratione à qualitatibus omnino naturalibus & phyſicis diſtingui ſolent, vt ſunt ſpecies intentionales & ſimiles) dubium (inquam) eſt, an huiuſmodi qualitates educantur de potentia ſubiecti. Aliqui enim hoc negant, vt Soncin. 7. Metaphyſicæ, quæſt. 8. quam opinionem ſequuntur in 2. ſentent. Ægid. d. 13. q. 2. Thomas de Argent. art. 3. Carthuſ. q. 1. qui hoc extendit ad lumen, quod in aëre, vel alio corpore diaphano ab extrinſeco producitur: quod etiam docuit Alenſ. 8. Metaph. text. 13. Fundamentum eorum eſt, quia hæ formæ fiunt in inſtanti, & ſine reſiſtentia & abiectione contrarij, & conſequenter ſine tranſmutatione materiæ, & ideò appellantur formæ ſine materia: ergo non educuntur de potentia materiæ. Et confirmatur, quia hæ qualitates non ſolùm fiunt in corporibus elementaribus, ſed etiam in cœleſtibus: at verò nulla forma educi poteſt de potentia cœli, aliàs cœlum eſſet alterabile, & reciperet peregrinas impreſſiones.

Soncin. Aegid. Alenſis. Argentin. Carthuſ.

VI. Dubii enodatio. Richard. Heruæus.

Sed hæc ſententia nulla firma ratione nititur: & ideò dicendum eſt, huiuſmodi accidentia omnia educi de potentia ſubiectorum, in quibus recipiuntur. Ita tenet Richard. in 2. d. 13. art. 2. q. 1. & Heruæus d. 18. q. 1. artic. 2. & quodlib. 7. q. 20. Et probatur, quia hæ qualitates fiunt ab agentib. naturalib. ergo nō fiũt ex nihilo: ergo fiũt ex præſuppoſito ſubiecto concurrẽte per ſuã naturalẽ vim in genere cauſæ materialis ad eſſe & fieri taliũ formarũ: ergo verè educũtur de potentia ſubiecti. Oẽs enim aliæ conditiones, quę ad eductionem requirũtur, ſunt voluntariè cõfictæ abſque vlla ratione. Nam, quòd forma accidentalis in inſtante fiat, quid impedit eductionem? nam etiam ſubſtantialis forma in inſtante fit: ſolùm ergo inde ſequitur dari poſſe eductionem inſtantaneam & ſucceſſiuam, ſicut & mutationem. Nec refert, quòd ad eductionem ſubſtantialis formæ præcedat ſucceſſiua alteratio præuia, nam, vt ſuprà oſtendi, ratio eductionis non conſiſtit in habitudine ad præcedentem alterationem, ſed in intrinſeco modo & cauſalitate talis actionis. Vnde quoad hoc per accidens eſt, quòd præuia alteratio

A præcedat propter abiiciendam formam contrariam. Deinde gratis etiam dicitur, eſſe neceſſarium ad eductionem, quòd forma habeat contrarium, cùm hoc neceſſarium non ſit ad realem actionem, & mutationem ex præſuppoſito ſubiecto, quæ in genere cauſæ materialis concurrat ad eſſe & fieri ipſius qualitatis. Et declaratur præterea in lumine, quod contrarium non habet, nam illuminatio talis eſt actio, vt per eam non per ſe primò fiat forma luminis, ſed illuminatum: vnde illa eſt quædam accidentalis generatio, nam ibi concurrunt tria generationis principia, quæ in omnibus Prædicamentis eadem ſunt, proportione ſeruata, teſte Ariſtotele 12. Metaphyſicæ. Omnis autem generatio, per quam ſit ſeu comproducitur forma, eſt eductio eiuſdem formæ, alioqui nulla certa ratio eductionis aſſignari poterit: ergo lumen verè educitur de potentia ſubiecti, & eadem ratio de aliis qualitatibus intentionalibus.

Tandem, cùm dicuntur hæ qualitates fieri in ſubiecto ſine tranſmutatione ſubiecti, duobus modis id intelligi poteſt. Primò abſolutè & ſimpliciter ſine vlla mutatione reali, & hic ſenſus eſt falſus: nam VII.
B cùm realiter aliquid recipiant, & de potentia in actum reducantur, neceſſe eſt aliquo modo mutari realiter, id eſt, tranſire ex carentia alicuius eſſe ad habendum illud. Alio modo intelligi poteſt de tranſmutatione corruptiua, ſeu amiſſiua alicuius propriæ & connaturalis perfectionis, vel diſpoſitionis: & hoc modo verè dicuntur hę formæ fieri in ſubiecto ſine tranſmutatione eius: ſed talis tranſmutatio eſt impertinens ad eductionem: cuius ratio non conſiſtit in abiectione alterius formę, niſi quando, & quantum neceſſaria eſt ad inductionem alterius. Si autem poſſit fieri inductio formę ſine corruptione vel abiectione alterius, non erit neceſſaria talis tranſmutatio ad eductionem, ſed ſufficiet mutatio perfectiua. Quod declaratur in hunc modum, nam ibi eſt vera inductio formę in ſubiectum, & non eſt inductio formę aduenientis de foris (vt Ariſtotelis verbis vtar) id eſt, non eſt mera vnio pręexiſtentis formę: ergo eſt vera eductio formę, quę in naturali potẽtia ſubiecti continebatur, & aliter fieri nō poterat.

Atque ex his reſponſum eſt ad fundamentum cõtrarię ſententię. Ad confirmationem autem negatur non poſſe has formas educi de potentia cœli, nam in potentia eius continentur, tam ipſę, quàm mutationes, per quas naturaliter fiunt. Nec cœlo repugnat omnis mutatio perfectiua, aut productiua, ſed illa tantùm, quę aliquo modo diſponit ad corruptionem, ſeu quę extrahit rem à connaturali ſtatu ſibi debito. Quòd ſi nomen alterationis ad inſtantaneam & perfectiuam mutationem extendatur, ſic non repugnat cœlum alterari: vſitato tamen more loquendi alteratio non dicitur, niſi ſucceſſiua mutatio, quæ ad vnam qualitatem tendit ex contraria: & hoc modo dicitur cœlum inalterabile: ſic autem ſumpto alterationis nomine, latiùs patet eductio qualitatis, quàm alteratio. Quin potiùs addo, non ſolùm has qualitates corporales, ſed etiam ſpirituales, quę per propriam actionem fiunt modo naturali, educi de potentia ſubiecti, in quo, & ex quo fiunt. Sic enim intellectus agens non creat ſpecies intelligibiles, ſed educit eas de potentia intellectus poſſibilis, in cuius naturali potentia continentur, & ab ea pendent in fieri, & in eſſe; vnde ex ea educuntur in actum per virtutem intellectus agentis. Et eadẽ ratione actus vitales tã intellectus, quàm volũtatis,

VIII. Quæ mutatio cœlo repugnet, quæ non.

C

tatis, & in hominibus, & in angelis, fiunt per eductionem: nam anteà continebantur in potentia non tantùm actiua, ſed etiam receptiua ſuarum potétiarum, à quibus naturaliter pendent in fieri, & in eſſe: hæc autem ſolùm ſunt de ratione eductionis, vt amplius in ſequenti dubitatione confirmabimus.

Dubium de qualitatibus ſupernaturalibus.

IX. SEcundò dubitari poteſt, an formæ etiam ſupernaturales, quæ à Theologis dicuntur per ſe infuſæ, educantur de potentia ſubiecti, in quo fiunt. Quidam abſolutè negant, quia ad has formas non eſt in ſubiecto naturalis potentia: ergo non poſſunt inde educi. Et confirmatur, nam nihil educitur, niſi vnde continetur: anima autem, exempli cauſa, nullo modo continet gratiam in ſua ſubſtantia: ergo non poteſt inde educi. Et eadem ratio eſt de omnibus qualitatibus ſimilibus. Tandem, hac ratione aliqui Theologi dicunt gratiam, & ſimiles formas creari: alij concreari: omnes verò dicunt ſaltem infundi, vt extrinſecus aduenire, non verò educi ſignificent. Sed quamuis verum ſit, productionem harum qualitatum, non eſſe naturalem eductionem, vt argumenta facta probāt, non tamen cenſeo eſſe extra latitudinem eductionis formæ de potentia ſubiecti, ſed potiùs ſicut qualitas quædam eſt naturalis ordinis, alia ſupernaturalis: vtraq; tamen eſt vera qualitas: ita illa eductio formæ accidentalis, alia eſt naturalis ordinis, alia ſupernaturalis: vtraque tamen eſt vera eductio.

Fonſeca lib. 5. Metaph. c. 2. q. 4. Conimbricēſes lib. 1. Phyſic. c. 9. q. 12. Aliquorum placitum & eorum fundamentum.

X. Quapropter ſimpliciter dicendum erit, has qualitates fieri per eductionem de potentia ſubiecti, atque ita communiter loquuntur Theologi, præſertim recentiores, tractantes de gratia, & de effectione ſacramentorum, vt notaui in 1. & 3. Tom. 3. p. Et probatur omnibus rationibus factis in priori dubitatione, nam omnes conditiones ad eductionem requiſitæ, & omnis dependentia, cauſalitas, ac modus effectionis in his formis reperitur. Solùm eſt diſcrimen, quia ad has formas non concurrit ſubiectum per naturalem potentiam, quam conditionem dicti authores requirunt in ſubiecto, vt forma dicatur de illius potentia educi: quod tamen non probant: vnde ſolùm videtur illa conditio adiecta ad has formas excludendas, quomodo poteſt vnuſquiſq; aliam conditionem excogitare & adiungere, vt alias formas excludat, & ita nihil erit firmum, niſi aliqua ratio eductionis, ex generali aliqua & firma ratione ſtabiliatur. Illa ergo conditio, quamuis ſit neceſſaria ad eductionem naturalem, non verò ad eductionem ſimpliciter, ſub qua eductio ſupernaturalis continetur, ad quam non requiritur ex parte ſubiecti potentia naturalis receptiua, ſed obedientialis ſufficit. Cur enim, ſicut datur qualitas naturalis & ſupernaturalis, & intellectio naturalis & ſupernaturalis, & effectio naturalis & ſupernaturalis, ex præſuppoſito ſubiecto, non dabitur etiam eductio ſupernaturalis diſtincta à naturali, tam ex parte principij actiui, quàm paſſiui, licet in generali modo eductionis conueniant? Et declaratur tandem hac ratione, nam eductio formæ immediatè & adæquatè condiſtinguitur à creatione formæ in his quæ per propriam actionem fiunt: inde namq; Philoſophi in cognitionem eductionis formæ peruenerunt, quia intellexerunt, formas nō fieri per creationem. ergo ſupponunt omnem formam, quę per propriam actionem fit, & non creatur, educi de po- A tentia ſubiecti. Et quidem meritò, nam quod creatur, fit ex nihilo, id eſt, ex nullo ſubiecto, & abſque concurſu cauſæ materialis; educi autem nihil aliud eſt, quàm fieri ex ſubiecto, cum prædicto concurſu & dependentia in fieri & in eſſe.

Bubii explicatio.

Sed reſpondere poſſunt, creationem requirere, vt ſit ex nullo ſubiecto, vel ſaltem ex nulla potentia naturalis ſubiecti, non verò eſſe contra rationem creationis, vt ſic producto, aut effectio formæ ex ſubiecto ſecundum potentiam tantùm obedientialem. Sed hoc repugnat rationi creationis, prout ab omnibus Doctoribus concipitur, & exponitur, nimirum quod ſit productio entis ex nihilo: nam forma, quæ fit ex præſuppoſito ſubiecto quacunq; ratione, non poteſt verè dici fieri ex nihilo. Vnde D. Thom. & omnes colligunt creationem propriam ſemper terminari ad rem ſubſiſtētem, quia forma inhærens, cùm ex ſubiecto pendeat, in fieri & in eſſe, non poteſt terminare creationem. Præterea, actio per quam fit talis forma (ſiue educatur ex potentia naturali, ſiue obedientiali ſubiecti) non terminatur per ſe primò ad ipſam formam in ſe, ſed ad B compoſitum ſeu informatum tali forma vt ſic: ergo ſicut quod per ſe primò fit per actionem, qua fit calor, non eſt ipſe calor, ſed calidum: calor autem confit, ſeu conproducitur; ita quod per ſe primò fit per actionem, qua fit gratia, non eſt gratia, ſed gratum: illa autem actio prout terminatur ad gratum, non poteſt eſſe creatio, quia creatio eſt productio totius entitatis, quæ eſt in termino primario talis actionis: per illam autem actionem non fit tota entitas compoſiti grati, ſed ſolùm completur in eſſe grati: ergo neq; illa actio, prout per illam comproducitur gratia, poteſt habere rationem creationis: hac enim de cauſa nulla forma pendens à ſubiecto in fieri, creatur, quia non per ſe primò fit, ſed confit per actionem qua producitur compoſitum abſq; creatione. Quod tandem à contrario declaratur, quia quando talis forma deſinit, non annihilatur, quia ſolùm cōdeſinit (vt ita dicam) ad deſitionem compoſiti, quod non annihilatur. XI.

XII. Ex his ergo ſatis (vt opinor) conuincitur, non creari has qualitates ſupernaturales, dum fiunt dependenter à ſubiecto, etiamſi ſit per potentiam re- C ceptiuā obedientialem: & inde apertiùs concluditur, non poſſe dici concreari, per ſe loquendo, & ex vi talis actionis. Nam licet interdum fiāt ſimul cum creatione ſubiecti, & tunc concreari dicantur, tamē id eſt per accidens, & ſolùm per extrinſecam denominationem, loquēdo tamen per ſe, & ex vi proprię actionis per quā fiunt in ſubiecto, non poſſunt concreari: quia tunc forma creari dicitur, quando per actionem, qua ipſa comproducitur, creatur totum compoſitum, quod ex tali forma conſtat: ſed compoſitum, quod ex huiuſmodi forma cōſtat, non creatur per illam actionem, quia nō fit abſolutè & ſimpliciter in quantum ens, ſed ſolùm in quantum tale compoſitum: vnde non fit ex nihilo, ſed ex præſuppoſito ſubiecto, ergo neque huiuſmodi qualitates poſſunt dici concreari, niſi latè ſumatur nomen *creationis* pro quacunq; effectione, ſeu temporali productione. Si ergo hæc accidentia nec creantur, nec concreantur, reſtat vt educantur: nam (vt dixi) eductio proximè opponitur creationi formæ, & adæquatè contra illam diuiditur. Nec refert, quod productio harum qualitatum vocetur infuſio, ſolùm enim ita vocata eſt ad ſignificandū prouenire ab extrinſeca & ſuperiori cauſa, & non acquiri per intrin-

Accidentia ſupernaturalia non creantur, nec cōcreantur.

ſecam virtutem & actionem, ſicut ſolent acquiſiti habitus comparari. Non fit autem illa infuſio ſine dependentia à ſubiecto in fieri & in eſſe: neq; enim cogitanda eſt, ſicut infuſio aquæ in vas, ſed ſicut infuſio luminis in aerem: & ideò talis infuſio non eſt extra latitudinem eductionis. Atq; ita ſatisfactum eſt motiuis contrariæ ſententiæ, & explicatus modus loquendi Theologorum. Nec eſt inconueniēs concedere gratiam contineri in potentia obedientiali animę, nam contineri in obedientiali potentia, nihil aliud eſt, quam quod Auguſtinus dixit: *Poſſe habere fidem naturæ eſt hominum.* Et ideò optimè etiam dicitur gratia ex potentia obedientiali animę educi, quia nō eſt nata per ſe fieri, ſed dependenter ab anima, vel alia natura habente ſimilem capacitatem.

Auguſtini dictum exponitur.

Corollaria è ſuperiori doctrina.

XIII. Ex dictis intelligitur primò, formam accidentalem ſupernaturaliter factam in ſubiecto, quoad modum tantùm, & non quoad terminum, multò magis fieri per eductionem, & non per creationem. Exempla ſunt de potentia viſiua, quæ cœco diuinitus reſtituitur, & de ſanitate, quæ miraculosè fit abſque ordine, vel diſpoſitione naturalium cauſarum. In his enim licet modus agendi ſit ſupernaturalis, tamen forma, quæ fit, naturalis eſt: & in ſubiecto recipitur ſecundum potentiam, & capacitatem naturalem, & ab illo pendet in eſſe & in fieri, etiam prout tali modo fit: nam illa actio etiamſi quoad alia ſit miraculoſa: quoad dependentiam verò à ſubiecto fit modo connaturali, & ideò vera eſt eductio. Vnde hoc extendi poteſt ad eductionem formæ ſubſtantialis, quando ex parte agentis contingit fieri miraculoſo modo per ſubitam & extraordinariam tranſformationem, vt cùm Chriſtus conuertit aquam in vinum: nam ille modus miraculoſus non excluſit verā rationem eductionis propter cauſam dictam. Idemque eſſet de actione, qua Deus excitaret, & viuificaret cadauer equi, aut leonis, nam illa actio etiam fieret per eductionem, vt eadem ratio probat.

XIIII. Secundò colligitur ex dictis, omnem propriam formam accidentalem, ſi per propriam actionem fiat, & modo cōnaturali quoad terminum, educi ſemper de potentia ſubiecti. Hoc patet ex dictis. Primò inductione, quia tam ſupernaturalis, quam naturalis forma ita fit: ergo quælibet. Secundò ratione, quia omnis forma accidentalis natura ſua pendet in fieri & in eſſe à ſubiecto, vt à materiali cauſa: & hoc tantùm requiritur ad eductionem, vt oſtenſum eſt. Et ideò dixi, *ſi connaturali modo fiat quoad terminum:* nam ſi Deus produceret accidens extra om̄ne ſubiectum (æquè enim id poteſt facere, ſicut conſeruare illud) tale accidens non fieret per eductionem, ſed per creationem: fieret enim ad modum rei ſubſiſtentis, ſine dependentia à materiali cauſa, atque ita ex nihilo: tamen ille modus productionis non poteſt eſſe connaturalis formæ accidentali, ſicut non poteſt illi eſſe connaturale, eſſe extra ſubiectum.

XV. Dixi etiam, *Si per propriam actionem fiat*, vt excluderem formas accidentales, quæ concreantur, vel congenerantur cum ſuis ſubiectis, de quibus, vel quoad rem ipſam, vel ſaltem quoad modum loquēdi, peculiaris eſt ratio. Duobus enim modis contingit accidentalem formam comproduci per ſubiecti productionem. Primus eſt per ſolam concomitantiam in duratione, tamen per propriam actionem

A omnino diuerſam ab actione, qua producitur ſubiectum, abſque naturali reſultantia vnius ab alia, quo modo dicitur concreata gratia angelis, vel lumen aeri ſi in eodem inſtante, in quo creatur, illuminetur, & tunc actio productiua formæ accidentalis quoad rem ipſam vera eſt eductio omnino eiuſdem rationis cum illa, quæ fit poſteriùs tempore, vt à fortiori cōſtat ex dictis ſuprà de eductione formæ ſubſtantialis. Quoad modum autem loquendi accipit aliam denominationem extrinſecam, propter concomicantiam actionum, vt declaratum eſt. Secūdus modus comproductionis formæ accidentalis ſubiecto eſt propter naturalem reſultantiam, qualis eſt inter proprietatem intrinſecam & ſubſtātialem formam ſeu eſſentiam. Et tunc propriùs dicitur forma accidentalis comproduci ad productionem ſui ſubiecti: ſicut autem illa comproductio non fit ſine aliquali actiuitate eſſentiæ in proprietatē ſuā, ita non fit ſine aliquali eductione eiuſdē proprietatis à potentia ſubiecti in quo recipitur, quia illa actiuitas præcisè conſiderata vt condiſtin-B cta à productione ipſius ſubſtantiæ, eſſentialiter pendet à ſubiecto in genere cauſę materialis. At verò ſicut illa actiuitas non cenſetur propria & per ſe actio, quia natura ſua conſequitur & reſultat à termino alterius actionis, & hic eſt modus proprius & connaturalis talis actiuitatis: ita illa non cenſetur propria eductio; quia per eductionem abſolutè dictam intelligimus actionem, quæ per ſe primò tendit ad agendum aliquid ex præſuppoſito ſubiecto, quæ etiam differentia magis ad modum loquendi, quam ad rem ſpectat, vt apertiùs conſtabit ex infrà dicendis de cauſa efficiente.

Tertiò colligitur ex dictis omnem modum accidentalem ſiue naturalem ſiue ſupernaturalem, ſicut participat rationē formæ, ita fieri per eductionem, maximè ſi per propriam actionem fiat. Hoc patet in genere loquendo, quia talis modus eſſentialiter pendet in fieri & in eſſe à ſubiecto, adeò vt nec per potentiam Dei abſolutam poſſit extra ſubiectum fieri, in quo excedit accidentalem entitatem, vt ſuprà oſtenſum eſt, quò fit, vt nunquam poſſit fieri per propriam creationem, quare ſi per ſe fit, per mo-C dum eductionis fieri neceſſe eſt. Et hoc maximè patet in prædicamento vbi, quod conſiſtit in modo quodam accidentali, & ad illud eſt per ſe motus localis, vt conſtat ex communi doctrina in 5. Phyſicorum: illa autem motio cùm ab agente naturali fiat, per modū eductionis fit, nam ex præſuppoſito ſubiecto, & cum intrinſeca dependentia ab illo efficitur. Diximus autem ſuprà hos modos imperfectè participare rationem formæ, & ideò imperfectè etiam participant rationem eductionis, non quidem ex parte dependentiæ materiæ, quę potiùs eſt maxima, ſed ex parte rei eductæ, quæ eſt imperfecta forma. Ex quo licet colligere illos modos, qui non induunt propriam rationem formarum, non niſi impropriiſſimè dici poſſe educi, vt v. g. motus localis non tam propriè dicetur educi de potentia ſubiecti ſicut terminus eius, quia motus non eſt propria forma ſubiecti, ſed via ad formam. Et ideò non propriè educitur, ſed eſt ipſa eductio. At verò ſicut actio non propriè fit, ita neq; eductio educitur, niſi lato modo loquendo dicatur ſe ipſa educi, ſicut actio dicitur ſe ipſa fieri. Atq; idem ferè iudicium eſt de modis accidentalib. qui nō per ſe fiunt, ſed reſultāt poſitis aliis: quales ſunt relationes reſultantes poſitis fundamēto & termino, ſi ſupponamus huiuſmodi re-

XVI. Quiuis modus accidentalis cuiuſuis conditionis educitur de potentia ſubiecti.

di relationes eſſe modos ex natura rei diſtinctos à A ſuo fundamento; nam eo modo quo fiunt, dependenter à ſubiecto fiunt, atq; ita educuntur de potētia eius: tamen quia non per propriam actionem fiunt, ſed ſolùm reſultant, ideò non eſt illa propriè eductio; ſed proprio nomine appellatur reſultantia.

Expeditur dubium de formis artificialibus.

XVII. Denique hinc expeditur frequens dubium de formis artificialibus, an educantur de potentia ſubiecti. Quidam enim abſolutè negant, quia ſubiectum harum formarum, non eſt in potentia naturali ad illas, ſed obedientiali reſpectu artis humanæ. Hæc tamen ratio parum obſtat, quia iam oſtenſum eſt verè educi formam de potentia obedientiali. Secundò, quia illa potentia obedientialis non eſt extra latitudinem potentiæ naturalis, id eſt, quæ ab agente ordinis naturalis reduci poteſt in actum, ſiue talis actus ſit naturaliter debitus tali potentiæ, ſiue non. Vnde quando homo efficit talem B formam, re vera efficit illam per virtutem motiuam naturalem, quamuis eam moueat per voluntatem, & dirigat per artem. Quare interdum contingit ſimilem formam vel figuram ab agente naturali fieri caſu ſeu ex concurſu plurium cauſarum. Tertiò, quia aliàs in motu lapidis ſurſum proiecti ab homine, vbi ad quod terminatur, non educeretur de potentia ſubiecti, quia etiam lapis dici poteſt eſſe tantùm in potentia obedientiali reſpectu talis motus: imò quodammodo eſt minor illa potentia quia motus ille violentus eſt: conſequens autem eſt falſum, quia frigefactio aquæ, etiamſi ſit violenta, fit per eductionem: quamuis enim repugnet formę, ex parte materiæ eſt naturalis capacitas, ſic autem eſt in lapide reſpectu motus ſurſum. Quòd autem ille motus imprimatur ab agente libero vel naturali, nil refert ad eductionem.

Quapropter alij abſolutè docent formas artificiales educi de potentia ſubiecti propter rationes dictas. Ego verò cenſeo idem eſſe iudicium de his formis, quod de aliis modis, qui per reſultantiam fiunt: nam hæ formæ artificiales ſolùm ſunt modi quidam accidentales, vt ſuprà dictum eſt, & ad illas C non eſt per ſe actio Phyſica: quamuis enim intentio artificis ad illas per ſe tendat, & ideò tali modo dirigat per artem actionem ſuam, vt formam intentam inducat, tamen actio ipſa per quam exequitur intentionem ſuam, non terminatur per ſe & immediatè ad talem formam, ſed ad aliquem alium modum, ex quo talis forma reſultat. Semper enim hæ formæ fiunt per motionem localem, quæ proximè terminatur ad vbi, & inde reſultant variæ figuræ artefactorum, vel per inciſionem & diuiſionem partium, vel per compoſitionem, & ordinatum ſitum earum, & ideò in effectione harum formarum non eſt propria eductio, ſed qualis in naturali reſultantia eſſe poteſt. Hinc verò colligo, hoc non eſſe proprium harum formarum, eò quòd per artem fiant, ſed commune eſt omnibus figuris, etiamſi per actionem merè naturalem efficiantur: ſemper enim fiunt per ſolam reſultantiam, vel ad productionem, vel ad rarefactionem, denſationem, aut ſituationem quantitatis.

DISPVTATIO XVII.

De cauſa efficienti in communi.

POST conſiderationem materialis & formalis cauſæ, quæ intrinſecæ ſunt, dicendum ſequitur de cauſis extrinſecis, quæ ſunt finalis & efficiens: inter quas licet finalis cenſeatur prior & nobilior: tamen efficientis cauſalitas eſt nobis notior, & ideò de illa dicendum priùs eſt. Non eſt autem neceſſarium quærere, an hæc cauſa ſit, tum quia hoc ſatis probatum eſt ſuprà, tractando de numero cauſarum, tum etiam, quia nihil eſt euidentius & notius experientia: nam tranſmutationes & generationes quas experimur, fieri non poſſunt niſi ab aliquo efficiente, quod ſit cauſa & tranſmutationis, & effectus: nihil enim poteſt ſe ipſum de nō eſſe ad eſſe trāſferre. Suppoſito igitur in rerum natura hoc genere cauſæ, videndum eſt quid ſit, & in quo conſiſtat cauſalitas ei⁹, & quid requirat, vt cauſare valeat. Quia verò in hoc genere multæ ſunt cauſarū ſpecies ac modi, ideò priùs in communi declarabimus, quid ſit hæc cauſa, & quot mēbra ſub ſe contineat: quidq; omnibus illis commune ſit. Poſteà verò de ſingulis cauſarum efficientium ſpeciebus, & variis earum cauſandi modis ſigillatim diſſeremus, quantum pro huius materię complemento expedire cenſebimus.

SECTIO I.

Quid cauſa efficiens ſit.

Ariſtoteles 5. Metaph. cap. 2. & 2. Phyſicor. capit. 3. cauſam efficientem in communi definit, dicens eſſe id, *vnde primum principium eſt mutationis, aut quietis*. Quæ definitio multa interpretatione & additione indiget, vt ad verum ſenſum reducatur, ita vt omnem cauſam efficientem comprehendat, & eius propriam cauſalitatem declaret. Nam inprimis nihil in ea eſſe videtur, quod loco generis conſtituatur, nam illa particula *vnde*, quam ſolam Ariſtoteles ponit, & impropriè ponitur loco generis, & valde æquiuoca eſt: nam & tempus, & locus dici poteſt eſſe id, vnde incipit motus. Quare ſubintelligendum videtur loco generis, *Principium per ſe*: ne autem videatur committi nugatio, dicendo cauſam efficientem eſſe principium per ſe, vnde eſt primum principium motus: dicendum erit, cauſam efficientem eſſe principium per ſe, à quo primò eſt, aut fit mutatio: atq; ita fit, vt deſcriptio Ariſtotelis virtute contineat hoc genus, per quod poteſt cauſa efficiens definiri. I. Definitio Ariſtotelica. Quod in ea genus.

Sed tunc oritur ſecunda difficultas, quia definitio ſic expoſita etiam conuenit aliis cauſis, nam materia in ſuo genere eſt principium per ſe mutationis & quietis. Nec ſatis eſt, ſi dicatur excludi per illam particulam *primò*, quia licet per illam particulam poſſit excludi cauſa formalis (nam re vera illa non eſt primum principium mutationis, ſed potiùs eſt terminus eius, propter quod dicebamus in ſuperioribus formam, non eſſe propriè cauſam generationis, ſed rei genitæ) tamen cauſa materialis non excluditur per illam particulam, quia in ſuo genere æquè primò concurrit ad mutationem cum cauſa efficienti; & ideò etiam illa eſt principium per ſe, vnde primò incipit mutatio. Dicet fortaſſe aliquis, II. Qualiter ad ſolum definitum adaptetur.

quamuis reſpectu alicuius effectionis materia ſimul cauſet mutationem cum efficienti, tamen abſolutè comparando cauſam materialem & efficientē, hanc eſſe priorem, quia oportet vt ipſa materia priùs fiat, quàm cauſet. Sed hoc nihil ad præſens refert, quia illa anteceſſio eſt remota, & reſpectu alterius actionis, cuius Ariſtoteles non meminit, nec ſatis conſtat, an illam cognouerit. Vnde eſt quaſi per accidens reſpectu concurſus materiæ & efficientis ad naturalem mutationem. Non ergo id ſatis eſt ad excludendam cauſalitatem materiæ, aliàs etiam cauſa ſecunda efficiens excluderetur, quia non eſt prima ſimpliciter reſpectu effectionis, cùm neceſſe ſit illam priùs effici. Duo ergo dici poſſunt: vnum eſt, quòd licet ſecundum rem naturalis mutatio ſimul ſit à cauſa efficiēti, & materiali, tamē ſecundū rationē prior eſt influxus cauſæ efficiētis, quā materialis. Vnde, ſecundum præciſas rationes formales loquēdo, paſſio eſt ab actione, & non è conuerſo, ideoque vera eſt ac propria hæc cauſalis locutio; *quia agens agit, materia recipit*. E contrario verò non propriè dicetur agens agere, quia materia recipit. Sic igitur dicitur efficiens eſſe primum in ratione cauſandi comparatione materiæ. Deinde dicitur, materiam excludi per illam particulam *vnde*. Nam in rigore ſignificat habitudinem ad principium extrinſecum: materia enim eſt cauſa mutationis, quia illam in ſe intrinſecè recipit, & in ſe ſuſtentat: agens verò eſt principium actionis ſeu mutationis, ſolùm quia ab illo manat, & ad illud dicit eſſentialem habitudinem, vt ad principium extrinſecum, à quo pendet, & hæc propria ratio & habitudo declaratur per illā particulam *vnde*, quæ æquiualet particulæ *à quo*, quæ propriè tribuitur efficienti: nam materiale principium potiùs eſt *ex quo*. Vnde, maioris claritatis gratia, dici poſſet cauſa efficiens eſſe principium per ſe, extrinſecum, à quo primò eſt mutatio.

III. Quomodo ab illa finis excludatur.

III. Sed tunc occurrit tertia difficultas, quia definitio ſic declarata potiùs conuenit cauſæ finali, quam efficienti: eſt enim finis principium per ſe & extrinſecum, & eſt prius in cauſando, quàm efficiens: nam efficiens non agit, niſi motum à fine, & ideò cauſa finalis ſolet dici prima inter omnes cauſas. Sed quia influxus cauſæ finalis, valde obſcurus eſt, maximè reſpectu phyſicæ, & realis mutationis, ideò breuiter dicitur, etſi ordine intentionis cauſa finalis prior ſit, tamen in executione efficientem cauſam eſſe primam: imò illam ſolam eſſe, quæ per ſe & extrinſecè realiter influit, ſeu mouet. Et hoc modo intelligenda eſt prædicta definitio, quod illa particula *vnde*, vel *à quo*, ſatis declarat. Eſt enim finis principium, vel cauſa, propter quam fit, vel in quam tendit mutatio, nō tamen propriè dicitur principiū à quo, vel vnde primo manat actio: ſed hoc propriiſſimè dicitur de cauſa efficienti.

IIII. Primæ cauſæ & ſecundis an illa definitio conueniat.

IIII. At verò occurrit ſtatim quarta difficultas, quia illa definitio non complectitur omnem cauſam efficientem. Hinc enim videtur conuenire ſoli cauſæ primæ, quia ſola illa eſt, vnde primo incipit omnis mutatio, vel ad ſummum conuenit cauſæ principali, non verò inſtrumentali, vel facultati, quę eſt proximum principium agendi, nam inſtrumentum non agit niſi motum, ſeu in virtute prioris agentis, & ideò non poteſt dici inſtrumentum eſſe id, vnde primò eſt motus. Aliunde autem videtur illa definitio non conuenire primæ cauſę efficienti ſecundum primam ac potiſſimam efficientiam eius, quę eſt per creationem: quia creatio non eſt mutatio. Ad prio-

A rem partem dicendum eſt, illam particulam, *vnde primò incipit motus*, non eſſe intelligendam de primo principio ſimpliciter, id eſt, omnino independente, & quod nullā habeat priorem cauſam, alioqui, vt argumentum cōcludit, tantùm primo motori ſeu efficienti definitio conueniret: ſed intelligendam eſſe de primo principio in tali ordine, aut genere cauſādi. Vnde cauſa ſecunda dicitur primum principiū, vnde eſt motus, quia in genere cauſæ proximæ ab illa primò oritur motus: & ita Ariſtoteles ponit exēplum in patre reſpectu filij. Aliqui verò exiſtimant cum Alexandro Aphrodiſæo, per illam particulam excludi cauſas inſtrumentales, quia non ſunt propriè cauſæ. Sed cùm Ariſtoteles ponat exemplum in cauſa conſiliante, quæ videtur magis impropria, & vniuerſaliter concludat, omni efficienti vel tranſmutanti cōuenire definitionem, potiùs dicendum videtur omnes modos cauſarum efficientium comprehendiſſe, vt Scotus notauit: & vnamquamque cauſam in ſuo ordine habere rationem principij, à quo primùm eſt actio, vel vt à principali principio, (Scotus.)

B vel vt ab inſtrumentali, vel vt à perficiente, & exequente, vel vt à conſulente, aut adiuuante. Illa ergo particula *primò* ſolùm addita eſt, vel ad excludendas cauſas omnino per accidens, quæ nullo modo propriè influunt in actionem: vel ad denotandum proprium modum cauſandi efficientis cauſæ, & diſtinguendam illam à materiali & formali, quæ non ita ſunt primæ, ſicut efficiens, vt ſuprà declaratum eſt. Ad poſteriorem partem, ſi Ariſtotelis mentem inſpiciamus, videtur quidē ſolùm definiuiſſe cauſam efficientem naturalem, quæ ſemper agit per motū, vel mutationem: in ſecundo enim Phyſicorum tantùm de cauſis naturalibus Ariſtoteles diſputabat, & tamen in 5. Metaph. nihil omnino addidit aut definitioni, aut doctrinæ de cauſa efficienti. Vtroq; tamen loco inſinuauit, ſeruata proportione, poſſe definitionem extendi ad omnem efficientem cauſam. Vnde ponens exempla, dixit: *Vt is qui conſulit, & pater filij, & vno nomine id quod efficit, eius quod fit, & quod immutat, eius quod immutatur.* Si ergo loco illius vocis *mutationis*, vel *quietis*, ponamus vocem *actionis*, comprehendet definitio omnem efficientem cauſam, etiam primam vt creantem, quia, vt infrà videbimus,

C etiam creatio actio eſt, quamuis non ſit mutatio.

V. Qualiter in illa non ſit inclulum definitum.

Naſcitur verò inde alia difficultas, quia videtur hoc modo definitum poni quodam modo in definitione: erit enim cauſa efficiens, iuxta expoſitionem datam, principium per ſe, à quo primò eſt actio: æquè autem obſcurum eſt, quid ſit actio: imò ferè eſt idem, & eadem expoſitione indiget, nam actio, & effectio idem ſunt: vnde efficiens vel agens, ab actione dicitur, definire ergo efficiens per actionem, eſt idem per idem, vel obſcurum per obſcurius declarare. Adde, cauſam per effectum definiendam eſſe, cùm ſint correlatiua: actionem autem non eſſe effectum cauſæ efficientis, ſed rationem cauſandi; vt infrà dicam. Dicendum tamen eſt, cùm actio comparetur ad agens per modum formæ, non malè rationem agentis per ordinem ad actionem declarari: at Ariſtoteles vſus eſt nomine *mutationis*, quia nobis eſt notior, vt per illam intelligamus, in vnaquaq; re emanationem ſeu dependentiam ab illo principio, à quo eſſe recipit. Vnde, quamuis propria ratio actionis, & diſtinctio eius ab agente & ab effectu, obſcurior ſit, vt poſteà videbimus, in præſenti tamen ſatis eſt per actionem intelligere emanationem ac dependentiam effectus à ſua cauſa extrinſeca, à qua eſſe

eſſe recipit: nam hoc modo, confuſè & generatim A loquendo, notiſſimum eſt dari in effectu dependentiam, ſeu emanationem à ſuo principio, quidquid illa dependentia, vel emanatio ſit.

VI. Quocirca quamuis actio non ſit effectus agentis, tamen quia eſt via ad effectum, ſeu dependentia effectus ab agente, ſatis in ipſa actione comprehenditur, vel indicatur effectus. Perinde enim eſt dicere efficientem cauſam eſſe primum principium, vnde eſt actio, ac dicere, vnde eſt effectus, media actione, ſeu, eſſe principium, à quo effectus profluit ſeu pendet per actionem. In quo rectè etiam ſignificatur differentia inter hanc cauſam & alias, nam materia & forma, per ſe loquendo, non cauſant, media actione, ſed per formalem & intrinſecam vnionem: finis verò ſolùm cauſat per Metaphoricam motionem, quatenus finis eſt: at efficiens cauſat per propriam actionem ab illo dimanantem. Et in hoc etiam includitur, hanc cauſam non dare effectui ſuum ac proprium formale eſſe, ſed aliud ab eo manans, media actione, in quo differt hæc cauſa à formali & materiali, quod hæ cauſant ſuum effectum B dando illi ſuam propriam entitatem, & ideò cauſæ intrinſecæ appellantur: cauſa verò efficiens eſt extrinſeca, id eſt, non communicans effectui ſuum proprium, & (vt ita dicam) indiuiduum eſſe, ſed aliud realiter profluens & manans à tali cauſa, media actione. Ex his ergo ſatis conſtat tum definitio Ariſtotelis, tum res ipſa, quid videlicet cauſa efficiens ſit; & in quo ab aliis generibus cauſarum diſtinguatur: quæ omnia exactiùs intelligentur, declarando ſingula, quæ ad hanc cauſalitatem concurrunt, ac neceſſaria ſunt.

SECTIO II.

Quotuplex ſit cauſa efficiens.

I. QVoniam hoc nomen *cauſæ efficientis* latiſſimè patet, & impropriiſſimè, ac per imperfectam quandam Analogiam multis rebus tribuitur, aliis verò licet tribuatur propriè, tamen ſecundum varios cauſandi modos: ideò priuſquam vlterius procedamus, neceſſe eſt varias huius cauſæ diuiſiones præmittere, ad quas intelligendas opus eſt præ oculis habere definitionem datam: nam iuxta diuerſum modum participandi illam, erit differentia in cauſis.

Cauſa per ſe efficiens, & per accidens.

II. PRima ergo diuiſio cauſæ efficientis conſtitui poteſt in per ſe, & per accidens: quam tradidit Ariſtoteles in citatis locis. Cauſa per ſe eſt illa, à qua directè pendet effectus ſecundum illud proprium eſſe quod habet, in quantum effectus eſt: quomodo (ait Ariſtoteles) ſtatuarius eſt cauſa ſtatuæ, & quia hæc ſola eſt propriè & ſimpliciter cauſa, ferè de ſola illa futura eſt tota diſputatio ſequens. Cauſa autem per accidens, cùm non ſit vera cauſa, ſed per quandam habitudinem vel ſimilitudinem, aut coniunctionem cum cauſa ſic appelletur, nō poteſt cōmodè vna communi deſcriptione definiri, ſed variis modis dicitur. Aliquando enim dicitur cauſa per accidens ex parte cauſæ, aliquando verò ex parte effectus. Ex parte cauſæ id dicitur per accidens cauſare, quod per accidens coniunctum eſt principio per

Varii modi cauſarum per accidens.

ſe cauſandi, quod interdum eſt ipſum ſubiectū formæ, quæ eſt principium agendi, & hoc modo aqua dicitur calefacere per accidens, quia accidit aquæ q́ ſit calida, & conſequenter, quod calefaciat, *Et hoc modo* (ait Ariſtoteles) *Polycletus eſt cauſa ſtatuæ.* Interdum verò eſt alia forma per accidens alteri coniuncta in eodem ſubiecto, per accidens (inquam) quod attinet ad vim efficiendi, quidquid ſit, an alia ratione neceſſariò coniungantur. Et hoc modo muſicus per accidens ſcribit, & album calefacit, &c. Addit verò Ariſtoteles hunc poſteriorem modum eſſe magis impropriū ſeu magis remotum, quàm priorem: quia forma concomitans nihil omnino confert ad effectum alterius: ſubiectum autem formæ, cùm ſaltem ipſam formam in ſe ſuſtineat, aliquid conferre videtur. Addit præterea, poſſe has cauſas per accidēs tam in particulari, quam in communi, id eſt, in ſpecie ſeu genere, aſſignari: vt *hoc album*, aut *album calefacit.* Item, poſſe ſimpliciter vel compoſitè explicari, vt *muſicus ædificat*, vel *Polycletus muſicus ædificat.* Sed hęc magis pertinent ad modum prædicandi, quam cauſandi: & cùm ſint per accidens, in infinitum poſſunt multiplicari iuxta varios modos concipiendi & loquendi.

Solùm poteſt quis dubitare, cùm actiones per ſe ſint ſuppoſitorum, cur dicat Ariſtoteles actionem per accidens tribui ſuppoſito formæ. Reſpondeo primùm actionem per ſe eſſe à ſuppoſito, quatenus affectum eſt tali forma, non verò neceſſariò ſecundum ſe: & ita calidum per ſe calefacit, nō verò aqua. Addo verò deinde, tunc actionem per accidens tribui ſuppoſito, quādo vis agendi per accidens etiam illi ineſt, vt in exemplo dicto, quia tunc in ipſo ſuppoſito nudè ſumpto, nullo modo continetur vis agendi, & ita omnino per accidens illi coniungitur actio: at verò ſi vis agendi per ſe inſit ſuppoſito, etiamſi ſuppoſitum ipſum nudè proferatur, non dicetur cauſa per accidens, ſed per ſe actionis, & ita cenſeo has eſſe per ſe; *Sol illuminat, ignis calefacit*, iuxta quartum modum dicendi per ſe ex 1. Poſterior. c. 4. quia ignis radicaliter, & virtute includit propriam rationem calefaciendi. Dices, ergo hæc eſt per ſe: *homo facit ſtatuam*, quod eſt contra Ariſtotelem. C Reſpondent aliqui illam propoſitionem non eſſe per ſe, quia non eſt neceſſaria, ſed contingens. Ad hoc nihil refert ad cauſalitatem per ſe, ſeu (quod idē eſt) ad quartū modum dicendi per ſe: nam etiā hæ propoſitiones non ſunt neceſſariæ: *Muſicus canit, calidum calefacit*: & tamen ſunt per ſe quarto modo. Vnde, quod ad cauſalitatem attinet, ego cēſeo has eſſe per ſe; *Animal ſe mouet: homo ratiocinatur, loquitur, &c.* illa verò: *Homo facit ſtatuam*, magis eſt per accidens, quia etſi ars illa non poſſit eſſe niſi in homine (intelligentias omitto) tamen ſimpliciter accidit homini, vnde homo ſimpliciter dictus non includit artem illam, niſi in potentia valde remota.

III. Dubioſo ſatisfit.

Solet etiam interdum aſſignari cauſa per accidens ex parte effectus, id eſt reſpectu eius, quod accidit effectui per ſe, atq; hoc modo ipſamet cauſa per ſe alicuius effectus, eſt cauſa per accidens eius, quod coniūgitur effectui per ſe, quomodo motus eſt cauſa caloris, aut calidum cauſa nigri. Hoc etiam modo ea quæ caſu, vel fortuitò eueniunt, dicuntur habere cauſam per accidens, vt quòd fodiens quis inueniat theſaurum. Eſt autem in hoc genere cauſarum per accidens aduertendum primò, interdum effectum appellari per accidens reſpectu concurſus aliquarum cauſarum, quamuis, ſuppoſito illo concurſu, IIII.

IIII. Cauſa per accidens ex parte effectus, quæ.

talis effectus per ſe manet à tali cauſa, vt v.g. quod A cadente lapide contingat Petrum illac incedere, accidentarium eſt: tamen, ſuppoſito illo concurſu, ꝙ lapis ſua vi percutiat, & tale vulnus efficiat, effectus eſt per ſe proueniens à tali vi actiua lapidis: & ideò tunc non dicetur lapis cauſa per accidens illius effectus, niſi reſpectu illius concurſus, vel etiam reſpectu intentionis mouentis. Sed de his effectibus hoc modo per accidens dicemus inferiùs plura, tractando de caſu & fortuna. Rurſus eſt aduertendum, quando effectus dicitur per accidens, eò quod coniungitur effectui per ſe, dupliciter dici poſſe per accidens. Vno modo reſpectu ſolius intentionis agentis: alio modo etiam reſpectu ipſius actionis, & connexionis vnius effectus cum alio. Contingit enim vnum effectum, nõ ſolùm eſſe præter intentionem agentis, ſed etiam nullo modo eſſe connexum cum actione eius, vt quòd fodiens terram, inueniat theſaurum. Et tunc eſt propriiſſimè cauſa & effectus per accidens. Interdum verò vnus effectus ex natura rei eſt connexus cum alio, quamuis ſit præter intentionem agentis, vt v.g. corruptio vnius ex natu- B ra rei neceſſariò coniuncta eſt cum generatione alterius, eſt tamen præter intentionem agentis naturalis: & hac ratione ſolet etiam dici effectus per accidens, non tamen ita propriè & ſimpliciter, ſicut prior: nam, quatenus eſt neceſſariò connexus, eſt aliquo modo per ſe. Cuius ſignum eſt, quòd de illo eſſe poteſt ſcientia & demonſtratio. Imò, quatenus in genere diſpoſitionis priuatio formę cõtrariæ, eſt quaſi medium neceſſarium ad introducendam aliã formam, dici poteſt ille effectus non eſſe omnino præter intentionem agentis: quia licet non ſit propter ſe intentus, eſt tamen aliquo modo intentus propter principalem finem, & ideò, quod ad præſens attinet, non computamus huiuſmodi effectus inter eos qui ſunt à cauſa per accidens. Vnde omnes qui huiuſmodi ſunt, vel conſiſtunt magis in figura prædicationis, quàm in cauſalitate, vt cùm dicitur: *Medicus ſanat muſicum*: cuiuſmodi ferè ſunt omnia exempla poſita in priori mẽbro: vel certè reducuntur ad caſum & fortunam, de quibus infrà.

V. Conditiones requiſitæ ad agendum, an ſint cauſæ per accidens.

Præter hos duos modos ſolent etiam inter cauſas per accidens numerari conditiones quædam ne- C ceſſariæ ad agendum, quæ per ſe non influunt in effectum vel actionem: vt eſt propinquitas agentis ad paſſum, ablatio alicuius impedimenti, & quęlibet alia ſimilis, quæ vocari ſolet conditio ſine qua non. Veruntamen hęc licet ſit per accidens reſpectu propriæ & directæ cauſalitatis, tamen quoad Phyſicam neceſſitatem, & quatenus ſub ſcientiam cadere poteſt, eſt quodammodo per ſe, & ideò de his conditionib. neceſſariò requiſitis peculiariter inferiùs dicendum erit. Solùm aduerto, quoniam huiuſmodi conditio ſine qua non cum principio per ſe actionis in eo conuenit, quod eſt ex neceſſitate requiſita, interdum non eſſe facilè ad diſcernendum, vtro modo aliqua diſpoſitio ſeu proprietas rei concurrat ad actionem, an ſcilicet vt principium per ſe, an ſolùm vt conditio ſine qua non. Et ideò aliquando id cognoſci poteſt ex generali ratione, aut modo talis proprietatis, vt facilè intelligimus, propinquitatem eſſe tantùm conditionem, quia ſolùm eſt aut relatio aut modus præſentiæ, quæ ex ſuo genere non ſunt actiua: & eodem modo ratiocinamur, figuram aut denſitatem non eſſe principia per ſe actionum, ſed ad ſummum eſſe conditiones requiſitas ad aliquas actiones, vel ad velocitatem & modum earum. Aliquando verò, id eſt obſcurius, & ex ſpeciali aliqua ratione eius rei, de qua eſt quęſtio, id venandum eſt, vt accidit in illa vulgari quæſtione, an cognitio obiecti ſit ſolùm conditio neceſſaria, vt appetitus efficiat ſuum motum, vel ſit etiã principium per ſe coefficiẽs: vix enim poteſt certa ratione alterutra pars definiri, & ideò peculiaribus coniecturis ex propria materia ſumptis vtendum eſt. Duo tamen hîc generatim aduertenda occurrunt. Vnum eſt, quandocunq; experimento conſtat, aliquam proprietatem eſſe neceſſariã ad actionem, & aliunde non põt ſufficiens ratio illius neceſſitatis reddi, niſi ex propria & per ſe cauſalitate, tunc non eſſe confugiendum ad conditionem ſine qua non, ſed illud eſſe ſufficiens ſignum alicuius efficientiæ per ſe: cuius optimũ exemplum eſt in neceſſitate ſpeciei impreſſæ ad videndum, quæ nulla ſufficiens intelligi poteſt, niſi poſita efficientia per ſe: & ideò non rectè dicetur illa eſſe conditio ſine qua non. At verò, quando ſine efficientia per ſe, reddi poteſt ſufficiens ratio neceſſitatis talis conditionis, facilè intelligi poterit, illam tantùm eſſe conditionem ſine qua non, maximè ſi aliunde eſt in cauſa alia virtus ſatis proportionata, vt intelligatur eſſe ſufficiens ad influẽdam actionem: & fortaſſe ita contingit in dicto exemplo de cognitione ad appetitum elicitum requiſita, de quo aliàs: & hactenus de prima diuiſione.

Cauſa Phyſica & moralis.

VI. Quid hic nomine cauſæ phyſicæ.

SEcũdò diuidi poteſt cauſa efficiens in Phyſicam & moralem. Cauſa Phyſica hoc loco nõ ſumitur pro cauſa corporali ſeu naturali, agente per motum corporeum & materialem, ſed vniuerſaliùs ſumitur pro cauſa verè ac realiter influente in effectum: nam ſicut dicebamus ſuperiùs naturã interdum ſignificare quamcunq; eſſentiam, [illegible] influxus Phyſicus aliquãdo vocatur ille, qui fit [illegible] eram cauſalitatem realem, propriam ac per ſe: & hoc modo & Deus eſt cauſa Phyſica, dum creat. & angelus, dum efficit motum, vel in cœlo, vel etiam in ſe ipſo: & intellectus, dum efficit intellectionem, & voluntas volitionem & ſic de cæteris. Cauſa verò moraliter efficiens dupliciter dici poteſt. Aliquãdo etiã dicitur cauſa moralis, ſolũ quia liberè efficit: & hoc modo cauſa moralis, non omnino condiſtinguitur à Phyſica generatim ſumpta, vt à nobis explicata eſt, ſed diſtinguetur à Phyſica naturaliter ac neceſſariò agente: ſic.n. voluntas, dum liberè amat, vera & Phyſica cauſa eſt ſui amoris, [illegible] uem tamen moraliter ſeu liberè efficit. Alio verò [illegible] imitur cauſa moralis, vt diſtinguitur omnino a Phyſica, & dicitur de illa cauſa, quæ per ſe non verè efficit, moraliter tamen ita ſe gerit, vt ei imputetur effectus: quomodo cauſa conſulens aut rogans, aut nõ impediens cùm poſſit ac debeat, dicitur cauſa moralis. Atque hoc poſteriori modo nunc ſumimus moralem cauſam, ita vt cauſa Phyſica dicatur quæ verè efficit; moralis, quæ tantùm imputatiuè. Quo fit vt, Phyſicè, ſeu Metaphyſicè hæc conſiderando, diuiſio hæc reuocetur ad priorem de cauſa per ſe, & per accidens: nam cauſa verè efficiens Phyſicè, ſolùm dicitur de cauſa per ſe: cauſa autem, quæ moraliter tantùm ſeu imputatiuè cauſat, phyſicè conſiderata, tantùm eſt cauſa per accidens, cùm per ſe ac verè non influat. Vnde ſemper eſt aut cauſa non impediens, cùm poſſit, ac debeat, aut cauſa applicãs cauſam per ſe, vel inducens illam, ſiue per cõſilium, ſiue per preces, ſiue per modum meriti, ſiue interdum etiam per localem motum, vt cùm quis

Cauſa moralis quæ in propoſito.

appli-

applicat ignem domui: nam licet ſit cauſa per ſe phyſica illius motus, combuſtionis tamẽ ſolùm eſt cauſa per accidens. Hæc verò cauſalitas, quæ phyſicè eſt per accidens, moraliter & imputatiuè reputatur per ſe. De cauſa ergo morali hoc modo ſumpta, nihil amplius à nobis dicendum eſt, quia quatenus eſt per accidens phyſicè, non cadit ſub ſcientiam, quatenus verò eſt per ſe in genere moris, ad ſcientiam moralem ſpectat eius conſideratio, non ad Metaphyſicã.

Duplex modus agendi cauſæ phyſicæ. Cauſa autem phyſica ac vera duplicem poteſt habere agendi modum: ſcilicet vel naturaliter, vel liberè, ſeu neceſſariò, vel contingenter: & de his duobus modis agendi dicemus inferiùs, quia maximè pertinent ad explicandas tum perfectiones & naturas diuerſarum cauſarum, tum etiam ſeriem & connexionem effectuum vniuerſi, & modum influendi ſeu concurrendi primæ cauſæ cum ſecundis: de moralitate autem, quæ actibus liberis conuenit, quatenus liberi ſunt, non ſpectat conſideratio ad præſentem ſcientiam, ſed ad moralem Philoſophiam, vel potiùs ad diuinam Theologiam.

De cauſa principali & instrumentali prima expoſitio.

VII. Tertiò diuiditur cauſa efficiens vera ac propria in principalem & inſtrumentalem: quorum verborum vſus ſolet eſſe valde ambiguus & ęquiuocus: quare diligenter explicanda eſt eorum ſignificatio. Cauſa principalis dici ſolet ea, cui propriè & ſimpliciter attribuitur actio. Verùm hęc deſcriptio non ſatis rem declarat: primò quidem, quia forma rei, vt anima v.g. eſt aliquo modo cauſa, & non inſtrumẽtalis, vt conſtat: ergo, ſi diuiſio illa eſt adæquata, continetur ſub cauſa principali: & tamen illi propriè non tribuitur actio, quia anima, vt Ariſtoteles dixit, propriè non net: ergo illa deſcriptio non conuenit omni cauſæ principali. Hæc enim cauſa principalis, vt ratio facta declarat, alia eſt quæ operatur: alia, quæ eſt principium principale operandi, quæ ſolent dici *cauſa principalis vt quod, & vt quo*: deſcriptio autem data conuenit ad ſummum priori cauſæ, non verò poſteriori. Imò vlteriùs obiici poteſt, quòd non omni cauſæ vt quod, conueniat illa deſcriptio, ſed ſoli cauſæ proximæ, & particulari, non verò vniuerſali & primæ. Vt enim inferiùs conſtabit, cauſa efficiens principalis in primam & ſecundam, ſeu proximam & vniuerſalem diuiditur, & vtraque eſt cauſa principalis, imò principalior eſt prima quàm ſecunda, & tamen ſimpliciter & propriè non attribuitur effectus primę, ſed ſecundæ: cùm enim homo ambulat, videt, aut intelligit, non dicitur Deus ambulare, videre, aut intelligere, quamuis principaliùs efficiat motus illos quàm homo. Sed hæc obiectio non multum vrget, nam re vera poſſunt effectus cauſarum ſecundarum propriè & verè attribui primæ, quia *neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus*. Vnde licet terra germinet herbam virentẽ, Deo tamẽ tribuitur quòd *producat fœnum iumentis, & herbã ſeruituti hominũ*: & quòd formet fœtum in vtero, ac denique quod omnia opera noſtra operetur, vt inferiùs latiùs dicemus. Quòd ergo illæ denominationes videndi &c. non tribuantur Deo, ideò eſt, quia non ſunt deſumptæ ex pura efficientia, ſed magis ex informatione & receptione motus aut actus effecti. Non enim dicitur videre qui vtcunq; facit viſionem, ſed qui ita facit vt ea informetur, imò ab hac poſteriori habitudine præcipuè

A ſumitur illa denominatio, adeò vt ſi illa manere poſſet ſine efficientia, vel ſaltem ſine efficientia principali, ad illam denominationem ſufficeret. Igitur nõ eſt dubium quin effectus quoad puram efficientiam omni principali cauſę operanti vt quòd, verè ac propriè attribui poſſit.

Maiorem difficultatem ingerit, quia non videtur hoc proprium cauſæ principalis, nam interdum attribuitur inſtrumentali, vt patet exemplis Theologicis, homo enim dicitur conſecrare, abſoluere, &c. quamuis ſolùm inſtrumentaliter hoc faciat: & in phyſicis ſemen dicitur propriè diſponere materiam, & mediante illa diſpoſitione generationem efficere. Et ratio eſſe videtur, quia illa denominatio propriè tribuitur ſuppoſito operanti: & ideò, ſi contingat inſtrumentum eſſe ſuppoſitum aliquo modo per ſe operans, illi etiam poteſt attribui actio. Etenim ſi aqua propriè & ſimpliciter dicitur calefacere, etiamſi tantùm ſit cauſa per accidens, ſolùm quia eſt ſuppoſitum ſuſtentans principium calefaciendi, quid mirum quod homini vel alteri ſuppoſito tribuatur actio, etiamſi ſolam vim inſtrumentalem operandi habeat? VIII. Agentis abſoluta denominatio an inſtrumento tribuatur.

B Sed ad hoc dici poteſt hanc denominationem nunquam attribui cauſæ niſi ratione alicuius principalitatis (vt ſic dicam) quam in tali operatione habet; vt homini attribuitur quòd conſecret, vel abſoluat, &c. quia in exercendis actionibus externis, per quas illi effectus fiunt, operatur vt cauſa principalis, & quia illa eadem operatur vt dominus ſuarum actionum. Semen autem non dicitur propriè generare, nec etiam propriè organizare, aut diſponere materiam, niſi in quantum propria virtute poteſt aliquid præuium efficere, in quo ſe gerit vt agens principale. Denique aqua non dicitur per ſe calefacere, ſed per accidens, & ideò non eſt ad rem, quia hîc agimus de attributione per ſe. Et illa eadem denominatio per accidens, fundamentum habet in eo, quòd aqua in ratione ſubſiſtentis, & ſuſtentantis principium calefaciendi ſe gerit vt principale operans. Sic igitur, ſimpliciter loquendo, proprium eſt principalis cauſæ, quòd ei tribuantur actio & effectus. Et poſſet hoc cum proportione accommodari agenti quod, & principio agendi quo, illi vt operanti, huic vt principali rationi operandi. Et addi etiam poteſt, cauſam principalem abſolutè dici de cauſa operante vt quod, de principio autem non niſi redu-

C ctiuè, & ſecũdum quid: ideoq; ſatis eſſe vt illi eodem modo accommodetur deſcriptio. In hunc ergo modum ſuſtineri poteſt illa definitio, quamuis in ea nõ explicetur propria ratio ob quam cauſæ principali ſimpliciter tribuitur effectus, cùm tamen in eo conſiſtere videatur propria ratio cauſæ principalis.

Secundus modus.

Aliter ergo dici ſolet cauſa principalis illa, quæ propria virtute influit in effectum: vel aliter, quæ ſufficiente virtute influit: ſeu quæ cum concurſu ſibi debito ſufficiens eſt ad producendum effectum. Nullo tamen ex his modis videtur ſufficienter declarari propria & adæquata ratio huius cauſæ. Nam propria virtute influere in effectum non ſolùm principali cauſæ conuenit, ſed etiam inſtrumẽtali, præſertim in naturalib. inſtrumentis quidquid ſit de aliis. Calor enim naturalis, qui eſt inſtrumentum ad conuertendum alimentum in ſubſtantiam aliti, naturalem & innatam vim habet ad illam actionem: & ſimiliter calor ignis, ſi eſt naturale inſtrumẽtum ad introducendam formam ſubſtãtialem ignis IX.

propriam & inſitam virtutem habet ad illam actionem inſtrumentariam. Neq; enim ſine virtute proportionata agere poteſt, neque illam habet extrinſecam aut aduentitiam: ergo innatam & propriam. Quod ſi dicatur habere quidem virtutem, eſſe tamẽ inſtrumentariam, hoc eſt quod inquirimus, nempe quid illi deſit ad rationem principalis principij, cùm oſtenſum ſit propria virtute operari. Neque enim neceſſarium videtur quod ſecundo loco adiiciebatur de virtute ſufficiente. Primò quidem, quia ſicut ſolus calor non ſufficit ad introducendam formam ignis, ita neque ſola forma ſine calore: ergo eadem ratione forma non erit principium ſufficiens. Deinde quia cauſa principalis diuidenda eſt vlteriùs in totalem & partialem, & vtraque diſtinguitur ab inſtrumentali: cauſa autem partialis non operatur virtute ſufficienti: ergo non rectè in hoc ſeparatur ab inſtrumentali. Prǽtereà cùm virtus cauſæ principalis dicitur debere eſſe ſufficiens, aut intelligitur de ſufficiẽtia in omni genere aut ordine cauſæ efficientis: & hoc eſt falſum, aliàs nulla cauſa ſecunda eſſet principalis, quia nulla eſt abſolutè ſufficiens. Imo nec cauſa prima quando concurreret cum ſecunda, ageret vt cauſa principalis quia tunc nõ operatur vt per ſe ſola ſufficiẽs. Si verò intelligatur de ſufficientia in ſuo genere, etiã cauſa inſtrumẽtalis eſt in ſuo ordine ſufficiens: ergo per hoc non ſatis declaratur propria ratio cauſę principalis. Deniq; quod additur de concurſu debito, nihil amplius rem declarat, tũ quia neceſſitas concurſus non conuenit omni cauſæ principali, ſed tantũ ſecundę, tum etiã quia concurſus non tãtum debetur cauſæ principali, ſed etiã inſtrumentariæ, calori enim debetur concurſus & ad calefaciẽdum, & ad producendum ignem, ſi ſit ſufficiens calor: nullo ergo ex his modis videt̃ ſatis declarari ratio cauſę principalis, & ab inſtrumentaria diſtingui.

Tertius modus.

X. PRopter hęc poteſt eſſe alius dicendi modus, cauſam principalem eã eſſe, quę proximè & per proprium influxum influit in effectum, ſeu in formam conſtituentem effectum. Quæ ſententia meliùs declaratur, adiungendo ſimul rationem inſtrumentalis cauſæ, & vtriuſque differentiam. Cauſa enim inſtrumentalis erit illa, quæ ſua actione non attingit immediatè effectum ſeu formam, ſed aliquid præuium, ex quo talis forma reſultat, quàm proximè & in ſe inſtrumentum non attingit. Vnde fit, vt omnis cauſa inſtrumentalis ſit principalis reſpectu alicuius effectus, illius nimirum, quem proximè & per ſe attingit: inſtrumentalis verò ſit reſpectu alterius, qui inde reſultat. Exemplis declaratur primò in artificialibus, nam ſerra, v.g. eſt inſtrumentum ad tale artificium faciendum, quod inſtrumentum proximè ſolùm efficit inciſionem, impellendo, & loco mouendo partes intermedias, & ad hunc effectum potiùs comparatur vt cauſa principalis: inde verò reſultat forma artificialis, ad quam comparatur vt inſtrumentalis cauſa, quia illam non attingit immediatè propria actione, ſed ſolùm reſultat ex priori effectu. Deinde in naturalibus calor ignis eſt inſtrumentum ad formam ignis, quia immediatè attingit calorem, reſpectu cuius ſe habet vt cauſa principalis, inde verò reſultat forma ſubſtantialis, quàm immediatè non attingit, iuxta probabilem ſententiam Scoti, & aliorum. Denique in ſupernaturalibus, iuxta Paludani, Capreoli, & aliorum opinionem, ſacramenta dicuntur inſtrumenta gratiæ, quia nõ ipſam

A ſed aliquid præuium ad ipſam attingunt. Vnde non immeritò hic modus dicẽdi tribui poteſt his authoribus in ſecundo & tertio exemplo citatis, quib. non parum fauere videtur D. Tho. 1. p. q. 45. art. 5. dicens, quòd cauſa ſecunda inſtrumentalis non participat actionem cauſæ ſuperioris, niſi in quantum per aliquid ſibi propriũ diſpoſitiuè operatur ad effectum principalis agentis. Et ratio reddi poteſt, quia concurſus inſtrumenti ſemper eſt imperfectus, & ideò non pertinet ad ipſum vt immediatè attingat inductionem eius formæ, ad quam eſt inſtrumentum, ſed ſolùm vt ad ipſam efficiendo præparet. Vnde è conuerſo omnis cauſa quę immediatè attingit formam, erit principalis & non inſtrumentalis.

Hæc verò ſententia probari non poteſt, quia in primis falſum eſt cauſam inſtrumentalem vt inſtrumentalem, nunquam attingere immediatè & in ſe formam intentam à principali agente: quod patet primò contraria inductione. Nam in ſupernaturalibus ſacramenta ſunt inſtrumenta ad efficiendam gratiam, ipſam in ſe attingendo: & ſimiliter Chriſtus per actiones ſuæ humanitatis attingebat immediatè opera ſupernaturalia, de quibus dictum eſt latè in 1. & 3. tom. 3. partis. Rurſus in naturalibus probabilius eſt, accidentia vt inſtrumenta ſubſtantiarum attingere immediatè eductionem formæ ſubſtãtialis. Eſt etiã probabilis opinio phantaſma inſtrumentaliter attingere productionem ſpeciei intelligibilis, & tamen non attingit aliquid præuiũ, ſed immediatè ipſam ſpeciẽ in ſe. Deniq; in inſtrumentis artis aliquãdo videtur per formam inſtrumenti proximè attingi forma effectus, vt cùm ſigillo imprimitur ceræ, aut monetę ſimilis figura, quamuis tunc etiam re vera non per ſe fiat figura, ſed vbi, quidquid Scotus infrà citandus ſignificet. Igitur generaliùs dicitur, verum quidem eſſe, hæc inſtrumenta per ſe non attingere figuram ſeu formam artificialem, tamen id non eſt, quia inſtrumentaliter concurrunt, ſed quia illa forma non eſt aliter per ſe producibilis. Vnde neque ipſum agens principale illam aliter inducit: nam per ſe ſolùm facit terminum localem motionis, qui eſt aliquod vbi, & quia illam motionem efficit certo modo & ordine, inde reſultat talis figura: ergo in ea actione non poſſunt agens principale & inſtrumentale diſtingui in attingendo mediatè vel immediatè. Imò, ſi conſideremus terminũ per ſe productum, qui eſt vbi, immediatiùs videtur inſtrumentum illum attingere, quia pictor non mouet colorem, niſi medio penicillo, & ſic de aliis. Vltima verò forma ſeu figura non alia actione per ſe attingitur, ſed ex priori termino reſultat. XI.

Instrumenta attingunt formam intentam ab agente principali. B

C Prætereà declaratur ratione, quia tribus modis intelligi poteſt inſtrumentum concurrere ad effectum principalis agentis; ſcilicet vel tantũ remotè, attingendo ſcilicet aliquid præuium; vel tantũ proximè, nempe attingendo immediatè formam intentam à principali agente, vel ſimul vtroq; modo: ſed ratio inſtrumenti nõ limitatur ad priorem modum, eſto interdum ita poſſit concurrere: ergo non rectè in eo modo attingendi, diſtinguitur inſtrumentale agens à principali. Minor ſatis declarata eſt exemplis adductis. Et ratio reddi poteſt, quia etſi inſtrumẽtalis cõcurſus ſit inferioris rationis, tamen quia inſtrumentũ non attingit per ſe ſolũ, ſed vt adiutũ & confortatũ à principali agente, ideò nulla eſt repugnantia, ꝙ inſtrumentũ immediatè attingat effectũ principalis agentis. Vnde D. Th. 3. p. q. 77. art. 3. ad 3. & q. 79. art. 2. ad 3. dicit: *Nihil prohibet cauſam inſtrumẽtalem producere* XII.

producere potiorem effectum, & vltra ſuam ſpeciem. Ex qua ratione ſolutū manet fundamentum contrariæ ſententiæ: neq; D.Tho. in alio loco nobis repugnat, ſed potiùs huic ſententiæ fauet: non enim ait inſtrumētum tantùm diſpoſitiuè concurrere ad effectū principalis agentis, ſed nō participare actionem principalis agētis, niſi media actione propria. Vnde Thomiſtæ colligunt, omne inſtrumentum duas habere actiones: vnam qua agit aliquid proprium, in qua nō completè exercet officium inſtrumenti, aliā propriè inſtrumentalem, qua immediatè influit in effectum principalis agentis. Quas actiones ſemper eſſe realiter diſtinctas contendit Ferrarien. 2. cont. Gent. c. 21. Caiet. verò 1. p. q. 45. art. 5. rectiùs dicit hoc non eſſe neceſſarium, nam interdū eſt vnica tantū actio, in qua ſecundum rationem vel accommodationem diſtinguimus aliquid, quod inſtrumentum ex propriis poteſt attingere, & aliquid quod attingit vt inſtrumentum. Ambo autem conueniunt in hoc quod ad rem præſentem ſpectat, nempe inſtrumentum vt tale eſt, & per actionem quam vt inſtrumentum exercet, attingere immediatè & per ſe effectum principalis agentis, quātum attingibilis eſt, ſeu per ſe producibilis. Et re vera vix aliter ſaluatur ratio inſtrumenti naturalis, niſi impropriè & per denominationem extrinſecam, vt inferiùs declarabo. Et in hanc ſententiam inclinat etiam Scotus in 4. d. 1. q. 1.

Ferrar. Caietan.

A

Quarta expoſitio cauſæ principalis, & inſtrumentalis.

XIII. Qvartus modus dicendi eſſe poteſt, inſtrumentalem cauſam eam eſſe quæ ſolùm agit vt mota ab alio: è contrario verò principalem cauſam eſſe quæ per ſe & ſine motione alterius vim habet operandi. Quæ explicatio ſumpta videtur ex his quæ in inſtrumētis artis experimur; illa enim nobis notiora ſunt, & in eis non alius eſt operandi modus. Vnde D. Tho. 2. cont. Gent. c. 21. ratione quarta ait, inſtrumētum nunquam adhiberi ad cauſandum aliquid niſi per viam motus, nam de ratione inſtrumenti eſt, quod ſit mouēs motum: & ratione quinta ait, inſtrumentum eſſe medium inter cauſam principalem & effectum, ita vt efficacia principalis agentis perueniat ad effectum, media motione inſtrumenti. Ex quo inferunt aliqui extremè diſſidentes à tertio modo ſuprà tractato, quando ſimul concurrunt cauſa principalis & inſtrumentalis, immediatiùs attingi effectum ab inſtrumentali, quàm à principali, immediatiùs (inquam) immediatione (vt aiunt) ſuppoſiti, quia principale agens non agit niſi per inſtrumentū: immediatione autem virtutis dicitur agens principale immediatiùs agere, quia inſtrumentum nō agit niſi in virtute eius. Atq; hinc confirmatur ratione hæc ſententia, nam inſtrumentum vt ſic, non agit niſi in virtute principalis agentis: ſed non poteſt inſtrumētum niti in operando virtuti principalis agentis, niſi quia ab illa mouetur: ergo ratio inſtrumentalis cauſæ rectè explicatur per hoc quod eſt agere vt motā ab alio: & conſequenter cauſa principalis erit, quæ ad agendum non indiget motione alterius.

XIIII. Sed neq; hæc ſententia plenè rem declarat, aut ſatisfacit. Cùm .n. dicitur inſtrumentum agere vt motum ab alio, duob. modis intelligi poteſt. Vno modo de motu vel mutatione reali recepta in ipſo inſtrumēto, & prçuia ad actionē eius: & hoc modo intelligit illā propoſitionem Ferrar. 2. cōt. Gent. c. 21. Non tamen poteſt in eo ſenſu propoſitio eſſe vniuerſaliter vera, imò vix inuenitur vera, niſi in inſtrumentis artis, quæ per motum localem applicantur ad operādum: in inſtrumentis autem naturę, minimè: nā ſi phantaſma eſt inſtrumentum, quam actionem in ſe prius recipit vt agat? Nunquid recipit in ſe aliquod ſpirituale lumen? At id fictitium eſt, & ſubiecto materiali planè repugnans. Item, calor ignis eſt inſtrumentum eius ad generandum ignem, & calor vitalis, vel potentia nutritiua ad producendam carnem; in quibus nulla vera motio antecedens excogitari poteſt. Item, ſemen dicitur inſtrumentum generantis, quod poſtquam deciſum eſt, nullam nouam motionem à principali agente recipit. Omitto ſuper naturalia inſtrumenta, de quibus latè dixi in 3. p. q. 13. & 62. Addo deinde, non omnia quæ mouēt mota, agere vt inſtrumenta, propriè & in rigore, ſed vt agentia principalia, ſaltem partialia. Nam quędam non alterant niſi alterata, vt piper nō calefacit, niſi calefactū: & tamen nō calefacit ſolùm per virtutē receptā, ſed etiā per propriā & innatā, quę eſt virtus eminens ad calefaciendū; vnde in eo ſe gerit vt principale agens. Item, nō mouet homo baculū, niſi mouendo manū. Quāuis aūt hac ratione ſoleat dici manus inſtrumētum, vel potiùs inſtrumentū inſtrumentorū, ſeu inſtrumentū ante inſtrumēta, vt Ariſtoteles dixit 4. de partib. anim. c. 10. tamen re vera eſt partiale mouens principale, nam in ſe habet partialē virtutē trahendi aut impellēdi aut ſubleuādi. Vnde in his ſępè motio vni' rei ſolū eſt cōditio neceſſaria ad trahendū vel impellendum aliam, quod nō ſatis eſt ad tollendam rationem principalis agentis, & inducendam propriā rationem inſtrumenti. Imò & cœlum (vt multi volūt) non mouet niſi motum, & tamen non mouet vt inſtrumentum, de quo inferiùs. Itaq; ex ratione vel cōditione mouētis moti per realem mutationem in ſe receptam, non rectè diſtinguitur inſtrumētalis cauſa à principali, quia neq; omnia inſtrumēta ita mouentur ad agendum, & ferè eo modo quo contingit aliqua inſtrumenta moueri, contingit etiam moueri aliquas cauſas principales. Cuius ſignum eſt, quòd inſtrumenta artis etiam ad id agendum, quod ex propria virtute poſſunt, indigent aliquo motu, & per artem ſolùm fit, vt ille motus ordinatè fiat.

An quā motionem vendicet ſibi inſtrumentum à principali cauſa.

B

Alio ergo ſenſu poteſt dici inſtrumētum agere vt motum ab alio, id eſt vt ſubordinatum alteri, vel vt habēs vicem illius, vel etiam vt adiutum à principali agente, iuxta varia genera inſtrumentorum inferiùs declarāda. Et in hoc ſenſu eſt quidem verum, omne inſtrumentū agere vt motū ab alio (ſi tamē ita loqui licet) tamen hoc non eſt propriū inſtrumenti ſtrictè ſumpti, prout nūc de illo agimus, & à principali cauſa illud diſtinguimus, quin potiùs commune eſt omni inferiori principio agendi, omniq; cauſę pręter primam. Nam in primis, omnes cauſæ ſecundæ agūt motæ à prima, id eſt cum concurſu & auxilio primæ, vt infrà declarabimus: & tamen non ſunt propriè inſtrumenta, ſed cauſæ principales in ſuo genere. Scio nonnullos ex antiquis authoribus vocare aliquando cauſas ſecūdas inſtrumenta primæ, vt patet apud D.Thom. q. 3. de potent. artic. 7. vbi ita concludit: *Sic ergo Deus eſt cauſa omnis actionis, prout quodlibet agens eſt inſtrumentum diuinæ virtutis operantis.* Idem ſumitur ex 1. p. q. 105. articul. 5. Et eodem modo loquitur Damaſcen. in ſua Phyſica, cap. 9. vbi ait illud eſſe dogma Platonis, quem in hoc cenſet præferendum eſſe Ariſtoteli. Idem Simplicius 1, Phyſic. text. 29. Vnde Scotus in 4. d. 1. q. 1. §. *Ad quæſtionem ergo.* ait dupliciter dici poſſe cauſā principaliter operari. Primò principaliter, id eſt independenter, & ſic cauſas ſecundas XV.

C

Creaturæ nō dicendæ Dei inſtrumēta.

D.Thom.

Damaſc. Plato. Simplic. Scotus.

ſecundas non eſſe principales, ſed inſtrumẽtales. Secũdò principaliter, id eſt per formã propriam & intrinſecã: & hoc modo ait cauſas ſecundas eſſe principales. In quo licet non ſatis explicet rationem cauſæ principalis, verè tamẽ dicit cauſas ſecũdas eſſe principales, & in doctrina Ariſtotelis certum eſt ita eſſe appellandas, vt ex 2.Phyſ.& 5.Metaph.in locis citatis ſumitur. Et ex ipſa vocis proprietate conſtat non eſſe idem principaliter & independenter operari: vt ergo cauſa ſit principalis, non oportet vt ſit omnino indepẽdens. Et è conuerſo, quòd cauſa ſit dependẽs & indigens auxilio alterius ſuperioris, non ſatis eſt vt ſit cauſa inſtrumentalis. Pręterea, intellectus non cenſetur communiter inſtrumentum, ſed principale principium ſuorum actuum naturalium, neque voluntas, & aliæ ſimiles facultates, quamuis in agendo ſint ſubordinatæ ſuis formis. Verũ eſt, has omnes facultates, imò & accidentia omnia, vocari ab aliquibus inſtrumenta, & rectè quidem, ſi nomine inſtrumenti intelligant omne principium quo operandi, quòd non eſt propter ſe, ſed vt aliquod ſuppoſitũ eo vtatur: non verò ſi rigoroſè loquamur de inſtrumẽtali cauſa & actione: ſic enim calor non eſt propriè inſtrumentum ad calorem producendum, cùm non excedat effectus perfectionem principij, ſeu cauſæ.

Vera ratio inſtrumentalis & principalis cauſæ, quæ.

XVI. QVoniam ergo huius rei difficultas magna ex parte pendere videtur ex vſu terminorũ, ideò, ne in æquiuoco laboremus, oportet ſignificationes horũ diſtinguere. Et incipiendo ab inſtrumento, ſeu cauſa inſtrumẽtali, vno modo diſtingui poteſt à cauſa principali per Antomoſiam, ſeu omnino independenter operante, vt Scotus dixit; & ſic facilis eſt horum membrorum in cõmuni diſtinctio: ſed non ita nunc loquor, quia exiſtimo improprium eſſe ſermonem. Secũdo dici poteſt cauſa inſtrumẽtalis omnis cauſa, vel virtus quæ alicui datur vt per eã operetur, quomodo etiã forma poteſt dici inſtrumentum ſuppoſiti, quãuis id non ſit in vſu, quia forma cõſtituit eſſentialiter ipſum ſuppoſitum: dicitur tamẽ de omni alia virtute ſuperaddita ſuppoſito: imò interdum etiam de partib. integrantib. præſertim organicis, vt de manu & brachio: quomodo Theologi vocant humanitatem Chriſti coniunctũ Verbi inſtrumentum, quod propriùs dicitur in ordine ad actiones miraculoſas & ſupernaturales, quàm in ordine ad actiones connaturales humanitati. Atque hoc ſecundo modo ſumptum inſtrumentum dicitur quęlibet virtus, aut principium agendi, data ſuppoſito operanti, vt per eam operetur, etiamſi talis virtus ſit ſufficiens, & æquè perfecta, vel etiam nobilior, quã effectus. Cauſa verò principalis diuiſa contra inſtrumentalem hoc modo ſumptã, erit ipſummet ſuppoſitum operans, quatenus per ſe ipſum, vel per ſuam ſubſtantiam, aut per ſuã formã, vim habet operandi. Alio item modo dicitur inſtrumentum id ꝙ loco alterius ſubſtituitur, vt actionem exequatur, etiamſi contingat tale inſtrumentũ eſſe nobilius actione vel effectu, ad quem deſtinatur, quo modo grauitas dici ſolet inſtrumentũ generantis, & impetus inſtrumẽtũ proiicientis, & ſic cauſa principalis reſpectiuè oppoſita huic inſtrumento, erit illa, cuius vicẽ inſtrumentũ gerit. Et in moralib. eſt frequentiùs vſitatum hoc genus cauſis inſtrumentalis, ſeu miniſterialis.

Inſtrumenti acceptiones variæ.

XVII. Vltimo ac propriiſſimo modo dicitur cauſa inſtrumentalis illa quæ concurrit ſeu eleuatur ad efficiendum effectum nobiliorem ſe, ſeu vltra menſurã propriæ perfectionis & actionis, vt calor quatenus concurrit ad producẽdam carnem, & in vniuerſum, accidens quatenus concurrit ad produucendam ſubſtantiam. Et de hoc genere inſtrumentorum multi dubitant non ſolùm in naturalibus, ſed etiam in ſupernaturalibus, loquendo, vt loquimur, de inſtrumentis verè efficientibus, ac phyſicè attingentibus ipſos ſuperiores effectus: vt videre licet apud Scotũ, & alios in 4.d.1.& latiùs attingemus diſp. ſequenti, tractando de cauſa efficienti ſubſtantiarum. Nos autẽ ſupponimus in omni ordine rerum dari poſſe huiuſmodi inſtrumenta, vt de naturalibus oſtendemus citato loco, & de ſupernaturalibus diximus in 3.p.& de artificialibus omnes admittunt: quamuis in illis, vt dixi, forma præcipuè intenta ab artifice non attingatur per ſe & immediatè ab inſtrumento, ſed reſultet: quocunq; tamen modo fiat, excedit aliquo modo vim inſtrumenti ſecundum ſe conſiderati, & fit ab illo, prout ab arte dirigitur & mouetur. Hoc igitur proprio & rigoroſo modo inſtrumentum ſumimus, cùm illud à cauſa principali diſtinguimus.

B Atque ita cauſa principalis erit illa quę per virtutem principalem, id eſt vel nobiliorem, vel ſaltem æquè nobilẽ cum effectu, influit in actionem per quã talis effectus producitur. Quomodo non ſolũ cauſa prima, ſed etiã ſecunda, tam vniuoca, quàm ęquiuoca, ſub nomine & ratione cauſæ principalis comprehenditur. Nec ſolùm cauſæ totali ſed etiam partiali cõuenit illa ratio ſi virtute ſimili operetur, quia partialis cauſa propriè dicta dicit habitudinem ad compartialem eiuſdem rationis & ordinis, ita vt neutra alteri ſubordinetur, ſed ex vtraq; coaleſcat vna cauſa totalis principalis eiuſdem ordinis, quæ partialiter eſt ex talibus cauſis, & ideò vtraq; eſt principalis, licet partialis. Et huiuſmodi cauſa principalis rectè dicitur operari propria virtute, non ſolùm quia habet intrinſecam & innatam illam virtutem agendi, ſed etiam quia habet illam per ſe proportionatã effectui, & non indigentem aliqua eleuatione: & licet interdum indigeat concurſu ſuperioris cauſæ ob generalem rationẽ entis participati, non tamẽ ob ſpecialem improportionem cum effectu; ideoq; ſolum indiget cõcurſu ſibi ratione ſuæ perfectionis debito. XVIII.

Cauſa verò inſtrumẽtalis condiuiſa principali ſic XIX.
C ſumptæ, erit illa quæ influit in effectum per virtutẽ inferioris rationis ſeu perfectionis, vt ratione & exemplis ſuprà declaratũ eſt. Et hæc dicitur operari in virtute principalis agentis, non quia non indigeat aliqua virtute intrinſeca, id eſt in ea exiſtẽte, ad ſuam actionem inſtrumentalem, ſiue illa virtus ſit innata, ſiue ſuperaddita rei, & ſiue ſit permanens & durabilis ceſſante actione, ſiue ſit fluens (vt aiunt) & in motu conſiſtens: in variis enim inſtrumentis vario modo reperiri poteſt, aliqua tamen vis inſtrumentaria neceſſaria eſt, aliàs non poſſet à tali re vlla actio prodire, vt rectè ſuprà Scotus notauit, & latè declaraui in 1.tom.3.p.diſput.31.ſect.6. Dicuntur ergo hæc inſtrumenta operari in virtute principalis agẽtis, quia illa vis quæ in eis eſt, improportionata eſt & inſufficiens, & ſolùm habet vim operandi iuxta menſuram virtutis & eleuationis principalis agentis. Vnde neque ei propriè vel propter ſe talis concurſus aut eleuatio debetur, ſed ſolùm debetur principali agenti, aut ratione illius. Et iuxta hanc interpretationem ceſſant omnes difficultates tactæ in aliis modis, imò multa quæ in eis dicuntur, excepto tertio modo, ad congruum ſenſum reducuntur.

Inſtrumentum vt dicatur operari in virtute principalis agentis.

Cauſa prima & ſecunda.

XX. ATque ex his facilè intelliguntur aliæ diuiſiones cauſarum efficientium quæ ſunt ſubdiuiſiones dictorum membrorum. Quartò enim diuiditur cauſa efficiens in primam & ſecundam, vbi, ſi latè loquamur, diuidi poteſt cauſa efficiens in communi, quia omnis cauſa ab alia pendens, ſiue ſit principalis, ſiue inſtrumentalis, poteſt dici ſecunda, ſtrictiùs tamen loquendo, ſubdiuiditur ibi cauſa principalis: nam quædam eſt omnino independens in operando, & hæc dicitur prima, alia verò eſt dependens, etiã ſi per virtutem principalem & proportionatã operetur: & hęc vocatur cauſa ſecunda. Quòd aũt vtrũq; genus cauſæ in rerum natura detur, euidentiſſimum eſt. Aut enim datur in rebus aliqua cauſa principalis dependens ab alia in operando; & ex hoc mẽbro neceſſariò infertur alterum, quia non poteſt in infinitum procedi in cauſis dependentib. & ideò in aliqua independente ſiſtendum eſt; quod latiùs proſequemur infrà, demõſtrando Deum eſſe. Admiſſa autem cauſa independente, neceſſariò etiam infertur alterum membrum, quia non poſſunt omnes cauſæ eſſe independentes, imò talis cauſa non poteſt eſſe niſi vnica, vt latiùs demonſtrabimus infrà, tractando de actionibus primæ cauſæ: & inferiùs diſputando de vnitate Dei. Et ideò de hac diuiſione nihil amplius dicemus, quia circa hæc duo membra futura eſt ferè tota noſtra diſputatio de cauſa efficiente.

Cauſa vniuoca, & æquiuoca.

XXI. QVintò diuiditur cauſa in vniuocam & æquiuocam; in qua partitione diuidi etiam poteſt cauſa in communi, ſi cauſam inſtrumentalem, ęquiuocam appellemus. Quod tamen impropriè dicitur & præter communem vſum, vt notauit D. Th. in 4. d. 1. q. 1. art. 4. quæſt. 1. ad 4. ex Alexãdro, & Cõmentat. 11. Metaphyſ. comm. 24. Diuiditur ergo ibi cauſa principalis: & quidem diuidi poteſt in communi, quia cauſa prima etiam eſt æquiuoca. Sed quia cauſa prima non ſolùm æquiuoca, ſed etiam omnino alterius ordinis eſſe ſupponitur; ideò magis accõmodatè illa diuiſio datur de cauſa principali proxima. Quædam enim eſt, quæ efficit effectum eiuſdem rationis: & hæc dicitur vniuoca, vt ignis dum generat ignem: & vniuerſaliter cauſa, quæ operando per virtutem ſuæ formæ, ſimilem reddit effectum, eſt cauſa vniuoca, & in ſuo ordine principalis, vt rectè notat D. Tho. 3. p. q. 62. art. 1. Alia verò eſt cauſa producens effectum alterius rationis; quam oportet eſſe nobiliorem effectu, alioqui principalis non eſſet, ſed inſtrumentalis & hæc appellatur cauſa æquiuoca; quia non conuenit formaliter cum effectu in eadem forma, ſed eminenter illam continet. Rurſus diuidi poteſt cauſa etiam principalis in eam quæ ex neceſſitate naturæ, vel cum libertate. Item, in eam quæ agit per motum vel mutationem ex præſuppoſito ſubiecto. & eam quæ agit ſine motu & mutatione, & abſq; ſubiecto. Sed hæ diuiſiones in ſuperiorib. continentur; ſolumque declarant determinatas actiones, aut modos operandi dictarum cauſarum, de quibus omnibus in particulari eſt inferiùs diſputandum.

Inſtrumentalis non æquiuocè cauſa.

D. Thom.

Inſtrumentum coniunctum, & ſeparatum.

XXII. SExtò annotanda eſt diuiſio cauſæ inſtrumentalis, ſeu inſtrumenti, in coniunctum & ſeparatum: in quibus terminis ſolet eſſe magna æquiuocatio, & ideò diligenter aduertendum eſt, duobus modis intelligi poſſe inſtrumentum eſſe cõiunctum A principali agenti (reſpectu enim illius dicitur coniunctum inſtrumentum, aut ſeparatum) ſcilicet aut ſecundum eſſe, aut ſecundum cauſalitatem. Cõiunctum ſecũdum eſſe appello, quod eſt vnitum aliquo modo, vel per contactum, vel per aliquam præſentiam, vel per aliquam vnionem realem agenti principali: quomodo calamus eſt inſtrumentum cõiunctum. &c. ſeparatum autem huic oppoſitum erit quod nullo modo coniungitur agenti principali, vt eſt ſemen iam deciſum. Et iuxta varios modos cõiunctionis & ſeparationis poteſt eſſe latitudo, & varietas in his terminis. Secundum cauſalitatem coniunctũ appello illud inſtrumentum, quod ad cauſandum indiget actuali & proprio influxu & cauſalitate principalis agentis, quo modo etiã calamus eſt inſtrumentum coniunctũ. Vnde è contrario ſeparatum inſtrumentum erit, quod in ſua actione non requirit ſpecialem influxum & cauſalitatem principalis agentis. Et hoc modo, ſi calor vocetur inſtrumẽtum ignis ad calefaciendum, licet ſit coniunctus ſecundum eſſe, poteſt dici ſeparatus ſecundum cauſalitatem, quia non indiget alio influxu ad calefaciendum præter propriam B virtutem ſuã. Vnde fit, aliquando poſſe inſtrumentũ eſſe coniunctum vno modo, & ſeparatum alio, vt patet in dicto exẽplo. Et è conuerſo ſacramenta dicuntur inſtrumenta ſeparata humanitatis Chriſti exiſtẽtis in cœlo, nimirum ſecundum eſſe, & tamen ſecundum cauſalitatem fortaſſe ſunt cõiuncta, quia nihil poſſunt efficere, niſi actu influente cũ ipſis Chriſto per humanitatem ſuã. Aliquando poteſt eſſe inſtrumentũ vtroq; modo cõiunctum, vt viſus, vel ſpecies impreſſa: aliquãdo vtroq; modo ſeparatũ, vt grauitas geniti reſpectu generãtis. Quæ omnia clara ſunt, ſi termini intelligãtur. Vnum ſolùm manet in re difficile, quo modo poſſit dari inſtrumentum ſeparatũ ſecundum cauſalitatem, propriè & in rigore loquendo de inſtrumẽto iuxta vltimum modum ſuprà declaratum, nã ſi latiùs ſumatur pro virtute per ſe ſufficiente ad effectum, quæ vicem ſupplet illius cauſæ, quæ illam impreſſit, ſic res eſt clara, vt in impetu proiectorum, grauitate, &c. Tamen in inſtrumento proprio, quod eleuari debet ad agendum ſuperiorem effectum, vt eſt ſemen, v. g. illud eſt intellectu difficillimum. Sed huius rei expoſitio multa priùs explicanda poſtulat, quæ in ſequentibus diſputationibus tradentur.

DISPVTATIO XVIII.

C *De cauſa proxima efficiente, eiuſq́ue cauſalitate, & omnibus quæ ad cauſandum requirit.*

IN ſuperiori diſputatione ferè tantùm declarauimus quid nominis cauſæ efficientis, & pluriũ ſpecierũ ac modorũ eius; nũc oportet diſtinctè tractare omnia, quæ ad hãc cauſam pertinent, per ea capita ſeu membra, quæ in aliis cauſis attigimus, ſcilicet, quæ res cauſet, quid cauſet, per quid, ſeu quo principio cauſet, quas cõditiones ad cauſandũ requirat, ac denique in quo actualis cauſalitas huius cauſę conſiſtat. Quæ omnia poſſent quidẽ de cauſa efficiente in communi tractari, tamen, maioris claritatis gratia, viſum eſt, hæc omnia priùs in cauſis creatis, quæ nobis notiores ſunt, inquirere, poſteà verò diſſerere de cauſa prima & increata, ac tandem de dependentia cæterarum ab ipſa. Non diſtinguimus autem tractationem de cauſa efficiente ſubſtantiarum & accidentium, quoniam, vt videbimus, hæc ita coniuncta

coniuncta ſunt, vt ſubſtantiarum productio nō niſi A mediis accidentibus fiat. Et eadem ratione non ſeparamus diſputationem de cauſa principali & inſtrumentali, quoniam tractando de cauſa proxima efficiente, cui per ſe & propriè actio tribuitur, ſimul videndum eſt, quib. principiis, quibusve inſtrumentis ad efficiendum vtatur.

SECTIO I.

Vtrùm res creatæ aliquid verè efficiant.

I. Variæ opiniones. IN hac re fuit vetus ſententia aſſerens res creatas nihil operari, ſed Deum ad præſentiam earum omnia efficere: tribui autem actionem igni, aquæ, &c. propter apparentiam, & quia Deus veluti pepigit non efficere tales effectus, niſi ad talium rerum præſentiam. Hanc opinionem referunt Auerroes 9. Metaph. comm. 7. & lib. 12. comm. 18. & Albertus 2. Phyſic. tract. 2. c. 3. & D. Thom. 3. cont. Gent. c. 69. & 1. p. q. 105. art. 5. & in 2. d. 1. q. 1. art. 4. nullum tamen certum authorem pro ea referunt: in eam verò inclinare videtur Philo lib. 2. Allegoriar. dum ait, B *Deum eſſe vnicam cauſam efficientem*, & lib. de Cherub. & flam, glad. dum ait, *proprium eſſe Dei efficere, creaturæ autem pati.* Sed hæc facilè poſſent per Antonomaſiam intelligi, ſicut & aliæ Philoſophorum locutiones, quas poſteà referemus, agentes de actione Dei. Solet etiā hæc opinio tribui Petro Aliacenſ. in 4. d. 1. art. 1. in fine: ibi tamen apertè fatetur, cauſas ſecundas verè ac propriè agere virtute propria, & ex natura rei, ac non ſola voluntate Dei: addit tamen ſimul verum eſſe, creaturam nihil facere niſi ex voluntate Dei, & ipſo etiam faciente, imò & faciente, vt ipſa faciat: & conſequenter plus etiam Deo faciente, quàm ſi ſolus faceret: quæ pertinent ad neceſſitatē diuini concurſus, & poſſunt verum & falſum ſenſum habere, vt poſteà in propria diſputatione videbimus: magis aūt fauet huic opinioni Gabr. in 4. d. 1. q. 1. artic. 3. dub. 3. vbi hanc ſententiam reputat probabilem, & in fauorem eius affert illa verba 1. ad Corinth. 13. *Deus operatur omnia in omnibus*; & 2. ad Corinth. 3. *Non quòd ſimus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Ipſe tamen non audet illam ſententiam aſſerere.

(Margin: Auerroes. Albert. D.Thom. — Philo. — Aliacenſis à præcedente ſententia alienus. — Gabriel.)

II. Rationes præcedentis ſententię. Fundamentum pro hac ſententia nullum video quod ſit alicuius momenti: præcipuum tamen fuiſſe videtur, quia quantum efficientiæ tribuitur creaturæ, tantùm adimitur diuinæ potentię creatoris, nam vel Deus operatur omnia, vel non; hoc poſterius derogat diuinæ efficaciæ: vnde infrà oſtendemus eſſe C omnino falſum & erroneum, quia implicat aliquid eſſe & non pendere à Deo. Si autem Deus omnia efficit, interrogo rurſus an immediatè, & ſufficienti virtute, an mediatè tantùm, & inſufficienti virtute. Hoc poſterius derogat diuinæ perfectioni. Si autem primum verum eſt, ſuperflua eſt omnis alia efficientia, quia vna cauſa ſufficiens & efficax, ſatis eſt ad effectum. Vnde, cùm *natura nihil faciat fruſtra*, nullam virtutem operandi contulit rebus creatis. Et confirmo, nam quidquid ponatur Deus facere cum cauſa ſecunda, poterit facere ſe ſolo, nam hoc ſaltem ſpectat ad infinitam virtutem eius, vt infrà patebit: ergo de facto ita facit. Patet conſequentia, tum quia hoc magis decet diuinam virtutem & efficaciam; tū maximè, quia hoc videtur neceſſarium vt creatura fiat. Quod ita probo, nam creatura à ſolo Deo habet eſſentialem dependentiam, cùm ſine illo fieri non poſſit, & ſine quocunq; alio fieri poſſit: ergo nō poteſt eſſe creatura ſine hac eſſentiali dependentia quā à ſolo Deo habet, quia nō poteſt eſſe ſine his quæ eſſentialia ſunt, ergo omnis creatura eſt per depēdentiam à ſolo Deo: ergo eſt per efficientiam ſolius Dei, nam efficientia & depēdentia vel ſunt idem, vel ſunt correlatiua: ergo nulla creatura habet efficientiam in aliam, & conſequenter nulla eſt cauſa ſecunda, quæ aliquid efficiat.

III. Secunda ſententia Auicembr. Secunda ſentētia negat creaturas corporales poſſe quicquam efficere, ſed de ſpiritualibus id concedit. Hanc refert D. Thom. citatis locis ex Auicembron, in lib. Fontis vitæ, qui dicebat nullum corpus eſſe actiuum, ſed quandam virtutem ſpiritualis ſubſtantiæ intimè exiſtentem in corporibus efficere omnes actiones, quæ per corpora fieri videntur. Fundamentum eius fuiſſe videtur, quia agens eſſe debet intimè præſens paſſo: corpora autem non poſſunt ita ſibi eſſe præſentia, nam quantitas impedit illum intimum illapſum vnius rei in aliam, quem actio requirit. Vnde aiebat quantitatem non ſolùm non eſſe actiuam, verùm etiam actionem impedire. Et cōfirmatur, quia ſubſtantia corporea eſt infima omnium, & diſſimillima primo agenti, & ideò nec inferiorem habet ſubſtantiam ſibi ſubiectam, in quā poſſit agere, nec ſimilitudinem poteſt habere ad Deum in agendo. Quare Auguſtinus 5. de Ciuit. cap. 9. expreſsè dicit, *corporales cauſas non eſſe inter cauſas efficientes numerandas.* (Margin: Auguſt.)

IIII. Tertia ſententia Auicennæ. Tertia ſententia fuit, res corporeas poſſe efficere accidentia, non tamen ſubſtantias; ſpirituales autem ſubſtantias creatas, poſſe efficere aliquas inferiores ſubſtantias. Hanc refert ibidem D. Tho. ex Auicenna lib. 1. ſufficient c. 10. & lib. 9. ſuæ Metaph. c. 4. & 5. Qui in ea re videtur duos errores habuiſſe. Vnus eſt, quòd vna ſubſtātia creata ſpiritualis poteſt creare aliam, nam prima cauſa increata ſolam vnam intelligentiam, eamq; perfectiſſimam immediatè efficit, illa verò creat ſecundam, & ſecūda tertiam, & ſic vſque ad infimam. Alter error aſſerit hanc infimam ſubſtātiam ſpiritualem infundere ſubſtantiales formas in materiam diſpoſitam à proximis agentibus corporalibus, quæ ſubſtantiales formas efficere non ſufficiunt. Fundamentum eius quoad priorem partem fuit, quia ab vno non eſt niſi vnum proximè & immediatè. Quoad poſteriorem verò, quæ ad rem præſentem magis ſpectat, quia hæc agentia corporalia nihil agunt niſi mediis accidentibus, quæ ſunt inſufficientia principia ad efficiendas formas ſubſtantiales. Et confirmat hoc, quia experimento conſtat multas ſubſtantias generari, quę non habent proximas cauſas ſufficientes ad introducendas tales formas, vt cùm generantur animalia ex putrefactione, ob diſpoſitiones accidentales, quæ caſu ſeu fortuitò concurrunt: ergo ſignum eſt eſſe quaſi paratam aliquam ſpiritualem virtutem ſuperiorem ad inducendas formas ſubſtantiales, quoties diſpoſitiones accidentales ſufficienter concurrunt: ergo ab illa virtute fiunt omnes generationes ſubſtantiales.

Prima aſſertio de efficientia cauſarum creatarum.

V. DIcendum tamen eſt primò, agentia creata verè ac propriè efficere effectus ſibi connaturales, & proportionatos. Quam veritatem non tantùm ſenſu & ratione exiſtimo eſſe euidentiſſimam, ſed etiam iuxta doctrinā Catholicam, certiſſimam. Vnde, ſicut ob priorem cauſam oppoſitā ſententiā D. Th. ſtultam

ſtultam appellauit, ob poſteriorẽ, vocare poſſumus A temerariam & erroneam: ideoq; meritò reiicitur ab omnibus Philoſophis, & Theologis: Ariſtoteles enim quamuis nunquam oppoſitam ſentẽtiam expreſsè retulerit aut refutauerit, tamen vbiq; vt euidentiſſimum ſupponit naturales cauſas aliquid facere. Imò omnes antiqui Philoſophi, quorum opiniones ipſe refert 1. Phyſ. & 1. Metaph. & alibi ſæpè ſupponunt cauſas naturales aliquid efficere, & ideò laborarunt in explicando, quid, & ex quo facere poſſint, cùm ex nihilo nihil fiat. Plato etiam, quẽ ſuperiori diſputatione ex Damaſceno citaui, hoc ſenſu vocat cauſas naturales inſtrumẽta primę cauſæ, quia virtutem habent agendi ab illa deriuatam & dependentem. Quo ſenſu dixit etiam Triſmegiſtus mundum eſſe inſtrumentũ Dei, & ab eo ſemina accepiſſe vt omnia producat. Et eodem modo Philo lib. de congreſſ. quærendæ eruditionis cauſa, dixit Deum huic infimo generi rerum permiſiſſe ſeminare, atque gignere. Quos Philoſophos ſecuti ſunt Commentator, & alij poſteriores. Ex Patrib. verò Auguſt. lib. 3. de Trinit. c. 7. 8. & 9. videtur in modo loquendi dictos Philoſophos imitatus, dũ ait *indidiſſe Deum elementis, & aliis cauſis creatis ſeminales rerum rationes.* Quæ B nihil aliud ſunt, quàm principia actiua & paſſiua generationum & motuũ naturalium, quę Deus poſuit in reb. creatis, vt elegãter expoſuit D. Tho. 1. p. q. 115. art. 2. & in 2. d. 18. q. 1. art. 2. vbi Durandus, Heruæus, Ægid. & alij: & Capreol. in 1. d. 42. art. 3. Rurſus idem Auguſtinus 7. de Ciuit. c. 30. de Deo loquens ait: *Sic omnia quæ creauit, adminiſtrat, vt etiam ipſe proprios exercere & agere motus ſinat.* Quam ſententiam confirmat & celebrant Scholaſtici omnes, vbicunq; vel de cauſarum efficiẽtia, vel de hominis libertate diſputant, qui videri poſſunt citatis locis, & in 2. d. 1. vbi præſertim Durand. q. 5.

Plato. | Triſmeg. in dial. 9 & in Pimand. c. 16 in fin. | Philo. | Comment. | Auguſt. | D. Thom. | Durand. | Heruæus. | Ægid. | Capreol.

V. Experimento probatur aſſertio.

Et probatur primò experientia, quid enim ſenſu notius, quàm quod Sol illuminet, ignis calefaciat, aqua refrigeret? Quòd ſi dicant experiri quidem nos fieri hos effectus præſentibus his rebus, non tamen fieri ab illis; planè deſtruunt omnem vim Philoſophicæ argumentationis, quia nos non poſſumus aliter experiri dimanationẽ effectuum ex cauſis, aut ex effectibus cauſas colligere. Et huic experientiæ atteſtatur cõmunis conſenſus & vox omnium, qui ita de reb. his ſentiunt. Secundò argumentor ab incõmodis, nam iuxta illam ſententiam non poſſunt viuentia à nõ viuentib. diſtingui, quia nõ magis haberent res quędam principium ſuarũ actionũ, quam aliæ. Deinde fruſtra natura dediſſet diuerſis reb. varias qualitates & virtutes, quas in eis experimur. Imò neq; ex actione poſſemus huiuſmodi qualitatũ varietatem in elementis colligere, & cõſequenter neq; in aliis reb. Nam, ſi ignis non calefacit, ſed Deus ad præſentiã ignis, ęquè naturaliter poſſet calefacere ad præſentiam aquæ: ergo ex illa actione non poſſumus magis colligere ignem eſſe calidum, quàm aquam. Si enim Deus æquè conſentaneè ad rerum naturas potuit paciſci de calefaciendo ad præſentiam aquæ, ponamus id feciſſe, tunc non liceret ex calefactione colligere aquam eſſe calidam; ergo nec nunc poſſumus inferre eſſe frigidam, aut ignem calidum.

Abſurda ex oppoſito cõcluſionis.

VI. Dicere poteſt aliquis pactum illud non fuiſſe omnino arbitrarium, ſed fundatum aliquo modo in naturis rerum, non quia illæ actiuæ ſint, ſed quia habent qualitates ſimiles producẽdis; & ita colligimus ignem eſſe calidum, eò quod Deus calefacit ad præſentiam eius, quia hoc pactum fundatum fuit in tali qualitate ignis. Sed hoc nõ poteſt Philoſophicè dici; tum quia eadẽ ratione iuxta naturas rerũ debuiſſet Deus producere albedinẽ ad præſentiam albedinis; quia ſi ex ſe nõ eſt magis actiua qualitas calor, quàm albedo: ergo ex natura rei non eſt magis debitũ pactum illud calori, quàm albedini. Et idem argumentum fieri poteſt de quacunque alia qualitate, imò & de quantitate, & de ſubſtantia, & de quacunque re. Tum etiam, quia illud non habet locum in cauſis æquiuocis, in quibus non eſt ſimilis forma vel qualitas neq; eſt neceſſariò eminentior, ſi illę nihil ſunt acturæ. Pręterea, iuxta illam ſentẽtiam ſuperfluę ſunt terræ diſpoſitiones pluuię, arationes, cœlorum motus, &c. ſi hæc omnia nihil agunt, ſed ſufficeret ad eſſe triticum, vt Deus ad præſentiam eius triticum generaret, & ſic de rebus aliis. Præterea fit ſimile argumentum ex variis organis & inſtrumentis quibus Deus compoſuit corpora, præſertim viuentia, nam ſicut quædam ex ipſa diſpoſitione apparent apta ad recipiendum, ita etiam alia ſunt ad agendum; quæ omnia eſſent ſuperflua ſi hæ res nihil agerent. Denique hac de cauſa optimè dixit Ariſtoteles 2. de cœlo, c. 3. & 1. Ethicorum c. 7. *Omnia eſſe propter ſuam operationem,* quare nihil magis repugnat inſtitutioni rerum, & fini earum, quàm omni efficientia carere. Præterea, ſi res creatæ nihil agerent inter ſe, ex natura rei omnes eſſent æquè incorruptibiles, quia ab agente creato nihil pati poſſent: fruſtra ergo Deus tot motus cœlorum, tantamque cauſarum multitudinem ordinaſſet, vt hæ rerum inferiorum ſpecies per generationum & corruptionum ſucceſſionem diu cõſeruarentur: faciliùs enim permanerent perpetuò eædem res à principio creatæ, ſi Deus ipſe nihil corrumperet, quia res ipſæ inter ſe non ſecum pugnarent, nec ſe corrumperent. Similia multa incommoda poſſunt facilè excogitari, ex quibus intelligitur, totũ naturę ordinem cõtra illã ſententiam pugnare.

VII. Ratio à priori concluſionis.

Tertiò eſt ratio à priori, quia habere vim agendi non repugnat rebus creatis, ſed potiùs eſt maximè conſentaneum perfectioni earum: ergo cùm Deus cõdiderit vnamquamq; rem in natura ſua perfectã, negandum non eſt tales creaſſe res, quæ habeant cõnaturalem virtutem agendi. Antecedens probatur, quia non omnis virtus agẽdi requirit perfectionem infinitam: ergo ſufficiet virtus finita creaturæ, vt efficacitatem aliquam habere poſſit. C Antecedens patet, quia nulla probabilis ratio perſuadet neceſſitatem infinitæ perfectionis ad omnẽ actionem. Quin potiùs, vt infrà videbimus, multum laborarunt Theologi, vt rationem inuenirent, quæ probet ad creandum requiri infinitam virtutem; ad alias ergo actiones & mutationes non requiritur talis virtus, præſertim in his agentibus, quæ non agunt abſque dependentia à ſuperiori.

VIII. Occurritur obiectioni.

Dices, in hoc ipſo reperiri repugnantiam, ſcilicet quòd ſit agens, & dependens in agendo à ſuperiori agente; & ideò requiri infinitam virtutem in omni agente, quia ſi agit, ſola ſua virtute agit, & abſq; dependentia ab alio. Quæ obiectio tangit fundamentum contrariæ ſententiæ; de quo dicendum eſt latè infrà, tractando de neceſſitate diuini concurſus; nũc reſpondetur breuiter, negando aſſumptum: ſicut enim non repugnat eſſe, & dependenter ab alio eſſe, ita non repugnat agere, & depẽdenter ab alio agere. Cur enim? An quia repugnat eandem actionem ſimul eſſe à plurib. cauſis totalibus? At hoc falſum eſt, quando hæ cauſæ ſint diuerſorũ ordinum, & eſſentialiter ſubordinatæ. Quocirca tãtùm abeſt, vt hæc efficien-

tia cauſarum ſecundarum deroget diuinæ efficacitati, vel authoritati, vt potiùs illam maximè commendet & declaret. Nam, vt D.Th.ſuprà argumentatur, ita communicauit Deus ſuam creatis rebus bonitatem, vt eis etiam dederit inclinationem & vim ad communicandum aliis id quod de bonitate ipſius Dei participant, vnicuiq; impertiendo iuxta capacitatem ſuam. Quia, vt ad hoc propoſitum dixit Plato in dialog. de Natur. *Bonus eſt Deus, & liuore non tangitur, neq; vlli inuidet:* & ideò omnia fecit bona, ſibiq; ſimilia in appetitu ſe communicandi, iuxta captum ſuum. Vnde quædam ſe materialiter communicant, alia formaliter: non ergo repugnat, quòd etiam efficienter ſe communicent.

D. Thom.

Plato.

IX. Igitur, quod Aliacus ſuprà dicebat, plus ſcilicet agere Deum efficiendo cum cauſis ſecundis, quã ſi ſe ſolo omnia efficeret, præſuppoſitiuè (vt ita dicã) verũ eſt, formaliter aũt falſum, id eſt, ſi cauſa ſecunda aliquid efficit, ſupponitur Deus & effeciſſe ipsã cauſam ſecundã, & cõmunicaſſe illi perfectionẽ actiuã, in quo ſuam potentiã magis oſtendit, & deinde agit cũ cauſa ſecunda, quidquid ipſa agit: & ita præſuppoſitiuè plus agit. At verò per ipſammet actionẽ, qua cũ ipſa cauſa ſecunda agit, nõ plus, neq; æqualiter agit, quàm ſi ſe ſolo ageret, quia non applicat totã efficaciam neceſſariam, vt ſolus agat. Vnde in tali modo agendi quamuis agat ſufficiẽti virtute in ratione cauſæ primæ, non tamen ſufficienti in omni genere. Neq; hoc eſt imperfectionis in Deo, quia non eſt ex indigentia, aut impotentia eius, ſed ex voluntaria & prudentiſſima applicatione virtutis ſuæ. Quo ſenſu verum eſt etiam, quod Aliacus aiebat, nempè cauſas ſecũdas nihil agere, niſi ex voluntate Dei: requirunt enim, vt infrà dicemus, concurſum Dei, quem Deus non neceſſitate, ſed voluntate præbet: illa tamen volũtas nõ eſt omnino abſoluta (ſecluſis miraculis) ſed eſt accõmodata naturis rerum, & quaſi ex quodam debito iuſtę diſtributionis: & ideò hoc voluntarium non impedit, quò minùs huiuſmodi efficientia ſit ſimpliciter naturalis reb. creatis. Sicut etiam ex volũtate Dei habent ipſam virtutem agendi, non tamẽ ex volũtate omnino ſuperaddita, & quaſi merè gratis adiuncta illi voluntati, qua vult tales creaturas eſſe; ſed ſunt connexæ hæ voluntates iuxta naturale debitum & connexionem ipſarum rerum, Vnde q̄ voluerit Deus ignẽ calefacere, & aquam frigefacere, non eſt merè voluntarium, ſed ſuo modo debitum, ex ſuppoſitione quod voluerit tales res creare. Loquimur aũt de vi agendi connaturali, nam de ſupernaturali & infuſa, alia eſt ratio, quæ ad nos non ſpectat. Atq; ita ſimul probata eſt concluſio poſita, & ſolutum fundamentum prioris ſententiæ.

An Deus plus agat efficiens cum cauſis ſecundis, quàm ſi ſolus.

X. Quòd verò in confirmatione tangitur de eſſentiali dependentia, infrà in diſputatione de creatione ex profeſſo tractandum eſt: nunc ſolùm dico cõmitti æquiuocationem in illa propoſitione; *Creatura eſſentialiter pendet à ſolo Deo:* poteſt enim intelligi illa propoſitio poſitiuè, & negatiuè: poſitiuè intellecta reddit hunc ſenſum: *Creatura eſſentialiter poſtulat pendere à ſolo Deo:* & hoc non eſt verum, in vniuerſum loquẽdo. licet fortaſſe de aliqua actione, vel de aliqua re ob ſpecialem conditionem id poſſit verificari: quòd ſpectat ad ſpeciales quæſtiones de creatione, vel de gratia, &c. Negatiuè autem intellecta, ſenſus illius eſt, quòd ratio creaturæ vt ſic non poſtulat eſſentialiter dependentiam niſi à Deo. Et hoc eſt verũ, quia ex vi huius non excluditur, quin de facto, vel ſecundum aliquem modum productionis poſſit habere dependentiam à Deo, & ab aliqua creatura, vt per ſe conſtat.

Ex principiis ſupernaturalibus eadem aſſertio tractatur.

Hactenus tractata eſt philoſophicè concluſio poſita, quia verò diximus etiam habere certitudinem iuxta fidei doctrinam, pauca de hac parte adiungere neceſſe eſt. Colligitur ergo hęc certitudo primò ex modo loquendi diuinæ Scripturę Geneſ. 1. *Germinet terra herbam virentem*, &, *Producat terra animam viuentem*: vbi Baſil. homil. 9. adnotat ex vi horum & ſimilium verborum accepiſſe res naturales efficaciam continuo efficiendi rerum generationes & corruptiones, quòd latiùs proſequitur Ambroſ. lib. 3. Exam. à cap. 8. & lib. 5. & 6. ferè per totos. Vnde Marci 4. ait Chriſtus, *Aliud cecidit in terram bonam, & dabat fructum, &c.* & infrà. *Vltrò terra fructificat, primùm herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum,* & Lucæ 21. *Arbores cùm producũt iam ex ſe fructum, &c.* & Sap. 16. miraculo tribuitur, quòd ignis ſuæ virtutis oblitus, iuſtos & indumenta eorum non conſumpſerit: & ibi tribuitur aquæ quod omnia extinguat, & draconib. quòd venenatos habent dẽtes ad occidendum, & diuinæ poteſtati tribuitur ſi interdum ab his actionib. impediuntur. Præterea ſunt aliæ veritates fidei, quæ ſine hoc principio ſubſiſtere non poſſunt. Prima ac præcipua eſt veritas liberi arbitrij, quòd non niſi in vi & modo agendi conſiſtere poteſt, vt infrà oſtendemus. Vnde Concilium Trident. ſeſſ. 6. can. 4. damnat dicentes, liberum arbitrium creatum *nihil omnino agere, mereq; paſſiuè ſe habere.* Qua definitione planè damnat primam ſententiam ſuprà relatam, & noſtrã concluſionem definit. Et (quòd à fortiori rem conuincit) non ſolùm in naturalib. operationib, ſed etiã in ſupernaturalibus: ſeu gratiæ operibus liberis, vult Concilium habere efficientiam humanam voluntatem. Ex quo obiter intelligũtur illa teſtimonia quæ Gabriel in contrarium afferebat, in quibus ſpecialiter ſermo eſt de operibus gratiæ, quæ ita tribuuntur Deo vt primariæ cauſæ, vt non excludatur cooperatio noſtra. Nam in eodem loco ait Paulus, & nos nõ eſſe ſufficientes ex nobis, & ſufficientiam noſtram ex Deo eſſe. Et qui in vno loco ait Deum operari in nobis, in aliis ait cooperari nobiſcũ, & nos eſſe cooperatores gratiæ Dei.

XI.

Geneſ. 1.

Baſilius.

Ambroſ.

Marci. 4.

Luc. 21.

Sapien. 16.

Trident.

XII. Nec minorem efficaciam habet ratio, quæ ex efficientia actus peccati deſumitur; nam ſi cauſa ſecũda non efficit, ſed Deus ad præſentiam eius, nos non facimus volitiones malas, ſed Deus ſolus eas nobis infundit ad præſentiam obiectorum: quod eſt blaſphemum & erroneum, non ſolùm quia tunc non liberè peccaremus, ſed etiam quia tunc non à nobis, ſed à Deo peccaremus. Præterea ſumitur optima ratio Theologica ex definitionibus Conciliorum circa Incarnationis myſterium, quibus docent eſſe in Chriſto duas operationes, duoque operandi principia, ſeu operatrices virtutes; de quibus legi poteſt Damaſcen. 3. lib. de Fid. cap. 15. Quæ omnia & ſimilia vera eſſe non poſſunt, ſi in natura creata nulla eſt vis agendi. Tandem ex creatione animæ rationalis naſcitur optimum argumentum; quia iuxta contrariam opinionem non minus verum eſt, hominem generantem creare animam rationalem, quàm ignem generare ignẽ: quia ſicut Deus ad præſentiam ignis facit ignem, & actio tribuitur igni, ſolũ quia eſt conditio ſine qua non, & qua poſita Deus infallibiliter facit: ita Deus ad præſentiam humani ſeminis

Damaſc.

ſeminis creat animam infallibiliter, & non ſine illa A conditione. Conſequens autem eſt error in fide.

Secunda aſſertio.

XIII. DIco ſecundò. Non ſolùm ſubſtantiæ incorporeæ, ſed etiam corporeæ habere poſſunt phyſicam & veram efficientiam. Hæc ſequitur ex præcedente, eadem ferè demonſtratione & certitudine; nã experientiæ, rationes, & teſtimonia adducta tam de cauſis naturalib. & materialibus, quàm de immaterialib. procedunt. Imò ſi de efficientia per actionem tranſeũtem ſermo ſit, notiùs & euidentiùs nobis eſt corpora agere, quàm incorporeas ſubſtantias. Quare nihil in huius concluſionis confirmatione addere oportet. Neq; fundamentum cõtrariæ ſententiæ vllius eſt momenti, quia vt vnum corpus agat in aliud, non eſt neceſſe vt penetratiuè ſit ſimul cum illo in eodem loco, ſed ſatis eſt, quod ſint ſufficienter propinqua, vt ipſa experientia oſtendit, & inferiùs latiùs declarandum eſt. Quocirca, quamuis quantitas non ſit actiua, non tamen omnino impedit actionem. Sicut materia etiam non eſt actiua, non tamen impedit actionem formæ. Ita enim videtur quantitas ad B qualitates comparari, ſicut materia ad formã. Vnde neutra impedit, ſed potiùs cõfert ſuo modo ad actionem, ſi non agendo, ſaltẽ ſuſtentãdo, & connaturali modo applicando principium agendi. Ad confirmationem autem reſpondetur, ſubſtantiam corpoream ſecundum ſe totam non eſſe in infimo ordine, neq; ſummè diſtare à Deo, ſed ſolùm ſecundum materiam primam, & ideò de illa, fatemur nullã habere propriam vim agẽdi: at verò ſecundum formam habent corpora maiorem perfectionem, & ſimilitudinem ad Deum: & ideò ſecũdum illã habere poſſunt vim efficiendi. Auguſtinus autem in citatis verbis loquitur de cauſis efficientibus quæ ſe aliquo modo agunt, id eſt quæ dominium habent ſuarum actionum, & ſeſe poſſunt applicare ad agendum. Sic enim ait: *Corporales cauſæ, quæ magis fiunt quàm faciunt, non ſunt inter cauſas efficientes numerandæ, quoniam hoc poſſunt quod ex ipſis faciunt ſpirituum voluntates.*

Auguſtinus quam efficientiam neget corporibus.

Tertia aſſertio.

XIIII. DIco tertiò. Quamuis cauſæ creatæ non poſſint efficere ſubſtantiam ſecundum ſe totam, ſeu per ſe primò, poſſunt tamen ex ſubſtantiali materia præſuppoſita, ſubſtantiam generare, educendo ſubſtantialem formam. Hæc autem efficacitas corporalibus potiùs cauſis, quàm ſpiritibus creatis tribuenda eſt. Prima pars huius aſſertionis eſt certiſſima, quia cauſæ creatæ non poſſunt aliquid creare, vt agentes de creatione oſtendemus: ſubſtantia autem per ſe primò, ac ſecundum ſe totam, non poteſt fieri niſi per creationem, non enim poteſt fieri ex pręſuppoſito ſubiecto, quia toti ſubſtantiæ nullum ſubiectum ſupponitur, cùm ſit ens per ſe completum: ergo neceſſariò fieri debet ex nihilo, atq; adeò per creationem. Et hinc eſt quod ſubſtantia ſpiritualis creata nõ poteſt aliam ſibi ſimilem, vel in ſpecie, vel in gradu procreare, quia talis ſubſtãtia cùm ſit ſimplex in eſſentia, non poteſt niſi per creationem fieri. Et eadem ratione materialis ſubſtãtia quoad materiam non poteſt effici à cauſa creata, ſiue incorporea ſiue corporea: & hoc ſenſu dicimus ſubſtantiã ſecundum ſe totam ac per ſe primò, id eſt quoad totam entitatem, & nihil ſubſtantiæ ſupponendo, non poſſe effici à cauſa creata, ſed de hac re plura in ſequentibus dicenda ſunt.

XV. Secunda verò pars concluſionis de eductione formæ ſubſtantialis per propriam efficientiam cauſarum ſecundarum non eſt tam euidens & certa, ſicut ſunt ſuperiores de efficientia abſolutè, quia effectio huius formæ minùs ſenſibilis eſt, ideoq; minus nota nobis, quàm efficientia accidentium, & quia in hac efficientia explicanda, non parua eſt difficultas, vt ſect. ſequenti videbimus. Nihilominùs eſt hæc pars probabilior, præſertim abſolutè ſumpta, & non deſcendendo ad particulares modos explicandi hãc efficientiam. Et probatur primò, quia ſicut videmus ignem calefacere, ita & generare ignem, & Solem producere mineralia, & terram actione etiam Solis germinare herbam, &c. Secundò, quia cùm hæ res non fiant per creationem, ſed per generationẽ, neq; ex parte rei factæ, neq; ex modo quo fit, requiritur virtus infinita ad earum effectionem: ergo talis virtus non excedit capacitatem cauſarum creatarum: ergo eſt illis cõmunicata à prima cauſa, eſtq; illis cõnaturalis. Sed de hac parte plura in ſectione ſequente: non enim poteſt exactè probari & defendi, niſi priùs modus huius efficientiæ declaretur.

Formæ ſubſtantiales à corporeis ſuppoſitis fiunt.

XVI. Tertia verò pars cõcluſionis, nimirum quod hæc efficientia non ſit ſpiritibus creatis tribuenda, ex eo patet ꝙ ſunt improportionati ad huiuſmodi actionẽ: cauſæ aũt corporales ſunt magis proportionatæ & accõmodatæ. Inter res autem creatas non ſatis eſt quod aliqua ſit magis perfecta, vt poſſit efficere minùs perfectã, niſi aliundè conſtet eã eminenter continere: ſpiritus aũt creati, licet ſint perfectiores quã corpora, tamẽ cũ ſint limitati ad proprium gradum, & ſinguli ad proprias ſignificãdas perfectiones, non continent eminenter res corporeas, & cùm non ſint formę in materia, ſed omnino abſtractæ, improportionatæ ſunt ad formas in materiã inducẽdas: de quã itẽ re dicemus plura infrà, tractãdo de intelligentiis creatis, vbi oſtẽdemus eas nec ſubſtantiales formas, nec qualitates poſſe in corporib. efficere: neq; enim poſſunt ad nutum ſuæ voluntatis corpora alterare. Quòd ſi hoc non poſſunt, multò minùs poterunt in materiã formam ſubſtantialẽ inducere, nã qui virtutem nõ habet diſponendi materiã, multò minus habere poteſt vim eã informandi. Agentia verò corpora cum poſſint materiam alterare ac diſponere, magis proportionata ſunt vt eã poſſint informare, vel educendo ex ea, vel in eam introducendo ſubſtãtialem formã, iuxta formæ capacitatem & qualitatem.

Spirituales ſubſtantiæ formas ſubſtantiales efficere nequeunt.

XVII. Ad fundamentum ergo Auicennæ quoad priorem negamus à prima cauſa ſolam vnam intelligen- C tiam, vel vnum effectum potuiſſe prodire, quia prima cauſa non agit naturæ neceſſitate vt ad vnum effectum ſit determinata, ſed eſt intellectuale agens, habens in ſe infinitarum rerum exemplaria, quarum effectionem ſua voluntate & arbitrio definit. Fundamentum autem ſecundi erroris poſtulat difficultatem ad ſequentem ſectionem pertinentem.

SECTIO II.

Quodnam ſit principium quo ſubſtantia creata efficit aliam.

I. SImul quærimus de principio principali & proximo ſeu inſtrumentali, quia vnum ſine altero ſatis explicari non poteſt. Conſtat autem primò ex dictis ſermonem tantùm eſſe de corporali cauſa, quia creati ſpiritus nullam ſubſtantiam efficere poſſunt, vt dictum eſt. Rurſus cùm in ſub-

Materia nullius actionis principium quo. ſtantia creata ſint materia, forma, & accidentia, conſtat ſecundò apud omnes materiam non eſſe principium huius effectionis: principium (inquam) quo, ſeu formale, nam principium quod ſuppoſitum eſt, ſicut in cæteris actionibus: ſuppoſitum autem materiale licet conſtet materia, & forma, & ſubſiſtentia, ac præterea habeat accidentia, tamen vim agendi nõ habet à materia, quæ actiua non eſt, vt ſæpè diximus. Subſiſtentiæ autem mentionem non facimus, quia illa ſolùm eſt modus quidam & terminus naturæ, præcedens quidem naturaliter omnem actionem, non tamen per ſe conferens vim ad agendum, vt latiùs infrà tractando de ſubſiſtentia dicemus. Tota ergo controuerſia ad formam ſubſtantialem, & eius accidentia, ſeu naturales proprietates reuocatur.

II. Nullum accidens principalis cauſa ſubſtantiæ. De quibus conſtat tertiò formam accidentalem non poſſe eſſe principiũ principale producendi ſubſtantiam, in quo omnes ferè conueniunt. Solet enim in contrarium citari Maior in 4. diſt. 12. ſed non contradicit, neq; vllus alius quem ego viderim. Nec poteſt eſſe vlla dubitandi ratio, quia cauſa principalis, vt oſtẽdimus, eſſe debet, vel nobilior, vel certè nõ ignobilior effectu; cùm enim nemo det quod nõ habet; quo modo poteſt forma imperfecta habere in ſe, vel cõmunicare ſuo ſuppoſito principalem vim efficiendi perfectiorem formam, quam nec formaliter, neq; eminenter cõtinere poteſt? Eſt autem accidentalis forma imperfectior ſubſtantiali: ergo nõ poteſt eſſe principium principale educendi illam. Atq; hoc euidentiùs conſtabit ex dicendis, tum pertractando primam ſententiam, tum etiam vltimam noſtram aſſertionem confirmando.

III. Forma ſubſtantialis eſt principium principale quo efficiẽs agit. Ex hoc vlterius fit, ſi in materiali ſubſtantia eſt aliquod principium quo principale ad efficiendam ſubſtantiam, illud eſſe non poſſe niſi ſubſtantialem formã: facta enim enumeratione nihil aliud ſupereſt. Atq; hoc communi etiam omnium conſenſu videtur eſſe receptum: quia cùm forma ſit principalis actus ſuppoſiti, & quæ illi principaliter dat eſſe, illa etiam eſſe debet principale principium operandi, cũ operatio ſequatur eſſe. Deniq; quia forma ſubſtantialis non poteſt eſſe principium inſtrumẽtale: ergo erit principium principale. Patet conſequentia, quia neq; datur medium, neq; poteſt forma omnino excludi à ratione principij, cũ ſit fons totius eſſe, omniumq; proprietatum. Antecedẽs autem patet, quia forma ſubſtantialis non ſupponit aliam cuius poſſit ipſa eſſe inſtrumentum, cùm ipſa ſit omnium prima ac præcipua; loquor autem intra idem ſuppoſitum, nam ſi vna forma inferior ad ſuperiorem, comparetur, poterit dici inſtrumentum illius, vt in ſuperioribus tactum eſt, & in ſequentibus attingemus. Atque hinc etiam omnes ferè habent pro comperto accidentia eſſe inſtrumenta formæ ſubſtantialis ad producendam ſubſtantiam, quia forma ſubſtãtialis non ſe ſola & immediatè producit ſubſtantiam ſimilem ſed accidentibus vtens, vt experimento videtur conſtare, & probat argumentum pro Auicenna factum ſuperiori ſectione.

IIII. His ergo poſitis duo explicanda ſuperſunt: primum quomodo accidens ſit inſtrumentum ad producendam ſubſtantiam. Secundum quomodo forma ſubſtantialis ſit principium principale ad educendam ſimilem formam. Vnde duæ ſunt difficultates pręcipuę; prima eſt an accidens ita ſit inſtrumentum vt immediatè attingat eductionem ipſius formæ ſubſtantialis: an verò dicatur inſtrumentum ſolùm quia diſpoſitiuè operatur ad inductionem formæ ſubſtantialis, qui eſt effectus præcipuè intentus à principali agente. Secunda eſt, ſuppoſito, quod accidens immediatè attingat, an cum illo proximè etiam influat ſubſtantialis forma, vel tantùm remotè, & quaſi radicaliter.

Prima ſententia circa efficientiam accidentium in ſubſtantiam.

V. Circa primum eſt prima ſententia, accidentia ſolùm eſſe inſtrumenta hoc poſteriori modo, id eſt tantùm diſpoſitiuę concurrendo: quod poteſt intelligi vel de accidentibus quæ recipiuntur in paſſo, & ſunt ipſæ formales diſpoſitiones materiæ; quo modo id videtur intellexiſſe Philiponus 2. Phyſ. text. 27. & ideò hæc inſtrumenta reuocat ad materialem cauſam. In quo & contra Ariſtotelem loquitur, & contra rationem: Ariſtoteles enim ſemen & ſimilia inſtrumenta ad efficientem cauſam reducit, & meritò, quia inſtrumentum non dicitur niſi quod per aliquam actionem influit in effectum: & ideò nullius cauſæ propriè inſtrumenta dicuntur, niſi efficientis. Aliter ergo intelligendum eſt de accidentibus quæ ſunt in ipſo agẽte, & ſunt facultates per quas proximè operat̃, & effectiuè inducit diſpoſitiones in paſſum, per quas paulatim præparat materiam, donec proximè fiat capax formæ ſubſtãtialis: & hoc modo ſunt inſtrumenta ad inducendam formam ſubſtantialem, non quia ipſam immediatè attingãt aut efficiant: ſiſtit enim ac terminatur eorum actio in effectione accidentium ſibi perfectè ſimiliũ, ſed quia vt ſubordinata ſunt propriæ formæ, eorum actio tendit ad productionẽ ſimilis formæ ſubſtantialis. Hãc opinionem tenuit Scotus in 1. d. 37. & in 2. d. 17. & latiùs in 4. d. 12. q. 3. quam ſequitur Ocham in 2. q. 23. Scotus. Ocham. Fundamẽtum præcipuum eſt, quia non poteſt accidens, cùm ſit ens imperfectius forma ſubſtantiali, efficere vllo modo illã. Reſpondent aliqui, licet accidẽs ſit imperfectius in ratione entis, nihilominùs in ratione principij actiui eſſe poſſe aptius, atq; eo ſenſu dici poſſe perfectiùs in agẽdo. Sed hoc nõ rectè dicitur, quia vis agendi, præſertim in accidente, nõ eſt aliud ab entitate eius, vel ſi aliquo modo, ſaltem ratione, diſtinguatur, conſequitur illam, & commenſuratur illi: ergo non poteſt accidẽs, nobilius eſſe in agendo, quàm ſit in eſſendo. Aliàs ſub eadem diſtinctione poſſet quis dicere accidens eſſe principale principium producendi ſubſtantiam, quia licet non ſit nobilius in eſſe, poteſt eſſe nobilius in actione: quod eſt abſurdum. Prętereà, nunquam ex nobilitate actionis poſſemus colligere nobilitatem efficientis cauſæ quoad eius eſſe. Et (vt argumentatur Scotus) de Deo ipſo poſſet quis dicere eſſe nobiliorem in actione quamuis non ſit in eſſe.

VI. Frequentior Thomiſtarũ reſpõſio examinatur. Frequentior ergo reſponſio eſt, accidens etſi ſit ignobilius, & ideò virtute propria non poſſit attingere productionem ſubſtantiæ, tamen in virtute ſuę formæ ſubſtantialis, cuius eſt proprietas, & virtus agendi, poſſe illius eductionem immediatè attingere. Sed inſtat Scotus, inquirendo quid ſit illa virtus, in cuius vi & efficacitate dicitur accidens attingere. Aut enim eſt aliquid ab accidente diſtinctum, vel non. Si non diſtinguitur, ergo non magis poteſt in virtute illius fieri ſubſtãtia, quàm in virtute accidentis. Si verò diſtinguitur, vel eſt accidens, vel ſubſtantia; ſi accidens, idem procedit argumentum, ſiue illud dicatur eſſe abſolutum, ſiue reſpectiuum, imò

multò

multò minùs actiuum erit, ſi ſit reſpectiuum, quàm ſi abſolutum. Si verò ſit ſubſtantia, non erit alia, niſi forma ſubſtantialis: atque ita potiùs forma ipſa erit virtus agendi, & principium quo accidens attingit eductionem formæ ſubſtantialis, quàm è conuerſo. Reſpondent communiter Thomiſtæ ex Caietano 1. p. q. 53. art. 3. & q. 77. art. 1. cùm dicitur accidēs in virtute ſubſtantiæ facere ſubſtantiam, illud *in virtute*, non eſſe tranſitiuè ſumendum, ſed intranſitiuè, quia non eſt ſenſus aliquam virtutem addi accidenti, qua producat ſubſtantiam, ſed accidens per entitatem ſuam, eò quòd ipſa eſt quædam virtus ſubſtantiæ, poſſe attingere ſubſtantiam. Sed hæc reſponſio non videtur eneruare vim argumenti, quia cū calor natura ſua ſit virtus & facultas ſubſtantiæ, cùm dicitur agere in virtute ſubſtantiæ, nihil aliud dicitur, quàm quòd calor natura ſua habet talem actiuitatem: hoc autem videtur naturaliter repugnare, nam forma ignobilis non poteſt eſſe naturalis virtus ſufficiens ad producendum formam meliorem.

VII. Et, ne videamur in vocibus ſiſtere, vt explicetur difficultas quæ in re ipſa eſt, inquiro an actio illa qua educitur forma ſubſtantialis de potentia materiæ, immediatè prodeat à ſolo calore, verbi gratia: à forma verò ſubſtantiali non niſi remotè & radicaliter, quatenus ab illa manat calor: vel ſit actio immediatè ab vtraq; forma: ab vna vt à principali, & ab altera vt inſtrumentali. Si hic poſterior ſenſus aſſeratur, ceſſat quidem difficultas in argumento tacta, nam hoc modo nullum eſt inconueniens formam imperfectiorem inſtrumentariè cōcurrere ad effectum perfectiorem: & tunc optimè exponitur illud *in virtute*, ſignificat enim, id eſt adiutum à ſuperiori virtute actu influente. Sed tunc inſurgunt aliæ difficultates non minùs graues. Prima, quia experientię quę probare videntur accidentia attingere effectionem ſubſtantiæ, probant accidentia ſola id efficere, quia vel ſubſtantia non eſt, vt cùm accidentia vini conſecrati generant vinum: & idem argumentum, licet minùs efficax, fieri ſolet de ferro candente generante ignē. Vel certè, quia ſubſtantia non eſt applicata, vt in Sole inducente formas ſubſtantiales rerum mineralium in viſceribus terræ, à quibus longiſſimè diſtat. Secunda, quia iuxta illam interpretationem iam ponitur forma ſubſtantialis principium immediatum alicuius actionis; quod ſuperat perfectionem eius. Nam quia ad hoc eſt improportionata, ideò recepit à natura formas accidentales per quas agat. Vnde oritur tertium argumentum, quod Scotus & Ocham indicarunt, nam ſi hic influxus immediatus neceſſariò concedendus eſt formæ ſubſtantiali, ſuperfluus eſt immediatus influxus formæ accidentalis. Nam ſi generatio eſt vniuoca forma ſubſtantialis, quæ ſupponitur immediatè influere, habet perfectionem & proportionem requiſitam, vt ſit principium proximum ſufficiens ad formam ſibi ſimilem producendā; cùm enim calor ſit hoc modo ſufficiens ad efficiendum ſimilem calorem, cur non erit forma ſubſtātialis ad ſimilem formam, cùm iam ſupponatur, influxum immediatum ei non repugnare? Quòd ſi generatio ſit æquiuoca, cùm forma generantis ſit eminentior, maiori ratione erit ad ſimilem actionem ſufficiens.

VIII. Quòd ſi propter has difficultates prius membrum eligatur, prout videtur etiam frequētiùs receptum, manet in primis in ſua vi difficultas tacta, nam intelligi non poteſt quomodo inſtrumētum ignobilius ſe ſolo, & per vim ſibi connaturalem abſq; conſortio

A nobilioris agentis, efficiat effectū nobiliorem. Nam φ illud inſtrumētum ſit virtus alterius, quid refert? Quia inde ſolùm habet, vel quòd ſit deciſum ab alio, ſicut ſemen ab animali, & inde nō creſcit virtus, quæ tanta eſt, quanta eſt perfectio quam in ſe recipit, non quanta eſt perfectio eius, à quo illam recipit, vel certè habet, quòd loco alterius ſubſtituatur ad agēdum, vt grauitas loco generātis: & hoc eſt quod mirabile, & repugnans apparet, ſcilicet, quòd natura ſubſtituat virtutem imperfectam, vt ſe ſola, & ſine actuali iuuamine ſuperioris virtutis, efficiat vice principalis agentis nobiliorem effectum. Et præterea ſunt aliæ difficultates contra illum dicendi modum. Præcipua eſt, quia ſequitur formas ſubſtantiales nullam habere actiuitatem propriam, ſed ſolùm quaſi per accidens concurrere ad omnem actionem: Nam ſi Deus, verbi gratia, ſolùm produceret, & cōſeruaret calorem, & poſteà non immediatè influeret in actionem progredientem à calore, non eſſet cauſa per ſe, ſed per accidens illius actionis: ergo ſimiliter ſi forma ſubſtantialis ita comparatur ad omnem actionem caloris, non poteſt verè dici principium

B per ſe efficiens actionis, vel ad ſūmmū dicetur principium principale remotum; & per denominationem extrinſecam, ſcilicet, quia principium proximū agendi vicem illius habet, vel (vt veriùs dicam) impotētiam eius ſupplet, nam reuera forma ipſa per ſeſe nullam actiuitatem habet. Hoc autem videtur abſurdum, alioqui ſubſtātia nunquam eſſet per ſe actiua, aut generatiua ſui ſimilis, neque eſſet vlla actio à ſuppoſito ſubſtātiali creato niſi ratione accidētium; hoc autem repugnat perfectioni ſubſtantiæ. Nam, vt argumētatur Scotus in 2. diſtinct. 16. ſi aliqua forma accidentalis eſt immediatè productiua ſui ſimilis, cur non erit etiam aliqua ſubſtantialis? Videtur etiam contra Ariſtotelem 2. Phyſic. c. 7. ibi enim tri- Ariſtoteles.
plicem cauſalitatem formæ tribuit, formalem, finalem, & efficientem: ergo ſicut prima, & ſecunda propriè ac per ſe conuenit formæ, ita & tertia.

Secunda ſententia oppoſita circa actiuitatem accidentium in ſubſtantiam.

SEcunda ſententia affirmat accidentia ita eſſe inſtrumenta ſubſtantiæ ad ſubſtantiam producendam, vt proximè & per ſe attingant productionem IX.

C ſubſtantialis formæ in virtute aliarum formarum, quarum ſunt inſtrumenta. Hæc eſt ſententia Diui Thomæ 1. part. quæſt. 45. artic. 8. ad ſecundum & tertium, & q. 77. artic. 1. ad tertium & quartum, & q. 115. artic. 1. ad quintum, & 3. part. quæſt. 77. art. 3. Caiet. ſuprà. Ferrar. 4. cont. Gent. cap. 66. & Capreoli in 1. diſt. 3. quæſt. 3. artic. 2. & in 4. diſt. 12. quæſt. 1. artic. 3. Ægid. quodlib. 3. q. 1. ad ſecund. & in Examer. part. 2. cap. 11. Henric. quodlib. 14. quæſt. 1. Heruæi quodlib. 3. q. 12. Et videtur hæc eſſe communis Peripateticorum ſententia. Ariſtoteles enim vbique ſignificat naturalem actionem & generationem fieri mediis accidentibus: vnde 1. de Generat. cap. 7. ait actionem, vtique corruptiuam, inter contraria tantùm eſſe: contrarietas autem propriè ſolum eſt inter qualitates: & lib. de ſenſu & ſenſibili inquit nihil agere aut pati quatenus ignis, aut aqua, aut quippiā ſimile eſt *ſed quatenus contrarietatem ſubit*, id eſt quatenus cōtrariis qualitatibus afficitur. Vbi Alexand. aduertit iuxta Peripateticam ſententiam ignem non edere actionem quatenus ignis, ſed quatenus calidus eſt, id eſt non per formam ignis, ſed per calorem. Item 2.

D. Thom. Caietan. Ferrar. Capreol. Ægid. Henric. Heruæus. Ariſtoteles Alexand.

de Anima, text. 10. & 7. Metaphyſ. text. 31. & lib. 3. de Generat. animal. docet Ariſtoteles ſemẽ eſſe inſtrumentum quo vnum animal effectiuè generat aliud. Commentator etiam lib. 7. Metaph. comm. 22. & 31. & 12. Metaphyſ. comm. 18. inquit, eiuſdem virtutis eſſe materiam præparare, & formam inducere: cùm igitur conſtet ſubſtantiam vti accidentibus ad præparandam materiam, dicendum eſt per eadem inducere formam.

Commentator.

X. Rationes ſecundæ ſententiæ.

Rationes, quibus hæc ſententia confirmatur, hæ ſunt præcipuè: prima, quia forma ſubſtantialis non eſt per ſe immediatè actiua, ſed per potentiam quæ ſit qualitas ab ea diſtincta: ergo nec formam ſubſtantialem inducit niſi media potentia accidentali. Antecedens patet primò inductione, nam videmus vnamquamque ſubſtantiam ad omnes alias actiones vti accidentibus: quòd non ſolùm de materialibus, ſed etiam de ſpiritualibus ſubſtantiis creatis verum eſt: ergo ſignum eſt excedere perfectionem & limitationem ſubſtantiæ creatæ eſſe ſimul principale & proximum principium ſuarum actionum. Item, quia forma ſubſtantialis per ſe ipſam ſolùm determinatur ad dandum formaliter eſſe, ad actiones verò eſt indeterminatum principium, quia ferè ſemper poteſt plures actiones efficere, ad quas per accidentia determinatur: & ideò non eſt proximũ principium actionis per ſe ipſam, ſed per accidentia: ergo idem dicendum eſt de actione qua producit ſubſtantiam.

XI. Secunda ratio, quæ confirmat vltimam illationem præcedentis, eſt, quia actio per quam educitur forma ſubſtantialis, non eſt propriè actio condiſtincta à motu alterationis qui ad illam ordinatur ac tẽdit, ſed eſt quaſi terminus eius; & ideò non computantur quaſi duæ actiones, ſed quaſi vna & eadem: ſed tota alteratio quæ ad generationem tendit, fit mediis accidentibus, vt per ſe conſtat: ergo & ipſa generatio ſubſtantialis fit mediis accidentibus. Maior patet, quia forma ſubſtantialis, quæ educitur de potentia materiæ mediante motu, reſultat in materia ex vi ipſius motus: ergo eadem actione, phyſicè loquendo, & mediante eodem inſtrumento fit. Et confirmatur, nam accidentia ſunt inſtrmenta ad expellendam formam ſubſtantialem corrupti: ergo & ad efficiendam formam geniti.

Tertia ratio, quia actio propria ſolum fit inter contraria: ergo ſolum illud eſt principium proprium talis actionis, quod propriè habet contrarium: huiuſmodi autem eſt qualitas, & non ſubſtantialis forma: ergo.

XII. Variæ experientiæ pro ſecunda ſententia.

Quarta, ac præcipuè fundatur hæc ſententia in experientiis, nam ſæpè generantur ſubſtantiæ mediis accidentibus, quando nulla eſt forma ſubſtantialis à qua poſſit eſſe actio: quia vel longè abeſt, vel omnino non eſt. Reſpondet Scotus, quòd forma interdum diſtet, non obſtare quò minùs in formæ eductionẽ influat, quia poteſt vi & efficacia ſua attingere loca diſtantia. Et hoc modo exiſtimat formas rerum mineralium immediatè educi à forma Solis. Quãdo verò nulla inuenitur forma proportionata, vel applicata intra ſphæram ſuæ actiuitatis, tunc ait, formæ eductionem immediatè fieri à prima cauſa, ad quam ſpectat ſupplere defectus inferiorum agẽtium. Et hoc modo ait frequentiùs generari animalia, non ſolùm ea quæ ex putrefactione fiunt, ſed etiam quę fiunt ex ſemine, in quo imperfecta eſt virtus & inſufficiens ad educendam animam ex potentia materiæ. Sed prior pars huius reſponſionis repugnat

A principio Ariſtotelico, agens & patiens debere eſſe ſimul, de quo paulò inferiùs. Poſterior verò pars ſapit opinionẽ Platonis, qui dicit formas ſubſtãtiales induci ab ideis ſeparatis: nam ſi verum eſt Platonem non poſuiſſe ideas niſi in mente diuina, perinde fuit ac dicere formas ſubſtantiales effici à prima cauſa. Quod etiam docuit Philoponus 1. Phyſic. in fine, vbi ait formas ſubſtantiales prouenire ab vniuerſali naturæ artifice: Themiſtius verò lib. ſuo 1. de Anima, c. 24. & lib. 3. c. 52. dicit prouenire ab anima mundi. Auicenna verò, vt ſuprà citauimus, dicit prouenire ab infima intelligentia. A quibus differt Scotus quòd non omnes formas, ſed plures & perfectiores etiam materiales dicit fieri ab agente ſeparato, quod etiam videtur maius inconueniens, nam cùm hæ omnes formæ educantur de potentia materiæ, non requiritur virtus infinita ad earum effectionem: cur ergo quædam ex formis habent vim ad efficiendas ſibi ſimiles, & non aliæ, & præſertim illæ quæ perfectiores ſunt? Quapropter hæc experientia eſt quæ maximè videtur hanc ſententiam confirmare, nam rationes certè non ſunt adeò efficaces, vt mox videbimus.

B Priùs verò quàm hunc punctum definiamus, neceſſe eſt proponere ſecũdum, quem attigimus in ratione ſuperiùs facta in fauorem prioris ſententiæ, & multum refert ad intelligendam, rectéq; defendendam poſteriorem ſententiam, quanquam ab eius authoribus ferè omnino prætermiſſus eſſe videatur, ſcilicet, ſuppoſito quod accidentia ſint inſtrumenta immediatè & per ſe attingentia eductionem formæ ſubſtantialis, an ſint inſtrumenta ſeparata ab ipſis formis quoad cauſalitatem, an verò coniuncta. Et conſequenter an forma ſubſtãtialis dicatur principium principale huius actionis ſolùm remotè, & radicaliter; an verò etiam proximè & per ſe actu influens. Et quidem authores omnes poſterioris ſententiæ videntur cenſere accidentia eſſe inſtrumenta ſeparata, nã rationes adductæ & experientiæ, ſi quid probant, hoc maximè ſuadent, nam videntur accidentia generare ſubſtãtiam, etiam quando nulla eſt ſubſtantia quæ cum illis concurrat. Et ita ſentiunt præter citatos authores Palud. in 4. diſtinct. 12. qu. 4. art. 1. concl. 3. & ibi Richard. art. 3. q. 2. & Thomas de Argent. quæſt. 1. Maior quæſt. 1. Hiſpal. quæſt. 1. art. 3. notab. 3. Albert. art. 16. Qui omnes loquuntur de ſpeciebus ſacramentalibus quę ſine ſubſtantia manent; C & illis tribuunt quòd eandem efficientiam habeant in virtute ſubſtantiæ, quam habere poſſunt quando illi coniunctæ ſunt, quod latè declarat etiam Ægidius Theoremate 48. de Euchariſtia, Zimara etiam Theorem. 114. fusè tractans propoſitionem illam Auerrois, *idem eſſe agens diſponens materiam & introducens formam*; ſentit totam actionem eſſe immediatè à qualitatibus, à forma autem non niſi in quantum virtutem ſuam agendi communicat qualitati. Idem latè Caiet. 1. part. quæſt. 53. artic. 3. Nihilominus tamen hæc ſententia habet difficultates ſuprà tactas inter confirmandum opinionem Scoti in ſuperiori puncto, quia non apparet quo modo poſſit forma ſubſtantialis transfundere (vt ita dicam) totam ſuam vim agendi in accidentalem formam, ita vt pereunte etiam (ſi opus ſit) ſubſtantiali forma, & conſeruata ſola accidentali, poſſit hæc ſola efficere ſubſtantialem formam perfectiorem ſe, cùm actu non habeat eſſe tam perfectum, neque actu iuuetur à ſuperiori forma.

XIII.

Palud. Richard. Argentin. Maior. Hiſpal. Albertus. Zimara. Caietan.

Prima

Prima aſſertio ad reſolutionem quæſtionis.

XIIII. PRopter has difficultates difficile cenſeo iudicium ferre inter has ſententias: breuiter tamen quod ſentio proponam. Dico ergo primò, negandum non eſſe, quin accidentia ita ſint inſtrumenta ad producendam ſubſtantiam, vt proximè & per ſe attingant eductionem formæ ſubſtantialis. Probatur primò ex communi ſententia tot Philoſophorum, quæ non eſt facilè reiicienda, vbi euidens ratio in contrarium non occurrit. Secundò, quia experientia, cui Philoſophia maximè nititur, hoc multum confirmat, & nihil eſt quod repugnet, vt patebit ſoluendo obiectiones in contrarium. Tertiò, quia alioqui ſæpè erit neceſſarium, totam efficientiam ſubſtantiæ tribuere cauſis vniuerſalibus, vel etiam primæ, quod in Philoſophia vitandum eſt, quoad fieri poſſit: quia recta diſpoſitio vniuerſi poſtulat, vt per cauſas ſecundas fiat quidquid commodè, & connaturaliter fieri poteſt. Quartò denique, quia hic modus efficientiæ conſentaneus eſt naturę accidentalis formæ, quæ ſubſtantiæ datur non ſolùm ad ornamentum, & pulchritudinem, ſed etiam ad exercendas actiones ſuas, vt de aliis actionibus inductione conſtat.

XV. Dices eſſe diſparem rationem de hac actione & de aliis, nam aliæ actiones ſunt accidentales, vt intellectio, viſio, calefactio, &c. Hæc autem actio eſt ſubſtantialis, id eſt, per ſe primò terminata ad ſubſtantialem terminum: & ideò licet ad alias actiones accidentia ſint apta ad inſtrumenta, non verò ad hanc, quia principium proximum agendi debet eſſe proportionatum actioni, & ideò ſi actio ſit ſuperioris ordinis, etiam principium eſſe debet. Vt verbi gratia, quia intellectio, eſt ſpiritualis actio, non dediſſet natura aptum principium ad illam, ſi potentiam ſeu inſtrumentum materiale contuliſſet, etiamſi anima,, quæ eſt principale principium, ſit ſpiritualis: ſic ergo ad ſubſtantialem actionem non erit accidens accommodatum inſtrumentum, etiamſi forma ſit ſubſtantialis. Ad hoc reſponderi poteſt ex Caiet. 1. par. quæſt. 54. artic. 3. generationem ſubſtantialem non eſſe propriam operationem vel actionem, ſed eſſe terminum præcedentis motus ſeu alterationis, & ideò principium alterationis eſſe aptiſſimum inſtrumentum aut principium generationis. Quam reſponſionem aliqui moderni ita amplectuntur, vt in ea ferè fundent totam probabilitatem ſententiæ Diui Thomæ de hac efficientia accidentium: & exiſtimant ante Scotum neminem poſuiſſe hanc actionem ab alteratione diſtinctam. Miror tamen, quòd potuerint in hanc ſententiam induci, quæ mihi videtur & doctrinæ Ariſtotelis, & eorundem principiis, & euidenti rationi contraria. Ariſtoteles enim toto primo lib. Phyſic. & 1. de Generat. hoc præcipuè agit, vt generationem ſubſtantialem ab alteratione diſtinguat: & in 5. Phyſicor. cùm ad tria Prædicamenta dicat eſſe per ſe motum propriè dictum, ait ad ſubſtantiam nõ eſſe motum, ſed mutationem, quia nõ eſt ex ſubiecto in ſubiectum, ſed ex ente in potentia in ens ſimpliciter. Vnde eiſdẽ locis diſtinguit principia generationis à principiis aliorum motuum, quæ ſunt propria materia vt eſt pura potentia, & ſubſtantialis forma, & priuatio.

Ariſtoteles.

XVI. Deinde illi authores æquiuocè vtuntut vocibus, cùm aiunt generationem eſſe terminum motus ſeu A alterationis, nam poteſt dici terminus intrinſecè & propriè, & ſic eſt planè falſum, nam talis terminus alterationis non eſt niſi qualitas, quæ per eam fit: imò in vniuerſum impoſſibile eſt actionem eſſe terminum alicuius motus, quia de intrinſeca ratione actionis eſt vt ſit via, & quòd non per aliam actionem fiat, ſed per ſe ipſam. Alio modo dici poteſt terminus ſucceſſiui motus tanquam mutatio inſtantanea extrinſecè terminans motum. Quod duobus modis poteſt intelligi. Primò, quod illa ſit quædam indiuiſibilis mutatio, ſeu quoddam mutatum eſſe, quod reductiuè pertinet ad eundẽ motum, & in re eſt eiuſdem rationis cum mutatis eſſe continuantibus motum. Et hoc dici non poteſt de generatione reſpectu alterationis præcedentis, quia neq; eſt eiuſdem ordinis cum alteratione, neque ad illam vllo modo reducitur. Et præterea, quia mutatio terminans motum intra rationem ſeu latitudinem eius, confert aliquid ad conſummandum terminum motus intra propriam rationem & entitatem, vt mutatum eſſe in quo primo non eſt motus B localis, conſummat illud vbi, quod per talem motum fit, & in eo inſtante incipit eſſe, cùm anteà nondum eſſet: & idem eſt proportionaliter in alteratione, quia in eo inſtanti fit aliquis terminus qualitatis, qui anteà non erat. Per generationem autem non fit aliquis terminus qualitatis, intrinſecè & intra proprium genus pertinens ad conſummationem eius, ſed fit noua forma altioris rationis. Ergo non poteſt generatio hoc modo dici terminus motus ſeu alterationis. Alio igitur modo dici poteſt terminus extrinſecus tantùm propter immediatam conſecutionem, vel concomitantiam. Et hic ſenſus eſt verus, tamen hoc non impedit, quo minùs generatio ſit actio diſtincta: ſic enim illuminatio eſt terminus motus, & eſt propria actio. Et creatio animę rationalis poteſt hoc modo dici terminus generationis quoad alterationem præcedentem, quam nemo negabit eſſe actionem diſtinctam, & à fortiori idem eſt de vnione illius animæ ad corpus, cùm hæc ſit poſterior actio, quam creatio animæ. Si ergo generatio hominis eſt actio diſtincta ab alteratione, licet ſit terminus illo modo: idem à fortiori erit in C reliquis. Atq; hoc maximè neceſſarium eſt, ſi ſupponamus (vt dicti authores ſupponunt) in inſtanti generationis totam præcedentem alterationem, & intrinſecum terminum eius deſinere eſſe: ſic enim generatio nõ poteſt dici terminus, niſi quia immediatè ſuccedit poſt illam alterationem: ergo illa non poteſt non eſſe noua actio, quia immediata conſecutio vnius poſt aliud non tollit nouitatem & diſtinctionem actionis.

Generatio an & qualiter terminus alterationis.

Vnde tandem argumentor à priori, quia generatio eſt realiter, eſſentialiterq; diſtincta à tota alteratione præcedenti: ergo eſt per ſe propria & noua actio. Antecedens patet, quia eſt eductio nouæ formæ, realiter diſtinctæ à præcedenti, & fit in ſubiecto diſtincto, ſcilicet in materia prima immediatè; alteratio verò fit, vel in toto compoſito, vel ſaltem in materia, media quantitate. Deniq;, quia tota alteratio duratione præcedit, & iuxta probabilem opinionem etiam eius intrinſecus terminus nõ manet. Conſequẽtia verò probatur, quia illa actio eſt eductio nouæ formæ, quæ per ſe primò tendit ad nouũ compoſitũ per ſe vnum: ergo eſt per ſe noua actio. Dicent fortaſſe non eſſe propriam actionem, ſed reſultantiam quandam ex priori alteratione. Sed hoc dici non põt, præſertim ſi ſupponamus, accidentia XVII.

quæ præceſſerunt in corrupto, non manere in genito: nam aliqua forma non dicitur reſultare ex aliqua actione, niſi quatenus reſultat ex termino eius: quia vnaquæq; actio proximè ſiſtit in ſuo termino. Vnde nihil reſultat ex illa mediatè, niſi quatenus reſultat ex termino eius: ſi ergo in inſtante generationis, neq; alteratio, nec termin⁹ eius manet, quomodo ex illa reſultare poteſt ſubſtantialis forma? Dicet fortaſſe, quia naturaliter ſuccedit illi. At hoc non eſt reſultare, nam reſultãtia dicit aliquem modum efficientiæ per naturalem dimanationem, quę eſſe non poteſt inter res, quæ proximè ſibi ſuccedunt, quando vni pereunti ſuccedit altera, aliàs etiã ex forma corrupti dici poſſet reſultare forma geniti. Quapropter hæc ſucceſſio nõ tollit neceſſitatem nouæ actionis, ſed illam maximè requirit, vt ex vi eius poſſit forma introduci, qua expellatur altera, & conſequenter accidentia, ſi ab illa pendebant.

XVIII. Vnde minùs etiam conſequenter loquuntur qui cùm aliàs opinentur, accidentia quæ fuerunt in genito, non manere in corrupto, dicunt formam ſubſtantialem reſultare in materia, virtute inſtrumentali accidentium quæ introducuntur per motum, cùm primùm ad certum terminum perueniunt: nam ſi illa iam non ſunt, quomodo eſſe poſſunt inſtrumentaria virtus? Item, illa quæ perueniunt ad certum terminum intrinſecum, non ſunt eadem, quæ anteà erant, & ſecundum illum terminum conſequuntur formam iuxta illam ſententiam; non ergo poſſunt eſſe inſtrumenta ad illam. Et prætereà, vt ſuprà, diſputando de materia accidentium, tetigimus, etiamſi eadem accidentia maneant, non poſſunt eſſe inſtrumenta ad ſubſtantialem formam: quia nullam habent propriam actionem præuiam, qua mediante eleuentur ad effectum principalis agentis. Quapropter hæc inſtrumentaria efficientia non accidentibus, quæ in paſſo fiunt, & materiam diſponunt, ſed accidentibus, quæ ſunt in agente, à quibus illa alia procedunt, tribuenda eſt. Ex quo etiam fit, vt non poſſit verè dici forma ſubſtantialis reſultare ab accidentibus diſponentibus materiam. Deniq;, quidquid ſit de nomine reſultãtiæ, & quidquid ſit an accidentia paſſi habeant etiam efficientiam in eductione formæ, negari non poteſt, quin illa eductio ſit noua actio, & maximè per ſe intẽta, quia illa eſt propria actio, quæ fit in virtute ſubſtantiæ, nam alteratio eſt actio propria ipſius accidentis ſecundum ſe, & eſt quaſi medium ordinatum ad generationem, quæ eſt actio per ſe primò intenta. Sicut etiam nutritio eſt propriè ac per ſe actio; & augmentatio, teſte Ariſtotele, eſt per ſe motus, quamuis neutra fiat, niſi præuia alteratione, & mediis diſpoſitionibus, cum quibus poſſit partialis ſubſtantia aggenerari.

XIX. Aliter ergo reſpondendum eſt propoſitæ obiectioni, concedendo actionem qua educitur forma ſubſtantialis, eſſe ſubſtantialem ex parte termini, & eſſe nobiliorem omni actione vel alteratione, quam accidens poteſt virtute ſua præſtare, quod non ſolus Scotus inuenit, ſed ante eum docuerunt Ariſt. lib. 2. Phyſic. tex. 14. & lib. 8. tex. 62. Auer. 4. libr. Phyſic. Comm. 129. Simplic. lib. 5. Phyſic. tex. 8. Idemq; ſecuti ſunt poſt Scotum multi ex Thomiſtis, vt videre eſt in Capreol. 1. diſtinct. 13. artic. 3. ad argum. contra 1. concluſ. Soncin. 7. Metap. quæſt. 22. Ferr. 2. contra Gen. cap. 17. Et nihilominus dicunt, & rectè, hi authores, accidens proportionatum formæ ſubſtantiali poſſe eſſe ex natura ſua inſtrumentum accommodatum ad talem actionem; quia licet in ratione entis ſit inferioris ordinis forma accidentalis comparata ad ſubſtantialem, tamen in modo eſſendi habent proportionem, ſi vtraq; ſit pendens à materia; & ſimiliter commenſurantur in ratione diſpoſitionis & formæ, & eadem ratione poſſunt proportionari in ratione inſtrumentariæ virtutis & actionis, ſeu termini: nam ſicut eſt connaturale ſubſtantiæ operari per accidentia ſibi proportionata, ita eſt connaturale illi fieri per accidentales diſpoſitiones ſibi proportionatas, tanquam per inſtrumentum accõmodatum. Quapropter non eſt ſimile, quod obiiciebatur de potentia materiali reſpectu intellectionis ſpiritualis, quia ibi nulla eſſet proportio, nec in ratione ſubiecti, nec in ratione diſpoſitionis, aut in alio genere: & ideò non eſſet accommodatum principium. Eò vel maximè, quod intellectus non eſt tantùm inſtrumentum, ſed ſuo etiam modo principale principium intellectionis ſibi connaturalis, vt ſequente ſectione dicam.

XX. *An generationem hominis accidentia attingant effectiuè.* Sed poteſt quis inſtare, quòd, ſaltem in generatione hominis, non ſint accidentia apta inſtrumenta, vt poſſint immediatè attingere actionem, qua generatur homo: quia illa actio eſt vnitio animæ rationalis ad materiam, per quam proximè fit modus vnionis eiuſdem animæ, qui modus immaterialis eſt, cùm realiter idem ſit cum ipſa anima: ergo & illa actio vnitiua eſt ſpiritualis, nam eſt idem cum ſuo proximo ac formali termino: ergo non poteſt accidens materiale eſſe inſtrumentum ad talem actionem. Reſpondetur primò, concedendo totum, nam in concluſione non diximus accidentia eſſe inſtrumenta ad vniendam quamcunq; formam ſubſtantialem cum materia, ſed ad educendam formam, vtique educibilem: ad vniendam autem rationalem formam ſatis eſt, quod accidentia ſeminis concurrant effectiuè ad diſponendum & organizandum corpus: diſpoſitiones autem ipſæ materialiter tantùm cauſent, & exigant illam vnionem; quod ſatis eſt, vt homo dicatur generare hominem, quamuis ſolus Deus, qui creat animam, effectiuè etiam illam vniat, vt tenuit Scotus in 4. diſtinct. 43. quæſt. 3. artic. 3. & idem cenſet probabile ibi Richard. articul. 3. quæſtio. 2. Idem etiam ſupponit Henric. Quodlib. 11. quæſtio 14. dum ait, animam rationalem, creatam à ſolo Deo in corpore diſpoſito ab agente naturali, ſe ipſam vnire abſque efficientia noua extrinſeci agentis, ſed quaſi per naturalem reſultantiam vnionis ab ipſa anima: nam ex illa ſententia etiam ſequitur proximum agens in generatione humana, non attingere immediatè ſua efficientia vnionum animę ad corpus, ſed ſolùm remotè ratione diſpoſitionum; quam opinionem tenent etiam Conimbricenſes libr. 1. Phyſicor. quęſt. 11. articu. 3. Secundò, ſi quis defendere velit, accidentia attingere inſtrumentaliter hanc vnionem, quod tenet Capreolus in 2. diſtinct. 15. quæſtio. vnic. artic. 3. & clariùs in 4. diſtinct. 43. articul. 3. ad argument. Henrici & Aureoli contra 2. concluſ. reſpondere poteſt, illam vnionem, tametſi in ſe immaterialis ſit, participare tamen aliquas proprietates rei materialis, præſertim quòd à materia pendet in fieri & eſſe propter eſſentialem & actualem habitudinem ad illam: vnde etiam habet quandam extenſionem ex parte illius; & propter hanc cauſam fieri poſſe, vt accidentia materialia eleuentur vt inſtrumenta ad illam vnionem faciendam: quod non videbitur difficile iis, qui credunt materiale phan-

phantaſma eſſe inſtrumentum ad efficiendam ſpeciem ſpiritualem.

Secunda aſſertio.

XXI. Dico ſecundò. Negandum non eſt, quin forma ſubſtantialis ſuam habet propriam & principalem efficientiam circa eductionem ſimilis formæ de potentia materiæ, immediatè per ſe ipſam ſimul influendo cum accidentali, & inſtrumentali principio, ſi in re coniuncta illi ſit, & ſufficienter approximata: quo fit, vt accidens in hac efficientia ſe gerat, vt inſtrumentum coniunctum formæ, & non vt omnino ſeparatum quoad cauſalitatem. Tota hæc concluſio & intentio ac ſenſus eius, ſatis, vt opinor, declarata ſunt in ſuperioribus. Et ampliùs manifeſtantur, nam quando ignis, verbi gratia, generat ignem ex ſtupa ſibi propinqua, dicimus ignem generantem non ſolùm per calorem ſuum inſtrumentaliter, ſed etiam per ſuam formam ſubſtantialem principaliter influere in actionem, quæ ad eductionem formæ ſubſtantialis intrinſecè terminatur: non tantùm mediatè & remotè, quatenus dat ſuo calori illud eſſe, & illam virtutem per quam cauſat, ſed etiam quia proximè in ſuo genere ſimul influit cum ſuo calore. Et hoc ipſum ſeruari dicimus in omni eductione formæ ſubſtantialis, ſi aliunde ex parte agentis non ſit impedimentum, vel ob carentiam exiſtentiæ, vel ob diſtantiam loci. Fundamentum etiam huius aſſertionis ſic expoſitæ, in ſuperioribus inſinuatum eſt: conſiſtitque in duobus principiis. Vnum eſt formam inſtrumentariam per ſe ſolam, & quaſi deſtitutam ab actuali influxu principalis agentis, non poſſe eſſe ſufficientem in ratione cauſæ proximæ ad efficiendam formam ſe nobiliorem. Quod principium videtur mihi ferè ex terminis notum, qui ſi illa forma tunc non iuuatur actu à ſuperiori, tantùm influit per id, quod in ſe actu habet: cùm ergo illud ſit quid imperfectum, non poteſt per ſe ſolum efficere aliquid perfectius. Item repugnat calorem efficere formam ſubſtantialem ſola propria virtute: ſed quando ſe ſolo operatur ſine influxu ſuperioris formæ, tantùm operatur propria virtute: quia nullam aliam habet niſi illam, quæ connaturalis eſt ſuæ entitati, ſeu quam habet ex vi ſui proprij eſſe. Quòd autem habeat hoc eſſe à forma ignis, aut quòd natura ſua ſit facultas eius, aut quòd vice illius ſubſtituatur, vt quaſi nomine eius agat: hæc (inquam) omnia cùm ſolùm addant calori relationes quaſdam vel denominationes, ſatis eſſe non poſſunt, vt ſolus calor deſtitutus (vt ſic dicam) omni ſuperiori auxilio, ſit ſufficiens principium proximum, & immediatum talis actionis. Item quia aliàs calor eodem modo eſſet virtus producendi ſubſtantiam, ſicut eſt virtus producendi calorem: quod ex ipſo exceſſu ſubſtantiæ conſtat eſſe ſatis abſurdum. Sequela patet, quia vtrumque habet calor, vt eſt quædam virtus ſubſtantiæ, & ab illa ſuum eſſe participat. Deniq; cùm virtus agendi caloris ſub quacunque ratione nihil aliud ſit quam entitas & perfectio eius, & hæc longè ſit minor quàm in forma ſubſtantiali, intelligi ſatis non poteſt quomodo tota virtus, quæ per ſe ſola ſufficiens ſit ad eductionem ſubſtantialis formæ in calorem transfundatur: non igitur poteſt ſolus calor loco totius principalis principij ſubſtitui.

Inſtrumentalis forma non eſt ſufficiens ratio agendi non adiuncta forma quæ ſit ratio principalis.

XXII. Alterum principium in quo nititur aſſertio poſita, eſt, hunc actiuitatis modum per ſe loquendo poſſe conuenire formæ ſubſtantiali materiali, ſi aliunde nõ deſint generales conditiones ad agendum requiſitæ. Hoc autem principium videtur ſatis probatum in rationibus vltimo loco factis in fauorem opinionis Scoti, quas non parum confirmat Ariſtoteles 2. de generatione tex. 54. & 55. vbi reprehendens eos qui efficientiam formarum negabant; inquit: *Huc accedit quòd facultates per quas res gignuntur, variè inſtrumentarias corporibus attribuunt, atque intereà cauſam, quæ ad formam pertinet, auferunt.* Nec ſatis eſt dicere formis attribui efficientiam, quia ab illis manant qualitates, per quas ſolas exercent omnes actiones ſuas, quia, vt ſuprà dicebamus, hæc non eſt propria & per ſe efficientia, ſed tantùm remota & radicalis, nam actio quæ immediatè oritur à ſola forma accidentali, à ſola etiam illa per ſe & eſſentialiter pendet tanquam à principio proximo, vt omittam concurſum cauſæ vniuerſalis. Cuius ſignum eſt, quia ſi Deus conſeruet calorem, verbi gratia, conſeruari etiam poteſt omnis actio, quæ ab illo ſolo proximè procedit, vt etiam authores contrariæ ſententiæ fatentur: ergo ſignum eſt, formam ſubſtantialem non eſſe principium per ſe talis actionis: ergo ſi forma nunquam poteſt actu influere cum facultate accidentali, nunquam habet veram ac propriam efficientiam; quod Ariſtoteles ſuprà reprehendit, & non parum derogat perfectioni ſubſtantialis formæ. Præterea nulla oſtendi poteſt repugnantia in hoc efficiendi modo: ergo non eſt cur negetur: ſimili enim conſecutione ſuprà probauimus habere cauſas ſecundas vim efficiendi: quia ad perfectionem creaturarum, & ad efficaciam creatoris ſpectat, quòd habeant virtutem ſe communicandi, quantum naturis earum conſentaneum eſt: ergo idem erit dicendum de formis ſubſtantialibus, quantum ad hanc efficientiam, ſi aliunde eis non repugnat: non poteſt autem oſtendi vlla repugnantia, per ſe loquendo, neque ex parte formæ, quæ educitur, neque ex parte formæ educentis. Primum patet, quia illa forma & eſt finita, & fit (vt ita dicam) modo finito, id eſt per eductionem ſine vlla admiſtione creationis. Secundum patet, quia illa forma non eſt minùs perfecta, neque eſt improportionata, cùm ſit eiuſdem ordinis: eſt enim actus materiæ nobilior vel æquè nobilis, & natura ſua inſtituta, & maximè propenſa ad generandum ſibi ſimile.

Subſtantialis forma materialis conſtituit ſuppoſitum potens efficere.

Denique rationes ſecundæ ſententiæ, vel non militant: vel non admodum vrgent contra hanc actiuitatem. Prima enim ratio ad ſummum probat non eſſe excludendam inſtrumentalem actiuitatem accidentium, non verò probat hanc influentiam formæ eſſe impoſſibilem, aut non eſſe neceſſariam. Duobus itaq; modis intelligi poteſt formam ſubſtantialem eſſe proximum principium alicuius actionis: vno modo excluſiuè (vt ita dicã) id eſt abſq; conſortio alterius principij proximi & inſtrumentalis. Et hoc modo non ſequitur ſubſtantialem formam eſſe principium proximum alicuius propriæ actionis. Et hoc ad ſummum probant rationes factæ in illo argumento. Alio modo intelligi poteſt, quòd forma ſubſtãtialis ſit principium proximum, id eſt immediatè influens per ſuam ſubſtantiam in actionem ſeu effectum: non tamen ſola, ſed vt eleuans ſeu adiuuans inſtrumentariam virtutem, & vt determinata per illam ad talem actionem. Et hoc modo negamus excedere perfectionem formę ſubſtãtialis eſſe proximũ principiũ principale agẽdi alicuius XXIII.

Secundæ ſententiæ rationibus ſatisfit. Prima.

cuius actionis: quod non ſolùm in generatione ſubſtantiali, de qua nunc agimus, ſed etiam in aliquibus operationibus accidentalibus verùm eſſe oſtẽdemus ſect. ſeq. Neque rationes tactæ in illo argumento contra hoc procedunt: quia hic modus efficiendi non excludit accidentalem facultatem ſeu inſtrumentum.

XXIIII. Secunda. Tertia. Secunda verò ratio ex falſo fundamento procedit, vt ex dictis conſtat, nimirum quòd generatio non ſit propriè actio ab alteratione diſtincta. Tertia verò parui eſt momenti, tum quia ad efficientiam in rigore ſufficit contrarietas ſeu oppoſitio priuatiua, maximè vbi effectio non eſt per proprium motum ſucceſſiuum, ſed per mutationem inſtantaneam, qualis eſt generatio ſubſtantialis: tum etiam quia licet formalis contrarietas ſit inter qualitates, tamen radicalis (vt ſic dicam) eſt in formis ſubſtantialibus: & ideò non ſemper qualitas ſola eſt principium actionis, ſed interdum etiam forma, maximè quando per actionem, nõ ſolùm qualitas contraria, ſed etiam forma repugnans alteri formæ introducenda eſt. Deniq; licet actio corruptiua non ſit niſi B inter contraria, nihilominus qualitates ipſę non ſolùm efficiunt qualitates formaliter contrarias, ſed etiam formas, in quibus eſt radix contrarietatis & repugnantiæ. Signum ergo eſt, quòd, licet actio incipiat à propria contrarietate, non tamen in ea ſiſtit ſed extenditur vſq; ad radicem eius: quid ergo mirum, quòd ipſa etiam forma poſſit in ſuo genere eſſe principium talis efficientiæ, ſaltem prout attingit ſubſtantialem formã & radicem contrarietatis? Experientiæ verò, quæ vltimo loco afferebantur, non procedunt contra hanc concluſionem, quæ ſolùm ex hypotheſi poſita eſt, ſcilicet ſi forma ſufficienter adſit: quid verò de illis dicendum ſit, conſtabit ex aſſertionibus ſequentibus.

XXV. Primam concluſionem ſecundæ non obſtare, oſtenditur. Solùm poteſt contra has duas concluſiones afferri obiectio Scoti, nam videtur hæc ſecunda priori repugnare, quia ſi forma ſubſtãtialis per ſe ipſam proximè influit ad efficiẽdam ſimilem formam, ſuperflua eſt immediata actiuitas accidentium: ſi enim calor ſe ſolo ſufficit in ratione principij proximi ad efficiendum ſimilem calorem, cur forma ignis ſola non ſufficiet ad educendam ſimilem formam, cùm C iam ſupponamus poſſe imediatè influere in illam? Quod ſi illa ſufficit, ſuperuacaneum eſt aliud principium. Reſpondetur, primum neceſſarium fuiſſe, vt accidentia habeant inſtrumentariam actiuitatem: quia, vt ſtatim dicemus, non ſolùm data ſunt ad agendum in præſentia formæ: ſed etiam in abſentia illius, nam hoc ſæpè neceſſarium eſt ad naturales generationes. Deinde hinc elicimus virtutem propriam diſponendi & præparandi materiam, & virtutem inſtrumentariam educendi formam quando illa educibilis eſt, ex natura rei eſſe coniunctas, & ideò quamuis daremus ex parte formæ, quando illa ſufficienter adeſt, non eſſe abſolutè neceſſariam aliam vim actiuam, tamen quia hæc aliàs eſt per ſe neceſſaria & connaturalis, ideò tunc etiam concurrit, & multùm iuuat ad actionem. Tandem addi poteſt, fortaſſe etiam tunc eſſe neceſſariam illam virtutem, quia forma ſubſtantialis, per ſe ſola nunquam eſt ſufficiens principium actionis, eò quod ex ſe ſit indifferens, & quaſi generale principium actionis: & quia ſicut forma ſubſtantialis ex parte materiæ requirit diſpoſitiones accidentales, licet forma accidentalis illas non requirat, ita ex parte principii requirit conſor- A tium accidentalis inſtrumenti, vt de potentia materiæ educatur.

Tertia aſſertio.

Dico tertiò. Accidentia non ita ſunt inſtrumenta coniuncta ſubſtantiæ ad formam ſubſtantialem educendam, quin poſſint totam ſuam actiuitatem circa ſubſtãtiam exercere, etiamſi à ſubſtantiali forma diſtincta ſeu diſtantia ſint. Hæc eſt clara Diui Thomæ ſententia, quam ſequuntur omnes authores ſuprà citati tam in ſecunda ſententia prioris puncti, quàm in puncto ſecundo. Eamque probant naturales experientiæ ſuprà adductæ, & illa quæ, ſuppoſito Euchariſtiæ myſterio, ſumitur ex actione ſpecierum vini. Ratio autem à priori eſt, quia in his accidentibus, quacunq; ratione eorum entitas conſeruetur diſiuncta à propria ſubſtantiali forma, manet tota virtus agendi eis connaturalis, quia hæc in re non diſtinguitur ab eorum entitate: ergo ſi conuenienti modo applicentur alicui paſſo, habebunt circa illud connaturalem actionem, qua diſponunt materiam eius ad formam ipſis proportionatam: ſed cum hac actione, ſi ad terminum requiſitum perueniat, ex natura rei coniuncta, eſt actio inſtrumentaria, quã educitur ſubſtantialis forma, quia hæc poteſt naturaliter ſeparari ab vltima diſpoſitione: ergo hanc etiam actionem poſſunt habere huiuſmodi accidentia, etiamſi à propria forma diſtent, dummodo habeant totam intrinſecam perfectionem, vel intenſionem neceſſariam ad agendum, & ad ſufficienter diſponendam materiam. XXVI. D.Thom.

Quarta aſſertio.

Dico quartò. Quando accidentia à ſua forma diſiuncta ita efficiunt ſubſtantialem formam, vt non poſſint à propria forma iuuari, neceſſe eſt, vt influxus propriæ formæ, qui ibi deeſt, per concurſum alicuius ſuperioris cauſæ ſuppleatur: quæ cauſa eſſe non poteſt aliqua intelligentia creata, ſed eſſe debet aliqua cauſa corporea, vt Sol, vel alia ſimilis, vel ſi hæc etiam deſit, aut inſufficiens inueniatur, per concurſum primæ cauſæ totus ille defectus ſupplendus eſt. Hæc concluſio quoad priorem partem, neceſſaria conſecutione ſequitur ex præcedentibus, nam forma accidentalis ſola, & deſtituta ope formæ ſubſtantialis, non eſt ſufficiens principium, in ratione cauſæ proximæ ſubſtantialis formæ, vt in ſecunda aſſertione probatum eſt: ergo, quando deeſt illi influxus formæ ſubſtantialis, non poteſt conſummare effectum principalis agentis niſi influxus ille aliunde ſuppleatur, quia nunquam poteſt fieri effectus ſine ſufficiente cauſa. Contingit autem ſæpè accidentia ſine influxu propriæ formæ pertingere actione ſua vſque ad ſubſtantialem effectum: ergo tunc ſuppletur ille influxus per concurſum alicuius cauſæ ſuperioris, quia non eſt aliud principium, in quod talis actio referri poſſit, quia inferior cauſa non ſufficit propter eandem rationem ſæpè repetitam, & æqualis nulla interuenit. Declaratur deinde hęc aſſertio ex quadam communi ſententia omnium Philoſophorum: omnes enim ſentiunt aliquos effectus ſubſtantiales tribuendos eſſe alicui cauſæ ſuperiori, vel cœleſti, vt proximæ cauſæ principali, ob defectum cauſæ particularis, ſeu vniuocæ: ſic aiunt animalia, quæ ex putrefactione generantur, fieri virtute cœleſti: idem de mineralibus, XXVII.

ralibus, & de forma cadaueris idem multi ſentiunt. At verò ſi ſola accidentia ſufficerent ad efficiendam formam ſubſtantialem ſine iuuamine ſuperioris cauſæ, nunquam oporteret recurrere in his effectibus ad cauſam ſuperiorem; ſed dicendum ſemper eſſet vnum quodque fieri à ſuo ſimili, vel formaliter vel virtute exiſtente in ſuis accidentibus, abſque alio influxu cœli, vel alterius cauſæ vniuerſalis, præter eum quem habet cum cæteris cauſis. Vt verbi gratia, ſi verum eſſet, in ferro candente nullum eſſe formalem ignem, ſed ſolùm intenſum calorem, ſufficientem ad diſponendam materiam ſtupæ ad formam ſubſtantialem ignis, tunc licet tale ferrum generaret ignem, nec cœlum, nec Deus concurreret maiori concurſu, quam ſi ignis generaret ignem, & conſequenter illa generatio ignis non magis tribueretur cauſæ vniuerſali, quàm ſi ignis generaret: ergo pari ratione, quando aurum generatur in viſceribus terræ, non concurrit ibi Sol ſpeciali aliquo influxu ad formam ſubſtantialem auri, ſed accidentia quæ diſponunt ſufficienter materiam ad formam auri (hæc enim ſemper ſunt neceſſaria in eductione cuiuſcunque formæ) in virtute formæ auri inducent ſimilem formam: ergo non generatur aurum à cœlo, ſed ab auro, & cadauer à cadauere, & ſic de omnibus aliis, hoc autem alienum eſt à ſenſu Philoſophorum omnium dicentium, in illis euentibus cauſam vniuerſalem ſupplere defectum particularis: ergo idem dicendum eſt, quoties ſimilis defectus interuenit. Atque hoc magis declarabitur, diſcurrendo per nonnullos effectus in particulari.

XXVIII. *arii modi ibus accidentia poſ- ſunt eſſe à onnaturali- s ſubſtan- ſeu prin- alibus ſeparata.*

Variis enim modis contingere poteſt accidentia eſſe ſeparata à ſua forma ſubſtantiali. Primo modo, quia diuina virtute extra omnem ſubſtantiam conſeruantur, vt in myſterio Euchariſtiæ contingit. Et tunc accidentia ſeparata, verbi gratia, ſpecies vini, propria quidem virtute, & generali cõcurſu Dei diſponunt guttam aquæ, verbi gratia, eis admiſtam, vt eam in vinum conuertant, cùm tamen perueniunt ad inſtans ſubſtantialis tranſmutationis, adhibent quidem eadem accidentia totam inſtrumentariam efficientiam, quam ex natura ſua poſſunt adhibere ad eductionem formæ; tamen quia deeſt influxus ſubſtantialis formæ, neceſſe eſt vt præter concurſum generalem, Deus adhibeat maiorem efficaciam, qua ſuppleat influxum illius formæ. De qua re dixi 3. Tom. 3. part. diſput. 57. ſect. 1. vbi authores retuli, qui ita philoſophantur, & nihilominus vocant illam actionem naturalem, quia totus ille concurſus debitus eſt, ſuppoſito priori miraculo: in reliquis autem omnibus actio fit virtute & modo naturali.

XXIX. Alio modo contingit accidens eſſe ſeparatum à propria forma ſubſtantiali, quia eſt in extraneo ſubiecto, ſicut eſt intenſus calor in aqua, aut ferro, vel ſicut eſt lumen in aere: vocamus enim ſubiectum extraneum, non ſolùm quod eſt repugnans, ſed etiam quod ex vi ſuæ formæ non habet tale accidens, niſi illud ab extrinſeco agente recipiat. Accidens autem ſic exiſtens in extraneo ſubiecto, ſi ſit eiuſdem ſpeciei cum diſpoſitionibus requiſitis ad formam introducendam, rarò eſt potens ad efficiendam ſufficientem diſpoſitionem ad formam illi connaturalem: vnde vel habere debet coniunctam formam in ratione principij actiui, vel omnino per accidens ſequetur generatio ex materiæ diſpoſitione, & tunc neceſſaria magis erit virtus cauſæ ſupe-

A rioris. Et ratio eſt, quia calor, verbi gratia, ſeparatus ab igne, vel ab animali, per ſe loquendo non ſufficit ad diſponendam materiam ſufficienter ad formam ignis, quia exiſtens in extraneo ſubiecto nunquam habet intenſionem neceſſariam ad formam ignis; neq; etiam ſufficit ad generandã carnem, vel introducendam animam, quia in extraneo ſubiecto non eſt ita temperatus, ſicut diſpoſitio animæ requirit. Quæ ratio generaliter procedit de quocunque ſimili accidente, nam in extraneo ſubiecto, vel non pertingit ad gradum, quem alia forma requirit, vel non habet coniunctas alias qualitates requiſitas ad temperamentum talis formæ: & ideò, per ſe loquendo, non poteſt ſufficienter diſponere ad illam formam, & conſequenter nec illam inſtrumentaliter in materiam primam introducere. Vnde in exemplo illo vulgari de ferro ignito, calor qui inhæret ferro, re vera non ſufficit ad generandum ignem, habet tamen coniunctum aliquem verum ignem intimè illapſum in poris ferri à quo generatur ignis, calor verò ferri iuuat ad velocitatem, & vehementiam actionis. Accidit etiam

Ferrum candens an verè ignitum in aliqua parte.

B interdum ex diſpoſitione paſſi, vt licet proximum agens non introducat niſi calorem in aliquo gradu, per accidens reſultet diſpoſitio ad formam valdè diuerſam, vt ſi materia ſit humida, & ab igne calefiat, facilè reſultat temperamentum calidi, & humidi, & forma aliqua miſti, requirens illam diſpoſitionem. Et hoc modo generantur plurima miſta, præſertim imperfecta: fortaſſe etiam mineralia ſæpè fiunt hoc modo. Aliquando enim probabile eſt fieri per ſe, per actionem ſui ſimilis, quaſi per accretionem, & augmentum, non quidem vitale, ſed per iuxtapoſitionem. Animalia item, quæ ex putrefactione, aut ex pluuia cadente in terram calidam generantur, hoc modo per accidens fieri videntur. Et in huiuſmodi generationibus per accidens, non eſt creditu difficile requiri virtutem ſuperioris agentis, à quo tales formæ introducantur: quia proximum agens, non ſolùm non habet ſubſtantialem formam ſimilem vel æqualem, verùm etiam neque qualitatem, aut temperamentum per ſe ſufficiens ad diſponendam ac præparandam materiam, & conſequenter, neque ad inſtrumentariam actio-

C nem ſufficientem. Diſpoſitiones autem quæ recipiuntur in paſſo, vt ſæpè dixi, non concurrunt actiuè, etiam inſtrumẽtaliter, ad introducendam ſuam formam, quia vel iam in illo inſtante non ſunt, ſed aliæ reſultantes ex forma, vel ſi ſunt eædem, non habent ibi vllam actionem propriam, & ideò neque inſtrumentariam habere poſſunt: ergo in his omnibus generationibus, quæ veluti per accidens fiunt, meritò exigitur ſuperior aliqua cauſa, quæ formam introducat. Et eadem ferè ratio eſt de introductione formæ cadaueris, quæ quaſi per accidens fit, ne materia maneat ſine forma, & non tam fit iuxta actionem agentis interficientis animal, verbi gratia, quæ ſæpè tantùm eſt diuiſio continui, ſed fit iuxta diſpoſitionem materialem, quæ in paſſo manet, aut præerat. Idem eſt, quando ex vehementi motu colliſionis, aut percuſſionis corporum excitatur ignis, medio vehementi calore, quem motus ille cauſat in aliqua particula materiæ, ad illum benè diſpoſita. Ac denique eadem ratio eſt de omnibus generationibus, quas per accidens fieri contingit.

At verò ſi accidens exiſtens in extraneo ſubiecto, non eſt eiuſdem, ſed ſuperioris rationis reſpectu XXX.

diſpo-

diſpoſitionum, quibus inferior materia præparatur ad formam rei generandæ, fieri poteſt, vt medio illo accidente fiat alicuius inferioris ſubſtantiæ generatio, non ſolùm per accidens, ratione diſpoſitionum materiæ, ſed etiam per ſe ex intentione ſuperioris agentis. Quod tunc accidit, quando principale agens, eò quod loco diſtat, mediatione (vt aiunt) ſuppoſiti diffundit virtutem aliquam per medium, vt per eam coniungatur paſſo immediatione virtutis, quomodo cœlum agit in hæc inferiora per lumen, aut alias influentias, quæ ſunt qualitates ſuperioris ordinis, & rationis à qualitatibus elementaribus, quibus proximè materia diſponitur. Et de hoc actionis genere dici poteſt, quamuis principale agens videatur loco diſtare, non tamen ceſſare ab actuali influxu: quia eſt intra ſphæram actiuitatis, & media virtute diffuſa contingit paſſum. Et ita poſſet intelligi, actionem non eſſe à ſolo accidente, vt ab inſtrumento omnino ſeparato, ſed vt coniuncto in ratione cauſandi ſuo principali agenti. Verùm hoc pendet ex difficultate infrà tractâda de propinquitate neceſſaria inter agens, & paſſum, & ideò vſq; ad illum locum differatur.

XXXI. Vltimò poteſt accidens, quamuis non ſit in extraneo ſubiecto, eſſe ſeparatum à principali generante, quia tam ipſum accidens, quàm ſubiectum eius, eſt à generante deciſum, & conſtitutum, vt in agendo obtineat vices ſuas. Et hoc maximè contingit in generatione animalium, medio ſemine, quod propriiſſimè eſt inſtrumentum ſeparatum, non ſolùm ſubiecto, ſed etiam loco, & interdum etiam tempore: contingit enim ſemen efficere generationem, quâdo generans iam non exiſtit. Ex quo etiam clarè conſtat, tale inſtrumentum eſſe ſeparatum in cauſalitate ab animali à quo deciſum eſt, & ideò in hoc inſtrumento clarior apparet neceſſitas alicuius influxus ſuperioris cauſæ, alioqui cùm ſemen ſit res valdè imperfecta, non apparet quomodo poſſit ſe ſolo efficere rem longè perfectiorem tanquam cauſa proxima ſufficiens. Nam quòd ſit virtus à perfectiori re deciſa, & vice ſui relicta, licet ſufficiat ad aliquam inſtrumentariam actionem, vt ſentit etiam Ariſtoteles ſecundo de Generatione animalium, capitulo primo, tamen non poteſt eſſe ſatis, vt abſolutè ſit totale agens proximum. Neque etiam ſatis eſt, ſi quis dicat ſemen non tantùm eſſe inſtrumentum ratione accidentium, ſed etiam ratione formæ ſubſtantialis, quæ eſt in ſpiritu incluſo in craſſiore parte ſeminis, in quo eſt ſeminalis, & inſtrumentaria virtus. Quamuis enim hoc ſit probabile, non tamen ſufficit, quia tota illa ſubſtantia, & eius forma eſt multò minùs perfecta, quàm anima quæ per eius actionem introducitur: indiget ergo maiori concurſu, & iuuamine ſuperioris cauſæ, maximè in generatione animalium, & viuentium perfectorum.

Lege Ariſt. 2. de Generat. animal. c. 1. & 3. & D. Tho. 1. p. q. 118. art. 1.

XXXII. Imò addunt aliqui, preſertim Scotus in ſecundo, diſtinctione 18. etiam ad diſpoſitionem accidentalem organici corporis non eſſe ſufficientem illam virtutem ſeminis, quia eſt tam varia, & multiplex illa actio, vt nullo modo appareat, qua ratione poſſit à ſimplici, & imperfecta virtute, & merè naturaliter agente perfici. Vnde Commentator, quem etiam Scotus citat ſecundo de cœlo, Commento ſexageſimo nono, & ſequentibus, ait ſemen agere & organizare virtute diuina. Et ſeptimo Metaphyſicæ, textu trigeſimo primo, ait virtutem ſeminis eſſe diuinam, artificioſam, & intellectuali virtuti ſimilem,

Organizatio fœtus à quo fiat.

A *& ideò* (inquit) *dubitat Galenus, an illa virtus ſit creator, aut non.* Quod tractat Galenus lib. *de Fœtus formatione*, vbi ſe, etſi multùm hac in re laboraſſet, nihil tamen inueniſſe, quod ſibi ſatisfaceret, ingenuè & libenter confitetur: concludit tamen, mirabilem operationem ſeminis non eſſe abſque aliquo rationis, & intellectus compote. Et verè eſt ita mirabilis illa actio, vt vix aut ne vix quidem poſſit intelligi. Si ergo ipſamet actio organizandi corpus vix poteſt intelligi in ſemine ſine aliquo peculiari concurſu, & iuuamine ſuperioris cauſæ, quid mirum eſt, quòd ad ipſam ſubſtantialem formam ex materia ſubiecta educendam maiori ope & auxilio indigeat? Nam ſine dubio eſt inter hæc magna differentia, & latum diſcrimen: cùm enim organizatio corporis non ſubſtantialis ſit, ſed accidentalis, rectè poteſt intelligi, ad totam illam eſſe quaſi eminentem, & vniuerſalem virtutem in ſemine, ſiue ratione formæ ſubſtantialis, ſiue ratione alicuius facultatis accidentalis: vtraque enim intelligi poteſt eſſe inſtrumentum animæ, ſufficiens ad efficiendum B temperamentum primarum qualitatum proportionatum, & connaturale membris organici corporis: ſolùm videtur requiri aliqua diuerſa applicatio, vt eadem virtus ſeminis poſſit tam diuerſo modo varia membra diſponere, & in ordinem mirabilem, qui in membrorum diſpoſitione debita apparet, vi ſua redigere. Et ad hoc fortaſſe iuuatur ab aliqua naturali facultate materni vteri, vel ab aliquo influxu cœleſti, vel certè (ſi opus ſit) ab aliqua motione vel directione authoris naturæ. Eò vel maximè, quòd ſemen non perficit à principio, ſua ſola virtute, totam organizationem corporis, ſed alicuius partis principalis, in quam ſenſitiua anima introducatur, quæ poſteà paulatim perficit ſui corporis organizationem, vt latè declarat Diuus Thomas prima parte, quæſtione 118. articulo primo ad quartum. D.Thom. At verò, quantum ad productionem ipſius animæ ſenſitiuæ attinet, non ſolùm deeſt in ſemine virtus, quantum ad modum actionis, ſed etiam quoad ſubſtantiam actionis (vt ſic dicam) & ideò multò magis indiget, quoad hanc actionem actuali ope, influxu, & concurſu ſuperioris cauſæ, vt C rem hanc apud ſe diligenter perpendenti, facilè conſtabit.

Solùm poteſt obſtare, quia videtur eſſe, & contra debitum naturæ ordinem, & contra perfectionem horum agentium, vt ſemper in eorum generationibus cauſa ſuperior, vel prima ſupplere debeat defectum cauſæ proximæ. Quando enim ex fortuito concurſu cauſarum, & per accidens contingit, vt aliqua generatio fiat ſine ſufficiente cauſa proxima magis ex neceſſitate materiæ, quàm ex intentione alicuius agentis naturalis, tunc mirum non eſt, quod in forma introducenda vniuerſalis cauſa ſupplere debeat defectum particularis. At verò, quòd in ipſo modo generationis per ſe inſtituto à natura, cauſa proxima ſemper ſit adeò imperfecta, vel tam imperfecto modo applicet virtutem ſuam, vt nunquam inueniatur ſufficiens ad effectum, videtur eſſe & inordinata naturæ inſtitutio, & magna imperfectio cauſarum particularium hoc modo generantium. Et confirmatur, nam agentia corporea inanimata habent, per ſe loquendo, ſufficientem virtutem ad producendum ſibi ſimilia: ergo animantia, cùm ſint longè perfectiora rebus inanimatis, debent illam habere. Confirmatur ſecundò, XXXI

Obiectio contra dicta.

dò, quia aliàs eadem facilitate dici poſſet, huiuſmodi cauſam ſecundam, nihil agere in eductione formæ ſubſtantialis, ſed totum fieri à prima cauſa ſupplente defectum cauſæ particularis. Quod ſi hoc videtur inconueniens, quia non eſt conſentaneum naturis rerum, etiam illud videri debet.

XXXIV. Proſolutione obiectionis queſtiuncula. Antequam huic obiectioni plenè ſatisfaciam, explicare oportet, quæ ſit cauſa vniuerſalis, quæ hunc defectum particularis ſupplet, ſeu inſtrumentum eius adiuuat, quod in poſteriori parte ſuperioris aſſertionis propoſuimus. In qua primum diximus, hãc efficientiam non poſſe tribui intelligentiis creatis, quia exiſtimamus eas nullam habere vim ad efficiẽdum aliquid in corpora præter motum localem, vt inferiùs dicemus, de illis ex profeſſo tractantes. Vnde actiones naturalium agentium per ſe non pendent ex concurſu creatarum intelligentiarum, ſicut neque in eſſe ab eis pendent, & ideò, quando indigent maiori ope & concurſu, non ab eis illum cõcurſum aut iuuamen expectant, ſed ab aliqua alia cauſa, cui per ſe ſubordinentur. Non deſunt tamen, qui dicant intelligẽtias, licet per ſe ipſas non poſſint hoc modo in corpora influere, tamen per cœlos, vt per inſtrumenta ſua, poſſe. Sed quàm ſit hoc intellectu & creditu difficile, ſtatim dicam. Supereſt ergo, vt huiuſmodi cauſa vniuerſalis ſit vel cœlum, vel ipſemet author naturę Deus: nam pręter has non poteſt alia cauſa ſuperior excogitari. Et cœlum quidem ex ſe videtur agens proportionatum, quia cùm ſit corporeum, & aliunde ſit cuiuſdam ſuperioris ordinis ac perfectionis, eminentiorem virtutem habet alterandi corpora inferiora, vt ipſa etiam experientia, per ſe ſatis nos docet. Et ideò mirũ non eſt, quod virtutem habeat etiam ſubſtantias generãdi: ergo & iuuandi accidẽtiæ ad ſubſtantiarum generationem.

XXXV. Duo tamen, eaq; non contemnenda, interueniũt impedimenta, quæ hanc cœlorum influentiã in ſubſtantiales formas rerum generãdarum videntur difficilem reddere. Primum impedimẽtum eſt, vniuerſale reſpectu omnium, quæ in terra, vel aliis elementis generantur, ſiue viuentia ſint, ſiue inanimata, quia ſcilicet, vel cœlum agit ad eductionem formarum ſubſtantialium per ſola ſua accidẽtia, vel etiam per ſuam formam ſubſtantialem immediatè. Si dicatur primum, inſurgit eadem difficultas, in qua verſamur, quomodo illa accidentia ſine actuali influxu ſuæ, vel alterius formæ ſubſtantialis, per ſe ſufficiant ad ſubſtantialem formam educẽdam. Niſi fortè quis reſpondeat accidentia cœleſtia eſſe perfectiora entia quàm ſint formæ materiales rerum generabilium, præſertim inanimatarum. Sed hoc abſolutè falſum eſt; nam vt infrà oſtendam, forma ſubſtantialis non ſolùm ex genere, ſed etiam vniuersè & in ſingulis eſt perfectiùs ens quolibet accidente. Et in aliquibus eſt per ſe incredibile, vt de forma auri, argenti, & gemmarum, &c. Eò vel maximè, quòd corpora cœleſtia proximè efficiunt hos effectus, mediis qualitatibus quas aeri, & aliis corporibus intermediis imprimũt, vt ſunt lumen: & ſi fortè ſunt aliæ qualitates inſenſibiles, quæ non ſunt perfectiores ipſa forma aeris, nedum aliis omnibus. Si ergò ob hanc cauſam neceſſaria eſt propria & actualis efficientia ipſius formæ Solis, vel aliorum aſtrorum, obſtare videtur, nimia diſtantia localis, quo modo enim poteſt forma Solis immediatè per ſe ipſam efficere formã auri in viſceribus terræ à ſe tam longè diſtantibus & remotis? Propter quam difficultatem Scotus dixit poſſe aliquam formam immediatè agere in diſtãs, quod

A vix poſſunt audire, aut ferre cæteri Philoſophi: pugnat enim hoc Scoti dictum cum Ariſtotelico dogmate ab omnibus Philoſophis recepto. Nec huic difficultati ſatisfaciet qui dixerit, quòd ſicut efficiẽtia accidentium Solis penetrat vſque ad intima terræ, ita etiam efficientia formę Solis. Non eſt enim vtrobique ſimilis ratio; nám accidentia diffundunt virtutem ſuam, mediis aliis accidentibus à ſe productis: forma autem ſubſtantialis non poteſt ſuam virtutem diffundere, mediis formis ſubſtantialibus, vt per ſe facile conſtat; quia neque corrumpit corpora intermedia, nec poteſt formas ſubſtantiales formis addere ſicut accidentia. Quòd ſi formas Solis ſolùm mediis accidentibus diffundit virtutem ſuam, deuoluuimur in priorem difficultatem, quia iam non immediatè influit ipſa forma Solis in eductionem alterius formæ, ſed per accidentia tantùm.

Ad hanc difficultatem duobus modis reſponderi poteſt. Primus eſt, cœlum aut Solem per ſuam formã ſubſtãtialem ſimul cum accidentali virtute influere immediatè in hæc inferiora, immediatione virtutis, etiamſi non ſit illis immediatè coniunctus immediatione ſuppoſiti. XXXVI.

B Hic autem modus dicendi, & difficultatem non paruam habet, & modus probabilis defendẽdi illũ, explicari non poteſt vſque ad ſectionem quartam, in qua declarabimus, quomodo agẽs debeat eſſe paſſo coniunctum, vt in illud agere poſſit, & ideò vſq; ad illum locum differatur. Secundus modus eſt has formas ſubſtantiales non effici ſola virtute principali cœleſtis influxus, ſed neceſſarium eſſe, vt author naturæ maiorem concurſum adhibeat, quo effectum cauſæ proximæ ſuppleat; cœlo autem attribui hos effectus, vel generali ratione, ſecundum quam dicitur Sol, & homo generare hominem, quam inferiùs declarabimus, tractãdo de cauſis eſſentialiter ſubordinatis, vel interdum ſpecialiori titulo, ſcilicet, quia cœlum gerit vicem cauſę proximæ, & adhibet totam efficientiam, quam vel ad diſponendam materiam, vel ad educendam formam per inſtrumentariam actionem qualitatum adhibere ſolent cauſæ particulares per inſtrumentarias virtutes, etiamſi per proprias formas immediatè influere non poſſint. Et fortaſſe hoc modo efficit Sol aurum, vel alia mineralia.

C Secundum impedimentum minùs generale eſt de formis viuentium; nam cùm cœlum non ſit animatum, etiamſi diſtantia localis non impediat, quò minùs per formã ſuam influere poſſit nihilominùs imperfectior gradus videtur obſtare, ne in has formas viuentium poſſit influere. Reſpondent aliqui quamuis cœlum non viuat, nihilominùs eius formam ratione ſuæ differentiæ ſpecificæ eſſe ſimpliciter perfectiorem his viuentibus, quę à cœlo generantur. Quę reſponſio ſumi poteſt ex D. Thom. 1. part. quæſt. 115. art. 3. ad 3. vbi ait, corpora cœleſtia ſua vniuerſali virtute continere in ſe quidquid in inferioribus generatur, & quæſt. 105. art. 1. ad 1. ait, effectum aſſimilari agenti, vel ſecundum ſpeciem, vel ſecundum virtualem continentiam: *Et ſic* (inquit) *animalia ex putrefactione generata & plantæ, & corpora mineralia aſſimilantur Soli & ſtellis, quorum virtute generantur.* Sed inprimis licet reſpectu imperfectorum viuẽtium ſeu animalium probabile ſit, quod in ea reſponſione aſſumitur, tamen reſpectu animalium perfectorum non videtur veriſimile, quia & in operationibus, & in modo operandi videntur multùm excedere perfectionem cœli. Deinde, cùm gradus vitæ vt ſic, perfectior ſit gradu non viuentium, impoſſibile videtur XXXVII. Viuentia an poſſint cœlũ efficere. D. Thom.

Nn formam,

formam, quæ non eſt anima, eminenter continere aliquam animam, vt poſſit eſſe principiũ principale cauſandi illam; nam forma quę eminenter continet animam, continet etiam gradum vitæ, non quidem ſecundum totam potentialitatem eius; ſed ſecũdum actualẽ ac pręciſam perfectionẽ eius, non poteſt aũt intelligi, quòd forma ſub inferiori gradu contenta, eminẽter contineat perfectionẽ ſuperioris gradus.

XXXVIII. Eſt igitur alia reſponſio, cœlum propria virtute non poſſe efficere formas viuentium; tamen quia non agit, niſi vt motum ab Intelligentia, ideò in virtute Intelligentiæ, cuius eſt inſtrumentum, poſſe efficere huiuſmodi formas. Ita reſpondet Diuus Thomas prima parte, quæſtione 70. articulo quinto ad tertium: vnde in prioribus locis videtur loqui de cœlo vt coniuncto Intelligentiæ, ſeu prout illam includit. Sed hæc etiam reſponſio mihi eſt ad intelligendum difficilis, quia non exiſtimo Intelligentiam imprimere cœlo aliquid præter localem motum, qui non deſeruit ad augmentum virtutis actiuæ, ſed ſolùm ad variam eius applicationem, vt ſatis ſignificauit Ariſtoteles libro 2. de Generatione, cap. 9. textu 55. *Nam impulſus propterea continuam parit generationem, quòd Solem procreandarum rerum authorem admoueat, & remoueat.* Et ratione patet; nam quid eſt quod angelus imprimit cœlo præter motum, cùm qualitates vllas ei imprimere non poſſit? nam materia corporalis ſolùm quoad motum localem obedit angelis, vt idem Diuus Thomas tradit prima parte, quæſtione 110. articulo 2. & 3. Quod ſi nihil præter motum Intelligentia cœlo imprimit, quomodo poteſt virtutẽ eius augere ad augendum aliquid vltra propriã perfectionem; nam motus localis per ſe non eſt actiuus, neque dat virtutem agendi. Neque in hoc ſunt comparanda agentia phyſica, quales ſunt cœli, cum inſtrumentis artis, in quibus motus deſeruit ad formã artis, quia hæc nihil aliud eſt, quàm modus reſultans ex vario ſitu, aut loco alicuius corporis, & partium eius: quæ variantur per motum: at verò agentia phyſica inducunt proprias & perfectas formas, quæ per ſe no reſultant ex motu, ſed tantùm per accidens, quatenus per motum applicatur virtus agendi. Prætereà cœlum natura ſua non eſt inſtrumentum Intelligentiæ, quia nec habet naturalem habitudinem ad illam, neque aliqua Intelligentia ex natura ſua eſt coniuncta cœlo, aut deſtinata ad motum eius, ſed tantùm ex arbitrio, ac beneplacito authoris naturæ. Neq; etiã ratione ſolius motus localis fit inſtrumẽtũ aliàs quiſquis applicat ignem aut aliam cauſam agẽtẽ, vteretur illa vt inſtrumẽto phyſico, & ob eã cauſã poſſet ignis applicatus aliquid ampliùs agere in virtute applicantis, quod eſt planè falsũ. Sequela patet, quia nihil ampliùs habet cœlum ab Intelligentia, quàm applicationem, neque aliquid magis vel minùs habet cœlum, eò, quòd ab Intelligentia magis vel minùs perfecta moueatur, vel à quacunq; alia re, dũmodo æqualem motum recipiat. Denique cùm dicitur cœlum efficere viuentia in virtute Intelligentiæ viuentis, interrogo an Intelligentia ſimul cum cœlo actu per ſe ipſam & immediatè influat, & efficiat animas viuentium, vel ſolùm per cœlum, ita vt actio Intelligentiæ ſiſtat in motione cœli, à quo immediatè reliqua efficientia oriatur. Primum eſt falſum, & contra doctrinam Diui Thomæ, vt ſæpe diximus & magna ex parte coincidit cum opinione Auicennæ. Si autem ſecundum dicatur, non expeditur difficultas, quomodo inſtrumentum non habens in ſe ſufficientem formam, poſſit efficere effectum abſque actuali adiutorio ſuperioris & principalioris cauſæ. Veriùs ergo & meliùs dicetur cœlum propria quidem virtute non poſſe efficere animas, vt in dicta ſecunda reſponſione ſupponitur, tamen efficere illas in virtute Dei, vt authoris, & generalis prouiſoris naturæ, qui ſuo maiori concurſu ſupplet quidquid virtutis deeſt in proximis cauſis.

Cœlum cum intelligentia viuens generare nequit.

XXXIX. Dicendum eſt ergo, quotieſcunque in his rebus inferioribus deeſt influxus formæ ſubſtantialis ad ſimilem educendam, illam ſuppleri virtute cauſarum cœleſtium in his effectibus, qui non excedunt perfectionem & virtutem earum: in his verò, qui illas ſuperant, ſuppleri per efficientiam primæ cauſæ, ad quam ſpectat generalem concurſum neceſſarium præbere cauſis inferioribus, iuxta naturalem capacitatem & indigentiam earum. Vnde non ſolùm in euentibus ſeu effectibus, qui per accidens contingunt, ſed etiam in his, qui veluti per ſe comitantur naturas aliquarum rerum, & conſequuntur ex naturali modo agendi earum, pertinet ad authorem & prouiſorem naturę Deum, vt hoc modo cum cauſis ſecundis ad agendum concurrat. Quapropter interdum eſt debitus hic concurſus Dei ex generali ratione naturæ vniuerſalis, ne peruertatur ordo vniuerſi, aut materia ſine forma maneat, vel in nihilum tranſeat, ſicut aquam moueri ſurſum ad replendum vacuum, eſt ſolùm ex cauſa naturæ vniuerſalis, & ideò creditur fieri ex ſolo imperio, & impulſu authoris eius, niſi fortaſſe id muneris ſit à Deo commiſſum alicui Intelligentiæ, quia motus localis non excedit actiuitatem, & miniſterium eius, de quo aliàs. Aliquando verò debetur talis concurſus ex propria natura & conditione alicuius agentis particularis, quod non eſt aptum alio modo communicare, vel propagare naturam ſuam, vt in generatione animalium perfectorum accidere credimus, & in hominis generatione eſt certiſſimum: longè tamen altiori & nobiliori ratione. Nam quia hominis anima non ſolum perfectior, ſed etiam altioris & ſuperioris ordinis eſt, quàm reliquæ omnes, ideò ad hominis generationem non ſolum maior concurſus authoris naturæ, ſed altior etiam modus efficiendi animam neceſſarius eſt, ſcilicet, per creationẽ. Quo fit, vt humanum ſemen, neque inſtrumentaliter poſſit ad illam efficiendam operari: ſed tantum ad organizandum corpus. In aliorum vero animalium etiam perfectorum generatione, quia animæ materiales ſunt, educuntur de potentia materiæ, & ideo poteſt ſemen inſtrumentaliter ſaltem concurrere ad earum effectionem, non tamen ſine ope ſuperioris cauſæ, quæ ſuppleat aſſiſtentiam (vt ſic dicam) & actualem influxum principalis formæ.

Quæſtiunculę ſolutio.

Deus in quos effectus vt cauſa particularis influat.

LX. Neq; in hoc eſt aliqua imperfectio vel inordinatio naturę, vt ſuprà obiiciebatur, ſed eſt naturalis conditio ſeu indigentia, quam ſecum affert modus generationis, & propagationis, quem talis ſpecies natura ſua poſtulat. Sicut quod ad hominis generationem requiratur infuſio animæ per creationem, non eſt imperfectio aut inordinatio naturę, ſed cõditio naturaliter conſequens ad talẽ hominis naturã, & ideo non eſt extraordinaria illa actio, ſed debita ex cõmuni lege, ſuppoſita inſtitutione talis naturæ: ſic ergo in præſenti dicendum eſt, non omnino eadem, ſed proportionali ratione. Quocirca ſicut in homine non eſt ex imperfectione, quod vnus homo, neque principaliter, neque inſtrumentaliter, poſſit efficere animam ſuæ ſimilem, ita in aliis animalibus non eſt ex imperfectione, quod non poſſint totam virtutem princi-

Obiectioni præmiſſæ ſatisfit.

principalem ad eductionem ſuarum formarum neceſſariam adhibere, ſed ſolùm inſtrumentariā. Nam veluti medium quendam locum obtinent, & quia comparatione animæ rationalis minùs perfectas animas, vtpote materiales, habent, ideò aliqualem efficientiam, ſaltem inſtrumētalem adhibere poſſunt ad illas efficiendas, quod non poteſt homo: quia verò comparatione inanimatorum longè perfectiores ſunt formæ viuentium, ideò plura requiruntur ad earum effectionē, & exquiſitus ac peculiaris modus generationis, & inde prouenit, vt cauſæ particulares non poſſint adhibere totam virtutem principalem, ſed tantùm inſtrumentalem ad illas efficiendas. Nec verò, quia principalis virtus non inuenitur in eis ſufficiens, ideò neganda eſt eis etiam inſtrumentaria actio, quia ad hanc inueniuntur ſufficienter proportionatæ, & non ad illam: natura autem dedit vnicuique ſpeciei corruptibili, virtutem & actionē ad propagādam naturam ſuam, quantum dare potuit iuxta capacitatem & modum operandi eius: & ideò dedit homini, vt ſaltem diſponendo ageret, aliis vt inſtrumentaliter; aliis verò etiā vt principaliter. Quocirca locutio illa, qua D.Thom. & alij, vt ſuprà vidimus, vocant cauſas ſecundas inſtrumenta primæ, ſecundum quandam maiorem proprietatem verificatur in viuentibus, præſertim perfectis.

D.Thom. 1.p. q.105.art.5.

XLI. Sciò poſſe excogitari alios dicendi modos; nam quia in perfectioribus animalibus ſemen non perficit generationem; niſi vt coniunctum fœminæ, ideò aliqui putarunt animam ipſius fœminæ habere peculiarē influxum principalem in ſubſtātiali formatione fœtus. De aliis verò imperfectis viuentibus, præſertim plantis, dicunt aliqui, formam geniti ſubſtantialiter non excedere formam ipſius ſeminis, vt apparet in tritico, & aliis eiuſmodi. Sed hæc & ſimilia plures habent difficultates, quas hoc loco perſequi non licet, quia pendent multùm ex ſcientia de anima, & ideò omnium probabilior videtur ſententia, quam expoſuimus, & ipſamet experientia docet hæc viuentia eſſe per ſe minùs ſufficiētia maioribuſque auxiliis indigere, non ſolùm ad ſubſtantialem formam inducendam, ſed etiam ad materiam diſponendam, & organizandam, vt in plantis conſtat. Imò & inter inanimata, ſimplicia corpora faciliùs generantur, quàm miſta: nullum ergo eſt inconueniens fateri indigere viuentia concurſu ſuperiori ad ſibi ſimilia generanda, quamuis ipſa non careant aliqua virtute & actione ſibi proportionata & connaturali. Atque hoc modo abundè ſatisfactum eſſe putamus fundamentis prioris ſententiæ: probant enim ſecūdam & quartam aſſertionem noſtram, nihil tamen vrgent contra primam & tertiam, vt in diſcurſu illarum ſatis declarauimus. Secundam autem ſententiam non exiſtimamus eſſe contrariam doctrinæ à nobis traditæ, nec fundamenta eius aliquid obſtare poſſunt, vt oſtenſum eſt.

SECTIO III.

Quodnam ſit principium, quo ſubſtantiæ creatæ efficiunt accidentia.

I. Quæ vtrinq; dubitationis cauſa.

RAtio dubitandi eſt, quia vel ſubſtantia efficit accidens, medio accidente, vel ſe ſola, & per ſe ipſam. Si primum dicatur, ſequitur proceſſus in infinitum; nam ſi vnum accidens fit, mediante alio, peto de illo alio quo principio fiat, ſi medio alio accidēte, de illo redit eadem quęſtio: ſi verò ſiſtimus in aliquo, A quòd proximè fit à ſubſtantia, id debuiſſet dici de primo, quia non eſt maior ratio de vno, quàm de alio. Si autem ob hanc rationem dicatur, ſubſtantiam efficere accidens per ſe ipſam, ſequitur primò, nullum accidens eſſe principium efficiendi aliud. Sequitur ſecundò, potentias & facultates ad operandū in ſubſtantiis creatis non eſſe aliud ab earum formis. Vel certè, ſi ad euitanda hæc incommoda, dicantur quædam accidentia fieri immediatè à ſubſtantia per ſe ipſam: alia verò, mediis accidentibus, oportebit huius diſtinctionis & diſcriminis aliquam rationem reddere, & quænam accidentia vno vel alio modo fiant, aperire. Ac rurſus exponere oportebit, quando vnum accidens eſt *principium quo* efficiendi aliud, an ſit principale, vel inſtrumentale. Hinc enim apparet, accidens ad ſummum poſſe agere vt inſtrumentum ſubſtantiæ, quia ſolùm eſt entis ens (vt loquuntur Philoſophi) & à ſubſtantia, & propter ſubſtantiam, tanquam propter finem habet totū ſuum eſſe. Aliunde tamen videtur debere eſſe principium principale, cùm effectus non excedat perfectionem eius.

B Ad hanc rē explicandam, ſuppono, duobus modis II.
poſſe fieri accidētia. Vno modo per propriam actionem, vt cùm fit lumen per illuminationem, aut vbi per proprium motum localem. Secundò per reſultantiam naturalem vt relatio reſultat ex fundamēto poſito termino (ſi eſt modus à fundamento diſtinctus) vel ſicut reſultat figura ex diuiſione, aut ex moto, vel termino motus localis, & propriæ paſſiones rerum cenſentur etiam hoc modo fieri. Tertiò autem modo poſſet intelligi fieri accidens concomitanter cum ſubſtantia abſque reſultantia ex illa, vt quantitas, verbi gratia, cum materia prima, quem modum nunc omittimus, quia ſi verus eſt, ad alterutrum ex pręcedentibus reuocari poteſt, vt explicabimus, & quia in eo productionis modo, quod fuerit principium efficiendi ſubſtantiam, erit principium efficiendi accidens, quod cum illa fit.

Prima aſſertio de naturali dimanatione.

DIco ergo primò; Quando accidens fit per natu- III.
ralem dimanationem, principium proximum illius ſecundum talem efficientiæ modum, quicunq; C ille ſit, poteſt eſſe ſubſtantia, ſi tale accidēs ſit immediatè connexum cum illa: interdum verò poteſt reſultare, medio accidente, ſi cum illo habeat propinquiorem connexionem. Tota hæc concluſio cōmuniter recepta eſt, & poteſt primò inductione declarari; nam intellectus, verbi gratia, proximè manat à ſubſtantia animæ, & quantitas à materia vel forma. Vnde reſpectu harum proprietatum non poteſt aſſignari aliquod principium intrinſecum accidentale: eſt ergo ſubſtantiale. At verò figura, verbi gratia, aut vbi reſultat, media quantitate:, & albedo reſultat ex tali miſtione primarum qualitatum. Hanc etiam concluſionem probat ratio dubitandi in principio poſita, quia ſi accidens cōuenit ſubſtantię ab intrinſeco, non poteſt ſemper cōuenire, medio accidēte, vt intrinſeco principio eius, ſed aliquod accidens & ſubſtantia debent eſſe neceſſariò immediatè cōnexa: non eſt tamen neceſſe, vt omnia intrinſeca accidentia ſint eiuſmodi. Et ratio diuerſitatis inter ea eſt facilis, quia quædam eorum habent immediatiorem ordinem ad ſubſtantiam, quàm alia.

Video reſponderi poſſe, licet aliquod accidens ſit IV.
intimè & immediatè connexum cum ſubſtantia, non eſſe tamen neceſſe vt connectatur per dimanationem

tionem effectiuam accidentis à ſubſtantia, ſed ſolùm propter naturalem aptitudinem, & inſeparabilitatem, ſicut ſuperiùs dicebamus probabiliter opinari nos poſſe de materia & quantitate. Et iuxta hoc non erit neceſſarium, aliquod accidens dimanare immediatè à ſubſtantia, ſed recipi immediatè in ſubſtantia ab eodem agente, à quo ſubſtantia producitur. Nihilominùs tamen ſupponit concluſio poſita contrariam ſententiam, vt probabiliorem, nimirum proprietates accidentales, præſertim illas, quæ conſequuntur aut debentur rei ratione formæ, cauſari à ſubſtantia, non ſolùm materialiter & finaliter, ſed etiam effectiuè per naturalem reſultantiam, vel immediatè, ſi ſit prima proprietas, vel mediatè, ſi ſit ſecunda. Quod tenet Diuus Thomas prima parte quæſtione 77. articulo ſexto, vbi loquitur de potentiis animæ; eſt autem eadem ratio de quacunque forma & proprietatibus conſequentibus illam, ſeu debitis ratione illius. Eſtque hoc valdè veriſimile, quia cùm forma ſubſtantialis ſit vt actus primus, accidentalis verò vt ſecundus, probabile eſt habere formam ſubſtantialem aliquam vim, vt ab ea manent accidentia ſibi propria. Item quia hoc modo meliùs intelligitur naturalis connexio inter formam & proprietates, & ordo per ſe inter illas. Et hoc valde confirmat ſenſibile exemplum aquę reducentis ſed ad priſtinam frigiditatem: illa enim reductio fieri non poteſt, niſi per naturalem reſultantiam à forma, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt: ergo eadem ratione idem ſentiendum eſt de quacunq; proprietate naturaliter connexa cum forma, præſertim ſi aliunde nulla ſit repugnantia, aut dependentia ab aliquo extrinſeco. Et in illo exemplo aquæ manifeſtè conſtat, veram eſſe cõcluſionem poſitam, ſcilicet aliquod accidens poſſe immediatè reſultare effectiuè à ſubſtãtiali principio. Nam illa intenſio frigoris nullum habere poteſt propinquius principium vnde reſultet, quàm ſit forma ſubſtantialis aquæ.

III. *Naturalis reſultãtię quidditas declaratur.*

Sed antequam vlteriùs procedamus, declarare ſemel oportet, quidnam ſit hæc naturalis reſultantia, an ſcilicet ſit vera efficientia & cauſalitas actiua, necne. Quia, ſi eſt vera efficientia, interueniet ibi propria actio accidentalis; nam cauſalitas effectiua in actione conſiſtit, vt infrà videbimus: atq; ita forma ſubſtantialis erit principium immediatum & vnicũ alicuius actionis accidentalis, & multiplicabuntur actiones in productione formæ & proprietatum eius, eritq; per ſe actio ad hęc omnia, quæ comproducuntur, vel concreantur cum aliis, quæ omnia vidẽtur aliena à communi Philoſophorum doctrina. Si autem illa non eſt vera efficientia: ergo neque efficientia dici poteſt, quia quod non eſt verum aurum, abſolutè non eſt aurum, neque tale dici poteſt, niſi propter aliquam analogiam & proportionem, quæ in præſenti nulla apparet, imò neq; intelligi poteſt, quid ſit hæc reſultantia, ſi non eſt efficientia. Circa hoc Caietanus prima parte, quæſtione 54. articulo 3. indicat, hãc dimanationem eſſe naturalem ſequelam abſque operatione media; non tamen declarat, quid ſit illa naturalis ſequela, aut quomodo fiat ſine actione vel operatione media. Et quæſtione 77. articulo primo ad ſecundum & tertium, expreſsè ait hanc reſultantiam eſſe per efficientiam ſine actione media, & putat eſſe ſententiam Diui Thomæ ibi ad tertium, vbi tamen non ait dimanationem accidentium à ſubiecto eſſe ſine actione, ſed *non eſſe per aliquam tranſmutationem, ſed per naturalem reſultationem.*

Caietani opinio.

D. Thom.

IV. Quocirca, ſi in rigore loquamur, veriùs exiſtimo hanc reſultantiam, non eſſe ſine vera actione, quamquam non ſemper reputetur actio, per ſe diſtincta, neque vt propria mutatio. Hoc, vt exiſtimo, ſatis probat in communi ratio facta, quia, aut hęc eſt vera efficientia, vel nulla, non poteſt enim dari medium: Si ergo eſt vera efficientia, interuenit actio. Si non eſt efficientia, neque etiam eſt reſultantia, aut naturalis ſequela cauſalis, ſed illatiua tantùm, quia, poſito vno, ponitur aliud propter naturale debitum. Sicut inter materiam & formam cœli, eſt naturalis illatio, non tamen dimanatio vnius ab alia. Aliqui videntur inter hæc aſſignare medium, dicẽtes, hanc non eſſe efficientiam, ſed quaſi efficientiam, quæ in hoc ſolùm conſiſtit, quòd cauſa efficiens ſubſtantiam, ratione illius determinatur, vt ei det proprietates illi proportionatas. Sed inprimis hæc re vera nulla efficientia eſt, ſed ſolũ connaturalitas, quę inter potentiam paſſiuam naturalem, & actum etiam intercedit. Deinde, exemplum de reductione aquæ cogit, vt maiorem ac veriorem efficientiam fateamur. Denique, etiam illo poſito, neceſſe eſt dicere, quod ad rem ſpectat, cauſam efficientem ſubſtantiam, concomitanter efficere proprietatem diſtinctam, non tamen ſine actione concomitante, quia repugnat rem diſtinctam fieri ſine diſtincta actione, quãdo ex illa re nõ cõponitur ipſe primarius terminus alterius actionis, quia actio ſolũ eſt quidã modus ipſius termini formalis ac per ſe, vt infrà dicam, quã rationem ſtatim ampliùs declarabo.

V. *Duplex dimanationis naturalis modus.*

Præterea argumentor in hunc modum; nam hæc naturalis reſultantia interdum per ſe ſola fit, & ſeparatim à ꝑductione illius rei à qua reſultat: interdũ verò ita eſt coniuncta cum illa, vt nunquam ſit poſterior, ſed omnino ſimul cum illa, vt, verbi gratia, quando aqua ſe reducit ad priſtinam frigiditatem, illa eſt naturalis dimanatio, vt Caietan. fatetur dicta quæſtione 54. articulo 3. in fine, vbi etiam idem ait de motu grauis geniti in ſuperiori loco, qui ablato impedimẽto, naturaliter reſultat ex grauitate. Quotieſcunque autem reſultantia fit hoc modo, euidentiſſimum eſt non fieri ſine efficientia & vera ratione ac mutatione, vt in dictis exemplis manifeſtè patet: & ratio eſt, quia ibi incipit eſſe aliquid in ſubiecto, quod anteà non erat. Et per ſe incipit abſque noua productione alterius rei: ergo incipit per aliquam efficientem cauſam, & per propriam actionem ac mutationem: vnde illa eſt propria frigefactio, & motio localis. Atque eadem ratio eſt, quotieſcunque aliquod accidẽs de nouo aduenit alicui ſubiecto præexiſtenti, per ſe ſolùm, ſeu abſq; alio priori accidẽte; nã, ſi plura ſimul inter ſe connexa adueniant, illud, quod eſt primum & radix aliorum cenſetur per ſe aduenire, reliqua concomitanter. Dices. Ergo quando relatio aduenit fundamento ex poſitione termini, interuenit ibi noua actio per ſe, quia ſolùm illud accidens relatiuum tunc de nouo aduenit tali ſubiecto. Reſpondent aliqui, concedendo ſequelam: alij negant, quia ſatis eſt, quòd reſultet ex poſitione termini. Alij exiſtimant nullam interuenire actionem, quia huiuſmodi relatio non eſt res, aut modus ex natura rei diſtinctus à fundamento, de quo ſuo loco videbimus.

VI. Ex hac verò reſultantia, quæ tempore ſeparatur à productione, ferendum eſt iudicium de quacunque alia, etiamſi ſit in eodem inſtante cõiuncta; nam ſimultas in duratione non tollit diſtinctionem. Eò vel maximè, quod licet hæc naturaliter ſint ſimul,

poſſent

poſſent ſupernaturaliter ſeparari, quod eſt ſufficiens argumentum diſtinctionis. Aſſumptum declaratur; nã dum creat Deus ſubſtantiã animę, poſſet ſuſpendere emanationem potẽtiarũ ab illa, & poſt aliquod tempus permittere illam, ſeu dare concurſum ad talem dimanationem, & tunc illa poſterior dimanatio eſſet propria efficientia ac vera actio, eadem ratione qua dictum eſt de frigefactione aquæ reducentis, ſe ad naturalem ſtatum: ergo etiam quando ſimul tempore fit, eſt propria & diſtincta actio. Præterea ſuprà tacta eſt ratio à priori, quia huiuſmodi accidentales formæ, ſeu proprietates, ſunt res diſtinctæ à ſubſtantia: ergo licet fiant cum ipſa ſubſtantia, vel ab ipſa reſultent, neceſſe eſt, vt fiant per actionem diſtinctam, licet concomitantem vel conſequentem aliam. Patet conſequentia, quia illa duo, ſcilicet, ſubſtantia & proprietas, non fiunt æquè primò tanquam duę partes vnius compoſiti termini, ſed abſolutè fit priùs natura ſubſtantia, & deinde reſultat vel additur ei accidens propriũ. Vt cùm creatur anima, actio creaturæ per ſe terminatur ad ſolam ſubſtantiam: illa enim tantùm ex nihilo fit, & per ſe terminat illam actionem: ergo vt ei addatur aliqua res diſtincta, neceſſaria eſt alia efficientia, & cõſequenter noua actio, licet ex naturali connexione neceſſariò comitetur aliam. Adde, principium proximum talis efficientię iuxta noſtram ſententiam, etiam eſſe diſtinctum; nam eſt ipſamet intrinſeca ſubſtantia, quæ eſt terminus prioris actionis. Item principium materiale ſæpe eſt diuerſum, vt in dicto exemplo creationis animæ nullum eſt materiale principium, ipſa verò ſubſtantia animæ eſt materiale principium ſuarum potentiarum. Terminus etiam proprius eſt in re diſtinctus, vt ſupponimus: ergo interuenit ibi actio in re diſtincta, quamuis Phyſicè, & in cõmuni modo loquendi tanquam vna computẽtur, quia habent intrinſecam connexionem & dimanationem.

VII. *Diſcrimẽ notãdum inter prędictos modos naturalis dimanationis.* In quo eſt notanda differentia inter duos modos reſultãtiæ naturalis, quos ſuprà diſtinximus. Quando enim dimanatio talis eſt, vt nunquam poſſit per ſe & ſeparatim fieri, ſed ſolùm vt connexa priori actioni & termino eius, tunc illa non cenſetur propria & per ſe actio, & multò minùs mutatio, ſed quaſi complementum accidentale prioris actionis. Et ideò ad huiuſmodi accidentia vel proprietates dicitur non eſſe per ſe actio, aut motus. At verò quando talis reſultantia per ſe & ſeparatim fit, vt in reductione aquæ, tunc cenſetur per ſe actio & propria mutatio tendens per ſe ad talem accidentalem terminum. Quæ differentia non eſt tam in re, quàm in denominatione ſumpta ex ſeparatione, vel ex concomitantia actionum.

Corollaria ſuperioris doctrinæ.

VIII. Atque ex rationibus factis colligitur primò: tunc ſolùm hanc reſultantiam eſſe cum vera efficientia & actione, quando id, quod reſultat eſt à parte rei diſtinctum ab eo, à quo reſultat. Nam, ſi ſolùm ſit ratione diſtinctum, licet metaphyſicè vnũ dicatur conſequi ex alio, non poteſt ibi vera efficientia interuenire, nec dimanatio phyſica, ſed ſolùm metaphyſica conſecutio. Vt ſi dicamus, ex eo quòd forma eſt formale principium eſſendi, reſultare quòd ſit etiam principale principium agendi, & idẽ eſt de omnibus ſimilibus attributis, quæ iuxta noſtrum concipiendi modum, attribuuntur rei vt proprietates eius, licet ab hac non diſtinguantur actualiter in re ipſa. In his enim omnibus non poteſt interuenire efficientia realis, quia hæc non eſt in conceptibus, ſed in ipſis rebus. Vnde neceſſariò requirit diſtinctionem in re inter principium & terminum.

IX. *Quæ accidẽtia reſultent à ſubſtantiali principio.* Secundò infertur ex eiſdem principiis, hanc reſultantiam naturalem à principio ſubſtantiali ſolùm interuenire inter ea accidentia, quæ ita ſunt cõnaturalia, vt ſimpliciter ſupponant ipſam ſubſtantiam, cuius ſunt proprietates. Quod ideò aduerto, quia iuxta probabilem opinionem, aſſerentem diſpoſitiones tempore præcedentes ad formam in inſtanti generationis intrinſecè terminari in tali gradu, quẽ talis forma requirit, & eaſdem numero manere: iuxta illam (inquam) opinionem, hæc accidẽtia in inſtanti generationis non manant à forma, etiamſi ſint proprietates maximè connaturales illi, vt eſt calor reſpectu formæ ignis, vel frigus aquæ, non quia talis forma nõ eſſet ſufficiens ad illã effectionẽ per modum reſultantiæ, ſed, quia ſupponitur qualitas iam per ſe producta ab agente per totam mutationem tempore præcedentem, & terminatam in inſtanti generationis, prius natura, quàm introducatur forma.

X. *Quæſtiũcula reſpondetur.* Sed quæres, eſto non interueniat hæc reſultantia in inſtanti generationis, an immediatè poſt intercedat per modum conſeruationis. Reſpondeo hanc quæſtionem non eſſe peculiarem de his qualitatibus, quæ ordine naturæ antecedunt, ſed de omnibus proprietatibus, quæ à principio reſultant ex formis, quæri ſimiliter poſſe, an illa reſultantia ſit tantũ per modum productionis in primo inſtante vel tempore, quo res producitur vel comproducitur, an verò perſeueret per modum conſeruationis toto tempore, quo durat ipſa proprietas, ita vt ſicut in illuminatione non tantum perſeuerat lumen, ſed etiam actio illuminandi, ita in anima habente intellectum, non tantum perſeueret intellectus, ſed etiam emanatio intellectus ab anima, & ſimiliter in igne vel aqua non ſolum perſeueret calor aut frigus, ſed etiam actualis emanatio à ſua forma. In qua dubitatione nihil video poſſe certa ratione definiri, ſed vtrumque poſſe coniecturis fieri probabile: nam poſtquam illa proprietas ſemel effecta eſt per naturalem dimanationem, non eſt cur indigeat continua conſeruatione, cum iam habeat eſſe perfectum, & ſit in ſuo ſubiecto connaturali. Aliunde verò apparet probabile illã actualẽ dimanationẽ non ceſſare, quia principiũ eius eſt præſentiſſimum & coniunctiſſimum, & ſemper habet eandem vim ad continuandam illam. Item, neceſſe eſt, vt illa proprietas actu conſeruetur à Deo: ergo, cum ſit ibi principium intrinſecũ & proximum, quo mediante poſſit conſeruari, magis naturale eſt, vt illo mediante conſeruetur. Item, hoc modo melius explicatur maior reſiſtentia, quæ, cęteris paribus, eſſe poteſt in expellenda proprietate à proprio ſubiecto, quàm ab alieno. Vnde hæc pars videtur veriſimilior, qua ſuppoſita, conſequenter dicendum eſt, licet in primo inſtanti generationis aquæ, verbi gratia, frigiditas non manet à forma eius, quia iam inuenit aqua frigiditatem productam à generante: deinde verò, ceſſante iam actione generantis, conſeruari ab intrinſeca forma per naturalẽ dimanationem eodem modo, ac ſi à primo inſtanti ab illa manaſſet.

XI. *Vnitas & diſtinctio naturalis reſultantię.* Tertiò infertur ex dictis, hanc emanationem ſeu reſultantiam naturalem eſſe aliquid in re diſtinctum & à forma reſultante, & ab illa, à qua reſultat, & ab actuali etiam informatione, nam hæc omnia interuenire

uenire poſſunt abſque naturali reſultantia: ergo eſt aliquid diſtinctum ab illis. Antecedens patet; nam frigus eſt in aere actu informans illum, eſtque accidentaliter coniunctum formæ eius, & tamen non manat ab eis forma: calor verò eſt etiam coniunctus & informat, & prætereà dimanat à forma: ergo aliquid addit dimanatio. Dices, licet hoc ita videatur, comparando accidens proprium ad extrinſecum, tamen in ipſo accidente proprio non videtur reſultantia hæc aut dimanatio eſſe aliquid diſtinctum ab ipſo vt actu informante. Sed contra hoc eſt primò, quia aliud eſt informare, aliud dimanare: illud pertinet ad rationem cauſæ, hoc ad rationem effectus. Secundò in exemplo ſuprà poſito de diſpoſitione vltima, quæ in primo inſtanti non manat à forma, inuenitur accidens proprium actu informans, & coniunctum propriæ formæ, & ab illa non reſultans, quæ tamen in tempore ſubſequente reſultat ſeu conſeruatur; ergo hæc reſultantia eſt aliquid diſtinctum ab accidente proprio, actu informante. Tertiò declaratur in hunc modum; nam hæc reſultantia, cùm ſit quoddam efficientiæ genus, non fit ſine concurſu primæ cauſæ: poteſt ergo Deus ſuſpendere hunc cõcurſum, & impedire ne intellectus, verbi gratia, manet ab anima, & deinde per ſolam ſuam efficaciam ponere intellectum in anima, quia nihil repugnat, quòd ſe ſola faciat, quod mediáte anima fieri poteſt præcisè conſiderata ratione efficiendi: ibi ergo manet ſubſtantia animæ & entitas, atque actualis inhæſio intellectus abſque actuali dimanatione intellectus ab anima, ſed à ſolo Deo: ergo ſignum eſt illam dimanationem eſſe aliquid diſtinctum, quidquid enim eſt in re ſeparabile, diſtinctum etiam eſſe neceſſe eſt. Atque hinc confirmatur, quod ſuprà diximus, nempè hanc naturalem reſultantiam non eſſe ſine aliqua actione: nam id, quod addit reſultantia ſupra entitatem formæ accidentalis inhærentis, ſolùm eſt quidam modus dependentiæ intrinſecæ proprietatis à ſua forma, vt à principio actiuo: dependentia autem à principio agente, & actio idem ſunt, vt infrà videbimus.

XII. *Occurritur obiectioni.* Sed obiicies; Ergo omnis actio, quæ naturaliter & ſine libertate fit, eſt naturalis quædam reſultantia, quia ſicut poſita aquæ forma, reſultat per veram actionem & dependentiam talis proprietas, & ab vna proprietate interdum etiam reſultat alia, vt docet Diuus Thomas prima parte, quæſtione ſeptuageſimaſeptima, articulo ſeptimo, ita, poſito Sole, verbi gratia, reſultat naturaliter lumen in aere, media illuminatione. Reſpondeo quoad hoc eſſe aliquam ſimilitudinem: differentiam tamen eſſe, quia reſultantia naturalis eſt omnino intrinſeca, & quodammodo pertinet ad cõſummatam rei productionem, quia ſolùm tendit ad conſtituendam rem in connaturali ſtatu per ſe ſibi debito ex vi generationis: actio verò propriè dicta, & quæ à naturali reſultantia diſtingui ſolet, eſt magis extrinſeca, & ſupponit, per ſe loquendo, rem iam conſtitutam in ſuo perfecto, & naturali ſtatu. Vnde etiam communiter dici ſolet naturalem reſultantiam tribui generanti, & non eſſe à forma vel proprietate intrinſeca, niſi quatenus vicem obtinet generantis, & eſt quaſi inſtrumẽtum eius. Vnde eſt illud axioma: *Qui dat formam, dat conſequentia ad formam*, quia ad generantem ſpectat conſtituere genitum cum debitis proprietatibus: in reliquis verò actionibus propriis iã operatur res propria virtute, & illi vt principali agenti in ſuo genere tribuitur actio. Et hinc oritur alia differentia, quam ſtatim attingemus: ſatis enim de naturali reſultantia dictum eſſe exiſtimamus.

Secunda aſſertio de propria efficientia accidentali.

Dico ſecundò. Quando accidens fit per propriã actionem à naturali reſultantia diſtinctam, principium proximum efficiendi illud, ſemper eſt aliquod accidens. Hæc aſſertio tangit quæſtionem communem de diſtinctione potentiæ actiuæ à ſubſtantia in rebus creatis, quæ ſolet tractari tam de ſubſtantia angeli & potentiis eius, quàm de anima & eius potentiis, de aliis etiam formis & earum virtutibus actiuis. Et concluſio poſita eſt conſentanea doctrinæ Diui Thomæ, vbiq; conſtituentis diſtinctionem in omnibus creaturis inter proximam facultatem agendi & ſubſtantialem formam, vt videre licet in 1. parte quæſt. 54. art. 3. & quæſt. 77. art. 1. quibus locis Caietanus eam defendit, & Capreolus in 1. diſt. 3. q. 4. Soto in Logica cap. de propr. quæſt. 2. Ægidius quodlib. 3. quæſt. 10. Heruæus quodlib. 1. quæſt. 9. & probatur primò inductione facta in omnibus effectibus quos experimur. Nam inprimis videmus elementa nullam efficientiam accidentalem exercere, niſi mediis qualitatibus primis, quas eſſe verè ac propriè accidentia manifeſtum eſt. Deinde ipſum etiam localem motum naturalem non habent, niſi mediis qualitatibus: quamquam enim ille modus ad naturalem reſultantiam pertineat, poteſt tamen inde argumentum a fortiori deſumi. Prætereà cœlũ, quantum nos experiri poſſumus, agit per qualitates à ſua ſubſtantia diſtinctas, nempe per lucem ſeu lumen, & inde ſumimus argumentum alias influentias occultiores proximè fieri per qualitates accidentales; nam ſi illa, quæ videtur omniũ maxima & perfectiſſima ita fit, multò magis aliæ. Rurſus miſta inanimata, vt metalla, gemmæ, & alia huiuſmodi, ſi quas actiones habent, videntur manifeſtè illas exercere per virtutes accidẽtales: cuius ſignum inter alia eſt, quòd illæ virtutes poſſunt intẽdi, remitti, ac deſtrui, in quo pendent à temperamento primarum qualitatum. Quod argumentum fieri etiam poteſt in herbis & plantis, quæ virtutes habent ad varias admirabiles actiones attrahendi aut expellendi, & quædam habẽt virtualem calorem, aliæ frigus, &c. quæ virtutes in eis temporis decurſu, vel mutatione ſui temperamenti remittuntur, cùm tamen ſubſtantia maneat eadem: ſignum eſt ergo, has virtutes eſſe accidentia. Myſteriũ etiã Euchariſtiæ hoc nobis confirmauit; nam videmus, ſecluſa ſubſtantia, conſeruatam eſſe totã vim agendi, quæ erat in accidentibus.

XIII. *D. Thom. Caietan. Capreol. Soto. In actionib. corporũ probatur concluſio.*

Hinc vlteriùs aſcendendo ad actiones animæ in quolibet gradu eius, quantũ ex ſenſu coniicere poſſumus, principia accidentaliũ operationũ accidentia ẽt ſunt vt patet de calore vitali ſeu nutrimentali, & de virtute attrahẽdi aut expellẽdi excremẽtũ & ſimila; nã inprimis ipſa diuerſitas actionũ videtur eſſe ſufficiens argumentum diſtinctionis inter virtutes. Et prætereà hîc etiam habet locum argumentum factũ quòd hæ virtutes intendũtur, & remittuntur. Deinde in operationibus ſenſuum videtur hoc manifeſtum; nam præter diuerſitatem operationum ipſa diuerſitas organorum indicat ſatis virtutes proximas illarum actionum eſſe per ſe diſtinctas, atque adeò eſſe accidentales. Et in homine certè neceſſariò debent eſſe ab anima diſtinctæ: alioqui eſſent ſpirituales entitates, quod veriſimile non eſt, vt & ſuo loco latiùs eſt probandum. Iam verò de ipſis ſpiritualibus actio-

XIV. *In actionib. etiam ſpiritũum.*

actionibus & principiis earum, non poſſumus nos A tam claram experientiam habere, tamen quia de illis non poſſumus, niſi ex his, quæ experimur obſeruata proportionali ratione, philoſophari, meritò colligimus de illis idem eſſe ferendum iudicium.

XV. *Potẽtia actiua omnis realiter à ſubſtãtia diſtincta.* Ex hac igitur inductione ſatis probabiliter colligit Diuus Thomas in omni ſuppoſito creato proximam virtutem agendi & operandi eſſe diſtinctam à ſubſtantia eius, & conſequenter eſſe accidens. Addendum verò eſt, omnem efficientiam ſubſtantiæ præter generationem ſubſtantialem, eſſe efficientiam alicuius accidentis, quia ſubſtantia non poteſt efficere ſubſtantiam, niſi per generationem, & ideò quidquid præter generationem ſubſtantialem efficit totum illud eſt accidens: ergo principium proximum efficiendi accidens, ſemper eſt aliud accidens. Vnde confirmatur; nam principium proximum efficiendi ipſam generationem ſubſtantialem eſt accidens, idque dupliciter. Primò parando viam ad generationem ſubſtantialem, præuia aliqua accidentali actione. Secundò cooperando inſtrumentaliter ipſi ſubſtantiæ in eductione formæ ſubſtantialis, vt ſuperiori ſectione vidimus. Ergo multò B magis erit principium proximum efficiendi omnem accidentalem actionem, ſiue principale, ſiue inſtrumentale, quod ſtatim videbimus. Patet conſequentia, quia magis improportionata eſt ſubſtantia ad accidentalem actionem, quàm ad ſubſtantialem generationem: & e conuerſo magis proportionatum principium eſt accidens ad accidentalem actionem, quàm ad ſubſtantialem generationem.

XVI. *Rationes prædictæ illationis.* Ratio autem à priori difficile redditur, quamquã Diuus Thomas plures probabiles afferat citatis locis, quas Scotus & alij multis argumentis impugnãt. Caietanus verò poſt Capreolum fusè & copiosè ſatis eas defendit, ſed id & operoſum & inutile eſſe exiſtimo, quia re vera illæ non ſunt demonſtrationes, neque eſt, cur à prudenti Philoſopho in re tam abdita expetantur. Niſi enim probetur, excedere perfectionem ſubſtantię creatæ eſſe proximum & vnicum principium accidentalis actionis, non poteſt à nobis reddi ratio à priori, cur hæ creaturæ, quæ nunc ſunt & operantur, ſemper indigeant accidentali principio ad huiuſmodi operationes, quia nos C non cognoſcimus proprias rationes harum creaturarum, vt ex eis peculiares cauſas huius indigentiæ ſeu neceſſitatis ſumamus: ergo ſi à priori procedamus, neceſſariò ſiſtendũ eſt in cõmuni ratione creaturæ, vt ſic, vt ſapienter Diuus Thomas obſeruauit. *D.Thom.* At ſi ex generali ratione creatæ ſubſtantiæ fundamentum ſumitur, conſequenter dicere neceſſe eſt, eſſe impoſſibile creare Deum ſubſtantiam, quæ per ſeipſam ſolam immediatè operetur. Quod tamen difficilè ſuaderi aut probari poteſt, quia ille modus operandi non videtur exigere infinitam perfectionem in genere entis aut ſubſtantiæ: omnis autem perfectio, quæ hanc illimitationem non requirit, videtur communicabilis creaturæ: ſi autem communicabilis eſt, vnde conſtat, non eſſe communicatam? aut quomodo ex generali ratione creaturę oſtendi poteſt dicta neceſſitas?

XVII. Nihilominùs dicendum eſt, licet hoc demonſtrari non poſſit, ex inductione facta probabiliter ſatis colligi, ſubſtantiam creatam ex limitatione ſua habere, vt per ſeſe non poſſit eſſe principium totale ac proximum accidentalis actionis ſeu formæ. Cuius ratio eſſe videtur improportio & diſtantia, quæ eſt inter tale principium & talem actionem, ne poſſint coniungi, niſi per aliquod proportionatum medium, qualis eſt facultas ſeu potentia accidentalis. Et ideò ſola ſubſtantia infinita, quæ omnẽ proportionem excedit, omnemque vincere poteſt improportionem, ſufficiens eſt per ſe ipſam ad omnem huiuſmodi effectum vel actionem. *Inductio in actionibus ad generationem ſubſtantialem ordinatis.* Poſſumuſque hoc ita confirmare, quia omnis operatio ſubſtantiæ, præter ſubſtantialem generationem, aut tendit ad ſubſtantialem generationem efficiendam, aut non. Actio quæ eſt prioris generis, meritò requirit principium proximum accidentale, quia eſt accidentalis diſpoſitio ad ſubſtantiam. Nam, ſi ſubſtantia, quæ generatur talis eſt, vt ſine diſpoſitionibus accidentalibus præuiis fieri non poſſit, quid mirum quod ſubſtantia, quæ illam generat accidentales etiam diſpoſitiones requirat, quæ ſimul ſint virtutes agendi & diſponendi ad ſimilis ſubſtantiæ generationem? Dices, hanc rationem rectè procedere de agente vniuoco, & eiuſdem rationis; non verò de æquiuoco, in quo poteſt eſſe virtus altioris rationis. Reſpondetur, ſi agens æquiuocum ſit finitum, vt de illo nunc agimus, proportionaliter iudicandum eſſe de illo, ac de vniuoco agente: nam ſi eminenter continet formam ſubſtantialem rei generandæ per formam ſubſtantialem ſuam: diſpoſitiones etiam accidentales ad illam formam continebit eminenter per nobiliorem diſpoſitionem ſeu proprietatem accidentalem ſuam; nam cùm forma ſubſtantialis ſit in ſuo genere limitata & finita, non poteſt per ſe ſolam eminenter continere perfectiones diuerſorum generum, neque eſſe per ſe apta ad vtramque actionem. Quod etiam ſatis declarat modus agendi omnium corporum tam inferiorum, quàm cœleſtium, vt inductione ſuprà facta expoſitum eſt. Sicut enim nulla eſt forma ſubſtantialis, cuiuſcunque ordinis, aut perfectionis ſit, quæ non habeat in ſua materia diſpoſitiones, ſeu proprietates ſibi proportionatas, ita nulla eſt forma, quæ ad diſponendam aliam materiam ad aliquam formam ſubſtantialem, ſiue ęqualem, ſiue inferiorem, non vtatur propriis diſpoſitionibus vel proprietatibus accidentalibus vt propriis agendi principiis.

XVIII. *In operationibus nõ ordinatis ad ſubſtãtialem generationẽ.* Operationes autem, quæ non ordinantur ad ſubſtantialem generationem, quantum ex rerum experientia coniectare poſſumus, ſolùm ſunt aut operationes vitæ ſenſitiuæ, & intellectiuæ, aut varij ac diuerſi motus locales. Omitto illuminationem, & intentionales actiones ſpecierum ſenſibilium; nam de his ſatis conſtat ab accidentibus ſenſibilibus fieri. Neque etiam numero operationes vitæ vegetatiuę, quia omnes per ſe tendunt ad aliquam aggenerationem ſubſtantialem. De qua eadem eſt ratio, quæ de prima generatione; nam etiam fit, pręuia alteratione & diſpoſitione accidentali, interuenientibus etiam aliquibus localibus motibus, attractionis, ſcilicet, & expulſionis. Aliæ verò actiones & operationes tranſeuntes, etiamſi fiant per eminẽtes virtutes, ſemper fiunt aut alteratione per ſe primò terminata ad aliquam ex primis qualitatibus, de quibus iam oſtenſum eſt principia proxima earum eſſe aliqua accidentia, aut ſolùm conſiſtunt in motu locali attrahendi, aut impellẽdi, &c. Quòd igitur ad operationes cognoſcendi & amãdi in gradu ſenſitiuo requirãtur facultates accidẽtales, ratio inprimis ſumi poteſt ex ipſa varietate operationũ, & ex varia diſpoſitione, quam in ſuis organis requirunt. Itẽ ex eo

quòd tales actiones immanentes ſunt in ipſis prin- A cipiis proximis à quibus eliciuntur. Vnde ſi illæ potentiæ nihil aliud eſſent, quàm ipſæmet formæ ſubſtantiales, omnes illæ operationes manerent in ſolis ſubſtantialibus formis. Ex quo vlteriùs fieret, quod tales operationes in homine eſſent ſpirituales, ſicut eſt ipſa forma. Imò etiam fieret, vt ſemper, & in omnibus deberent eſſe ſpirituales; nam omnis forma habens operationem propriam & independentem à materia vt à ſubiecto, debet eſſe per ſe ſubſiſtens, & independens etiam in ſuo eſſe à materia, vt à ſubiecto; nam independentia in operatione indicat, qualis ſit independentia in eſſe. Et hoc eſt potiſſimum principium, vnde colligimus humanę animę ſubſiſtentiam & immaterialitatem, ſcilicet, quia operatio eius intellectualis non dependet à corpore vt à ſubiecto, quamuis pendeat vt à miniſtrante ſpecies. Si ergo operatio ſenſitiua eodem modo eſſet independens à materia, omnis etiam anima ſenſitiua eſſet independens, & ita vtraque eſſet immaterialis, & ſpiritualis. Igitur ex modo talis operationis materialis optimè colligitur, formam ſubſtantialem non eſſe per ſe aptam ad exercendam talem operationem B abſque facultate media, quæ etiam debet eſſe materialis, & adueniens materiæ vt iam informatæ tali ſubſtantiali forma.

XIX. In operationibus intellectualibus. In operatione autem intellectuali non procedit hæc ratio ſumpta ex materialitate actionis; procedit autem alia de diuerſitate operationum, & in anima rationali eſt alia peculiaris ratio, quia per ſuam entitatē ſubſtantialē informat corpus; non aūt informat per intellectū aut voluntatem, quia hę potentię ideò nō ſunt organicę quia materiā nō informāt. Quæ ratio non cōprehēdit angelos, & ideò in eis eſt hæc res magis dubia, vt Duran. voluit, & infrà ſuo loco videbimus. Nihilominus tamen generalis illa ratio, etiā in eis eſt ſatis efficax, quæ ſumitur ex diuerſitate operationum; nam vbicunque operatio intellectualis accidentalis eſt, eſt magna diuerſitas in operationibus illius gradus, præſertim in operibus intellectus & affectus; ergo cùm ſubſtantia creata ſit de ſe indifferens ad huiuſmodi operationes eliciendas & recipiendas, veriſimiliùs eſt ad illas determinari & quaſi accommodari per proprias facultates & potētias. Item, omnis ſubſtantia intellectualis, hoc ipſo, C quod creata eſt, neceſſariò habet operationem intellectualē accidentalem, vt de homine cōſtat, & de angelis infrà ſuo loco oſtendemus. Indiget etiā aliis principiis accidētalibus, vt ſpeciebus intētionalibus & habitibus: quid ergo mirum, quòd indigeat virtute accidentali proportionata operationi? Eò vel maximè, quòd omnis natura intellectualis debet in ſe habere virtutem per ſe primò ordinatam ad operationem intelligendi vel amandi, quia cùm inſtituatur propter hanc operationem, non debet inſtitui abſque virtute per ſe primò ordinata ad illam. Virtus autem per ſe primò ordinata ad operationem accidentalem, cùm ab illa ſumat ſpeciem, accidentalis etiam eſt. Et huc tendere videtur ratio Diui Thomæ, quòd eſſentia ſubſtantiæ creatæ vt ſic tantùm ordinatur ad ſuum eſſe: virtus verò ordinatur ad operationem accidentalem, & ideò diſtinguuntur ad eum modum, quo diſtingui ſolent potentiæ per varios actus. Quamuis enim hæc ratio videatur ſupponere eſſentiam creatam diſtingui ab eſſe, & comparari ad illud, tanquam potentiam receptiuam, vel actiuam ad actum, tamen abſtrahendo ab hac quæſtione, poteſt dicto modo accommodari ratio.

Atque hinc tandem facilè ſuaderi poteſt, virtutes quæ ſunt in rebus creatis ad varios locales motus efficiendos, eſſe accidentales. Primò quidem, quia, ſi præcipuę operationes, & magis intimæ, ac vitales requirunt huiuſmodi facultates: ergo multò magis motus locales. Secundò, quia in rebus naturalibus experimur motum localem, etiam maximè naturalem, fieri media facultate accidentali, vt grauitate, aut leuitate: ergo multò magis, cùm magnes trahit ad ſe ferrum, aut rhabarbarum pellit bilem, id faciūt facultatibus accidētalibus; idē ergo erit in omnibus ſimilibus. Tertiò, quia motus localis, quamuis in hoc ſit perfectior cæteris, quod minùs trāſmutat ſubſtātiā aut ſubiectū, tn̄ in hoc maximè à ſubſtātia diſtare videtur, quod neque ad illam per ſe ordinatur, neq; cum illa ferè habet conuenientiam, aut ſimilitudinem, & ideò mirum non eſt, quod forma ſubſtantialis per ſe ipſam non ſit apta ad hunc motum efficiendum abſque facultate accidentali. Conſtat igitur in vniuerſum agentia creata efficere accidentia per principia proxima accidentalia. XX. Virtutes locomotiuæ à ſubſtātiis realiter diſtinctæ.

Non defuēre Philoſophi & Theologi, qui ſaltem ex parte huic concluſioni contradixerint, vel tractandū de potentiis animæ, vel de potentiis angelorum, vt patet ex Gregorio in ſecundū diſtinctione decimaſexta, quæſtione tertia: Scoto quæſtione vnica, & in quartū, diſtinctione quadrageſimaquinta, quæſtione tertia. Durando in primū, diſtinctione ſecunda, quæſtione ſecunda, & in ſecundū, diſtinctione tertia, quæſtione quinta, Marſilio in primū, quæſtione ſeptima, articulo ſeptimo, & in ſecundū quæſtio. decimaſeptima, articulo ſecūdo, & aliis Philoſophis in ſecundū de Anima, cum quibus ibi agendum eſt, & de angelis infrà nonnihil dicemus. Solùm nunc aduerto, eſſe differentiam inter Scotum, ac Gregorium, & ſequaces, quod Gregorius nullam omnino ponit diſtinctionem in re inter formas & facultates earum. Vnde fit, vt concedat animam per idem principium proximum intelligere, velle, videre, audire, &c. quod ſatis abſurdum eſt. Scotus autem ad hoc vitandum ponit diſtinctionem formalem inter potentias & formas. Sed ſi per diſtinctionem formalem intelligat Scotus diſtinctionem, quæ in re non ſit actu, ſed ad ſummum virtute, & fundamentaliter, ac mente perficiatur, ſolùm in modo loquendi differt à Gregorio & aliis: ſi vero intelligat veram diſtinctionem actualem quæ in re ſit, ſaltem modalem, primum non contradicit cōcluſioni poſitæ, quia modus ille accidens quoddam erit, quod ſatis eſt ad veritatem dictæ aſſertionis. Deinde immerito negat propriiſſimam diſtinctionem realem, nā, vt ſtatim dicam, proxima difficultas operandi nō eſt modus aliquis, ſed aliqua propria entitas ac vera forma, & ideò ſi in re diſtinguitur à forma ſubſtantiali, non diſtinguitur vt modus, ſed vt res, atq; adeò propriè realiter. Præſertim, quia ſi aliquæ rationes ſunt, quæ probent diſtinctionem in re, non minus probant diſtinctionem realem, quàm modalem, & econtrario, ſi rationes, quæ ab ipſo & aliis fiunt contra ſententiam Diui Thom. eſſent alicuius momenti, æquè procederent contra diſtinctionē modalem. XXI. Qui authores prædictæ illationis aſſeruerint, & eorū fundamenta. Gregorius. Scotus. Durand. Marſil.

Non tamen cenſeo expedire nunc illa argumēta ſigillatim proponere, tum quia mihi non videntur difficilia, tum etiam, quia à Caiet. & aliis ſufficienter ſoluuntur, tum deniq; quia omnia ferè eò tendunt, vt probent, ſine neceſſitate non debere res multiplicari; hîc autem non interuenire ſufficientem neceſſitatem probāt, vel ſoluēdo rationes D. Thomę, XXII.

vel

vel quia ſubſtantia, cùm ſit nobilior, ſufficere poterit ad id propter quod efficiendum accidens adiungitur. Et peculiariter vrgere poteſt contra nos ratio ſumpta ex priori aſſertione; nã ſi potentiæ fluunt ex eſſentia per veram efficiẽtiam: ergo continet eminẽter ipſas potentias: ergo ſufficiens erit per ſe ipſam efficere quidquid per potentias poteſt. Reſpondetur tamen ſufficientem neceſſitatem eſſe, vt ſubſtãtia creata habeat principia accommodata accidentalibus actionibus, quæ neceſſitas ſufficienter probatur inductionibus & rationibus ſuprà factis, neq; enim de omnibus rebus demonſtratio fieri poteſt. Nec refert quòd ſubſtantia ſit perfectior; tum quia nõ ſemper quod perfectius eſt, poteſt efficere quidquid poteſt res minùs perfecta, tum etiam quia inde ad ſummum habetur, ſubſtantiam eſſe principale, ſeu radicale principium: non verò etiam proximum; plus autem eſt eſſe vtroq; modo principium, quàm altero tantùm. Quo ſenſu dicere etiam poſſumus quid perfectius eſſe ſubſtantiam cum ſua potentia quàm ſolam. Denique etiam manus eſt perfectior, quàm calamus, & tamen non poteſt ſcribere ſine calamo. Ad vltimam obiectionem primùm occurrere poſſumus ſenſibili exemplo, nam aqua per ſuã formã eſt ſufficiens vt ab illa reſultet frigiditas & tamen ſine frigiditate non eſt ſufficiens ad frigefaciendum alios. Neganda eſt ergo conſequentia, & ratio reddi põt primò, quia virtus formę, aut principii poteſt eſſe limitata, tũ ad perfectionẽ proprii ſuppoſiti, tũ ad talem modum actionis ſeu dimanationis, ſicut grauitas per ſe mouet ipſum graue, in quo exiſtit, non aliud. Secundò, quia interdum formalis potentia ſeu facultas eſt ita accommodata actioni, vt non quælibet virtualis ſufficiat, vt intellectus agens, aut ſolus, aut cum phantaſmate virtualiter continent ſpeciem intelligibilem, & tamen non poſſunt per ſe concurrere ad intellectionem, ſed per ſpeciem quam efficiunt. Tertiò & maximè, quia non cenſeo eſſentiam continere eminenter paſſiones, ſed tantùm inſtrumentaliter; nam ideò, vt dixi, ille effectus tribuitur generanti: fieri autem poteſt vt aliquid ſit aptum inſtrumentum ad efficiendum aliud, ſeu aliam facultatem, & non ad efficiendum immediatè actionem illius facultatis, vt in inſtrumentis artis manifeſtè conſpicitur.

SECTIO IIII.

Quæ accidentia poſſint eſſe principia agendi.

I. *Difficultatis ratio.*

Circa doctrinam ſuperioribus ſectionibus traditam, nonnulla breuiora dubia explicanda ſuperſunt. Primum eſt, quod in titulo huius ſectionis propoſitum eſt quod poteſt vniuerſè intelligi, tam de actiuitate accidentium in ſubſtantiam, quàm in alia accidentia, tamen quia accidens non efficit ſubſtantiam, niſi præuia actione alicuius accidentis, vt dictum eſt, ideò tota quæſtio reuocari poteſt ad propriam efficientiam, quam accidentia habent in alia accidentia. Et hinc naſcitur ratio dubitandi, quia accidens dicitur eſſe proximum principium producendi accidens, vt ſit illi proportionatum: ergo tale oportebit eſſe accidẽs, quod eſt principium actionis, qualis eſt terminus actionis: erit ergo quantitas principium proximum efficiendi quãtitatem, & vnum vbi, alterius vbi, &c. In contrarium autem eſt, quia ex communi Philoſophorum ſententia ſola qualitas eſt principium proximum aA ctionis, & non omnes qualitates, ſed aliquæ, cuius etiam ratio inueſtiganda eſt.

II. *Accidens ab accidẽte naturaliter emanare poteſt.*

In hoc præmittenda eſt diſtinctio ſuprà poſita de actiuitate per naturalem reſultantiam vel per propriam actionem, & ſupponendum, ſermonem eſſe tantùm de hac poſteriori, quod pro tota diſputatione ſemel dictum ſit, quia illa reſultantia per modum vnius cum rei productione computatur, quòd ſi aliquid ſingulare interdum circa illam notari potuerit, non omittemus. In præſenti ergo, ſicut ſuprà diximus à ſubſtantia poſſe reſultare accidẽs, ita à quolibet accidente poterit reſultare aliud, vel realiter: vel ſaltẽ moraliter diſtinctum, ſi capax ſit talis proprietatis: ſic enim à quantitate reſultat figura, vel relatio ęqualitatis, ſi eſt modus diſtinctus, & ab vna relatione, vt multi aiunt, poteſt reſultare alia, vt à paternitate ſimilitudo, &c. Et ratio eſt, quia vnaquæque eſſentia, qualiſcunque ſit, poteſt eſſe principium ſuæ proprietatis intrinſecæ per naturalem reſultantiam eius.

III. *Sola qualitas inter accidẽtia veræ effectionis principium.*

De propria ergo efficientia accidentali dicendum eſt primò, ſolam qualitatem eſſe poſſe principium B proximum eius. Hæc aſſertio primum probari poteſt experientia; nam actiones omnes, quæ tendunt ad ſubſtantiam, fieri ſolent mediis qualitatibus, vel primis, vel quę eminenter contineant primas: actiones etiam vitales mediis qualitatibus fiunt: facultas etiam mouendi localiter, ſemper eſt aliqua potentia de prædicamento qualitatis, adeò vt etiam ad motũm proiectorum cenſeant Philoſophi neceſſarium eſſe impetum impreſſum, qui ſit qualitas motiua. Secundò poteſt probari facto breui diſcurſu per cætera prædicamenta: quantitas enim non eſt productiua alterius quantitatis vt experientia probat. Et ratio eſt primò, quia quantitas conſequitur materiam, & ideò imitatur naturam eius, eſtque ad recipiendum & non ad agendum. Secundò, quia quantitas re vera non eſt per ſe producibilis de nouo, imo (iuxta noſtram ſententiam) neque concomitanter, ita vt, quæ anteà non erat, nunc eſſe incipiat per actiones naturalium agentiũ, quia exiſtimamus quantitatem eſſe coæuam materiæ. Sed ſolum fit, vt quantitas quæ prius erat vnius rei ſimul cum materia incipiat eſſe alterius, vnde, ſi adC datur rei præexiſtenti, fit augmentatio, vel propria vel impropria iuxta diuerſos modos illius mutationis. Semper tñ fit illa mutatio, vel additio, præuia alteratione, & generatione vel aggeneratione, cuius principiũ proximũ eſt qualitas & ideò quãtitas non habet actionẽ cuius poſſit eſſe principium: termini enim quantitatis, qui interdum reſultant facta diuiſione continui, &c. magis fiunt per naturalem reſultantiam, quàm per propriam efficientiam, de qua agimus.

Inductione probatur in quantitate.

IV. *In relatione.*

Rurſus relatio ex omnium ſententia non eſt actiua: & frequenter ratio reddi ſolet, quia relatio eſt minimæ entitatis: & à fortiori id confirmatur ex relationibus diuinis, quæ ſecundum propria non ſunt actiuæ, vt Theologi tradunt, ex illo certo principio quod actiones Trinitatis ad extra ſunt indiuiſæ. Sed omiſſis relationibus diuinis (de quibus propriam rationem eſſe exiſtimo, quia ſolùm ſunt ad ſubſiſtẽdum, & ſubſiſtentia vt ſic, non eſt principium agẽdi, ſed tantùm terminus naturæ, quæ eſt principium operandi, vt latius diſſeritur in materia de Incarnatione, & Trinitate) de relationibus creatis ratio reddi poteſt iuxta probabilem opinionem, quia nullam rem addunt ſuo fundamento: vnde non ſunt actiuę, niſi

niſi ratione illius, quòd ſi illud non ſit actiuum, non eſt vnde habeāt efficientiam: illud autem nunquam inuenietur actiuum, niſi quando eſt aliqua qualitas. Accedit quòd relatio vt relatio non poteſt eſſe principium efficiendi rem abſolutam, cùm ſint diuerſi ordinis, & ſit ordo præpoſterus vt res abſoluta conſequatur relatiuam. Neque etiam poteſt relatio facere relationem, quia relatio propria non per ſe fit, ſed quatenus reſultat poſito fundamēto & termino.

V. *In actione.* Vlteriùs actio non eſt verè ac propriè principium agendi; nam, vt infrà oſtendemus, eſt ipſa cauſalitas agentis, & in hoc conſiſtit eius ratio: cauſalitas autē non eſt principium agendi, ſed eſt à principio, quod ſupponit. Item, ſi comparetur actio ad ſuum terminum, non eſt principium agendi illud, ſed via ad illud ſeu dependentia illius à ſuo principio: ſi verò comparetur ad res alias, non poteſt per ſe ipſam eſſe principium alicuius, quia nec poteſt eſſe principium alterius actionis: non enim naturaliter loquendo, ex actione ſequitur actio immediatè, ſed ad ſummum ratione termini: neque etiam poteſt eſſe principium alterius termini, quia nullum principium pertingit terminum, niſi media actione. Et nulla actio poteſt excedere ſuum intrinſecum terminum, ſeu per ſe ipſam alium attingere, quia cum illo identificatur, & ſolùm eſt quidam modus illius. Sed inſtabit aliquis de actionibus immanentibus, quæ interdum ſunt principia efficiendi aliquid: multi enim dicunt intellectionem efficere verbum realiter diſtinctum: alij putant cognitionem efficienter cauſare amorem, vel delectationem, & veriora exempla ſunt, quòd actus immanentes effectiuè cauſant habitus, & interdum vnus actus cauſat alium eiuſdem potentiæ vt aſſenſus principiorum aſſenſum concluſionis, & intentio finis electionem medij. Hallucinantur autem qui putant in hac efficientia actum immanentem non ſe gerere vt principium producendi aliquid aliud, ſed eſſe ipſam productionem eius: repugnat enim actualem productionem eſſe rem diſtinctam à re producta: habitus autem eſt res diſtincta ab actu quo producitur. Item, quia ſi actus comparetur ad actum, ille qui procedit ab alio, intrinſecè eſt actio immanens: ergo intrinſecè ac per ſeſe eſt productio quædam: ergo alius nō eſt productio illius. Alij propter hoc argumentum limitant aſſertionem, vt verum habeat extra actiones immanentes. Sed neq; eſt neceſſaria limitatio, neque aliqua illius ratio probabilis afferri poteſt: cur enim illuminatio etiam non erit actiua, aut effectus, qui à lumine proueniunt, nō tribuentur ipſi illuminationi vt principio agendi. Veriùs ergo dicitur, ſicut illuminatio habet ſuum proprium terminum intrinſecum, ad quem ipſa terminatur, hic autem eſt principium omnis vlterioris actionis, ſi quæ eſt, quæ ad rem illuminatam conſequatur: ita actiones immanentes, vt actiones ſunt, habere ſuos intrinſecos terminos, qui ſunt qualitates, & has eſſe principia proxima vlterioris actionis, quando contingit ſubſequi: hoc autem ita eſſe, inferiùs probandum eſt latiùs diſputando de actione: nunc autem ſolo argumento facto ſatis confirmatur: quomodo enim actus immanens eſſet principium producendi habitum, qui eſt vera qualitas, niſi ipſe eſſet qualitas, aut cur in ipſo habitu diſtinguimus rationē qualitatis ab intrinſeca productione ſeu dependentia qua fit ab ipſo actu, & in eodem actu non diſtinguemus rationē qualitatis ab intrinſeca dependentia vel actione, qua fit à ſua potentia, cùm habitus & actus proportionaliter cōparentur?

Actiones immanentes an vera efficientia principia.

VI. *In passione.* De prædicamento paſſionis nihil ferè addere oportet, quia, vt infrà oſtendam, actio & paſſio in re non diſtinguuntur actu, ſed tantùm fundamentaliter, vbi actio paſſionem habet adiunctam: vnde, ſi actio non eſt principium agendi, multò minùs paſſio, & rationes factæ, æquè applicari poſſunt. Solùm poteſt obiici de motu locali, qui eſt mutatio quædam & cōſequenter paſſio; nam paſſio, & mutatio latè ſumpta, idem ſunt; motus autem cauſat calorem, vnde videtur eſſe principium eius. Reſpondetur tamen, motum localem per ſe nihil efficere, ſed eſſe tantùm viā ad vbi, deſeruit tamen ad actiones, vt conditio neceſſaria vel vtilis, aut ad applicandum principium agendi, aut ad remouenda impedimenta. Et hoc modo interdum per accidens cauſat calorem, interdum etiam frigus, de quo aliàs.

VII. Prętereà de loco ſeu vbi vt ſic, cōſtat non eſſe principium agendi: nam ſi locus ſumatur pro ſuperficie continente, eadem ratione non eſt principium agendi, qua neque quantitas, quia talis locus non eſt aliud in re ipſa à ſuperficie, ſed addit aliquem reſpectum vel denominationem ad rem extrinſecam, quę omnia nihil pertinent ad rationem agendi. Dixi autem ſermonem eſſe de loco vt ſic, ſeu quatenus locus eſt, quia quatenus eſt locus, vel naturalis vel violentus, poteſt habere aliquam actionem in locatum, ſed illam non habet niſi ratione aliquarum qualitatum, vt ex Philoſophia conſtat. Si verò loquamur de vbi, prout eſt intrinſeca præſentia ſeu modus locati, ſic etiam manifeſtum eſt, non eſſe principium alicuius actionis: eſt quidem interdum conditio agendi propter propinquitatem vt poſteà dicemus, non tamen eſt ratio ſeu principium agendi, vt experientia ipſa ſatis conſtat. Ratio autem non videtur eſſe alia, niſi quia ille tantùm eſt quidam modus rei præſentis, & per ſe non affert propriam entitatem, & ideò neque actiuitatem per ſe confert. Item, quia non poteſt intelligi quid per ſe agat, non enim poteſt aliud vbi producere in alio corpore; nam vbi non fit per ſe niſi per modum localem: vna autem res non mouet aliam localiter per ſuum vbi: ſed vel impellendo, vel attrahendo, aut alio ſimili modo. Ex quo à fortiori cōſtat, neq; ſitum, neq; tempus ſeu durationem, aut quando, neque habitum ſeu eſſe veſtitum, eſſe principia agendi ſecundum eas rationes præciſas ſecundum quas prædicamenta conſtituunt, quia ſitus in re non diſtinguitur ab vbi niſi aliqua denominatione, relatione, aut figura: habitus verò ſolùm addit denominationē quandam extrinſecam: tempus autem, & in vniuerſum duratio, vel non eſt aliquid in re diſtinctum à re quæ durat, vel ad ſummum eſt modus, & ideò omnia iſta formaliter & vt ſic non ſunt actiua; ſed res cum quibus identificantur, poſſunt eſſe actiuæ, vt ſi res, quæ durat, eſt qualitas, aut veſtimentum poteſt eſſe actiuum ratione aliquarum qualitatum. Relinquitur ergo vt inter accidentia ſola qualitas ſit per ſe principium agendi. Et ratio reddi poteſt, quia inprimis ſola qualitas præter quantitatem habet entitatem propriam re diſtinctam à ſubſtantia, & ideò eſt propriiſſimè forma accidentalis, & proprius actus, quod neceſſarium eſt ad rationem principij agendi, & vt propriam actiuitatem habeat. Deinde eſt talis entitas, quæ conſequitur formam, & ideò imitatur naturam eius, eique tribuitur vt ei ſit inſtrumentum aut virtus proxima agendi, præſertim cùm ſubſtantialis forma per ſe ſola, non ſit ſufficiens principium proximum huiuſmodi actionum.

In ſitu, duratione, & habitu.

Vnde qualitas hanc actiuitatem præ cæteris hauriat.

Dices;

VIII. Dices; Si hæc ratio valida eſt, probat omnem qualitatem eſſe principium alicuius actionis; quia omnis qualitas conſequitur formam, & cõſequenter imitari debet naturam eius. Præſertim quia ſicut forma ſubſtantialis eſt quidam actus, ita & qualitas: omnis verò actus ſicut dat eſſe, ita & operari. Et confirmari poteſt, quia vnumquodq; eſt propter ſuam operationem: alioqui fruſtra eſſet vt dicitur ſecundo de Cœlo, capite 3. & 1. Ethicor. capite 7. Nihilominùs dicendum eſt, neque omnes ſpecies qualitatis ab Ariſtotele numeratas, neque omnes qualitates ſub ſingulis ſpeciebus contentas eſſe actiuas, ſed ſolùm tres primas ſpecies quoad aliquas qualitates ſub eis contentas. Declaro ſingula; nam inprimis ab vltima incipiendo, figura per ſe non eſt principium alicuius actionis, vt affirmat communis ſententia, quæ ſumitur ex Diuo Thoma 2. 2. quæſtione 96. articulo 2. ad ſecundum, & libro 2. contra Gentes capite 76. & 3. contra Gentes capite 105. & his locis Caietanus & Ferrarius, idem habet Scotus in 4. diſt. 1. quæſt. 5. & Caietanus Thien. 4. de Cœl. capite vltimo, & ſumitur ex Ariſtotele 12. Metaphyſicæ, capite 3. textu 14. & 6. Ethic. capite 4. & 2. Phyſ. textu 2. quibus locis ait, artefacta, vt ſic non habere principium motus vel actionis. Huius ratio alia non eſt, niſi quia forma, quæ fit per artem, ſolùm eſt figura, quæ non eſt principium agendi. Hinc etiam Diuus Auguſtinus 10. libro de Ciuitate, capite 9. & 11. eorum confutat errorem, qui figuris ſeu imaginibus aſtronomicis vim aliquam agendi ineſſe putabant, inde demonſtrans omnia illa fieri pacto & virtute dæmonum. Ratio autem eſt, quia figura, vt ſumitur etiam ex Ariſtotele, libro primo Phyſicor. cap. 5. textu 46. nihil rei addit, niſi quandam compoſitionem, aut ordinem partium, ex quo conſurgit modus quidam quantitatis, qui eſt figura, & ideò non poteſt eſſe principium per ſe agendi, tum, quia tantùm eſt quidam modus, tum etiam, quia eſt modus quantitatis, & proprietas conſequens illam. Vnde, cùm quantitas per ſe actiua non ſit, neque figura eſſe poteſt. Et confirmatur tandem, quia nihil eſt quod figura per ſe faciat, quia vna figura non poteſt aliam ſimilem efficere: neque enim ſtatua faciet ſtatuam, neque qualitatem aliquam, vel quidpiam ſimile facere poteſt.

Quot, & quæ qualitatis ſpecies actiuæ ſint. *Non figura.* *D. Thom. Caietan. Ferrar. Scotus.* *D. Auguſt.*

IX Dices; Figura ſaltem ad motum localem multùm deſeruit acuta inciſioni, circularis circulari motui, propter quod Albertus 4. de Cœlo in fine ſignificat, figuram acutam eſſe vim agendi motum, vel ſaltem illam cum aliis conditionibus, ſcilicet, grauitate & duritie componere illam potentiam, & idem ſentit Durandus in 1. diſtinct. 45. quæſtione 2. num. 8. vbi etiam addit, figuram ſigilli eſſe per ſe principium ſimilis figuræ impreſſæ in cera. Reſpondetur tamen huiuſmodi figuras ſolùm eſſe diſpoſitiones ex parte inſtrumenti, aut corporis, vt faciliùs tali modo moueatur, vel moueat, vel quia ipſum minùs reſiſtit, dum ab artifice mouetur, vt in motu ſphæræ, vel quia ei minùs reſtituitur, vt in motu inciſionis; nam quò inſtrumẽtum eſt acutius, eò pauciores partes contingit, & ideò minorem reſiſtentiam inuenit. Et e contrario; quãdo inciſio fit ſine motu corporis ſcindentis per motum alterius, vt in flumine, ideò acuta figura eſt diſpoſitio ad illam ſciſſionem, quia deſeruit, vt faciliùs reſiſtat aquæ fluenti, eò quòd per pauciores partes rectè attingit rem acutam, & ita minorem impetum imprimit. Et ita etiam in figura ſigilli, quia quædã partes ſunt acutiores aliis, & quæ-

Obiectio. Albertus. *Durand.* *Soluitur.*

A dam prominentes, aliæ quaſi concauæ, ideò faciliùs ſcindunt aut deprimunt quaſdam partes ceræ, quàm alias, & inde conſurgit figura, non quia vna ſit per ſe principium alterius, ſed quia motus ſecundum locũ quibuſdam partibus, conſurgit talis figura. Cuius etiam ſignum eſt, quia veluti contrario modo cõſurgit figura in cera, quàm erat in ſigillo. Partes enim, quæ eminebant in ſigillo, ſunt quaſi concauæ in ſigillato, & è conuerſo.

In cæteris autem tribus ſpeciebus qualitatis reperiuntur qualitates actiuæ. Nam habitus potentiarũ ſunt principia eliciendi actus; & è conuerſo actus (qui in prima etiam ſpecie collocantur, & diſpoſitiones ſunt) habitus interdum efficiunt. Potentia verò eſt actiua & actuum & habituum. Paſſibiles etiã qualitates, actiuæ ſunt, vt de calore conſtat. In omnibus autem his ſpeciebus reperiuntur aliquæ qualitates, quæ non ſunt principia agendi, vt in ſpecie habitus, ille qui proximè ordinatur ad aliquod eſſe, & non ad operari, in quo ordine ſolet ſanitas numerari, quæ ſatis impropriè dicitur habitus. Vnde in naturalibus fortaſſe nullum eſt exemplum, quod immeritò aliqui adhibent de ſpeciebus intelligibilibus; nam illæ

X. *In primis quã litatis ſpeciebus aliquæ actiuæ. aliquæ non.*

B re verà ſunt principia agẽdi. In ſupernaturalibus verò commune exemplum eſt de gratia, quæ eſt in eſſentia animæ: ſed certiùs eſt de charactere, de quo aliàs. In ſpecie item diſpoſitionis ſunt multi actus, qui nihil agunt quando, ſcilicet, potentia, vel non indiget habitu, vt in viſione, vel non tali, qui poſſit per actus effici, vt in actibus ſupernaturalibus. Multi etiam actus non ſunt actiui aliorum actuum, neque habituum, vt patet in omnibus ſenſibus, & in fruitione Dei & ſimilibus. Potentia item diſtingui ſolet in actiuam & paſſiuam, inter quas paſſiua vt ſic non eſt principium agendi, quamquam incertum eſt, an detur aliqua qualitas, quæ ſit pura potentia paſſiua, vt ſuo loco videbimus, vbi etiam tractabimus, an potentia reſiſtendi ſit potentia actiua, an paſſiua. Inter paſſibiles etiam qualitates multæ ſunt non actiuæ ſuarum ſimilium, vt albedo & colores alii, quamuis efficiant intentionales ſpecies. Alię verò vtrumq; efficiunt, vt lux vel calor. &c. Difficile autẽ eſt reddere rationẽ huius varietatis. Generalis eſſe videtur, quia ſubſtantia ad ſuam conſummatam perfectionem indiget tota hac varietate, & ideo diuerſas qualitates à

C natura recepit, quę pro ſua diuerſitate ad diuerſos effectus ordinarentur: vnde quædam inſtitutæ ſunt ad agendum, aliæ ad informandam vel ornandam ſubſtantiam, & quaſi vltimo expellendam capacitatem illius. Quæ omnia pertinent ad munus formæ, & ideo qualitates, quæ non ſunt actiuæ, neque ſunt otioſæ, neq; carent aliqua participatione vel conuenientia cum forma. Et ita ſoluta eſt dubitandi ratio. In particulari vero exponere, quę qualitates ſint huius vel illius rationis, ad hunc locum non ſpectat.

SECTIO V.

Vtrùm ſola accidentia ſine concurſu formarum ſubſtantialium efficiant alia accidentia.

I. Communis modus loquẽdi in hac materia eſt, accidentalem formam eſſe principium proximum: ſubſtantialem vero eſſe principale principiũ omniũ actionũ ſuppoſiti, etiã accidẽtalium. In quo autẽ cõſiſtat hæc ratio principalis principii, vel quis ſit influxus eius, aut doctores id nõ declarãt, vel ſi aliquid obiter dicũt, inſinuãt in hoc ſolũ cõſiſtere,

quòd forma eſt radix & pirncipium facultatis accidẽtalis, quæ illi data eſt à natura, vt ei ſit proximum principium ad eliciendam actionem. In ipſo autem exercitio actionis accidentalis non creditur ſubſtãtialis forma habere iufluxum proximum & actualẽ. Et ratio reddi poteſt, tũ ex illo principio, quod ſubſtantia creata nõ poteſt eſſe principium proximum accidentis, tum etiam, quia ad efficiendum accidens, ſufficiens principium eſt aliud accidens.

II. *Ad vitales functiones non accidẽs ſolũ, ſed ſubſtantia etiam proximè influit.* Nihilominus cenſeo diſtinctione eſſe vtendum, nam inter has actiones quædam ſunt vitales, alię verò minimè. De prioribus dicendum videtur non ſolam facultatem accidentalem, ſed etiam ipſam animam per ſubſtantiam ſuam in illas proximè in ſuo ordine influere. Hanc cõcluſionem videtur ſuadere experiẽtia; nam hæ actiones vitales tam intimo modo fiunt, vt ab ipſo primo principio vitæ, quod eſt anima actualiter procedere videatur: vnde fit vt licet oculus præſentẽ habeat imaginem, & ab illa recipiat ſpeciem, ſi anima non attendat, non videat. Nec refert, ſi quis dicat id prouenire ex diſtractione imaginationis, aut ſenſus cõmunis, tũ quia idẽ argumentũ faciã de ſenſu cõmuni & imaginatione. Quod ſi dicatur, tunc ſpeciẽ ſenſibilem non tranſcendere ſenſum externum, inde ſumemus argumentum contra priorem euaſionem. Nam, ſi ſpecies obiecti ſenſibilis præſentis, & immutantis ſenſum externum, non peruenit ad ſenſum internum, quando anima non attendit, ideò eſt, quia ſpecies exterioris ſenſus non communicatur interiori ſenſui, niſi medio actu ſenſus exterioris. Ex quo fit, vt exterior ſenſus priùs natura ſentiat, quàm interior cooperetur: nam hæc cooperatio videtur ſubſequi operationem ſenſus exterioris: ergo ratio cur in prædicto caſu ſenſus exterior non ſentit, non prouenit ex interiori ſenſu, ſed potiùs ideò interior ſenſus non tangitur ſpecie illius obiecti, quia ſenſus exterior non percipit illud. Alia ergo cauſa quærenda eſt cur tunc ſenſus exterior nõ efficiat ſuum actum, quæ non videtur eſſe alia, niſi, quia tunc anima non influit, nec cooperatur illi. Dices, rationem eſſe quia non cooperatur, nõ quidem per ſuam ſubſtantiam, ſed per ſpiritus animales, qui neceſſarij ſunt ad ſenſum & motum. Sed licet verum ſit, hos ſpiritus eſſe neceſſarios, tamen hoc ipſum confirmat argumentum & experientiam adductam. Nam ad hos actus vitales requiritur non ſolùm proxima facultas, ſed concurſus etiam ſpirituum, qui non caſu illuc confluunt, ſed virtute alicuius facultatis miniſtrantis illos ſpiritus ad illum actum: ergo neceſſe eſt, vt ſit aliquod commune principium actu vtens illis duabus facultatibus, & ex naturali inclinatione vel ſympathia ordinans actionem vnius ad actum alterius.

III. Præterea hoc confirmat alia experientia, qua ſuprà probabamus eſſe in homine vnam tantùm animam, quia nimirum ex nimia attentione ad opus vnius facultatis impeditur in opere alterius, vt ſi nimis attentè aliquid homo inſpiciat, non audiet loquentem, & ne id tribuatur defectui ſpirituum, etiã attentio intellectus impedit operationem ſenſus, & quo eſt altior & perfectior, eò plus minuit etiam phantaſiæ motum, aut repræſentationem & (quod magis eſt) etiam opera nutritiuæ partis impedit, vel ſuſpendit. Si autem vnaquæque facultas ſola per ſe ipſam haberet ſuam operationem, nulla eſſet ratio, cur vnius operatio impediret operationem alterius, nam multiplicatis virtutibus, ſi vna ab altera non pendet, neq; ambæ ab vno tertio, cuius virtus, dum vtriq; applicatur, minuatur in ſingulis, nihil eſt cur earum operationes non poſſint ſimul multiplicari, & exerceri æquè perfectè. Præterea ſumitur à cõtrario optimum argumentum ex connexione operationum; nam dum intellectus intelligit, volũtas excitatur ad amãdum, &c. hoc autem ideò eſt, quia eadem anima per vtramque potentiam actu operatur: nam ſola veluti habitualis radicatio, ſeu remota dimanatio ab eadem anima, non eſſet ſatis ad hanc actualem cauſalitatem ſeu motionem, & excitationẽ, ſi vnaquæq; operatio à ſua ſola potentia actualiter prodiret ſine connexione in aliquo communi principio. Et inde etiam oritur dependentia inter appetitum vitæ & cognitionem, vt nihil poſſit eſſe amatum, niſi ſit pręcognitum. Ratio autem à priori ſumi poteſt ex proprio modo operationis vitalis, quæ requirit hanc intimam connexionem cum ſuo principali principio formali, vt modo conſentaneo ad naturam ſuam fieri poſſit, & vt ſuum principium vel ſuppoſitum vitali modo afficere valeat; quantum enim experientia aſſequi poſſumus, in hoc conſiſtit actualis vita, & primaria differentia viuentium à non viuentibus. Et confirmatur; nã ob hanc cauſam cenſent omnes viſum ſeparatum, non poſſe videre, ſeu viſionem elicere, neq; intellectum intelligere. Contra hanc autem ſententiam poſſunt nonnulla obiici, quæ prudens omitto, quia vel difficilia non ſunt, vel multa neceſſariò attingunt, quæ ad ſcientiã de Anima ſpectant. Quod verò aliquis interrogare poteſt, ad quid nimirum ſint neceſſariæ facultates accidentales, & vitales, ſi forma iſta etiam actu influit; ex dictis in ſect. præced. habet ſufficiens reſponſum. Forma enim eſt veluti vniuerſale principium, potentia verò neceſſaria eſt, vt particulare magiſque accommodatum, ac proprium, vt ibi latiùs declaratum eſt. Statim etiam alias leuiores obiectiones diſſoluemus.

IV. *Accidens nõ vitale, nõ neceſſariò fit proxime à ſubſtantia.* De actionibus autem accidentalibus, quæ vitales non ſunt, dicendũ eſt, poſſe fieri à ſolis accidentibus. Hoc patet in calore, qui exiſtens in aqua, & in quolibet alio ſubiecto, abſq; forma ignis calefacit. Similiter albedo ad efficiendam ſui ſpeciem intentionalem, non indiget ſuperiori concurſu. Item, hinc oritur vt ſi res habeat duas qualitates actiuas, æquè poſſit vtriuſq; ſimul, ac alterius tantùm actionem exercere, vt aqua ſimul frigefacit & humectat, quantùm poteſt, &c. Deniq; hoc probat ratio dubitandi ſuperiùs propoſita, quia ſi perfectio effectus cõſideretur, ad illam communicandam ſufficit virtus & perfectio ſimilis vel eminentioris formæ accidentalis: ex modo autem actionis non requiritur illa tam intrinſeca dependentia, & ideò non eſt cur neceſſaria ſit. Vnde obiter ſoluitur illa ratio, quatenus contra priorem aſſertionem fieri poteſt. Quamquam enim dubitari poſſit, an operatio vitæ ſit perfectior in ſua entitate, quàm facultas, à qua procedit: nunc autem, ſupponendo potentiã eſſe perfectiorem, dicimus propter ſpecialẽ modum talis operationis neceſſarium eſſe actualem influxum immediatũ principii principalis. Neq; repugnat hoc modo formam ſubſtantialem influere in actionem, ſi habeat principium accidentale, quo proximè determinetur ad illam actionem: non enim ſemper forma accidentalis dicitur principiũ proximum, quia ſola illa immediatè influat, ſed quia eſt principium determinans formam ſubſtantialem ad talem actionem. Sicut cauſa particularis dicitur proxima reſpectu primæ, non quia prima non immediatè influat, ſed quia particularis eſt in ſuo genere determinans actionem.

Sed

V. Sed quæret aliquis circa poſteriorem partem, eſto non ſit neceſſarius influxus formæ ad has actiones, an ſit poſſibilis, & vtilis, id eſt, an calor exiſtens in igne iuuetur à forma ad calefaciendum: & conſequenter, an, cæteris paribus, vehementiùs calefaciat, quàm exiſtens in alio ſubiecto. Contra priorem etiam partem obiici poteſt; nam interdum videtur actio vitalis exerceri ab aliqua potentia ſeparata ab anima, vt in ſemine. Ad priorem partem reſpondeo nullum inueniri ſufficiens ſignum illius influxus, & ideò non eſſe leuiter & ſine fundamento aſſerendũ. Quod etiam confirmat Euchariſtiæ myſterium, vbi accidentia vini æquè agunt ſine influxu ſuæ formæ. Video dici poſſe Deum ſupplere illam efficientiam ob fidem myſterij; tamen vbi nulla neceſſitas cogit, non oportet recurrere ad diuinam cauſalitatem. Ad poſteriorem partem probabile eſt, ſemen quoad ſpiritum in eo ſupplantatum, viuere vita vegetatiua, ad quam ſpectat modus ille vitalis, qui videtur eſſe in generatione viuentis: atque ita videtur ſentire de ſemine Ariſtoteles 2. de Generatione animal. capite primo, quia habet virtutem organizandi corpus, & generãdi, quod videtur opus animæ vegetatiuæ. Neque ab illa ſententia diſcrepare videtur Diuus Thomas 1. p. q. 118. a. 1. ad. 1. Secundò, quidquid de hoc ſit, reſpondetur, actiones animæ vegetatiuæ quoad ſubſtantiã eiuſdem eſſe rationis cum his, quæ ab extrinſeco principio fiunt: omnes enim ſunt aut motus locales, aut alterationes, vel eductio formæ ſubſtantialis, vnde ſolùm habent rationem actionis vitalis ex peculiari habitudine ad animam vt ad principium coniunctum in eodem ſuppoſito ſe mouente. Sicut locutio hominis eſt actio vitalis, locutio aũt angeli in corpore aſſumpto non eſt vitalis, licet ſint ſimiles in exteriori ſpecie. Sic ergo actio ſeminis vt eſt ab illo, nõ eſt vitalis, ſed merè naturalis actio: quod autem in artificio (vt ſic dicam) ſeu in ratione agendi ſeruet modum vitæ, referendum eſt in aliud ſuperius principium, vt tactum eſt ſuprà.

Ad nullius accidẽtis nõ vitalis productionẽ cõcurrit immediate ſubſtãtia.

Organizatio an actio vitalis.

Ariſtot. D. Thom. Vide Valleſium lib. controuerſ. medical. c. 8.

SECTIO VI.

Vtrùm accidens ſit inſtrumentum tantùm in productione alterius accidentis.

I. QVIDAM contendunt accidens dicẽdum eſſe principium tantùm inſtrumentale. Et communiter hæc opinio Diuo Thomæ tribuitur, qui illam inſinuat in 1. diſtinct. 3. quæſt. 4. artic. 3. ad 2. ideòque ſectatores eius frequentiùs illã ſequuntur, hiſque rationibus confirmant. Prima, quia accidens eſt eſſentialiter ſubordinatum ſubſtantiæ in eſſe, & conſequenter etiam in actione. Secundò, quia accidens accipit à ſubſtantia totam virtutem agendi. Neq; obſtat, quòd cauſa principalis proxima etiam accipit virtutem agendi à prima, nam cauſa ſecunda & prima ſunt diuerſi ordinis, & nõ repugnat cauſam principalem inferiorem accipere virtutem à cauſa ſuperioris ordinis: accidens verò eſt in agendo eiuſdem ordinis cum ſua ſubſtantia, & cum ea cõſtituit vnũ proximum agens integrum, & ab ea recipit virtutem agendi: hoc autem modo accipere virtutem ab alio eiuſdem ordinis, conſtituendo cum illo vnũ proximum agens, eſt proprium cauſæ inſtrumentalis. Tertiò, quia tale eſt agere, quale eſt eſſe: ſed accidentis eſſe eſt ſubſtantiæ, eſt enim accidens entis ens: ergo agere accidentis principaliter eſt ſubſtantię: ergo accidentis ſolùm eſt inſtrumentaliter. Et A hoc confirmat modus loquendi Philoſophorum omnium, qui attribuunt omnes has actiones ſubſtantiis vt primis agentibus.

Contrariam ſententiam tenent frequentiùs alij Doctores, vt videre licet in Scoto in 4. diſt. 12. quęſtio. 3. Paludano quæſt. 4. concluſ. 1. Maiore quæſtio. 1. Ægidio quodlib. 3. quæſtio. 1. & Theoremate 43. Ad declarandum autem fundamentum huius ſententię ſupponendum eſt non eſſe hîc quæſtionẽ de cauſa principali vt quod, ſeu quæ operatur, ſed de principio principali quo. Conſtat enim priori modo ſuppoſitum eſſe quod operatur: ſi autem ſumatur formaliter, vt eſt per ſe cauſa accidentalis actionis, accipi debet vt ſubſtat formæ accidentali, quæ eſt principium talis actionis: ſic enim dixit Ariſtoteles, Polycletum per accidens efficere ſtatuam, artificem autem per ſe. Hoc ergo modo dicitur accidens cauſa principalis *vt principium quo*, ſuppoſitum verò vt ſubſtans accidenti *vt principium quod.* Et ſic probatur hęc opinio, quia forma accidentalis propria virtute efficit aliud accidens: ſed cauſa principalis eſt quę propria virtute operatur: ergo. Maior B patet, quando calor efficit calorem, & in vniuerſum vnum accidens aliud ſimile: vel quando nobilius accidens efficit ignobilius, vt lux calorem: tunc enim perfectio effectus non excedit perfectionem accidẽtis, quod eſt principium agendi: ergo nec virtutem eius excedit: ergo tunc accidens propria virtute eſt principium talis actionis. Iuxta quam rationẽ intelligenda eſt hęc ſententia de accidente, quando hoc modo operatur: nam ſi eleuetur inferius accidens ad efficiendũ aliud ſuperioris rationis, non negabitur eſſe inſtrumẽtũ. Secũda ratio ſit, quia illud eſt principale principium agendi, cui aſſimilatur effectus: ſed per calefactionem vt ſic, effectus fit ſimilis cauſæ in calore: ergo calor eſt principale principium illius actionis. Tertia, quia calor per ſe ſeparatus à ſubſtãtia eadem vi, & efficacia exercet actionem ſuam ita vt non indigeat influxu ſubſtãtiæ, neq; alterius cauſæ quæ illum ſuppleat, vt de accidentibus Euchariſtiæ, quantum ad actiones accidentales, omnes fatẽtur. Quarta, quia albedo v.g. non efficit intentionales ſpecies vt inſtrumentum ſubſtantię, cùm ad illam actionem omnino per accidens ſubſtantia ſe habere videatur. II.

Scotus. Palud. Maior. Aegid.

C Hæc controuerſia, ſuppoſitis quæ dicta ſunt in ſecundo dubio, ſolùm videtur eſſe poſſe de modo loquendi, nam ad rem ſolùm ſpectat, quem influxum requirat accidens à ſubſtantia, vt ſuam propriam actionem perficiat. Hoc autem conſtituto & declarato, ſolùm de ſignificatione nominis controuerti poteſt, cùm quæritur an dicendum ſit inſtrumentũ, vel principale principium. Itaque potentiæ animæ ad actiones vitales, meritò dici poſſunt inſtrumenta coniuncta animæ, quatenus ita illi ſubordinantur ſicut principali formę, vt ſine actuali influxu, & quaſi motione illius, ſuas operationes efficere non poſſint. Quamuis alia ratione poſſint dici principia principalia, ſaltẽ partialia, quia ſcil. virtus quã in ſe habet, & qua cooperatur ad effectũ, eſt ex ſe ꝓportionata & cõmenſurata tali effectui, quia nõ excedit ꝑfectionẽ ipſius facultatis, loquor .n. de actibus cõnaturalibus. Vnde etiam poſſunt potentia & forma cõparari vt principium vniuerſale & proximum: vtrumq; verò principale & ſufficiens ac totale in ſuo ordine: tamẽ quia inter illa duo principalius eſt forma, cui ſubordinatur potentia, ideò hæc ſubordinatio & depẽdẽtia nomine inſtrumẽti ſignificari põt. III.

IIII. At verò in aliis accidentibus, quæ non ita pendent in ſua actione à ſubſtantiali forma, multò minor ratio inſtrumenti reperitur reſpectu talium actionum. Vnde, quod ad rem attinet, veriſſimè exiſtimantur principia principalia talium actionum, vt argumenta poſteriori loco facta conuincunt, quia ex vi illius perfectionis ſolius, quam habent ex ſua ſpecie vel entitate, eliciunt tales actiones. Item, quia ſola talis forma per ſe ſufficit ad dandum ſuppoſito eſſe per ſe ac formaliter requiſitum ad talem actionem, vt in aqua calida eſſe per ſe requiſitum ad calefaciendum, tantùm eſt eſſe calidum. Sicut ergo calor eſt forma per ſe, ac ex propria ratione dans eſſe calidum, ita re ipſa eſt principium principale calefaciendi. Neque ad hoc refert aut obſtat, quòd accidens ſit in ſubſtantia, & propter ſubſtantiam, & à ſubſtantia, quia non agimus vnde, vel à quibus cauſis habet accidens virtutem agendi: fatemur enim habere illam materialiter à ſubſtantia, & finaliter propter illam, & fortaſſe etiam efficienter mediatè vel immediatè per dimanationem naturalem: ſed agimus an formaliter habeat in ſe totam virtutem ſufficientem, & neceſſariam ad illam actionem. Et ſic dicimus habere illam, & hoc ſolùm contendimus ſignificari, cùm dicitur principalis cauſa, non *vt quod*, ſed *vt quo*. Cui principio nulla ratione obſtat, quòd accidens ſit entis, id eſt, ſubſtãtiæ ens, & quod totum ſuum eſſe ſit alterius: quin potiùs illa particula *vt quo*, hæc omnia innuere & ſignificare videtur. Vnde etiam ipſa forma ſubſtantialis quatenus eſt principium quo reſpectu ſui ſuppoſiti, eſt ſuo etiam modo entis ens. Ne verò de nomine ſit contentio, illud etiam dabimus priori ſententiæ, quòd ſi nomine inſtrumenti ſeu cauſæ inſtrumentariæ ſolùm ſignificetur (vt re vera interdum ſignificatur) illa habitudo, quam habet accidens ad ſubſtantiam, quatenus illi datum eſt vt ſubſtantia per illud tanquam per inſtrumentum ſuum operetur, & ad hoc accipit virtutem ab ipſa ſubſtantia, & ab eadem in ſuo eſſe ſuſtentatur & pendet, ſic vocari poteſt inſtrumentum, propriùs tamen appellatur virtus aut potentia ſubſtantiæ.

SECTIO VII.

Vtrùm cauſa efficiens eſſe debeat in re diſtincta à recipiente, vt agere poſſit.

I. EXPLICVIMVS principia per ſe agendi cauſarum creatarum, ſupereſt vt dicamus de conditionibus requiſitis ad agendum, quæ licet variè numerari ſoleant, tres tamen videntur grauiores & difficiliores: & ad eas omnes aliæ reuocantur. Supponendum autem eſt omne agens creatum indigere paſſo ad actionem, quia, vt ſuprà dictum eſt, & infrà etiam oſtendetur, non agit creando, ſed ex præſuppoſita materia. Conditiones ergo requiſitæ ad agẽdum, exigendæ non ſunt inter cauſam & effectum: ſic enim non erunt requiſitæ ad agendum, ſed conſequentes actionem. Sunt ergo prærequiſitæ inter agens & paſſum, ſeu inter cauſam efficientem & materialem. Prima igitur conditio eſt diſtinctio neceſſaria inter agens & paſſum. Secunda, propinquitas neceſſaria, ſuppoſita diſtinctione. Tertia, diſſimilitudo & proportio: quamquam hæc tertia quodammodo ad rationem agendi pertinere videatur, vt poſteà videbimus.

Quæ conditiones inter agens & paſſum requiſitæ ad actionem.

A II. Omitto conditionem exiſtendi, quia, vt ſæpè dixi, hanc non reputo conditionem condiſtinctam in re ab agente ſeu principio agendi: vnde meritò dixit Ariſtot. 4. Metaphyſic. cap. 4. text. 16. *Ea quæ non ſunt, quonam pacto aut loquentur, aut ambulabunt?* Prætereà, quia hæc conditio includitur in omnibus aliis: nam ſi neceſſe eſt agens & paſſum eſſe propinqua, multò magis neceſſarium erit vt ſint: quomodo enim erunt loco propinqua, quæ in rerum natura non ſunt? Item ſuprà oſtendimus ad agendum etiam per reſultantiam, non ſatis eſſe immediatè anteà fuiſſe, multò ergo euidentiùs eſt, ad propriam efficientiam neceſſariam eſſe exiſtentiam. Quod in naturali efficientia nemo negabit: id autem præſenti inſtituto ſufficit, intelligendum autem eſt cum proportione, ſcilicet, vt quod per ſe ipſum agit, in ſe exiſtat: quod verò tantùm per inſtrumentum ſeparatũ agit, virtualiter tantùm in inſtrumento exiſtat, quia ſolùm per denominationem extrinſecam ab illo, agere dicitur: illa autem virtualis exiſtentia nihil eſt aliud, quàm quòd inſtrumentum ipſum exiſtat. Quã exiſtentiam etiam in diuinis inſtrumentis neceſſariã
B eſſe alibi oſtendimus.

III. Omitto prætereà aliam conditionem, quæ in agente materiali ſolet requiri, ſcilicet, quod ſit extẽſum, & quantitatiuo modo exiſtens. Hæc enim conditio in tantum neceſſaria eſt his rebus ad agendum, in quantum intrinſecè pertinet ad naturalem modũ eſſendi earũ: an verò, ſeparato diuinitus illo modo exiſtendi, poſſint agere naturaliter, non tam eſt Metaphyſica quæſtio, quàm Theologica, quã ſatis attigimus in tomo 3. tertiæ partis, d. 49. ſect. 1.

Difficultas præſentis quæſtionis, & variæ ſententiæ proponuntur.

IIII. HIs ſuppoſitis, in hac ſectione tractanda eſt prima conditio. In qua difficultas oritur primò ex multis exemplis, in quibus oſtendi videtur non eſſe neceſſariam diſtinctionem in re inter agens & paſſum, primò ob naturales emanationes, nã ab eadẽ anima manat intellectus, & in eadem recipitur. Secũdò in actionib. immanentibus cognoſcendi, & præſertim amandi, nam eadem anima per eandem volũtatem elicit amorem, & recipit. Tertiò in motibus phyſicis, nam grauia & leuia ſe mouent, & viuentia propriùs, & aqua ſe frigefacit, &c. Vltimò obſtat ratio,
C quia licet illa conditio ſæpè intercedat in his quæ agunt actione tranſeunte, quia illis naturale eſt agere in alia, tamen nulla eſt ratio quæ neceſſariò exigat conditionem illam. Si enim aliqua eſſet, maximè illa vulgaris, quia non poteſt idem ſimul eſſe in potentia ad recipiendum, & in actu ad agendum: hæc autem non videtur vrgens, quia, vt Scotus argumentatur, poteſt eſſe in actu virtuali ſeu eminenti, & in potentia formali, id eſt, habere vim eminentem ad efficiendam talem formam, & capacitatem ad recipiendam formaliter illam: in hoc enim nulla inuoluitur repugnantia. In contrarium verò eſt axioma illud ab Ariſtotele traditum 7. & 8. Phyſic. *Omne quod mouetur, ab alio mouetur:* quod adeò receptum eſt, vt tanquam fundamentum & principium habeatur demõſtrationis, qua oſtenditur Deum eſſe.

V. In hac re quidam exiſtimant hanc conditionem non eſſe neceſſariam in omnibus agentibus, licet in multis interueniat. Ita opinatur Scotus in 1. d. 3. q. 7. & in 2. d. 2. quæſt. 10. & 9. Metaphyſ. quæſt. 14. & ibi Antonius And. q. 1. Greg. in 2. d. 6. q. 1. artic. 3. Iandun. 8. Phyſ. q. 12. qui nituntur argumentis factis.

Aliquorum opinio. Scotus.

Ant. Andreas.

Quibus

Comment. Quibus fauet Comment. 3. de Cœlo com. 28. dicens idem poſſe à ſe ipſo pati actione æquiuoca. Alij frequentiùs indiſtinctè acceptant axioma Ariſtotelis: & hanc conditionem vt omnino neceſſariam in omni agente requirunt, non ſolùm quoad transeuntes, ſed etiam quoad immanentes actiones. Quod diſertè declararunt Capreol. in 1. d. 3. quæſt. 3. & Ægid. quodlib. 3. quæſt. 16. & quodlib. 5. quæſtio. 15. Ferrar. 1. contra Gentes, 23. Vbi tamen excipit efficientiam per naturalem reſultantiam: quod fortaſſe (ſi conſequenter loqueretur) non eſſet neceſſarium. Alij verò diſtinctionibus variis vtuntur, vt in progreſſu explicabimus.

Capreol. Aegidius. Ferrar.

Nonnullæ ſuppoſitiones ad quæſtionis reſolutionem.

VI. Agens non neceſſariò à patiēte diſtinctū ſuppoſito.

PRimò ergo ſtatuēdum eſt non eſſe neceſſarium, agens diſtingui ſuppoſito à paſſo recipiēte. Hoc ſatis patet inductione facta: idque expreſsè docet Ariſtoteles 7. Phyſicorum in principio, & 8. Phyſicor. cap. 4. Vnde infert, idem poſſe mouere ſe ipſum, ſi diſtinguatur in partem per ſe mouentem, & partem per ſe motam, quomodo ait animalia mouere ſe ipſa motu locali, & ferè eodem modo mouent ſe viuentia motu augmentationis: agunt enim directè in alimentum, quod in ſe conuertunt, & ſibi vniunt, & ita augentur. Sic etiam non eſt inconueniēs, idem mouere ſe per accidēs, ſicut mouetur anima, moto corpore.

VII. In eodē ſuppoſito variè agens à patiente diſtinctum.

Secundò ſupponendum eſt in eodem ſuppoſito agente in ſe ipſum variis modis poſſe diſtingui agens à patiente. Primò ſecundum diuerſas partes integrātes: ſecundò iuxta diuerſas partes ſubſtantiales & eſſentiales: vt ſi per formam agat, & per materiam recipiat, qui duo modi habere poſſunt locum in corporibus, non tamen vniuerſè in omnibus agētibus, prout nunc loquimur, nam etiam res ſpirituales agunt in ſe. Tertiò poſſunt diſtingui, vt ſaltem alia ſit facultas agendi, & alia recipiendi. Quę diſtinctio poteſt eſſe aut omnimoda & realis, aut ſaltem vt includentis ab incluſo: quorum omnium exempla poſteà afferemus.

VIII. Variæ actiones, de quibus eſt quæſtio.

Tertiò diſtinguere oportet varias actiones, & per ſingulas diſcurrere, vt ex omnibus generalem aliquam regulam colligere poſſimus. Inter actiones ergo primum numerari poteſt naturalis dimanatio ſeu reſultantia: deinde motus Phyſici ac materiales, qui ex genere ſuo actione tranſeunte perficiuntur, qui, claritatis gratia diſtingui poſſunt in ſuas ſpecies, alterationis, augmentationis & motus localis, omitto generationem ſubſtantialē, nam per ſe notum eſt, idem non poſſe generare ſeipſum. His adiungi poteſt motus localis ſpiritualium rerum ſe ipſas mouētium: is enim partim ſimilis eſt motibus corporum, quia ſe habet tanquā actio tranſiens, partim eſt diſſimilis, quia non eſt motus Phyſicus, id eſt extenſus ex parte ſubiecti. Denique præter has omnes eſt efficientia per actiones immanentes ſenſus, aut appetitus, intellectus, aut voluntatis.

Prima aſſertio de reſultantia naturali.

IX. DIco ergo primò. In reſultantia naturali, quāuis contingat proximum efficiens non eſſe diſtinctum à recipiente, tamen ſimpliciter ille effectus reducitur in efficientem cauſam diſtinctam à paſſo. Prior pars patet argumento ſuperiùs facto de potētiis animæ ab eadem fluentibus, nam licet in anima diſtingui poſſit ratio agendi & recipiendi illas potē-

A tias, vt Ferrar. ſuprà aduertit, tamen cùm illa diſtinctio, rationis tantùm ſit, nihil ad præſens refert: maximè quoad primam proprietatem quę immediatè à ſola ſubſtantia reſultat, nam ſecunda fortè emanat mediante prima, licet proximè in ſubſtantia ſola recipiatur, vt ſentit D. Thom. 1. p. q. 77. art. 7. Atq; idē eſt de ſubſtantia & potentiis angelorū. In rebus autē materialibus ſemper ferè poteſt in re diſtingui principium efficiens (ſaltem *vt quo*) huius emanationis à ratione recipiēdi proprietatem dimanantem: manat enim à forma, nō tamen recipitur in illa, cùm nō ſit forma ſubſiſtens, ſed recipitur in materia, vel in compoſito ratione materiæ. Solùm poteſt inſtari de quantitate, ſi fortaſſe manat ab entitate materiæ, & in ea recipitur, quod incertum eſt.

Poſterior pars concluſionis conſtat ex ſuperiori ſectione, diximus enim proprietatem non manare à ſubſtantia vel eſſentia vt à principali agente, ſed vt ab inſtrumento generantis: ergo ille effectus generanti tribuendus eſt vt principaliori cauſę. At verò generans diſtinctum eſt à genito, & à potentiis eius. X.

Dices, reductionem huius effectus in generantem B ſolùm eſſe tanquam in cauſam remotam, & per accidens, quæ dedit formam, à qua facultates aliæ manant: hîc autem, vt ſuprà dixi, non inquirimus reductionem per accidens, ſed per ſe, & in cauſam proximam: aliàs facilè diceremus omne quod fit, ab alio fieri, etiam diſtincto ſecundum ſuppoſitum: ab alio: (inquam) vel qui proximè agat, vel qui remotè dederit virtutem operandi. Reſpondetur non eſſe hāc reductionē in cauſam per accidēs, ſed in cauſam principalē per ſe primò quidem, ex intentione & ordinatione naturę, nam virtus illa data eſt vt operetur tanquā inſtrumentū alterius, cuius vicem quodammodo gerit. Vt proiecta non per accidens, ſed per ſe dicunt moueri à proiiciente, qui impreſſit impetū, nō ſolùm quia dedit virtutem agendi, ſed quia illam dedit cum hac habitudine, vt eſſet inſtrumētū, quod vice ſui operaretur. Deinde, quando eſſentia nō cōtinet eminēter has facultates, ſed tantùm inſtrumētariè, probabile eſt requiri maiorē influxum generātis, ſeu authoris naturę, quàm ſi illa cauſa eſſet ꝓpria & principalis, cui omnino eſſet tribuendus effectus: quia hoc ipſo, quòd principium proximū non C continet formaliter, neq; eminenter effectum, non poteſt eſſe propria & adæquata cauſa eius, etiam in ratione cauſæ proximę & principalis. Quare, ſi in tota aliqua ſpecie non inuenitur illa eminēs virtus reſpectu proprietatum naturaliter conſequentium ipſam, neceſſe eſt proprietatem quæ eſt in genito, fieri à ſimili proprietate, quæ eſt in generante, aut manare à forma cum aliqua reductione ad authorem totius ſpeciei vt principaliter efficientem.

Secunda aſſertio de motu, & actione Phyſicis.

DIco ſecundò. Omnis cauſa efficiens per motū Phyſicum & actionem tranſeuntem, diſtinguitur in re aliquo modo à materiali cauſa recipiente effectū. Hæc cōcluſio eſt conſentanea menti Ariſtotelis qui fortè nil aliud intendit in cit. loc. nam agit de motu Phyſico rerum corporaliū, in ſolis Phyſicis motibus inductionē facit, ſemperq; in rationibus ſuis ſupponit talē motū habere partes, ex parte mobilis. Et quoniā in motu alterationis & augmētationis minor eſt difficultas, in illis priùs explicat breuiter cōcluſio. Nam inductione facta, nulla inuenit alteratio propria quæ ab aliquo agēte in ſeipſum XI.

 per

per ſe primò fiat, id eſt, ſecundum eandem partẽ: cõtingit quidem, idem per vnam partem alterare ſe ipſum in alia, ſi ſint diſſimiliter affectę: tamen ſecundùm eandẽ non contingit, vt inductione in omnibus cõſtat. Solùm eſt vulgaris inſtantia de reductione aquę ad priſtinã frigiditatem, & idem eſt de quacunq; ſimili reductione, in ſuperiorib⁹ enim oſtendimus illam actionẽ non fieri ab agente extrinſeco, ſed ab intrinſeco. Reſpondetur tamen, illam actionẽ pertinere ad naturalem reſultantiam, de qua in prima concluſione locuti ſumus: & ideò ſolet illa actio tribui generanti, vt notarũt Capreol. in 2. d. 6. q. 1. a. 3. Ægid. quodl. 2. q. 16. Henric. quodlib. 11. quæſt. 6.

Capreol. Aegidius. Henric.

XII. Et hinc facilè conſtat, in motu etiam augmentationis non agere idem in ſe ipſum per ſe, nam ille motus non fit niſi præuia alteratione: ſed alteratio non fit ab eodem in ſe ipſum ſecundum eandem partem: ergo neq; augmentatio. Ratio autem à priori huius partis nulla alia eſſe videtur præter eã quam Ariſt. tetigit, ſcilicet quia non poteſt eſſe idem ſecundùm idem ſimul in actu & in potentia. Cui rationi valde obſtat obiectio ſuprà facta. Quia procedit hæc ratio ad ſummum de alteratione vniuoca, id eſt procedẽte à qualitate eiuſdem rationis, non verò de alteratione æquiuoca, quę procedit à qualitate virtuali ſeu ſuperioris rationis: nam tunc nulla eſſet cõtradictio, ꝙ eadem pars haberet qualitatem virtualem, & careret formali, & ideò ageret in ſe. Propter ꝙ Scotus & alij ſuprà citati exiſtimant rationem Ariſtotelis non eſſe vniuerſalem, quod eſt re vera dicere, non eſſe efficacem. Præſertim quia, vt infrà videbimus, ipſe vtitur ea ratione etiam in motu locali, in quo actio ſemper eſt æquiuoca: virtus enim motiua ſemper eſt alterius rationis à forma, ſeu termino motus localis.

XIII. Alij hac ratione vtuntur. Alteratio materialis, quæ fit à ſubſtantia materiali, procedit actiuè à forma, nam materia non eſt principium agendi: recipitur autem in compoſito ratione materiæ, quæ eſt principium patiendi, atque ita, etiamſi contingat idem ſecundum eandem partem integralem agere in ſeipſum, nihilominùs diſtinguitur agens à patiente quoad principia agendi & patiendi. Sed hæc ratio planè eſt contra mentem Ariſtotelis, qui non agit de principio formali quo: ſatis enim erat conſtans, materiam & formam habere diuerſa munera in rebus corporalibus: ſed agit de principio quod, vel integro, vel ſaltem partiali, vt rectè notauit D. Thom. q. 22. de veritate art. 3. & conſtat ex 8. Phyſicorum, c. 4. Alioqui cùm agit de motu grauium & leuiũ, non oportuiſſet recurrere ad generans, ſed ad formam efficientem, & ad materiam recipientem motũ. Neque in animalibus oportuiſſet diſtinguere partem per ſe mouentem à parte per ſe mota, quod de partibus integrantibus apertè intelligit Ariſt. ibid. text. 28. Nec deniq; aſcendendo ad motum cœli, oporteret ſeparatum motorem eius aſſignare, ſed intrinſecam formam, quę eſſet principium actiuum motus, & materiam, quæ eſſet receptiuum.

Per partem per ſe mouẽtem, & partẽ per ſe motã, nõ intelligit Ariſt. formã & materiam.

D. Thom.

XIV. Iuxta mentem ergo Ariſtotelis dicendum eſt, idem compoſitum materiale non poſſe alterare ſe ipſum per ſe, ſeu ſecundum eandem partem integralem. Ratio autem huius ita reddi poteſt, quaſi declarando ſeu cõſummando primam rationẽ Ariſtotelis: Quia, ſi ſubſtantia habeat in aliqua parte qualitatem formalem, & non virtualem, vel neutram habeat, nõ poteſt ad illam eandem qualitatem ſe mouere, vt optimè probat ratio facta. Si verò habeat in

Mens Ariſt. in hoc explicatur.

A illa parte qualitatem virtualem, aut qualitas etiã formalis, eſt connaturalis eidem parti, vel eſt violenta, vel neutra. Si eſt naturalis, ſemper habebit illã, quia proprietas connaturalis ab intrinſeco ſemper cõuenit. Quòd ſi talis fortaſſe ſit, vt violenter tolli aut minui poſſit, tunc ablato impedimento, reducet ſe illa res ad ſtatum connaturalem, tamen illud erit per modum reſultantiæ naturalis, & actio principaliter reducetur in extrinſecum principium, quod eſt generans. Si autem illa qualitas ſit violenta, impoſſibile eſt, vt eadem res per qualitatem virtualem caloris, ſe ipſam formaliter calefaciat calefactione violenta & præternaturali. Exemplum eſſe poteſt piper, quod vim habet calefaciendi linguam aut ventrem, & tamen non poteſt calefacere ſe ipſum, quia talis calefactio eſſet ſibi violenta. Huius autem ratio non facilè redditur. Quod enim quidam aiunt naturæ lege cautum eſſe, ne quid ſibi interitum aut incommodum paret, non videtur ſatisfacere, nam idem viuens dum ab intrinſeco corrumpitur, ſibi interitum parat: parum autem videtur referre, quòd hoc ſit ſecundum diuerſas partes, per vnam alterando aliam, vel per eandem ſecundum diuerſas qualitates.

Conimb. Phyſ. q. art. 1.

B Et ratione patet, nam illa qualitas virtualis, eſt ſufficiens ad efficiendam formalem in ſubiecto capaci, & naturaliter ac neceſſariò agit: ergo ſi ſubiectũ, in quo eſt virtualis qualitas, eſt capax formalis, & caret illa, ex neceſſitate naturæ efficiet illã in ſe, neq; ob illam naturæ legem poteſt continere actionem ſuam, niſi aliunde impediatur, quia non eſt agens liberum.

Adde, nonnullos ſentire, calidum naturale in viuentibus exiccare ſe ipſum, & conſumere naturale humidum, non ſolùm ſecundum diuerſas partes, ſed etiam ſecundum eandem, vt videre licet in Ægid. quodlib. 2. quæſtio. 17. Vbi tamen ait illam conſumptionem humiditatis fieri per reſultantiam naturalem nimiæ ſiccitatis ex calore natiuo. Sed id cenſeo impoſſibile, nam cùm illa actio ſit violenta, non poteſt reſultare naturaliter ab intrinſeco, quia eſt implicatio in adiecto, quia *violẽtum eſt, quod eſt ab extrinſeco, paſſo non conferente vim.* Vnde cenſeo id, quod ſupponit Ægidius, eſſe falſum & impoſſibile, nimirum quòd eadem pars animalis homogenea, id eſt ſecundum ſe totam eodem modo diſpoſita, modo ſibi cõnaturali, per calorem ſibi natiuum, ſiue formalem, ſiue virtualem, minuat humiditatem ſibi cõnaturalem, ſe ipſam violenter exiccando: quia impoſſibile eſt, quòd eadẽ forma in eadem parte materiæ requirat diſpoſitiones, aut formaliter, aut eminenter repugnãtes: aliàs in ſe ipſa & in ſua inclinatione inuolueret repugnantiam. XV.

C

Si ergo aliqua ſubſtantia, vel tota, vel in aliqua parte, habet calorem verbi gratia, virtualem in tanta intenſione, puta vt quatuor, vel ſimul neceſſariò habebit tantundem calorem formalem ſibi connaturalem: vel certè tale habebit temperamentum, taléque diſpoſitionem naturalẽ, vt reſiſtat & impediat, ne illa qualitas virtualis ſuam formalem actionem in eadem parte exerceat: & hac ratione nihil poteſt ſe ipſum ſecundum eandem partem ab intrinſeco alterare violenta alteratione. Quod maximè declaratur in his miſtis, quæ habent virtuales qualitates actiuas primarum, nam illæ ſupponunt temperamẽtum accommodatũ primarum qualitatum, & aliarũ diſpoſitionum quæ ad illas conſequuntur: ergo fieri non poteſt vt in eadem parte diſſoluatur tale temperamẽtum per intrinſecam actionẽ illius facultatis XVI.

Ratio ob virtualis qualitas ſubiectũ non alteret.

virtua-

virtualis. Et hoc confirmat exemplum illud de pipere, ita .n. eſt diſpoſitum & affectum aliis qualitatib⁹, & diſpoſitionibus, vt eius calor virtualis, non habeat vim calefaciēdi ipſū vltra connaturalem gradū caloris, quem requirit, quatenus tale miſtū eſt. Alij exiſtimant nō oportere aliam rationē reddere, niſi quia qualitas non eſt actiua in ſubiecto in quo eſt, etiamſi nulla alia cōditio deſit. Sed hoc mihi non probatur, quia eſt manifeſta petitio principij, huius enim cauſam & rationem inueſtigamus.

Ad idem probandum alia ratio.

XVII. Alia verò ratio reddi poteſt, cur piper non calefaciat ſe; nimirum quia fortaſſe non habet vim totalem ſeu integram calefaciendi, niſi aliunde iuuetur. Conſtat enim experientia applicatum manui non calefacere, ſed indigere aliqua excitatione vel alteratione, & aliqua commiſtione cum intrinſeco calore animalis, & idem dici poteſt de vino & ſimilibus. Vnde quamuis nulla ex his rebus per ſe ſola ſe ipſum alterare poſſit ſua qualitate virtuali, tamē poſtquam incipit ab extrinſeco alterari, & cum extrinſeco agente coniungi, nullum eſt inconueniēs, quòd conſequenter adiuuet ad ſui alterationem, aut corruptionem: iam enim integrum alterans ſatis diſtinctum eſt à patiente. Sic igitur alteratio violenta nunquam poteſt eſſe eiuſdem in ſe ipſum per qualitatem virtualem.

XVIII. Alteratio autem indifferens, id eſt, nec violenta, nec naturalis, eſſe non poteſt in eo, qui habeat qualitatem virtualem ad talem alterationem faciendā, quia illa qualitas naturaliter ac neceſſariò agit quantum poteſt: ergo vel inuenit in ſubiecto ſuo diſpoſitionem naturalem repugnantem ſuæ actioni; & ſic eius actio eſſet violenta: vel nullam inuenit repugnantem diſpoſitionem, & ſic dimanatio erit naturalis, quia eſt ab interna & natiua qualitate, & ex intrinſeca naturæ neceſſitate. Vnde, ſi quæ datur alteratio, vel actio ad qualitatem indifferens, vt eſt illuminatio in aëre, ſemper ac neceſſariò eſt ab extrinſeco agente. Et ratio eſt clara, quia ſi ſit ab intrinſeca forma, vel immediatè, vel mediante aliqua qualitate connaturali eidem formæ, iam non erit indifferens, ſed connaturalis illa qualitas.

Alteratio indifferens ſemper eſt ab extrinſeco.

XIX. Ex his ergo omnibus ita concluditur ratio. Omnis qualitas vel eſt violenta, vel naturalis, vel indifferens. Si ſit violenta & indifferens, euidēter eſt ab extrinſeco agente. Si verò ſit naturalis, eſt à generante; vel ſi dicatur eſſe ab intrinſeco, eſt per naturalem dimanationem, de qua non eſt ſermo in hac concluſione. Accommodando autem hunc diſcurſum ad rationem Ariſtotelis, dicendum eſt, illud principium; *Non poteſt eſſe idem ſimul in potentia & in actu*, eſſe verum, etiam de actu virtuali, adhibita duplici limitatione. Vna eſt, vt ſit ſermo de actu qui eſt principium motus Phyſici & merè naturalis, vt excludamus actiones immateriales, & vitales, de quibus nūc non eſt ſermo. Alia eſt, vt intelligatur de re exiſtente in ſuo naturali ſtatu, nam in præternaturali ſtatu contingit quidem eſſe in actu virtuali, & potentia, formali, vt eſt in aqua calida, quæ virtute eſt frigida, tamen actio illius virtutis ſolùm eſt naturalis reſultantia, & tribuitur extrinſeco agenti, vt dictum eſt. Vnde ſi quis velit, non vocare hanc continentiam virtualem, ſed inſtrumentalem, prior moderatio ſatis erit.

Ratio adæquata pro cōcluſione.

Idem in potentia & in actu ēt virtuali eſſe non poſſe, qualiter verum.

XX. Ex his facilè eſt concluſionem probare in motu locali, applicando diſcurſum factū & inductionem, quæ ex Ariſtotele citatis locis in hunc modum fieri pōt: Aut corpus mouetur naturaliter, aut violenter, A aut motu indifferenti. Secundo & tertio modo ſemper motus prouenit à cauſa extrinſeca: ſub his enim duobus membris comprehendimus omnes motus, quos Ariſtot. præter naturam appellauit, ſiue ſint contra naturam, quos violentos vocamus, ſiue ſint omnino extra debitum, ſeu extra principiū intrinſecum proprię naturę, vt eſt motus circularis ignis in propria ſphæra, & ſi quis eſt alius ſimilis. Motus autem naturalis aut eſt animalium ſe mouentium, aut rerum inanimatarum in propria loca tendentium. In vtriſq; autem diſtinguitur efficiens à patiente, nā corpora inanimata à generante mouentur ad ſua loca naturalia, in animalibus verò diſtinguitur pars per ſe mouēs à parte per ſe mota, & ita non ſe mouet totum niſi quaſi per accidens.

Difficultas de motu grauium, & leuium.

XXI. Circa quam inductionem tres præcipuè difficultates occurrunt. Prima eſt illa vulgaris de motu grauium & leuium; ſed quia illa purè Phyſica eſt, & licet magna contētione tractetur inter diuerſimodè opinantes, vix poteſt eſſe in ea diſſenſio niſi B in modo loquendi: ideò, omiſſis multis argumentis, annotabo breuiter punctum difficultatis, & quomodo in ea ſentiendum & loquendum cenſeam. Multi ergo abſolutè dicunt grauia & leuia à ſe ipſis moueri in ſua loca. Scotus in 2. diſtinct. 2. quæſt. 10. Gregorius diſtinct. 6. quæſt. 1. artic. 3. Mairon. diſt. 14. quæſt. 6. Abulenſis Matth. 22. quæſt. 224. Buridan. Iandunus, Niphus, Saxon. 8. Phyſic. Alij exiſtimant hęc corpora merè paſſiuè ſe habere ad hos motus: moueri autem vel à cœlo, vel attracta à ſuis locis naturalibus, vel à medio, ſeu à loco contrariò expellente. Hæc & alia referunt Richardus in 2. diſtinct. 14. ar. 2. q. 4. Zimara 2. de Anima, text. 54. Gregorius ſuprà; quæ, vt improbabilia, omitto. Communis ergo ſententia eſt moueri principaliter à generante. Sumitur ex Ariſtotele citatis locis, præſertim 8. Phyſicor. à text. 29. & 4. de Cœlo, capite tertiò, & idem ſentit Commentator his locis, quamuis interdum varius eſſe videatur. Idem tenet Diuus Thomas eiſdem locis, & 1. part. quæſt. 18. art. 1 & 1. Contra Gentes, capit. 97. Caietanus, & Ferrarienſis his locis, & Capreolus in 2. diſtinctione 6. articul. 3. Ægidius, C quodlib. 5. quæſtione 16. Albertus 8. Phyſic. tractatu 2. capitulo 4. Et frequentiùs expoſitores 8. Phyſicorū. Et hæc ſententia rectè explicata vera eſt: multi tamen etiam Thomiſtæ in ea explicanda valde errant.

Opinio Scoti. Gregor. Mairon. Abulenſ. Burid. Iandun. Niphus.

Opin. Com. D. Thom. Caiet. Ferrar. Capreol. Aegid. Albert.

XXII. Quidam enim ita exiſtimant hanc motionem eſſe à generante, vt in ipſo mobili nulla ſit intrinſeca virtus actiua motus, ſed ſolùm naturalis potentia paſſiua; ratione cuius illis debetur talis motus. Contra quam ſententiam ſunt euidentes rationes Scoti, & aliorum, quia eſt euidens, generans non poſſe immediatè imprimere hunc motum per formam aut qualitates quas in ſe habet, abſque qualitate indita ipſi mobili, à quo effectiuè manet ille motus, quia contingit non eſſe generans, vel ita eſſe diſtans, vt non poſſit immediatè mouere. Alij verò diſtinctione vtuntur: nam quando graue (inquiunt) immediatè poſtquam genitum eſt, incipit moueri deorſum, tunc immediatè mouetur à generante, ipſo paſſiuè tantùm ſe habente, quia tunc potuit generans per ſe imprimere motum. At verò, quando graue mouetur aliquo tempore tranſacto poſt generationem, tunc aiunt non moueri à generante, ſed à ſe actiuè. Ita Soncinas 9. Metaphyſicæ, quæſtione

Varii modi explicandi cōmunem & veram opinionem. Soto 2. Phyſ. q. 1. lib. 8. q. 3. Iauell. q. 9.

Soncin.

ſtione 8. & tribuit Commentatori, & idem ſequũtur Caietanus Thiennenſis 8. Phyſicorum, & Paulus Venetus in ſum. de Cœlo, cap. vigeſimoquarto. Sed apud me eſt diſtinctio improbabilis, tum quia hic motus ſemper eſt eiuſdem rationis, & ab eodẽ principio naturali fit; tum etiam quia, etſi graue incipiat moueri immediatè poſt inſtans ſuæ generationis, nondum mouetur intrinſecè à generante, quia nondum eſt motus; immediatè autem poſt illud inſtans, & fieri poteſt vt generans iam non ſit, vel ſaltem paulò poſt, adhuc durante motu; & quamuis ſit, tamen immediatè poſt inſtans generationis iam diſtat à re genita: ſuppono enim generans in ſuo loco manere: ergo non poteſt per ſe immediatè efficere motum in genito. Ergo ſolùm dicitur mouere, quia in inſtante generationis impreſſit illi impetum, quo immediatè poſt mouetur: ille autem impetus non eſt niſi grauitas: quidquid enim aliud fingatur, vanũ eſt. Quia generãs per ſe nõ imprimit: niſi quod per ſe conſequitur generationem: generationẽ autem rei grauis per ſe non conſequitẽ niſi grauitas, quantum ad præſens attinet: ergo à grauitate intrinſeca ipſius grauis, fit tunc ille motus, eodẽ modo, quo fit poſt quodlibet tempus. Eſtq; id maximè conſentaneum rationi, cùm grauitas ſemper ſit eadẽ, & eandem habeat virtutem, & diſtantia temporis ſit impertinens.

Thiennenſ. Paul. Venet.

XXIII. Reſoluitur difficultas.

Dicendum eſt ergo, quotieſcunque res inanimata tendit in ſuum locum naturalem, intrinſecã grauitatem, vel leuitatem eſſe principium efficiens proximum, non verò principale, illius motus. Hoc ferè eſt euidens experientia, & rationibus factis contra priores modos explicandi cõmunem ſententiam. Item, quia cùm illi motus per ſe ac neceſſariò conueniant his corporibus, neceſſe eſt aſſignare aliquod principium actiuum illius motus, per ſe etiam ac neceſſariò illis conueniens: nullum autem eſt aliud præter intrinſecam formam & grauitatem, nam generans, vt dicebamus, contingit omnino non eſſe, vel valde diſtare, & reliquæ omnes cauſæ vel nullæ ſunt, vel ſaltem ſunt merè contingentes. Et hæc eſt ſine dubio ſententia Ariſtotelis, nam lib. 8. Phyſicor. capite 4. text. 32. cùm diſtinxiſſet duplicem potentiam, remotam, ſcilicet, & proximam, ſubdit; *Frigidum poteſtate calidum eſt, cùm autem mutatum eſt, ignis eſt: comburit verò, niſi quicquam prohibeat & obſtet:* & addit: *Non ſecus ſe res habet in graui & leui, namque ex graui fit leue, vt ex aqua aer, hoc enim poteſtate erat primũ, & iam eſt leue, protinusque aget, niſi aliquid impediat.* Et infrà; *Sed ſi id quod impedit, amotum fuerit, aget.* Et quarto libro de Cœlo, capite primo, text. 2. ait, grauia & leuia habere in ſe *fomenta* ſeu *incitamenta motus:* & clariùs capite tertio, textu 25. comparat graue & leue ad corpus ſanabile, dicens, ſicut hoc ad ſanitatem, ita illa ad ſua loca proficiſci. Subdit verò diſcrimen, dicens; *Excipitur tamen hoc: hæc enim, graue* (inquam) *ac leue, in ſe ipſis mutationis principium habere videntur, illa verò non in ſe ipſis, ſed foris, vt ſanabile & accreſcibile:* vbi neceſſe eſt loqui de principio actiuo: paſſiuum enim etiam eſt in ſubiecto ſanabili. Vnde de illo, & de accreſcibili ſubdit; *Quamquam & hæc interdum ex ſe ipſis mutantur, & paruo facto in externis motu, alterum in ſanitatem, alterum in incrementum accedunt.* Item 4. Phyſ. cap. 9. text. 85. ait; *Denſum & rarum, quatenus grauitate & leuitate prædita ſunt, lationis eſſe efficientia:* Quatenus verò ſunt durum, & molle, non habere principium mouendi, ſed vel reſiſtendi, vel patiendi alterationem.

Ariſtot. grauium, & leuium motũ attribuit leuitati aut grauitati vt proximo principio.

A Neque obſtat, quòd idem Ariſtotel. 2. de Generat. capite ſecundo, text. 8. dicit grauitatem & leuitatem non eſſe principia agendi, nam ibidem etiam ait, neque eſſe principia patiendi: loquitur enim de principio agendi vel tranſmutandi aliud, vel patiendi vel alio, actione vel paſſione, quę ad generationẽ vel corruptionem tendat, de qua ibi loquebatur. Item, dicere poſſumus loqui de proprio principio & principali, cui ſimpliciter tribuatur actio, & conſequenter de propria efficientia, & actione. Hæc enim, quę grauitati, aut leuitati conuenit; potiùs eſt reſultantia quædam naturalis, eo modo quo eſt efficientia, non eſt dubium quin grauitas ſit principium eius. Quæ etiam eſt ſententia Diui Thomæ in 1. 2. quæſtione 36. articulo ſecundo, & in tertio contra Gentes, cap. 23. ratione quarta, & aliis locis quę notat Capreolus ſuprà, & Bergomenſis in Concordant. dub. 690. & 691. Qui etiam illa loca conciliant cum aliis, in quibus D. Thomas negare videtur, hæc corpora habere in ſe principium actiuum motus, ſcilicet, quòd ibi intelligat de principio principali, hìc de inſtrumentali, ſeu ibi de *principio quod,* hìc de B *principio quo.*

XXIV. Ariſtotelis teſtimonia in contrariũ inducuntur & explicãtur.

D. Thom.

Capreol. Bergomenſ.

XXV. Formane grauis aut leuis in eius motũ naturale influit.

Sed quæres, an hoc principium internum ſit ſola grauitas, an etiam ſubſtantialis forma: variè enim loquuntur authores. Reſpondetur, ſi loquamur de principio per ſe proximè & actu influente, illud eſſe ſolam grauitatem, quia in illa eſt ſufficiens vis ad efficiendum illum motum, & terminum eius non minùs quàm ſit in calore ad calefaciendum. Quod declaratur ex myſterio Euchariſtiæ, nam ęqualẽ grauitatem habent ſpecies panis, & æquali motu mouebuntur deorſum ſine forma, ac ſi adeſſet ibi ſubſtantia panis. Si verò ſit ſermo de principio intrinſeco remoto, ſic forma ſubſtantialis eſt principium, quia ab illa manat atq; reſultat naturaliter grauitas, ſicut alię proprietates naturales.

XXVI. Talis motus generanti principaliter tribuendus.

Nihilominùs tamen addendum eſt vltimò, hunc motum naturalem principaliter eſſe tribuendum generanti, qui formam, &, mediante illa, grauitatem indidit, à qua motus reſultat: ſicut proiicienti & imprimenti impetum tribuitur motus qui ab illo manat. Quia vt impetus impreſſus, licet ſit vera virtus motiua, & in ſe habeat ſufficientem vim ad illum C motum, nihilominùs non mouet, niſi vt inſtrumentum proiicientis, & vice eius; ita grauitas non mouet niſi vt inſtrumentum generantis, & vice eius. Hęc eſt mens Diui Thomæ, & aliorum authorum, quos citaui in vltima ſententia; & Ariſtotelis in citatis locis, qui in hoc ſenſu ſæpè alibi dicit, inanimata non habere in ſe principium vnde eſt motus, & hoc diſcrimen ſemper aſſignat inter ea & animantia, vt videre licet 2. de Cœlo, capite ſecundo, textu 9. & 1. de Anim. capit. 2. text. 19. & lib. 2. cap. 2. textu 13. Et hoc diſcrimen viuentium à non viuentibus communi omnium conſenſu receptum eſt, vt notat Diuus Thomas 1. contra Gentes, cap. 97. Ratio autem huius attributionis eſt, quia perfectio horum inanimatorum non conſiſtit in motu ad ſua loca, ſed in eſſe, ſeu permanere in ſuis locis: qui ſtatus ſeu perfectio, per ſe loquendo: conuenire poteſt his rebus in eodem momento, quo eſſe incipiunt ex vi ſuæ generationis: & ideò ſicut aliæ proprietates & naturales diſpoſitiones, quæ per ſe conueniunt rei genitæ ex vi generationis, à generante dari cenſentur, ita etiam & naturalis locus. Atque hinc vlteriùs fit, vt quacunque ratione naturalis locus vel impediatur, vel auferatur, via ſeu regreſſus ad illum, eidem

eidem generanti ſemper tribuatur, quia ſemper eodẽ principio & eadem denominatione naturali fit: & quia eiuſdem eſt terminum, & viam, ſeu motum ad illum conferre. Atque hoc modo explicauit hanc rem Diuus Thomas 3. contra Gent. cap. 23. dicens; *Forma eſt principium motus localis, in quantum alicui corpori ſecundum ſuam formam debetur aliquis locus, in quem mouetur ex vi ſuæ formæ tendentis in locum illum, quem quia dat generans, dicitur eſſe motor.* Sic etiam ſuprà dicebamus reductionem aquæ tribui generanti, quia naturalis ac perfecta frigiditas, per ſe loquendo, debita eſt aquæ ex vi ſuæ generationis, & formæ. Solùm eſt differentia, quòd motus ille reductionis aquæ ad frigiditatem eſt immediatè à forma ſubſtantiali: hîc autem reductio ad naturalem locum eſt, media virtute motiua. Huius autem ratio non eſt, niſi quia frigiditas eſt prima paſſio, eſſe autem in tali loco, nõ eſt prima ſeu immediata paſſio, ſed mediatè conueniens ratione alterius, putà grauitatis aut leuitatis: hoc autẽ nil impedit, quò minùs vtraque ſit dimanatio naturalis ex vi generationis.

XXVII. *Quæ inanimatorum actiones tribuantur generanti, quæ non.* Et ex hac ratione colligitur diſcrimen, ob quod actiones inanimatorum in exteram materiam nõ tribuuntur generanti, vt dum ignis calefacit, &c. licet conſequantur naturaliter formam, & facultatẽ datam à generante. Item, cur motus augmentationis, per quem genitum ad perfectam quantitatem tendit, non generanti, ſed ipſi genito tribuatur. Ratio enim eſt, quia hæ non ſunt proprietates naturales aut perfectiones debitæ rei genitæ inſtanti quo generatur, ex vi ſuæ generationis. Dices, cùm aqua calida calefacit, non ſolus ignis dicitur calefacere, ſed etiam ipſa aqua; & lapis, ſi deſcendendo impellat aliquid aliud, verè dicitur illud mouere: ergo verè etiam dicetur efficere ſuum motum, atque adeò mouere ſe tanquã ſuppoſitum in ſe ſuſtentans principium proprium illius actionis. Hac enim ſola ratione aquæ calidæ actio calefaciendi tribuitur. Reſpondetur, in aliquo ſenſu non eſſe inconueniens admittere illam locutionem, vt notauit Ferrarienſ. primo contra Gentes, capite 97. & ſignificauit Capreolus ſuprà, ſcil. quatenus denominat quaſi materialiter ſuppoſitum habens in ſe proximum principium talis motus. Quia tamen illud principium gerit vicem alterius, cuius eſt inſtrumentum, ideò, ſimpliciter & abſolutè loquendo, in illud refunditur actio, ſicut clarè conſtat in exemplo de proiectis.

XXVIII. *Obiectioni ſatisfit.* Dices tandem, Quamuis hæc congruentia data ſatis declaret modum illum loquendi philoſophicum eſſe, & habere in re aliquod fundamentum: quid tamen refert ad efficientiam realem, & conditiones ad illam neceſſarias declarandas? Nam ex dictis ſatis concluditur potentiam verè actiuam, vt in aliquod ſubiectum efficiat, non neceſſariò debere eſſe in ſubiecto diſtincto, neque in diſtincta parte illius ſubiecti. Reſpondetur, meritò ac ſapienter hoc fuiſſe à Philoſophis conſideratum ac declaratum, vt ſignificarent, res vita carentes non accepiſſe à natura virtutem ad perficiendum ſe, per ſe loquendo, ſed harũ rerum naturam ſolùm poſtulare, vt in ſua naturali perfectione generentur. Et hinc conſtituerunt differentiam inter viuentia, & non viuentia; quam etiam Plato in Phædro, & dialogo decimo, de legibus aſſecutus eſt, quod viuentia talia inſtituta ſunt à natura, vt poſſent ſe ipſa perficere, ſeu actuare (de creatis propriè loquimur) non viuentia autem per ſe non habent niſi quietem in ea perfectione, quam à generante recipiunt, niſi aliunde impediantur. Quia tamen optimè inſtituta ſunt, eam perfectionem accipiunt cum debita connexione ſuæ eſſentiæ, & proprietatum inter ſe, quæ tota authori talium rerum, ſeu generanti meritò tribuitur. Et ideò quotieſcũque huiuſmodi res ex accidente impediuntur ab ſtatu naturali, & poſteà, ablato impedimento, ad illum redeunt, talis reditus non cenſetur eſſe per propriam actionem, ſed per naturalem reſultantiam, & ideò nõ tam ipſis, quàm generanti tribuitur.

Difficultas de animantibus ſe loco mouentibus.

XXIX. Secunda difficultas circa eandem inductionem Ariſtotelis eſt de motu animalium ſe mouentium, nam in eis non videtur diſtingui agens à patiente. Quam difficultatem Ariſtoteles diſſoluit, dicens, *animal non ſe mouere per ſe primò*, id eſt, ita vt vnaquæq; pars ſe ipſam moueat, ſed per vnam partem, ſcilicet, integralem, & organicam, mouere aliam, vt experientia ipſa videtur oſtendi: & ita diſtingui ibi agens à patiente, ſaltem ſecundum partes. Sed vrgetur difficultas, nam hic proceſſus inter partem mouentem, & motam, non procedit in infinitum, non eſt enim inter partes proportionales, ſed æquales, ſeu alicuius certæ magnitudinis, neque ille proceſſus in cauſis per ſe ordinatis locum habet: ſiſtendum eſt ergo in aliqua prima parte mouente: illa autem non poteſt mouere niſi mota, id enim de omnibus motoribus corporeis docet ipſe Ariſtoteles ſeptimo Phyſicorum, capitulo primo, textu tertio, & maximè verum habet in corpore mouente aliud quaſi impellendo, quomodo pars vna animalis videtur aliam mouere. Sumo ergo primam partem mouẽtem in animali, & inquiro, à qua illa moueatur: non ab alia, cùm illa ſit primò mouens in illo ordine: ergo à ſe. Neque enim eſt aliud principium, in quod reducatur; nam ille motus tribui non poteſt generanti, cùm vitalis ſit, & non ſit per naturalem dimanationem, ſed ex appetitu animalis. Nec ſatisfaciet, qui reſpondeat, motum illius partis eſſe ab anima vt informante partem illam, recipi autem in eadem parte ratione materiæ, quia, vt ſuprà obiiciebam, hoc modo dici poſſet quodlibet corpus mouere ſe ipſum ratione formæ, & moueri ratione materiæ.

XXX. Eadem difficultas eſt de motu cordis, qui perpetuus eſt, dum animalis vita durat, eſtq; inter duos terminos, & ex pulſu tractuque componitur. Vnde, licet eo modo ſemper duret, non tamen eſt perfectè continuus, nam inter dilatationem, & contractionẽ aliqua quies neceſſariò intercedit. Huius ergo motus nulla eſt alia cauſa efficiens, præter cor ipſum, quod cùm homogeneum ſit, non poteſt diſtingui in partem per ſe mouentem, & per ſe motam, ſed totum per ſe primò ſe mouet. Nec poteſt motus ille attribui generanti propter eaſdem rationes nuper tactas, ſcilicet, quia eſt motus vitalis, & in eo conſiſtit perfectio viuentis, aliàs motus augmentationis deberet etiam tribui generanti.

XXXI. *Quæ ſit potentia loco motiua animalis.* Ad priorem difficultatem, ſi verum eſſet, vt nonnulli exiſtimant, virtutem actiuã motus animalis nõ eſſe aliam ab appetitu, qui immediatè actu ſuo excitat neruum, qui eſt prima pars, quę mouet alias, ſic facilis eſſet reſponſio; nam appetitus, ſi eſt ſenſitiuus, eſt in corde, ſi rationalis, in anima ipſa: & per actum ſuum formaliter immanentem, & virtualiter tranſ-

tranſeuntem, mouet primam partem animalis: & ita diſtinguitur ibi agens à patiente, quia vel appetitus eſt in diſtincta parte animalis: vel certè ſe habet vt motor quidam ſeparatus. Veruntamen hæc reſponſio ſupponit falſam ſententiam, nam re vera virtus motiua animalis, prout actiua eſt, diſtincta eſt ab appetitu, vt probatur latiùs in ſcientia de Anima. Sunt verè, qui exiſtiment hanc potentiam motiuam vel eſſe animam ipſam ſecundum ſubſtantiam ſuam, vel certè eſſe in ſola illa: qui conſequenter aiunt ſolam animam vt informantem neruum, mouere illum per ſe ipſam, ſeu per potentiam, quæ eſt in ipſa, & per neruum vt per inſtrumentum mouere proximã partem, &c. Et ad obiectionem ſuperiùs factam reſponderi poterit, iuxta hanc ſententiam, concedendo in illa prima parte motus animalis, ſeu in neruo, nõ diſtingui partem integrantem per ſe mouentem, & per ſe motam; ſed ſolùm partem eſſentialem. Neque id eſſe inconueniens, quia ibi anima, eò quod in ſe habeat totam mouendi virtutem, ſe gerit ac ſi eſſet mouens quod, & ſeparatum. Et ita hoc non repugnat intentioni Ariſtotelis. Imò dici poſſet ſatis eſſe, quòd nullum mobile corporeum integrum, & totale ſe ipſum per ſe primò moueat, quamuis ſecundum aliquam partem inchoantem motum illam moueat ſine alio inſtrumento, ſed ſolùm ratione ſuæ formæ, ſicut infrà dicemus de motu cordis. Quo ſenſu poſſet probabiliter defendi hæc reſponſio, etiamſi potentia motiua quæ eſt in neruo, non ſit in ſola anima, ſed in ipſa parte vt compoſita ex corpore & anima: quod videtur probabiliùs, præſertim in brutis animalibus.

Toletus lib. 3. de Anim. c. 4. q. 9.

XXXII. Vlteriùs verò addere poſſumus, primum inſtrumentum motus animalis eſſe muſculos, qui ex neruis & quibuſdam ligamentis, & carne compacti ſunt, vt Galenus latiùs explicat 12. de vſu partium, cap. 3. Hoc autem inſtrumentum nõ ita mouetur à ſe, quin alia concurrant ad eius motum, ratione quorum dici poſſit ab alio moueri. Nam inprimis non poteſt ipſum inchoare motum, quin alia pars animalis immota maneat, cui ipſum innitatur: in omni enim animalis motu experientia ipſa conſtat, non poſſe fieri motum vnius partis, niſi quieſcente alia: illa ergo pars quieſcens etiam pertinet ad inſtrumentum motus, & dicitur mouens per ſe immotum; & ita ratione illius diſtinguitur mouens à prima parte animalis mota ſimul & mouente: quod notauit Albertus lib. 3. de anim. tract. 4. cap. 8. Addere item poſſumus ex Diuo Thoma, Commentatore, & aliis 3. de Anim. cap. 10. etiam cor eſſe aliquo modo fundamentum huius motus, tum quia nerui ab ipſo fluunt, tum maximè, quia concurrit mediis ſpiritibus animalibus, ad mouendum muſculum, nam conſtat etiam experientia hanc virtutem motiuam ſine ſpiritibus exerceri non poſſe: quos ſpiritus cor aut cerebrum (iuxta varias Philoſophorum ſententias) mittit ad eam partem, qua inchoandus eſt motus: ergo veriſimile eſt illos ſpiritus deſeruire etiam aliquo modo vt inſtrumenta motus: ipſi autem ſpiritus mouentur impulſi ſeu agitati ex efficacia alicuius virtutis exiſtentis in corde, vel cerebro, quæ ipſa immota manens impellit ſpiritus, intercedente appetitu. Sicut virtus expulſiua excrementorum naturaliter expellit immota manẽs. Nec neceſſe eſt, vt omne corpus moueat actu motum, ſed ſatis eſt, quod aliàs ſit mobile, vel certè, quod moueatur per accidens ad motum totius; ſed de illo axiomate iterum infrà dicetur.

Galenus.

XXXIII. Ad poſteriorem partem difficultatis, quia motus cordis cùm naturalis ſit, ex contrariis componi videtur (nam conſiſtit in continuo acceſſu, & receſſu inter eoſdem terminos, non in modum circulationis, ſed per dilatationem, & conſtrictionem) ideò Philoſophis omnib. admirabilis ille motus viſus eſt. Vnde quidam dixerunt non eſſe à natura particulari & intrinſeca, ſed ab vniuerſali natura, & extrinſeco motore. Quam ſententiam ridiculam appellat D. Thomas opuſculo 15. Et meritò, quia finis illius motus non eſt aliquid pertinens ad vniuerſalem naturam, ſed ad particularem ipſius animalis, nimirum refrigeratio, & moderatio caloris vitalis ipſius cordis, medio aëre per reſpirationem attracto: & ideò eſt abſolutè neceſſarius ad vitæ conſeruationem, non eſt ergo ex natura vniuerſali, ſed ex particulari ipſius animalis: ergo oportet vt in ipſa natura animalis ſit proprium principium illius motus, quia ea quæ ſunt ab intrinſeco neceſſaria, & perpetua, in ipſamet natura debent habere internum principium.

Vide Zimaram Theorem. 94. & Themiſtiũ 1. de Anima in Paraphraſi, cap. 17.

Qualis ſit motus cordis, explicatur.

XXXIV. Ait igitur Diuus Thomas in citato opuſculo, illũ motum effectiuè prouenire ab ipſa anima, quatenus eſt naturalis forma corporis. Quia verò ſtatim occurrebat obiectio ſuprà tacta, quòd hoc non ſatis eſt, vt diſtinguatur in partem mouentem & motam ad ſenſum Ariſtotelis: ex quo ſequitur, totum cor ſe per ſe primò mouere; addit Diuus Thomas, motum illum tribuendum eſſe generanti: quia ad modum propriæ paſſionis ex ipſa forma naturaliter reſultat, quã ſententiam Capreolus & Ferrarienſis ſuprà ſequuntur. Quod ſanè difficultatem non paruam habet: primò in explicando, quo modo ab vna, & eadem facultate naturaliter agente poſſit tam varius motus reſultare, quia virtus naturaliter agens eſt determinata ad vnum; dilatatio autem & contractio, ſeu acceſſus, & receſſus ab eodem termino, ſunt contrarij motus. Neque enim eſt ſimile de motibus animaliũ, qui etiam naturales dici poſſunt, quatenus quadam naturæ neceſſitate fiunt: illi enim proficiſcuntur ab appetitu, qui cognitionem ſequitur, & variari poteſt iuxta varias apprehenſiones, quæ etiam variãtur iuxta varias applicationes obiectorum: motus autem cordis non procedit ab appetitu, ſed ex mera proprietate naturali. Neque etiam videtur ſimile, quod Diuus Thomas adducit de motu circulari cœli, in quo includitur acceſſus & receſſus ſecundum diuerſas partes ad aliquem partialem terminum; tum quia in motu circulari illud reperitur ſine vlla contrarietate motuum, & cum vera continuitate partiũ motus: hîc autem videtur eſſe vera contrarietas inter partes huius motus, vnde vera quies inter eas intercedit. Tum etiam, quia ille motus circularis nõ eſt ab interno principio actiuo, ſed ab extrinſeco motore. Hæc verò difficultas æquè procedit, ſiue dicamus illum motum fieri à generante per reſultantiam naturalem, ſiue ab ipſo animali per propriam actionem, nam ſemper fit à facultate naturaliter agente. Et ideò nihil aliud dicendum occurit, niſi ſenſitiuam animam, eò quòd nobilior forma ſit, habere poſſe facultates naturales quæ in modo operandi ſuperent inferiores formas: huiuſmodi autem eſt hæc facultas motiua, quæ eſt in corde: & ideò non omnino determinatur ad vnum, niſi intra ſuam quaſi ſphæram, id eſt, intrà illos terminos, ad quos per dilatationem accedit, recedit autem per contractionem. Ex quibus partibus componitur integer motus qui phyſicè vnus eſt, quamuis non ſit mathematicè continuus.

XXXV. Hoc tamen ſuppoſito, difficile eſt motum illum tribue-

tribuere generanti. Primò, quia eſt actus vitalis: actus autem vitæ eſt à principio intrinſeco, vnde non debet reduci in extrinſecum. Fortaſſe non deſit, qui neget motum illum eſſe vitalem, quia non fit per appetitum, & cognitionem. Hoc tamen improbabile eſt, & contra omnes Philoſophos: licet enim dubitent, an ille motus ſit ab anima vt vegetatiua, vel ſenſitiua, vt latè Zimara Theorem. 12. tamen omnes cõueniunt eſſe ab anima vt anima eſt, cùm ſit quaſi fundamentum vitæ. Quintò, abſurdum videtur, meam reſpirationem tribuere generãti, & dicere, quòd ego non reſpiro; at reſpiratio etiam eſt actio naturalis, quæ fit ſine interuentu appetitus, imò ex ipſo motu cordis, & pulmonis fit. Tertiò, vix poteſt reddi ratio, cur etiam nutritio non tribuatur generanti, nam etiam eſt merè naturalis, & incipit extrinſecè tantùm ab inſtanti generationis, & perpetuò durat ex ſe, & vt nutritio eſt (ſecus vt augmentatio) non tendit in aliquam perfectionem debitam ex vi generationis, ſed ad conſeruandam vitam, reparando quod perditur. Sic ergo motus ille cordis incipit extrinſecè ab inſtanti generationis, & ſemper durat de ſe, & non tendit ad aliquem locum debitum animali, ſeu cordi ex vi generationis, ſed fit ab ipſo viuente ad conſeruationem vitæ, cui motus ille deſeruit, ſaltem vt cauſa per accidens, vel ad remouendum & expellendum aliqua corrumpentia, vel ad attrahendum aliquid refrigerans. Et ideò non exiſtimo inconueniens hunc motum attribuere ipſi animali, & aſſerere, ſecundum eandem partem integralem mouere & moueri: ſatiſque eſſe, ꝙ rationes agendi & recipiendi ſint diuerſæ: Ariſtoteles enim ſolùm de motu totius animalis dixit, fieri per motionem vnius partis in aliam. Iuxta quam reſponſionem conſequenter fatendum eſt, non oportere *agens & patiens vt quod* diſtingui in hoc motu phyſico, eò quòd vitalis, & tantùm partialis ſit: quod nullum eſt inconueniens, vt magis ex tertia aſſertione patebit inferiùs: & videtur eſſe ſatis conſentaneum menti Ariſtotelis lib. de communi animalium motu, in fine.

Difficultas de motore cœli.

XXXVI. Tertia difficultas eſt, quia Ariſtoteles ſolùm facit inductionem in ſublunaribus corporibus: omittit autem cœleſtia, vel potiùs ex illis ad hæc argumentum facit: non videtur autem efficax, ſaltem ad inferendum cœlum moueri ab alio motore vt quod, ſed ad ſummum ab alio vt quo, id eſt, à propria forma. Quid enim, ſi quis dicat formam cœli eſſe quoddam ſpeciale genus animæ, ad quam talis motus naturali neceſſitate conſequitur, non per vnam partem integrantem in aliam, ſed in qualibet parte per ſe ipſam, mediante ſola forma, & facultate naturali, ſicut paulò anteà dicebamus de motu cordis? Reſpondetur, verum eſſe, Ariſtotelem non aſſumpſiſſe in ſua inductione corpora cœleſtia, ſed ex inferioribus, quæ nobis ſunt nota, argumentari ad ſuperiora, quæ minùs nota ſunt. Erit autem efficaciſſimum argumentum, ſi ſupponamus motum illum nõ eſſe ita naturalem illis corporibus ſecundum proprias & particulares naturas, ſicut eſt motus cordis, aut grauium & leuium: quia ille motus neque ordinatur ad conſeruationem vel perfectionem aliquam illorum corporum, neque ad aliquem locum naturaliter eis debitum. Quo diſcurſu vtitur Diuus Thomas 3. contra Gentes, capite 23. ratio. 4. vt probet, motum cœli non eſſe ab intrinſeca forma. Tunc enim motus à forma naturaliter manat, cùm locus comparatus per talem motum debetur mobili, ratione ſuæ formæ, vt patet in omnibus corporibus naturalibus: locus autem, quem cœlum acquirit per motum circularem, non eſt ei debitus ratione formæ, quia nihil ad perfectionem vel inclinationem formæ eius refert habere potiùs hoc vbi, quàm aliud, ſcilicet in ordine ad diuerſas partes ſuas, verbi gratia, habere Solem in hoc hemiſphærio potiùs, quàm in alio. Accedit dici non poſſe, cœli formam ob ſolum motum localem eſſe animam, vt in ſuperioribus tactum eſt, & inferiùs etiam dicetur, tractando de Intelligentiis creatis. Vnde, etiam ſi quis contendat illum motum ita eſſe naturalem cœlo, ſicut ſunt alij motus corporum naturalium, nihilominus debet illum motum reducere in authorem cœli, tanquam in eum qui impetum impreſſit ad illum motum; ſicut grauia & leuia dicuntur moueri à generante. Quod ſi quis negaret, cœlum habere authorem, ſed ex ſe eſſe, & habere inclinationem & facultatem naturalem ad illũ motum, talis error confutandus eſſet aliis Metaphyſicæ principiis, nam ex ſolo motu phyſico id fieri nõ poteſt, vt infrà latiùs dicemus: quamquam per ſe incredibile ſit, rem quæ indiget motu, vel ad ſuam perfectionem, vel etiam ad ſuam actionem, habere ex ſe eſſe abſque alterius communicatione, ſeu productione.

Ex his ergo ſatis videtur inductione conſtare, omnem motum localem corporalem ac phyſicum requirere motorem ſeu efficientem cauſam diſtinctam à moto. Ratio autem huius neceſſitatis primò reddi poteſt ex illo principio Ariſtotelis, quòd *nihil poteſt ſimul eſſe in potentia, & in actu.* Quod tamen limitandum eſt, & accommodandum eo modo quo diximus de motu alterationis. Quamquam re vera adhuc minorem vim habere poſſit in motu locali: eò quòd localis motus, aut terminus eius, per ſe loquendo, non ſit principium, ſeu virtus, aut actus à quo procedit ſimilis motus, ſed facultas aliqua motiua ſuperioris rationis ab ipſo motu. Eſſet autem efficax illud principium in corporibus, ſi verum eſſet aliud axioma ſatis receptum, & Ariſtoteli tributum, quod *corpus non mouet localiter, niſi motum etiam localiter:* nam ſiue ille motus requiratur, vt ratio mouendi, ſiue vt conditio, iam ſupponitur, corpus debere eſſe actu motum, vt mouere poſſit. Et inde optimè infertur non poſſe eſſe mobile à ſe, quia non poteſt ſimul eſſe in actu & in potentia. Veruntamen illud axioma non eſt receptum ab omnibus, & videtur nonnullas inſtantias pati: nam magnes immotus manens attrahit ferrum, &c. Sed dicendum eſt dupliciter poſſe vnum corpus mouere aliud. Primò, per ſe & immediatè, nihil aliud imprimendo præter motum: & tunc re vera nunquam mouet niſi motum localiter. Secundò contingit moueri localiter, præuia alteratione, & hoc modo magnes attrahit ferrum: & tunc quidem contingit vnum corpus manens immotum, mouere aliud. Tunc verò ſaltem ob eam rationem, quod ille motus ſit media alteratione, neceſſarium erit motorem à mobili diſtingui: & ita ratio facta erit efficax in motu locali, vel immediatè ratione ſui (vt ſic dicam) vel mediatè, ratione alterationis, ſi mediante illa fit. XXXVII.

Ex difficultatibus præmiſſis concluſio elicitur, & ratione probatur.

Reſolutio.

Vide Zimaram Theorem. 94.

Aliam verò rationem adduxit Ariſtoteles 7. Phyſicorum, textu 2. vt probet, corpus non poſſe à ſe XXXVIII.

à ſe per ſe primò localiter moueri: quæ in ſumma hæc eſt. *Omne quod mouetur, eſt diuiſibile in partes: ergo non poteſt ſe per ſe primò mouere.* Probatur conſequentia, quia quod mouet ſe per ſe primò, non quieſcit, ex eo quòd aliud quieſcat, aut mouere deſinat, nam cũ ſe moueat, non pendet ab alio in ſuo motu. At verò, cùm mobile habet partes, quieſcente parte eius, vel quieſcit totum, & ſic non mouebatur per ſe primò, ſed ab ea parte, qua quieſcente, moueri deſinit: vel adhuc mouetur; & ſic etiam ſequitur non ſe mouere per ſe primò, ſed ab ea parte à qua moueri dicitur, quieſcente alia. De qua ratione multa ſcripta ſunt ab expoſitoribus, multique illam exiſtimant eſſe demõſtrationem, vt Alexander, Simplicius, Auerroes, Diuus Thomas: qui differunt. Nam Auerroes putat eſſe demonſtrationem à poſteriori tantùm: Diuus Thomas autem vult eſſe à priori, ſignificans diuiſibilitatem mobilis eſſe cauſam ob quam non poſſit moueri per ſe primò. Aliis autem videtur ſophiſtica ratio & inefficax.

Alia Ariſtotelis ratio examinatur. — *Alexan. Simplicius. Comment D. Thom.*

XXXIX. Et ſanè videtur eſſe æquiuocatio in termino illo *per ſe primò*. Duobus enim modis intelligi poteſt aliquid moueri per ſe primò. Vnus eſt, quòd motus totius mobilis ita conueniat toti, vt à nullo alio pendeat, etiam à partibus. Et hoc ſenſu rectè probat ratio non poſſe corpus mouere ſe per ſe primò. Sed hoc nil refert ad concludendum, neceſſariam eſſe diſtinctionem inter motorem, & mobile: quia illa dependentia totius à partibus poteſt eſſe tantùm materialis, & nõ effectiua, niſi fortè reſpectiuè, id eſt, in quãtum vnaquæque pars mouet ſe ipſam, vt ſtatim declarabitur. Alio ergo modo dici poteſt aliquid mouere ſe per ſe primò, quia ſecundum omnem ſuam partem mouet, & mouetur, ita vt nulla pars moueat aliam, neque totum vt ſic, ſed vnaquæque moueat ſe ipſam, & ita partialiter concurrat ad motum totius, qui ex motibus & motionibus omnium partium cõſurgat. Et quidem, ſi aliquid ſe moueat hoc modo, propriiſſimè dicetur ita ſe mouere per ſe primò, vt in eo non diſtinguatur mouens à mobili. Quòd autem non poſſit aliquod corpus ita ſe mouere, non poteſt efficaciter concludi prædicta ratione, etiamſi vtrumque illius membrum concedatur. Primò enim fieri poteſt, vt, quieſcente parte, totum omnino quieſcat ſecundum omnem ſuam partem: non quia totum à ſola vna parte moueretur, ſed quia dum vna pars deſinit ſe mouere & quieſcere, reſiſtit alteri, & impedit illam ne ſe moueat: quod non ſolùm in diuerſis partibus, ſed etiam in diuerſis mobilibus videre licet: nam ſi duo lapides deorſum moueantur, vnus poſt alium, ſi prior detineatur, impediet etiam alium, ne deſcendat, non quia illum ante moueret, ſed quia reſiſtit motioni, qua ipſe ſe mouebat. Deinde fieri poteſt, vt quieſcente parte, non quieſcat totum ſecundum omnem ſuam partem, ſed tantùm ſecundũ illam, quæ quieſcere dicitur, ſecundum alias verò adhuc moueatur, vt cùm, quieſcente radice arboris, reliquæ partes agitantur. Et ex hoc etiam non ſequitur, quòd totum priùs moueretur à ſola illa parte, quæ adhuc ſe mouet, ſed ſolùm ſequitur, illam concurriſſe ad integrum motum totius ſimul cum aliis partibus.

XL. Vnde illud axioma; *Quod mouet ſe per ſe primò, non quieſcit ad quietem alterius*, duplici diſtinctione limitandum eſt. Per ſe enim verum eſt, non quieſcere vnum mobile, quieſcente alio à quo non mouebatur: per accidens autem, & quia ponitur impedimentum, fieri poteſt vt quieſcat. Rurſus, ſi illud aliud quod quieſcit, non ſit omnino extrinſecum, ſed pars mouentis & mobilis, rectè fieri poteſt, vt, quieſcente illo, deſinat moueri totum per ſe primò, id eſt, non ſecundum omnem ſuam partem, non quia totum non ſe moueret per ſe primò, ſed quia mouebatur partialiter ab illa parte: hæc enim duo inter ſe non pugnãt, vt per ſe manifeſtum eſt. Quòd ergo totum vt totũ à partibus pendeat, non obſtat, quò minùs motus totius per ſe primò proueniat ab eodem toto. Et declaratur apertè, nam aliàs eodem modo probaretur non poſſe corpus per ſe primò moueri ab alio, quod eſt apertè falſum: nam cœlum per ſe primò mouetur ab Intelligentia, & terra per ſe primò mouetur, cùm fertur deorſum, licet à generante. Et ſequela patet, nam in his etiam verũ habet, quod ſi pars cœli quieſceret, totũ quieſceret, vel ſaltẽ nõ per ſe primò moueretur ſicut anteà: quia motus per ſe primò totus pendet à motu partis materialiter, vt à parte integrante. Sicut è cõtrariò tota terra per ſe primò quieſcit in centro, & tamen ſi pars deſineret quieſcere, totũ iam non per ſe primò quieſceret, non quia totum quieſceret effectiuè à parte, ſed quia quies totius conſurgebat quaſi materialiter ex quiete partis. Et dum tota aqua eſt frigida, per ſe primò dici poteſt tota frigeſcere, & tamen ſi pars incipiat calefieri, iam non tota eſt per ſe primò frigida, ſicut anteà, non quia totum actiuè frigeſceret à parte, ſed quia frigiditas vt conueniens per ſe primò toti, conſurgebat quaſi materialiter ex frigiditate partium. Ex dependentia ergo motus totius vt per ſe primò moti, vel mouentis à motu vel motione ſingularum partium, non poteſt concludi totũ moueri à parte niſi partialiter, & (vt ſic dicam) reſpectiuè, id eſt, quatenus vnaquæque pars ſe ipſam mouet: quæ dependentia non tollit quò minùs idem ſe ipſum moueat. Vnde non video, quomodo illo diſcurſu dictum axioma demonſtretur. Aliæ ergo probationes adductæ probabiliores ſunt.

Explicatur Ariſtotelicũ axioma.

Tertia aſſertio de motu ſpiritualium rerum.

XLI. Dico tertiò. Cauſa efficiens per motum vel actionem aliquo modo tranſeuntem, in re ſpirituali non ſemper diſtinguitur in re à cauſa materiali ſeu recipiente motum, niſi ad ſummum, quantum ad rationẽ agendi & recipiendi. Hæc concluſio præcipuè ponitur propter motum localem Angelorum, quem voco aliquo modo tranſeuntem, quia, quantũ eſt ex ratione talis motus, fieri poteſt ab vno agente in aliud ſuppoſitũ: & quia re vera per ſe non eſt actus immanens in potentia, per quam proximè efficitur. Hoc ergo motu certum eſt Angelum, Intelligentiã, vel animam ſeparatam poſſe ſe ipſam mouere, efficiendo in ſe motum: nã, vt infrà ſuo loco attingemus, motus quo ſubſtantia ſpiritualis mouetur, non eſt in alia re diſtincta, ſed in ipſamet ſubſtantia quæ mouetur. Et eſt ferè ex terminis euidens, quia res non dicitur moueri per denominationem extrinſecam, ſed per veram mutationem realem, quæ aliquam efficientem cauſam neceſſariò habere debet, & non aliam niſi ipſammet ſubſtantiam ſpiritualem motam, quãdo ipſa ſe mouet. Tunc ergo non poteſt cauſa efficiens à recipiente diſtingui ſuppoſito, quia ſupponimus, idem ſuppoſitum ſe mouere: neque etiam poteſt diſtingui in partem per ſe mouentem & motam, quia non habet partes: ergo ad ſummum diſtingui poteſt ratio efficiendi à ratione recipiendi motum, vel terminum eius. In quo etiam variæ ſunt opiniones;

Spiritus ſe ipſum poteſt loco mouere.

nes: ſuppono tamen vt probabiliùs, motum illum immediatè recipi in ſubſtãtia Angeli, nam ſicut corpus per quantitatẽ eſt pręſens loco, ita Angelus immediatè per ſubſtantiam ſuã: non enim habet quantitatem, neq; in eo fingi poteſt aliud accidens, quo mediante ſit capax præſentiæ localis. Loquor autem de proximo, & immediato ſubiecto illius præſentię, quidquid ſit, an ad illam actionem requiratur aliqua actio vel contactus virtutis reſpectu corporis: id enim ad præſens non refert, nam id quod fit in Angelo per motum localem, non eſt actio in corpus, ſed eſt realis præſentia eius: hæc autem immediatè afficit ſubſtantiam Angeli: eadem ergo ſubſtantia eſt ratio recipiendi talem motum, quia in eodem proximo ſubiecto ſunt motus & formalis terminus eius.

XLII. Quod ſit principium proximum motus localis in ſpiritibus.

De ratione autem efficiendi illum motum variæ ſunt opiniones, nam quidam ponunt fieri immediatè per voluntatẽ: vnde ſupponẽdo, vt nos ſupponimus, voluntatem eſſe rem diſtinctã à ſubſtantia, fit, rationem proximam efficiẽdi illum motum eſſe diſtinctam in re à ratione recipiendi. Qui aũt negant potentiã voluntatis diſtingui in re à ſubſtantia, fortaſſe dicerent actualem volitionem ſe mouendi, eſſe proximam rationem efficiendi illum motum, & illam eſſe à ſubſtantia diſtinctam. Alij autem non exiſtimant voluntatem aut volitionem eſſe principiũ proximum ac per ſe efficiendi motum illum, ſed eſſe peculiarem virtutem motiuam, volitionem autem eſſe applicationem ſeu imperium illius virtutis motiuæ, quæ, ſicut in nobis, & aliis animalibus diſtinguitur ab appetitu, ita in Angelis à voluntate. Illam autem virtutem aliqui exiſtimant non eſſe in re diſtinctam à ſubſtantia. Iuxta quorum opinionem etiam ratio agendi, & recipiendi hunc motum nõ diſtinguuntur in re, ſed ratione tantùm. Nos autem probabiliùs exiſtimamus virtutem illam motiuam, etiam ſi credatur in re diſtincta à voluntate, eſſe etiã in re diſtinctam à ſubſtãtia Angeli, ex generali principio ſuprà poſito, quòd proxima facultas ad actionem accidentalem in creatura, eſt accidens à ſubſtantia diſtinctum: & ita concludimus, proximum principium quo efficiẽdi motum illum, eſſe in re diſtinctũ à ſubiecto in quo recipitur. Et ratio eſt, quia hoc principium eſt potentia merè actiua, quæ non agit niſi in præſuppoſito ſubiecto: ergo requirit in illo potentiam paſſiuam à ſe diſtinctam. Et hoc confirmat definitio illa Ariſtotelis 9. Metaphyſicor. dicentis, *Potentiam actiuam eſſe principium tranſmutandi aliud in quantum aliud:* de qua paulò inferiùs plura dicemus.

XLIII. Neque contra hanc concluſionem obſtat principium illud Ariſtotelis: *Omne quod mouetur, ab alio mouetur:* nec rationes quibus ab ipſo confirmatur, nam, vt ſuprà notaui, Ariſtoteles locutus eſt de motu Phyſico & materiali, hic autem motus Intelligentiarum non eſt huiuſmodi, & ſatis dubia res eſt, an Ariſtoteles illum motum cognouerit, vel potiùs exiſtimauerit Intelligentias eſſe omnino immobiles. Vnde inductio eius Intelligentias non comprehendit, vt per ſe conſtat. Neque etiam illa ratio, quæ ſupponit mobile eſſe diuiſibile in partes. Ratio autem alia, quòd non poſſit res ſimul eſſe in potentia & in actu, optimè hîc diſſoluitur per diſtinctionem de actu virtuali & potentia formali: & ad ſummum pbat diſtinctionem principij quo agendi à ſubiecto recipiente. Angelus enim exiſtens in cœlo eſt in potentia formali vt ſit in terra: actu tamen habet virtu-

A tem qua poſſit ſe mouere, & facere præſentem terræ. Neque hîc habent locum limitationes ſuprà poſitę, cum quibus diximus illud principium eſſe verum etiam de actu virtuali; nam vna limitatio erat vt intelligeretur reſpectu motus Phyſici: hic autem motus de quo agimus, non eſt Phyſicus. Alia verò, ſcilicet quòd oporteat rem eſſe in pręternaturali ſtatu, hîc non eſt neceſſaria, quia in hoc ſuperant res viuentes eas quæ non viuũt, quod poſſunt ſe mouere etiam quando in ſuo naturali ſtatu exiſtunt: & ideò in eodem poſſunt habere actum virtualem ſimul cũ potentia formali ad aliquem motum.

XLIV. Rerum ab intrinſeco localiter ſe-mouentium tres ordines.

Vnde ex diſcurſu hactenus facto licet colligere tres ordines rerum ſe mouentium localiter aliquo modo à principio intrinſeco. Primus eſt earum quę ſolùm ita mouentur quando ſunt in præternaturali ſtatu, & in his licet principium motus in eis ſit, non tamen vt earum proprium, ſed vt inſtrumentum ſeu virtus alterius: & huiuſmodi ſunt res inanimatæ. Aliæ verò ſunt res quæ propriè ſe mouent à principio intrinſeco vt ſibi proprio, nõ tamen perfectè, & per ſe primò, ſed per vnam partem mouendo aliam, & B ita quaſi per accidens mouendo totum; & ad ſummum poſſunt vnam ſui partem per ſe primò mouere, illam ſcilicet quæ eſt veluti fundamentum motus aliarum. Et huiuſmodi ſunt viuentia corporea. In tertio verò, & ſuperiori ordine ſunt res quæ non ſolùm ſe mouent per intrinſecum principium vt proprium, ſed etiam ſe per ſe primò mouent ſecundum ſe totas quia non habent partes, & ideò in eis principia agendi & recipiendi vt quod; diſtingui non poſſunt, ſed ad ſummum principia quibus. Eſtque hoc conſentaneum perfectioni harum rerum, quia inter creaturas viuentes perfectiſſimum gradum poſſident.

Quarta aſſertio de actionibus immanentibus.

XLV. DICO quartò. In cauſa efficiente actum immanentem non ſolùm non diſtinguũtur ſemper principia vt quod agendi, & recipiendi, verùm potiùs non ſemper neceſſe eſt in re diſtingui principia vt quo, licet ſæpè ita accidat. Prima pars huius aſſertionis eſt manifeſta, ſequiturque ex ipſa rati- C one actionis immanentis: recipitur enim in ipſo operante, & ideò neceſſe non eſt vt ſuppoſitum agens diſtinctum ſit à recipiente, neque etiam vt ſecundum diuerſas partes agat & recipiat. Tum quia ſæpè non habet partes; tum etiam quia hæc actio in eadem potentia recipitur à qua elicitur, & ideò etiam in ſuppoſito habente partes fit, & recipitur in eadem parte. Atque hinc reddi poteſt ratio in generali ſecundæ partis concluſione, nam cùm actio immanens non ſolùm in eodem ſuppoſito, ſed etiam in eadem potentia eliciente maneat; nil vetat, quò minùs etiam in proximo principio quo, agente & recipiente illam, non inueniatur in re diſtinctio.

XLVI. Vt autem hæc pars & tota concluſio declaretur ampliùs, & probetur, oportebit magis in particulari has actiones immanentes diſtinguere, & quomodo in ſingulis aſſertio locum habet, declarare. Omnes igitur hę actiones aut ad cognitionem pertinent aut ad appetitum: & eſſe poſſunt vel in parte rationali, vel in ſenſitiua. Rurſus in omnibus illis cõſiderari poteſt vel principium quo principale ſeu ſubſtantiale, vel proximum ſeu accidentale. In his ergo actionib⁹ quatenus ſunt in parte ſẽſitiua facilè diſtin-

diſtingui poteſt principium quo principale agendi & recipiendi: nam illud eſt anima, vt ex definitione animæ manifeſtum eſt: hoc verò eſt corpus. Nam iuxta veram doctrinam, hæ operationes ſenſitiuæ, cùm materiales ſint, recipiuntur in corpore, vel in toto compoſito ratione materiæ. Prout verò hæ operationes reperiuntur in parte intellectuali, nõ diſtinguitur in eis principale principium agendi & recipiendi, niſi tantùm ratione, nam vtrumque munus exercet eadem ſubſtantia ſimplex Angeli vel animæ. Quod enim quidam aiunt, in ipſamet ſubſtantia diſtingui illa duo, quia agit per eſſe tanquam per actũ, & recipit per eſſentiam tanquam per potentiam: & falsò ſupponit diſtinctionem in re inter eſſe & eſſentiam actualem; &, illa etiam admiſſa, non conſequẽter dicitur; nam ſuppoſita illa opinione, eſſe non eſt ratio agendi, ſed eſt conditio ſine qua eſſentia non ageret: ſimiliter autem eſt conditio, ſine qua eſſentia non reciperet operationem: ipſa autem eſſentia exiſtens ſeu habens talem conditionem, eſt principium agendi, & recipiendi talem operationem. Vnde in anima Chriſti, etiamſi, iuxta illam ſententiam, nõ habet eſſe exiſtentiæ creatum, nihilominus principium principale eliciendi intellectionem creatam, nõ eſt ipſum eſſe increatum, ſed ſubſtantia ipſius animæ ſecundum proprium eſſe eſſentiæ.

XLVII. *In cognoſcitiuis operationibus an ratio agendi à recipiendi diſtincta.* At vero in principio proximo, & accidentali alia ratio eſſe videtur de actionibus cognoſcendi, quàm de actionib. appetendi tam in rationali parte, quàm in ſenſitiua. Nam in actionibus cognoſcendi, ſemper aut ferè ſemper diſtinguitur proximum principium agendi, à principio proximo recipiendi. Ratio eſt, quia ad efficiendam hanc actionem præter facultatem vitalem requiritur ſpecies ſuppiens vicem obiecti, & loco illius concurrens ad actum. Et ita principium agendi eſt potentia vt informata ſpecie, principium autem recipiendi eſt ſola potentia, quia obiectum ſeu ſpecies eius non iuuat ad recipiendum, ſed ſolùm ad agendũ, quare diſtinguitur aliquo modo principium proximum agendi & recipiendi. Dico autem *aliquo modo*, quia non diſtinguuntur niſi vt includens, & incluſum: *Intellectionẽ non ſola ſpecies, ſed intellectus etiam efficit.* eſt enim improbabilis opinio eorum, qui exiſtimant, totam rationem agendi eſſe ſpeciem, & potentiam eſſe ſolùm rationem recipiendi, quam meritò impugnat Scotus in ſecundo diſtinctione 3. quæſt. 8. immeritò tamen eam tribuit Diuo Thomæ, qui nullibi eam inſinuauit: eſtque valde improbabilis, quia actus vitæ neceſſariò eſſe debet actiuè ab intrinſeca facultate vitali. Certum ergo eſt, eandem cognoſcitiuã potentiam, in qua proximè recipitur actus cognoſcendi, eſſe ſimul principium proximum efficiendi eundem actum: differt tamen, quia recipiendi eſt adæquatum principium, proximum, non tamen agendi, ſed ſimul cum ſpecie iuxta probabiliorem doctrinam, de qua videri poteſt Capreolus in 2. diſtinct. 3. quæſt. 2. & Scot. in 1. d. 3. q. 7. Ægid. & Ferrar. locis ſtatim citandis. *Scotus. Capreol.*

XLVIII. *In intellectione qua ſe Angelus intelligit, quæ diſtincta ratio agendi à recipiendi.* Solùm afferri poteſt inſtantia de actu illo, quo Angelus ſe videt abſque iuuamine ſpeciei per ſuam ſubſtantiam, iuxta veriorem ſententiam, licet alij aliter ſentiant, vt infrà videbimus tractando de Intelligentiis: intellectio ergo illa idem habet adæquatũ principium agendi & recipiendi, nimirum ſubſtantiam & intellectum Angeli. Fortaſſe quis reſpondeat illũ actum tribui generanti ſeu authori naturæ, eò quòd merè naturalis ſit, & ad conuenientem naturæ ſtatũ à primo inſtanti creationis ab intrinſeco neceſſarius. Sed hæc attributio in propriis actibus vitalibus non A videtur adeò extendenda, præſertim loquendo in rigore phyſico, nam moraliter faciliùs poteſt vſurpari, vt paulò poſt dicam. Itaque non cenſeo inconueniens, illud admittere in his actibus ſi neceſſe ſit, vt in aſſertione ſignificaui, & ſtatim magis declarabitur. In illo tamen actu non eſt tam abſoluta neceſſitas, ſed aliqua diſtinctio in re intelligi poteſt inter principium proximum efficiendi, & recipiendi illũ actum; nam cùm ſubſtantia Angeli ad alias intellectiones vnõ tantùm modo cõcurrat, ſcilicet vt principium principale, ad illam concurrit duplici modo ſeu titulo, ſcilicet vt principale principium, & vt obiectum, ac veluti vltima forma ſui intellectus in eſſe intelligibili. Atque ita principium proximum illius actus, non eſt ſola potentia intellectiua, ſed vt conſtituta ſuo modo in actu primo, per ſuam ſubſtantiam ſibi coniunctam in ratione obiecti intelligibilis actu. Potentia verò proximè receptiua, ac tota ratio recipiendi illum actum, eſt ſolus intellectus; neque ſub hac ratione habet ſubſtãtia maiorem concurſum ad illum actum, quàm ad alios. Ita ergo fit, vt etiam in eo actu adæquatum principium proximum agendi B & recipiendi diſtinguantur, vt includens & incluſum.

XLIX. *Obiecti cognitio an effectiue concurrat in volitionem.* De actionibus verò appetitus & voluntatis ſpecialis eſt difficultas, quia hæ potentiæ non indigent ſpeciebus, & ita videntur per ſuas ſolas entitates eſſe principia agendi & recipiendi ſuos actus. Propterea dicunt aliqui ad actus appetitus concurrere effectiuè cognitionem obiecti. Ita Soncinas 9. Metaphyſic. quæſt. 10. 11. & 13. quod etiam multi Theologi tenẽt, vt latiùs traditur in 1. 2. Hæc tamen ſententia mihi non probatur: exiſtimo enim notitiam obiecti ſolùm concurrere ad actum appetitionis vt conditionẽ neceſſariam per modum applicationis obiecti: quia voluntas non mouetur niſi à bonitate obiecti. Quapropter, ſi motio illa vt eſt ab obiecto, non eſt effectiua, vt re vera nõ eſt, ſed finalis & metaphorica, quod etiam Soncinas fatetur ſuprà quæſt. 12. & alij, vt eſt à cognitione non eſt cur ſit effectiua: quia præſentato obiecto bono non indiget appetitus extrinſeco agẽte vt feratur in illud, ſed ex naturali inclinatione ferri poteſt, ſeu potiùs anima, vt viuens per illam.

L. *Finis appetitio an generanti tribuenda.* Alij dicunt appetitionem finis, quamuis à ſola voluntate fiat, eſſe tamen tribuendam generãti ſeu authori naturæ, appetitionem autem mediorum non C fieri à voluntate ſola, ſed mediãte appetitione finis, recipi autem in ſola voluntate. Atque hac ratione diſtingui in hoc actu principium agendi & recipiendi. Nam vel ipſa principia interna diſtincta ſunt in re aliquo modo, vel certè ſi in ipſo agente proximo non diſtinguuntur, actio tribuitur extrinſeco agenti. Ita ſentiunt de intentione finis Thomiſtæ, Caietanus 1. 2. quæſt. 9. art. 4. Ferrar. 3. contra Gent. cap. 89. vbi D. Thom. id ſignificat, & Capreol. in 2. diſtinct. 25. & ibidem Ægid. quæſt. 5. *Caietan. Ferrar. Soncin. Capreol.* Sed licet hæc attributio ſecundum quandam moralem conſiderationem ſuſtineri poſſit, eò quòd homo non ita ſe mouet moraliter in intentione finis vt ſic, ſicut in conſultatione & electione mediorum, de quo aliàs, tamen quoad realem efficientiam non videtur probanda, neque negandum, quin homo ipſe ſit qui propria virtute, & non vt inſtrumentum alterius efficit intentionem finis: maximè in actibus contentis intra ordinem naturæ, quos voluntas propria virtute elicit cum ſolo concurſu generali: non ergo poteſt hæc actio magis tribui Deo quàm calefactio ignis. Præſertim quia non ſolùm eſt actio vitalis, ſed etiam ſæpè eſt libera, vnde nullo

nullo modo fit per naturalem reſultantiam, neq; eſt debita ſecundum illum connaturalem ſtatum quem res poſtulat in inſtanti ſuæ generationis.

LI. Scotus. Henriç. Quapropter meritò Scotus in 2. diſtinctio. 25. & Henricus quodlib. 9. quæſt. 5. & alij negant illum actum eſſe tribuendum generanti. Idemque dicendum eſt de multis aliis ſimplicibus actibus, quos voluntas elicit ex ſe ſine alio priori actu, vt eſt deſiderium, aut complacentia, vel ſimplex amor alicuius boni cogniti. Accedit quòd diſcurſus ille non habet locum in appetitu ſenſitiuo, qui non operatur propter finem formaliter: vnde in eo non eſt electio propriè, quæ ex intentione finis, vt ex proxima ratione agendi, procedat, ſed omnes actus appetendi proximè procedunt ex ipſa naturali inclinatione talis appetitus: ergo vel dicendum eſt omnes actus huius appetitus tribui generanti, quod eſt ridiculum, vel certè fatendum eſt eandem omnino potentiam per ſe ipſam eſſe principium proximum agendi & recipiendi talem actũ. Atq; ita concedunt Scotus, Henricus & alij ſuprà citati, & latè Antonius Andr. 9. Metaphyſ. quæſt. 1. Nec video quid incommodi inde ſequatur, vt propter illud vitandum, Soncinas, Iauellus, & alij tam ſcrupuloſè inquirant in omni potentia agente & recipiente aliquod comprincipium agendi, & non recipiendi, ideòq; confugiant ad efficientiam notitiæ reſpectu amoris: quę ſi aliis rationibus non oſtenditur neceſſaria, ob hãc cauſam immeritò aſſeritur. Nullum enim aliud incommodum ipſi afferunt, niſi quòd idem ſecundum idem, eſſet agens & patiens, & conſequenter ſecundum idem eſſet in potentia & in actu, quæ eſt implicatio contradictionis. Hoc verò inconueniens, ſi ſuperiùs dicta conſiderentur, & termini intelligantur, nullum eſt: nam eandem facultatem eſſe in actu primo & in potentia ad actum ſecundum immanentem, nulla eſt repugnantia, quia actus primus non includit formaliter ſecundum, ſed virtutem ad eliciendum illum, quam poteſt habere eadem facultas quę eſt potentia receptiua eiuſdem actus: eſtque hoc conſentaneum naturę talis actus, cùm ſit immanens: & hoc eſt quod alij dicunt, eandem, ſcilicet, facultatem eſſe poſſe ſimul in actu virtuali, & in potentia formali. Vnde ſicut eodem actu ſecundum rem conſtituitur res actu agens & recipiens: & ſicut eadem res eſt actio & paſſio ſecundum diuerſas habitudines, ita eadem facultate ſecundum rem poteſt ſuppoſitum conſtitui in ratione agentis & patientis in potentia: quare in hoc ſenſu nõ eſt inconueniens quòd idem ſecundum idẽ conſtituatur agens & patiens, ſi cum proportione ſumantur, id eſt, vtrumq; in potentia, vel vtrumq; in actu, & illud *ſecundum idem*, tantùm reduplicet vel deſignet eandem rem, nõ verò eandem habitudinẽ, ſeu eandem rationem formalem conceptam, ac præciſam mentis operatione.

Ant. Andr. (margin)

Corollaria ſuperioris doctrinæ, & formalis quæſtionis reſolutio.

LII. Ex his quæ hactenus diximus, vt quæſtioni propoſitæ formaliter & vniuerſè reſpondeamus, ſequitur primò non eſſe de ratione aut neceſſitatę cauſæ agentis vt ſic, quòd diſtinguatur ſuppoſito à patiente. Hoc iam in principio ſuppoſitum eſt & probatum, & ex toto diſcurſu facto euidentiùs cõſtat. Vnde, ſi in aliquibus neceſſaria eſt talis diſtinctio, id nõ prouenit ex generali ratione cauſæ efficientis, ſed ex ſpeciali ratione talis cauſæ. Vt, verbi gratia, in efficientia per ſubſtantialem generationem neceſſaria eſt ſuppoſitalis diſtinctio (vt ita dicam) inter agens & patiens, quia neceſſe eſt vt differant in eſſe ſimpliciter, & in ſubſtantialibus formis: eademq; diſtinctio neceſſaria eſt inter quodcunque generans & genitũ, quia idem ſuppoſitum nõ poteſt generare ſe ipſum, eò quod ad generandum neceſſariò ſupponatur. At verò ad nutritionem ſeu ad ſubſtantialem aggenerationem, ſi conſideretur patiens in initio actionis ſeu alterationis, etiam eſſe debet ſuppoſitum diſtinctum, quia neceſſe eſt vt ſit ſubſtantia diſſimilis: in ipſo autem inſtanti aggenerationis non eſt iam ſuppoſitum diſtinctum, ſed noua pars eiuſdem ſuppoſiti: quia per illam actionem conuertitur, & vnitur præexiſtenti ſuppoſito. Cauſa verò efficiens per accidentalem actionem vel motionem, in rebus inanimatis ſolet eſſe ſuppoſito diſtincta, maximè quãdo patiẽs mouetur per ſe primò, id eſt ſecundum omnẽ ſuam partem, tamen id non prouenit ex neceſſitate cauſę efficientis vt ſic, ſed ex imperfectione, & propria conditione rerum inanimatarum, vt declaratum eſt. Similiter obſeruare oportet, hoc eſſe intelligendum de cauſa particulari & per ſe, nam ſi ſit ſermo de cauſa prima & vniuerſali, clarum eſt debere eſſe ſuppoſito diſtinctam ab effectu, & à ſubiecto patiente, ſi per mutationem agat, quia non poteſt agere in ſe ipſam, eò quòd purus actus ſit. Et ſimiliter ſi cauſa ſit per accidens, & remota, id eſt quæ produxit proximam cauſam, eiq; dedit virtutem agendi, ſic etiam erit ſuppoſitum diſtinctũ, quia ſupponit, ſubſtantialiter produxiſſe cauſam proximam. Vnde axioma illud Ariſtotelis; *Omne quod mouetur, ab alio mouetur,* quamuis intellectum de proximo mouente & per ſe, non ſemper verificetur de alio ſuppoſito tamen indifferenter intellectum de aliquo mouente, ſiue proximo, ſiue remoto, particulari aut vniuerſali, ſemper inuenietur quodlibet mobile moueri ab aliquo ſuppoſito diſtincto, vel (vt terminis Metaphyſicis vtamur) quodlibet patiens pati ab aliquo efficiente ſuppoſitaliter diſtincto. Hoc tamen demonſtrari non poteſt per medium purè Phyſicum, ſed p Metaphyſicum, ſcil. quia nulla cauſa agens particularis habet à ſe virtutem agendi, ſed ab alio ſuppoſito, neq; etiam poteſt per ſe agere ſine concurſu ſuperioris cauſæ, vt infrà conſtabit ex his, quæ de Deo & prima cauſa dicemus.

LIII. Ex dictis illatio. Secundò ſequitur ex dictis, non eſſe de ratione aut neceſſitate cauſæ efficientis vt ſic, quòd diſtinguatur à patiente ſecundum diuerſas partes ſubſtantiales, ſiue eſſentiales, ſiue integrales, ſed in agentib⁹, in quibus hæc neceſſitas reperitur, id prouenire ex peculiari aliqua ratione, non ex vi efficientiæ vt ſic. Hæc omnia conſtant ex dictis, nam prior pars in tertia & quarta concluſione demonſtrata eſt, reliquæ in ſuperioribus. Quòd enim in viuentibus materialibus requiratur diſtinctio partium integrantium ad ſe mouendum prima actione vitali, quæ eſt per nutritionem, prouenit primò ex ratione alterationis materialis, quæ ibi interuenit, ſecundum quam non poteſt idem agere in ſe ipſum, nec ſimile in ſimile, vt dicitur primo de generatione, text. 48. eiuſque ratio in prima & ſecunda aſſertione declarata eſt: prouenit ſecundò ex aggeneratione ſubſtantiali, non enim poteſt eadem pars ſe ipſam ſubſtantialiter formare, vt per ſe conſtat. Tertiò prouenit ex eo quòd ad verum augmentum neceſſe eſt nouam quãtitatem addi præexiſtenti, quia non poteſt eadem pars per ſuam ſolam quantitatẽ augere ſe ipſam. Vnde eo modo, quo in rebus inanimatis poteſt inueniri

augmentum imperfectum per iuxtapoſitionem, neceſſe eſt, vt ſecundũ diuerſas partes fiat actio. Idemq́; eſt de alteratione, ſi contingat rem inanimatam alterare ſe ipſam, ita vt ei tribuatur actio: ſolùm enim accidere poteſt ſecundum diuerſas partes, ſi contingat eſſe inæqualiter affectas, quod eſt per accidens in huiuſmodi rebus. Rurſus, quòd in animalibus ſe mouentibus localiter id fiat per diſtinctionem partis integrantis mouentis & motæ, non prouenit ex ratione efficientis aut mouentis vt ſic, ſed ex eo quòd tale efficiens, & tale viuens eſt imperfectum: & ideò non participat intrinſecam & naturalem vim ad mouendum ſe totũ per ſe primò; quod fortaſſe etiã prouenit ex materialitate ipſius corporis, quod non poteſt ita moueri ab anima, ſed per partes, & diuerſa organa ſeu inſtrumenta. Hinc tamen fit probabile, non repugnare huic viuenti, quòd aliquam ſui corporis partem integrantem poſſit per ſe primò mouere, id eſt, non per aliam priorem partem integrantem, ſed per ſe ipſam. Tamen in illa met parte, & in vniuerſum, in omni agente materiali diſtinguentur eſſentialia principia agendi & patiendi, quod non prouenit ex præciſa ratione efficientis cauſæ particularis vt ſic, ſed ex particulari imperfectione ſubſtãtiæ materialis, quæ non eſt actiua ſecundum ſe totam, ſed tantùm ratione formæ.

LIIII. Tertiò ſequitur ex dictis, non eſſe de ratione cauſæ efficientis vt ſic, vt ratio agendi & patiendi ſint in re diſtinctæ, vel ſubiecto, vel entitate integra, aut partiali, ſed quotieſcunque id reperitur (quod eſt frequens) prouenit ex aliqua particulari ratione. Hoc etiam totum patet ex dictis: nam hæc conditio interdum deeſt, ergo non eſt per ſe, & vniuerſaliter neceſſaria ex vi efficientiæ. Igitur, quòd ratio agendi, & patiendi ſubiecto diſtinguantur, ibi ſolùm neceſſarium eſt, vbi actio, vel à ſuppoſito diſtincto, vel per partes realiter diſtinctas exercenda eſt, & inde prouenit illa neceſſitas. Quæ quidem neceſſitas vniuerſalis eſt in actione vniuoca, ex illo principio, quòd *idem non poſſit ſimul eſſe in actu & potentia.* In actione autem æquiuoca non ita vniuerſaliter vrget illud principium, neque aliud quod vniuerſale ſit, & ideò in diuerſis cauſis ex diuerſis principiis oritur, vt explicatum eſt. Rurſus, quòd illa principia agendi & patiendi debeant eſſe re diſtincta in tota ſua entitate, etiamſi contingat eſſe in eodem ſubiecto, & in eadem parte integrali eius, vel ex eo prouenit, quòd principia illa ſunt ſubſtantialia, & propria rerum materialium, nimirum materia, & forma, vel certè, ſi ſint accidentalia principia, præſertim illud, quod eſt ratio agendi, id prouenit ex eo, quòd actio non eſt immanens, ſed ex ſuo genere eſt tranſiens, vt patet in motu grauis, quatenus grauitas conſideratur vt principium actiuum eius. Et idem à fortiori eſt in motu cordis, & clariùs in motu angeli ſe mouentis. Præterea quòd principium proximum agẽdi & patiendi, cùm nec ſubiecto, nec entitate integra diſtinguuntur, ſaltem differant in re aliqua, quam includit principium agendi, & non patiendi vt ſic, inuenitur in quibuſdam agentibus actione immanenti, non tamen prouenit ex communi ratione agentis vt ſic, vt ex dictis conſtat, neque etiam ex cõmuni ratione actionis immanentis vt ſic, quia nulla eſt ratio, cur actio immanens vt ſic illam diſtinctionem poſtulet, imò quodammodo magis erit immanens, ſi in eodem omnino principio maneat, à quo proximè elicitur. Prouenit ergo ex eo quod talis actio fit per quandam aſſimilationem, & ideò requirit A vltra intrinſecam facultatem, principium proprium talis aſſimilationis. Atq; ita relinquitur, vt in actione immanente quæ illam aſſimilationem non requirit, neq; ex alia particulari conditione ſua poſtulat aliquod principium coadiuuans per modum efficientis, ſed ſolùm concurrens in genere finis aut formæ extrinſecæ: reſpectu (inquam) talis actionis non oporteat principium agendi eſſe in partiali etiam entitate diſtinctum à principio recipiendi. Et eſt ſanè hic modus agendi ſatis conſentaneus voluntati, tum ob libertatem eius, tum ob communem rationem appetitus, ad quem ſpectat vt ex ſola ſua inclinatione & efficacitate ferri poſſit in obiectum ſibi propoſitum. Poſſet autem hìc conſiderari nonnulla diuerſitas in principio agendi & recipiendi actum appetitus, nam, vt ſuprà dixi, ad actum vitæ concurrunt effectiuè & immediatè in ſuo ordine, nõ tantùm potentia, ſed etiam ſubſtantialis forma: at verò ad recipiendum actum proximè & immediatè videtur concurrere ſola potentia. Sed hæc differentia & eſt incerta, nam fortaſſe accidens, & maximè actus vitalis, non ſolùm attingit, inhærendo, potentiam acci- B dentalem, ſed etiam ipſam ſubſtantiam. Et quidquid in hoc aſſeratur propter alias rationes, propter præſentẽ cauſam nõ eſt neceſſariũ, quia re vera nullũ eſt incõueniens, ꝙ eadẽ facultas, quæ eſt proximũ principiũ ſuſcipiendi actũ immanentem, ſit per ſe ipſam ſufficienter cõſtituta in actu primo, tanquã ſufficiens principium proximum effectiuum eiuſdem actus.

Non deſunt tamen nonnullæ obiectiones contra vltimam partem huius reſolutionis. Prima ac præcipua ſumitur ex Ariſtotele 9. Metaphyſ. text. 2. vbi dicit, *Potentiam actiuam eſſe principium tranſmutationis in alio, vt aliud eſt*: ergo repugnat potentiam actiuam adæquatè eſſe principium tranſmutandi ſe ipſam. Vnde ſtatim ſubdit, *Potentiam patiendi eſſe principium mutationis paſſiuæ ab alio, in quantum aliud eſt.* Et 5. Metaphyſicæ, cap. 11. text. 17. eodem modo definit potẽtiam agentem & patientem: ergo ex præciſa ratione agentis & patientis requiritur diſtinctio inter ea, ſaltem quoad principia agendi & patiendi. Vnde Ariſtoteles 1. de Generat. cap. 7. magnum abſurdum exiſtimat, quòd idem à ſe ipſo patiatur. Et 1. Metaphyſic. cap. 3. hoc ponit principium: *Neque id quod* C *ſubiicitur, ſuam ipſius mutationem efficit*: & hoc dicit fuiſſe initium inueniendi cauſam efficientem diſtinctã à materiali. Secũda obiectio, & vulgaris, eſt, quia idẽ non põt referri realiter ad ſe ipſum, ſed cauſa efficiẽs refertur realiter ad effectũ: ergo nõ poteſt idẽ ſecundũ rẽ agere in ſe ipſum. Et confirmatur, nã ſi ſecundũ eandẽ rem eſt ſimul in potentia actiua & receptiua, cur non ſemper ſe immutat? Confirmatur ſecundò, quia agens debet approximari paſſo: idem autem nõ poteſt ſibi ipſi ſecundum idem approximari.

LV. Contra prædicta obiectio prima.

Ariſtot.

Secunda.

LVI. Potentiæ actiuæ, & paſſiuæ ab Ariſtotele datæ definitiones explicantur.

Ad loca Ariſtotelis reſponderi poteſt primò, in illis definitionibus loqui de potentia purè actiua, & purè paſſiua, præter eas verò dari quaſdam potentias ſimul actiuas & paſſiuas: de quibus procedit doctrina data, quando ſunt completè actiuæ ſuorum actuum. Vnde ſecundò dicitur, Ariſtotelem lib. 5. Metaphyſicæ idem magis declaraſſe, cùm dixit, *Potentiam actiuam eſſe mutationis principium in alio, aut quatenus aliud eſt.* Et hoc modo dici poteſt voluntas, quatenus efficit ſuum actũ, eſſe principiũ agendi in ſe, nõ quatenus actiua eſt, ſed quatenus eſt in potentia. Verius tamen exiſtimo, Ariſtotelem eſſe locutũ de trãſmutationib. phyſicis, quæ per actionem tranſeuntẽ fiunt, vt latiùs infrà oſtendam, tractando de potẽtia, prout

prout eſt ſpecies qualitatis. Et de eadem mutatione loquitur Ariſtoteles in primo de Generatione; diſputat enim ibi de illa mutatione, quæ ad generationem & corruptionem tendit. Similiter loquitur in primo Metap. vbi in vniuerſali loquitur, quomodo eſt euidens materiam & efficiens in generationibus & mutationibus Phyſicis non concurrere in eandẽ cauſam. Ad primam rationem reſpondetur, relationem realem non eſſe inter agens & paſſum, ſed inter agens & effectum: & hoc modo, etiamſi aliqua potentia agat in ſe ipſam: agit tamẽ effectum diſtinctum à ſe, inter quem & ipſam poteſt eſſe relatio realis. Ad primam confirmationẽ reſpondetur, ſi potẽtia naturaliter agat, ideò nõ ſemper agere, quia non ſemper habet obiectum applicatum, quo indiget nõ vt coefficiente, ſed in alio genere cauſæ, finalis; vel formalis extrinſecæ: ſicut ignis non põt agere ſine combuſtibili, nõ quia illo indigeat vt coefficiente, ſed vt materia. Si aũt cauſa ſit libera, etiamſi reliqua omnia ſint applicata, põt non agere, ſolùm ex naturali perfectione ſua. Ad ſecundam confirmationem reſpondetur; identitatem eſſe ſummam, vel eminẽtiorem propinquitatem, ſi alioqui non deſit virtus ad agendum, & capacitas ad recipiendum.

Relatio fundata in actione, inter effectum & cauſam intercedit.

Potẽtiæ actiuæ cur ab actuali operatione ceſſent aliquando.

SECTIO VIII.

Vtrùm cauſa efficiens debeat eſſe ſimul coniuncta, vel propinqua paſſo vt agere poſſit.

HÆC quæſtio tractatur ex profeſſo ab Ariſtotele de motibus Phyſicis in 7. Phyſic. c. 2. tamen quæſtio vniuerſalior eſt, ac propriè Metaphyſica, complectitur enim omnem efficientem cauſam. Vnde à Theologis tractari ſolet tam de Deo 1. part. quæſt. 8. & in 1. diſtinct. 37. quàm de angelis 1. part. quæſt. 52. & 1. diſtinct. 37. & in 2. diſtinct. 2. nos autem hîc agimus de cauſis finitis, nam de Deo poſteà dicemus. Tractatur autem quæſtio de actione tranſeunte, qua vna res agit in aliam, nam in immanente; & quandocunque res agit in ſe ipſam per ſe primò, id eſt, ſecundum eandem partem, clarum eſt non poſſe agens à patiente diſtare: quando verò agit vnum ſuppoſitum in aliud, vel idem ſuppoſitum per vnam partem in aliam, poſſunt eſſe vel immediatè propinqua, vel inter ea interponi corpus aliquod, aut pars corporis, vel ſpatium aliquod. Et nõ eſt dubium inter Philoſophos, quin poſſit cauſa efficiens agere in rem diſtantem per propinquã, ſed difficultas eſt, quando proximè & immediatè agit cauſa per virtutẽ quam in ſe habet, & non per aliam, quam diffundit, an oporteat immediatè contingere ſua quãtitate vel præſentia, eam rem in quam agit, vel poſſit immediatè in eam agere, etiamſi ſpatio diſtet. Cum qua difficultate coniuncta eſt alia, nimirum, quando cauſa agit per rem propinquam in diſtantem, quo modo per propinquam attingat diſtantem.

Prior ſententia refertur, & fundatur.

II. SVnt ergo in hac re duæ celebres ſententiæ. Prima eſt poſſe efficientem cauſam agere in paſſum diſtans: atque ita non requiri immediatam propinquitatem, ſed ſolùm intra certam ſphæram actiuitatis: non eſt enim dubium, quin virtus finita certum terminum habeat in ſpatio vel diſtantia quam poteſt attingere, quia, vt experientia conſtat, fortiùs agit res in propinquum, quàm in diſtans. Maior ergo virtus requiritur ad agendum in rem diſtã- A tem: cùm ergo virtus finita ſit, habet etiam in hoc limitatã ſphæram, in quo omnes conueniunt; tamẽ intra illam ait hęc ſententia poſſe agens immediatè efficere in paſſum diſtans. Ita tenet Auicenna in ſuo lib. de Anim. ſect. 4. c. 4. in eandem ſententiam citãs Hippocratem. Item Alexander Aphrodiſæus 1. Met. comm. 18. Scotus in 1. d. 37. & ibid. Ocham, & Gabr. Baſſol. Maironis, & alij Schotiſtæ. Quamquam Scot. de cauſis Phyſicis fatetur, nunquam agere in diſtans per vnam formam, vel qualitatem; quin per aliam aliquid agant in propinquum, quamuis neceſſe non ſit, vt per eandem attingant propinquum, & remotum, quod an ſit conſequenter dictum, poſteà videbimus.

Auicenna. Aphrodiſ. Scotus. Ocham. Gabr. Baſſol. Mairon.

III. Probatur autem hæc ſententia, facta inductione per omnia genera actionum: Primò in generatione ſubſtantiali, Sol generat in terra varia miſta, vt mineralia, vel etiam animalia, quæ ex putrefactione generantur, illa autem actio immediatè manare debet à forma ſubſtantiali Solis, nam accidentia per mediũ diffuſa, vel ſubſtantialem generationem non attingunt, vel ad illam non ſufficiunt.

Variis experientiis fundatur præcedens ſententia.

IIII. B Secundò in motu alterationis videntur quædam eſſe quæ alterant rem diſtantem, non alterando propinquam. Primum exemplum adduci ſolet de imaginatione, quæ efficaciam habere dicitur ad inducendam nouam qualitatem, alterando membrum diſtans, vel rem aliam, vt Auicenna ſuprà ex Hippocrate tradit. Secundum exemplum eſt de faſcinatione oculi, nocet enim interdum oculus, alterando rem diſtantem, vt de aliquarum fœminarum oculis teſtis eſt experientia, vt Ariſtotel. etiam notat ſect. 20. Problem. 34. Alexand. lib. 2. Problema. in 50. Albert. lib. 22. de Animal. cap. 5. Marſil. Fiſcin. lib. 13. de immortalit. animæ, ca. 4. & de Baſiliſco affirmat Iſidorus lib. 12. Etymolog. cap. 4. olfacto ſuo necare ſerpentes, hominem aſpectu interimere, & aues volantes, quamuis procul diſtent, lædere. Similia ferè refert Plinius lib. 8. hiſtor. cap. 31. vbi eandem vim tribuit Catoblepæ, quòd necet hominem oculos eius videntem, & cap. 22. ſimiliter ait, luporum viſum eſſe noxium, vocemque homini adimere ad præſens. Tertium exemplum eſſe poteſt de Torpedine piſce, qui piſcatorum manus à longè ſtupefacit, C & Ariſtotel. lib. 9. hiſtor. cap. 37. ait: *Torpedo piſces quos appetit, afficit facultate torpendi, quam in ſe habet, & ita illos capit, & veſcitur, & ad hoc abdit ſe in arena & limo.* Quod eſt ſignum, non agere per medium: & ibidem alias ſimiles experientias refert. Idem refert Plinius lib 32. cap. 1. vbi expreſsè ait *Torpedinem id efficere procul & è longinquo, etiam ſi haſta, aut virga non attingatur.* Tum exemplum ſit de quadã herba nomine *Aproxis*, cuius radix è longinquo concipit ignem, vt refert Plinius libro 24. capite decimo ſeptimo; vbi idem refert de Naphta quodam genere bituminis, ge quo idem Plinius libro ſecundo, cap. 108. Quintò, ſæpè contingit, vt res diſtans vehementiùs alteretur, quã propinqua: ergo ſignum eſt agens ſua vi immediatè agere in diſtans, nam per qualitatem, quæ remiſſa eſt in medio, non poſſet intenſiorem qualitatem efficere in extremo. Antecedens patet multis experientiis, nam ignis vehementiùs calefacit aquam exiſtẽtem in lebete, quam fundũ lebetis, & oleum ſuperpoſitũ in charta papyracea feruere facit multò vehementiùs quam papyrum; & ſtupam aliquantulũ diſtantem ita calefacit intẽſiùs, quam aërem medium, ve interdũ illã inflãmet; & Sol vehemẽtiùs calefacit ſpeculum aut terram; quàm aërem medium. Ne-

Ariſtot. Alex. Albert. Fiſcin.

Plin.

que eſt mirandum, quòd agens interdum plus agat in diſtans, quàm in propinquum, ſi paſſi diſpoſitio inæqualis ſit. Et confirmatur hoc ipſum aliis exemplis, nam Sol clariùs illuminat partes aëris, quas per feneſtram attingit aut reſpicit per lineam rectã, quã eas quæ ſunt ad latus, ſeu ad lineam obliquam: ergo ſignum eſt non illuminare illas: quæ ſunt è regione tantùm per partes aëris intermedij, ſed immediatè per ſe ipſum. Patet conſequẽtia, quia reſpectu partium aëris intermedij æquè propinquæ ſunt, & ęquè applicatæ aliæ partes aëris, quæ vel è regione Solis ſunt, vel tantùm ad latus: ſi ergo illuminatio partium remotarum tantùm fit, mediante parte proxima, æquè illuminabuntur partes remotę, quæ æquè vicinę ſunt propinquiori, etiamſi reſpectu Solis diuerſum habeant aſpectum, nam illa pars, quantum eſt de ſe, æqualiter agit verſus omnem partem ſibi propinquam. Similis experientia eſt de manu, vel alia re obiecta igni aut Soli per feneſtram fornacis, v. gratia, quòd vehementiorem calorem ſentit directè obiecta igni, quàm ad latus poſita, etiamſi reſpectu aëris medij æquè ſit propinqua: ergo ſignum eſt, ignem immediatè attingere manum diſtantem, ſi directè oppoſita ſit per medium non impeditum. Cuius etiam ſignũ eſt, quia ſi interponatur aliquid, ſeu claudatur feneſtra fornacis, ſubitò ceſſat vehemens ſenſus caloris, qui proueniebat ex actione ignis, & tamẽ medium adhuc retinet totum calorem quem conceperat: ergo ſignum eſt, quòd actio proueniebat immediatè ab igne, & non tantùm à medio.

V. Tertiò principaliter afferunt experientiæ de motu locali, qui variis modis fit à mouente corporeo (nam de incorporeo infrà dicam) ſcil. impulſu, tractu, vectione, & volutatione. Et de impulſu quidẽ afferri ſolent experientiæ proiectorum, & grauium & leuium, quorum motus ad pulſionem reducũtur, vt notat Diuus Thomas 7. Phyſicorum, capite ſecũdo. Sed non ſunt alicuius momenti, nam proximũ principium inſtrumentale illius motus non ſolùm eſt propinquum, ſed etiam inexiſtens mobili: ille aũt impulſus vel generatione communicatur, de qua an requirat propinquitatem, iam propoſitum eſt; vel imprimitur per aliquem contactum quantitatiuum: mouens enim corporeum non poteſt à ſe immediatè pellere mobile, niſi illud contingendo: quid autem imprimatur per illum contactum, ſeu quid ſit impulſus, non eſt hoc loco declarandum: tractatur verò ab Ariſtotele, lib. 4. Phyſicor. cap. 8. & 8. Phyſicor. capit. vltim. & 3. de Cœlo, capite ſecundo. Et hinc etiam conſtat, volutationem, cùm pulſionem includat, eandem propinquitatem requirere, quam pulſio requirit. De vectione autem per ſe notum eſt requirere contactum, cùm id quod vehitur, quaſi per accidens moueatur ad motum vehentis. Solùm ergo in tractione afferuntur exempla in fauorem dictę ſẽtentię. Primum eſt de magnete trahẽte ad ſe ferrum diſtans. Secundum eſſe poteſt de ſuccino eleuante paleas. Tertiũ ferè eiuſdem rationis eſt, quod cõmuniter afferri ſolet de piſce *Remora*, aliàs *Echeneide*, qui pretereuntem nauim detinet, vt refert Ariſtot. lib. 2. hiſtor. ca. 14. Plin. lib. 9. hiſtor. c. 25.

VI. Quartò fit inductio in actionibus potentiarũ animę, nam phantaſia exiſtens in cerebro mouet immediatè appetitum, qui eſt in corde, & appetitus mouet immediatè manus aut pedes. Similiter ſenſus externus ſuo actu videtur imprimere ſpeciem imaginationi. Neq; enim eſt veriſimile, aliquid agere per totũ medium, vt v.g. ſi pes calefit, ſpeciem caloris continuè A aſcendere vſque ad caput, vbi eſt phantaſia, vel ſenſus communis.

VII. Quintò fit eadem inductio in actionibus Intelligentiarum; quæ tantùm poteſt eſſe duplex, ſcilicet vel localis motio, ſiue corporis, ſiue alterius ſpiritus, vel locutio: quæ tantùm eſt ad rem aliam intellectualem. Hæc igitur poſterior actio ex ſententia omnium, poteſt fieri ad rem diſtantem, vt conſtat ex Diuo Thoma 1. part. quæſt. 89. artic. 7. & 8. & quæſt. 107. art. 4. & quæſtione de anim. art. 18. ad 13. & non fit ſine aliqua efficientia, quia per illam angelus, ad quem alter loquitur, accipit facultatem intelligendi quod anteà non poterat, nempe cogitationem liberam alterius, non videtur autem poſſe nouam facultatem accipere, quin aliquid noui in eo fiat. Eò vel maximè, quòd nõ ſolùm facultatem accipit, ſed etiam excitatur ad audiendum, non poteſt autem excitari, niſi aliquid ei imprimatur. Vnde D. Thomas 1. part. q. 107. art. 1. ad 3. ſic inquit; *Sicut ſenſus mouetur à ſenſibili, ita intellectus ab intelligibili: ſicut ergo per ſignum ſenſibile excitatur ſenſus, ita per aliquam virtutem intelligibilem poteſt excitari mens angeli ad attendendum.* Sicut B ergo ſignum ſenſibile non excitat ſenſum, niſi imprimendo ei aliquid; ita locutio angelica non excitat audientẽ, niſi imprimẽdo ei aliquid, v.g. aliquã ſpeciẽ intelligibilem. Vnde idem D. Thom. quæſt. de Anima, art. 20. ad 11. agens de ſimili actione, qua Intelligentiæ efficiunt ſpecies in anima ſeparata, inquit; *Cùm huiuſmodi actio non ſit ſitualis, non oportet hîc quærere medium deferens ſitualiter, ſed idem hîc operatur ordo naturæ*; indicans hanc actionem non requirere propinquitatem, ſed ſubordinationem. Similibus .n. verbis, ſimiliq; ratione dixit in 1. p. locutionem angeli non impediri propter diſtantiam. De altera verò actione Intelligentiæ, quæ eſt motio localis, quod ẽt fieri poſſit ad rem diſtantem, docent Durandus, Gabriel, Ocham, Scotus, & Heru. in 1. d. 37. Et videtur veriſimile ex eodem fundamento, quòd angelus ex ſe non habet ſitum; neq; agit ad modum rei corporalis, ſed per intellectum & voluntatem: ergo eius efficacia non requirit ſitualem propinquitatem, ſed virtutem voluntatis. Cùm enim tantùm volendo moueat, quid neceſſe eſt, quod ibi ſubſtantialiter adſit, vbi mouere vult?

VIII. *Ratio pro ſententia præcedente.*

C Sextò poteſt formari ratio in hunc modum, quia virtus actiua creaturæ aliquam habet (vt ita dicam) quantitatem perfectionis: ergo non eſt veriſimile eſſe ita limitatam, vt non poſſit per ſe ipſam immediatè agere niſi in puncto aut ſuperficie indiuiſibili: ergo poteſt agere immediatè intra aliquam diſtantiam quantam, vel quantificabilem: ergo poteſt immediatè attingere etiam partes diſtantes illius ſphęræ, ſeu ſpatij. Declaratur & confirmatur primò hæc ratio, nam cùm ignis calefacit aquam, medio aëre, ſolùm habet ſibi immediatè propinquam vltimam ſuperficiem aëris ſibi vicini: ergo iuxta oppoſitam ſententiam, in illam ſolam immediatè per ſe ipſum aget, imò & in illam aget immediatè per ſolum calorem quem habet in vltima ſuperficie ſua: & per ſuperficiem aget in partem immediatam, & per propinquiorem partem in remotiorem, quaſi diuidendo actionem per omnes partes proportionales propinquas & remotas: hic autem modus agẽdi videtur per ſe incredibilis, & nõ parua habere incõmoda. Primũ ob rationẽ factã, quia irrationabile videt omnẽ agẽdi virtutem quantũuis magnam coarctare ad ipſummet ſpatiũ, in quo eſt agens, vel ad ſummum ad vltimam ſuperficiem ſibi contiguam: nam virtus agendi poteſt

poteſt eſſe maior & minor, & eius efficacia non ſolũ A conſiſtit in effectu, ſed etiam in modo agendi, & in maiori ſphæra actiuitatis. Item ſumo ſuperficiem aeris proximam igni, & inquiro in quid agat immediatè. Dicetur agere immediatè in partem ſibi propinquam: vnde cùm nulla ſit adæquatè propinqua ſecũdum ſe totam, conſequenter fatendum eſt non habere immediatum ſubiectum, vel indiuiſibile, vel definitę magnitudinis, in quod totum immediatè agat, ſed tantùm agere immediatè in propinquum quaſi confuſè ſumptum: hoc autem videtur incõueniens, quòd ſcilicet actio determinata, qua in inſtanti, verbi gratia, fit à calore, vel lumine, quod eſt in hac ſuperficie, non habeat determinatum ſubiectum, in quo per ſe & immediatè fiat. Item, ille modus agendi, quaſi enumerando omnes partes proportionales, per has in illas agendo, cùm illæ infinitæ ſint, vix apparet intelligibilis, præſertim in actione, quæ non ſucceſſiuè extenditur per ſubiectum, ſed per modum vnius tota ſimul, & in inſtante fit.

IX. Tandem confirmatur ſecundò, quia ex illo principio ſequitur, per ſe loquendo, non habere agentia B naturalia ſphæram actiuitatis, nec terminum in illa. Patet ſequela, nam ſi conſideretur id in quod immediatè ac per ſe poſſunt agere, nullam habent ſphæram, ſed ſolam ſuperficiem ſibi proximam. Si verò conſideretur id totum, in quod poſſunt agere mediatè, per propinquum attingendo remotum, nulla eſt certa ſphæra, neque vllus terminus illius actionis; nam quocunque termino ſignato ad quem intrinſecè perueniat actio, per illum poterit vlterius progredi; quia in eo termino eſt aliqua virtus agendi: ergo illa virtus aliquid aget in ſibi propinquum. Dico autem, per ſe loquendo, nam ex reſiſtentia paſſi fieri poteſt, vt ad illum terminum tam debilis perueniat virtus, vt proximæ partis reſiſtentiam vincere non poſſit, nec per ſe, nec in virtute agentis diſtantiſſimi: ſed hoc eſt accidentarium ob reſiſtentiam. Quamquam etiam illud difficillimum ſit ad explicandum, ſcilicet, quomodo qualitas recepta in medio poſſit vincere in virtute agentis remoti reſiſtentiam partis ſibi proximæ, quam ipſa per ſe, & ſua virtute vincere non poſſit, ſi agens remotum per ſe immediatè nihil agit in partem re- C motam reſiſtentem, ſed ſolùm per virtutem receptam in parte propinquiori. Sed de hoc poſteà, nunc autem argumentum vrget, per ſe loquendo, & ablata reſiſtentia à medio. Atq; ita fit, vt Sol poſſit in inſtante illuminare aërem in infinitum: quod eſt planè falſum, quia nunc magis illuminat partem ꝓpinquam, quàm remotam aëris, vt in lucerna eſt euidens: ergo ſi nimium extendatur actio, finietur tãdem. Adde, quod neque huius effectus ratio reddi poterit: cur enim lucerna minùs illuminat partem remotam, quàm propinquam, ſi non illam, ſicut hãc per ſe immediatè illuminat? Ex hoc autem capite optimè redditur ratio, nam cùm potentia ſit finita, non æquè ſuperat rem ſibi vicinam, ac diſtantem, & ideò maior propinquitas confert ad maiorem perfectionem actionis; at verò ſi tantùm agit in remotum per propinquum, communicabit parti remotę totã intenſionem qualitatis, quam communicat propinquæ: quia illa qualitas eſt actiua ſuę ſimilis, & pars remota eſt capax illius, & eſt immediatè ꝓpinqua parti proximæ: ſignum ergo eſt non fieri illo modo actionem, ſed agens per ſe ipſum immediatè attingere totam ſphæram.

Secunda ſententia refertur, & declaratur.

Secunda ſententia principalis eſt, in omni efficiẽte cauſa eſſe conditionem neceſſariam ad agendum, vt ſit propinqua & indiſtans ab illa re, in quam primò & immediatè agit, ita vt ſi vtrumque agens ſcilicet & paſſum, quantum ſit, ſint contigua, & actio incipiat ab vltima ſuperficie in qua ſe tangunt: atque ita contactus virtutis ſupponat ſemper contactum quantitatiuum: ſi verò agens ſit ſpirituale, proportionali modo ſit propinquum ſecundum præſentiam ſubſtantialem. Hæc eſt ſententia Ariſtotelis 7. Phyſicor. capit. 2. & 1. de Generat. cap. 6. quam vbique D. Thom. defendit, præſertim 1. part. quæſt. 8. art. 1. & 3. cont. Gent. cap. 68. Quibus locis Caietan. Ferrarienſis, & alij Thomiſtæ. Capreolus. in 1. diſtinct. 37. & ibi Durand. quæſtione prima. Et idem ſignificat Richardus art. 2. quæſt. 1. Albertus, & alij idem ſupponunt, cùm ex operatione Dei inferant præſẽtiam eius. Idem Albert. 7. Phyſicor. tractat. 1. c. 4. vbi Commentator, Aphrodiſæus, & aliter communiter. Fauent etiam huic ſententiæ ſancti Patres, imò & Scriptura ſacra, dum ſignificant, in ipſo etiam Deo colligi rectè immediatam pręſentiam ex immediata operatione. De quo argumẽtò dicemus latè, poſteà, agentes de immenſitate Dei. Hæc verò ſententia ab Ariſtotele non probatur ratione aliqua, ſed ſola inductione, & experientia, quę ſatis eſt ſenſibus nota, quantum ex frequentibus effectibus ſenſibilibus eſſe poteſt. Erit autem inductio perfecta, ſi oſtenderimus nunquam accidere vt naturalis actio aliter fiat, vel ſaltem nullo experimento id ſuaderi poſſe: hoc autem ſolutione obiectionum conſtabit. Atque ita concluditur argumentum, nam modus agendi communis omnibus agentibus nuturalibus in aliqua intrinſeca, & naturali neceſſitate fundat: ſed hic modꝰ eſt per immediatum contactum, & propinquitatem: ergo ſignum eſt hanc eſſe neceſſariam conditionem omni agenti naturali, vt agere poſſit. X.

Ariſtot. D. Thom. Caiet. Ferrar. Capreol. Durand. Albert. Aphrod. Auerroes.

Ratio autem huius neceſſitatis à quibuſdam redditur, quia ſicut res non poteſt tranſire de loco ad locum, niſi per medium, ita actio agentis non poteſt immediatè tranſmitti ad rem diſtãtem, niſi priùs attingat mediũ, & per illud quaſi continuè ꝑueniat ad diſtans. Hęc verò ratio apud me inefficax eſt, quia actio nõ tranſit eadem numero ad rem diſtantem per mediũ, ſicut idem numero corpus tranſit ad extremum locum per medium: vnde non rectè dicitur actio tranſire ad extremum, ſed virtute agentis educi de potentia ſubiecti diſtantis; in quo, ex vi illius rationis aut ſimilitudinis, nulla apparet repugnantia. XI.

Variæ rationes neceſſitatis præſentiæ agentis ad paſſum.

Alij rationem ſumũt ex limitatione agentis finiti, quod ob defectum ſuæ virtutis indiget præſẽtia paſſi ad agendum. Et poteſt hæc ratio confirmari, quia ſi agens poſſet agere in diſtans, eadem ratione agere poſſet in quacunq; diſtantia, nam ſi non indiget actione in mediũ, quid refert, quòd paſſum magis vel minùs diſtet? Sed inprimis authores huius ſentẽtię, & pręſertim D. Thomas, non limitat illam ad agentia finita, ſed etiam in Deo hanc conditionem requirit: ergo non oritur ex limitatione virtutis. Deinde ex limitatione virtutis ad ſummum videtur oriri limitata ſphæra. Cur autem ex quacunq; limitatione virtutis inferri debet tanta limitatio ad proximum & immediatum paſſum, ſi ratio efficientis vt ſic eam conditionem non requirit? Maximè, quia non omnis virtus eſt æquè limitata, vt ſuperiùs argu- XII.

D. Thom.

mentabamur. Et eadem ratione non apparet efficax illatio, quæ in confirmatione fit: qui enim negant illam ſummam propinquitatem eſſe neceſſariã ſimpliciter ad actionem, non negant eſſe vtilem, vt agẽs optimo modo agat, imò & aſſerunt eſſe neceſſariam, vt agat tota virtute & quantum poteſt: & hinc putant oriri, vt, cæteris paribus, naturalia agentia agant vniformiter difformiter per ſpatia: atque ita nihil ſequitur eorum, quæ in illa confirmatione inferuntur. Nam ſine dubio ex ipſis terminis conſtat, maioris virtutis eſſe vincere rem diſtantem, quàm propinquam: & eadem proportione maioris virtutis erit vincere rem magis, quàm minùs diſtantem, ſicut maioris eſt virtutis ad diſtantiorem locum iacere lapidem. Vnde Capreolus ſuprà ad octauum argumentum ait, rationem huius non eſſe ſumendam ex aliqua imperfectione aut ordine potentiæ agentis & recipientis, ſed ex eo quòd agens eſt quodammodo actus ipſius paſſi, & paſſum eſt quodammodo in potentia ad agens: actus autem & potentia ex ſua ratione poſtulant eſſe indiſtantes, vt nimirum inter ſe rationem actus & potentiæ exercere poſſint. Quæ ratio, licet ad conuincendum intellectum proteruum non ſufficiat, tamen, ſuppoſita ſufficiente rei experientia, mihi videtur propinquiùs attingere, magiſque indicare propriã cauſam huius neceſſitatis. Vt autem hanc rem ampliùs declaremus, & ſententiam Ariſtotelis defendamus, explicare oportet modos propinquitatis & diſtantię, & varios modos agendi per propinquum in diſtans.

Capreol.

Quæſtionis reſolutio.

XIII. [...]rii modi [...]tantiæ & [...]ndiſtantiæ [...]gentis ad paſſum.

Eſt ergo aduertendum, paſſum poſſe diſtare ab agente, quia inter illa mediat ſpatium omnino vacuum, quod licet naturaliter non contingat, poſſent tamen ita intelligi, & oportet de illis dicere, qualiter tunc in actione ſe haberent, quia non parum cõferet ad rem explicandam. Secundò, poteſt paſſum diſtare ab agente, interpoſito aliquo ſpatio medio nõ vacuo, ſed pleno tali corpore, vt in illud nihil agere poſſet. Tertiò intelligi poteſt, quòd agens aliquid agat in medium, non tamen per eandem virtutem, vt ſi in aërem agat per lucem, in terram verò per formam ſubſtantialem. Quartò denique intelligi poteſt, quòd paſſum diſtans coniungatur agenti per medium, in quod agens etiam operatur, & per eandem virtutem. Hoc autem ipſum intelligi poteſt variis modis euenire. Primò quòd agens remotum immediatè ſolùm inferat actionem in paſſum ſibi propinquum, & per qualitatem in illud impreſſam, fiat actio in paſſum remotum, ita vt habitudo per ſe & immediata illius actionis, vt eſt in paſſo remoto, tantùm ſit ad virtutem ſeu qualitatem impreſſam in partem proximam; ad ipſum verò agens non niſi remotè, in quantum dat vel conſeruat illam virtutem. Secundò intelligi poteſt, quòd agens agat in remotum, media virtute collata parti proximæ, ſimul & actualiter influendo cum illa in partem remotam: ita vt nec ſine illa, ac per illam poſſit attingere remotum, neque etiam ſola illa, licet ibi conſeruata, ſufficiat ad actionem, quæ fit in parte remota, ſine actuali influxu ipſius agentis. Tertiò intelligi poteſt, actionem agentis diffundi ex neceſſitate ad remotum per proximum, non neceſſitate cauſalitatis proximæ partis paſſi in partem remotam, ſed ſolùm neceſſitate ordinis (vt ita dicam) quæ neceſſitas oriri poteſt, vel ex parte agentis, quod natura ſua determinat ſibi hunc modum agẽdi quaſi

A per lineam non interruptam; vel ex parte paſſi, quod applicatum naturali agenti, priùs neceſſariò patitur in parte propinqua quàm in remota.

Prima aſſertio.

Primò igitur dicendum eſt cauſam efficientem nihil poſſe agere in paſſum diſtans, ſi ſpatium vacuum interpoſitum ſit. Hæc aſſertio communiter recepta eſt, ita vt neque authores primæ ſententiæ illam negare videantur: nam Scotus etiam ſi admittat aliquam actionem generatiuam ex materia diſtante, dicit tamen aliquam aliam actionem debere per medium diffundi, quamuis hoc ſolùm de agentibus naturalibus fateatur. Non poteſt autem hæc aſſertio poſitiua (vt ita dicam) experientia probari, quia nunquam datum eſt huiuſmodi vacuum inter corpora, poteſt tamen probari experientia (vt ita dicam) negatiua, & prouidentia vniuerſalis naturæ, ſeu potiùs authoris eius, qui ita res condidit, & talem propenſionem ſeu motionem eis indidit, vt vacuum omnino vitent, etiam ſi neceſſe ſit propria loca deſerere. Huius autem ratio potiſſima fuiſſe videtur, vt B quædam corpora per alia poſſent ſuas actiones exercere, & diſtantia corpora per intermedia aliorum, & præſertim cœleſtium corporum influxum participent. Quod non obſcurè ſignificauit Ariſtoteles text. 1. Meteor. dicens: *Neceſſe eſt illum* (id eſt, inferiorem mundum) *ſummis cœli conuerſionibus quodammodo* (id eſt per intermedia elementa) *proximum eſſe, vt omnis eius facultas inde conſtituatur, atque regatur.* Nec ſatisfaciet, qui dixerit naturam non horruiſſe vacuum, & tam ſolicitè contiguitatem corporum procuraſſe ob neceſſitatem ſimpliciter, ſed ſolùm ob maiorem commoditatem & vtilitatem. Tum quia tanta naturæ ſolicitudo maiorem indicat neceſſitatem, tũ etiam quia ſi verum eſſet naturalia agentia poſſe attingere diſtans abſque medio, ſæpè eſſet vtilius ad actionem nullũ habere interpoſitum reale medium, quia magis eſſet expedita ſphæra, minuſque circa illam occuparetur virtus agentis, iuxta ea quæ ſtatim dicentur.

XIIII. Vacuo interiacente nulla in diſtans actio.

Quare cuncta corpora abhorreant vacuum.

Ariſtoteles.

Secundò probari poteſt alia experientia, quæ licet ex re omnino oppoſita ſumatur, eandem tamen radicem habere videtur, nimirum quòd ſi ſpatium interpoſitum inter agens & patiens, aliquo corpore repleatur, quod interrumpat actionem agentis, omni- C no impeditur actio in paſſum diſtans, etiam ſi alioqui conſtitutum ſit intra ſphæram actiuitatis agentis: ergo eadem ratione ſi medium eſſet omnino vacuum, non poſſet actio agentis tranſire in paſſum diſtans, quia non minùs interrumperetur actio per vacuum, quàm per illud plenum. Reſponderi poteſt, corpus illud interpoſitum non ideò impedire actionem in vlteriora corpora, quia interrumpit actionem agentis, ſed quia tota virtus agentis circa corpus illud occupatur (vt ita dicam) vnde fit vt ſphæra eius ibi terminetur. Dicunt enim, ſphæram non ſemper eſſe eãdem ſeu eiuſdem magnitudinis aut diſtantiæ, ſed iuxta capacitatem aut reſiſtentiam medij. Fieri enim poteſt, vt corpus pedale propter ſuam denſitatem plus reſiſtat, quàm magnum corpus rarum, & ideò in ſe finiat ac terminet ſphæram agentis. Sed quamuis hæc reſponſio habere poſſit aliquam ſpeciem veritatis, quando corpus interpoſitum verè habet rationem paſſi, in quo ſuperãdo & (vt ita dicam) penetrando, occupatur virtus agentis, tamen, quando corpus interpoſitum eſt omnino incapax talis actionis, ita vt ad illud nullo modo applicetur virtus XV.

virtus agentis ſecundum illam actionem, quomodo poteſt detinere illam, aut agenti reſiſtere ne in vlteriora corpora efficiat? Exemplum eſt in Sole illuminante, cuius actio impeditur interpoſito in feneſtra corpore opaco, quod eſt incapax lucis, & non reſiſtit illuminationi ſui poſitiuè, ſed negatiuè per incapacitatem, quomodo etiam vacuum dici poteſt reſiſtere, quamuis ex diuerſis principiis: ergo virtus illuminatiua Solis non occupatur quaſi conando, & agendo circa illud corpus, ſed ſolùm non agit in illud, ſicut etiam non agit in vacuum: ergo illud corpus non aliter impedit tranſitum (vt ſic dicam) illius actionis, quàm interrumpendo continuationem, & quaſi lineam ſeu radium eius: ergo æquale impedimentum oriretur ex vacuo interpoſito. Atq; hæc experientia videtur mihi valde efficax ad probandam concluſionem poſitam, de ratione verò eius inferiùs dicemus.

Secunda aſſertio.

XVI. Quod in medium plenū efficere non poteſt, non efficiet in diſtis paſſum.

Hinc dicitur ſecundò. Quando paſſum diſtat ab agente per interpoſitum reale medium, nihil poteſt agens efficere in diſtans paſſum, ſi non poteſt etiam agere in totum medium. Patet manifeſtè ex dictis. Primò, quia ſi medium interpoſitum non eſſet neceſſarium ad ſuſtinendam, & quaſi deferendam actionem agentis, omnino per accidens ſe haberet illud medium ad actionem: eſſet ergo impertinens, quod illud medium eſſet reale, vel vacuum. Secundò hoc probat experientia de corpore denſo interpoſito, quod ſolùm impedit vlteriorem actionis tranſitum, quia eſt incapax actionis agentis. Tertiò, quia ratio quam ex vacuo colligebamus, ſolùm erat, quia in eo interrumpitur actio agentis; & hoc erat ſufficiens impedimentum actionis: ſed hæc eadem interruptio interuenit, quando medium proximum agenti non eſt capax actionis ſeu influentiæ eius: ergo. Atq; ita videmus Solem non illuminare terram, niſi illuminando omnia intermedia corpora: quod ſi aliquando interponitur Luna, quam Sol ſuo lumine penetrare non poteſt, actio illuminandi, terram nō attingit.

Tertia aſſertio.

XVII. Qua virtute quid agit in diſtans, debet ēt in medium agere.

Dico tertiò. Vt agens efficiat in paſſum diſtans, non ſatis eſt, vt per aliam virtutem ſeu actionē omnino diſtinctam agat in medium, ſed neceſſe eſt, vt per eandem ſeu ſubordinatam virtutem, qua agit in diſtans, incipiat agere in medium ſibi propinquum, & per totum illum diffundat actionem ſeu influentiam vſque ad paſſum diſtans. Hæc aſſertio eſt directè contra Scotum & alios; probatur tamē ex dictis, quia, vt agens agat in diſtans, neceſſe eſt vt priùs tempore vel natura agat in propinquum, & continuè in totum medium: ergo neceſſe eſt, vt illa continuata actio profluat aliquo modo ab vna & eadem virtute agentis. Patet conſequentia, quia ſi ſunt duæ virtutes, & ab eis dimanant duæ actiones, formaliter ſunt ibi duo agentia, quamuis materialiter ſit vnum ratione vnius ſuppoſiti, vel ſubiecti: ergo non ſatis eſt, quòd per vnam virtutem agat in proximum, vt per aliam poſſit agere in diſtans. Probatur conſequentia, quia illæ actiones tantùm concomitanter ſe habent, & vna non poteſt dici per aliam continuari, & ſine interruptione fieri. Vt verbi gratia, quamuis poſſit ignis agere per calorem & ſiccitatem, vt per calorem agat in paſſum diſtans, non ſatis eſt, quod per ſiccitatem agat in medium propinquū,

A quia hoc eſt per accidens ad actionem caloris vt ſic; neceſſe eſt ergo vt per calorem agat in propinquum, quia illud eſt per ſe neceſſarium ad continuationem actionis. Imò, licet poſſit contingere, quòd actio vni⁹ virtutis ſit neceſſaria ex parte paſſi, vt actio alterius virtutis poſſit ad illud pertingere, vt verbi gratia, ſi neceſſaria eſſet actio, & diſpoſitio ſiccitatis ad actionem caloris, non ſatis eſſet, quòd vna virtus præageret diſponendo, vt altera immediatè ageret in diſtās, nihil agendo in propinquum, quia illa diſpoſitio eſt merè materialis, & eſt impertinens quòd proueniat ab alia virtute cōcomitante in eodem ſubiecto, quia per hoc non fit actio alterius virtutis continuè per totum medium; quod tamen eſſe neceſſarium ad actionem, oſtenſum eſt duabus concluſionibus præcedentibus.

Sunt tamen duo obſeruanda. Vnum eſt, quando dicimus actionem debere eſſe ab vna virtute, non eſſe ſenſum, illam virtutem debere eſſe vnam formam, vel vnam entitatem, ſed debere eſſe adæquatū principium vnius actionis, etiamſi coaleſcat ex pluribus formis, ſiue æqualiter agentibus, ſiue ſubordinatis. XVIII. Notabile.

B Aliud obſeruandum eſt, cùm dicimus actionem in propinquum & remotum debere eſſe quaſi continuatione vnam, non debere intelligi de rigoroſa & Phyſica continuatione, qualis eſt in illuminatione ſi medium ſit continuum, ſed ſatis eſſe, ſi ſit continuatio ſecundum quandam ſubordinationem, & cauſalitatem. Non enim eſt neceſſe, cùm agens operatur vſque ad aliquam diſtantiam, quòd in tota illa producat qualitatem eiuſdem rationis: poteſt enim in corpore ſibi propinquo quandam qualitatem efficere, in remotiori verò diuerſam, vt Sol, v.g. in corporibus cœleſtibus quæ ſub ſe habet, producit ſolū lumen, in aëre verò vſque ad terram producit cum lumine calorem: in terra autem ſecundum profunditatem eius non producit lumen, ſed calorem tantùm, & medio calore efficit alias formas. Idem cōſiderare licet in aliis aſtris, quæ ꝓprias habent influētias, quas vſq; ad penetralia terrę diffundūt, nō tamē idem agūt in omnib⁹ corporibus intermediis, ſed in vnoquoq; operantur, iuxta capacitatē eius, id quod proportionatum eſt ipſius diſpoſitioni. Tum ergo, cùm qualitates ſeu termini producti in diuerſis corporibus ſint diſtincti, nō pōt efficientia diffundi per C modum vnius continuæ actionis: neceſſe eſt tamen, vt per qualitatem in vicino corpore productam, ꝓducat aliā in remoto, & per illam ſimiliter in remotiori, & hoc modo dicitur continuari actio per ſubordinationem & cauſalitatem. Cùm enim neceſſe ſit actionem cōtinuè fieri per modum vnius, vt in aſſertionibus oſtenſum eſt, & non ſit neceſſaria cōtinuatio in eadem ſpecie actionis vel qualitatis, neceſſe eſt vt ſit per dimanationem vnius ab alia; alioqui nullam connexionem habebit actio quæ fit in diſtans, cum actione quæ fit in propinquum, ſed omnino per accidens ſe ambæ hæ actiones habebunt; quòd fieri non poſſe probat ratio facta in tertia aſſertione.

Quarta aſſertio.

XIX. Agens aliquod in extenſum ſpatium & omnes partes eius pōt agere immediatè.

Dico quartò. Quamuis neceſſe ſit, vt cauſa efficiens ſit propinqua & indiſtās à paſſo, in quod primum agit, non eſt tamen certum, quòd ſemper agat per propinquum in diſtans, tanquam per inſtrumentum ſeu virtutem agendi, ſed probabile eſt interdum agere in totū aliquod paſſum immediatè per ſuam propriā virtutē: & ſimiliter, quādo agit per

propinquum vt per inſtrumentum in diſtans, non eſt neceſſe, vt agat per illud tanquam per inſtrumentum ſeparatum in cauſando, ſed tanquam per coniunctũ, ita vt ſimul cum virtute per medium diffuſa, influat immediatè ipſum agens vnica & eadem actione. Prima pars eſt ipſa concluſio Ariſtotelis, & communis ſententia, quam defendimus: & pręter eius inductionem probatur manifeſtè ex præcedentibus aſſertionibus & probationibus eorum, quibus oſtenſum eſt non poſſe agens diffundere actionẽ ſuam vſq; ad rem diſtantem, niſi per modũ vnius actionis nõ interruptæ: ergo neceſſe eſt vt inchoetur actio à paſſo omnino vicino, & indiſtante, alioqui à principio inchoaretur interrupta. Atq; hoc non parũ confirmant aliquæ experientiæ, quibus videmus agens per ſe tantũ intendere actionem in remotum, & nihilominus nõ exercere illã niſi per mediũ, quamuis illa actio, prout fit in medio, ſit prorſus inutilis, niſi ad hoc ſaltem deſeruiat, vt per illam deferatur actio in paſſum diſtans, in quo agens habeat effectum per ſe intentũ, v.g. obiectum viſibile non diffundit ſpecies ad oculum niſi per mediũ. Cuius rei nonnulla ſunt euidentia ſigna: vnũ eſt de ſpeculo, in quo fit reflexio ſpecierum, quæ etiam fit in aqua: non poſſet autẽ fieri niſi vſq; ad illa corpora multiplicarẽtur ſpecies. Aliud eſt quod iuxta diſpoſitionem medij, vel perturbantur, vel cõmodè deferuntur ſpecies. Item, eſt illud ſuprà tactum, quòd quacunque ratione aliqua pars medij ſit incapax ſpecierum, impeditur actio, ne ad oculum perueniat. Hæc autem actio ſpecierum per ſe & ex intentione naturæ tota ordinatur ad oculũ, quia in illo ſolo poſſunt ſpecies habere effectũ, ad quem inſtitutæ ſunt: eſſet ergo inutilis talis actio ſpecierũ in medio, niſi eſſet neceſſaria, vt per illam poſſet actio peruenire ad oculũ diſtantem: ergo ſignum eſt propter hanc neceſſitatem, talem fieri actionem. Idemq; iudicium ferẽdum eſt de omni ſimili actione, etiamſi tam certis experimentis non innoteſcat.

XX. Illatio ex omnibus dictis.

Ex his ergo omnibus colligo, naturalem modum agendi cauſæ efficientis eſſe quaſi per continuatã lineam ſuæ actionis à proximo in diſtans. Atq; hæc deberet eſſe ratio ſufficiens concluſionis, ſuppoſitis experientiis adductis, etiamſi alia ratio deeſſet, quia nimirum hæc cauſa determinat ſibi ex natura ſua talem agendi modum. Sæpè enim ita iudicamus de naturis rerum ex his quæ experimur, etiamſi vlteriorem rationem illius naturalis conditionis reddere non valeamus. Vt v.g. obiectũ viſus ſolùm multiplicat ſpecies per lineam rectam; obiectum autem auditus etiã per obliquam, & per quoſcunque poros ingreditur, vt experientia conſtat, ex qua rectè colligimus hunc eſſe naturalem modum agendi talium obiectorum: cuius ſufficiens ratio eſt, quia talis proprietas conſequitur naturam vtriuſque ſenſus. Conamur tamen huius naturæ aliquam rationem inueſtigare, dum dicimus ſonũ eſſe qualitatẽ quandã conſequẽtem motum, & imitantẽ naturã eius: & ideò per quaſcunque vias ingredi poſſe: colorem verò magis quieto & ſubtiliori modo agere, & ideò ſolùm via recta ſpecies diffundere. Sic ergo in præſenti, ſi velimus rationem aliquam vel coniecturam illius naturalis conditionis agentium inueſtigare, certè non eſt contemnenda illa quæ à Capreolo tacta eſt: nam omnis actus requirit coniunctionem cum potentia vt ſuam cauſalitatem in illam exerceat: ſicut ergo in actu formali requiritur intima vnio, ita actus efficiens requirit ſaltem indiſtantiam non ob imperfectionẽ, ſed potiùs ob perfectionẽ quam includit ratio actus, ſeu actuatio. Vel A ſi hoc referendũ eſt in aliquã imperfectionẽ, illa ſumenda eſt ex parte effectus, qui, cùm ſit dependens à ſua cauſa, poſtulat coniunctionẽ & indiſtantiã ab illa, vt ab ea manare poſſit, ſicut riuulus requirit coniunctionẽ cũ fonte vt ab eo manet. In quo etiã poteſt latitudo quædam conſiderari iuxta varias cauſarum perfectiones: nam cauſæ & effectus corporales, non poſſunt ſecundũ ſe tota eſſe ſibi immediatè præſentia, vel indiſtantia, & ideò appropinquantur ſaltem ſecundũ extrema. Res vero ſpirituales creatæ ſecundum ſe totæ coniunguntur, ſeu præſentes ſunt effectui aut paſſo, quãuis non ſemper neceſſe ſit eſſe intimè præſentes toti paſſo, & omnib. partib. eius, poſſunt enim adeſſe vni parti, & per illam agere in totũ: quomodo Intelligentia mouens cœlum, exiſtimatur eſſe in Oriente, At verò Deus vbicunq; agit, totus & in toto adeſt, nõ ſolũ ex immenſitate, ſed etiã ex perfectione agendi, vt infrà ſuo loco videbimus. Dixi autẽ hunc modũ agendi, inchoando actionẽ à paſſo indiſtante, eſſe connaturalẽ efficienti, quia nunc non diſputamus, an Deus ſupernaturaliter poſſit hũc modum agendi immutare. Credimus autem id nõ repu- B gnare diuinis inſtrumentis, etiamſi nulli agenti creato poſſit eſſe connaturale: de qua re dixi in 1. tom. 3. part. diſput. 31. ſect. 7.

Atque hinc vlteriùs intelligi poteſt, ex neceſſaria propinquitate inter paſſum & agens, non ſtatim inferri neceſſarium etiam eſſe vt agens per propinquam partem medij agat in remotam tanquam per inſtrumentum, ſatis enim erit, ſi agat per illam vt per medium neceſſarium ad continuationem actionis, ſeu vt actio ſine interruptione fiat, quia neque experientiæ, neque rationes hactenus adductæ plus probant. Quocirca quando actio per medium variatur in proximo paſſo & remoto ſecundum varias qualitates & terminos actionis, tunc certè neceſſarium videtur, vt virtus diffuſa in medio propinquo, ſit inſtrumentum ad agendum in remotum, vt nuper dicebamus, quia aliàs nulla eſſet continuatio nec ſubordinatio per ſe inter illas actiones. At verò quando actio eſt tota eiuſdem rationis in parte proxima & remota medii, non videtur per ſe neceſſarium, ſaltem ex vi propinquitatis neceſſariæ inter paſſum & agens, quòd pars propinqua ſit inſtrumentum ad agendum in remota: quia illa actio per ſe habet ſuam continuitatem & integrita- C tem, quæ ex naturali modo operandi talis cauſæ neceſſaria eſt, vt oſtendimus. Dixi, *quantum eſt ex vi propinquitatis neceſſariâ*, nam ſi qualitas diffuſa per medium ſit actiua ſui ſimilis, ex natura rei ſequitur vt exiſtens in parte propinqua, poſſit iuuare ad agendum in remotam: ſiue per modum inſtrumenti, ſiue per modum partialis agentis: hoc tamen poteſt eſſe quaſi per accidens, & ſolùm concomitans ad actionẽ primi agentis. XXI.

Quapropter ſi contingeret qualitatem diffuſam per medium non eſſe actiuam ſui ſimilis, tunc nõ oporteret partem proximã eſſe inſtrumentũ, ſed tantùm medium ad actionẽ. An verò ita aliquando eueniat, mihi non eſt certũ, non video tamen repugnantiam ex vi eius conditionis neceſſariæ ad agendum quam nunc tractamus, ſcilicet, propinquitatis. Poſſetq; eſſe exemplum in obiecto viſus, nam videtur ita multiplicare ſpecies per medium vſq; ad ſenſum, vt ſpecies recepta in medio diaphano non ſit effectiua ſui ſimilis, quod inde probari videtur, quia vltra certã diſtantiã obiectum non poteſt ſpeciem ſui efficere: ꝙ non accideret ſi ſpecies in medio recepta effice- XXII.

efficeret ſibi ſimilem. Quod argumentum in fundamentis primæ ſententiæ tactum eſt, & in reſponſionibus videbimus, quàm ſit efficax. Aliud exemplum eſſe poteſt de impetu qui imprimitur lapidi proiecto, nam contactus proiiciētis tantùm eſt in vna parte lapidis, & tamen impetus non recipitur in ſola illa parte, ſed in toto corpore proiecto: neque etiam pars impetus impreſſa illi parti efficit aliam ſimilē in parte vicina, tum quia impulſus non eſt effectiuus alterius impulſus, ſed motus localis tantùm, ſicut grauitas non eſt effectiua grauitatis, ſed localis motus, tū etiam quia impulſus non imprimitur niſi per contactum fortem: vna autem pars non poteſt hoc modo contingere aliam ſibi continuam: videtur ergo veriſimile impetum imprimi toti mobili, & omnibus partibus eius immediatè à proiiciente, medio contactu in ſola vna parte eius. Quidquid verò ſit de ſpecialibus exemplis, tamen, in communi loquendo, ad ſaluandum illud axioma de neceſſaria propinquitate inter agens & primum paſſum, non cogimur dicere eſſe neceſſariam efficientiam vnius partis paſſi in aliam. An verò aliquæ experientiæ vel rationes ſatis oſtendant eam efficientiam non ſemper intercedere, aut non eſſe per ſe neceſſariam, videbimus, tractando argumenta primæ ſententiæ.

XXIII. *Medij partes propinquiores agenti nō agunt in remotas ſine illius ope.* Denique hinc etiam ex parte pendet vltima pars aſſertionis, nam, etiamſi partes medij proximæ agāt in remotas, videtur experimento probari non agere ſola virtute in ſe recepta, neque omnino deſtitui actuali influxu primi agentis, alioqui nō tam eſſet vehemens actio eiuſdem medij in quibuſdam partibus, & tam remiſſa in aliis æquè ſibi propinquis, inæqualiter verò applicatis reſpectu primi agentis, quod in ſolutionibus argumentorum preſſiùs examinandum eſt. Nunc verò ſolùm dicimus ex hac propinquitate & conditione neceſſaria ad agendum quam nunc tractamus, non ſequi agens tantùm agere in partem diſtantem per virtutem receptam in parte proxima, vt per inſtrumentum quaſi ſeparatum in cauſando, id eſt, per ſe ſolùm agens abſque actuali influxu principalis agentis, tum quia neq; id eſt neceſſarium, vt paſſum ſit abſolutè propinquum agenti, à quo emanet actio continuè & ſine interruptione: tum etiam, quia tunc ex ipſo agente & virtute recepta in medio quaſi cōponitur vnū integrū agens, ꝙ contingit alteram partē, & ideò poteſt in illā agere per totam ſuam virtutē. Quod declaro hoc ſimili, nā quādo ignis calefacit aërē ſibi propinquū, non agit in illū per ſolum calorē quem habet in vltima ſuperficie qua cōtingit aërem, nec per ſolā aliquā vicinam partē, etiamſi fingatur in quacunq; quantitate, quæ nō niſi merè gratis determinari poteſt: agit ergo immediatè per totū calorē, quem in ſe habet, & in omnib. ſuis partibus, (ſuppono .n. omnes eſſe intra ſphæram actiuitatis) & tamen nō omnes partes ignis agentis ſunt immediatè propinquæ aëri patienti: at verò quia ex omnibus coaleſcit vnū agens, ꝙ per ſuū terminum contiguū eſt aëri patienti, id ſatis eſt vt oēs illæ partes per modum vnius integri agentis immediatè influant in paſſum. Idemq; eſſet ſi duo ignes inter ſe diſcontinui, eidem parti paſſi applicati eſſent, ita vt ab vtroq; ſimul per modū vnius integri agentis vna actio manet: ergo ſimiliter intelligi poteſt ꝙ agens coniunctū primæ parti paſſi iam affectæ ſua qualitate per modū vnius agat, & influat in vlterius paſſum, ſiue concurrant vt duo agentia partialia, ſiue vt principale & inſtrumentale agens. Sed hæc omnia in reſponſionib. ad primam ſententiam magis elucidabuntur.

A

Argumentorum ſolutiones.

XXIIII. AD primam ergo experientiam de ſubſtantiali generatione cōmunis reſponſio eſt, accidentia quæ proximè adſunt, efficere ſubſtantialē generationem in virtute formæ ſubſtantialis, quamuis illa diſtet. Quæ reſponſio habet difficultatē tactam, ſect. 3. quia licet accidentia poſſint eſſe inſtrumenta ad efficiendā ſubſtantiā, non tamen poſſunt eſſe ſufficientia principia, ſi ſint ſeparata quoad cauſalitatem. Et ideò ſi forma ſubſtantialis longè diſtans nullo modo poteſt cū accidentali virtute actu influere ad generationē ſubſtantialem, non poteſt per ſola accidentia eſſe ſufficiens principiū talis generationis. *Quod ſit agens præſens generationi ſubſtantiali.* Quapropter probabiliter dici poteſt illā virtutem inſtrumentalē diffuſam à cœlo vſq; ad locū terræ in quo fit generatio ſubſtantialis, nō agere vt virtutē ſeparatā, ſed vt coniunctam in cauſalitate: & formā cœli actu influere cū illa, ſi alioqui effectus nō ſuperat in perfectione ipſam formā cœli. Nec inde fit cœlū agere immediatè in diſtans, quia non agit niſi vt coniunctum virtuti ſuæ per mediū diffuſæ vſque ad paſſum diſtans. Dices, Forma cœli & virtus accidentalis eiuſdem cœli ſunt diuerſæ virtutes agendi: ſed tota alteratio præcedens fiebat à cœlo media virtute accidentali tantùm: ergo illa non ſufficit vt forma cœli poſſit poſteà influere media ſua forma ſubſtantiali ad generationē ſubſtantialem alterius. Reſpondeo, formam & virtutem accidentalem ipſius cœli non eſſe duas virtutes ſolùm concomitanter, & quaſi per accidens coniunctas, ſed eſſe ſubordinatas vt principale & inſtrumētale principium: & ideò, quamuis forma ſubſtantialis attingat generationem, quæ fit in diſtanti loco, non agit formaliter ac propriè in diſtans, quia media virtute ſua illi coniungitur. Eritque hoc faciliùs & clariùs, ſi quis teneat formam ſubſtantialem cœli non ſolùm concurrere per ſe vt principium principale ad eductionem formæ ſubſtantialis, ſed etiam ad præuiam alterationem, quod ſuprà diximus eſſe probabile. Quòd ſi fortaſſe alicui hoc non placet, neceſſariò dicendum eſt cœlum ſolùm concurrere inſtrumentaliter ad has generationes per virtutē accidentalem diffuſam per mediū: iuuari autē ad has generationes perficiendas ab aliquo ſuperiori agente.

B

C

De alteratione corporis per imaginationem.

XXV. AD ſecundum de alteratione negatur aſſumptum, nimirum aliquam cauſam alterare rem diſtantem, non alterando propinquam. Et ad primum exemplum de imaginatione reſpondetur, aut eſſe ſermonem de corpore ipſius animalis, cuius eſt phantaſia, vel alterius: loquendo de alieno corpore, nego alterius phantaſiam habere vim alterandi illud: neque hactenus vllum probabile experimentū allatum eſt, quod id oſtendat: neque ex vi rationis eſt veriſimile, quia actus imaginationis eſt immanens, & non eſt vnde habeat virtutem ad naturaliter alterandum alienū corpus. Si verò ſit ſermo de proprio corpore ipſius animalis, quod imaginatione operatur, dicendum eſt imaginationem non mouere corpus, niſi mediante appetitu ſenſitiuo, ad cuius motū excitantur humores, & ſpiritus vitales, quibus mediantibus alteratur corpus: motio autem appetitus per imaginationem non eſt alteratio, ſed vitalis quædam affectio, de qua inferiùs dicam. Appetitus autem, cùm ſit in corde, quod eſt principium motus animalis, & ſpirituum vitalium, facilè poterit huiuſmodi

motum vel alterationem excitare, nihil agendo immediatè in diſtans, ſed mediantibus partib. propinquis: quamuis etiam in illa motione intercedat ſpecialis ratio, eò quòd fiat per naturalem ſymphatiā potentiarū in eadem anima radicatarū, vt infrà dicetur, & latiùs traditur in libris de anima, & in 1.2. q.22. & attigit D.Thom.q.26.de verit.artic.6.ad.11.

De faſcinatione.

XXVI. AD ſecundum exemplum, ſunt qui negent illam vim faſcinationis. Sed non eſt cur experientiam à Philoſophis, & Medicis comprobatam, & ferè communi ſenſu receptam negemus. Fatemur ergo faſcinationem naturaliter accidere: modū autem eius declarat Diuus Thomas 1. p.q. 117. artic. 3. ad 2. & 3. contra Gentil. cap. 103. Et in primis dicendum eſt, faſcinationem non fieri ipſo actu vidēdi tanquam principio quo fit alteratio in aliud, quia actus immanens, vt ſuprà dicebamus de actu imaginationis, non eſt per ſe actiuus in aliquem. Deinde dicendum eſt alterationem illam fieri ab aliqua qualitate venenifera exiſtente in oculo, aut in interna corporis diſpoſitione, complexione, aut humoribus, quæ communicatur ſpiritibus vitalibus, qui imaginatione, & attentione animi commouentur, & ad oculos perueniunt. Rurſus hinc fit, vt mediis illis ſpiritib. aër proximus inficiatur, & vſq; ad certā diſtantiam alteratio perueniat, & ſic noceat alteri, quātùs aliquantulum diſtet. Et fortaſſe interdū fit, vt ipſimet ſpiritus infecti vſq; ad illam perſonā in quam intuitus directè figitur, emittantur: & ita faciliùs & vehementiùs noceant: & Ariſtoteles ſuprà ſignificat interdum fieri faſcinationem ipſo flatu corrupto, & vſq; ad aliam perſonam tranſmiſſo. His ergo modis poteſt naturaliter fieri faſcinatio abſq: immediata actione in diſtans. Omitto (quod D.Thom. ſuprà aduertit) interdum accidere huiuſmodi nocumentum ex malitia dæmonum, qui ex pacto occulto cooperātur ad huiuſmodi damnum inferendum. Aduertit etiā ibi D.Tho. hanc alterationem faciliùs accidere in infantibus & pueris, quia ob tenerum corpus quamlibet externam impreſſionem faciliùs patiuntur. Plura de huiuſmodi actione legi poſſunt in Plinio lib. 7. cap.2. & lib. 33. cap. 10. Abulenſ. paradox. 4. capite 16. Richard. quodlib. 3.q.12. Idem ſeruata proportione dicendum eſt de quocunq; nocumento quod à venenatis animalibus infertur, vel aſpectu, vel olfactu. Et idem eſt de tertio exemplo Torpedinis, de qua expreſsè Plinius ait, *quòd odore, & quadam aura ſui corporis afficit membra:* non ergò immediatè agit in diſtans, ſed vel alterando mediū, vel etiam noxium aliquem vaporē ſpirando. Nec refert quòd ſub arena aut limo ſe abſcondere dicatur, quia nō eſt neceſſe vt intelligamus omnino deliteſcere ſub terra, ita vt vel caput, vel os non relinquat apertum ad nocendum.

D.Thom.

Plinius.

Richard.

Poſſitne agens intenſiùs agere in diſtans quàm in propinquum.

XXVII. IN quarto & quinto exemplo delarandum eſt, an & qua ratione contingat agens vehementiùs agere in rem diſtantem, quàm in medium propinquum, & an tunc illa vehementior alteratio fiat immediatè in diſtans ſine cooperatione medij. Et quidem Ariſtoteles ſect.24. Probl.q. 5. & 8. aduertit, cùm aqua in vaſe calefit in initio calefactionis: dum aqua adhuc eſt frigida, fundū vaſis ſentiri calidius: poſteà verò iam aqua ferueſcente ita vt manum vrat, fundum vaſis eſſe magis temperatum, ita vt manu ſuſtineri

Fundum lebetis cur frigidius quàm feruēti aqua ſuperpoſita.

A poſſit. Rationem verò aſſignat, quia in principio actionis, dum aqua frigida eſt, totus calor concluditur in fundo vaſis, neq; aſcendere permittitur, at verò quādo aqua iam eſt calidior, quaſi permittitur reſpirare calor & aſcendere, & inde fit vt fundū lebetis temperetur. Ob quā cauſam dicit ibidē, balneas calidiores eſſe hyeme quam æſtate. Atq; inde conſequenter fit, vt actione procedēte & aqua nimium calefacta, & calefactione rarefacta, calidiores partes ſurſum aſcendant, & craſſiores ac frigidiores deſcēdant deorſum, & inhæreant fundo vaſis, & illud temperent, & ideò minùs calidum cenſeatur. Hic autem nomine caloris non eſt intelligenda ſola qualitas aut accidens caloris: hic enim neq; aſcendere aut deſcendere poteſt, neque detineri ne aſcendat, niſi ratione ſubiecti: ſed intelligendæ ſunt exhalationes ſeu vapores calidi, qui actione ignis excitantur. Neque enim poteſt ille aſcenſus vel deſcenſus metaphoricè tantùm declarari, id eſt, quòd dicatur calor impediri ne aſcendat, ſolùm quia paſſum reſiſtit ne calefactio vlteriùs progrediatur verſus ſuperiorem partem. Nam hoc ſenſu, nullius momenti eſſet ratio, nimirum fun-B dum lebetis in principio eſſe calidius, quia tunc calor impeditur ne vltra aſcendat, nam quod actio vltra progrediatur, per ſe nil impedit, quo minùs illa pars inferior æquè calida maneat, vt per ſe notū eſt. Oportet ergo intelligi propriè de aliquibus exhalationibus calidis, quæ, dum detinentur ratione proximi corporis nimium frigidi & denſi, faciunt vt calor illius partis, & maior ſit, & vehemētiùs ſentiatur, dum verò, calefacto proximo corpore, & conſequēter rarefacto, aſcendere permittuntur, minor calor in illa infima parte ſentitur: maximè quòd in poris, vbi illæ exhalationes erant, loco illarum ſuccedunt frigidiores partes aquæ, quæ, vt ſunt grauiores, ita naturaliter magis deſcendunt: & ex eo capite magis etiam temperatur ille calor.

Ex hac verò ratione Philoſophi ſic expoſita, facilè intelligitur, ex hac experientia non haberi agens intenſiùs agere in propinquum, quàm in diſtans, niſi tranſmittendo aliquod agens proportionatum, quod illam intenſionem proximè efficiat. Nam in dicto exemplo, dum in principio actionis fundum vaſis nimiùm caleſcit, id prouenit ex igne C vicino, & ex ignitis vel calidis exhalationibus in ipſiſmet poris fundi incluſis: dum verò, procedente actione, ſuperiores partes aquæ calidiores videntur, id prouenit non ſolùm ab igne remoto, quamuis eius actio multum iuuet, ſed etiam ex vaporibus calidioribus aſcendentidus, & penetrantibus aquam ipſam, & ob hanc cauſam vehementiùs illā calefacientibus. Accedit etiam, quòd aqua ipſa, dū incipit prope fundum vaſis magis calefieri, ſtatim aſcendit leuior effecta: deſcendit autem, quæ ſuperiùs erat, grauior & frigidior: & ita fit, vt pars diſtantior aquæ ſit calidior, non quia ita diſtans, magis ſit calefacta, ſed quia priùs fuit propinqua, & ibi magis calefacta. Nunquam verò illa pars aquæ, quę proximè inſidet fundo vaſis, vehementiùs calefit, quàm ipſummet vas, ſeu fundum eius, per quod actio tranſmittitur, niſi fortaſſe in fine actionis, quādo iam omnino ſuperatur aqua, ita vt contingat totam exhalari & corrumpi. Quod inde prouenit, quòd ratione ſuæ humiditatis faciliùs in aërem, vel in aliquod miſtum imperfectum commutatur. Item, quia cùm ſit minus denſa, quàm vas, faciliùs eam penetrant vapores ſeu exhalationes calidæ aſcēdentes. Iuuat etiam, ſi quis eſt aër circumfuſus. Atq; ita

XXVIII.

ita ſemper tota actio & intenſio eius fit per aliquod A medium.

XXIX. *Papyrus cur minùs calida quã oleum ſuperimpoſitum.* Ad eundem modum dicendum eſt ad ſimiles experientias ſuprà adductas, nimirum de oleo, quod vehementiùs videtur calere, quàm papyrus, qua mediante caleſit. Nam oleum ſtatim ac incipit caleſieri, facilè etiam rareſit, & penetratur à vaporibus aſcendentibus, & ipſum etiam ſubtilius & leuius effectum ſtatim aſcendit: craſſiores autem & humidiores partes deſcendunt: atq; ita idem accidit in hoc exemplo, quod in ſuperiori. *Stupa cur inflãmetur, aëre inter ipsã, & ignem iacente nõ inflammato.* De ſtupa autem, quòd inflammetur per interpoſitum aërem, ipſo aëre nõ inflãmato, non ita eſt manifeſtũ experientia: fortaſſe enim aër inflammatur priùs, licet non ita ſenſu percipiatur, ſicut in ſtupa, propter huius dẽſitatem. Atq; idem dici poteſt ad exemplum de radice herbæ *Aproxis*, & de bitumine *Naptha*.

XXX. Poſſet verò aliter reſponderi, admittendo, quod in argumento aſſumitur, inflammari aliquando materiam remotam, non inflammata proxima: & dicendo id prouenire ex diſpoſitione materiæ abſque intenſiori actione ignis in remotum, quàm in propinquum. Quòd declarabitur facilè, ſi ſupponamus B non eſſe neceſſarium vt in aliqua materia ſummus calor antecedat vt inflammetur, ſed ſufficere vt antecedat calor intenſus in eo gradu, cum quo & forma ſtupæ verbi gratia, conſeruari non poſſit, & ſi illi ſit adiuncta ſufficiens ſiccitas, ſatis diſponat ad introductionem formæ ignis. Sic ergo fieri poteſt, vt aër medius ſit calidus vt ſeptem, & non inflammetur ex defectu ſiccitas, ſtupa vero ſtatim ac peruenit ad illum gradum, inflammetur: atque ita actio ignis calefacientis nunquam fuit intenſior in materia remota, quàm in propinqua, ſed habuit alium effectum propter aliam paſſi diſpoſitionem. *Obiectioni reſpondetur.* Dices, in illo inſtanti, in quo inflammatur illa materia, iam eſt calida vt octo. Reſpondeo, Si ita eſt (non eſt enim certum de primo inſtante) tamen id non prouenit ex ſola actione ignis diſtantis, ſed eſt per naturalem reſultantiam à forma iam concepta. Quæ reſultantia, ſi non ſupereſt aliqua reſiſtentia in materia, in momento fit: atque ita fieri dicendum eſt, ſi ponamus, omnia accidentia in corruptione perire. Si tamen manere poteſt aliquis gradus contrariæ qualitatis, interueniet aliqua C ſucceſſio, breuiſſima tamen & imperceptibilis, quia reſiſtentia eſt minima, & actiuitas magna. Sed quid de actione ipſius formæ ſubſtantialis, quæ fit in diſtanti materia, & non in medio? Communiter dicitur fieri per naturalem reſultantiam, ſuppoſita ſufficienti diſpoſitione: vel fieri à diſpoſitionibus accidentalibus, ibi exiſtentibus, in virtute ſubſtantiæ. Nobis autem reſpondendum eſt iuxta primam aſſertionem, vel formã ignis ſimul cum virtute ſua poſſe illuc attingere, & ſimul influere ad eductionem illius formæ: vel certè, ſi hanc vim nõ habet ſubſtãtialis forma, neceſſarium eſſe vt per aliquã ſuperiorem cauſam ille concurſus ſuppleatur, ſicut quando contingit rem aliquam per motum ita calefieri vt inflammetur, introductio illius formæ alicui cauſæ vniuerſali tribuitur.

XXXI. *Alius modus explicandi adducta experimenta.* Alius modus reſpondendi ad has experiẽtias eſſe poteſt, admittendo, poſſe agens intenſiùs facere aliquam qualitatem in paſſum diſtans, quàm in propinquum, non tamen immediatè agendo in diſtans, ſed per medium. Hic tamen modus actionis dupliciter concipi poteſt. Primò, vt medium non deſeruiat tanquam coefficiens inſtrumentale, aut partiale ad agendum in remotum, ſaltem quoad illum gradũ maioris intenſionis, qui fit in parte remota. Hic tamen dicendi modus non eſt ſatis conſequens ad opinionem, quam defendimus: nam planè ſequitur, illam actionem quatenus eſt intenſio in tali gradu, fieri ab agente remoto immediatè in paſſum diſtans, abſque vlla actione circa medium vel per medium: quia actio remiſſa, quæ fit in medio propinquo, per ſe non confert, nec continuatur cum actione in diſtans, niſi, ad ſummum, vſq; ad ſimilem gradum: ergo illa intenſio maior quæ fit in diſtans, eſt actio immediata in illud ſine medio. Sicut, ſi totum medium & paſſum diſtans, priùs eſſent calida vt quatuor abſque actione ignis: & deinde ignis applicatus, immediatè intenderet illum calorem in diſtante paſſo, & non in medio, ſine dubio illa actio eſſet immediatè in diſtans: ergo idem erit, etiamſi calor vt quatuor factus ſit ab eodem igne. Alio ergo modo intelligi poteſt, quòd agens per virtutem impreſſam in medio efficiat intenſiorem qualitatem in paſſo remoto, quàm in ipſo medio, propter maiorem capacitatem ſeu diſpoſitionem, & minorem reſiſtentiã. Hæc autem virtus eſſe poteſt aliquando qualitas diuerſę rationis ab alia quæ intenditur, & tunc non eſt res difficilis, vt in exemplo ſuprà poſito de ſpeculo & aëre calefactis à Sole, quia illa calefactio fit medio lumine, accidere poteſt vt mediante lumine aëris, vt virtute agendi, vehementiùs Sol calefaciat ſpeculũ diſtans, vel aliam rem ſimilem, quàm aërem propinquum, ob maiorem paſſi capacitatem & diſpoſitionem: & in hoc non video repugnantiam. Sicuti enim poteſt cauſa agens per virtutem diffuſam aliquẽ effectum habere in remotum, quem non habet in propinquum, vt omnes concedunt, & ſignatim Diuus Thomas in ſecunda diſtinct. 15. quæſt. 1. artic. 2. ad ſextum, & Comment. 8. Phyſ. & lib. 2. de cœlo, com. 34. ita maiori ratione poteſt intenſiùs alterare partem remotam, quàm propinquam. Alio denique modo intelligi poteſt, hoc fieri per qualitatem eiuſdẽ rationis, vt v. g. quòd Sol per aërem remiſsè illuminatum, intenſiùs illuminet ſpeculum diſtans, ita vt lumen aëris medij, etiãſi ſit in ſe remiſſius, vt cõiunctum primo agenti concurrat ſiue inſtrumentaliter, ſiue partialiter, ad lumen in ſpeculo efficiendũ, etiam quoad maiorem gradũ intẽſionis. Et hic modus eſt difficilior creditu, quia ſupponit qualitatem remiſsam, ſaltem vt coniunctam priori agenti, poſſe concurrere ad intenſionem qualitatis eiuſdem ſpeciei, in eo gradu, in quo illi eſt diſſimilis, & ab illa exceditur: quod an poſſit accidere, examinabimus ſect. ſeq. vbi plura dicemus de illo exemplo ſpeculi, de eiuſque actione reflexa.

Cur agens per lineam rectam efficaciùs operetur.

Ad experientias alias, quæ in confirmatione illius ſecundi argumenti afferuntur, reſpondeo, ſatis probabiliter perſuadere ſecundam partem vltimæ aſſertionis. Nec mihi occurrit aliqua alia probabilis reſponſio aut euaſio: non enim video, cur præſentia Solis per lineam rectam reſpectu huius partis aëris remoti conducat ad maiorem illuminationem eius, niſi quia ipſe Sol cum aëre ſibi propinquiori ſimul in illam influit, in aliam verò partem aëris non ita è regione propoſitam, ſed ad latus verbi gratia feneſtrę, nõ põt ita influere, etiãſi reſpectu ipſius medij illa pars ſit ęquè propinqua. Dicet fortaſſe aliquis, lumẽ receptũ in medio agere in virtute Solis in XXXII. alte-

alteram partem aëris per lineam rectam obiectam Soli, in aliam verò cadentem ad latus ſolùm agere virtute propria: & ideò magis illuminare illam partem, quàm hanc. Sed hoc & merè gratis, ac voluntariè dictum eſt, & intelligi non poteſt, quæ res ſubſit illis vocibus, neque in quo conſiſtat illud diſcrimen, ſi Sol ipſe in neutram illarum partium per ſeſe actualiter influit. Nam, hoc ſuppoſito, quid eſt agere in virtute alterius, niſi agere vt virtutem diffuſam ab illo, & vicem eius habentem? ſed illa virtus recepta in medio eſt vna & eadem: ergo reſpectu cuiuſcunque partis medij agit vt virtus diffuſa à Sole, & vice illius: ergo æquè agit in virtute Solis. Neque explicari poteſt, quid conferat illa ſitualis poſitio (vt ita dicam) vel præſentia Solis, vt ob eam cauſam dicatur agere in virtute Solis in vnam partem, & non in aliam, ſi ratione illius applicationis Sol ipſe per ſe non magis influit.

XXXIII. Quòd tandem ſic confirmo ac declaro, nam quādo accidens agit in virtute alterius abſque actuali influxu eius, ſi tale accidens conſeruetur ſine alio in cuius virtute agere dicitur, eandem poteſt habere actionem. Hoc patet in grauitate, vel impetu mouente in virtute generantis vel imprimentis: & idem eſt de calore aquæ, ſi calor dicatur calefacere in virtute ignis: imò & qui aiunt calorem ſummum efficere dicto modo formā ignis in virtute ignis ſine alio actuali influxu eius, conſequenter aiunt calorem ſeparatum æquè ac coniunctum igni, poſſe in virtute ignis efficere formam alterius ignis. Itaque in præſenti, ſi lumen receptum in parte aëris viciniori Soli, efficit dicto modo lumen in alia parte in virtute Solis: ergo ſi illud lumen conſeruaretur in vna parte, ablato Sole de medio, eodem modo illuminaret eādem partem, quam nunc illuminat. Conſequens autem eſt planè falſum, tum quia aliàs etiam nunc æquè illuminaret partem aëris ſibi vicinam non obiectam Soli: quia non magis, neque ita abeſt nunc Sol ab illa parte, quàm abeſſet ab alia, ſi omnino tolleretur: tum etiam, quia in igne & calore experimentò conſtat oppoſitum, vt in eadem confirmatione, quā tractamus, propoſitum eſt. Igitur neceſſariò dicendum videtur, Solem actu influere cum parte proxima medij ad illuminandam aliam directè ſibi obiectam, non verò æquè poſſe influere in aliam partem à latere exiſtētem, etiam ſi ipſi aëri medio æquè propinqua ſit: & inde prouenire, vt illæ partes non æquè illuminentur vel calefiant.

De actione magnetis, & ſimilibus.

XXXIIII. IN tertio argumento de motu locali prima ac præcipua experientia eſt de magnete: de quo, ſicut de multis aliis experimentis quæ hîc tractamus, multa eruditè congerunt Conimbricenſes libro ſeptimo Phyſicorum, capitulo ſecundo, quæſtione prima. Breuiter tamen, quantum ad rem præſentem ſpectat, admittimus tractationem illam fieri effectiuè à magnete. Alexand. enim libro ſecundo, quæſtion. naturalium, cap. 3. exiſtimauit, ferrum nō trahi à magnete niſi vt à fine, ipſumque interna & innata virtute quaſi naturali pōdere, ſe mouere ad magnetem. Hoc tamen reiiciunt Albertus 2. Metaphyſ. tract. 3. c. 6. D. Thomas 7. Phyſic. lect. 3. text. 10. & Galenus libro tertio de facultatibus naturalibus, capite vltimo. Primò, quia motus naturalis à virtute intrinſeca, ex quacunque diſtantia fit, vt in terra & igne patet: ferrum autem non tendit ad magnetem ex quacunque diſtantia, ſed ex certa ac definita: nōn ergo ipſum tendit, ſed trahitur. Secundò, quia ferrum non mouetur ad magnetem, niſi in debita proportione qualitatis exiſtant, moles enim ferri nō trahetur à paruo magnete: ergo id eſt propter actionē, quæ non ſequitur à proportione minoris inæqualitatis. Tertiò, quia dicitur experientia conſtare, ſi magnes perungatur ſanguine hirci, aut ſucco allij, aut cepæ, non poſſe attrahere ferrum: ergo id eſt, quia virtus eius attractiua inde debilitatur.

Conimbric. D.Thom. Galen. Albert.

XXXV. Addendum ſubinde eſt, magnetem imprimere ferro aliquam qualitatem motiuam, qua illud ad ſe trahat. Ita docent omnes authores, nam ſicut proiectio fit per qualitatem impreſſam, ita & tractio: eſt tamen differentia, quia impulſus imprimitur per immediatum contactum quantitatiuum, non verò hęc qualitas attractiua: & ratio eſt, quia inſtitutæ ſunt à natura ad contrarios effectus. Nam per impulſum ſeparatur mobile à mouente, quod illud tangit: per tractionem verò trahitur mobile verſus motorem, vel etiam donec contingat illum. Præterea, talis eſt hæc attractio magnetis, vt non ſolùm per ſe ferrum ad ſe trahat, ſed etiam ipſi ferro participationem eius virtutis communicet, nam ferrum attractum, aliud ferrum ad ſe trahit, & illud attrahit aliud, vt quaſi catena ex eis conficiatur: quemadmodum Auguſtinus refert 21. de ciuit. cap. 4. & nos etiam aliquando experti ſumus: hoc ergo eſt ſignum apertum, imprimere magnetem ferro qualitatem, quæ & vim habet mouendi ipſum ferrum, & efficiendi aliam ſimilem, qua ferrum ad ſe trahat.

XXXVI. Vltimò addendum eſt, vt argumento propoſito reſpondeamus, magnetem non imprimere eam qualitatem ferro niſi per medium, alterando, ſcilicet, illud vſque ad ferrum: quamuis enim hæc alteratio medij ſenſibili experimento non percipiatur, tamē, cùm facilè fieri poſſit, ex aliis experimentis & rationibus colligimus, in illa etiam alteratione ſeruari naturalem modum agendi efficientis cauſæ. Neque enim obſtat, quòd medium ipſum non trahatur ad magnetem: quia neceſſe non eſt, vt qualitas diffuſa per medium eundem effectum habeat in medio, quē habet in diſtanti paſſo: ſicut in ſuperioribus dictum eſt, ob diuerſam paſſi diſpoſitionem accidere, vt virtus diffuſa per medium efficiat in diſtans corpus nouam qualitatem, aut qualitatis intenſionem, quam non facit in ipſum medium. Sic ergo accidere poteſt in præſenti, vel vt qualitas diffuſa per medium non ſit eiuſdem rationis cum ea quæ imprimitur ipſi ferro, vel certè quòd licet ſit in ſe eiuſdem ſpeciei, non habeat eundem effectum trahendi, in medio, quem habet in ferro propter peculiarem proportionem, aut diſpoſitionem ferri.

XXXVII. Solùm poteſt obſtare alia experientia, qua conſtat magnetem immutare ferrum, etiam interpoſito medio denſo, vt experimento etiam percipitur, & Auguſtinus ſuprà refert, dicens, poſito ferro ſuper argentum, & magnete ſubtus, moueri ferrum ad motum magnetis, *concitatiſſimo curſu ac recurſu, prout magnes ab aliquo agitatur, argento* (inquit) *medio nihil patiente.* Neque enim videtur veriſimile poſſe magnetē tam denſum mediū totum alterare & penetrare. Sed nihilominus, cùm Auguſtinus ait, *argento nihil patiente,* planè intelligit de paſſione illa ſenſibili, qualis erat motio & concitatio ferri: de alteratione autem inuiſibili, Auguſtinus ibi nihil diſputat. Neque eſt adeò difficile creditu, quòd magnes penetret corpus illud intermedium ſua alteratione, vel quia poroſum eſt, vt eſt lignum: vel quia paruam habet profunditatem

quale

quale fortaſſe erat argentum illud, cuius meminit Auguſtinus: ſicut etiam influentiæ cœleſtes penetrant corpora etiam denſiſſima & in magna diſtantia propter magnam vim agendi. Hæc enim vis magnetis exiſtimatur eſſe quædam participatio cœleſtis proprietatis, vt dicit Diuus Thomas quæſt. 5. de verit. art. 10. ad quintum, quæſt. vnica de anima art. 1. Fortè etiam contingere poteſt, vt illa actio licet non penetret totum corpus denſum, interuentu circumfuſi aeris, cõtinuè perueniat vſq; ad ferrum. Atq; ad eundem modum iudicandum eſt de ſuccino eleuante paleas, & idem eſt de argento viuo trahente particulas auri, & de quacunq; alia re ſimili, vel medicinali radice aut herba, quæ vim habet trahendi aliquid, aut etiam expellendi.

XXXVIII. *Remora qui nauem retardet.* Quod verò ſpectat ad retentionem Echeneidis, quamuis alioqui ille ſit mirabilis naturæ effectus: & difficillimum explicatu, qua virtute poſſit tam paruum animal, tam vehementem molem retardare: tamen in præſenti nihil infert difficultatis, nam Plinius expreſsè ait, *id facere nullo ſuo labore, non retinendo, aut alio modo quàm adhærendo*: non ergo quidquam agit in diſtans. Quid verò imprimat naui ad detinendam illam, tractat latè Scaliger contra Cardanum exercit. 218. & contra eum Conimbricenſ. ſuprà art. 5. *Scaliger. Conimbric.* Ego verò cenſeo rem eſſe occultiſſimam, quæ neceſſariò reducenda eſt in aliquam virtutem ſuperioris rationis, quæ vim habeat talem ac tantam ad reſiſtendum illi impulſui nauis, vt ab eo debilitari non poſſit. An verò id fiat ab hoc animali imprimendo aliquam qualitatem naui debilitantem vim illius impetus: vel ſolùm adhærendo per virtutem ſibi innatam, ſicut homo detinet lapidem proportionatum ne cadat: vel denique, an hic piſcis vim talem habeat ſiſtendi ſe ipſum, & quaſi adhærendi loco ſuo, vt etiam ab impellente nauim rapi aut dimoueri non poſſit, mihi incertum eſt. Quocunq; tamen horum modo eueniat, non dubium eſt, quin ex virtute mirabili & occulta proueniat, adiuuante fortaſſe ſpeciali aliqua & connaturali influentia cœleſti. Imò addit Ambroſius lib. 5. Hexamer. c. 10. ad finem, imitatus Baſilium homil. 7. Hexameron, *ex munere & potentia creatoris tam paruum animal tantam accepiſſe virtutem.* *Ambroſ.*

De actione phantaſiæ, & ſimilibus.

XXXIX. IN quarta difficultate ſoluenda laborant, qui exiſtimant notitiam exiſtentem in phantaſia effectiuè concurrere proprio influxu Phyſico ad actum appetitus. Vnde quidam vtramque potentiam vel in cerebro, vel in corde collocant, vt vicinæ ſint & inter ſe agere poſſint, cùm tamen verior doctrina habeat, phantaſiam in cerebro, & appetitum in corde eſſe, vt alibi latiùs oſtendendum eſt. Alij neſcio quas qualitates dicunt diffundi à cerebro, medio actu phantaſiæ vſque ad cor, vt immutent appetitum. Sed hoc figmento ſimile eſt: quia illæ qualitates nec ſunt ſpecies obiecti, aut ipſiuſmet actus phãtaſiæ: eſſent enim inutiles, cùm appetitus non poſſit ſpeciebus vti: nec poſſunt eſſe qualitates aliquæ, quaſi deferentes ad potentiam appetitiuam notitiam obiecti, quæ eſt in phantaſia: quia potentia ipſa appetitiua nunquam percipit illam notitiam: neque notitia vnius potentiæ poteſt alteri manifeſtari, aut formaliter, aut obiectiuè, niſi mediante alia ſpecie, aut notitia ſui. Alij deniq; cõuicti argumento fatentur, notitiam exiſtentem in cerebro immediata actione influere per propriam efficientiam in appetitum. Neque putant id eſſe inconueniens, eò quod illæ duæ facultates in eadem anima coniungantur, quæ eſt principium principale illius actionis: nam ſicut virtus principalis poteſt cooperari ſuæ virtuti inſtrumentali, etiamſi vſq; ad locum diſtantem diffuſa ſit, ita è contrario virtus aliqua inſtrumentalis poterit cooperari virtuti principali, etiam in loco diſtanti, ſi vſque ad illum virtus ipſa principalis diffuſa ſit, dummodo in illa etiam parte, vbi fit actio, ſit aliud inſtrumentum magis proprium & proportionatum tali actioni. Quæ reſponſio, ſuppoſito illo primo fundamento, eſt inter reliquas minùs improbabilis, & de inſtrumentis diuinis adhiberi ſolet, quod attingere poſſint immediatè ad diſtans, quia virtus principalis ibi adeſt. Abſolutè tamen (quidquid ſit de miraculoſis actionibus) non ſatisfacit, quia iam admittitur efficientia ab aliqua forma, aut qualitate ſeu actu, quæ tranſilit ad diſtans quaſi per ſaltum abſque continua actione per medium.

Et ideò nos faciliùs has anguſtias euademus, negando notitiam concurrere actiuè ad actum appetitus, ſed tantùm vt conditionem repræſentantem obiectum, qua poſita, appetitus efficit ſuum actum per naturalem ſympathiam harum potentiarum. Et ad hoc optimè confert radicatio illarum facultatum in eadem anima: illa enim, ſeu ſuppoſitum per illam eſt, quod principaliter operatur, & vtitur his facultatibus: & ideò, dum per vnam percipit obiectum ſibi conueniens, per aliam illud appetit: non quidem quia per vnam efficiat in aliam, ſed quia ex obiecto per vnam apprehenſo excitatur ad operandum per aliam, quæ excitatio non eſt per immutationem realem & effectiuam, ſed per Metaphoricam ſeu finalem, & ideò non requirit localem propinquitatem, ſed animalem, vt ſic dicam. Atque idem proportionaliter dicendum eſt de appetitu & potentia motiua: quanquam enim dici poſſet, omnem motionem inchoari ex corde, & mediis ſpiritibus ac neruis procedere vſq; ad partem, in qua exercetur, vel apparet motus, tamen, quod ad præſens attinet, applicatio potentiæ motiuæ per appetitum non eſt per actionem propriam & phyſicam vnius potentię in aliam, ſed per ſubordinationem potentiarum in eadem anima: quo modo etiam intellectus & ſenſus applicatur ad operandum per voluntatem & appetitum, de quo latiùs Philoſophi in libris de animá & Theologi in 1. 2. De efficientia verò ſpecierum ſenſibilium in ſenſibus internis, mediis externis, alia eſt ratio, & longè diuerſa, nam hîc re vera propria efficientia interuenit, quæ per medium fieri debet, vt ab oculo dicuntur ſpecies viſibiles tendere vſque ad ſenſum communem per neruum opticum: hæc enim actio talium ſpecierum non eſt propriè vitalis, aut immanens, ſed eſt proueniens ab extrinſeco: mediis illis inſtrumentis, & ideò per medium propriè diffunditur, ſicut aliæ actiones naturales. XL.

De actione rei ſpiritualis in corpus.

HActenus dictum eſt de agentibus & patientibus corporalibus inter ſe; in quinto verò argumento agitur de actione rerum ſpiritualium in corpora, & inter ſe. Et quoad priorem partem de actione ſpirituum in corpora, conſequẽter loquendo, dicendum eſt, neceſſariã eſſe immediatam propinquitatem intelligentiæ ad corpus, vt illud poſſit mouere localiter: ſuppono enim ſpiritum creatum XLI.

nullam aliam actionem poſſe in corpus exercere, quod infrà oſtendam, de intelligentiis diſputando. Vnde, ſi angelus ad mouendum corpus poteſt imprimere impetum, medio alio corpore, quod non localiter moueat, ſic quidem ad mouendum localiter aliquod corpus, ſufficiet illi adeſſe immediatione virtutis: neceſſarium tamen erit, vt immediatione ſuppoſiti ſit præſens illi corpori, in quo primo incepit illam virtutem imprimere. Si tamen (quod probabilius cenſeo) non poteſt angelus illam virtutem imprimere per intermedia corpora nō mota, neceſſariū erit, vt angelus mouens proximè adſit immediatione ſuppoſiti ei corpori, quod immediatè mouet. Et hoc modo aiunt Philoſophi vnamquãque intelligentiam mouentem cœlum, adeſſe ei orbi quem mouet. Sic etiam Theologi dicunt angelos ſuppoſitaliter adeſſe illis corporibus, quæ aſſumunt, & in quibus apparent. Et quoties Scriptura dicit angelū mouere, vel deferre aliquem hominē, ſignificat ibi angelum ſubſtantialiter adeſſe, aut cū re, quam mouet, moueri. Quod non eſſet neceſſarium, niſi oporteret angelum adeſſe, vbi mouet. Atq; hoc planè ſupponit D. Thom. 1. p. q. 52. & 53. & 55. art. 2. ad 3. & q. 113. art. 6. ad 3. & clariùs in locis infrà citandis.

D.Thom.

XLII. Neque obſtat, quod res ſpiritualis non habeat ſitum: habet enim ſubſtantialem & realem præſentiam definitam, ſecundum quam neceſſe eſt paſſo cōiungi, quando agit in illud. Nec modo diſputo, an operatio ſit ratio illius præſentiæ, quod Theologi aliqui aſſerere videntur: vel è conuerſo, an preſentia illa ſecundum ſe ſit prior, vel etiam independens ab operatione, quod plures affirmant, & mihi probabilius videtur: ſed aſſero, ad operationem neceſſariam eſſe præſentiam ſubſtantialem, quam fortaſſe vocauit *tactum ſpiritualem ad corpus*, Diuus Thomas quæſt. 6. de potentia, art. 7. ad 12. Et apertiùs q. 16. de malo, art. 1. ad 15. dicit, quòd angelus non agit immediatè in aliquod corpus à ſe diſtans, & affert Damaſcenum dicentem: *Angelus vbi eſt, ibi operatur.* Qui videndus eſt libr. 1. de Fide cap. 16. & 17. & libr. 3. cap. 2.

Damaſc.

XLIII. Neq; etiam obſtat, quod angelus moueat per intellectum & voluntatem, quia, vt inferiùs ſuo loco dicam, non mouet per has potentias vt proximè elicientes motum, ſed dirigendo & applicando potentiam exequentem, quam oportet eſſe coniunctam paſſo. Quam reſponſionem inſinuat D. Thom. loco nuper citato de potentia: cùm enim obiecisset in argumento 12. *mouens & motum debere eſſe ſimul*: angelum autem non eſſe ſimul cum corpore, ex eo quod velit illud moueri, reſpondet: *Imperium angeli requirit executionem virtutis: vnde oportet quòd ſit quidam tactus ſpiritualis ad corpus, quod mouet*: & quodlib. 6. art. 2. ad 2. quod erat ſimile, reſpondet, actionem angeli radicari in eſſentia eius, à qua procedit virtus & operatio: & ideò neceſſarium eſſe ſubſtantiam eius aliqualiter coniungi rebus quas mouet, quia mouens & motum debent eſſe ſimul. Et declaratur prætereà quia ſi efficacia in mouendo penſanda eſſet ex modo, quo voluntas attingit ſuum obiectum, ſicut voluntas angeli indifferenter velle poteſt propinquū, & diſtans quantumuis: ita eadem efficacitate poſſet mouere corpus propinquum, & diſtans quacunque diſtantia: conſequens autem eſt planè abſurdum, quia, cùm virtutem habeat finitam, non eſt veriſimile poſſe æquè operari in rem quantumcunq; diſtantem, ſed habere terminum in ſphæra actiuitatis ſuæ. Sicut ergo aliter comparatur potentia motiua ad ſubiectum, quam voluntas ad obiectum, ita etiam in abſoluta conditione propinquitatis & diſtantiæ: potentia enim mouens agit realiter & tranſeunter in ſubiectum quod mouet, & ideò oportet vt ſit realiter in diſtans ab illo: ſecus verò eſt de voluntate vt verſatur circa obiectum, in quod realiter non agit, neque ipſum immutat.

De actione ſpirituum inter ſe.

LXII. Altera pars illius argumenti erat de actione vnius angeli in alium, vel in animam ſeparatam quæ actio etiam eſſe poteſt aut locutio, aut motio localis. De hac eadem eſt ratio quæ de motione corporis: nec video rationem differentiæ quæ aſſignari poſſit. Vnde D. Thom. in loco proximè citato generaliter ait, ſubſtantiam angeli debere coniungi rebus quas mouet: non enim dixit *corporibus*, ſed *rebus*, vt indicaret doctrinam eſſe generalem. Suppono autem ſermonem eſſe, quando vnus angelus mouet alium verè ac phyſicè efficiendo in illo motum, nam ſi tantùm moueat moraliter per imperium, illam tantùm requirit præſentiam quæ ad imperium ſufficit, de quo eadem eſt ratio quæ de locutione, nam imperium locutione fit.

D. Th.

XLV. De locutione autem vnius angeli ad alium non poſſumus hîc ex profeſſo dicere, nam eſt res Theologa, & ad explicandum difficilis: in genere tamen loquendo, altero è duobus modis in illa procedi poteſt. Vnus eſt, angelum loquentem nihil agere in eum cui loquitur: & ſic facilis eſt in præſenti reſponſio, quia is angelus cui alius loquitur, non comparatur ad illum, vt ſubiectum vel paſſum ad agēs, ſed tantùm vt obiectum ad actum immanentem, & ideò mirum non eſt, quod locutio poſſit eſſe immediatè ad angelum quantumcunq; diſtantem. Iuxta hunc autem dicendi modum ad argumentum factum reſpondendum eſt, locutionem vnius, & excitationem alterius non fieri per actionem tranſeūtem ab vno in alium, ſed quaſi per quãdam ſympathiã naturalem, quia dum vnus angelus vult vt alius percipiat ſuum actum, vel conceptum, ſtatim alter vtitur ſpecie, quam habebat illius actus vel conceptus, vt attendat loquenti. Nec video, quo alio modo poſſit illa ſententia explicari: ſtatim verò inde apparet quanta in ea ſit difficultas, quod nimirum facultates radicatæ in diuerſis eſſentiis vel ſubſtantiis habeant inter ſe naturalem ſympathiam & connexionem, ac concomitantiam in agendo, non caſualem, ſed infallibilem, ac per ſe, ſine actione vnius in aliã. Cui difficultati accedit alia, ſi angelus habet innatas ſpecies actuum alterius, cur non poſſit illos intueri ſtatim ac ſunt ſi velit, etiamſi alius ipſum non excitet & quaſi applicet per ordinationem ſeu voluntatem ſuam. Rurſus accedit difficultas de illuminatione qua vnus angelus non ſolùm loquitur, ſed etiam docet alium: ad quam, etiamſi illa ſympathia admittatur, non videtur ſufficere. Tandem, quidquid ſit de locutione in rigore ſumpta, extendi poteſt difficultas ad omnem actionem ſpeciei intelligibilis: eſt enim probabile vnum angelum quatenus eſt obiectum actu intelligibile, poſſe quantum eſt de ſe imprimere ſpeciem ſui vel ſuorum actuum in alium angelum, ſi tali ſpecie careat. Et, quidquid ſit de angelis inter ſe, reſpectu animæ quæ ſeparatur à corpore, id eſt magis receptum: poſita ergo tali actione manet integra difficultas, ſi illa non impeditur per diſtantiam.

Quo... angeli colloq...

Alter

XLVI. Alter ergo dicendi modus eſſe poteſt, admittendo aliquam actionem intellectualem vnius ſpiritus in alium per realem effectionem alicuius ſpeciei intelligibilis vel alicuius intenſionis, aut modificationis eius. Qua ſuppoſita poteſt adhuc dupliciter reſponderi ad difficultatem tactam. Primò excipiendo hanc actionem à generali regula tradita. Quem B. Thom. modum inſinuat D. Thomas in citata quæſt. de anima, & in quodlib. 6. art. 10. Et rationem vtroque loco ſignificat, quia idem eſt in angelis ordo, quod in corporibus ſitus: & ideò actio purè intellectualis non pendet ex ſitu aut medio, ſed ex ordine naturæ. Et in 1. par. quæſt. 107. artic. 4. addit, operationem intellectus abſtrahere à loco & tempore: & ideò locutionem quę per illam fit, non impediri ob diſtantiam. Et poteſt hoc confirmari, nam incredibile videtur non poſſe vnum angelum loqui ad alium, niſi ſint indiſtantes ſuppoſito & ſubſtantia, nam per medium non poteſt deferri illa actio. Hæc verò ſententia re vera videtur parum conſequens ad omnia dicta, quia valdè eneruat principium poſitum, totamque rationem eius. Item quamuis in angelis non ſit ſitus, eſt tamen præſentia ſubſtantialis: ergo differentia aſſignata nulla eſt ad excludendam neceſſitatem huius præſentiæ ad dictam actionem: aliàs neque eſſet neceſſaria indiſtantia inter angelos, vt vnus localiter moueret, vel detineret alium. Item iuxta illam rationem, Deus ex vi actionis qua creat vel illuminat angelum, non eſſet intimè præſens in illo per eſſentiam, ſed ſolùm ratione immenſitatis: quod eſt contra Diuum Thomam, & veriorem doctrinam, vt infrà videbimus. Sequela patet, quia etiam Deus agit in angelum, vt ſpiritus in ſpiritum: ergo eſt eadem ratio de illo. Erit ergo propter hæc probabilis vltimus dicendi modus, quod ad hanc etiam actionem, & ad locutionem angelicam, ſi illam actionem requirit, neceſſaria ſit indiſtantia. Inter quas ſententias aliis relinquo iudiciũ, quæ ſimpliciter probabilior ſit: ſolùm aſſero hanc tertiam eſſe magis conſequentem ad rem quã nunc tractamus, niſi eligatur prima, cuius difficultatibus ſatisfacere difficillimum eſt.

De ſphæra actiuitatis.

XLVII. VLtima difficultas propoſita in ſexto argumento facillimè ſoluitur ex ſecunda & tertia parte vltimæ aſſertionis, quas probabiliter ſuadet, & contra ſuperiores aſſertiones nihil probat. Quamuis enim demus habere vnumquodque agens naturalem ſphæram actiuitatis certæ magnitudinis, in quam poſſit per ſe & propria virtute, actioneque agere, non ſequitur poſſe immediatè agere in partem remotam illius ſphæræ, non agendo in propinquam, quia non poteſt agere niſi continuata actione, inchoando illam à paſſo ſibi propinquo, & indiſtante, & continuè diffundendo illam per totam ſphæram: hunc enim modum agendi determinat ſibi quæcunq; cauſa efficiens. Neque eſt inconueniens quod cauſæ omnes, etiamſi ſint virtute inæquales, æquè determinent ſibi hanc paſſi propinquitatem, quia hoc non prouenit ſolum ex limitatione vel imperfectione virtutis, ſed ex natura huius cauſalitatis: limitatio autem ſphæræ prouenit ex limitatione virtutis, & ita iuxta inæqualitatem virtutis erit etiam inæqualis ſphæra, ſi cætera paria ſint. Rectè autem videtur probare argumentum illud, non limitari agentia naturalia ad agendum per ſe, & per ſuam propriam virtutem in ſolam ſuperficiem vltimam

A corporis ſibi contigui, ſed intra aliquod certum ſpatium, quod poſſunt ſua virtute attingere, etiamſi per poſſibile vel impoſſibile vna pars medij non agat in aliam: quod in vltima concluſione aſſeruimus.

Non probat autem argumentum illud (quamuis XLVIII. ad hoc etiam tendere videatur) eſſe impoſſibilem illum modum agendi per partem propinquam in remotam per totum ſpatium, ita vt quantumuis per partes proportionales diuidamus partem remotam à propinqua, imò & ſuperficiem proximam à reliqua magnitudine, ſemper poſſit effect⁹ actiuè procedere ad remotum per propinquum, quia in hoc modo agendi nulla inuoluitur repugnantia: quia qualitas recepta in medio, aut in qualibet parte medij, vel in ſuperficie, poteſt eſſe actiua, & paſſum eſt etiam aptum ad recipiendam talem qualitatem, & pars remota eſt in debita proportione reſpectu propinquioris, vt ab illa pati poſſit; quia actio procedit vniformiter difformiter à principio ſphæræ vſq; ad finem: ergo concurrere poſſunt omnia neceſſaria, B vt actio ſemper fiat per propinquum in remotum. Neq; enim obſtare poteſt infinitas partiũ proportionalium, quia ſimilis infinitas eſt in ſucceſſione actionis. Non ergo aſſerimus hunc modum eſſe impoſſibilem, ſed aſſerimus inprimis non eſſe neceſſarium, vt omne agens requirat propinquitatẽ & indiſtantiam paſſi in quod primò agit. Neq; etiã ſufficere ad definiendam ſphæram actiuitatis agẽtis, per ſe, & ex vi quantitatis ac limitationis virtutis eius. Aſſerimus deinde, etiam quando actio illo modo procedit per partem propinquam in remotam, non ita fieri ab vna parte in aliam, quin agens ſimul & actualiter cum omnibus agat intra ſphæram ſuæ actiuitatis: & ideò efficacior ſit actio in partem remotam per propinquam, quàm ſi ſola pars propinqua per virtutem in ſe receptã ageret in remotam. Et vtrumq; horum aſſertum eſt in vltima concluſione, & videtur ſufficienter probari ex omnibus dictis & contentis in illa vltima difficultate.

SECTIO IX.

C *Vtrum cauſa efficiens ad agendum requirat paſſum ſibi diſſimile, & in qua proportione.*

I. Dubitandi difficiles rationes. RAtio difficultatis primò ſumi poteſt ex dictis ſectione quarta, vbi oſteſum eſt interdum agens agere in ſe ipſum etiam ſecundum eandem partem; non poteſt autẽ idem ſibi eſſe diſſimile ſecundũ eandem partem: ergo non eſt neceſſe vt ſemper paſſum ſit agẽti diſſimile. Dicetur fortaſſe, quãdo Prima. aliquid in ſe agit, ſemper operari per virtutem alterius rationis à forma quã in ſe agit, & ita in principio actionis eſſe ſibi diſſimile, quatenus nõ habet formaliter illam formam, ſed tantùm virtualiter.

II. Secunda. Sed contra hoc argumentor ſecundò, nam interdum aliquid agit in ſe ipſum etiam per eãdem qualitatem formaliter: calor enim vel frigus alicuius corporis, quando circumdatur ab agente contrario ſolet ſe ipſum intendere, & quaſi fortificare ad reſiſtendum, vel debellandum aliud, vt patet in calore ventriculi, qui hac ratione tempore hiemis fortior eſt, vt experientia oſtendit, & teſtatur Hyppocrates Hyppocrates. aphoriſmo 15. Idem patet in aere exiſtente in cauernis vel locis infimis, qui tempore hyemis calidior eſt. Nec poteſt hoc tribui extrinſeco agenti, cùm

illud contrarium ſit, & non poſſit qualitatem ſibi oppoſitam intendere. Neq; etiam poteſt tribui dimanationi naturali ab intrinſeca forma, tum quia hæc ex ſe ſemper eſt maxima quæ eſſe poteſt, cùm ſit merè naturalis; neq; eſt cur augeatur propter circumſtans contrarium, imò inde potiùs deberet impediri: tum etiam quia non ſolùm in naturali, ſed etiam in præternaturali ſubiecto inuenitur ille modus actionis, nam etiam aqua in puteis calidior fit tempore hiemis.

III. Tertia. Tertiò eſt ſimile argumentum, quia interdum vnares agit in aliam ſibi ſimilem in qualitate & intenſione, etiamſi actio per eandem qualitatem fiat. Aſſumptum patet cõmuni exemplo de ferro, quod licet in ſe non habeat ſummum calorem, ſed vt ſex v.g. intendit ſimilem calorem in palea vel ſtupa, ita vt illam comburat. Et ad eundem modum calor, & lumen medij intendi ſolet per reflexionem à calore vel lumine corporis extremè diſtantis, etiamſi illud in ſe calidius vel lucidius non ſit intenſiuè, vt cùm Sol directè calefacit aerem & terram, calor aeris intenditur ex reflexione terræ, & ſimiliter intenditur lumen aeris ex reflexione ſpeculi, &c. cùm tamen nec calor in terra, nec lumen in ſpeculo potuerit eſſe intenſius, quam in aere ex actione Solis, cùm magis diſtent à Sole quàm aer.

IIII. Quarta. Quartò ſi ob aliquam cauſam eſſet neceſſaria hęc diſſimilitudo, maximè vt agens ſuperet in virtute agendi paſſum: ſed ob hanc cauſam non eſt neceſſaria, tum quia fieri poteſt vt aliunde proueniat illa ſuperior virtus, nimirum ex maiori denſitate, aut ex aliis conditionibus ſubiecti: tum maximè, quia non ſemper videtur neceſſarius ille exceſſus ex parte agentis, alioqui nunquam paſſum poſſet reagere in ſuum agens. Quia vel ſuperatur ab illo in virtute, vel non: ſi non ſuperatur, & nihilominus ab illo patitur, iam in agente non requiritur exceſſus virtutis ſi verò ſuperatur & nihilominus in illud reagit: ergo ad reagendum non requiritur exceſſus virtutis: at verò reactio, vera ac propria actio eſt, & cauſalitas effectiua: ergo ad hanc non ſemper eſt neceſſarius exceſſus virtutis: ergo nec diſſimilitudo in forma ſeu ratione agendi. Tandem fieri poteſt vt actio ſit coæua agenti, vt illuminatio Soli: tunc autem nunquam intercedit diſſimilitudo inter agens & patiens, quia ſemper fuerunt ſimilia.

Notationes ad reſolutionem quæſtionis.

V. Diſſimilitudo inter agens & paſſum pro initio actionis attendenda. ADuertendum eſt, cùm inquirimus, an efficiens requirat paſſum ſibi diſſimile, non eſſe ſermonem de fine actionis, ſed de initio, ſeu de diſpoſitione & proportione, quæ antecedere debet inter agens & paſſum ad actionem, quia hîc inquirimus conditiones requiſitas ad agendum, non eas quæ conſequuntur actionem. Et præterea, quia in fine actionis non tam comparabitur paſſum ad agens, quàm effectus ad cauſam. Quo fit, vt diſſimilitudo in termino actionis non poſſit eſſe de ratione cauſæ efficientis, cùm potiùs intentio agentis ſit reddere paſſum ſibi ſimile. Quod ſi id interdum perfectè non aſſequitur, prouenit ex imperfectione effectus, & hæc aliquando oritur ex debili virtute agentis, quod non poteſt vincere reſiſtentiam paſſi; aliquãdo ex incapacitate paſſi, & nobiliori virtute agentis, quod vniuerſale eſt, ſeu cauſa æquiuoca agens per formam ſuperioris ordinis, quam effectus non poteſt ſecundum eandem rationem recipere: & ideò fit

A ſimilis ſecundum aliquam analogiam, vel rationem communem, non verò perfectam.

Rurſus obſeruandum eſt, cùm inquirimus diſſimilitudinem, quæ antecedere debet inter paſſum & agens, non eſſe ſermonem de anteceſſione in tempore aut duratione, ſed ordine naturæ & cauſalitatis: illa enim prior, licet ſæpè intercedat, per ſe neceſſaria non eſt, vt rectè conuincit vltimum argumentum in principio factum. Neq; enim dubitandum eſt, quin poſſit actio eſſe coæua agenti, quando illa ſucceſſionem non requirit, & abſq; reſiſtentia fit. Vnde, ſi illa ſit actio naturalis, & ex ſua ſpecie talis ſit, vt poſſit reddere paſſum perfectè ſimile agenti, à principio perficiet illam ſimilitudinem: nam agens naturale, ſtatim ac eſt, agit quantum poteſt, & ideò ſi agit ſine reſiſtentia, à principio producit effectum perfectum: ergo ſecundum realem durationem in ea actione paſſum nunquam eſt diſſimile agenti. Nihilominus tamen ordine naturæ intelligi poteſt diſsimile, quia tale paſſum ex ſe, & ſecluſa actione agentis, non haberet ſimilitudi- VI. Rei quę agit, actio poteſt eſſe coæua.

B nem cum illo. Et ita actio illa non fit circa paſſum, vt iam ſimile, ſed potiùs reddit illud ſimile: atque ita formaliter fit ex diſsimili.

Reſolutio quæſtionis.

SIc igitur explicato quæſtionis ſenſu, facilis eſt eius reſolutio: dicendum eſt enim cauſam agentem efficere non poſſe in paſſum, niſi quatenus eſt ſibi diſsimile in forma, ſeu termino actionis. Hoc eſt veluti primum principium in Philoſophia: tradit illud Ariſt. 1. de Generat. capit. 7. tex. 46. vbi ait maximam partem veterum ſumma animi conſenſione affirmaſſe, rem nullam ſimilem à ſimili quicquam pati: *quòd alterum nihil magis agens, aut patibile altero ſit.* Et text. 48. idem confirmat, quia aliàs eadem ratione idem à ſe ipſo afficeretur. Quod in ſequentibus declarat, dicens hanc diſsimilitudinem neceſſariam eſſe ſecundum formã ſeu ſpeciem, nam in materia, ſeu genere ſubiecto, potiùs requiritur ſimilitudo inter agens & patiens, quod paulò inferiùs declarabimus. Idem principium ſupponit Ariſt. VII. Agit qu[illegible] in diſſimile in forma, at in materia ſimile. Ariſtoteles.

C eodem primo lib. de Gener. c. 9. dum ait *agens agere, quatenus eſt actu, pati verò paſſum vt eſt in potentia.* Quod etiam docet toto libr. 1. Phyſicor. & libr. 3. in principio, & lib. 7. à tex. 35. & lib. 8. à principio. Et expoſitores his locis generatim ita ſentiunt, quamuis nonnulli in aliquibus particularibus actionibus nõ rectè id declarent, vt reſpondendo ad difficultates videbimus.

VIII. Concluſionis ratio. Ratio autem tacta, eſt, quia agens agit quatenus eſt in actu, & ad agendum requirit paſſum, quod ſit in potentia; ſed id quod eſt in potentia vt ſic, eſt diſſimile ei quod eſt in actu vt ſic: ergo. Maior quoad priorem partem conſtat, quia agere, eſt communicare, ſeu dare eſſe, & ideò neceſſe eſt, vt tale eſſe ſupponatur actualiter in cauſa, vel formaliter, vel eminenter iuxta modum & dignitatem agentis; nemo enim dare poteſt, quod in ſe aliquo modo non habet. Et eadem ferè ratione probatur altera pars eiuſdem propoſitionis, quia dum agens cõmunicat ſuũ eſſe paſſo, reducit illud de potẽtia in actũ: ergo paſſum vt tali actioni ſubſternitur, ſupponitur in potentia. Et ideò in primo Phyſicorũ, priuatio ponitur inter principia ad generationem neceſſaria ex parte materiæ, quæ principia in omni mutatione, vel actione quę fit ex ſubiecto, proportionaliter neceſſaria ſunt.

Abſurda ex oppoſito cõcluſionis. ria ſunt. Ab incommodis etiam optimè confirma- A uit concluſionem Ariſtoteles, quia aliàs nulla eſſet ratio, cur ex duobus ſimilibus vnum potiùs in aliud ageret, quam è conuerſo. Item, quia idem poſſet ſe ipſum intendere. Item, nullus eſſet finis actionum, ſed poſt perfectam pugnam inter contraria, & comparata victoria, & aſſimilato paſſo, tunc denuo inchoaretur actio. Ac deniq; , vt Ariſtoteles ait, *hoc modo nihil vindicari poterit, neq; ab occaſu, neq; à motu.*

Corollaria ex præcedenti reſolutione.

IX. Atque ex his rationibus ſequitur primò, diſſimilitudinem per ſe neceſſariam inter cauſam agentem & patientem, ſolùm eſſe eam, quæ eſt inter habitum & priuationem, ſeu inter rem conſtitutam in actu, vel exiſtentem in potentia: nam ſi in paſſo ſupponatur capacitas ad recipiendam formam, & agens habeat virtutem ad producendam illam, nullam aliam diſſimilitudinem ex parte paſſi requirit, niſi quod careat tali forma: quia neque ex ratione motus aut actionis, neque ex alio generali princi- B pio, alia poteſt in vniuerſum requiri. Vnde, quòd in rebus generabilibus, & corruptibilib. inueniatur non ſolùm hæc diſſimilitudo, ſed etiam poſitiua oppoſitio & contrarietas, non eſt ex ratione cauſæ efficientis vt ſic, ſed ex eo, quòd tales res ita ſunt inſtitutæ, vt mutuam inter ſe pugnam & actionem habere poſſint, & ex ſe inuicem generari & corrumpi ſecundum ſpeciem. Eſt autem animaduertendum, inter cauſas efficientes quaſdam eſſe vniuocas, alias verò æquiuocas: quas voces iam ſuprà explicuimus: agimus autem de cauſis principalibus, nam ex illis facile eſt doctrinam ad inſtrumentales accommodare. In cauſis ergo vniuocis dicta conditio propriiſſimè & formaliter intercedit: nam, cùm agens introducat in paſſum formã eiuſdem rationis cum illa, per quam agit, ſupponit in paſſo carentiam eius, & conſequenter ſupponit formalem diſſimilitudinem cum illo.

X. At verò cauſa æquiuoca non inducit in paſſum formam eiuſdem rationis, atq; adeò formaliter ſimilem ſuæ formæ per quam agit, & ideò propriè nõ ſupponit in paſſo formalem diſſimilitudinem, id eſt C carentiam illius formæ, ſecundum ſpeciem, quam in ſe habet: ſed ſupponit diſſimilitudinem inter paſſum, vt actioni ſupponitur, & vt per actionem perficitur, & conſequenter etiam ſupponit in paſſo carentiam illius ſimilitudinis, quæ inter formam aliquam formaliter ſumptam, & aliam quæ eminenter continet illam, intercedere poteſt. Et ratio eſt clara: Primò, cauſa æquiuoca non facit formalem ſimilitudinem, ſed eminentialem tantùm (vt ita dicam) ergo proportionalem tantùm diſſimilitudinem prærequirit, nam ſola priuatio formæ, quæ terminat actionẽ agentis, ad actionem neceſſariò ſupponitur. Etenim ad actionem non requiritur, quod paſſum careat forma, quæ eſt formaliter in agente, ſi illam non eſt formaliter, ſeu eiuſdem rationis recepturum; ſed ſolùm oportet, vt careat illa forma, quæ in ipſo eſt introducenda, & futura eſt terminus actionis, etiamſi in agente ſolùm ſit virtualiter ſeu eminenter, quia priuatio ad actionem requiſita, nõ opponitur formaliter illi formæ, quæ eſt principiũ actionis, ſed illi, quæ futura eſt terminus ad quem actionis, cùm talis priuatio habeat rationem termini à quo. Sic igitur diſſimilitudo neceſſaria inter huiuſmodi agens & paſſum non oportet vt ſit formalis, ſed ſufficit eminentialis, vt declaratum eſt. Et hac ratione vnum graue poteſt mouere aliud deorſum, etiamſi ſint in grauitate ſimilia, vel etiamſi ſimul deorſum moueantur; & in hoc etiam ſint ſimilia: quia formalis terminus illius motus non eſt grauitas, ſed vbi inferius, quod quodammodo cõtinetur virtute in grauitate, & ideò illius priuatio, non verò priuatio grauitatis, neceſſaria eſt ad illum motum. Et idem eſt de omnibus ſimilibus, præſertim in actibus immanentibus; in quibus ſemper actio potentiæ æquiuoca eſt: de qua communiter dici ſolet, non tam tendere ad producendum ſimile, quàm ad producendum proportionale, id eſt actũ ſecundum conſentaneũ primo, & qui ſit perfectio eius, in quo non formaliter, ſed virtute & eminenter cõtinetur. Ideoq; in illa etiam actione inter principiũ actiuum & paſſiuum quatenus talia ſunt, ſupponitur tantùm dicta eminentialis diſſimilitudo, nimirũ ꝙ in altero contineatur eminenter actus, quem alterum nõ habet formaliter, donec illum recipiat à principio actiuo; quæ diſſimilitudo ſemper reperitur, ſiue illa principia in re diſtinguantur, ſiue tantùm ratione; vt in ſolutione ad primum magis conſtabit.

Secundò ſequitur ex dictis ad efficientiam per ſe requiri, vt cauſa agens habeat vim in paſſum, & circa capacitatem eius: quia aliàs impoſſibile eſſet ſequi actionem. Hoc ſequitur ex dictis, nam ob hanc cauſam neceſſaria eſt prædicta diſſimilitudo inter agens & paſſum, vt in agente, quatenus eſt in actu, poſſit eſſe vis ad ſubiiciendũ ſibi paſſum, quod eſt tantùm in potentia. Et confirmatur, nam, ſicut impoſſibile eſt formam informare materiam, niſi habeat vim informatiuam proportionatam materiæ, ita neque agens poteſt in ſuo genere actuare ſubiectum, niſi habeat vim in illud: quia in vniuerſum actus ſecundus requirit actum primum proportionatum. Vt tamen hoc ampliùs declaretur, aduertendum eſt, ex quatuor capitib. oriri poſſe, vt inter aliqua duo non ſequatur actio, loquor de naturalibus agẽtibus. Primò, ſi in illis nõ ſit virtus actiua. Secundò, ſi in altero ſit virtus, in altero verò non ſit capacitas illius formæ, quam aliud agere poteſt, ob quam cauſam ignis non poteſt calefacere cœlum: & ideò Ariſtoteles non poſuit negationem principium generationis ſeu mutationis, ſed priuationem, quia debet eſſe in ſubiecto capaci. Ideò etiam dixit in 1. de Generat. requiri inter agens & paſſum diſſimilitudinem in forma, & ſimilitudinem in materia, ratione cuius paſſum ſit capax formæ agentis. Quod tamen non eſt eodem modo in omnibus agentibus verum: nam cœlum agit in hæc inferiora, quamuis cum illis in materia non conueniat, & intelligentia mouet corpus, cum quo non conuenit in materia. In agentibus ergo, quæ agunt actione vniuoca & corruptiua, eſt ſimpliciter vera illa propoſitio, & de illis propriè locutus eſt Ariſtoteles, nam ibidem dixit, agens quod conuenit cùm paſſo in materia, pati etiam ab illo: ſecus verò eſſe de agente ſuperiori, quod in materia non communicat. In agentibus ergo actione æquiuoca ſolùm requiritur illa conuenientia ſecundum communem aliquam rationem: loquimur enim de agentibus creatis, in quibus nullum poteſt alterare vel generare aliud, niſi aliquo modo conueniant in materia, ſaltem in communi, quia oportet vt vtrumque ſit materiale. In motu etiam locali id reperitur, quòd mouens & motum, ſemper conueniunt aliquo modo in capacitate recipiendi motũ ſibi proportionatum: nihil e-

XI. (margin, beside "Secundò ſequitur")

Ex quibus capitibus inter duo non ſit actio. Primum. Secundum.

hil enim creatum mouere poteſt localiter, niſi ipſum etiam ſit mobile, vt de corporibus conſtat, & de intelligentiis etiam infrà dicemus. Sed hoc quodammodo extrinſecum eſt ad rationem agentis: intrinſecum autem eſt, quod in paſſo ſit capacitas illius formæ, cuius actiua vis eſt in agente.

XII. Tertium. Tertiò impedietur actio, ſi illa capacitas iam ſit in actum reducta, quia tunc etiam ceſſat vis agentis in paſſum, eò quod iam factum ſit, quidquid ab illo fieri poterat; quod coincidit cum his quæ hactenus diximus, nempe nihil poſſe agere in ſibi ſimile, quatenus tale eſt: quod tam eſt verum in agentibus vniuocis, quàm in æquiuocis, loquendo de proportionata ſimilitudine, quæ inter ea & effectus eorum eſſe poteſt, vt ex ſuperioribus conſtat. Ratio enim proportionalis ex hac eadem radice oritur, ſcilicet, quia iam tota vis talis cauſæ expleta eſt in tali paſſo, & ideò nihil ei ſupereſt agendum. Dices, etiamſi paſſum ſit in actu per vnam formam vel qualitatem adhuc manere poſſe in agente vim ad introducendam aliam ſimilem, alioqui tota hæc quæſtio reducetur ad illam, an, ſcilicet, duo accidentia ſolo numero differentia poſſint eſſe in eodem ſubiecto. Reſpondeo, non poſſe, quia poſtquam ſubiecti capacitas vno actu completa eſt, iam non manet in potentia ad alium ſimilem actum, & quoad hoc verum eſt eſſe valdè coniunctam hanc quæſtionem cum illa de pluribus accidentibus ſolo numero differentibus in eodem ſubiecto. Nam ſi in eadem materia poſſent eſſe plures formæ ſubſtantiales, vel ſpecie, vel numero differentes, poſſet naturale agens inducere alteram formam in materiam, quæ tantùm vnã haberet: ergo ſimiliter, ſi ſubiectum poſſet habere duo accidentia omnino ſimilia, quamuis haberet vnum, poſſet aliud recipere à ſimili agente, vel etiam à ſe ipſo, & ideò diximus ſuprà diſp. 5. ſect. 9. nõ poſſe accidentia ſolo numero diuerſa, & omnino ſimilia ſimul recipi in eodem ſubiecto.

XIII. Quartum. Quartò tandem, ſuppoſita virtute ex parte agentis, & capacitate in paſſo, cum diſſimilitudine & priuatione, adhuc poteſt impediri actio ob reſiſtentiam paſſi. In quo eſt obſeruandum, ad actionem vt ſic per ſe non requiri reſiſtentiam in paſſo, ſicut etiam diximus non eſſe neceſſariam contrarietatem, vel oppoſitionem poſitiuam, nam priuatio vt ſic non reſiſtit, ſed potiùs parat viam ad actionem: quidquid ergo reſiſtit, reducitur ad poſitiuam contrarietatem vel repugnantiam, & ideò per ſe non requiritur ad actionem, quin potiùs ex ſe impedit, vel retardat actionem. Vnde, quod actio ſit ſucceſſiua, & non inſtantanea, ex reſiſtentia paſſi prouenit, niſi interueniat motus localis, cui eſt intrinſeca talis ſucceſſio, vt ex Philoſophia conſtat, & inferiùs in tractatu de actione, & paſſione attingemus. Hinc ergo fit, vt, quando vltra diſſimilitudinem paſſi interuenit etiam reſiſtentia, ſi tanta ſit, vt vel ſuperet, vel æquet virtutem agentis, impediatur actio; & ideò eſt commune Philoſophorum axioma, & quaſi primum principium, ad efficiendum neceſſariam eſſe proportionem maioris inæqualitatis, id eſt, in qua maior ſit virtus in agente, quàm reſiſtentia in paſſo. Quod ſumptum eſt ex Ariſtotele citatis locis, & patet facilè, quia agens vt agens vincit paſſum, ſaltem quantum ad id quod agit: ergo neceſſe eſt vt ſecundum eam rationem viribus illud ſuperet, aliàs quo modo vincere poſſet? Atque hoc in ſolutione quarti argumenti ampliùs declarabitur.

Argumentorum ſolutiones.

SVpereſt igitur, vt argumentis ſatisfaciamus: & ad primum quidem rectè ibi reſponſum eſt, & ex omnibus quæ diximus, declarata eſt reſponſio, & poteſt ampliùs declarari. Nam idem poteſt ſimul & ſecundum eandem partem eſſe in actu primo, & in potentia ad actum ſecundum, quod alij dicunt in actu virtuali, & potentia formali, & ita ſecundum eas duas rationes, ſiue re, ſiue ratione tantùm, & habitudine diſtinguantur, habet ad ſe quandam diſſimilitudinem, non propriam & formalem, ſed eminentialem & virtualem, quæ ſatis eſt ad actionem, vt diximus.

De Antiperiſtaſi.

IN ſecundo argumento petitur vulgaris difficultas de Antiperiſtaſi, quæ purè Phyſica eſt, & in 1. de Generat. cap. 7. ſolet ex profeſſo tractari, & ideò pauca attingam huic loco neceſſaria. Dicunt ergo quidam ad rationem illam, quamuis eadem qualitas non poſſit ſe ipſam intendere directa actione, tamen reflexa poſſe, quam aiunt eo caſu interuenire in hunc modum: Quod res calida v.g. à ſuo contrario obſeſſa, quaſdam ſpecies in illud immittit, quæ ſunt veluti inſtrumenta ad agendum in illud: cùm autem ipſum contrarium illis ſpeciebus reſiſtat, illæ in ſuum agens reflectuntur, atque ita illud intendunt. Ita docent Marſilius 1. de Gnerat. q. 17. & 18. Albertus de Saxonia, quæſt. 15. Venetus in ſumm. de Generat. cap. 23. & in ſumm. Meteoror. cap. 3. & alii. Sed hæc ſententia dicit incredibilia, & non ſoluit difficultatem. Primo enim fingit ſpecies intentionales ſine fundamento. Deinde facit illas inſtrumentum alterationis materialis, quod inauditum eſt. Rurſus facit illas euntes, & redeuntes, cùm tamen ſint accidentia, niſi fortaſſe dicat eſſe aliqua corpuſcula, quod incredibilius eſt; vel niſi dicat illum reditum eſſe Metaphoricum, per reactionem; quod verum eſſe non poſſe, iam patebit, probando alterum membrum, ſcilicet non ſolui difficultatem. Quod patet primò, quia illæ ſpecies, quidquid illæ ſint, ſunt inſtrumenta agentis, à quo manant: agunt ergo in virtute illius: ergo non poſſunt excedere in agendo virtutem eius: quomodo ergo poſſunt illud intendere, etiamſi ad illud reuertantur? Secundò, hæc actio ſæpè fit abſq; diffuſione aliqua ſeu actione per medium, vt quando agentia contraria ſunt proximè vicina, & alterius virtus roboratur in ſe: tunc enim nullæ ſunt ſpecies, quæ redire ad ipſum poſſint, quia nec recipiuntur in contrario, vt ſupponitur, nam propter reſiſtentiam eius dicuntur redire ad ſuum principium; neq; etiam in medio, quia nullum eſt. Deniq;, interdum hæc actio fit circa ſubiectum, cui talis qualitas repugnat vt in aqua puteali, non ergo poteſt eſſe per actionem reflexam eius.

XIIII. Quorundam opinio.

Marſil. Saxon. Venet. Reiicitur.

Alij ergo dicunt vnum contrarium à fortiori circumdatum ex naturali appetitu ſuæ conſeruationis ſeſe colligere & vnire, ſuamq; actionem in ſe conuertere, vt ſe tueatur. Additq; Niphus 1. de Gener. tex. ſuo 195. in recognit. dub. 2. vnum contrarium per ſe habere vim ad agendum per aliquam ſphæram, & quia à contrario obſiſtente impeditur ne diffundat illam extra ſe, eam in ſe conuertere, & ita ſe intendere. Sed hæc etiam opinio & falſa eſt, & difficultatem non ſoluit. Probatur, quia iam admittit non ſolùm ſimile agere in ſimile, ſed etiam idem in ſe XV. Aliorum ſententia. Vide Tolet. 1. de Gener. quæſt. 14. Impugnatur.

in ſe ipſum ſecundum eandem formalem qualitatem. Nec refert, ſi dicatur, hoc accidere ob circunſtans contrarium, & quaſi ex metu illius; nam vel ad illam actionem eſt in ipſa qualitate intrinſeca virtus naturalis, vel non: ſi eſt, ergo à principio ac ſemper efficiet in ſe illam actionem & intenſionem abſque occaſione contrarij, quia naturalis virtus naturaliter exequitur totam vim ſuam abſq; alia occaſione, dummodo non ſit impedita. Si verò nõ eſt in re virtus ſufficiens ad illam actionem, non efficiet illam, etiamſi contrarium non vrgeat. Simile argumẽtum fiet, inquirendo an illa maior intenſio ſit naturalis tali rei & qualitati, vel non. Nam ſi eſt naturalis, habebit illam ſemper ab intrinſeca natura dimanantem, neque expectabit neceſſitatem tuendi ſe à contrario vt illam faciat. Si verò eſt præternaturalis, non poteſt ab intrinſeco ex ipſamet qualitate prouenire.

XVI. Rurſuſq; inquiram, an illa maior intenſio occaſione inſtantis contrarij ab intrinſeco acquiſita, ablato contrario antequàm dimanuat, perſeueret in re, an non. Nam ſi perſeuerat, ſignum eſt eſſe naturalem, & à principio ac per ſe ſemper fuiſſe futuram abſque occaſione contrarij agentis, ſi nullum fuiſſet impedimentum. Si verò non perſeuerat, ergo nunquam potuit ab intrinſeco fieri, nam perfectio, quæ ab intrinſeco manat, non tollitur abſque extrinſeco agente. Deniq; vix intelligi poteſt, quid ſignificent illa verba, quòd agens ſe ſe colligit, & magis vnit, aut quod ad ſe actionem conuertit. Aut enim ſignificant, quòd ſeſe condenſat, & omnes partes ſuas in minorem locum redigit: & hoc facilè improbatur argumentis factis, applicando illa proportionaliter, quia vel ille motus aut condenſatio eſt naturalis, vel non: ſi eſt naturalis, ſemper inerit, per ſe loquendo: ſi non eſt naturalis, non fiet ab intrinſeco propter inſtans contrarium. Id quod etiam confirmat experientia, non enim experimur in omnibus rebus quæ à ſuis contrariis patiuntur, huiuſmodi motus: oporteret aũt in omnibus fieri, ſi id naturaliter proueniret ex vi appetitus ſe tuendi à contrario. Quod autem addebatur, nempe conuertere agens actionem in ſe, quia impeditur, ne illam diffundat, nullã habet veriſimilitudinem; quia ex eo, quòd ceſſet agens ab actione in aliud non fit capax actionis in ſe, nec maioris intenſionis. Aliàs, res exiſtens in vacuo, hoc ipſo ſe intenderet, quòd non poteſt agere in aliud. Item, quia effectio maioris intenſionis excedit popriam virtutem: ergo licet agens impediatur, ne in actionem ſibi proportionatam prodeat, non ideò poteſt efficere in ſe actionem quæ propriam ſuperet virtutem.

XVII. Alij ergo non inuenientes viam ad declarandam hanc actionem, negant eſſe in reb. talem actionem, & ad experientias reſpondent eſſe apparentes, non veras: & huiuſmodi apparentiæ variæ excogitantur cauſæ, quæ fictæ ſunt, & ſenſui repugnant: quãquam Galenus lib. 3. de ſimplicium medicam. facult. 3. in hanc ſententiam propenſus ſit.

XVII. *Duplex modus declarãdi actionem per antiperiſtaſim.* Dicendum eſt ergo, duob. tantùm modis intendi qualitatem aliquam occaſione circundantis contrarij, ſcilicet vel ab extrinſeco agente, quòd ea occaſione ibi includitur ac detinetur, vel è conuerſo, quia per eam occaſionem recedit extrinſecum corrumpens, & ſtatim res ab intrinſeco ſe reducit ad naturalem ſtatum, qui illam maiorem intenſionem poſtulat: & ita fit, vt nunquam qualitas intendat ſe ipſam. *Balneæ & animalis ventriculus cur hieme calidiores.* Priorem modum tetigimus ſectione præcedẽte, vbi A ex Ariſtotele diximus balneas in hieme eſſe calidiores, quia à medio frigidiori calor in eis includitur, atque impeditur ne foras erumpat: quod de calidis exhalationibus declarauimus. Sic etiam venter animalis calidior eſt in hieme, quia animales ſpiritus intus retinentur, eò quòd frigiditas aeris cutem & poros ſtringit, vt Galenus notauit declarans eitatum aphoriſmum Hippocratis, & eleganter Ariſtot. ſect. 2. Problem. q. 29. vbi alia exempla adducit. Et ex eadem cauſa (vt opinor) prouenit, quòd in hieme aqua putei ſit calidior, quia, nimirum, aliquæ exhalationes calidæ in cauernis terræ generatæ impediuntur, ne aſcendant, exiſtente medio denſiori & craſſiori propter maiorem frigiditatem. *Galenus. Ariſtoteles. Idẽ de aqua puteali.*

In qua tamen experientia duo ſunt difficilia. Vnũ, vnde ſint ibi tales exhalationes. Aliud, quomodo poſſint, cùm ſint tenuiſſimæ, agere in aquam, quę frigidiſſima eſt. Ad primum verò dicendum eſt, virtute Solis, & aliarum influentiarum cœleſtium generari huiuſmodi exhalationes ex terra, quæ ob denſitatem ſuam & ſiccitatem, quam, per ſe loquendo, maiorem habet in inferioribus partibus, apta materia eſt vt ab ea huiuſmodi exhalationes excitẽtur. XIX.

B Et fortaſſe plurimæ ex his æſtiuo tempore ibi generatæ, poſteà diutius ibi detinentur ob cauſam ſuprà dictam. Illæ autem, cùm ſint ſubtiliores aqua, illi facilè miſcentur, dum aſcendere conantur, & ita facilè poterunt eius frigiditatem temperare, ſaltem continuè in illam reagendo. Fortaſſe etiam aer incluſus in cauernis vel poris terræ, cùm natura ſua calidus ſit ob eandem cauſam calidior eſt, & ad illam actionem iuuat. Alter modus huius actionis declaratur aliis exemplis: primum eſt de aqua puteali, quæ tempore æſtatis eſt frigidior, nam exhalationes calidæ, à quibus calefieri poſſet, ibi non conſiſtũt, ſed celeriùs aſcendunt: tum quia medium eò quòd ſit calidius & rarius, non impedit, tum etiam quia eo tempore illę exhalationes ſubtiliores ſunt propter vehementiorem Solis influentiam. Atq; ita remoto agente contrario, aqua ab intrinſeco frigidior fit, non quã natura eius poſtulet, ſed quàm anteà eſſet dum à contrariis ſuis plus pateretur. Hoc etiam modo euenit, vt aqua frigida Soli in æſtate aliquantulum obiecta, frigidior fiat, nam calor extrinſecus efficit in medio, vel in externa ſuperficie aquæ, aut in vaſe quod illã continet, aliquam raritatem, & tunc ſi quid vaporis

C calidi aquam circundabat, vel ei permiſtum erat, euaporatur faciliùs, & inde fit vt aqua ad naturalem ſtatum magis ſe reducat; & fortaſſe etiam condenſatur amplius non ſolùm ob dictam cauſam ſed etiam occaſione vitandi vacuum: atq; ex hoc etiam capite frigus creſcit. Legatur Ariſtoteles ſect. 24. Problem. q. 13. & 1. Meteor. c. 12. Altero ergo ex his duobus modis poſſunt omnes experientiæ ſimiles declarari, vt nunquam neceſſe ſit admittere idem intendere ſe ipſum ſecundum eandem qualitatem: nam quando illa intenſio eſt ab intrinſeco per naturalem dimanationem, tribuitur generanti.

An multitudo agentium, ſeu denſitas materiæ vnius conferat ad intenſionem actionis.

IN tertio argumento duæ petuntur difficultates: vna eſt an qualitas exiſtens in denſiori ſubiecto poſſit in alio rariori intendere ſibi ſimilem vltra ſuum gradum; ſeu, quod idem eſt, an plura agẽtia partialia vel plures partes eiuſdẽ agentis propter maiorẽ applicationem ad idẽ paſſum ſibi ſimile in quali- XX. *Quorundam ſententia affirmans.*

tate, & æquale in gradu, poſſint intendere qualitatem eius. Multi enim ita affirmant, vt Marſilius 1. de Gener. quæſt. 19. & Soto 2. Phyſic. quæſt. 2. & Niphus 1. de Generatione ſuo text. 195. dub. 2. quæſt. 2. Ratio eorum eſt, quia virtus agentis non ſolùm creſcit ex intenſione formæ, ſed etiam ex multitudine, dicente Ariſtotele 8. Phyſic. textu 80. in maiori magnitudine maiorem virtutem exiſtere: ergo ſi tota illa virtus magis applicetur eidem paſſo, vt fit, quando agens eſt denſius, maiorem etiam effectum faciet. Et confirmatur communi exemplo ſuprà poſito de ferro candenti, & de duobus luminoſis æqualibus, & æquè applicatis eidem parti aeris. Item de actibus æqualibus multiplicatis, qui intendunt habitum: & de guttis æqualibus æquè cadentibus, quæ tandem cauant lapidem. Et confirmatur ſecundò, nam aer in hieme congelat aquam, quia, nimirum, intendit frigiditatem eius vltra eum gradum frigiditatis, quem in ſe habet, nam ſi ipſe eſſet tam frigidus, etiam condenſaretur, & fieret aqua.

Marſilius. Soto.

XXI. Neque exiſtimant hi authores hanc ſuam ſententiam eſſe contrariam doctrinæ traditæ de diſſimilitudine requiſita inter cauſam efficiẽtem & paſſum: ſed aiunt, ſicut ſimile agit in ſimile ſecundum formam, ſi ſit diſſimile in gradu, ita etiam poſſe id quod eſt ſimile in forma & gradu, agere in aliud ſimile, ſi ſit diſſimile in virtute & potentia: ita verò in præſenti accidere: nam calidum vt quatuor valde denſum, licet non excedat in gradu aerem, neq; manum æquè calidam, excedit in virtute & poteſtate. Quia hæc non commenſuratur ſoli intenſioni, vt dictum eſt. Et declaratur prætereà, quia illud calidum denſum habet vim producendi in alio totam formam, quàm in ſe habet; quia ergo in paſſo rariori non poteſt illam multiplicare ob incapacitatem eius, auget illam intenſiuè.

XXII. Hanc ſententiam exiſtimo falſam, & contrariam principio poſito: quod hoc ſenſu accipiendum eſt, ſcilicet, nullam rem poſſe quippiam agere in aliam ſibi ſimilem ſecundum eam formam, in qua ſimiles ſunt, neque ei poſſe addere perfectionem ſeu intenſionem, ſi ſupponantur eſſe perfectè ſimiles, id eſt non tantùm in ſpecie, ſed etiam in gradu intenſionis, quod Ariſtot. citato loco de Generatione dicit, *ſi ſint omnino ſimiles*. Quocirca ad argumentum factum dicendum eſt, multitudinem formæ cum æquali intenſione, ſiue in vno agente valde denſo, ſiue in multis quantumcunq; applicatis, non ſufficere vt intendat in alio ſimilem formam vltra illum gradum, quem talis forma habet in agẽte. Hæc eſt communior ſententia, quam tenet Paulus Venetus in ſumm. de Generat. cap. 23. Albertus de Saxonia 1. de generatione, quæſtione 15. & Aſtudillo quæſtione 21. & optimè Victoria in relectione de augmento charitatis.

Reiicitur ſententia relata.

Reſolutio quæſtionis.

Venetus. Saxon. Aſtudillo. Victoria.

XXIII. Ratio à priori eſt iam tacta, quia agens actione ſua intendit aſſimilare ſibi paſſum, quo fine conſecuto, ceſſat eius actio, ſed ſi paſſum factum eſt ſimile in forma & gradu, iam eſt perfectè ſimile: igitur non vltrà progreditur actio. Nec dici poteſt nondum eſſe perfectam ſimilitudinem factam, quia paſſum non eſt aſſecutum tantam formæ multitudinem, quanta eſt in agente: tum quia multitudo vel paucitas formæ non pertinet ad rationem ipſius formæ ſeu qualitatis, ſed prouenit ex ſubiecto ſeu quantitate: & ideò illa non eſt diſſimilitudo in forma, ſed inæqualitas in quantitate: vnum enim album non dicetur diſſimile duobus albis, quia non eſt plura, ſicut illa, ſed dicetur inæquale: per actionem autem non intenditur talis æqualitas, ſed ſimilitudo in forma. Tum etiam, quia talis ſimilitudo, vel potiùs æqualitas eſt impoſſibilis, ſuppoſita capacitate ſubiecti rari aut denſi, ſeu, quod idem eſt, ſuppoſito quòd paſſum ſit vnum, & agentia plura. Neque etiam eſt verum eam inæqualitatem compenſari poſſe maiori intenſione, tum quia ſunt quantitates ſeu perfectiones diuerſarum rationum; tum etiam quia potiùs per illam maiorem intenſionem fieret noua diſſimilitudo in gradu, manente eadem inæqualitate in multitudine formæ.

XXIIII. Secunda ratio eſt, quia in forma remiſſa, quantumuis multiplicata in multis ac differentibus ſubiectis, aut in multis partibus eiuſdem ſubiecti, non eſt virtus ſufficiens ad efficiendam maiorem intenſionem in ſimili forma: ergo. Patet antecedens, quia inprimis non eſt ibi formaliter talis virtus, cùm non ſit formaliter talis intenſio in ea forma. Suppono enim intenſionem non eſſe aggregationem plurium ſimilium graduum in eadem parte ſubiecti, ſed proprium & per ſe augmentum eiuſdem qualitatis in eadem parte ſubiecti: quod augmentum v. g. vt octo non eſſet, etiamſi duo calores vt quatuor in eadem parte ſubiecti ponerentur, de quo inferiùs ſuo loco dicam, hæc ergo perfectio multò minùs eſſe poteſt formaliter in multitudine formæ remiſſæ exiſtente in multis ſubiectis, vel partibus ſubiecti. Neque etiam eſt ibi eminenter, cùm illa forma ſecundum ſpeciem ſit eiuſdem rationis, ſecundum gradum autem ſit inferioris rationis in ſingulis partibus ſubiecti, & conſequenter in omnibus etiam ſimul ſumptis. Nam in multis rebus eiuſdem rationis non eſt eminentior virtus, quàm in ſingulis, cùm eminentia virtutis poſtulet formam ſeu naturam ſuperioris rationis. Neque etiam poteſt dici eſſe virtualiter illa intenſio in illa forma ob multitudinem eius, quia continentia virtualis vt ab eminentiali diſtinguitur, ſolùm tribuitur virtuti inſtrumentariæ: non poteſt autem hoc modo attribui illa intenſio multitudini formæ inferioris intenſionis, & eiuſdem rationis, tum quia talis forma, dum agit ſibi ſimilem, non tam ſe gerit vt inſtrumentum, quàm vt proprium principium agendi, vt ſuprà dictum eſt, tum etiam quia non poteſt ſignari principale agens, in cuius virtute dicatur efficere illum effectum: imò illa multitudo formæ per ſe non eſt inſtituta vt ſit inſtrumentum alicuius actionis, ſed eſt quaſi aggregatio quædam inſtrumentorum eiuſdem rationis.

XXV. Tertiò argumentor ab incommodis, quia ex oppoſita ſententia ſequitur primò, tres res calidas, vt quatuor poſſe ſe efficere ad inuicem ſummè calidas, ſi duæ ſimul iunctæ intendant calorem tertiæ vſque ad quintum gradum, & illa rurſus alias reddat ſibi ſimiles, & ita procedant vſque ad ſummum. Secundò ſimiliter ſequitur, aquam calidam vt quatuor ſecundum omnem partem poſſe ſe reddere calidiorem in quocunq; gradu, nam duæ partes extremę v. g. efficient in intermedia, & intendent eius calorem, & illa rurſus efficiet in partes extremas, & ſic procedet actio vſq; ad ſummum. Hæc tamen, & ſimilia, ſunt planè falſa, & contra experientiam. Tertiò ſequitur per actus remiſſos intendi habitum, ita vt ad intenſiorem actum inclinet, quod etiam eſt falſum, vt ſuppono.

Abſurda ex oppoſita ſententia.

Vt reſpondeamus fundamento contrariæ ſententiæ, aduertendum eſt primò, aliud eſſe virtutem agendi creſcere ex multitudine formæ, aliud creſcere quoad vim producendi effectum perfectiorem intenſiuè: illud enim generalius eſt, & ex illo non rectè colligunt hoc poſterius authores illius ſententiæ. Augetur ergo illo modo virtus agendi non intenſiuè, ſed extenſiuè, & ideò non augetur vt poſſit intenſiorem effectum producere, quàm ſit ipſa forma, quæ eſt ratio agendi: ſed vt ſuum adæquatum effectum faciliùs, velociùs, fortiùs, & ad maiorem diſtantiam, cæteris paribus, poſſit efficere. Vnde dici poteſt augeri quoad modum faciendi, non quoad rem, quam poteſt facere. Et ſimiliter, quando multitudini formæ adiungitur denſitas partium ſubiecti, multùm iuuat ad hunc modum actionis, quia tota illa multitudo formæ meliùs applicatur paſſo, & ideò conducit ad promptiorem actionem, non tamen poteſt ſe ſola conducere ad meliorem effectum, quàm in virtute formæ contineatur, quia illa applicatio ſolùm eſt conditio, quæ per ſe non conducit ad agendum, niſi ſuppoſita virtute.

XXVI. Secundò eſt obſeruandum, ſermonem eſſe de multitudine formæ, quæ omnino æqualis eſt in eſſentia & gradu formæ paſſi: nam ſi contingat qualitatem agentis eſſe quoad eſſentiam & ſpeciem alterius rationis ab ea quæ fit in paſſo, & eminenter continere illam, quamuis in ſuo ordine eſſet remiſſa, poſſet eſſe principium efficiendi inferiorem qualitatem in ſuis gradibus intenſam, vt in ſuperioribus tactum eſt: nam illa ſuperior qualitas in quocunque gradu ratione ſuæ eſſentiæ poſſet eminenter continere totam latitudinem inferioris qualitatis. Neque tunc ſimile ageret in ſimile, etiamſi qualitas v. g. vt vnum, qualitatem vt vnum intenderet, quia eſſent diuerſarum rationum, & illa potiùs eſſet quædam proportio, quàm propria ſimilitudo. Deinde contingere etiam poteſt, vt multitudo formæ conducat ad intenſiorem effectum, quando effectus non adæquat intenſionem formæ agentis, vt v. g. quando vna lucerna illuminat aerem, non producit in illo tam intenſum lumen, quã in ſe habet, & ideò rectè fieri poteſt, vt duæ lucernæ ſimul ſumptæ & inter ſe æqualis intenſionis, lumen intenſiùs in aere producant, quàm qualibet per ſe poſſet: tunc enim ceſſant rationes factæ, quia paſſum nunquam eſt factum perfectè ſimile agenti: cùm ergo in agente non ſolùm ſit maior multitudo formæ, ſed etiam intenſior forma, poteſt in eo eſſe virtus ad intendendum effectum. Vnde in quolibet illorum agentium per ſe erat forma productiua totius illius intenſionis: quòd autem vnum agens per ſe ſolum totam illam non produceret, prouenire poterat, vel ex indiſpoſitione paſſi, vel ex diſtantia, vel ex alia ſimili cauſa. Et tunc multitudo formæ intenſæ optimè conferre poteſt ad intenſiorem effectum producendum, qui tamen non excedat intenſionem cauſæ.

XXVII. *Duo ſimilia, ſed inæqualia agẽtia an ſe mutuò iuuent in actione.* Maior difficultas eſt, ſi concurrerent ſimul duo agentia inæqualiter intenſa, an poſſent ſe iuuare ad producendum intenſiorem effectum, qui licet non excedat abſolutè totam intenſionem cauſæ, excedat tamen intenſionem alterius partialis agentis habẽtis formam minùs intenſam, ita vt licet qualitas remiſſa, quantacunque in multitudine ſit, per ſe non poſſit qualitatem ſibi ſimilem in gradu intendere, tamen cum conſortio intenſioris qualitatis poſſit ad eam intenſionem iuuare, & cooperari. Tunc enim videntur etiam ceſſare rationes factæ, nam in tali agente totali, eſt abſolutè intenſior forma, & virtus ſufficiens ad illum effectum: & inferiores gradus qualitatis coniuncti ſuperioribus poſſunt concurrere ad quoſcunque gradus alterius qualitatis ſimilis, vt v. g. quando calidum vt octo intendit calorem vt quatuor, non tantùm concurrit ad quintum gradum v. g. per quintum ſui caloris, vel per ſuperiores, ſed per totum ſuum calorem: ſicut è contrario, quando facit primum gradum, non id efficit per primum, ſed per totum ſuum calorem. Cuius ſignum eſt, quia ad efficiendum primum vel quintum gradum maiorem vim habet calidum vt octo, quàm calidum vt quinque, vel vt vnum, cæteris paribus, nam & maiorem reſiſtentiam vincet, & velociùs aget: ergo ſignum eſt non agere ſolùm per gradum ſimilem, & cæteros ſe habere concomitanter, & quaſi per accidens ad illam actionem, ſed reuera ad illam concurrere. Et ratio eſt, quia, vt omnes iuuent & concurrant, ſatis eſt quòd in omnibus & ſingulis ſit eſſentia caloris, quamuis non ſit in ſingulis gradibus illa peculiaris ſimilitudo, quæ eſt inter gradus eiuſdem omnino rationis, ſatis enim eſt, quòd illa ſimilitudo ſit in tota forma, quæ eſt principium agendi. Sic igitur etiam plures formæ remiſſæ, coniunctæ intenſiori, poterunt concurrere cum illa ad intenſiorem effectum producendum. Eſt ergo hoc probabile, nec rationes factę ita contra illud militãt, vt facilè ex dictis patet, & poteſt conferre ad ſaluandas aliquas experientias, vt in ſuperiorib. tactum eſt, & ſtatim etiam videbimus.

Non tamen omni difficultate caret, nam ſi forma remiſſa, cõiuncta intenſiori agit ad intenſionem ſibi ſimilis, cur non potiùs aget ad intenſionem ſui ipſius? Item, quia aliàs calidum vt octo æquè vicinum duobus calidis vt quatuor, cum vno, & per illud ageret ad intenſionem alterius, & è conuerſo. Poſſet tamen reſponderi, ex peculiari diſpoſitione paſſi, aut partialis agentis prouenire, vt vnum partiale agens remiſſum magis cooperetur intenſiori agenti ad intendendam ſimilem formam in alio ſubiecto, quàm in ſe, vel quàm aliud ſimile, vt ex dicendis faciliùs conſtabit. Eſt ergo hoc probabile, de quo plura inferiùs. XXVIII.

Ex his ergo ſatis eſt expeditum fundamentum contrariæ ſententiæ. Ad primam verò experientiam à nobis allatam de ferro candenti communis omnium philoſophorum conſenſus & reſponſio eſt in eo eſſe aliquem ignem incluſum in poris, quamuis nos lateat: à quo igne in candentis ferri poris incluſo prouenit illa maior intenſio, quàm ſenſibus facilè experimur, quamuis vehementia & celeritas actionis proueniat ex conſortio ferri, & denſitate illius. Signum autem, quòd ibi ſit aliquis ignis incluſus & contentus (vt modo diximus) in poris ferri, ſumi poteſt ex fulgore, qui ab igne ſemper prouenit, vt dixit Plato in Timæo. Item, hoc ipſum oſtendi poteſt ratione neutiquam contemnenda, quia ferrum non eſt ſine poris, in quibus ſolet eſſe aer: ergo cùm calefactio vehemens interceſſerit, verſus erit in ignem, vi & efficacia calefactionis tam intenſæ ac vehementis. Ac denique nunquam fit tam vehemens calefactio in aliqua materia, aut ſubiecto talis calefactionis capaci, quin aliquæ exhalationes ab ea ſecernantur, & inflammentur, ſeu in ignem vertãtur. Alij reſpondent longè alia ratione, eſſe nimirum in ferro ſummum calorem qui eſſe poteſt, & hoc ſine forma ignis propter alias diſpoſitiones repugnantes igni, XXIX. *Ferrum candens qualiter ignem generet.*

igni & conſeruantes ibi formam ferri. Sed difficile A creditu eſt illas diſpoſitiones, quę in ferro, tanquam in ſubiecto ſibi proportionato, & connaturali connaturaliter exiſtunt, non impedire etiam tantam intenſionem caloris, cùm illi etiam repugnent ex natura rei. Aliam reſponſionem ſuprà ego inſinuaui, quòd in materia ſicca & diſpoſita poteſt generari ignis abſq; præuia calefactione ſumma; quod poteſt facilè defendi, & eo poſito non ſequitur eſſe in ferro ſummũ calorem. Prima verò reſponſio ſufficiens eſt.

XXX. *Actus remiſſi an augeant habitum.* Ad experientiam de actibus remiſſis adductam reſpondetur potiùs probare oppoſitum, quia iuxta communem ſententiam non intendunt aut augent habitum: quamuis hoc lõgiorem expoſitionem requirat, quàm ſuo loco magis ex profeſſo trademus. Ad aliam de guttis cadentibus reſpondetur ſingulas aliquid agere, quia paulatim diſponunt ſubiectum, quod reddunt aliquantulum mollius, aliàs ſi ſubiectum maneret æquè indiſpoſitum, nihil plus agere poſſet ſecunda, quàm prima, nec centeſima, quàm tertia: quælibet tamen agit in paſſum diſſimile, nam ex ſe v.g. erat ſiccum, & in principio humectari incipit iuxta proportionem & virtutem guttæ cadentis: quia verò poſteriores inueniunt paſſum magis diſpoſitum, plus agunt, nulla tamen agit vltra propriam intentionem & virtutem. Ad tertiam de gelu, negatur in primis aerem plus frigefacere aquam, quàm ipſe ſit frigidus, ſed, ad ſummũ, poteſt impedire omnino, ne ab extrinſeco agẽte calefiat: & tunc ipſa aqua ſe reducit ad ſummam frigiditatem, quam natura ſua poteſt habere. Quòd ſi illa frigiditas ſufficit ad congelationem, iam non prouenit ab aere: ſi verò non ſufficit (vt reuera videtur non ſufficere, aliàs aqua in ſuo naturali ſtatu exiſtens ſemper eſſet congelata) etiam tunc quærenda erit alia cauſa illius congelationis præter aerem, qui aer, ſolùm dicebatur infrigidare. Exiſtimo autem congelationem prouenire ex diminutione humiditatis aquæ, atque adeò ex aliqua influentia cœleſti exiccante, nam illa ſiccitas ſic affecta & attemperata cum tali denſitate & frigiditate materiæ, congelationem perficit, nulla ergo qualitas ibi interuenit, quæ à remiſſiori qualitate eiuſdem rationis intendatur.

De actione reflexa.

XXXI. Altera dubitatio in eodem argumento petita eſt de actione reflexa, in qua fatentur aliqui formam remiſſam poſſe intendere ſe ipſam, nedum ſibi ſimilem. Quam ſententiam ita abſolutè & vniuerſaliter ſumptam ſuprà reiecimus, & iterum ſtatim aliquid contra illam addemus. Alij dicunt per reflexionem multiplicari radios Solares. v.g. circa eandem partem medij, nam quia ex ſe poſſent (inquiunt) vlteriùs pertranſire, maiorem ſphæram obtinentes ideò cùm corpori occurrunt, quod eorum diffuſionem impedit, ad idem paſſum à quo reuerberantur, redeunt, & ita fit reflexio. Sed niſi hæc dicantur per Metaphoram, planè ſunt falſa, & rationi apertè contraria, nam finguntur eſſe radij corpuſcula quædam, quæ à Sole oriantur; quod de omni agente fuit placitum Democriti; ab Ariſtotele, & omnibus Philoſophis reiectum, vt generatim notauit D. Thom. D. Thom. 1. p. quæſt. 115. art. 1. & ſpecialiter de lumine quæſt. 67. art. 2.

XXXII. *Explicandæ quæſtionis* Duobus ergo modis intelligi poteſt, actionem in medium eſſe intenſiorem propter reflexionem. Primò, quia dum agens principale in minori ſphæra operatur, intenſiùs agit in partibus eius, quàm ſi actio eius ad maiorem ſphęram diffunderetur, quod principium per ſe quidem apparet probabile, nam virtus finita ad plura applicata, minor eſt in ſingulis: ergo è conuerſo collecta ad pauciora, fortiùs aget in ſingulis: ergo etiam aget intenſiùs, intra latitudinem tamen ſuæ virtutis & intenſionis. Sic igitur ignis calefaciens hanc aulam, cùm poſſet multò maiorẽ ſphæram ſimul calefacere, quia tamen actio eius intra cãcellos aulæ detinetur, intenſiorem calorem facit in hoc aere, quàm alias faceret, & idem proportionaliter eſt de Sole illuminante. Quamuis autem tunc dicitur intenſio eſſe maior propter reflexionem, tamen reuera illa reflexio ſic expoſita, ex parte corporis in quo fit, ſolùm eſt impedimentum, ne actio vlteriùs progrediatur. Ex parte autem principalis agentis eſt efficacior actio, maiorque ſuæ virtutis applicatio. *Primus ... dus ... batur.*

Sed hic modus explicandi reflexionem, & actionem per illam, quamuis in eo quod affirmat, probabilis ſit, non tamen ſolus ſufficit, vt videtur, ad ſaluandum omne id, quod experientia oſtendit in huiuſmodi reflexione. XXXIII. B Primò quidem, quia ſi corpus, in quo fit reflexio, ſolùm deſeruiret vt diffuſionis impedimentum, ratione cuius virtus primi agentis quaſi vnita ad minorẽ ſphæram, fortiùs in illam agit, quodlibet corpus obiectum in eodem puncto, & æquè impediens extenſionem ſphæræ, æqualem faceret reflexionem: nam ęqualem omnino occaſionem præberet primo agenti, vt fortiùs intenderet actionem ſuam, & vires ſuas (vt ita dicam) duplicaret: cõſequens autem eſt apertè contra experientiam, nam res nigra v.g. cæteris paribus, non facit æqualem reflexionem lucis, ac res alba; nec res alba facit æqualem, ac ſpeculum. Secundò, quia ſi reflexio illo tantummodo fieret, æqua proportione id deberet fieri per totam ſphæram, nam illa fortior actio, vel applicatio virtutis, æqua proportione ad totam illam fit. Conſequens autem eſt contra manifeſtam experientiam, nam fortior reflexio fit in partibus propinquioribus corpori, à quo fit reflexio vt per ſe ſatis conſtat.

XXXIIII. *Corpus quod reflectit actione agit in illud contra quod reflectit.* Quocirca dicẽdum neceſſariò videtur, in hac dicta reflexione interuenire propriam efficientiam illius corporis, in quo reflexio: illud enim recipit à primo agente formam ſeu qualitatem actiuam, & illa affectum iterum agit in paſſum ſibi proximum, quod eſt ipſum medium, per quòd prima actio agẽ- C tis vſq; ad illud corpus deuenit. Et ideò illa prima actio agentis vocatur directa, altera verò vocatur reflexa. Hic autem modus non aliter probatur, quam ex ſufficienti enumeratione, & quia per ſe eſt probabilis, & nullã inuoluit repugnantiam, quia ſæpè accidit vt vna res per formam extrinſecus receptã iterum agat, ſicut aqua calida per calorem. Non tamen caret ſuis difficultatib. nã in primis interrogari poteſt, cùm medium eandem qualitatem recipiat à primo agẽte, cur non ipſum potius agat in aliud à quo dicitur fieri reflexio, quàm ab illo patiatur. Reſpondetur id prouenire ex peculiari diſpoſitione, vel cõditione talis corporis, & qualitatis, nam lumen v.g. non videtur per ſe actiuum, niſi in corpore denſo ac terſo recipiatur, vel ſaltẽ non eſt æquè actiuũ, vt experiẽtia docet, ideò enim luna illuminata à Sole plus illuminat, quàm alię partes cœli, quia ita eſt lucida vt ſit etiam dẽſa. Quoniam ergo reflexio luminis ſemper fit in corpore denſo ad medium rarum, ideò potiùs eſt illa actio à tali corpore, quàm ab alio. Simile quid

quid reperitur in reflexione caloris: communiter e- A nim fit à corpore denſiori, quòd fortiùs agit, vt ſuprà dictum eſt, propter multitudinem materiæ.

XXXV. *Dubio ſatisfit.* Sed tunc oritur ſecunda difficultas, quia hinc ſequitur, vel primùm agẽs intenſiùs calefacere aut illuminare rem diſtantem, quam propinquã, propter diſpoſitionem eius, aut rem illã diſtantem in qua fit reflexio intẽdere ſimilem qualitatẽ in medio ſolùm ob maiorem multitudinem materiæ: cùm tamen in illo ſit vel minùs intenſa, vel ad ſummum æqualiter: vtrumq; autem repugnat dictis in ſuperiorib. Hoc eſt argumẽtum, quo mouentur maximè illi, qui dicunt in actione reflexa ſimile in gradu intendi à ſimili, vel idem à ſe ipſo. Sed hoc partim impugnatum eſt ſuprà, & præterea poteſt facilè refutari, quia actio reflexa, vera actio eſt, & non poteſt fieri ſine ſufficiẽte virtute, nihilq; habet ſpeciale niſi denominationem, quia flectitur verſus agens à quo directè recipitur forma, à qua eſt actio reflexa. Et ideò poſſet quis reſpondere hanc reflexionem nunquam fieri niſi vel per qualitatem diuerſæ rationis, vel adiuuãte aliqua ſimili qualitate, vt v.g. cùm ſpeculum per lumen calefacit actione reflexa, tunc dicitur reflexio fieri per B qualitatem diuerſæ rationis, & ceſſat facilè difficultas tacta, vt ſuprà dictum eſt, quia licet lumẽ non ſit intẽſius in ſpeculo, quam in aere, poteſt inteſiùs calefacere, quia eſt qualitas ſuperioris rationis, & aliũde iuuatur ex denſitate ſubiecti & multitudine formæ magis applicatæ. At verò cum ſit reflexio inter ipſamet lumina, non habet locum dicta reſponſio, & ideò tunc nõ deerit qui neget, eſſe in re talem actionem reflexam, qua lumen medij maius reddatur; ſed ita apparere quia corpus illud terſum, aut albũ, vehementiùs mouet viſum. Sed hoc non apparet credibile, quia experimur ipſum aerem clariùs lucere, cùm fit reflexio & obiecta in eo poſita meliùs videri. Dici etiam poſſet non intendi lumen in medio, ſed nouum fieri à corpore per reflexionem: neq; eſſe inconueniens duo lumina eſſe ſimul in eadem parte aeris. Sicut quando fit reflexio in ſpeculo, probabile eſt nouam ſpeciem viſibilem eiuſdem obiecti cauſari in medio per reflexionem. Sed hæc multiplicatio luminum, licet perſpectiuis placeat, à Philoſophis non eſt recepta, neq; eſt cõſentanea iis quæ ſuprà dicta ſunt de indiuiduatione accidentium. Et ideò dici aliter poteſt lumen receptum in corpore dẽſo eſſe C diuerſæ rationis ab illo quod recipitur in aere: quod difficile creditu eſt. Aut etiam dici poſſet iuuari ab aliqua qualitate ſubiecti: ſed hæc omnia & alia quæ facilè excogitari poſſunt, ſine fundamento affirmarentur, ad fugiendam potiùs difficultatem quàm expediendam illam.

XXXVI. Quocirca neceſſariò videtur admittendũ aliquod ex dictis conſequentib. dummodò non intelligatur qualitas remiſſa, aut ſe ſola intendere ſibi ſimilẽ, ſed in virtute & cum conſortio principalis agentis: hoc enim eſſe probabile in ſuperiorib. declaratum eſt. Si ergo dicamus Solem, v.g. ob maiorem ſubiecti capacitatem, intenſiùs illuminare ſpeculum diſtans quã aerem medium coadiuuante ipſo medio vt inſtrumento, vel partiali agente: tunc facilè eſt intelligere ſpeculum ſic illuminatum iterum agere in aerẽ ſibi vicinum, & intendere lumen: neque enim eſt inconueniens vt in eadem qualitate quidam gradus fiant ab vno agente, & alij ab alio, quando agunt diuerſis actionib. & non æquè primò, ſed cum aliquo ordine vt hîc contingit. Si verò dicamus in actione directa non illuminari intenſius ſpeculum remotum, quàm aerem medium, ſic dicendum eſt, eò quòd ſpeculum eſt aptius ad agendum per lumen receptũ quam aer; ſtatim ac illuminatur, coniungi virtualiter primo agenti, & iuuare illud, ac iuuari ab illo, ad intendendũ lumen aeris. Atque ita poſſunt hi duo modi dicendi probabiliter defendi, quamuis omnib. penſatis inter hos duos modos prior videat̃ facilior, meliuſq; declarare actionem reflexam & difficultates vitare.

De reactione.

XXXVII. IN quarto argumento petitur difficultas de reactione, & quomodo in illa ſaluetur maior proportio neceſſaria ad cauſalitatem effectiuam. Sed hæc difficultas latiſſimè tractatur in primo libro de Generat. & pendet maximè ex intelligentia differẽtiæ quæ eſt inter potentiam agendi & reſiſtendi, quã nos infrà trademus, tractando de potentia. Nunc ergo breuiter dicitur, reſiſtere alicui, formaliter non eſſe agere in illud: poteſt enim res interdum reſiſtere, etiamſi nihil agat in aliud. Ex quo fit, vt ad agendum non ſit neceſſarium, vim agendi vnius eſſe maiorem vi agendi alterius, ſed per ſe ſolùm requiri, B vt actio vnius ſuperet reſiſtentiam alterius. Hinc ergo fieri vt paſſum reagat in ſuum agens, etiamſi ab illo vehementiùs patiatur: quia licet ſuperetur in actiuitate, nihilominùs poteſt actiuitate ſua aliquantulum ſuperare reſiſtentiam alterius, & ita non agit in illud quatenus maius vel æquale eſt ipſi, ſed quatenus aliquo modo eſt inferius. Sed hæc intelligẽtur meliùs, explicatis rationibus potentiæ actiuæ & reſiſtitiuæ, & proportionib. earum: quòd infrà pręſtabimus. Vltimum argumentum ſuperiùs ſolutúm eſt.

SECTIO X.

Vtrùm actio ſit propria ratio cauſandi efficientis cauſæ, ſeu cauſalitas eius.

I. DEclarauimus principia & conditiones neceſſarias cauſæ efficiẽti vt ſit proximè apta ad cauſandum, ſupereſt vt explicemus quid ſit illud quo formaliter conſtituitur actu cauſans, illud enim nos vocamus proximam rationem cauſandi, ſeu cauſalitatem vniuſcuiuſque cauſæ. Et, vt ſæpè dixi, C non eſt ſermo de relatione cauſæ, quæ reſultare dicitur effectu iam producto, quia manifeſtum eſt illam non eſſe cauſalitatem, cùm potiùs ſupponat cauſalitatem tanquàm rationem in qua fundatur. Eſt ergo ſermo de cauſalitate, prout noſtro modo intelligendi dicit proximam rationem fundandi relationem, illa enim ratio eſt quæ conſtituit & denominat cauſam in actu, prout dicitur eſſe prior natura ſuo effectu.

Aliquorum opiniones.

II. *Prima.* DIfficultas verò eſt, an hæc cauſalitas ſit ipſamet actio qua agens agit, an verò ſit aliquid aliud præter actionem, nonnulli enim Thomiſtæ negant cauſalitatem agentis eſſe actionem ipſam, vt Soncinas 5. Metaphyſ. q. 4. & Iauell. q. etiam 4. qui refert Heruæum quodlib. 2. q. 1. & quodlib. 4. q. 8. *Soncin. Iauell.* Fundamentum eſſe poteſt, quia cauſalitas agentis aliud eſſe debet ab effectu agentis, nam cauſalitas non cauſatur, ſed per illam cauſatur effectus: actio autem eſt effectus agentis: ergo non eſt cauſalitas eius. Probatur minor, tum quia actio nihil aliud in re eſt, quàm effectus vt manat ab agẽte, tum etiã, quia ipſa actio,

actio, etiam formaliter ſumpta, oritur ab agente & à virtute eius: ergo ipſa etiam eſt effectus agẽtis, & indiget cauſalitate qua cauſetur. Secundò, quia tranſacta actione adhuc manet vera cauſa efficiẽs: nã Sol poſtquam produxit aurum, eſt vera cauſa efficiens eius, & verum eſt dicere aurum pendere à Sole vt ab efficiente, & tamen actio non durat.

III. Quòd ſi interroges ab his authoribus quæ ſit ratio cauſandi huius cauſæ, nil aliud reſpondent, niſi, cauſalitatem efficientis eſſe, dare eſſe effectui. Quia verò hæc verba cõmunia etiam ſunt aliis cauſis, præſertim formæ, addunt explicationem, ſcilicet quòd ſit dare efficiendo, ſeu quod ſit efficere ſeu producere. In quo dupliciter deficere videntur: primò, quia idem per idem dicunt: ſecundò quia vel inuiti recidunt in opinionem quam reprobant: quid enim eſt efficere niſi agere? à quo autem res denominatur agere niſi ab actione? ergo perinde eſt dicere cauſalitatem efficientis cauſæ conſiſtere in ipſo agere, ac conſiſtere in actione, niſi quòd his poſterioribus verbis formaliùs declaratur, non ſolùm per ipſum concretum, ſeu per denominationem agentis, quæ eadem eſt cum denominatione cauſæ efficientis in actu, ſed per abſtractum & per formam denominantem.

IIII. Secunda. Alij ergo, vt à prædicta ſententia omnino recedant, dicunt cauſalitatem agentis non poſſe eſſe aliquid extra agens, ſed debere eſſe modum intrinſecum ipſi agenti: nam in aliis cauſis cauſalitas vniuſcuiuſq; eſt modus eius intrinſecè illam afficiẽs: ergo idem erit in cauſa efficiente: actio aũt propriè dicta, vt talis eſt, non eſt modus agentis, ſed aliquid extra ipſum agens. Et confirmatur, nam huiuſmodi actio, quæ ſit in effectu, non interuenit in omni cauſalitate effectiua, vt patet in creatione, & tamen ibi eſt vera cauſa efficiens: ergo cauſalitas efficientis vt ſic nõ conſiſtit in actione, ſed in aliquo intrinſeco ipſi agenti, quidquid illud ſit. Confirmatur ſecundò, quia vna cauſa efficiens reſpectu vnius effectus adæquati vnam habet cauſalitatem, & tamen ſæpè non habet vnã, ſed plures actiones, vt ignis vna cauſalitate generat ignem ſibi ſimilem, & tamen ibi interuenit actio qua tranſmutat materiam, & alia qua facit formam, & alia qua vnit illam, & alia qua producit totum compoſitum: hæ namq; actiones omnes in generatione hominis diſtingui poſſunt, & videtur eadem eſſe ratio de reliquis, nam ipſamet diſtinctio habitudinum & relationum indicat diſtinctionem actionum.

Reſolutio quæſtionis.

V. Dicendum nihilominus eſt cauſalitatem efficientis cauſæ in nullo alio poſſe conſiſtere quàm in actione. Hanc ſententiam docent his temporibus moderni ſcriptores doctiſſimi: & ſignificatur à D. Tho. 5. Metaph. c. 2. in illis verbis, *Efficiens eſt cauſa finis quantum ad eſſe, quia mouendo perducit ad hoc quòd ſit finis:* & inferiùs: *Efficiens eſt cauſa in quantum agit.* Idem ſentit Albertus 2. Phyſic. tract. 2. c. 6. Et probatur, nam id eſt cauſalitas cauſę agentis, quòd illam conſtituit, vel potiùs denominat, actu agentem: ſed hoc eſt actio, nihilq; aliud eſſe poteſt: ergo. Maior conſtat ex ipſa quæſtionis expoſitione ſuprà tradita, & ex ipſis terminis: quia cauſa in ratione cauſæ cauſalitate cõſtituitur; idem autem eſt eſſe cauſam efficientem in actu quod eſſe agens. Minor ex terminis videtur etiam clara, quia per illud conſtituitur cauſa actu agẽs, quod immediatè intelligitur adiungi vltra poten-

Efficientis cauſalitas ipſa actio. D. Thom. Alber.

A tiam agendi, nam cauſa dum intelligitur habere tantùm potentiam agendi, non intelligitur actu agens: ergo debet eſſe aliquid vltra hanc potentiam per ſe ac neceſſariò requiſitum intra latitudinẽ huius cauſæ: hoc autem non eſt niſi actio ipſa, qua ſublata intelligi non poteſt potentia vt actu agens, & illa poſita, neceſſariò eſt actu agens: propter quod dixit Ariſtoteles relationem agentis proximè fundari in actione, 5. Metaph. c. 14. ergo illa eſt propria cauſalitas agentis. Ariſtoteles

Secundò, quia cauſalitas vniuſcuiuſq; cauſæ eſt id quo proximè per ſe ac intrinſecè attingit effectũ, & quo è conuerſo effectus pendet à tali cauſa: eſt enim cauſalitas quaſi via ſeu tendentia ad effectum. Vnde inter cauſam & effectum quaſi inter duos terminos verſatur: quia per cauſalitatem cauſa influit in effectum, & effectus procedit à cauſa: ſed actio eſt id quo cauſa efficiens actualiter attingit ſuum effectum, & quo effectus pendet à ſua cauſa, nam eſt ipſamet dependentia effectus facti à cauſa faciente, vt ſtatim ſignificabimus, & latiùs tractabimus infrà diſputando de actione: ergo. VI.

B Tertiò à ſufficiente enumeratione, quia ad hanc cauſalitatem neceſſaria eſt actio, & præter illam nihil aliud neceſſarium eſt: imò nec probabiliter excogitari poteſt: ergo. Maiorem ſuppono vt certam, maximè in præſenti materia vbi de cauſis creatis agimus; ſolùm enim de creatione dubitari poſſet, ſed nunc de illa non agimus, quãquam etiam in illa verum habeat, vt infrà oſtendemus. Minor conſtabit clarè ex ſolutionibus argumentorum oppoſitæ ſententiæ, nunc breuiter declaratur hoc modo: quia, ſi aliquid aliud mediat inter potentiam agendi & actionem quod ſit cauſalitas agentis, vel illud eſt pręuiũ ad actionem, & aliquo modo radix eius, vel ſubſequens ad actionẽ & ex illa reſultans, vel aliquid concomitanter ſe habens: nihil horum probabiliter dici poteſt. Probatur primum membrum, nam, quidquid eſt præuium ad actionem, non pertinet ad actuale cauſalitatem efficientis, ſed vel ad rationem cauſandi per modum principij quo, aut quod, vel ad conditionem requiſitam ad agendum: cuius ſignum eſt, quia ſi ſiſtatur in toto illo præuio, & ad illud non ſequatur actio, nondum intelligitur cauſa actualiter C cauſare, ſiue id fiat per præciſionem intellectus, ſiue quia in re ſuſpendatur actio poſitis omnib. aliis prętrequiſitis, ſiue id ſupernaturaliter fiat, ſiue ex libertate cauſæ: ſtatim verò ac intelligĩt actio in re poni, impoſſibile eſt quin cauſa actu cauſet. Secũdum mẽbrum contrario modo facilè ſuadetur, nã quidquid conſequĩt ad actionem, eſt vel terminus eius, vel aliquid poſterius termino: ergo multò minùs pertinere poteſt ad cauſalitatem primæ cauſæ quàm ipſa actio, nam ille eſt propriè effectus vel primarius, vel ſecundarius talis cauſę. Tertium item membrum facilè probatur, quia ſi ſolùm cõcomitanter ſe habet: ergo eſt per accidens ad actionem: ergo illo ſecluſo manere poteſt actio: ergo illo etiam ſecluſo manebit cauſalitas agentis: ergo non poteſt in illo conſiſtere hæc cauſalitas. Eò vel maximè, quòd intelligi aut declarari non poteſt quid ſit illud diſtinctum ab actione & à principiis eius, & omnib. conditionibus præuiis ad illam, quod nihilominus ſit neceſſarium ad illam. Neq; huius neceſſitatis poteſt aliqua probabilis ratio reddi. Relinquitur ergo vt ſola actio eſſe poſſit cauſalitas agentis. VII.

Soluuntur

Soluuntur argumenta obiecta in contrarium.

VIII. AD fundamentum ergo prioris ſententiæ reſpondetur, actionem propriè ac formaliter nõ eſſe ipſum effectum productum ab agente, ſed eſſe modum talis effectus ex natura rei ab illo diſtinctũ: cuius argumentum ſufficiens eſt quòd poteſt manere effectus ſine tali modo, aut variata dependentia, quòd idem eſt. Eſt enim ille modus emanatio ſeu dependentia effectus à cauſa agente: poteſt autem effectus nunc dependere ab hac cauſa, & poſteà ab alia, & ita poteſt variari in illo dependentia circa eundem effectum, & tũc nihil aliud variatur quàm cauſalitas agentis, de qua diſtinctione actionis à termino nonnulla in ſuperioribus tetigimus, & dicemus plura in ſequentibus, partim tractando de creatione, partim inferiùs tractando de actione & paſſione.

Actio an appellari queat effectus agentis.

Quòd ſi nomine effectus comprehendamus non ſolùm rem productam, ſed quidquid à virtute agentis manat, ſic concedimus actionem eſſe aliquo modo effectum agentis, cùm ſit dependens vel potiùs ipſamet depẽdentia ab illo: eſſe autem effectum hoc lato modo non repugnat cauſalitati: quin potiùs in omnibus cauſis quas hactenus tractauimus, cauſalitas eſt effectus cauſæ, vnio enim eſt effectus formæ, atque etiam materiæ in ſuo genere; & eſt cauſalitas vtriuſque ſecundum diuerſas habitudines. Et ratio generalis eſt, quia cauſalitas ſemper prouenit à cauſa, & ideò licet non propter ſe cauſetur, concauſatur tamen, ideoq; latè loquendo ſub effectu comprehenditur.

Actio non fit per aliam actionem.

Nec verò propterea neceſſe eſt, vt cauſalitas alia cauſalitate cauſetur, aut actio alia actione fiat, quia de ratione cauſalitatis eſt vt habeat immediatam habitudinem ad cauſam, & ſit quaſi medium aut vinculum inter cauſam & effectum. Atque ita comparatur actio ad ſuum terminum, & ad principium ſeu cauſam efficientem à qua manat: ipſa verò actio non manat media alia actione, aliàs procederetur in infinitum, ſed actio eſt ipſamet emanatio: ſicut terminus motus fit per motum, ipſe autẽ motus non fit per alium motum, quia eſt ipſamet via ad terminum. Ex quo fit (vt ad ſecundum argumentum reſpondeamus) impoſſibile eſſe vt ceſſante vel tranſacta actione duret cauſa in actu: poteſt quidem durare res quæ fuit cauſa in actu, non tamen durabit in ratione actu cauſantis, cùm actu non influat in effectum: vnde nec talis effectus poteſt verè dici iam actu pendere à tali cauſa, ſed dependiſſe aliquando in ſuo fieri: quam dependentiam non habuit niſi ratione actionis, quæ tunc etiam fuit, quando à ſua cauſa manauit.

Agens in actu conſtituitur per actionem in actu.

IX. Ad argumenta poſteriori loco poſita negamus cauſalitatem agentis debere aut poſſe eſſe modum intrinſecum ipſius agentis, diſtinctum ab actione, quæ ab agente manat, & eſt in termino ipſo, vel in paſſo.

Cauſalitas agentis non eſt modus agenti intrinſecus.

Quòd in naturalibus agentibus quæ agũt ſola actione tranſeunte, videtur manifeſtum: quia illa nõ mutantur, neq; aliquid acquirunt ex eo quòd agant. Neque eſt vlla neceſſitas fingendi talem modum, cùm actio ſit ſufficiens vt effectus manet à ſuo agẽte. In his verò quæ agunt actione immanente, ſi nihil aliud agant quàm ipſummet actum immanentem, etiam eſt manifeſtum, in facultate agente non eſſe alium intrinſecum modum diſtinctum ab ipſo actu, vel actione immanente, qui ſit cauſalitas talis actus: nam ipſamet actio immanẽs immediatè manat à ſuo principio: & quidquid aliud addatur tanquam me-
A dium inter potentiã in actu primo ſufficienter conſtitutam & actionem, erit gratis confictum, & ſine neceſſitate; & præter omnẽ communem doctrinam, quæ in his potentiis non cognoſcit niſi aut actus ipſos, ſeu actiones, & principia earum, quæ ſunt vel ſpecies, vel habitus. Et in voluntate nihil eſt actuale in quo primò exerceatur libertas voluntatis, niſi actio elicita ab ipſa voluntate: illa ergo eſt cauſalitas effectiua talis potentiæ. Quia tamen res quæ fit per talem actionem, manet in ipſa potentia, ideò talis actio eſt modus afficiens cauſam agentem, non quia hoc ſit de ratione cauſalitatis agentis vt ſic. In iis denique quæ per actum immanentem aliquid extra ſe agunt, videri poteſt, cauſalitatem qua talis cauſa extra ſe agit, eſſe actum vel modum in illa manentem; tamen reuera non eſt, quia ille actus qui manet in tali cauſa, non eſt formalis cauſalitas quæ conſtituit rem actu cauſantem extra ſe; ſed eſt aut proximum principium agendi, aut applicatio principij proximi à quo oritur cauſalitas. Quòd videre licet in Deo ipſo, qui maximè agit ad extra per actum in ſe manentem: nam cùm hic actus in Deo ſit æternus &
B immutabilis, actualis tamen eius cauſalitas in tempore ponitur: quia Deus non actu cauſat, donec effectus fiat: & ideò talis cauſalitas non poteſt eſſe aliquid in ipſo Deo, qui mutari non poteſt, ſed in creatura, quæ fit aut mutatur. Nunquam ergo cauſalitas agentis eſt modus intrinſecè afficiens ipſum agens vt ſic.

Nec verè neceſſe eſt vt in hoc ſit omnimoda ſimilitudo inter omnes cauſas: quia non eſt omniũ eadem X.
ratio, cauſę enim materiales & formales ſunt intrinſecæ: cauſa verò efficiens ex ſuo genere eſt extrinſeca. Et comparando inter ſe materiam & formam, hæc eſt quodãmodo magis intrinſeca, quatenus eſt magis propria, & determinans materiam afficiendo illam. Et ideò inter cauſalitates harum cauſarum eſt quædam proportionalis diſſimilitudo. Nam cauſalitas formę eſt modus intrinſecus, & in re idem cum forma, cauſalitas autem materiæ poteſt dici intrinſeca, quatenus eſt intimè in ipſa materia: non eſt autem modus ita identificatus illi ſicut formæ: cauſalitas autem agentis per ſe eſt extrinſeca: & tam diſtincta ab agente, quàm ipſe effectus: quòd ſi inter-
C dum in agente manet, aut ab eo non realiter ſed tantùm modaliter diſtinguitur, id eſt accidentarium ad rationem agentis vt ſic: prouenitque, vel ex eo quòd agens ſimul eſt patiens, vel ex eo quòd res quæ fit, non eſt omnino diſtincta ab agente, ſed modus eius.

Ad primam cõfirmationem negatur aſſumptum, XI.
nam etiam in creatione cauſalitas conſiſtit in actione, vt argumentum paulò anteà factum oſtendit, nam cùm illa cauſalitas temporalis ſit, non poteſt conſiſtere in modo intrinſeco agenti: ergo debet conſiſtere in actione extrinſeca: qualis autem ſit illa actio, & in quo ſubiecto, dicemus poſteà.

Ad ſecundam confirmationem reſpondetur ar- XII.
gumentum illud retorqueri poſſe in contrarium: nam vbicunque eſt vna cauſa formaliter, id eſt vna cauſatio, ibi eſt vna actio, & è contrario vbi multiplicantur actiones, multiplicantur etiã cauſalitates: ſignum ergo eſt hanc cauſalitatem in actione conſiſtere. Quocirca, ſi generatio ignis ſumatur vt includit alterationem præcedẽtem & generationem ſubſtantialem: fatemur quidem illas eſſe duas actiones; tamen eodem modo ſunt duæ cauſalitates: ſi verò ſit ſermo de ſola cauſalitate ſubſtantiæ, negamus ibi

Lege Scot. 7. Metaph. q. 10. & Anto.

Andr. q. 4. Soncinat. q. 23. Zimar. theoré. 100. Durand. in 2. d. 1. q. 4. ad vltim.

eſſe plures actiones, ſed eſt vna & eadem, qua & fit totum compoſitum, & educitur forma de potentia materiæ, & vnitur illi, nam in his omnibus ſolùm denotantur plures habitudines quas eadem actio habet ad ſuum ſubiectum, vel ad terminum formalem aut totalem. In generatione autem hominis peculiari ratione diſtinguitur actio productiua formę ab vnitiua (quidquid aliqui dicant) quia illa forma non pendet à materia vt à propria cauſa ſuæ productionis, pendet tamen in vnione: actio autem qua forma vnitur & compoſitum fit, non eſt diſtincta: quia compoſitum non poteſt aliter fieri, quàm vniendo formam materiæ.

SECTIO XI.

Vtrùm cauſa efficiens aliquid efficiendo corrumpat aut deſtruat, & quomodo.

I. SI nomen ipſum cauſæ efficientis attentè conſideretur, non videtur ſignificare cauſam quæ tollit eſſe, ſed quæ dat eſſe: & ideò in omnibus quæ hactenus de hac cauſa diximus, ſolùm explicuimus cauſalitatem huius cauſę quatenus dat ſeu influit eſſe: quia verò Philoſophi ita communiter loquuntur de cauſa efficiente, vt non ſolùm cenſeant efficere rerum generationes, ſed etiam corruptiones, quod non eſt dare eſſe ſed potiùs tollere, ideò ad complementum huius diſputationis neceſſe eſt vt de hac etiam re pauca dicamus, & explicemus an hæc etiam vera efficientia ſit, & qua cauſalitate, ac virtute fiat.

II. *Varij modi res deſtruendi.* Aduertendum eſt ergo dupliciter poſſe rem aliquam corrũpi, ſeu deſinere eſſe: prima quia non eſſe vnius rei conſequitur ex eſſe alterius. Secundò, quia res abſolutè priuatur ſuo eſſe quaſi immediatè & abſque conſecutione ex alio eſſe. Priori modo corrumpitur lignum, quando ex illo generatur ignis, quia eſſe ligni non poteſt ſimul eſſe in eodem cum eſſe ignis. Poſteriori autem modo corrumpitur lumen in aere per abſentiam Solis: nullum enim eſſe introducitur in aere repugnans cum eſſe lucidi, ſed ſimpliciter perit illa forma recedente cauſa conſeruante. Quanquam etiam ipſum eſſe Solis in alio hemiſphærio dici poſſit naturaliter incompoſſibile cũ eſſe luminis in aere huius hemiſphærij: ſed illud eſt valde remotè, extrinſecè, & per accidens; propter defectum conditionis neceſſariæ ad agendum, & non propter repugnantiam, quæ intrinſecè, & per ſe ſit inter lumen & vbi.

Reſolutio quæſtionis.

III. *Actione poſitiua nunquam directè deſtruitur.* HOc ſuppoſito, duo principia videntur certa: primum eſt corruptionem aut deſitionem rei nunquam fieri per efficientiam poſitiuam & propriam, niſi quatenus carentia alicuius eſſe conſequitur ad effectionem ſeu poſitionem alterius eſſe. Probatur, quia poſitiua efficientia ſolùm fit per poſitiuam actionem: actio autem poſitiua immediatè ac per ſe non tendit ad non eſſe: ergo non poteſt per illam poſitiuè effici corruptio aut deſtructio alicuius rei, niſi quatenus per illam fit eſſe alicuius rei, cùm quo neceſſariò coniunctum eſt non eſſe alterius. Maior probata eſt ſectione præcedente, & ex ipſis terminis idem conſtat, nam efficientia & actio idem ſunt, ſicut efficiens & agens. Minor probatur, tum quia actio realis ſeu poſitiua (idem enim ſunt)

A neceſſariò tendit ad terminum realem, vt infrà ſuo loco oſtendetur, & in tranſeuntibus à nemine negatur: terminus autem realis aliquod reale eſſe recipit per actionem: ideò enim eſt terminus eius. Vnde etiam qui negant realem terminum in actionibus immanentibus, negare non poſſunt quin ipſamet actio quatenus poſitiuè fit, aliquod eſſe reale accipiat à ſua cauſa efficiente. Quòd ſi per illam actionem aliquid immediatè corrumpitur (id eſt, abſq; alterius termini, vel rei productione) ſolùm eſt in quantum eſſe illius actionis, quodcunq; illud ſit, incompoſſibile eſt cũ alio eſſe quod deſtruitur. Eſt ergo in vniuerſum verum, per efficientiam poſitiuam nihil immediatè deſtrui, ſed ſolùm conſequenter ad aliud eſſe, quòd per actionem fit: quę conſecutio ſemper fundatur in aliqua repugnantia talium rerum. Et confirmatur ex illo vulgari axiomate, quòd nullum agens intendens ad malum, operatur; ipſum autem non eſſe vt ſic habet rationem mali: nunquam ergo poſitiua efficientia per ſe tendit ad non eſſe, ſed ad aliquod eſſe, ex quo aliud non eſſe conſequitur.

IIII. *Obiectio diſſoluitur.* Dices, quamuis hoc ſit verum in agentibus natu-B ralibus, non tamen in voluntariis: poteſt enim Deus velle aliquid non eſſe non vt aliud ſit, ſed ſolùm vt illud non ſit: & vnus homo ſæpe hoc modo intendit alterius mortem: vnde in artificialibus per ſe primò tendit ſępè actio ad deſtructionem. Reſpondetur, licet agens voluntariũ per ſe poſſit intendere deſtructionẽ rei: non tamen poſſe illam exequi & efficere per actionem: quæ ex ſe primariò tendat ad non eſſe, ꝓpter rationem ſuperiùs factam. Vnde etiã Deus ipſe, dum aliquam rem vult deſtruere, aut id obtinebit per ſolam ſuſpenſionem influxus abſq; poſitiua actione, vel ſi poſitiua actione vti velit, neceſſariò facturus eſt aliquid, ex quo talis corruptio ſequatur. Homo autem, qui non poteſt rem deſtruere per ſolam ſuſpenſionem influxus, eò quòd res ab ipſo non pendent in ſuo eſſe, vtitur ſemper actionibus, quæ communiter non ſunt niſi mutationes locales corporum, quæ ad ſuos proprios terminos directè ac ꝑ ſe tendunt: & inde per accidens ſequitur corruptio vel deſtructio, quæ licet ſit per ſe intenta quoad extrinſecam intentionem agentis, per accidens tamen ſeu conſequenter, fit per talem actionem.

V. *Deſtructio rei directè intenta, fit per carentiã efficientiæ.* Secundum principium eſt. Quandò alicuius rei C deſitio non conſequitur ad poſitiuam effectionem alterius, ſed per ſola fit, non fit per efficientiam propriam, ſed per carentiam efficientiæ. Hoc principiũ ſequitur ex præcedente, quia actio poſitiua non eſt niſi ad aliquod eſſe poſitiuum: ergo dum nullum eſſe communicatur, non poteſt actio poſitiua interuenire, in hoc autem genere deſitionis & corruptionis nullum eſſe communicatur, ſed ſolùm aufertur: ergo non poteſt fieri per veram actionem: ergo neceſſario fieri debet per carentiam actionis, quia non poteſt interuenire alius modus cauſalitatis, qui ad efficientem cauſam pertineat. Dices, hoc genus cauſæ tantùm videri per accidens: qualis eſt illa quæ remouet cauſam per ſe: at verò huiuſmodi cauſa corruptionis nõ tantùm eſt per accidens, ſed per ſe: ergo non tantùm eſt per abſentiam cauſæ, ſed per ꝓpriam efficientiam. Minor patet, tum ex Ariſtotele dicente, quod ſicut pręſentia nautę eſt cauſa conſeruationis nauis, ita abſentiam eſſe cauſam ſubmerſionis eius: tum etiam, quia non poteſt ille effectus in cauſam magis propriam ac per ſe reuocari. Et in hoc fundari videtur illud commune axioma, *ſi affirmatio eſt cauſa affirmationis, negatio erit cauſa negationis,* quòd

Explicatur axioma Ariſtotelicum.

quod in cauſis propriis per ſe & adæquatis maximè notum eſt. Reſpondetur, ex hoc ipſo axiomate colligi cauſam per ſe corruptionis (ſi tamen aliquam habere poteſt) non eſſe quærendam poſitiuè agentem, ſed non agentem potiùs, cùm cauſa debeat eſſe proportionata effectui. Vnde in illo etiam exemplo Ariſtotelis abſentia nautæ non eſt cauſa agens, ſed potiùs non agens. Quare, ſi ad ſubmerſionem nauis cõparetur quatenus quidam effectus poſitiuus eſt, ſolùm eſt cauſa per accidens eius, verè ac phyſicè rem conſiderando, licet moraliter & imputatiuè cenſeatur per ſe, ſi tenebatur adeſſe: ſi vero comparetur ſolùm ad carentiam auxilij, ſeu defenſionis nauis, huius negationis poterit altera negatio dici cauſa per ſe: habent enim inter ſe proportionem, & intrinſecam ac immediatam conſecutionem. Ad hunc ergo modum, ſi cauſa per ſe influebat eſſe, & influxum auferat, dicetur cauſa per ſe deſitionis talis eſſe, non quia poſitiua actione efficiat deſitionem, ſed quia proportionato modo eſt proprium principium & origo talis deſitionis. Vnde ſicut priuatio dicitur eſſe non per poſitiuum eſſe, ſed per carentiam eſſe, ita dicitur fieri non per poſitiuam actionem, ſed per carentiam actionis. Et eadem proportione cauſa efficiens per ſe eius non dicitur talis, quia poſitiuè illam efficiat, ſed quia tollit influxũ, quo per ſe cauſabat illud eſſe, quòd per talem corruptionem deſtruitur. Quin potiùs omnis cauſa, quę poſitiuè efficiendo, deſtruit aliud, vt ſic, ſeu quatenus efficiẽs eſt, non eſt cauſa per ſe, ſed per accidens deſtructionis alterius.

Corollaria ſuperioris doctrinæ.

VI. *In quauis rei deſtructione mutatio reperitur, non in quauis actione.*

Ex his principiis poſſumus nonnulla notatu digna inferre circa rerum mutationes vel corruptiones. Primò enim ſequitur, in omni corruptione ſeu amiſſione alicuius eſſe realis interuenire aliquã mutationem, non verò ſemper neceſſariò interuenire aliquam actionem. Patet ex ſecundo principio poſito, adiuncta definitione mutationis: Nam teſte Ariſtotele mutatur res quãdo ſe res aliter habet quã priùs: quando ergo aer ex illuminato fit tenebroſus, mutatur: fit igitur in eo aliqua mutatio: & tamen illa non fit per actionem, vt conſtat ex ſecundo principio poſito, eſt ergo ibi mutatio ſine actione, & idem eſt in omnib. ſimilib. Ratio autem eſt, quia illa mutatio eſt purè priuatiua, & non poſitiua. Quo fit, vt hoc tantùm contingat in mutationib. accidentalib. ſi propriè & ſecundum communem curſum naturæ de mutatione loquamur: quia ſubiectum accidentis poteſt interdum amittere illud, etiamſi aliud nõ acquirat: ſubiectum autem ſubſtantialis formæ non poteſt ſubſtantialiter mutari amittendo vnam formam quin acquirat aliam. Et ideò dixi, *propriè & ſecundum communem curſum naturæ de mutatione loquendo:* nam Deus poſſet ſuſpendere influxum formæ ſubſtantialis conſeruando materiam; vel ſi mutationis nomen ad annihilationem extendatur, poſſet omnino rem mutare ab eſſe ad non eſſe abſque vlla actione. In quo eſt etiam notanda differẽtia inter cauſas liberas, & naturales, quòd cauſæ liberæ poſſunt ſuſpẽdere ſuum influxum ex intrinſeco dominio ac poteſtate abſque vlla priori actione vel mutatione in ſe vel in alio: & ita etiam poſſunt cauſare hãc mutationem priuatiuam, vel in ſe ipſis, ſi mutabiles ipſæ ſint vt cauſæ creatæ, vel in aliis, vt Deus: cauſæ autem naturaliter agentes non poſſunt ſuſpendere ſuum influxum, niſi aliquid aliud prius mutetur, quod e-

A rat neceſſarium ad agendum: & ideò licet interdum mutent aliquod ſubiectum prædicto modo ſine actione circa illud, ſemper tamen interuenit aliqua alia actio, vel circa idem ſubiectum, vel circa aliud, vt Sol non deſtruit lumen in aere per abſtractionem influxus, niſi antecedat actio, qua vel Sol ipſe mouetur, vel feneſtra clauditur, &c.

VII. *Actio ſecundariò tẽdens in deſtructionem ſemper eſt dependẽs à ſubiecto.*

Secundò ſequitur ex dictis, quoties corruptio vel deſitio rei fit per actionem poſitiuam, quæ ex ſe habeat cõſequenter cauſare talem corruptionem, neceſſarium eſſe vt talis actio fiat ex præſuppoſito ſubiecto. Ratio eſt, quia corruptio aut deſitio non fit ex vi actionis phyſicæ (ſic enim loquimur) niſi quia illud eſſe quod fit per talem actionem, habet naturalem repugnantiam cum eſſe quod deſtruitur: hæc autem repugnantia naturalis eſſe non poteſt niſi in ordine ad idem commune ſubiectum, quod maneat ſub vtroque termino, quia inter res per ſe ſubſiſtentes, & nullum habentes ordinem ad ſubiectum, non poteſt eſſe naturalis repugnantia, ob quam in rerum natura ſimul eſſe non poſſint: ergo neceſſe eſt vt talis actio ſit ex præſuppoſito. Et hinc eſt vt propria B annihilatio fieri non poſſit à Deo per poſitiuam actionem, quia annihilatio nihil rei relinquit quod poſſit eſſe ſubiectum actionis. Item, quia vel actio fit in ſubiecto, & ſic non deſtruit illud, & conſequenter non efficit annihilationem; vel ſit ſine ſubiecto, & ſic nihil per illam fieri poteſt quod repugnet toti eſſe alterius rei: nihil ergo per talem actionem poteſt annihilari. Quod ſi quis obiiciat actionem qua fit anima rationalis, non eſſe ex ſubiecto: & tamen ad eam ſequi corruptionem alterius, nempè embrionis: Reſpondetur negando minorem, ſed propriè illa corruptio ſequitur vel ex actione qua ſufficienter diſponitur materia ad introductionem animæ rationalis, vel ex actione qua ipſa anima vnitur corpori, vel ex vtraque in ſuo genere, vt infrà explicabitur: vtraque autem ex his actionibus eſt ex præſuppoſito ſubiecto, creatio verò ſolùm eſt ordine naturæ prẹſuppoſita ad actionem vnitiuam; conſequens autem naturaliter ad actionem diſpoſitiuam. Difficiliùs poſſet quis inſtare de illa actione qua panis conuertitur in corpus Chriſti, quæ non eſt actio ex præſuppoſito ſubiecto, & tamen ex vi illius deſinit eſſe ſubſtantia panis. Sed hæc difficultas altior eſt quàm vt hoc loco tractari poſſit: & ideò ad illam excludendam dixi ſermonem eſſe de actione & deſitione naturali: illud autem myſte- C rium totum ſupernaturale eſt. In eo tamen nihilominus verum exiſtimo, aut ibi non conſequi deſitionem panis ex vi ſolius actionis phyſicæ, & naturalis connexionis rerum, vel ſi aliqua talis actio ibi interueniat, illam verſari aliquo modo circa ſubiectum: & quantitatem panis ſine ſubſtantia conſeruatam, vicem talis ſubiecti ſubire, vt latiùs in proprio loco diſputaui.

Annihilatio nequit eſſe ex ſubiecto.

VIII. *Illatum teſtium. Ariſtot.*

Tertiò infero, quotieſcunque corruptio aut deſitio fit per poſitiuam actionem, interuenire ibi vnam ſimplicem actionem, duas autem partes mutationes, poſitiuam vnam, alteram priuatiuam. Tribus enim modis contingit aliquid mutari, vt Ariſtoteles proponit in quinto Phyſicorum. Primò ex aliqua forma in carentiam eius: & tũc fit mutatio, nulla verò interuenit actio, per ſe loquendo, vt dictum eſt, ſed carentia actionis conſeruatiuæ. Secundò fit mutatio ex pura priuatione in formam, vt ex tenebroſo in lucidum, tunc ſicut vna interuenit actio, ita etiam vna ſimplex mutatio poſitiua. Tertiò con-

tingit aliquid mutari ex vna forma in aliam, vt cùm ex calido fit frigidum, & ex ligno ignis. Et tunc vna ſimplex interuenit actio, qua educitur, vel vnitur forma, quæ de nouo introducitur in tali ſubiecto: nam ad expellendam aliam nulla alia actio neceſſaria eſt, vt diximus: mutatio verò duplex fit: nam ſubiectum illud duplici titulo aliter ſe habet, ſcilicet & carendo forma quam anteà habebat, & eam habendo quàm anteà non habebat. Quæ duæ mutationes adeò diſtinctæ ſunt, vt re ipſa interdum ſeparentur, vt in primis duobus membris declaratum eſt. Item vna eſt generatio, altera eſt corruptio ſubſtantialis vel accidentalis, vel interdum vna eſt intenſio, & altera remiſſio. Denique vna eſt poſitiua, altera priuatiua. Vnde, quantum inter ſe differunt vnius formæ informatio, & alterius priuatio, tantùm inter ſe differunt illæ mutationes. Poſſunt autem illæ mutationes partiales dici, quia phyſico modo componunt vnum integrum tranſitum ab vno termino poſitiuo in alium, qui in Philoſophia appellatur conuerſio vnius rei in aliam. Dices, ſicut interuenit ibi mutatio poſitiua & priuatiua, ita interuenit actio poſitiua, & carentia actionis qua oppoſita forma conſeruabatur, vel à cauſis naturalibus, vel ſaltem à Deo: alterum enim horum ſemper neceſſarium eſt: ergo eſt eadem ratio de actione & mutatione. Reſpondetur, ſolùm eſſe diſcrimen quòd ratio mutationis ſaluatur in noua priuatione quatenus eſt in fieri: ratio verò actionis minimè, ſed requirit poſitiuum influxum: quod ex earum definitionibus, & eſſentialibus rationibus conſtat.

IX. Quartum illatum. Quartò infertur, corruptionem, quæ per aliquam efficiētiam fit, per eadem principia, ſiue principalia, ſiue inſtrumentalia, & cum eiſdem conditionibus fieri, quibus fit generatio vel productio, ad quam talis corruptio ſequitur. Probatur ex dictis, quia non eſt alia efficientia neque alia actio, ad corruptionem, quàm ad productionem: ergo eadem principia quibus fit vnum eſſe, tollitur aliud. Nec poteſt aliquod principium poſitiuè concurrere ad tollendum eſſe, niſi quatenus concurrit ad dandum aliud eſſe. Ex quo in ſuperioribus dicebamus contra nonnullos modernos, formam in paſſo introductam ab agente, non concurrere effectiuè ad expellendam oppoſitam formam, vt calorem ad expellendam frigiditatem, & ſic de aliis, quia forma introducta in paſſo non eſt principium efficiens ſuę generationis: ergo nec corruptionis oppoſitæ formæ. Item, quia ſi illa efficientia eſt poſitiua, aliquid poſitiuum per eam fit: ſed forma introducta in paſſo poſitiuè nil efficit, quo expellat aliam formam, ſed immediatè ſequitur expulſio alterius formæ: ergo.

X. Soto 2. Phyſic. q. 4. Vnde nō eſt ſimile, quod adduci ſolet de vno corpore expellente aliud ab eodem loco: quod effectiuè videtur illud expellere: quanquam enim Scotus in quarto, diſtinctione duodecima, quæſtione tertia, hoc etiam negare videatur, re tamen vera non eſt ſimilis cauſa. Nam duo corpora ſeſe contingunt, & vnum pellit aliud: & quod expellitur, non amittit locum per meram deſitionem, ſed per realem mutationem & tendentiam in alium locum, ad quem effectiuè mouetur ab expellente corpore: & ideò non ſolùm ibi interuenit incompoſſibilitas formalis illorum corporum in eodem ſpatio, ſed etiam ſpecialis actio poſitiua, qua corpus ab vno loco pulſum, in alium transfertur, quæ diſtincta eſt ab ea

Vnum corpus qualiter aliud loco pellat.

A qua aliud corpus in locum alterius introducitur. Secus verò eſt, quādo forma introducta in vno ſubiecto expellit aliam, nam illa quæ expellitur, non mutatur poſitiuè, ſed merè priuatiuè deſinit eſſe: & ideò non poteſt ibi ſpecialis efficientiā interuenire. Eſt ergo ibi ſola expulſio formalis, & in vniuerſum quælibet cauſa in ſuo genere ita concurrit ad non eſſe vnius termini, ſicut concurrit ad eſſe alterius: quia ergo calor introductus in ſubiecto, non calefacit illud actiuè, ſed formaliter tantùm, ideò non expellit frigus actiuè, ſed formaliter tantùm. Secus verò eſt de calore, qui eſt in generante: ille enim eſt principium efficiens alium calorem, & conſequenter expellens oppoſitum frigus. Atque eadem proportione calor productus in ligno (& idem eſt de omni ſimili diſpoſitione) licet accidentalem formam directè oppoſitam excludat tantùm formaliter, ſubſtātiam verò ipſam corrumpit diſpoſitiuè: quia hoc modo cauſat introductionem oppoſitæ formæ: &, vt dictum eſt, in eo genere cauſæ vna forma concurrit ad non eſſe vnius termini, in quo concurrit ad eſſe oppoſiti termini. Vnde, quia accidens ex propria

B ratione & virtute ſua habet diſponere ad formam ſubſtantialem ſibi connaturalem, & formaliter expellere contrariam diſpoſitionem: ideò dici poteſt in hoc genere propria vi corrumpere ſubſtantiam. Quòd ſi accidentia illa, & diſpoſitiones paſſi effectiuè etiam concurrunt ad eductionem ſuæ formę, eodem efficientiæ genere concurrunt ad corruptionem alterius: vel ſi ad illud prius non habent efficiētiam, neque etiam ad hoc poſterius. Atq; ita in vniuerſum verum eſt, illa tantùm eſſe principia efficientia corruptionem, quæ efficiunt generationem, quando corruptio per efficientiam fit, nam quando accidit per ſolam carentiam efficientiæ, non indiget proprio principio agendi, ſed ſolùm neceſſe eſt, vt illud, quod erat principium agendi vel conſeruandi rem, ab agendo ceſſet.

DISPVTATIO XIX.

De cauſis neceſſariò, & liberè ſeu contingenter agentibus: vbi etiam de Fato, Fortuna, & Caſu.

PRæter omnia, quæ de cauſis efficientibus creatis in ſuperiori diſputatione dicta ſunt, ſupereſt diſputandum de modo agendi talium cauſarum:

C quod in hanc diſputationem reſeruauimus, quia peculiarem habet difficultatem, & quia ex eo pendet celebris illa diſtinctio de effectibus neceſſariis, & contingentibus, & plurium cauſarum cognitio. Dicemus ergo in primis de cauſis neceſſariò agentibus, deinde de liberis; ac tandem de contingentibus: ex quibus conſtabit, quid ſint in naturalibus cauſis, *Fatum*, *Fortuna*, & *Caſus*.

SECTIO I.

Vtrùm in cauſis efficientibus creatis ſint aliquæ neceſſariò agentes, & qualis ſit illa neceſſitas.

HÆc quæſtio eſt facilis, & ideò breuiter dicendum eſt primò, dari in cauſis creatis plures, quæ neceſſariò operantur, ſi omnia, quibus ad operandum indigent, adhibeantur. Hoc conſtat experientia, & inductione facili; nam Sol neceſſariò I.

Dātur cauſæ neceſſariò agentes ſi requiſita ad agendum adſint.

ceſſariò illuminat, ignis calefacit, & ſic de aliis. Ratio A autem ſumenda eſt ex intrinſeca conditione & determinatione naturæ, vt in ſequente aſſertione declarabimus. Additur verò illa conditio, *ſi omnia neceſſaria adſint*, quia ſupponenda eſt cauſa ſufficiens, & proximè apta, & cum omnibus conditionibus ad agendum requiſitis. Nam, ſi aliquid horum deſit, non ſequetur actio, non quidem ex indifferentia vel indeterminatione cauſæ, ſed ex defectu alicuius cõcauſæ, vel ex defectu virtutis, aut conditionis neceſſariæ ad operandum. Inter hæc autem neceſſaria ad agendum non debet numerari ipſa actio, vt per ſe notum eſt, quia aliàs nihil ſpeciale de his agentibus diceretur, ſed id quod commune eſt omnibus, non ſolùm agentibus, ſed etiam rebus, nimirum, ſi habeant formam, qua in tali eſſe ſeu ratione conſtituuntur, neceſſariò fieri conſequens, vt ſint tales. Sicut enim, ſi albedinem quis habet, neceſſariò eſt albus, ita ſi actionem exercet, neceſſariò efficit, quæ eſt tantùm neceſſitas conſequentiæ (vt aiunt) ſeu conditionata, non conſequentis, ſeu abſoluta, quæ eſt impertinens ad propoſitum, quia in ea non poſſunt cauſæ diſtingui. Vt ergo ſit ſermo de vera ac propria B neceſſitate, non eſt includenda ipſa actio, cùm dicitur cauſa neceſſariò agere, ſi omnia requiſita adhibeantur. Ex quo à fortiori ſequitur non debere etiam in his annumerari, quidquid eſt poſterius actione, & ad illam conſequens, vt per ſe clarum eſt; imò, propriè loquendo, quod eſt huiuſmodi, non poteſt dici neceſſarium ad actionem, ſed potiùs neceſſarium ex actione.

Quæ ſint iſta requiſita.

II. Igitur ſub ea conditione includi debent omnia, & ſola illa, quæ ſunt præuia ad actionem. Hæc autem plura numerantur ab authoribus, vt videre licet apud Scotum in 9. Metaph. quæſt. 14. ad ſecundum, Antonium Andream quæſt. 1. ad ſecundum, Zimaram theorem. 112. qui ſex ponunt conditiones. Prima eſt, vt cauſa habeat integram ac ſufficientem virtutem agendi: quæ eſt per ſe nota, quia actio ſupponere debet potentiam ſufficientem, & vt neceſſariò agat, ſupponi debet ſimpliciter, & abſolutè potens: at non eſt abſolutè potens ſine potentia ſufficiente. Secunda, vt habeat paſſum capax, & ſufficienter approximatum, quia agentia creata nihil poſſunt agere niſi ex præſuppoſito ſubiecto, & quia ſunt finita, requirunt illud intra proportionatam ſphæram, extra quam non habent vim agendi. Tertia, quæ C hinc ſequitur, eſt, vt medium, ſi quod interiectum eſt inter agens & paſſum, ſit expeditum, & capax actionis agentis, ſupponimus enim agentia nihil poſſe efficere in diſtans niſi per medium. Quarta, vt nihil ſit impediens actionem æqualis virtutis ad reſiſtendum: quia nihil poteſt vincere agendo, niſi in virtute actiua excedat, & ideò ſuprà oſtenſum eſt ad actionem neceſſariam eſſe proportionem maioris inæqualitatis. Quinta vt paſſum non ſit iam in termino, ſeu habeat totam formam quam agens poteſt efficere. Propter hanc enim ſolam cauſam grauitas non mouet terram exiſtentem in centro: & continetur hæc conditio in ſecunda, nam paſſum requiritur ad actionem in eo ſtatu in quo ſit capax actionis: poſtquam autem eſt in termino, iam non eſt capax actionis. Denique hæc conditio coincidit cum illa ſuprà tractata, quòd agens & paſſum debent in principio eſſe aliquo modo diſſimilia.

Scot. Ant. And. Zimara. Primum & ſecundum requiſitum ad agẽdum. — *Tertium.* — *Quartum.* — *Quintum.*

III. Sexta conditio adhibetur, vt ſi aliqua actio naturaliter prærequiritur, illa iam præſupponatur, vt appetitus bruti licet naturaliter operetur non ſemper agit, quia neceſſariò prærequirit conditionem, quæ non ſemper adeſt. Et ſimiliter viſus non agit niſi præcedat actio obiecti in ipſum. Et hæc conditio in præcedentibus virtute continetur, nam quando vna actio ad aliam prærequiritur, vel id eſt, quia per illam completur vis agendi, vt in exemplo de viſu, qui priùs debet pati ab obiecto, quia ſine ſpecie non habet virtutem agendi completam. Et idem cenſent multi de notitia obiecti neceſſaria ad appetitum, quòd nimirum complet vim agendi illius. Rectiùs verò dicitur quòd applicat illi obiectum ſufficienti, & proportionato modo. Quod enim in ſecunda conditione diximus neceſſarium eſſe paſſum ſufficienter propinquum, quoad actus immanentes extendendum eſt ad obiectum, quod ſe habet vt materia circa quam tales actus verſantur. Et in vniuerſum quotieſcunque aliqua cauſa efficiens indiget aliis concauſis, etiam diuerſorum generum ad efficiendum, non poterit inchoare actionem, niſi omnes concauſæ neceſſariæ ſint ita diſpoſitæ, vt poſſint in ſuo genere concurrere: ideò enim neceſſarium eſt paſſum, quia actio agentis creati fieri non poteſt ſine cauſa materiali. Sic igitur, quia obiectum cognitum, vel cognitio obiecti eſt concauſa neceſſaria ad appetitionem vitalem, ſiue concurrat per modum efficientis, ſiue per modum finis, ſiue per modum formæ extrinſecæ, ſiue per modum materiæ circa quam (de his enim omnibus poſſunt eſſe opiniones quæ ad præſens nil referunt) notitia obiecti eſt actio ex neceſſitate præuia ad efficientiam appetitus.

Sextum.

Septima conditio additur, vt cauſa libera non ſit: IIII. ſed hæc conditio non eſt nobis neceſſaria, quia hoc eſt quod in aſſertione aſſerimus, nimirum aliquas cauſas non eſſe in operãdo liberas, ſed poſitis requiſitis ex neceſſitate agere. Octaua item conditio addi poteſt vt cauſa habeat neceſſarium concurſum primæ cauſæ. Sed de hoc concurſu inferiùs ex profeſſo agendum eſt. Quod verò ad præſens ſpectat, hæc conditio aut non ex prærequiſitis, aut in ſuperioribus, prout à nobis explicatæ ſunt, continetur. Nam ſi ſit ſermo de actuali concurſu, hic non diſtinguitur ab ipſa actione: & ideò ſicut actio non comprehenditur in conditionibus prærequiſitis ad agendum, ita neque actualis concurſus. Si verò ſit ſermo de aptitudinali concurſu (vt ita dicam) ſeu de ſufficiente applicatione & coniunctione primæ cauſæ ad concurrendum, ſic quidem neceſſaria eſt illa conditio: continetur tamen in eo quod diximus neceſſariam eſſe cauſam habẽtem integram virtutem, & omnem concauſam: nam virtus cauſæ ſecundæ ſine virtute primæ, vel non eſt integra, vel ſi dicatur integra & totalis in ſuo genere, indiget coniunctione omnis alterius cauſæ neceſſariæ in quocunque genere vel ratione cauſandi. Quocirca ſub ea conditione comprehenditur omnis concurſus ſuperioris cauſæ, cui inferior ſit eſſentialiter ſubordinata: ſiue hæc ſubordinatio in efficientibus ſolùm ſit inter creatas cauſas & increatam, ſiue etiam inter creatas cauſas inter ſe; quòd infrà videbimus.

Septima. Octaua.

Nona conditio addi poteſt, vt cauſa naturalis nõ V. ſit æquè indifferens inter plures effectus, nam tunc hoc ipſo quòd cauſa non eſt libera, ſed naturalis, nõ faciet ex neceſſitate alterum, & conſequenter neutrum faciet, quia nõ eſt maior ratio de vno quàm de alio: & quia libera non eſt, non poterit ad vnum determinari magis quam ad alium, niſi aliũde indiffe-

An ſint aliqua naturalia agentia ad plures indifferentia effectus.

 rentia

rentia tollatur. Exempla ſolent adhiberi multa, afferemus tamen ea quæ ſufficiant ad radicem huius indifferentiæ explicandam. Primum eſt de igne exiſtẽte in centro terræ in figura circulari, qui ſecundum omnem ſuam partem æquè diſtet à ſupremo loco: ille enim non moueretur in vnam partem potiùs quàm in aliam: quia nulla eſt ratio vel cauſa determinans. Neq; etiam moueretur verſus omnem partem, quia aliàs diuideretur in omnem ſuam partem. Secundum eſt de vitro perfectè plano ſuperpoſito lapidi perfectè plano, ſupra quod cadat aliud ſaxum perfectè planum, non enim franget illud, quia vel diuidet in omnem ſuam partem quod impoſſibile eſt, vel non eſt maior ratio cur quaſdã partes potiùs quàm alias diuidat. Tertiũ vulgare eſt de bruto habente ſimul duo obiecta æquè amabilia, quòd ad neutrum moueretur. Quartum de cauſis ſuperioribus valentibus efficere contraria, quæ ex ſe non poſſunt ad alterum determinari, ſi cum ea indifferentia ad agendum applicentur. Quintum & difficilius eſt de omni cauſa naturali, quæ licet definita ſit ad formam efficiendam in vna ſpecie, eſt tamen indifferens ad varia indiuidua illius ſpeciei.

VI. Sed nihilominus dicendum videtur, hanc conditionem reducendam potius eſſe ad aliquam ex ſuperiùs poſitis, ſeu ad defectum alicuius. Nam hæc conditio indifferentiæ per ſe conſiderata, eſt quodammodo repugnans cum propria determinatione naturalium agentium, nam illis proprium eſt eſſe determinata ad vnũ: quomodo ergo poſſunt ex ſe habere indifferentiam? Neque enim ſatis eſt ſi dicatur eſſe determinata ad vnum ſecundum communem aliquam rationem: hoc enim modo etiam agens liberum eſt determinatum ad vnum, ſcilicet ad bonum in communi. Si verò dicatur agens naturale eſſe determinatũ ad vnum in ſpecie, non tamen in indiuiduo: primò hinc fit ad ſummũ reperiri in his agẽtib. indifferentiam in vltimo exemplo indicatã, nõ verò quæ in aliis ſignificantur. Et adhuc contra illam obiici poteſt, quia hoc ipſum videtur præter conueniens inſtitutum naturæ, nimirum quòd hæc agentia condita ſint cum aliqua indifferentia, & quòd ipſa non poſſint ſeſe determinare: nam hoc modo eſſent ex ſe ineptiſſima ad agendum. Prætereà in primis quatuor exemplis, quatenus veritatem aliquam cõtinent, non videtur carentia actionis oriri ex indifferentia, ſed ex aliquo impedimento, vel defectu alicuius conditionis neceſſariæ ex ſuprà poſitis. Verbi gratia. In primo exemplo valde probabile mihi eſt ignem in eo caſu non fore ab intrinſeco mouẽdum. Ratio autem oritur ex æquali actiuitate, & reſiſtentia omnium partium: inter conditiones autem requiſitas ad agẽdum ex neceſſitate, vna erat vt virtus æqualis non reſiſtat actioni, in illo autem caſu omnes partes ignis æquè inclinant ad motum ſurſum per lineam rectam reſpectu vniuſcuiuſque, & ita inter ſe æqualem habent actiuitatem, & reſiſtentiam, & inde fit vt nulla moueatur. Nec verò per illas quaſi contrarias propenſiones omnino diuiduntur inter ſe. Primò quidem, quia magis inclinantur ad ſuam conſeruationem quàm ad ſuum locum. Secundò, quia ipſa diuiſio deberet fieri per motum localem, vnde hoc ipſo, quod moueri non poſſunt, nec diuidi poſſunt.

Ignis orbicularis in centro terræ exiſtens quorſum tẽderet.

VII. Secundum exemplum in primis non poteſt naturaliter accidere, quia non poteſt naturaliter perfectè planum æquè primò cadere ſuper planum, ſicut nõ poteſt planum æquè primò ſeparari à plano, A quia oporteret vel dari vacuum, vel aerem in inſtanti replere totum illum locum. Sic enim è contrario ſequitur, ſi planum æquè cadat ſuper planum, aut aliquam partem aeris in inſtanti ſimul egredi, ita vt tam cito pertranſeat remotum ſpatium, ſicut propinquum, aut manere ibi penetratiuè, aut certè, ſi aer manet medius, illa duo plana non ſe contingere. Neceſſe eſt ergo vt planum cadens priùs ſecundum vnam partem contingat, quàm ſecundum aliam: quanquam circa hoc ipſum poſſit eadem difficultas ſuboriri, cur ſcilicet priùs ſecundum vnam partem cadat, & contingat quàm ſecundum aliam, ſi planum eſt æquale, & æqualis ponderis ſecundum omnem partem. Propter quod vel aliqua extrinſeca cauſa huius inæqualitatis quærenda eſt, poſitis talibus corporibus & tali motu, ſcilicet quòd medium non eſt æquè diuiſibile ſecundum omnem partem, vel aliquid huiuſmodi. Aut certè ſi nihil horum intercedat, dicendum eſt illud planum quod æquè cadit, non poſſe excludere omnem aerem intermediũ, atque ob hanc cauſam non contingere vitrum, nec confringere illud. Ratio verò eſt quia vel minima B particula aeris, dum non poteſt penetrari, nec ſimul pertranſire aliquod ſpatium, reſiſtit cuicunq; graui cadenti ne illuc expellatur: ſicut è cõtrario nulla vis quantumuis magna poteſt ſimul ſecundum omnem partem ſeparare duo plana: quia non poteſt ſimul ingredi aer ad replendum vacuum. Itaque in eo caſu non ſequitur effectus, quia datur medium ſufficiens ad impediendum.

Vitrum perfectè planũ, planè planũ ſaxum concutiens quã confringẽdum.

VIII. Quòd ſi vrgendo difficultatem demus aut aerem ſimul egredi, aut caſum illum fieri per vacuum, duo dici poſſunt veriſimilia. Primum eſt, quòd ſaxũ naturaliter ageret, quantum poſſet, & ita non diuideret vitrum, ſed ita comprimeret vt corrumperet, & in aliam naturam commutaret, ſicut videmus accidere in tritico mola contrito: illud aũt corpus quod inde conſurgeret, poſſet eſſe continuum: nam ſi eſſet in particulas diuiſum ſicut eſt farina, vix poſſet reddi naturalis ratio, cur quædam partes potiùs quàm aliæ diuiderentur, niſi reducendo illam varietatem vel inæqualitatem in effectu, ad aliquam inæqualitatem in contactu & alteratione inde conſurgente propter poros ipſorum corporum, vel propter aliquas alias cauſas ibi concurrentes. Vel certè ſi contactus ille non eſſet ſatis vt inde reſultaret alteratio C ſufficiens ad corrumpendum vitrum, non eſt incõueniens, ſed neceſſarium dicere non fore confringendum. Ratio eſt, quia dum vnum corpus ſuper aliud cadit, non frangit illud niſi propter aliquem motum localem inæqualiter factum in partib. corporis confracti: nam dum vna pars eius priùs deprimitur quàm alia, quæ nec reſiſtere poteſt propter defectum virtutis, nec cedere, aut flecti propter duritiem, fit confractio: in dicto autem caſu, non poſſet vitrum moueri localiter, quia & ſecundum omnem partem æquè contingitur, & impellitur, & à corpore ſuppoſito etiam ſimul & æquè reſiſtitur ſecundũ omnem partem. Vnde ſi illud non eſſet æquè planum vel æquè ſolidum, & ſecundum aliquã partem faciliùs cederet, ſecundum illam confringeretur vitrum. Atque ita in illo exemplo nunquam ceſſat actio ob indifferentiam, ſed ob impedimentum æqualiter reſiſtens.

IX. In tertio exemplo negari etiam facilè poteſt, illam æqualitatem poſſe naturaliter accidere in omnibus, quia non poſſunt illa obiecta ſimul æquè cõſiderari, & obiici: vel etiam ſi demus ſimul repræſentari æquè amabilia,

Ad quodè duob. æqualibus æque propoſitis

obiectis mo-uendum brutum. amabilia, dicemus ſimul etiam amari, priùs tamen A ad vnum quam ad alterum aſſequendum moueri, eò quod motus verſus illam partem ob aliquam circumſtantiam, vt facilior apprehenditur. Denique, ſi admittamus æqualem apprehenſionem in omnibus circumſtãtiis, tam reſpectu appetitionis, quàm executionis, concedendum videtur non eſſe in appetitu bruti facultatem vt ſe determinet ad vnum potiùs quàm ad aliud ob carentiam libertatis. Vnde illa indeterminatio non prouenit ex indifferentia, ſed potiùs ex naturali neceſſitate ac determinatione in modo operandi, & defectu conditionis neceſſariæ ad ſic operandum; qui defectus ex cauſis in ſuo genere æqualibus, & inuicem ſibi reſiſtentibus prouenit. Nam, vt diximus, non poteſt appetitus ſenſitiuus operari, niſi cum ſufficiente propoſitione, & motione obiecti: hæc autem deeſt in illo caſu, quia neutrum illorum obiectorum apprehenditur abſolutè vt amandum & proſequendum, prout neceſſarium eſt, vt effectus appetitus neceſſariò ſequatur. Ratio autem ob quam illa apprehenſio ſeu iudicium in eo caſu non habetur, eſt, quia B illa obiecta mutuò ſe impediunt, dum in ſuo modo cauſandi, æqualiter mouent ac reſiſtunt. Atque ita etiam in eo caſu deſunt conditiones ſuprà enumeratæ.

X. Æquiuocũ agens naturale, cur hũc potius quã illum effectũ efficiat. In quarto exemplo negare poſſumus inprimis eſſe aliquam naturalem cauſam, quæ per ſe ſit æquè indifferens ad efficiendos effectus contrarios: quin potiùs Ariſtoteles, vt infrà videbimus, in hoc conſtituit differentiam inter potentias liberas, & naturales, quod illæ ſunt potentiæ ad oppoſita vel contraria: hæ autem minimè, ſed ad alterum tãtùm oppoſitorum. Quod intelligendum eſt per ſe, & cæteris omnibus eodem modo ſe habentibus, nam per accidens contingit ex effectu eiuſdem naturalis agentis ſequi effectus contrarios, vt ſuprà in Antiperiſtaſi declarauimus. Ex diuerſa item diſpoſitione materiæ contingit, vt idem Sol molliorem reddat ceram, & lutum obduret: & ex vario cauſarum concurſu contingit etiam vt Sol ad varios, vel repugnãtes effectus concurrat: ſemper tamen agit cum naturali neceſſitate ac determinatione, ſuppoſitis omnib. cauſis ſimul concurrentibus. Imò ſemper, quãtum eſt ex ſe, eodem modo inchoat actionem illuminando & calefaciendo: ac deinde iuxta paſſi diſpoſitionem, vel concurſum aliarum cauſarum eadem neceſſitate proportionatus ſequitur effectus. Et hoc ſenſu dixit Ariſt. 2. de Gener. tex. 18. naturale agens idem eodem modo ſe habens (nimirum in ſe & reſpectu aliorum) natum eſſe ſemper facere idem. Igitur ob virtutem agendi contraria, nulla etiam eſt indifferentia in cauſis naturalibus; quia nũquam poſſunt per ſe ſola efficere contraria, ſed adiunctis aliis; quibus poſitis ex neceſſitate faciunt vnum vel alterum effectum.

XI. Quoduis efficiens vnde hunc potius ſingularem effectũ quã illum in eadem ſpecie efficiat. In quinto exemplo nonnulla maior eſt ambiguitas circa indifferentiam, vel determinationem cuiuſcunq; cauſæ naturalis ad indiuiduos, vel ſingulares effectus. In quo eſt opinio non improbabilis, quod licet virtus cauſæ naturalis abſolutè conſiderata ſit indifferens ad multa indiuidua per modum cauſæ ſuperioris & ſufficientis ad omnia illa; tamen in particulari applicata ad hoc paſſum cum his circumſtantiis, eſt naturaliter determinata ad talem formam in indiuiduo efficiẽdam: cùm autem dicimus cauſam neceſſariò agere adhibitis omnib. requiſitis, ſermo eſt de omnibus in particulari quæ ad actionem requiruntur. Probabiliùs verò eſt, vt ſuprà attigi, hanc determinationem ad indiuiduum effectum prouenire ex concurſu, & diffinitione primæ cauſæ; quo poſito dicendum eſt, hanc conditionem ẽt contineri in prærequiſitis ad agendum, iuxta ea quæ à nobis explicata ſunt. Indiget.n. cauſa ſecunda concurſu primæ determinato ad particularẽ effectum, quo concurſu exhibito in actu primo, & aliis omnibus requiſitis adiunctis, talis cauſa neceſſariò determinatur ad talem effectum in particulari. Et ita etiã hoc modo nulla hîc interuenit indifferentia, quæ repugnet naturali neceſſitati agendi. Neq; hæc vltima indifferentia, vt obiiciebatur, eſt contra debitam naturæ inſtitutionem quod naturalia agentia nõ poſſint ſeſe determinare ad indiuiduos effectus, niſi determinatio incipiat à prima cauſa. Sed hæc eſt naturalis imperfectio & indigẽtia taliũ agentium, & quædã ſubordinatio quam ad primã cauſam habent; propter quã veluti inſtrumẽta quædã eius cenſentur: & ideò ſicut ab ea pendent in operari, ita & in determinatione ad operandum hoc indiuiduum potiùs quàm aliud. Imò ex hoc effectu rectè intelligimus opus naturæ eſſe opus intelligentiæ: & effectum quantumuis neceſſarium reſpectu cauſæ particularis, eſſe liberum reſpectu vniuerſalis. Conſtat igitur ex his omnibus in naturalibus cauſis nullã eſſe propriam indifferentiam quę neceſſitati agendi repugnet, quominus talis cauſa poſitis omnibus aliis concauſis, & conditionibus requiſitis ad operandum, ex neceſſitate abſque omni prorſus indifferentia operetur.

Quæ ſint cauſæ neceſſariò agentes.

SEcundò dicendum eſt, omnes cauſas, quæ operantur abſque vſu rationis, quatenus tales ſunt, operari cum prædicta neceſſitate. Hoc ſumitur ex Ariſtotele lib. 9. Metaph. cap. 2. vbi hoc diſcrimen conſtituit inter potentias rationales & irrationales, quod potentiæ irrationales ſunt determinatæ ad vnum: rationales verò ſunt indifferentes ad oppoſita. Quid verò intelligat per potentias rationales, & an omnibus conueniat ille operandi modus, infrà videbimus: nunc ſolùm aſſerimus facultates omnes C quæ rationis vſu omnino carent, naturali neceſſitate ſuas operationes exercere. Quod etiam inductione confirmari poteſt: ita enim experimento conſtat in omnibus rerum gradibus, vſque ad bruta animalia. XII. Ariſtot.

XIII. Appetitus ſenſitiuus hominis, liberène an neceſſario agat. Solùm poſſet de appetitu ſenſitiuo hominis dubitari: cui aliqui tribuunt neſcio quod libertatis veſtigium. Imò ſunt qui id extendant ad appetitum brutorum, vt inferiùs iterum attingemus. Sed in ea re, quæ in Theologia latiùs diſputatur, veritas eſt, ſi quod eſt participium libertatis in appetitu ſenſitiuo hominis, in tantum eſſe, in quantum eſt participium rationis in cogitatiua hominis. Quod ſi in hac non eſt vera ratiocinatio, vt re vera non eſt, neque in illo per ſe ſumpto eſt vera libertas, quę excludat neceſſitatem operandi poſitis omnibus requiſitis. Et ita hoc exemplo potiùs confirmatur & quaſi conſummatur inductio facta. Ratio autem eius eſt, quia adæquata radix libertatis eſt vſus rationis, vt infrà videbimus, & ideò carentia vſus rationis, eſt etiam adæquata cauſa carentiæ libertatis, & conſequenter neceſsitatis in operando. Quod ſi intrinſecam, & quaſi poſitiuam radicem huiuſmodi operandi inquiramus, nulla eſt alia, niſi ipſa natura talium rerum, vel facultatum, quæ ex natura ſua habẽt

hanc determinationem in modo operandi, eò quod A non ſint adeò perfectæ vt participare poſſint dominium ſuarum operationum. Item, quia indifferentia in operando intrinſecè & adæquatè oritur ex amplitudine rationalis facultatis, vt infrà declarabimus, ſicut autem affirmatio eſt cauſa affirmationis, ita negatio negationis.

XIIII. Ex quo tandem inferre licet huiuſmodi neceſſitatem tantam eſſe, vt non ſolùm per intrinſecam virtutem ipſius facultatis, verùm etiam per quaſcunque alias naturales cauſas auferri non poſſit, aut impediri quò minùs in actum prodeat. Poſſunt quidem, vt diximus, naturales cauſæ ſe impedire per reſiſtentiam vel contrariam actionem: atque ita poſſunt etiam auferre omnia ad operandum requiſita, tamen his poſitis, continere actionem neceſſarii agentis non poſſunt, quia rerum naturas immutare non valent, nec proprietates omnino intrinſecas auferre. Solus Deus videtur habere hanc poteſtatem, per illam enim effecit vt ignis non combureret tres pueros, & ſimilia, tamen, ſi res attentè ponderetur, etiam Deus ipſe non videtur poſſe facere, B vt in ſenſu (vt vocant) compoſito, cauſa quæ natura ſua neceſſariò agit, ab agendo ceſſet, poſitis omnibus requiſitis ad actionem, ſed ſolùm poteſt auferre aliquod ex requiſitis, & ita ſimpliciter ſeu in ſenſu diuiſo, poteſt facere vt talis cauſa non operetur. Vt in dicto exemplo Deus impediuit actionem ignis, negando igni concurſum ſuum, id eſt non applicando virtutem ſuam ad operandum cum igne: hoc autem eſt vnum ex prærequiſitis vt ignis agere poſſit. Non ergo fecit Deus vt ignis non ageret poſitis omnibus requiſitis, ſed aliquod ex eis abſtulit. Nam ſi Deus ſtatuiſſet dare concurſum quantum eſt ex ſe, & alias conditiones requiſitas integras relinquere, non poſſet illam actionem impedire: quia implicat tollere id quod naturale eſt abſq; vlla contraria efficientia, vel ſaltem abſq; denegatione auxilii ſeu efficientię neceſſarię ex parte Dei. Quomodo enim poteſt naturalis actio impediri nullo poſito impedimento? Aut quod aliud impedimentum intelligi poteſt, ſi nullum ex prædictis interuenit? Itaq; dicta ſuppoſitione facta, vt declarata eſt, tanta neceſſitate ſuboritur actio, vt impediri non poſſit C niſi tollendo aliqua ex parte ſuppoſitionem. Differentia autem inter Deum & alia agentia creata in hoc eſt, quod poſitis omnibus quæ extra Deum requiruntur ad actiones naturalium agentium, poteſt ipſe ſola ſua voluntate impedire actionem, negando id quod ex parte ſua neceſſarium eſt: aliæ verò res creatæ hoc non poſſunt, ſed ſolùm per actionem vel reſiſtentiam oppoſitam, aut certè, quia per aliquam motionem localem poſſunt aliquod impedimentum ponere, vel materiam aut aliam conditionem neceſſariam auferre. Atq; ita ſatis conſtat qualis & quanta ſit hæc neceſſitas.

SECTIO II.

Vtrum inter efficientes cauſas ſint aliquæ abſq; neceſsitate, & cum libertate operantes.

I. HÆc quæſtio eſt grauiſſima, & latiſſima, & magna ex parte pendet ex difficultatibus Theologicis, quæ oriuntur ex ſupernaturalibus myſteriis gratiæ, & prædeſtinationis diuinæ: hoc verò loco ſolùm eſt tractanda, quantum ex naturalibus principiis definiri poteſt. Si ergo naturalem rationem ſpectemus, videtur multis rationibus probari nullam eſſe poſſe cauſam efficientem abſque intrinſeca neceſſitate agendi. Primò quidem, quia prima cauſa à qua omnes aliæ manant, ex neceſſitate naturæ operatur: neque aliud poteſt ratione naturali intelligi: ergo multò magis omnes cauſæ quę ſub illa operantur. Antecedens ſupponitur communiter ex ſententia Ariſtotelis, & aliorum Philoſophorum: & patet ratione, quia niſi Deus ex neceſſitate naturæ operaretur, non eſſet immutabilis, nam poſſet nunc aliter ſe habere quam priùs. Prima verò conſequentia probatur, quia ſecunda cauſa non agit niſi mota à prima: ergo ſi prima neceſſariò mouet ſecundam ad operandum, ſecunda neceſſariò mouetur: ergo & neceſſariò operatur: quia nec ſtare poteſt motio actiua ſine paſſiua, neque actualis motio ad operandum ſine actuali operatione, tum quia non poteſt eſſe motio ſine ſuo termino, tum etiam quia non poteſt fruſtrari diuina motio. Partis negatiuæ argumenta. Primum.

Atq; hinc fit ſecunda ratio, quæ procedit etiam ſi non ſupponamus primam cauſam agere ex neceſſitate, ſed liberè, quia licet hinc rectè ſequatur reſpectu primæ cauſæ effectus non eſſe neceſſarios, tamen eadem efficacia videtur inferri ſub prima cauſa nullam eſſe aliam quæ non ex neceſsitate operetur, quia nulla eſt quæ operetur non mota ab illa: omnis enim cauſa ſecunda indiget moueri à prima, ſed omnis cauſa mouens mota, ex neceſsitate operatur, quia quod moueatur, non eſt in poteſtate eius, ſed mouentis, cuius motionem nec ipſa ponere poteſt, nec impedire, quod autem mota operetur, neceſſariam habet conſecutionem, vt priùs argumentabamur. II. Secundum.

Tertia ratio ſit, quia ſuperiori ſectione oſtenſum eſt omnem cauſam operantem abſque ratione, ex neceſsitate agere: ſi ergo aliqua cauſa quidpiam efficit abſque neceſsitate, erit aut homo, aut intelligentia creata (vt iam primam cauſam omittam, quia hîc de creatis potiſsimè ſermo eſt) ſed de neutra cauſa ex his dici id poteſt ſequendo rationem naturalem. Quod primò de intelligentiis probatur, quia ratione naturali ſolùm cognoſcuntur, vt motrices orbium cœleſtium: ſed in ea actione non poſſunt exiſtimari cauſæ liberè agentes, aliàs motus illi non eſſent neceſſarii, neque ineuitabiles, poſſentq; intelligentię creatæ ſuo arbitrio inuertere ordinem vniuerſi. Vnde propter hanc cauſam poſitæ ſunt à Philoſophis intelligentiæ ſecundæ æquè immutabiles ac prima: ergo cùm eadem ſit ratio de hoc effectu & de aliis, cenſendæ ſunt intelligentiæ cauſæ in omnibus neceſſariò agentes, quantum ratione naturali cognoſci poſſunt. Et hinc à fortiori probatur altera pars de homine: primò quidem, quia vel agere abſque neceſsitate pertinet ad perfectionem, vel ad imperfectionem: ſi ad perfectionem, cùm intelligentiæ illam non participent, quomodo eam tribuemus hominibus? Si ad imperfectionem, cur potiùs illam tribuemus hominibus quàm brutis? Secundò, quia homo ſubiectus eſt influentiis cœleſtibus ſicut aliæ res inferiores; ſed inferiores cauſæ habent ex influentia cœleſti neceſsitatem quandam in effectibus ſuis: ergo ex eadem participant neceſsitatem humanæ actiones & mores: quod experientia ipſa & Aſtrologorum prædictiones ſatis perſuadere videntur. III. Tertium.

Quarta

IIII. Quartum. Quarta ratio ſit, nam ſi aliqua cauſa abſq; neceſſitate operatur, neceſſe eſt habere aliquam facultatem ſeu potentiam, quæ vim habet continendi ſuam operationem, etiam poſitis omnibus requiſitis ad operandum; ſed nulla eſt in rebus creatis talis potentia: ergo nec libertas ſeu carentia neceſſitatis in agendo. Maior conſtat à cõtrario ex dictis ſectione præcedenti: nam cauſa ſecunda nihil operatur, niſi per aliquam facultatem ſuam: illa autem facultas eſt principium neceſſariæ operationis, quæ illam neceſſariò exercet, poſitis omnibus requiſitis: ergo vt aliqua actio ſit neceſſaria, oportet vt aliqua potẽtia habeat oppoſitum operandi modum. Probatur autem minor, nam ſi quæ eſſet huiuſmodi potentia, eſſet aut intellectus, aut voluntas, nam in inferioribus omnibus diximus nullam eſſe huiuſmodi: ſed intellectui non poteſt hoc attribui, quia ex neceſſitate præbet aſſenſum, cognita ſufficienter veritate, vt experientia notum eſt: eſt ergo intellectus de ſe potentia terminata ad vnum. Quòd ſi interdum nõ ſatis determinatur, id ſolùm eſt ex inſufficienti applicatione obiecti, vel ob rationes propoſitas inter B ſe pugnantes, & quaſi reſiſtentes ſibi inuicem: quod non ſatis eſt ad indifferentiam in operando, vt in inferioribus potentiis proportione ſeruata ſuprà declarauimus.

V. Neq; etiam voluntas videtur habere illum operandi modum, nam intellectus eſt perfectior potẽtia quam voluntas: ergo ſi ille non participat hunc modum operandi, neque etiam voluntas. Deinde, quia voluntas non operatur niſi mota, & determinata efficaciter ab intellectu: nam voluntas eſt potentia cæca, quæ non poteſt exire in actum niſi ducatur ab intellectu, nec poteſt ei reſiſtere, ſi efficaciter moueat & imperet, aliàs poterit eſſe defectus in voluntate, etiamſi intellectus, quantum in ſe eſt, faciat ad dirigendam illam, quod Philoſophi morales non admittunt.

VI. Et confirmatur primò hæc ratio, nam voluntas (& idem eſt de intellectu) in potiſſimis actibus ſuis ex neceſſitate operatur, vt in dilectione boni vt ſic, & in intentione vltimi finis: ergo in omnibus. Patet conſequentia, tum quia vnius facultatis vnus eſt operandi modus: tum etiam, quia vel operari ex neceſſitate meliùs eſt, quam operari ſine illa, vel non. Si eſt melius; ergo ſi voluntas aſſequitur illum modum operandi in perfectiſſimis actibus, aſſequetur in omnibus. Si non eſt melius; ergo qua ratione non habet voluntas perfectiorem operandi modum in omnibus actibus ſuis, & maximè ſibi propriis, non habebit in reliquis.

VII. Confirmatur ſecundò, quia ſi voluntas eſt libera in aliqua operatione ſua, vel eam libertatem habet in inſtanti quo operatur, vel priuſquam operetur, non in eodem inſtante, quia iam tunc neceſſariò operatur: quia ſicut res quando eſt, neceſſariò eſt, ita quando operatur, neceſſariò operatur. Neq; etiam prius quàm operetur, quia tunc nullam exercet actionem non neceſſariam. Et prætereà, quia etiam tunc ex neceſſitate non operatur.

Notationes quibus ſenſus quæſtionis exponitur.

VIII. Qvamuis hæc quæſtio generalis ſit de omnibus cauſis creatis, imò extendi etiam poſſit ad increatam: ſpecialiter tamen illam tractabimus de humanis actionibus, tum quia & nobis notiores ſunt, & de illis frequentiùs diſputatur: tum etiam quia de omnibus inferioribus agentibus ſupponimus, non habere in eis locum alium modum agendi niſi ex neceſſitate, vt ſectione præcedenti tactum eſt. de ſuperioribus verò non poſſumus nos philoſophari niſi ſecundum quandam proportionem ad res noſtras, quatenus cum eis in intellectu & voluntate conuenimus. Vt autem de vocibus conſtet, aduertendum eſt has voces neceſſitatis, & libertatis, & liberi ac neceſſarii variis modis accipi poſſe. Propriè enim, & dialectico more loquẽdo, neceſſarium opponitur tam impoſſibili, quam poſſibili nõ eſſe, quo modo neceſſaria actio dicetur quæ non poteſt non eſſe aut fieri, ſubintelligendo ſemper illam Hypotheſim, ſcilicet poſitis omnibus requiſitis ad agendum, & de hac neceſſitate actionis diximus ſect. præcedenti. Alio verò modo ſumi ſolet neceſſarium prout opponitur voluntario, quo modo vt actio neceſſaria dicatur, non ſatis eſt vt non poſſit non exerceri, ſed etiam oportet vt voluntaria non ſit. Quod poteſt dupliciter accidere, ſcilicet vel negatiuè, vel contrariè; priori modo dicuntur neceſſariæ omnes actiones rerum carentium cognitione, etiamſi maximè naturales ſint: nam licet Metaphoricè dici poſſint ſpontaneæ, quatenus ſunt conformes appetitui naturali & Metaphorico, tamen propriè non ſunt voluntariæ, cùm non ſint ex cognitione, ſine qua voluntarium eſſe non poteſt, vt conſtat ex 3. Ethic. capit. 1. & tractat D. Thom. 1. 2. quæſt. 6. artic. 1 & 2. Poſteriori modo dicitur neceſſarium, quod eſt violentum & coactum, quia eſt contra proprium appetitum elicitum, vel perfectum, vt eſt rationalis, vel imperfectum, vt eſt ſenſitiuus. Et hoc modo actio bruti, ſi ex mero appetitu procedat, quamuis ſit neceſſaria primo modo, non tamen his poſterioribus modis: quia non eſt violenta, nec merè naturalis, ſed ſpontanea: erit autem hoc modo neceſſaria actio ſi brutum contra proprium appetitum aliquid agere cogatur, & quoad hoc idem eſt de humana actione. Quo modo dicitur 2. ad Corin. 9. *Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate*, &c. Quanquam humanæ actiones aliis etiam modis dici poſſint neceſſariæ, etiamſi voluntariæ, imò quamuis liberæ ſint, nimirum, quia ex neceſsitate C præcepti fiunt, de qua dicitur 1. ad Corinth. 7. *Non habens neceſſitatem, poteſtatẽ autem habens ſuæ voluntatis.* Vel quia fiunt ex ſubiectione quadam ſeruili, quo modo dicuntur neceſſariæ actiones ſui, præſertim ſi eas faciat ex timore.

Liberum & neceſſarium multipliciter ſumũtur.

D. Thom.

2. Corint. 9.

IX. Cùm autem liberum neceſſario opponatur, tot fere modis dicitur, quot neceſſarium ipſum. Si enim *liberum* dictum credatur à verbo *libero*, ita vt actio libera dicatur quæ ab omni neceſſitate libera eſt, illa actio erit omnibus modis libera, quæ nullam habet ex prædictis neceſſitatibus, quod vix reperietur niſi in diuina actione: quanquam etiam in aliquibus humanis ſuo modo inueniatur, in eis maximè quæ honeſtæ ſunt, & tantùm ex conſilio & appetitu rectitudinis ac iuſtitiæ fiunt. Atq; ita ſumitur interdum *liberum*, vt excludit non tantùm neceſſitatem propriam, ſed etiam ſeruitutem, quo modo in Scriptura, ſanctificati per gratiam vel gloriam, dicuntur peculiariter liberi; vtiq; à ſeruitute peccati. Aliter dicitur actio libera quæ coacta nõ eſt, ſed voluntaria: quæ libertas non excludit neceſsitatẽ primam, quæ conſiſtit in determinatione ad vnũ cum impotentia ſuſpendendi actionem, ſed excludit tãtùm violentiam & coactionem: quo modo euidentiſsimum eſt dari actiones non neceſſarias, non ſolùm

Ad Rom. 6. & 8. 2. ad Cor. 3.

ſolùm in nominibus, ſed etiã in brutis, quamuis eò perfectiores ſint in hominibus illæ actiones, quo ratio voluntarij in eis perfectior inuenitur. Ex quo aliqui, præſertim hæretici, ſumpſerunt occaſionem dicendi hominis actiones non alia ratione eſſe liberas, niſi quia ſunt perfectè voluntariæ, ita vt *liberum* non a verbo *libero*, ſed à verbo *libet*, dictum ſit. Vltimò tamen ac propriiſſimo modo dicitur actio libera, quæ verè libera eſt ab ea neceſſitate quam in agendo habent res naturales, & irrationales, vt ſuperiori ſectione declaratum eſt. Et de hac libertate ſeu nõ neceſſitate diſputamus propriè in præſenti quæſtione: & in hoc ſenſu diſputata fuit ſemper etiam ab antiquis Philoſophis: nullus enim vnquam dubitauit, vel dubitare potuit an operentur homines in multis actionibus ſuis ſpontaneè, & propria voluntate ſeſe mouentes & applicantes ad opus præuia cognitione, ſed an in hoc ipſo voluntario miſceatur neceſſitas, & determinatio ad vnum, hoc eſt, quod in controuerſiam vocatum eſt.

Primus error libertatem negans.

XI. IN hac ergo re fuit antiquus quorundam Philoſophorum error, qui dixerunt omnes effectus & actiones cauſarum vniuerſi, etiam humanarum voluntatum, neceſſitate quadam fatali prouenire, orta ex connexione cauſarum omnium, & cœlorum ac ſtellarum influxu. Ita refert Auguſtinus 4. libr. Confeſſ. cap. 3. & lib. 5. de Ciuitat. cap. 1. vbi Ludouicus Viues ſignat Democritum, Empedoclem, & Heraclitum prò hac ſententia, quæ ſolet etiam cõmuniter Stoicis tribui, ſed immeritò, vt inferiùs dicam. Hunc errorem poſteà ſecuti ſunt multi hæretici, vt Simon Magus, Bardeſanes, Priſcillianus, Manichæus, & alij, vt cõſtat ex Auguſtino, & aliis antiquis ſcriptoribus. Eundemq; errorem excitarunt his temporibus hæretici, vt latè referunt moderni Doctores, qui contra illos ſapientiſſimè diſputarunt. Veruntamen non eodem modo nec ſub eiſdem principiis, vt exiſtimo, hunc errorem docuere, nam quidam aſtrorum influẽtiæ neceſſitatem hanc tribuerunt, alij diuino concurſui ſeu motioni, vel efficaciæ diuinæ voluntatis, vel gratiæ. Rurſus quidam omnino, & in omnibus actibus tam internis, quàm externis, tam bonis, quàm malis; alij verò ſolùm in moralibus ſeu honeſtis actionibus, non verò in ciuilibus ſeu indifferentibus libertatem negarunt.

Aug. lib. de hæreſ. c. 35. 46. & 70. Clemens li. 3. Recog. Roffenſ. artic. 36. Ricard. ar. 7. Bellarm. latè lib. 3. de grat. & lib. arbitrio, & ſequentib.

XII. Nullus autem ferè ex prædictis Philoſophis aut hæreticis declarauit ſatis an hæc neceſſitas, quam humanis actionibus attribuunt, oriatur ex intrinſeca hominis natura, an verò ſolùm ex actione alicuius intrinſecæ cauſæ: hoc enim tantùm poſteriori modo hanc neceſſitatem declarant. Veruntamen ſi conſequenter locuti ſunt, neceſſe eſt vt ſenſerint, neceſſitatem hanc fundari etiam in intrinſeca hominis natura, quia nimirum nulla eſt in eo facultas natura ſua indifferens in actionibus ſuis. Quia ſi res non violenter, ſed iuxta naturæ ſuæ debitum moueantur, ita vnaquæq; res mouetur, ſicut ex ſe apta nata eſt moueri; cùm ergo influxus cœlorum, ac concurſus Dei non ſit violentus, ſed naturalis, ſi ex huiuſmodi cauſis homo ſemper neceſſariò operatur, ſignum eſt natura ſua poſtulare huiuſmodi operandi modum. Omitto eorum ſententias, qui hanc neceſſitatem tribuerunt aut diuinæ gratiæ, aut peccato originali, quæ non ſunt cauſæ naturales, ſed merè extrinſecæ, & præter vel ſupra naturam, nam horum errorum pertractatio ac confutatio non ad Metaphyſicum, ſed ad Theologum pertinet: quoniam conſideratio de peccato originali & gratia, & aliis ſimilibus cauſis, naturalem rationem excedit. Contra hos ergo errores duo à nobis oſtendenda ſunt. Primum eſſe in homine facultatem aliquam actiuam, quæ ex ſe, & ex ſua intrinſeca ac particulari natura non eſt determinata ad vnum tantùm, ſed indifferens ex ſe ad hoc vel illud operandum, & ad operandum & non operandum poſitis omnibus requiſitis ad agendum. Deinde oſtendendum eſt nullam extrinſecam cauſam impedire ſemper hunc operandi modum. Ita enim oſtenſum erit dari inter cauſas agentes creatas nonnullas, quæ non ex neceſſitate naturæ, ſed ex libertate operari poſſint, & ſæpè de facto ita operentur.

Hominem ſæpè operari liberè demonſtratur.

DIco ergo primò euidens eſſe naturali ratione, & ipſo rerum experimento, hominem in multis actibus ſuis non ferri ex neceſſitate, ſed ex voluntate ſua & libertate. Hæc concluſio probatur primò ex communi conſenſu Philoſophorum. Ita enim de libertate hominis ſenſit Ariſtoteles, & Peripatetici, vt conſtat ex Ariſtotele libr. 9. Metaph. cap. 1. & ſequentib. vbi diſtinguit potentias rationales ab irrationalibus & prioribus tantùm concedit intrinſecam vim per ſe operandi contraria, nimirùm ex interna libertate; & 3. Ethicorum à principio libertatem hanc ſtatuit vt totius moralis doctrinæ fundamentum. Eandem agnouit Plato, vt conſtat ex Gorgia, & ex lib. vltimo de Republica, Stoici etiam à neceſſitate fati quam in aliis rebus aſſerebant, voluntates humanas excipiebant, vt teſtis eſt Auguſt. lib. 5. de Ciuit. cap. 10. Vbi Viues ex Plutarcho lib. 1. de Placitis refert Stoicos de libertate humana idem cum Platone ſenſiſſe. Cicerò etiam in libro de Diuinatione, & de natur. Deor. vt hominis libertatem defenderet, diuinam præſcientiam negauit, quod putaret hanc pugnare cum libertate humana, quam vel ipſo rerum experimento credidit eſſe euidentem. Atque ita, vt Auguſtinus ſuprà dicit, *vt homines faceret liberos, fecit ſacrilegos.* Signum ergo eſt veritatem hanc ſatis eſſe lumine naturali perſpicuam, cùm à ſapientioribus Philoſophis, eorumque Scholis communi conſenſu recepta ſit. Patres etiam Eccleſiæ, & Scholaſtici omnes, & Philoſophi Catholici veritatem hanc conſtantiſſimè defendunt, quos omnes nunc referre non eſt neceſſe, ſed eos tantùm qui ex Philoſophis, & Philoſophiæ principiis hanc veritatem tractarunt, vt Euſeb. lib. 6. de Præparat. Euangelic. per totum. Greg. Niſſen. in quatuor vltimis libris de Philoſoph. qui ei attribuuntur, & reperiuntur apud Nemeſ. lib. de natura hominis, vt à cap. 32. vſque ad 42. de hac re diſputat, & Damaſc. lib. 2. de fid. cap. 25. & Auguſt. tom. 1. tribus libris de libero arbitr. in Tomo autem ſeptimo diſputans contra Pelagium, & liberum arbitrium defendens, ac cum gratia concilians, ex Theologicisque principiis procedens, hanc naturalem veritatem vt certam ſupponit, & oſtendit gratiam non deſtruere naturam, ſed perficere. Atque eodem ferè modo procedunt Proſper, Anſel. Bernard. & alij Patres, qui de concordia liberi arbitrij cum gratia & præſcientia ſcripſerunt. Vnde obiter conſtat, hos & alios antiquos authores, cùm liberum arbitrium defendunt, non agere de libertate prout

XIII. Ariſtot. Plato. Cicero. Euſebius. Niſſen. Damaſc. Auguſt. Proſper. Anſelmus. Bernard.

prout ſolùm opponitur coactioni, ſed etiam vt ex-A cludit neceſſitatem in operando: aliàs non laboraſſent in concilianda gratia, prouidentia, aut prædeſtinatione cum libertate, cùm ſit euidentiſſimum, nos quæ voluntate agimus, non coactè, ſed ſpontaneè agere. Difficultas vero ſolùm eſſe poterat de indifferentia in operando: in hac igitur defendenda, & cum diuina gratia & motione componenda, laborant.

XIIII. Experimento probatur aſſertio. Secundò argumentari poſſumus ab experientia: experimur enim euidenter, ſitum eſſe in noſtra poteſtate aliquid agere vel omittere, & ad hoc vtimur ratione & diſcurſu ac cõſultatione, vt in vnam partem potiùs quam in aliam inclinemur: eſt ergo electio poſita in noſtro arbitrio: alioqui, vt rectè dixit Damaſcenus ſuprà, fuiſſet nobis data ſuperfluè hæc deliberandi, & conſultandi vis. Huc accedit vſitatus modus operandi, & gubernandi humanas actiones per conſilia, per leges, & præcepta, per exhortationes ac reprehenſiones, per promiſſiones præmiorum, & comminationes pœnarum, quæ omnia ſuperuacanea eſſent, ſi homo neceſſitate naturæ & B non libertate ſua operaretur.

XV. Obiectio experimentum eneruans. Dicet aliquis, his omnibus indiciis & experientiis ſolùm probari euidenter hominem ratione duci & moueri in ſuis operationibus, non verò eas liberè exercere. Nam ea omnia quæ in argumento proponuntur, nimirum pœnæ & præmia, exhortationes, conſultationes, &c. ſolùm ad hoc conferre videntur vt actiones ipſæ, vel obiecta earum, vt appetibilia vel vt fugienda apprehendantur, ac iudicentur, non verò vt liberè eligantur. Vnde conſequenter dicet, qui in contraria ſententia fuerit pertinax, poſita apprehenſione, quæ ex omnibus illis cauſis & circumſtantiis enaſcitur, hominem neceſſariò determinari ad hoc vel illud operãdum: apprehenſionẽ autem ipſam, vel iudicium neceſſaria eſſe applicatis talibus cauſis: talium autem cauſarum applicatio ſæpè eſt ab extrinſeco, & tunc etiam nõ poteſt eſſe libera, ſed neceſſaria ipſi homini: aliquando verò eſt à propria voluntate, vt cùm homo voluntariè conſultat, aut inquirit vt eligat: & tunc de illamet voluntate dicetur ab alia apprehenſione vel iudicio neceſſariò oriri: atq; ita ſiſtendum ſemper eſſe in aliqua prima apprehenſione, vel iudicio ab ex- C ternis cauſis profectò. Et confirmari poteſt hæc euaſio, nam etiam in aliquibus brutis experimur per inflictas pœnas coerceri ne aliquid faciant, adeò vt memoria præcedentis pœnæ ad hoc ſæpe ſufficiat. Et ſimiliter inducuntur beneficiis, & aliquibus ſignis aut verbis per modum exhortationis aut excitationis, quæ omnia & ſimilia, non ideò circa bruta fiunt, quia in poteſtate eorum ſit agere vel non agere, ſed quia iuxta diuerſas apprehenſiones, diuerſo modo mouentur, ſpontaneè quidem, ex neceſſitate tamen, iuxta exigentiam apprehenſionis: ergo ad hunc modum contendere quis poteſt moueri hominem ad operandum per exhortationes, conſilia, &c. cum maiori quidem perfectione, quantum ad diſcurſum mentis, & perceptionem rationum omnium, quæ determinare poſſunt appetitum aut voluntatem, non tamen quantum ad indifferentiam, vel neceſſitatis carentiam. Confirmari ſecundò poteſt, nam ſi ponamus Deum aliquando neceſſitare voluntatem hominis vtentis ratione (ſupponimus enim Deum id facere poſſe) in eo caſu videretur homini ita operari proprio arbitrio, & voluntate ſicut nunc operatur, quia ratione & voluntate ſua ſe moueri experiretur, & nullum haberet principium ad cognoſcendam neceſſitatem extrinſecus à Deo illatam: ergo non poteſt ex ſola experientia ſatis colligi, eſſe in hominibus liberas operationes.

Reſpondeo, hæc argumenta concludere, experimentum hoc non eſſe ita perſpicuum ac per ſe notum, quin homini proteruo relinquatur aliquis tergiuerſandi locus: alioqui nulla potuiſſet eſſe de hac re inter ipſos homines opinionum, aut errorum diuerſitas. Veruntamen ſi modum noſtrum operandi plenè conſiderare velimus, facilè prædictis obiectionibus occurremus. Itaque non ſolùm experimur mutata cognitione, vel apprehenſione obiecti, ſed etiam ſtante eadem ſitum eſſe in voluntate noſtra, ſedere aut ſtare, hac vel illa via incedere, & ſimilia. Signum ergo eſt hunc varium operandi modum formaliter ſeu proximè non conſiſtere in diſcurſu, & apprehenſione rationis, ſed in libertate vel indifferentia. Prætereà experimur etiam poſt cognitam comminationem pœnæ aut promiſſionem præmij ſitum eſſe in poteſtate noſtra ea ratione moueri aut non moueri: idemque eſt de precibus, exhortationibus, & ſimilibus excitationibus. Denique poſt conſultationem mediorum ſæpè eligimus vnum præ alio, ſolùm quia volumus. Atque ita etiam conſtat non eſſe ſimile illud, quod de brutis afferebatur. Ad confirmationem verò de diuina poteſtate inferendi neceſſitatem, inprimis dicimus hanc naturalem euidentiam excludere miracula, aut extraordinarias actiones Dei. Vnde ſatis eſt ſi ex effectibus oſtendamus eſſe in intrinſeca facultate noſtra hunc operandi modum; & conſequenter non eſſe illi connaturale, aut rerum naturis conſentaneum, quod extrinſecùs à Deo aliter moueatur: neque id affirmari poſſe de aliquo opere noſtro, nedum de omnibus, niſi ex reuelatione conſtet. XVI. Diſſoluitur obiectio.

Deinde addere poſſumus, experimentum ſumptum ab actionibus humanis moraliter prauis, quæ tribui non poſſunt diuinæ motioni inferenti neceſſitatem, abſque manifeſta impietate ipſi lumini naturæ contraria: prodeunt ergo malæ actiones ex libera determinatione noſtra. Eò vel maximè quod Deus non ſolùm prohibet, ſed etiam grauiſsimè punit has actiones: at hoc iniuſtiſsimum eſſet, ſi ad eaſdem neceſsitatem inferret. Vnde etiam conſtat pœnam & præmium non conferri homini ſolùm, propter ſubſequentes actiones, ſcilicet vt ad illas vel alliciatur, vel ab eis retrahatur: ſed etiam præcisè ac per ſe propter bonum vel malum, quod in eis operatus eſt. Et propter eandem cauſam cenſetur homo dignus laude, & honore ob actiones ſuas, quæ omnia ſine libertate intelligi non poſſunt. Et hinc etiam confirmatur, hunc eſſe communem modum ſentiendi omnium hominum de humanis actionibus. Omnes enim iudicant eſſe dignos pœna eos qui malè operantur, eò quòd ſic operari in eorum voluntate & poteſtate poſitum ſit, & ideò indignè ferunt iniuriam illatam ab homine ratione vtente, non verò illatam ab amente, aut non aduertente, imò damnum ab his illatum inter iniurias nõ reputant. Vnde, vt rectè ſuprà aduertit Euſebius, ipſi etiam qui liberum arbitrium negant, dum grauiter ferunt iniurias ſibi ab aliis hominibus illatas, & eas vindicare conantur, velint, nolint, eas liberè illatas confitentur: quia ſi non fuiſſet in aliorum poteſtate talia nocumenta non inferre, nulla ibi XVII.

eſſet

eſſet ratio iniuriæ, aut iuſtæ iræ vel vindictæ. Et hinc etiam Damaſcenus lib. 2. de fid. cap. 7. dicit, neque virtutem, neq; vitium eſſe in eo quod à neceſſitate fit; quod etiam grauiter docuit Dionyſ. c. 4. de diui. nominib. & Aug. lib. de vera relig. c. 13. & 14. & epiſt. 46. dicens ablato libero arbitrio auferri iudicium, & iuſtam pœnam, vel etiã obiurgationem, & Chryſoſtom. homil. 60. in Matth. & in orationibus de prouidentia: & Clemens Alexand. lib. 1. Stromaton, & plerique alij.

Damaſc. Dionyſ. Chryſoſt. Clemens.

XVIII. Vltimò poſſumus argumentari ratione à priori, quæ ſumenda eſt ex modo & perfectione cognoſcẽdi naturæ intellectus: quia libertas ex intelligentia naſcitur; nam appetitus vitalis ſequitur cognitionem, & ideò perfectiorem cognitionem comitatur perfectior appetitus: ergo & cognitionem vniuerſalem & ſuo modo indifferentem ſequitur etiam appetitus vniuerſalis, & indifferens: cognitio autem intellectualis ita eſt vniuerſalis & perfecta, vt propriam rationem finis & mediorum percipiat; & in vnoquoq; expendere poſſit quid habeat bonitatis vel malitiæ, vtilitatis aut incommodi: item quod medium ſit neceſſarium ad finem, quod vero indifferens, eò quòd alia adhiberi poſſint: ergo appetitus qui hanc cognitionem ſequitur, habet hanc indifferentiam ſeu perfectam poteſtatem in appetendo, vt non omne bonum, aut omne medium neceſſariò appetat, ſed vnumquodq; iuxta rationem boni in eo iudicatam: ergo illud bonum quod non iudicatur neceſſarium ſed indifferens, non amatur neceſſariò, ſed liberè: atque hac ratione, vt ſuprà dicebam, ad rationalem conſultationem ſequitur electio libera. Et confirmatur, nam Deus eſt agens liberum, quia liberè vult bona ſibi non neceſſaria: ergo & creaturæ quæ participant intellectualẽ gradum, & in eo aliquo modo cum Deo conueniunt, participant etiam liberum operandi modum. Antecedens infrà probabitur inter diſputandũ de perfectionibus Dei. Conſequentia verò probatur, tum quia perfectiſſima libertas conſequitur noſtro modo intelligendi perfectiſſimam intellectualitatem: ergo iuxta participationem intellectualitatis, erit etiam participatio libertatis; tum etiam quia intercedit eadem proportionalis ratio, nimirum quòd creatura intellectualis poteſt percipere bonum aliquod vt neceſſarium, vel vt indifferens, ſeu vt bonũ ſimpliciter, aut tantùm ſecundum quid, ſeu habens adiunctum aliquid mali, incommodi, aut difficultatis: igitur creatura quæ participat intellectualem gradum, participat etiam libertatem.

Dari in homine aliquam facultatem liberam, demonſtratur.

XIX. EX hac prima concluſione ſequitur ſecunda, quæ non eſt minus euidens, ſcilicet eſſe in homine aliquam potentiam actiuam ex ſua vi, & intrinſeca natura liberam, id eſt, habentem tale dominium ſuæ actionis, vt in eius poteſtate ſit eam exercere & non exercere, & conſequenter vnam vel aliam ſeu oppoſitam actionem elicere. Omnes partes huius aſſertionis ſunt ita connexæ, vt vna ad alteram conſequatur. Itaq; in præcedente aſſertione probauimus vſum libertatis, quem in nobis experimur: ex hoc autem vſu euidenter colligitur facultas aliqua libera, ſicut ex actu infertur potentia. Addimus verò hanc facultatem quatenus libera eſt, non poſſe eſſe niſi actiuam, ſeu è conuerſo facultatem nõ poſ-

A ſe eſſe liberam, niſi ſit actiua, & quatenus actiua eſt. Quæ pars eſt valdè notanda ad rectè explicandam, & tuendam arbitrij libertatem. Probatur autem ſic, nam paſſio vt paſſio non poteſt eſſe libera patienti, vt ſic, ſed ſolũ quatenus actio à qua talis paſſio prouenit, illi eſt libera: ergo libertas formaliter ac præciſè non eſt in potentia patiente vt ſic, ſed in potentia agente. Conſequentia eſt manifeſta, quia potentiæ paſſiuæ vt ſic ſolùm reſpondet paſſio, ſicut actiuæ actio: ergo, ſi paſſio non eſt libera niſi per denominationem ab actione libera, facultas ſeu dominiũ libertatis non poteſt eſſe in potentia paſſiua vt ſic, ſed in actiua. Antecedens autem probatur, quia actio ſi ſit ex ſubiecto, vt nunc de illa loquimur, neceſſariò infert paſſionem, & è conuerſo paſſio neq; eſſe poteſt niſi quatenus per actionem infertur, neque eſſe non poteſt ſi actio ab agente manet: igitur tota libertas & indifferentia eſt circa actionem vt actio eſt, non verò circa paſſionem niſi quatenus ex actione infertur: ergo potentia libera eſſe debet potentia actiua vt actiua, & non vt paſſiua.

B Dices, Potentia paſſiua vt paſſiua poteſt eſſe ex ſe indifferens ad varios actus, vel modos contrarios, vt patet in materia prima, & in ſuperficie ex ſe indifferente ab albedinem & nigredinem: ergo eadem ratione poteſt potentia paſſiua vt ſic eſſe facultas libera. Reſpondetur negando conſequentiam, nam ad libertatem non ſufficit indifferentia ad varios actus, & carentiam eorum, ſed neceſſaria eſt interna vis qua talis facultas poſſit eam indifferentiam ad alterutram partem determinare: hæc autem vis non poteſt eſſe in facultate paſſiua vt ſic, ſed in actiua. Ratio eſt, quia ſi facultas ſit indifferens ſine interna vi ſe determinandi, quantum eſt ex ſe ſemper ac neceſſariò manebit in eadem diſpoſitione & indifferentia, ſeu carẽtia omnis actus, donec ab alia determinetur. Quod poterit quidem eſſe liberum alteri cauſæ efficienti determinationem, non verò recipienti. Vt ſi ponamus cœlum eſſe merè paſſiuè indifferens ad motum & quietem, intelligi non poteſt, quòd motus vel quies ſint libera ipſi cœlo, quia ipſum non habet vim alterutrum horum definiendi ſed reſpectu alterius agentis poterit ille motus denominari liber, ſi à voluntate libera proficiſcatur.

XX. Paſſiua potentia vt ſic non eſt libera.

C Et idem eſt in vniuerſum de omni potentia paſſiua, quatenus paſſiua eſt: quia potentia paſſiua vt ſic nõ poteſt ſuam naturalem diſpoſitionem immutare: ideò enim vltra materialem cauſam requiritur efficiens, quia paſſum vt ſic non poteſt ſe ipſum tranſmutare: ergo neq; etiam poteſt potentia paſſiua, quatenus paſſiua eſt, habere vim inchoandi ſuam determinationem, quia determinatio non fit ſine aliqua immutatione, & conſequenter neq; ſine aliqua effectione.

Dices, Potentia paſſiua vt ſic poteſt reſiſtere actioni, vel non reſiſtere: ergo hac ratione intelligi poterit libertas in potentia paſſiua vt ſic, nimirum ſi fingamus in poteſtate eius ſitũ eſſe reſiſtere agenti, vel non reſiſtere. Vt qui dicunt amorem non elici à voluntate, ſed illi imprimi ab obiecto cognito, vel à cognitione ipſa, dicent nihilominus, quamuis obiectum vel cognitio, quantum eſt ex ſe neceſſariò efficiant, nihilominus amorem eſſe liberum voluntati, quia in poteſtate eius eſt, reſiſtere vel non reſiſtere tali effectioni ſeu impreſſioni amoris. Reſpondetur primò, cùm voluntas nudè ſumpta ex ſe ſit indifferens ad recipiendum, vel non recipiendum amorem, intelligi non poſſe, quòd per ſe ipſam,

XXI. Obiectio diſſoluitur.

ipſam, ſuamque puram entitatem & potentiam paſſiuam reſiſtat impreſſioni amoris; nam reſiſtentia formaliter ſolùm eſſe poteſt ab aliquo contrario vel repugnante, nōn ab ipſo ſubiecto capaci vt ſic. Deinde hinc fit, vt talis reſiſtentia non poſſit eſſe indifferens & libera, quia ſolùm oritur ex formali repugnātia vel oppoſitione entitatum; & ideò ſi voluntas, verbi gratia, per ſuammet entitatem formaliter, reſiſtit interdùm impreſſioni amoris, ſemper ac neceſſariò reſiſtet, quia ſemper habebit eandem formalem repugnantiā, quòd ſi hanc non habet, nunquā reſiſtet, niſi aliquid aliud adiungatur, quo repugnet, & reſiſtat, & tunc in eo efficiendo vel non efficiēdo, poterit cerni libertas. Vt in exemplo poſito ſi admittamus in obiecto vel cognitione eſſe vim actiuam amoris, ſolùm poterit voluntas illi actiuitati reſiſtere alterutro è duobus modis, ſcilicet, vel remouendo obiectum ſeu conſiderationem eius, quod nō poteſt præſtare, niſi aliquid agendo ſeu volendo, vel non cooperando ipſi obiecto vel cognitioni, quod ſupponit voluntatem ipſam eſſe cauſam efficientem ſaltem partialem ipſius amoris, atque ita ſemper indifferētia libertatis reducitur ad facultatem aliquid agendi, quatenus talis eſt.

XXII. *Libertas diuina qualis.* Dices tandem, in Deo eſſe perfectiſſimam libertatem, cùm tamen illa formaliter nō conſiſtat in facultate agendi. Quod probatur, tū quia facultas agēdi in Deo ſolùm eſt reſpectu actionum ad extra, libertas autem formaliter & per ſe primò eſt in ipſo actu amoris, qui eſt immanens in Deo, vt noſtro more loquamur, tum etiam quia, vt infrà dicemus, potentia actiua in Deo, eſt ratione diſtincta à voluntate; ſola autem voluntas eſt potentia formaliter libera, vt paulò poſt dicemus. Reſpondetur nos loqui de libertate creata, quę proximè ac primariò exercetur circa actus ipſiuſmet facultatis liberæ. Vt enim rectè notauit Scotus in 1. diſt. 39. §. *Quantum ad primū dico quòd voluntas*, libertas intelligi poteſt aut in ordine ad diuerſos actus immanentes in ipſa potentia, aut in ordine ad diuerſa obiecta, aut in ordine ad diuerſos effectus extrinſecos. Hæc vltima habitudo, ſeu indifferentia eſt poſterior, & quaſi conſequens libertatem, quatenus potentia liberè volens, eſt etiā efficax eorum, quæ vult, ſeu applicare poteſt potentiam, quæ illa efficiat. Secundus autem reſpectus eſt formaliter requiſitus, & per ſe ſufficiens ad libertatē ſi in eo ſit indifferentia; tamen habere hāc indifferētiā in ipſomet actu immediatè reſpectu obiectorū ſine additione vel immutatione vlla eſt propriū ſolius Dei, vt infrà oſtendemus de ipſo diſputantes, & ideò libertas diuinæ voluntatis non eſt formaliter in facultate agendi, neq; etiam eſt in facultate recipiendi, ſed in ſola eminentia quadam ipſius puriſſimi actus. *Libertas creata in quo ſita.* At verò libertas creaturæ non poteſt determinari ad obiecta, niſi intercedentibus aliquibus actibus ſecundis, qui addantur ipſi facultati liberæ, reſpectu quorum ſit indifferens per modum actus primi. Et reſpectu eorundem dicimus libertatem ineſſe huiuſmodi facultati, quatenus eſt actiua talium actuum, & non formaliter quatenus receptiua eſt, vel ipſorum actuum, vel alterius rei, quæ ad ipſos ordinetur.

XXIII. *Secūdū Philoſophorum ſententiam.* Atque ita Philoſophi omnes, præſertim Ariſtoteles, noſtram libertatem declarant per poteſtatem agendi & non agendi, vel oppoſitum agendi, vt lib. 1. Magnor. Moral. capite 9. ait, *in noſtro arbitrio eſſe bona, malaq; facere*, quod latè proſequitur 3. Ethicor. pręſertim cap. 5. bona autem & mala moralia, de qui- A bus ibi eſt ſermo, formaliter ac propriè conſiſtunt in actualibus ipſius voluntatis. Vnde etiam huic veritati conſonant ſimiles Scripturæ locutiones; *Qui potuit tranſgredi & non eſt tranſgreſſus facere mala, & nō fecit*, Eccleſiaſtici 31. & illa; *Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, & fructum eius malum.* Matth. 12. Quæ verba tractans Auguſtinus libro contra Adimant. Manich. cap. 26. *In voluntatis poteſtate* (inquit) *poſitum eſt ita mutari, vt bonum poſſit operari.* Et Methodius libro de lib. arbitr. per hoc libertatem declarat, *quòd homini data eſt poteſtas faciendi quæ velit*, & ſimilia leguntur apud Baſilium, homil. quòd Deus non ſit author malorum, Nazian. orat. 1. & alios infrà referendos. Ac denique Concil. Trident. Seſſ. 6. cap. 4. & Can. 4. & 5. vt noſtrę voluntatis libertatem tueatur, docet, eam in ſuis actibus non merè paſſiuè ſe habere, ſed actiuè illos operari, inſinuās vſum libertatis conſiſtere in actione, facultatem autem libertatis in potentia aliqua quatenus actiua eſt. Atque ita ſimul probatum relinquitur, inter cauſas efficientes creatas aliquas eſſe liberè agentes, quod in præſenti diſputatione principaliter intendimus. *Eccleſ. 31. Auguſt. Method. Baſil. Nazian. Trident.*

B Iam verò occurrebat declarandum, quænam ſit hæc facultas ſic libera in agendo. Item qualis ſit indifferentia eius, & in quo poſita ſit. Sed hæc inter ſoluenda argumenta tractabuntur: ſingula enim ex argumentis propoſitis graues poſtulant difficultates.

SECTIO III.

Vtrùm in cauſis efficientibus poſſit eſſe aliqua liberè agens, ſi prima cauſa ex neceſſitate operetur: & in vniuerſum an libertas actionis requirat libertatem in omnibus cauſis in illam influentibus, vel in vna ſufficiat.

PRimum igitur argumentum petit in primis, an prima cauſa liberè operetur vel ex neceſſitate naturæ; ſed hoc tractandum eſt infrà in propria diſputatione de diuinis perfectionib⁹, ſic ſupponimus non neceſſariò, ſed liberè efficere quidquid C propria extra ſe efficit, quod non ſolùm fide certum eſt, ſed etiam naturali ratione ſufficienter probari poſſe credimus, vt dicto loco oſtendemus. Atque ita ſolutum manet illud primum argumentum, negando antecedens. I.

Adhuc tamen manet circa idem argumētum hypothetica quæſtio, vtrùm licet Deus ageret ex neceſſitate naturę adhuc intelligi poſſet cauſa creata liberè efficiens: hæc enim quæſtio controuerſa eſt inter Scotum, & præcipuos ſectatores D. Thom. Ille enim abſolutè negat fieri poſſe vt cauſa ſecunda liberè efficiat, ſi prima agit ex neceſſitate naturæ: putaque Ariſtotelem, vel quemcunque alium Philoſophum, qui illa duo ſimul docuit, ſcilicet, Deum neceſſariò, & hominem liberè operari, contradictoria docuiſſe. Fundamentum Scoti eſt ſuprà tactum in primo argumento, ſcilicet, quia cauſa ſecunda non agit, niſi mota à prima; vnde ſi prima neceſſariò agit & mouet, ſecundam eandem neceſſitatem moueri & agere, neceſſe eſt. Ita habet Scotus in 1. diſt. 1. quæſt. 1. diſt. 4. queſt. 4. diſtinct. 38. ad 1. diſt. 39. §. Quantum ad primum, & in 1. diſt. 1. quæſt. 3. & idem ſentiunt ſectatores Scoti, vt videre licet apud Cordubā in 1. lib. quæſt. 55. dubio 4. & eandem ſententiam ſequuntur II. *Scoti ſententia & fundamentum. Corduba.*

nonnulli ex modernis Cōmentatoribus D. Thom. 1. part. quæſt. 19. art. 8.

III. Alij verò antiquiores exiſtimant ex illa hypotheſi, quod Deus ex neceſſitate naturæ operetur, non ſequi omnem cauſam ſecundam ex neceſſitate operari, ſed poſſe eſſe effectum cōtingentem ratione cauſæ proximæ, quamuis prima naturali neceſſitate influat. Fundamentum eſt, quia quando effectus pendet à pluribus cauſis, poteſt habere peculiarem cōditionem, aut defectum ratione vnius cauſæ, & non ratione alterius. Sic enim ex duobus aſſenſibus præmiſſarum, altero certo, & altero incerto efficitur aſſenſus concluſionis incertus, & ex cauſa prima perfecta, & ſecunda defectuoſa, ſequitur effectus imperfectus, quia vt dicitur, bonum ex integra cauſa, & malum ex quocunq; defectu. Sic igitur, vt effectus ſit liber aut contingens, ſufficere poteſt libertas cauſæ ſecundæ, quamuis cauſa prima neceſſariò operetur. Nam, cùm effectus pendeat ab vtraque cauſa, vtriuſque influxus requiritur, vt ſequatur effectus: vt autem non ſequatur, ſatis eſt quòd altera cauſa deſit & pari ratione vt effectus neceſſariò ſequatur, neceſſe eſt vtramque cauſam ex neceſſitate influere: vt autem ſit liber vel contingens, ſatis eſt, vt altera poſſit non influere. Ita ferè Caietanus 1. part. quæſt. 14. ar. 13. circa ad 1. & quæſt. 19. art. 8. & Ferrar. 2. cont. Gentes, cap. 67. circa rationem 5. & Capreol. in 1. diſt. 38. qui hanc ſententiam tribuunt D. Thom. eò quòd prædictis locis dicat, quamuis ſcientia Dei ſit cauſa neceſſaria, ab ea prodire effectus contingentes, quia influxus eius modificatur in cauſa ſecunda, & ſimilia habet idem Diuus Thomas quæſt. 2. de veritate art. 14. ad 5. & quæſt. 5. art. 9. ad 10. Eandem opinionem tenet Gabriel in 1. diſt. 38. quæſt. vnica art. 1. part 2. illius, & Palacios diſp. 2.

Caiet. Ferrar. Capreol. D. Thom. Gabriel Palac.

IV. Vtraque ex his ſentētiis aliquid verum continet, neutra tamen exactè rem declarauit aut confirmauit: illa enim conditionalis ſeu hypothetica quæſtio plures poteſt habere ſenſus, quos oportet diſtinguere; nam iuxta illos diuerſis modis quæſtio definienda eſt.

Primus quæſtionis ſenſus, eiuſq; reſolutio.

V. PRimus igitur ſenſus eſt, ſi in prima cauſa non eſſet libertas in agēdo, an poſſet eſſe in aliqua cauſa ſecunda. Et in hoc ſenſu negandum omnino eſt poſſe vllam cauſam ſecundam eſſe liberam, ſi prima non ſit. Quo ſenſu verum eſt, quod Scotus ait, hallucinatos fuiſſe Philoſophos dicentes, Deum agere ex neceſſitate naturæ, homines verò liberè, quamquam nec Scotus hunc ſenſum intendat, nec ratio eius illum probet, vt videbimus. Ratio ergo prima eſt, quia ſi Deus non habet libertatem, non eſt vnde creatura illam participet. Dices eodem modo argumentari quis poſſet, quia Deus non habet ſenſum, non eſſe vnde creatura illum participet. Reſpōdeo non eſſe ſimile, quia libertas vt ſic pertinet ad perfectionem ſimpliciter, quæ ſi in Deo non ſit formaliter, neque in creatura eſſe poteſt. Vnde ſimilius argumentum eſt, quòd ſi in Deo non eſſet cognitio, etiam in creatura eſſe non poſſet, & conſequenter neque intellectus, neq; ſenſus. Secunda ratio eſt, quia ſi aliqua cauſa ſecunda eſt capax libertatis, maximè intellectualis creatura: ſed ſi in Deo non eſt libertas in agendo, neque in creatura intellectuali eſſe poteſt: ergo. Probatur minor; nam Deus eſt eſt intellectualis per eſſentiam, creatura per participationem: ergo quidquid perfectionis in gradu intellectuali excogitari poteſt vnde oriatur libertas excellentiori modo eſt in Deo. Vt, v.g. perfectio intelligendi, vniuerſalis cognitio bonorum omnium, immaterialitas potentiarum, non neceſſaria connexio cum extrinſecis bonis, ſeu independentia ab externis rebus, vel ſi quid aliud eiuſmodi eſt quod vel ex parte obiecti, vel ex parte ſubiecti ſeu propriæ naturæ eſſe poſſit ratio libertatis, quidquid (inquam) huiuſmodi eſt, excellentiori modo in Deo inuenitur. Si ergo hæc omnia in Deo ſatis eſſe non poſſunt vt ſit in agendo liber, neq; in creatura ſatis erunt.

VI. Obiicies; Libertas requirit perfectionem admiſtam alicui imperfectioni, nimirum potentialitati, vel mutabilitati, & ex hoc capite poteſt non eſſe euidens illa conſecutio. Vnde nos etiā fatemur in creatura eſſe libertatem cū indifferentia ad varios actus, non tamen in Deo. Reſpondetur negando aſſumptum; nam libertas præciſè & abſolute ſumpta, nullā includit imperfectionem, quia ſaluari poteſt cū indifferentia ad obiecta, vel effectus, abſque vlla compoſitione vel potentialitate reſpectu diuerſorum actuum, ſolùmq; dicit dominium quoddam & independentiam, reſpectu talium rerum ſeu obiectorū. Atque hoc modo eſt libertas in Deo, quia eſt libertas per eſſentiam; in creatura verò eſt tantùm per participationem, & ideò habet illam imperfectionē adiunctam, quam includit indifferentia ad diuerſos actus, in qua quidquid eſt potentialitatis & compoſitionis, imperfectionis eſt; ſuppoſita verò hac imperfectione, ipſa indifferentia & dominatus in proprium actum, perfectionis eſt, quæ perfectio nō poſſet participari à creatura, niſi in Deo eſſet ipſa perfectio libertatis pura & ſine imperfectionibus. Neque contra hunc ſenſum procedit ratio ſecundæ ſententiæ; nam illa ſupponit quidem, ſtante neceſſitate Dei in agendo, eſſe cauſas ſecundas liberas, cuius oppoſitum oſtendimus ſequi ex prædicta hypotheſi.

Libertatis generis perfectio.

Secundus quæſtionis ſenſus, eiuſq; reſolutio.

VII. SEcundus ſenſus quæſtionis eſt, ſi per impoſſibile contingeret, Deum agere ex neceſſitate naturæ; creaturam autem habere facultatem agendi ex natura ſua liberam, an Deus propter ſuum naturalem modum agendi, impediret in creatura vſum libertatis, ita quod de facto non haberet actionem liberam, etiamſi haberet potentiam liberam. Et quidem pars negatiua videtur manifeſtè ſequi ex quorundam Thomiſtarum opinione, qui exiſtimant ad liberam actionem creaturæ ſatis eſſe, quòd per facultatem ex ſe liberam operetur, & quòd ab obiecto nō neceſſariò trahatur, ſeu ad vnum determinetur. Hęc autem duo non auferret Deus, etiamſi ex neceſſitate naturæ tota ſua poteſtate in voluntate, & cum voluntate creata ageret: ergo non obſtante illo modo agendi Dei, adhuc creatura liberè ageret.

VIII. Hoc verò fundamentum falſum eſt, & magnam præbet occaſionem errandi in hac materia. Inprimis enim non ſatis diſtinguit inter hæc duo, ſcilicet, habere facultatem liberam, & habere expeditum liberum vſum talis facultatis, cùm tamē valdè diſtincta ſint; nam illud prius ad ſolam potentiam ſeu actum primum pertinet: hoc verò poſterius ad actum ſecūdum. Quamuis autem actus liber eſſe non poſſit abſque facultate libera, quia actus ſecundus & vitalis eſſentialiter ſupponit primum: at verò facultas libera poteſt eſſe abſque vſu libertatis: non ſolùm quando nō operatur, ſed etiamſi dum operatur, impeditur,

peditur, ne illud dominium habeat ſuum actum; quod ex natura ſua habere poſſet. Conſiſtit enim hoc dominium in poteſtate non agendi id, quod quis agit, vel aliud agendi. Fieri autem poteſt vt agens alioqui ex ſe indifferens, ita feratur, vel determinetur ad agendum ab alio ſuperiori agente, vt reſpectu talis actionis, ſeu modi agendi nõ habeat poteſtatem non agendi, & ſic retinendo innatam facultatem liberam, poteſt priuari vſu libertatis. Confirmatur; nam omnes Theologi docent poſſe Deum inferre neceſſitatem voluntati noſtræ; tunc autem non auferret facultatem liberam, quia hæc non diſtinguitur à voluntate ipſa, ſed impediret liberum vſum eius, & in neceſſariũ cõmutaret. Sunt ergo illa duo diſtinguenda: poteſtq; facere Deus vt facultas ex ſe libera, & manens libera in actu primo circa aliquod obiectum, nõ liberè feratur in illud, ſed ex neceſſaria aliqua motione, quæ vſum libertatis impediat. In quo videntur conuenire Theologi in 2. diſt. 15. idq; ſupponit D.Tho. 1.2. q.6. art.4. & tenet Scot. in 4. diſt. 49. quæſt. 6. §. Duo ergo.

IX. Ex quo vlteriùs ſequitur, falſum eſſe quod illa ſententia ſupponit ad vſum & actum liberum ſatis eſſe facultatem ex ſe liberam, & obiectum ex ſe indifferens, ſeu quod per ſe nõ ſufficiat ad inferẽdã neceſſitatem facultati. Nam hęc ſententia ſupponit nullam aliam cauſam poſſe inferre neceſſitatem voluntati, niſi obiectum vel mediãte obiecto, quod falſum eſt; nam etiam Deus poteſt inferre neceſſitatem voluntati, non vt obiectum, ſed vt agens infinitę potentię. Imò ſi voluntas ſolùm ab obiecto neceſſitatem pati poſſet, nunquam poſſet extrahi à ſuo connaturali operandi modo, aut neceſſariò moueri, niſi quando ipſa ex natura ſua, & intrinſeco impetu neceſſariò fertur. Nam obiectum vt obiectum non mouet voluntatẽ præternaturali modo, ſed maximè cõnaturali & intrinſeco, & ideò obiectum in ſuo genere nõ mouet neceſſariò potentiam alioqui liberam, niſi quando ipſa, reſpectu talis obiecti non eſt libera: ergo ſi voluntas ſolùm poteſt neceſſitari medio obiecto, re vera non neceſſitatur circa id ad quod de ſe erat libera, vt in patria voluntas neceſſitatur à Deo, vt obiecto clarè viſo, quia ipſa de ſe reſpectu talis actus non eſt libera.

X. Atque ita fit, vt iuxta illam ſententiam Deus nũquam poſſit neceſſitare voluntatem ad actum, ad quem ipſa ex ſe eſt libera; nã vel Deus proponit obiectum ex ſe ſufficiens ad mouendum neceſſariò voluntatem, & tunc re vera voluntas non eſt ex ſe libera ad talem actum, & ita nullam patitur extrinſecam neceſſitatem, vel proponit obiectũ quod in ſuo genere non eſt potens neceſſariò mouere voluntatem, & ex vi talis obiecti nunquam voluntas neceſſariò mouebitur; niſi aliunde Deus inferat neceſſitatem. Dices; Poteſt proponi obiectum de ſe inſufficiens ad neceſſariò mouendum, eo tamen modo, vel ſub tali iudicio, vt neceſſitatem inferat voluntati. Reſpondeo primùm id fieri non poſſe abſque iudicio falſo, nimirum iudicando eſſe ſummum bonum, vel bonum neceſſarium quod tale non eſt, quod iudicium Deus immittere nõ poteſt. Deinde etiam illo poſito voluntas tunc non moueretur vt potentia ex ſe libera, ſed vt potentia determinata ad vnum; quia ſicut natura ſua fertur non tantùm in verum bonum, ſed ẽt in bonũ apparens, ita natura ſua nata eſt neceſſariò fieri in bonum appetens neceſſarium. Atque ita nunquam ſaluatur quod voluntas poſſit neceſſitari à Deo ad actum quẽ ex ſe liberè eliceret. Quod ſanè falſum eſt, & contra communem ſententiam, derogatque omnipotentiæ Dei. Nam cùm ipſe ſit voluntatis author & dominus, poteſt quomodo voluerit ipsã mouere ac impellere vt neceſſariò agat, vel impedire, vt omnino non agat. Et confirmatur; nam poteſtas quam voluntas creata habet ad volendum vel nolendum, non eſt infinitæ efficaciæ, cùm ſit cõmenſurata finitæ virtuti talis potentiæ: ergo in vtraque poteſt vinci & ſuperari ab extrinſeco agente infinitæ virtutis, vt eſt Deus: poteſt ergo à Deo ita moueri creata voluntas ad volendum obiectum alioqui de ſe indifferens, vt voluntas ſic mota impotens omnino ſit ad reſiſtendum, vel vtendum poteſtate, quam habet ad nolendum tale obiectum. Imò hoc pertinere ad diuinam omnipotentiam, aliquando docere videtur Auguſtinus; & non immeritò, cùm in illo effectu vel motione nulla inuoluatur repugnantia. Tunc igitur, quamuis voluntas ex ſe libera ſit, & ab obiecto non moueatur ex neceſſitate, nhilominùs vſus ipſe & actus non eſt liber ipſi volũtati, quia non permittitur à ſuperiori agente vti ſua libera facultate: neque ipſa habet poteſtatem reſpectu ſuperioris agentis ad reſiſtendum illi ſua abſoluta poteſtate vtenti. Auguſtin. in Enchir.

XI. Igitur ad actum ſeu vſum liberum voluntatis nõ ſatis eſt facultas ex ſe libera cum indifferentia obiecti ſeu iudicij, niſi etiam ſuperior cauſa nullam vim ſeu præternaturalẽ efficaciam inferat, ſed volũtatem ipſam ſinat ſuo connaturali modo operari, vt Patres etiam Eccleſiæ loquuntur, quos ſtatim indicabo. Non eſt ergo ſolidum illius ſententiæ fundamentũ. Quapropter videndum nunc ſupereſt, an poſita illa hypotheſi, quòd Deus ageret ex neceſſitate naturæ, & quòd in homine eſſet facultas ex ſe libera, nihilominùs rectè ſequatur nullum fore tunc in voluntate creata vſum ſeu actum liberum.

XII. Et in hoc ſenſu dicendum videtur, data illa hypotheſi nullum relinqui vſum libertatis in agente creato. Atque in hoc etiam ſenſu verè dicitur ab Scoto, erraſſe Philoſophos ponentes Deum agere ex neceſſitate naturæ & admittentes effectus liberos & contingentes à cauſis ſecundis. Ratio verò Scoti nec procedit in hoc ſenſu, nec mihi probatur vt infrà dicam. Propria ergo ratio ſumenda eſt ex paulò anteà dictis; quia Deus poteſt per infinitam ſuam potentiam ita mouere voluntatem vt neceſſitatem illi inferat, vt probatum eſt, idemque poſſet etiam ſi ex neceſſitate naturæ ageret, quia tunc non ponitur eſſe minoris potentiæ, ſed ſolùm minoris indifferentiæ ſeu libertatis: ſed ſi Deus ageret ex neceſſitate naturę; dum in voluntatem ageret creatam, ageret quanta efficacia poſſet: ergo ſemper ageret neceſſitatem illi inferendo, atque ita nunquam eſſet in agente creato libertatis vſus. Minor patet, quia hæc eſt conditio naturalis agentis, vt agat quantum poteſt, quia non habet facultatem temperandi ſuam actionem, ſeu magis vel minùs illam applicandi, quia hoc non fit, niſi per potentiam liberam. Si Deus ageret ex neceſſitate naturę, nullũ in cauſis eſſet libertatis exercitium.

XIII. Sed dicerent fortaſſe Philoſophi, Deum agendo ex neceſſitate naturæ, non ſemper agere quantum abſolutè poſſet, ſed quantum natura cauſarum ſecũdarum exigit à quibus determinatur vt magis vel minùs & vt hoc vel illo modo agat. Sed inprimis nos non loquimur, niſi ex hypotheſi, quòd diuina potentia habeat abſolutam neceſſitatem in agendo. Deinde addimus, quacunque ratione dicatur Deus agere ex neceſſitate naturæ, & non ex libertate, non poſſe determinationem actionis ſuæ habere ex Obiectioni ſatisfit.

capacitate naturali cauſæ ſecundę; nam potentia Dei non reſpicit adæquatè illam capacitatē, ſed ampliorem: ergo non poteſt ab illa determinari. Cur enim ab ea ita limitaretur, vt nunquam poſſet plus agere, cùm maiorem habeat potentiam? Fateor quidem ex illa hypotheſi, & ex infinitate potentiæ Dei ſequi multa impoſſibilia; nihilominùs tamē illa poſita, per locum extrinſecum ſequitur Deum per potentiam ſuam ſemper ita mouere voluntatem creatam, vt ei neceſſitatem inferat. Ideòque Sancti Patres diuinæ ſapientiæ, & liberæ prouidentię tribuunt, vt in agendo, & mouendo voluntatem creatam ita ſeſe accommodet, vt ei vim non inferat, ſed eam ſuo modo ſe mouere ſinat. Vt videre licet apud Auguſtinum de prædeſtinatione & gratia cap. 15. Proſperum ad obiect. Gallor. capite 1. & 11. Cyrillum libro 4. in Ioan. cap. 7. Damaſcen. lib. 2. de fide cap. 30.

XIV. Neq; contra hanc deciſionem quæſtionis in hoc ſenſu procedit fundamentum ſecundæ ſententiæ: quia ad libertatem actus, vel contingentiam effectus non ſatis eſt, quòd cauſa ſecunda ſit ſecundum ſe libera ſeu contingens, ſed oportet vt quatenus talis eſt ſuam actionem exercere ſinatur, quia aliàs ſolùm materialiter (vt ita dicam) eſt libera: non verò agit vt libera: actio autem non ſumit ſuam rationem & denominationem à cauſa materialiter ſumpta, ſed prout actu influente. Illa autem ratio non probat, neceſſitatem Dei in agendo non impedire liberum vſum facultatis creatæ. Neq; etiam D. Thom. ibi citatus, & in hoc vel in priori ſenſu contradicit, quia non agit de abſoluta Dei neceſſitate in agēdo, ſed de neceſſitate immutabilitatis, quæ non excludit abſolutam libertatem, vt infrà declarabimus in diſputatione de Deo.

Tertius quæſtionis ſenſus, eiusq́; reſolutio.

XV. *Si hunc, quē nunc præbet Deus cōcurſum cauſis liberis, neceſſariò daret, ipſę liberę manerent.*

TErtius quæſtionis ſenſus eſt, ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, & non plus ageret, neque alium concurſum aut motionem præberet voluntati liberæ creatæ, quam modò præbet, an tunc tolleret contingētiam actionis, & impediret vſum libertatis. Qui ſenſus eſt valde diuerſus à præcedentibus, & ex pluribus ſuppoſitionibus procedit, vt ſatis conſtat. Vnde in proxima aſſertione præcedente diximus ex neceſſitate actionis Dei fore impedimentum vſus libertatis, quia motio eſſet maior, quàm nunc ſit, Deo liberè concurrente: nunc autem inquirimus, ſi ſupponamus motionem non eſſe maiorem, neq; diuerſam in magnitudine (vt ſic dicam) ſed ſolùm in modo dandi illam, quia nimirum eadem, quę nunc liberè datur, tūc ex neceſſitate naturæ daretur, an ex hoc præcisè ſequatur impediri vſum libertatis, & tolli contingentiam rerum. Et in hoc ſenſu videtur procedere ſententia & ratio Scoti.

XVI. Dicendum verò cenſeo, etiamſi prima cauſa ageret ex neceſſitate naturæ illo modo, non impedituram vſum libertatis, neq; ablaturam omnem cōtingentiam effectum cauſarum ſecundarum. Et quoad hoc approbo ſecundam ſententiam ſuprà adductā, quia licet plures cauſæ concurrant ad vnum actum, vt ille ſit liber, ſatis eſt quòd cauſa proxima libera ſit, & quòd per cooperationem alterius cauſæ non extrahatur à ſuo naturali operandi modo: ita verò contingeret in eo caſu: ergo. Maior ſufficienter probatur fundamento ſecundæ ſentētiæ; nam licet plures cauſæ concurrant, & omnes præter vnā, quantū eſt ex ſe neceſſariò operētur, ſi vna poteſt ex ſola ſua libertate non elicere actum, id ſatis eſt, vt effectus ſit

A liber ſeu cōtingens: quia ſimpliciter poteſt non eſſe; neq; neceſſarius modus agendi cęterarum cauſarum impedit vſum huius poteſtatis in altera cauſa, vt ſupponitur ex dicta hypotheſi. Et declaratur facilè probando minorem, quia Deus in eo caſu non moueret fortiùs aut vehemētiùs voluntatem creatam, quàm nunc mouet, ſed nunc motio Dei non extrahit volūtatem à ſuo cōnaturali operādi modo: ergo neq; tūc immutaret; nā, quòd illa motio vel cōcurſus ex parte Dei liberè aut neceſſariò detur, nihil refert ad effectum quem ad extra producit, ſi ipſe concurſus, vel motio in ſe non eſt maior.

Vnde argumentor ſecundò, quia aliàs ſequeretur actum voluntatis noſtræ nunc nō eſſe liberum, quia Deus ad illum liberè concurrit: conſequens autem eſt falſum, tum quia formaliter & immediatè ego nō habeo dominium in meum actū ob libertatem Dei, ſed ob libertatem meam; tum etiam, quia aliàs appetitio equi vel leonis eſſet libera, quia Deus ad illam liberè concurrit: eſt ergo actus liber reſpectu alicuius cauſæ, qui ita fit ab illa, vt ſit in ea potentia & facultas ad non efficiendum illum, non obſtantibus B aliis cauſis ad eundem actum cōcurrentibus, ſiue illæ quantum eſt ex ſe naturaliter, ſiue liberè concurrāt: ita verò ſe gerere voluntas creata in prædicto caſu, vt oſtenſum eſt: ergo. XVII.

Tertiò probari idem poteſt, non ſolùm ſatisfaciendo fundamento Scoti, ſed etiam retorquendo illud; nam, ſi eſſet alicuius momenti, probaret etiam nunc tolli contingentiam effectuum, & vſum libertatis ab omni actu cauſæ ſecundæ, quatenus ab illa eſt, nihilq́; eſſe liberum niſi per reſpectum ad libertatem primæ cauſæ. Conſequens autem non ſolùm eſt contra rationem naturalem, ſed etiam contra fidem, quia aliàs non poſſent actus liberi nobis imputari. Sequela verò probatur, quia etiam nunc cauſa ſecunda non agit, niſi mota à prima, ſeu concurrente prima: & nunc etiam cauſa prima priùs natura influit ſeu mouet eadem prioritate, qua moueret, ſi ex neceſſitate naturæ ageret. Eſt etiā hæc motio Dei nunc æquè efficax, vt ſupponitur, & probari etiam poteſt ipſo argumento Scoti, quia non ſtat, Deum mouere, & creaturam non moueri: ergo poſita Dei C motione neceſſariò mouetur voluntas creata: ergo ſi talis motio data à Deo ex neceſſitate naturę, tolleret libertatem in actu voluntatis humanæ, etiā nunc tollit, quia ęquè antecedit. Vel certè ſi nūc nō tollit, quia licet aliqua ratione antecedat, tamen abſolutè datur dependenter ab ipſa voluntate creata, vt mox explicabimus, eadem ratione in prædicto caſu non tolleret, quia licet daretur neceſſariò ex parte Dei, nihilominùs daretur etiam dependenter à libero arbitrio creato. XVIII.

Nec ſatisfacit reſponſio Scoti, ſcilicet, quòd ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, motio eius eſſet ſimpliciter neceſſaria, & ita tolleret omnem contingentiam effectus; nunc autem eſt libera, & ideò non tollit illam: Hoc (inquam) non ſatisfacit, tum quia ad ſummum declarat ſaluari nunc contingentiā vel libertatem effectus reſpectu diuinæ voluntatis, non verò reſpectu cauſarum ſecundarum: tum etiā quia ſi intelligat, data illa hypotheſi, motionem Dei fore abſolutè neceſſariam, id eſt, neceſſariò ponendam in re, falſum ſumit: ſolùm enim eſſet neceſſaria, quantum eſſet ex parte Dei: quia tamen ſimul penderet à voluntate creata, nec poſſet in re poni ſine illa, ideò non eſſet abſolutè neceſſaria. Itaque diceretur tūc Deus agere ex neceſſitate naturę, quia eſſet ab intrinſe- XIX.

trinſeca natura, & ex ſe determinatus ad concur- A rendum cum voluntate, tamen quia ille concurſus non ponitur in re, niſi cooperante ſimul ipſa voluntate, ideò non poneretur in re cum abſoluta neceſſitate, ſed iuxta exigentiam cooperationis liberę voluntatis.

XX. Atque hinc colligitur generalis regula, quæ ſententiam propoſitam confirmat, ſcilicet, nihil obſtare libertati vel contingentiæ actus ſeu effectus, quòd aliqua cauſa naturali neceſſitate ad illum concurrat, dummodo aliqua cum indifferentia efficiat, reſpectu cuius effectus denominetur liber. Ratio huius ſatis declarata eſt explicando fundamentum ſecundæ ſententiæ: ampliùs verò illuſtrari poteſt nonnullis exemplis. Vnum eſt iuxta probabilem ſentētiam, quòd cognitio ſeu obiectum cognitum concurrit effectiuè ad actum voluntatis; nam ille concurſus, vt eſt à cognitione, naturalis eſt, & ſine libertate, & nihilominùs actus eſt ſimpliciter liber propter indifferentiam voluntatis. Vnde, licet cognitio quantum eſt ex ſe ex neceſſitate naturæ influat, tamen quia eius influxus actualis in re non ponitur ſine actuali influxu voluntatis, ideò abſolutè nō eſt neceſſarius. B Simile quid dici poteſt de influxu habitus concurrentis cum potentia libera: habitus enim ex ſe non habet indifferentiam aut propriam libertatem, ſed ex neceſſitate naturæ operatur operante ſua potentia. Aliud exemplum eſt de effectibus agentium naturalium, prout ſunt ab ipſis, & à Deo: illa enim actio, quamuis à proximo agente ſit ex neceſſitate naturæ, reſpectu primæ cauſæ eſt libera, quia iuxta veram doctrinam Deus liberè præbet concurſum ſuũ. Vnde ex poteſtate Dei abſolutè poteſt illa actio eſſe & non eſſe, quamuis hæc poteſtas non ſit in proximo agente. De facto tamen illa actio denominatur ſimpliciter naturalis, tum quia ſicut ab agente proximo accipit ſuam determinationem & ſpecificationem, ita & has denominationes; tum etiam quia ex generali quadã lege & definita voluntate, iam Deus concurrit ad has actiones iuxta exigentiam naturæ ſeu cauſæ ſecundæ. Quo ſenſu accipiendum eſt, quod dici ſolet, influxum cauſæ primæ modificari in ſecũda vel ex ſecunda. Sic igitur data hypotheſi in qua verſamur, actio eſſet libera ex habitudine ad cauſam ſecundam, quamuis prima ex neceſſitate naturę pręberet concurſum ſuum. C

XXI. *Vna & eadē actio an poſſit alteri eſſe libera; alteri verò neceſſaria.*

Quocirca quod Scotus ſuprà ſumit, non poſſe eãdem actionem eſſe neceſſariam reſpectu vnius cauſæ & liberam reſpectu alterius, quia neceſſarium & contingens contradictoriè opponuntur, vel non eſt verum vel in quo ſenſu verum eſſe poteſt, non eſt ad rem. Quòd enim duæ cauſæ poſſint in eundem actum influere, altera liberè, & altera ex naturali impetu naturæ, demonſtratum eſt; in hoc ergo ſenſu non repugnat, eundem effectum eſſe contingentem & neceſſarium reſpectu diuerſorum; nam ob eandem cauſam non eſt contradictio, cùm contradictoria ſumi debeant reſpectu eiuſdem. Si autem neceſſarium ſumatur non tantùm reſpectiuè, ſed abſolutè pro eo quod ſimpliciter non poteſt non eſſe: ſic verum eſt repugnare, effectum eſſe neceſſarium, & habere contingentiam ab aliqua cauſa; tamen in hoc ſenſu non eſt verum eſſe neceſſarium illum effectũ, ad quem concurrit aliqua cauſa neceſſariò agens: quia ſatis eſt quòd reſpectiuè & quantum ex vi illius cauſæ neceſſariò fiat, cùm quo ſtat, vt ex alio capite, ſeu reſpectu alterius, habere poſſit contingentiam, ſeu libertatem.

SECTIO IIII.

Quomodo ſtet libertas vel contingentia in actionē cauſæ ſecundæ, non obſtante concurſu primæ, & conſequenter quo ſenſu verum ſit cauſam liberam eſſe, quæ poſitis omnibus requiſitis ad agendum poteſt agere, & non agere.

I. HÆc difficultas petitur in ſecundo argumento poſito in principio ſectionis ſecundæ, illamque etiam attingit Scotus illo argumento, quòd cauſa ſecunda, ſeu voluntas creata non poteſt quicquam agere, niſi mota à prima, ſed dum mouetur à Deo, neceſſariò ipſa ſe mouet: ergo motus illius reſpectu eiuſdem nunquam eſt liber & contingens. Maior in terminis eſt D. Thom. 1. p. q. 105. art. 1. ad 3. & art. 4. & 5. & probabitur infrà, dum agemus de dependentia ſecundarum cauſarum à prima. Minor autem eſt eiuſdem D. Thomæ 1. 2. quæſt. 10. art. 4. ad 3. vbi dicit; *Impoßibile eſt, Deum mouere voluntatem, & voluntatē non moueri.* Et facile ſuaderi poteſt tum ex efficacia & perfectione diuinæ motionis, tũ ex mutua relatione inter mouere, & moueri. Alio modo proponitur eadem difficultas; nam cauſa libera eſt, quæ poſitis omnibus requiſitis ad agendum poteſt agere & non agere: ſed vnum ex requiſitis vt cauſa ſecunda agat eſt motio Dei qua poſita non poteſt agere, & nō agere, ſed neceſſariò agit, ſicut illa non poſita, neceſſariò non agit: ergo repugnat illa definitio omni cauſæ ſecundæ, atq; ita reſpectu illius nulla eſt contingentia vel libertas, ſed tantùm reſpectu primæ.

Prior dicendi modus proponitur.

II. HÆc difficultas eſt vna ex præcipuis huius materiæ, & occaſionem præbet ampliùs declarandi quid ſit cauſa libera, ſeu quas cõditiones requirat, vbi ſimul exponetur communis ac recepta definitio cauſæ liberæ. Authores ergo quos ſuprà retuli, ponẽtes totam rationem libertatis in indifferentia obiectiua (vt ſic dicam) facilè expedient præſentem difficultatem, dicentes liberam potētiam eſſe illam, quę poſitis omnibus requiſitis ex parte ipſius adhuc manet indifferens ſeu non determinata ad vnum, ex vi obiecti, & ideò nihil obſtare vſui libertatis, quòd poſita motione primæ cauſæ iam voluntas manet ad vnum determinata, ita vt non poſſit non exercere actum ad quem mouetur. Atq; in hoc ſenſu ad ſoluēdam priorem difficultatem applicatur cõmunis illa diſtinctio de neceſſitate in ſenſu compoſito & in ſenſu diuiſo; nam quòd voluntas mota à Deo neceſſariò operetur, ſolùm eſt neceſſitas in ſenſu compoſito, & ideò non repugnat libertati actus ſic neceſſarij. Ad poſteriorem autem difficultatem reſpondebunt limitando maiorem & communem definitionem liberæ facultatis, quod, ſcilicet, ſit illa, quę poteſt agere & non agere poſitis omnibus requiſitis, nimirum ex parte intellectus, & ipſius voluntatis non verò ex parte Dei. Quam modificationem ante hos modernos authores indicauerat Almainus in ſuis moralibus, quam tamen non approbat, licet non ſatis eam impugnet.

III. Vnde prædicti noui Theologi aliam commenti ſunt definitionem actus liberi, ſcilicet eſſe motum voluntatis factum ex tali iudicio rationis, quod per ſe, vel per obiectum quod proponit ſufficiens non ſit ad determinandam voluntatem ad vnum. Quam confirmant primò, quia tota libertas voluntatis

oritur ex iudicio rationis: ergo optimè & ſufficienter definitur actus liber per ordinem ad tale iudiciũ ſeu, quod idem eſt, per ordinem ad omnia requiſita ex parte intellectus & voluntatis. Secundò, quia ad libertatem ſufficit indifferentia obiecti, & non requiritur indifferentia potentiæ, vt patet in voluntate diuina, quę de ſe ſemper eſt determinata ad vnum, tamen, quia obiecta creata ſunt illi indifferentia, id ſatis eſt vt liberè ea velit: idem ergo ſatis erit ad liberum actum noſtræ voluntatis.

Refutatur dicta ſententia.

IV. Tota hæc doctrina procedit ex falſo fundamento, vt in proxima ſect. præce. probaui, & occaſio errandi fuiſſe videtur, quia non diſtinguitur ſatis inter radicem libertatis, & formalem libertatem potẽtię & actus. Indifferentia enim iudicij eſt radix libertatis, vt ſuprà tactum eſt, & eſt communis Theologorum ſententia; non eſt tamen ipſa formalis libertas, quia ipſum iudicium non eſt liberum in ſe, neq; eſt proximè à potentia formaliter libera, vt dicam infrà, ſed dicitur indifferens obiectiuè, ſeu ex parte obiecti, quia proponit obiectum ita indifferens, vt non trahat ex neceſſitate voluntatem. Atq; hinc fit vt iudicium indifferens ſufficienter iudicet in tali natura, quæ ſic iudicare poteſt, facultatem aliquam formaliter liberam, & conſequenter etiam vſum ſeu actum liberum, ſi talis facultas modo ſibi proprio operari ſinatur, nullamq; extrinſecam vim patiatur, qua cogatur, vel propriùs loquendo neceſſitetur, vt in obiectum tendat alioqui de ſe indifferens. Hoc enim eſſe poſſibile, ſuprà probatum eſt, ex quo meritò intulimus, abſolutè, & abſq; prædicta limitatione non ſatis eſſe ad vſum liberum iudicium indifferens, & facultatem ex ſe liberam.

V. Prima illatio. Ex quo vlteriùs colligimus, non rectè limitari receptam deſcriptionem facultatis liberæ, ſcilicet; *Quæ poſitis omnibus requiſitis ad agendum poteſt agere, & non agere,* non rectè (inquam) limitari ad requiſita ex parte iudicij, & ipſius voluntatis, quia concurrentibus omnibus requiſitis ex parte iudicij, & exiſtente ipſa facultate de ſe libera, poteſt in ipſo vſu non eſſe libera, ſeu, quod idem eſt, poteſt actus non eſſe liber: ergo vt illa definitio comprehendat non ſolùm facultatem liberam in ſeipſa (vt ſic dicam) ſeu in actu primo, ſed etiam vſum ſeu actum liberũ, non ſufficiunt illa requiſita. Vnde huius temporis hæretici, cùm videant nos operari ex iudicio & aduertentia rationis, & ab ipſis obiectis non ferri aut determinari ex neceſſitate, nihilominùs aiunt nos non liberè operari, eò, quòd ab ipſo Deo neceſſitatem patiamur. In quo quidem errant aſſerentes ita Deum de facto in nobis ſemper operari, quod repugnat fidei, & diuinis Scripturis, ac rectæ rationi, non errant tamen in illatione, nimirum, quod ſi Deus infert extrinſecam neceſſitatem actui, non eſt de facto liber, nec etiam errarent ſi ſolùm dicerent, vel hunc modum operandi Dei eſſe poſſibilem, vel illo poſito, non ſufficere ad vſum liberum indifferentiã iudicij.

VI. Secunda illatio. Vel vlteriùs infertur, non ſatisfieri difficultatibus poſitis per reſponſiones illius ſentẽtiæ. Nam diſtinctio illa ſenſus compoſiti & diuiſi, qua prior expeditur difficultas, licet rectè explicata ſatisfaciat, vt infrà videbimus, tamen ita generatim ſumpta ſatis eſſe non poteſt; nam oſtendemus neceſſitatem aliquam etiam in ſenſu compoſito, repugnare vſui libertatis, eumq; deſtruere. Et patet facilè ex dictis; nam Deus aliqua motione & actiuitate ſua poteſt inferre ne-

A ceſſitatem voluntati, & tunc actus non eſſet neceſſarius in ſenſu diuiſo, quia voluntas de ſe, & ſecluſa illa motione poſſet non exercere illum actum: eſſet autem neceſſarius in ſenſu compoſito, quia poſita illa motione non poteſt non exerceri, & tamen illa neceſſitas in ſenſu compoſito tolleret vſum liberum, quia ſupponimus Deum tunc neceſſitare voluntatẽ quantum poteſt: aliquid ergo addere oportet vt illa diſtinctio ſatisfaciat. Rurſus limitatio illa cõmunis definitionis libertatis, qua ſoluitur poſterior difficultas, improbata iam eſt præterquam quòd eſt voluntaria, & occaſionem præbet introducendi quemcunque ſimilem pro libito in hac materia. Nam pari ratione poſſet quis dicere, poſita quadam influentia cœli vel adhibita ſpeciali dęmonis motione, nõ poſſe voluntatem noſtram non operari ſequendo illam & nihilominùs tunc liberè operaturam, quia poſitis omnibus requiſitis ex parte iudicij & intrinſecæ facultatis, non neceſſariò ſequitur illa operatio, etiamſi ex alia ſuppoſitione neceſſariò ſequatur.

VII. Tertia illatio. Tandem conſtat ex dictis falsò excogitatam eſſe nouam illam definitionem actus liberi, nimirum eſſe illum, qui ſit à voluntate ex iudicio rationis non B neceſſitante, quia poteſt actus aliunde eſſe neceſſarius, neceſſitate impediente liberum vſum, vt declaratum eſt: ergo illa definitio poteſt conuenire alicui actui abſolutè neceſſario. Ratio autem prima, qua fundatur illa definitio, ſolùm probat iudicium indifferens eſſe radicem libertatis; non tamen inde fit definitionem actus liberi cõpleri ex hoc quòd procedat à tali iudicio, ſed addendum eſt, quod procedat à facultate conſentanea iudicio non impedita, nec extrinſecam neceſſitatem patiente, quòd cõmunis definitio illis verbis explicuit, vt *poſitis omnibus requiſitis poſſit agere & non agere.* In ſecunda verò probatione falſum aſſumitur, cùm dicitur ad actum liberum ita ſufficere indifferentiam obiecti, vt non ſit neceſſaria indifferentia potentię: quomodo enim erit liber actus, ſi potentia non ſit indifferens ad exercendum illum? aut cur obiectum in ratione obiecti dicitur indifferens, niſi quia non infert neceſſitatem potentiæ, ſed eam indifferentem relinquit? Exemplum autem de voluntate diuina, aut falſum ſumit, aut non eſt ad rem, quia affertur in eo quod non C eſt ſimile. Voluntas enim diuina, quamuis altiori & & perfectiori modo, verè tamen eſt indifferens de ſe ad volẽdum creata obiecta; non eſt enim ad hoc naturaliter determinata, aliàs quomodo eſſet libera? & licet ab ęterno ſe determinauerit, & in ea determinatione neceſſariò ſemper perſeueret, tamen illamet determinatio (quicquid ipſa ſit) eſt ex libertate: eiuſq; neceſſitas non eſt naturæ, ſed immutabilitatis, quæ non tollit propriam indifferentiam, quam ex ſe habet res libera. Tamen, quia in voluntate Dei non eſt efficientia proprij actus, neq; compoſitio ex potentia & actu, ideò illa indifferentia non eſt in potentia reſpectu actus, ſed in puro actu reſpectu obiectorum; & ideò in hoc non eſt comparanda indifferentia libertatis creatæ cum diuina.

Definitio libertatis explicatur.

VIII. Vt ergo difficultatibus propoſitis ſatisfaciamus, retinenda inprimis & explicanda eſt illa deſcriptio facultatis liberæ, in qua duo poſtulãtur. Vnum eſt, quòd illa ſit potentia actiua, ex ſe & ex ſua interna facultatate habens vim ad exercendam & ſuſpendendam actionem ſuam. Aliud eſt quòd illa facultas dum

dum exercet actum, ita ſit diſpoſita, & proximè (vt ita dicam) præparata ad opus, vt poſitis omnibus requiſitis ad agendum poſſit agere & non agere. In prima huius ſententiæ parte non eſt difficultas, nec ferè eſt neceſſaria noua explicatio, ſuppoſitis, quæ in ſectione ſecunda dicta ſunt; vbi oſtendimus libertatem conſiſtere in facultate actiua vt ſic: ex hoc enim manifeſtè ſequitur, libertatem requirere facultatem actiuam indifferentem ad agendum & non agendũ. Vnde, claritatis gratia, poſſumus in potentia libera duas potentias præſcindere, ſeu quaſi duas partes vnius potentiæ. Vna eſt ad volendum, ſeu exercendũ actum: alia ad nolendum, ſeu ſuſpendendam actionem. Hæc enim poſterior pars huius poteſtatis licet in ſe poſitiua quædam perfectio ſit, tamen in vſu per ſolam negationem, ſeu carentiam actus talis facultatis exerceri poteſt, ſi de abſoluta eius poteſtate loquamur, vt ſumitur ex ſancto Thoma 1.2. quæſtione ſexta, articulo tertio & aliis Theologis ibi, quia non velle vt ſic poteſt eſſe liberum: non velle autem præciſè ſumptum, non includit actum, ſed carentiam actus, quæ ſi ſit cum perfecta aduertentia rationis, & plena poteſtate volendi, libera erit. Dico autem, ſi de abſoluta poteſtate loquamur, quia moraliter ſeu ordinariè huiuſmodi carentia appetitionis non exercetur abſque poſitiuo actu qui ſit, vel nolitio, qua refutatur obiectum propoſitum, aut alius actus circa illud, verbi gratia, amor, vel intentio eius, vel ſit conuerſio ad aliud obiectum repugnans, aut diuerſum: vt experientia ſatis conſtat, quia difficillimum eſſet exiſtente perfecta, & practica aduertentia rationis omnem actum voluntatis ſuſpendere.

IX. Ex quo obiter intelligitur hanc indifferentiam facultatis liberæ primò ac præciſè ſatis ſaluari per habitudinem ad actum vel carentiam actus, quæ ſolet dici libertas quoad exercitium, quia per eam, ipſum exercitium actus indifferens eſt. Cùm tamen hæc facultas libera vitalis ſit, atq; ita perfecta & ſpiritualis, vt in ſe ipſã, & in ſuos motus reflectere poſſit, quotieſcunque poteſt non exercere liberè aliquem actum, poteſt etiam per alium poſitiuum actũ velle illam carentiam, ſeu nolle exercere talem actũ. Atque iſto modo nunquam eſt libertas quoad exercitium ſine aliqua libertate quoad ſpecificationem; nam quotieſcunq; poteſt voluntas liberè non amare, poteſt etiam elicere aliquem actum, ſecundum ſuam rationem & ſpeciem repugnantem amori, & ita eſt ibi aliqua indifferentia quoad ſpecificationem actus. Præter quam poteſt alia intercedere in ordine ad contrarios actus reſpectu eiuſdem obiecti quatenus poteſt vel liberè amari, vel etiam odio haberi. Quam duplicem poteſtatem includit etiam facultas libera ſecundum ſe & abſolutè ſumpta, quamuis neceſſe non ſit, vt illam habeat circa omnia & ſingula obiecta, quia non oportet vt ſit æquè libera circa illa omnia, vt inferiùs attingemus. Et hęc de priori parte huius ſententiæ.

X. In ſecunda parte ſententiæ propoſitæ declaratur non ſolùm ratio facultatis liberæ, ſed etiam id, quod neceſſarium eſt ad vſum libertatis, ſeu actus liberi: hoc enim totum comprehendit prædicta definitio libertatis & meritò, quia tota difficultas libertatis, & vtilitas eius in ipſo vſu, & exercitio libertatis poſita eſt. Eſt autem conſiderandum, dupliciter poſſe dici aliquid requiri ad actum: vno modo tanquam prærequiſitum ad actionem, alio modo tanquam intrinſecè, vel eſſentialiter incluſum in ipſa actione.

A Illud prius dici ſolet prærequiſitum antecedenter, vel ex parte actus primi, ſiue illud ſit proprium principium actionis, ſiue conditio prærequiſita ad illam quocunque modo, vel in quouis genere cauſæ. Hoc autem poſterius dici poteſt requiſitum concomitanter, ſeu in ipſo actu ſecundo, quia nõ diſtinguitur ab ipſa actione libera, quæ eſt actus ſecundus facultatis liberæ. Cùm ergo dicitur liberum eſſe quod poſitis omnibus requiſitis ad agendum poteſt agere & non agere, intelligendum eſt de pręrequiſitis antecedenter & in actu primo, non de aliis. Et hoc ipſum inſinuatur in prædicta ſententia, cùm dicitur, debere facultatem liberam ita eſſe diſpoſitam, & proximè præparatam ad opus, vt cum ea diſpoſitione poſſit agere & non agere: in illa enim præparatione includuntur omnia illa prærequiſita in actu primo ad operandum.

Et quidem quòd ad vſum liberum ſit neceſſarium cum illis omnibus dictam indifferentiam, & quaſi XI.
duplicem poteſtatem integram manere, facilè oſtẽdi poteſt. Primò, quia aliàs ceſſatio, v.g. ab opere, non eſſet ex intrinſeca vi & facultate, ſed ex defectu alicuius conditionis requiſitæ:
B hoc autem nil confert ad libertatem: nulla eſt enim naturalis potentia tam neceſſariò agens, quę non poſſit interdum non agere ex defectu conditionis requiſitæ, vt approximationis paſſi, vel alterius ſimilis. Imò, ſi quis rectè perpẽdat, illud non eſt poſſe non agere, ſed eſt potiùs impotentia agendi, ſeu non poſſe agere cum tali defectu: libertatis autem indifferẽtia nõ fundatur in impotentia agendi, ſed in potentia non agendi. Vnde, quando ipſamet voluntas caret aliquo actu propter naturalem inaduertentiam rationis, illa carentia actus non eſt ex potentia non agendi, ſed ex impotẽtia ſic operandi ſeu volendi, & ideò talis carentia nõ poteſt eſſe libera. Vt ergo facultas liberum vſum habeat, neceſſe eſt, vt poſitis omnibus conditionibus prærequiſitis antecedenter, ſeu in actu primo, ex interna vi & facultate ſua poſſit agere & non agere. Cùm autem dicimus ex interna vi & facultate (vt obiectionibus occurramus) non excludimus diuinum concurſum, vel maius auxilium neceſſarium pro actuum qualitate, ſed id Theologis relinquimus.

C Quòd autem dicta definitio intelligenda non ſit XII.
de requiſitis concomitanter, probatur, quia hæc, vt diximus, includũtur in ipſa actione; nam, ſicut actio eſt requiſita ad agendum, ita quicquid in actione includitur, poteſt dici requiſitum. Eſt autem actio requiſita, vt id, quo formaliter determinatur potentia, & conſtituitur actu agens, & ideò non poteſt includi in his conditionibus cum quibus potentia debet eſſe indifferens ad agendum & non agendum, quia inuoluitur manifeſta repugnãtia: ergo neque etiam includi debet in illis requiſitis totum id, quod eſt de intrinſeca ratione actionis, ſeu in illa eſſẽtialiter includitur; nam eadẽ eſt de illis omnibꝰ ratio quę de ipſa actione. Atque hæc interpretatio illius definitionis colligitur ex communi ſententia Theologorum in 1. diſt. 38. & 39. & in 2. diſt. 24. & ex doctrina Anſelmi, quam ſtatim explicabimus.

Expeditur prior difficultas.

ATq; ex hac interpretatione facilè expediũtur XIII.
duę difficultates in principio tactæ. Ad primã Duplex motio noſtrę voluntatis per diuinam.
enim reſpondetur, duplicẽ intelligi poſſe motionẽ Dei reſpectu voluntatis noſtrę. Vna eſt antecedẽs actualẽ cõcurſum ad actũ voluntatis: alia cõſiſtens in

A ipſo actuali concurſu. Prior parum nota eſt in Metaphyſica, ſeu ex ſolis principiis naturę, tamẽ in Theologia eſt certa, & quęcunq; illa ſit, cõtinetur ſub cõditionibus requiſitis ad actum antecedenter ſeu per modum principij aut actus primi. Nã, licet hæc motio fiat per actum vitalem, qui eſt actus ſecundus, reſpectu potentiæ in qua ineſt: tamen reſpectu alterius actus propter quem datur illa motio, comparatur per modum principij, & ea ratione dicitur eſſe per modum actus primi, vt iudicium de bono agẽdo eſt principium actus voluntatis quo tale bonũ amatur: vnde licet in intellectu ſit actus ſecundus, tamen reſpectu voluntatis cõparatur vt primus, & idem eſt de aliis ſimilibus. Poſterior motio eſt magis nota lumine naturali, quia Phyſicè eſt magis intrinſecè neceſſaria ad actionem creaturę, computatur aũt illa motio inter requiſita ad actũ cõcomitanter, quia cõcurſus Dei eſſentialiter includitur in actione creaturæ.

XIV. De priori igitur motione dicendum eſt, quòd, illa poſita, adhuc poteſt voluntas non operari illum actum, propter quem datur talis motio, quia, cùm illa motio ſit ex conditionibus prærequiſitis ad actum liberum, niſi relinqueret illam poteſtatem expeditã, B tolleret vſum liberum; nam determinaret potentiã ad vnum. Quæ autem eſſet libertas aut electio, vbi vna tantùm pars fuiſſet conceſſa? vt rectè dixit Euodius ad Conſtantium, apud Turrianũ lib. 4. pro epiſtolis Pontificiis c. 2. Et ideò Conc. Trident. ſeſſ. 6. c. 4. de huiuſmodi motione præuia etiam in operibus gratiæ definit, illa poſita adhuc eſſe in poteſtate voluntatis non conſentire. Neq; hoc eſt contra efficaciam diuinæ motionis, tum quia id non prouenit ex impotentia, ſed ex ſapientia, prouidentia & voluntate ipſius primi motoris; tum etiam quia quando ipſe vult, etiam facit efficaciter vt voluntas infallibiliter conſentiat, quamuis poſſit non conſentire. At verò per ſe & abſolutè non repugnat, ſtante hac motione non moueri voluntatem illo actu ſeu motu libero, propter quem talis motio datur, nec quoad hoc ſunt correlatiua mouere & moueri, quãdo vna motio cõparatur ad alium actum vt principium eius, & non tantùm vt via ad terminum. Quomodo aliàs dixit Auguſt. eum, qui ſic mouetur, non poſſe non ſentire motionem; poſſe autem non conſentire: C ſed hæc res habet in Theologia grauẽ & prolixã diſputationẽ, à qua nos cõſultò abſtinemus, & ab omnibus opinionibus abſtrahentes ea reſponſione contenti ſumus, quã omnes ſub prędictis verbis amplectuntur, licet in eorum ſenſu ſit diſſenſio, de quo nunc iudicium non ferimus.

XV. De altera verò motione procedit propriè difficultas quam tractamus; nam illa eſt qua per ſe & eſſentialiter pendet actio cauſæ ſecundæ à prima, & vt dixi, non eſt aliud quàm ipſe concurſus Dei, de quo cur motio dicatur, dicemus inferiùs, & tractando de dependentia cauſę ſecundę à prima in operando. De hac ergo motiõne verum eſt illa poſita, nõ poſſe voluntatem non moueri; negamus tamẽ id repugnare vſui libertatis, quia illa motio non eſt ex conditionibus prærequiſitis ad actum, ſed eſſentialiter includitur in ipſamet actione voluntatis. Qualis autem ſit hic concurſus ſeu motio Dei, & quomodo ſit ſimul cum influxu ipſiuſmet voluntatis creatæ, & an poſſit dici aliquo modo prior abſque læſione libertatis, ac deniq; quomodo ſit in poteſtate hominis habere vel non habere hanc Dei motionem (hoc enim etiam verum eſt, & ad libertatem neceſſarium) dicemus in loco paulò anteà citato.

Reſpondetur ad poſteriorem difficultatem.

DEnique ſecunda difficultas iam ex dictis expedita eſt: XVI. omiſſa enim priori motione, quæ neq; ad nos ſpectat, nec de illa in argumento eſt ſermo, de de poſteriori ſeu concurſu Dei negatur eſſe ex prærequiſitis antecedenter, de quibus loquitur definitio libertatis, vt explicuimus, & ideò fatemur illa poſita non poſſe voluntatem non moueri, quia iam ſupponitur conſtituta ſub actione ſua, non tamen ſine determinatione ſua libera. Atque in hoc ſenſu optimè etiam reſpondetur per diſtinctionem illam de ſenſu compoſito, & diuiſo: poſita enim hac motione in ſenſu compoſito non poteſt voluntas non operari, quia iam ſupponitur operans: vnde id non repugnat libertati, quia in ipſamet ſuppoſitione includitur iam & ſupponitur vſus libertatis, de quo ſicut de qualibet alia re verè dicitur, quando eſt neceſſariò eſſe, licet ſimpliciter & abſolutè (quod dicitur in ſenſu diuiſo) poſſet non eſſe. Et hoc ipſũ eſt, quod dixit Anſelmus lib. de Concordia præſc. à principio, Anſelmus. & lib. 2. Cur Deus homo cap. 17. & 18. neceſſitatem ex ſuppoſitione antecedente tollere libertatem; nõ verò ex ſuppoſitione conſequente. Suppoſitionem enim antecedentem vocat omne id, quod nos diximus eſſe prærequiſitũ antecedenter, ſeu ex parte actus primi ad actum liberum: vnde hanc ſuppoſitionem antecedentem ipſe vocat cauſam rei, & ideò ſi ex tali ſuppoſitione neceſſariò ſequitur actus, tollitur libertas, de cuius ratione eſt vt cum omnibus illis prærequiſitis maneat potentia integra ad agendum, & non agendum, etiam in ſenſu compoſito reſpectu talium conditionum antecedentium, vt declaratum eſt. Suppoſitionem autem conſequentem vocat omnem illam, quæ includit ipſammet actionẽ creaturæ, quia iam illa ſupponit vſum liberum, vt declaratum eſt. Vnde neceſſitas ex illa non poteſt ipſum liberum vſũ auferre, quia nõ eſt neceſſitas rei, ſed illationis tantùm, vt D. Thom. dixit quæſt. 24. de D. Thom. verit. art. 1. ad 13. Qui hanc doctrinam confirmat lib. 2. Phyſ. lect. 15. in principio: fauet etiam D. Auguſt. 5. D. Auguſt. de Ciuit. cap. 10.

SECTIO V.

Quænam ſit facultas in qua formaliter reſidet libertas cauſæ creatæ.

IN tertia & quarta ratione dubitandi I. ſectione ſecunda propoſitis petitur, vt Omne & ſolũ rationale agens eſt libertatis capax. diſtinctiùs declaremus, quænam ſint cauſæ creatæ, quæ in agendo non ſubduntur neceſſitati, & per quam facultatem hoc dominium habeant. Et quidem de cauſis principalibus ſeu operantibus vt quod, facilis eſt reſolutio ex dictis: oſtendimus enim res omnes ratione carentes, carere etiam libertate ob imperfectionem ſuam. Quo fit, vt e contrario omnia agentia rationalia ſeu intellectualia, ſint etiam agentia libera; nam illa negatio vſus rationis eſt ſufficiens & adæquata ratio carentiæ libertatis: ergo oppoſita affirmatio, eſt etiam adęquata ratio oppoſitæ affirmationis. Et confirmatur; nam oſtenſum eſt in particulari hominem eſſe agens liberum, licet in gradu intellectuali ſit infimum omnium: ergo à fortiori dicendũ eſt omnia agentia creata, quæ intellectum habent, habere etiam libertatem. Quod iterum de intelligẽtiis creatis in particulari dicemus infrà de eis diſputantes.

tantes. Neque contra hoc obſtat argumentum ſumptum ex motibus aut influentiis cœlorũ. Nam quod attinet ad intelligentias motrices cœlorum, etſi in aliis rebus liberę ſint, poſſunt in mouendis cœlis neceſſitate aliqua duci, vel ex motione & imperio ſuperioris agentis, vel ex fine præconcepto, quem immutabiliter diligunt atque intendunt. Quod verò ad influentiam cœlorum attinet, dicendum eſt illam non extendi directè ac per ſe ad res ſpirituales, & immateriales, tum quia ſolùm influunt per Phyſicum motum, cuius res ſpiritualis incapax eſt, tum etiam, quia res ſpiritualis eſt ordinis ſuperioris, & ideò in eam directè agere non poteſt res materialis. Animi autem hominum in ſe immateriales ſunt, & libertatem habent, quatenus immateriales ſunt, & per immaterialem potentiam operantur, & ideò influentia cœlorum non poteſt libertatis vſum hominibus impedire, etiamſi indirectè medio corpore, & affectibus eius poſſit illas in alterutram partẽ magis aut minùs inclinare, quam inclinationem poteſt homo ſua libertate ſuperare, & aſtris dominari.

II. Ex quo vlteriùs conſtat, principium principale quo liberæ actionis, ſemper eſſe ſubſtantiam aliquã, ſeu ſubſtantialem formam ſpiritualem. Probatur, quia huiuſmodi principium vel eſt anima rationalis vel aliqua ſuperior ſubſtantia, ſed anima rationalis eſt immaterialis, & multò magis omnis ſuperior ſubſtantia: ergo. Et confirmatur; nam omnis forma materialis, quatenus talis eſt, operatur abſque intelligentia & ratione, & ideò operatur modo merè naturali: ergo forma, quæ eſt principiũ liberæ actionis eſſe debet ſpiritualis.

Spiritualis ſubſtantia liberæ actionis radicale principium.

III. Tertiò hinc etiam conſtat, principium proximum actionis liberę eſſe potentiam aliquam ſubſtãtiæ ſpiritualis, quatenus ſpiritualis ſeu intellectualis eſt. Quod addo propter animam humanam, quæ, licet plures habeat facultates, multæ tamen earum materiales ſunt, quia non conueniunt illi, quatenus intellectualis eſt, & ideò non ſunt principium proximum liberæ actionis. Ratio huius aſſertionis eſt, quia principium proximum debet eſſe accommodatum principali. Item quia res non habet dominiũ ſui actus, niſi quatenus intellectualis eſt: ergo non habet hoc dominium, niſi per facultatem pertinentem ad gradum intellectualem: hic autem gradus immaterialis eſt ſecundum ſe, & ſecundum omnes potentias ſibi proximas: ergo. Solùm eſt animaduertendum, dupliciter actionem aliquam denominari liberam: ſcilicet, vt actum elicitum ſeu proximè in ordine ad potentiam efficientem actionem, quomodo ipſum velle liberum eſt, vel vt actum imperatum, ſeu remotè in ordine ad potentiam mouentem ſeu applicantem inferiorem facultatem ad agendum, quomodo ambulare eſt liberum. Cùm ergo agimus de proximo principio actionis liberę, intelligendum eſt de actione propriè libera in ordine ad ſuum immediatum principium: & hoc modo dicimus, principium proximum actionis liberæ eſſe facultatem ſpiritualem; nam principium proximum actionis, quæ ſolùm imperatiuè libera eſt, interdum eſſe poteſt facultas materialis, vt eſt potentia motiua ſecũdum locum reſidens in membris corporis, quia illa eſſe poteſt ſubordinata ſuperiori ſententiæ ſpirituali, in qua eſt propria vis denominatiua in ſuum actum, & mediante illo in inferiorem potentiam & actionem eius. Vnde etiam dici poteſt, quod licet actio imperatiuè libera phyſicè, & ſecundum ſuam entitatem proximè fiat ab alia potentia; denominationem autem libertatis non habet niſi à ſuperiori potentia medio actu eius: illa ergo potẽtia quæ principium proximum eſt actus per ſe ac immdiatè liberi, ſpiritualis eſſe debet, ac per ſe ſpectans ad intellectualem gradum, quatenus talis eſt.

Proximum principiũ liberę actionis ſemper eſt potentia ſpiritualis.

Liber actus, vel elicitus, vel imperatus.

Liberum arbitrium nõ in actu, vel habitu, ſed in potentia aliqua conſiſtere.

IV. Atque hinc quartò concludimus liberum arbitrium creatum directè & formaliter conſiſtere in huiuſmodi potentia, quæ prædictam vim, & dominium habet in ſuum proprium actum. Neque oportet immorari in refutandis eorum opinionibus, qui dixerunt liberum arbitrium conſiſtere in aliquo actu, vel in habitu, vel in potentia prout aliquo habitu affecta. Ex quibus opinionibus primam tenuit Heruæus quodl. 1. q. 1. ſecundam Bonau. in 2. diſt. 25. art. 1. q. 4. tertiam Albertus in 2. diſt. 24. art. 5. Verum hæ opiniones aut probabiles non ſunt, aut aliter vocibus vtuntur. Homo enim liberum arbitrium habet, etiam quando nihil operaretur, aliàs amitteret liberum arbitrium per ſolam ceſſationem ab actu, quod abſurdum eſt: non ergo poteſt liberũ arbitrium in actu conſiſtere. Item homo eſt liberi arbitrij, quia poteſt operari, & non operari poſitis omnibus requiſitis ad agendum; eſt autẽ potens proximè ad operandum per aliquam potentiam: ergo libertatem habet proximè per aliquam potentiam animę: talis ergo potentia erit liberũ arbitrium. Deinde ſi libertas arbitrij conſiſtit in aliquo actu, inquiro an ille actus ſit elicitus à potentia libera nec ne. Si primùm dicatur, iam libertas antecedit illum actum: eſt ergo in ipſa potentia ante actum. Si verò dicatur ſecundum, ille actus neceſſarius eſt: quomodo ergo in illo poteſt conſiſtere arbitrij libertas.

Heruæus. D. Bonau. Albertus.

V. Dicetur fortaſſe illum actum, etſi neceſſarius ſit poſſe eſſe principium liberę electionis aut deliberationis: ita enim viſus eſt philoſophari Heruæus. Exiſtimat enim potentiam non eſſe aptam ad eliciendũ actum liberum, niſi præcedat actus neceſſarius, qui ſit principium eius; nam liberum actum (inquit) præcedit deliberatio, & deliberationem præcedit voluntas deliberandi. Sed hoc intelligi poteſt de actu intellectus, vel de actu voluntatis. Verum ergo eſt ante primum actum liberè elicitum, debere neceſſariò præcedere actum intellectus, non liberum nec propriè voluntarium, ſed naturalem: quia cùm nihil poſſit eſſe volitum quin ſit præcognitum, ante omnẽ volitionẽ antecedere debet iudicium aliquod: illud ergo iudicium, quod antecedit primã volitionẽ non poteſt eſſe ex voluntate profectũ, & conſequẽter neq; liberum. Impropriiſſimè autem ac falſò dicetur, illud iudicium eſſe ipſum liberũ arbitrium, eò quòd in ſuo genere poſſit eſſe fundamentum & origo liberi vſus, quia ſolùm eſt cõditio requiſita & applicatio obiecti vt potentia libera poſſit ſua facultate vti. Et quamuis daremus iudicium illud concurrere actiuè ad actum liberè elicitum à voluntate, nihilominus non in illo conſiſteret libertas; nam potiùs ipſum de ſe naturaliter influit, expectat tamen (vt ſic dicam) conſenſionem ſeu influxum voluntatis, in cuius poteſtate eſt illum tribuere aut ſuſpendere: nõ ergo rectè tribuitur libertas illi iudicio ſeu actui intellectus, vt principio in quo proximè reſidet.

Obiectioni reſpondetur.

VI. Si verò id intelligatur de actu voluntatis, non eſt in vniuerſum verum ante omnem actum liberum voluntatis, præcedere aliquem actum naturalem, qui ſit principium actus liberi: quis enim eſt talis actus.

actus, aut quæ neceſſitas cur antecedere debeat. Reſpondebitur, illum eſſe voluntatem deliberandi. Sed contra; nam inprimis in Deo eſt perfecta libertas ſine tali voluntate, præexiſtente in intellectu (modo noſtro intelligendi) perfecta rerum ſcientia merè naturali ac neceſſaria. Angelus etiā in primo inſtante habuit actum liberum voluntatis abſque præuia voluntate deliberandi per intellectum, ſed ſuppoſita tantùm aliqua actuali cognitione intellectus, quā habuit concretam & receptam potiùs quàm propria voluntate acquiſitam. Et ſimiliter homo ſi in intellectu habet ſufficientem propoſitionem & conſiderationem obiecti, etiamſi illam non habeat ex applicatione voluntatis, ſed ex obiecti oblati excitatione, vel ex locutione aut infuſione alterius, poteſt immediatè liberè velle aut non velle tale obiectum. Ac deinde, licet in homine ſæpe antecedat illa voluntas deliberandi, ſeu aliquid ampliùs iuquirendi, vel conſiderandi de tali obiecto, etiam illa voluntas deliberandi non eſt naturalis, ſed libera, quia, nihil eſt quod neceſſitet ad illam habendam: ergo neque illa voluntas deliberandi ſemper antecedit alium actum liberum circa omne obiectum, neque cùm antecedit ſemper eſt naturalis ac neceſſaria. Et ratio eſt, quia vt voluntas velit obiectum, non eſt neceſſe vt priùs voluerit conſiderationem obiecti, ſed ſatis eſt, quòd talem conſiderationem habeat, ſiue illam conſiderationem habeat à natura, ſiue à voluntate, ſiue aliunde. De neceſſitate enim obiecti volendi ſolùm eſt, ꝙ ſit præcognitum; quòd verò illa cognitio hinc vel inde proueniat, accidentarium eſt. Et eadem ratione, etiamſi ſæpe accidat conſultationem & inquiſitionem intellectus eſſe directè voluntariam, non oportet vt ſit ab aliqua volitione naturali ſeu neceſſaria, ſed poteſt eſſe à volitione libera, imò moraliter ita accidit, & ideò ſæpe conſideratio eſt culpabilis, quia cōſideratio poterat per liberā voluntatem haberi. Ex hoc ergo capite non eſt neceſſe vt aliquis actus naturalis voluntatis præcedat liberū.

VII. *An omnis intentio finis neceſſaria.* Aliter obiici poteſt, quia intentio finis ſemper præcedit electionem mediorum: intentio autem finis neceſſaria eſt; nam libertas, vt Ariſtoteles & Diuus Thomas ſentiunt, ſolùm eſt in electione mediorum: ergo ex hoc capite ante actum liberum antecedit ſemper aliquis actus neceſſarius, qui eſt principium proximum & ratio electionis liberæ: ergo in eo ponenda eſt primò libertas arbitrij. Reſpondeo, & falſum aſſumi, & malè colligi. Non enim omnis intētio finis neceſſaria eſt, ſunt enim multi fines particulares, quos non ſolùm quoad exercitium, ſed etiā quoad ſpecificationem, liberè volumus, ſolùmque finem vltimum aut ſummum neceſſariò amamus, idque quoad ſpecificationem tantùm, non quoad exercitium, ſaltem pro ſtatu huius vitæ, vt paulò inferiùs attingemus, & ibi declarabimus quomodo libertas dicatur verſari circa electionem. Deinde etiam quando intentio finis antecedit, libertas quæ eſt in electione mediorum non eſt ei attribuenda, vt proprio principio, ſed facultati à qua eſt ipſa intentio & electio, tum quia adhuc incertum eſt an intentio ſit proprium ac per ſe principium efficiendi electionem, vel tantùm diſpoſitio præuia, ſeu conditio neceſſaria ad illam: tum maximè quia etſi intentio cōcurrat actiuè cum potentia ad electionem: tamen determinatio ad eligendum hoc medium præ aliis, non eſt ab intentione, ſed ex virtute ipſius voluntatis, ex cuius influxu eſt intrinſecè voluntaria ipſa electio, & conſequenter determinata ad hoc medium potiùs, quàm ad aliud. Nulla ergo ratione intelligi poteſt quòd facultas libertatis propriè reſideat in aliquo actu, ſed in potentia à qua proximè eſt actus liber.

Et ſimilibus argumentis facilè oſtendi poteſt liberum arbitrium non eſſe aliquem habitum. Primò quidē, quia vel talis habitus eſſet naturalis, & congenitus cum potentia, vel acquiſitus per actus (omitto habitus infuſos, quia nunc de naturali libertate, & de actibus ordinis naturalis loquimur.) Primum dici non poteſt, quia iuxta veram doctrinam nullus eſt naturalis habitus, naturaliter inditus voluntati, ſi propriè loquamur de habitu, prout eſt qualitas diſtincta à potentia, addens illi facilitatem vel inclinationem, hanc enim non dat natura, ſed vſus. Neque aliud docet experientia, vel ratio; nam inclinatio aut virtus, quam natura indidit potentiæ, non eſt aliud ab ipſa potentia. Vnde ſi fortaſſe Diuus Bonauentura, aut Albertus nomine habitus intelligunt habilitatem ſeu vim connaturalem talis potentiæ, ſolùm in nomine à nobis differunt. Secundum etiam dici non poteſt, quia habitus facultatis liberæ per actus liberos acquiruntur: antecedit ergo vſus liberi arbitrij huiuſmodi habitum: ergo non poteſt ipſum liberum arbitrium conſiſtere in tali habitu. Prætereà eſt generalis ratio, quia habitus in tantùm poteſt eſſe principium actus liberi, in quantum poſſumus eo vti cùm volumus: non ergo dat ipſe habitus libertatem, ſed potiùs (vt ita dicam) illam accipit à potentia in qua reſidet, quatenus potentia eſt, quæ habitu vtitur, & in eius facultate poſitum eſt illo vti, vel non vti. Tertia ratio ſit, quia habitus non dat poſſe operari; ſed dat facilitatem in operando; vnde nullum actum naturalis ordinis poteſt voluntas efficere affecta habitu, quem abſolutè non poſſit abſq; habitu: liberū autem arbitrium non neceſſariò requirit hāc facilitatem in operando, ſed abſolutam poteſtatem agendi & non agendi, poſitis omnibus requiſitis: vnde homo ratione vtens à principio liber eſt antequā illam facilitatem acquirat: non ergo conſiſtit libertas in aliquo habitu, neque in potentia ſimul cum habitu, cùm ipſa per ſe habeat abſolutam poteſtatē. Solùm in habitibus per ſe infuſis id videri poteſt probabile, quatenus hi habitus non tantùm dant facilitatem, ſed ipſum etiam poſſe. Vnde concedi poteſt hos habitus complere ex hac parte intrinſecam libertatem reſpectu ſupernaturaliū actuum. Quamuis etiam ſine illis poſſit potentia, ſi aliàs habeat auxilium proportionatum, dici ſimpliciter libera ad tales actus, quia ad non eliciēdos illos per ſe ſufficit; ad eliciendos autem non tantùm per habitus, ſed etiam per auxilia compleri poteſt. Neque in hac doctrina occurrit difficultas, nec Diuus Bonauentura, aut Albertus argumentum aliquod obiiciunt, quod noſtra reſponſione indigeat. VIII.

Liberum arbitrium non eſſe potentiam, ab intellectu & voluntate diſtinctam.

SVppoſito ergo facultatem liberam proximè poſitam eſſe in aliqua potentia animæ ſeu ſubſtantiæ intellectualis, inquirendum ſupereſt, quænam potentia illa ſit. Et inprimis non defuerunt qui dicerent, eſſe potentiam diſtinctam ab intellectu, & voluntate. Ita tenet Alexand. Alenſ. 2. par. q. 72. mēb. 2. a. 1. §. 3. vbi ait, liberum arbitrium propriè & ſpecialiter ſumptum, eſſe potentiam quandam motricem diſtinctam ab intellectu & voluntate. Veruntamen IX. *Sentētia Alēſis improbatur.*

hæc

hæc ſententia neque probari, neque intelligi poteſt. Aut enim eſt ſermo de potentia motrice ſecundum locum, aut de potentia motrice aliarum potentiarũ ad actus ſuos. De priori probabile eſt eſſe in anima, vel etiam in intelligentiis diſtinctam ab intellectu & voluntate, ſiue ad mouendum ſe, ſiue ad mouendas res alias, vt ſuprà tactum eſt, & dicetur etiam infrà tractando de intelligentiis creatis. Veruntamen non poteſt libertas in hac potentia formaliter conſtitui. Primò, quia illa potentia propriè non elicit actum immanentem, ſed actionem tranſeuntem, & ideò imperfectior eſt quam oportet, vt ſit capax formalis libertatis. Secundò, quia illa potentia non exit in actum, niſi applicata per volũtatem, mouet enim angelus vel homo ſe aut alia, quãdo vult: imò in vniuerſum principium motus in viuentibus perfectioribus eſt appetitus: ergo illa potentia non eſt libera actiuè, vt ſic dicã, ſeu elicitiuè, ſed paſſiuè ſeu imperatiuè: non eſt ergo in ſe potentia libera, ſed ſubiicitur potentiæ liberæ. Vnde eius actus ſolùm eſt volũtarius per denominationem ab actu alterius potentiæ, non intrinſecè per ſe ipſam, quod neceſſarium eſt ad potentiam formaliter liberam, & paulò infrà exponam. Si autem ſermo ſit de potentia motrice aliarum potentiarum, talis potentia in creatura intellectuali non eſt alia à voluntate & intellectu; nã loquendo de motione obiectiua, ſic intellectus mouet voluntatem; ſi autem de motione effectiua, ſeu applicatiua ad opus, ſic voluntas eſt, quæ mouet & ſe, & alias potentias: non enim applicamur ad operandum liberè, niſi quia volumus: fingere ergo aliam potentiã & ſuperuacaneum eſt, & intelligibile, quia non niſi appetendo & volendo inclinamur & applicamur ad operandum.

X. Quòd ſi fortaſſe Alenſis non re ſed ratione diſtinguit potentiam hanc motricem potentiarum à voluntate, & hoc ſenſu vocat liberum arbitrium diſtinctam potentiam à voluntate, primùm ſolùm in verbis à nobis differet. Deinde non ſatis declarat munus liberi arbitrij: non enim adæquatè conſiſtit in motione aliarum potentiarum, ſed etiam in volẽdo quouis obiecto, cum poteſtate non volendi illud. Sit ergo conſtans & certum facultatem hanc, in qua proximè eſt formalis libertas, non eſſe aliam ab intellectu & voluntate. Quæ autem harum potentiarum ſit, explicandum ſupereſt.

Libertatem formalem non eſſe in intellectu, ſed in ſola voluntate.

XI. Libertas non coaleſcit formaliter ex ratione & voluntate. Durand.

IN qua re tres modi dicendi eſſe poſſunt. Primus eſt intellectum & voluntatem ſimul ac formaliter complere libertatẽ arbitrij, ita vt vtraq; ex his potẽtiis formaliter libera ſit in ſuis actibus, & ex vtriuſq; libertate cõſiſtat perfecta libertas hominis cum ſuis humanis actibus. Hunc tenuit Durand. in 2. diſt. 24. quæſt. 3. Vbi primum ait intellectum ſimul cum voluntate eſſe potentiam formaliter liberam: putatq; eſſe ſententiam Ariſtotelis 9. Metaph. cap. 3. vbi indiſtinctè ait, potentias naturales eſſe liberas. Deinde ſubiungit Durandus intellectum eſſe priùs & perfectiùs liberum, quia cùm proprium ſit potentiæ rationalis eſſe liberam, quæ perfectiùs fuerit rationalis, erit perfectiùs libera: intellectus autem eſt perfectior rationalis potentia: imò ille ſolus eſt propriè & quaſi eſſentialiter rationalis: voluntas autem ſolùm participatione ſeu ſubordinatione quadam, quatenus apta eſt ratione dirigi: ergo intellectus eſt etiam primariò liber. Et confirmatur; nam intellectus non

A ſolùm eſt liber, ſed etiam eſt radix libertatis voluntatis; nam ex indifferentia iudicij, quod ad intellectũ ſpectat, oritur indifferentia electionis, quæ pertinet ad voluntatem: ergo libertas prior & perfectior eſt in intellectu; nam propter quod vnum quodque tale & illud magis. Tandem hinc tacitè concludere videtur Durandus liberum arbitriũ formaliter quaſi coaleſcere ex intellectu & voluntate. Vnde & à Magiſtro ibi & à D. Thom. 1. 2. q. 1. art. 1. definitur liberũ arbitrium eſſe facultatem voluntatis & rationis: illa enim particula *&* non copulatiuè, ſed collectiuè ſumenda eſt. Vnde munus liberi arbitrii non in ſolo iudicio, vel ſola electione, ſed in vtroque ſimul conſiſtet. XII.

Libertas non eſt in ſolo intellectu formaliter.

Secundus modus dicẽdi eſſe poteſt libertatem eſſe formaliter in ſolo intellectu, & non in voluntate. Hunc non inuenio apud aliquem authorem: videtur autem poſſe ſatis probabiliter fundari in quadam ſententia à multis recepta, nimirum voluntatem omnino determinari ad electionem à iudicio intellectus: ita vt nec ſine illo poſſit determinari ad aliquid eligendum, neque illo poſito poſſit ab illo diſcrepa-
B re ſeu non confirmari illi. Nam ex hoc principio apertè ſequitur primò, potentiam voluntatis non eſſe formaliter liberam. Primò, quia nunquam eſt in poteſtate eius agere, & non agere, poſitis omnibus requiſitis antecedenter, vt ſuperiùs declaratum eſt: vnum enim ex his requiſitis eſt iudicium rationis, quo poſito non eſt in poteſtate voluntatis aut non agere, ſi iudicatum eſt eſſe agendum, aut agere, ſi iudicatum eſt non eſſe agendum. Secundò quia voluntas in ſua determinatione magis paſſiuè, quàm actiuè ſe gerit, cùm neceſſitate quadam ſequatur motionem alterius facultatis: at formalis libertas non poteſt eſſe in potentia vt mota, ſed vt ſe mouente, ſicut oſtenſum eſt. Tertiò declaratur exemplo potentiæ executiuæ, ſeu motiuę ſecundum locum: illa enim & mouere poteſt, & ceſſare à motu, & hunc motum efficere vel contrarium, & tamen non eſt formaliter libera, quia id non poteſt quaſi ſe mouens ſeu determinans, ſed tanquam mota, & neceſſariò ſequens motionem voluntatis: ergo idem dicendum erit de voluntate, cùm pari neceſſitate obſequatur iudi-
C cio intellectus. Ex hac autem parte ſic probata, neceſſariò cõcluditur altera, nimirum libertatem formaliter eſſe in intellectu quantum ad poteſtatem ferendi & non ferendi iudicium, quia aliàs nullibi relinquetur formalis libertas. Et poteſt etiam hæc pars confirmari argumentis Durandi.

Libertas in ſola voluntate formaliter reſidet. D. Thom. Caietan. Capreol. Richard. Scotus. Henric.

Tertius modus dicendi eſt libertatem eſſe formaliter in voluntate, & non in intellectu. Hæc eſt D. Thom. 1. p. q. 83. art. 3. & 1. 2. q. art. 13. art. 1 adiuncto 6. & in 2. d. 24. quæſt. 1. quibus locis idem tenent Caiet. Capreol. Conrad. & alii Thomiſtæ: conſentiunt etiam Richard. dicta d. 24. & Scotus d. 25. & Henric. quodli. 1. q. 16. Et hanc ſententiam cenſeo eſſe veriſſimam, quæ ſatis probata erit contra præcedentes, ſi oſtenderimus non eſſe in intellectu formalem libertatem, quia nulla potentia præter voluntatem relinquitur, in qua eſſe poſſit. Id autem in hunc modũ demonſtrari poteſt, quia intellectus ſecundum ſe neque eſt liber quoad ſpecificationem ſui actus, neque quoad exercitium: ergo nullo modo eſt liber: neq; enim alius modus libertatis excogitari poteſt.

Prior pars probatur, quia intellectus ex natura ſua determinatus eſt vt aſſentiat vero, & diſſentiat falſo: quòd ſi neutra harum rationum in obiecto ſit, aut eam ipſe non percipiat, neutrum actum elicere poteſt, XIV.

poteſt, quia non poteſt abſque obiecto operari. Dices inter hæc membra dari poſſe medium, nimirum quòd in obiecto intellectus non clarè videat veritatem aut falſitatem: appareat tamen aliquo modo rationibus probabilibus, vel teſtimonio alicuius. Tūc ergo poterit intellectus eſſe liber quoad ſpecificationem actus. Reſpondetur in primis, non poſſe intellectum ex ſe determinari ad ſpeciem actus, niſi etiam poſſit ſe determinare ad exercitiū; quia potentia non ſe determinat ad talem actum, niſi exercēdo illum, & quia, vt ſuprà diximus, libertas primò & per ſe cernitur in exercitio actus: ſi ergo oſtenderimus, intellectum non eſſe ex ſe liberum quoad exercitium actus, conſtabit etiam circa talia obiecta nō habere formalē libertatem quoad ſpecificationem.

XV. Præterea poteſt à priori declarari & probari, quia intellectus circa talia obiecta ſic propoſita, non ideò manet ex ſe quaſi ſuſpenſus, & indeterminatus, quia habet intrinſecam vim & dominium ſui actus, ſed ſolùm quia obiectum non eſt ſatis applicatum, vt naturali impetu, quo inclinatur ad verum, ex neceſſitate in illud feratur. In quo cernitur magna differentia inter voluntatem & intellectum; nam intellectus non poteſt eſſe aliquo modo indeterminatus circa ſuum actum, niſi ob imperfectam propoſitionem obiecti. At verò voluntas etiam circa obiectum exactè propoſitum poteſt eſſe indifferens iuxta capacitatem obiecti. Et hac ratione in intellectu diuino nulla eſt propriè indifferentia quoad iudicium, quia ſemper eſt actus ſcientiæ euidens, & cum perfecta manifeſtatione obiecti; in volūtate autem eſt indifferentia, reſpectu obiectorum, etiamſi perfectiſſimè proponantur.

XVI. Et ratio magis à priori ſumi poteſt ex diuerſitate obiectorum intellectus & voluntatis; nam formale obiectum intellectus eſt veritas: in eodem autem obiecto non poſſunt eſſe veritas & falſitas, quia veritas cōſiſtit in indiuiſibili, vt ſuprà tractatum eſt, & ideò per ſe, & quantum eſt ex meritis obiecti intellectus ſemper eſt determinatus ad vnum quoad ſpeciē actus: vnde ſi interdum non ſatis determinatur, ſolùm eſt, quia obiectū non ſatis proponitur ſeu apparet: non verò ex interna vi, & dominio ipſius intellectus ſupra actum ſuum. Voluntatis autem obiectum eſt bonum: poteſt autem idem obiectum eſſe ſimul bonum & malum, ſeu conueniens vel diſconueniēs in ordine ad diuerſa, ſeu ſub diuerſis rationibus, & ideò ſtante perfecta obiecti propoſitione ſeu cognitione, poteſt eſſe potentia appetitiua indifferens quoad ſpecificationem ad proſequendum, vel refutandum tale obiectum: indifferentia ergo quoad ſpecificationem per ſe ac formaliter non reperitur in intellectu, ſed in voluntate.

XVII. Altera pars de neceſſitate quoad exercitium probatur, quia nulla potentia cuius actus non ſit intrinſecè voluntarius, poteſt eſſe formaliter libera quoad exercitium: ſed actus intellectus non eſt intrinſecè voluntarius: ergo intellectus non eſt potentia formaliter libera. Vt intelligatur antecedens ſuppono, duobus modis poſſe actum eſſe voluntarium: primò extrinſecè per denominationem ab actu alterius potentiæ mouentis ſeu applicantis aliam potentiam ad opus: quomodo deambulatio eſt voluntaria, quādo quis ſponte ſua ſe mouet. Secundo modo eſt aliquis actus voluntarius intrinſecè & per ſe ipſum, vt actus amoris voluntarius eſt; quid enim magis ſpontaneū quàm amare? & tamen per ſe loquendo, non eſt voluntarius per denominationem ab alio actu, ſed per ſe ipſum. Non enim eſt neceſſe, vt qui amat, priori & diſtincto actu velit amare, & quamuis interdum aliquis pro libertate ſua id facere poſſit, tamen eſt accidentarium ad voluntarium amorem: immediatè enim & abſque priori actu poteſt quis amorem elicere: & ipſummet amare, intrinſecè eſt velle amorem. Sed eſt differentia, quòd in priori modo voluntarij, actus qui denominatur voluntarius ab alio, eſt obiectum, & effectus eius: obiectum quidem, quia in ipſum tendit prior actus; effectus autem, quia talis actus non ſolùm eſt volitus vt obiectum, ſed etiam cauſatus; ſaltem mediatè, quatenus ex vi actus volūtatis vel appetitus applicatur inferior potentia ad operandum. At verò actus qui per ſe ipſum eſt intrinſecè voluntarius, non comparatur vt proprium obiectum, vel effectus ad illum actum, quo eſt voluntarius, quia eſt voluntarius ſe ipſo, & non eſt propriè obiectum vel effectus ſui ipſius: habet ergo aliud obiectum in quod directè tendat, & eſt effectus potētiæ à qua elicitur, & ſolùm per quandam virtualem reflexionem quam in ſe includit, eſt voluntarius: vnde dici ſolet volitus per modum actus, non per modum obiecti.

Ex quo intelligitur, nullum actum poſſe eſſe intrinſecè & per ſe ipſum voluntarium, niſi ille, qui eſt elicitus à potentia appetitiua. Probatur quia propriū voluntarium, vt diſtinguitur à connaturali, formaliter prouenit ab aliquo actu elicito ab appetitu vitali: & ita in priori modo voluntarij actus ille, qui extrinſecè dicitur voluntarius, eam denominationem recipit ab aliquo actu elicito ab aliquo appetitu vitali, à quo imperatur: ergo actus qui per ſe ipſum eſt voluntarius, cùm non recipiat hanc denominationem ab alio actu elicito ab appetitu, neceſſariò debet eſſe elicitus ab appetitu vitali. Et ex ipſa ratione & modo talis actus poteſt etiam reddi ratio: nam actus elicitus à voluntate eſt per modum intrinſecæ & ſpontaneæ tendentiæ & inclinationis in obiectum: & ideò talis tendentia ſe ipſa etiam eſt ſpontanea: hic autem modus tendentiæ eſt proprius appetitiuæ potentiæ: ergo eſt etiam illius proprium quod actus eius ſit per ſe ipſum intrinſecè voluntarius: cùm ergo intellectus non ſit potentia appetens, conſtat actum eius non eſſe per ſe ipſum intrinſecè voluntarium, quæ erat poſterior pars antecedētis aſſumpti. XVIII. Actus in voluntarius ſemper eſt elicitus ab appetitu.

Prior verò pars, ſcilicet, ſolam illam potētiam eſſe poſſe liberam quoad exercitium, cuius actus eſt intrinſecè voluntarius, declaratur in hunc modum, quia exercitium actus, ſeu (quod idem eſt) determinatio potentiæ ad operandum, eſſe debet aut naturalis ex ſolo impetu naturæ, aut voluntaria ex inclinatione elicita operantis. Neque enim intelligi poteſt alia ratio ob quam cauſa aliqua exeat in aliquod opus, niſi vel quia eſt talis naturæ ex ſe determinatæ ad illud opus, vel quia vult & appetit talem operationem. Sed potentia libera quoad exercitium non determinatur ad opus ex ſolo impetu naturæ: ergo eſt determinanda voluntariè: ergo aut extrinſecè per voluntarium elicitum ab alia potentia: & ſic non erit potentia formaliter libera, ſed imperatiuè: quia ipſa non ſe mouet quoad exercitium, ſed mouetur, & determinatur ab alio: Vel per volūtarium intrinſecum: & ſic neceſſe eſt, vt talis potentia ſit appetitiua: ergo vt potentia aliqua ſit formaliter libera quoad exercitium, id eſt potens ſe iſpam determinare ad exercendum actum liberum, neceſſe eſt, vt ſit potentia intrinſecè voluntariè operans per ſuum actum: XIX.

ctum: cùm ergo intellectus non ſit talis potentia, vt per ſe conſtat; rectè concluditur ipſum non eſſe potentiam formaliter liberam in exercitio ſui actus.

XX. Quod quidem confirmari poteſt primò ex communi modo ſentiendi, & loquendi omnium hominum: cùm enim poſſit homo de hac re vel illa conſiderare, ſi quis interrogetur cur potiùs in huius rei conſideratione quàm alterius occupetur, reſpondebit id facere quia vult: imò & qui credit ea quæ non manifeſtè videt, credit quia vult, voluntate ratione regulata, ſi prudenter credit: & ideò dicũt Theologi credere eſſe meritorium, & pendere ex pia affectione voluntatis: ergo ſignum eſt intellectum nunquã liberè determinari ad alterutram partem niſi per voluntatem: ergo non eſt ipſe in ſe formaliter liber. Et confirmatur tandem, nam quando actus ſeu exercitium actus intellectus, nõ habetur ex neceſſitate naturæ, non poteſt ab homine aſſumi, ſeu præferri carentiæ talis actus ſeu exercitij niſi per quandam electionem, qua hoc præfertur alteri: ſed electio eſt actus voluntatis: ergo determinatio potentiæ ad exercitium actus ſemper eſt per imperium ſeu motionem voluntatis eligentis: atq; ita tota libertas talis actus eſt formaliter ex voluntate, & non ex intellectu. Idemque maiori ratione concluditur, quando electio non ſolùm eſt de exercitio actus intellectus, ſed etiam de ſpecie eius, vt cùm quis eligit credere firmiter potiùs quàm diſcredere, vel dubitare: illud enim neceſſe eſt fieri per voluntatem determinantem intellectum, vt rectè dixit D. Thom. 2. 2. q. 2, artic. 1. ad tertium.

XXI. Ex probatione igitur huius partis relinquitur in primis ſatis improbata opinio Durandi: nam ſi intellectus non eſt formaliter liber, non poteſt liberũ arbitrium formaliter conſiſtere in collectione ſeu aggregato vtriuſque potentiæ intellectus & voluntatis. Dicò autem *formaliter*, nam radicaliter pertinet intellectus ſeu ratio ad liberum arbitrium. Quo ſenſu dictum eſt, liberum arbitrium eſſe facultatem voluntatis, & rationis. Eſt enim voluntatis formaliter, rationis autem præſuppoſitiuè ſeu radicaliter. Neq; oportet cum Scoto, Henrico, & aliis diſputare, qui negant rationem eſſe dicendam radicem libertatis, ſed ſolùm conditionem neceſſariam ad libertatem: nam hi authores videntur de modo loquendi magis quàm de re contendere. Nam, quia cognitio ſolùm eſt neceſſaria conditio, præuia ad volitionem, ideò modum cognitionis ſolùm appellare volunt conditionem neceſſariam ad modum volitionis, qui in libertate cõſiſtit. Optimè tamen dici põt, radicem libertatis eſſe rationis ſeu intelligentiæ vſum: nam, ſi de potentiis ipſis loquamur, potentiæ appetitiuæ ſequuntur cognoſcitiuas, ita vt licet radix earum ſit anima, immediatè tamen eſt radix potentiæ cognoſcitiuæ, & mediante illa appetitiuæ: & ita perfectior appetitus radicatur proximè in perfectiori potentia cognoſcente: ergo etiam hæc perfectio formalis libertatis oritur ex perfectione intelligendi ſeu ratiocinandi. Sicut ergò vna paſſio eſt radix alterius, ita libertas volũtatis dicetur radicari in intelligentia rationis. Et eadem eſt ꝓportio inter actus, quia ſicut eſt ordo per ſe inter potentias, ita inter actus earum: & quia moraliter illa eſt cauſalitas per ſe, fundamentũ autem totius eſſe moralis eſt libertas: igitur etiã indifferentia in actibus voluntatis prouenit ex iudicio rationis, vt rectè docet D. Thomas 1. p. q. 83. a. 1. & aliis locis ſuprà citatis, quem Thomiſtæ eiſdem locis ſequuntur: & Son. Iauell. & alij 9. Metaph.

Rationis vſus radix eſt libertatis.

A Solùm oportet obſeruare dictos authores ſæpè dicere indifferentiam actus voluntatis oriri ex indifferentia iudicij rationis: in qua locutione cauenda eſt æquiuocatio vocis *indifferentiæ*, nã attributa voluntati in ipſa potentia ſignificat formalem libertatem, ſeu potentiam ad vtrumlibet: in actu verò eius ſignificat immediatam habitudinem ad potentiam elicientem actum, cum proxima poteſtate ad oppoſitum. Vnde ſi in eodem ſenſu dicatur indifferentia actus voluntatis oriri ex indifferentia iudicij, non eſt vera ſententia: quia in iudicio, vt antecedit voluntatem, non poteſt eſſe hæc formalis indifferentia, vt demonſtratum eſt. Aliter ergo ſumenda eſt indifferentia attributa iudicio vt radici libertatis, & poteſt dici indifferentia non formalis ſed obiectiua, nam quia iudiciũ rationis ꝑ ſuam perfectionẽ & amplitudinem proponit in obiecto varias rationes conuenientiæ, vel diſconuenientiæ: & ſimiliter proponit medium non ſemper vt neceſſarium, ſed vt indifferens, quia & diſcernit gradum vtilitatis & difficultatis eius, & ſimul inuenit, vel proponit alia media: ideò fundamentum eſt liberæ electionis voluntatis. XXII.

B Quod autem in iudicio non ſit alia indifferentia, vel libertas neceſſaria, ſatis conſtat ex dictis ſuprà cõtra opinionem Heruæi. Et patet facile in libertate diuina, nam præſuppoſita ſola naturali ſcientia obiectorum omniũ poſſibiliũ, voluntas diuina liberè vult hoc vel illud extra ſe, propter ſolam indifferentiam vel non neceſſitatẽ obiectorum, quam per naturalẽ ſcientiam clariſſimè & neceſſariò intelligit.

Atque ita ſatis factum eſt omnibus fundamentis Durandi: nam eſſe potentiam formaliter liberã non eſt idem quod eſſe potentiã rationalem, nec neceſſariò illud cõcomitans: ſed ſolùm comitatur potentiã appetitiuã rationalẽ: ad potentiam autem rationalẽ vt ſic ſolùm conſequitur quòd ſit libera formaliter aut radicaliter. Et hoc modo intelligendus eſt Ariſt. nonò Metap. vbi indiſtinctè loquitur de potentiis rationalibus per modum vnius, ſolumq; intẽdit docere in parte rationali quàm mentem appellamus, eſſe indifferentiam in operãdo: quomodo autem ad hanc indifferentiam concurrant ſingulæ potentiæ illius partis ſuperioris, ipſe non tractat, à nobis autem declaratum eſt. XXIII.

C Secundò ex probatione eiuſdem partis improbata relinquitur ſecunda ſententia, quæ formalem libertatem in voluntate negabat: nam ſi formalis libertas non eſt in intellectu, vt oſtenſum eſt, neceſſe eſt vt ſit in voluntate, aliàs nullibi eſſet. Deinde eſt per ſeſe valde improbabilis illa ſententia, & aliena ab omni hominum ſenſu: omnes enim cenſent hominẽ eſſe liberum, quia, ſi vult, operatur, & ſi vult, ceſſat. Vnde etiam Scriptura ſacra hãc poteſtatem indifferentem maximè attribuit voluntati 1. ad Corinth. 7. *Non habens neceſſitatem, ſed poteſtatem habẽs ſuæ volũtatis*, & ideò etiam omnis bonitas & malitia omniſq; ratio præmij aut pœnæ in voluntate eſſe cenſetur, vt latiùs Theologi tradunt. Ac diſertè Conc. Trident. ſeſſ. 6. c. 5. cùm docuiſſet eſſe in poteſtate hominis liberè cooperari vel reſiſtere gratiæ, expreſsè declarat id facere hominem *libera ſua voluntate*, vel ſola, ſi reſiſtat, vel adiuta Dei gratia, ſi cooperetur. Ac deniq; antiqui Patres hãc ratione liberum ipſum arbitrium ſępè nominant *liberam voluntatem*, vt videre eſt in Auguſt. lib. 3. de lib. arb. c. 1. & ſeq. & in Damaſ. lib. 2. de fide, c. 25. interdum verò vocant liberum voluntatis arbitrium, vt patet apud Aug. lib. 5. de Ciuit. c. 9. & Ambr. lib. 2. de fide, cap. 3. XXIV.

1. Corinth. 7. Trident. Auguſt. Damaſcen. Ambroſ.

Tt Atq;

XXV. Atque ex hac parte, quòd voluntas ſit formaliter libera, poteſt confirmari altera, quod ſcilicet intellectus non ſit formaliter liber: quia non ſunt ponendi in homine actus eliciti à duabus potentiis per ſe liberi ex ſolis habitudinibus ad ſuas potentias: aliàs duplex inordinatio moralis eſſet in huiuſmodi actibus intellectus & voluntatis. Itaque ſtatim ac intellectus iudicaret hoc obiectum prauum eſſe eligibile in hoc actu præcisè ſumpto, & ante alium conſenſum voluntatis eſſet malitia: quia de ſe eſt rationi diſſonus, & alioqui eſt formaliter liber. Rurſus in electione talis obiecti eſſet noua malitia, quia ille eſt nouus actus liber quem homo vitare poſſet, & de obiecto rationi contrario. Quòd ſi ſtante illo iudicio adhuc voluntas non conſentiret, nihilominus homo dignus eſſet reprehenſione ratione talis iudicij, non ratione alicuius voluntatis prioris, formalis aut virtualis, ſed præcisè ob libertatē intellectus. Eademq; ratione inconſideratio aut error poſſet eſſe culpabilis ratione ſolius intellectus abſq; interuentu voluntatis: quæ omnia ſunt abſurda, cùm nihil magis repugnet quàm eſſe peccatū abſq; voluntario. Sicut ergo non eſt in homine alia formalis bonitas vel malitia moralis, niſi quæ à voluntate prouenit: ita neq; eſt alia potentia formaliter libera præter voluntatē. Neq; hoc eſt contra perfectionē intellectus, quia ſimpliciter maior perfectio eſt eſſe regulā voluntatis, cui perfectioni repugnat libertas formaliter in eadē potentia, tum quia regula debet eſſe certa, & de ſe immutabilis, tum etiam quia illa operatio quæ eſt regula, nō eſt per inclinationem & tendentiam in rem regulatā, ſed per quandam commenſurationem ad illam, quæ commenſuratio non eſt indifferens, ſed certa & determinata: voluntas autem, quia eſt quaſi cæca, indiget regula, aut directione intellectus: quia verò tendit in ſuum obiectum per voluntariam inclinationē perfectam, capax eſt libertatis: & in hoc poteſt ſecūdum quid excedere intellectum, quamuis ſimpliciter ſit in perfectione inferior.

SECTIO VI.

Quomodo cauſa libera determinetur à iudicio rationis.

I. *Prima ſententia.* SVpereſt tamen reſpōdeamus ad difficultatem in fauorem ſecundæ ſententiæ propoſitam, quæ aliam quæſtionem poſtulat: quomodo ſcilicet voluntas, dum liberè vult, à ratione determinetur. In qua diſcipuli D. Thom. ſuprà citati, & alij recentiores omnino contendunt non poſſe voluntatem determinari ad liberum actum, niſi præcedat in intellectu definitum iudicium practicum, vel, vt alij loquuntur, imperium quo hîc & nunc penſatis omnibus, definitam ſententiam proferat, hoc eſſe homini eligendū: vel impulſum qui hac voce explicatur, *fac hoc*, efficiat. Ratio eſſe poteſt, quia voluntas non poteſt ferri, niſi in obiectum cognitum, & per rationem propoſitum, cùm ſit appetitus rationalis 3. Ethic. c. 2. ergo donec ratio determinatè iudicet quid eligendum ſit, non poteſt voluntas eligere: aliàs tenderet in obiectū incognitum: quia cognitio vera non eſt ſine iudicio, per puram enim apprehenſionem nondum cognoſcitur an res ſit talis, vel non ſit: ergo & è conuerſo ſtante illo definito iudicio, hoc eſt eligendum, non poteſt voluntas non eligere: quia aliàs etiam tunc ſine ratione duceretur: & formaliter, vel virtualiter ſaltem ferretur in incognitum: quia non eligendo, vel formali, vel virtuali actu refutat illud obiectum, vel vult non amplecti tale medium ſine vlla ratione, vel iudicio: repugnat ergo voluntatem ſic operari. Propter quod fortaſſe dixit Bernard. lib. de grat. & libero arbit. habere ſemper voluntatem cognatam rationem, quia licet non ſemper ex ratione, nunquā tamen abſque ratione mouetur.

Hæc verò ſententia non placet Henrico, neq; etiam Scoto & diſcipulis eius, vt patet ex locis citatis, & ex Antonio And. 9. Metaphyſ. q. 2. Et ſanè ratio inſinuata in ſuperiori ſectione referendo ſecundā ſententiam apud me eſt irrefragabilis: nam ſi illud iudicium rationis eſt ita prærequiſitum ad operandū, vt in ſuo genere ſit cauſa neceſſaria ad actum liberum voluntatis: & illo iudicio poſito voluntas non poteſt non conſentire illi: ergo voluntas non eſt talis potentia, quæ poſitis omnibus abſolutè prærequiſitis ad operandum, poſſit velle & non velle: ergo non eſt potentia libera. Tota collectio videtur euidens iuxta principia ſuperiùs demonſtrata. Et declaratur ampliùs, nam poſito iudicio, voluntas ex neceſſitate vult in ſenſu (vt aiunt) compoſito: quod facilè concedent authores illius ſentētiæ: adeò vt Medin. 1. 2. quæſt. 9. art. 1. dub. 2. poſt ſecundam concluſ. dicat ſtante imperio efficaci ex parte intellectus nullam reſtare libertatem in voluntate ad contradicendum. Et ſubdit, non habere imperium hanc efficaciā ab iſta voluntate per ſe loquendo, quia cùm non ſit abitio in infinitum, neceſſariò deueniendum eſt ad vnum imperium intellectus anteuertens omnem actionem voluntatis, quod ſecum efficaciter rapiat voluntatem. Et Bellarminus, qui illam tenet ſententiam lib. 2. de grat. & libero arbit. cap. 8. dicit, quòd ſicut voluntas Beatorum eſt determinata ad amandum Deum poſita viſione Dei, ita in quacunque re particulari eligenda voluntas eſt determinata ad vnum quoad ſpecificationem, & quoad exercitium, & re ipſa neceſſariò eliget: quando aderit præſens iudicium practicū particulare dictans hîc & nunc abſolutè omnibus conſideratis hoc eſſe eligendum. II. *Secunda ſententia. Henric. Scotus. Andr. Medin. Bellarmin.*

III. Sed tunc interrogo rurſus an illud iudicium ſit abſolutè & ſimpliciter neceſſarium, ita vt feratur ab intellectu ex vi ſolius obiecti, & medij euidentis, aut alterius cauſæ neceſſitantis intellectum ad tale iudicium: an verò ſit actus ſimpliciter liber. Si primum dicatur, euidenter deſtruitur vſus libertatis, quia talis vſus neque cernitur in ferendo ipſo iudicio, neque in actu voluntatis qui ad illud neceſſariò conſequitur. Neque hîc iuuat quidquam ſenſus compoſitus, quia illa ſuppoſitio cum qua actus neceſſariò componitur, eſt in ſe ſimpliciter neceſſaria & non libera, & eſt antecedens tanquam cauſa neceſſitans ad ſubſequentem actum: qui modus compoſitionis in amore beatifico reperitur, nec poteſt actus voluntatis alio modo eſſe neceſſarius. Si verò dicatur iudicium illud eſſe liberum (vt tandem poſt inutiles & obſcuras diſtinctiones concedit Iauellus 9. Metaph. quæſt. 4.) interrogo rurſus an illud iudiciū ſit liberum elicitiuè ex vi intellectus, vel imperatiuè à voluntate. Primum dici non poteſt in ſententia cum qua conuenimus, qui de hoc puncto diſputamus, quòd intellectus non eſt potentia formaliter libera. Si verò dicatur ſecundum, vel proceditur in infinitum, vel omnino deſtruitur illa ſententia, nam de illo actu volūtatis qui determinat intellectū ad tale iudicium, inquiro an determinetur ex alio iudicio intellectus, & de illo redibit idem argumentū, & ſic procedetur in infinitum. Si verò ille actus liber volūtatis nō eſt ex determinatione ſimilis iudicij prioris inferun- *Tertio.*

inferuntur duo, illi ſententiæ contraria. Primum eſt A voluntatem non determinari in omnibus ſuis actib. liberis à iudicio intellectus: ſecundum eſt nunquam ſic determinari, niſi in virtute alicuius prioris volitionis liberæ, in vi cuius cætera conſequuntur, & ab ea participant libertatem.

IIII. Dicet fortaſſe aliquis ſtante illo iudicio impoſſibile eſſe voluntatem non conſentire: poſſe tamen voluntatem tollere iudicium illud: & propterea actũ eius eſſe liberum & non neceſſarium, ſed hæc reſpõſio non ſatisfacit argumento propoſito, ſed tacitè & implicitè admittit illud iudicium eſſe liberum: aliàs non poſſet voluntas auferre illud: non declarat autem per quam voluntatem ſit à principio liberum. Neque enim ſatis eſt ſi dicatur eſſe liberum indirectè, quia voluntas non impediuit illud, tum quia ſaltem potuit voluntas habere volitionem liberam qua impediret illud iudicium, de qua redit idem argumentum: tum etiam quia licet ad negationem actus fortaſſe poſſit ſufficere voluntarium indirectum, tamen ad exercitium poſitiuum actus liberi & imperati non ſufficit, ſed neceſſarius eſt actus formaliter liber imperans & determinans potentiam. Alia præterea B euaſio, quæ ex Iauello ſuprà ſumi poteſt, non eneruat vim argumenti: ait enim, iudicium illud eſſe liberum radicaliter, quod habet ab intellectu, & nõ à voluntate, ſed hoc non eſt reſpondere ad dilemma factum, ſed illud eludere, quia eſſe liberũ radicialiter nõ eſt aliud quã eſſe radicem libertatis, quæ eſt in voluntate, de quo non inquiritur, ſed de libertate formali: nã ille met actus intellectus qui eſt radix actus voluntatis, eſt verè ac formaliter elicitus à ſua potentia, & de illo inquiritur, an ex neceſſitate, vel cum indifferentia elicitus ſit à potentia. Alij reſpondent diſtinguentes de indicio ſpeculatiuo, vel practico, quia non ſpeculatiuũ, ſed practicum determinat voluntatem. Et hoc aiunt eſſe liberum, etiamſi contingat ſpeculatiuum eſſe naturale. Sed hoc non eneruat difficultatẽ propoſitã, nam ſi poſito toto iudicio ſpeculatiuo de obiecti conuenientia, vtilitate, honeſtate aut turpitudine, & aliis rationibus aut circumſtãtiis, iudicium practicum de tali re amanda ſeu eligenda liberum eſt, de illo redit totum argumentum factũ, à quo nimirum determinetur intellectus ad tale iudicium. Si ab intellectu: ergo intellectus eſt liber, ſi à C voluntate, quid determinat illam? Atque ita concluditur, primam determinationem liberam voluntatis fieri ſine tali iudicio: nullumque eſſe iudiciũ omnino determinans voluntatem ad aliquem actum; niſi in virtute prioris volitionis liberæ.

V. Tertia opinio. Dicunt tandem aliqui illud iudicium practicum eſſe liberum ex vi voluntatis amantis illud obiectũ: & voluntatem ipſam amare illud obiectum ex vi talis iudicij: atq; illos duos actus eſſe ſibi inuicem cauſas in diuerſis generibus cauſarum, quia & voluntas determinat intellectum vt ita practicè iudicet, & intellectus determinat voluntatem, vt velit talem rem. Neque repugnat (inquiunt) illa duo mutuo ſe antecedere & ſubſequi, quia id fit in diuerſis generib. cauſarum. Voluntas enim determinat intellectum efficienter, intellectus autem voluntatem finaliter. Sed hæc doctrina mihi non probatur: primum enim nulla ratione fundatur, neque ad aliquid eſt neceſſaria: & aliunde vix poteſt mente concipi illa mutua prioritas & motio inter illos duos actus. Et præterea oſtendo eſſe impoſſibilem, nam in omni actu vitali ſufficiens applicatio obiecti neceſſarij ad actum ſimpliciter, & in omni genere cauſę antecedit talẽ actũ. Nec fieri poteſt vt ipſamet obiecti applicatio, effectiuè proueniat ab actu ad quem ordinatur: ſed iudicium rationis requiritur ad actum voluntatis vt applicans obiectum: ergo impoſſibile eſt vt iudicium rationis neceſſarium ad actum voluntatis effectiuè proueniat ab eodem actu. Maior inductione oſtendi poteſt in omnibus aliis actibus vitalibus extra illum de quo agimus. Et ex naturalibus poteſt ſumi argumentum proportionale, quia impoſſibile eſt vt agens, quod paſſo indiget vt agat non ſupponat abſolutè & in omni genere cauſæ applicationem paſſi ad talem actionem, aut quod per ipſammet actionem ſibi applicet paſſum. Et ratio reddi poteſt, quia agens eſt impotens ad agendum, niſi circa materiam applicatam: ergo impoſſibile eſt quod per illam actione ipſammet applicationem efficiat, ſed omnino debet ſupponere illam. Item quia aliàs talis actio vt applicatiua paſſi, non verſaretur circa illud vt applicatum, ſed vt diſtans: quod ſtatim declarabitur magis in re de qua agimus.

Minor autẽ primi ſyllogiſmi certa eſt ex illo principio, quod nihil eſt volitum quin præcognitum. VI. Quòd ſi quis contendat iudicium rationis non tantùm eſſe conditionem, & applicationem obiecti, ſed etiam principium efficiens cum voluntate actum eius, non eneruat, ſed auget vim argumenti, nam ex eo magis repugnabit illud iudicium eſſe effectiuè ex motione actus voluntatis, quòd ipſummet iudicium dicitur eſſe principium efficiens talem actum voluntatis. Et confirmatur præterea primò, quia voluntas non applicat aliquam potentiam ad actum ſuum, niſi volendo illum actum: ergo ſi voluntas directè applicat intellectum ad illud iudicium, id faciet per actum quo vult vt intellectus id iudicet: quid ergo mouet voluntatem vt hoc velit? Num aliud prius iudicium, an ipſum quod eſt volendum? ſi aliud: ergo non determinatur voluntas ad illum actum à iudicio quod vult, ſed quod præcedit. Si illud idem: ergo illud iudicium per modum obiecti mouet voluntatem, priuſquam de illo ſit iudicatum vllo modo. Et confirmatur ſecundò, nam aliàs primus actus intellectus poſſet eſſe à voluntate ipſa, quod eſt contra omnium ſententiam fundatam in illo principio: *Nihil volitum, quin præcognitum.* Et ſequela probatur, quia etiam de primo actu intellectus dici poſſet eſſe liberum, & voluntarium ex motione voluntatis, & nihilominus in ſuo genere eſſe cauſam eiuſdem actus voluntatis quo ipſe eſt voluntarius. Quod ſi in primo actu hoc eſt impoſſibile, vt re vera eſt, non eſt quia eſt ſimpliciter primus, ſed quia tali modo eſt cauſa actus voluntatis, vt ad illum ſimpliciter & in omni genere cauſæ præſupponatur: hæc autem ratio procedit in omni alio actu: nunquam ergo fieri poteſt, vt iudicium intellectus ſit liberum per actum voluntatis ſubſequentis ipſum. Vel aliter, fieri nõ poteſt vt voluntas determinetur ad actum liberum, per iudicium quod ex eodẽ actu libero naſcitur. Atq; ita fit vt vel determinetur per iudicium omnino neceſſarium, quod repugnat libertati, vel quòd determinatio libera non oriatur ex tali iudicio, quod eſt intentum.

Quæſtionis reſolutio.

VII. PRopter has ergo difficultates exiſtimo ad liberam determinationem voluntatis non eſſe neceſſarium tale iudicium practicum omnino determinans ipſam. Quod præter diſcurſum factum (qui videtur eſſe à poſteriori, & ab inconueniẽti) poteſt à

 priori

priori,& ex re ipſa ita declarari, quia iudicium intellectus non mouet voluntatem , niſi medio obiecto quod proponit: ſed obiectum propoſitum nõ ſemper infert neceſſitatem voluntati, aut determinat illam ad vnum, neq; hoc eſt neceſſariũ vt volũtas poſſit in obiectum tẽdere: ergo nec eſt neceſſaria ex parte iudicij, imò nec poſſibilis talis determinatio. Maior probatur, quia vel iudicium mouet tantùm ratione obiecti, vel ipſummet ratione ſui habet peculiarem efficaciam ad determinandam voluntatem. Hoc poſteriùs dici non poteſt, tum quia talis efficacia repugnaret libertati voluntatis, vt dictum eſt, tum etiam quia talis mouendi modus eſt alienus à munere intellectus, qui eſt illuminare & dirigere ac regulare voluntatis operationes: tum denique quia ille mouendi modus eſt proprius voluntatis, quæ in hunc finem peculiariter data eſt, vt alias potentias efficienter moueat quoad exercitium: ergo nõ poteſt fieri vt intellectus qui à voluntate efficienter mouetur, viciſſim eodem modo illam moueat. Atque hoc docet expreſsè D.Thom.1.2.q.9.art.1.& 3.

VIII. Sed obiiciunt aliqui, quia intellectus per imperium practicum efficaciter mouet voluntatẽ ad opus. Reſpondetur, imperium practicum intellectus, quo quis intelligitur ſibi ipſi, vel ſuæ voluntati imperare, non eſſe aliud à iudicio perfectè practico, & omnino definito cum omnibus circumſtantiis. Neque intelligi poteſt in intellectu actus impulſiuus voluntatis, niſi per modum iudicij: ſicut reſpectu aliorum non intelligitur imperium niſi per modum locutionis intimantis quid agendum ſit, & quidquid aliud in intellectu fingitur, & gratis aſſeritur, & explicari non poteſt quid ſit, & eſt extra rationem intellectus, qui eſſentialiter & adæquatè eſt potentia cognoſcitiua, & iudicatiua, & ideò non poteſt habere actum niſi per modum apprehenſionis vel iudicij. Cùm ergo hoc imperium de quo agimus, non ſit merè apprehenſio, vt per ſe conſtat, non poteſt eſſe niſi iudiciũ practicũ. Neq; Ariſtot. aut D.Thom. imperium rationaliter vnquam declarant quàm per modum iudicij omnino practici, vt latiùs in 1.2.q.17. tractatur. Hoc igitur iudicium ex ſe ſolùm mouet ex parte obiecti, vt declaratum eſt. Quòd ſi interdum videtur efficaciter impellere, ſolùm eſt in virtute alicuius actus efficacis eiuſdem voluntatis qui præceſſit: nam ſi voluntas efficaciter propoſuit, vel intendit cõſequi hũc finem, aut elegit adhibere tale medium , intellectus nacta occaſione hîc, & nunc iudicat omnino eſſe hoc faciendũ ſuppoſita priori voluntate. Et tunc voluntas omnino determinatur, non tam à iudicio, quàm à ſe. Cuius ſignum eſt, quia non abſolutè, ſed quaſi conditionatè determinatur, ſcilicet ſi velit in intentione ſeu electione facta perſiſtere. Vnde ſi à priori voluntate velit retrocedere, poteſt, & impedire huiuſmodi imperium. Quando autem talis voluntas efficax non præcedit, impoſſibile eſt, vt imperiũ intellectus habeat illam vim impulſiuam efficacem, aliàs deſtrueret voluntatis libertatem, & laus aut reprehenſio non eſſet voluntati ſed intellectui attribuenda. Atq; hoc tandem fatetur Medina, propter D. Thom. authoritatem 1.2.q.17.art.5.

IX. Supereſt probanda altera pars, ſcilicet, quod volũtas ab obiecto propoſito non ſemper determinetur ad vnũ, quæ certa eſt & recepta ab omnib. eamq́ue ex profeſſo probat D.Thom.1.2.q.10.artic.2. Nã perinde eſt dicere voluntatem non neceſſitari ab alio , quod non determinari ad vnum ab illo, vt probant argumenta ſuperiùs facta, ſed eſt certum non neceſ-

A ſitari ab omnibus obiectis, ergo nec determinari ad vnũ: igitur quoad exercitium ſolum in patria ab infinita bonitate Dei clarè viſi determinatur ad vnum, iuxta receptã doctrinam. Quoad ſpecificationem verò à bono in communi aut aliis ſimilibus obiectis, vt infrà attingemus. Non verò ab omnib. quia nõ in omnibus apparet aliqua neceſſaria ratio boni: Vel non apparet talis bonitas quæ non habeat admiſtam vel malitiam, vel incommodum aliquod, aut defectum. Quamuis autem obiectum non ſic determinet voluntatem, poteſt eſſe ita ſufficiens ad excitandam & alliciendam illam, vt ipſa ſua libertate determinetur aut feratur in illud, quia ſi in obiecto repræſentatur aliqua ratio boni, illa eſt de ſe ſufficiens ad mouendã voluntatem, ergo illa determinatio neceſſaria nõ eſt vt voluntas moueatur.

Reſponſio ad contraria fundamenta.

EX quo non ſolùm probata eſt noſtra ſententia, X
ſed etiam reſponſum eſt ad fundamentum oppoſitæ ſententiæ. Ex eo enim quod voluntas nõ poteſt ferri in incognitum, ſolùm habetur, neceſſarium B eſſe iudicium intellectus, vt voluntas poſſit eligere, non verò ſequitur oportere vt illud iudicium determinet voluntatem ad vnum. Quod eleganter dixit Bernard. lib. de Grat. & lib. arb. his verbis, *Eſt ratio data voluntati vt inſtruat illam, non vt deſtruat: deſtrueret autem ſi neceſſitatem vllam imponeret, quominùs pro arbitrio ſuo ſeſe volueret.* Vnde cùm in argumento ſumitur, neceſſarium eſſe vt intellectus priùs iudicet quid eligẽdum ſit, ambigua eſſe poteſt propoſitio; nam ſi ſit ſenſus priùs iudicare quid bonitatis, vtilitatis, aut cõuenientię habeat medium eligendum, & ipſa electio, vera eſt propoſitio: ſi verò ſit ſenſus priùs eſſe iudicãdum abſolutè & omnino hoc eſſe eligendum , falſa eſt propoſitio. Nam reddit hunc ſenſum, quod penſatis & conſideratis omnibus iam hîc & nnnc eſt ſub aliqua ratione neceſſarium hoc eligere , & ideò eſſe omnino eligendum : nulla eſt autem ratio ob quam tale iudicium ſit neceſſarium ante omnem electionẽ: imò repugnat hoc libertati electionis, vt oſtẽſum eſt. Sufficit ergo illud iudicium quo medium hoc iudicatur vtile, & penſatis omnibus aptum vt eligi poſſit: & idem eſt de quolibet obiecto bono, quod ſcilicet C iudicetur ſufficienter bonum vt amari poſſit. Nam ſicut, vt viſus ferri poſſit in obiectum, non eſt neceſſe, quod applicetur vt viſum, vel vt videndum, ſed vt viſibile, ita vt voluntas moueatur ab obiecto ſatis eſt quod proponatur vt diligibile, quamuis non iudicetur omnino eligendum.

Quod declaratur primò in diuina voluntate & intellectu: nam vt Deus in æternitate ſua aliquid ex- XI.
tra ſe determinatè ac liberè velit, non oportet vt ante omnẽ determinationem liberã præcedat noſtro modo intelligendi in intellectu diuino hoc iudicium, Hoc mihi omnino amandum eſt, aut eligendum: eſſet enim tale iudicium temerarium ac ſine fundamẽto, & in rigore falſum: nam includit quod tale obiectum extra Deum ſit ipſi aliquo modo neceſſarium: ſolùm ergo antecedit iudiciũ quod tale obiectum ſit conueniens aut eligibile: ergo idem intelligendũ eſt in voluntate creata. Secundò confirmatur ac declaratur, nam vt voluntas eligat vnum mediũ, non eſt neceſſe quòd ita de illo iudicet intellectus, vt de nullo alio iudicium habeat, quia voluntas ſolùm eget cognitione eius obiecti in quod fertur, ignoratio verò vel inconſideratio alterius obiecti eſt illi impertinẽs, per ſe loquẽdo, ergo ſi iudicet intellectus hoc mediũ eſſe

eſſe vtile, vel eligibile, etiamſi ſimul iudicet aliud eſſe vtile, poteſt voluntas vnum eligere; neq; eſt neceſſe vt intellectus priùs de altero determinatè iudicet eſſe eligendum, imò neq; eſſe eligibilius alio.

XII. Obiectioni reſpondetur. Dices; ſi iudicium intellectus eſt indeterminatũ, quomodò voluntatis electio eſſe poteſt determinata? Reſpondetur, non poſſe dici iudiciũ indeterminatum quando per illud iudicatur quale ſit obiectũ, & quam conueniẽtiam vel amabilitatem habeat: ſed dici poteſt vel multiplex iudicium, quando de pluribus obiectis iudicatur qualia ſint, vel poteſt dici determinatum iudicium de obiecto indifferenti, id eſt non habente neceſſariam coniunctionem cum voluntate, licet aliquam bonitatem vel conueniẽtiã habeat, & talis determinatio iudicij licet non ſufficiat imponere neceſſitatem voluntati, ſufficit tamẽ vt ipſa pro libertate ſua poſſit ſe determinare & ſequi illud iudicium.

XIII. Sed vrgebis, nam ſi vnum tantùm adeſt iudicium, illud omnino ſequetur voluntas, quia non habet aliud ad quod ſe vertat. Si verò adſunt plura, neceſſariò ſequetur illud quod eſt de vtiliori medio, aut meliori obiecto, atque ita ſemper determinabitur à iudicio. B Reſpondetur inprimis, poſſe eſſe iudicia de mediis æqualibus: & tunc voluntas nec poterit determinari à iudicio, nec neceſſariò erit ſuſpenſa; ſed hæc eſt eius libertas, vt vnum poſſit eligere, & aliud omittere. Quòd ſi hoc non poteſt, non video quomodò poſſit dici libera; ſed rè vera id poteſt, quia ad hoc eſt libera, vt poſſit velle quod bonum eſt, & non velle quod neceſſarium non eſt. Eſtque illuſtre exemplar huius libertatis voluntas diuina, quæ inter hanc materiam, & aliam omnino æqualẽ & ſimilem, & inter hos cœlos, & alios omninò ęquales (& ſic de aliis rebus) hos elegit creare præ aliis; quod non poteſt referri in iudicium inæquale, quia neque ex parte ipſorum, nec ex parte Dei eſt aliqua ratio qua poſſit fundari tale iudicium, quod verum ſit: eſt ergo illa præelectio ſolùm ex determinatione libera diuinæ voluntatis. Rurſus etiam quando obiecta vel media iudicantur inæqualia, cenſeo probabilius (licet minùs certum) non determinari voluntatem neceſſariò ad id quod eſt meliùs ex vi iudicij. C Probatur, quia hoc ipſo quòd neutrum proponitur vt neceſſarium, poteſt voluntas vtrumque non amare: ergo etiam poteſt indifferenter amare quodlibet illorum, prætermiſſo alio. Et in diuina voluntate multis videtur hoc neceſſarium, quia potuit meliora facere quàm fecit, & tamen noluit. Vnde omnes Theologi docent Dei Incarnationem fuiſſe optimum medium ad redimendos homines, idque neceſſariò iudicaſſe Deum priùs ratione quàm illud vellet, & nihilominùs ſtante illo iudicio potuiſſe Deum id non velle, ſed aliud. Iudicium itaque de meliori, vel vtiliori medio non determinat voluntatem ad illud volendum. Dixi autem ex vi iudicij, quia ex vi prioris actus aut intentionis voluntatis fieri poteſt, vt omnino determinet ad eligendũ vtilius mediũ, ſi illa maior vtilitas neceſſaria ſit ad conſequendũ finẽ prout fuerat intentus: nam tunc iam nõ eſt tantùm vtilius, ſed neceſſarium ad talẽ intentionem explendã. At ſi illa maior vtilitas non ſit neceſſaria ad intentionem finis, iudicium de illa nõ determinabit voluntatem vt omnino tale velit mediũ.

XIV. Ex quo tandem conſtat quid dicendum ſit, quando vnum tantùm adeſt iudicium: nam etſi intellect⁹ de vno tantùm obiecto cogitet, & illud iudicet eſſe conueniens & dignum vt appetatur, & quantũ põt A practicè inuitet voluntatem vt illud appetat: adhuc poteſt voluntas pro ſua libertate illud non amare, quia ad non exercendũ actum præcisè non indiget aliò iudicio, ſed ſatis eſt, vt per illud, quod homo nũc habet, nõ iudicet hoc bonum hîc & nũc eſſe ſibi neceſſariò diligendum. Vnde poteſt tunc voluntas vel ſuſpendere actũ, vel diuertere intellectum, ne de illo obiecto cogitet, vel applicare illum vt de tali obiecto diligentiùs inquirat quanta ſit eius bonitas, & an habeat coniunctum aliquam malitiam, vel diſcõuenientiam, ob quam poſſit non ſolùm non amare illud, ſed etiam odiſſe. Nunquam ergo iudicium vt ſic determinat omnino voluntatem, niſi alioqui obiectũ ob excellentiam bonitatis eam vim habeat, quòd inferiùs attingemus. In hunc ergo modum optimè ſoluitur tota difficultas propoſita, noſtraq; libertas egregiè defenditur; & dilucidè intelligitur quomodo in voluntate formaliter ſit, & quo modo ad illam, & ad vſum eius operetur intellectus.

SECTIO VII.

Quæ ſit radix, & origo defectus cauſæ liberæ.

SED adhuc ſuperſunt ſoluendæ tres difficultates tactæ in quarta ratione ꝓpoſita in ſectione ſecunda, & confirmationibus eius. I. Prima eſt ſi voluntas pro libito poſſit velle aliquid contra iudicium rationis, quomodo verum ſit dogma illud Philoſophorum, & Theologorum plurium; non poſſe eſſe defectum in voluntate niſi præcedat in iudicio, vt quod erroneum ſit, vel ſaltem imprudens, & inconſideratum. Quod principium tradidit Ariſtoteles libro tertio, Ethicor. capite primo 3. & 5. & lib. 6. capit. 12. & 13. & libro 7. capit. 3. & lib. 3. de Anim. text. 58. ex quibus locis ſumptum eſt illud axioma: *Omnis peccans eſt ignorãs.* Ariſtot. Quod etiam Sapiens docuiſſe videtur Prouerb. 14. dicens, *Errant qui operantur malum.* Prouer. 14. Et confirmari poteſt, nam alias contingere poſſet hominem ſemper prudenter iudicare per intellectum, & tamen eſſe vitioſum in voluntate: quod eſt contra omnem moralem Philoſophiam & experientiam.

II. Prima opinio. In hac difficultate Scotus & alij authores non reputant inconueniens concedere, poſſe eſſe moralem defectum in voluntate, nullo præexiſtente defectu in intellectu, quia ad deficiendum moraliter ſufficit libertas voluntatis creatæ quidquid intellectus operetur, vt patet ex Scoto in locis ſupà citatis, cui conſentiunt Gabriel & Nominales communiter in 3. diſtinctione 36. & Almain. tractatu 3. Moralium c. de Prudent. Scotus. Gabr. Almain.

III. Adrian. Et hanc ferè ſententiam ſequitur Adrian. quodlib. 4. eam verò limitat, vel exponit, dicens, eum, qui malè operatur, ſemper habere iudicium practicum, quo ſimpliciter iudicat cõſentaneè ad ſuum affectũ, hoc ſibi eſſe faciendum, ſeu hoc oportere à ſe fieri, ſuppoſitò tali affectu, licet aliàs nihil ignoret, neque erret circa iudiciũ de omni honeſtate & malitia obiecti ſeu operis.

IIII. Veruntamen hæc limitatio nec videtur conſequenter addita, nec plenè ſatisfacere, quia non eſt neceſſe vt omnis paruus affectus volũtatis procedat ex illo iudicio practico, quo aliquid ſimpliciter iudicatur faciendum conſequẽter ad priorem affectum. Aut enim ille affectus ſeu appetitus, qui præcedit tale iudicium practicum, eſt elicitus à voluntate; aut ſignificat tantùm propenſionem naturalem, aut

etiam habitualem voluntatis. Neutro autem modo neceſſarium eſt quòd præcedat talis affectus, vel iudicium practicum illi conforme. Sumo enim primã voluntatem prauam, quę eſt in homine vel angelo priùs bene affecto, & diſpoſito etiam in naturali, vel habituali inclinatione, in eo non præcedit iudicium practicum ex aliqua priori affectione vel mala, vel ad malum inclinante.

V. Reſponderi poteſt, etiam tũc pręcedere aliquam inclinationem naturalem, vel elicitam, quæ licet in ſe mala non ſit, tamen quia homo ex illa ita ſe duci ſinit vt non prudenter ſed inconſideratè iudicet aliquid ſibi eſſe faciendum vel amandum, poteſt eſſe occaſio peccandi. Vt v.g. in exemplo quo Adrian. vtitur, ſi quis habet affectum liberandi hominẽ à morte, & deinde intelligat non poſſe illum liberare niſi mentiendo, etiamſi ille prior affectus actualis & elicitus, non ſit malus, poteſt homo iudicare abſolutè, conſentaneè ad illum affectum ſibi eſſe mentiendũ. Similiter ex naturali amore ſui non malo, vel etiam non elicito, iudicat aliquis hoc bonum delectabile ſibi eſſe proſequendum. Atq; in hunc modũ ante omnem actum malum moraliter, & ante primum affectũ prauũ pręcedit ſemper illud iudiciũ practicũ, B quo aliquod obiectum minùs bonum, ſimpliciter pponitur vt amandũ, eligendũ, aut præferendũ etiã alteri maiori bono: quod iudicium dicitur practicè falſum, quia non eſt conforme appetitui recto.

VI. Sed adhuc ſupereſt difficultas, quia nunquam ſatis probatur, eſſe neceſſarium hoc iudicium ita abſolutum, vt voluntas moueatur; quod ſuprà dicebam, non eſſe neceſſarium iudicium de obiecto amando, ſed de amabili, nec de eligendo ſed de eligibili, nec ſemper eſſe neceſſarium iudicium comparatiuum (vt ſic dicam) ſcil. hoc eſſe eligibile præ aliis, ſed ſufficere abſolutum, ſcilicet, hoc eſſe eligibile aut vtile. Vel ſi ſit comparatiuum, poteſt eſſe cum æqualitate, vel cum exceſſu non ſimpliciter, ſed in tali ratione boni, putà delectabilis, &c. v.g. ſi ex intentione ſanitatis conſequendæ quis conſulat de duobus medi-is, & iudicet vtrumq; eſſe aptum & vtile: hoc verò eſſe honeſtius, illud autem delectabilius, ſimulq; actu iudicet ſecundum rationem aut legem virtutis illud eſſe præferendum: iuxta inclinationem autem corporis aut ſenſus hoc eſſe anteponendum: nullum aliud iudicium practicum requiri videtur vt voluntas ſuo arbitrio eligat aliquod illorum: nulla enim neceſſitas alterius iudicij explicari poteſt; nam per illa quæ diximus iam eſt ſufficienter propoſitum obiectum, & iudicium; ſolùm requiritur vt proponat obiectum, vt ſuprà dictum eſt ex ſententia D. Thom. quam etiam habet 1.2. q. 82. a. 4. & optimè quæſt. 22. de verit. a. 11. ad 5. & art. 12.

D.Thom.

VII. Et poteſt hoc ampliùs declarari, nam hoc iudiciũ abſolutum, hoc eſt faciendum (vt aduertit Adrian. ſuprà, & eſt valde notandum ad intelligenda omnia quæ diximus) tres poteſt habere ſenſus. Primus eſt vt ſolùm dicat futuritionem actus, vt cùm dicimus Petrum eſſe eligendum ad Epiſcopatum; & hic ſenſus eſt impertinens ad actiones morales, vt per ſe cõſtat. Secundus eſt, vt ſignificet debitum legis, & honeſtatis. Et hic ſenſus etiam eſt impertinens in præſenti, quia clarũ eſt nõ eſſe neceſſe vt omnis qui libere operatᷣ, ſic iudicet, aliàs oporteret ad operandum malũ habere iudiciũ hæreticum, quale eſſet iudicare de tali actu, eſſe faciẽdũ in illo ſenſu. Tertius eſt vt ſignificet neceſſariam conſecutionem vnius ex alio, ſeu neceſſariam connexionem ſubſequentis operis

A cum priori propoſito, vel intentione. Quo modo, qui decreuit vindictam ſumere de inimico, oblata occaſione ſtatim iudicat eſſe occidendum. Et hic ſẽſus magis ad rem ſpectat, tamen etiã videtur euidẽs, tale iudicium non ſemper eſſe neceſſariũ ad operandum, vel bonum, vel malum: quia non ſemper intercedit illa neceſſaria connexio inter opus quod faciẽdum iudicatur, & aliquem antecedentem affectum, vt argumenta facta ſatis probant.

Addere vlteriùs poſſumus quartũ ſenſum, nimirum vt ſignificet abſolutam (vt ita dicam) hominis reſolutionem de tali opere exequendo, aut obiecto volendo. Et hic actus, ſi attentè res conſideretur, nõ poteſt antecedere decretum liberum voluntatis, ſed ſubſequi, tum quia illud iudicium in eo ſenſu ex vi conſultationis non poteſt inferri ex aliquibus præmiſſis, quę ſolùm oſtendũt ex parte obiecti bonitatẽ, aut vtilitatem, nõ hominis reſolutionem. Tum etiã quia illa reſolutio eſt libera, & in re nõ eſt aliud, quã electio vel executio libera: nullum enim aliud obiectum illius iudicij in eo ſenſu intelligi põt; non poſſet autem homo verè iudicare de tali reſolutione libera, niſi iam illam haberet. Tum deniq; quia cùm illud iudicium abſolutè liberum ſit, oportet vt ex aliqua voluntate libera oriatur: nõ eſt autem alia voluntas libera vnde oriri poſſit, niſi illa qua homo decernit facere id quod ſic iudicat ſibi eſſe faciendum: ergo in nullo ſenſu verum eſt, iudicium illud practicè falſum neceſſariò antecedere quamcunq; prauam deliberationem voluntatis. VIII.

Quæſtionis reſolutio.

QVocirca in propoſita difficultate dicendum cẽſeo, poſſe nos loqui de iudicio, diſpoſitione, aut defectu intellectus, qui antecedit deliberationem liberam voluntatis, vel qui ſubſequitur ſaltem ordine naturæ. Item ſermonem eſſe poſſe aut de neceſſitate Phyſica, & abſoluta, vt voluntas operari poſſit, vel de neceſſitate morali ſecundum ea quæ moraliter loquendo ſemper accidunt. IX.

Primò ergo non exiſtimo abſolutè neceſſarium ad operandum malum per voluntatem, vt præcedat defectus erroris in iudicio intellectus, vel ſpeculatiuo, vel practico. Quod mihi ſatis probant argumen- C ta facta; & hoc fatemur ſequi ex illo principio, quod nullũ iudiciũ intellectus per ſe ſufficit ad determinandam voluntatem. Neq; oppoſitum fundari põt in verbis Ariſtot. cùm ipſe nõ de errore, ſed de ignorantia loquatur. Neq; in verbis Sapientis, tum quia non loquitur de errore antecedente volũtatem, ſed poteſt intelligi de ſubſequente, vt iam dicam: tum etiam quia Adrian. illa verba exponit, & non malè, de errore morum, non intelligentiæ, ſicut errare dicitur qui diſcedit à recta via, etiamſi in intellectu nõ habeat iudicium falſum. X.

Secundò aſſero, moraliter loquendo, nunquam voluntatem labi quin præcedat in intellectu aliquis defectus, ſaltem inconſideratio aliqua plurium rationum vel motiuorum, quę poſſunt voluntatem continere ab eo affectu in quo peccat. Hoc ſatis probat experientia, & de hac inconſideratione intelligi poteſt Philoſophus: nam hæc inconſideratio dicitur quædam ignorantia practica. Imò de illa interpretatur D. Thom. verba Sapientis, 1.2. quæſtione 78. art. 1. ad primum. Quia iudicium de agendis vel appetẽdis abſolutè prolatum cum tali inconſideratione quidam error practicus eſt; nam eſt actus imprudẽs, & de ſe diſformis appetitui recto. Non intelligo autem XI.

Aliquis defectus intellectus moraliter præcedit defectum voluntatis.

autem eſſe neceſſarium etiam moraliter, & ſecundū id quod regulariter accidit, vt iudiciū hoc ſit vel formaliter comparatiuum, ſcilicet hoc eſſe eligendum præ alio; vel vt formaliter ſit de obiecto vt omnino diligendo vel faciendo in aliquo ſenſu ex ſuprà poſitis: contra hoc enim ſufficienter procedunt argumenta ſuperiùs facta, ſed intelligo moraliter ac regulariter interuenire iudicium quo abſolutè iudicatur hoc obiectum, vel hoc opus hîc & nunc eſſe conueniens ob delectationem vel honorem, vel aliam ſimilem rationem, & dignum vel ſufficiens vt hîc & nunc expetatur. Hoc enim iudicium ſufficit vt voluntas moueri poſſit, vt latè probatum eſt, & infrà dicam in diſputat. de cauſa finali. Frequenter autem habetur tale iudicium illo modo abſoluto & ſimplici; nam regulariter non habentur ſimul plura iudicia, nec comparantur varia obiecta inter ſe: nec plures rationes boni & mali eiuſdem obiecti: imò licet hæc collatio aliquando antecedat, in eo momento quo homo liberè vult obiectum prauum, regulariter auertit oculos mentis ab aliis rationibus, & ad illam attendit, quæ moueat voluntatem ad talem actum, & ita concipit prædictum iudicium. Et hoc ſatis eſt, vt illud cenſeatur practicè erroneum; nā virtute includit comparationem, & prælationem illius obiecti ad alia, & conſequenter includit difformitatem ad appetitum rectum.

XII. Addo verò tertiò probabile eſſe ex conſenſu libero voluntatis circa res agendas, ex neceſſitate ſequi in intellectu iudicium illud practicum de eiſdem rebus, quo ſimpliciter iudicatur hoc eſſe agendum, in tertio & quarto ſenſu ſuprà declarato. Quod ſi hoc verum eſt, ratione talis iudicij meritò dici poſſunt errare ſemper, etiam ſecundum intellectum, qui operantū malum, non errore ſpeculatiuo, ſed practico, neque errore qui liberum conſenſum antecedat, ſed qui ex illo ſequatur. Dices, Si tale iudicium nullo modo antecedit conſenſum liberum: ergo non ponitur vt repræſentet voluntati obiectum, neq; vt inducat illam ad conſenſum: ad quid ergo eſt neceſſarius talis actus? Reſpōdetur, videri neceſſarium primò ex naturali ſympathia & conſenſione harū potentiarum, quæ neceſſaria fuit vt homo poſſit meliùs exequi quod faciendum decernit. Deinde, quia priùs tempore vel natura quàm homo conſentiat, non ſcit ſe conſenſurum: & ideò neceſſarium eſt, vt ſtatim ac conſentit, ſciat, & (vt ita dicam) ſibimet notificet ſeu promulget ſuum conſenſum: hoc autem fit per illud iudicium.

Iudiciū practicum actū liberum voluntatis ſequitur.

XIII. Et hinc fit vlteriùs, vt ſi ille liber conſenſus ſit de aliqua re agēda, & ideò per aliquam actionem ſit executioni mandandus, ſtatim intellectus omnino practicè iudicet id eſſe agendum; & hoc eſt imperium, quod D. Thomas ponit in intellectu poſt efficacem electionem voluntatis. Si autem conſenſus voluntatis ſit par ſimplicem amorem vel delectationem ſine ordine ad aliam actionem exequendam, tunc in intellectu non ſequitur iudicium de aliqua re agenda, quod ſit quaſi impulſiuum ad opus: ſequitur tamen iudicium de tali conſenſu vt iam exhibito, & dici poteſt quaſi quædam ſcientia approbationis, qua homo ex vi praui conſenſus liberi, quaſi approbando illum conſenſum, practicè iudicat id ſibi eſſe diligendum. Illud tamen non poteſt dici imperium reſpectu talis conſenſus voluntatis, quia imperium vt ſic, reſpicit actum ſubſequentem: non enim imperatur quod iam factum eſt, ſed quod faciendum eſt, vt rectè notat Diuus Thomas 1. 2. quæſtione 17. art. 3.

Vide D. Tho. 2 cont. Gent. c. 48. & ibi Ferrar. circa rationem tertiam.

A Atque hæc videntur ſatis de illa prima difficultate pro huius loci opportunitate.

SECTIO VIII.

Ad quos actus ſit indifferentia in cauſa libera.

SEcunda difficultas ſuperiùs tacta erat, quomodo voluntas dicatur potentia formaliter libera, cùm in præcipuis actibus ſuis inueniatur non libera. In qua difficultate, duæ quæſtiones inſinuantur. Vna eſt an voluntas poſſit quoſdam actus liberè, alios verò ex neceſſitate elicere. Alia eſt, ſi vtrumque poteſt, quoſnam actus liberè, quoſúe neceſſariò exerceat. L

Prior punctus de duplici modo operandi voluntatis.

CIrca priorem partem referri poteſt hîc opinio Scoti in 1. diſtinctione 2. quæſtione 7. & diſtinctione 10. quæſtione 1. & in quodlib. quæſt. 16. quibus locis aſſerit vnius potentiæ tantùm eſſe poſſe B vnum operandi modum, & ideò, cùm voluntas natura ſua libera ſit in operando, nō poſſe alium operandi modum in ſuis actibus habere: atque ita concludit voluntatem liberè exercere omnes actus ſuos: adeò vt aſſerat, Deum etiam ſe ipſum liberè diligere, & Patrem ac Filium (eadē ratione) liberè producere Spiritum ſanctum. Sed in hac non poteſt eſſe controuerſia inter Catholicos, ſi non ſit æquiuocatio in voce libertatis. Scotus ergo in citato loco non ſumit liberum prout opponitur neceſſariò, ſed prout opponitur coacto, ſeu non voluntario. Expreſſè enim ibi fatetur (neque id potuiſſet ſine hæreſi negare) proceſſionem Spiritus ſancti eſſe omninò neceſſariam, ita vt implicet contradictionem illam non eſſe, aut Deum non ſe amare, contendit tamen neceſſitatem non repugnare libertati, ſed potiùs firmare ac perficere illam: & è conuerſo modum operandi naturaliter repugnare voluntati, quia liberum & naturale, ſunt modi operandi non tantùm diuerſi, ſed etiam oppoſiti. II.

Veruntamen totus diſcurſus Scoti fundatus eſt in nominum æquiuocatione: nam liberum clarè ſumit C pro voluntario perfecto, quod ſequitur ad intellectualem cognitionem, & abſque controuerſia interdum admittit neceſſitatem: & nos gratis concedimus Scoto hanc acceptionem vocis *liberum*, non eſſe prorſus inuſitatam: nam illa etiam Diuus Thomas interdum vtitur, vt patet ex quæſt. 10. de potent. artic. 2. ad quintum, dum dicit, Deum liberè ſe amare. Nos verò, vt in ſect. 2. annotauimus, non ſumimus liberum hoc modo, ſed vt aliquid addit ſuprà volūtarium: ab illo enim diſtinguitur à Philoſopho 3. Ethicorum, cap. 4. & 5. non diſtinguitur autem reſpectu voluntatis humanæ, niſi liberum excludit neceſſitatem in operando, vt cæteri Theologi docuerunt in ſecunda diſtinctione 24. & 25. & Alenſ. 2. p. quæſtione 72. membr. 3. art. 5. & Diuus Thomas quæſtione 6. de malo, & ſatis conſtat ex iis, quibus ſuprà probauimus nos eſſe liberos à neceſſitate agendi. III.

Alenſis. D. Thom.

Hoc ergo vero ſenſu ſuppoſito, dicendum in propoſito eſt, non repugnare eandem voluntatem quaſdam res liberè amare, alias verò non liberè, ſed neceſſariò. Patet inductione, quia volūtas diuina neceſſariò diligit ipſum Deū, alia verò nō neceſſariò, ſed liberè, & idē inuenit̄ ſeruata ꝓportione in volūtate creata. IIII.

Liberè quædam, alia neceſſario amare poteſt eadē voluntas.

creata. Ratio verò à priori eſt, quæ ſimul diſſoluit fundamentum Scoti ſi contra hoc applicetur, nã illa duo non includunt oppoſitionem, quia non ſunt reſpectu eiuſdem. Quòd enim idem actus ſimul & ſecundum idem ſit liber & neceſſarius, planè inuoluit contradictionem, tamen quòd actus diuerſi, & circa diuerſa obiecta, vel per diuerſa media, vnus procedat liberè, & alter neceſſariò ab eadem potentia, nulla eſt repugnantia. Neque neceſſe eſt vt alter modus operandi ſit adæquatus tali potentiæ, nam poteſt eſſe potentia ſuperior & vniuerſalior: item poteſt circa vnũ actum habere duplicem poteſtatem, agendi ſcilicet, & non agendi, circa alium verò alteram tantùm, ſcilicet agendi. Denique in obiectis ipſis poteſt hæc differentia fundari, & inde ſumitur ratio à priori, vt ſtatim in alia parte propoſita huius ſectionis declarabitur.

V. Ex quibus intelligitur quid dicendum ſit de hac eadem re ſub illis terminis *liberè & naturaliter*: nam etiam in hac poſteriori voce eſt æquiuocatio apud Scotum ſuprà: Interdum enim dicitur naturaliter operari quòd non ſolùm ex naturæ impetu, ſed etiam abſque præuia cognitione, & conſequenter abſque appetitu elicito operatur: atque hoc naturale excludit non ſolùm liberum, ſed etiam voluntarium: quomodo dicemus terram naturaliter moueri, ignẽ calefacere, &c. Et in hoc ſenſu verum eſt, quod Scotus ait, non poſſe voluntatem liberè & naturaliter operari, etiam in diuerſis actibus: quia neceſſe eſt, vt præuia cognitione, & voluntariè operetur. Alio tamẽ modo non minùs vſitato dicitur operatio naturalis, quæ eſt ex inclinatione naturæ vt omnino determinatæ ad vnum, etiamſi ſimul ſit ex cognitione præuia, & ex appetitu vitali, ac denique voluntariè: quo modo dicuntur bruta naturaliter ſe mouere, aut aliquid appetere: & hoc modo dicit optimè D. Thom. 1. p. q. 41. artic. 2. & q. 82. artic. 1. & 2. non repugnare eandem potentiam voluntatis, quæ plures actus liberè exercet, aliquos naturaliter elicere: quia ipſa voluntas ſuam propriam habet naturam, à qua poteſt determinari ad aliquem actum, quamuis nõ determinetur ad omnes propter differentiam obiectorum, vt mox videbimus.

D. Thom.

VI. Cur voluntas non niſi voluntarie moueri poſſit.

Sed quæret aliquis cùm voluntas & voluntariè, & liberè operetur, cur repugnet ei habere alium modũ operandi quàm voluntarium: non repugnet autem habere alium modum operandi quàm liberum. Reſpondetur, id contingere quia prior modus eſt adæquatus voluntati, non autem poſterior, nam volũtas adæquatè eſt voluntas: non eſt autem adæquatè liberum arbitrium, nam hoc eſt quaſi inferius, ſeu magis limitatum, nam liberum arbitrium neceſſariò includit voluntatem ſeu principiũ voluntarij actus, vt ſuprà declaratum eſt, & addit libertatem, id eſt, indifferentiam ſeu poteſtatem non operandi. Deinde ex obiectis poteſt magis explicari hæc ratio: nam adæquatum obiectum voluntatis eſt bonum, quod neceſſariò ſupponi debet cognitum, quia voluntas eſſentialiter eſt appetitus elicitiuus: & ideò neceſſariò operatur præuia cognitione, & per modum appetitionis: & hoc eſt operari voluntariè. Sub hoc autem obiecto adæquato poſſunt eſſe varia obiecta multum in bonitate differentia: & ideò etiam diuerſimodè amabilia quoad libertatem, vel neceſſitatem. Deniq; actum elicitum ab appetitu, eſſe voluntarium, conſiſtit in poſitiuo modo talis actus, ita intrinſeco vt ab actu non diſtinguatur, & ideò eſt ab eo inſeparabile; liberum autem in actu ſolùm ſuperaddit denomina- A tionem à potentia, quatenus potens eſt ad non eliciendum ſeu ſuſpendendum illum, quæ denominatio poteſt non conuenire actui, ſi voluntas non habeat talem poteſtatem in actum.

Poſterior punctus, ad quæ obiecta neceſſitetur voluntas.

Circa poſteriorem partem variæ quæſtiones tractari poſſent de actibus neceſſariis voluntatis, vel in præſenti vita, vel etiam in futura. Sed illæ quæſtiones propria habẽt loca, vel in ſcientia de Anima, vel in Theologia: hîc verò ſolũ attinguntur, quatenus neceſſariæ ſunt ad explicandum in generali varios modos efficientium cauſarum, & neceſſitatem vel contingentiam effectuum vniuerſi, & ad ſoluendas difficultates circa hoc occurentes: huc enim tota hæc diſputatio tendit. Præcipuè verò eſt tractanda quædam ſententia multorum dicentium voluntatem ſolùm eſſe liberam in electione mediorum, non verò in amore vel intentione finis. Quæ ſententia poteſt habere fundamentum in Ariſtotele 3. Ethicorum, B capitul. 2. & 3. vbi dicit conſultationem non eſſe de fine, ſed tantùm de mediis. Ex quo poteſt confici argumentum: nam omne liberum poteſt in conſultationem cadere: ſed non poteſt cadere in conſultationem niſi electio: ergo non eſt libera niſi electio. Maior patet, nam in omni libero eſt aliqua indifferentia, & ratio tendendi aut non tendendi: ergò poteſt cadere in conſultationem an tale obiectum, vel talis actus expediat, nec ne. Et confirmatur primò, nam ita comparatur voluntas ad liberum arbitrium, ſicut intellectus ad rationem: ſed intellectus vt eſt ratio non verſatur circa principia, ſed circa ea quæ colligit ex principiis: ergo voluntas vt liberum arbitrium non verſatur circa finem, ſed circa ea quæ eligit propter finem; nam vt Ariſtoteles dixit, lib. 6. Ethicorum, cap. 2. *Sicut principia ſe habent ad ſpeculabilia, ita fines ad operabilia.* Confirmatur ſecundò, quia neceſſe eſt omne variabile & mobile fundari in aliquo inuariabili & immobili: ſed electio libera eſt de ſe variabilis: ergo debet fundari in aliquo inuariabili: fundatur autem in intentione finis: ergo hæc debet eſſe inuariabilis, & non libera. VII.

Ariſtot.

C Sed hæc ſententia moderatione indiget & declaratione. Supponamus ergo inprimis vulgarem diſtinctionem duplicis neceſſitatis & libertatis, ſcilicet quoad exercitium actus, vel quoad ſpecificationem: quorum terminorum expoſitio ſatis ex ſuperioribus conſtat. Rurſus ſupponatur diſtinctio duplicis finis, ſcilicet proximi ſeu particularis, & vltimi ſeu vniuerſalis: de qua partitione ex profeſſo dicendũ eſt infrà in diſputatione de cauſa finali: nunc breuiter, particularis finis dicitur quodlibet priuatum bonum, quod propter ſe amatur, vt ſanitas, vel ſcientia. Vltimus verò dicitur ipſa felicitas hominis, ſiue hæc conſtituatur in aliqua re determinata, ſiue in communi ſumatur, vel ſub formali ratione beatitudinis abſolutè, vel ſub vniuerſaliori ratione boni in communi. Præterea, omittamus nũc ſtatum vitæ futuræ, & præſertim ſupernaturalis felicitatis iam obtentæ, de quo non pertinet ad Metaphyſicum conſiderare, Theologi verò fusè diſputant, an in eo ſtatu voluntas ex neceſſitate determinetur etiam quoad exercitium ad dilectionem Dei, nam Scotus in 1. diſtinctione 1. quæſtione 4. etiam in eo ſtatu negat habere locum hanc neceſſitatem in aliquo actu voluntatis: contrariam verò ſententiam docet Diuus Thomas 1. p. quæſt. VIII.

Quomodo intentio finis neceſſaria ſit.

Scotus.

D. Thom.

Capreol. Caietan. Ferrar.

quæſtione 82. art. 2. Capreol. in 1. diſtinct. 1. quæſt. 3. Caietan. dict. art. 2. Ferrar. 3. contra Gentes, cap. 62. & alij communiter: quam ſententiam nos vt veriorem ſupponimus: hîc tamen ſolùm agimus de volũtate ſecundum naturam ſuam operante, & præſertim pro ſtatu huius vitæ.

IX. Atque in hoc ſenſu dicimus primò, voluntatem nullum habere actum ſimpliciter neceſſarium quoad exercitium ſiue circa finem, ſiue circa media. Ita Diuus Thomas dicto loco 1. part. & 1. 2. quæſtione 10. artic. 2. & Thomiſtæ communiter. Probatur autem à Diuo Thoma, quia voluntas in hac vita poteſt auertere ſemper cogitationem cuiuſcunque boni ſibi propoſiti. Quæ ratio non videtur vniuerſalis ſeu in vniuerſum vera; atque ita neque ſatis probare aſſertionem, nam prima cogitatio hominis eſt merè naturalis, quam homo auertere non poteſt: ergo non ſemper eſt in voluntate hominis cogitationem auertere. Quam difficultatem attigit Caietanus in eo articulo, & concedit primam cogitationem non eſſe in poteſtate voluntatis; & ſimiliter concedit primum amorem ſeu primum voluntatis actum eſſe neceſſarium quoad exercitium, ſicut docuit 1. 2. quæſtione 9. articul. 4. Neq; putat hoc eſſe contra Diuum Thomam in priori loco, quia Diuus Thomas (ait) non ſimpliciter negat habere voluntatem aliquem actum neceſſarium quoad exercitium, ſed negat pati voluntatem, illam neceſſitatem ab obiecto: quod verum eſt, quia prouenit ſolùm à naturali conditione & propenſione ipſius voluntatis. Et ſimiliter ait, voluntatem, quantũ eſt ex vi obiecti, poſſe auertere omnem cogitationem, & hoc ſolùm aſſerere D. Tho. cui non repugnat, quòd interdum ex tali diſpoſitione aut alia cauſa non poſſit auertere talem cogitationem.

X. Ego verò in primis exiſtimo interpretationem illam eſſe contrariam D. Thomæ, & veritati. Primum patet, nam D. Thom. 1. part. quæſt. 82. art. 2. abſolutè negat neceſſitatem quoad exercitium in noſtra voluntate extra viſionem beatam, & non loquitur tantùm ex parte obiecti, ſed abſolutè de ipſa voluntate. Secundum patet, quia ſicut voluntas nullum actum habet niſi concurrente obiecto in ſuo genere, ita nullam neceſſitatem patitur in ſuo actu (loquor de intrinſeca, & connaturali neceſſitate) quæ non cauſetur ab obiecto in ſuo genere, ſcil. in ratione cauſæ finalis allicientis, & mouentis Metaphoricè. Vnde etiam in ſtatu beatitudinis Deus clarè viſus ita mouet voluntatem, vt in ratione obiecti & vltimi finis illam ex neceſſitate determinet ad vnum, nam etiam illa neceſſitas eſt intrinſeca, & connaturalis voluntati vt charitate informatæ. Quod non repugnat D. Thomæ in alio loco 1. 2. quæſt. 10. artic. 2. quia ibi loquitur de voluntate viatoris tendentis in beatitudinem: quin potiùs hæc doctrina ſumitur ex eodem D. Thoma 1. part. quæſt. 82. artic. 2. argumen. 2. cum ſolutione; erat enim argumentum, obiectum cõparari ad voluntatem vt mouens ad mobile: motũ autem neceſſariò conſequi in mobili ex mouente. Reſpondet autem *quòd mouens tũc ex neceſſitate cauſat motum in mobili, quando poteſtas mouentis excedit mobile: ita quod tota eius poſſibilitas mouenti ſubdatur: cùm autem poſſibilitas voluntatis ſit reſpectu boni vniuerſalis & perfecti, nõ ſubiicitur eius poſſibilitas tota alicui particulari bono: & ideò non ex neceſſitate mouetur ab illo.* Ergo clarè ſentit Diuus Thomas totam poſſibilitatem voluntatis ſubiici bono vniuerſali & perfecto: & ideò ex neceſſitate moueri ab illo. Vnde quoties rationem reddit Diuus A Tho. alicuius actus voluntatis neceſſarij ab intrinſeco, ſemper illam aſſignat ex parte obiecti, vt in citatis locis videre licet.

XI. Et hinc vlteriùs exiſtimo, falſum eſſe quod Caietanus ait, nempe primum actum voluntatis in homine iam vtente ratione eſſe neceſſarium quoad exercitium: quamuis alij Thomiſtæ idem circa hoc ſentiant, vt Ferrarienſis libro primo, contra Gentes, capitulo 23. & clariùs libro tertio capite 89. & Capreolus, in ſecundũ diſtinctione 24. quæſtione prima, ad octauum & diſtinctione 25. quæſtione prima, ad ſeptimum, qui etiam addit illum actum non eſſe actiuè à voluntate, ſed paſſiuè tantùm, quod improbabile eſt, vt ſuprà attigimus diſputando de cauſa efficiente. Et ſimiliter falſum eſt quòd ſit ſimpliciter neceſſarius, vt rectè docuerunt Scotus in quodlibet. quæſt. 21. & Henricus quodlibet. 12. quæſt. 26. & idem ſentit Conrad. 1. 2. quæſtione nona, articulo quarto & alij expoſitores ibi. Et probatur, quia voluntas nunquam mouetur neceſſariò quoad exercitium, niſi obiectum ipſum in ſuo genere ſufficienter concurrat ad illam neceſſitatem, & omnino ſibi ſubiiciat voluntatem: B ſed obiectum quod per primam cogitationem proponitur non eſt huiuſmodi, quia ſæpè eſt quoddam particulare bonum ac deficiens: ergo. Item aliàs prima volitio Angeli fuiſſet neceſſaria quoad exercitiũ & cõſequenter nullũ in ea fuiſſet meritũ, quod eſt alienum à communi doctrina Theologorum, pręſertim in Schola D. Thom. Item ſi fundamẽtum Caietani, aut Ferrarienſis ſolidum eſſet, non ſolùm primus actus volũtatis totius vitę eſſet neceſſarius quoad exercitium, ſed etiam primus in ſingulis diebus, vel quoties homo incipit per intellectum aduertere, & per voluntatem conſentire. Conſequens autẽ eſt planè falſum, & contra experientiam. Sequela verò patet, quia etiam prima cogitatio in ſingulis diebus eſt naturalis, & primus actus voluntatis eſt à ſola illa, ſua efficacia tendente in obiectum. Neutra verò ratio eſt vllius momenti, quia licet cogitatio ſit naturalis, poteſt applicare obiectum non neceſſitans; & licet voluntas ſola efficiat illum actum, poteſt liberè efficere, quia per ſuammet entitatem habet eminentem quandam vim ad faciendum illum actum, & naturalem inclinationem in illum, & ſimul etiam C habet poteſtatem, qua poſſit cohibere, & ſuſpendere illum.

Primus voluntatis in vtente ratione, non eſt quoad exercitium neceſſarius.

XII. Ex quo prætereà addo illum primum actum non ſolùm non eſſe neceſſarium quoad exercitium, verũ etiam nec quoad ſpecificationem. Probatur proportionali ratione, quia fieri poteſt vt obiectum applicatum per primam cogitationem, non ſit ſufficiens ad inferendam neceſſitatem etiam quoad ſpecificationem: nam poteſt accidere vt nõ ſit beatitudo, nec bonum in communi, ſed aliquod bonum particulare ſenſibus propinquius: vt ſanitas, aut voluptas aliqua. Vnde infrà tractando de cauſa finali oſtendemus, non eſſe neceſſarium vt primus actus voluntatis humanæ ſit circa finem vltimum ſimpliciter. Et confirmatur, nam hic primus actus in humana voluntate poteſt eſſe & bonus, & malus moraliter, nam primum obiectum propoſitum, poteſt eſſe prauum: quod poteſt voluntas vel refutare, vel amplecti, atq; ita benè, vel malè operari. An verò idem quoad hoc ſit in angelica voluntate, alterius eſt conſiderationis.

Primus voluntatis actus hominis primo vtẽtis ratione, non neceſſarius quoad ſpecificationem.

XIII. Ad obiectionem ergo factam contra rationem D. Thomæ reſpondetur quòd licet prima cogitatio homi-

hominis ſit naturalis, & ideò non ſit in poteſtate hominis non habere illam pro eo inſtanti, in quo illam naturaliter recipit, eſt tamē in eius poteſtate, ſtatim ac ſufficienter aduertit, illam tollere: & hoc eſt ſufficiens vt voluntas non neceſſitetur quoad exercitiū, cùm liberum illi ſit vel conſentire, vel non conſentire, ſed diuertere cogitationem. Deinde etiamſi prima cogitatio ſit naturalis, iudicium tamen de obiecto diligendo, vel non diligendo, poteſt non eſſe omnino naturale: quia ſtante illa naturali cogitatione, poteſt voluntas applicare intellectum, vt ad iudicium ferendum magis rem conſideret, & inquirat. Quod ſi intellectus nondum ita ſufficienter aduertit, vt hoc ſit in poteſtate voluntatis, nōdum eſt ſufficiens rationis vſus actualis: & ideò etiam non eſt plena libertas: indeq; ſequuntur motus, quos Theologi vocant indeliberatos.

XIV. Denique addo quòd licet cogitatio plena & perfecta eſſet omnino naturalis, ſi non proponeret obiectum vt bonum omnino neceſſarium, imò nō ſolùm obiectum, ſed ipſum actum, non ideò moueretur voluntas ex neceſſitate. Et hanc exiſtimo eſſe rationem à priori concluſionis poſitæ. Nam voluntas quando fertur in obiectum, non ſolùm vult obiectum, ſed etiam virtute vult exercitium ſui act[us]; quia eſt intrinſecè voluntarius, vt ſuprà declaratum eſt: & ideò vt voluntas neceſſitetur quoad exercitiū, neceſſarium eſt vt homo apprehendat & iudicet tale exercitium hîc & nunc, vt bonum ſimpliciter neceſſarium, ita vt carentia talis actus ſub nulla ratione boni apprehendi poſſit: hoc aūt in hac vita nunquā accidit circa aliquem actum voluntatis, vt experientia notum eſt, & quia nulla eſt ratio vel occaſio talis neceſſitatis. Quod ſi quis fingat aliquem ex errore habere hîc & nunc tale iudiciū de aliquo obiecto, & exercitio actus circa illud, concedā facilè ex hypotheſi talem hominem neceſſariò operaturum: dico tamen, ſuppoſitionem humano modo eſſe impoſſibilem in homine non ſtupido, aut qui nō careat ſufficienter rationis vſu.

XV. *Secunda aſſertio.* Secundò dicendum eſt, licet circa finem ſub vniuerſalis boni ratione propoſitum voluntas feratur neceſſariò quoad ſpecificationem, tamen dum amat vel intendit alios fines particulares, liberè ferri etiam quoad ſpecificationem. Hanc aſſertionem exiſtimo eſſe conſentaneam doctrinæ Diui Thomæ in citatis locis, & quoad priorem partem declaratur & probatur primò, nam propoſito bono in communi, licet non cogatur voluntas illud actu amare, non tamen poteſt illud odiſſe, quia nullam rationem mali in eo inuenit: & ideò ſi actum exercere vult, oportet vt ſit amoris, & non odij. Et hæc eſt neceſſitas quoad ſpecificationem. Idem eſt de fœlicitate in communi, nam, vt Auguſtinus ſæpè ait, ſi homo interrogetur an velit eſſe beatus, nullus eſt qui reſpondeat, aut reſpondere poſſit ſe id nolle, ſed aut tacebit, aut reſpondebit ſe id maximè velle: hæc autem eſt neceſſitas quoad ſpecificationē. Ratio autem eſt, quia in his & ſimilibus obiectis nulla apparet ratio mali: ſupponimus autem nihil poſſe odio haberi niſi ſub ratione mali, ſicut nec amari niſi ſub ratione boni.

Aug. 13. de Trin. c. 4. & in lib. de lib. arbitr. ſæpè.

XVI. Quoad alteram partem conſtat etiam facilè concluſio inductione, & ratione, nam qui intendit conſequi ſcientiā, ſanitatem aut ſimilia bona, non ita ea diligit quin poſſit ēt odio habere, vel refutare; nā in his particularibus bonis interdum inuenitur aliquis defectus, vel aliqua incōmoditas aut difficultas, ratione cuius diſplicere poſſunt volūtati. Quin potiùs ſub hac ratione ēt ipſius Dei amor liber eſt, nō ſolū quoad exercitiū, ſed etiam quoad ſpecificationem: quia licet Deus ſecundum ſe ſit vniuerſale bonū, apprehendi tamen poteſt per modum cuiuſdam particularis boni, & in eo apprehendi poteſt aliqua ratio mali ſeu incōmodi, ſaltem in ordine ad effectus ei[us]: multoq; magis poteſt inueniri hæc incommoditas vel difficultas in intentione vel amore ipſius Dei: & ideò facilè poteſt à voluntate refutari, & interdum etiam Deus ipſe odio haberi.

Sed obiiciet aliquis D. Thom. 1. 2. q. 10. a. 1. dicentem, hominem naturaliter per voluntatem appetere quædam particularia bona, vt cognitionem veri, eſſe, & viuere, & ſimilia: naturalis autem appetitio includit neceſſitatem ſaltem quoad ſpecificationem. Vnde ibidem ad primum, declarat in huiuſmodi appetitione voluntatem operari per modum naturæ: quando autem voluntas vt natura operatur, tēdit cū aliqua determinatione ad vnum, nam hic eſt modus operandi naturæ. XVII. *Obiectio D. Tho. deſumpta.*

Reſpondetur primò Diuum Thomam ibi nō loqui de neceſſitate vlla etiam quoad ſpecificationem, ſed de modo operandi naturaliter, vt ex titulo articuli conſtat: illa autem vox *naturaliter* non ſignificat ibi idem quod *neceſſariò*, nā apertè diſtinguit Diuus Thomas has duas voces in illo articulo, & in ſecundo. Significat ergo ibi *naturaliter moueri*, idem quod moueri ex propenſione naturæ, intendit enim ibi docere Diuus Thomas voluntatem non tantùm habere naturalem propenſionem ad priuata commoda, ſed etiam ad bona propria aliarum potentiarum, vel partium totius hominis. Et hoc modo ait naturaliter appetere ſcientiam, vitam &c. Cum hac tamen naturali propenſione ſtat libertas quoad ſpecificationem in appetitu elicito horum bonorū; quia, vt ſuprà dicebam, voluntas habet vim, vel ſuſpendendi actum ad quem inclinatur, vel etiam eliciendi contrarium, quando in obiecto eſſe poteſt aliqua alia ratio in qua huiuſmodi actus fundari poſſit. Et hanc eſſe mentem Diui Thomæ conſtat ex ſolutione ad tertium: vbi, non obſtante illa naturali motione, vel propenſione, addit, volūtatem ad nullum particulare bonum determinari, ſed ſolùm ad bonum in communi. Vbi loquitur de determinatione quoad ſpecificationē: nam, vt ſtatim declarat a. 2. etiam ad bonū in cōmuni non determinatur voluntas quoad exercitiū, ſed tantùm quoad ſpecificationem. Sed poteſt vlteriùs addi, reſpectu horū bonorū admitti poſſe aliquam neceſſitatem quoad ſpecificationem, ſcil. vel per ſe loquendo, & ſecluſis extrinſecis rationibus: ſunt .n. quædam ex his bonis ita conſentanea naturæ, vt vix aut nullo modo poſſint odio haberi niſi valde per accidēs & ob rationes valde extrinſecas. Imò ēt propter has rariſſimè hæc bona in ſe ipſis odio habentur, ſed eorum inquiſitio, & procuratio diſplicet propter ſuam difficultatem, vel quia impedit alia ſenſibilia commoda. Vel etiam poſſunt hæc neceſſariò amari, ſi apprehendantur vt ſimpliciter neceſſaria ad fœlicitatem: quamuis tunc non tam vt fines, quàm vt media, vel partes neceſſarij, & vniuerſalis finis amentur. XVIII. *Solutio & explicatio D. Thom.*

Tertiò dicendum eſt, libertatem voluntatis euidentiùs & perfectiùs exerceri in electione mediorū, adeò vt omnis actus liber, quatenus talis eſt, participet aliquo modo rationē electionis, & ſub ea ratione poſſit ſub conſultationē cadere. Hanc concluſionē ſuadēt rationes in principio hui[us] dubitationis factæ. XIX.

Et

Et declaratur breuiter, quia ad intentionē finis fertur volūtas ex ſola aliqua inclinatione naturali, quāuis liberè feratur: ad electionem verò mediorū fertur ex vi appetitionis finis; quam ipſa voluntas vltra inclinationem naturalem ſibi adiunxit: & ideò ſpecialiori modo, magisq; ex propriis dicitur voluntas mouere ſe in electione mediorum, quam in intentione finis: tūc autem perfectiùs operatur liberè, quādo perfectiùs ſeſe mouet: ergo. Præterea declaratur altera pars, quia libertas cuiuslibet actus prouenit ex variis rationibus quæ ſunt in obiecto, vel in ipſomet actu, & ex formali, vel ſaltem virtuali collatione earum. Nā ſi ſit libertas quoad ſpecificationē, oportet quod in obiecto ſit aliqua ratio boni propter quam diligi poſſit, & aliquis defectus, vel aliqua ratio mali ꝓpter quā poſſit odio haberi: ſi verò ſit libertas tantùm quoad exercitiū, oportet vt vel in ſubiecto vel ſaltem in ipſomet actu ſit aliquis defectus, vel carentia bonitatis, ob quā poſſit apprehendi vt hîc & nūc diſconueniens, vel ſaltem non neceſſarius: atque ita quoties actus, & eius omiſſio eſt libera, fit inter has rationes quædam collatio explicita, aut implicita, & ita etiam fit quædam electio vnius actus præ alio, vel vnius actus præ omiſſione eius, aut è contrario.

XX. In hac verò electione vnius præ alio neceſſe eſt vt comparatio fiat in ordine ad aliquod tertium, vel ad aliquam rationem communem, ad quam ſit voluntas aliquo modo affecta formaliter aut virtute vt poſſit habere aliquod principium vel fundamentū electionis faciendæ, vt in argumentis in principio, propoſitum eſt, & ex re ipſa declaratur. Nam qui eligit inter bonum honeſtū & delectabile, certè ſupponitur affectus ad bonum vt ſic, aliàs non ſtatim eligeret inter ſpecialia bona, ſed priùs ſecum ſtatueret an bonum eſſet ſibi proſequēdum: & idem eſt in omnibus ſimilibus. Sic igitur, licet tendentia in finem particularem, quatenus eſt motus in aliquod obiectum propter bonitatem ſuā, & in alia propter ipſum, ſit amor vel intentio finis; tamen quatenus eſt actus liber, quo hoc bonum pręfertur aliis, & virtualis electio huius boni, vt ſit mediū, vel certè pars fœlicitatis quam voluntas intendit in ſuis actibus. Et ipſemet actus intentionis vel dilectionis etiam vltimæ fœlicitatis, quatenus hîc & nunc exercetur liberè, & præfertur eius carentiæ, vel otio, eſt virtualis electio, qua talis actus hîc & nunc eligitur vt medium ad inchoandam vel obtinendam fœlicitatem. Atq; hac ratione dici ſolet, omnem intentionem finis particularis eſſe virtualem electionem fœlicitatis, ad quam non ſemper eſt neceſſe vt præcedat intentio elicita ipſius fœlicitatis, ſed ſufficit naturalis ac neceſſaria propenſio. Sic igitur omnis conſultatio verſatur modo proportionato circa electionem, & omnis actio libera participat aliquam rationem electionis: & ideò ipſa formalis ac propria electio, quæ procedit à propria & elicita intentione finis, cenſetur actio maximè libera: atque hac ratione liberum arbitrium dicitur quaſi per Antonomaſiam verſari circa electionem, quamuis plures alios actus liberos habeat, vt declaratum eſt.

XXI. Et per hæc ſatis reſponſum eſt ad rationes poſitas in principio huius dubitationis. Ad difficultatem verò ex ſecunda ſectione huc remiſſam, cuius occaſione hanc ſectionem fecimus, iam declaratum eſt quomodo eadem voluntas ſit capax vtriuſque modi operandi, liberè & neceſſariò. Cùm autem quæritur ſi modus operandi liberè eſt perfectior, quàm modus operandi neceſſariò, cur voluntas illum aſſe- *Liberéne an neceſſariò operari perfectius.*

A quitur in quibuſdam actibus, & nō in omnibus & in minùs perfectis, & non in perfectioribus; dicendum eſt, operari liberè nō ſemper, & in omnibus eſſe meliùs quam operari neceſſariò: ſed regula perfectionis eſt, quod obiectum ametur pro dignitate & capacitate eius: ita vt ſi obiectum ſit bonum ſummum ac ſummè neceſſarium, tota neceſſitate ametur, ſi verò ſit obiectum minùs bonum, aut non neceſſarium, actus etiam circa illum ſit ſub dominio diligentis. Et hac ratione Deus diligit ſe neceſſariò, & alia liberè, cùm tamen actus eius ſub omni ratione perfectiſſimus ſit: idem ergo dicendum eſt ſeruata proportione in voluntate creata.

SECTIO IX.

An libertas cauſæ ſit dum actu operatur.

Vltima difficultas reſultans ex ſecunda ſectione eſt, an cauſa libera actualem libertatem habeat cùm operatur, vel priùs quam operetur, quia ſi iam operatur, neceſſariò operatur, ita vt impoſſibile ſit pro tunc non operari: & idem argumētum fieri poteſt de carentia operationis: ſi verò libertas ſemper reſpicit futurum, nullus actus in re exiſtens erit liber, quia actus futurus vt ſic, non eſt exiſtens, & ita de facto nullus eris effectus liber: pręterquàm quòd repugnat futurum vt futurum eſſe liberum, & poſteà in præſentia non exerceri liberè, cùm futurum non alia ratione ſit futurum, niſi quia aliquando erit præſens. I. (B)

In hac difficultate Ocham, Gabriel, & alij Nominales in prima diſt. 38. docent voluntatem non eſſe liberam reſpectu actus quem iam exercet, pro illomet inſtante, quo illum exercet, niſi vel quatenus ꝓcedit ex indifferentia, & libertate quam voluntas immediatè ante illud inſtans habuit; vel quatenus in eo inſtanti habet voluntas poteſtatem, vt in tempore immediatè ſequente illum omittat, etiamſi omnes aliæ conditiones vel cauſæ ad illum concurrentes aſſiſtant, in quo aiunt cauſam liberam à naturali differre. Quam ſententiā videtur amplecti Magiſter in 2. d. 25. c. 2. vbi dicit, liberum arbitriū ad pręſens, & ad pręteritum non referri, ſed ad futurum. Et fundamentum eius eſt ſuprà tactum, quia in pręſenti iam voluntas eſt determinata ad vnum: & quia id quod eſt, quando eſt neceſſe eſt eſſe, vt ait Philoſophus 1. de Interp. c. vlt. Vnde Boet. 1. de cōſolat. proſ. vlt. ait, *ortum Solis & greſſum hominis in hoc conuenire, quod, dum fiunt non poſſunt non fieri: differre verò, quia ortus ſolis etiam priùs quàm fiat, neceſſariò erat futurus; greſſus autem hominis non ita.* II. *Opinio Ocham, Gabr.* *Magiſter.* (C) *Boetius.*

Hæc verò ſententia falſa eſt, & mihi planè improbabilis. Quapropter dicendum eſt voluntatis libertatem propriè exerceri in eomet inſtante, & circa eundem actum, quem præſentem elicit, ſeu exercet. Ita docuit Scotus id 1. diſtinct. 39. & Heruæus quodlib. 1. q. 1. dubio 6. Capr. in 2. d. 25. Greg. in 1. d. 39. qui tamen aliquid falſum addidit, vt ſtatim oſtendam. Probatur hæc ſententia primò ratione inſinuata, quæ apud me eſt demonſtratio, nam ſi voluntas in inſtanti quo elicit actum, non liberè procedit in actum, nunquā anteà fuit libera in ordine ad illum actū, quia tantū fuit libera per reſpectū ad illud inſtās in quo erat liberè effectura talē actū. Item quia ſi in illo inſtante non liberè, ſed neceſſariò habet actū: ergo pari ratione toto tempore præcedenti quo actu caruit, non liberè, ſed neceſſariò caruit: & eadem ratio- III. *Volūtas propriiſſimè libertatem exercet in inſtanti quo operatur.* *Scotus.* *Herueus.* *Capreol.* *Gregor.*

ratio erit de tempore futuro: ergo re vera nunquam eſt vſus libertatis.

IIII. Secundò declaratur à priori, quia authores prioris ſententiæ in eo errant quòd nō diſtinguunt prioritatem temporis & naturæ, & verum ſenſum compoſitum à diuiſo. Voluntas ergo in eodē inſtante in quo actum liberum elicit, priùs naturâ quàm illum eliciat, intelligitur habere poteſtatem ad eliciendū illum, & deinde ex eâ poteſtate intelligitur illum elicere: ergo in eodem priori naturæ intelligenda eſt potens ad eliciendum & non eliciendum talem actum: alioqui re vera non intelligitur libera ad eliciendum illum actum. Et confirmatur ac declaratur, nam in tempore immediato ante illud inſtans ſupponitur voluntas habens illam poteſtatem ad eliciendum & nō eliciendum actum. Et in illo inſtante priùs naturâ quàm illa potentia ſe determinet ad actum nihil eſt, quod ei poteſtatem abſtulerit ad illum eliciendum: ergò retinet voluntas vtramque poteſtatem in illo inſtante, & ex illa elicit vel non elicit actum pro ipſomet inſtante. Quocirca ſi voluntas ſimpliciter & abſolutè in eo inſtante ſumatur cum omnibus prærequiſitis ad agendum, re vera poteſt in illo non elicere talem actum, quæ eſt poteſtas in ſenſu diuiſo, aut in prioritate naturæ, quæ neceſſaria & ſufficientiſſima eſt ad libertatem. Si verò conſideretur iam in illo poſteriori naturæ, in quo iam elicuit actum, iam non poteſt pro illo eodem inſtanti retrocedere: ſed hæc ſolùm eſt neceſſitas compoſitionis ex ſuppoſitione conſequente determinationem, ſeu actionē ipſius voluntatis.

V. Et confirmatur, nam Deus ex æternitate liberè dilexit creaturas, & tamen pro nullo inſtanti vel reali duratione caruit illa determinatione libera, quæ ita comparatur ad diuinam voluntatem ſicut actus liber ad noſtram: ergo libertas voluntatis non eſt tantùm reſpectu actus poſterioris duratione reali, ſed etiam reſpectu actus exiſtentis in eodem inſtante, poſterioris quidem naturâ, ſi talis actus ſit verè elicitus & cauſatus à potentia; vel ſolùm ſecundum rationem aut intellectum, ſi ſolùm ſit determinatio libera eiuſdem actus. Aliàs non poſſet intelligi in Deo dilectio libera, quia neque ex æternitate liberè dilexiſſet, quia ſemper ac perpetuò dilexit, neque poſt inſtans æternitatis: quia multò minùs poteſt aut incipere diligere quod nunqnam dilexit, aut deſinere quod dilexit, & prout ex æternitate dilexit. Idem argumentum ſumi poteſt ex actione libera angelorū, quam in primo inſtanti ſuæ creationis habuerunt, cùm in illo habuerint meritum iuxta veriorem ſententiam. Neque eſt vllius momenti quod Ocham ſignificat, actum illum fuiſſe meritorium, quia fuit in poteſtate angeli in illo durare vel non durare tempore immediatè ſequenti: hæc enim poteſtas poterat conferre, vt continuatio illius actus eſſet meritoria & ceſſatio eſſet carentia talis medij, tamen ad meritum in primo inſtanti nihil id conferebat, tum quia illa poteſtas non exercebatur in primo inſtante: nos autem non meremur formaliter per poteſtatem liberam, ſed per vſum eius: tum etiam quia ceſſatio ab illo actu non poteſt conferre ad meritum, & tamen angeli mali, qui immediatè poſt primum inſtans ceſſauerunt ab illo actu, nihilominus in primo inſtanti meruerunt: ergo pro illo inſtanti fuit ille actus liber, ſaltem quoad exercitium. Atque idem argumentum fieri poteſt de merito Chriſti, de quo certiùs eſt incepiſſe à primo inſtante conceptionis ſuæ.

VI. Tandem poſſunt fieri proportionalia argumenta

A in hominibus, nam vt ſuprà dicebam, homo poteſt in primo inſtanti vſus rationis habere actum liberū, tum bonum, tum etiam malum. Item quoties homo peccat, non demeretur vel amittit gratiam in tempore immediato ante inſtans, in quo exercet actum peccaminoſum, vt eſt per ſe euidens: nemo enim peccat aut demeretur in eo quòd facturus eſt, ſed in eo quod facit, vt latè Auguſtinus epiſtola 107. Ergò neceſſe eſt, vt in eodem inſtanti in quo actus peccati exercetur, ſit liber: quia nemo verè peccat niſi tunc, quando poteſt vitare quod facit, vel facere quod omittit. Item, eſt ſimile argumentum, quando peccator conteritur: ille enim non conſequitur gratiam ante nec poſt inſtans contritionis, ſed in ipſomet momento in quo contritionem elicit, & in eodem tantùm ſe diſponit ſufficienter, cùm tamen diſpoſitio debeat eſſe libera, & in eodem meretur gloriam: ergo in eodem & pro eodem exercet actum liberum. D. Auguſt.

Fundamentum prioris ſententię iam ſolutum eſt. Ariſtoteles enim clarè loquitur de neceſſitate conditionata, & ex hypotheſi conſequente, & de eadem intelligendus eſt Boëtius: nam quod ait, ortum Solis, priùs fuiſſe neceſſarium, non ſolùm eſt intelligendum de prioritate temporis, ſed etiam de prioritate naturæ, ſeu cauſæ. Imò ideò in priori tempore verum fuit dicere effectum illum ex neceſſitate futurum, quia in ſua cauſa habet neceſſitatem. Quod verò aiunt, non poſſe eandem potentiam ſimul efficere & non efficere, ſophiſma eſt conſiſtens in vocum æquiuocatione: vtraque enim poteſtas ſimul eſt in eodem inſtante, non tamen ad exercendum vtrumque actum coniunctim, ſed diuiſim, id eſt vel vnum, vel alium pro ſuo arbitrio. Vnde, licet alteram partem poteſtatis exerceat, verbi gratia, eliciēdo actum, poteſtatem tamen retinet ad oppoſitum, quam poſſet in eodem inſtanti exercere, non quidem ſimul cum alio actu, nec faciendo compoſitionem cum illo, ſed abſolutè. VII. Ratio contrariæ ſententiæ diluitur. B

Addit tamen Gregorius ſuprà, facta ſuppoſitione, quod voluntas elicuit actū, nō ſolùm non poſſe pro eodē inſtante illum deſerere, verū etiam neq; in tēpore immediatè ſequente, quia exiſtimat repugnare actū deſinere in eodem inſtante in quo incipit eſſe. Sed neq; in Theologia, neque in Philoſophia habet hęc ſententia fundamentū. Non enim repugnat rem quæ fit, pro vnico tantùm inſtante durare: nam poteſt idem inſtans eſſe primū & vltimum eſſe rei: quæ eſt enim in hoc repugnantia? Reſpondet, repugnare quòd res ſimul incipiat & deſinat. Sed, ſi inceptio ſit per inſtans intrinſecum, deſitio verò per inſtans extrinſecum ipſi deſitioni ſeu intrinſecum ipſi exiſtentiæ, nulla eſt repugnantia; quia nō ſequitur quòd res ſit, ſimul & non ſit, ſed ſolùm ſequitur quod ita ſit, vt neque immediatè anteà fuerit, neque immediatè poſt futura ſit: quomodo ipſum inſtans habet eſſe, & in eo poſſet Deus creare angelum & non conſeruare ampliùs: ergo ex hac parte nulla eſt neceſſitas continuandi actum liberum. Nec verò ex alia, nam angeli mali, vt eſt probabile, per vnum tantùm inſtans durarunt in bonis actibus: & qui peccat, nulla neceſſitate cogitur perſeuerare peccādo: aliàs poſſet homo in hac vita pro aliquo tempore ex neceſſitate peccare, & non deſiſtere à peccando; quod abſurdiſſimum eſt. Et è contrario qui cœpit mereri, liberè perſeuerat in merito: aliàs nihil in ea perſeuerātia boni operis mereretur: ſed hæc res latiùs à Theologis diſputatur. VIII. Actus voluntatis neceſſario aliquod tempus durat. C

SECTIO

SECTIO X.

An ex libertate cauſarum efficientium oriatur contingentia in effectibus vniuerſi, vel ſine illa eſſe poſsit.

I. *Dupliciter aliquis actus dicitur contingens.* Vt non ſit ambiguitas in voce contingentiæ, oportet aduertere dupliciter poſſe dici effectum contingentem: vno modo quia caſu, & præter intentionem agentis fit: quo ſenſu valde ſtrictè & rigoroſè ſumitur vox contingentiæ: nunc autem non ita loquimur, nam de effectu caſuali dicemus ſect. vltim. huius diſputationis. Alio ergo modo ſumitur contingens, vt dicit quoddam medium inter neceſſarium & impoſſibile: quomodo à Dialecticis dicitur contingens complecti ſimul poſſibile eſſe, & poſſibile non eſſe: & in hac ſignificatione ſumitur in præſenti, & ſic etiam ſumptum videtur ab Ariſtotele 1. de Interpret. cap. vlt. vbi de futuris contingentibus diſputat.

II. Secundò eſt obſeruandum, effectum aliquem cōparari poſſe, vel ad ſuam cauſam proximam tantùm ſecundum virtutem intrinſecam eius, vel ad eandem vt coniunctam concurſui, vel oppoſitioni aliarum cauſarum, quæ in toto ordine vniuerſi illi occurrere, vel cum illa concurrere poſſunt; in quibus poſſumus vel primam cauſam comprehendere, vel tantùm ſeriem & ordinem cauſarum ſecundarum. Atque hoc poſteriori modo nunc loquimur, ſupponimus enim in ordine ad primam cauſam nullum effectum vniuerſi ex abſoluta neceſſitate euenire, quia omnes pēdent ex concurſu eius, quem ipſa pro ſua libertate negare poteſt: & ideò in ordine ad illam nulla eſt res tam neceſſaria, nullusúe effectus habens cauſam tam neceſſariò agentem, qui non poſſit eſſe & non eſſe, & in hoc ſenſu ſit contingens. Nunc autem, etſi Deus agat liberè, ſupponimus eſſe paratum ad concurrendum cum cauſis ſecundis, & definita lege præbere ſuum concurſum: & ideò contingentiam vel neceſſitatem effectuum naturalium ita cōſideramus in ordine ad cauſas ſecundas, ac ſi à prima non penderent, vel ac ſi prima non poſſet ſuum concurſum negare, aut actiones harum cauſarum impedire, aut immutare. Nam miracula quæ in hoc Deus facere poteſt, Philoſophia non conſiderat; neque etiā negat ſi vera ſit, ſed dicit eſſe exceptiones à generali regula, quæ ad ipſam non pertinent.

Quæſtionis reſolutio.

III. His poſitis facillima eſt præſentis quæſtionis reſolutio: & ideò dicendum eſt primo, in ordine ad cauſam proximam operantem ex neceſſitate naturæ nullum eſſe effectum contingentem per intrinſecam virtutem talis cauſæ, eſſe tamen poſſe cōtingentem ex imperfectione vel defectu talis cauſæ, quæ impediri poteſt ex concurſu vel oppoſitione alterius cauſæ. Prior pars huius aſſertionis clara eſt, nam ſi cauſa eſt natura ſua determinata ad vnum: ergo ita eſt potens ad agendum vt ex intrinſeca ſua virtute non poſſit non agere: ergo effectus ex hac parte non habet contingentiam, ſed neceſſitatem. Vnde ſi quis reſpiciat ad ſolam virtutem intrinſecam cauſæ, & ad naturalem modum agendi eius, nō poterit inde colligere aut effectum nō eſſe futurum, aut poſſe non eſſe, ſed potiùs habere neceſſitatem eſſendi, quantum eſt ex eo capite: ergo effectus non poteſt habere cōtingentiā ex hac habitudine ad huiuſmodi cauſam. Nihilominus altera etiam pars cōcluſionis æquè vera eſt, & facilis: nam licet cauſa proxima neceſſariò agat, impotens eſt ad reſiſtendum omni contrariæ cauſæ ſibi occurrenti, vel ad vincendam & ſuperandam omnem reſiſtentiam, quæ ab alia cauſa fieri poteſt: ergo ex hoc capite contingere poteſt, vt non eueniat effectus, qui aliunde neceſſariò eueniret quantum eſt ex virtute & modo agendi proximæ cauſæ: ergo talis effectus eſt contingens, nō ex virtute, ſed potius ex defectu virtutis ſuæ cauſæ, adiuncto poſſibili concurſu, vel oppoſitione aliarum cauſarum: ſub quibus comprehendimus non ſolas efficientes cauſas, ſed etiam materiales, & quouis modo reſiſtentes, ſeu impedientes naturalem actionem cauſæ. Atque hoc modo rectè admittunt Philoſophi contingentiam in effectibus cauſarum naturalium: quia contingens effectus eſt, qui à ſua cauſa poteſt fieri & non fieri: ſed hic effectus abſolutè poteſt fieri, & non fieri à cauſa ſua; ſiue id proueniat ex virtute, ſiue ex defectu virtutis, & ex impedimentis poſſibilibus: ergo.

IIII. *Contingens effectus & intrinſecè & extrinſecè.* Hinc tamen maioris claritatis gratia rectè diſtinguitur duplex effectus contingens, ſcilicet vel intrinſecè, vel tantùm extrinſecè. Priori modo dicitur effectus ab intrinſeco contingens, quia manat à cauſa, quæ ex intrinſeca vi & poteſtate poteſt dare contingentiam effectui. Non quod hæc contingentia aliquando ſit modus intrinſecus inhærens ipſi effectui: nihil enim eſt aliud, quam denominatio ſumpta ex poteſtatate & modo agendi ſuæ cauſæ: ſed quòd talis denominatio à ſola intrinſeca virtute & perfectione propriæ cauſæ proueniat. Et hæc contingentia tantū eſt in ordine ad cauſam liberam. Poſteriori autē modo, ſeu extrinſecè dicitur effectus contingens, quando carētia neceſſitatis quæ in illo eſt, ſolùm eſt ab extrinſecis impedimentis. Ex quo etiam intelligitur huiuſmodi contingētiam non pendere ex libertate alicuius cauſæ, etiam primæ, quia ſolùm conſiſtit in habitudine ad cauſam proximam quæ impediri poteſt: quæ habitudo eadem eſt, ſiue liberæ cauſæ interueniant, ſiue non, imò etiamſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, dummodo eaſdem naturales cauſas produxiſſet quæ nunc ſunt.

V. *Secluſis cauſis liberis in tota ſerie & collectione aliarum, nullus eſt effectus contingens.* Dico ſecundò. Effectus qui eſt contingens reſpectu cauſæ proximæ naturaliter operantis, ſi cōparetur ad totum ordinem ac ſeriem cauſarum vniuerſi, & in his cauſis nulla intercedat liberè agens, ſaltē vt applicans alias cauſas, vel remouens impedimenta, non habet contingentiam ſed neceſſitatem. Hæc ſumitur ex D. Thoma 1. cont. Gent. cap. 67. ratione 3. vbi ait, *ſicut ex cauſa neceſſaria ſequitur effectus certitudinaliter, ita ex cauſa contingente completa ſi non impediatur.* *D. Thom.* Vbi rectè Ferrar. aduertit, intelligēdum id eſſe de effectibus cauſarū naturalium. Sumitur etiam ex Durando in 1. d. 38. q. 3. & Scoto in 1. d. 1. q. 1. d. 8. q. 2. & d. 39. ſed clariùs eam propoſuit Gabriel in 1. d. 38. q. vnic. artic. 1. *Ferrar. Durand. Scot. Gabriel.* Et probatur; quia ſi omnes cauſæ quę in omni genere ad effectum concurrunt, & illius productionem vel promouere, vel impedire poſſunt, agunt ex neceſſitate: ergo eadem neceſſitate talis ſequetur effectus, qualis ex omnibus illis cauſis ſic diſpoſitis & applicatis ſequi poteſt. Et declaratur, nam ſicut naturalis cauſa proxima non impedita, & habēs materiā aptā ſufficienter applicatā, neceſſariò producit proportionatū effectū, ita ſi eadē cauſa ſit omnino impe-

impedita, eadẽ neceſſitate nihil operabitur, vel ſi nõ omnino, ſed ex parte impedita ſit, eadem neceſſitate faciet imperfectũ, vel mõſtroſum effectũ: ergo ſi cauſæ omnes tã agentes quàm impediẽtes ex ſolo naturali ac neceſſario curſu ita conueniũt; & ſingulæ etiã cũ neceſſitate operantur ſuo modo, id eſt, quæ impedit, neceſſariò impedit, & quę materiã applicat, neceſſariò, & ſic de aliis; ergo talis effectus conſideratus in ordine ad totã ſeriem & collectionem taliũ cauſarum, non habet contingentiam, ſed neceſſitatem.

VI. Neque in hac concluſione inuenio rationem dubitandi, nam tota hæc neceſſitas intelligitur ſubordinata voluntati diuinæ, vt in principio ſuppoſuimus, & reſpectu illius habet quilibet ex his effectibus contingentiam, id eſt, poſſibilitatem vt non eueniat: tamen in hoc ipſo intercedit etiã libertas diuina. Et ita ſimpliciter & abſque dubitatione verum eſt reſpectu totius ordinis ſeu collectionis cauſarum agentium, nullam poſſe eſſe contingentiam in effectibus, niſi in illa collectione cauſarum aliqua cauſa libera interueniat.

VII. Atque ex his duabus aſſertionibus obiter intelligitur, quàm ſit difficile cum certitudine præcognoſcere hos effectus contingentes futuros, etiam merè naturales, qui reſpectu vnius vel alterius, vel etiam plurium cauſarum habent contingentiam, & ſolùm habent infallibilitatem ac neceſſitatem reſpectu omnium ſimul. Eſt enim difficillimum ſaltem hominibus, vt angelos prætermittamus, omnes huiuſmodi cauſas cognoſcere, tùm quia quædam ſunt à ſenſibus remotiſſimæ, & valde occultæ, vt ſunt aſtra ſeu virtutes eorum; tum etiam quòd in magna ſint multitudine, & earum concurſus, & oppoſitiones, variæ ſint & multiplices: tum denique quòd hæ cauſæ nõ agunt abſque materia, cuius diſpoſitio etiam eſt varia, & ſæpè ignota: & ideò valde operoſum eſt hæc omnia ita inter ſe conferre & obſeruare, vt ex eis poſſit aliquid futurum in particulari præcognoſci ſatis probabili coniectura, nedum infallibili certitudine. Legatur de hac re Benedictus Pererius lib. 2. in Gen. cap. 2. & 3. *Pererius.*

VIII. *Quouis modo cauſa libera intercedat in naturaliũ cauſarum ſerie effectus eſſe poteſt cõtingens.* Dico tertiò. Si ad effectum quemlibet, etiam naturalium cauſarum cauſa libera concurrat, ſiue vt cauſa per ſe, ſiue vt cauſa per accidens, applicans agens, vel materiam, aut remouens prohibens, id ſatis eſt vt effectus ſit ſimpliciter cõtingens, etiamſi ad totam collectionem & ſeriem cauſarum comparetur. Probatur, nam effectus contingens eſt qui poteſt eſſe & non eſſe ex vi ſuæ cauſæ: ſed huiuſmodi effectus comparatus ad totam collectionem ſuarum cauſarũ, poteſt ſimpliciter eſſe & non eſſe, vel ex eo ſolùm, quòd inter illas cauſas aliqua libera interuenit, ex cuius arbitrio accidere poteſt, vt vel materia non ſit diſpoſita ad talem effectum, vel cauſa proxima & per ſe abſit, aut aliud ſimile impedimentum interueniat, quod ſatis eſt vt effectus non ſequatur. Vt ſi agricola non aret terram, quod illi liberum eſt, impedietur naturalis fructus, etiamſi ſint pluuiæ congruentes & omnes aliæ cauſæ concurrant: eademque ratio eſt de quocunque alio effectu poſtulante aliquem concurſum cauſæ liberæ ſine quo eſſe non poſſit.

IX. *Diſcrimen inter naturales effectus & contingẽtes nõ liberos.* Atque hinc colligere licet differentiam inter hos effectus contingentes, quos lato quodam modo liberos appellare poſſumus, & priores naturales: quòd hi tantùm ſecundum quid ſunt contingentes reſpectu vnius, vel plurium cauſarum, non tamen reſpectu omnium collectiuè ſumptarum: illi vero, ſcilicet A liberi, ſunt ſimpliciter contingentes, ſiue ad ſingulas, ſiue ad omnes cauſas ſuas ſimul ſumptas comparentur. Ex quo etiam fit vt hi effectus liberi multò minùs poſſint præcognoſci in cauſis, quàm illi. Nam effectus naturalis, licet formaliter vt contingens eſt, non poſſit in cauſa cognoſci vt certò futurus, id eſt, in ſola cauſa proxima in ſe conſiderata, tamen in collectione, & collatione cauſarum omnium cognoſci poteſt, quia iam non vt contingens, ſed vt neceſſarius cognoſcitur: at verò effectus ſimpliciter contingens, neque in vna, neque in omnibus cauſis ſimul certò præcognoſci poteſt vt futurus, quia vtroque reſpectu eſt ſimpliciter contingens, atque adeò ex vi cauſarum indeterminatus & indifferens ad eſſe & non eſſe: & ideò niſi aliunde cognoſcatur libera determinatio cauſæ ſufficiens ad determinandum effectum, nullo modo poteſt ex vi cauſarum certò præcognoſci.

X. Hìc verò ſtatim offerebat ſeſe occaſio diſputandi de præſcientia & prædictione horum effectuum contingentium quatenus futuri ſunt: nam ſi antequam fiant, non habent in cauſis ſuis determinationem ad eſſe, vel ad non eſſe: ergo nulla poteſt eſſe B determinata veritas in propoſitionibus quibus alterum horum futurum denunciatur: quod planè videtur conſequenter conceſſiſſe Ariſtoteles, imò & ex profeſſo probaſſe lib. 1. de Interpre. cap. 8. Ex hoc autem vlteriùs ſequitur neutram partem, affirmantem, vel negantem huiuſmodi effectum eſſe futurũ, poſſe præſciri vt determinatè veram, etiam à Deo: nam quod non eſt verum, non eſt ſcibile: ergo quod non eſt determinatè verum, non poteſt etiam ſciri vt determinatè verum. Atq; ita id conceſſit Cicero lib. de Fato, & Diuinat. vt Auguſtinus retulit 5. de Ciuit. cap. 9. *Cicero.*

XI. *Futurorum cõtingẽtium veritas determinata.* Sed hæc difficultas altiorem, & fuſiorem diſputationem poſtulat, de qua Theologi in 1. diſtinctione 38. & 1. part. quæſtione 14. artic. 13. Nunc breuiter reſpondetur, determinationem veritatis in propoſitione de futuro contingente non eſſe ſumendam ex eo, quòd cauſa à qua prouenturus eſt talis effectus, ſit iam determinata ad illum in ſua virtute & facultate, ab eo tempore vel inſtante ex quo verum eſt dicere illum effectum eſſe futurum, ſed ex eo ſolùm, quòd aliquando talis cauſa in C actione ſua determinanda ſit ad liberum effectum: nam hoc ſolùm enunciatur per illam propoſitionem, & nõ quod cauſa ex ſe, & ex ſua virtute ſit iam determinata ad talem effectum. Quapropter cum abſoluta contingentia horum effectuum ſtare poteſt determinata veritas vel falſitas earum propoſitionum, in quibus illi futuri eſſe enunciantur, quia hæc veritas determinata non repugnat contingentiæ, magis quàm in propoſitione de præſenti. Quia licet effectus poſſit fieri, & non fieri, ex quo habet quòd ſit contingens, tamen de facto alterum determinatè accidet, & inde habet quòd ſit futurum contingens determinatè. Et in hoc putamus Ariſtotelem deceptum fuiſſe, & contra principia noſtræ fidei locutum: quamuis non deſint Catholici qui illum interpretari ac defendere conentur. Hinc verò vlteriùs fit, nõ omnino repugnare, vt hi effectus liberi, antequam fiant, certò præſciri poſſint, ea ſaltem ſcientia, quæ propter ſuam infinitatem omnem veritatẽ, omneque obiectum ſcibile comprehendit ac intuetur eo modo quo eſt: in quo turpiùs errauit Cicero negans Deo præſcientiã omniũ futurorũ. Neq; enim illa ſcientia hanc contingentiam deſtruit; tum quia non

non immutat ſeu alterat (vt ita dicam) ſuum obiectũ, alias ſe ipſam redderet falſam, ſi ſciendo effectũ fore contingentem, faceret neceſſarium: tum etiam quia hæc ſcientia futurorum vt ſic, non eſt cauſa eorum, ſed pura intuitio: ſed de his aliàs.

XII. Aliæ duæ difficultates ſupererant circa vltimã cõcluſionem. Prima eſt an ſola libertas cauſæ ſecundæ ſufficiat ad dictam contingentiã, etiamſi per impoſſibile non eſſet libertas in cauſa prima: & hæc ſuprà tractata eſt: idem enim eſt quærere an cum illa hypotheſi poſſit conſurgere contingentia ſimpliciter in effectibus naturalib. & quærere an cum illa eſſe poſſit libertas & vſus libertatis in creatura. Nam ſi fuerit vſus libertatis, erit etiam contingentia ſimpliciter: ſine illo autem non erit: & ideò reſponſio ſuperiùs tradita hîc applicanda eſt. Altera difficultas eſt an è contrario ſola libertas primæ cauſæ ſufficiat ad contingentiam effectus, etiamſi nulla cauſa ſecunda eſſet libera: ſed hæc facilem ex dictis habet reſponſionem, nam eo modo quo ille effectus eſt liber, poteſt dici contingens, prout nunc loquimur. An verò ita ſimpliciter loquendum ſit, vt effectus, quatenus reſpectu Dei liberè fiunt, dici poſſint contingentes, attingemus inferiùs diſputando de Deo, eiuſque libera voluntate.

XIII. *In quo agẽte libero ſit radix libertatis.* Atque hinc etiam expedita manet altera difficultas, quæ hîc tractari ſolet, in qua nimirum cauſa poſita ſit radix contingentiæ, an ſcilicet in libertate primæ cauſæ, vel in libertate ſecundæ, vel vtriuſq; ſimul: dicendum eſt enim, ſi ſit ſermo de contingentia tantùm extrinſeca, & ſecundum quid, radicem eius non eſſe poſitam in libertate aliqua, nec ſecundæ, nec primæ cauſæ, ſed proximè in tali natura, & conditione cauſæ ſecundæ, quæ impediri poteſt, adiuncto tali ordine & ſerie aliarum rerum & cauſarum naturalium, ex quo ſoleat tale impedimentum occurrere. Prima autem cauſa, ſiue Deus, ſolùm dici poteſt prima radix huius contingentiæ, ſicut eſt prima cauſa omnium effectuum vniuerſi: quia nimirum tales cauſæ ſecundæ ab ipſa fuerunt & creatæ, & ita diſpoſitæ & ordinatæ, vt ab eis huiuſmodi effectus contingentes prouenirent. Ad hoc autem, formaliter loquendo, nil refert, quòd prima cauſa liberè hæc omnia produxerit: eadem enim contingentia ſequeretur etiam ſi ex neceſſitate creaſſet hæc omnia, dummodo eodem modo illa ordinaſſet, & poſteà cum illis concurreret. At verò loquendo de cõtingentia ſimpliciter, immediata illius ratio poſita eſt in libertate cauſæ proximæ, & aliquo vſu eius, vt declaratum eſt: primordialis autem radix eius eſt libertas cauſæ primæ eo modo quo ſuperiùs ſect. 5. declaratum eſt.

SECTIO XI.

Vtrùm aliqua vera ratione poßit fatum inter cauſas efficientes vniuerſi numerari.

Varij errores.

I. FVIT vetus ſententia aliquorum Philoſophorum, qui effectus omnes vniuerſi fato tribuebant. Conſtituebant autem fatum in quadam connexione & ordine cauſarum vniuerſi, à quibus aiebant omnia ex neceſſitate prouenire, vt de Stoicis refert Cicero lib. 1. de Diuinat. ſub fin. & Diogen. Laert. lib. 7. in vita Zenonis. Illam autem vim præcipuè tribuebant aſtris & ſitibus ac diſpoſitionibus eorum, adiunctis cœlorum motibus: hinc enim ineuitabili neceſſitate proueniunt varij aſpectus & cõcurſus cauſarum vniuerſi; ex quibus aiebant eadem neceſſitate effectus omnes in hoc inferiori mundo euenire. Vnde definiebant fatum eſſe, *Cauſarum colligantiam, ex aſtrorum motibus, ac vi, efficaciam trahentem*, vt refert Albert. lib. 2. Phyſ. tract. 2. c. 19. ex Apuleio, & aliis. Hoc autem multi eorum non ſolùm de naturalibus effectibus, ſed etiam de actionibus humanis tam ſtudioſis, quàm prauis aſſerebant. Putabant enim cœleſtia corpora eadem vi, & directa actione influere in humanas voluntates, ac in cæteras res, vt refert Auguſtin. 4. lib. Confeſſ. c. 3. & lib. 5. de Ciuit. c. 1. Vbi etiam notat (quod etiam Plotinus refert Ænead. 3.) quoſdam ex his adeò fuiſſe ſtolidos, vt negarint hanc diſpoſitionem cauſarum vniuerſi, cui fatalem neceſſitatem aſcribebant, à diuina ſapientia aut voluntate profectam eſſe, ſed ex ſe habere intrinſecã neceſſitatem prorſus ineuitabilem.

Alij verò quamuis non negarent hunc cauſarum ſecundarum ordinẽ à diuina volũtate proceſſiſſe, nihilominus ei tribuebant neceſſitatẽ omnino ineuitabilẽ, etiã reſpectu Dei: quia fortè credebant Deum agere ex neceſſitate naturæ. Quod ex hæreticis ſenſiſſe Petrum Abailardum, refert Caſtro cont. hæreſ. verb. Libertas, & verb. Futurum contingens: idemq; de Wiclepho refert, quòd dixerit omnia euenire tã ineuitabili neceſſitate, vt nec Deus ipſe potuerit aliter res condidiſſe quàm condidit, nec aliter gubernare quàm gubernat: & ex eis ſic conditis & gubernatis non poſſe alias actiones prodire quàm prodeãt. Plures etiam alij hæretici hanc ſententiam de fato ſecuti ſunt, prout à dictis Philoſophis aſſerta eſt. II. *Abailard. Caſtro.*

Alij verò fati neceſſitatem non in aſtris, ſed in diuina voluntate poſuerunt, ſic Seneca lib. 2. natural. q. cap. 35. *Quemadmodum* (ait) *rapidorum aqua torrentium in ſe non recurrit, nec moratur quidem, quia priorem ſuperueniens præcipitat: ſic ordinem fati æterna ſeries regit, cuius hæc prima lex, ſtare decreto.* Et ſtatim c. 36. definiẽs fatũ ait, eſſe *neceßitatem rerum omniũ, actionumq́; quã nulla vis rumpat.* Idem optimè lib. 4. de Veneficiis, ca. 7. Eiuſdemq; ſententiæ videtur fuiſſe Plato Dialogo vltimo de Repub. Quidam etiam noui hæretici (quod Caluino & ſequacibus tribuere poſſumus) hoc genus fati introduxerunt: licet fortaſſe non ſub eo nomine, docent enim omnia ex neceſſitate euenire, nõ ex ſolo influxu cœlorũ, ſed ex ſuperiori influxu Dei ita mouentis & applicantis omnes cauſas ſecundas ad agendum, vt ex neceſſitate illud agant ad quod impelluntur, & nihil aliud. Hanc verò neceſſitatem ſubiiciunt diuinæ voluntati, & reſpectu illius dicunt eſſe ſimpliciter variabilem: quamuis ſuppoſita æterna Dei diſpoſitione iam immutabili, qua ſtatuit vniuerſas res ita condere, gubernare, & impellere, vt omnia ex neceſſitate eueniant, quæ reſpectu creaturarum eſt neceſſitas ſimpliciter, reſpectu verò Dei eſt neceſſitas immutabilitatis. III.

Reſolutio.

IN hac doctrina de fato ſic explicata multi continentur errores non ſolùm contra Catholicã fidẽ, ſed etiam contra rationem naturalem, vt facilè ex hactenus tractatis conſtare poteſt. Propter quod & res ipſa ab Eccleſia eſt damnata in nonnullis Conciliis, & à ſanctis Patribus diligentiſſimè eſt impugnata; & nomen ipſum fati Catholicis omnib. odioſum eſt, quamuis nonnulli adiuncta ſana interpretatione non putent eſſe omnino reiiciendum. IIII.

Notantur & refelluntur dicti errores.

V. Primus. PRimò igitur tribuere cauſis ſecundis fatalem neceſſitatem independentem à Deo, planè ſtultum eſt; & contra rationem naturalem. Hoc non aliter probandum eſt, quàm demonſtrando omnia pēdere à Deo in fieri, eſſe, & operari: quod tribus diſputationibus ſeq. preſtabimus.

VI. Secundus. Secundò conſtituere neceſſitatē fati ſub Dei cauſalitate & influxu, ineuitabili etiam ipſi Deo, repugnat rationi naturali. Probatur, quia vel duos errores, vel alterum tantùm includit ea ſententia; ſc. aut Deum non eſſe omnipotentem, aut ſaltem minimè operari liberè quidquid extra ſe operatur: nā ſi Deus has duas perfectiones habet, quæ poteſt eſſe diſpoſitio, influentia, aut neceſſitas cauſarum ſecundarum quam ipſe non poſſit ſua omnipotenti & libera voluntate immutare, aut impedire? Quod autē in Deo ſint omnipotentia, & libera voluntas, demonſtrabimus infrà, de Deo & attributis eius diſputantes. Eſt autem concluſio intelligenda de ineuitabili neceſſitate ſimpliciter: nā ſi ſit ſermo de ineuitabilitate tantùm ſecundum quid, proueniente ſcilicet ex immutabilitate Dei, ex hac parte non erit error, ſi aliunde non miſceatur, vt dicemus.

VII. Tertius. Tertiò conſtituere talem fati neceſſitatem quę ex aſtrorum & aliarum naturalium cauſarum influxu ad omnes inferiores cauſas dimanet, ſub illis etiam voluntates humanas comprehendendo, eſt error etiam naturali rationi repugnans. Intelligitur autem hæc concluſio, etiamſi hæc neceſſitas ponatur pendens à diuina voluntate & per illam mutabilis. Probatur, quia huiuſmodi fatalis neceſſitas deſtruit arbitrij libertatem. Quo titulo damnata eſt illa ſententia in Conc. Brachar. I. c. 9. & à Leo I. epiſt. 91. c. 11. & 13. & contra illam multa congerit Euſeb. lib. 6. de Præpar. Euang. c. 5. & ſeq. & latè etiam ſcribit Chryſ. orationib. de Prouident. & Auguſt. dict. lib. 5. de Ciuit. ferè per totum: & Greg. Niſſ. ſeu Nemeſ. lib. 6. ſuæ Philoſoph. Et Boet. lib. 6. de Conſolat. & alij frequenter. Quin etiam Philoſophi hoc genus fati oppugnarunt, vt ſumitur ex Ariſt. lib. 1. Ethic. c. 1. & lib. 1. de Interp. c. vl. & Ammon. aliiſq; interpretibus ibi, & lib. 2. Phyſ. c. 6. vbi Simpl. Themiſt. & alij, & Alex. Aphrodiſ. lib. de Fato, Plutrach. lib. de Fortuna; vide alia in Iulio Sirenno lib. de Fato. Fundamentum etiam illius ſententiæ alium includit errorem, nimirum, cœlorum influxum directè & per ſe cadere in humanas animas & voluntates: quod eſt contra animæ immaterialitatem, & conſequenter contra eius immortalitatem.

Brachar. Leo Pap. Euſeb. Chryſoſt.

VIII. Quartò conſtituere fatum, illud attribuendo efficientiæ & influxui primæ cauſæ neceſſitantis omnes cauſas ſecundas, etiam rationales voluntates ad ſingulos effectus, error eſt tum contra fidem, tum etiā contra rationem naturalem. Probatur ex dictis, quia etiam hoc modo deſtruitur liberum arbitrium. Vnde in hoc etiam ſenſu dānata eſt hęc neceſſitas fatalis quamuis non ſub fati nomine, in Conc. Trident. ſeſ. 6. Et ratione Philoſophica declaratur, nam vel inter cauſas ſecundas ſunt aliquæ, quæ natura ſua non indigent ad agendum illa Dei motione neceſſitante, vel nullæ ſunt huiuſmodi: ſi dicatur hoc ſecundum: ergo nulla eſt ex ſe cauſa libera, & indifferens. Si verò dicatur primum, ergo vel prima cauſa ſemper extrahit ſecundam à ſuo naturali modo operandi, quod eſt alienum ab omni recta ratione, quia cauſa prima iuxta ordinarium prouidentiæ modum, ſolùm coo- A peratur ſecundę quantum illa indiget, vt inferiùs dicemus, vel certè non ſemper cauſa ſecunda illo modo neceſſitatur ad agendum à prima, quod intendimus: ergo hinc fit, falſam omnino eſſe poſitionem fati in prædicto ſenſu.

Quo vero ſenſu poſſit Fatum quoad rem ipſam admitti.

QVintò, conſtituere fatum in eo ſenſu vt ſolùm ſe extendat ad effectus naturalium cauſarum, ad quos neque angelica, neque humana creatura ſua libertate vllo modo concurrit: & in iis effectibus ponere fatalem neceſſitatem, prouenientem ex ſerie & ordine cauſarum vniuerſi, ineuitabilem per cauſas ſecundas, & per primam ſecundum ordinariam potentiam, & ſecundum modum operandi & concurrendi huiuſmodi cauſis connaturaliter debitum, aut etiam ex immutabilitate alicuius decreti, vel præfinitionis ipſius Dei, non tamen ex abſoluta potentia & voluntate eius: hoc (inquam) modo, conſtitutio fati non continet errorem vllum, ſed veram doctrinam, quamquam in vſu verborum moderatio tenēda ſit, vt infrà dicemus. Hæc aſſertio tota conſtat B ex dictis præcedente ſectione, neque aliam probationem, aut declarationem adiungere oportet. Hoc autem ſenſu poſuiſſe fatum Stoicos, & Platonem ex Plutarcho & aliis refert Ludouic. Viues in 5. de Ciuit. Dei, c. 1. & 10. nam illi à fati neceſſitate voluntates humanas & liberas actiones excipiebant. Vnde etiam Damaſcen. libro ſecundo de Fide cap. 25. tacito nomine refert, Philoſophos non poſuiſſe fatum circa humanas actiones, quæ contingentes ſunt, ſed circa neceſſarias. Et ſimiliter Tertullianus lib. de Anima, cap. 20. inquit, etiam Philoſophos diſtinxiſſe fatum, & arbitrij libertatem: & ſubiungit ex ꝓpria ſententia, *Et nos ſecundum fidem differenda ſuo iam nouimus titulo.* IX.

Sed quæres an fatum reſpectu talium effectuum ſit cauſa efficiens, vel quid ſit: nam quidam cenſent fatum formaliter ſignificare relationem quandam, eò quòd Boëtius de Conſolat. proſ. 4. definiat Fatum eſſe, *ordinem cauſarum ſecundarum diuinam prouidentiam exequentium*: ordo autem relationem importat. Ita ſumitur ex D. Thoma 1. part. quæſt. 116. C articulo ſecundo, ad tertiū. Sed dicendum eſt, huiuſmodi fatum neque eſſe ſolam relationem: hæc enim nil ad efficiendum confert: nec eſſe vnam aliquam cauſam efficientem: nulla enim per ſe ſola ſufficit ad eam neceſſitatem inducendam, quam fatum indicat, ſed eſſe collectionem cauſarum ita diſpoſitarum ex diuina prouidentia, ſicut neceſſe eſt vt talis effectus ſequatur. Hoc cōſtat ex ipſa explicatione fati quam tradidimus, & ex aſſertione poſita. Illa verò cauſarū diſpoſitio, quam alij ordinē aut ſeriem vocant, non eſt relatio, ſed dicit in ſingulis & in omnibus cauſis applicationē accōmodatā vt talis effectꝰ ſequi poſſit: quę quidē applicatio nō eſt relatio, licet fortaſſe ſit fundamentum relationis, vel per modum relationis à nobis declaretur. Atque ita poteſt exponi D. Tho. ſuprà, de relatione pro fundamento: ex eodem D. Tho. Opuſc. de Fato, quod eſt 28. c. 5. vbi ſentit fatū dicere conditionem cauſæ. Et idem volunt, qui fatum numerant inter efficientes cauſas. Vide Alexandrum dicto opuſc. de Fato cap. 2. Ex dictis autem intelligere licet ſub hac collectione cauſarum non tātùm comprehendi efficientes, ſed etiā materiales: nā ex his magna ex parte pēdet neceſſaria conſecutio talis effectꝰ: magis aūt reducitur fatum ad efficientē cau- X.

cauſam, quia hæc eſt quæ per ſe inducit effectũ ſuppoſita tali materia, & aliis conditionibus ad agendũ requiſitis. Rurſus colligitur ex dictis, Fatum iuxta hanc interpretationem non ſemper eſſe cauſam per ſe omnium effectuum, aliqui enim ſunt effectus per accidens, qui ſunt caſuales reſpectu particularium cauſarum, vt infrà dicemus, qui non habent cauſam per ſe, vt ibi probabitur. Vnde reſpectu collectionis omnium cauſarum naturalium neceſſariò eueniũt, non tamen poſſunt attribui alicui cauſæ per ſe & naturali, quæ Fatum appelletur, ita ergò eſt dicta concluſio limitanda.

Quid de Fati nomine ſentiendum.

XI. SExtò conſtituere Fatum in diſpoſitione cauſarũ naturalium, quatenus diuinæ prouidentiæ ſubſunt, & iuxta illius præordinationem vel permiſſionẽ ac præſcientiam infallibiliter operantur, in reipſa non continet errorem, ſed potiùs Catholicam doctrinam rationi etiam naturali conſentaneam: modum autem loquendi corrigere vel ſatis explicare neceſſe eſt. Hæc tota concluſio ſumitur ex D. Tho. 1. p. q. 116. artic. 1. & ex Auguſtino, quem ipſe citat 5. de Ciuit. cap. 1. dicente: *Si quis Dei voluntatem vel poteſtatem fati nomine appellat, ſententiam teneat, & linguã corrigat.* Et priorem partem huius aſſertionis intendit Boetius loco ſuprà citato, dum nomẽ fati ad cõgruentem & veram ſignificationem reducere conatur. Et ad eandem putant multi reduci poſſe ſententiam Platonis, & Senecæ ſuprà relatam: non enim intenderunt negare noſtri arbitrij libertatem. Quod ſentire videtur etiam Plutarch. lib. 1. de Placitis, cap. 27. & Ariſtotel. libro de Mundo ad Alexand. ſub finem, vbi optimè de hac re loquitur. Quin & Stoicos non aliter ſenſiſſe de fato, nec libertatem arbitrij abſtuliſſe docet Auguſtin. 5. de Ciuitat. capit. 10. vt ſuprà tactum eſt. Ac tandem declaratur, quia per fatum ſic expoſitum nihil aliud ſignificatur niſi quòd cauſæ ſecundæ ſubordinatæ ſunt diuinæ prouidentiæ: quatenus omnes iſtæ cauſæ ordinatæ ſunt à Deo ad hos effectus producendos, quod certiſſimum eſt. Deinde ſignificatur quòd iſtæ cauſę ſecundæ nihil operantur quod non ſit à Deo & præuiſum, & præconceptum ſeu præfatum (nomen enim fati à fando dictum cenſetur) & aliquo etiam modo præordinatum, vel permiſſum, ac generaliùs loquendo, prouiſum: quod etiam certiſſimum eſt, & rationi naturali conſentaneum, vt infrà oſtendemus diſputando de attributis Dei. Atque hinc fit vt in ordine ad diuinam prouidentiam ſit quædam infallibilitas, vel vt Boetius loquitur, immobilitas in effectibus cauſarum ſecundarum: quia nunquam poſſunt omninò ſubterfugere ordinem prouidentiæ Dei. Et hæc immobilitas nomine fati declaratur. Quæ non excludit contingentiam nec libertatem aliquarum cauſarum, quia nõ conſiſtit in abſoluta neceſſitate, ſed in infallibilitate præſcientiæ & prouidentiæ diuinæ, eiuſque immutabilitate: cui correſpondet ſimilis neceſſitas in effectibus cauſarum ſecundarum, quæ dicitur neceſſitas ex ſuppoſitione ſeu conſequẽtiæ: quia fieri nõ poteſt vt aliter eueniant quàm fuerint præſciti, vt ſuperiùs Diuus Thomas explicat art. 3. Aduertendum eſt autem, etiam admiſſa hac ſignificatione non rectè attribui Deo, vt ibidem notat D. Th. ex Boet. ſuprà, Nam fatum eſt diſpoſitio cauſarum, vt eſt ſub Deo, nõ verò eſt propriè ipſe Deus, vel voluntas Dei, niſi cauſaliter, vt loquitur interdũ Aug. lib. 5. de Ciuit. c. 1. & Seneca, & Ariſt. ſuprà. Cõ-

A ſonatque ipſum nomen Fati, quod à fando dictũ eſt, vnde ſignificat id, quod effatum eſt, non ipſum, qui effatus eſt. Adde, neq; etiam tribui Fatum propriè in dicta ſignificatione actibus liberis voluntatis creatæ, quia liberum arbitrium Deo ſubiicitur immediatè, & non aliis cauſis vel diſpoſitioni earum, niſi p accidens, ac remotè: & ideò vel nullo modo, vel non niſi impropriiſſimè proprij actus liberi arbitrij poſſunt fato attribui, ipſammet Dei prouidentiam, & immediatum influxum eius fatum appellando.

Atque hinc tandem conſtat vltima pars aſſertionis, quæ ſolùm eſt de vſu huius vocis fatum: cuius vſum ait D. Thom. recuſaſſe ſanctos Patres propter eos qui fatum in influxu ſiderum ponebant. Quod verum eſſe conſtat ex ſuperiùs citatis, & ex Auguſt. lib. 5. de Ciuit. c. 9. & tract. 37. in Ioannẽ, & Gregor. hom. 10. in Euang. & Greg. Niſſen. lib. 6. Philoſoph. c. 2. vel aliàs Nemeſ. lib. de Anim. eiuſq; facultatib. c. 35. & 36. Et ratio eſt, quia *fatum* ex primæua impoſitione inſtitutum eſt ad ſignificandam radicem fatalis neceſſitatis, quam abſolutam neceſſitatem eſſe ſentiebant, qui nomen fati inuenerunt; & ideò in B propria ſignificatione non poteſt attribui omnibus cauſis ſecundis, etiam vt diuinæ prouidentiæ ſubſũt. Ex quo etiam fit vt neque effectus naturales qui in hoc inferiori mundo eueniunt, dicendi ſint fato euenire in illa proprietate, quia regulariter nunquã eueniunt ſine interuentu alicuius cauſæ liberæ, vel angelicæ vel humanæ: ita vt neque pluuiæ, venti, & ſimiles effectus, qui videntur maximè naturales, dicendi ſint fatali neceſſitate prouenire: nam permittente Deo, vel ordinante ſæpè impediuntur vel excitantur media aliqua actione bonorum, aut malorum ſpirituum. Hac ergo ratione nomen fati non eſt à nobis abſolutè vſurpandum: ſi quis autem corrigendo ſignificationem eo vti velit, non eſt cum illo contendendum: declaratio autem ſeu correctio eſt, vt nomen fati ſolùm ſignificet ſeriem cauſarum diuinæ prouidentiæ ſubiectam, quæ illis neceſſitatẽ non imponit, ſed vnamquamq; modo ſibi proportionato agere ſinit. Addit Alexand. Aphrodiſ. lib. de Fato c. 3. Fatum interdum ſignificare cuiuſq; rei naturam, habetq; illa ſignificatio fundamentum in Ariſt. lib. 5. Phyſ. c. 6. tex. 57. vbi naturalem generationem, vel corruptionẽ fatalem vocant. Iuxta quam C ſignificationem, nec fatum habet maiorem neceſſitatẽ quàm natura, nec maiorem vniuerſalitatẽ. Vnde ſicut non omnia naturali ordine, vel neceſſitate eueniunt, ſed quædam liberè, alia caſu, ita nõ omnia fiunt fato. Veruntamen hęc ſignificatio illius vocis, nec videtur eſſe in communi vſu, nec habere fundamẽtum in illius vocis Etymologia, qua fatum à fando dicitur, vt ex Auguſt. notauimus, quare vt fatum aliquid ſit, diuina præſcientia, & prouidentia excludenda non eſt. XII.

SECTIO XII.

Vtrùm caſus & fortuna inter cauſas efficientes numerari debeant.

DIſputatio de caſu & fortuna coniuncta eſt cum diſputatione de fato, quia ſublata neceſſitate fatali, videtur fieri conſequẽs vt multi effectus caſu & fortuito in vniuerſo eueniant. Cùmq; nihil poſſit fieri quod non habeat efficientem cauſam, fieri etiam videtur vt huiuſmodi effectus caſuales vel fortuiti aliquam efficientem cauſam habere debeat, I.

quæ caſus, aut fortuna nominetur. De hac ergo A cauſa inquirimus an ſit, & qualis ſit. Videtur enim, non eſſe aliquam ex his quæ neceſſariò aut liberè agũt, & ita nullã eſſe poſſe. Aſſumptum patet, quia cauſa neceſſariò operans vel ſemper, vel frequentiùs conſequitur ſuum effectum: effectus autem caſuales dicuntur eſſe ex iis qui rarò eueniunt: ergo non eueniunt à cauſa neceſſariò operante. Rurſus cauſa libera ſemper operatur à propoſito, & ex intentione finis: caſus autem dicitur eſſe cũ præter intentionem aliquid accidit: non eſt ergo caſus cauſa libera: ergo caſus non poteſt eſſe aliqua cauſa efficiens.

De effectu caſuali.

II. Qvamuis hæc nomina *caſus*, *& fortuna*, pro eodem ſæpè vſurpentur, tamen in rigore habent diuerſam ſignificationem: & ideò dicemus priùs de caſu, deinde de fortuna. Nomen igitur *caſus* propriè ſignificat potiùs effectũ quam cauſam: diciturq; de quolibet effectu inopinato, quod notauit Boët. li. 1. de Conſolat. proſ. 1. vbi non vult caſum ſignificare cauſam, ſed effectum: tamen iam vſus obtinuit vt de cauſa etiam dicatur: non poteſt enim ille effectus ca- B rere aliqua cauſa: & ita egit de caſu Ariſtoteles 2. Phyſic. & cum eo cæteri Philoſophi: tamen explicato effectu intelligetur meliùs cauſa. Dicitur ergo effectus caſualis, is qui per accidens, & præter opinionem vel intẽtionem coniungitur effectui per ſe alicuius cauſæ, vt quòd fodiens terram, inueniat theſaurum. Hoc conſtat ex communi ſignificatione illius vocis: nam idem eſt effectus caſualis, quod contingens rarò, & præter intentionem. Duo itaque videntur eſſe de illius ratione. Vnum eſt vt rarò eueniat, vt ſentit Ariſtoteles 2. Phyſic. cap. 7. & ibi Auerroes, Alexan. Sanctus Thomas, Albertus & alij. Quamuis Auicenna hoc limitare voluerit ſine cauſa, vt ſtatim dicam. Cũ autem dicitur ille effectus rarò euenire, intelligendum eſt in ſenſu (vt ita dicam) compoſito, ſeu facta ſuppoſitione talis cauſæ: ſæpè enim eſt rarus effectus, quia rarò ponitur cauſa; quamquam illa poſita ſemper aut regulariter ſequatur effectus: & tunc non eſt caſualis, ſed poteſt eſſe per ſe, niſi poſitio etiam talis cauſæ, vel concurſus plurium cauſarum caſualis ſit. Alio ergo modo ſequitur rarò effectus etiam poſita cauſa: & hoc modo dicitur effectus caſualis rarò euenire. Quia verò talis effectus ſemper prouenit ex concurſu plurium cauſarum, oportet vt ille concurſus non habeat certam & definitam cauſam in vniuerſo: ex quo etiam fit vt rarò eueniat: & ideò Eclypſis non eſt effectus caſualis, neque omnis alius qui regulariter coniungitur cum effectu per ſe.

III. Secundò eſt de ratione talis effectus vt præter intentionem agentis cauſæ eueniat, vt quod prætereũte Petro lapis cadat, dicitur eſſe caſus fortuitus, quia fuit præter intentionem tum hominis tranſeuntis, tum lapidis cadentis, vel generantis quod illũ in centrum mouebat. Quod ſi ille concurſus fuiſſet ab aliquo intentus, reſpectu illius non diceretur effectus caſualis, ſed per ſe in ſuo genere: eſt ergo de ratione caſus quòd ſit effectus præter intentionem agentis: quia eſt effectus per accidens.

IIII. Atq; ex hac explicatione intelligitur non eſſe in vniuerſo effectus caſuales reſpectu Dei, ſed tantùm reſpectu cauſarum ſecundarum, ſeu particularium: & ratio eſt, quia nihil euenire poteſt præter intentionem Dei; eò quòd nihil poſſit ſubterfugere præſcientiam eius. Dices, Interdum aliquid fit in rebus præter intentionem Dei, vt in humanis actib. peccata. Et fortaſſe etiam in effectibus naturalib. aliqui poſſunt contingere, qui licet ſint præſciti à Deo, non tamen ſint intenti. Reſpondetur inprimis, reſpectu cauſæ operantis per intellectum & voluntatem non ſolùm requiri ad hoc quòd effectus ſit caſualis ſeu fortuitus, vt ſit præter voluntatem, ſed etiam vt ſit præter ſcientiam vel opinionem operantis. Nam ſi ex actione mea aliquid ſequatur quod ego futurum eſſe præuidi, non poteſt dici, eſſe mihi caſuale vel fortuitum, etiam ſi eſſe poſſit vel non voluntarium, ſed permiſſum tantùm, vel etiam aliquo modo inuoluntarium. Vnde Ariſtot. lib. 2. Magnor. Moral. c. 8. dicit, *ibi minùs eſſe fortunæ, vbi plus eſt intellectus.* Vt ergo Deo nihil caſu accidat, ſatis eſt quod nihil præter eius ſcientiam & præſcientiam eueniat. Addimus verò prætereà aliud eſſe loqui de effectu qui eſt in peccato, qui ſemper eſt res aliqua, aliud de defectu, qui ſolùm eſt carentia debitæ perfectionis moralis: nam loquendo de effectu, ille non poteſt eſſe caſualis reſpectu Dei, non ſolùm quia eſt præſcitus, ſed etiã quia nõ tantũ per accidens, ſed per ſe cauſatur ab ipſo Deo, & ita poteſt dici aliquo modo intentus, ſaltem quantũ ad voluntatem quam Deus habuit concurrendi ad illum effectum, concurrente etiam cauſa ſecunda. Et ob hanc rationem nullus effectus naturalis poteſt dici caſualis reſpectu Dei, non tantùm propter præſcientiam, ſed etiam propter efficientiam per ſe, & aliquã intentionem talis effectus quam Deus habuit, hoc ipſo quod voluit tales cauſas naturales procreare aptas ad talem effectum, & cum illis concurrere. Vnde aliqui etiam effectus qui reſpectu cauſarum particularium cenſentur caſuales, reſpectu cauſarum vniuerſalium, vt cœlorum (ſi per ſe concurrant ad talẽ effectum) non ſunt caſuales, vt monſtra, & quædam alia quæ per accidens generari dicuntur. At verò defectus qui coniungitur effectui in peccato, vt non ſit caſualis, non oportet quod ſit per ſe intentus, quia hoc eſt præter rationem eius, cùm nemo intendens ad malum operetur: ſatis ergo eſt vt ſit præuiſus, & permiſſus: maximè quòd à Deo ſemper eſt ordinatus ad pœnam, vel vt ſit occaſio alicuius maioris boni: ordinatus (inquam) non præordinatione quæ ſecundum rationem antecedat præſcientiam, ſed quæ ſequatur. Atq; ſimpliciter loquendo nunquam po- C teſt caſualis, vel fortuitus effectus talis eſſe reſpectu Dei, vt rectè tradit D. Tho. 1. p. q. 103. art. 7. ad 2. & q. 116. art. 1. ad 2. & Aug. lib. 83. quæſt. q. 24. Boët. 1. de Conſol. proſ. 1.

De caſu, vt cauſam ſignificat.

Ex his quæ de effectu caſuali diximus, facilè eſt declarare quid ſit caſus, vt hac voce ſignificatur ipſa cauſa effectus caſualis. Dicendum eſt enim non eſſe peculiarem aliquam cauſam per ſe inſtitutam ad talem effectum, ſed eſſe poſſe quamlibet cauſam efficientem creatam, quatenus ex accidẽte, & præter intentionẽ coniungitur cum effectu per ſe illius, alius effectus rarus, & omnino accidentarius. Hæc eſt ſententia Ariſtotelis & aliorũ Philoſophorũ in locis citatis: eáq; declarat D. Tho. 1. p. q. 16. art. 1. quia hic effectus dicto modo contingens vt ſic non eſt abſolutè ens neq; vnũ, ſed ſecundum quid, ſcilicet vnũ per accidens: ergo non oportet vt habeat cauſam ſimpliciter, & per ſe, ſaltem naturalem, ſed ſolùm per accidens: ergo caſus non eſt determinata cauſa per ſe, ſed ſolùm cauſa per accidens. Antecedens patet, nã effectus contingẽs eſt v.g. quòd fodiẽs ſepulchrũ, inueniat theſaurum: hoc autem non eſt vnum quid: & ideò

V. Caſus eſt cauſa per accidens.

D. Thom.

ideò (ait D.Thom.) *nulla poteſt eſſe cauſa in natura, quæ per ſe inclinet ad illum effectum, quia ſemper cauſa naturalis tendit ad aliquid propriè vnum.* Meritò autem loquimur de cauſa naturali, quia cauſa intellectualis poteſt per ſe intendere vt vnum id quod eſt per accidens, vt cõcurſum illum cauſarum vel effectuum: & ideò inter cauſas intellectuales poteſt dari cauſa per ſe huius effectus, ſicut paulò anteà de Deo dicebamus: tunc autem reſpectu illius cauſæ, effectus non erit cõtingens, quia non erit præter intentionem eius. Vnde poteſt in hunc modum concludi ratio, nam ſi caſus eſſet cauſa per ſe, aut eſſet intellectualis, aut naturalis: non primum, quia cauſa intellectualis tunc eſt ꝑ ſe quãdo ex ſcientia, & intẽtione operat: effect⁹ aũt caſualis eſt pręter intentionẽ: nõ ẽt ſecũdũ, quia natura non inclinat ad vnum per accidens illo modo, ergo caſus non eſt cauſa per ſe alicuius effectus.

VI. *Deus quomodo ſit cauſa effectus caſualis.* Dices, Ergo nec Deus eſt cauſa per ſe effectus caſualis vt talis eſt: conſequẽs eſt falſum, nam eſſe caſualem eſt aliquid in effectu: nihil autem eſt in effectu quod non ſit per ſe à Deo? Reſpõdetur, eſſe caſualem nihil rei addere effectui, ſed denominationẽ ſumptã ex cõiunctione vel habitudine ad talem cauſam medio per ſe effectu eius. Deinde dicĩ, Deũ per ſe cauſare cõtingentiã effectuũ, quia ipſe voluit vt tales effectus caſu fierẽt, nõ tamen quòd in ratione caſualium effectuum conſtituerentur per ordinem ad Deum: id enim repugnabat, ſed per reſpectum ad cauſam creatam: quem reſpectum etiam Deus ipſe cauſat, eo modo quo eſſe aut fieri poteſt.

VII. Rurſus dices, Quiſnam effectus eſt qui in huiuſmodi euentibus fit omnino per accidens, & ſine cauſa per ſe, cum omne id quod eſt per accidens, reducendum ſit in cauſam per ſe. Reſpondetur, nõ oportere vt omnis effectus qualiſcunq; ſit, habeat cauſam per ſe, ſed ſatis eſt, vt coniũgatur effectui per ſe alicuius cauſæ, & hoc ſenſu intelligendũ eſt, cùm dicĩ, reduci in cauſam per ſe. Et ita fit in præſenti, v.g. in exemplo de inuentione theſauri, quòd ibi aurũ fuerit genitum, per ſe fuit ab aliqua cauſa: ipſa item terrę foſſio, per ſe & ex intentione fit ab homine. At verò coniunctio illa eſt ita per accidens, vt nullam habeat creatam cauſam per ſe, & ideò inuentio theſauri, quæ ex illa prouenit, dicitur effectus fortuitus, cuius cauſa per accidens partim eſt homo fodiens terram, partim is qui poſuit aurum in illo loco: & idem eſt in ſimilibus.

VIII. Vlteriùs verò eſt aduertendum, hos effectus per accidens & contingentes, non ſolùm euenire ex cõcurſu cauſarum efficientium, ſed etiam ex concurſu fortuito efficientis cauſę cum materiali, ſic enim generantur monſtra, quæ rarò eueniunt ob diſpoſitionem materię: tũc autem effectus non eſt caſualis reſpectu materialis cauſæ, ſed reſpectu alicuius efficientis. *Auicenna.* Quod non ſatis aduertit Auicenna libro primo, ſufficient.cap.13. & ideò dixit, effectus caſuales non ſolùm eſſe qui rarò eueniunt, ſed etiam qui ad vtrumlibet eueniunt, id eſt qui æquè poſſunt euenire, & nõ euenire alicui ſubiecto: vt reſpectu ſuperficiei, quòd fiat alba, vel nigra. Sed hoc non rectè dicitur, nam caſus non ſignificat materialem cauſam, ſed efficientem: reſpectu cuius nullus eſt effectus ad vtrumlibet contingẽs, niſi in cauſis liberis. Nam naturales ſunt determinatæ ad vnum, in liberis autem talis effectus nõ eſt caſualis ex eo capite, ſed liber: erit aũt caſualis ſi ſit præter intentionem; quod nõ inuenitur ꝓpriè niſi in iis quę rarò coniunguntur effectibus per ſe intentis. Indifferentia aũt potentię ma-

A terialis nihil refert vt effectus dicatur caſualis, tum quia non ſequitur effectus ex vi illius, tum etiã quia ex parte eius non eſt effectus per accidens, aut pręter intentionem: nam hoc propriè pertinet ad cauſam efficientem, vt per ſe conſtat.

IX. *Quidnam ſit fortuna.* Vltimò ex his facilè conſtat quid dicendum ſit de fortuna, de qua multa fabulati ſunt Gentiles, qui ignorantes cauſam multorum caſualium effectuum, qui hominibus eueniunt, Deam quandam finxerũt, quam fortunam appellarunt, quæ eſſet horum effectuum, cauſa. Sed huiuſmodi commentum impugnarunt inter alios D. Auguſtinus lib. 4. de Ciuit. c. 18. & Lactant. lib. 3. de ver. ſapient. c. 28. & 29. & legi poteſt Albert. 2. Phyſic. tract. 2. c. 10. & Scotus in quodlibet. quæſt. 21. *D. Auguſt. Lactant. Albert.* Dicendum eſt ergo effectum fortuitum formaliter eiuſdem rationis eſſe cum caſuali, ſolùmq; differre, quia fortuitus dicitur ſpecialiter in humanis rebus, ſeu reſpectu agentis à propoſito ex ratione & intentione propria & elicita. Vnde fortuna cauſa eſt etiam per accidens eiuſdem rationis cum caſu, ſolùmque determinatè dicit vt ſit cauſa agens à propoſito quæ ſit per accidens reſpectu effectus præter intentionem ſubſecuti. B Vnde fieri poteſt vt idem effectus ſit fortuitus & caſualis, ſeu à fortuna & caſu reſpectu diuerſorum, vt inuentio theſauri eſt fortuna reſpectu hominis fodientis terram, caſus verò reſpectu cauſæ naturalis generantis aurum. Quod ſi non fuit ibi genitum, ſed ab alio homine repoſitum, etiam ille eſt cauſa vt fortuna: tamẽ reſpectu illius dicetur mala fortuna, reſpectu alterius bona; hæc enim nomina non ſignificant diuerſas cauſas per ſe, aut diuinas, ſed denominationes ſumptas ex effectibus proſperis vel aduerſis. Atque ita explicuit rationem fortunæ Ariſt. 2. Phyſ. c. 5. & lib. de bona fortuna. *Ariſtot.*

X. *Fortunæ effectus diuinæ ſubiacent voluntati. D.Auguſt.* Solùm ſunt duo aduertenda. Vnum eſt fortunam ita eſſe ſumptam ab aliquibus Philoſophis, ac ſi effectus eius nulli omnino prouidentiæ ſubeſſent, & à nulla cauſa etiam ſuprema eſſent intenti, præuiſi, aut ordinati. Et hac ratione reprehẽdit ſe ipſum aliquãdo D.Aug. vt 1. retractat. c. 1. quòd vſus fuerit nomine fortunæ: nos verò omnem fortunam ſubiicimus diuinę ꝓuidentiæ, quia nihil nobis caſu accidit, ꝙ à Deo nõ ſit vel ordinatũ, vel permiſſum, vt ſuprà declaratũ eſt: & elegãter dictũ eſt ab Aug. lib. 3. de Trin. c. 4. his verbis. *Auguſt.* C *Nihil fit viſibiliter & ſenſibiliter, quod non de interiori inuiſibili, atq; intelligibili aula ſummi imperatoris aut iubeatur, aut permittatur, ſecundum ineffabilem iuſtitiam præmiorum, atq; pœnarum, gratiarum, & retributionum in iſta totius creaturæ ampliſſima quadam immenſaq; republica.* Idemque attigit lib. 83. quæ. in 24. Alterum obſeruandũ eſt quoſdam effectus in nobis fieri quos putamus fortuitos, eò quòd illorum cauſam ignoremus, cùm tamen non ſint effectus, qui per accidens à nobis eueniant, ſed per ſe in nobis fiant ab aliqua ſuperiori cauſa, vt quòd aliquis nihil tale intendens aut præcogitans, aliquem bonum motum animi in ſe ſentiat; vel quòd aliquis inceſſurus per hanc viam, quaſi rapiatur deſiderio & voluntate incedendi alia via, & ita effugiat hoſtium inſidias, appellatur ab hominibus fortuna: habet tamen ille effectus cauſã per ſe intendentem illum, nempe Angelum aliquẽ, vel Deum ipſum. Et ideò dixit Aug. 1. retract. c. 1. & lib. 1. contr. Academicos vulgò appellare fortunam quæ occulto ordine regitur, & rationem & cauſam ſecretam habet. *Auguſt.* Quod etiam attigit Philoſoph. lib. de bon. fortuna c. 2. Atq; hactenus de fortuna & de efficientibus cauſis creatis.

DISPVTATIO XX.

De prima cauſa efficiente, primaq́ue eius actione, quæ eſt creatio.

DE Deo glorioſo duplex eſt in Metaphyſica conſideratio: ſcilicet quatenus eſt prima cauſa, & quatenus eſt primũ ens: & quamquam hæc poſterior ratio ſecundum ſe ſit prior, altera tamẽ quoad nos, & iuxta doctrinæ ordinem quem proſequimur, venit conſideranda prius, tum quia per effectus venimus in cognitionem Dei, tum etiam quia ad integram conſiderationem cauſarum entis vt ſic, neceſſaria eſt præſens diſputatio. Igitur de prima cauſa ſecundum ſe, & ſecundum eas perfectiones, quæ ipſi inſunt, nihil nunc dicemus, imò neque de exiſtentia eius; ſed ſupponimus nunc eſſe Deum, quod infrà demonſtrabimus. Supponimus item ipſum non habere cauſam, quia neceſſe eſt ſiſtere in aliquo ente non facto, cùm non poſſit in infinitũ procedi. Dicemus ergo de efficientia huius primi entis in alia, & de dependentia aliorum ab ipſo. Quæ triplex eſſe aut conſiderari poteſt, ſcilicet in fieri, in conſeruari, & in operari: & de his tribus dicemus in hac & duabus diſputationibus ſequentibus. Dependentia autem in fieri potiſſimum in creatione conſiſtit, tum quia hæc eſt propria dependentia entis in quantum ens, quam hîc inquirimus, tum etiam quia in hac actione conſiſtit primum fieri (vt ita dicam) entium factibilium: & ideò de hac actione dicemus in hac diſputatione: nam alij modi quibus prima cauſa poteſt res producere, & difficultatem non habent, & attingentur ſatis in diſputationibus ſequentibus.

SECTIO I.

An poſſit ratione naturali cognoſci, creationem aliquorum entium eſſe poſſibilem, an etiam neceſſariam: vel (quod idem eſt) an vnum ens in quantum ens poſſit eſſentialiter dependere effectiuè ab alio ente.

I. D.Tho.1.p. q.45.art.1. SVpponendum in primis eſt quid ſignificet nomen creationis: nam quid res ipſa ſit, poſteà declarabitur. Significat ergo creatio effectionem alicuius rei ex nihilo, vt Theologi definiunt. Illa autem particula *ex nihilo*, vt diſtinguat hanc actionem ab aliis, excludit omnem concurſum cauſæ materialis, & dependentiam rei quæ creatur, ab aliquo ſubiecto, vt rectè exponit Anſelm. in Monolog. cap. 8. ita vt idem ſit dictũ *ex nihilo*, quod *ex nullo ſubiecto*: atque ita diſtinguitur hæc actio ab alia quæ eſt per eductionem de potentia ſubiecti. Hæ namque duæ actiones adæquatè diuidunt omnem efficientiam: & ideò ſicut per illam particulam ſufficienter diſtinguitur creatio ab eductione, ita ſufficienter etiam per illam explicatur ratio creationis. (D.Tho. ſuprà art.4.) Vnde inferunt Theologi, quidquid creatur, debere eſſe ſubſiſtens, aut fieri per modum ſubſiſtentis, quia oportet vt fiat extra ſubiectum ſeu ſine dependentia à ſubiecto. Quod autem exiſtit ſine depẽdentia à ſubiecto, ſubſiſtit, vel habet ſe ad modum ſubſiſtentis: quod dico propter accidens, ſi fieret à Deo ſeparatum à ſubiecto, quod verè crearetur, quia haberet modum eſſendi ſubſiſtẽtiæ ſimilem. Anima verò rationalis etiam-

A ſi in corpore fiat, verè tamen fit ex nihilo, quia non fit ex ipſo corpore: non enim ex eius potentia educitur, neq; ab eo pendet in ſuo eſſe: & ideò verè etiam ſubſiſtit dum in corpore fit, vt infrà dicemus, tractando de ſubſiſtentia.

Rationes dubitandi.

SIc explicatâ voce creationis videtur non poſſe cognoſci, ratione naturali creationem eſſe poſſibilem: primò, quia quod Ariſtoteles, Plato, & alij graues Philoſophi non cognouerunt, veriſimile eſt cognoſci non poſſe naturali lumine: ſed illi Philoſophi ita ignorarunt creationem vt tanquam primum principium ac per ſe notum haberent ex nihilo nihil fieri, vt conſtat ex Ariſtotele in 1. Phyſicorum: ergo. II. Prima.

III. Secunda. Secundò de nullo ente poteſt demõſtrari eſſe creatum: ergo nec poteſt demonſtrari creationem eſſe poſſibilem. Antecedens patet, quia omne ens aut eſt ſubſtantia, vel accidens: accidens autem ſi ſit in ſubiecto nec creatur, nec creari poteſt, etiamſi maximè ſupernaturale ſit, vt ſuprà oſtenſum eſt: accidens autem eſſe & fieri ſeparatum à ſubiecto non poteſt interueniri naturali ratione. B Subſtantia deinde aut ſpiritualis eſt, aut materialis: illa prior vix poteſt per rationem naturalem inueſtigari an ſit, nedũ demonſtrari qualis vel vnde ſit: ergo nõ poteſt cognoſci euidenter quòd ſit aliqua ſubſtantia ſpiritualis facta ab alio; & conſequenter nec demonſtrari poterit creationem eſſe neceſſariam vel poſſibilem propter has ſubſtantias. Subſtantia autem materialis ſemper fit ex materia: quod autem materia ipſa ſit facta, aut efficientia alterius indigens vt eſſe poſſit, non poteſt demonſtrari; vnde Plato & multi Philoſophi poſuerunt illam æternam & improductam: neque apparet naturale medium quo oppoſitum demonſtrari poſſit. Nam ſi quod eſſet, maximè imperfectio, & potentialis materiæ: Sed cur dici non poteſt materiam ex ſe habere hanc ſuam entitatem, quamuis minimam & imperfectam? Neque enim eſt per ſe notum hanc imperfectionẽ potentialitatis paſſiuæ habere neceſſariam cõnexionem cum alia imperfectione potentialitatis obiectiuæ, quam includit res effectione vel creatione indigens.

C Tertiò, ad creandum requiritur virtus infinita; ſed non poteſt demonſtrari eſſe poſſibilem virtutẽ actiuam infinitam: ergo neq; eſſe poſſibilem creationẽ. Maior declaratur à poſteriori, quia aliàs creatura poſſet habere virtutem creandi, quia ſi non repugnat ob infinitatem virtutis, non eſt cur repugnet: conſequens autem per ſe ſatis abſurdum eſt. Minor verò probatur, quia nullum eſt naturale medium demonſtrandi virtutem infinitã in agendo: Ariſtoteles enim ex motu conatus eſt id demonſtrare, non eſt tamen aſſecutus, vt infrà oſtendam: eſt autem eadem ratio de quacunq; alia naturali ratione. Vnde multi ex creatione conantur demonſtrare eſſe aliquam virtutem infinitam in agendo: ſed hic eſt circulus vel petitio principij in hac re de qua diſputamus. IIII.

V. Quartò, repugnat ens in quantum ens fieri: ergo repugnat aliquid creari: conſequentia conſtat ex definitione creationis: quia ſi aliquid fit ex nihilo, fit per ſe primò ſecundũ totã rationẽ entis, ergo fit per ſe primò, in quãtum ens. Antecedens probatur primò, quia ſi ens in quantũ ens, eſſet factibile, omne ens eſſet factibile: quia quod conuenit alicui rationi per ſe primò & ſecundũ quod ipſa, conuenit omni ei in quo talis ratio inuenit, hoc autẽ eſt planè falſum, quia

quia neceſſe eſt dari aliquod ens, quod fieri non poſſit: aliàs procederetur in infinitum in producentibus & productis, quod eſt impoſſibile. Secundò probatur idē antecedens, quia ens in quantum ens abſtrahit ab entitate ſecundum eſſe exiſtentiæ, & ſecundū eſſe eſſentiæ: impoſſibile autem eſt fieri aliquod ens ſecundū totum hoc eſſe: ergo impoſſibile eſt fieri in quantū ens. Vnde etiam fit, eſſe impoſſibile fieri ex nihilo, quia impoſſibile eſt fieri ſecundum eſſe exiſtentiæ quin ſupponatur ſecundum eſſe eſſentiæ: quod eſſe non eſt omnino nihil: nam per illud diſtinguuntur res veræ à fictitiis, & chimericis: ergo.

Opiniones variæ.

VI. IN hac re fuit multorum Theologorum opinio non poſſe demonſtrari rem aliquam eſſe factam, vel fieri poſſe per creationem. Ita tenet Greg. in 2.d. 1.q.2. verſus finem, & inclinat ibid. Gabriel. quæſt. 2.artic.2. Tenet Baſſolis in 1.d.1.q.1.artic.3. Qui authores à fortiori ſupponunt non poſſe demonſtrari omne ens diſtinctum à Deo, eſſe factum ab ipſo, aut non poſſe eſſe plura entia realia improducta. Quāuis enim admiſſa creatione aliquorum entium, non ſtatim euidenter inferatur eſſe impoſſibile dari duas naturas increatas, vel omne ens diſtinctum à Deo eſſe ab ipſo factum, ſed hoc propria demonſtratione indigeat: tamen ſi creatio non eſſet poſſibilis, impoſſibile omnino eſſet omnia entia diſtincta à Deo, facta eſſe ab illo, quia euidēs eſt multa eſſe entia, quæ non poſſunt fieri niſi per creationem, ſi fieri debeant: Vt res omnes ſpirituales, quæ cùm materiam non habeant, non poſſunt fieri ex præſuppoſito ſubiecto: item cœli, ſi ſupponamus eos non poſſe fieri per generationem, ſicut natura, operatio, motus, & quidquid de illis experimur, ſatis videntur oſtendere: item materia prima, quæ ex priori materia fieri non poteſt.

Greg. Gabriel. Baſſolis.

VII. Secunda ſententia eſt, hanc veritatem poſſe demonſtrari ratione naturali. Hęc eſt communior ſententia Theologorū, quā tenet D.Tho. in 2.d.1.q.1.a. 2. idemq; ſupponit in 1.p.q.44.a.1.& q.45.a.2. tenet etiam Alenſ.2.p.q.6.a.6. Scot.in 1.d.8.q.1. Argentin. in 2.d.1.q.1. Heruæus quodlib.2.q.1. Henric. quodli. 8.q.6. Eſtq; hæc ſententia conformior diuinis Scripturis: illæ enim docent ex hoc mundo viſibili poſſe oſtendi Deū eſſe, quia ipſæ creaturæ clamant habere ſe aliū authorē, vel factorē: quæ loca expendemus inferiùs cū demonſtrauerimus Deū eſſe. Sancti etiam Patres eodem modo loquuntur, quos infrà eodem loco referam. Eſtque ſine dubio hæc vera ſententia, quæ non poteſt meliùs probari, quā afferendo media quibus hæc veritas demonſtrari poteſt.

D.Thom. Scotus. Henricus.

Reſolutio quæſtionis.

VIII. DVo igitur probare poſſumus: vnum eſt creationem eſſe poſſibilem: aliud eſt creationem actu eſſe, vel factam eſſe, vel exerceri in vniuerſo ab aliqua cauſa efficiente. Ex quibus eliciemus tertium, nimirum dari in vniuerſo, eſſeque neceſſariam vnam primam cauſam ad quam omnia alia entia quæ habent eſſe reducantur per creationem, tanquam ad primam originem ſui eſſe.

Eſſe poßibilem creationem, oſtenditur.

IX. PRimò ergo creationem eſſe poſſibilem probare poſſumus à priori, ſi aliunde ſupponamus probatum Deum eſſe, & ſummè perfectum eſſe, quantum in latitudine entis eſſe aut intelligi poteſt. Nam, A vt infrà citato loco dicam, quamuis abſolutè nos nō poſſimus cognoſcere Deum vel perfectiones eius à priori, tamen ſuppoſito aliquo principio vel attributo à poſteriori demonſtrato, ex illo poſſumus colligere à priori aliud, vt immortalitatem ex immaterialitate. Sic igitur in præſenti ſupponimus demōſtratum dari vnum ſupremum ens perfectiſſimum: imò etiam potentiſſimum, vt infrà probabimus, non ex creatione, ne petamus principium, ſed ex aliis mediis. Iam igitur argumentor in hunc modum, nam effectio per creationem non eſt ita impoſſibilis, vt in ſe inuoluat repugnantiam aut contradictionem: ergo nec potētia ad agendum hoc modo eſt in ſe impoſſibilis, aut repugnantiam aut imperfectionem inuoluens: ergo talis potentia eſt de facto in aliquo ente, ſaltem in primo: ergo ex vi illius eſt poſſibilis creatio. Hæc vltima conſequentia clara eſt, diſtinguere autem oportet illam vocem ſeu denominationem poſſibilis: vno enim modo negatiuè ſumitur, prout idem eſt quod nō repugnās: alio modo poſitiuè pro eo quod poteſt eſſe aut fieri, quo ſenſu dicit denominationē ab aliqua potentia vel actiua, vel paſſiua. B In antecedenti ergo ſumitur poſſibile priori modo, in cōſequenti verò poſteriori: nā vt creatio ſit poſſibilis duo neceſſaria ſunt & ſufficiūt, vnū, vt in ſe non repugnet, aliud, vt per aliquā potētiam ſit poſſibilis: & ita ſuppoſito antecedenti conſecutio eſt euidens.

Primum autem antecedens probatur primò, quia nulla oſtendi poteſt repugnantia, in eo quod aliquid ex nihilo fiat, in vero ſenſu à nobis declarato. Nō enim fingendum eſt, vt quidā putarunt, ipſum nihil futurum eſſe materiā ex qua tale ens fiat, quod planè repugnat: nā illa particula *ex* non dicit ibi habitudinem materialis cauſæ, ſed termini à quo: ſic autē nulla eſt repugnantia, vt id quod ex ſe nihil erat, incipiat eſſe aliquid per effectionem alterius. Quod ſi velimus illam particulam *ex* iuxta habitudinem materialis cauſæ interpretari, non poſitiuè, ſed negatiuè exponenda eſt, vt id dicatur fieri ex nihilo, quod non ex aliqua materiali cauſa fit: in quo etiam nulla poteſt repugnantia oſtendi: cur enim, ſicut fit aliquid in actu quod priùs erat poſſibile per potentiam actiuam & paſſiuam ſimul, non poterit etiam fieri in actu aliquid, quod ſit poſsibile per ſolam potentiam agentis, eminentiorem, magiſq; efficacem? X. C

Dices, Sicut repugnat aliquid fieri in actu quod priùs eſſet poſsibile per ſolam potentiam paſsiuā ſine actiua, ita è conuerſo repugnat fieri in actu aliquid, quod tantùm ſit poſsibile per potentiam actiuā ſine paſsiua: cur .n. non poteſt eſſe effectus à potentia patiente ſine agēte, ſi eſſe pōt ab agente ſine recipiente? Reſpōdetur ſatis perſpicuā eſſe rationē diuerſitatis: nā actio vt actio, dicit eſſentialem ordinem ad efficiens, & ideò implicat contradictionem eſſe actionem ſine agente: actio verò vt actio non dicit eſſentialem ordinem ad paſſum, neq; ad paſsionem, loquendo de actione in tota ſua latitudine, ſed dicit habitudinem ad effectum, qui per illā fit, & dependet ab agēte cauſa. Et ſimiliter potentia paſsiua dicit adæquatā habitudinem ad actiuā, quia non poteſt recipere aliquid niſi ab aliquo illud recipiat: potentia verò actiua nō dicit adęquatā habitudinē ad paſsiuam, vt infrà ſuo loco latiùs dicemus, quia non eſt de ratione potentiæ actiuæ, vt poſsit agere in aliquo, ſed vt poſsit agere aliquid: & ideò poteſt aliquid eſſe poſsibile ſimpliciter per ſolam potentiam actiuam, non verò per ſolam potentiā paſsiuā. Præterea paſsiua eſt imperfecta: & ſola non eſt ſimpliciter potens ad effectū, niſi XI. Obiectioni ſatisfit.

perfi-

perficiatur per actiuam: actiua verò eſt ex ſuo genere perfecta: & ideò ex ſe nullam inuoluit repugnantiã vt aliqua potentia actiua ſit in ſuo ordine adeò perfecta, vt ſe ſola, & ſine depẽdẽtia à paſſiua, in ſeſe virtute contineat & effectum, & actionem. Et ita ſimul probata eſt prima conſequentia, quę etiam eſt euidentiſſima ſuppoſito antecedente. Quæ enim maior repugnantia excogitari poteſt in huiuſmodi potentia, quam in dicto modo efficiendi? aut quænã imperfectio, & non potiùs maxima perfectio?

XII. Et vtrumq; confirmari poteſt, ſi per illud *ex nihilo* intelligamus ſignificari, vt tota res quæ per ſe primò fit vt adæquatus terminus actionis, qui vocatur vt ꝙ, omnino & ſecundum totam ſuam entitatem fiat, nulla eius parte, aut re præſuppoſita: omnes enim hi ſenſus veri ſunt, & eodem deuoluuntur. Sed in hoc ẽt indicatur magna perfectio ex parte virtutis actiuę, & nulla eſt repugnantia ex parte effectus vel effectionis eius. Nam quod res tota quę non erat ſecundum ſe totam accipiat eſſe, quænam implicatio eſt? Certè ex terminis nulla apparet maior, quam in eo quòd res quę tantùm erat inchoata ſecundum vnam partem, perficiatur per adiectionem alterius partis quę priùs nõ erat, niſi quòd illud prius requirit maiorem vim in agendo. Nõ eſt ergo in huiuſmodi potentia vel effectione aliqua repugnantia, ſed tantùm maior perfectio. Solùm poſſet quis hæſitare qualis poſſit eſſe hæc actio ſine ſubiecto: aut quomodo id non repugnet. Sed hoc explicabimus facilè in ſequẽtibus, ſatis enim nũc eſt, quod in eo nulla oſtenditur repugnantia. Eò vel maximè quod aliqui intelligunt creationem abſque tranſeunte actione.

XIII. Supereſt probanda ſecunda conſequentia, in qua eſt vis illius rationis, nimirum hanc potentiam ponendam eſſe in rerum natura ſaltem in primo ente, ſi in ſe nõ inuoluit repugnantiam vel imperfectionẽ. Hoc aũt probari põt primò ex illo generali principio, quod in primo ente eſt formaliter omnis perfectio ſimpliciter ſimplex, quod demonſtrabimus infrà tractando de perfectione primi entis: Nam huiuſmodi potentia ex proprio obiectiuo cõceptu dicit pfectionem ſimpliciter ſimplicem, dicit.n. perfectionẽ ex ſe non repugnantẽ, neq; inuoluẽtem impfectionẽ. Ex quo planè fit vt in latitudine entis melius ſit habere illam, quàm non illam, in quo cõſiſtit ratio perfectionis ſimpliciter: ergo talis potentia neceſſariò tribuẽda eſt primo enti. Idem ferè argumẽtum eſt, quòd hæc potentia neceſſariò includitur in omnipotentia, quia omnipotentia ſe extendit ad omne poſſibile, id eſt ad omne ex ſe non repugnans: ſed de ratione primi entis eſt vt habeat omnipotentiam: ergo & quod habeat hanc potentiam. Totum antecedens demonſtrandum eſt infrà tractando de attributis primi entis.

XIV. His accedunt rationes aliæ per ſe valde probabiles: nam hic modus agendi ſine dependentia ab alia cauſa extra ſe ſiue efficiente, ſiue materiali, eſt valde conſentaneus eſſentiali perfectioni primi entis. Primò quidem, quia modus agendi eſt proportionatus modò eſſendi: ſed modus eſſendi primi entis eſt cum omni independentia: ergo modus etiam agendi proprius eius erit independẽs ab omni cauſa etiam materiali. Secundò, quia virtus actiua definita ad agẽdum in ſubiecto & ex ſubiecto, eſt valde contracta & limitata: ergo non eſt attribuenda primo enti, quia non eſt vnde poſſit in illo habere talem limitationem: nam virtus agendi eſt proportionata eſſentiæ: ſicut ergo eſſentia primi entis eò quòd purus a- A ctus ſit, non eſt vnde habeat limitationẽ, ita neq; virtus eius. Tertiò, quia rationi conſentaneum eſt vt in Deo ſit potentia altioris rationis, quàm in omni alio agente naturali ſeu creato: ſed alia omnia indigent ſubiecto ad agendum: ergo diuina potentia non debet eſſe ita indigens: ſed quò perfectior eſt, eò liberior debet eſſe ad agendum: maximè cùm ille exceſſus ſit in gradu & in omni perfectione poſſibili.

Creationem eſſe de facto oſtenditur.

Secundò addendum eſt (quo euidentiùs confirmabitur præcedens concluſio) creationem neceſſariam eſſe in entibus quę nunc ſunt, ita vt ſine illa eſſe non potuerint. Probatur primò inductione incipiendo à rebus materialibus. Et in primis inquiro de corporibus cœleſtibus an facta ſint, an infecta. Hoc poſterius dici non poteſt primò propter rationem communem omnibus rebus finitis, de qua ſtatim: deinde quia res multò nobiliores cœlis nõ ſunt abſque efficientia, vt patet maximè de homine. Item quia cœli adeò ſunt imperfecti vt indigeant motu ad complementum ſuarum actionum, & præterea extrinſeco motore qui illos moueat: eò quòd ex ſe motum illum habere nõ poſſint: ergo multò minùs veriſimile eſt ex ſe habere eſſe. Item videmus cœlos in omnibus ſuis virtutibus, ſitibus, aſpectibus, & motibus, ita eſſe conſtitutos, ſicut expediebat ad conſeruationem inferiorum rerum, & earum generationes & corruptiones: ergo eſt euidens argumentum non eſſe à ſe, ſed condita fuiſſe à communi omnium authore. Quam rationẽ latiùs proſequemur infrà demonſtrando Deum eſſe. Si autem cœli facti ſunt, interrogo rurſus an conſtent ex materia elementorũ, & ideò ex illa ſint facti: & ſic eadem ratio erit de illis quæ de rebus generabilibus, an verò conſtent ex materia altioris rationis: vel ſint ſimplicia entia: & ſic concluditur nõ niſi per creationem factos eſſe, quia ſi ſunt ſimplicia, nullo modo potuerunt aliter fieri, vt per ſe manifeſtum eſt. Si verò conſtant ſuperiori materia, ideò eſt quia ſunt ingenerabiles: ideóq; per ſolam creationem fieri potuerunt. Adde quòd rationes quibus ſtatim probabimus materiam rerum generabilium non poſſe eſſe infectam, æquè probant de materia cœleſtium corporum. XV. *In cœleſtibus corporibus probatur cõcluſio.*

Venio ergo ad inferiorem mundum quatenus elementa & miſta complectitur: & interrogo an hæc moles facta ſit necne; non poteſt dici non facta, quia omnes ſpecies rerum quæ in illa ſunt, in ſuis indiuiduis fiunt: ergo in nulla ſpecie illarum rerum poteſt eſſe aliquod indiuiduum non factum, ſed ex ſe habens eſſe; nam hæc eſſet magna differentia, & maximè eſſentialis inter tale indiuiduum, & alia, & conſequenter non eſſent eiuſdem ſpeciei. Vnde ſicut Ariſtot. ſæpè contra Platonem argumentatur, nõ dari hominẽ ſeparatũ ab indiuiduis, quia ille eſſet incorruptibilis, hęc verò corruptibilia, & ita nõ eſsẽt eiuſdem ſpeciei: ita nos dicimus, nõ dari hominẽ ſingularẽ, qui ex ſe habeat eſſe ſine efficientia alicuius cauſæ, aliàs non eſſet eiuſdem ſpeciei cum aliis hominibus: & idem argumentũ eſt de reliquis ſpeciebus, atque adeò de tota hac mole corporea elementariũ rerum. Nam licet elementa dici ſoleant à Philoſophis incorruptibilia ſecũdum ſe tota, & corruptibilia ſecundum partes, non eſt id intelligendum de incorruptibilitate intrinſeca per conſtitutionem naturæ, nam hoc modo eadem eſt natura totius & partium, præſertim homogenearum: ſed de incorruptibilitate ex virtute & modo agendi naturaliũ cauſarũ, quia ſic XVI. *Probatur cõcluſio in inferioribus corporibus.*

ſic nunquam poſſunt elemēta ſecundum ſe tota corrumpi: abſolutè tamen generabilia ſunt, & ita nō potuerunt ex ſe habere eſſe ſine effectione: non eſt ergo non facta hæc corporum moles.

XVII. Rurſus ergo interrogo an facta ſit ex nihilo, vel ex materia: ſi primum, habetur intentum: ſi ſecundū (quod omnes ferè Philoſophi exiſtimarunt) interrogo rurſus an materia ipſa facta ſit, nec ne. Et quidem Philoſophi ferè omnes materiam negarunt eſſe factam, ſed aſſeruerunt eſſe coæternam Deo, & ex ſe ac omnino neceſſariò habentem eſſe. In quo errore fuiſſe Stoicos, & Pythagoreos, & Platonem ipſum, & Hermetem Triſmegiſtum refert Tertullianus lib. contra Hermogenem cap. 1. & 8. & libro contra Valentin. cap. 15. & 16. & ſignificat Irenæus libro 2. cap 19. Epiphan. verò hæreſ. 7. etiam Peripateticos adiungit. & Lactantius libro 2. de origine erroris dicit, & Poetas & Philoſophos idem ſenſiſſe, & ſpecialiter deſignat Academicos, & maximè Ciceronem libro de natura Deorū. Quos Philoſophos hæretici multi imitati ſunt, vt Hermogenes, Manichæus, & alij, vt conſtat ex Tertulliano ſuprà, & Auguſtino libro de hereſib. in 46. & 59. & Gregor. Niſſen. lib. de opificio hominis cap. 23. & Euſeb. libro ſept. de præparat. Euang. c. 8. & 9. vbi etiam Sabellio hunc tribuit errorem.

Materiā non factam, ſed Deo coæternam qui aſſeruerint.
Plato.
Triſmegiſt.
Pythagorici.
Tertull.
Irenæus.
Epiphan.
Lactant.
Cicero.
Auguſt.
Greg. Niſſ.
Euſeb.

XVIII. Veruntamen hoc eſſe alienum ab omni ratione naturali, præter dicta in priori aſſertione, & præter ea quæ communia ſunt omnibus entibus creatis, oſtendi poteſt primò ex imperfectione materię primæ, nam cùm illa ſit infima omnium ſubſtantiarum etiam corruptibilium, incredibile eſt illam habere hanc perfectionem ſummā, quæ eſt ex ſe habere eſſe, cuius perfectionis aliæ ſpecies omnes rerum generabilium, & formæ illarum non ſunt capaces. Vnde ſumi pōt ſecunda ratio, nā ſi materia eſt coęterna Deo, & ex ſe habens eſſe, vel vt ſic fuit carens omni forma ſubſtātiali, vel ex ſe habuit aliquā. Primum dici non pōt, quia repugnat naturę materię, nā licet nō implicet contradictionem, tamen eſt alienum à naturali ordine rerum, & ideò veriſimile non eſt materiam ex ſe habere ſuam entitatem, & tamen habere illā in ſtatu præternaturali, & abſq; vlla formali perfectione, & conſequenter abſq; vſu vel vtilitate. Si aūt habuit formam aliquam ex ſe: ergo iam non ſola materia, ſed quædam ſubſtantia integra eſt ex ſe habens eſſe. Ex quo vlteriùs fit, totam illam ſubſtantiam eſſe ſimpliciter neceſſariam, & tam nō poſſe nō eſſe quā ipſam materiam primam, quia ꝙ eſt independens ab alio in ſuo eſſe, non poteſt illud amittere. Vnde ēt fiet illam materiam non poſſe deſeruire ad alias generationes, quia ſemper manebit ſub illa forma.

Impugnatur præcedens aſſertum.

XIX. Dicet forte aliquis, materiam ex ſe habere ſuā entitatem perpetuam; & formam etiam habuiſſe perpetuam, non tamen ex ſe, ſed à Deo. Sed hoc etiā dici non poteſt, tum quia repugnātiam inuoluit, quòd ex ſe habeat eſſe, & non quidquid neceſſarium eſt ad eſſe: tum etiam quia aliàs illa forma ex neceſſitate naturæ manaret à Deo: nam ſi fieret liberè, vnde cōſtaret eſſe æternam? eſt autem contra rationē naturalem dicere, Deum agere extra ſe ex neceſſitate naturæ. Et prætereà ſequitur, qua neceſſitate agit Deus illam formam, eadem conſeruare illam: & cōſequēter materiam ex neceſſitate ſemper eſſe ſub illa forma, ideòque minimè poſſe ad rerum generationes vel corruptiones deſeruire.

XX. Relinquitur ergo, materiam, cùm ex ſe non ſit, indiguiſſe aliquo principio efficiente à quo facta ſit: non potuit autem niſi per creationem fieri, quia non potuit fieri ex priori materia: ergo neceſſaria eſt omnino creatio alicuius rei, vt hæ res materiales poſſint exiſtere. Dices. Non potuit effectio materiæ eſſe creatio, quia creatio eſt rei ſubſiſtentis vt diximus, materia autem non eſt res ſubſiſtens, quia non eſt id quod eſt. Reſpondent aliqui, materiam, licet non propriè creetur propter dictam rationem, creari tamen ſaltem impropriè ſeu largo modo. Dico autem duobus modis poſſe intelligi materiam fieri: primò per ſe ſolam ac ſeparatam à forma: & tunc ſine dubio crearetur propriiſſimè: nam & eſſet ſubſiſtens, & fieret per modum totius, quamuis ipſa de ſe ſit pars, anima enim rationalis etiam eſt pars, & tamen propriiſſimè creatur. Imò ſi quantitas fieret ſeparata, ꝓpriè crearetur ex omnium ſententia. Alio verò modo fieri poteſt materia (& ita credimus eſſe factam) exiſtens ſub aliqua forma: & tunc, propriè loquēdo, totum compoſitum ex materia & tali forma dicitur creari, quia illud propriè eſt: fieri autem ei propriè tribuitur, cui & eſſe: tunc autem materia dicitur cōcreari, quod ſatis eſt ad demonſtrationem quam intendimus: nam illi actioni quatenus per eam fit totum, & nihil ei præſupponitur, conuenit ratio productionis ex nihilo. Si autē accuratè velimus diſtinguere illam actionem compoſitam in plures partiales quibus conſtat, inueniemus totam rationē creationis quæ in illa eſt, prouenire ex ea parte quæ eſt effectio materiæ ex nihilo, vt ſuprà tactum eſt explicando eductionem formæ ex potentia materiæ. Atque ita Patres & Doctores Eccleſiæ abſolutè & ſine vllo addito docent ac demonſtrant materiā eſſe creatam à Deo, vt videre licet in Tertulliano, Irenæo, Lactantio, Euſeb. Epiphan. Gregor. Niſſ. & Auguſt. locis paulò antè citatis. Et Auguſtino etiam lib. 1. Geneſ. ad liter. c. 14. & 15. Confeſſ. cap. 4. & Ambroſ. lib. 1. Hexam. cap. 1. & Athanaſ. lib. de Incarnat. Verb. in princip. & aliis paſſim.

Lactant.
Auguſt.
Athanaſ.

XXI. Supererat dicendum ad complendam hanc inductionem de intelligentiis, ſeu rebus immaterialibus. Veruntamen de illis nullum fieri poteſt ſpeciale argumentum, pręter illud vniuerſale ſumptum ex hoc principio, quòd repugnat dari plura entia improducta, & quòd ens improductum ſeu à ſe, eſt infinitè perfectum in genere entis; quia neq; ſpeciales rationes, neque differentiæ, neque aliqui effectus proprij intelligentiarum nobis innoteſcunt ex quibus demonſtremus illas habere eſſe ab alio, & non à ſe. Loquor autē de demonſtratione ſimpliciter, quia nonnulla coniectura ſumi poteſt ex motu cœli, vt infrà oſtendam; demonſtrando Deum eſſe. Vbi etiam illud principium ex profeſſo demonſtrandū eſt: nunc autem ſupponatur. Ex eo autem quod intelligentiæ habent cauſam efficientem, euidenter infertur neceſſariam eſſe creationem vt illę ſint: quia cùm non habeant cauſam materialem, vt ſuprà tactū eſt, non poſſunt per alium modū productionis fieri. Quod optimè cōfirmat productio animæ rationalis, quæ eſſe nō pōt niſi creatio: quia nō eſt eductio de potētia materię, vt ſuprà ēt probatū eſt. Quę ratio ꝓbat neceſſariā eſſe creationē vt homines generent, quia ſemper admiſcetur (vt ita dicam) eorū generationi. Vnde tàm frequēs eſt creationis vſus, quàm humanæ generationis. Niſi quis ita deſipiat, vt dicat animas rationales pręexiſtere ante corpora, ꝙ eſſet error nō ſolùm in fide, ſed ēt contra rationem naturalem, vt ſuo loco oſtēdēdū eſt, quia ad præſens nō refert. Nā etiamſi animę eſſent ante corpora, non tamen eſſent à ſe,

à ſe, & ſine efficiente: quia, præter alias rationes tactas, cùm anima ſit naturalis forma corporis, ſi ex ſe neceſſariò eſſet; ex æternitate exiſteret informando corpus: nam res quæ ex ſe habet eſſe, non poteſt habere illud in præternaturali ſtatu, & quaſi violento, qualis eſt ſtatus animæ extra corpus. Igitur ſiue anima incipiat cum corpore, ſiue ante illud, neceſſariũ eſt habere cauſam efficientem, & conſequenter fieri per creationem.

Demonſtratur prima cauſa creans.

XXII. Tertiò dicendum eſt (& colligitur ex dictis) neceſſariam eſſe in vniuerſo vnam primam cauſam efficientem, quæ per creationem res alias effecerit. Hoc ſatis patet ex diſcurſu facto in præcedente aſſertione. Et neceſſitas huius primæ cauſæ efficientis reſpectu cæterorum omnium entium demonſtranda eſt latiùs in citato loco. Quòd autem; hac neceſſitate ſuppoſita, non potuerit illa prima cauſa abſque creatione originem dare cæteris rebus, conſtat ex definitione creationis ſuprà datæ; quia non potuit prima cauſa ex aliqua materia res producere, quia non omnes res productæ habent materiam, & in his quæ illam habent, ipſa etiam materia debuit produci. Solùm eſt aduertendum, ſpecies rerum generabilium potuiſſe fieri in ſuis primis indiuiduis ex materia priùs tempore exiſtente; & tunc non fieret per creationem in toto rigore; quatenus tamen neceſſariò ſupponũt creationem materiæ, eatenus dicimus eſſe neceſſariã creationem ad earum productionem. Et hac ratione nomen creationis, præſertim in vſu ſanctorũ Patrũ, extendi ſæpè ſolet ad nouam productionem ex præiacente materia creata, vt patet ex Aug. lib. 1. con. adu. leg. & Proph. c. 24.

Soluuntur argumenta, & quid Philoſophi de creatione ſenſerint.

XXIII. Ad argumenta reſpondendo, in primo eorum petitur vt explicemus quid in hac veritate Philoſophi ſenſerint; & præſertim Ariſtot. De qua re multa diſputauit Eugubinus lib. 7. Peren. Philoſop. cap. 3. & ſequentibus. Sed quod ad alios Philoſophos attinet, docent quidem illi ſæpè mundum hunc creatum fuiſſe ab aliquo primo authore, tamen ſi rectè expendantur, non illi attribuunt veram creationem, ſed formationem ex præiacente materia, quam etiam *chaos* appellarunt, vt conſtat ex iis quæ referunt Tertullianus, & alij authores ſuprà citati, & Lactantius lib. 7. c. 3. Et hoc quidem illi explicarunt de effectione huius mundi ſenſibilis. De mundo autem ſuperiori & intelligibili, id eſt de Angelis obſcuriſſimè locuti ſunt: nec mirum, nam cùm non potuerint illos ex chao formare, non apparet quo modo potuerint illos à Deo productos conſtituere: niſi fortaſſe illos etiam materiales fecerint, quãuis corpore ſubtiliores: nam illi pro comperto habebant, Deũ nihil poſſe producere, niſi vt artificem qui ex præiacente materia operatur. Et hoc ſignificauit Anaxagoras, quẽ Ariſt. 1. Met. c. 6. tex. 18. laudat, eò quod dixerit omnia eſſe permiſta præter mentem: eamq; ſolã eſſe puram, & omni permiſtione liberam. Vnde & Galen. lib. de vſu p. c. 10. reprehendit Moyſem, quod dixerit, Deum imperio ſuo omnia produxiſſe.

Eugubinus. Vide Aug. lib. 11. de Ciui. c. 4. & lib. 12. c 17. Lactantius.

XXIV. Aliis verò prætermiſſis, de Ariſtotel. multi cẽſent, illum non agnouiſſe creationem, vt Greg. in 2. diſt. 1. quæſt. 1. & Henric. quodlibet. 8 quæſt. 9. & Iandun. 2. Metaph. quæſt. 5. Marſil. in 2. q. 1. art. 2. & Beſſario lib. 2. contr. calumniat. Platon. c. 6. & idem videtur ſentire Comment. 8. Phyſic. comm. 4. & ibid. Simplicius. Et habet hæc opinio non parua indicia in principiis Ariſtotelis. Primò quia vbiq; admittit, & ſupponit illud principium, *Ex nihilo nihil fit*. Secũdò, quia omnes actiones definit per ordinem ad potentiam paſſiuam: & omnem actionẽ ſentit habere coniunctam paſſionem; & motum vel mutationem, vt conſtat ex 3. Phyſic. à principio. Quod ſi dicatur; Ariſtotelem illis locis loqui tantùm de actione & efficientia naturalium cauſarum: adhuc obſtat, quia nũquam, etiam in Metaphyſica, ad alium actionis modum doctrinam ſuam extendit. Quin potiùs 5. Met. c. 12. definit potentiã actiuã per ordinem ad paſſiuã, dicens eſſe potentiam tranſmutandi aliud in quãtũ aliud: & c. 2. eodem modo definit cauſam efficientẽ per ordinem ad motum: non ergo agnouit alium efficiendi modum. Quod etiam confirmat, quia res incorruptibiles poſuit æternas, ſentiens eſſe per ſe neceſſarias: & ideò 2. Met. c. 1. in plurali ait *Principia ſempiternorũ non habere cauſas*: per ſempiterna autẽ intelligere videtur motus cœlorum, & perpetuam ſeriem generationum & corruptionum: quorũ principia ſunt cœli & intelligentiæ.

Ariſt. quid ſenſerit. Gregor. Henric. Iandun. Marſil. Beſſari. Plato. Comment. Simplicius.

XXV. Alij verò exiſtimant, Ariſtotelẽ cognouiſſe creationem; & Deum eſſe creatorem omnium. Ita ſenſit Auerroes 2. Metap. comm. 4. & 12. Metaph. comm. 44. & lib. de ſubſtan. orbis c. 2. & Alex. Aphrodiſ. his locis, & D. Tho. ibid. & 1. p. q. 44. & 2. contr. Gent. c. 15. & q. 3. de potentia, art. 6. & 8. Phyſic. lect. 2. Scot. in quodlib. q. 7. & in 2. d. 1. q. 3. Thom. de Argen. q. 4. Heruæus tractat. de æniternit. Mundi, q. 4. & alij. Et probatur, nam 2. Metaph. c. 1. dicit dari aliquod ens veriſſimum & perfectiſſimum omnium, quod ſit cauſa cæterorum. Et loquitur planè de cauſa efficiente, vt ibi etiam Comment. exponit, dicens, ſolùm primum ens eſſe per ſe ens & verum: cætera verò acquirere ab illo eſſe & veritatem. Vnde per illud plurale *principia ſempiternorum* ſolum Deum intelligere videtur Ariſt. vel propter eminentiam eius, vel propter plures cauſandi rationes. Præterea in 1. de Cœlo, c. 9. tex. 100. ponit quandam naturam immortalem ac diuinam, *vnde cæteris, aliis exactiùs, aliis offuſcatiùs ipſum eſſe, viuereque dependet*, &c. de Generat. c. 10. text. 59. ait non omnibus conuenire vt ſemper ſint, quoniam quædam longè ab ipſo principio abſunt: *& idcirco* (ait) *Deus modo deficienti conſulens, vniuerſum compleuit, cùm generationem inſtituiſſet continuam.* lib. etiam 8. Phyſic. & 12. Met. concludit eſſe vnum primum ens, & principem omnium: nõ eſſet autem princeps niſi eſſet principium omnium. Vnde Ariſt. 12. Met. tex. 38. ait cœlum & naturam pendere à Deo. Clariſſimè etiam docet eiſdem locis dari vnum finem omnium: ex quo planè fit dari etiam vnum efficiens, quia, vt infrà trademus, non poteſt eſſe finalis cauſalitas abſq; efficiente, non poteſt autem dari vna cauſa efficiens omnium niſi interueniente creatione, vt ſuprà probatum eſt. Præterea 2. Met. c. 2. probat illud principium, per quod maximè in cognitionem primæ cauſæ deuenimus, ſcilicet, non poſſe dari proceſſum in infinitum in cauſis efficientibus. Deniq; in lib. de Mundo ad Alex. id clariſſime docere videtur, *Quaſi flagitium* (inquit) *eſſet in diſputatione rerum mundi præterire id, quod ſummum in mundo habetur. Itaq; vetus fama eſt, & quidem hæreditaria mortalium omnium, vniuerſa à Deo, & per Deum nobis eſſe conſtituta. Nec verò vlla natura per ſe ſufficit, orbata ſalute quam ille ferat.*

Ariſtot.

XXVI. Alij diſtinctione vtuntur, dicentes Ariſtotelem non cognouiſſe creationem cum nouitate eſſendi:

co-

cognouiſſe autem creationem per modum dimanationis naturalis & æternæ à primo ente, & hoc modo poſuiſſe res incorruptibiles manaſſe à Deo ex æternitate. Sed licet hoc de cæteris rebus poſſit ſuſtineri, tamen de anima rationali non poteſt: nam ipſe 2. de Gener. animal. c. 3. ait, animam rationalem venire de foris: id eſt, nõ educi de potentia materiæ, & conſequenter fieri per creationem. Poteſt autem de illa reddi ſpecialis ratio, quia non fit niſi oblata creatione corporis, & propter compoſitum. Neque enim veriſimile eſt Ariſtot. poſuiſſe animam nõ factam, ſi reliqua omnia extra Deum cognouit eſſe facta. Neq; etiam dici poteſt ipſum ſenſiſſe omnes animas fuiſſe æternas, & poſteà in tempore vniri corporibus: nam idem Ariſt. 12. Metaph. c. 3. tex. 16. generatim ait formam non præexiſtere prius quam vniatur materiæ, & apertè comprehendit rationalem animam: nam ſubdit in illa eſſe ſingulare quod maneat poſteriùs, id eſt poſt diſſolutum compoſitum, in inceptione autem, eò quod ſimul cum compoſito incipiat, nullam admittit exceptionem. Hæc igitur pars veriſimilior eſt, quanquam negari non poſſit Ariſt. exiguam de hac re cognitionem habuiſſe, ideoq; perpauca de hac efficientia tractaſſe, quamuis 9. Metaph. c. 1. ſatis inſinuauerit agnouiſſe ſe potentiam actiuam, quæ non indiget motu, vel mutatione ad agendum.

XXVII. Ad ſecundum argumentum ſatis probatum eſt contraria inductione, quomodo demonſtretur aliqua eſſe entia, quæ nõ niſi per creationem fieri poſſunt, quod nobis præſertim conſtat de materialibus rebus. De immaterialibus verò ſolùm ex hypotheſi probamus, ſi quę ſunt extra Deum, non niſi per creationem fieri poſſe, neque etiam eſſe poſſe ſi non fiat. An verò probetur ratione naturali dari huiuſmodi ſubſtantias præter Deum, de animabus quidem rationalibus id ſupponimus ex ſcientia de anima, de aliis verò infrà videbimus, nam ad præſens non refert.

XXVIII. Ad tertium de maiori propoſitione, ſcilicet, quod ad creandum requiratur virtus infinita, dicturi ſumus ſect. ſequenti, nunc ſolùm dicimus, ex aliis mediis ſufficienter probari, & creationem eſſe, & dari in rebus potentiam quæ ſit ſufficiens principium illius, ſiue illa infinita eſſe debeat, ſiue finita ſufficiat. Vnde, ſi aliunde ſatis probetur requiri ad creandum potentiam infinitam, ex neceſſitate creationis ſufficienter concludetur dari in rebus potentiam infinitam. Neque erit petitio principii, aut vitioſus circulus, quia vel non probamus creationem eſſe poſſibilem ex infinitate illius potentiæ, ſed quia aliunde colligimus neceſſitatem eius, & nõ repugnantiam, tum illius, tum etiam potentiæ quæ ſit principium eius, abſtrahendo ab eo quod finita, vel infinita ſit, vel ſi ex infinitate potentiæ concludamus creationem eſſe poſſibilem, ſumimus ipſam potentiæ infinitatem vt demonſtratam ex infinitate eſſentiæ & perfectionis diuinæ, quam ex aliis principiis colligimus, vt infrà videbimus.

Qualiter per creationem fiat ens in quantũ ens.

XXIX. Ad quartum reſpondeo, propoſitionem illam, *per creationem fit ens in quantum ens*, multiplicem ſenſum habere poſſe: vnus eſt, ſi illud *in quantum* reduplicatiuè ſumatur, & cadat in rationem entis abſtractiſſimam, & communem Deo ac creaturis. Et hic ſenſus eſt falſus; nam ſignificatur per illum, ens ex vi illius præciſæ rationis eſſe terminum creationis, quod falſum eſt. Et hunc ſenſum ſupponit quartũ illud argumentum, eumq; ſufficienter impugnat:

Vide Caiet. 1 p. q. 44. artic. 2.

A nihil tamen obſtat veritati creationis, quia illa propoſitio in eo ſenſu non ſequitur ex definitione creationis, vt patet. Nam ſi fiat ens reduplicando tantùm rationem entis finiti ſeu factibilis, id ſatis erit ad rationem creationis, nam ſufficit vt res fiat omnino ex nihilo. Atque hic eſſe poteſt alter ſenſus illius locutionis, qui verus eſt, & ex eo ſolùm ſequitur, omne ens finitum eſſe creabile, quod etiam eſt verum. Vltimus autem & proprius ſenſus eſt, vt illud *in quantum*, ſpecificatiuè tãtùm ſumatur. Et hoc modo eſt veriſſima propoſitio, quia per creationem per ſe primò fit res ſecundum totam rationem entis, eò quòd creatio nullã rationem entis in eã ſupponat. Nam iuxta doctrinam Ariſtotelis illud dicitur per ſe primò fieri, quod nullo modo ſupponitur in re quæ fit: fieri ergo ens in quantum ens, nihil aliud eſt, quam quod ipſamet ratio entis per ſe primò fiat in tali effectu per talem actionem. Ex hoc autem ſenſu non ſequitur omne ens ſecundum rationem entis quam in ſe habet, poſſe terminare creationem: quia, vt ex dialectica conſtat, particula, B *in quantum* ſpecificatiuè ſumpta non infert vniuerſalem ſenſum ſeu diſtributiuum, quia nõ denotat adæquatam rationem ſeu cauſam prædicati, ſed ſolùm deſignat partem vel rationem ſecundum quam cõuenit. Rectè tamen infertur ex illo ſenſu, ipſam rationem entis vt ſic non reperiri vniuocè in entibus, quæ terminare poſſunt creationem & in ente increato, vt dicemus infrà hanc diuiſionem declarando.

Ad vltimam probationem ſumptam ex eo, quod eſſe eſſentię rerum ſupponitur creationi earum, qui XXX. exiſtimant eſſe eſſentiæ ſecundum ſe eſſe aliquid æternum, dicerent fortaſſe creationem eſſe ex nihilo exiſtentiæ, non verò eſſentiæ. At verò Vvicleph dixit creationem non eſſe productionem ex nihilo ſimpliciter, ſed ex eſſe intelligibili ad eſſe extra Deum, vt refert Vvaldenſis, tom. 1. lib. 1. capit. 17. Scotus item in 2. d. 1. q. 2. ait creationem eſſe productionem ex nihilo, id eſt, non de aliquo ſecundum eſſe exiſtentiæ, nec ſecundum eſſe eſſentiæ; non tamen ex nihilo, id eſt, de nullo modo ente, nec ſimpliciter nec ſecundum quid: ſupponit verò res habere eſſe cognitum prius quàm fiant. Veritas autem eſt, eſſe eſſentiæ creaturæ, aut eſſe cognitum ſeu intelligiC bile, antequam creaturæ fiant, nihil reale eſſe extra Deum, vt dicemus latè infrà, in diſp. de eſſentia & exiſtentia creaturæ. Quapropter illud eſſe nihil obſtat quo minus per creationem fiat creatura ex nihilo, & in quantum ens.

Scotus.

SECTIO II.

Vtrum ad creandum requiratur infinita vis agendi, & ideò ita ſit Dei propria, vt creaturæ communicari non poſſit.

NOn defuerunt Philoſophi, qui non ſolùm de poſsibili, ſed etiam de facto dicerent potentiam creandi communicatam eſſe creaturis, & angelum ſuperiorem creaſſe inferiorem ſibi proximum, & infimum creaſſe res corporeas. Quod opinatus eſt Auicenna, cuius opinionem ſuprà tetigimus tractando de eductione formarum: & iterum occurret infrà tractando de virtute actiua intelligẽtiarum creatarum. Vera tamen ac certa doctrina docet de facto nullam creaturam aliquid creaſſe, ſolùm enim Deum omniũ creatorem vera fides agnoſcit, I.

Creatura nihil vnquam creauit.

Auguſt. rtul. .maſc. ·rillus, exand.

ſcit, & Sancti omnes docent, præſertim D. Augu. 12. de Ciuit. c. 24. Tertull. lib. de præſcript. hæretic. Damaſcen. lib. 2. c. 3. & Cyrill. Alex. lib. 2. contra Iulian. ſub finem. Ac tandem definitum eſt in c. Firmiter, de ſum. Trinit. & fide Cathol.

II Ex hoc autem certo principio eadem ferè certitudine colligitur nullam creaturam de facto habere poteſtatem creandi, quia non eſt veriſimile dediſſe Deum alicui creaturæ hanc poteſtatem, & non concedere ſeu permittere illi vſum eius: nam ad Dei prouidentiam ſpectat vt ſinat creaturas proprios motus ſeu actiones operari; & quia aliàs fruſtra eſſet talis potentia in rerum natura. Item quia quod à nulla naturali cauſa vnquam factum eſt, meritò cenſetur impoſſibile per naturales cauſas. Atq; ita & Patres, & Theologi omnes eodem modo, & ſub eadem certitudine negant creaturam habere naturalem vim creandi, qua negant vnam creaturam creaſſe aliam.

III. Quamuis autem hæc ſint nobis certa ex reuelatione, inquirimus (quod præſentis muneris eſt proprium) an poſſint ratione naturali perſuaderi, & cõuinci, quod omnino pendere cenſemus ex quæſtione propoſita, nam ſi probauerimus potentiam creãdi ob infinitam perfectionem quã requirit, eſſe incommunicabilem creaturæ, demonſtratum relinquetur id quod de facto fides docet. Si autẽ potentia creandi non includit eſſentialiter illam infinitatem, & ideò non repugnat communicari creaturæ, non poterit ratione probari non eſſe de facto communicatam, tam potentiam quam actum eius: pendebit enim ex libera Dei voluntate, cuius decretum ſi ex effectibus non manifeſtatur, per ſolam reuelationem poteſt nobis innoteſcere.

Ratio dubitandi ponitur, & ſenſus quæſtionis aperitur.

IIII. Ratio ergo difficultatis in præſenti quæſtione eſt, quia nulla eſt hactenus inuenta ſufficiens ratio, nedum demonſtratio, quæ perſuadeat requiri ad creandum virtutem ſimpliciter infinitam. Loquor autem de virtute principali, quæ ſua vi poteſt effectum producere: nam de virtute inſtrumentali nolumus ex profeſſo diſputare, eò quod res merè Theologica ſit. Virtus autem principalis creandi, variis modis intelligi poteſt: primò vt ſit in illo ordine vniuerſalis ſeu adæquata obiecto creabili: & de hac euidentiſſimum eſt, non poſſe communicari creaturæ. Neque hoc eſt (quod ego ſciam) ab vllo authore in dubium reuocatum. Et ratio eſt clara, quia talis potentia habet obiectum infinitè perfectum Syncategorematicè: nam in illa latitudine obiecti, nullũ poteſt ſignari tantæ perfectionis, quin aliud maioris perfectionis creari poſſit, & ita in infinitum: ergo in potentia, quæ ſua virtute continet totum illud obiectum requiritur virtus, & perfectio ſimpliciter infinita: quia neq; actu finita ſufficere poteſt, aliàs poſſet æquari & ſuperari ab aliqua parte obiecti ſui, neque poteſt virtus illa eſſe infinita Syncategorematicè, quia ſimul & actu habet exiſtentem totam ſuam virtutem & perfectionem. Neque etiam ſatis erit quod ſit infinita ſecũdum quid, ſeu in aliquo ordine entium, nam inprimis huiuſmodi infinitum, eſt ſimpliciter & actu finitum, & prętereà latitudo obiecti non clauditur ſub aliquo genere vel ordine rerum, ſed abſolutè complectitur totam latitudinem entis creabilis: ergo potẽtia quæ totum illud continet & ſuperat, non poteſt eſſe ſe-

A cundum quid tantùm infinita, ſed ſimpliciter, & in tota entis latitudine.

Secunda ratio adhiberi poteſt, quia impoſſibile eſt potentiam aliquam productiuam ſe ipſam claudere ſub obiecto ſuo adæquato: quia impoſſibile eſt aliquid poſſe creare ſe ipſum: ſed omnis creatura continetur ſub ente creabili, vt per ſe notum eſt: ergo nõ poteſt habere pro obiecto adæquato ſuæ potentię ens creabile vt ſic: aliàs ſe ipſam clauderet ſub obiecto ſuo. Et hac ratione nulla res generalis poteſt habere talem potẽtiam generandi, quæ pro obiecto adæquato habeat ens generabile. Neque aliquod indiuiduum poteſt habere potentiam, cuius adæquatum obiectum ſit ipſa ſpecies. His ergo rationibus ſatis demonſtratur potentiam creandi hoc modo eſſe infinitam, & Dei propriam, ac incommunicabilem creaturis. V.

Alio item modo poteſt intelligi potentia creandi quæ vim habeat ſe ſola, & abſq; dependentia vel concurſu alterius aliquid ex nihilo producere. Et hoc etiam modo exiſtimo ſatis probari poſſe, talem B potentiam non modo, vt ſe extendit ad omne creabile, ſed etiam vt determinata ad creandum quodlibet ens, eſſe infinitam & incommunicabilem creaturę, de qua re acturi ſumus infrà diſp. 22. Nam quoad hoc eadem ratio eſt de potẽtia creandi, & de quacunq; facultate creata ad agendum ex præſuppoſito ſubiecto: quia nulla eſſe poteſt independens in agẽdo à prima cauſa, taliſq; independentia infinitam requirit perfectionem, vt ibi videbimus. VI.

Tertio igitur modo intelligi poteſt virtus creandi ſolùmper modum cauſę principalis proximę, dependentis in agendo à prima cauſa, & limitatæ ad certum ordinem vel ſpeciem rerum creandarum, vt ad creanda corpora, vel has ſpecies Angelorum, vel aliquid ſimile. Et de hac potentia non apparet ratio ſufficiens cur requirat perfectionem ſimpliciter infinitam, aut cur non poſſit communicari creaturæ, quia neq; ex parte obiecti habet infinitatem, cùm ponatur limitata ad obiectum finitæ perfectionis, neq; etiam ex modo agendi, cùm ponatur dependens à concurſu alterius. VII.

Nec ſatisfacit, quod multi aiunt, ex modo agendi colligi infinitatem, non ob independentiam a- VIII.
C ctionis à ſuperiori cauſa agente, ſed ob independẽtiam actionis à cauſa materiali. Nimirum quia reducere aliquid de potentia in actum requirit aliquam virtutem: & quò illa potentia magis eſt elongata ab actu, eò maior virtus requiritur in agente: ergo quod ita eſt elongatum ab actu, vt in nulla potentia paſſiua contineatur, requirit infinitam potentiam in agente, vt fieri poſſit. Hæc (inquam) ratio non ſatisfacit, primò quidem quia independentia actionis à ſubiecto non videtur eſſe tanti momenti, nec tantam indicare perfectionem, vt requirat in agente virtutem infinitam ſimpliciter, cur etenim? Nam concurſus materiæ quid finitum eſt: cur ergo ſuppleri non poterit per virtutem agentis ſuperioris ordinis & perfectioris, eſto infinita non ſit? Deinde quia illa gradatio, vel proportionalis ſupputatio non eſt formalis, tum quia ad ſummum infert vim agendi ſuperioris ordinis, quam ſit omnis potentia definita ad agendum ex potentia paſſiua, ſiue propinqua, ſiue remota, ſeu magis aut minus elongata ab actu: tum etiam quia ille progreſſus intelligi debet reſpectu eiuſdem, & cæteris paribus, nam fieri poteſt vt ad producendam formam perfectiorem ex propinqua potentia requiratur maior perfe-

perfectio, quam ad producendam infimam formam ex remota potentia. Sic igitur ad creandam rem infimam, v.g. materiam primam, ſufficere poterit finita potentia, diſtincta tamen in ſpecie ab omni potentia generatiua.

IX. Et augetur difficultas: nam virtus principalis ad agendum, dupliciter poteſt creaturæ tribui. Primò, vt connaturalis & debita, vel manans à principiis naturæ, vt eſt calor in igne: vel vt ſuperaddita vel indita naturæ, ſicut eſt lumen gloriæ in beatò. Quamuis ergo gratis demus virtutem connaturalem agẽtibus creatis non poſſe extendi ad creationem, propter dictam improportionem, tamen de virtute ſuperaddita naturæ nihil probat illa ratio, quia illa virtus eſſe poteſt ſupernaturalis, atq; ita ſuperioris ordinis, ac proinde ſufficiens ad vincẽdam illam improportionem. Ita enim reſpondent Theologi, cùm ſimile ſit argumentum, ſcilicet, ad videndum obiectum intelligibile miſtum ex actu, & potẽtia, requiritur lumen intellectuale alicuius perfectionis, & quo plus tale obiectum habet de actu, & minus de potentia, eò perfectius requiritur lumen ad videndum illud: ergo ſi obiectum eſt purus actus nullam habens potentiam, requiritur infinitum lumen. Reſpondent (inquam) Theologi negando conſequentiam, & aſſerendo ſatis eſſe lumen ſuperioris ordinis. Cur ergo non poſſumus eodem modo reſpondere de potentia creandi?

Variæ ſententiæ.

X. PRopter has ergo & ſimiles cauſas nõnulli Theologi dicunt nulla ſufficiente ratione oſtendi repugnare ſimpliciter creaturæ potentiam creandi. Ita ſentit planè Gabriel in 2. diſtinctione 1. quæſtione 4. artic. 3. Nam licet ſimpliciter doceat creaturam non poſſe creare, quærens tamen huius rei rationem, reſpondet non poſſe reddi aliam, niſi quia hæc eſt conditio creaturæ quam à Deo recepit, cuius ordinem tranſgredi non poteſt. Quod verò creaturæ hanc conditionem operandi receperint, dicit ſolùm conſtare experientia. Sed inprimis hæc experientia ad ſummum habetur in agentibus, effectibusque materialibus, quomodo verò expertus eſt Gabriel Angelos nihil agere, nec egiſſe vnquam niſi ex paſſo? Quomodo item expertus eſt vnum hominem, dum alium generat, non attingere efficiendo animam ipſam? Deinde ſolùm videtur fundari in conditione & ordine quem de facto creatura recepit à Deo, vel ergo ſentit potuiſſe Deum aliã conditionem vel modum agendi concedere creaturæ, vel non ſatis quæſtioni reſpondet. Eandem ſententiam clariùs tenet Durand. in 2. d. 1. q. 4. qui negat ad creandum requiri virtutem infinitam, ac ſubinde negat repugnare creaturæ efficere aliquid abſque mutatione ex ſubiecto, & ſoluit rationes omnes, quæ ſolent ad id probandum adduci. *Durand.*

XI. *Poſterior. Magiſter. D.Thom. Scotus. Ocham. Ægidius. Henric.* Nihilominus contraria ſententia eſt communis Scholaſticorum. Eam tenet Magiſter in 4. d. 5. & D. Thom. 1. p. q. 45. art. 5. & ſæpè alibi, & omnes eius ſectatores, & Scotus quem ſui etiam ſequuntur in 4. d. 1. q. 1. Ocham in 2. q. 7. quamuis ſentiat non poſſe ſatis demonſtrari. Idem Quodlib. 2. q. 9. Henric. quodlib. 4. q. 37. & Ægid. quodlib. 5. q. 1.

Reſolutio quæſtionis.

XII. ET mihi quidem poſterior ſententia vera & certa eſſe videtur, difficillimum tamen cenſeo cogen- A tem demonſtrationem ad illam confirmandam afferre. Cuius ſignum eſt, quia authores qui in concluſione conſentiunt, in ratione reddenda ſummè diſſentiunt: & ſinguli aliorum rationes impugnant. Quocirca apud me illa eſt efficaciſſima ratio, quæ ex principio fidei ſumitur: & ideò potiùs dixi mihi eſſe certam aſſertionem, quam euidentem: nam ſicut ex eo quod creatura nihil vnquam creauit, rectè ratiocinamur, nullam creaturam factam habere potentiam creandi: ita ex eo quod nulla creatura facta habet potentiam creandi, rectè exiſtimo colligi nullam creaturam factibilem eſſe capacem huius facultatis. Hanc conſequentiam probo primò, quia ſi talis creatura eſſet poſſibilis, conſtitueret ſanè alium ordinem, & gradum creaturæ præter eos qui nunc ſunt, quia haberet diſtinctum & altiorem operandi modum: ergo pertinuiſſet ad perfectionem vniuerſi vt in eo eſſet talis creaturarum ordo ſeu gradus: ergo è conuerſo, cùm Deus condiderit vniuerſum ſine tali creatura, ſignum eſt illam non contineri in ordine creaturarum, neq; eſſe poſſibilem: ideoq; ad B complementum vniuerſi non pertinere. Quam rationem inferiùs locupletabimus, diſp. 38. cùm ſimili diſcurſu oſtendemus eſſe in vniuerſo intelligentias creatas.

Secundò explicatur ampliùs eadem ratio, quia inter ſubſtantias creabiles nullus eſſe poteſt altior gradus, quam ſit Angelorum, ſeu intellectualiũ rerum: inter accidentia verò, ſi vt Philoſophi loquamur, nulla ſunt meliora quàm ea quæ his ſupremis ſubſtantiis connaturalia ſunt. Si verò loquamur vt Theologi, nulla poſſunt eſſe meliora quam ea, quæ pertinent ad ordinem gratiæ & viſionis beatæ: ſi ergo in his ſupremis ordinibus rerum non inuenitur potentia creandi, in nulla creatura poſſibilis eſt. Nã quod in gradu Angelorum poſſint fieri alii perfectiores in ſpecie, quam ſint omnes facti, non eſt ſatis vt habeant modum operandi tam diuerſi ordinis & rationis. Et ideò Auguſt. 3. de Trinit. ca. 8. pro comperto habet, ſi Angeli tam boni quàm mali creare non poſſunt, nullam creaturam poſſe. XIII. *Auguſt.*

Ratio Scoti expenditur.

C TErtiò conatus eſt Scotus huius inductionis ſeu experientiæ quam ſupponimus, rationem aliquam reddere, & ex illa cauſam colligere ob quam nulla creatura factibilis creatrix eſſe poſſit, cuius diſcurſum ſic proponere poſſumus, & amplificare. Nam omnis creatura, vel eſt materialis, vel ſpiritualis: neutra autem ex his creare poteſt: ergo nulla. Patet conſequentia, quia illa duo membra quæ includunt immediatam, & contradictoriam oppoſitionem, complectuntur omnes creaturas poſſibiles. Minor verò quoad priorem partem de creaturis materialibus probatur, quia vel ſubſtantia materialis crearet per materiam, aut per formam, aut per accidentia. Non per materiam, quia hæc non eſt actiua, neque eſſe poteſt: repugnat enim intrinſecè entitati & imperfectioni eius, quia eſſentialiter eſt pura potentia paſſiua. Vnde cùm hæc ratio communis ſit omni materiæ creabili, fieri non poteſt materia prima quæ ſit principium creandi. Et hoc ſanè per ſeſe, & ex terminis videtur notum, nam tanta perfectio quanta creatio indicat, planè repugnat cum tanta imperfectione quantam materia prima præ ſe fert. XIIII.

Neq; etiam materialis forma (de hac enim nunc agimus) poteſt eſſe creationis principium. Primò qui- XV.

quidem quia talis eſt modus agendi, qualis eſt modus eſſendi: ſed hæc forma habet in ſuo eſſe connaturalem dependentiam à ſubiecto: ergo & in omni áctione cuius ipſa eſt proprium & cõnaturale principium. Secundò, quia talis forma non eſt connaturali modo producibilis per creationem propriã, ſed vel per eductionem, vel per concreationẽ cum toto compoſito: ergo neq; ipſa poteſt eſſe principiũ creandi. Patet conſequentia, quia ad ſummum eſſe poteſt principium producendi formam ſibi ſimilem, & modo etiam ſibi proportionato, & connaturali ipſi formæ producẽdæ. Quod tertiò ita declaro, nam talis forma aut eſſet principium creandi materiam, aut formam, aut compoſitum: non materiam, quia talis forma eſt poſterior materia, & ordine naturæ ſupponit illam vt eſſe poſſit, & ideò etiam illam ſupponit vt agere poſſit. Maximè quod forma adeò imperfecta non poteſt cõtinere eminenter ipſam materiam, & ideò non poteſt rem adeò ſibi diſſimilem procreare. Neq; etiam poteſt creare formam, quia non poteſt producere formam ſpiritualem cùm ſuum ordinem excedere non poſſit: neq; formam materialem producere poteſt, niſi modo connaturali ipſi formæ producendæ: non poteſt enim immutare ordinem rebus ipſis connaturalem: talis autem forma quando non concreatur materiæ, non eſt factibilis per creationem, ſed per ſolam eductionem, quia non eſt capax proprii eſſe ſine dependentia à materia.

XVI. Vnde etiam relinquitur, talem formam non poſſe eſſe principium creandi totam ſubſtantiam materialem, quia hæc creari non poteſt niſi ab eo qui poteſt creare materiam. Quod verò multò minùs poſſit ſpiritualem ſubſtantiam creare, tanquam euidens ſupponitur, quia non poteſt tranſcendere ſuum ordinem in agendo. Et eodem diſcurſu facilè concluditur non poſſe materialem ſubſtantiam ſecundum ſe totam, aut per ſe primò eſſe principium creandi, tum quia, vt dictum eſt, materia non poteſt eſſe principium agendi nedum creandi, tum etiam quia totum compoſitum non poteſt habere vim agendi, niſi ab his partibus ex quibus eſſentialiter conſtat: ſi ergo neq; in materia, neque in forma poteſt eſſe illa vis creãdi, aut proportio ad talem actionem, neq; in toto compoſito eſſe poteſt.

XVII. Reſtabat dicendum de accidentibus huius ſubſtantiæ, quod erat tertium membrum in illa priori parte propoſitum: ſed de accidentibus generatim ſtatim dicemus plura, nunc hoc membrũ ſumimus vt ſatis probatũ ex dictis de ſubſtantiali forma: nam ſi hæc non poteſt eſſe principium creandi, propter naturalem dependentiam, quam habet à materia, multò minùs eſſe poterit accidens materiale, quod & magis dependens eſt, & minùs perfectum: præſertim cùm tractemus nunc de cauſa principali. Atq; hic diſcurſus de rebus materialibus, mihi quidem videtur efficax, & æquè procedere de ſubſtantiis factis & poſſibilibus, nam fundatur in propria natura & imperfectione ſubſtantiæ materialis vt ſic: & in connaturali proportione inter agere & eſſe, quæ immutari non poteſt. Nam licet Deus poſſit agere in creatura, vel per creaturam aliud, quam ſit illi connaturale, non tamen poteſt facere quod ſit connaturale alicui creaturæ, id quod eſt improportionatum naturæ eius.

XVIII. Venio ad alteram partem in principali argumento propoſitam de ſubſtãtia ſpirituali. Quam Scotus non aliter probat, niſi quia ſubſtantia ſpiritualis creata nihil poteſt efficere niſi medio accidente, ſed medio accidente non poteſt quicquam creare: ergo nullus Angelus poteſt habere vim creandi. Maiorem ex eo probat quod Angelus nihil poteſt efficere niſi mediis actibus intellectus, & voluntatis: hi autem actus ſunt accidentia, nec fieri poteſt Angelus in quo tales actus ſint ſubſtantia, & non accidens vt ibi fusè probat, & nos nunc admittimus, quidquid ſit de efficacia rationum eius quoad hanc partem, de qua dicemus infrà diſputando de intelligẽtiis creatis. Minor autem probatur ab Scoto, quia accidens ſolùm poſſet requiri ad creandum vel tanquam actio ipſa, quæ terminatur ad rem creatam: & hoc dici non poteſt in præſenti, quia huiuſmodi actio eſt in ipſo termino, vt infrà videbimus: vnde talis actio non poteſt eſſe intellectio, vel volitio Angeli. Vel poſſet requiri accidens vt principium talis actionis: hoc autem eſſe non poſſe ſolùm probat ex generali principio, quod accidens non poteſt eſſe principium ad producendam ſubſtantiam. Quod quidem de principio principali omnes admittunt, & in hoc ſenſu videtur ſufficiens præſenti intẽtioni: nam, vt diximus, ſolùm agimus de principio principali.

Veruntamen ipſe Scotus extendit illam propoſitionem etiam ad principium inſtrumentale, quo ſenſu non eſt in vniuerſum vera, vt ſuprà vidimus: an verò peculiari ratione vera ſit de inſtrumento creationis, infrà dicam. Supponit autem hic diſcurſus Scoti quoad hanc vltimam partem, quod ſi creatura poſſet creare, deberet creare ſubſtãtiam, quod meritò ſupponit: quia, vt ſuprà diximus, non poteſt creari, niſi aut res ſubſiſtens, aut per modum ſubſiſtentis: creatura autem non poteſt creare accidens per modum ſubſiſtens, ſeu ſeparatum à ſubiecto: quia talis modus eſſendi non poteſt eſſe connaturalis accidenti, non poteſt autem creatura habere vim ad producendam rem modo præternaturali, aut ſine aliis cauſis, à quibus natura ſua neceſſariò pendet. Adde, quod accidens inhærens ſubſtantiæ, & impotens natura ſua ad exiſtendum aliter, non poteſt natura ſua eſſe principium creandi accidens per ſe ſeparatum, quia talis modus agendi ſuperat modum eſſendi connaturalem tali accidenti. XIX.

Vnum ergo tantùm eſt in quo diminutus videtur hic diſcurſus Scoti, nempe illud Dilemma, quod accidens tantùm poſſet requiri ad creandum, vel tanquam actio, vel tanquam principium actionis: nam præter hæc poſſet eſſe tertium membrum, ſcilicet, quod actus accidentalis prærequiratur ad applicandam vel dirigendam proximam virtutem agendi, nam hoc modo requiruntur etiam intellectio & volitio ad opera artis, & ad mouendum localiter. Poſſet ergo quiſpiam dicere vnum Angelum poſſe creare alium proximè & immediatè per ſubſtantiam ſuam tanquam per principium agendi, tamen vt illud principium agat modo liberò & intellectuali, requiri actum voluntatis, vt applicantem illud principium, ſeu potentiam exequentem ad operandum, & actum intellectus vt dirigentem, atq; hoc modo nõ eſſe incõueniens, ad creationem ſubſtantię requiri actum accidentalem. Sic.n. in animalibus potentia generandi applicatur ad operandum per appetitum, & in homine per voluntatem, & intellectus, licet ſit perfectior potentia quam voluntas, ſubordinatur illi quoad exercitium ſeu applicationem ad actum. Sic igitur virtus creandi, etſi XX. In quo deficiat diſcurſus Scoti.

di, etſi ſubſtantialis eſſet & perfectior, poſſet ſubordinari voluntati, & per actum eius accidentalem ad ſuam actionem applicari.

XXI. Quid ad endum Scoti diſcurſu. Propter hanc ergo cauſam non cenſeo hanc probationem omnino efficacem quoad creaturas ſpirituales & intellectuales. Poſſunt tamen hîc applicari coniecturæ, quibus infrà probabimus non poſſe Angelos ad nutum ſuæ voluntatis transmutare materiam ad formam: nam ſi id verum eſt, multo maiori ratione non poterunt aliquid ex nihilo facere: de illis autem rationibus dicemus infrà. Præterea certum eſt nullam intelligentiam finitam poſſe creare aliam perfectiorem ſe, nam hoc eſt ſupra virtutem cauſæ principalis. Neq; etiam eſt cur poſſit creare materiales ſubſtantias, quia illas non continet eminenter, cùm ſit ad definitam ſpeciem limitata, & cùm proportionem nullam habeat cum corporalibus; ad alias verò ſpirituales ſubſtantias ita comparetur vt intra eundem gradum condiſtinguantur tanquam ſpecies perfectæ, ſicut diſtinguuntur ſpecies ſeu genera animalis. Vnde ſicut per ſe loquendo, non poteſt vnum animal generare aliud diuerſę ſpeciei, etiam minus perfectæ, ita neq; vnus Angelus poſſet creare inferiorem, ſolùm ergo reſtat probandum quod nec ſibi ſimilem in ſpecie creare poſſit. Cuius rei facilè redderetur ratio, ſi verum eſſet non poſſe intelligentias multiplicari numero intra eandem ſpeciem. Sed quia illa opinio vera non eſt, ideò dici poteſt, ſaltem multiplicationem indiuiduorum non eſſe per ſe intentam à natura, ſed ſolùm propter conſeruandã ſpeciem, ideoq; non eſſe connaturale indiuiduis incorruptibilibus habere propriam virtutem producendi ſibi ſimilia in ſpecie. Deniq; accommodando diſcurſum Scoti, poteſt addi coniectura, quia ſubſtantiæ intellectuales creatæ in operationibus ſibi maximè propriis, quales ſunt intellectus & voluntatis, non poſſunt quicquam efficere niſi ex præſuppoſito ſubiecto, ergo veriſimile eſt non poſſe habere vim naturalem ad efficiendam actionem omnino ſubſtantialem, & independentem à ſubiecto.

Ratio qua Ochamus vtitur, perpenditur.

XXII. Aliam rationem adducit Ocham dicta quæſt. 7. ſcilicet, quia omnis creatura aut naturaliter agit, aut liberè, ſed neutro modo poteſt habere virtutem creandi: ergo. Minor quoad priorem partem probatur, quia talis cauſa naturaliter agens ſimul crearet quidquid poſſet, quia non penderet ex diſpoſitione vel capacitate paſſi: crearet ergo infinita, vel in ſpecie, vel in indiuiduo, quia nullus poteſt ſignari numerus finitus quem cauſare poſſit. Altera pars de cauſa libera probatur, quia licet non neceſſariò crearet illa omnia, tamen ſaltem poſſet velle, & cõſequenter poſſet creare ſimul illa omnia, quod eſt inconueniens. Sed hæc ratio minùs eſt efficax, quam præcedens; neutrum enim membrum ſatis impugnatur, nam licet talis cauſa naturaliter ageret, penderet tamen in agendo à diuino concurſu, & ab eodem poſſet determinari ad agendum finita, & hæc potiùs quàm illa. Sicut nunc agens naturale applicatum paſſo ex ſe indifferens eſt ad producendum hanc vel illam indiuiduam formam ex infinitis, determinatur autem per concurſum Dei. Sed inquit Ocham, inconueniens eſſe vt talis creatura ſuſpendatur ab actione ſua, ſi poteſt producere infinita. At hoc idem argumentum fieri poteſt de diui- A na potentia, nullum ergo eſt illud inconueniens, quia infinita non ſunt producibilia actu ſimul omnia. Et eadem ratione impugnatur probatio alterius partis, quia ad voluntatem etiam diuinam applicari poteſt: non ergo poſſet talis creatura velle creare ſimul infinita, quia obiectum eſſet impoſſibile, vel ſi id vellet, inaniter & inefficaciter vellet: ſolùm ergo poſſet pro ſuo arbitrio hęc vel illa ex infinitis creare. Rectè tamen concludit argumentum, quod talis creatura poſſet intra eandem ſpeciem, vel idem genus creare Syncategorematicè infinita, id eſt, non tot quin plura, ſaltem ſucceſſiuè: quod etiam Ocham cenſet inconueniens, ſed nullum eſt, nam Sol etiam poteſt ſic in infinitum plura generare ſucceſſiuè, quamuis ea quæ ſimul poteſt facere vel conſeruare in quolibet inſtante, non ſolùm ſint finita, ſed etiam in determinato aliquo numero & quantitate, quia virtus finita ſaltem requirit huiuſmodi terminum. Veruntamen hoc idem dici poſſet de virtute creaturæ ad creandum, ſi ſemel poneretur.

B *Expenditur prima ratio Diui Thomæ, cur ad creandum virtus infinita requiratur.*

Omiſſis ergo rationibus, quæ vel in particulari procedunt de hac aut illa creatura, vel per media valdè extrinſeca, Diuus Thomas ex proprio obiecto & modo creationis conatus eſt duas generales rationes afferre, ob quas in vniuerſum omnis creatio omni creaturæ poſſibili repugnat. Priorem habet 1. par. quæſt. 45. artic. 5. in corpore. Quæ ſic formari poteſt. Effectus ſeu terminus creationis eſt proprius cauſæ vniuerſaliſſimæ ita vt non poſſit alteri conuenire: ergo & creatio, & potentia creandi eſt ita propria primæ cauſæ, vt non poſſit alteri communicari. Conſequentia eſt clara, quia illius tantùm poteſt eſſe actio & potentia, cuius poteſt eſſe effectus. Antecedens autem probatur, quia eſſe vt ſic eſt proprius effectus vniuerſaliſſimæ cauſæ, ſed proprius etiam terminus ſeu effectus creationis eſt ipſum eſſe vt ſic: ergo proprius terminus creationis, ſolius primæ cauſæ poteſt eſſe effectus. Maior patet, quia effectus vniuerſaliores in vniuerſaliores cauſas reuocandi ſunt: ergo & vniuerſaliſſimus effectus in vniuerſaliſſimam cauſam; ſed eſſe eſt vniuerſaliſſimus effectus: ergo. Minor autem probatur, quia per C creationem producitur ens in quantum ens: ergo per illam communicatur eſſe, vt ſic ſecundum abſolutam rationem ſuam, ſecundum quam eſt vniuerſaliſſimus effectus, & proprius primæ cauſæ. Hanc rationem impugnat Scotus citato loco, & alii Scotiſtæ in 2. d. 1. & eam latè defendunt Caietan. 1. p. loco citato, & Ferrar. 2. cont. Gent. cap. 21. & Capreol. in 2. diſtinct. 1. quæſtio. 3. Et quidem nonnullæ ex obiectionibus Scoti veram & facilem habent ſolutionem. XXIII. Caietan. Ferrar. Capreol.

Impugnat enim primò illam propoſitionem Diui Thomæ, quod eſſe eſt proprius effectus Dei, ac ſi ſenſus eſſet ſolum Deum efficere ipſum eſſe in qualibet creatura, & cauſas ſecundas non concurrere actiuè ad efficiendum eſſe exiſtentiæ. Sed hic ſenſus eſt ſine dubio falſus, vt infrà oſtendam, diſputando de exiſtentia creaturæ, & non eſt intentus à Diuo Thoma, ſed ſolùm vocat eſſe proprium effectum Dei formaliter ac per ſe primò, vel quia ſolus Deus facere poteſt eſſe ex omnino non eſſe, vel quia ſolus põt facere in qualibet re omnia quæ ad illius eſſe requiruntur. Et hi ſenſus ſunt veri, non tamen deſer- XXIIII. Eſſe qualiter dicatur proprius Dei effectus.

uiunt ad rem præſentem, quia peteretur principium, cùm hoc ipſum ſit probandum. Alius ergo ſenſus erit, quod ſolus Deus reſpicit eſſe factibile, vt ſic tanquam adæquatum obiectũ ſuæ potentiæ, & hoc etiam ſenſu eſt vera propoſitio, vt per ſe conſtat, & ex dictis in principio huius ſectionis: & argumenta Scoti non procedunt contra illam. Quomodo verò deſeruiat præſenti rationi, patebit ex dicendis.

XXV. *Vniuerſalior eff.ctus in vniuerſaliorem cauſam reducendus.* Ex quo facile etiam conſtat quem ſenſum reddat alia propoſitio quod vniuerſalior effectus in vniuerſaliorem cauſam reducitur: quã etiã impugnat Scotus, quia vel eſt ſermo de vniuerſalitate perfectionis tam cauſæ, quam effectus: & ſic licet generalis propoſitio eſſet vera, falſum tamen eſt, quod ens aut eſſe ſit vniuerſaliſſimus effectus, qui nõ eſt perfectiſſimus, ſed potiùs imperfectiſſimus omnium, cùm ſit communiſſimus. Vel eſt ſermo de vniuerſalitate prædicationis: & ſic nec propoſitio eſſet ad rẽ, neq; ſubſumptio vera, quia Deus non eſt hoc modo cauſa vniuerſaliſſima. Sed hoc facilem habet reſpõſionẽ, quia ſermo eſt de vniuerſalitate proportiõata effectui & cauſæ. Vnde ex parte cauſę eſt ſermo de vniuerſalitate in cauſando: ex parte verò effectus, eſt ſermo de effectu vniuerſali in multitudine, & cõſequenter de ratione obiectiua adæquata vniuerſaliori in prædicando. Et hoc modo veriſſimum eſt, vniuerſaliorem vel communiorem effectum, id eſt, rationem entis, vel talis entis quò vniuerſalior eſt, eò reſpici à cauſa vniuerſaliori, tanquam rationem obiectiuam per ſe primò, & adæquatam ſuæ potentiæ. Et ratio eſt clara, quia licet cauſa vniuerſalis in ſe ſit ſimplex, tamẽ dicitur vniuerſalis per ordinem ad multa quæ eminenter continet, & poteſt efficere: ergo quò fuerit vniuerſalior, eò cõtinebit, & poterit efficere plura: ergo eò habebit rationem obiectiuam vniuerſaliorem in prædicando, id eſt, plura ſub ſe continentem: ergo & è conuerſo quò effectus fuerit hoc modo vniuerſalior, eò in cauſam vniuerſaliorem reducendus eſt, ſi adæquatè ac per ſe primò illi correſpondere dicitur. Neq; contra hoc obſtat, quod rationes vniuerſaliores in prædicando ſunt minùs perfectæ: nam licet hoc ſit verum conſiderando illas rationes ſecundum mentis præciſionem, non tamen prout includunt omnia inferiora: hoc autem modo dicitur ens & alia ſimilis ratio adæquata alicui potentiæ actiuæ; non enim attingit illam rationem pręciſam, ſed totum quod ſub illa cõtinetur. Et hoc modo ens creabile dicitur eſſe adæquatũ obiectum diuinæ potentiæ, quæ omnia ſunt ſatis manifeſta. Alii reſpondent, eſſe vt ſic, etiam in communi ſumptum pro eſſe exiſtentiæ, eſſe maximam perfectionem omnium. Sed de ſenſu huius locutionis dicemus inferiùs in prædicta diſputatione, nunc enim neceſſaria non eſt.

XXVI. *In quo ſita difficultas rationis Diui Thomæ.* Maior ſanè difficultas eſt in applicatione horum generalium principiorum ad concludendam propoſitionem intentam: quia ex illis ad ſummum videntur poſſe inferri duo, quæ ſuprà diximus eſſe certa. Vnum eſt quod creatura non poſſit creare independenter à prima cauſa. Quod verò id non poſſit cum concurſu primæ cauſæ, minimè videtur inferri. Nam dare eſſe non eſt proprium primæ cauſæ, niſi cum prædicta independentia. Vnde in *Propoſitio ex libro de Cauſis adducta explicatur.* libro de Cauſis dicitur (quod Diuus Thomas etiam adducit) *ſecunda cauſa non dat eſſe, niſi in virtute prima, & in quantum participat operationem primæ:* quod non alia ratione verum eſt, niſi quia cauſa ſecunda tantùm agere poteſt per virtutem acceptam à prima, & dependens in actione ſua ab actuali operatione Dei: ergo hoc modo poteſt creatura communicare eſſe, etiam per creationem, quantum eſt ex vi illius principii. Rurſus ex illis principiis optimè concluditur non eſſe communicabilem creaturæ potentiam creandi, quæ habeat pro obiecto adæquato ens creabile, ſeu ipſum eſſe vt includit totam latitudinem eſſe participabilis. Hinc verò non poteſt concludi omnem participationem illius potentiæ creatiuæ vniuerſalis, limitatam ac determinatam ad aliquod genus, vel ſpeciem, vel certè ad aliqua indiuidua rerum creabilium, eſſe incommunicabilem creaturæ: neque enim huiuſmodi potentia ſic determinata in ipſis terminis inuoluit repugnantiam, neque ex illis principiis oſtendi poteſt impoſſibilis. Primum patet, quia creatio leonis v. g. eſt ſpecie diſtincta à creatione hominis: ergo ex terminis non repugnat dari potentiam creatam commenſuratam creationi talis ſpeciei, & non creationi ſecundum totam ſuam latitudinem. Sicut eſt manifeſtum in potentia generatiua ſeu eductiua de potentia materiæ, quæ prout ſe extendit ad omne generabile poſſibile, eſt propria ſolius Dei, maximè cum independentia: limitata verò ad certam ſpeciem generationis poteſt communicari creaturæ cum dependentia à prima cauſa. Secundum patet, quia talis potentia creata, etiamſi ſit ad creandum, non habebit pro obiecto vniuerſaliſſimum effectum, ſed determinatum, & particularem. Vnde quod Diuus Thomas ſubſumit, ſcilicet, per creationem produci eſſe abſolutè, non quatenus hoc vel tale, eſt quidem verum de creatione in genere, non verò de hac creatione in ſpecie: nam per hanc re vera producitur eſſe quatenus eſt tale, ſcilicet hominis, aut Angeli: & ideò non eſt neceſſe vt potentia quæ non reſpicit adæquatè creationem vt ſic, ſed talem creationem, ſit vniuerſaliſſima potentia: ergo non oportet vt ſit propria primæ cauſæ.

Ad hanc difficultatem primò reſponderi poteſt XXVII. *Prima enodatio difficultatis.* concedendo non amplius probari illo diſcurſu, idq; non eſſe contra Diui Thomæ authoritatem, quia ille non videtur amplius concludere voluiſſe tali diſcurſu. Quod patet, nam ſtatim poſt illam rationem refert opinionem dicentium, poſſe creaturam creare per virtutem acceptam à Deo, & licet D. Thom. ibi vocet hoc, creare inſtrumentaliter, tamen re vera videtur ſolùm ſumere illud *inſtrumentaliter* latè, prout etiam cauſæ ſecundę principales dicuntur eſſe inſtrumenta primæ cauſæ. Quod probari poteſt, nam hoc modo refert ſtatim opinionem Auicennæ dicentis vnam intelligentiam creaſſe aliam: Auicenna verò non poſuit intelligentiam creare, vt inſtrumentum in rigore ſumptum, ſed vt cauſam ſecundam principalem. In hac verò reſponſione duo incommoda relinquuntur, vnum quod ratio non defenditur, nec manet probata concluſio. Aliud ſpectans ad mentem D. Thomę, quod ratio qua ſtatim probat creaturam nõ poſſe eſſe inſtrumentum creationis, procedat etiam de cauſa ſecunda principali, quod tamen difficile eſt, vt inferiùs declarabimus attingendo rationem illam.

Secundò ergo reſpondere poſſumus efficaciam XXVIII. *Secunda.* illius rationis in eo conſiſtere, vt ex formali obiecto & modo creationis eliciat non poſſe dari potentiam creandi, quæ ex ſe non reſpiciat, vt adæquatum obiectum eſſe ſecundum totam latitudinem entis participabilis (huiuſmodi enim ens intelligendum eſt quo-

quoties in hac materia dicitur ens in quantum ens, niſi illud *in quantum* ſpecificatiuè ſumatur vt dixi.) Vim autem illius illationis videtur D. Thomas ponere in illa propoſitione: *Producere eſſe abſolutè, non in quantum eſt hoc vel tale, pertinet ad rationem creationis.* Poteſtq́; ita formari deductio, nam per omnem creationem fit per ſe primò eſſe, non ſolùm in quãtum eſt tale eſſe, ſed etiam in quantum eſt eſſe: ergo omnis potentia à qua eſt talis actio, reſpicit vt formale & adæquatum obiectum ipſum eſſe, non ſolùm in quantum eſt tale eſſe, ſed abſolutè in quantum eſt eſſe: ergo talis potentia neceſſariò debet eſſe vniuerſalis, & complectens omne ens participabile. Conſequentia eſt clara, quia omnis potentia complectitur omnia quæ ſub ſuo obiecto adęquato & formali comprehenduntur. Maior etiam conſtat ex doctrina Philoſophi in 1. Phyſicor. ſuprà tacta, quam etiam bene declarat Caiet. 1. p. quæſt. 44. art. 2. Nã effectus dicitur fieri per ſe primò ſecundum eam rationem quæ non præceſſit ex parte effectus: nam ſi præceſſit, iam non per ſe, ſed per accidens fieri dicetur, nã cùm ignis generatur ex aere, non fit per ſe corpus, neq; elementum, fit autem per ſe ignis. Sic igitur in omni creatione fit per ſe ens ſeu eſſe, non ſolùm vt tale, ſed ſimpliciter vt eſſe: quia nulla ratio entis aut eſſe ſupponitur ad creationem, cùm ſit ex nihilo.

Caietan.

Minor verò probatur, quia illa ratio ſecundum quàm per ſe primò attingit potentia ſuũ effectum, videt̃ eſſe formalis ratio obiectiua ſub qua talis potentia attingit eundem effectum. Vnde fit, vt in cauſando tam vniuerſalis & abſtracta ſit potentia, quàm eſt in ordine ſuo illa ratio formalis obiectiua quam per ſe primò attingit.

XXIX. Addere pręterea poſſumus ad confirmandam eãdem deductionẽ alium diſcurſum eiuſdem D. Thomæ in eodem articulo in ſolutione ad 1. Quia quidquid creat aliquid, creat abſolutè ens, & non tantùm applicando eſſe ſeu naturam entis ad hoc ens: ergo quantum eſt ex ſe poteſt creare quodlibet ens creabile. Explicatur antecedens, nam fieri non poteſt vt qui participat aliquam naturam producat abſolutè illam, ſed applicando illam ad aliquid, vt Petrus non poteſt eſſe cauſa naturæ humanæ abſolutè, aliàs poſſet eſſe cauſa ſui ipſius: vnde ſolùm poteſt eſſe cauſa vt natura humana ſit in Paulo vel Franciſco. Sicut autem hic homo participat naturam hominis, ita quodlibet ens creatum participat naturam entis, nõ ergo poteſt producere abſolutè naturam entis, ſed applicando illam ad hoc ens. Ergo ſicut homo non poteſt per actionem vel productionem ſuam applicare naturam hominis ad hoc, niſi præſupponendo aliquid quo illa determinatio naturæ communis ad hoc indiuiduum fiat, ita in vniuerſum nõ poteſt ens per participationem communicare naturam entis niſi præſupponendo aliquid quo determinetur natura entis ad hoc: quod repugnat creationi. Ergo è conuerſo omnis potentia quæ poteſt producere abſolutè ens nihil præſupponendo, producit abſolutè naturam entis, & non tantùm applicando illam ad hoc: ergo omnis potentia quæ poteſt ſic producere, eſt vniuerſalis potentia: vnde non poteſt eſſe ens participatum, ſed ens per eſſentiam.

Diſcurſus alius D. Tho. explicans priorem declaratur.

XXX. Sed adhuc non quieſcit animus, ſed in vtroq; diſcurſu plures difficultates inuenit. Nam in priori illa propoſitio ſubſumpta, in qua eſt tota vis argumẽti, ſcilicet, *omnis potentia per ſe attingens in aliquo effectu rationem aliquam entis, eſt de ſe vniuerſalis ad omnia quæ ſub tali rationi comprehenduntur*, nõ videtur in vniuerſum vera: nam cùm generatur triticum v. g. nõ ſolùm per ſe generatur triticum, ſed etiam viuẽs, quia non pręſupponitur ratio viuentis: generatur enim triticum aut herba ex terra non viuente, & tamen qui habet potentiam ad generandum triticum, non propterea habet potentiam ad generandum omne viuẽs. Idem eſt cùm equus generat equum, non ſolùm ex non equo, ſed etiam ex non animali, nempe ex ſemine: tunc enim per ſe generatur & equus & animal, & tamen illa potentia generatiua non reſpicit rationem animalis vt adæquatam, nec poteſt efficere generationes omnium animalium. Præterea, aliàs ſequitur etiam Deum poſſe creare ſeipſum, quia quando creatur aliquod ens, non tantùm in illo fit per ſe ratio entis creabilis, ſed etiam ratio entis abſtractiſſimi, quia nulla ratio entis præſupponitur ex parte effectus: ergo ſi dicta conſecutio vniuerſalis eſt, adęquatum obiectum potentiæ creatiuæ non erit tantùm ens creabile, ſed abſolutè & præciſè ens: ergo comprehendet ſub ſe abſolutè omne ens, etiam ipſum Deum. Nec dici poteſt, ens vt ſic abſtractum per ſe nõ creari, quia ratio entis ſupponitur ſaltem in creatore: hoc enim non impedit productionem per ſe: nam ignis per ſe generat ignem: licet ratio ignis in generante ſupponatur; & ideò ſuprà dixi, rationem quæ per ſe fit, non debere ſupponi ex parte effectus, quia ex parte agentis non obſtat.

Obiectiones aliquot contra vtrunque allatum D. Tho. diſcurſum.

Quod ſi reſpondeatur id non ſequi, quia potentia creãdi non attingit illam abſtractiſſimam rationem entis, ratione vt ſic præciſè ſumptam, ſed quatenus includitur in ratione entis creabilis; quod ſuprà dialecticis terminis diximus, nõ attingere illam reduplicatiuè, ſed ſpecificatiuè: eſt quidem reſponſio optima, tamen per eandem infringitur tota vis rationis & diſcurſus D. Thomæ. Nam eodem modo dicetur per potentiam creandi communicatam creaturæ, non fieri per ſe rationem entis creabilis vt ſic, niſi quatenus includitur in ratione talis entis, atque ita etiam huiuſmodi potentiam non attingere ens in quantum ens duplicatiuè, ſed ſpecificatiuè: & ideò non rectè colligi, talem potentiam deberet eſſe vniuerſaliſſimam, & comprehendere ens omne creabile. Vnde claritatis gratia diſtinguere poſſumus inter fieri per ſe, & fieri per ſe primò, aſſerereq́; ad illud primum ſufficere vt res ſecũdum eam rationem qua per ſe fieri dicitur, non ſupponatur ex parte effectus: hoc verò poſterius addere, quòd res ſecũdum talem rationẽ fiat vt proprius, & quaſi formalis terminus potentiæ agentis, & non tantùm vt incluſus in formali termino. Per creationẽ ergo fit per ſe ens in quantum ens creabile, non tamen ex ratione creationis probari poteſt eſſe neceſſarium vt fiat per ſe primò ſecundum illam tranſcendentalem rationem: nam poteſt creari ab aliqua potentia per ſe primò quatenus tale ens. Licet autem illa propoſitio, quæ eſt fundamentum illius diſcurſus admittatur de effectu per ſe primò, non tamen admitti poteſt de omni effectu per ſe, vt argumenta facta concludunt, non eſt ergo ſufficiens ad concludendum intentum. XXXI.

Nec minor eſt difficultas, ſed fortaſſe maior in poſteriori diſcurſu, illa enim propoſitio: *Qui participat aliquam naturam nõ poteſt abſolutè illam producere, ſed applicãdo illã ad aliquid*, ſeu *ad hoc*; in hoc ſenſu eſt vera, quod non poteſt producere illam abſolutè, id eſt in omnib. reb. in quibus exiſtit, videlicet ſi illa natura ſit ſpecifica, nõ poteſt producere illam in omnib. in- XXXII.

A diuiduis in quibus apta eſt exiſtere: ſi verò ſit natura generica aut ratio tranſcendentalis, non poterit eam producere in omnibus inferioribus ſeruata proportione. Et hunc ſenſum probat optimè illa ratio, quia aliàs talis res poſſet efficere ſe ipſam. Iuxta hunc autem ſenſum, vel non eſt verum, vel ſaltem ſine probatione aſſumitur, quidquid creat, creare abſolutè ens: cur enim non poterit creare quædam entia & & non alia, vt hactenus argumentati ſumus? Alium verò ſenſum poteſt illa propoſitio reddere, qui videtur magis intentus in illo diſcurſu, nimirum, qui participat aliquam naturam, non poſſe producere illam naturam abſolutè, id eſt ſecundum ſe totam, & ſecundum omnem partem eius, ſed tantùm præſupponendo aliquam partem eius, eiq; aliam applicando: quo ſenſu veriſſimè dicitur, quidquid creat, creare abſolutè ens, tamen illa propoſitio in eo ſenſu, ſiue vera, ſiue falſa ſit, non probatur in prædicto diſcurſu: nam licet aliquis produceret naturam ſibi ſimilem abſolutè in dicto ſenſu, non ſequitur quòd poſſet eſſe cauſa ſui ipſius: nam poſſet producere talem naturam ſecundum ſe totam in vno vel alio in- B diuiduo, non tamen in omnibus, aut in vna ſpecie (ſi natura ſit generica) & non in omnib. Et pari ratione poſſet creare aliquod ens abſolutè in dicto ſenſu, id eſt ſecundum totam entitatē, non tamen omne ens.

XXXIII. Vnde vlteriùs in bono ſenſu verum eſt, quòd qui participat aliquam naturam, non facit illam abſolutè exiſtere, ſed eſt cauſa quòd ſit in hoc indiuiduo, aut in hoc ente: non rectè tamen inde infertur, præſupponi ad actionem, per quam fit tale indiuiduum vel tale ans, aliquod principium indiuiduans, nam poteſt tota res cum toto ſuo principio indiuiduante per illam actionem fieri. Cùm enim natura ſpecifica dicitͤ fieri in indiuiduo, vel applicari ad indiuiduum, non eſt fingendum quòd vna res quæ fit, applicetur præexiſtenti, ſed ſolùm dicitur applicari quia in vno indiuiduo fit, & non in ſua abſtractione. Vnde etiam quando Deus creauit Adamum, non creauit totam ſpeciem humanam abſolutè, id eſt abſtractum, ſed creauit illam applicando eam (iuxta illum modum loquendi) ad hoc indiuiduum, non quidem prẹſupponendo in illo ex parte eius principium indiuiduationis, ſed illud ſimul creando. Sic igitur, quamuis vnus angelus crearet ſibi ſimilem in natura, applicādo ſuam ſpecificam naturam ad tale indiuiduum, nō oporteret, vt ad ſuā actionem ſupponeret principium aliquod indiuiduans alium angelum, ſed quod C illud ſimul produceret. Maximè cùm hoc principium indiuiduans in ſingulis naturis nihil aliud ſit quā ipſamet entitas naturæ, ſi ſit ſimplex; vel principia quibus intrinſecè conſtituitur, ſi ſit compoſita. Et confirmatur, quia aliàs eodem diſcurſu probaretur, ſuppoſito vno angelo non poſſe Deum creare alium illi ſimilem, quia vel per illam actionem crearet talem naturam ſpecificam abſolutè; & hoc non, quia per illam actionem non creat priorem angelum; vel producit applicando ſpecificam naturam ad hoc indiuiduum; & ſic oporteret ad talem actionem ſupponi principium indiuiduans. Quòd ſi tūc dicatur, vt verè dicendum eſt, applicari illam naturam ad hoc indiuiduum, producendo abſolutè totā eius entitatem ex nihilo, idem omnino diceretur, etiamſi vnus angelus crearet alium ſibi ſimilem, vel in ſpecie, vel in genere: nam quòd in ipſo agēte ſupponatur ſimilis natura, nihil obſtat creationi, vt iam ſuprà dictum eſt.

XXXIIII. Fateor neſcire me omnibus his difficultatibus ſatisfacere, nam contra poſteriorem diſcurſum poſitiuè (vt ita dicam) videntur mihi concludere non eſſe aptam ratiocinationem illam: contra priorem verò ſaltem oſtendunt non conuincere, quia non omnia principia quæ in eo ſumuntur, ſufficienter probantur, quamuis non conſtet eſſe falſa. Et omnia reducuntur ad illud, quod omnis potentia creandi talis neceſſariò eſſe debeat vt ſe extendat ad omne creabile, Hoc autem non videtur ſatis conuinci ex his quæ hactenus diximus, & præciſè conſiderando terminum ad quem tendit creatio. Videndum autem ſupereſt an coniungēdo terminum à quo, & ſpecialem habitudinem horum terminorum, & modū agendi proportionatū illis id poſſit efficacius inferri.

Iudicium de prẹdictis obiectionibus.

XXXV. Eſt igitur vltima ratio eiuſdem D. Thomæ dicto art. 5. ad 2. & 3. nam potentia creandi eſſe debet neceſſariò infinita: ergo non poteſt eſſe creata: & eodem modo inferri poteſt neceſſariò extēdi ad omne creabile, nam potentia ſimpliciter infinita, eſt etiam vniuerſaliſſima, & obiectum eius eſſe debet infinitum quantum eſſe poteſt in ratione obiecti factibilis. Antecedens probatur à D. Thoma, quia virtus potentiæ non tantùm attenditur ex re facta, ſed etiam ex modo; ſed modus producendi ex nihilo indicat infinitam vim in agendo: nam ad producendum aliquid ex potentia remota, requiritur magna virtus, & ex remotiori maior: ergo ad producendum ex nulla potentia, ſeu ex nihilo requiritur infinita virtus. Eandem rationem habet Albertus in 2. diſtinct. 1. a. 7. & alij.

Vltima ratio qua D. Tho. probat aſſertionem. *Albertus.*

XXXVI. Nonnulli fundant rationem hanc in eo, quòd inter ens & nihil eſt infinita diſtantia. Sed non rectè, vt Scotus ſuprà reſpondet, quia nullum ens diſtat à nihilo niſi ſecundum eos gradus entitatis quos in ſe habet. Vnde etiam D. Thomas in 4. diſtinct. 5. quẹſt. 1. art. 3. ad 5. ait, non eſſe diſtantiam infinitam inter ens & non ens ex parte ipſius entis, niſi quando ens eſt infinitum: quia vnum oppoſitorum tātùm diſtat ab alio, quantum de reliquo participat. Et ideò materia quia eſt imperfectiſſima, dicitur ab Auguſtino prope nihil, angelus autem dicitur eſſe prope Deū, & vnumquodq; ens quo eſt perfectius, eò magis accedit ad Deum, & magis recedit à nihilo. Ipſum autē nihil poteſt quodammodo dici infinitè, vel potiùs indefinitè ſeu indeterminatè diſtare ab ente, quia nihil poteſt magis diſtare ab ente quam ipſum nihil, vel quia non habet vnam determinatam diſtantiam, ſed poteſt habere maiorem & maiorem ſecundum varios gradus entis. Sed hoc non refert ad præſens, quia per creationem non tranſcenditur (vt ita dicā) tota hẹc diſtantia ipſius nihili ſecundum totam latitudinem ſuam, ſed ſolùm ſecundum eos gradus entitatis, quos recipit ens, quod creatur.

Hēric. quod. lib. 4. q. vltima. Rich in 2. d. 1. art. 4. quæſt. 4.

XXXVII. Alij ergo communiter fundant illam conſecutionem in maxima improportione, quæ eſt inter ens & nihil. Nam ad agendum ex potentia magis elongata ab actu, requiritur maior virtus: ergo qua proportione effectus fiet ex remotiori potentia, eadem requiretur maior virtus: ergo vbi elongatio actus à potentia eſt ſine vlla proportione, ibi maior ſine vlla proportione virtus requiretur, hæc autē non eſt niſi infinita: nam omnis virtus finita ſeruat aliquā proportionem ad alteram finitam. Qui argumentandi modus frequens eſt apud Ariſtotelem, vt conſtat ex 4. & 8. Phyſ. Ex quo ſimili proportione argumentatur Caietanus, nam ſi ad producēdum aliquid ex nihilo ſufficeret virtus finita, ſequeretur, ẹqualem virtutem requiri ad producendū aliquid ex aliqua materia,

teria, & ex nihilo: ſit enim virtus creatrix finita vt A quatuor: virtus autem producens ex materia remota ſit vt duo: ergo virtus neceſſaria ad producendum ex materia duplo remotiori erit ſaltem vt tria: ergo ad producendum ex vlteriori materia duplo etiam remotiori, erit neceſſaria virtus vt quatuor: ergo tāta virtus requiritur ad producendum aliquid ex aliqua materia, quanta ad creandum.

XXXVII. *Obiectiones contra prædictam rationem.* Contra hanc verò rationem multa obiiciūt Scotus, & Durandus ſuprà. Sed omnia eò tendunt, vt probent inter ens & nihil vel non eſſe diſtantiam, vel non infinitam: quod non refert ad rationem factam, iam enim oſtendimus nō eſſe neceſſarium fingere illam infinitam diſtantiam propriam & poſitiuam, neq; inde ſumi argumētum, ſed ex improportione quæ indicat talem modum operandi, qui ſummam efficaciam in agente requirat. Veruntamen illa obiectio quam ſuprà propoſuimus, videtur valde eneruare hanc rationem; optimè enim probat argumentum, virtutem creatiuam eſſe ex hoc capite improportionabilem virtuti eductiuæ de potentia materiæ: hinc tamen non rectè infertur fore neceſſariam infinitam ſimpliciter, nam ſatis erit ſi ſit alterius ordinis, quæ ſolet etiam dici infinita ſecundum quid, quam admittere nullum eſt inconueniens. Et hoc ſatis eſt vt illa potentia non ſeruet proportionē reſpectu cuiuſuis potentiæ, quæ ſolùm poſſit operari per eductionem formæ de potentia materiæ: quia proportio ſolùm ſeruatur inter ea quæ ſunt eiuſdem rationis, ſeu quātitatis. Et declaratur hoc amplius ex ipſomet diſcurſu: nam cùm dicitur, ad producendū aliquid ex potentia magis remota requiri maiorem virtutem, ſermo eſt de potentia paſſiua, & de maiori vel minori elōgatione ab actu ex defectu diſpoſitionum, vel propter repugnantes diſpoſitiones, & cōſequenter fit etiam comparatio inter virtutes actiuas ſolùm per eductionem de potentia paſſiua. At verò cùm infertur ad producendū aliquid ex nihilo maiorem requiri virtutem, illud *ex nihilo* non deſignat aliquam potentiam paſſiuam remotiſſimam ab actu, ſeu valde indiſpoſitam, ſed deſignat potiùs carentiam omnis potentiæ paſſiuæ: ergo non poteſt concludi quòd potētia productiua ex nihilo ſit maior vel infinita per augmentum (vt ita dicam) potētiæ eductiuæ, ſed ſolùm quòd potentia ſic actiua, ſcilicet ex nihilo, eſt alterius & ſuperioris ordinis ab omnipotentia tantùm eductiua, etiamſi potens ſit ad educendam formam ex quacunq; potentia reali, quæ remotiſſima ſit. Atq; ita non ſequitur illud inconueniens, quod potentia creatiua & eductiua ſint æquales, quia ſunt improportionatæ. Adde, quòd ſi non eſſent cætera paria, ſed ad diuerſos effectus inæqualiter perfectos compararentur, non eſſet illud magnum inconueniens, vt etiam ſuprà argumentando in principio propoſuimus.

XXXVIII *Dictorum omniū ſumma, & probatio aſſertionis.* Propter has ergo difficultates dixi ſuperiùs, veritatem hanc certiorem nobis fieri ex his, quæ facta ſunt, quàm ex ratione, quæ efficaciter demonſtret atq; conuincat, non poſſe aliud fieri. Atque eodem modo cenſeo ex rebus factis probabiliſſimè oſtendi, ad cuiuſuis rei creationem requiri potentiam ſimpliciter infinitam: nam cùm factæ ſint à Deo plures ſubſtantię adeò perfectæ, nulla earum accepit virtutem ad creādum vel minimam rem, & quæ eſt prope nihil: ergo ſignum eſt id ſolùm prouenire ex limitatione omniū harum creaturarum quantumuis perfectarum: aliàs nulla ratio reddi poſſet cur maxima perfectio quę in angelis, aut Seraphim inuenitur, ad hoc non ſufficiat. Atq; hinc vlterius fit coniectura, illum ſuperiorem ordinem, cuius neceſſariò eſſe debet potentia creatiua, non eſſe alium niſi ipſius eſſe per eſſentiam: nam inter eſſe participata non poteſt nouus ordo, ſeu nouus gradus reperiri præter eos, qui facti ſunt: cùm ergo ſupputādo concluditur potentiam creatiuam debere eſſe alterius ordinis, concluditur eſſe infinitam: nam ille ordo non eſt alius niſi in quo eſt ipſum eſſe per eſſentiam. Et hoc ſignificauit Athanaſ. ſerm. 3. contr. Arianos, cùm dixit, *Adminiſtrare, creaturarum ac ſeruorum eſt, condere autem atq; creare ſolius Dei, & Verbi eius ac ſapientiæ.* Præterea declarari ampliùs hoc poteſt, nam ipſe modus efficientiæ per creationem indicat ſummam quandam efficaciam, & indepēdentiam in creatore, quia, cùm ad agendum nullam ſupponat potētiam realem extra ſe, tantùm requirit potentiam obiectiuam, ſeu poſſibile per non repugnantiam: hoc autem indicat ſummam vim in potentia actiua, & ideò fortaſſe dixit Cyrill. lib. 2. cont. Iulianum, *efficaciter poſſe operari vt creatorem, & producere res quæ aliquando non erant, eſſe vnum ex iis quæ propria ſunt ſolius & omnium ſummæ ſubſtantiæ.* *Sanctorum authoritate conclusio roboratur. Athanaſ.* *Cyrillus.*

B Deinde creatio eſt prima omnium actionum, per quam communicari poteſt eſſe participatum, & hoc ſenſu per ſe primo tendit ad producendum ens totum in quantum ens: hinc ergo ſatis fit veriſimile, hanc actionem talem eſſe vt natura ſua eſſentialiter poſtulet manare ab ipſo eſſe per eſſentiam: ideoque non poſſe dari entitatem participatam quæ vim habeat ad talem actionem.

Et ex eodem principio ſatis probabiliter intelligitur, illam gradationem ſuperiùs factam, quòd ad producendum ex maiori potentia requiritur maior perfectio, intelligendā eſſe non ſolùm intra aliquod genus entis, ſed abſolutè in latitudine entis: ideoque ad creandum requiri virtutem non qualiſcunque ordinis ſuperioris, ſed ſupremi qui in tota latitudine entis ſeu potentiæ actiuæ intelligi poteſt. Atque hinc vlteriùs fit valde probabile illud principium, quod potētia creandi neceſſariò ſe extēdit ad omne creabile: quia non expectat (vt ita dicam) ex parte obiecti niſi non repugnantiam, vt effectus ſit aut fiat. Et quia principium primæ emanationis, & participationis eſt ab ipſo eſſe per eſſentiam, & ideò talis potentia nihil eſſe poteſt niſi virtus quæ ſit ipſum eſſe per eſſentiam, quæ eſt virtus vniuerſaliſſima, & de ſe potens in omne eſſe participatum. Et ob C hanc fortaſſe cauſam dixit Auguſtin. lib. 9. de Geneſ. ad literam cap. 15. *Angelum tam non poſſe quamuis rem creare, quā neq; ſeipſum.* His ergo modis intelligimus, quamuis ſuperiores rationes non ſint demonſtrationes omnino cogentes, plurimum tamen conferre ad indicandam altitudinem potentiæ creatiuæ, & rationem ob quam repugnet eſſe creatam. XXXIX. *Auguſt.*

Tandem mihi non omnino diſplicet (quamuis Scotus eam contemnat) alia coniectura Ægidij, nimirum quòd cùm omnis creatura ſit mutabilis, & aliquo modo conſtans ex actu & potentia, veriſimile eſt non eſſe capacem natura ſua potentię agendi niſi per motum vel mutationem, & inducendo actum in potentiam. Patet conſequentia ex illo principio, quia modus agēdi imitatur modum eſſendi. Ex quo fit è contrario, vt Deo conueniat poſſe creare quatenus eſt actus purus & ipſum eſſe per eſſentiam, ac denique quatenus virtutem habet infinitam. XL. *Ægid. quodlib. 1. q. 1. & quodlib. 5. quæſt. 1.*

Satisfit rationi in principio poſitæ.

XLI. Prima reſpõſio. EX his ſatis reſponſum eſt principali rationi dubitandi in principio poſitæ. Quòd verò in augmentum difficultatis addebatur de virtute principali, non innata, ſed ſuperaddita, duobus modis poteſt etiam ex dictis facilè expediri. Prior ſumitur ex his, quæ de facto credimus, quia de facto nulla talis virtus principalis ad creandum cõmunicata eſt ſubſtantiis creatis, & tamen illis additæ ſunt virtutes & qualitates perfectiſſimi ordinis: ergo ſignũ eſt nullam virtutem naturis rerum ſuperaddi poſſe quæ ſit principalis virtus creandi. Vnde iudicio meo nõ rectè nec ſatis conſentaneè loquuntur, qui dicunt omnes ſupernaturales qualitates quæ nobis infundũtur, creari, aliàs etiam ſupernaturales actus, vt viſio beata, crearentur, nam ſunt veræ qualitates, & tã ſupernaturales ſicut ipſi habitus. Ex quo fieret vt lumen gloriæ v. g. quod eſt principale principium ad faciendam viſionem, eſſet etiam principalis virtus ad creandum: quod abſurdum eſt.

XLII. Secunda reſponſio. Poſterior reſponſio eſt, rationes priùs factas non probare tantùm de virtute connaturali, ſed ſimpliciter de virtute creata, eò enim tendunt vt oſtendãt nullam virtutẽ creandi eſſe poſſe creatam aut limitatam, quod æquè procedit de virtute indita naturæ ab extrinſeco, & de illa quæ ab intrinſeco naſcitur: nam virtus quæ extrinſecus additur, creata eſſe debet. Vnde etiam oritur alia ratio, quia virtus addita ſupra naturam rei, neceſſariò eſſe debet accidentalis, nam ſubſtantia non poteſt ſibi ipſi addi, vel eſſe ſupernaturalis ſibi: & ideò virtus ſuperaddita, neceſſariò eſt accidentalis: virtus autem accidentalis non poteſt eſſe principalis virtus creandi. Quòd ex modo eſſendi eius ſatis colligi poteſt, iuxta ea quę ſuperius diximus explicando primum diſcurſum Scoti: nam cùm omne accidens ſit natura ſua pendens in eſſe à ſubiecto, fieri non poteſt vt habeat connaturalem modum agendi extra ſubiectum ſeu independentem à ſubiecto, qualis eſt modus creationis: ergo non poteſt eſſe principalis virtus creandi. Eſt enim attentè conſiderandum, quòd, licet forma aliqua quæ eſt principalis virtus ad aliquem actum, ſit ſupernaturalis ſubiecto, & ideò ille modus agendi ſit etiam tali ſubiecto ſupernaturalis, tamen illa forma habet ſuam propriam eſſentiam & naturam ſibi cõnaturalem: & ideò ille modus agendi ipſi formæ eſt connaturalis. Cùm ergo modus agendi ſine ſubiecto non poſſit eſſe connaturalis accidenti, neque virtus creandi eſſe poterit connaturalis aut ſubiecto, aut ipſi formæ accidentali: & ideò talis forma non poteſt eſſe principalis virtus.

SECTIO III.

An poſſit dari inſtrumentum creationis.

I. Naturale creationis inſtrumentũ nullum. NOn eſt in animo hanc rem ex profeſſo, ac Theologicè tractare, ſed tantùm breuiter attingere, quantum ex diſcurſibus factis concludi poteſt. Ex dictis enim videtur efficaciter concludi, non poſſe eſſe creaturam inſtrumentale principium creandi, tale (inquam) inſtrumentum quod natura ſua ſit inſtitutum & ordinatum ad talem actionem, quodq; habeat naturalem potentiam inſtrumentariam ad illam, conſtat enim ex ſuperiùs dictis de cauſa agente creata inter virtutes actiuas connaturales agentibus creatis eſſe quaſdam inſtrumentarias, & non principales, qualis eſt virtus ſeminis.

A Hoc ergo ſenſu dicimus, rectè probari ex dictis, non poſſe dari virtutem creatam, quæ ex ſe & natura ſua ſit inſtrumẽtaria virtus creãdi. Probatur, quia virtus inſtrumentaria creaturæ ad phyſicas & reales actiones ſemper eſt accidentalis: virtuti autem accidentali non poteſt eſſe connaturalis modus agendi per creationem, etiam inſtrumentariè. Maior conſtat inductione in omnibus propriis inſtrumentis, quæ non ſolùm propter habitudinem vel denominationem ad aliquod prius agens, ſed propriè propter intrinſecum modum agendi, & inſufficientiam virtutis ad effectum, vocantur inſtrumenta. Et prætereà ſpecialiter probatur in præſenti, quia ſi tale inſtrumentum non eſſet accidens, eſſet aliqua ſubſtantia. Cuius ergo eſſet inſtrumentum in creatione? Non ſui ipſius, vt conſtat; nec etiam alterius ſubſtantiæ creatæ, quia nulla eſt, quæ ſit principale agens ad creandum; & inſtrumentũ dicitur ex parte gentis principalis: nec denique Dei, quia ex parte Dei nõ eſt neceſſarium ad vllam creationem inſtrumentum, vt per ſe conſtat: nec verò ex parte ipſius ſubſtantiæ poteſt aliqua cogitari, quę natura ſua poB ſtulet ad hũc finem inſtitui, vt ſit creationis inſtrumentum, cùm ille finis ſit valde extrinſecus, & valde accidentarius ad rerum creationes. Imò cùm ſubſtãtia ſit ens per ſe, nunquam finis alicuius ſubſtantiæ ipſi connaturalis eſt, quòd ſit inſtrumentum ad aliquam actionem, niſi talis ſubſtantia ſit aliquo modo partialis, & comparetur ad eam cuius eſt inſtrumentum vt pars ad totum: & tunc etiam potiùs ſe habet vt deferens virtutem inſtrumentariam, quàm vt inſtrumentum per propriam ſubſtantiam. De ſubſtãtia quauis creata probatur.

II. De quolibet accidente. Quod autem virtus accidentalis non poſſit eſſe naturale inſtrumẽtum creationis, eadem ferè ratione probari poteſt, quę de principali virtute facta eſt. Nam modus connaturalis agendi, eſſe debet proportionatus modo eſſendi formæ, ſiue agat vt virtus principalis, ſiue vt inſtrumentaria, quia vtroq; modo actio conſequitur ipſum eſſe naturale formæ: ſed modus eſſendi cũ independentia à ſubiecto non poteſt eſſe connaturalis accidenti: ergo nec modus agendi ex nullo ſubiecto poteſt eſſe illi connaturalis: ergo non poteſt accidens eſſe virtus natura ſua inſtituta ad ſic operandum etiam per modum inſtrumenti. Atque hoc bene confirmat ratio qua D. Tho. 1. p. quæſt. 45. art. 5. probat creaturam non poſſe eſſe inſtrumentum creationis, ſcilicet quia creatura non C poteſt eſſe inſtrumentum, niſi per aliquid ſibi proprium diſpoſitiuè operetur ad effectum principalis agentis.

III. Quocirca ſi D. Thom. in illo articulo in hoc tantùm ſenſu loqueretur, ſcilicet, de inſtrumento natura ſua ad hanc actionem inſtituto, & habente connaturalem virtutem inſtrumentariam ad creandum, nulla eſſet aut in cõcluſione, aut in ratione eius difficultas. Nam quod obiici poteſt contra illam rationem, ſæpe actionem inſtrumenti non eſſe aliam ab actione principalis agentis, & tunc inſtrumentum non operari diſpoſitiuè ad effectum principalis agentis, ſed immediatè illum efficere, vt multi cenſent de phantaſmate reſpectu ſpeciei intelligibilis: hoc (inquam) commodam habet ſolutionem, & illius principij interpretationẽ. Nam ſemper inſtrumentum naturale ſecundum aliquid ſibi proprium, quod in effectu proportionatè ei correſpõdet, operatur ad effectũ principalis agentis, diſpoſitiuè autẽ operari dicitur, non ſemper cũ omni rigore & proprietate, id eſt inducendo diſpoſitionẽ prę uiã re ipſa diſtinctam

diſtinctam ab effectu principalis agentis, ſed vel hoc A modo, vel quia inſtrumentum ſecundum id quod eſt ſibi proprium, determinat actionem principalis agentis; quæ determinatio reduci poteſt ad genus cauſæ materialis ſeu diſpoſitiuę: quo modo phantaſma determinat actionem intellectus agentis ad talẽ ſpeciem producendam. Neutro autem ex his modis poteſt creatura naturali virtute concurrere ad creationem vt inſtrumẽtum. Non quidem introducendo diſpoſitionem præuiam, quia huiuſmodi actio ſemper ſupponit ſubiectum quod diſponendum ſit: quod repugnat creationi. Neq; etiam determinando per aliquod ſibi proprium actionem principalis agentis: quia omnis forma creata ſecundum propriũ & connaturalem modum agendi, non habet proportionem cum actione ex nihilo, & ideò non poteſt ſecundum aliquid ſibi proprium determinare huiuſmodi actionem, ad illam concurrendo.

IIII. Quæ ratio ſic expoſita poteſt accõmodari etiã ad cauſas ſecundas principales, quę in eo ſenſu dici poſſũt operari diſpoſitiuè ad effectus primæ cauſæ, quatenus per proprias virtutes determinant actionem eius. Tamen in eis ratio hæc per ſe ſola non ſufficiet, B niſi ſupponatur aliunde probatum virtutes cauſarum ſecundarum non poſſe eſſe natura ſua ſufficientes, ſeu proportionatas in ſuo genere ad effectum ex nihilo producendum: quia hinc ſolùm probari poteſt non poſſe illas determinare concurſum primæ cauſæ ad talem actionem. Quin potiùs ratio illa applicata ad propria inſtrumenta, & dicto modo intellecta, ſupponit probatum, quòd virtus creata non poſſit eſſe principale principium creãdi. Nam in hoc maximè fundatur, quòd inſtrumentum, quantum ad id quod diſpoſitiuè vel (vt ita dicam) determinatiuè operatur per id quod eſt ſibi proprium, ita ſe gerit ac ſi eſſet virtus principalis, quantum ad hoc quod eſt operari ſecundum modum connaturalem & proportionatum tali naturæ.

V. Adde prætereà, ſi ſolum diſcurſum D. Thom. in illo articulo ſpectemus, non videtur poſſe procedere in alio ſenſu niſi de inſtrumento connaturali. Nam illud principium, *inſtrumentũ per aliquid ſibi proprium diſpoſitiuè operatur ad effectum principalis agentis*, non eſt in alio ſenſu neceſſariũ, aut verum, ſuppoſita communiori doctrina de diuinis inſtrumentis ſupernaturaliter eleuatis ad opera iuſtificationis, tranſubſtantiationis & ſimilia: illa enim inſtrumenta nihil operantur per propriam virtutem ad effectum principalis agentis; vt in primo & tertio tomo 3. p. latè tractatum eſt. Et hunc ſenſum ſatis confirmat probatio illius principij quam ſtatim D. Thom. ſubiungit, dicens, *Si igitur nihil ibi ageret* (ſupple inſtrumentum) *ſecundum id quod eſt ſibi proprium, fruſtra adhiberetur ad agendum. Nec oporteret eſſe determinata inſtrumenta determinatarũ actionum.* Hęc enim ratio optima eſt in inſtrumentis naturæ, quæ per ſe ordinata, determinata, & neceſſaria ſunt ad ſuos effectus. In inſtrumentis autem diuinis nullam vim habet illa probatio, quia veriſſimum eſt inſtrumẽta diuina nõ eſſe determinata, ſed indifferẽtia & quaſi vniuerſalia per potentiam obedientialem: determinantur autem ad determinatas actiones per diuinam voluntatẽ & eleuationem, ſeu ſpecialiſſimum concurſum. Quare talia inſtrumenta non ſunt quidem neceſſaria, nam ſine illis æquè poteſt Deus eoſdem effectus facere, nõ tamen propterea dicentur eſſe fruſtra, quia & quando eleuantur & aſſumuntur verè agunt, & non ſine fine, & cauſa rationabili eleuantur vt agant.

VI. Sed quanquam ratio & diſcurſus non videatur amplius concludere: omnes tamen diſcipuli, & interpretes D. Thomę intelligunt generaliùs eius ſententiam, nimirum creaturam, etiam vt inſtrumentum eleuatum diuina virtute non poſſe concurrere ad creationem. Et certè D. Thomas cùm ibi ſententiam Magiſtri impugnat, id ſatis ſignificat. Nam Magiſter non dixerat creaturam poſſe eſſe naturale inſtrumentum creationis, ſed per diuinum miniſterium, agebat enim de ſacramentis quatenus ſunt diuina inſtrumenta, vt patet in 4. diſtinct. 5. Vnde idem D. Thomas 3. p. quæſt. 13. art. 2. diſtinguens expreſsè inter virtutem naturæ & inſtrumentum gratiæ, negat creaturam poſſe eſſe inſtrumentum creationis, vel annihilationis: idem in 2. cont. Gent. cap. 21. & in eadem ſententia ſunt omnes Theologi qui ſententiam Magiſtri impugnant, vt Albert. Scotus, Henric. & Ægid. locis citatis ſect. præcedente. Veruntamen controuerſia hæc quatenus attinet ad ſupernaturale inſtrumentum, in Theologia examinanda eſt: exiſtimo enim ex propriis principiis creationis non poſſe definiri.

Sententiarũ Magiſter nõ aſſeruit naturale creationis inſtrumentum.

VII. Nam ſi verum eſſet, creaturã aut nullo modo poſſe eleuari diuina virtute ad agendum aliquid vera actione phyſica quod ſuam naturalem potentiam & virtutem excedat, aut non niſi per virtutem aliquam in ipſa receptam, quæ connaturalem vim habeat ad talem effectum, quod multi Theologi opinantur, & non improbabiliter: Si hoc (inquam) eſt verum, ſatis conſequenter & optimè dicitur non poſſe creaturam eleuari vt ſit inſtrumentum creationis. Si autem Deus poteſt eleuare creaturam vt per ſuammet entitatem abſque alia ſuperaddita efficiat effectum excedentem virtutem ſuam naturalem, quod ego longè probabilius iudico (ſic enim exiſtimo eleuare aquam ad efficiendam gratiam, & ignem ad torquẽdos ſpiritus & verba ad tranſubſtãtiandum.) Si hoc (inquam) eſt verum, non video qua ratione conſequentia negari valeat poſſe Deum vti vna creatura vt inſtrumento ad creandum aliam. Quia neque ſufficiens ratio differentiæ aſſignatur; neq; affertur ſpecialis aliqua ratio qua hoc probetur impoſſibile.

IX. Prior pars patet, nam vnica differentia eſſe videtur, quòd creatio non eſt actio ex ſubiecto ſicut ſunt aliæ actiones. Sed hæc differentia in primis non eſt C vniuerſalis, nam etiam tranſubſtantiatio non eſt actio ex ſubiecto, vt docet D. Tho. 3. p. quæſt. 75. artic. 8. Quòd autem in tranſubſtantione ſupponatur aliquid vt materia remota, & vt terminus à quo, vel ſub alia ſimili habitudine, nihil ſanè refert vt minus repugnet inſtrumentum creatum concurrere ad illam actionem, quàm ad creationem. Deinde ex illa differentia non probatur, ſed ſumitur quod probandum eſt. Ex hoc enim quòd creatio eſt actio ſine ſubiecto, optimè infertur non poſſe eſſe connaturalem creaturæ, neq; vt principali virtuti, neque vt inſtrumento, tamen hoc non obſtante ex proportionali ratione ad alia inſtrumenta diuina contendimus, hanc actionem poſſe communicari inſtrumento creato per eleuationem. Nam etiam actio conuerſiua totius ſubſtantiæ in totam ſubſtantiam non poteſt eſſe connaturalis creaturæ neque vt principali cauſæ, neque vt inſtrumento: actio ſimiliter in ſpiritum, præſertim qua in illo fit ſupernaturalis qualitas, non poteſt eſſe connaturalis corpori, & tamen vtraque communicatur diuina virtute per eleuationem: ergo idem eſt de altera actione.

Hæc eſt ſententia Magiſtri in 4. d. 5. quam ſecutus eſt D. Th. ibi q. 1. a. 3. quæſtiunc. 3. ad 4. & eãdẽ defendit in 2. d. 1. q. 1. artic. 3. Gab. in 4. d. 1. q. 1. art. 3. dub. 2.

X. Altera verò pars conſtabit facilè applicando rationes

Inconuenientia ab aliquibus illata contra creationis inſtrumentum retunduntur.

tiones factas de virtute principali, & de inſtrumento connaturali, & conſiderando non procedere in inſtrumento per eleuationem. Quod enim quidam aiunt ſequi, tale ſcilicet inſtrumentum habere infinitam virtutem & perfectionem, minimè ſequitur, nam actio huius inſtrumenti non attenditur ex perfectione eius, ſed ex perfectione primi agentis & potentia obedientiali inſtrumenti. Vnde in hoc ordine inſtrumentorum non eſt neceſſaria res perfectior ad perfectiorem effectum vel actionem. Neque hîc poteſt fieri illa gradatio, quòd ad producẽdum rem de maiori potentia maior virtus requiritur: nam eodem inſtrumento poteſt Deus educere formam ex ſubiecto quantumuis reſiſtente. Deniq; eadem ratio fieri poſſet de inſtrumẽto tranſubſtantiationis, nam etiam ad tranſubſtantiandum virtute propria vel connaturali, requiritur infinita perfectio.

XI. Rurſus non vrget quòd alij aiunt ſequi, poſſe aliquid aſſumi vt inſtrumẽtum ad creandum ſe ipſum. Primùm enim negamus id ſequi in rigore & proprietate, nam vt aliquid ſit inſtrumentum phyſicum, neceſſariò debet ſupponi exiſtens; & ideò ſupponitur creatio eius, ad quam ipſum non potuit eſſe inſtrumentum. Haberet autem illa ratio nonnullam vim contra eos, qui dicunt rem non exiſtentem poſſe eſſe phyſicum inſtrumentum: illam tamen ſententiam improbabilem cenſemus. Quare licet ex vi creationis non repugnet quamcunque creaturam fieri per inſtrumentum creatum, tamen ex conditione præſuppoſita, & prærequiſita ad agendum repugnat rem eandem eſſe inſtrumentum ſuæ primæ creationis. Quod eſt euidens argumentando in ſimili forma de inſtrumento generationis ſeu eductionis: nemo enim negabit poſſe Deum vti gratia exiſtente in Petro ad producendam gratiam in Paulo; negabit tamen poſſe illa vti ad ſe ipſam producendam, nõ ob repugnantiam talis inſtrumentalis actionis per ſe ſumptæ, ſed ob prædictam præſuppoſitionem exiſtentiæ ad agendum. Quocirca, ſi verum eſt poſſe eãdem rem bis ſeu duabus totalibus actionib. produci, verè ac propriè terminatis ad eius eſſe, nullum eſt inconueniens concedere eandem rem iam creatam poſſe concurrere effectiuè ad ſui recreationem, ſicut humanitas Chriſti concurrit effectiuè ad tranſubſtantiationem panis in ipſam: de quo aliàs.

Denique eodem modo procedendo per rationes ſuperiùs factas, facilè conſtabit non habere locum in hoc genere concurſus vel effectionis per potentiam obedientialem.

XII. An ſit actio aliqua ita Dei propria, vt nulli poſſit creaturæ cõmunicari.

Aliqui verò magnum inconueniens ducũt quòd nulla ſit actio ad extra quam Deus non poſſit cõmunicare creaturis, nam ſi quę eſſet, eſſet maximè creatio. Sed ego nec conſequentiam cenſeo neceſſariam, nec conſequens rectè intellectum eſſe inconueniẽs. Poſſet enim aliquis dicere, actionem illã qua fit vnio hypoſtatica eſſe altiorem, magiſq; incommunicabilem creaturæ; itemq; in Theſauris diuinæ potentiæ eſſe alios modos actionum, quæ aliis titulis ſuperant creationem: nam licet creatio ſit omnium prima, & quaſi fundamẽtum aliarum non eſt tamen omnium maxima. Rurſus aliud eſt loqui de actionibus, aliud de rebus quæ per actiones fiunt: loquendo ergo de rebus factis, nullum eſt inconueniens quod poſſit Deus per creaturam vt per inſtrumentũ agere quidquid ſola ſua virtute facere poteſt; quin potiùs hoc ſpectat ad efficacitatem diuinæ virtutis, ſicut è contrario etiam ad eandem efficaciam pertinet vt nullã rem poſſit Deus facere per creaturam, quam nõ poſ-

A ſit facere ſe ſolo. Loquendo autem de actionibus, multæ ſunt ita Dei propriæ vt non poſſint eſſe à creatura, ſicut eſt ipſamet actio creãdi ſola virtute principali. Hoc verò non eſt proprium Dei, nam etiam actio creaturæ vt talis eſt, nõ poteſt fieri ſine illa, nec per aliam creaturam. Cuius rei rationem explicabimus ſect. ſequenti, vbi etiam attingemus rationem aliam ob quam alij dicunt eſſe impoſſibile inſtrumẽtum creationis, & inefficacem eſſe oſtendemus.

SECTIO V.

An creatio ſit aliquid in creatura diſtinctum ex natura rei ab ipſa.

HActenus ferè ſolùm diximus de potentia creandi, ſimulq; declarauimus effectum eius, quatenus eſt obiectum ſeu terminus ad quem illa potentia dicit habitudinem, ſaltem noſtro modo cõcipiendi: ſupereſt vt dicamus de actione ipſa ſeu creatione quid ſit. I.

Variæ ſententiæ.

B IN qua re tres inuenio eſſe poſſe dicendi modos. Primus eſt creationẽ in ratione actionis non eſſe aliquid in creatura, ſed in ipſo creatore eſſe ipſummet actum diuinæ volũtatis aut diuini imperij, quo res ad extra producit. Dico autem *in ratione actionis*, nam in ratione relationis, quæ ſupponit actionem iam terminatam, & reſultat ex termino eius, creatio aliquid eſſe dicitur in creatura, ſcilicet, relatio quædam realis ad creatorem. Hæc cenſetur eſſe ſententia D. Thomæ 1. p. quæſt. 45. artic. 3. quem ita exponit Caietanus, & alij Thomiſtæ. Ratio D. Thom. eſt quia creatio non eſt mutatio, ergo nihil eſſe poteſt in creatura, niſi relatio. Antecedens patet, quia mutatio eſt circa aliquod ſubiectum, vt ex definitione motus conſtat: creatio autem non eſt circa ſubiectũ, vt etiam conſtat ex definitione eius ſuprà tacta. Primam verò conſequentiam probat D. Thom. 1. p. q. 45. art. 2. quia actio & paſſio conueniunt in ſubſtantia motus, & differunt ſecundum habitudines diuerſas ad agens vel paſſum, ex 3. Phyſic. text. 20. Ergo ablato motu à creatione nihil poteſt remanere niſi relatio, vel creaturæ ad creatorem, vel creatoris ad creaturam. II. Prima. D. Thom. Caiet.

C Secundò, quia creatio non poteſt eſſe actio tranſiens formaliter: ergo eſt formaliter immanens in creante; & dici poteſt virtualiter ſeu eminenter trãſiens, quia vim habet ponendi effectum ad extra, quod quadrat optimè in actum diuinæ voluntatis vel imperij. Conſequentia eſt clara, quia inter illa duo mẽbra nullum eſt medium. Antecedens verò probatur, quia actio tranſiens eſt accidens; & conſequenter ex neceſſitate requirit ſubiectum, ſed creatio non requirit ſubiectum, ergo non poteſt eſſe accidens: ergo non poteſt eſſe actio tranſiens. III.

Vnde argumentor tertiò, nam omnis actio eſt prior natura ſuo termino: ergo creatio etiam eſt natura prior re creata: ergo non poteſt eſſe in re creata, ſed in creatore. Patet hæc vltima conſequentia, quia impoſſibile eſt intelligere creationem vt actionem extra Deum, & priorem quàm rem creatam, quia in illo priori non intelligitur in quo aut quomodo ſit, & non poteſt concipi actio vt actio in ſe ſola & quaſi per ſe ſubſiſtens. IIII.

Quartò argumẽtantur Thomiſtę, quia nõ ſolùm creatio, verùm neque vlla actio diuinæ potentiæ reſpectu

reſpectu illius poteſt eſſe tranſiens, neque vnquam poteſt dari actio media inter potentiam Dei, & effectum eius, quę ſit diſtincta à potentia Dei: ergo multo minùs hoc dari poterit in creatione. Antecedens verò probatur primò, quia diuina virtus eſt intimè præſens in omni effectu ſuo: ergo immediatè & per ſe producit omnem ſuum effectum & non media aliqua actione. Secundò, quia aliàs potentia Dei non ſolùm eſſet principium ſui effectus, ſed etiam ſuæ actionis, quod tamen negat D. Tho. 1. p. quæſt. 25. art. 1. ad 3. Tertiò, quia actio tranſiens eſt complementum potentiæ actiuæ: ſed non poteſt Deus habere complementum potentiæ ſuæ in creatura, aliàs penderet ab illa: ergo.

VI. *Secunda.* Secunda ſententia eſt creationem eſſe aliquid extra Deum, tamen in re non eſſe aliquid diſtinctum à creatura quæ creatur, & ita propriè non eſſe in illa niſi ſecundum rationem, realiter tamen & eſſentialiter eſſe ipſammet creaturam, videlicet creationem hominis eſſe ipſam eſſentiam hominis, & creationē angeli eſſentiam angeli, & ſic de aliis. Hæc ſententia vt ponat creationem in re creata, fundatur in hoc, quòd actio vt actio, neceſſariò debet eſſe in ſuo termino, vel per idētitatem, vel aliquo alio modo, quia actio non eſt niſi dependentia, & emanatio effectus à cauſa: dependentia autem neceſſariò eſſe debet in re quæ pendet. Quòd principium inferiùs latè probabimus: eſt enim veriſſimum. Vt autē affirmet hæc opinio creationem non diſtingui vllo modo niſi ſecundum rationem à re creata, primùm fundari poteſt in generali propoſitione, quòd nulla actio diſtinguitur in re à ſuo termino, ſed ratione tantùm. Et hoc modo poteſt hæc ſententia tribui Nominalibus, qui non ponunt actionem mediam ſecundum rem inter effectum & cauſam, vt videre eſt in Ochamo in 2. quæſt. 9. & Greg. in 2. diſt. 1. quæſt. 4. & 5. qui in q. 6. ſubdit creationem eſſe in creatura, ſeu potiùs eſſe ipſam creaturam. *Ocham. Gregor.*

VII. *Guillel. de Rubion in 2. d. 1. q. 1.* Secundò poteſt hæc opinio fundari in ſpeciali ratione creationis, ſcilicet, quòd ſit actio ex nihilo, & ideò non poſſit eſſe accidens ſed ſubſtantia, ſeu per modum ſubſtantiæ ſi fortaſſe accidens ſeparatum creetur. Et ad hoc confirmandum iuuari poteſt hæc ſentētia argumētis prioris opinionis, præſertim tertio. Et cōfirmari poteſt, quia ſi creatio eſſet, aliquid in creatura diſtinctum ab ipſa, & quaſi mediās inter ipſam & Deū, illud quidquid eſſet, creatū quid eſſet & factū, nam eſſet diſtinctum à Deo & profluens ab ipſo: ergo oporteret in illo creationem eius ab ipſo diſtinguere, & ſic procederetur in infinitum, vel ſi in aliquo ſiſtendum eſt, ſiſtatur in prima creatura. Et ad hoc confirmandum valere poſſunt argumenta quibus Scotus in 2. diſt. 1. quæſt. 5. conatur probare, creationem paſſiuam (loquitur de relatione) non eſſe rem diſtinctam à creatura: quæ refert & ſoluit Capreol. ibi quæſt. 2.

VIII. Tertiò poteſt hæc ſententia fundari in eſſentiali ratione creaturæ vt ſic: nam de eſſentia creaturæ eſt vt pendeat à primo ente: ergo dependentia qua pendet, & eſt in ipſa creatura, & non eſt aliud ab eius eſſentia. Hæc autem prima & eſſentialis dependentia entis participati ab ente per eſſentiam, eſt creatio: ergo creatio & eſt in ipſa creatura, & non eſt aliud quàm eius eſſentia. Vnde non magis poteſt ab illa diſtingui, quàm eſſentia vniuſcuiuſque rei ab ipſa. Primum antecedens euidens eſt, quia ſicut de eſſentia primi entis eſt eſſe per eſſentiam, & cōſequenter eſſe à ſe, & non ab alio, ita de eſſentia omnis alterius en- A tis eſt, eſſe ens per participationem, & conſequente eſſe dependens ab alio. Prima verò conſequētia probatur, quia dependere eſt aliquid intrinſecum creaturæ: ergo conuenit illi per aliquid intrinſecum cōuenit autem per dependentiam. Rurſus ſi effectus formalis eſt eſſentialis, etiam forma: ſed dependere eſt quaſi effectus formalis dependentiæ: ergo ſi creatura eſſentialiter eſt dependens, dependentia ipſa eſt de eſſentia eius. Ergo hoc maximè verum eſt de prima & maximè immutabili dependentia: huiuſmodi autem eſt creatio; quia, vt ſuprà dicebamus, hæc eſt prima emanatio entis participabilis ab ente per eſſentiam, & per hanc poteſt eſſe quælibet creatura à ſolo Deo.

Ex hoc autem fundamento infertur (conſequenter loquendo iuxta hanc ſententiā) in omni re creata includi aliquam dependentiā à Deo, omnino immutabilem, & inſeparabilem ab ipſa re creata, tum quia id quod eſt eſſentiale eſt immutabile; tum etiā quia quod in re non eſt diſtinctum, nō eſt ſeparabile manente illa re (ita enim loquimur.) Vnde fit ſecundò, hanc dependentiam eſſe à ſolo Deo: nam omnis B dependentia vnius creaturæ ab alia, eſt ſeparabilis à creatura, præſertim loquendo de rebus creatis, non de modis rerum: nam hoc modo verum eſt, poſſe Deum facere ſe ſolo quidquid facit per creaturam, vel cum illa, vel in illa, vel ex illa. Atq; ita omnis dependentia à creatura in quouis genere cauſæ, eſt accidentalis & mutabilis: dependentia autem à ſolo Deo eſt eſſentialis & immutabilis. Tertiò infertur hanc dependentiam à ſolo Deo eſſe propriiſſimam creationem, cùm ad cauſam materialem nullum ordinem includat. Quartò hinc videtur optima ratio reddi, ob quam non poſſit creatura ad creationem concurrere, etiam per modum inſtrumenti, quia hoc ipſo quòd penderet ab alia creatura, non eſſet eſſentialis alteri creaturæ, & ita iam nō eſſet creatio. IX.

Tertia ſententia eſt creationem eſſe aliquid in re creata; nō quidem realiter ab illa diſtinctum tanquā habēs propriam entitatem, ſed ex natura rei tāquam modū eius. Hæc opinio, quantum ad eam partem de exiſtentia creationis in creatura, ſatis communis eſt. Tenet eā Gabriel citato loco, Aureolus citatus à Capreolo in 2. diſt. 1. q. 2. in argument. cont. 1. concl. Ocham in 1. diſt. 43. quæſt. 1. Tho. de Argēt. in 2. diſt. 19. C q. 1. art. 1. Ægid. in 2. d. 1. p. 1. quæſt. 3. art. 2. & de eſſe & eſſent. quęſt. 7. qui omnes authores ſatis etiam explicant, & declarant, creationem non eſſe rem omnino diſtinctam a re creata: interdum etiam vocant illam creationem paſſiuam, & dependentiam creaturæ à Deo; vocant etiam creationē actiuam ſeu actionem tranſeuntē. Dinſtinctionem aūt modalem non ſatis explicant, imò Ægidius, & nonnulli alij negare videntur. Poſſet in fauorem huius ſententiæ citari D. Tho. in 1. diſt. 40. qu. 1. art. 1. ad 1. vbi creationem vocat actionem tranſeuntem, & æquiparat illam calefactioni; tamen D. Thom. ibi valde ambiguè loquitur, nam in omni actione tranſeunte videtur ponere actionem formaliter in agente, in paſſo verò ſolùm effectiuè ſeu per modum paſſionis, & ita illū interpretatur Deza in 1. d. 27. quęſt. 1. notab. 1. Vnde etiam Caiet. 1. p. quæſt. 25. art. 1. ait, ſi in Deo potentia executiua eſt ratione diſtincta ab intellectu & volūtate negari, non poſſe quin creatio ſit actio tranſiēs, & nihilominus ait illā actionem nō eſſe quid diſtinctum ab eſſentia Dei: quia vniuerſaliter tenet actionem tranſeuntem formaliter eſſe in agente. Quapropter cauenda eſt hæc ambiguitas locutionum. X. *Tertia.* *Gabriel. Aureol. Ocham. Argentin.* *D. Thom.* *Deza. Caiet.*

Quæſtionis reſolutio.

XI. INter has ſententias hæc vltima vt propoſita eſt, vera mihi videtur, vt autem rem declaremus, & ab iis quæ certiora videntur, incipiamus, dicendum inprimis eſt, dependentiam creaturæ à Deo eſſe aliquid realiter & intrinſecè exiſtens in creatura. Hæc aſſertio ſufficienter videtur probata in tertia ſentētia, & neminem legi, qui ſub his terminis eam neget, & in ęquiualentibus omnes eam concedunt. Omnes enim fatentur creationem paſſiuam eſſe in creatura, non tantùm vt ſignificat relationem reſultantem (illud enim nihil eſt) ſed vt dicit emanationem paſſiuam, ſeu fieri creaturæ à Deo: ſiue hæc re, ſiue ratione diſtinguantur, nunc enim hoc non agimus: dependētia autem nihil aliud eſt quàm paſſiua emanatio, ſeu creatio, loquendo de prima dependentia à ſolo Deo, de qua nunc agimus. Ratio autem eſt, quia creaturam dependere non eſt denominatio extrinſeca in creatura, ſed potiùs in Deo eſt extrinſeca denominatio, quòd ab ipſo creatura dependeat: ſed creatura dicitur dependens à dependētia: ergo dependentia eſt aliquid in ipſa, & non tantùm in Deo. Item quia dependentia quam lumē habet à Sole, aliquid eſt in ipſomet lumine, & idem eſt in quolibet effectu reſpectu cauſæ creatæ, iuxta modum dependentiæ quem ab illa habet, vel in fieri tantùm, vel etiam in conſeruari. Atq; eadem ratione ſi Deus ſolus illuminaret aerem, dependentia illius luminis à Deo eſſet aliquid in ipſo lumine: nam eſt eadem ratio, quæ de dependentia à Sole, vel fortaſſe maior: ergo etiam illa dependentia qua creatura ſecundum ſe totam pendet à Deo, eſt aliquid in ipſa creatura. Patet conſequentia, quia ſi in aliis effectib. dependentia eſt aliquid in ipſis, ideò eſt, quia dependentia dicit modum, vel conditionem effectus non cauſæ: hæc autem ratio æquè vel magis procedit in dependentia totali.

XII. *Dependētia creaturæ à Deo, in re ab ipſa diſtincta.* Dico ſecundò. Hæc dependētia creaturę à creatore, non eſt omnino idem quod creatura, quę eſt terminus illius dependentiæ ſeu creationis, ſed eſt aliquid in ipſa, à parte rei diſtinctum ab ipſa. Probatur primò à paritate rationis, inductione facta in omnibus aliis dependentiis effectuum à ſuis cauſis efficiētibus, nam in omnibus actio & conſequenter etiam dependentia, diſtinguitur ex natura rei à ſuo termino, vt ſuprà tactum eſt, & infrà in proprio prædicamento ex profeſſo tractabitur: ergo & dependentia creationis erit in re diſtincta à termino, ſolùm enim differt ab aliis, quia eſt dependentia ab efficiente ſine concurſu materiæ vel ſubiecti: hoc autem diſcrimen nihil refert ad tollendam diſtinctionem, vt ex dicendis conſtabit. Secundò probatur, quia hæc dependentia eſt mutabilis & variabilis in creatura, manente eadem re quæ fit: ergo diſtinguuntur à parte rei. Conſequentia fundatur in principio ſuprà tractato diſput. 7. ſect. 2. vbi oſtēdimus hoc eſſe certum ſignum diſtinctionis, vel realis, vel ſaltem modalis, ſi ex duobus extremis realibus vnum ſine altero à parte rei eſſe poſſit. Et hoc eſt pręcipuum indicium quo in aliis actionibus probamus actionem diſtingui à parte rei à termino. Antecedens autē probatur, quia dependentia illa qua nunc Deus conſeruat quantitatem ſine ſubiecto in ſacramento, diſtincta eſt ab illa qua conſeruabat eandem quantitatem in ſubſtātia panis, nam illa prior pendebat à materia: altera verò minimè, ſed eſt per modum creationis: ergo ſi Deus crearet à principio quantitatem extra ſubie-A ctum, & poſteà illā vniret ſubiecto & cōſeruaret dependenter ab illo, maneret eadē quantitas ſine priori depēdentia creationis; quòd enim ibi ſimul maneāt duæ dependentiæ totales, improbabile eſt, vt infrà oſtendam: ergo dependentia creationis ſeparabilis eſt à termino creato. Quod ergo in hoc exemplo apparet, in omni creatione intelligendum eſt, tū quia eſt eadem ratio: tum etiam quia ſi quid difficultatis in hoc eſſe videtur, in omni creatione interuenit: quòd ſi in aliqua re ceſſat, etiam in omnibus ceſſat.

Non poſſumus autem in ordinario modo creationis ſubſtantiarum afferre exempla, quia huiuſmodi creatio à ſolo Deo fit ſemper & ex natura rei, & quicquid à Deo propriè creatur ex nihilo, perpetuò conſeruatur eadem actione, vt infrà dicetur: quia hoc poſtulat natura rei. Tamen hinc non poteſt ſumi argumentum omnimodæ identitatis, & inſeparabilitatis, nam ſatis eſt, quòd interueniente miraculo, ſeu opere ſupernaturali variari poſſit dependentia circa eandem creaturam; quia hoc ipſum fieri non poſſet ſine aliqua diſtinctione in re. Quòd autem id fieri poſſit per miraculū, declarari poteſt (pręter argumentum factum) iuxta probabilem opinionem, quòd creatura poſſit eſſe inſtrumentum creationis, nam tunc poteſt Deus creare eandem rem, vel ſe ſolo, vel per inſtrumentum, & tunc dependentiæ ſunt diuerſæ circa eandem rem, nam quādo creat per inſtrumentum, longè diuerſa eſt dependentia quàm ſi eſſet à ſolo Deo, nam per illam pendet effectus ſimul à Deo, & à creato inſtrumento, quod intelligi non poteſt ſine noua & diſtincta dependentia. Neque enim quando effectus fit à Deo per cauſam ſecūdam principalem, vel inſtrumentalem, ſunt ibi duæ dependentiæ, vna à ſolo Deo, quæ ſemper maneat, altera à creatura, quæ mutetur, vt in diſcurſu huius ſectionis oſtendemus, & ſæpiùs repetemus in duabus diſputationibus ſequentibus: ergo neceſſe eſt totam dependentiam variari circa eādem rem. Quocirca cùm probabile ſit, quando generantur vermes, vel caro ex ſpeciebus conſecratis, iterum creari ſub illis eandem numero materiam primam, quæ anteà fuerat in pane, & ſit etiam probabile creari media humanitate Chriſti vt inſtrumento, tunc licet materia prima quæ creatur, ſit eadem quę anteà fuit, tamen dependētia eius eſt diuerſa propter cauſam dictam. Ac denique ſi Deus annihilaret vnum Angelum, & poſteà illum iterum crearet, non oporteret dependentiam eſſe eandem numero, quę anteà fuerat, nam licet Deus id facere poſſit, non eſt cur dicamus eſſe neceſſarium: quia ſi idem lumen ſucceſſiuè pendet à diuerſis agentibus per diuerſas dependentias, cur non poteſt facere Deus vt idem Angelus ab ipſo ſucceſſiuè pendeat diuerſis dependentiis? Hæc igitur omnia ſatis oſtendūt eſſe aliquam diſtinctionem in re inter dependentiam creaturæ & terminum eius.

XIII. *Exemplis probatur concluſio.* (B) (C)

XIIII. *Ratio à priori concluſionis.* Tertiò eſt ratio à priori, quia hæc dependentia non eſt de eſſentia ſubſtantiæ, qualitatis, aut quantitatis dependētis, ſed eſt via quædam ad ipſam. Quod patet ex ipſa ratione ſubſtantiæ, & idem eſt de aliis: nam ſubſtātia, licet creata ſit, in eſſentia ſua eſt quid abſolutum, ſolumque includit eſſentialiter eſſe per ſe, & in ſpeciebus ſubſtantiæ intelligitur eſſentialis ratio completi per ſimiles differētias abſolutas, abſque illa habitudine tranſcendentali quam eſſentialiter includit actualis dependentia. Poſſetque hoc cōfirmari, quia de eſſentia creaturæ nō eſt actu eſſe, ergo neque actu dependere: quæ illatio habet vim iuxta

iuxta ſententiam quæ diſtinguit exiſtentiam ab eſſentia vt actu creata: iuxta noſtram verò ſententiam minorem habet efficaciam. Quod autem hæc depẽdentia actualis non ſit eſſentialis, latiùs & efficaciùs probabitur inferiùs contra ſecundam ſententiam, ab incommodis quæ ex illa ſequuntur, eò quòd non rectè declaret eſſentialem dependentiam quam habet creatura à creatore.

XV. *Dependẽtia creaturę à Deo, modus eſt ex natura rei diſtinctus ab ipſa.*

Dico tertiò. Hæc dependentia quæ eſt in creatura, non eſt res omnino diſtincta realiter à termino creationis, neque eſt ſola relatio reſultans ex termino creationis, ſed eſt modus quidam ex natura rei diſtinctus ab ipſo termino. In his omnibus æquiparamus creationem omnibus aliis dependentiis, in quibus omnia illa ferè ſunt certa, & ab eis ſumitur argumentum ſatis efficax per inductionem & ſimilitudinem, quia differentia quòd actio ſit ex ſubiecto, vel non ex ſubiecto, nihil ad hæc omnia refert, vt facilè ex dictis patet, & magis cõſtabit ex ſolutionibus argumentorum. Et prætereà probo breuiter ſingula. Et in prima quidem parte nulla eſt controuerſia, tum quia ſuperfluum eſt, fingere illam entitatem, cùm ad omnia quæ diximus, ſatis ſit modus diſtinctus; tum etiam quia ſecundum fundamẽtum ſecundæ ſententię efficaciter procedit contra huiuſmodi entitatem: tum deniq; quia illa entitas nõ poteſt eſſe ſubſtantia per ſe diſtincta: quis enim illam intelligat, aut fingat? vel quis dicat non poſſe Deum creare vnam ſolam ſubſtantiam? & ſimilia incommoda facilè poſſunt ex illa poſitione inferri. Neq; etiam eſt propria entitas, quæ ſit forma accidentalis, cùm in ſubiecto non ſit, neq; poſſit accidens intrinſecè terminari ad dandum eſſe ſubſtantiale: ſupereſt ergo vt ſit modus, quod intendimus.

XVI. Secunda pars de relatione reſultante, ſiue illa ſit res, ſiue modus ex natura rei diſtinctus à creatura, ſiue non, eo modo quo dicitur eſſe reſultans, non poteſt eſſe dependentia de qua nunc agimus, quia fundatur in ipſa depẽdentia: nullum enim aliud fundamentum, vel rationem fundandi habere poteſt, ex his quæ Ariſtoteles numerauit 5. Metaph. cap. 15. tex. 20. Et patet, quia ideò creatura refertur ad Deum, quia ab illo pendet. Item, quia relatio eſt natura poſterior quàm res creata, in eaque ſubiectatur tanquam in proprio ſubiecto: dependentia autem eſt ordine naturæ prior non ſolùm quàm relatio, ſed etiam quàm res creata, ſaltem ſub aliqua ratione, ſcilicet, quia via eſt prior quàm terminus, & fieri, quàm factum eſſe. Tertiò tandem, quia hæc relatio dicitur reſultare poſito fundamento & termino: dependentia autem non reſultat ex termino, ſed potiùs eſt via ad illum, ſeu emanatio eius à Deo. Relinquitur ergo vt ſolùm ſit quidam modus modaliter diſtinctus à creatura quæ pendet. Quod tandem optimè confirmat ſignum illud diſtinctionis ex natura rei, quod ſuprà adduximus. Nam, licet creatura & dependentia eius ita comparentur, vt poſſit hęc eadem creatura permanere, variata dependentia ſeu creatione, tamen è conuerſo non poteſt hæc creatio ſeu dependentia manere quin ſuum intrinſecum terminum ſecum ferat: quia eſſentialiter eſt fieri vel conſeruari talis termini: ſignum ergò eſt ſolam diſtinctionem modalem hîc interuenire.

XVII. Dico quartò. Hæc dependentia non habet veram rationem mutationis: habet tamen veram rationem viæ ſeu fieri creaturæ, & ſic appellatur creatio paſſiua: habet etiam veram rationem emanationis à Deo, & quatenus ab ipſo eſt, verè ac propriè dici poteſt actio ipſius Dei, formaliter tranſiens, qua producit creaturam. Vt intelligatur tota concluſio, ſuppono in actione quæ fit ex ſubiecto, coniungi hęc tria, quę habitudine & denominatione diſtinguũtur à nobis, non tamen re ipſa, etiam diſtinctione modali, ſcilicet, fieri termini, actionem agentis, & paſſionem ſeu mutationem ſubiecti: idem enim dependentiæ modus reſpectu formæ quam inducit, dicitur fieri ſeu via ad illam, reſpectu agentis dicitur actio eius, & reſpectu paſſi dicitur mutatio ſeu paſſio. Ex his ergò tribus hoc vltimum non habet locum in creatione. Et hæc eſt prima pars aſſertionis: quam rectè docuit D. Thom. negans negationem eſſe mutationem: & eandem probat latè Gregor. ſuprà concluſione 2. In qua ob hanc cauſam meritò dicit, quamuis omnis paſſio ſit actio, vel habeat actionẽ coniunctam, non tamen è conuerſo oẽm actionẽ inferre paſſionẽ: quia non ſemper actio verſatur circa ſubiectũ ſeu paſſum: paſſio autem intelligi non poteſt ſine patiente, nec mutatio ſine mobili. Cùm ergo creationis dependẽtia non ſupponat aliquod ſubiectum ex quo fiat, nõ poteſt verã rationẽ paſſionis aut mutationis habere.

XVIII. Dices. Creatura ipſa mutatur, cùm creatur, nam aliter ſe habet, quàm priùs: vnde noua relatione refertur ad Deum: non quidem per mutationem Dei, ſed ipſius creaturæ, iuxta doctrinã Auguſt. 5. de Trinit. c. vltim. Reſpondetur facilè, mutationem interdum propriè dici, & ſic ſolùm dici de ſubiecto, quod duratione (vel ſecundum aliquos ordine naturæ) præexiſtit, & per actionẽ aliter ſe habet quàm prius ſe haberet. Et hoc ſenſu negamus creationẽ eſſe mutationem, & clariùs diceretur nõ eſſe paſſionem. Interdum verò latiùs mutatio dicitur de omni actione aut effectione, quæ aliquam nouitatem ponit in effectu, & ſic dicetur per generationem mutari nõ ſolùm materia, ſed res genita: & hoc ſenſu dici poteſt creatio mutatio, minùs tamen propriè, quia res quæ creatur, non dicitur propriè ſe habere aliter quàm anteà; quia anteà nihil erat, ſed dicenda eſt habere eſſe ſimpliciter, quod anteà non habebat.

XIX. Ex hac autem ratione & reſponſione intelligitur, habere locum in creatione illam habitudinem viæ ad terminum, quæ fieri paſſiuum appellari ſolet. Primùm enim huiuſmodi via ſeu fieri ex ſua ratione formali nõ dicit habitudinem ad ſubiectum, ſed ſolùm ad terminum: ergò ex pręciſa ratione ſua nõ repugnat creationi. Deinde huiuſmodi fieri in aliis effectionib. nihil aliud eſt, quam dependẽtia effectus à cauſa quatenus eſt tendentia quędam ad effectum. Sed hoc totum reperitur in hac dependentia creationis. Prætereà, quia in omni eo quod mutatum eſt, interuenit mutari, ergo in omni eo quod factũ eſt, interuenit fieri. Maximè quia hoc ipſum, nempe de nouo factum eſſe, eſt aliquo modo eſſe mutatum, ſaltem latè loquendo, vt diximus.

XX. *Dependẽtiæ creaturæ à Deo verè cõuenit ratio actiuę creationis.*

Tandem hinc facilè oſtenditur vltima pars aſſertionis, nimirum huic dependentiæ creaturæ, quatenus dicit habitudinem ad diuinam potentiam à qua fluit, conuenire propriam rationẽ actionis ſeu creationis actiuæ. In qua parte videtur præcipuè poſita diſſenſio inter authores circa præſentem quæſtionem. Cauendum tamen eſt ne ſolùm de nomine cõtendatur. Pendet enim hæc quæſtio ex illa Philoſophica, an actio tranſiens ſit formaliter in agente vel in paſſo: quam infrà in proprio prædicamento tractaturi ſumus. Nũc ſolùm aduerto, inter eos qui ponunt actionem tranſeuntem in agente, quoſdã eam ponere vt modum quendam abſolutum includentẽ

tranſcendentalem reſpectum aduenietem de nouo potentiæ actiuæ cùm actu agit & actuãtem illam. Et qui ita ſentiunt de actione tranſeunte, ſatis conſequenter loquuntur, negando in Deo huiuſmodi actionem, nam eſſet in illo magna imperfectio. Verũtamen modus ille explicandi trãſeuntem actionem eſt non ſolũ contra Ariſtotelem & grauiores Philoſophos, ſed etiam planè improbabilis, vtpote ſine fundamento aut ratione cõfictus, cùm vix poſſit intelligi. Alij ergo ponentes actionem tranſeuntem in agente, dicũt nihil in eo eſſe niſi relationem realem in eo reſultantem ex productione effectus. Et hi cõſequenter etiam negant Deo actionem trãſeuntem, quia in Deo non reſultant relationes reales ex effectibus eius. Hi tamen fortaſſe dicerent conſequenter actionem in Deo eſſe relationem rationis: quod quàm ſit improbabile, per ſe ſatis conſtat. Et ſimpliciter nititur illa ſententia fundamento parum probabili: nam relatio illa ſi reſultat in agente creato, ſupponit iam effectum productum: quomodo ergo erit actio? Si verò nõ reſultat, ſed quaſi per ſe ac primò fieri dicitur ab ipſa potẽtia agẽte, vt quidam Scotiſtæ imaginantur, eſt mera fictio & ſine fundamento. Alij deniq; ponentes etiam actionem tranſeuntem in agente, dicunt non eſſe aliquid nouum abſolutum vel reſpectiuum in re diſtinctum à potentia, eiq; additum, ſed eſſe ipſammet potentiã agentem vt coniunctam actu ſuo effectui, ſeu connotando quod ab illa actu pendeat effectus. Et hi non grauabuntur concedere actionem tranſeuntem etiam in ipſo Deo, imò conſequenter loquentur. Verùm hi ſolo nomine ponunt actionem tranſeuntem in agente: & ideò cum eis nunc non diſputamus.

XXI. Supponimus ergo cum Ariſt. 9. Metaph. tex. 16. actiones, quę habent terminum factum extra cauſam agentẽ, eſſe in ipſo paſſo ſeu termino, & non in agente. Et iuxta hãc ſententiam dicimus, dependentiam creaturæ, vt eſt quidam fluxus à Deo, habere veram rationẽ actionis tranſeuntis. Et ꝓbatur primò, quia in calefactione ignis & omnib. ſimilibus, dependentia qua fit calor in paſſo, nõ alia ratione eſt actio caloris exiſtẽtis in igne, niſi quia eſt fluxus quidam caloris ab illo manãs: ſed dependẽtia qua fit creatura à Deo, eſt fluxus quidã manans ab ipſo Deo: ergo habet verã actionem actionis. *Obiectioni ſatisfit.* Dicunt aliqui, non ſufficere ad rationẽ actionis, ꝙ ſit fluxus à potentia actiua, ſed oportere ꝙ ſit actualitas & complementum eius. Sed hæc reſponſio tantùm videtur conſiſtere in verbis, quia nulla potentia actiua vt ſic, recipit complementũ ſeu actualitatem ex actione, ſed ſolũ exercet ſuam actualitatem: hoc autem exercere non eſt ſe actuare, ſed aliud in actum reducere, quod Deo etiã conuenit. Nã in qualibet potentia merè actiua ſolũ eſt extrinſeca denominatio, potentiæ enim actiuę actione immanente ſeipſas actuant, nõ tamen vt actiuæ tantùm ſunt, ſed quatenus ſunt etiam paſſiuæ.

XXII. Vnde argumentor ſecundò, nam quid obſtat quo minus hic fluxus creationis vt à Deo, habeat veram rationẽ actionis? Aut enim obſtat carentia ſubiecti, eò quòd actio debet ordine naturæ antecedere rem factam. Et hoc non, quia quoad hoc eadem ratio eſt de illa dependentia vt eſt fieri paſſiuum: vnde ſicut ſecundum habitudinem dependentiæ ſeu viæ poteſt in ſuo genere antecedere, etiamſi nõ inſit ſubiecto, etiam poterit in ratione actionis. Et vtrumque magis conſtabit ex ſolutionibus argumentorum. Vel obſtat perfectio diuinæ potentiæ: & hoc non, quia actio tranſiens non perficit potentiam à qua fluit, A ſed potius quidquid ipſa perfectionis habet, à potentia recipit: non ergo magis derogat perfectioni diuinæ potentiæ quòd actio tranſiens profluat ab ipſa, quàm quòd profluant ipſimet effectus. Quòd verò inter effectum & potentiam mediet actio, non magis derogat perfectioni potẽtiæ Dei, quàm quòd mediet dependentia: & vtrumq; prouenit ex limitatione & potentialitate ipſorum effectuum. Deniq; etſi gratis demus, reſpectu alicuius potentiæ creatæ actionem tranſeuntem dici poſſe extrinſecum complementum aut perfectionem eius, eò quòd talis potentia ſit natura ſua ordinata & inſtituta propter talem actionem, tamen neceſſe non eſt hoc attribuere actioni emananti à potentia Dei: quia hæc potentia talis eſt, vt non ſit ex ſe ordinata ad actionem, ſed ſolùm ex plenitudine perfectionis ſuæ illam habere poſſit. Quòd per quandam participationem cõuenit etiam aliquibus principiis agendi creatis, vt ſuprà tactum eſt, & infrà diſputando de potentiis latiùs dicetur. Nõ eſt ergo de ratione actionis tranſeuntis vt ſic, quòd ſit perfectio potentiæ actiuæ, etiam illo extrinſeco & improprio modo.

B Tertiò argumentor, quia potentia actiua Dei ad extra formaliter loquendo non eſt intellectus neq; voluntas, ſed potentia executiua ratione ab eis diſtincta, vt infrà oſtendemus diſputando de attributis Dei; ergo actio talis potentiæ non poteſt eſſe formaliter immanens, quia tantùm intellectus & voluntas in re immateriali agunt immanenter: potentia autem executiua eſt immediatè actiua ad extra. Actus ergo voluntatis Dei non eſt ipſa actio qua ad extra agit, cùm ſolùm ſit applicatio potentiæ executiuæ ad agendum. Quin potiùs etiam ſi quis teneat voluntatem Dei eſſe proximam potentiam agendi ad extra, non rectè dicet volitionem Dei ſecundum id quod realiter eſt in ipſa, eſſe actionem qua ad extra producit: nã potiùs eſt ipſum principium agendi ad extra: quia eſt ipſa formalis perfectio voluntatis Dei, quæ in ipſo potiùs eſt per modum actus, quàm per modum potentiæ receptiuæ ſui actus: principiũ autem agendi ad extra, nunquam intrat (vt ſic dicam) actionem ipſam, cùm à tali principio talis actio fluat. Reſpectus autem rationis, qui intelligitur addi libero actui voluntatis Dei, vt volentis rem quam ad extra producit, non poteſt habere rationem actionis realis, cùm ille nihil ſit: hæc autem ſit vera ac realis productio ſeu factio, à qua Deus denominatur factor cœli & terræ. Et eadem ratio applicari poteſt C ad intellectum, etiamſi in eo ponatur executiua potentia. Vnde rectè Scotus in 4. d. 1. q. 1. §. Iſta ergo. generaliter probat, actum intellectus vel voluntatis non poſſe eſſe productiuum termini vt actionem, ſed ſolùm vt principium, quia actio productiua, & id quod producitur, ſunt in eodem. In quo fauet apertè huic ſententiæ, licet in 2. d. 1. q. 5. & aliis locis aliter ſentire videatur. XXIII.

Aliarum opinionum fundamenta ſoluuntur.

AD primam rationem primę opinionis reſpondetur, concedendo antecedens, ſcilicet creationem non eſſe mutationem, negando tamen conſequentiã, ſcilicet non eſſe actionem: eſt enim ab inferiori ad ſuperius negatiuè: actio enim latiùs patet quã mutatio. Cùm verò dicitur actionẽ includere ſubſtantiã motus & relationem, ſi intelligatur de ratione præciſa actionis (vt argumentũ exigere videt) falſa eſt aſſumptio, nã ſolùm includit ſubſtantiã fluxus ſeu dependentiæ cũ tranſcendentali habitudine ad prin- XXIIII. *Actio an includat motũ & relationẽ.*

ad principium à quo fluit. Si autem intelligatur illa A propoſitio de actione cum motu ſeu præſuppoſito ſubiecto, ſic quoad vtramq; partem poteſt bene vel malè intelligi: nam ſi loquamur realiter ſeu idēticè, verum eſt talem actionem eſſe ipſam ſubſtantiam motus, tamen id non habet ex eo quòd eſt actio, ſed ex eo quòd eſt talis actio, ſcilicet, quia eſt ex ſubiecto: ſecundum præciſionem autem ac formales conceptus non eſt verum, quia motus vt ſic dicit actum mobilis, quod nō dicit actio vt actio; & ideò quāuis auferat ratio motus ſeu mutationis, poteſt manere ſubſtantia fluxus ſeu dependentiæ, quæ ſufficiat ad rationem actionis. Similiter cùm dicitur, relationē coniunctam ſubſtantiæ motus eſſe de ratione actionis, id poteſt intelligi vel de relatione prædicamentali reſultāte, vel in cauſa agente, vel in effectu facto, & ſic falſa eſt propoſitio, quia actio non eſt aggregatum ex relatione prædicamentali & ex motu. Item quia actio eſt prior tanquam ratio fundandi huiuſmodi relationem. Vel poteſt intelligi de relatione tranſcendentali ipſiuſmet emanationis ſeu dependentiæ ad ſuum principium, & ſic vera eſt propoſi- B tio aſſumpta: non tamen rectè inde infertur, ablata mutatione non manere niſi relationem prædicamentalem aut effectus ad cauſam, aut cauſæ ad effectum: nam adhuc poteſt manere tranſcendentalis habitudo ipſiuſmet dependentiæ à ſuo principio, quamuis ſit dependentia ſine ſubiecto, & ſine propria mutatione. Quę omnia tam videntur per ſe clara, vt vix ſit credibile D. Thom. vſum fuiſſe illa ratione ad concludendum, creationem tantùm eſſe relationem prædicamentalem reſultantem in creatura facta. Et ideò aliqui conantur exponere de relatione tranſcendentali, ita vt per eam intellexerit illā dependentiam quam nos diximus eſſe in creatura à creatore. Non enim eſt inuſitatus hic loquendi modus apud D. Thom. nam 3. p. q. 2. ſæpiùs vocat vnionem relationem, & nunquam diſtinguit inter relationem prædicamentalem, & modum vnionis, cùm tamen negari non poſſit quin detur ille modus includens tranſcendentalem habitudinem ad vnibilia. Eſt ergo probabilis hæc expoſitio, non tamē poteſt ad omnes D. Th. locutiones accōmodari, vt patet ex ſolutionib. argumētorum articuli 3. q. 44. 1. p.

XXV. *Creatio actio eſt tranſiens formaliter.*

Ad ſecundum negatur antecedens, eſt enim creatio actio formaliter tranſiens, nō quia ab vno ſubiecto tranſeat in aliud, vt Deza ſuprà impugnare videtur, C ſed quòd effectiuè exit ab agente, & eſt in termino, ideoq; ad illum tranſire dicit. Petitur verò in illo argumento an hæc actio creatiua ſit accidens. In quo Ægidius & alij affirmant, nam eſt vniuocè actio, & cōſequenter eſt de prædicamento actionis, quòd eſt vnum ex prædicamentis accidentium. Nec repugnat accidens eſſe viam ad ſubſtantiam, quia generatio ſubſtantialis etiam hoc habet: & hoc ipſo quod dicitur via, dicitur quid imperfectum & entis ens. Cùm autem quæritur huius accidentis ſubiectum, reſpondent eſſe ipſummet terminum: nam licet in vno genere, ſcilicet termini, ſit poſterior, tamen in genere cauſæ ſubiectiuę poteſt eſſe natura prior. Sed hoc vltimum difficilè creditu mihi eſt, primò quia non exiſtimo creationem habere cauſam materialē, ergo neque habere poteſt cauſam ſubiectiuam, ſunt enim idem. Antecedens patet, quia hęc eſt potiſſima differentia actionis creatiuæ ab omnibus aliis, quod fit ex ſola vi agentis ſine concurſu materiæ vel ſubiecti. Secundò quia non intelligo quod terminus vię poſſit eſſe prior ipſa via ſub aliqua ratione includente realem exiſtentiā. Quòd addo propter rationē finis ſub qua terminus eſt prior natura, quia cauſa finalis vt ſic nō prærequirit exiſtentiā realem: at verò cauſa ſubiectiua intrinſecè prærequirit exiſtentiam realem: ergò terminus nō poteſt ſub ea ratione præintelligi ordine naturæ ſuæ viæ, quia nullū habet eſſe reale, quod non per illam viam ad illū peruenerit.

XXVI. *Creatio an ſit accidens; & cuius ſubiecti.*

Quapropter faciliùs videtur poſſe reſponderi actionem vt actionem non requirere ſubiectum inhæſionis, ſed principium à quo fluat, quia actio vt actio non dicit habitudinem ad id in quo: ſed ad id à quo: nam inde prouenit quòd actio vt actio nullam denominationem formalem conferat paſſo, ſed ſolùm agenti. Veruntamen hęc reſpōſio licet de actione vt actio eſt, ſatisfacere poſſit, tamen de creatione paſſiua, ſeu dependentia vt ſic, adhuc reſtat difficultas, quia fieri vt ſic non dicit habitudinem ad principium, ſed ad rem quæ pendet ſeu fit, & ideò de illa vt ſic explicare oportet in quo ſubiecto ſit. Vnde iterum vrgeri poteſt difficultas de actione, nam licet actio vt actio non reſpiciat ſubiectum inhæſionis, tamen in re ipſa ſemper habere debet aliquod ſubiectum inhæſionis.

XXVII.

Multi ergo negant hanc dependentiam, quæ eſt creatio, eſſe accidens, aſſerentes eſſe modum ſubſtātialē rei quæ creatur, qui reductiuè pertinet ad prædicamentum ſubſtantiæ: quia nihil aliud eſt quàm ipſamet ſubſtantia ſecundū quod eſt in fieri, & quaſi in ſtatu imperfecto. Idq; cōfirmari poteſt, nam motus propter hanc cauſam non collocatur ab Ariſtotele in aliquo prædicamento, ſed reducitur ad prædicamentum ſui termini: quod intelligendum eſt de motu pręciſè vt eſt via ad terminum: quia vt eſt actio vel paſſio, in ſuis prædicamentis collocatur; quia vt ſic comparatur per modum formæ ad agens vel patiens, tamen vt via non propriè comparatur ad terminum vt forma, ſed ſolùm vt imperfectum ad perfectum. Sic ergo creatio paſſiua quatenus eſt via ad terminum ſubſtantialem, reducitur ad prędicamentum ſubſtantiæ: non habet autem rationem paſſionis, quia non eſt in ſubiecto. Vnde quatenus illud fieri concipitur vt prius natura ſuo termino, concedendum eſt non eſſe in ſubiecto, ſed concipi quaſi in ſe: quod non eſt inconueniens: imò potiùs hæc eſt ſingularis excellentia & modus dependentiæ creaturæ. In eodem verò inſtanti temporis in quo fit, eſt per intimam coniunctionem & quandam identitatem in ipſo termino, non tanquam in ſubiecto, ſed ſecundum ſpecialem & propriam habitudinem, quā via reſpicit terminum: in qua non requiritur prioritas naturæ ex parte termini, quia nō requirit veram cauſalitatem, ſed meram terminationem. Sicut calefactio & eſt in re quæ calefit, & in calore qui fit, in illa vt in ſubiecto inhæſionis quod ſupponit, in hoc verò vt in termino formali ad quem tendit, & ideò illum non ſupponit, ſed ſecum affert, eiq; identificatur. Sic ergo in dependentia creaturæ, ablato ordine ad ſubiectum, quod non habet, relinquitur habitudo ad terminum, in quo non eſt tanquam in ſubiecto, ſed alia ſpeciali & propria ratione, vt quidā modus eius. Hoc enim commune eſt multis aliis modis, vt habeant propriam rationem afficiendi, vt conſtat de modo vnionis, & de modo ſubſiſtentiæ, vt infrà videbimus.

In quo prædicamento ſita creatio.

XXVIII.

Vnde conſequenter dici poteſt, illam dependentiam creatiuam, vt habet rationem actionis, non eſſe actionem accidentalem, cuiuſmodi eſt illa quæ indiget ſubiecto, ſed eſſe actionem ſubſtantialem;

ideoq; non collocari in prædicamento actionis, ſed reduci ad prædicamentum ſubſtantiæ. Vel addi etiam poteſt, in prædicamentis accidentium non tantùm collocari ea quæ ſunt vera ac propria accidẽtia, habentia veram inhæſionem in ſubiecto, ſed etiam multa quę imitantur modum accidentium in denominatione & quaſi informatione extrinſeca, vel intrinſeca, vt habitus, locus cõtinens, & ſimilia, & fortaſſe actio vt actio in vniuerſum ita ſe habet; ſic ergo in propoſito dici poteſt, quòd licet dependentia creationis in ſe ſit modus quidam ſubſtantialis, tamen per reſpectum ad agens induit modum accidentis, idq; ſatis eſt vt in prædicamento actionis collocetur. Quæ reſponſio eſt probabilis, ſed prior verior videtur, vt dixi in 3.tom.3.par.diſp.50.ſect.5. Ex quibus reſponſum etiam eſt ad tertium argumentum eiuſdem primæ ſententiæ.

XXIX. *Actio omnis tranſiens eſt Dei.* Ad quartum reſpondetur falſum eſſe antecedens, ſcilicet, nullam eſſe actionem tranſeuntem reſpectu Dei: quin potiùs omnis actio tranſiens, eſt actio ipſius Dei: nam ſi ſit à creatura, eſt à Deo per generalem concurſum, ita vt vna indiuiſibilis actio eadem B ſit creaturæ, & Dei. Quo fit vt non ſolùm omnis actio tranſiens agentis creati, ſit etiam tranſiens reſpectu increati, qui extra vtrumque fluit, ſed etiam omnis actio immanens agentis creati, ſit tranſiens reſpectu Dei: quia vt eſt à Deo, fluit extra ipſum. Nec dici poteſt, has actiones non comparari ad Deum vt actiones, ſed vt effecta, tum quia gratis hoc dicitur, cùm habitudo ad vtrumq; agens ſit eiuſdem modi tum etiam, quia illa actio tẽdit in vlteriorem terminum, vnde ab vtroq; agente eſt vt fluxus quidam ad terminum, & hoc eſt eſſe actionem. Deniq; quia ad actionem non eſt actio. Et eiſdem rationibus à fortiori concluditur, cùm Deus agit ſe ſolo ex præſuppoſito ſubiecto, ibi interuenire actionem tranſeuntem Dei: quis enim credat calefactionem vel illuminationem factam ab igne vel Sole eſſe actionem, nõ verò factam à ſolo Deo? aut aliquid minùs in re habere hanc quàm illam? aut ſi nihil minus in re habet, non eſſe æquè veram actionem.

XXX. *Deus cùm agit, ſemper media actione agit.* Ad primam ergo probationem illius antecedentis reſpondetur ex intima Dei præſentia ſolùm concludi Deum agere in omnibus immediatione virtutis & ſuppoſiti, nõ verò ſine actione media: hęc enim non intercedit propter diſtantiam agentis, ſed quia eſt formalis cauſalitas eius, quæ ſemper eſſe debet in C effectu. Ad ſecundum reſpondetur concedendo ſequelam: nam potentia executiua Dei verè eſt principium ſui effectus & ſuæ actionis: eſt enim de ratione actionis tranſeuntis, vt realiter fluat à ſua potentia: Diuus Thom. autẽ citato loco, vel loquitur iuxta primam ſententiam; vel loquitur de potẽtia Dei reſpectu actus immanentis, qui etiam eſt cauſa effectuum ad extra. Ad tertium iam dictum eſt quomodo actio vt ſic non ſit verum complementum potentiæ actiuæ: vel ſi hoc aliquibus largo modo tribuatur, non tamen eſſe de ratione actionis vt ſic.

XXXI. Ad fundamenta ſecundæ ſẽtẽtiæ, quatenus ſuadent dependentiam nõ diſtingui ex natura rei à termino, dicendum in primis eſt, hoc vniuerſè ſumptũ de omni actione & termino eius eſſe falſum, vt ſuprà tactum eſt explicando cauſalitatem efficientis cauſę; & infrà etiam dicetur tractando de prædicamento actionis. Deinde negatur quoad hoc eſſe ſpecialem rationẽ in creatione, & minùs in ea diſtingui dependentiam à termino, quàm in aliis actionib. vt ſatis in ſuperiorib. probatum eſt, & declaratum quomodo A huic diſtinctioni nõ obſtet, quòd creatio ſit productio ex nihilo. Nec ſequitur proceſſus in infinitum, idem enim inferri poſſet in qualibet actione, nam quælibet actio ſuo modo eſt effectus agentis à quo fluit, non tamen fit aut fluit per aliam actionem, quia non fluit vt effectus, ſed vt fluxus & dependentia ipſa. Ita ergo creatio lato modo dici poteſt creatura, quatenus ipſa etiam ex nihilo fit à Deo, tamen non eſt creatura ſimpliciter vt res facta, & terminus effectionis Dei, ſed vt ipſa dependentia & effectio: & ideò ad eam non eſt neceſſaria alia creatio, quia eius eſſentialis ratio eſt quòd ſit dependentia, & ideò ad illam non eſt neceſſaria alia dependentia. Quæ reſponſio ſumitur etiam ex D. Tho. 1. par. qu. 45. art. 3. ad ſecundum. Et hinc eſt quòd licet creatura poſſit mutare dependentiam ab hoc vel illo agente, tamen in ipſa dependentia nòn poſſit mutari habitudo ad hoc vel illud agens, niſi mutata dependentia, quia per ſe ipſam & non per aliam dependentiam dicit habitudinem intrinſecam ad tale agens.

Vnde ad tertiam partem illorum argumentorum XXXII. reſpondetur, duob. modis intelligi poſſe creaturam eſſe ens eſſentialiter pẽdens à Deo: vno modo quòd ipſa actualis dependentia ſit de eſſentia creaturæ; & & ſic non eſt verum, niſi de ſola ipſa dependentia actuali, quam conſtat eſſe ſuammet eſſentiam modalem. Ipſa verò non eſt de eſſentia eius creaturæ cuius eſt modus & dependentia, cùm oſtenſum ſit eſſe quid ſeparabile ab ipſa: & in hoc ſenſu procedit totum illud argumentum, quod proinde nihil concludit. Alio ergo modo intelligendum eſt creaturam eſſe ens eſſentialiter pendens à Deo, quia nimirum eſt ens talis naturæ & eſſentiæ, vt ſine aliqua dependentia à Deo exiſtere non poſſit. Et hic ſenſus eſt veriſſimus, probaturq; optimè ex natura entis participati. Inde verò non fit, actualem ipſam dependentiam eſſe de eſſentia, ſed ſolùm conditionem ſeu imperfectionem illam, ob quam talis natura eget dependentia, eſſe eſſentialem. Quòd patet, quia licet ſit de eſſentia creaturæ vt pendeat à Deo, non tamen vt pendeat à ſolo Deo, aut (quod idem eſt) vt pendeat per dependentiam dicentem habitudinem ad ſolum Deum, quamuis etiam poſſit per talem dependentiam ſufficienter pendere: ergo non determinat ſibi eſſentialiter certam dependentiam, ſed ſolùm conditionem aut indigentiam dependentiæ.

Atq; hinc conſtat primò, falſum eſſe primum illatum illius ſententiæ, nam res quæ propriè creatur, non determinat ſibi aliquam determinatam dependentiam omnino immutabilem ac inſeparabilem, vt probauimus. Secundò conſtat, falſum etiam eſſe ſecundum & tertium illatum illius opinionis, quia etiam dependentia à ſolo Deo non eſt eſſentialis aut prorſus immutabilis in omni re creata. Aliàs res omnes, & formę, & accidentia penderent à Deo nunc & ſemper per aliquam dependentiam eſſentialem ac immutabilem reſpicientem ſolum Deum: quia ex ſe aptæ ſunt ſic dependere, & hoc ſatis eſſe poſſet ad earum exiſtentiam, ac deniq;, quia ſunt veræ creaturæ producibiles ex nihilo. Ex quo vlteriùs ſequitur primò, in omni formarum productione admiſceri veram creationem contra ea quæ ſuprà probata ſunt, & quæ docet Diuus Thom. prima parte, quæſt. 45. art. octauo. Sequitur ſecundò agentia creata, vel nihil agere, vel actum agere: vel ſaltẽ non attingere efficiendo ipſas formas vel ſubſtãtiales, vel accidentales, ſed ad ſummum modos vel vniones earum: ſolumque Deum creare omnes formas. Vnde vlteriùs XXXIII. *Secundæ ſententię aliqua illata reprobantur.*

ſequitur

ſequitur tertiò, nullam eſſe naturalem rationem ob quam potiùs aliæ formę deſinant eſſe per ſeparationem à ſubiecto, quàm anima rationalis: quæ omnia ſunt contra veram Philoſophiam & ſanam doctrinam, vt latiùs tractaui in tertio Tomo 3. part. diſp. 9. ſect. 1. verſus finem.

XXXIIII. Et ex hîc & ibi dictis ſatis conſtat falſum etiam eſſe quartum illatum illius ſententiæ: nam illa ratio quæ ex dependentia eſſentiali & immutabili infert non poſſe dari inſtrumētum creationis, nititur falſo fundamento: imò apertè petit principium; nam ſupponit de ratione creationis eſſe, vt ſit dependentia à ſolo Deo, quod probandum erat. Adde, quod authores illius opinionis coguntur ponere in rebus generabilibus ſimul duas dependentias, vnam eſſentialem à ſolo Deo, & aliam quaſi accidentalem (connaturalem tamen) à cauſis creatis; ergo licet res ingenerabiles habeant eſſentialem dependentiam à Deo, & non habeant connaturalem ab agente creato; nihilominus poſſet Deus ſupernaturaliter facere, vt fierent ab agente creato per dependentiam quaſi accidentariam & præternaturalem. Sic enim gratia, licet habeat dictam dependentiam eſſentialem, iuxta illam ſententiam, & non habeat aliam dependentiam connaturalem, nihilominus fit ſupernaturaliter per ſacramenta; ergo ita dici poſſet de angelo, quantum eſt ex vi illius rationis; illa autem ſecunda dependentia eſſet vera creatio quia eſſet actio, niſi dicatur talis angelus fieri ex ſe ipſo: quod improbabile eſt: illa ergo ratio multis modis eſt inefficax, falſumq; habet fundamentum.

SECTIO VI.

Vtrùm de ratione creationis ſit nouitas eſſendi.

I. De æternitate mundi duplex eſt conſideratio, vna quoad ſubſtantiam eius, altera quoad motum. Hæc poſterior eſt propriè Phyſica, & ideò prætermittenda eſt in hac ſcientia, quanquam non poterimus illam, non attingere inferiùs demonſtrando Deum eſſe, & non poſſe dari proceſſum in infinitum in cauſis efficientibus, tam per ſe, quàm per accidens ſubordinatis. Prior verò conſideratio eſt propriè Metaphyſica, nam pertinet ad cauſalitatem entium quatenus entia ſunt: eſtq; neceſſaria ad declarandam rationem creationis, & ideò in hunc locum optimè cadit.

Argumenta ad partem affirmatiuam quæſtionis.

II. Diximus enim creationem eſſe productionem ex nihilo: ergo neceſſe eſt vt res quæ creatur, priùs fuerit nihil: ergo de ratione creationis eſt, vt ante illam præcedat non eſſe ſimpliciter & omnino eius rei, quæ creatur: ergo de ratione creationis eſt nouitas eſſendi. Patet hæc vltima conſequentia, quia omne id quod habet eſſe poſt non eſſe, habuit aliquando initium eſſendi, & hoc eſt habere nouitatem eſſendi. Secūdò, quia de ratione creationis eſt vt à conſeruatione diſtinguatur, ſaltem ratione & denominatione, iuxta ea quæ tractanda ſunt diſp. ſequenti: ſed non in alio diſtinguitur, niſi quia creatio dicit nouitatem eſſendi, quam non dicit conſeruatio: ideò enim Angelus qui nunc conſeruatur à Deo eadem actione qua creatus fuit, non creatur nunc, quia in præſenti nunc non habet nouitatem

A eſſendi, ergo. Maior patet, quia ſi in aliquo effectu non diſtingueretur creatio à conſeruatione, talis effectus nunquam eſſet creatus, ſed conſeruatus ſemper, quod planè videtur inuoluere repugnantiam. Quomodo enim conſeruabitur quod factum ſeu creatum non eſt? Tertiò, de ratione creaturæ eſt vt non ſit æterna: ergo de ratione creationis eſt vt non ſit æterna: ergo de ratione creationis eſt nouitas eſſendi. Conſequentiæ ſunt claræ: antecedens verò poteſt primò Theologicè probari, quia ſancti Patres colligunt Verbum eſſe verum Deum, quia ab æterno productum eſt. Et inde putant ſufficienter probari illam productionem, non eſſe creationem, quia æterna eſt: ergo ſupponunt repugnare creationi æternitatem. Conſequentia eſt clara, & antecedens probatur ex Athanaſ. orat. 2. con. Arian. & Nazian. orat. 32. cum Scholio Nicet. num. 58. Baſil. lib. 4. cont. Eunom. §. *Quod Filius non ſit creatura.* & Cyrill. Alexand. Dialog. 4. de Trinit. Damaſc. libr. 1. de fide. cap. 8. & 9. Ambroſ. lib. 1. Hexam. c. 3. & aliis, quos infrà referemus. Secundò probatur idem an- Athanaſ. Nazian. Baſil. Cyrillus. Ambroſ.
B tecedens ratione Philoſophica, quia quod æternum eſt, eſt immutabile: repugnat autem creaturæ immutabilitas. Antecedens patet, quia quod eſt æternum, neceſſe eſt ita infinita duratione permanere ſicut ex æternitate fuit; aliàs eſſet aliquid æternum finita tantùm duratione permanens, quæ eſt manifeſta implicatio contradictionis. Quod autem ex neceſſitate permanet eodem modo, & in eadem diſpoſitione per infinitam durationem, immutabile eſt. Vnde confirmatur, nam ſi creatura eſſet æterna, cogeretur Deus infinito tempore vel duratione eam conſeruare. Et eadem ratione ac neceſſitate eam ſemper perpetuò conſeruaret, quia non eſt maior ratio de vna duratione, quàm de alia.

Contrariæ opiniones referuntur.

Propter hæc & ſimilia argumenta, aliqui Theologi aſſeruerūt, de ratione creationis eſſe, quod per eam communicetur eſſe poſt non eſſe, ita vt realiſucceſſione ſeu duratione eſſe ſequatur poſt non eſſe. Ita ſentit Albertus Magnus in 2. d. 1. art. 6. & 10.
C & 8. Phyſic. cap. 1. Bonauent. in 2. diſt. 1. artic. 1. q. 2. Richard. ibid. artic. 3. q. 4. Marſil. ibi q. 1. art. 2. Henric. quodlib. 1. q. 7. & quodlib. 9. q. 17. Qui omnes ex hoc fundamento docent impoſſibile fuiſſe res etiam ſubſtantiales & incorruptibiles creatas eſſe ab æterno: idemque ſenſerunt nonnulli Philoſophi, vt Philoponus in libro quo reſpondet ad argumenta Procli pro æternitate mundi, cap. 3. Et in huius ſententiæ fauorem plura congerit argumenta Toletus 8. Phyſic. capit. 2. quæſt. 2. qui eam etiam amplectitur. III. Prima. Albertus. Bonauent. Richard. Marſilius. Henric. Philop. Tolet.

Contraria ſententia ſupponitur ab Ariſt. 8. Phyſic. (ſi verum eſt ipſum cognouiſſe creationem) Eam verò præcipuè defendit D. Thom. 1. p. q. 46. art. 2, quem ſequuntur eius diſcipuli, Caiet. ibi. Ferrar. 8. Phyſic. q. 3. Heruæus tract. de æternit. mundi. q. 2. Et in 2. d. 1. vbi etiam Capreol. & Deza. atq; etiam Ægidius, Ocham, Gabriel, Argentina, & præcipuè Greg. q. 3. & Durand. q. 2. qui hoc limitat ad creationem rerum incorruptibilium. Scotus verò quæſt. 3. problema eſſe exiſtimat. IIII. Secunda. D. Thom. Caiet. Ferrar.

Reſolutio quæſtionis.

Mihi opinio D. Thom. vera eſſe videtur quoad hanc partem. Ad rem verò declarandā & cōfirman- V.

firmandam aduerto, duobus modis poſſe rem aliquam vel productionem eſſe æternam. Vno modo ex intrinſeca neceſſitate ſua: quo modo diuini Verbi generatio æterna eſt. Alio modo abſq; neceſſitate ſimpliciter ex libertate cauſæ volentis ex æternitate eam efficere.

VI. Creatio non neceſſario æterna.

Dico ergo primò. Repugnat creationi quod ſit ab intrinſeco æterna. Vnde dici poteſt nouitas eſſendi, eſſe de ratione creationis, vel actu, vel ſaltem aptitudine. Hæc aſſertio inprimis ſequitur ex fide, tum quia de fide eſt nullam creationem actu fuiſſe æternam: ergo multò magis, nullam ex neceſſitate eſſe æternam: tum etiam, quia de fide eſt Deum nihil extra ſe agere ex neceſſitate naturæ. Vnde concluditur ratio, quia omnis creatura (ſub qua etiam ipſa creatio comprehendi poteſt, vt ſuprà vidimus) non habet ex ſe eſſe, & conſequenter nec neceſſitatē eſſendi: ergo nec creatio ex ſe poteſt habere hanc neceſſitatem, ſed neq; ab extrinſeca cauſa illam habet: ergo non poteſt eſſe æterna in prædicto ſenſu. Atq; hinc ſequitur poſterior concluſionis pars, nimirum de ratione creationis eſſe nouitatem eſſendi ſaltem aptitudine. Quia illi ex ratione ſua non repugnat hæc nouitas: neq; etiam repugnat ex parte Dei, quia, vt infrà oſtendemus, nihil extra ſe agit Deus ex neceſſitate naturæ: ergo.

VII. Nulla ratio naturalis probat mundum eſſe ab æterno.

Atq; ex hac concluſione obiter conſtat non poſſe ratione naturali demonſtrari mundum eſſe ab æterno: ſuppono enim ratione naturali conſtare mūdum habuiſſe eſſe per creationem, vt ſuprà probatum eſt. Vnde ſic concluditur ratio, nam demōſtratio tantùm eſt de neceſſariis: ſed creationem mundi ſemper eſſe non eſt neceſſarium, neq; ex intrinſeca neceſſitate eius, neq; ex extrinſeca neceſſitate agentis: ergo non eſt demonſtrabile. Non immorabor autem in ſoluendis rationib. Ariſtotelis, in quo alii Scriptores ſatis eruditè laborarunt, tum ob hoc ipſum, tum etiam quia rationes Philoſophicæ, vel nullius momenti ſunt, vel eò potiſſimum tendunt, vt probent mundum non incepiſſe per naturalem generationem: quod veriſſimum eſt, quicquid ſit de rationum efficacia. Ratio autem Metaphyſica, ſeu Theologica, quę poteſt eſſe alicuius difficultatis vel momenti, ſtatim attingetur.

VIII. Dubium diſſoluitur.

Dubitare enim poteſt aliquis circa probationem huius aſſertionis, nam videmur fundare rem certam in principio incerto & opinabili, nimirū quod creatio ſit aliquid creatum, & extra Deum: quod incertum eſt, vt patet ex ſectione præcedente. Reſpondetur, ad rationem factam ſatis eſſe quod creatio paſsiua ſeu fieri creaturæ (ſiue re, ſiue ratione tantùm à creatura diſtinguatur) ſit extra Deum, & conſequenter extra omnem neceſsitatem eſſendi. Dices, Ergo ſi ſupponamus creationem actiuam eſſe in Deo, & non in creatura, illa habebit neceſsitatem eſſendi, eritque ab intrinſeco æterna: ergo ex neceſsitate inferet creationem paſsiuam æternam. Reſpondetur communiter diſtinguendo antecedens, ſcilicet, quod erit æterna illa actio quantum ad rem quam ponit in Deo, non verò quantum ad relationem rationis quam connotat ad creaturam: hæc enim non intelligitur eſſe donec creatura exiſtat. Quod ſi inſtes, quia illa actio non eſt actio ſecundum id quod relatio rationis illi adiungit, id enim nihil eſt, ſed ſecundum id quod eſt entitatis & realitatis in ipſa. Reſpondendum eſt, in actione illa duo poſſe conſiderari, vnum eſt eſſe illius: aliud eſt actualis efficacia eius, ſeu quod paſsionem inferat actualiter: quoad primum æterna eſt, quoad ſecundum verò minimè, quia illa actio tantæ eſt nobilitatis & perfectionis vt non inferat ſeu ponat terminum ſuum niſi quando vult operans. Et quia actio vt actio non tantùm dicit entitatem illius actionis ſecundum ſe, ſed connotat etiam actualem coniunctionem ſeu emanationem paſsiuam termini, ideò ſimpliciter illa actio non eſt ex neceſsitate æterna, ſed poteſt eſſe temporalis.

IX. Atque hæc quidem doctrina vera eſt, ſi quis tamen illam attentè conſideret, intelliget, illud quidquid eſt per modum actus, quod intelligitur æternum in Deo, non eſſe veram actionem prout actio ſignificat actualem viam & fluxum manantem ab agente, & tendentem in terminum, nam huiuſmodi actio non eſt re ſeparabilis à termino, cùm conſiſtat in actuali fluxu eius. Ergo quidquid intelligitur æternum in Deo, eſt per modum actus, qui ſit principium agendi, ſiue ſit principium tanquam ipſamet potentia vel forma à qua in tempore manat actio, ſiue ſit per modum actus immanentis applicantis potentiam exequentem, vt tali tempore actionem inferat. Quomodo eſt ab æterno in Deo actus voluntatis quo vult creare, non tamen pro ipſa æternitate, ſed pro tempore vel momento quod ipſe definire voluit.

X. Ex quo facilè ſoluitur argumentum quod maximè potuit Philoſophos mouere, nam ſi creatio eſt in tempore, oportuiſſet Deum mutari, ſaltem ratione voluntatis creandi, nam ſi in tempore creat, in tempore vult creare: ergo mutatur. Diſtinguendum eſt enim primum conſequens, in tempore vult ex parte actus, vel ex parte obiecti, primum eſt verum, ſecundum falſum: id eſt, ſi ſit ſenſus, in tempore incipit habere actum quo vult creare, vel liberam eius determinationem, ſic negatur conſequētia, nam per actum æternum velle potuit ex æternitate creationem, quam facit in tempore: ſi verò ſit ſenſus, in tēpore vult creare obiectiuè, id eſt, quod creare in tempore fuit obiectum diuinę voluntatis, ſic eſt verum conſequens. Ad quod explicandum dici communiter ſolet, veriùs ac propriùs dici voluiſſe Deum in tempore creare, quam quod in tempore voluerit creare: quia in priori locutione illud *in tempore* cōiungitur cum verbo *creare*: in poſteriori autem videtur coniungi cum ipſo velle. Ex hoc autem vero ſenſu non ſequitur vlla mutatio, cùm voluntas illius temporalis obiecti ſit æterna. Quid autem ſit illa voluntas æterna, quidue illi addat in ipſa æternitate libera determinatio ad temporale obiectum, dicendum eſt infrà tractando de attributis Dei: nam ad præſens non refert, eadem enim eſt difficultas, etiamſi intelligamus illam liberam determinationem Dei eſſe ad creationem æternam.

XI. Non repugnat creationi ab æterno exerceri.

Dico ſecundò. Non eſt de ratione creationis nouitas eſſendi actualis, ſeu quod non fiat ex æternitate. Probatur, quia neq; in definitione creationis rectè intellecta hoc includitur, neq; ex aliquo alio capite id eſt neceſſarium, aut oppoſitum repugnat. Prior pars probatur, nam cùm creatio dicitur eſſe productio ex nihilo, illud *ex* non ſignificat ſucceſſionem vnius poſt aliud, vt cùm dicimus veſpertinum tempus fieri ex matutino: nam præterquam quod illa locutio eſt valdè impropria & inepta ad definitionem, denotat etiam ordinem per accidens, niſi in ſucceſſiuis quatenus ſucceſſiua ſunt: creatio autem non eſt ex ſe ſucceſſiua emanatio, ſed momen-

Particula ex nihilo in definitione creationis qualiter intelligenda.

mentanea ſeu tota ſimul. Illud ergo *ex nihilo*, vel negatiuè A ſumptum ſignificat carentiam cauſæ materialis, & ex hac parte nulla eſt neceſſitas nouitatis eſſendi, quia creatio etiamſi eſſet æterna, potuit eſſe independens à materiali cauſa. Vel denotat habitudinem ad terminum à quo, qui debet eſſe ſimpliciter non ens, & ſic denotat tantùm ordinem naturæ, non durationis, vt etiam Auicenna notauit 6. ſuæ Metaph.cap.2. Hic autem naturæ ordo in hoc tantùm conſiſtit, quòd creatura de ſe nullum omnino eſſe habet niſi ab alio communicetur per creationem, & ita ex ſe eſt nihil negatiuè, id eſt non habet ex ſe eſſe. Atq; hac ratione etiamſi ab æterno crearetur, ex nihilo crearetur, quia ex non habente eſſe ex ſe, fit habens eſſe ab alio, ita vt ipſummet eſſe (quod ſi non fieret, nihil eſſet) per creationem fiat. Et tunc licet in nulla duratione reali verum ſit dicere *creatura non eſt*, aut *nihil eſt*, nihilominus verum eſt dicere, priùs natura eſſe nihil quàm aliquid, quia illud prius natura non excludit ita eſſe in aliqua duratione reali, ſed explicandum eſt negatiuè, ſcilicet, quòd ſine cauſalitate, quæ eſt per creationem res B nihil eſſet. Quod rectè notauit Scotus in 2. diſtinct. 1. quæſt. 2. diſtinguens duplicem prioritatem naturæ, poſitiuam ſcilicet & priuatiuam. Sicut in eodem inſtanti in quo forma ingreditur materiam, dicitur expelli priuatio, quæ dicitur in materia eſſe prius natura quàm introducatur forma, non formaliter ſeu poſitiuè, ſed cauſaliter ſeu negatiuè, quia niſi introduceretur forma, ibi eſſet priuatio: ſic ergo in præſenti intelligendum eſt.

XII. Poſterior pars.

Poſterior pars probatur, quia ex nullo alio capite poteſt oſtendi repugnantia, quod facillimè conſtabit ſoluendo difficultates in principio poſitas. Nūc autem declaratur breuiter, quia id non repugnat ex parte Dei, vt conſtat, cùm ſit omnipotens, nec repugnat ex parte ipſius eſſe creati vt ſic, quia licet ab æterno fiat, erit verè creatum & pendens: nō eſt enim de ratione talis eſſe creati, quod à parte ante aliquādo non fuerit, ſicut non eſt de ratione eius, quod à parte poſt aliquando futurum non ſit: ſolùm ergo eſt de eius ratione vt non ſit à ſe, & quod non habeat abſolutam neceſſitatem eſſendi: vtrumq; autem haberet, etiamſi ex æternitate fieret, quia & ab alio C effectiuè manaret, & ex libera eius determinatione penderet. Neq; etiam æternitas effectus repugnat libertati cauſæ: quia ſicut determinatio diuinæ voluntatis æterna eſt, & nihilominus eſt libera, quia prius ratione quam illa voluntas intelligatur determinata in ſua æternitate, intelligitur indifferens ad hoc vel illud obiectum extra ſe volendum: ita licet ab æterno, & pro ipſa æternitate crearet, eſſet indifferens priùs ſecundum rationem ad creandum, vel non creandum. Rurſus neq; ex modo quo fit creatio repugnat eam eſſe æternam, quia non fit ſucceſſiuè, ſed tota ſimul, & indiuiſibiliter, & ideò quamuis æternitas ipſa intelligatur indiuiſibilis, poteſt illi coexiſtere creatio.

XIII. Obiectioni ſatisfit.

Dicunt aliqui, quamuis creatio vt ſic tota ſimul fiat, tamen conſeruationem fieri ſucceſſiuè: creatio autem æterna, neceſſariò habet adiunctam conſeruationem & infinitā durationem ſucceſſiuam: cùm ergo repugnet ſucceſſionem eſſe æternam, vt ſupponimus, repugnabit etiam creationem eſſe æternam ſaltem ob adiūctam conſeruationem. Quæ obiectio haberet quidem locum in opinione Bonauenturæ & aliorum, qui putant in eſſe rerum incorruptibilium, aut earum duratione ſeu æuo eſſe realem ſucceſſionem: illa tamen ſententia falſa eſt, vt infrà oſtendemus, diſputando de durationib. Quocirca falſum etiam eſt, in conſeruatione perpetua harum rerum, eſſe neceſſariam aliquam realem ſucceſſionem, nam in eodem eſſe permanente, & in eadem duratione indiuiſibili conſeruantur, & eadem indiuiſibili actione vt diſputatione ſequenti dicam. Solùm noſtro concipiendi modo illa conſeruatio, vel duratio apprehenditur per modum ſucceſſionis: quia non poſſumus aliter menſurare aut concipere illam durationem, niſi quaſi per coexiſtentiam ad infinitam ſucceſſionem imaginariam.

XIIII. Res ab æterno creata non infinitè perfecta.

Atq; ita facilè etiam intelligitur, ex æterna creatione non ſequi vllam realem infinitatem in re creata: nam licet duratio æterna dicatur infinita quatenus caret principio: illa tamen ſolùm eſt vel quædā extrinſeca denominatio coexiſtentiæ ad æternitatem Dei, quatenus principio caret, vel (quod veriùs videtur) negatio quædam initii in exiſtendo: in re tamen nulla perfectio infinita adiungitur creaturę, ſed eadem ſemper exiſtens. Sicut Angelum coexiſtere vel durare mille annis cœleſtis motus non eſt in illo maior perfectio Phyſica, quàm exiſtere vno momento, ſed eſt eadem ſecundum ſe totam ſine intermiſſione durans; ergo ex nullo capite repugnat creationi eſſe æternam.

XV. Res corruptibiles permanentes ab æterno creari potuerunt.

Et hinc vlteriùs colligo, non eſſe neceſſariam limitationem quam adiungit Durandus de rebus incorruptibilibus, nam etiam creatio rerum permanentium corruptibilium, ſi tota ſimul abſq; ſucceſſione fiat, vt ex ſe poſtulat rerum permanentiū conditio, non requirit ex intrinſeca ratione ſua nouitatē eſſendi, neq; habet vnde intrinſecè illi repugnet æternitas eſſendi: nam totus diſcurſus factus eodem modo poteſt ad huiuſmodi res applicari. Sed inquit Durandus, rei corruptibili repugnare infinitam durationem etiam in ſenſu declarato; quia non poteſt res corruptibilis infinito tempore durare: res autem ab æterno facta, neceſſe eſt vt infinito tempore duret. Reſponſio communis eſt, argumentum probare rem corruptibilē non poſſe ab æterno creari & naturæ ſuæ relinqui: quia hinc ſequitur illa contradictio, ſcilicet quod duret res & non duret tempore infinito: non tamen probare abſolutè repugnare huiuſmodi res creari ab æterno, quia potuit Deus non illas relinquere ſuæ naturæ, ſed infinito tempore eas conſeruare.

Obiectio Durandi.

Communis reſponſio.

XVI. Verior reſponſio.

Aliter verò reſpōdendum cenſeo, res corruptibiles etiam poſſe infinito tempore durare ſuæ naturæ relictas, ſi abſit contrarium agens, vel ita ſit affectum ſeu diſpoſitum vt in eas agere non poſſit, quia nulla res ſeipſam interimit, per ſe loquendo. Si autem res corruptibiles ab æterno crearentur, nihil poſſent ex æternitate pati à contrariis agentibus, quia nihil poſſent pati, niſi per motum ſucceſſiuum, quem repugnat eſſe ex æternitate. Dico autem à contrariis agentibus, quia agimus de actione corruptiua: actio enim perfectiua, vt illuminatio, viſio, intellectio, optimè poteſt eſſe æterna, quia tota ſimul ſine reſiſtentia fieri poteſt, & ſemel facta, poteſt ex ſe infinito tempore durare. Quomodo dixit Auguſtinus ſexto de Trinitate capite primo, quod ſplēdor ignis aut Solis coæternus illi eſſet, ſi ignis, aut Sol eſſet æternus. At verò actio corruptiua, quæ fit cum reſiſtentia contrarij, motum & ſucceſſionem requirit, & ideò eſſe nō poteſt ex æternitate, vt Durand. ipſe docet, & nos ſupponimus. Atq; ita fit, vt res corruptibiles ab æterno creatæ, & ſuę naturę relictę, id eſt, nulla

adhibi-

adhibita ſpeciali protectione Dei præter generalem influxum, infinito tempore poſſint durare, ex defectu actionis contrarii agentis. Ita vt licet ignis & ſtupa ex æternitate creata eſſent propinqua, non poſſet ignis in æternitate agere in ſtupam, & per conſequens, neq; per infinitum tempus imaginarium. Probatur, quia ſi ignis ageret in ſtupam, vel ſimul & indiuiſibili actione illam corrumperet, & in ſe commutaret, vel ſucceſſiuè alteraret. Primũ dici nõ poteſt, tum quia excedit efficacitatem ignis, tum etiam quia repugnat poſitioni, nam ſi ignis æternus indiuiſibili actione ſtatim generaret alium ignem, tam æternus eſſet genitus ſicut generans: vt autem generetur ex ſtupa, neceſſe eſt ſtupam aliquando extitiſſe: erunt ergo ſimul in æternitate ſtupa, & ignis genit⁹ ex ſtupa: quod planè repugnat. Secundum etiam dici non poteſt, quia (vt ſupponitur) ſucceſſiua alteratio æterna eſſe non poteſt. Idq; facilè intelligi poteſt explicando argumentum factum: nam alteratio ſucceſſiua eſt ex cõtrario, & per eam remouetur contrarium à diſpoſitione præexiſtente in ipſo: ergo ſi ſucceſſiua alteratio eſt æterna, etiam paſſum exiſtens cum diſpoſitione contraria, illi alterationi eſt æternum: ergo in ipſa æternitate ſimul habuit illam diſpoſitionem, & fuit illa priuatum per contrariam alterationem, quæ eſt aperta repugnantia. Et ratio à priori eſt, quia res quæ ab æterno creatur, in aliqua reali diſpoſitione creatur, & ideò neceſſe eſt vt in ea duret per infinitũ tempus, ergo in toto illo non poteſt fieri alteratio cõtraria, neceſſe eſt ergo vt in tempore incipiat. Et ob eandem rationem ſi homò aliquis ab æterno crearetur, etiam in pura natura, non poſſet per infinitum tempus pati aliquam alterationem ab intrinſeco, quia eadem eſt ratio de alteratione vnius partis in aliam, vel caloris naturalis in humores aut nutrimentum, quæ eſt quorumcunq; aliorum agentium vel patientium, & ideò talis homo non indigeret cibis per infinitum tempus, & pro eodẽ non ſolùm non moreretur, ſed neque mori poſſet.

XVII. Dices, Hæc omnia ſunt præternaturalia rebus corruptibilibus, & agentibus ac patientibus contrariis: iam ergo non relinquuntur huiuſmodi res ſuæ naturæ, vt ſupponebatur. Reſpondetur, his & ſimilibus argumentis & illationibus declarari ſaltem à poſteriori, creationem æternam non eſſe conſentaneam naturis harum rerum, quia vnaquæq; res natura ſua poſtulat exiſtere, atq; etiam fieri in ea menſura, & in eo ſtatu in quo poſſit actiones ſuas exercere modo naturæ ſuæ accommodato. Res autem corruptibiles in æternitate factæ pro ipſa æternitate, nihil accommodatum ſibi agere poſſent. Vnde neq; etiam poſteà ex ſe poſſent inchoare actionem & paſſionem; nam illud tempus imaginarium infinitum, pro quo neceſſariò durarent in diſpoſitione in qua createſſent, non haberet certum terminum à parte poſt, ſed ante quodlibet inſtans ſignatum poſſet finiri, & ita etiam ante quodlibet inſtans poſſet actio creaturæ inchoari: ergo non poſſent ex ſe inchoare actionem determinando inſtans pro quo eſſet inchoando, ſed hoc ad Deum pertineret, quod etiam præternaturale eſt. Nihilominus tamen ſuppoſita creatione æterna, dicimus hæc omnia naturali neceſſitate ſequi, & ex illa ſuppoſitione æternæ creationis dicimus, quod licet in reliquis relinquãtur huiuſmodi res ſuis naturis, infinito tempore durabunt.

XVIII. Addo verò vlteriùs hanc improportionem, ſiue (vt ſic dicam) præternaturalitatem, licet non omnino æqualem, pænè eandem reperiri in creatione æterna rerum incorruptibilium, quia neceſſarium eſt rem quamcunq; ab ęterno creatam omnino immutatã manere per infinitum tempus, tam in ſubſtantia, quam in accidentibus omnibus, cum quibus creata eſt, quia omnia illa ſunt æterna, ideoque ex ea parte infinita in duratione, ſecundum totam realitatem, vel modum realem in quo ab æterno creata ſunt: ergo neceſſe eſt vt pro infinita duratione immutata maneant. Omnis autem creatura, quantumuis incorruptibilis, mutabilis eſt ſecundũ locum, aut alias operationes, & ideò etiam illi præternaturale eſt in eo ſtatu fieri, in quo non poſſit ſuos motus aut operationes naturales exercere vel variare per infinitum tempus. Nihilominus tamen hoc non eſt ſimpliciter impoſſibile aut repugnans; quod nos intendimus.

Incorruptibiles ſubſtãtiæ nõ omnino connaturaliter exiſterent ab æterno createç.

Argumentorum ſolutiones.

Primum argumentum in principio factum, iam eſt ſufficienter ſolutum ex dictis: oſtendimus enim non eſſe de ratione creationis, vt ipſam nihil antecedat reali duratione, ſed ſolùm ordine rationis & cauſalitatis. Neq; obſtat quod Anſelmus in Monolog. cap. 8. etiam approbat illam expoſitionem, vt quod creatur, ex nihilo fieri dicatur, eò q prius erat nihil, & per creationem fit aliquid. Nam priùs ibi docet veram interpretationem ſuperiùs traditam, quod ſcilicet per illam particulam negetur omne ſubiectum, & omnis materia ex qua creatio fiat: poſteà verò adhibet illam aliam interpretationem, non vt neceſſariam, neq; vt conuenientem creationi ex eo præcisè quod creatio eſt, ſed vt declarantem creationem prout facta eſt. XIX.

D. Anſelm.

Ad ſecundum reſpondetur primò, nullum eſſe inconueniens concedere rem creari actione qua conſeruatur, vt mox dicemus. Deinde dicitur, etiam in creatione æterna poſſe ratione diſtingui creationem à conſeruatione. Vt enim illa creatio dicitur eſſe abſolutè in ipſa æternitate vt ſimplex participatio eſſe creati, habet rationem creationis, vt verò in illa concipimus quandam ſucceſſionem imaginariam, ſic pro quolibet inſtante ſignato talis ſucceſſionis habet rationem conſeruationis. Quod ferè eodem modo apprehendimus in æterna Verbi generatione. Vt enim eſt in ſua æternitate, eſt vera productio & generatio, vt verò intelligitur coexiſtens inſtantibus noſtri temporis aut imaginariis, eſt (vt ita dicam) permanentia quædam in eadem generatione: nomen enim conſeruationis, quod imperfectionem denotat, illi tribuendum non eſt. Vide D. Thom. q. 3. de poten. art. 14. ad 10. XX.

Ad tertium negatur antecedens, nempe æternitatem repugnare rationi creaturæ. Ad Patres autem primò dici poteſt loqui ex ſuppoſitione fidei, quæ docet nullam creaturam eſſe ab æterno creatam: ex quo rectè colligunt, ſi Verbum æternum eſt, creaturam non eſſe. Quia verò interdum ſignificant creaturę repugnare coæternitatem ad Deum, intelligendũ id eſt iuxta priorem concluſionem. Quomodo dixit Auguſtinus 12. de Ciuit. cap. 15. licet angeli eſſent ab æterno creati, nihilominus non fuiſſe futuros coæternos creatori ſuo, *ille enim ſemper fuit æternitate immutabili, iſti autem facti ſunt.* Ad rationem reſpondetur, quod eſt ab intrinſeco æternum, eſſe ab intrinſeco immutabile: quod verò eſt ab extrinſeco factum in æternitate, nõ oportere, vt ab intrin- XXI.

Qualiter ſãcti ex æterna exiſtentia Verbi Dei probent eius diuinitatẽ.

Auguſt.

ſeco

ſeco ſit immutabile, ſed ſatis eſſe ſi pro ipſa æternitate, vel pro duratione infinita, quæ in illa cogitatur, immutatum maneat.

XXII. Vnde ad confirmationem concedo, hoc ipſo quod Deus creat aliquid ab æterno, ex neceſſitate debere illud conſeruare infinito tempore imaginario, in ſenſu declarato. Neq; hoc eſt inconueniens, quia hæc non eſt neceſſitas abſoluta, ſed ex ſuppoſitione; quæ proportionaliter habet locum in qualibet actione Dei. Nam ſi vult producere rem in tempore, ſaltem pro illo tempore neceſſe eſt vt eam cõſeruet: ſi ergo vult producere in æternitate, quid mirum quod pro æternitate illam neceſſariò conſeruet? Hæc verò neceſſitas tantùm eſt à parte antè; quia aſcendendo verſus initium, nunquam reperitur terminus in illa duratione; nõ verò à parte poſt, quia in quocunq; inſtanti ſignato in illa æternitate poſſet Deus ceſſare ab illius rei conſeruatione, & ante quodlibet ſignatum in quolibet etiam ſignabili poſſet ceſſare pro ſuo arbitrio. Cætera de hac materia in 8. Phyſic. remittimus.

DISPVTATIO XXI.

De prima cauſa efficiente, & altera eius actione quæ eſt conſeruatio.

EXPLICATA prima emanatione omnium rerum à prima cauſa, dicendum ſequitur de dependentia, quaſi continua, ſeu perpetua, quam in ſuo eſſe & operatione habent ab eadem prima cauſa, ſeu è conuerſo de influxu, vel gubernatione quam eadem prima cauſa habet circa ſuos effectus quos creauit, vt ſubſiſtere poſſint & operari: ad hæc enim duo capita, conſeruationis, & cooperationis ſeu concurſus, tota diuina gubernatio, quæ effectus eſt diuinæ prouidentiæ, reuocatur. In hac ergo diſputatione de priori capite, in ſequẽti de poſteriori dicemus. Circa conſeruationem autem, duo præcipuè videnda ſunt, nimirum quæ ſit neceſſitas eius, & quomodo à creatione ſeu productione diſtinguatur.

SECTIO I.

An poſſit ratione naturali demonſtrari entia creata in ſuo eſſe ſemper pendere ab actuali influxu primæ cauſæ.

I. Rationes dubitandi.

PRIMVM quidem videri poteſt non ita pendere, quia antequam res accipiat eſſe, mirum non eſt ſi ab alio pendeat in fieri: quia cùm ex ſe non habeat eſſe, non poteſt illud habere donec ab alio recipiat, quod eſt rem fieri: at verò poſtquã res ſemel accepit eſſe, iam non eſt cur ab actuali influxu alterius continuò pendeat, quia hic actualis influxus eſt quaſi continua quædam, ſeu potius repetita collatio ipſius eſſe: hęc autem non ſolùm non videtur neceſſaria, verùm etiã ſuperflua: nam quælibet res retinebit eſſe ſemel ſibi datum, etiamſi amplius non detur, dummodo non auferatur. Nulla enim res ſe ipſam priuat ſuo eſſe: ergo ſi ſemel detur, illud, quantum eſt ex ſe, perpetuò retinebit, etiamſi amplius actualiter non conferatur, dummodo poſitiuè ſeu per aliquam actionem contrariam non auferatur. Et confirmatur hoc maximè in entibus A incorruptibilibus, quæ ſunt entia neceſſaria & de ſe, eiſq; per ſe conuenit eſſe: ergo non indigent actuali conſeruatione vt ſint, quia licet conſeruatio ceſſet, nulla cauſa ſaltem extra Deum poteſt exercere actionem circa illa, qua ipſa priuet ſuo eſſe; neque ipſa ſe ipſa priuabunt, cùm hoc propriæ naturæ repugnet. Atque eadem ratio procedit de entibus corruptibilibus, ſaltem quando à contrariis agentibus non corrumpuntur.

II. Secundò videri ſaltem poteſt, non poſſe aliud probari ratione naturali, quia nec ex potentia Dei, neq; ex indigentia creaturæ id ſatis oſtendi poteſt. Prior pars probatur, nam potiùs videtur pertinere ad potentiam Dei vt poſſit tales effectus facere, qui poſtquam facti ſint, in ſuo eſſe permaneant, etiamſi agentis operatio ceſſet: ſicut ſpectat ad induſtriam & potentiam humani artificis vt tam firmum faciat ædificium, quod perpetuò permanere poſſit poſt finitam actionem artificis. non ergo repugnat hoc omnipotẽtiæ Dei, neq; ex illa poteſt oppoſitum colligi. Altera pars ferè probata eſt ex priori argumento: B indigentia enim creaturæ in hoc ſolùm videtur conſiſtere vt non poſſit habere eſſe niſi ab alio datum: non verò in hoc, vt non poſſit retinere illud, niſi continuò detur. Et confirmatur, nam ſi quæ eſſet vniuerſalis imperfectio creaturæ, ob quam indigeret hac conſeruatione, maximè quia non participat eſſe à Deo cum æqualitate, vel cum eadem perfectione, qua eſt in Deo: at hæc ratio nullius momenti eſt, tum quia etiamſi eſſe creaturæ hoc modo eſſet independens, non propterea eſſet æquale, nam adhuc eſſet aliis infinitis titulis inferiùs: tum etiam quia neq; è contrario ſequitur, ſi eſſe effectus perfectione ſic inferius eſſe cauſæ, debere etiam eſſe actu pendens: nam in cauſis ſecundis oppoſitum accidere videmus: aurum enim fit à ſole cum quodam eſſe minùs perfecto, in quo tamen non pendet in conſeruari ab ipſo ſole. Et calor conſeruatur ceſſante actione ignis, etiamſi non perueniat ad perfectionem caloris ignis. Et domus ad extra eſt longe diuerſæ & inferioris rationis ab idea domus, quam artifex habet; & nihilominus permanet ceſſante influxu artificis: cur ergo non poterit idem dici de effectibus primæ cauſæ? aut quæ ſingularis ratio in C illis poterit aſſignari?

III. De hac quæſtione inter Theologos nulla eſt de hac re opinionum varietas. Quamuis qui negant Deum immediatè operari in qualibet actione creaturæ, cogentur ſine dubio negare rem omnem creatam, ſeu omne ens per participationẽ, pendere immediatè ab actuali influxu Dei, quia quod non pendet in fieri, neq; in eſſe pendebit. Sed de falſo illius opinionis fundamento, diſput. ſequenti dicendum eſt. Nunc ergo licet potiſſimum agamus de effectibus qui à Deo immediatè creantur & fiunt, tamen vt vniuerſalis ſit diſputatio, quoniam eſt omnium ratio eadem, ſupponimus omnia à Deo immediatè fieri, etiamſi non ſemper ab illo ſolo fiant. Rurſus qui negant creationem rerum poſſe probari ratione naturali, multò magis negabunt poſſe probari neceſſitatem conſeruationis. Sed illud fundamentum iam eſt à nobis improbatũ. Tamen adhuc ſuppoſita demonſtratione neceſſitatis creationis, non eſt facilis ad probandum neceſſitas conſeruationis.

Reſolutio quæſtionis.

IIII. DIcendum tamen eſt, omnia entia extra Deum pendere in ſuo eſſe ex diuina conſeruatione. Hæc

Hæc aſſertio ſub his terminis certiſſima eſt, & de fide. Traditurque frequenter ab Eccleſiæ Patribus, Auguſt. præſertim ab Auguſtino lib.4. Geneſ.ad liter.capit. 12. vbi tractans illa verba Geneſ.2. *Et requieuit Deus die ſeptimo abvniuerſo opere quod patrarat*, ait, intelligenda eſſe de requie à nouis operibus ex nihilo cōdendis, non verò à conditis gubernandis & conſeruandis. *Alioqui* (inquit) *continuò dilaberentur. Creatoris namque potentia, & omnipotentis, atque omnitenentis virtus, cauſa ſubſiſtendi eſt omni creaturæ. Quæ virtus ab eis, quæ creata ſunt regendis ſi aliquando ceſſaret, ſimul & illorum ceſſaret ſpecies, omniſque natura concideret. Neque enim, ſicut ſtructuram ædium cùm fabricauerit quis, abſcedit, atque illo ceſſante atque abſcedente ſtat opus eius; ita vel in ictu oculi mundus ſtare poterit, ſi Deus ei regimen ſui ſubtraxerit.* Quod tamen ratione non probat, ſed ſcri- Actor. 17. pturæ teſtimoniis confirmat, Actor.17. *In ipſo viui-* Sapient. 7. *mus, mouemur, & ſumus*, Sapient.7. *Omnibus mobilibus mobilior eſt ſapientia: attingit autem vbique.* Et cap.8. *Attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſua-* Ioan.5. *uiter.* Ioan.5. *Pater meus vſque modo operatur.* Quæ verba exponens idem Auguſt. lib.5. Geneſ.cap.20. *Sic* (inquit) *credamus, vel ſi poſſumus, etiam intelligamus, vſque nunc operari Deum, vt ſi conditis ab eo rebus operatio eius ſubtrahatur, intereant.* Et libr.9. capit. 15. idem repetit.

V. Nazianz. Eandem veritatem docet Gregor.Nazianz. orat. 2.de Theolog. quæ eſt 36. vbi ſoluens ſextam obiectionem, exponit ſuprà citata verba Ioan. 5.dicta eſſe ratione gubernationis, & conſeruationis rerum: Damaſc. & Damaſcen.lib.1. cap.3. *Ipſa* (inquit) *rerum conditarum compages, & conſeruatio, atque gubernatio Deum eſſe qui vniuerſam hanc rerum molem coagmentauit, eamq́; tueatur & conſeruet, eiq́; perpetuò proſpiciat, nos docet.* Et Gregor. Magn. Gregor.16. Moral.cap.18. *Aliud* (inquit) *eſt eſſe, aliud principaliter eſſe, aliud mutabiliter, atq́; aliud immutabiliter eſſe. Sunt enim hæc omnia, ſed principaliter non ſunt, quia in ſemetipſis minimè ſubſiſtunt. Et niſi gubernantis manu teneantur, eſſe nequaquam poſſunt.* Et infrà. *Cuncta quippe ex nihilo facta ſunt, eorumq́; eſſentia rurſum ad nihilum tenderet, niſi eam author omnium regiminis manu teneret.* Et in hunc modum videtur intelligere illa Iob. 23. verba Iob. 23. *Deus ſolus eſt*, ſcilicet principaliter, & abſq; dependentia ab alio. Quo ſenſu putat eſſe dictum Exodi 3. *Ego ſum qui ſum.* Vnde homil.17. in Ezech. *Deus* (inquit) *incomprehenſibiliter regit quæ incomprehenſibiliter creauit.* Et infrà. *Ipſe eſt interior & exterior, ipſe inferior & ſuperior, regendo ſuperior, portando inferior, replendo interior, circumdando exterior, ſic circumdat vt penetret: ita præſidet vt portet, ſicque eſt intus vt portet; ita portat vt præſideat.* In quibus verbis allu- Hebr.1. dere videtur ad illa ad Hebr.1. *Portans omnia verbo virtutis ſuæ:* nam illud *portare*, idem videtur eſſe quod Sapient. 11. conſeruare. Quod apertiùs dicitur Sap. 11. *Quomodo poſſet aliquid permanere niſi tu voluiſſes? aut quod à te vocatum non eſſet, conſeruaretur?* Deniq; Anſelm.in Monolog.c.12. *Dubium* (inquit) *non niſi irrationabili menti eſſe poteſt, quod cuncta, quæ facta ſunt, eodem ipſo ſuſtinente vigent, & perſeuerant eſſe quamdiu ſunt, quo faciente de nihilo habent eſſe quod ſunt.* Et infrà. *Sicut nihil factum eſt niſi per creatricem præſentem eſſentiam, ita nihil vigeat, niſi per eius ſeruatricem potentiam:* quod proſequitur in ca. 13.& tacitè ita exponit id ad Rom.11. *Ex ipſo & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia*, & ad Coloſſ.1. *Omnia in ipſo conſtant.* His enim & ſimilibus Scripturæ locutionibus rerum conſeruationem in Deo, id eſt in diuina virtute & efficacia niti ſignificatur.

VI. Ex his ergo ſatis conſtat veritatem hanc certam A eſſe & infallibilem; addendum verò eſt poſſe ſuffi- Ratione naturali demōſtrari poteſt concluſio. cienti ratione probari, vel etiam demonſtrari; quod ex dictis Patribus Damaſcenus & Anſelm. apertiùs docuerunt, ſentiuntque, qua ratione probatur Deum eſſe creatorem omnium, probari etiam eſſe cōſeruatorem; quæ tamen conſecutio nec ex terminis videtur euidens, nec omnino facilis. Eam verò tacitè probat D.Thom.1.p.q.8.art,1.& latiùs q.104.art. 1. vbi longum & valdè Metaphyſicum habet diſcurſum, qui plures patitur difficultates, quas ibi Caietanus diligenter tractat. Summa totius diſcurſus eſt, quia Deus eſt cauſa creaturarum non tantùm quoad fieri, ſed etiam quoad eſſe directè & per ſe primò: quando autem effectus pendet à cauſa ſua, quoad eſſe directè & per ſe primò, pendet non ſolùm in fieri, ſed etiam in conſeruari, ita ergo pendent omnes à Deo.

Vt verò ſenſus totius antecedentis intelligatur, VII. obiici ſtatim poteſt, quia in maiori videtur peti principium, & aſſumi quod probandum eſt: quid enim aliud eſſe poteſt pēdere effectum in eſſe à cau- B ſa, niſi pendere in conſeruari? Idem ergo eſt dicere Deum eſſe cauſam fieri & eſſe, quàm dicere Deum eſſe cauſam in fieri & conſeruari: ergo ſumitur quod probandum eſt. Aliàs vana eſt diuiſio cauſarum, quod quædam ſunt cauſæ fieri ſuorum effectuum, quædam verò ſunt cauſæ ipſius eſſe. Nulla enim eſt cauſa, quæ propriè per ſe ac directè faciat ipſum fieri, quæ non ſit per ſe & directa cauſa ipſius eſſe: nam ad illud per ſe terminatur ipſum fieri: imò non poteſt aliter ipſum eſſe primò cauſari, niſi per fieri. Deus ergo in primo inſtanti quo rem creat, eſt cauſa eſſe illius, quia eſt cauſa fieri eius; & ſimiliter ignis in inſtanti, quo generat ignem, cauſando generationem, dat eſſe igni genito, vnde eſt cauſa eſſe illius. Ergo vt diſtingui poſſit cauſa in fieri, à cauſa ipſius eſſe, oportet per eſſe intelligere permanentiā in eſſe: & ſub fieri comprehendi ipſum eſſe prout ſimul cū fieri exiſtit: hoc autem modo eſſe cauſam ipſius eſſe, ſeu permanentiæ in eſſe, eſt eſſe cauſam in conſeruari, ſumitur ergo quod probandum eſt.

Reſpondetur diſtinctionem illam non eſſe eo VIII. ſenſu intelligendam vt argumentum probat, & ipſe D.Thom.& Caietanus declarant, quamuis ſubob- C ſcurè. Ita verò rem intelligendam puto, vt ille effectus dicatur eſſe à cauſa in fieri, qui non poſtulat talem cauſam ſimpliciter & abſolutè vt ſit, ſed ſolùm vt ſit per talem actionem vel effectionem, ille autē dicatur eſſe à cauſa directè ſecundum eſſe, qui vt ſit abſolutè & ſimpliciter poſtulat talem cauſam. Vt v. g. Adam dicetur eſſe à Deo ſecundum fieri & eſſe, quia neceſſariò poſtulat talem cauſam vt ſit, Abel autem dicetur eſſe ab Adam ſecundum fieri, quia abſolutè non indiget illa cauſa vt ſit, potuiſſet enim eſſe à ſolo Deo, ſed ſolùm vt tali modo fiat, ſcilicet per generationem naturalem. Dices, Eadem ratione dicetur Adam eſſe à Deo ſolùm quoad fieri, quia potuiſſet eſſe ab alio parente per naturalem generationem. Reſpondetur negando ſequelam, quia non potuiſſet eſſe ab alio quin eſſet à Deo. Et hoc ſenſu rectè ibi D.Thom. dicit, nullum effectum, qui ab agente recipit formam & eſſe ſecundum eandem rationem qua eſt in cauſa, eſſe & dependere à tali cauſa ſecundum ſuum eſſe, ſed tantùm ſecundum fieri, quia aliàs ille effectus ratione ſuæ formæ eſſentialiter poſtularet talem cauſam: hoc autem eſſe non poteſt, quia aliàs cùm forma agentis ſupponatur eſſe eiuſdem ſpeciei, eandem cauſam eſſentialiter

tialiter poſtularet: ergo peteret cauſari à ſe, q̃ eſt re- A pugnãtia. Rectè ergo hinc concluditur, ſolùm illud agens ꝙ eſt ſuperioris rationis, quodq; non cõmunicat effectui formam, ſeu naturam, aut eſſe eiuſdẽ rationis, ſed quandam inferiorem eius participationẽ, eſſe poſſe cauſam ſuorũ effectuum, non ſolùm quoad fieri, ſed etiam quoad eſſe.

IX. Iuxta hanc ergo interpretationem facilis eſt ſenſus maioris propoſitionis aſſumptæ, & notiſſima eſt eius veritas, quia Deus ita eſt cauſa ſuorum effectuũ, vt illi ex intrinſeca natura & intrinſeca neceſſitate talem cauſam poſtulent vt ſint, quia vt ſuprà dicebamus, ab illa eſſentialiter pendẽt. Et ratio à priori eſt, quia ſola prima cauſa eſt ipſum eſſe per eſſentiam: omne autẽ aliud eſſe eſt participatio illius eſſe, & ideò ex intrinſeca neceſſitate poſtulat influxum ipſius eſſe per eſſentiam vt ſit. Quæ ratio non ſolùm videtur probare, Deum eſſe cauſam ſuorum effectuum directè ſecundum eſſe eorum, ſed etiam, ſolum Deum eſſe hoc modo cauſam cæterorum entium, quia nullum ens ita ſit ab alia cauſa creata, vt abſolutè & ſimpliciter illa indigeat vt eſſe recipiat: nam poſſet eſſe ex influxu ſolius Dei ſine alia cauſa, quamuis non B e conuerſo.

X. Et hoc quidem verum eſt, ſimpliciter loquendo, & de abſoluta neceſſitate, tamen ſecundum quandam participationem, & iuxta quendam naturæ ordinem dicuntur quædam cauſæ æquiuocæ cauſæ per ſe effectuum directè ſecundum eſſe eorum, quia forma talis effectus ſecundum totam latitudinem ſuam pendet per ſe primò à tali cauſa, & ab ea poteſt ſecundum totam ſuam ſpeciem fieri, & iuxta naturæ ordinem ita fieri poſtulat. Et hoc modo ſol eſt cauſa luminis, ſub ſole comprehendendo quidquid naturam eius participat quantum ad proprietatem lucis; ſic enim dixit Ariſtoteles ſecundo de Anima, ignem illuminare vt participat naturam cœli. Et e conuerſo lumen vt ſic poſtulat natura ſua talem cauſam vt ſit, iuxta naturalem cauſarum ordinem, quãuis abſolutè poſſit à Deo fieri. Deus ergo vel ſolus, vel maximè eſt cauſa ſuorum effectuum, non ſolùm quoad fieri, ſed etiam quoad eſſe directè ac per ſe primò.

Ariſtot.

XI. Rurſus hinc facilè etiam conſtat ſenſus minoris propoſitionis aſſumptæ, ſcilicet, cauſam effectus nõ C tantùm ſecundum fieri, ſed etiam ſecundum eſſe, eſſe cauſam eius etiam quoad conſeruari: ſenſus enim eſt, quandocunque effectus ita procedit à cauſa, vt ſimpliciter, & abſoluta neceſſitate illam poſtulet vt ſit, non ſolùm pendere ex actuali influxu eius vt primò recipiat eſſe, ſed etiam vt in illo duret ac perſeueret, quod eſt pendere in conſeruari. Huius autẽ propoſitionis ita declaratæ duas probationes elicio ex D. Thoma ſuprà; Prima eſt, quia quando aliquid eſt cauſa effectus in fieri, non poteſt manere ipſum fieri ceſſante actione talis cauſæ: ergo quando aliquid eſt cauſa effectus directè ac per ſe primò ſecundum eſſe illius, non poteſt manere ipſum eſſe talis effectus ceſſante actione cauſæ, quod eſt pendere in conſeruari ab illa. Quæ conſequentia ſolùm nititur in quadam paritate & proportione, & ideò non eſt tam euidens. Poſſet enim quis dicere, maiorem vel immediatiorem eſſe dependentiam ipſius fieri ab actione cauſæ, quàm ipſius eſſe: quia ſemper eſſe pendet media actione: fieri autem immediatè per ſeipſum, quia non diſtinguitur ab actione. Sed nihilominùs conſequentia eſt optima, parum enim refert, quòd dependentia ſit æquè immediata in dicto ſenſu, id eſt, per aliam actionem, vel per ſeipſam, dummodo ſit æquè eſſentialis. Tam eſſentialiter autem pendet eſſe participatum ab eſſe per eſſentiam, quàm pendet quodlibet fieri à ſuo agente: ideòq; manere non poteſt ſine actuali dependentia ſeu actione.

Et confirmatur ac declaratur; nam ſi tale eſſe ratione ſui ſolius, poſtulat influxũ primi agentis vt ſit XII. aliquando in rerum natura: ergo quandocunq; eſt, eundem influxum poſtulat, quia ſemper eſt idem, & quod per ſe primò ei conuenit, ſemper conuenit. Tandem confirmo, vel permanentia in eſſe, eſt aliquid ſupra ipſum eſſe, vt quidam volunt, vel nihil eſt præter ipſum eſſe eodem modo ſe habens. Primum, licet falſum ſit; tamen ex eo neceſſariò ſequitur illã permanentiam debere eſſe à Deo, quia nihil quoquo modo ſit, poteſt eſſe ſine illo. At verò, ſi ſecundum, quod verum eſt, ſupponatur, procedit alia ratio facta, quòd quidquid illud eſſe ab intrinſeco, & abſoluta neceſſitate poſtulat, vt primò ſit, poſtulat vt permaneat in eſſe, quamdiu eſt, quia ſemper eſt idem & eodem modo ſe habens.

XIII. Altera probatio aſſertionis ex D. Thom.

Altera probatio ex D. Thom. eſt à poſteriori quidem & à ſigno, ſed vt opinor, euidentiſſima intellectui benè diſpoſito; nam videmus pendere à ſole in fieri & in cõſeruari, quia ſol eſt cauſa ſuperioris rationis, & ſecundum quandam participationem eſt cauſa luminis non ſolùm ſecundum fieri, ſed etiam ſecundum eſſe, vt declaratum eſt: Sed multò eſſentialiùs pendet quodlibet ens creatum à Deo, quàm lumen à ſole, multòque inferior participatio eſt diuini eſſe, quàm lumen ſit lucis ſolis: ergo multò magis pendet in conſeruari ab illo.

XIV. Vltima concluſionis probatio.

Vltimam rationem poſſumus in hunc modũ cõficere; nam duobus modis poſſumus intelligere res omnes, vt permaneant in eſſe pendere à Deo, primò permiſſiuè (vt ita dicam) quia nimirum tamdiu manent in eſſe, quamdiu à Deo permittuntur manere, id eſt, non priuantur ſuo eſſe ab illo à quo priuari poſſent: ſecundò poſitiuè, id eſt per actualem influxũ in ipſas. Iam igitur argumentor; Euidens eſt res omnes pendere ſeu conſeruari à Deo ſaltem primo modo, ſed non poſſunt illo modo pendere, niſi pendeant etiam poſteriori modo: ergo. Maior probatur, quia ad omnipotentiam Dei pertinet vt res quas cõdidit, poſſit in nihilum redigere ſi velit: ergo vt conſeruentur in eſſe, ſaltem neceſſaria eſt eius permiſſio, quæ in hoc ſolùm conſiſtere poteſt, vt non velit eas in nihilum redigere, cùm poſſit. Conſequentia eſt clara, & antecedens patet ex ipſis terminis: quia non eſſet Deus perfectus dominus omnium rerum, ſi nõ poſſet de eis diſponere prout vellet. Minor autem probatur, tum quia multæ ſunt res, quę non poſſunt priuari eſſe per contrariam actionem, vt angelus, & aliæ res ſimplices, tum etiam quia omnis poſitiua actio neceſſariò tendit ad aliquod eſſe: vnde, ſi Deus ſemper indigeret actione ad deſtruendas res, nõ poſſet eas annihilare: ergo vt hoc poſſit neceſſe eſt, vt per ſolam abſtractionem actionis, vel influxus poſſit eas annihilare. Hoc autem fieri non poteſt niſi quatenus illæ in ſuo eſſe & conſeruari à tali influxu & actione pendent: ergo.

XV. Veteres Philoſophi depẽdẽtiam creaturarũ à Deo in conſeruatione cognouerunt. Plato. Ariſtot.

Eſt ergo hæc veritas ſatis nota naturæ lumine, quam proinde Philoſophos etiam agnouiſſe ſignificat Iuſtin. Martyr. in orat. Parenetica ad Gẽt. latiù q́; confirmat Eugubin. lib. 1. de peren. Philoſop. à cap. 28. & lib. 3. ferè per totum, ſumiturque ex Platone in Timæo, & ex Ariſtotele, vel ſub nomine eius, in libro de mundo ad Alexandrum, & lib. 12. de diuin.

ſapien. ſecundum Ægyptios, capite 19. vbi dicitur; *Ab illo ſunt perpetuitas, locus & tempus, eiuſdemq́; beneficio permanent, & ſicut centrum circuli in ſe ipſo eſt: lineæ autem ab eo ductæ ad ambitum, ipſeq́; ambitus cum punctis in eodem centro exiſtunt: ſic quoque naturæ omnes, tam quæ ad intellectum, quàm quæ ad ſenſum pertinent, in agente primo conſiſtunt & confirmantur.* Infrà verò inquirens quo modo res omnes dicantur permanere in primo opifice, cùm forma permaneat in materia, & materia in forma, & affectio in ſubiecto: reſpondet præter hos modos eſſe alium, quo res dicitur permanere in alio *vt in agente, verbi gratia, lux in lucente, & radius in eo, à quo emanat, & denique qualibet eſſentia ſimplex in efficiente.* Triſmegiſtus etiam in Aſclepio, Deum vocat; *Mentem conſeruatricem rerum omnium in qua omnia viuunt atque ſubſiſtunt.* Seneca etiam libro de Conſolat. ad Polybium, Deum vocat; *Cauſarum cauſam cuſtodientem & regentem omnia*: qui multa etiam ad hanc rem habet in libro de Prouidentia. Denique Theologi ita ſentiunt de hac veritate naturali, eamque aliis rationibus ſuadent, & exemplis declarant, vt videre licet in Bonauentura in 1. diſtinctione 37. articulo primo, quæſtione prima. Gregorius in 2. diſt. 3. quæſt. 1. art. 3. Alenſ. 1. part. quæſt. 10. memb. 2. & 3. Heruæo in tractatu de æternitate mundi quæſt. 6. & aliis, quos ſect. ſequent. referam.

Triſmeg. Seneca. D. Bonau. Alenſ. Gregor. Heruæus.

Soluuntur rationes dubitandi.

XVI. Prima. AD primam rationem dubitandi, patet reſponſio ex dictis; nam eadem indigentia, quæ eſt in in eſſe creaturæ in primo inſtanti quo fit, vt ſine alterius actione eſſe non poſſit, eſt in illa quãdiu permanet in eſſe. Quia cùm ratione ſui eſſe præciſè, & quatenus tale eſt, indigeat creatura diuino influxu vt ſit, quamdiu eſt eodem influxu indiget. Neque illa conſeruatio dici propriè poteſt iterata collatio eiuſdem eſſe, ſed ſicut ipſum eſſe non eſt iteratum eſſe, ſed eſt vnum eſſe quod idem permanet: ſic etiam influxus quo res cõſeruatur eſt idem ſeu eadem collatio eiuſdem eſſe, vt ſequente ſectione ampliùs explicabimus. Nec verò eſt ſuperfluus, quia ſine illo non ſibi ſufficerent res creatæ vt ſuſtentarentur in eſſe. Quapropter deficiente hoc influxu, ſtatim in nihilum redigerentur, non quia ipſæmet res creatæ ſe ipſas priuarent ſuo eſſe: id enim repugnans eſt, ſed quia ab authore ſui eſſe, illo priuarentur, non per actionem contrariam, ſed per ſuſpenſionem actionis neceſſariæ vt eſſe poſſent. Et quoad hoc, eadem eſt ratio de entibus incorruptibilibus: illa enim licet ſecundum potentiam intrinſecam, & in ordine ad naturalia agentia, dicantur entia neceſſaria, non tamen in ordine ad extrinſecam potentiam Dei, à qua ſemper ac continuè pendent in ſuo eſſe. Vnde licet dicantur per ſe eſſe in ordine ad intrinſecam cauſam, quia non per formam diſtinctam, ſed per ſe habent eſſe in quo ſubſiſtant, quod maximè verum eſt de immaterialibus ſubſtantiis, tamen in ordine ad cauſam extrinſecam non conuenit illis per ſe eſſe, ſed per ſuperiorem cauſam, & dependenter ab illa.

XVII. Secunda. Ad ſecundum reſpondetur, ex vtroque capite ibi propoſito ſufficienter colligi hanc veritatem. Primùm enim ad amplitudinem diuinæ potentiæ ſpectat, vt nihil ſit, neque alio momento eſſe poſſit abſque influxu eius. Ad eandem item pertinet plenum dominium omnium rerum creatarum, & intrinſeca poteſtas annihilandi eas, per ſuſpenſionem ſui influxus. Quocirca in humano artifice, vel etiam in naturalibus agentibus vniuocis, quòd poſſint efficere effectus, qui ceſſante actione ſua in eſſe permaneant, non eſt perfectio ſimpliciter, ſed ſuppoſita aliqua imperfectione; nimirum in artifice quòd non poſſit efficere rem aliquam ſecundum proprium eſſe, & entitatem eius, ſed ſolùm ſecundum quandam formam & figuram conſurgentem ex ſitu & ordine talium rerum, qua imperfectione ſuppoſita, pertinet ad induſtriam artificis, res componere ex talibus rebus, tali ordine ac diſpoſitione, vt firmiter cohæreant, & ſtabiles ſint. In agente autem naturali ſupponitur, verbi gratia, quòd de ſe ſit agens vniuocum, quod non pertinet ad perfectionem ſimpliciter; nam cæteris paribus multò excellentius eſt agens, quod ex ſe eſt eminentioris ordinis, quàm effectus, illumque eminenter continet. Tamen, ſuppoſita illa imperfectione, quòd cauſa eſt eiuſdem rationis & ordinis cum effectu, pertinebit ad perfectionem non ſimpliciter, ſed illius ordinis, vt poſſit effectum æquè perfectum ac permanentem efficere. Rurſus etiam colligitur neceſſitas conſeruationis ſufficienter ex imperfectione creati eſſe; nam ſi ex ſe tale eſſet vt poſſet vel per momentum permanere ſine actuali influxu primæ cauſæ, etiam in primo momento, vel in ipſa æternitate eſſe poſſet ſine tali influxu, neque ex intrinſeca ratione ſua poſtularet depẽdentiam ab alio, quod eſt proprium eſſe infinitè perfecti.

Ad exempla verò, quæ ibi afferuntur, primùm reſpondetur, quòd licet non quælibet inæqualitas effectus ad cauſam ſufficiat, vt effectus pendeat in cõſeruari; tamen hæc inæqualitas, quæ eſt inter eſſe per eſſentiã & ꝑ participationem, ſeu inter eſſe independens, & illud quod eſt eſſentialiter dependens, ſufficit, vt hoc non poſſit ſine illius influxu conſeruari. Petitur autem in illis exemplis, vt explicemus quando effectus pendeat in conſeruari à cauſa creata. Sed hoc declarabimus commodiùs in ſect. 3. XVIII.

SECTIO II.

Quænam actio ſit conſeruatio, & quomodo à creatione differat.

IN hac re eſt prima ſententia Henrici quodlibeto 1. quæſtione 7. aſſerenti in omni rerum productione, & conſeruatione intercedere duas actiones. Vnã qua res acquirit eſſe, aliam qua conſeruatur in eſſe, ex quibus illa præcedit, hæc ſubſequitur. Idem quodlibeto 9. quæſt. 1. Aureol. & Gregor. infrà citandi. Fundamentum eſſe videtur, quia actio qua rei confertur eſſe eſt ſubita, & indiuiſibilis, & carens duratione ſeu permanentia, & ideò ſtatim præterit, eique ſuccedit actio qua res conſeruatur in eſſe: nam conſeruatio eſt actio permanens. Et cõfirmatur primò, quia ſi res eadem actione conſeruaretur qua fit, ſemper quamdiu eſt, eſſet in quodam continuo fieri, quia primùm fieri continuò duraret. Conſequens autem videtur valde abſurdũ; nempe quòd res ſubſtantialis & permanens, ſit in continuo fluxu. Confirmatur ſecundò, quia ſæpe videmus rẽ ab vna cauſa produci, & ab alia conſeruari: ergo tunc neceſſe eſt, diſtingui conſeruationem à productione: ergo & ſemper diſtinguuntur. Vltimò id confirmat ex Auguſtino libro de Anim. immor. cap. 8. vbi de Deo ſic ſcribit; *Hæc vis & natura incorporea effectrix corporis vniuerſi, præſente potentia tenet vniuerſum: non enim fecit, atque diſceſſit, effectumq́; deſeruit*, & infrà; *Illa effectoria vis vacare non poteſt, quin id, quod ab ea factum eſt, tueatur, & ſpe-*

I. Henric. Aureol. Gregor.

& ſpecie carere non ſinat, quæ eſt in quantumcunq; eſt: quod enim per ſe non eſt, ſi deſeratur ab eo per quod eſt, profectò nõ erit, & cætera. Alia argumenta pro hac ſententia refert ex Aureolo Capreol. in 2. diſt. 1. quæſt. 2. art. 2. in arg. cont. 3. concl. Alia etiam affert Gregor. in 2. diſt. 1. quæſt. 6. concl. 4. Sed ea omitto, quia non habent ſpecialem difficultatem.

II. Secunda ſententia eſt, conſeruationem non eſſe aliam actionem à creatione ſecundum rem aut modum realem, ſed ſolùm connotatione quadam aut negatione incluſa, ſeu ratione diſtingui; nam creatio dicit effectionem rei connotando, quòd anteà non fuerit; conſeruatio autem dicit eandem effectionem connotando quòd res anteà iam fuerit. Hæc eſt ſententia Diui Thomæ prima parte, quæſt. 104. art. 1. ad quartum, & de potent. quæſt. 3. art. 3. ad 6. & quæſt. 5. art. 1. ad 2. & hanc ſequuntur communiter Thomiſtæ, Heruæus tract. de æternit. mundi quæſt. 1. Ægid. de ent. & eſſent. quæſt. 7. Ferrar. 3. contra Gentes cap. 65. Capreol. ſuprà qui refert ſpecialiter contra Henricum Bernardum de Ganaco, quodl. 1. quæſt. 7. Et hęc ſententia, per ſe loquendo, vera eſt, vt tamen ampliùs explicetur, diſtinctio quædam adhibenda eſt.

D. Thom. Heruæus. Ægidius. Ferrar. Capreol.

Quæſtionis reſolutio.

III. Contingit enim interdum rem ab eadem omnino cauſa conſeruari, à qua fit; interdum verò à diuerſis, vel quia effectio fit ab vna cum adminiculo, vel concurſu alterius; conſeruatio verò fit à ſola vna cauſa, vel è conuerſo, quia productio fit ab vna, ad conſeruationem autem multæ concurrunt.

IV. Dico ergo primò; Quando conſeruatio eſt ab eodem omnino agente, & cum eodem concurſu cauſæ materialis, vel etiã cum eadem independentia à materiali cauſa: tũc conſeruatio non eſt alia actio à productione vel creatione, niſi ratione tantùm vel connotatione & habitudine. Quo fit, vt formaliter ac per ſe loquendo, actio & conſeruatio non ſint in re duæ actiones. Hæc eſt mens Diui Thomæ. Et probatur, quia nullum eſt principium ſufficiens ad diſtinguendas illas actiones: ergo ſine cauſa aſſerentur diſtinctæ. Quis enim credat ſolem, vel lucernam alia actione illuminare hunc aerem, cũ primò applicatur, & deinceps? Quid enim fuiſſet in cauſa, vt prior actio interrumperetur, vel ceſſaret, vt alia deinde inchoaretur? Rurſus deberet prima actio tantùm per inſtãs noſtri temporis durare, quia qua ratione ampliùs duraret, ſemper durare poſſet: ſubſequens actio ergo vel duraret per aliud ſimile inſtans tantùm, & ſic eſſent duo inſtantia immediata: vel duraret per totũ ſubſequens tempus, quo res conſeruatur, & tunc eadem, vel maiori ratione idem dici poterit de priori actione, & vitabitur illa ſuperflua multiplicatio actionum. Adde quòd illa ſecunda actio inchoanda eſſet per vltimum non eſſe, quod eſt præter naturam talium actionum. Item in viſione beata, verbi gratia, alia eſſet actio qua beatus primò videt Deum, & qua deinde perſeuerat in viſione Dei. Et ita prima actio non eſſet beatitudo, neque de ſe perpetua, quod eſt ſatis abſurdum. Imò hoc admittere in quacũq; corporali viſione, vel in omni intellectione & volitione eſt præter omnẽ rationem, & præter experientiam, quantũ in hac re interuenire poteſt. Imò vix eſt homini, poſſibile perſeuerare tantùm per inſtans in actione vitali, quam exercet. Mirum etiam eſſet quòd in agente naturali, verbi gratia, viſu variaretur actio, non mutato principio, neque obiecto, neque paſſo, neque effectu. Et ſimiliter quod in agente libero

Prima aſſertio.

A multiplicaretur actio abſq; vſu nouo libertatis. Tãdem actio habet vnitatem ex termino & principio, vel etiam ex paſſo, ſi verſetur circa illud, ſed productio & conſeruatio habent eundem omnino terminum: ergo ſi principium ſit idem, vt ſupponimus, actio, de qua agimus erit eadem; quia creatio nullum habet ſubiectum: idem autem eſt ſeruata proportione in actione & conſeruatione, quæ fit ex ſubiecto, ſi paſſum ſit idem.

Dices. Etiam ex temporis diuerſitate ſolere actiones diſtingui, ideò enim Ariſtoteles ad motus vnitatem requirit vnitatem temporis: creatio autem & conſeruatio fiunt diuerſis temporibus, vel ſaltem illa fit in primo inſtãti; hæc verò in toto tempore ſubſequendi. Reſpondeo ex ſententia Ariſtotelis, idem tempus continuum ſatis eſſe, vt motus ſit idem, & conſequenter vt actio ſit eadem: at in præſenti inſtans quo fit creatio, continuè coniungitur tempori ſubſequenti quo durat conſeruatio: continuè (inquam) eo modo, quo poteſt indiuiſibilis terminus rei diuiſibili immediatè copulari: hoc ergo ſatis eſſet vt illa actio eſſet vna, & ideò ſæpè dicit Diuus Tho-
B mas, conſeruationem eſſe quaſi continuatam creationem. Quod non eſt intelligendum de continuatione propria, ſed noſtro modo intelligendi, ſeu per coexiſtentiam ad veram ſucceſſionem continuam. Continuatio enim propriè dicta, ſolùm eſt in re diuiſibili: creatio autem & conſeruatio ſunt vna actio indiuiſibilis: vnde eius vnitas maior eſt, eiuſque duratio non eſt per ſucceſſionem, nec per veram continuationem, ſed per eiuſdem indiuiſibilis actionis permanentiam. Nam, quando non eſt ſucceſſio in termino, vel acquiſitione termini, neque in actione eſſe poteſt: hîc autem non eſt ſucceſſio in termino, quia eſt eſſe ſubſtantiale indiuiſibile, neque in acquiſitione eius, quia ſimul totum acquiritur, & ſimul totum conſeruatur. Quo fit, vt cùm dicitur, productio ac conſeruatio durare vno tempore continuo, intelligendum id ſit de tempore extrinſeco, cui illa actio coexiſtit; nã, ſi ſit ſermo de intrinſeca duratione potiùs eſt vnum inſtans aut æuum indiuiſibile, quod totum ſimul incipit in primo inſtanti, totumque perſeuerat toto tempore ſequente, & in ſingulis
C partibus ac inſtantibus eius.

V. Obiectioni fit ſatis.

VI. Atq; hinc confirmatur ratio ſuperiùs tacta; nam conſeruatio eſt vna actio, prout durat toto tempore poſt primum inſtans, & in omnibus inſtantibus cõtinuatiuis talis temporis: ergo etiam eſt vna actio cum ipſa productione vel creatione, quæ fit in primo inſtante. Patet conſequentia, quia non eſt maior ratio diſtinctionis inter primum inſtans, & tempus immediatè ſubſequens, quàm inter quodlibet inſtans continuatiuum, & partẽ temporis, quæ poſt illud ſuccedit. Niſi quis fortaſſe fingat in ipſa conſeruatione realem & intrinſecam ſucceſſionem, quod & falſum eſt & mihi improbabile, & adhuc relinquitur idem argumentum, quod eo modo, quo conſeruatio in ſe dicitur vna actio, ſcilicet, continuatione, debeat etiam dici vna cum creatione, quia non minùs coniungitur pars vltimo termino, quàm continuatiuis, vt in linea punctus terminatiuus verè illi vnitur, & ſuo modo conſtituit cum partibus vnum integrum, ſicut punctus continuatiuus.

VII. Vnde obiter ſoluitur argumentum, ſi quis ita obiiciat. Si Deus annihilaret angelum, & poſteà eundem crearet, actio creandi eſſet diuerſa, ſolùm quia diuerſo tempore fit: ergo creatio & conſeruatio, quæ diuerſis fiunt temporibus, erunt actiones di-

Diſſoluitur obiectio.

uerſæ. Reſpondetur enim idem argumentum fieri poſſe de conſeruatione, quæ priori & poſteriori tempori, vel inſtanti correſpondet, quòd ſcilicet non ſit eadem actio, ſed infinitæ multiplicētur in ſucceſſione omnium inſtantium, vel partiū temporis. Negari ergo poteſt cōſequentia, quia in illo caſu actiones eſſent interruptæ & diſcretæ; hîc verò eſt vna continua. Meliùs tamen dicitur antecedens nō eſſe neceſſarium, nam poſſet Deus reproducere angelum eadem numero actione, qua illum creauerat: non enim illi difficilius eſt eandem numero actionem iterum efficere, quàm eundem numero effectū, vt alibi latiùs dixi. Tamen etiā poſſet ſi vellet diuerſa actione vti ad reproducendum eundem numero effectum, vt in ſuperiorib. notaui. Et ideò non dixi antecedens eſſe falſum, ſed incertum, quia pendet ex libera Dei voluntate. Vnde etiam non nego quin poſſit Deus, ſi velit, variare actionem in rei creatione & conſeruatione, imò & in ipſa conſeruatione prout fit in diuerſis partibus noſtri temporis: dico tamen id eſſe ſuperfluum & non connaturale, ſuppoſita identitate termini & principij, maximè quando non interrumpitur actio.

VIII. *Qualis & quanta creationis à conſeruatione diſtinctio.*

Hinc præterea facile intelligitur diſtinctio rationis inter creationem & conſeruationem: nam quod hæc ſaltem intercedat, ipſe diuerſus modus loquendi oſtendit: quia res non dicitur conſeruari in primo inſtanti quo creatur: neque creari poſt primum inſtans reliquo tempore quo conſeruatur: interuenit ergo aliquod diſcrimen ſaltem rationis inter illa duo: quod nō eſt aliud niſi ſuprà tactum, quod creatio ſub hac voce connotat negationem eſſe priùs habiti: cōſeruatio verò è contrario connotat poſſeſſionē eiuſdem eſſe prius habiti. Quòd verò hæc ſit tantùm diuerſitas rationis, per ſe notum videtur. Et facile patet à ſimili ex ipſo termino, nam ipſe effectus creatus, vt exiſtens in primo inſtanti, vel vt exiſtens in toto tempore ſequenti ſolùm ratione poteſt diſtingui: ergo idem eſt in actione indiuiſibili, & ita ſunt impoſita diuerſa nomina, quibus ſignificetur actio ſub illis diuerſis reſpectibus ac connotationibus. Interdum verò concipitur vel ſignificatur actio ſine illis reſpectibus, ſed indifferenter & tunc indifferenter etiam dicitur de productione, & de conſeruatione: quo modo dicitur ſol illuminare aerem, & in primo inſtante, & toto tempore quo lumen durat. Quo ſenſu etiam dicitur Deus *vſque modo operari*, Ioan. 5. vt Aug. exponit 4. Geneſ. ad liter. cap. 12. & alij patres ſuprà citati. Ex his ergo ſatis patet tota concluſio. Cur verò vltimam partem eius addiderim, conſtabit ex ſequenti concluſione. *Auguſt.*

IX. *Secunda aſſertio.*

Dico ſecundo. Interdum conſeruatio eſt diſtincta actio à productione ob diuerſitatem efficientis vel materialis cauſæ; tunc autem eſt materialis potiùs diſtinctio, quàm formalis, inter productionem & conſeruationem. Prima pars declaratur & probatur, nam quantitas v. g. in myſterio euchariſtiæ conſeruatur eadē numero, & in materia panis, & ſeparata à pane. Et ideò alia actione fuit producta ex materia panis, alia conſeruatur ſeparata. Et ratio eſt, quia prior actio fuit eductio de potentia materiæ, vel concreatio cum materia, aut comproductio cum pane, iuxta varias opiniones. Poſterior verò actio eſt ex nullo ſubiecto, & in re eſt idem quod creatio, ſolùm non ita appellatur, quia res illa iam præexiſtebat. Vnde obiter intelligitur, hunc modum diſtinctionis inter productionem & conſeruationem, ſcilicet, vt altera ſit per modum eductionis, altera per modum creationis, vel è conuerſo, non poſſe naturaliter interuenire, niſi per miraculum aut ſupernaturale opus; nam forma quæ fit per actionem dependentem à ſubiecto, non poteſt naturaliter fieri aut conſeruari dependēter à ſubiecto. Et eadem ratione ſi accidens productum in vno ſubiecto, tranſmutaretur in aliud, & in eo conſeruaretur; actio illa qua conſeruaretur in alio ſubiecto, eſſet diſtincta ab illa qua fuit productum in priori: quia eſſet quaſi noua eductio, nouaque dependentia à diſtincta cauſa, tamen illa diuerſitas non poteſt eſſe naturalis, quia non poteſt accidens migrare naturaliter de ſubiecto in ſubiectum.

X. *Diſtinctio creationis à cōſeruatione ob variationem efficientis.*

Alio modo poteſt diſtingui conſeruatio à productione ex parte principij, vt cùm ignis producitur ab igne, & poſteà conſeruatur à ſolo Deo. Vel cùm aqua calefit à ſole, vt ab igne, & remoto ſole aut igne retinet calorem; tunc enim neceſſe eſt conſeruationem eſſe nouam actionem diſtinctam. Quod facilè patet, quia ceſſauit prior actio & dependentia: iam enim ignis nō agit in aquam v. g. aut in alium ignem genitum, & conſequenter ceſſauit etiam prior actio vt erat à Deo: nam in re erat omnino eadem cum actione ignis, vt ſequente quæſtione declarabitur: ergo eſt noua actio, qua Deus ſe ſolo illum effectum conſeruat. Imò contingit priorem actionem eſſe ſucceſſiuam: conſeruationem verò eſſe indiuiſibilem & permanentem, quia per hanc nihil nouum acquiritur per partes, ſed quod acquiſitum eſt paulatim, ſimul & indiuiſibiliter conſeruatur: loquor enim de pura conſeruatione quæ fit ſine augmento. Denique ratio eſt, quia actio, cùm per ſe ipſam pendeat ab agente, nō poteſt variare dependentiam, vel habitudinem ad agens, quin varietur actio. Et ideò ſi lumen producatur ab vna lucerna, & conſeruetur ab alia, conſeruatio eſt actio diſtincta à productione? & in vniuersū idem eſt quandocunque eſt diſtinctum conſeruans à producente.

XI. Ex quo obiter intelligitur, hunc modnm diſtinctionis non habere locum naturaliter in creatione, & conſeruatione illi correſpondente, quia naturaliter non poteſt res creari, neque creata conſeruari niſi à ſolo Deo: ſecus vero eſt ſupernaturaliter: nam ſi Deus crearet rem per inſtrumentum creatum, & poſteà conſeruaret ſe ſolo, vel è conuerſo, tunc etiam actio eſſet diſtincta propter eandem rationem. Dixi autem eſſe collationem faciendam inter conſeruationem correſpondentem creationi: quia ita eſt formaliter ac per ſe facienda comparatio, quoties inquiritur de diſtinctione inter productionem & conſeruationem. Nam ſi quis comparet conſeruationem ignis, in materia cum creatione quacunque, clarum eſt eſſe actiones diuerſas. Item ſiſtendum eſt in actione & cauſalitate cauſæ efficientis: nam ſi quis comparet creationem materiæ v. g. ad conſeruationem, prout ſuo modo eſt à forma actuante illam, ſic alia eſt cauſalitas formæ ab actione agentis: tamen id non eſt formaliter comparare conſeruationem actiuam cum productione.

XII. Vnde tandem intelligitur cur in hac aſſertione dixerim diſtinctionem hanc inter conſeruationem & productionem eſſe per accidens ac materialem: in ſuperiori verò dixerim identitatem eſſe per ſe ac formalem. Quia nimirum diſtinctio quam explicuimus, non eſt inter conſeruationem & productionem, ex eo quòd vna eſt cōſeruatio & altera productio: ſed ex eo quòd vna eſt ab vna cauſa, & altera ab alia. Quæ diſtinctio erit eadem inter duas productiones, vel etiam inter duas conſeruationes, ſi eadem diuer-

ſitas

ſitas principiorum intercedat: ergo productio & cõſeruatio per ſe non habent hanc diuerſitatem, ſed potiùs identitatem, ſi formaliter ac præciſè comparentur.

Satisfit argumentis.

XIII. ARgumenta prioris ſententiæ ferè non indigẽt ſolutione. Negatur enim creationem ex neceſſitate dare tantùm per inſtans noſtri temporis ſecundum rem loquendo; durat enim quamdiu conſeruatio permanet: ſecundum nomen autem ſeu cõnotationẽ dicitur, ſolùm durare per inſtans, quia tãtùm pro illo inſtante connotat negationem prioris exiſtentiæ. Loquimur autem ſemper de creatione, quæ eſt cum nouitate eſſendi; nam illa quæ eſſet ab æterno, non duraret per inſtans noſtri temporis, ſed eſſet nunc æternitatis, in eaq; diſtinguerentur creatio & conſeruatio, modo proportionali, vt diſputatione præcedente declarauimus. Ad primam confirmationem reſpondetur, cùm res permanens dicitur eſſe in quodam continuo fieri, ęquiuocam eſſe locutionem; nam eſſe ſemper in fieri ex rigore verborum ſignificat eſſe in quodam continuo tranſitu & ſucceſſione; in hoc autem ſenſu falſa eſt propoſitio, non tamen ſequitur ex prædicta ſententia, vt per ſe notũ eſt. Alius verò ſenſus eſſe poteſt, quòd creatura, quamdiu eſt, actu pendet à prima cauſa, à qua ſemper recipit eſſe per eundem actualem influxum, quo creata eſt. Et hoc ſenſu eſt vera propoſitio, tamen eſt impropria, quia fieri in rigore connotat quandam nouitatem eſſendi. Secunda confirmatio probat ſecundam concluſionem à nobis poſitam. Verba autem D. Auguſtini, vel nihil ad rem faciunt, vel ad ſummum confirmant eandem concluſionem.

SECTIO III.

Vtrùm res omnes à ſolo Deo pendeant in conſeruari.

I. DIximus pertinere ad efficacitatem primæ cauſæ, vt res omnes in eſſe conſeruet: ſequitur vt declaremus, an hoc ſit proprium eius, & conſequenter explicabimus communem diuiſionem cauſarum in eas à quibus effectus pendent tantùm in fieri vel etiam in conſeruari. Et inueſtigabimus radicem huius diuerſitatis, an ſcilicet ſufficiens ſit, quòd cauſa ſit vniuoca, vel æquiuoca, vel ſi hæc non eſt ſatis, quænam illa ſit.

Senſus quæſtionis exponitur.

II. PRimùm autem omnium aduertendum eſt ex D. Thoma 1.p.quæſt.104.art.1. & 2. variis modis intelligi poſſe vnam rem conſeruari ab alia, ſcilicet, per ſe, vel per accidens. Per accidens dicuntur conſeruare rem ea, quæ illum protegunt à contrariis, vel eis reſiſtendo vel ea remouendo. Et hoc modo certum eſt, Deum conſeruare vnam creaturam mediante alia: Angelus enim poteſt facile conſeruare hominem auertendo lapidem, ignem, &c. de quo non eſt quæſtio, quia hæc non tam eſt conſeruatio, quàm alia mutatio localis, vel alterationis, ad quam ex accidente ſequitur, vt res, quæ iam erat, non corrumpatur, & ita conſeruetur. Conſeruatio autem per ſe poteſt ſubdiſtingui; nam vna eſt directa & immediata, quæ conſiſtit in perſeuerante influxu ipſiuſmet eſſe quod per productionem communicatum fuit. Alia

Variis titulis vna res ab alia in ſui conſeruatione dependere poteſt.

A verò eſt conſeruatio ſolùm mediata aut remota, quæ conſiſtit in influxu aliquarũ diſpoſitionum vel formarum, quę neceſſarię ſunt, vt res conſeruetur in eſſe. Et priorem videtur D. Thom. ſuprà ad 1. vocare conſeruationem principalem: poſteriorem verò ſecundariam. De hoc igitur poſteriori modo conſeruationis nulla eſt quęſtio, quia certum eſt hoc modo quaſdam creaturas cõſeruari per alias: ſic enim dixit Ariſt.12.Metaph.tex.34.cœlum & ſolem diuino motu ſuo conſeruare hæc inferiora. Et ratio eſt, quia hic modus conſeruationis ſolùm cõſiſtit in productione aliquarum qualitatum, vel formarum. Vnde ſicut vna creatura agit in aliã, ita etiã poteſt agere in qualitates conſentaneas naturæ eius, quibus commodè conſeruetur.

III. Vbi duo ſunt conſideranda, vnum eſt, conſeruationem propriè dici de illa, quæ eſt per efficientiam, quomodo nunc de illa loquimur: extendi tamen ad alia genera cauſarum, præſertim materialis & formalis. Quomodo forma conſeruatur per materiam, & materia ſuo modo per formam, & compoſitum per diſpoſitiones materiales. Hac ergo ratione dici po- B teſt materia conſeruari mediis cauſis ſecundis, quia licet mediatè non influant eſſe in illam, tamen inducunt in eam formas, quibus mediantibus conſeruatur. Et ſimili ratione qui producit connaturales diſpoſitiones, dicetur conſeruare ſubiectum: quo modo ſol conſeruat viuentia, fouendo naturalem calorẽ eorum. Alterum obſeruandum eſt conſeruationem interdum tribui indiuiduo, interdum verò ſpeciei, quomodo dicitur conſeruari ſpecies per continuam generationem indiuiduorum, quæ eſt etiam impropria conſeruatio; nam potiùs eſt generationum ſucceſſio. Vnde neque de hac eſt ſermo, quia conſtat, generationes has fieri mediis cauſis ſecũdis. Eſt ergo ſermo de propriiſſima conſeruatione, per directum & immediatum influxum continuum ipſius eſſe in eadem ſingulari re.

Quæſtionis reſolutio.

IV. DIco igitur primò; Nulla ſubſtantia creata pendet in conſeruari quoad ſuum eſſe ſubſtantiale à cauſa creata. Notauit hoc Capreolus in 2. diſt.1. C quæſt.2.art.3.ad quartum contra tertiam concluſionem, ex Diuo Thoma quæſt.5. de potent. art.1.ad 7. Poteſtque inductione & ratione ita oſtendi; nam in rebus incorruptibilibus, quæ per creationem fiunt, res eſt clariſſima, vt notauit D.Thom.3. parte quæſt. 13.art.2. quia conſeruatio harum rerum fit per eandem actionem perſeuerantem, qua creantur. Item, quia illa actio qua conſeruantur, non eſt ex materia, quia vel res, quæ per illam conſeruantur, non habẽt materiam, ſed ſunt ſimplices, vel ſi habẽt, talis influxus ſimul terminatur immediatè ad eſſe ipſius materię, & ideò qua ratione creatio harum rerũ eſt propria ipſius Dei, eadem etiã conſeruatio. Quod etiam eſt verum de materia prima rerũ generabilium; nam de conſeruatione, quæ eſt per formam, iam diximus eſſe mediatam & impropriam. Maximè ſi verum eſt, formam non concurrere propriè & à priori ad conſeruationem materiæ, ſed tantùm à poſteriori, & quaſi diſpoſitiuè, vt in ſuperioribus tactum eſt.

V. Præterea ſubſtantiæ corruptibiles inprimis non pendent in conſeruari à ſubſtantiis creatis immaterialibus; nam hæ non poſſunt per ſe efficere eductionem formarum de potentia materiæ: ergo nec conſeruationem: eſt enim eadem ratio de conſeruatione. Item non pendent in conſeruari à generantibus

vniuocis, vt experientia conſtat. Et ratio eſt, quia recipiunt perfectè eorum formas ſecundum ſpeciem. Item, quia aliàs vnum indiuiduum vnius ſpeciei ſecundum ſuum eſſe diceret eſſentialem, vel ſaltē connaturalem habitudinem dependentiæ in ipſo eſſe ab alio indiuiduo eiuſdem ſpeciei, & ſic vel procedēdum eſſet in infinitum, vel neceſſariò ſiſtendum eſſet in aliquo, vel aliquibus, quę nō connaturali modo conſeruarentur: vtrumq; autem eſt planè falſum vt conſtat. Rurſus neq; à generāte æquiuoco, ſi illud etiam ſit ſubſtantia genita, vt etiam conſtat experiētia: nam, licet equus generet mulum, genitum non pendet in conſeruari à generante. Et in his & ſimilibus fortaſſe ratio eſt, quia hæ generationes ſunt aliquo modo per accidens, & ideò effectus ratione ſui eſſe non dicit intrinſecam dependentiam à tali cauſa, ſed ſolùm ratione talis fieri. Aliam generalem rationem ſtatim tractabimus.

VI. Tandem poſſunt hæ ſubſtantię generabiles comparari ad cœleſtes & incorruptibiles ſubſtantias cōpoſitas. Et ſic aliqui exiſtimant ſubſtantias inferiores pendere in conſeruari à cœlo, quod ſine probatione veriſimile indicat Fonſeca cap. 2. quæſt. 9. ſect. 2. lib. 5. Metaph. Sed id negat Diuus Thomas ſuprà.

Ratio D. Thomæ pro concluſione explicatur.

Reddit autem rationem ſatis obſcuram his verbis. *Actio agentis corporalis non ſe extendit vltra motum: & ideò eſt inſtrumentum primi agentis in eductione formarum de potentia in actum, quæ eſt per motum: non autem in conſeruatione earum, niſi quatenus ex aliquo motu diſpoſitiones in materia retinentur, quibus materia ſit propria formæ. Sic enim per motum corporum cœleſtium inferiora conſeruantur in eſſe.* Quæ ratio duobus modis explicari poteſt: primò, quod agentia corporalia non attingūt eductionem formarum immediatè, ſed tantùm diſpoſitiuè, & ideò non poſſint eſſe propria cauſa conſeruationis. Sed hic ſenſus eſt contra principia D. Thomæ, & contra mentem eius in illo loco. Nam, iuxta illum ſenſum eodem modo penderet forma in cōſeruatione ſicut in eductione à corpore cœleſti, quod tamen D. Thom. negat. Tunc autem difficilè relinquitur, cur eo inſtrumētali modo quo agens corporale mediante motu eſt cauſa eductionis formæ ſubſtantialis, non poſſit etiam eſſe cauſa conſeruationis eius. Secundus ergo ſenſus eſſe videtur, quòd cœlum, quia nō agit in inferiora niſi mediis accidentibus, ſolùm inſtrumentaliter attingit effectionem formæ ſubſtantialis, & ideò ſolùm habet hanc efficientiam quamdiu durat alteratio præuia, quia inſtrumentū ſolùm agit ad effectū principalis agentis præuia propria actione: ceſſante ergo motu alterationis ceſſat actio cœli circa ipſam ſubſtantiam. Conſeruantur autem huiuſmodi res ceſſante alteratione, quamuis nō generentur, niſi mediante illa, & ideo non pendent in conſeruari à cœlo, ſicut pendent in fieri.

VII. Eſtque in hoc ſenſu ratio hæc probabilis, quæ poteſt ita declarari ampliùs & confirmari, quia ſubſtātia creata non efficit aliam, niſi mediis accidentibus vt inſtrumentis, ſed nulla ſubſtantia ex natura ſua pendet in ſuo eſſe & conſeruari ab efficientia accidētium, imò in vniuerſum nullus effectus nobilior inſtrumento videtur per ſe pendere in conſeruari ab actione inſtrumēti, eſto interdū pendeat in fieri, quia tale agens non eſt aptum ad efficiendum talem effectum, niſi medio inſtrumento, vt licet ſpecies intelligibilis fiat medio phantaſmate vt inſtrumento, nō pendet ab illo in conſeruari, & ſic de aliis. Et ratio eſſe videtur, quia habitudo ad inſtrumentum ignobilius non poteſt fundari in intrinſeca natura & in-

A digētia ipſius effectus, ſed ad ſummum in natura, vel voluntate agentis, quia vel non eſt ſufficiens, vel non vult agere ſine tali inſtrumento. Vnde hic optimè quadrat diſtinctio D. Thom. prout à nobis ſuprà explicata eſt de cauſa ſolius fieri, vel etiam ipſius eſſe. Nam quandocunq; cauſa medio inſtrumento imperfecto agit perfectum effectum, eſt cauſa ipſius fieri, non verò ipſius eſſe, quia non eſt veriſimile, talem effectum ex vi ſui eſſe abſolutè conſiderati poſtulare talem cauſam vt ſit, ſed ad ſummum vt fiat tali genere productionis. Et ideò talis effectus nunquam pendet à tali cauſa in conſeruari. Quia ergo cœlum nullam ſubſtantiam inferiorem efficit, niſi hoc modo, ſcilicet, per accidentia, quæ ſunt ignobiliora inſtrumenta, quàm effectus ſubſtantiales: ideò licet hæ ſubſtantiæ interdum à cœlis fiant, non tamē ab iis in conſeruari pendent.

Quod poteſt tertiò in hunc modum oſtēdi, quia VIII.
elementa ſecundum ſuas ſubſtantias non pendent in conſeruari à cœlis: ergo nec miſta pendere poſſunt: ergo nullæ ſubſtantiæ corruptibiles ita pendent à cœlo, quia hæ non ſunt, niſi aut ſimplices aut miſtæ. B Antecedens probatur, tum experientia; nam ignis aut aqua per ſe loquendo æquè conſeruatur in abſentia vel præſentia Solis, & quomodocunq; mutēt influentia cœliſtum ab origine, quia cœli & elemēta æquè primò creata ſunt: vnde elementa per ſe & natura ſua non pendent in fieri à cœlo: ſed vel primò fiunt per creationē, vel poſteà vnum aptum eſt generare ſibi ſimile: ergo neq; in conſeruari pendent. Prima verò conſequentia probatur à paritate rationis, vel etiam à fortiori, quia formæ miſtorum ſunt perfectiores, & ex ſe æquè permanentes. Quod etiam experientia confirmat, quia licet aurum generetur à Sole, conſeruatur ſine præſentia vel actuali influentia Solis, & ſic de aliis. Nulla ergo ſubſtantia reperitur quæ immediatè & directè pendeat in ſuo eſſe ab alia ſubſtantia creata. Neq; inuenio rationem quæ vel probabiliter oppoſitum ſuadeat, cui reſpondere neceſſe ſit.

Dico ſecundò. Accidentia non ſemper pendēt in IX.
conſeruari à ſuis cauſis etiam æquiuocis. In cauſis enim vniuocis eſt res manifeſta, & experientia, & ratione ſuprà facta, quæ in vniuerſum probat, effectum C nunquam pendere à cauſa vniuoca ſeu eiuſdem rationis in eſſe, ſed in fieri tantùm. De effectu autem facto à cauſa æquiuoca, patet in calore facto à Sole: permanet enim ceſſante influxu eius, & idem eſt de aliis primis qualitatibus, quæ à luna & aliis aſtris fiunt. Rationem verò ſtatim inquiremus.

Quæ accidentia pendeant in conſeruari à ſuis cauſis, quæ non.

Dico tertiò. Aliqua accidentia pendent in fieri & X.
conſeruari à cauſis æquiuocis creatis. Hæc etiam concluſio conſtat experientia; ſic enim pendet lumen à Sole, vel alio lucido; ſpecies intentionales ſenſuum externorum ab obiectis: actus vitales à potentiis & in vniuerſum motus ab aliquo actualiter mouente. Atq; ita fit, vt tantùm hi effectus non dependeant à ſolo Deo in conſeruari. Dico autem *à ſolo*, quia etiam ab ipſo pendent immediatè in cōſeruari; nam, eo modo quo omnis operatio creaturæ eſt etiam immediatè à Deo, vt infrà dicemus, hæc etiam conſeruatio, quæ per creaturam fit, eſt etiam immediatè à Deo: eſt enim eadem ratio, cùm hæc conſeruatio ſit quædam operatio, ſeu efficientia. Et ita in hoc nulla eſt difficultas.

Sed magna eſt in reddenda ratione huius depen- XI.
dentiæ: non enim ſufficienter redditur ex eo, quòd cauſa eſt æquiuoca, & effectus imperfectè participat virtu-

virtutem cauſæ; nam conſtat ex præcedente aſſertione hanc rationem non ſufficere in aliis effectibus æquiuocis. Vnde etiam difficile eſt rationem aſſignare ob quam quidam effectus æquiuoci cauſarum creatarum non pendeant ab illis in conſeruari: alij verò pendeant. Quam difficultatem attigit Diuus Thomas 1. parte quęſt. 84. art. 1. vbi tacitè quærit cur aqua calefacta retineat calorem ceſſante actione ignis: aer verò non retineat lumen, ceſſante actione Solis. Et ſolùm reſpondet; *Quia materia aquæ eſt ſuſceptiua caloris ignis ſecundum eandem rationem, qua eſt in igne: aer verò non eſt ſuſceptiuus luminis ſecundum eandem rationem qua eſt in Sole*: Hæc verò ratio non videtur ſufficiens, quia poteſt argumentum commutari; nam lumen cauſatum ab igne in aere non conſeruatur, ceſſante actione ignis, calor verò cauſatus à Sole conſeruatur: et tamen aer eſt ſuſceptiuus luminis ſecundum eandem rationem, qua eſt in igne, & non eſt ſuſceptiuus caloris ſecundum eandem rationem qua eſt in Sole. Deinde inquiro, quid ſit qualitatē aliquam recipi in paſſo ſecundum eandem rationem qua eſt in agente, duos enim poteſt habere ſenſus. Prior eſt vt idem ſit recipi ſecundum eandem rationem, quod eſſe eiuſdem ſpeciei, & ſic non concludit ratio, tum, quia calor factus à Sole non eſt eiuſdem ſpeciei, tum etiam quia probabile eſt, aerem eſſe ſuſceptiuum luminis ſecundum eandem rationem qua eſt in Sole. Maximè ſecundum eundem Diuum Thomam qui prima parte, quæſtione 67. articulo tertio ex eo probat lucem Solis non eſſe formam ſubſtantialem, quia in aere eſt accidens. Quæ ratio non eſſet efficax niſi ſupponeret lumen aeris & lucem Solis eſſe eiuſdem rationis.

XII. Alter ſenſus eſt, vt qualitatem recipi ſecundum eandem rationem idem ſit, quod produci coniunctam in paſſo eidem radicali principio, id eſt, eidem formæ ſubſtantiali prout erat in agente, quem ſenſum magis Diuus Thomas indicat, dum ait; *Aer natus non eſt recipere lumen ſecundum eandem rationem, ſecundum quam eſt in Sole*, & exponit; *Vt ſcilicet recipiat formā Solis, quæ eſt principium luminis*: Vnde concludit; *Et ideò, quia non habet radicem in aere, ſtatim ceſſat lumen ceſſante actione Solis*. Et eundem ſenſum magis explicat dicta quæſt. 67. art. 3. ad primum, vbi ait, qualitatem ſequi formam ſubſtantialem, & ideò ſicut ſe habet ſubiectum ad receptionem formæ ſubſtantialis, ita ſe habere ad receptionem & retentionem qualitatis. Vnde concludit, ſi cum qualitate recipiatur forma ſubſtantialis, tunc firmiter recipi, & ſine dependentia in conſeruari ab agente creato: ſi verò recipiatur imperfectè, id eſt, diſponendo & præparando materiam ad talem formam, tunc etiam conſeruari aliquandiu ceſſante actione agentis, facilè tamen abiici: ſi autem qualitas nec recipiatur cum forma, nec diſponat ad formam, omnino non manere ceſſante actionē extrinſeci agentis. Ex hoc ergo ſenſu talis concluditur ratio; nam quia calor ſiue ab igne, ſiue à Sole productus, ſemper diſponit ad formam ignis, ideò non omnino pendet in conſeruari à tali agente, lumen verò aeris formaliter ac per ſeſe non diſponit ad aliquā formam ſubſtantialem, ſiue fiat à Sole, ſiue fiat ab igne: aer enim illuminatus à quocunque, ſi non calefieret, non diſponeretur ad formam ignis, & ideò omnino pendet in conſeruari.

XIII. Sed neque hoc modo explicatus ille diſcurſus videtur efficax. Primò, quia nō eſt vniuerſalis: actus enim ſcientiæ pendet in fieri, & conſeruari ab agente: habitus autem non ita pendet: neuter autē diſponit ad formam ſubſtantialem. Deinde ſpecies intelligibiles factæ ab intellectu agente non pendent in conſeruari ab illo, & tamen non diſponunt ad formam ſubſtantialem. Præterea figura, color, & aliæ qualitates ſimiles non diſponunt ad formam ſubſtantialem & ſunt qualitates permanentes, quæ non dependent ab aliqua cauſa conſeruante effectiuè. Deniq;, quòd qualitas diſponat ad formam, vel nō diſponat, videt impertinens, vt in conſeruari pendeat à ſuo agente.

XIV. Alij ergo putant rationem eſſe reddendam ſolùm ex intrinſeca natura talium qualitatum vel effectuū, quia nimirum tales ſunt vt eſſentialiter vel connaturaliter includant dependentiam à tali cauſa. Quæ ratio explicatione indiget, ne videatur tota res ad occultam rei naturam reuocari: quod non tam eſt rationem reddere, quàm eius ignorantiam fateri. Verū eſt enim, hanc dependentiam fundari in aliqua ſpeciali conditione vel natura talium effectuum: exiſtimoq; non in omnibus prouenire ex eadem radice, ſed iuxta vniuſcuiuſq; effectus naturam quærendam eſſe in illo rationem talis dependentiæ. Itaq; in motu facilè redditur ratio cur ſemper pendeat ab actuali agente, quia nimirum eius eſſe non tam eſt eſſe, quàm fieri: quia ergo fieri non poteſt eſſe ſine agere, ideò nec motus ſine mouente. Et hæc ratio probat de omni dependentia quatenus talis eſt; nam illa vel eſt quoddam fieri, vel eſt ipſa conſeruatio. Et ideò per ſeipſam eſſentialiter vel intrinſecè pendet ab agente, & talis dependentia à tali agente.

Motus quare ab agente in conſeruari pendeat.

XV. Atque hinc etiam facilè redditur ratio de actibus immanentibus, ſi, vt multi volunt, ſunt tantùm actiones & non qualitates; nam omnis actio per ſe ipſam eſt eſſentialis dependentia ab agente. Sed, quia omnis actio habet ſuum terminum, & omnis dependentia eſt alicuius dependentia, ideo vt veriùs ſupponimus, hos actus eſſe quaſdam qualitates dependentes à ſuis potentiis. Et ratio optima redditur ex natura talium qualitatum; ſunt enim eſſentialiter actus vitales, qui ad informandum poſtulant facultatem influentem in ipſos, vnde, quia naturaliter eſſe non poſſunt, niſi actu informando ſuum proximum & intrinſecum principium, ideo etiā naturaliter eſſe nō poſſunt, niſi actualiter ſint ab ipſo. Quæ ratio ceſſat in habitibus, & alioqui habitus imitantur potentias: ſunt enim cum illis principia agendi, & dantur ad diſponendas & iuuandas ipſas potētias: & ideo natura ſua ſunt permanentes & independentes ab actuali efficientia ipſarum potentiarum.

Quare actus immanētes.

XVI. De ſpeciebus autem intentionalibus non poteſt ratio reddi ex generali natura earum, cùm videamus quaſdam pendere in conſeruari à ſuis proximis agētibus, aliàs vero minimè. Et ideo reddi poteſt ratio, vel ex finali cauſa, quia quędam inſtitutæ ſunt ad cognoſcendum tantùm in præſentia obiectorum: aliæ vero vt retineantur in memoria: vel vlteriùs ex his diuerſis finibus intelligi poteſt, ſpecies ſenſuum externorū eſſe valdè imperfectas, & eſſe quaſi inſtrumenta cōiuncta ſuorum obiectorum, ideoq; natura ſua pendere ex actione eorum in eſſe & conſeruari: alias vero ſpecies vel ſenſibiles, vel intelligibiles eſſe perfectioris rationis, & ideo magis eſſe independentes.

Species intētionales quæ pendeant in cōſeruari ab agentibus, quæ non.

XVII. De aliis vero qualitatibus phyſicis, de quibus ſolis videtur D Thomas locutus citatis locis, probabiles ſunt eius rationes: nam hæ qualitates, vel diſponunt ad formam, vel conſequūtur illam. Quę diſponūt, quia ex natura ſua antecedunt formā, ideo poſſunt ſaltem in eſſe remiſſo pręcedere talem formā, & conſe-

De qualitatibus phyſicis eadē quæſtio tractatur.

conſequenter etiã poſſunt manere ſine illa, quę verò formam conſequuntur, non poſſunt eſſe niſi vel intrinſecè ab illa manent, vel ab agente habente talem formam actualiter pendeant. Addere prætereà poſſumus aliam rationem generalem, quòd qualitates vnius ſpeciei nunquam pendent in cõſeruari à qualitatibus eiuſdem ſpeciei, propter rationem ſuperiùs factã de cauſis vniuocis. Et ideò valdè probabile eſt lumen & lucem Solis ſpecie differre. Qualitas autem quæ aliquando fit ab alia ſuperiori & ſpecie diſtincta, talis interdum eſt, vt, per ſe loquendo, fieri poſſit ab alia eiuſdem ſpeciei. Et tunc licet interdum fiat à ſuperiori qualitate, non pendet ab illa in conſeruari. Quia cùm ex natura ſua non petat dimanationem ab illa ſuperiori cauſa vt ſit, nõ eſt cur ab illa pendeat in conſeruari, licet ab illa fiat, iuxta doctrinam datam in ſectione prima explicando rationem dubitandi. Et hinc eſt, quòd calor, licet fiat per actionem Solis, conſeruetur ſine actione eius, quia natus eſt fieri ab alio calore. Quando verò qualitas talis eſt, vt in extraneo ſubiecto nunquã poſſit naturaliter fieri, niſi à ſuperiori qualitate connaturali modo exiſtente in ſuperiori agente, tunc ſignum eſt, pendere ab agente in conſeruari, quia ſicut abſolutè indiget illa emanatione vt ſit, ita ſimilem influxum requirit vt in eſſe permaneat: & ideò lumen in aere non cõſeruatur ſine præſentia Solis, vel alterius, quod in natura lucis cum Sole conueniat. Et hanc rationem, licet ſub aliis verbis, indicauit Caietanus defendens rationem Diui Thomæ prima parte, quæſtione 104. art. 1. dubio vltimo, & applicari poteſt ad omnes effectus tam ſubſtantiales, quàm accidentales. D. Thom.

Dubium primum incidens.

XVIII. Sed adhuc ſuperſunt duæ difficultates. Prior eſt, quia omnis qualitas pendet ab aliquo agẽte proximo in fieri & conſeruari: vnde etiam in calore ceſſante actione ignis, adhibet Deus aliam actionem qua ſe ſolo conſeruat talem calorem, vt ſuprà diximus, quæ actio talis eſt, vt æquiualeat actioni, quam habebat ignis cum cõmuni concurſu Dei: vnde per ſe eſſet ſufficiens illa actio ad producendum illum calorem, ſi non eſſet productus, quia per illam ſolam dat Deus eſſe tali calori, tanquam ſufficiens cauſa illius eſſe. Quotieſcunque ergo ceſſat actio proximæ cauſæ, effectus conſeruari non poteſt, niſi ſupplente Deo actiuitatem talis cauſæ: ergo vel omnis effectus pendet in conſeruari à ſua cauſa proxima, vel nullus, quia ſi in omni cauſa proxima Deus velit ſupplere abſentiam eius, nunquam effectus pẽdebit in conſeruari à tali cauſa. Vel denique reddenda eſt ratio, cur Deus in quibuſdam effectibus ita ſe habeat vt ceſſantibus cauſis proximis ipſe continuet (vt ita dicam) conſeruationem eorum: in aliis verò non item. Vel cur hoc poſtulet natura rei, vt vnus effectus pendere dicatur à ſua cauſa proxima in conſeruari, & non alius.

XIX. Enodatur. Ad hanc difficultatem reſponderi poteſt negando, ad conſeruandum ſine igne calorem productũ ab igne, tantam efficacitatem adhibere Deum, quanta ſufficeret ad producendum calorem ſine igne, ſi à principio adhiberetur, ſed eam ſolùm vim quam Deus adhibet ad concurrendum cum igne, ſufficere poſteà ad conſeruandum calorem per ignem productum. Et quia ſimilis efficacia non ſufficeret ad conſeruandum ſine Sole lumen productum à Sole, ideò optima ratio redditur cur remoto igne Deus continuet (vt ſic dicam) concurſum conſeruatiuum caloris; remoto autem ſole non continuet concurſum cõſeruatiuũ luminis. Nam, ſi remoto proximo agẽte neceſſarium ſemper eſſet Deum maiorem vim adhibere, non poſſet ratio reddi, cur illa maior actiuitas debita ſit effectui, vel certè cur potiùs magis vni quàm alteri debeatur. Sicut rectè intelligimus cur anima rationalis conſeruetur à Deo ſeparata à corpore; non autem anima equi, quia nimirum eadem actiuitas Dei, quę ſufficit ad conſeruandam animam rationalem vnitam corpori, ſufficit ad conſeruandã ſeparatam: quod non ita eſt in anima equi. At verò, ſi ad conſeruandum animam rationalem extra corpus, neceſſarium eſſet Deum adhibere maiorem cõcurſum quo ſuppleret carentiam coniuncti corporis, non poſſet ratio reddi cur talis maior concurſus debitus eſſet animæ rationali, vel cur non etiam eſſet debitus animæ equi: nam etiam illã poſſet Deus conſeruare extra corpus adhibendo maiorẽ concurſum.

Hæc verò reſponſio nec ſumit verum fundamentum, neq; etiam ex illo ſatisfacit. Primùm enim impoſſibile videtur, quòd Deus ſola ſua virtute cõſeruet formã in materia, ſiue illa ſit calor, ſiue quęcunq; alia materialis, & tamen quod ibi non intercedat dependentia ſeu actio totalis per ſe ſufficiens ad dandũ eſſe tali formæ, ſi à principio, & cæteris partib⁹ eſſet in talem materiam inducenda. Nam vt oſtenſum eſt, actio cõſeruatiua non eſt per ſe diſtincta à productiua, ſed illa actio in ratione conſeruationis eſt totalis, & integra, & à virtute ſufficiente: ergo eſt per ſe ſufficiens ad productionẽ illius formæ, ſi non ſupponeretur producta. Item, quia calor, v. g. non poteſt habere vel retinere eſſe, niſi datum ab intrinſeca cauſa ſufficiente ad dandum tale eſſe, & vt ſic operante. Et quoad hoc eadẽ eſt ratio de primo inſtãte in quo recipitur eſſe, & de quocunq; alio in quo conſeruatur, vt patet ex diſcurſu facto ſect. 1. Sed quamdiu forma cõſeruatur, retinet totum ſuũ eſſe: ergo recipit illud ab aliqua cauſa vt per ſe ſufficiente ad dandũ tale eſſe: recipit autem illud pro eo inſtante à ſolo Deo in ratione efficientis; nã ſupponimus à ſolo illo effectiuè conſeruari: ergo agit tunc Deus vt cauſa per ſe ſufficiens & totalis, nõ iam ſolùm in genere cauſæ primę, ſicut quando concurrebat cum igne calefaciẽte, ſed ſimpliciter in genere cauſæ efficiẽtis ẽt proximę: ergo maiorem efficacitatẽ adhibet ad talẽ conſeruationem: quàm ad productionẽ, quæ fiebat medio igne. XX.

Adde quòd prior concurſus & actio, ſaltẽ in productione totius caloris fiebat ſucceſſiuè: conſeruatio autem tota ſimul perſeuerat per modum indiuiſibilis actionis: fit ergo alio modo, & ex maiori efficacitate. Denique ſi in calore admitteremus conſeruari à Deo ſolo ſine maiori concurſu, quàm adhibebat cũ igne, cur non poſſet lumen eodem modo conſeruari in abſentia ſolis per æqualem cõcurſum? vel ſi poteſt, cur non eſt hoc ei debitum, ſicut calori? eadem ergò reſtat difficultas etiã admiſſo altero principio. Et ratio quæ in ea ſententia reddita fuerit, habebit locum, etiamſi ſupponamus (quod verum eſt) Deũ conſeruare vnamquamq; rem per integram & totalem actiuitatem eius, in ſenſu expoſito, quando illã ſe ſolo conſeruat. XXI.

Ratio ergo differentię, quæ in illa difficultate poſtulatur, ſumenda eſt ex principio poſito ſect. 1. quod interdum effectus manat à ſua cauſa ratione ſui eſſe abſolutè ac pr[illegible] conſiderati; aliquando verò ſolùm ratione talis fieri, quod tamen fieri non eſt adæquatum tali eſſe, vel ſimpliciter, vel ſecundum ordinem connaturalem. Quando ergo effectus manat à cauſa XXII.

cauſa ſecunda priori modo, tunc non poſtulat conſeruari à Deo in abſentia ſuæ cauſæ. Quando verò manat poſteriori modo, debetur illi conſeruatio ratione ipſius eſſe iam recepti: quia cùm tale eſſe per ſe non dicat ordinem ad aliam cauſam, connaturaliter poſtulat conſeruari à quacunque, etiam à prima; ad quam ſpectat cõſeruare quidquid factum eſt iuxta modum connaturalem. Secus verò eſt quando ordo ad cauſam proximam eſt omnino per ſe ex vi talis eſſe: nam tunc immutare illum ordinem non eſſet cõnaturale, nec poſſet eſſe debitum rei habenti tale eſſe. Vnde calor (& idem eſt de quauis ſimili forma) nõ poſtulat fieri & recipere eſſe ab alio calore aut alio ſimili agẽte proximo, ratione ſui eſſe præciſè conſiderati: quia nulla forma, quæ per ſe fieri poteſt ab agente vniuoco, dicit per ſe dependentiam ab alio ex vi ſui eſſe, vt ſuprà etiam probatum eſt: ſed ſolum quoad fieri intercedit hæc dependentia ex ordine naturalium cauſarum, qui non extenditur ad omnium rerum conſeruationem. Et ideò calor de ſe indifferens eſt vt cõſeruetur à quocunque agente vniuerſali: eſtque hoc ei debitum ex vi ſui eſſe, poſtquàm illud ſemel recepit. Lumen autem talis eſt forma, quæ ex vi ſui eſſe poſtulat dimanationem à luce vt ſibi connaturali, vnde non poteſt ab vniuoco agẽte produci: & ideò abſque vlla dimanatione non eſt ei debitum naturaliter, vt à ſoli ſuperiori cauſa conſeruetur. Et in omni alia ſimili qualitate dependente in conſeruari ab agente proximo, inuenietur aliqua naturalis proprietas, ex qua coniectare liceat, talem formam ex vi ſui eſſe poſtulare dimanationem à tali cauſa proxima, vt ſuprà declaratum eſt, & maximè patet in actibus vitalibus. Et in omni forma materiali (vt per hoc reſpondeamus ad quoddam exemplum in contrarium ſuprà poſitum) talis modus entitatis inuenitur, vt ex natura ſua poſtulet efficiẽtem cauſam vt operantem ex præſuppoſito ſubiecto, & ideò nõ poſtulat conſeruari à Deo extra ſubiectũ. Quod ſecus accidit in anima rationali, quæ ad recipiendum eſſe non poſtulat actionem ex ſubiecto: & ideò ſeparatio à corpore nõ obſtat quo minùs naturaliter poſtulet conſeruari: non eſt ergo illud exemplum ſimile, et ita videtur ſatisfactum toti difficultati propoſitæ.

Aliud dubium notandum.

XXIII. Secunda difficultas eſt, an inter dependentiam effectus in fieri tantũ, vel in conſeruari ſimpliciter detur dependentia quædam media ſecundum quam forma manet quidem aliquandiu ceſſante actione agentis, paulatim tamen deficit, ac tandem omnino perit ſi actio agentis non iteretur. Nam Diuus Thomas citatis locis ita videtur ſentire de formis accidẽtalibus, quæ diſpoũnt ad formas ſubſtantiales, & antequam perueniant ad gradum perfectum, in quo ſuis formis coniunguntur, actio agentis deſiſtit: *Nam tunc* (ait Diuus Thomas) *manet qualitas aliquandiu, ſed non ſemper, ſicut patet in aqua calefacta, quæ redit ad ſuam naturam.* Et rationem reddit iuxta principia ſuprà declarata, quia huiuſmodi forma accidentalis conſeruatur ratione formæ ſubſtantialis: ſi ergo actio perueniat vſque ad formæ ſubſtantialis productionem, diſpoſitio conſeruabitur ſimpliciter ac ſemper: ſi verò maneat actio inchoata tãtùm, cõſeruari poterit diſpoſitio aliquãdiu, non tamen ſemper. Secũdum exemplum eſſe poteſt de habitibus, qui nõ ita pendẽt in conſeruari ab actibus, vt ſtatim pereãt ceſſante actu: iuxta aliquorũ verò opinionẽ ita pendent, vt per ſolam ceſſationem ab actibus paulatim minuantur, & ſi magna ſit, omnino corrumpantur. Tertium & mihi difficilius exemplum eſt de impetu impreſſo lapidi ſurſum proiecto: nõ enim ſtatim ac ceſſat actiuitas proiicientis eſſe deſinit, vt per ſe conſtat: nam ad hoc imprimituu vt maneat aliqãndiu poſt contactũ impellẽtis: & tamẽ poſteà paulatim per ſe deſinit eſſe abſq; vlla actione cõtrarij agẽtis, ac tandẽ cõſumitur.

Nihilominùs hic modus depẽdẽtiæ mihi eſt ad intelligendum difficillimus; quia ceſſante actione agẽtis ceſſat dependentia effectus ab ipſo, quia actio & dependentia idem ſunt, ſolùmque differũt in reſpectibus connotatis, vt ſæpe dictũ eſt: ergo ſi ablata depẽdẽtia adhuc res facta manet in ſuo eſſe, vel per vnum inſtans, quantũ eſt ex vi carẽtiæ talis dependẽtiæ, perpetuo manebit, ſi aliũde non deſtruatur. Patet cõſequentia, quia nõ eſt maior ratio de vno inſtante, quàm de quolibet tempore. Quod ſecundò ita declaro: nã ſi ceſſante actione agẽtis forma facta aliquandiu cõſeruatur: ergo pro illo tempore iam illa forma non recipit eſſe ab illo agente à quo facta fuerat: ergo neceſſe eſt vt cõſeruetur illo tẽpore per aliam actionẽ ſuperioris agentis ꝑ ſe ſufficientem ad influendum illud eſſe iuxta nuper dicta in proxima difficultate; ergo ex vi illius actionis, per ſe loquendo, quocunque tempore conſeruabitur: nec poteſt reddi ratio cur illa actio ſuperioris agẽtis, per ſeſe ceſſare debeat. Tertiò, etiamſi quis fingat illam aliã actionem cõſeruatiuã, per ſe loquendo, ceſſare debuiſſe, nulla ratio reddi poteſt cur debeat ceſſare per partes, ſeu paulatim: quia hoc nihil aliud eſt quàm formam illã ſucceſſiuè corrumpi: huius autem ſucceſſionis nulla cauſa naturalis reddi poteſt. Nam ſicut forma non fit ſucceſſiuè quoad intenſionem, niſi quando fit ab vno contrario cum reſiſtẽtia alterius, ita non deſinit ſucceſſiuè, niſi quando corrumpitur per actionem cõtrarij agentis ipſa reſiſtente; quando verò corrũpitur per ceſſationem cauſæ agentis, deſinit pro ratione talis ceſſationis: ſi ergo agens omnino ceſſauit à ſua actione circa totam formam, & omnes gradus eius, qui poteſt ſucceſſiuè deſinere? aut cur vnus gradꝰ priùs deſinet, quã alius, cùm actio agentis æquè in omnibus ceſſauerit? Quòd ſi aliqua ſucceſſio eſt futura, deberẽt priùs deſinere priores gradus, quia priùs deſierat actio agentis circa illos, ſi ſucceſſiue eos produxerat: id autẽ fieri nõ põt cùm priores ſint fundamentũ poſteriorum. XXIIII. Explicatur.

Hæ igitur rationes videntur conuincere non eſſe medium inter cauſam in fieri tantum, vel omnino in eſſe: nam ſi cauſa eſt talis vt ceſſante illius actione effectus non poſſit nec per momentum ſubſiſtere, illa eſt propria cauſa effectus in eſſe & conſeruari: ſi autem cauſa eſt talis vt ceſſante actione effectus poſſit per momentum ſubſiſtere, poteſt & ſemper, quantum eſt ex vi talis cauſæ: & ideò illa ſolùm eſt cauſa ipſius fieri. Atque ita diſtinguuntur illa duo membra per immediatam oppoſitionem contradictoriam, in qua nõ poteſt medium inueniri. XXV.

Ex exemplis autem in cõtrariũ adductis duo prima facillima ſunt. Calor n. in aqua ceſſante actione ignis, corrumpitur per actionem poſitiuam à ſuo cõtrario ipſo renitente, & ideò paulatim perit. Si autem fingeremus vel in aqua impediri naturalem dimanationem frigoris à forma eius, vel calorem vt ſex v.g. produci in ſubiecto neutro, à quo nulla eſſet actio cõtraria, ceſſante actione ignis, tũc ille calor ſemper maneret in eodem ſubiecto, neque ex ſe deſineret eſſe: nam licet ſit diſpoſitio imperfecta ad formã ignis, tamẽ quia ſimpliciter nõ pendet ab ea in conſeruari, XXVI. Calor relictus in aqua poſt ignis actionem à quo corrũpatur.

poſſet

Habitus an minuatur per ceſſationem actus.

poſſet ita ſemꝑ manere, ſi aliunde non corrũperetur. A Secundũ etiam exemplum aſſumit falſum; nam per ſolam ceſſationem actus per ſe nõ corrumpitur, nec diminuitur habitus, ſed ſolùm à cauſis contrariis, quæ ea occaſione interueniunt, vt D.Thom. declarauit, 1.2. quæſt. 54. art. 3. vbi in ſolutione ad primum declarat, non aliter deſinere calorem per ceſſationẽ calefacientis, & tacitè exponit, quod ex prima parte citauimus.

D.Thom.

XXVII. Quæ ſit cauſa diminutionis impetus in proiectis.

Tertium exemplum eſt ſanè difficile; nam experientia ipſa videtur docere impulſum illum paulatim minui, quia inde prouenit vt motus proiecti, paulatim etiam remittatur & langueat. Aliunde verò non apparet actio agentis cõtrarij, à quo corrumpatur. Aut enim illud eſſet intrinſeca forma aut grauitas proiecti, & hoc non, quia nec grauitas eſt actiua alterius qualitatis, neq; ipſa intenditur per emanationẽ, ſicut frigus in aqua, quia grauitas non fuerat remiſſa per impreſſionem impetus. Vel remitteretur à medio reſiſtente, & in contrarium impellente: & hoc etiam dici nõ poteſt, tum, quia priùs quàm proiectum incipiat in contrarium impelli, incipit impetus remitti; tum etiam, quia ſi vnus impetus B non corrumperetur, niſi à contrario, non poſſet lapis à ſe abiicere omnem impetum: neceſſe eſt ergo, vt per puram priuationem auferatur. Quare multi negant, quod hęc difficultas ſupponit, ſcilicet impetum eſſe qualitatem impreſſam proiecto, ſed ſolùm contactum proiicientis, quaſi continuatum per partes medij, prout Ariſtoteles docuiſſe videtur in fine Phyſicorum. Nec deſunt alij, qui putent ipſammet proiecti grauitatem eſſe inſtrumentum, quo proiiciens vtitur medio contactu ad impellendum, quo vult. Sed mihi hæc etiam incerta ſunt, quia vix intelligo motum illum ſine impreſſa qualitate, prout iam docent frequentiùs Philoſophi. De modo autẽ corruptionis illius qualitatis ipſimet Philoſophi, qui illam ponunt, nihil dicunt, neque ego inuenio quod mihi ſatisfaciat. Solùm dicere poſſumus, quãuis impetus non corrumpatur per propriam actionem cõtrarij; tamen deſinere ad modum earum qualitatum quæ ſic corrumpuntur, quia deſinit reſiſtente ſeu renitente contrario. Itaq; quia illa qualitas eſt in ſubiecto cõtrario & reſiſtente actiuitati eius, propter quam ſolam illa qualitas imprimitur per modũ C inſtrumenti, ideò non poſtulat ſemper ibi conſeruari, & quia aliàs ſubiectũ ſemper illi reſiſtit, & actioni eius, natura talis rei poſtulat, vt paulatim ab eius cõſeruatione ceſſetur. Tamen hoc non eſt propter dependentiam mediã à ſuo agẽte, ſed propter peculiarem naturam & inſtitutum talis qualitatis.

DISPVTATIO XXII.

De prima cauſa, & alia eius actione, quæ eſt cooperatio, ſeu concurſus cum cauſis ſecundis.

DE concurſu primæ cauſæ cum ſecundis ad actiones earum, pauca inueniuntur ab Ariſtotele aliiſue Philoſophis dicta, à Theologis verò res hæc copioſè diſputatur. Et quantum poteſt ratione naturali cognoſci propria eſt huius loci. In qua re primò videndum eſt, quæ ſit neceſſitas huius concurſus: deinde quid ſit, poſteà quomodo ad actionẽ cauſæ ſecundæ comparetur, ac tandem videbimus, an cauſæ ſecundę vel creatæ habeant inter ſe huiuſmodi ſubordinationem, vel ad ſolum Deum.

SECTIO I.

An poſſit ſufficienter probari ratione naturali, Deum per ſe ac immediatè operari in actionibus omniũ creaturarum.

DIxi in titulo *per ſe & immediatè*, quia ex dictis diſputat. præced. conſtans eſt & certum, ſaltem remotè & per accidens diuinum influxum neceſſariũ eſſe ad actionem cuiuſlibet cauſæ creatę, quia ſaltem neceſſe eſt, vt Deus conſeruet in eſſe creaturã, quæ aliquid operatur; qui autem dat eſſe, dat etiam operationem, ſaltem remotè & per accidens. I.

Prima ſententia negans proponitur, & ſuadetur.

NOn defuerunt ergo Theologi, qui negauerint, Deum per ſe & immediatè cõcurrere ad actiones ſecundarum cauſarum. Cuius erroris præcipuus defenſor cenſetur Durandus in 2. diſt. 1. quæſt. 5. & diſt. 37. quæſt. 1. quamquam illa ſententia antiquior fuerit: illam enim referunt Albertus, Henricus, & alij. Imò D. Auguſt. 5. Geneſ. ad liter. cap. 20. his verbis; *Sunt qui arbitrantur tantummodo mundum ipſum factum à Deo, cætera iã fieri ab ipſo mundo, ſicut ille ordinauit & iuſſit, Deum autem ipſum nihil operari.* Fundamentum eſt, quia nulla ſufficiente ratione fundari poteſt neceſſitas huius cooperationis, & ideò aſſerenda non eſt, quia Deus non adhibet ſuperuacaneum ac minimè neceſſarium concurſum. Antecedens probatur primò, quia cauſæ ſecundæ non ſunt inſtrumenta, ſed principales cauſæ: nam virtute propria, & nõ per extrinſecam aliquam motionem operantur, vnde interdum vniuocę ſunt, & effectus faciunt ſibi ſimiles; quando verò ſunt æquiuocæ, ſunt perfectiores & nobiliores cauſæ: ergo operantur ſufficiente virtute: ergo non indigent auxilio ſuperioris cauſę. Patet cõſequentia, quia ad effectum producendum ſufficit virtus æqualis illi, aut certè nobilior. II.

Durand. Auguſtin. Rationes pro dictæ ſententiæ. Prima.

Secundò potuit Deus efficere creaturam operantem effectum ſibi proportionatum ſine ope alterius: cur enim hoc repugnat? Nulla ſanè apparet repugnantia aut contradictio: neque eſt contra diuinam perfectionem aut potentiam, ſed potiùs indicat magis potentiam Dei. Nam, ſicut diuinæ potentiæ fuit non ſolùm efficere creaturas, ſed etiam illis communicare ſimilem efficiendi vim, ita magis oſtendetur eadem potentia Dei, ſi ſuis creaturis poſſit hanc virtutem agendi completam, & omnino integram cõmunicare: huiuſmodi autem erit, ſi alterius ope ad agendum non indigeat. Quòd ſi hoc Deus poteſt facere, vnde conſtat non iã feciſſe? Aut ſi faceret, quo alio modo faceret, quàm dãdo creaturæ virtutem æqualem vel maiorem, quàm ad effectum neceſſaria ſit? hoc autem iam fecit. III. Secunda.

Tertiò fieri non poteſt, vt duo agentia immediatè concurrant ad eandem actionem, niſi vtrumque eorum imperfectum ſit, & tantùm partiale, quod de Deo non eſt dicendum: ergo non concurrit cum creatura immediatè ad actionem eius. Maior patet, quia vel vna ex illis cauſis agit per aliã, vel neutra. Si primũ ſequitur eã, quę per aliam agit, non agere immediatè, ſed ſolùm mediante alia, cũmq; non poſſit dici creatura agere per Deũ, aget Deus per creaturã, & ita frequenter loqui ſolemus Deũ ſcilicet, operari ꝑ cauſas ſecũdas, ſeu mediis cauſis ſecũdis. Cuiꝰ locutionis optimꝰ ſẽſus eſt Deũ dediſſe cauſis ſecũdis virtutem IV. Tertia.

tutem operandi, & conſeruare illas, eaſq; veluti cōſtituiſſe, vt vice ſui operentur. Si autem dicatur ſecūdum, nempe neutram ex his cauſis, ſcilicet, nec primam, nec ſecundam, per alteram operari, planè ſequitur vtramque eſſe imperfectam: tum quia vtraque ſolùm ageret vt cauſa partialis, tum etiam, quia ſine ſubordinatione, & quaſi fortuitò conuenient ad agendum.

V. Quarta. Quartò, quia de aliquibus rebus creatis neceſſe eſt fateri non eſſe à Deo immediatè: ergo pari ratione idem dicendum eſſet de omnibus, quæ à cauſis ſecūdis principali virtute operantibus procedunt. Conſequentia tenet à paritate rationis, & antecedēs probatur, primò in omni actione creaturæ, quatenus actio eſt, vt eſt verbi gratia, calefactio ignis; nam licet demus calorem vt calorem, eſſe immediatè à Deo, tamen de calefactione ignis vt ſic id dici non poteſt, quia apertam inuoluit repugnantiam. Nam actio, vel talis actio vt ſic, nempe calefactio ignis, dicit eſſentialem habitudinem ad hoc agēs, nempe ignem: ergo impoſſibile eſt illam actionē quatenus talis eſt, eſſe à Deo immediatè: & tamen illa actio eſt aliquid in rerum natura diſtinctum à calore: ergo. Secundò, hoc ſpeciali ratione dicendum videtur de actionibus liberis, quia, ſi illæ eſſent immediatè à cauſa prima, non poſſent eſſe liberæ ipſi cauſæ ſecundæ, quia & cauſa prima, cùm ſit potentior, ſecum ferret ſecundam, quo vellet, & ſecunda non haberet in manu & poteſtate ſua influxum cauſæ primæ, vt poſſet operari cùm vellet. Tertiò, eſt ſpecialiſſima ratio de actionibus liberis peccaminoſis; nam indecorum eſt illas attribuere primæ cauſæ vt per ſe & immediatè operanti. Quartum exemplum afferre poſſumus de effectib' ſeu cauſalitatibus aliarū cauſarum; illę enim nō ſūt à Deo immediatè, vt à prima cauſa, vt cōſtat, quia illi cauſandi modi præſertim formalis, & materialis non poſſunt à prima cauſa exerceri: ſi ergo materia & forma in ſuo genere ſufficientes ſunt ad ſuam propriam cauſalitatem, cur non erit in ſuo quęlibet cauſa efficiens?

Vera ſententia.

VI. Secunda ſententia eſt, Deum per ſe & immediatè agere in omni actione creaturæ, atque hunc influxum eius ſimpliciter neceſſarium, vt creatura aliquid efficiat. Et hæc eſt vera ſententia, quæ fuſiùs eſt à nobis explicanda & confirmanda.

VII. Primùm itaq; dicimus tam eſſe certum, Deum influere immediatè ac per ſe in omnem actionē creaturæ, vt id negare erroneum ſit in fide. Probatur primò ex communi conſenſu Scholaſticorum, qui ita ſentiunt de hac veritate, vt de catholico dogmate, vt patet ex D. Thom. 1. p. quęſt. 105. art. 5. & in 1. 2. quęſt. 109. & 3. contra Gentes, cap. 70. Caiet. & Ferrar. ibi Capreolo in 2. diſt. 1. quæſt. 2. art. 3. ad argumenta cōtra ſecundam concluſionem, Alexand. 1. part. quæſt. 9. memb. 2. ad 2. Albert. in 2. diſt. 35. a. 7. vbi ſic inquit, *Alia opinio ferè ceſſit ab aula, & à multis modernorum reputatur hæretica.* Item Gregor. ibi quæſt. 1. art. 3. Scot. 2. diſt. 1. & 37. quæſt. vnica, Bonauent. diſt. 37. art. 1. q. 1. vbi ait hanc ſententiam abſque omni ambiguitate eſſe tenendam, idem in 1. diſt. 45. art. 2. quæſt. 2. Heru. tractat. de æternitate mundi quæſt. 1. Secundò idem probari poteſt ex communi conſenſu Sanctorum, qui hanc veritatem docent vt in diuinis Scripturis contentam, quos, quia hoc non eſt noſtri muneris, breuiter indicabo. Auguſt. ergo cùm contrarium opinantes retuliſſet loco ſuprà citato, ſubdit; *Contra*

D. Thom.
Capreol.
Alexand.
Gregor.
Bonauent.
Herueus.

A *quos profertur illa ſententia Domini, Pater meus vſq; modo operatur.* Et infrà; *Deinde quia non ſolùm magna & præcipua, verùm etiam iſta terrenea & extrema ipſe operatur, ita dicit Apoſtolus; Tu nudum granum ſeminas, Deus autem dat illi corpus ſicut vult, & vnicuiq; ſemini propriū corpus.* Idem latè probat idem Auguſt. in epiſt. 146. ad Conſentiū vbi alia teſtimonia Scripturæ adducit, vt illud; *Priuſquam te formarem in vtero, noui te.* Ierem 1. & illud; *Si fœnum agri, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit.* Lucæ 12. Idem Auguſt. lib. 4. Geneſ. ad liter c. 12. vbi adducit illud Actor. 17. *In ipſo viuimus, mouemur* & lib. 9. cap. 15. adducit illud 1. Corint. *Neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementū dat Deus.* Proſper. ſentē. 281. Idem Greg. 16. lib. Moral. c. 18. *Omnia* (inquit) *quæ creata ſunt, per ſe nec ſubſiſtere præualent, nec moueri, ſed in tantum ſubſiſtunt, in quantum vt eſſe debeant acceperunt, in tantum mouētur, in quantum occulto inſtinctu diſponuntur.* Et reliqui Patres vbicunq; tractant de diuina prouidentia hanc veritatem vt certiſſimam ſupponunt.

Ioā. 5. vbi lege eundē Auguſt. tract. 1. Cyrillum & Chryſ. & Naziā. quos ibi refert Tolet. Similia teſtimonia ſunt Iob 10. 2. Macha. 7. Pſal. 144. & 146. Gregor.

Secundò dicendū eſt, veritatem hanc ſufficienter probari poſſe naturali ratione. Et primò videtur e- VIII.
B uidenter inferri ex dictis de conſeruatione, vt hac etiam ratione fere tam certū in fide habeatur, Deum immediatè efficere omnia, ſicut & conſeruare. Prima illatio probatur primò, quia ſi non omnia à Deo immediatè fiunt: ergo neq; conſeruantur immediatè, quia ita res ſe habet ad eſſe, ſicut ad fieri. Neque enim eſſe rei magis poteſt pendere à cauſa adæquata, poſtquam factum eſt, quàm cùm fiebat. Item, quia ſi cauſa pendet à Deo in eſſe: ergo & effectus, quia vtrumq; eſt ens per participationem: ergo ſicut cauſa pendet in inſtanti quo agit, ita effectus in inſtāte in quo fit, quia etiam in eo inſtante vtrumq; eſt ens per participationē: ergo omnis effectus cauſæ ſecundę pendet à Deo in fieri, & conſequēter cauſa ſecunda nihil poteſt facere ſine concurſu Dei. Tandem quia aliàs ſequitur, quòd interdum neq; mediatè res pendeat in conſeruari à Deo: nam ſi calor ab igne productus, à Deo ſolùm pendet mediāte igne producente, ceſſante ignis actione iam nullo modo pendebit. Reſpondebit fortaſſe Durand. effectus cauſarum ſecundarū, quamdiu ab eis fiunt vel conſeruantur, tantùm fieri vel conſeruari mediatè à Deo: ceſſante verò actione C cauſæ ſecundæ tunc Deum ſolùm immediatè conſeruare effectū, etiāſi à ſola cauſa ſecunda immediatè productus ſit, quia nulla res creata poteſt vel habere vel retinere eſſe ſine aliqua efficiente cauſa: & ideò quamdiu cauſa ſecūda immediatè efficit, illa ſufficit, ceſſante verò illa, vt res permaneat in eſſe, neceſſariū eſt vt Deus efficiat conſeruando, ſicut nos etiam dicimus ceſſante cauſa ſecunda primam adhibere maiorem vim, & efficacitatem.

IX. Sed inprimis, iuxta hāc reſponſionem veritas ſuprà demonſtrata de conſeruatione Dei limitatur ad cōſeruationem immediātam, vel ad mediatam: quòd eſt alienum ab omni ſana doctrina. Aliàs cùm Deus dicitur creator omniū, limitari poſſet quòd ſit mediatè vel immediatè. Deinde ſuppoſita illa ſententia, nō dicitur conſequenter ceſſante actione ignis Deū incipere conſeruare calorem: tum quia ſi calor non pendet in operari à Deo, cur debet dependere in eſſe? tum etiam, quia calor productus non pendet in ſuo eſſe à calore producente ratione ipſius eſſe, ſed ratione talis fieri, vt ſuprà declaratum & probatum eſt: ergo quamuis ceſſet actio ignis calefacientis, non eſt cur ſit neceſſaria actio ſuperioris cauſæ vt cōſeruetur illud eſſe. Maximè, quia iuxta illā ſentētiam calor vt ſit

ſit abſolutè & ſimpliciter non pendet eſſentialiter à Deo, ſed ad ſummum remotè & per accidens: neceſſitas autem actionis conſeruatiuæ oritur ex intrinſeca & abſoluta dependentia, quam res habeat à tali cauſa, vt habeat eſſe, ſicut ſuprà explicatum eſt.

X. Atque hinc probatur ſecundò prima illatio, quia ſi Deus non influit immediatè in omnē actionē creaturæ: ergo ipſa actio creata vt ſit, non poſtulat per ſe & eſſentialiter influxum Dei: cùm tamen ipſa etiam ſit aliqua participatio entis: ergo nulla eſt ratio, cur forma, quæ per talem actionem fit, poſtulet ad ſui conſeruationem actualem influxum primæ cauſæ, quia neque hoc poſtulat ratione ſui fieri iuxta illam ſentētiam, cùm ipſum fieri non ſit immediatè à Deo: nec ratione ſui eſſe, quia maximè ex eo, quòd eſt eſſe participatum: ſed hæc ratio non cenſetur ſufficiens in ipſa actione iuxta illam ſententiam: ergo neq; in forma ſeu termino actionis erit ſufficiens.

XI. Tertiò poteſt eadem deductio ita fieri, quia entia creata non minùs pendent à Deo in quantum agentia, quàm in quantum entia, quia non minùs ſunt ſubordinata Deo vna ratione, quàm alia, & ſicut ſūt entia per participationem, ita etiam ſunt agentia, ſed quatenus entia ſunt, ſunt omnino depēdentia à Deo intrinſecè & eſſentialiter: ergo ſimiliter pendēt quatenus ſunt agentia: ergo dum agunt, non ſolùm pendent, quia in eſſe cōſeruantur à Deo, ſed etiam quia in ipſomet agere per ſe & immediatè requirunt influxum Dei. Et hoc eſt quod Ariſt. aliquando ait, in agentibus per ſe ſubordinatis inferiùs non poſſe agere ſine influxu ſuperioris, lib. 2. Metaphyſ. cap. 2. 7. Phyſ. cap. & lib. 8. cap. 5. (Ariſtot.)

XII. Quartò poteſt eadem argumentatio à conſeruatione ad cooperationem confirmari proportionali ratione: nam ſicut Deus poteſt rem creatam ſuo eſſe priuare per ſolam negationem actionis, ita poteſt rē creatam ſua naturali actione priuare per ſolam negationem concurſus: ergo ſicut ex priori poteſtate euidenter colligitur immediata dependentia in eſſe, ita ex poſteriori colligitur immediata dependentia in ipſa actione. Antecedens (vt verum fatear) nō eſt euidens aliquo naturali experimento. Ex ſupernaturalibus autem effectibus ſatis eſt euidens: priuauit enim Deus ignem Babylonicum ſua actione, nullo extrinſecùs obiecto impedimento: ergo id fecit per ſubtractionem concurſus: quo enim alio modo fieri potuiſſet? Et hoc ſignificatur Sapien. 11. cùm dicitur, ignem oblitum fuiſſe virtutis ſuæ: quia nimirum eā ſine Deo exercere nō poterat. Eſtq; hoc per ſe valde cōſentaneum diuinę potentię, vt in manu ſua habeat actiones omnium, ſicut habet omnium eſſe.

XIII. Quinta ratio valde probabilis eſt quia cauſa ſecūda nō poteſt ſeſe determinare ad effectum in indiuiduo & in particulari, quia eius facultas ſemper eſt indifferens ad plura indiuidua, & à ſubiecto & circumſtantiis non ſatis determinatur: ergo neceſſaria eſt cooperatio primæ cauſæ, quæ voluntate ſua poteſt eam determinare ad ſingularem effectum. De cuius rationis fundamento videri poſſunt ſuperiùs dicta diſputatione 5. dum de principio indiuiduationis ageretur.

XIV. Vltimò eſt optima ratio, quia hic modus agēdi in omnibus, & cū omnibus agentibus pertinet ad amplitudinem diuinæ potentiæ, & ex parte Dei ſupponit perfectionem ſine imperfectione: ex parte verò creaturæ, ſiue cauſam ſecundam, ſiue actionem, ſiue effectum eius conſideremus, quamuis imperfectionem dicat, tamen illa eſt imbibita in ipſo conceptu creaturę ſeu entis participati, quatenus tale eſt, vt rationes factæ declarant. Et alioqui hoc modo intercedit perfecta, & eſſentialis ſubordinatio inter cauſam primam & ſecundam, nihilq; eſt quod repugnet, vt patebit facile ex ſolutionibus argumentorum; ergo non eſt neganda Deo hæc generalis influentia. Vnde neq; à Philoſophis videtur fuiſſe omnino ignorata, vt de Ariſtotelis mente in 3. rat. attigimus, & in lib. de Cauſis, qui vel Ariſtotelis, vel Procli eſſe cēſetur, variæ ſunt propoſitiones, quibus hæc veritas ſignificatur, quas in ſequentibus tractabimus. Plato etiam ob hanc rationem cauſas ſecundas inſtrumenta primæ appellauit, quòd ab eius cōcurſu in agendo pendeāt, vt ſumitur ex Damaſc. in ſua Philoſ. cap. 9. & Simpli. 2. Phy. tex. 29. & aliis. Refertur etiam Triſmegiſtus in Dialog. Crater. dicens; *Deum vbiq; præſentem ſemper agere omnia*; & alia ſimilia. Et Philo Alexand. in lib. Quòd mundus ſit incorrup. dicēs; *Deum omnibus partibus mundi aſſiſtere cooperando.* (Triſmeg.)

Soluuntur fundamenta primæ ſententiæ.

Ad primum argumentum negatur antecedens, rationes enim factæ ſufficienter declarant neceſſitatem huius concurſus. Neque propterea negamus agentia creata eſſe principalia in ſuo ordine, vt ſuperiùs in diuiſionibus cauſę efficientis declaratum eſt. Non verò ſequitur, ſi cauſæ principales ſint, eſſe etiam in agēdo indepēdētes, quia multò maior perfectio requiritur ad hoc poſterius, quā ad illud prius, vt per ſe conſtat. Cùm ergo dicitur ad agendum ſufficere virtutem æqualem effectui: primùm reſpondere poſſumus ſufficere in ratione cauſæ proximæ; non verò ſimpliciter. Deinde dicimus, ſufficere cū debita proportione, nam, ſicut virtus ipſa eſt dependens, ita ſufficit ad talem actionem, non tamen independenter, & ideò præter eam neceſſe eſt, vt influat prima cauſa à qua omnia eſſentialiter pendent. Sed inferet aliquis: Ergo quotieſcunq; aliqua forma pendet à ſua cauſa in conſeruari, pendet etiam in operari. Reſpondetur, de hoc dicendum eſſe in vltima ſectione huius diſputationis, nunc negatur conſequentia, quia à cauſa creata non eſt dependentia tam eſſentialis & quaſi trāſcendentalis, ſicut ab increata. XV.

Ad ſecundum reſpondetur inuoluere repugnantiam quòd creatura ſit potens ad agendum independenter à creatore, tam ex parte ipſius cauſæ creatæ, quæ neceſſariò habet vim agendi commenſuratam & proportionatam ſuo eſſe, quàm ex parte effectus vel actionis ab illa manantis; nam, cùm illa ſint entia per participationem, eſſentialiter pendent à primo ente. Quapropter ſicut non ſpectat ad diuinam potentiam producere ens à ſe independens in eſſe, ita nec producere agens à ſe indepēdens in agendo; imò vtrumq; æquè repugnat diuinæ perfectioni, & imperfectioni creaturæ, vt ſatis declaratum eſt. XVI.

Quomodo Deus immediatè concurrat.

Tertium argumentum totum eſt de loquendi modo potiùs, quàm de re. Et in primis in eo inquiritur an dicendus ſit Deus immediatè agere ad actionem cauſæ ſecundæ. Et quidem ex dictis planè conſtat neceſſariò fatendum eſſe Deum aliquo modo immediatè influere, atque mediatè etiam aliquo modo. Agit enm mediatè, quatenus cauſæ ſecundæ proximè agenti dat & conſeruat virtutem agendi. Et hoc modo eſt verum agere per illam, & ad hoc illam creaſſe, vt munus agēdi cum ea communicaret. Immediatè autem agit, quia etiam ipſa prima cauſa XVII.

per

per ſeſe & virtutem ſuam influit in talem actionē ſeu effectum. Quia verò mediatus & immediatus influxus videntur quandam repugnãtiam inter ſe inuoluere, ideò quidam Theologi diſtinguunt de actione immediata immediatione virtutis vel im̃ediatione ſuppoſiti: & affirmant Deũ agere immediatione virtutis in omnibus actionibus creaturarum, non tamē immediatione ſuppoſiti. Ita ſentit Ferar. 3. cont. Gētes cap. 70. quem modum loquendi aliqui moderni Thomiſtæ imitantur. Et videtur fauere D. Thomas in illo cap. 70. nam reſpondens ad primam rationem in contrarium ait, non eſt incōueniens vnam actionem procedere ab inferiori agente & à Deo, & ab vtroq; immediatè, quia illud eſt *alio & alio modo*. Ratio autē eſt, quia repugnat duo operari immediatè immediatione ſuppoſiti, ſed cauſa ſecunda agit immemediatè immediatione ſuppoſiti: ergo prima in illa actione non agit immediatè. Maior patet, quia agere immediatè immediatione ſuppoſiti eſt quòd inter ſuppoſitum agens & effectum non intercedat aliud ſuppoſitum.

Ferrar.

XVIII. Veruntamen hæc diſtinctio non eſt in præſenti materia neceſſaria, & modus ille loquendi probãdus non eſt, quia rem non declarat, & ita eſt æquiuocus, vt erroneum ſenſum poſſit inducere. Nam in rebus creatis illa dicuntur agere immediatione virtutis, & non ſuppoſiti, quæ per virtutem à ſe diffuſam contingunt paſſum vel effectum, non tamē per ſuppoſitum ſuum, quod Deo attribuere nefas eſt. Simpliciter ergo dicendum eſt, Deum agere cum omnibus agentibus creatis immediatione virtutis & ſuppoſiti. Et quoniam in priori parte conuenimus: circa poſteriorem eſt aduertendum, ſuppoſitum poſſe dici immediatum, vel in agendo, vel in exiſtendo, ſeu in diſtantia locali. Vt verbi gratia, ſi vera eſſet opinio Scoti, ſolem generare immediatè aurum in terra per ſuam formam ſubſtantialem, ageret quidē immediatione ſuppoſiti ſeu immediatione actionis, vt ſic dicam, quia ab illo ſuppoſito immediatè prodirēt actio: non tamen ageret immediatione ſuppoſiti in agendo, ſeu in loco, quia longè diſtaret à ſuo effectu.

XIX. Deus ergo neceſſariò agit, vbicunq; agit, immediatione ſuppoſiti locali ſeu in eſſe, tum quia per immenſitatem ſuam neceſſariò eſt vbiq; præſens, tum etiã quia actio procedit per ſe & immediatè non tantùm à virtute creata, quæ dici poteſt quaſi virtus diffuſa à Deo: ſed etiam à virtute increata, quæ eſt in ipſomet Deo: agens aũt quod ſic operatur per virtutē ſuam neceſſariò ibi eſt præſens, vbi operatur. Vnde hac ratione dicitur Deus eſſe in omnibꝰ per eſſentiã & per potentiam, & ideò etiã ex actione Dei optimè colligitur ſuppoſitalis pręſentia, vt ſuprà dictũ eſt.

XX. Rurſus ſi ſit ſermo de immediatione ſuppoſiti in agendo, etiam Deus eſt ſuppoſitum immediatè agēs in actione creaturæ. Quod probo primò ex ratione nunc facta; nam illa actio non procedit immediatè tantùm à virtute diffuſa à Deo, quæ eſt creata: nam hoc eſſet incidere in opinionem Durandi: procedit ergo immediatè à virtute increata inexiſtente ipſi Deo: ergo agit etiam immediatione ſuppoſiti. Patet conſequentia, tum quia tunc ſuppoſitum dicitur immediatè agere, vt principium quod, quando per virtutem ſibi inhærentem ita agit, vt ab illa virtute immediatè prodeat actio tanquam à principio quo, tum etiam quia diuinum ſuppoſitum eſt ſuamet virtus: non ergo poteſt actio immediatè prodire à virtute, quin immediatè prodeat à ſuppoſito, vt colligit D. Thom. in 1. diſt. 37. q. 1. a. 1. ad 4. Secundò inter Deum & actionem vt eſt ab ipſo non mediat aliud ſuppoſitum: ergo eſt illa actio à Deo immediatione ſuppoſiti. Dices inter cauſam primam & effectum mediare ſecundã. Reſpondetur formaliter ac propriè loquendo, falſum eſſe antecedens, quia aliud eſt cauſam ſecundam cooperari primæ, aliud eſt mediare inter primum & effectum. Primum eſt verum, ſecũdum autem falſum, conſiderando cauſam primam ſecundum hanc habitudinem, ſecundum quam per ſe influit in effectum, quia vt ſic illa actio tam immediatè ac per ſe dicit habitudinem ſeu dependentiam ad cauſam primam, ſicut ad ſecundam.

XXI. Quocirca agere immediatè immediatione ſuppoſiti non excludit cōſortium alterius ſuppoſiti agentis. aliàs ſi duæ lucernæ idem lumen producant, neutra aget immediatione ſuppoſiti: imò nec cauſa ſecunda ita agit, quia non agit ſine conſortio diuini ſuppoſiti. Quòd ſi dicas Deum agere vt ſuperiorem & vniuerſalem cauſam: creaturam verò vt inferiorē & particularem, & per illam immediationem ſuppoſiti non excludi conſortium cuiuſlibet ſuppoſiti, ſed illius quod ſit inferius & ſubordinatum in agendo, quod videtur Ferrarienſis intendere. Hoc eſt in rigore falſum (quamuis forte in ęquiuoco laboremus) quia eſſe immediatum ſuppoſitum in agendo, non excludit ſubordinationem & ſubiectionem alterius, ſed mediationem tantùm in agendo. Imò hęc immediatio ſuppoſiti in agendo ſub vna ratione non excludit quin ſub alia poſſit mediatè agere duobꝰ modis ad actionem concurrendo, vt de hoc ipſo concurſu declarauit D. Thom. 1. p. quæſt. 105. art. 1. Neq; contra hoc quicquam obſtant verba citata ex 3. cont. Gent. nam cùm ait D. Thom. *Alio & alio modo*, non intelligit immediationem ſuppoſiti vel virtutis, ſed actionem vt à cauſa ſecunda & dependenter, vel vt à prima, & independenter factam.

XXII. Vnde etiam conſtat, quòd licet Deus quatenus dat virtutem agendi cauſæ ſecundæ & conſeruat illam, eamq́ue ad agendum inſtituit, poſſit dici agere per illam, tamen quatenus immediatè cooperatur creaturæ, non agit propriè per illam, ſed per ſeipſum & per ſuam potentiam ac virtutem. Neque inde ſequitur aliqua imperfectio earũ, quę in illo argumento inferunt ex eo, quod vtraq; cauſa, prima & ſecunda per ſeipſam immediatè concurrat ad effectum. Primùm enim inconueniens generale erat, quòd talia agentia eſſent imperfecta. Negatur tamen ſequela; ſed illud ſolùm imperfectum erit, quod ex intrinſeca conditione & natura, alterius ope indiget, quod proinde ab alio propriè in agēdo pendet: aliud verò non erit imperfectum; nam vt rectè dixit D. Thomas 3. cont. Gent. cap. 70. non ex inſufficientia virtutis, ſed ex immenſitate bonitatis ipſius prouenit, ꝙ creaturæ cōmunicauerit vim agendi, & ideò nõ ꝓ ſe ſolùm, ſed cũ illa velit tales effectus ꝓducere.

XXIII. Aliud inconueniens erat, quod talia agentia eſſent partialia. Sed ſi intelligatur ex parte effectus, nõ ſequitur, quia non fit pars effectus ab vna cauſa, & pars ab alia, ſed totus effectus à ſingulis ſuis generibus, vt Diuus Thomas ſuprà notat. Si verò intelligatur ex parte cauſæ, poteſt eſſe diuerſitas quædã in modo loquendi; nã quidam concedunt ſequelam, quia cōſiderando abſolutè integram cauſalitatē effectiuam neceſſariam ad illum effectum, neutra illarum cauſarum totam illam adhibet, ſed ex vtriuſque concurſu conſurgit integra cauſalitas: & ideò dicuntur partialiter concurrere ex parte cauſæ, quod non eſt imperfectio

fectio Deo, quia vt diximus, id non eſt ex inſufficiētia, ſed ex ipſius bonitate. Alij verò putāt negandam ſequelam, quia cum illæ duæ cauſæ ſint diuerſorum ordinum, non propriè dicuntur componere vnam cauſam totalem, ſed vnaquæque eſt cauſa integra in ſuo ordine. Qui modus loquendi, quia & communior eſt & aptior ad indicandam inæqualitatem, & ſubordinationem harum cauſarum, magis probandus videtur.

XXIV. Tertium inconueniens erat, quòd tales cauſę ſine ſubordinatione & quaſi fortuito conuenirent ad agendum. Non tamen id ſequitur; nam cùm vna ſit pendens ab alia, non deeſt ſubordinatio. Imò interdum ſolet eſſe ſubordinatio cum aliquali mutua dependentia: pendet enim in agendo inſtrumentum præſertim coniunctum, à principali agente, vt calamus ab ſcriptore, tamen etiam ipſe ſcriptor aliquo modo pendet à calamo, quatenus ſine illo ſcribere non poteſt. Et poteſt illa dependentia vocari à priori quia eſt à principio mouente: hæc verò à poſteriori contraria ratione: ſemper autem id quod pendet ab alio à priori, eſt ſubordinatum illi. In præſenti ergo cauſa ſecunda pendet à prima à priori & eſſentialiter, quia inſufficiens per ſe eſt ad aliquid agendum ſine illius ope: cauſa verò prima propriè non pendet à ſecunda, neq; à priori, neque à poſteriori, quia licet ſecundum eum modum agendi quo ſe accommodat ad concurrendum cum cauſa prima, nō poſſit ſola efficere talem effectum, tamen ſimpliciter eſt omnino independens & potens ad efficiendum ſe ſola omnem entitatem quam efficit per cauſam ſecundam. Eſt ergo inter has cauſas non ſolum ſubordinatio, ſed etiam maximè eſſentialis & perfectiſſima. Cùm autem prima cauſa ſemper agat ex certa ſcientia & voluntate ſua, & iuxta ordinem à ſe inſtitutum, non poteſt dici fortuito conuenire cum cauſa ſecunda ad agendum, ſed ſumma prouidentia.

Quomodo Deus concurrat cum materiali, formali, ac finali cauſa.

XXV. AD quartam rationem, negatur, quidquam eſſe in rebus, quod ſit verum ac reale ens, quod non ſit immediatè à Deo. Ad tria autem prima exempla, negandum eſt vllam actionem ſiue naturalem, ſiue liberam, bonam, aut malam, quatenus realis actio eſt, eſſe ſine prima immediatè concurrente: de quibus latè dicendum eſt in ſequentibus. At verò de quarto exemplo prolixam texit diſputationē Fonſeca 5. Metaph. q. 12. contendens Deum eſſe primam cauſam in omni genere, immediatè concurrentem cum ſecunda ad effectum, vel cauſalitatem eius. Sed vnum in hac re mihi videtur clariſſimum, & nulla fere indigens diſcuſſione: aliud autem omnino non capio, quod Fonſeca in tota illa quæſtione intendiſſe videtur.

Fonſecę opinio.

XXVI. Primum illud eſt. Deum efficiendo immediatè concurrere cum omnibus cauſis ad cauſalitates earum. Quo ſenſu nō ſolùm efficientes cauſæ ſecundæ, ſed etiam materialis & formalis, ſubordinātur Deo, & ab eo pendent, nō tantùm in eſſendo, ſed etiam in cauſando. Quod nihil aliud eſt, quàm quod cùm materia cauſat, Deus non tantùm concurrit conſeruando materiam, ſed etiam efficiendo ipſam cauſalitatem materiæ, quidquid illa ſit, & efficiendo etiam effectum materiæ, dando effectiuè illud eſſe quod materia dat materialiter: & idem eſt proportionaliter de forma, imò & de fine, quatenus eius cauſalitas aliquid reale eſſe poteſt, vt infrà videbimus. Et ratio per ſe conſtat ex dictis, quia quidquid reale eſt, neceſſe eſt, eſſe immediatè ex efficiētia Dei: ergo & cauſalitates & effecta omniū cauſarum neceſſariò ſunt immediatè ex efficientia Dei. Quo ſenſu rectè intelligi poteſt de omni cauſa ſecūda quòd dicitur in lib. de Cauſ. in princ. *Cauſa prima adiuuat ſecundam ſuper operationem ſuam.*

XXVII. Aliud verò eſt. quòd Deus nō ſolùm vt cauſa prima efficiens, ſed etiam vt cauſa prima materialis & vt cauſa prima formalis concurrat cum materia & forma ad omnes cauſalitates earum: ita vt illæ cauſalitates etiam vt ſunt à Deo, ſint formaliter diuerſæ ab effectiua. Omitto cauſalitatem formalem & exemplarem; nam in eis eſt hoc probabile, vt infrà ſuis locis exponam. In dicto ergo ſenſu loquitur dictus author, qui hoc exponit de materia & forma, non quatenus cōponunt compoſitum; nam hoc modo tam clara eſt imperfectio quam includunt, vt euidens ſit illum cauſandi modū non poſſe Deo formaliter tribui: ſed de cauſalitatibus, quas materia & forma inter ſe mutuò exercent, dum materia ſuſtinet in eſſe formam à ſe dependentem, vel ſubiectum accidentia, & e conuerſo forma continet materiam in eſſe; nam hæc cauſalitates per ſe & abſolutè ſumptæ non includunt imperfectionem, propter quam non poſſint Deo formaliter conuenire.

XXVIII. Quod aliis rationibus cōfirmat, ſed omnes, pręter vltimam, probāt ſolùm noſtrum primum aſſertum. Vltima verò eſt, quia Deus ſupplet ſe ſolo has cauſalitates materiæ & formæ, vt patet in quantitate Euchariſtiæ: & nos diximus poſſe Deum cōſeruare materiam ſine forma; non poteſt autem per ſolam cauſalitatem effectiuam ſupplere cauſalitates taliū cauſarum: ergo dum ſupplet cauſalitatē materiæ in conſeruatione quantitatis, retinet idem genus cauſalitatis: ergo etiā poteſt intra illud genus concurrere cū materia ad talem cauſalitatem. Minorē, in qua eſt vis argumenti, probat, quia cauſalitas vnius generis nec formaliter, nec virtualiter continetur in alio genere. Et Deus ipſe quamuis eminenter contineat omnes cauſalitates, non tamen poteſt in quantū habet rationem vnius cauſæ, genus ſeu rationem alterius exercere. Item, quia vna cauſa non poteſt ſupplere vicē alterius niſi exercendo officium quod illa exercebat. Vlteriùs, quia ſi Deus ſuſtineret accidētia ſine materia & non ſuppleret officiū eius, daretur in rerū natura effectus in actu ſine cauſa in actu. Deinde, quia ſi Deus conſeruaret, v.g. formā cœli ſine materia ſolo concurſu efficienti, aut ille eſſet idem qui prior erat, & hoc eſſe non poteſt, tum quia per eundem concurſum non poteſt niſi idem fieri, tum etiam, quia iam cauſalitas materiæ circa illam formam per nullam cauſalitatem ſuppleretur: aut eſt per nouum cōcurſum effectiuum & hoc eſſe non poteſt, quia circa eundem effectum non poteſt noua efficientia addi antiquæ, aut concurſus creatiuus creatiuo.

XXIX. Si quis tamen conſideret quæ ſuprà de cauſalitate materię & formę diximus, ſtatim intelliget huius ſētētię difficultatē, atq; ab ea diſſentiet, nō ſolū ꝙ noua ſit, & præter recepta de Deo dogmata, ſed etiā quòd falſa ſit & debilibus nixa fundamētis. Primùm enim nullus Theologorum, vel Philoſophorum Deo tribuit ſecundū proprietatē aliud cauſalitatis genus niſi efficientis, finalis aut exemplaris, vt patet ex iis quę D. Thomas tradit 1. parte quæſt. 44. & quæ ibi tractantur. Dico autem *ſecundum proprietatem*; nam ſecūdum metaphoram tribuitur interdum Deo, quòd ſit quaſi forma omnium, & quòd omnia viuificet, vel etiam quòd ſuſtineat, & ſit fundamentum omnium quomodo interdum videtur loqui Dionyſius

Improbatur præmiſſa opinio.

Dionyſ.

qui

9. & 10. de diuinis nominibus. qui fruſtra ad alium ſenſum detorquetur. Quod adeò verũ eſt, vt Theologi propter hanc cauſam negent, Verbum diuinum exercere propriam aliquam cauſalitatem terminando humanitatem, quia, cùm non poſſit eſſe effectiua, eò quòd non ſit communis omnibus perſonis, euidẽter exiſtimarunt ſequi nullam eſſe; nam quòd non ſit finalis, neq; exemplaris, per ſe notum erat. Simile argumentum eſt quòd pręter bonitatem, qua Deus habet vim cauſandi finaliter, & ideas, per quas habet vim cauſandi exemplariter, non agnoſcimus in Deo aliam vim cauſandi ad extra, niſi omnipotentiam, quæ ſolùm eſt potentia effectiua: ſiue illa ſit potentia executiua ratione diſtincta à voluntate & intellectu, ſiue altera illarum, ſiue omnes ſimul. Addere ergo Deo aliã vim cauſandi ad extra, ſuſtinendo, v.g. formam præter efficientiam, inauditum eſt. Quod tamen in illa ſententia conſequenter loquendo neceſſariò admittitur.

XXX. Præterea argumentor ratione, quia omnis cauſalitas materiæ (& idem eſt de formæ cauſalitate) formaliter includit imperfectionem. Et ratio eſt, quia neq; in compoſito, neq; in forma cauſat materia aliquid, niſi media vnione intrinſeca ac formali vnius ad aliam non tanquam per conditionem ſolùm requiſitam, ſed tanquam per ipſam formalem cauſalitatem, vt ſuprà probatum eſt: non poteſt autẽ Deus per formalem vnionem ita cauſare, vt per ſe eſt notũ: ergo nec poteſt concurrere per propriam, & formalem cauſalitatem illius generis: hoc autem ipſo quòd cauſalitas non ſit per vnionẽ, non eſt materialis, nec formalis, & ideò nulla ratione fieri poteſt, vt ſuprà ẽt diximus, quod materia cauſet formã ſibi non vnitã. Tandẽ vix poteſt concipi ille modus cauſandi Dei ad extra abſq; efficientia, quia neq; in effectu eſt aliquid reſpectu Dei præter entitatẽ eius; & actiõem, neq; pendet à Deo niſi media actione, neq; actio vt actio dicit habitudinem, niſi ad efficiens, quamuis vt ordinata ad talem terminum, vel talem formam, poſſit reſpicere cauſam finalem vel exemplarem: quid ergo eſt illa alia cauſalitas, quę dicitur ſuſtentatio? Planè eſt quid fictum, & minimè neceſſarium. Nam diuina cauſalitas in illis tribus modis ampliſſimè continetur. Neque propterea quòd omnis cauſa det eſſe, oportet Deo formaliter tribuere modum cuiuſlibet cauſę, aliàs, quia etiam materia & forma dant eſſe cõpoſito, oporteret Deum dare illi eſſe intra idem genus cauſæ materialis & formalis, quod abſurdiſſimum eſt. Ex hoc ergo quòd omnis cauſa det eſſe, ſolùm poteſt inferri Deũ immediatè dare illud eſſe, vel illo vel altiori modo. Itẽ ex eo, quòd omnis cauſa ſecũda pendet à Deo nõ ſolùm in eſſe, ſed ẽt in cauſare non ſequitur quod pendeat in eodem genere cauſæ, ſed vel in illo, vel in nobiliori, ſeu effectiuo.

XXXI. Fundamentũ prædictæ opinionis eruitur. Ad vltimam ergo rationem in contrarium negatur minor; poteſt enim Deus efficiẽdo ſupplere circa formam, ſuſtentationem materiæ ſeu ſubiecti. Ad primam probationem reſpondetur, Deum per vim agendi continere eminenter effectus aliarum cauſarum, & poſſe ſuo modo perfecto cauſare id, quod aliæ cauſant ſuis imperfectis modis abſque illis, vbi non interuenit dependentia omnino eſſentialis, vt eſt inter compoſitum & materiam, vel formam. Nec propterea dicimus Deum per eminentialem continentiam materiæ exercere cauſalitatem materiæ, ſed ſupplere aliquid efficiendo, quod materia cauſaret ſe ſubiiciendo. Vnde ad ſecundam probationem reſpondetur, quòd licet vna cauſa creata non poſſit ſupplere munus alterius, niſi intra idem genus, Deus tamen poteſt in alio, vbi non interuenit ſpecialis repugnantia. Nec propterea datur effectus in actu ſine cauſa in actu, ſed mutuo genere cauſæ. Ad vltimam probationem reſpondetur, cùm accidens conſeruatur ſine ſubiecto, id fieri per nouam efficientiam, non addendo illam antiquæ, ſed commutando vnam in alteram. Vnde ſi forma cœli conſeruaretur ſine materia, id quidem fieret per influxum ex ſuo genere creatiuum: prior autem non maneret, qui non erat propriè creatiuus, ſed cõcreatiuus formæ & aliquam conuenientiam habens cum eductiuo. An verò eodem modo philoſophandum ſit de materia conſeruata ſine forma, in ſuperioribus latè tractatum eſt.

SECTIO II.

Vtrùm cõcurſus cauſæ primæ cum ſecunda ſit aliquid per modum principij vel actionis.

Cvm oſtenſum ſit, concurſum hunc de quo agimus eſſe à prima cauſa, vel conuenire illi, quatenus efficiens eſt, conſtat non poſſe aliud eſſe, quàm actionẽ, vel principiũ actionis ſub principio actionis cõprehendendo tã principiũ per ſe quàm cõditionẽ omnẽ ad agendum prærequiſitam: nã præter hæc nihil reperitur in cauſa efficiente, vt efficiẽs eſt, quod rationem concurſus habere poſſit. Supponimus enim, neque ipſum ſuppoſitum agens, vt ſic eſſe concurſum, neq; etiam effectum vt ſic. Nam ſuppoſitum eſt, quaſi primum principium agens: effectus verò eſt vltimus terminus effectionis, concurſus autem dicit aliquid per modum influxus vel tendentiæ à ſuppoſito agente ad terminum. I.

Prima ſententia proponitur.

Tres igitur dicendi modi circa quæſtionẽ hanc eſſe poſſunt. Primus eſt huiuſmodi concurſum eſſe aliquid per modum principij per ſe. Quod dupliciter poteſt intelligi: vno modo, quod tale principium ſit in ipſo Deo. Et hoc rectè explicatum, poteſt habere ſenſum verum: nos tamen nunc in eo nõ loquimur: Deus enim per voluntatẽ ſuam concurrit cum creatura ad actionem eius. Vnde ipſamet Dei volitio poteſt in ſuo ordine dici concurſus Dei cum creatura, qui ab aliquibus vocatur concurſus ad intra: actus autem voluntatis Dei eſt ſuo modo principium per ſe omnis actionis ad extra, principium (inquam) per ſe vel ratione ſui, vel ratione potẽtiæ executiuæ, quam applicat ad agendum, vel ſecundum rem, vel etiam ſecũdum rationem, iuxta varios modos ſentiendi de potentia executiua Dei. Sic igitur cõcurſus Dei ad intra, erit aliquid per modum principij actionis non in creatura, ſed in ipſo Deo. Nunc autem non loquimur in hoc ſenſu de concurſu, ſed prout eſt aliquid manans à Deo, & receptum in creatura, & concurſus in rigore non ſignificat aliquid ad intra, ſed ad extra. Alio ergo modo intelligitur hæc opinio, quod concurſus ſit res quædam manans à prima cauſa, & recepta in ſecunda complens illam vltimatè ac determinans ad talem effectum efficiendum. Et hac ratione dicitur hic concurſus eſſe per modum principij, quia eſt virtus agendi cauſæ ſecũdæ, vel ſaltem formaliter complet illam. Et propter hanc virtutem dicuntur omnes cauſæ ſecundæ agere in virtute primæ, vt ſæpe dicitur in lib. de Cauſis, & è conuerſo ratione eiuſdem virtutis prima cauſa dicitur agere immediatè immediatione virtutis, II.

quia hæc virtus influxa cauſæ ſecundę, eſt virtus cauſę primę, & ab illa immediatè procedit actio. Et hoc videtur eſſe totum huius ſententię fundamentum. Nullum tamen inuenio aſſertorem huius ſententiæ qui expreſsè eam docuerit, quamuis illi quos ſtatim pro ſecunda citabimus, huic videantur interdum fauere, & ſatis indiſtinctè loqui.

Refellitur dicta ſententia.

III. HÆc verò opinio falſa eſt, & in vno ſenſu eſt æq; erronea ac ſententia Durandi negantis actualem concurſum Dei ad actiones cauſarum ſecundarum, in alio verò eſt ſolùm improbabilis. Duobus itaque modis intelligi poteſt, concurſum primæ cauſæ eſſe virtutem inditam ſecundæ tanquam principium per ſe agendi. Vno modo quòd concurſus primæ cauſæ ad actionem creaturæ ſiſtat in influxu illius virtutis, & non concurrat immediatiùs ad actionem ipſius cauſæ ſecundæ. Et in hoc ſenſu dico hanc opinionem re ipſa incidere in opinionem Durandi, & eſſe æquè falſam, quatenus negat immediatum concurſum primæ cauſæ ad actionem creaturæ: quatenus verò ponit aliquid ſuperfluum & ſine fundamēto, erit magis improbabilis, vt in alio membro oſtendam. Probatˢ ergo dicta cenſura, quia ex illa opinione ſequitur ſolam virtutem creatā eſſe principiū per ſe actionis & effectus cauſę ſecundę: Deum aūt ſolum eſſe principium remotum & per accidens. Hęc autem eſt opinio quę in Durando reprobatur. Sequela patet, quia cauſa, quę ſolùm dat alteri virtutem ad agendum, ſi non aliter concurrat ad actionē eius, re vera ſolùm concurrit remotè & per accidens, ſicut ignis qui calefecit aquam, non aliter concurrit ad ſecundam calefactionem ab aqua calida profectā, & intellectus agens qui produxit ſpeciem intelligibilem non dicetur per ſe concurrere ad actum intelligendi. Deniq; illo modo etiam Durand. dicit Deū cōcurrere ad omnes actiones creaturarū, dādo illis, & conſeruando totam virtutē agendi vſq; ad vltimū eius complementum, quidquid illud ſit. Nam quòd illud principium agendi ſit prius tempore datū, antequam creatura agat, vel in eodem inſtāti aut tempore, quo agit, nil refert. Aliàs quia ſol illuminat in eodem inſtanti, in quo creatur, & accipit virtutem illuminandi, nō indigeret alio concurſu pręter infuſionem lucis. Similiter quòd illa virtus ſit connaturalis ac permanēs, vel ꝙ ſit extrinſecùs à Deo data, & quaſi tranſiens (vt quidam loquuntur, & nihil aliud eſt quàm eſſe pendens à Deo in fieri & conſeruari) parum refert, vt Deus, ſi per illam tantùm virtutem agit, per ſe ac immediatè influat vt prima cauſa. Quapropter ſi qui fortaſſe authores in hoc ſenſu dixerunt, Deum agere immediatione virtutis & nō ſuppoſiti, valdè errarunt, vt ex dictis patet, & magis ſtatim declarabitur.

IIII. Alio modo intelligi poteſt concurſum primæ cauſæ eſſe per modum principij & virtutis inditæ, quia in collatione huius virtutis quaſi inchoatur, non tamen in ea ſiſtit, ſed vlteriùs progreditur vſque ad actionem ipſiuſmet creaturæ, ita vt in illam influat immediatè non tantùm virtus communicata cauſæ ſecundæ, ſed etiam ipſamet virtus diuina & increata. Et iuxta hunc ſenſum dicendum nō eſſet cōcurſum eſſe tantùm aliquid per modū principij, ſed etiam aliquid per modū actualis influxus ſeu actionis. Deinde eſt improbabilis illa multiplicatio rerū in huiuſmodi cōcurſu, loquimur .n. per ſe ac præcisè

A de concurſu neceſſario ex vi dependentiæ omnis effectus & actionis à cauſa prima. Vnde ſupponimus cauſam ſecundā habentē completam virtutē agēdi in ſuo ordine: nam ſi ipſa cauſa ſecūda incōpleta ſit & imperfecta, indigebit quidem cōplemento virtutis, tamen ea indigentia nō oritˢ ex dependentia quā cauſa ſecunda habet à prima, ſed ex imperfectione in latitudine cauſę ſecundę. Atq; hoc modo verū eſt interdum Deum, ſaltem ſupernaturaliter, ſupplere imperfectionem cauſę ſecundę, addendo illi virtutē agendi, quod maximè nobiſcum facit cùm ſupernaturales habitus infundit, tamen hoc extra propoſitū noſtrum eſt, quia illa virtutis infuſio non pertinet ad concurſum primę cauſę, ſed ad eleuationē vel pfectionem cauſę ſecundę per actionem primę. Loquēdo igitur de cauſa ſecunda perfectè cōſtituta in actu primo in ſuo ordine, impertinēs eſt aliud principiū agendi illi adiungere in ea receptū, quia hoc ipſo quòd eſt aliquid creatū in ipſa, pertinet ad ordinem cauſarū ſecundarū, & ita multiplicantur principia agēdi in eodē ordine ſine cauſa, vel neceſſitate. Et contra hūc cōcurſum hoc modo explicatū, rectè B procedunt argumenta Durandi ſuperiori ſectione facta.

Dicent fortaſſe, hanc virtutem quam prima cauſa dat ſecundę vt cum illa concurrat, non pertinere ad cauſalitatem cauſæ ſecundæ vt ſic, ſed ad cauſalitatem cauſæ primæ, quia eſt quaſi proprium inſtrumentum eius ad concurrendum cum ſecunda, & ideò licet illa virtus recipiatur in cauſa ſecunda, non agere cauſam ſecundam per illam, ſed Deum, ſicut quamuis impetus recipiatur in lapide iacto, nō lapis ſe mouet per illum, ſed qui proiecit. Vnde, ſicut proiiciens dicitur mouere immediatè per impulſum, ita & Deus dicetur immediatè concurrere per hāc virtutem, quę immediatio, per ſe loquendo, eſt virtutis, nō ſuppoſiti. Et ſimiliter, licet cauſę ſecundę virtus dicatur compleri per hanc virtutem impreſſam à prima, non tamen complemento pertinente ad ordinem cauſæ ſecundę, ſed addente illi virtutem neceſſariam ex parte cauſæ primæ. V Euaſio confutatur.

Veruntamen hæc reſponſio vel redit ad priorem ſenſum omnino reprobatum, vel dicit aliquid per ſe improbabile & impertinens, nam ſi illa virtus ita dicitur C eſſe inſtrumentum Dei vt actio Dei ſiſtat in effectione eius: poſteà verò illa ſola concurrat cum cauſa ſecunda ad actionem illius: ſicut in exemplo quod adducitur, actio proiicientis ſiſtit in impreſſione impetus, Deinde verò motio eſt ab impetu: ſi hoc (inquam) dicatur, redimus ad priorem ſenſum: atque ita fit vt actio creaturæ nullam dicat immediatam habitudinem ad ipſammet virtutem Dei increatam vt ad principium per ſe illiꝰ, quod reprobatum eſt ſectione præcedenti, contra Durandum. Si verò præter influxum illius virtutis inſtrumentarię, dicitur etiam Deus virtute ſua propria & increata immediatè influere in actionem cauſæ ſecundæ, ſtatim per ſe apparet quàm ſit impertinens illa virtus inſtrumentaria quæ ſe teneat ex parte Dei, nam ibi adeſt intimè præſens diuina virtus per ſe ipſam: eſtque propter eminentiam ſuam ſufficiens & proportionata vt per ſeſe influat in actionem, imò ita debet neceſſariò influere vt actio quælibet fieri à creatura poſſit: ergo ex parte Dei non eſt neceſſaria illa inſtrumentaria virtus: nihil ergo refert ad concurſum cauſæ primæ, qui per ſe neceſſarius eſt, ac pertinet ad eſſentialem ſubordinationem cauſæ ſecundæ reſpectu primæ.

Secunda ſententia proponitur.

VII. Secunda ſententia eſt concurſum primæ cauſæ eſſe aliquid per modum principij in ipſa cauſa ſecunda, ordinatum ad actionem eius, non tamen vt principium per ſe illius, ſed ſolùm vt conditionem neceſſariam ad agendum. Ita videntur ſentire omnes qui ponunt concurſum Dei verſari circa cauſam ſecundam antecedenter ad actionem eius, applicando illam, vel determinando ad actionem. Soletque hæc opinio tribui D.Thomæ locis infrà tractandis; ſed immeritò, vt oſtendam; citari etiam ſolet Capreol. in 2.diſt.1.quæſt.2. ſed æquè irrationabiliter. Ferrar. autem 2.cont. Gent. c. 70. in principio diſtinguit in agentibus creatis duplicem vim agendi; vnam firmam & permanentem quæ eſt propria & naturalis: aliam vocat intentionem diuinæ virtutis habentem eſſe incompletum: & hanc ait non conuenire rebus niſi quãdo actualiter operant̃ tanquam diuinæ virtutis inſtrumenta. Et in fine §. Ad ſecundum dubiũ dicit, Deum immediate agere in omnibus cauſis inferioribus quandã ſui participationem cum qua ſimul immediatè ipſarum effectus attingit: quia ipſa virtus in Deo exiſtens & eius intentio in cauſis inferioribus producta, accipitur tanquam vna virtus; ſicut ars (inquit) quæ eſt in mente artificis, & eius intentio in inſtrumento recepta pro vna virtute accipiũtur. Et per hanc virtutem ait applicare Deũ cauſas ſecundas ad operandum, ſicut artifex inſtrumẽta. In quibus verbis partim videt̃ ad priorem ſententiam alludere, partim ad hanc poſteriorem. Ad ponendam autem hanc virtutem intentionalem nulla ratione mouetur, ſed ſolùm quodam teſtimonio D. Tho. q.3. de pot. art. 7. & nonnulli poſteriores Thomiſtæ hanc ſententiam ſecuti ſunt. Et illam fundant in quibuſdam receptis locutionibus antiquorũ Philoſophorum.

D.Thom. Capreol. Ferrar.

VIII. Primũ fundamentum relatæ ſententiæ.

Prima eſt quòd agentia ſecunda nõ agunt niſi mota à primo; & in hoc conſtituũt ſubordinationem per ſe inter has cauſas; indeq; concludũt perueniendum eſſe ad vnum primum agens, non indigens motione alterius. Ita videtur proceſſiſſe Ariſtotel. 7. Phyſic. c.1. & lib.8. c.5. & 2. Metap. c.2. quem ſemper imitatur D. Tho. tum exponens Ariſtotelẽ, tum in aliis locis ſtatim citandis: & ex parte Auguſt. lib.8. Geneſ. ad liter. c.20. & 5. de Ciuit. c. 9. Imò & Scriptura ſacra videtur Deo tribuere hanc prẽmotionem cauſarum inferiorum, vt Iob 12. *Qui immutat cor principum*: & Prou. 21. *Cor Regis in manus Dei eſt, & quocunq; voluerit vertet illud.* Hier. 10. *Non eſt in homine via eius: & à Domino greſſus hominis dirigentur.* Agunt ergo cauſę ſecundę motę à prima: hęc autem motio nõ poteſt conſiſtere in ipſa actione cauſæ ſecundę, tum quia motio eſt in re quę mouetur: actio verò tranſiens non eſt in agente à quo fit, tum etiam quia hæc motio antecedit actionem ſaltem cauſalitate, quia ad hoc mouentur agentia ſecunda, vt agant: eò quòd non poſſunt agere niſi mota.

Ariſtot. Auguſt. D.Thom.

IX. Secundum. Secundum principium eſt, quòd cauſa ſecunda applicatur à prima ad agẽdum. Quod ſumptum exiſtimatur ex lib. de Cauſ. propoſit. 16. vbi dicitur *virtutem diuinam eſſe virtutem omnium cauſarum*: quia videlicet virtus diuina applicat reliquas virtutes ad ſuas operationes, vt expoſuit Ægid. quodlib.5. quæſt.1. & ſignificat D.Thomas 1.p.q.105. art. 5. in corpore, & ad tertium. Nam in corpore ait, primum agens mouere ſecundum ad agendum; *& ſecundum hoc* (inquit) *omnia agunt in virtute ipſius Dei.* In ſolutione verò ad tertium declarat hoc ideò eſſe, quia Deus non ſolùm A dat & conſeruat virtutes agendi, ſed etiam applicat eas ad agendum. Neceſſitas autem huius applicationis inter alias vna eſt; quia ad virtutem quæ reſpicit finem vniuerſalem pertinet applicare inferiores in ordine ad ſuum finem: Deus autem eſt ſupremum agens reſpiciens vniuerſalem finem: ergo applicat inferiora vt agant accommodatè ad illum finem. Hæc ergo applicatio non eſt actio creaturæ, nam eſt à ſolo Deo, & antecedit actionem cauſæ ſecundæ: comparatur ergo ad actionem cauſæ ſecundę vt principium eius.

X. Tertium. Tertium principium eſt, cauſam primam excitare ſecundam ad opus; qui modus loquendi nõ eſt tã frequens apud authores antiquos, ſicut nomen motionis vel applicationis. Videtur tamen habere eandem vim. Et poteſt in hunc modum declarari, quia virtus creata dum agit, aliquo modo in ſe perficit̃ quia meliùs eſt agere, quàm omnino carere actione: hæc autem perfectio non conſiſtit in ipſa actione, præſertim tranſeunte, cùm in ipſo agente non ſit: conſiſtet ergo in hac excitatione quà talis virtus veluti vltimatè actuatur ad agendum. Hæc autem excitatio non poteſt eſſe ab ipſamet virtute creata. Tum quia ſæpè non eſt actiua in ſe ipſam, tum etiam quia ad illam efficientiam indigeret etiam excitatione: eſt ergo à prima cauſa.

XI. Quartum. Quartum ac præcipuum principiũ eſt, quod cauſa ſecunda determinatur à prima & per ſe ac neceſſariò indiget tali determinatione. Ita ſentit D. Thom. 1.p.q.105. ad tertium dicẽs. *Hoc ipſum quòd cauſæ ſecũdæ determinãtur ad determinatos effectus, eſt illis à Deo.* Duplex autem ratio huius neceſſitatis afferri poteſt: vna eſt vniuerſalis ad omnes cauſas ſecundas, quia nimirum virtutes earum ſunt indifferentes ad producenda varia indiuidua; nec poſſunt ſeſe determinare ad hoc indiuiduum potiùs quàm ad illud; nec cogitari poteſt aliud ſufficiens determinans præter primam cauſam. Hæc autem determinatio non fit niſi addendo aliquid ipſi virtuti actiuæ. Alia ratio eſt propria liberæ voluntatis, quæ de ſe eſt indeterminata non ſolùm ad indiuidua, ſed etiam ad ſpecies, & ad actus contrarios, & ideò indiget prædeterminante: quia ab agente indeterminato non poteſt determinatus effectus exire. Poteſtque hæc ratio extendi ad naturalia agentia vniuerſalia, quę etiam ſunt indifferentia ad plures effect⁹ ſpecie diuerſos, vnde nõ poſſunt ad alterum eorum ſe determinare.

XII. Quintum. Quintum principium eſt, quòd cauſę ſecundæ eſſentialiter ſubordinantur cauſæ primæ, vt inſtrumẽta artifici, vt frequenter loquuntur graues authores & ſignatim D.Thom. 1.2.q.6.a.1. ad 3. & 2. con. Gent. c.21. rat.4. & indicat in lib.3. c.70. Hæc autem ſubordinatio intelligi non poteſt niſi cauſa prima prẽmoueat ſecundam, & actio ſecundæ pendeat ex motione primæ. Aliàs non eſſet ſubordinatio, ſed concomitantia quædam duorum agentium. Neq; eſſet actio primæ cauſæ prior actione cauſæ ſecundæ: quod planè repugnat dignitati primæ cauſæ, & dependentiæ cauſæ ſecundæ.

XIII. Sextum. Sextò argumentari poſſumus, quia hic modus concurrendi primæ cauſæ, vtendo cauſa ſecunda per motionem ſuam, & ita perfectè illã ſibi ſubiiciendo, præſefert maiorem quandam perfectionem in modo agendi primę cauſæ cum ſecundis, & nullam includit repugnantiã: ergo eſt primę cauſę tribuẽdus. Maior declaratur variis modis: primò quia hac ratione maior eſt dependentia cauſę ſecundę à prima, quia non ſolũ in effectu & actione ſua, ſed ẽt ipſamet

pendet in cauſando à prima; vel, vt alij aiunt, non ſolum effectus vel actio incomplexè ſumpta, ſed etiam hoc complexum, *cauſam ſecundam agere*, erit à prima. Vel aliter cauſa prima non ſolum faciet effectum vel actionem cauſæ ſecundæ, ſed etiam faciet vt cauſa ſecunda faciat: quod etiam in ſcriptura ſacra ſæpè Deo tribuitur, & ſine illa præmotione intelligi non poteſt. Rurſus è cõuerſo pertinet ad perfectionem primæ cauſę vt vtatur ſecundis ad ſuos fines, & iuxta voluntatem ſuam tanquam habens ſupremum dominium earum: nam perfectus actus dominij eſt plenus vſus rei, quæ ſub dominium cadit. Hæ ſunt potiſſimæ rationes quæ pro hac ſententia afferri poſſunt. Ex quibus duæ primæ videntur maximè fauere huic ſecundæ ſententiæ: tertia verò & quarta magis videntur iuxta priorem opinionem procedere: quinta autem & ſexta indifferentes ſunt.

Refutatur præcedens opinio.

XIV. HÆc verò ſententia non magis probanda eſt quàm præcedens: neque exiſtimo fuiſſe opinionem D. Thomæ, aut Scoti, vel antiquorũ Theologorum. Quod vt probem, aduerto etiam hanc poſteriorẽ ſententiam habere locum ad duos ſenſus ſuprà declaratos. Primus eſt quòd concurſus cauſæ primæ cenſeatur omnino ac præcisè conſiſtere in agendo circa ipſam cauſam illam præuiam conditionem neceſſariam, ſiue nomine motionis, ſiue applicationis, aut quocunq; alio appelletur, ita vt præter illam nullam aliam efficientiam habeat cauſa prima circa effectum, vel actionem cauſæ ſecundæ. Et neq; Ferrara, neq; moderni authores videntur hunc ſenſum intendiſſe, vt ex vltimis verbis Ferraræ ſuprà citatis colligi poteſt. Et re vera eſſet in hoc ſenſu talis opinio non minùs falſa, quàm opinio Durandi, quia iuxta hanc explicationem Deus non concurreret per ſe ad actionem cauſæ ſecundę, ſed ſolùm remotè & per accidens, nimirum conſeruando cauſam ſecundam, & efficiendo in illa quandam cõditionem neceſſariam ad agendum: hic autem concurſus eſt per accidens reſpectu effectus cauſę ſecundæ, vt patet in applicante ignem ad comburendum. Nam ſi dans & conſeruans principium per ſe agendi, & non vltra concurrens, ſolum remotè, & per accidens cauſat effectum ab illo principio manantẽ, multò magis qui dat conditionem requiſitam ad agendum, vnde qui vtrumque facit, duplici modo concurret per accidens, nullo tamen modo per ſe. De hoc igitur ſenſu nõ oportet plura diſputare. Quin potiùs ex eo elicio, etiam ſi demus efficere Deum illam applicationem, vel conditionem præuiam, nõ conſiſtere in illa per ſe ac formaliter concurſum cauſæ primę: nam cauſa prima per concurſum ſuum eſt cauſa per ſe, immediata, & totalis in ſuo genere, effectus & actionis cauſę ſecundæ, vt ſectione prima demonſtratum eſt: ſed per efficientiam huius neceſſariæ conditionis non eſt Deus cauſa per ſe & immediata, nedum totalis actionis vel effectus creaturæ: ergo formaliter non conſiſtit in hac efficientia concurſus Dei.

XV. Supereſt ergo vt alium ſenſum examinemus, nimirum concurſum primæ cauſæ inchoari (vt ita dicam) ab hac motione vel applicatione cauſæ ſecundę: conſummari verò in effectione immediata & per ſe ipſiuſmet effectus ſeu actionis ipſius cauſę ſecũdę. In quo ſenſu dicimus illam ſententiam extremè quidem diſcrepare à Durãdi opinione: aliquid verò addere veritati, quod nec neceſſarium eſt, nec ſatis intelligi poteſt, & occaſionem poteſt prębere inciden-

A di in aliquem errorẽ præſertim circa vſum humanæ libertatis. Vt autem hæc omnia diſtinctè probemus, paulatim procedendum eſt, tertiam, ac veram declarando, ac probando ſententiam.

Quæſtionis reſolutio.

DIco ergo primò. Diuinus concurſus, quatenus eſt aliquid ad extra, per ſe & eſſentialiter eſt aliquid per modum actionis, vel ſaltem per modũ cuiuſdam fieri immediatè manãtis à Deo. Declaro ſingulas particulas: dico enim *quatenus eſt aliquid ad extra* vt omittam diſputationẽ de ipſomet actu voluntatis Dei, an dicendus ſit concurſus, nec ne, & an dicẽdus ſit influere per modum actionis, vel per modũ principij; nam quoad hunc ſenſum ſufficiunt ſuprà dicta de creatione. Et ferè ob eãdem cauſam dixi *vel ſaltem per modum cuiuſdam fieri*, vt ſcilicet abſtineam ab illa quæſtione, an actio recepta in creatura comparetur ad Deum per modum actionis, vel ſolum per modũ effectus: quamquã enim verius ſit cõparari per modum actionis, vt etiam ſectione ſequenti attingam, tamen ad pręſens non refert. Atq; ita explicata conB cluſio eſt receptiſſima, & mihi certiſſima: ſatiſq; probata ex dictis ſuperiori ſect. contra Durand. & in hac contra relatas ſententias in primo ſenſu explicatas. XVI. Prima concluſio.

Sumiturq; ex D. Thoma 1. p. q. 105. art. 5. & 3. cont. Gent. c. 70. quatenus dicit, primã cauſam per ſuum generalem concurſum per ſe & immediatè influere, non tantùm in effectum, ſed etiam in actionem cauſæ ſecundę: quia non ſolum effectus, ſed etiam actio cauſę ſecundę habet aliquid entitatis participatę, & ea ratione neceſſe eſt vt immediatè & per ſe manet à primo ente per eſſentiam. Ex quo principio ita concluditur ratio. Concurſus Dei intimè ac per ſe includitur in ipſa actione creaturæ, & per ſe etiam ac immediatè tendit ad eundem terminum, ad quem tendit actio creaturæ: ergo per ſe & eſſentialiter eſt aliquid per modum actionis, vel fieri ipſiuſmet actionis, vel effectus creaturæ. Et confirmatur; nam, hic cõcurſus non poteſt conſiſtere in omni eo, vel in ſolo eo, quod datur cauſę ſecundę per modum principij vt operari poſſit: ergo conſiſtit eſſentialiter in aliquo quod ſit per modum actualis fieri. XVII.

Antecedens probatum eſt contra ſuperiores ſententias & iterum ſic declaratur. Poſita quacunq; entitate, quę ſolùm concurrit per modũ principij, non C implicat cõtradictionem vt non ſequatur actio, vel effectus; nam Deus poteſt omne principium agendi creatum, quatumuis applicatũ ad agendũ cũ omnibus cõditionibus pręrequiſitis ſuſpendere ab actuali actione, & impedire ne effectus fiat. At verò poſito actuali concurſu ad extra implicat contradictionem actionem nõ ſequi, ſeu effectum nõ fieri: ergo ſignũ euidens eſt actualem concurſum non cõſiſtere per ſe & eſſentialiter in iis, quę ſunt per modum principij, ſed in aliquo quod ſit per modũ actionis. Maior videtur per ſe nota ex terminis, quia in eis nulla inuoluitur repugnãtia aut implicatio cõtradictionis. Certumq; de fide eſt, id feciſſe Deũ in multis virtutibus neceſſitate naturali operantib⁹, neq; eſt maior ratio repugnantię in quibuſdã, quàm in aliis. Niſi fortaſſe aliquis dicat hoc ſpecialiter repugnare illi intentionali virtuti, quam aiunt imprimi à Deo, & eſſe quaſi tranſeuntẽ ſeu influentẽ, quod inde prouenit, quia habet eſſe inſeparabile ab actuali operatione, ſicut virt⁹ artis, impreſſa inſtrumento inſeparabilis eſt ab operatione artis: huic. n. aſſimilat Ferariẽſ. ſuprà, illã virtutẽ. Sed certè, ſi talis virtus inſeparabilis eſt ab a- XVIII.

ctuali actione cauſæ ſecundę, &t per potentiam Dei abſolutã, hoc ſatis declarat nõ eſſe rem ab illa diſtinctam, & conſequenter non eſſe principium eius, ſed actualem emanationem ipſius à prima cauſa. Vel è conuerſo, ſi illa virtus ſupponitur res diſtincta ab actione cauſæ ſecundæ, & verum principium eius, ſine probabilitate negatur poſſe Deum efficere vt illa ſit & ab ea non manet actio, quia virtus non pendet eſſentialiter ab actione quę ab illa manat, ſed è conuerſo, & eſt in re diſtincta ab actione & prior illa; quid ergo repugnat quòd cõſeruetur ſine illa? Item poſita illa virtute adhuc eſt neceſſarius immediatus influxus Dei vt ſequatur actio, quod ſępè probatum eſt: ergo poteſt Deus ſuſpendere illum influxum, & ita impedire actionem.

XIX. Neq; exemplum de virtute artis impreſſa inſtrumento quicquam iuuat, nam illa virtus eſſe non poteſt, niſi vel impetus impreſſus inſtrumẽto ad localiter illud mouẽdũ, vel ipſemet motus. At verò impetus impediri poteſt ne efficiat motũ, vt rationes factæ probãt; nec video quid in contrariũ obſtet. Motus autem ipſe impediri non poteſt ab actuali motione inſtrumenti, quia reſpectu illius non comparatur vt virtus, ſed vt ipſa actio vel fieri. Quod ſi ex inſtrumento ſic moto nata eſt ſequi aliqua alia actio diſtincta à motu & termino eius, ad quam motus inſtrumenti comparetur per modũ principij aut virtutis, omnis illa actio ſeparabilis eſt à tali motu virtute diuina, propter eandem cauſam. Quòd autem poſito actuali concurſu ad extra non ſit ſeparabilis actio cauſæ ſecundæ, communis conſenſio & euidẽs eſt, quia ille concurſus non eſt ſeparabilis ab aliquo termino & effectu primę cauſę: nam ſi eſt concurſus ad extra, aliquid extra Deum fit; id autem neceſſe eſt fieri à cauſa ſecunda: aliàs ille non eſſet concurſus cum cauſa ſecunda, ſed actio ſolius Dei. Vnde ipſummet nomẽ *cõcurſus* ſatis declarat inſeparabilitatẽ ab actione cauſę ſecundę. Ergo concurſus eſſentialiter eſt aliquid per modum actionis vel fieri, vt eſt à prima cauſa.

XX. *Secunda cõcluſio.* Dico ſecundò. Concurſus primæ cauſæ præter id quod eſt per modum actionis, nõ includit ex intrinſeca neceſſitate aliquid de nouo inditum ipſi cauſæ ſecundæ, quod ſit principium actionis eius, vel conditio ad illàm neceſſaria. Dico *de nouo inditum*, quia certum eſt concurſum cauſę ſecundę ſupponere in illa virtutem agendi datam & conſeruatam à prima cauſa, quod hîc ſupponimus, & inquirimus quid vltra illam neceſſarium ſit adiũgi ex parte primę cauſę.

XXI. *D.Thom.* Hæc ergo concluſio ſumi poteſt ex D. Thoma 1. 2. quæſt. 109. artic. 1. 2. & 3. vbi ad actiones cauſarum ſecundarum duo tantùm dicit requiri, nimirum intrinſecam virtutem connaturalem (loquitur .n. de naturalibus actionibus, de quibus ſolis nobis ſermo eſt in tota hac diſput.) & concurſum Dei, quem ibi vocat motionem ſeu auxilium Dei mouentis: cur autem ita illum appellet, infrà videbimus. Quòd autem ea voce nil aliud intellexerit, patet, tum quia aliàs prætermiſiſſet id quod per ſe ac maximè neceſſarium eſt; tum etiam quia iam non tantùm duo, ſed tria eſſent neceſſaria ad actionem creaturæ, ſcilicet virtus eius, motio, & concurſus. Atque ita intellexiſſe videtur Caietanus ibi, *Caiet.* dicens illud auxilium Dei mouentis eſſe cooperationem eius. Qui eãdem ſententiam docet 1. part. quæſt. 14. artic. 13. & quæſt. 19. artic. 8. vbi exponens illud axioma, *Cauſa ſecunda non agit, niſi mota à prima*, dicit, intelligendum eſſe, non de motione præuia, ſed de motione intrinſecè cooperante ipſi actioni, Et ſubdit: *Talis eſt autem cooperatio primæ cauſæ, de qua ſcriptum eſt, quòd attingit à fine vſque ad finem fortiter: diſponitque omnia ſuauiter, iuxta modum cuiuſque cooperans vnicuique.* Eadem eſt ſententia Scoti variis locis, *Scotus.* ſed præſertim in 4. diſt. 1. q. 1. ad vltimum, vbi ait, cauſam ſecundam non dici agere in virtute primæ, quia tunc aliquid recipiat ab illa, ſed quia habet ordinem inferioris ad illam: & ſubdit: *Ex his patet quod cauſa prima in cauſam ſecundam propriè dictam non eſt influentia noua, quæ ſit creatio alicuius inhærẽtis cauſæ ſecundæ, ſed influentia ibi eſt determinatus ordo iſtarum cauſarum in agendo effectum communem.* Idem ſentit Almain. tract. 1. Moral. capite primo, & Gregorius *Almain. Gregor.* in ſecundũ diſtinct. 28. quæſtione prima, articulo 3. ad 12. vbi declarat concurſum Dei conſiſtere ſolùm in partiali coefficientia Dei, quantum eſt ex eſſentiali ſubordinatione cauſæ ſecundæ ad primam: quod aduerto, quia ex alio capite ad actus bonos requirit ſpecialem Dei præmotionem, de quo aliàs: idem in 2. diſt. 34. ad 8. Capreolus etiam in ſecundo *Capreol. Gabriel.* diſtinct. 28. queſt. 1. articulo 3. ad 12. cont. 2. concl. vbi referens ſententiam Gregorij illam approbat, & dicit, *Concordat S. Tho. 1. 2. q. 109. ferè ſingulis articulis.* Gab. etiam in 2. d. 37. a. 3. dub. 2. Grego. imitatur. Alios referam ſect. ſeq.

XXII. *Ratio ſecundæ concluſionis.* Ratione probatur primò, quia per hunc concurſum actualem Dei per modum actionis, prout explicatus eſt, ſaluatur omnis dependentia eſſentialis, tũ cauſę ſecundę à prima in cauſando, tum actionis eius in fieri, tum etiam effectus in omni eſſe ſuo. Item ratione huius concurſus verum eſt, primam cauſam immediatè ac per ſe efficere omnia, & quicquid aliud de illa vt cauſante omnia, vel authoritate creditur, vel ratione probari poteſt: ergo ſuperuacaneum eſt quippiam aliud fingere. Antecedens ex dictis in priori aſſertione patet, & clariùs in ſolutionibus argumentorum. Conſequentia verò probatur, tum quia natura abhorret quidquid ſuperfluum eſt, teſte etiam Ariſtotele 1. de Cœlo capite quarto, & aliis locis: *Ariſtot.* tum etiam quia rationes præcedente ſectione factæ pro ſententia Durandi, probant, ſolam illam efficientiam primæ cauſæ eſſe coniungendam cauſæ ſecundæ ad actionem eius, quæ per ſe fuerit neceſſaria ad eſſentialem dependentiam omnis entitatis vel modi realis à primo ente: tum deniq; quia aliàs nullus eſſet ſtatus, ſed quacunque re poſita poſſet quis aliam adiungere: & ſicut pręter actualem concurſum requirunt alij motionẽ, alij cõplementum virtutis, poſſet aliquis illa tria poſtulare: & alius pro ſuo arbitratu poſſet quartum quippiam adiungere, vt per ſe ſatis conſtat.

XXIII. Secũda ratio eſt, quia nihil poteſt requiri vt principium per ſe, nec etiam vt conditio neceſſaria principij per ſe: ergo nullo modo: ergo concurſus primæ cauſæ vt ſic nihil requirit per modum principij, ſed ſolùm per modum actionis. Conſequentiæ ſunt claræ ex ſufficienti numeratione. Maior ſatis probata eſt refutando priorem ſententiam. Minor verò eodem ſeu proportionali diſcurſu demonſtranda eſt. Nam ſicut cauſa ſecunda in ſuo ordine poteſt eſſe completa in virtute agendi; ita requirit certas & determinatas conditiones neceſſarias in eodem ordine ad agendum, quas omnes habere ſupponimus, quando de neceſſitate concurſus primæ cauſæ præciſè diſputamus. Nam ſi quę illarum deſit, neceſſarium quidẽ erit, ſi cauſa illa operatura eſt, vt conditio illa priùs adiungatur per efficientiã primę cauſę, vel ſolã, vel cũ alia cauſa ſecũda: illa tamẽ neceſſitas nõ eſt

ex vi concurſus aut dependentiæ à prima cauſa; ſed ex peculiari defectu. Sicut ergo cauſa completa in virtute non indiget alio complemento virtutis, ita cauſa completa in conditionibus prærequiſitis ad agendum in ſuo ordine, nullam nouam conditionem prærequirit. Dicere autem præter eas conditiones nobis notas, quas cauſæ ſecundæ poſſunt per ſe, vel per alias ſecundas cauſas comparare, requirere quandam aliam occultam conditionem, quam ex ſolo influxu cauſæ primæ habere poſſunt; ſicut gratis dictum eſt, ita facilè contemnitur, quòd nulla authoritate, vel ratione alicuius ponderis vel momenti nitatur.

XXIV. *An & qualiter cauſæ ſecundæ à prima applicentur ad agendum.* Sed vlteriùs poſitiuè oſtendere poſſumus, nullam talem conditionem excogitari poſſe, diſcurrendo per illa quatuor, quæ in argumentis ſuprà factis tacta ſunt. Primò enim appellabatur hæc conditio *applicatio cauſæ ſecundæ ad agendum.* At nos ſupponimus applicationem omnem nobis notam iam factam: conſiſtit autem hæc applicatio, vel in aliqua motione locali, vel in actione vitali, ſeu animali, vt quando cauſa finalis applicatur per cognitionem, vel potentia motiua per appetitum. Quo fit vt, ſicut hæc applicatio conſiſtit in aliqua reali actione, ita eſſe non poſſit ſine efficientia cauſæ primæ, ordinariè quidem per cauſas ſecundas, extraordinariè autem per ſeipſam. At verò præter has, quænam alia eſſe poſſit applicatio? Nam ſi eſt realis efficiẽtia, erit realis motus vel mutatio cauſæ ſecundæ. Quem ergo terminum habet? Non localem, nec alterius generis extra qualitatem, vt per ſe notum videtur. Neque etiam eſſe poteſt qualitas aliqua: nam, ſi illa qualitas datur vt virtus agendi, iam non eſt conditio tantùm, ſed principium per ſe actionis, & redeunt rationes ſuperiùs factæ. Si verò datur vt nihil agat, impertinens eſt ad agendum: nec reddi poteſt ratio cur dicatur conditio neceſſaria. *Obiectio diſſoluitur.* Dices, eſſe neceſſariam, vt coniungat ſecundum agens primò, vt inſtrumentum principali cauſæ. Sed hæc & ſimilia, quæ verbis dici poſſunt, in re explicari non poſſunt, quia illa cõiunctio, neque eſt aliqua realis vnio, neque intimior præſentia, ſed ſolùm nouus quidam effectus, cuius officium & neceſſitatem ad actionem cauſæ ſecundæ inquirimus.

XXV. Nec verò dici poteſt, terminum illius mutationis, quæ applicatio dicitur, eſſe ipſammet actionem cauſæ ſecundæ, tum quia vna actio non eſt terminus alterius, vt ſequen. ſect. latiùs dicam: tum etiam quia illa applicatio eſt mutatio in ipſa cauſa ſecunda: actio verò eius ſępe eſt in paſſo: tum deniq; quia illa applicatio dicitur eſſe conditio præuia ad actionem: ergo & terminus eius eſt etiam præuius: ſicut ergo in cauſa ſecunda nihil eſt reale, quod talem mutationem terminare poſſit, ita neq; eſt talis applicatio, quæ ſit aliquid reale in ipſa præuium ad actionem.

XXVI. *Qualiter prima cauſa moueat ſecundam.* Alio modo appellabatur illa cõditio *motus quo cauſa prima mouet ſecundam ad agendum.* Et de hoc motu eodem diſcurſu inquiri poteſt quem terminum habeat, & conſequenter ad quam ſpeciem motus vel mutationis pertineat, quia neceſſe eſt omnem motum realem ad aliquid tendere, & in aliqua ſpecie eſſe: talis autem motus non eſt localis: quia non eſt neceſſe cauſas ſecundas localiter mutari quandocunq; agunt; de motu verò ad quantitatem certior res eſt: de mutatione autem ad qualitatem procedit eodem modo ratio facta de applicatione: præter hæc tamen nihil eſt quod per illum motum fieri poſſit, vt facilè patebit diſcurrendo per omnia genera entium. Nec verò poteſt ille motus per ſe terminari ad ipſammet actionem cauſę ſecundę, tum propter rationes factas de applicatione, tum etiam, quia aliàs iam ille motus non eſſet conditio ad illam actionem prærequiſita, ſed eſſet intrinſeca via ad illam actionem: quandoquidem illa actio dicitur eſſe proprius & immediatus terminus illius motus. Ex quo vlteriùs fiet, vt ſicut ille motus dicitur eſſe à ſola prima cauſa, ita & terminus eius, nam ab eadem cauſa eſt terminus à qua eſt via: ergo ſi actio cauſæ ſecundæ eſt intrinſecus terminus illius motus, erit à ſola cauſa prima; quod inuoluit apertam repugnantiam: quomodo enim eſt actio cauſæ ſecundæ, ſi eſt à ſola prima? Quòd ſi dicatur, actionem cauſæ ſecundæ non eſſe intrinſecum terminum illius motus, ſed potiùs extrinſecum ſeu remotum, neceſſariò aſſignandus erit alius terminus intrinſecus & proprius: nullum antem aſſignari poſſe, diſcurſus à nobis factus, ſufficiẽter oſtendit.

Tertiò vocabatur illa conditio *excitatio virtutis.* XXVII. *Virtus ſecũdæ cauſæ à prima quo modo excitetur.* Quæ ſi ponatur fieri per veram & realem actionem cauſæ primæ in ſecundam vel in virtutem eius, fiet per illam actionem aliqua mutatio in cauſa, de qua procedet tota argumentatio proximè facta. Quòd ſi non ſit illa excitatio per veram & realem actionem in cauſam ſecundam, iam nihil agitur in cauſa ſecunda, quod ſe habeat per modum principij, quod intẽdimus. Et prætereà explicandum ſupereſt illis authoribus ſuprà à nobis citatis, qui talem excitationem requirunt, quomodo excitatio virtutis fiat ſine actione, aut per denominationem, vt vocant, extrinſecam, & quæ ſit neceſſitas talis excitationis prouenientis à ſola cauſa prima, pręter omnem illam, quę eſſe poteſt prouenieus à cauſa ſecunda. Et, vt hoc ampliùs intelligatur, aduerto, excitationem potentię ad operandum, propriiſſimè inueniri in potentiis animæ: extendi tamen aliquo modo ad nonnullas virtutes naturales, quæ non agunt niſi priùs alterentur earum ſubiecta, vt piper non calefacit, niſi conteratur, & res odorifera ſæpe non mittit odorem, niſi priùs calefiat.

XXVIII. Hæc ergo alteratio præuia ſolet dici excitatio virtutis per metaphoram: re tamen vera eſt aut complementum virtutis per qualitatem additam, aut applicatio vel diſpoſitio agentis, vt ex ſe emittere poſſit vaporem, vel exhalationem aliquam, qua mediante agit, vt dum res odorifera per calefactionem rareſit, faciliùs poteſt exhalare odorem, & ſic de aliis. Excitatio autem cauſæ primæ non poteſt eſſe ſimilis huic naturali per alterationem præuiam, quia nec conplementum virtutis eſt ſemper neceſſarium in cauſa ſecunda, vt oſtenſum eſt, neq; etiam diſpoſitio aliqua materialis: nam in multis cauſis ſecundis neceſſaria non eſt, vt eſt euidens in igne calefaciente, Sole illuminante, & Angelo mouente cœlum, & vbi eſt neceſſaria, per alias cauſas ſecundas fieri ſolet, nec pertinet ad ſubordinationem cauſæ ſecundæ, reſpectu primæ.

XXIX. Excitatio autem potentiarum animę duobus modis fit. Vno ab obiecto, vel in genere efficientis, vt in potẽtiis cognoſcitiuis, vel in genere finis, vt in appetitiuis. Et hoc genere excitationis etiam eſt per ſe notum, primam cauſam non excitare ſecundam ex vi generalis concurſus, quia multæ cauſæ ſecundæ non ſunt capaces obiectiuæ excitationis: quæ verò capaces ſunt, non ſemper mouentur à cauſa prima vt ab obiecto. Neq; etiã cauſa prima ex ſuo generali munere habet applicare obiecta excitãtia niſi cõcurrendo

rendo cum cauſis ſecundis. Ad opera verò gratiæ excitat quidem Deus homines peculiari modo, veruntamen illa excitatio non pertinet ad concurſum cauſæ primæ, ſed ad ſupplendam, vel iuuandam imperfectionem alicuius cauſæ ſecundæ: de quo genere diuinæ excitationis peculiariter diſputant Theologi in materia de gratia. Alio modo fit excitatio circa potentias animæ per quandam efficientiam quaſi moralem, per naturalem ſympathiam quam habent ex eo, quod in eadem eſſentia animæ radicantur, cũ ſubordinatione inter ſe, quæ etiam dici ſolet motio, vel applicatio vnius potentiæ per aliam: quo modo potentia motiua exiſtens in muſculis excitatur vel applicatur per appetitum, & voluntas dicitur hoc modo mouere omnes animæ potentias. Sed neque hoc genus excitationis habet locum in cauſa ſecunda reſpectu primæ, tum quia intrinſecè includit vitalem modum operandi, tum etiam, quia requirit coniunctionem facultatis mouentis & motæ in eodem radicali principio. Atque ita videntur excluſi omnes modi excitationis, quos poſſumus nos explicare aut aſſequi: fingere autem aliquem alium ineffabilem, eiuſque fidem petere, cùm nec Chriſtiana fides illum doceat, nec ratio aut neceſſitas illius reddatur, ab omni ratione alienum eſt.

XXX. *Obiicitur quidam modus, quo Deꝰ applicare dicitur cauſas ſecundas.* Dicere verò quis poteſt, reperiri inter cauſam primam & ſecundam, quandam ſympathiam ortam nõ ex radicatione potentiarum in eadem eſſentia, ſed ex eſſentiali ſubiectione cauſæ ſecundæ ad primam, & ſupremo dominio primæ in ſecundam. Conſiſtere autem poteſt huiuſmodi ſympathia in hoc, quòd volente Deo vt cauſa ſecunda operetur, ſtatim neceſſaria conſecutione cauſa ſecunda agit, non quia in ſe aliquid recipiat ex vi illius voluntatis, ſed quia ſtatim illi obedit agendo, ſicut potentia motiua obedit appetitui. Per hanc ergo voluntatẽ dici poteſt Deus applicare, mouere, vel excitare cauſam ſecundam ad agendum. Et quia illud velle Dei interuenit ſemper in concurſu cum cauſa ſecunda, ideò prima cauſa dicitur concurrere excitando cauſam ſecundam. Veruntamen hic dicendi modus, ſiue ſit verus, ſiue falſus, non pertinet ad præſentem quæſtionem: hîc enim ſolùm agimus de concurſu externo & tranſeunte: illa autem excitatio tali modo explicata ſolùm fit per velle internum. Item ex vi illius voluntatis nihil in ſe recipit cauſa ſecunda per modum principij, vel conditionis neceſſariæ ad agendum, de quo nunc agimus. Ergo eo modo quo nunc diſputamus, nulla excitatio fit in cauſa ſecunda ex vi ſolius concurſus cauſæ primæ. An verò ille modus excitationis verus ſit, quia punctus eſt difficilis, & neceſſarius ad complementum huius materiæ, in ſectione quarta explicabitur.

Quartò dicebatur illa conditio neceſſaria, *Determinatio cauſæ ſecundæ per effectionem primæ.* Hæc autem non eſt probabilior, quàm reliquæ, & generatim argumentando, ſi hæc determinatio dicitur fieri per veram actionem primæ cauſæ in ſecundam, redeunt argumenta ſuprà facta, quòd illa actio inferat mutationem in cauſam ſecundam, cuius mutationis nullus terminus aſſignari poteſt. Specialiter verò, hæc neceſſitas talis prædeterminationis nulla eſt in cauſis ſecundis naturaliter agentibus, quia illæ natura ſua ſunt determinatæ ad vnum: quam quidem determinationem acceperunt à Deo non per cõcurſum ſed per influxum & conſeruationem talis naturæ.

D.Thom. Quo ſenſu loquitur Diuus Thomas 1. par. quæſt. 105. art. 1. ad 3. Formaliter verò hanc determinationem

A habent tales cauſæ ab intrinſeca natura. Vnde ſub hac conſideratione dici ſolet, cauſam ſecundam determinare concurſum primæ ad ſpeciem actionis, potiùs, quàm determinari ab illa, vt videtur loqui Diuus Thomas in 2. diſtin. 1. quæſt. 1. art. 4. in corpore. & ad tertium, & 1. contra Gentes cap. 66. ratione 5. vbi dicit; *Secunda agentia ſunt quaſi particulantes & determinantes actionem primi agentis.* Et ſumitur ex Dionyſio capite 4. de diuinis nominibus, dicente, Dei actionem ex ſe eſſe indifferentem; variari autem ex diuerſitate ſubiectorum & cauſarum. Dicuntur autem cauſæ particulares determinare concurſum, nõ quia ad hoc efficiant aliquid præuium: quid enim poſſunt? Neque quia Deus voluntate ſua illum determinet, quod declarabimus ſectione quarta, ſed, quia hæc cauſa natura ſua poſtulat hunc concurſum potiùs, quàm alium. Deus autem ſeſe accommodat naturæ vniuſcuiuſque: & ideò etiam dici ſolet hæc determinatio, vt eſt à cauſa ſecunda, eſſe in genere cauſæ materialis. In his ergo cauſis naturaliter agentibus non eſt neceſſaria illa cõditio preuia, quæ prædeterminatio dicebatur. Quòd ſi interdum hæc na-

D.Dionyſ.

B turalia agentia propter vim agendi vniuerſalem habent indifferentiam aliquam in facultate agendi res ſpecie diuerſas, naturaliter ac phyſicè loquẽdo, ſemper determinantur ad vnum effectum in ſpecie vel ex ſe, vel ex concurſu aliarum cauſarum, aut materialis aut coefficientium, vt ſuprà diſput. 18. ſect. 1. declaratum eſt.

Denique etiamſi demus (quod probabile eſt) quoad ſingularitatem actionis vel effectus determinari cauſam ſecundam à prima, vt Nominales affirmant, & in ſuperioribus nobis probabile viſum eſt: non oportet fingere, illam determinationem fieri per aliquam actionem cauſæ primæ in ſecundam, addendo nimirum aliquid virtuti eius. Imò vix poteſt hoc modo intelligi, quia etiam illud additum de ſe erit indifferens ad plura indiuidua ſimilia facienda: nulla enim res, quæ in aliqua ſpecie vim habet actiuam, determinatur ex ſe ad vnum tantùm indiuiduum efficiendum, vt patet diſcurrendo per omnes virtutes naturales. Si quis autem velit peculiariter excipere hanc entitatem, vel virtutem quam cauſa prima addit ſecundæ, gratis id

XXXI. *Quomodo ſecunda cauſa ad indiuiduũ effectũ à prima determinetur.*

C aſſeret, & ſine cauſa multis implicabitur difficultatibus. Oportebit enim fateri, quoties variatur actio agentis naturalis diuerſis temporibus, vel circa diuerſa ſubiecta, variari etiam illas entitates prædeterminatiuas, quas in ſe recipit cauſa ſecunda à prima. Et ſimiliter ſi ignis ſucceſſiuè calefacit, continuè etiam aliquid debet in ſe recipere & pati, quo determinetur ad illam ſucceſſiuam actionem. Deniq; vel ſuperfluus eſt ille modus determinationis, vel fatendum erit, facultatem naturalem eſſe ſufficientem de ſe ad ſpecificam rationem effectus; non verò ad ſingularitatem eius: illud verò additũ dare vim ad ſingularitatem, quod eſt ũintelligibile, cùm in effectu prout in re fit, ſpecifica & ſingularis ratio non diſtinguantur.

XXXII. Dicendum eſt ergo, illam determinationem ſufficienter fieri per voluntariam præfinitionem diuini concurſus. Itaque ignis, verbi gratia, indifferens eſt ad hunc vel illum calorem faciendum, non quidem negatiuè ſeu priuatiuè, id eſt, quia ad neutrum habeat completam virtutem in ſuo genere, ſed poſitiuè, quia ad vtrumq; eſt ſatis potens in ratione cauſæ proximæ, & ad neutrum determinatus: Deus autem ſua voluntate ſtatuit cũ illo concurrere ad hunc

potiùs

potiùs quàm ad alium: & hoc ſatis eſt vt ab igne procedat hic effectus numero potiùs quàm alius. Non eſt ergo neceſſaria talis conditio prædeterminans, quæ ſit res aliqua recepta in ipſa cauſa ſecunda.

XXXIII. Ex his autem quæ de naturalibus agentibus diximus, colligitur, huiuſmodi conditionem multò minùs eſſe neceſſariam in cauſis ſecundis liberis, ex vi ſubordinationis & dependentiæ eſſentialis cauſæ ſecundæ à prima. Nam eiuſdem rationis eſt quoad hoc dependentia cauſæ liberæ ac neceſſariæ à prima cauſa. Vnde ſi in cauſa naturaliter agente ſufficienter ſaluatur illa dependentia per concurſum, qui in actione conſiſtit, etiam ſaluabitur in cauſa libera. Nec verò ob peculiarem modum agendi cauſæ liberæ, eſt in ea talis conditio neceſſaria, quia licet voluntas, verbi gratia, quæ eſt potentia libera, ſit ex ſe indifferens, poſitis omnibus requiſitis, ad agendum & non agendum, tamen re vera eſt tam potens ad agendum, ac ſi non haberet alteram facultatem: & è conuerſo tam potens eſt ad non agendum, ac ſi nihil aliud poſſet. Itaq; ad vtrũq; & ad ſingula habet plenam poteſtatem: ergo ſicut alia agentia per poteſtatem quam habent ad vnum, poſſunt illud exequi cum communi concurſu abſque illa præuia conditione prædeterminante: ita agens liberum, per poteſtatem quam habet ad plura, poteſt cum communi concurſu aliquod eorum exercere (loquimur de actibus intra ordinem naturę contentis) abſque illa conditione. Tantumq; abeſt vt peculiaris conditio & indifferentia libertatis ad hoc obſtet, vt potiùs in hoc ſit poſita eius excellentia & dominium in ſuam actionem.

XXXIV. Vnde, cùm dicitur, facultatem indeterminatam non poſſe determinatum actum vel effectum efficere, ad ſummum habet locum in potentia ita indifferente ad plura, vt ſit per ſe incompleta & inſufficiẽs ad ſingula, quæ vt ſic magis eſt indifferentia paſſiua & imperfecta, quàm actiua & perfecta: propter quod talis indifferentia dici ſolet negatiua. At verò, quando potentia eſt indifferens per completam vim ad vtrumque oppoſitorum, & per dominium in ſuum actum, optimè poteſt, quamuis in actu primo ſit indeterminata & indifferens, determinatum effectum ſeu actum ſecundum efficere, ſeſe ad illum determinando. Hæc enim eſt propria vis & poteſtas eius, à qua habet quòd libera ſit. Sicut etiam diuina voluntas eſt indifferens ad plura obiecta vel effectus creatos, & ipſa ſe determinat ad aliquod eorum: huius enim efficaciæ & dominij participationem accepit voluntas creata, quamuis longè imparem in perfectione & modo. Nam increata voluntas eſt indifferens ad plura obiecta extra ſe, non verò ad plures actus volendi, vel nolendi: voluntas autem creata, ẽt ad plures actus eſt indifferens. Deinde increata voluntas determinatur ſine nouo actu illi addito: creata verò per nouum actum. Ac deniq; voluntas increata nõ pendet ab alio in ſua determinatione: creata verò pendet ſaltem à concurſu primæ cauſæ: cum eo tamen, ſicut poteſt velle ea quæ ſibi proportionata ſunt, ita & ad ea ſe determinare.

XXXV. *Prædeterminatio phyſica cauſam liberam neceſſitaret, & quoad exercitium, & quoad ſpecificationem.*

Vnde vlteriùs addo, illam conditionem, quę prędeterminatio dicitur, non ſolùm non eſſe neceſſariam cauſæ liberæ ob peculiarem modum agendi eius, verùm etiam illi ob eam cauſam repugnare, ſi liberè quoad exercitiũ & ſpecificationem operatura eſt: nã vſus libertatis quoad vtramq; partem per talem prædeterminationem impediretur. Quod primò declaratur in indifferentia quoad ſpecificationẽ

A actus, nam cùm ſola prima cauſa dicatur efficere hãc prædeterminationẽ, volũtas tantùm eſt in potentia paſſiua ad illam: vnde reſpectu illius non eſt libera, ſed eſt paſſiuè, ſeu negatiuè indifferens, ſicut materia ad alias formas: nam in potentia paſſiua vt ſic, nõ eſt libertas, vt ſuprà oſtendimus. Nõ eſt ergo in poteſtate actiua & libera voluntatis vt hanc vel illam determinationem recipiat: cùm ergo ad vnum tãtũ actum determinetur, illum poteſt efficere & non alium, quia nec poteſt illum efficere niſi ad illum determinetur, neq; ẽt poteſt efficere vt ad alium determinetur: ſed hoc eſt in ſola voluntate extrinſeci agẽtis. Ergo nunquã eſt proximè & actiuè indifferẽs ad plures actus, ſeu quoad ſpecificationem actus. Patet hæc vltima cõſequentia, quia voluntas ante receptã hanc prędeterminationem ad neutrum actũ eſt perfectè & actiuè indifferens, quia ſi illa prędeterminatio eſt neceſſaria, ſine illa non eſt completa vis agendi cum omnibus prærequiſitis ad agendum, ſicut ad libertatem neceſſarium eſt.

XXXVI. Neque etiam eſt in manu voluntatis habere hanc determinationem, vel vnam potiùs quàm aliã: quid B enim ad hoc faciet, cùm facere nihil poſſit niſi prædeterminata? Vel ſi recipit determinationem ad volendum malum obiectum, cur ei imputabitur, quòd non recipiat determinationem ad nolendum illud? Neque enim illi poteſt imputari propter aliquem priorem actum, tum quia fieri poteſt vt nullus præceſſerit; tum etiam quia ille fieri non potuit ſine alia prædeterminatione, de qua eadem redit difficultas. Neque etiam poteſt imputari propter priuationem alicuius actus, tum quia nec prædeterminatio ad illum actum eſt in poteſtate eius, & conſequenter nec carentia actus poteſt illi imputari; quia in vniuerſum prima radix non operandi in voluntate, etiam poſitis aliis prærequiſitis, eſt, quia non accipit hanc prædeterminationem: nam ſi illam reciperet, operaretur. Tum etiam, quia non ſemper ad actum malum poſitiuum antecedit carentia prioris actus debiti, ſed ſimul dum vnus eligitur, alius omittitur. Ac denique in eo progreſſu non eſt procedendum in infinitum, ſed ſiſtendum in aliquibus actibus primis, quorum vnum voluntas voluntariè efficit, alium omittit. Et in illis explicari non poteſt, quo modo prædeterminatio C paſſiua ad vnum potiùs quàm ad alium ſit in poteſtate voluntatis. Si ergo talis prædeterminatio neceſſaria eſſet, tolleretur indifferentia quoad ſpecificationem actus.

XXXVII. Atque inde vlteriùs concluditur, tolli etiam quoad exercitium actus. Nam, vt declaratum eſt, ſi prędeterminatio illa eſt neceſſaria, ante illam receptam non eſt in poteſtate actiua & libera voluntatis talẽ actum exercere; quia nondum eſt potentia proxima, id eſt completa, & cum omnibus prærequiſitis ad agendum, etiam eſt poteſtas actiua remota (vt ita dicam) quia non eſt in poteſtate voluntatis aliquid facere, quo illa conditio, ſeu prædeterminatio adhibeatur, ſed ſolùm eſt in potentia paſſiua ad illam; quæ non ſufficit ad libertatem: quæ omnia ſatis declarata & probata ſunt. Rurſus poſita in voluntate illa conditione, quæ prædeterminatio dicĩt, fieri non poteſt quin ipſa exerceat actum; nec põt reſiſtere determinationi, ſeu motioni eius: ergo nũquam habet poteſtatẽ exercendi, & nõ exercendi actum: ergo tollitur indifferentia quoad exercitium, quæ in hac poteſtate conſiſtit. Antecedens certum eſt in ea opinione quam impugnamus: nam hęc prędeter-

determinatio dicitur pertinere ad actualem concurſum Dei. Vnde ſicut impoſſibile eſt Deum concurrere cum voluntate, & ipſam non operari, ita impoſſibile eſt voluntatem recipere illam prædeterminationem & non prodire in opus. Et ex ipſo nomine prędeterminationis id cōſtat: nam ſi poſt receptam prædeterminationem poteſt voluntas non operari; ponamus non operari: ergo tūc adhuc manet indifferens ad operandum, & non operandum: ergo indiget prædeterminatione vt operetur, & falſum erat accepiſſe prædeterminationem.

XXXIIX. Fortaſſe quis dicet, poſt acceptam prędeterminationem poſſe quidem voluntatem non operari, nolet tamen admittere, de facto non operaturam quia licet poſſit, nunquam ita ſe gerit. Sed hoc friuolum eſt, & non conſequenter dictum. Primò quidem, quia ſi poteſt vera poteſtate quæ ad libertatem ſufficiat, vnde affirmari poteſt illam poteſtatem nunquā exerceri? Secundò, quia tam eſt neceſſaria connexio inter illam prædeterminationem & operationem, vt naturaliter impoſſibile ſit hāc ſeparari ab illa, imò & ipſi aiunt implicare contradictionem, ſicut eſſe ſimul determinatum & indeterminatum reſpectu eiuſdem, vel agens mouere & paſſum non moueri: ergo non eſt in voluntate poteſtas ad reſiſtendum actiuitati huius prædeterminationis, quia non eſt in ea poteſtas ad impoſſibile: ergo falſum eſt, poſita prædeterminatione poſſe non operari. Tandem, quia ſi voluntas poteſt non velle id, ad quod prædeterminatur, vel id eſt, quia poteſt habere actum oppoſitū. Et hoc non, vt patet ex probatione prioris partis, quia iam id ſpectat aliquo modo ad indifferentiam quoad ſpecificationem. Vel id eſt, quia poteſt ſuſpendere actum: & hoc etiam non, quia non poteſt voluntas reſiſtere efficacitati illius prædeterminationis. Neq; illa ſubditur vſui libertatis, ſed illam potiùs ſibi ſubdit: ergo neutro modo eſt in voluntate illa poteſtas, & conſequenter nec libertas quoad exercitium.

Reſponſio aliquorū ad noſtras rationes refutatur.

XXXIX. Quod etiam confirmatur ex definitione potentiæ liberæ ſuprà tradita, ſcilicet, de ratione illius eſſe vt poſitis omnibus prærequiſitis ad agendum, poſſit agere & non agere: nam in præſenti vna conditio neceſſaria eſſe dicitur prædeterminatio facta à prima cauſa, qua poſita non poteſt voluntas agere & non agere, ſed agere tantùm: ergo ſine libertate quoad exercitium, & ex neceſſitate agit. Nec refert quod illa neceſſitas ſit ex ſuppoſitione, nam illa ſuppoſitio eſt antecedens omnem vſum libertatis, & ab extrinſeco proueniens, vt ſatis declaratum eſt: talis autem ſuppoſitio ſi neceſſitatem inferat, inducit neceſſitatem ſimpliciter & tollit libertatem: iuxta doctrinam Anſelmi & aliorum in ſuperioribus declaratam. Ideòque meritò dixit Scotus in 4.d.49. quæſtione ſexta, §. Dico ergo, libertatem voluntatis tolli, ſi ab aliquo habitu inhærente prædeterminetur ad vnum: nomine autem habitus intelligēdū eſt quidquid per modum principij, ſeu actus primi antecedit actum ſecundum, nam de quolibet huiuſmodi eadem eſt ratio.

XL. Vnde tandem poteſt vtraque pars ita confirmari, quia voluntatem de ſe indifferentem ad plura, phyſicè & intrinſecè determinari ad vnum eorum, nihil aliud eſt quàm velle illud: ergo nec poteſt talis prædeterminatio eſſe prærequiſita ad volendum, nec poteſt omnino ab extrinſeco prouenire à ſola cauſa prima: quia velle non eſt in nobis ſine nobis; & A licet daremus de potentia abſoluta id fieri poſſe, ſaltem non poſſet fieri vt illud velle eſſet liberum, ad quod voluntas merè paſſiuè ſe haberet. Antecedens probatur, quia in voluntate nihil eſt niſi aut actus ſecundus, aut primus, neque inter hæc poteſt excogitari medium: neque ab Ariſtotele, aut alio Philoſopho inuentum eſt: ergo vel illa prædeterminatio eſt actus ſecundus: & illum appellamus velle, ſub quo & nolle, & ſimiles actus comprehendimus. Vel eſt actus primus, & ſic aut ſubditur vſui voluntatis, & ita non prædeterminat illam, vt verum eſt de omnibus habitibus in voluntate exiſtentibus, aut ſubdit illam ſibi, ſuæq; neceſſariæ efficacitati, & ita impedit vſum libertatis eius. Adde inauditum eſſe in voluntate actum primum, qui non ſit habitus eius: nullaque ratione declarari poſſe ad quid talis actus primus neceſſarius ſit, præſertim in ordine naturalium actuum, vt nunc loquimur.

Video offerri hoc loco occaſionem tractandi quamplures difficultates ad libertatem arbitrij pertinentes, præſertim illas quæ apud Theologos de diuina præſcientia, prædefinitione, prædeſtinatione, B & gratia, & de illa maximè quæ in efficaci auxilio conſiſtit, diſputantur. Sed iam pręmiſimus, hoc loco nihil nos agere de actionibus ſupernaturalibus, nec de efficacia gratiæ, ſed ſolùm de generali concurſu primæ cauſæ cum ſecundis: ad quem negamus illam prædeterminationem eſſe neceſſariam, aut in cauſis liberis poſſe in concordiam redigi cum vſu libertatis earum. Nihilominùs tamen verum eſt Deum habere æternam præſcientiam omnium quæ in tempore fiunt: quia non fiunt ſine ipſo agente, & ipſe non agit niſi quæ cognoſcit, quia per intellectum operatur: non cognoſcit autem quicquam ex tempore, ſed ex æternitate: ea autem cognitio non requirit Phyſicam prædeterminationem cauſarum, ſed æternam præſentiam omnium quæ in tempore ſunt. Similiter verum eſt, Deum poſſe ſua voluntate æterna prædefinire effectus ſuę prouidentię conſentaneos: poſſe item voluntates hominum mouere quo vult, & quando & quomodo vult: atque ita poſſe etiam & ſępè conferre hominibus auxilia efficacia gratię iuxta menſuram voluntatis ſuę: ſed hęc non pertinent ad concurſum C generalem. Quomodo autem fiant, ad ſupernaturalia Theologicę myſteria pertinet. Id vnum credimus ad ea omnia non eſſe neceſſariam prędeterminationem Phyſicam liberi arbitrij, neque aliquid ſimile quod arbitrij lędat libertatem: ſed de his aliàs.*

XLI.

In opuſculis de hac re.

XLII. Quintò dicebatur illa conditio neceſſaria propter ſubordinationem cauſæ ſecundæ ad primam, quaſi non poſſit vera ſubordinatio intelligi ſine aliqua impreſſione (vt ſic dicam) cauſæ primæ in ſecundam, quæ ſit quaſi vſus eius. Veruntamen argumenta facta ſub nomine motionis, applicationis, &c. procedunt de quacunque reali impreſſione, aut quauis alia voce ſignificetur. Deinde quòd ad ſubordinationem nihil hoc deſeruiat, ita oſtendo. Nam ſubordinatio inter cauſam ſecundam & primam duplex intelligi poteſt. vna eſt radicalis, ſeu aptitudinalis: quæ in hoc tantùm conſiſtit, quod cauſa ſecunda non eſt apta ad agendum niſi dependenter à cauſa prima. Radix autem huius ſubordinationis ex parte ipſius cauſæ ſecundę eſt dependentia eſſentialis quam habet à Deo in ſuo eſſe. Ex parte verò cuiuſcunq; effectus vel actionis quæ poteſt manare à cauſa ſecunda, radix eſt eſſe ens per participationem,

Num ſine prædeterminatione Phyſica ſtet ſubordinatio cauſæ ſecundæ ad primā.

tionem, quod non poteſt eſſe niſi ab ente per eſſentiam. Ad hanc igitur ſubordinationem, eſt quidem neceſſaria illa actio cauſę primæ in ſecundã, qua dat & conſeruat illi eſſe & virtutem agendi: illa verò ſufficit, neq; eſt alia per ſe neceſſaria: quia ex vi huius poſita eſt tota radix & cauſa illius ſubordinationis in actu primò. A

XLIII. Alia verò eſt ſubordinatio in actu ſecũdo. Quòd autem hæc etiam non requirat nouam actionem, qua cauſa prima conferat ſecundæ aliquid per modũ principij actualis, vt vocant, duobus modis oſtendo. Prior eſt, quia hęc actualis ſubordinatio non eſt denominatio intrinſeca in cauſa ſecunda, per ſe loquẽdo. Quod patet, quia ſolùm in hoc conſiſtit, quod cauſa ſecunda pendeat à prima in agendo: ſi ergo ipſum agere vt ſic non eſt denominatio intrinſeca in cauſa agente, dependentia in ipſo agere vt ſic non erit denominatio intrinſeca, ſed extrinſeca, in hoc conſiſtens quòd ipſamet actio cauſæ ſecundæ pendet eſſentialiter à prima cauſa tanquam à primo ac pręcipuo fonte ſui eſſe: ergo vt ſecunda cauſa quatenus actu agens eſt, eſſentialiter ſubordinetur primę, nõ eſt neceſſe vt aliquid nouũ per modum principij B in ſe recipiat, quia ſecundum hanc rationẽ non ſubordinatur vt recipiens, ſed vt agens: ergo ſubordinatio hæc poſita eſt in ipſa actione, quatenus eſſentialiter pendet à prima cauſa.

XLIV. Secundò idem declaratur, nam licet admittamus cauſam primã aliquid efficere in ſecundam per modum principij, adhuc cauſa ſecunda, vt affecta toto illo principio præciſè cõcepto, eſt ſubordinata cauſæ primæ ſolùm in actu primo: ergo in actione oportet vt actualiter ſubordinetur per nouam dependẽtiam in agendo, vt in ſuperiorib. probatum eſt: ergo ſubordinatio actualis agentis vt agens eſt, non cõſiſtit in illa præuia actione, quę tantùm ad conſtituendum vel complendum actum primum pertinet, ergo, quamuis ſupponatur conſtitutum ſine illa actione, per ſolam effectionem & conſeruationem cauſæ ac virtutis eius, adhuc manebit integra ſubordinatio actualis in agendo.

XLV. Tertiò declaratur hoc ipſum exemplis: nam calor, verbi gratia, ſubordinatur formæ ignis in agendo ignem, non quia aliquid in ſe recipit à forma, dum agit, præter ſuam entitatem, ſed propter dependentiam actionis ab illis duobus principiis ita inter ſe conſtitutis vt vnum ſit ſub altero, id eſt vt ſit inferius illo, & poſterius illo, & pendens ab illo. Similiter in ſupernaturalibus ſacramentum, verbi gratia, baptiſmi eſt ſubordinatum Chriſto in agendo, non quia in actuali actione aliquid in ſe recipiat, iuxta probabiliorem opinionem. Et ſimilia exempla multa facilè poſſent inueniri. Igitur neq; ex vi ſubordinationis neceſſe eſt, aut fieri poteſt, vt concurſus primę cauſę cõſiſtat in aliquo, quod per modum actus primi detur cauſę ſecundæ in ipſa actuali actione.

Satisfit aliarum opinionum fundamentis.

XLVI. Ex iis quæ diximus, probando noſtram ſententiã, virtute reſponſum eſt ad fundamenta contrariæ ſententiæ: vt tamen declaremus quo ſenſu intelligẽdæ ſint grauium authorum locutiones; & quomodo cum ſolo concurſu conſiſtente in actione ſaluentur locutiones illæ ac denominationes, neceſſarium erit ad ſingula ſigillatim reſpondere.

Exponitur axioma illud, Cauſa ſecunda non agit, niſi mota à prima.

Ad primum ergo dicitur primò, axioma illud, *Cauſa ſecunda non agit, niſi mota à prima*, intellectum in ea proprietate, quòd cauſa, præter ſuum eſſe, & omnem virtutem agendi connaturalem quam habet, indigeat nouo motu vero ac reali in ipſa recepto vt agat, falſum eſſe, vt probatum eſt. Neque inuenitur in eo ſenſu ab Ariſtotele alicubi traditum. Vnde etiam eſt falſum, in illo principio ſic intellecto fundari, vel reductionem omnium motuum ad primum motorem, vel omnium entium ad primum ens. Nam illa argumentatio fundatur, vel in phyſica experientia & ordine ſenſibilium motuum, vel in proportionali dependentia omnium effectuum à ſuis cauſis, nõ verò in illa occultiſſima præmotione, nulla ratione fundata. Itaque diſcurſus Phyſicus Ariſtotelis fuit, omne quod mouetur ab alio moueri; omneſque motus inferiorum corporũ aliquo modo reduci ad motum cœli: cœlum autem ipſum moueri ab alio: atque ita cùm non procedatur in infinitum, ſiſtendum eſſe in aliquo primo motore. Diſcurſus autem Metaphyſicus proportionalis erit, omne ens quòd non eſt à ſe, manare ab alio: & illud aliud, ſi non ſit à ſe, rurſus eſſe ab alio, cùmque non poſſit procedi in infinitum ſiſtendum eſſe in ente à ſe. Et proportionali modo poterit diſcurſus fieri inter agentia vt ſic, ex vi eſſentialis depẽdentiæ à nobis explicatę: nã quod nõ eſt agens à ſe, reducendũ eſt in aliud in quo nitatur in agendo, donec ſiſtatur in aliquo quod à ſe ſit agens, & in nullo alio nitatur. Denique fieri poteſt diſcurſus naturalis ex ſenſibilibus motibus corporum vniuerſi, per quos res iſtæ corporeæ ita applicantur ad agendum vel patiendum, ſicut neceſſe eſt ad conſeruationem vniuerſi: nam hoc eſt ſignum, hæc omnia ab vno ſupremo principe gubernari. Illa ergo propoſitio in dicto ſenſu nec vera eſt, neq; ad prædictas reductiones neceſſaria. XLVII

Continet igitur illa propoſitio Metaphoram & Analogiam quandam ſumptam ex artificialibus inſtrumentis, vt probè notauit Fonſeca libro quinto, C Metaphyſicor. capite ſecundo, quæſtione nona, ſectione ſecunda. Nam quia videmus hæc ſenſibilia inſtrumenta, quæ à nobis in agendo pendent, & nobis ſubordinantur, non agere niſi mota à nobis, ideò ad explicandam ſubordinationem & eſſentialem dependentiam in agendo cauſarum ſecundarum à prima, dicuntur cauſæ ſecundæ non agere niſi motæ à prima. Proprius autem ſenſus eſt, illas non agere niſi adiutas à prima, vel (quod idem eſt) vt cooperantes primę. Adde præterea neceſſarium eſſe, vt cauſa ſecunda habeat eſſe datum & conſeruatum à prima. Et hic continuus influxus ipſius eſſe, vel virtutis actiuæ poteſt dici quaſi continua quędam motio ipſius cauſæ ſecundæ à prima. Rurſus, ſi cauſa ſecunda indigeat aliqua noua applicatione locali, aut excitatione vitali ad agendum, illam etiam habet à cauſa prima, vel per cauſas ſecundas operante, vel interdum ab ea ſola: ſæpè enim ita operatur, non ex vi generalis concurſus, ſed ex aliqua peculiari prouidentia. Quo ſenſu loquitur Scriptura in teſtimoniis ibi citatis, quæ proinde nõ ſunt ad rem. Atque hoc etiam ſenſu verificari aliquo modo poteſt, cauſam ſecundam nõ agere niſi motam: nam ſi eſt ſpiritualis, agit præuia actione XLVIII.

Vnde ducit originem locutio de motione ſecundarum cauſarum à prima. Fonſeca.

actione immanente quam in ſe recipit, & ita mutatur: ſi verò ſit corporalis, indiget propinquitate locali, quam recipit per aliquem motum, vel qui tunc ſit, vel qui anteà præceſſerit. Vnde aliqui ex authoribus citatis, præſertim Auguſtinus, non dicunt cauſas ſecundas moueri dum agunt, vel moueri ad agendum, ſed omnem cauſam ſecundam ita eſſe actiuam, vt etiam paſſiua ſit, & mobilis aliquo motu: in quo non explicant aliquam conditionem, quam tales cauſæ requirant ad agendum, ſed imperfectionem & potentialitatem quam natura ſua habent. Quod etiam eſt ſatis vt intelligamus deueniendum eſſe ad aliquam cauſam, quæ ita agat vt nihil pati poſſit.

Exponitur hæc locutio, Cauſa ſecunda applicatur à prima ad agendum.

XLIX. AD ſecundum, ita eſt explicanda illa propoſitio: *Cauſa ſecunda applicatur à prima*, ſicut illa, *Mouetur ad agendum*. Et quidem Diuus Thomas, qui maximè videtur illa locutione vſus 1. part. quæſt. 105. a. 5. inprimis ipſam vocem corrigit, quia non ſimpliciter appellat cauſam primam *applicantem*, ſed *quaſi applicantem* ſecundam. Deinde ibi non meminit alterius concurſus vel motionis, ſed tantùm illius applicationis. Vnde quod in 1.2. vocauit auxilium Dei mouentis, in prima parte appellauit applicationem primę cauſæ. Et vtrumq; nihil aliud eſt quam ipſe actualis concurſus, ne dicamus Diuum Thomam hunc aut ignoraſſe, aut tacuiſſe, quod & per ſe eſt abſurdum, & repugnat eidem Diuo Thomę dicto articulo quinto ad ſecundum, vbi ex illa applicatione concludit, vnam & eandem eſſe actionem primæ & ſecundæ cauſæ: quod ſolùm eſt verum propter concurſum per modum actionis, vt ſequenti ſectione declarabitur.

L. Ipſe ergo actualis & immediatus concurſus actionis, ſicut per translationem dicitur motio, ita etiam dicitur applicatio, vt ſignificetur dari à prima cauſa vt à ſuperiori, & ab ea dirigi & ordinari ad fines à ſe intentos, quod eſt quoddam applicationis genus. Et hoc probat ratio tacta in illo ſecundo argumento, & nihil aliud. Magiſque intelligetur ratio illius vocis ſeu applicationis, ſi diſtinxerimus duplicem applicationem, aliam præuiam vt conditionem requiſitam, de qua non poteſt illud intelligi, vt oſtenſum eſt: aliam vocare poſſumus actualem ſeu formalem, intimè incluſam in ipſa actione: ſic enim, qui actionem inchoat, dicitur tunc ſe applicare ad actionem: quæ applicatio non eſt aliud, quam exhibitio illius actionis: hoc ergo modo vocatur applicatio ipſe concurſus primæ cauſæ: tamen illa applicatio nō eſt à ſola prima cauſa, ſed etiam à ſecunda, adiuuante prima, & ſub hac ratione etiam applicante. Sub hac enim ratione applicationis ſignificatur actio ſecundum primam emanationem à ſuo agente: & ideò, vt ſignificetur, Deum concurrere ad illam ſecundum omnem rationem eius, dicitur Deus applicare cauſam ſecundam ad agendum. Et hęc ſatis ſunt ad illam locutionem.

Quid ſit, cauſam ſecundam agere in virtute primæ.

LI. ALia verò locutio in eodem argumento poſita, ſcilicet *quòd cauſa ſecunda agit in virtute primæ*, ſeu *quòd virtus diuina eſt virtus omnis cauſæ agentis*: & aliæ ſimiles quæ habentur libro de Cauſis, exponuntur verbis Diui Thomæ 3. contra Gentes, capite 70. vbi ſic ait: *Virtus inferioris agentis pendet ex virtute ſuperioris, in quantum ſuperior dat inferiori virtutem agendi, vel conſeruat eam.* Et infrà: *Oportet igitur quod actio inferioris agentis non ſolùm ſit ab eo per virtutem propriam, ſed per virtutem omnium ſuperiorum agentium: agit enim in virtute omnium.* Agere ergo in virtute nihil aliud eſt, quam agere per virtutem participatam à ſuperiori virtute, & dependenter in ſua actione ab actuali influxu eius. Et eodem modo dicitur virtus diuina virtus omnium cauſarum, quia omnes conſeruat & omnes actu adiuuat. Hæc ergo duo ſufficiunt, & per ſe requiruntur ad veritatem ſimilium locutionum. D. Thom.

Verum eſt, Diuum Thomam q. 3. de potentia, a. 7. addere tertium, nimirum, virtutem inſtrumentalē fluentem, quam recipit cauſa ſecūda à prima, vt agat tanquam inſtrumentum eius: diſertè enim hanc numerat tanquam diſtinctam ab applicatione, & ab efficientia ſeu conſeruatione ipſius cauſæ ſecundæ & virtutis eius. Exiſtimo tamen Diuum Thomam tacitè retractaſſe illam doctrinam in 1. p. vbi exquiſitè tractans omnem modum quo cauſa prima operatur cum ſecunda, illam virtutem omiſit, quod facere nō potuiſſet in proprio ac præcipuo loco, ſi exiſtimaſſet eſſe per ſe neceſſariam ad concurſum primæ cauſæ: & ſimiliter 3. cont. Gent. cap. 70. illius non meminit. Nec diſcurſus quem facit in dicto articulo 7. de potentia eſt efficax. Fundatur enim in eo, quòd cauſa ſecunda non poteſt efficere eſſe exiſtentiæ niſi per modum inſtrumenti: quòd, propriè & in rigore loquendo de inſtrumento, verum non eſt, vt in ſolutione ad quintum attingam, & latiùs infrà diſputando de eſſentia creaturæ. LII.

Ad tertium reſpondetur, illam excitationem cōmentitiam eſſe, niſi Metaphoricè ipſamet naturalis inclinatio ad agendum dicatur excitatio: illa autem inclinatio non eſt per actionem diſtinctam ab illis, quibus cauſa ſecunda & virtus eius conſeruantur, & adiuuantur. Ad rationem verò ibi propoſitam reſpondetur, agentia creata dum agunt, non perfici perfectione diſtincta ab ipſa actione: neq; vllus vnquam Philoſophorum aliquam priorem perfectionem excogitauit. Actio verò ipſa ab ipſo Deo eſt immediatè, nō tamen ab illo ſolo, ſed cum ipſa cauſa ſecunda. Quòd ſi talis actio ſit immanens in agente, erit perfectio eius intrinſeca: tale enim agens habet vim ſe ipſum perficiendi, cum debito & accommodato concurſu primę cauſę. Si verò actio ſit tranſiēs, quęſtio eſt an ſecundum aliquid ſui maneat in agēte; vel an, licet omnino tranſeat in paſſum, etiam ibi ſit dicenda perfectio agentis: de quibus ſuo loco dicemus, nam ad pręſens nil referunt: quicquid enim horum dicatur, ſufficit ad hanc perfectionem concurſus primę cauſę per modum actionis. LIII.

Agentium quæ actione perficiantur.

Quarta & quinta ratio, cum omnib. quę in eis tāguntur, tractata ſunt, & expedita inter probandam ſecundam aſſertionem, pręter duo puncta, quę in quinta ratione inſinuantur. Vnum eſt cauſas ſecundas non agere vt inſtrumenta primę, quod eſt facilè, nam licet interdum ita appellentur, ad indicandam dependentiam, quam in operando habent à prima cauſa, tamen non ſunt propriè & rigoroſè inſtrumenta, ſed cauſę principales in ſuo ordine: nā per ꝓprias virtutes, & in ſuo ordine ſufficientes, agunt, & effectus ſibi ſimiles producunt, vt notauit D. Thom. quęſtione 24. de veritat. articulo 1. ad quartum & quintum, LIV.

Cauſæ ſecūdæ cur dicātur inſtrumēta primæ.

quintum, & Scotus in 4. d. 1. quæſtione 1. ad vlt. & ſuperiùs explicando diuiſiones cauſæ efficientis idem declarauimus. Omitto, etiam in rigoroſis inſtrumẽtis non eſſe neceſſarium, vt, priuſquam agant, in ſe recipiant à cauſa principali aliquid per modũ principij, à ſua entitate diſtinctum, de quo aliàs. Aliud punctum erat de ordine prioris & poſterioris natura, qui inter actiones cauſæ primæ & ſecundæ intercedit, de quo dicam ſect. ſeq.

LV. Ad ſextum fundamentum, ſimpliciter negatur aſſumptum, nimirum perfectiùs concurſurũ Deum, ſi concurrat influendo aliquid actuale per modum principij: non enim cõſiſtit maior perfectio in multiplicatione entitatum, principiorum, aut influxuũ, alioqui eſſent hæc infinitè multiplicanda. Sed conſiſtit maior perfectio in hoc, quod ſingula fiant in debito pondere, numero & menſura. Duo ergo ſpectant ad ſummam perfectionem cauſæ primæ vt operantis & cooperantis in cauſis & cum cauſis ſecũdis: vnum eſt, vt nihil virtutis vel actus primi, vel cõditionis requiſitæ quæ verè ſit aliquid, reperiatur in cauſa ſecunda, quod non ſit datum & conſeruatum à prima: aliud, vt actio creaturæ fieri non poſſit ſine actuali immediato influxu cauſæ primæ. Multiplicatio autem principiorum agendi, vel conditionũ neceſſariarum, per ſe non pertinet ad perfectionẽ, generatim loquendo, ſed ibi tantùm addenda ſunt talia principia, vbi ſpecialis aliqua ac vera cauſa & neceſſitas, vel ſaltem vtilitas interceſſerit.

In quo ſita perfectio cauſæ primæ cõcurrentis cum ſecũdis.

LVI. Ad primam itaq; probationem reſpondetur idẽ eſſe, cauſam ſecundam pendere à prima in cauſando, & pendere in actione ſua, ſeu (quod idẽ eſt) in cauſalitate ſua: nam ſi pendet in ſuo eſſe, & in tota virtute ſua, & vlteriùs in actione & cauſalitate ſua, in quo alio pendere debet, aut poteſt? Nam quod ibi additur de hoc complexo, *cauſam ſecundam agere*, nihil nouum eſt, nam creaturam agere, nihil eſt aliud, quam actionem ab illa prodire. Vnde prima cauſa efficiendo hanc actionem, efficit illam vt prodeuntem à tali cauſa. Nam licet habitudo actionis ad cauſam ſecundam, præcisè concepta non reſpiciat Deum vt terminum illius habitudinis, tamen vt eſt aliquid in re, ab ipſo Deo fit, ſicut etiam paſſio vt paſſio nõ reſpicit Deum, fit tamen à Deo: hoc igitur modo creaturam agere, eſt etiam à Deo.

Cauſam ſecundam agere, quomodo à Deo.

LVII. Atque idem eſt de illa locutione, *Prima cauſa facit vt ſecunda faciat*: ſi particula *vt* nihil aliud denotet, quàm collationem virtutis, & Phyſici concurſus neceſſarij ad operandum. Si verò denotet peculiarem habitudinem finis, ita vt ſignificetur, primam cauſam peculiariter intendere omnem actionem cauſæ ſecundæ in particulari, eſt quidem id ſæpè verum, non tamen eſt ſemper neceſſarium, aliquas enim actiones non intendit, ſed permittit: & tunc non propriè in eo ſenſu facit Deus vt creatura faciat, ſed permittit vt faciat, eique facienti cooperatur. Vnde non pertinet ad perfectionem primæ cauſæ, vt in vniuerſum & ad omnia concurrat illo modo, ſed potiùs eſt præter ſapientiam & bonitatem eius. Atque ita poteſt argumẽtum in contrarium retorqueri, nam ex oppoſita ſententia ſequitur, Deum in vniuerſum facere vt faciant, etiam ij qui malè faciunt: quia per propriam actionem ſuam à ſola ſua voluntate prodeuntem eos determinat vt ita faciãt: de qua ratione dicemus plura in ſectione quarta. Alio tandẽ ac morali modo dicitur Deus facere vt homines faciãt, illuſtrationibus, & inſpirationib⁹: quomodo in Scriptura reperitur illa locutio, non tamen

A pertinet ad concurſum primæ cauſæ, ſed ad ordinem gratiæ vel ſpecialis prouidentiæ diuinæ, cuius conſideratio non eſt huius loci.

Quod tandem in eo argumento dicitur, ad perfectum dominium primæ cauſæ pertinere vt vtatur cauſis ſecundis ad ſuos ipſius fines, veriſſimum eſt: falsò tamen & ſine fundamento fingitur, hunc vſum conſiſtere in hoc, quod ſemper agat circa creaturam aliquid diſtinctum ab ipſa, & à naturali virtute eius. Poteſt quidem Deus interdum hoc modo augere virtutem agendi, ſi velit, vel ſupplere quidquid creaturę defuerit, tamen quod hoc ſemper ſit neceſſariũ, non pertinet ad dominium, vel conuenientem vſum creaturarum, ſed faciliùs vtetur Deus creaturis ſuis, ſi intelligamus dediſſe illis completas virtutes in ſuo genere, & conditiones omnes requiſitas cum quibus, ſi ipſe ſuum concurſum adiungere voluerit, facient illæ quod ipſe decreuerit: quod eſt vti illis ad agendum. LVIII.

Qualiter Deus vtatur cauſis neceſſariis.

Quamquam hic modus vtendi cauſa ſecunda peculiare aliquid requirat in cauſa libera, nam illa, poſitis omnibus prærequiſitis ad agendum, & præparato etiam concurſu Dei eo modo quo explicabimus ſectione quarta, non ſtatim operatur vnum determinatè, & ideò, ſi Deus vti illa vult ad aliquem determinatum effectum, habet peculiarem modum, moralem potiùs quàm Phyſicum, quo id facit. Interdum propriè agendo ac mouendo, vt in bonis, interdum ſinendo ac permittẽdo, vt in malis. Quod ſpectat ad illam infinitam Dei ſapientiam, qua prænoſcit quid cauſa libera in quacunque occaſione, & cum quibuſcunque circumſtantiis operatura ſit: quòd ampliùs exponere non eſt huius loci. Illud ſolùm aduerto, cùm Deus concurrit cum voluntate creata ad actum malum, non propriè vti voluntate ad illum actum (abſit enim, quòd Deus illum actum intendat) ſed vtitur voluntate ſic malè agente, ad aliquod bonum, quod pertinet & ad perfectum dominium, & ad infinitam Dei bonitatem & ſapientiam. LIX.

Qualiter … bens.

B

Ex quo tandem intelligitur, non ſemper actionẽ creaturæ pertinere ad vſum poſitiuum dominij Dei: ſed partitione vtendum eſſe: nam quatenus illa actio eſt à Deo, pertinet propriè ad vſum dominij eius, quia ex eius poteſtate & libertate pendet: quatenus verò eſt à voluntate creata, ſi ſit bona, & conformis voluntati Dei, erit etiam ex poſitiuo vſu dominij eius, quatenus illam imperat, vel ad illam mouet. Si verò ſit mala, erit tãtùm ex vſu negatiuo, quia nimirum illam non impedit, cùm poſſit. LX.

Creaturæ actio qualiter ad dominiũ Dei pertineat.

C

SECTIO III.

Quomodo comparetur concurſus Dei ad actionem cauſæ ſecundæ, & ad ſubiectum eius.

Multa in hoc titulo comprehenduntur, quæ neceſſaria ſunt ad declarandum exactiùs, quid ſit hic concurſus Dei: poſſuntq; ex dictis in ſect. præcedenti abſq; opinionum & argumentorum multitudine, breuiter expediri. Primum eſt, an concurſus Dei, & creaturæ, ſint vna actio, vel plures. Nam quòd ſint plures, indicat tum multitudo principiorum, tum ordo naturæ, quo cenſetur prior Dei concurſus quàm creaturæ. Quod verò ſit vna, videtur conuincere, tum immediatus influxus Dei in actionem ipſam creaturæ, tum quòd ad actionem non eſt actio. I.

Dubitandi vtrinque ratio.

Actionem

Actionem cauſæ primæ & ſecundæ vnam eſſe.

D.Thom. ATque hæc poſterior pars eſt ſine dubio vera: etenim exprefsè docet D. Thom. 1. part. quæſt. 105. art. 5. ad ſecundum, vbi ſimul reſpondet ad primam rationem dubitandi à nobis poſitam dicens: *Vna actio non procedit à duobus agētibus* (ſupple *totalibus*) *vnius ordinis: ſed nihil prohibet quòd vna & eadem actio procedat à primo & ſecundo agente.* Adde, Imò neceſſarium eſt: quia ab vtroque eſſentialiter & immediatè in ſuo genere pendet. Idem habet D. Thom. 3. cont. Gent. cap. 70. & Ægid. in 2. diſtinct. 1. quæſt. 2. art. 6. & ibi Capreol. quæſt. 2. art. 3. ad argum. Durand. contra 6. concl. Denique ad hanc ſententiā nullus qui rectè ſentiat de diuino concurſu, in re diſſentit, tamen vt intelligatur diuerſitas quæ eſſe poteſt in modo explicandi, aduerto de actione Dei tranſeunte duplicem eſſe opinionem.

Capreol. Aegid. Durand.

III. Actio qua Deus cocurrit, num immanens, an tranſiens.

Quidam aſſerunt actionem Dei nunquam eſſe formaliter tranſeuntem, ſed ſolam Dei voluntatem eſſe actionem eius, eam verò actionem quæ in extrinſecam materiam tranſit, non comparari ad Deū vt actionem, ſed vt effectum actionis eius: iuxta quē loquendi modum diſtinguuntur maximè actio Dei & actio creaturæ, tanquam res increata & creata. Nihilominùs tamen verum eſt, etiam iuxta hanc ſententiam, actionem creaturæ per ſe ipſam immediatè manare non ſolùm à cauſa ſecunda, ſed etiam à virtute, vel actione interna Dei, ſiue illa actio creaturæ comparatione Dei dicenda ſit actio, ſiue effectus eius, quod ad nomen pertinere poteſt. Vnde ad tollendam æquiuocationem dici poteſt in ea opinione, concurſum internum Dei diſtingui ab actione creaturæ: concurſum autem externum ſeu tranſeuntem eſſe idem cum actione cauſæ ſecundæ, ſiue in illa ſit per modum actionis, ſiue per modum primi effectus. Alia opinio & verior eſt, quam ſuprà defendimus, actionem tranſeuntem, & manantem à Deo eſſe verè actionem Dei, voluntatem autem eius, potiùs concurrere per modum principij: atque ita tum in re, tum in modo loquendi, eſt euidens vnam & eandem eſſe actionem cauſæ primæ & ſecundæ.

IIII. Quod ita vlteriùs demonſtro, quia ſi in illo effectu ſunt duæ actiones, vna ſolius Dei, & altera cauſæ ſecundæ, terminatæ ad vnum & eundem effectum, interrogo an actio cauſę ſecundę ſit à ſolà illa, & non à Deo per ſe & immediatè. Et hoc dici nullo modo poteſt: aliàs ſequitur, effectum ſolum cauſæ ſecundæ fieri à prima, non tamen actionem ipſam: cōſequēs eſt omnino falſum, & incidens in opinionem Durandi ſuprà tractatam. Et ideò Diuus Thomas & alij Theologi non ſolùm docent, eſſe Deum cauſam per ſe & immediatam in ſuo ordine omnium effectuum creaturarum, ſed etiam omnium actionum, & ita etiam loquitur Scriptura, cùm Deo tribuit omnes operationes & motus creaturarum: & Ioannis 1. dicitur, *Sine ipſo factum eſt nihil:* actio autem creaturæ vt ſic aliquid eſt, non ergo fit ſine actuali influxu Dei. Et ratione patet, quia vel actio creaturæ in re non eſt aliquid diſtinctum ab effectu eius: & ſic neceſſe eſt vt ab eiſdem cauſis manent, quia ſunt idē. Vel eſt modus ex natura rei diſtinctus ab effectu. Et ſic habet aliquam rationem realem, quā neceſſe eſt immediatè pendere à Deo, eadem vel maiori ratione, quà cætera entia per participationem: quia illud eſſe, quod habet ſecundum modū ſuum, eſt eſſe di-

D. Thom. Deus eſt cauſa omnium effectuū & actionum creaturæ.

A minutum & participatum, ac proinde per ſe pēdens à primo ente. Si verò dicatur, actionem cauſæ ſecundæ non eſſe à ſola illa, ſed ſimul eſſe per ſe & immediatè à prima cauſa: ergo eſt vna & eadem actio vtriuſq; cauſæ, quod intendimus: & ſuperflua eſt alia diſtincta actio quæ ſit à ſola cauſa prima ad eundem effectum, quia per priorem actionem ſufficienter influit in illum in ſuo ordine.

Dicetur fortaſſe actionem cauſæ ſecundæ eſſe etiam à prima, tamen diuerſo modo: nam à ſecunda eſt immediatè per ſe ipſam: à prima verò eſt per aliam actionem propriam ſolius Dei, tranſeuntem etiam & extra Deum exiſtentem: ita enim loquimur nunc. Sed hęc multiplicatio actionum impertinens eſt, & contra omnem rationem Philoſophicam: nam ad actionem tranſeuntem nō eſt alia actio, præſertim ēt tranſiens: alioqui in infinitum procedemus. Petam enim de illa priori actione quę dicit eſſe à ſolo Deo, an ſit per aliam actionem etiam tranſeuntem, vel per ſe ipſam. Si per aliam, procedemus vlteriùs, & ſic in infinitum: ſi per ſe ipſam, idem dicetur meliùs de prima actione quæ ſicut per ſe fluit à cauſa ſecunda, B ita per ſe ēt fluat à prima: quia nulla eſt repugnantia quòd per ſe fluat ab vtraq; cùm ſint diuerſi ordinis, vt D. Tho. ſuprà dixit. Nec maior aſſignari poteſt in hoc, quòd per ſe ipſam procedat à prima cauſa, quàm in eò quòd procedat per aliam actionem: imò hoc poſterius multò magis repugnat, nam eſt contra rationem actionis vt ſic eſſe terminum alterius actionis. Relinquitur ergo vt cōcurſus Dei ad extra nihil aliud ſit quàm ipſamet actio cauſæ ſecundæ, vt per ſe & immediatè fluens à prima. V.

Actio cauſæ ſecundæ per ſe ipſam à Deo pendet.

Sitne actio cauſæ ſecundæ ab actione primæ.

ATque hinc facilè expeditur aliud punctum ad hanc ſectionem pertinēs, ſcilicet an actio cauſę ſecundę dici poſſit fieri, manare, aut eſſe à concurſu vel actione cauſæ primæ, vel è conuerſo actionem cauſæ primæ cauſare actionem cauſæ ſecundæ. Videntur enim omnes authores ita loqui, idq; videtur pertinere ad vniuerſalem influentiam cauſæ primæ. Item actio creaturæ eſt à Deo: ergo pendet ex actione Dei. Deniq; hac ratione diuina actio eſt prior natura quàm actio creaturæ. VI.

C Dicendum verò eſt cum Capreolo in 2. diſtinctione 1. quæſtione 2. articulo 3. ad ſeptimum Aureoli contra ſextam concluſionem, actionem Dei poſſe ſumi pro actu immanente, ſeu volitione ipſius Dei, vel pro actione exteriori. Priori modo procedūt rectè argumēta facta. Quo ſenſu non ſolùm actio cauſæ ſecundæ, ſed etiam actio tranſiens cauſæ primæ, & quando operatur cum creatura, & quando ſola operatur, procedit, & pendet ab actione interna ipſius Dei. Et eodem ſenſu videtur ſumendum quod D. Thom. ait in 3. d. 23. quæſt. 3. art. 1. actiones omnium ſecundorum agentium fundari ſuper actione primi agentis: quia omnes fundantur aliquo modo in diuina voluntate. Tamē iam in ſuperioribus diximus, hunc actum internum voluntatis Dei non habere propriam rationem actionis, quæ dicit fluxum & tēdentiam ad terminum: ſed habere potiùs rationem principij, quia vel eſt ipſa omnipotentia Dei, vel ſi ratione diſtinguantur, habet ſe vt applicans omnipotentiam Dei ad agendum.

Capreol.

D. Thom.

Poſteriori autem modo, exterior actio Dei & creaturæ vna & eadem eſt, vt diximus. Et ideò ſecundū eam rationem nō poteſt actio creaturæ manare, aut VIII.

pendere propriè ab actione Dei, neque è conuerſo actio Dei poteſt propriè cauſare actionem creaturæ, quia idem non cauſat ſe ipſum, nec pendet à ſe ipſo. Item quia actio vt actio ſolùm eſt cauſa ſui termini, & non eſt cauſa niſi per modũ viæ: actio autem Dei non eſt via ad actionem creaturæ, ſed ad effectum, neq; actio eſt terminus actionis. Ad vniuerſalem igitur influxum primæ cauſæ ſolùm ſpectat, vt omnis actio cauſæ ſecundæ procedat à voluntate & potentia ipſius primæ cauſę, non verò quòd procedat per aliam actionem externam, ſed poteſt procedere per ſeipſam immediatè à voluntate ſeu virtute Dei. Vnde quando actio creaturę dicitur pendere ex influxu vel concurſu Dei, vel ſumitur concurſus pro immanente & interno actu, quatenus influit in actionem externam; vel locutio non debet ſumi tranſitiuè (vt ſic dicam) niſi ſecundum rationem. Propriùs enim dicetur actionem creaturæ eſſe etiam à Deo, & vt ſic eſſe ipſum concurſum Dei ad actionem cauſę ſecūdę, à qua non eſt aliud ſecundum rem ſed tantùm ſecundum rationem vel reſpectum.

B

Sitne ordo naturæ inter actionem cauſæ primæ, & ſecundæ.

IX. Hinc rurſus diſſoluitur facilè tertium punctum ſæpiùs tactum, de prioritate naturæ inter actionem Dei, & actionem creaturæ. Eſt enim diſtinguendum primò de actione interna & externa, vt loquamur cum multis, in ſenſu dicto. Secundò de prioritate naturæ: nam quædam eſt quæ conſiſtit in propria cauſalitate, & dependentia vnius ab alio: alia, quæ ſolùm conſiſtit in maiori quadam dignitate, vel vniuerſalitate, independentia, aut alia proprietate ſimili. Comparando ergo actionem creaturæ ad internam Dei actionem, clarum eſt actionem Dei eſſe priorem natura vtroque modo, ſcilicet, & dignitate, & cauſalitate: nam hoc modo actio creaturæ verè pendet ab actu Dei. In hoc autem ſenſu non ſolùm actio creaturæ vt ſic, ſed etiam ipſamet actio Dei exterior, eſt poſterior natura, quàm interior actio Dei, nam verè cauſatur ab illa. Et hoc ſenſu ferè loquuntur authores, cùm dicũt, actionẽ cauſæ primæ, eſſe priorem natura actione cauſæ ſecundę ſecundum cauſalitatem, vt patet ex Capreolo ſuprà. Neque obſtat, quòd actio Dei hoc modo non ſolùm natura, ſed etiam tempore & æternitate eſt prior actione creaturæ, quia in his locutionibus non conſideratur actio Dei interna ſecundum ſolam entitatem abſolutam eius, ſed vt connotat actualem influxum in creaturam. Quomodo dicunt multi, creationem actiuam eſſe ex tempore, etiamſi realiter ſit immanens: quia actualis influxus quem connotat, eſt temporalis; & ſub ea etiã ratione dicitur eſſe prior natura, etiamſi ſit ſimul tempore cum effectu.

X. At verò loquendo de actione externa tam Dei, quàm creaturæ, ſic non poteſt vna dici prior natura quàm alia prioritate cauſalitatis, quia, vt oſtenſum eſt, cùm ſint vna & eadem actio, non poteſt inter eas intercedere vera cauſalitas. Nihilominus tamen, diſtinguendo ſecundum rationem illam actionem, vt eſt à cauſa prima, vel vt eſt à ſecunda, dici poteſt per prius ac principalius eſſe à prima quàm à ſecunda: & ſimili modo dicetur cauſa prima priùs natura influere in illam actionem, quam ſecunda. Primò, quia cauſa prima altior eſt, & nobiliori, magiſque independenti modo influit in effectum. Secundò, quia cauſa prima reſpicit per ſe primò actionem il-

A lam ſub quadam vniuerſaliori ratione: nam cauſa prima influit in quemlibet effectum vel actionem ex eo præciſè quòd aliquid entitatis participat: cauſa autem ſecunda ſemper influit ſub aliqua poſteriori, magiſque determinata ratione entis. Vnde fit tertiò, vt influxus cauſæ primæ ex ſe & ex ſuo genere dicatur etiam prior ſubſiſtendi conſequentia, quam inter prioritates naturæ Ariſtoteles poſuit: nam influxus cauſæ primæ abſolutè non pendet à cauſa ſecunda, ſed quãtum eſt ex ſuo genere poteſt eſſe ſine illa, non verò è conuerſo. Atque ad hunc modum explicuit hanc prioritatẽ ſeu ſubordinationem Caiet. 1. p. quæſt. 14. art. 13. & inſinuat Scotus in 1. diſtinct. 39. & in 2. diſtinct. 37. Caiet. Scotus.

XI. Atq; eiſdem modis exponitur illa locutio lib. de Cauſ. propoſit. 1. quæ talis eſt, *Cauſa prima priùs agit in cauſatum, & vehementiùs ingreditur ipſum*: vbi D. Tho. etiam in Commentario eandem interpretationẽ adhibet, adiungens ex Proclo, *Cauſam primã priùs influere, quia cauſa ſecunda non agit niſi virtute eius.* Explicatur quædam propoſitio ex lib. de Cauſ. excerpta.

In quo ſubiecto ſit concurſus cauſæ primæ.

XII. Qvartum punctum huc ſpectans, eſt, an concurſus cauſæ primæ recipiatur in ſecunda, vel in effectu eius. Quæ interrogatio ſolùm habet locum in concurſu tranſeunte: nam immanens non recipitur in ſubiecto, ſed eſt ipſa volitio Dei ſubſiſtens. Vt ergo abſtrahamus ab opinionibus, formaliter reſpondendum eſt iuxta dicta, concurſum Dei in eo ſubiecto eſſe, in quo eſt actio cauſæ ſecundæ. Patet, quia in re non diſtinguuntur: ergo nec ſubiecto diſtingui poſſunt. Quocirca ſi omnis actio cauſæ ſecundæ eſt in ipſa, vt quidam volunt, in eadem erit concurſus cauſæ primæ, & per illam tranſiet ad effectum vel ad paſſionem ſeu fieri effectus, eo modo, quo (iuxta illam ſententiam) agens media actione quam in ſe recipit, influit paſſionem in aliud. Iuxta veriorem autem doctrinam, quæ docet actionem trãſeuntem eſſe in paſſo, & in agente immanentẽ, dicendum eſt, concurſum Dei in actionem tranſeuntem non eſſe aliquid in cauſa ſecunda receptum, ſed in paſſo; concurſum verò ad actionem immanẽ-
C tem recipi in ipſo agente, quatenus in eo recipitur actio eius. Et vtraque pars conſtat ſatis ex dictis, neq; nouam continet difficultatem.

SECTIO IIII.

Quo modo Deus præbeat concurſum ſuum cauſis ſecundis.

I. Declarauimus hactenus an ſit, & quid ſit concurſus Dei cum cauſis ſecundis, nunc ſupereſt vt exponamus quo modo Deus tribuat vel offerat hunc concurſum cauſis ſecundis. Simulque declarabitur quo modo cauſa prima & ſecunda conueniant & coniungantur ad eundem effectum & eandem actionem efficiendam. Neque eſt difficultas in coniunctione quaſi locali ſeu per indiſtantiam aut præſentiam entitatum: ſic enim facilè intelligitur Deus ratione ſuæ immenſitatis coniũgi poſſe omnibus cauſis ſecundis ad operandum cum illis, quia eſt intimè pręſens per eſſentiam in omnibus illis, & in omnibus effectibus & actionibus earum.

Quæſtio-

Quæſtionis difficultas aperitur.

II. SEd difficultas eſt de coniunctione ad cauſandum vnum & eundem effectum; eandemque actionem: nam quando duæ cauſæ conueniunt ad eandẽ actionem efficiendam, vel caſu & contingenter concurrunt, vel ex inſtituto ac per ſe. Prior autem ex his modis non poteſt attribui concurſui cauſæ primæ cum ſecunda, tum quia hoc repugnat perfectioni diuinæ prouidentiæ & operationis, tum etiam quia aliàs non eſſet ſubordinatio per ſe in cauſa ſecunda ad primam, vel omnis operatio cauſæ ſecundæ caſu & per accidens eueniret. Poſterior item modus habet difficultatem, quia ſi duæ cauſæ ex inſtituto conueniunt ad eandem operationẽ; vel id eſt, quia ambæ ſubordinatur alicui ſuperiori quę illas ſimul applicat; quod hîc locum non habet, vt per ſe conſtat. Vel quia ambæ ſunt natura ſua determinatæ ad ita operandum hîc & nunc, quod hîc etiam dici nõ poteſt, quia nec cauſa prima eſt ſic determinata natura ſua; nec cauſa ſecunda, ſaltem ad indiuiduum effectum, vel actionem. Vel quia vna ex peculiari intentione ſua determinat effectum & actionem efficiendam; & conſequenter determinat etiam aliam cauſam ad cooperandum eidem actioni. Et hic modus non videtur poſſe hîc habere locum; quia nec cauſa ſecunda poteſt ita determinare primam, vt per ſe notum videtur, neque è conuerſo poteſt ille modus agendi tribui cauſę primæ reſpectu ſecundæ: tum quia aliàs cauſa prima moueret & applicaret ſecundam ad agendum, quod negauimus: tum etiam quia aliàs determinatio actionis nullo modo eſſet à cauſa ſecunda, quod omnes negant; tum denique quia aliàs cauſa ſecunda nihil aliud agere poſſet, niſi id quod agit, quia ad nihil aliud habet concurſum Dei, ſine quo nihil agere poteſt.

Reſoluitur quæſtio quoad cauſas naturales.

III. HÆc difficultas reſpectu cauſarum ſecundarum naturaliter agentium facillimè expediri poteſt aduertendo, abſolutè & ſimpliciter loquendo Deũ voluntate ſua præbere hunc concurſum cauſis ſecũdis: nam agit vt intellectualis cauſa, quæ à nullo poteſt abſolutè cogi, aut neceſſitari ad agendum: nihilominùs tamen ſecundum quid dici, concurrere ad modum naturæ: Idque duplici ratione, primò, quia in concurrendo ſeſe accommodat naturis rerum, & vnicuique præbet concurſum virtuti eius accõmodatum: ſecundò, quia poſtquàm decreuit cauſas ſecundas efficere & conſeruare, infallibili lege cum eis concurrit ad earum operationem; quæ lex ſi abſolutè ſumatur, nullam ſupponendo particularem & definitam Dei voluntatem, non inducit neceſſitatem; ſed ſolùm eſt quaſi debitum quoddam connaturalitatis. Vnde interdum Deus diſpenſat in ea lege negando huiuſmodi concurſum. At verò ſuppoſita efficaci voluntate Dei concurrendi cum hac cauſa ad hanc actionem hîc & nunc, iam ex neceſſitate prodit actio tali tempore & loco, tam à cauſa ſecũda, quàm à prima: ſed reſpectu ſecundæ eſt neceſſitas naturalis: reſpectu autem primæ, eſt tantùm neceſſitas ex ſuppoſitione ſeu immutabilitatis.

Quare dicatur Deus cũ cauſis neceſſariò agentibus concurrere per modum naturæ.

IIII. Hoc ergo ſuppoſito, facilè explicatur modus quo prima cauſa præbet concurſum ſuum his cauſis ſecundis: nam Deus ex æternitate ſua, ſicut decreuit has res producere & non alias, & hoc tempore, & cũ A hoc ordine, & cum his motibus &c. & non alio modo; ita etiam decreuit cum eiſdem rebus concurrere ad earum actiones iuxta capacitatem earum. Et quia, ſicut ſcientia Dei eſt diſtinctiſſima & in particulari de omnibus, ita & voluntas diſtinctè & in particulari omnia decernit; & ad ſingula deſcendit iuxta vniuſcuiuſq; capacitatem, & indigentiam, ideò in præbendo hoc concurſu ex æternitate etiam decreuit in particulari concurrere cum hac cauſa tali tempore, tali loco, & circa tale ſubiectum; ad talem actionẽ & effectum in indiuiduo, & in tali tempore ad aliam, & ſic de omnibus. Dico autem ſemper *ad talem actionẽ*, quia non ſatis eſſet determinatio ad vnum numero effectum, eò quòd poſſit idem effectus fieri per diuerſas numero actiones, vel fortaſſe etiã ſpecie: determinando autem actionem, conſequens eſt, vt neceſſariò determinetur effectus, quia non poteſt eadem actio numero tendere ad alium terminum, niſi ad illum, cum quo identificatur.

V. Vt non caſu concurrat cauſa prima cum cauſis neceſſariò agentibus.

Atque hinc fit primò, cauſam primam & ſecundã conuenire non caſu, ſed per ſe & ex inſtituto ad eandem actionem efficiendam; quòd maximè prouenit B ex modo operandi primæ cauſæ; ſeu ex ſcientia eius & prouidentia. Neque ad hoc eſt neceſſaria alia motio cauſæ ſecundæ, ſed ſola hæc voluntas Dei quaſi præparantis & offerentis concurſum iuxta leges ſuæ diuinæ ſapientiæ & prouidentiæ. Addendum eſt tamen; hãc determinationem concurſus quantum ad duo, habere fundamentũ in natura cauſæ ſecundæ. Primò etenim, quia eſt talis virtutis; ideò decreuit Deus dare illi concurſum talis ſpeciei, & quoad hoc, vt ſuprà notaui, dicitur determinare concurſum Dei quoad ſpecificam rationem; nõ quia abſolutè determinet voluntatem Dei ad dandum talem concurſũ in ſpecie: ſic enim ſolus Deus ſe voluntariè determinat ſed quia eſt obiectiua ratio poſtulans talem concurſum. Secundò ad eundem modum, quia talis cauſa eſt naturaliter agens; ideò etiam Deus abſolutè & definitè vult cum illa concurrere: Et quoad hoc dici poteſt eodem ſenſu cauſa ſecunda determinare concurſum primæ quoad exercitium, quia natura ſua hîc & nunc determinatè poſtulat exercitium talis actionis. At verò determinatio quoad hanc indiuiduam actionem, & effectum non videtur poſſe fundari C vllo modo in cauſa ſecunda, nam eadem numero hîc & nunc in hoc ſubiecto potens eſt ad plures effectus numero diſtinctos producendos, nec magis poſtulat concurſum ad vnum, quàm ad alium: & ideò determinatio concurſus, & actionis quoad hanc partẽ, ſoli primæ cauſæ tribuitur, vt probabiliter docuit Gregor. in 1. diſtinct. 17. q. 4. artic. 2. ad 7. Et ſuprà dictum eſt.

Gregor.

VI. Cauſæ naturales dũ hoc agunt, ẽt in ſenſu diuiſo, nil aliud facere poſſunt.

Secundò ſequitur ex dictis has cauſas naturaliter agentes in eo inſtante vel tempore quo agunt, ſimpliciter & penſatis omnibus, nihil facere poſſe niſi illam rem in ſpecie & in indiuiduo, quam faciunt. Et de ſpecie quidem eſt res clara, quia habent virtutem determinatam ad talem effectum in ſpecie: determinatam (inquam) vel ſimpliciter, vt in cauſis particularibus & vniuocis, vel ſaltem hîc & nunc circa hanc materiam ſic diſpoſitam; vel cum aliis cauſis ſimul concurrentibus. De indiuiduo verò id probatur ratione ſuperiùs facta; quia licet naturale agens habeat potentiam actiuam plurium effectuum in indiuiduo, tamen illa potentia per ſe ſola eſt inſufficiẽs ſine cõcurſu Dei: & ideò, ſi illum non habet, non cõſtituet rẽ in potentia proxima, ſed remota ad agẽdũ: ſic. n. ignis priuat[9] cõcurſu Dei, nõ dicet ſimpliciter

potens, imò abſolutè dicetur impotens ad ſic calefaciendum. Sic igitur, quia huiuſmodi cauſæ tantùm habent paratum concurſum Dei ad vnum numero effectum, ſolum illum poſſunt abſolutè facere, potentia nimirum proxima, quæ includit, non tantùm nudam facultatem agendi, ſed etiam omnia prærequiſita ad operandum.

VII. *Qui concurſus diuinus ad poſſe, qui ad agere requiratur.*

Dices. Concurſus eſt ipſa actio, actio autem non requiritur ad poſſe, ſed ad agere, ergo concurſus non requiritur ad poſſe. Reſpondeo, aliud eſſe loqui de concurſu ipſo in ſe & in actu ſecundo, de quo ꝓcedit obiectio, & quantũ ad id rectè cõcludit; aliud verò eſſe loqui de concurſu in actu primo, & in ꝓxima applicatione: quo modo dicimus requiri ad poſſe ſimpliciter: qui cõcurſus nõ conſiſtit in actione, ſed in diuina virtute ſeu voluntate, vt proximè applicata, & quaſi coniuncta in tali tempore cum cauſa ſecunda ex vi ſui ęterni decreti ad concurrendum cũ illa, quam alij etiam vocant præparationem ſeu oblationem concurſus.

VIII. *Concurſus Dei multiplex pro cauſarum ſecũdarum varietate.*

Tertiò infertur obiter ex dictis, concurſum Dei non eſſe vnum & eundem cum omnibus cauſis ſecũdis, ſed variari iuxta diuerſitatem cauſarum ſecundarum: quia Deus ita cum illis concurrit, vt ſeſe accõmodet vnicuiq; iuxta eius indigentiã. Et ideò ſicut ad effectus numero diuerſos tribuit concurſus numero diſtinctos, ita a d actiones ſpecie diuerſas, concurſus tribuit ſpecie diſtinctos. Et cõfirmatur apertè ex ſuprà dictis, nam concurſus Dei ad extra non eſt aliud, quàm ipſa actio, & ad eundem intrinſecum terminum tendit: ergo pro varietate actionum erit etiam varius concurſus. Non poteſt ergo verè dici eſſe eundem concurſum Dei ad omnes actiones cauſarum ſecundarum, niſi ſit ſermo, vel de cõcurſu interno ſeu voluntate qua Deus concurrit, vel de idẽtitate ſolùm proportionali, quoad modum & generalem rationem ob quam omnes cauſæ ſecundæ indigent concurſu, ſcilicet, quia ſunt entia & agentia per participationem.

IX. *Deus ſe ſolo aliter ac cum cauſa ſecũda in effectum influit.*

Imò hinc etiam licet obiter inferre, aliter Deum influere reſpectu eiuſdem effectus, ſi ſe ſolo illum efficiat, aliter cum cauſa ſecunda: quia cùm ſe ſolo agit, adhibet influxum per ſe ſufficientem ad effectum: cùm verò concurrit cum cauſa ſecunda, accommodat talem actiuitatem, quæ per ſe ſola non ſufficeret ſine cauſa ſecunda: quod eſt manifeſtum ex dictis, quia non vult agere niſi ea actione quæ ſit communis cauſæ ſecundæ. Quamuis autem ille idem effectꝰ poſſet eſſe à ſolo Deo, & ideò influxus Dei ad talem effectum abſolutè & ſecũdum ſe poſſit eſſe ſine cauſa ſecunda, tamẽ talis actio, quę eſt à cauſa ſecunda, nõ poteſt eſſe ſine illa, & ideò neq; cõcurſus quem Deus præbet ad talem actionem, eſt ſolus abſolutè ſufficiens ad effectum, ſed tantùm in ſuo genere. Cuius oppoſitum videtur opinari Cordu. q.55. dub.4. tamen, ſi attentè legatur, in re non diſcrepat. Satis ergo ex his conſtat, quo modo Deus præbeat concurſum ſuum naturalibus agentibus. *Corduba.*

Tractatur & explicatur difficultas in agentibus liberis.

X. HAbent autem quæ diximus, ſummam difficultatem in agentibus liberis: quia ſi prima cauſa eodem modo determinat illis concurſum, quo cęteris agentibus, non magis erunt indifferentia in vſu ſuarum actionum in particulari, & in poteſtate proxima, quę includit omnia prærequiſita ad operandũ quàm cætera agentia, & ita nunquam habebunt vſũ & exercitium libertatis. Antecedẽs declaratur quoad vtramque partem, nam Deus vt cauſa prima per voluntatem ſuam coniungitur cauſæ ſecundę ad cooperandum illi, quæ voluntas eſt æterna, & præueniens cauſam ſecundam: eſt autem abſoluta & efficax, nempe qua Deus vult talem effectum eſſe, quia Deus per ſolam hanc voluntatem ad extra operatur: ſed hęc volũtas ſecum trahit ad operandũ cauſam ſecundã, ita vt non poſſit illi reſiſtere: ergo ex hac parte determinatur ad vnum quoad exercitium à cauſa prima, cauſa ſecunda, etiamſi libera ſit. Et confirmat̃ hoc, nam vt duæ cauſæ liberæ per ſe ac certa lege cõcurrant ad vnum opus, non ſatis eſt vnius propoſitũ & voluntas præueniens, niſi efficaciam habeat in alteram trahendi illam quò vult: ergo ſi in præſenti concurſu ſolùm præcedit voluntas Dei, qua efficaciter vult cõcurrere cũ cauſa ſecunda ad talẽ effectũ, vt effectus per ſe ſequatur, neceſſe eſt voluntatem illam Dei habere efficacitatem in cauſam ſecundam liberam, vt illam ſecum trahat ad operandum: & ita tollitur indifferentia in exercitio actionis. Rurſus, cùm Deus per illam voluntatem definit concurſum dandum, ad vnam tantùm rem illum definit, quia non vult plures effectus, ſed vnum tantùm: ergo ex hac parte tollitur etiam indifferentia quoad ſpecificationem ſeu varietatem actionum. Et confirmatur, nam dictum eſt primam cauſam definire concurſũ ſuum ad indiuiduum & ſingularem effectum; quæ neceſſitas etiam habet locum reſpectu cauſæ ſecũdæ liberæ, quia non poteſt ipſa eligere vnum indiuiduum actum præ aliis eiuſdem ſpeciei.

XI. *Variç Doctorum ſententiæ.*

In hac difficultate explicãda multa ſcribũt Scholaſtici Doctores. Et quidam eorum admittere planè videntur totum id quod in difficultate tacta ſupponitur de modo quo Deus per voluntatem ſuam prębet hunc concurſum cauſis ſecundis. Quod maximè videtur ſentire Scotus in 1. diſtinct.39. §. Viſo de contingentia & diſt.41. §. Primum iſtorum, & §. Sed cõtra. & diſt.47. in fine: & quodlib.14. liter. S. & ſequũtur Scotiſtæ, præſertim Baſſol. in 1. diſt.38. art. 2. & diſtin.39. art.2. & Maironis d.38. quæſt.1. art. 4. & quæſt.3. Richard. etiam d.38. art.1. quæſt.5. idem ſupponere videtur, dum ait, Deum in ſua voluntate ſufficienter cognoſcere omnia futura. Quod etiam aſſeruit ibi Durand. quæſt. 3. etiamſi aliàs non requirat concurſum Dei ad actiones cauſarum ſecundarum. Multique Thomiſtæ moderni hanc opinionem ſequuntur, & D.Thomæ attribuunt. Sed apud eũ nulla eius mentio fit in tota doctrina ſua; neque aliquid afferre poſſunt præter ea quæ ſect. 2. tractauimus & expoſuimus: & quæ de motione humanæ voluntatis à Deo tractat idem D.Thom. 1. part. quæ. 82. art.2. & quæſt.104. art.3. & 4. & quęſt. 105. art. 4. & 1.2. quæſt.9. & 10. præſertim art. 4. ad. 3. & quæſt. 109. in primis articulis, præſertim a.6. ad 3. Sed in his omnibus locis nunquam explicuit illum modum dandi generalem concurſum, ſed ad ſummum vocat illum motionem voluntatis humanæ, & ſæpè non loquitur de illo, ſed de aliis modis quibus Deus põt moraliter mouere voluntatem, pręſertim per auxilia gratię, quę ad pręſens non ſpectant.

Scotus. Baſſol. Mairon. Richard. Durand. D.Thom.

XII. *Qualiter ſatisfaciant prædicti authores difficultati propoſitæ.*

Suppoſita autem hac ſententia, duobus modis reſpondent authores eius ad propoſitam difficultatem. Prior eſt, illam voluntatem Dei, qua determinat concurſum ad actionẽ cauſę ſecundę, eſſe ex libertate eiuſdem voluntatis, & ideò nõ impedire, ſed conſeruare ſimilẽ libertatem in cauſa ſecũda, ſi alioqui illam habeat. Hęc reſpõſio habet fundamẽtũ in do-

doctrina Scoti, qui, vt ſuprà vidimus, ob hanc cauſam aſſeruit, ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, ablaturū concurſu ſeu motione, qua mouet cauſam ſecundam, libertatem eius, nunc autē nō auferre, quia liberè agit. Veruntamen hæc reſponſio nō ſatisfacit; libertas enim Dei conferre poteſt, vt tribuat cōcurſum accommodatum cauſæ ſecundę, & libertati eius. Si autē concurſus vel motio talis eſt, vt ſi à Deo tribueretur ex neceſſitate naturæ, neceſſitaret voluntatem creatam, etiamſi liberè à Deo detur, neceſſitabit illam, vt ſuprà probaui, quia ſi motio eſt eadem, eundem effectum habet in cauſa ſecunda: reſpectus autem liber ad cauſam primam faciet, vt actio ſit libera cauſæ primæ, non verò cauſæ ſecundæ. Sic igitur in præſenti parum refert, quòd Deus liberè præbeat concurſum modo ſuprà explicato, nam inde ſolùm habetur actionem eſſe liberam Deo, non verò ipſi cauſæ ſecundæ, quia difficultas propoſita videtur oſtendere illum modum concurrendi tollere indifferentiam eius. Et confirmatur, nam Deus poteſt neceſſitatem inferre voluntati creatæ, & nihilominus liberè eam inferet: & tunc actio erit libera Deo, voluntati autem creatæ neceſſaria: ergo reſpectus libertatis ad cauſam primam non ſatis eſt, vt actio ſit libera cauſæ ſecundæ, niſi modus mouendi illam & concurrendi cū illa talis ſit, vt ſit accommodatus ad conſeruandū vſum libertatis eius: ergo ex ſola libertate diuina, non ſatis ſoluitur prædicta difficultas.

XIII. *Alia enodatio difficultatis.* Alia reſponſio eſt, Deum, licet agentibus naturalibus & liberis definitum concurſum tribuat per ſuam voluntatem, tamen diuerſo modo tribuere: nam agentibus neceſſariis vult dare concurſum quo neceſſariò agant, liberis quo liberè agant: & ita non ſolùm vult Deus actionem, ſed etiam modum actionis: & quia ad vtrumque eſt efficax diuina voluntas, ideò vtrumque ſimul præſtat. Et propterea de diuina prouidentia dicitur, quod *attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter.* Quæ reſponſio habet fundamentum in D. Thom. 1. p. quæſt. 19. art. 8. ad 2. & aliis locis, (*D.Thom.*) vbi docet ad efficaciam diuinæ voluntatis pertinere, vt quod vult, fiat, & eo modo quo vult. Quæ doctrina ita generatim ſumpta, certiſſima eſt, tamen etiam eſt certum, cùm Deus vult aliquid fieri certo quodā modo, pertinere ad ſapientiam & efficaciam eius, applicare cauſas accommodatas ad illum modum operandi: repugnaret enim ſibi ipſi ſi vellet aliquid fieri tali modo, & alioqui impediret vel tolleret cauſas ad illum operandi modū. Hoc ergo eſt, quod in præſenti inquirimus, quomodo cùm Deus velit cauſam ſecundam liberè & cum indifferentia agere, poſſit illi concurſum ſuum definire, quin in hoc inuoluatur repugnantia. Vnde non ſatis eſt dicere, ad efficacitatem & ſuauitatem diuinæ prouidentiæ illa duo coniungere; ſed vel explicare oportet quo modo in illis non ſit repugnantia, quod per eam reſponſionem non fit, vel quærendus eſt alius modus, quo efficaciter & ſuauiter poſſit Deus mouere creaturam, vt faciat, & liberè faciat.

XIV. *Authoris reſponſio ad precedentem difficultatē.* Propter difficultatem ergo propoſitam cenſeo cū aliis multis Theologis, taliter eſſe explicandum modum, quo Deus ſuum concurſum præbet, vel offert cauſis liberis. Qui modus in duobus differt ab illo, quem in agentibus naturalibus explicuimus. Primò in determinatione quoad exercitium, quia nimirum Deus ex vi illius voluntatis, qua ſtatuit præbere concurſum cauſæ liberæ, non omnino abſolutè ſtatuit vt cauſa libera illum actum exerceat, neque ſimpliciter vult illum actum eſſe, ſed quaſi ſub intellecta conditione vult illum actum eſſe, quantum eſt ex ſe, & ex parte ſui concurſus, quem præbere ſtatuit, & ad illum ex vi talis voluntatis applicat potentiam ſuam, ſi tamen cauſa ſecunda ſeu voluntas creata, ad illum etiam ſe determinet, & in illum influat: ſemper enim poteſt non influere pro ſua libertate.

XV. *Prima ratio.* Fundaturque hæc differentia, primò in diuerſis modis operandi connaturalibus his agentibus. Agētia enim naturalia, natura ſua ſunt determinata ad exercitium ſuarum actionū: & ideò, vt ſuprà dicebam, prima cauſa ſe illis accommodans, abſolutè definit illis concurſum: agentia autem libera non ſunt ita determinata natura ſua ad exercitium ſuarum actionū: cùm ergo Deus vnicuique det concurſum modo accommodato naturæ eius, his etiam agentibus offert concurſum ſine omnimoda determinatione ad exercitium.

XVI. *Secunda.* Secundò hoc videtur conuincere ratio facta: nam ſi Deus offerret hunc concurſum abſoluta & efficaci voluntate phyſicè determinatiua, & effectiua talis actus, neceſſariò ſecum traheret cauſam ſecundā: quæ neceſſitas eſſet abſoluta reſpectu talis cauſæ, quia licet eſſet ex aliqua ſuppoſitione, illa tamen eſſet omnino antecedens, & ita efficax, vt inferior cauſa nullo modo poſſet ei reſiſtere.

XVII. *Tertia.* Tertiò, quia licet actualis cōcurſus non ſit ex prærequiſitis ad agendum, ſed incluſus in actione, tamen concurſus in actu primo, ſeu (quod idem eſt) habere ita oblatum & præparatum cōcurſum, vt ſit in poteſtate hominis habere illum ſi velit, eſt vnum ex neceſſariò prærequiſitis ad agendum, vt ſuprà probatū eſt. Quia re vera non intelligitur alia ratione quo modo ſit in proxima poteſtate hominis, inchoare ſuam actionem. Ergo debet hic concurſus ita offerri, & per talem voluntatem cauſæ primæ, vt eo ſic poſito, adhuc ſit in poteſtate cauſæ ſecundæ liberæ cum eo operari, vel non operari: quia aliàs non ſaluatur hæc indifferentia cum omnibus prærequiſitis ad agendum; quod eſt de ratione liberæ actionis. Ergo neceſſe eſt vt intelligatur offerri per voluntatem includentem cognitionē, prout à nobis declarata eſt. Nā, ſi eſſet omnino abſoluta, non poſſet illa oblatio concurſus non tranſire ad exercitium ſeu actum ſecundum.

XVIII. *Quarta.* Quartò hoc eſt maximè neceſſarium propter actus malos voluntatis creatæ. Dici enim non poteſt, Deum ex ſe, abſoluta voluntate ſua, ſtatuere vt hi actus omnino fiant à cauſa ſecunda: aliàs non tantùm illos permitteret, ſed etiam vellet; quod alienum eſt à ſana doctrina. Præterea, quia alioqui prima radix & origo mali noſtræ voluntatis in Deum reduceretur, nam cùm voluntas Dei ſimpliciter ſit prior, illa ſemper determinabit voluntatem creatam vt velit: ſemper voluntas creata vult, quia Deus vult illam velle: ergo etiam cùm vult malū, ideò vult, quia Deus vult eam velle. Prima ergo radix omnis malæ voluntatis in diuinam refunderetur, quod impium eſt.

XIX. Nec ſatisfaciet qui reſponderit hęc omnia eſſe vera, & admittenda de volūtate mala pro materiali, nō verò pro formali, id eſt, quatenus mala eſt. Nam in præſenti vnum ex altero ſequitur: quia actus liber voluntatis creatæ circa hoc obiecti, & cum his circūſtantiis haberi non poteſt, quin habeat concomitantem malitiam; qui ergo vult voluntate abſoluta illum actum elici à voluntate creata circa hoc obiectum, & cum his circumſtantiis: & præſertim ſi ita vult, vt ſecum trahat voluntatem creatā ad illum actum exercendū, planè vult moraliter, ſeu virtualiter

malitiam neceſſariò coniunctam illi actui, & eſt radix & cauſa eius. Secus verò eſt ſi Deus offerat concurſum per voluntatem illam includentem conditionem, vt à nobis explicata eſt: nam tunc ſimpliciter non vult actum malum, nec determinat aut trahit voluntatem creatam ad exercitium eius, ſed ſolùm offert illi concurſum, quo influit in actum voluntatis creatæ, dum ipſa elicit illum. Et hæc eſt potiſſima differentia ob quam Deus iuſtè vult permittere actum peccati, vt eſt à voluntate creata, quem tamen vt ſic velle non poteſt, vt latiùs explicant Theologi ſtatim citandi.

XX. Quinta. Quintam rationem adhibere poſſumus, quia Deus poteſt neceſſitare voluntatem creatam, etiam cum ab obiecto, intellectu, aut aliqua intrinſeca diſpoſitione neceſſitatem non pateretur, vt in ſuperioribus viſum eſt; non apparet autem modus quo poſſit efficaciùs Deus inferre neceſſitatem quoad exercitium voluntati creatæ, quàm abſoluta voluntate ſuâ efficaci, & operatiua ad extra trahendo creatam voluntatem, vt id velit, quod ipſe vult eam velle. Ergo è conuerſo, cùm Deus vult ita concurrere cum voluntate creata, vt illam ad exercitium non neceſſitet, nõ dat concurſum per voluntatem ita abſolutam, & efficacem: ergo præbet per voluntatem accommodatam libertati humanæ voluntatis, atque adeò includentem ex parte illius virtualem conditionem, qualem explicuimus. Atque in hunc modum explicarunt ferè omnes antiqui Theologi modum concurrendi Dei cum cauſa libera; quos ſtatim referam, declarata priùs ſecunda differentia ſuprà propoſita.

XXI. Secundum diſcrimen in modo concurſus diuini cum cauſis liberis, ac cũ neceſſariis. Eſt ergo aliud diſcrimen inter modum quo diuina voluntas offert concurſum naturalibus, & liberis agentibus, quia illis ſolùm ad vnum actum præbet concurſum: his autem ad plures actus offert ſufficientem concurſum, quãtum eſt de ſe, quod rectè probat difficultas ſuperiùs poſita. Et præterea probari poteſt, applicando cum proportione ferè omnes rationes factas in præcedenti. Primò, quia Deus præbet vnicuique cauſæ ſecundæ concurſum modo accommodato naturæ eius: Sed hæc eſt natura cauſæ liberæ, vt poſitis cæteris omnibus conditionib. præ requiſitis ſit indifferens ad plures actus: ergo debet etiam recipere in actu primò concurſum modo indifferente: ergo debet quantum eſt ex parte Dei illi offerri concurſus non tantùm ad vnum actum, ſed ad plures. Secundò, quia aliàs voluntas creata nunquam eſſet proximè potens ad plures actus efficiendos: ergo nunquam eſſet libera quoad ſpecificationem actus. Patet ſecunda conſequentia ex dictis ſuprà de cauſa libera. Prima verò ſequela patet, quia non eſt cauſa ſecunda proximè potens ad aliquem effectum, niſi habeat paratum concurſum primæ cauſæ ad illum. Et ideò paulò anteà dicebamus naturalem cauſam ſemper eſſe proximè potentem ad vnum tantùm ſingularem effectum, quia ad illũ ſolùm habet præparatum Dei concurſum.

XXII. Tertiò eſt euidens argumentum, quia voluntas creata nihil poteſt velle ſine Dei concurſu: ergo niſi aliquo modo habeat in ſua poteſtate Dei concurſum ad plures actus, nunquam poteſt ſimpliciter & proxime elicere quemlibet illorum actuum: nunquam autem poteſt habere Dei concurſum in manu & poteſtate ſua, niſi priùs & antecedenter habeat illũ oblatum, quantum eſt ex voluntate Dei, quia non datur, nec dari poteſt niſi per Dei voluntatem. Neque etiam voluntas creata, poteſt quaſi præuenire volũ-

A tatem diuinam, vel aliquid efficere quo illam trahat ad dandum generalem concurſum: quia nihil poteſt volũtas creata efficere ſine ipſo concurſu. Volũtas ergo dandi concurſum, ſemper debet antecedere, nec reſpectu illius, ſaltem in prima volitione, poteſt voluntas creata aliquo modo præuenire diuinam. Si ergò illa voluntas diuina definitur ad vnum tantùm actum, ſeu concurſum eius, voluntas creata illum ſolùm efficere poteſt potentia proxima, neque habet concurſum ad alium in poteſtate ſua, & conſequenter idem eſt de cæteris, quæ vel ad illum conſequuntur, vel per ſe fiunt eodem genere concurſus.

Quartò hîc etiam applicatur efficaciſſimè ratio ſumpta ex actibus malis: nam incredibile eſt Deum velle concurrere cum voluntate hominis hîc & nunc ad actum malum, & ad illum bonum, etiam quantũ eſt de ſe. Neque enim id refundi poteſt in voluntatẽ ipſius peccatoris, quia volũtas concurrendi Dei omnino antecedit voluntatem peccatoris, & omnem vſum liberum eius. Conſidero enim hominem actu cogitãtem de obiecto prauo cum omnibus circumſtantiis prærequiſitis, vt voluntas poſſit ei aſſentiri, B vel diſſentiri: neutrum autem poteſt facere per poſitiuum actum ſine concurſu Dei, & antequam alterutrum faciat, nõn poteſt ei imputari, quòd Deus hoc vel illud velit circa concurſum illi dandum: ergo ſi Deus propoſuiſſet concurrere cum illo ad conſenſum malum, & non ad alium actum, hoc eſſet ex ſola voluntate Dei, nec voluntati hominis poſſet imputari: quàm verò hoc ſit alienum à diuina bonitate, omnibus conſiderandum relinquo. XXIII.

Hinc graues Theologi in hunc modum declarant concurſum Dei cũ cauſa libera, tunc maximè cùm de concurſu ad actum peccati loquuntur. Et ſumi poteſt ex D. Thoma in 1. diſtinctione 47. q. 1. artic. 2. vbi ait, *aliquid fieri præter voluntatem Dei beneplaciti conſequentem, quamuis nihil fiat contra eam*, quod dicit propter actum malum: dicitur autem voluntas conſequens Dei, voluntas abſoluta & efficax. Et ideò 1. 2. quæſt. 89. artic. 1. ad 3. dicit, voluntatẽ Dei eſſe principium vniuerſale interioris motus humani: determinationem autem ad talem actum malum, directè eſſe ex voluntate humana. Ac ſi diceret, Deum ex ſe offerre concurſum indifferentem, determinari autẽ C quaſi materialiter ex cooperatione voluntatis liberæ. Et generaliter talem ſignificat eſſe motionem vel concurſum Dei cum cauſa libera 1. 2. quæſt. 9. artic. 6. ad 3. & q. 10. art. 4. & 3. contra Gent. cap. 73. & 90. & quæſt. 3. de potent. artic. 7. ad 13. & quæſt. 5. de verit. art. 5. ad 1. Idem ſentit Capreolus locis ſuprà citatis ſect. 2. & præſertim in 2. diſtinct. 28. quæſt. 1. artic. 3. ad 12. contra 2. concluſionem. Conradus expreſsè ac latè 1. 2. quæſt. 79. artic. & Soto 1. de Natur. & grat. c. 16. qui expreſſiùs quàm cæteri Thomiſtæ, & generaliùs, ait Deum non concurrere cum voluntate libera per voluntatem beneplaciti, cui non poteſt reſiſti, ſed voluntate alia, cui reſiſti poteſt: verba eius ſunt: *Quidquid Deus vult voluntate abſoluta, & quæ dicitur beneplaciti, fit, iuxta illud, Voluntati eius quis reſiſtet: quãdò autem cum libero homine concurrit, non vult illud fieri niſi ſalua humana natura, & libera voluntate, quæ idcirco reſiſtere Deo poteſt.* XXIV. Authores qui præmiſſum modum amplectuntur. D. Thom. Capreol. Conrad. Soto.

Scotus etiam licet locis ſuprà citatis aliter ſentire videatur, tamen in 2. diſtinct. 37. *Ad ſolutionem iſtorũ*, vt declaret concurſum ad actum peccati, dicit, *Cauſam ſecundam habere in poteſtate ſua concauſare & non concauſare primæ: & ſi non concauſat, vt tenetur, inde fieri vt non ſit rectitudo in effectu cõmuni ambabus.* Vbi Lychetus expreſsè XXV. Scotus. Lychet.

expreſſe ita declarat diuinum concurſum, & voluntatem Dei, per quam datur, & ſignificat etiam Maironis in 2. diſt. 43. quæſt. 4. Vnde Vega lib. 6. in Trident cap. 7. ob hanc cauſam dicit, concurſum Dei generalem eſſe immediatè in poteſtate noſtra, etiã quando non operamur: idque exiſtimat eſſe neceſſarium ad noſtram libertatem. Idem tenet Corduba quæſt. 55. dubio 8. & 10. quamuis de ordine naturæ inter cauſalitatem primæ & ſecundæ cauſæ minùs propriè loquatur.

Maiores. Vega. Corduba.

XXVI. Alij etiam authores ferè omnes ita declarant diuinum concurſum, præſertim Gregor. in 2. diſt. 28. quæſt. 1. art. 3. ad 12. Gabriel in 2. diſt. 1. quæſt. 2. art. 2. concluſ. 4. & art. 3. dubio 1. & d. 87. art. 3. dubio 2. Marſil. in 1. quæſt. 40. art. 2. part. 1. concluſ. 4. in fine. Adamus in 3. diſt. 14. quæſt. 3. dubio 2. Almain. tracta. 1. Moral. cap. 1. Fauet etiam plurimũ Alex. Alenſ. 1. p. q. 24. memb. 5. & quæſtio. 26. memb. 4. ar. 3. & quæſt. 40. memb. 4. ad 3. Bonauent. in 2. diſt. 37. art. 1. queſtione 1. ad vltimum & alij plures, quos breuitatis cauſa omitto.

Gregor. Gabriel. Marſil. Adam. Almain. Alenſ. D. Bonauen.

Obiectiones contra ſuperiorem doctrinam.

B

XXVII. QVÆ autem contra hunc modum explicandi diuinum concurſum cum cauſis liberis obiici poſſunt, ſoluentur facilè ex his, quæ in ſuperioribus tractata ſunt. Primum eſſe poteſt, quia ſequitur actũ liberum fieri abſque abſoluta & efficaci Dei voluntate, quod videtur repugnans: cùm omnes res pendeant ex hac voluntate Dei. Secundò, quia ſequitur actum liberum quaſi per accidens, vel contingenter fieri, reſpectu Dei, quia Deus ex ſe non præſcribit quid ex ſuo concurſu euenturũ ſit, & quaſi in incertum tendit in id, quod voluntas creata fecerit. Tertiò hinc videtur ſequi Deum applicare ſuum concurſum ad hos actus tantùm generali & confuſo modo, ſcilicet, ad id, quod voluntas creata effecerit: hæc autem videtur eſſe magna imperfectio. Quartò ſequitur, non habere Deum perfectam prouidentiam in particulari de his actibus liberis: quandoquidem non diſponit de illis in particulari vt ſint, vel non ſint, ſed ſolùm in confuſo, relinquens determinationem in particulari cauſæ ſecundæ. Vnde vlteriùs fit quintò, vt determinatio talis actus, tam quoad exercitium, quàm quoad ſpecificationem omnino tribuenda ſit cauſæ ſecundæ. Sextò, videtur hoc repugnare cum iis quæ ſuprà diximus, determinationẽ effectus indiuiduo peculiari modo procedere ex præfinitione primæ cauſæ: hoc enim non minùs neceſſarium eſt in actibus liberis, quam in aliis, quia cùm voluntas amat, non eſt in eius poteſtate eligere hunc actum amoris in indiuiduo potiùs quàm alium quem facere poſſet. Septimò, quia ſequitur ex dictis poſita voluntate Dei concurrendi cum voluntate creata ad actum eius, accidere poſſe vt actus non ſequatur, etiamſi ex parte voluntatis ſit virtus ſufficiens & omnia alia requiſita: eademque ratione fiet vt Deus & diuina voluntas ex parte ſua eodem modo ſe habeat ad hominem cum quo non concurrit actu, & ad eum cum quo concurrit, quod eſt abſurdum, cùm aliquid operetur in vno quod nõ operatur in alio.

C

XXVIII. Octauò, poteſt directè oſtendi illum modum nõ eſſe neceſſarium; nam Deus in ſua æternitate præſcit quid voluntas creata volitura ſit in quacunqne occaſione circa quoduis obiectum, & cum quibuſcunque circumſtantiis: ergo poteſt Deus abſoluta voluntate velle dare cõcurſum ad illum ſolum actum,

A quem præuidet operaturam. Neque oportet vt ad alios actus, quos certè ſcit nunquã futuros, concurſum offerat. Et eadem ratione neceſſe non eſt vt aliquam conditionem tacitè vel expreſsè apponat illi voluntati, quandoquidem iam præuidet conditionẽ illam, quæ ibi interuenire poſſet, futuram eſſe, nimirum quod voluntas creata cooperetur. Et ob eãdem cauſam per hunc modum concurſus non tollitur indifferentia libertatis, quia & illa voluntas Dei ponitur cum aliquo reſpectu ad futuram cooperationem voluntatis, & Deus paratus eſſet ad dandum alium concurſum, ſi voluntas aliud eſſet operatura.

Obiectionibus ſatisfit.

AD primum reſpondetur, aliud eſſe actum liberum fieri ſine abſoluta Dei voluntate, qua velit, vt talis actus ſit; aliud verò quòd Deus non concurrat ad talem actum ex illa abſoluta voluntate. Ex noſtra ergo ſententia ſolùm ſequitur hoc poſterius, quod nos admittimus tanquam veriſſimum, quia vt Deus concurrat, ſufficit voluntas concurrendi, quæ quantum ad id, quod ſe tenet ex parte Dei, eſt abſoluta & efficax, quia ex vi illius, Deus applicat ſuam potentiam ad concurrendum, & re ipſa in tempore concurrit iuxta propoſitum eiuſdem voluntatis. Tamen quia in obiecto illius voluntatis, vt ex ipſo verbo concurrendi conſtat, comprehenditur concomitantia vel cooperatio alterius, ideò ex parte alterius ſubintelligitur conditio, ſine qua illa Dei volũtas nõ habebit effectum ad extra, & ideò ex hac parte dici poteſt cõditionata. Cùm enim actio tranſiens qua Deus concurrit cum voluntate creata, pendeat tum à voluntate diuina, tum à creata, vt Deus ad illam concurrat, non eſt neceſſe, vt abſolutè velit illam actionem, quatenus eſt ab vtroque principio, ſed ſolùm quatenus eſt ab ipſo, ſinendo aut concedendo alteri voluntati vt etiam ipſa influat, & cõſequenter ſubintelligendo conditionem cooperationis alterius voluntatis. Sic enim ſe gerit Deus circa malas voluntates. Propter quod dixit Auguſtinus 5. de Ciuit. cap. 8. 9. & ſæpe aliàs, à Deo eſſe omnes poteſtates, non tamen omnes voluntates. Et Conc. Trident. ſeſſ. 6. can. 6. propter eandem cauſam definit; *Deum operari hos actus permiſſiuè ſolùm.* Atque hinc apertè colligimus, ex vi generalis concurſus & & ſubordinationis neceſſariæ inter cauſam primam & ſecundam, dictam voluntatẽ concùrrendi ex parte Dei ſufficere, quidquid ſit, an circa actus bonos ob ſpeciales rationes habeat Deus alium modum abſolutæ voluntatis.

XXIX.

Auguſtin. Tridentin.

Vnde altera propoſitio, ſcilicet, actum liberum fieri ſine abſoluta Dei voluntate, non ſequitur ex noſtra ſententia, quia, quamuis illa voluntas non ſit neceſſaria ad concurſum, poteſt Deus alia ratione illam habere. Et in bonis quidem actibus habet illam Deus, ſiue illa ſit præcedens ſcientiam per modum præfinitionis, ſiue ſubſequens per modum approbationis, hoc enim ad præſens nihil ſpectat. Circa malos autem actus non habet Deus illam voluntatem abſolutam, quia Deus non vult ſimpliciter & abſolutè hæc mala fieri, neque in eis, quæ futura præuidet, complacet ſimpliciter: repugnat enim bonitati eius: quamuis etiam non velit abſolutè hos actus non fieri, ſed velit eos permittere, vt rectè dixit Diuus Thomas 1. parte quæſtione decimanona, articulo nono ad tertium. Et poſtquam præuidet eſſe futura, complacet in eis, quatenus ab ipſo ſunt, quod ſolùm eſt complacere de concurſu, quem ad ea præbet. XXX.

Ad ſe-

XXXI. Ad ſecundum reſpondetur negando ſequelam; quia Deus ex certa ſcientia & voluntate ſua concurrit cum voluntate creata ad quemlibet actum eius: & ideò non caſu aut contingenter cum voluntate creata concurrit, ſed ex ſapientiſſima prouidentia. Et quamuis non ſemper abſoluta voluntate præfiniat, quid voluntas creata operatura ſit, non tamen propterea tendit in incertum, quia vel præfinit, vel ſaltem permittit quidquid talis cauſa ſecunda actura eſt, & videt etiam clariſſimè & certiſſimè quid ſit actura; & ad illud ſua voluntate concurrit.

XXXII. Vnde etiam ſoluitur tertium inconueniens, negando ſequelam. Non enim confuſè, ſed diſtinctè & in particulari applicat Deus voluntariè concurſum ſuum ad hunc vel illum actum: ſemper tamen ſubintellecta conditione liberę cooperationis ipſius voluntatis creatæ. Hæc enim conditio non minùs habet locum in voluntate concurrendi diſtinctè & in particulari ad talem vel talem actum, quàm in confuſa voluntate concurrendi, quam neceſſe non eſt Deo tribuere, niſi quatenus in voluntate concurrendi in particulari ad hunc vel illum actum includitur.

XXXIII. Quare minimè etiam ſequitur, quod quarto loco inferebatur de imperfectione aut confuſione (vt ſic dicam) diuinæ prouidentiæ: de omnibus enim in particulari prouidet Deus, ſed non de omnibus eodem modo. Vnde de actibus bonis qui futuri ſunt, ſimpliciter & abſolutè diſponit vt ſint: de malis autem, quamuis etiam in particulari diſponat, non tamen ſimpliciter & abſolutè vt ſint, ſed vt eſſe permittantur: & de illis quatenus iam futuri præuidentur, diſponit Deus quomodo, vel curentur, vel puniantur. Sic ergo habet Deus de omnibus & ſingulis in particulari perfectam prouidentiam, vnicuique tamen accommodatam. Atq; ob hanc cauſam authores quidam graues antiqui, præſertim Græci, negãt hos actus malos eſſe ex prouidentia: quia per illam vocem peculiariter intelligunt illam abſolutam diſpoſitionem qua Deus non ſolùm permittit, ſed abſolutè vult vt aliquid ſit. Vel, vt illa particula *ex prouidentia* ſatis indicat, ſolùm intendunt radicem & originem horum actuum malorum non eſſe ex diuina prouidentia, neque illi eſſe tribuendos tales actus vt propriæ cauſæ. Verum eſt, interdum extendere illum loquendi modum ad actus bonos: ſed tunc ſtrictiùs vtuntur ea voce, pro efficaci prædeterminatione Dei neceſſitatem inferente voluntati creatæ, vt expoſuit D. Thom. 1. part. quæſtione 23. articulo 1. ad primum.

Origen. lib. 2. Periarch. cap. 12. Iuſtin. q. 8. ad orthodoxos. Chryſoſ. hom. 12. parte morali. Theodor. lib. 5. diuin. decr. c. de prouidẽtia. Greg. Niſ lib. 7. Philoſoph. c. 1. & li. 8. c. 4. ſeu Nemeſ. lib. de nat. homin. c. 39. & ſeq. Damaſ. 2. de fide cap. 29. & 30.

XXXIV. Ad quintum de determinatione voluntatis creatæ iam in ſuperioribus dictum eſt, quo modo hæc determinatio poſſit aliquo modo tribui cauſæ ſecũdæ: idem enim modus proportionaliter habet locũ in cauſa libera. Et maiori quadam ac peculiari ratione dicitur illa ſe determinare ad ſuam actionem. Nõ quia ſe determinet ſine concurſu Dei (illius enim determinatio non eſt aliud quàm eius volitio, quam conſtat fieri non poſſe ſine concurſu Dei) ſed quia voluntas & potentia Dei vt ſic applicata ad concurrendum, eſt quaſi indifferens & expectans, vt iuxta vſum liberum voluntatis, ita illi cooperetur: quod non eſt ex imperfectione, ſed ex ſapientiſſima prouidentia Dei ſeſe accommodantis cauſæ ſecũdæ. Vnde licet ſimpliciter concurſus Dei ſit prior natura, modo ſuperiùs explicato, tamen ſecundum quid, & in ſuo genere poteſt hæc determinatio peculiari modo attribui cauſæ ſecundæ. Loquimur autem generatim ex vi concurſus, nam aliis modis, vel per alia auxilia ſæpè eſt Deus principalis cauſa omnis bonæ determinationis voluntatis; & præſertim in iis quæ per gratiam fiunt, de quo alias.

A

Ad ſextum, concedimus determinationem actus vel effectus quoad indiuiduum præſertim oriri ex determinatione diuini concurſus. Neque hoc repugnat cum iis quæ dicta ſunt de concurſu ad actus liberos: nam illa met determinatio concurſus ad ſingularem, & indiuiduum actum poteſt eſſe ex voluntate non omnino abſoluta ex omni parte, ſed includente conditionem ex parte cooperationis liberæ humani arbitrij. Rurſus ille concurſus offerri poteſt non ſolùm ad vnum indiuiduum actum vnius ſpeciei, ſed etiam ad plures diuerſarum ſpecierum, vt ad hunc actum amoris, & ad hunc actum odij: atq; ita in ſingulis ſpeciebus determinatur voluntas ad talẽ actum in indiuiduo, & nihilominus manet indifferens, vel ad vtendum concurſu, aut non vtendũ, vel ad vtendum illo in hac vel illa ſpecie. XXXV.

Ad ſeptimum, concedimus priorem illationis partem, nempe poſt oblatum ſufficienter concurſum ex parte Dei, poſſe voluntatem non operari etiam in ſenſu compoſito. Neque hoc eſt maius inconueniẽs, quàm quòd poſita Dei permiſſione adhuc voluntas poſſit non peccare, quod verum & neceſſarium eſt, quia permiſſio reſpicit potentiam cauſæ ad vtrumq; oppoſitorum ſe habentem, vt dixit D. Thom. in 1. d. 47. q. 1. art. 2. Denique, ſicut poſitis omnibus prærequiſitis poteſt voluntas operari & non operari, ita etiam ſufficienter oblato ac præparato Dei concurſu poteſt non operari cum illo, quia illud eſt vnum ex prærequiſitis. Dico autem *oblato concurſu tranſeunte, non autem in re poſito*, quia tunc iam impoſſibile eſt in ſenſu compoſito, quin operetur voluntas, quia talis concurſus nõ diſtinguitur in re ab actione eius. Quo ſenſu dixit Diuus Thomas 1. 2. quæſt. 10. artic. 4. ad tertium. *Si Deus mouet voluntatem, impoſſibile eſſe quin voluntas moueatur.* Hic enim concurſus non eſt ex prærequiſitis ad actionem, ſed intrinſecè incluſus in ipſa actione. XXVI.

B

Vnde ad alteram partem illationis negatur ſequela, nam in eum hominẽ, qui actu operatur, Deus etiam actu influit, non verò in eum qui non operatur. Et ita non æquè ſe habet Deus ad vtrumq; quoad actionem externam reſpectu ipſius Dei. Si autem eſſet ſermo de ſola voluntate Dei ad intra, qua offert concurſum: fieri poteſt vt illa ex parte ſua ſit æqualis, & quòd in vno habeat effectum, & non in alio, ex libertate eorũ, quod nullum eſt inconueniens, quia in ipſa voluntate Dei incluſa fuit illa conditio, vt explicatum eſt. An verò in alia voluntate electiua aut præfinitiua, vel in aliquo auxilio ab ea manante ſit ſemper inæqualitas, non eſt noſtrum diſputare. XXXVII.

C

Ad octauum reſpondetur, præſcientiam conditionatam, quæ in eo ſupponitur, quamque nos libenter admittimus, non impedire modum concurrendi à nobis explicatum, aut alteri locum dare. Nam, cùm Deus præſcit quid voluntas creata factura ſit, ſi cum talibus circumſtantiis applicetur, inter alias conditiones ponenda hæc eſt, ſcilicet, ſi Deus offerat ſufficientem concurſum, quia ſine eo nihil poteſt operari. Hic autem ſufficiens concurſus, vt in hac conditionali incluſus, talis eſſe debet vt ſit indifferens tum ad exercitium, tum ad ſpeciem actus: & ideò nõ debet eſſe abſolutè definitus ad vnum tantùm actum & exercitium eius. Quãuis ergo Deus præuideat quid voluntas operatura ſit hîc & nunc, ſi ipſe præbeat concur- XXXVIII.

concurſum, neceſſe eſt vt eo modo præbeat quem natura ipſius voluntatis poſtulat, quique in prædicta hypotheſi intelligebatur incluſus. Quia ſi Deus mutaret modum concurſus, iam non eodem modo ſequeretur effectus. Igitur voluntas illa qua Deus offert concurſum, ex ſe manet ſemper conditionata in virtute, quamuis ex præſciētia æquiualeat abſolutæ, quia præuidet Deus habituram effectum cōcurrente ſimul altera voluntate.

XXXIX. Et eadem ratione non obſtante illa præſcientia, Deus quantum eſt ex ſe, offert concurſum ad alios actus, quamuis illos non ſit effectura voluntas creata, vt ſimpliciter poſſit illos efficere, nec per Deum ſtet quo minus illos efficiat. Sicut etiam Deus vult dare auxilia ſufficientia iis, quos præſcit non bene vſuros talibus auxiliis, vt ſimpliciter poſſint ita operari: quia aliàs non poſſet eis de facto imputari quòd non operarentur, ſi ob ſolam dictam præſcientiam talibus auxiliis priuarentur. Imò hoc ipſum ſupponitur in illo argumento, cùm in eo dicitur, Deum eſſe paratum ad concurrendum ad alios actus, ſi voluntas creata eos eſſet factura, nam Deus non eſt ſic paratus niſi per ſuam voluntatem, & liberam determinationem, non quam in eo euentu eſſet habiturus; quis enim de illa iudicare poteſt? ſed quam nunc iam habet. Offert ergo Deus cauſis liberis ſuū concurſum ſufficientem, non ſolùm ad eos actus quos faciunt, ſeu facturæ ſunt, ſed etiam ad eos quos facere poſſent, ſi vellent.

SECTIO V.

Vtrùm cauſæ ſecundæ pendeant eſſentialiter in operari à ſola cauſa prima aut etiam ab aliis.

I. VLTIMO loco videndum ſupereſt in hac diſputatione, an ſit proprium primæ cauſæ concurrere dicto modo cū cauſis ſecundis ad operationes earum, & quòd ab illa cæteræ dependeant: an verò inter cauſas creatas ſit etiam hæc dependentia, & hic concurrendi modus. Vbi etiam occurrit occaſio declarandi communem diſtinctionem cauſarum efficientium in eas, quæ ſunt per ſe & eſſentialiter ſubordinatæ & quæ ſunt tantùm per accidens.

Ratio dubitandi.

II. NAm ex hac diuiſione ſumitur prima ratio dubitandi in propoſita quæſtione, quia non ſolùm cauſæ ſecundæ reſpectu primæ ſunt eſſentialiter ſubordinatæ, ſed etiam inter ipſas cauſas ſecundas cauſæ particulares ſunt ſubordinatæ vniuerſalibus: ſed hæc ſubordinatio eſſentialis conſiſtit in prædicta dependentia operationis vnius ab influxu alterius: ergo ille modus dependentiæ non eſt tantùm reſpectu primæ cauſæ. Maior videtur ſumi ex Ariſt. Ariſtot. 2. Metaph. vbi probans non eſſe proceſſum in infinitum in cauſis efficientibus per ſe ordinatis, ſupponit non tantùm inter duas, ſcilicet primam & ſecundam, ſed inter plures eſſe aliquam ſubordinationem. Atque hinc 2. Phyſic. text. 26. ait, *Sol & homo generant hominem.* Et 2. de Generat. text. 55. hac ratione vocat Solem *procreandarum rerum authorem*; & ſect. 26. Problemat. q. 35. eum vocat *authorem & parentem motuum.* Et ſect. 11. q. 5. ait, *Solem eſſe qui omnia mouet.* Ac denique 2. de generat. text. 56. & 12. Metaphyſic. text. 34. motum cœlorum dicit eſſe cauſam omnium generationum & corruptionum, & 1. Meteoror. c. 9. hoc peculiariter attribuit motui Solis. Similiter D.

A Tho. 3. cont. Gent. c. 67. ait corpora inferiora agere D.Thom. in virtute corporū cœleſtiū. Et lib. 4. c. vlt. ait generationē & corruptionē inferiorū corporum ex motu cœli cauſari. Deniq; omnes Philoſophi ita videntur ſentire de cœlorum cauſalitate, & ideò eos appellant cauſas vniuerſales reſpectu inferiorum omnium.

Varij quæſtionis ſenſus.

III. VT quæſtionem hanc ad certa capita reducamus, aduertendum eſt, poſſe fieri comparationem, aut inter cauſas ſuppoſitaliter diſtinctas, quæ vocantur cauſæ vt quod; vel inter virtutes eiuſdem cauſæ, ſeu eiuſdem ſuppoſiti. Quæſtio ergo hæc præcipuè tractatur in priori ſenſu: & ideò de illo primùm dicemus; aliquid verò addemus de poſteriori, vt plena habeatur reſolutio. Deinde eſt obſeruandum, aliud eſſe loqui de cauſis partialiter cōcurrentibus ad eandem actionem in eodem ordine, aliud verò de cauſis eſſentialiter ſubordinatis, cum intrinſeca dependentia vnius ab alia in operando. Priori modo certum eſt ſæpè concurrere plures cauſas creatas ad eandem actionem vel effectum; quod po- B teſt aliquando eſſe per accidens ex fortuito concurſu cauſarum, alioqui per ſe ſufficientium: aliquando verò poteſt eſſe per ſe, & ex inſtitutione naturæ. Et hoc modo ſæpè concurrunt plura aſtra ad vnum effectū, quia ſingula per ſe nō ſufficerent. De hoc igitur modo partialis concurſus nulla eſt difficultas, imò fortaſſe cœlorum concurſus magna ex parte ita intelligendus eſt, vt inferiùs dicam.

IIII. In priori ergo ſenſu tractatur præſens quæſtio. In qua tota difficultas eſt de dependentia inferiorum corporum à corporibus cœleſtibus. Nam de ſubſtantiis immaterialibus eſt res certa non pendere per ſe in operando ab aliquo agente creato: quia ab illo non pendent in eſſe, neq; in facultate ſeu virtute operandi: ergo neque illi ſubordinantur in agendo. Rurſus de ipſis corporibus cœleſtibus eadem ratione certum eſt; non pendere per ſe in actionibus ſuis ab aliis agentibus creatis, quia ab illis non pendent in eſſe: operatio autem ſequitur eſſe & imitatur illud. Item quia cœli non pendent per ſe in actionibus ſuis ab intelligentiis creatis, quia neque ab illis pendēt in eſſe aut in virtutibus ſuis, neque illæ poſſunt per C ſe efficere in corpora aliquid præter motum localē. Dices, Saltem mediante motu poteſt actio cœli pendere ab intelligentia. Reſpondeo, iuxta veriorem Vide Sonc. 12 Metap. q. 13. ſententiam illum motum ſolùm deſeruire ad actionem cœli per modum applicationis ad diuerſa corpora: illa autem dependētia non eſt per ſe, ſed per accidens, vt conſtat. Quod ſi verum eſt cœlum eſſe inſtrumentum intelligentiæ mouētis ad aliquas actiones, quoad illas erit dependentia eſſentialis: tamē re vera nullæ ſunt huiuſmodi actiones, vt ſuprà tetigimus: quia neq; in intelligentia eſt virtus principalis ad huiuſmodi effectus corporales efficiendos; neq; ſolus motus localis poteſt per ſe deſeruire ad communicandam hanc virtutem.

V. Et eadem ferè ratione vnum cœlum non pendet ab alio per ſe in actione ſua, quia neque eſſe, neque virtutem agendi habet vnum ab alio. Dices, cœli non agunt niſi per aſtra: hæc verò non agunt niſi per lumen, quod non habent niſi à ſole: ergo omnia pendent à ſole in virtute agendi, & conſequenter in actione. Reſpondetur primò negando minorem, ſed vnumquodq; aſtrum habet propriam virtutē innatam & cōnaturalē per quam influit, nam ſicut habēt formas proprias ſpecie diuerſas, ita ad illas conſequuntur

quuntur propriæ virtutes & facultates ſpecie diuerſæ. Neque eſt veriſimile, aut omnia aſtra habere virtutem agendi per accidens extrinſecum, & accidentario illis aduenientem, aut eandem luminis qualitatem, ex eo ſolùm quod in diuerſis ſubiectis recipiatur, habere tam varios & diuerſos effectus, quàm habent aſtra diuerſa: ſed de hoc aliàs. Et præterea, quicquid de hoc ſit, non pendebit à ſole actio lunæ, v. g. illuminatæ, niſi prout pendet ab igne actio aquæ calefactæ: quæ non eſt dependentia immediatè ex ſubordinatione eſſentiali, ſed dependentia tantùm remota: qualis eſt in omni effectu reſpectu cauſæ remotæ, quæ dedit virtutem operandi cauſæ proximæ.

Vide Ferrar. 3. cont Gent. cap. 84.

VI. Præterea nulla relinquitur quæſtio de dependentia inferiorum agentium corporalium ab intelligētiis: quia ex dictis à fortiori conſtat per ſe ab illis nō pendere, ſed ad ſummum per accidens vt ab applicātibus actiua paſſiuis: & hoc etiam modo non ſemper, neque regulariter, niſi quātum ad motum cœli. Denique de corporibus inferioribus inter ſe etiam eſt res clara non habere prædictam dependentiam in operando: quia nullum eorum comparatur ad aliud vt cauſa vniuerſalis ad particularem, aut habet rationem vllam talis dependentiæ.

Diuerſæ opiniones circa quæſtionis difficultatem.

VII. Tota ergo quæſtio reducitur ad ſubordinationem inferiorum corporum reſpectu cœleſtiū. Sunt enim qui opinentur interuenire huiuſmodi eſſentialem dependētiam inter hæc agentia, ita vt cœlum actu influat in omnes actiones inferiorum corporum. Ita opinatur Iauellus 12. Metaphyſ. quæſtio. 13. & Soto 2. Phyſic. quæſt. 4. concluſ. 1. & in 4. diſtin. 48. quæſt. 2. art. 2. Vbi ex hoc principio ait, ceſſante motu cœli, ſubitò ceſſaturam omnem actionem inferiorum agentium naturalium; omniaque viuentia illicò animas expiratura, eò quòd nō poſſint fine aliquo motu viuere. Significat etiam Ferrar. 4. cont. Gent. cap. 97. §. *Aduertendum tertiò*, ait enim, in generatione hominis creationem animæ eſſe à Deo, diſpoſitiones verò corporis eſſe à generante & à motu cœli per ſe & immediatè.

Iauellus. Soto. Ferrar.

VIII. Iauellus ad hoc probandum hanc adducit rationem (alij enim authores nullam afferunt) Omnis actio generabilium corporum neceſſariò reducitur ad aliquam cauſam ingenerabilem, ſed hæc non eſt niſi corpus cœleſte: ergo. Maior patet, quia ſicut neceſſe eſt omnem motum reduci ad aliquod principiū immobile, ita omnē generationē ad aliquod principium ingenerabile. Minor verò probatur, quia illud agens ingenerabile, non eſt intelligentia creata, quia illa non poteſt immediatè tranſmutare materiam ad formam. Neque etiam eſt ipſum principiū, quia illud non agit per ſe ipſum immediatè in hæc inferiora, ſed per cauſas medias: hîc autem agimus de cauſa immediatè concurrente ad omnes actiones inferiorum generantium: ergo eſt cœlum. Et confirmatur ex Ariſtotele 8. Phyſicor. text. 1. dicente, quod motus primus eſt vita, id eſt, fons, & principium vniuerſale rerum in natura exiſtentium, & ita comparatur ad vniuerſum, ſicut motus cordis ad animal, quo ceſſante ceſſat omnis actio. Vnde Comment. 1. de Cœlo com. 63. ait, principium vitæ, quod eſt in orbe, eſſe cauſam omnis vitæ, idemque ferè habet 12. Metaphyſ. com. 18. Confirmatur ſecundò, quia aliàs tollitur ordo eſſentialis inter partes vniuerſi, quod eſt contra debitam eius conſtitutionem, vt ex Ariſt. ſumitur 12. Metaph. text. vlt.

IX. Contraria ſententia ſumitur ex Scoto in 2. diſtin. 14. quæſt. 3. in fine, & ex Richardo ibi art. 2. q. 6. & Durando ibidē 2. p. diſtinctionis q. 3. Henric. quodlib. 11. quæſt. 15. & quodl. 14. quæſt. 1. Quamuis enim in hoc poſteriori loco videatur ex parte repugnare, tamen ſi rectè intelligatur, non repugnat, vt videbimus. Et hæc ſententia mihi videtur veriſſima: eget verò nonnulla explicatione.

Scotus. Richard. Durand. Henric.

Integra quæſtionis reſolutio.

X. Dico ergo primò, Nulla cauſa ſecunda per ſe & intrinſecè pendet in agēdo ab alio agente creato, ſed ſolùm à cauſa prima, nimirum vt ab agente vniuerſali, immediatè in ſuo ordine influente in actionem inferioris cauſæ. Explicatur priùs concluſio; agimus enim de cauſa ſecunda habente in ratione cauſæ proximæ ſufficientem virtutem ad aliquam actionem vel effectum. Hoc enim ante omnia ſupponendum eſt vt intelligatur ſubordinatio eſſentialis, nam ſi particularis cauſa ſit in ſuo ordine inſufficiens, & quoad id, quod illi deeſt, iuuetur ab alia ſuperiori, non erit propterea eſſentialis ſubordinatio in agendo, ſed erit concurſus cauſarum partialium. Hoc ergo ſuppoſito probatur primò concluſio, quia cauſa ſecunda nō pendet in ſuo eſſe ab alia cauſa creata: ſuprà enim probauimus elementa & miſta non pendere in conſeruari à cœlo. Et eadem ratione non pendent ab illo virtutes intrinſecæ & connaturales his rebus: ergo pari ratione neque actiones earū pendent ex intrinſeca ſua ratione à cœlo; & conſequenter neque ab alia cauſa creata, nam cęteras iam excluſimus. Patet vltima conſequentia, quia operatio eſt proportionata ipſi eſſe.

Prima aſſertio.

XI. Dices. Interdum forma pendet in conſeruari ab agente, vt lumen à ſole: ergo tunc ſaltem dependebit etiam in actione ſua ab immediato influxu ſolis. Reſpondetur, etiam ſi concedatur totum, nihil referre, quia non eſt inconueniens vt aliqua qualitas pendeat à ſuo agente dicto modo in operari. Secundò verò dicitur ex vi antecedentis non ſequi conſequens: nā ſpecies viſibiles pendent in conſeruari ab obiecto, & tamen non habent nouam dependentiam immediatam in operando. Ex negatione igitur dependentiæ in eſſe credimus optimè inferri independentiam in operari: non verò è contrario, ex quacunque dependentia in eſſe, inferri nouam & immediatam dependentiam in operari. Quia hęc ſæpè non eſt poſſibilis reſpectu agentis creati; reſpectu verò agentis increati eſt optima illa conſequentia, propter depēdentiam eſſentialē omnis entitatis participatæ à primo ente.

XII. Secunda ratio ſimilis præcedenti eſt, quia effectus horum agentium naturalium non pendent per ſe, & eſſentialiter in eſſe à cœlo, vt ſuprà etiam probatum eſt, quia quoad hoc eadem eſt ratio de cauſis vniuocis, & effectibus earum: ergo neque actio talium cauſarum per ſe & intrinſecè pendet à cœlo. Patet conſequentia, quia tale eſt fieri, quale eſt eſſe. Et vtraque ratio ſumit fundamentum ex eo, quod ſect. 1. dictū eſt, dependentiam cauſæ ſecundę à prima in ſua operatione, fundari in eo, quòd tam cauſa ſecunda quàm actio & effectus eius, ſunt entia per participationem, & ideò per ſe & immediatè pendent ab ente per eſſentiam. Hæc autem ratio non habet locum reſpectu alterius cauſę creatę, & ſecluſa illa nulla relin-

relinquitur ſufficiens ad illud genus dependẽtię introducendum : non eſt autem exigenda multitudo cauſarum ad aliquem effectum ſine ratione, & neceſſitate. Vnde ad hoc etiam valere poſſunt rationes quibus Durand. ſuprà citatus conabatur tollere hãc dependentiam à prima cauſa.

XIII. Tertia ratio eſſe poteſt, quia ſi cœlum influit per ſe & vt cauſa vniuerſalis in actiones omnium inferiorum, vel intelligitur id facere immediatè immediatione ſuppoſiti, vel tantùm virtutis: non priori modo, quia, vt ſupponimus, nulla cauſa agit immediatè immediatione ſuppoſiti in rem loco diſtantem: cœlum autem longè diſtat ab inferioribus agentibꝰ, & actionibus eorum. Si autem agit poſteriori modo, neceſſe eſt vt id faciat per virtutem diffuſam, nã virtus cœlo ipſi inhęrens, etiam longè diſtat ab inferioribus cauſis & effectibus earum, vnde non poteſt intelligi immediatè influere, niſi quatenus aliquam ſui participationem per intermedia corpora diffundit vſq; ad cauſam particularem proximè agentem ; & à virtute quatenus illuc attingit, immediatè manabit actio. At verò influxus huius virtutis nõ poteſt vniuerſè & generaliter affirmari cum fundamento: quis enim credat indigere ignem virtute ſuperaddita à cęlo, vt calefaciat vel illuminet? Et ſicubi interuenit, non ſpectat ad dependentiam cauſæ particularis ab vniuerſali, ſed ad ſupplendam inſufficientiam cauſę particularis, vt ſtatim declarabo.

XV. Et ratio eſt clara, quia poſt impreſſam illam virtutem à cœlo in corpus vel agens inferius, illud cõpoſitum ex virtute innata & virtute infuſa à cœlo, eſt proxima cauſa ſufficiens ad talem actionem, in qua iam non pendet per ſe à cœlo, ſed tantùm remotè quatenus ab illo accepit virtutem agendi, ſicut aqua calefacta pendet in calefaciendo ab igne. Signũ ergo eſt illam non eſſe dependentiam per ſe in agendo vnius cauſæ ab alia. Ac deinde eſt etiam ſignum, quòd, ſi cauſa particularis in ſuo ordine habeat cõpletam & ſufficientem virtutem, non indigebit (per ſe loquendo) alia virtute influxa à cœlo, eſt enim ſuperflua illa multiplicatio virtutũ. Et hoc eſt quod in hac aſſertione directè intendimus.

XVI. Secunda aſſertio. Dico ſecundò. Sæpè contingit virtutem alicuius cauſæ ſecundæ inferioris eſſe per ſe mutilam & imperfectam in ſuo ordine & inſufficientem ad effectum, & ea ratione indigere auxilio alterius cauſæ creatæ, quæ compleat vel ſuppleat virtutem agendi. Atq; hoc modo indigent influxu cœlorũ inferiora corpora ad plures actiones ſuas, præſertim ad generationes miſtorum, & maximè viuentium. Hanc concluſionem probant argumenta prioris ſententiæ : non enim poteſt negari quin ſit aliquis ordo per ſe inter cauſas ſublunares & cœleſtes : ſecluſa autem priori dependentia intrinſeca & eſſentiali, non poteſt intelligi alius modus ſubordinationis per ſe inter huiuſmodi cauſas. Poteſt etiam facilè inductione declarari : nam elementa per ſe ſola, & per ſuam mutuam actionem & reactionem non poſſunt ſufficere ad ſubſtantialem miſtionem, ita vt ex eis & ab eis verum ſubſtantiale miſtum generetur ; tum quia neque in aliquo illorum neque in omnibus ſimul eſt forma miſti formaliter aut eminenter: tũ etiã quia cùm elementa ſint materia tranſiens reſpectu miſtorum, non poteſt in ſolis illis eſſe tota vis actiua & materialis generationis miſti : neceſſaria eſt ergo virtus cœleſtis quæ iuuet ad miſtionem perficiendam. Rurſus miſta inanimata, generatim loquendo, valdè debilia ſunt ad generandum ſi-

A bi ſimilia, vt experientia cõſtat. Et ratio eſſe videtur, quia & parũ actiua ſunt, eò quòd habeãt primas qualitates refractas & remiſſas: & à circumſtantibus corporibus, & à contrariis qualitatibus patientium corporum in ſua actione valdè impediuntur. Ob hanc ergo cauſam neceſſaria etiam fuit virtus cœleſtis, quę vel hęc agentia iuuaret, vel certè harum rerum generationem omnino efficeret, vt in auri & metallorum efficientia contingere videtur.

Rurſus de rebus vegetabilibus perſpicuum eſt quantum ad ſui generationem vel incrementum à cœlis pendeãt: quod nõ aliter fit, niſi quia per influentiam cœleſtem aut in ſe recipiunt qualitates ſuis qualitatibus conſimiles in virtute agendi, aut recipiunt incrementum vel intenſionem ſuarum qualitatum: aut quia materia ex qua hæc viuentia generantur, aut aluntur, per virtutem cœleſtem diſponitur, vt faciliùs poſſit eorum actione commutari. Rurſus hoc etiam modo generationes animalium multùm pendent ex influentia cœleſti, ſicque optimè intelligitur quomodo ſol & homo generent hominem: quia nimirum humanum ſemen imperfectam vim XVII.
B habet niſi calore ſolis foueatur & iuuetur ad eam actionem perficiendam. Et hoc modo ait Henricus ſuprà, neceſſariam eſſe virtutem cœleſtem influxam his ſeminibus qua determinentur ad ſuas varias actiones, nam cùm ſemen in corporis organizatione tam variam & multiplicem habeat actionem, non videtur ad id ſufficere virtus particularis & intrinſeca: & ideò neceſſaria cenſetur virtus cœleſtis. Quod eſt probabile, quamuis non minùs obſcurum ſit quo modo virtus influxa à cœlo ſi in ſe ſimplex ſit, & naturaliter agens, ad illam varietatem ſufficiat. Quidquid verò de hoc ſit (quod ſuperiùs eſt tactum) conſtat, neceſſitatẽ huius influxus cœleſtis ſemper prouenire ex inſufficientia virtutis particularis, vel ad vincendam reſiſtentiam materiæ, vel ad ſe tuendum à contrariis, vel ad complendam totam diſpoſitionem prout eſt neceſſarium ad generationem perficiendam.

Et confirmatur à contrario, nam vbi virtus agentis particularis inuenitur ſufficiens ad ſuam actionẽ, vel minor, vel nulla influentia cœleſtis eſt ad illã neceſſaria, quantum ex ratione aut experientia poteſt XVIII.
C colligi. Inde enim eſt quòd ignis eodem modo generet ignem ex materia eadem, ſeu cæteris paribus, in quocunq; aſpectu ſeu diſpoſitione cœleſtium aſtrorũ. Et eodem modo color efficit ſpecies viſibiles, & viſus elicit actum viſionis, & idem eſt de aliis actionibus vitalibus, dummodo organorũ diſpoſitio eadem conſeruetur, & cætera paria ſint. Et hoc modo dixit D. Tho. opuſ. 10. a. 8. *Si corpus hominis viuum & cum eadem diſpoſitione membrorũ conſeruetur ceſſante motu cœli, poſſe hominem eodem modo mouere manum aut linguã:* & q. 5. de potent. art. 10. ad 8. dicit, in eo caſu duraturum motum cordis in homine. D.Thom.

Quomodo inter cauſas creatas aliquæ vniuerſales dicantur.

XIX. EX his ergo conſtat quo ſenſu admitti poſſint aliquæ cauſæ vniuerſales præter primam, & aliqua ſubordinatio per ſe inter aliquas cauſas ſecundas inter ſe ; & quid in hoc ſit proprium cauſæ primæ : quæue ſit differentia inter ipſam & alias. Eſt enim ei proprium, vt omnis operatio ab ipſa pendeat per ſe immediatè, & eſſentialiter, ita vt quantacũq; ſit virtꝰ inferior, ſine illo influxu agere nõ poſſit: neque ẽt poſſit ab alio agente ſuppleri, nec per virtutẽ

aliquam creatam etiam à Deo ipſo inditam. Hoc autem modo non pendet operatio vnius creaturę ab alia vt declaratum eſt: ideóq; proprium eſt ſolius Dei eſſe hoc modo cauſam vniuerſalem omnium actionum. Tamen quia res naturales & generabiles ac corruptibiles imperfectas habent virtutes ad agendum, & multa habent contraria à quibus impediri poſſunt ne ſuas actiones vel generationes efficiant, quarum continua ſucceſſio neceſſaria eſt ad vniuerſi conſeruationem, ideò prouidit author naturę ſuperiora quędam corpora, quę varias haberent virtutes agendi, & per motum continuũ variis modis applicarentur, vt ita poſſent variis etiam modis iuuare inferiora agentia ad eorum generationes vel corruptiones. Ideóq; meritò illa ſuperiora corpora dicuntur cauſę vniuerſales, quia ad effectus omnium cauſarũ inferiorum aliquo modo operantur. Quo modo ait Dio. 4. c. de diuinis nominibus. *Solis radius ad generationem ſenſibilium corporum confert, & ad vitã ipſam, mouet, & nutrit, & auget, & perficit.*

XX. Qualis ſubordinatio in agẽtibus inferioribus ad ſuperiora.

Et ſimili modo intelliguntur cauſæ naturales per ſe ſubordinatæ cœleſtibus iuxta ordinem ab authore naturæ inſtitutum. Non quia vel virtutes vel effectus inferiorum corporum per ſe & intrinſecè dicãt habitudinem vel dependentiam à corporibus cœleſtibus, ſed quia de facto iuxta ordinem vniuerſi ſub illis ita inſtituta ſunt, vt ab eiſdem iuuentur & foueantur in ſuis actionibus & virtutibus. Si autem Deus alium ordinem inſtituiſſet, vel per ſeipſum, vel per alia corpora iuuando aut ſupplendo defectus inferiorum agentium, æq; bene ac connaturaliter ſecundum proprias & particulares naturas hæc agẽtia ſuas actiones perficerent. Et eadem ratione, ſi interdum cõtingat de facto, vel cauſam particularem inferiorem ſufficienter iuuari ab alia cauſa inferiori, vel per ſe eſſe ſufficientem ad ſuam actionem, illam poterit exercere abſq; concurſu cœli. Et ſimiliter, quamuis virtus inferioris cauſæ ſit inſufficiens ad perficiendã totam generationẽ, deſitq; illi omnino cœleſte auxilium, imò potiùs ei reſiſtat, eaq; ratione non poſſit generationem perficere, nihilominùs efficit aliquã alterationem, vel diſpoſitionem remotam, ad quam talis virtus per ſe ſufficit.

Soluuntur rationes oppoſitæ.

XXI. Ratio igitur dubitandi in principio poſita ex prædictis ſoluta manet: nam omnia dicta Ariſtotelis & aliorum Philoſophorum de influxu cœlorum, & de dependentia inferiorum agentium ab illis ſufficienter intelliguntur iuxta modum ſubordinationis, & dependentię à nobis explicatum. Ad rationem autem Iauelli reſpondetur, actionem agẽtis generabilis & corruptibilis per ſe & intrinſecè non neceſſariò pendere ab alio agente incorruptibili præter primam cauſam; quòd ſi aliquando pendet, ſolùm eſt quando virtus talis agentis eſt per ſe inſufficiens & iuuatur ex conſortio ſuperioris corporis incorruptibilis. Probatio autem quam adducit Iauellus ex immediatione actionis improbabilis eſt, & potiùs ſuadet oppoſitum: nã immediatiùs agit prima cauſa in actionibus omnium corporum corruptibilium, quàm cœlum. Aliæ verò confirmationes ſolutæ ſunt ex dictis de ſubordinatione per ſe, ac de modo quo cœlum influit cum inferioribus cauſis. Quod verò ibi tangitur de ceſſatione omnium inferiorum actionũ ceſſante motu cœli, in eo ſenſu improbabile eſt ſc. de momentanea ceſſatione propter dependentiam eſſentialem: nam motus cœli nõ eſt A per ſe cauſa, ſed ſolùm applicatio ad agendũ. Solũm ergo dici poſſet, ꝗ ex eo tempore vel momento ceſſarent omnia, quia ex tunc inciperent corrumpi, & deficere: de quo aliàs. Videatur D. Thom. qui id inſinuat d. opuſc. 10. art. 23. in fin. & latiùs id tradit Sonc. 12. Met. q. 13. cum aliis ſuprà citatis.

XXII. Eiuſdẽ ſuppoſiti facultates qualiter inter ſe ordinari cõtingat.

Vltimò ex his facilè reſolui poteſt aliud punctũ ſuprà tactum de virtutibus ſubordinatis eiuſdẽ ſuppoſiti: in illis .n. contingit eſſe dependentiam eſſentialem in agendo inter plures virtutes, quia multò magis ſunt inter ſe connexę quàm ſuppoſita diuerſa. Semper tamen in huiuſmodi ſubordinatione, ſi ſit per ſe ac Phyſica, & in genere cauſę efficientis, inferior virtus comparatur vt inſtrumentalis ad ſuperiorẽ cui ſubordinatur. Et hoc modo facultates animæ pendent eſſentialiter ab anima in operationibus vitæ, & ſpecies intentionalis à potentia, in qua vt in ſubiecto exiſtit. Et ad idem reducitur dependentia quam in agendo habet habitus à potentia quam afficit. Dixi autẽ *ſi ſit per ſe, &c.* quia intellectus aliquo modo ſubordinatur voluntati in aliquibus actionibus ſuis, non tamen vt per ſe ac principaliter cooperanti, B ſed vt applicanti tantùm & mouenti ad agendum. Et è contrario voluntas ſubordinatur intellectui, non tamen vt coefficienti, ſed vt applicanti finalem cauſam. Vbicunq; igitur eſt ſubordinatio per ſe, interuenit aliqua ratio inſtrumenti coniuncti & principalis agentis: ſub qua ratione tale inſtrumentum per ſe ſolùm eſt inſufficiens principium talis actionis, & effectus.

DISPVTATIO XXIII.

De cauſa finali in communi.

Conſecutionis inter has diſputationes ordo.

QVamuis finalis cauſa præcipua quodãmodo omnium ſit, atque etiam prior, obſcurior tamẽ eſt eius cauſandi ratio, & ideò veteribus Philoſophis pęnè incognita fuit, ob quam ignorationem in alios errores circa rerum naturaliũ cognitionem inciderunt, vt Ariſt. tractat 2. Phyſ. c. 8. & 1. Met. & 1. de partib. animal. in principio. Ob hanc ergo rationem, licet in ſuperioribus definitum ſit finem annumerandum eſſe inter quatuor cauſarum genera, vt C hoc magis exponamus, & difficultates diſſoluamus, inquirendũ inprimis erit an finis ſit cauſa, deinde quomodo & quid cauſet, quotuplex etiam ſit finis, & quę ſit vniuſcuiuſq; cauſandi ratio.

SECTIO I.

An finis ſit vera cauſa realis.

I. Rationes dubitandi. Prima.

Ratio dubitandi inprimis eſt, quia de ratione cauſæ eſt vt ſit principiũ, vt ex definitione à nobis ſuperiùs tradita cõſtat; ſed finis nõ eſt principiũ, nam potiùs opponitur principio, vt ex ipſo nomine finis conſtat, & ſignificat Ariſt. 3. Met. tex. 3.

II. Secunda.

Secundò de ratione cauſæ realis eſt vt per ſe ac realiter influat in effectũ, vt ſuprà in definitione cauſæ poſitũ eſt; ſed finis nõ influit eſſe realiter in effectũ: ergo nõ eſt cauſa. Probat̃ minor, quia vel finis influit antequã ſit, vel poſtquam iã eſt: nõ primũ, nã quod nõ eſt, quęnam realẽ influxũ habere põt, cùm fundamẽtũ totius operationis, & ſimiliter totiꝰ cauſalitatis ſit eſſe? Neq; ẽt dici põt ſecundũ, quia quando finis eſt, iam tunc ceſſat actio & cauſalitas agentis: ergo iam non eſt tunc neceſſaria cauſalitas finis.

Tertiò.

III. *Tertia.* Tertiò, quia nihil poteſt eſſe cauſa realis ſui ipſius: A ſed forma, teſte Ariſtotele, eſt finis generationis naturalis, qua ipſa forma fit, vt ſanitas eſt finis curationis qua acquiritur: ergo quatenus eſt finis, nō poteſt habere veram rationem cauſæ realis. Dices, formam eſſe finem generationis, quæ ab ipſa diſtinguitur. Sed contra, quia nihil poteſt eſſe cauſa realis productionis rei, niſi ſit etiam cauſa rei productæ, quia nō cauſatur res niſi per actionem qua fit: ſed forma non poteſt eſſe cauſa realis ſui ipſius: ergo neque generationis qua ipſa forma fit. Vnde confirmatur, nam cauſa realis dicit relationem realem ad effectum: finis autē nō eſt capax huiuſmodi relationis, tum quia vel quādo cauſat non habet eſſe reale, vel quādo habet eſſe reale, nec cauſat, nec diſtinguitur ab effectu.

IIII. *Quarta.* Quarta ac præcipua ratio dubitandi eſt, quia finis conſiderari poteſt aut in ratione principij mouentis, & allicientis agens ad agendum, vel in ratione termini ad quem tēdit actio: hæc enim duplex ratio diſtingui ſolet à Philoſophis in obiecto alicuius potentię, ſcilicet obiecti motiui & terminatiui: eademque diſtinctio locum habet in fine qui eſt obiectū voluntatis. Sed ſub neutra ratione poteſt finis habere verā B rationem cauſæ. Et inprimis de ratione termini videtur manifeſtū, tum quia vt ſic potiùs habet rationem effectus, quàm cauſæ, vt ſic eſt poſtremū actionis, non origo eius: denique vt ſic non influit, ſed potiùs aliarum cauſarum influxus in illum tendit. Deinde neque ſub altera ratione mouentis poteſt habere rationem cauſæ, *Ariſtot.* nam vt ſentit Ariſtoteles 1. de Generat. text. 55. motio finis tantùm eſt metaphorica: non eſt ergo vera & realis: ergo non ſufficit ad cauſalitatem realem. Et confirmatur primò, quia etiam in Deo reperitur hæc motio metaphorica finis, nam re vera Deus propter bonitatem ſuam, à qua eius voluntas metaphoricè mouetur ſeu allicitur, communicat ſe creaturis, & tamen dici non poteſt quòd ille finis habet veram cauſalitatem circa Deum. Et confirmatur ſecundò, quia ſi finis ſub hac ratione tantū habet rationem cauſæ: ergo ſaltem reſpectu agentiū naturalium non poteſt finis eſſe cauſa realis, quia nō poteſt illa mouere ſeu allicere ad ſui amorem.

V. *Quinta.* Atque hinc oritur quinta difficultas, quia hinc euertitur totum fundamentum, ob quod à Philoſophis introductum eſt hoc genus cauſæ nimirū quia C agentia naturalia non operantur caſu aut fortuitò, ſed in determinatos fines ſuis actionibus tendunt. Ex hoc enim fundamento ſeu indicio ſolùm colligitur, habere res naturales definitos terminos ſuarum propenſionum & inclinationū naturalium: id enim ſatis eſt vt non caſu, ſed per ſe operentur determinatos effectus, etiamſi nullū aliud genus cauſalitatis intercedat. Sicut dicunt Theologi æternum Patrem per ſe ac definitè tendere (vt ſic loquar) per generationem in talem terminum, nempe in hunc filium, non ex cauſalitate finis, ſed ex determinatione naturæ. Et in naturalibus lapis naturali inclinatione definitè tendit in locum infernum, etiamſi locus ille nullum genus cauſalitatis habeat circa illum motum, ſed ſolùm rationem termini, ad quem lapis habet naturalē propenſionem. Idemque dici poteſt de operante per appetitum elicitum ſiue ex neceſſitate, ſiue liberè, quod nimirum moueatur motu elicito in obiectum ſibi propoſitum, quia talis motus conſentaneus eſt inclinationi naturali ipſius potentiæ in tale obiectū, abſque alia cauſalitate illius obiecti in talem actum: ergo nullum eſt ſufficiens fundamentum vt fini, tribuamus veram rationem cauſæ.

Sexta & vltima difficultas ſit, quia non poteſt ſatis explicari quid, vel circa quid finis cauſet. VI. *Sexta.* Aut enim cauſat aliquid in ipſum agens: & hoc non poteſt vniuerſè dici, quia licet in agentibus creatis voluntarijs poſſit aliquo modo defendi, non tamen in agentibus naturalibus, nec in Deo, qui eſt agens voluntarium increatum. Vel cauſat aliquid in ipſo effectu, & hoc habet in vniuerſum difficultatem ſuprà tactam in tertio argumento; & prætereà habet ſpecialem difficultatem in agentibus voluntarijs creatis, quia tota cauſalitas finis, qualiſcunque illa ſit, videtur verſari circa voluntates talium agentium: circa effectus autē eorum non niſi remotè, & per accidens; ideòq; effectus non habebunt propriam cauſam finalem.

Quæſtionis reſolutio.

Nihilominus ſtatuenda eſt concluſio certa, Finē eſſe veram, propriam, ac realem cauſam. VII. Hoc eſt receptum dogma, & quaſi primum principium in Philoſophia, & Theologia. Illud docuit Ariſtoteles 2. Metaphyſicę capite 3. & lib. 11. cap. 1. & 2. Phyſic. cap. *Ariſtoteles. Plato.* & ſequentibus: & ante illum docuerat Plato in Phædone, vbi in eandem ſententiam refert Socratem: imò ille ſolum finem vult eſſe cauſam, fortè per antonomaſiam, id eſt, primam & præcipuam: de quo dicemus infrà in comparatione cauſarum. Ratio autē ſumi inprimis poteſt ex communi modo loquendi de fine & de cauſa, nam finis eſſe dicitur *propter quem aliquid fit, vel eſt*: in hunc enim modum Ariſtoteles finem vbique deſcribit: conſtat autem, particulam illam *propter* cauſalitatem ſignificare: vnaquæque enim res propter cauſam ſuam dicitur habere eſſe: ergo ſignum eſt finem habere rationem cauſæ. Prætereà, cauſa efficiens niſi temerè agat, alicuius gratia agere debet: ergo & ipſe effectus cauſæ efficientis vt per ſe ab illa fieri poſſit, intrinſecè poſtulat vt alicuius gratia fiat: ergo talis effectus ſicut per ſe pendet ab efficiente vt à quo fit, ita in ſuo genere per ſe pendet ab aliquo cuius gratia fit: ille autem eſt finis: ergo per ſe pendet à fine: ergo è cōtrario finis eſt vera cauſa eius rei quæ propter finem fit.

Sed in hac re non tam oportet rationes multiplicare, VIII. quàm rem exponere, vt difficultates ſoluantur, & finis cauſalitas, quæ obſcura eſt, declaretur: huc enim tendunt difficultates in principio poſitæ, non vt res certa in dubium reuocetur: Vt autem hoc diſtinctiùs fiat, diſtinguamus tria agentia propter finē. Primum & ſupremum eſt intellectuale agens increatum, quod eſt ſolus Deus. In ſecundo ac medio ordine ſunt agentia intellectualia creata: inter quæ nobis notiores ſunt homines, & ideò de illis ſemper loquemur, quamuis eadem ratio ſit de intelligentijs creatis. In tertio & infimo ordine ſunt agentia naturalia, ſeu intellectu carentia, quamuis inter ea nonnulla ſit differentia eorum, quę ſenſum & appetitum habent, & reliquorum, quam etiam ſuo loco indicabimus. Cauſalitas ergo finis licet ſuo modo locum habeat in actionibus horum omnium agentium, tamen in creatis agentibus intellectualibus nobis notior eſt, & maiorem quandam proprietatem, & ſpecialem modum habet; & ideò in illis peculiariter declarabimus hanc cauſalitatem finis, & expediemus difficultates circa eam inſurgentes: poſteà verò de alijs agentib. dicemus. Igitur quod in agētibus creatis per intellectum & voluntatem intercedat cauſalitas finis, ſufficiens argumentum ſumitur ex humanis actionibus. Conſtat enim nobis experientia, in-

tendere nos cum humano modo, id eſt libero & rationali, operamur certu aliquem finem, in quem actiones noſtras dirigimus, & propter quem media eligimus: mouemur ergo à fine, tum ad dilectioné ſeu intentionem ſui, tum ad eligenda & exequenda media propter illum: hæc autem motio aliquid eſt in rerum natura, non eſt enim aliquid imaginarium vel fictum per intellectum; & aliquod genus cauſalitatis eſt, quandoquidem eſt origo operationum realium: eſt ergo finis vera & realis cauſa. Et hinc etiam obiter conſtat hanc cauſalitatem maximè habere locum in agentib. intellectualibus, quia illa maximè poſſunt cognoſcere finem & media, & ordinem vnius ad alterum, & propriam vniuſcuiuſque rationem.

Rationes dubitandi ſoluuntur.

IX. Argumenta in principio facta partim poſtulãt difficultates proprias pertinentes ad Deum, & ad infima agentia naturalia, partim inculcant ea, quę de cauſa tractari poſſunt, hæc autem ſunt illa omnia quæ de cæteris cauſis tractantur, vt inſinuauit Caietan. 1. p. quæſt. 5. art. 4. & 2. 2. q. 17. art. 5. ſcilicet, quæ res poſſint finaliter cauſare, per quid ſeu quæ ſit illis ratio cauſandi, vel tanquam principalis ratio vel tãquam proxima. Item quæ ſit neceſſaria cõditio, quis effectus: in quo deniq; cõſiſtat eius cauſalitas, quod hîc eſt omnium obſcuriſſimum. Ne igitur omnia hæc inuoluamus, & confundamus, in ſectionibus ſequentibus diſtinctè tractanda erunt: ergo exacta argumentorum ſolutio vſque ad finem diſputationis erit expectanda. Nunc perfunctoriè per ſingula diſcurremus.

X. Ad primum negamus minorem, ſcilicet, finem non eſſe principium, nam eo modo quo eſt primum quid, habet rationem principij: eſt autem finis primus in intentione, quamuis ſit vltimus in executione. Ariſt. autem in dicto loco tertij Metaph. non opponit finem omni principio, ſed principio motus, per quod cauſam efficientem intelligit, quã diſtinguit à finali.

Prima. Finis verè principium.

XI. Ad ſecundum negatur minor, ſcilicet, finẽ non influere realiter: ad probationem autem cõmunis reſponſio eſt, finẽ influere quando non eſt in re, ſed tãtum in apprehẽſione ſeu cognitione. Sed diſtinctione opus eſt, tam ex parte finis, quàm ex parte effectus ſeu actionis, quã finis cauſat. Nam, vt ſectione ſequẽte dicam, finis alius eſt cuius gratia fit actio, alius verò cui finis acquiritur: item alius eſt finis formalis vt viſio Dei, & alius obiectiuus, vt Deus ipſe: item finis cauſare poteſt deſiderium ſui, vel etiam poteſt cauſare quietem vel delectationem, quę omnia mox declarabimus. Finis ergo cui, non cauſat niſi quando exiſtit: dicitur enim finis cui ipſummet agens, quatenus propter ſe vel in ſuum commodum operatur, quod non poteſt facere niſi exiſtat. Item finis obiectiuus poteſt etiam ſupponi exiſtens, quando finaliter cauſat, vt Deus, propter quem videndum ad bene operandum mouemur. Rurſus finis formalis, ſeu conſecutio finis intenti non cauſat delectationem ſeu fruitionem ſui niſi quando exiſtit, quia delectatio non eſt niſi de bono poſſeſſo: quod ſi ſit de ſpe eius, tunc ipſa ſpes habet rationem imperfectæ conſecutionis. In his ergo omnibus non procedit illud argumentũ quia exiſtente fine obiectiuo vel fine cui (qui claritatis gratia poſſet ſubiectiuus appellari) nõ ceſſat inquiſitio, nec cauſalitas finis, niſi adſit etiã cõſecutio finis, & hac obtẽta, quãuis ceſſet motus in finẽ A per modum deſiderij, non tamen per modum quietis & delectationis. Solùm ergo de fine formali, ſeu conſecutione finis verum eſt per ſe loquendo quod cauſat ſui deſiderium quando non eſt in re, & de illo rectè reſponſum eſt, ſufficere quòd ſit in apprehenſione & iudicio intellectus, eò quòd eius motio intentionalis ſit, & (vt ita dicam) animalis, per ſympathiam & conſonantiam potentiarum animæ, intellectus ſcilicet & voluntatis.

Tertium argumentum poſtulat quid cauſet finis, & ſpecialiter attingit difficultatem quomodo forma ſit finis generationis naturalis, quod ſpectat ad difficultatem de naturalibus agẽtibus infrà tractandã; & ideò breuiter nunc dicitur, finem cauſare deſideriũ ſui, ſeu aliũ ſimilem affectum erga ſeipſum; & ita nõ cauſare immediatè ſe ipſum, ſed aliquid diſtinctũ à ſe. Et hinc etiam conſtat ad confirmationẽ, ex hac parte nõ repugnare relationem cauſæ in fine eſſe realem: eſt enim ſufficiens diſtinctio inter ipſam, & talem effectum, & quando ipſe finis nõ ſit in re diſtinctus ab effectu eius, dicemus inferiùs ſect. 3. XII.

Quid ſit id quod finis cauſat.

An verò ex alio capite repugnet illam relationẽ B eſſe realem, nimirum ex eo quod finis ipſe nõ habet eſſe reale dum cauſat, res eſt dubia & controuerſa. Soncinas 5. Metaph. q. 3. & Iauellus, q. 6. aiunt, illud eſſe obiectiuum, quod finis habet in intellectu, ſufficere vt realiter referatur ad effectum: ſed id difficile creditu eſt, nam illud eſſe obiectiuum in ipſo fine nihil rei ponit, ſed ſolùm denominationem extrinſecam ab actu qui realiter eſt in intellectu: ille autem actus non refertur realiter ad effectum cauſæ finalis, quia non concurrit per ſe ad illum, vt infrà dicam. Meliùs ergo reſpondent, qui negant ad omnem cauſalitatem realem ſequi relationem realem in cauſa: nõ eſt enim neceſſe ex vi cauſalitatis, ſi aliæ conditiones nõ cõcurrant, vt patet in cauſalitate Dei effectiua. Vnde addo, etiamſi finis exiſtat dum cauſat, nõ referri realiter ad ſuũ effectũ, quia in ſuo modo cauſandi eſt ſuperioris cuiuſdam rationis, quia ipſe nullo modo ordinatur ad effectũ, ſed effectus ad ipſũ. Quare etiãſi ex parte effectus admittatur hîc relatio realis, quod eſt probabile, maximè quãdo effectus nõ tantùm per extrinſecam denominationem, ſed C per intrinſecam habitudinem ordinatur in finem, iuxta ea quæ inferiùs declarabimus: nihilominus illa relatio cenſenda eſt non mutua. Effectus enim referri poteſt ad finem, quatenus ab eo pendet; vnde ſicut ad hanc dependentiam ſatis eſt, quod finis præexiſtat in mente, ita ẽt ſufficiet ad realem habitudinem tranſcendentalẽ, licet prædicamentalis fortè non ſit niſi ad finem actu exiſtentem: tamen quia finis cauſat vt omnino immotus, & non ordinatus ad ſuum effectum, ideò non oportet vt ex parte eius relatio ſit realis. Sicut enim Ariſtoteles dixit ſcientiam referri realiter ad ſcibile, non è contrario, ita nos dicere poſſumus de appetitione & appetibili: eſt enim eadem ratio; & ſimiliter eſt eadem de appetibili & de fine. XIII.

Soncinas. Iauellus.

In quarto argumento multa tanguntur pertinentia ad Deum, & ad agẽtia naturalia: nunc illis omiſſis, concedimus cauſalitatem conuenire fini vt habet rationem principij, & conſequenter vt habet rationem mouentis. Eius autem motio dicitur metaphorica, non quia non ſit realis, ſed quia non fit per influxum effectiuum, nec per motionem intentionalem & animalem: & ideò nihil obſtat, quò minùs vera ac propria ſit eius cauſalitas. XIIII.

Cur motio finis metaphorica dicatur.

Ad quintum quidquid ſit de agentibus naturalibus, XV.

bus, de quibus poſteà, reſpondetur, modum operandi intellectualium creaturarum non poſſe intelligi ſine cauſalitate finis, quia re vera alliciuntur & mouentur à fine ad operandum: & quamuis ipſa habeant naturalem propenſionem ad obiecta ſeu fines, ad quos per proprios vitales actus mouentur, tamen illa naturalis propenſio non poteſt operari in ſuo genere, id eſt effectiuè, niſi ſufficienter applicato fine, & in ſuo genere concauſante: & ita determinatio operationis, ſeu deſtinatio in certũ ſcopum, quę cernitur in agẽtibus intellectualibus, manifeſtè procedit non ex ſola inclinatione naturali, ſed ex cauſalitate finis. Ad ſextum, quantum hic locus patitur, ſatis explicatum eſt, quid, vel circa quid finis cauſet: integrã verò huius rei tractationẽ trademus inferiùs.

SECTIO II.

Quotuplex ſit finis.

I. ANtequam progrediamur vlteriùs ad explicanda cętera quę propoſuimus ad cauſalitatem finis pertinentia, oportet varias diuiſiones, vel potiùs nominis ſignificationes explicare, vt diſtinctè intelligatur, de quo ſit diſputatio.

Prima diuiſio finis, Cuius, *&* Cui.

II. EST ergo prima ac celebris diuiſio finis in finem Cuius, & finem Cui, quę ſumpta eſt ex Ariſtotele 2. de anima cap. 4. vbi Argyropilus vertit, *finem quo & cui*: ſed priora verba ſunt Græcis conformiora, & intentionem meliùs declarant, nam finis cuius dicitur, cuius adipiſcendi gratia homo mouetur vel operatur, vt eſt ſanitas in curatione: finis Cui dicitur ille, cui alter finis procuratur, vt eſt homo in intentione ſanitatis, nam licet homo curetur propter ſanitatem, ipſam verò ſanitatem ſibi & in ſuum commodum quærit.

III. *Queſtiũcula Gabriel. Ocham.* Quæri verò poteſt, quis horum habeat propriam rationem finis. Quidam enim ſoli fini cui illam attribuunt, quod ſentit Gab. in 2. d. 1. q. 5. ſequen. Ocham in 2. q. 3. art. 1. atque idem ſentit Henricus quodlib. 2. q. 1. Et probatur, nam ille eſt propriè finis, in quo ſiſtit intentio agentis, cætera enim potiùs habere videntur rationem mediorum; ſed intẽtio ſolùm ſiſtit in fine cui cætera procurantur, nam ad illum omnia ordinantur: vnde ſicut medium ſolùm amatur, quatenus proportionatum eſt fini: ita finis Cuius ſolùm amatur, quatenus eſt proportionatus, & conueniens fini Cui; ergo. Et confirmatur, nam finis amari debet amore amicitiæ, vel ſaltem beneuolentiæ, quia debet amari propter ſe: ſed ſolus finis Cui ita amatur, nam finis Cuius amatur alteri, qui dicitur finis Cui: atque ita amor finis Cuius eſt concupiſcentiæ, alter verò eſt amicitiæ ſeu beneuolentiæ; & ideò finis Cui amatur ſimpliciter, finis autem Cuius tantùm ſecundum quid, iuxta doctrinam D. Thomæ 1. 2. q. 26. art. 4. dicentis, *illud amari ſimpliciter, cui amatur bonum: hoc autem bonum quod alteri amatur, tantùm amari ſecundum quid.* *D. Thom.*

IIII. *Ariſtotel.* Aliunde verò apparet, ſolum finem Cuius propriè habere rationem cauſæ finalis, nam Ariſtoteles, vbicunque hanc cauſam definit, per hoc eius rationem explicat, quòd ſit *cuius gratia aliquid fit*, vt patet 2. Phyſic. cap. 3. & 7. & 5. Metaph. cap. 2. & hac ratione dicit, finem eſſe primum in intentione, & vltimum in executione: & ſimiliter ait, formam eſſe finem generationis, non verò ipſum generantem. Et ratione declaratur, quia is cui alter finis acquiritur vel quæritur, ſolùm eſt ſubiectum, quod perficitur vel actuatur alia re, quæ intenditur vt finis: vt homo eſt ſubiectum ſanitatis, aut viſionis beatæ, quæ eſt finis noſtrarum operationum: hæc ergo habitudo non eſt propriè finis, ſed alterius rationis: nemo enim propriè dixerit hominem eſſe finem viſionis beatæ, ſed potiùs viſionem eſſe finem hominis: nam res eſt propter ſuam operationem, vt propter finem. Et confirmatur, nam in fine Cuius comprehenditur, vt infrà dicam, obiectum operationis, vt eſt Deus reſpectu viſionis beatæ: vnde nõ ſolùm amat ſibi homo viſionem Dei, ſed etiam Deum ipſum amore concupiſcentiæ pertinente ad ſpem, vt Theologi docent: non poteſt autem dici quod homo ſit finis Dei, eò quod ſit ille cui amatur Deus: ergo per illam particulam, *cui*, non explicatur propria ratio finis.

V. *Diſſoluitur.* Nihilominùs dicendum eſt in vtroq; horũ ſaluari poſſe propriã rationẽ finis, interdũ verò ita coniungi vt ex vtroq; coaleſcat vnus integer finis. Hoc eſt conſentaneum Ariſtoteli in citato loco de Anima. Et ratione probatur, nam vterq; horum finium poteſt per ſe excitare voluntatem, & ab ea diligi ſeu intendi propter ſuam bonitatem: ſic enim quando homo inquirit ſanitatem, ſe diligit, cui ſanitatem vult propter ſuum commodum & perfectionem, quam per ſe appetit, propter ſummam coniunctionem vel potiùs identitatem quam ſecum habet. Similiter diligit & intendit ſanitatem, propter perfectionem ipſiuſmet ſanitatis. In quo magna eſt differentia inter medium, & finem Cuius, nam medium v.g. potio, ſolùm eſt amabilis quatenus eſt vtilis ad ſalutem: ſalus verò ipſa propter ſe amatur, quia per ſe perficit hominem cui amatur. Vnde fit, vt totum hoc, *homo ſanus*, ſit integer, & adæquatus finis illius actionis, in quo prædicti duo fines includuntur, quaſi componentes vnum integrum finem. Sic etiam potentia dicitur eſſe propter operationem, vt propter finem cuius gratia fit, quamuis etiam operatio verè ſit propter ipſam potentiam, nimirum vt ipſum perficiat, & in vltimo actu conſtituat. Vt merito dici poſſit, finem integrum eſſe potentiam vt perfectè actuatã, quod alij dicunt, potentiam non tam eſſe propter operationem, quàm propter ſe ipſam operãtem. Atque hoc modo non repugnat duas res ſub his diuerſis rationibus ad inuicem eſſe vnam finẽ alterius, & ẽ conuerſo: ſic enim intellectus eſt propter viſionẽ Dei, & viſio etiam eſt propter intellectum vt ipſum perficiat. Neque hoc eſt inconueniens, tum propter rationes diuerſas, tum quia intẽtio agentis quaſi adæquatè fertur in compoſitum ex vtroque cum mutua habitudine componentium inter ſe: quo modo materia eſt propter formam, & forma eſt etiam aliquo modo propter materiam: totum autem eſt, quod per ſe primò & adæquatè intenditur. Quamuis autem finis Cui & Cuius poſſint ita ad inuicem comparari, non eſt tamen id ſemper neceſſarium, vt ſtatim declarabo.

VI. *Queſtiuncula cõſequẽs ad reſolutionem præcedentis.* Quæret verò vlteriùs aliquis. eſto vterque eorum ſit propriè finis, quis eorum ſit principalior. Reſpõdeo, comparationem fieri poſſe, vel in ratione entis, vel in ratione cauſandi. Priori modo non eſt per ſe neceſſarium vt vnus ex his finibus ſit ſemper perfectius ens, interdũ enim finis Cui eſt res nobilior, vt cũ homo propter ſanitatem ſibi acquirendã operatur: interdum verò accidit è conuerſo, vt cùm idẽ homo operatur propter acquirẽdũ ſibi Deũ, qui longè nobilior eſt. Et ratio eſt, quia interdum res ſeu ſuppoſi-

tum perfectius intendit ſibi acquirere aliam perfectionem, quamuis minorem, ad quod ſatis eſt quòd tale ſubiectum perfectiori modo ſe habeat cum tali forma, quàm ſine illa, quamuis ſi præciſè comparetur ad eandem formam, ſit quid perfectius. Aliquando verò res aliqua perficitur per coniunctionem ad perfectiorem, vt homo per coniunctionem ad Deũ; & tunc optimè poteſt res minùs perfecta operari gratia alterius perfectioris, vt illam habeat & poſſideat prout potuerit: quo etiam modo materia appetit formam, & ſi poſſet gratia conſequendi illam aliquid operari, id faceret: ſub qua conſideratione forma habet rationem finis Cuius, & materia finis Cui, quæ minùs perfecta eſt, quàm forma.

VII. At verò ſi illa duo conferantur poſteriori modo, ſcilicet in ratione cauſæ & finis, idẽ videtur eſſe quærere, quis eorum ſit principalior, quod quærere quis magis ametur, magiſque intendatur. Et ſanè rationes priùs factæ videntur ſuadere finem Cui magis amari, quia magis ratione ſui diligitur, magiſque in illo ſiſtit motus voluntatis. Solùm videtur obſtare exemplum illud de amore concupiſcentiæ, & intentione conſequendi Deum, quatenus bonum noſtrum eſt. Neque enim dicere poſſumus, eo actu amare nos magis nos ipſos quam Deum: aliàs amor ille eſſet inordinatus: neque etiam dicere poſſumus illã intentionẽ principalius ſiſtere in nobis, quàm in Deo: aliàs abſolutè finis vltimus illius intẽtionis eſſemus nos, & nõ Deus, & ita eſſet etiam inordinata intentio.

VIII. Quapropter diſtinctione vel limitatione opus eſt, nam in bonis particularibus, quæ pręcipuè, vel etiam omnino amantur in commodum amantis, vel vt illũ perficiant, vel ſub aliqua alia habitudine ad illum, verum eſt finem Cui principaliùs amari, eſſeque principaliorem finem. Et hoc probant rationes priùs factæ. Quæ confirmari poſſunt, nam ſæpè huiuſmodi particulare bonum quod eſt finis Cuius, ſupponit abſolutum amorem illius perſonæ cui amatur, & amor eius ex illo amore naſcitur: ſic enim homo interdũ amat ſe ipſum proprio amore beneuolentiæ, & ex illo poſteà amat ſibi ſanitatem. Et hinc etiam ſæpe fit, vt talia bona particularia amentur vt media, & vtilia ad alios fines ipſi amanti cõuenientes: ſignum ergo eſt, reſpectu horum finium ipſum finem Cui eſſe principaliorem magiſque dilectum. At verò quando finis cuius gratia eſt ſummum bonũ, & finis vltimus, ſi ordinatè ametur & intendatur, ſemper debet retinere principaliorem rationem finis, magiſque trahere ad ſe intentionem operantis. Quia cum ſit finis vltimus ſimpliciter, non poteſt ita referri in alium ſub aliqua ratione finis, vt in alio principaliter ſiſtatur. Atque ita, cùm homo intendit conſequi Deum, licet ipſe ſit aliquo modo finis cui bonum illud quæritur, tamen abſolutè potiùs homo ordinat ſe ipſum in illum finem, nam vult coniungi illo bono vt vltimo fini ſuo. Quo fit, vt licet in eo motu & tendentia, reſpectu mediorum, & operationis, homo propriè dicatur finis Cui, tamen reſpectu ipſius Dei, qui principaliter quęritur, non tam dicendus ſit finis, quàm ſubiectũ quod ordinatur ad conſequendum illum finem. Quamuis non negem poſſe etiam vocari finem Cui, nam re vera habet illam rationem, ita tamẽ, vt intelligatur potiùs ordinari ad alterum finem obiectiuum & vltimũ, quàm illum ad ſe ordinare.

Secunda diuiſio finis in operationem, & rem factam.

IX. Secundò diuidi ſolet finis in eum qui eſt operatio tantum, & eum qui ex operatione reſultat, ſeu in quem tendit actio, vt in rem factam. Quam diuiſionem tetigit Ariſt. 1. Ethic. c. 1. & lib. 1. Magnor. Moral. c. 3. Et, quantum attinet ad rationem formalem finis, videtur materialis diuiſio ſumpta ex rebus, quæ hanc cauſalitatẽ exercẽt, poti⁹ quã ex varia ratione cauſãdi. Nihilominùs tamen ad intelligendos authores, præcipuè varia loca Ariſt. & ad explicandas alias diuiſiones, & præſertim ad declarandos fines diuerſarum rerum, & maximè hominis, eſt neceſſaria. Exempla itaque vtriuſque membri facilia ſunt, tam in operib. artis, quam naturæ. Nam finis curationis eſt ſanitas, ædificationis domus, generationis res genita, & ſic de aliis: at verò pulſationis cytharæ nõ eſt alius finis prę terquã ipſa cytharizatio, & contemplationis ſola ipſa contẽmplatio. Quanquã in ſecundo membro aduertere oportet, etiam in illis actionibus poſſe philoſophicè diſtingui terminum ab actione, nam terminus ſemper eſt aliqua qualitas: actio verò eſt via ſeu tendentia illius qualitatis: tamen quia terminus huius actionis talis eſt, vt nõ duret niſi quamdiu fit, eò quod in fieri & conſeruari pendet ab actuali motu ſeu influxu potentiæ, ideò quod attinet ad rationem finis, non diſtinguitur inter actionem vt actionem, & vt terminum: in actionibus verò prioris generis finis intentus eſt res facta, quæ permanet ceſſante actione. Ex quo etiam intelligitur, hanc diuiſionem tantùm eſſe datam de fine Cuius: nam finis Cui neque eſt actio, neque fit per actionem, ſed ſupponitur potiùs ad actionem, cùm ſit ipſummet agens.

Tertia diuiſio finis, ſcilicet, actionis, vel rei factæ.

X. Atque hinc orta eſt tertia diuiſio finis in finem actionis, & in finem rei factæ ſeu genitæ. Quæ ſumitur ex Ariſtotele partim 2. Phyſicor. capite 7. partim 2. de cœlo capite 3. Nam in priori loco dicit formam eſſe finem generationis, in poſteriori autem dicit vnamquamque rem, atque adeò ipſam formam ſeu rem genitam eſſe propter ſuam operationem. Atque ita fit (vt ſumitur etiã ex Auerroe 4. de cœlo text. 22.) vt res genita ſit finis generationis, & operatio etiam propter quam res generatur, ſit etiam finis, proximè quidem & immediatè ipſius rei genitæ, remotè autem & mediatè ipſius generationis. In qua diuiſione duo tantùm occurrunt aduertenda: vnum eſt, cũ Ariſtoteles dicit, formam eſſe finem generationis, ſub forma cõprehẽdere totum compoſitum, ſeu rem ipſam genitam, nam propter illam maximè eſt generatio: tamen quia res genita non fit niſi inducendo formam in materiam, ideò per formam explicuit generationis finem. Et, quod de generatione dixit Ariſtoteles, intelligendum eſt de omni actione tam naturali, quàm artificiali, per quam aliqua res fit, ita vt permaneat: & extendi etiam poteſt ad creationem, nam etiam res, quæ creatur, eſt proximus finis illius actionis.

XI. Alterum obſeruandum eſt, finem rei genitæ communiter cenſeri eſſe aliquam operationem propter quam res fit, vt eſt viſio Dei reſpectu hominis, vel illuminatio reſpectu Solis: tamen vt omnem finem rei genitæ comprehendamus, per operationem neceſſe eſt intelligere omnem vſum ad quem res genita ordinatur, nam finis materiæ quæ eſt res quædam genita ſeu creata, non eſt propria aliqua operatio, eſt tamen cauſalitas eius, ſcilicet ſuſtentatio formæ, aut talis compoſitio ſubſtantiæ: ſimiliter finis domus eſt habi-

habitatio, quæ non eſt operatio, ſed protectio quædam & quaſi extrinſeca informatio habitantiũ, & ſic de aliis. Et iuxta hunc modum contingit, non ſolùm reſpectu rei genitæ dari finem, qui ſit operatio, propter quem ſit ipſa res genita, ſed etiam reſpectu vnius operationis dari aliam, quæ ſit finis eius: ſic enim cytharizatio eſt propter delectationem, & locutio propter intellectionem. Poteſt enim vna operatio ad aliam concurrere vel obiectiuè, vel effectiuè, vel ſaltem vt neceſſaria vel vtilis cõditio ad aliam operationem: & ideò poteſt ad illam vt ad finem ordinari.

Quarta diuiſio in finem obiectiuum & formalem.

XII. QVartò ex his diuiſionibus, præſertim ex ſecunda oritur alia, qua diuiditur finis in obiectiuum & formalem. Nam, vt diximus, interdum finis eſt operatio: hæc autem operatio, præſertim ſi ſit immanens, præter actum ipſum requirit obiectum circa quod verſatur, vt contemplatio quę eſt finis hominis, verſatur circa aliquam rem aut veritatem contemplatione dignam, propter quam aliquo modo eſt ipſa contemplatio, quia per illam quaſi comparatur, & poſſidetur ſecundum modum ſibi proportionatum. Et in hoc ſenſu diſtinguunt Theologi in fine hominis, viſionem, & Deum viſum, & viſionem dicunt eſſe finem formalem, quem etiam appellãt finem Quo, & adeptionem finis: Deum autem appellãt finem obiectiuum, ſeu finem Qui, quia comparatur per finem formalem. Ita ſumitur ex D. Thoma 1. 2. q. 1. art. 8. & q. 2. art. 7. & quæſt. 11. art. 3. ad tertium. Vbi aduertit, hos non tam eſſe duos fines, quàm vnum, quia neque obiectum attingi poteſt niſi per actum, neque actus fieri poteſt niſi circa obiectum: & ideò motio ac intentio agentis eſt ad vtrumque per modum vnius, & ita vnã cauſam finalem complent. Quanquam eo modo quo ſunt res diuerſæ, poſſunt inter ſe comparari, & vna ad alteram ordinari. Atque hoc modo poteſt ad hanc diuiſionem applicari ferè tota doctrina, quæ circa primam tradita eſt. D.Thom.

Quinta diuiſio finis in eum, qui fit, & eum qui obtinetur.

XIII. ET hinc vlteriùs fit (quæ poteſt eſſe quinta diuiſio) quòd finis Cuius aliquando ſupponitur operationi agentis, & intenditur non vt efficiendus, ſed vt obtinendus, quod verum habet de fine obiectiuo: & hoc modo eſt Deus finis noſtrarum actionum, & extenditur hoc ad omnes res, quæ ſupponuntur vt obiecta, vel materia circa quam, vt diuitię ſunt finis auari, non producendus, ſed acquirendus etiamſi iam exiſtat. Aliquando verò finis non ſupponitur, ſed fit per actionem agentis, ſiue fieri dicatur propriè pro re facta, ſiue latè, vt etiam dici poteſt de actione. Atque hoc modo viſio Dei eſt finis hominis, & in vniuerſum omnis operatio, vel terminus per ipſam factus, eſt finis non præexiſtens, ſed ſubſequens ad intentionem agentis. Atque hanc diuiſionem in terminis docuit D.Thom. 3. cont. Gent. capite 18. ſumiturque ex doctrina Ariſtotelis partim 2. Phyſic. & quinto Metaph. vbi potiſſimũ facit mentionem eius finis qui fit per actionem agentis: partim 2. de Cœlo text. ſexageſimo quarto & 12. Metaph. text. triceſimo ſexto vbi dicit Deum eſſe finem, gratia cuius cætera agunt: cõſtat autem Deum non eſſe finem qui per actionem D.Thom. Ariſtot.

A agentis fiat, ſed qui ad actiones omnium agentium ſupponatur,

Sexta diuiſio in finem vltimum & non vltimum.

SExtò diuiditur finis in proximum, & remotum, ac vltimum. Hæc diuiſio frequens eſt apud authores, & fundamentum habet in Ariſtotele citatis locis, & in 2. Metaph. capite 2. vbi oſtendit non dari proceſſum in infinitum in finibus. Videri tamen poteſt alicui, repugnantiam inuoluere diuiſionem illam cum diuiſo, nam de ratione finis eſt vt ſit vltimus, vt nomen ipſum præ ſe fert. Et quia de ratione finis eſt vt propter ſe ametur, & alia propter ipſum, & conſequenter vt ipſe non ametur propter alia: iam enim non eſſet finis, ſed medium: non ergo rectè diuiditur finis in proximum, & remotum vel vltimum. Vt ergo intelligatur diuiſio, duę rationes in finali cauſa diſtingui poſſunt: prior eſt qua finis dicitur propter ſe amari: poſterior, quatenus alia amantur propter ipſum: & ipſe eſt ratio amandi illa. Sub priori ergo ratione omnis finis ſi præciſè quatenus finis eſt, conſideretur, habet rationem vltimi, vt ratio facta oſtendit, nam in illo quod dicitur propter ſe amari, includitur negatio amoris propter aliud: in qua negatione conſummatur ratio vltimi. Contingit tamen vt quamuis aliquod obiectum propter ſe & propter bonitatem ſuam ametur, nihilominus vel natura ſua, vel ex intentione operantis, referatur & tendat in vlteriorem finem, vt cùm quis faciet eleemoſynam, & quia honeſta ſit actio in ratione miſericordiæ, & quia eſt accommodata ad ſatisfaciendum Deo pro peccatis. Tunc ergo vnus finis ordinatur ad aliũ quanquã ſub ea ratione qua ordinatur, non habeat rationem finis ſed medij. Ille igitur finis, qui immediatè propter ſe amatur, dicitur finis proximus: alius verò finis ad quem alter ordinatur, dicitur remotus: quod ſi in illo ſiſtat intentio operantis, erit etiam vltimus: ſi verò in vlteriorem finem ille ordinetur, erit tantùm remotus, non tamen vltimus: quia verò non poteſt in infinitum procedi, ſiſtendum erit in aliquo qui ſit vltimus. XXIIII. B

Atque ita facilè conſtat neceſſitas prædictæ diuiſionis, nam quia intentio agentis neceſſario debet in aliquo fine immediatè verſari, quia alias nunquam inchoaretur, ideò neceſſe eſt eſſe aliquem finem proximum; eſt enim ille quem proximè & immediatè agens intendit tali actu ſeu intentione. Non eſt autem ſimpliciter neceſſarium, vt præter finem proximum detur remotus, quia poteſt intentio agentis ſiſtere in vno fine: tamen quia poteſt etiam in vlteriorem finem tendere, ideò præter proximum dari poteſt finis remotus. Et ſimiliter quamuis aliquis finis vltimus ſemper ſit neceſſarius, eò quòd non proceditur in infinitum, non eſt tamen neceſſarium vt finis vltimus ſemper ſit diſtinctus à proximo: nam ſi voluntas in vno tantùm fine ſiſtat, quod facere poteſt ille erit ſimul proximus & vltimus, ſaltem negatiuè, id eſt, poſt quem non eſt alius: quando verò plures ſunt fines ſubordinati, tunc neceſſe eſt hos fines eſſe diſtinctos. Atque hinc fit, vt quamuis contingat plura media inter ſe ſubordinari, vt primum ſit propter ſecundum, & ſecundum propter tertium, & ſic vſque ad finem qui propter ſe amatur: ſi tamẽ nullũ ex illis mediis amatur propter ſe, ſed purè vt mediũ propter aliud, nullũ eorũ habeat rationẽ finis proximi, aut remoti ſub prędicta ratione: ſed ille finis ad quẽ ordinatᵣ tota mediorũ ſeries, licet vi- XV. C

deatur remotus in ratione obiecti voliti & materialis, tamen in ratione finis eſt proximus, ſeu primus in quem vt in finem tendit voluntas, & erit etiam vltimus, ſi non in alium finem ordinetur.

XVI. Si verò finem conſideremus ſub alia habitudine, ſcilicet, quatenus propter ipſum aliquid eligitur aut fit, ſic faciliùs eſt diſtinguere illas tres rationes finium non ſolùm in rebus, quæ propter ſe appetuntur, ſed etiam in rebus quæ ſunt purè media, quæ propter aliud eliguntur. Nam quando ad vnum finem plura media inter ſe ſubordinata eliguntur, neceſſe eſt dari primum & vltimum medium, tam ordine intentionis, quàm ordine executionis: in neutro enim ordine poteſt in infinitum procedi: aliàs vel electio, vel executio nunquam inchoaretur. Dicitur autem primum medium ordine intẽtionis, id quod eſt immediatum fini, quodque primò eligitur poſt intentionem finis: & illud ipſum eſt vltimum in executione. E contrario verò illud medium quod eſt in ordine eligendi poſtremum, eſt in executione primum, nam vbi finitur electio, inde incipit executio, vt paulatim per media vſque ad conſecutionem finis perueniatur. Hoc ergo medium, quod eſt in executione primum, & in electione vltimum, nullam habet rationem finis, quia nec propter ſe amatur, cùm tantùm ſit medium, nec etiam aliud amatur propter ipſum, cùm in illo finita ſit electio, tamen ſecundum medium habet iam rationem finis proximi reſpectu medij prioris quod propter ipſum electum eſt. Tertium autem medium habet rationem finis remoti, reſpectu primi medij: & ſic poteſt per plures fines magis vel minùs remotos procedi, donec ſiſtatur in vltimo, quod ſemper neceſſarium eſt, cum non poſſit in infinitum procedi. Atque ita ſatis conſtat illa diuiſio quantum ad expoſitionem terminorum pertinet: nonnullæ verò quæſtiones quæ ex illa oriuntur, in diſcurſu diſputationis tractabuntur commodiùs præſertim duæ ſcilicet, an media participent aliquo modo cauſalitatem finis, & an neceſſe ſit conſtituere aliquem finem vltimum, vbi etiã varias acceptiones finis vltimi declarabimus, & an habeat propriam & per ſe cauſalitatem, quatenus finis vltimus eſt, ſeu remotus.

SECTIO III.

Quos effectus habeat cauſa finalis.

I. PRiuſquàm de ratione cauſãdi finis dicamus, agendum videtur de effectibus eius, vt ab iis quę nob. notiora ſunt procedamus. Et quoniam, vt ſuprà dixi, nũc conſideramus finalem cauſam reſpectu voluntatis creatæ, per quam agentia intellectualia operantur propter finẽ, duplices effectus huius cauſæ conſiderare poſſumus: quidam ſunt intra ipſam voluntatem, & ſunt actus vel affectus ab illa eliciti: alij ſunt extra voluntatem, & ſunt effectus, qui extra ipſam prodeunt ex efficacitate, vel imperio, ſeu motione ipſius per proprios actus eius.

II. Eſt igitur inprimis certum, cauſam finalẽ, prout nunc illam conſideramus, per ſe primò, ac maximè cauſare aliquem actum vel affectum in voluntate ipſa. Hoc eſt receptum omnium conſenſu, ſatiſque oſtendi poteſt rationibus, quibus in ſectione prima oſtendimus dari cauſam finalem: nos enim per effectus in cauſarum cognitionem peruenimus: per nullos autem effectus ita cognoſcimus cauſalitatem finis, ſicut per eos quos habet circa humanam volun-

A tatem, quam ſua metaphorica motione allicit, vt & ipſum amet, & per conuenientia media quærat, donec illum conſequatur, & in eo quieſcat.

Prima difficultas, de cauſalitate finis circa internos actus voluntatis.

DIfficultas verò eſt an omnes actus, qui in hoc progreſſu interueniũt, ſint à fine vt à propria III. cauſa in ſuo genere, an verò non omnes, ſed aliqui eorum, & quinam illi ſint. Vt autẽ percipiatur ratio difficultatis, diſtinguere oportet plures actus, qui in hoc negotio interueniunt. Quidam tendunt directè in finem, vel ſecundum ſe & abſolutè, vt ſimplex voluntas eius ſeu amor, vel vt conſequendum per media, ſicut intentio: & hi actus antecedunt non ſolùm conſequutionem finis, ſed etiam electionem mediorum. Alij ſunt actus, qui proximè verſãtur circa media, quamuis ratione finis: & huiuſmodi propriè eſt electio, quam antecedit cõſultatio & inquiſitio mediorum, quæ quatenus ad inquirendum finem neceſſaria eſt vel vtilis, ad media reducitur, & quatenus B voluntaria eſt, ſub electionem quodammodo cadit, vel ad illam reuocatur. Et hæc duo genera actuum, dicuntur pertinere ad ordinem intentionis, quia nõ ſolùm finis conſecutionem, ſed etiam executionem mediorum antecedunt. Poſt ordinem verò intentionis ſequitur ordo executionis, in quo ſimiliter poſſunt duo alia genera actuum diſtingui: quidam enim verſantur circa mediorum executionem, per vſum eorum, quem actiuum vocant. Alij verſantur circa finem, vt iam conſecutum & poſſeſſum, ſcilicet fruitio, vel gaudium, quod etiam quies animi dicitur, & in eo ſtatu poteſt etiam durare amor.

Eſt ergo circa hos actus prima generalis difficultas, quia finis ſolùm eſt cauſa mediorum: nullus autem ex his actibus eſt verè ac propriè medium ad finem obtinendum: ergo nullus eorum cauſatur à fine. Maior conſtat ex definitione finis, eſt enim id cuius gratia aliquid fit, quod ſolis medijs propriè conuenit. Deinde eſt ſpecialis & maior difficultas de actibus qui verſantur circa finem, nam illi nullo modo ſunt propter finem, ergo non ſunt effectus finis. Antecedens patet, quia illud eſt propter finem, quod C procedit ex amore vel intentione finis, nam illud *eſſe propter* dicit ordinationem ad finem ortam ex aliquo priori actu: ſed intentio finis non oritur ex alia intẽtione, nec amor ex amore, alioqui eſſet proceſſus in infinitum, ergo. Vnde, ſicut aſſenſus concluſionis eſt ex principiis, aſſenſus autem principij nõ eſt ex principio, ita voluntas medij poteſt eſſe ex fine & propter finem: voluntas autem finis non ita. Tertiò augetur difficultas in ijs actibus, qui verſantur circa finem iã conſecutum, nam finis non cauſat poſtquam comparatus eſt: conſiſtit enim eius cauſalitas in motione, conſecuto autem fine iam quieſcit animus: ceſſat ergo omnis motio: ergo & cauſalitas finis. Vnde Ariſtot. 1. de Generat. text. 55. dicit, adepto fine, ceſſare actionem: ceſſante autem actione etiam ceſſat cauſalitas finis, quia vbi non eſt cauſa efficiens, nec finalis eſſe poteſt, vt infrà docebimus. IIII.

Primæ difficultatis reſolutio.

VT à clarioribus incipiamus, dicendum primò V. eſt vſum ſeu executionem mediorum per ſe ac propriè eſſe effectum cauſæ finalis. De hac concluſione nulla eſt controuerſia, nec dubitandi ratio, quia hic actus non ſolùm procedit ex affectu & inten-

& intentione finis, ſed etiam verè ac propriè dici poteſt medium ad finem. Quia licet nomine vſus & executionis finis hîc non intelligamus ſolum externũ vſum vel executionem, ſed etiam internum actum, quo voluntas applicat membra vel inſtrumenta ad exequendum medium: tamen tota illa actio vt includit tam imperantem actum quàm imperatum, verè ac propriè dicitur eſſe medium ad finem: ergo eſt etiam propriiſſimè effectus finis. Et confirmatur, nam electio eſt de mediis: quando verò media talia ſunt vt per vſum actiuum voluntatis exerceri debeant, etiam ipſe vſus actiuus ſub electionem cadit: nã eligitur vt medium tota illa actio humana, quæ ex interno, & externo actu coaleſcit: ergo etiam actus internus voluntatis quo proximè fit executio externi medij, habet rationem medij ad finem: ergo eſt etiam effectus ipſius finis.

VI. Dico ſecundò. Electio mediorum verè ac propriè eſt effectus cauſæ finalis. Probatur primò, quia ille actus eſt propriiſſimè propter finem: ſed per hæc verba maximè declaratur cauſalitas finis: ergo ille actus eſt ex cauſalitate finis. Secundò. Ille actus procedit ex intentione finis, & ex ratione ordinante medium ad finem: ſed in his videtur potiſſimùm conſiſtere cauſalitas finis: ergo. Tertiò, talis actus pendet eſſentialiter ex fine, quia non verſaretur circa media niſi ratione finis: quin potiùs ipſa media electa non ſunt effectus finis niſi media electione: ergo multò magis neceſſe eſt vt ipſamet electio ſit effect⁹ finis. Et hæ rationes æq; ferè confirmant præcedentem aſſertionem.

VII. Neque contra has aſſertiones obſtat prima ratio dubitandi in principio poſita. Primò quia non tantùm media ſunt propter finem, ſed quidquid à fine eſſentialiter pendet, & ex illius amore procedit. Deinde quia ipſamet electio non incongruè dici poteſt medium ad finem. Quod poteſt explicari ex iis quę ſuprà diximus tractando de potentia formaliter libera, quòd nimirum actus ab ea elicitus, eſt intrinſecè voluntarius, ſeu volitus per modum actus: ipſa ergo electio cùm ſit actus elicitus à voluntate, eſt etiam intrinſecè volita: non eſt autem volita niſi propter conſequendum finem, quia ſicut res quæ eligitur, propter finem eligitur, ita ipſamet electio propter finem exercetur. Vt, qui eligit eleemoſynam ad ſatisfaciendum pro peccatis, non ſolùm refert in eum finem ipſam eleemoſynam, quam eligit, ſed etiã ipſam volitionem qua illam eligit, nam ad eum finẽ neceſſaria eſt illa electio, & in ea reperitur ea bonitas, & vtilitas quæ inuenitur in medio ad finem intentum comparato. Et confirmatur primò, nam conſultatio eſt mediorum ad finem, &, ſi contingat voluntatem actu directo, & formali velle conſultare, quod ſępè accidit, illa volitio re vera eſt cuiuſdam medij ad finem: quia non ob aliud vult quis conſultare, niſi vt paret ſibi viam ad finem obtinendum: ergo ſimiliter ſi voluntate propria, & reflexa velit hîc & nunc eligere, vt etiam poteſt, illo actu vult electionẽ vt quoddam medium, quia etiam vult illam propter finem, ſicut conſultationem: ergo etiã quãdo hoc non faciat diſtincto actu & reflexo, ipſamet electio, eo modo quo eſt intrinſecè volita, intrinſecè eſt quoddam medium ad finem, ratione cuius volita eſt: eſt ergo verè ac propriè effectus finis.

VIII. Dico tertiò. Actus qui verſantur circa finem ipsũ, & antecedunt, vel antecedere poſſunt ordine intentionis conſecutionem eius, ſunt verè & propriè effectus finis. Circa hanc concluſionem inuenio nõ- A nullam diuerſitatem inter authores: quidam enim eam admittunt de actu intentionis, vel deſiderij, nõ verò de primo actu amoris, ſeu ſimplicis voluntatis. Et ratio eſſe poteſt, quia deſiderium, vel intẽtio ſupponunt amorem finis, & ab eo procedunt, & ideò poſſunt cauſari à fine medio amore ſui, & propriiſſimè dicentur eſſe propter finem, vel gratia finis: & ideò eſſe poſſunt effectus finis. Amor autem nõ ſupponit alium actum vel amorẽ finis à quo procedat: & ideò non eſt ex amore finis: nec etiam eſt formaliter propter finem, quantum eſt ex directione ipſius voluntatis: non eſt ergo effectus finis in genere cauſæ finalis, ſed ſolùm in genere obiecti, efficientis, vel ſpecificantis iuxta varias opiniones. Et hanc ſententiam videtur tenere Ferrarienſis 1. contra Gentes, capite 75. dicit enim, licet res quæ eſt finis, amari poſſit, nihil ad ipſam ordinando, tamen non exercere cauſalitatem finis, donec aliquid propter ipſam ametur: & fundatur in verbis Diui Thomæ ibi dicentis, cauſalitatem finis in hoc conſiſtere, quòd propter ipſum alia deſiderantur. Tamen ibi Diuus Thomas non dicit hanc eſſe adæquatam cauſalitatem finis, ſed pertinere hoc ad cauſalitatem finis. B Alij verò de omnibus his actibus concluſionem admittunt, cum quadam tamen moderatione, ſcilicet, quòd hi actus re vera ſint effectus finis, non tamen ita propriè aut non ita perfectè ſicut priores: quod ſumi poteſt ex Gabr. in 2. diſt. 38. notab. 2. & Gregorio quem ipſe citat ibi, art. 1. Gabriel.

IX. Alij nihilominus ſimpliciter affirmant finem eſſe propriè finalem cauſam horum actuum, vt Henricus 2. par. Summę, articulo 46. quæſtione ſexta. Et in hoc ſenſu poſita eſt aſſertio, quam mihi ſumo ex Diuo Thoma 1. 2. quæſtione prima, articulo primo, vbi ſimpliciter ait, omnes actus humanos eſſe propter finem: & conſequenter eſſe effectus finis: nam hæc duo conuertuntur, ſicut eſſe ab agente & eſſe effectum agentis, comprehendendo ſub effectu actionem ipſam. At verò hi actus de quibus nunc agimus, ſunt verè actus humani, nam procedunt ab homine vt rationalis eſt, imò etiam ſunt liberi ſaltem pro ſtatu huius vitæ, vt ſuprà diſputat. 18. ſect. 3. probatum eſt, ergo. Henric. D. Thom.

X. Atque hinc confici poteſt prima ratio, nam ho- C mo quatenus exercet has actiones, etiam primum amorem finis, operatur propter finem, & non operatur vt ab alio motus in finem, ſed vt proximè & immediatè motus ab ipſo fine ſecundum propriam & formalem rationem eius: ergo hi actus ſunt propter finem vt cauſati ex propria motione finis vt finis eſt: ergo ſunt effectus finis vt finaliter cauſantis. Conſequentiæ ſunt euidentes, quia cauſalitas finis propriiſſima eſt per dictam motionem. Maior etiam patet, quia illa actio non temerè & caſu fit, ſed ad definitum ſcopum ex inſtituto tendit: hinc autem colligimus actionem aliquam eſſe propter finem. Minor etiam eſt ſatis clara, quia in quolibet illorum actuum homo operatur illectus & attractus à fine cognito, nõ vtcunq;, ſed quatenus eſt bonum quoddam propter ſe diligibile, quæ eſt propria quædam habitudo & formalis ratio finis: & ex vi huius cognitionis homo ita operatur in ea actione, vt ipſe ſeipſum dirigat & moueat in talem finem, & in formalem bonitatem eius. Atque hæc ratio ſumitur ex Diuo Thoma dicto articulo 1. vbi non aliter probat actum humanum eſſe propter finem, niſi quia eſt ab obiecto voluntatis ſub ratione finis, id eſt, vt exercet propriam cauſalitatem finis: & 3. contra Gent.

cap.

cap. 2. ratione quinta, ſic ait: *De agentibus per intellectũ non eſt dubium quin agant propter finem, agunt enim præcõcipientes per intellectum id quod per actionem conſequuntur, & ex tali præconceptione agunt.* Hæc autem verba applicari poſſunt etiam ad ſimplicẽ amorẽ ipſius finis.

XI. Secundò hoc ampliùs declaratur in ipſo amore: poteſt enim dupliciter conſiderari: primò vt directè tendit in obiectum, ſecundò vt reflexione virtuali in ſeipſum cadit, eo videlicet modo quo ſuprà dicebam huiuſmodi actus eſſe intrinſecè volũtarios. Priori conſideratione cauſatur à bonitate obiecti vt cognita, & mouente appetitum ad amandam talem rẽ propter bonitatem ſuam: & ita verè cauſatur ab obiecto vt à fine, non quidem vt à fine extrinſeco rei volitę, ſed vt à fine proprio & intrinſeco ipſiuſmet actus amoris qui in illum tendit. Atque ob eandem rationem dicitur verè ac propriè talis actus eſſe propter finem, non tanquam propter extrinſecam rationem volendi, ſed quia eſt propter intrinſecam bonitatem eius, & ex propria eius motione. In quo (quidquid alij dicant) eadem eſt ratio amoris & intentionis, nam etiam intẽtio non eſt propter finem, qui ſit extrinſeca ratio volendi, ſed quia tendit in finem propter ſe ipſum & propter intrinſecam bonitatem eius. Illa autem differentia, quòd intentio ſupponat priorem actum amoris, nihil ad rem præſentem refert, vt ſtatim declarabimus. Tandem ex communi modo loquendi conſtat, verè ac propriè dici amare nos finem propter ſe ipſum, vel propter bonitatem ſuam: ſic.n. amamus Deum: hæc autem particula *propter*, attributa fini cum proprietate, declarat cauſalitatem eius: ergo hę locutiones verę sũt propter cauſalitatem finis circa talem actum. Vnde hac etiam ratione, cùm Deum ſuper omnia amamus, dicimur illum amare vt vltimum finem, quia re vera exercet circa noſtrum amorem propriam cauſalitatem vltimi finis, & talis actus non in alium finem tẽdit, neq; excitatur niſi à ſuprema bonitate talis finis, ipſi voluntati propoſita.

XII. Poſteriori etiam conſideratione virtualem reflexionem includente apertiſſimè conſtat talem actum eſſe propter finem, quia etſi amari poſſit propter ſuam honeſtatem (quod nõ eſt extra rationem cauſandi finalem) tamen re vera amatur propter obiectum in quod directè tendit tanquam propter finem, eo ferè modo quo ſuprà de electione dicebamus. Quamuis in electione magis appareat quædam ratio medij ad finem, quàm in amore, quia amor non ita ordinatur ad conſequendum finem ſicut electio. In quo etiam videtur eſſe nonnulla differentia inter deſiderium ſeu intentionem, & amorem finis: nam deſiderium, cùm ex ſua ratione ſupponat carenti finis cõſecuti, eſt aliquo modo medium ad conſequendum illum, imò eſt veluti quædam inchoatio inquiſitionis eius, quod eadem vel maiori ratione verum eſt de intentione: amor verò ex ratione ſua non ſupponit carentiam conſecutionis finis: & ex hac parte minùs participare poteſt rationem medij. Sed hæc differentia nihil obſtat, quo minus ipſe amor ſit verè cauſatus à fine, quia, vt ſuprà dicebam, hæc cauſalitas non limitatur ad ſola media, ſed extenditur ad omnem actum qui verè ſit propter finẽ, & ex propria eius motione. Eò vel maximè quòd etiam amor quando antecedit conſecutionem finis, quatenus excitat & mouet ad illũ inquirendum, poteſt dici vtiliſſimum medium ad cõſequendum illum. Addo deniq; amorem ex ratione ſua abſtrahendo ab hoc vel illo ſtatu amantis, tendere ad finem, vt illi vniat & coniungat amantem: vnde, quatenus ipſemet amor virtualiter aut formaliter amatur, propter hunc finem amatur: ergo propter finem quem pro obiecto habet, amatur: ergo ab eodem fine cauſatur.

XIII. D. Thom. Quod optimè poteſt confirmari ex doctrina Diui Thomæ in quartũ diſtinctione 49. quæſtione 1. articulo primo, quæſtiunc. ſecunda, vbi ait, *Cùm voluntatis obiectum ſit finis, hoc ipſum quod eſt velle, & quemlibet alium voluntatis actum, non eſſe aliud quàm ordinari aliquid in finem, & ideò neceſſariò ſupponere aliquem finem obiectiuum in quem ordinetur.* Addi etiam poteſt ex Capreol. in 1. diſtinctione 1. quæſtione prima ad primum, contra tertiam concluſionem, hunc amorem, qui antecedit finis conſecutionem, ordinari vt in finem in ipſius rei amatæ conſecutionem & fruitionem: & hoc modo etiam eſſe poſſe effectum cauſæ finalis. Et in diſcurſu illius articuli & ſolutionum argumentorum multa dicit & cõgerit ex doctrina Diui Tho. quæ ad hanc ſententiam confirmandam cõferre poſſunt. Denique etiam hic amor poteſt ordinari in ipſum amantem vt in finem Cui, quatenus illum perficit, & vnit aliquo modo ſuo fini obiectiuo: ergo ex hoc etiam capite poteſt eſſe effectus finalis cauſæ. Capreol.

XIV. Dico quartò. Actus voluntatis, qui verſantur circa finem iam conſecutum, numerari etiam poſſunt, & debent, inter effectus finalis cauſæ. Probatur, nam hi actus tantùm eſſe poſſunt aut amor, aut gaudium, de quibus controuerſum eſt an ſint actus diſtincti prout verſantur circa finem iam adeptum: quod tractat latè Capreolus citato loco: nunc de eis loquamur vt de diſtinctis, ſiue re, ſiue ratione differant. Actus ergo amoris vt ſic eiuſdem rationis eſt circa finem, qui propter ſe amatur, ſiue ille finis ſit iam poſſeſſus, ſiue non: ergo, ſi amor ſecundum ſe, vel qui antecedit conſecutionem finis, eſt effectus finalis cauſæ, etiam amor ille, qui manet fine iam conſecuto, eſt effectus eiuſdem finis. Patet conſequentia, quia eodem modo cauſatur amor in vtroque ſtatu ab obiecto cognito alliciente voluntatem vt ipſum propter ſe, & propter bonitatem ſuam amet. Atque ita D. Thom. 1. 2. quæſtione 23. articulo quarto, & quæſtione 26. articulo ſecundo, eodem modo attribuit cauſalitati finis, ſeu obiecti boni amorem eius in vtroque ſtatu, imò & delectationem, vt ſtatim dicam. Vnde etiam rationes omnes, quibus probauimus primam voluntatem ſeu amorem erga finem, eſſe effectum finalis cauſæ, idem probant de vltimo amore, maximè cùm probabile ſit eundem ſemper eſſe, ac perſeuerare poſſe.

XV. De gaudio autem, quatenus eſt quid diſtinctum ab amore, videtur eſſe nonnulla dubitandi ratio: tum quia eſt veluti paſſio quædam neceſſariò conſequens poſſeſſionem finis amati: tum etiam quia eſt veluti vltima quies animi, ad quam cætera ordinãtur, etiam ipſe amor, ipſa verò non ordinatur ad aliud, & ita non videtur habere finem à quo cauſari poſſit. Sed nihilominùs probatur etiam de hoc actu aſſertio poſita, nam re vera gaudium non eſt mera paſſio, ſed eſt actus vitalis ab ipſa voluntate elicitus, & cauſatus in ſuo genere ab obiecto per ſe bono, & per rationem propoſito, & inuitãte voluntatem vt in ipſo, & in poſſeſſione eius quieſcat & gaudeat propter illius bonitatem: ſed hæc cauſalitas obiecti non eſt alia quàm finalis, quantum ad hũc motionis modum, quidquid ſit an aliunde interueniat etiam cauſalitas effectiua inter illos actus, quod nihil

nihil ad præſentem quæſtionem refert. Et confirmatur primò, nam ipſa delectatio ex natura rei ordinatur, vt in finem, in actionem ipſam ad quam cõſequitur, tanquam perfectio quædam, & decor eius, & vt conferat ad conſtantiam & facilitatem eius: ergo etiam delectatio, quæ conſequitur ex fine conſecuto, ordinatur ad ipſammet conſecutionem finis vt ad finem quem ſuo modo perficit, & firmat: ergo ſi delectatio intellectualis ſit, & conſequatur ex illo fine perfectè cognito, & propoſito voluntati cauſabitur ab illo in genere finis. Vnde, licet delectatio dicatur eſſe quid vltimum via generationis, tamen in ordine finium ſecundum ſe non eſt ſimpliciter vltimum, quamuis interdum poſſit ab appetente ſumi vt vltimus finis Cuius. Et tunc etiam ipſa delectatio ordinatur ad ipſummet qui delectationem capit, vt ad finem Cui, & ex hac parte poteſt eſſe effectus cauſæ finalis.

XVI. Neque contra hanc, & præcedentem concluſionem vrgent rationes priùs factæ. Ad primam enim iam reſponſum eſt non ſola media eſſe effectus cauſę finalis, ſed omnem actum qui ad finem confert, vel ad illum ordinatur, vel tanquã medium, vel tãquam perfectio poſſeſſionis eius: ac denique quidquid eſt ex propria motione finis præconcepti, & propoſiti ſecundum propriam rationem boni propter ſe diligibilis. Ad ſecundam, negamus hos actus non eſſe propter finem, nam re vera amamus Deum propter ipſum, & delectamur in Deo propter ipſum. Neque adhoc neceſſarium eſt vt actus, quia cauſatur à fine, ſeu dicitur eſſe propter finem, cauſetur ex priori amore finis, ſed ſatis eſt quod cauſetur ex bonitate ipſius finis allicientis voluntatem. Quanquam delectatio quatenus eſt actus ab amore diſtinctus, re vera cauſatur ex amore: delectatur enim aliquis in fine poſſeſſo quia amat illum. Illa verò cauſalitas quatenus eſt inter actus, magis pertinet ad quendã modum efficientiæ, vel naturalis reſultantiæ, quàm ad cauſalitatem finalem, quam nunc inquirimus. Hæc ergo magis conſideranda eſt ex habitudine actus ad obiectum ſeu finem, & ex peculiari modo quo res intellectualis mouetur à fine ad huiuſmodi actus. Ad tertium reſpondetur, quamuis delectatio dicatur quies, non tamen eſſe mortuo modo (vt ita dicã) vt eſt naturalis quies, quæ conſiſtit in ſola carentia motus, ſed eſſe vitalem quietem, quæ non eſt ſine interna actione: tamen quia illa non eſt ad obtinendum & inquirendum finem, ſed ad fruendum fine iam poſſeſſo, ideò dicitur animi quies. Quatenus ergo proprius actus eſt ac vera actio, poteſt eſſe effectus finis. Quod verò Ariſtoteles ait, conſecuto fine ceſſare motum vel actionem, intelligendum eſt de motu, quo tenditur ad conſecutionem finis, non verò de interna actione, qua quieſcitur in fine. Imò addit Diuus Thomas in quartũ diſtinctione 48. quæſtione ſecunda, articulo ſecundo, ad primam rationem in oppoſitum, quòd tunc ceſſat motus habito fine, quando talis motus non concomitatur ipſum finem, ſeu conſecutionnm eius: ſicut cœlum conſequitur ſuum finem mediante ſuo motu, non tamen ceſſat, quia ad illum finem neceſſarius eſt ille motus: ſic igitur non ceſſat interna actio amoris vel delectationis conſecuto fine, qua concomitatur talem finem, & ad ipſius perfectionem eſt neceſſaria: & ideò reſpectu talis actionis nõ ceſſat cauſalitas finis.

XVII. Hic verò oriebatur difficultas theologica, præſertim ex vltima concluſione, nam hinc ſequitur, ipſum amorẽ & fruitionem beatificam verè ac propriè cauſari à Deo viſo, vel à viſione eius in genere cauſę finalis: & conſequenter illos actus verè ac propriè eſſe propter finem, quod videtur inconueniẽs, cùm illi actus ſint ſimpliciter neceſſarij. Sed quia res eſt Theologa, breuiter reſpondeo, concedendo illos actus eſſe ex cauſalitate finis, id enim ęquè probant omnes rationes ſuperiùs factæ. Nec quicquã obſtat quòd ſint neceſſarij imò in ſuperioribus dixi, neceſſitatem illius amoris prouenire à Deo clarè viſo, vt vltimo fine, cuius ſumma bonitas tam eſt potens in cauſando etiam in eo genere, vt omnino ſibi ſubiiciat voluntatem. Denique illa neceſſitas non prouenit ex imperfectione, aut ex irrationali modo operandi, ſed potiùs ex ſumma perfectione, tum ipſius finis vltimi, tum etiam modi applicandi illum per cognitionem rationalem ſeu intellectualem perfectiſſimam ad mouendam voluntatem: & ideò nihil obſtat, quò minus illa voluntatis motio quantumuis neceſſaria, ſit ex propria cauſalitate finis. An verò ſatis ſit vt ille amor neceſſarius dicatur actus humanus nec ne, tractatur à Theologis, & pertinet magis ad moralem Philoſophiam quàm ad Metaphyſicam.

De effectibus externis finalis cauſæ.

Diximus hactenus de effectibus, quos cauſa finalis habet intra ipſam voluntatem cauſæ agentis à propoſito: nunc ſupereſt dicendum de effectibus, qui exteriùs prodeunt à tali cauſa, id eſt, extra ipſam humanam voluntatem, ita vt ſub his effectibus comprehendantur tum actus omnium aliarum facultatum ipſius hominis, ſcilicet intellectus, ſenſuum &c. tum etiam externi effectus, ſi qui ſunt qui p has actiones reſultẽt. In qua re duo ſunt certa & extra controuerſiam. Vnum eſt actiones omnes naturales quas homo exercet ſine imperio ſeu motione voluntatis, non eſſe effectus cauſæ finalis, eo ſpeciali modo, quo nunc loquimur: huiuſmodi ſunt actiones omnes animæ vegetatiuæ, quatenus ſunt merè naturales: & actus ſenſuum, vel etiam intellectus, quatenus interdum antecedunt motionẽ voluntatis. Et ratio eſt, quia cauſalitas finis quatenus propriè verſatur circa agentia à propoſito, quę ſe ipſa mouent in finem, primò per ſe eſt circa volũtatem, & ſupponit ſufficientem applicationem talis cauſæ per intellectum: ſed in his actionibus quæ nõ procedunt ex motione voluntatis, non ſic mouetur homo ex fine, ſed agit ad modum aliorum agẽtium naturaliũ, ergo. Vnde talis modus agendi per ſe non requirit propriam & rationalem cognitionem ipſius finis. Imò & in ipſomet intellectu cognitio vel apprehenſio ipſiuſmet finis, ſi naturalis ſit, & nullo modo à voluntate, non procedit à cognitione finis, ſed eſt ipſa cognitio finis: & ideò non procedit ex cauſalitate finis vt ſic, prout eſt propria agentium à propoſito. Quod idcirco ſemper addo, quia in his actibus naturalibus operatur homo propter finem, ſicut alia agentia naturalia, de quibus poſteà videbimus quid in eis ſit operari propter finem, & qualis in eis eſſe poſſit cauſalitas finis. Atque in hac aſſertione ſic expoſita nulla relinquitur difficultas. XVIII.

Secũdò certum eſt, omnes actiones, & effecta earum, quæ procedunt ex imperio & motione voluntatis creatæ operãtis propter finẽ, eſſe effectus cauſę finalis XIX.

finalis. Probatur primò ex modo loquendi & ſentiendi omnium, nam quando homo deambulat propter ſanitatem conſequendam, talis deambulatio cenſetur eſſe effectus ſanitatis pręcóceptę & intentę: & ideò dicitur eſſe propriiſſimè propter finem, non ex directione alicuius extrinſeci agentis, ſed ipſiuſmet operantis, quod hac ratione vocatur agēs à propoſito: & idem eſt de omnibus ſimilibus. Et quando per has actiones fit aliquis terminus permanens in facto eſſe, ille etiam cenſetur effectus finis præcócepti, vel in fieri dum actu fit, vel in facto eſſe cùm poſteà permanet: quomodo dixit Ariſtotel. inſtrumēta eſſe propter finem: & ſimiliter domus, & aliæ res artificiales ſunt effectus alicuius finis pręconcepti. Ratio verò eſt, quia finis mouet ad has omnes actiones: ergo omnes ſunt effectus eius. Item tales actiones prout ab homine fiunt, pendent eſſentialiter à fine vt cauſante: quia non poſſunt aliter ab homine fieri: ergo ſunt effectus finis. Item illæ actiones ſunt media quibus comparatur finis intentus: ſed finis nō ſolùm cauſat intentionem, vel electionem: ſed etiam mediorum executionem: imò in hac maximè videtur relucere eius cauſalitas.

XX. Dices. Interdum actio imperata à voluntate non eſt medium, ſed ipſe finis intentus, iuxta quandam diuiſionem ſuperiùs datam, quòd finis interdum eſt res acta, interdum ipſamet actio, vt cytharizatio, aut contemplatio: ergo tunc ſaltem non erit actio propter finem, etiamſi procedat à voluntate: ergo non erit cauſata à fine. Reſpondetur, vt iam ſuprà notauimus, nullam eſſe actionem, quæ ſi propriè ſumatur vt actio eſt, non habeat aliquem terminum intrinſecum propter quem ſit, vt cytharizatio ipſa quatenus eſt motio quædam efficit quendam ſonum proportionatum, qui eſt qualitas quædam artificioſè compoſita: & hoc modo omnis actio eſt aliquo modo medium ad ſuum terminum, & ea ratione poteſt eſſe cauſata ab illo vt à fine. Si verò de ipſo termino loquamur, vel comprehendatur ſub actione per modum vnius, ſic non eſt propriè medium, ſuppoſito quòd ſit finis vltimus in ſua ſerie: tamen nihilominùs licet ſit finis Cuius, poteſt habere finem Cui. Nam cytharizatio vt fit ab homine, eſt propter ipſum operantem: vel ſi talis actus ſit finis formalis, poteſt eſſe propter obiectiuum, vt contemplatio eſt propter veritatem ipſam. Atque ita ſemper omnis actio, quæ eſt imperata à voluntate, eſt effectus alicuius finis præconcepti.

XXI. Circa hanc verò poſteriorem aſſertionem occurrunt duo breuiter explicanda. Primum eſt tactum ſuprà ſectione prima, quia ex dictis ſequitur idem eſſe cauſam ſui ipſius, quod videtur abſurdum. Et ſequela patet in primis, quia operatio imperata à voluntate ſæpè eſt vera cauſa finalis, quæ apprehenſa mouet ad ſui executionem, & non tantùm ad deſiderium vel intentionem: ergo executio illius operationis eſt effectus eiuſdem operationis apprehenſæ per modum finis: illa autem executio non eſt aliud ab ipſamet operatione, ergo. Deinde quia conſecutio finis (ſiue in operatione conſiſtat, ſiue in ſola inhærentia alicuius formæ, vel in alia ſimili habitudine) eſt vltimus effectus cauſæ finalis, vt finis curationis eſt ſanitas non vtcunque, ſed vt mihi inhærens, & me afficiens, & hoc eſt vltimum quod cauſatur ex vi illius intentionis: & idem eſt proportionaliter in reliquis. Sed primus finis, qui mouet, & cauſat vſque ad hunc effectum, eſt ipſamet

A conſecutio finis vt apprehenſa: cauſat ergo ſeipſam.

Reſpondetur inprimis nullum eſſe inconueniens hoc totum concedere, quia in cauſa finali non interuenit eá repugnantia, quæ in cauſa efficiente, vt non poſſit eſſe cauſa ſui ipſius, quia non requirit præexiſtentiam realem ad cauſandum, ſed ſufficit intentionalis, media apprehenſione: cùm ergo finis cauſet priùs quàm habeat exiſtentiam in actu, mirum non eſt, quòd poſſit in ſuo genere concurrere ad ſuammet exiſtentiam. Atque ita concedimus, rem eandem ſecundum diuerſas conditiones exiſtendi, poſſe cauſare ſe ipſam, nam intentionaliter exiſtens cauſat ſe ipſam vt realiter ſit. Neque hoc eſt diuerſum ab eo, quod communi axiomate dicitur, *illud quod eſt primum in intentione, eſſe vltimum in executione*, vel quod etiam Ariſtoteles dixit, *formam & finem concurrere in idem numero*, quamuis forma & efficiens ſolùm poſſint concurrere in idem ſpecie. Forma enim, ſeu effectus formalis eius, eſt effectus agentis, & vt ſic eſt etiam effectus finis, qui excitauit agens ad operandum, quique non eſt aliud ab ipſa forma. Deinde verò addimus, nullam B eſſe finis conſecutionem, quæ non ſit aliquo modo propter finem, vel obiectiuū, ſi illum habeat, vel ſaltem propter finem Cui, qui ſemper ſupponitur ad cauſalitatem finalem, & vt ſic non eſt effectus eius: atque hoc modo ſemper effectus finis etiam vltimus diſtinguitur aliquo modo ab adæquata cauſa finali. Tandem conſecutio finis vltimi vel ſimpliciter vel in aliqua ſerie, non cauſat ſe immediatè, ſed proximè cauſat in intellectuali agente, de quo nunc loquimur, affectum & intentionem, & alios actus, quibus mediantibus peruenit eius cauſalitas vſque ad illam actionem, qua finis ipſe comparatur, & in qua conſiſtit: & ita ſemper concurrit aliquid diſtinctum ab ipſo ad huiuſmodi cauſalitatem.

XXII.

Sed tunc occurrit explicanda altera difficultas propoſita, nimirum, qualis ſit hęc cauſalitas finis circa actiones vel res externas, manātes à motione voluntatis. Eſt enim in his ſpecialis dubitandi ratio, nā actus interni eliciti à voluntate habent realem & intrinſecam habitudinem ad ipſum finem vt ad proprium obiectum, vel formale ſimul & materiale, vt C in intentione, & aliis actibus qui proximè verſantur circa ipſum finem, vel formale tantùm, vt in electione mediorum: & ideò rectè intelligitur, ipſum finem per ſe ac proximè excitare ac mouere ad tales actus: & è conuerſo tales actus per ſe & intrinſecè pendere à cauſalitate talis finis. At verò actus imperati tantùm à voluntate (& multò magis effectus eorum) nullo modo excitantur proximè ab ipſo fine, neque ipſi dicunt intrinſecam habitudinem ad finem, ſed ſolùm per extrinſecam denominationem dicuntur ordinari in finem mediis interioribus actibus, vt deambulatio exterior merè extrinſecùs ordinatur ad ſanitatem. Ex quo videtur ſequi primò, finem non per ſe, ſed per accidens eſſe cauſam huiuſmodi effectuum, eo modo quo applicans vel excitans efficientem cauſam dicitur eſſe cauſa effectus cauſati ab illa, vel eo modo quo auus eſt cauſa nepotis, quia genuit patrem eius: ſic enim finis eſt cauſa actionis externæ, ſolùm quia genuit internā. Deinde videtur ſequi ex vi huius cauſalitatis finis, nihil rei poni in huiuſmodi actionibus & effectib[9] externis per ſe loquēdo, ſed ſolam extrinſecam denominationem, quę non eſt ſatis ad cauſalitatem realem. XXIII.

Sequela

Sequela patet,quia inde ſolùm habet actus exterior A vt ordinetur medio interiori ad talem finem, quod ſolùm eſt denominatio extrinſeca in ipſo exteriori. Cuius ſignum eſt,nam ſi contingeret illam exteriorem actionem,vel propter alium finem, vel caſu, & ſine vllo fine fieri, in ſe & in ſua entitate non mutaretur, nec minueretur, neque actio Phyſica qua fit, eſſet alia: ergo ſignum eſt non cauſari per ſe ab illo fine, ſed tantùm remotè & per accidens. In cauſis enim efficientibus,licet contingat eundem effectum qui fit ab vna cauſa,poſſe cauſari ab alia, tamen ſi ſit cauſa per ſe, neceſſe eſt ſaltem actionem eſſe diuerſam vt in ſuperioribus traditum eſt: vnde ſi ex mutatione cauſæ,neq; effectus, neq; actio mutatur, ſignum eſt talem cauſam, nec per ſe, nec immediatè influere in talem effectum:idem ergo, proportione ſeruata,erit in præſenti.

XXIIII. Hæc difficultas poſtulat, vt explicemus quid ſit cauſalitas cauſæ finalis, vel quid ponat in ſuis effectibus,quod ſequenti ſect.præſtabimus,& in fine eius huic difficultati ſatisfaciemus.

SECTIO IIII.

Quid ſit, vel in quo conſiſtat ratio cauſandi, ſeu cauſalitas cauſæ finalis.

I. NOn inquirimus nunc rationem cauſandi in actu primo,vt ſic dicam,ſeu id quod in finali cauſa eſt proxima ratio qua potens eſt ad ſic cauſandum, de hoc enim dicemus ſect. ſequenti: ſed inquirimus cauſationem ipſam in actu ſecundo. Quid nimirum ſit, & vbi ſeu in quo ſubiecto vel effectu ſit: hoc enim, cùm in cæteris cauſis ad explicandum ſit difficile; in hac re vera eſt difficillimum, quia non apparet,quæ res,vel quis modus realis eſſe poſſit hęc cauſalitas:quod ſi nihil horum eſt,nec realis cauſalitas eſſe poterit.

Prima ſententia expenditur.

II. QVidam ergo ab hac difficultate ſe facilè expediunt, cauſalitatem hanc nihil aliud eſſe, niſi quod actio vel effectus fiat propter finem, ſeu gratia finis. Ariſtot.enim non aliter explicuit hanc finis cauſalitatem,niſi dicendo *eſſe id cuius gratia aliquid fit.* Vnde Caietan.2.2.quæſt.17. art.5.optimè docet; quòd ſicut in agente eſt ratio agendi, quæ eſt in ipſo,& effectus,& cauſalitas,quæ eſt quaſi media inter rationem agendi & effectũ, ita in fine ſunt illa tria, ratio finaliſandi, finaliſatio, & effectus. Ait verò, finaliſationem eſſe quid innominatum, ſolumque ſignificari per hęc verba,*eſſe id cuius gratia* ſeu *fieri propter aliud*, neque poſſe cauſalitatem hanc amplius explicari, neque intelligi quid aliud ſit: neq; etiam vbi ſit. Nam ſi dicatur eſſe in voluntate, contra hoc eſt inprimis, quia hoc nec ſaluari poteſt in volũtate Dei, neque in naturalibus agentibus, quæ etiam operantur propter finem. Et deinde inquirendum eſt in noſtra voluntate quid illud ſit, nam vel eſt aliquid antecedens actum elicitum ab ipſa voluntate: & hoc non, iuxta veram, & ſanam doctrinam, quia in voluntate nihil recipitur ante actum ab ipſa elicitum, vt ſuprà ſatis probatum eſt agendo de concurſu primæ cauſæ. Omitto habitus ſupernaturales, qui aliquando infunduntur ante omnem actum, quia illi habent locum potentiæ, vel complent illam, & ita non veniunt in præſentem conſideratio-nem. Item, quia ſi quid reciperetur in voluntate, deberet habere aliquod principium efficiens extra ipſam, quod nullum eſt præter ipſam cauſam finalem, hæc autem vt ſic non eſt actiua: aliàs confunderentur cauſalitates. Præterquam quod finis ſine reali eſſe haberet efficientiam. Et ideò Ariſtot. meritò dixit 1. de Generat. text. 55. *Cauſa cuius gratia cætera fiunt, actiua non eſt, & ſanitas ipſa non eſt actiua niſi per translationem.* Nec verò dici poteſt, illud principium eſſe intellectum, vel actum eius, quia improbabile eſt intellectum ſe ſolo poſſe aliquid imprimere voluntati: & deinde explicari non poteſt quid illud ſit. Et præterea eſt id parum conſentaneum libertati voluntatis. Aut verò illud quod in voluntate dicitur eſſe cauſalitas finis, eſt ipſemet actus voluntatis: & hoc non, quia hic eſt effectus, cauſatio autem debet eſſe aliquo modo diſtincta ab effectu. Accedit prætereà, quod in actibus imperatis nõ poterit explicari quid ſit hæc cauſalitas, quia in huiuſmodi actibus nihil immediatè influit ipſe finis: multoq; minùs explicari poterit in effectibus Dei,
B & naturalium agentium.

Hæc ſententia in eo magnam difficultatem habet,quod rem non declarat, nam per illa verba, *id cuius gratia*, non tam declaratur cauſalitas finis, quàm denominatio quædam reſultans in ipſo fine ex eo, quod aliud ad ipſum ordinetur: quæ denominatio non poteſt eſſe cauſalitas, tum quia non eſt aliquid rei in effectu,ſed aliquid rationis in cauſa,ſeu denominatio extrinſeca,quod idem eſt:quod enim Deus ſit id cuius gratia res fit, non eſt aliquid intrinſecum in rebus,neque in Deo ipſo, ſed eſt denominatio extrinſeca Dei à rebus ipſis deſumpta. Tum etiam quia in illis verbis, non ſignificatur finis vt principium, ſed potiùs vt terminus: & ideò non ſignificatur emanatio aliqua vel influxus cauſæ finalis in effectum, quod videtur eſſe de ratione omnis cauſalitatis. Et confirmatur primò,quia aliàs in omni motu reſpectu ſui termini eſſet propriiſſima cauſalitas finis,& in omni actu reſpectu ſui obiecti: conſequens eſt falſum: ergo. Sequela patet, quia terminus eſt id cuius gratia eſt motus, & obiectum cuius gratia eſt actus. Minor verò patet, quia aliàs cauſalitas finis non magis conueniret ob-
C iecto voluntatis quàm aliarum potentiarum: nec magis eſſet in rationali motione, quàm in naturali. Vnde confirmatur ſecundò,quia aliàs, quamdiu res eſt gratia alicuius finis, tamdiu actu cauſaretur à tali fine,vt potentia viſiua, quæ eſt propter actum videndi, vel propter obiectum viſibile, ſemper actu cauſaretur ab illo fine, quia ſemper durat illa denominatio, quòd hæc potentia eſt propter ſuum actũ, vel obiectum:quæ denominatio manere poteſt, vel ex actione præterita, vel ex naturali propenſione potentię in ſuum actum vel obiectum. Conſequens autem eſt falſum, quia actualis cauſalitas finis,non eſt ſine actuali cauſalitate agentis, vt ſtatim dicam, per illam ergo denominationem non ſatis declaratur cauſalitas finis. Præſertim quia omnes ponunt hanc cauſalitatem in motione Metaphorica, quæ non ſatis declaratur per ſola illa verba, niſi res ampliùs exponatur. III.

Expenditur ſecunda ſententia.

SEcundus modus explicandi hanc cauſalitatem eſſe poteſt, illam eſſe quandam Metaphoricam motionem: quod ita in communi ſumptum eſt ex IIII.

Ariſt.1.de Gener.c.7. & D.Thom.1.2.q.1.art.1. & aliis locis quę ſtatim referam. Tamen in modo explicandi hanc motionem, eſt ſingularis hæc ſententia: dicit enim, hanc motionem talem eſſe, vt ex ſe antecedat actum à voluntate elicitum: non ſolùm natura, ſed etiam tempore; quia hæc motio naturali quadam neceſſitate reſultat ex cauſa finali ſufficienter propoſita: actus autem voluntatis in eius manet libertate. Vnde licet hæc motio reſpectu ipſius cauſæ finalis ſit veluti actus ſecundus, tamen reſpectu voluntatis ſe habet vt actus primus. Quod explicatur & probatur in hunc modum, nam hoc ipſo quod bonitas finis ſufficienter eſt cognita & voluntati propoſita, excitat illam, & quãtum in ſe eſt, trahit eam ad ſui amorem, voluntas autem, eò quod libera ſit, poteſt ſuſpendere ſuum proprium actum, ergo hæc motio finis eſt diſtincta ab ipſo actu voluntatis, & antecedit illum, ergo in hac motione cõſiſtit propria cauſalitas finis. Antecedens experientia conſtare videtur, & fundamentum eius videtur eſſe poſitum in Sympathia quadam naturali, quę eſt inter intellectum & voluntatem, quatenus in eadem animæ eſſentia radicantur. Prima verò conſequentia per ſe nota eſt, ſecunda autem patet, quia nulla alia ratione videtur intelligi poſſe hæc cauſalitas, tum quia quod proximè ſequitur poſt hanc motionem in voluntate, eſt aliquis actus eius, qui, vt ſuprà dicebam, nõ eſt cauſalitas, ſed effectus cauſæ finalis: tum etiam quia, ſecluſa hac motione, in reliquis, finis nõ ſe habet vt cauſa, ſed potiùs vt terminus ſpecificans, qui potiùs participat cauſalitatem formæ, quam habent omnia obiecta, quæ ſpecificant actus quarumcunq; potentiarum.

V. Hæc verò ſententia inprimis eſt aliena à mente D.Thom. vbicunq; ponit cauſalitatem finis in hac motione Metaphorica, nam q.22. de verit.art.2. explicans hanc motionem inquit, *Sicut influere cauſæ efficientis eſt agere ita influere cauſæ finalis eſt appeti ſeu deſiderari:* vbi clarè ſentit non eſſe in actu influentiam cauſæ finalis donec voluntas moueatur appetendo ſeu deſiderando. Idem ſentit q.5. de potent.art.1. Et ratione probatur, quia eſt aperta repugnantia quod ſit finis cauſans in actu ſecundo, & quod non ſit aliquid actu cauſatum, ſed antequam voluntas eliciat actum, nihil eſt cauſatum in ipſa; ergo neq; cauſalitas finis poteſt eſſe in actu ſecũdo. Maior patet, tum quia cauſare & cauſari ſunt correlatiua, tum etiam quia realis cauſalitas ad aliquid reale terminari debet, & in ſeſe debet eſſe aliquid reale, aliàs eſſet nihil: ſi ergo in voluntate nulla res noua, vel operatio aut affectio ineſt, neque actualis cauſalitas finis in illa eſſe poteſt: neque etiam eſt in intellectu, vt per ſe conſtat: ergo intelligi non poteſt talis cauſalitas finis ante omnem actum voluntatis. Et confirmatur primò, quia finis non cauſat in actu, niſi agens etiam actu efficiat, nam, vt dixit Ariſtoteles 3. Metaph. cap.2.tex.3. *finis, & id cuius gratia, alicuius actionis eſt finis:* & ideò dixit idem Ariſtot. 1. de Generat. cap. 7. ceſſante actione ſiſtere etiam finalem cauſam: ergo eodem modo prius tempore, quàm actio agentis inchoetur, non poteſt eſſe in actu ſecundo cauſalitas cauſæ finalis, ſed antequam voluntas eliciat actum, nulla cauſa efficiens mota à fine aliquid actu agit, & è contrario nihil etiam actu fit propter finem: ergo neque ipſe finis aliquid actu cauſat in voluntate. Vltimò confirmatur declarando rem ipſam, nam antequam voluntas moueatur eliciendo proprium actum, ſolum eſt obiectum bonum ſeu A finis repræſentatus per cognitionem ſeu iudicium intellectus: in voluntate autem nihil eſt quod anteà non eſſet; ergo in toto illo tempore nulla eſt excitatio diſtincta à iudicio: ipſum autem iudicium non eſt cauſalitas, ſed ſufficiens approximatio finis vt cauſare poſſit: ergo non poteſt intelligi cauſalitas finis in actu poſita ante actum voluntatis. Maximè cùm neque illa cauſalitas verſari poſſit circa ipſam potentiam, cùm ipſa nondum aliter ſe habeat, ſed immutata maneat, neq; circa actum ipſius voluntatis, cùm ille nondum ſit.

Dicet fortaſſe aliquis, has rationes concludere, VI
hanc cauſalitatem finis eſſe aliquid nouum in ipſa voluntate, quod ſit proprius actus elicitus ſeu conſenſus liber eius: nihilominus tamen eſſe poſſe nouum aliquem modum ſe habendi, vel vt clariùs dicamus, eſſe aliquem ſimplicem effectum, per quem fit actualiter & vitaliter propenſa in finem, vt illum amet, vel intendat. Sed hoc non eſt conſtanter dictum in illa ſententia, nam talis affectus, quacunq; ratione fingatur in voluntate, non poteſt eſſe non B elicitus ab illa, aliàs nõ poteſt eſſe vitalis motio aut affectio, ſed erit qualitas aliqua per modum habitus vel actus primi, quæ nulla ratione fingi aut cogitari poteſt, vt ſatis probant rationes hactenus factæ. Si autem ille motus eſt elicitus à voluntate, ille eſt quidam actus voluntatis: non ergo datur cauſalitas finis ante actum voluntatis.

Quod ſi dicatur, illum actum eſſe imperfectum, VII
& per modum velleitatis, vt vocant, ſecundam autem ſententiam, quã examinamus, eſſe intelligendam de perfecto actu & conſenſu. Contra hoc obſtat primò, ꝙ ille actus, qualiſcunq; ſit, eſt quidã effectus ipſius finis: ergo non eſt cauſalitas finis: vel ſi in illo diſtingui poteſt cauſalitas ab effectu, idẽ dici poterit de primo actu perfecto & conſummato, neque erit neceſſariũ recurrere ad talem actũ imperfectum. Obſtat ſecundò, quia cauſalitas quam finis exercet circa talem actum, in illo habet ſuũ propriũ effectum, & ideò illa nõ eſt cauſalitas propria & neceſſaria ad alium actum conſummatũ & perfectum, quam inquirimus, ſed ſolùm erit occaſio & diſpoſitio quædã ad illum vlteriorem effectum. Tandem obſtat, quia vel ille actus ſimplex eſt neceſſarius, aut C liber: ſi eſt liber, ergo neq; ſemper reſultat ex ſufficienti propoſitione finis, vt illa opinio dicebat: neq; etiã oportet, vt ſemper antecedat ante effectionem cõſummati actus amoris, vel intentionis finis: nõ eſt ergo per ſe neceſſarius ad cauſalitatem finis, neq; in illo poteſt talis cauſalitas conſiſtere. Si verò ille act⁹ naturaliter fit, & abſq; libertate, multò minùs eſſe poteſt per ſe requiſitus ad cauſalitatem finis circa actum liberum & perfectum: huiuſmodi.n. actus vel motus imperfecti inſurgunt in nobis ex cõiunctione appetitus, vel ex aliqua ſuperiori cauſa præueniente deliberationem noſtram, & ideò ſolùm ſunt vtiles vel neceſſarii hi actus, ſuppoſita aliqua imperfectione noſtra, per modum diſpoſitionis vel excitationis, non verò quia per ſe ſint ad cauſalitatem finis requiſiti. Vnde in angelis, in Chriſti anima, in B.Virgine, & aliis fuit perfectus modus operandi ex cauſalitate finis, abſq; huiuſmodi actibus.

Tertia ſententia proponitur, & ſuadetur.

EST ergo tertia ſententia, quæ conſtituit etiam VIII
hanc finis cauſalitatem in motione Metaphorica. Addit verò, huiuſmodi motionem non poni in actu ſecũdo, niſi quãdo voluntas ipſa in actu ſecundo mo-

do mouetur, & quando ſic ponitur, in re non eſſe aliquid diſtinctum ab ipſomet actu voluntatis. Sed ſicut ſuprà dicebamus, vnam & eandem actionem prout fluit ab agente, eſſe cauſalitatem eius, vt verò ineſt materiæ, eſſe etiam cauſalitatem eius circa formam: ita aiunt vnam & eandem actionem voluntatis cauſari à fine & à voluntate ipſa, & prout eſt à voluntate, eſſe cauſalitatem effectiuam, prout verò eſt à fine, eſſe cauſalitatem finalem, & priori ratione eſſe motionem realem ac propriam, quia talis actio manat à potentia, vt à proprio principio Phyſico, poſteriori autem ratione eſſe motionem Metaphoricam, quia manat ab obiecto alliciente, & trahente ad ſe voluntatem. Hæc ſentētia ſumitur ex D. Tho. citatis locis, & 1.2.q.9. artic. 1. vbi ait finem mouere Metaphoricè voluntatem, ſentiens in hoc conſiſtere cauſalitatem eius, quamuis non ita expreſſe id declaret. Tamen ex lib. 1. cont. Gentil. c. 75. rat. 5. id clariùs ſumi poteſt, ait enim D. Thom. *cauſalitatem finis in hoc conſiſtere, quod propter illum alia deſiderantur.* Ex quibus verbis colligo deſideriū ipſum, quo aliquid propter finem deſideratur, quatenus eſt à fine, vocari à D. Tho. cauſalitatem finis. Rurſus quod cauſalitas finis in hac motione Metaphorica conſiſtat, communis eſt loquendi modus apud authores, vt patet ex Auicen. lib. 6. ſuæ Metaphyſ. tract. 5. cap. 5. Alberto 5. Metaph. tract. 1. c. 3. & Heruæo quodlib. 2. q. 1. & clariùs q. 8. §. Ad rationes. Sonc. 5. Metaph. q. 2. Sumitur etiam ex Alenſi 1. p. q. 17. memb. 3. Nullus tamē ita clarè & expreſsè prædictam declarauit ſententiam; ſicut Ocham in 2. q. 3. art. 2. vbi ait, cauſationem finis eſſe mouere efficiens ad agendum: illud autem *mouere*, non eſſe aliud niſi ipſum finem amari ab agente, vel aliquid propter ipſum. Vnde inferiùs reſpondens ad quoddam dubium, ait, non eſſe prius tempore cauſationem finis quā motionem agentis, ſaltē per amorem, aut volitionē qua vult effectū exequendū propter finem, vel finem ipſum propter ſe.

IX. Ratione videtur ſatis probari hæc ſententia impugnationibus aliarum, & à ſufficienti partiū enumeratione, quia nihil aliud cogitari poteſt, quod ſit cauſalitas finis: neq; etiam eſt aliud neceſſarium, vt intelligatur voluntas moueri à fine, & in finem, & vt actus eius habeat dependentiā à fine vt finis eſt: ergo in eo tantùm quod hæc ſententia affirmat, conſiſtit hæc cauſalitas. Cōfirmatur, ac declaratur à ſimili, nā actus potentiæ cognoſcitiuæ pendet, & ab obiecto, & à potentia: vnde cauſalitas tam obiecti quàm potentiæ nihil aliud eſt, quàm ipſamet actio quatenus fluit ab obiecto & à potentia, nam vt eſt ab obiecto, dicitur cauſalitas eius, vt verò eſt à potentia, eſt cauſalitas illius: ſic igitur actio voluntatis ſimul ac fit, neceſſariò pendet à voluntate, & à fine: illa ergo eadem actio quatenus eſt à voluntate eſt dependentia actiua ab illa, quatenus verò eſt à fine, eſt dependētia finalis. Eſt enim quoad hoc diuerſitas inter finē & obiectum potentiæ cognoſcentis, nam obiectum potentiæ cognoſcitiuæ concurrit efficienter ad actum eius, mediante aliqua forma reali qua illi coniungitur, vel per ſuammet entitatem, ſi per illā poſſit ei vniri: bonum autem volūtati propoſitum, ſolùm finaliter concurrit ad actum eius, quia ſolùm mouet Metaphoricè attrahendo, propoſitum per cognitionem, etiamſi aliter in re non exiſtat.

Quarta ſententia reiicitur.

X. SVnt verò qui dicant, hāc cauſalitatem finis non eſſe actionem voluntatis, vt dependentem à fine
A ſed è cōtrario eſſe ipſummet finem per intellectum obiectiuè propoſitum, vt influentem in ſuo genere, ſeu concurrentem ad actum voluntatis. Quod ſi inquiras quid ſit concurſus ille, vel quid addat ſuprà ipſum finem, reſpondent nihil ei intrinſecum addere, ſed connotare actualem dependentiam effectus à tali cauſa. Sed, licet hic modus dicendi in hoc cum præcedenti conueniat, quod in hac cauſalitate nullam aliam rem interuenire dicit præter ipſum finem voluntati obiectum medio intellectu; & actum vel affectum inde reſultantem in voluntate, & denominationes inde inſurgentes, quibus & finis dicitur cauſare actum, & actus pendere à fine, nihilominus tamen in eo diſplicet; quod ipſum finem dicit eſſe ſuam cauſalitatem, ſeu concurſum ſuum ad actum, quia concurſus nunquam ſignificat cauſam ipſam, ſed aliquid quod proximè profluit à cauſa in ſuo genere, quo cauſet effectum, ſiue illud diſtinguatur aliquo modo in re ipſa ab effectu, ſiue tātùm ratione, quatenus concipitur, vt quo & quod; De qua re diximus ſuprà tractando de cauſalitate
B cauſæ efficientis, eſt autem eadem proportionalis ratio de finali. Imò in hac eſt quodammodo maior ratio, quia finis interdum cauſat non exiſtens actu, ſed tantùm obiectiuè in intellectu. Vide Fonſecam lib. 5. Metap. q. 12.

XI. Sed aiunt etiam non eſſe neceſſarium vt concurſus finalis cauſę realiter exiſtat, quādo ipſa actu cauſat, ſed ſatis eſſe ſi exiſtat obiectiuè. Hoc tamen non rectè dicitur, quia eſſe obiectiuè tantùm eſt cognoſci: at verò vt cauſa finalis actu cauſet, non eſt neceſſe concurſum eius actu cogitari aut cognoſci, ſed ſufficit cogitare de bonitate talis cauſæ: & è conuerſo, quamuis ille concurſus ſit in eſſe obiectiuo per formalem ac expreſſam cogitationem de illo, & de eius cōuenientia, id ſatis non eſt vt effectus ponatur in voluntate, vt per ſe conſtat, quia ſtante tota illa cogitatione poteſt voluntas non moueri. Igitur licet cauſa finalis ſecundum ſuum eſſe aut bonitatem ſuam ſit tantùm obiectiuè in intellectu, tamen vt actu cauſet, oportet vt actualis cōcurſus eius in re ipſa ponatur, quia hic concurſus in re nō eſt aliud à dependentia effectus à ſua cauſa, vt aūt cauſa actu cauſet, oportet vt effectus in re ipſa actu cauſetur, ergo
C & quod dependeat realiter à cauſa, ergo & quod cōcurſus actualis ſeu, quod idem eſt, dependentia actualis in re ipſa exiſtat, & non tantùm in intellectu, imò hoc poſterius eſt impertinens. Quia verò hæc dependentia huius effectus cauſæ finalis ab illa ſolū conſiſtit in intrinſeca quadam habitudine ad talem cauſam, quæ habitudo in re ipſa exiſtere pōt, & terminari ad cauſam, vt exiſtentem tantùm obiectiuè in intellectu, inde eſt, quod poſſit cauſa finalis actu cauſare exiſtens tantū obiectiuè, non poſſit autem cauſare actu, niſi cauſalitas eius exiſtat realiter, per habitudinē ad ipſam cauſam obiectiuè exiſtentem.

Tertia ſententia eligitur, & reſoluitur quæſtio.

XII. VNde ex impugnatione huius vltimæ ſententię magis explicata & confirmata manet tertia, quæ ſine dubio vera eſt, & optimè ſatisfacit quoad hunc effectum, quem finis habet intra voluntatem creatam, & quoad cauſalitatem eius. Neq; contra illam quicquam obſtat obiectio ſuprà facta, quod actus voluntatis potiùs eſt effectus quàm cauſalitas finis. Nam inprimis in ipſomet actu voluntatis poſſumus diſtinguere actionem ab actu, & actum dicemus eſſe effectum, actionem verò quatenus in ſuo

genere eſt à fine, eſſe cauſalitatem eius, ſicut proportionaliter dicendum eſt de cauſalitate effectiua. Deinde etiamſi in illo actu non diſtinguantur ex natura rei illæ duæ rationes, ſed fingatur eſſe pura actio, nihilominus non repugnat, vt eadem res quæ eſt effectus cauſæ, in eo genere in quo eſt effectus ſit etiam cauſalitas, quando ille effectus eſt ipſamet actio, ſufficitq; diſtinctio rationis, vt diſtinguantur per modum cauſalitatis, vel per modum effectus, ſicut in cauſalitate actiua manifeſtè conſtat.

XIII. Difficiliùs videri alicui poteſt, quod eadem omnino res, ſeu realis modus ſine vlla diſtinctione in re ſit cauſalitas finis & efficientis, cùm tamen iſtæ cauſæ diuerſarum rationum ſint. Sed ſi conſiderentur ſuperiùs dicta de cauſalitatibus aliarum cauſarum, ceſſabit admiratio. Nam etiam eadem vnio diuerſis reſpectibus eſt cauſalitas materiæ & formæ, licet illæ cauſæ diuerſarum rationum ſint: imò eadem mutatio vt eſt actio, eſt cauſalitas agẽtis, vt verò eſt paſſio, eſt cauſalitas materiæ, quamuis actio & paſſio re non diſtinguantur, & ſimiliter eadem actio diuerſis reſpectibus eſt cauſalitas primę cauſæ & ſecundæ. Et ratio eſt, quia vna & eadem actio per ſe ipſam poteſt ĩmediatè cauſari à multis cauſis, ab vnaquaq; in ſuo genere: atq; ita mediante illa, cauſatur effectus ab eiſdem cauſis, ideoq; per comparationem ad vnamquamq; earũ eſt cauſalitas vniuſcuiuſq;, & è contrario eſt propria depẽdentia talis effectus à tali cauſa.

XIIII. Altera difficultas explicanda manet, quia licet hæc ratio explicãdi cauſalitatem finalem ſatisfaciat quoad actus elicitos à voluntate creata, non tamen ſatisfacit quoad actiones imperatas, & effectus exteriores ſeu tranſeuntes (vt interim omittamus volũtatem diuinam, & actiones naturalium agentiũ, de quibus infrà dicturi ſumus) videtur ergo, ſuperiorẽ ſententiam & doctrinam nõ poſſe applicari ad prædictas actiones & effectus, quia cauſa finalis nõ mouet Metaphoricè potentias ſubiectas voluntati, ſed ſolùm ipſam voluntatem, quæ poſteà non finaliter ſed effectiuè mouet aut applicat inferiores potentias ad actiones earum: ergo finis vt ſic nullã propriã cauſalitatem habet in has actiones, vel illa non conſiſtit in tali motione Metaphorica.

XV. In hac re inprimis ſtatuendum eſt effectus exteriores, qui per has actiones producuntur, in tantum eſſe poſſe effectus cauſæ finalis, in quãtum actiones, per quas fiunt, cauſantur aliquo modo in ſuo genere à cauſa finali, & ab ea pendent, quia, vt ſuprà cum Ariſtotele dicebamus, cauſa finalis non cauſat actu, niſi quando agit actu aliquid propter finem. Vnde ſicut effectus factus ab agente, ſi ab eo non pendet in conſeruari, ſed tantùm in fieri, ceſſante actione iam non cauſatur, ſed cauſatus eſt, ita idem effectus prout eſt cauſatus à fine, propter quem factus eſt, ceſſante omnino actione agentis propter finem, iam nõ cauſatur à fine, ſed cauſatus eſt, & manet ordinatus in finem, vel per intrinſecam habitudinem ſeu propenſionem, vel per extrinſecam denominationem ſeu relationem ab actione præterita.

XVI. Relinquitur ergo tota difficultas circa actiones imperatas, nam eo modo quo illæ cauſatæ fuerint à fine, erunt cauſalitates eiuſdem finis reſpectu effectuum ſeu terminorum, nam per illas pendebunt huiuſmodi effectus à cauſa finali, & ſolùm ratione illarum dicentur fieri propter talem finem.

XVII. De ipſis ergo actionibus imperatis dici poteſt, quamuis Phyſicè & ſecundum entitatem actio externa ſit diſtincta ab interiori actu voluntatis, tamẽ in ratione actionis, & in ordine ad cauſalitatem finis habere rationem vnius, & ab eadem cauſalitate ſeu Metaphorica motiõe oriri, quia finem. v.g. Metaphoricè mouere ad volendum ſcribere, & ad ſcriptionem ipſam, non ſunt duo, ſed vnum & idem, quia illa duo ita ſunt connexa, vt ſeparari non poſſint, loquor enim de volitione, quæ eſt per modum vſus, & proximè imperat actionem externã ſcribẽdi. Vnde vlteriùs dici poteſt, cauſalitatem finalem, quam diximus eſſe in actu interiori, & cum ipſa actione elicita identificari, eſſe ſimul cauſalitatem ipſius actus interioris & exterioris, qui cum illo neceſſariò coniungitur, quamuis diuerſo modo, nam reſpectu interioris ſe habet proximè & intrinſecè, reſpectu verò exterioris, magis extrinſecè & remotè. Neq; propter hanc rationem dicetur finis cauſa per accidens externæ actionis, cùm omnino neceſſariò ac per ſe ſequatur ex cauſalitate eius, & ipſe ita moueat voluntatem, vt ſimul, & per modum vnius moueat ad executionem actionis imperandæ à voluntate. Neq; etiam obſtat, quod huiuſmodi cauſalitas nihil addat actioni exteriori niſi denominationem extrinſecam, quia talis actio non dicitur effectus finis ſolùm, quia illa denominatio extrinſeca eſt à fine, ſed quia ipſamet actio prout hîc & nunc fit, re vera procedit ex motione finis in ſuo genere, etiamſi poſſit illa actio exterior Phyſicè & entitatiuè ſumpta, fieri abſq; illa motione Metaphorica & propria cauſalitate finis, quia ſolùm mediante actione interna à tali cauſa procedit. Eò vel maximè, quod hæc cauſalitas quodammodo eſt moralis, & quaſi artificioſa & intellectualis, & ideò non eſt in omnibus æquiparanda cum cauſalitate efficientis, quæ eſt magis Phyſica & realis. Atq; ita ſimul reſpõſum eſt difficultati tactæ in fine ſectionis præcedentis, & in hunc locum remiſſæ.

Vltimò addi poteſt, ipſam actionem imperatam XVIII.
eo modo quo hîc & nunc à tali agente progreditur, eſſe & effectum cauſæ finalis per modum actionis, & cauſalitatem eius reſpectu rei factę propter illum finem per eandem actionem, nam illa mediante pendet ille effectus à tali fine, & nihil aliud eſt eſſe cauſalitatem, quàm eſſe quaſi viam qua pendet effectus à cauſa in tali genere cauſæ. In hac aũt dependentia non eſt conſiderandus effectus quaſi materialiter, vt eſt talis res, ſic enim non ſemper requiret illã dependentiam per talem cauſalitatem, vt per ſe neceſſariam ad ſuum eſſe, ſed conſiderandus eſt formaliter, quatenus eſt effectus hîc & nũc tali modo factꝰ, quomodo neceſſariò includit ordinem ad talem actionem, & ad modum agendi talis cauſæ. Atq; ita hæc reſponſio ferè coincidit cum præcedente, & vtramq; meliùs explicabimus inferiùs, declarando cauſalitatem finalem in effectibus Dei.

SECTIO V.

Quænam ſit in fine proxima ratio finaliter cauſandi.

SEnſus præſentis quæſtionis ex ſuperiori conſtat, non enim inquirimus I
rationẽ cauſandi, quatenus dicit cauſationẽ in actu ſecundo, ſed quatenus dicit actum primum quaſi formalem, conſtituentem cauſam finalem proximè aptã & ſufficientem ad cauſandum. Sicut enim in cauſa efficiente diſtinguimus rem quæ cauſat, à ꝓxima ratione cauſandi, ita in finali videtur neceſſariũ, quia eadem

omni-

omnino res poteſt eſſe, & principium efficiens, & A cauſa finalis & formalis, oportet ergo vt ſub diuerſis rationibus hæc munera exerceat: ergo illa ratio ſub qua exercet munus cauſæ finalis, erit quæ proximè cōſtituit finalem cauſam, quaſi in actu primo.

Reſolutio quæſtionis.

II. DE hac igitur re communis conſenſus Doctorum omnium eſſe videtur bonitatē eſſe proximam rationem ſub qua finis mouet: atque ita illam eſſe, quæ conſtituit finalem cauſam, dans illi (vt ita dicam) virtutem ad cauſandum. Ita ſentit D. Thomas 1.2. q.1.art.1. & latiùs 3.cont.Gent.c.2. & 3. Vbi oſtendit, idem eſſe operari propter finem quod operari propter bonum, & 1.p.q. 5.art.4. probat bonum habere rationem finis, & ibidem ſolutione ad ſecundum de hac cauſalitate declarat illud Dionyſii cap. 4. de diuin.nom. *Bonum eſt diffuſiuum ſui*, nimirum, finaliter attrahendo & alliciendo voluntatem. Eandem doctrinam habet Alex. Alenſ. 1.p.q. 17.memb.3.& q.34.memb.1.ſumptaq; eſt ex Ariſtotele 2.Phyſic.cap.3.tex.31. vbi dicit finem, & bonum B eſſe idem, quod etiam repetit 5. Metaph.c.2. & lib.1. Ethic.c.7. ait, *id eſſe vnicuique bonum cuius gratia cætera operatur*: idem lib.1. Ethicor. ad Eudemum ſub fine. Ratio autem eſt, quia cauſalitas finis conſiſtit in motione Metaphorica voluntatis, qua illam ad ſe allicit, nihil autem ad ſe allicit voluntatem, niſi quatenus bonum eſt: ergo bonitas eſt ratio mouendi voluntatem, ergo etiam eſt ratio ſeu principium cauſandi finaliter. Minorem ſuppono vt certam ex communi conſenſu Theologorum & Philoſophorum, dicentium voluntatem non poſſe ferri in aliquid niſi ſub ratione boni, iuxta illud, *Bonum eſt quod omnia appetunt.*

Malum vt malum poſſitne cauſa eſſe finalis.

III. SEd occurrit ſtatim controuerſia cum Ocham & aliis Nominalibus, dicentibus poſſe voluntatem ferri in malum ſub ratione mali. Ita Ocham in 3. q. 13.dub.3. Inclinat etiam Scotus in 1.d.1.q.4. circa finem, & in 2.d.43.q.2. Ex quorum aſſertione planè ſequitur, malum vt malum poſſe etiam Metaphori- C cè mouere voluntatem, & cōſequenter habere cauſalitatem finis, nam ſi malum poteſt propter ſe amari, etiam poterunt alia amari propter ipſum, ſi ad illud obtinendum neceſſaria, & vtilia ſint. Atq; ita fiet, vt non ſit bonitas adæquata ratio, & virtus finis ad cauſandum finaliter, ſed erit entitas vel aliquid huiuſmodi, vt Ocham ſignificat.

IIII. Veruntamen hæc ſententia antiquata eſt: & ab Scholis meritò reiecta, vtpote repugnans cum Ariſtotelis, Dionyſii, Auguſtini, D.Thomę, & omnium rectè ſentientium conſenſu, vt patet ex Ariſto. lib.1. Ethi.c.1. Dionyſ.c.4. de diuin.nom. Auguſt.2. Confeſſ. cap. 6.& 8. S. Thoma 1.2.q.8.artic.1.& reliquis Theologis in 2.d.43. Henric. quodlib.1.q.17. Vide etiam Greg.Niſſ.lib.de Opificio hominis cap. 20.& Damaſc.lib.2.de fide c.22. Horum enim omnium axioma commune eſt, *Neminem ad malum intendentem operari.* Eſtq; id experientia euidentiſſimum. Et ratio eſt, quia eſſet inordinatiſſimè inſtituta voluntatis facultas, ſi in malum quà malum eſt, ferri poſſet. Quid enim magis inordinatum eſſe poteſt, quàm velle malum quia malum eſt? voluntas autem nihil poteſt appetitu elicito velle, niſi quod ſit conſentaneum alicui naturali inclinationi ipſius voluntatis, quia ex tali inclinatione, naſcitur omnis appetitio elicita, ſaltem naturalis, quia omnis appetitio huiuſmodi refertur ad obiectum adæquatum & proportionatum voluntati, vel aliquam partem eius; naturalis autem inclinatio voluntatis eſt ad totum illud obiectum: ſi ergo voluntas poſſet moueri per proprium actum in malum vt malum, naturalis etiam inclinatio eius eſſet ad malum vt malum: eſſet ergo ipſa naturalis inclinatio inordinata. Hoc autē omnino repugnat, tum quia ab optimo authore ſapientiſſimè inſtituta, tum ēt quia eſſet ſibi ipſi repugnans. Nam voluntatis finis ſeu inſtitutio eſt vt per eam homo quærat conuenientia ſibi, & fugiat diſconuenientia, ſi ergo accepiſſet inclinationem ad tendendum in diſconueniens, quatenus diſconueniens eſt, formaliter & directè ſibi ipſi, & ſuo fini repugnaret, & ideò rectè dixit Damaſc.lib.2.c.22. *Voluntas fertur ad agendum in illis rebus quæ naturæ conſentaneæ ſunt.* Vt Senec.lib.4. de Beneficiis c.17. dixit, *Nec quiſquam tantum à naturali lege deſciuit, & hominem exuit, vt animi cauſa malus ſit.*

Et confirmatur, nam impoſſibile eſt vt intellectus aſſenſum præbeat falſo quatenus falſum eſt: ergo & quod voluntas proſequatur malum quatenus malum eſt. Patet conſequentia, quia ſicut comparatur intellectus ad verum, ita voluntas ad bonum: tantaq; eſt ex terminis ipſis repugnantia inter proſecutionem & malum, quanta eſt inter aſſenſum & falſum. Tum etiam, quia ſi intellectus non poteſt iudicare aſſentiendo falſo: ergo non poteſt iudicare malum vt malum habere vnde ametur; nam id eſt euidenter, & ex ipſis terminis falſum, & repugnans omni intellectui. Cuius ſignum apertum eſt (vt obiter ſoluamus omnia argumenta, quæ contra fieri ſolent) quia nunquam iudicamus eſſe amandum vel proſequendum aliquid, quod aliàs malum eſſe cognoſcimus, niſi, quia iudicamus commodum vel ad delectationem, vel ad vindictam ſumendam, vel ad aliam ſimilem vtilitatem. Ergo nec voluntas poteſt ferri in malum vt tale eſt, ſeu quod tantùm cognoſcitur eſſe malum. Patet conſequentia, quia, vt inferiùs dicetur, voluntas non poteſt moueri, niſi medio iudicio rationis, quo ſufficienter proponatur aliquid, vel appetendum, vel appetibile. V.

Atque hinc tandem ſumitur ratio, quæ ad rem de qua agimus, ſpectat, quia in malo vt ſic, quatenus malum eſt, nihil eſt quod poſſit apprehendi aut exiſtimari vt ſufficiens ratio, ob quam voluntas moueatur. Nam vel in malo conſideratur malitia, vel entitas quæ malitiæ ſubeſt. Malitia per ſe ac formaliter ſumpta nihil habet quo voluntatem alliciat vel attrahat, quia ipſa nihil eſt, vt in ſuperioribus diximus. Entitas autem quæ malitiæ ſubeſſe poteſt, aliquid bonitatis habet: vnde ſi appetitum mouet, id eſt ratione bonitatis. Et confirmatur, nam in electione mediorum, impoſſibile eſt voluntatem eligere aliquid vt medium ad finem, eò quod ſit diſcōueniens, vel impediat ad conſecutionem finis, quod eſſet eligere malum oppoſitum bono vtili ſub ratione mali: ergo in intentione vel amore finis impoſſibile eſt quod feratur in aliquid vt in finem, eò quod per ſe ſit diſconueniens, quod eſt velle ſub ratione mali oppoſiti bono propter ſe appetibili. Antecedens videtur per ſe notum ex terminis: quî enim intelligi poteſt vt aliquis ex intentione finis eligat quod repugnat fini, quatenus tale eſt? nam eſſet hæc contradictio in ipſa voluntate. Quin potiùs docent omnes qui rectè ſentiunt, quando vnicum VI.

eſt medium vtile ad finem, fieri non poſſe, quin voluntas illud eligat, ſi verè & efficaciter intendit finem, multò ergo impoſſibiliùs eſt vt eligat medium inutile quà tale eſt. Prima verò conſequentia probatur, quia tãtùm repugnat malum, vt in ſe malum eſt, intẽtioni, ſicut inutile vt inutile, electioni: nam ſicut electio inutilis vt inutilis repugnat intentioni finis, ita intentio mali vt per ſe mali repugnat naturali & adæquatæ propenſioni voluntatis.

Indifferens vt ſic poßitne cauſa eſſe finalis.

VII. DIces, hæc argumenta ſatis probare & malum vt malum non poſſe finaliter cauſare, & bonũ vt bonum poſſe, non tamen probare ſolum bonum poſſe habere huiuſmodi cauſalitatem, aut bonitatem eſſe adæquatam rationem finaliſandi. Quia inter bonum & malum poteſt dari indifferens, vel re ipſa, vel ſaltem præciſione mentis, quatenus ratio entis aut veri, præciſa ratione boni conſiderari põt: ergo hæc poteſt eſſe ratio ſufficiens ad mouendum appetitum, & conſequenter ad finaliter cauſandum. Reſpondeo, in re dari quidem poſſe ens indifferens ſecundum aliquam rationem boni, non tamen ſecundum omnem, quia non poteſt ens non eſſe bonum, atq; ita quando ens ſub aliqua ratione indifferens voluntatem mouet, non mouet illam quatenus indifferens eſt, ſed quatenus aliquam rationem boni habet. Quod ſi contingat aliquod ens ſub omni ratione boni eſſe indifferens reſpectu appetẽtis, id eſt, vt nec ſit honeſtum, nec turpe, nec iucundum nec moleſtum, neq; naturæ conueniens neq; diſcõueniens (quod fortaſſe non poteſt inueniri) tamen illo poſito, tale ens non poſſet habere cauſalitatem finalem in voluntate, quia nullam conuenientiam, aut conformitatem haberet cum illa, voluntas autẽ cùm ſit eſſentialiter appetitus, non inclinatur niſi in conueniens vt tale eſt: vnde cùm ratio entis de ſe ſit indifferens ad rationem conuenientis & diſconuenientis appetenti, non eſt de ſe ſufficiens ad mouendum appetitum. Quòd ſi interdum videatur ens aliquod mouere voluntatem ſolùm, quia nõ exiſtimatur diſcõueniens, ideò eſt, quia in omni ente apprehenditur ineſſe aliquid bonitatis, & perfectionis, quæ ſi aliunde non habet diſconuenientiam, hoc ipſo ratione ſuæ perfectionis exiſtimatur conueniens.

VIII. Imò quia id quod eſt in ſe bonum, poteſt eſſe vel conueniens vel diſconueniens homini, ideò non quæcunq; bonitas, ſed ſecundum aliquam conuenientiã ad appetentem eſt ſufficiens ratio finaliſandi. Propter ꝙ dixit Ariſt. 8. Ethic. c. 5. *Amabile quidem bonum, vnicuiq; autẽ proprium.* Quod quomodo intelligendum ſit, longam & Theologam poſtulat diſputationem, tum propter amorem amicitiæ, tũ maximè propter amorem Dei ſuper omnia. Nunc breuiter tantùm notetur, bonum propriũ non debere intelligi ſolùm illud, quod cedit in proprium commodum, ſed ſimpliciter quod per ſe decet, aut eſt conſentaneum naturæ appetentis. Quo ſenſu comprehenditur omnis finis, etiamſi ad perfectiſſimum amorem amicitiæ pertineat.

IX. Rurſus dicet aliquis, voluntas non ſemper mouetur à fine ad obtinendum aliquid, ſed ſæpè etiam ad vitandum aliquid, ſed ad hoc mouetur à fine ratione malitiæ: ergo non ſolùm bonum, ſed etiam malum vt malum poteſt habere aliquam cauſalitatem finalem in voluntate. Reſpondetur, quando mobile recedit ab vno termino vt ad alium accedat, terminum à quo non eſſe finem illius motus, neq; excitare mobile (loquimur Metaphoricè) vt à ſe recedat, ſed finis eſt terminus ipſe ad quem mobile fertur, & ſi finaliter excitari poſſet, ab illo tãtùm traheretur, & conſequenter ratione illius ab alio termino recederet. Sic ergo voluntas propriè à bono tãtum mouetur vt à fine, à quo trahitur vt ad ſe accedat per amorem, intentionem, &c. inde verò ſequitur receſſus à malo, quæ nõ tam eſt motio in finem, quã quid conſequens ad tendentiam in finem, & quaſi quoddam medium ad obtinendũ finem. Vnde ad illũmet actum, qui eſt odium mali, non mouet malum, niſi in virtute boni, quia nõ habetur odio malũ, niſi ratione boni amati, & ita ẽt in illo actu dici põt bonitas ratio mouens ad odio proſequendum malũ oppoſitum. Nam odiſſe malum ſub ratione mali, nihil aliud eſt, quàm odiſſe illud quia priuat bono, & ita bonitas eſt illic ratio principaliter mouens, ſicut in ſimili dicemus paulò inferiùs de electione mediorũ.

Tandem dicet aliquis. Interdum minor bonitas plus mouet voluntatem vt amet, quàm maior malitia vt recedat. & è conuerſo minor malitia interdum plus mouet ad fugam, quàm magna bonitas ad proſequendum finem: ergo eadem ratione fieri poteſt, vt volũtas recedat à bono quatenus bonũ eſt, ſeu ẽt ſi non ſit malum, & è conuerſo, vt feratur in malum etiamſi nõ ſit bonum, quia, vt Dialectici aiunt, ſicut ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis, & è conuerſo. Reſpondetur, ſicut ſolum bonum poteſt mouere voluntatem, ita etiã ſolùm maius bonum, quantum eſt de ſe magis mouere, dummodo ſufficienter propoſitum ſit. Quod autem voluntas interdum non ſic moueatur, prouenit ex libertate ipſius voluntatis. Hæc verò nõ ſufficit vt feratur in malũ ſub ratione mali, tum quia libertas non põt exerceri extra obiectum voluntatis, tum etiã quia hoc ipſo ꝙ voluntas feratur in malum experiendam ſuam libertatem, iam non fertur ſub ratione mali, ſed ſub aliqua ratione vtilis. Quanquam hoc experimentum libertatis ſemper ſupponit in obiecto ſufficientem rationem boni vel mali, quæ ex parte illius fundare poſſit huiuſmodi vſum libertatis. Ad hunc autem vſum, ſi ſit tãtum quoad exercitium, ſufficit, vt vel bonitas obiecti, vel actus ipſe, ſeu dilectio eius nõ exiſtimetur neceſſaria, vt in ſuperioribus traditum eſt, cùm de liberis cauſis ageremus. X.

Vnde licet bonum quantum eſt ex ſe, efficacius ſit in ſuo genere ad finaliter cauſandum, quia tamen actu cauſare nõ põt, niſi voluntas ipſa ſe moueri ſinat, ſeu cooperetur in ſuo genere motioni eius, ꝙ pro ſua libertate põt non facere, ideò ex hoc capite accidere põt, vt minus bonum actu cauſet finaliter, prætermiſſo maiori bono. Quod tamen facere non poſſet ſi nullam haberet bonitatem, quia iam tunc omnino deeſſet ratio cauſandi, ſine qua non ſufficit libertas voluntatis vt moueatur, quamuis vt non moueatur, ſufficiat (vt dixi) carentia vel negatio boni neceſſarii, etiãſi malum non ſit. Secus verò erit ſi vſus libertatis nõ tantum ſit quoad exercitium, ſed etiam quoad ſpecificationem per actum contrarium odii, aut ſimilem, nam tunc neceſſe eſt, vt aliqua ratio mali in obiecto appareat, nam odium propriè ſumtum, ſolùm circa rationem mali verſari poteſt. XI.

Dico ſecundò. Non tantùm verum bonum quod in re ſit aut eſſe poſſit, ſed etiam bonum apparens ſeu tantùm exiſtimatum, poteſt eſſe ſufficiens vt finalem ſuam cauſalitatem exerceat. Ita docet D. Tho. 1. 2. q. 8. art. 1. Conſtatq; ſatis experientia, nam XII.

ſæpe

ſæpè mouetur homo ad inquirendum aliqua quæ A apparẽt bona, vel delectabilia, quæ re vera talia non ſunt. Quod etiam in electione mediorum eſt manifeſtum, eligimus enim ſæpè quod exiſtimamus eſſe vtile ad finem, quòd poſteà experimur eſſe inutile, vel etiam impediens. Ratio autem eſt, quia cauſa finalis nõ cauſat niſi cognita, vt infrà dicemus: quantum autem ſpectat ad cognitionem perinde ſe habet res quæ exiſtimatur bona, ac ſi in re ipſa bona eſſet, quia idem iudicium de illa fertur, & æquè verum exiſtimatur, ac deniq; eodem modo repræſentatur ſeu proponitur voluntati.

XIII. Illud tamen videri ſolet difficile in hac cõcluſione, cum cauſalitas finalis vera, & realis ſit, quomodo ratio tantùm conficta aut exiſtimata poſſit ad hanc cauſalitatem ſufficere. Nam realis cauſalitas non poteſt oriri niſi à principio reali, illa autem bonitas tãtùm apparens nihil reale eſt, ſed fictum potiùs: ergo hec poteſt realiter cauſare. Imò talis bonitas, cũ non ſit in reb. ſed in ratione tantùm, nõ videtur poſſe eſſe ſufficiẽs ad mouendã Metaphoricè voluntatẽ, nã voluntas nõ fertur niſi in res ipſas quatenus bonę ſunt. B

XIIII. Reſpondetur primò hãc cauſalitatem finalem ita eſſe realem, vt fiat morali quodam, & intellectuali modo, per naturalem ſympathiam, quæ eſt inter voluntatem & intellectum, & ideò ad illam nõ requiri aliud eſſe reale in cauſa, niſi illud ꝙ ſufficit ad motionem inter has potentias per naturalem conſenſionem earũ, & quia ad hoc ſufficit eſſe reale vt repræſentatum in intellectu, etiamſi in re verum non ſit, ideò etiam ad cauſalitatem finalem ſufficere poteſt apparens bonitas licet vera non ſit. Et hoc ferè eſt ꝙ D. Thomas citato loco ait, appetitum elicitum ſequi formam apprehenſam, & ideò ad eius motionem ſufficere bonitatem apprehenſam ſeu exiſtimatam, etiamſi vera non ſit.

XV. Addi verò vlteriùs poteſt, aliud eſſe loqui de bonitate, aliud de re bona, nam voluntatem interdum mouet res quæ verè bona non eſt: quo ſenſu procedit concluſio poſita, ſcilicet interdum bonum tantùm apparens finaliter cauſat. Nihilominus tamen dici poteſt, voluntatem nunquam moueri niſi à vera bonitate, nunquam enim mouetur niſi vel à delectatione, vel ab honeſtate, vel à commodo naturæ, quæ omnes veræ bonitates ſunt (omitto appetitum boni in communi, in quo non eſt deceptio.) Vnde in propria ratione formali quæ mouet, nunquam etiam eſt deceptio, ſed hæc interuenit in applicatione C huius rationis formalis ad hanc vel illam rem, & hac ratione mouet quidem res quæ apparet bona, ratio autem mouens non eſt apparens, ſed vera bonitas, quamuis tali rei falsò attribuatur. Vt v.g. ſi quis amat furtum vt ex illo eleemoſynã faciat, mouetur quidem à bono exiſtimato, tamen à vera bonitate & honeſtate, ſcilicet ab honeſtate miſericordiæ quam in tali actu eſſe exiſtimat. Et idẽ eſt cùm homo quærit aliquod obiectum quod putat eſſe delectabile, in re tamen delectabile non eſt, nam ille veram quærit delectationem, & ab ea tantùm mouetur, errat tamẽ illam applicando rei in qua verè non eſt. In hoc ergo ſenſu dici poteſt, rationem cauſandi finaliter ſemper eſſe veram aliquam bonitatem, quamuis nõ ſemper ſit verũ aliquod bonum, quia nõ ſemper apprehẽdit talis bonitas, aut iudicatur de re, in qua verè exiſtat.

XVI. Dico tertio. Solùm illud bonum quod in ſe ſeu per ſe bonum eſt, eſt ſufficiens ad cauſalitatem finalem exercendam. Declaratur, nã bonum, vt ſuprà tractauimus, tantùm eſt aut honeſtum, aut delectabile, aut vtile, ex quibus duo priora ſunt in ſe ac per ſe bona, tertium verò ſolùm per habitudinem ad illa, quæ omnia ibidem explicata ſunt. Igitur duo priora bona ſufficiunt ad cauſalitatem finalem exercendã, quod facilè probari poteſt. Nam cauſalitas finis in duobus conſiſtit, vel in alterutro eorum, ſcilicet, quod volũtatem moueat vt finem propter ſe, & alia propter ipſum diligat, aut exequatur, vtrumq; autem horum præſtare poteſt vtrumq; ex illis bonis. Nam bonum honeſtum propter ſe eſt maximè expetibile tãquam per ſe decens, vel per ſeſe naturæ conueniens, imò hæc eſt ipſa ratio boni honeſti, vt dicto loco notauimus cum D. Tho. 1. p. quæſt. 5. art. 6. De bono autem delectabili ait idem D. Tho. 1. 2. q. 2. art. 6. ad 1. ex Ariſt. 10. Ethic. c. 2. *ſtultum eſſe quærere propter quid appetatur, nam ipſa delectatio per ſe habet vnde appetibilis ſit*: Hæc ergo duo bona ſufficientia ſunt ad cauſandum primam motionem in finem propter ſe ipſum.

XVII. Ex hac autem motione naſcitur altera quæ eſt ad media propter finem: nam illud idem bonum quod propter ſe amatur, mouet ad amandum alia propter ipſum, ſi neceſſaria, vel vtilia ſint ad bonum propter ſe amatum obtinendum. Vtrumq; ergo ex his bonis per ſe ſufficiens eſt ratione ſuæ bonitatis ad cauſalitatem finalem exercendã, quoad vtramq; eius partem. In quo munere ſeſe habent mutuò ſicut excedens & exceſſum, nam bonum delectabile, & quoad nos plus mouere ſolet, & ad ſe trahere appetitum, & delectatio quodãmodo eſt vltima perfectio operationis, ꝓpter ſe amabilis: at vero bonũ honeſtum, quò maius eſt, & per ſe nobilius, eò de ſe & natura ſua potentius eſt ad hanc cauſalitatem exercendã, & nobiliores etiam effectus poteſt in hoc genere cauſare. Quin potiùs, ſi naturæ inſtitutionem ſpectemus, ſolùm honeſtum bonum habere debet propriã rationem finis, nã delectatio ex intentione naturæ nõ eſt propter ſe, ſed ꝓpter operationem cui adiungitur, & ideò propter illã amari debet, de quo aliàs latiùs.

XVIII. De bono autem vtili, cùm non ſit per ſe bonum, ſatis manifeſtum apparet non eſſe ſufficiens ad cauſalitatem finalem exercendã: quia bonum vtile vt ſic non eſt per ſe amabile: ergo non eſt ſufficiens ad primam motionem finis exercẽdam. Rurſus quatenus vtile eſt, nõ eſt id ꝓpter quod aliud amatur, nam potiùs ipſum amatur propter aliud, ergo neq; ſecundã motionem ſeu cauſalitatem finis exercere poteſt. Quin potiùs ſub ea ratione eſt effectus finis, quia eſt id quod alterius gratia fit, vel amatur: ergo bonum vtile vt ſic non poteſt cauſalitatem finalem exercere. Sola ergo bonitas honeſta, ſiue moralis ſiue naturalis, & bonitas delectabilis poteſt eſſe propria ratio cauſandi finaliter. Hîc verò occurrebat ſtatim difficultas de medijs, an poſſint cauſalitatem finalem exercere, quam meliùs tractabimus ſeq. ſequenti.

SECTIO VI.

Quæ res poſſint cauſalitatem finalem exercere.

I. Difficultas huius quæſtionis ex duplici capite oriri poteſt. Primum eſt de mediis, an illa poſſint exercere cauſalitatẽ finis, videtur .n. ex ipſis terminis manifeſtum, nõ poſſe media habere cauſalitatem finis, nam ſola res quę eſt finis, poteſt exercere cauſalitatẽ finis, ſed medium eſt res diſtincta à fine: ergo non poteſt exercere qualitatem finis. In contrarium verò eſt, quia mediũ vt medium allicit voluntatem vt ipſum amet: ergo in hoc exercet cauſa-

litatem finis. Et maximè quia etiam ad vnum mediũ poteſt aliud ordinari, tunc ergo illud medium quod eſt prius ordine intentionis, exercet cauſalitatem finis circa aliud, quod ad ipſum ordinatur.

II. Secunda difficultas eſt de priuationibus aut negationibus, an ſub hac propria ratione poſſint exercere cauſalitatem finis, id eſt abſq; errore iudicatę & exiſtimatæ, quòd priuationes vel negationes ſint, & non vera entia. Et idem quęri poteſt de relationibus, præſertim rationis. Et ratio difficultatis eſt, quia hæ ſicut non habent verã entitatem, ita nec bonitatem, & præſertim per ſe amabilem: ergo non habent vim & rationem proximam ad cauſandum finaliter. In cõtrarium verò eſt, quia ſæpè per ſe intendimus huiuſmodi priuationes, & earum gratia media eligimus, vt alicuius mortem, vel aliquid ſimile. Similiter intendimus aliquando relationes rationis, vt humanas dignitates, aut æſtimationes apud alios, quæ in ſola relatione rationis conſiſtunt.

Poſſintne media cauſalitatem finis exercere.

III. Circa priorem difficultatem ſunt varij dicendi modi. Primus eſt media etiam vt media, poſſe exercere cauſalitatem finis: in quo hæc ſententia cõtradicit apertè vltimæ parti tertiæ aſſertionis propoſitæ in præcedenti ſectione. Tenet verò illam Gabriel in 1. diſt. 38. artic. 1. vbi ex ſententia Gregorij ibi art. 1. diſtinguit, finem alium eſſe propriiſſimum, alium proprium, alium communem ſeu communiſſimum, & hoc vltimo modo dicit media habere rationem finis, eiuſq; cauſalitatem exercere. Vnde etiam illud medium, quod eſt vltimum in intentione, & primum in executione, propter quod nullum aliud eligitur, ait participare cauſalitatẽ finis. Fundamentum eſſe videtur, quia omne obiectum voluntatis habet rationem & cauſalitatem finis, ſed medium vt medium, ſeu quod nõ eſt niſi medium, eſt obiectum voluntatis: ergo participat cauſalitatem finis. Minor conſtat, quia voluntas verè ac propriè verſatur circa finem amando ipſum, illud autem eſt proprium obiectum potentiæ circa quod ipſa verſatur. Maior autem ſumitur ex D. Thom. 1. 2. q. 1. art. 1. vbi ait finem eſſe obiectum volũtatis: loquitur autem de obiecto adæquato, tum quia dicit, ita ſe habere finem ad voluntatem, ſicut color ad viſum, color autem eſt obiectum adæquatum viſus. Tum etiã quia inde infert volũtatem amare omnia ſub ratione finis, quia amat omnia ſub ratione ſui obiecti: quæ conſecutio bona non eſſet, niſi finis eſſet obiectum adęquatum. Fauet etiam Ariſtoteles 2. Phyſic. cap. 3. dicens, *finem & bonum idem eſſe*: bonum autem eſt obiectum adæquatum voluntatis: ergo & finis.

IIII. Secundus modus dicendi eſt, rem, quæ eſt mediũ etiãſi propter ſe non ametur, neq; amabilis ſit, poſſe exercere cauſalitatem finis, nõ tamen quatenus medium eſt, ſed quatenus propter illam aliud medium appeti poteſt. Itaq; illud medium quod non eſt primũ in executione, ſed intercedit inter finem & primum medium, dicitur participare cauſalitatẽ finis, non quatenus amatur propter ipſum, quia ſub ea ratione eſt id cuius gratia, & cõſequenter habet rationem finis proximi, & non medij. Illud verò, quod eſt primum medium, propter quod nullum aliud amatur, non participat cauſalitatem finis. Hanc ſententiam tenet Ægid. in 2. d. 38. q. 2. art. 2. Gabr. in 2. d. 1. q. 5. art. 1. & Ocham in 2. q. 3. & videt fauere D. Thomas 3. cont. gent. c. 2. vbi in ratione quarta dicit, *Omnia intermedia inter agens & vltimum finem, ſunt fines reſpectu* A *priorum, & principia actiua reſpectu ſequentium.* & in 2. Phyſic. lect. 5. ait, de ratione finis non eſſe quòd ſit vltimum ſimpliciter, ſed ſolùm reſpectu præcedentis. Idem ſentit 1. Ethic. c. 7. vbi Ariſtoteles multum fauet huic ſententiæ, dicit enim, non omnes fines eſſe perfectos, & propter ſe expetibiles, & in 5. Metaphyſ. & 2. Phyſic. inter fines numerat inſtrumenta artis, & diuitias, quia per alia media fiunt vel acquiruntur, quamuis ipſa etiam ſint media ad vlteriores fines. Ratio verò eſt iam tacta, quia in illis eſt ſufficiens ratio ad mouendam voluntatẽ vt aliquid velit propter ipſa: & hoc ſatis eſt ad exercendum aliquod munus cauſæ finalis, etiamſi non exerceant omnia.

Statuitur principium ad reſolutionem quæſtionis neceſſarium.

Nihilominus dicendum cenſeo, nullam rẽ poſſe propriè, & (vt ita dicã) per intrinſecam denominationem exercere cauſalitatem finis niſi quę per ſe bona ſit, & expetibilis. Cur addam illas particulas, B *propriè & per intrinſecam denominationem*, infrà declarabo. Sumo igitur hanc aſſertionem ex Ariſtotele 2. Metaph. c. 2. vbi dicit, de ratione finis eſſe vt alia appetantur propter ipſum, ipſum verò non propter alia: vbi per hanc poſteriorem negationem circumloquitur illam rationem, quã nos poſitiuè explicamus dicendo, finem debere eſſe per ſe expetibilem per propriam bonitatem, quam in ſe habeat. Nã non eſt de ratione finis, generatim loquendo, vt propter aliud non appetatur, ſed hoc eſt propriũ finis omnino vltimi. Vnde in 1. Ethic. c. 7. dicit, in vnaquaq; ſerie illud eſſe finem, quod appetitur vt vltimũ, id eſt in quo ſiſtit intentio mediorum omnium, quæ propter finem appetuntur. Sic etiam 2. Phyſ. cap. 3. dicit, omnia media quę inter ſe ſubordinata ſunt, eſſe propter vnum finem. Deniq; lib. 1. Magn. Moral. c. 2. diſtinguit, *Bonorum alia ſunt fines, alia non: quemadmodum ſanitas quidem finis, at q; ſanitatis cauſa neutiquam finis eſt*, vbi ſanitatis cauſam vocat medium ad ſanitatem. V.

Et probatur ratione, nam in vnoquoq; genere cauſæ illa res poteſt cauſare in tali genere, quę habet virtutem, ſeu formale principium conſtituens in actu primo cauſam talis generis: ſed bonitas eſt ratio formalis cauſæ finalis, conſtituens illam in actu primò ſufficientem ad cauſandum: ergo tantùm res illa quę C bonitatem habet, eſſe poteſt cauſa finalis per intrinſecam potentiam ſeu denominationem, omnis autẽ res, & illa ſola, quæ in ſe habet bonitatem, & conuenientiam reſpectu appetentis, eſt per ſe bona, & appetibilis: ergo tantùm res quæ eſt per ſe bona & appetibilis, poteſt cauſalitatem finis exercere.

Dices. Etiam res vtilis vt ſic, habet in ſe bonitatẽ, cùm in ſe habeat vtilitatem, nam vtilitas quædã ſpecies bonitatis eſt. Sed contra hoc eſt, quod ſuprà diximus tractando de bonitate diſput. 10. bonum vtile vt ſic nòn eſſe aliquid omnino intrinſecum rei, quæ vtilis cenſetur, nam licet vtilitas, vt ſolùm dicit vim aliquam vel efficacitatem, ſit aliquid in re quę denominatur vtilis, tamen tota illa vtilitas non eſt bona, neq; appetibilis vt vtilis niſi propter bonitatem finis intenti, & vt illi ſubeſt. Propter quod D. Thomas 1. part. quæſt. 5. art. 6. meritò dixit. *Vtilia non eſſe amabilia propter ſe, ſed ſolùm ratione finis.* Et ideò etiam bonũ vtile vt ſic non cenſetur bonum ſimpliciter, nec per intrinſecam denominationem, quia non eſt per ſe conueniens, ſed ſolùm vt ſubſtat tali fini, & ab illo quaſi formaliter conuenientiam accipit. VI.

Secundò

VII. Secundò igitur argumentor in hunc modum, nā ea res quæ non eſt per ſe bona, non poteſt mouere voluntatem ad amādum ſe propter ſe: ergo nec poteſt voluntatem mouere ad amandum alia propter ipſam: ergo nullam cauſalitatem finis exercere poteſt. Hæc ſecunda conſequentia patet ex dictis, quia tota cauſalitas finis in illis duobus capitibus continetur. Primùm verò antecedens etiam videtur ex terminis per ſe notum, quia cùm ſolum bonum trahat appetitū ad ſui dilectionem, illa tantū res poteſt trahere appetitū ad amandum ſe propter ſe, quæ ſecūdum ſe & ſine ordine ad alium finē bona eſt. Vnde non rectè in ratione dubitandi in principio poſita ſumebatur, medium vt medium trahere voluntatem ad ſui dilectionem: vlteriuſq; diceretur finem ipſum trahere voluntatem ad diligendum medium, nam re vera nihil aliud eſt velle medium propter finem, niſi quòd tota ratio volendi illud, ſit ipſe finis: ratio autem volendi eſt quæ voluntatem mouet & attrahit, & ideò etiam motiuum voluntatis appellari ſolet: medium autem eſt tanquam materiale obiectum quod ratione finis amatur. Atque hinc facilè probatur prior conſequentia, quia quod non ſufficit voluntatem trahere ad ſe amādum, multò minus poteſt trahere voluntatem ad amandum aliud propter ipſum: ſed res illa quæ non eſt per ſe bona, non poteſt trahere voluntatem ad amandum ſe, vt oſtēdimus: ergo minùs poteſt trahere voluntatem ad amandum aliud propter ipſam. Maior patet, tum ex illo principio, *Propter quod vnumquodq; tale, & illud magis*: & ita ſi medium amatur propter finem, magis amatur finis: ergo res quæ facit aliud amari propter ipſam, oportet vt magis faciat amari ſe ipſam: ergo è conuerſo, quę non poteſt trahere ad amandum ſe, multò minùs poterit trahere ad amādum aliud propter ſe. Tum etiam, quia amor medij propter finem procedit ex amore finis: ergo ſi amor alicuius rei vt finis non poteſt cauſari ab illa re, neq; amor alterius rei propter talem finem poteſt ab illo fine finaliter cauſari: ꝙ eſt dicere, illum nō poſſe eſſe finem, ſi nomine finis vera cauſa finalis ſignificetur, prout nunc de illa loquimur in ordine ad creatam voluntatem.

Reſponſio generalis ad quæſtionem propoſitam.

VIII. EX hoc principio colligitur primò generalis reſponſio ad quæſtionem in titulo ſectionis propoſitam, ſcilicet, eā rem poſſe propriè exercere cauſalitatem finalem, quæ in ſe habet bonitatē propter quam ametur (aut verè, aut in exiſtimatione, quod intelligatur adiectum in omnibus ſimilib. locutionibus, ne oporteat idem repetere.) Hæc cōcluſio eſt euidens ex præcedenti principio & probationibus eius. Quocirca non poſſumus in particulari deſcendere ad deſignandas res, quæ poſſunt finaliter cauſare, nimirum an Deus, vel angelus, vel homo, vel ſubſtantia, vel accidens, vel diuitiæ, vel honor, vel aliæ huiuſmodi poſſint finaliter cauſare: ſed in omnib. & ſingulis conſiderandū eſt quam bonitatem, vel conuenientiam per ſe habeant, & ſi aliquam habuerint, ſecundum illā poterūt eſſe finalis cauſa, ſi verò nullam habeant, non poterunt. Solum aūt duplex bonū eſt per ſe & ſecundum ſe bonū, nempe delectabile, & honeſtū, ſub honeſto comprehendēdo quidquid eſt ꝑ ſe naturę conueniens, & ideò quidquid tale fuerit, poterit ſub ea ratione cauſalitatem finis exercere, ꝙ autem tale non eſt, nunquam exercet cauſalitatem finis, niſi quia tale exiſtimatur, & hoc modo diuitiæ, aut honores appetuntur ſępè vt finis, quāuis illę res,

A ſi rectum de illis feratur iudicium, nō ſint per ſeſe amabiles aut conuenientes, ſed tātùm propter aliud.

IX. Dices. Eadem ratione bonum delectabile non erit verè ſufficiens ad cauſandum finaliter, quia ſi rectum de illo feratur iudicium, non eſt amabile propter ſe, ſed propter aliud. Imò neq; ſcientia, ſanitas, & res ſimiles poterunt exercere cauſalitatem finalē, quia nō ſunt amabiles propter ſe, ſed propter hominem. Ad priorem partem reſpondetur negando ſequelā, eſt enim ratio lōgè diuerſa, quia bonum delectabile pręciſum ab omni alio fine extrinſeco, verè habet in ſe vnde ametur, & ideò potens eſt, & ſufficiens de ſe ad exercendam cauſalitatē finis: quamuis ſi ab homine recta, id eſt honeſta, ratione appetēdum ſit, non ſit in eo vt in fine ſiſtendum, ſed ad aliquem ſuperiorem finem ordinandū, ꝙ non ſolùm de bono delectabili, ſed etiam de bono conueniente naturæ, ſeu naturali prout cōdiſtinguitur à morali honeſto, intelligendum eſt. Vnde claritatis gratia dici poſſet bonum delectabile ſecundum verum iudicium ſpeculatiuum ſeu phyſicum eſſe per ſe amabile, ꝙ ſatis eſt vt per ſe ſufficiat ad exercendā cauſalitatem finis, B & non tantùm ex falſa æſtimatione operantis, ſed etiā ex ꝓpria vi quam in ſe habet: quamuis ſecundū verum iudiciū practicū & morale, ꝙ attenditur per confirmitatem ad appetitum rectum & honeſtum, nō ſit appetendum vt finis ab homine honeſtè operante. Secus verò eſt de aliis reb. quę omni huiuſmodi bonitate carēt, illæ enim nec ſecundum iudicium practicum, nec etiā ſecundum ſpeculatiuū verū, poſſunt eſſe finales cauſę, ſed ſolū ex falſa exiſtimatione.

X. Ad poſteriorem partem reſpōdetur negando ſequelā, nam illæ res verè ſunt propter ſe amabiles, nā per ſe ſunt naturæ conuenientes. Nec refert quòd tantùm ſint amabiles homini, nā hinc ſolùm fit, non eſſe amabiles amore amicitiæ, ſed concupiſcentiæ, quod non impedit veram & propriam cauſalitatem finalem, quidquid Gabriel loco ſuprà citato ſignificet. Et patet, quia tales res per bonitatem quam in ſe verè habent, alliciunt, & ad ſe trahunt voluntatem, iuxta modum & capacitatem earum. Nam quia ipſæ tales ſunt, vt natura ſua coaptentur homini, & ſint perfectiones eius, ideò licet propter ſe diligant̄, homini tamen diliguntur: & iſtæ duæ habitudines non repugnant inter ſe, neq; comparātur vt medium ad finem, ſed vt finis cuius, & finis cui, qui integrant vnum completum finem, vt ſuprà vidimus.

C *Reſolutio de cauſalitate mediorum.*

XI. SEcundò principaliter colligitur ex dicto principio reſolutio prioris difficultatis de cauſalitate mediorum. Res enim quæ eſt medium ad alium finem, poteſt ſub aliqua alia ratione eſſe per ſe appetibilis, ratione alicuius bonitatis, quam in ſe verè habet etiam præciſa relatione ad illum finem, & ſub ea ratione non eſt dubium quin poſſit res quæ eſt medium, habere cauſalitatem finalem, quia non habet illā vt medium. Imò reſpectu illius, materiale quid, & per accidēs eſt, quòd talis res ſit medium, ſeu ametur propter alium finem: neq; de hoc eſt vlla controuerſia. Alio ergo modo poteſt ſe habere res quæ eſt medium, ita vt nullā habeat rationē per ſe boni, vel ſaltem quòd per illam non cauſet, nec propter illam ametur, ſed tantū quatenus vtilis eſt: & ſub hac conſideratione ſimpliciter negari debet rem illam vt ſic ſufficientē eſſe ad exercendam cauſalitatem finalem. Et quidem ſi illa res talis ſit vt ſolū ametur propter finem, res videtur euidētiſſima, quia tunc amatur vt

purè

purè medium, quòd omnes Philoſophi à fine vt fine diſtinguunt, & potiùs cenſent pertinere ad effectum finis, quàm habere rationem cauſæ. Et hoc etiam cõfirmant omnia, quæ in probatione primæ aſſertionis adduximus. At verò quando hæc res quæ eſt medium, induit habitudinem termini reſpectu alterius medij quod amatur propter ipſam, videtur iam participare aliquo modo rationem finis.

XII. Et ideò maioris claritatis gratia, & ad declarandas locutiones nonnullorum grauium authorum, poſſumus hîc accommodare diſtinctionem quam Gabriel citato loco adducit, nam aliud eſt loqui de fine vt puram rationem termini induit, aliud verò vt habet propriam rationem cauſæ finalis: hîc enim de illo loquimur ſub hac poſteriori ratione. Et hoc modo negamus tale medium, etiamſi aliud ad ipſum ordinetur, exercere veram cauſalitatem finalem propriè loquendo, & ſecundum intrinſecam denominationem, vt ita dicam. Et hoc probant omnia in priori aſſertione adducta, quia medium etiam ſub hac ratione conſideratum, non habet in ſe vnde trahat voluntatem ad amandum ſe propter ſe, ſed ipſe finis ad quem omnia media ordinantur, mouet voluntatem ad amandum omnia media, & ſubordinationem eorum inter ſe, ſeu quod idem eſt, idem finis mouet voluntatem ad amandum aliquod medium immediatè propter ſe, aliquod verò immediatè propter aliud medium, mediatè verò ſeu vltimatè propter ſe. Ipſa ergo bonitas finis eſt, quæ proximè & finaliter mouet, quãuis non ſemper terminet proximè & immediatè relationẽ ſeu habitudinẽ medij ad finẽ: cauſalitas aũt finalis in motione Metaphorica conſiſtit: hæc ergo non eſt in medio, etiã quatenus aliud ad ipſum ordinatur, ſed eſt tantũ in fine. Et confirmatur ex ſpecificatione actuũ voluntatis, ſeu electionũ omniũ mediorum tendentium ad eundem finẽ: nam omnes illę recipiunt ſpeciem, & honeſtatem vel malitiam ab ipſo fine, vt latiùs tradũt Theologi in 1.2. qu. 18. ergo ſignum eſt, licet vnũ medium ordinetur ad aliud, tamen ſi omnia appetuntur tantũ vt media, ſolũ finem propter quem omnia appetuntur, eſſe, qui per bonitatẽ ſuã cauſat finaliter oẽs illas electiones.

XIII. At verò ſi de fine loquamur ſolũ prout eſt terminus ordinationis ſeu habitudinis alterius ad ipſum, ſic vnum mediũ dicitur finis alterius quod ad ipſum ordinatur, quia eſt terminus ad quẽ proximè refertur. Medium enim remotum vt tale eſt nõ habet cõuenientiam & proportionem cum fine niſi intercedente proximo medio; & ideò ad illud proximè ordinatur: ergo ſub hac ratione participat tale medium rationẽ proximi finis. Atq; hoc cõfirmant teſtimonia Ariſtotelis, & D. Tho. in fauorẽ ſecũdæ ſententię adducta; fauet etiã cõmunis loquendi modus, abſolutè. n. dicitur vnũ medium amari propter aliud: ex quo genere locutionis colligit Ariſtoteles vbiq; rationẽ finis. Dices ſi mediũ participat munus & rationem finis ſub ratione termini ad quem aliud mediũ ordinatur, cur etiam non participabit cauſalitatem finis, quæ in Metaphorica motione conſiſtit? Videtur enim eſſe æqualis ratio. Maximè quia ſicut v.g. ſanitatis amor mouet ad procurandam euacuationem, vel digeſtionem, aut aliquid ſimile, ita deſiderium euacuationis mouet ad ſumendam potionem, vel ad ambulandum, aut aliud ſimile medium.

XIIII. Reſpõdetur inprimis differentiam eſſe, quia proxima ordinatio vnius medij ad aliud attenditur ſecũdum id quod eſt materiale in ipſis, nimirũ quatenus vnũ mediũ poteſt eſſe cauſa effectiua illius effectus, & ita poteſt bene ordinari vnum medium ad aliud, & è conuerſo vnum eſſe terminus proximus ordinationis alterius, ſecundum id quod in ipſo verè & realiter eſt: atq; ita poteſt participare rationem finis vt termini. Cauſalitas autem finalis formaliter prouenit à fine quatenus bonum eſt: & quia bonitas finis non participatur intrinſecè à medio propinquiori, etiamſi aliud ad ipſum ordinetur, ideò non ita participatur ab eo cauſalitas finis, ſicut ratio vel habitudo termini. Non eſt autem confundenda motio, vel naturalis reſultantia, quæ eſt inter ipſos actus voluntatis (quatenus ex vno excitatur voluntas ad alium) cũ cauſalitate finali, nam illa cauſalitas inter actus potiùs eſt effectiua, quàm finalis, ſiue ſit per propriam efficientiam phyſicam (ſiue per naturalem ſympathiam) & conſenſionem de quo aliàs, nam ad pręſens non refert) ratio autem finalis eſt ab ipſo obiecto, & ideò, quamuis deſiderium vnius medij cauſet vel excitet deſiderium alterius, nihilominus tamen in genere finalis cauſæ, tota illa motio prouenit ab eodem fine.

XV. Niſi quis tandem velit dicere, quòd ſicut medium ex coniunctione ad finem fit amabile & appetibile, ita fit potens ad cauſandum finaliter, ſaltem electionem alterius medij propter ipſum, & ita participare cauſalitatẽ finalem. Quod quidem in re nõ eſt diuerſum ab eo quod diximus, nã ad ſummum hoc poteſt attribui medio per quandã extrinſecam denominationem. Nam ſicut mediũ non accipit aliquã intrinſecam bonitatem à fine, qua fiat appetibile, ſed ſolũ per extrinſecã denominationem, & quaſi informationem accipit ab illo conuenientiam & appetibilitatem obiectiuam; ita ad ſummum per ſimilem denominationem extrinſecam poteſt participare cauſalitatem finalem: re tamen vera, tota illa cauſalitas prouenit ab ipſo fine, eiuſq; bonitate: & ideò ſæpè dixi in ſuperiorib. propriè, & per intrinſecam denominationem ſolum finem exercere cauſalitatem finalem.

XVI. *Obiectioni ſatisfit.* Dices. Ergo eo modo quo ratio finis attribuitur mediis ad quæ alia ordinantur, ita poteſt attribui illi medio, quod eſt primum in executione, & vltimum via intentionis: nam, licet ad illud non ordinetur aliud medium extrinſecum, ordinatur tamen ad illud ipſemet actus voluntatis, qui ad illud terminatur, vnde etiam dici poteſt eſſe propter illud, iuxta doctrinã ſuperiùs traditã ſectione 3. Rurſus, licet illud mediũ per intrinſecã bonitatem non trahat voluntatem, tamen vt coniunctum fini, ſicut ab illo redditur appetibile & conueniens per extrinſecam denominationem, ita per eandem poteſt dici cauſare finaliter, nõ per ſe ipſum, ſed per finem tãquam per ſuam formã extrinſecã. Reſpondetur primò, non eſſe magnũ inconueniens hoc totũ concedere, quòd magis ſpectat ad modũ loquendi, quàm ad rem. Quòd ſi quis velit hoc modo ſuſtinere opinionem Gabrielis, facilè poterit; nam & D. Tho. 1. part. q. 5. ar. 6. vocat bonum vtile vt ſic, terminũ proximum motionis voluntatis. Veruntamen modus ille loquendi, præſertim quoad participationem cauſalitatis per extrinſecã denominationẽ, mihi videtur valdè improprius, nã in rigore nõ mouet mediũ, ſed finis ad mediũ, vt ſuprà dicebã. Tamen quantum ad habitudinẽ termini poteſt dici participari à primo medio quatenus eſt materiale obiectũ in quo verſatur actus voluntatis, quod ſolũ D. Tho. loco citato intendit. Imò ſub ea ratione qua dicitur actus eſſe propter ipſum, iam habet rationem primi medij, nam ipſemet actus ſubit quodãmodo rationem prioris medij, vt in ſectione 3. declaraui.

Satisfit

Satisfit fundamentis aliarum opinionum.

XVII. Fundamenta aliarum opinionum ferè non indigent noua ſolutione, quia declarãdo veram ſententiam partim ſoluta, partim ad ea quæ diximus cõfirmanda accommodata ſunt. Solùm ad id quod in fauorem prioris ſententiæ obiiciebamus de obiecto adęquato voluntatis, dicendum eſt duplex eſſe obiectum potentiæ, materiale & formale: finis ergo non poteſt dici adęquatum obiectum materiale voluntatis, quia etiã media ſunt materia circa quam voluntas verſatur, vt dictum eſt: finis autẽ dici poteſt formale obiectum adæquatum, quia quidquid volũtas amat, eſt finis, vel propter finem: & hoc intendit D. Thom. citato loco. Cùm ergo dicitur omne obiectum voluntatis habere cauſalitatem finalem, intelligendum eſt de obiecto formali, non de materiali. Et eodem modo intelligendum eſt quod Ariſtoteles ait, finem & bonum idem eſſe: intelligit enim de bono ſimpliciter, quod in ſe ac per ſe bonum eſt; quo ſenſu dixit etiam 1. Ethic. c. 7. bonum vniuſcuiuſq; rei eſſe, cuius gratia operatur. Et in idem redit quod alij aiunt, finem eſſe adæquatum obiectum motiuum voluntatis, non autem terminatiuum, & cauſalitatem finalem propriè conuenire obiecto motiuo, non autem purè terminatiuo. Conradus verò 1.2. qu. 1. art. 1. dicit finem eſſe adæquatum obiectum per ſe voluntatis, medium autem eſſe obiectum per accidens, quod in idem redit, dummodo illud *per accidens* non ita intelligatur, vt exiſtimetur voluntas non attingere ipſum medium in ſe: ſic enim falſum eſſet, media eſſe obiecta per accidens, nam propriè & in ſe amãtur; ſed intelligendum eſt *per accidens*, id eſt per aliud, nempe per finem, atq; hoc modo ſolum obiectum per ſe voluntatis poteſt habere cauſalitatem finalem.

Quod ſit obiectum adæquatum voluntatis.

Conradus.

XVIII. Dices. Ergo nullus eſt actus voluntatis qui non ſit à cauſa finali, quia nullus eſt qui non ſit ab obiecto formali adæquato eius: hoc autem videtur falſum, tũ quia aliquis eſt actus in voluntate qui nec circa finẽ, nec circa media verſatur, vt Scotus, & nonnulli alij Theologi contendunt in 1. diſt. 1. tum etiã quia ſimplex complacentia, vel inefficax deſiderium rei impoſſibilis, non cauſatur à fine: cùm nullo modo moueat ad conſecutionem finis. Hæc obiectio petebat lõgam diſputationem an in voluntate ſit actus neuter, qui non ſit cauſatus à fine, ſed quia hoc nõ eſt noſtri inſtituti, breuiter reſpondetur ad argumentum concedendo ſequelam, nimirum, nullum eſſe actum in voluntate cum ratione & aliqua deliberatione operante qui non ſit effectus finis, vt rectè probat ratio facta, & ex omnib. dictis in ſect. 3. confirmari poteſt. Ad priorem verò partem obiectionis negamus eſſe actum in voluntate, qui non ſit aliquo modo, vel circa finem, vel circa medium propter finem, ꝙ latè probat Greg. in 1. diſt. 1. quęſt. 1. pręſertim ex Auguſtino 1. de Doctrina Chriſtiana, c. 3. vbi omnia bona amabilia reuocat ad bona quib. eſt fruendum vel vtendum, id eſt quæ ſunt fines aut media. Quod etiã ſentit Ariſtoteles 3. Eth. c. 3. & 4. & ſumitur etiam ex D. Thom. 1. cont. Gent. cap. 86. Et ratio eſt, quia inter bonum propter ſe amabile, aut tantũ propter aliud, non poteſt reperiri medium. Nam quod Scotus putauit, bonum in communi, ſeu abſtractè ſumptum poſſe eſſe medium, verum nõ eſt, quia bonum in cõmuni nõ abſtrahitur niſi vt per ſe amabile, quia aliud quod ſolùm propter extrinſecum finem amatur, nõ eſt bonum ſimpliciter, ſed analogicè, & per extrinſecã denominationem, in qua non datur cõmunis cõ-

An ſit actus aliquis voluntatis à fine non cauſatus.

Gregor.

Ariſtoteles D. Thom.

A ceptus abſtractus, vt ex ſuperiorib. conſtat. Ad alterã partem obiectionis reſpondetur, in illo actu ſimplici ſeu in efficaci circa obiectũ impoſſibile, nõ amari obiectum ipſum impoſſibile per modum finis inquirẽdi, vel aſſequẽdi, ſed vel amari delectationem ipſam, quæ ex illo actu capitur, per modum finis, vel amari rationem aliquam boni, quæ in illo obiecto impoſſibili repræſentatur vel abſolutè, vel ſub conditione. Nam illa eſt quæ mouet voluntatem ad illum ſimplicem affectum, & illa etiã eſt quæ participat cauſalitatem finis, non quidem quantum ad intentionem vel electionem, ſed ſolùm quantum ad ſimplicem affectum, hic enim etiam verſatur circa finem.

Quomodo priuationes participent cauſalitatem finalem.

Vltimò facilis planè eſt ex ſuprà dictis reſolutio ſecundæ difficultatis in principio poſitæ de obiectis negatiuis vel priuatiuis. Ad quam aliqui reſpondent, bonum quod poteſt cauſare finaliter, non eſſe ſumendum ita ſtrictè vt cum vero ente reali cõuertatur, ſed latiùs quatenus cõuertitur cum ente B prout analogicè cõprehendit etiam priuationes vel negationes: iuxta ſuperiùs dicta diſput. 11. ſect. 3. nu. 3. Vt enim dixit Ariſtotel. 5. Ethic. c. 1. *Minus malum quodammodo bonum eſt*: priuationes ergo, & negationes, quamuis re vera nõ afferant bonitatem, tamen quatenus remouent aliquod incommodum, cenſentur habere aliquam conuenientiam, ratione cuius poſſunt finaliter cauſare. Quæ ſentẽtia in re, vera eſt: addere verò poſſumus, carentiam mali non habere vim cauſandi finaliter niſi in virtute alicuius poſitiui boni: meritoq; dici poſſe, priuationem magis amari vt medium ad obtinendum bonum, vel ad plenè illo fruendum, quàm propriè vt finem, ideoq; illam cauſalitatem finis quæ eſt in effectu alicuius priuationis, magis eſſe tribuendam bono, ratione cuius illa priuatio amatur, quàm ipſi priuationi. Amat enim quis carere dolore propter delectationem illi oppoſitam, vel certè propter amorem ſuæ naturæ, & ſtatus conuenientis illi, qualis eſt indolẽtia, etiãſi alia voluntas poſitiua deſit. Solùm videtur huic doctrinæ obſtare quòd interdum amare poteſt aliquis nõ eſſe ſimpliciter, quia amor non poteſt cauſari ex amore alicuius C boni poſitiui, quia non eſſe ſimpliciter & abſolutè nullum fundamentum poſitiui boni relinquit. Dicendum verò eſt, etiam ipſum non eſſe, non poſſe amari, neq; habere vim mouendi affectum, niſi ex amore commodi ipſius eſſe: non enim amat aliquis non eſſe, niſi vt euitet aliquod graue incommodum ipſius eſſe, quod apprehenditur maius reſpectu propriæ naturæ, quàm propter ſe diligit, quàm omnino carere eſſe. Atque ita fit (quod eſt mirabile) vt ex nimio amore ſui eſſe, appetere poſſit aliquis non eſſe. Lege D. Thom. 1. p. quęſt. 5. art. 2. Heruæum quodlib. 8. quæſt. 8. Durand. in 4. d. 50. quæſt. 2. Ferrar. 3. contr. Gent. cap. 19. Soncin. 9. Metaph. quæſt. 16.

XIX.

Quomodo relatio participet cauſalitatem finis.

Ad aliud de relationibus, aliqui contendunt nõ ſolùm relationes reales, ſed etiam rationis poſſe cauſalitatem finis exercere. Alij etiam relationib. realib. eam vim negant, vt Heruæus quodlib. 2. quęſt. 1. & ſatis conſequenter, ſi tenet relationem realem nullam habere perfectionem. Et ſanè exiſtimo nullã relationem vel rationis, vel ex iis realibus quæ prędicamentales dicuntur, & ſolùm cenſentur eſſe per reſultantiam ex fundamento & termino, nullã (inquã) ex his

XX.

ex his relationibus eſſe propter ſe amabilem, ſed ſolùm ratione ſui fundamenti vel propter concomitantiam ſui termini, nam qui amat famam, non amat relationem reſultantem, ſed realem exiſtimationem ſui quam cenſet ſibi eſſe valde conueniẽtem, & ſic de aliis. Quare ſi falſa exiſtimatio non intercedat, nunquam hæc poſſunt cauſalitatem finalem exercere. Secus verò eſt de relationibus tranſcendentalibus, quæ per ſeſe habent ſuas entitates, vel in cõceptibus aliquarum rerum abſolutarũ includuntur: ideò enim per ſe bonæ ac conuenientes eſſe poſſunt, vt patet de habitudine ſcientiæ, viſus, & ſimilibus, & ita poſſunt hanc cauſalitatem exercere. Omitto etiã relationes diuinas, quæ alia ſuperiori ratione poſſũt hanc cauſalitatẽ obtinere, maximè cùm eſſentialiter includant totã eſſentiæ bonitatem ac perfectionem.

SECTIO VII.

An eſſe cognitum ſit fini conditio neceſſaria vt poſſit finaliter cauſare.

I. HÆc quæſtio coincidere videtur cum illa, quæ de obiecto voluntatis tractari ſolet, an voluntas poſſit ferri in incognitum; re tamen vera nõ omnino ſunt eadem, licet valde connexæ ſint: nam licet voluntas ferretur in incognitum, non propterea cauſa finalis cauſaret non cognita, ſed potiùs dicendum tunc eſſet, voluntatem elicere actum ſuum ſine propria cauſalitate finis circa ipſam, quia tunc re vera moueretur voluntas non tracta neque mota ab obiecto, ſed ex ſola ſua efficacitate tendens in obiectum. Atq; ita præſens quæſtio non omnino pendet ab illa alia, quamuis è conuerſo ſi voluntas non poteſt ferri in incognitum, rectè inferatur nec finem poſſe cauſare, niſi ſit præcognitus.

Finis non cauſat niſi cognitus.

II. DIco ergo primò, vt finis cauſet, neceſſarium omnino eſt vt præcognitus ſit. Hæc eſt omnium Philoſophorum recepta ſententia, quos inferiùs, & præſertim ſect. ſequenti recenſebimus. Et probatur primò à priori ex modo cauſandi huius cauſæ, qui eſt Metaphoricè mouendo & alliciendo appetitum. Hæc enim Metaphorica motio, vt ſuprà explicatum eſt, fundatur in naturali conſenſione, & ſympathia intellectus & voluntatis, quæ intelligi non poteſt niſi mediis actibus talium potentiarum, nam dum non operantur, neq; mouent, neq; mouentur, neq; vllam vitalem conſenſionem habent. In hac verò cõſenſione neceſſe eſt vt præcedat actus intellectus, quia ille per ſuum actum vel obiectum ſe habet vt motor, & voluntas vt mota: ergo ad hanc Metaphoricam motionem quam cauſa finalis exercet circa voluntatem, neceſſaria eſt præuia eius cognitio.

III. Secundò, quia vt realis cauſa cauſet, aliquo eſſe indiget, ſed cauſa finalis non neceſſariò poſtulat eſſe exiſtentiæ realis proprium & in ſe: ergo ſaltem requirit eſſe in cognitione: atq; ita fit vt finis ſæpe cauſet quando non exiſtit, vt ſuprà viſum eſt: nunquam autem ſi non ſit cognitus. Sic adeò, vt licet interdum realiter exiſtat, ſi non ſit apprehenſus, nihil moueat affectum. Vt propter hanc cauſam, inter alias, meritò dictum ſit. *Theſaurus occultus, & ſapientia inuiſa, quæ vtilitas in vtriſq;?* Atq; ex eadẽ radice fit, vt finis etiamſi in re bonus ſit, ſi tamen vt talis non cognoſcatur, ſed falsò apprehendatur, vt malus, non alliciat, ſed potiùs retrahat voluntatem.

A Tertiò à poſteriori hoc confirmatur ex eo, quòd voluntas ferri non poteſt niſi in bonum cognitum. Quæ veritas eſt quaſi primum principium & axioma Philoſophorum omnium, & Theologorum. Ariſtoteles enim 3. de Anim. cap. 10. ait, *appetibile non mouere niſi mente aut imaginatione perceptum*, cui conſentiunt ibi omnes interpretes, & optimè D. Thomas 1. p. quæſt. 82. art. 4. & 1. 2. quæſt. 3. art. 4. ad quartum & quæſt. 9. art. 1. Eſtq; expreſſa ſententia D. Auguſtini lib. 10. de Trinit. cap. 1. & 2. *Rem* (inquit) *prorſus ignotam amare omnino nullus poteſt*: idem lib. 15. cap. 26. vbi ait *amorem oriri in nobis ex mentis notitia*: idem lib. 8. cap. 4. & lib. 3. de liber. arb. cap. 25. & alibi ſæpè. & D. Gregor. lib. 5. Moral. cap. 23. & lib. 23. c. 12. & lib. 31. cap. 12. & optimè Bernard. lib. de interiori domo. c. 18. & 19. & lib. de grat. & lib. arb. non longè à principio, & ſerm. 7. 8. & 52. in Cantica, & Anſelm. in Monolog. cap. 48. *Nulla res amatur ſine ſui memoria, aut intelligentia.* IIII. Ariſtotelicū pronunciatum. D. Thom. D. Auguſt. Gregor. D. Bernard. Anſelm.

V. Ratio autem à priori huius veritatis ſumenda eſt ex principio à nobis poſito in aſſertione, nimirum, quòd cauſa finalis non poteſt cauſare niſi ſit cognita: adiuncto alio, videlicet, quòd voluntas non poteſt ſe mouere niſi aliquo modo finaliter mota; & ideò ferri non poteſt niſi præuia cognitione. Minor, ſeu ſecunda propoſitio, experientia conſtat, non enim poteſt appetitus vitalis inchoare ſuam vitalem appetitionem ſolùm ex ſe ipſo, niſi aliquo modo alliciatur, & moueatur ab appetibili. Ratio autem reddi poteſt vel ex generali conditione potentiæ vitalis, præſertim eius quæ agit actione immanente, quæ agere non poteſt niſi mota aliquo modo, vel determinata à ſuo obiecto: hæc autem motio reſpectu appetitus Metaphorica eſt. Vel reddi poteſt ratio ex conditione appetitus: omnis enim appetitus ſequitur aliquod eſſe, & aliquam formam ſeu naturam: appetitio autem elicita non ſequitur immediatè ex ipſo naturali eſſe, ſeu naturali forma, vt conſtat, & ideò neceſſe eſt vt ſequatur formam apprehenſam, & eſſe cognitum, quod ab illa prouenit: vnde ſicut abſque naturali eſſe non ſequitur appetitus naturalis, ita nec ſine cognitione ſequitur elicitus. Sed eſt diſcrimen, quod appetitus naturalis quia in re non eſt diſtinctus ab ipſa natura vel facultate naturali, comitatur illam quaſi formaliter ſeu quaſi per naturalem ſequelam noſtro modo concipiendi: appetitus autem elicitus eſt longè alterius rationis, & eſt actus diſtinctus à forma apprehenſa, ſeu à conceptu tam formali, quam obiectiuo; & ideò non cauſatur ab illo formaliter, ſed finaliter ab obiecto bono per cognitionem applicato. Ratio à priori concluſionis. B C

Deuſne poſſit efficere vt amet voluntas incognitum.

VI. ATque ex his rationibus inferunt frequentiùs Theologi, non ſolùm ſecundum naturæ ordinem eſſe neceſſarium vt cognitio præcedat appetitionem elicitam, ſed etiam de potentia abſoluta impoſſibile eſſe vt aliter fiat, ſeu quòd voluntas feratur in incognitum. Quàm ſententiam inſinuat D. Tho. locis citatis; & apertiùs id docet Henricus quodlib. 1. quæſt. 15. & Gabriel in 2. d. 25. quæſt. 1. art. 3. dub. 3. Dionyſius Carthuſ. lib. de laudib. vitæ ſolit. art. 36. & 37. Et hæc ſententia mihi vera videtur ſatiſq; probari rationib. ſuperiùs factis. Optimè vero declaratur ex illis duobus principiis ſcilicet quod voluntas in ſuo actu eſſentialiter pendet ex cauſalitate finali, quia non poteſt appetere niſi Metaphoricè mota ſeu excitata à bono quod amatur a eſt: & quod cauſa finalis omnino D. Thom. Henric. Gabriel. D. Dionyſ.

omnino neceſſariò & eſſentialiter requirit eſſe cognitum vt cauſet, quia Metaphorica motio neque intelligi poteſt niſi media cognitione, vt ſatis declaratum eſt.

VII. Non defuerunt tamen Theologi qui dicerent poſſe Deum efficere vt voluntas amet ſine præuia cognitione. Ita ſentit Palud. in 4. d. 49. q. 1. art. 2. nu. 29. ſolet etiam attribui Gregorio ibi & Ochamo q. 25. ad ſeptimum, & 15. Nõnulli etiam Theologi myſtici aſſeruerunt in altiſſima contemplatione perueniri interdum ad eum ſtatum, in quo voluntas amat ſine præuia cognitione. Non tamen explicant hi auctores, an tunc etiam cauſa finalis cauſet ſine cognitione, an verò voluntas tunc amet ſine cõcurſu proprio cauſæ finalis: & quidem magis cõſequenter hoc poſterius dicerent, nam tunc obiectum ſolum eſſet terminus actus voluntatis, non autem principium, & conſequenter neq; cauſa. Quòd ſi verum eſſet voluntatem poſſe amare recipiendo actum quem ipſa non efficeret, eſſet magis intelligibilis illa ſententia, nam tunc ſatis eſſet quòd illa actio quatenus eſt à cauſa extrinſeca, haberet etiam cauſam finalem. Tamen, cùm voluntas non poſſit amare niſi vitaliter eliciendo amorem, & ſeipſam per illum mouendo, & inclinando vitali modo, intelligi non poteſt quòd ipſa in ſe inchoet huiuſmodi motum, niſi excitata, & illecta ab obiecto per cauſalitatem finalem, quæ ſine cognitione eſſe non poteſt.

Palud. Gregor. Ocham.

Bonauent. in Itinerar. mẽtis in Deum cap. vlt. & in quadã quęſt. quæ habetur in fine libri de myſtica Theologia.

Qualis cognitio ad cauſalitatem finis neceſſaria ſit.

VIII. Statim verò occurrũt hîc variæ quæſtiones, quas, quia eędem tractantur de obiecto voluntatis, ſolùm inſinuabo, & in proprium locũ remittam. Vna eſt, qualis ſit hæc cognitio quæ ad finaliter cauſandum requiritur, an ſcilicet neceſſaria ſit intellectiua, vel ſenſitiua ſufficiat. In qua duæ includi poſſunt: vna eſt an ſenſitiua cognitio ſufficiat ad mouendam voluntatẽ, & hęc pars ad pręſens non ſpectat: ſupponimus autem neceſſariam eſſe intellectus cognitionem vt voluntas moueatur, quia ſola potentia intellectiua eſt proportionata voluntati ad mouendam illam: de qua re diſſeritur in 1. q. 9. art. 1. & 2. & tangitur à Caiet. q. 10. art. 3. propter quædã verba D. Thomæ ibi ad tertium dicentis, *Voluntatem moueri non ſolũ à bono vniuerſali apprehenſo per intellectum, ſed etiam à bono particulari apprehenſo per ſenſum:* quę non ſunt ita intelligenda, vt apprehenſio ſenſus putetur ſufficiens ad talem motionem, ſed ita, vt hæc bona materialia quę ſenſus apprehẽdit, poſſint mouere etiam voluntatẽ quatenus medio ſenſu vſq; ad rationem perueniunt. Altera pars in dicta quęſtione incluſa, eſſe poſſet hypothetica, an ſi voluntas moueretur ab obiecto per ſenſum tantùm apprehenſo, illa motio ſufficeret ad cauſalitatem finalem, vel (quòd idem eſt) an illa motio eſſet cauſalitas finalis: de qua quæſtione eadẽ eſt ratio ac de ſimili quęſtione abſoluta, an motio appetitus ſenſitiui à bono cognito per ſenſum ſit cauſalitas finalis, quam explicabimus ſect. vlt. huius diſput.

Caiet.

IX. Altera quæſtio, ad præcedentem conſequens, eſt, quænã cognitio intellectiua neceſſaria ſit, an nimirum apprehenſiua ſufficiat, vt Scotus in 2. d. 6. q. 1. opinari videtur, vel iudicatiua neceſſaria ſit. De qua re tractatur in 1. 2. q. 9. artic. 1. Et vix poteſt cadere in dubiũ quin iudicatiua cognitio neceſſaria ſit de obiecto ſub ratione conuenientis, & de conuenientia eius. Quæ eſt aperta ſententia Philoſophi 3. de anim. cap. 3. qui hoc ſenſu ait, phantaſiam nudam nõ mouere appetitum, ſed opinionem: & c. 7. negat moueri

Scotus.

A appetitum, donec adſit iudicium boni aut mali: & lib. 4. Metaph. c. 4. text. 18. eſt optimũ teſtimonium. Nam ita cõpertum eſſe putat ad determinatum voluntatis motum neceſſarium eſſe determinatum iudicium de conuenientia rei in quam voluntas mouetur, vt hoc experimento redarguat Philoſophos negantes primũ principium, & oſtendat quòd nulla res ſimul ſit & non ſit, ſed alterum tantum determinatè. Eadem eſt ſententia D. Damaſceni lib. 2. de fid. cap. 22. & D. Thomæ 1. 2. q. 9. art. 1. & 1. p. q. 53. art. 3. & ſæpè aliàs. Et ratio eſt clara, quia donec intellectus iudicet obiectum eſſe conueniens, nondũ cognoſcit conuenientiam eius, nam apprehenſio pura ac præciſa ab omni iudicio, indifferẽs eſt, vt id quod apprehenditur, ita eſſe aut nõ eſſe exiſtimetur, & ideò qui apprehendit tantùm, & non iudicat aſtra eſſe paria, non cognoſcit eſſe paria, ſed dubius manet, & ignorans: huiuſmodi ergo apprehenſio de conuenientia rei, non poteſt eſſe ſatis ad mouendam voluntatem, vt ipſa etiam experientia ſatis docet: ergo nec ad finaliter cauſandum: requiritur ergo iudicium.

D. Damaſc. D. Thom.

Dices, appetitus ſenſitiuus mouetur ſine iudicio X.
B & apprehẽſione obiecti: ergo & voluntas poterit ita moueri. Reſpõdetur falſum eſſe antecedens: nam, vt D. Thomas ait 1. p. q. 59. art. 3. *Ouis fugit lupum ex quodam iudicio, quo exiſtimat eum ſibi noxium.* Tale aũt iudicium in bruto non eſt per ratiocinationem, nec per cõpoſitionem, neq; per formalem cognitionem illius rationis propter quam res eſt cõueniens, ſed eſt per ſimplicem, & naturalem exiſtimationem de cõuenientia talis rei. Intellectus verò humanus conſequitur perfectum iudicium de conuenientia, & de formali ratione talis cõuenientię, tum componendo, tum etiam ratiocinando: ſuperiores verò intelligentiæ ſuperiori modo iudicant per ſimplices actus. An verò interdum in homine vt moueatur volũtas, ſufficiat cognitio obiecti per ſimplicem actum, qui licet non dicat ita eſſe vel non eſſe per formalem cõpoſitionem, & diuiſionem, nõ ſit tamen pura apprehenſio, ſed virtuale iudicium includat, & cognitionem, ꝙ tale obiectum conueniens ſit, diſputatur à Theologis: & probabile eſt poſſe ſufficere talẽ cognitionis modum ad aliquem ſimplicem affectũ volũtatis, & fortaſſe hoc ſenſu locutus eſt Scotus ſuprà,
C & latiùs Marſil. in 2. q. 16. art. 1. Maior etiã, & Gabriel in 2. d. 6. Tamen ad propriã & formalem motionem propter finẽ de qua nunc agimus, perfectius iudiciũ neceſſariũ eſt, ꝙ non habetur ſine ratiocinatione, vel cõpoſitione aut diuiſione, quia oportet cognoſcere vel propriam & formalem cõuenientiam quæ eſt in fine, vel proportionẽ mediorum ad finem: quæ cognitio non habetur niſi per collationẽ vnius ad aliud, quæ non fit ſine cõpoſitione & ratiocinatione, & perfecto iudicio, quod inde cõparatur. Et ideò operationes voluntatis indeliberatæ nõ cenſentur eſſe propriè propter finem, vt notauit D. Th. 1. 2. q. 1. art. 1 ad 3. quia licet non fiant ſine aliqua cognitione intellectus, tamen eſt imperfecta, & in modo eſt ſimilis exiſtimationi imaginariæ. Hîc verò ſtatim oriebatur dubium de voluntate amentium, an in ea locum habeat cauſalitas propria finis, de qua re ſtatim dicam.

Rurſus verò dubitari ſolet, an hoc iudicium debeat eſſe practicum, vel ſpeculatiuũ ſufficiat: de qua re multa etiam diſputãtur à Theologis in citatis locis. Ex his autem quæ ſuperiùs dicta ſunt à nobis de vſu libertatis humanæ, & de modo quo volũtas poteſt à iudicio intellectus determinari, ſumi poteſt ſufficiẽs reſolutio dictæ dubitationis quãtum ad præſens ne- XI.

ceſſaria eſt. Et quia multum pendet ex vſu vocum, eas diſtinguere neceſſe eſt. Si ergo per iudicium practicum intelligamus aliquem actum intellectus, ita iudicantem de fine, vt per ſe & vi ſua potens ſit determinare efficaciter voluntatem, ſic dicendum eſt non requiri tale iudicium practicum ad cauſalitatẽ finalem, quia motio finis, aut iudiciũ per quod finis applicatur, non impedit vſum libertatis: talis.n. motio practica omnino cõtraria eſſet volũtati, vt ſuprà oſtendimus. Si autem per iudicium practicũ intelligatur iudicium de conuenientia finis, nõ tantùm ſecũdum ſe, ſed etiam reſpectu hominis iudicantis, nõ tantùm in communi & abſtractè, ſed etiam in particulari hîc & nunc, & cõſequenter iudicantis non tãtùm de ipſo obiecto ſeu fine, ſed etiam de ipſo actu ſeu tẽdentia in finem, id eſt, vt non ſolùm iudicetur obiectum eſſe conueniens, ſed etiam hîc & nunc eſſe conueniens illud velle: ſi tale (inquam) iudicium ſignificetur nomine iudicij practici, verum eſt iudicium hoc modo practicum requiri ad cauſalitatem finalem: & eodem ſenſu, iudicium ſpeculatiuum huic iudicio practico condiſtinctum non ſufficere.

XII. *Ariſtoteles.* Quo ſenſu intelligo dictum Ariſtotelis 3. de anima c.9. text.42. *Intellectus contemplatiuus non dicit quicquam omnino, ſi ſit fugiendum aut proſequendum: at motus ſemper fugiẽtis aut proſequentis quippiam eſt.* Quòd enim loquatur ibi de iudicio vel imperio practico hoc poſteriori modo, & nõ priori, patet ex text.47. in quo ſubdit. *Intellectus nonnunquam iubet ratioq́; fugere aliud, aut perſequi dicit, at non obtemperat homo, atq́; mouetur, ſed agit cupiditate, vt in ipſo fieri ſolet incontinente.* Ratio autem cur tale iudicium requiratur, clara eſt, quia, vt ſuprà etiã dictum eſt, volũtas dum mouetur, non tantùm vult obiectum, ſed etiam ſuo modo vult hîc & nunc proprium actum & motionem ſuam: ergo neceſſe eſt vt de hoc toto & de tali conueniẽtia feratur iudicium. Quòd verò tale iudicium ſufficiat, patet, quia ſufficienter applicat & conuenientiam obiecti, & practicæ motionis in ipſum, at quidquid aliud exigitur, neq; in ratione cauſæ finalis fundari poteſt, neque in modo operandi voluntatis, quin potiùs ex ea parte qua libera eſt, ei repugnat, ergo.

XIII. *Amentesne velint aliquid propter finem.* Sed ſtatim occurrit difficultas, quia nec tale iudicium practicum neceſſarium videtur, alioqui non habebit locum in amentibus, vel pueris ante perfectum vſum rationis, cauſalitas finis, quod videtur eſſe contra experientiam: quia verbis oſtendunt ſe cognoſcere rationem boni à qua mouentur, & vtilitatem medij ad finem. Reſpondetur abſolutè negãdo ſequelam: nam licet hi homines nõ poſſint exercere iudicia practica in ordine ad mores honeſtos aut prauos, quia cognitio honeſtatis requirit perfectum rationis vſum, & integrum iudicium: poſſunt tamẽ habere iudicium practicum de re vt hîc & nũc operabili, & conueniente ſub aliqua inferiori ratione, vt eſt ratio delectabilis, vel ratio cõuenientis aut diſconuenientis animali naturæ, quæ reperitur in ſanitate v.g. & vtilitate quæ eſt in medio reſpectu talis finis. Nã licet hi amentes ſint, non priuantur omni diſcurſu & ratiocinatione, per quam ſufficienter applicetur cauſa finalis, vt habere poſſit aliquã cauſalitatem ſuam, quamuis non perfectiſſimam.

XIIII. *Cognitio an cauſa per ſe finalizandi.* Vltimò inquiri poteſt circa hanc cognitionem quam neceſſariam dicimus ad finaliter cauſandum, an requiratur ſolum vt conditio neceſſaria ad hanc cauſalitatem, an verò etiã vt principium ſeu cauſa ꝑ ſe. Quæ dubitatio duplicem poteſt habere ſenſum. Vnus eſt an cognitio finis, præter eam neceſſitatem quę ex parte cauſę finalis ſumitur, habeat aliam cauſalitatem per ſe circa actum voluntatis, ob quam etiam neceſſaria ſit. Quo ſenſu in præſenti non eſt tractanda hęc quæſtio, coincidit enim cum illa, an cognitio concurrat effectiuè ad actum voluntatis tanquam proprium principium per ſe influẽs in illum, quæ nihil ad præſentem quæſtionem de cauſa finali refert. Certum eſt enim, vt ſuprà dixi, cauſam finalẽ quæ per cognitionem applicatur, non influere effectiuè in actum voluntatis: quòd verò actus ipſe cognitionis quo talis cauſa applicatur, aliundè habeat vim ad ſufficiẽter cauſandum voluntatis actum, impertinens eſt ad cauſalitatem finalem: quanquam probabilius eſt non habere cognitionem eam vim efficiendi in actum voluntatis, vt in ſuperioribus eſt tactum, & latiùs in ſcientia de anima diſputandum eſt. Alius ſenſus illius dubitationis eſt, an eſſe cognitum quod finalis cauſa habet per cognitionem, ſit illi ratio cauſandi finaliter; ideoq́; cognitio non ſolùm ſit conditio neceſſaria, ſed etiam principium ꝑ ſe huius cauſalitatis: & hoc dubium graue cenſeri ſolet, quod ſequentem ſectionem poſtulat.

SECTIO VIII.

Vtrùm finis moueat ſecundum ſuum eſſe reale, vel ſecundum eſſe cognitum.

I. *Prior ſententia.* PRima ſententia affirmat finem mouere ſecundum eſſe quod habet in cognitione, non ſecundũ eſſe reale; atq; adeò cognitionem non tantũ eſſe conditionẽ ſine qua non, ſed eſſe formalẽ rationem cauſandi finaliter. Hæc cenſetur eſſe Auicen. 6. Metaph. c.5. eamq; tenet Soncinas. 5. Metaph. q.3. & nonnulli alij moderni Thomiſtæ, & attribuunt D. Tho. 1.2. q.31. art.3. ad primum, vbi ait *obiectũ appetitus animalis eſſe bonũ apprehenſum & ideò diuerſitatẽ apprehẽſionis ꝑtinere quodãmodo ad diuerſitatẽ obiecti.* Et ſimiliter 1.p. q.80. ar.1. & 2. ait appetitũ variari iuxta formã vel apprehenſionem quã ſequitur; & ita diſtinguit tres appetitus, naturalem, ſenſitiuum, & voluntatem, nã primus ſequit̃ naturalẽ formã abſq; apprehenſione, ſecundus ſequitur formã apprehenſam per ſenſum, tertius ſequitur formã apprehenſam ꝑ intellectum. *Auicenna. Soncin. D. Thom.*

II. Ex qua doctrina poteſt concipi prima ratio ꝓ hac ſententia, nam id quod ex parte obiecti diſtinguit eſſentialiter appetitus, non eſt tantũ conditio, ſed etiam formalis ratio mouendi, ſeu obiecti mouentis, ſed apprehẽſio diuerſa eſt ſufficiens ratio diſtinguẽdi eſſentialiter appetitus: ergo. Minor eſt D. Thomæ ſuprà. Maior verò conſtat ex communi doctrina, ꝙ potentiæ diſtinguuntur per obiecta formalia, non per conditiones obiectorum. Vnde D. Thom. citato loco, cùm dixiſſet in corpore articuli appetitum eſſe potentiam motam, moueri autem ab appetibili apprehenſo, & ideò per illud diſtingui, ſubdit in ſolutione ad primũ. *Appetibili non accidit eſſe apprehẽſum per ſenſum, vel intellectum, ſed per ſe ei conuenit. Nam appetibile non mouet appetitum, niſi in quantum eſt apprehenſum, vnde differentiæ apprehenſi, ſunt per ſe differentiæ appetibilis. Vnde potentiæ appetitiuæ diſtinguuntur ſecundum differentiam apprehenſorum, ſicut ſecũdum propria obiecta.* Et idem habet D. Tho. 1.2. q.30. art.3. ad ſecundum, vbi ſimiliter ex diuerſa apprehenſione diſtinguit concupiſcentias naturales à non naturalibus: & Caietanus ibi notat ex illa reſponſione manifeſtè haberi, *Quòd apprehenſio reſpectu obiecti appetitus non ſe habet vt approximatio actiui ad paſſiuum, ſed vt ratio obiectiua.*

Et

III. Et confirmatur hæc ratio, nam in eodem appeti- A tu intellectiuo, effectus cauſę finalis plurimùm variatur ex diuerſitate cognitionis: ſola autem conditio vel applicatio cauſę non poſſet ſufficere ad tãtam diuerſitatem. Antecedens patet, nam cognitio Dei per viſionem clarã vel obſcuram, intuitiuam aut abſtractiuam cauſat, vt multi volũt, diuerſitatem ſpecificã in amore, &, vt minimum, eſt in cauſa vt vnus amor ſit liber, & alter neceſſarius. Rurſus idem bonũ apprehenſum abſolutè, cauſat amorem, vt abſens & acquirendum, cauſat deſiderium vel intentionem, vt præſens verò cauſat gaudiũ; qui actus ſpecie diuerſi ſunt: & eadem proportione diſtinguuntur circa malum apprehenſum vt abſens vel præſens, triſtitia & timor. Rurſus actus virtutis & vitij in voluntate non diſtinguuntur ex obiecto ſecundum eius eſſe reale, ſed ſecundum eius eſſe apprehenſum: hinc enim fit, vt ſi quis ex conſcientia erronea velit eleemoſynam facere, putans ſe male facere, ille non ſit actus virtutis, ſed vitij: & è conuerſo. qui ex ignorantia inuincibili vult furari vt eleemoſynam faciat, putãs ſe bene facere, non facit actum vitij, ſed virtutis, propriè & ſecundum veram ſpeciem realem virtutis. Deniq;, B ſimile argumentum eſt, quòd bonum non mouet quale eſt, ſed quale apprehenditur; & ideò ſuprà diximus cum Ariſtotele, ad cauſalitatẽ finis non referre qualis ſit, ſed qualis exiſtimetur: eſſe autem exiſtimatum idem eſt quod eſſe apprehenſum.

IIII. Secunda ratio principalis pro hac ſententia eſt, quia illud eſſe, quod per ſe ac ſolùm requirit finalis cauſa vt cauſet, non eſt tantùm cõditio, ſed formale principiũ cauſandi; ſed eſſe exiſtentiæ non eſt requiſitum in fine ad cauſandũ: eſſe autem cognitum eſt ꝑ ſe neceſſarium, & illud ſolùm ſufficit, ergo. Maior videt̃ nota ex terminis, quia nihil aliud eſt eſſe formale principium cauſandi, quàm eſſe id quod per ſe primò ac formaliter requiritur in cauſa vt cauſare poſſit. Vnde in ſuperiorib. ſæpè diximus, & inferiùs etiam dicemus, eſſe exiſtentiæ reſpectu cauſę efficiẽtis non eſſe conditionem requiſitam, ſed ipſam rationem cauſandi, quia eſt ipſa entitas rei, & primũ eſſe quod ad cauſandum requiritur. Minor autẽ quoad priorem partem ſatis probata eſt in ſuperiori ſect. & ꝙ illa neceſſitas apprehenſionis ſit per ſe ex vi cauſæ finalis, conſtat ex modo cauſalitatis eius, qui eſt per Metaphoricam motionem: hęc enim per ſe procedit ex eſſe obiectiuo, nõ ex eſſe rei in ſe. Quoad alteram etiam partem conſtat ex dictis, nam oſtenſum eſt ſæpè finem cauſare antequàm ſit: imò & illum, qui nũquam futurus eſt, vel etiã interdum qui nec eſſe poteſt, ſi tamen vt poſſibilis apprehendatur.

V. Poſterior ſententia contraria. Caiet. Auerroes.

Secunda ſententia eſt finem mouere ſecundum eſſe reale; illudq́; eſſe rationem formalẽ mouendi, & conſequenter, cognitionẽ finis eſſe tantùm conditionem ſeu approximationem neceſſariã huiuſmodi cauſæ. Hãc opinionem docuit latè Caietanus 1.2.q.1. art.1. circa ad primũ, exiſtimatq; eſſe ſententiã Auerrois 12. Metaph. com. 36. quatenus ait, ſanitatem quæ eſt in re cauſare finaliter, licet ꝓut eſt in anima, efficiat deſideriũ ſui. Et poteſt ſumi ex D. Th. 1. p. q. 82. (D. Thom.) art. 3. quatenus ait *voluntatẽ inclinari ad ipſam rem prout in ſe eſt*; & ex Philoſopho quem ibi citat in 6. Metaph. text. 8. dicentem *bonum & malum, quæ ſunt obiecta volũtatis, eſſe in rebus*. Eandẽ opinionem tenet Ferrariẽſis 1. cont. Gent. c. 44. vbi dicit, eſſe in mente, tãtùm eſſe cõditionem requiſitam ad finaliſandum. Tenet etiã Iauellus 5. Metaph. q. 6. Ocham in 2. q. 3. ar. 2. & Gabr. 2. d. 1. q. 1. art. 3. & ſumitur etiam ex Scoto in 1. d. 1. q. 4. (Ferrar. Iauell. Ocham. Gabriel. Scotus.)

Fertur inter prædictas ſententias iudicium.

INter has ſententias hæc poſterior mihi videtur ſimpliciter vera: & res tota tã clara apparet vt vix poſſit eſſe diſſentiendi ratio niſi in vocibus ipſis aliqua æquiuocatio miſceatur. Quod patebit facilè, ſi ea in quibus authores vtriuſq; opinionis conueniunt, vel tam manifeſta ſunt, vt in eis conuenire neceſſariò debeant, diſtinxerimus. VI.

Primò itaq; conueniunt omnes, finem non indigere exiſtentia reali, ſeu exercita (vt vocant) ad cauſandum finaliter: quo ſenſu clarum eſt eſſe exiſtentię non eſſe rationem cauſandi finaliter, imò nec conditionem neceſſariam. Addo etiam, neq; eſſe eſſentiæ verum, aut eſſe exiſtentiæ poſſibile re ipſa eſſe neceſſarium ad cauſandum finaliter, nam apprehenſum ſufficit, & hoc tantùm magna ex parte probant rationes primæ opinionis. VII. Finis vt cauſet non eget exiſtentia actuali.

Secundò certum eſt, voluntatem non tendere in finem, vt illum in eſſe cognito, vt ſic aſſequatur, ſed vt in proprio eſſe reali, quod in eo apprehẽdit iuxta eius conditionẽ, illud aſſequatur: atq; hoc hoc ſenſu certiſſimum eſt eſſe in cognitione nõ eſſe rationem finaliſandi, ſed ſolùm conditionem neceſſariam. Prior pars exemplis, & ipſius rei declaratione fit euidens. Nam qui intendit ſanitatem, aut diuitias, non intendit illas cognoſcere, aut de illis cogitare, ſed re ipſa conſequi ſecundum veram exiſtentiam realem, & idem eſt de aliis. Ratio autem ſumẽda eſt ex dictis ſectione 5. quòd ratio formalis cauſandi finalis cauſę eſt bonitas eius & conuenientia: res autẽ, quę mouet vt finis non habet ſuam bonitatem & conueniẽtiam in eſſe obiectiuo ſeu cognito, ſed in ordine ad ſuum eſſe reale: ſanitas enim eſt conueniens vt inſit, non vt apprehẽdatur: ergo formalis ratio mouendi eſt reale eſſe eius, quatenus conueniens ſeu bonum, ſeu realis conuenientia eius quatenus in ipſo eſſe reali fundatur, & illud reddit bonum & appetibile. Confirmatur, quia finis ſecundum illud eſſe mouet, ſecundum quod ſatiat appetitum agentis poſtquàm illum eſt conſecutus, & ſine quo non quieſcit, ſed ita comparatur finis ad voluntatem ſecundum eſſe reale, & non ſecundum eſſe apprehenſum: ergo. Maior conſtat, tum quia illud eſt primum in intentione quod eſt vltimum in executione, tum etiam quia finis eſt id in quod tẽdit impetus agentis: id in autem tendit, quo conſecuto quieſcit. Minor etiam eſt clara, quia nõ quieſcit animus apprehenſione finis, niſi illum in C re ipſa conſequatur, & abſq; huiuſmodi conſecutione fruſtrari cenſetur intentio agentis. Et hoc nõ negant authores primæ opinionis, vt tandem fatetur Medin. 1. 2. q. 1. art. 1. quanquam fortaſſe non admodum conſequenter, vt ex dicendis conſtabit. VIII. Voluntas nõ fertur ad aſſequendum finem in eſſe cognito, ſed in eſſe reali.

Dixi autem, voluntatem tendere in finem, ſecundum eſſe reale iuxta eius conditionem, quia interdũ contingit ipſum finem voluntatis operantis nõ eſſe alium, quàm obiecti alicuius cognitionem, vt cũ intendimus ſeu deſideramus videre Deum: tum enim illud eſſe viſum pertinet ad rationem formalẽ talis cauſæ finalis, & ſimile eſt, quãdo homo appetit vt finem ſolã contemplationem, vel ſpeculationẽ alicuius veritatis. Et hoc etiam modo dicũt Theologi, interdũ hominem poſſe delectari in ſola cognitione, & non in re cognita, niſi ſecundũ eſſe cognitũ, à quo tunc actus accipit ſuã bonitatem vel malitiã. Quanquã verò in his & ſimilib. exemplis cognitio ipſa appetatur vt finis, tamen ipſa habet ſuũ proprium eſſe reale, ſecundum ꝙ appetitur, & talis cognitio etiam IX.

tunc non eſt ratio finaliſandi in quantum eſt quid prærequiſitum ex parte finis, vt volũtatem moueat, ſed in quantum eſt actio quædam, quę per ſe iudicatur conueniens, & vt ſic proponitur voluntati tanquã ſufficiens ad mouendum illam, ſed tãquam terminus in quẽ tendat. Atq; ita ſecundum accõmodatam diſtributionem verũ in vniuerſum eſt, finẽ mouere ſecundũ eſſe reale, ꝙ media apprehenſione obiicitur voluntati, nam ſecundum illud iudicatur cõueniens, & quatenus conueniens iudicatur, mouet.

X. *Cognitio tãtùm eſt conditio neceſſaria ad cauſandum finaliter.* Tertiò dicendum eſt apprehenſionem ſeu iudiciũ illius cõueniẽtię realis, ꝓpriè ac formaliter loquẽdo, nõ eſſe rationẽ mouẽdi ſeu finaliſandi, ſed eſſe cõditionẽ neceſſariã per modũ approximationis neceſſarię ad tale genus cauſalitatis. Quoad hoc veriùs ac ꝓpriùs loquitur ſecũda ſentẽtia, & probatur, quia eſſe in cognitione nõ eſt bonitas ſeu conuenientia ſecũdũ q̃ finis mouet, vt probatũ eſt: ergo nec cognitio ipſa eſt ratio formalis ipſi fini vt moueat: erit ergo neceſſaria cõditio. Patet conſequentia à ſufficienti partium enumeratione. Quocirca, ſicut in cauſa efficiente approximatio localis eſt conditio requiſita, ita in cauſa finali approximatio quaſi animalis ſeu vitalis, eſt requiſita conditio ad talem cauſandi modum, quia cùm motio huius cauſæ Metaphorica ſit, debet fieri per naturalem conſenſionem potentiarum cognoſcitiuæ & appetitiuæ, vt ſæpè dictum eſt.

XI. Hinc addendũ eſt quartò, hanc cognitionẽ talem eſſe vt ratiõe illius, vel potiùs mediãte illa, poſſit variari ratio ſeu principiũ formale finaliſandi, nõ quia ipſa ſit ratio formalis motiua, ſed quia applicat diuerſam rationẽ formalẽ mouendi. Et in hoc videntͬ æquiuocatione laboraſſe authores primæ ſententię. Declarantͬ aũt ex prædicto ſimili cauſæ efficiẽtis: quãuis. n. is q̃ applicat cauſam per ſe agentem, ſolum ſit cauſa ꝑ accidens, tamẽ ſi potens ſit ad applicãdas diuerſas cauſas habentes diuerſa principia agendi, poterit ex ea parte variare rationem formalẽ agendi, & cõſequenter eſſe cauſa diuerſitatis in effectu. Sic igitur, quia vis apprehenſiua vniuerſalis eſt, poteſt applicare diuerſa obiecta, & diuerſas rationes formales mouendi: & ideò licet ipſa non ſit ratio finaliſandi, poteſt eſſe cauſa vel occaſio vt huiuſmodi ratio varietur. Et ſimili ratione poteſt vis apprehenſiua eandem materialẽ rem ſub diuerſis rationib. apprehendere, aut verè, aut apparenter; & inde etiã prouenit vt ex diuerſitate apprehenſionis vel iudicij mutetur motio vel cauſalitas finis; non quia formaliter ac per ſe illa varietas proueniat ex apprehenſione, ſed quia applicat finem formaliter diuerſum, vt declaratũ eſt.

Fundamenta prioris ſententiæ expediuntur.

XII. ET iuxta hanc vltimã aſſertionem declarãtur optimè & expediũtur teſtimonia omnia & rationes quas prior ſententia afferebat. Quandocunq; enim D. Th. ait diuerſitatem apprehenſionis pertinere ad diuerſitatem obiecti, intelligendũ eſt, pertinere nõ formaliter, ſed applicatiuè, vt ſic dicã. Vel aliter dici poteſt (& in idẽ redit) diuerſitatẽ apprehẽſionis, nõ quę ſe tenet ex parte ſubiecti, ſed quę ſe tenet ex parte obiecti, variare appetitũ & obiectũ eius, & cauſalitatem finis. Voco aũt conditiones apprehenſionis ex parte ſubiecti, quod ſit clara vel obſcura, certa aut probabilis, & ſimiles; quæ nõ redundãt in applicationẽ obiecti ſub diuerſa ratione bonitatis vel conueniẽtiæ: quando aũt diuerſitas apprehenſionis ad hoc pertingit, dicetur eſſe diuerſa etiã ex parte obiecti.

XIII. Vnde ad primã rationem diſtinguenda eſt maior, A nam ꝙ ex parte obiecti diſtinguit eſſentialiter appetitus, ſi id ꝑ ſe primò faciat, erit ratio formalis obiecti; ſi verò ſolũ id faciat vt applicans diuerſum obiectum formale, eſſe poterit tantũ conditio requiſita: atq; hoc modo cõcurrit apprehenſio ad hãc diuerſitatem. Et iuxta eandẽ doctrinã intelligendũ eſt, appetitum intellectiuum & ſenſitiuum diſtingui, quia cõſequuntur apprehẽſionem ſenſus vel intellectus: nã ſi hæc diſtinctio reducenda eſt ad obiectũ apprehenſum, in eo cõſiſtit ꝙ per ſenſum applicatur obiectum ſub diuerſa ratione conuenientiæ, ad naturam ſenſitiuã, vel rationalem. Et quãuis interdũ intellectus poſſit apprehendere & proponere rationẽ conuenientiæ ad naturã ſenſitiuam, tamẽ hoc eſt reſpectu illius quaſi materiale, nã adæquata ratio eius vniuerſalior eſt, & in eo ipſo lõgè aliter applicat rationẽ formalẽ talis boni, q̃ ſenſus, & ita tota illa diuerſitas quatenus ex apprehenſione in obiectum redundat, non fit, niſi vt per conditionem applicantẽ. Atq; idem dicendum eſt ad omnia exempla quæ in cõfirmationem adducuntur, nã viſio, & abſtractiua cognitio, ſi fortaſſe in cauſa ſunt vt amores ſint diuerſi B in ſpecie, ideò eſt, quia bonitas Dei ꝑ viſionem lõgè aliter applicatur etiã ex parte eius, ita vt ſecundum oẽs perfectiones ſuas formaliter ac diſtinctè cognitas in vna ſimpliciſſima perfectione clarè viſa moueat voluntatem videntis, cũ tamen in cognitione abſtractiua ſolũ moueat vt cognita ſub determinata ratione alicuius attributi, vel ſub aliqua ratione boni valde cõfuſi. Et ſimiliter, ſi neceſſitas, quæ eſt maior in vno amore quã in alio, prouenit ex obiecto, ideò eſt, quia per viſionem, & obiectum & amor eius apprehenduntur vt hîc & nunc magis neceſſaria. Sic etiam bonum abſens vel præſens non variant actus propter ſolas apprehẽſiones, ſed quia ipſa res, & cõditio in ipſa apprehenſa nata eſt diuerſum motum cauſarę in appetitu: eademq; ratio eſt de cæteris exemplis, vt facilè vnuſquiſq; intelligere poterit, applicando ſingula ad doctrinam traditam.

Ad ſecundam rationem reſpondetur, in vtraque præmiſſa ſumpta, poſſe eſſe æquiuocationem. Cùm enim in maiori dicitur, illud eſſe cauſæ quod per ſe ac ſolum requiritur ad cauſandum, eſſe rationẽ formalẽ cauſandi, ſi intelligatur de eſſe exiſtentiæ exercito, falſum eſt in cauſa finali, quia, vt ſæpè dictũ eſt, non ſemper requirit hoc eſſe ad cauſandum. Si verò intelligatur de eſſe exiſtentiæ abſolutè, ſcilicet abſtrahendo ab eo quòd tunc ſit, quando cauſat, vel ꝙ C futurum ſit, aut exiſtimetur, ſic verum eſt, rationem cauſandi eſſe in cauſa aliquod huiuſmodi eſſe. In hoc verò ſenſu falſa eſt minor, quia licet finis cùm primò mouet, in re ipſa ſæpè nõ habeat hanc exiſtentiam, niſi in apprehenſione, quomodo dicitur eſſe primũ in intentione, tamen in illa apprehenſione obiicitur & repræſentatur ſecundum aliud eſſe reale, propter quod voluntas mouetur. XIIII

SECTIO IX.

Vtrùm cauſalitas finis locum habeat in diuinis actionibus & effectibus.

Ratio dubitandi ſumitur ex hactenus dictis de agentib. intellectualib. creatis, nam in his non habet locum cauſalitas finis quoad actiones externas, niſi media cauſalitate in ipſam volũtatem cauſæ agentis, ſed finis non poteſt habere cauſalitatem ſuam in voluntatem Dei: ergo neq; in effectus, vel XV.

vel actiones externas quæ ab illa volũtate procedũt. A In contrariũ verò eſt, quia Deus propriiſſimè eſt finis creaturarum omnium, vnde & propriè dicitur omnia propter ſeipſum operari: ergo eſt cauſa finalis rerum omniũ, & actionum quæ ab ipſo procedunt.

Sítne in decretis liberis diuinæ voluntatis cauſalitas finis.

II. Circa hanc dubitationem duo breuiter declarãda ſunt. Primum, an & quo modo finis exerceat rationem ſuam vel cauſalitatem circa ipſas liberas determinationes diuinæ voluntatis, quæ ſunt veluti actus immanẽtes in ipſa. Secundũm, quid dicendum ſit de actionib. tranſeuntib. quæ à diuina potẽtia egrediuntur, & conſequenter etiã de effectib. ad quos terminãtur. Circa priorem partẽ Sõcinas 5. Metaph. quæſt. 2. ſentit, in diuina volũtate reperiri propriam cauſalitatem finis. Fundamentum eius eſt, quia motio finis tantùm eſt Metaphorica, ſed in Deum cadit hæc Metaphorica motio, quia diuina bonitas propter quam Deus agit, mouet voluntatem Dei: ergo & cauſalitas finalis cadit in diuinam voluntatem. B Secundò quia Deus amat propter bonitatem ſuam tanquam propter finem, ſed per hoc nihil aliud ſignificatur, niſi quòd diuina bonitas mouet voluntatem Dei in amorem ſuæ eſſentiæ: ergo. Tertiò quia Deus amat creaturas propter ſuam bonitatem, ſed amare vnum propter aliud, nihil aliud eſt, quàm ex amore vnius Metaphoricè moueri ad amorem alterius: ergo ita mouetur Deus Metaphoricè à ſe ipſo vt fine. Quartò afferri poteſt ratio ſuprà inſinuata, quia aliàs effectus Dei vt ab ipſo ſunt non haberent cauſam finalem: nam cauſa finalis nullum effectum habet niſi medio agente, quod ad agendum mouet: ſi ergo circa ipſum agens non habet cauſalitatẽ, neq; circa effectus agentis poteſt cauſalitatem habere.

Soncinas.

III. Hæc verò ſententia falſa omnino eſt. Vnde dicendum eſt finem nõ poſſe exercere cauſalitatem ſuam in diuinam voluntatem quantum ad actus immanentes, ſeu determinationes liberas eiuſdem voluntatis. Hæc ſumitur ex D. Thoma 1. p. quæſt. 19. art. 5. vbi in hoc ſenſu generaliter negat dari aliquam cauſam diuinæ voluntatis: & 1. cont. Gent. c. 86. & 87. dicit quòd licet diuinæ voluntatis ſit aliqua ratio non tamen aliqua cauſa. Idem Alenſis 1. p. quæſt. 35. art. 5. Driedo de Cõcord. lib. arb. 1. lib. tract. 1. c. 4. memb. 1. ad quartum. Idem ſentit Ferrar. in dictum c. 87. qui aduertit, quòd licet diuina bonitas ſecundum noſtrum modum intelligendi ſit cauſa diuinæ voluntatis, nõ tamen ſecundũ realem cauſalitatem. Quod etiam eſt ſano modo intelligendum quoad priorem partem: non enim exiſtimandum eſt obiectiuè ſeu ex parte Dei eſſe in ipſo cauſalitatem, etiam noſtro modo intelligendi, alioqui falſum intelligeremus, ſed ex parte noſtra intelligere & explicare nos rationem diuinæ voluntatis ad modum cauſalitatis, quia non poſſumus diuina concipere aut explicare niſi ad modum rerum creatarum. Præterea, in eodem ſenſu D. Auguſtin. lib. 83. quæſtionum, quęſt. 28. negat quærendam eſſe cauſam diuinę voluntatis, ob quam voluit mundum creare, & rationem reddit, *quia omnis cauſa efficiens eſt*, quod ita intelligẽdum puto, vt ſuprà etiam expoſui, id eſt quia in omni vera cauſalitate intercedit aliqua efficiens cauſa.

Negatiue reſpondetur.
D. Thom.

D. Auguſt.

IIII. Atque hinc ſumitur prima ratio huius veritatis, quia in diuina voluntate nulla eſt vera efficiẽtia circa actum immanentem in ipſa etiam vt liberè terminatum ad obiecta externa: ergo nec vera cauſalitas finis habere poteſt locum circa talem actum. Conſequentia patet ex ſuperiùs dictis, nam cauſalitas finis non habet locum niſi in ordine ad cauſalitatem efficientem. Secundò declaratur ampliùs, quia actus diuinæ voluntatis quoad entitatem ſibi eſſentialem ac neceſſariam, non poteſt habere vllam veram cauſam in aliquo genere, quia vt ſic eſt ens per eſſentiam, & omnino independens. Neq; etiam ille actus vt liberè terminatus ad creaturas poteſt habere realẽ cauſam, quia vt ſic nihil reale addit entitati neceſſariæ eiuſdem actus: nec poteſt fingi cauſa realis, quæ habeat pro effectu ſolum reſpectum rationis. Quocirca, qui putant determinationem liberam addere aliquid reale diuinæ voluntati quod ſimpliciter poſſet non eſſe in ipſa, ſatis conſequenter ponere poſſunt, vel etiam debent, hoc cauſalitatis genus circa illum actum: nam, vt ego exiſtimo, cogũtur ponere etiam cauſalitatem effectiuam, quod, quàm eſt abſurdum, tam eſt falſum illud fundamentum ex quo ſequitur, vt infrà ſuo loco oſtendam. Neq; Soncinas hac via procedit, quia non ſolum circa liberas determinationes, ſed etiam circa ipſum actum, vt eſt neceſſaria dilectio Dei, admittit illam cauſalitatem finalem, quod in rigore ſumptum, eſt omni ratione improbabile, quia ille actus vt ſic eſt ipſum ens per eſſentiam, & ideò independens, & non cauſatus ſub quacunq; ratione. Vnde vlteriùs, ſi determinatio libera vt eſt aliquid rei, nihil eſt præter ipſum actum, & vt eſt quid rationis, re vera non eſt, ſed concipitur aut fingitur ex modo noſtro concipiendi, fit, vt ſub nulla ratione poſſit ille actus veram cauſam habere.

Reſpondetur argumentis in oppoſitum.

Ad argumenta reſpondetur, quod ſicut Deus eminentiſſimo modo ſe per ſeipſum amat ſine vlla cauſalitate, vel effectiua circa amorem quatenus à nobis concipitur vt vitalis actus, vel formalis circa ipſum amantem, quatenus tali amore amans conſtituitur, ita intelligendum eſt Deum eminentiſſimo modo amare ſe propter ſe, & alia etiam propter bonitatem ſuam abſq; vlla cauſalitate finali circa eundem amorem vel ſui, vel aliorum. Atq; ita cùm dicitur ſe amare, Metaphoricè motus vel illectus à bonitate ſua, locutio eſt Metaphorica, ſumpta ex modo quo nos concipimus res diuinas ad modum humanarum. Quomodo dixit etiam Boetius lib. 3. de Cõſolat. proſ. 3. *Inſitam bonitatem liuore carentem pepuliſſe Deum vt res externas operaretur.* V.

Boetius.

C Vnde ad primum negatur Metaphoricam motionem finis ita habere locum in diuina voluntate ſicut in noſtra, nam in noſtra ita illa motio dicitur Metaphorica, vt tamen ſit vera cauſalitas, quia eſt vera dependentia in actu propter finem elicito ab ipſo fine, in diuina autem voluntate non eſt talis motio Metaphorica, ſed eſt eminens quædam amandi ratio, quæ ſicut eſt ſine diſtinctione actuum vel potentiarũ, ita etiam eſt ſine vlla vera motione etiã Metaphorica. Quare cauẽda eſt ęquiuocatio in vocabulo *Metaphoricæ motionis*, nã reſpectu noſtri illa particula *Metaphoricæ* additur ad diſtinguẽdam illã motionem à motione efficientis cauſæ, non verò ad excludendam illã à tota latitudine motionis & cauſalitatis realis propriè dictæ, cùm verò Deus dicitur moueri aut allici à bonitate ſua, tota locutio eſt Metaphorica ad explicandam ſolam rationem diuinæ voluntatis. VI.

Et per hæc reſponſum eſt ad ſecundam & tertiam rationẽ, nam illa particula *propter*, quãdo Deus dicitur amare ſe vel alia propter bonitatem ſuã non ſignificat veram cauſam ipſius amoris, ſed rationẽ tantùm (vt dixi) voluntatis diuinæ. Falſum autem eſt, VII.

Deus qualiter dicatur ſe vel alia am. re propter ſuam ipſius bonitatem.

Deũ ſe amare propter ſe tãquam ꝓpter finem, Deus enim nõ eſt finis ſui ipſius: quis.n.vnquã ita locutus eſt? aut quomodo poteſt habere finem qui nõ habet principium? Niſi fortaſſe negatiuè dicatur finis ſui, quia non habet alium finem, ſic enim dicitur Deus eſſe à ſe. Sed hoc ſenſu non eſt finis ſui per cauſalitatẽ finalẽ, ſicut neq; eſt à ſe per efficientem. Falſum item eſt, amare vnũ propter aliud, eſſe idem, ꝙ ex amore vnius moueri ad amorẽ alterius, ſi illud *ex* ſignificet cauſalitatem propriam, vel diſtinctionem in re inter vnũ amorem & alium: nã in rigore ad veritatẽ illius locutionis ſufficit, ꝙ vnum ſit ratio amandi aliud. Vnde ſicut quando Deus dicitur eſſe immortalis, quia eſt immaterialis, illa particula *quia* deſignat nõ veram cauſam, ſed rationem, ita dicitur amare creaturas propter bonitatem ſuam, nõ quia ſit cauſa, ſed quia eſt ratio amãdi illas. Et ſicut Deus illo actu quo ſe amat neceſſariò, liberè amat creaturas ſine additione vel augmento reali, ita idem actus vt terminatus ad Deum poteſt dici ratio noſtro modo concipiendi, cur extendatur (vt ita dicam) ad creaturas, nulla interueniente cauſalitate propria. Nam ſicut illa terminatio ſit eminentiſſimo modo ſine augmento reali, ita etiam ſine cauſalitate reali. Quomodo dixit Dionyſ. 4. cap. de diuin. nom. *quod diuinus amor non dimiſit Deum eſſe ſine germine.*

Sítne cauſalitas finis in externis actionibus, & effectibus Dei.

VIII. Quarta ratio illius opinionis poſtulat vt explicemus ſecundum punctum in principio propoſitum, ſcilicet quomodo in actionibus, & effectibus Dei ad extra detur vera cauſalitas finalis, ſi in ipſamet Dei voluntate non reperitur talis cauſalitas. Et ratio dubitandi ſatis propoſita eſt in principio, & in illa ratione quarta. Propter quam poſſet aliquis concedere, in effectibus Dei inueniri propriè finem ad quem ordinantur, & propter quem fiunt, non tamen reperiri propriam cauſalitatem finalem. Vt enim notat Gabriel in 2. diſt. 1. quæſt. 5. in principio, finis & cauſa finalis non omnino ſunt idem, nam finis vt ſic ſolum dicit terminum ad quem tẽdit operatio, vel ad quem motus ordinantur: cauſa autem finalis eſt, quæ mouet agens ad operandum. Quapropter, ſi detur finis qui non moueat agens per ꝓpriã cauſalitatem, poterit dari finis, qui non ſit cauſa finalis in proprietate & rigore ſumpta. Sic igit verè dici poteſt Deus omnia operari propter ſe vt propter finẽ vltimum in quem omnia ordinantur, non tamen ꝑ cauſalitatem finis, ſed ꝑ eminẽtiorem modum ab omni cauſalitate liberũ. Sed hic modus dicẽdi nõ omnino ſatisfacit. Primò quidem quia ex omniũ Theologorũ ſententia Deus eſt cauſa finalis omnium rerum, vt tradit D. Tho. 1. p. qu. 44. art. 4. Secundò, quia Ariſtoteles definit cauſam finalẽ eſſe id propter ꝙ aliquid fit: Deus autem verè ac propriè eſt id propter ꝙ creaturæ fiunt, iuxta illud Prouerb. 6. *Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.* Tertiò, quia cauſa finalis vt ſic nullam includit imperfectionem, imò cẽſetur eſſe prima, & perfectiſſima omniũ cauſarum modo inferiùs explicando: ergo conuenit Deo propriè ac formaliter, & cum ſumma perfectione: non conuenit autem illi niſi reſpectu effectuum ad extra: ergo.

Gabriel.

D. Thom.

IX. Quare dicendum eſt, ꝙ licet cauſa finalis nõ cauſet propriè effectus ſuos niſi quodãmodo medio agente ꝙ mouet & allicit ad operandum, tamen, vt finis ſit propria cauſa effectus agentis, neceſſarium nõ eſt, vt priùs habeat in ipſo agente aliquam cauſalitatem propriã. Nam licet hoc contingat in agentib. intellectualib. creatis, eò ꝙ immediatè ipſa ſe mouent, ſeu applicant ad operandum, vel amandũ pèr aliquã realem motionem, & propriam cauſalitatem: tamen in agente intellectuali increato id non eſt neceſſariũ quia ſine vlla ſui mutatione, vel reali additione, dependentia, aut cauſalitate, ſimpliciſſimo & eminentiſſimo modo ſeſe applicet (vt ita dicam) ſeu determinat ad liberè amandum & operandum. Conſiſtit autẽ cauſalitas finalis Dei reſpectu effectuum ad extra in hoc, quòd Deus intuitu & amore ſuæ bonitatis effectus extra ſe producit: vnde ipſamet operatio quam ad extra habet, eſſentialiter pendet à Deo tum in ratione efficientis, tum etiã in ratione finis, quia reſpicit Deum & vt omnipotentem, & vt ſummè bonum, qui ratione ſuæ bonitatis, & dignus eſt vt omnia ad ipſum vt ad finem ordinentur, & ſe ipſum dicto eminenti modo inclinat ad communicandam aliis ſuam bonitatem propter ipſam. Atq; ita facilis eſt reſponſio ad rationem dubitandi: negamus enim eſſe ſemper neceſſariam cauſalitatem finis intra ipſum agens, vt habere poſſit locum extra ipſum in alios effectus eius: quo modo inferiùs etiam declarabimus habere locum in effectibus Dei cauſalitatem exemplarem, ſine vlla cauſalitate propria intra ipſum Deum.

X. Dubium occurrens expeditur. Caiet.

Atq; hinc expeditur facilè dubium quod attingit Caietanus circa dictum art. 4. q. 44. 1. part. an poſſit concedi Deum vt agens eſt, habere cauſam finalem: quod idem eſt ac quærere in actio Dei ad extra habeat propriam finalem cauſam. Dicendum eſt enim habere quidem cauſam finalem. Nam Deus verè ac propriè exercet illam actionem propter aliquem finem quem intendit. Item quia, vt D. Thom. ait in illo articulo, idem eſt finis agentis & patientis, licet diuerſimodè: eſt autem ſermo de agente vt agẽs eſt, & de patiente latè vt ſe extendit ad effectũ ab agente factum: ſed effectus Dei vt ſic habet propriam cauſam finalem: ergo actio Dei vt ſic habet eandem cauſam finalem, quę licet non ſit finis Dei, eſt tamen finis effectuum Dei, & conſequenter etiam actionis eius: finis enim ad quem ordinatur effectus, eſt qui mouet agens ad operandum: vnde ad eundem ordinat actionem ſuam.

XI. Obiectio.

Sed ſtatim inſurgit difficultas, nam actio Dei eſt ipſa eſſentia Dei: ergo non poteſt habere cauſam finalem. In qua obiectione hærent & laborant Thomiſtę: & Caietanus reſpondet illam actionem quantum ad rem quę eſt actio, non habere cauſam finalẽ: formaliter tamen in quantum actio eſt habere cauſam finalem ipſam bonitatem Dei. Sed non ſatisfacit reſponſio, quia vel illa actio vt actio, aliquid rei addit ipſi Deo, & ſic non erit in Deo, vel nihil rei addit, & ſecundum id non poteſt habere cauſam finalem. Reſpondent nõnulli moderni, actionem vt ſic, ſolum addere reſpectum rationis illi intrinſecum, & quantum ad illum habere cauſam finalem. Adduntque, cùm finis moueat agentem Metaphoricè, non eſſe neceſſarium vt inter finem & agentem, ſeu eius operationem ſit realis diſtinctio, ſed ſufficere diſtinctionem rationis: & quod agens determinetur à fine ad actionem, ſiue illa determinatio ſit per modum realem, ſiue per modum rationis. Sed hæc doctrina falſa eſt, & incidit in opinionem Soncinatis, & ex illa planè ſequitur amorem Dei vt liberè terminatum ad creaturas, habere propriam cauſam finalem: quod tamen eſſe omnino falſum oſtenſum eſt. Et ſequela patet, nam in illa determinatione libera eſt etiam identitas realis, & modus rationis, proue-

prouenieńs ſeu modo à Deo vt à fine. Item falſum eſt, relationem rationis eſſe de intrinſeca ratione actus realis, cum illa nihil ſit. Ideoq; etiam non magis poteſt intelligi quod per propriam cauſalitatem finalem cauſetur, quàm quod per propriam efficiẽtiam. Et ideò alii Thomiſtæ negant quod diximus, nempe Deum ita operari propter finem, vt ille finis ſit cauſa actionis Dei, ſed tantùm paſſionis, vt ſic dicam, ſeu effectus, aut etiã ipſius fieri. In quo quidem videntur conſequenter loqui, nam iuxta illos, actio Dei non eſt aliud quam volitio Dei: volitio autem Dei non poteſt habere cauſam finalem. Sed ex falſo fundamento coacti ſunt recedere à vera ſententia.

XII. *Vera reſponſio.* Et ideò facilius reſpondetur negando antecedens, nam actio Dei tranſiens non eſt Deus, nec in Deo, ſed in creatura, & ideò habere poteſt cauſam finalem, & ordinari in finem. Atq; ita, licet Deus nõ habeat finem ſui eſſe, habet tamen finem ſuæ actionis tranſeuntis: qui ſi ſit finis proximus, eſſe poteſt aliquid extra Deum: agit enim Deus ad extra vt ſeſe communicet: quæ communicatio aliquid eſt extra Deum, & in vniuerſum actio dici poteſt ordinari in terminum vt in ſuum finem: ſi verò ſit ſermo de fine vltimo, eſt ipſemet Deus, nõ quia intendat aliquod commodum vel bonum ſibi acquirere, ſed quia agit propter ſuam bonitatem communicandam & manifeſtandam. Et hanc ſententiam bene declarat Durandus in 2. diſtinct. 1. quæſt. 6. quamuis nonnulla miſceat quæ vera non ſunt, quæ nunc examinare non eſt neceſſe. *Durand.*

SECTIO X.

Vtrùm in actionibus naturalium & irrationalium agentium vera cauſalitas finalis intercedat.

I. HÆc quæſtio generalis eſt de omnibus agentibus carentibus intellectu & voluntate: quibus omnibus commune eſt vt non poſſint actiones ſuas vel media ad finem referre ſeu ordinare. Et hinc oritur dubitandi ratio: nam propria cauſalitas finis non eſt ſine hac ordinatione, vt ſatis declarant illæ particulæ *cuius gratia*, & *propter quod aliquid fit*, quibus cauſalitas finis ſolet declarari: & ideò difficile eſt inuenire aut declarare cauſalitatem finalem in actionibus horum agentium, & in effectibus eorum prout ab ipſis prouenit. *Ratio dubitandi.* In contrarium verò eſt, quia hæc etiam agentia agunt propter finem, vt latè probat Ariſtoteles in 2. Phyſic. ca. 7. non poteſt autem intelligi operatio propter finem ſine cauſalitate finis. *Ariſtoteles.* Et de brutis eſt ſpecialis difficultas, nam illa verè mouentur ad amandum ex aliqua cognitione boni: ergo intercedit in eo affectu & opere motio Metaphorica boni cogniti: ergo illa pertinet ad veram cauſalitatem finalem. Atq; hoc confirmat experientia, nam videmus hirundinem ita congregare paleas vel aliquid ſimile efficere, ſicut expedit ad finem ſuum, & ſic de aliis.

Vetus opinio de agentibus naturalibus.

II. IN hac re fuit antiqua opinio veterum Philoſophorum negantium opera naturæ prouenire ex intentione alicuius finis, ſed caſu ita conſtitiſſe, vel ex concurſu atomorum temerè ita concurrentium, vel ex neceſſitate materiæ, vt citato loco 2. Phyſic. c. 7. & 8. contra Anaxagoram, Empedoclem, Democritum, & Epicurum diſputat Ariſtoteles. *Ariſtoteles.* Quæ ſententia adeò eſt abſurda, vt refutatione non egeat. Oportet tamen aduertere aliud eſſe agere de conſtitutione totius vniuerſi, & de actione vniuerſalis naturæ ad ipſum componendum, & ita regendum vt conſeruari poſſit: aliud verò de actionibus propriis ſingulorum agentium naturalium. Prior actio ſeu effectio re vera non eſt actio alicuius agentis naturalis intellectu carentis, ſed eſt actio ſupremi authoris naturæ, qui ſua ſapientia totam vniuerſi naturam condidit ac moderatur: & ideò actio illa ad præſentem quæſtionem non ſpectat, nec de illa dubitari poteſt, quin propter finem ab authore ſuo intentum, atq; adeò ex cauſalitate finis profecta ſit, iuxta doctrinam præcedentis ſectionis. Atque hoc euidentiſſimè docet ipſa vniuerſi pulchritudo, & mira partium eius, & cauſarum omnium conſenſio & ordinatio. Ex qua non ſolùm ſancti Patres, ſed etiam ſapientiores Philoſophi vnum eſſe huius vniuerſi authorem, & gubernatorem; qui in finem à ſe intentum omnia conſtituit & ordinauit, intellexerunt, vt latiùs infrà tractabimus demõſtrando Deũ eſſe, & multa de hac re eruditè & breuiter indicarunt Conimbricenſes lib. 2. Phyſic. c. 9. q. 1. *Conimbric.*

III. Solùm ergo hîc inquirimus de actionibus naturalium cauſarum, ſiue illæ ſint omnino particulares, vt ignis, plantæ, &c. ſiue aliquo modo vniuerſales, vt cœli. De quibus præterea certum & clarum eſt, non caſu aut contingenter certas actiones operari, ſed vnumquodque agens naturale ex propenſione propriæ naturæ habere definitam operationem, & operandi modum, ac certum terminum, in quem per ſuam operationem tendit. Quod etiam eſt euidens experientia, nam lapis ſuo motu naturali ſemper fertur deorſum, ignis ſemper calefacit; ex diuerſis ſeminibus diuerſa viuentia procreantur, & aliæ potentiæ & organa ad hoc munus, aliæ verò ad alia deſtinatæ ſunt, & eam formam, ſitum, & reliqua omnia ad operandum neceſſaria in ea proportione habent res ſingulæ, quæ ad tales actiones vel effectus neceſſaria ſunt. Quod in omnibus rebus naturalibus, & præſertim in viuentibus, & animalibus videre licet. Fuitque hoc neceſſarium ad conuenientem ipſius vniuerſi compoſitionem, & gubernationem, nam cùm ex variis rebus & contrariis conſtet, quæ varias etiam, & interdum contrarias actiones exercent, ſi non eſſent omnia ita conſtituta, vt ſingula ordinatè ſua munera obirent, in ipſo vniuerſo ſumma eſſet confuſio, & res ipſæ minimè conſeruari poſſent. Vt autem huiuſmodi concentus, & ordo ex tot rebus conſurgere poſſet, neceſſarium fuit res ſingulas indeſtinatos fines ſeu terminos ſuis actionibus tendere, ex quibus totius vniuerſi bonum conſurgeret. *Vide Lactantium lib. de Opificio Dei, & D. Thomã 3. cont. Gẽt. ca. 2.* Item hac ratione videmus naturales motus regulariter eodem modo perfici, raroq; deficere, idq; nõ abſq; aliquo extrinſeco impedimento occurrente. Item, in ſuis operibus ita ſe gerunt res naturales, ſicut expedit vt ad connaturalem terminum perueniant, quo termino conſecuto ceſſant ab operando. Hæc ergo omnia ſunt manifeſta ſigna, hæc agentia naturalia operari non caſu ac temerè, ſed definito modo tendendo in certum aliquem ſcopum.

IIII. Iam verò ſolùm ſupereſt quæſtio (quæ ex parte videtur pertinere poſſe ad loquendi modum) an ratione huius determinationis dicenda ſint hæc agentia agere propter finem, & (quod ad nos magis ſpectat) an eorũ actiones dici poſſint propriè cauſatæ à finali cauſa. *Reiecto errore in quo ſita difficultas.* Aliqui enim ſimpliciter negãt vtrumq; lo-

loquendi modum, quia ipſa agentia non mouentur à fine, in quo propriè cauſalitas finis conſiſtit. Item finis reſpectu harum actionũ non ſe habet vt principium, ſed tantùm vt terminus: locus enim deorſum reſpectu lapidis, nõ eſt principium motus quo deſcendit, ſed tantùm terminus: finis autem, vt ſæpè diximus, vt habet ſolum rationem termini non eſt cauſa, ſed vt aliquo modo eſt principium. Alii verò ſimpliciter putant admittendas eſſe illas locutiones, quia Ariſtot. abſolutè ait agentia naturalia operari propter finem, & formam dicit eſſe finem naturalis generationis, & ſignificat eſſe ꝓpriè cauſam finalem. Item quia natura ſummo artificio, & induſtria has ſuas operationes exercere videtur, per media valde proportionata fini.

Reſolutio de cauſalitate finis in agentibus merè naturalibus.

V. NIhilominus proprius modus loquendi in hac materia eſt, actiones horum agentium naturalium eſſe propter finem, & eſſe effecta cauſæ finalis. Non tamen vt præcisè egrediuntur ab ipſis naturalibus agentibus, ſed vt ſimul ſunt à primo agente, quod in omnibus & per omnia operatur. Vel è conuerſo (& ferè in idem redit) prout ipſa proxima agentia ſubſtant directioni & intentioni ſuperioris agentis. Et ideò ipſa agentia naturalia non tam dicũtur operari propter finem, quam dirigi in finem à ſuperiori agente. Ita explicarunt rem hanc ſapientiores Theologi & Philoſophi. D. Tho. 1. p. q. 103. art. 1. & 3. cont. Gent. c. 25. vbi vtitur communi exemplo de ſagitta, quæ in certum ſcopum tendit, nõ tamen in illum ſe dirigit, ſed à iaculante dirigitur. Idem Albertus in 2. Phyſic. c. 2. & ibi alii Philoſophi, & Simplicius tex. 78. ſumiturq; ex Ariſtotele ibi, & 1. de Cœlo c. 4. tex. 32. vbi dum coniungit Deum & naturam, dicens, nihil facere fruſtra, ſatis indicat naturam in agẽdo propter finem ſubordinari Deo. Et eodem modo lib. 2. de partib. animal. c. 13. ait, naturam nihil agere fruſtra, & ibidem ait naturã velle hoc vel illud propter finem: quod non poteſt intelligi de natura, niſi propter authorem ſuum. Et eodem ſenſu ait 4. de Gener. animal. c. 2. *Omnia, quæ natura, vel arte fiunt, ratione aliqua ſunt*. Et hinc etiam manauit illud tritum axioma, *Opus naturæ eſſe opus intelligentiæ*, vt eſt apud Auerroem 12. Metaph. com. 18. & Themiſtium 1. Phyſic. tex. 81. & 1. de Anim. tex. 23. Denique ideò Hippocrates, quem imitatur Galenus libr. 1. de vſu part. naturalia agentia, docta & indocta vocat, indocta in ſe, docta in directione primæ cauſæ.

D. Thomas. Simplicius. Auerroes. Themiſtius. Hippocrat. Galenus.

VI. Atq; ita fit vt in his actionibus, vt ſunt à naturalibus agentibus, nõ ſit propria cauſalitas finalis, ſed ſolum habitudo ad certum terminum: vt verò ſunt à Deo, ita ſit in illis cauſalitas finalis, ſicut in aliis externis & tranſeuntibus actionibus Dei. Adæquatũ enim principium harum actionum non eſt ſolum proximum agens naturale, niſi forte ſecundũ quid ſcilicet in tali ordine; tamen abſolutè præcipuum eſt prima cauſa: ideoq; in adæquato principio talium actionum includitur intellectualis cauſa intendens finem earum.

VII. Vnde vlterius rectè concludit Ariſtoteles, primam radicem ob quã res naturales habent has diſpoſitiones, vel hæc organa, aut has partes, & ſimilia, nõ eſſe ſumendam ex ſola materia, ſed ex fine. Nam ſi materia ſumatur ſecundum ſe, indifferens eſt, & nullam habet neceſſitatem harum diſpoſitionum A ſeu proprietatum: ſi verò ſupponatur vt iam affecta his vel illis diſpoſitionib. iam illæ introductæ ſunt propter aliquam finem ſeu formam, & ipſa forma indiget illis propter ſuam conſeruationem, vel propter aliquam operationem: ipſa verò operatio rurſus eſt vel propter conſeruationem ſpeciei aut ipſiuſmet indiuidui, aut ſaltem propter communicationem ſuæ perfectionis; in his enim naturalibus agentibus non ſunt operationes, quæ ipſæmet ſint fines; hoc enim proprium eſt intellectualium rerum. Atq; ita omnis connexio & neceſſitas connaturalis, quæ per ſe eſt in his rebus naturalibus, ſumitur ex ordine ad finem. Neq; obſtat quod naturales proprietates neceſſariò conueniant propter intrinſecã dimanationem à forma, quia vna habitudo non repugnat alteri, ſed habent inter ſe ſubordinationem, nam illa neceſſaria dimanatio reducitur ad efficientem cauſam, quæ ſubordinata eſt finali: ideò enim natura dedit tali formę vim, vt ab ea dimanarent tales proprietates, quia illę ſunt accõmodatę ad finem propter quem eſt res quę per talem formã conſtituitur. B Sic igitur tam in conſtitutione & formatione harũ rerum, quã in earum actione reperitur cõcurſus finalis cauſæ: intentio aũt propria talis finis non eſt in ipſis naturalib. agentibus, ſed in prima cauſa.

Curres naturales diuerſis diſpoſitionibus affectæ.

Sed videri poteſt alicui ſine cauſa confictus hic modus agendi propter finem, eſſeq; præter Ariſtot. intentionem. Nam inprimis Ariſtot. in 12. Meta. videtur ſentire Deum hæc inferiora non agnoſcere, nedum curare illa: & in lib. de Mundo ad Alexan. ſignificat, non rectè ſentire de Deo, qui putãt Deum in curandis his inferioribus actionib, occupari. Deinde ſi per impoſſibile Deus non concurreret ad actiones agentium naturalium, ſed eas independenter ſuos motus agere ſineret, nihilominus lapis deſcenderet deorſum, ignis generaret ſibi ſimile, & ſic de cęteris: non eſt ergo hęc finalis cauſalitas, ſed mera naturalis neceſſitas. Et confirmatur, nam ſi agentia naturalia agerent ex intentione diuina, nunquã errarent in ſuis actionibus, nec deficerent à conſequendis terminis earum: conſequens eſt contra experientiam, cùm ſæpè generentur mõſtra, quæ peccata naturæ appellantur. Sequela patet, quia diuina C intentio nec fruſtrari poteſt, nec errare. VIII.

Quæ neceſſitas aſſerendi connexionẽ rerum naturalium & directionem in finem. Ariſtoteles.

Reſpondetur, de Ariſtotelis mente iam ſatis ex dictis conſtat, latiusq; infrà oſtendemus ex eius ſententia, habere Deum ſcientiam & prouidentiam harum rerum ſingularium & inferiorum: ꝙ nõ obſcurè indicat infrà lib. 12. in fine, dum totum vniuerſum ſubiicit Deo tanquam ſupremo principi & duci. Ad primam verò rationem reſpondetur primò, ex illa hypotheſi impoſſibili ſequi, naturam ordinatiſſimè operari tendendo in finem, ſine vlla directione vel intentione finis, quod per ſe eſt ſatis abſurdum. Etenim eodem modo poſſet quis argumentari, quod licet hic mundus non eſſet ab alio conditus, ſi ex ſe ita eſſet ſicut nunc eſt, habere conuenientiſſimum ordinem ſine cauſalitate finis. Hoc tamen non obſtat quo minus de facto, ſicut nõ poteſt eſſe niſi cauſatus, ita non poteſt eſſe niſi cauſatus à fine. Ita ergo dicimus, motus & actiones rerum naturalium ſicut non poſſunt eſſe ſine concurſu alicuius intellectualis agentis, ita non poſſe eſſe ſine cauſalitate finis. Addo deinde, quod ſi per impoſſibile Deus per ſe & immediatè non concurreret ad omnes actiones agentium naturalium, nihilominus mediatè dici deberent ordinatæ in finem ab authore naturæ, qui & naturalibus agentibus dedit tales virtutes propter IX.

tales

tales actioes, & ipſas actiones eſſe voluit propter certos fines, & generatim propter bonum & conſeruationem vniuerſi.

X. Vnde tandem addo, plures eſſe motus, vel actiones in his rebus naturalibus, quarum non poteſt ſufficiēs ratio reddi ex priuatis proprietatib. vel inclinationibus ſingularum rerum: aqua.n. ſurſum aſcendit ad replendum vacuum, cuius ratio ex peculiari aquæ natura ac proprio impetu reddi nō pōt, ſed ex fine, qui in perfectione totius vniuerſi ſit poſitus, quē oportet ab alio ſuperiori agente intendi. Simile eſt de aqua maris, quæ ita in littore continet impetum, & tumentes fluctus ſuos, vt terram nunquam cooperiat; vtiq; propter miſtorum & viuentium ſalutem, quem finem intendit ſupremus naturæ gubernator. Ex his ergo intelligimus, quando hæ res naturales mouentur vel operantur iuxta proprias & peculiares inclinationes ſuas, cùm per illas etiam deſeruiant commodis & conſeruationi totius vniuerſi, & ſuarum ſpecierum, vel etiam indiuiduorum, & præcipuè hominis, in eis etiam operari ex directione in finem, per ſubordinationem ad ſuperius agens.

Multi in natura effectus quorum nulla reddi poteſt ſufficiēs cauſa, præter finem intentum à prima cauſa.

XI. Ad confirmationem reſpondetur ſimpliciter negando ſequelam: quin potiùs Ariſtot. 2. Phyſic. text. 82. inde confirmat hæc agentia naturalia agere propter finem, quia ſicut ars intendens finem, interdū illum non aſſequitur, ita in actionibus naturæ, eò quod certum finem intendant, inde ſequi monſtra ſeu peccata naturæ, quia non ſemper poſſunt finem ſuum aſſequi propter impedimentum occurrens. Alioqui, ſi natura non tenderet in certum finem, nulla eſſent monſtra in natura, quia non magis aberraret ab ſcopo, efficiendo monſtrum, quam efficiendo quodlibet aliud: nam monſtrum propriè eſt vitium naturæ à fine ſuo deficientis. Quod verò obiiciebatur de intentione authoris naturæ, nil obſtat quia illa intentio non ſemper eſt abſoluta & efficax, ſeu (vt Theologorum more loquamur) per voluntatem beneplaciti, vel conſequentem, ſed per volūtatem generalem, vel antecedentem: quæ eſt quaſi conditionata intentio, quæ in hoc conſiſtit, quod Deus vult effectum perfectum ſequi, quantum iuxta ordinem naturalium cauſarum ſequi potuerit, cùm quibus quantum in ipſo eſt, vult concurrere. Simul autem vel permittit, vel etiam interdum vult & intendit monſtra vel peccata naturæ, vel propter vniuerſi pulchritudinem & varietatem, vel vt cauſas naturales ſuos motus & curſus agere ſinat. Etideò neq; cum cauſa impedita ab alia extraordinario modo vult concurrere, neque etiam impedientem cauſam peculiari cura aut prouidentia remouere, regulariter loquendo, quamuis ob commune bonum interdum id efficiat, de quo latiùs Theologi partim in 1. diſt. 45. partim in 2. diſt. 37. & D. Thom. 1. par. quæſt. 22. & q. 105. & legi poteſt Auguſt. 16. de Ciuit. c. 8. & lib. 83. quæſtionum, q. 24.

Lege Ariſt. Lib 2. Phyſic. c 8. & 2. de anim c 4. & 1. Polit. c. 5. Ariſtoteles.

D. Thom. Auguſt.

Quomodo bruta animalia propter finem operentur.

XII. SVpereſt vt de brutis animātibus pauca dicamus, in eis enim maior quædam apparet participatio cauſalitatis finalis. Primò quidem, quia à bono ſibi conueniente & cognito, Metaphoricè alliciuntur, atque ita in illud tendunt per actum à ſe elicitum, & ab illa motione Metaphorica cauſatum: illa ergo motio aliqua realis cauſalitas eſt, & non niſi finalis. Deinde vt conſequantur illud obiectum conuenie ns quod appetiuere, certa media etiam à ſe cognita appetunt tanta induſtria & prudentia, vt videantur planè & cognoſcere vtilitatem eorum ad finem, & propter illam ea appetere. De qua ſagacitate & induſtria animalium, & multa ſcribunt Philoſophi; & quotidiana experientia nobis ſatis conſtat. Quæ adeò mouerunt nonnullos Philoſophos, vt exiſtimarent bruta vti ratione, licet imbecilliori & imperfectiori quàm homines. Quæ ſententia referri ſolet ex Porphyrio libr. 3. de Abſtinentia. Eſt tamen non ſolùm à doctrina noſtræ fidei aliena, verum etiam ab omni ratione, & communi hominum ſenſu: nam potentia rationalis, vt Ariſtoteles dixit 9. Metaphyſic. valens eſt ad oppoſita, nam medio diſcurſu in rebus agendis nunc hoc medio, poſteà alio vtitur: belluæ autem non ita operantur, ſed ſemper eodem modo: quod ſufficiens ſignum eſt non ratione, ſed impetu naturæ duci. Adde, quod ſi animæ brutorum rationales eſſent, etiam eſſent immortales.

Lege Plinii lib. 6. ſuæ hiſtor. Plutar. in proprio lib. de induſtria animal. Porphyr. Ariſtot.

XIII. Alii verò, vt hoc vitarent incommodum, in alium extremum errorem inciderunt, negantes bruta quicquam verè cognoſcere aut appetere appetitu elicito, ſed ſolùm naturali pōdere ferri, vt lapidem, aut extrinſecus mota & attracta, ſicut ferrum trahitur à magnete. Verum hoc æquè abſurdum eſt, & contra euidentem experientiam, imò & contra diuinam Scripturam. Veruntamen contra hos duos errores in ſcientia de anima agendum eſt latiùs.

Bruta nihil vere cognoſcere, aut vitaliter appetere, abſurdum.

XIIII. Quod ergo ad præſens attinet, dicendum eſt bruta non cognoſcere formaliter rationem finis aut medii, quia non poſſunt vnum cum alio conferre: vnde nec in ipſo fine cognoſcunt propriam rationem conuenientiæ propter quam eſt per ſe amabilis, imò nec diſcernunt inter obiectum quatenus eſt cōueniens per ſe, vel propter aliud, quia hoc totum magnam diſcretionem rationis requirit. Aliquo tamen modo cognoſcunt & apprehendūt rem aliquam, aut motionem vt ſibi conuenientem: & naturali inſtinctu iudicant ſibi eſſe appetendum, proſequendum, vel fugiendum tale obiectum. Qui naturalis inſtinctus nihil aliud eſt, quam quidam actus phantaſiæ ſeu æſtimatiuæ, neceſſitate naturali ab illa profluens poſito phantaſmate talis rei: quo actu practicè (vt humano modo loquar) iudicat brutum hoc eſſe ſibi vitandum, vel proſequendum aut appetendum, quamuis non valeat rationem conuenientiæ vel diſconuenientiæ diſcernere. Hoc autem naturali iudicio poſito, appetitus etiam naturaliter illud ſequitur.

Bruta rationem finis formaliter non norunt.

Lege D. Thomam 1. p. q. 78. art. 4. & q. 87. ar. 1. ad 3. & 2. 2. q. 72. ar. 1. ad 3.

XV. Ex quo fit primò vt cauſalitas finis aliquo modo participetur à brutis, vt argumentum factum conuincit, quia illa appetitio elicita ſine dubio cauſatur ex Metaphorica motione obiectiua boni conuenientis, quæ non pōt ad aliud genus cauſalitatis reuocari. Nihilominus tamen addendum eſt illā cauſalitatem adeò eſſe imperfectā in eo genere, vt ſit quaſi materialis motio finis potiùs quā formalis, vt ſignificauit D. Thom. 1. 2. q. 1. art. 2. & q. 6. art. 2. Et ratio eſt, quia non cognoſcunt formalem rationem conuenientiæ vel vtilitatis: ergo non ita mouentur, vt poſſint ordinare vnum in aliud, nec etiam aliquid formaliter appetere vt propter ſe amabile: ergo nō tendunt formaliter in finem vt finem, nec in medium vt medium; neq; in finem propter ſe, & in medium propter finem, ſed quantum eſt ex ſuo modo operandi, æquè tendunt in vtrumq;, & ideò meritò dicuntur materialiter potius, quam formaliter propter

Bruta quam finis cauſalitatem participent.

D. Thom.

propter finem operari. Quapropter quantum ad formalem relationem in finem ita exiſtimandum eſt de actionibus brutorum, ſicut aliorum agentium naturalium. Idemq; iudicium eſt de appetitu ſenſitiuo hominis, ſi per ſe ſolùm conſideretur, & non vt ſubeſt motioni voluntatis vel rationis, de quo aliàs.

DISPVTATIO XXIIII.

De vltima finali cauſa, ſeu vltimo fine.

Quæ ſit hic ratio agendi de materia huius diſputationis.

QVanquam diſputatio de vltimo fine, propria ſit Philoſophorum moralium, tamen non poteſt Metaphyſica, quæ ſuprema ſapientia naturalis eſt, illam omnino prætermittere; quia ſicut in aliis generibus cauſarum primas cauſas contemplatur, quod hactenus pręſtitimus, ita & in hoc. Vnde & Ariſt. 2. Metaph. c. 2. hanc rem attigit, dum probauit non dari proceſſum in infinitum in finib. & 12. Metaph. primo motori attribuere videtur rationem finis vltimi. Itaq; moralis Philoſophus de fine vltimo diſputat in ordine ad mores hominum, & ad media quibus comparandus eſt: Metaphyſici verò eſt agere de vltimo fine, quatenus primam rationem cauſandi in hoc genere obtinet, & quatenus ab eo pendet omnis cauſalitas aliorũ finium: & conſequenter quatenus ab eo pẽdent omnia entia, quæ per cauſalitatem eſſe participant: ac deniq; quatenus eſſe finem vltimum, attributum eſt primi entis. Duo igitur breuiter de hoc fine vltimo explicabimus. Primum an ſit, ſimulq́; an vnus ſit, & quis ſit. Deinde quẽ influxũ habeat in hac ratione cauſandi.

Ariſtoteles.

SECTIO I.

An poßit ſufficienter probari ratione naturali, darì aliquem vltimum finem, & non dari proceſſum in infinitum in cauſis finalibus.

I. Duplex modus vltimi finis.

DVobus modis, vt in ſuperioribus diximus, poteſt intelligi aliquem finem eſſe vltimum, ſcilicet vel ſecũdum quid tantùm ſeu in aliqua ſerie mediorum ſeu reſpectu alicuius intentionis, & electionum quæ ab ea procedunt; vel ſimpliciter, & reſpectu rerum omnium, quæ in finem ordinari poſſunt: hîc pręcipuè agimus de fine vltimo hoc poſteriori modo, quia in eo ſita eſt præcipua huius rei difficultas: tamen vt à clarioribus procedamus, præmittemus aliqua de priori modo finis vltimi.

Reſolutio de fine vltimo tantùm ſecundum quid.

II. DIco ergo primò. In omni ſerie ſeu intentione, & actione propter finem neceſſariò dãdus eſt aliquis finis vltimus vel negatiuè, id eſt qui ad aliũ finem in illa ſerie ſeu ex vi illius intentionis non ordinetur; vel etiam poſitiuè ſecundum quid ſeu in illa ſerie, quia nimirum omnia, quæ ad illam pertinent, ad talem finem referuntur, & ibi ſiſtunt. Atq; in hoc ſenſu impoſſibile eſt dari proceſſum in infinitum in his finibus. Hanc concluſionem præcipuè intendit Ariſtoteles lib. 2. Metaph. & ex vltima parte neceſſariò inferuntur reliquæ. Nam ſi procedendo ab electione primi medii verſus finem non proceditur in infinitum, ſiſtendum neceſſariò eſt in a-

Ariſtot.

A liquo, vltra quem non tendat intentio: ille ergo erit finis vltimus in illa ſerie: & negatiuè, quia talis finis ad alium non ordinatur, aliàs in eo non ſiſteretur: & poſitiuè, quia in illum referuntur omnia, quę ad illã ſeriem pertinent, cùm omnia propter illum appetantur: nam ſi quid non propter illum appeteretur, non pertineret ad illam ſeriem, ſed quaſi per accidens adiungeretur. Vt v.g. reſpectu medici, & in ſeriè curationis ſanitas hominis eſt finis vltimus negatiuè, quia illa eſt per ſe intenta, & vltra illam non progreditur intentio medici, ideoq́; illa conſecuta ceſſat actio: eſt etiam finis vltimus poſitiuè, quia ad illam referuntur omnia quæ ſunt illius artis, vt inſtrumenta ad medicamenta conficienda, medicamenta ad temperãdum vel euacuãdum humorem, & hoc tandem ad ipſam ſanitatem. Quod ſi aliquis fortaſſe medicamentum etiam ſumat, vel propter delectationem, vel propter nutrimentum, iam ille finis non pertinet ad ſeriem curationis, ſed ad aliam intentionem per accidens cum alia coniunctam.

B Supereſt vt vltimam partem concluſionis probemus, quam latè demonſtrat Ariſtoteles citato loco: facilè autem in hunc modum formari poteſt demõſtratio. Nam inprimis deſcendendo ab intentione finis ad electionem vel executionem mediorum, neceſſe eſt vt tandem ſiſtat electio in aliquo medio, quod ſit primum in executione, & vltimum in ordine intentionis, quia aliàs nunquam poſſet actio inchoari, & ita fruſtranea eſſet omnis electio, quia ſemper procederetur ab vna electione in aliam, & nunquam perueniretur ad vſum, & ita tolleretur omnis actio. Vnde quantum eſt euidens experientia, inchoari à nobis inquiſitiones finium per media, tam eſt euidens in progreſſu finis ad media ſiſti in vltimo ſeu primo medio. Rurſus ꝙ ab hoc primo medio verſus finem tendendo, non poſſit in infinitum procedi, probatur primò, quia impoſſibile eſt omnia, quæ in illa ſerie appetuntur propter aliud appeti: ergo ſiſtẽdum eſt in aliquo, quod appetatur propter ſe: ille ergo erit finis vltimus in illa ſerie. Nam in illa particula *propter ſe*, includitur negatio propter aliud, quæ negatio etiam in antecedẽti ſupponitur, dum aſſumimus, non poſſe omnia obiecta, C ſeu omnes fines contentos in vna ſerie, propter aliud appeti, vel in aliud ordinari. III.

Hoc autem antecedens probatur, nam ſumo totam finium & mediorum collectionem (ſiue enim hæc finita ſit, ſiue infinita, poteſt tota ſimul cõcipi) de illa ergo interrogo, an propter ſe appetatur, vel propter aliud: non poteſt dici hoc poſterius: aliàs extra totam collectionem eſſet aliquid, quod inuoluit contradictionem: ergo dandum eſt primum: ergo neceſſariò intra illam collectionem ſiſtendum eſt in aliquo quod propter ſe appetatur. Nam cùm incipiẽdo à primo medio, illud eligatur propter ſecundum, & ſecundum propter tertium, & ſic deinceps, niſi ſiſtatur in aliquo fine propter ſe intento, nõ poterit tota collectio ꝑpter ſe appeti, quia neq; ratione omnium vel ſingulorum quæ in illa ſunt, cùm multa ac ferè omnia propter aliud appetantur, nec ratione alicuiꝰ, niſi aliquid admittatur propter ſe intentum: neceſſariò igitur hoc admittẽdum eſt. IIII.

Dicetur fortaſſe, illam collectionem nec propter ſe appeti, nec propter aliud, quia non tota per modum vnius intenditur, ſed per partes (vt ita dicam) id eſt amando ſingula ex contentis in illa collectione: atq; ita dicetur, ſolùm appeti amando vnum propter aliud. Vnde etiam concedetur, quod licet V.

Obiectioni ſatisfit.

colle-

collectio eorum quæ amantur vnum propter aliud, A ſemper ſit finita, quia procedendo ab vno in aliud, non poteſt in infinitū pertranſiri: nihilominus fines appetibiles in illa ſerie non ſunt finiti, ſed in infinitum procedunt, & ita non ſiſtit in aliquo vltimo & propter ſe appetibili.

VI. Sed contra hoc euidenter procedunt rationes Ariſtotelis. Prima, quia hoc modo nunquam poſſet inchoari intentio, nam hæc inchoāda eſt ab aliquo, quod ſit primum in intentione: hoc autem nullum eſſe poteſt ſi illo modo in infinitum proceditur. Nā vel illud quod eſt primū in intentione, amatur propter ſe, & ſic ceſſat proceſſus; vel amatur propter aliud, & ſic non poteſt eſſe illud primum in intentione, ſed illud aliud propter quod amatur: ergo ſi ſemper proceditur ab vno amato propter aliud, in illud aliud propter quod amatur, nunquā dari poteſt primum in intentione: ergo nec dabitur prima intentio: ergo nunquam poterit intentio inchoari quia non inchoatur, niſi ab aliqua prima.

VII. Secunda ratio (& ferè in eandem redit) quia ſic tollitur cauſalitas finalis. Patet ſequela, nam finis in- B termedius non cauſat niſi in virtute prioris, & dependenter ab illo, vt præcedenti etiam diſputatione declaratum & probatum eſt: ergo ſi in infinitū proceditur ab vno in alium priorem, & nunquā peruenitur ad finem primum in intentione, nō poterunt omnes intermedii quicquam cauſare, cum omnes pendeant ab illo primo, & ille nunquam cauſet, vel non ſit: neceſſariò ergo veniendum eſt ad aliquem, qui ſit primus in cauſando in hoc ordine, quem nūc vltimum vocamus in executione, quia in progreſſu mediorum illic ſiſtit inquiſitio. Et declaratur hæc ratio, ne quis putet in ea peti principium ſupponēdo dari primum finem, non enim ſupponitur, ſed probatur eſſe neceſſarium, ſi futura eſt cauſalitas finalis. Declaratur autem ferè argumento in principio facto, nam ſumo totam ſeriem finiū collectiuè, vel illa eſt dependens in cauſando finaliter ab alio fine, & hoc eſt impoſſibile, aliàs iam non ſumeretur tota collectio; & præterea quia iam tota illa nō poſſet cauſare niſi innixa alteri, à quo pēdere dicitur: de quo eadem redit quæſtio, nam ſi ille finis dicatur eſſe independens, ille eſt vltimus quē inquirimus: de- C pendens aūt poni non pōt: aliàs comprehenſus eſſet in priori collectione. Si aūt tota collectio eſt independēs in cauſando finaliter, neceſſe eſt intra illam eſſe aliquem finem independentem ab alio priori in cauſando finaliter, impoſſibile eſt n. omnia contenta in collectione eſſe dependentia, & totā collectionem eſſe independentem: & eadem ratione impoſſibile eſt inchoari cauſalitatē, niſi in collectione cauſarum ſubordinatarum aliqua ſit independens. Quē diſcurſum latius proſequemur infrà in cauſis efficientibus, demonſtrando Deum eſſe.

VIII. Tertia ratio Ariſtotelis & optima, eſt, quia dum dicitur omne medium appeti propter aliud. & nunquam perueniri ad aliquid propter ſe amabile, deſtruitur ratio boni, quod per ſe cōſtat eſſe abſurdiſſimum. Sequela patet, quia bonum vtile ad aliud, ſolùm eſt bonum ſecundum quid, & ſolùm fit appetibile ratione alterius ad quod eſt vtile: ablato autem eo quod eſt tale ſimpliciter, neceſſe eſt tolli illud, ꝙ ſolùm eſt tale ſecundum quid, pręſertim cùm ſolùm ſit tale per habitudinem ad alia. Ablato ergo fine propter ſe appetibili, aufertur bonum ſimpliciter, quod eſt per ſe bonum, & conſequenter etiam aufertur bonum ſecundum quid, quia iam non habet vnde ſit bonū, neq; vnde reddatur appetibile. Vndē aperta eſt repugnantia, dicere vnum eſſe appetibile propter aliud, & hoc deinceps propter aliud; nullo exiſtente appetibili propter ſe. Alias rationes habet Ariſtoteles tum citato loco, tum 1. Ethic. c. 2. ſed hæ ſufficiunt, nam res etiam eſt ſatis clara.

Reſolutio de vltimo fine ſimpliciter.

Dico ſecundò. Etiam datur aliquis finis vltimus ſimpliciter reſpectū omnium rerum, & particularium finium, & coordinationum eorum, qui eſt ipſemet Deus. Hæc aſſertio in doctrina fidei eſt certa, quam tradit D. Thomas 1. p. q. 44. art. 4. & 103. art. 2. & cum eo cæteri Theologi ex illo Prouer. 16. *Omnia propter ſemetipſum operatus eſt Dominus*; & Apocal. 21. & 22. *Ego ſum α & ω.* Idemque tradiderunt Sancti Patres: præſertim Dionyſius c. 10. de diuin. nom. & D. Auguſt. lib. 1. de doctrin. Chriſt. cap. 23. & lib. 19. de Ciuitat. à principio: & ex Philoſophis id attigit Ariſtot. 12. Metaph. c. 10. & libr. de mundo ad Alexan. & Plato in Timæo, & lib. 4. de legib. & Triſmegiſtus in Pimandro. IX. D. Thom. Prouerb. 16. Auguſt. Ariſtot. Plato. Triſmegiſt.

Difficultas autem eſt, an poſſit euidenti ratione demonſtrari, hunc finem vltimum eſſe vnum reſpectu rerum omnium. Nam ex his demonſtrationib. quibus probatur non dari proceſſum in infinitum in finibus, non poteſt ſatis concludi, dari hoc modo aliquem finem vltimum vniuerſalem, ſeu communem, in quem omnia referantur; & ipſe non in aliū, nam vnaquæq; res poteſt in ſuum finem proprium vltimatè tendere, & ita in nulla ſerie dabitur proceſſus in infinitum in finibus, etiamſi nullus detur finis vltimus communis omnibus. X.

Reſpondetur, aliud eſſe quærere an detur aliquis finis vltimus communis in quem omnia ordinentur, aliud verò an res omnes & ſingulæ illum finem intendant ac quærant. De hoc poſteriori puncto dicemus in ſect. ſequenti, nunc ſolum de priori ſenſu agimus. Et in eo dicimus, eſſe euidens ratione naturali dari vnum finem vltimum rerum omnium: idq; colligi ex illo principio, quod non datur progreſſus in infinitum in finibus adiunctis aliis duob. ſuprà etiam demōſtratis, nimirum, dari vnum principium primum effectiuum rerum omnium, & illud operari propter finem. Ex quibus ita concluditur ratio. Primum principium efficiens rerum omnium propter aliquem finem illas produxit, conſeruat ac regit, & in eius intentione non datur proceſſus in infinitum: ergo propter aliquem finem vltimum hæc omnia operatur: ille ergo finis vltimus quem primū agens intendit, eſt vnus, & conſequenter eſt finis vltimus ſimpliciter rerum omnium. Probatur hæc vltima conſequentia, cætera enim clara ſunt. Quia nō poteſt Deus plures vltimos fines, & ſuæ intentioni adæquatos in ſuis operibus intendere, nam etiam homo non poteſt hoc modo plures fines vltimos intendere, vt 1. 2. q. 1. art. 5. demonſtratur: multò ergo minùs Deus. Quia intendere plures fines non ad perfectionem, ſed ad imperfectionem potiùs pertinet. XI.

Dices eſſe longè diuerſam rationem de homine, & de Deo, nam homo intendit finem vltimum vt finem ſuum, in quo ſuam beatitudinem & ſufficientiam bonorum omnium collocat; & ideò fieri non poteſt, vt homo ſimul intendat duos vltimos fines completos, nam ſi neutrum ſine altero ſibi ſufficere exiſtimat, neuter eſt finis vltimus cōpletus. ſi autem vnū ex illis amat vt ſufficientem, alter nō pōt habe- XII.

rera-

re rationem finis vltimi. At verò Deus dum operatur propter vltimum finem, non operatur propter vltimum finem ſuum, ſed earum rerum quas creat, nam in ſuperioribus eſt oſtenſum, eſſe differentiam inter voluntatem creatam & diuinam, quod in voluntate creata actus ipſe voluntatis ordinatur, vt ad finem ad obiectum quod amat: in voluntate autem diuina minimè: ſed vna res volita ordinatur in aliã vt in finem. Sic igitur non repugnabit Deum intendere plures vltimos fines earũ rerum, quas extra ſe vult & operatur; quia reſpectu diuerſarũ rerũ nihil repugnat dari diuerſa bona, in quibus earũ vltima perfectio, & quaſi fœlicitas conſiſtat. Sicut poſſunt plures homines, plures fines vltimos intẽdere, licet vnus nõ poſſit. Nam ita ſe habet Deus intendendo pluribus reb. fines earum. Vnde confirmatur, nam res quarũ Deus fines intendit, ſunt diuerſarum rationum & naturarum: ergo habere etiã poſſunt varios fines vltimos ſibi proportionatos: ergo & Deus poteſt illos fines vt plures ſunt, variis reb. intendere.

XIII. Dicet aliquis. Deum non intendere rerum varietatem & diſtinctionem, niſi in ordine ad aliquid vnum, v. g. complementum vniuerſi, vel aliquid ſimile; & ideò neceſſarium eſſe, vt in procreatione rerum quantumuis diſtinctarum vnum finem vltimũ intendat. Sed hoc non ſatisfacit. Primò, quia non eſt adeò euidens Deum intendere res omnes creatas ad vnius compoſitionem vel complementum, nam licet in corporalib. ita appareat, de ſpiritualibus nõ ita poteſt ratione probari, maximè ſi ſpiritualia cũ corporalib. comparentur. Et præcipuè, ſi Deus plures mundos produxiſſet, prout potuit. Secundò, illud non ſatis eſt, vt omnia dicantur habere vnum finem vltimũ ſimpliciter, tum quia ipſa vnitas & conſtitutio vniuerſi eſt quid valde imperfectũ, vt ad illud dicantur omnia, ſicut ad finem vltimũ ordinari, tum etiam, quia ipſe ordo rerum vniuerſi ordinatur ad ſingularum rerum vel ſpecierum conſeruationẽ, & omnia corporalia ordinãtur aliquo modo ad hominem, vt etiam Ariſtoteles agnouit 1. Polit. c. 5. Ariſtot.

XIIII. Quapropter non poteſt aliter tota hæc demonſtratio concludi, niſi demonſtrando vltimã partem concluſionis, nimirum hunc vltimum finem, quem primũ efficiens intendit in ſuis actionibus, nõ poſſe eſſe aliquid aliud à ſe ipſo, nam hinc euidenter ſequitur res omnes procreatas, quantumuis inter ſe diuerſas, ſicut vniuntur in vno primo principio, ita etiam vniri in vno vltimo fine, etiamſi fingamus aliquas earum ita eſſe conſtitutas, vt inter ſe vna ad alteram, nec plures ad vnam aliquam extra Deum ordinentur. Prima autem propoſitio aſſumpta probatur, quia id quod eſt vnicuiq; agenti finis potiſſimus ſuarum actionum, eſt illi optimum & maximũ bonum; præſertim ſi ordinata ſit, & recta intentio vt docuit Ariſtot. 1. Ethic. c. 7. ſed primo agenti nihil eſt optimum & maximum bonum niſi eius intrinſeca bonitas: ergo reſpectu illius nihil poteſt eſſe vltimus finis actionum & effectuum eius, niſi ipſemet ratione ſuæ bonitatis, vltimus enim finis eſt potiſſimus in omni intentione & actione. Præterea, quia ratio cauſæ finalis perfecta eſt; & de ſe pertinet ad perfectionem ſimpliciter: ergo conuenit Deo in ſummo gradu perfectionis, tum quia omnis perfectio ſimpliciter, eſt in Deo in ſummo gradu, tum etiam quia cùm bonitas ſit ratio cauſandi finaliter, & Deus ſit ſummum bonum; neceſſe eſt vt rationẽ & perfectionem finalis cauſæ in ſummo habeat. Sicut autem ſum̃a perfectio in ordine efficientiũ eſt quod Ariſtoteles.

A ſit primũ & vniuerſaliſſimum, ita in ordine finium quod ſit vltimus & vniuerſaliſſimus: ergo talis perfectio neceſſariò tribuenda eſt Deo. Præterea omne agens in quantũ agens, operatur aliquo modo propter ſe ipſum, atq; ita eſt finis ſuarum actionum: ergo & primum agens omnia operatur propter ſe: ergo eſt finis omniũ, cùm omnia ſint ex actione & effectione eius: non eſt autem finis non vltimus, nam is ſemper eſt in ſuo ordine imperfectus: ergo eſt finis vltimus. Tandem huc tendit illud axioma, quod ordo finium eſt iuxta ordinem agentium, nam agẽs quò perfectius vel vniuerſalius, eò intendit perfectiorem vel vniuerſaliorem finem: Deus autem eſt perfectiſſimum & vniuerſaliſſimum agens: ergo intendit perfectiſſimum & vniuerſaliſſimum finem. Legatur D. Thom. 3. cont. Gent. c. 17. & 18. D. Thom.

Ad obiectionem ergo ſuperiùs factam reſpondetur; quamuis Deus nõ agat propter ſe vt propter finem ſuum, ſed ſuorum effectuum vel actionum, nihilominus non poſſe habere niſi vnum finem vltimum omnium earum, non quia illum finem quærat vt ſatietur, & in eo habeat ſufficientiam bonorũ omnium, ſed potiùs quia ſupponitur habens in ſe ſufficientiam bonorum omnium, & ſummam bonitatem ac perfectionem, à qua ſola primò moueri ſeu inuitari potuit, vt aliis benefaceret propter ſe ipſum. Vnde licet verum ſit, ex ipſis rebus quas creat, quaſdam ordinare ad alias vt ad fines, vel potiùs omnes ita inter ſe connectere, vt aliæ aliis viciſſim deſeruiant, atq; hoc modo ſub ipſo Deo aſſignari poſſint alii fines communes vel vniuerſales, ad quos ſingulæ creaturæ, præter priuatos fines, ordinantur ab ipſomet creatore, & præſertim ad ordinem, vel pulchritudinem vniuerſi, tamen ſimpliciter nullus extra Deum põt dici finis vltimus in quem diuina intentio, ſeu actio tendit. Adeò vt dixerit D. Thom. q. 3. de potentia ar. 15. ad 14. ipſam etiã cõmunicationem diuinæ bonitatis non eſſe finem vltimum, ſed ipſammet diuinã bonitatem, quia cõmunicatio bonitatis diuinæ, quid creatum eſt, vnde ipſa etiam refertur in bonitatem increatam, ex cuius amore Deus ſe cõmunicare voluit, nõ quia ei ſit commodum aut vtile; ſed quia ipſum deceat, ſitq; ſuæ bonitati conſentaneum. Addit verò ibidem D. Tho. Deum non agere ex appetitu finis vltimi, ſed ex amore ſui, quia non agit ad conſequendum finem vltimum, ſed ad cõmunicandam bonitatem eius. Quod quidem eſt verum reſpectu ipſiuſmet Dei, quia, vt ſæpè diximus, non agit propter ſe, vt propter finem ſuũ: tamen reſpectu creaturarum dici etiam poteſt, Deum operari ex appetitu finis, id eſt appetens, vt creaturæ ſe ipſum, vt finem conſequantur. XV. B D. Thom. C

XVI. Ex quo etiam intelligitur, cùm in præcedenti diſputatione diſtinxerimus duplicem finem, obiectiuum & formalem, Deum non dici vltimum finem formalem, ſed obiectiuum creaturarum, vel propriè, vel latè de obiecto loquendo, iuxta ea quæ dicemus ſectione ſequenti. Et ratio eſt, quia finis formalis non eſt vltimus ſimpliciter, cùm in obiectiuum ordinetur, vt ſuprà oſtenſum eſt. Item, quia licet Deus ſit ſummum bonum, tamen creaturæ non aſſequuntur illud niſi quatenus aliquo modo illud participant: vnde aſſecutio illius boni ſummi, quæ finis formalis dicitur, ſemper eſt aliquid creatum. Vnde obiter ſoluitur quædam obiectio ſuprà facta, nimirum, quomodo tanta rerum ac naturarum varietas poſſit ad eundem vltimum finem ordinari, ratio enim eſt, quia ille non eſt finis vt aſſecutio, ſed vt bo- Deus vltimus creaturarum finis obiectiuus, nõ formalis.

vt bonum aſſecutum, res autem diuerſæ habent diuerſitatem in modo aſſequendi finem illum, quamuis in eodem fine vltimo conueniant, ſicut conueniunt in eodem primo principio, differunt tamen in modo, aut gradu emanationis ab ipſo.

XVII. *Actionum Dei finis cui ipſe Deus.* Tandem intelligitur ex dictis, quòd licet reſpectu creaturarum Deus ſit finis vltimus obiectiuus, cuius gratia vel creatæ ſunt, vel ipſæ operantur, tamen reſpectu actionis ipſius Dei eſt vltimus finis Cui, nam illi creantur vel aguntur omnia, vel potiùs ſibimet creat & efficit omnia. Omne enim agens habet rationem finis cui reſpectu ſuæ actionis, ſiue per eam quærat commoditatem ſuam, vt communiter agunt agentia creata, vel tantùm communicationem & manifeſtationem ſuæ bonitatis, vt Deus.

SECTIO II.

Vtrùm finis vltimus per ſe ac propriè concurrat cum omnibus finibus proximis ad finaliter cauſandum, & conſequenter, ad omnia agentia in omnibus actionibus ſuis finem vltimum intendant.

I. *Explicatur titulus quæſtionis.* Quæſtio hæc intelligenda eſt de vltimo fine ſimpliciter ſeu vniuerſali, nam de illo qui tantùm eſt vltimus in aliqua ſerie, iam ſuprà oſtendimus ipſum eſſe qui immediatè influit finaliter in omnes effectus vel actiones ad illam ſeriem per ſe pertinentes. Imò diximus huiuſmodi finem eſſe totam rationem cauſandi, ita vt media vel fines intermedij nullam propriam cauſalitatem finalem habeant, niſi quatenus ſubſtant, vel quaſi informantur ab hoc fine. De fine verò vltimo ſimpliciter eſt ſpecialis quæſtio, an influat cum omnibus finibus particularibus ad cauſalitates eorum per ſe & immediatè, per modum cauſæ vniuerſalis in eo genere, ad eum modum quo prima cauſa efficiens in genere efficientis cauſæ concurrit per ſe & immediatè cum omnibus cauſis efficientibus particularibus.

Argumenta in partem affirmantem.

II. Et videtur quidem omnino ita eſſe dicendum. primò, quia ratio cauſæ finalis tam perfectè & vniuerſè conuenit Deo in ſuo genere, ſicut ratio efficientis in ſuo: ergo, ſicut ratio primi efficientis ita conuenit Deo vt omnia ab ipſo pendeant per ſe & immediatè in cauſando efficienter, ita ratio primi ſeu vltimi finis conuenit Deo cum hac perfectione & vniuerſalitate, vt ab ipſo in cauſando pendeant per ſe & immediatè omnes particulares fines. Nec ſatis eſt, ſi quis dicat cauſalitates particularium finium pendere quidem immediatè à Deo, non tamen in genere finis, ſed in genere efficientis, ſicut de materiali & formali cauſa ſuperiùs diximus: non (inquã) hoc eſt ſatis, quia cauſalitas materialis & formalis includunt imperfectionem, propter quam à Deo in ſuo genere exerceri non poſſint, & ideò concurſus Dei ad illas cauſalitates eſt per efficientiam, at verò cauſalitas finalis vt ſic, formaliter nullam imperfectionem inuoluit, & ideò tam immediatè ac per ſe poteſt Deo conuenire circa omnẽ actionem & cauſalitatem, ſicut cauſalitas effectiua: ergo æq; illi conuenit, nam quidquid perfectionis ſimpliciter in Deo intelligi poteſt, illi ineſt. Vnde confirmatur, nam ſicut eſt ordo per ſe inter cauſam efficientem proximã, & primam, ita inter finem proximum & vltimum, nam ſicut proxima efficiens cauſa habet entitatem, & vim efficiẽdi participatam à prima, ac propterea

A dependentem ab illa; ita finis proximus habet bonitatem per quam finaliter cauſat participatam à ſumma bonitate finis vltimi: ergo æq; pendet ab illo quoad cauſalitatem in ſuo genere.

Argumenta pro negatiua parte.

In contrarium autem eſt, quia neque in propriis agentibus propter finem, vt ſunt intellectualia, neque etiam in inferioribus videtur interuenire per ſe & immediatè huiuſmodi influxus vltimi finis in omni finali cauſalitate. Probatur prior pars, quia in agentibus per intellectum, finis nõ habet cauſalitatem niſi cognitus ſit ab eo, qui propter finem operatur, ſed hæc agentia operantur propter finem particularem, quando nihil omnino cogitant de fine vltimo vniuerſali, ergo tunc finis particularis cauſat finaliter ſine actuali influxu per ſe ac immediato ipſius finis vltimi in illo genere cauſę. Et confirmatur ac declaratur ampliùs, nã cauſalitas in genere finis, eſt per motionem Metaphoricam: ergo vt Deus cõcurrat immediatè per modum vltimi finis & in genere cauſæ finalis, neceſſe eſt vt Metaphoricè ſimul moueat, ſeu vt Metaphorica motio quę eſt à fine particulari, ſit etiam immediatè ab ipſo vt talis eſt, hoc autem eſſe non poteſt niſi ipſe ſit cognitus, vt conſtat ex ſuprà dictis de Metaphorica motione, ergo. Et ſanè ipſa experientia hoc ſatis ſuadere videtur, nam quando homo mouetur à ſanitate vt illam inquirat, nullo modo mouetur immediatè à bonitate diuina, de qua nil cogitat, ſed de conuenientia ſanitatis. III.

B

Nec refert ſi quis dicat, ſanitatem nõ mouere, niſi quatenus habet bonitatem participatam à diuina bonitate: nam hoc perinde eſt ac ſi dicatur, remotè prouenire illam motionem à bonitate per eſſentiam quatenus ab illa deriuata eſt aliqua bonitas in ſanitatem, nõ tamen quòd ipſamet bonitas per eſſentiam, immediatè ac per ſe etiam concurrat. Sicut etiam calor non calefacit niſi per virtutem agendi participatam à virtute effectiua per eſſentiam, quę eſt in Deo: ex vi tamen huius participationis ſeu emanationis illius effectus à tali virtute participata, non eſt immediatè à Deo, ſed remotè, & ideò neceſſe eſt, quòd per ipſam virtutem increatam Deus immediatè influat, vt habet proprium influxum primę cauſæ efficientis: hunc autem modum influxus non habet in genere finis, vt probare videtur ratio facta. IIII.

C

Atque hinc à fortiori probatur altera pars de inferioribus agentibus, nam bruta eo modo, quo per cognitionem Metaphoricè mouentur, nullo modo dici poſſunt immediatè moueri ab ipſa bonitate vltimi finis, quam multò minùs poſſunt cognoſcere. Inferiora autem agentia naturalia ſolùm dicũtur operari propter finem, quatenus in ſuos fines tendũt aut diriguntur, illa autem non tendunt immediatè in bonitatẽ vltimi finis, ſed ſolùm in talem formam, aut terminum actionis ſuæ. Quod verò dici ſolet, hęc agentia intendere aſſimilari vltimo fini in communicanda ſua perfectione, Metaphoricè potiùs quàm propriè dictum videtur, atq; ita nihil deſeruit ad explicandam immediatam cauſalitatẽ vltimi finis circa has actiones. Aſſumptum patet, tum quia hęc agentia per ſe non intendunt ſimilitudinẽ, vt relatam ad bonitatẽ Dei, ſed ſolùm intendunt fundamentũ illius ſimilitudinis, quòd non eſt aliquid, pręter bonũ illud creatum, quod eſt in eorum actionibus, tum etiam, quia in ſua communicatione, regulariter loquendo, non intendunt ſe communicare propter ſolam communicationem (vt ſic dicam) ſed propter V.

aliquod commodum vel perfectionem ſuam, ſcilicet vt conſeruent ſuam ſpeciem, vel vt ſe perficiant: ſignum ergo eſt, in ſua communicatione non intendere propriè ac formaliter aſſimilationem ad communicationem Dei.

Variæ ſententiæ.

VI. In hac re inuenio frequenter à Theologis dictum, Deum eſſe finem vltimum creaturarum omnium ita vt omnes in actionibus ſuis illum aſſequi intendant, vnaquæque iuxta captum ſuum. Ita docet latè D. Thomas 3. contr. Gentes, cap. 18. & 19. 20. & 21. & 1. 2. quę. 1. artic. 6. 7. & 8. & in ea doctrina reliqui omnes conſentiunt. Nullus tamen, quod ego viderim, ſatis declarat propriam dependentiam finium proximorum ab vltimo in cauſando intra proprium genus, neque modum influxus, quem vltimus finis habet ſimul cum proximis ſeu particularibus. Quin potiùs ita tandem declarant illam rationem vltimi finis, vt ſolum remotum concurſum ad motiones proximorum finium ei tribuere videantur. Nam de agente à propoſito homine, v.g. dicunt, ſolùm operari propter finem vltimum in omnibus actionibus ſuis, quia operatur propter bonum aliquod, quod non habet vim mouendi finaliter niſi quatenus eſt quædam participatio ſummi boni, de inferioribus verò agentibus dicunt, ſolum intendere vltimum finem, in quantum intendunt aliquam repræſentationem ſeu participationem bonitatis eius, per quę omnia non declaratur niſi remota cauſalitas vltimi finis, vt inter obiiciendum probatum videtur. Fonſeca verò lib. 5. Met. c. 2. q. 12. cùm ſentiat Deum per ſe & immediatè concurrere cum omnibus cauſis ad earum cauſalitates, & cum vnaquaque per proprium concurſum ad ſuum genus pertinentem, hanc ſuam ſententiam ſpecialiter ſolùm ibi conatur probare de materiali & formali, nam de finali ſupponit tam eſſe certum & receptum dogma, ſicut de efficiente, de qua iam ipſe diſputauerat. Omiſſis autem cauſa materiali & formali, de quibus ſuprà dictum eſt, & ad rem pręſentem non ſpectat, de finali expreſsè ibi docet ſect. 5. concurrere immediatè cum finibus proximis ad cauſalitates eorum, ex illa generali ratione quòd ſunt cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ in eodem genere, modum autem illius immediati concurſus non declarat, ſed affirmat ſolùm.

(Marginal notes: D. Thom. — Fonſeca.)

Quæſtionis reſolutio.

VII. Mihi autem hæc res ita explicanda videtur, vt finium cauſalitates per proportionem ad agentia declaremus, nam, vt ſæpè dictum eſt cauſalitas finis optimè intelligitur per reſpectum ad agens vt agens eſt, ſeu ad actionem agentis. Eſt ergo conſiderandum, quod ſuprà tradidimus, omnes actiones ſecundorum agentium eſſe etiam actiones Dei, nam ea potiſſimum ratione dicitur Deus ad omnes illas concurrere per ſe & immediatè vt prima cauſa efficiens. Ex quo infertur, illas actiones eſſe propter finem, atque adeò eſſe cauſatas ab aliquo fine, non ſolùm vt ſunt ab agentibus proximis, ſed etiam, ac multò magis vt ſunt à primo agente. Quia primum agens, ſicut in omni actione ſua operatur per intellectum & voluntatem, ita in omni ſua actione operatur propter finem longè excellentiori modo quàm quodlibet aliud agens: atque ita omnis actio quatenus extra Deum eſt tranſiens, & à Deo immediatè manat, cauſata eſt ab aliquo fine ab ipſo etiam Deo intento.

Dico iam primò. Deus vt vltimus finis immediatè & per ſe influit in omnem actionem creaturę quatenus ab ipſo Deo eſt, atq; hoc ſaltem modo immediatè ac per ſe concurrit cauſando finaliter cum omni fine proximo. Probatur prima pars, nam omnis actio agentis creati eſt immediatè à Deo propter finē operante: ergo eſt à Deo vt ab vltimo fine: ergo Deus vt vltimus finis cauſat in ſuo genere immediatè illam actionem. Antecedens probatum eſt, prima verò conſequentia probatur, quia Deus nō agit propter finem, niſi agendo propter ſe vt propter vltimū finem, quia, vt ſuprà probatum eſt, non poteſt per ſe primò moueri ſeu inclinari ad agendum ab aliqua extrinſeca bonitate, ſed à propria. VIII.

(Marginal note: Deus vt finis vltimus cōcurrit finaliter ad omnes creaturarum actiones propter finem.)

Dices. Nonne poteſt Deus moueri ab aliqua bonitate creata, vt aliam conferat vel efficiat? Sic enim propter bonitatem meriti mouetur ad dandum pręmium, & quia promiſit, mouetur ad implendū promiſſum, atq; hoc modo exercet Deus actum fidelitatis, vel iuſtitiæ, aut miſericordiæ, &c. propter vniuſcuiuſq; honeſtatem, ergo etiam operatur Deus propter aliquem finem proximum creatum: ergo non eſt certa & formalis prædicta illatio. IX.

Alioqui non audent concedere antecedens illud, quia videtur eſſe pręter diuinam perfectionem aliquid velle propter finem creatum. Tamen cùm Deum agere propter finem non ſit agere propter finem ſuum, ſed propter finem ad quem ordinat eam rem quam efficit, non eſt inconueniens vt proximè aliquid efficiat propter aliquem finem creatum, quia hoc nihil aliud eſt, quam vnam creaturam ordinare in aliam, vt in finem proximum, quod eſt ordinatiſſimum & abſq; vlla imperfectione. Atq; hoc modo res ſingulas Deus ordinauit ad pulchritudinem vniuerſi, & herbas & animalia condidit propter hominem, &c. Et eadem ratione, quia creaturæ non ſunt bonæ formaliter bonitate diuina, ſed propria, vt ſuprà dictum eſt, ita vult Deus creaturas propter ſuámet bonitatem, vt tamen vnicuiq; velit bonitatem vel perfectionem illi propriam, & hoc modo vult Deus homini gratiam vt eſt perfectio ipſius hominis, vnde proximè vult illam propter commodum vel vtilitatem ipſius hominis. Atq; hoc modo, licet comparatione ſuæ bonitatis velit Deus omnes creaturas vt media ad ſui manifeſtationem & communicationem, tamen comparando vnam creaturam ad aliam, vult vnam vt finem proximum alterius. X.

Nihilominùs tamen neceſſe eſt, vt in omni actione & operatione propter finem Deus propter ſe vt propter vltimum finem operetur. Tum quia ſemper operatur propter finem perfectiſſimo modo, & ideò ſimpliciſſimo & eminentiſſimo actu omnia reducit vſq; ad ſupremam cauſam, refertq; in ſe ipſum tanquam in vltimum finem. Tum etiam quia diuina bonitas ita eſt ipſi Deo vniuerſalis ratio volendi omnem aliam bonitatem vel finem creatum, vt ſine relatione vel habitudine ad illam nihil ſit amabile Deo extra ipſum Deum. Nam ſi per bonitates creatas non communicaretur, repræſentaretur, vel oſtēderetur diuina bonitas, non eſſet cur ab ipſo Deo amarentur. Tamen, quia id quo creatura repræſentat, & participat diuinam bonitatem, eſt aliquid ſecundum ſe & propter ſe amabile reſpectu appetitus creati, ideò non repugnat, quod ſimul velit Deus vnā creaturam vt finem alterius, & vt aliquid ordinatum ad ſe vt ad finem vltimum. Hic ergo reſpectus non eſt ſeparabilis à volitione Dei vt ad creaturam terminatur, & ideò optimè infertur, ſi Deus aliquid XI.

propter finem operatur, etiam operari illud propter ſe vt propter vltimum finem, actualiter & perfectiſſimè intentum.

XII. Iam verò facilis eſt ad probandum altera conſecutio; nimirum, finem vltimum immediatè ac per ſe influere cum quocunq; fine proximo ad omnem actionem creaturę, quia finis immediatè influit ſuo modo in eam actionem, quę ex formali & directa intentione agentis propter illum fit, nam cauſalitas finalis, pręſertim circa actiones tranſeuntes, ſolùm conſiſtit in hac dependentia, quam actio habet ab agente ſic ordinante illam in finem, ſed oſtenſum eſt omnem actionem creaturę, ſaltem quatenus eſt à primo agente, fieri neceſſariò cum hac actuali relatione ſeu ordinatione in vltimum finem: ergo omnis huiuſmodi actio cauſatur immediatè ac per ſe ab vltimo fine in ſuo genere.

XIII. *An Deus cũ finibus inhoneſtis cõcurrat ad finaliter cauſandas actiones prauas.* Dices, non poſſe hoc in vniuerſum verum eſſe, nam licet in actionibus merè naturalibus, & in liberis honeſtis videatur poſſibile & ſine inconuenienti, tamen in actionibus liberis & peccaminoſis videtur hoc & indecens & impoſſibile. Primum patet, quia indecẽs eſt Deũ has actiones velle, ergo multò magis velle illas propter ſe ipſum. Secundum patet; quia illę actiones ſunt intrinſecè repugnantes ſummę Dei bonitati: quomodo ergo poſſunt in ſummũ bonum vt in finem vltimum referri? Reſpondetur inprimis, totum argumẽtum concedi poſſe & debere de actionibus peccaminoſis vt peccaminoſæ ſunt, nam in rigore de eis tantùm vt ſic procedit obiectio; nam vt ſic repugnant diuinę bonitati: & de illis vt ſic fatemur non eſſe à Deo vt ab vltimo fine, neq; id eſt incommodum, quia etiam vt ſic non ſunt à Deo vt à primo agente, quia vt ſic non ſunt actiones, ſed defectus actionis. Vnde vlteriùs additur, has actiones quantumuis peccaminoſas reſpectu cauſæ ſecundæ, vt actiones ſunt, eſſe etiam actiones ipſius Dei, & vt ſic eſſe per ſe & immediatè ex fine vltimo, & propter finem vltimum, nam vt ſic nullũ defectum vel malitiam includunt, ratione cuius repugnet ſummæ bonitati finis vltimi. Et quamuis Deus efficaciter & abſolutè nõ velit illas, propter reſpectum quem abſolutè ſumptæ habet ad cauſam ſecundam, cum quo, & ex quo habent concomitantem malitiam, tamen vult ad illas concurrere, & ita vult illas quatenus actiones ſuæ ſunt, & hoc modo ordinat illas in ſe vt in finem vltimum, quia in illis ſub hac ratione ſpectatis relucet maximè bonitas Dei, quæ ad omnia ſe diffundit quatenus aliquid boni habent, & potẽs eſt ita influere in bonitatem, vt quamuis illi ſit coniuncta malitia, illam non attingat, neq; ipſi vlla ratione imputanda ſit. In quo etiam manifeſtat omnipotentiam, & ſapientiam ſuam, imò & quodammodo iuſtitiam: vel quia iure ſuo vtitur offerendo concurſum ſuum etiam illis, qui illo abuſuri ſunt, vel quia vnicuique principio dat concurſum ei naturaliter debitum, & vnumquodq; ſecundum ſuum modum agere ſinit. Si igitur nulla eſt actio creaturæ cauſata à fine proximo, quæ non ſit ſimul cauſata per ſe & immediatè à fine vltimo, ſaltem reſpectu primi agentis. Legatur D.Tho.3.cont. Gent.c.17. præſertim ratione 6. nam ibi virtute continet totam doctrinam huius aſſertionis.

XIIII. *Non ſemper creaturæ in ſuis actionibus intendũt vltimũ finẽ formaliter.* Dico ſecundò. Actio creaturæ vt eſt ab ipſa creatura propter finem, non ſemper cauſatur immediatè per ſe à fine vltimo formaliter & ſecundum ſuã propriam bonitatem, ſed ad ſummum virtualiter ſeu implicitè: atque in hoc ſenſu poteſt cum debita

A proportione dici; finem vltimum ad has actiones vt ſic non concurrere ſemper immediatè immediatione ſuppoſiti, ſed tantùm virtutis. Hanc concluſionẽ ſatis, vt opinor, probant rationes ſuprà poſitę poſteriori loco, cum iis etiam, quę adduximus referendo communem doctrinam D.Tho. & aliorum. Et quidem de agẽtibus naturalibus vel irrationalibus, nulla poteſt eſſe dubitandi ratio, quia hęc non operãtur propter finem in quem ipſa dirigant actiones ſuas: ergo multò minùs poſſunt operari propter finem vltimum. Deinde, quà ratione dicuntur Metaphoricè intendere finem, quatenus per naturalem inclinationem vel appetitum in aliquid certum ac determinatum tendunt, re vera non tendunt propriè ac formaliter in Deum, ſed in aliquid creatum ſibi ipſis commodum vel proportionatum, atque ita ſolùm virtualiter, & quaſi interpretatiuè tendunt in Deum. Deniq; ſi cõſiderentur quatenus per extrinſecam denominationẽ dicuntur dirigi in finem à ſuo authore & cooperatore Deo, ſic quidem dici poſsũt tendere in ipſum finem vltimũ formaliter intẽtum, tamen illa directio & ordinatio in finem iam eſt ab

B ipſo primo agente, à quo ſolo finis ille intenditur.

De agentibus verò à propoſito nõ oportet, vt eorum actiones nunquam ſint per ſe ac immediatè ab vltimo fine, etiam quatenus ſunt propter finem ex directione & intentione talium agentium. Sępè .n. ita eſſe poſſunt, nimirum quando hęc agentia ipſum finem vltimum in ſe conſiderant, & in eum referunt omnes actiones & priuatas intentiones ſuas: quod facere poſſunt, quia per intellectum & voluntatem poſſunt obiectiuè attingere finem vltimum in ſe ipſo, quod non poſſunt inferiora agentia. Diximus autem non ſemper actiones horum agentium, quatenus ab ipſis ſunt propter finem, cauſari finaliter per ſe & immediatè ab vltimo fine immediatione ſuppoſiti, id eſt per ſe ipſum, & per bonitatem ſuam finaliter influentem in talem actionem, & hoc ſenſu ſatis probatur aſſertio illa ratione ſuprà poſita, quia finis vltimus in ſe ipſo cogitatus non ſemper mouet hæc agentia, quando propter aliquem finem particularem operantur. Virtualiter autem dici poteſt vltimus finis mouere ſemper huiuſmodi agentia, quia ſemper mouentur ab aliquo bono, vel ſub ratione XV.

C alicuius boni, quod in quantum eſt quædam participatio ſummi boni, cenſetur in virtute illius mouere, & è conuerſo qui tendit in illud bonum, virtute cẽſetur tendere in vltimum finem, quia appetendo (vt ſic dicam) partem boni, virtute cenſetur magis amare totius boni complementum, quem ſenſum declarauit D.Tho.in.4. d.49. q.1.art.3.quæſtiunc.4. & in eodem loquitur 1. p. q. 60.art.2. & 1.2. quæſt.1.art. 6. vbi in ſolutione ad tertium, ait quòd virtus primæ intentionis reſpectu vltimi finis mouet in quolibet appetitu cuiuſcunq; rei, etiamſi de vltimo fine actu non cogitetur. Lege Ariſt.1. Eth.c. 4. & 7. & 1. Rhetoric. cap. 5. Augſt.10. confeſſ. cap.20. & 21. & lib. 11. de Trinit.cap.6. *D.Thom.* *Ariſtotel, Auguſt.*

Incidentis quæſtionis breuis reſolutio.

HIc verò inſinuabat ſe ſtatim quæſtio, an in his agentibus neceſſarium ſemper ſit vt intentio vltimi finis propria & elicita, & terminata ad ipſum vltimum finem in ſe propoſitum ſub ratione ſummi, aut completi vel communis boni, debeat neceſſariò antecedere ad intentiones particularium finium. Nonnulli enim Theologi ſentire videntur, neceſſarium eſſe vt talis intentio quaſi vniuerſalis pręcedat, XVI.

cedat ſaltem aliquando, vel ſemel in vita, vt aliæ intentiones finium particularium in virtute illius haberi poſſint. Sed hæc quæſtio Theologorum eſt propria & tractari ſolet in citatis locis D. Thomæ. Mihique videtur certa ſententia, quæ negat talem intentionem eſſe neceſſariam, quia nec ex parte intellectus eſt aliquid quod neceſſitet ad cogitandum prius de illo obiecto, nec ex parte voluntatis eſt neceſſaria illa intẽtio, vt velle poſſit bona particularia ſibi propoſita vt per ſe amabilia, cùm in illis obiectis ſit ſufficiens ratio ad tendendum in illa propter eorum bonitatem. Imò etiam ſi illa vniuerſalis intentio præcedat, tamen ſi poſteà neque in memoria, neque in aliquo affectu aut habitu manet, nihil deſeruire poteſt ad ſubſequentes actus. Vide Scotum in 1. d. 1. quæſt. 4. & in 4. d. 49. quæſt. 3. & ibi Palud. Maior. Capreol. & alios.

Satisfit rationibus dubitandi initio poſitis.

XVII. Argumenta priori loco poſita in principio, cõfirmant priorem concluſionem noſtram: non tamen obſtant poſteriori, quia nõ eſt de ratione primę cauſæ, vt influat in actionẽ cauſę ſecundę, niſi cũ debita proportione: neq; ẽt oportet vt cauſalitas cauſæ primæ, & ſecundæ formaliter ac præcisè ſumptæ dicant eandem habitudinem, quam in re prout ſunt in effectu non diſtinguantur. Sic igitur ad ſubordinationem finis proximi & vltimi ſatis eſt, vt ille ab hoc pendeat in cauſando in ſuo genere, & quod hîc non poſſit cauſare, niſi cauſante illo: non tamen neceſſe eſt, vt reſpectu eiuſdem agentis vterque finis cauſet, ſed ſolùm reſpectu eiuſdem effectus vel actionis. Quin potiùs finis proximus cauſat reſpectu proximi agentis & actionis, quæ in illo, vel ab illo eſt: finis autem vltimus non cauſat reſpectu ipſius primi agentis, ſed reſpectu effectus vel actionis, prout ab ipſo manat. Argumenta autem poſteriori loco in cõtrarium poſita nihil obſtant priori concluſioni, vt per ſe ſatis conſtat: confirmant autem poſteriorem, vt declaratum eſt.

DISPVTATIO XXV.

De cauſa Exemplari.

Qvamuis Ariſtoteles, multorum ſentẽtia, nihil omnino de cauſa exẽplari dixerit: aliis autem ad ſummum eam nominaſſe videatur ſimul cum formali: nobis tamen ad huius materiæ cõplementum neceſſaria viſa eſt peculiaris de illa diſputatio, tum quòd iucunda & vtilem materiam contineat: tum etiam quod vel probabile ſit proprium & peculiarem modum cauſandi habere, vel neceſſe ſit reductionem eius ad aliquod genus cauſæ declarare. Dicemus ergo priùs quid ſit exemplar, deinde eius influxum ſeu cauſalitatẽ explicabimus. Quod verò ad nomen attinet, ſuppono *exemplar* idem hoc loco ſignificare, quod apud Theologos *idea*: quod nomen licet Græcum ſit, à Latinis etiam vſurpatum, primũq; illius authorem Platonem fuiſſe teſtes ſunt Cicero lib. 1. Tuſcul. q. Seneca epiſt. 66. & Auguſt. lib. 83. q. in 46. vbi ait ideas poſſe Latinè dici formas vel ſpecies: imò & principales ſeu originales formas appellat: agit enim præcipuè de ideis diuinis, quibus per antonomaſiam ideæ nomen applicatum eſt, vt ex eodem ſumere licet lib. 12. de Ciuit. cap. 25. Nos autem generaliùs hanc vocem ſumimus, & indifferenter vocibus exemplaris & ideæ vtemur.

Cicero. Seneca. Auguſtin.

A

SECTIO I.

An ſit, quid ſit, & vbi ſit exemplar.

Qvod exemplar aliquid in rebus ſit, cõmunis eſt tum Philoſophorum, tum Theologorum conſenſus, vt patet ex Plato. in Timæo, & Socrate, qui (vt teſtis eſt Euſebius lib. 11. de præpar. c. 11.) ante Platonem de ideis diſputauit, & ex Cicerone, ac Seneca locis citatis, Dionyſ. Iuſtino, & Nazianzeno locis infrà citandis. Et Auguſtinus citatis locis, præſertim dicta q. 46. ait antiquos; *tantam vim in ideis poſuiſſe, vt niſi eis intellectis ſapiens nemo eſſe poſſet.* Cui conſonat quod Clemens Alex. lib. 4. Stromat. ſub finem ait. *Meritò Plato quoque eum, qui ideas contemplatur, dixit victurum eſſe Deum inter homines.* Additi tem Auguſt. lib. 1. Retract. c. 3. Mundum intelligibilem quem poſuit Plato, eſſe rationem ſempiternam, atq; incommutabilem, qua fecit Deus ſenſibilẽ mũdum. *Quam qui eſſe negat, ſequitur vt dicat, Deum irrationabiliter feciſſe quæ fecit.* Tam certum ergo exiſtimat Auguſtinus eſſe ideas, quæ idem ſunt quod rationes intelligibiles rerum faciendarum, ac eſt certum Deum non ſine ſciẽtia & ratione creaſſe mundũ. Et hoc ipſum eſt quod dixit Boet. lib. de Conſol. metr. 9. I.

Clemens Alexand. Auguſtin. B Boet.

Tu cuncta ſuperno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipſe
Mundum mente gerens.

Hoc denique ipſum facile demonſtrari poteſt ex humanis artificibus: concipiunt enim mente formam rei per artem efficiendæ, quæ exemplar appellatur. Et ita dixit Ariſtot. 7. Metap. cap. 7. corporis ſanitatem fieri à ſanitate quæ eſt in mente. Ariſtot.

Oportet autem obſeruare duplex ſolere diſtingui exemplar, aliud externum, vt eſt imago vel ſcriptura oculis obiecta, quę imitanda proponitur, de quo intelligi poteſt illud Exod. 25. *Inſpice et fac ſecundum exẽplar quod tibi in monte monſtratum eſt.* Aliud eſſe exemplar internũ, quod animo ſeu mente formatur. Quã diuiſionem Seneca ſuprà indicauit, dicens; *Nihil autẽ referri vtrum foris habeat exemplar, ad quod referat oculos, an intus, quo ibi ipſe concepit & poſuit.* Ego verò exiſtimo, licet fortè quoad vocis vſum exemplar externũ propriè & ex prima impoſitione ita appellatum ſit, tamen quoad munus cauſæ quam nunc explicamus, rationem ſeu cauſalitatẽ exemplaris in interno per ſe ac propriè reperiri: illud verò externum ſolùm per accidens & remotè adhiberi, vt in ſequent. ſectione latiùs declarabo, & ideò de interno exemplari præcipuè dicendum à nobis eſt. II.

Exemplaris duplex acceptio. C

Vbi ſit exemplar.

Ex his autem facilè intelligere licet, in communi ſequẽdo, vbi ſit, & quid ſit exemplar. Eſt enim in mente ſeu intellectu, ideò enim internum exemplar appellatur. Plato etiam ob eãdem cauſam exemplar mundi intelligibilem mundum apppellauit, vt Aug. ſuprà notauit: Ideò deniq; Clemens Alex. ſuprà *Mentem* dixit *eſſe locum idearum*, & lib. 5. Stromat. non longè à principio dixit, Platonem in Phœdone ob hanc cauſam declaraſſe veritatem eſſe ideam. *Idea autẽ* (ait) *eſt Dei intelligentia, ſeu quod à mente diuina intelligitur.* Eſt itaq; idea ſeu exemplar in mente. Solet autem in cõmuni ita deſcribi; *Exemplar eſt forma, quã effectus imitatur ex intentione agentis, qui determinat ſibi finem.* Ita D. Thom. q. 2. de verit. art. 1. & ferè Seneca ſuprà. Quia verò hęc deſcriptio cõmunis eſt externo exemplari, addere III.

Exemplaris deſcriptio. D. Thom.

addere poſſumus eſſe formam mente conceptam, aut aliquid ſimile. Per formam autem intelligenda eſt non intrinſeca forma informans, & conſtituens rem, ſed forma concepta & extrinſeca effectui ad cuius imitationem fit effectus ex propria intentione agentis. Quæ vltima particula additur, quia ſi cauſa accidat vnam rem fieri ſimilem alteri, non eſt exemplar, neque etiam ſi ex ſola naturali actione agens effectum, faciat ſimilem ſibi, vt iam explicabo.

IIII. *Rerũ omniũ exemplaria in diuina mente.* Hinc vlteriùs colligere licet exemplaria rerum ac formarum naturalium tantùm eſſe in intellectu diuino, quòd Auguſt. intendit in locis ſuprà citatis. Nã inter cauſas per intellectum agẽtes ſolus Deus poteſt eſſe proprè & per ſe cauſa naturaliũ effectuum, præſertim ſubſtantiarum, & naturalium formarum, & ideò ſolus ipſe poteſt habere exemplaria huiuſmodi rerũ. Nã intellectuales vel rationales creaturę, quãuis poſſint concipere intellectuales formas verè ac propriè repræſentantes naturales effectus, quia tamen virtutem non habent effectricem horum effectuum, ideò non poſſunt aut illas formas applicare ad opus, aut (quod in idem redit) ab eis dirigi in effectione rerum, quas repræſentant, & ideò illę formę intellectuales in intellectu creato non habent rationem exemplarium. Et hoc eſt quod dici ſolet cõmuniter, exemplar eſſe formam practicam, quę opus dirigat, ſeu ad opus applicetur. Quod ferè Theologi cenſent de nomine ideæ: quamuis aliis videatur ſufficere vt applicari poſſit, de quo aliàs; nam tantũ ad quæſtionem de nomine ſpectat. Agentia verò inferiora intellectu carentia quamuis vim habeant efficiẽdi effectus & formas ſimiles ſuis naturalibus formis: non tamen poſſunt ſua intẽtione dirigere actiones ſuas, vt ſuos effectus ad imitationem talium formarum efficiant, & in his etiam agentibus non habet locum exemplar propriè dictum, ſed tantùm per metaphoram, quod notauit D.Thom. dicta q.3. de verit. art.1. *D.Thom.* Relinquitur ergo vt reſpectu effectuum ſeu formarum naturalium exemplar in ſolo diuino intellectu reperiatur. In intellectu autem creato ſecundum quandam participationem reperitur reſpectu rerum artificialium, ſub quibus motum localem comprehendere poſſumus, quatenus ab agente voluntario iuxta menſuram rationis fieri poteſt.

Sitne exemplar obiectiuè tantum in mente.

V. HInc verò ſuboritur grauis quæſtio, quomodo intelligatur exemplar eſſe in intellectu, an ſubiectiuè ſeu formaliter, an obiectiuè tãtùm. Subiectiuè dicitur eſſe quod ineſt intellectui, & informat illum, ſiue re ipſa per veram inhęrentiam, vt in creaturis, ſiue noſtro modo intelligendi, cùm tamen in re ſit per entitatem, vt in Deo. Obiectuè autem dicitur eſſe quod cognoſcitur, ſeu actu obiicitur mẽti. Quæ diſtinctio ſatis conſtat ex dictis ſuprà diſp.2. ſect.1. de cõceptu formali & obiectiuo. Vnde quod in ſumma hîc inquiritur eſt, an exemplar ſit tantùm conceptus obiectiuus, an potiùs ſit conceptus formalis. Quam quæſtionem Theologi tractant de ideis: eſt autem communis de quolibet exemplari vt ſic.

Communis ſententia.

VI. ESt ſententia ſatis communis, exemplar eſſe conceptum obiectiuũ. Quæ dupliciter intelligi poteſt: primò quod ſit obiectiuus conceptus eiuſdẽ rei efficiendæ per artem: ſeu (& in idẽ redit) quod ſit eadem res, quę per artem facienda eſt, vt obiectiuè exiſtens in mente artificis. Secundò vt ſit obectiuus cõceptus non eiuſdem rei, ſed alterius ad cuius imitationem alia res facienda eſt. Priori modo videtur eã ſententiam ſecutus D.Thom. quæſt.3. de verit. art.2. *D.Thom.* Eam tenet Scotus in 1. diſt.35. quæſt.1. *Scotus.* Ibidẽ Ocham, quæſt.5. *Ocham.* Gabriel quæſtione 5. art. 2. *Gabriel.* Aliac. in 1. quæſt. 6. art.3. *Aliaco.* Durand. diſt.36. quæſt.3. *Durand.* Baſſol. quæſt.2. art.2. *Baſſol.* Hancq; opinionem vt problema tractat ibi Richard. art.2. quæſt.2. *Richard.* & probabilem cenſet Maior in 1. diſt. 35. quæſt.1. in fine. *Maior.* Iuxta quam conſequenter dicitur, ideas creaturarum in Deo non eſſe aliquid increatum in ipſo, ſed eſſe creaturas ipſas in eſſe cognito, ſeu obiectas intellectui diuino ſecundum eſſe eſſentiæ vel poſſibile earum: nam eas ſic intuens, tales in re producit, quales obiectiuè præſentes habet. Ideq; proportionaliter dicit de exẽplari humani artificis.

VII. Poſteriorem modum, ſcilicet, ideam eſſe rem conceptam, non tamen eandem quæ efficienda eſt per artem, ſed aliã ad cuius imitationem altera efficitur, tenent multi Theologi, qui aliter hoc explicãt in ideis diuinis, aliter in humanis. Nã de diuinis aiũt eſſe diuinam eſſentiam vt cognitam à Deo, tanquam imitabilem à creaturis. Cùm enim Deus nõ accipiat cognitionem à rebus extra ſe, ſed in ſua eſſentia omnia intueatur, in illa etiam cognoſcit quomodo ab vnaquaq; creatura poſſit imitari vel participari & eſſentiam ipſam diuinã ſub hac ratione dicunt, eſſe exemplar creaturarũ. Ita ſentiunt Caiet. & multi Thomiſtæ 1.p.q.15. a.2. & Ferrar. 1. cont. Gent. cap. 54. *Ferrar.* & Ægid. in 1. diſt.36. q.5. ad 2. *Ægidius.* Et ibi Richard. ar. 2. quæſt. 2. *Richard.* De humano autem exemplari citati anthores non tam expreſſe loquuntur: nõnulli autem recentiores aiunt, ſemper eſſe rem cognitam diſtinctã ab exemplato, quæ vel eſt res aliqua particularis, ſenſibus obiecta, aut mente cõcepta, vel eſt aliquid confuſè cõceptum, à quo etiam diſtinguitur particulare artificiũ, quod in induiduo fit ad imitationem eius, quod confuſè conceptum erat.

Fundamenta dictæ ſententiæ.

VIII. FVndamenta huius poſterioris ſententiæ omitto, quia quatenus probant exemplar non poſſe eſſe eandem rem, quæ per exemplar fit, neque creaturas cognitas reſpectu intellectus diuini, nos illis vtemur: quatenus verò probant in communi ideam eſſe conceptum obiectiuum, eadem ſunt cum fundamẽtis prioris ſententiæ. Poteſt ergo illa opinio ſuaderi, primò ex quadam proportione inter exemplar, & finem, vtrumq; enim requirit eſſe cognitum, vt ſuum munus exercere poſſit: nam ſicut finis non mouet niſi cognitus, ita exemplar non dirigit niſi mente perceptum. Deinde ſicut in fine non mouet eſſe formale cognitionis, ſed bonum ipſum obiectiuè cognitum, ita in exemplari nõ dirigit actionem agentis eſſe formale cognitionis, ſed forma ipſa cognitioni obiecta: nam illa eſt, quæ per cognitionem proponitur imitanda in ipſa actione: ergo ſicut finis non eſt ſubiectiuè in intellectu, ſed obiectiuè, ita & exẽplar eſt obiectiuè in intellectu & non formaliter. Secundò ex communi modo loquendi de exemplari; nam exemplar dicitur quod imitatur artifex, vel ad cuius imitationem producit effectum, dicitur etiã forma, non à qua, ſed ad quam intuendo artifex operatur, ſed hæc conueniunt rei vt menti obiectæ, ad illam enim artifex intuetur, non ad ſuum formalem conceptum: nec enim neceſſaria eſt hæc reflexio. Tertiò quia Theologi omnes dicũt eſſe in Deo plures ideas, ex ſententia Auguſt. lib.83. quæſt. q.46. *Auguſtin.* ſed non poſſunt dici plures, niſi quia in eſſe cognito ſunt plures creatu-

creaturæ ipſæ in eſſe obiectiuo: ergo in vniuerſum exemplar eſt conceptus obiectiuus & non formalis. Quartò ſi Beati vidẽtes in Deo creaturas acciperent virtutem efficiendi in re ipſa tales creaturas, haberent propriè exemplaria ſeu ideas creaturarum, & non per cõceptum formalem ſeu verbum quod ipſi forment, quia re vera non formant tale verbum, vt multorum eſt opinio: ergo ipſę creaturę quas in verbo increato inſpiciunt, haberẽt tunc rationem ideæ: ergo pertinet per ſe ac formaliter ad rationem exemplaris, quòd ſit obiectiuè in mente. Alia argumenta proponunt Durandus & Gabriel, quæ omitto, quia omnia ſupponunt exemplar habere rationem obiecti cogniti, & ex hac ſuppoſitione inferunt non poſſe eſſe rem aliam, niſi ipſammet, quæ per actionem fit, quatenus in eſſe cognito ſupponitur in mente artificis: quam conſecutionem ego facilè concedam, vt in ſequentibus dicam, nunc verò de eo quod ſupponunt inquirimus, an verum ſit, ſcilicet, exemplar habere rationem obiecti cogniti.

Secunda ſententia, exemplar eſſe ſubiectiuè in mente.

IX. SEcunda ſententia eſt ideam eſſe in intellectu ſubiectiuè ac formaliter, atque adeò eſſe formalem conceptum quem artifex format de re quam facere inſtituit. Hanc opinionem tenet Alexan. Alenſ. 1. p. quæſt. 23. memb. 4. artic. 1. vbi apertè dicit ideam eſſe ſapientiam & exemplar Dei, & quòd ſecundum exemplar dicitur Deus ſapiens. Quamquam ibi conſtituit neſcio quam differentiam inter exemplar & ideam, quæ mihi non probatur. Eandem ſententiam tenet Bonauent. in 1. diſtin. 35. artic. 1. quæſt. 1. vbi hac ratione dicit, Deum cognoſcere per ideas, & habere in ſe rationes & ſimilitudines rerum quas cognoſcit. Idem ſentit Capreolus in 1. diſtin. 36. quęſt. 1. artic. 1. ad 1. Durandi cont. 3. concl. quatenus dicit; ad ideam ſufficere quòd ſit talis ſecundum repręſentationem, qualis eſt res cuius eſt idea, & inferiùs, quòd ſi creatura non contineretur in diuina eſſentia, niſi obiectiuè, & nullo modo formaliter aut virtualiter, hoc non ſufficeret vt haberet rationem ideæ. Eademque videtur eſſe ſententia D. Thomæ 1. p. quæſt. 15. nam artic. 1. ait ideam eſſe formam, id eſt, ſimilitudinem rei faciendæ, quam in ſe habet artifex ſecundum eſſe intelligibile. Et ſolut. ad 2. ait, Deum per eſſentiam ſuam habere ideas, quia per eſſentiam ſuam cognoſcit res à ſe operabiles: non cognoſcit autem Deus creaturas per eas in eſſe cognito, ſed per conceptum formalem earum. Et ſolutione ad 3. ait, in tantum diuinam eſſentiam eſſe ideam in quantum ipſa eſt ſimilitudo rerum omnium: quod non poteſt intelligi de ſimilitudine naturali, ſed de ſimilitudine ſeu repræſentatione intentionali, quę habetur per formalem conceptum. Et de eadem intelligendus eſt in artic. 2. dum ait, in diuina eſſentia eſſe ideam quatenus eſt participabilis ſecundum aliquem modum ſimilitudinis à creaturis, & ſolutione ad 1. ait, ideam eſſe eſſentiam in quantum eſt ſimilitudo vel ratio: vbi poſterior illa vox, ſcilicet *ratio*, declarat priorem, ſcilicet *ſimilitudinem:* nam ratio propriè non dicitur, niſi de conceptu formali expreſsè repræſentante intellectui rem in eo ideatam. Et ſolutio. ad 2. ait, Deum intelligere plures rationes rerum, quatenus intelligit ſe intelligere res plures extra ſe, & hoc modo eſſe in Deo plures ideas, & idem proportionaliter dicit ibidem de exemplari cuiuſcunque artificis. Et hæc ſententia mihi magis probatur. Vt autem diſtinctiùs

Alenſ. Bonauent. Capreol. D. Thom.

A proponatur & probetur, nonnullæ aſſertiones proponendæ ſunt.

Prior aſſertio contra priorem ſententiam.

DIco primò. Exemplar non eſt res obiectiuè cognita, ſeu obiectiuè tantùm exiſtens in mente artificis. Probatur, quia vel eſt res eadem quàm artifex facit, ſeu facturus eſt, aut facere poteſt, vel eſt alia obiectiuè cognita, & à formali cõceptu diſtincta, ad cuius imitationem alterã facit; neutrum horum dici poteſt: ergo. Antecedens quoad vtramque partem oſtenditur primò in exemplaribus diuinis, deinde in creatis. X.

Probatur aſſertio in diuinis exemplaribus.

PRior pars probatur, quia idea diuina, iuxta ſententiam magis conſentaneam Sanctis Patribus, magiſq; Theologis probatam, non eſt aliquid creatũ vel creabile, ſed ipſamet diuina eſſentia increata. Quod ſumitur ex Dionyſ. c. 5. de diui. nom. dicente; *exemplaria eſſe rationes ſubſtantificas exiſtentium, & ſinguB lariter præexiſtentes, quas Theologia prædeſtinationes vocat, & bonas voluntates.* Quibus verbis ſignificat ideas non eſſe res aliquas extra Deum, nec creaturas obiectiuè exiſtentes in mente Dei, ſed rationes earum ſubſtantificas, id eſt ſubſtantiales, vel ſubſtantiarum factiuas ſingulariter, id eſt, vnitè & ſimpliciſſimè exiſtentes in Deo, vt in ſequentibus manifeſtè exponit. XI. Dionyſ.

Similiter Auguſt. 11. de Ciuit. c. 29. ait; *in verbo Dei eſſe cauſas rationeſq́; rerum ſecundum quas factæ ſunt, incõmunicabiliter permanentes*, quod dici non potuit, niſi propter ideas increatas, & tract. 1. in Ioan. ita exponit verba illa; *Quod factum eſt in ipſo vita erat, quia quod factũ eſt, in Deo habet rationem, quæ vita eſt.* Idẽque declarat exemplo artificis: qui in arte ſua habet arcam: *Quæ in arte* (inquit) *vita eſt, quia viuit anima artificis*, vitam appellat in artifice, quia eſt opus vitæ, in Deo autem, quia eſt ipſe conceptus Dei, qui eſt vita per eſſentiam. Eodem modo hoc exponit lib. 65. quæſt. q. 26. & lib. 5. Geneſ. ad lit. c. 13. ſimiliter ideas vocat *diuinas, incommutabiles æternaſq́; rationes* & ſtatim c. 14. ratione illarũ intelligit ſcriptum eſſe; *Omnia quæ facta ſunt in Deo viuere*, ſcilicet in Dei cognitione. Idem ſignificat 12. de Ciuit. c. 25. & 26. & in lib. 83. quæſt. q. 46. vt ſuprà C retuli, dicit; *ideas eſſe principales formas, vel rationes rerũ ſtabiles atq́; incommutabiles, quæ ipſæ formatæ non ſunt, ac per hoc æternæ, ac ſemper eodem modo ſeſe habẽtes, quæ in diuina intelligentia continentur.* Et infrà ait; *has ideas nõ poſſe videri, niſi viſione beata*, & inferiùs ait; *eas verè eſſe, earumq́; participatione fieri vt ſit quidquid eſt.* Eſt ergò aperta ſententia Auguſtini ideas non eſſe creaturas, ſed rationes increatas in ipſa mente Dei verè & realiter exiſtentes. XII. Auguſt. Auguſt.

Quod etiam non obſcurè ſenſit Ambroſ. 1. Hexame. cap. 1. & 2. vbi improbat Platonis & Philoſophorum ſententiam, ponentium exemplaria diſtincta à Deo, ad quæ intendens Deus res creauit: ſentit ergo creaturam, vt eſt aliquid à Deo diſtinctum, non poſſe eſſe exẽplar quo Deus operatur: ergo ſiue creatura ſumatur exiſtens actu, ſiue potentia ſeu ſecundũ eſſe eſſentiæ, non poteſt eſſe exemplar diuinum: nam vtroque modo eſt extra Deum. At eodem modo alij Patres Iuſtin. martyr oratione Parœnet. ad Gentes, ſub finem, & Euſebius Cæſarienſ. lib. 11. de Præpara t. Euangel. cap. 11. & Gregorius Nazianzenus orat. 33. quæ eſt prima de Theologia in fine, & in eundem locum Helias Cretenſ. damnant ſententiã Platonis quantum ad eam partem qua aſſeruiſſe fertur XIII. Iuſtin. Euſebius. Nazian. Helias Cretenſ.

Deum

Deum intuentem ad exemplaria, extra ſe res condi- A
diſſe: idem enim neceſſe eſt dicant qui docent creaturas vt obiectas diuino intellectui eſſe ideas eius, nam re vera creaturæ etiam ſic ſumptæ, ſunt aliquid extra Deum, parumq; refert quòd ſecundum exiſtentiam actualem, vel ſecundum eſſentiam ponantur habere rationem ideæ. Ratione etiam probatur hęc pars, quia exemplar eſt vera cauſa effectionis rei, ſed creatura poſſibilis vt obiecta menti Dei non eſt vera cauſa ſui ipſius vt factæ, ergo. Maior infrà probabitur, minor conſtat, quia aliàs non poſſet Deus creaturam cauſare niſi cum illo cõcauſante ipſa creatura verè ac propriè, quod eſt abſurdiſſimum. Alias probationes generales proferemus ſtatim.

XIII. Vlteriùs probatur altera pars, ſcilicet, neque aliam rem obiectiuè cognitam, & diſtinctam à formali conceptu, poſſe inueniri in intellectu Dei, quę habeat rationem exemplaris. Et primum quidem hoc confirmant teſtimonia Patrum, præſertim Auguſtini: nam ideas collocat in ipſamet arte, quatenus per eam formatur ratio vel conceptus rei efficiendæ: in quo conceptu dicitur contineri effectus, quia illum repræſentat, & ita ex illius ſententia idea in Deo non B
eſt niſi eſſentia intellectualiter repræſentans rem faciendam. Secundò argumentor ratione, quia in Deo non eſt obiectum cognitum ratione diſtinctũ à cognitione, niſi vel primarium, quod eſt eſſentia diuina, vel ſecundarium, quod ſunt creaturæ: de hoc autem poſteriori iam oſtenſum eſt non habere rationem ideæ, de priori ergo probatur, quia in eſſentia diuina, vt ſic condiſtincta à cognitione, non continetur creatura vt in cauſa exemplari, ſed vt in cauſa efficiente, quæ ſolùm eminenti virtute continet creaturas, non formaliter vllo modo: ergo ſecundum eã rationem non poteſt habere rationem exemplaris. Probatur minor ſimul cum cõſequentia, quia de ratione exẽplaris eſt vt ſit forma extrinſeca, atq; adeò vt formaliter contineat rem exemplatam, vel per conuenientiam formalem, & ſimilitudinem, vel per repræſentationem intentionalem ſeu intellectualẽ.

XIIII. Et confirmatur ac declaratur in hunc modum, nam, eſſentia diuina ſi conſideretur priùs ratione quam ſit cognoſcens vel cognita à ſe, non poteſt intelligi vt exemplar creaturarum ſecundum proprias rationes earum, quia licet eminenti virtute contineat illas, non tamen formaliter vllo modo eas continet aut refert: ſicut lux ſolis, licet eminenter contineat calorem, non poteſt dici idea caloris, quia ſecũ- C
dum ſe nec formaliter, neq; repræſentatiuè exprimit calorem. Rurſus ergo diuina eſſentia vt cognita non poteſt habere rationem exemplaris. Probatur conſequentia, tum quia eſſe cognitum (vt ita dicam) nõ conſtituit exemplar in eſſe exemplaris, ſed ſupponit illud, & ad ſummum eſſe poteſt conditio neceſſaria vt cauſet, ſi ergo eſſentia diuina ſecundum ſe nõ habet rationem exemplaris, ex eo præciſe quòd cognita ſit, non habebit illam. Tum maximè, quia vel conſideratur eſſentia præciſe & ſecundum ſe cognita: & vt ſic non poteſt eſſe exemplar, quia vt ſic eſt omnino diſſimilis creaturis, vel conſideratur vt in illa cognita cognoſcuntur tanquam in cauſa creaturæ, & hoc modo obiectum talis cognitionis iam non eſt ſolum primarium, ſed etiam ſecundarium, ſi ergo obiectum ſic cognitum eſt idea, creaturæ ipſæ ſunt ideę, vel ſaltem complent rationem ideę: quod æquè improbatur rationibus factis in priori membro.

XV. *Obiectioni fit ſatis.* Dicetur fortaſſe, neq; eſſentiam abſolutè cognitam, neq; creaturas cognitas, ſed eſſentiam cognitã vt participabilem à creaturis eſſe ideam. Sed contra, quia cognoſcere eſſentiam vt participabilem à creatura nihil aliud eſt quàm cognoſcere, ex vi talis eſſentiæ poſſe creaturam talem gradum entis participare. Sed hoc non eſt aliud quàm cognoſcere ipſam creaturam quatenus ex vi eminẽtis virtutis Dei poteſt ab illa prodire: ergo talis cognitio re vera eſt cognitio creaturæ in Deo: ergo ſi obiectum illius cognitionis eſt idea, creatura erit idea. Et confirmo, quia in Deo tantùm ſunt cognita aut ea quæ ſunt eminenter in ipſo, aut quæ ſunt formaliter, ergo ſi eſſentia vt obiectiuè cognita, eſt idea, vel eſt ſecundũ ea quæ formaliter in ipſa continentur, & hoc non, aliàs abſolutè & præcisè cognita abſq; creaturis eſſet idea, quod conſtat eſſe impoſſibile, quia vt ſic omnino eſt diſſimilis creaturis, & eas ſecundum propria earum nõ reprę ſentat, vel eſt idea ſecundum ea quæ habet eminẽter, & ſecundũ quod talia cognoſcũtur in ipſa, & ſic potiùs ipſæ creaturæ cognitę vt eminẽter contentę eſſent idea. Vel idea dicetur ipſa eſſentia ſecundũ mediam quãdam rationem, ſcil. ſecundũ id quod formaliter eſt nõ abſolutè, ſed vt dicit habitudine quandã ad res quas continet eminẽter, ratione cuius poteſt eſſe primarium obiectum in quo creaturæ ſecundariò cognoſcantur: & hoc etiam non rectè dicitur, tum quia illa habitudo potiùs eſt ex parte creaturarum quatenus à Deo poſſunt pendere, & ſunt quædã participationes eius, tum maximè, quia eſſentia Dei non eſt obiectum primarium in quo cognoſcantur creaturæ, vt in aliqua imagine repræſentante, ſed vt in cauſa effectiua eminenter illas cõtinente, & ideò vt ſic nõ poteſt habere rationem exemplaris: ergo exemplar in mente diuina non eſt res obiectiuè cognita vt ſic, & vt præciſa ſecundum rationem ab ipſa cognitione. Quod ſi quis tandem dicat cum Durando eſſentiam diuinam habere rationem exemplaris ſaltem imperfecti, quatenus ſaltem Analogicè eſt imitabilis à creaturis, illud ſanè impropriiſſimè dictum eſt, tum quia exemplar dicit propriam aliquam rationem effectus, illa autem eſt cõmuniſſima ratio, tum etiam quia eſſentia ſub illa ratione non habet proprium concurſum cauſæ exemplaris. Hic .n. non cõuenit rei quatenus eſt, ſed quatenus cognoſcens eſt, vt ſeq. ſect. oſtendam. Deniq; quia illa eſſet imperfectiſſima ratio exemplaris.

Probatur aſſertio in exemplaribus creatis.

Ex his facilè poteſt vtrumque membrum probari XVI.
in exemplaribus artefactorum, quæ ſunt in intellectibus creatis. Primo quidem, quia licet hæc exemplaria creata nobis notiora ſint, tamen in ſe ſunt imitationes quædam diuinorum exemplarium: vnde eandem proportionem ſeruant. Quapropter mihi ſemper diſplicuit eorum ſententia, qui in hoc negotio aliter ſentiendum putant de diuinis, quàm de creatis exemplaribus, vt illa dicant eſſe poſita in formali conceptu, hæc in obiectiuo, vel è conuerſo: id enim nulla ratione fulcitur, nam licet in perfectione longè inter ſe diſtent hęc exemplaria, tamen in modo exiſtentiæ, repræſentationis, & cauſalitatis ſeruant proportionem, vt ratio facta probat, quia vnum eſt participatio & imitatio alterius, ſicut etiam in genere efficientis aut finis cauſa ſecunda imitatur primam, quantum poteſt. Et ideò longè meliùs D. Thomas parem rationem quoad hoc eſſe cenſuit de diuinis & creatis exemplaribus, vt patet ex citatis locis, præſertim 1. p. q. 15. art. 2. ad 2. & idem ſupponunt Scotus & alij, ac meritò.

XVII. Secundò idem probatur ferè eodem diſcurſu, nā ſi exemplar artificioſum eſt aliquid cognitum ab artifice, vel hoc eſt illud ipſum artificiatum quod efficiendum eſt, vt obiectiuè pręexiſtens in cognitione, vel eſt aliquid aliud imitandum in effectione alterius. Hoc poſterius dici nō poteſt, quia ſæpiſſimè nullum aliud obiectum interuenit, quod artifex intueatur. In humano enim artifice ceſſat illa ratio, quę eſt in Deo, qui nihil poteſt extra ſe cognoſcere niſi vt ſecundarum obiectum cognitum in ſua eſſentia vt in primario: & ideò in diuina cognitione ſemper interueniunt quaſi duo obiecta: de quibus oportuit ſigillatim dicere. At verò artifex creatus directè & immediatè concipit artificium, & media illa cognitione illud operatur: ergo non eſt ibi alia tertia res quæ poſſit habere rationem exemplaris. Reſponderi poteſt artificem creatum nō concipere illud ipſum artificiatum in particulari & in indiuiduo quod facturus eſt, ſed ſolùm in confuſo artificiatum talis rationis vel figuræ: & ideò ſemper habere idolum obiectiuè conceptum diſtinctū ab artificiato, quod facit poſteà ad imitationem illius idoli. Sed inprimis, vt ſtatim dicam, ille modus præconcipiendi non eſt per ſe in artifice vt ſic, ſed in artifice imperfecto, aut imperfectè cognoſcente. Deinde ille conceptus cōfuſus non eſt in re diſtinctus ab effectu, ſed tantùm ratione, vt commune à particulari, & ſi effectus conſideretur vt per ſe cadit ſub intentionem talis artificis, non includit niſi illam rationem cōfuſam: exemplar autē ſolùm reſpicit id quod per ſe cadit ſub intentionē agentis: ergo quatenus ibi pōt interuenire cauſalitas exemplaris, nō diſtinguitur obiectū præconceptū ab effectu per ſe facto ex intētione agētis.

XVIII. Dicere aliquis poteſt aliquando ſaltem interuenire externum exemplar, quod intuendo ad eius ſimilitudinem artifex operatur: & tunc ſaltē dici poſſe exemplar eſſe rem obiectiuè cognitam, & in intellectu tantùm obiectiuè exiſtentem. Reſpondeo, nos loqui ſolùm de exemplari interno, vt in principio diximus: quia illud ſolùm cenſemus eſſe propriam & per ſe cauſam exemplarem reſpectu actionis operātis. Nam illud aliud externum exemplar, vel ſolùm eſt remotum, quatenus eſt cauſa cognitionis operātis, vel interdum etiam non eſt cauſa, ſed tantùm terminus extrinſecus actionis operantis: quomodo aliquando poteſt reperiri etiam reſpectu Dei, vt videbimus, & declarabimus ſect. ſeq.

XIX. Nec etiam dici poteſt ipſummet artificiatum vt præcognitum ab artifice creato eſſe exemplar ſui ipſius vt faciendi. Quia ſi creaturæ præcognitæ à Deo non ſunt ideæ, cur erit res artificiata vt præcognita ab artifice? Reſpondent aliqui eſſe diſcrimen, quia Deus non accipit cognitionem à rebus, ſicut humanus artifex. Sed hoc non video quid referat ad rem præſentem, nam ſi in cognitione, quæ ſumitur ex rebus ipſis, poſſet res cognita eſſe exemplar ſui, multò magis in cognitione quæ non ſumitur ex rebus, ſed quam Deus ex ſe ipſo habet, poſſent res cognitæ eſſe exemplaria, quia ante talem cognitionem nullo modo ſupponuntur eſſe ſecundum ſuum formale eſſe: per cognitionem verò exprimuntur & quaſi formantur (quod fortaſſe appellauit Scotus fieri in eſſe cognito.) Ergo è conuerſo, ſi in Deo, qui præconcipit res non ſumendo ſcientiam à rebus, nihilominùs res cognitæ non habent rationem exemplarem, neque in humano artifice habere poterunt. Eò vel maximè quod poſſumus conſtituere artificē non ſumentem ſcientiam à rebus, ſed habentem illā per ſe infuſam: Alij conantur rationem reddere ex eo quod ſcientia Dei eſt diſtinctiſſima, conceptio verò humani artificis eſt confuſa. Sed hoc nec eſt per ſe, nec ſatisfacit vt dictum eſt, & declarabitur ampliùs in ſeq. ratione.

XX. Secundò ergo argumentor, quia humanus artifex nunquam præconcipit rem à ſe faciendam, omnino, & in indiuiduo eandē quam poſteà facit, quia nunquam poteſt certo ſcire quæ & qualis ſit in indiuiduo futura res per artem à ſe elaboranda, nam terminatio effectus in indiuiduo pendet ex variis circumſtantiis, vel ex ſuperiori agente, vt in præcedentibus tactum eſt. Quę ratio benè probat, regulariter & humano modo loquendo, non cadere ſub exemplar humanum idem artificium in indiuiduo, quod poſteà fit: neq; id mirum eſt, quia etiam determinatio actionis ad talem effectum in indiuiduo nō cadit per ſe ſub intentione humana: exemplar autem ſolùm eſt reſpectu illius rei ad quam dirigi poteſt humana intentio. Tamen illa ratio nō probat, quod ſaltem ſecundum communem rationem talis artificiati, ſecundum quam cadit ſub intentionem agentis, idem vt præcognitum non ſit exemplar ſui ipſius vt per artem facti. Item non probat illa ratio quin abſolutè etiā idem numero poſſit eſſe exemplar ſui ipſius, vel in mente Angeli, vel etiam hominis, ſi diuinitus confortetur ad præconcipiendum effectum, vt in indiuiduo perficiendus eſt.

XXI. Probatur ergo aliter, quia exemplar eſt cauſa vera & realis rei quæ per illud fit: ergo non poteſt eſſe ipſamet res quę poſteà fit vt anteà erat præconcepta. Antecedens infrà probabitur: conſequentia patet, quia idem non poteſt eſſe vera ac propria cauſa ſui ipſius. Nec verò ſatis eſt quod res præconcepta, & res producta diſtinguatur vt res in potentia, vel in actu exiſtens: nam huiuſmodi res in actu & potentia eadem eſt, & eandem exiſtentiam vt actu exercitam, vel vt poſſibilem includit: & ideò non poteſt res vt in potentia eſſe cauſa ſui ipſius vt in actu. Et hæc ratio generaliter procedit etiam de ideis diuinis.

Sed reſponderi adhuc poteſt, in iis cauſis, quæ ſolùm influunt ſecundum eſſe menti obiectum non eſſe inconueniens idem eſſe cauſam ſui ipſius, vt patet in cauſa finali, de qua Ariſt. dixit coincidere in eandem rem numero cum forma facta. In hoc autem reperitur quædam conuenientia inter exemplar & finem, nam vtrumq; cauſat vt in cognitione exiſtēs. Sicut ergo eadem res in ratione finis mouet ad effectionem ſui, ita in ratione exemplaris diriget aut cōcurret ſuo modo ad effectionem ſui. Ratio enim vtriq; communis eſt, quia in aliis generibus ideò non poteſt idem eſſe cauſa ſui ipſius, quia ſupponitur eſſe vt cauſet: ergo quod non ſupponitur eſſe niſi vt cognitum vt cauſet, non repugnabit cauſare ſe ipſum in exiſtentia reali. Maximè cùm vtraq; cauſalitas, finis & exemplaris, non tendat in effectum niſi quodammodo medio agente, mouendo vel dirigendo actionem eius.

XXII. Sed hoc improbari poteſt primò ex ipſamet ratione explicandi cauſalitatem exemplarem, & differētia quę verſatur in hoc, inter illam & finalem. Exemplar enim dicitur eſſe forma ad cuius inſtar vel imitationem aliquid fit: in quo cauſandi modo videtur neceſſariò includi diſtinctio inter formam, quæ eſt exemplar, & formam exemplatam ſeu rem effectam, quia idē non dicitur fieri ad imitationē ſui, nec aſſimilari ſibi ipſi: ergo non poteſt idem dici exemplar vel idea ſui ipſius. Sed hæc ratio videtur in ſolo

loquendi modo habere vim & efficaciam ſuam. Poſſet enim quis reſpondere non eſſe de ratione exemplaris vt effectus fiat ad inſtar, vel imitationem eius. Seneca. ſed, vt Seneca dicit, *exemplar eſſe ad quod reſpiciens artifex, id quod deſtinabat, efficit*: his enim verbis non inuoluitur relatio, quæ diſtinctionem petat inter exemplar & exemplatum, & tamen ſufficienter declarant rationem exemplaris. Aſſumptum patet, nam poteſt artifex, mente reſpiciens ad aliquod artefactum poſſibile, illud ipſum deſtinare efficere: ergo ſaluatur tota & ſufficiens definitio exemplaris abſq; diſtinctione, quam petat ſimilitudo vel imitatio effectus reſpectu exemplaris. Et confirmatur hoc ac declaratur ampliùs, nam ſi quando artifex concipit rem vnam, & ad inſtar vel imitationem illius aliam diſtinctã facere pponit, hoc ſatis eſt, vt res prior habeat rationem exemplaris: cur non res eadem obiectiuè concepta, ſi in re ipſa efficienda proponitur, ſicut concepta eſt, non habebit rationem exemplaris reſpectu ſui ipſius? Nam re vera videtur eodem modo dirigere actionem agentis: imò tantò perfectiùs, quanto eſt maior adæquatio rei factæ ad rem conceptam, quæ tantò erit maior, quantò fuerit maior identitas.

XXIIII. Propria ergo ratio huius partis petenda videtur ex hoc vltimo, quod nũc dicebamus, ſc. munus proprij & interni exemplaris, de quo agimus, eſſe dirigere actionem agentis, quoad ſpecificationem (vt aiunt:) hoc autem munus non eſt obiecti cognitu, ſed cognitionis eius, quatenus in illa continetur in eſſe repræſentatiuo. Quę ratio magis explicabitur ex ſeq. aſſertione.

Secunda aſſertio & approbatio ſecundæ ſententiæ.

XXV. Dico ſecundò. Exemplar ineſt formaliter intellectui tanquam conceptus formalis eius. Cum verbo inhærendi hîc vtimur, quoniam nunc abſtractè & in communi loquimur de exemplari, ſiue creato, ſiue increato, latè intelligendum eſt ſiue per vnionem & propriam inhærentiam, ſiue per identitatem & ſimplicitatem. Sic igitur cõcluſio poſita eſt valde conſentanea locutionibus D. Tho. & Sanctorum ſuprà adductis. Dum enim aiunt mentem eſſe ſedem idearum, & ideas diuinas eſſe rationes rerum incommutabiles & æternas, & formas intelligibiles, ſatis ſignificant, & eſſe veras res exiſtentes ex æternitate, & eſſe in Deo intrinſecè, & eſſe in eo formaliter quatenus intelligens eſt, & intellectualiter repræſentans omnia, quod conuenit illi ratione ſui conceptus ſeu actus intelligendi. Eodem modo ſenſiſſe Platonem de ideis, docuerunt multi, & præſertim indicat Aug. citatis locis. Explicuitque optimè Cœlius Rhodigin. lib. 16. lect. antiq. cap. 17. his verbis, *Deus, qui omnipotens eſt, & dicitur, in mente ſibi inhærente creandarum rerum naturas effingit, ac pingit quodammodo, quæ in corporibus iſtis ſentimus omnia: illic cœlorum globi ac elementorum moles: omnia deniq;, etiam animalium gignũtur formæ, quas in diuina confertas mente, Dei fomento eſſe ac dici ideas non ambigunt Platonici.* Similiter Eugub. lib. I. de Peren. Philoſoph. cap. 12. refert ex Plutarcho Socratem & Platonem poſuiſſe *ideas in cogitationibus ſenſiſque Dei, hoc eſt menti ſubſiſtentes*: & infrà ex eodem Plutarcho obſeruat *idem eſſe diuinam mentem atque iſtas ideas*, & ex Philone & Plotino *idem eſſe totam idearum ſeriem, atque ipſam immenſam Dei ſapientiam*, & ex Triſmegiſto & Chaldæis, *ideas eſſe Patris cogitationes, & rationes vniuerſales naturæ.* Eandemque eſſe Ariſtote-

Cœli. Rhodiginus.

Eugubin.

A lis ſententiam de exemplari creato, paulò inferiùs oſtendam.

Ratione probari poteſt hæc ſententia à ſufficienti partium enumeratione, nam exẽplar eſt in intellectu, & non obiectiuè tantùm: ergo eſt in eo formaliter ſeu inhæſiuè: non eſt autem ipſemet intellectus, quatenus eſt vel intelligitur à nobis vt nuda potentia, quia vt ſic non eſt forma repræſentans, quod eſt de ratione exemplaris: & eadem ratione non eſt aliquis habitus ex iis qui iudicatiui dicuntur, & tenent ſe ex parte potentię, vt eſſe poteſt v. g. ars in intellectu humano, quia etiam huiuſmodi habitus non eſt forma repræſentans formaliter, ſed inclinans tantũ ad iudicium. Nec etiã in intellectu humano eſt ſpecies intelligibilis, tum quia, iuxta veriorem ſententiam, ſpecies hęc non reprę̈ſentat formaliter, ſed eſt tantũ ſemen obiecti efficienter cooperans ad formalem repræſentationem, quę fit per actum aut verbũ: tum etiam, quia ſpecies per ſe ipſam non eſt cauſa operatiua ad extra, ſeu directiua operationis, quod cõuenit exẽplari. Supereſt ergo vt cõceptus ipſe formalis practicus rei efficiendæ, ſit propriè exemplar. XXVI.

B Secundò probatur ex munere ſeu officio ipſius exemplaris: eius enim eſt determinare actionem externam intellectualis agentis: & ideò quoad hoc gerit munus formæ, nam res naturales determinantur per naturales formas vel qualitates ad ſuas actiones: agens verò intellectuale per formam intellectualem ſibi proportionatam, vt rectè notauit Diuus Thomas dictis quæſtionibus 15. I. part. & 3. de veritate. Eſt ergo exemplar forma actuans & informans ipſum intellectuale agens: non eſt autem alia forma niſi conceptio eius, vt declaratum eſt. Rurſus pertinet ad munus exemplaris dirigere actionem agentis intellectualis, vt in certum terminum & ſcopum tẽdat, vt non caſu, neque irrationali modo fiat: & ideò dixit Auguſt. tam eſſe certum Deum habere exemplaria, quam eſt certum operari ex ratione: hęc autem directio non fit niſi per actualem mentis repræſentationem, quæ eſt veluti quoddam lumen, quod præit oſtendens viam & modum ac terminum operationis: hoc autem totum fit formaliter per ipſummet conceptum formalem mentis. Et ob hanc cauſam res ipſa directè concepta non poteſt propriè dici exemplar: nam ſi illa res ſit ipſamet quę facienda eſt & omnino eadem in indiuiduo, non eſt illa quę dirigit, ſed ad quam dirigitur actio medio exemplari: neq; illa propriè imitanda proponitur, ſed facienda: quod vt rectè fiat, dirigitur actio per exemplar mente conceptum. Si autem illa res concepta ſit alia, vt eſt in artifice creato imago externa, vel aliquid ſimile, talis res non eſt per ſe neceſſaria ad operationem artis, quæ fit per exemplar, nam meliùs fieret per propriam & immediatam cognitionem ipſiuſmet rei arte efficiendæ: illud ergo externum adminiculum (vt ita dicam) menti obiectum, non eſt proprium & per ſe exemplar, ſed eſt quaſi materia remota, vel obiectũ adiuuans ad formandum aliquale, ſeu imperfectum exemplar. Denique, ſi illa res alia concepta, ſit tantùm cauſa virtualiter continens rem faciendam per exemplar, vt eſt in increato artifice diuina eſſentia, illa vt ſic non poteſt eſſe exemplar, quia non eſt vllo modo forma formaliter continens, aut reprę̈ſentans rem faciendam, vt ſuperiùs argumentabamur. Neque illa vt ſic dirigit actionem artificis, ſed ſolùm eſt quaſi ratio (remota ſecundum rationem) concipiendo exemplar ſeu ideam, quę dirigit operationem artificis.

XXVII. Exemplaris munera varia. Primum.

Secundum.

C

Tertiò

XXVIII. Tertium. Tertiò ſolet attribui exemplari, eſſe menſuram & regulam veritatis & proprietatis rei factæ. Quo ſenſu (vt ſuprà tractauimus diſput. 8.) dicunt multi authores, & interdum D. Thom. veritatē entium creatorum ſumi ex cōformitate ad exemplaria, quæ ſunt in intellectu diuino, tāquam ex menſura earum: veritatem autem rerum artificialium ſumi ex conformitate ad intellectum humanum: nam exemplar artificis eſt menſura artificiati. Hoc autem propriè cōuenit conceptui formali; nam cōceptus obiectiuus, ſi ſit omnino proprius & adæquatus rei faciendæ, nō diſtinguitur ab ipſamet re; idem autem nō eſt menſura ſui ipſius: ſi verò ſit conceptus alterius rei, vel per accidens, & remotè tantùm ſe habet vt dictū eſt, vel non habet in ſe formam effectus, nec formaliter, neque repræſentatiuè, & ideò vt ſic non poteſt habere rationem menſuræ.

XXIX. Quartum. Quartò tribuitur ideæ, eſſe principium cognitionis, vt notat D. Thom. dicta quæſt. 15. art. 1. id autem non eſt intelligendum de principio effectiuo, quia vt diximus, ſpecies intelligibilis non eſt propriè exemplar: ergo oportet intelligi de principio formali: nam, obiectum præcisè vt cognitum, ſeu vt terminatiuum, non dicitur propriè principium cognitionis, cùm potiùs ſit finis & terminus: principium autē formale cognitionis eſt ipſemet conceptus formalis: ergo ille eſt propriiſſimum exemplar, ſi ſit cōceptus rei efficiendæ.

Aſſertio tertia.

XXX. Dico ergo tertiò. Non eſt de ratione exemplaris vt ſic non eſſe quantum ad eſſe eius, quod ſit actu & directè cognitum vt obiectum quod; tamen vt cauſet, oportet vt aliquo modo cognoſcatur, & quò perfectiùs fuerit cognitum, eò, cæteris paribus, perfectiùs cauſabit. Hæc concluſio proponitur ad diſſoluendum fundamentum contrariæ ſentētiæ, & in ea ſupponimus exemplar cauſare, quãuis nōdum probatum ſit, quia ita in cōmuni ſumptum, eſt per ſe manifeſtum: & nunc eſt nobis neceſſarium ad diſtinguēdum in quo conſiſtat proprium eſſe exemplaris, quid verò ſit conditio requiſita, vt cauſet. Cōmuniter enim dici ſolet de ratione exemplaris eſſe vt ſit actu cognitum, quia nō videtur ſatis animaduerſum, quòd ſicut in fine diſtinguuntur illa duo, ſcilicet eſſe ipſius finis per quod cauſat, & eſſe cognitū, quod eſt conditio neceſſaria ad cauſandum: ita in exemplari ſunt hæc duo diſtinguenda: nam eſſe cognitum vt ſic quatenus dicitur de obiecto directè cognito, cùm ſit ſola extrinſeca denominatio, non poteſt eſſe propria ratio conſtituens ipſum exemplar, nec poteſt eſſe in illo formale principium cauſandi.

XXXI. Præterea, ſicut de fine dicebamus non mouere ad appetendum ſecundum eſſe cognitum quoad denominationem (vt ita dicam) ſed quoad rem denominatam, ſeu quoad ipſum eſſe quod cognoſcitur, ita exemplar non dirigit ad efficiendū in effectu ipſum eſſe cognitum quoad denominationem, neq; tale eſſe, quale eſt eſſe in cognitione: ergo exemplar in eſſe exemplaris non cōſtituitur per eſſe cognitum vt ſic. Vnde etiam in exemplari externo & remoto, cùm imago viſui propoſita dicitur exemplar ad cuius imitationem alia fit, licet oporteat illam imaginem eſſe viſam aut cognitam, non tamen conſtituitur in illo modo exemplaris per eſſe viſam, ſed hæc eſt conditio neceſſaria, eſſe autem ſic depictam vel figuratam eſt proprium eſſe talis exemplaris. Et iuxta opinionē aſſerentem artificium ipſum, vel creaturam menti A obiectam eſſe exemplar, dici non poteſt, quod eſſe cognitum, quantum ad denominationem cogniti, conſtituat illā in eſſe exemplaris, cùm in effectu nō intendatur ſimilitudo ſeu conformitas quoad illam denominationem, ſed quoad eſſe naturale, vel artificiale quod in tali re cognoſcitur: ergo idem dicendum eſt in omni ſententia, quòd nimirum exemplar non conſtituitur in eſſe exēplaris formaliter ac præcisè ex eo, quod cognoſcitur, ſed ex proprio & quaſi intrinſeco eſſe, quodcunque illud ſit, quod vel cognoſcitur, vel poteſt cognoſci.

Hinc ergo videtur ſatis probata prior pars concluſionis; nam ſi exemplar non conſtituitur formaliter per eſſe cognitum: ergo cognoſci vt ſic, præſertim directè & vt obiectum quod, non eſt de ratione exemplaris quatenus exemplar eſt. Et hoc etiam confirmari poteſt ex prima concluſione; nam dictum eſt exemplar non eſſe, formaliter loquendo, conceptū obiectiuum, qui formaliter in eſſe talis conceptus conſtituitur per eſſe cognitū: ergo hoc eſſe non eſt formaliter de ratione exemplaris vt ſic. XXXII.

Alteram verò partem concluſionis confirmant B ex parte argumenta prioris ſententiæ, eamque ſumo ex D. Thom. 1. parte quæſt. 15. art. 2. ad 2. Et declaratur primò in exemplaribus diuinis; nam Deus cognoſcendo in ſua eſſentia creaturas, format (vt more noſtro loquamur) rationes, ſeu conceptus earum, per quos illas directè cognoſcit, licet vt ſecundaria obiecta ſuæ ſcientiæ. Quia verò eius ſcientia eſt perfectiſſima, cognoſcendo & formando exemplaria creaturarum, cognoſcit in ſeipſo conceptum illum qui intellectualiter repræſentat creaturas: quod eſt cognoſcere in ſe exemplaria creaturarum. Vbi ratione diſtinguendo illa duo, intelligimus priùs eſſe formalia ipſa exemplaria, & deinde cognoſci, quæ licet videatur eſſe reflexio quædam, in Deo tamē propter ſummam ſimplicitatem & infinitatem illius actus, eodem ſimpliciſſimo actu vtrumque cognoſcitur. Hoc igitur modo eſt in Deo idea (vt ita dicam) non tātùm formata, ſed etiam cognita, & vt ſic habet totum id quod ex parte intellectus neceſſarium eſt, vt in ſuo genere cauſet, quia & eſt forma exiſtens in mēte artificis, & eſt ita propoſita & applicata, vt poſſit ad illam reſpiciens, rem per eam repræſentatam C efficere ad illius imitationem. Et ita diſtinguētes in Deo ſecundum rationem ideam à cognitione ideæ, ſicut etiam diſtinguere poſſumus ratione cognitionem directam à reflexa, & ideam quoad ſuum eſſe conſiſtere intelligimus in conceptu formali, quem directè Deus habet de re operabili ſeu facienda prout facienda eſt: cognitionem autem ideæ intelligimus eſſe quaſi perfectam quandam applicationem, & coniunctionem ad ipſum artificem, vt ad illius imitationem producat effectum. XXXIII.

Ad hunc ferè modum ratiocinatur D Thom. ſuprà de exemplari exiſtente in mente artificis; *Nam dū artifex* (inquit) *intelligit formam domus in materia dicitur intelligere domum: dum autē intelligit formam domus vt à ſe ſpeculatam, ex eo quòd intelligit ſe intelligere eam, intelligit ideā vel rationem domus.* Vbi planè diſtinguit aliud eſſe formare ideā, aliud intelligere ideam. Nam ſi artifex dum intelligit formam & rationem domus, vt à ſe ſpeculatam intelligi ideam: ergo dum ipſam rationē & formam domus ſpeculatur, format ideam: vt tamen per illam operetur, & ad imitationem eius domum efficiat, reflectitur ſupra rationem domus vt à ſe ſpeculatam, & ita agnoſcit ideam, & per eam cognitionē, quaſi applicat exemplar vt per illud cauſet. XXXIV.

Sic

Sic igitur conſtat quomodo cognitio ideæ ad cauſalitatem deſeruiat.

XXXV. *Qualis cognitio exemplaris requiratur vt artifex eo vti poſſit.* Statim verò oritur dubium an huiuſmodi reflexio ſit ſimpliciter neceſſaria in artifice, vt per exemplar à ſe conceptum poſſit exteriùs operari: in Deo enim ſemper eſt neceſſaria illa, quaſi reflexio, non tam ob cauſalitatem quàm ob infinitam perfectionem illius ſcientię, quę non poteſt ita terminari ad aliquod obiectum, quin intrinſecè ſeipſam ſub omni ratione & repræſētatione intueatur. At verò in artifice creato cùm illa reflexio fieri debeat per actum diſtinctũ, difficilè creditu eſt, vel neceſſariam eſſe, vel ſemper interuenire quoties artifex per ſuam artem, ſeu per exemplar illa formatum operatur. Imò experientia videtur contrarium oſtendi; nam qui ſcribit, aut ædificat, non ſemper eſt in illa actuali reflexione dum operatur.

XXXVI. Vnde dicunt aliqui non eſſe neceſſariam illam reflexionem, & creatum artificem vti exemplari ſuo cognoſcendo illud, non vt eſt qualitas quædã menti inhærens, ſed vt eſt forma & imago repræſentans obiectiuè artificiatum. Sicut multi cenſent, verbum mentis eſſe qualitatem diſtinctam ab actu cognoſcendi, deſeruientem cognitioni vt obiectum proximum in quo res repræſentata cognoſcitur: nam quod in ſpeculabilibꝰ eſt verbum, creditur eſſe exēplar in operabilibus. Et hoc quidem poſtremum exiſtimo verum eſſe in rebus creatis: tamen ſicut illa ſententia de verbo mentis falſa eſt, ita etiam in præſenti non eſt vera illa ratio explicandi cognitionem exemplaris ſeu ideæ per cognitionem directam rei exemplatæ, quod ſcilicet ſit obiectum proximum in quo aliud cognoſcitur, quia neq; ille modus repræſentationis obiectiuæ per formalem ſimilitudinem intelligi poteſt in illa qualitate, quæ nec formalem nec realem conuenientiam habet cum externo obiecto, nec etiam intelligi poteſt quomodo in illa directè cognoſcatur externum obiectum, illa nullo modo cognita. Sed hæc communia ſunt de verbo mentis illo modo explicato: & ideò illa omitto: & ſuppono, conceptum formalem immediatè terminari ad rem ipſam quam repræſentat, ipſumque non aliter repræſentare quam referendo intellectui obiectum ipſum, vt intellectualem formam conſtituentem in actu vltimo ipſum intellectum: & eundem conceptum formalem dici verbum mentis, quatenus eſt internus terminus intellectualis actionis ſeu conceptionis eius: exemplar verò dici quando eſt de re artificioſa ſeu operabili.

XXXVII. Ad difficultatem ergo poſitam alij concedunt neceſſariam eſſe cognitionem reflexam, per quam artifex reſpiciens ad exemplar, id eſt, ad conceptum directum quem de re formauit, poſſit talem rem facere, qualem cogitationem concepit. Et ad experientiam reſpondent, huiuſmodi internos actus nõ ſemper cadere ſub experientiam, ſæpe enim intellectus comparat vnam rem ad aliam, & nõ aduertit ſe comparare: & ita etiam poteſt comparare ſuammet cognitionem & exemplar, vt per illud menſuret rem quæ ante fit, quamuis non aduertat ſe vti ea comparatione: ſi autem aduertat, intelliget ſe id non facere ſine reflexione ſuper ſuam cognitionē. Et mihi quidem non diſplicet hoc, ſi ſolum intelligamus hanc reflexionē interuenire quando artifex perfecto modo vtitur ſuo exemplari ad commenſurandam & definiendam formã, quam præbere debet ſuo effectui:
D.Thom. & hoc planè videtur voluiſſe D. Thomas ſuprà.

XXXVIII. Addendum tamen exiſtimo non toto tempore
A quo durat operatio exterior procedens ab arte, neceſſariam eſſe illam reflexionē formalem: quod mihi quidem ſatis probare videtur experientia & ratio, quia ipſa directa repræſentatio, & quaſi intuitus mentis circa rem vel operationem faciēdam, ſufficit ad dirigendam operationem. Tunc ergo non eſt neceſſe vt exemplar cognoſcatur tanquam obiectum quod, ſed ſatis eſt vt implicitè & per modum tendentiæ ad obiectum aliquo modo cognoſcatur, ea tantùm implicita & virtuali reflexione, quam quilibet actus mētis in ſe includit, ratione cuius dicitur cognoſci ſeipſo vt quo, quamuis non cognoſcatur vt quod. Et ideò dixi in concluſione exemplar cognoſci aliquo modo, eò tamen perfectiùs applicari ad ſuum opus, quo perfectiùs cognoſcitur.

Satisfit argumentis prioris ſententiæ.

AD argumentum ergo primum prioris ſententiæ iam reſponſum eſt, longè diuerſam rationē eſſe de fine, & de exemplari; nam licet in eo conueniant, quod vtrumq; cauſat vt in cognitione exiſtēs, tamen in modo cauſandi habent diuerſitatem ratio- XXXIX. *Finis & exemplar quoad cognitionis neceſſitatem in quo cõueniant, & differant*
B ne cuius, finis eſſe poteſt ipſamet res quæ terminat actionem agentis, quia ad ſe trahit eius affectum: exemplar verò nõ poſſit eſſe illa eadem res, ſed alia quæ ſit mēſura & regula eius. Quo fit, vt finis ita ſit in cognitione, vt non neceſſariò ſit cognitio: exemplar verò per ſe ac proximè requiſitum ita ſit in cognitione, vt intrinſecè etiam ſit cognitio quædam ſeu intellectualis conceptus: nam eſt intellectualis regula ac menſura.

Ad ſecundum reſpondetur, illam locutionem, exemplar eſſe ad cuius ſimilitudinem fit effectus, & quod artifex imitatur operando, facilè verificari de ipſo conceptu formali, quia non ſunt illę locutiones intelligendæ de ſimilitudine formali, quæ naturalis eſt, ſeu entitatiua: ſed de ſimilitudine ſecundum repræſentationem intellectualem, quam habet conceptus formalis, circa rem quam exprimit, & hanc imitationem vel conformitatem, intendit artifex in ſua operatione. Illa verò locutio, quod artifex reſpiciens ad exemplar, operatur ad illius imitationem, non oportet, vt cum omni proprietate ſumatur. Ortus enim videtur ille loquendi modus ex ſenſibilibus ex- XL.
C emplaribus, quibus homines ob imperfectionē ſuã vti ſolent, & ad illa reſpicere vt ad obiecta proxima q̃ imitentur. Veruntamen iam dixi huiuſmodi exemplaria eſſe quaſi per accidens: per ſe enim exemplar internum ſufficit & requiritur ad actionem, & illius imitatio immediatè intenditur: & ideò ſufficienter poſſet explicari ratio exemplaris, dicendo, eſſe illud quo artifex ſibi repræſentat rem quam effecturus eſt vt illud imitetur, ſed potiùs vt illius repræſentationem expleat. Quia verò, vt diximus, ipſum etiam exemplar poteſt reflexè cognoſci, & illa reflexio confert, vt perfectè & completè exerceat munus exemplaris, ideò propriè etiam verificari poteſt, quod artifex reſpiciens ad ſuum exemplar, operatur.

Tertium argumentum nullam habet difficultatem; nam multitudo idearum in Deo non eſt ſecundum rē, ſed tantùm ſecundum rationē, per reſpectus rationis ad diuerſas res creabiles, & ideò non repugnat, ꝙ illa pluralitas vel diſtinctio rationis intelligatur in ipſomet conceptu formali ſeu ſcientia Dei. Qualis autem & quanta ſit illa pluralitas idearum, & per quem intellectũ fiat illa diſtinctio, & reſpectu quarum rerum diſtinguendæ ſint ideæ, plus habet quæſtio- XLI.

quæſtionis de nomine, quam de re: illa verò qualiſcunq; diſputatio Theologorum eſt, non noſtra.

XLII. Ad quartum reſpõdetur inprimis ſupponere falſum, quòd beati non formant verbũ, verè enim concipiunt, Deum prout in ſe eſt, & ita formant in ſe conceptum formalem, quo ſibi repræſentant Deum prout in ſe eſt: & ille conceptus eſt verbum, & non aliud. Vnde ſi in Deo cognoſcunt creaturas, etiã formãt in ſe rationem ſeu verbum earum, & illud habere poſſet vim exemplaris, ſi cum illo daretur vis operandi, quę per tale exemplar dirigi poſſet. Addo prętereà, Beatum videndo Deum & creaturam in Deo, etiam videre ideam quã Deus habet de creaturis, & ideò ipſummet conceptũ formalem Dei poſſe quodammodo ſubire rationem ideæ, etiam reſpectu alterius intellectus, cui per ſe & immediatè obiicitur ſed illud etiam eſſet remotè & mediatè: proximum enim exemplar ſemper eſt illud, quod ipſum operans in ſuomet intellectu format.

SECTIO II.

Vtrùm exemplar propriam rationem cauſæ conſtituat, vel ad aliquam aliarum reuocetur.

I. SVppõnit hæc quęſtio exemplar verè ac propriè eſſe cauſam: id enim ex communi ſententia Philoſophorũ ac Theologorum vt certum ſumimus: in iis enim, quæ per intellectum operantur, per ſe neceſſarium eſt exemplar vt rationabili modo poſſint actionem ſuam indefinitam effectum dirigere; nam cùm à natura ſua non ſint limitata ad determinatas formas effectibus tribuendas, ſicut naturalia agentia, oportet vt ſuo proprio & intellectuali modo determinentur. Quamuis autem quoad exercitium ſuæ actionis determinentur per voluntatem; tamen quoad ſpecificationem & directionem ducũtur per intellectum: ad hoc autem indigent propriis exemplaribus talium effectuum, vt artificioſo & intellectuali modo poſſint illos efficere. Et quãuis Seneca epiſt. 66. exiſtimet, hac ratione ſolùm probari exemplar eſſe quid requiſitum: non verò propterea eſſe inter cauſas per ſe numerandum, alioqui multa alia poſſent ſimiliter inter per ſe cauſas recenſeri. Nihilominùs verius eſt per ſe pertinere ad aliquod genus cauſalitatis, vel aliquem cauſandi modum, quamuis fortaſſe non augeat cauſarum numerum, nec per ſe cõſtituat nouum cauſandi genus. Vtrumque autem declarabitur commodiùs, explicando ad quod genus cauſæ exemplar pertineat.

Exemplar nec materialem, nec finalem cauſam eſſe.

II. ET vt à clarioribus incipiamus, certum eſt, exemplar nec per ſe pertinere, nec reduci ad genus cauſæ materialis, quia nullam habet cum illa cauſa proportionẽ aut ſimilitudinem, quia exemplar neq; indicat potentiale quid, ſed potiùs actuale formale: neq; concurrit aliquo modo recipiendo, ſed potiùs ſuo modo actuando ac determinãdo. De cauſa verò finali poſſet aliquis dubitare; nam munus exemplaris eſſe dicitur, vt ad illius ſimilitudinem vel imitationem effectus fiat, ſed hæc eſt habitudo finis: ergo concurſus exemplaris non eſt, niſi concurſus quidam finalis. Minorem & diſcurſum totum probo ex D. Thom. 3. cont. Gent. cap. 19. vbi hac potiſſimùm ratione probat omnia tendere in Deum, vt in vltimũ finem, quia omnia intendunt illi aſſimilari: ergo A commutata ratione rectè nos colligimus, cùm Deus producit res vt ipſi aſſimilentur, cõcurrere vt finem earũ, ac tunc concurrit vt exemplar: ergò. Imò in ratione 2. ſic colligit D. Thom. *Agens dicitur finis effectus, in quantum effectus tendit in ſimilitudinem agentis: ſed Deus ita eſt finis rerum quòd eſt etiam primũ agens earum: ergò omnia intendunt ſicut vltimum finem, Deo aſſimilari:* Deus ergo vt eſt id, cui aſſimilatur creatura, habet rationẽ finis: ergo & vt imitabilis à creaturis; nam hæc verba *eſſe imitabilem à creaturis & eſſe id cui aſſimilatur creatura,* eandem habitudinem ſignificare videntur, ſed eſſe imitabilem dicit habitudinem cauſæ exemplaris: ergo coincidit cum habitudine cauſæ finalis. Vnde clariùs in ratione 4. ait D. Thom. res omnes creatas, eſſe veluti quaſdam imagines primi agentis: perfectionem autem imaginis in hoc conſiſtere quòd repræſentet ſuum exemplar, ideòque omnes creaturas intendere hanc repræſentationem vt finem ſuum. In quo diſcurſu planè videtur exemplar cum fine confundere.

III. Sed nihilominus authores omnes lõgè diuerſam eſſe cenſent cauſalitatem exemplarem à finali, quia B cauſalitas finis cõſiſtit in metaphorica motione voluntatis: ratio autem exemplaris præciſè conſiſtit in hoc quòd ſit forma determinans actionem agentis, vt ſumitur ex D. Thom. 1. p. q. 44. a. 3. Difficultas aũt ꝓpoſita procedit, ac ſi exemplar eſſet aliqua res cognita, quæ imitanda ꝓponitur, & non potiùs ipſemet intellectualis cõceptus rei. Vt verò omnibus modis reſpondeamus, admiſſo illo modo loquendi, dicendum eſt, licet contingat eandem rem eſſe finem & exemplar eiuſdem effectus, vt argumenta facta probant: tamen ſub diuerſa ratione cauſalitatis. Nam, vt finis, mouet ad efficiendam ſui repræſentationem: vt exemplar verò, determinat actionem agentis, & quodammodo dat ſpeciem effectui; vnde rationem finis exercet vt eſt quoddam bonum: rationem verò exemplaris vt eſt quædam forma. Addere verò poſſumus ad hoc magis declarandum, exemplar poſſe conſiderari, vel vt terminum quendam, ad cuius imitationem tendit actio, vel vt principium dirigens ac regulans actionem agentis. Sub hac poſteriori ratione exercet cauſalitatem exemplaris; nam prior C magis pertinet ad rationem finis, quia ſub ea ratione eſt id, cuius gratia actio fit. Cùm enim Chriſti imago depingitur, vt eum nobis repræſentet, re vera Chriſtus ſub ea ratione habet rationem finis, & hoc etiam probat difficultas tacta. Et ideò mihi non placet quod quidam aiunt, cauſalitatem exemplaris conſiſtere in paſſiua imitatione rei factæ ad inſtar illius: nam hæc paſſiua imitatio fini propriè conuenit, quando in eo nihil aliud intenditur, niſi eius repræſentatio. Ideò in ipſamet actione paſſiua diſtinguendum eſt, an ſumatur vt alliciens affectum, an vt determinans, & quaſi ſpecificans actionem, ſeu formam per eam inductam; nam ſub priori ratione pertinebit ad cauſalitatem finis, ſub poſteriori ad rationem exemplaris.

IV. Et propter hanc cauſam probabiliſſimum exiſtimo, propriam cauſalitatem exemplarem, diſtinctam à finali, per ſe reperiri in interno conceptu formaliter exprimente & repræſentante rem arte efficiendam: nam licet per actionem intendatur conformitas cum illo conceptu ſic repræſentante, non tamen intenditur vt finis actionis, formaliter loquendo, de conformitate, ſed intenditur ipſa forma in qua eſt conformitas: ipſa verò conformitas ſolùm attenditur vt commenſuratio quædam, & quaſi regula formæ

formæ inducendæ. At verò in exemplari externo diſtinctione opus eſt, nam illud magis induit rationem finis, maximè quando per ſe intenditur eius repræſentatio, propter eius honorem, vt aliquid ſimile: aliquando verò etiam habet ſolam rationem mēſuræ, & non finis, vt quando artifex exterius conficit paruum idolum totius ædificij, tunc enim intendit conformitatem ad illud, non tanquam finem, ſed tanquam regulationem, vt ſic dicam.

V. Et ſimili modo videtur ſatis probabiliter dici poſſe (diſtinguendo in Deo ſecundum rationem ideas intellectuales, prout à nobis ſunt explicatæ ſectione præcedenti, & eſſentiam diuinam vt participabilem in eſſe & in perfectionibus eſſendi à creaturis) ſub priori ratione habere propriam cauſalitatem exemplarem, & vt ſic intendi conformitatem creaturarum ad ideas, non ſecundum habitudinem earum ad finem, ſed ad menſuram & regulam: ſub poſteriori autem ratione habere eſſentiam diuinam rationem finis, & ſic etiam intendi ſimilitudinem creaturarum ad Deum, vt ad ſuum finem. Nam ſub priori ratione intenditur vt creatura talis ſit, qualis repræſentatur in idea: ſub hac verò poſteriori intenditur vt ipſa repræſentet diuinum eſſe & diuinam perfectionem quantum poteſt: & ideò poſterior habitudo non eſt ad Deum vt ad exemplar, ſed vt ad finem.

VI. Tandem hinc cenſeo conuenientiſſimè dici, in actionibus & effectibus Dei, vt ſunt ab ipſo, nihil extra eum exercere poſſe cauſalitatem exemplarem propriè ſumptam, ſed ipſum eſſe ſingulare exemplar omnium ſuarum actionum & effectuum, quia nihil extra ipſum poteſt eſſe regula & menſura actionum eius, vt ab eo ſunt. Vnde ſi aliquando dicitur aliquid creatum, eſſe exemplar alterius, vt Chriſtus in quantum homo dicitur exemplar iuſtorum hominum, vel intelligendum eſt latè de exemplari quaſi materialiter, prout induit rationem finis proximi: ſic.n. poteſt dici Chriſtus exemplar, quia in eius honorē alij iuſti efficiuntur ſimiles illi. Vel exponendum eſt reſpectu cauſarum ſecundarum: quo etiam modo Chriſtus dici poteſt exemplar hominum, quia propoſitus illis eſt vt in illum tanquam in exemplar reſpiciant, quod imitentur.

Proponitur ſententia reducens exemplar ad cauſam formalem.

VII. OMiſſis ergo cauſa materiali & finali, de aliis duabus eſt controuerſia inter authores. Multi enim reuocant exemplar ad genus cauſæ formalis, crediturque eſſe opinio Ariſtotel. qui numerando cauſas, ſimul cum formali exemplarem nominauit. Et hanc opinionem tenet Albertus in 1. diſtinct. 20. articulo primo. Caietan. prima parte, q.6.a.3. in fine, & q.44.a.3. Tho. de Argent. in 1.d.45.a.2. Sumitur ex Durando ibi quæſt.2. quatenus negat exemplar pertinere ad genus cauſæ efficientis. Idem tenet Ægid. propoſit.37. de Euchariſtia. Hi authores ſupponunt exemplar concurrere ſolùm vt obiectum cognitum, ad cuius imitationem agens aliquid operatur: & ideò non putant poſſe habere efficientiam, & hinc concludunt habere formalem cauſalitatem extrinſecam, quæ in hoc ſolum conſiſtit quod per imitationem paſſiuam concurrit ad dandam ſimilē formam & ſpeciem effectui. Imò ſunt qui cenſent exēplar non reduci ad genus cauſæ formalis intrinſecū, ſed conſtituere per ſe & directè nouum genus cauſæ formalis extrinſecæ: quod ſentit Henr. quodl.9.q.2.
A quem nonnulli moderni ſequūtur. Et quidem ſuppoſita priori parte, ſatis conſequenter loquuntur: nam licet exemplar in nomine conueniat cum forma, vt ipſum nomē ideæ præ ſe fert, & ſuprà ex Aug. notauimus, tamen in cauſando habet longè diuerſam rationem. Nam forma informans eſt intrinſeca, & pars eſſentialis compoſiti: exemplar autem eſt forma extrinſeca: vnde ex hac parte magis inter ſe differunt quam materia & forma, & non minùs quàm forma efficiens & forma facta, nam etiam forma efficiens eſt forma, & eſt cauſa extrinſeca, cuius participatio eſt forma informans ab ea procedens: ergo ſi exemplar eſt cauſa formalis extrinſeca, tam conſtituit nouum genus cauſæ ſicut forma efficiens.

Præfertur ſententia, exemplar ad cauſam efficientem reuocans.

MIhi tamen magis probatur ſententia eorum, VIII
qui negant exemplarem cauſam conſtituere proprium genus cauſæ, ſed illam pertinere dicunt ad cauſam efficientem. Quam tenent Alenſis prima parte quæſtione 23. memb.4. articulo primo. Bo-
B nauent. in 3. diſtinct.11. articulo primo, quæſtione.3. Scotus in 1. diſtinct. 2. quæſt.2. & diſtinct.36. artic. 1. & ibi Heruæus quæſtione prima. Et primò probatur hæc opinio ex mente Ariſtotelis, cui oppoſita ſententia, videtur modeſtè contradicere, quia conſtituit quintum genus caſuæ diſtinctum ab his quæ Ariſtoteles numerauit. Nam licet exemplar nomine formæ appellent, tamen re vera eſt cauſa non minùs diuerſa à forma informante quàm ſit forma efficiens, vt explicando ipſammet ſententiam declarauimus, illaque conuenientia cum forma vix eſt plus quàm in nomine, nam ratio eſt longè diuerſa, cùm altera ſit forma eſſentialiter & intrinſecè conſtituens rem, alio vero modo ſolùm dicatur forma, quia extrinſecè repræſentat aut mouet ad faciendum aliquid ſibi ſimile. Vnde Ariſtoteles non in hoc ſenſu exemplar cum forma numerauit, ſed vel quia ideæ nomen quo vtitur, idem ſignificat generatim quod forma, vel quia (prout ipſe refert) Plato ita ponebat ideas formas exemplares, vt in eis conſtitueret rerum eſſentias & ſpecies. Adde quod Ariſtoteles ſemper numerat inter cauſas efficientes ipſam artem, ſub qua exemplar comprehendit: vnde in 7.
C Metaphyſicor. dixit ſanitatem extra fieri efficienter à ſanitate quæ eſt in mente, id eſt ab exemplari ſanitatis.

Secundò videtur illa ſententia fundata in falſo XI
principio, ſcilicet quòd exemplar ſit res aliqua obiectiuè & directè cognita, ita vt in illa ꝑ ſe primò cōſiſtat ratio cauſæ exemplaris: nam hoc falſum eſſe ex dictis præcedente ſectione conſtare poteſt. Et declaratur præterea in hunc modum, nam in artifice creato non eſt per ſe neceſſarium tale exemplar: illud enim quod humani artifices ſolent exteriùs ſibi effingere, ſolùm eſt adminiculum quoddam, quod iuuet ad rem interiùs concipiendam, & memoriam conſeruandam: vnde ſi abſque tali obiecto ſenſibili poſſent exactè domum faciendam concipere, & interiùs præſentem habere, non indigerent illo extrinſeco exemplari. Rurſus neque etiam interiùs eſt per ſe neceſſarium aliquod obiectum diſtinctum ab effectu arte faciendo: nam licet in hominibus regulariter ita cōtingat, tamen (vt ſuprà argumētati ſumus) & illa diſtinctio eſt quaſi per accidens, quia artifex non intendit effectū niſi quatenus eſt omnino idem, & in eo quod eſt diuerſum, nō

procedit ex cauſalitate exemplari. Et prætereà id nō eſt vniuerſale in artifice creato vt ſic: Angeli enim etiam poſſunt facere res artificiales, & non oportet vt eas confusè concipiāt, ſed diſtinctè, & eaſdem numero quas affingunt. Et Chriſtus Dominus in quātum homo, ſi aliquid artefactum operari voluiſſet, ad nullum aliud obiectum reſpiceret niſi ad ipſummet in indiuiduo diſtinctè cognitum, quod eſſet facturus. Non eſt ergo per ſe hæc cauſalitas ab obiecto diſtincto, neq; etiam poteſt eſſe ab eodem numero, vt in ſuperiori ſect. oſtenſum eſt & à fortiori probari idem poteſt de ideis diuinis ex ſuperiùs dictis: ergo non conſiſtit hæc cauſalitas in illa veluti informatione extrinſeca, quæ eſt quaſi per comparationem & imitationem vnius formæ ad aliam.

X. Addo prætereà, etiam quando interuenit extrinſecum exemplar diſtinctum, nihil per ſe efficere circa effectum artis, quod poſſit habere propriam rationem cauſalitatis realis, & verè ac per ſe dici poſſit cauſalitas formalis. Nam ſi loquamur de ſenſibili exemplari, illud primò ac per ſe mouet ad ſui notitiam, & in eo genere concurrit efficienter tanquam obiectum motiuum. Deinde poteſt mediatè mouere ad concipiendam vel efficiendam aliam rem ſimilem, vel proportionalem, & quoad hoc etiam comparatur per modum finis, vel efficientis remotè, & ferè per accidens. Nam ſi res attentè conſideretur, per ſe ſolùm mouet ad ſui conceptionem, ex qua intellectus aliam rem ſimilem fabricatur: ſeu concipit, & per voluntatem intendit illam efficere, quod ſi ipſam voluntatem tale obiectum moueat, vt quando imago, quæ placet, mouet ad faciendam aliam ſimilem, & motio ad finem pertinet, non ad exemplar. Nulla ergo cauſalitas ibi interuenit, quæ mereatur nomen cauſalitatis formalis. Prætereà vel illa cauſalitas eſt circa conceptionem intellectus, & hoc non: quia reſpectu illius potiùs eſt efficientia obiectiua, vt dictum eſt: vel eſt circa rem artefactam: & hoc etiam nōn: tum quia reſpectu illius valde remotè ſe habet tale exemplar: proximè .n. non regulatur artificiatum, niſi iuxta conceptionem mentis: tum etiā quia (ſecluſa cauſalitate finis) quod artifex intendat aſſimilare effectum extrinſeco obiecto, ſolum eſt habitudo vel denominatio extrinſeca proueniens ab actu voluntatis eius, & nō addit effectui eſſentialem dependētiā ab alio obiecto, quæ ad genus cauſæ formalis pertineat: imò neq; ad vllum genus cauſæ per ſe, niſi fortaſſe, vt dixi, talis repræſentatio vel ſimilitudo ſub ratione finis intendatur. Artifex .n. per ſe ſolùm intendit talē formam inducere in ſuum effectū, ad quod per ſe ſolùm indiget propria conceptione illius formę: quòd verò hæc forma aſſimiletur alteri extrinſecę, per accidens eſt ad cauſalitatem artis vt ſic: ergo & ad cauſalitatem exemplaris. Atq; hęc ratio ꝓbat de cognitione cuiuſcunq; alterius obiecti creati, ſiue particulari, ſiue vniuerſali ſeu cōfuſa.

XI. In Deo verò poteſt videri intercedere ſpecialis ratio, quia Deus non cognoſcit creaturas à ſe faciēdas niſi in eſſentia, & per eſſentiam ſuam: & hoc eſt illi per ſe. Sed nihilominùs, quamuis noſtro modo intelligendi eſſentia ſit veluti medium ad cognoſcendas creaturas, tamen in ordine ad operationem ad extra Deus per ſe non operatur vt cognoſcens præcisè ſuam eſſentiam, ſed vt cognoſcens creaturas ipſas, quas eſt producturus: & ideò ille ordo ſecundum rationem qui eſt per ſe inter eſſentiam vt cognitam, & creaturas vt cognitas, ſcilicet quòd eſſentia eſt ratio cognoſcendi creaturas, reſpectu cauſalitatis exemplaris creaturarum eſt remotus & per accidens: ergo ratione illius non poteſt eſſentia vt cognita dici cauſa formalis extrinſeca creaturarum. Vnde ſi verum eſſet, quod multi opinantur, eſſentiam diuinam non eſſe rationem cognoſcendi creaturas vt medium ſeu vt obiectum cognitum, ſed ſolùm vt ſpeculum, ſeu tanquam ſpeciem intelligibilē eminentiſſimam, quod ad cauſalitatem exemplarem attinet, nihil referret, nam æque bene poſſet Deus ſua arte increata producere creaturas, quales concepit: ergo quòd illa cognitio creaturarum ſecundum rationem intelligatur à nobis orta ex cognitione eſſentiæ vt cauſæ eminenter continentis creaturas, eſt remotum quid, & quaſi per accidens ad cauſalitatem exemplarem. Maximè cùm ſuperiùs oſtenſum ſit, non poſſe eſſentiam vt cognitam præcisè abſq; creaturis formaliter cognitis, veram rationem exemplaris habere, neq; etiam poſſit inter cognitionem eſſentiæ præcisè, & cognitionem creaturarum in eſſentia alia cognitio quaſi media intelligi, quæ dicatur cognitio eſſentiæ vt participabilis à creaturis, quia, vt ſuprà etiam dicebā, hoc nihil aliud eſt quam cognoſcere creaturas, vt participatiuas eſſentiæ (vt ſic dicam.) Supereſt igitur vt propria cauſalitas exēplaris non ſit in aliquo obiecto cognito diſtincto ab effectu, qui ad illius imitationem fit: ergo non erit eius cauſalitas formalis, quandoquidem ob ſolam illam obiectiuam ſeu paſſiuam imitationem ad illud genus pertinere dicebatur.

Vltimò probatur directè, cauſalitatem exemplaris ad efficientiā pertinere. Primò quidem, quia ars eſt principium efficiendi: vnde Ariſtoteles agens de cauſis ait Polycletum eſſe cauſam per accidēs ſtatuę, ſtatuarium autem eſſe cauſam per ſe, quia nimirum formaliter dicit artem, quæ eſt principium per ſe illius effectus: ſed ars non cauſat niſi mediante idea: docet enim ars fabricari in mente tum rem efficiendam, tum etiam viam & modum exequendi illam: atque in hunc modum eſt principium artificioſi effectus: vnde Diuus Thomas tertia parte, quæſtione 78. articulo ſecundo, ſic ait: *Forma artificialis eſt ſimilitudo vltimi effectus in quem fertur intentio artificis, ſicut forma artis in mente ædificatoris eſt forma domus ædificatæ principaliter, ædificationis autem per conſequens*: Ergo etiam ipſum exemplar comparatur ad artificem vt proxima forma per quem ſuo modo operatur: ſicut ergo forma agentis ad efficientem cauſam pertinet quatenus eſt illi principium agendi, ita & exemplar quatenus eſt forma artificis, qua operatur, ad efficientem cauſam pertinet. Quod etiam confirmat communis modus loquendi Philoſophorum, & Theologorum: ſic enim aiunt exteriorem domū procedere à domo quæ eſt in mente artificis, ſicut de ſanitate ſuprà ex Ariſtotele referebamus: & Diuus Thomas quodlibet. 7. articulo tertio, ſic inquit, *Similitudo rei cognitæ dupliciter eſt in cognoſcente: vno modo ſicut cauſata à re, alio modo ſicut cauſa rei, vt patet in artifice, qui cognoſcit artificiatum per illam formam, per quam ipſum facit*. Ex quo inferiùs infert *rationes ideales in mēte Dei exiſtentes, eſſe efficaces ad cognoſcenda ſingularia quorum ſunt cauſa*. Idem repetit quodlib. 8. art. 2. & ſimili modo loquuntur de ideis diu. Dio. c. 5. de diuin. nomin. & Aug. lib. 12. de Ciuit. Dei, c. 25. Vocant enim eas effectrices rerū. Et propter eandē cauſam dicunt Theologi, Deum eſſe cauſam efficientem rerū per intellectum & volūtatem: intellectus .n. & ſcientia non cauſat ad extra niſi per ideam: ergo ſi ſcientia eſt principium efficiendi ad extra, etiam exemplar. XII.

Vnde

XIII. Vnde confirmatur; nam ad actionem artificis tria concurrunt, ars, voluntas, & potentia exequens, ſed voluntas, vt mouens potentiam exequentem pertinet ad genus cauſæ efficientis: ergo & ars vt dirigens & determinans illam: dirigit autem & determinat mediante exemplari: ergo exemplar ad idem genus cauſæ pertinet. Confirmatur prætereà, quia ſicut agens naturale completur in ratione principij agendi per formam, ita agés intellectuale completur in ſuo ordine per exemplar; nam ſicut agens naturale per formam continet ſimilitudinem effectus, & determinatur ad illum, ita agens intellectuale per exemplar habet in ſe ſimilitudinem effectus, & recipit quandam determinationem ad illum, ſaltem quoad ſpecificationem; nam quoad exercitium non determinatur per ſolum exemplar: & ideò indiget voluntate: ergo pertinet exemplar ad genus efficientis cauſæ tanquam forma ſuo modo complens quoddam genus cauſæ efficientis, ſcilicet intellectuale ſeu artificioſum.

XIV. Dices. Eadem ratione dici poſſet, finem non conſtituere proprium genus cauſæ, ſed complere quoddam genus efficientis, vt ſit ſufficienter conſtitutus ad agendum nimirum intellectuale agens, quod niſi à fine moueatur aut determinetur, agere non poteſt. Reſpondetur negando conſequentiam, quia finis non comparatur ad agens vt conſtituens illum proximè aptum ad agendum, ſed potiùs ſupponit illud ita conſtitutum, & mouet vt agat: at verò exemplar non ſupponit completè cõſtitutum quoad ſuum peculiarem modum agendi, nimirum artificialem ſeu intellectualem. Deinde finis vt ſic comparatur ad effectus ſecundum quendam peculiarem modum dependentiæ, quem ab illo habent, quatenus propter illum ſunt: exemplar autem non habet peculiarem habitudinem per ſe ad effectũ, niſi ſolùm quatenus dirigit vel determinat actionem agentis. Quocirca, ſicut voluntas agentis non conſtituit per ſe nouum genus cauſæ, ſed determinat talem modum agendi, ſcilicet, voluntariè, ita ſcientia, vel ars, ſeu (quod idẽ eſt) exemplar non conſtituit nouum genus cauſę, ſed complet peculiarem modum efficiendi, ſcilicet artificioſè.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

XV. Atque hinc poteſt obiter alia ratio colligi, cur Ariſtoteles ſimul cum forma exemplar nominauerit: eſt enim exemplar forma quædam non tam reſpectu rei per illud efficiendæ, quàm reſpectu ipſius artificis: quem ſuo modo informat, & conſtituit in ſuo genere in actu vt ſit ſufficiens ad agendum. Quòd ſi reſpectu rei exemplatæ exemplar vocatur forma, non eſt propter cauſalitatem formalem, quã circa illud habeat, ſed quia illud in ſe aliquo modo continet per modum imaginis, ſeu in eſſe repræſentatiuo: omnes autem imagines ſolent formæ appellari: vnde etiam quarta ſpecies qualitatis vocatur forma & figura.

XVI. Secundò obiter etiam intelligitur vulgaris illa diſtinctio triplicis formæ, à qua, ex qua, & ad quam; nam per has voces nec ſignificantur tres formæ diſtinctæ; neq; etiam tres cauſalitates formales diſtinctæ: ſed tantùm tres habitudines, quæ poſſunt eidem formæ reſpectu diuerſorum conuenire. Nam eadem forma ignis, quatenus eſt principium à quo procedit alius ignis, dicitur forma à qua: quatenus verò ipſum ignem generãtem in ſuo eſſe conſtituit, dicitur forma ex qua: quatenus verò ad eius ſimilitudinem fit forma in genito, dici poteſt forma ad quam. Vnde illa particula *à qua* denotat habitudinem efficientis cauſæ: *ex qua* habitudinem cauſę formalis intrinſecę: *ad quam*, quamuis cenſeatur denotare cauſam exemplarem: tamen re vera eſt æquiuoca; nam ignis propriè generat ignem ad ſui ſimilitudinem, & tamen forma eius non eſt exemplar. Vnde per illam particulam poteſt in illa forma denotari habitudo cauſæ finalis, ſicut ſuprà ex D.Thom. referebamus, quodlibet agens naturale agere propter ſe vt finem, quatenus agit, vt effectum ſibi ſimilem producat, in quo conſeruetur ſaltem ſecundum ſpeciem, vel in quo eius perfectio aliquo modo repræſentetur, ſi generaliùs de agente loquamur. Et iuxta hanc conſiderationem vniuerſalẽ, omnis forma à qua, eſt etiam ad quam, ſub diuerſa ratione cauſæ extrinſecæ, & ſine cauſalitate formali. Vt ergo forma ad quam peculiariter dicatur de exemplari cauſalitate, ſubintelligendum eſt, eſſe formam proximè regulantem effectum ad quem dirigitur propria intentio agentis, & ideò dici poteſt ad cuius normam ſit effectus. Vnde ſicut forma à qua, non ita appellatur, quia cauſalitatem formalẽ exerceat circa effectum, quia eſt ab ipſa, ſed quia eſt forma ipſius cauſę, ita quamuis exemplar dicatur forma ad quam, non oportet intelligi ita appellari, quia cauſalitatem formalẽ exerceat reſpectu eius, quod ad illius imitationem fit, ſed reſpectu artificis quem informat, niſi latiùs dicatur forma, non ob cauſalitatem, ſed ob repræſentationem. Cùm autem dicimus exemplar eſſe formam artificis, ita accipiendum eſt, ſicut de forma agentis: nam in artifice, vel agente creato eſt verè forma: in increato verò ſolùm eſt forma noſtro modo intelligendi, ſeu habet quidquid eſt perfectionis in forma, ſecluſa imperfectione, id eſt intrĩſeca cauſalitate ſeu informatione.

XVII. Tertiò intelligi poteſt ex dictis, cur cauſa exemplaris diſtingui ſoleat ab efficiente, ſi & ipſa efficiens eſt; nam & hoc etiam obiici poteſt contra noſtram ſententiam: ſicut D.Thom. 1.p.q.44. cum art.1.& 2. oſtendiſſet Deum eſſe cauſam efficientem omnium in art.3. inquirit, an Deus ſit cauſa exemplaris. Dico tamen exemplarem cauſam non tam eſſe diſtinguẽdam à cauſa efficiente, quàm ſub cauſa efficiente, vel ſub his formis aut conditionibus, quæ conſtituunt peculiare genus efficientis. Vt in dicto exemplo, poſtquam conſtat Deum eſſe cauſam agentem, idem eſt, quærere an ſit exemplaris, quod quærere an ſit agens per intellectum, & an ex ſe habeat quidquid neceſſarium eſt ad illum cauſandi modum. Verum eſt tamen, ſi vim nominum attendamus, cauſam exemplarem non dici de omni agente quod per exemplar operatur, ſed de ſola forma, quæ habet vim & rationem exemplaris, artifex enim non dicitur cauſa exemplaris artificiati, ſed habere exẽplar, aut operari per exemplar, quia exẽplar ſignificat quaſi in abſtracto ipſam formam. At verò Deus, quia per ſeipſum ſcit & repræſentat omnia, ideò ſimpliciter dicitur cauſa exemplaris omnium.

XVIII. Vltimò tandem conſtat ex omnibus dictis hoc genus cauſalitatis propriè & intrinſecè in ſolis agentibus intellectualibus reperiri, quatenus ad extra aliquid operantur per artem ſeu ſcientiam ſuam. Vnde perfectiſſimè reperitur in Deo, imò in illo ſolo eſt hæc cauſalitas reſpectu ſubſtantiarum omnium & accidentium omnium naturalium, vt ſuprà etiam tactum eſt, quia nulla creatura intellectualis per ſe poteſt aliquid huiuſmodi per artem facere, ſed ad ſummum per accidens applicando actiua paſſiuis.

Vnde ſolùm rerum artificialiũ poteſt inueniri propria exemplaris cauſalitas in agentibus creatis. Et reſpectu etiam eorum Deus habet vim & proprietatem primæ cauſæ exemplaris, non ſolùm quia prima exemplaria etiã ipſorum artefactorum ſunt in mente diuina, ſed etiam quia per ea actu influit, & immediatè in ſuo genere cum omnibus inferioribus artificibus. Imò ſub hac etiam ratione omnes actiones & effectus cauſarum naturalium immediatè ſunt à diuina cauſa exemplari, &, ſub ea ratione ſeu in eo genere non habent aliam propinquiorem cauſam: nã ſicut Deus immediatè per potẽtiam ſuam ad omnes illas actiones concurrit, ita per ſuas ideas eas dirigit, atque hoc modo ſicut Deus eſt cauſa prima & immediata omnium actionum in genere efficientis & finis, ita & in ratione exemplaris.

DISPVTATIO XXVI.

De comparatione cauſarum ad ſua effecta.

POſtquam de ſingulis cauſis diſputatũ eſt, oportet ad huius tractatus complementum, nonnulla, quę omnibus poſſunt eſſe communia, diſſerere, quod commodè fiet, comparando tum cauſas ad affectus, quod nunc agimus, tum etiam inter ſe, quod præſtabimus diſputatione ſequenti. Comparari autem poſſunt cauſæ ad effectus, vel in perfectione, vel in ſufficientia, vel in duratione, ſeu in ratione prioris & poſterioris.

SECTIO I.

Vtrùm omnis cauſa ſit effectu ſuo nobilior.

I. POteſt effectus comparari in perfectione, vel ad ſingulas cauſas ſuas, vel ad omnes ſimul ſumptas, idque vel omnes ſimpliciter, vel ad omnes eiuſdem generis ſeu rationis.

II. Primò igitur certum eſt, non poſſe effectum excedere in perfectione, omnes cauſas ſuas ſimul ſumptas. Probatur, quia nihil eſt perfectionis in effectu, quod non habeat à cauſis ſuis: ergo nihil perfectionis habere poteſt effectus, quod non præexiſtat in aliqua cauſarum ſuarum, vel formaliter, vel eminenter, quia cauſæ dare non poſſunt, quod nullo modo in ſe continent.

Comparatio effectus ad intrinſecas cauſas.

III. SEcundò dicendum eſt, ſi comparetur effectus ad eas tantùm cauſas quibus intrinſecè conſtat, nõ poſſe excedere in ꝑfectione oẽs illas ſimul ſumptas vt actu cauſantes. Quod eſt dicere ſubſtantiam, verbi gratia, compoſitam, quæ eſt effectus intrinſecus materiæ & formæ non poſſe excedere in perfectione ipſam materiam & formam ſimul ſumptas & vnitas: ideò enim addidi *actu cauſantes*, vt earum vnionẽ cõprehenderem. Atq; ita facilè probatur aſſertio, primò, quia ille effectus non diſtinguitur in re ab huiuſmodi cauſis ſimul ſumptis & actu cauſantibus, vt infrà oſtendam tractando de ſubſtantia materiali: ergo non poteſt eſſe inter ea inæqualitas perfectionis. Secundò quia effectus nõ habet aliunde formaliter, ſeu entitatiuè perfectionem, niſi ab eis cauſis, quibus intrinſecè conſtat: ergo non poteſt excedere in perfectione omnes illas cum ſuis cauſalitatibus, A quia non eſt vnde habeat illum perfectionis exceſſum. Dices multa conuenire compoſito, quæ ad perfectionem pertinent, & cauſis eius intrinſecis attribui non poſſunt, vt ſunt per ſe eſſe, per ſe operari, vt in rebus viuentibus compoſito conuenit viuere, quod nec materiæ nec formæ conuenit. Reſpondetur, has perfectiones non conuenire ſingulis cauſis intrinſecis per ſe ſumptis; conuenire autem eis vt ſimul & actu cauſantibus; vnde ſolùm concluditur ex vnione ſeu cauſalitate harum cauſarum aliquid perfectiùs conſurgere, quàm ſit aggregatum (vt ſic dicam) harum cauſarum abſque vnione & cauſalitate earum inter ſe.

Hinc verò infertur, & dicitur tertiò, comparando effectum totum ac ſimpliciter ad ſingulas cauſas IIII
intrinſecas, perfectiorem eſſe effectum quolibet earum. Probatur apertè, quia includit totam perfectionem cuiuſcunque earum, & præterea includit perfectionem alterius, & præterea perfectionem vnionis earum inter ſe. Item, ſi talis effectus ſit ſubſtãtia compoſita, conſtat eſſe perfectiorem, quàm materiam: ſuprà etiam oſtenſum eſt, eſſe perfectiorem, B quàm formam. Neq; hoc mirum videri poteſt, quia talis effectus ex neutra talium cauſarum per ſe ſumpta habet intrinſecè totam perfectionem ſuam, & ideò quamlibet earum per ſe ſumptam excedere poteſt ratione alterius. Dixi autem, *ſi totus effectus ſimpliciter comparetur* ſecundum totam perfectionem quã habet, nam ſi ſolùm fiat ſecundum quid comparatio in eo pręciſè, quod effectus habet à tali cauſa, non poteſt excedere in ea ratione perfectionem cauſæ, cùm ab illa nihil ampliùs habere poſſit quàm ipſa in ſe contineat. Imò ſub ea conſideratione cauſa quodammodo excedit, in quantum ipſa eſt, quæ communicat alteri ſuam perfectionem, & in quantum effectus ab ea pendet ſub ea ratione. Dices, quando hic effectus eſt aliquod compoſitum accidentale, nõ ſemper eſt perfectior altera cauſa per ſe ſumpta, nimirum materiali, quæ eſt ipſamet ſubſtantia. Reſpõdetur, etiam hoc compoſitum ſuperare ſubſtantiam ipſam ſaltem in perfectione accidentalis formæ, eiuſque informatione: hęc enim aliqua perfectio eſt. Quod ſi contingat, totam hanc perfectionem eminenter in ſola ſubſtantia contineri, illud non erit ratione cauſalitatis materialis, ſed alia ſuperiori ratione. Vnde illud eſt per accidens ad comparationem C cauſæ materialis vt ſic ad ſuum effectum quàm nunc facimus. Poterat verò hîc vlteriùs fieri comparatio inter ipſaſmet cauſas materialem & formalem, quatenus vna poteſt eſſe effectus alterius, ſed hanc comparationem attingemus meliùs, ſectione ſequente.

Comparatio effectus ad efficientes cauſas.

QVartò dicendum eſt, effectum nunquam poſſe excedere in perfectione omnes cauſas effi- V.
cientes, quæ ad illum concurrunt, ſimul ſumptas: imò neque aliquam earum, quæ vt cauſa principalis & totalis in aliquo genere ad illum concurrat: econuerſo verò cauſa efficiens principalis ſæpe excedit in perfectione ſuum effectum. Hæc aſſertio quoad omnes partes eſt facilis ex iis, quæ de cauſa efficiente latiſſimè diſputauimus. Et prima quidem pars probatur, quia tota perfectio effectus manat à cauſis efficientibus: ergo fieri non poteſt vt aliqua perfectio ſit in effectu, quæ non æquali, vel nobiliori modo ſit in aliqua cauſarum efficientium: ergo non poteſt excedere effectus in perfectione

omnes

omnes ſuas cauſas efficientes ſimul ſumptas. Dices, A Præter cauſas efficientes habet effectus alias ſibi intrinſecas: ergo ratione illarum poteſt excedere in perfectione cauſas efficientes. Reſpondetur, ipſas intrinſecas cauſas componentes effectum manare neceſſariò ab aliqua efficiente cauſa extrinſeca; & ideò fieri non poteſt vt effectus comparatus ad cauſam efficientem ſibi adæquatam habeat aliquam perfectionem à ſuis cauſis intrinſecis, quæ non ſit æquali vel nobiliori modo in extrinſeca ſeu efficiente.

VI. Altera verò pars, qua comparatur effectus ad ſingulas cauſas efficientes, declaratur facilè ex diſtinctione cauſæ principalis & inſtrumentalis. Nam inſtrumentalis poteſt eſſe ignobilior effectu, vt ſuprà dictum eſt, & notauit Diuus Thomas in 4. diſtinctione prima, quæſtione prima, a.4. quæſtiunc. 1. ad 3. quia effectus non procedit principaliter ex virtute eius. At verò cauſa principalis nunquam poteſt eſſe ignobilior, præſertim ſi ſit integra & totalis in ſuo genere, nam de partiali res eſt magis dubia. Quamuis loquendo propriè de perfectione intenſiua, probabilius ſit etiam cauſam partialem principalem nũquam eſſe intenſiuè minùs perfectam ſuo effectu, B quia in hoc maximè differt à cauſa inſtrumentali, & quia talis cauſa licet ex parte actionis ſit partialis, tamen ex parte effectus agit in totum illum, & ideò excedere nõ poteſt ſuæ perfectionis gradum, vt in ſuperioribus tactum eſt. Et hinc à fortiori cõſtat, quãdo cauſa eſt totalis principalis, non poſſe eſſe inferiorem perfectione ſuo effectu, quia non poſſet illi dare perfectionem quam in ſe non haberet. Inter cauſas autem principales quædam ſunt vniuocæ, aliæ æquiuocę, vt ſuprà diximus: ex quibus priores neceſſariò ſunt effectibus nobiliores, quia cum ſint diuerſæ ſpeciei ab effectibus, neceſſe eſt vt non contineant perfectionem eorum formaliter & ſecundum eandem rationem: ergo oportet vt illam habeant eminentiori modo, vt notauit D. Thom. 1. p. q. 4. art. 2. ad 3. & eſt frequens apud omnes Philoſophos. At verò cauſa vniuoca, quamuis non poſſit eſſe effectu inferior, non tamen neceſſe eſt vt illum excedat, communicat enim illi totam ſuam perfectionem, quem in eadem ſpecie producit, & ideò inter ea inuenitur æqualitas. Quòd ſi obiicias Auguſtinum lib. 83. quæ. quæſtione ſecunda, dicentem: Omne quod fit, ei à C quo fit, par eſſe non poteſt. Reſpondeo primùm, intelligi poſſe, effectum nunquam eſſe parem cauſæ in omnibus, nam ſaltem in relatione dependentię eſt inferior: non tamen in abſoluta & intrinſeca perfectione. Vel ſecundò, & fortaſſe magis ad mentem Auguſtini reſpondeo id eſſe intelligendum de eo, quod fit ab alio tãquam à neceſſario principio à quo eſſentialiter pendet: effectus autem nunquam habet huiuſmodi dependentiam à cauſa vniuoca, ſed ab aliqua ſuperiori; & ideò de tali effectu verum eſt nunquam poſſe peruenire ad æqualitatem cum cauſa.

VII. Aliunde obiicere quis poteſt, quando plures cauſæ principales per ſe ſubordinatæ ad eundem effectum concurrunt, etiam ſi vnaquæque in ſuo genere & gradu ſit totalis, nihil obſtare quòd effectus excedat inferiorem ſeu proximam cauſam, dummodo non excedat ſuperiores omnes, quia ſatis eſt quòd tota perfectio effectus ſit in tota ſerie cauſarum, quamuis non ſit in ſingulis. Atque ita contingit, vt brutum minùs perfectum generet aliud perfectioris ſpeciei; & frequentiùs euenit, vt vnus homo generet alium melioris ingenij, atque adeò in indiuiduo perfectiorem. Reſpondetur ad argumentum ex ſuperioribus, nullas cauſas eſſe per ſe & eſſentialiter ſubordinatas in agendo niſi ſecundam & primam, cauſæ enim ſecundæ inter ſe non habent illam adeò intrinſecam ſubordinationem: quamquam inter ſecundas dentur aliquæ vniuerſales & ſuperiores, quæ ſuo modo adiuuant inferiores ad ſuos effectus. Cauſa igitur prima, quando agit cum ſecunda principaliter operante in ſuo ordine, accommodat actionem ſuam perfectioni & naturæ talis cauſæ; & ideò nũquã poteſt effectus excedere perfectionem cauſæ ſecundæ, nec poteſt aliqua perfectio dimanare à cauſa prima in effectum, niſi per ſecundam: alioqui in communicanda illa perfectione iam non ageret cauſa prima vt concurrens cum ſecũda, ſed per ſeſe vt ſupponens aliquem defectum cauſæ ſecundæ. Ac ſimili modo ſi interdum effectus ex influentia cœlorum habet aliquam maiorem perfectionem quam cauſa particularis vniuoca, quoad illam perfectionem nõ procedit à particulari cauſa, ſaltem vt à principali, ſed à cœlo, vel alia cauſa vniuerſali, quæ in eo effectu gerit vicem proximæ cauſæ principalis.

Vnde ad exempla de animantibus, quæ in perfectiori ſpecie videntur generari ab aliis minùs perfectis, vel negandum eſt aſſumptum, quia ſemper alterum ſaltem ex generantibus eſt æq; perfectum, vel perfectiùs in ſpecie; vel certè dicendum eſt, talia generantia ad eum effectum non concurrere vt cauſas principales, ſed vt inſtrumentales diſponẽtes materiam: generationem autem perfici virtute alicuius ſuperioris cauſæ: ſicut contingit etiam in effectione miſti, quod ex mutua actione & miſtione elementorum generatur. De inęqualitate autem indiuiduali, ſi teneamus indiuidua eiuſdem ſpeciei non eſſe inæqualia niſi in accidentalibus diſpoſitionib⁹, vt multorum eſt opinio, facilis eſt reſponſio, nam perfectio talis diſpoſitionis ſeu cõplexionis nõ prouenit ſemper à proximis & vniuocis cauſis, ſed ex aliis circumſtantibus, & præſertim ex cœleſti influentia, vt eſt omnium Philoſophorum concors ſententia. Quòd ſi fortaſſe in ipſiſmet indiuiduis eſt inæqualitas perfectionis, & indiuiduum perfectiùs generatur ab imperfectiori, neceſſariò dicendum eſt, etiam illum exceſſum perfectionis prouenire ex concomitantia & concurſu aliarum cauſarũ; quæ ſicut iuuant ad perfectiùs diſponendam materiam, ita & ad introducẽdam formam indiuidualiter perfectiorem. Quæ res propriè diſputari ſolet in libris de anim. & benè à Fonſeca 5. Met. c. 28. q. 16. VIII.

Comparatio effectus ad finalem cauſam.

VLtimò dicendum eſt, finalem cauſam non ſemper eſſe perfectiorem ſuo effectu: quamquam ſi finis ſit vltimus, & ordo in finem ſit rectus, & iuxta inſtitutionem naturæ, ſemper ſit perfectior ſuo effectu, ſeu re ordinata in finem. Prior pars conſtat primò inductione: nam ſæpè quis exercet nobiliſſimas actiones propter pecuniam, vel hominum æſtimationem, qui fines imperfectiores ſunt. Et ratio eſt, quia finis ſolùm mouet agens Metaphoricè ad operandum; & ideò non oportet vt vel formaliter, vel eminenter contineat effectum, ſed ſatis eſt quòd habeat aliquam rationem boni ſub qua poſſit mouere voluntatem. Poſterior pars etiam conſtat inductione, nam quatenus Deus propter finem operatur, clarum eſt finem vltimum quem ipſe intendit eſſe nobiliorem cęteris rebus propter talem finem procreatis. Rurſus naturalia agentia, cùm nõ operentur IX.

propter finem vltimum à Deo intentum, etiam agūt propter nobiliorem finem. Quòd ſi conſiderentur prçciſè quatenus agunt ex naturali impetu naturæ, vno ex tribus modis operantur. Primus eſt propter indiuidui perfectionem vel conuenientem ſtatum, vt quando mouetur lapis vt quieſcat in centro, vel brutum vt vitam conſeruet; & in hoc modo operādi ipſummet agēs eſt finis illius actionis, & aliquo modo vltimus, ſcilicet in illa ſerie: & ita conſtat finem huiuſmodi eſſe perfectiorem tali actione, vel formali termino eius. Secundus modus eſt, quando hæc agentia agunt propter conſeruationem ſuę ſpeciei, vt cum ignis generat ignem &c. & tunc finis quodammodo eſt æquè perfectus, quatenus ipſa forma geniti dicitur ab Ariſtotele finis generationis, vel quatenus ipſummet generans eſt finis ſuæ actionis: quodammodo eſt finis perfectior, quatenus bonum cōmune totius ſpeciei ac perpetuitas eius eſt excellentius bonum quam ſit vnum vel alterum indiuiduū. Tertius modus eſt, quando hæ cauſæ operātur propter communicandum aliquo modo eſſe quod habent, vt cùm ſol illuminat, & idem eſt de omnibus influentiis cœlorum: non enim agunt vt ſe conſeruent, cùm ſint incorruptibiles: ſolùm ergo agunt vt ſe communicent, vel (quod idem eſt) vt alia conſeruent aut perficiant. In qua actione ſi conſideretur finis proximus ipſius actionis, ille quidem minùs perfectus eſt quàm ſit ipſum agens, tamen ille non eſt finis ipſius agentis, ſed ſolius actionis: ſi autem conſideretur finis vltimus, propter quem dici poſſint agere huiuſmodi agētia, ille ſecundū quandam rationem aut ſeriem eſt bonum totius vniuerſi: ſimpliciter autem eſt Deus ipſe, quem hæc agentia imitantur, dum ſe communicant: & vtroq; modo finis eſt quid excellentius eo, quod ad finem ordinatur.

X. Denique intellectualia agentia creata, ſi rectè & ordinatè operentur propter finem, per ſuas operationes tendūt in verum vltimum finem, qui eſt Deus, vel expreſsè, aut ſaltem implicitè, quatenus propter virtutem & honeſtatem operantur. In quo etiam aliquo modo operantur propter ſe, quatenus operātur propter propriam perfectionem, non quidem ſiſtendo in ſe ipſis tanquam in fine vltimo cuius gratia operantur, ſed tanquam in fine cui perfectionem illam procurant. Atq; ita finis quem vltimatè intendunt, abſolutè eſt perfectior omni eo quod ad finem ordinant; nam de Deo conſtat: de ipſiſmet autem agentibus, quatenus ad ſe aliquid ordinant, & ad illud comparantur vt vltimus finis in aliqua ſerie, etiam neceſſe eſt vt ſub ea ratione ſint perfectiora, nam hęc agentia, perfectiora ſunt ſuis operationibus. Quòd ſi ipſa dicuntur eſſe propter ſuas operationes, nō ita in eis ſiſtunt, quin ad ſe illas ordinent, ita vt cōpletè intendāt ſe ipſa in ſtatu perfecto; qui poteſt dici intrinſecus finis vltimus talis actionis, non tamen ſimpliciter vltimus, cùm tota illa actio vel referatur, vel ex ſe tendat in vlteriorem finem vltimum extrinſecum qui eſt Deus.

XI. Aliquando verò poſſunt hæc agentia ordinare res alias perfectiores ſe, etiam Deum ipſum ad ſe ipſa vt ad vltimum finem ſimpliciter; tamē ille eſt peruerſus ordo, & à recta ratione, & ab eo quod naturæ rerum poſtulant, alienus: & ideò dixit in concluſione, *ſi ordo in finem ſit rectus ex ipſa naturæ inſtitutione.* Atque hoc modo intelligendum eſt quod Ariſtoteles dixit, finem eſſe optimum vniuſcuiuſque rei: loquitur enim de fine vltimo reſpectiuè, vt ſic dicam, id eſt vel ſimpliciter, vel ſecundum quid, in ordine ad id cuius eſt finis vltimus. Et ratio eſt, quia finis vltimus propter ſe appetitur, & alia propter ipſum; & ideò etiam magis amatur quàm cætera, iuxta illud, *Propter quod vnumquodq; tale, & illud magis*; & ideò ſi rectè, & conſentaneè ad rerum naturas ametur, oportet vt ipſum magis amabile ſit, & conſequenter maius & excellentius bonum.

XII. Secus verò eſt de fine non vltimo: rectè enim poteſt, & conuenientiſſimo ordine res perfectior ad minùs perfectam vt ad finem proximum ordinari, dummodo ad alium finem vltimum & perfectiorem tota ſeries referatur, quia nunc non tam attenditur finis proximus vt per ſe amabilis eſt ex propria bonitate & perfectione, quàm vt eſt amabilis ex relatione ad perfectiorem finem.

SECTIO II.

Vtrùm omnis cauſa ſit prior ſuo effectu.

I. Dubitandi ratio.

Ratio dubitandi eſt, quia Ariſtoteles 5. Metaphyſ. capite ſecundo, ſine vlla diſtinctione aſſeruit cauſam in actu ſimul eſſe cum effectu in actu: ergo non eſt prior illo. Quòd ſi dicas cauſam in potentia eſſe priùs effectu in actu; hoc ſanè nihil eſt, tum, quia id non prouenit ex ratione cauſæ, ſed ex ratione potentiæ & actus illi correſpondentis: ſic enim ens in potentia dici etiam poteſt prius ente in actu. Tum etiam, quia non rectè fit comparatio: aliàs etiam dici poſſet, effectum in potentia eſſe priorem cauſa in actu: debet ergo proportionatè fieri; & hoc modo ſicut cauſa in actu non eſt prior ſuo effectu in actu, ſed ſimul, ita nec cauſa in potentia eſt prior quā effectus in potentia. Quòd ſi vlteriùs dicas, Ariſtotelem ſolùm fuiſſe locutum de ſimultate temporis ſeu durationis; cōtra hoc eſt primò, quia ipſe nihil diſtinxit. Secundò quia in c.11. eiſdem lib 5. Metaph. enumerans varios modos prioris & poſterioris ſecundum naturam, non meminit eius qui eſt inter cauſam & effectū. Tertiò quia cauſa & effectus dicūtur relatiuè: relatiua autem non ſolùm ſunt ſimul tēpore, ſed etiam ſimul natura. Contrà eſt, quia omnis cauſa eſt principium: omne autem principium, præſertim in rebus creatis, eſt aliquo modo prius eo cuius eſt principium, vt ſuprà viſum eſt. Vnde etiam Ariſt. in Poſtpræd. c. de modis prioris dixit, omnem cauſam eſſe priorem natura ſuo effectu.

II. Hæc quæſtio, prout tactum eſt, de duplici prioritate intelligi poteſt, ſcilicet temporis & naturæ: & quia de illis diuerſa eſt ratio, ſigillatim eſt de eis dicendum diſcurrendo breuiter per ſingulas cauſas, quoniam non poteſt vna generalis reſponſio de omnibus tradi. Conſiderandum eſt autem aliud eſſe inquirere quid per ſe conueniat cauſæ, ſc. an per ſe & neceſſariò ſit ſimul vel prior effectu, quid verò poſſit ei conuenire, etſi neceſſarium non ſit. Deniq; loqui poſſumus de re quæ eſt cauſa, vel vt eſſe poteſt, aut quātenus eſt actu cauſa.

Expeditur quæſtio quoad cauſam finalem.

III. Cauſa finalis non neceſſariò prius exiſtit quam effectus.

Incipiēdo igitur à cauſa finali, conſtat ex ſuperioribus non ſemper requirere realem exiſtentiam ad cauſandum: aliquando verò poſſe illam habere, quando, ſcilicet, finis non mouet vt fiat, ſed vt acquiratur, vel accidentaliter perficiatur. Hinc ergo fit, aliquem finē, quantū ad rem ipſam quę eſt finis, poſſe eſſę priorē in reali exiſtētia ſuo effectu: id tamē nō eſſe neceſſariū: imò neq; ēt vt finis actu cauſans ſimul

tempore

tempore exiſtat cum primo effectu ſuo: ſed ſolùm cum vltimo: quia id, quod eſt primum in intentione, eſt vltimum in executione. Quod ſi obiicias, Ariſtotelem generaliter proferentem, *cauſam in actu eſſe ſimul cum effectu in actu.* Reſpondendum eſt illud eſſe cum porportione intelligendum de cauſa in actu ſecundum illud eſſe, quod eſt illi neceſſarium ad cauſandum, & quia in cauſa finali ſufficit eſſe neceſſariò eſſe ſimul finis actu cauſans cum ſuo effectu, quia non poteſt actu mouere agens, niſi ſit apprehenſum.

IV. *Prioritatē tamen naturæ habet ad effectum vt ab ipſa pendētē.*

De prioritate autem naturæ nihil peculiare habet cauſa finalis, prçter id quod commune eſt omni cauſæ, ſcilicet, quod quatenus ab ea pendet effectus: & ipſa non pendet ab effectu, ſit prior natura illo: de qua prioritate naturæ quid ſit & quomodo ſit intelligenda, inferiùs dicemus latiùs. Et hæc ſola prioritas naturæ per ſe conuenit cauſæ finali. Alij verò modi prioritatis naturæ, qui ſunt vel prioritas perfectionis, vel in ſubſiſtendi conſequentia, per ſe non requiruntur in cauſa finali: quomodo autem illi cōuenire poſſint, ſatis patet ex dictis, tum in ſect. præc. de perfectione finis, tum in hac etiam aſſertione de eius reali exiſtentia.

Reſoluitur quæſtio, quoad materialem cauſam.

V. SEcundo loco facilè etiam poteſt hæc res expediri in cauſa materiali: nam quoad prioritatem exiſtentiæ, per ſe conuenit huic cauſę, vt non ſit tempore poſterior illo effectu quem cauſat. Et quoad hoc verum habet in illa pronunciatum illud; *Cauſa in actu ſimul eſt cum effectu in actu.* Et ratio eſt, quia non poteſt actu cauſare, niſi actu realiter exiſtat, vt ſuprà ꝓbatum eſt, & ideò fieri non poteſt vt ſit tempore poſterior ſuo effectu. Non eſt autem de ratione huius cauſæ, vt res ipſa quæ cauſat ita ſit ſimul tempore cū ſuo effectu, vt nō priùs ēt extiterit: poteſt enim priùs tempore extitiſſe, quā talis effectus, non quidē actu cauſando illum, ſed quoad ipſam entitatem abſolutam talis cauſæ. Et hoc ſenſu verum habere poteſt in hac cauſa aliud pronunciatum Ariſtot. *Cauſa in potentia non eſt neceſſario ſimul cū effectu, ſed poteſt eſſe prior:* cōparatio enim fit inter ipſas res cauſæ & effectus in ordine ad actualem exiſtentiam: non enim appellatur cauſa, quæ eſſe poteſt, ſeu quæ cauſare poteſt. Et hoc modo de illa dicitur, non ſemper eſſe ſimul in reali exiſtētia cum effectu, ſed poſſe eſſe priorem, quod manifeſtum eſt in hac cauſa; nam materia ligni, ex qua poteſt ignis generari, eſt cauſa in potentia ignis nondum geniti, & eſt prior tempore illo.

VI. *Materia nequit omnes ſuos effectus duratione antecedere.*

Addendum verò eſt, peculiare eſſe huic cauſæ, vt licet poſſit eſſe prior tempore, quocunque effectu ſuo ſignato, non tamen poſſit eſſe prior tempore omni effectu ſuo, collectiuè id intelligendo: quod maximè verum eſt in cauſa materiali ſubſtantiæ: tamen ſeruata proportione inuenietur etiam verum in materiali cauſa accidentium. Et ratio eſt, quia hæc cauſa talis eſt naturæ, vt in nullo momento poſſit actu exiſtere; quin in actu etiam cauſet, quia nec materia poteſt eſſe naturaliter ſine forma, nec ſubſtantia capax accidentium poteſt abſque omni accidenti: atque ita ſemper datur aliquis effectus huius cauſæ æqualis illi in duratione: ergo reſpectu talis effectus non eſt prior tempore. Quod tamen id ſit reſpectu huius determinati effectus, accidentarium eſt, potuiſſet enim talis materia ſub alia priori forma fieri, atque ita tempore præcedere. Omitto materiam cœli, cui connaturale eſt, ſemper eſſe ſub tali determinata forma, id enim prouenit ex peculiari ratione & connexione: nunc autem ex generali ratione loquimur.

VII. *Quot modis materia prior natura ſuo effectu.*

Atque hinc facilè intelligitur, qua ratione materia prima ſit prior natura ſuo effectu. Duobus enim modis poteſt dici prior natura, vel ex intrinſeca ratione cauſandi, ratione cuius ab ea pendet effectus, ipſa verò ab effectu pendet. Quod erit intellectu facilius, ſi materia non pendet à forma, vt à priori, & vt à propria cauſa, vt ſuperiùs tactum eſt, & iterum attingendum erit diſputatione ſequenti. Secundò dici poteſt prior natura ob ſubſiſtendi conſequentiā: quod exponendū eſt iuxta nuper dicta de prioritate in exiſtendo. At verò, ſi priùs natura ſumatur ratione perfectionis, ſic hæc cauſa non eſt ſimpliciter prior natura, ſed priùs poſterior, quia eſt minùs perfecta quàm effectus eius. Atque hæc eſt communis ſententia, quæ eſt clariſſima, ſi comparatio fiat reſpectu totius compoſiti, quod eſt etiam effectus cauſæ materialis. Si verò comparatio fiat reſpectu formæ, eam ita interpretor, vt in ſubſtantiis intelligatur materia ſimpliciter poſterior perfectione: ſecundum quid autem excellens, ſcilicet, in ratione ſubſiſtendi, ſeu modo per ſe eſſendi: in hoc enim excedit materia formam materialem, quæ eſt effectus eius, quia illam ſuſtentat. Vnde talis forma quodammodo inhæret ipſi materiæ: materia verò, eò quod ſit primum ſubiectum, nulli inhærere poteſt, ſed per ſe eſſe debet, & in hoc dicimus excedere hanc cauſam hunc effectum ſuum, quod magis conſtabit ex dicendis infra de ſubſiſtentia creata. At verò in accidentibus e conuerſo accidit; nam cauſa materialis eſt ſimpliciter perfectior effectu, qui eſt forma accidentalis, cùm cauſa ipſa ſit ſubſtantia: tamen ſecundum quid, eſt minùs perfecta, quatenus cōparatur vt potentia paſſiua ad actum ſuum.

Quid de forma dicendum ſit in præſenti quæſtione.

VIII. *Forma ſēper eſt tempore ſimul cū ſuo effectu.*

TErtiò dicendum eſt de forma, per ſe & ex natura ſua nunquam eſſe priùs tempore ſuo effectu, neque etiam poſteriùs, ſed ſimul. Vnde in hac cauſa non habet locum, quod prior ſit cauſa in potentia, quàm effectus, quia hæc cauſa non priùs tempore eſt actu ens, & potentia cauſa, quàm ſit etiam actu cauſa, quia non priùs tempore exiſtit, aut habet potentiam realem cauſandi, quàm actu cauſet, vt rectè docuit Ariſtoteles duodecimo Metapyhſicæ cap. 3. Et ratio eſt manifeſta, maximè in his cauſis formalibus, quæ in ſuo eſſe pendent à materia, vt ſunt omnes præter animam rationalem: nam huiuſmodi formæ non poſſunt naturaliter exiſtere, extra ſua ſubiecta: ergo neque extra ſua compoſita: ergo neq; poſſunt exiſtere ſine ſuo effectu. In anima verò rationali, quamuis non ſit hęc neceſſitas dependentię, eſt tamen connaturalis proprietas talis rei, nam cùm eſſe eius ſit ad componēdum compoſitum, natura ſua poſtulat, vt non fiat, niſi quando actu eſt compoſitum ex illa componendum, & ita nunquam naturaliter eſt prior duratione ſuo effectu, quamuis poſſit poſteà durare ceſſante effectu: in quo habet genus quoddam prioritatis quoad ſubſiſtendi conſequentiam, vt iam dicam.

IX. *Quas prioritatis naturæ rationes*

De prioritate autem naturę ſi ſumatur quoad perfectionem, iam ſuprà facta eſt comparatio inter formam & compoſitum, & diximus formam eſſe minùs perfectam ſimpliciter, in quo ſenſu poteſt

ſortiatur forma reſpectu ſui effectus. dici poſterior natura ſuo effectu: reſpectu verò materiæ erit prior natura, ſi tamen materia dicenda eſt effectus formæ. Si verò prioritas naturæ ſumatur in ſubſiſtendi conſequentia, ſic non oportet formam eſſe priorem aut poſteriorem natura ſuo effectu, ſed ſed ſunt ſimul; quia nec compoſitum eſſe poteſt ſine forma, nec forma ſaltem naturaliter ſine compoſito. Solam rationalem animam excipio, quæ licet aliqua ratione ſit ſimul, quatenus eſſe nō poteſt, quin aliquando etiam ſit homo, tamen ſimpliciter non conuertitur, quia aliquando poteſt exiſtere anima, etiamſi homo non ſit: & ſecundum eam rationem poteſt dici prior quoad ſubſiſtendi conſequentiam.

X. Formane prior ſuo effectu in cauſalitate. De prioritate autem naturæ, quæ per ſe ſequitur rationem cauſæ, difficile eſt ad explicandum quomodo huic cauſæ conueniat ex propria ratione ſua, omiſſa peculiari conditione animæ rationalis. Et ratio difficultatis eſt, quia videtur impoſſibile quòd forma ſit priùs natura, quàm informet: ergo non poteſt eſſe prior natura, quàm effectus eius. Antecedens patet, quia non eſt priùs natura in ſe, quàm in ſubiecto: hoc enim eſt proprium formæ ſubſiſtentis: ergo non eſt priùs natura, quàm informet, & conſequenter nec eſt prior natura, quàm compoſitum, quia ſimulac forma informat materiam, cōſurgit compoſitum. Reſpondent aliqui, formam priùs natura informare: non tamen priùs natura eſſe quàm compoſitum: nam eſſe priùs conuenit compoſito, & per illud formæ, qui à fortiori idem dicent de materia. Veruntamen hæc reſponſio nec difficultatem euacuat, nec veram doctrinam continet. Primùm enim Ariſtoteles non tantùm dixit cauſam priùs natura cauſare, ſed etiā priùs natura eſſe, quàm eius effectū. Deinde, ſi forma priùs natura informat in hoc ipſo includitur, vt priùs natura ſit, tum quia eſſe eſt prædicatū tranſcēdens incluſum in quolibet p̄dicato reali: informare aūt, prędicatū reale eſt: tum etiam quia informare nihil aliud eſt quàm actuando dare proprium eſſe: ergo informare intrinſecè includit eſſe. Denique, ſi forma priùs natura informat, quàm compoſitum ſit, ideò eſt quia eſſe compoſiti conſurgit ex informatione formæ; ſed etiam entitas compoſiti conſurgit ex entitate formæ: ergo priùs natura eſt entitas formæ quam entitas compoſiti: ergo forma ſicut priùs natura informat, ita priùs natura eſt.

XI. Aliter reſponderi poteſt, tria hîc interuenire, ſcilicet formam eſſe, formam informare, & compoſitum eſſe, ſeu (quod idem eſt) formatum, ſeu conſtitutum eſſe: quæ tria non ſolùm ratione, ſed etiam ex natura rei aliquo modo diſtinguuntur, vt ex tractatis in ſuperioribus conſtare poteſt. Formam ergo eſſe, & informare, priùs natura eſt, quàm compoſitum, quia comparantur quodammodo vt via & terminus, & vt fieri & factum eſſe. Atq; ita etiam in hoc genere cauſæ verum habet generale pronunciatum Ariſtotelis: *Cauſa eſt prior natura ſuo effectu.* Quod non ſolùm de re, quæ eſt cauſa in potentia, ſeu in actu primo, ſed etiam de cauſa in actu ſecundo cauſante verum eſt; quia vt ſic exercet actionem cauſæ, & ab ea pendet effectus, ſicut etiam in cauſa agente explicabimus. Forma autem eſt actu cauſans, quatenus actu informat: ergo vt ſic eſt prior natura cōpoſito, quod eſt effectus eius. Neque contra hoc procedit difficultas tacta, quia potiùs ex eo, quod compoſitum reſultat ex informatione formę, ſequitur informationem ipſam, & formam vt informantem eſſe priorem na-

A tura compoſito. At verò comparando alia duo inter ſe, ſcilicet, eſſe & informare, concedi poteſt neutrum eſſe prius natura altero in iis formis, quæ fiunt dependenter à ſubiecto: hoc enim videtur intendere, & ſatis probare difficultas tacta, quo conceſſo illi ſatisfit. Neque obſtat illud principium, quod cauſa eſt prior natura: non enim dixit Ariſtoteles omnem cauſam priùs natura eſſe, quàm cauſet, ſed dixit cauſam eſſe priorem natura ſuo effectu: poteſt autem hoc poſteriùs eſſe verum, etiamſi prius non ſit; nam ipſummet cauſare eſt prius natura effectu vt dixi. Nō videtur autem neceſſarium, vt cauſare ſit poſterius natura, quàm eſſe cauſæ: vbi ipſum cauſare non eſt propriè effectus ipſius eſſe cauſæ, ſed eſt ipſummet eſſe communicatum ſeu vnitum ſubiecto: quæ vnio eſt effectus agentis, ſicut ipſum eſſe formæ, ſimulq; fit cum exiſtentia formæ.

XII. Hæc reſponſio quoad priorem partem de prioritate naturæ reſpectu compoſiti, vera eſt, & optimè ſatisfacit. Quoad alteram verò partem, licet probabilis ſit: mihi tamen non omnino probatur, quia nō videtur poſſe negari, quin ipſamet cauſalitas formæ B ſit ab illa aliquo modo, ſicut cauſalitas agentis eſt ab agente: vnde ſicut agens non tantùm eſt prius natura ſuo effectu, ſed etiam ſua actione, diuerſo tamen modo; nam quatenus actu agens, eſt prius natura effectu, non verò actione; quia per illam formaliter conſtituitur actu agens, tamen quatenus actu ens, eſt vt minimū prius natura ſua actione: ita videtur forprius natura eſſe, quàm eius actualis cauſalitas, cùm hæc etiam ab illa cauſetur: ergo prius natura eſt, quàm informet. Vnde hæc cauſalitas eſt vera, quia forma eſt, ideò informat ſeu cauſat compoſitum: & hoc ipſum in ſuperioribus dictum à nobis eſt. Concedamus ergo formam prius natura eſſe, quàm informet.

XIII. Ad difficultatem autem ſuprà poſitam dicendum eſt, etſi forma quæ natura ſua pēdet à materia, priùs natura ſit, quàm informet, non tamen priùs natura eſſe in ſe aut per ſe quàm in materia; ſed præciſiuè tantùm (vt ſic dicam) priùs natura eſſe, quàm tali modo ſit, ſcilicet, informādo materiam. Quòd ſi inquiratur in illo priori naturæ qualiter ſit, in ſe, vel in alio, reſpondetur in primis non rectè interrogari de C illò priori naturæ, ac ſi eſſet aliquod inſtans, in quo forma ſit, & non informet: hæc enim prioritas cauſalitatis non eſt explicāda per priùs in quo, ſed à quo. Non enim alia ratione dicitur forma priùs natura eſſe, quàm informare, niſi quia informare aliquo modo manat ex eſſe: quamquam in re, in nullo ſigno etiam rationis intelligatur forma ſimpliciter eſſe priùs quàm materia informet. Si autem intellecta prioritate, ad interrogationem factam dicendum eſt in illo priori formam non eſſe in ſe nec in alio, ſed tantùm eſſe per tale eſſe, quod intrinſecè poſtulat eſſe in alio; quā rem explicabimus latiùs diſputatione ſequente, tractando quomodo cauſę ſint ſibi inuicem cauſæ.

Tractatur quæſtio in cauſa efficiente.

XIV. QVarto loco dicendum eſt, cauſam efficientem ex ſe poſſe eſſe priorem tempore ſuo effectu quantum ad ſuam entitatem abſolutam, ſeu vim agendi, quam vocauit Ariſtoteles cauſam in potentia ſeu in actu primo, non tamen ſemper eſſe id neceſſarium: poteſt enim effectus huius cauſæ interdum eſſe æqualis illi in duratione, quod ſi talis cauſa ſumatur in actu ſecundo, neceſſariò ſimul tempore

eſt

eſt cum ſuo effectu, quamuis ſit ſimpliciter & propriiſſimè prior natura. Probatur prima pars, primò inductione, nam Deus qui eſt prima cauſa efficiens rerum, per æternitatem priùs extitit, quàm quicquã effecerit, & in cœlis, & aliis cauſis ſecundis res eſt manifeſta. Ratio verò eſt, quia hæc cauſa, per ſe loquendo, non indiget ſuo effectu vt ſit; neque aliunde habet neceſſariam connexionem cum actione ſua. Vnde ſi interdum eſt aliqua cauſa efficiens quæ non antecedat tempore ſuum effectum; id non eſt ex præciſa ratione talis cauſæ; ſed ex aliqua peculiari conditione.

XV. Poteſt autem id tribus modis accidere (quo probamus ſecundam partem concluſionis) primò, ſi efficientia ſit minùs propria per ſolam reſultantiam naturalem: quomodo eſſentia non præcedit tempore paſſiones ex ea manantes. Secundò ſi cauſa ſit naturaliter agens; & à primo inſtanti ſui eſſe habeat omnia requiſita ad agendum abſque vllo impedimẽto: quomodo lumen productum à Sole poteſt eſſe illi coæuum: tertiò ſi cauſa ſit libera, & ſimul ac eſt, velit agere: quomodo angeli in primo inſtanti quo creati ſunt, aliquid facere potuerunt: & Deus ab æterno potuiſſet aliquid creare ſi voluiſſet. In his autem omnibus modis ſupponendum eſt; effectum debere eſſe talem vt per indiuiſibilem actionem fieri poſſit: nam ſi efficiendus ſit ſucceſſiuè, nõ poterit omnino ſimul eſſe cum ſua cauſa, niſi alioqui ſupponatur etiam cauſa ipſa incipere & eſſe ſucceſſiuè, ſeu ad modum ſucceſſiuarum. Alioqui ſucceſſiuus effectus neceſſariò incipit poſt aliquod inſtans, in quo iam ſupponitur cauſa exiſtens, vel ex ſe vt Deus, vel per creationem aut generationem; ſaltem ex natura rei, & ſecluſis miraculis. Qua ratione motus cœli non potuit ſimul tempore eſſe cum ſuo motore, ſed hic præcedere debuit ſaltem per inſtans. Dico autem ſecluſis miraculis; quia, ſi verum eſt potuiſſe Deum creare angelum per vltimum nõ eſſe, etiam verum erit, talem angelum potuiſſe ſimul eſſe & mouere cœlum: ſed de hoc aliàs.

XVI. Tertia pars concluſionis, præter authoritatem Ariſtotelis eſt per ſe euidens, quia cauſa eſt in actu per actionem; actio verò non eſt ſine termino: terminus verò actionis eſt effectus cauſæ agentis: ergo de primo ad vltimum cauſa agens in actu, non eſt ſine ſuo effectu in actu. In hoc autem duo includuntur, vnum eſt non poſſe effectum actu manare à cauſa, quin cauſa ipſa ſimul exiſtat, quod ſuprà probatum eſt contra aliquos qui dixerunt poſſe effectum actu manare à re iam non exiſtente, neque in ſe, neque in aliqua virtute ſua: quod eſt planè impoſſibile, & contra hoc Ariſtotelis dogma, quòd cauſa in actu & effectus in actu; debent eſſe ſimul. Dicitur autem effectus in actu; non ille qui actu eſt ens per actualem ſuam exiſtentiam, ſed ille qui actu eſt effectus, id eſt qui actu manat à cauſa: poteſt enim illa res actu eſſe, & non actu emanare, ſed emanauiſſe; & tunc conſtat poſſe eſſe ſine ſua cauſa, quæ tunc ſit, licet ſupponat eam fuiſſe, & cauſaſſe. Secundò includitur in illo pronunciato, cauſam non poſſe priùs tempore eſſe actu cauſam, quàm effectus actu ſit, quia eſt actu cauſa, quatenus actu influit: non poteſt autem actu influere, niſi iam ſit aliquid, in quod influat. Sed obſeruandum eſt, ita effectum eſſe ſimul cum cauſa in actu, ſicut ab illa manat: nam ſi manat totus ſimul per actionem momentaneam, erit ſimpliciter, & ſecundum totum ſuum eſſe, ſi-

A mul tempore cum ſua cauſa in actu; quia in huiuſmodi effectu (vt aiunt) ſimul eſt fieri, & factum eſſe: & conſequenter ſimul etiam eſt cauſam agere, & effectum eſſe. At verò ſi effectus fiat ſucceſſiuè, cauſa etiam erit in actu ſucceſſiuè: & tunc effectus ſolùm in fieri, vel ſecundum aliquid ſui erit ſimul cum cauſa in actu.

XVII. Solùm poteſt quis obiicere, Deum ex æternitate fuiſſe cauſam in actu non ſolùm primo, ſed etiam, ſecundo modo, & tamen nullum fuiſſe effectum ex æternitate. Hæc verò obiectio ſolùm habet locum in eorum ſententia qui ponunt totam actionem, qua Deus ad extra agit, eſſe in Deo immanentem & æternam. Iuxta quam reſpondendum erit, id eſſe peculiare in actione diuinæ voluntatis, quæ potens eſt non ſolùm ad influendum eſſe in effectum, ſed etiam ad influendum pro eo tempore quo ipſa præſcribit, & non antea, quamuis antea ipſa ſit. Qui verò ita ſentiunt, meliùs loquentur, ſi dicant illum actum immanentem ſeu volitionem Dei non conſtituere illum actu agentem ad extra, niſi prout actu influit: & vt ſic connotare coexiſtentiam effectus. B Nobis verò facilior eſt reſponſio: negamus enim Deum eſſe cauſam actu agentem ad extra per actum ſolùm in ipſo manentem; ſed per actionem extra tranſeuntem, quæ non eſt prior tempore quàm effectus.

XVIII. Vltima denique pars de prioritate naturæ conſtat primò ex generali ſententia Ariſtotelis, quòd cauſa eſt prior natura ſuo effectu, quæ prioritas nihil aliud eſt quàm dependentia effectus à cauſa, & independentia cauſæ ab effectu: hæc autem dependentia ex parte effectus, & independentia ex parte cauſæ, maximè cernitur in cauſa efficiente, vt diſputatione ſequenti latiùs declarabimus. Et ideò dixi efficientem cauſam non ſolùm eſſe priorem natura, ſed etiam maximè propriè hoc ei conuenire; quia & cauſa efficiens maximè requirit exiſtentiam ad cauſandum, & ſecundum eam eſt omnino independens à ſuo effectu. Eſt autem circa hanc prioritatem naturæ conſiderandum, poſſe eſſe ſermonem de cauſa efficiente, aut vt actu efficiens eſt, vel ſecundum ſe, ſeu prout eſt in actu primo proximè diſpoſita ad agendum. Rurſus comparari poteſt vel ad proprium effectum, C vel ad actionem ſeu cauſalitatem ſuam. Igitur comparatione effectus ſimpliciter eſt prior natura cauſa in actu etiam vt actu agens, quia actio ipſa eſt prior natura ſuo termino. At verò comparatione ipſius actionis non poteſt eſſe prior natura cauſa in actu ſecundo, vt benè notauit Soncin. 5. Metaph. quæſt. 7. quia ipſa actione conſtituitur formaliter agens in actu ſecundo: ergo non poteſt eſſe prior natura eadem actione. Reſpectu igitur actionis ſolùm dici poteſt cauſa prior natura, quatenus conſideratur in actu primo.

XIX. Dices. Hoc modo non ſolùm eſt prior natura, ſed etiam tempore. Reſpondetur, ſi loquamur de cauſa in actu primo ſufficiente, & non impedito, & cum omnibus requiſitis ad agendum, non ita eſſe, niſi fortè in potentia libera, in qua id eſt ſpeciale. Deinde dicitur, etiamſi prioritas temporis anteceſſerit, poſſe etiam prioritatem naturæ interuenire pro illomet inſtãti, in quo iam ſunt ſimul duratione actio & cauſa agens: & ita etiam cauſa libera non ſolùm eo tempore quo non operatur, eſt prior ſua actione, ſed etiam pro illo inſtanti quo operatur, eſt etiam prior ſaltem natura: & ideò poteſt pro illomet libera eſſe, vt ſuprà diximus. Et ratio eſt, quia ipſa actio manat

manat ab actu primo, non tamen manat media actione, ſed ſe ipſa; & ideò eſt poſterior natura quàm cauſa in actu primo, non tamen quàm cauſa in actu ſecundo.

Satisfit argumentis in principio poſitis.

XX. Explicatur Ariſtotelicũ axioma. EX dictis ſoluta eſt ratio dubitandi in principio poſita, & explicata propoſitio Ariſtotelis, *Cauſa in actu, & effectus in actu ſimul ſunt.* Loquitur enim apertè de cauſa actu cauſante, & de effectu in actu in ratione effectus, vt explicuimus, & de ſimultate tẽporis, non naturę, vt ex contextu apertè cõſtat. Vnde nil refert, quòd expreſſis verbis ibi non diſtinguat, tum quia res ipſa eſt ſatis perſpicua, tum etiam quia in ipſo contextu, vt dixi, ſatis declaratur: maximè cùm ipſe Philoſophus in Poſtprædicam. dicat ea ſimpliciter dici ſimul eſſe quę ſimul tẽpore sũt. Et eodem modo accipiendũ eſt, quod ibidem ait Ariſtoteles, cauſam in potentia non eſſe ſimul, ſcilicet tempore, cum ſuo effectu: vocat enim, vt dixi, cauſam in potentia, non ipſam rem, quæ eſt cauſa, vt in potentia exiſtentem, ſed rem actu exiſtentem, & in potentia ad cauſandum: & de hac negat eſſe ſimul tempore cum effectu, non quia eſſe non poſſit, ſed quia id neceſſarium non eſt.

XXI. Ad alia argumenta contra prioritatem naturę reſpondetur. Ad primum dicitur inprimis ſatis eſſe, quod Ariſtotel. in prædicamentis hunc modum prioritatis naturæ poſuerit, nam in quintum Metaphyſicæ, non videtur omnes modos Prioris alibi poſitos repetiuiſſe. Vel dici poteſt, hanc prioritatem naturæ comprehenſam fuiſſe ſub illa quæ eſt in ſubſiſtendi conſequentia, nam cauſa in tantum dicitur prior natura ſuo effectu ratione cauſalitatis, in quantum id quod dependet, vt ſic eſſe nõ poteſt ſine eo, à quo pendet, in quo habet rationem poſterioris; è contrariò verò id à quo aliud pendet, vt ſic eſt independens ab illo, & ex vi huius independentiæ eſſe poteſt ſine illo: quòd ſi fortaſſe aliunde pendeat, eſt per accidens ob aliam cauſalitatem. Atq; ita cauſalitas in tantum dicitur naturæ prioritas, in quantum virtute includit prioritatem in ſubſiſtendi conſequentia, vel abſolutè, vel ſaltem quantum eſt ex illo capite.

XXII. Ad vltimum de relatione, ſæpè iam dixi in hoc tractatu de cauſis nihil nos curare de relationibus prędicamentalibus conſequẽtibus cauſalitatem, nã ſiue illæ ſint rei, ſiue rationis, ſunt poſteriores cauſalitate, & propriam habent conſiderationem & collocationem in prædicamento Ad aliquid. Non ſumuntur ergo hîc cauſa & effectus vt de formali dicere poſſunt relationes prędicamentales: quo ſenſu verum eſt eſſe ſimul non tantùm tempore, ſed etiam natura, ſi ſumantur vt relatio & actu terminus: ſed eſt ſermo de cauſa & effectu quantum ad actum cauſantis & cauſati; & ita non ſunt ſimul natura, etiamſi tranſcendentalem habitudinem includant, quia hæc non requirit ſimultatem naturæ inter extrema, vt in multis aliis rebus per ſe notum eſt.

SECTIO III.

Vtrùm eiuſdem effectus eſſe poſſint aut debeant plures cauſæ.

I. Exponitur quæſtionis titulus. SVb hoc titulo multa comprehenduntur, quæ oportet diſtinguere, & breuiter expedire. Poteſt enim eſſe ſermo vel de cauſis diuerſorum generum, vel de cauſis diuerſi ordinis ſeu ſpeciei in A eodem genere, vel de cauſis eiuſdem rationis & ſpeciei in eodem genere. Rurſus poteſt eſſe quæſtio de cauſis totalibus in ſuo ordine, vel de partialibus: eſt autem cauſa totalis quæ præbet totum concursũ neceſſarium ad effectum in illo ordine: partialis verò è contrario dicitur, quæ per ſe ſola non confert ſufficientem, totumque neceſſarium concurſum. Prætereà aliud eſt quærere an plures cauſæ ſint neceſſariæ ad effectum, in quo ſimul inquiritur tam connexio effectus cum cauſis, quàm connexio ipſarum cauſarum inter ſe in ordine ad cauſandum effectum: aliud verò eſt quærere an poſſint plures cauſæ ad eundem effectum cauſandum conuenire, eſtò neceſſarium non ſit. Illud denique eſt conſiderandum, quando inquiritur de influxu plurium cauſarum in vnum & eundem effectum, non inquiri de vnitate effectus quoad relationem effectus, id eſt an talis effectus vno & eodẽ reſpectu referatur ad plures cauſas: hæc enim quæſtio parui momenti eſt, & proprium locum habet in prædicamento relationis. Neque etiam inquiritur de vnitate ſeu identitate cauſalitatis plurium cauſarum in eundem effe- B ctum: ſed inquiritur de ipſo eſſe ſeu abſoluta entitate effectus, an in illam poſſint vel debeant plures cauſæ influere, ſiue vnaquæque influat diſtincto influxu, ſiue non: id enim iudicandum erit ex modo cauſarum, & ex principiis ſuprà poſitis de cauſalitatibus ſingularum cauſarum, vt ex dicendis etiam facilè conſtabit.

Expeditur quæſtio in cauſis genere diuerſis.

PRincipio igitur de cauſis diuerſorum generum certum eſt aliquos eſſe effectus, ad quos cauſæ omnium generum concurrere neceſſario debent, ſi ſint propriè & per ſe effectus, Huiuſmodi ſunt inprimis omnes ſubſtantiæ naturales, de quarum ratione eſt vt ex forma & materia componantur, & ita iam ibi duæ cauſæ concurrunt: materia autem non poteſt per ſe eſſe, niſi ab aliquo fiat: neque etiam habet formam, niſi aliquod agens illam inducat: agens autem non inducit illam, niſi aliquem finem intendat, & ita neceſſe eſt vt aliæ etiam duæ C cauſæ concurrant. Quo fit, vt idem cauſarum concurſus neceſſarius ſit tam ad materiam, quàm ad formam materialem, ſeu materiam informantem, non tamen eodem modo. Tum quia nec materia cauſat ſe ipſam: nec etiam forma. Tum etiam, quia aliter concurrit materia ad formam, quàm ad compoſitum, & è conuerſo, & ſic de aliis, vt ex ſuperioribus ſatis conſtat. Idem cauſarum concurſus proportionaliter neceſſarius eſt vt quodlibet accidens connaturali modo per ſe cauſetur, quia non fit niſi ex ſubiecto, ab aliquo efficiente, propter finem. Dixi autem, *ſi ſit propriè & per ſe effectus*, quia in effectu contingenti, & per accidens, vt talis eſt, neque eſt cauſa finalis, neque propriè & per ſe efficiens: tamen ille vt ſic nec eſt effectus per ſe, nec propriè eſt vnus effectus, ſed aggregatio plurium, in quorum ſingulis prædictæ cauſæ inuenientur. At verò in ſolis ſubſtantiis ſimplicibus ſeu immaterialibus, duæ tantùm cauſæ concurrunt, ſcilicet efficiẽs & finalis, eo quod materialem non habeant, nec formalem habere poſſint; niſi fortaſſe formam Metaphyſicam quis cauſam appellet: illam autem non eſſe propriè & phyſicè cauſam, ſuprà oſtendimus. II.

Ex his intelligitur primò, nullum eſſe effectum in rerum natura, qui vnicam tantùm habeat cauſam III. Nullus effectus ab vnica cauſa pẽdet.

formali-

formaliter loquendo. Nam inprimis neceſſarium eſt, vt quidquid eſt cauſarum, habeat cauſam efficiẽtem, vt patet tum inductione facta, tum etiam, quia quod eſt cauſatum, non habeat eſſe à ſe: debet ergo habere datum ab alia cauſa extrinſeca, cauſa autem, quæ realiter influit eſſe, vt cauſa extrinſeca, eſt efficiens. Deinde, quia omne cauſatum habet cauſam finalem; nam hæc eſt prima cauſarum, quidquid autem habet cauſam finalem, habet etiam efficientem vt docuit Auerroes libro de ſubſtantia orbis, capite 2. quia finalis cauſa eſt cuius gratia agens operatur. Vnde ſuprà oſtendimus, cauſalitatem finis primò ac per ſe exerceri circa aliquam actionem agentis. Et è conuerſo cauſa etiam efficiens per ſe nihil operatur, niſi concurrente etiam fine propter quem operatur. hæ igitur duæ cauſæ vt minimum neceſſariæ ſunt: habentq́; inter ſe neceſſariam connexionem, eo modo, quo ſuprà declarauimus, quomodo omne genus operetur propter finem. Dixi autem *formaliter loquẽdo*, quia vbi contigerit efficiens & finem in eandem omnino rem coincidere, poterit quidẽ effectus realiter eſſe ab vna ſola cauſa, prout exercente tamẽ duplicem rationem cauſandi, ſecũdum quam duæ cauſæ formaliter nuncupantur. Et eadem proportione qui numerant exemplar vt cauſam diſtinctam, dicent habere connexionem cum efficiente & fine, ſaltem ratione primi agentis, iuxta ſuperiùs declarata.

IV. Dices, poſſe intelligi rem aliquam ex ſe eſſe propter alium finem, etiamſi non ſit ab alio efficiente, ita vt adæquata ratio finis non ſit eſſe id cuius gratia aliquid fit, ſed cuius gratia vel fit, vel eſt. Sicque Ariſtotelem ſenſiſſe: de quibus rebus quod habeant cauſam finalem, & non efficientem, exiſtimant Gregorius & alij, de qua re partim ſuprà diximus, partim infrà dicemus. Nunc quod ad rem præſentem ſpectat, impoſſibile inprimis eſt, rem, quæ ex ſe eſt, eſſe propter aliud à ſe, nam quod à ſe eſt, propter ſe etiam eſt, quia tale ens eſt omnino perfectum, nec eſt cur habeat eſſe ordinatum ad aliud, ſi ex ſe illud habeat. Deinde, etiamſi fingeretur talis ordo, non eſſe per propriam cauſalitatem finis, reſpectu ipſius eſſe talis entis, quia tale eſſe eſſet ex ſe ſimpliciter neceſſariũ, cùm ſupponatur non indigere cauſa efficiente: ergo non pendet ab alio etiam vt à finali cauſa, quia aliàs illa ablata amitteret ſuum eſſe, quod repugnat enti ſimpliciter neceſſario. Vnde neq; in operari poſſet pendere ab alio vt à fine, quia quale eſt eſſe, tale eſt & operari. Igitur hæ duæ cauſæ vt minimum requiruntur ad quemlibet effectum.

V. Secundò ſequitur ex dictis, nullum effectum habere cauſam materialem intrinſecam, qui non habeat omnes alias, neque etiam habere cauſam formalem intrinſecam, qui non habet cæteras, ac denique intrinſecam cauſam materialem, & formalem habere neceſſariam connexionem, non ſolùm inter ſe, ſed etiam cum efficiente & fine. Hæc omnia ſunt clara & certa ex dictis, quia materia & forma ſub prædicta ratione habent inter ſe relationem, ſeu trãſcendentalem habitudinem mutuam, quia nec materia cauſat intrinſecè niſi per complexum formæ, nec forma niſi per informationem materiæ, & ita non poteſt vna cauſare intrinſecè ſine alia. Dico autem *intrinſecè*, quia quatenus materia cauſat ipſam formam non tam intrinſecè cauſat, & ideò vt ſic non requirit formam vt concauſantem ſeipſam, ſed ſolùm vt cauſatam, & conſequenter vt concauſantem compoſitum. At verò quælibet ex his cauſis, & am-

A bæ etiam ſimul habent connexionem cum efficiente, & conſequenter etiam cum finali, quia tum materia, tum forma, tum etiam compoſitum ex ipſis eſt ens adeò imperfectum, vt non poſſit ex ſe habere eſſe, & ideò ſicut neutra ex his cauſis eſt ſine efficiente, ita neque cauſat ſine efficiente: efficiens autem, vt ſæpe dictum eſt per ſe non efficit ſine concurſu finis.

VI. *Materialis & ſingulæ aliæ cauſæ cur totales appellentur.*

Vltimò intelligitur ex dictis, quomodo hæ cauſæ dicantur totales, cùm tamen nulla earum per ſe ſola ſufficiat ad effectum. Sunt enim totales in ſuis generibus, quia vnaquæque in ſuo genere ſufficit, & adhibet totam cauſalitatem in eo ordine neceſſariam, & quia vnaquæque habet ſuam cauſalitatem diuerſæ rationis ab alia, & non componunt vnam integram cauſam: ideò vnaquæque abſolutè exiſtit totalis cauſa. Dices, ſaltem ſequitur quamlibet ex his cauſis eſſe imperfectam in abſoluta & communi ratione cauſæ, eſto vnaquæque dicatur perfecta in ſuo genere. Patet ſequela, quia quælibet earum eſt abſolutè inſufficiens ad affectum in
B rerum natura conſtituendum ſine aliarum conſortio. Conſequens autem eſt falſum, aliàs etiam Deus in ratione cauſæ eſſet quid imperfectum. Reſpondetur primò, abſolutè negando ſequelam, propter inſtantiam de diuina cauſalitate. Secundò additur cõſequens eſt verum in omni alia cauſa præter Deum; vtriuſque autem dicti rationem ſic declaro. Nam inprimis cauſæ materialis & formalis imperfectæ ſimpliciter ſunt, tum quia non cauſant, niſi componendo, qui modus ex ſuo genere imperfectus eſt, tum etiam, quia cum vtraque cauſet, veluti dando ſuammet entitatem ad entitatem effectus conſtituendam, neutra per ſe ſola ad id ſatis eſt, quia vnaquæque habet entitatem imperfectam & incompletam, vt ex vtriuſque coniunctione completa entitas totius effectus conſurgat. Denique vnaquæque dat aliquid proprium, quod altera nullo modo poteſt conferre. His ergo rationibus vtraque eſt ſimpliciter imperfecta.

VII. *Finalis cauſa & efficiẽs ex ſuo genere purè perfectæ.*

Cauſa verò finalis, & efficiens, vt ſic nullam di-
C cunt imperfectionem, neque in modo cauſandi, neque ex eo, quod aliæ cauſæ cum illis interdum concurrant. In creaturis autem ſemper habent aliquas imperfectiones admiſtas: quoad modum quidem, quia vel operantur cum mutatione ſeu mutabilitate, vel propter ſuum commodum, vel aliquid huiuſmodi. Quoad indigentiam verò aliarum cauſarum (quod ad rem præſentem ſpectat) quia omnis cauſa efficiens creata indiget materiali cauſa vt efficere poſſit, quod imperfectionis eſt, tum propter limitatum modum agendi, tum etiam quia ipſa materia quam ſupponunt, nullo modo eſt ab ipſis. Rurſus indigent aliqua cauſa finali extra ſe; nam licet propter ſe operentur, tamen neceſſe eſt, vt etiam operentur propter aliud ſaltem vt vltimum finem. Et prætereà indigent concurſu ſuperioris cauſæ in ratione efficientis ſuperioris rationis. Ac ſimili proportione omnis finis creatus habet imperfectionem in cauſando, ob quam, & ob limitationem ſuam, indiget & alicuius efficientis diſtincti, & alicuius materiæ vel ſubiecti concurſu, vt aliquem effectum habere poſſit.

VIII. At verò in Deo ſolo eſt cauſalitas ſine imperfectione; nam inprimis abſolutè non indiget concurſu materiæ vel formæ ad efficiendum. Deinde quando hæ cauſæ ſunt neceſſariæ in aliquo effectu, etiamſi fiat à Deo, non concurrit aliqua earum vt ſimpliciter

ter ſuppoſita cauſalitati Dei; ſed vt ab ipſomet facta & conſeruata. Et prætereà neceſſitas talium cauſarum non eſt ex defectu virtutis Dei: alioqui non daret Deus eſſe etiam ipſis cauſis, ſed eſt ex intrinſeca indigẽtia effectus, cuius natura eſt, vt ex talibus cauſis conſtet. Quo etiam fit, vt tales cauſæ, quatenus concurrunt ad effectũ Dei, magis cõcurrant vt effectus eius, quàm vt concauſæ cum ipſo. Adeò vt ipſæmet cauſalitates talium cauſarum exerceri non poſſint, niſi Deus illas efficiat. Rurſus Deus ad cauſandum effectiuè ita indiget concomitantia cauſæ finalis, vt non indigeat fine à ſe diſtincto, quia ipſe eſt finis vltimus omnium ſuarum actionum. Quòd ſi interdum vult actionem ſuam ad alium finem proximum ordinare, & illud non eſt ex indigentia, ſed ex perfectione & voluntate ſua, & prætereà talis finis proximus non poſſet eſſe finis, niſi à Deo reciperet perfectionem & bonitatem qua poſſet illud munus ſubire. Et ſimiliter è contrario, vt Deus cauſet per modum finis, non indiget conſortio alterius agentis, ſed ſuæ virtutis. Vt omittam in illiſmet generibus finis & efficientis habere Deum ſummam independentiam. Ita ergo fit vt concurſus plurium cauſarum ad vnum effectum non minuat perfectionem Dei in abſoluta ratione cauſandi, etiamſi in inferioribus cauſis illud ſit indicium imperfectæ virtutis.

Tractatur quæſtio in cauſis eiuſdem generis diuerſis in ſpecie.

IX. Secundo loco dicendum eſt de pluribus cauſis eiuſdem generis, diuerſæ tamen rationis vel ordinis in tali genere. Et hoc poterit breuiter expediri, quia res eſt facillima. Dicendum eſt enim, in cauſa materiali & formali non poſſe hoc modo plures cauſas concurrere ad eundem effectum: in efficiente autem & finali, poſſe. Prima pars de materia probatur, quia materia non concurrit, niſi recipiendo formam: duæ autem materiæ diuerſæ rationis, vel in eſſendo, vel in cauſando, non poſſunt ad eandem formam recipiendam concurrere, quia neque eadẽ forma poteſt in pluribus materiis recipi: quòd ſi plures materię plures formas recipiant, iam non ad vnum effectum concurrunt, ſed ad plures.

Plures materiæ eiuſdem effectus eſſe non poſſunt.

X. Dices, quamuis ratio facta concludat, reſpectu formarum ſubſtantialium, quæ à materia pendent, non tamen reſpectu animæ rationalis, quia plures materiæ concurrunt cũ eadẽ anima ad eundem hominem componendum, vel ſimul ratione diuerſarum partium, vel ſucceſſiuè ob continuam mutationem materiæ. Reſpõdetur ob partium diuerſitatem non eſſe propriè plures materias, ſed vnam adæquatam, conſtantem ex pluribus partibus, præſertim cùm neque illę partes poſſint eadem anima informari, niſi ſint inter ſe aliquo modo vnitæ & coniunctæ ad componendum vnum adæquatum ſuſceptiuum. Addo prætereà, quatenus plures illæ materiæ partiales ad vnum effectum concurrunt, eatenus ipſummet effectum eſſe multiplicem & variarum ſecundum partes. Vnde ad alteram partem de ſuceſſiua mutatione materiæ reſpondetur, illum effectum eſſe quidem vnum ratione animæ, tamen ex ea parte qua variatur materia, etiam effectum aliquo modo variari, vt ſuprà diſputatione quinta tractatum eſt.

XI. Dices rurſus, quamuis in ſubſtantiali effectu, verum hoc ſit, non tamen in accidentali. Et ratio differentiæ eſt, quia cauſa materialis proxima formæ ſub-

A ſtantialis, non habet aliam in qua fundetur, quia eſt ipſa primum ſubiectum, & ideò tantùm poteſt eſſe vnica cauſa materialis vnius formę, & vnius compoſiti: at verò forma accidentalis poteſt immediatè habere aliquam materialem cauſam, quæ indigeat alia materia in qua ſuſtentetur, quia, vt ſuprà diximus poteſt accidens immediatè inhærere accidenti. Sic ergò poterit idem accidens habere duas cauſas materiales, vnam proximam, & aliam remotam, vt eadem intellectio, verbi gratia, cauſatur materialiter à ſubiecto in quo recipitur, & à ſubſtantia animæ. Reſpondetur primò, illud remotum ſubiectum non propriè concurrere per ſe ad vltimum actum, ſed ſolùm ſuſtentando illud accidens cui aliud inhæret, & ita eſt ſuprà poſita aſſertio declarãda aut limitanda de cauſa materiali immediata, ac per ſe. Quod, ſi quis velit defendere idem accidens, verbi gratia, eundem actum vitalem, immediatè afficere vtrumque ſubiectum, proximum, & radicale, neceſſe eſt, vt dicat, illa duo tunc concurrere per modum vnius adęquati ſuſceptiui, & ſingula tantùm partialiter cõcurrere: concluſionem autem intelligendam eſſe de B cauſis totalibus.

Iam de cauſa formali euidentior eſt aſſertio poſita, quia plures formæ non poſſunt ad eundem effectum conſtituendum conuenire. Nam quod ad formas ſubſtantiales attinet, ſuprà oſtenſum eſt non poſſe eſſe plures ſimul in eadem materia, quamuis autem ſucceſſiuè ſint, non componunt cum illa eũdem effectum, ſed diuerſos, quia diuerſa eſſe formaliter tribuunt. Vnde licet potentia abſoluta ſimul eſſent plures formæ in eadem materia, non concurrerent ad vnum effectum, ſed vnaquæque ſuam ſpeciem, & ſuum effectum conſtitueret. Quod verò ſpectat ad formas accidentales, quamuis plures poſſint ſimul in eodem ſubiecto eſſe, non tamen ad eundem effectum concurrere, ſed vnaquæque ſuum proprium ac diſtinctum habet effectum. Nec refert, quod interdum compoſitum ex talibus formis denominatur aliquo modo vnum, vt vnus artifex, etiamſi habeat plures artes ſpecie diſtinctas: nam illa denominatio ſingularis ſumitur ex vnitate ſubiecti ſubſiſtentis in illis formis: vnde formaliter non cadit in effectum talium formarum, ille enim re ve- C ra non eſt vnus ſed cadit in ipſum ſuppoſitum, quatenus vnum & idem omnibus illis formis ſeu accidentibus ſubſtat. Denique, ſi aliquando fortè plures formæ, vel accidentales, vel etiam ſubſtantiales, dicuntur concurrere ad vnum quid conſtituendum, id non efficient vt formæ totales, ſed vt partiales vt forma ſanguinis, carnis, & oſſis ad conſtituendum animal, & calor, figura, &c. ad conſtituendam rem pulchram, vel ſi quid eſt aliud ſimile. Semper itaque tales formæ concurrunt vt componentes vnam, neque eſt maior vnitas in effectu, quàm ſit proportionaliter in forma: nunquam ergo plures cauſæ formales ad eundem effectum concurrunt. XII.

Plures formę eiuſdem effectus, nec ſupernaturaliter eſſe poſſunt.

At verò in efficientibus & finibus, ſi ſint diuerſarum rationum, & inter ſe ſubordinata, res eſt manifeſta ex iis, quæ de his cauſis diſſeruimus. Nam poſſunt plures cauſæ huiuſmodi ad eundem effectum concurrere, & quando effectus eſt à cauſa creata, ſemper id eſt neceſſarium propter dependentiam cauſæ particularis ab vniuerſali. XIII.

SECTIO IIII.

An poſſit idem effectus eſſe ſimul à pluribus cauſis totalibus eiuſdem generis, & ſpeciei.

I. REſtat ergo dicendum de tertio puncto, qui eſt præcipuè intentus in hac ſectione, ſcilicet de pluribus cauſis eiuſdem generis, & ſpeciei ſeu ordinis in illo genere. Et, vt ad punctum difficultatis ſtatim accedamus, excludendæ ſunt cauſæ intrinſecæ materialis & formalis, nam in eis locum non habet hæc quæſtio vt à fortiori patet ex dictis in ſecundo puncto præcedentis ſectionis. Habet ergo locum quæſtio in efficientibus, & eſt ferè eadem ratio de finibus, vt in fine ſubiiciemus: idemque oſtendemus dicendum eſſe de qualibet cauſa quatenus fuerit extrinſeca. Rurſus difficultas eſt de cauſis totalibus in ſuo ordine: nam de partialibus nulla eſt difficultas, quia conſtat multos effectus naturales eſſe à pluribus efficientibus proximis partialibus, vt idem filius à patre & matre, ſupponẽdo matrem effectiuè concurrere: & idem lumen aut calor à multis lucernis vel ignibus, & ſic de aliis. Et ratio eſt, quia quãdo cauſæ tantùm ſunt partiales, ex omnibus conſurgit vna tantùm totalis & ſufficiens, ergo nihil obſtat quo minùs plures cauſæ illo modo concurrant, quia ille nõ tam ſunt plures cauſæ, quã plures partes vnius cauſæ. Neque enim neceſſe eſt vt cauſa totalis ita ſit vna, vt vel ſit ſimplex, aut per ſe ac propriè compoſita per realem vnionem cauſarum partialium, ſed ſufficit vt coaleſcat ex pluribus ſeſe iuuantibus ad agendum, & ſufficienter coniunctis vel approximatis vt ſuo partiali modo influere poſſint. Itaque in hac parte nulla eſt difficultas,

II. De cauſis verò totalibus duplex adhuc quæſtio verſatur. Vna eſt, an ſimul & coniunctim poſſit idẽ effectus à pluribus cauſis prodire. Altera eſt, an ſaltem ſucceſſiuè vel diuiſim poſſit idem effectus à variis cauſis fieri, id eſt an qui fit ab vna, fieret idem numero ab alia, ſi eidem materiæ eodem tempore applicaretur. Prius dicemus de priori quæſtione, & deinde de poſteriori.

Prima ſententia negans omnino hoc eſſe poſſibile.

III. ESt ergo prima ſententia docens tam eſſe impoſſibile plures cauſas ſimul concurrere eo modo ad eundem effectum, vt implicet contradictionem, ideoq; nec de potentia abſoluta fieri poſſe. Ita opinatur Scotus in 3. d. quęſtione ſecunda & in 2. diſtinctione 20. quæſtione ſecunda. Et idem ſentiunt multi Thomiſtæ, qui dum dicunt hoc eſſe impoſſibile, probationem adiungunt inferendo implicationem contradictionis: ita Caiet. 3. par. quæſtione 67. articulo 6. prope finem. Soncin. 5. Metaph. q. 6. & Capreol. in 2. d. 20. quæſtione vnica, articulo 3. ad argumenta Scoti contra 3. concluſ. & in tertiũ diſtinctione 1. q. 1. art. 3. ad argumenta Scoti cont. 2. cõcl. & Ferrar. 3. cont. Gent. c. 68. & Iauell. 5. Metaph. q. 7. Soletq; hæc opinio in hoc ſenſu tribui D. Th. quia interdũ abſolutè dicit hoc eſſe impoſſibile, vt in 1. p. q. 52. art. 3. & 3. p. q. 82. art. 2. ad 2. & in 1. d. 37. q. 3. art. 3. & 5. Metaph. c. 2. & idẽ ſentit Marſil. 1. de Gen. q. 8. Et nõ dubito quin hęc fuerit illorũ Philoſophorum ſentẽtia, qui putarũt id eſſe ſimpliciter impoſſibile, quod per naturales cauſas fieri non poteſt: de quo ſtatim dicemus.

Scotus. Caietan. Soncin. Ferrar.

IIII. *Fundamentum propoſitæ ſententiæ.* Fundatur autem hæc ſententia primò, quia cõtra rationem cauſę totalis eſt, vt habeat cõſortiũ alterius in eodem ordine, nã cauſa totalis eſt illa, quę agit tota virtute neceſſaria in illo ordine ad talẽ effectum: ergo repugnat cauſæ totali vt ſic, habere conſortiũ alterius cauſæ ſimilis in effectione eiuſdem effectus. Patet conſequentia: quia hoc ipſo quod habet aliam cauſam concurrentem, iam ipſa non adhibet totam virtutem neceſſariam. Vel certè ſi ipſa adhibet totã virtutẽ, & nihilominùs alia etiam ſuã exhibet, plus virtutis actu applicatur ad illũ effectum: ergo prodibit etiam maior effectus, & cõſequẽter fiet ab illis vt à cauſis partialibus, & à neutra vt totali. Manifeſtã enim repugnantiam inuoluere videtur, vt cauſa potentior, ſecundum totam virtutem actu operetur, & tamen nõ plus operetur quã ſi ſola cauſa minùs potens efficeret. Et cõfirmatur ſecũdo in hunc modũ, nam ſi vna cauſa efficit effectum vt cauſa totalis: ergo vel alia nihil agit, & ſic falſò dicitur eſſe cauſa, vel actum agit, & hoc eſt impoſſibile, quia agere eſt de non eſſe educere ad eſſe, nam teſte Ariſtotele, inter hos terminus fit omnis actio: ſed id quod actum eſt ab vna cauſa, iam eſt extra non eſſe: ergo nõ poteſt fieri ab alia. Tertiò confirmatur hoc ipſum, quia aliàs poſſet vna cauſa totalis non tantum ſimul & eodem inſtanti, ſed etiam in poſteriori tempore producere rem priùs iam ab alia productam, quod eſt contra rationem productionis, vt diximus. Vnde vlteriùs fieret vt eadem res producere poſſet ſe ipſam, quia ſi non poſſet, maximè quia ad agendum ſupponitur eſſe, ſed etiam ſi res iam ſit, poteſt ab alia cauſa iterum produci: ergo & à ſe.

V. Quartò. Impoſſibile eſt eãdem actionem eſſe à duabus cauſis totalibus, ergo & eundem effectum. Patet conſequentia, tum à paritate rationis, tum etiam quia vnus effectus non poteſt niſi vna actione fieri. Antecedens verò probatur, quia actio omnino eſſentialiter pendet ab agente: non poteſt ergo vna & eadem actio ſimul à pluribus agentibus, & à ſingulis totaliter dependere. Vnde eſt quinta & vulgaris ratio, quia aliàs ſequitur talem effectum pẽdere, & non pendere eſſentialiter ab illis cauſis; quæ eſt contradictio. Sequela patet, nam quod pendeat, in eo ipſo aſſeritur, quod vtraque illarum dicitur eſſe cauſa per ſe & totalis, nam cauſa per ſe eſt à qua per ſe pendet effectus, & totalis eſt à qua totaliter pendet. Quòd verò non pendeat, probatur, nam ſi hæc tollatur, nihilominùs remanebit effectus ex influxu alterius, cùm dicatur eſſe cauſa totalis: ergo nõ pendet ab hac. Rurſus ſi hæc maneat, quamuis deſtruatur altera, manebit effectus: ergo etiam non pendet ab altera: ergo à neutra pendet. Quòd ſi dicatur pẽdere ab alterutra cõfuſè aut diſiunctim: ergo de facto neutra earum determinatè & per ſe ſumpta, eſt cauſa totalis, quia à neutra earum determinatè ſumpta pẽdet effectus. Sextò tandem argumentor, quia ſi talium cauſarum concurſus abſolutè non repugnat, nec naturaliter repugnabit, quod hæc opinio ſupponit eſſe omnino falſum.

Secunda ſententia affirmans etiam naturaliter.

SEcunda opinio extremè contraria eſſe poteſt, nec implicare contradictionem, nec, per ſe loquendo, ex natura rei repugnare, duas cauſas totales eiuſdem ordinis ſimul efficere eũdem effectum. XI.
Dico *per ſe loquendo*, quia fortaſſe ex parte antece-

HH den-

dentium conditionum neceſſariarum ad agendum, non poſſunt ſecundum naturæ ordinem duæ cauſæ ita applicari, vt ſimul ac totaliter eundem effectũ efficiant: tamen per ſe & ex vi cauſalitatis etiam naturalis non repugnat. Nam ſi duo agentia ita applicentur alicui paſſo prout neceſſarium eſt vt ſingula poſſint aliquem effectum totaliter efficere, ambo etiam ſimul & eodem modo illum efficient. Atque hanc ſententiam, vt videtur, tenet Caietan. 1. p. q. 52. art. 3. vbi licet interpretetur D. Thomam, dicentem nõ poſſe vnum effectum eſſe à duabus cauſis totalibus, intelligendum eſſe non de potentia logica, ſed naturali, tamen in diſcurſu ita explicat vt illam naturalem repugnantiam ſolum ponat in applicatione cauſarum: at verò ex hypotheſi quòd cauſæ ſint applicatæ, apertè docet effectum naturaliter ſimul emanaturum ab illis vt à cauſis totalibus.

Caietanus.

VII. Poteſt autem fundari hæc opinio in vltimo argumento facto pro priori ſententia, ſumendo contrarium principium hoc modo. Non implicat contradictionem dari duas cauſas totales vnius effectus: ergo ſi duo ignes verbi gratia eidem materiæ eodem modo diſpoſitæ æquè applicarentur, naturaliter agerent quantum poſſent: ergo agerent vnũ & eundem effectum, quia ſupponimus eandem materiam non eſſe ſimul capacem plurium: tunc autem vnuſquiſque ageret vt cauſa totalis, quia ſupponimus vnumquemque habere ſufficiens principium ad totum illum effectum efficiendum, & vterque naturaliter ageret quantum poſſet: ergo vterque produceret totum effectum vt cauſa totalis eius, cùm aliunde nulla ſit adiuncta repugnantia. Et confirmatur, nam tunc vel vterque ignis ageret, vel neuter, quia non eſt maior ratio de vno quàm de alio, non poteſt autem dici quod neuter ageret, quia nihil eſt quod eos impediat, cum enim ſint in virtute ſimiles, vnus non impedit alium: ſupponimus autem nullum aliud impedimentum interuenire: ergo agit vterque, & tota virtute, atque adeò vt cauſa totalis.

Fundamentum propoſitæ ſententiæ.

VIII. Atque hinc vlteriùs concludi poteſt non ſolum in prædicto ſenſu, ſed abſolutè poſſe naturaliter cõtingere vt idem effectus à duabus cauſis totalibus procedat, quia illa ſuppoſitio, ſcilicet quod duo agẽtia ſufficientia ſimul & æquè ad eundem effectum applicentur non eſt cur naturaliter repugnet: Caietanus enim nullam aliam rationem adducit, niſi quia natura abhorret ſuperfluitatem. At hoc non ſatis eſt, primò quia licet natura abhorreat ſuperfluitatem, non tamen abundantiam, nec ſemper dicendum eſt ſuperfluum, quod ſimpliciter non eſt neceſſarium. Eſſet quidem ſuperfluum duas cauſas exigere vbi vna ſufficit: tamen quod natura fuerit tam prouida vt pluribus cauſis ſufficientem virtutẽ ad eundem effectum contulerit, non ſuperfluum, ſed liberale potiùs dicendum eſt. Quod verò illæ duæ cauſæ ſimul concurrant, licet non fuerit à natura per ſe primò intentum, poteſt tamen eſſe permiſſum & contingens, cùm nihil habeat naturis rerum repugnans. Secundò magis abhorret natura monſtroſum effectum, quam ſuperfluitatem, & tamen illum interdum non recuſat, ſi ordo & concurrentia naturalium cauſarum illum pariat: cur ergo idem dici non poterit de totalium cauſarum multitudine? Tertiò quamuis natura adeò abhorreat ſuperfluitatem, tamen cauſa libera non ſemper illã abhorret: ergo duo Angeli poſſunt pro ſua voluntate applicare totam virtutem ad mouendum lapidem, & tunc vnuſquiſque mouebit vt cauſa totalis. Idem dici poteſt de duobus hominibus, ſi vnuſquiſque habeat totam virtutem ſufficientem ad portandum lapidem, & ambo ſimul pro ſuo arbitrio illam totam applicent. Atque hæc ſententia tribui ſolet Ochamo & Adamo, quos Capreolus in tertia diſtinctione 1. refert ex 1. d. 1. dub. 4. ſed ibi nihil reperio, & allegatio eſt ambigua, quia ibi nullum eſt dubium quartum, ſed variæ quæſtiones, & nec in quarto, nec in aliis quicquam dicunt.

Approbatio tertiæ ſententiæ, & quæſtionis reſolutio.

Inter has ſententias mediam viam tenendam cẽſeo: dicendum primò non implicare contradictionem quòd idem effectus à duabus cauſis totalibus proueniat. Quoad hanc partem placet opinio Caietani, quam etiam inſinuat 3. parte quæſtione 3. articulo ſexto. Nec melius probari poteſt, quàm reſpondendo ad priora argumenta, nam ſi nihil eſt quod contradictionem probat, non erit cur credatur aut aſſeratur. E contrario verò, cùm Deus poſſit facere omne id in quo repugnantia non oſtenditur, poterit etiam facere vt duæ cauſæ totales eundem effectum efficiant. Et declaratur breuiter in hunc modum, nam Deus poteſt exiſtente hoc Sole in hoc hemiſphærio creare alium æquè perfectum, & æquè ad illuminandum applicatum. Rurſus poſſet per alium Solem efficere in aere idem numero lumen, quod nunc facit hic Sol præſens diuiſim, ſeu non concurrente nec aſſiſtente hoc Sole: quæ eſt enim repugnantia quòd Deus per vnam cauſam faciat quod poteſt facere per aliam? Quin potiùs ſequẽti puncto oſtendam naturaliter etiam hoc poſſe fieri. Igitur ſimul exiſtentibus & applicatis his duobus luminoſis, poteſt Deus vtrique præbere totum concurſum neceſſarium ad idem lumen producendum, & facere vt vnumquodque illorum illud producat ſua propria actione totali & independente ab alia, quod eſt eſſe propriè cauſam totalem: nulla enim in hoc interuenit repugnantia, vt ex argumentorum ſolutionibus facilè patebit. IX.

Ad primum negatur aſſumptum, ſcilicet eſſe cõtra rationem cauſæ totalis vt habeat aliam ſimilem & æquè influentem in eundem effectum. Nam licet vt cauſa ſit totalis, neceſſarium ſit, quòd actu operetur tota virtute neceſſaria in illo ordine ad effectum, tamen in hoc non tollitur aut impeditur ex eo, quòd alia cauſa ſimili virtute & actione agat, ſed vtraque exercebit totam ſuam vim & actionem circa illum effectum. Cùm verò infertur iam tunc maiorem vim actu adhiberi, & conſequẽter creſcere effectum, diſtinctione vtendum eſt de maiori virtute, aut intenſiua, aut extenſiua. Et de intenſiua negandum eſt aſſumptum, quia plura agentia æqualia in intenſiua virtute, per ſe loquendo, non componunt vnum intenſioris virtutis aut efficaciæ, ſed ſolum conferre poteſt illa multitudo ad intenſiorem effectum quando neutrum agens agere poterat ſecundum totam intenſionem ob aliquod impedimentum, vt in ſuperioribus latè tractatum eſt. In præſenti autem ſupponimus ſingula agentia agere ſecundum totam intenſionem ſibi poſſibilem: vel certè Deum non præbere concurſum ad intenſiorem effectum, ſed vſque ad certum gradum, qui poſſit à ſingulis fieri, X.

Quid ſit de ratione cauſæ totalis.

fieri, & vnicuique dare totum neceſſarium concur- A ſum. Non ergo creſcit intenſiuè virtus agens vt ſic, & ideò neceſſe non eſt vt intenſiuè creſcat effectus. Dici tamen poteſt illa virtus maior extenſiuè, quod non tam eſt eſſe maiorem, quàm eſſe plures virtutes: non tamen inde neceſſariò fit, vt effectus etiam ſint plures, quia ſaltem ex directione primi agentis poteſt influxus vtriuſq; cauſæ ſecundæ ad eundem effectum determinari, cùm nulla in hoc ſit repugnantia ex vi multitudinis ſeu pluralitatis virtutum agētium: nam ſicut plures viæ tendunt ad eundem terminum, ita & plures virtutes agentes tendere poſſunt.

XVI. *Modus quē ſeruarent plures cauſæ eiuſdem ordinis ad eūdem effectū cōcurrentes.*

Ad ſecundum & tertium reſpondetur, quando duæ cauſæ totales ſic agerent eundem effectum, vnam quidem agere totum, & totali actione, & alteram nō agere nihil, ſed agere illū eundē totum effectum alia totali actione. Duobus autem modis intelligi poſſunt illæ cauſæ efficere: primo vt omnino ſimul & in eodem inſtanti efficere incipiant, & ita neutra, propriè loquēdo, actum agit, quia neutra agit priùs quam alia, nec tempore nec natura. Supponimus enim eſſe æquales nec inter ſe ſubordinatas, B ſed merè cōcomitāter ſe habentes: neutra ergo ſupponit effectum alterius vt iam factum, vel tempore vel natura priùs: neutra ergo actum agit, ſed vtraq; agit idem quod agit alia, educendo illud de non eſſe ad eſſe: & hoc ſatis erat ad concluſionem noſtram. Alio vero modo intelligi poteſt vt altera harum cauſarum priùs tempore produxerit illum effectum, & poſteà altera eundem incipiat efficere actione totali. Et quidem ſi prior iam ceſſauit ab actione ſua, nihil eſt difficultatis, nec eſt caſus de quo diſputamus, quia illæ duæ cauſæ non concurrunt ſimul ad eundem effectum, ſed ſucceſſiuè, prior vt efficiens, & poſterior vt conſeruans: quod etiam naturaliter euenire poſſe infrà dicam. Oportet ergo ponere vt priori agente durante in ſua actione totali per modum conſeruationis, aliud incipiat eundem effectū efficere: & hoc etiam dicimus non repugnare. Nam efficere, latiùs patet, quàm de nouo producere, quia etiam conſeruare eſt efficere. Illud ergo agens poſſet de nouo efficere eundem effectum conſeruando illum: quæ actio, licet potuiſſet eſſe productio, ta- C men iam tunc in eo caſu non poteſt eam denominationem recipere, quia productio vt ſic connotat ex parte effectus quādam negationē prioris exiſtētiæ. Quamuis ergo repugnet actum agere, id eſt de nouo producere id quod præexiſtit, non tamen repugnat, quod factum eſt conſeruare. Nec etiam obſtat, quod ab alia cauſa conſeruetur, quia ſicut in principio potuit à duobus fieri, ita poſteà poteſt à duobus conſeruari, quamuis priùs ab vno tantùm fuerit productum.

XVII. *Idem in ſuā ſubſtantiā efficientiam participare poteſt ſupernaturaliter.*

Quòd verò vlteriùs in tertio argumento infertur, poſſe eandem rem habere efficientiam in ſe ipſam, mea ſententia nullum eſt inconueniens de potentia abſoluta loquendo, & de efficientia conſeruatiua, dummodo ſupponatur iam res producta & conſeruata per aliam actionem: de qua re latiùs ſcripſi in tertio tomo 3. part. diſputatione quadrageſima nona ſectione prima, & diſputatione quinquageſima ſectione quarta in fine, quia miraculum illud proprium eſt illius myſterij, ideoq; ad Theologicam diſputationem ſpectat. Ne verò præſens reſolutio videatur neceſſariò connexa cum illa ſententia, reſponderi aliter poteſt negando ſequelam, quia in efficientia ſui ipſius eſt peculiaris difficultas, quæ nō eſt in efficientia alterius, etiamſi ab alia cauſa res ſimul fiat & conſeruetur. Quia cauſa efficiens videtur neceſſariò poſtulare diſtinctionem in re ab effectu; & ideò nulla res quatenus actiua eſt, includit ſe ipſam ſub obiecto actiuitatis ſuæ: & ideò fortaſſe fieri non poteſt vt habeat actionem in ſe ipſam ſecundum proprium eſſe ſuum: duæ autem virtutes actiuæ poſſunt claudere ſub obiecto ſuæ actiuitatis vnam & eandem rem ab ipſis diſtinctam, vt paulò inferiùs declarabimus. Et ex hac parte poteſt eſſe maior repugnantia in efficientia conſeruatiua ſui ipſius, quam alterius rei, quamuis non ſit cōuincens: nam licet illud aſſumptum ſit verum de obiecto contento ſub virtute naturali, non tamen de omni re, ad quam efficiendam eleuari res poteſt per potentiam obedientialem: ſed de hoc aliàs.

XVIII. In quarta ratione petitur an effectus factus à duabus cauſis totalibus, fieri poſſit aut debeat vna vel duabus actionibus. Dicendumque eſt, neceſſarium eſſe vt fiat duabus actionibus, vt rectè probat argumentum ibi factum. Imò addo, in hoc potiſſimum conſiſtere differentiam inter duas cauſas eiuſdem ordinis, quando agunt vt cauſæ totales, vel vt partiales: ſi enim agunt vna actione, non poſſunt eſſe cauſæ totales, ſed tantùm partiales. Quod probo, quia cauſa non dicitur totalis propter virtutem in actu primo, quamuis illa ſit integra & totalis virtus, quia ex vi illius non conſtituitur cauſa in actu, ſed in potentia: hîc autem non agimus de cauſa totali in potentia, ſed in actu. Conſtituitur autem cauſa in actu per actualem influxum, qui non eſt aliud quàm ipſa actio: ergo vt cauſa ſit totalis, oportet vt actione totali ſibi propria in ſuo genere influat in effectum: ergo quoties actio eſt quaſi diuiſa inter duas cauſas eiuſdem ordinis, à neutra earum eſt totaliter ſeu vt à cauſa totali: atque ita vtraque tantùm erit cauſa partialis, partialitate ex parte cauſæ, vt aiunt.

XIX. Dices. Hac ratione probaretur etiam cauſam primam & ſecundam eſſe partiales, dum influunt in eundem effectum. Reſpondetur ita loqui multos, vt ſuprà diximus, conſiderantes non genus cauſalitatis, ſed cauſalitatem ſimpliciter: meliùs tamen negatur ſequela, eſt enim ratio longè diuerſa, nam inter cauſam primam & ſecundam eſt ſubordinatio & dependentia eſſentialis & conſequenter diuerſus ordo cauſarum: & ideò vnaquæque poteſt eſſe totalis in ſuo ordine, etiamſi per eandem actionem cum altera influat. At verò quando duæ cauſæ ſunt eiuſdem ordinis, ſi concomitanter tantùm concurrunt, & per eandem actionem influunt, nec ſimpliciter, nec in illo genere poſſunt dici totales: erunt ergo partiales. Igitur ſi huiuſmodi cauſæ debent eſſe totales, oportet vt diuerſis actionibus influant in eundem effectum: repugnatque vt vna & eadem actio ſit à duabus cauſis eiuſdem ordinis vt à cauſis totalibus, quod etiam conuincit quintum argumentum ſuprà factum, vt ex ſolutione eius conſtabit. Nego tamen eſſe parem rationem de effectu ſeu termino actionis, nā effectus manat à cauſa, media actione: poteſtque idem numero effectus per varias actiones fieri, vt ſuprà declarauimus tractando de cauſalitate cauſæ efficientis: cùm ergo variæ actiones poſſint à diuerſis agentibus prodire, etiam poteſt idem effectus numero per plures actiones diſtinctas & totales procedere à diuerſis cauſis eiuſdem ordinis: & hoc ipſum eſt procedere

Actionem vnicam à pluribus agentibus totalib. non ſubordinatis manare implicat.

ab illis vt à cauſis totalibus. Actio verò nõ procedit à cauſa per aliam actionem, ſed ſe ipſa, & ideò non poteſt vna actio niſi ab vno agente, vel à pluribus per modum vnius procedere: & ideò non poteſt ſimul eſſe à multis cauſis vt totalibus in eodem ordine, quod magis declarabitur in ſequenti ſolutione.

XX. Ad quintum ergo argumentum reſpondetur negando ſequelam, & contradictionem illam, cuius partem affirmantem admittimus, nimirum illum effectum pendere ab illis cauſis, & ab vnaquaque earum. Cùm autem probatur non pendere, quia ablata qualibet illarum cauſarum manet idem effectus totus, reſpondetur negando conſequentiam. Eſt enim æquiuocatio in illo verbo *dependere*, nam vt vna res ab alia pendeat, non eſt neceſſe, vt illa ablata, hæc etiam de medio auferatur, ſed ſatis eſt quod ab illa recipiat eſſe, etiamſi illa non dante eſſe, poſſit retinere eſſe vt datum ab alia. Sic enim lumen huius aeris verè pendet nunc ab hac lucerna, & nihilominùs hac extincta poſſet idem lumen conſeruari, ſi in eodem momento aliud luminoſum applicaretur ſufficiens ad tale lumen conſeruandum. Igitur cùm res dicitur pendere à cauſa, quia illa ablata tollitur, intelligitur de cauſa quæ eſt vnica: & quia regulariter & naturaliter ita eſſe ſolet cauſa totalis ideò ſolet illo modo declarari dependentia ab illa. Vel certè ſubintelligenda ibi eſt conditio, nimirum ablata cauſa, à qua effectus pendet, tolli etiam effectũ, niſi aliunde ſuccurrat alia cauſa quæ effectum poſſit in eſſe conſeruare, vt in præſenti fit.

XXI. Ablato agẽte dependẽtiã effectus ab illo auferri neceſſe eſt.

Rectè autem ac neceſſariò ſequitur, vt ablata cauſa auferatur aliqua dependentia effectus ab illa, ratione cuius auferretur etiam effectus, niſi ab alia cauſa conſeruaretur. Probatur, nam omnis effectus quatenus à cauſa eſt, pendet ab illa; ſolum autem poteſt pendere quamdiu cauſa eſt, quia ab eo quod non eſt, nihil pendet. præſertim efficienter, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt: ergo ablata cauſa à qua effectus efficienter procedebat, neceſſe eſt vt tollatur aliqua dependẽtia talis effectus à tali cauſa. Hæc autem dependentia non eſt aliud ab actione, vt ſuprà etiam probatum eſt: ergo etiam neceſſe eſt vt ablata cauſa auferatur aliqua actio eius circa talem effectum: non tamen neceſſe eſt auferri ipſum effectum, quia alia cauſa ſufficiens per aliam actionem propriam & totalem illum in eſſe continet. Et hinc confirmatur quod antea dicebamus, quamuis effectus ſit vnus, ſi cauſæ ſint plures & totales eiuſdem ordinis, neceſſarium eſſe vt actiones ſint plures, quia ceſſante influxu vnius cauſæ, ex neceſſitate tollitur eius actio, quia tollitur dependentia ab illa, & nihilominùs manere poteſt actio alterius cauſæ, quia cũ totalis ſit, & non ſit ſubordinata alteri, conſeruare poteſt actionem ſuam, etiamſi alia ceſſet ab agendo: ergo neceſſe eſt actiones eſſe diſtinctas.

Secunda aſſertio.

XXII. Naturaliter nequit idem effectus à pluribus nõ ſubordinatis agentib. totaliter dimanare.

SExtum argumentum poſtulat vt de ſecũda ſententia iudicium feramus. Dico ergo ſecundò, fieri non poſſe naturaliter, vt idem effectus à pluribus cauſis totalibus ſimul efficiatur. In hac concluſione ferè conueniunt Philoſophi: eamque ſignificauit Ariſtoteles quinto Metaph. capite ſecundo: dicens enim poſſe dari plures cauſas eiuſdem effectus, addidit, *ſed non eodem modo*, vt notarũt Diuus Thomas, & cæteri interpretes. Qui omnes non ſolum intelligunt hoc non poſſe fieri naturaliter, A quia applicatio plurium agentium per ſe ſufficientium naturaliter fieri non poteſt: hoc enim & incertum eſt, vt argumenta tangunt, & valde remotum & accidentarium: ſed intelligunt, etiam facta applicatione plurium agentium ex ſe ſufficientium (ſiue illa applicatio naturaliter contingat, ſiue ponatur ſupernaturaliter fieri) dummodo illa agentia relinquantur naturæ ſuæ, non efficient effectum vt cauſæ totales, ſed vt partiales tantùm.

Ratio autem huius concluſionis ſic intellectæ nõ eſt admodum facilis. XXIII. Quidam rationem reuocant ad aliud principium, ſcilicet, quod nulla cauſa naturalis poteſt naturaliter efficere aliquem effectum eundem numero quem poteſt alia. Ex quo principio ita philoſophandum eſt. In primis enim dicendum eſt, illas duas cauſas æquè applicatas non poſſe vnum & eundem effectum ſimul producere, ita vt vtraque illum faciat vt cauſa totalis, quia hoc ipſo quod continetur in virtute vnius, non continetur in virtute alterius. Atque ita fit, vt ſi aliqua earum ſola virtute ſua efficit effectum quem continet, alia nihil efficiat, tamen id ſolum continget B quando vna priùs tempore applicatur quàm alia: tunc enim poſterior nihil efficiet, quia iam inuenit capacitatem paſſi impletam. At verò quando ambæ ſimul applicantur, non poteſt rationaliter dici vnam efficere proprium effectum ſibi adæquatum, & aliam nihil cauſare, cùm non ſit maior ratio de vna quam de alia. Niſi forte quis recurrat ad concurſum & voluntatem primæ cauſæ, & dicat neceſſarium eſſe alteram tantùm operari, & ideò Deum ſua voluntate dare concurſum cui vult: & ideò illam operari, & non aliam. Sed hoc licet à prima cauſa fieri poſſit, tamen non videtur Philoſophicum, nec conſentaneum naturis rerum: nam cùm vtrumque agens æquè ſit potens, & æquè præparatum ſeu approximatum ad agendum, vt ſupponimus, non eſt magis debitus concurſus vni quàm alteri.

Variæ rationes ſecundæ aſſertionis.

Dicendum ergo eſt vtramque ſimul vt partiales cauſas vnum effectum producere. XXIIII. Nam quamuis non poſſint ſimul operari, aut plures effectus ſolo numero diſtinctos, quia ſupponimus ſubiectum C non eſſe capax eorum: aut vnum & eũdem per modum cauſarum totalium, quia nullus eſt effectus qui idem numero in ſingulorum agentium virtute contineatur: non tamen propterea neceſſe eſt vt alterum tantùm ex illis agentibus efficiat ſuum proprium effectum: poſſunt enim ambo per modum vnius concurrere ad aliquem effectum in illis ſimul ſumptis contentum, qui neceſſario erit diſtinctus ab illis effectibus, quos illa agentia ſigillatim ac per ſe poſſent totaliter producere. Ergo magis conſentaneum eſt rerum naturis, vt Deus præbeat illis agentibus concurſum ad agendum hoc modo, quàm vt alteri totum præbeat, alteri omnino deneget. Ergo illa agentia ſimul efficient prædicto modo: atque ita ſemper agent vt cauſæ partiales, & non vt totales, quia ille effectus ita procedit ab vtraque illa cauſa, vt à neutra poſſit prodire: & ita etiam procedet ſola vnica actione, quia ita pendet ab vtraque illa cauſa coniunctim, vt ſine alterutra eſſe non poſſit.

Hic verò diſcurſus, quamuis ex principio poſito rectè procedat, tamen ipſum principium mihi eſt valdè incertũ, neq; exiſtimo poſſe probari vlla ſufficiẽti ratione, vt in ſequenti puncto declarabimus. XXV.

Et

Et ideò non videtur fundanda certior concluſio in A re minùs certa: magis autem conſtans eſt in Philoſophia nõ poſſe plures cauſas totales coniunctim efficere eundem effectum, quàm quòd non poſſint diuiſim. Meliùs ergo fundatur concluſio in hoc, quòd vnus numero effectus non poteſt naturaliter ſimul fieri niſi vnica actione: vnica autem actio nõ poteſt eſſe à duabus cauſis totalibus eiuſdem ordinis, vt ſuprà probatum eſt: ergo neque vnus effectus poteſt naturaliter fieri à pluribus cauſis totalibus. Maior probatur primò, quia vnitas actionis aliquo modo ſumitur ex termino: dico autem *aliquo modo*, quia etiam neceſſaria eſt habitudo ad agens: tamen cùm neceſſaria etiam ſit vnitas termini, ſaltem ex eo capite ad vnum terminum vnica actio naturaliter poſtulatur. Secundò, quamuis agentia ſint plura, & alias poſſent ſigillatim efficere, tamẽ etiam poſſunt coniungi ad agendum per modum vnius: & hic modus agendi eſt magis conſentaneus vnitati termini: ergo naturaliter loquendo ita ſemper agunt. Tertiò denique, cùm vterque modus agendi ſit poſſibilis abſolutè, quamuis ipſa agentia naturalia non poſſunt ſeſe determinare ad alterum illorum, ſed per B concurſum primæ cauſæ determinanda eſſent, non eſſet eis debitus duplex concurſus ad agendum duabus actionibus totalibus, quia nõ eſt eis neceſſarius, & natura abhorret ſuperfluitatem: ergo etiam ex definitione concurſus primæ cauſæ non poſſunt illa ſecunda agentia naturaliter ſimul agere vt cauſæ totales. Quæ ratio magis declarabitur in puncto ſequenti: & poſt eius reſolutionem meliùs reſpondebitur ad argumenta ſuprà adducta in ſecunda ſententia.

SECTIO V.

Vtrùm diuiſim poſſit idem effectus naturaliter eſſe à pluribus cauſis totalibus.

I. REſtat dicẽdum an ſaltem diuiſim poſſit idem effectus fieri à pluribus cauſis totalibus, quod eſt quærere, an lumen quod hîc & nunc producitur in hoc aere ab hac lucerna in hoc loco applicata, produceretur idem numero ab alia lucerna numero diſtincta, omnino tamen ſimili in virtute C agendi, ſi eidem aeri eodem tempore & loco applicata fuiſſet, & ſic de cæteris effectibus. In qua re nõ eſt controuerſia de potentia Dei abſoluta: ſic enim nullus quem ego viderim, negat poſſe Deum per vnam cauſam naturalem facere eundem numero effectum quem facit per aliam: quanquam hoc etiam declaratione egeat in opinione eorum qui negant hoc naturaliter fieri poſſe, ſi conſequenter locuturi ſunt, vt infrà declarabo.

Prior ſententia negans.

II. EST ergo diſputatio de naturali virtute cauſarũ: & hoc modo multi negant poſſe vnam cauſam naturalem efficere eundem numero effectum quem facit alia, etiamſi eidem paſſo cum eiſdem conditionibus applicaretur. Quam ſententiam ſignificat Diuus Thomas quodlib. 5. articulo 8. & Capreol. in ſecundum diſtinctione 20. quæſtione prima & tenet Marſil. 1. de Generat. quæſtione octaua & Soto in 4. diſtinctione triceſima quarta quæſtione prima artic. 3. Eſtque opinio commentatoris in 7. Metaph. commentario 31.

D.Thom. Capreol. Marſil. Soto.

III. Rationes adducuntur variæ. Prima eſt, quia quãdo hic effectus producitur talis in indiuiduo, aliqua proxima cauſa naturalis reddenda eſt, cur tale indiuiduum producatur potiùs quam aliud: hæc autem nulla eſſe poteſt niſi quia ab hac ſingulari cauſa talis effectus producitur, non quòd illa ſola ſit ratio adæquata productionis talis effectus in indiuiduo, ſed quod ſine illa non poſſit adæquata ratio conſiſtere: hoc enim ſatis eſt vt hic effectus numero non poſſit niſi ab hac cauſa numero produci. Illatio eſt clara, antecedens verò probari poteſt diſcurrẽdo per omnia, quæ ad productionem huius indiuidui effectus cõferre poſſunt. Quia neque hoc ſubiectum ſufficit; quia indifferens eſt ad plures formas, neq; tempus, locus, &c. tum propter eandem cauſam, tum quia ſunt valde extrinſeca, vt latè ſupra diſput. 5. tractatum eſt.

Prima ratio pro relata ſententia.

IIII. Veruntamen hæc ratio in noſtra ſententia nullã vim habet, nam ſi ſit ſermo de intrinſeca ratione indiuiduationis effectus, iam ſuprà diximus, in ipſis intrinſecis principiis rei ſeu in propria eius entitate poſitam eſſe. Si verò ſermo eſt de ratione ob quam agens determinatur ad hunc effectum numero, nõ rectè redditur ratio, quia eſt hoc agens, nam etiam hoc agens eſt potens & de ſe indifferens ad plures effectus numero diſtinctos producendos. Quòd ſi dicatur hoc particulare agens non eſſe indifferens ad producendum plures effectus numero diſtinctos hîc & nunc circa hoc ſubiectum, ſed eſſe determinatum ad vnum: adhuc reſtat inquirenda cauſa huius determinationis, quæ non redditur ſufficienter ex indiuiduatione cauſæ, quia illa per ſe eſt potens ad plura: neque etiam ex aliis circumſtantiis illi adiunctis, vt dicto loco probaui, quia vel ſunt etiã indifferentes, & ex multis indifferentibus non fit vnũ principium determinatum: vel ſunt valde extrinſecæ, vt extrinſecum tempus, vel locus. Propter quod probabilius cenſuimus cauſam ſecundam determinari quoad hoc ex concurſu primæ: hæc autem determinatio ex parte cauſæ primæ tam poteſt fieri cum hac indiuidua cauſa, quàm cum alia ſimili numero diſtincta in ordine ad eundem numero effectum, vt paulò inferiùs oſtendam: ergo ex hoc capite non probatur, ad hunc ſingularem effectum neceſſariam eſſe hanc ſingularẽ cauſam ſecundam. Obiicit verò Soto (qui præcipuè magnificat hanc primam rationem) quia non eſt Philoſophicum reuocare hanc determinationem ad primam cauſam, eo quod cauſa prima de ſe non concurrit niſi generali influxu & indifferenti. Verum hoc ab ipſo nulla ratione probatur, neque eſt verum, vt ex ſuprà dictis de concurſu Dei conſtat: eſtque magis conſentaneum perfectioni diuinæ prouidentiæ, vt Deus ſua voluntate decernat, quæ indiuidua ab omnibus cauſis futura ſint.

Refutatur.

V. Secunda ratio reddi ſolet, quia ſi hic numero effectus potuiſſet ab alia cauſa numero diſtincta produci, non penderet per ſe & eſſentialiter ab hac cauſa ſingulari à qua nunc producitur, & conſequenter talis cauſa non eſſet cauſa per ſe huius effectus, ſed ſolum per accidens, quia à cauſa per ſe, effectus pendet per ſe & eſſentialiter. At verò ſupponebatur, ſermonem eſſe de cauſa per ſe: ergo vt ſaluetur ordo per ſe inter cauſam & effectum, neceſſe eſt dicere effectum ſingularem qui fit ab hac numero cauſa, non poſſe naturaliter fieri ab alia numero diſtincta. Prima ſequela probatur, quia ſi loco huius cauſæ alia numero diſtincta applicata fuiſſet, idem numero effectus ab illa fuiſſet productus: ergo per accidens

Secunda.

dens eſt quod hic effectus ab hac cauſa producatur. Et confirmatur primò, nam omnis effectus determinatus & ſingularis natura ſua poſtulat determinatam cauſam per ſe à qua fiat, quia ab aliqua per ſe pendet: ergo non poteſt naturaliter niſi ab illa fieri. Et confirmatur ſecundò, quia hæc actio numero, quæ ab hac cauſa totali fit, nõ poteſt fieri ab alia numero diſtincta, ſed hæc actio numero tendit in hũc effectum numero, & actiones numero diſtinctæ in effectus numero diſtinctos: ergo etiam hic effectus qui ab hac cauſa fit, non poteſt fieri ab alia conſimili & eiuſdem ordinis, & numero diſtincta.

VI. Improbatur. Sed neque hæc omnia ſunt efficacia ad perſuadẽdam opinionem. Et quidem in principali ratione diſtinguendi ſunt illi duo termini *dependere per ſe* vel *eſſentialiter*: non enim ſunt æquiualentes, ſed magis eſt dependere eſſentialiter, quàm per ſe: vt enim effectus per ſe pendeat à cauſa, ſatis eſt quòd verè ac propriè ab illa ſuum eſſe recipiat, quia recipere eſſe, & dependere ferè idem ſunt. At verò pendere eſſentialiter, addit quòd effectus ex intrinſeca ſua natura & eſſentia poſtulet influxum talis cauſæ, ita vt ſine illo eſſe non poſſit: quod ſatis probatur ex ſignificatione illius vocis *eſſentialis dependentia*. Cùm ergo infertur, ſi hic numero effectus poſſet ab alia cauſa totali eiuſdem ordinis produci, ſequi non pẽdere per ſe & eſſentialiter ab hac cauſa, à qua nunc producitur, quoniam conſequens duplex eſt, duplex etiam adhibenda eſt reſponſio, & neganda prior pars ſequelæ, & concedenda poſterior.

VII. Nego igitur ſequi effectum non pendere per ſe, quia pendet à cauſa propriè & per ſe influente eſſe in illum. Nec refert quòd poſſet fieri ab alia, quia de facto non fit ab alia, ſed ab hac ſola in ordine cauſarũ: ergo id ſatis eſt vt ab illa pẽdeat tanquam à cauſa totali. Cùm verò inſtatur, quia poſſet applicari alia, & ita per accidens eſt quòd ab hac fiat: reſpondetur æquiuocationẽ eſſe in illo termino *per accidens*, quia iam non ſumitur vt opponitur cauſæ per ſe, ſed vt opponitur cauſæ ſimpliciter neceſſariæ vel vnicæ. Concedo igitur reſpectu effectus, per accidens, id eſt, contingens, & extra eſſentiam, & præter rationẽ eius eſſe quod ab hac cauſa numero potiùs quàm ab alia fiat. Item ex parte cauſæ, per accidens dici poteſt quòd hæc cauſa potiùs quàm alia applicetur, quia vel nõ applicatur à ſe, ſed ab alio, vel quia id eſt accidentarium & contingens reſpectu illius. Sed hæc omnia ſunt remota & extrinſeca ad cauſalitatẽ per ſe, quia iam in eo inſtanti in quo hæc cauſa eſt applicata, verè ac propriè influit eſſe in hunc effectum: & hoc ſatis eſt vt & illa ſit cauſa per ſe, & effectus ab illa per ſe pendeat. Sicut etiam hæc cauſa hîc & nunc applicata huic paſſo poſſet non hanc formam, ſed aliam numero inducere, & hac ratione dici poteſt per accidens reſpectu illius, quòd hanc numero potiùs quàm aliam faciat, quia extrinſecum illi eſt & accidentariũ, quod Deus definiuerit cõcurſum ad hunc effectum potiùs quàm ad alium. Nihilominùs tamen iam ſic applicata, per ſe facit hunc effectum: ſic ergo effectus etiam hic & nunc per ſe pendet ab hac cauſa à qua propriè fit, etiamſi poſſet ab alia fieri. Rectè autem ſequitur, & concedenda eſt altera pars ſequelæ, nimirum, quòd talis effectus non pendeat eſſentialiter à tali cauſa: eſtque illud conſequens veriſſimum. Imò, vt conſtat ex ſuprà dictis de concurſu primę cauſæ, nullus effectus pendet eſſentialiter à cauſa vniuoca, imo nullus effect^9

A creatus quatenus eſt ab efficiente cauſa, pendet eſſẽtialiter à cauſa creata, ſed à ſolo Deo, quia ab ipſo ſolo fieri poteſt ſine quocunque alio, ab aliis autem fieri non poteſt ſine ipſo.

Quòd ſi dicatur hoc eſſe verum ſumpta illa voce *eſſentialiter* in rigoroſa ſignificatione: hic autem non ita ſumi, ſed vt idem eſt quod connaturaliter: atque hoc modo pendere poſſe creatum effectum à cauſa creata, & vniuocum ab vniuoca: ſicque vnum effectum tantùm habere vnam cauſam à qua connaturaliter pendeat. Reſpondeo, verum quidem eſſe, actualiter ſolum pendere vnum effectum ab vna cauſa totali vnius ordinis, connaturali dependentia: nego tamen vnum numero effectum ſolum poſſe dependere ab vna numero cauſa, quia ſi ab alia ſimili fieret, tam connaturaliter ab illa penderet, ſicut ab altera. VIII.

Vnde ad primam confirmationem abſolutè nego antecedens, quia hic numero effectus, ſi eius indiuidua natura & entitas abſolutè conſideretur, non determinat, nec poſtulat neceſſario (neceſſitate ſcilicet connaturali & intrinſeca) vt ab hac B numero cauſa fiat, & non ab alia: vel ſaltem hoc nulla ratione ibi probatur, quia hæc res natura ſua ſolum poſtulat, quòd fiat ab aliquo habente ſufficientem virtutem ad illam faciendam. Quòd ſi plura agẽtia habuerint illã virtutẽ, nihil refert ad naturam talis effectus: neque quidquam impedit quo minùs per ſe fiat à quocunque quod applicari contigerit, vt declaratum eſt. IX.

Ad ſecundam confirmationem concedo hanc numero actionem tantùm poſſe eſſe ab hoc agente, & ad hunc terminum. Nego tamen diſtinctas numero actiones neceſſariò terminari ad effectus numero diſtinctos: id enim neceſſarium non eſſe ſæpè in ſuperioribus probatum eſt: aliàs nec de potentia abſoluta, poſſet effectus qui ab vno agente fit, fieri ab alio numero diſtincto, etiam diuiſim, quia actio vnius non poteſt ab alio fieri. Quod ſi dicatur, actiones diſtinctas numero, neceſſitate quidem naturali tendere in effectus numero diſtinctos, non tamen neceſſitate abſoluta, & in ordine ad diuinam C potentiam. Contra hoc eſt, quia illa neceſſitas naturalis nulla ratione probata eſt. Quando enim plura agentia ſimul concurrunt, eſt aliqua neceſſitas, vel ſaltem naturalis congruentia, vt vna potiùs quã duabus actionibus agant ad eundem effectum. Quòd verò diuerſa agentia totalia quoad virtutem agendi, non poſſint habere ſuas proprias actiones diſtinctas circa aliquem effectum, vt vnumquodque poſſit per ſe illum efficere, ſaltem quando ſolũ & ſine altero applicatur, nulla ratione hactenus oſtenſum eſt. Non eſt ergo cur ſit neceſſarium naturali neceſſitate, vt vnus effectus vna tantùm actione indiuidua & particulari naturaliter fieri poſſit, etiam diuiſim. X.

Secunda ſententia præcedenti contraria.

QVia igitur hactenus efficaciores rationes inuentæ non ſunt ad eam ſententiam confirmãdam, aliis authoribus probata non eſt, ſed aiunt eundem effectum numero, poſſe diuiſim fieri à diuerſis cauſis totalibus: & nunc quidem fieri hoc lumen in hoc aere ab hac lucerna, quia hæc applicata eſt, idem tamen nihilominùs fuiſſe futurum, ſi alia lucerna applicata fuiſſet. Hanc opinionem tenet Scotus XI.

Fundamētū. Scotus. Scotus in ſecundum, diſtinctione vigeſima, quæſtione ſecunda, quæ ab eodē probatur argumento Philoſophico, & Theologico. Theologicum argumentum eſt, quia Deus ante præuiſum originale peccatum elegit ad gloriam hos ſingulares homines quos prædeſtinauit, ex quibus multi nunc generantur ab hominibus reprobis: ſi autem Adam non peccaſſet, generarentur ab aliis hominibus numero diſtinctis, quia tunc nulli eſſent reprobi à quibus generarentur. Sed argumentum hoc multa inculcat, quæ prætermittenda nobis ſunt, ne Metaphyſicos terminos tranſgrediamur. Re tamen vera ratio non eſt efficax: & præter multa quæ ſupponit incerta, illud apud me certum eſt, Deum elegiſſe prædeſtinatos cum præſcientia ſaltem conditionata lapſus humani generis, quæ ſatis eſt vt ſimul velle potuerit hos prædeſtinatos ab his numero parentibus generari. Quòd ſi Deus præuidiſſet, etiam in conditionali ſcientia, Adam non fuiſſe peccaturum, vel non habuiſſet decretum eligendi hos homines quos nūc elegit, vel ſimul cum illis elegiſſet parentes eorum quos nunc elegit, vel certè permiſiſſet etiam tunc aliquos eſſe reprobos. Non enim eſt verum, aut ſaltem certum, quod ſi Adam non peccaſſet, nulli alii homines peccaſſent, aut damnarentur. Itaque (vt hæc omittamus) certum eſt propter certitudinem prædeſtinationis non eſſe neceſſarium dicere vnum hominem poſſe naturaliter generari ab aliis parentibus, quam ab illis, à quibus de facto generatur.

XII. Ratio Phyſica eſt, quia duo agentia eiuſdem ſpeciei ſunt æqualis virtutis: ergo quidquid poteſt vnum efficere ex tali materia hic & nunc ſibi applicata, poteſt fieri aliud: aliàs non eſſent æqualis virtutis: ergo effectus qui ab vno fit, poſſet idem numero fieri ab alio. Verùm neque hæc ratio conuincens eſt: nam ex æqualitate virtutis ſolum poteſt colligi æqualitas effectus, non verò identitas: nam ſicut in ipſa virtute aliud eſt eſſe æqualem, aliud eſſe eandem, ita etiam in effectu. Reſpondetur ergo facilè, æqualem virtutem poſſe ex eadem materia æqualem effectum efficere, non tamen eundem. Aliæ item rationes fieri ſolent in fauorem huius ſententiæ, quæ leuiores mihi videntur & ideò eas omitto.

Punctus difficultatis aperitur.

XIII. VT ergo punctus controuerſiæ attingatur, in hoc inſiſtendum eſt vt videamus, an effectus contentus ſub obiecto vnius potentiæ actiuæ poſſit contineri ſub obiecto alterius, & an hoc poſſit certa ratione in alterutram partem definiri. In quo eſt notanda differentia inter cauſam particularem & vniuocam, & æquiuocam ac vniuerſalem, quod vniuerſalis, quia non formaliter, ſed eminenter continet effectum, poteſt per ſe reſpicere totam ſpeciem, & omnia indiuidua ſub illa contenta. Et hinc certum eſſe cenſeo, eundem numero effectum qui fit à cauſa particulari & vniuoca, poſſe fieri connaturali modo à cauſa æquiuoca vt à cauſa totali & proxima, ſi abſque interuentu cauſæ vniuocæ ſola cauſa æquiuoca & de ſe vniuerſalis applicetur ad generandum talem effectum immediatè & ſe ſola. Hoc eſt certiſſimum in cauſa vniuerſaliſſima & eminentiſſima, quæ eſt Deus, nam hac ratione poteſt quemcunque effectum ſua virtute facere, quem cauſæ ſecundæ poſſunt. Idem

A cenſeo de virtutibus cœleſtibus quoad eius effectus quos verè continēt eminenter & vt cauſæ per ſe ſufficientes. Vt verbi gratia ſi Sol eſt cauſa ſufficiens ad generandum aurum vel ignem, quantum eſt ex ſe, ſufficiens eſt ad quodlibet indiuiduum auri vel ignis, quia eius virtus, vtpote eminentior, reſpicit adæquatè totam illam ſpeciem; & ideo quantum ex ſe poteſt in quolibet indiuiduo illam efficere.

Quoad has ergo cauſas nulla ratio apparet cur negandum ſit, quin effectus productus ab igne verbigratia in hoc ligno, poſſet produci idem numero à Sole, ſi eidem paſſo, & cum cæteris circumſtantiis ſufficienter applicaretur. In quo propriè non comparamus cauſam particularem ad vniuerſalem, quatenus vniuerſalis cauſa dicitur quæ cum alia particulari operatur, ſed comparamus duas cauſas particulares & proximas operantes per diuerſas virtutes, formalem ſcilicet, vel eminentem. Ex quo etiam obiter intelligitur, eſſe longè diuerſam rationem de cauſis totalibus coniunctim vel diuiſim operantibus, nam huiuſmodi duæ cauſæ totales quę B operātur vt cauſæ particulares & proximæ, nō poſſūt cōiunctim & ſimul efficere eundē numero effectum ſuis propriis & diſtinctis actionibus totalibus, etiamſi vna ſit æquiuoca, altera vniuoca: nam ratio & reſolutio facta in ſuperiori puncto æquè in his procedunt: diuiſim autem optimè poteſt idem effectus procedere ab alterutra iſtarum cauſarum, vt dictum, & declaratum eſt. XIIII.

Aequiuoca cauſa efficere poteſt eūdem numero effectum, quem efficeret inferior.

At verò cauſa vniuoca non poteſt habere pro obiecto adæquato ſuæ potentiæ actiuæ totam ſpeciem talis effectus, vt Diuus Thomas notauit prima parte, quæſtione quadrageſima quinta, articulo quinto ad primum, quia aliàs talis cauſa ſe ipſam concluderet ſub obiecto potentiæ ſuæ naturalis, quod eſt impoſſibile: alioqui poſſet producere ſe ipſam. Neque etiam ſatis eſt, ſi quis reſpondeat, quantum eſt ex parte potentiæ poſſe producere ſeipſam, tamen ex alia parte repugnare vt illa potentia reducatur in actum reſpectu ſui ipſius, quia ad agendum, neceſſario ſupponitur cauſa ipſa iam producta. Hoc (inquam) non ſatisfacit, quia efficientia ex intrinſeca ſua natura reſpicit rem diſtinctam: ergo & potentia efficiendi natura ſua non habet pro obiecto niſi rem à ſe diſtinctam: ergo nullo modo continet ſe ipſam ſub obiecto ſuo adæquato: & ideò C non poteſt cauſa vniuoca reſpicere ſpeciem ſuam vt obiectum adæquatum potentiæ ſuæ. Quæ ratio non procedit in cauſa æquiuoca, nam licet hæc reſpiciat adæquatè totam aliquam ſpeciem, non reflectitur in ſe ipſam, quia ipſa non eſt indiuiduum illius ſpeciei, ſed altioris ordinis. Hinc ergo ſuboritur dubium, quam latè pateat obiectum potentiæ actiuæ vniuocæ: nam cùm non ſit tota ſpecies, nec ſit vnum indiuiduum tantùm illius ſpeciei, vt per ſe conſtat, oportet vt ſint plura indiuidua illius ſpeciei: quot igitur illa erunt? aut quæ eſt ſeruanda regula in aſſignando obiecto adæquato talis potentiæ? In quo omnes conueniunt, non poſſe deſignari finitum numerum indiuiduorum, quia potētia actiua quantū eſt de ſe, ſi nō corrūpatur aut labefactetur, ſemper pōt aliud & aliud indiuiduū producere. Vnde dici pōt de ſe eſſe indifferentē ad infinita indiuidua ſyncategorematicè ſucceſſiuè ſeu diſiunctim. Tamē hęc ipſa infinita multitudo poteſt XV.

Vniuoca cauſa non habet pro adæquato obiecto totam ſpeciem ſuā. D. Thom.

variis modis intelligi: duo tamen ſunt præcipui, qui ad rem præſentem ſpectant.

Varij modi aſsignandi obiectum adæquatum virtuti actiuæ agentis vniuoci.

XVI. Primus. Vnus eſt, ſi dicamus talem cauſam poſſe efficere quodlibet indiuiduum ſuæ ſpeciei extra ſe ipſam. Poteſtque non improbabilis ratio reddi, nam circa ſe non poteſt habere efficientiam propter idẽtitatem: quod ſi hoc impedimẽtum tolleretur, nullum eſſet inconueniens quin talis potentia haberet pro obiecto adæquato totã illã ſpeciẽ: ergo, cùm hæc ratio ceſſet circa omnia alia indiuidua eiuſdem ſpeciei, quia omnia alia ſunt diſtincta ab hoc numero agente, veriſimile eſt quodlibet indiuiduum talis ſpeciei concludere ſub obiecto adæquato ſuæ potentiæ actiuæ omnia indiuidua eiuſdem ſpeciei alia à ſe. Quòd ſi hic modus verus eſt, euidenter ſequitur, poſſe duas cauſas totales eiuſdẽ ſpeciei diuiſim efficere eundem effectum numero. Imò potiùs ſequitur, nullum effectum poſſe fieri ab vna, qui non poſſit fieri ab alia, ſe ipſis reciprocè exceptis, nam quælibet poteſt efficere aliam, non tamen ſe. Vnde B vlteriùs etiã ſequitur, quamlibet cauſam vniuocam, quantum eſt ex parte potentiæ ſuæ, habere vim ad efficiendũ illud indiuiduum à quo ipſa genita fuit, vt Petrum verbi gratia habere potentiam ad generandum ſuum parentem vel etiam auum, & quemcunq; progenitorem ſuum, quantũ eſt ex vi potentiæ actiuæ: quod videri poteſt maximum inconueniens omnium, qui in hoc modo dicendi excogitari poſſunt. Neque negari poteſt quin ſequatur, nam omnia illa indiuidua comprehenduntur ſub obiecto adæquato talis potentiæ, vt ſupponitur: ergo quantum eſt ex vi potẽtiæ actiuæ, ac per ſe loquẽdo, poſſet quodlibet illorum producere. Negari tamen facilè poteſt hoc eſſe inconueniens. De facto enim non poteſt hæc res numero, illa indiuidua efficere, à quibus ipſe proceſſit, & facta eſt, quia illa indiuidua anteceſſerunt in eſſe, & fuerunt producta ab aliis cauſis: tamen ſi conſiderarentur ſecundum ſe, & nulla conditio repugnans præſupponeretur, nihil obſtaret quo minùs illa indiuidua, quæ nunc ſunt cauſæ aliorum, eſſent effectus illorum, & è conuerſo.

XVII. Secundus modus. Alius modus explicandi obiectum adæquatum huius potentiæ eſt, ſi dicamus ſingulas virtutes actiuas ſingulorum agentium determinare ſibi certa quædam indiuidua ſuæ ſpeciei, quæ tantùm efficere poſſunt, & è conuerſo totam illam ſeriem indiuiduorum determinare ſibi ex natura ſua talem cauſam vniuocam à qua fieri poſſint, & non ab alia intra illam ſpeciem. Quæ indiuiduorum ſeries in infinitum quidem procedit, nihilominùs tamen ſolum continet peculiarem ordinem aut gregem (vt ſic dicam) indiuiduorum dicentium ex ſe habitudinem ad talem cauſam: qui ordines indiuiduorũ in infinitum intra eandem ſpeciem multiplicari poſſunt, nam intra vnam ſpeciem non ſolum poſſunt eſſe infinita indiuidua, ſed etiam infinities infinita, & infinitæ indiuiduorum ſeries, quæ omnes diſtincta indiuidua contineant, & in ſingulis in infinitum procedatur. Et iuxta hunc modum apertè ſequitur, non poſſe effectum ſingularem qui ab vna cauſa vniuoca fit, fieri ab alia, quia indiuidua contenta ſub obiecto vnius potentiæ non continẽtur ſub obiecto alterius.

Quæ difficultates eneruent hũc modũ reſoluendi quæſtionem. Non video autem rationem ſufficientem, quæ A reddi poſſit ex parte talium cauſarum, cur ita determinent obiecta ſua, vt vnaquæque tendat ad propriam collectionem diſtinctorum indiuiduorum, ſed ſolum affirmari poteſt ratione ſuæ indiuiduationis ita eſſe vnamquamque determinatam in agendo. Sicut intellectus Petri verbi gratia natura ſua eſt determinatus ad efficiendos tales actus intelligendi numero, quos nullus alius intellectus numero diſtinctus poteſt efficere: & idem eſt de ſingulis intellectibus: ad hunc enim modum philoſophatur illa ſententia prædicto modo expoſita. Tamen re vera non eſt eadem ratio de potentiis, quæ actus immanentes eliciunt, & de iis quæ efficiunt in exteriorem materiam, nam in prioribus potentiis vnaquæque determinatur ad efficiendum tantùm in ſe & ex ſe, nam hoc eſt de intrinſeca ratione actus immanentis: & quia in diuerſis ſubiectis diuerſi actus numero diſtincti recipiuntur, ideò vnaquæque harum potentiarum determinatur natura ſua ad actus diſtinctos ab actibus alterius. At verò potentia quæ agit in exteram materiam, non determinat ſibi certum ſubiectum in quod agat; & ideò agentia numero diſtincta poſſunt agere in idẽ paſſum numero, vel in diuerſis temporibus, vel in eodem, vel coniunctim vt cauſæ partiales, vel diuiſim vt totales; & ideò non eſt in eis eadem ratio ob quam determinentur ad formas numero diſtinctas efficiendas, etiam reſpectu eiuſdem paſſi.

Quocirca ex parte cauſæ nulla probabilis cauſa occurrit huius determinationis: nam certè indiuiduatio ſola ipſius cauſæ non eſt ſufficiens ratio vt determinetur ad hæc indiuidua efficienda potiùs quàm alia: nec etiam vt cauſæ numero diſtinctæ determinentur ad indiuidua numero diſtincta. Aliàs eadem facilitate dicere quis poſſet indiuiduam cauſam ex vi ſuæ indiuiduationis determinari ad vnum tantùm indiuiduum efficiendum, præſertim ex eodem ſubiecto, ſicut cauſa vniuoca vnius ſpeciei determinatur ad effectum vnius tantùm ſpeciei faciendum. Ex parte verò effectus reddi poteſt ratio ſuprà tacta, quia vnus effectus natura ſua poſtulat vnam determinatam cauſam à qua fiat, quia cùm effectus naturalem habeat dependentiam à cauſa, effectus ſingularis etiam habet naturalem dependentiam à cauſa ſingulari: & ideò etiam ipſa potentia non claudit ſub obiecto ſuo niſi illos effectus qui ab illa poſſunt naturaliter dependere. XVIII.

Veruntamen hoc etiam principium quod de effectu ſumitur, non video qua ſufficienti ratione probari poſſit: & aliunde occurrunt vehementes coniecturæ, ob quas non videatur admittendum. Prima quia dependentia effectus à cauſa vniuoca eſt illi accidentalis, cùm ſit tantùm in fieri, & ſit ſeparabilis ab ipſa re: nulla eſt autem ratio ob quam hæc res indiuidua determinet natura ſua tale accidens: ſicut ergo idem ſubiectum eſt indifferens ad plures calores numero diſtinctos, & naturaliter recipit illum, quem poteſt efficere agens primò occurrens, ita idem effectus indifferens eſt ad dependentias ſibi accidentarias quanquam dum fit, naturaliter ac per ſe fiat per dependentiam quæ eſſe poteſt ab eo agente quod tunc applicatur. XIX. Prima difficultas ratio.

Secundò declaratur hoc amplius, quia ſi conſideretur entitas ipſius effectus, illa eſt abſoluta, id eſt in ſe nõ includens reſpectũ, etiam tranſcendẽtalẽ, ad aliquod agens vniuocũ, quia cũ nõ pẽdeat ab illo eſſẽtialiter & in ſuo eſſe, nõ eſt vnde includat in ſe XX. Secunda.

in ſe talem reſpectum: ergo talis effectus ex vi ſuæ A entitatis non poſtulat dependentiam ab hac numero cauſa vt magis cõnaturalem ſibi, quàm ab alia.

XXI. Tertia. Tertiò idem effectus numero qui fit à cauſa vniuoca, poteſt per ſe, & connaturaliter fieri à cauſa æquiuoca nõ ſolum prima, ſed etiam ſecunda & creata, ſi eminenter contineat talem inferiorem ſpeciẽ, vt paulo anteà diximus & probauimus: ergo comparatione facta inter illas duas cauſas vniuocam & æquiuocam, ille effectus ſingularis non magis determinat ſibi ex natura ſua emanationem ab vna, quàm ab alia: nam æquè indifferenter poteſt à qualibet earum fieri, quę primùm fuerit ſufficienter applicata: ergo comparatione facta inter cauſas vniuocas non eſt cur ille effectus determinet ſibi ex natura ſua dimanationem ab vna earum tantùm, ſed poterit indifferenter à multis vel à qualibet ſimili produci. Patet conſequentia, tum quia ſi connaturale eſſet omni effectui determinare ſibi vnam tantùm cauſam, deberet determinare ſimpliciter vnã, vel vniuocam, vel æquiuocam, ſaltem inter creatas. Tum etiam, quia ratio, quæ videtur mouiſſe alios authores vt dicerent vnum effectum ſingularẽ habere naturalem dependentiam ab vna cauſa ſingulari, ſcilicet, vt per ſe & non per accidens videatur ab illo produci: hæc (inquam) ratio ęquè applicari poteſt ad cauſam vniuocam & æquiuocam, quia etiam dici poterit per accidens ab altera earum produci, cùm æquè bene poſſet ab alia fieri, ſi applicata fuiſſet: quòd ſi hoc non impedit cauſalitatem per ſe eius cauſæ quæ de facto applicatur, ſiue vniuoca illa fuerit, ſiue æquiuoca, non impedit etiam in cauſis vniuocis, ſiue hęc numero applicetur, ſiue alia. Quòd ſi quis dicat eſſe diſparem rationem in cauſa æquiuoca, quoniam illa eminenter continet totam ſpeciem, & conſequenter omnia indiuidua eius. Reſpondetur id non referre ad præſentem rationem, in qua conſideramus determinationem aut indifferentiam ex parte effectus, non ex parte cauſæ. Si autem effectus natura ſua eſſet determinatus ad depẽdendum ab vna tantùm cauſa ſingulari, non poſſet virtute contineri in pluribus cauſis: quod ſi ex parte effectus non eſt hæc determinatio, ergo nec ex parte eius repugnat contineri in multis cauſis, & poſſe à ſingulis dependere, ergo non eſt cur hoc magis verum ſit reſpectu cauſæ vniuocæ & æquiuocæ, quam reſpectu cauſarum vniuocarum. Maximè ſi tam prima comparatio quam ſecunda fiat ad cauſas creatas: nam licet cauſa vniuoca non contineat totam ſpeciem ſicut æquiuoca, poteſt tamen virtute continere quælibet indiuidua ſibi ſimilia & à ſe diſtincta.

XXII. Quartò poſſumus ſimilem rationem ſumere ex eo, quòd vnus numero effectus poteſt diuiſim dependere à duabus cauſis totalibus æquiuocis, etiam creatis, vel ſpecie, vel numero diſtinctis: nam quælibet earum continet eminenter totam ſpeciem inferioris effectus: vnde quantum eſt ex ſe, potens eſt ad efficiendum quodlibet indiuiduum illius ſpeciei, & conſequenter omne indiuiduum quod poteſt fieri ab vna illarum cauſarum, poteſt fieri ab alia; ergo idem poteſt eſſe in cauſis vniuocis. Patet conſequentia ex ſuprà dictis, quia illud eſt ſufficiens indicium, ex parte effectus non repugnare quin naturaliter pendere poſſit ab hac vel illa cauſa: nec poteſt aſſignari ratio cur ex parte eius magis repugnet in ordine ad cauſas vniuocas, quam ad æquiuocas. Quod ſi ex parte effectus non eſt repugnantia, re vera ex parte cauſarum nulla poteſt aſſignari.

XXIII. Atque hoc modo habet vim alia ratio quæ hîc fieri poteſt, quod idem effectus numero fit ab vna cauſa, & conſeruatur ab alia: hoc enim non habet locum in cauſa vniuoca, nam effectus eius non pẽdet ab illa in conſeruari per ſe loquendo: nam cũ dicitur ignis conſeruare in ligno calorem quem produxit, non intelligitur de conſeruatione directè & per ſe, ſed per accidens, defendendo à contrariis, & ideò mirum non eſt quòd talis conſeruatio, vel potiùs defenſio poſſit à quolibet agente ſimilis virtutis fieri. In cauſis verò æquiuocis videtur certum, effectum ab vna productum poſſe conſeruari ab alia, vt lumen huius aeris factum ab hac lucerna, conſeruatur ab alia ſufficienter applicata, etiamſi hæc ſtatim extinguatur. Neque enim veriſimile eſt fieri ſubitam & inſenſibilem mutationem luminis. Ergo eadem ratione potuiſſet vna lucerna efficere à principio idem lumen quod alia fecit, ſi applicata fuiſſet: tum quia huiuſmodi conſeruatio eſt, vera efficientia, & ex ſe & natura ſua poſſet eſſe productio: tum etiam quia niſi hoc lumen con- B tineretur ſub obiecto alterius lucernæ, non poſſet ab illa naturaliter conſeruari: ſi verò continetur, poteſt etiam fieri.

XXIIII. Ex cauſis verò vniuocis poteſt aliquale argumẽtum ex eo ſumi, quòd vna poteſt intendere eandem numero qualitatem, quam alia inchoauit: ergo etiam poteſt illam inchoare ſeu efficere: mirum eſt enim dicere, vnam & eandem qualitatem ſecundum diuerſos gradus determinare ſibi diuerſa agentia naturalia alioqui inter ſe omnino ſimilia. Tandem non videtur veriſimile non poſſe vnum angelum efficere in eodem corpore eundem numero localem motum, vel idem vbi intrinſecum quod alius efficeret, ſi eodem tempore illud mouiſſet. Et ideò in hoc exemplo etiam authores contrariæ ſententiæ admittunt eundem numero effectum poſſe fieri à diuerſis cauſis totalibus diſiunctim; ſed negant inde ſumi ſufficiens argumentum ad alios effectus, quia per motum localem non fit in mobili noua entitas abſoluta. Sed hæc reſponſio non ſatisfacit, tũ C quia licet per motum localem non fiat noua res abſoluta diſtincta à mobili, fit tamen modus realis abſolutus & ex natura rei diſtinctus à mobili: ex quo non leue argumentum ſumitur ad effectum qui ſit forma diſtincta. Tum maximè quia etiam reſpectu localis motus & vbi, intercedit vera cauſalitas efficiens & dependentia per ſe huius effectus ab hac cauſa: ergo ſi hoc non obſtat quominùs talis effectus poſſit fieri ab alia cauſa numero diſtincta, non etiam obſtabit in effectibus qui ſunt res vel formæ diſtinctæ. Verum eſt, hoc exemplum etiam procedere de cauſis æquiuocis, quia in motione locali ſemper motor eſt cauſa æquiuoca: tamen iam oſtendimus ex cauſis æquiuocis ſumi argumentum ſufficiens ad vniuocas.

Totius quæſtionis reſolutio affirmatiua.

XXV. Penſatis ergo vtriuſque partis rationibus, quãuis neutræ omnino cogant aut demonſtrent, tamen hæ poſteriores maiorem veri ſimilitudinem præ ſe ferunt. Quapropter in genere loquendo dicendum cenſeo, non repugnare eundem numero effectum dependere à pluribus cauſis proximis & totalibus diſiunctim, ſeu è conuerſo (& in idẽ redit)

plures

plures cauſas poſſe habere virtutem, vt ſingulæ poſſint per ſe efficere eundem numero effectum: quod eſt certius, ſi vtraque vel altera ſit cauſa æquiuoca: tamen etiam eſt probabilius in cauſis vniuocis. Oportet tamen nonnulla obſeruare. Primum, ſupponendum eſſe effectum vel eſſe æqualem, vel inferiorem cauſa: quod ideò aduerto, quia ſi vera eſſet ſententia quæ affirmat indiuidua eiuſdem ſpeciei poſſe eſſe inæqualia in perfectione, non oporteret vt quælibet cauſa indiuidua in aliqua ſpecie, poſſet efficere omnia alia indiuidua eiuſdem ſpeciei propria virtute, ſed ſolum ea quæ ſibi eſſent proportionata vel æqualia. Deinde oportet loqui de effectibus omnino ſimilibus in indiuiduo, vt ſunt duo calores eiuſdem ſubiecti: nam ſi effectus, quamuis ſint eiuſdem ſpeciei, non ſint omnino ſimiles, ſed (vt ita dicam) aliquo modo heterogenei indiuidualiter, fieri poteſt vt ob peculiarem conditionem, quam ſingula indiuidua habent, vnicam tantùm cauſam naturalem vnius ordinis ſibi determinent, quod non ſolum in cauſis vniuocis, ſed etiam in æquiuocis accidere poteſt. Vt v. g. ſpecies viſibiles Petri & Pauli eiuſdem ſpeciei ſunt (ſuppono enim vtrumque eſſe album) & nihilominus nec Petrus poteſt efficere ſpeciem Pauli, nec Paulus Petri, quia illæ ſpecies licet ſint ſimiles in natura ſpecifica, tamen ex indiuiduatione ſua habent proprias habitudines ad diſtincta obiecta, & in eo voco illas ſpecies diſſimiles, & quaſi heterogeneas indiuidualiter & obiecta illa, licet ſint ſuo modo cauſę æquiuocę talium ſpecierum, tamen non habent virtutem eminentem ad totam ſpeciem, ſed vnumquodque ad illas ſpecies tantùm quæ ipſum repræſentant. Simile quid conſpicere licet in actibus immanentibus, vt ſuprà dicebamus: & idem eſt de habitibus. Itaque vbi peculiaris ratio ſeu determinatio interuenit, accidere poteſt vt cauſa ſit determinata ad aliqua indiuidua vnius ſpeciei & non poſſit ad omnia: & inde etiam prouenire poteſt vt effectus qui ab vna cauſa fit, non poſſit fieri ab alia numero diſtincta: abſolutè tamen illud non repugnat naturis rerum.

XXVI. Vltimò eſt obſeruãdum hactenus nos ſolum explicuiſſe quid poſſit fieri ex vi cauſarum particularium, non verò quid fiat: id enim multo magis incertum nobis eſt, ita vt non poſſit aliqua ratione definiri. Nam licet duæ cauſæ particulares habeant virtutem ad eundem numero effectum efficiẽdum, tamen actualis determinatio huiuſmodi cauſæ vt hoc indiuiduum faciat potiùs quam aliud, à prima cauſa pendet vt à primaria origine talis determinationis: & ideò, quamuis hæc cauſa nunc applicata, hunc ſingularem effectum efficiat, ad quem à prima cauſa determinatur, an verò, ſi alia ſimilis vice illius eodẽ tempore, & loco, & circa idem ſubiectum applicata fuiſſet, eundem numero effectum feciſſet, non nobis conſtat. Non quia non ſit in illa potentia, quod hactenus egimus, ſed quia illa potẽtia etiam eſt indifferens ad plura indiuidua, & neſcimus an in eo caſu determinaretur à prima cauſa ad idem indiuiduum numero faciendum: ſolum ergo affirmamus poſſe ita determinari: actualem vero determinationem ex concurſu & voluntate primæ cauſæ dependere.

Satisfit argumentis ſecundæ ſententiæ, ex præcedenti ſectione relictis.

XXVII. EX his etiam reſpondendum eſt ad eam interrogationem quæ fiebat in fundamentis ſecundæ

A opinionis principalis in principio præcedentis ſectionis adductis, nimirum, quid agerent duæ cauſæ totales in virtute ſeu in actu primo, ſi eidem paſſo ſimul & æquè applicarentur, & iuxta naturam ſuam agere relinquerentur. Diſtinguendum eſt enim, nam vel illæ duæ cauſæ applicarentur ſimul & in eodem inſtanti, vel vna prius tempore quàm alia. Rurſus vel paſſum eſt capax plurium effectuum numero diſtinctorum, vel vnius tantùm. Deinde ſi effectus ſit vnus, poteſt eſſe indiuiſibilis, vt eſt forma ſubſtantialis, vel habens latitudinem dimenſionum: item poteſt dependere à cauſa tantùm in fieri, vel etiam in conſeruari. Primò ergo, ſi cauſæ ſimul applicentur, & paſſum ſit capax plurium effectuum; efficient illos, & vnaquæq; ſuum, & ſic ceſſat omnis controuerſia: hoc enim modo duo obiecta alba, æquè applicata, duas ſpecies intentionales efficient. Nam in hoc exemplo illæ duæ cauſæ nec ſunt, nec eſſe poſſunt cauſæ totales eiuſdem numero effectus, quia neutrum obiectum poteſt facere ſpeciem alterius. Vnde non exiſtimo poſſe inueniri exemplum in quo vtraque cauſa poſſit eſſe totalis reſpectu v-B triuſque effectus, & tamen quòd paſſum poſſit ſimul vtrumque recipere, quia duæ formæ vel accidentia ſolo numero diſtincta, & omnino ſimilia nõ poſſunt ſimul eſſe in eodẽ ſubiecto. Si tamen id admittatur iuxta opinionem ponentem plura lumina in eodem aere, etiam dici poſſet tunc illas cauſas operaturas vt cauſas totales, non tamen ambas eundem effectum, ſed vnamquamque ſuum. Quanquã & hoc etiam incertum eſſet: pendet enim ex determinatione primæ cauſæ, quæ poſſet dare concurſum vel ad diuerſos numero effectus, vel tantùm ad vnum & eundem: tamen, cum illæ cauſæ ex illa hypotheſi ſint tunc aptæ ad operandum vt cauſæ totales, veriſimile eſt recepturas naturalem concurſum ad ſic operandum, & conſequenter effecturas diuerſos numero effectus.

Supponendo autem ſubiectum non eſſe capax niſi vnius formæ, tunc cauſæ illæ ſimul applicatę eũdem effectum ſimul efficerent, non tamen vt cauſæ totales, ſed vt partiales: non quia ille effectus idẽ numero, non poſſet fieri à ſingulis illarum cauſarum, nec ab altera earum ſola, ſed ab vtraque ſimul C partialiter: incredibile eſt enim aliquem effectum naturalem determinare ſibi natura ſua hunc modũ dependentiæ à multis cauſis ſimul, quibus per accidens eſt ſic coniungi ad operandum. Ratio ergo ſolum eſt, quia ille modus agendi eſt tunc magis cõſentaneus naturis rerum, vt ſuprà declaratum eſt. Quòd ſi effectus ſit indiuiſibilis, nõ poterit eſſe perfectior propter coniunctionem duarum cauſarum: ſi autem ſit capax maioris vel minoris intenſionis, interdum erit intenſior, quando ſcilicet neutra illarum cauſarum per ſe ſola potuiſſet operari ſecundum totam aptitudinem intenſionis vel actiuitatis ſuæ, vel propter diſtantiam, vel ob reſiſtẽtiam paſſi, vel ob peculiarem proprietatem ſuæ naturæ: quomodo experimur duas lucernas inter ſe æquales ſimul efficere intenſius lumen in aere, quàm ſingulæ per ſe poſſent efficere. XXVIII.

Ad verò ſi vna talium cauſarum priùs tempore applicetur quàm alia, ea ſtatim efficiet totum effectum quem eo tempore vel inſtante efficere poteſt: & tunc magis incertum eſt quid efficiat altera cauſa ſuperueniens. Et quidem ſi effectus non pendeat in conſeruari, ſed in fieri tantùm, & ſit indiuiſibilis, vel iam totus productus, clarum eſt poſteriorem XXIX.

cauſam

cauſam nihil poſſe efficere, quia iam inuenit factũ, A & quia iam altera cauſa nihil facit, ſed fecit. Quòd ſi effectus pendeat in conſeruari, dicunt aliqui periturum effectum qui à priori cauſa factus fuerat, & nouum ab illis duabus ſimul fore producendum, & in futurum conſeruandum. Sed id incredibile eſt, quia nulla eſt ibi cauſa cur corrumpatur prior effectus, neque etiam eſt naturæ conſentaneum vt Deus ſuſpendat concurſum quo conſeruat illum, nulla ſuperueniente, cauſa corrumpente.

XXXI. Alij probabiliùs dicunt ab eo inſtante in quo poſterior cauſa eſt applicata, incipere illum effectum conſeruari à duabus cauſis ſimul, qui priùs ab vna tantùm conſeruabatur, quia non debet eſſe otioſa, cùm ad hoc poſſit operari. Sed hoc etiam difficultatem habet, quia vel ille effectus incipit conſeruari à poſteriori cauſa per nouam actionem, quę ab illa ſola manet, perſeuerante etiam priori cauſa in ſua actione: & ſic ſequitur conſeruari illum effectum ab illis duabus cauſis ſimul vt cauſis totalibus, quod nõ admittimus. Vel prior cauſa deſiſtit à ſua propria actione, & incipiunt ambæ cauſæ habere nouam actionem communem qua conſeruãt eundem effe- B ctum: & hoc etiam eſt difficile, quia nihil eſt quod cogat priorem cauſam vt remittat ſuum influxum, vel vt deſiſtat à priori actione. Neque id poteſt reduci ad determinationem primæ cauſæ variantis cõcurſum ſuum, & determinationem actionis cauſæ ſecundę, quia non eſt debitum ſuperuenięti cauſæ, quòd mutetur actio vel cõcurſus vt ipſa poſſit aliquid agere. Quare probabile eſt in eo caſu poſteriorem cauſam nihil effecturam, quia inuenit factũ quidquid poſſet facere.

XXXI. At verò ſi effectus ille eſſet intenſibilis, & non eſſet productus ſecundum totam latitudinem talium cauſarum, tunc poſterior cauſa efficeret intenſionem eius. Duobus autem modis id intelligi poſſet, primò vt prima cauſa præciſè perſeueraret in priori actione, poſterior verò adderet tot gradus qualitatis: & tunc vtraque eſſet cauſa totalis alicuius partis (vt ita dicam) ſeu aliquorum graduum illius effectus: eſſet autem vtraque cauſa partialis reſpectu totius effectus, partialitate, vt aiunt, non tantùm ex parte cauſæ, ſed etiam ex parte effectus. In quo dicendi modo ſolum eſt difficile, cùm agentia illa ſint C ſimilia & æqualia, vt ſupponimus, cur illa maior intenſio fiat à ſolo poſteriori agente, cũ illa actio maioris intenſionis, perfectior aliquo modo videatur. Neque enim dici poteſt priorem cauſam & conſeruare totam actionem quam priùs efficiebat, & iuuare ſuperuenientem cauſam ad intenſionem talis effectus; quia per priorem actionem agebat quantum poterat: ergo non poteſt aliquid vltrà agere niſi aliquid de priori actione remittat. Et ideò probabile eſt in eo caſu ceſſare priorẽ cauſam ab actione, quam totaliter exercebat, & coniungi poſteriori, vt ambæ ſimul & conſeruent effectum, & intenſiorem eum reddant. Atque hactenus de cauſis efficientibus,

Breuis reſolutio de concurſu plurium cauſarum finalium.

XXXII. VLtimò facile ex dictis conſtat, quid dicendum ſit de finalibus cauſis: in eis enim multo facilior eſt reſolutio. Nam ſi ſit ſermo de fine intrinſeco, ille nõ poteſt eſſe niſi vnus reſpectu vnius actionis, quia & vna actio non poteſt habere niſi vnum terminum totalẽ: & natura intrinſecè & ex ſe ſemper tendit ad vnum. At verò ſi ſit ſermo de fine extrinſeco quem liberum operans ſuo arbitrio intendit, aut ille eſt proximus tantùm ſeu particularis, aut eſt finis ſimpliciter vltimus & vniuerſalis. Quãdo eſt prioris modi, nihil repugnat dari plures cauſas finales & totales eiuſdem actionis, vt experientia conſtat: nam poteſt quis facere eleemoſynam, tum vt ſatisfaciat pro peccatis, tum etiam vt Deum honoret, & vt proximo ſubueniat, ita hæc omnia intendendo vt propter ſingula habeat abſolutam voluntatem faciendi illud opus. Et ratio eſt, quia quãdo finis eſt ita extrinſecus reſpectu actionis vel effectus, non addit illi intrinſecam entitatem aut modum realem, ſed ſolum ſubordinationem ad extrinſecam intentionem ſeu voluntatem agentis, & ideò nullum eſt inconueniens quod hoc modo procedat eadem actio à multis finibus totalibus. Verum eſt, quod, ſi illi fines comparentur non ad actionem externam, ſed ad internũ actum voluntatis creatæ, ſic non poterunt duo fines eiuſdem rationis, id eſt æquè proximi, eſſe cauſæ totales eiuſdem omnino actus, quia reſpectu actus interioris habent rationem obiecti, ſi ſint fines proximi: non poteſt autem vnus & idem actus internus tendere in plura obiecta totalia. Et ratio eſt, quia reſpectu interiorum actuum tales fines non ſunt extrinſeci, ſed intrinſeci, cùm ſint eorum propria, ac formalia obiecta: nos autem locuti ſumus de finibus extrinſecis: de qua re videri poſſunt quæ ſcripſimus in 1. tom. 3. par. diſp. 5. ſect. 3. At verò ſi fines ſint vltimi ſimpliciter reſpectu operantis, non poſſunt eſſe plures totales reſpectu eiuſdem, etiam ex intentione ipſius operantis, quia de ratione finis ſic vltimi eſt vt omnia referantur in ipſum, & ideò repugnat multiplicari; de qua re multa diſputantur à Theologis in 1.2.q.1. art. 5.

SECTIO VI.

Vtrum eadem poſſit eſſe cauſa plurium effectuum, præſertim contrariorum.

COmparauimus plures cauſas ad vnũ effectum, nunc è conuerſo comparamus vnam cauſam ad plures effectus. Et quia in effectibus contrariis peculiaris eſt difficultas, de illis potiſſimũ dicemus; & maximè quia Ariſtoteles tractando de cauſis peculiarem de hac re mẽtionem fecit, dicens poſſe idem eſſe cauſam contrariorum. Poteſt autem quæſtio tractari de pluribus effectibus, vel ſimul, vel ſucceſſiuè. Et quia in cauſa materiali, formali, & finali res eſt facilis, de eis priùs dicemus, poſteà de efficiente. Quanquam quod ad contrarios effectus pertinet, de omnibus poſſumus ſine diſputatione ſumere, non poſſe vnam cauſam ſimul cauſare effectus contrarios, quia includunt repugnantiam ſi ſumantur reſpectu eiuſdem, vt ſumi debent: nam, ſi ſumantur reſpectu diuerſorum, iam non ſumuntur vt contraria. Quamuis enim Sol eodem tempore exſiccet lutum, & liquefaciat ceram, nõ faciet propriè effectus contrarios. I.

Ordo conſecutionis inter hanc & præcedentẽ diſputationem.

Expeditur quæſtio in formali cauſa.

HIs autẽ ſuppoſitis, de cauſa formali dicẽdum eſt, nõ poſſe vnã cauſam niſi vnũ effectũ cauſare: vnde à fortiori fit nunquã poſſe conferre effectus cõtrarios. Probat, quia inprimis hęc cauſa nõ cauſat II.

cauſat niſi præbendo ſe ipſam effectui: ipſa autem tantum eſt vna entitas: ergo ex hac parte ſemper id quod cauſat, & quod præbet effectui, eſt vnum & idem. Rurſus cauſa formalis cauſat effectum dando illi complementum in ſuo eſſe: ergo etiam ex hac parte vna formalis cauſa ſemper cauſat vnum tantùm effectum. Poteſtque inductione confirmari, tã in qualibet cauſa indiuidua & vna numero, quàm in ea quæ eſt vna genere vel ſpecie: nam illa ſemper conſtituit eundem numero effectum, hæc eundem ſpecie vel genere.

III. Sed inſtari poteſt de anima rationali, in aliis enim quæ à ſubiecto pendent, & ideo de ſubiecto in ſubiectum non mutantur, nulla eſt difficultas, anima verò rationalis eadem numero vnitur paulatim diuerſæ materiæ: ergo iam habet varios effectus, vel quatenus conſeruat varias materias, vel quatenus cũ eis componit diuerſa compoſita. Alia inſtantia eſſe poteſt, quod vna forma ſecundum ſpeciem dat effectui vnitatem ſpecificã & genericam, cùm illa non participet genus illud, vt patet in eadem anima rationali, quæ dat homini eſſe animal, cùm ipſa ſenſitiua non ſit. Tertiò inſtari poteſt, nam Ariſtoteles de cauſa efficiente dixit, poſſe idem eſſe cauſam cõtrariorum, quia ſicut præſentia eſt cauſa conſeruationis, ita abſentia eiuſdẽ cauſæ eſt cauſa corruptionis: ergo pari ratione dicendum eſt, lumen eſſe cauſam formalem cõtrariorum ſeu oppoſitorum, quia ſicut præſentia luminis formaliter cauſat luminoſum, ita abſentia cauſat tenebroſum.

IIII. *Qualiter homo variatis materiæ partibus per nutritionẽ.* Ad primum reſpondendum eſt ex dictis de principio indiuiduationis, hominem, phyſicè loquẽdo, ſemper eſſe eundem: nec poſſe fieri cõſentaneè ad naturas rerum, vt eadem anima informet etiam ſucceſſiuè materias totaliter diuerſas. Quòd ſi illas ſupernaturaliter informaret, adhuc effectus eſſet idẽ, quamuis non omnino, magis tamen eſſet idem, quã diuerſus numero. Nos autem Phyſicè loquimur: neque agimus de materia ipſa quæ impropriè dicitur effectus formæ, ſed de ipſo compoſito quatenus per formã cõſtituitur: de qua re plura dici ſolẽt à Theologis de reſurrectione tractantibus. De ſecundo argumento multa etiam dicunt Philoſophi in libris de anima. Breuiter tamen dico, phyſicum effectum vnius formæ realis eſſe vnum realiter & eſſentialiter. Quòd ſi in effectu metaphyſicè diſtinguantur gradus ſpecifici vel generici, iidem poterunt in forma proportionaliter diſtingui, ita vt nunquam forma conſtituat effectum vnũ genere cum effectibus aliarum formarum, niſi etiam ipſa habeat proportionalem vnitatem genericã cum illis formis. Quod in anima etiam rationali verum eſt: non enim conſtituit animal niſi in quantum eſt principium ſentiendi: in quo genere conuenit cum animabus brutorũ, & ſub ea ratione verè eſt anima ſentiens. Non eſt enim de ratione animæ ſenſitiuæ quòd ſit materialis; vel ſi in hoc ſenſu ſumatur illa vox, non eſt illa forma adæquatè conſtituens animal vt ſic. Ad tertium reſpondetur, priuationem formę non eſſe formam ipſam, ſed potiùs illi oppoſitam; & ideo illam nullam eſſe inſtantiam. De exemplo autem illo cauſæ efficientis infrà dicetur.

Reſolutio quæſtionis in cauſa materiali.

V. DE cauſa materiali dicendum eſt, vnam & eandem poſſe eſſe aliquo modo cauſam plurium & contrariorum effectuum, non ſimul, ſed ſucceſſiuè. Probatur, nam eadem materia prima eſt cauſa A plurium formarum, quæ ſucceſſu temporis in eã ſuccedunt, & compoſitorum quæ ex eis reſultant. In quo partim materia conuenit cum forma, partim differt: conuenit quidem, quia etiam cauſat dando ſeipſam compoſito: vnde ex hac parte ſemper confert idem eſſe effectui, ſcilicet ſuum proprium eſſe potentiale, quod idem ſemper eſt, ſub quibuſcunque formis exiſtat: & ideo effectus non eſt diuerſus in ipſa materia, ſed in forma. Differt autem materia à forma, quia ſolùm inchoat, & quaſi præbet fundamentum effectus conſummandi per formam: propter quod etiamſi materia prima in variis effectibus ſit eiuſdem ſpeciei, nihilominùs effectus ſimpliciter ſunt differentes ratione formarum: & ipſæ etiam formæ vel ſecundum ſuum eſſe ſi materiales ſint, vel ſaltem ſecundum informationem ſunt propriè effectus materiæ. Ac deinde materia quia eſt commune ſubiectum, variis formis ſucceſſiuè ſubſtare poteſt, cùm tamen forma non poſſit mutare materiam, aut plures vt ſic ſucceſſiuè informare. Et ideò eadem materia numero poteſt ſimpliciter eſſe cauſa plurium effectuum, ſucceſſiuè quidẽ, B non autem ſimul, quia non poteſt ſimul plures formas, ſaltem totales & adæquatas, recipere. Loquimur autem de materia & forma ſubſtantialibus, nã ſi extendatur ſermo ad cauſam materialem accidentium, poteſt quidem eadem res ſimul eſſe cauſa materialis plurium effectuũ, quia vt ſuprà dictum eſt, eadem materia ſuſtentat quantitatem, & formam ſubſtantialem, & idem ſubiectum poteſt ſimul plura accidentia ſuſtentare, vt per ſe notum eſt. De quibus autem accidentibus id ſit intelligẽdum, ſcilicet an ſpecie, vel genere, vel numero diſtinctis, dictum eſt ſuprà diſputatione 5.

Atque hinc facile conſtat quomodo eadem materia poſſit ſucceſſiuè eſſe cauſa contrariorum effectuum: non enim ſumimus contraria in omni proprietate, ſed prout termini oppoſiti in motu vel generatione, dicuntur contrarij. Sic ergo materia ſucceſſiuè eſt cauſa tum formæ, tum etiam priuationis illi oppoſitæ, eo modo quo priuatio poteſt habere cauſam: eadem namq; materia eſt cauſa generationis & corruptionis rei. Vnde etiã eſt cauſa formarũ ſibi ſuccedentium in eadem materia, quæ quatenus C formaliter repugnant inter ſe, aliquo modo cõtrariæ dici poſſunt. Idem autem ſubiectum accidentiũ cum maiori proprietate dicetur cauſa materialis contrariorum effectuum, quia propria cõtraria circa idem verſantur. Imò huiuſmodi materialis cauſa quodam modo poteſt ſimul eſſe cauſa contrariorum effectuum, ſaltem in gradibus remiſſis: quanquam illa vt ſic verè contraria non ſint. VI.

Reſponſio ad quæſtionem, quoad cauſam finalem.

DE fine dicendum eſt, eundem finem verè ac propriè poſſe eſſe cauſã in ſuo genere, & plurium, & contrariorum effectuum: plurium quidem, & ſimul, & ſucceſſiuè: contrariorum verò ſucceſſiuè tantum. Hæc omnia facilè conſtant ex dictis ſuprà de cauſa finali, vbi oſtendimus plures eſſe actus ſeu actiones agentis, quæ ex eodem fine cauſari poſſunt, nimirum electio mediorum, executio, & ipſa etiam intentio & amor finis. Quas actiones, vel omnes, vel earum aliquas, non repugnat fieri ſimul propter eundem finem, cùm inter ſe aliquo modo ſubordinatæ ſint. Verũ eſt ꝙ cõparatæ ad finẽ quodammodo habent rationẽ vnius adęquati effectus. VII.

Vnde

Vnde non ſolum in voluntariis, ſed etiam in naturalibus contingit plures actiones fieri propter eundem finem: nam cum finis generationis ſit forma ſubſtantialis, propter illam fit non ſolùm generatio ipſa, ſed etiam alteratio præcedens. Hoc tamen verum ſemper eſt de fine aliquo modo extrinſeco, vel qui non fit per ipſammet actionem: nam finis ita intrinſecus ſolùm per vnam actionem naturaliter fit.

VIII. Ac proportionali modo facilè patet, quo modo idem finis, nimirũ extrinſecus, cauſa poſſit eſſe contrariarum actionum, nõ quidem ſimul, id enim repugnat, niſi fiant in diuerſis ſubiectis, qua ratione contrariæ non ſunt. Sed in hoc eſt conſiderandum, aliud eſſe loqui de internis actibus, qui in ipſa volũtate cauſantur à fine, aliud de externis actionibus, quæ ſunt media ad conſequendum finem: nam in prioribus non poteſt idem finis, ſi propriè ac formaliter idem ſit, eſſe cauſa cõtrariorum effectuum, qui verè contrarii ſint: huiuſmodi enim effectus cõtrarii ſunt amor vel odium, gaudium & triſtitia, & ſimiles: non poteſt autem idem finis mouere ad amorem & odium ſui, neq; ſimul, neq; eodem tempore, & conſequenter neq; ad alios actus contrarios qui ad hos conſequuntur. Dixi autem, *ſi propriè ac formaliter idem ſit finis*, quia ſi materialiter tantùm ſumatur, eadem res quæ ſub vna ratione boni mouet ad amorem ſui, ſub aliqua ratione mali poterit mouere ad odium. Dixi etiã *qui verè contrarij ſint*, nam idem finis qui mouet ad gaudium de ſui conſecutione, mouet ad triſtitiã de ſui amiſſione, & ſic de aliis: tamen illud gaudium & triſtitia, non ſunt propriè contraria, ſicut triſtitia de peccato, & gaudium de bono opere non ſunt formaliter cõtraria: quin potius vnus effectus ex alio conſequitur, ſi ſupponatur obiectum. At verò circa ipſas actiones externas idem finis formaliter & ſecundũ eandem rationem boni poteſt mouere ad actiones contrarias diuerſis temporibus, vt ex affectu ſanitatis nunc excitamur ad motum, nunc ad quietem, ſemper tamen illa cõtraria cadunt ſub cauſalitatem finis, vt aliquo modo ſunt vnum, id eſt quatenus conueniunt in ratione boni vtilis ad finem conſequendum.

Tractatur quæſtio in efficiente cauſa.

IX. DE cauſa efficiente non poteſt eadem generalis eſſe reſponſio, ſed diſtinctione opus eſt. Primum inter cauſam liberam, & naturalem, deinde inter cauſam per ſe & per accidens, vniuerſalem & particularem: aliterq; iudicandum eſt de pluralitate effectuum, aliter de contrarietate.

X. Primò ergo dicendum eſt omnem cauſam efficientem, ſi per propriam cauſalitatem efficiat, poſſe ſucceſſiuè efficere plures effectus, non tamen eodem modo, nam cauſa particularis & vniuoca tantum poteſt efficere plures effectus numero diſtinctos: cauſa autem æquiuoca etiam ſpecie diuerſos. Tota aſſertio inductione poteſt facilè oſtendi. Dixi autem ſi per propriam cauſalitatem efficiat, quia quando eſt efficientia per ſolam naturalem reſultantiam, interdum eſt cauſa determinata ad vnum tantum numero effectum, vt hæc anima rationalis ad hunc numero intellectum vel voluntatem: nec enim poſſunt aliæ potentiæ numero diſtinctæ ab hac anima naturaliter dimanare. Dici verò poſſet, id prouenire ex eo, quod hæ potentiæ nunquam poſſunt ab anima naturaliter ſeparari: ſi tamen de facto ſepararentur diuina virtute, & non poneretur aliud impedimentum, ſtatim fluerent aliæ potentiæ

A ab eadem anima: atque ita illa virtus actiua non eſt ex ſe omnino definita ad vnum numero effectum. Quod eſt probabile, quamuis poſſet in controuerſiam reuocari, quod ad præſens non refert: ſatis eſt enim quod principium propriè efficiens non limitatur de ſe ad vnum numero effectum. Et ratio eſt, quia inprimis non eſt principium intrinſecum, nec confert ſuum proprium eſſe reale, ſed aliud ſibi ſimile, quod ſua virtute efficit: poſtquam autem vni effectui contulit tale eſſe, tam integra manet eius virtus ſicut antea, per ſe, vt loquimur: ergo ſi applicetur materia capax alterius formæ numero diſtinctæ, æquè poterit alium effectum efficere. Quod ſi ſit cauſa, quæ non indiget materia ad agendum, multo magis id poterit ſola ſua poteſtate & voluntate.

Atq; hæc ratio communis eſt omnibus cauſis tam vniuocis, quam æquiuocis. Veruntamen cauſæ vniuocæ, quatenus tales ſunt, determinantur ad vnum effectum in ſpecie, quia ratio cauſæ vniuocæ in eo conſiſtit vt efficiat effectum ſibi ſimilem in eadem B ſpecie: nam ſi in altera etiam ſpecie poſſet efficere, iam eſſet cauſa æquiuoca. At verò cauſa æquiuoca, cùm ſit ſuperioris rationis, quam effectus, ex ſe poteſt eſſe vniuerſalis in cauſando plures effectuum ſpecies, & quo fuerit eminentior & ſuperior in virtute, eò poterit ad plures extendi. Dico autem cauſam æquiuocam poſſe hanc vniuerſalitatem, & non neceſſariò illam habere, quia non video cur repugnet dari etiam cauſam æquiuocam determinatam ad vnum effectum in ſpecie, ita vt propter aliquam eminentiam ſuam, vt v. g. quia natura ſua ingenerabilis & incorruptibilis eſt, vel ob aliam cauſam ſimilem, non poſſit producere effectum vniuocum, & ſibi omnino ſimilem in ſpecie vltima: poſſit tamen efficere aliquem effectum inferioris ordinis, vnius tamen ſpeciei tantum; eò quod in illo ordine ſit virtus nimis limitata, & ex infimis. Nullam enim repugnantiam inuenio, quod aliqua æquiuoca cauſa huiuſmodi ſit: an verò de facto detur, vel omnes ſe extendant ad effectus ſpecie diſtinctos, incertum mihi eſt. XI.

Neque in hac aſſertione occurrit difficultas ali- XII.
C cuius momenti, niſi ea quæ in ſuperioribus tacta eſt de determinatione cauſæ naturalis ad vnum effectum, ſi ipſa eſt indifferens ad plures. Nam cùm in naturalibus cauſis maximè verum habeat illud Philoſophicum principium, *Idem manens idem, ſemper facit idem*, quod ſumptum eſt ex Ariſtotele, ſecundo de Generatione, capit. 10. non apparet quomodo idem agens naturale manens idem, poſſit determinari ad varios effectus, etiam diuerſis temporibus, vel certè ad vnum ex multis in eodem tempore. Sed ad hoc iam reſponſum eſt in ſuperioribus, huiuſmodi agens determinari ex concurſu aliarum cauſarum, vel circumſtantiarum: nec poſſe aliter per ſemetipſum determinari. Cùm autem dicitur, *idem manens idem, facere idem*, ſubintelligendum eſt, manens idem non tantùm in ſe, ſed etiam in concurſu, & in concauſis & circumſtantiis ad agendum requiſitis: quod aliter contingit in agente libero, prout in ſuperioribus fusè declaratum eſt.

Dico ſecundò. Nulla cauſa efficiens poteſt ſimul XIII.
efficere plures effectus adæquatos ſuæ virtuti: poteſt tamen efficere plures inadæquatos. Probatur prior pars, quia repugnat effectum adæquatum multiplicari, nam ſi eſt adæquatus, eſt æqualis (vt ita dicam) virtuti agentis: ergo eſt clara repugnan-

tia, quod effectus ſint adæquati, & ſint plures: alias agerent res vltra ſuam virtutem, & virtus vltra ſuam adæquatum obiectum. Vnde nec Deus ipſe poteſt ſimul efficere plures effectus adæquatos ſuæ virtuti: poteſt tamen efficere plures in quocunque numero, etiamſi in infinitum procedatur, quia nullus effectus, aut effectuum multitudo adæquata eſt virtuti ipſius. Atque eadem ratione proportionali virtus finita poteſt ita eſſe ſuperior reſpectu vnius duntaxat effectus, vt non adæquetur illi quantum ad efficacitatem, quam ſimul & eodem tempore poteſt exercere: tunc ergo poterit ſimul efficere plures effectus ſuæ virtuti inadæquatos vſque ad eam multitudinem quæ adæquata ſit efficacitati virtutis: nam virtus finita ſemper in hoc habebit aliquem terminum, eò quod finita ſit. Atque ex hoc principio docent Philoſophi & Theologi, non poſſe hominem vel etiam Angelum intelligere ſimul plura vt plura, poſſe tamen per modum vnius: quod breuiter hunc habet ſenſum, ſcilicet, per modum vnius effectus adæquati, de quo aliàs. Poteſt autem notari differentia, quoad hanc pluralitatem effectuum, inter agentia libera & naturalia: nam agens liberum per ſe & ex intentione ſua & libertate poteſt determinari ad plures effectus, ſi ſub virtutem ſuam cadere poſſunt: at verò agens naturale intra ſphæram actiuitatis ſuæ naturaliter, & eodem modo agit: quia verò contingit intra illam ſphæram eſſe diſtincta ſubiecta, ideò ex illis plures etiam efficit effectus: quomodo vnus ignis poteſt plures efficere calores in diuerſis ſubiectis, ſi intra ſphæram actiuitatis eius contineantur.

XIIII. Tertiò dicendum eſt, ſolum agens liberum per ſe ac propriè poſſe efficere contrarios effectus vel ſucceſſiuè in eodem, vel ſimul & disiunctim etiam in eodem, vel ſimul atque coniunctim in diuerſis. Hęc ſumitur ex Philoſopho 9. Metaphy. text. 3. vbi hoc ſenſu ait proprium eſſe rationalium potentiarum poſſe in oppoſita. Et conſtat etiam ex iis, quæ diximus ſuprà de cauſis liberè vel naturaliter agentib. Et breuiter declaratur, nam hæc oppoſita ſumi poſſunt, vel priuatiuè, vel contrariè: quæ correſpondent duobus modis, ſeu partibus libertatis, ſcilicet, quoad exercitium vel quoad ſpecificationem. Priori ergo modo clarum eſt ſolum agens liberum, vt ſic poſſe in oppoſita per ſe loquendo, id eſt, poſitis omnibus requiſitis ad agendum: poteſt enim & amare, & non amare, & in vniuerſum operari, ac non operari. Agens autem naturale tantùm poteſt operari ſi requiſita adſint, ſi verò nõ adſint, tantùm poteſt non operari: & ideò ſolum per accidens dicitur poſſe huiuſmodi oppoſita, ſcilicet ex defectu alicuius rei neceſſariæ ad operandum. Quam differentiam docuit Ariſtoteles 9. Metaph. ca. 9. his breuiſſimis verbis. *Potentiæ omnes contradictionis ſunt, quæcunque ſcilicet ſecundum rationem.* Vtique per ſe & ex virtute ſua, vnde ſubdit. *Irrationales verò, eo ipſo, quod adſunt & abſunt, contradictionis erunt eædem,* id eſt, quia vel ipſæmet poſſunt applicari, & non applicari, vel materia neceſſaria aut alia ad agendum requiſita. Qui locus Ariſtotelis notatione dignus eſt, nam ex eò planè colligitur definitio facultatis liberæ ſuprà à nobis expoſita. Vnde agens liberum non ſolum dicitur cauſa ſuæ operationis, ſed etiam carentiæ operationis, quãdo liberè illam habet, quia nimirum non ex defectu, ſed ex poteſtate ſua quam habet ad ſuſpendendam ſuam actionem, cauſa eſt talis carentiæ actionis. Neq; neceſſe eſt, vt hęc cauſalitas ſit per poſitiuum & realem influxum, ſed per ſuſpenſionem influxus ex poteſtate ipſius cauſæ, nam cauſalitas debet eſſe proportionata effectui: cùm ergo effectus ſit priuatiuus, non debet cauſari per influxum poſitiuum, ſed per ſuſpenſionem influxus, quę ſit in poteſtate ipſius cauſæ, naturalis autem cauſa non ita propriè dici poteſt cauſare priuationem ſuæ operationis, quia re vera illa priuatio non prouenit ex poteſtate eius, ſed potius ex impotentia, ſeu ex alio defectu.

Atque in hunc modum intelligendum puto, quod Ariſtoteles ait de gubernatore nauis, eundem eſſe cauſam contrariorum: quia ſicut præſentia eius eſt cauſa conſeruationis, ita abſentia eſt cauſa ſubmerſionis ipſius nauis. Non enim de ſola abſentia & præſentia gubernatoris nauis id intelligendum eſt, nam hoc modo non aſſignaretur idem cauſa contrariorum, ſed cauſæ contrariæ contrariorum effectuum: quia abſentia & præſentia contrariæ inter ſe ſunt, ſicut conſeruatio & ſubmerſio nauis: intelligendum eſt ergo de ipſomet gubernatore, qui & per præſentiam eſt cauſa conſeruationis, & per abſentiam dicitur cauſa ſubmerſionis nauis. Quod in tantum verum eſſe poteſt, in quantum ipſemet gubernator eſt cauſa ſuæ abſentiæ, ſicut & præſentiæ: nam ſi ipſe non eſſet cauſa ſuæ abſentiæ, non cenſeretur cauſa detrimenti ſeu ſubmerſionis inde ſubſecutæ. Eſt autem animaduertendum cauſalitatem illam, quæ dicitur eſſe per abſentiam, ſi conſideretur reſpectu priuationis ſeu carentiæ actionis, qualis eſt non defendere aut non gubernare nauem, ſic eſſe poſſe cauſalitatem per ſe etiam Phyſicam, eo modo quo inter priuationes intercedere poteſt, quia eſt ordo per ſe vnius ad aliam. At verò reſpectu effectus poſitiui inde ſubſecuti, qualis eſt demerſio nauis, illa tantum eſt cauſa per accidens, Phyſicè loquendo, nam cauſa per ſe ſunt venti, &c. Moraliter autem dicetur gubernator cauſa per ſe, ſi potuit & tenebatur adeſſe, & gubernare nauim, vt latiùs in ſcientia morali tractatur. Quapropter ille modus tribuendi effectus contrarios eidem cauſæ præſenti vel abſenti, propriè ac per ſe loquendo, in ſolis cauſis moralibus locum habet: ſol enim non ita propriè dicetur cauſare tenebras ſua abſentia, quia ipſe non eſt cauſa abſentiæ ſuæ: vnde licet tenebræ ſequantur ex abſentia, non tamen ex cauſalitate ſolis, ſed eius, qui abſentiæ illius cauſa fuit. XV.

XVI. Poſteriori modo contrarietas propriè eſt inter effectus poſitiuos, vel formas repugnantes: & hoc etiam modo agens liberum per ſe & propria virtute, & poſitis omnibus requiſitis ad agendum põt efficere effectus contrarios, vel eliciendo illos per potentiã liberam, quo modo poteſt vel amare vel odio habere; vel imperãdo illos, quomodo põt homo vel aſſentire vel diſſentire eidem rei propoſitæ, & medicus (quod eſt exemplum Ariſt.) poteſt eadem medicinæ arte ſanare ægrotum, vel interficere. Atq; ita poteſt efficere contraria tribus illis modis ſuprà poſitis, ſcilicet vel ſucceſſiuè circa idem, nam poteſt nunc amare, poſteà odiſſe eandem rem; vel pro eodem inſtanti, & circa idem, non tamen coniunctim, ſed diuiſim, quia poteſt in eodem inſtanti vel amorem vel odium exercere: vtrumq; autem ſimul repugnat: vnde coniunctim & pro eodem inſtanti ſolum hoc poteſt circa diuerſa, vt poteſt medicus ſimul applicare vni medium ſalubre, alteri nociuum.

Sic

Sic igitur cauſa libera per ſe & propria virtute poteſt actus vel effectus contrarios operari. Secus verò eſt in cauſa naturaliter agente, quia eſt natura ſua determinata ad vnum; & ideò per ſe non poteſt contraria efficere. Et licet interdum contrarii effectus videantur ab eadem cauſa naturali prouenire ob eminentem virtutem eius, tamen vel non fiunt circa idem, & eodem modo diſpoſitum, ſed circa diuerſa diuerſimodè affecta, & ita non fiunt propriè vt contrarii ſunt, quomodo Sol exſiccat lutum, & liquefacit ceram: vel vnus fit per ſe, & alius per accidens, vt de effectu per Antiperiſtaſim in ſuperioribus diximus; vel certè talis cauſa non efficit ſe ſola vtrumque contrariorum, ſed concurrentibus aliis cauſis & diſpoſitionibus: ſic enim Sol ad varias & repugnantes formas in his inferioribus concurrit: de quibus ferè omnibus in ſuperioribus diximus; & de ſpeciali difficultate quę in motu cordis eſſe videtur, dictum eſt diſp. 18.

XVII. *Ariſtoteles.* Solùm contra priorem partem poteſt obiici, quod Ariſtoteles 9. Metaphyſ. tex. 3. ſignificat, etiam potentias rationales non poſſe per ſe in vtrumq; contrariorum, ſed in vnum per ſe, & in aliud per accidens. Veruntamen, vt ibi adnotâuimus, illud, *per ſe* & *per accidens*, ibi non ſumuntur in ea ſignificatione qua diſtinguunt cauſam pręter intentionem, & pręter proprium influxum & virtutem operantem, à cauſa per ſe: ſed prout diſtinguunt primariam & ſecundariam inclinationem virtutis operantis, & voluntas dicetur hoc modo per ſe amare, per accidens autem odiſſe, non quia non per ſe & proprio influxu eliciat actum odii, ſed quia proſecutio per ſe primò conuenit potentiæ appetitiuæ, fuga verò ex conſequenti & quaſi per accidens, id eſt, ratione alterius.

DISPVTATIO XXVII.

De comparatione cauſarum inter ſe.

Dvæ tantum comparationes faciendæ ſuperſunt inter cauſas ipſas, vna in perfectione, altera in cauſalitate: ex quibus ſimul etiam conſtabit quomodo in prioritate comparentur, ſeu quæ illarũ prior cenſenda ſit. In his autem comparationib. obſeruandum eſt, generatim eſſe intelligendas, conferendo nimirum vnũ genus cauſę cum alio: nã ſpeciatim deſcendere ad ſingulas cauſas ſingulorũ generũ, res eſſet infinita, & præter ſcientiam.

SECTIO I.

Quænam ex quatuor cauſis perfectior ſit.

I. Poſſunt hæ cauſæ comparari vel in ratione & perfectione entis, vel in ratione cauſandi, & perfectione quam in illa habent: eſtq; hæc poſterior comparatio formans (vt ita dicam) & per ſe ad præſens pertinens: tamen, quia cauſalitas conſequitur rationem entis, & eſt proprietas ſeu attributum eius, ideò maior perfectio in cauſando conſequi ſolet ex maiori perfectione in eſſendo: & ideò non poſſumus ita poſteriorem comparationem facere, vt priorem omnino omittamus.

Comparantur intrinſecæ cauſæ ad extrinſecas.

II. Primò igitur certum eſt, comparando materiam & formam ad efficiens & finem, illas eſſe cauſas A minùs perfectas ex ſuo genere, tam in eſſe quàm in cauſalitate. Probatur, quia cum ſit comparatio inter genera, illud eſt præferendum alteri in quo forma & perfectiſſima ſpecies excedit perfectiſſimam alterius generis, vt colligitur ex doctrina Ariſtot. lib. 1. de Cœlo cap. 11. tex. 115. & 116. vbi docet metiri perfectiones potentiarum ex eo, quod in vnaquaq; maximum eſt: ſed ſupremum efficiens & ſupremus finis ſuperant quamcunque materiam vel formam; vt per ſe notum eſt: ergo. Item in genere entis materia & forma ſunt entia incompleta, & aliquo modo imperfecta, & hoc intrinſecè includunt ex vi ſuarum rationum, & in tota ſua latitudine, efficiens autem & finis, minimè, ſed quo ens fuerit magis cõpletum, actualius & perfectius, eo per ſe loquendo aptius erit ad perfectam rationem efficientis vel finis exercendam. Item materia & forma in ipſo modo cauſandi imperfectionem includunt, quia non cauſant niſi componendo: efficiens autem & finis, quæ ſunt cauſæ extrinſecæ, per ſe loquendo nullam inuoluunt imperfectionem in cauſalitate ſua.

B *Comparantur inter ſe forma & materia.*

III. Secundò comparando materiam ad formam dicendum eſt, formam pręſtare materiæ tam in ratione entis, quam in ratione cauſæ. Hæc aſſertio præcipuè habet locum in materia & forma ſubſtantiali: de quib. ſatis tractata eſt ſuprà cùm de his cauſis ageremus, vbi vtramq; partem oſtendimus ex eo, quod forma plus actualitatis habet quam materia: vnde ipſa eſt quæ complet rei eſſentiam, & quæ eſt principium omnium operationum & perfectionum compoſiti. Ex quo intelligitur, comparationem hanc in ratione cauſæ debere intelligi reſpectu compoſiti, nimirum quatenus hę duæ ſunt cauſæ illius: nam ſi comparatio fiat inter materiam, & formam præſertim materialem ad inuicem, ſic magis propriè videtur cauſalitas materiæ in formam, quã formæ in materiam, quia dependentia talis formæ à materia eſt magis à priori, vt à proprio ſuſtentante: dependentia verò materiæ à forma magis eſt à poſteriore vt à conditione ſeu actualitate requiſita ad connaturalem & debitum ſtatum materiæ, vt in C ſuperioribus dictum eſt. Neq; hoc obſtat quo minùs materia in genere entis ſimpliciter ſit minus perfecta, licet ſecundum quid in aliqua conditione excedat.

IIII. *Accidẽtaliſne forma perfectior ſit ſuo ſubiecto, an imperfectior.* Quocirca ſi hæc comparatio extendatur ad formam accidentalem, & ſubiectum eius, intelligenda proportionaliter eſt reſpectu concreti, vt formaliter cõſtituti in tali ratione: ſic enim perfectius cauſatur à forma accidentali, quam à ſubiecto, & ſub eadem cõſideratione forma accidentalis excedit ſubiectum, quatenus comparatur ad illam vt actus ad potentiam: tamen ille exceſſus tantùm eſt ſecũdum quid: nam abſolutè in perfectione entis ſubiectum primarium accidentis eſt ſubſtantia, quæ ſimpliciter perfectior eſt. Et in ratione etiam cauſandi, ſubiectum magis eſt cauſa accidentis, quàm è cõuerſo, quia ſubiectum ſimpliciter ſuſtentat accidẽs in ſuo eſſe, accidens verò vt ſic ſolùm accidentaliter perficit ſubiectum, & ad ſummum aliquando eſt conditio vel diſpoſitio neceſſaria ad ſui ſubiecti conſeruationem. Atque ex his duabus comparationibus colligere licet, abſolutè loquendo de generibus cauſarum, materiam eſſe in primo & infimo gradu; in ſecundo eſſe formam; ſolum ergo ſupereſt vt finem & efficiens inter ſe comparemus.

Finis & efficiens inter ſe comparantur.

V. Finis & efficiens in perfectione entitatiua non neceſſario ſe excedunt.

DIco tertiò. Si finis & efficiens in perfectione entitatiua comparentur, neutrum eſt perfectius alio, ſed eiuſdem ſunt perfectionis, quãmuis in ratione finis formaliùs illa perfectio exprimatur, quàm in ratione efficientis. Probatur prior pars, quia finis & efficiens, ſumpta in tota latitudine ſua, non neceſſariò diſtinguuntur in ratione entis, ſæpe enim in idem coincidunt, quod maximè contingit in perfectiſſimo efficiente, & in perfectiſſimo fine: hæ namq; duæ rationes in vna & eadem re coniunguntur, nẽpe in Deo: ergo cõparando has duas cauſas in ſuo genere, & in ſummo vtriuſq;, neutra excedit alteram. Et ratio propria eſſe videtur, quia vtraque harum cauſarum ex ſuo genere dicit perfectionem ſine imperfectione, & vtraque, vt habeat ſummam perfectionem poſſibilem in ſuo genere, requirit infinitam perfectionem ſimpliciter in genere entis, & ideò neutra ex ſuo genere alteram neceſſario excedit.

VI. Poſterior verò pars declaratur, nam in fine propria & formalis ratio cauſandi eſt bonitas & perfectio eius, vt ſuprà dictum eſt: efficiẽs verò cauſat per ſuam formam ſeu naturã vt ſic: & ideò dicitur cauſa finalis formaliùs exprimere perfectionem & bonitatem quam cauſa efficiens, quod magis pertinet ad diſtinctionem ex conceptibus noſtris, quàm ex ipſa re. Hinc verò proportionaliter intelligitur, in aliis agentibus & finib. ſępe etiã has duas cauſas eſſe eiuſdem perfectionis, quatenus quodlibet agens aliquo modo propter ſe ipſum operatur, vel quatenus operatur propter finem vniuocum ſeu ſibi ſimilem vel æqualem: aliquando verò cauſam efficientem ſuperare in perfectione finalem, quando finis eſt proximus, & non vltimus, ſæpius verò & connaturalius finem excedere in perfectione cauſam agentem, nam quando cauſa agens non eſt ſummè perfecta, vt optimo modo operetur, propter aliquod excellentius bonum operatur.

VII. Dico quartò. Si finis & efficiens comparentur in ratione cauſandi, in multis etiam habent æqualitatem, in aliis verò ſe mutuò excedunt ſecundum proprias ac præciſas rationes formales, ſimpliciter autem cauſa finalis cenſetur prima ac præcipua in cauſando. Vt breuius agamus, totam concluſionem hanc in Deo, qui ſuprema cauſa finalis & efficiens eſt, declaremus. Quanquam enim omnia quæ in Deo ſunt, prout in eo ſunt, ſint æquè perfecta, vel potius vna perfectio, tamen prout à nobis varia attributa ſecundum proprias ac præciſas rationes cõcipiuntur, intelligimus vnum ex ſuo genere eſſe eminentius alio, vel munus aut opus vnius, munere alterius, quomodo dicunt Theologi miſericordiam eſſe maximam virtutem in Deo. Sic ergo comparãdo rationem cauſæ efficientis & finalis, inuenientur æquales primo in effectibus, quia non poteſt cauſa efficiens perfectiſſima habere plures vel nobiliores effectus, quam poſſit finalis cauſa etiam ſummè perfecta, & è conuerſo: nullus enim effectus eſt à Deo vt efficiente, qui non ſit propter eum vt vltimum finem, & è contrario. Imò vlterius addi poteſt in hoc etiam eſſe æqualitatem, quod ſicut omnes effectus omnium cauſarum efficientium ſunt à primo efficiente, ita omnes effectus omnium cauſarum finalium ſunt à ſupremo fine: & mutata proportione ſicut omnes effectus omnium cauſarum finalium ſunt in ſuo genere à primo efficiente, ita omnes effectus omnium cauſarum efficientium ſunt in ſuo genere à ſupremo fine. Tertiò eſt in hoc etiam quædam ęqualitas, quod vtraque ex his cauſis ex ſuo genere dicit perfectionem ſimpliciter, vnde neutra includit imperfectionem, vt limitationem, aut dependentiam, vel aliquid ſimile, & ſicut vna eſt connexa (vt ita dicam) cum altera in cauſando, ita etiam viciſſim altera cum illa, neutra tamen dici poteſt propriè dependens ab altera, ſed effectus ipſi ſunt dependentes neceſſariò ab vtraque, ſeu à Deo ſub vtraque ratione. Et ita patet prima pars aſſertionis.

VIII. Efficiens in quo excedat finem.

Secunda declaratur, quia ratio cauſæ efficientis in hoc multum videtur excedere, quod influxus eius eſt maximè proprius & realis per eſſentialem dependentiam & emanationem effectus ab illa, vnde efficiens propriiſſimè dicitur dare eſſe effectui, & Ariſtoteles illud definiuit eſſe principium, *vnde incipit motus*, ſeu productio vel factio rei. Et hinc etiam ortum habuit vt effectus, cùm ſit adæquatum correlatiuum cauſæ, per Antonomaſiam ab efficiendo nominetur, propter quod Stoici ſolam cauſam efficientem nomine cauſæ dignam cenſuerunt, vt patet ex Seneca epiſtol. 66. & Laertio in vita Zenonis. Finis autem excedit primum in hoc, quod eſt veluti vltimus terminus in quem omnis actio efficientis dirigitur, ita vt, ſi ita fas eſt loqui, dicere poſſimus efficiens fini deſeruire, & Deum ipſum ſibi quodammodo miniſtrare, dum quidquid agit, propter ſe operatur. Et ob hanc rationem, cùm effectus aliquo modo ſit propter ſuam cauſam (particula enim *propter* generatim poteſt cauſalitatem indicare) tamen per Antonomaſiam de ſolo fine dicitur, *eſſe propter quem res ſit*, & hinc etiam Socrates ſolam cauſam finalem, cauſam appellauit apud Platonem in Phædone. Deinde ac præcipuè videtur ſuperare finis in hoc, quod ipſe eſt primum initium & principium omnis actionis, quia ipſummet efficiens excitat & allicit ad efficiendum: quod, quamuis in primo efficiente inueniatur abſque cauſalitate finis in ipſum efficiens, ſed tantum in externam actionem eius, nihilominus ſecundum eam rationem intelligimus primum motorem, vel (vt ita dicam) primum procuratorem omnis cauſalitatis eſſe finem. Qui propterea appellari ſolet. *Prima*, & *Cauſa cauſarum*, vt notauit Albertus, libro ſecundo Phyſicor. tract. 2. capit. 5. vbi quoſdam alios ordines inter has cauſas conſiderat: ſed illi quos explicuimus, videntur eſſe præcipui.

Seneca. Laertius. Plato.

IX. Cauſa dicitur Analogicè de quatuor generib.

Sed quæri tandem hîc poteſt, quod ſuprà huc remiſimus, an hæc inæqualitas cauſarum tanta ſit, vt Analogiã inter eas conſtituat in ratione cauſæ. Ad quod breuiter dicendum eſt cum cõmuni ſententia, rationem cauſæ nõ eſſe vniuocam, ſed Analogam, primò quidem propter rationem ſuprà tractatam, quod cauſa accidentium & ſubſtantiarum non eſt vniuocè cauſa. Secundò, quia ratio cauſæ dicta de Deo, & de materia & forma, non poteſt eſſe vniuoca propter eandem rationem, qua nec ratio entis aut cuiuſuis alterius prædicati realis cõmunis Deo & creaturis poteſt eſſe vniuoca. Quæ duæ rationes non ſolum probant rationem cauſæ in communi, ſed etiam rationem cauſę efficientis (& idem eſt de fine) non eſſe vniuocam, ſiue vt communis eſt cauſę efficienti accidentium & ſubſtantię, ſiue vt communis eſt primæ cauſæ & ſecundis, propter eſſentialem dependentiam ſecũdarum à prima. Quod maximè

ximè verum eſt, ſi comparentur in virtute cauſandi, A nam ſi comparentur in actione ipſa, non eſt tam propria Analogia, eò quod & actio ipſa quid creatũ ſit, & ſæpe vnam et actio ſit ab vtraq; cauſa, quod in ſuperioribus tactum eſt.

X. Præterea comparando materiam & formam inter ſe, nulla apparet inter eas Analogia in ratione cauſæ, tamen ſi conferantur cum fine, videtur ſanè alia ratio Analogiæ hic intercedere. Nam efficiens propriiſſimè influit eſſe: materia aũt & forma non tam propriè influunt eſſe, quã componunt illud per ſe ipſas, & ideò ſecundũ hanc rationem videtur nomen cauſæ primò dictum de efficiente: ad materiam autem vel formam eſſe tranſlatum per quandam proportionalitatem. Vnde licet illæ duæ cauſæ ſint propriè partes eſſentiales, & principia intrinſeca rei naturalis, cauſæ verò dictæ videntur per dictam Analogiam, licet iam ſecundum communem vſum ſimpliciter ſit illis tribuendum nomen cauſæ.

XI. At verò comparando inter ſe cauſam efficientem & finalem, mihi quidem videtur, ſi nominis impoſitionem & vim attendamus, primò & maximè dictum eſſe de cauſa efficiente, cuius influxus & notior eſt, & maximè realis, & propriſſimè attingens ipſum eſſe, quod communicat effectui. Quoad rem tamen ſignificatam, iam dictum eſt propriè & aliquo modo primariò conuenire cauſæ finali. Non video autem quæ ſit neceſſitas conſtituendi propriam Analogiam inter has duas cauſas modò à nobis propoſitas, finem ſcilicet ac efficientem, ſi per ſe comparentur, & cæteris paribus ex parte effectus, & ſecundum totam perfectionem, quam vnaquæque poteſt habere in ſuo ordine, quod eſt comparare rationem finis & efficientis, prout in Deo ſunt. Nam vtrique conuenit propriè & intrinſecè ratio cauſæ, & in ea poſſunt concipi, vt habentes aliquam conuenientiam veram ac propriam, & non habent inter ſe dependentiam eſſentialem in ea ratione, quamuis habeant connexionem, vt declarauimus: nulla eſt ergo ratio Analogiæ inter ipſas: erit ergo ſub ea ratione nomen vniuocum. Nec enim repugnat nomen alioqui Analogum ad plura, vniuocè aliquibus conuenire, vt inferius dicemus tractãdo de Analogia entis & accidentis. Et hæc de hac C comparatione ſint ſatis.

SECTIO II.

Vtrùm cauſæ poſſint eſſe ſibi inuicem cauſæ.

I. Dubitandi ratio pro parte negatiua. Ratio dubitandi eſt, quia cauſa, vt ſuprà eſt dictum, eſt prior effectu, & conſequenter effectus poſterior cauſa; ergo non poteſt id quod eſt effectus, eſſe cauſa ſuæ cauſæ: alioqui vel eſſet ſimul prius & poſterius, vel non omnis cauſa eſſet prior ſuo effectu. Nec ſatisfaciet ſi quis reſpondeat, non repugnare idem eſſe prius & poſterius altero natura tantum, & ſecundum diuerſas rationes: nam prioritas naturæ, quæ in cauſa requiritur reſpectu effectus, non eſt tantum prioritas ſecundum vnam vel alteram conſiderationem, ſed eſt abſoluta prioritas, quæ dici poteſt præſuppoſitionis, quatenus, abſolute loquendo, in cauſa debet præſupponi eſſe, vt cauſare poſſit. Vnde ſic concludi poteſt: in cauſa abſolutè ſupponitur eſſe ad eſſe effectus, nam effectus non habet eſſe niſi media cauſalitate, & ad cauſalitatem ſimpliciter ſupponitur eſſe in cauſa: ergo ad eſſe effectus ſimpliciter ſupponitur eſſe in cauſa: ergo cauſa ſimpliciter & omni ratione debet eſſe prior natura effectu: nam prioritas naturæ non videtur eſſe aliud quam quædam prioritas præſuppoſitionis: ergo fieri non poteſt vt cauſa ſit effectus ſuæ cauſæ.

In contrarium autem eſt, quia Ariſtoteles agens de cauſis, illud docuit axioma, quod à cæteris Philoſophis receptum eſt. Quapropter non tam inueſtigamus an hoc verum ſit, quàm quo ſenſu intelligendum ſit: quod præſtabimus melius conferendo ſingulas cauſas inter ſe: nam in generali loquendo non eſt neceſſarium neque poſſibile omnes cauſas eſſe ſibi inuicem cauſas, ſiue ſecundum diuerſa genera, ſiue intra idem genus conferantur. Quia inprimis non omnes cauſæ habent cauſam, vt conſtat de prima cauſa efficiente & vltimo fine. Deinde, quamuis aliqua cauſa, efficiens verbi gratia habeat cauſam, non tamen habet cauſam à ſe cauſatam, neq; etiã ſemper habet cauſam materialem vel formalem. Non ergo debet illud axioma vniuerſè intelligi, ſed indefinitè ſeu non repugnanter, quia nimirum non repugnat aliquas cauſas eſſe ſibi inuicem cauſas, vel certè quod in aliquibus etiam neceſſarium ſit, & ideò videndum ſupereſt in quibus non repugnet, vel neceſſarium ſit. II Rationes affirmatiuæ partis. B

Senſus quæſtionis exponitur.

Eſt autem aduertendum duobus modis poſſe intelligi cauſas eſſe ſibi inuicem cauſas: primo formaliter tantùm (vt ſic dicam) ſeu ſecundum generales rationes cauſarum: ſecundo in particulari, & ſecundum eaſdem res cauſantes & cauſatas. Prior ſenſus eſt facilis ſine & difficultate, ſed nõ eſt in præſenti præcipuè intentus, quia in eo ſolum aſſeritur, efficientem cauſam verbi gratia poſſe habere cauſam materialem: & è conuerſo cauſam materialem poſſe habere cauſam efficientem, & ſic de aliis, quod in omnibus generibus manifeſtum eſt, nam & materia eſt effecta, & multæ cauſæ efficientes ſunt res cauſatæ à materia, & quatenus actu cauſæ ſunt, earum cauſalitas etiam cauſatur à materia. Neque in hoc ſenſu procedit difficultas ſuprà tacta, quia non comparatur eadem res in ratione cauſæ & cauſati, ſed vna res comparatur ad alteram vt ad effectum ſuum in quodam genere cauſæ, ad aliam verò vt ad cauſam ſuam in alio genere, quod genus cauſæ participatur ab effectu alterius, ſic autem nullum eſt inconueniens vt aliqua cauſa materialis, ſit poſterior aliqua cauſa efficiente à qua ſit, & prior alia quã ipſa materialiter cauſat. Comparari ergo debent cauſæ in indiuiduo, & in eiſdem rebus. Rurſus autem inter iſtaſmet res poteſt intelligi comparatio vel ſecundum idem, vel ſecundum diuerſa: ſecundum idem, vt ſi vna ſit cauſa eſſe alterius, & viciſſim ab illa cauſetur quantum ad ſuum eſſe: nam cùm vnaquæq; cauſa per ſuum eſſe cauſet, ſi ſecundum illud etiam cauſatur à ſuo effectu, tales res, & eædem, & ſecundum idem erunt ſibi inuicem cauſæ. Secundum diuerſa autem erunt, ſi vna ſit cauſa alterius ſecundum eſſe eius, alia verò ſit cauſa alterius ſolùm ſecundum cauſalitatem ad aliquam aliam ſuperadditam perfectionem, quæ omnia exemplis clariùs patebunt ex ſequentibus. III.

Quomodo materia & forma ſint ſibi inuicem cauſæ.

Dico ergo primò. Materia & forma ſunt ſibi inuicem cauſæ, & aliquo modo ſecundum idem, IIII.

non tamen omnino. Hæc aſſertio primo declaratur A in materia prima,& ſubſtantialibus formis materialibus, de quib. certum eſt cauſari à materia, & quoad eſſe ſuum, quia ex ea fiunt, & in ea ſuſtentantur, & quoad ſuã cauſalitatem, quia earum informatio eodem modo pendet à materia. E conuerſo verò etiam forma eſt cauſa materiæ in ſuo genere, quia illam informat & actuat, & quia ſine illa informatione non poteſt materia naturaliter eſſe. In quo eſt conſiderandum duo contineri in hac cauſalitate formæ circa materiam: vnum eſt, quod forma perficit materiam ipſam informando illam, aliud eſt, quod media hac informatione materia ſuum eſſe retinet. Quãtum ad primum, forma & materia ſunt ſibi inuicem cauſæ, nõ tamen ſecundum idem, quia illa perfectio quam forma formaliter præbet materiæ, diſtinctum quid eſt ab ipſo eſſe materiæ, quia non eſt aliud ab ipſa forma ſeu informatione eius, vnde ſub hac ratione, forma non tam eſt cauſa materiæ abſolutè, & ſimpliciter, quam materiæ informatæ. Atq; ita materia eſt cauſa formæ ſimpliciter & ſecundum eſſe eius, forma verò eſt cauſa materię B ſolum quatenus formata eſt, & ſecundum hanc rationem dicimus non eſſe ſecundum idem ſibi inuicem cauſas materiam & formam.

V. At verò ſecundum aliud quod habet materia per formam, poſſunt dici inuicem cauſari & cauſare ſecundum idem, nam materia per ſuum eſſe cauſat formam, & in eodem dici poteſt cauſari ab illa, quatenus illud habere non poteſt ſine illa, nam hoc eſt ſignum dependentiæ & cauſalitatis alicuius. Tamen ſi vera ſunt quæ de his cauſis ſuprà diximus, in hoc quaſi circulo, non eſt omnino eadem proprietas & ſimilitudo, nam materia per ſuum eſſe directè & per ſe cauſat ipſum eſſe formę, ita vt in nulla ratione debeat aut poſſit intelligi eſſe formæ, vt quid præſuppoſitum ad influxum materiæ, ſed vt cauſatum per illum. At verò è conuerſo eſſe materiæ ſimpliciter concipiendum eſt vt præſuppoſitum ad eſſe talis formæ, quia eſt principium ipſius influxus materialis, ſine quo non fit talis forma: adeò vt eius naturalis effectio, ſi ſecundum propriam rationem concipiatur, non poſſit ita præſcindi, quin præſupponat materiam, quia eſſentialiter eſt eductio de potentia C materiæ. Igitur eſſe materiæ ſolum eſt à forma pendens vt à conditione & actualitate ſuperaddita, ſine qua naturaliter eſſe non poteſt, quæ à multis dicitur (vt ſuprà notaui) dependentia à poſteriori & non à priori. Ob hanc ergo cauſam dixi, quod licet hæc mutua cauſalitas ſit aliquo modo ſecundum idem, nõ tamen omnino, quia nimirum directè & immediatè eſt ſecundum diuerſa, conſequenter verò terminatur aliquo modo ad idem, quatenus ipſummet eſſe materiæ pendet aliquo modo à forma.

VI. Explicatur aſſertio in materia prima & rationali anima. Et iuxta hæc facilè explicatur concluſio in materia, & forma ſubſtantiali ſubſiſtente, illa enim forma non cauſatur à materia ſecundum ſuum eſſe, ſed tantùm ſecundum informationem: eſt autem cauſa materiæ eodem modo quo aliæ formæ ſubſtantiales, & ita minor quodãmodo eſt in illa mutua cauſalitate difficultas. Inter ſubiectum item & accidens proportionali modo interuenit illa mutua cauſalitas, nam ſubiectum eſt cauſa materialis accidentis, & propriiſſimè cauſat fieri & eſſe illius, quia ſuſtentat illud: accidens verò non eſt propriè cauſa ſubiecti ſecundum eſſe illius, eſt tamen cauſa aliquo modo actuans & perficiens illud, quod potiùs eſt eſſe cauſam formalem illius ęſſe quod confert ſubiecto, quam ipſius ſubiecti. Interdum verò hæc cauſalitas redundat aliquo modo in ipſummet ſubiectum, quando videlicet talis eſt connexio inter ſubiectum & accidens, vt naturaliter manere non poſſit ſubiectum ſine tali accidente ſeu diſpoſitione: & tunc aliquo modo dici poteſt talis cauſalitas mutua ſecundum idem eſſe ſubiecti: veruntamen illa non tam eſt cauſalitas propriè & dependentia à priori, quam condicio quædam neceſſaria ſecundum naturalem ordinem, vt ſæpe dictum eſt.

Quomodo finis & efficiens ſunt ſibi inuicem cauſæ.

VII. DIco ſecundò. Finis & efficiens ſunt ſibi inuicem cauſæ, non tantum ſecundum diuerſa, ſed etiam ſecundum idem. Hæc aſſertio quoad primam partem eſt Ariſtotel. 5. Metaph. cap. 2. & lib. 2. Phyſicor. cap. 3. Vbi non adhibet exempla huius mutuæ cauſalitatis, niſi inter finem & efficiens. Communiter autem exponitur ſecundum diuerſa, ſcilicet, finem eſſe cauſam efficientis quoad cauſalitatem eius, efficiens verò eſſe cauſam finis quoad eſſe illius. Ita ferè D. Thom. ſuper Ariſt. & Alen. in Metaph. & Alber. 2. Phyſic. tract. 2. cap. 6. ſed non exiſtimo eſſe omnino excludendum, quin aliquo modo hæ duæ cauſæ ſint ſibi inuicem cauſæ etiam ſecundum idem, vt ex his quæ dicemus, conſtabit. Nunc declaratur facile ſententia communis, quoad, id, quod affirmat. Nam finis quem agens habet in agendo, non eſt cauſa eſſe illius, nam ſupponit in illo eſſe, vt poſſit & agere & Metaphoricè moueri a fine ad agendum, ſi capax ſit talis motionis. Quod autem finis ſit cauſa efficientis quoad cauſalitatem patet, quia excitat & mouet efficientem cauſam ad agendum. Quod verò è contrario finis ſit effectus agentis ſecundum ſuum eſſe, patet, quia eadem forma quæ mouet agens ad agendum, eſt terminus actionis eius. Ratio denique à priori eſt, quia finis, vt cauſet, non requirit actualem exiſtentiam, ſed tantùm eſſe in apprehenſione: & ideò prius quam in re ſit, poteſt mouere in ſuo genere agens ad agendum, & rurſus poteſt ab eo exiſtentiam recipere per veram efficientiam.

VIII. Aliquot obiecta contra reſolutionẽ de efficiente & fine. Sed obiicitur primò contra vtramq; partem. Primò quia finis non confert efficienti vllo modo vt ſit id, vnde primum motus proficiſcitur, ſed à ſe id habet, vel ab aliis cauſis prioribus, ergo finis non eſt cauſa efficientis quoad cauſalitatem. Secundò, nam aliàs ſequitur Deum quatenus efficiens eſt, cauſari à fine, quod dici nullo modo poteſt. Tertio è contrario videtur, finem non ſolum eſſe cauſam efficientis quoad cauſalitatem, ſed etiã quoad eſſe, vt patet in exemplo Ariſtotelis: nam laborare vel ambulare eſt cauſa effectiua ſanitatis, cauſatur autem à ſanitate in genere finis: cauſatur autem non tantum quoad cauſalitatem, ſed etiam quoad eſſe: nam ipſummet eſſe deambulationis, ſeu fieri (quod in ea idem eſt) eſt propter ſanitatem. Quartò falſum etiã videtur finem eſſe ab efficiente quoad ſuum eſſe, nam finis operantis eſt ipſummet agens, quod non poteſt eſſe à ſe ipſo effectiuè.

IX. Propter primam obiectionem quidam in vniuerſum negãt finem eſſe cauſam efficientis quoad cauſalitatem: imò in omnibus cauſis negant eſſe ſibi inuicem cauſas quoad cauſalitatem, quia nec materia habet à forma vt ſuſtineat formam, nec forma à materia, vt informet. Sed vereor ne ſit æquiuocatio in his terminis, nam loqui poſſumus vel de cauſalitate

ſalitate in actu primo, vel in actu ſecundo. Cùm ergo dicitur, vnã cauſam eſſe cauſam alterius quoad eius cauſalitatem, propriè ac per ſe eſt ſermo de cauſalitate in actu ſecundo: argumenta autẽ procedunt de actu primo. Sic enim verum eſt materiam nõ habere à forma ſuſtẽtare, id eſt vim illam, quam habet ad ſuſtentandam formam & è contrario formã non habere à materia vim quam habet ad informãdum. Quanquam hoc poſterius non ſit in vniuerſum verum, ſed in anima tantũ rationali, nam aliæ formæ ſicut habent ſuum eſſe dependenter à materia, ita & omnem ſuam vim & ſubſtantialem aptitudinem, vt per ſe ſatis conſtat. Vnde ſi etiam è contrario dicatur materia habere ſuum eſſe à forma, fatendum eſt ab illa etiam habere vim ſuſtentandi formã, nos autem non ita loquimur, quia non cenſemus propriè loquendo, habere materiam propriè ſuum peculiare eſſe à forma, ſed habere illud depẽdenter à forma vt à poſteriori conditione, vt ſæpè declaratũ eſt. At vero quoad actualem cauſalitatem falſum eſt materiã & formam non eſſe ſibi inuicem cauſas, nam & materia eſt in ſuo genere cauſa actualis informationis formæ, quia non poteſt forma informare niſi materia cauſante materialiter ipſammet informationem formæ, & è conuerſo materia ſimiliter non poteſt actualiter ſuſtinere formã, niſi eadem forma cauſante in ſuo genere ipſammet ſuſtentationem materiæ, quidquid illa ſit. Vnde re ipſa ſpectata hæc mutua cauſalitas in cauſando non eſt aliud niſi mutuus cõcurſus vtriuſque cauſæ ad ſuas proprias cauſalitates.

X. Sic igitur facilè conſtat quomodo finis ſit cauſa efficientis cauſæ quoad cauſalitatem eius, quidquid ſit de virtute cauſandi, de quo inferiùs dicã. Eſt ergo finis cauſa alliciens virtutẽ agentis vt cauſet, & conſequenter in ſuo genere influens in actualem cauſalitatem eius. Ex quo vlteriùs colligo etiam efficientem cauſam poſſe dici in ſuo genere cauſam finis quoad actualem cauſalitatem. Quãuis enim virtus cauſandi finis prout antecedit in intentione non ſit ab ipſo efficiẽte, tamen actualis cauſalitas finis non poteſt eſſe ſine efficientia agẽtis, vt ſuprà demõſtratum eſt, & ideò ſicut cauſa efficiens conſtituitur in actu ſecundo, concurrente fine ꝓpter quem cauſat, & ob hãc rationẽ dicitur cauſari à fine quoad cauſalitatẽ ſuam, ita è conuerſo cauſa finalis non conſtituitur in actu ſecundo niſi concurrente cauſa efficiente in ſuo genere ad cauſalitatem eius, ergo habẽt in hoc mutuam inter ſe cauſalitatem in ſuis generibus, ſicut materia & forma inter ſe. Et quoad hanc partem verum in primis habet, quòd in concluſione dixi, finem & efficiens eſſe ſibi mutuò cauſas non tantùm ſecundum diuerſa, ſed etiam ſecundum idem.

XI. Secundò. Ad ſecundum reſponderi poteſt primò, nõ oportere concluſionem poſitã vniuerſè intelligi de omni fine & de omni efficiente. Quod.n. in principio notauimus propoſitionẽ Ariſtotelis nõ eſſe vniuerſalem de omnib. cauſis, poteſt ad præſentẽ etiã concluſionem applicari, quia, vt ſtatim dicemus, non omne efficiens dat eſſe illi fini propter quẽ operatur, & ſimili modo nõ omne agens mouetur à fine ad operandum per ꝓpriam finis cauſalitatẽ. Secũdò verò dicit, loquendo de Deo vt de efficiente nõ quoad vim efficiendi, nec quoad internã voluntatem cauſandi, ſed quoad actualem & tranſeuntẽ cauſalitatẽ ſuam, verum eſſe, hanc cauſalitatem, qua denominatur Deus actu efficiẽs, cauſari ab ipſo Deo, vt fine, nam hæc cauſalitas Dei non eſt aliud quã actio eius A tranſiens ab ipſo, & in creatura recepta, quæ verè etiam cauſatur ab ipſomet Deo vt à fine, vt in ſuperioribus viſum eſt. Atque ita etiam in Deo verum eſt non conſtitui actu agentem niſi cõcurrente ſe ipſo vt fine ad ſuam cauſalitatem actiuam, & è conuerſo non conſtitui actu finem niſi concurrente ſe ipſo actiuè ad ſuam cauſalitatem finalem.

XII. Tertiò. Ad tertium concedendum eſt id totum quod intendit, nam aliqua eſt cauſa efficiens quę totũ ſuum eſſe habet à fine in genere cauſæ finalis, quẽ & propter quem cauſat. Quod non ſolum Ariſtotelis exemplo, ſed etiã aliis oſtendi poteſt, nam finis intellectus verbi gratia, eſt intelligere: imò in vniuerſum potentia vel agens creatũ, dicitur eſſe propter operationem: ergo in genere finis intellectus cauſatur ab intelligere, non ſolùm quoad cauſalitatem, ſed etiam quoad eſſe, nam propter intellectionem fit, & eſt. Et hinc etiam intelligitur interdum finem eſſe cauſam agentis, non ſolum quoad actualem cauſalitatem in actu ſecundo, ſed etiam quoad virtutem cauſandi in actu primo, vt verbi gratia ſanitas eſt cauſa finalis rhabarbari, non tantùm vt actu ex- B pellentis, vel applicati ad expellendam choleram, ſed etiam quoad ipſam virtutem innatam quam habet ad illum effectum, nam propter hunc finem illã recepit ab authore naturæ vt ſanitatem cauſaret. Et hoc ſecundum à fortiori colligitur ex primo, vt ſuprà in ſimili dicebam, nam ſi ipſum eſſe rei quæ eſt cauſa efficiens, cauſatur finaliter à ſuomet effectu, multò magis virtus effectiua ad cauſandum, quæ conſequitur ad ipſum eſſe, poterit ab eodem fine cauſari. Atq; in hoc etiam verificatur quod in concluſione diximus, finem & efficiẽs poſſe eſſe ſibi inuicem cauſas ſecundum idem, nã & finis in ſuo genere cauſat efficiens quoad eſſe eius, & efficiens in ſuo cauſat finem quoad ſuum eſſe reale. Et ratio eſt eadem quæ ſuprà tacta eſt, quia finis vt cauſet, non ſupponitur eſſe ſecundum eſſe reale, & ideo, ſi ſupponatur apprehenſus in cauſa efficiente aliam efficiẽtem cauſam ipſiuſmet finis, poteſt finaliter illam mouere, vel cum illa finaliter concurrere ad dandũ eſſe illi rei, à qua poſteà idemmet finis ſecundũ realem exiſtentiam procedit, & ſic domus in mente artificis, eſt cauſa finalis fabricandi ſerram verbi gratia, à qua ſerra domus ipſa poſtea efficienter fit.

XIII. Quapropter, cùm graues authores dicunt, finem & efficiens eſſe ſibi mutuo cauſas ſecundũ diuerſa, exponendi ſunt, ꝙ explicuerint id quod magis per C ſe cõuenit his cauſis ac formaliùs vt actu cauſantib. nõ verò ꝙ excluſerint omnem alium modum mutuæ cauſalitatis, qui inter has cauſas haberi poteſt. Itaq; ſpecialiter attribuitur fini, ꝙ ſit cauſa agentis quoad actualem cauſalitatẽ ſeu actionem, quia hoc eſt ſemper ac per ſe neceſſarium, eò ꝙ omnis actio eſt aliquo modo propter finem: quòd verò ſit cauſa ipſius eſſe agentis, nõ eſt ita per ſe aut neceſſarium, quãuis ſæpè ita contingat. Et quãuis agens etiã concurrat ad cauſalitatem finis, vt declarauimus, tamen hoc magis attribuitur fini, quia ipſe eſt primus in mouendo & influendo ad cauſalitatem agentis, vt ſuprà etiam declaratum eſt. E conuerſo autem efficiens dicitur cauſare finem ſecundum eſſe eius, quia hoc per ſe ac ſemper illi conuenit, quia non poteſt operari propter finem niſi aliquo modo efficiat ipſum finem.

XIIII. Hoc autem (vt ad quartam obiectionem iam reſpondeamus) intelligendũ eſt de fine cuius, vel etiã de fine quo ſeu formali, ꝗ eſt adeptio finis obiectiui.

Nam finis cui, non fit ab efficiente, vt rectè probat A illa quarta obiectio: nec etiam finis obiectiuus fit, ſed obtinetur: finis aũt cuius, eſt terminus intrinſecus ad quem tendit & terminatur actio agentis, & ideò per ſe, & ſecundum ſuum eſſe eſt effectus agentis. Et ſimiliter quando bonum amatur ſeu deſideratur, non vt fiat, ſed vt poſſideatur, ipſa conſecutio vel poſſeſſio finis fit ab ipſo agente, quia tota intentio, & applicatio mediorum ad illam tendit, & tunc in illa ſerie, illa eſt quidam finis, cuius gratia & propter quem fit operatio.

Quomodo materia & finis ſint ſibi inuicem cauſæ.

XIIII. Tertiò dicendum eſt, finem & materiam poſſe mutuò ſibi inuicem eſſe cauſas. Probatur, quia Ariſtoteles ait formam & finem coincidere in idem numero: eſt autem forma non tantùm finis generationis, ſed etiam ipſius materiæ, quia materia natura ſua eſt propter formam tanquam propter finem, & ſimul etiam eſt propter compoſitum, quia hæc duo non repugnant, ſed ſubordinata ſunt. Eſt ergo materia effectus formæ & compoſiti in genere cauſę finalis: ſed eadem materia eſt cauſa materialis for- B mæ & cõpoſiti: ergo eſt reciprocatio inter has duas cauſas in ratione cauſæ & cauſati. Quod quidem generale eſt ex parte materiæ, non verò ex parte finis, ſed tunc ſolum, quando talis eſt finis vt materia cõſtet vel ab illa pendeat: omnis enim materia ordinatur ad aliquam formam vel compoſitum vt ad finẽ, & ideò in quacunq; materia reſpectu talis intercedit ſemper dicta cauſalitas mutua: non autem omnis finis conſtat materia aut pendet ab illa, vt per ſe notum eſt, & ideò ex parte eius non poteſt eſſe vniuerſalis illa reciprocatio. Atq; ita explicata hac aſſertione nulla manet in ea difficultas, & fundamentum eius eſt idem quod ſuprà tactum eſt, quia finis vt cauſet, non ſupponit præexiſtere realiter, & ideò poteſt eſſe cauſa ſuæ materiæ, licet ab illa realiter cauſetur in ſuo genere.

Mutua cauſalitas inter formam, & finem excluditur.

XV. Dico quartò. Forma & finis, propriè ac per ſe loquendo, nũquam poſſunt eſſe ſibi inuicem cauſæ. Loquor de forma vt exercet genus cauſæ formalis, & ideò dixi *propriè & per ſe loquendo*: nam interdum contingit vnam formam, quę eſt effectus alterius in genere cauſę finalis, eſſe cauſam eiuſdem formæ quæ eſt finis, tamẽ nunquam eſt cauſa formalis C eius, ſed aut efficiens, aut materialis. Vt lumen gloriæ eſt effectus viſionis beatificæ in genere cauſæ finalis, & eſt etiam cauſa eius, non formalis, ſed efficiens: & intellectus etiam eſt effectus eiuſdem viſionis in genere finis, quia propter illam fit, & eſt cauſa eius, & materialis, & efficiens, formalis autem eſſe non poteſt. Et ratio concluſionis eſt, nam vel conſideratur forma vt eſt finis generationis, vel vt ordinatur in aliam formam ſeu operationẽ vt in finem. Priori modo forma & finis incidunt in idem numero, & ideò non poteſt illa forma eſſe cauſa formalis illius finis, quia non poteſt eſſe cauſa formalis ſui ipſius: quod ſecus eſt in cauſalitate finali, nam eadẽ forma vt antecedens in intentione eſt cauſa ſui ipſius in executione ſecũdum cauſalitatem finalem, quæ non requirit præexiſtentiam in re. At verò in genere formalis cauſæ nõ poteſt forma cauſare ſeipſam, ſed compoſitum, quia cauſalitas eius conſiſtit in compoſitione & vnione ad materiam.

Vt autem concluſio quoad hanc partem omni XVI. careat difficultate, intelligenda eſt de forma comparata ad proprium effectum ſuum, vt eſt compoſitum: quod dico, quia ſi comparetur ad ipſammet vnionem vel actualem informationem, re vera in genere finis eſt effectus eius, nam forma eſt vt informet & propter hunc finem fit, & tamen ipſamet informatio eſt à forma in genere cauſæ formalis, tamen non tam propriè eſt effectus eius, quàm cauſalitas eius: ſi tamen ipſa etiam vnio vel informatio, effectus formæ vocetur in genere cauſæ formalis, quoad talem effectum limitanda eſt poſita cõcluſio ꝓpter ſpecialem connexionem quã habet cum ipſa forma vt exercet rationem formę. Nã ſicut efficiens eſt ꝓpter operationem, & ideò inter illa eſt mutua cauſalitas, nam operatio eſt cauſa finalis potentię actiuæ, & potentia eſt cauſa efficiens operationis; ita forma eſt propter informationem, & in ſuo genere eſt cauſa eius. At verò comparando formam prout eſt finis generationis, ad eandem propriam formam vt informantem, non poteſt intercedere dicta mutua cauſalitas, quia eſt vna & eadem prorſus forma.

Si autem formas duas comparemus, quarum vna XVII. ad alteram vt ad finem ordinatur, etiã non poteſt illa mutua cauſalitas intercedere, quia vna forma nõ poteſt eſſe cauſa formalis alterius, quatenus etiam forma eſt: ſi enim contingat vnã formam alia accidentali informari, neceſſe eſt vt ea quæ informatur, exerceat ſub ea ratione cauſalitatem materialẽ, non formalem. Scio nonnullos ita loqui, vt dicant actus immanentes dependere ab anima vel à potẽtia vitali in genere cauſæ formalis, cùm tamẽ ipſimet actus immanentes ſint cauſæ formales accidentales: & ſimiliter dici ſolet paſſiones, vel potentias animæ pẽdere ab illa in genere cauſę formalis, cũ tamen illam informent. Sed hæ locutiones ſunt impropriæ, nam neq; actus neq; potentiæ pendent à forma niſi aut materialiter aut effectiuè: quia verò illa efficientia eſt valde intrinſeca, aut per reſultãtiam naturalem, dici ſolet ſecundarius effectus formæ, tamen propriè & in rigore non pertinet ad effectum formalẽ.

Excluditur mutua cauſalitas inter efficientem cauſam reſpectu materialis & formalis.

Dico quintò. Cauſa efficiens non poteſt habere XVIII. mutuam cauſalitatem cũ materia vel forma, ſed ſolum cum finali cauſa, vt iam explicuimus. Senſus cõcluſionis eſt, quòd ſi aliqua cauſa verè ac propriè efficiat aliquam formam, nõ poteſt ab illa cauſari in genere cauſæ formalis, & è conuerſo, ſi aliqua forma formaliter conſtituit aliquam rem, non poteſt ab illa effectiuè fieri. Et quoad has duas partes nulla eſt difficultas in concluſione poſita. Et ratio eſt, primò quia cauſa efficiens ſupponitur abſolutè exiſtens ad efficiendum: ergo non poteſt formaliter conſtitui per formam quam efficit. Patet conſequẽtia, quia ſi illa res in ſuo eſſe per formam conſtituẽda eſt, iam forma ſupponitur conſtituta, quia iã ſupponitur habens eſſe: ergo non poteſt formaliter cõſtitui per formam à ſe factam. Secundò, quia forma eſt principium agendi: ergo forma quę eſt terminus actionis, non poteſt eſſe cauſa formalis ipſiuſmet agentis: hac enim ratione Ariſtoteles dixit 2. Phyſicorum cap. 7. text. 70. formam quæ fit non coincidere in idem numero cum efficiente, ſed in idem ſpecie. Ex his autem rationibus facilè colligitur, cõcluſionem intelligendam eſſe de cauſalitate formali quantum ad proprium eſſe ipſius cauſæ efficientis:

cientis: nam ſi loquamur de cauſalitate formali quantum ad aliquod aliud eſſe ſuperadditum ipſi efficienti, ſæpè accidere poteſt vt forma facta à cauſa efficiente ſuam cauſam informet, vt amor informat voluntatem à qua fit, non verò informat illam quoad dandum ei illud eſſe, per quod ab ipſa cauſatur: vnde nec informat illam vt efficiens eſt, ſed vt ſubiectum & cauſa materialis eſſe poteſt.

XIX. Simili modo intelligenda eſt concluſio comparando efficiētem cauſam ad materialem. Nam ſi res aliqua efficit aliquam materiam, non poteſt ab illa materialiter cauſari; & è cõuerſo, ſi vna res materialiter cauſat aliam, nõ poteſt ab illa effectiuè fieri. Et quidem, ſi ſermo eſt tãtùm de materia prima, eſt res euidentiſſima, quia materia prima non poteſt fieri niſi per creationē, & ideò cauſa eius eſt remotiſſima ab omni depēdentia à materia: ergo impoſſibile eſt vt quidquid ex tali materia cauſatur, ſit cauſa efficiens materiæ, non modo eiuſdem numero, verùm neq; vllius omnino. Tamen extendendo cõcluſionem (vt re vera intelligenda eſt) ad omnem cauſam materialem ſeu ſubiectiuã, ratio generalis eſt, quia cauſa efficiēs ſupponitur ſimpliciter & abſolutè exiſtens ad agēdum, & ideò ſi indiget aliqua cauſa, vel cauſalitate materiali vt ſit, talis cauſa ſupponit ante omnem efficientiam eius, ac proinde non poteſt talis res eſſe cauſa efficiens ſuæ materiæ. Et confirmatur, nam cauſa materialis eſt intrinſeca ſi comparetur ad compoſitũ, vel eſt intimè coniuncta, ſi comparetur ad formam: ergo ſiue res quæ dicitur cauſa efficiens, ſit compoſitum, ſiue forma, non poteſt efficere materiam vel ſubiectum à quo pendet. Patet conſequentia, quia intrinſeca rei conſtitutio vel vnio eſt ſimpliciter prior quam efficientia eius: item etiam quia intrinſeca conſtitutio non poteſt eſſe effectiuè ab ipſamet re quę conſtituitur; nec intrinſeca vnio materialis poteſt eſſe effectiuè ab ipſa forma quæ vnitur: aliàs etiam ipſa eductio formæ poſſet eſſe effectiuè ab eadem forma quæ educitur.

XX. *Diſpoſitio vltima nõ eſt effectiuè à forma.* Solent autem contra hanc partem nonnullæ inſtantiæ afferri. Vna eſt de forma & diſpoſitione vltima; ſed de hac multa dicta ſunt diſp. 13. de cauſa materiali; vbi probabilius eſſe oſtendimus, diſpoſitionem vltimam, quæ verè præparat materiam, nõ eſſe effectiuè à forma: quæ verò eſt effectiuè à forma: nõ eſſe præparantem materiam, nec participare cauſalitatem materialem, ſed eſſe diſpoſitionem ornantem, & quaſi fouentem, & conferentem vnionem formæ cum materia.

XXI. *Expulſio vnius formæ an cauſa materialis introductionis alterius.* Altera inſtantia eſt de introductione vnius formæ, & expulſione alterius, nã hæc expulſio eſt quaſi cauſa materialis illius. Sed hęc magis ptinet ad mutuam cauſalitatem inter materiam & formã quàm ad præſens: nã forma introducta non expellit alterã effectiuè, ſed formaliter, vt ſuprà viſum eſt: ſi autem ſit ſermo de forma actiuè introducētе aliã, reſpectu illius, expulſio formæ nullam habet cauſalitatē, ſed tantũ eſt effectus ſecundarius illius actionis. Addo etiã, expulſionē formæ impropriè dici cauſam materialem introductionis alterius formæ, nam potius eſt remotio cuiuſdam impedimēti non tam antecedens, q̃ ſubſequens, vel concomitans, vel ſi aliquis eſt ordo vel prioritas, eſt magis ſecundum conſiderationem noſtrã, quàm ſecũdum verã cauſalitatem.

XXII. *Feneſtræ apertio an habeat cauſalitatem reſpectu ingreſſus lucis.* Alia inſtantia eſſe ſolet de apertione feneſtræ, & introductione lucis, quæ magis videtur vulgaris, q̃ Philoſophica, nam apertio feneſtræ eſt remotio cuiuſdam impedimenti ſimpliciter antecedens ordi-A ne naturæ, quia nullo modo eſt effectus introductionis lucis. Quòd ſi fingamus feneſtram aperiri ab externo vento impellente & introeunte, ſic apertio quidem eſt effectiuè ab aere impellente: tamen ille aer vt impellens & efficiens, nullo modo eſt effectus ipſius apertiõis in genere cauſæ materialis, quia aer impellens non efficit illum motum feneſtræ vt introductus iam in locum eius, ſed vt contingens, & imprimens illi impetum, quod facit priùs tempore vel inſtante, quàm in locum feneſtræ introducatur, & quàm feneſtra ipſa à loco ſuo moueatur, & ita reſpectu illius efficientiæ nulla eſt cauſalitas materialis in effectu eius. Quòd ſi conſideretur aer vt iam occupans locum feneſtræ quæ aperitur, ſic non eſt cauſa effectiua apertionis, ſed formalis, per formalem nimirum incompoſſibilitatem illorum duorũ corporũ in eodem ſpatio. Et ſecundum hanc rationem ſi eſt mutua cauſalitas inter apertionē feneſtrę, & introductionem aeris, pertinet ad materialem & formalem, non ad efficientem: & idem iudicium de illa eſt, quod de introductione vnius formæ, & expulſione alterius. Atq; ita in vniuerſum verum eſt, B cauſam efficientem non habere mutuam cauſalitatem cum ſuo effectu niſi in genere finis: neque Ariſtoteles vnquam aliam docuit. Statim verò occurret hic Theologis difficultas de vltima diſpoſitione ad gratiam, quàm illis remittimus: exiſtimamus autem iuxta hæc principia verum iudicium de illa ferendum eſſe.

Quomodo inter cauſas eiuſdem generis eſſe poſſit cauſalitas reciproca.

XXIII. *In eodem genere cauſæ ſimpliciter nullæ ſunt ſui mutuò cauſæ.* VLtimò dicendum eſt intra idem genus cauſæ nõ poſſe duas res eſſe ſibi inuicem cauſas ſimpliciter & ſecundum idem: ſecundum quid autem, & ſecundum diuerſas rationes veluti ſpecificas intra idem genus cauſæ non repugnare. Prior pars eſt ſententia Ariſtotelis citatis locis, quam abſolutè etiam docent omnes eius interpretes; & poteſt inductione probari, nam res quę aliam efficit, non poteſt ab ea viciſſim fieri, & ſic de cæteris. Ratio autem in ſingulis poteſt propria reddi, nam materia vel non habet materialem cauſam, vt materia prima, vel ſi habet, vt materia ſecunda, non poteſt eadem res, C quam ipſa componit aut recipit, eſſe materia eius. *Intra cauſam materialem probatur.* Quia materia comparatur vt pars, vel potentia receptiua ad ſuum effectum, & ad illum ſupponitur: ſi verò ipſa habet cauſam materialem, ad illam comparatur vt totum ad partem, & generationis ſeu exiſtendi ordine illam ſupponit: & ideò non poteſt eſſe talis circulus inter cauſas materiales. *Intra formalem.* Nec verò inter formales, quia forma non habet cauſam formalem, vt ſuprà dicebamus. *Intra finalē.* In cauſa etiam finali eſt res manifeſta, quia cauſa finalis vt ſic non habet cauſam finalem: quòd ſi illam habeat quatenus induit aliquam rationem medij, non poteſt in eandem rem, quæ eſt medium ad illam, vt in finem ordinari: alioqui in eodem ordine intentionis eſſet prior & poſterior, quod repugnat. *Intra efficiētem.* In efficientibus eſt etiam manifeſta ratio, quia res quæ efficit aliam, ſupponitur eſſe, & conſequenter facta, ſi effectione indigeat: & ideò impoſſibile eſt vt à ſuo effectu effectiuè fiat. Quod ſemper intelligendum eſt (quod in finibus etiam eſt obſeruandum) loquendo de actuali cauſalitate mutua, quæ ſimul ſit: nam loquendo tantùm de potentia cauſandi, & diuiſim, non repugnat vt res, quæ nunc eſt finis alterius, ceſſet ab illa cauſalitate, & poſteà ordinetur

dinetur ad alteram vt in finem ex libertate agentis. Et ſimiliter non repugnaret vt res quæ nunc efficit aliam, fieret ab illa, ſi ordo cauſandi à principio fuiſſet mutatus, & res quæ nūc fit ab vna cauſa, non fieret ab illa, ſed ab alia, nam tunc ſine inconuenienti poſſet illa efficere eandem rem à qua nunc facta eſt, vt ſuprà tractaui. Nunc autem non diuiſim, ſed coniunctim loquimur, & ſic impoſſibile eſt vt res fiat ab effectu quem facit.

XXIIII. Alia ratio generalis hîc tradi ſolet, quia aliàs idē eſſet cauſa ſui ipſius, nam ꝙ eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati: quod axioma tenet in cauſis eiuſdem generis, vt omnes dicunt, & ſpecialiter adnotauit Scotus in 4. diſt. 49. quæſt. 2. & in Theorematib. 22. cōcluſ. vniuerſali. Nō immeritò autem interrogare poteſt aliquis, quare illa conſecutio teneat in cauſis eiuſdem generis, non autem diuerſorum. Deinde dubitare quis poteſt, quia nō ſequitur ꝙ aliquid ſit cauſa ſui per ſe, ſed tātùm per accidens, ſicut auus eſt cauſa nepotis, quòd non videtur magnum inconueniens. Ad priorem partem reſpondeo rationem eſſe, quia in diuerſis generibus, hoc ipſo quòd mutatur cauſandi modus, mutatur etiam ratio eſſendi quę in cauſa ſupponitur ad effectum. Et cōſequenter id ꝙ eſt cauſa ſuæ cauſæ, non eſt cauſa eius ſecundum id quod habet à ſua cauſa, ſed ſecundum aliud, vt quãuis finis ſit cauſa ſui efficientis, non eſt cauſa eius ſecundum eſſe exiſtentiæ exercitum quod ab illo habet, ſed vt apprehenſum. At verò ſi in eodem genere duo ſe mutuò efficerent, & ſecūdum eundem ordinem vnum ſupponeretur ad aliud, & è conuerſo, ꝙ repugnat; & vnum cauſaret aliud ſecundum illudmet eſſe quod ab illo habet, & è conuerſo, & ideò virtute cauſaret ſe ipſum. Vnde ad alteram partem reſpondetur illā cauſam dici per accidens, quia non immediatè influit in effectum mediatum: tamen eſt cauſa per ſe ſui immediati effectus; in quo virtute continetur alius effectus, & per ſe ab illo manat: & ideò perinde repugnat aliquid hoc modo eſſe cauſam ſui, ac ſi per ſe & immediatè ſe efficeret.

XXV. *Leuiores obiectiones contra prædicta ſoluuntur.*

Aliæ obiectiones leuiores fieri ſolent contra hāc concluſionem, quia in omnib. generib. cauſarū videtur pati calumniā: in efficiente, quia duæ manus ſi ſint calidę, & ſimul ſe cōtingant, ſe mutuò fouent & conſeruant: ſi verò ſint frigidę, confricatione ſe mutuò calefaciūt. In diſpoſitionib. quæ ad materialem cauſam pertinent, calor verè diſponit ad raritatē, & raritas ad calorem. In finib. potentia eſt gratia operationis, & operatio propter potētiam. In formalib. deniq;, quatenus phyſicè nō inueniatur illa viciſſitudo, reperitur tamen Metaphyſicè, dū vna differētia contrahit aliā, & viciſſim poteſt contrahi ab illa, nā mortale cōtrahit rationale, vel intellectuale latè ſumptum, vt ſi homo dicatur viuens, intellectuale, mortale: & è contrario rationale contrahit mortale.

XXVI. *Manus inuicem ſe fricātes qualiter ſe mutuò calefaciant.*

Reſpondetur tamen ad primam, duas manus, ſi æquè ſint calidę, non ſe conſeruare mutuò agendo, ſed fortiùs reſiſtendo contrario, aut expugnãdo illud. Si verò ſint frigidæ, non per ſe, ſe calefacere, ſed per accidens medio motu: & tunc vna non agit in aliam, quatenus calorem recipit media cōfricatione alterius, ſed vi mouendi ac tangendi, quam habet: & hoc modo non eſt inconueniens duas res mutuò agere in ſe ipſas, ſi per ſe agant per proprias virtutes, & non per id quod ad inuicem recipiant, vt ſtomachus calefacit vinum calore formali & innato, & vinum calefacit ſtomachum calore virtuali quem ex ſe habet: & hoc modo non repugnat duo mutuò in ſe efficere, id tamen non eſt ſecūdum proprium eſſe per quod cauſant: & ita formaliter loquendo, non fit cauſa ab effectu ſuo, quod repugnare dicimus.

XXVII. *Duæne formæ ſibi mutuæ diſpoſitiones.*

Ad ſecundam inſtantiam reſpondetur inprimis, cauſam diſpoſitiuam propriè non eſſe cauſam materialem, ſed ſecundum quid, & reductiuè. vnde illa non tam eſt mutua cauſalitas materialis, quàm mutua quædam cōcordia vel proportio inter duas formas in eodem ſubiecto exiſtentes: in qua nulla eſt repugnantia. Deinde dicitur, has diſpoſitiones ſemper eſſe aliquo modo diuerſarum rationum, vt in exemplo poſito de calore & raritate, calor videtur eſſe non tantùm diſpoſitio, ſed etiam aliquo modo efficiens, & tunc raritas non tam eſt diſpoſitio præparans, quàm conſequens, quæ nō habet propriam rationem cauſæ. Et ſimilia multa diximus de his cauſis ſuprà diſputat. 13. ſect. 3.

XXVIII. *Duo partiales fines ſibi inuicē ſunt finales cauſæ.*

Deniq; de hac diſpoſitionum connexione intelligi poteſt poſterior pars concluſionis. Sed pręcipuè poſita eſt propter inſtantiam tertiam, ad quam concedimus ſecundum diuerſas rationes finium non repugnare vt duo ſint ſibi inuicem fines, vt argumentum probat, tamen illud eſt tantùm ſecundum quid, nam illi ſunt quaſi fines partiales, ex quibus vnus integer coaleſcit, qui totus cadit ſub vnam adæquatam intentionem: tamen ad illam qualemcunq; mutuam habitudinem neceſſe eſt vt illi fines in ſuo genere ſint aliquo modo diuerſarum rationum. Ad quartum reſpondetur, hîc non agere de cauſis propriis & realibus: differentię autem non ſunt huiuſmodi, ſed tantùm ſecundum rationem; & adhuc illo modo differentiæ non ſe mutuò contrahunt per ſe, ſed ad ſummum quatenus in vno communi genere coniunguntur.

Satisfit rationi dubitandi poſitæ in principio.

XXIX. VLtimò ex dictis manet expedita ratio dubitandi in principio poſita. Nam ſi quis attentè conſideret quæ diximus, nunquam duæ cauſæ ita mutuò comparantur, vt vna ſimpliciter ſupponat aliam in exiſtendo, & è conuerſo, etiam ordine naturæ: nam finis vt eſt cauſa agentis, non neceſſariò ſupponitur exiſtens: vt verò eſt effectus, ſupponit cauſam efficientem vt exiſtentem: forma item ſupponit materiā, non tamen materia ſimpliciter ſupponit formam, ſed eam tantùm requirit vt concomitantem ſeu conſequentem ordine naturæ. Atq; ita facilè vitatur circulus prioris & poſterioris in exiſtendo, etiam ſecundum naturæ ordinem. In cauſando verò ſecundum diuerſa genera cauſarum nullum habet incommodum, quia vel vna cauſalitas talis eſt vt non ſupponat exiſtentiam, vt contingit in fine, vel, ſi exiſtentiam requirit, non ſunt ſibi mutuò cauſæ ſecundum eſſe ſimpliciter: & ita, ſi in vna cauſa ſupponitur eſſe, ſecundum illud non eſt propriè effectus alterius, ſed ſecūdum aliquid quod illi adiungitur: ſicut in forma reſpectu materiæ, & in accidentibus reſpectu ſubiecti declarauimus: & ita vitantur facilè omnia incommoda in hac mutua cauſarum connexione & cauſalitate. Atq; hactenus de cauſis entis, & de prima principali huius operis parte dicta ſint.

Primi tomi Metaphyſicarum diſputationum finis.

INDEX LOCVPLETISSIMVS IN METAPHYSICAM ARISTOTELIS,

IN QVO ORDO ET RATIO LIBRORVM AC CApitum eius aperitur, omniumq́ breuis ſumma proponitur, & Quæſtiones omnes quæ in eis moueri ſolent aut poſſunt, deſignantur, cum locis in quibus in ſequenti opere diſſeruntur. Quòd ſi quæ breuiores, ad textus intelligentiam pertinentes, in ipſo opere omiſſæ ſunt, in hoc Indice pro cuiuſq́ rei difficultate & vtilitate breuiter expediuntur.

LIBER PRIMVS METAPHYSICÆ.

TOTVS hic liber procemialis eſt,& in duas partes diuiditur. Prior propriè procemium continet, in quo materia & dignitas huius doctrinæ aperitur; priùs generaliùs in primo capite, deinde ſpecialiùs in ſecundo. In poſteriori parte per ſeptem alia capita antiquorum Philoſophorum opiniones de principiis rerum referuntur ab Ariſtotele,& confutantur.

Caput primum procemiale.

Quæſt. 1. Quis ſit verus ſenſus illius axiomatis Ariſtotelis, Omnis homo naturaliter ſcire deſiderat, diſput.1.ſect.6.à num.2. vſque ad 12.

2 An viſus vtilior cæteris ſit ad ſcientiam, & ob eam cauſam præ illis diligatur. ibid. num. 8.

3 Quæ animalia bruta ſolum ſenſum, quæ verò memoriam, quænam etiam experientiam vel prudentiam participent,& quomodo. ibidem num. 12. 14.15.17.

4 Qualiter homo per memoriam experientiam, per experientiam verò artem & ſcientiam acquirat, & quæ ſit inter hæc conſtituenda differentia, ibid. nu.18. & 19. Sententia verò Poli, quam Ariſtoteles hîc affert, ſcilicet, *Experientia genuit artem, inexperientia fortunam*, apud Platonem in Gorgia ſic habet, *Multæ quidem artes inſunt hominibus ex peritia peritè adinuentæ. Peritia enim efficit vt via noſtra per artem incedat, imperitia verò vt per fortunã temerè circum vagetur.* Quæ ſententia & verborum ſignificatione & ſenſu videtur ſatis diuerſa: verba tamen Ariſtotelis explicant nomina *peritiæ* & *imperitiæ* apud Platonem non tam latè ſumenda eſſe, quàm in abſoluta ſignificatione præ ſe ferunt: peritia enim non ſolum de experientia, ſed etiam de arte dicitur,& ideò non propriè dici potuit, peritiam generare artem, niſi ratione experientiæ. Secunda verò pars illius ſententiæ, meliùs videtur apud Platonem explicari: inexperientia enim non tam generat fortunam, quàm fortunę & caſui hominem exponit.

5 An experientia ſit abſolutè neceſſaria ad ſcientiarum principia cognoſcenda, ibidem à num. 20. vſque ad 26.

6 Quo ſenſu dictum ſit ab Ariſtotele, actiones omnes circa ſingularia verſari. Diſp.34.ſect.9. De ſubſiſtẽtia,

Hic tamen circa textum Ariſtotelis obſeruare oportet, eum aſſerere, medicum per ſe curare Socratem ſeu ſingularem hominem, per accidens verò hominem: & rationem inſinuat, quia accidit Socrati vt homo ſit. Vtrumque verò habet difficultatem: quia Petrus non per accidens, ſed per ſe eſt homo. Quòd ſi accidere ibi non ſignificet ex accidente cõuenire, ſed abſolutè ineſſe, vt Diuus Thomas exponit, non rectè infert Ariſtoteles hominem per accidens curari. Neque etiam ſatisfacere videtur expoſitio alia, quam idem Diuus Thomas, & Alenſis afferunt, nimirum, quòd licet Petro abſolutè non accidat eſſe hominem, Petro tamen vt curato accidit: id enim non videtur verum; quia vt Petrus curari poſſit, neceſſe eſt quòd ſit homo: non ergo medici curatio per accidens circa hominem exercetur, cùm ex propria ratione ſua non poſſit circa aliam naturam fieri: ſicut viſio non fit per accidens circa calorem, etiamſi ſemper, ne-

ceſſatioque exerceri debeat in ſingulari circa particularem colorem: nam ſicut color eſt obiectum viſus, ita ſuo modo corpus humanum eſt obiectum medicinæ. Reſpondetur, Ariſtotelem non loqui de curatione abſolutè & abſtractè, quo modo potiùs concipitur quàm exerceatur: ſed loqui de hac actione curandi prout in re exercetur: & hanc ait per accidens verſari circa hominem, non quia omnino hoc ei accidat, ſed quia non per ſe primò & quaſi adæquatè verſetur circa hominem vt ſic, ſed vt contractum ad hunc ſingularem hominem, ex cuius propria complexione & affectione maximè pendet curatio. Vnde illud *per accidens*, idem eſſe videtur quod *per aliud*, ſaltem ratione diſtinctum, vel eſt idem quod *per partem*, eo modo quo ſingulare eſt pars ſubiectiua ſpecifici totius: ſic enim totum quodammodo per accidēs dicitur moueri ratione partis. Et iuxta hæc optimè quadrat expoſitio alterius propoſitionis, ſcilicet accidere Socrati quòd homo ſit, id eſt conuenire ei tanquam parti ſubiectiuæ contentæ ſub homine. Vel certè dici poteſt accidere eo modo quo inferior differentia accidit generi, id eſt, extra rationem eius: ſic enim propriè conditiones indiuidui ſunt extra rationem ſpeciei: quod ſatis eſt vt homo per accidens, id eſt per aliud ſanari dicatur. Quanquam in hoc ſenſu potiùs dicendum eſſet Socratem accidere homini, quàm è conuerſo: tamen in re idem ſignificatum eſt, & eodem omnia tendunt, nimirum, vt intelligatur, actionem maxima ex parte pendere à conditionibus indiuidui, quæ magis ſub experientiam quàm ſub artem cadunt, & ideò artem ſine experientia expoſitam eſſe errori & fortunæ, vt ſuperiùs dictum eſt.

7 An ſola ſcientia ſpeculatiua, vel etiam practica, propter veritatis cognitionem appetatur. Diſput. 1. ſect. 6. num. 27. 28. 29.

8 Vtrùm ſcientia Metaphyſicæ ſit propter ſe maximè appetibilis ab homine. Diſput. 1. ſect. 6. per totam.

Caput ſecundum Procemij.

Exponitur ferè totum hoc caput diſp. 1. ſect. 2. & 5.

Quæſt. 1. Quidnam ſapientia ſit, & quot modis hæc vox vſurpetur. Diſp. 1. ſect. 5. à num. 7.

2 Quomodo ſapientia res omnes, earumque cauſas & principia contempletur. Diſp. 1. ſect. 2. per totam. & ſect. 4. num. 11. & ſequentib. & ſect. 5. nu. 14. & 15.

3 An vniuerſaliſſima ſint nobis cognitu difficillima. Diſp. 1. ſect. 5. nu. 16. 17. 18. & 19.

4 An Metaphyſica ſcientias alias, præſertim Mathematicas, certitudine ſuperet; ibid. à n. 20. vſq; ad 24. & n. 30.

5 An Metaphyſica ſeu ſapientia certior ſit quam habitus principiorum. ibid. à n. 25. vſq; ad 29.

6 An Metaphyſica per omnes cauſas propriè demonſtret. Diſp. 1. ſect. 5. n. 33. 34. & 35.

7 An Metaphyſica cæteris ſcientiis aptior ſit ad docendum. ibid. n. 32.

8 An Metaphyſica ſit ſciētia ſpeculatiua, qua veritatis cognoſcendæ cauſa inquiritur. Diſp. 1. ſect. 4. à princip. & ſect. 5. à principio.

9 An & quo modo ſapientia ſeu Metaphyſica imperet aliis ſcientiis ibid. 38.

10 An omnes ſcientiæ ſubalternentur Metaphyſicæ. Diſp. 1. ſect. 5. nu. 39. 40. & 41.

11 An Metaphyſica ſimul ſit ſcientia & ſapientia. Diſp. 1. ſect. 5. per totam, & ſpecialiter n. 42.

12 Quàm ſit Metaphyſica ad alias ſcientias vtilis ſect. 4. à n. 3. vſque ad finem.

13 An & quomodo Metaphyſica demonſtret obiecta aliarum ſcientiarum. ibid. n. 5. 6. 7. & 8.

14 Quomodo Metaphyſica ad alias ſcientias comparetur ordine doctrinæ. ibid. num. 9.

15 Quomodo Metaphyſica prima principia demonſtret. Diſput. 1. ſect. 4. num. 11. 12. 17. 18. 19. 20. & 21.

16 Habitus principiorum quid ſit. ibid. num. 15. & 16.

17 Tradatne Metaphyſica inſtrumenta ſciendi, an Dialectica, quidve in hoc munere ſit vtriq; proprium. Diſputat. 1. ſectione 4. à num. 24. vſque ad finem.

18 Vtrùm admiratio ex ignorantia oriatur. Hoc enim axioma ſolet ex hoc capite ſumi: ait enim Ariſtoteles, *propter admirationem cœpiſſe homines philoſophari*, vt nimirum acquiſitione ſcientiæ ignorationem depellerent. Oportet autem aduertere Ariſtotelem tantum dixiſſe, *Qui dubitat & admiratur, planè ſe ignorare exiſtimat.* Duo itaque coniunxit, dubitationem ſcilicet & admirationem: non ergo neceſſarium videtur vt omnis qui admiratur, ignoret, ſed ſolùm is qui dum admiratur, dubitat. Quod obiter notetur propter Chriſti admirationem, quæ licet vera admiratio fuerit, non tamen fuit ex ignorantia profecta, vt latè declaraui tom. 1. 3. p. in commen. artic. 8. quæſt. 15. D. Thomæ, ex quo loco vera expoſitio ſeu potius limitatio illius axiomatis petenda eſt.

19 An expediat homini ſtudio ſapientiæ vacare. De hac quæſtione, quòd clariſſima ſit, ſatis erit Ariſtotel. conſulere: & quæ in laudem, & commendationem ſapientiæ eo loco dicit, diligenter notare. Habet enim nonnullas ſententias conſideratione dignas. Prima eſt, *Diuina ſcientia ſeu contemplatio de Deo, quæ ſapientia dicitur, maximè libera eſt, ideoque in humana natura, quæ multis modis ſerua eſt, perfecta eſſe non poteſt, ſed ſolus Deus honorem ſuum ſibi vendicat.* Oportet autem aduertere, afferre Ariſtot. hoc vltimum dictum ex quodam Simonide: & ſignificare, vt D. Thom. Boetius, & alij interpretantur, illum ſenſiſſe non debere hominem diuinam quærere ſapiētiam, quia non congruit naturæ eius, ſed ſolius Dei. Et ideò (inquit Ariſt.) ſi, vt Poetæ aiunt, in Deū cadere poteſt inuidia, maximè inuidere hominibus hanc diuinam ſapientiam quærentibus. Cui conſonat illud Socratis. *Quæ ſupra nos, nihil ad nos.* Faciet etiam conſilium ſapientis, *Altiora te ne quæſieris.* At verò meritò Philoſophus dictum illud in eo ſenſu reprehendit, vel potius, vt Aphrodiſæus exponit, ita ſententiam illam intelligit ac moderatur, vt Deus ſolus hanc ſapientiam exactè ac perfectè poſſidere credatur. Ex quo non ſequitur hominem non debere ſtudio ſapientiæ vacare, ſed potius ſequitur eum maximè ac totis virib. debere hanc ſapientiam quærere, vt Deo ſimilis fiat quantū potuerit. Et hoc eſt ꝙ ſub diſiunctione inferiùs Ariſt. ait, *Et eam*, ſcilicet ſapientiam, *aut ſolus ipſe Deus, aut maximè habet.* Ideoq; negat hominem quærentem hanc ſcientiam eſſe Deo inuiſum, tum quia diuinitas inuida eſſe non poteſt, tum etiam quia aliàs infelix eſſet homo qui hanc ſcientiam aſſequeretur. Quæ enim maior infelicitas quā habere Deum aduerſarium, & propriis commodis inuidentem? Abſurdum autem eſt dicere, ſapientes, eò quòd ſapientes ſint, eſſe infelices, cū in ſapientia potiùs hominis felicitas & præſtātia conſiſtat. Et in eandem

eandem ſententiā idem Philoſoph.10.Ethic.c.7.reprehēdit dicentes, oportere nos, cum ſimus homines,humana ſapere,& mortalia,cū ſimus mortales. Ipſe verò ait,oportere nos,quoad fieri poſſit,à mortalitate vendicare,atq; omnia facere, *vt ei noſtri parti quæ in nobis eſt optima, id eſt menti, conuenienter viuamus*: & c.8.ſubdit, eum, qui ſic viuit, & ſapientiam colit, eſſe Deo chariſſimum,& ab eo maximè honorari & remunerari. Hæc autē intelligenda ſunt de his qui ſobriè & pro captu ſuo diuinam ſapientiam quęrūt: nam qui ratione aut iudicio ſuo diuinitatem comprehendere aut metiri volunt, hi ſine dubio Deo ſunt inuiſi. Quibus conſulit ſapiens, ne altiora ſe quærant:quia,vt alibi dixit,*Scrutator maieſtatis opprimetur à gloria.* Non quia Deus illi inuideat, ſed quia temeritatis & ſuperbiæ eius eſt vltor. Quòd ſi hæc, quæ Ariſtoteles dixit de naturali ſapiētia vera ſunt, vt re vera ſunt, multò altiori ratione in ſupernaturalem ac diuinam contemplationem conueniunt, quæ homines reddit pęne diuinos,& à corporis ſeruitute quodammodo liberos,atq; immunes: ſed de hoc aliàs.

20 An hæc ſcientia differat de Deo vt de obiecto, an ſolum vt de principio & cauſa omnium rerum. Diſp.1.ſect.1. à nu. 7. Quomodo autem iuxta rationem naturalem verum ſit Deum eſſe principium & cauſam rerum omnium,& habere in ſe quidquid eſt perfectionis & exellentiæ,& nulli inuidere,ſed omnibus benefacere: ſolumque ipſum ſe perfectè cognoſcere ac ſapere (hæc enim omnia Ariſtot. de Deo indicat) tractatur latè in Diſp. 30. & 31. quæ ſunt de naturali cognitione Dei.

Caput tertium.

De variis opinionibus antiquorum Philoſophorum circa rerum principia.

Quæſt.1.Quot ſint cauſæ rerum naturalium: hæc circa lib.5.tractatur latè à Diſp.12.per plures.

2 Quæ fuerint antiquorum opiniones de rerum principiis.ibid.diſp.13.ſect. 2.& 3.

3 An idem poſſit ſe ipſum mouere,latè diſput. 18. ſect.4.per totam.Hoc autem loco verba Ariſtotelis ſunt, *Neq; id quod ſubiicitur, ſuam ipſius mutationem efficit:* quæ in fine dictæ ſectionis exponuntur.

4 Vtrùm ſit euidens ordinem huius vniuerſi non caſu, ſed ex intentione alicuius agentis eſſe inſtitutum latè diſp.30.ſect.2. & nonnulla diſput.23.ſect.1. Verba autem Ariſtotelis hoc loco ſunt valde notanda. *Neque æquum eſt* (inquit) *tantam rem* (ſcilicet ordinem vniuerſi) *caſui & fortunæ tribuere. Itaque qui mentem, quemadmodum in animantibus, ſic in natura, cauſam tum mundi, tum etiam totius ordinis eſſe dixit, is præ ſuperioribus temerè loquentibus quaſi ſobrius viſus eſt:* ſic etiam apud Platonem in Phedone loquitur Socrates, in hoc valde Anaxagoram laudans quòd dixerit, *Mentem omnia exornare, omniumque cauſam eſſe.* Comparatio autem illa quæ fit cum animantibus, dupliciter intelligi poteſt, primò vt per animalia quaſi per Antonomoſiam homines intelligantur, vt ex paruo ad magnum mundum argumentum fiat. Secundò poteſt generatim ſumi pro animantibus omnibus, in quibus compoſitio, & ordinatio membrorum omnium tam eſt artificioſa, vt pro comperto habuerint cordatiores Philoſophi fieri non poſſe ſine authore mente prædito. Ex quo ſumitur argumentum ad probandum,maiori ratione id exiſtimandum eſſe de toto vniuerſo, in quo omnia ſunt ita compoſita & ordinata,vt ea ratione tanquam vnum animal à multis etiam Philoſophis appellatum ſit,vt notauit Albert. in principio Metaphyſ. tract.3.cap.3.

Caput quartum.

De eiſdem opinionibus.

Hoc capite noua non occurrit quæſtio. Adnotetur ſolum confirmare hoc loco Ariſtotelem, quæ ſuperiori capite opin.4. de Mente & mundi opifice dixerat, & adducto pulcherrimo exēplo antiquos Philoſophos qui eam veritatem agnouerant, ſimul laudare & reprehendere. *Quemadmodum* (inquit) *inexercitati in pugna faciunt: ij enim cùm in omnem partem feruntur, inſignes plagas perſæpè inferunt: verum neq; illi ex arte faciunt, neq; hi videntur ea quæ dicunt, ſcientia tenere.*

Caput quintum,& ſextum.

De eadem re.

Quæſt.1.Peculiaris quæſtio poſſet circa hęc capita tractari de opinione Platonis, quoniam illa celebrior eſt, an ſcilicet ideas poſuerit eo modo quo illi Ariſtoteles attribuit: & an eo ſenſu rectè impugnetur ab.Ariſtotele: præſertim cum infert hîc cap. 6. abſtuliſſe efficientiam ideis,ponendo illas immobiles. De hac verò re dictum eſt tractando de vniuerſalibus. Diſp.5.& de cauſa exemplari. Diſp. 25. & de efficientia intelligentiarum, Diſp.35.ſect.vlt.

Secunda quęſtio hîc eſſe poteſt circa finem cap.6. an præter quatuor cauſarum genera ponenda ſit exemplaris,vel alia,tractatur diſp.25.ſect.2.& tangitur diſp.12.ſect.vltima.

Caput ſeptimum.

Impugnantur veterum opiniones.

1 Circa hoc cap.duo vel tria potiſſimum poſſunt inquiri. Primùm an rationes Ariſtotelis contra antiquos Philoſophos præſertim contra Platonicos, efficaces ſint.Secundum,an quę de numeris & magnitudinibus Ariſt.c.7.tractat,vera ſint.Tertium,an forma ſit tota quidditas rerum materialium,vt Ariſtot.hîc c.7. tex.51. ſignificat. Sed primam quæſtionem omittendam cenſui, tum quòd opiniones illæ antiquorum Philoſophorum, prout ab Ariſtotele tractantur,antiquatæ iam ſint,& prorſus à Philoſophia relegatę:tum etiam quòd in illis rationibus nihil Philoſophus attigit quod ad alias res cognoſcēdas aliquid vtilitatis afferre poſſit:& ideò inutile reputo in illis rationibus, aut explicandis, aut defendendis immorari, ſed legantur expoſitores, & præſertim Fonſeca, cuius tranſlatio tam eſt elegans & dilucida, vt ferè ſine expoſitore à quouis intelligi poſſit. Secunda quæſtio multas amplectitur,quæ à nobis tractantur in diſputationibus de quantitate, quæ ſunt 40.& 41.Tertia tractatur diſp.36.ſect.1.

LIBER SECVNDVS Metaphyſicæ.

De hoc libro varia ſunt expoſitorum placita, quia non videtur cæteris cohærere: quibus omiſſis, pars quædam procemij, vel quoddam eius additamentum mihi eſſe videtur. Idque ſumo ex ipſo Ariſtotele lib.3. text.2. vbi ſe referens ad ea, quæ in hoc libro dixerat,ait, *In iis quæ procemij loco dicta ſunt.* Nam quia in procemio Ariſtoteles hanc ſcientiam potiſ-

 ſimum

ſimum contemplari veritatem,& poſtea oſtenderat quantum priores Philoſophi in illius inueſtigatione errauerint, hoc loco iterum aperire voluit difficultatem, quæ in veritatis inueſtigatione ineſt, & quis modus in ea tenendus ſit, & quo principio vel fundamento vtendum nobis ſit, ne fruſtra laboremus.

Caput primum.

Difficile eſſe veritatem inuenire quam hæc ſapientia inquirit.

Quæſt. I. Vtrùm pro dignitate veritatem aſſequi ſit homini non ſolùm difficile, ſed etiam impoſſibile. Hæc quæſtio magis Theologica eſt quàm Metaphyſica: tractarique ſolet à Theologis in principio doctrinæ de gratia Dei. Proponit vero eam Ariſtoteles in principio huius capitis, & ſatis conſentaneè ad doctrinam catholicam eam definit. Abſolutè enim negat poſſe quenquam hominum pro dignitate veritatem aſſequi. Quid autem ſignificet cùm ait, *pro dignitate*, intelligi poteſt ex eo, quod ſubdit inferiùs, cognitionem veritatis ex parte eſſe facilem, quia iuxta vetus prouerbium, *Ecquis ab oſtio aberret*? id eſt, vt D. Thomas & Auerroes exponunt, quis non facilè aſſequatur principia, quæ ſunt veluti oſtium & ianua veritatis inueniendæ? vel, vt exponit Alexander, quis non aſſequatur ſaltem ea quæ facilia ſunt? Sicut enim iaculator, ſi ei totum oſtium in ſcopum proponatur, non errat propter facilitatem attingendi, ita veritates aliquas, & faciles aſſequi poſſumus, non tamen omnes. Vnde ſubdit Ariſtoteles, *Quòd autem totum & partem*, id eſt principia & concluſiones, *habere non poſſumus*, ſcilicet integrè & ſine errore, *id eius difficultatem declarat*: Vbi etiam per *totum & partem* intelligere poſſumus quod Theologi aiunt, ſingulas veritates, aut omnium collectionem. Veritatem ergo pro dignitate aſſequi, eſt totum & partem cognoſcere: hoc eſt non vnam tantùm vel alteram veritatem, ſed omnes abſque errore. Quem ſenſum fortaſſe Ariſtoteles ipſe non omnino eſt aſſecutus, tamen, cùm naturali ductus lumine hominis imbecillitatem ad veritatem contemplandam ſubodoraret, illis verbis eam declarauit, quæ rem ipſam comprehenderent, & cum catholica doctrina conſentirent. Et hoc ipſum confirmat indicium illud quo vtitur, nimirum, *Quia ſinguli eorum qui veritatē inquirunt, parum ad eam conferunt: ex omnibus verò in vnum congeſtis magnitudo quædam exiſtit*. Vbi etiam obſeruatione dignū eſt, non dixiſſe vnam perfectam & exactam veritatis cognitionem ex omnibus confici, ſed ſolum magnitudinem quandam: quia re vera quod vnuſquiſq; ſua induſtria inuenire poteſt, vel nihil, vel parum eſt. Quod verò omnes ſimul, aut vnuſquiſque aliorum laboribus & induſtria adiutus ſcire valet, aliquid maius eſt, non tamen perfectum, nec omnibus erroribus liberum: & ideò abſolutè eſt homini impoſſibile humanis viribus pro dignitate veritatem contemplari. Quid verò in hoc per diuinam gratiam poſſit, altioris contemplationis eſt: & ideò de hac quęſtione pro loci opportunitate hæc ſunt ſatis.

2 Vnde oriatur difficultas quæ in cognitione veritatis homini accidit, tractatur latè diſp. 9. ſect. 2. à num. 10. vſque ad finem.

3 An prima principia ſint naturaliter nota. Hæc quæſtio implicitè tantùm ab Ariſtotele tangitur: quare immeritò hîc diſputatur: eam verò pro huius doctrinæ opportunitate attigimus. diſp. I. ſect. 6. & diſp. 2. ſect. 3. in principio.

4 An poſſimus in hac vita quidditatiuè cognoſcere res actu, & maximè intelligibiles, ſubſtantias ſcilicet ſeparatas. diſp. 35. ſect. 2. latè.

5 An ſcientia ſpeculatiua & practica differant ex fine, quòd illa in contemplatione veritatis ſiſtat: hæc ad opus illam referat: ideoq; illa cauſam veritatis per ſeſe inquirat, cùm non ſit abſoluta ſcientia veritatis ſine cauſa; hæc verò ſolum cauſam inueſtiget, quantum ad opus confert: de hac re aliqua tacta ſunt diſputat. I. plura in 44. quæ eſt de habitibus.

6 Quis ſit verus ſenſus illius pronuntiati, *Quod cæteris eſt cauſa vt talia ſint, ipſum eſt maximè tale.* Ex hoc loco elici ſolet alio modo hoc axioma, videlicet, *Quod eſt maximè tale, cæteris eſt cauſa vt ſint talia.* Ita refert hoc principium D. Thom. I. p. qu. 2. artic. 3. rat. 4. & q. 44. artic. I. & lib. I. contra Gent. cap. 13. quibus locis Caiet. & Ferrar. in hoc ſenſu illud defendunt: & Capreol. in 2. diſt. 14. quæſt. I. artic. I. in fine, & lat. in I. diſtinct. 3. quæſt. I. Ab Ariſtotele autem non profertur niſi vt à nobis propoſitum eſt: & in rigore vnum ex alio non ſequitur: quia propoſitio vniuerſalis affirmatiua non conuertitur ſimpliciter. Quòd autem hæc ſit mens Ariſtotelis, patet, tum ex verbis, tum ex contextu, ac intentione Philoſophi. Concludere enim intendit ſcientiam hanc eſſe de rebus maximè veris, quia differit de primis cauſis & principiis veritatis cæterarum rerum: quod autem eſt cauſa veritatis in aliis rebus, eſt in ſe maximè verum: quia vnumquodque maximè tale eſt, quod cæteris eſt cauſa vt talia ſint. Atque hoc modo explicatum axioma coincidit cum illo propoſito lib. I. Poſter. c. 2. *Propter quod vnumquodq; tale, & illud magis:* hîc verò explicatiùs dicitur, cauſam debere eſſe talem vt in nomine & ratione cum effectibus conueniat: quod Scotus exponit de vniuoca conuenientia: ſatis verò eſt, ſi de vnitate rationis formalis, ſeu eiuſdem conceptus obiectiui intelligatur, vt latiùs tradetur à nobis infrà explicando analogiam entis Diſputat 28. ſect. 3. Atque hoc modo exponunt illud pronuntiatum hoc loco ferè omnes expoſitores: Alexand. Comment. & Diuus Thomas, de quo plura tractantur infrà diſputat. 29. ſect. 2.

Caput ſecundum.

Non dari proceſſum in infinitum in ſpecie aut numero cauſarum.

Tractatum hunc inſeruit hoc loco Philoſophus, tum vt oſtenderet veritatis cognitionem, quæ ex cauſarum notitia pendet, etſi difficilis ſit, non tamen eſſe impoſſibilem: tum etiam vt oſtendat dari primas entium cauſas, circa quas dixerat hanc ſapientiam verſari. Quia verò materia ad diſputationem de cauſis ſpectat, in diſputationibus de cauſis omnes quæſtiones nos inſeruimus quæ hîc deſiderari poſſent.

Vide Ariſtot. lib. 7. Phyſic. c. I. & lib. 8. c. 5. & lib. I. Poſter. c. 16. 17. &c. & lib. I. Eth. c. 2. Auicen. 8. ſuæ Metaph. c. I.

Quęſt. I. Vtrùm genera ſeu ſpecies cauſarum, ſint in aliquo definito numero. Diſput. 12. ſect. 3. per totam.

2 Vtrùm in cauſis materialibus detur progreſſus in infinitum, vel in aliqua prima materia ſiſtendum ſit. Diſputat. 15. ſect. 6. à num. 67. vſque ad finem ſectionis.

3 Vtrum in cauſis formalibus, phyſicis detur proceſſus

ceſſus in infinitum. Diſputat.15.ſect.6.num.66.

4 Vtrùm in cauſis formalibus Metaphyſicis ſeu in prædicatis quidditatiuis detur proceſſus in infinitum. Diſp.15. ſect.7. à num. 19. vſque ad finem ſectionis.

5 Vtrum prædicata eſſentialia eiuſdem rei differant formaliter ex natura rei vel ſola ratione. Diſp. 5.ſect.2.n.6.& Diſp.6.ſect.1.& latiùs in ſect.5.

6 Vtrum dari poſſit proceſſus in infinitum in cauſis efficientibus tam per ſe, quàm per accidens ſubordinatis. Diſp. 29.ſect.1. à num.25.vſque ad 40.

7 Vtrùm dari poſſit proceſſus in infinitum in cauſis finalibus.Diſp.24.ſect.1.

8 Vtrùm infinitum cadat ſub ſcientiam ita vt exactè cognoſci poſſit. Hæc quæſtio ſolet hoc loco tractari occaſione verborum Ariſtot. text.11. *Cognitio quoq; ipſa euertitur: quæ enim hoc pacto infinita ſunt, quo modo intelligi poſſunt?* & text. 13. *Id autem quod additione infinitum eſt, tempore finito percurri nequit.* Iuxta quæ poſteriora verba, priora ſunt exponenda, vel limitanda, & ita quæſtio non habet difficultatem. Tractari enim poteſt aut de ente infinito ſimpliciter, & in tota entis latitudine, aut de infinito creato & ſecundum quid. Item ſermo eſſe poteſt vel de intellectu increato, vel de quouis creato, vel ſpecialiter de humano, de quo ſolo Ariſtot. locutus eſt. Ac denique poteſt quæſtio eſſe de cognitione quacunq; etiam confuſa & imperfecta, vel de cognitione perfecta diſtincta, de qua ſimiliter Ariſtoteles eſt locutus.

De ente igitur infinito, qualis eſt ſolus Deus, tractamus latè diſput.30.ſect.11.& ſequen. vbi declaramus quo modo Deus, cum ſe ipſum comprehendat, inuiſibilis ſit, & incõprehenſibilis omni creaturæ. De ente aũt creato, cùm verius exiſtimemus eſſe impoſſibile dari ens creatum actu infinitũ in quacunq; ratione, id eſt, tam in intenſione, quàm magnitudine, aut multitudine, conſequenter conſtat huiuſmodi infinitum cognoſci non poſſe vera ac diſtincta cognitione. Nam id quod non clauditur ſub latitudine entis, ex ſe non eſt verum, nec intelligibile: hoc autem infinitum, cum ſit impoſſibile, non clauditur ſub latitudine entis: non eſt ergo ꝓpriè cognoſcibile, cùm hæc ſit proprietas conſequens rationem entis: ſed ſolum per ens finitum adiuncta negatione limitationis, aut termini, concipi aut excogitari poteſt vt impoſſibile. Poſita verò contraria hypotheſi, nimirum hoc infinitum eſſe poſſibile, dicendum eſſet ab intellectu diuino facillimè cognoſci ac comprehendi poſſe, cùm ſit infinitę virtutis longè eminentioris. De intellectu autem creato non poteſt ferri vniuerſale iudiciũ, quia nec tanta vis intelligendi conuenit neceſſariò omni intellectui creato, neque etiam omni intellectui repugnat. Vnde intellectus humanus cum ſit imperfectiſſimus omnium, tantam virtutem non habet: angelicus verò, vt opinor, illam habere poteſt, quia eius virtus eſt ordinis ſuperioris, & abſtractiori ac ſubtiliori modo intelligit.

Quocirca eſto non poſſit dari in reb. ens creatum actu infinitum, poteſt tamen in infinitum augeri, vel in intẽſione, vel in magnitudine, vel in multitudine, totumq; illud argumentum poteſt ſimul vno intuitu cognoſci, quod de intellectu diuino certiſſimũ eſt, vt prædicta diſp.30.ſect.12.oſtendimus. De intellectu autem creato vidente clarè diuinam eſſentiam, & creaturas in ipſa, id etiam frequentiùs admittunt Theologi, & meritò, vt tractaui tom.1. 3.p.diſp.26.ſect.2.&3. Extra illam autem viſionem nonnulli id negant de cognitione infiniti in ſe ipſo, quam Theologi vocant in proprio genere. Exiſtimo tamen non repugnare, nõ ſolum per cognitionem eleuatam & ſupernaturalem, vt de ſcientia infuſa animæ Chriſti prædicto loco 3.p. tractaui, ſed etiam propria & naturali vi alicuius intellectus creati: præſertim ſi non ſit ſermo de tota collectione infinita creaturarum poſſibilium, ſed in aliqua determinata ratione. Nam, vt dicebam, licet neceſſe non ſit omnem intellectum creatum habere tãtam virtutem: & ideò nec intellectus humanus, nec fortè inferiores Angeli illam habeant, tamen non excedit totum ordinem intellectus creati: quia non eſt neceſſaria ad hanc cognitionem virtus infinita ſimpliciter, nec infinita perfectio in genere entis, ſed ſufficit virtus finita ſuperioris ſpeciei & rationis.

Neq; obſtat quòd virtus finita quò verſatur circa plura, eò minuatur in ſingulis, vt ea ratione videatur non poſſe ſingula perfectè cognoſcere ſi infinita ſint. Illud enim axioma intelligendum eſt, quando illa plura talia ſunt vt ſingula adæquent virtutem potentiæ: & ideò multitudo illorum excedat talem virtutem: quando verò omnia comprehenduntur ſub vna adæquata ratione & virtute talis potentiæ, non eſt neceſſe ita minui cognitionem & attentionem, vt non poſſint exactè ſingula cognoſci, & omnia ſimul, quia tunc cẽſentur cognoſci per modum vnius. Atq; ad hunc modum dicunt Theologi, & attingemus infrà, ſuperiores Angelos per vnam ſpeciem intelligibilem ſimul cognoſcere plura genera vel ſpecies rerũ exactè & ſufficienter cognoſcendo ſingulas. Et pari ratione tam perfectus poteſt eſſe Angelus vltima ſpecie vt vno intuitu cognoſcat aliquam rerum multitudinem infinitam (vt aiunt) ſyncategorematicè ſub aliquo certo genere vel ſpecie contentam: quia hoc non requirit in cognoſcente infinitatẽ ſimpliciter, ſed ſolùm ſecũdum quid, ſeu eminentiam ſuperioris rationis.

Dixit autẽ ſemper *vno intuitu*, quia ſucceſſiuè impoſſibile eſt huiuſmodi infinitum cognoſci ita vt exhauriatur, quia impoſſibile eſt, ſucceſſiuè numerando, exhauriri infinitum: aliàs numeraretur ſucceſſiuè totum quod innumerabile eſt, & perueniretur ad finem eius quod infinitum eſt, quod inuoluit apertam repugnantiam contra rationem ipſius infiniti, vt cõſtat ex 3.Phyſ.c.7. Atq; hac de cauſa, quia homines non ſimul, ſed paulatim rerum cauſas cognoſcũt, pro eodem duxit Ariſtot. abſolutè prius inferre, cognitionẽ rei per infinitas cauſas eſſe homini impoſſibilem, & poſtea quòd ſit impoſſibile cognoſcere infinitas cauſas. Maximè cum ea ſucceſſio ſolum tempore finito duret in quolibet homine. Veruntamen non ſolum in intellectu humano, ſed etiam in diuino id verũ habet: quia hæc repugnantia non oritur ex defectu virtutis intellectiuæ, ſed ex ipſa natura infiniti, quæ in hoc conſiſtit vt ſucceſſiuè pertranſiri non poſſit. Præcipuè cum ſucceſſio ſemper eſſe debeat in re actu finita: quod ex parte vnius extremi, ſcilicet poſterioris, ſeu termini deſitionis omnes admittunt, & eſt per ſe euidens, quia in eo ſemper finitur ſucceſſio: ex parte verò alterius extremi anterioris, ſeu inceptionis, multi aliter ſentiunt: at ego id etiam verum eſſe opinor: quia exiſtimo non poſſe eſſe realem ſucceſſionem, ſiue continuam, ſiue diſcretam, quæ principio careat. & æterna ſit, vt infrà attingam, diſp.29.ſect.1.& diſput. 30.ſect.2. Hac ergo ratione vniuerſè & abſq; limi-

tatione verum eſt non poſſe infinitum ſucceſſiuè cognoſci: quod hoc loco Ariſtot. præcipuè intendit. Neque contra hoc difficultas alicuius momenti occurrit.

Caput tertium.

De modo & ordine in veritate indaganda ſeruando.

Cùm dixiſſet Philoſophus veritatis cognitionem eſſe difficilem, non verò impoſſibilem, hîc declarat quis modus in ea inquirenda tenendus ſit, & quæ impedimenta vitanda: eſtque eius ſententia perſpicua, circa quam pauca interrogari poſſunt.

Quęſt. 1. Vtrùm dicendi ratio conſuetudini ſit accommodanda: tractatur hęc quæſtio ſufficienter in textu. Vbi primũ declarat tantam eſſe conſuetudinis vim, vt ſæpè ratione illius veris præferantur fabuloſa; & quæ præter conſuetudinem ſunt, ſtatim peregrina iudicentur. Vnde fit vt ꝑpter varias conſuetudines, diuerſas etiã diſcendi rationes homines appetant: alij enim coniecturis, alij exemplis, alij teſtimoniis, alij verò exquiſitis rationibus delectantur. Ex quo tacitè concludere videtur Ariſtot. non poſſe regulam certam ex conſuetudine ſumi, ſed addiſcentem debere inſtitui, vt iuxta rei exigentiam, vnamquamq; inquirat & approbet.

Vbi duo obſeruare oportet: vnum eſt nõ eſſe idẽ iudicium ferendum de omni conſuetudine: quædã enim eſt praua & præter rationẽ, vt eorum qui conſueuerunt, rerũ omniũ ęqualem demonſtrationem petere: vel è contrario eorum, qui ea tantum credẽda putant, quę inueniũt in authorib. ſibi familiarib. & reliqua omnium vt noua & inſoluta ſtatim reiiciũt. Quos oporteret Philoſophi verba lib. 1. Ethic. c. 6. attentè legere, & perpendere. *Melius* (inquit) *forſitan, & oportere videbitur, ſua quoq;, præſertim Philoſophos pro veritatis ſalute refellere: nam cum ambo ſint amici, ſanctum eſt honori veritatem præferre.* Itaq; quando cõſuetudo huiuſmodi eſt, non eſt illi ratio docendi accõmodanda, ſed potiùs ipſa rationis efficacitatem ſuperanda eſt, aut moderanda. Aliquando verò conſuetudo eſt optima, & accommodata ſanę doctrinę, & tunc optimum conſilium eſt, dicendi rationem conſuetudini accommodari: quia, vt Ariſtot. hîc ait, quod conſuetum eſt, ſemper eſt notius: diſcendi autèm ratio à notioribus, quoad fieri poſſit, ſumenda eſt. Cõſuetudo etiam altera cenſetur, quæ vero magis ſunt naturæ cõſentanea, faciliùs addiſcuntur. Vt igitur Ariſt. ait 2. Ethic. c. 1. *Non parum, ſed plurimum, quin potius totum refert, vt ſic vel non ſic homines ab adoleſcentia conſueſcant.* Quod non ſolum in moribus, ſed etiam in ſcientia addiſcenda verum eſt.

Alterum notandum eſt, non ſolum ex conſuetudine, ſed ex naturali ingenio ac peculiari cuiuſque conſtitutione oriri, vt alij aliter diſcere, aut docere appetant, vt hîc rectè Fonſeca notauit. Et quando ex hoc capite oritur vt diſciplina aliter quam debeat, tractetur, difficilius eſt naturam corrigere aut mutare, vt per ſe conſtat.

2 Quo ſenſu dictum ab Ariſtotele ſit, *Abſurdum eſt ſcientiam ſimul & modum ſcientiæ quærere.* Omnes ferè interpretes per modum ſciendi dialecticam intelligunt: vnde ſumunt aliqui occaſionem tractãdi hoc loco de natura dialecticæ, an ſcilicet ſcientia ſit, & an neceſſaria ad alias ſcientias: quoniam Ariſtoteles in prędictis verbis videtur eam à ſcientia diſtinguere, & docere ante ſcientiam præmitti debere. Verũtamen has quæſtiones in ipſam dialecticam reiiciẽdas cenſeo: & ſupponendum, doctrinam propriam dialecticæ, quam dialecticam docentem vocant, eſſe veram ſcientiam. Procedit enim ex principiis euidentibus ad demonſtrandas concluſiones ſuas, interdum à poſteriori ſeu ab impoſſibili, interdum etiam per propriam cauſam, vt ex diſcurſu illius doctrinę ſatis cõſtat. Tamen quia tota illa doctrina eò tẽdit vt modum ſciendi doceat, quamuis illum demõſtratiuè doceat, ex fine appellata eſt ab Ariſtotele modus ſciendi, & ab aliis ſcientiis diſtincta, quæ tãtùm ſcientię ſunt, & modum ſciendi non demonſtrant, ſed tantùm participant ipſum à dialectica.

Dices. Ergo ſaltem in dialectica ipſa non erit abſurdum, ſimul quærere ſcientiam, & modum ſciendi. Reſpondetur concedendo ſequelam, quia in illa ſcientia modus ſciendi latè ac generatim ſumptus inquiritur vt finis, ſeu vt obiectum cognoſcẽdum: ſcientia verò ipſa inquiritur vt forma & perfectio tali ſtudio obtinenda. In aliis verò ſcientiis cũ modus ſciendi non quæratur vt obiectum aut finis, debet ſupponi vt inſtrumentum deſeruiens ad ſcientiam obtinendam; ideoque in aliis ſcientiis abſurdum & operoſum eſſet ſimul inquirere ſcientiam & ſciendi modum, & de illis, vt dixi, locutus eſt Ariſtoteles.

Quod verò in dialectica nõ ſit impoſſibile ſimul inquirere modum ſciendi & ſciẽtiam; ratio eſt, quia intellectus reflectitur in ſeipſum, & ita, dum in ſuiſmet actib. modum inquirit, quo aptè ad ſcientiam acquirendam diſponantur, hanc ipſam formam, ſeu diſpoſitionem ſuorum actuum per proprias cauſas inueſtigat, & in eis demonſtrandis eandem diſpoſitionem ſeu ratiocinandi modum tenet, atq; ita in inquiſitione & oſtenſione illius modi ſciendi, modum ſcientię ſeruat, & ita ſimul ſcientiam acquirit. Ad quod etiam iuuatur naturali dialectica, quæ in homine eſt principium omnis ſciẽtiæ, quantum ad formam & modum diſcurrendi. Deniq; ideò ſpecialiter in Dialectica hoc non eſt abſurdũ, quia non poteſt aliter fieri, nec ante illã ſupponi poteſt alius ſciendi modus acquiſitus, nec procedi debet in infinitum, ſed ſiſtendum eſt in forma quæ ſimul ſit ꝙ & quo, id eſt ſcientia & modus ſciendi.

Addi denique poteſt, prẹter dialecticam quæ generalis eſt omnibus ſcientiis, eſſe in vnaquaque ſcientia peculiarem ac proprium procedẽdi modum, qui etiam modus ſciendi appellari poteſt. Quo ſenſu diſtinxit Auerroes logicam communem, & propriam vnicuiq; ſcientiæ, vt Alexand. Alenſ. hîc notauit: modum enim illum proprium ſciendi, appellauit propriam logicam: eſt enim applicatio quædã dialecticæ, vel alicuius partis eius. Et hic etiam modus ſciendi in ſingulis ſciẽtiis præmittendus eſt, ne confuſè procedatur, vt tetigit etiam Ariſt. 1. de partib. animal. c. 1. & lib. 1. Ethic. c. 3. & in Phyſica, aliiſq; ferè ſcientiis obſeruat. Et hoc etiam in tradẽda Dialectica ferè ab omnibus authoribus ſeruatur, vt in principio perfunctoriè, & abſq; exacta demonſtratione viam ſciendi præparent: poſteà verò per ipſam dialecticam, ſciendi modum demonſtratiuè perficiant.

Quæſt. 3. Vtrùm in omnibus ſcientiis æqualis ſit certitudo vel euidentia. Hæc quæſtio mouetur occaſione verborum Ariſt. text. 16. *Mathematicorum accurata docendi ratio non in omnib. poſtulanda eſt.* Quæ ferè repetit infrà lib. 6. c. 1. & ſimilia habet lib. 1. Eth. c. 3. & 7. Et in genere quo modo in certitudine poſſit eſſe inæqualitas tractatur in lib. 1. Poſteriorum, quãuis Theolo-

Theologi exactius id edisſerant in materia de fide: in præſenti verò de gradu certitudinis Metaphyſicæ comparatæ ad Mathematicam & Phyſicam, diſſerimus infrà diſp.1.ſect.5.n.20.& ſequentib.

Quæſt. 4. An omnis res naturalis habeat materiam, proponitur propter particulam illam *fortaſſe*, quam ponit Ariſt.tex.16.dicens, *Fortaſſe omnis natura materiam habet*, vbi nomine naturæ res naturales & motui Phyſico ſubiectas intelligit iuxta phraſim ſuam, vt patet ex lib.12.c.7. & aliis locis. Putant aliqui ergo adhibuiſſe Ariſt.illam particulam *fortaſſe*, quod non crederet cœlos habere materiam. Sed facilius dici poteſt eam poſuiſſe, quia exiſtimabat eos habere materiam, licet non cum tanta certitudine ſicut de aliis naturalibus rebus: Vel certè eam adhibuit quia materia cœlorum alterius rationis eſt. Verius tamen exiſtimo nullum eſſe in ea voce myſterium, ſed eſſe morem Ariſtot. ita loqui modeſtiæ cauſa, quando ex profeſſo rem non diſputat. Itaque illa quæſtio parum eſt hoc loco neceſſaria, tractatur autem infrà diſp.13.ſect.10.& 11.

Quæſt. 5. An ſit vna ſcientia rerum omnium vel plures. Hanc attigit Philoſophus in vltimis verbis huius capitis, & pro huius ſcientiæ opportunitate diſſeritur, Diſp.1.ſect.2.& 3.

Quæſt. 6. An Metaphyſica ante vel poſt alias ſcientias addiſcenda ſit. Tangitur ab Ariſt.ibidem, expeditur breuiter Diſp.1. ſect. 4.n.10.

LIBER TERTIVS Metaphyſicæ.

Dubitationes omnes quæ in hac ſcientia occurrunt, ſummatim continens.

Solent expoſitores inquirere cur Ariſt. hoc loco in quæſtionibus proponendis abſque earum reſolutione integrum librum conſumpſerit. Exiſtimo tamen id feciſſe ad exaggerandam huius doctrinæ difficultatem, & vtilitatem, & fortaſſe ad excitandum lectori deſiderium inquirendi ſcientiam, in qua tot dubia expediuntur: & propter alias rationes quas ipſe tetigit c.1.& ſunt in eo ſatis perſpicuę. Proponit ergo Ariſtoteles in primo capite varias quæſtiones, in cęteris verò rationes dubitandi in vtramque partem affert, nihil autem definit. Et in proponendis his quæſtionibus nullam ferè methodum, vel certum ordinem ſeruat, ſed prout in mentem veniebant, ita eas effudiſſe videtur. Quod ideò moneo, ne quis putet teneri nos, aut rationem illius ordinis reddere, aut illum ſeruare, cùm de his quæſtionibus diſputauerimus. Ob vtramq; ergo rationem proponemus quæſtiones omnes cum locis vbi à nobis tractatæ ac definitæ ſunt. Quod ſi omiſſæ aliquæ fuerint vt inutiles ac parui momenti, hoc etiam admonebimus.

Caput primum.

Quæſt.1. Sitne vnius ſcientiæ an plurium, omnes cauſas contemplari. Agitatur ab Ariſtotele ſtatim cap.2.in principio. Veritas eſt hoc eſſe munus præcipuè Metaphyſicæ, quatenus vnius ſcientiæ eſſe poteſt; vide Diſp.1.ſect.1.& 5.

2 An hæc ſcientia ſimplicia tantũ ſubſtantiæ principia conſideret, vel etiam prima principia complexa. Diſputatur in vtramq; partem ab Ariſtotele hîc c.2.tex.4. definitur verò affirmans eius pars lib. 4.c. 3.& à nobis, diſp.1.ſect.4.& diſp.3.ſect.3.

3 An hęc ſcientia diſputet de ſubſtantiis omnibus; verſatur in vtramq; partem hic à Philoſopho cap.2. tex.5.& definitur lib.4.c.2. lib. 6. c. 1.& à nobis Diſput.1.ſect.2.

4 An præter ſubſtantias ſenſibiles dentur aliæ ſeparatæ. Hæc ſolum tractatur hic ab Ariſtotele de ideis, & de rebus Mathematicis, de quibus ſuprà lib. 1.c.6.& 7.& infrà lib.7.c.12.& ſequentibus. Sed hoc ſenſu cenſeo inutilem quæſtionem, ideoq; breuiter expeditur à nobis diſp.4.ſect.1.& 2.& diſp.5. per totam; & aliqua addimus in diſp.25. de cauſa exemplari. Propria verò quæſtio eſt de ſubſtantiis angelicis, quæ tractatur à Philoſopho, lib.12. cap. 8. & à nobis Diſput.35.

5 An eadem ſcientia ſit de ſubſtantiis, & de illis quæ per ſe ſubſtantiis accidunt. Verſatur c.ſeq.text. 6.& definitur pars affirmans lib. 4.cap.1. & 2. Et eſt res clara, magiſq; Dialectica, quam Metaphyſica. & in ordine ad hanc ſcientiam expeditur à nobis. Diſput.1.ſect.1. & 2.

6 An communes affectiones entis, vt idem ac diuersũ & ſimiles, cõſiderentur in hac ſcientia, ibidẽ.

7 An genera & differentiæ cenſenda ſint principia rerum, vel potiùs partes Phyſicæ vt materia & & forma. Hanc verſat in vtramq; partem Ariſtoteles in c.3.huius libri. Nobis verò non videtur ſpecialem diſputationem requirere: vtraq; enim cenſemus dici poſſe principia, illa Metaphyſica, hæc Phyſica. Quia verò compoſitio Metaphyſica ſolum per rationem eſt, Phyſica verò realis; ideò principia Phyſica cenſemus eſſe propria rerum materialium, de illiſq; diſputamus per totas diſputationes 13. 14. 15. & 16. Principia verò Metaphyſica ſolum ſunt principia ſecundum modum noſtrum concipiendi & ſecundum rationem, de eiſque dicimus tractando de vniuerſalibus, diſp.5. ſect.1. & 2. & diſp. 6. per totam.

8 An inter genera ea ſint magis principia quę magis vniuerſalia ſunt. Hanc verſat latiſſimè Ariſtoteles fere toto c.3. Eſt verò inutilis, nam genera remota dici poſſunt magis principia extenſiuè: propinqua verò intenſiuè: vel illa magis in ratione potentiæ & materiæ, hęc in ratione formæ & perfectionis; ſed hæc ſolum pertinent ad loquendi modum.

9 An præter materiam aliqua ſit per ſe cauſa, atq; ea ſeparabilis necne, & an vna vel plures numero. Hanc ponit Ariſtoteles eiſdem ferè verbis verſus finem capitis: habet autem ambiguum ſenſum. Nam ſi priora verba, vt ſonant, ſumantur, videtur quæri an vltra cauſam materialem detur formalis, & aliæ. Et hoc ſenſu tractatur hæc quæſtio infra lib.5.c.2. & à nobis latè diſp.12. de cauſis in communi & in ſequentibus. Non videtur autem hic eſſe ſenſus Ariſtotelis, quia ſtatim c. 4. quæſtionem hanc cum aliis ſequentibus diſputat in ſenſu longè diuerſo. Alius ergo quæſtionis ſenſus erit, an *præter materiam*, id eſt extra res ſingulares, *ſit aliqua per ſe cauſa*. Ità enim vti ſolet Ariſtoteles voce illa *præter*, in ſenſu Platonico, cum Platone enim hanc ſępe agitat quęſtionem, & in hoc ſenſu tractat illam, c.4.tex.12.& à nobis definita eſt diſp.5. & 6. tractando de vniuerſalibus. Solum manet difficultas, quia tunc ſequens quæſtio cum hac videtur coincidere.

10 Eſt ergo decima quæſtio, an ſit aliquid præter ipſum totum materiale indiuiduum. Hanc quęſtionem proponit Ariſtoteles text. 2. illis obſcuris verbis, *Sitne aliquid præter ſimul totum.* Exponit autem quid intelligat per *ſimul totum*, dicens, *Voco autem*

ſimul totum, cum aliquid de materia prædicatur, id eſt, vt interpretor, ſpecies de materiali indiuiduo. Videtur ergo quærere, an in rebus materialibus ſpecies ſit aliquid præter indiuidua: & in hoc ſenſu quæſtio eſt cum Platone. Apparet autem eadem cum præcedente prout à nobis expoſita eſt. Niſi dicamus, ibi quæri ex ratione cauſæ, hîc ex ratione quidditatis, & ita materialiter eſſe eandem quæſtionem, formaliter verò diuerſam. Vel certè ibi quæri de reali ſeparatione, hîc de formali ſeu ex natura rei, prout à nobis diſputatur diſp, 5. ſect. 2. Alii verò intelligunt generatim hîc quæri, an quod quid eſt in rebus materialibus, ſit idem cum eo cuius eſt. Quam quæſtionem latè Ariſtoteles proſequitur lib. 7. ca. 4. & 15. & nos latè Diſp. 34. ferè per totam.

11 An principia non ſolum ſpecie, ſed etiam numero definita ſint, id eſt, vnicuique rei propria, & in diſtinctis rebus diuerſa. Hæc tractatur infrà. c. 4. tex. 13. & lib. 12. c. 4. Sed non eſt in ea immorandum, nam certum eſt principia intrinſeca multiplicari numero multiplicatis indiuiduis, & non pluſquam illa: idq; aliter in formis, aliter in materia verum eſſe. Formæ enim multiplicantur ſecundum ſuas entitates in diuerſis indiuiduis; materia autem non ſemper: quia vno numero entitas materiæ ſubeſt ſucceſſiuè diuerſis formis: variatur autem ſecundum diſpoſitiones, atque ita materia proxima ſemper eſt diuerſa, vel ſpecie vel numero pro ratione formarum. Principia autem extrinſeca non ita multiplicantur, quia vnum eſſe poteſt diuerſarum rerum principium: aliquando verò multiplicantur, & ſemper ſunt in numero finito, quia in nulla multitudine cauſarum datur progreſſus in infinitum, vt ſuprà lib. 2. annotatum eſt.

12 An rerum corruptibilium, & incorruptibilium ſint eadem principia. Tractatur ab Ariſt. infrà, cap. 1. text. 15. & lib. 12. c. 4. A nobis verò in diſp. 13. ſect. 11. vbi de principiis intrinſecis: de extrinſecis verò Diſp. 29. ſect. 2. à num. 15.

13 An omnia principia etiam corruptibilium rerum ſint corruptionis expertia. Tractatur ab Ariſtotele eiſdem locis, ſed in particulari diſſeritur de materia à nobis in propria diſputatione. De forma verò ſolum habet controuerſiam in anima rationali, quæ non ſpectat ad hanc ſcientiam. In cauſis autem extrinſecis ferè non eſt locus huic quæſtioni: cauſa enim proxima & vniuoca rerum corruptibilium eſſe debet corruptibilis: cauſa verò ſuperior eſſe poteſt incorruptibilis & æterna. Neceſſarium etiam eſt ſpecies omnes incorruptibiles ab aliqua re æterna & incorruptibili ducere originem, vt demonſtratur à nobis. Diſp. 29. ſect. 1.

14 An vnum & ens ſit ipſa rerum ſubſtantia, an verò aliquid aliud eis ſubiiciatur. Hæc diſputatur ab Ariſtotele, capit. 4. tex. 16. Eſt tamen inutilis, & Platonica. Namque ſi de ente & vno tranſcendentibus ſit ſermo, ſatis conſtat non eſſe aliquid præter ſubſtantiam ſeu eſſentiam indiuiſam vniuſcuiuſq; rei, de quo ſatis in diſp. 4. & 5. diſſerimus. Si verò ſumatur per Antonomaſiam pro primo ente per ſe vno, ſic conſtat eſſe quid ſeparatum à cæteris rebus, non tamen eſſe ſubſtantiam earum, nec ſubiectum, ſed primam earum cauſam, de quo diſp. 22. ſect. 1. & diſp. 29. ſect. 1. & 2. copioſè diſſerimus. Si tamen aliis occultis & Metaphoricis ſignificationibus ſumantur ens & vnum, explicentur illæ, & facilis erit reſponſio.

15 An principia rerum ſint ipſa vniuerſalia, vel res ſingulares. Hæc quæſtio tractatur infrà capit. 6. tex. 20. & lib. 7. à c. 13. & intelligi poteſt moueri contra Platonem, an ſcilicet ideæ ſint principia rerum, & ſic iam tractata eſt dicto loco & aliàs ſæpè. Poteſt etiam coincidere cum illa qua quæritur an actiones ſint ſingularium, quæ tacta eſt in lib. 1. & tractata diſputat. 34. ſect. 9. Vel vt D. Thomas exponit, an principia talia ſint ſecundum rationem vniuerſalem, vel ſingularem, & ſic tacta eſt Diſputat. 5. ſect. 3. 4. & 6.

16 An principia rerum cauſent aliter quam per motum. Hæc de ſola efficiente cauſa videtur propriè tractari, vt in diſp. 22. ſect. 1. Ariſtoteles autem nunquam in hoc ſenſu eam ex profeſſo diſputauit, ſed videtur eam proponere propter ideas Platonis, quas ille dicebat alio modo inducere formas: & videtur illam diſcutere infrà, c. 6. tex. 18. Quo etiam ſenſu traditur à nobis. Diſp. 15. & 18. Vbi de eductione ſubſtantialis formæ, & principio eius effectiuo diſſerimus.

17 An principia rerum ſint actu vel potentia. Hęc de ſingulis principiis infrà ſuis locis diſputatur, ſcilicet de materia, forma. &c. At videtur hîc proponi ab Ariſtotele propter elementa, quæ ſunt principia miſti, de quibus quæſtio eſt an ſint actu vel potentia in miſto. Quam quæſtionem diſputat c. 6. tex. 19. & nos Diſp. 15. ſect. 10. n. 41. & ſequent.

18 An numeri, figuræ, longitudines & puncta, ſubſtantiæ quædam ſint, necne. Tractatur ab Ariſtotele infrà c. 5. & lib. 13. & 14. latiſſimè: in ea verò nihil dicendum eſt præter ea quæ inferiùs de quantitate diſputamus, Diſp. 40. & 41.

Caput ſecundum.

Afferuntur quinq; primarum quæſtionum rationes dubitandi.

Superuacaneum cenſeo ſingulas rationes adnotare, cùm in textu & aliis expoſitoribus & legi, & facilè intelligi poſſint. Quanquam verò Ariſtoteles inter proponendum has rationes, nonnullas ſententias proferat ſcitu & diſputatione dignas, tamen cùm hinc & inde argumentando ſemper procedat, nihil firmum de illius ſententia habere poſſumus, vt etiam Auerr. initio commentariorum huius libri adnotauit. Et ideò, ſi rectè procedendum eſt, nullum in toto hoc libro præbet Ariſtoteles fundamentum ad quæſtiones, quas incidentes ſeu textuales vocant, pertractandas. Nihilominus ſolent circa hoc caput ſequentes tractari.

Quæſt. 1. An ſcientiæ Mathematicæ demonſtrent per cauſam efficientem & finalem: Partem enim negantem aſſumit vt veram Ariſtoteles argumentando in tex. 3. Tamen cum illo argumento aliquid falſum Ariſtoteles apparenter confirmare nitatur, ſcilicet, nullam eſſe ſcientiam, quæ omnes cauſas conſideret, conſtat ex illo teſtimonio nihil de Ariſtotelis ſententia affirmari poſſe. Illam autem quæſtionem pretermittendam cenſui in hoc opere, tùm quod ad naturam & rationem ſcientiarum Mathematicarum declarandam potius ſpectet, tum etiam quod facillima ſit. Nam conſtat res illas de quibus Mathematicæ diſputant, ſecundum ſe habere cauſas efficientes & finales, nam quantitas, linea, puncta, ab aliquo, & propter aliquid fiunt. Tamen prout conſiderantur à ſcientiis ſpeculatiuis Mathematicis, abſtrahuntur ab his cauſis, quia abſtrahuntur à motu, & ab omni vſu. Et ita non dixit Ariſtoteles

teles res Mathematicas non habere cauſam efficientem, & finalem, ſeu Mathematicas ſcientias non demonſtrare per has cauſas.

Et ratio à priori eſſe videtur, quia Mathematicæ non conſiderant propriam eſſentiam & naturam quantitatis, ſed ſolum proportiones quaſdam, & proprietates, quæ ad eas conſequuntur, non per cauſalitatem realem, ſed per conſecutionem tantum illatiuam. Ex quo intelligere licet, Mathematicas etiam non demonſtrare per cauſalitatem materialem, quod vt notius videtur Ariſtoteles reliquiſſe, quia hæ ſcientiæ abſtrahunt à materia. Vnde nec per formam propriam ac Phyſicam demonſtrare poſſunt, quia forma & materia ſunt quaſi correlatiua. Atque hinc tandem inferunt aliqui, Mathematicas non demonſtrare per vllam cauſam, ideoque non eſſe propriè ſcientias propter quid, ſolumque demonſtrare concluſiones ſuas veras eſſe, interdum ex impoſſibili, interdum à ſigno & quaſi ad ſenſum. Sed licet de multis demonſtrationibus Mathematicis hoc verum ſit, tamen negandum non eſt quin interdum fiat in illis ſcientiis demonſtratio propter quid, quæ eſt per cauſam. Sed diſtinguendum eſt de cauſa: alia enim eſt realis per proprium influxum, quæ dicitur in ordine ad eſſe, & de hac eſt verum non interuenire in Mathematicis demonſtrationibus, vt inſinuauit Auerroes 1. Phyſic. in princip. Alia eſt cauſa in ordine ad cognitionem, quæ magis dicitur ratio, quæ ſufficit ad demonſtrationem à priori, vt patet cùm vnum attributum diuinum per aliud demonſtramus: & hoc modo demonſtrat Mathematicus per cauſam, vt cùm per definitionem trianguli aliquid oſtendit de hoc vel illo triangulo. ¶ Quæſt. 2. Solet autem occaſione verborum Ariſtot. ſecundò hîc quæri, an entia Mathematica ſint bona, quam ſatis attigimus in Diſp. 10. ſect. 2.

3 Vtrùm omnes actiones ſint cum motu. Hoc enim etiam affirmat Ariſtoteles in diſcurſu illius rationis; vbi etiam multa dicit pertinentia ad materiam de cauſis, vt quod immobilia non habeant efficientem, neque finem. Quod de intelligentiis creatis eſt falſum; ſed, vt dixi, nihil eorum quæ hic aſſumuntur ab Ariſtotele, neceſſe eſt ab eo affirmari ex propria ſententia. De priori tamen propoſitione diſputamus latè tractando de creatione, diſput. 22. ſect. 1. vbi partem negatiuam demonſtramus. Quod verò hîc ſumit Ariſtoteles, exponi poteſt de actione Phyſica, nam ſupponit res Mathematicas non habere aliam ſuperiorem actionem. Altera verò propoſitio diſputatur ibidem, & diſput. 29. ſect. 1. & 2. & diſp. 35. ſect. 1. Hoc autem loco per immobilia ſolùm Mathematica intelliguntur: & hæc non ſecundum rem, ſed ſecundum talem abſtractionem & conſiderationem dicuntur non habere cauſam, vt declaratum eſt.

Caput tertium.

Tractatur quæſtio de principiis, an ſint ipſa genera vel elementa ſeu principia Phyſica.

De quæſtione quam Ariſtoteles ex profeſſo diſputat, nihil nouum occurrit præter ea quæ c. 1. q. 7. notata ſunt. Circa ea verò quæ obiter attingit Philoſophus, nonnullæ quæſtiones occurrunt præſertim circa tex. 10.

Quæſt. 1. An genus prædicetur per ſe de differentiis quibus contrahitur, vel, vt aliter quæri ſolet. An ſit de ratione generis, vt habeat differentias extra ſui rationem, id eſt, in quarum intrinſeco & eſſentiali conceptu genus ipſum non includatur. Hoc enim apertè ſupponit Philoſophus in ratione quam text. 10. conficit. Et ne quis dicat non procedere hîc definiendo, ſed argumentando tantùm, id ex profeſſo probat idem Philoſophus libro ſexto, Topic. capit. 3. Quocirca quæſtio hæc in vno ſenſu Metaphyſica eſt, in alio Dialectica. Eſt enim Metaphyſica quatenus attingit diſtinctionem inter genus & differentiam, & præciſionem vnius ab alio, ac modum compoſitionis ſpeciei ex illis, & in hoc ſenſu indicatur poſterioribus verbis ſuprà poſitis, & ſatis eſt à nobis tractata, diſputat. 6. ſect. 5. nume. 23. & ſectio. 6. & ad eandem conferent, quæ in Diſputat. 2. ſectio. 6. & diſputat. 39. ſect. 2. tractantur.

Eſt autem Dialectica hæc quæſtio, quatenus inquirit qualitatem prædicationis, ſcilicet an illa prædicatio generis de differentia, vel è conuerſo ſit per ſe, vt *rationale eſt animal*, vel *animal eſt rationale*. Et hoc ſenſu tractant eam hîc latè Iandunus quæſt. 12. qui affirmat eſſe per ſe; & Antonius Andr. quæſt. 2. & Iauellus, quæſtio. 2. qui id negant: & Niphus diſputat. 2. qui variis diſtinctionibus vtitur, ſed res eſt & aliena, & ſatis clara. Illæ enim propoſitiones non ſunt in primo, aut ſecundo modo dicendi per ſe, quos Ariſtoteles poſuit in lib. 1. Poſteriorum, quia in eis nec prædicatum eſt de ratione ſubiecti, nec ſubiectum de ratione prædicati. Et ratio à priori ſumitur ex deciſione prioris ſenſus. Nam cum genus & differentia ita comparentur, vt vnum ſit extra conceptum & rationem eſſentialem alterius, & alioqui differentia non ſit proprietas manans ex natura generis, vt eſt per ſe notum, fit vt vnum de alio, nec per ſe primò, nec per ſe ſecundò prædicari poſſit. Quod ſi quis velit loqui iuxta alios modos *per ſe* poſitos ab Ariſtot. libr. 5. Metaphyſic. cap. 18. vel alios qui excogitari poſſunt, ſcilicet, vt *per ſe* diſtinguitur contra per aliud, vel vt excludit compoſitionem per accidens, ſic differentia ſicut per ſe coniungitur generi, id eſt immediatè & non per aliud, vel ſicut genus & differentia per ſe, & non per accidens vnum componunt, ita dici poteſt vnum de alio per ſe prædicari. Sed hi modi per ſe applicati ad prædicationes, non ſunt ita vſitati ſicut priores: præterquam quod illæ prædicationes non ſunt admodum naturales, ſed aliquo modo impropriæ; & in hoc etiam deficiunt à propoſitionibus per ſe. Nam licet differentia diuiſiua comparetur ad genus per modum formæ, tamen minus vniuerſalis eſt quam genus: è contra verò licet genus ſit vniuerſalius, comparatur tamen ad differentiam vt potentia, & non vt actus, & ideò non tam propriè & directè prædicatur. Abſolutè ergo propoſitiones hæ reiiciendæ ſunt, à numero propoſitionum per ſe.

2 An habere differentias extra ſui rationem, in quibus non includatur, nec de eis per ſe prædicetur, ſit non ſolum de ratione proprii generis, ſed etiam de ratione omnis prædicati vniuoci, vel habentis vnum conceptum obiectiuum communem omnibus contentis ſub illo. Hanc quæſtionem attigimus, diſputatio. 2. ſectione 5. & 6. vbi oſtendimus, non oportere vt ea proprietas conueniat omni prædicato communi ſecundum eundem obiectiuum conceptum, & diſputat. 39. ſectione ſecunda oſtendimus, non conuenire omni prędicato

eſſentiali

eſſentiali ſeu quidditatiuo. Et Ariſtotelem hoc loco ſolum de proprio genere locutum fuiſſe; quidquid nonnulli expoſitores contendant. Idemq; attigimus.diſp.32.&39.

3 An ſpecies per ſe prædicetur de differentia conſtituente ipſam, vt *rationale eſt homo.* Hanc tractant hoc loco authores ſupra citati,&quidam affirmant, alii negant,alii diſtinctionibus vtuntur. A nobis verò prætermiſſa eſt, tum quod Dialectica ſit: tum q (vt bene Fonſeca in Comment.indicauit) Ariſtoteles tam claram exiſtimauerit partem negantem, vt eam ſine probatione reliquerit, & declaratione. Neq; obſtant, quæ alii obiiciunt, ſcilicet in ea propoſitione ſubiectum eſſe de ratione prædicati: & ideò eſſe in ſecundo modo dicendi per ſe, nam hæc eſt eius definitio. Item quia hæc propoſitio *homo eſt rationalis*: eſt in primo modo dicendi per ſe: ergo conuertens erit etiam per ſe ſaltem ſecundo modo. Hæc (inquam)& ſimilia non obſtant: nam illa propoſitio non eſt naturalis,ſed indirecta, impropriiſſima & præter naturam: & ideò eſt extra omnem latitudinem propoſitionum per ſe. Nam definitiones illæ modorum per ſe intelligendæ ſunt de prædicatis & ſubiectis propriis, & connaturalibus, non de iis quę à nobis inuerſo,& contranaturali ordine cõponuntur,& conuertuntur. Vnde etiam dici poteſt, genus in illis definitionibus propoſitionum per ſe, eſſe propoſitionem propriam & naturalem. Atque eadem ratione non eſt neceſſe propoſitionem per ſe conuerti in aliam per ſe, quando per conuerſionem fit indirecta & impropria. Adde etiam hanc eſſe per ſe primo modo, *homo eſt animal:* hanc verò, *animal eſt homo*, nullo modo. Video controuerſiam eſſe de modo loquendi: & multos cenſere hanc propoſitionem, *Riſibile eſt homo*, eſſe per ſe in primo modo, licet ſit indirecta. Sed nihilominus prior modus eſt formalior & magis proprius. Alioqui etiam illa propoſitio *rationale eſt homo*, eſſet in primo modo per ſe: nam ſi in definitione riſibilis ponitur homo, cur non in definitione rationalis? Atq; ita eadem propoſitio, *rationale eſt homo*, eſſet in primo & ſecundo modo per ſe: quod eſt abſurdum. Sunt ergo hæ propoſitiones indirectæ extra ordinem propoſitionum per ſe. Vide Caietanum lib. 1. Poſter.cap.4.&18.

Caput quartum.

Diſputat hîc Ariſtoteles in vtramque partem plures quæſtiones in primo capite propoſitas, ſcilicet à quæſt. 9. vſque ad 14. Nihil tamen definit, nec nouum quid, aut noſtra diſputatione, aut notatione indigens affert.

Caput quintum.

Hîc diſputat quæſtionem 18. de rebus Mathematicis, ſeu quantitate, an ſcilicet hæc ſit ſubſtantia, necne: nihilque dicit notatione dignum, aut noua diſputatione indigum; ſufficiunt ea quæ de quantitate diſſerimus Diſput. 40. ſect. 1. & 2. Eſt tamen hic locus obſeruandus pro iis, quæ ibi traduntur.

Caput ſextum.

Hîc diſputat cæteras quæſtiones ſuprà præmiſſas: & ſemper ferè reuertitur ad inutilem diſputationem de ideis cum Platone. Quare nihil noui ſolet hic etiam diſputari.

LIBER QVARTVS Metaphyſicæ.

De ſubiecto huius doctrinæ, eiusq; partibus, affectibus, ac principiis.

Caput primum.

De ſubiecto Metaphyſicæ.

Quæſt. 1. Vtrùm Ens in quantũ ens ſit Metaphyſicæ ſubiectum: id quod in hoc loco Ariſtoteles affirmat. Diſp.1.ſect.1.per totam.

2 Quænam entia ſeu quas rationes entium Metaphyſica ſua contemplatione attingat. Diſp.1. ſect. 2. per totam.

3 An ens ſecundum ſe habeat paſſiones, quæ per ſe illi inſint,& in hac ſcientia de illo demonſtrentur Diſp.3.ſect.1.

4 Quotnam illæ paſſiones ſint, quemue ordinem inter ſe ſeruent. Diſp.3.ſect.2.

5 An hæc ſcientia verſetur circa prima principia, & quid muneris circa illa exerceat. Diſput. 1. ſect.4. num. 12.

6 An ratione obiecti vel principiorum aliæ ſcientiæ ſubalternentur Metaphyſicæ. Diſput.1.ſect.5. num. 43.

7 An hæc ſcientia habeat aliqua prima principia ex quibus demonſtret. Diſp.3.ſect.2.

8 An hæc ſcientia conſideret primas rerum cauſas & principia,& quo modo. Diſput.1.ſect.4. n.5.& diſp.12.in principio.

9 An ens in quantum ens habeat cauſas reales, locis proximè citatis.

10 An ens in quantum ens dicat vnam aliquam rationem obiectiuam. Hæc quæſtio hîc habet locum propter ea verba Ariſtotelis, *Quoniam verò principia ſummasq; cauſas quærimus, illud neceſſarium eſſe perſpicuum eſt, naturæ alicuius per ſe eas eſſe.* Et in fine capitis concludit; *Quapropter à nobis primæ cauſæ entis quatenus ens eſt, ſumendæ ſunt.* Ex quibus ſententiis inter ſe collatis conſtare videtur ex ſententia Ariſtotelis ens in quantum ens, dicere aliquam naturam, vel aliquam rationem communem per modum vnius naturæ, cuius proprietates per ſe, principia & cauſæ poſſunt in hac ſcientia inueſtigari. Tractamus autem dictam quæſtionem diſp.2.ſect.2. Cui quæſtioni annexæ ſunt ſequentes.

11 Vtrùm ens habeat in nobis vnum conceptum formalem communem omnibus entibus. Diſput.2. ſect.1. per totam.

12 Vtrùm ens in quantum ens ſit aliquid re ipſa præciſum ab inferioribus. ibi ſect.3.

13 Vtrùm præſcindi ſaltem poſſit ſecundum rationem. Diſp.4.ſect. 2.n.14.& ſequentibus.

14 Vtrùm ens in quantum ens includat actu vel potentia inferiora. Diſp.2.ſect.2.n.20.

15 Vtrùm ens in quantum ens ſignificet immediatè omnia ſuprema genera, vel tantùm mediatè. Diſput.2.ſect.2.n.21.& ſequentib.

16 In quo poſita ſit communis ac præciſa ratio entis. Diſp.2.ſect.4.

17 An ens dicatur eſſentialiter vel accidentaliter de particularibus entibus maximè de creatis. Diſp. 2.ſect.4. n. 12.

18 An ratio entis trãſcendat omnia, ita vt in omnib. modis & differentiis includatur. Diſp. 2. ſect.5.

19 Quo modo contrahatur ens ad inferiora. Diſput.2.ſect.6.

20 Hîc

20 Hîc etiam tractari poteſt, an exiſtentia creaturæ diſtinguatur ab eius eſſentia, de qua re eſt copioſa diſp.31. Quæ plures continet quæſtiones, quæ tum ibi, tum etiam in indice diſputationum Diſp.31. videri poſſunt.

Caput ſecundum.

De Analogia entis & nonnullis eius proprietatibus.

Quæſt. 1. An ens ſit vniuocum vel Analogum tum ad ens creatum & increatum, tum ad ſubſtantiam & accidens. Prior quæſtio tractatur. Diſput.28. ſect.3. poſterior, Diſp.32. ſect. vltima.

2 An rectè Ariſtoteles Analogiam entis cum Analogia ſani comparauerit. Et ratio difficultatis eſt, quia videtur longè diuerſæ rationis, vt ex prædictis diſputationibus conſtat. Duobus modis reſponderi poteſt: primo comparaſſe illa in Analogia abſolute, non tamen in modo Analogiæ: quia in modo nõ ſunt ſimilia. *Sanum* enim ita eſt Analogum, vt forma quam ſignificat, vni tantùm ſignificato intrinſecè inſit: aliis per denominationem extrinſecam. *Ens* verò ſignificat formam ſeu rationem omnibus ſignificatis intrinſecè inhærentem. Vnde fit vt *ſanum* non ſignificet vnum conceptum communem omnibus ſignificatis, ſicut ſignificat *ens*.

Ex quo fit vlterius, cùm Ariſtoteles æquiparat ens & ſanum in eo, quod ſicut vna ſcientia agit de ſano quoad omnia ſignificata eius, quatenus ab vna ſanitate deriuantur, ita vt ſcientia tractat de ente: cùm (inquam) hæc comparat, intelligi etiam debere ſecundum ſimilitudinem, non ſecundum æqualitatem. Nam ſanum ſecundum totam Analogiam ſuam, non eſt adæquatum obiectum vnius ſcientiæ, directè ſub ſe comprehendens ſua ſignificata, tanquam proprias partes ſubiectiuas talis obiecti, directè, vel (vt aiunt) in recto pertinentes ad obiectum talis ſcientiæ: ſolum enim principale ſignificatum ſani, eſt adæquatum & directum obiectum medicinæ: reliqua verò quæ Analogicè dicuntur ſana, in obliquo pertinent ad illam ſcientiam, vt ſigna ſanitatis, vel inſtrumentum, vel aliquid huiuſmodi. At verò ens eſt obiectum adæquatum directè complectens ſuas quaſi partes ſubiectiuas, vt in diſputationibus cap. præcedenti citatis oſtenſum eſt. Vnde fit, vt ens ſecundum adæquatam ſignificationem poſſit eſſe extremum demonſtrationis in qua proprietates illi adæquatæ de ipſo demonſtrentur: ſanum verò minimè, ſed ſolum ratione primarii ſignificati.

Secundò reſponderi poteſt, de ente dupliciter poſſe nos loqui, vno modo vt comprehendit tantùm vera entia realia, & illa omnia tranſcendit & ſub ſe continet. Alio modo vt extenditur ad multa, quæ verè & intrinſecè entia non ſunt, ſolumq; per quandam attributionem extrinſecam entia dicuntur, vt ſunt priuationes, vel entia omnino per accidens aut rationes. Priori modo videtur locutus de ente Ariſtoteles in capit. ſuperiori: & illo modo eſt propriè adæquatum obiectum & directum vnius ſcientiæ: & habet Analogiam cum vnitate conceptus, & rationis obiectiuæ intrinſecè inuentæ in omnibus ſignificatis etiam ſecundariis, vt dictis locis oſtendimus, & quoad hæc eſt comparabile cum *ſano* non ſecundum æqualitatem, ſed tantùm eo modo quem nunc explicuimus. Poſteriori modo videtur hîc locutus Ariſtoteles de ente; & ſic includit reſpectu multorum ſignificatorum Analogiam plurium conceptuum, & ſecundum extrinſecam denominationem reſpectu aliquorum, & quoad hæc comparatur cum ſano, etiam in modo Analogiæ, & in modo quo ſub vnam ſcientiam cadit, vt facile ex dictis conſtat.

Nec mirum videri debet, quod in diuerſa ſignificatione ſumat Ariſtoteles nomen entis in his duobus capitibus: nam in eis diuerſo modo loquitur: in priori enim cùm adæquatum obiectum Metaphyſicæ cõſtituat, agit de ente ſecundum proprium eius conceptum obiectiuum: in hoc verò capite agit de tota amplitudine ſignificationis nominis entis: vnde ſatis expreſſe plura numerat, quæ vera entia non ſunt, vt priuationes & ſimilia, quæ ipſemet excludit ab obiecto Metaphyſicæ, directo, ſcilicet, & adæquato, lib.6. in fine.

3 Vtrùm ad Metaphyſicum ſpectet agere de propria ratione ſubſtantiæ, propriiſq; principiis eius. Diſp.1. ſect.2.

4 Vtrùm Metaphyſica tractet de ſpeciebus entis, ſecundum proprias rationes eorum, & in vniuerſum ſcientia de genere ſit etiam de ſpeciebus. Tractatur diſp.1. ſect.2. Et reſolutio ſimpliciter eſt negatiua. Verba autem Ariſtotelis in tex. 2. in quibus hæc quæſtio fundatur, ſcilicet, *Vnius generis vna eſt ſcientia; quare & entis quotquot ſunt ſpecies, vnius ſcientiæ genere eſt contemplari, & ſpecierum ſpecies:* hæc (inquam) verba ambigua ſunt, & ibidem latè explicantur, num.21. Solum hîc notetur, ſermonem eſſe formalem de ſpeciebus entis in genere ſcibilis. Et ita dici poteſt genus entis ſcibilis vt ſic, pertinere ad genus ſcientiæ: varias autem ſpecies ſcibilium ad varias ſpecies ſcientiarum. Vel etiam omnia entia quatenus in vna aliqua ratione ſcibilis conueniunt, cadere ſub vnam ſcientiam, quæ licet ſit vna ſpecie, generalis dicitur ob vniuerſalem tractationem omnium entium ſub illa ratione. Nihilominus tamen entium ſpecies ſub propriis rationibus (obiectorum vtique ſcibilium) ad ſcientias ſpecie diuerſas pertinent.

3 An ens & vnum idem ſint & vna natura, diſp.4. ſect.1.&2.

4 An ens & vnũ conuertantur, ſeu (vt Ariſtoteles ait) mutuò ſe ſequantur. Diſp.4. ſect.4.

5 An in hac reciprocatione rectè comparauerit Ariſtoteles ens & vnum ad principium & cauſam. Diſp.13. ſect.1. In ſolutionibus argumentorum.

6 An quæ eadem generatione generantur, & eadem corruptione corrumpuntur, vnum ſint. Diſp. 7. ſect.2. n.15.&17.

7 An vnum priuatiuè opponatur multitudini, vt hîc Ariſtoteles ſignificat. Diſp. 4. ſect. 6.

8 An Dialectica & Sophiſtica verſentur circa omne ens, & in eo conueniant aliquo modo cum Metaphyſica. Hoc enim videtur affirmare Ariſtoteles in textu: ſpectat tamen ad Dialecticos potiùs quàm ad nos. Et ideò breuiter obſeruandum eſt, id non debere intelligi de propria doctrina Dialecticæ, & Sophiſticæ artis, ſed de vſu earum. Nam doctrina Dialecticæ ſeu Topicæ (hîc enim in eadem ſignificatione ſumitur) ſolum verſatur in docendo modo probabiliter concludendi, aut argumentandi, præſertim ratione materiæ. Sophiſtica verò circa modum apparenter concludendi. Vnde ſub hac ratione non verſantur circa ens aut entia omnia, ſed circa talia opera intellectus. Vſus verò Dialecticæ & Sophiſticæ artis ad omnia extenditur: quia

in omni re ſeu materia fieri poſſunt probabiles ſeu apparentes rationes. In quo excedunt hæ partes logicæ doctrinam demõſtratiuam: nam vſus eius non extenditur ad res omnes, ſed in veris tantùm ac neceſſariis verſatur. Non ergo æquiparatur doctrina Metaphyſicæ cum doctrina Dialecticæ, ſed cum vſu, eſtq; comparatio proportionalis, non omnino ſimilis, & ita eſt res clara.

Quamuis autem Ariſtoteles in hoc capite non tam diſputet de vno, quam dicat eſſe diſputandum, ſolent hîc tractari quæſtiones omnes ad vnitatem pertinentes, imò & ad alias paſſiones entis. De quibus fusè egimus à diſp. 4. vſq; ad 11. vt videre licet in indice ſequenti, ne hîc fiat inutilis repetitio. Aliqui etiam hîc diſputant de eſſe exiſtentiæ quomodo ad ens vel eſſentiam comparetur. De qua re latè dictum eſt diſp. 31.

Caput tertium.

Pertinere ad hanc ſcientiam prima principia, & maximè illud, quod eſt omnium primum.

Quæſtio vnica. An hoc ſit primum omnium principium, *Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe*, diſput. 3. ſect. 3.

Cætera quæ de tractatione principiorum hîc dicuntur tum ibi, tum etiam diſput. 1. ſect. 4. tractata ſunt, & in ſuperioribus ſunt annotata.

Caput quartum vſq; ad octauum.

Defenduntur principia prima, Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe. *Et* Neceſſe eſt quodlibet aut eſſe, aut non eſſe.

Hæc quinque capita conſumit Ariſtoteles in redarguendis quibuſdam Philoſophis, qui hæc principia vel negabant, vel ſe negare fingebant: niſi fortaſſe id ipſe finxit diſputandi gratia. Vtcunque id ſit, nihil fere occurrit in his capitibus, quod vtilitatem ſpecialem afferat, aut occaſionem alicuius quęſtionis præbeat, præter vnum vel alium locum.

Quæſt. 1. tractari cap. 4. poteſt, circa text. 13. & 14. An vnum accidens poſſit eſſe ſubiectum alterius, quam quæſtionem tractauimus diſp. 14. ſect. 4. Et locus præſens exponitur num. 14.

2 Poſſet circa text. 16. tractari, An quod non eſt poſſit aliquid efficere: occaſione illorum verborum Ariſtotelis, *Ea verò quæ non ſunt, quomodo aut loquentur, aut ambulabunt?* verum talis quæſtio eſt ſatis aliena à præſenti inſtituto Ariſtotelis, ſolumq; indicata eſt, vt dicta verba Ariſtotelis notentur: tractatur autem à nobis fusè diſp. 18. & diſp. 31.

3 Circa cap. 8. moueri poteſt quæſtio, An & quale definitum iudiciũ boni requiratur ad mouendam voluntatem. Eſt enim hic locus ad illam quæſtionem diligenter notandus, vt obſeruamus diſput. 23. ſect. vbi quæſt. illam tractamus.

4 Quæſt. 4. eſſe poteſt circa finem eiuſdem capitis 4. an veritas & falſitas recipiant magis & minus, id eſt, ſit vna maior alia. Ariſt. enim tam certam exiſtimauit partem affirmantem, vt eo principio vſus fuerit ad demonſtrandum primum principium, *Idem ſimul eſſe & non eſſe impoſſibile eſt.* Quanquam, vt ipſe præmittit in principio huius capitis, in his rationibus non argumentetur ex notioribus, ſed redarguat aduerſarium ex conceſſis. Vnde veriſimile eſt illam affirmatiuam partem fuiſſe ab aduerſario conceſſam. Abſolutè tamen videri poteſt falſa illa ſententia, nam cum veritas conſiſtat in indiuiſibili, & in omnimoda adæquatione intellectus ad rem, non videtur poſſe recipere magis nec minus. Et eadem ratione neque falſitas, quia ſi tollit veritatem, omnino tollit, & ita nulla poteſt eſſe maior. Dicendum verò eſt, in falſitate poſſe eſſe magis & minus, non formaliter per admiſtionem veritatis & falſitatis, vt rectè probat ratio facta, ſed quaſi radicaliter per maiorem vel minorem diſtantiam à veritate. Et hæc planè eſt intentio Philoſophi, nam hoc ſatis eſt ipſi vt concludat aliquid eſſe determinatè verum. At verò in veritate non dicitur eſſe magis vel minus per acceſſum vel receſſum à falſitate: falſitas enim opponitur veritati per modum priuationis, & ideò menſuratur ex illa, non verò è contrario. Solum ergo ratione fundamenti, aut maioris firmitatis ſeu neceſſitatis eius rei, in qua veritas fundatur, poteſt vna veritas dici maior alia. Hæc tamen res tota plenius conſtare poteſt ex his quæ diſp. 8. & 9. de veritate & falſitate tractamus.

An contraria ita repugnent circa idem ſubiectum, ſicut contradictoria circa quodlibet. Id enim videtur Ariſtoteles hoc loco affirmare. Ex quo aliqui inferunt, etiam in ordine ad potentiam abſolutam repugnare, duo contraria perfecta eſſe in eodem ſubiecto. De qua re dicimus in prædicamento qualitatis Diſp. 45. Nunc conſtat Ariſtotelem ſolum loqui quatenus vnum contrarium infert alterius priuationem, vel negationem, quod ſi hæc impediatur, conſtat non eſſe æqualem repugnantiam. An verò impediri poſſit, Ariſtoteles non nouit, & negaret quidem ille: nos autem non eſt cur negemus, niſi vbi ſpecialis ratio interuenerit, de quo dicitur citato loco. Circa cap. 6. textu 17. quæſt. 5.

6 An duo contraria in eſſe remiſſo poſſint naturaliter ſimul eſſe in eodem, vt hîc Ariſtoteles ſentit, diſputatur ibidem.

7 Tractari præterea poſſet an omnia moueantur ſemper, vel omnia ſemper quieſcãt, & an aliquid ſit penitus immobile, quod eſt primum mouens. Sed hæc in Phyſica tractantur: ſuntq; illius ſcientię propria: quanquam de primo motore non ſub ratione primi motoris, ſed primæ cauſæ, vel primi entis agimus diſp. 20. & 29.

8 Circa hæc omnia capita quæri ſolet, an ſit veritas pura & ſine falſitate in affirmationibus & negationibus, eaq; percipi à nobis poſſit. De qua re quod diſputatione dignum videtur diximus Diſp. de veritate & falſitate.

LIBER QVINTVS Metaphyſicæ.

De communium & Analogorum nominum multiplici ſignificato, eiuſq́; diſtinctione.

Nondum Ariſtot. rem ipſam aggreditur, nimirum propriam obiecti huius ſcientiæ tractationem. Sed prius nominum quorundam ſignificationes in hoc libro diſtinguit. Nam, quia ens, quod obiectum huius ſcientiæ conſtituerat in ſuperiori libro, communiſſimũ eſt, etiam proprietates, cauſæ, principia, & partes eius nominibus communiſſimis ſignificantur, quæ multiplicia eſſe ſolent. Et ob hanc cauſam neceſſarium viſum eſt Ariſtoteli ante rerum tractationem harum vocum Analogiam exponere. Et hic eſt ſcopus huius libri, vt Commentator notauit. Nam licet hæc doctrina non de vocibus, ſed de re-

de rebus præcipuè diſſerat: tamen quia res non poſſunt, niſi vocibus explicari, neceſſarium viſum eſt Philoſopho exactam ipſarum vocum notitiam tradere. Quo fit vt hic etiam liber ſi Ariſtotelis mētem ſpectemus inter preambula ad veram ſcientiam Metaphyſicę tradendam annumerandus ſit. Si verò morem interpretum conſideremus, in eo res ipſę ad obiectum Metaphyſicę pertinentes, pręſertim prędicamēta omnia, & cauſę entis in quantum ens, tractari ſolent: in quarum cognitione magna huius doctrinę pars conſiſtit.

Caput primum.

De communi ratione variiſq́ſignificationibus huius vocis, Principium.

Caput hoc ex profeſſo declaratur in diſp.12.ſect.1. vbi ſequentes quęſtiones breuiter expediuntur.

Quæſt.1. Quot modis principium dicatur, & quomodo ſignificationes eius ad certam aliquam rationem reuocari poſſint, ibi à num.3. vſque ad 8.

2 An eſſe prius commune ſit omni principio. ibi num.8.9.& 10.

3 Quæ ſit definitio principij in communi. ibi num. 11. & in 12. declaratur definitio ab Ariſtotele data, & diuiſio ibidem ſubiuncta.

4 An principium ſit analogum, & qualis ſit analogia eius à num.13. ad 24.

5 An principium & cauſa conuertantur. ibid. à nu. 25. vſq; ad finem. Ibiq; varia de hac re Ariſtotelis dicta, tum in hoc capite, tum in aliis, exponuntur.

Caput ſecundum.

De cauſis.

Eandem hoc loco doctrinam de cauſis Ariſtoteles tradit quam in lib. 2. Phyſicor. docuerat, ac pene eiſdem verbis, cùm tamen Metaphyſicę dignitas & amplitudo accuratiorem & vniuerſaliorem diſputationem poſtulare videretur. Cur autem id fecerit, expoſitores variis rationibus declarāt. Ego verò exiſtimo Ariſtotelem nihil habuiſſe quod adderet pręter ea quę lib.7.& 8. de principiis ſubſtantię, & lib.12. de Deo & intelligentiis diſputat. In expoſitione verò huius capitis magnam ſequentis operis partem conſumpſimus à diſput. 12. vſque ad 27. in quibus priùs in communi, generalem fecimus cauſarum partitionem, deinde ſigillatim de ſingulis in ſpecie, & de membris ſeu ſubdiuiſionibus earum copioſè diſſeruimus, ac tandem eas & inter ſe, & cum effectibus contulimus: ad quæ tria puncta doctrina huius capitis reuocatur. Eſſet autem ſuperuacaneum hoc loco titulos ſectionum omnium, vel dubitationum tranſcribere, cùm in ſequenti diſputationum indice ordinatè contineantur, & ex illo facilè peti poſſint.

Caput tertium.

De elemento.

Quæſt. 1. eſſe poteſt in hoc cap. an elementum rectè ſit ab Ariſtotele definitū. Hęc verò parui eſt momenti, nam deſcriptio ab Ariſtotele data, ſolum eſt quędam explicatio ſignificationis illius vocis iuxta communem vſum eius, & ideò breuiter illā declaramus in diſp.15. ſect.10.nu.55. Atq; idem cenſendum eſt de omnibus quęſtionibus quę ex illa voce pendent: ſunt enim magis de nomine, quàm de re.

2 An materia ſit elementum, de quo diſputat. 15. ſect.10.num.56.

3 An forma ſit elementum. ibidem.

4 An genus & differentia ſint elementa. De qua nihil dicendum videtur, quia eſt ſolum quęſtio de nomine: ſed legi poſſunt quæ de ſimili quæſtione ſub nomine principij notaui ſuprà lib.3.cap.1.quæſt.7.

5 Poteſt etiam hîc quæri an ſit de ratione elementi vt formaliter ac per ſeipſum componat id cuius eſt elementum. Quod ferè incidit in illam celebrem quæſtionem, an elementa maneant formaliter in miſto, de qua dictum eſt diſp.15.ſect.10. à num.51.

Caput quartum.

De natura.

Quæſt.1. Caput hoc quantum ad Metaphyſicam conſiderationem ſpectat expoſuimus diſp.15.ſect.11. num.4.5.& 6. vbi illam quæſtionem communē breuiter expediuimus, quod ſit proprium huius vocis ſignificatum, & an rectè ab Ariſtotele traditum ſit. Neq; hîc occurrit difficultas alicuius momenti, vel in litera Philoſophi, vel in re ipſa, quia non agitur hîc niſi de ſignificatione vocis.

2 Quæſtio autem de definitione naturæ in lib.2. Phyſicor. tradita, non eſt huius loci, licet eam aliqui hîc diſputent.

3 Aliqua verò quæſtio, quæ hîc obiter tractari ſolet, an partes materiæ quæ diuerſas habent formas, poſſint eſſe continuę in diſp.40. inter explicandam neceſſitatem quantitatis continuæ expedita eſt.

Caput quintum.

De neceſſario & modis eius.

Modi neceſſarij quos Ariſt. tradit, ſatis clari ſunt: ponit enim duplex neceſſarium ex fine, ſcilicet, vel ſimpliciter, vel ad melius eſſe, & tertium ex efficiente quod violentum appellat.

Quæſt.1. Circa quem modum quæri poſſet, an omne neceſſarium ex cauſa efficiente ſit violentum. Sed quia res eſt facilis, notetur breuiter, dupliciter poſſe eſſe aliquid neceſſarium ex cauſa efficiēte. Vno modo ex ſola illa: alio modo non ex ſola illa, ſed ſimul ex parte paſſi ſeu recipientis. Quod hoc poſteriori modo eſt neceſſarium, non eſt violentum, vt patet de motu lapidis deorſum, etiamſi contingat fieri ab extrinſeco agente: ſolùm ergo prior neceſſitatis motus qui prouenit mere ab extrinſeco, pertinet ad violentiam. Sed rurſus in illo diſtinctione opus eſt; nam aliquando paſſum non repugnat effectui ſeu motioni, licet eam nō appetat, & tunc etiam neceſſitas illa non eſt violentia, vt patet de motu cœli, vel (extra omnem opinionem) de motu ignis in propria ſphæra. Sola ergo illa neceſſitas eſt violentia, quæ fit paſſo repugnante, quod ſatis Ariſtoteles declarauit hîc in illis verbis: *Præter propenſionem, electionemq́;*. Vbi obiter inſinuauit violentum generatim dictum ſuperiùs quid eſſe ad coactum: nam coactum propriè ſumptum, eſt contra electionem (vbi ſubintellige omnem appetionem elicitam) violentum verò eſt, aut contra hanc, aut contra naturæ appetitum & propenſionem, in naturali potentia, ſiue actiua, ſiue paſſiua fundatam: Ariſtoteles enim nihil inter hæc diſtinxit. Vnde etiam tacitè explicuit lib. 3. Ethic.cap.1. & dixit violentum eſſe *quod eſt ab extrinſeco, paſſo non conferente vim*, poſitiuè eſſe intelligendum, *non conferente*, id eſt repugnante, vel (vt ſic dicam) non patienter ferente.

Dices. Ergo addi poteſt alius modus neceſſarij, ſcilicet, quod eſt ab efficiente cauſa abſque violentia vel connaturalitate. Reſpondetur huiuſmodi neceſſarium vel nullum eſſe, vel reduci ad quartum modum, quem ſtatim Ariſtoteles poſuit, ſcilicet, quod

non poteſt aliter ſe habere, quod dixit eſſe neceſſarium ſimpliciter, & per eius participationem reliqua omnia neceſſaria nominari. Hoc autem ita declaro, nam vel ille effectus eſt à cauſa agente ex neceſſitate naturæ, & ſic tale neceſſarium pertinet ad neceſſarium ſimpliciter, quia non poteſt aliter ſe habere, & nō habet aliam ſpecialem rationem neceſſitatis. Vel ille effectus eſt à cauſa libera, ſolumque dicitur neceſſarius ex ſuppoſitione: quia illa agente, paſſum reſiſtere non poteſt. Et hic modus neceſſitatis, reſpectu agentis, ad illum reducitur, quo res quando eſt, neceſſariò eſt, quia hic prætermiſſus videtur, vtpote impropriiſſimus, & nullam inducens neceſſitatem niſi conditionatam: reſpectu verò recipientis pertinet ad quartum modū, quia paſſum illud non poteſt aliter ſe habere, altero ſic agente. Vnde ſtatim Ariſtoteles videtur diuiſionem quandam adiungere illius quarti modi neceſſarij; nam aliquod eſt habens cauſam talis neceſſitatis, aliud verò quòd non habet cauſam, ſed per ſe tale eſt.

2 Circa hanc verò partitionem quæritur, An ſecundum Ariſtotelem & veritatem dentur aliqua entia neceſſaria per ſeſe, nullamq; habentia cauſam ſuæ neceſſitatis. Nam Ariſtoteles ita videtur hîc affirmare, & multi cenſent Ariſtotelem ita ſentire. Sed hic locus non cogit vt hoc Ariſtoteli imputetur. Nam inprimis illa diuiſio intelligi poteſt, non de entibus quoad exiſtentiam, ſed ſolùm quoad eſſe eſſentiæ, ſeu quoad veritatem complexionum abſtrahentium à tempore, quæ neceſſariæ dicuntur, quia ſunt æternæ veritatis. Et inter eas quædam ſunt habentes cauſam ſuę neceſſitatis, vt propoſitiones mediatę, quæ p priora principia demonſtrantur: alię quæ nō habent cauſam, vt principia per ſe nota. Vel ſi Ariſtot. loquatur de entibus exiſtentibus, licet in plurali tradat diuiſionem, neceſſe non eſt vt vtrumque membrum in plurali verificetur. Vnde in fine ſolùm ſub conditione concludit, ſi aliqua ſunt huiuſmodi entia, illa eſſe ſempiterna. Quid verò aliis locis ſenſerit, videbimus in ſequentibus & rem totam diſputamus variis locis ſequentis operis, nam diſput. 20. per totam tractamus de dimanatione omnium entium ab vno per creationem: diſp. autem 29. ſect. 1. de neceſſitate primi entis, & ſect. 2. quomodo hoc ei ſit proprium: at verò in diſput. 30. ſectio. 16. an primum ens agat ex neceſſitate naturæ, & quid in hoc Ariſtoteles ſenſerit.

3 E contrario verò etiam hîc quęri poteſt an ſint aliqua entia, quæ licet habeant cauſam, dici poſſint entia neceſſaria. Tractatur diſp. 28. ſect. 1. & in diſp. 35. ſect. 3. prope finem.

4 Vltimò quæri poteſt an veritates complexę, quę neceſſariæ dicuntur, habeant cauſam ſuæ neceſſitatis & qualis ſit earum neceſſitas. Hanc tamen attigimus diſput. ſect. 4. numero 12. & diſput. 8. de vero ſect. 1. & 2. & latiùs, diſputatione 31. ſect. 2. & ſect. 12. verſus finem.

Caput ſextum.

De vno & variis modis eius.

Quæ circa hoc caput diſputari poſſunt, & ad rem maximè pertinent, tractantur in diſp. 4. 5. 6. & 7. per plures quæſtiones, quæ ſequenti indice videri poſſunt. Circa textum verò nonnulla poſſunt de vnitate quantitatis, & de continuatione diſputari: vt, An rectè definiatur continuum per motum, ſcilicet, illud eſſe continuum quod per ſe vno motu mouetur. Secundò, an corpora heterogenea ſint verè continua. Tertiò an partes vel ſubſtantiæ habentes plures formas diuerſas, verè poſſint continuari. Quartò an vnum ſit principium numeri, & quale principiū ſit. Quintò an hoc æquè conueniat omni vnitati, vel ſpeciali modo vltima vnitas dicatur forma numeri. Sextò an ratio menſuræ ſpeciali ratione conueniat vnitate. Hæc tamen omnia in ſe facilia ſunt, ideòque breuiter atitnguntur, & expediuntur inter diſputandum de quantitate continua & diſcreta, diſputatione 40. & 41.

7 Septimò inquiri poteſt, quomodo Ariſtoteles dixerit, eſſe vnum vel idem, veriùs pręedicari de rebus ſpecie diuerſis cum adiectione generis remoti quàm proximi vt homo & equus veriùs dici idem viuens, quā idē animal. Et ratio dubii eſt, quia maior eſt vnitas in genere proximo, quàm in remoto. Reſpondetur, Ariſtotelem non agere de re, ſed de figura locutionis. Nam quoad rem certum eſt maiorem eſſe vnitatem in genere proximo, tamen in modo prædicationis verior ſit prædicatio minùsq; æquiuoca ſub ea forma quam Ariſtoteles poſuit. Et ratio eſt, vt notauit Diuus Thomas, quia reſpectu generis remoti conueniunt ſpecies non ſolùm in genere ipſo, ſed etiam in differentia contrahente illud; vnde cùm homo & equus dicuntur idem viuens, ſignificatur non ſolùm conuenire in genere viuentis, ſed etiam in differentia contractiua eius, quod verum eſt: cùm verò dicuntur eſſe idem animal, ſimiliter ſignificatur non ſolùm vtrunque eſſe animal, ſed etiam eſſe eiuſdem rationis in aliqua ratione determinata animalis: illa enim ſunt determinata animalia, quæ differētiis animalis differētiis: cùm ergo dicuntur vnum vel idem animal, indicantur conuenire in aliqua differentia contrahente animal, & eadem porportionali ratione, Petrus & Paulus non dicuntur vnus homo, abſolutè loquendo: faciliùs autē dicuntur idem animal. Quamquam, quia hæc ſpectant ſolùm ad modum loquendi, ſeruandus eſt communis vſus, & cauenda omnis æquiuocatio.

Solent etiam multa quæri circa diuiſionem illam quam Ariſtoteles ponit tex. 12. *Alia ſunt vnum numero, alia ſpecie, alia genere, alia analogia.* Videlicet quo modo hæc diuiſio differat à prima qua diuiditur vnum in *vnum continuatione, vnum ratione formæ, vnum genere, definitione, ſeu ſpecie, & vnum omnimoda indiuiſione*, id eſt, indiuiduum, ſeu indiuiſibile vt alij volunt. Dico tamen breuiter, diuiſionem partim eſſe eandem, partim diuerſam, quia aliqua membra formaliter continentur in prima, quæ in ſecunda omittuntur, & è contrario, licet virtute in idem incidant. Nam vnitas continuationis & indiuiſionis, quæ in priori diſtinguuntur, ſub vnitate numerali cōprehēduntur. Vnitas item definitionis & formæ ad vnitatē ſpecificam pertinent, ſicut & vnitas differentiæ, cuius Ariſtoteles in neutra definitione expreſſe meminit: pertinet autem ad vnitatem ſpeciei. Ad quam etiam reducitur (ſecundum aliquos) vnitas proprij, & accidentis: ſed hæ magis pertinent ad vnitates per accidens. At verò vnitas analogiæ, quia imperfecta eſt, omiſſa fuit omnino in prima diuiſione. imò in ſecūda videtur omiſſa vnitas analogiæ attributionis: nam Ariſtoteles ſolius proportionalitatis meminit. Sed Ariſtotelis verba facile poſſunt ad vtramque accommodari, vel poteſt vna facile ad aliam reduci, maximè illa analogia proportionis, quæ merè extrinſeca eſt: nam illa quæ eſt per intrinſecā & propriam conuenientiā, aliquo modo poteſt ad vnitatē generis reuocari. Atque ita patet tum diuerſitas & conue-

conuenientia inter illas diuiſiones, tum etiam earum ſufficientia.

Sonc.q.11. Iauel.q.13. Antó. Andr. quæſt.

9 Sed quærũt vlteriùs, an hæ diuiſiones ſint rationis vel reales, & an ſint logicæ, an metaphyſicę. Quæſtio tamen eſt parui momenti, ſi ſupponamus (quod dicto loco fusè diſputatum eſt) omnem vnitatem vniuerſalem eſſe rationis: formalem autem eſſe rei aliquo modo. Nam hinc facilè conſtat, plura membra illarum diuiſionum poſſe vel ſecundum rem, vel ſecundum rationem, atque adeò & logicè & metaphyſicè, explicari. Ab Ariſtotele autem potiſſimum traduntur vt reales ſunt, quamuis vnitates communes ſæpe declaret per terminos logicos, quia ſunt aptiores ad explicandum fundamentum, quod in re habent hæ vnitates: vnitatem autem numericam, quia magis realis eſt, ſimpliciter per terminos reales declarat. Poſsũt ergo ambæ diuiſiones partim reales partim rationis cenſeri.

10 Rurſus circa illam definitionem Ariſtotelis: *Vnum numero ſunt, quorum eſt materia vna*, hìc latè tractari ſolet de principio indiuiduationis: de qua re integram ferè diſputationem quintã confecimus. Quoad ſenſum autem propoſitionis Ariſtotelis, licet Scotiſtæ contendant non loqui de materia, quæ eſt pars compoſiti, ſed de materiali differentia, quam hæcceitatem vocant: ſimplicior tamen & verior ſenſus eſt, loqui Philoſophum de propria materia: hoc eſt enim apud Ariſtotelem ſignificatum illius vocis, & non aliud. Et in eodem illa vtitur agens ferè de eadem re lib.7.tex.28. & lib.12.tex.49. vt in dicta diſp. latiùs oſtendi. Et ideò difficilè eſt accõmodare verba illa, vt adæquatam definitionem contineant vnitatis numericæ, quia in Angelis & accidentibus eſt vnitas numerica ſine materia. Quapropter Commentator ait, non definiri ibi adæquatè vnum tranſcendens, ſed vnum quantitatiuè. Et in idem ferè incidit Diuus Thomas dum ait, non definiri indiuiduum in communi, ſed explicari in rebus materialibus. Imò addendum eſt tantùm explicari in ſubſtantiis materialibus, ſimulque exiſtentibus, vel intelligendum eſt de materia non abſolutè, ſed ſignata certis accidentibus. Et re vera Ariſtoteles hìc non ſatis declarauit indiuiduationis principium, ſed quoad nos aliquo modo indicauit, quod ſit indiuiduum.

11 Per veritatem genericam Ariſtoteles planè hìc intelligit vnitatem prædicamentalem: vnde quæri etiam hìc ſolet an prædicamẽta differant prædicamẽti figura: quia verò hæc quæſtio propriam difficultatem habet in diuiſione nouem prædicamentorum accidentium, ideò illam tractamus explicando illam diuiſionem diſp.39.ſect.2.

12 Vltimò inquiritur, quo modo verum ſit *poſteriores vnitates ſequi priores*, vt Ariſtoteles dicit, id eſt, quæ ſunt vnum numero, eſſe etiam vnum ſpecie, genere, & analogia. Nam Petrus qui eſt vnus numero, non eſt vnus analogicè, & Petrus & Paulus qui ſunt vnum ſpecie, non ſunt analogicè vnum. Reſpondetur, ſenſum eſſe, in re indiuidua & ſingulari eſſe omnes vnitates ſuperiores, atq; ita ea, quæ ſunt vnum in inferiori vnitate, neceſſariò eſſe vnum in ſuperiori, etiamſi illa analoga ſit, nõ eſt tamen neceſſe vt reſpectu illorũ ſit illa vnitas analoga, ſed ſatis eſt, quod ipsũ prædicatnm analogũ illis cõmune ſit. Quo ſenſu æquiualet hæc regula illi quam tradunt dialectici, quod de quocunque dicitur prædicatum inferius, dicitur & ſuperius, quocunque modo vnum ſit. Nam ſi Petrus eſt hic homo, erit & homo & ſubſtantia, & ens, & ita ſi Petrus & hic homo ſunt idem numero etiam ſunt vnum ſpecie, genere, & analogia, id eſt ſunt vnum in ratione formali, ſpecifica, generica, & analogica.

Caput ſeptimum.

De ente, eiuſq; variis modis ſeu ſignificatis.

Quæſt.1. prior quęſtio hìc eſſe poteſt, de diuiſione in per ſe, & per accidens, quàm latè explicamus diſp.4.ſect.3.

2 Altera eſt, de diuiſione entis in ens in actu, & ens in potentia. De hac nonnulla tacta ſunt diſp.2.ſect.4. Ex profeſſo verò tractatur in diſp.31. per tres primas ſectiones.

3 Addi hìc poteſt quæſtio, quid ſit aliquid eſſe verũ vel falſum, propter ea, quæ hìc Ariſtoteles interpoſuit de eſſe, quod eſt in veritate propoſitionis. Sed ea res partim tractatur in diſputatione 8. & 9. quæ ſunt de veritate & falſitate, partim in diſputatione vltima, quę eſt de entibus rationis. Hoc enim eſſe verum, quod hìc Ariſtoteles diſtinxit, ſolùm eſt eſſe obiectiuũ in compoſitione mẽtis vera vel falſa, quod ſolùm eſt eſſe rationis, ſeu per denominationem extrinſecam ab opere rationis. Quod verò ad Ariſtotelem attinet, aduertendum eſt, ideò hìc interpoſuiſſe ſermonem de hoc eſſe, vt indicaret, licet de negationibus dicatur aliquo modo hoc eſſe verum, non tamen pertinere ad entia propria ac per ſe, neque ad prædicamenta, niſi reductione quadam.

4 Deniq; hìc etiam tangitur diuiſio entis in prædicamẽta, quam in diſp.32. & diſp.39. tractamus. Hìc tantùm aduerto, ſolùm ſeptem membra accidentis Ariſtotelem numeraſſe, omiſſis *Situ* & *Habitu*, quod licet caſu fortè factum ſit: nos autem libenter aduertimus ex Commentatore, illa duo prædicamẽta parui eſſe momenti, & nullius ferè conſiderationis, & ideò de illis breuiſſimè in diſp.52. & 53. huius operis diſſerimus.

Caput octauum.

De ſubſtantia.

In hoc capite nihil occurrit notatione dignum, de ipſa verò re diſputamus late à diſp.31. vſque ad 36. per plures quæſtiones, quarum tituli & loca videri poſſunt in indice ſequenti.

Caput nonum.

De Eodem, Diuerſo, & Simili.

Quas diuiſiones Ariſtoteles tradidit de vno per accidens, & per ſe, & de variis modis vnius, tradit hìc etiam de eodem: & cõſequenter de diuerſo, quod tot modis dici poteſt, quot ſuum oppoſitum, & ideò nihil rei diſputandum hìc occurrit. Nam, quæ dicũtur de diſtinctione inter diuerſum & differens, ſolùm ſpectant ad vſum terminorum, ſicut etiam, quæ de ſimilibus & diſſimilibus dicuntur. De Eodem autem & Diuerſo breuem addidimus quæſt. ad diſp. de vno diſp.7.ſect.3.

Caput decimum.

De oppoſitis & ſpecie differentibus.

Quæſtio vnica. Hìc quæri ſolet an duo accidentia ſolo numero differentia poſſint ſimul eſſe in eodem ſubiecto, occaſione verborum Ariſtotelis in fine capitis, vbi inter ea quæ ſpecie differunt, ponit, *omnia quæ cùm in eadem ſubſtantia ſint, differentia habent.* Tractatur autem latè à nobis diſp.5. ſect.8. vbi num.18. Ariſtotelẽ non vniuersè intelligendum cenſuimus,

 ſed

ſed de accidentibus omnino ſimilibus in ratione individuali, vt ibi latè exponimus. Reliqua quæ de oppoſitis & contrariis Ariſt. hîc dicit, in Dialectica copioſè diſputantur, aliqua tamen attigimus in diſp. 45. vbi de contrarietate qualitatum diſſerimus.

Cur autem poſt oppoſitorum & contrariorum enumerationem redierit Ariſt. ad diuerſitatem ſpecificam declarandam, non oportet quærere: quia neq; in ordine horum capitum, nec in ſingulis eorũ mẽbris, aut in enumerandis harum vocum ſignificationibus certam aliquam rationem aut methodum video ab Ariſt. obſeruari. Cur enim priùs egit de vno; poſteà de ente & ſubſtantia: deinde de eodem & diuerſo? Nulla ſanè ratione id fecit, ſed ſolùm quia parum intereſſe putauit hoc vel illud præponere in his præſertim minutioribus rebus.

Caput vndecimum.

De modis prioris & poſterioris.

Quæſt. 1. Primum omnium hîc quæri poteſt, quæ ſit ratio prioris & poſterioris, & an conſiſtat in aliqua relatione reali vel rationis. Poteſt autem quæri vel de ſenſu Ariſtotelis, vel de re ipſa. Ariſtoteles enim in principio capitis, ait Priora eſſe *quæ ſunt alicui principio (* ſeu *primo) propinquiora.* In qua deſcriptione videtur ponere rationem prioris in relatione propinquitatis ad aliquod tertium: non verò inter ſe. Ex quo videtur ſequi, illud quod eſt primum, non eſſe prius cæteris: quod eſt abſurdum. Propter quod aliquibus non placet vt ea ſit deſcriptio generalis Priorum vt ſic: ſed aſſignatio cuiuſdam modi Priorum. Duobus enim modis intelligi poteſt vnum dici prius alio: vel per reſpectum ad aliquod tertium, vel per habitudinẽ quã inter ſe habeant. Prius mẽbrum attigit Ariſt. in prædicta deſcriptione: vnde etiam tacitè diuiſionem inſinuauit, dum ait *Quædam priora* talia eſſe. Deinde poſt illius membri explicationem & ſubdiuiſionem ita concludit, *Atque hæc quidem hoc pacto priora dicuntur.* Et ſtatim videtur aliud membrum principale ſubiungere, dicens, *Alio autem modo, &c.* Hoc autem poſterius membrum non declarat Philoſophus aliqua deſcriptione communi, ſed ſolũ per quandam bimembrem diuiſionem, videlicet quia quædam inter ſe ita comparantur, vt vnum ſit vel prius ratione alio, vel prius natura ſeu ſubſiſtendi conſequentia.

Eſt quidem hęc interpretatio probabilis, ſed rectè poteſt prima illa deſcriptio ad omnia priora accommodari. Quando enim dicitur illud eſſe prius alio, quod eſt propinquius primo, clarum eſt ſupponi, & tacitè dici, ipſum primum multò magis eſſe prius cęteris, quia (ſi licet dicere) multò magis eſt propinquum ſibi ipſi, vel aliquid magis quàm popinquum: vt verbi gratia, ſi corpus illud eſt prius loco in vniuerſo, quod primo cælo propinquius eſt, multò magis ipſum primum cœlum eſt priùs cæteris. Itaq; generaliter prioritas in quadam habitudine ſeu relatione conſiſtit, inter ea quæ prius & poſterius denominantur: interdum verò hæc habitudo menſuratur per aliquod tertium, & quaſi fundatur in alia habitudine ſeu propinquitate & diſtantia ab illo: interdũ verò in ſola conditione aliqua extremorum, quæ inter ſe comparantur vt prius & poſterius: quia nimirum vnum habet exiſtentiam quando aliud nondũ habet: vel quia vnũ eſt cauſa, aliud effectus, vel quia vnum eſt dignius alio. Et quidem prioritas per ſe & intrinſecè ſpectata, in hac habitudine extremorum inter ſe conſiſtit: in ordine autem ad tertium eſt remotè & fundamentaliter, vel (vt ſic dicam) quaſi menſuratiuè.

Hæc verò relatio, cum ſit cuiuſdam ordinis, vt nomen ipſum prioris præ ſe fert, eſſe poteſt vel in ordine loci, vel temporis, vel motus ſeu generationis, vel cauſalitatis, vel cognitionis, vel naturæ vel ſubſiſtendi conſequentia. Et ita numerantur varij modi prioris qui ſunt ſatis perſpicui in Ariſtotele tum hîc, tum in Poſtpræd. Ex quo fit hanc relationem prioris per ſe loquendo non eſſe realem: quia ſæpè tribuitur iis quæ in re non diſtinguuntur. Vt homo dicitur prior Petro ſubſiſtendi conſequentia. Interdum tribuitur reſpectu rei non exiſtentis, vt ego dicor prior tempore Antichriſto. Nonnunquam verò ratio prioris negatione quadam conſummatur: dicitur enim aliquid prius tempore alio, quia exiſtentiam habet vel habuit, altero nondum exiſtente. Interdum verò conſiſtit in quadam comparatione relationum, vt cùm dicitur prius, quod eſt primo propinquius. Denique aliquando hæc prioritas habet fundamentum in natura, aliquando verò in ſola humana exiſtimatione vel deſignatione, vt etiam Ariſt. hîc notauit. Per ſe igitur ad prioritatem non requiritur relatio realis: quatenus verò talis relatio coincidit aliquando cum aliqua alia, quæ eſt realis: poteſt etiam eſſe realis vt v.g. cum cauſa dicitur prior natura effectu: illa relatio prioris re vera non eſt alia in re præter relationem cauſæ: quæ propter quandam cõuenientiam vel proportionalitatem, prioritas nominatur: tunc ergo relatio prioris erit etiam realis: & fortaſſe nunquam alio modo inuenietur realis.

Tandem facilè intelligitur ex dictis hanc enumerationem priorum non eſſe diuiſionem aliquam vniuocam, ſed Analogam, imperfectam, & proportionalitatis. Non eſt enim hîc attributio ad vnũ primum ſignificatũ: ſed eſt proportio quædam. Et videtur quidẽ primũ dicta ratio prioris & poſterioris in motu aut tempore: inde verò per quandam proportionalem ſimilitudinem ad alia tranſlata.

2 Vltimò poteſt hîc quæri, cur Ariſtoteles hîc prætermiſerit eam prioritatem naturæ quæ exiſtit in cauſalitate. Reſpondetur vel omiſiſſe illam, quia, niſi includat aliquam aliam prioritatem in ſubſiſtendi conſequentia, impropria eſt: vel certè ſub prioritate naturæ illam comprehendiſſe, vel ſub his quæ dicũtur priora poteſtate. Videantur dicta de hac re diſp. 26. de cauſis. ſect. 1. Damaſc. certè in ſua Dialect. c. 7. non agnoſcit aliam prioritatem naturæ niſi eam quę eſt in ſubſiſtendi conſequentia.

Caput duodecimum.

De potentia.

Quæſt. 1. Primò quæri ſolet de definitione potentiæ actiuæ, ſcilicet, *Eſt principium tranſmutandi aliud, aut quatenus aliud eſt*: habet enim plures difficultates. Prima, quia non comprehendit potentiam creandi: de hac vide diſput. 20. ſect. 1. Breuiter dicatur, Ariſtotelem notioribus verbis vſum fuiſſe: poſſe tamen accommodari vel extendi, ſi nomine *mutationis* non rigoroſè, ſed latè vtamur, pro quauis eductione de non eſſe ad eſſe: & conſequenter *per aliud* non intelligamus ſolum ſubiectum, ſed etiam terminum effectionis.

Secunda difficultas eſt, quia non comprehendit potentias actiuas actione immanente. Et tertia ſit, quia non comprehendit grauitatem, & leuitatẽ, quæ ſunt principia mouendi, non aliud, ſed ipſum in quo ſunt. De his diſputat. 18. ſect. 3. & diſputat. 43. ſect. 2.

Dico

Dico breuiter comprehendi ratione illius particulę, *quatenus aliud eſt*, quia non agunt in proprium ſubiectũ niſi quatenus carent tali actu vel motu. Nec eſt neceſſe quòd talis potentia quandò ineſt ei qui per illam mouetur, per accidens ei inſit: vt quidam interpretantur. Nam licet in exemplo quod Ariſt. affert, de medico curante ſe, ita contingat: non tamen dixit Ariſtoteles neceſſarium eſſe vt ſemper ita ſit. Alij reiiciunt has facultates, grauitatem &c. quia ſolũ ſunt inſtrumenta motus. Sed non mihi placet, quia re vera ſunt propriiſſimè potentiæ actiuæ, licet reſpectu generantis denominationem inſtrumenti accipiant, ſatis impropriè ac latè vt explicui diſp. 17. ſect. 2. Quarta difficultas è contrario eſt: quia ſub hac definitione non ſolùm comprehenduntur potentię, ſed habitus etiam, vt ars, in qua ponit exemplum Ariſtotelis. Reſpondetur (quia res eſt facilis) hîc non ſumi potentiam ſtrictè pro ſecunda ſpecie qualitatis, ſed latè pro quouis principio agendi, & ita comprehendi etiam formam ſubſtantialem quatenus aliquid agere poteſt. Sicut & potentia paſſiua, de qua ſtatim Ariſt. agit, comprehendit materiam & quantitatem, vt receptiua eſt. Et ſimiliter in alia acceptione potentiæ quam ſtatim ponit, nempe vt poſſe dicatur qui bene poteſt, comprehenditur habitus, & diſpoſitio, quæ confert eam facilitatem, ratione cuius dicitur aliquis bene poſſe.

2 Rurſus quæri poteſt quid ſit potentia reſiſtendi quam etiam hic Ariſt. inter potentias numerare videtur: itemq; an impotẽtia ſit priuatio potentiæ, vel etiam poſitiua potẽtia. Sed prior q. tractatur. diſp. 43. ſect. 1. Alia verò diſput. 40. ſect. 3.

3 An potentia obiectiua ſit aliqua potentia realis, & conſequenter vnde dicatur res poſſibilis quando actu non eſt. De hac re partim dixi diſp. 31. ſect. 3. partim diſput. 43. in principio. Reliqua quæ de potentia paſſiua, & de aliis acceptionibus potentiæ hîc dicuntur, non habent difficultatem ſuppoſitis quæ de potentia actiua ſunt notata: nam per proportionem ad illa reliqua ſunt intelligenda: nam vt in fine c. Ariſt. dixit, illa eſt prima potentia, & per aliquam habitudinem ad illam omnis alia potentiæ denominatio ſumpta eſt. De hac verò materia, ſcilicet de Potentia, & actu, latè agimus Diſput. 43.

Caput decimumtertium.

De quanto, ſeu quantitate.

Circa hoc caput graues occurrunt quæſtiones quas proſequimur diſp. 40. & 41. & ideò eas hoc loco recenſere neceſſe non eſt. Circa textum verò Ariſtotelis, nulla ſpecialis difficultas occurrit quæ ibi tractata non ſit, eò vel maximè quod litera eſt perſpicua, totaq; difficultas eſt in rebus.

Caput decimumquartum.

De quali & qualitate.

Hoc caput ex profeſſo exponimus à diſ. 42. vſque ad 46. neque eſt quod hîc aliquid addamus.

Caput decimumquintum.

Hoc etiam caput copioſè tractamus Diſp. 47. & ideò nihil annotare neceſſe eſt.

Caput decimumſextum.

De perfecto.

In hoc capite nulla occurrit quæſtio, quæ noſtra diſputatione indigeat. Tradit enim Ariſtoteles cõmunem deſcriptionem vel ſignificationem perfecti, dicens illud eſſe perfectum cui nihil deeſt, eorum ſcilicet, quæ ibi debita ſunt ad ſuum complementũ. Quam deſcriptionem in variis generibus declarat, ſeu diuerſos modos proponendo quibus aliqua dicuntur perfecta, ſcilicet, magnitudine, & partium integritate & complemento, & virtute, & finis conſecutione, quæ omnia in textu ſunt perſpicua, & in diſp. 10. tractantes de bono, quæ de perfecto neceſſaria videtur, tradimus: quoniam bonum & imperfectum, vel ſunt idem, vel multum inter ſe connexa eſſe videntur, vt ibi notamus.

Caput decimumſeptimum.

De termino.

Nihil etiam hoc loco occurrit notandum, aut diſputandum, quia ſolùm hîc agitur de ſignificationibus huius vocis *terminus*, quæ in textu ſatis ſunt perſpicuæ, & inprimis etiam Dialecticæ rudimentis tradi ſolent. De re verò ipſa nulla occurrit quęſtio, tum propter magnam Analogiam & ampliſſimam ſignificationem: nam *terminus* dicitur, & de voce ipſa ſignificatiua, quomodo tractatur à Dialecticis: & peculiari ratione dicitur de definitione, vt hîc Ariſtoteles annotat: dicitur etiam de termino reali, vel quantitatis, de quo agitur in prædicamento Quantitatis, vel temporis, motus, habitudinis ſeu relationis, inquiſitionis, potentialitatis, de quibus variis locis diſſeritur. Tum maximè, quia communis appellatio termini, prout Metaphyſicè conſideratur, vel in quadam negatione conſiſtit, quatenus res non tẽdit vltra terminum, vel in denominatione extrinſeca, quia eſt id ad quod aliud tendit, vel in quo ſiſtit, vt diſ. 46. ſect. 10. attingimus, explicando terminum relationis.

Caput decimumoctauum.

De ſecundum quod, & ſecundum ſe, ac per ſe.

Ex ipſa capituli ſumma conſtat hîc non agi de rebus, ſed de ſignificationibus harum vocum: ſunt enim hæ voces ſyncategorematicæ, quæ non ſignificant res aliquas, ſed habitudines rerum. Et ita ait Ariſtoteles dictionem *ſecundum quod*, ſæpè ſignificare habitudinem cauſę formalis, vt ſi dicamus hominem eſſe ſtudioſum ſecundum virtutem: aliquando verò dicere habitudinem cauſæ materialis proximè, vt cùm dicitur paries albus ſecundum ſuperficiem: ſæpè etiam extendi ad alia cauſarum genera. Ac deniq; aliquando ſignificare habitudinem ſitus, vt cùm dicitur Petrus ſedere ſecundum regem. Quæ vltima acceptio eſt notanda, eſt enim in ſcholis parum vſitata: re tamen vera eſt latina, & in rigore ſignificat eſſe proximè poſt alium. Vnde non ſolùm ad ordinem ſitus, ſed etiam ad ordinem perfectionis ſignificandum extenditur, vt ſi dicas fidem eſſe perfectiſſimam virtutem ſecundum charitatem, id eſt proximè poſt charitatem.

Deinde transfert Ariſtoteles ſermonem ad ſignificationem huius vocis *ſecundum ſe*, *& per ſe*, quas reputat vt ſynonimas, indicans *ſecundum* ſæpè idem ſignificare quod *per*, vt ex prioribus ſignificationibus ipſius *ſecundum quod* colligi etiam poteſt: nam habitudines cauſarum particula *per* optimè ſignificat. Significationes autem vocis *ſecundum ſe*, aut *per ſe* claræ ſunt in textu. Aduerte tamen, omiſſos hîc videri aliquos modos, *per ſe*, poſitos in lib. 1. Poſter. Nam modus per ſe ſecundò, ſcilicet cùm paſſio prædicatur de ſubiecto, hîc non ponitur, niſi reducatur ad tertium hîc poſitum, qui eſt vniuerſalior, & dicitur de omni

eo quod primo alicui ineſt, ſeu conuenit, quod poteſt propriè paſſioni attribui reſpectu proprij ſubiecti. Quartus etiam modus dicēdi per ſe ratione cauſalitatis hîc prætermiſſus eſt. Poſſunt etiam aliæ ſignificationes harum vocum annotari, quæ hîc non tanguntur, vt quod dictio *ſecundum quod* interdum diminuit ſignificationem, vt cùm dicitur *Albus ſecundum dentes*, & dictio *per ſe* aliquando excludit vnionē per accidens, vt ſuprà, circa tertium capitulum libri tertij, annotauimus. Satis ergo eſt, Ariſtotelem attigiſſe pręcipuas ſignificationes ad quas vel alię reduci poſſunt, vel ex eis intelligi. Neq; hîc occurrit quæſtio aliqua diſputatione digna.

Caput decimumnonum.

De diſpoſitione.

Hoc caput ex profeſſo exponimus diſp. 42. ſect. 2. explicando primam ſpeciem qualitatis.

Caput vigeſimum.

De habitu.

Prior pars huius capitis pertinet ad ſpeciale prædicamentum Habitus, & ideò illam exponimus diſp. 52. quæ eſt de hac re. Poſterior verò pars ſpectat ad eam ſignificationem, qua ſpeciem quandam qualitatis propriè conſtituit, & ad alias etiam qualitates ſignificandas transfertur: & ideò hanc partem tractamus in dict. diſp. 42. & latiùs in diſp. 44. quæ eſt propria de habitibus.

Caput vigeſimumprimum.

De paſſione.

Significationes huius vocis hîc tactas ab Ariſtotele, & multò magis ſignificata ipſa tractamus diſp. 42. ſect. 2. explicando tertiam ſpeciem qualitatis, quæ eſt paſſio & paſſibilis qualitas, & in Diſp. 49. quæ eſt de prædicament. Paſſionis.

Caput vigeſimumſecundum.

De priuatione.

Caput hoc quantum ad varios modos priuationum quos Ariſtoteles in eo tradit, perſpicuum, & tritum eſt in Dialectica, vel mediocriter exercitatis. Nonnullæ verò quæſtiones in eo excitari poſſunt pertinentes ad entitatem priuationis vel ad oppoſitionem priuatiuam. Vt an priuatio aliquid reale ſit, (Quæſt. 1.)
2. aut ens rationis, & quomodo. An in priuatiua oppoſitione detur aliquod medium, vel abſolutè, vel re-
3. ſpectu talis ſubiecti. Item an priuatio magis vel minùs ſuſcipiat. De quibus diſſerimus partim in diſp. 45. quæ eſt de oppoſitionibus, & partim diſp. vlt. totius operis, quæ eſt de entibus rationis.

Caput vigeſimumtertium.

De habere; & in aliquo eſſe.

Circa hoc caput præter notata de habitu nihil occurrit: videantur ergo dicta in diſputationibus quas citauimus c. 20. & de modis *eſſendi in* videri poteſt ipſemet Philoſophus 4. Phyſ. cap. 3. & aliqua annotamus in Diſp. 37. quæ eſt de eſſentia accidentis.

Caput vigeſimumquartum.

Ex aliquo eſſe, *quot modis dicatur.*

Hoc etiam caput non continet nouam rem aut proprietatem entis, ſed ſignificationes huius dictionis *ex*, & varias habitudines quas poteſt indicare, quę in textu ſunt ſatis perſpicuæ.

Caput vigeſimumquintum.

De parte.

Hîc diuidit Ariſtoteles partem in integralem, ſeu quantitatiuam, aliquotam, vel non aliquotam, ſubiectiuam ſeu poteſtatiuam, eſſentialem, vel Metaphyſicam, quæ omnia ſatis per ſe conſtant.

Caput vigeſimumſextum.

De toto.

Totum, ſignificat Ariſtoteles, dupliciter dici, ſcilicet, vel reſpectiuè ad partes, quia ex illis conſtat, vel vt opponitur mutilo, vt ſcilicet totum dicatur cui nulla pars deeſt: & hæc ſignificatio poſterior cōſtabit ex c. ſeq. vbi de mutilo agit: priorem hîc proſequitur. Et priùs varia eius ſignificata enumerat, quæ ex iis quæ dicta ſunt de parte, poſſunt eſſe perſpicua: quia quot modis dicitur vnū oppoſitorum, tot etiam modis dicitur & reliquum. Item cùm hoc totum ſit vnum compoſitione, quæ dicta ſunt ſuprà de vno, applicari hîc poſſunt ad totum: nam ferè quot ſunt modi vnius, ſunt & totius, ſi vnum cum compoſitione ſumatur, & ideò de hac parte nihil addere oportet.

Deinde verò exponit Philoſophus vſum horum terminorum *omne*, & *totum*, ſed is cōſiſtit tantùm in loquendi proprietate & conſuetudine, quæ ſeruanda eſt. Neq; .n. ad rem quicquā refert, ſiue omnem, ſiue totam aquam dixeris, ſiue totam domum, vel omnem, licet priùs cum maiori proprietate, minorique ambiguitate, vel æquiuocatione dicatur.

Caput vigeſimumſeptimum.

De mutilo.

In hoc etiam capite nihil occurrit quod alicuius momenti ſit: ſolùm enim declarat Ariſtoteles, quæ conditiones requirantur, vel ex parte rei quæ mutilatur; vel ex ea parte quæ abſcinditur aut abeſt, vt res mutila dicatur. Et ex priori capite ait requiri, vt quod mutilum fit, ſit aliquod totum conſtans ex partibus, vt per ſe patet. Deinde vt ſit continuum, nam numeri non mutilantur: nam per ablationem cuiuſcunque vnitatis eſſe deſinunt. Vnde tertiò neceſſe eſt vt ſit totum heterogeneum: nam homogeneum mutilari propriè non poteſt, cùm in qualibet parte maneat ratio totius, nec totum requirat certam partium compoſitionem. Neceſſarium etiam eſt vt res quæ mutila manet, maior ſit, quàm quæ abſcinditur, eandemque ſubſtantię & eſſentię denominationem accipiat: aliàs non erit res mutila, ſed alia. Ex quo etiam neceſſe eſt vt pars quæ deeſt non ſit ex præcipuis, ſine aliqua enim ex his res manere non poteſt, vt ſunt caput, & cor, &c. Oportet tamen vt ſit ex prominentibus, & diſſimilaribus: quia non quælibet particula abſciſſa facit rem mutilam, vt cōſtat ex vſu loquendi. Denique ait Ariſtoteles talem debere eſſe partem vt iterum generari non poſſit: non enim dicitur res mutila, etiamſi pili radantur, quia naſci iterum poſſunt. Sed hęc omnia, vt ex ipſiſmet conſtat, ſolùm ſpectant ad vſum vocis: poſſet enim res dici mutila pro eo tempore quo caret parte, etiamſi poſſet illam reſtaurare nutritione: ſed hoc vſus non habet.

Caput vigeſimumoctauum.

De genere.

Hîc etiam non de re agitur, ſed numerātur ſolùm ſignificationes huius vocis *genus*, quę ſūt ſatis vulgares, &

res, & à Porphyrio etiam traduntur in lib. Prædicab. Hac verò occaſione docet Ariſtoteles, duobus modis poſſe aliqua differre genere, nempe aut Phyſico, id eſt ſubiecto ſeu materia, aut metaphyſico ſeu logico, id eſt prædicamento. De qua diſtinctione aliqua infrà notabimus lib. 10. circa c. 5. & plura in diſp. 13. ſect. 2. num. 23. diſp. 35. ſect. 1. Quia verò vna ſignificatio generis eſt vt ſignificat primum prędicabile, ideò aliqui Scriptores hîc latiſſimam texunt diſputationem de Prædicabilibus. Sed quæ de tractatione vniuerſalium Metaphyſica poſtulat, ea traduntur à nobis diſp. 5. 6. & 7. Reliqua verò, quæ Dialecticorum ſunt propria, eis relinquimus.

Caput vigeſimumnonum.

De falſo.

In hoc capite declarat Philoſohus, quo modo falſitas, falſique denominatio & rebus & orationibus, & hominibus tribuatur. Quæ omnia, quātum ad vocum ſignificationem attinent ſunt ſatis in textu perſpicua. De re verò occurrit hîc diſputatio an ſit, & quid ſit falſitas, & an inter paſſiones entis numeranda ſit, & vbi formaliter ſit, vbi verò per ſolam denominationem extrinſecam. De qua re propriam diſp. inſtituimus, quæ eſt numero 9.

Caput trigeſimum.

De accidente.

Accidēs dupliciter dicitur, aut in ratione effectus aut in ratione entis, quod eſt extra eſſentiā alicuius, eique aliquo modo ineſt, etiamſi per ſe ſecundo aut quarto modo poſterioriſtico, id eſt vel ex intrinſeca dimanatione ab eſsētia vel ex certa aliqua & p ſe cauſa inſit. Has ergo duas ſignificationes accidentis attingere videtur hoc loco Ariſtoteles & de eis poſſunt graues quæſtiones pertractari. Nam circa priorem occurrit grauis diſputatio de cauſis & effectibus cōtingentibus, & de fortuna, & caſu, de qua re in diſp. 19. copioſè diſſerimus. Circa priorem verò ſignificationem dicendum occurrebat de natura accidentis in communi, & comparatione eius ad ſubſtantiam, eiuſq; diuiſione. De qua re latè agimus in diſp. 37. 38. & 39. & ideò circa librum hunc nihil ampliùs notandum occurrit.

Quæſt. 1.

LIBER SEXTVS Metaphyſicæ.

De ente prout in huius ſcientia conſiderationem cadit, vel ab illa reiiciendum eſt.

Adhuc immoratur Philoſophus in procœmiis, & (vt ita dicam) in veſtibulo huius doctrinæ: non enim incipit de re ipſa dicere, ſeu ad conſtituendum eius obiectum regreditur. Et primò ſtatuit obiectū huius ſcientiæ eſſe ens in quantum ens, prout includit entia immobilia, & re ipſa ſeparabilia, & hac occaſione multa docet de proprietatibus huius ſciētiæ, & de diuiſione ſcientiarum ſpeculatiuarum, earumque comparatione. Deinde excludit quædam entia ab huius ſcientiæ conſideratione, ſcilicet ens per accidens, & ens verum.

Caput primum.

Hanc ſcientiam eſſe de ente vt ens: ideòque eſſe primā ſcientiam ſpeculatiuam, & ab alijs diuerſam.

Omnia quę docet Ariſtoteles in hoc capite de hac ſcientia & obiecto eius, tractantur à nobis in diſp. 1. procœmiali, & ab eodem ferè tractata ſunt in lib. 1. c. 1. & 2. & lib. 4. cap. 1.

Quæſt. 1. Vt an obiectum huius ſcientiæ ſit ens in quantum ens, diſp. 1. ſect. 1.

2 An hæc ſcientia ſit ſpeculatiua, & in eo ordine ſit prima, diſp. 1. ſect. 5.

3 An hæc ſciētia ſit vniuerſalis, & tractet de omnibus entibus, & quo modo, diſp. 1. ſect. 2.

4 An hæc ſcientia conſtituat aliis ſcientiis obiecta, & eorum quod quid eſt aliquo modo oſtendat, eadē diſp. 1. ſect. 4. num. 5.

5 Solet etiam hîc quæri an ens in quantum ens habeat principia & cauſas, quæ in hac ſcientia conſiderentur, quod diſp. 3. ſect. 3. tractatum eſt.

6 Deniq; propter vltima verba Philoſophi in hoc cap. quęri ſolet, ſi nulla eſſet ſubſtantia immaterialis, an ſcientia metaphyſica diſtingui poſſet à phyſica, quam quæſtionem locumq; Ariſtotel. tractaui diſp. 1. ſect. 1. num. 12. & ſequentibus.

Alia multa ſolent hoc loco quęri de habitu & actu practico & ſpeculatiuo, nempe quo modo differant, & in quo vniuſcuiuſq; propria ratio conſiſtat, & pręſertim agi ſolet de illa diuiſione ſciētię ſpeculatiuę in phyſicā, mathematicā, & metaphyſicā, ſed hęc quātū ſpectant ad procœmiū huius ſciētiæ, ſatis à nobis tractantur diſp. 1. ſect. 5. & 6. Quantum verò ad res ipſas, magis ſpectant ad ſcientiam de Anima, quæ de intellectu eiuſq; muneribus conſiderat: tamen pro huius ſcientię complemento attinguntur à nobis infrà declarando illam ſpeciem qualitatis, quæ eſt habitus, diſp. 44. ſect. 8.

Tandem multa Dialectica hîc attinguntur, quæ ad libros Poſter. pertinent, quæ à nobis propterea prætermiſſa ſunt, vt an ſcientia ſupponat an eſt, & quid eſt, de ſuo obiecto, vel illud aliquo modo demonſtret, & ſimilia.

Caput ſecundum.

Ens per accidens & ens verum ab huius ſcientiæ conſideratione excludi.

Quæſt. 1. Circa priorem huius capitis partem in qua remouet Ariſtotel. ens per accidens à conſideratione huius ſcientiæ, quęri poteſt primò, de quo ente per accidens loquatur. Dupliciter enim poteſt ens per accidens dici: primò in ratione entis, quia non eſt vnum per ſe, ſed pluribus eſſentiis conſtat: ſecundò in ratione effectus, quia nō habet cauſam, per ſe, ſed pręter intentionem agentis euenit, qui aliàs dici ſolet effectus contingens. Cùm ergo ens per accidens æquiuocè his duobus modis dicatur, videtur Philoſophus ineptè procedere; nam in principio loquitur priori modo, & excludit illud ens per accidens quod non eſt vnum, ſed plura: poſteà verò à textu 5. loquitur de ente per accidens poſteriori modo. Nam vt probet eſſe huiuſmodi entia per accidens, probat eſſe effectus contingentes, & non omnia ex neceſſitate euenire.

Dicendum verò eſt, Ariſtotelem vtroque modo excludere ens per accidens, vt ex contextu conſtat. Neque eſt æquiuocatione vſus, ſed ab vno ente per accidens ſecundum eſſe, ſeu per aggregationem diuertit ad effectum per accidens. Quia modus, quo conſurgunt entia per accidens priori modo, eſt cauſalitas per accidens, & pręter intentionem agentium naturalium. Nam licet interdum acidentale compoſitum videatur vna actione fieri, & per ſe: ſub ea tamen ratione nō eſt omnino ens per accidens, ſed aliquo modo per ſe iuxta ea, quæ tradimus diſp. 5. Cùm

igitur ens per accidens non ſit vnum propriè loquendo, neque vna generatione fit, neque per ſe intenditur à natura; & ideò ex eo, quo ſub ſcientiam non cadunt, quæ per accidens & contingenter eueniunt, rectè infert Ariſtoteles entia per accidens, vt ſic non cadere ſub ſcientiam. Nec refert quod ens per aggregationem poteſt interdum per ſe intendi ab agente intellectuali: quia vel ſub ea ratione eſt aliquo modo per ſe in ordine ad aliquem finem à tali agente intentum, vel certè illud idem eſt merè contingens, & per accidens, atque ita vt tale eſt, ſub ſciẽtiam non cadit.

2 Iam verò quæſtio relinquitur, quo ſenſu verum ſit ens per accidens non cadere ſub ſcientiam. Sed quia res hæc tractatur in 1. Poſterior: vbi agitur de ſubalternatione ſciẽtiarum, & per ſe ſatis eſt clara, dicendum eſt breuiter, ea ratione qua ſcientia non eſt niſi de neceſſariis, ens per accidens non eſſe obiectum ſcibile, quatenus tale eſt. Item, quia ens per accidens, vt ſic non eſt ens, ſed entia, & ita non cadit ſub vnam ſcientiam.

Et ex prima ratione collige, non tantum ea, quæ raro & per accidens eueniunt, ſed etiam ea, quæ ad vtrumlibet, & per ſe moraliter ſeu ex intentione agentis fiunt, vt ſunt libera, vt ſic non cadere ſub ſciẽtiã. Vt hinc intelligatur, vanas eſſe doctrinas, quæ deuinant de futuris liberis in particulari & definitè: de quo aliàs.

Ex ſecunda verò ratione collige, ens conſtans ex multis diuerſorum generum, licet abſolutè ſit ens per accidens: tamen ſi conſideretur ſub aliqua ratione per ſe vna in ordine ad aliquos effectus, vel proprietates, poſſe cadere ſub ſcientiam, maximè ſubalternatam, vt latiùs in Dialectica tractatur.

Vltimò eſt conſiderandum aliud eſſe loqui de ente per accidens quoad rem ſubiectam huic denominationi, aliud de ipſamet formali ratione entis per accidens, quod aliter dicitur, aliud eſſe loqui de ente per accidens in actu exercito, & in actu ſignato: ens ergo per accidens quoad rem ſubiectam ſeu exercitam, non cadit ſub ſcientia, & hoc eſt per ſe euidens ex dictis. Atque hoc modo oſtendimus in diſp. 1. ſect. 1. ens per accidens non comprehendi ſub obiecto huius ſcientiæ. At verò ratio formalis entis per accidens conſiderari poteſt ſcientificè: nam concipitur per modum vnius rationis formalis per ſe, quæ habet ſuas proprietates, & hoc modo egimus de diuiſione entis in ens per ſe & per accidens: propriãque rationem entis per accidens quoad eſſe declarauimus diſput. 4. ſect. 3. Similiter inter diſputandum de cauſis efficientibus, diximus de entibus per accidens quoad contingentias, an ſint, & quas cauſas habeant, diſput. 19. ferè per totam. Vbi etiam hac occaſione de facto & fortuna, aliiſque cauſis per accidens diſſeruimus. Quæ ſimili modo vt exercent cauſalitatem per accidens, ſub ſcientiam non cadunt: ratio autem formalis illius cauſalitatis, in quo poſita ſit & vnde oriatur ſub ſcientiam cadit. Atque hæc de priori parte huius capitis.

In poſteriori autem excludit Philoſophus à conſideratione huius ſcientiæ ens quod appellat verum, cui opponitur falſum vt non ens. Et rationem reddit, quia hæc tantùm ſunt in compoſitione, & diuiſione mentis, & ita ſunt entia rationis. Circa quam
Quæſt. 1. partem multa dubitari poſſunt. Primum; an veritas ſit ſolùm in compoſitione & diuiſione intellectus, vel etiam in ſimplicium apprehenſione. Ariſtoteles enim hîc apertè videtur affirmare primum, & negare ſecundum, illis verbis; *Quod autem, tanquam verum ens, & non ens vt falſum: quoniam circa compoſitionem & diuiſionem eſt, &c.* Et infrà. Nõ eſt autem verum & falſum in rebus ſicut bonum & malum, ſed in mente, *Circa ſimplicia verò, & circa ea, quæ quid ſunt, nec in mente.* Vbi apertè & affirmat veritatem eſſe in compoſitione, & negat eſſe in rebus, ſed in mente, & declarat non eſſe in qualibet mentis operatione, quia non in ſimplici qua cognoſcitur quid eſt, ſed tantùm in cõpoſitione. Cùm autem ſermo ſit doctrinalis & indefinitus, æquiualet vniuerſali, & quæcunque exceptio vel diſtinctio fiat, erit aperta contradictio, vel limitatio doctrinæ Ariſtotelicæ, & extra mentem eius. Vnde Cõmentator, Alexander Aphrodiſæus, Scotus & alij ita ſimpliciter exponunt abſque declaratione vel limitatione.

Diuus Thomas verò & Alexander Alenſ. apertè limitant, & aliquam veritatem fatentur eſſe in ſimplici mentis conceptu. Quam ſententiam latè defendimus diſp. 8. ſect. 3. Et breuis reſolutio eſt quam tetigit Ægidius, quodlib. 4. quæſt. 7. duplicem eſſe veritatem: vnam quæ habet falſitatem oppoſitam, alteram quę non habet oppoſitam falſitatem, ſed ignorationem. Ariſtoteles ergo hoc loco de prioti falſitate loquitur: & de illa vniuerſaliter verum eſt, ſolùm reperiri in compoſitione & diuiſione. Poſterior autem veritas in ſimplici conceptione locum habet.

Hanc verò eſſe legitimam Ariſtotelis intelligentiam ex eodem Ariſtotele colligimus. Nam in primis diſtinctio illa duplicis veritatis ex ipſo deſumpta eſt lib. 3. de Anima capite 6. text. 26. & lib. 9. Metaphyſ. cap. 12. vt ibi expoſitores, præſertim Aphrodiſæus, & Diuus Thomas, & Alenſis notarunt, Themiſtiuſque 3. de Anima, capite ſuo 45. In priori itaque loco ſic ait Ariſtoteles. *Eſt autem dictio quidem aliquid de aliquo, quemadmodum affirmatio: eſtq; vera vel falſa omnis, at intellectus non omnis, ſed qui eſt ipſius quid eſt ex ipſo quid erat eſſe, & verus eſt; & non aliquid de aliquo, ſed vt viſus proprij verus eſt.* Vbi apertè diſtinguit alium modum veritatis præter illum, *qui eſt vt aliquid de aliquo*, id eſt, in compoſitione. Quod autem illa veritas non habeat falſitatem oppoſitam, declarat Ariſtoteles libro 9. Metaphyſ. capite vltimo, vbi cùm text. 21. dixiſſet verum & falſum in compoſitione & diuiſione reperiri: interrogat deinde textu 22. quo modo poſſint in ſimplicibus inueniri, & reſpondet, ſuo etiam modo reperiri in eis verum & falſum: ſed verum propriè, falſum autem ſolùm impropriè & per ignorationem, ſeu per accidens. Nam *attingere* (inquit) *& dicere verum.* (Ne tamen quis putaret hîc ſumi, *dicere* pro *componere*, ſicut in citato loco de anima, interponit dicens) *Non enim eſt idem affirmatio & dictio* (hîc enim *dicere* ſumitur pro eo, quod eſt concipere rem ſicut eſt.) At, *non attingere*, ait, *eſt ignorare*, quaſi dicat, ibi non eſt falſitas, ſed ignorantia, *niſi ſecundum accidens*, id eſt adiungendo compoſitionem, & tribuendo alienum conceptum ei, cuius conceptus non eſt.

Quo etiam modo dixit libro tertio de Anima, capite tertio, textu 161. in phantaſia & ſenſibus eſſe interdum falſitatem: intelligit enim non propriè & per ſe, ſed per accidens. Nam ſenſus ipſe cùm decipitur, ſolùm deficit non apprehendendo quod eſt, ſed aliud, quæ eſt impropria falſitas, & potiùs quædam ignoratio: per accidens verò ſequitur falſitas, non tam in ſenſu quàm in intellectu, quia id quod ſenſui apparet, tribuit rei cui non conuenit. Hanc verò differentiam inter veritatem & falſitatem ſimplicium

plicium, quod illa ſit propria, hæc verò impropria: Ariſtoteles ſatis explicat in citato loco 9. Metaphyſ. dum veritatem illam, ſimpliciter veritatem appellat: alteram verò potiùs ignorationem & falſitatem per accidens, ſeu potiùs occaſionem falſitatis, vt diſp. 9. ſect. 1. nu. 13. & 14. latiùs declaramus ex eodem Ariſt. lib. 5. Metaph. cap. 29.

Deniq; quod hoc loco 6. Metaph. ſolùm loquatur Philoſophus de veritate illa, quæ habet propriã falſitatem oppoſitã, patet tum quia aliis locis ponit diſtinctionem duplicis veritatis, & alteram extra cõpoſitionem admittit, tum ẽt, quia hoc loco non ſine conſideratione ſemper cõiunxit verum & falſum, vt ſignificet ſe loqui, de illo ente vero, cui non ens falſum opponitur. Tum præterea, quia ſuprà lib. 5. cap. 7. text. 14. inter alias acceptiones entis poſuit illam, qua eſſe ſignificat veritatem cõpoſitionis, & ad illud ens verum alludit hîc, cùm dicit ens verum ſolùm in compoſitione reperiri. Nam in principio huius capitis reſumpſit Ariſtoteles tres diuiſiones entis, quas in illo 7. cap. lib. 5. Metaph. poſuerat, ſcilicet, in ens per ſe, & per accidens: in ens verum, & non ens falſum, & in ens actu, & potentia. Et potiùs excluſit ens per accidẽs, ſtatim autem ens verum: ergo de eodem loquitur hîc, de quo lib. 5. locutus fuerat.

4 Ex his facilè expeditur alia quæſtio, an verum & falſum reperiantur in rebus: videtur enim hîc Ariſt. negare. Sed eandem habet interpretationem: nam in rebus etiam nõ eſt veritas, quæ habeat propriam falſitatem oppoſitam: eſt tamen ſua propria veritas, de qua latè dictum eſt diſp. 8. ſect. 7. Conſtatq; hanc veritatem cognitam fuiſſe ab Ariſtot. cùm dicat lib. 2. Metaphyſ. cap. 1. Vt *vnumquodq; eſt, ita & verum eſſe*: eaque eſſe veriſſima entia, quæ ſunt maximè perfecta.

5 Rurſus quæri hoc loco poſſet, an bonum & malum ſint in rebus; de qua re dictum eſt diſp. 10. & 11. Diſcrimen autem ab Ariſtotele hîc poſitum eſt, bonitatem quæ habet propriam malitiam oppoſitam, in rebus reperiri: veritatem autem quæ habet propriè falſitatem oppoſitam non reperiri in rebus, ſed in mente, & ita eſt res clara.

6 Tandem eſſe poteſt quæſtio, an entia rationis pertineant ad Metaphyſi. conſiderationem. Quia ea ratione qua Ariſtot. excludit verum ens, excludit etiam omne ens rationis. Quod eſt verum loquendo de obiecto directo & proprio, vt diſp. 1. ſect. 1. dixi. Hoc verò non obſtat quo minùs per occaſionem & ad diſtinguendum illud ab ente reali, conſideretur ens rationis in hac ſcientia, vt in diſp. vlt. huius operis annotamus, ſic enim Ariſt. cùm hîc excluſerit ens verum, aliquã de alio tractationem promittit, eamq; tradit lib. 9. cap. vlt.

LIBER SEPTIMVS Metaphyſicæ.

De præcipuo entis ſignificato, quod eſt ſubſtantia.

In hoc libro incipit Philoſophus agere de principali ſubiecto, & quodammodo vnico (vt ipſe primo cap. dixit) obiecto huius ſcientiæ, quod eſt ſubſtantia: & priùs intentionem proponit; deinde declarat quid ſit ſubſtantia, & præſertim agit de Quod quid eſt: ac tandem in agitandis opinionibus Philoſophorum de variis modis ſubſtantiarum plurimum immoratur.

Caput primum.

Subſtantiam eſſe primum ens, primumq; huius ſcientiæ obiectum.

Quæſt. 1. poſſet hoc loco tractari primò quæſtio de analogia entis inter ſubſtantiam & accidentia, quoniam apertè hîc Ariſtoteles eam docet. Videatur diſp. 32. ſect. 3.

2 Secundò quæri ſolet vtrum accidentia in abſtracto ſint entia: quoniam Ariſtoteles hîc eam videtur quæſtionem mouere. Sed præter ea, quæ de diuiſione entis inter ſubſtantiam & accidens ibi diximus, nihil addendum occurrit. Quia cùm dicuntur accidentia in abſtracto, nihil additur vel adimitur ipſis accidentib᷈: nã illud *in abſtracto*, ſolùm dicit denominationẽ extrinſecam ex noſtro modo concipiendi, aut ſignificandi deſumptam. Quare ſolùm eſſe poteſt quæſtio de ipſis formis vel modis accidentalibus, non prout hoc vel illo modo ſignificantur, ſed ſecũdum ſe, ſeu prout tales formæ ſunt: ſic enim merito dicuntur accidentia in abſtracto: quia, vt formæ ſunt, non ſunt aliter ſignificabiles. De his ergo formis nulla ſupereſt quæſtio quin ſint entia, diminuta quidem & imperfecta: tamen vera entia, & quæ ſimpliciter & ſine addito poſſunt ita appellari, vt citato loco dixi.

Eſt autem differentia inter accidens concretum & abſtractum in modo ſignificandi: quia illud includit ſubiectum in ſua ſignificatione: hoc verò non, ſed ſignificat tantùm ipſam formam. Et ex hac parte videtur concretũ magis abſolute ens, tanquam id quod eſt, quàm ſolùm abſtractum: hoc enim argumentum Ariſtoteles hîc proponit. Dicendum verò eſt accidens abſtractum & concretum idem eſſe, idemq; ens importare, ſi formaliter ac per ſe ſumantur, vt ſumi debent: nam materialiter certum eſt cõcretum ratione ſubiecti, quod connotat, eſſe magis ens, quia eſt ſubſiſtẽs, ſeu compoſitum ex ſubſiſtentẽ & forma accidentali. tamẽ licet ſub ea ratione plus habeat entitatis, minorem tamen vnitatem per ſe habet: eſt enim ens per accidẽs. Sed de hac diſtinctione accidentis in abſtractum & concretum dixi plura diſp. 39. ſect. 2.

Vbi etiam vulgarem quæſtionem attigi, quæ hîc tractari ſolet, ſcilicet, an concreta accidentium ſignificent de formali ſubiectum, vt vult Auicenna, quem nõnulli Nominales ſequuntur, ſumentes fundamẽtum ex hoc loco Ariſtotelis: an verò de formali ſignificent qualitatem. vt Commentator, D. Thomas, & frequentiùs doctores docent ex Ariſtotele in Prædicam. cap. de ſubſtãtia, dicente; *Album ſolam qualitatem ſignificat.* Sed neutra ſententia ſatis ex Ariſtotele ſumitur: nam hîc ſolùm argumentando dicit, videri magis ens concretum, quam abſtractum propter incluſionem ſubiecti, quod eſt verum, etiamſi ſubiectum includatur vt connotatum. In cap. autem de ſubſtantia non dicit, *Album ſolam qualitatem*, ſed *ſolum quale ſignificat*: in quo etiam ſubiectum includitur: quamquam mens Ariſtotelis ibi ſolùm fuerit dicere non ſignificare qualẽ quid, vt ſecundas ſubſtantias, ſed quale accidentale, quod vocauit *ſolum quale*. Nihilominùs poſterior ſententia, ſicut communior, ita & verior eſt, vt ex ipſo vſu vocum ſatis conſtat, & dicto loco ſatis probatũ eſt. Videri etiam poteſt Caietan. cap. de ente & eſſentia.

4 Rurſus hîc quæri ſolet, vtrum inhærentia ſit de eſſentia accidentis, eò quòd Ariſtot. hîc ait, accidens eſſe entis ens. Tractatur diſp. 37. ſect. 1.

Præte-

Præterea quomodo verum ſit quod hîc dicit Ariſtoteles, natura, cognitione, ratione & tempore eſſe ſubſtantiam priorem accidente: tractatur Diſpu. 38. per totum, vbi textus Philoſophi latè exponitur.

Caput ſecundum & 3.

Quid ſit ſubſtantia, & quotuplex.

Quæſt. 1. & 2. Hæ duæ quæſtiones, quid nimirum ſubſtantia ſit, & quotuplex in diſp. 33. latè tractantur. Vbi ſpecialiter diſputatur illa diuiſio ſubſtantiæ in primam & ſecundam, ad quam reuocat hîc Diuus Thomas quadrimembrem diuiſionem, quam hîc ponit Philoſophus, ſubſtantiam, diuidens in *quod quid erat eſſe*, id eſt eſſentiam & quidditatem rei, *ipſum vniuerſale*, id eſt ſupremum genus ſubſtantiæ, & *genus*, ſubintellige ſub illo contentũ, adde etiam & ſpeciem, & *primum ſubiectum*, id eſt primam ſubſtantiam. Nam primum membrum non eſt propriè ſubſtãtia, imò nec proprium prędicamenti ſubſtantiæ, ſed Analogum ad omnem rei quidditatem: & ideò in Prędicam. ſubſtantiæ omiſſum eſt. Secundum verò & tertium continentur ſub ſecunda ſubſtantia: quartum verò idem eſt quod prima ſubſtantia. De qua etiam quo modo dicatur maximè ſubſtantia, ibidem declaratum eſt.

3 Tertiò poſſet hîc tractari diuiſio ſubſtantiæ in materiam, formam, & compoſitum: quam etiã tradit Ariſtoteles infrà capit. 10 huius lib. & capite 13. & 15. ac lib. 8. capite ſecundo & tertio, & lib. 12. capite tertio, tex. 14. & in principio ſecundi de Anima. Tractatur autem à nobis diſp. 33. ſect. 1. Id ſolùm videtur hîc notandum Ariſtotelem hoc loco diuiſiſſe primam ſubſtantiam in illa tria membra, quæ eadem proportione ſumenda ſunt. Potuiſſet tamen pari modo diuidere vel ſubſtantiam ſecundam, vel ſubſtantiã in cõmuni, vt feciſſe videtur in lib. de Anim. Sed hoc parũ refert: intellexit. n. Ariſt. ex vna diuiſione in particulari data, alias ſubintelligi facilè poſſe.

4 Quartò quæri hîc ſolet circa text. 7. in fine, an forma ſit prior ac pręcipua ſubſtantia quàm materia & compoſitum. Solet enim ita intelligi textus hic Ariſtotelis, vt patet ex interpretatione Diui Thomę, Alenſis, Scoti, & Commentatoris. Sed occaſio errandi fuit quod infideliter Antiquus interpres tranſtulit: vbi enim textus Græcus habet *& ipſum*, ipſe vertit *& ipſo*. Vnde Aphrodiſæus aliter exponit, ſcilicet, non ſolùm formam, ſed etiam compoſitum eſſe perfectius materia: quod Ariſtoteles ſtatim tradit text. 8. Vel certè ſenſus eſt, ſi forma eſt perfectior materia, compoſitum eſſe vtraque perfectius. Tractatur hoc ex profeſſo diſputat. 15. ſect. 7. num. 6. Vbi etiam forma cum materia comparatur, & explicatur ratio Ariſtotelis, qua probat formam eſſe perfectiorem materia, quia eſt ſeparabilis. Intelligitur enim permiſſiuè, ſeu de forma & materia vt ſic: nam in tota latitudine formę eſt aliqua ſeparabilis, non verò in tota latitudine materię: id enim ſatis indicat exceſſum formæ reſpectu materiæ, ex genere ſuo, & ex communi ratione actus & potentiæ eiuſdem generis.

5 Quinta quæſtio huius loci maximè propria eſt, qualis ſubſtantia ſit materia, & an ſit pura potentia, vel aliquid habeat actualitatis: de qua re latè diſputatione 13. ſectione quarta, & ſequentibus. Cum qua quæſtione coniuncta neceſſario eſt quæſtio de forma ſubſtantiali, an detur, quam etiam hîc Ariſtoteles attigit, eamque latè diſſeruimus diſputatione 16. Quod ergo hoc loco Ariſtoteles definit, ſolùm eſt, materiam ſolam non eſſe illam ſubſtantiam primam, quam appellamus maximè ſubſtantiam, ſed eſſe quandam potentiam ad illam: non tamen negat Ariſtoteles, habere materiam ſuam ſubſtantialem entitatem, quamuis potentialem ad formam recipiendam. Cùm ergo ibi Ariſtoteles ſignificat materiam eſſe notiſſimam, vel argumentando tantùm loquitur: vel certè intelligit materiam eſſe notiſſimam ſub communi ratione materiæ, ſeu ſubiecti tranſmutationum, non verò ſub propria ratione materiæ primæ.

6 Sextò quæri poteſt, an quantitas ſit ſubſtantia, quòd hîc Ariſtoteles negat, & merito: de qua re egimus diſp. 43. ſect. 2.

Caput quartum.

De definitione ſeu quidditate rei.

Ariſtoteles in fine præcedentis capitis, de ſubſtantiali forma ſe acturum promiſit: quia verò ſubſtantialis forma eſt, quæ complet ſubſtantiæ quidditatem, ſeu *quod quid erat eſſe*, vt ipſe loquitur, ideò ab ipſo quod quid erat eſſe diſputationem exorditur. Et tacitè inchoat diſputationem contra Platonem, vt oſtendat formas ſeparatas ſeu ideas non eſſe neceſſarias, nec propter definitiones, nec propter eſſe indiuiduorum, nec propter rerum generationes. In hoc ergo capite tractat de quidditate, ſeu quòd quid eſt (hoc enim nomen magis propriũ, concretumque eſt quàm quidditas) agit (inquam) *logicè* vt ipſe dicit, ſeu in ordine ad definitiones. Quia verò quod quid eſt, latiùs patet quam forma ſubſtantialis rigoroſè ſumpta, ideò hîc generaliùs de illo diſputat. Et hac occaſione multa pręfatur de ordine doctrinæ in procedendo à notioribus ad minùs nota: circa quę immorari aut mouere quęſtionẽ ſuperuacaneũ eſt, cùm ea methodus paſſim ab Ariſt. repetatur, ſitq; proprium dialectici declarare illam.

Quæſt. 1. Primò ergo quæri poteſt, an verum ſit quod in principio huius capitis Ariſt. ait, illud eſſe quod quid erat eſſe rei, quod per ſe primò prædicatur de re, id eſt ita vt in definitione prædicati non ponatur ſubiectum, vt ipſemet declarat. Et ratio dubij eſſe poteſt, quia genus prædicatur per ſe primò de ſpecie, vt animal de homine & tamen nõ eſt quod quid erat eſſe hominis. Rurſus differentia, vt rationale, non dicit quod quid eſt, quia non in quid, ſed in quale prædicatur, & tamen prædicatur per ſe primò. Veruntamen hæc quæſtio reiicienda eſt in lib. Poſter. vbi de modis per ſe latè Ariſt. diſputat. Et breuiter dicendum eſt, quod quid erat eſſe, logicè ſumptum, nihil eſſe aliud quam definitionem eſſentialem ac quidditatiuam rei, quæ vt eſt formaliter in mente aut voce, eſt opus Dialecticę, vt verò eſt eſſentia rei menti obiecta, aut definitione explicata, eſt eſſentia Metaphyſica, quæ dum in ordine ad definitionem explicatur, logicè declarari dicitur, & ita loquitur Philoſophus hîc.

Hęc autem definitio poteſt aut tota diſtinctè prędicari de definito & tũc eſt propria & adęquata prędicatio quidditatis: poteſt idem prædicari per partes, enunciando vel ſolùm genus, vel ſolam differentiam: & tunc licet abſolutè non prædicetur totum quod quid eſt, tamen explicitè prædicatur aliquid eius, & implicitè totum, quia nec genus, nec differẽtia prædicantur vt partes, ſed vt aliquo modo dicunt totum. Et ideò ſub *quod quid erat eſſe* non ſola definitio, ſed etiam genus, & differentia, ea ratione qua prædicantur de definito, comprehenduntur. Et hoc modo

modo animal dicitur eſſe quod quid erat eſſe hominis,non integrum formaliter,confuſè tamen totum. Nec refert quòd differētia dicatur prædicari in quale,quia prædicatur in quale quid, id eſt eſſentiale, & conſtituens rei eſſentiā. Vnde conſtat,omnia prædicata accidētalia, qualiacũq; ſint, excludi à ꝙ quid erat eſſe:quia non prædicantur per ſe primò de re.

2 Secundò hic quæri poteſt an accidentia habeāt quod quid erat eſſe, id eſt an definiri poſſint, & quo modo. Quam rem latiſſimè tractat Ariſtoteles hîc tex. 12. & ſequentib. & toto c.ſeq. Sed vix poteſt hîc eſſe quæſtio de re, ſed de nomine tantùm. Summa ergo eorum,quę Ariſtotel. tradit,in hoc continetur. Quòd ſi Metaphyſicè loquamur de quod quid erat eſſe,id eſt de eſſentia, conſtat accidentalia aliquam habere realem eſſentiam,ſicut ſunt entia realia, nam ens, per eſſentiam in ratione entis conſtituitur. At, ſicut accidentalia Analogicè & ſecundum quid ſunt entia,ita ſolùm habent eſſentiam ſecundum quid, & cum eadem proportionali Analogia.

Atque hinc vlteriùs loquendo logicè de quod quid erat eſſe, id eſt de definitione, eadem proportione conſtat eſſe dicendum, accidentia poſſe aliquā definitionem habere,nam habent realem eſſentiam, & Metaphyſicè non omnino ſimplicem: omnis autem eſſentia realis & compoſita poteſt oratione aliqua & expreſſa mentis conceptione declarari:& hoc eſt definiri. Item accidentia habent ſua propria genera & differentias: ergo per ea definiri poſſunt. Sicut autem eſſentia accidentalis eſt imperfecta, ita non niſi imperfectè poteſt definiri. Quæ imperfectio conſiſtere poteſt, vel in eo quòd genus & differentia eius in latitudine entis valde incompleta ſunt & imperfecta multò magis quàm ſit genus animæ, vel materiæ: vel certè in eo, quod non poſſunt definiri accidentia, niſi ponendo in definitione aliquod additum, vt per ordinem ad illud talis eſſentia declaretur. Quomodo ſuperiùs dictum eſt ſubſtantiā eſſe priorē definitione accidente, quia nō poteſt accidens niſi per ſubſtantiam definiri. Nam vt definitio eius verè ac propriè declaret eſſentiam eius; neceſſe eſt vt per aliquam habitudinem ad ſubſtantiam illam explicet, de qua re diximus diſput.37.ſect.1.

Illud autem aduerte, videri in hoc textu Ariſtotelem aliquando loqui de ente per accidens, aliquādo verò de accidente: de quibus tamen non eſt omnino eadem ratio in ordine ad definitionem. Nam ens per accidens vt ſic, re vera nō habet definitionē, ſed per plures definitiones ſeu aggregatum definitionum explicandum eſt: quia ſicut non eſt ens,ſed entia, ita non habet eſſentiam, ſed eſſentias,& idem proportionaliter eſt de definitione. Accidens verò propriè ſumptum eſt ens per ſe (inquam) non prout diſtinguitur contra in alio, ſed prout diſtinguitur contra per accidens: ſeu eſt per ſe non in ratione entis, ſed in ratione vnius, & ita vna etiam definitione definiri pōt, non tamen omnino perfectè vna, quia in ea ponendum eſt aliquod additum, & quoad hoc comparatur aliquo modo enti per accidens.

Caput quintum.

Soluuntur dubitationes circa definitiones accidentiũ.

Quæſt. vnica. Hîc nihil occurrit notatione dignum, præter regulam quandam, quæ communiter ex hoc capite colligitur, nempe, Non committi nugationem cùm accidēs in concreto adiectiuè coniũgitur ſubiecto, quod connotat, vt cùm dicitur naſus ſimus, aut capillus criſpus, aut etiam corpus album: hæc enim regula non ſolùm in accidentibus propriis, vt quidam ſignificant, ſed etiam in communibus locum habet reſpectu adæquati ſubiecti, quod connotant. Nam horum omnium eadem eſt ratio apparentis nugationis, eo quòd altera dictio videatur idem ſignificare, quod vtraq; ſimul: nam *album* ſignificat corpus diſgregatiuum viſus, & *ſimũ* naſum curuum, vnde fit argumentum, loco nominis poſſe poni definitum, atq; ita perinde eſſe dicere *capillus criſpus*, quòd capillus capillus talis figuræ.

Nihilominùs certum eſt quod Ariſtoteles docet, in his non committi nugationem,quod ſatis conſtat ex communi modo loquendi, qui proprius & non abuſiuus cenſetur.Ratio verò eſt,quia hæc concreta non ſignificant de formali ſubiecta, ſed tantùm ea connotant, & quandò adiectiuè ſeu ex parte prædicati ponuntur, propriè non ponuntur ratione materialis ſignificati,ſed ratione formalis tantùm quod applicant materiali, & ideò non fit vlla repetitio ſeu nugatio.Neq; etiam in his licet totam definitionem ipſius accidentis concreti ponere loco ipſius cōcreti adiectiui, quia in ſua definitione includit (ait Diuus Tho.hic)aliquid quod eſt extra eſſentiam ſuam.Vel clariùs, quia in definitione ponitur ipſum ſubiectũ ſeu materiale loco generis, & tamen in prædicatione vel compoſitione cum ipſo materiali, ſolùm adiungitur ratione formalis.

Caput ſextum.

An quod quid eſt ſit idem cum eo cuius eſt.

Hoc capite tacitè probat Ariſtoteles propter eſſe indiuiduorum non eſſe neceſſarias ſeparatas quidditates quia quod quid eſt, non ſeparatur ab eo cuius eſt, de qua re multa in expoſitionem huius capitis dicimus diſp.34. ſect.3. vbi de natura & ſuppoſito eorumque diſtinctione agimus. Solùm aduertatur diligenter quid intelligat Ariſtoteles per *quod quid eſt*,& quid ſit id cum quo illud comparat:nam ex horum intelligentia pendet ſenſus Ariſtotelis, & explicatio quæſtionis. Igitur per *quod quid erat eſſe* intelligit Ariſtoteles definitionem eſſentialem rei, eodem enim modo hîc accipit *quod quid eſt*, quo in præcedentibus capitibus, vt manifeſtè patet ex connexione contextus, & in ſuperioribus ſemper hoc ſenſu egerat de quod quid, & quoad hanc partem omnes expoſitores conueniunt.

Quidam verò aiũt Ariſtotelem comparare quod quid cum definito. Sed obſtat,quia ſecundum hunc modum non ſolùm in ſubſtantiis, ſed etiam in accidentibus quod quid eſt, eſſet idem cum eo cuius eſt: quod Ariſtoteles negat. Et ſequela patet, quia in omnibus rebus definitum eſſet idem cum ſua definitione,& è conuerſo.Reſpondent non negare hoc Ariſtotel. in accidentibus, ſed in entibus per accidēs, quæ nō habent quod quid eſt. Sed obſtat,quia Ariſt. hîc de his quæ accidentaliter dicuntur non dicit non habere quod quid eſt,ſed potiùs ſupponit habere illud,licet minùs perfectum,vt ſuperiori c.tradiderat, & negat illud eſſet idem cum eo cuius eſt.

Quocirca mihi valde placet expoſitio Alex. Alenſis,quam ex Commentatore ſumpſit, comparari hîc quod quid eſt ad primam ſubſtantiam, ſeu ad ſubiectum cui attribuitur: omnia enim quę habent aliquo modo quod quid eſt, ſunt ipſius primæ ſubſtantiæ. Et hoc modo clariſſima eſt doctrina Philoſophi,quod eſt eſſe idem cum eo cuius eſt,id eſt cum eo ſubiecto, cui attribuitur in eo quod quid, ac per ſe,nō verò cum eo de quo dicitur per accidens. Itaq;

comparat

comparat Philoſophus quod quid eſt ad omne ſubiectum de quo dicitur, & duas generales regulas cõſtituit. Prima eſt, Reſpectu eius de quo dicitur per ſe, eſſe idem cum illo, Alia, reſpectu eius de quo dicitur ex accidenti non eſſe idem. Et quia quod quid eſt ſubſtantiale, quia vt tale eſt de nullo dicitur per accidens, ſed tantùm per ſe, ideò ſimpliciter eſt idem cum eo cuius eſt. Quod quid autem accidentale, ſi formaliter comparetur ad rem ſui generis, & ſibi per ſe ſubiectam in prędicatione, etiam eſt idem cum eo cuius eſt, vt quod quid eſt albedinis cum albedine, vel cum hac albedine. Quia verò huiuſmodi quod quid eſt accidentale, poteſt etiam dici per accidens de ſubſtantia, ideò reſpectu eius cuius hoc modo eſt, non eſt idem cum eo, quia non eſt eius vt quod quid eſt eius, ſed vt accidens eius.

Atque hoc modo explicata ſententia Ariſtotelis, aptiſſimè per illam paratur via ad oſtendẽdum ideas non eſſe ſeparatas à rebus & ſubſtantiis particularibus, quod Ariſt. intendit. Sic etiam ceſſant hîc quæſtiones de diſtinctione naturæ à ſuppoſito, & de diſtinctione abſtracti à concreto in ſubſtantiis, etiam vniuersè conceptis, vt ſunt homo & humanitas, quæ à nobis tractatę ſunt d. Diſp. 34.

Quæſt. 1. Pertinet autem huc propriè q. de identitate definitionis cũ definito, ſed quia dialectica eſt, & nihil habet difficultatis, eam prætermitto.

2 Poſſet etiam hîc tractari queſtio, quomodo definitum in communi, ſeu ſpecies, ſit idem cum indiuiduo de quo per ſe dicitur, quæ Diſput. 5. de vnitate indiuiduali tractatur. Hinc tamen collige, cùm Ariſtoteles ait quod quid eſt, non eſſe idem cum eo cuius eſt, non excludere omnem diſtinctionem rationis, ſiue fundatam in modo concipiendi, vt inter definitionem & definitum, ſiue in re concepta, vt inter ſpeciem & indiuiduum: excludit ergo diſtinctionem rei, & ex natura rei, & omnem illam quæ impedit prædicationẽ formalem, ac per ſe, & ſic erit facilis litera Philoſophi quoad reliqua.

Caput ſeptimum.

Quo modo, & à quo formæ rerum fiant.

Hîc incipit perficere tertiam partem diſputationis contra Platonem, quòd ideæ non ſint neceſſarię propter generationem, & ea occaſione in hoc & ſequenti cap. varia diſtinguit principia & modos generationum ſcil. ab arte, vel natura, vel caſu, & alia quæ latiſſimè diſputantur à nobis in Diſput. 18. de cauſa efficiente.

Quæſt. 1. Hîc verò ſpecialiter diſputari ſolet occaſione textus Ariſt. primò, An omnia quæ fiunt, fiant ex aliqua materia: quod tangit quæſt. illam, an Ariſt. cognouerit creationem. Sed hîc Ariſt. de actionibus naturalibus loquitur: & in his verum habet generalis ꝓpoſitio quæ affirmat, omnia fieri ex materia aliqua. Et eodem modo accipienda eſt alia propoſitio quam habet tex. 24. *Quare, quemadmodum dicitur, impoſsibile eſt fieri, ſi nihil præexiſtat.*

2 Secundò quæri ſolet, an omnia quæ materiam habent, poſſint eſſe, & non eſſe, propter verba Philoſophi text. 22. *Cuncta quæ natura fiunt, habent materiam, poſsibile enim eſt eſſe & non eſſe eorum vnumquodq; hoc autem materia.* Sed in hoc textu non habet fundamentum illa quę. quia hîc ſolùm dicitur omne quod poteſt eſſe, & non eſſe, id habere ex materia: non poteſt autem hæc affirmans propoſitio conuerti ſimpliciter, nec Ariſt. id dixit. Tractatur verò illa quęſtio d. 13. ſect. 8. & ſeq.

3 Tertiò quæri poteſt, an omnia quæ generantur ex ſemine, poſſint ex putrefactione, & ſine ſemine generari. Nam Ariſtotel. hic. text. 22. clarè affirmat, eadem, quæ ex ſemine fiunt, contingere fieri ſine ſemine. Propter quod Auerroes 8. Phyſicor. comm. 46. de omnibus animalibus ſine diſtinctione id affirmat. Auicen. verò lib. 2. ſufficien. in vniuerſum negat id fieri poſſe: putat enim ſpecie diſtingui ea animalia quæ ſine ſemine fiunt ex putrefactione ab aliis, quæ ſimilia videntur ex ſemine generatis. Sed vtraque opinio ſatis eſt repugnans experientiæ. Nam videmus nonnulla animalia generari ex putrefactione omnino ſimilia iis quæ per ſeminalem propagationem fiunt, & in plantis idem eſt euidens. Et è cõtrario præter omnem naturalem euentum eſt quòd animalia perfecta, vt equi, leones, &c. generentur niſi per propriam & per ſe generationem.

Quapropter D. Thom. hoc loco rectè diſtinguit, expendens accuratè verba Philoſophi dicentis, *Quædam enim eadem ex ſemine, & abſque ſemine fiunt.* Dixit enim *quædam*, quia non eſt id commune omnibus. Diſtinctio ergo eſt de perfectis & imperfectis viuẽtibus: hæc .n. poſſunt ſine ſemine virtute cœleſtium corporum cauſari: quia ſunt adeò imperfecta, vt diſpoſitiones ad eorum formas neceſſariæ caſu poſſint in ſubiecto conſurgere ex contingente concurſu aliorum agentium: at priora viuentia adeò ſunt perfecta, & tam exactam ac mirabilem organizationem poſtulant, vt minimè poſſit niſi à cauſa propria ac per ſe fieri. Atque ita hoc ipſum docet experientia de vtroque viuentium ordine, vt dixi. Et in hac reſolutione conueniunt contra Auicennam & Commentatorem ſectatores vtriuſq; ſcholę D. Tho. & Scot. hîc, Alex. Alenſ. & alij.

4 Hinc verò naſcitur altera quæſtio, quęnam cauſa inducat formas ſubſtantiales in hęc viuentia, & an cœlum habeat ad hoc ſufficientem virtutem, de qua re dixi diſp. 15. ſect. 1.

5 Quæri item poteſt, an huiuſmodi rerum generatio ſit dicenda caſualis. Hoc verò facilem habet reſolutionem: nam reſpectu particularium agentium eſt caſualis, reſpectu verò Solis non ita. Ita Diuus Thomas: cuius ſententia defenditur contra impugnationes Ianduni à Iauello quæſtione 10. Sed eſt res facilis. Aliter dici poteſt, illam generationem quantum ad concurſum cauſarum diſponentium materiam eſſe per accidens, & à caſu; poſita verò illa diſpoſitione per ſe & ex intentione agentis vniuerſalis induci talem formam ſubſtantialem, quod attigimus Diſputatione vlt. ſect. vlt.

6 Præterea hîc quæri poteſt quomodo exemplaria artium ad ſuos effectus cõcurrant: quia Ariſt. hic ait ſanitatem in materia oriri ex ſanitate in mente ſeu ſine matetia. Hanc quæſtionem & locũ exponimus diſp. 25. ſect. 2.

Denique poteſt quæri, vtrùm actiones immanentes, ſint verè actiones: ita enim expreſsè videtur affirmare Philoſophus, dum ait: *Generationum autem & motuum, hæc quidem intellectio, illa verò effectio ſeu factio vocatur.* De hac re latè diſputatum eſt diſp. 48. ſect. 2. & diſp. 49. ſect. 4.

Caput octauum.

De eadem re, & quod forma non per ſe fiat, ſed compoſitum.

Quæſt. 1. Primò ab ipſo Philoſopho tractatur an forma per ſe generetur, quam quæſtionem expediuimus breuiter diſp. 15. ſect. 4.

2 An hoc non ſolùm in formis ſubſtantialibus, ſed etiam accidentalibus verum ſit, ibid. nu. 6. vbi breuiter affirmantem partem reſoluimus.

3 An formæ ſubſtantiales introducantur in materiam ab aliquo agente vniuerſali, vel à particularibus. De hac q. latè diſp. 15. ſect. 2. à num. 9. & diſp. 18. ſect. 1. & 2.

4 An vnumquodque generet ſibi ſimile. Hæc quæſtio ex eiſdem locis expedita eſt, & ex diuiſione cauſę efficientis in vniuocam & æquiuocam, quę traditur & explicatur diſputatione 17. ſectione ſecunda. Solùm aduertenda ſunt duo. Vnum eſt Ariſtotelem loqui propriè de generatione, ſub ea comprehendẽdo alterationem quæ ad illam diſponit: non verò de omni effectione: ſic enim qui localiter mouet, non propriè agit ſimile: nec per omnes actiones immanentes intendunt agentia productionem ſibi ſimilium: ſed vnaquęque potentia dicitur agere id, quod proportionatum, & accommodatum eſt ad ſuam perfectionem. Hæc enim non tam agunt vt ſe communicent, quam vt ſe perficiant: & ideò non agunt propriè ſibi ſimilia. Quamquam ſi latè extendatur ſimilitudo ad cauſam æquiuocam, poſſunt etiã hæc dici agere ſibi ſimilia. Secundò igitur aduertendum eſt, Ariſtotelem hîc non dixiſſe omnia generari à ſibi ſimilibus, ſed indefinitè ait, *In quibuſdam manifeſtum eſt quòd generans tale eſt, quale id quod generatur.* Eſt ergo generaliter & in omni proprietate verum in cauſis vniuocis, in æquiuocis autem ſecundum eminentiam, & virtualem ſimilitudinem, in artificialibus verò ſeu intellectualibus cauſis ſecundum idealem ſeu intentionalem repræſentationem, & ita nullam habent difficultatem quæ de hac re tractari ſolent: vide Soncin. hoc lib. quæſtione 14. Iauell. quæſt. 12. & alios.

Caput nonum.

De eadem re dubitationes nonnullæ cum ſolutionibus earum.

Quæſt. 1. Primò quæri ſolet hîc de eductione formæ de potentia materiæ quæ & qualis ſit, & an aliquid formæ actu præcedat in materia. De qua re latè Diſp. 15. ſect. 2. & 3. vbi in 2. nu. 28. ex profeſſo exponitur tex. 29. huius capitis.

2 Quomodo virtus ſeminis, vel accidentales virtutes efficiant ſubſtantialem generationem: de quo latè diſp. 18. ſect. 2.

Quæſtiones etiã omnes in ſuperiori capite annotatæ in hoc habent locum, qui ab Ariſtotele ferè repetitur eadem doctrina.

Caput decimum.

De quidditate in ordine ad definitionem.

Quæſt. 1. Principio hîc quæri poſſet, Ad Philoſophumne primum pertineat de definitione diſputare: ſed de hoc diſputat. 1. procœmiali ſectione quarta, à num. 24. vbi oſtendimus formam definiendi tum mente, tum conſequenter verbo, ad Dialecticum ſpectare: Metaphyſicum verò explicare fundamentum definitionis, quod eſt eſſentia rei. Tamen quia hęc ipſa eſſentia & quidditas, prout in ſe eſt, difficilè cognoſcitur, ideò Ariſtoteles multa tradit de ipſa definitione prout à nobis fit, aut fieri debet, vt in ordine ad nos rationẽ eſſentię declaret, & maximè vt oſtendat materiam pertinere ad eſſentialem rationem aliquarum rerum, vt hac etiam ratione contra Platonem oſtendat, non poſſe dari talium rerum ideas à materia ſeparatas. Hac ergo ratione in his capitibus agit de definitione, in quorum tractatione nos ea omnia quæ merè Dialectica ſunt breuiter attingemus.

2 Secundò ergo inquiritur an de ratione definitionis ſit vt partibus conſtet. Sed in hoc ſatis expreſſa eſt ſententia Ariſtotelis hîc affirmantis, &, ſi nomen ipſum & munus definitionis explicetur, dubitationem non habet. Nos enim per ſimplices conceptus non poſſumus diſtinctè cognoſcere & explicare rerum eſſentias: & ideò ad diſtinctè concipiendam vel explicandam naturam rei, eam in plures conceptus diuidimus, vt quid ei proprium, quid commune, quid eſſentiale, quid accidentale ſit, cognoſcamus: atq; ita tandem aptè coniungendo conceptus eſſentiales rei, ipſam diſtinctè concipiamus, eamque diſtinctam conceptionem, definitionem eſſentialem vocamus, vel mente conceptam, vel voce expreſſam: & proportionali modo cõficimus definitiones quas deſcriptiuas appellant. Sic ergò conſtat de ratione definitionis eſſe vt ſit oratio, & cõſequenter vt partes habeat, vnde proprius modus venandi definitionem eſt per diuiſionem conceptuum communium vſq; ad proprios, alienos reiiciendo, vt latiùs Ariſt. lib. 2. Poſter. cap. 14.

3 Tertiò, an partes definitionis correſpondeant partibus rei definitæ: id enim affirmare videtur Philoſophus initio huius capitis dicens, *Sicut ratio ad rem, ſimiliter & pars rationis ad partem rei ſe habet.* Idque colligi poteſt ex munere & fine definitionis. Nam cùm diſtinctè declaret totam rei eſſentiam, & ad hoc munus vtatur (vt ſic dicam) partialibus conceptibus, videtur neceſſarium, vt illis correſpõdeant partes proportionatæ in definito. In contrariũ eſt, quia ſępè definitum eſt res ſimplex & nõ habet veras partes. Item, licet eas habeat, non ſemper illis reſpondet partes definitionis, ſed potiùs quęlibet pars definitionis dicit totam rei eſſentiam, licet minùs diſtinctè quàm ipſa definitio: genus .n. & differentia licet ſint partes definitionis, non ſignificant partes definiti, ſed totũ confuſa & incompleta ratione. Aliqui putãt Ariſt. loqui de rebus tantùm naturalibus & cõpoſitis, & in illis veram eſſe in vniuerſũ propoſitionem eius, quia generi correſpõdet forma generica, & differentiæ forma ſpecifica, quę diſtinctę ſunt. Sed hæc reſponſio primũ ſupponit falſam ſententiam de pluralitate formarum iuxta ordinem prædicatorum eſſentialium, quam improbamus diſp. 15. Deinde eſt contra verba Ariſtotelis abſoluta & generalia.

Duobus ergò modis exponi poteſt Philoſophus. Primò, eius locutionem ſolùm eſſe per proportionalem comparationem, nec eſſe abſolutam, ſed cum diſtributione accommoda. Vult enim, partes definitionis eam proportionem inter ſe, & ad definitum ſeruare, quam partes rei inter ſe & cum toto. Non quòd neceſſe ſit omnem rem definitam habere partes, ſed ꝙ comparatio fiat ad illam, quæ eas habet. Conſiſtit autem proportio in hoc, quòd partes definitionis comparantur vt potentia & actus, ſicut partes rei. Altera expoſitio eſt, vt partes rei dicantur vel partes Phyſicæ, ſi res Phyſicè ac propriè compoſita ſit, quibus reſpondent partes definitionis, vel ſecundum rem, ſi definitio detur modo Phyſico: vel ſecundum proportionem & imitationem, ſi definitio ſit propria ac Metaphyſica per proprium genus & differentiam. Vel latiùs etiam dicantur partes rei, ipſi gradus Metaphyſici præciſè concepti, qui per genus & differentiam, vt ſunt partes definitionis, indicantur.

4 Quarta ac præcipua quæſtio circa hoc caput eſt, Vtrùm materia ſit pars quidditatis ſubſtantiæ materialis, & conſequenter an in definitione talium rerũ ponatur materia. Sed prior quæſtio ex profeſſo tractatur diſput.36.ſect.2. Vbi cum Ariſtotele & Diuo Thoma affirmantem partem amplectimur. Ex qua ſequitur in definitione quidditatiua ſubſtantiarum materialium poni materiam: non vt additum; hoc enim eſt pręter perfectionem & naturam ſubſtantię completæ, ſed vt de intrinſeca eſſentia talium rerum exiſtens. Ponitur autem materia in tali definitione, vel expreſsè, ſi definitio detur modo Phyſico, vt cùm dicitur homo conſtare corpore & anima: vel implicitè, vt incluſa in genere Metaphyſico, vt cùm dicitur homo animal rationale. Denique ponitur materia in definitione ſecundum aliquam vniuerſalem rationem, non tamen vt materia ſignata, nam hæc propria indiuiduorum eſt, vt hîc docet Philoſophus & Diuus Thomas, & alij latè exponunt.

5 Hinc oritur quinta quæſtio, an ſingulare vt ſingulare definibile ſit, & conſequenter in eius definitione poni poſſit materia ſignata. Eſt autem quæſtio de ſingulari non in actu ſignato (vt ſic dicam) id eſt de communi ratione ſingularitatis: hoc enim modo iam aliquid commune ſumitur, quod definiri ſuo modo poteſt, ſicut perſona, ſuppoſitum, & alia huiuſmodi, ſed eſt quæſtio de ſingulari (vt ſic dicam) exercito. Et hoc modo negat hîc Ariſtoteles text. 35. ſingulare definiri: ideò enim negat materiam ſignatam poni in definitione: idem habet infrà c.15. text. 53. & ſuprà cap.4. text.13. dixerat ſolam ſpeciem poſſe definiri propriè: & 1.Poſter.cap.7. ait, indiuiduorum neq; ſcientiam eſſe, neq; definitionem. Quo loco res hæc ex profeſſo tractanda eſt.

Non enim caret difficultate cur non poſſit indiuiduum definiri, cum poſſit in duos conceptus reſolui, ſcilicet in conceptum ſpeciei, & proprię differentiæ indiuidualis. Quod enim quidam dicunt, nõ habere indiuiduum propriam differentiam indiuidualem, ſed tantùm accidens indiuiduale, falſum eſt, vt ex dictis à nobis in diſput. 5. conſtat. Prætereà de indiuiduis perpetuis eſt vera ſcientia, vt de Deo, hoc Angelo: (nam Ariſtotel. ſolùm de indiuiduis materialibus hoc negat) cur ergo non poteſt eorundem eſſe propria definitio? Quòd ſi illorum eſſe poteſt, etiam erit aliorum prout abſtrahuntur à tempore, & ab actuali exiſtentia. Propter quę non deſunt qui exiſtiment ſingulare ex ſe & natura ſua eſſe definibile: à nobis tamen non definiri, quia propriam eius differentiam non attingimus.

Iauell. lib. 7. Met. quæ. 16.

Ant. Andr. 8. Met. quæ. 7.

Exiſtimo tamen quæſtionem eſſe de nomine, & Ariſtotelis locutionem magis eſſe propriam, ſicut & magis receptam. Quia definitio propriè dicta, explicat eſſentiam rei: vnde ſicut indiuiduum non habet aliam eſſentiam præterquam eſſentiam ſpeciei, ita neque aliam propriam definitionem habere cenſetur. Item cõtractio ſpeciei ad indiuiduum eſt quaſi materialis ratione talis entitatis: & ideò id quod indiuiduum addit vltra ſpeciem, non tam definitione propria explicatur, quàm applicatione definitionis eſſentialis ad hanc entitatem. Propriè ergo definitur ſpecies quæ genere & differentia eſſentiali cõſtat. Genera verò ſumma & indiuidua non ita propriam definitionem habẽt, licet aliquo modo deſcribi & explicari valeant. Quòd verò de ſingularibus non ſit ſcientia vel demonſtratio, intelligendum eſt ferè eodem modo, quia de eis vt talia ſunt, ſolùm cõtingentia & mutabilia cognoſcuntur. Quòd ſi aliqua neceſſaria demonſtrari videntur, id ſemper eſt in vi alicuius medij vniuerſalis, & ita potiùs eſt applicatio ſcientiæ vniuerſalis ad particularem, quàm propria ſcientia particularium. Quod in omni re creata fortaſſe verum eſt: quia nulla res eſt eſſentialiter ſingularis pręter Deum, de quo perfectiſſima ſcientia eſſe poteſt. Et maximè hoc intelligitur de humana ſciẽtia, nam Angelica eſt alterius rationis per intuitionem ſingularum rerum, prout in ſe ſunt.

6 Rurſus quæri hîc poteſt, an partes definiti ſint priores ipſo definito. Item, an loco partis definitionis liceat eius definitionem ſemper ponere.

7 Quas quæſtiones videtur hîc proponere Ariſt. Et priorem quidem magis ex profeſſo tractat: & in ſumma reſpondet, partes formales eſſe priores, materiales verò minimè. Per formales autem partes intelligit eas quæ ſumuntur à forma vt ſic, vel quæ illi formaliter correſpondent, vel deniq; quæ ſumuntur æquè vniuerſaliter ac ipſum definitum. Vnde per materiales partes intelligit indiuiduales vel omnes illas quæ contrahunt rationẽ definiti ad particularẽ materiam, quam ex vi ſuæ formalis rationis non requirit, vt eſt reſpectu ſphæræ quòd ænea ſit. Dicuntur autem partes formales priores definito, prioritate quadam naturæ, ſeu cauſalitatis, interdum etiam ſubſiſtendi conſequentia: quamuis non ſemper: quia interdum ſicut totum non poteſt eſſe ſine his partibus, ita neq; è conuerſo partes extra totum, vt Ariſt. etiam hîc notauit.

De altera verò quæſtione nil ferè Ariſtoteles dicit, & reſolutio ſumi poteſt ex notatis ſuprà capit. 4. Nam ſi id quod ponitur in definitione eſt verè eſſẽtiale, & definitionem propriam habet, nihil impedit quin loco eius definitio ponatur: ſic enim, cum homo definiatur eſſe animal rationale, rectè dicitur eſſe viuens ſenſibile rationale: imò ſic diſtinctior eſt definitio. Si verò pars definitionis ſit ita ſimplex vt definitionem nõ habeat, non oportet loco illius deſcriptionem eius ponere, vt patet in generibus ſummis, & differentiis: & hac ratione tranſcendentia nõ ponuntur in definitionibus. Similiter ſi id quod ponitur in definitione non ſit eſſentiale, ſed additum quoddam, non ponitur loco eius ipſius definitio, quia ſæpè committeretur nugatio, aut circulus vitioſus, vt c.4. tactum eſt. Et iuxta hæc intelligendus eſt idem Ariſt. 2. Topic. c.2.

Caput vndecimum.

Quæ ſint partes formales, quæ verò materiales.

Quæſt. 1. In hoc capite, nihil noui quærendum occurrit, nam ferè nihil in eo additur, ſed inculcatur iterum quæſtio de materia an ſit pars eſſentiæ ſpecificæ, necne: & pars affirmans concluditur: & hac ratione dicitur, partes formales ſeu quæ ſunt de definitione ſpeciei non excludere materiam ſenſibilem in rebus naturalibus, nec intelligibilem in mathematicis: ſed in prioribus excludere indiuiduam materiam, in poſterioribus verò ſenſibilem. Vnde partes formales dicuntur, quæ ſecundum ſpecificam rationem, & ad munus aliquod ratione illius conueniens, requiruntur, etiamſi materiam in vniuerſali; ſeu modo proportionato includant: materiales verò dicuntur, quæ ſunt quaſi per accidens ad communem rationem ſpeciei. Quæ omnia eò tendunt, vt contra Platonem concludat rationes communes & ſpecificas harum rerum non poſſe ab omni materia abſtrahi.

2 Rur-

2 Rurſus inculcat quæſtionem an quod quid eſt ſit idem cum eo cuius eſt, quam ſuprà iam tetigimus: & hic locus in particulari, & verba etiam Philoſophi explicata ex profeſſo ſunt in diſputatione 34. ſect. 5. in fine.

Caput duodecimum.

Ex partibus definitionis, ſeu ex genere & differentia fieri per ſe vnum.

Quæſt. 1. Hîc prima quæſtio eſſe poteſt vnde habeat definitum & definitio vnitatem per ſe. Non eſt autem ſenſus vnde habeant vnitatem definitum & definitio inter ſe cōparata: hoc enim iam eſt actum, habent enim illam ex identitate: ſed eſt ſenſus, cùm definitio plura dicat vel contineat, vnde habeat definitum, de quo illa omnia dicuntur, quod ſit vnum & non plura. Idemque conſequenter de ipſa definitione intelligendum eſt. Et reſolutio eſt per ſe ſatis clara. Definitio enim vna eſt, quia conſtat genere & differentia, quæ comparantur vt propria potentia & actus, & ſimili modo definitum eſt vnum, quia eſſentia eius conſtat genere & differentia vt proprio actu & potentia metaphyſicis, ac per ſe ordinatis, ex huiuſmodi autem actu & potentia ſemper fit vnum per ſe, etiam in rebus phyſicis, vt infrà lib. 8. docetur de materia & forma, & ſumitur ex lib. 2. de Anima, textu 7. ergo multò magis ex metaphyſicis. Quod probatur ex altera ratione Philoſophi in præſenti: quia videlicet, *genus non eſt præter ipſas ſpecies*; ſeu extra illas, vnde tantùm eſt ipſa eſſentia ſpeciei confusè concepta. Et (vt rectè D. Tho. declarat) ideò genus non poteſt eſſe ſine ſpeciebus, quia *formæ ſpecierum non ſunt aliæ à forma generis*: ergo in re dicunt eandem eſſentiam, ſolùmque differunt vt determinabile & determinans ſecundum rationem: componunt ergo vnum per ſe. Hac ergo de cauſa, tam definitũ, quàm definitio habent vnitatem propriam.

Sed eſt aduertendum, definitionem & definitum poſſe conſiderari, vel vt ſunt formaliter in mente, vel vt ſunt obiectiuè. Priori modo definitio eſt propriè & ſecundum rem compoſita ex conceptibus mentis re ipſa diuerſis: dicitur tamen habere vnitatem ad modum totius cuiuſdam artificialis, ob ſubordinationem & cōiunctionem aliquam talium conceptuum. Obiectiuè autem non habet compoſitionem realem ex vi generis & differentiæ, ſed ſolùm rationis per denominationem à compoſitione conceptuum mentis. Definitum autem neutro modo habet compoſitionem rei, ſed tantùm rationis, etiam ex vi generis & differentiæ. Hoc autem nomen *Definitum*, propriùs dici videtur de conceptu obiectiuo quàm de formali, licet è conuerſo *Definitio* proprius videatur dici de conceptu formali, quàm de obiectiuo: & ideò hæc vnitas magis cernitur per ſe in definito, quàm in definitione: atque ita Ariſtoteles in hoc capite præcipuè loquitur de vnitate per ſe ipſius definiti ſeu eſſentiæ, quatenus ex genere & differentia componitur. De hac autem compoſitione, & extremorum diſtinctione, & comparatione videnda ſunt, quæ latè tractantur diſputat. 6. ſect. 9. 10 & 11.

2 Quæri verò vlteriùs poteſt an genus poſſit extra omnes ſpecies reperiri. Et ratio dubij eſt: nam Ariſtoteles ſub diſiunctione dicit: *Genus non eſt præter eas, quæ vt ſpecies generis ſunt, aut ſi eſt quidem, ſed tanquam materia eſt.* Vnde innuere videtur poſſe genus interdum reperiri extra ſpecies, ſaltem per modum informis materiæ. In contrarium eſt, quia genus nullo modo poteſt extra omnes ſpecies reperiri, cùm in re ab ipſis non diſtinguatur, nec dicat aliam eſſentiam ab ipſis.

Duobus modis intelligi poteſt genus eſſe extra omnes ſpecies, vno modo realiter per ſeparationem in re ipſa: & hoc modo ſimpliciter eſt impoſſibile genus eſſe extra ſpecies vt rationes factæ cōcludunt, & hoc vbique docuit Ariſtoteles agens contra ideas Platonis, & inferens hoc inconueniens, quod ſi darentur ideæ ſpecierum abſtractæ ab indiuiduis, dandæ eſſent ideæ generum ſeparatæ ab ſpeciebus. Si ergo de hac ſeparatione hic textus intelligatur, vt cōmuniter intelligitur à D. Thoma, & aliis, diſiunctio ſolùm additur ad tollendam quarundam vocum æquiuocationem, quæ videntur ſignificare genera, quæ ſeparantur ab ſpeciebus, re tamen vera vt ſic nō ſignificant genera, ſed partem materialem totius compoſiti. Vt patet in exemplo *vocis*, quo Ariſtoteles vtitur: *vox* enim ſignificare poteſt articulatum ſonum in cōmuni, & vt ſic eſt genus: vt verò ſignificare poteſt tantùm ſonum vt capacem talis formationis, eſt materia. Et idem eſt de *corpore*, vt D. Thomas hîc notat: nam vt ſignificat compoſitum ex materia & forma ſubſtantiali in cōmuni, eſt genus & vt ſic nō eſt vllo modo ſeparabile ab omnibus ſpeciebus: vt verò ſignificat primum ſubiectum aptum informari ſubſtantialiter, dicit materiam. Alio verò modo dici poteſt genus eſſe ſeparabile ab ſpeciebus ſecundum rationem, ita vt non ſit prædicabile de illis, & hoc modo etiam eſt verum dictum Ariſtotelis, vel non eſſe ſeparabile, vel non ſumi vt genus, ſed vt materiam. Et ex vtroque membro concluditur intentum, nempe genus eſſe ſeparabile propter identitatē, & vnitatem, & quatenus ſeparatur aliquo modo ſignificari, vel cōcipi vt materiam, & ideò aptum eſſe ad componendum per ſe vnum cum differentia.

3 Tertia quæſtio eſſe poteſt, quo modo verum ſit differentiam ſuperiorem diuidi per inferiores: ſic enim Philoſophus ait: *Oportet diuidi differentia differentiam.* Eſt autem ratio dubij, quia differentia indiuiſibilis videtur: alioqui ſi differentia per differentias diuiſibilis eſt, & in infinitum procedetur, & non cōſtituet ſpeciem indiuiſibilem. Reſpondetur, Ariſtotelem clarè loqui de differentiis ſubalternis, quas diuidi dicit, non quia ipſe vt differentiæ ſunt, diuidantur, ſed quia conſtitutum ex illis vt tale eſt, ampliùs eſt diuiſibile per alias formales differentias. Nec proceditur in infinitum, quia in aliqua vltima differentia ſiſtitur, vt idem Ariſtoteles dicit. Neque etiam fit, vt talis differentia non conſtituat ſpeciem, ſed vt non conſtituat ſpeciem vltimam.

Aduertit verò Philoſophus hanc diuiſionem debere eſſe formalem, ita vt poſterior differentia per ſe determinet priorem, & ſit modus ſeu actus eius. Intellige autem, aliquando poſteriorem differentiam eſſe eiuſdem ordinis cum priori, & tunc eſſe ſolùm, quaſi determinationem eius in eadem latitudine, vt ſenſibile determinatur per talem ſentiendi modum; interdum verò poſteriorem differentiam pertinere ad ſuperiorem ordinem, & ſecum euehere priorem differentiam, quo modo rationale comparatur ad ſenſibile. Et tunc non ſolũ determinat illã quaſi modificando intra ſuum gradũ, ſed addendo etiam gradum ſuperiorem: tamen quia illud additum eſt formalis actuatio prioris gradus, ſimulq; eſt perfectio illius intra ſuum gradum, non ſolùm illa eſt propria & formalis differẽtia, verum etiam eſt perfectiſſima.

4 Quarta quæſtio eſt, num differentia inferior ſuperiorem includat. Id enim affirmare videtur Philoſophus, cùm ait. *Si ergo hæc ita ſe habent, manifeſtum eſt, quòd vltima differentia, rei ſubſtantia erit, & definitio*, & infrà, *ſi igitur differētiæ differentia fiat, vna quæ vltima eſt, erit ſpecies & ſubſtantia.* Adhibetq; exemplum in his, *animal habens pedes, bipes*: nam hæc ſecunda includit primam, vt per ſe conſtat, & hinc concludit, in definitione, non eſſe ponendam, niſi vltimam differentiam: nam ſi ſimul priores ponantur, committetur nugatio. Vt ſi in dicto exemplo dicatur, *animal habens pedes bipes*. In contrarium verò eſt, quia differentia ſuperior includitur in genere, vt ſenſibile in animali: ergo non poteſt includi in differentia inferiori. Patet conſequentia, tum, quia genus omnino extra rationem differentiæ eſt, vt in lib. 3. eſt dictum, tum etiam quia aliàs ſemper committeretur nugatio adiungendo differētiam generi, quod eſt planè falſum. Item quoties in definitione ponitur genus remotum, non ſatis eſt ponere differentiam vltimam, ſed oportet addere intermedias, vt hîc etiam dicitur: ergo non includuntur in vltima: aliàs eſſet nugatio.

Aliqui exponunt, & ſignificat S. Thomas, Ariſtotelem loqui de differentia, non ſecundum præciſum conceptum eius, vt eſt pars definitionis, ſed vt eſt quoddam totum includens confuſè, non ſolùm ſuperiores differentias, ſed etiam genus ipſum. Nam ſolum in hoc ſenſu poteſt eſſe verum, quod differentia vltima ſit ſubſtantia rei & definitio, nimirum æquiualenter & implicitè. Aliter Alenſis, & indicat etiam Scotus, ait vltimam differentiam appellari ſubſtantiam rei, & definitionem, quia complet illam, non quia omnia ſuperiora includat, ſed quia illa per ſe ſupponit, & neceſſaria conſecutione, cui vltima differentia conuenit, neceſſe eſt, omnes ſuperiores conuenire. Sed licet hæc vera ſint, tamen non ſufficiunt ad explicādam Ariſtotelis argumentationem, nimirum committi nugationem, ſi ſimul cum vltima differentia ſuperiores in definitione ponantur. Nam hoc per ſe loquendo, non ſequitur, dicendo enim *viuens ſenſibile rationale*, non committitur nugatio, etiamſi *rationale* ſumptum cōfuſè & per modum totius ſuperiora omnia includat, quia in illa definitione non ita adiungitur, ſed ſecundum ſuam præciſam rationem. Neque etiam committitur nugatio, propterea quod *rationale* per ſe ſupponat ſuperiora, & implicitè ac illatiuè illa indicet; ſatis eſt enim quod illa formaliter non includat. Videtur ergo Ariſtoteles ſentire vltimam differentiam formaliter includere ſuperiores, & ideò committi nugationem. Idque videtur clarum in exemplo Ariſtotelis: nam hæc differentia *bipes* includit formaliter hanc ſuperiorem, ſcilicet, *habere pedes*.

Dicendum nihilominùs eſt, per ſe loquendo differentiā vltimam non includere formaliter ſuperiores, ſed præſuppoſitiuè, aut confuſè, vt citati authores verè dixerunt. Ex qua etiam fit nō committi nugationem, per ſe loquendo & generaliter, ponendo in definitiones plures differentias per ſe ſubordinatas, quando definitio non datur per genus proximū, ſed per remotum. Et hoc etiam eſt certiſſimum, & ſumitur ex eodem Ariſttotele in hoc capite. Aliquādo verò talis eſſe poteſt diuiſio differentiarum, vt in conceptu vnius alia formaliter includatur, & fiat repetitio vtramque ponendo, vt in dicto exemplo Ariſtotelis. Quo indicio particulari vtitur Ariſtoteles, vt oſtendat, vltimam differentiam eſſe actum per ſe ſuperiorum, & completiuam vnius eſſentię definiti, quod erat in hoc diſcurſu intentum. Nam ex hoc indicio ſumi poteſt, idem eſſe in aliis vltimis differentiis, etiamſi non ita formaliter ſuperiores includant. Addi etiam poteſt, vt tacitæ obiectioni reſpondeamus, differentiam vltimam præciſè ſumptam nunquam includere formaliter ſuperiores: aliquādo verò ita eſſe coniunctam, vt nec concipiatur nec ſignificetur, niſi includendo ſuperiores, vt in exemplo Ariſtotelis conſtat: hocq; ſatis eſſe ad diſcurſum Ariſtotelis. Fortaſſe etiam Ariſtoteles non loquitur de differentia vltima & ſubalterna, ſed de vltima, quam vult oſtendere tantum eſſe vnam, nec poſſe poni in definitione duas vltimas ſine nugatione, vt ſtatim declarabimus.

5 Alia quæſtio in hoc capite definitur, nempe quas conditiones requirat definitio eſſentialis, vt rectè tradita ſit: multæ enim cōditiones in hoc capite colliguntur. Prima, vt detur per ea, quæ definito conueniunt per ſe primò & ſecundum quod ipſum, quia debent explicare quod quid eſt eius. Secunda vt detur per propriam potentiam & actum per ſe ordinata: & ſi plures differentiæ ponantur, vna per ſe diuidat aliam. Tertia, vt differentia vltima, vna tantum ſit: nam, ſi ſint plures, vel vna includet aliam, & ſic erit nugatio, vel neutra includet aliam, & tunc, vel ſunt per accidens ordinatæ, & ſic non component per ſe vnam eſſentiam, vel ſi per ſe ordinatæ ſunt, vna eſt potentia, & alia actus, & hæc tantum erit vltima: altera verò generalior erit. Quartam conditionem colligit Alenſis, quod, ſcilicet, vt definitio recto ordine conſtituatur, quæ communiora ſunt, præcedant, & ſi plures ponantur differentiæ priùs ponatur ſubalterna, deinde vltima. Sed Ariſtoteles hanc non poſuit, quin potiùs ſignificat in fine capitis, hunc ordinem non pertinere ad ſubſtantiam, quod quidem verum eſt, ſi materialiter ſumatur, formaliter tamen quoad rationem actus & potētiæ neceſſe eſt vt potentia ſupponatur, & ſic ſumatur, vt prior, licet, fortè non priùs proferatur & hoc ſenſu coincidit hæc conditio cum præcedenti. Vltima conditio, quæ colligitur eſt, definitionem debere eſſe propriam & reciprocam definito. Quam etiam Ariſtoteles expreſſe non ponit, in ea tamen includitur, quod definitio debet habere vnitatem ab vltima differentia, quę propriam rei ſubſtantiam & eſſentiam declarat.

6 Sexta quæſtio hîc tractari ſolet. An vnitas per ſe ſubſtantiæ compoſitæ vnam formam requirat. Hanc enim quæſtionem ſæpe inculcat hîc D. Thom. colligens vnitatem formæ ex rationibus quibus hîc Ariſtoteles vtitur. Scotus verò ibidem id redarguit, & rationes conatur ſoluere: D. Thomæ autem ſententia præferenda eſt, quam latè tractamus diſputat. 15. ſect. 10.

Caput decimumtertium.

De ſubſtantia ſecunda ſeu vniuerſali.

Ab hoc capite incipit Ariſtotel. dicere expreſſiùs & clariùs de ſecundis ſubſtantiis, præſertim ad concludendam diſputationem de ideis contra Platonē.

Quæſt. 1. Vnde prima quæſtio hîc occurrit an vniuerſalia ſint ſubſtantiæ, quam Ariſtoteles hoc capite præcipuè tractat. Et poteſt primò intelligi de omnibus vniuerſalibus, & ſic conſtat non omnia eſſe ſubſtantias, quod attingimus diſput. 6. ſect. 7. Secundò poteſt in ſpeciali intelligi de vniuerſalibus prædicamenti ſubſtantiæ, quæ, in prædicamentis ſecundæ ſubſtantiæ dicuntur. Vnde conſtat talia vniuerſalia

ſubſtantias eſſe: de quibus latè diſputamus diſput. 33. ſect. 2. Ariſt. autem hoc capite contendit non eſſe ſubſtantias ſimpliciter, id eſt per ſe ſubſiſtentes in ſe ipſis; & hoc probant rationes eius, de quibus legi poſſunt expoſitores.

2 Deinde hac occaſione diſputari hîc poteſt de vniuerſali, an rectè definiatur eſſe illud, *Quod pluribus natura aptum eſt eſſe*: ita.n. illud hîc Philoſ. definit tex. 45. Sed hęc res diſputatur latè diſp. 6. per totam: vbi tractamus quid ſit aptitudo iſta, & quo modo ſit in rebus, & ab ipſis diſtinguatur.

3 Hîc etiam tractari poteſt, quo ſenſu vera ſit illa vulgaris propoſitio, *Ex duobus entibus in actu non fit vnum in actu, ſed ex duobus in potentia: actus enim ſeparat*: hæc enim ſunt verba Ariſtotelis hîc text. 49. Sed de hoc axiomate dicimus latè tractando de exiſtentia rei creatæ diſp. 31. ſect. 11. Quòd verò ad mentem Ariſtot. attinet, conſtat eũ loqui de entibus in actu cõpletis, & quatenus talia ſunt. Eam enim propoſitionem affert vt demonſtret non poſſe vniuerſalia eſſe ſubſtantias integras & per ſe ſubſiſtentes, & ita in eſſe indiuiduis ſubſtantiis, vt cum eis vnum per ſe & actu componant. Et ita nulla ſupereſt difficultas.

Caput decimumquartum.

Vniuerſalia non eſſe ſubſtantias ab indiuiduis ſeparatas.

In hoc capite nihil notatione dignum occurrit, ſuperuacaneum enim exiſtimo in re tam clara ſingulas Ariſtotelis rationes expendere, cùm in eis nullum ſit peculiare principium aut Metaphyſicum dogma, quod noua expoſitione indigeat: legantur ergo expoſitores.

Caput decimumquintum.

De eadem re.

Hîc obiter tanguntur ab Ariſt. aliquæ propoſitiones notãdæ, & quæ in quæſtionem adduci poſſent

1 Prima eſt illa, *Rei ſingularis non eſt definitio, nec demonſtratio, quia non habet materiam*; In qua ipſa propoſitio de ineſſe, & cauſalis difficultatem habent. Sed hæc res tacta ſufficienter eſt circa c. 10.

2 Secunda eſt, *Quod habet materiam, eſſe & non eſſe cõtingit; & corruptibile eſt*. Sed intelligenda eſt iuxta ſubiectam materiam: hîc.n. ſolùm agit de rebus ſublunaribus ex materia & forma compoſitis.

3 Tertia eſt non fieri formam, ſed compoſitum, & conſequenter neq; ideam, ſed rem ſingularem. De quo partim lib. 1. c. 2. partim in hoc lib. c. 8. dictũ eſt.

4 Quarta eſt definitionẽ debere ex pluribus partibus ſeu nominibus conſtare, quæ tractata eſt c. 10.

5 An verò efficaciter inde Ariſt. concludat ſingulare non eſſe definibile, non eſt facilè ad explicandũ. Summa enim rationis, vt ex interpretatione D. Th. & aliorum colligitur, eſt, quia vel vterque terminus definitionis eſt communis, vel ſingularis vterq; aut alter. Si primum, definitio non erit rei ſingularis adæquatè, ſed aliis etiam de ſe conueniet. Si ſecundum, non erit definitio, ſed erunt nomina ſynonyma quãtum ad terminum ſingularem definitionis, & non definiti. Hæc verò ratio videtur inefficax quoad hoc poſterius membrum, nam differentia indiuidualis, etſi ſit conuertibilis cum re ſingulari, non eſt vox ſynonyma, quia alio modo & per alium conceptum illam rem ſignificat, ſicut differentia ſpecifica non eſt ſynonyma ſpeciei, licet cum ea conuertatur.

Diſcurſus ergo Ariſtotelis maximè videtur concludere contra ponentes, ideas eſſe res ſubſiſtentes, & conſequenter particulares, & tamen ſeparatas ab omni contractione indiuiduali, ſic.n. definiri non poſſunt per differentiam indiuidualem, & cõſequẽter habere non poſſunt definitionem conſtantem ex terminis communibus, ex quibus non poteſt confici definitio ita propria ideæ vt idea eſt, quin poſſit aliis rebus conuenire; & ita procedunt aliæ rationes Ariſt. quæ non carent ſuis difficultatibus, ſed inutile cenſeo in eis explicandis immorari. Quo modo item illa ratio poſſit habere aliquam vim quoad vera indiuidua, etiam materialia, ſuprà c. 10. tactum eſt.

Caput decimumſextum.

Quo modo poſſint ſubſtantiæ ex pluribus partibus componi.

Pauca de propoſita intentione hîc dicit Ariſtotel. ſtatim .n. reuertitur ad impugnandas ideas Platonis: circa quam partem nihil noui occurit. Circa priorẽ verò, poſſunt hîc quęſtiones varię moueri de pluralitate formarum, ſed duæ ſunt præcipuæ. Prior eſt an elementa ſint formaliter in miſto. Poſterior verò eſt an in partibus heterogeneis animalium ſint partiales formę diuerſarum rationum. Quas quęſtiones breuiter attingimus diſp. 15. ſect. 10.

Caput decimumſeptimum.

Quod quid eſt eſſe principium & cauſam eorum quæ rei conueniunt.

Circa priorem partem huius capitis tractari poſſunt quæſtiones logicæ, vt an neceſſariò de re ſupponatur an ſit, & quid ſit; an verò hæc poſſint demonſtrari. Item an quæſtio propter quid locum habeat circa ipſum quid. Sed hæc & ſimilia in lib. 2. Poſteriorum tractantur, & difficultatem non habent. Nam integra quidditas rei non poteſt habere cauſam intrinſecã, niſi quatenus forma vel materia aſſignãtur vt cauſa totius, vel vna pars aſſignatur aliquo modo vt cauſa alterius: quòd tamen eſſentia rei talis ſit, ſeu quod ex talibus principiis, v. g. anima rationali & corpore, talis quidditas hominis conſurgat, non poteſt habere aliam cauſam intrinſecam præter naturã talis formæ & talis materiæ. Et in hoc ſenſu verũ eſt, non dari cauſam ipſius quod quid eſt, ſed ipſum eſſe cauſam aliorum quę rei conueniunt. At verò loquẽdo de cauſa extrinſeca finali vel efficiente, aut etiam exemplari, interdũ poteſt dari cauſa ipſius propter quid, quo modo vna definitio quidditatiua interdũ demonſtratur per aliam ẽt à priori, vt in prin. lib. 2. de Anim. diſſeritur, & in lib. 2. Poſter. c. 8. & ſequentib. Et de hâc re aliquid attigimus diſp. 1. ſect. 4. n. 12.

Quæſt. 2. Circa alteram verò partem huius capitis tractari ſolet quæſtio, an totum diſtinguatur à ſuis partibus ſimul ſumptis. Hanc tractamus diſp 36. ſect. vlt. Et reſolutio ibi data eſt conſentanea Ariſtot. hîc, qui apertè docet totum, quod eſt aliquo modo per ſe vnum, diſtingui à partibus tanquam addens aliquid vltra illas, non tamen ab illis ſumptis ſimul cum illo addito. Quid autem illud additum ſit, nunquam ſatis explicat Ariſt. nos autem breuiter diximus illud eſſe vnionem partium.

LIBER OCTAVVS Metaphyſicæ.

De ſubſtantia ſenſibili, & principiis eius.

Liber hic videri poteſt ad Phyſicam doctrinam potiùs quàm ad Metaphyſicam ſpectans: tamen licet

res de quibus in eo tractantur, communes ſint Phyſicę conſiderationi, modus & ratio diſſerendi de his eſt proprius Metaphyſicę, vt diſp.1. procœmiali latiùs exponimus. Vnde pręſentis libri materia latè diſputatur à nobis diſp.12.13.14.& 15.

Caput primum.

Subſtantiam ſenſibilem materia conſtare, & quid illa ſit.

In hoc capite præſertim eſt notanda illa propoſitio in tex.3. *Senſibiles verò ſubſtantiæ materiam habent.* Numerauerat autem paulò anteà in tex 2. inter ſenſibiles ſeu naturales ſubſtantias cælum ſeu partes cęli:& apertè loquitur in dict. tex.3. de materia ſubſtãtiali, quam ſtatim definit dicens, *Materiam autem dico, quæ cum non quod quid actu ſit, potentia eſt quod quid.* Ex his ergo variæ quæſtiones oriuntur.

Quæſt.1. An materia ſubſtantialis ſit in rebus, quę aliqua vera ſubſtantia ſit.

2 An ſit ens in pura potentia, & quo ſenſu id accipiendum ſit.

3 An ſit in omnibus rebus corporalibus, etiam in cœlis.

4 An ſit vna in omnibus, vel diuerſa. Pro qua ſunt notanda illa verba Ariſtotelis in fine capitis, *Non enim eſt neceſſe, ſi quid materiam habet localem, hoc generabilem etiam & corruptibilem habere.* Vbi planè ſentit in rebus generabilibus & ingenerabilibus eſſe diuerſas materias. Hæ verò quęſtiones omnes cum aliis quæ de materia deſiderari poſſunt, tractantur latè diſp.12.

5 Alia quæſtio eſt an forma ſubſtantialis ſit ſeparabilis à materia. Ariſtotel. enim text.3. ait, *Eſſe ratione ſeparabilem.* Reſolutio verò eſt, materialem formam aliquando nullo modo ſeparari poſſe in re à materia, vt in corporibus incorruptibilibus; aliquando verò ſeparari poſſe; ita tamen vt ſeparata non maneat, ſed deſtruatur. At verò formam immaterialem realiter ſeparari poſſe, ita vt ſeparata conſeruetur: de qua re nihil Ariſtoteles hîc tetigiſſe videtur. Quamuis Alexandr. Aphrod. indicet, Ariſtotelem hoc dixiſſe propter animam rationalem, ſenſumque eſſe, formam eſſe rationem ſeparabilem, quia formæ vt ſic ex ratione formæ non repugnat ſeparari: nam aliqua ſeparabilis eſt. Materia verò ex abſoluta ratione materiæ ſeparabilis non eſt. Alia verò expoſitio eſt, quòd forma ſit ratione ſeparabilis, id eſt cognoſcibilis præcisè vt entitas diſtincta à materia, quamquam ſine habitudine ad materiam plenè intelligi ac definiri non poſſit. Et ideò cùm dicit Ariſtoteles, eſſe ratione ſeparabilem, non eſt intelligendum, id eſt definitione, ita vt ſine materia definiri poſſit, ſed intelligentia ac præciſione vt dictum eſt. Alij exponũt quòd eſt definitione ſeparabilis à materia ſignata, & indiuidua, ſed Ariſt. de hac re hîc non loquitur, vt conſtat.

6 Sextò quæri poteſt de compoſita ſubſtantia, quid ſit, & quomodo comparetur ad partes ſuas: de qua re dicimus diſp.36. Quod verò Ariſtoteles in tex. 3. ait, Compoſitum eſſe ſeparabile ſimpliciter, non eſt intelligendum eſſe ſeparabile à partibus, ita vt ſine illis eſſe poſſit, id enim clarè repugnat, ſed ſeparabile dicitur, quia poteſt eſſe per ſe ſubſiſtens, diſtinctum & ſeparatum à qualibet alia ſubſtantia. Et ita poteſt conſequenter exponi ratio, quam ſubiungit his verbis. *Earum enim ſubſtantiarum, quæ ſecundum rationem*, ſupple, formæ, id eſt, quæ per formam conſtituuntur, *quædam ſunt ſeparabiles*, id eſt in ſe ſubſiſtentes, vt primę ſubſtantię, *quædam verò non*, ſc. ſecundæ ſubſtantiæ. Aliter alij exponunt hæc poſteriora verba, ſed non declarant contextum, nec vim illius coniunctionis cauſalis *enim.*

7 Vltimò habet etiam hîc locum quæſtio, an ſolum compoſitum per ſe generetur, quæ tractatur diſp.15.ſect.4.

Caput ſecundum.

De ſubſtantiali forma.

Vnica quæſtio hîc occurrit, an detur ſubſtantialis forma, quam hîc Ariſtoteles probat eſſe, ſolùm ex proportione ad actus accidentales. Sed de hac re, & aliis quæ ad hanc formam ſpectent, dictum eſt latiùs diſputat.15. Quæſt.

Caput tertium.

De principio formali per comparationem ad poſitiones Platonis & Pythagoræ.

Duas partes cõtinet hoc caput, in priori agit Ariſtotel. de formis & ſpeciebus rerum per comparationem ad ideas, quarum impugnationem ſemper inculcat: in poſteriori comparat formas ad numeros.

Quæſt.1. Vt priorem partem proſequatur, primò mouet quæſtionem *An nomen compoſitum ſubſtantiam ſignificet, an actum & formam.* Et quamquam non declaret de quo nomine loquatur, ſine dubio tamen agit de nominibus abſolutis ſignificantibus ſubſtantiarum ſpecies, vt *homo, equus*: nam quæſtionem hanc mouet, vt ex nominis ſignificatione colligat, ſignificata horum nominum non eſſe res aliquas à materia ſeparatas. Non videtur autem quæſtioni clarè ac diſtinctè reſpondere. Vnde Alex. Aphrod. ait, Ariſtot. non reſpondiſſe ad quæſtionem hanc, quia erat clara eius reſolutio, ſcilicet hęc nomina ſignificare formam. Sed fallitur, vt patebit. Alij putant Ariſt. quæſtioni reſpondere in illis verbis. *Erit autẽ vtiq; in vtriſq; animal, non vt vna ratione dictum, ſed vt ad vnum.* Ex quibus Alexander Alenſ. colligit reſolutionem eſſe, nomen ſignificare vtrumque, ſcilicet compoſitum & formam, non tamen vniuoca ratione, ſed vnum per prius, aliud verò in ordine ad aliud. Tamen hoc etiam verum eſſe non poteſt, eò quòd neq; nomen totius, propriè loquendo, ſignificat formam abſque materia, vt per ſe patet, neq; in his nominibus ſit vera aliqua Analogia. Et ideò Scotus ait Ariſtotel. ſolùm reſpondere quæſtioni Platonicè, & non ex propria ſententia.

D. Thomas autem ait, Ariſtotelem in illis verbis non reſpondere quæſtioni, niſi fortè indirectè & implicitè. Nam potiùs illud infert tanquam inconueniens, quod ſequitur ex ſententia Platonis, qui ponebat ideam hominis ſeparatam, eſſe per ſe hominem, indiuidua verò participatione illius. Hinc ergo fit, ſi *homo* ſignificat vtrumque, & formam ſine materia, quæ eſt idea, & compoſitum, Analogicè ſignificare illa, quod eſt abſurdum. Quis enim dicat Petrum eſſe Analogicè hominem? ita ergo tacitè concludit Ariſt. hæc nomina ſignificare ipſum totum, & non ſolam formam. Et hoc videtur eſſe, quod obſcuriſſimè Ariſtot. ſubdit, ſc. illam reſolutionẽ Platonis, nimirũ, nomina hæc ſignificare ſolas formas, ad aliquid fortaſſe aliud eſſe vtilẽ, putà in ſubſtãtiis abſtrahẽtibus à materia, in ſenſibilibus verò nihil conferre, quia ſubſtãtia ſenſibilis nõ dicit ſolũ quod quid erat eſſe, *niſi homo anima dicatur*, quod eſt abſurdum, & ideò

& ideò nomen ſignificans ſubſtantiam ſenſibilem non poteſt ſignificare formam ſeparatam à materia.

Quæſt.2. Ex hac verò interpretatione oriuntur aliæ duæ quæſtiones. Nimirum an in ſubſtantia ſenſibili ſola forma ſit quidditas eius, vel etiã materia, ſeu conſtans ex vtraq;. Nam videtur Ariſtot. in prædictis verbis ſentire, ſolam formam eſſe quod quid eſt, compoſitum verò eſſe id cuius eſt.

3 Vnde rurſus pullulat alia quæſtio, An in formis ſeparatis quod quid eſt non ſit aliud ab eo cuius eſt: in ſenſibilibus autem rebus hæc diſtinguantur. Vtrumque enim videtur Ariſtoteles docere in citatis verbis. Exiſtimo autem eſſe magnam æquiuocationem in his verbis & quæſt. prout nunc tractantur in ſcholis, & prout Ariſtoteles eas ponit, vt in ſuperioribus tactum eſt, & ex hoc loco fiet manifeſtum.

Forma ergo nunc communi vſu, aut pro forma partis ſumitur, aut pro forma totius, quę eſt, v.g. humanitas. Ariſt. verò de forma totius ferè nunquã facit mentionem expreſſam, licet poſſit comprehendi ſub nomine quidditatis. Ariſt. ergo præter formam partis, quę eſt proprius actus materiæ, per formas intelligit frequenter in 7. & in hoc 8. lib. illas Platonicas, quę (iuxta ſenſum in quo Ariſtot. illã ſententiam tractat) ponendæ erant ſeparatę, & diſtinctæ non ſolùm à materia, ſed etiam à formis ſingularibus actuãtibus materiam. Quia verò Plato aſſerebat, illas formas eſſe quidditates ipſorum ſingularium, videtur illas eaſdem poſuiſſe ſecundum ſe abſtractas & ſeparatas: participatione autem quadam intrinſecas ipſis indiuiduis & exercentes in eis munus formæ, actuãdo materiam, & conſtituendo indiuiduum, & ideò Ariſt. ita etiam loquitur in ea ſententia, ac ſi in ſubſtantia ſenſibili non ſit alia forma præter ideã, ideòq; ſæpe ab vna ad aliam tranſitum facit. Hinc etiam eſt, vt nomine *quidditatis*, ſeu, *quod quid erat eſſe*, ſæpe non totam rei eſſentiam, ſed ſolam formam ſignificet, conueniens in hoc modo loquendi cum Platone, non vt in re illi conſentiat, ſed potiùs vt concludat nõ poſſe quod quid eſt rerũ materialiũ in ſola forma conſiſtere. Atq; hoc ferè modo loquitur in præſenti.

Vnde in prima quæſtione mens eius eſt, hæc nomina ſignificare in rebus ſenſibilibus ſubſtantiam compoſitam ex materia & forma. Quod vt pleniùs explicet, diſtinguere poſſumus adæquatũ ſignificatũ nominis & formale ſeu quaſi formale. Vt in hac voce *homo* adæquatũ ſignificatũ eſt totus homo, formale verò eſt humanitas, formaliùs autem videri poſſet anima rationalis. Hęc igitur nomina adęquatè ſignificant compoſitas ſubſtantias, vt eſt per ſe euidens, nam illud ſignificat nomen, quod per definitionem explicatur, vt patet ſuprà lib.4. tex. 28. definitiones autem harum rerum non includunt ſolas formas, ſed compoſitum ex materia & forma, vt conſtat ex dictis lib.7. text.18. & ſequentibus: illud ergo ſignificãt nomina. Idemq; ſatis conſtat ex modo concipiendi omnium: nemo enim per nomen *homo* ſolam animã concipit, nec animam eſſe hominem quiſpiam dixerit: ſignificat ergo homo adæquatè compoſitum ipſum. Quin etiam de formali ſignificat compoſitum ex materia & forma, ſcilicet, integram hominis naturam, quæ non eſt ſola forma phyſica, licet dicatur forma metaphyſica, ſeu totius, quæ eſt humanitas. Animã verò neutro modo propriè ſignificat, ſed eam includit in ſuo ſignificato, ſicut etiam includit materiam, licet in diuerſo genere, nam animam includit vt formam conſtituentem quidditatem rei, materiam verò vt inchoantem illam.

Ex quibus colligitur reſolutio ſecundæ quæſtionis, & interpretatio Ariſt. in hoc loco circa illã. Simpliciter enim verũ eſt, & de ſentẽtia Philoſophi non ſolam formam, ſed etiam materiam eſſe de quidditate ſubſtantię ſenſibilis, vt tractamus latè diſp.36. ſect. 1. Nihilominùs forma ſpeciali ratione dicitur, quod quid eſt rei cuiuſcunque, quia dat vltimam ſpeciem & conſtitutionem. Et hoc ſenſu dicit Ariſt. hîc, ſubſtantiam ſenſibilẽ non ſolùm includere quod quid eſt, id eſt, formam conſtituentem quod quid eſt, ſed etiam materiam, vt rectè Alenſis.

Atque eodem ſenſu (vt tertiæ quæſtioni reſpondeamus) ait in forma ipſa non diſtingui quod quid eſt ab eo cuius eſt, quia omnis forma ſeipſa talis eſt, nec habet formam conſtituentem eſſe ſpecificum illius: in re autem materiali id quod formaliter conſtituit quidditatem, diſtinguitur ab habente ipſam formam: nam habens eſt totum compoſitum: forma verò eſt pars eius. Vnde Ariſtoteles hoc loco non comparauit naturam integram ad ſuppoſitum, quo ſenſu ſolet illa quæſtio nunc tractari, vt latè diſſerimus diſp.34. Nec etiam comparauit hîc naturam ſpecificam ad indiuidua, quia ſolet eſſe alius ſenſus illius quæſtionis, vt tractamus diſp.5. ſect.1. & diſp. 6. ſect.1. & 2. Vnde nihil etiam hoc loco diſtinxit Philoſophus inter materiam communiter ſumptam, & materiam ſignatam ſeu indiuiduam, quia Plato (vt ipſe ei tribuit) non ſolũ à materia ſignata, ſed abſolutè à materia ſeparabat ideas, & eſſentias rerum ſenſibilium. Ac denique non declarat Ariſtoteles, an hæc nomina ſignificent compoſitum ſubſtantiale in communi tantum, vel etiam in indiuiduo: de qua re diximus etiam tractando de vniuerſalibus diſp. 6. ſect.5.

Aliæ præterea quæſtiones occurrere poſſunt circa eandem partem, quas Ariſt. attigit, vt an indiuidua tantum per ſe generentur, vt Ariſt. hîc ſentit, vel etiam ſpecies.

5 Item, an totum præter materiam & formam aliquid aliud includat, vt planè hîc Philoſophus intendit.

6 Ac denique an res ſimplices definibiles ſint, vel tantum compoſitæ, vt hîc Ariſt. ſignificat, intelligẽdumq; eſt de re compoſita, vel reipſa, vel ratione ex genere & differentia. De qua re, & de cęteris quęſt. ſatis in ſuperioribus tactum eſt.

7 Circa alteram capitis partem quæri etiã ſolet, an numerus ſit per ſe vnus.

8 Item an vltima vnitas ſit forma numeri, quę duę quæſtiones in diſp.41. de quantitate diſcreta latè tractantur.

9 Rurſus poteſt diſputari, *An eſſentia rerum ſint ſicut numeri*: hoc enim axioma ex hoc loco ſumi ſolet & ad verum illius ſenſum percipiẽdum, oportet præ oculis habere, illam particulam *ſicut*, non dicere adæquatam, imò nec veram ſimilitudinem, ſed proportionem. Quæ in hoc conſiſtit, quod ſicut numeri, ex pluribus vnitatibus, ita eſſentiæ rerum materialium (de his enim hîc agitur, quamuis eadem ratio ſit de omnibus creatis) cõponuntur ex pluribus prædicatis quidditatiuis, licet diuerſo modo; vnitates enim ſunt realiter plures, prædicata verò ſolùm ratione. Item ſicut vnitates in quolibet numero finitæ ſunt, ita & quidditatiua prædicata, vt ſuprà circa lib.2. tactum eſt. Quo etiam fit, vt ſicut diuiſio numeri non procedit in infinitum, ita nec reſolutio ſpeciei in prædicata quidditatiue, ſed tandẽ ſiſtit in aliquibus ſimplicibus, & primis. Rurſus ſicut vltima vnitas deter-

determinat rationem talis numeri, ita & vltima differentia rationem ſpecificam. Quare ſicut addita vnitate mutatur numerus, ita & addita differẽtia mutatur ſpecies. Et quoad hoc maximè dicitur vniuſcuiuſq; rei eſſentia eſſe, ſicut numerus, & conſiſtere quodammodo in indiuiſibili, ſicut ille conſiſtit.

Quæſt. 10. Hinc verò ſuboriebatur altera quæſtio. Quomodo formæ aliquæ poſſint ſuſcipere magis vel minùs, & an tunc ipſa ſpecies mutetur, augeatur, vel minuatur, vel ſola forma indiuidua, & an hoc habeat locum in accidentibus tantum, vel etiam in formis ſubſtantialibus. Sed hanc materiam de intenſione formarum tractamus latè in diſp. 46. circa prædicamentum Qualitatis.

Caput quartum.

De principio materiali ſubſtantiarum.

In hoc capite nihil ferè nouum Ariſt. docet. Vnde ferè omnes quæſtiones de materia, imò & de cauſis hîc tractari poſſent.

Quęſt. 1. An materia prima omnium rerum generabilium vna ſit.

2 Secunda, an materia proxima ſit diuerſa, & quo modo id debeat intelligi de materia proxima, & quo modo de remota, & qualis hæc diſtinctio ſit.

3 Hæ tractatæ ſunt in diſp. 13. in prioribus ſect.

4 Rurſus, an rerum naturalium quatuor ſint cauſæ, in diſp. 12. latè.

5 An finis & efficiens in eandem coincidat in diſp. 27. Præterea, an in ſubſtantiis naturalibus incorruptibilibus ſit materia, & qualis in diſp. 13. ſect. 9. & ſequentibus.

6 Ac tandem tractari hîc poteſt de materiali cauſa accidentium, quod Ariſt. in fine capitis attigit, & de ea re diſp. 14. confecimus. Neque aliquid aliud notatione dignum hîc occurrit.

Caput quintum.

Quomodo materiale principium ad tranſmutationes deſeruiat.

Quæſt. In hoc capite celebris eſſe ſolet illa ſententia Philoſophi. *Quæcunque abſque eo, quod tranſmutentur ſunt, aut non, horum materia non eſt:* cuius occaſione tractari hîc ſolet quæſtio de materia cœli, quia ex illa propoſitione dici ſolet cœlos iuxta Philoſophi ſententiam, materiam non habere, eo, quod tranſmutari non poſſint. Sed inprimis Ariſtotelis ſententia aliena eſt ab hoc propoſito. Cùm enim in principio huius capitis dixiſſet, quædam eſſe & non eſſe abſq; generatione & corruptione, non loquitᷣ in dictis verbis de rebus incorruptibilibꝰ, illæ enim nõ ſunt ex iis quę põnt eſſe & nõ eſſe, ſed neceſſariò ſunt: hîc ergo loquitᷣ de iis rebus, quæ poſſunt eſſe & non eſſe abſq; generatione & corruptione, ſcili. quę ad illas pſe primò ſit, cuiuſmodi ſunt formæ ipſæ. De his ergo dicit in dicta propoſitione, non habere materiam, ſed eſſe actus materiæ. Ipſa autem compoſita, quæ materia conſtant: eſſe propriè trãſmutabilia per generationẽ & corruptionẽ. Deinde, ſi illa propoſitio nudè ſumpta, de cœlis etiam ſumeretur, intelligenda eſſet iuxta ſuperiora, ſcilicet, in illis rebus non eſſe materiam ſubiectam tranſmutationi, ſed proportionatam, vt ſuprà dictum eſt.

Quæſt. 2. Circa finem huius capitis attingit Ariſtoteles quæſtionem, An ſit regreſſus ex priuatione ad habitum. Quæ poteſt intelligi aut de regreſſu ad eundem numero habitum, ſeu ad eandem numero formam & ſic attingit materiam de reſurrectione, quę ab hoc loco ſatis eſt aliena: tractauimus autem illam latè in 2. tomo 3. par. & in hoc opere ſæpiùs illam obiter attingimus, præſertim diſp. 5. ſect. 3. & ſequentibus, vbi de principio indiuiduationis agimus.

Vel poteſt intelligi quæſtio de reditu ad eandem formam in ſpecie, & ſic non eſt dubium, quin poſſit eſſe regreſſus, non tamen in omnibus immediatè: nõ enim ex aceto fit immediatè vinum, nec ex cadauere animal, licet ex aëre, & fiat aqua, & ex aqua aer. Et ratio, quam Ariſtoteles inſinuat, & D. Thomas meliùs declarat, eſt, quia aliquæ ſunt formæ, quas æquali ordine & immediatè reſpicit materia, aliæ verò, quæ certum ordinem requirunt, vt ita vna poſt aliam in materia introducatᷣ, ſeu vt vna res ex alia vt ex termino à quo generetur. Forma .n. aceti, vel cadaueris naturaliter introduci non poteſt, niſi poſt formam vini, vel animalis, & ad receſſum eius: & hîc non poteſt mutari naturalis ordo generationis, vt ex aceto fiat vinum, ſicut ex ſanguine fit ſemen: non verò è conuerſo, & ideò in his neceſſe eſt, vt materia priùs redeat ad elementum, vel ad alias formas, vt iterum tandem diſponi poſſit ad formam eiuſdem ſpeciei, cum ea quam amiſit.

Caput ſextum.

Cur ex genere & differentia, materia & forma fiat per ſe vnum.

Quæſt. 1. Totum hoc caput conſumit Ariſtoteles in explicanda hac quæſtione, quam ſuprà etiam tetigit lib. 8. cap. 12. vbi aliqua adnotauimus, & plura in diſp. de materia & forma, præſertim diſp. 15. ſect. 1. Neque in eius diſcuſſione aliquid aliud Ariſtoteles docet notatu dignum. Solùm obſeruatur, cùm Ariſtoteles in fine capitis videtur excludere omne medium, vt ex materia & forma fiat vnum, non excludere modum vnionis: id enim impoſſibile eſt, vt oſtendimus eadem diſp. 15. ſect. 6. ſed excludere aliam entitatem diſtinctam à qua ſit illa vnitas, & ſic eſt res clara.

2 Obſeruetur etiã, quomodo Ariſt. hîc ait, res ſimplices & abſtrahentes à materia ſeipſis habere vnitatem & eſſe vnum quid, confirmans planè expoſitionem à nobis datam ſuprà cap 3.

3 Ex doctrina etiam huius cap. confirmari poteſt, quod de modo determinationis entis ad vniuerſaliſſima genera tradimus diſp. 3. ſect. 6.

LIBER NONVS Metaphyſicæ.

De diuiſione entis in potentiam & actum.

Celebris eſt diuiſio entis in ens actu, & ens in potentia, ſeu in potentiam & actum, ex qua ſolet Ariſt. varias quęſtiones diſſoluere, vt an quod ſit, anteà extiſteret: ait enim præexiſtere in potentia & non in actu, & proximè in fine ſuperioris libri ex eadem partitione definierat quæſtionem de vnitate ſubſtantiæ compoſitæ. Ob hãc ergo cauſam poſtquam Philoſophus de ſubſtantia tractauit in hoc libro prædictam diuiſionem declarat. Eſt autem pro totius libri intelligentia aduertendum, aliud eſſe diuidere ens in ens in potentia, vel in actu, aliud verò diuidere ens in ens quod eſt potentia, vel quod eſt actus; nam prior non eſt diuiſio in entia eſſẽtialiter diuerſa, ſed in diuerſos ſtatus eiuſdẽ entis ſecundũ rationẽ exiſtẽdi: & de hoc ſenſu pauca dicit Philoſoph. in toto hoc lib. illã verò diuiſionẽ nos applicamus in diſp. 31. ſect. 3. Poſterior autem

autem diuiſio eſt ſecundum diuerſas rationes eſſentiales entium, ſiue exiſtentium actu, ſiue in potentia tantùm: vterq; enim ſtatus habet locum in vtroque membro, & hoc ſenſu tractatur à Philoſopho in diſcurſu huius libri. Sic autem ſumpta diuiſio potiſſimè locum habet in ſubſtantia & qualitate, & ideò ſecundum priorem rationem tractatur à nobis inter diſputandum de materia & forma diſp. 13. & 15. Poſteriori verò modo tractando de qualitatis ſpeciebus, diſp. 43.

Caput primum.

De variis ſignificationibus nominis potentiæ.

Quæſt. 1. In hoc capite ferè repetit Ariſtotel. quæ tradiderat in lib. 5. cap. 12. vnde quæſtiones ibi tactæ hîc etiam locum habent. Addi verò poſſunt aliæ, vt an potentia vniuocè dicatur de potentia actiua, & paſſiua: hîc enim Ariſtotel. videtur docere dici Analogicè, & de potentia paſſiua dici per habitudinem ad actiuam. Reſolutio verò eſt, ſi nomen potentiæ tranſcẽdentaliter ſumatur, Analogicè dici de illis, ſi verò ſumatur vt eſt ſpecies qualitatis, ſic dici vniuocè: de qua re agimus latiùs cit. loc. Hîc verò obſerua, Ariſtotelem hoc loco non agere de potentia vt eſt ſecunda ſpecies qualitatis, ſed latè vt comprehendit omnia principia agendi: vnde artem, & alios habitus ſæpè potentias nominat.

2 Rurſus inquiri poteſt, An potentia actiua & paſſiua ſemper ſint diſtinctæ potentiæ, vt hîc Ariſt. innuit, vel aliquando in eandem coincidant, vt videtur contingere in potentiis animæ. De qua re dicimus in prædict. diſp. 44. ſect. 1.

3 Cum hac cõiuncta eſt alia quæſtio, an idem poſſit pati à ſe ipſo: nam Ariſt. hîc negat his verbis, *Propter quod nullum, prout connaturale factum, ipſum à ſe ipſo patitur.* Quæ poſſunt inprimis exponi de paſſione propriè & rigorosè dicta, id eſt Phyſica, & aliquo modo corruptiua: ita vt non comprehendant paſſiones perfectiuas, vt ſunt immanentes. Secundò & meliùs expendenda cẽſeo verba illa, *prout naturale factũ:* duo enim includere videntur. Vnum eſt, nihil exiſtens in ſuo naturali & perfecto ſtatu pati à ſe ipſo aliud eſt nihil pati à ſe *prout connaturale factum*, id eſt, ſecundum id præcisè quod habet à natura, ſed indiget aliquo alio, vt ſpeciebus, vel alia re ſimili, ſed hæc res diſputatur latiſſimè à nobis diſp. 18.

Caput ſecundum.

De potentiis rationalibus & irrationalibus.

In hoc cap. ſolùm agit Ariſt. de potentia actiua, quam ſuprà dixerat eſſe per ſe primò potentiam, idque facilè patet ex diſcurſu textus, & ex diuiſionibus quas tradit, & ex declaratione ſeu differentia quam ſubiungit. Quæri ergo primò poteſt quæ ſit potentia vitalis, quæ verò non vitalis: hæc enim diuiſio inſinuatur à Philoſopho cùm ait quaſdam eſſe potentias animæ, alias verò rerum inanimatarum. Quæ diuiſio magis ſpectat ad ſcientiam de Anima. Et ideò breuiter dicendum eſt, potentias vitales dici omnes illas, quæ conſequuntur animam vt anima eſt, ſeu aliquem vitę gradum. Et quia gradus vitę à nobis non concipitur, nec diſcernitur, niſi per ordinem ad operationem propriam, qua viuens in ſe ipſum agit vt ſe actuet, vel perficiatur: ideò potentia vitalis illa eſt, quæ eſt principium proximum & intrinſecum operationis vitalis, per quam ipſum viuens ſe ipſum perficit & actuat. Et in hoc genere poteſt vlteriùs diſtingui duplex potentia, vna quæ eſt proximũ principium, quo viuens ſe ipſum perficit, non tamen ſecundum eandem potentiam: alia quæ ſecundum eãdem potentiam eſt principium proximum actuandi ſe ipſum: & hæc eſt propriè potentia ad actum immanentem, quæ perfectiori modo vitalis eſt. Et hæc rurſus diſtinguitur in rationalem & irrationalẽ, quã diuiſionem expreſſiùs hîc Ariſtoteles poſuit.

2 Circa quam quæri vlteriùs poteſt, An dicta diuiſio conueniens ſit, & quæ ſit potentia rationalis, & quotuplex ſit. Quæ quæſtiones etiam ſpectant ad ſcientiam de Anima. Et ideò dicendum eſt breuiter, Potentiam rationalem appellari omnem illam, quæ conſequitur gradum intellectualem vt ſic, omnem verò inferiorem potentiam vocari poſſe irrationalem. Vnde duplex diſtingui poteſt potentia rationalis, alia eliciens, vel imperans, alia exequẽs cum ſubordinatione ad priorem potentiam, & poteſt vno verbo dici imperatiuè rationalis: iuxta doctrinam Philoſophi lib. 1. Ethic c. 13. Priori modo dicitur rationalis illa potentia, quæ in ſe rationalis eſt, elicitq; actum modo rationali. Quæ rurſus ſubdiſtingui poteſt, nam quædam eſt ipſa ratio formaliter ſeu per eſſentiam, vt eſt intellectus, alia eſt rationalis participatiuè, ſeu per concomitantiam & regimen, vt voluntas, & de vtraq; loquitur Ariſtoteles hîc, quia vtraque gradum rationalem ſequitur. Vel potiùs de illis videtur Philoſophus loqui per modum vnius, quia ex vtraq; completur, veluti vnum adęquatum principium humanarum actionum, quatenus altera quoad exercitium, altera quoad ſpecificationẽ mouet. Potentia imperatiuè rationalis dicitur illa, quæ cum in ſe rationalis nõ ſit, natura ſua obedire poteſt rationi, quo modo Ariſt. citato loco 1. Eth. appetitum ſenſitiuum hominis vocat rationalem per participationem, licet ſit irrationalis ſimpliciter, & ad hunc ordinem reduci poteſt potentia executiua ad extra, quatenus ſubiacet motioni voluntatis, & rationis, qualis eſt potentia motiua ſecundum locum, de qua Philoſophus libro tertio, de Anima, cap. 9. & ſequentibus.

Ex illo vero loco, præſertim text. 41. & 42. oritur ſpecialis dubitatio, quia ibi videtur Ariſt. reiicere vt inſufficientem hanc diuiſionem potentiarum, in rationales & irrationales. Reſponderi poteſt primò, illam diuiſionem dupliciter dari poſſe. Primò vt adęquatam potentiarum animæ, & hoc ſenſu non probari ab Ariſtotele citato loco: alio modo vt propriam & ſpecialem diuiſionem potentiarum hominis ſeu animæ rationalis, & hoc modo tradi ab Ariſtotele tam hîc, quàm libro 1. Ethicor. cap. 13. Ratio verò differentiæ eſt, quia potentiæ hominis habent aliquo modo ordinem ad rationem, quatenus omnes in eadem anima rationali radicantur, & ideò poſſunt conuenienter diuidi per ordinem ad rationem, aut participationem vel carentiam actus. Potentiæ verò brutorum, vel aliarum rerum naturalium non habent ordinẽ ad rationem, & ideò nec rationales nec irrationales propriè dicuntur. Sed hęc reſponſio non rectè accommodatur huic loco Ariſtotel. nam apertè ſub potentiis irrationalibus includit omnes, quæ naturaliter agunt, & ſine ratione. Vnde expreſsè ponit exemplum irrationalis potentiæ in calore. Item, quia per illam differentiam quaſi priuatiuam, ſcilicet, irrationale, circumſcribi poteſt, modus agẽdi omnium potentiarum naturalium, & vitalium, quæ gradum rationis non attingunt. Non videtur ergo dubiũ quin hæc poſſit eſſe adęquata diuiſio potentiarũ non ſolùm in homine, nec ſolùm in anima, ſed ab-

ſed abſolutè in omni agente. Ariſtoteles ergo in 3. de Anima, non definiendo ſed diſputando tantùm procedit, vt D. Tho. notat, vel certè non improbat illam diuiſionem vt inſufficiētem, non abſolutè, ſed quia non ſatis erat ad explicandum numerum, & varietatem potentiarum animæ.

3 Tertia quæſtio principalis hîc eſt, an rectè aſſignetur ab Ariſtotele diſcrimen inter has potentias, ex eo quod ſolæ rationales potentiæ ſunt principia contrariorū: de qua re latè dictū eſt diſp. 19. in qua de cauſis liberis & neceſſariis fusè diſſerimus, & explicamus quænam potentiæ liberæ ſint, & quomodo ſint principia contrariarum actionum. Item in diſp. 26. ſect. 6 tractamus, an eadem cauſa poſſit efficere contrarios effectus, & in vtroq; loco hunc Ariſt. locum explicamus.

Caput tertium.

Potentiam eſſe ſeparabilem ab actu.

In hoc capite reprobat Ariſtoteles quorundam ſententiam, qui dicebant potentiam non eſſe, niſi dum actu operatur, quæ tam eſt abſurda, vt per ſeſe ſtatim falſa appareat. Vnde rationes Ariſt. perſpicuæ ſunt. Hincq; ſumitur hoc principium, *Potentia præcedit actum ſuum.* Quod ſi intelligatur de anteceſſione ſecundum naturæ ordinem, eſt in vniuerſum verum, quia cum potentia ſit cauſa ſui actus, præcedit illum ordine naturæ. Loquimur. n. de potentia comparata ad actum, qui ab illa propriè manat. Quod aduerto vt excludam potentiam generandi vel ſpirandi, quæ eſt in diuinis perſonis, de qua alia eſt ratio & conſideratio. At verò ſi intelligatur de anteceſſione durationis, ſic intelligendum eſt illud principiū, de poſſibili, ſeu indefinitè, non de neceſſitate, ſeu vniuerſaliter. Poteſt. n. potentia tum actiua, tum etiam paſſiua præcedere tempore actum ſuum: non eſt tamen neceſſarium, nec in qualibet potentia, neq; reſpectu omnium actuum: potentia enim illuminandi non præcedit tempore omnem illuminationem, nec potentia materiæ omnem formam.

2 Ex eodem cap. in fine ſumptum eſt illud vulgare axioma continens definitionem poſſibilis, ſcilicet, *Poſſibile illud eſt, quo poſito in eſſe nihil ſequitur impoßibile.* Quod eſt euidens, ſi cum proportione ſumātur poſſibilitas & reductio in actum. Aliquid enim eſt poſſibile ſecundum actum ſucceſſiuum & non ſimultaneum, vt continuum diuidi in infinitum eſt poſſibile, non ita vt tota diuiſio poſſibilis ſimul ponatur, ſed vt ſucceſſiuè ponatur, & nunquam finiatur. Sic ēt aliquid eſt poſſibile diuiſim, non tamen compoſitè, vt album fieri nigrum. Si ergo reductio ad actum cū proportione fiat, manifeſta eſt illa propoſitio, cuius rationem in ſeq. cap. magis declarabimus.

Caput quartum.

Non omne quod non ſit, poßibile eſſe fieri.

Vt Ariſtoteles confirmet deſcriptionem poſſibilis, quam in fine ſuperioris capitis tradidit, hîc reprobat ſententiam eorum qui dicebāt, vnumquodque eſſe poſſibile, etiamſi futurum non ſit: quod tam eſt apertè falſum vt nulla egeat refutatione, aut declaratione.

Quæſt. 1. Solum eſt aduertendum, nonnullos ex hac litera Ariſtotelis colligere, non ſolùm non omne quod futurum nunquam eſt, eſſe poſſibile, ſed etiam omne quod nunquam futurum eſt, eſſe impoſſibile, ſed (quod idem eſt) omne quod poſſibile eſt, aliquando eſſe futurum: quia omne id quod ſemper non eſt, impoſſibile eſt eſſe. Et hęc videtur eſſe expoſitio Commentatoris hîc text. 8. & 9. quam defendit Iandun. hîc quæſtione 5. vt refert & latè impugnat Iauellus quæſtione 10. Veruntamen non ſolùm repugnat menti & verbis Ariſtotelis, tum hîc, tum etiam aliis locis, ſed eſt etiam euidenter falſa: & repugnans etiam principiis fidei Catholicæ. Primum patet, nam Philoſophus hîc, vt rectè Diuus Thomas & alij exponunt, expreſsè docet quædam quidem eſſe poſſibilia quæ nunquam futura ſunt, quamquā non omnia, quæ nunquam futura ſunt, ſint poſſibilia eſſe, vel fieri. Et libro 2. de generatione, capite 11. tex. 64. dicit, *Qui iam iam ambulaturus eſt, facilè non ambulabit*: vbi non ſolùm ait aliquid poſſibile, ſed etiam quod iam eſt in propoſito, vel quaſi in veſtibulo vt fiat, interdum non fieri. Et ratio eſt euidens ex principio poſito in præcedenti capite, quia potentia poteſt eſſe prior tempore quam ſuus actus: vnde fieri poteſt vt aliquem actum nunquam exerceat, etiamſi poſſit. Deinde in effectibus diuinis eſt hoc non ſolùm euidens, ſed etiam de fide certum: multa enim poteſt Deus facere quæ nunquam facit: ſic enim dixit Chriſtus Matth. 26. *An non poſſum rogare Patrem meum, &c.* Deniq; ex cōtingentia & libertate aliquorum effectuum vel cauſarum, neceſſaria conſecutione id ſequitur. De qua re latè tractamus diſput. 19. ſectione 2. & ſequentibus. Neq; eſt verum omne id quod nunquam eſt, eſſe impoſſibile, ſed quod ex ſe & ab intrinſeco nunquam eſt, ita vt careat capacitate eſſendi.

2 Vltimò conſiderandum eſt quod in textu nono Ariſtoteles infert, ſcilicet, quando in propoſitionibus de ineſſe vnum neceſſariò infertur ex alio, eodē modo ſequi in propoſitionibus de poſſibili, vt ſi antecedens poſſibile ſit, etiam & conſequens ſit poſſibile. Vt ſi rectè infertur, currit: ergo mouetur, rectè etiam inferatur, poteſt currere, ergo poteſt moueri: quia aliàs ſi poſſibile eſſet currere, impoſſibile autem moueri, aut poſſit poni curſus ſine motu contra priorem illationem, aut poſito in re motu, qui ſupponitur poſſibilis, ſequeretur aliquid impoſſibile, ſcilicet curſus ille qui dicebatur eſſe impoſſibilis. Eſt ergo euidens illud dogma, & in idem ferè incidit, quod Dialectici aiunt, in bona conſequentia non poſſe eſſe antecedens verum, & conſequens falſum, quia ſicut ex poſſibili non ſequitur impoſſibile, ita nec ex vero falſum. Et ratio à priori eſt, quia conſequens virtute continetur in antecedente, impoſſibile autem eſt vt poſſibile virtute contineat id quod eſt impoſſibile, aut verum aliquod falſum, quia hoc ipſo iam illud non eſſet poſſibile, cùm poſſibile reſpiciat actum, & non poſſit reſpicere actum impoſſibilem: quia ad impoſſibile non eſt potentia: & eadem ratione illud non eſſet verum cum de ratione veri ſit, vt nihil falſum contineat. Item eſt alia ratio, quia actu eſſe, neceſſariò infert poſſibile eſſe, cum actus ſupponat potentiam, & ideò ſi inter actus eſt neceſſaria conſecutio, à fortiori etiam inter potentias. Rectè autem aduertit D. Thom. hîc eſſe ſermonem de poſſibili in communi, vt abſtrahit à neceſſario vel contingenti, quia fieri poteſt vt in bona illatione de ineſſe, antecedēs ſit poſſibile tantùm contingens, cōſequens verò neceſſarium, vt, ſi ridet, eſt riſibilis, aut eſt homo: & ratio eſt, quia etiam ipſe actus abſtrahit ab eſſe neceſſario, vel contingente: & quia ex proprietate neceſſaria ſequitur actus contingens, qui actus neceſſariò includit vel ſupponit potentiam, non tamen ſub eadē conditione neceſſarij aut contingētis.

Caput

Caput quintum.

De ordine inter potentiam & actum.

Quæſt.1. Hîc primò inquiri poteſt, an in vno & eodem ſubiecto actus interdum antecedat potentiã, quod hîc Ariſtot. affirmare videtur. Sed hæc quæſtio facilè diſſoluetur, ſi aduertatur quod ſuprà notatum eſt: Ariſtotelem hîc vocare potentiam omne principium agendi, etiãſi ſit ars vel habitus. Hoc ergo ſenſu conſtat aliquas potentias, id eſt, principia agendi ſupponere actus ſuos, quibus generantur, ſic enim ars & habitus conſuetudine acquiruntur. At verò propria naturalis potentia actiua, vel paſſiua ſemper ſupponitur ad actum ſuum vel tempore, vel ſaltem natura, nec fieri poteſt vt in eodem præcedat actus talem potentiam, vt apertè hîc docet Ariſtot. Et ratio eſt, quia talis potentia eſt cauſa ſui actus, & non eſt effectus illius, niſi forte in genere cauſæ finalis, quæ cauſa non præcedit in eſſe, ſed fortaſſe in apprehenſione & intentione, & ſic eſt res clara, quam iterum in cap.8. Ariſtot. attingit.

Secundò inquiri hîc poteſt quo modo potentia reducatur in actum, & quænam differentia in hoc ſit inter potentias rationales & irrationales. Sed hæc res latè tractata eſt diſp.19. Hîc ſolùm notetur ex hoc loco Ariſtotelis planè colligi definitionem potentiæ liberæ, quam dicto loco latè declarauimus, ſcilicet eſſe illam, *quæ poſitis omnibus requiſitis ad agendum poteſt agere & non agere.* Hoc enim eſt quod hîc Philoſophus ait; *Quoniam verò poteſt aliquid poteſt, & aliquando, & aliquo modo, & quæcunque alia neceſſe eſt adeſſe in definitione:* hæc enim verba æquipollent illi particulæ definitionis prædictę, *poſitis omnibus requiſitis ad agendum.* illa enim omnia ait Ariſtoteles, & exponit optimè D. Thomas, ſumenda eſſe, ſeu ſupponenda, vt aliquid dicatur poſſe, ſeu eſſe poſſibile ſimpliciter. De potẽtia autem ſic ſumpta ſubdit Ariſtoteles hanc eſſe differentiam inter potentias naturales, & liberas, ſeu (quod idem eſt) irrationales & rationales, vt ipſe loquitur, quod *in prioribus neceſſe eſt, vt cùm, quoad poſſint, paſſiuum & actiuum approximent, hoc quidem faciat, illud verò patiatur.* De aliis verò ait; *Illas verò non eſt neceſſe.* Quod perinde eſt ac ſi diceret, potẽtiam liberam talem eſſe, vt approximata ad agendum cum omnibus requiſitis, non neceſſariò agat, ſed poſſit agere & non agere, & ſubdit optimam rationem. Quia cùm potẽtia libera ſit per ſe, & ex ſe potẽs ad cõtraria, ſi approximata ad generandum ex neceſſitate ageret, ſimul ageret contraria, quod eſt impoſſibile.

3 Tertiò quæri poteſt quid determinet potentiam rationalem, vel liberam ad actum: hoc enim in fine huius capitis Ariſtoteles inueſtigat. Et nihil aliud reſpõdet, niſi hanc potentiam determinari *electione & propoſito, ſeu deſiderio, quo poſito* (ſupple efficaci & abſoluto) *ex neceſſitate operatur quod poteſt.* Quod per ſe ſatis clarum eſt. Reſtabat autem vlteriùs inquirendum quid determinet hanc potentiam ad ipſam electionem: ſed de hoc nihil inquiſiuit Philoſophus, quia nihil eſſe credidit ampliùs inquirendum, quia hæc potentia ſua vi naturali vt actu primo (loquor in naturalibus & moralibus electionibus, ac per ſe loquẽdo) & ipſamet volitione ſeu electione, vt actu ſecundo ſeſe determinat ad volendũ & eligẽdum; nam volendo eligit, & eligendo vult: non tamen ſe ſola ſeu ſine concurſu & auxilio ſuperioris cauſæ requiſitæ: hoc enim ſemper ſupponitur. Quam ſententiam attigit Soncin. 5. lib.9. Metaphyſicæ, quæſt.14. eamque non improbat, ſed defendit, putatque eſſe conſentaneam doctrinæ Philoſophi hoc loco. Poſtea verò ipſe addit, ad hanc determinationem ſaltem quoad ſpecificationem concurrere iudicium intellectus, ſed quo ſenſu id verum ſit, & an hæc determinatio ſui ipſius ſit ipſi potentiæ liberæ tribuenda, latiſſimè tractauimus in dicta diſputatione 19. tam comparatione iudicij intellectus in ſect.6. quam comparatione diuini concurſus in ſect.4. & diſp.27. ſect.2. 3. & 4.

Caput ſextum.

Quinam actus ſit.

In hoc capite nulla occurrit quæſt. alicuius momenti: Solùm notetur, Ariſtotelem hîc non tam explicare quid ſit actus, qui propriè reſpondet potentiæ actiuæ aut paſſiuæ, quam abſolutè quid ſit eſſe in actu, prout diſtinguitur ab eſſe in potentia. Et hoc modo eſſe in actu latiſſimè patet, & eſt veluti tranſcendens quoddam, & ideò ab Ariſtotele non declaratur definitione, ſeu exemplis, & inductione quadam, quia vix poteſt definitione hoc explicari, niſi vtendo ipſomet actu ad id explicandum: nam eſſe in actu non eſt aliud, quam actu ſeu de facto habere id quod erat in potentia. Itaque ſi eſſe in actu diſtinguatur ab eſſe in potentia, nihil eſt aliud, quàm actu exiſtere, de quo quid ſit dicimus latè diſp.31. Si verò *in actu* dicatur de potentia actiua, idem eſt, quod actu operari. Si de paſſiua, idem erit quod actu recipere ſeu informari. Quæ omnia exponuntur à nobis partim diſp.43. vbi de potentia actiua & paſſiua, & actibus earum agimus, partim diſp.48. & 49. vbi agimus de actione & paſſione, quæ ſunt immediatiores actus harum potentiarum.

Caput ſeptimum.

Quando dicatur res propriè eſſe in potentia.

In hoc etiam capite nihil occurrit notatione dignum: ſolùm enim docet Philoſophus tunc rem dici propriè & abſolutè eſſe in potentia, cùm eſt in potentia proxima, ita vt per vnius agentis effectionem poſſit reduci ad actum. Quãdo verò eſt ſolùm in potentia remota, non dicitur propriè & abſolutè eſſe in potentia, vt aqua non eſt in potentia homo vel equus, ſimpliciter loquendo, imò nec ſperma (ait Ariſtoteles) quia multis tranſmutationibus indiget vt inde fiat homo. Quæ omnia ſolùm ad modum loquendi ſpectant; nam res per ſe ſatis conſtat.

Deinde verò declarat quo modo materia dicatur de re, & docet prædicari denominatiuè, non abſtractè ſeu eſſentialiter, dicitur enim lignum aereum, non aer, & arca lignea, non lignum. Et ratio eſt clara, quia pars non prædicatur de toto, niſi denominatiuè, quia non prędicatur per modum totius, quia id quod afficitur tali denominatione eſt ipſum totum. Quare hîc nulla relinquitur quæſtio, quæ alicuius momenti ſit.

Caput octauum.

Actum eſſe priorem potentia.

Quæſt.1. Primò inquiri poteſt, an actus ſit prior potentia definitione, ſeu ratione & cognitione, vt hîc Ariſt. docet. De qua re ex profeſſo agimus, diſp. 43. ſect. vlt.

2 Secundò, an actus præcedat tempore naturalem potentiam, ſaltem ſecundum ſpeciem, ſeu in diuerſis ſubiectis. Hæc etiam quæſtio tractata eſt ibidem.

3 Vltimò

3 Vltimò, an potentia quæ vſu acquiritur, id eſt, habitus, ſit poſterior tempore ſuo actu: & quomodo per illum generetur, quod etiam cap.5. tactum eſt, de qua re diximus diſp.44. quæ eſt de habitibus.

Caput nonum.

Actum eſſe priorem ſubſtantia ſeu perfectione, quàm potentiam.

Quæſt. 1. Prima quæſtio, & in hoc capite directè intenta eſt, an actus ſit perfectior quam potentia. Hæc tractatur diſp.43.ſect.vlt.

2 An poſteriora generatione, ſint perfectiora. Hãc propoſitionem aſſumit hoc loco Ariſtoteles vt principium, ex quo infert actum eſſe perfectiorem potentia. Cuius principij ſenſus verus eſt, quando aliquid ita eſt generatione prius, vt ad poſterius ordinetur tanquam via ad terminum, vel tanquam id, quod inchoatum eſt, ad id quod eſt conſummatum, tunc quod eſt poſterius, eſſe perfectius: & hunc ſenſum declarant exempla Ariſtotelis de viro & puero, & de ſemine & homine. Et ratio etiam quam ſubdit dicens; *Illud enim* (ſcilicet quod poſterius eſt generatione) *iam habet formam, hoc verò non*: id eſt, illud perductum eſt ad terminum & cõſummationem comparatione alterius. At verò quando aliquid eſt poſterius generatione tanquam quid conſequens & dimanans ab alio, vt paſſio ſeu proprietas reſpectu formæ, tunc non oportet vt ſit perfectius, vt per ſe conſtat. Niſi fortè ita fiat comparatio, vt quod poſterius eſt, includat id quod eſt prius, & addat aliquid: ſic enim perfectior eſt anima ſuis potentiis affecta, quàm in ſua nuda ſubſtantia: & ſic eſt res clara.

3 Quæſtio hîc tractari poterat de diſtinctione duplicis finis in eum, qui eſt operatio tantùm, vel qui eſt aliquid factum. Sed hanc diuiſionem ſufficienter attingimus in diſp.23.ſect.2.

4 Quartò hîc occurrit quæſtio de differentia, quam hîc Ariſtoteles tangit inter actionem immanentem & tranſeuntem, quòd illa in agente manet, hæc verò in patiente recipitur: de qua re inter explicandum prædicamentum actionis latè tractamus diſp.48.ſect.2.

5 Quintò ex hoc capite ſumpta eſt quædam vulgaris propoſitio, *Omnis potentia ſimul contradictionis eſt*, ſeu vt communiter circumfertur, eſt potentia contradictionis. Cui difficile eſt verum ac doctrinalem ſenſum tribuere. Nam inprimis, vt Diuus Thomas notat, videtur non poſſe intelligi de potentia actiua: quia ſuprà dictum eſt ab eodem Philoſopho, non omnem potentiam actiuam eſſe oppoſitorum, ſed rationalem tantùm. De potentia etiam paſſiua non poteſt eſſe vniuerſaliter vera, maximè in doctrina eiuſdem Philoſophi: quia materia cœli eſt potentia ad formam, & tamen non eſt potentia contradictionis, quia non eſt ſubiecta priuationi, nec eſt in potentia ad repugnantem formam. Et cœlum ipſum habet potentiam & motum, & tamen iuxta doctrinam Philoſophi, non eſt in potentia contradictionis, quia non poteſt quieſcere. Quod ſi quis dicat, Ariſtotelem loqui de potentia, quæ eſt coniuncta, vel ſubiecta priuationi, hoc, ſenſu erit planè inepta & quaſi identica propoſitio, nihilque ad doctrinam deſeruiens. Perinde enim eſt, ac ſi diceretur, potentiam ad habitum & priuationem eſſe potẽtiam contradictionis.

Dicendum verò eſt, Ariſtotelem apertè loqui de potentia, quæ ſimul includit eſſe in potentia, quæ non dicit ſolam potentiam receptiuam, quoad poſitiuam entitatem & capacitatem eius, ſed includit etiam ſtatum in quo dicitur eſſe in potentia & carere actu. Hanc verò eſſe Ariſtotelis mentem perſpicuum eſt: nam hoc ſenſu ait; *nihil potentia æternum eſſe*; quod aliter verum non eſſet (iuxta eius ſententiam) de de materia vel quantitate cœli aut intellectu, vel voluntate Angeli. Rurſus ait in cœlo non eſſe potentiam ad moueri abſolutè: quod etiam eſſet plane falſum, ſi de ſola potentia receptiua quoad eius poſitiuam rationem ſermo eſſet: loquitur ergo de potentia vt includit eſſe in potentia. Et hoc modo poteſt intelligi non ſolùm de potentia paſſiua, ſed etiam de actiua. Quod ipſemet inferiùs videtur declarare, cũ ait, potentias rationales per ſe eſſe potentias contradictionis, id eſt, quæ poſſunt agere & non agere: potentias autem irrationales, *ſolùm quia adſunt & abſunt*, id eſt, ſolùm, quia poſſunt eſſe & non eſſe applicatæ: ſic enim poſſunt interdum agere, interdum non agere, quem locum exponimus diſp.26. ſect.4. num.14.

Quòd verò in hoc ſenſu ſit nimis clara expoſitio, non obſtat, tum quia in rigore non eſt identica, tum etiam quia in eo deſeruit intentioni, ſeu diſcurſui Ariſtote. quo vult concludere, rem in actu eſſe perfectiorẽ potentia; nam ob hãc cauſam res æternæ in actu ſunt, & non in potentia. Dici etiam poteſt hoc ampliùs explicando, potentiam quæ non ſolùm eſt ad formam recipiendam, ſed etiam ad propriam actionem, vel paſſionem, eſſe potentiam contradictionis, vel ſimpliciter reſpectu totius mutationis, ſeu formæ, vt in potentia ad generationem, vel ſaltem ſecundum partes diuerſas, vt in potentia ad localem motum cœli iuxta ſentẽtiam Philoſophi, & ſic nullam patitur exceptionem propoſitio. Et ratio eſt, quia nulla potentia receptiua, quæ per propriam actionem poteſt recipere actum ſuum, ſecũdum Ariſtotelem habet illum ex æternitate congenitum, & immutabilem: nam potentia, quæ huiuſmodi eſt, non actuatur per propriam actionem, ſed concreatur coniuncta ſuo actui, & natura ſua determinata eſt, vt ſub illo ſemper ſit. Quod quidem ita exiſtimauit Ariſtoteles eſſe verum in rebus incorruptibilibus, vt eas propterea æternas eſſe crediderit: & in hoc ſenſu negat in eis eſſe potentiam, id eſt, quæ poſſit eſſe in potentia, & carere actu ſimpliciter loquendo.

Iuxta veram autem doctrinam dicendum eſt, res omnes creatas ex ſe & abſolutè conſideratas, eſſe potentiales ſeu in potentia tantùm, non paſſiua, ſed actiua creatoris, cum non repugnantia ex parte earũ: res autẽ incorruptibiles hoc habent ſpeciale, vt poſtquam creatæ ſunt, ex ſe non habeant potentiam intrinſecam ad non eſſe, & hoc modo eſt verum illas non habere potentiam contradictionis, quantum ad illud eſſe in quo ſunt incorruptibiles. Inde tamen nõ ſequitur illas eſſe æternas à parte ante, quia vt abſolutè ſint, pendent ex libera Dei voluntate.

6 Vltimò poſſet hîc diſputari, an ſecundum Ariſt. dẽtur plura entia per ſe neceſſaria, & puri actus abſque vlla potentia: id enim videtur hoc loco ſignificare, cùm ait, *Ea quæ neceſſaria ſunt*, non eſſe in potentia, quia illa ſunt prima entia; *Si enim ipſa non eſſent, nihil eſſet profectò*. Sed de hac re latè diſſerimus diſp.30. ſect.2. & diſp.35. ſect.1. Quod verò ad hunc locum attinet, D. Thom. & alij illum exponũt de complexionibus neceſſariis ex ſola eſſentiali vel intrinſeca connexione prædicati cum ſubiecto, quę etiam in entib⁹ corruptibilib⁹ reperiuntur. Et quatenus neceſſaria ſunt

ſunt, non ſunt in potētia, ſed ſemper in actu, quoad veritatem ſeu eſſentialem connexionem. Quòd ſi quis velit Ariſtotelem intelligere de ſubſtantiis, & rebus neceſſariò exiſtentibus, de quibus ſanè loqui videtur, dicat, vel doctrinaliter locutum fuiſſe plurali numero, non definiens an talia entia ſint plura, vel vnum tantùm, ac ſi diceret quæcunque illa ſint, eſſe in actu & non in potentia. Vel certè, ſicut poſuit plura entia æterna, ita etiam poſuiſſe plura neceſſaria, non tamen æqualiter, ſed vnum ex ſe neceſſarium, alia ex neceſſario influxu alterius, ſeu per neceſſariam emanationem ab alio.

Caput decimum.

Actum eſſe meliorem potentia in bonis, ſecus in malis.

Hîc videtur Ariſtoteles limitare concluſionem ſuperioris capitis, nimirum, actū eſſe perfectiorē potentia, dicitque intelligendum eſſe quando actus eſt bonus potentiæ, non verò ſi ſit malus.

Quæſt. 1. Circa quam aſſertionem non parua difficultas occurrebat, an id intelligendum ſit tantùm de actu bono & malo in moralibus, vel etiam in naturalibus. Et ſi hoc poſterius verū eſt, an id ſit intelligendum reſpectu potentiæ paſſiuæ, vel tantùm reſpectu actiuæ. Hæc verò omnia tractantur dicta diſput. 43. ſect. vltima.

2 Obiter etiam hîc attingit Ariſtoteles quæſtionem de malo, An ſit aliqua propria natura, vel quid in rebus ſit. De qua re inſtituimus propriam diſputationem, quæ eſt vndecima.

3 Item attingit quęſtionem, An in rebus incorruptilibus malum eſſe poſſit. Ariſtoteles enim hîc abſolutè negat: quia & malum omne eſt quædam corruptio, & corruptio quoddam malum. Optimè verò id expedit D. Thomas vno verbo, id eſſe verum de incorruptibilib. formaliter quatenus incorruptibilia ſunt: nā vt ſic nō poſſunt priuari eſſe: malum autem non eſt niſi cum priuatione aliqua. Nihilominus ea, quæ ſunt incorruptibilia in ſubſtantia, poſſunt eſſe mutabilia in accidentibus, motibus, aut actibus, & vt ſic poteſt in eis habere locū aliquis modus corruptionis phyſicæ, ſeu ſecundum quid. Similiter quæ ſunt indefectibilia in naturalibus, poſſunt in moralibus habere defectum, & vt ſic poteſt malū morale habere locum in incorruptibilibus: quæ res à Theologis diſputatur copioſiùs, aliquid tamē attingimus diſp. 35. ſect. 5.

Caput vndecimum.

Actum eſſe priorem cognitione quàm potentiam.

Hanc concluſionē declarat hîc Philoſophus exemplo geometriæ, in qua, reducendo in actum, per diuiſionem id, quod in potentia continetur in lineis continuis, peruenitur ad cognoſcendas veritates geometriæ: & circa textum quidem nihil notatu dignum occurrit: concluſio autem ipſa dicta diſp. 43. ſect. vlt. declaratur.

Caput duodecimum.

De veritate & falſitate, quomodo ſint in ſimplicium cognitione.

Vt caput hoc connexionem habeat cum præcedentibus, ait D. Thomas hîc, in eo oſtendere Philoſophum, veritatem in actu potiùs, quàm in potētia reperiri. De qua re nihil ferè in textu legitur. Vnde veriſimile eſt Ariſtotelem digreſſionem facere, & redire ad tractandum aliquid de ente vero. Tribus enim diſtinctionibus entis præcipuè vtitur in toto hoc opere, ſcilicet, entis per ſe (omiſſo ente per accidens) in decem prædicamenta: entis in actu vel potentia: & entis veri, vel non entis falſi. Quoniam ergo de primis duabus dixerat in his tribus libris 7. 8. & 9. licet ens verum, ſimul cum ente per accidens excluſerat lib. 6. à conſideratione huius ſcientiæ, nihilominùs in hoc capite breuiter ad illud redit, præſertim vt declaret quomodo in ſimplicium cognitione veritas inueniatur: hoc enim in 6. lib. omnino prætermiſerat. Et in primis repetit quod 6. libro dixerat, ſcilicet, veritatem & falſitatem in compoſitione reperiri. De qua ſententia multa dubitari poſsūt, quæ tractata ſunt diſp. 8. ſect. 1. vſque ad 6.

2 Vlteriùs autem quæritur, an veritas compoſitionis ſumatur ex compoſitione rerum, vt Ariſtoteles ſignificat. Sed res eſt clara, non enim eſt ſenſus compoſitioni mentis, vt vera ſit, debere correſpondere compoſitionem in re, ſed vnionem & coniunctionē extremorum, quę per compoſitionem mentis ſignificatur. Quanquā enim mens noſtra, non enuntiat eſſe vel non eſſe, niſi realiter componendo ſuos conceptus ſimplices, non tamen attribuit rei conceptæ illum compoſitionis modum, ſed rem in ſe ſimplicē intelligit per modum compoſitæ. Veritas ergo cōpoſitionis mentis fundatur in vnione vel identitate quam extrema compoſitionis habent in re, ſiue illa ſit abſoluta identitas & ſimplex, ſiue vnio cum aliqua compoſitione. Niſi fortaſſe in ipſamet compoſitione mentis exprimatur modus identitatis, vel vnionis: vt ſi dicas, Bonitas Dei eſt eius ſapientia, vel aliquid eiuſmodi; tunc enim neceſſe eſt vt talis modus identitatis correſpondeat in re ipſa inter extrema, qualis per copulam ſignificatur.

3 An eadem propoſitio poſſit eſſe vera & falſa, nō quidem ſimul: hoc enim modo certum eſt abſolutam veritatem, dum ineſt excludere omnem falſitatem: quod tactum eſt in diſ. 9. ſect. 1. ſed ſucceſſiuè, nam Ariſtoteles hîc affirmat, & non caret aliqua difficultate: tamen ſententiam Ariſtotelis defendimus diſ. 8. ſect. 2.

4 An in ſimplicium intelligentia ſit aliqua veritas, dictum eſt diſp. 8. ſect. 3. & ſuprà in fine lib. 6, nōnulla notata ſunt pro huius capitis expoſitione.

5 An in ſimplicium intelligentia ſit aliqua falſitas propria, & quo modo per accidens interueniat: diſput. 9. ſect. 1.

6 An intellectus humanus poſſit quidditates ſubſtantiarum immaterialium cognoſcere. Ariſtoteles enim ait habere ignorantiam earum nō vt negationem, ſed vt priuationem: ſignificans habere intellectum humanum poteſtatem conſequendi illam cognitionem. Et ita D. Thomas hîc notat, Ariſtotelem in hoc loco definiuiſſe affirmantē huius quæſtionis partem, quam indeciſam reliquerat lib. 3. de anim. textu 36. Sed ſi quis rectè conſideret, Ariſtoteles in 3. de anima, loquitur de intellectu coniuncto: vt autem vera ſit huius loci ſententia, quod ignoratio, quam nunc habemus de eſſentia ſubſtantiarum materialiū, eſt ad modum priuationis, ſatis eſt quod in noſtro intellectu ſecundum ſe ſit capacitas naturalis ad illam cognitionem, etiamſi propter impedimentum ſenſuum non poſſit in hac vita expleri. Quapropter ex præſenti ſententia non omnino habetur reſolutio illius quæſtionis propoſitæ in 3. de anim. Vnde D. Thomas ibi affirmat nullibi eſſe ab

Ariſtotele definitam. De ea verò dicimus latè diſp. 35.ſect.2.

7 Obiter etiam hîc quæri poteſt, an ex ſententia Ariſtotelis omnes ſubſtantiæ immateriales ſint ex neceſſitate entia in actu: & an rectè intulerit, ſi ſint in potentia, eſſe generabilia & corruptibilia: in hoc enim videtur Ariſtoteles profiteri ſe non agnoſcere alium productionis modum, & indicare omnia incorruptibilia eſſe neceſſariò entia in actu. Sed de hac re diſputamus latè Diſp.20,ſect.1. & Diſp.30.ſect.2. diſp.35.ſect.1.

LIBER DECIMVS Metaphyſicæ.

De vnitate ac multitudine, eorumque oppoſitione ac differentiis.

Quamuis lib.4. & 5. nonnulla dixerit Ariſtoteles de vno, tamen quia ſemper illud annumerauit enti, tanquam præcipuam eius proprietatem, hoc loco redit ad eius conſiderationem, eamque fuſiorem, magiſque elaboratam tradit in toto hoc libro. Omnia tamen quæ ad illum pertinent, traduntur à nobis in diſput.4. vſque ad 8. & in diſput. 40. & 41. In prioribus enim agimus de vnitate & multitudine tranſcendentali, in poſterioribus de numero quantitatis & vno illi proportionato, & ideò circa textũ pauca notabimus.

Caput primum.

De ratione vnius in communi.

In hoc capite repetit Ariſtoteles quæ libro 5. cap. 6. dixerat, videantur ibi notata: nihil enim addendum occurrit.

Caput ſecundum.

Rationem menſuræ per ſe primò vnitati quantitatis conuenire.

Quæſtio 1. Quæri ſolet hoc loco, an primum in vnoquoque genere ſit menſura cæterorum: ſupponitur enim Ariſtotelem in principio capitis id affirmare, cuius verba hæc ſunt.

Maximè autem menſuram eſſe cuiuſque generis, primam & maximè propriè quantitatis: hinc enim & ad alia aduenit. Quæ dupliciter legi poſſunt, & exponi. Primò vt hîc notata ſunt, ita vt illa dictio *primum*, non ſit nomen, ſed aduerbium: vnde planus ſenſus eſt, eſſe menſuram in quolibet genere, primò & propriè cõuenire quantitati, & fauet ſubiuncta probatio, ſcilicet, quia alia non menſurant, nec menſurantur, niſi per quandam proportionem ad quantitatem: hanc enim vim habent illa verba; *hinc enim & alia aduenit.* Et totus diſcurſus capitis ad hoc tendit. Secundò legi poſſunt illa verba, ita vt *primum*, nomen ſit, & ibi fiat diuiſio, ſcilicet, *Maximè autem menſuram eſſe cuiuſque generis primum*, ſupple dicimus, & deinde addatur, *& maximè propriè quantitatis.* Et ita ex prioribus verbis ſumptum eſt illud axioma, Primum in vnoquòque genere eſt menſura cæterorum, quod eſt facile, ac verum, ſi rectè intelligatur.

Aliqui enim ita exponunt, vt per illud ſignificetur, omnia quæ ſunt in aliquo genere participare ſuam perfectionem ab eo, quod eſt præcipuũ & primum in illo genere: & ideò natura ſua per illud mẽſurari, tanquam per menſurã extrinſecam maximè accõmodatam. Sed licet hoc interdum ita fit, vt v.g. quando illud primum eſt tale per eſſentiã, & reliqua per participationẽ; tunc enim illud primũ eſt dicto modo menſura quaſi à priori (vt ſic dicam) cæterorum; non tamen id eſt in vniuerſum neceſſariũ, nec ab Ariſtotele alicubi aſſertum, vt lib.2.tex.4. notatũ eſt. Quapropter vt ſit generale pronunciatum, intelligendum eſt de menſura extrinſeca, noſtro modo cognoſcendi accommodata, & ſiue ſit cauſa, ſiue non, & ſiue ſit à priori, ſiue ſolum ex quadam debita & neceſſaria proportione. Sic enim rectè colligimus, quod magis accedit ad id quod eſt perfectiſſimum in aliquo genere, eſſe etiam perfectius: ſubintelligendum eſt autem, cæteris paribus, ac ſimpliciter, & non tantùm ſecundum quid, vt legitimè accommodetur menſura: & ſic eſt res facilis, nec maiori indigens diſcuſſione.

Quæſt.2. Quæſtiones igitur huius loci propriæ ad tractatum de quantitate ſpectãt. Nimirũ, An ratio menſuræ ſit ab Ariſt. tradita, quam explicamus Diſp.40.ſect.3.

3 Rurſus an ratio menſuræ primò ac propriè in quãtitate reperiatur: in aliis verò quaſi ſecundario & per analogiam: id enim eſt quod Ariſt. hîc ſentire videtur: dictum eſt autem de ea re diſput.5. ſect.6. num.4 & latiùs diſput.4.ſect.3.

4. Altera quæſtio eſt an ratio menſuræ per ſe primò vnitati ſeu vno conueniat, vt etiam Ariſt. ſignificat, & quo modo dictum hoc cum priori conueniat, quandoquidẽ vnum, quantitas non eſt, ſed principium numeri, vt ſtatim hîc dicitur: de quo diſp. 40. ſect.3.

5 Quo modo verum ſit, vnum eſſe principiũ numeri, & de quo vno id accipiendum ſit: diſp.41.ſect.2.

Caput tertium.

Proſequitur Philoſophus eandem materiam.

1 In hoc capite quæri ſolet an menſura eſſe debeat homogenea, eiuſdem generis cũ re menſurata: hoc enim addit Ariſtoteles in hoc capite. Habet tamen facilem ſolutionem: ſenſus enim Ariſtotelis nõ eſt, menſuram & menſuratum debere eſſe ſemper eiuſdem generis propriè ſumpti. Nam Primum ens eſt menſura cæterorũ, & cum illis in genere non conuenit. Eſt ergo ſenſus, inter menſuram & menſuratũ debere eſſe formalem conuenientiam, nam ſi omnino ſint æquiuoca, & ſolo nomine conueniant, non poterit vnũ per acceſsũ ad aliud menſurari: nã erunt omnino diuerſa: hæc autẽ conuenientia interdũ eſt tantùm analoga, vt inter Deũ, & alia entia, interdũ eſt generica, vt inter albedinem & reliquos colores. Additq; Alenſis hîc, nõ poſſe eſſe ſpecificã, quia indiuidua ſunt eiuſdẽ rationis, & ideo nõ eſt maior ratio cur vnũ ſit menſura, quã alia. Veruntamen hoc ſolũ procedit de indiuiduis quatenus æqualia ſunt: quatenus verò inæqualia eſſe poſſunt, põt quod perfectiſſimũ fuerit, vel maximè vnũ, eſſe mẽſura cæterorũ, vel in intenſione, vel in duratione, vel etiã in ſingulari perfectione: ſi in hac põt eſſe inæqualitas inter indiuidua eiuſdẽ ſpeciei. Procedit etiã de menſura ex natura rei: nã ſecũdum humanã accommodationem ſumi poteſt quantitas vnius indiuidui ad aliam ſimilem menſurandam.

2 Altera quæſtio, vel propoſitio hîc notanda eſt, An ſcientia ex reb. vel res ex ſcientia menſurẽtur. Ariſt. enim hoc poſterius affirmare videtur in illis verbis, *At ſcientiã quoq; & ſenſum menſurã rerũ dicimus eſſe.* Sed nõ intelligit eſſe menſurã obiectorum, ſed rerũ, quas

quas per menſuras cognoſcimus, nam applicando ad ſenſum vel intellectum ipſam menſurã, fit menſuratio. Quod patet ea ratione quam ſubdit, dicens *propterea quia per ea aliquid* cognoſcimus. Sicut ergo 4. Phyſ. c. 14. animam vocauit Ariſtoteles numerum numerantem partes motus, ita hic vocauit ſcientiã, & ſenſum menſuram menſurati. At comparatione obiectorum ſubdit ſtatim Philoſophus. *Atqui menſurantur magis quàm menſurent.* Hæc enim verba Diui Thom. & omnes referunt ad menſuratione͂ cognitionis ex obiecto. Quamuis Ariſtoteles ſolum explicare voluerit in ipſo etiam actu menſurandi, vnam quantitatem per aliam etiam ipſam ſcientiã & ſenſum menſurari, quia menſurando rei quantitatem, ſimul menſuratur cognitio, quæ de illa quãtitate habetur, quatenus illam repræſentat. De illa verò quæſtione, ſcilicet, de menſura veritatis, videri poſſunt dicta in diſp. 8. de verit. vbi diximus, veritate͂ noſtræ ſcientiæ ex rebus menſurari, & non è conuerſo: ſcie͂tiam autem Dei eſſe menſuram rerum, & ab eis non menſurari: & declarauimus quid diſcriminis in hoc ſit inter naturalia & artificialia reſpectu humani intellectus; & inter res ſecundum eſſe eſſentiæ, & ſecundum eſſe exiſtentiæ reſpectu diuini.

Caput quartum.

Vnum non eſſe ſubſtantiam à rebus indiuiduis ſeparatam.

Præcipuè hîc quæri ſolet an detur vnum ens primum quod ſit menſura cæterorum, vel vna ſubſtãtia quæ ſit aliarum menſura. Veruntamen quod ad mentem Ariſtotelis attinet ſciendũm eſt, ipſum in hoc capite directè non tractare an detur vna ſubſtãtia quæ ſit menſura cæterarum, vel vnum ens primũ quod ſit omnium menſura; vix enim aliquid de hac quæſtione in toto textu reperitur: & Diuus Thom. qui optimè exponit, nullam ferè de hac re mentionem facit. Sed tractat Philoſophus quæſtionem cũ Platone, an ipſum vnum ſit ſubſtantia quædam abſtracta quæ non habeat aliam naturam niſi vnitate͂, & ex profeſſo probat non dari talem ſubſtantiam, quæ ſit ipſum vnum; quod eſt euidentius, quàm vt probatione indigeat: neque exiſtimo tale vnum à Platone vnquam excogitatum. Hinc ergo cõcludit Ariſtoteles, quòd ſicut in quantitate, qualitate & aliis rebus, vnitas nihil aliud eſt, quam entitas vniuſcuiuſque rei indiuiſa, ita etiam in ſubſtantiis. Ex quo tandem obiter infert, quòd, ſicut in coloribus datur vnus primus color, ita in ſubſtantiis vna ſubſtantia, quæ non erit aliquid ſeparatum, ſed ſingularis aliqua ſubſtantia.

Hinc ſumpſerunt expoſitores occaſione͂ quære͂di, quæ ſit hæc ſubſtantia vna. Et Scotus hîc quem tranſcripſit Antonius Andr. quæſt. 1. lib. 10. dicit nõ eſſe Deum, ſed primam intelligentiam, quia hæc eſt in genere ſubſtantiæ, non verò Deus. At verò Commentator, & latiùs Alex. Alenſ. declarant eſſe Deũ. Sed lis ferè eſt de nomine & parui momenti.

Non eſt enim dubium quin Deus ſit extrinſeca menſura omnium multò altiori modo quàm poſſit eſſe intelligentia. Primò, ratione ſummæ perfectionis ſuæ, ſimpliciſſimè, & eminentiſſimè continentis õnes perfectiones. Secundò, ratione ipſar͂ rerũ omnium, quas in ſe habet. Tertiò, quia omnia e͂tia ſunt entia per analogiam ad hoc ens, & per participationem eius: & omnes ſubſtantiæ creatæ ſimiliter ſunt participationes huius ſubſtantiæ & non alterius. Quartò, quia ſi ſit ſermo de menſura ſecundum ſic conſtat, Deo maximè conuenire quia eſt maximè indiuiſibilis, immutabilis, & perfectus: ſi quoad nos, nobis etiam eſt notior, quàm prima intelligentia. Neque oportet, vt Deus ſit propriè in genere, ſed ſatis eſt vt habeat conuenientiam aliquam formalem, vt præced. cap. dictum eſt.

Si quis autem velit aſſignare menſuram intrinſecam ſubſtantiarum cõtentam in prædicamẽto ſubſtantiæ, non eſt dubium quin prima intelligentia poſſit eam rationem ſubire. Nam habet perfectionem tali muneri accommodatam, ſcilicet, vt per comparationem ad illam, cæterarum perfectio me͂ſuretur & cognoſcatur. Item ſuprema ſpecies in toto genere animalium, vel viuentium, vel corporum, poteſt eſſe menſura omnium ſpecierum ſub tali genere contentarum, ſeruata proportione, ergo & prima ſpecies totius generis ſubſtantiæ poterit eſſe reliquarum menſura. Dices, Menſura ſecundum Ariſtotelem debet eſſe minima: perfectio autem Dei vel angeli non eſt minima, ſed magna, vel infinita, ex qua parte magis repugnat Deo ratio menſuræ, quia infinitè, atq; ita æqualiter ſuperat omnia. Reſpondetur, Menſura quanta debet reduci ad minimam aliquam quantitatem, vt ſit aliquo modo indiuiſibilis: tamen menſura perfectionis non debet eſſe minima ſed ſumma, maximè autem indiuiſibilis & ſimplex. Infinitas verò nõ obſtat, quia inæqualiter à creaturis participatur: & ita ex parte earum eſt inæqualis acceſſus ad illam Dei magnitudinem, & hoc modo per illam menſurantur.

Caput quintum.

De oppoſitione inter vnum & multa.

1. Prima quæſtio hîc eſt quomodo vnum & multa opponantur, quam breuiter tractamus diſput. 5. ſect. 6.

2 An vnum ſit prius multitudine, & diuiſio indiuiſione. ibid. ſect. 7.

3 An idem & diuerſum adæquatè diuidant ens, & quomodo opponantur, diſp. 7. ſect. 3. & inde cõſtat, quid ſit dicendum de ſimili, & diſſimili, æquali, & inæquali: hæc enim omnia eandem proportionem ſeruant.

4 Quo modo intelligenda ſit illa propoſitio, *Ea genere differunt, quorum non eſt materia vna,* Diſput. 35. ſect. 2.

5 An genera diuerſorum prædicamentorum dicenda ſint propriè differre, vel eſſe diuerſa. Ariſtoteles enim hîc primum inſinuat, ac communiter ce͂ſentur primò diuerſa. Sed de hac re ſatis diſputat. 32. ſect. vlt. diſputatio. 39. ſect. vlt. nonnihil diſp. 4. ſect. 1. & 2.

Cætera quæ de diuerſitate ac differentia hîc dicuntur, à Philoſopho ſufficienter tractantur: & inſinuata etiam ſunt ſuprà lib. 5. capite 9. & 10.

Caput ſextum.

De contrarietate.

Hinc ad finem vſque libri agit Ariſtoteles de oppoſitis, & præſertim de cõtrarietate quæ res parum difficilis eſt, & ferè dialecticorum propria: & ideò pauca in hoc opere de oppoſitis diſputamus. Ea verò, quæ neceſſaria viſa ſunt, inter diſputãdũ de qualitate, in quo ſolo genere propria cõtrarietas reperitur, dicta ſunt, diſp. 45. per totã. Oppoſitio verò relatiua in diſp. de relatiuis quæ eſt 47. proprium locũ habet. De negatione autem & priuatione in vltima diſputatione de entibus rationis dicimus.

Quæſtio 1. In hoc ergo cap. diſputari poſſet primò de illa propoſitione, quæ in principio capitis ſupponitur, *Vbi datur maior & minor diſtantia, datur etiam maxima ſeu ſumma.* Videtur enim non eſſe in vniuerſum vera, nam in numeris eſt maior & minor diſtantia: magis enim diſtat binarius à quinario, quã a ternario: & tamen non datur maxima. Idem eſt in figuris, & in ſpeciebus rerum ſubſtantialium: magis enim diſtãt inter ſe homo & leo, quàm leo & equus: & tamen nõ datur maxima diſtantia, quia data quacunque ſpecie perfecta poteſt dari perfectior. Item non ſequitur, datur maior & minor diſtantia, ergo poteſt dari minima: ergo nec ſequitur dari maximã. Patet antecedens, quia inter extrema maximè diſtãtia poſſunt in infinitum multiplicari media magis & minus diſtantia, ita vt nunquam perueniatur ad vltimum quod minimè poſſit diſtare ab extremis, vt calor ſummus & minimus in intenſione (ſuppoſito quod dentur) maximè diſtant, & dantur inter hos quidam magis, alij minùs diſtantes, & tamen nullus datur calor diſtans à ſummo qui minimè diſtet. Denique in quantitate datur maior & minor pars, & tamen non datur maxima aut minima; & ideo dari poteſt maior vel minor inæqualitas, non tamen maxima.

Reſpondeo argumenta conuincere conſecutionem non eſſe formalem, ſed ſolum in iis tenere in quibus non datur proceſſus in infinitum. Supponit autem Philoſophus de facto non dari hunc proceſſum in ſpeciebus rerum, aut qualitatum; & ideo nõ probat ſpecialiter illationem; ſed tanquam certum ſumit, ſicut datur in qualitatibus, v.g. maior & minor diſtantia, ita etiam dari maximam. Quod inductione, & experientia confirmat ex proximis terminis mutationũ, quæ fiunt inter aliquos vltimos terminos, & maximè diſtantes. Denique ſecluſo proceſſu in infinitum, quia ſolum datur aut in rebus poſſibilibus, de quibus nõ eſt ſermo, aut in diuiſione continui, vel aliqua proportione quæ inde reſultet, vt ferè in omnibus exemplis adductis fit; ſecluſo (inquam) hoc proceſſu, optima eſt illatio. Vnde D. Thom. in Commentario non aliter eam probat, niſi quia non datur proceſſus in infinitum. Et eodem modo inferri poteſt dari minimam diſtantiam, ſi verſus alterum extremum nõ detur ille proceſſus.

Et prçtereà ex vi illationis, non infertur dari maximam diſtantiam poſitiuè, ſed negatiuè tantùm, id eſt aliquam, qua nulla ſit maior: hoc autem euidenter infertur ex eo quod non proceditur in infinitũ. Quòd verò illa ſit tantum quæ cæteris ſit maior, & quòd ſub eodem genere non poſſint dari duæ diſtãtiæ ſpecierum inter ſe repugnantium ſeu oppoſitarum æquè diſtantium, non poteſt ſatis colligi ex illo antecedente, neque ex negatione proceſſus in infinitum, vt per ſe conſtat. Fortaſſe verò ad contrarietatem ſufficit diſtantia maxima illo modo: tantum enim diſtare videtur iuſtitia ab iniuſtitia, ſicut temperantia ab intemperantia: & vtraque diſtantia eſt ſub genere habitus moralis. Et ſub genere vitij tantum diſtat prodigalitas ab auaritia, ſicut temeritas à puſillanimitate. Itaque licet in vna veluti linea & latitudine, extrema maximè differant, non tantùm negatiuè, ſed etiam poſitiuè comparatione mediorum; tamen ſecundum diuerſas lineas, & conſiderationes poſſunt eſſe plures diſtantiæ maximæ, etiam ſub eodem genere prout ad contrarietatem ſufficit, vt declaratum eſt.

2 Secundò poteſt inquiri an bona ſit definitio cõtrarietatis quæ ex hoc capite ſumitur, ſcilicet, eſt, *Maxima diſtantia eorum quæ ſub eodẽ genere maximè differunt, & ab eodem ſubiecto ſe expellunt.* Ita enim ferè omnes expoſitores definitionem colligunt: & ita cẽſendus eſt Ariſtoteles alias definitiones, quas hîc refert, probare, vt huic æquiualeant. De quo Diſput. 45. dictum eſt.

3 Vbi etiam tractamus quæſtionem illam an contrarietas in ſolis qualitatibus reperiatur: quoniam definitio videtur etiam aliis conuenire niſi aliquid ſubintelligatur.

4 Item an vni vnũ tantum cõtrarium ſit, & quomodo media opponantur extremis, & inter ſe.

5 Præterea quomodo extremè contraria ſint in mediis, vel poſſint eſſe ſimul in eodem ſubiecto.

6 Et ea occaſione ibid. agitur de cõtrariorum permiſtione: De eorum verò intenſione & remiſſione agimus in Diſp. 46.

Caput ſeptimum,

De differentia inter contrarietatem & alias oppoſitiones.

In hoc cap. nihil ferè occurrit notatione dignum. Nam quod Ariſtoteles ait, primam contrarietatem eſſe habitum & priuationem, hunc habet ſenſum, omnia contraria eſſe aliquo modo priuatiuè oppoſita, & illud eſſe quaſi radicẽ ſuæ oppoſitionis. Duobus autem modis poteſt intelligi in cõtrarietate includi priuatiuam oppoſitionem, ſcilicet, vel quia vnum contrarium infert priuationem alterius, vel quia vnum eſt imperfectum & deficiens reſpectu alterius: & ideo ad illud per modum priuationis cõparatur: & vtrumque verum eſt, hoc autem poſterius magis intendit Philoſophus.

Quod etiam hîc dicitur inter priuatiuè oppoſita dari medium, ita intelligendum eſt, vt in ipſo medio recedatur à proprietate priuationis: datur enim medium tum formæ, tum etiam aptitudinis ad formam: de qua re latiùs in prædicto loco.

Caput Octauum.

Quo modo vnum vni contrarium ſit.

Hæc res tractatur à nobis dicta diſp. 45. Quod verò hîc Ariſtoteles tractat de æquali, quo modo opponatur duobus, ſcilicet maiori, & minori, difficultatem non habet: opponitur enim quaſi relatiuè, ſeu potiùs per carentiam cuiuſdam relationis quam poſſet habere: & ideo ait Ariſtoteles opponi quaſi priuatiuè. Ait etiam illam oppoſitionem poſſe reduci ad eam quæ eſt inter vnum & multa: quia æqualitas in vnitate fundatur, magnum autẽ & paruum in carentia illius vnitatis, ſeu in varietate magnitudinis, vel quantitatis.

Caput nonum.

Quo modo vnum opponatur multitudini & numero.

Quæſt. 1. In hoc cap. dubitatio nõ habet quod ait Ariſt. multitudinẽ comparari vt genus ad numerũ, & numerum addere multitudini rationẽ menſurati ſeu menſurabilis per vnitatem: ideoq; multitudinẽ opponi vni quaſi contrariè, vel priuatiuè, numerũ verò opponi relatiuè. Et ratio difficultatis eſt, quia ſicut omnis numerus eſt multitudo, ita õnis multitudo eſt numer⁹: quo modo ergo multitudo ſe habet vt gen⁹ ad numerũ. Itẽ õis multitudo vnitatib. cõſtat ergo

ergo per vnitatem menſurari poteſt: nõ ergo in hoc differt à numero. Hic locus dupliciter explicari poteſt: primò vt Ariſtoteles hîc ſentiat ſolam multitudinem ex rebus quantis conſtantem eſſe numerum, ac menſurabilem vnitate quantitatiua, ſolamque hanc eſſe principium numeri: ideoque multitudinem appellari genus vel quaſi genus, quia comprehendit numerum quantitatiuum, & omnẽ multitudinem traſcendentalem. Secunda interpretatio eſt, numerum ſignificare multitudinem definitã ac terminatam: multitudinem verò abſtrahere, & de ſe cõprehendere etiam infinitam multitudinem: & ideo numerum dicere multitudinem menſurabilẽ vnitate: multitudinem verò abſtrahere, quia multitudo ex vi huius communis rationis poteſt eſſe immenſurabilis. Quod horum ſit magis ad mentẽ Ariſt. non videtur ab ipſo ſatis declaratum. Prior tamẽ expoſitio eſt D. Thom. & cõmunis. Iuxta quam hîc eſt ſermo de menſura quãtitatiua, & ſenſibili. Quid autem in re verum ſit tractatur diſp. 41. ſect. 2.

Caput decimum.

Medium inter contraria eſſe eiuſdem generis, ex illiſque conſtare.

Quæſt. 1. Primò quæri poteſt, de quo genere contrariorum loquatur hîc Ariſtoteles: Et non eſt quæſtio de medio per abnegationem extremorum, tum quia certum eſt hoc medium non conſtare vllo modo ex extremis; & de illo non poſſe verificari alia, quæ hic Ariſtoteles de medio docet: tum etiã quia inter priuatiuè, & relatiuè oppoſita inuenitur hoc medium: quod hîc Ariſtoteles negat. Certum eſt ergo hîc loqui Ariſtotelẽ de medio poſitiuo, quod eſt aliqua forma poſitiua media inter extremè contrarias. Hoc autem medium triplex videtur reperiri: vnum per formalem miſtionem contrariorum in gradibus remiſſis, vt eſt tepiditas: alterum per virtualem continentiam ſeu participationem extremorum, vt ſunt colores medij inter extremos: aliud denique per receſſum ab vtroque extremo; vt virtus inter duo extrema vitia.

Quæri igitur poteſt an quę Ariſtoteles hîc docet de medio, vera ſint abſolutè & vniuerſè de medio formali ſeu poſitiuo, an de aliquo horum in particulari. Ariſtoteles enim nihil diſtinguit, & doctrinaliter loquitur: vnde videtur ſermo eius eſſe vniuerſalis. At obſtare videtur, quòd medium tertij generis non poteſt verè dici conſtare ex extremis, nec eſſe in eodem genere cum illis, neque eſſe quaſi proximum terminum tranſmutationis ab vno vitio ad aliud extremum: has autem tres conditiones potiſſimè tribuit Ariſtoteles hoc capite mediis inter contraria.

Sed dicendum, ſermonem eſſe vniuerſalẽ vt expreſſè conſtat præſertim ex fine capitis. Verificatur autem doctrina propriſſimè de medio primo modo ſumpto (quanquam quæſtio ſpecialis ſit an tale medium detur, de qua in dict. diſp. 45.) In medio autem ſecundo modo ſatis etiam propriè locum habent duæ primæ conditiones: tertia verò non eſt ita intelligenda, vt neceſſe ſit media, non per quod proceditur ab extremo in extremum eſſe ſemper eiuſdem rationis, ſed in quibuſdam contrariis continget tranſiri per medium formale ſeu formaliter continens extrema refracta, in aliis verò per medium virtuale: ſolum verò accidit hoc poſterius, quando qualitates extremæ non poſſunt formaliter coniungi; de quo etiam in citato loco dictum eſt.

At verò de medio tertio modo non verificantur dictæ conditiones ita propriè, ſed per quandã proportionem. Eſt autem conſiderandum, habitum virtutis qui eſt medium inter extrema vitia, poſſe conſiderari, vel ſolum in ratione habitus inclinantis ad talem operandi modum, vel in ratione virtutis & honeſti boni. Priori modo habet propriè rationem medij, & ita conuenit in genere cum extremis: ſecundo autem modo minimè; vnde non opponitur illis vt medium ſub eodem genere, ſed vt extremè oppoſitum ratione generis contrarij: quo modo ait Ariſtoteles capite de Oppoſitione in Poſtprædicam. opponi bonum & malum. Vnde ſub hac ſecunda conſideratione nullo modo cõſtat hoc medium ex extremis. Priori autem ratione licet non propriè conſtet, ſapit tamen aliquo modo naturam extremorum, nam aliquid habet de opere ſeu inclinatione vtriuſque extremi. Liberalitas enim inclinat ad dandum, in quo aliquo modo conuenit cum prodigalitate: ſimul verò inclinat ad retinendum aliquando, in quo accedere videtur ad aliud extremum. Et hac etiam de cauſa, licet non ſit neceſſe tranſire à vitio ad vitium per virtutem, neceſſe tamen eſt tranſire per quãdam quaſi materialem participationem vel imitationem virtutis: nemo enim ex auaro fit prodigus, niſi prius cœperit expendere, quod poſſet ſæpè ſtudioſè facere ſi vellet.

Quanquam principium illud, *Non tranſitur ab extremo in extremum niſi per medium*, intelligi debet de tranſmutatione, quæ fit per motum phyſicum ac proprium: nam quæ fit per actus immanentes aut inſtantaneas mutationes, non oportet ita fieri, vt per ſe conſtat.

Caput vndecimum.

Contraria eſſe ſpecie diuerſa, & ſpecificam diuerſitatem includere differentiarum contrarietatem.

Quæſtio 1. Præcipua quæſtio & huius loci propria eſt, an differentiæ diuidentes genus in varias ſpecies ſint contrariæ, & è conuerſo, an contraria ſpecie differant. Vtrumque enim videtur Ariſtoteles affirmare. Et poſterior pars difficultatem nõ habet, quia clarum eſt, quæ ſub eodem genere contraria ſunt, neceſſariò eſſe ſpecie diuerſa, nam quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, vt talia ſunt, non poſſunt eſſe contraria, cùm ſimilia ſint.

Altera verò pars videtur vel impropria, vel falſa, ſcilicet omnes differentias, diuidentes genus in ſpecies diſtinctas, eſſe contrarias. Aliàs etiam in ſubſtãtia & in omni genere eſſet propria cõtrarietas: quod falſum eſt, vt conſtat ex Ariſtotele in Prædicamentis & ex iis quę tradidimus diſputatione 45. Sed dicendum breuiter, contrarietatem inter formas phyſicas, eſſe propriam qualitatum: contrarietatem verò inter formas ſeu quaſi formas metaphyſicas extẽdi ad alia genera. Adde etiam hanc contrarietatem, quę dici poteſt metaphyſica, eſſe minùs propriam quia genus non comparatur ad differentias propriè vt ſubiectum, à quo mutuò ſe differentiæ expellant: ſed vocatur contrarietas, quia eſt repugnantia inter formas poſitiuas, & ita maximè aſſimulatur propriæ contrarietati.

3 Rurſus poſſet hîc obiter inquiri an genus ita cõtrahatur p differentias, vt ipſummet in diuerſis ſpeciebus

ciebus diuidatur, & eſſentialiter diuerſificetur. Expreſſè enim id affirmat Philoſophus vt notarunt D. Thomas, Alenſ. & alij. Videtur tamen habere difficultatem propter generis vnitatem & vniuocationem fundatam in re ipſa. Nihilominùs ſententia Ariſtotelis veriſſima eſt: ex qua habes genus in re non differre ab ea ſpecie in qua cōtractum eſt: hæc enim eſt mens Ariſtotelis hîc quam latiùs tractaui diſp. 6. ſect. 9. Habes etiam hinc principium ſeu formam à qua ſumitur genus, non eſſe eiuſdem eſſentiæ in rebus differentibus ſpecie, atq; ideo non eſſe in re formas diſtinctas à quibus differentia generica & ſpecifica ſumuntur, vt latè diſputatione decimaquinta, ſect. 10.

Quæſt. 4. Vltimò hîc quæri poteſt an genus & ſpecies inter ſe differant ſpecie, vel ſint eiuſdem ſpeciei: Ariſtoteles hîc vtrumque negandum cenſet: quod explicui diſp. 7. ſect. 3.

Caput duodecimum.

Contrarietatem aliquam eſſe ſine ſpecifica diuerſitate.

Quæſtio 1. Hîc ſtatim occurrit quæſtio de ipſa aſſertione à Philoſopho intenta: quoniam videtur repugnare quòd contraria non ſint eſſentialiter diuerſa, vt ex definitione ſuprà tradita colligitur, & ex eo quod dictum eſt cap. præcedenti, quòd contrarietas eſſe non poteſt inter ſimilia vt talia ſunt: quæ verò ſunt eiuſdem ſpeciei, ſimilia ſunt. Sed res eſt facilis, poſſunt enim contraria formaliter inter ſe cōparari vt ſunt ſub genere ſub quo per ſe conſtituuntur vel reſpectu ſubiecti cui denominatiuè tribuūtur. Priori modo differunt ſpecie, vt album & nigrū quatenus talia ſunt, & ſub colorato per ſe collocantur: & ſic procedit ratio dubitandi tacta. Poſteriori modo non cauſant ſemper ſpecificam diuerſitatem in ſubiecto: & hoc ſenſu procedit dubitatio & reſolutio Ariſtotelis in hoc capite. Perinde enim eſt, ac ſi quæſiuiſſet, cur differentiæ quædam inter ſe oppoſitæ ſint per ſe reſpectu ſubiectorum, & indicent eſſentialem differentiam inter illa: quædā verò ſint per accidens, & ſolam indiuidualem diſtinctionem oſtendant. Imò interdum neq; hanc demonſtrant, ſed accidentalem mutationem eiuſdem indiuidui In hoc ergo ſenſu verum eſt aliquam contrarietatē non conſtituere ſpecificam diuerſitatem in ſubiecto.

Reddit autem Ariſtoteles rationem, quia quædam contrarietas ſequitur formam, & illa eſt per ſe, & ad eſſentialem differentiam pertinet: alia ſequitur materiam; & hæc eſt vel indiuidualis, vel accidentaria. Vbi ſolum notetur, aliquid poſſe conſequi materiam vt per ſe ac neceſſariò connexum cū eſſentia talis materiæ ſecundum ſe: & contrarietas quæ ſic ſequitur materiam, etiam facit eſſentialem diuerſitatem, vt de corruptibili, & incorruptibili dicetur capite ſequenti. Et ratio eſt; quia etiam materia pertinet ad eſſentiam rei. Aliquid verò dicitur cōſequi materiam, quia ex diſpoſitionibus, vel mutationibus materiæ conſequitur: nam quia materia eſt paſſiua potentia, eſt principium & radix omniū extrinſecarum mutationum. Contrarietas ergo quę hoc modo ex materia ſequitur, eſt vel accidentaria omnino, ſi ab extrinſeco, merè per accidens eueniat, vel ad ſummum indiuidualis, ſi ex peculiari & indiuiduali diſpoſitione materiæ conſequatur, vt eſt conditio ſexus fœminini, vel maſculini, de qua in particulari hoc capite Ariſt. quęſtionē propoſuit.

Caput decimum tertium.

Contrarietatem interdum eſſe inter ea quæ differunt genere.

Hîc ſolum occurrit quæſtio de illa propoſitione, *Corruptibile & incorruptibile differunt genere*, quo ſenſu vera ſit; quæ tractata eſt diſp. 35. & in ſuperioribus ſæpe notata eſt.

LIBER VNDECIMVS Metaphyſicæ.

In toto hoc libro nihil nouum Ariſtoteles docet, ſed in ſummam quandam redigit, quæ in ſuperioribus libris tradiderat, adiungens multa ex iis, quæ in libris Phyſicorum docuerat: & ideo ferè omnes interpretes & ſcriptores nullam quæſtionem circa totum hunc librum mouent, neque aliquid notant, præter ea, quæ ad textus intelligentiam conferunt, Quæ D. Thomas præter alios, ſatis perſpicuè docet.

In duobus ergo primis capitibus proponit iterū Philoſophus quæſtiones ferè omnes quas libro tertio propoſuerat, nihil definiens: quare iterum eas hîc repetere ſuperuacaneum duco.

In capitibus tertio, quarto, & quinto ea reſumit quæ in toto libro quarto, latiſſimè tradit. Nimirum in tertio capite proponit huius ſcientiæ obiectum & analogiam entis, ſecundum quam ait poſſe vnum obiectum huius ſcientiæ conſtitui, ad quam proinde pertinet prima principia, primaſque rerum cauſas, proprietates & oppoſitiones conſiderare. Vbi obiter attingit quo modo inter priuatiuè oppoſita poſſit eſſe medium, quod iam notatum eſt in libro decimo, circa caput ſeptimum. In quarto verò & quinto capite defendit Ariſtoteles veritatem illius primi principij. *Impoſſibile eſt idem de eodem ſimul affirmari & negari*: nihilque addit iis quæ in libro quarto dixerat. Obiter verò in cap. tertio, attingit quęſtionem de continuitate alterationis & augmentationis, De qua re in Diſputatione 46. aliqua tractamus.

Rurſus in ſexto capite repetit, quod ſit munus & obiectum huius ſcientiæ, attingitque diuiſionem illam ſcientiæ in ſpeculatiuam & practicam; & huius in factiuam ſeu mechanicam, & actiuam ſeu moralem: illius verò in Phyſicam, Mathematicam, & Metaphyſicam: quam etiam tradiderat in libro ſexto. Et hac occaſione declarat diuerſos modos definiendi Phyſici & Metaphyſici per materiam & ſine materia, de quibus latiſſimè in ſeptimo libro dixerat. Hîc etiam repetit propoſitionem, quam circa lib. 6. cap. ſecundo notauimus, quod ſcilicet, ſi nulla eſt ſubſtantia ſeparata à materia, ſcientia naturalis ac phyſica eſt omnium prima, quam etiam declaramus loco ibi notato. Denique in eo capite habet propoſitionem hanc, *Si aliqua eſt in rebus natura & ſubſtantia ſeparabilis & immobilis, in eo ordine diuinitatem eſſe: & hoc* (inquit) *erit primum & principale principiū.* Quæ notanda eſt pro iis, quæ de mente Ariſtotelis de primo principio diſputamus diſputatio. 29. ſect. 2. Cui coniungi poteſt illa quam in capite ſecundo (licet diſputando) proponit, vbi ait à peritioribus Philoſophis poſitum eſſe aliquod tale principium, talemque ſubſtantiam. *Quo namque pacto ait ordo erit non exiſtente aliquo perpetuo, ſeparato & permanente?*

Deinde

Deinde in capite ſeptimo repetit Ariſtoteles quę lib. 6. Metaph. docuerat, nimirum, ens per accidens, & ens verum, ſub ſcientiam hanc non cadere, & huius occaſione recolligit etiam quæ de contingentibus effectibus, fortuna, & caſu, tum ibi, tum etiam 2. Phyſic. docuerat; de quibus in ſuperiorib. iam ſunt ſignata diſputationum loca: nam de vero ente dicimus diſput. 8. de contingentia verò in diſputatione 19.

In reliquis capitibus ab 8. vſque ad 11. recapitulat Ariſtoteles multa ex iis quæ in Phyſic. à 3. libro vſq; ad 6. docuerat. In capite enim octauo definitionem motus inueſtigat, & quo modo ad mobile, ad mouẽtem, ad actionem & ad paſſionem comparetur: & eandem doctrinam habet, quam in 3. Phyſic. quam nos prout ad Metaphyſicum ſpectare poteſt, tractamus in diſputatione 48. & 49. quæ ſunt de actione & paſſione. Hac occaſione, aliqua tangit Philoſophus de actu & potentia, quæ in diſputatione 43. fuſè tractantur.

In nono autem capite repetit quæ de infinito docet libro 3. Phyſic. & in libro de Cœlo. Solum aduerto, hîc Philoſophum extendere aliquantulum ſermonem, & probare non poſſe eſſe infinitum, non tantùm in corporibus ſenſibilibus, ſed ſimpliciter in entibus etiam ſeparatis. Veruntamẽ ſemper ſupponit infinitum eſſe paſſionem rei quantæ; & ita nihil affert quod infinitati Dei obſtare poſſit.

In capite 10. materiam de motu proſequitur, varias ſpecies motuum ac mutationum diſtinguens. In quo ſolum obſerua, cum inductione omniũ prædicamentorum oſtendat, ſolum ad quale, quantum, & vbi eſſe mutationem: cùmque per cætera diſcurrat, ſolum Quando, habitum, & ſitum omittere: fortaſſe quia de quando & de motu ſeu paſſione eandẽ rationem eſſe cenſuit, quod tempus ſit paſſio motus: habitum autem & ſitum, ſæpe prætermittit (vt ſuprà libro quinto capite ſeptimo notauimus) tanquam parui mouenti, & impropria, parumque à cæteris diuerſa.

Tandem in capite 11. Ariſtoteles recolit explicationem quorundam terminorum, quibus vti ſolemus in his rebus quæ motum circumſtant; vt eſſe ſimul, vel ſeparata tangi, conſequenter ſe habere, cõtiguum, vel continuum eſſe, & ſimilia, quæ in libro quinto huius operis, & lib. 5. Phyſic. cap. 11. tradita ſunt, & neque expoſitionem, neque diſputationem requirunt.

LIBER DVODECIMVS Metaphyſicæ.

Caput I. II. III. IIII. & V.

In his quinque primis capitibus repetit Ariſtoteles, & in ſummam redigit ea quæ ſuperiùs lib. 7. de de ſubſtantia & principiis eius tractauerat, & multa quæ in primo libro Phyſic. docuerat. Nam capite 1. ſolum proponit, Metaphyſicam ſcientiam primò ac præcipuè de ſubſtantiis diſputare, quæ eſt res per ſe perſpicua, & ab ipſo ſæpiſſimè repetita, quam in diſputatione prima ſeu prooemiali fuſiùs declaramus.

In capite ſecundo, poſt diuiſionem ſubſtantiæ in ſenſibilem & ſeparabilem ſeu inſenſibilem, & in corruptibilem, & æternam, proponit tria principia rei naturalis ſeu ſubſtantię ſenſibilis, & ex profeſſo probat dari materiam; additque eam communem eſſe omnibus corporibus, non tamen eandem, quæ omnia dictis locis dixerat: eaque tractamus in diſputatione 13.

Quæſt. 1. Hîc verò diſputari poterat, an ſecundũ Ariſtotelem ſit poſſibilis creatio: quia hîc ſignificat ex non ente ſimpliciter nihil fieri. De quo in diſputatione 21. dictum eſt.

2 Item diſputari poterat an ſecundum Ariſtotelẽ omnes ſubſtantiæ immateriales ſint immobiles: ita enim hîc eas appellat: de quo diſputatio triceſima quinta.

Deinde in capite tertio oſtendit, præter materiã neceſſarias eſſe formas, non ſeparatas, vt Plato ponebat, ſed materiam informantes, quæ licet nõ propriè generentur, ſed compoſita ex illis & materia, non tamen antea ſunt quàm generatio fiat: quæ etiam in libro ſeptimo dicta fuerant, & tractãtur diſputatione 15. Proponit verò hîc Ariſtoteles grauem quæſtionem, ſcilicet, eſto forma non ſit ante generationem, an poſt corruptionem totius maneat; & abſolutè reſpõdet, in quibuſdam nihil obſtare quin ita ſit, ſcilicet in anima intellectiua: *nam in cæteris* (ait) *fortaſſe id impoſſibile eſt.* Sed hanc conſiderationẽ remittimus in libros de Anima.

Poſtea verò cap. quarto docet tria principia poſita eadem eſſe ſecundum analogiam & proportionem in omnibus generibus accidentium: quia in omnibus conſiderari poſſunt, potentia ſeu ſubiectũ, forma ſeu ipſum accidens, & priuatio eius. Vbi quæri poteſt an accidentia conſtent propria potentia, & proprio actu phyſicis, ſiue in abſtracto, ſiue in cõcreto ſumpta. Quæ quæſtiones ſatis ſunt extra intentionem præſentis libri: in quo hæc omnia curſim præmittuntur ad diſputationem de ſuperiorib. ſubſtantiis. Nec Ariſtotelis mens fuit tribuere ſingulis accidentibus proprias & diſtinctas potẽtias receptiuas ſuorum generum: ſed ſolum explicare proportionaliter in eis illa tria principia rerum: illæ verò quæſtiones tractantur à nobis diſputatione 14. quæſtione 3. Vlterius verò extendit Philoſophus ſermonem ad omnes cauſas, dicens eaſdem ſecundũ proportionem ſeu analogam rationem eſſe in accidentibus, quæ ſunt ſubſtantiarum. Et obiter nonnulla hîc recolligit de principio, cauſa, & elemento, quæ in libro quinto dixerat fuſiùs, & ibi ſunt expoſita: latiùſque tractata in diſputationibus de cauſis à 12. vſque ad 27. Addit verò hîc propoſitionem notandam: nempe, *præter cauſas omnes particulares eſſe cauſam cuncta mouentem tanquam omnium primam*; de qua dicto loco diſputationẽ vigeſimã 21. & 22. inſtituimus, pręter alia, quæ in cæteris diſputationibus pręſertim in 24, & 25. ſparſim diximus.

Tandem in capite quinto hoc ipſum proſequitur, variis modis oſtendens eadem eſſe principia rerum omnium: vel quia ſubſtantiæ ſunt cauſæ omnium accidentium, & ita principia ſubſtantiarum, ſunt principia reliquorum entium. Vel quia inter ſubſtantias quædam ſunt primæ, & cauſæ cæterarũ, vt cœleſtia corpora, & animæ eorum, id eſt, vt Diuus Thomas exponit, motrices intelligentiæ (ſiue propriè dicantur animæ, ſiue per metaphoram) & ideo addit *vel intellectus, appetitus, & corpus*, id eſt ſubſtantiæ intelligentes & amantes, & corpora quibus proximè vtuntur, ſeu quę mouent, & per ea cauſant. Ac tandem repetit actum & potentiam eſſe principia omnium, non tamen eadem, ſed per analogiam: quæ omnia ex diſputationibus citatis conſtant, neque hic aliquid addendum occurrit.

Caput ſextum.

Præter naturales ſubſtantias dari aliquam perpetuam & immobilem.

Quæſt.1. Prima quæſtio hîc occurrit an oſtendere huiuſmodi ſubſtantias eſſe, ſit Phyſici muneris an Metaphyſici: tractatur diſput. 29. ſect. 1. & Diſp. 35. ſect. 1.

2 An recte Ariſtot. hoc demonſtrarit in præſente. Summa rationis eius eſt. Impoſſibile eſt omnes ſubſtantias eſſe corruptibiles: ergo neceſſaria eſt aliqua ſubſtantia æterna. Antecedens patet, quia ſi ſubſtãtiæ omnes eſſent corruptibiles, nihil eſſet ſempiternum, cùm ſubſtantiæ ſint prima entia ſine quibus alia eſſe non poſſunt. Conſequens autem eſt falſum, quia neceſſe eſt motum ſaltem eſſe ſempiternum: ergo. Minorem probat, quia tempus non potuit de nouo incipere, ita vt antea nõ fuerit: quia ſine tempore non poteſt eſſe prius & poſterius: ſed tempus non eſt ſine motu, quia vel ſunt idem, aut tempus eſt quędam paſſio motus: ergo perinde oportet motum eſſe ſempiternum, & continuum, ſicut & tempus. *Quod* (ait) *de nullo niſi de circulari, & locali dici poteſt.* Itaque totus hic diſcurſus reuocatur ad illam propoſitionem, quod ſine tempore nõ eſt prius & poſterius, & ideo non poteſt dari initium temporis.

Quæ ratio quoad hanc vltimam valde friuola eſt: quia, ſi modo noſtro concipiendi loquamur, præter prius & poſterius reale, imaginarium concipitur: & ita potuit tempus reale habere initiũ, ante quod non fuerit, illud verò ante quod non ſignificat prius tempus, ſed imaginarium tantum. Si autem loquamur ſecundum rem, ante hoc tempus præceſſit infinita æternitas, cui hoc tempus non ſemper coextitit: & ſic illud *ante* non dicit tempus prius, ſed æternitatem, quæ in Deo præextitit, quando tempus nõ erat. Itaque proceſſus Ariſtotelis nec firmus eſt, nec neceſſarius. Poteſt autem per dilemma fieri efficax: quia vel ſubſtantiæ corruptibiles ſemper fuerunt; vel non: ſi primum, neceſſaria eſt aliqua ſubſtãtia ęterna illis perfectior à qua manauerint. Si verò non ſemper fuerunt, non minùs neceſſaria eſt illa ſubſtantia vt ab illa originem duxerint. De hac re diſſerimus latè diſp. 29. ſect. 1.

3 An ſatis oſtendat Ariſtoteles illam ſubſtantiam non eſſe potentiam, ſed actum, quia perpetuo mouet. Reſpondetur, iam ex dictis conſtare rationem hanc ex falſo principio & inſufficiẽter probato procedere. Adhuc tamen illo poſito, non poteſt ex ſolo illo colligi, illam ſubſtantiam eſſe purum actum: nam ſubſtantia creata poſſet illum motum perpetuum efficere, ſi eſſet poſſibilis. Solum ergo colligitur ex illo motu ſubſtantiam illius motoris ſemper eſſe in actu mouendi. Adde, ad hoc etiam eſſe ſupponendũ, illam ſubſtantiam eſſe ſemper eandem, quod probatum non eſt: poſſent enim plures motores viciſſim mouere, & ſigillatim ceſſare. Denique etiamſi idem motor ſit ſemper in actu mouendi, non ſequitur non poſſe ceſſare: quia poteſt non ex neceſſitate, ſed ex libertate perpetuò mouere. De hac re latiùs diſp. 30. ſect. 8. & diſput. 35. ſect. 1.

4 An ſatis probetur à Philoſopho has ſubſtantias eſſe immateriales, quia ſunt perpetuæ. Difficile ſanè eſt huic rationi efficaciam tribuere, cum ſtatim appareat defectus illationis in ipſis cœlis, qui æterni ſunt, & non ſunt immateriales. Videatur diſp. 30. ſectione quarta, & diſputatio 35. ſectione prima, & ſecunda.

5 An idem ſenſerit Ariſtoteles de omnibus intelligentiis, quod de prima quoad neceſſitatem eſſendi, & naturæ ſimplicitatem, & actualitatem: tractatur Diſput. 39. ſect. 2. & diſp. 25. Et exponitur hîc locus, in quo videtur Ariſtoteles confuſe & indifferẽter loqui de illo ſupremo ſubſtantiarum ordine, quanquam interdum in ſingulari, interdum in plurali loquatur.

Cætera quæ Ariſtoteles hîc tractat de actu & potentia, circa lib. 9. ſunt notata.

Caput ſeptimum.

De attributis primi motoris.

Quæſt.1. An ex motũ cœli ſufficienter colligatur vnus primus motor immobilis: de hoc fuſè diſp. 30. ſect. 1. & 8.

2 An ex ſententia Ariſtotelis primus motor ſolũ moueat cœlum vt finis, vel etiam vt efficiens: hic enim priorem tantum cauſandi modum illi attribuere videtur: ſed hoc ſolum facit, vt eius immobilitatem declaret, alioqui enim eius efficiẽtiam agnoſcit, vt latiùs tractamus diſp. 23. & diſp. 30. ſect. 17.

3 An ſecundum Ariſtotelem primus motor moueat primum orbem mediante alia intelligentia, vel per ſe ipſum. Hîc enim priorem partem inſinuat, niſi exponatur quod moueat vt amatus non ab alio, ſed à ſe: ita enim melius explicatur immobilitas primi motoris, quia non ſolum in genere efficientis, ſed etiam in genere finis mouet, vt non motus ab alio, ſed quia propter ſe operatur abſque motione. Nam ſicut in genere efficientis, ita in genere finis eſt primum & ſupremum. At verò in reliquis omnibus dictis Ariſtoteles ſentit non eſſe alium motorẽ illius cœli præter primum, & immobilem, ſed de hac re latiùs in libris de cœlo.

4 An primus motor ſit primum intelligibile in actu, tanquam ſimpliciſſima & actualiſſima ſubſtãtia. Ita enim de illo hîc ſentit Philoſophus, Tractatur diſp. 38. ſect. 11.

5 An primus motor ſit primum appetibile; quod perinde eſt ac quærere an ſit vltimus finis, de quo in diſp. 24. diſſerimus. Ex hoc verò loco habes ab Ariſtotele diſtinctionem duplicis finis. Vnus eſt præexiſtens, alter non præexiſtens. Prior acquirendus per media, poſterior etiam efficiendus: & ideò priorem rationem finis ait habere locũ in primo motore, non verò poſteriorem.

6 An primus motor ſit perpetua ſubſtantia omnium ſimplex, & ſecundum actum ſeu purus actus diſp. 30. ſect. 3.

7 An primus motor ſit ens ſimpliciter neceſſarium natura ſua, quod nullo modo poſſit aliter ſe habere. Diſp. 29. ſect. 1.

8 An ſecundum Ariſtotelem primus motor moueat ex neceſſitate naturæ, vel potiùs ex præconcepto fine eiuſque neceſſitate. Diſp. 30. ſect. 16.

9 An cœlum & natura pendeant à primò motore ſecundum Ariſtotelem, non tantum quoad motũ, ſed etiam quoad ſubſtãtiam: diſp. 20. ſect. 1. & diſp. 29. ſect. 2.

10 An primus motor optimam, ac perpetuam, & actualem, vitam habeat, ſumma ac perfectiſſima iucunditate affectam, quæ ex ſui contemplatione naſcitur. Tractamus latè diſputatione triceſima ſectione 14. Non eſt tamen dubium, quin Ariſt. hoc loco optimè de Deo ſẽtiat ac loquatur. Cuius illa ſunt verba notatione digna. *Si ita bene ſe habet Deus ſemper,*

ſicut

ſicut nos aliquando, admirabile eſt, quod ſi magis adhuc, admirabilius eſt: at ita ſe habet. Videtur ſanè Philoſophus expertus aliquando magnam quandam iocunditatem in ſua qualicunque ſpeculatione ſubſtantiarũ ſeparatarũ, & præſertim primæ, in qua proinde humanã felicitatem alibi conſtituit: hinc ergo aſcendit, & in admirationem venit diuinæ perfectionis. Sicque ferè ratiocinatur, Intellectus intelligit per quandam coniunctionem ad rem intellectam, & illam in ſe habens contemplatur, & hæc operatio eſt optima diſpoſitio eius: & in illo ordine ſpeculatio eſt optima & maximè delectabilis: ſi ergo Deus eſt ſummum intelligibile, ſibique coniunctiſſimum, & ſe per ſe ipſum perpetuo contemplatur, admirabilis eſt eius vita atque delectatio.

11 An Deus non ſolum ſit ſempiternum ac optimum viuens, ſed etiam ſit ſua vita, quia eſt ſua operatio, ac purus actus: ita enim hîc de eo Ariſtoteles ſentit; & optimè, vt diſputatione. 30. ſectio. 3. & 14. tractamus.

12 Quo modo verum ſit id quod hîc Ariſtoteles aſſerit, nempe Deo ineſſe æuum continuum, & æternum, Diſp. 30. ſect. 8. & Diſp. 50. ſect. 1.

13 An Deus, ſicut eſt omnium entium principiũ, ita vt ſit optimum & pulcherrimũ eorum. Tractatur à nobis in prædicta diſputat. Habetque locum circa textum hunc, nam hæc omnia planè ſignificat Ariſtoteles, dum reprehendit Pythagoricos, & Speuſiſſum, eò quòd negaret Deum eſſe optimum & pulcherrimũ, licet ſit principium: nõ enim ſemper principia ſunt æquè perfecta, atque id quod ab illis ſit, vt patet in ſemine. At ipſe reſpondet principium proximum & inſtrumentariũ non ſemper eſſe æquè perfectum, principale verò ac præſertim primum, neceſſariò eſſe perfectiſſimum.

14 An ſenſerit Ariſtoteles Deum eſſe ſimpliciter infinitum: rectèque id probauerit ex eo quòd infinito tempore mouet: diſp. 30. ſect. 2.

15 An primus motor immaterialis ſit ac ſimpliciter impaſſibilis, idque ſatis demonſtretur ratione naturali. Diſp. 30. ſect. 3. & 8.

Caput octauum.

De numero ſubſtantiarum ſeparatarum.

Ariſtoteles in hoc capite ex numero cœlorũ mobilium probat numerum immaterialium ſubſtantiarum mouentium, & ordinem ac proprietates earum ex ordine cœlorum mobilium colligit. Circa quem diſcurſum variæ quæſtiones inſurgunt.

Quæſt. 1. An probari ſatis poſſit cœlos moueri ab aliqua ſubſtantia ſeparata præter primam. Hæc ſpectat ad libros de cœlo, illam verò attingimus Diſp. 35. ſect. 1.

2 Eſto ita moueantur, an neceſſe ſit à tot ſubſtantiis ſeparatis moueri cœlos, quot ſunt ipſa corpora cœleſtia. ibid.

3 An probari poſſit numerum ſubſtantiarum ſeparatarum non eſſe maiorem quàm cœlorum, aut è conuerſo, hunc numerum eſſe maiorem illo, vel neutrum poſſit ſatis oſtendi. ibid.

4 An ſuperius cœlum à ſuperiori & perfectiori intelligentia moueatur, idque intelligendum ſit de perfectione indiuiduali, vel ſpecifica. Quo loco attingi ſolet quæſtio an cœlum Solis ſit perfectius ſuperioribus planetarum cœlis. Sed non eſt huius loci: Nec refert ad rem præſentem, nam quidquid ſit de ſubſtantiali perfectione, in ratione mobilis, certum eſt, cœlum quo ſuperius, eo habere rationẽ mobilis perfectioris tum propter magnitudinem, tum quia eſt ſuperius, & continet inferiora.

5 An ex incorruptibilitate cœli, vel motus ipſius æternitate, rectè colligatur ſubſtantias ſeparatas eſſe incorruptibiles & perpetuas. Diſputatione 35. ſect. 1. & 2.

6 An ex cœli motu æterno colligi poſſit illas ſubſtantias eſſe ſine magnitudine, & conſequenter eſſe infinitas ſecundum Ariſtotelem. ibidem, & diſp. 30. ſect. 4.

7 An putauerit Ariſtoteles tales eſſe ſubſtantias motrices inferiorum cœlorum ac primi, & quo ſenſu, intellexerit hanc eſſe primam, illam verò ſecũdam. Hæ omnes quæſtiones attinguntur à nobis in diſp. 29. ſect. 2. & in diſp. 35. ſect. 2. Et quæ ad Metaphyſicum per ſe ſpectant, fuſè tractantur: quę verò ſunt propriè phyſicæ, & pertinent ad libros de Cœlo, ſolum breuiter expediuntur.

8 Et eadem ratione omittimus reliquam partem capitis, in qua Ariſtot. fuſe agit de numero orbium cœleſtium. Item agit de vnitate cœli, id eſt totius ſphæræ cœleſtis, & conſequenter totius vniuerſi, oſtendens eſſe vnum. Ratio autẽ eius friuola eſt, ſcilicet, quia ſi eſſent plures cœli, haberent principia plura ſolo numero diuerſa: quod impoſſibile probat, quia oporteret talia principia habere materiam. Sed illa prima ſequela friuola eſt, quia poſſunt eſſe plures mundi ab eodem principio, vt latiùs tractamus diſp. 29. ſect. 1.

9 Impugnatio etiam illius conſequentis attingit quæſtionem de principio indiuiduationis, de qua latè diſputatione quinta, ſectione ſecunda, & ſeq. In toto verò hoc diſcurſu Ariſtot. præ oculis habenda ſunt illa verba eius ſatis modeſta. *Ita rationabiliter arbitrandum eſt, quod enim neceſſarium eſt, relinquatur potentioribus dicendum.* Rectè enim intellexit has nõ eſſe demonſtrationes, ſeu diſcurſus probabiles.

Caput nonum.

Dubia quædam continens circa diuinam intelligentiam.

Quæſtio 1. Prima quæſtio ab Ariſtotele poſita eſt an diuina mens actu ſemper intelligat. Et rationem dubitandi proponit: quia ſi non actu ſemper intelligit: *quidnam præcellens erit? Erit enim vt dormiens.* Si autem ſemper intelligit actu: ergo ab actu intelligendi habet nobilitatem ſuam: nõ eſt ergo ipſa nobiliſſima ſubſtantia, Reſponſio verò eſt, ſemper actu intelligere, non intellectione addita ſubſtantiæ ſuæ, ſed per ſuammet nobiliſſimam ſubſtantiam. Et ita ſatisfit vtrique rationi dubitandi. Quam rem ex profeſſo tractamus diſputatione triceſima ſectione 15. Addit verò hîc Philoſophus aliam probationem dictæ reſponſionis, ſcilicet quia ſi Deus nõ eſſet ſua intellectio, laborioſa ei eſſet continuatio intelligẽdi. Sed ratio non eſt conuincens, aliàs idem probaret de omnibus aliis intelligentiis. Quamuis ergo actio non ſit ſubſtantia, poteſt nõ eſſe laborioſa cõtinuatio eius: quia nullam repugnantiam habet cũ natura, nec contrariam aliquam alterationem, vel mutationem cauſat.

2 Quidnam intelligat diuina mens, an ſe, vel aliud; & an aliud, & aliud ſemper, vel ſemper idem. Reſponſio eſt, *Manifeſtum eſt, illud intelligere quod diuiniſſimum, honorabiliſſimumque eſt. Quo fit vt ſe ipſum intelligat.* Virtute ergo hunc conficit diſcurſum.

Diuina

Diuina mens eſt ſuprema ac nobiliſſima intelligentia ſeu intellectio ipſa: ſed ad nobilitatem intellectionis multum refert nobilitas rei intellectæ: propter quod melius eſt quædam non videre quàm videre, ſi viliſſima ſint: non ergo quælibet intelligentia eſt optima, ſed illa quæ eſt optimæ rei intellectæ: ergo diuina mens intelligit id quod optimum eſt: ergo intelligit ſe ipſam: aliàs eſſet quippiam aliud dignius ipſa.

3 Hinc verò oritur quæſtio 3. An ſecundum Philoſophum Deus nihil extra ſe intelligat, ſed ſolum ſeipſum. Nam prima facie videtur Ariſtoteles ita de Deo ſentire. Sed exponi poteſt cum D. Thoma, non cognoſcere aliud à ſe per ſe primo, aut ita vt ab eo perficiatur, vel ita vt à nobiliſſimo obiecto cognoſcendo impediatur vel diſtrahatur. Sed de hac re latiùs dicta diſp. 30. ſect. 15.

4 Alia quęſtio ſuboritur ex reſolutione cuiuſdam dubitationis, quam hîc Philoſophus proponit; An ſcilicet in omnibus quę carent materia, & conſequẽter in omnibus intelligentiis, idem ſint intellectio & res intellecta: & conſequenter angelus ſit ſua intellectio. Videtur enim hanc partem Ariſtoteles inſinuare. Cùm enim propoſuiſſet dubium quo modo diuina mens poſſit eſſe intelligentia ſui, cum ſoleat intellectio ab obiecto diſtingui, reſpõdet intellectionem non diſtingui ab obiecto, niſi vt formam ſine materia à forma quæ eſt in materia. Vnde cum diuina mens careat materia, non oportet vt in ea res intellecta ab intellectione diſtinguatur. Quæ ratio ſi efficax eſt, in omnibus intelligentiis locum habet. Sed dici poteſt, illam tantùm fuiſſe accõmodatam quandam proportionem ad explicandum, quo modo in diuina ſcientia propter ſummam eius immaterialitatem, & ſubtilitatem neceſſe non ſit obiectũ proprium ab ipſa ſcientia diſtingui. Non eſt autem neceſſe vt id verum habeat in quauis intelligentia, neque eſt cur dicamus eam fuiſſe mentem Ariſtotelis, de qua re latè diſp. 35. ſect. 4.

5 Quinta quæſtio eſt, An Deus ſemper ac neceſſariò permaneat in actuali cognitione ſui, vt hîc definit Philoſophus. Quod probat optimè, quia in deterius mutaretur, ſiue ita ceſſaret vt maneret in ſolo actu primo tanquam dormiens, vt in 1. quæſt. dictũ eſt: ſiue (quod ad hanc quæſtionem pertinet) à ſui contemplatione ad alia tranſiret: quia ſemper tranſiret ad aliud minùs nobile: de hac quæſt. agimus diſputat. 30. ſect. 15.

6 An Deus intelligat per ſimplicem intelligentiã, vel componendo: & definit priorem partem; & eſt res clara. Vide diſputatione 30. ſectione 15.

Caput decimum.

Vnum eſſe principem ac gubernatorem vniuerſi.

Hæc aſſertio eſt ab Ariſtotele in hoc capite intẽta, quam etiam voluit eſſe totius operis cõcluſionẽ, & quaſi perorationem tanto Philoſopho dignam. Eam verò huiuſmodi diſcurſu demonſtrat; Vniuerſi bonum conſiſtit in debito ordine ſuarum partiũ, ita vt hoc bonum ſit, quaſi bonum intrinſecũ & inhærens ipſi vniuerſo: ſed non poteſt habere huiuſmodi bonum niſi in eo ſit vnus aliquis princeps ſupremus, & gubernator eius, qui ſimul ſit extrinſecus & vltimus finis illius, à quo emanet, & ad quẽ tẽdat intrinſecũ bonũ vniuerſi: ergo neceſſarius eſt in vniuerſo vnus ſupremus princeps & gubernator.

Hunc diſcurſum primò declarat Philoſophus exemplo exercitus, cuius intrinſecum bonũ in debito ordine conſiſtit; ad illum autem requirit ducẽ, qui maius bonum eſt totius exercitus: quia ab ipſo & propter ipſum eſt ordo exercitus. Deinde declarat priorem propoſitionem aſſumptã, explicãdo breuiter ordinem partium vniuerſi per comparationem ad domum & familiã bene ordinatam; & res eſt per ſe ſatis clara.

Minorem autẽ propoſitionẽ nõ expreſsè ſubſumit, eam tamẽ re vera intẽdit: & ea occaſione diuertit hîc iterum ad attingendas leuiter & reiiciendas antiquorũ opiniones de principiis, vt inde colligat nullo ex dictis modis poſſe rectè intelligi, quo modo mirabilis ordo huius vniuerſi ex illis principiis ſubſiſtat & cõſeruetẽ, ſine vllo ſupremo gubernatore.

Et obiter optimas attingit rationes, quãuis breuiſſimè & ſubobſcurè, qualis eſt illa, quod non ſatis eſt dicere omnia fieri ex cõtrariis niſi ponatur aliud ſuperius principiũ, quod illa ita diſponat, & ordinet viciſſitudines eorũ, vt neutrum eorũ aliud prorſus abſumat, ſed ſucceſſio generationũ perpetuo duret. Eſt item illa ratio, ꝙ ſine hoc principio non põt aſſignari cauſa, cur hoc indiuiduũ nũc participet ſpeciẽ & nõ antea, & aliud priùs, aliud poſteri⁹. Vtrãque verò rationẽ, vt optimè D. Thom. notauit, habet in verbis illis. *At tum illis qui duo principia faciũt, aliud principalius principiũ neceſſe eſt eſſe* (ſcilicet propter rationẽ primã) *tum illis qui formas* (id eſt ideas) *quia aliud principalius principium eſt: cur enim participauit, aut participat?* Ecce rationem ſecundã. Tandẽ verò in fine capitis hanc probationem illius minoris ſubiungit, *Pluralitas principatuum* ſeu primorum principiorum non eſt bona: nec confert ad bonum regimen: *at entia nolunt malè gubernari: vnus ergo princeps.*

Quæſt. 1. Circa hanc Philoſophi concluſionem, eiuſque probationes variæ inſurgunt quæſtiones. Prima, an hoc diſcurſu vel aliis naturalibus ſufficienter demonſtretur eſſe vnum tantùm Deum: quã latè tractamus diſp. 29. ſect. 1. & Diſp. 30. ſect. 10.

2 An Deus habeat huius vniuerſi prouidentiam, & qualem, quidque in hoc Ariſt. ſenſerit. Diſp. 30. ſect. 16. & 17. præter dicta Diſp. 22.

3 An Deus dicatur ſummum bonum vniuerſi ſolum tanquam finis vltimus eius, an verò etiã vt efficiens. Hæc ſæpè tacta eſt in ſuperioribus, & deſignata ſunt diſputationum loca. Hîc ſolum notetur, Ariſtotelem in hoc capite ſæpè concludere & coniungere vtrumque, & reprehendere antiquos qui alteram rationem omiſerunt. Specialiter tamen approbat Anaxagoram quòd poſuerit mentẽ, vt primum mouens, id eſt efficiens. Et ſubdit ſtatim, *Verùm alicuius gratia mouet, quare alterum, niſi ſit vt nos dicimus*, ſcilicet, quod propter ſe mouet.

Cætera quæ de naturali cognitione Dei ſeu primæ cauſæ, & intelligentiarum deſiderari poſſunt, diſputamus latè in noſtris diſputationibus. Et de Deo quidem ſub ratione primæ cauſæ in diſp. 20. 21. & 22. ſub ratione vltimi finis in 25. ſub ratione primi exemplaris in 26. ſub propria ratione Dei in 29. & 30. de intelligentiis autem creatis in Diſput. 35. vt ſpecialiùs ſequens index monſtrabit.

LAVS DEO.

ALMA 991109897000001021
ALEPH 1785433 02-28545 v.1

8
8|628
99703